

Qui utilia novit, nō qui multa, sapiens est.

+

Quis tantam stimulent multj, sed raris arator.

Vir. de finib.

Et hominis ingenij, velle bene audire ab omnib.

PRACTICA

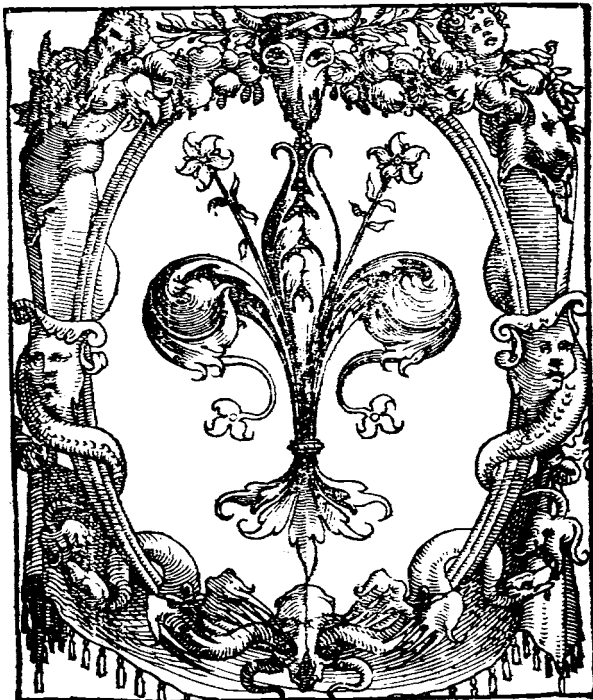
D. IOANNIS PETRI
DE FERRARIIS

PAPIEN. V. I. D.

EXCELLEN-
TISSIMI,

Per totum orbem celebratissima, omnibus tam ius dicentibus, quàm Aduocatis,
non modò utilis, sed etiam necessaria: Illustrata copiosissimis ad-
ditionibus Iur. V. Docto. Do. Francisci de Curte, Do.
Bernardini Landriani, & aliorum in
Practica excellentium.

Huic etiam accesserunt doctissime rerum summe, D. Ioan. Ricis Veneto Iureconsultis-
simo auctore emendatius, quàm antea. A diecin usq; postremo recens & emendatum re-
rum uerborumq; Indicem locupletissimum, in quo nihil ad rem pertinens desideres.

LVGDVNI,
APVD HAEREDES IACOBI IVNTAE.
M. D. LXII.

INDEX LIBELLORVM QVI CON- tinentur in hoc opere secundum ordinem Alphabeti.

Arbor consanguinitatis.	465	Forma libelli pro legato rei singularis.	421
Forma libelli in actiōe confessoria pro seruitutibus.	235	Forma libelli in actiōe noui operis nuntiatione.	254
Forma libelli in actiōe hypothecaria.	375	Forma libelli quo agitur vt pacta seruentur.	313
Forma libelli in actiōe negatoria.	251	Forma libelli opponendi contra testes post publica- tionem.	137
Forma libelli in actiōe reali.	8	Forma libelli opponendi contra instrumentata.	158
Forma appellationis ab interlocutoria.	171	Forma libelli quo agitur vt rescindatur seu annulletur sententia lata prætextu falsi instrumenti.	212
Forma appellationis à sententia diffinitiuæ,	190	Forma libelli quo agitur ad pœnam ex cõpromis.	216
Forma apostolorum.	199	Forma libelli quo vxor agit ad dorem & vsumfru.	257
Forma appellationis.	200	Forma libelli quo agitur ad reuocationem feudi.	283
Forma capitulorum actōris.	124	<u>Forma libelli quo agitur ad reddendam rationem tutelæ.</u>	299
Forma capitulorum quando testes producuntur ad æternam rei memoriam.	128	Forma libelli quo agitur ad ficti præstationem & rei relaxationem.	363
Forma libelli contra plures reos debendi.	338	Forma libelli quo petitur hæreditas ex testamēto.	443
Forma compromissi. vide in litera Q.		Forma libelli quo agitur ex substitutione.	467
Forma declarationis alicuius iudicis & de allegationi- bus suspicionis.	71	Forma libelli respon. rei conuenti.	28
Forma libelli quo agitur pro donatione.	547	Forma respon. iudicis à quo appellatur.	198
Forma executionis sententiæ diffinitiuæ.	203	Forma respon. lib. in act. hypothecaria.	392
Forma excipiendi contra positiones.	119	Forma libelli super petitione restitutionis.	356
Forma libelli quo agitur ad ficti restitutionem.	363	<u>Forma sequestri seu saximenti.</u>	131
Forma libelli quo agitur ad reuocationem feudi. & in- fra in verbo quo agitur.	283	Forma sententiæ interlocutoria super incompetencia iudicis.	171
Forma libelli pro hæreditate ab intestato delata.	456	Forma sententiæ diffinitiuæ.	179
Forma libelli pro hæreditate vel re singulari diuide- da.	499	Forma sententiæ in causa appellationis.	201
Forma libelli quo petit. hæreditas ex testa. & infra in versiculo quo petitur.	443	Forma super solutione pedagiorum.	131
Forma interrogationum fienda cum reo conuento. in actiōe reali.	1	Forma libelli in causa societatis.	334
Forma interlocutoria super legitimatione persona- rum.	371	Forma libelli in causa spoliatae possessio.	404
Forma inquisitionis.	509	Forma iuramenti testium supra in verbo iuramen- tum.	134
Forma iuramenti testium.	134	Forma contra testes opp. supra in verb. opp.	141
Forma iuramenti quod præstatur à parte parti.	168	Forma testium publicationis supra in versiculo pu- blicatio.	140
Forma libelli contra instrumentatum oppo. infra in versu opponendi.	152	Forma libelli in causa venditionis.	310
Forma libelli instrumentorum productio. infra in versu producit.	153		
Forma petitione instrumentorum copiam. & infra in versu peten.	155		

DZZis

1081

06.6. III. 813

T A B V L A S E V R E P E R -
torium super practicam domi,
Ioan. Petri de Ferrarij,
ciuis Papien.

De litera A.

Vel ab dictiones, qualiter accipiantur.
sub rub. for. exci. contra poss. §. vsq;. nu. 7. col. j. 131

Ab interlocutoria iure ciuili cur non
appellatur. sub ru. for. app. ab inter-
loc. §. in his. numero 3. col. ij. 178

Ablatiuorum, dante & soluente & c. positorum in sen-
rentia quis sit sensus. sub ru. for. lib. ad pœ. ex com-
pro. §. dante. nu. 1. col. ij. 228

Absens & præsens in materia præscriptionis qualiter
accipiantur. sub rub. form. resp. rei. §. præscriptionis.
nu. 9. col. j. 96

Absenti an quæraturs ius in responsione, si reus respon-
deat absente eo qui positionem facit. sub ru. for. ex-
cip. contra poss. §. j. nu. 2. col. ij. 119

Abfoluere quis possit ab excommunicatione. sub ru-
br. for. resp. rei. §. tanquam. nu. 8. col. j. 65

Abfoluitur reus si non possidet vel sine dolo & culpa
sui possidere definit: fecus si cū dolo vel culpa sub
rubrica forma actio. real. §. frustratorix. numero. 1.
col. ij. 3

Absolutio quoruplex sit sub rubr. for. resp. rei. §. tan-
quam. nu. 7. col. j. 85

Actio confessoria est realis sub ru. for. in actione con-
fess. pro serui. §. coram vobis. nu. 2. col. ij. 236

Actio in re scripta instituta, si agitur contra posses-
sorem idem seruatur quod in merè reali. sub ru. for.
act. rea. §. quamuis. nu. 2. col. ij. 2

Actio in dote profectitia soli filix competere, pa-
tre viuente, sine dables casus. sub rubr. for. lib. quo
ag. ad do. §. procuratorio. nu. 6. col. j. 261

Actiones plures an possint in vno libello deduci. sub
rubric. form. libell. in act. hyp. §. coram vobis. nu. 1.
col. ij. 375

Actiones plures ex delicto descendentes possunt simul
in eodem libello cumulari. sub ru. for. lib. in act. hy-
po. §. ex memoratis. nu. 8. col. j. 388

Actioes pro seruitutibus competens, cur confessorix
& negatorix voeentur. sub ru. for. in act. neg. §. per
quandam. col. j. nu. 2. 252

Actiois intentata, super qua in litem vocatur, natu-
ra cur sit attendenda. sub rub. for. resp. rei. §. iurisu-
randi. nu. 19. col. j. 103

Actiois nomen proximum an libello debeat expri-
mi. sub rub. for. act. rea. §. ad euidentiã numer. 20.
col. ij. 11

Actor in libello accusationis factum proponens cum
qualitate, si factum & non qualitatem probet, nun-
quid videretur sufficenti probatle intentionem suam,
quo ad condẽnandum. sub rub. for. lib. §. non astrin-

gens. nu. 3. col. ij. 62

Actore de poss. non probante, qualiter debet iudex iu-
dicare. sub ru. for. lib. pro turb. pos. §. ad cessandum.
nu. 3. col. j. 417

Actum alium si facit iudex, quam illum, ad quem erat
pars citanda actus parte absente non valet quod
procedit quando sumus in casibus, in quibus requi-
ritur citatio. sub rub. for. resp. rei. conuenti. §. in ter-
mino. nu. 6. col. j. 84

Actus pro legaris quot competant. sub ru. for. lib. pro
leg. §. coram vobis. nu. 18. col. ij. 421

An accrescat pars filij mortuusalteri fratri patre
inuestito de feudo. sub ru. for. lib. quo ag. ex substi.
§. breuiloquẽ. nu. 26. col. ij. 475

Accrescat portio vnius filiorum ex diuersa matre
repudiantis æqualiter cæteris. sub ru. for. lib. quo ag.
ex substi. §. breuiloqua. nu. 19. col. ij. 475

Accrescendi iuri an locus sit inter legatarios. sub rub.
for. li. quo ag. ex substi. §. breuiloquã. n. 20. col. ij. 475

Accrescendi iuri an sit locus inter plures contrahentes
sub rub. for. lib. quo ag. ex substi. §. breuiloquã. nu.
24. col. ij. 475

Accrescendi ius an faciat accrescere cum onere. sub ru.
for. lib. quo agit. ex substi. §. breuiloquã. num. 8.
col. ij. 475

Accrescendi ius an habeat locum eadem re data in
feudum. sub ru. for. lib. quo ag. ex substi. §. breuilo-
quã. nu. 25. col. ij. 475

Accrescendi ius in legatarijs an accrescat cum suo onere.
sub rubr. for. lib. quo ag. ex substi. §. breuiloquẽ.
nu. 23. col. ij. 475

Accrescendi sequitur portionem hæreditariã ad quem
cunque deueniat. sub ru. for. lib. quo ag. ex substi. §.
breuiloquã. nu. 17. col. ij. 475

Addere libello vsque ad quod tempus liceat. sub rubr.
for. lib. in act. real. §. saluo. nu. 9. col. j. 60

Addere quid sit sub ru. for. lib. act. real. §. saluo. num. 6.
col. ij. 59

Adeundi ius super hæreditate durat solũm anno. sub
ru. for. lib. pro hæred. ab intest. §. coram vobis. num.
2. col. j. 457

Adeuntis animus licet sufficiat in adeunda hæreditate,
sunt tamen & alia necessaria. sub ru. for. lib. pro hæ-
red. ab intest. §. ipsamque. nu. 1. col. ij. 466

Ascendentes an succedant descendentibus in feudo.
sub rubr. for. lib. ad reuo. feud. §. nec superstitibus.
num. 8. col. j. 291

Adferenti simpliciter actoris volentis producere testes
ad æternam memoriam, an credatur. sub ru. for. ex-
cip. contra poss. §. timeatque. nu. 1. col. j. 129

Aduentitia in dote patri filios anteferri sub ru. forma
libel. quo mul. ag. ad dotem §. procuratorie. num. 4.
col. ij. 260

Actiois iuramentum defertur solũm à iudice, non à
parte sub rub. form. resp. rei. §. iurisu-
randi. numer. 20. col. j. 180

Actus & pensiones re alienata ante tempus solutionis
cur soluantur. sub ru. for. lib. in cau. vend. §. fructus
nu. 2. col. ij. 333

Agendi modus, & qualitas in actione mixta quoad for-

Practica do. Io. Pe. Papien. Reperto.

- nam interrogandi attenditur. sub rub. for. in act. rez. §. quantis. nu. 1. col. ij. 2
- Aggatorum numero inest fororis filius. sub rubri. for. lib. pro hered. ab intestato. §. nullis que. numero 28. colum. j. 456
- Alienata re obligata per creditorem in extraneis. an licet debitor pecuniam emptori offerre & sic eam recuperare. sub rub. for. resp. lib. in act. hypoth. §. satisfacere. nu. 3. col. j. 402
- Alieni dilecti causa qualiter quis puniatur. sub rub. for. in qui. §. transeat. nu. 5. & 6. col. ij. 531
- Alimenta quando & qualiter de necessitate præstantur. sub rubri. forma libel. ad dot. §. ac etiam. numero 2. colum. ij. 274
- Alimenta quando legantur quid iuris. sub rub. for. lib. pro leg. rei singu. §. coram vobis. nu. 65. 66. & nu. seq. vsque ad nu. 86. inclusiue. col. ij. 422
- Annus, quo durat executorum officium quo tempore reddat. sub rub. forma lib. ad red. rat. tu. §. an executores. nu. 8. col. j. 307
- Anterioribus creditoribus an præferatur semen præstans. sub rub. for. lib. in act. hypot. §. sub eadem. nu. 11. col. j. 383
- Appellans differens prosequi appel. vsque ad vltimum mensem primi anni, & petens de causa sua cognosci an habeat biennium. sub rubri. for. respon. iud. à quo appel. §. statuit. nu. 3. col. j. 199
- Appellans in termino comparens ad petendos apostolos, quos iudex dare recusat, an excusetur. sub rubri. forma respon. iud. à quo appel. §. statuit. numer. 5. colum. j. 199
- Appellans ne, an appellatus in causa appellationis probare debeat. sub rub. for. appel. à sen. defini. nume. 6. colum. j. 19
- Appellans reus viua voce, & inscriptis an vtrâq; possit prosequi. sub rubri. for. appel. à senten. defini. §. in his. nu. 2. col. j. 197
- Appellans si non comparet in termino assignando ad accipiendos apostolos an excusetur. sub ru. for. ref. iud. à quo appel. §. statuit. nu. 4. col. j. 199
- Appellans si non potuit habere sententiam in forma publica an à productione excusetur instrumenti ipsius sententiæ in forma publica. sub ru. for. appel. à defini. sent. §. & in quantum. nu. 7. col. j. 196
- Appellans simpliciter nec aliquid de nullitate exprimens an in processu causæ possit dicere ipsam nullam. sub rub. for. appel. à defini. senten. §. fuisse. numero 2. col. j. 194
- Appellanti ad recipiendos apostolos ad officium iudicis pertinet terminum præfigere. sub rubri. for. respon. iud. à quo appel. §. statuit, & assignauit. numero 1. col. j. 198
- Appellanti iudex tenetur facere vniuersa acta causæ. sub rub. for. apost. §. detuli nu. 4. col. j. 200
- Appellari an poterit omni casu à sententia definitiua, aut interlocutoriã, sub rub. for. lib. in act. reali. §. per vestram. nu. 2. col. j. 45
- Appellari an possit à sententia lata in possessorio habente causam annexam proprietatis. sub rub. for. appel. ab interloc. §. in his. col. j. nu. 6. 179
- Appellari an possit, si sit prohibitum ne appelleretur ab aliquo grauamine ante sententiam definitiuam, si inferatur per sententiam grauamen. sub rubrica forma appellat. ab interlocutoriã. §. & contra. numero 3. col. ij. 177
- Appellari à quocunq; grauamine iure canonico possit qualiter intelligatur. sub ru. for. appel. ab interloc. §. in his. nu. 2. col. j. 177
- Appellari potest à taxatione immoderata. sub rub. for. li. in act. reali. §. & expensis. nu. 18. col. ij. 57
- Appellatio ab excessiua executione qualiter interponatur. sub rub. forma exec. senten. defini. §. P. publico. nu. 9. col. ij. 210
- Appellatione ab interpretatione sententiæ interposita sit ne causa exprimenda. fed rub. forma exec. senten. defini. §. P. publico. nu. 15. col. ij. 211
- Appellationi ex quibus causis defert iudex. sub rubri. for. apost. §. detuli. nu. 2. col. ij. 197
- Appellationi non defertur simpliciter. sub rub. forma apost. §. detuli. nu. 1. col. j. 199
- Appellationis causæ vnde quod à Iudice à quo tempus præstatur. sub rubri. forma apost. §. infra. numero 4. col. j. 200
- Appellationis effectus quis sit. sub ru. for. apost. à sent. defi. §. petens. nu. 2. col. j. 198
- Appellationis iudex non omnis est competens. sub ru. forma appella. à senten. defi. §. & ad quæcunque. numero 1. col. ij. 197
- Appellationis quot sint tempora. sub rub. forma resp. iud. à quo appellat. §. statuit & assignauit. numero 2. col. ij. 199
- Appellaturne ad Imperatorem omisso medio. sub rubrica forma appel. à senten. defi. §. ad quemcunque. nu. 2. col. j. 197
- Apostoli cur sæpius petantur. sub rub. for. apost. à sent. defi. §. petens. nu. 1. col. j. 198
- Apostolis an sit causa per iudicem inferenda. sub rubri. for. apost. §. detuli. nu. 3. col. j. 200
- Apostolos in termino presentans & prosequens causam coram iudice incompetenti per lapsum biennij an possit postea prosequi coram iudice competenti. sub rub. for. apo. §. infra. nu. 2. col. j. 199
- Apostolos presentandi tempus qualiter detur. sub rub. for. apo. §. infra. nu. 1. col. j. 200
- Apostolos dandi iudici non presentans se intra terminum quam pœnam incurrat sub rubri. forma apost. §. infra. nu. 2. col. j. 200
- Aqua proueniens ex superiore molendino an intercepti possit. sub rub. for. in act. confes. pro ser. §. seruitus aquæ ductus. nu. 8. col. ij. 241
- Aquam concedens pro certo loco an pro maiori loco teneatur. sub rub. for. in act. confes. pro serui. §. seruitus aquæ ductus. nu. 5. col. j. 240
- Aquæ ductum habens an possit partem ipsius alij concedere sub rub. for. in act. confes. pro serui. §. seruitus aquæ ductus. nu. 17. col. j. 245
- Aquæ ductus contentio inter concedentem & acquir. qualiter definiatur. sub rubri. for. in act. confes. pro serui. §. seruitus aquæ ductus. nu. 19. col. ij. 242
- Arbiter si in pronuntiando errauerit an possit postea errorem

errorem suū corrigere, sub rubr. for. libel. quo ag. ad pœ. ex compro §. dimittendum. nu. 2. col. ij. 235

Arbiter tertius ad sumptus si pronuntiet cum alio arbitratorum tantum an valebit sententia? sub rub. for. lib. ad pœn. ex compro §. concorditer. nume. 12. columna. ij. 226

Arbiter, vel arbitrator quæ persona esse possit. sub ru. for. lib. ad pœnam. ex compro. §. poni. numero. 5. columna. ij. 230

Arbiter verusne sit, an consultor simplex tertius ab arbitris discordibus assumptus. sub rubr. for. lib. ad pœ. ex compro. §. concorditer. nu. 10. col. j. 229

Arbitri electi assignat terminum probandi causas suspensionis propositas. §. rationibus. num. 2. col. ij. 76

Arbitri tertij non adsumendi pactum an valeat. sub ru. for. lib. ad pœn. ex compro. §. concorditer. numero 11. columna. j. 229

Arbitri sententiæ redatione petita si pars contra faciat redactioni, an in pœnam incidat. sub rub. for. lib. ad pœn. ex compro. §. parti. nume. 10. col. j. 225

Arbitrorum pronuntiantium super vna re sola, cum de pluribus quaratur, sententia an teneat? sub rub. forma. libr. ad pœn. compro. §. dimittendum. nume. 1. columna. j. 227

Arbitrorum quæ sententiæ valeat si ex tribus vnusquisque de per se sententiā fetat minorando summam condemnationis, sub rubri. for. lib. ad pœn. ex compro. §. concorditer. numero. 4. columna. ij. 226

Arbitrorum tertio discedente & dicente quod ferant illi duo quod ipse est contentus, an valebit eorum sententia. sub rub. for. lib. ad pœn. ex compro. §. concorditer. numero. 9. col. ij. 227

Arbitrorum sententia die feriato lata an valeat sub rubric. for. lib. ad pœn. ex compro. §. poni. numero. 4. columna. j. 225

Arbitrorum sententia, si duo ex tribus concordia pronuntiant, absente tertio an valeat. sub rubri. for. lib. ad pœn. ex compro. & concorditer. nu. 6. cel. j. 226

Arbitrorum vno ex tribus discrepante in ferenda sententia. alio & discedente an reliqui duo sententiam ferre poterunt. sub rubri. forma. libr. ad pœn. ex compro. §. concorditer. numero. 8. columna. ij. 226

Arbitrorum vnus ex tribus absens semper citandus sub rubri forma. lib. ad pœn. ex compro. §. concorditer. numero. 7. columna. ij. 226

Arrha tantum data, an liceat vtrique ab emptione discedere. sub rubrica. forma lib. in cau. ven. §. pro prætio. numero. 1. columna. j. 323

Attentata quot modis reuocetur. sub rub. form. appell. à sententia definita. §. petens. numero. 4. col. j. 198

Attestatio testis sine iuramento deponentis, & postea iuret se veritatem dixisse, an valeat. sub rubr. forma oppo. contra testes. §. & non iurari. nume. 3. col. j. 145

Authoris possessione probata an trāseat dominium in personam eius qui ab eo causam habuit. sub rubri. for. possi. actoris. §. item pro sua. numer. 2. col. ij. 116

Auxilium præstans an teneatur eadem pœna, qua delinquens. sub for. inquisi. §. opē. numero. 1. col. ij. 521

Auxilium, vel opē quando quis det. sub rubric. form. inquisi. §. opem. numero. 3. 4. 5. 6. & 7. columna. ij. 521

B

Beneficium de bo. si an. competat heredi succedenti ab intestato. sub rubri. for. lib. quo petitur hæred. ex test. §. in omnibus. numero. 2. colum. j. 447

Bona fides in cōtractu emptionis exigitur. sub ru. for. lib. in cau. vendit. §. contra bonam. numer. 2. col. j. 333

Bona fides in contractibus stricti iuris exigitur quo ad qualitatem. ibidem.

Bona fides in præscriptione qualiter probetur. sub ru. for. resposl. rei. §. præscriptionis. numer. 16. col. j. 98

Bona fides quo ad iura incorporalia qualiter probetur sub rubric. for. in actio. confes. pro feruit. §. feruitus aquæ ductus. numero. 23. columna. ij. 344

Bona fides semper præsumitur. sub rubr. forma. lib. in cau. ven. §. contra bona numero. 4. columna. j. 333

Bona quæ nec dotalia paraphernalia sunt, quæ sint sub rubric. for. lib. ad do. §. tanquam. numero. 3. col. ij. 277

Bonum dānum dācium an committatur furtum, si alio ducantur sub ru. for. inquisi. §. cōtractando. nu. 4. 528

Breuioloqua & reciproca substitutio cur ita appellentur. sub rubric. forma lib. quo agit. ex substi. §. breuioloqua numer. 1. columna. ij. 475

Breuioloqua substitutio facta impuberibus in disparibus institutis an contineat pupillarem, sub rubrica. for. lib. quo agi. ex substiti. §. breuioloqua. numero 10. columna. ij. 475

C

Calumniæ iuramentum an excuset ab expensis. sub rubr. form. lib. in act. reali declara. §. & expensis numer. 13. columna. ij. 54

Calumniæ iuramentum est credulitatis, non veritatis. sub rubri. for. lib. actione reali. §. per sacramentum. numer. 9. columna. j. 70

Calumniæ iuramentum in dubio non videtur esse remissum. sub rubric. for. lib. action. real. §. summaria. numero 8. columna. ij. 58

Calumniæ iuramentum non potest ex consuetudine causari. sub rubric. for. lib. actio. reali. §. per sacramentum. numero. 8. columna. ij. 70

Calumniæ iuramentum præstare nolens non cadit ipso iure à iure suo, sed per sententiam sub rub. for. actio. real. §. per sacramentum. numer. 2. col. j. 70

Calumniæ iuramentum præstatur in causa in qua proceditur absque figura iudicij, sub rubrica. forma lib. actio. realis. §. summaria. nume. 7. columna. ij. 58

Canale, per quod aqua adducitur, ex qua materia fieri possit. sub rubrica. for. in action. confes. pro feruit. §. feruitus aquæ ductus. numer. 15. col. ij. 239

Canonicum ius & civile fundatum est super exemplis sub rubrica forma iaterro. §. ad declarationem. numero. 1. columna. ij. 2

Capella exempta ne sit, exempto capite monasterij à iurisdictione diecesani. sub rubric. forma oppositio. contra instru. §. alijs rationibus. numer. 4. col. ij. 165

Capitula noua & vetera quæ dicantur. sub rub. forma oppo. contra test. §. sunt que. ij. numer. 5. col. ij. 145

Capitula noua ex veteribus originem trahētia cognoscuntur exemplis. sub rubri. forma oppositio. contra test. sunt que. ij. numero. 8. col. ij. 146

Ca. redintegrandi remedium an detur contra alium;

Practica do. Ioan. Petri papien. Reper.

- bonæ fidei possessorem. sub rub. for. lib. in caus. spo-
poffet. §. coram vobis nu. 8. col. ij. 405
- Cap. Sæpe de rest. spo. in anti. an præcefferit. c. redinte-
gram. vel sequutum sit illud super rubric. for. lib. in
causa pol. post. §. coram vobis. nu. 7. col. ij. 405
- Causa actionis cuiuscunque tam realis quam persona-
lis duplex est scilicet. proxime & remota. sub rubr.
forma actione rea. §. ad euidentiã. numero 16. co-
lum. ij. 9
- Causa adiecta legato quæ potest interpretari adiecta
per modum. modi & modum conditionis qualiter
interpretetur. sub rub. for. lib. pro leg. rei sing. §. co-
ram vobis nu. 14. col. ij. 421
- Causa commissa consulenda. si iudex procedat quid
agendum. sub rub. for. appel. à defin. senten. §. petes.
nu. 5. col. j. 198
- Causa nullitatis in causa appellationis an sit principa-
lis. sub rub. for. appel. à defin. sententia. §. & inquan-
tum. nu. 1. col. j. 195
- Causam & rem. quæ petitur vniuersaliter & generali-
ter exprimere an sufficit in actione vniuersali & ge-
nerali. sub rub. for. action. real. §. ad euidentiã. nu.
14. col. ij. 9
- Causam nullam exprimere. vel impertinentem. & in-
iustam paria sunt. sub rub. for. oppo. contra testes. §.
reddunt. nu. 3. col. j. 145
- Causam proximã. an sufficiat exprimere in actioni-
bus realibus. quæ competunt ratione alterius iuris
quam domini. sub rub. for. act. real. §. ad euidentiã.
nu. 19. col. ij. 9
- Causam proximam in personali actione non sufficit
exprimere. sub rubri. for. actio. rea. §. ad euidentiã.
nu. 17. col. ij. 9
- Causam proximam actione reali. vel quasi exprimere
sufficit. sub rubri. for. act. real. §. ad euidentiã. nu. 18.
col. ij. 10
- Cautio de non offendendo an possit peti. sub ru. form.
inquisi. §. transeat. nu. 7. colum. ij. 531
- Cautea. quando appellatur ab interlocutoria. quod
non solum appellatur. quia iniqua sed & quod nulla
sit. sub rub. forma appel. ab interloc. §. in his. nume.
1. colum. ij. 177
- Cedendarum exceptio an obstet si ille contra quem
est facta cessio fuerit à creditore liberatus quia non
est soluendo. sub rubri. for. lib. in acti. hypoth. §. ce-
dente. nume. 3. colum. j. 403
- Censuarius si pro re censuali non soluat. quod solu-
endum est an expellatur. sub rub. for. lib. ad præsta. §.
fictum. nu. 7. colum. j. 373
- Censum quis imponat. sub rub. for. lib. ad præstat. §. fi-
ctum. nu. 8. co. j. 373
- Census præditio quid importet. sub rubri. for. lib. ad
præsta. §. fictum. nu. 10. 373
- Census quibus rebus imponatur. sub ru. for. lib. ad præ-
sta. §. fictum. nu. 9. col. j. 373
- Certus vel incertus contractus quis dicatur. sub rubri.
for. lib. in actio. real. decla. §. & in florenis. numer. 3.
colum j. 47
- Cessans in solutione non excusatur à solutione. sub
rub. for. lib. ad præstat. §. fictum. nu. 1. col. j. 373
- Cessio si fiat ab eo qui non possit. repellitur per exee-
ptionem cedendarum. sub ru. for. resp. lib. in act. hy-
poth. §. cedente. nu. 2. col. j. 403
- Citanda persona vbi quærenda sit. sub rub. for. resp. rei
conuenti. §. in termino nu. 8. co j. 83
- Citanda sitne pars. si fiat sententiæ remota interpreta-
tio ad talem interpretationem sub rubri. for. execut.
sentent. defini. §. P. pub. nuncio. nu. 13. col. ij. 209
- Citandus habens plures domos ad quam citandus sit.
sub rub. for. respo. rei conuenti. §. in termino. nu-
me. 9. col. j. 83
- Citandus habitans æqualiter in duabus domibus cita-
bitur ad illam in qua habitat de præsentī. sub rubri.
for. respo. rei conuen. §. in termino. nu. 10. co. j. 83
- Citari debet reus ante libelli oblationem. sub rub. for.
act. rea. §. ad euidentiã. nu. 12. co. ij. 9
- Citari vterius an debeat pars termino per iudicem al
signato. sub rub. for. resp. rei conuenti. §. in termino.
nu. 3. co. j. 83
- Citatio an sit personaliter facienda vel ad domū. sub ru
bri. for. res. rei conuenti. §. in termino. nu. 7. co. j. 83
- Citatio iuramentum. & requisita reliqua an præsumā
tur si in actis scriptum sit. quod testis citatus iura-
tus & c. sub rubri. forma. in test. §. citari. nu. 2. colum:
prima. 135
- Citatio non aufertur per istud verbum figura iudicij.
sub rub. for. acti. rea. §. summariè. num. 3. col. j. 58
- Citatio secunda. quæ fit ad interponendum secundum
decretum quomodo fieri debeat. sub rub. for. resp.
rei conuenti. §. in termino. nu. 17. col. j. 84
- Citatus vt personaliter cõpareat. an possit mittere pro
curatorem pro se. & an excusabitur. sub ru. for. res.
rei conuent. §. in termino. nu. 13. co. j. 83
- Ciuitas de iure cõmuni an habeat iurisdictionem plen-
nam in locis ciuitati subiectis. sub rub. for. li. in acti.
neg. §. spectat. nu. 1. col. ij. 252
- Ciuitatis. vel ciuium appellatione quid veniat. sub rub.
for. lib. in act. neg. §. spectat. nu. 2. co. ij. 252
- Clamant vi possidere quid sit. sub rub. for. lib. pro sub
posse. §. hodie. nu. 5. co. ij. 415
- Clausula deducendo ex. ad illos casus porrigitur. in qui-
bus cumulatio plurium de iure cõmuni admittitur.
sub ru. for. li. act. rea. §. deducendo. nu. 7. col. ij. 62
- Clausula deducendo in præsentī & c. non est necessaria
quantum ad actorem. sub rub. for. lib. act. rea. §. de-
ducendo. nu. 1. col. j. 62
- Clausula codicillaris an excludat substitutum. sub ru.
for. lib. quo agi. ex substitut. §. decederet. numero 9.
col. ij. 494
- Clausula. saluo iure addendi nihil operatur vltra ius
commune. sub rubric. for. libel. action. rea. §. saluo.
nu. 1. colum. ij. 59
- Clausulæ non adstringens se ad probandū & c. effica-
cia. §. non alstringens. nu. 1. col. ij. 64
- Clausulæ plures ad diuersa cõpetentes in vno libello
possunt cumulari. sub rub. for. in actione cõfess. pro
ferui. §. coram vobis. nu. 1. co. j. 236
- Clericus non potest inuestire de octo annis in octo an-
nos. & similiter sine superioris autoritate. sub rub.
for. lib. ad præst. §. instituit nu. 3. 364

- Collaterales qualiter sibi in feudum succedant. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 9. 290
- Collateralium linea quot, & quæ sint. sub ru. for. lib. pro hære. ab intest. §. nullisquæ. nu. 27. col. j. 459
- Collateralium quis dicatur prior & posterior. sub ru. for. lib. pro. hære. ab intest. §. nullisquæ. num. 31. col. lum. j. 459
- Collatione quando locus sit. sub ru. for. li. pro hære. vel re. sing. diuid. §. communiter. nu. 38. co. j. 500
- Communicandane sint quæ sita per vsurariam prauitatem in societate generali. sub ru. for. li. in cau. socie. §. societatem. nu. 4. col. j. 336
- Communicanda quæ veniant in particulari societate. sub ru. for. li. in cau. so. §. societatem. nu. 9. 337
- Et quid in quæ sitis per fratres communione duran- te. ibidem. nu. 10.
- Communi diuidendo actio, an diuidatur. sub ru. for. li. pro hære. vel re. sin. diuid. §. communiter. nu. 5. 507
- Communi diuidendo actio quando intentetur. sub ru. for. lib. pro hære. vel re singu. diuidun. §. communiter. nu. 1. col. ij. 507
- Communi diuidendo actio quando competat sub ru. for. lib. pro hære. vel re sing. diuid. §. communiter. nu. 4. col. ij. 499
- Communi in re an quid inuito socio fieri possit. sub rub. for. lib. pro hære. vel re singu. diuid. §. & in futu- rum. nu. 1. col. ij. 508
- Communione bonorum seu fraternitate facta & promissione de succedendo, an per ralem successionem præiudicetur venientibus ab intest. sub ru. for. li. in cau. socie. §. societatem. nu. 7. col. ij. 336
- Comparés legitimè alieno nomine, qui sit. sub ru. for. act. rea. §. legitimè. nu. 1. col. j. 14
- Compendiosa an sit species de per se. sub rub. for. lib. quo agi. ex subli. §. compendiosè. nu. 3. co. j. 448
- Compendiosa quando sit per verbum commune, quid importet. sub rub. for. lib. quo agi. ex substi. §. compendiosè. nu. 16. col. j. 484
- Compendiosa quas substi. species habeat. sub ru. for. li. quo agi. ex substi. §. compendiosè. nu. 4. 484
- Compendiosa substi. facta per verba directa, an iudice- tur directa vel fideicommissaria. sub ru. for. l. quo agi. ex substi. §. compendiosè. nu. 28. col. j. 484
- Compendiosa substitutio quæ sit. sub ru. for. lib. quo agi. ex substi. nu. 1. col. j. 483
- Et quæ sit illius forma, ibidem nu. 2.
- Compendiosæ directa verba quæ. sub ru. for. lib. quo agi. ex substi. §. compendiosè. nu. 5. col. j. 484
- Compensationis exceptio an obfit successor. sub ru. for. res. rei. §. saluis. nu. 6. col. j. 110
- Competente communi opinione reputo, licet re vera incompetente, an agitata coram eo valeant. sub ru. for. decli. iuris. §. nec fuisse. nu. 7. col. ij. 71
- Compromisso si nihil actum sit super modo iudicandi & discorditer iudicetur, quid agendū. sub ru. for. li. ad pœ. ex compro. §. concorditer. nu. 2. col. j. 225
- Compromissum de qua re fieri possit. sub rub. for. li. ad pœ. ex compro. §. poni. nu. 6. col. ij. 229
- Compromissum qualiter finiatur. sub ru. for. li. ad pœ. ex compro. §. poni. nu. 8. col. j. 229
- Compromissum super modum iudicandi & proceden- di quot modis fiat. sub rubri. forma lib. ad pœ. ex compr. §. concorditer. nu. 1. col. j. 225
- Compromittaturne de his, de quibus compromitti non potest, si statuto caueatur, quod de omnibus compromittatur. sub ru. for. lib. ad pœ. ex compro. §. poni. nu. 7. col. j. 231
- Conditio adiecta legato, vt quis stet cum hæredibus, an impleri debeat. sub ru. for. lib. ad dot. §. ac etiam. nu. 4. col. j. 276
- Conditio, si sine liberis, adiecta filio sacerdoti institu- to, de quibus liberis intelligatur. sub ru. for. lib. quo agi. ex substi. §. decederet. nu. 5. 494
- Conditio, si sine filijs, an tacitè intelligatur. sub ru. for. li. quo agi. ex subli. §. decederet. nu. 1. col. ij. fo. 484. & de quibus intelligatur. ibi. nu. 2. & 3.
- Concedere, verbum, quid importet. sub ru. for. in act. serui. §. plenam. nu. 3. col. j. 246
- Concurfus omnium an requiratur vel alterum suffi- ciat si plura adjiciantur vel apponantur in aliqua dispositione. in for. lib. in act. rea. §. non adstringis. nu. 6. col. ij. 66
- Concurfus vtriusque, an in copulatiua requiratur ad hoc, vt dispositio impleatur. sub ru. for. lib. in actio. rea. §. non adstringens. nu. 9. col. j. 66
- Conditio, si sine liberis, an habeat locum, vno tantum superstite. sub ru. for. lib. quo agi. ex substi. §. decederet. nu. 7. col. ij. 494
- Conditionem implendi facultas aut ius, an transeat in hæredè legatarij aut instituti sub conditione. sub ru. for. lib. pro leg. rei iing. §. coram vobis. nu. 12. col. um. ij. 721
- Conditio ex l. & interdictum quorum bono. in quibus conueniant. sub ru. for. li. quo peti. hæ. ex test. §. corā vobis. nu. 2. col. ij. 444
- Conducta re perempta ad eius æstimationem condu- ctor eius teneatur. sub rub. for. lib. ad præst. §. insti- tuit. nu. 8. col. ij. 364
- Conducens fundum ad tempus modicum, an teneatur facere fundo necessaria. sub ru. for. lib. ad præst. §. inuestiuit. nu. 12. col. ij. 364
- Conductor an expellatur de domo ante tempus loca- tionis finitum. sub ru. for. lib. ad præst. §. inuestiuit. nu. 5. col. j. 364
- Conductor vt à re locata expellatur, quanto tempore cessari debeat. sub ru. for. li. ad præsta. rei & relaxa. §. soluere. nu. 2. col. ij. 367
- Conferre bona qui hæredem adinuicem teneatur. sub ru. for. lib. pro hære. vel re sing. diuid. §. communi- ter. nu. 9. col. ij. 499
- Conferre quartam filij succedentes olim non tenebā- tur. sub ru. for. li. pro hære. aut sing. re. diui. §. cōmu- niter. nu. 10. col. ij. 499
- Conferenda quæ bona sint. sub ru. for. lib. pro hære. vel re sing. diui. §. communiter. nu. 2. col. ij. 466
- Confessio emissa extra iudicium parte absente coram vicinis an præiudicet constanti. sub rub. for. act. rea. §. compellatis. nu. 5. col. ij. 4
- Confessio emissa in vltima volūtate an reuocari pos- sit. sub ru. for. act. rea. §. cōpellatis. nu. 6. col. j. 5

Praetice do. Io. Pe. Papien. Reperto.

Confessio extra iudicium scienter facta, an & quando reuocari possit. sub ru. for. act. re. §. cōpellatis. nu. 2. col. ij. 5
 Confessio facta ignoranter an possit reuocari. sub rub. for. ac. rea. §. compellatis. nu. 10. col. ij. 5
 Confessio facta in facto proprio præcedente deliberatione super eo, an possit reuocari. sub ru. for. act. rea. §. compellatis. nu. 12. col. ij. 6
 Confessio facta in iudicio an & quando reuocari possit. sub ru. for. act. rea. §. compellatis. nu. 11. col. ij. 9
 Confessione viri iurantis se talia ab vxore recepisse, licet ex alia quam dotis causa an stetur. sub rubr. for. lib. ad do. §. dedit. nu. 5. col. ij. 270
 Confessoria agēs pro iure seruitutis, an teneatur probare se dominium prædij dominantis, & eius aduersarius prædij seruitutis. sub ru. for. in act. confess. pro serui. §. pleno iure. nu. 2. col. ij. 236
 Confines & cohærentiæ qualiter probentur. sub rub. for. act. rea. §. cui cohæret. nu. 5. col. j. 15
 Coniuncti re & verbis qui dicantur. Item qui verbis tantum & qui re tantum. sub rub. for. lib. pro quo agi. ex subst. §. breuiloquæ. nu. 21. col. ij. 475
 Coniunctorū vnus admittit ad partem suam de iure speciali non vitur iure accrescendi. sub ru. for. lib. quo agi. ex subst. §. breuiloquæ. nu. 22. col. ij. 475
 Congregati homines ad capiendum castrum occiderent, vnus, qualiter teneatur. sub rub. for. inquis. §. pluribus. nu. 10. col. ij. 512
 Consanguineo germano defuncto superstitibus aliis consanguineis germanis, vel remotioribus omnes ad defuncti successione in capita admittuntur. sub ru. for. lib. pro hæ. §. nullisq;. nu. 39. col. j. 459
 Consilio solo quis teneatur. sub rub. for. inquis. §. opē. nu. 8. col. ij. 521
 Constitutionum nouarū beneficium quid sit. sub rub. for. lib. cō. plu. re. de. §. beneficium. nu. 1. col. ij. 344
 Contractus contra priuam vtilitatem, an firmetur iuramento. sub ru. for. lib. super peti. rest. in integ. §. tunc iurauit. nu. 10. col. ij. 357
 Contractus & commissi crimini locus & tempus, an debent libello inscribi. sub ru. for. lib. in act. hypo. §. ex memoratis. nu. 9. col. j. 388
 Contractus & stipulatio multis modis inutiles redduntur. sub ru. for. lib. in act. rea. dec. §. veris. nu. 2. 3. 4. 5. & 6. col. ij. 26
 Contractus infantis, quando reddatur inutilis sub ru. for. lib. in act. rea. decla. §. veris. nu. 6. co. 2. 26
 Et q̄ differētia inter maio. & minorē infantē ibid. 26
 Contrarietas in libello quot modis appareat, sub ru. for. ref. rei. §. contrarietatem. nu. 1. col. ij. 99
 Contrarietas testium quod vult sit. sub ru. for. op. cō. rest. post publ. §. inuicem. nu. 1. col. ij. 142
 Contractata rem esse semper præsumitur contra domini voluntatē. sub rub. for. inquis. §. præter. nume. 1. colum. ij. 528
 Contumaciā an purgare possit ante sententiam offerens se iurare paratum, si actor vel reus fuit contumax in non iurando in terminum. sub ru. for. lib. act. rea. §. per sacramentum. nu. 4. col. j. 70
 Conuentio quid. sub rub. for. lib. vt pacta seruen. §.

transactiones. nu. 2. col. ij. 318
 Conuentioni, q̄ stetur testis dicto sine iuramento an stetur. sub rub. for. oppo. contra rest. §. & non iurati. nu. 1. col. j. 145
 Copia non est danda de instrumento cōtinente plura in se capitula, nisi de illis capitulis, quæ faciāt ad causam. sub rubr. for. pe. co. inst. §. cum anno. nu. 8. 156
 Copulatiuæ naturæ quæ sit. sub rub. for. lib. in act. rea. §. non adstringens. nu. 10. col. ij. 66
 Creditor an præscribat contra debitorem volentē pecuniam soluere & pignus exigere. sub rub. for. lib. in act. hypo. §. exceptionem. nu. 6. col. ij. 400
 Creditori priori re in solutum data, an liceat posteriori pecuniam auferre, & sic eam recuperare. sub rub. for. resp. lib. in act. hypo. §. satisfacere. num. 4. colum. ij. 408
 Crimen per viā exceptionis proponēs an se inscribat. sub ru. for. inquis. hæc est. nu. 2. & 3. col. ij. 518
 Criminalis causæ quot modis procedēdi. sub rub. for. inquis. hæc est. nu. 1. col. ij. 510
 Culpa lata an sufficiat in delinquente quoad condēnationem. sub rub. for. inq. §. appensatē. nu. 4. 512
 Culpa lata quando dolo æquiparetur. sub ru. for. inq. §. appensatē. nu. 5. 6. 7. 8. & 9. col. ij. 423
 Cumulatio actionum diuersarum rerum ex diuersis causis descēdētū & ad diuersa cōpetentiū admittitur. sub ru. for. lib. act. rea. §. saluo. nu. 11. col. ij. 73
 Cumulatio diuersarū actionū ex eadē causa descēdētū, sed ad diuersa cōpetētium non admittitur. sub rub. for. lib. act. rea. §. saluo. nu. 13. col. ij. 62
 Cumulatio diuersarū actionū ex eadem causa & facte descendētium & ad idem cōpetentium non admittitur. sub rub. for. act. rea. §. saluo. nu. 12. col. ij. 63
 Cumulatio diuersarum actionum ex diuersis descendētium, sed ad idem cōpetētium admittitur. sub ru. for. lib. act. rea. §. saluo. nu. 14. col. ij. 69
 Cumulatio quando admittatur vel non. sub rub. for. lib. act. rea. §. saluo. nu. 10. col. ij. 63
 Curator qm̄ & quibus casibus cōstituatur. sub rub. for. lib. ad red. ra. tu. §. & curatores. nu. 4. col. ij. 394
 Curatoris datio non tenet nisi per iudice confirmetur. sub ru. for. lib. ad red. ra. tu. §. & curatores. nu. 3. colum. ij. 304

D

D Amnarorum bona quo perueniant. sub rub. for. inquis. §. transeat. nu. 1. col. ij. 531
 Datio causa an res licitæ repetæ cum illicitis publicari possunt. sub rub. for. super solu. pedag. §. ceci derunt. nu. 5. col. ij. 233
 Datio non soluti, an pœna transeat in hæredē. sub ru. for. super solu. pedag. §. ceciderunt. nu. 4. 233
 Datio rem subiectam esse ignorare se dicens, an excusetur is qui in datariū agit, qui rem cedit pro datio. sub ru. for. super sol. pedag. §. ceciderunt. nu. 3. 233
 Datiū de quibus rebus solui debeat. sub ru. for. super sol. pedag. §. panni. nu. 1. col. j. 231
 Debitor an agatur præcisē soluere in pecunia numerata, si sit pactum inter ipsum & creditorem de soluendo in pecunia numerata. sub rub. for. libel. in act. hypo. §. exceptionem. nu. 4. col. ij. 401

Debitor

Practicæ do. Ioan. Petri Papien. Reperto.

Debitor pecuniam non habens unde soluat, an audietur si velit soluere de bonis. sub ru. for. resp. lib. in act. hypote. §. exceptionem. nu. 3. col. ij.	401	lib. act. hypo. §. in depositi. nu. 3. col. j.	383
Debitum de futuro in iudicium deduci non potest. ut fiat condemnatio de præfenti. sub ru. for. acti. real. §. deducendo. nu. 6. col. iij.	58	Depositi causa ceteris personalibus actionibus præfertur. sub ru. for. li. in act. hypoth. §. in deposito. nu. 4. col. j.	483
Deceptio ultra dimidia iusti prætij qualis esse dicatur. sub ru. for. li. in cau. ven. §. pro pretio. nu. 4. col. j.	323	Depositi causa est priuilegiata. sub ru. for. libel. in act. hypo. §. in deposito. num. 1. col. ij.	383
Deceptio ultra dimidia iusti prætij, quomodo succurratur iure humano. sub ru. for. lib. in causa vendi. §. pro prætio. nu. 3. col. ij.	323	Depositiio testis in hæc verba dico sic, imo sic an contrarietatem contineat. sub ru. for. oppo. contra test. post pub. nu. 2. col. ij.	141
Decima an exigatur pro litis contest. sub ru. for. resp. rei. §. non tamen. nu. 2. col. ij.	63	Depositi sola confessione non inducitur obligatio sed probatio depositi. sub ru. for. exi. contra pos. §. habuisse. nu. 1. col. ij.	129
Decima pro litis contest. est soluenda ad quantitatem summæ peritæ. sub ru. for. ref. rei. §. non tamen. nu. 3. col. ij.	93	Depositum confessus amplius non auditur opponens non numeratæ pecuniæ exceptionem §. in deposito. nu. 2. col. j.	385
Declinatoria excepta per quamcunque exceptionem videtur quis in iudicem consensisse. sub ru. for. decl. iuris. §. nec fuisse. nu. 1. col. ij.	71	Depositum an probatur per simplicem confessionem. sub ru. for. lib. in act. hyp. §. in dep. nu. 5. col. j.	383
Declinatoria exceptio, an possit opponi si quis instrumento promisit qd ubique locorum, & coram quocunque iudice possit conueniri. sub ru. for. li. iuris. §. nec fuisse. nu. 2. col. j.	71	Derobatores, an aliquo iure agere possint ad derobationem diuidendam. sub ru. fo. li. in cau. so. n. 6.	336
Declinatoria iudicij exce. quando opponatur. sub ru. for. de li. iuris. ali. iud. in prin. nu. 1. col. j.	71	Deserta appellatio an dicatur nullitas sublata ita quod non possit intentari. sub rubri. forma appella. a defini. seu & in quantum. numero. 2. colum. j.	175
Declinatoria opposita ante litem contest. si iudex procefferit, tenet iudici. nisi pars appellauerit. sub ru. for. de iuris. §. nec fuisse. nu. 5. col. ij.	71	Detinens simpliciter, vt depositarius, & c. potest euitare iudicium nominandi dominum. sub rub. for. act. real. §. tenet. numero. 4. columna. j.	15
Decretum primum & secundū quid sit. sub ru. for. resp. rei conuenti. §. nec in termino. nu. 14. col. j.	83	Dilatione data testes iurauerunt in termino, sed non fuerunt examinari an imputabitur parti producenti, quod non satisfaciatur in termino, sub rubri. forma oppo. contra test. §. sunt que ij. numero. 15. col. j.	147
Et qualiter ad vtrunque perueniatur, ibidem nu. 14.		Dilatio docendi de iure sua ex qua causa assignetur. sub rub. forma lib. in actio. hypo. §. & renūciationis. numero. 1. columna. ij.	400
Definitiuæ sen. qualiter impugnetur. sub ru. for. sen. defini. §. nos Bernardinus. nu. 9. col. ij.	179	Dilatio vna vel plures quando intelligatur an producendos testes. sub rub. for. oppo. contra test. §. sunt que ij. nume. 35. colum. j.	147
Definitiuæ sententia quid sit. sub ru. for. defini. sent. §. nos Bernardinus. nu. 2. col. ij.	179	Dilatio xx. dierum est danda reo ad respondendum libello quæ tamē per iudicem abbreviari potest. sub rubri. for. actio. real. §. ad euidenti. nu. 13. colum. j.	11
Definitiuam sen. ferre quis possit. sub ru. for. sen. defi. §. nos Bernardinus. nu. 4. col. ij.	179	Dilationis causæ quibus mouetur ad eam concedendam, an scribi debeant. sub rubric. for. lib. act. hypo. §. & renūciationis. num. 3. col. ij.	400
Definitiuæ sen. effectus quid sit. sub ru. for. sen. defi. §. nos Bernardinus. nu. 5. col. ij.	179	Dilatoriarum quæ sint. sub rubric. for. respon. rei. §. saluis. numero. 4. colum. ij.	109
Delegati iurisdictio ratione incompetentiæ quot modis valeat declinari. sub ru. for. decli. iurisdict. §. nec fuisse. nu. 10. col. ij.	71	Diuisisse debitum in dubio an videatur creditor petēs partem debiti ab vno ex fideiussoribus sub rubrica for. lib. contra plures reos deb. §. beneficij. numero 4. columna. ij.	344
Delegatorum duo ex tribus tantum tertio nolente ferant sen. defi. in concordia, an talis sent. valeat. sub ru. for. act. rea. §. necnon. nu. 5. col. j.	13	Directa actio domino per procuratorem an quærat in alijs casibus præterquā in numeratione pecuniæ sine cessione. sub rub. forma lib. in act. hypo. §. ac restituere. nume. 7. col. j.	381
Deliberandi ius transmittitur ad omnes hæredes. sub ru. for. lib. pro hære. ab intesta. §. coram vobis. nu. 3. colum. j.	417	Directa an fideicommissaria sit substitutio. quis effectus. sub rub. for. lib. quo agit. ex substi. §. compedio sæ. numer. 15. colum. j.	484
Deliberandi ius transmittitur in hæredem licet ius adeundi non transmittatur. sub rub. for. lib. quo pe. hære. ex test. §. pure. nu. 6. col. ij.	445	Directa an utilis adiuncta mutuo an quærat ex stipulatione. sub rubri. for. libel. act. hypoth. §. ac restituere. num. 6. colum. j.	381
Delinquentes plures qualiter teneantur. sub ru. for. in qui. §. pluribus. nu. 5. col. ij.	512	Directis verbis substitutione facta quam substit. constituat. substi. rub. for. lib. quo ag. ex substiti. §. compendiofa. numero. 8. colum. ij.	484
Et qualiter puniantur. ibid. nu. 6.			
Demonstrare tenetur actor rem quā petit, si reus dubitet an teneat vel possideat. sub rub. for. act. real. §. cui cohæret. nu. 6. col. ij.	16		
Denuntiatorio quotuplex sit. sub ru. for. decl. iuris. §. pro testans. nu. 12. col. ij.	77		
Depositarius non opponit compensationē. sub ru. for.			

Practicæ do. Io. Pe. Papien. Reperto.

Distinctiones in materiam contrarietatis, & varietatis testium. sub rub. for. oppositi. con. testes post pu. §. ac etiam varij. nu. 4. col. j.	124	col. 2.	373
Distinctionæ, seu alternatiuæ quæ sit natura. sub ru. forma lib. in act. reali declaran. §. non astringens. nu. 7. col. ij.	62	Dominus an sit iudex, si sit. inter dominum & vassallum contentio super solo possessoris. sub ru. for. lib. ad re. feu. §. nec superstitibus. nu. 29. col. j.	289
Diuisio demus emphyteuticæ an possit peti. sub rub. for. lib. pro hæred. vel re sing. diuid. §. communiter. nn. 4. col. ij.	507	Donari filijs inter viuos an possit pater. sub ru. for. lib. §. pro do. ad dimittendum. nu. 2. col. j.	355
Diuisio inter filios prioris ac secundi matrimonij, qualiter fiat. sub for. li. ad do. §. di. nu. 10.	274	Donare filio, in actu quo eum emancipat an possit patrem. sub ru. for. lib. pro donato. §. ad dimittendum. nu. 3. col. j.	355
Diuisioni factæ per testimonium standum est. sub rub. for. libel. pro hæred. vel re singu. diui. §. communiter. nu. 8. col. ij.	499	Donatio insinuazione deficiente, an vitietur. sub ru. for. lib. pro dona. §. solenniter. nu. 3. col. ij.	550
Diuisio benefic. an possit allegari à quacunque parte litis si ei non sit renunciatum. sub ru. for. li. con. plu. reos deb. §. beneficium. nu. 2. co. ij.	344	Donatio inter viuos an reuocetur. sub rub. for. lib. pro do. §. irreuocabiliter. nu. 1. col. ij.	252
Diuisio exceptio an sit dilatoria, vel peremptoria. sub ru. for. resp. rei. §. saluis. nu. 5. col. ij.	109	Donatio per patrem facta an possit reuocari per filium. sub ru. for. lib. pro don. §. irreuocabiliter. nu. 1. col. j.	352
Doctores tres aut milites quinque rusticanis præferuntur in testimonio ferendo. sub ru. for. oppo. contest. post pu. §. ac etiam varijs. nu. 5. col. j.	142	Donatio quæ reuocatur per filium, an in eo totum reuocetur. sub rub. for. lib. pro donatio. §. irreuocabiliter. nu. 3. col. j.	352
Doli exceptio generalis quando opponenda sit. sub ru. for. resp. rei. §. doli. nu. 2. col. ij.	109	Donatio scientiæ alicuius an insinuazione egeat. sub ru. for. li. pro do. §. solenniter. nu. 1. col. j.	351
Doli exceptio quotuplex sit. sub rub. for. resp. rei. §. iurifurandi. nu. 10. col. j.	103	Donationem an confirmet renunciatio facta iuribus loquentibus de insinuazione. sub ru. for. lib. pro dona. §. solenniter. nu. 12. col. 2.	351
Dolo dante causam contractui stricti iuris qualiter succurratur. sub ru. for. lib. in causa venditionis. §. cõtra bonam. nu. 3. col. j.	333	Donationem non reuocatam ex iusta causa per defunctum an possit hæres reuocare. sub ru. for. lib. pro dona. §. irreuocabiliter. nu. 11. col. j.	352
Dolus aduersarij propterque iuratur in litem probatur per iudicia, & argumenta. sub rub. for. resp. rei. §. iurifurandi. nu. 19. col. j.	104	Donationem partis an possit reuocare filius institutus & agnoscens hereditatem patris. sub ru. for. li. pro don. §. irreuocabiliter. nu. 8. col. ij.	351
Dolus potius qua casus in maleficijs præsumitur. sub rub. for. in qui. §. appenstate. nu. 1. col. ij.	512	Donationi an deroget legitimum eiusdem rei facti post donationem sub ru. for. lib. pro donato. §. irreuocabiliter. nu. 9. col. j.	255
Dolus quo tempore interuenire debet ad hoc, vt in litem iuret. sub rub. forma resp. §. iurifurandi. nu. 17. col. j.	104	Donationi generali an includantur debitorum nomina. sub ru. for. li. in act. hy. §. sub ea. nu. 4. co. j.	384
Domesticitas obicitur testi. sub ru. for. iura. testi. §. pro testante. nu. 8. col. ij.	137	Donationis in of. quæ relam an sit necessaria proponere filio volente reuocare donationem patris. sub ru. for. li. pro do. §. reuo. nu. 4. col. ij.	352
Dominium an plene quærat, faciendo ire aliquem & redire per fundum iudicis autoritate. sub ru. for. exe. fen. defi. §. faciendo. nu. 2. col. j.	209	Donationum coæruatio an impediatur hac protestatione quod tot sunt donationes, quod res donate. sub ru. for. li. pro do. §. solenni. nu. 5. col. j.	351
Dominium an transferatur propter hoc si quis se constituat nomine alieno rem ignorans esse suam possidere. sub for. pos. act. §. item quod nu. 7. col. ij.	119	Dos cetrificata non tamen recepta an possit repeti. sub ru. for. li. ad do. §. dedit. nu. 3. col. j.	262
Dominium directum multis modis acquiritur. sub rub. for. act. rea. §. iure. nu. 3. col. j.	17	Dos est restituenda marito superiuuenti. sub ru. for. li. ad do. & vsum. §. vxor. nu. 2. col. j.	261
Dominium non cadit super re corporali. sub ru. for. act. real. §. iure. nu. 2. col. j.	17	Dos vxori vel filiz quando legauit, quid iuris. sub ru. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 4. 6. & seq. vsque ad nu. 60. col. j.	422
Dominium quid sit & quotupliciter dicitur. sub ru. for. act. real. §. iure. nu. 2. col. ij.	17	Dotalem rem an possit alienare maritus. sub rub. for. li. ad dotem. §. ac etiam. nu. 1. col. j.	272
Dominium rei alienatæ per debitorem alicuius qui suo creditor omnia bona obligauit, & se constituit eius nomine possidere, nunquid transeat sub ru. for. ma resp. rei. §. præscriptionis. nu. 15. col. j.	96	Dotalia iura que dicantur. sub ru. for. lib. ad do. §. simul. nume. 1.	273
Dominium rei venditæ non transfertur nisi soluto precio vel habita fide de precio. sub rub. for. posit. act. §. item quod dictus. nu. 1. col. ij.	119	Dotalium rerum aliquem spectet periculum. sub ru. for. li. ad do. §. ac etiam. nu. 2. co. ij.	273
Dominus au cogatur recipere volente emphy. soluere intra annum. sub ru. for. lib. ad præ. §. factum. nu. 2.		Dotans filiam propriam de consensu fratris de rebus communibus, an sic debeat computare. sub ru. for. lib. pro hæred. vel re singu. rer. §. communiter. n. 33. colum. j.	500
		Dotanti extraneo an actio dotis competat. sub ru. for. ma lib. quo mul. ag. ad do. §. procuratorio. nume. 5. col.	

column.j.	260	soluone.nu.2.col.ij.	396
Dotem si eam filio restituit propter discordiam cohabitacionis an securè restituat socer. sub ru. for. lib. ad do. §. peruenit. nu. 2. col. j.	275	Emphyteuta cessans à solutione partis ficti an expelli possit. sub ru. for. lib. ad præst. §. fictum. nume. §. colum j.	373
Dotis an sit facienda restitutio vxore ante virum premoriente. sub ru. for. lib. ad do. §. dictæ. nume. 1. colum. ij.	275	Emphyteuta denegante vel nesciente monstrare rem, an dominus possit dicere, tu teneris pro toto patrimonio. sub ru. for. lib. & præst. & rela. §. super solutione. nu. 4. col. ij.	369
Dotis confessio facta per maritum eius creditoribus an præiudicet. sub rubr. for. lib. ad do. §. dedit. nu. 4. colum. j.	27	Emphyteuta si reieicta quæstionem domini referat & nolit mercedem soluere an teneatur. sub rubric. forma lib. ad præstan. & rela. §. super solat. nume. 9. colum. ij.	369
Dotis tui fiat restitutio tuo filiam dotante moriente nepte. sub ru. for. li. ad do. §. dictæ. numer. 2. colum. na ij.	275	Emphyteuta soluens censum sed rem deteriorans an possit expelli. sub ru. for. li. an præst. §. fictum. nu. 11. col. j.	373
Dotis lucrandæ pactum cum secundo viro quantum præiudicet liberis prioris matrimonij. sub ru. for. li. ad do. §. dictæ. nu. 8. col. ij.	275	Emphyteuta soluens post diebus post hyemis vel triennium an audiatur. sub ru. for. li. ad præsta. §. fictum. nu. 3. col. j.	373
Dotis non numerate renuntiatio quid importet. sub ru. for. li. ad do. §. omnino nu. 1. col. j.	273	Emphyteuta tenetur monstrare rem propter quam affectum soluit domino petente. sub ru. for. lib. ad præst. & rela. §. super solutione. nu. 3. col. ij.	396
Dotis priuilegia decem septem quid etiam plura sint. sub ru. for. li. quo vxor. ag. ad do. §. coram vobis. nu. 1. col. j.	260	Emphyteuta volente soluere totum fictum anni ante terminum an dominus recipere teneatur. sub rubr. for. lib. ad præst. & rela. §. omni anno. nu. 2. col. j.	356
Dotis pro medietate aut totius lucrandæ causa ex contrarijs statutis loci viri & mulieris loci quodd attendatur. sub rub. for. lib. ad do. §. dictæ. numero 4. columna j.	275	Emphyteuta volente soluere partem ficti ante tempus, quid iuris. sub ru. for. lib. ad præst. rei & rela. §. omni anno. nu. 3. col. j.	399
E		Emphyteuta vel coloni negligentia an præsumatur spacio xxx. anno. vel similiter contra negligentiam domini. sub ru. for. ad præst. rei & rela. §. soluere. nu. 4. col. ij.	397
E cclesia decepta in concessione rei emphyteutica an possit petere resti. in integ. sub ru. for. li. ad præst. §. cum omni. nu. 4. col. ij.	374	Emphyteutica res an diuidi possit inter hæredes emphyteuta sine domini licentia. sub ru. forma lib. ad præst. & rela. §. alienauit. nu. 3. col. ij.	398
Ecclesiasticorum dignitatura possessio qualiter acquiratur & retineatur. sub rubr. for. in act. confessi. pro fer. §. plenam. nu. 13. col. j.	250	Emphyteutica rem an possint tenere filij si repudient patris hæreditatem ratione inuestituræ factæ patri præse & filijs. sub ru. for. lib. ad præst. & rela. §. recusauit. nu. 9. col. j.	371
Ecclesiæ non est ius quæsitum quantumcunque dictum sit in alienatione quod omni anno soluatur tale quid tali ecclesiæ. sub ru. for. li. ad præst. §. cum omni. nu. 5. col. ij.	374	Emptionis & venditionis quot sint substantialia. sub ru. for. lib. in causa vend. §. coram vobis. nu. 1. colum na ij.	320
Electio quando ex pluribus rebus testatoris relinquatur, quid iuris. sub rub. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 95. & 99. vsq; ad nu. 99. col. j.	438	Emptor an ager exempto actione. sub ru. for. in causa vendi. §. ad tradendum. nu. 2. col. j.	334
Emendare libellū quid sit. sub ru. for. act. rea. §. saluo. nu. 4. col. ij.	93	Emptor an habeat regressum ab interesse contra venditorem si reperiat rem subiectam censui quantumcunq; ad mensuram reperiat. sub rub. for. lib. in causa vendi. §. perticarum. nu. 3. col. ij.	324
Emendare libellum vsque ad quod tempus liceat. sub ru. for. lib. act. rea. §. saluo. nu. 7. col. ij.	33	Emptori ipsi competit actio adhuc pro relata sententia pro pretio contra emptorem. re nondum à vendito re tradita. sub ru. for. li. rei. rei. §. saluis. nu. 13. colum. j.	110
Emergentes vel incidentes exceptiones que dicantur. sub ru. for. exce. contr. pos. §. p. tens. nu. 2. col. j.	123	Emptori qualiter succurratur reperto vitio in re vendita ad pondus vel ad mensuram. sub rub. for. lib. in causa vendi. §. pertinatum. nu. 4. col. ij.	324
Emphyteuta an liberetur fructibus non natis in re emphyteutica. sub ru. for. lib. ad præst. & rela. §. recusauit. nu. 1. col. j.	371	Episcopus in quibus casibus possit dispensare cum excommunicatis maiori. sub ru. for. rel. rei. §. tãquam. nu. 5. col. ij.	85
Emphyteuta an liberetur propter guerram. sub ru. for. li. ad præst. & rel. §. recusauit. numer. 2. col. j.	371	Equus alienus vel nauis aliena super qua portatur res illicita an simul cum dicta re publicetur. sub ru. for. li. super sol. ped. §. ceciderunt. nu. 9. col. ij.	283
Emphyteuta an possit alienare melioramenta irrequirit o domino. sub ru. for. lib. ad præst. §. cum omni. nu. 2. col. ij.	374		
Emphyteuta an possit donare irrequirit o domino. sub rub. for. li. ad præst. & rela. §. alienauit. nume. 5. colum. ij.	398		
Emphyteuta ante quam soluat an à domino petere possit vt môstret rem propter quã ipse tenetur fictum soluere. sub ru. for. lib. ad præst. & rela. §. super			

Practicæ do. Io. Pe. Papien. Reperto.

Error in demonstrandis confinibus: tam in contractibus quam vltimis voluntatibus non vitiat sub ru. for. act. rea. §. cui coheret. nu. 5. col. j.	15	Exceptionum quot sint species. sub ru. for. ref. rei. §. saluis. nu. 3. col. ij.	10
Error iustus iustissimus & iniustus quis sit. sub rubr. for. test. rei. §. præscriptionis. nu. 11. col. j.	65	Excōmunicatio quid sit & quotuplex. sub ru. for. ref. rei. §. tanquam. nu. 1. col. j. ad fi.	85
Eucta re an agatur de euctione contra donantē. sub ru. for. li. pro don. §. ad dimittendum. nu. 2. col. j.	355	Excommunicatio incurt modis infligatur. sub ru. for. ref. rei. §. tanquam. nu. 2. col. j. ad fi.	85
Eucta re vendita per creditorem ab emptore in quē de euctione competit actio. sub ru. for. li. rei. lib. in act. hy. §. satisfacere. nu. 5. col. iij.	402	Excommunicationis effectus quis sit. sub ru. for. ref. rei. §. tanquam. nu. 9. col. j. in fi.	85
Exceptio competens actori an competit eius successor. sub ru. for. ref. rei. §. saluis. nu. 15. col. j.	10	Excommunicatus incurt alias pœnas à iure inflictas. sub ru. for. ref. rei. §. tanquam. nu. 6. col. j.	85
Exceptio competens reo principali an porrigatur ad eius fideiussorem. sub ru. for. ref. rei. §. saluis. nu. 14. colum. j.	110	Executio an fiat contra procuratorem admissum & cōdemnatum. sub ru. for. ref. rei. §. Symoninus. nume. 2. col. ij.	89
Exceptio omnis impedit processum, qua proponitur ius actori non esse. sub ru. for. ref. rei. §. quo ad impediendum. nu. 3. col. ij.	108	Executio sententiam habeat instantiam vt causa principalis. sub ru. for. exce. sen. defi. §. faciendo. nu. 3. col. j.	206
Exceptio rei iudica. an obstat si secuta missione contra filium testatoris dicat postea patris testamētum in officiosum. sub ru. for. lib. quo pet. hæ. ex testa. §. ac etiam. nu. 3. col. j.	452	Executio sententiæ an possit committi parti. sub ru. for. exe. sent. defi. §. P. publico. nu. 2. col. j.	260
Exceptio, tu non es procurator est opponenda in litis exordio & ante litem contest. sub rub. for. ref. rei. §. simoninus. nu. 3. col. ij.	89	Executio excedente modum debitum exequenti qualiter succurratur. sub ru. for. exe. sen. defi. §. P. publico. nu. 8. col. ij.	206
Exceptione peremptoria tutus debitor si leget debitum creditori an hæres eius vtatur tali exceptione. sub rub. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 94. col. iij.	422	Executor ad distribuendum inter pauperes an possit eligere filium spurium testantis tanquam pauperem. sub ru. for. lib. ad re. rat. tu. §. an executores. nu. 22. col. ij.	305
Exceptionem habenti an competat ius agendi. sub ru. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. numero. 86. colum. j.	422	Executor ad quod vsque tempus rationem reddere compellatur. sub ru. for. li. ad re. rat. §. an executores. nu. 24. col. ij.	305
Exceptionem obijciens an videatur fateri agentis intentionem. sub rubr. for. ref. rei. §. saluis. numero. 9. colum. j.	10	Executor deputatus ad male ablata an possit soluere alia debita ex honesta causa. sub ru. for. lib. ad re. rat. tu. §. an executores. nu. 23. col. ij.	309
Exceptionem rei iudic. & similes ad impediendū processum opponens auditur. sub ru. for. act. real. §. sum mariē. nu. 5. col. j.	58	Executor proponens pignora vānalia an habeat fidem de proptione. sub ru. for. exe. senten. defi. §. pro publico. nu. 6.	209
Exceptiones coram eodem iudice sunt proponendæ coram quo est productus libellus. sub ru. for. ref. rei. conuen. §. coram vobis. nu. 1. col. ij.	82	Executor quotupliciter sumatur. sub ru. for. lib. ad re. rat. tu. §. an executores. nu. 2. col. j.	306
Exceptiones generales & speciales quæ fiat. sub rub. for. ref. rei. §. doli. nu. 1. col. ij.	10	Executor dato super constituenda capella cuius constructus causa dedit executorum qualiter reddatur ratio. sub ru. for. li. ad re. rat. tu. §. an executores. nu. 29. col. ij.	36
Exceptiones legitimæ admittendæ sunt. sub ru. for. lib. quo pet. hæ. ex test. §. contradictioni. nume. 1. columna. j.	456	Executore per ignorantiam exequente excessiue qualiter succurratur. sub ru. for. exe. senten. defi. §. P. publico. nu. 10. col. ij.	206
Exceptiones oppositæ ad impediendū processum statim probari debent. sub rub. for. ref. rei. §. quod ad impediendum. nu. 4. col. ij.	10	Executores an habeant actionem contra scriptum heredem pro executione fienda. sub ru. for. li. ad re. rat. tutel. §. an executores. nu. 4. col. ij.	309
Exceptiones plures cōtrariæ an simul proponi possint sub rub. for. ref. rei. §. saluis. nu. 12. col. j.	110	Executores an possint bona vendere habita fide de pretio antequam decurrat tempus anni. sub ru. for. lib. ad re. rat. tu. §. an executores. nu. 20. col. ij.	309
Exceptiones quæ impediunt processum quot sunt. sub ru. for. ref. rei. §. quo ad impediendū. nu. 2. col. ij.	10	Executores an possint deputata ad certum vsum in aliū conuertere. sub ru. for. lib. ad re. rat. tu. §. an executores. nu. 16. col. ij.	306
Exceptiōibus quibuslibet an possit renuntari. sub ru. for. ref. rei. §. saluis. nu. 7. col. j.	110	Executores an possint exercere officium ante aditam hæreditatem hæredibus scriptis non adeuntibus. sub ru. for. lib. ad re. rat. tu. §. an executores. num. 13. colum. ij.	308
Exceptionis præscriptionis quæ sit natura. sub ru. for. ref. §. præscriptionis. nu. 1. col. j.	65	Executores an possint procuratorem constituere. sub ru. for. lib. ad re. rat. tu. §. an executores. nu. 12.	309
Exceptionum quædam sunt impedientes processum litis quæ non tangunt merita causæ. sub ru. for. ref. rei. §. quo ad impediendum. nu. 9. col. ij.	10	Executores an transferant dominium in emptorem sine cōsensu hæredis cū habeat potestatem alienandi sub	

sub rub. for. lib. ad red. ra. tut. §. an executores. num. 17. col. j.	36	Exemplariter quibus substitui possit. sub rub. for. quo agit. ex substi. §. exemplaris. nu. 4. col. j.	48
Executores habentes potestatem alienandi an possint permutare. sub ru. for. li. ad red. rat. tut. §. an executor. res. nu. 15. col. j.	306	Exemplariter qui substituere possint. sub rub. for. lib. quo ag. ex substi. §. exemplaris. nu. 3. & 6. col. j.	48
Executores qualem potestatem habeant, pauperibus hæredibus institutis. sub ru. for. lib. ad red. rat. tut. §. an executores. nu. 5. col. j.	306	Exigi potest delegatus intra annum à sententia lata sub rubric. for. lib. actio. real. §. executioni. nume. 2. colum. ij.	58
Executores qui esse possint. sub rub. for. lib. ad red. ra. tut. §. an executores. nu. 3. col. j.	306	Expensarum condemnationem omittente, vel nolente iudice an pars possit ab eo restitutionem petere sub rub. for. lib. in act. rea. decla. §. & expensis. nume. 8. colum. ij.	54
Executores testamentian sint simi. tutoribus sub ru. form. libel. ad red. rat. tut. §. an executores. numero j. col. j.	30	Expensarum conditionem non potest reservare sibi iudex in sententia quavis taxationem possit. sub ru. for. in act. rea. decla. §. & expensis. nu. 5. col. ij.	54
Executoribus vendere volentibus. an hæres sit cogendus exhibere res. sub rub. for. lib. ad red. rat. tut. §. an executores. nu. 18. col. j.	306	Expensarum exceptionis quæ natura sit sub rubr. form. resp. rei. §. executione. nu. 1. col. j. in prin.	104
Executorum anni tempus an currat pendente lite in scriptis hæredes & venientes ab intestato. sub rub. for. lib. ad red. rat. tut. §. an executores. nume. 12. col. j. in fin.	306	Expensarum facta petitione an debeat cõuentus repelli à prosecutione litis nisi prius restitutio, & solutis expensis. sub rubr. for. lib. in act. reali decla. §. & expensis. nu. 4. col. ij.	54
Executorum libris in reddenda ratione credendum ne sit sub ru. for. lib. ad red. rat. tut. nu. 25. col. j.	306	Expensarum quot sint species. sub rubr. for. lib. in act. rea. §. & expensis. nu. 2. col. ij.	54
Executorij officij annus an currat ante aditam hæreditatem. sub ru. for. lib. ad red. ra. tu. §. an executores. nu. 10. col. j.	306	Expensarum sententiam incertam potest ferre iudex, & sine quantitate determinata. sub rubr. for. libel. in act. rea. decla. §. & expensis. nu. 54.	54
Executorum officij annus an currat ante cõtium conditionis, vel dici appositæ legato, vel institutioni. sub ru. for. lib. ad red. rat. tut. §. an executores. nu. 9. col. j.	306	Expensas an præster actor, lapso tempore instantiæ & reo absoluto ab observatione iudicij. sub rubr. for. lib. in act. rea. decla. §. & expensis. nu. 6. col. ij.	54
Executorum officij annus an possit per episcopum prorogari. sub ru. for. lib. ad red. rat. tu. §. an executores. nu. 11. col. j.	306	Expensas in alia instantia an possit pars à parte postulare. sub rubr. for. lib. in actio. rea. decla. §. & expensis. nu. 9. col. ij.	54
Executorium officium quâto tempore duret. sub rub. for. libel. ad red. rat. tut. §. an executores. numero 7. col. j.	306	Expensæ de fructibus deducendæ sunt. sub ru. for. li. ad dot. §. tanquam. nu. 7. col. ij.	279
Executorium officium quantum ad hæreditatem est necessarium sub rub. for. ad red. rat. tut. §. an executor. res. nu. 19. col. j.	306	Expensæ factæ in studio an possint fratri imputari in quartam. sub rub. for. lib. pro hære. aut sing. re. divi. §. communit. nu. 21. col. ij.	500
Executorum pluriû mortuo vno ad quem eius potestas deferatur. sub ru. for. lib. ad red. rat. tut. §. an executores. nu. 27. col. j.	306	Expensæ in re dotali, an possint hæredes viri deduci. sub ru. for. li. ad do. §. ac etiam. nu. 3. col. j.	271
Exemplari substitutioni quæ sint necessaria. sub rubr. form. libel. quo ag. ex substi. §. exemplaris. numer. 12. col. j.	481	Expensæ litis an petantur iure actionis, vel officio iudicis. sub rub. for. lib. in act. rea. decla. §. & expensis. nu. 4. col. ij.	54
Exemplaris substi. quando finiatur sub ru. for. lib. quo ag. ex substi. §. exemplaris. nu. 13. col. j.	481	Expensæ litis ex quibus causis debentur. sub rubr. for. lib. in act. rea. §. & expensis. nu. 3. col. j.	54
Et an superuenientibus liberis finiatur. ibidem. nu. 17.	481	Expensæ probantur per iura patris adhibita iud. mod. sub rub. for. lib. in act. rea. decla. & §. expensis. nu. 10. colum. ij.	54
Exemplaris substitutio quæ. sub ru. for. lib. quo ag. ex substi. §. exemplaris. nu. 1. col. j.	481	Expensæ si non fuerint à parte petitiæ, nūquid ad illas poterit iudex officium suum exercere. sub rub. for. lib. in act. rea. decla. §. & expensis. nu. 7. col. ij.	54
Exemplaris tacita an cõtineatur in exemplari expressa. sub rubr. for. lib. quo agi. ex substi. §. exemplaris. nu. 10. col. j.	481		
Exemplaris tacita an excludat matrem. sub ru. for. lib. quo ag. ex substi. §. exemplaris. nu. 2. col. j.	481		
Exemplariter à matre substitutus an præferatur substituto à patre exemplariter. sub ru. for. lib. quo ag. ex substi. §. exemplaris. nu. 5. col. j.	481		
Exemplariter muto, furdo, & prodigo an substituantur. sub rub. for. lib. quo ag. ex substi. §. exemplaris. nu. 2. col. j.	481		

F

F Acto simpliciter proposito sine aliqua quantitate in accusatione nunquid possit accusatio institui, cum adiectione qualitatis, sub rubri. forma libelli in actione rea. §. non astringens. nume. 4. colum. ij.

Falsa causa adiecta in vltima voluntate an vitiet dispositionem. sub rub. for. sent. defru. §. nos Bernardinus. nu. 1. col. j.

Falsi nunquid civiliter agi possit contra partem antequam

Practicae d. Ioan. Petri Papien. Reperto.

criminaliter actum sit, sub rubr. for. lib. ad rescind. senten. §. qualis qualis. nu. 2. col. ij.	21	superstitibus. nu. 16. col. j.	260
Falsitas etiam iudicis officio quaeritur. sub ru. for. li ad rescind. sen. §. qualis qualis. nu. 3.	12	Feudo ecclesiae an succedant extranei haeredes. sub rubrica forma lib. ad praest. & rela. §. recusavit. numero. §. col. j.	371
Falsitas quot modis disputetur, aut quaeratur. sub rub. for. lib. ad re. sen. §. qualis qualis. nu. 7. col. ij.	21	Feudi reuocandi legitima causa. sub ru. for. lib. ad reuo. feudi. §. vitæ. nu. 1. col. ij.	284
Falso instrumento vrens quando iudicat in falsum. sub ru. for. lib. ad re. sen. §. dolose. nu. 1. col. ij.	212	Feudum decedente vassallo ad quos per successione transferatur. sub rub. forma lib. ad reuo. feudi. §. nec superstitibus. nu. 4. col. j.	260
Falso instrumento vlturus, si protestetur coram iudice postea se nolle vti illo instrumento, nisi quantum sit verum. & non aliter, an excusetur. sub rubrica forma libelli ad rescind. senten. §. dolose. nu. 2. col. ij.	214	Feudum de quo facta sunt inuestitura tam pro se quam haeredibus, tam masculis quam foeminis an semper foeminam excludat masculino aliquo superstite. sub rub. forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. numero 2. col. j.	260
Falsum committitur vbi cuique veritas immutatur. sub ru. for. iura. test. §. & falsitate. nu. 1. col. 1.	13 2	Feudum habili an assignare possit decedens duobus liberis superstitibus habili & io habili. sub rubrica forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 12. colum j.	260
Falsum quot modis committatur, sub ru. for. libel. ad rescind. sen. §. procuravit. nu. 1. col. ij.	212	Feudum in foeminas regulariter nisi certis casibus non transit, sub rubrica forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. num. 1. col. j.	260
Fama an faciat plenam probationem. sub ru. for. pos. §. item quod iij. nu. 11. col. ij.	114	Feudum possit ne alienare dominus sine voluntate vassalli. sub rubrica forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 21. col. 1.	260
Fama debet oriri à personis dignis, & honestis. sub ru. for. pos. act. §. item quod iij. nu. 7. col. ij.	118	Feudum rectum & proprium ad masculos foeminis exclusis transit. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 1. col. j.	290
Fama que allegatur quo in loco esse debeat. sub rubr. for. pos. act. §. item quod iij. nu. 4. col. ij.	118	Feudum reuocare an poterit haeres domini. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. §. vitæ. nu. 2. col. j.	287
Fama quid sub rub. for. pos. act. §. item quod iij. nu. 3. col. ij.	118	Fideicommissarius vniuersalis an sit legitimus contradictor sub rub. for. l. b. quo petit. haere. ex testa. §. iniuste. nu. 4. col. j.	450
Famam quot homines faciant sub rub. for. pos. act. §. item quod iij. nu. 6. col. ij.	118	Fideiusio qualiter fiat. sub rubr. for. lib. contra plures reos deb. §. intercesserunt. nu. 1. col. ij.	343
Fama quomplex est. sub ru. for. pos. act. §. item quod iij. nu. 2. col. ij.	118	Fideiussor construens se principalem debitorem, an vtatur beneficio excusionis. sub ru. for. lib. contra plures re. §. beneficio. nu. 3. col. ij.	344
Fama sui esse sufficit inter parentes & affines si est contentio de morte alicuius in partibus remotis. sub ru. for. pos. act. §. item quod iij. col. 5. ij.	118	Fideiussor nolens vti beneficio diuisionis, an possit petere celsionem 2. etus contra fideiussores, & principalem. sub ru. for. lib. contra plu. re. de. §. intercesserunt. nu. 3. col. j.	343
Fama; quis effectus. sub ru. for. pos. act. §. item quod iij. nu. 10. col. ij.	118	Fideiussor se tuetur defensionibus rei. sub rubrica forma lib. contra plures re. de §. intercesserunt. numero 4. col. ij.	343
Famil. herci. act. an habeat locum inter possidentes re hereditariam diuisam & c. sub ru. for. lib. pro haere. & re. sing. diui. §. communiter. nu. 5. col. ij.	499	Fideiussoris datio an valeat super dote conseruanda. sub rubrica forma libel. ad do. §. colenniter. numero §. col. j.	273
Fami. herci. actio quoties intentari possit. sub ru. for. lib. pro haere. vel re. sing. diuid. §. communiter. nu. 3. colum. ij.	499	Filia dotata an sit exclusa filio masculino instituto haerde quamuis inuestitura sit facta pro se & filiis masculis & foeminis. sub ru. for. lib. ad praest. & rela. §. recusavit. nu. 8. col. ij.	371
Famil. herci. act. vbi habeat locum. sub rub. for. lib. pro haere. vel re. sing. diuid. nu. 1. col. ij.	499	Filij adopriui qualiter succedant. sub ru. forma lib. pro haere. ab intest. §. nullisq. nu. 1. col. ij.	456
Famil. herci. actione quid diuidatur, sub rubrica forma lib. pro haere. vel re. sing. diuidenda. §. communiter. nu. 2. col. ij.	499	Filij aliorum fratrum venientes ad successione patriui, qualiter succedent. sub ru. for. lib. pro haere. ab intest. §. nullisq. nu. 38. col. j.	459
Feudalem rem à spoliatore recuperans dominus, an teneatur rem vassallo restituere, sub rubr. forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 34. col. ij.	260	Filij fratris cum patruo equaliter succedunt in feudo. sub rubrica forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 13. col. ij.	291
Feudali re relicta, an debeatur eius aestimatio, cum res dari non possit nomine legati. sub rub. forma lib. ad re. feu. §. nec superstitibus. nu. 18. col. ij.	290	Filij fratru an veniant ad successione fratris defuncti cum	
Feudi alienatio facta in extraneum voluntate domini per agnatos qui alienationi non consenserint, poterit reuocari. sub ru. forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 24. col. ij.	260		
Feudi priuatione secuta propter causam legitimam, cui applicetur tale feudum. sub rub. for. lib. ad reuo. §. nec superstitibus. nu. 27. col. ij.	260		
Feudo an possit vassallus imponere seruitutem rusticam vel vrbanam. sub ru. for. lib. ad reuo. feu. §. nec			

Practicae do. Ioan. Petri Papien. Reperto.

- eum eorum §. ascendentibus. sub rub. for. lib. pro hę
 redi. §. nullisq̄ue. nu. 36. col. j. 456
 Filij naturales qualiter succedat. sub rub. for. li. pro hę
 red. ab intest. §. nullisq̄ue nu. 13. col. j. 456
 Filij primi matrimonij, an in casu statuti possint sal-
 tem repetere legata vltra dotem per patrem suum,
 quę mulier dederat secundo viro in dotem. sub rub.
 for. li. ad do. §. dicta. nu. 11. col. j. 274
 Filij possunt agere contra patrem dissipatorem, ad e-
 petendum mortua matre sua. sub ru. for. li. quo mu.
 ag. ad do. §. procuratorio. nu. 7. col. j. 260
 Filij qualiter succedat ascendētibz ab intest. defunctis.
 sub ru. for. li. pro hęre. ab intest. §. nullisq̄ue. nu. 6. col.
 secunda. 459
 Filij si ex omni causa repudient tam ex testamēto qua
 ab intestato adhuc privilegio speciali volentes intra
 triennium adire audiuntur. sub ru. for. li. pro. hęr. ab
 intest. §. nullisq̄ue. nu. 2. col. j. 458
 Filij succedentes an differant ascendentibus in modo
 succedendi. sub ru. for. li. pro. hęre. ab intest. §. nullis
 q̄ue. nu. 7. col. j. 459
 Filio decedenti sola matre superstitē, an ipsa succe-
 dat. sub ru. for. lib. pro hęre. ab intesta. §. nullisq̄ue.
 nu. 2. & 3. col. j. eodem. 458
 Filiorum quot sunt species. sub ru. for. li. pro hęr. ab in-
 testa. §. nullisq̄ue. nu. 4. col. j. 458
 Filius acceptans patris legatum an possit dicere testa-
 mentum patris nullum, quia in eo institutus. sub ru.
 for. li. quo pe. ex test. hę. §. ac etiam. nu. 4. col. j. 452
 Filius adoptivus præteritus an rumpat testamentum.
 sub ru. for. li. pro hę. ab intesta. §. nullisq̄ue. nu. 12. co-
 lum. j. 456
 Filius aliquando à successione feudi excluditur. sub ru
 bri. for. li. ad reuo. feu. nu. 6. col. j. 369
 Filius est dominus bonorum paternorum etiam vivē-
 te patre. sub ru. for. li. pro hęre. ab intest. §. nullisq̄ue
 nu. 10. col. j. 450
 Filius missus in studium, an debeat sustentari ad stu-
 dium de bonis coarimuniis mortuo patre sub ru.
 for. lib. pro. hęre. vel sragu. re. diui. §. communiter.
 num. 24. col. j. 500
 Filius notarius an possit tradere & conficere instru-
 mentum de re ad patrem pertinente. sub rub. for. op
 po. contra instru. §. alijsq̄ue. nu. 11. col. j. 16
 Filius vt sit naturalis tantum quę concurrere debeant
 sub rubri. for. lib. pro hęre. ab intestat. §. nullisq̄ue
 nu. 5. col. j. 454
 Flumen desluens ad aliquam ciuitatem à lacualicuius
 ciuitatis an possit auerti à lacu à ciuitate seu territo-
 rio dominantis illi lacui. sub ru. for. li. act. confessio-
 ria pro serui. §. seruitus aquæductus. nu. 12. col. ij. 236
 Flumen qualiter alicuius priuati effici possit. sub rubr.
 for. in act. confes. pro serui. §. seruitus aquæductus.
 nu. 4. col. j. 236
 Flumine aluicum suū mutante an ius istius qui habebat
 aquæductum ex illo flumine sit extinctum. sub rub.
 for. in act. confes. pro ser. §. seruitus aquæductus. nu.
 13. col. j. 236
 Fluminis non nauigabilis aquam præoccupans an cæte-
 ris præiudicium faciat idem facere volentibus, sub
 rub. for. in act. confes. pro ser. §. seruitus. nu. 8. co-
 lum. j. 239
 Forus rei si sit multiplex eligitur per actorem in for. de
 cli. iuris. §. nec fuisse. nu. 6. col. j. 74
 Frater an teneatur ad æstimationē fratri propter feu-
 dum ad eos deuolutum de iure communi contra di-
 spositionem testatoris qui vni tantum filiorum ad-
 signauerat. sub rub. for. li. ad reuoca. feu. §. nec super-
 stitibus. nu. 11. col. ij. 260
 Frater ex vtroque parente an preferatur fratri ex par-
 te tantum in successione feudi fraternali. sub ru. for.
 li. ad re. feu. §. nec superstitibus. nu. 10. col. j. 260
 Fratres legitimi ex vtroque parente ex vna parte &
 fratres ex altero parente tantum ex altera qualiter
 succedat. sub ru. for. li. pro hęr. ab intest. §. nullisq̄ue
 nu. 30. col. j. 459
 Fratribz defuncti solius vt cum ascendentibus admit-
 tantur singulare ius esse. sub ru. for. lib. pro. hęre. ab
 intest. §. nullisq̄ue. nu. 26. 456
 Fructibus fundi conducti defraudatis an à præstatiōe
 mercedis conductor excusetur. sub rub. for. li. ad præ-
 sta. nu. 9. col. j. 364
 Fructus & reditus dignitatis quęritæ filio per patrem.
 an fiat conferendi. sub ru. for. li. pro. hę. vel sing. re.
 diu. §. communiter. nu. 15. col. ij. 466
 Fructus ex rebus paraphernalibus an sint restituendi.
 sub ru. for. li. ad dot. §. tanquam. nu. 9. col. j. 270
 Fructus in oblatione libelli an & quare sint exprimen-
 di. sub ru. for. li. in act. del. §. simul. nu. 1. & 2. col. j. 46.
 & titulus quid operetur ibidem. nu. 3.
 Fur an liberetur à manibus iudicis si dominus dicat
 furtum sibi factum non esse. hoc est consensum p-
 stituisse. sub rubri. for. inquisitio. §. præter. numer. 2.
 colum. ij. 518
 Fur hodie qualiter puniatur. sub ru. for. in qui. §. furto.
 nume. 8. col. j. 57
 Fur si dicat se dominum credidisse consentire & do-
 minus contradicat an liberetur. sub rub. for. in qui. §.
 præter. nu. 3. col. ij. 528
 Furta an tot committantur quot sint contractiōes.
 sub rubric. forma. inquisition. §. contractando. nu. 2.
 & 3. col. j. 427
 Furtū. quid. sub ru. for. in qui. §. furto. nu. 2. col. j. 528
 Furtum quomodo noscatur. sub ru. for. in qui. §. furto
 nu. 2. col. j. 527

G Abellæ solutio an præscribi possit in aliqua villa
 habente per se suos cōfines & iurisdictionem
 sub rub. for. in act. confes. pro serui. §. plenam.
 nu. 16. col. j. 246
 Generalitas quę admittatur. sub rub. for. excep. contra
 posi. §. generales. nu. 1. col. j. 121
 Gradu prior an præferatur posterioribus in successio-
 ne feudi. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. nec superstiti-
 bus. nu. 14. col. ij. 290
 Gradu quo fit aliquis ex collateralibus dupliciter quæ-
 ritur. sub ru. for. lib. pro hęre. ab intest. §. nullisq̄ue.
 nu. 33. col. j. 456
 Gradu, vnum quilibet persona de iure ci. facit. sub rub.
 for. li. pro hę. ab intest. §. nullisq̄ue. nu. 34. col. ij. 459
 Gradus

Practicæ do. Ioan. Petri Papien. Reperto.

- Gradus tot sunt in collateralibus quot sunt personæ dempto cūmuni stipit. sub ru. for. li. pro here. §. nullis que. nu. 32. col. j. 456
- Graduum computatione differūt ius can. & ci. sub ru. for. li. pro here. §. nullis que. nu. 31. col. j. 456
- Gravaminis à quo appellatio interponitur, qualitas semper exprimi debet. sub rub. for. appel. à sententia defini. §. occasione. nu. 1. col. ij. 160
- H
- H** Abilitate vel iure superueniente conueniendi ex parte rei conuenti nunquid ex eadem instantia possit fieri condemnatio. sub ru. for. li. actio. rea. §. deducendo. nu. 4. col. ij. 92
- Hæreditariæ singularis rei causa agere volens debet potius agere rei vendicat. vel publica. quam petit. hæ. sub ru. for. lib. pro here. ab intest. §. coram vobis. nu. 6. colum. j. 457
- Hæreditas quomodo diuidatur inter ascendentes disparis gradus. sub rub. for. li. pro hære. ab intestat. §. nullis que. nu. 37. col. j. 456
- Heredes semel adita vel repudiata amplius agnosci vel repudiari non potest sub rub. for. lib. quo petit. hæ. ex testa. §. purè. nu. 8. col. j. 445
- Hæreditas si sit distributa per testatorem qualiter succedatur heredi. sub ru. for. li. pro leg. rei singu. §. coram vobis. nu. 3. col. ij. 421
- Hæreditas solo animo aditur. sub ru. for. li. quo petit. hæ. ex test. §. purè. nu. 4. col. j. 445
- Hæreditate iacente quid agendum. sub rub. for. libel. quo petit. hære. ex testa. §. iniuste. nu. 1. col. j. 450
- Hæreditate legaris exausta qualiter succurratur. sub rub. for. lib. pro leg. rei singu. §. coram vobis. nume. 21. col. ij. 421
- Hæreditate vel legato relicto cum conditione de stando in loco certo quid agendum. sub ru. for. li. pro le. rei sin. §. coram vobis. nu. 15. col. ij. 421
- Hæreditatem adire volens quas cautelas obseruare debeat. sub ru. for. li. quo petit. here. ex testa. §. purè. nu. 9. col. j. 445
- Hæreditatem agnati adiens etiam beneficio inuentarij an teneatur creditoribus nõ solum ad vires allodialium bonorum, sed etiam feudalium. sub rub. for. li. ad reuoca. feudi. §. nec superstitibus. nu. 7. col. j. 260
- Hæreditatem possidens reus conuentus si dicat eam possidere ex alio testamento quid agendum. sub rubric. for. libel. quo petit. hære. ex testa. §. iuste. nu. 2. colum. j. 450
- Hæreditatis petitio datur tam ex testamento quam ab intesta. sub rub. for. lib. pro hære. ab intest. §. coram vobis. nu. 1. col. j. 457
- Hæreditatis petitio & rei vendicatio an simul intentari possit. sub rub. for. li. pro here. ab intesta. §. coram vobis. nu. 10. col. j. 454
- Hæreditatis petitio. quid veniat. sub rub. for. libel. pro here. ab intest. §. coram vobis. nu. 8. col. j. 457
- Hæreditatis vendicande quæ sit remedia. sub rub. for. lib. quo petit. hære. ab intest. §. coram vobis. nume. 1. col. j. 444
- Hæredis bona propria an possint per hypothecariam auocari tanquam obligata pro debito defuncti. sub rub. for. lib. in act. hypo. nu. 1. col. j. 328
- Hæredum duorum emphyteutæ altero soluente, an vtrunque domus expellere possit. sub ru. for. lib. ad præsta. §. fictum. nu. 6. col. j. 373
- Hæredum quot sunt species sub ru. for. li. pro hære. §. nullis que. nu. 3. col. ij. 452
- Heres ad obtinendam missionem quæ probare debeat. sub ru. for. lib. quo petit. hære. ex testa. §. possidebat. nu. 1. col. j. 451
- Heres extraneus in mora ad soluendum legatum an teneatur ad fructus & vsuras sub rub. for. li. pro le. rei singu. §. coram vobis. nu. 20. col. ij. 421
- Heres institutus debet esse certus an vxor testatoris sit prægnans. sub ru. for. li. pro here. ab intesta. §. ipsam que. nu. 3. col. j. 467
- Heres minoris an possit petere restitutionem lapsa tempore petende competenti minori ante aditam hæreditatem. sub ru. for. li. super peti. in integr. resti. §. eundem. nu. 8. col. ij. 391
- Heres quot modus instituat. sub ru. for. li. quo petit. hære. ex test. §. purè. instituit. nu. 1. col. j. 445
- Heres scriptus existens in possessione hereditatis petens se tueri per beneficium. l. si. C. de edi. diui. Adri. tol. an audiatur. sub ru. for. li. quo petit. her. ex testa. §. etiam nu. 2. col. j. 452
- Homicidium quot modis committatur. sub ru. for. li. in qui. §. apponere. nu. 1. col. ij. 512
- Et quæ in maleficijs consideranda ibidem. nu. 3
- Hypotheca an reddi possit sine personali. sub rub. for. respon. li. in act. hypo. §. cedente. nu. 1. 403
- Hypothecaria actio, quæ tempora habeat. sub rub. for. lib. in act. hypo. nu. 34. & 35. 400
- Hypothecaria actione quare nõ aduocatur bona apud debitorem possessa. sub ru. for. li. quo petit. here. ex testa. §. possidebat. nu. 4. col. j. 451
- Hypothecaria actione sublata spatio temporis contra extraneum possessorem. sub rubric. for. li. in act. hz. §. exceptionem. nu. 2. col. j. 400
- Hypothecaria agentibus pluribus ad eandem rem quis eorum preferatur. sub rub. for. li. in qua hypo. §. sed eadem. nu. 6. col. j. 384
- Hypothecaria agere volenti quæ sint necessaria. sub ru. for. lib. in actio. hypothe. §. ex memoralis. nume. 2. colum. ij. 387
- Hypothecaria & personalis actio an possint simul in eodem libello intentari. sub ru. for. li. in act. hypo. §. ex memoratis. nu. 7. col. j. 388
- Hypothecaria quilibet possessor conuentus potest de bitu offerre & sic rem retinere. sub ru. for. respon. li. in act. hypo. spo. satisfacere. col. 2. 401
- Hypothecariam actionem intentans omni casu mittitur in poss. rei petitæ siue rem neget se possidere dicendo mendacium, vel veritatem. sub ru. for. lib. in act. hypo. §. ex memoratis. nu. 3. col. ij. 327
- I
- I**llegitimè nati non admittuntur ad dignitates & beneficia Ecclesiastica. sub ru. for. li. pro her. ab intest. §. nullis que. nu. 22. col. j. 456
- Immunitas non soluendi pedagia an transeat de persona venditoris in personam emptoris sub ru. for. li. sol.

Practica do. Io. Pe. Papien. Reperto.

sol. peda. §. ceciderunt. nu. 7. col. ij.	233	§. fama. nu. 3. col. j.	520
Imperatore Romam eunte pro coronatione, illuc omnes vasalli tenentur ire secum. sub ru. for. lib. ad reuo. feudi. §. contra. nu. 8. col. ij.	287	Inquisitione pendente iudicio passus an possit agere ciuilitate ad interesse suum. sub ru. for. inq. §. fama. nu. 9. colum. ij.	502
Imperium merum & iurisdictionis quid. sub ru. act. cofes. §. plenam. nu. 4. col. j.	246	Insinuatio an sit necessaria in donatione tacita. sub ru. for. lib. pro don. §. soleniter. nu. 7. col. ij.	331
Impossibile quot modis sumatur. sub ru. for. exci. contra pos. §. impossibilis. nu. 1. col. ij.	121	Insinuatio an sit necessaria pro pluribus donationibus factis ab eodem excedentibus summa à iure taxatam. sub ru. for. li. p. donato. §. soleniter. nu. 4.	330
Impugnandi testamenti ius quantum duret. sub rubri. forma libel. quo ex testa. pet. here. §. ac etiam. nu. 16. colum. ij.	452	Insinuatio quid sit. sub ru. for. li. pro donato. §. soleniter. nu. 2. col. j.	350
Incertitudo legislatori exosa est. sub rubri. exci. contra posit. §. incerta. nu. 1. col. j.	121	Insinuatio quo tempore interuenire debeat. sub ru. for. li. in ca. pro donato. §. soleniter. nu. 1. col. ij.	351
Incompetens est iudex ex lapsu temporis ad ferendam sententiam sibi in delegatione præfixi. sub rub. for. decli. iurisd. §. nec fuisse. nu. 13. col. j.	71	Insinuatione an egeat donatio sponte in iudicijs facta per confessionem partis. sub rub. for. lib. pro donato. §. soleniter. nu. 9. col. j.	351
Incompetentiæ exceptio omiſſa ante lit. conte. an possit postea opponi. sub ru. for. de iurisd. §. nec fuisse. nu. 4. col. j.	71	Insinuationem an requirat donatio ad causam. sub ru. for. lib. pro donato. §. soleniter. nu. 9. col. j.	351
Incompetentiæ exceptione opposita iudici quis de ea cognoscit an superior an ipse. sub ru. for. decli. iurisd. §. nec fuisse. nu. 14. col. j.	72	Insinuatione solenitas quomodo sit acquisita contra. & u donationis. sub ru. for. li. pro donato. §. soleniter. nu. 1. colum. j.	350
Incorporale ius ut est seruitus si quis possidet non est præsumptio aliqua quod seruitus sit constituta. sub ru. for. in act. com. pro ser. §. pleno iure. nu. 3.	236	Instantiæ quando vult renuntiare citandus est reus. sub ru. for. lib. act. rea. §. saluo. nu. 3. col. ij.	70
Incorporalium præscriptio qualiter interrumpatur. sub ru. for. in act. confes. pro ser. §. seruitus aquæ ductus. nu. 22. col. ij.	236	Instituta filia re certa an non obstante testatoris prohibitione possit petere dotem maternam. sub ru. for. lib. quo peti. hær. ex testa. §. in oibus. n. §. col. j.	447
Incrementa facta rei feudali per alium cui cõcedant domino an vasallo. sub rub. for. libel. ad reuo. feudi. §. cum omnibus nu. 1. col. ij.	199	Institutio sub conditione casuali vel mixta non tenet. sub ru. for. lib. quo pet. hær. ex testa. §. pure. nume. 1. colum. j.	445
Infamia potest obijci test. sub rub. for. iur. test. §. potestare. nu. 6. col. ij.	137	Instituto hærede adente non ex iure ciuili sed prætorio, an expiret substitutio vulgaris. sub ru. for. libel. quo agitur ex subst. §. substituit. nu. 21.	468
Infans hæres transmittit hæreditatem quacunque sibi delatam non solum ad ascendentes per lineam masculinam sed & foeminam. sub rub. for. libel. quo peti. hær. ex testa. §. pure. nu. 7. col. j.	445	Institutus in re certa nullo dato cohærede vniuersali, an non obstante prohibitione testatoris succedat in omnibus bonis. sub ru. for. lib. quo pet. hær. ex testa. §. in omnibus. nu. 4. col. j.	497
In feudata res propria ignorantis domino si alienatur an possit reuocari per dominum infeudantem. sub rub. for. lib. ad præ. & rela. §. super solutione. nu. 7. colum. ij.	169	Institutus in re certa quando habeatur loco hæredis & quando loco legatarij. sub ru. for. lib. quo peti. hær. ex testa. §. in omibus. nu. 3. col. ij.	447
Ingressendi licentiæ an in contractibus concedi possit. sub ru. for. exe. sen. defi. §. P. publico. nu. 3.	209	Institutus in duobus testamentis factis ab eodem testatore an possit adire. sub ru. for. li. pro hær. ab intesta. §. ipfamq. nu. 2. col. ij.	456
Inimicitia obijcitur test. sub ru. for. iura test. §. proteſtante. nu. 7. col. ij.	133	Institutus in codicillis, an habeat beneficium. l. fi. C. de edi. di. Adria. tol. sub rub. for. lib. quo pe. hær. ex testa. §. non abolitum. nu. 1. col. j.	449
Inofficiosi quærela cui competat. sub rub. for. lib. quo ex testa. peti. hær. §. ac etiam. nu. 16. col. ij.	452	Institutus in re speciali an possit intentare beneficium. l. fi. C. de edi. di. Adria. tol. sub ru. for. lib. quo pet. hær. ex testa. §. in omnibus. nu. 1. col. j.	447
Inquisitio an debeat cessare superueniente accusatore post formatam inquisitionem. sub rub. for. inq. §. fama. nu. 5. col. ij.	520	Instrumenti copia cum anno, mense, & die coascripti instrumenti. sub ru. for. pe. cop. inst. §. cum anno. nu. me. 1.	156
Inquisitio an habeat locum contra inculpatoſ mortuos. sub ru. for. inq. §. contra. nu. 1. col. j.	520	Instrumenti copia si petatur à tertia persona an sit sienda. sub ru. for. pe. co. inst. §. cum anno. nu. 3.	156
Insinuatio an sit necessaria insinuatione iuriu. sub rub. for. lib. pro donato. §. soleniter. nu. 10. col. ij.	351	Instrumentis nondum in causa productis an poterit pars aduersa petere illa exhiberi. sub rub. for. pe. co. inst. §. cum anno. nu. 2. col. j.	156
Inquisitio est omni iure prohibita. sub ru. for. inq. §. hæc est. nu. 40. col. ij.	510	Instrumento in vna parte falso, an cæteris partibus derogetur. sub ru. for. op. con. inst. §. alijsq. nu. 8. colum. j.	162
Inquisitionem fama præcedere debet. sub ru. for. inq. §. fama. nu. 2. col. j.	520	Instrumento obijci potest quod manu propria ipsius	
Inquisitionis copiam debet dare iudex & iudiciorum ante quam cogat reum respondere. sub ru. for. inq.			

- notarij in eo descripti scriptum non est. sub ru. for. oppo. contra instru. §. alijsq; nu. 1. col. ij. 162
- Instrumento obijci potest, q; testes illi subscripti sunt à iure reprobati. sub rubr. for. oppo. contra instru. §. alijsq; nu. 1. col. j. 162
- Instrumento potest opponi q; non continet in se causam legitimam. sub rub for. oppo. contra instrumēta. §. alijsq; nu. 4. col. j. 162
- Instrumento producto si pars dicat illud falsum esse velitq; producere prothocollum, an audiatur. sub rub. forma oppo. contra instru. §. dignoscitur. nu. 6. col. ij. 160
- Instrumenta vno falso, nunquid cæteris derogetur ab eodem notario factis. sub ru. for. oppo. contra instr. §. alijsq; nu. 7. col. j. 160
- Instrumentorum duorum vtri standum, si vtrunque dicat causam & contractum diuersa, si ab eodem, vel à diuersis producantur. sub rubri. for. oppo. contra instru. §. alijsq; nu. 5. col. j. 162
- Instrumentum allegatum in libello an pars possit petere vt edatur. sub rub. for. pet. cop. instr. §. cū anno. nu. 7 col. j. 156
- Instrumentum an de falso reprobetur si testes illi subscripti dicant pecuniam numeratam non fuisse sub tit. for. oppo. contra instru. §. quod negatur. nume 6. col. j. 167
- Instrumentum an reprobetur, in quo dicitur numeratam in præsentia testium pecuniam fuisse, qui dicat in sui præsentia numeratam non fuisse, sed positā. in sacculo. sub ru. for. oppo. contra instr. §. quod negatur. nu. 7. col. j. 167
- Instrumentum an reprobetur, si ex sex testibus duo dicant se interfuisse reliqui negant. sub ru. for. opp. contra instru. §. dignoscitur. nu. 4 col. ij. 160
- Instrumentum an valeat in quo testes inscripti dicant se præsentēs fuisse, sed non recordari de capitulo in eo conuento. sub rub. for. oppo. contra instru. §. dignoscitur. nu. 5. col. ij. 160
- Instrumentum an sit reprobatum si testes illi subscripti dicant se non recordari an fuerint præsentēs. sub rub. for. oppo. contra instru. §. dignoscitur. nu. 3. col. j. 160
- Instrumentū an reprobetur si testes illi subscripti dicant pecuniam numeratam non fuisse. sub rub. for. oppo. contra instru. §. quod negatur. nu. 9. col. ij. 162
- Instrumentum an vitietur. si in eo dicatur titius filius Caij cum Caius eo tēpore mortuus sit. sub ru. for. opp. contra instru. §. alijsq; nu. 6. col. j. 162
- Instrumentum an vitietur si testes illi subscripti excommunicati sint. sub ru. for. opp. contra instr. §. alijsq; nu. 2. col. j. 162
- Instrumentum falsum aut simulatum quot testibus probetur. sub ru. for. oppo. contra instru. §. dignoscitur. nu. 1. col. ij. 160
- Instrumentum fieri debet in conspectu rei vēditæ. sub ru. for. poss. act. §. item quod. nu. 4. col. ij. 116
- Instrumentum producēs si protestetur postea se nolle eo instrumento vti an ex hoc illud instrumentum reputetur falsum. sub rub. for. libel. ad rescia. sen. §. dolosē. nu. 4. col. j. 216
- Instrumentum simulatum quod dicitur. sub rubr. for. oppo. contra instru. §. tum quia. nu. 1. colum. ij. 160
- Inuentarium faciens conseruat omnia à defuncto sibi debita. sub rub. for. lib. quo pet. hære. ex test. §. purē. nu. 11. col. j. 445
- Inuentarium tenetur facere fideicommissarius vniuersalis. sub rubr. for. lib. quo petitur ex test. hæred. §. purē. nu. 12. col. j. 445
- Inuestitura facta de feudo nouo tanquam de antiquo & auito an adsumat naturam antiqui feud. sub rub. forma libel. ad reuoc. feu. §. nec superstitibus. numero 35. 290
- Inuestitio facta de octo annis in octo annis ascendēs ad plures annos an transeat in emphyteusim. sub rub. for. lib. ad præstationem. §. inuest. nu. 2. 364
- Inuestitura facta pro se & filijs de quibus intelligatur. sub rubri. for. lib. ad reuoc. feudi. §. nec superstitibus. nu. 3. col. j. 290
- Inuestitura stante pro se, & filijs masculis & fœminis an omnes succedant. sub ru. for. li. ad præst. & relax. §. recusauit. nu. 7 col. j. 371
- Inuestituram intra annum non petens vasallus, si hæredi domini exhibet debita seruitia, an possit priuari feudo. sub rub. for. lib. ad reuoc. feu. §. nec superstitibus. nu. 25. col. ij. 290
- Inuestituram si dominus producat contra emphyteutam denegatē sibi traditam possessionem an adiuuetur sub rubr. for. lib. ad præst. & relax §. recusauit. nu. 3. 371
- Inuestituræ instrumento an locatoris possessio, & dominum probentur. sub ru. for. lib. an præsta. & relax. §. recusauit. nu. 4. col. j. 371
- Intellectus verus. sed cum satis l. lecta. ff. si cert. pet. sub rub. for. lib. pro leg. rei singu. §. coram vobis. nu. 30. col. i. 422
- Interdicto restituendæ possessionis condemnatus an sit infamis. sub ru. for. lib. in cau. spo. §. per vestram. nu. 1. col. ij. 409
- Interdictum pro re mobili recuperanda nō extat. sub rub for lib. in causa spo. poss. §. coram vobis. num. 3. colum. ij. 405
- Interdictum saluianum, & seruianum quomodo differant. sub ru. for. lib. in act. hypot. §. sub eadem. nu. 8. col. j. 384
- Interdictum vnde vi an competat expulso à quasi possessione iuris incorporalis. sub rub. for. lib. in caus. spolia posses. nu. 11. col. ij. 405
- Interesse quid dicatur, & quotuplex. sub ru. for. lib. in act. rea. decla. §. & in florenis. nu. 1. 43
- Interficientium seipfos bona publicentur. sub ru. for. in qui. §. transeat. nu. 4. col. ij. 531
- Interpretari sententiam quis possit. sub ru. for. execu. sen. defini. §. P. publico. nu. 11. 291
- Interpretari sententiam quomodo possit iudex. sub ru. for. execu. sen. §. P. publico. nu. 11. 209
- Interrogādus si responderē nolit, compellēdus est per iudicem iuris remedijs. sub rub. for. act. rea. §. compellatis. nu. 1. col. ij. 4
- Interrogare in iure est coram iudicis interrogare. sub ru. for. act. rea. §. interrogetis. nu. 1. col. j. 3

Ininterrogationes deciforiæ fiunt post lit. cõtest. sub ru. for. actio. real. §. quatenus. nu. 3. col. j.	3	rei. §. contrarietatem. nu. 3. col. ij.	92
Interrogationes & positiones qualiter differant. sub rub. for. posi. act. §. poni. nu. 2. col. j.	114	Iudiciorum an sit danda copia reo torquendo. sub ru. for. inquisi. §. hæc est. nu. 19. col. j.	510
Interrogationes non fiunt iure actionis. sub rubr. for. act. rea. §. quatenus. nu. 1. col. j.	3	Iudicis officio incumbentia an in conclusione per sententiam declarandi peti possint. sub rub. for. in acti. confel. §. præstandum. nu. 1. col. j. & ij.	250
Interrogationes possunt fieri pro damno dato. sub ru. for. act. rea. §. quamuis. nu. 5. col. j.	3	Iudicium an procedat si contra contrarietatem in libello contentâ nihil opponatur ab aduersario. sub ru. for. ref. rei. §. contrarietatem. nu. 2. col. ij.	92
Interrogationes præparatoriæ fiunt ad litis contestationem libello vel ante libellum. sub rub. for. act. rea. §. quatenus. nu. 2. col. j.	3	Iurameti calumniæ obmissio an vitiet processum. numero. 7. col. j.	70
Interrogationis forma fienda cum reo conuento rei actione. sub rub. for. interrog. §. cum iure. nu. 1.	1	Iuramenti interuentus, an possit mulier dotale fundum repetere. sub ru. for. lib. super pet. resti. in inte. §. tunc iurauit. nu. 4. col. j.	316
Interruptio ciuili vel naturalis, an parit aliquam vtilitatem maiorem altera. sub rub. for. resp. rei. §. præscriptionis. nu. 27. col. ij.	95	Iuramenti non præstiti ratione non potest quis conueniri in alia instantia finita ea in quo erat iurandum. sub rub. for. actio. rea. §. per sacramentum. nu. 3.	70
Intestatus decessisse qualiter quis dicatur. sub rub. for. lib. pro hæ. ab inte. §. simul. nu. 2.	467	Iuramenti interuentus priuat debitorum, ne aliquid alleget contra contractum. sub rub. for. li. super peti. resti. in integr. §. tunc iurauit. nu. 3. col. j.	357
Irregularitas est pœna excommunicati clerici. sub ru. for. respon. rei. §. tanquam. nu. 11. col. j.	85	Iuramenti necessarij & iudicialis qui sint effectus. sub rub. for. respon. rei. §. iurifurandi. nu. 7.	107
Iudex an præcisè teneatur deferre iuramentum necessarium. sub rub. for. resp. rei. §. iurifurandi	104	Iuramenti recusandi que sint legitimæ causæ. sub rub. for. respon. rei. §. iurifurandi. nu. 4. col. j.	104
Iudex appellati, si pronuntiet male appellatum & nihil de nullitate exprimat, an videatur super nullitate pronuntiasse. sub rubr. for. appel. à senten. definit. §. & in quantum. nu. 4. col. j.	195	Iuramento in litem quando locus sit. sub rub. for. resp. rei. §. iurifurandi. nu. 15. col. j.	104
Iudex causæ principalis an possit esse testis in causa appellationis. sub rub. for. iur. resti. §. protestante. nu. 14. col. ij.	137	Iuramentum an excludat à restitutione in integ. §. tunc iurauit. nu. 1. & 2. col. j.	357
Iudex in causa sine figura iudicij quæ faciat. sub rubr. for. act. rea. §. summarie. nu. 9. col. ij.	558	Iuramentum an firmet contractum fauore debitoris tantum. sub rubr. for. lib. super pet. resti. in integr. §. tunc iurauit. nu. 11. col. j.	357
Iudex non potest sine figura iudicij de cõsensu partiũ racito vel expresso in causa in qua est procedendum secundum iuris ordinem. sub rub. for. lib. act. rea. §. summarie. nu. 10. col. ij.	58	Iuramentum non firmet contractum reprobatum ratione publicæ honestatis. sub rub. for. li. super peti. resti. in integr. §. tunc iurauit. nu. 9. col. j.	357
Iudex nullitatis an pronuntiabit super eisdem actis de causa principali. sub rub. for. appel. à senten. definiti. §. fuisse. nu. 9. col. j.	195	Iuramentum an firmet primum testamentum, in quo filius emancipatus est præteritus, ita quod nõ valeat secundum, in quo filium instituit. sub rub. for. lib. super pe. resti. in inte. §. tunc iurauit. nu. 8. col. j.	357
Iudex nullitatis sententiæ an possit cognoscere de causa principali cognito quod sententia nulla sit. sub rub. for. ap. à sent. defi. §. fuisse. nu. 8. col. j.	195	Iuramentum an roborer contractũ contra bonos mores. sub rub. for. lib. super resti. in inte. §. tunc iurauit. nu. 7. col. ij.	357
Iudex secularis an possit cognoscere incidenter de crimine vsurarum. sub rub. for. decli. iuris. §. nec fuisse. nu. 8. col. ij.	71	Iuramentum in causa criminali, quod quis non potest præstare fideiusionem de lite prosequenda &c. non excusat. sub rub. for. resp. rei. §. debite. nu. 2. col. j.	92
Iudex tenetur super emergentibus pronuciare, ne processus impediatur. sub rub. for. exci. contra posi. §. potius. nu. 1. col. j.	123	Iuramentum iudiciale vel voluntarium quilibet in personali potest deferre suo aduersario. sub rub. for. in. ref. rei. §. iurifurandi. nu. 5. col. j.	104
Iudice nõ obstante appel. procedente, quid faciendum sub rub. for. appel. à senten. definiti. §. petens. numer. 3. col. j.	198	Iuramentum necessarium in quibus causis per iudicem deferatur. sub rub. for. respon. rei. §. iurifurandi. nu. 11. col. j.	104
Iudices plures si simul de causa cognouerint & diuersas tulerint sententias definitiuas, an omnes vel eorum nulla vel que tenebit. sub rubric. for. act. rea. §. necnon. nu. 4. col. ij.	12	Iuramentum necessarium quando sit per iudicem deferendum. sub rub. for. ref. rei. §. iurifurandi. nu. 9. col. j.	104
Iudicia plura copulatiuè an requirantur ad torturam. sub rub. for. inquisi. §. hæc est. nu. 17.	510	Iuramentum non deferitur vtrique in defectum semiplenę probationis ex parte tam rei quam actori. sub rub. for. ref. rei. §. iurifurandi. nu. 13.	104
Iudicia qualia esse debeant. sub rub. for. inquisi. §. hæc est. nu. 16. col. j.	510	Iuramentũ parti aduersæ deferendum curet pars quãdo confidit se posse recipere instrumenta act. vel exceptionis suo tempore. sub rub. for. ref. rei. §. iurifurandi. nu. 8. col. j.	104
Iudicia plura non concurrentia contra vnum, an reus debet opponere exceptionem. sub rubric. for. resp.			

Iuramentum per quod responderetur ad depositiones est
credulitatis non veritatis & hoc in civilibus. sub
rub. for. posit. act. §. per verbum nu. 1. col. j. in fi. 115

Iuramentum priuat mulierem ne habeat regressum ad
bona paterna. sub rub. for. lib. super pet. ref. in integ.
§. tunc iuravit. nu. 5. col. j. 357

Iuramentum quando adijcitur dispositioni reprobatae
ex defectu formae vel materiae. sub rub. for. lib. su-
per ref. in integ. §. tunc iuravit. nu. 25. col. ij. 357

Iuramentum quando adijcitur dispositioni reprobatae
propter varias subditorum utilitates quod sit. sub
rub. for. libel. super restit. in integ. §. tunc iuravit.
nu. 14. col. ij. 357

Iuramentum quid operetur, quando adijcitur obliga-
tioni ex se naturaliter debili. sub rub. for. lib. super
ref. in inte. §. tunc iuravit. nu. 13. co. ij. 357

Iuramentum quid operatur in casu dispositionis re-
probatae ex defectu interesse ex parte acquirentis.
sub rub. for. lib. super ref. in integrum. §. tunc iura-
uit. nu. 12. col. ij. 357

Iuramentum quibus contractibus adijciatur. sub rub.
for. libelli. ad pet. resti. in integ. §. tunc iuravit. nu. 9.
colum. j. 357

Iuramentum voluntarium, iudiciale, & necessarium
quid sit. sub rub. for. resp. rei. §. iurifurandi. nume. 3.
colum. j. 104

Iurans releuatus per l. in hoc, quod eius iuramento
stetur, an teneatur exprimere rationes, & causas qui-
bus ad ita iurandum moueatur. sub ru. for. resp. rei.
§. iurifurandi. nu. 14. col. j. 104

Iurare de calumnia qui debeant. sub rub. for. lib. actio.
real. §. per sacramentum. nu. 6. col. j. 70

Iurare recusans qua poena afficiatur. sub rub. for. posit.
act. §. ponit. nu. 4. col. j. 114

Iurasse de calumnia in causa principali non sufficit sub
rub. for. lib. act. real. §. per sacramentum. nu. 5. co-
lum. j. 70

Iurisditio an dicatur donata vel concessa castro dona-
to, vel concessa. sub rub. for. lib. in act. reali. §. cum
pertinentijs. nu. 2. col. ij. 46

Iurisditio generalis an praescriptione queatur. sub ru.
for. in act. in confess. §. plenam. nu. 14. col. j. 246

Iurisditio in suo genere sumpta qualiter acquiratur.
sub rubrica for. in act. confess. §. plenam. nu. 5. 246

Iurisditio quid & qui iurisditiois ordines. sub ru. for.
in act. confess. pro serui. §. plenam. nu. 1. 246

Iurisditio collata, an censeatur collatum merum &
mixtum imperium. sub ru. for. in act. confess. pro ser-
uit. §. plenam. nu. 2. col. ij. 246

Iurisditio personis pluribus collata, quis praefertur.
sub rub. for. in act. confess. pro seruit. §. plenam. nu.
8. col. j. 246

Iurisditiois possessio quando retineatur? sub rub. for.
in act. confess. pro seruit. §. plenam. nu. 12. 246

Iurisditiois possessio qualiter deprehendantur, & con-
tinuetur? sub rub. for. in act. confess. pro seruit. §. ple-
nam. nu. 10. col. j. 246

Iurisditiois possessione an propter hoc acquirat ty-
rannus, quod faciat iurare aliquos homines, qui sunt
iurisditiois suae. sub rub. for. in act. confess. pro ser-

ui §. plenam. nu. 11. col. j. 246

Iurisditioem generalam an habeat vniuersitas quali-
bet? sub rub. for. in actio. confess. pro serui. §. plenam-
nu. 9. col. j. 146

Iuris doctrina est hodie maleuolentia. sub rub. for. iu-
terroga. §. ad declarationem. nu. 2. col. ij. 2

Iurifurandi exceptionis quae sit natura. sub rub. for.
resp. rei. §. iurifurandi. nu. 1. col. j. 104

Ius canonicum, & civile discrepant quo ad receptio-
nem testium in noua instatia post publicat. & quod
liber est seruandum in suo foro. sub for. oppo. con-
tra testes. §. suntque ij. nu. 4. col. ij. 146

Iustitiam ministrare non omni tempore, sed omni
tempore congruo licet. sub rub. for. lib. act. real. §.
summariè. nu. 6. col. ij. 58

L

L Egari quae res soleant. sub ru. for. lib. pro leg.
rei fin. coram vobis. nu. 2. col. ij. 421

Legata an debeatur si testamentum dicatur
nullum ratione praeritionis. sub ru. for. li. quo ex
testa. praeter. haered. §. ac etiam. nu. 15. co. ij. 452

Legata annullantur, annullato testamento pro praer-
itionem filij. sub rubr. for. lib. pro leg. nu. 22. co-
lum. ij. 421

Legata facta ab instituto non videntur repetita ven-
ientibus ab intestato. sub rub. for. lib. pro lega. rei
sing. §. coram vobis. nu. 19. col. 2. 421

Legata facta ab instituto videntur repetita a venien-
tibus ab intestato cum clausula codicillari. sub rub
for. libel. pro leg. rei singu. §. coram vobis. nume. 13.
col. ij. 421

Legata quando adimuntur quid iuris. sub ru. for. li. pro
lega. rei sing. §. coram vobis. nu. 100. 101. & 102. co-
lum. j. 422

Legata vna eademque re personis pluribus quid iuris?
sub ru. for. li. pro legato rei sing. §. coram vobis. nume.
25. col. j. 422

Legato auro vel argento quid iuris? sub rub. for. libel.
pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 87. col. j. 422

Legato facta de omnibus rebus mobilibus an veniant
nomina & actiones debitorum. sub rub. for. lib. pro
re sing. §. coram vobis. nu. 93. col. j. 422

Legato fundo cum suo instrumento quid iuris? sub ru.
for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 61. & 62.
col. j. 422

Legato sub conditione causali facta quid iuris. sub ru.
forma libelli pro leg. rei sing. §. coram vobis. nume.
11. col. ij. 421

Legatorum in diem quando sit fienda solutio? sub rub.
form. libel. pro lega. rei singu. §. coram vobis. nume.
29. col. j. 422

Legatum de omnibus bonis suis factum quid impor-
tet? sub rub. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis.
nu. 16. colum. ij. 421

Legatum factum de annuis simpliciter, an valeat. sub
rub for. lib. pro legato rei sing. §. coram vobis. nu.
36. col. j. 412

Legatum factum donec vixerit, an pluries praestetur.
sub rubri. for. lib. pro leg. rei singu. §. coram vobis.
nu. 33. col. j. 422

- Legatum factum de talibus fructibus, & tanta quantitate semel debeat: sub rubrica forma libelli pro lega. rei singu. §. coram vobis numero 34. column. j. 422
- Legatum factum respectu certi loci an debeat. si nulli fructus ex loco percipiuntur. sub rubr. forma libelli. pro legat. rei sing. §. coram vobis. nu. 31. & 32. colum. j. 422
- Legatum quādo cedat quo ad translationem ad suum hæredem? sub rubrica for. libelli pro lega. rei singula. §. coram vobis. nu. 8 & 9. col. ij. 421
- Legatum quando factum est cum causa quid iuris. sub ru. forma lib. pro lega. rei sing. §. coram vobis. nume. 6. col. ij. 421
- Legatum quando factum est sub aliqua demonstratione quid iuris? sub rubr. for. lib. pro leg. §. coram vobis. nu. 9. col. ij. 421
- Legatum quando factum est pure quid iuris. sub rub. form. libel. pro leg. rei sing. §. coram vobis. numer. 4. colum. ij. 421
- Legatum quando in diem factum est quid iuris. sub rubri. forma libel. §. pro legat. §. coram vobis. nu. 5. col. ij. 422
- Legatum quando factum est sub conditione quid iuris? sub rub. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nume. 10. col. ij. 421
- Legatum quando sub modo possibili factum est, quid iuris. sub rub. for. le. rei. sing. §. coram vobis. numer. 13. colum. ij. 421
- Legatum vt pluries præstetur an transeat ad hæredes legatarij. sub rub. form. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 26. col. j. 422
- Legitimam an habeant nati ex secundo matrimonio. sub rub. for. lib. ad do. §. dictæ. nu. 9. 274
- Legitima filij an auferri possit per statutum. sub rubr. for. li. quo ex te. pet. hæ. §. ac etiam. nu. 18. 452
- Legitima filiorum quæ sit. sub rub. for. lib. quo pet. hæ. red. ex testa. §. ac etiam. nu. 17. col. ij. 412
- Legitimam, publicandis bonis, an possit petere filius. sub ru. for. in qui. §. transeat. nu. 2. col. ij. 531
- Legitimam suam de bonis defuncti detrahit filius. sub rub. for. lib. quo pet. hæ. ex testa. nu. 10. 445
- Legitimus quot modis quis efficiatur. sub rubr. for. li. pro hæred. §. nullis que. nu. 14. col. j. 459
- Leuia crimina quæ. sub ru. for. inquis. §. hæc est. num. 15. col. j. 510
- Libelli definitio quæ sit. sub ru. for. act. reali. §. ad euidenciam. nu. 3. col. j. 9
- Libelli oblati tempore si actor egit actione personali ad rem vel quantitatem, & tunc nulla sibi cõpetebat actio, sed postea superuenit iudicio pendente, an ex eodem libello reus possit condemnari. sub rubr. for. actio. real. §. deducendo. nu. 3. col. j. 62
- Libelli oblatio in scriptis per istud verbum sine figura iudicii aufertur. sub rubr. for. lib. act. real. §. summarie. nu. 4. col. ij. 54
- Libelli quot sunt partes. sub rub. for. act. real. §. coram vobis. nu. 1. col. ij. 12
- Libelli tenor in prima responsione est repetendus. sub rub. for. decli. iurif. §. dicitur. nu. 1. co. j. 67
- Libello an exprimere debeat agens an petat rem in totum, vel pro parte. sub rub. for. act. §. cui cohæret. nu. 2. col. j. 15
- Libello generali admissio, iudex super illa causa quam actor est prosequutus, & si non apparet de prosecutione, fert sententiam super illa causa, quæ requirit minorem condemnationem. sub ru. for. resp. rei. §. generalis. nu. 2. col. j. 92
- Libellum actor dat reo expensis ipsius actoris, si pars non remisit libelli petitionem. sub rub. for. act. rea. §. ad euidenciam. nu. 11. col. j. 9
- Libellum bene dictare, & formare de iure communi est difficile. sub rubr. forma resp. rei. §. dentibus. numer. 1. 93
- Libellum mutare, vel ei addere an aliquando parti liceat. sub rubr. forma libel. act. real. §. saluo. nume. 2. colum. ij. 63
- Libellus alternatiuus, an & quando admittatur. sub rub. for. respons. §. libellus. nu. 2. col. j. 92
- Libellus an de necessitate coram omni iudice sit offerendus. sub rub. for. act. realis. §. ad euidenciam. nume. 9. col. j. 9
- Libellus an in omni causa offerri debeat sub rubr. for. act. real. §. ad euidenciam. nu. 21. col. ij. 10
- Libellus an possit remitti à partibus in iudicio vel extra. sub rubr. for. act. real. §. ad euidenciam. numero 10. colum. j. 9
- Libellus continens plures actiones quarum non admittitur concursus præuidatur. sub rubr. for. lib. in act. hypothe. §. ac restituere. nu. 4. col. j. 381
- Libellus debet esse breuis. sub rub. form. act. real. §. ad euidenciam. nu. 4. col. j. 9
- Libellus debet offerri in causis simpliciter summarijs, & lis contestari quamuis abbrevientur dilationes. sub ru. for. li. ac. re. §. summarie. n. 13. 58
- Libellus dico sententiam nullam, & si qua est, appella an procedat. sub rub. forma appell. à definitiua sententia. §. & in quantum. nu. 3. col. j. 195
- Libellus est offerendus nedum in ciuilibus sed & in criminalibus. sub rubr. for. act. real. §. ad euidenciam. nu. 8. col. j. 9
- Libellus generalis non admittitur, quia obscurus. sub rubric. form. respon. rei. §. generalis. nu. 1. colum. j. in fin. 92
- Libellus in causa appellat. an sit necessarius. sub rubr. for. lib. appell. §. coram vobis. nu. 1. 200
- Libellus in feudali causa an sit offerendus. sub ru. for. li. ad reuo. feud. §. nec superstitibus. nu. 30. 290
- Libellus in quo dicitur titio numerata esse. c. quæ reddere promisit an saluetur. sub ru. for. lib. in act. hypothe. §. ac restituere. nu. 1. col. j. 381
- Libellus in quo petitur, vt quis condènetur in aliquo anno, tam pro præterito tempore quam futuro, an procedat. sub rubr. form. lib. act. reali. §. deducendo. nu. 5. col. ij. 62
- Libellus in quo simpliciter dicitur falsum esse cõmissum nec dicitur cum dolo, an procedat. sub ru. for. lib. ad resc. senten. §. procurauit. nu. 3. 212
- Libellus non solum iudici, sed & parti dandus est. sub rub. for. actio. real. §. ad euidenciam. nu. 7. 9

Practicæ do. Ioan. Petri Papien. Repert.

- Libellus actor dat reo expensis ipsius actor, si pars non remittit libelli petitionem. sub rub. act. rea. §. ad euidenciam. nu. 11. col. j. 9
- Libellus bene dictare, & formare de iure communi est difficile. sub rubri. form. resp. rei. §. dentibus. numer. 1. 63
- Libellum mutare, vel ei addere an aliquando parti liceat. sub rubr. form. libel. act. real. §. saluo. numer. 2. colum. ij. 63
- Libellus alternatiuus, an & quando admittatur. sub rubr. form. respon. §. libellus. nu. 2. col. j. 92
- Libellus an de necessitate coram omni iudice sit offerendus. sub rub. for. act. realis. §. ad euidenciam. nume. 9. colum. j. 9
- Libellus continens plures actiones quarum non admittitur concursus præuidetur. sub rub. for. lib. in act. hypothe. §. ac restituere. nu. 4. col. j. 380
- Libellus debet esse breuis. sub ru. for. act. real. §. ad euidenciam. nu. 4. col. j. 9
- Libellus debet offerri in causis simpliciter summarijs, & lis contestari quamuis abbrevientur dilaciones. sub ru. for. li. ac. re. §. summarie. nu. 13. 58
- Libellus dico sententiam nullam, & si qua est, appella. an procedat. sub rub. forma appell. à definitiua sententia. §. & in quantum. nu. 3. col. j. 195
- Libellus generalis non admittitur: quia obscurus. sub rubrica forma respon. rei. §. generalis. nu. 1. colum. j. in fin. 92
- Libellus in causa appellat. an sit necessarius. sub rubr. for. lib. appell. §. coram vobis. nu. 1. 200
- Libellus in feudali causa an sit offerendus. sub ru. for. li. ad reuo. feud. §. nec superstitibus. nu. 30. 290
- Libellus in quo dicitur titio numerata esse. c. quæ redere promissit an saluetur. sub ru. for. lib. in act. hypothe. §. ac restituere. nu. 5. col. j. 381
- Litigiosi vitium non committitur in re pro qua actum est actione hypothecaria. sub rub. for. rei. rei. §. exceptionem. nu. 5. col. j. 94
- Litigiosi vitium quomodo contrahatur. sub rubr. for. resp. rei. §. exceptionem. nu. 3. col. j. in fi. 94
- Locata re alienata, emptor an teneatur legem locationis adimplere. sub rubr. for. li. ad præst. rei. & relax. §. soluere. nu. 5. col. ij. 367
- Locatio facta pro vno denario an valeat. sub rub. for. li. ad præst. rei. & relax. §. florenos. numero 2. colum. j. 367
- Locatio quando fit ad maius tempus triennio transit in contractum emphyteuticum. sub rub. for. lib. ad præst. rei. §. inuestiuit. nu. 1. col. j. 364
- Libellus non vitatur si erretur in demonstratione finium. sub rubric. forma. act. rea. §. cui. cohæret. numero. 4. 15
- Libellus obscurus quis sit. sub rub. for. resp. rei. §. vagnus. nume. 1. col. j. 92
- Libellus procedit etiam si nullam causam actor in eo exprefferit. sub rubrica forma. act. real. §. iure numero 2. 17
- Libellus quid à qualiqua petitione differat. sub rubrica forma act. real. §. qualisqualis. numero 1. colum. ij. 17
- Libellus quot modis sumatur. sub rub. for. act. rea. §. ad euidenciam. nu. 2. col. j. 9
- Libellus si sit alternatiuus est incertus. sub rubr. form. resp. rei. §. libellus. nu. 1. col. j. 92
- Libellus varius quis dicatur. sub ru. for. resp. rei. §. vagnus. nu. 1. col. ij. 92
- Liberatio quando debitori legatur. sub ru. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 8. 422
- Liberatio quando legatur habenti à testatore rem in deposito quid iuris. sub rubr. for. lib. pro legato rei singu. §. coram vobis. nu. 91. col. j. 422
- Liberatio quando tutori legatur vel administratori suæ administrationis. sub rubr. for. lib. pro leg. §. coram vobis. nu. 90. col. j. 422
- Liberatione legata ei qui tenetur pluribus actionibus an sit ab omnibus liberatus. sub rubr. form. libelli. pro legat. rei singu. §. coram vobis. numero 92. colum. j. 423
- Liberatione legata ei qui tenetur pluribus actionibus an sit ab omnibus liberatus. sub rubrica forma libelli pro leg. rei sing. §. coram vobis. numero 92. colum. j. 422
- Liberationi à seruitute præscribenda sint ne omnia necessaria quæ in præscribenda. sub rubrica forma act. confess. §. seruitus aquæ ductus. numero 29. colum. j. 243
- Liberatoria verba ad personam referenda sunt, cum agitur pro liberatione à seruitute. sub rubrica forma libelli in act. negator. §. dictamque. nume. 1. colum. ij. 252
- Liberi superstites liberti an excludant. sub rubr. for. libelli pro hæred. ab intesta. §. nullisq. nume. 40. colum. j. 459
- Libertas contra solutionem pedagij quanto tempore præscribatur. sub ru. for. in act. confess. pro seruitu. §. plenam. nu. 18. col. j. 246
- Libertus obligando se inter viuos an possit patronum sua debita portione defraudare. sub rubr. for. libelli pro hæred. ab intesta. §. nullisque. numero 41. colum. na j. 459
- Libri empti filio pro studio an sint conferendi. sub ru. for. lib. pro hæred. vel sing. re. §. communiter. nume. 16. colum. ij. 499
- Licentia, verbum per se sumptum quid importet. sub ru. for. lib. ad red. rat. tut. §. an executores. numer. 14. colum. ij. 305
- Lis quot modis pendeat. sub rubr. for. resp. rei. §. exceptionem. nu. 2. col. j. 94
- Litis contestatio an sit necessaria in causa appella. sub rubrica forma lib. appe. §. coram vobis. nume. 2. colum. j. 209
- Litis expensæ, tam in civili quam criminali debentur. sub rubr. for. lib. in act. rea. declar. §. & expensis. nu. 1. colum. ij. 54
- Litis pendentia exceptio tantum operentur quo ad impediendum processum quantum exceptio rei iudicata: sub rubr. for. respon. rei. §. exceptionem. nu. 1. col. j. 94
- Litigiose rei effectus quid sit. sub rubr. for. respon. rei. §. exceptionem. nu. 4. col. j. 94

Locatione facta in minore tempore decenij cōductor an possit expensas repetere. sub rub. for. li. ad præstat. §. inuestiuit. nu. 4. col. j. 367

Locationis prætio soluto à principio factæ in decennium an conductor expelli possit, in casu in quo alias expellitur. sub ru. for. li. ad præstat. §. inuestiuit. num. 7. col. j. 364

Locationis tempore finito si conductor perseueret in re cōducta, an possit expelli per locatorem. sub ru. libel. ad præstat. §. inuestiuit. nu. 6. col. j. 364

Locatoris successor, an teneatur legem locationis adimplere. sub rub. for. libel. ad præst. & rei relax. §. soluere. nu. 6. col. ij. 394

Lucrum ex pecunia profectitia an sit conferendum. sub rubr. for. lib. pro hæred. vel sing. re. diuid. §. com muniter. nu. 18. col. ij. 499

M

M Alafides in præscribente qualiter probetur, sub rubri. form. ref. rei. §. præscriptionis. nu. 17. col. j. 95

Mandans an verè vel fictè dicatur delictum committere. sub rubri. forma inquis. §. opem. numer. 11. colum. ij. 521

Mandans homicidium, an teneatur sicut homicida. sub ru. for. inquis. §. opem. nu. 9. col. ij. 521

Mandans qualiter teneatur. sub rub. for. inquis. §. opem. nume. 10. col. ij. 521

Mandatum speciale qui exigunt an veniant in mandata generali ad causam agendam. sub ru. for. respon. rei. §. Simoninus. nu. 6. col. ij. 86

Marito mortuo, an mulier possit propria autoritate ingredi bona mobilia defuncti. sub rubr. for. lib. ad dotem & vsum. §. vxor. nu. 4. col. ij. 261

Maritus an teneatur fructus, quos percepit ex bonis vxoris restituere. sub rub. for. lib. ad do. §. tanquam. nu. 5. col. ij. 277

Marius quibus casibus vxorem alimentare nõ teneatur. sub rub. for. lib. ad do. §. ac etiã. nu. 1. col. ij. 276

Meliorum mentorum appellatione quæ cõprehendantur. sub ru. for. li. ad præst. §. cum omni. nume. 1. colum. ij. 374

Meliorata emens domino soluere debet quinquagesimam, & ab eo accipere possessionem. sub rub. for. lib. ad præst. §. cum omni. nu. 3. col. ij. 374

Mensura loci contractus, vel loci vbi sita est terra an attendatur celebrato contractu de pertica terræ. sub rub. for. actione reali. §. cui cohæret. numero. 7. colum. j. 15

Mercator producens librum rationum an audiatur si velit stari dicto libro tam pro se, quam contra se. sub rubric. forma pet. cop. instr. §. cum anno. nu. 6. colum. j. 156

Mercede fundi locati non limitata, quid agendum sit. sub ru. for. li. ad præst. rei. & relax. §. florenos. nu. 1. colum. j. 367

Milites testamentum quot testes requirat. sub rubric. forma libel. quo pet. ex test. hæred. §. vallatum. nu. 2. col. ij. 447

Minor an possit esse iudex ordinarius, sub ru. forma decli. iuris. §. nec fuisse. nu. 11. col. j. 72

Minor. xxv. an. an possit esse iudex delegatus. sub rub. forma declinandæ iuris. §. nec fuisse. nu. 12. 72

Minores inculpati an possint stare in iudicio. sub rubrica forma inquis. §. contra. numero 2. & 3. colum. na j. 526

Minoris bona an pro dote sine tutore, vel autoritate iudicis tacite obligentur. sub rub. for. lib. ad do. §. solenniter. nume. 2. col. ij. 273

Missi ab altero ad turbadam possess. an teneatur sicut & mittens. sub rub. for. respon. lib. pro turb. poss. §. animo. nu. 1. col. j. 416

Missio an fiat. in rebus à defuncto possessis, vt alienis. sub rubr. for. lib. quo ex testa. peti. hæred. §. possidebat. nu. 3. col. j. 451

Missus in possessionem in actione personali ex primo decreto. efficitur nudus detentator, nec in actione reali. sub rub. for. respon. rei conuenti. §. in termino. nu. 18. col. j. 83

Missus semel in possessionem hæreditatis cadens ab ipsa an iterum beneficium. l. fi. C. de edi. diui. Adria. tollen. sub rub. for. lib. quo petitur hæred. ex test. §. ac etiã. nu. 1. 452

Molendini reformatio ad quem spectet ar. ad locatorem vel conductorem, qui illud ante ruinam condixerat seu destructionem. sub rubri. forma act. confess. pro ser. §. seruitus aquæ ductus. nume. 11. colum. na ij. 239

Molendino vendito an transeat in emptorem, etiam ius seruitutis. sub rubr. for. in act. confess. pro ser. §. seruitus aquæ ductus. nu. 18. col. ij. 239

Molendinum an construi possit in loco superiori fluminis, quam vbi sit molendinum interceptiens aquam molendini inferioris. sub rubr. for. in act. confess. pro ser. §. seruitus aquæ ductus. nu. 7. 239

Molendinum aquarum impetu descendens super territorium alterius an possit a domino vendicari sine aliqua pecuniæ solutione. sub rubrica in act. confess. pro serui. §. seruitus aquæ ductus. numero 4. colum. na ij. 239

Molendinum dirutum reformans an possit quo ad aquam præiudicare molendino constructo post ruinam primi molendini. sub rubric. in act. confess. pro serui. §. seruitus aquæ ductus. nu. 10. 236

Molendinum habens in superiori parte fluminis an possit restagnare aquam tempore siccitatis in præiudicium molendini inferioris. sub rubrica forma in act. confess. pro serui. §. seruitus aquæ ductus. numero 6. 219

Monasterium quod per priuilegia susceptum est in protectiõe Papæ nõ eximitur à iurisdictione Dicesciani. sub rubri. for. oppo. contra instr. §. alijs rationibus. nu. 3. 195

Mors testatoris qualiter probetur. sub ru. forma libel. quo ex testa. petiitio. hæred. §. possidebat. numero 2. 451

Mortuus quis in dubio an præsumatur ex illato vulnere. sub rubrica forma inquis. §. ex quibus. quære. ro. 1. & 2. 527

Practicae do. Ioan. Petri Papien. Reperto.

Multare an possit iudex, parte non comparante, statim absque alia citatione. sub ru. for. in qui. §. debita. nu. 4. col. j. 130

Mulier an in iudicio esse possit. sub ru. forma lib. quo multat. agit ad dotem. §. procuratorio. nu. 1. 260

Mulier cuius conditionis bona habere possit. sub rub. for. li. ad do. §. tanquam bona. nu. 1. col. ij. 278

Mulier existens in potestate patris an possit dotem ab hæredibus mariti per se in iudicio repetere. sub rub. for. lib. que mulier agit ad do. §. procuratorio. nu. 2. colum. j. 260

Mulier habens filios ex primo matrimonio an secundo nubendo possit tradere bona sua. sub rub. for. libel. ad do. §. dicta. nu. 6. col. ij. 274

Mulier non potest vouere aliqua vota absque consensu mariti. sub rub. for. lib. ad do. & vsum. §. vxor. nu. 1. col. j. 261

Mulier ad secunda vota transeunte, quantum debeant habere filij ex primo matrimonio. sub rubr. for. lib. ad do. §. dicta. nu. 7. col. ij. 274

Muliere adulterium committente dos cadit in utilitatem viri. sub ru. for. li. ad do. & vsum fr. §. vxor. 251

Muliere probante se habuisse bona ab amasio, in eius dominio remanebunt. sub ru. for. lib. ad do. §. tâquã. nu. 4. col. j. 277

Mulier an succurratur si matrimonium sit sine dote. sub rub. for. li. ad do. & vsum fr. §. dedit. 270

Municipalis & cõmunis iuris an iudex punire possit. sub ru. for. in qui. §. debita. nu. 1. col. j. 530

Mutare libellum quid sit. sub rub. for. act. rea. §. saluo. nu. 5. col. ij. 63

Mutare libellum vsq; ad quod tempus liceat. sub rub. for. lib. act. rea. §. saluo. nu. 8. col. ij. 63

Mutuans quam actionem intenter, si ex instrumento mutui apparet stipulatio, an certi cõdictio, an actio, ex stipulatu. sub rub. for. lib. in act. hypot. §. ac restituere. nu. 3. col. j. 381

Mutui distinctio an habeat locum in alijs casibus, in quibus subijcitur stipulatio. sub rubr. for. lib. in act. hypot. §. & recusare. nu. 8. col. j. 381

Mutuum si non restituatur ad certum tempus an opposita pœna exigi possit. sub rub. for. lib. in act. hypot. §. ac restituere. nu. 1. col. j. 381

N

Naturalis filius vt quis sit, quæ requisita sint. sub rub. for. lib. pro hære. ab intest. §. nullisq; nume. 19. col. j. 459

Nepotes concepti post mortem aui qualiter succedat. sub ru. for. lib. pro hære. ab intest. §. nullisq; nume. 10. col. j. 459

Naturales quibus modis efficiantur legitimi. sub rub. forma lib. pro hære. ab intest. §. nullisq; numer. 20. colum. j. 459

Negantis scripturam propria pena est duplici. sub rubri. for. opp. contra instr. §. quod negatur. nume. 1. colum. ij. 166

Negatiua mera est improbabilis. sub rubri. for. oppo. contra testa. post publi. §. fatagunt. nu. 1. col. ij. 144

Negatiua mera non est, nec merè adfirmatiua, sed im-

placita negare narrata, prout narratur. sub rubric for. res. rei. §. nar rata. nu. 1. col. j. 94

Negatoria actio non competit, nisi domino prædij, cuius liberatio petitur. sub ru. for. lib. in act. neg. §. per quandam. nu. 1. col. j. 251

Negatoria competens pro loco loci, an competat, etiã loco vniuersali. sub ru. for. lib. in act. nega. §. spectat. nu. 3. col. ij. 251

Negatoria & confessoria competet pro iuribus & incorporalibus, scilicet non tantum pro seruitutibus, sed & iurisdictionibus. sub rubr. forma in act. confes. pro serui. §. plenam. nu. 7. col. j. 246

Negatoriam intendens an probet dominium rei cuius petit liberationem. sub ru. forma in act. nega. §. per quandam. nu. 3. col. j. 252

Negligens in implendo conditionem adiectam per arbitrum in sententia, an ipso iure incidat in pœnam. sub ru. for. li. ad pœ. ex compro. §. dante. nu. 2. 228

Notabile contra clericos, vt est sui moris. sub ru. for. resp. rei. §. tanquam. nu. 10. col. ij. 85

Notarius an possit cogere testes, vt iuxta eorum testimonium iustificet instrumentum, si forte amisit protocollum, vel similia. sub ru. for. peten. cop. inst. §. cum anno. nu. 5. col. j. 156

Notarius an sit falsarius si ab eo scriptum sit instrumentum contra quod tanquam falsum lata est sententia & ab eodem notario in instrumentum redacta. sub ru. for. oppo. contra instr. §. alijsq; nu. 9. 162

Notarius non releuans in formam publicam instrumentum an falsum committat ex tali instrumento non authenticato. sub rub. for. lib. ad rescin. senten. §. tradendum. nu. 1. col. j. 214

Notarius quo iure cõpellitur edere instrumentum, illi cuius interest. sub ru. for. petend. copia instr. §. cum anno. nu. 4. col. j. 156

Notarius si velit corrigere errorem suum in instrumento factum, an sit audiendus. sub rub. for. contra instr. §. caret. nu. 1. col. ij. 158

Notarius scribens in quo sibi adscriptum est legatum per testatorem, an de falso redarguatur. sub rubric. forma oppo. contra instr. §. alijsq; nu. 10. 162

Nouum opus ex quibus causis nuntietur. sub rub. for. lib. in act. no. oper. §. nouum opus. nu. 1. 255

Nullitas an opponatur contra processum factum præcipitanter. sub ru. for. in qui. §. fama. nu. 4. 520

Nullitas an possit opponi lata sententia contra procuratorem falsum, quem iudex pronuntiando dixit legitimum. sub rub. for. resp. rei conuen. §. Simoninus. nu. 4. col. j. 86

Nullitas quot modis disputari possit. sub rub. for. app. à senten. defi. §. fuisse. nu. 3. col. ij. 194

Nullitas sententia coram quo iudice proponatur. sub ru. for. ap. à senten. defi. §. fuisse. nu. 7. 194

Nullitatis quærela quot modis proponatur. sub rubr. for. app. à sen. defi. §. fuisse. nu. 1. col. j. 194

Nunciandi ius aliquem habere quando certum sit. sub rubr. form. lib. in act. noui ope. §. quendam. nu. 3. colum. j. 255

Nunciandi nouum opus modorum trium quis sit effectus. sub ru. forma lib. in act. no. op. §. nouum opus. 255

Practica do. Ioan. Petri Papien. Repert.

nu. 4. col. ij.	259	Officialibus deputatis ad denunciandum an credatur.	
Nuntiarum ne possit nouum opus edificanti castrum de nouo. sub rubric. for. lib. act. no. ope. §. nouum opus. numero. 2.	255	sub rub. for. in qui. §. hæc est nu. 39.	510
Nuntiatio quando fiat. sub rub. for. li. in actio. no. ope. §. quendam. nu. 2.	255	Officium iudicis imploratur. quamuis iure ciuili non appelletur. sub rub. for. appel. ab interlocu. §. in his. nume. 4.	177
Nuntiatio quor modis fiat. sub rubric. for. li. in actio. no. ope. §. nouum opus. nu. 3.	255	Officium iudicis quanto tempore duret. sub rub. for. appel. à sen. defi. §. fuisse. nu. 5.	194
Nuntiatione facta edificare ante remissionem non licet. sub rub. forma. in act. noui ope. §. ante aliquam. numero 1.	257	Opem præstans pluribus personis qualiter teneatur. sub rub. for. in qui. §. pluribus. nu. 4.	512
Nuntiationis remissio quod modis fiat. sub rubri. for. lib. in act. no. op. §. ante aliquam. nume. 2.	257	Operis noui nunciatio quando locum habeat. sub ru. for. li. in act. no. ope. §. quendam. nu. 1.	255
Nuntiatione præta qui edificauerit, tenetur opus diruere. sub rubric. lib. in actio. no. op. §. dirui.	257	Ordinarij iudices qui. sub rub. for. in act. confesso. pro seruit. §. plenam. nu. 6.	249
Et an proprijs sumptibus ibidem nu. 2.		Ordinatio plurium iudicum, vel ad vniuersitatem causarum qui ceperunt de aliqua causa cognoscere vnus si eodem tempore sententia defini. iurauerit sibi de causa non liquere, an certi possunt ferre senten. defi. sub rub. for. act. rea. §. nec non. nu. 3.	12
Nunciator an debeat causam exprimere in operis noui nuntiatione. sub rub. for. libel. in actio. no. ope. §. nouum opus. nu. 5.	255	Ordinarius an possit recusari. sub rub. for. declinandi iurisd. §. iudicem. nu. 4.	75
Nuntiator si velit procedi & cognosci de causa an præstita satisfactione edificium impedire possit. sub ru. for. li. in act. no. ope. §. ante aliquam.	259	Ordinarius iudex est executor suæ & deleg. sen. sub rub. for. act. rea. §. executioni. nu. 2.	58
Nuntio exequenti exceptione opposita, an exceptionem tardare possit. sub rub. form. exec. senten. defini. §. P. publico. nu. 5.	209	Ordo iudicij quis sit & per consequens quas solennitates sustulerint ista verba summarie & de plano. sub rub. for. act. rea. §. summarie. nu. 2.	58
Nuntius cui est omiſsa citatio personaliter, vel ad domum an primo ad domum citare possit omiſsa citatione faciendâ. sub rubric. for. resp. rei conuenti. §. in termino. nume. 12.	83	Ordo quo ad definitiuam senten. peruenitur. sub rubr. for. sen. defini. §. nos Bernardinus. nu. 3.	179
Nuntius quot modis appelletur. sub rub. for. executio. senten. defi. §. P. publico. nu. 1.	209		
O			
Obligans pluribus rem. eandem, an teneatur. sub rubrica form. libel. in act. hypo. §. sub eadem. nume. 17.	384		
Obligari potest res eadem ex pluribus & diuersis causis eadem persona. sub rub. for. lib. in act. hypo. §. ex memoratis. nu. 1.	379		
Obligatio bonorum fit dupliciter, tacite & expresse sub rub. for. lib. in act. hypo. §. sub eadem. numero 1. columna. j.	384		
Obligatione generali an cõprehendatur iura & actiones. sub rub. for. lib. in actio. hypo. §. sub eadem. numero 3.	384		
Obligatione generali veniunt futura bona non tantum præsentia. sub rub. for. lib. in act. hypoth. §. sub eadem. nume. 2.	384		
Obligatus ad dandos ceros fructus ex fundo singulo quoque anno fructibus illis non nascentibus qualiter sit obligatus. sub rub. for. libel. ac præ. §. inuestiuit. nu. 11.	364		
Obligatus soluere sub pœna, & iuramento si ei fiat de pecunia soluenda sequestratio per tertiam personam non incurrit aliquam pœnam. sub rub. forma sequestri. §. audeat. nu. 2.	133		
Obliga verba quæ. sub rub. forma. lib. quo ag. ex subſti. §. compendiose. nu. 6.	484		
Et quæ communiã. ibidem numero 7.			
Obreperere & mendose narrare an differant. sub rubri. for. oppo. contra inst. §. per obreperuonẽ. nu. 1. co. ij. 15			

P Actum de communicandis quæ sitis & quærendis an sit necessarium in generali societate. sub rubri. for. li. in cau. fo. §. vñdecunq. nu. 1.	337
Patium quod elapso tempore solutionis res pignoratæ cedat domino creditoris an valeat. sub rubr. for. lib. in acti. hypo. §. ex memoratis. nu. 4.	377
Paraphernalia bona quæ sint. sub ru. for. libel. ad do. §. tanquam bona. nu. 2.	277
Parentes superstites cum fratribus defuncti vtrinq. coniunctis, qualiter succedant. sub rubr. forma. lib. pro hærede. ab intesta §. nullisq. nu. 25.	459
Pater an tenetur ad pecunias mutuo acceptas à filio gratia studij de eius voluntate. sub rubri. for. li. pro hæred. vel re. singu. diui. §. communiter. nu. 17.	499
Patri suo qualiter succedat. sub rubr. forma libel. pro hæred. ab intestato. §. nullisq. nu. 8. col. j.	459
Patronus agit ad supplementum, si ei relictum sit quod non ascendit ad legitimam portionem. sub rubri. forma. libel. pro hæred. ab intestat. §. nullisq. numero 42.	459
Patru soli superstites cum nepotibus succedunt auo defuncto omnes in stirpes. sub rubr. forma lib. pro hæred. ab intest. §. nullisq. nu. 9.	459
Pauperem qui eligantur, si inter pauperes hæreditas est diuidenda. sub rub. for. lib. ad red. tu. rat. §. an ex cutores. nu. 9.	309
Peculium castrense vel quasi ad aduentitiu nullo modo conferatur. sub rub. for. li. pro hærede. vel re. singu. diui. §. communiter. nu. 13.	499
Pedagiandi ius an quæratur præscriptione. sub rubri. for. in act. confes. pro ser. nu. 15.	246
Pedagiandi in quanto tempore perdat. sub rubrica.	

Practica do. Ioan. Petri Papien. Reper.

- for. in acti. confel. §. plenam. nu. 17. col. j. 246
- Pedagia feudalia imponere quis possit. sub rub. for. su. per solu. peda. §. panni. nu. 3. col. ij. 232
- Pedagij conductori superueniente guerra, an debeat fieri remissio in toto vel in parte. sub rub. for. in ac. confel. §. plenam. nu. 20. col. j. 246
- Pedagij ius qualiter quaratur. sub rubri. for. super solu. peda. §. panni. nu. 4. col. ij. 232
- Pedagium an dicatur defraudare deferens res, si dicat se minorem summam habere quam habeat. sub ru. for. super solut. peda. §. ceciderunt. nu. 9. 233
- Pedagio res subiecta deferens an habeat expectare, quod officialis interroget an habeat res pedagio subiectas. sub rub. for. super solu. peda. §. ceciderunt. nu. 2. col. ij. 233
- Penus quando legatur quid iuris. sub rubri. for. li. pro leg. §. coram vobis. nu. 73. col. j. 422
- Percussionum pluralitate quid praesumendum. sub rubr. for. lib. inquis. §. pluribus. nu. 1. col. ij. 524
- Percusso a pluribus, pluribus vulneribus, sed vno mortali qualiter omnes illi tenentur. sub rub. for. inquis. §. pluribus. nu. 2. col. ij. 524
- Percutiens vno ictu pluribus percussioibus qualiter puniatur. sub rub. for. inquis. §. pluribus. numero 6. 7. & 8. col. ij. 524
- Percutiens pluries in eodem loco corporis qualiter puniatur. sub rubr. for. inquis. §. pluribus. nu. 9. 524
- Peremptoria exceptio quando opponatur. sub ru. for. ref. rei. §. saluis. nu. 6. col. j. 110
- Peremptoria exceptio quando probari possit. sub rub. for. resp. rei. §. saluis. nu. 7. col. j. 110
- Peremptorio qualibet exceptio admittitur ad sententiam vsque. sub rubr. form. ref. rei. §. saluis. nu. 2. col. secunda. 109
- Peremptoriae exceptiones opponuntur ad duplicem effectum, aut ad impediendum processum aut merita causa. sub ru. for. ref. rei. §. quod ad impediendum. nu. 1. col. j. 110
- Peremptoria exceptione non inducitur litis contestat. sub ru. for. resp. rei. §. saluis. nu. 8. col. j. 110
- Periurium testi opponi potest. sub rub. for. iur. test. §. protestante. nu. 4. col. ij. 137
- Periurum testem an dispensare possit papa. sub rubr. for. iur. test. §. protestante. nu. 5. col. ij. 137
- Periurus quilibet infamis est. sub rubr. for. oppo. contest. post publ. §. ad etiam var. j. & periuri. nu. 1. col. prima. 143
- Pertinentiarum appellatione quid contineatur. sub ru. for. lib. in act. real. declara. §. cum pertinentijs num. 1. col. ij. 46
- Personam seruam esse, cur magis praesumatur, quam quod a re debeatur seruitus. sub rub. for. in action. confel. pro serui. §. pleno iure. nu. 4. col. j. 236
- Petitio datur in quacunque singularem successorem. sub rub. for. lib. quo. peti. hære. ex testa. §. coram vobis. nu. 4. col. j. 444
- Petitio hereditatis & actio fami. erisc. in quibus conueniant. sub rub. for. lib. quo. peti. hære. ex test. §. coram vobis. nu. 1. col. j. 444
- Petitione hereditatis possessor conuentu, qualiter te- neatur pro fructibus hereditatis. sub rub. for. li. pro hære. ab intest. §. simul. nu. 1. col. ij. 457
- Petitio, prosecutio, sententia & transactio quanticumque fuerint generales, tamen aliquando in omnibus non praediciunt. sub rub. for. li. ad pen. & compro. §. poni faciat. nu. 1. col. ij. 219
- Petitio vt iureret de calumnia non est negligenda. sub rub. for. li. ac. rea. §. per sacramentum. nu. 1. col. j. 66
- Petitionis ordo non debet conuerti. sub rub. for. actio. rea. §. ad euidenciam. nu. 5. col. j. 9
- Petitorio & possessorio quando econuerso agitur quid agendum. sub rub. for. li. pro turb. poss. §. ad cessandum. numero. 17. col. j. 417
- Petitorio conuenti, nec respondetis, quis effectus. sub rubri. for. lib. pro turb. poss. §. ad cessandum. numero 16. col. j. 417
- Petitorium & possessorium quando diuerso tempore proponuntur quid agendum. sub rub. for. li. pro turb. poss. §. ad cessandum. nu. 14. col. j. 417
- Pignorata res fuisse in bonis debitoris qualiter probeatur. sub rub. for. lib. in act. hypo. §. ex memoratis. nu. 5. & 6. col. ij. 387
- Pignoratitia actio quotuplex fit. sub rubr. for. resp. lib. in act. hypo. §. cedente. nu. 5. col. j. 407
- Pignoris iuris quibus modis renuntietur. sub rub. for. li. in act. hypo. §. & renuntiatione. nu. 1. 409
- Pignoris possessio qualis fit. sub rub. for. li. act. hypo. §. sub eadem. nu. 16. col. j. 384
- Pignorum species quot sint. sub rub. lib. in act. hypo. §. sub eadem. nu. 5. col. j. 384
- Pignoris vendicandi causa que actio competat. sub ru. for. in actio. hypo. §. sub eadem. nu. 7. col. j. 384
- Pignus casu perdidisse si dicat creditor, dicente debitor illud dolo & culpa amisisse cui incumbat probatio. sub rub. for. ref. lib. in act. hypo. §. cedente. nu. 7. col. ij. 403
- Pignus praetorium & conuentionale praetendentium quis praferatur. sub rubr. for. lib. in act. hypo. §. sub eadem. nu. 14. col. j. 384
- Pignus praetorium praetendentium quis praferatur. sub rub. for. lib. in act. hypo. §. sub eadem. nu. 13. 384
- Pignus si perdat creditor, an teneatur ad compensationem vel eius restitutionem. sub rub. for. resp. lib. in act. hypo. §. cedente. nu. 6. col. j. 49
- Pignus tacitum, expressum, conuentionale & praetorium differunt. sub rub. for. lib. in act. hypo. §. sub eadem. nu. 6. col. j. 384
- Pignus tacitum praetendentium & expressum qui praferantur. sub rub. for. lib. in act. hypo. §. sub eadem. nu. 12. col. j. 384
- Plura proponens distinctiue vel copulatiue, tamen in diuersis orationibus non se adstringat ad omnia probanda. sub rub. for. lib. in act. rea. declara. §. non adstringens. nu. 2. col. ij. 68
- Pœna an contra omnes hæredes vnus compromittentium contrauententis sententia committatur. sub rub. for. lib. ad pœ. ex compro. §. parti. nu. 7. 224
- Pœna commissa an intelligatur si sit appellatum vel supplicatum contra sententiam arbitri, & nihilominus appellans vt supplicans nihil obtineat. sub rubri. 444

Practica do. Ioan. Petri Papien. Reperto.

rubrica forma libel. ad pœn. ex compro. §. parti. nu. 8. col. j.	224	contra posi. §. ac negatiuz. nu. 1.	122
Pœna commissa an possit post tempus mora purgari. sub rubrica for. libel. vt pœta ser. §. transactiones. nume. 6.	318	Positio negatiue concepta admittitur. sub ru. for. posi. act. §. per verbum. nu. 3.	115
Pœna an multiplicetur si sint plures homicidæ statuta pœna pro non capto homicida. sub ru. for. inqui. §. pluribus. nu. 1.	512	Positioni fundatæ super consuetudine vel municipalium iure an sit respondendum. sub rubr. for. excip. cœtra posi. §. potius. nu. 3.	123
Pœna an pluries committi possit. sub rubri. for. lib. ad pœ. ex compro. §. parti. nu. 4.	224	Positioni puræ & simpliciter non sub cœditione ex forma statuti respondeatur si appareat instrumentum vel similiter an sit bene responsum. sub ru. for. exci. contra posi. §. j. nu. 5.	123
Pœna commissa coram quo ex compromisso petatur. sub rubri. forma libel. ad pœnam ex compro. §. parti. nu. 6.	224	Positio quid sit. sub rub. for. posi. act. §. postquam. numero 2.	113
Pœna commissa si nihilominus pars quæ contrauenit & incidit in pœnam dic quod sententia firma permaneat & alia pars contradicat q̄ sententia sit nulla quid iuris. sub ru. for. lib. ad pœnam ex compro. §. parti. nu. 6.	224	Positio quod est publica vox & fama est in communi practica tam in positionibus quàm in epistolis. sub rubrica forma posi. act. §. item quod iij. nume. 1. colum. j.	178
Pœna & executio an simul peti possint. sub rubri. for. lib. ad pœ. ex compro. §. parti. nu. 3.	224	Positio vltimæ data simplex responsio est reserueda tam ad confessata quam negata. sub ru. for. exci. cœtra posi. §. vltimæ. nu. 1.	124
Pœna in aliquo contractu apposta an petitio admittatur. sub rubri. forma lib. ad pœ. ex compro. §. parti. nume. 2.	224	Positiones faciens debet iurare de calumnia si petatur. sub ru. for. posi. act. §. ponit. nu. 3.	114
Pœna non soluentis pedagium seu datium sub ru. for. super sol. pedag. §. ceciderunt. nu. 1.	223	Positiones faciens non debet facere positiones cœtrarias quemadmodum nec respondens debet cœtraria respondere. sub ru. for. posi. act. §. postquam. nume. 4.	113
Pœna promissa rato manente pacto an peti possit si mul discedendo à transactione. sub ru. for. lib. vt pœta seruentur. §. transactiones. nu. 8.	318	Positiones super quibus fieri debeant. sub rubr. forma posi. ac. §. postquam. nu. 3.	113
Pœna quæ iuriditate adiecta & commissa an hodie illegitimum modum vsurarum exigi possit. sub ru. for. lib. in cau. §. pro prætio. nu. 7.	323	Positiones sunt fiendæ coram eo iudice coram quo productæ sunt. sub ru. for. exci. contra posi. act. §. coram vobis. nu. 1.	120
Pœna vtentis falso instrumentò ad sententiam vsque. sub ru. for. lib. ad ref. senten. §. dolo. nu. 3.	214	Positionibus respondere si quis post terminum velit & sic moram purgare an audiatur. sub rub. for. exci. contra posi. §. j. nu. 2.	110
Pœna adpositio an sit hodie necessaria tam in arbitrio quàm in arbitratore. sub rub. for. lib. act. ad pœn. ex compro. §. in pœna. nu. 1.	224	Possesso ab aduersario vt clam vel præcario an profit actori. sub rubr. forma libel. pro turb. poss. nume. 4. colum. j.	414
Pœnam quancunq̄ iudex quilibet an possit imponere. sub ru. for. inqui. §. debita. nu. 3.	350	Possessio an probetur per instrumenta locationum. sub ru. for. lib. pro turba. posses. §. hodie. nu. 6.	414
Pœnarum quot sint genera. sub rub. for. inqui. §. debita. nu. 2.	530	Possessio auctoris quado coniungitur cum possessio. ne successoris transit cum sua causa suisq̄ vitis siue sit vitium personale siue reale. sub rubr. for. posi. act. §. item quod iij. nu. 2.	117
Ponere non potest is cui probare lapsò tempore non licet. sub rubrica forma exci. contra. posi. §. primo. nume. 1.	120	Possessio continuata longumq̄ tempus ad præscriptionem probandam requiruntur. sub ru. for. posi. act. §. item quod ij. nu. 1.	117
Pono verbum, est simpliciter dispositiuum & adfirmatiuum ius quod ponitur ex parte actoris. sub forma posi. act. §. ponit. nu. 1.	114	Possessio & turbatio in interdico vti poss. probanda sunt. sub rub. forma libel. pro turb. posses. §. hodie. nu. 1.	414
Portatoris vini dicto si negatur vinum portatum fuisse an stetur. sub rub. for. oppo. contra testes. §. in factò. nu. 5.	145	Possessio qualis per actorem probanda sit. sub rubric. for. lib. pro turb. poss. §. hodie. nu. 3.	414
Positio ad quam respondetur repeti debet. sub ru. for. exci. contra posi. §. primo. nu. 1.	112	Possessione rei immobilis priuato quomodo succurratur. sub ru. for. libel. in cau. spo. poss. §. coram vobis. nume. 4.	405
Positio an possit fieri per verbum credo. sub rubr. for. posi. act. §. per verbum. nu. 2.	115	Possessione tradita potest tamen peti tradi corporalis sententia. sub ru. for. libel. in cau. vendi. §. ad tradendum. nu. 1.	334
Positio incerta quando dicitur. sub ru. for. exci. contra posi. §. generales. nu. 2.	121	Possessionem actor probare debet quando est spoliatus. sub ru. forma libel. in cau. spo. posses. §. tente. nu. me. 1.	408
Positio iuris quid sit. sub rub. for. exci. contra posi. §. potius. nu. 2.	122	Possessione sui & prædecessorū legitimam probas pot inuen	
Positio negata nullum fundamentum partibus tribuit sub ru. for. exci. contra posi. §. primo. nu. 4.	123		
Positio negatiua qualiter admittitur. sub rub. for. exci.			

Practica do. Ioan. Petri Papien. Reper.

- intentare directam rei vendicationem. sub ru. for. 119
 posi. act. §. item statio. nu. 2.
- Possessionem totius terræ acquisisse videtur ingres- 119
 sus prætextu licentiæ vnam particulam terræ, sub
 ru. for. posi. act. §. item quòd. nu. 3.
- Possessiones ad hoc vt habeantur pro confesfis an suf- 120
 ficiat mittere ad domum. sub ru. for. exci. cont. posi.
 §. eisdem. nu. 1.
- Possessionis continuatio qualiter probetur. sub rubr. 65
 for. resp. rei. §. præscriptio. is. nu. 16.
- Possessionis probandæ modi. sub ru. for. libe. pro tur- 414
 ba. possess. §. hodie. nu. 7.
- Possessionis vnus coniunctio facta ad aliam nec ap- 117
 parer an fuerit continua possessio præsumitur. con-
 tinua. sub rubric. forma posit. act. §. item quòd. nu-
 mer. 5.
- Possidere & detinere diuersa sunt contra vtrūque tam- 3
 en actio realis competit. sub rub. for. act. rea. §. vel
 etiam. nu. 2.
- Possidere refertur ad ius & tenere ad fructum. sub ru. 7
 for. act. rea. §. primo. nu. 1.
- Possidere si desijt reus conuentus lite pendente an ab- 14
 solui debeat. sub rubri. forma actio. rea. §. tenet. nu-
 me. 3.
- Possidere reo designante vel lata sententia vel lite pen- 14
 dente an executio fieri possit sine nouo processu
 contra reum successorem. sub rub. for. act. rea. §. te-
 net. nu. 5.
- Possidere vel tenere se negans si probatur tenere vel 7
 possidere priuatur possessione. sub ru. for. act. rea. §.
 primo. nu. 2.
- Possessor bo. fidei si cadat à possessione an in modum 106
 agendi poterit sumptus petere. sub ru. for. ref. rei. §.
 exceptionem. nu. 2.
- Possessor restituens hæredi scripto hæreditatem an 459
 teneatur ad fructus hæreptos. sub rub. for. lib. quo
 pet. here. ex test. §. contradictioni. au. 4.
- Possessor si tradidit possessionem rei bona fide nulla 106
 facta retentione impensarum poterit per certi
 conditionem possessionem repetere. sub ru. for. ref. rei
 §. exceptionem. nu. 1.
- Possessorem quanuis interrogare non conueniat in 2
 actionibus personalibus sed solum obligatum tam-
 en alie interrogationes sunt viles & necessariae.
 sub ru. for. act. re. §. quanuis. nu. 4.
- Possessor offerens cætera bona non pecuniam pro re 402
 obligata an audiatur. sub rub. for. ref. li. in act. hyp.
 §. satisfacere. nu. 2.
- Possessorio iudicio an fit offerendus libellus. sub rub. 413
 for. li. pro turb. possess. §. coram vobis. nu. 5.
- Possessorium & petitorium quando quis & simul pro- 417
 ponit quid faciendum. sub rubric. forma libelli
 pro turb. possess. §. ad cessandum. numer. 6. 7. 8. 9. 10. 11.
 12. & 13.
- Possessorium quædo primo loco vnus pponit & alias 417
 secundo loco petitorium quid agendum. sub ru. for.
 li. pro turba. possess. §. ad cessandum. nu. 15.
- Possessorium quoruplex est. sub rubr. for. lib. pro tur- 417
 possess. §. ad cessandum. nu. 5.
- Possessorum requisitio non est vtilis nec necessaria 95
- in actionibus personalibus. sub rub. for. interrogat. 2
 §. quamuis. nu. 1.
- Potestas solus vel vicarius solus si velit in aliqua causa 12
 procedere & sententiam ferre an possit sine altero.
 sub rub. for. act. rea. §. necnon. nu. 2.
- Preminentiæ iuris quot fiat. sub rub. for. apost. §. spe- 199
 ctabilis. nu. 1.
- Præscribens de certis rebus an possit exigere de alijs. 245
 sub rub. for. in act. confes. §. plenam. nu. 16.
- Præscribens in complenda præscriptione potest con- 95
 iungere tempora authoris. sub rub. for. ref. rei. §. præ-
 scriptionis nu. 20.
- Præscribere si quis velit contra priuatum iure hypo- 95
 thecæ quid sufficiat in illa præscriptione. xl. annor.
 quæ competit etiam contra ecclesiam. sub rub. for.
 ref. rei. §. præscriptionis. nu. 5.
- Præscriptio an interrumpatur interueniente mala fi- 95
 de vel tituli defectu. sub rubr. for. ref. rei. §. præscri-
 ptionis. nu. 28.
- Præscriptio centū annorum cõpetens contra ecclesiã 95
 qualis esse debeat. sub rub. for. ref. rei. §. præscriptio-
 nis. nu. 6.
- Præscriptio contra ignorantem currit. sub rub. for. re. 65
 rei. §. præscriptionis. nu. 18.
- Præscriptio ex qua possessione ciuili an naturali pro- 95
 cedat. sub rubri. for. ref. rei. §. præscriptionis. nume-
 ro. 23.
- Præscriptio iurium incorporalium qualiter interrump- 95
 atur. sub rubric. form. ref. rei. §. præscriptionis. nu-
 mero 31.
- Præscriptio longi temporis quibus casibus non proce- 95
 dat. sub rubrica forma ref. rei. §. præscriptionis. nu-
 mero. 27.
- Præscriptio quot modis interrumpatur. sub rubri. for. 95
 ref. rei. §. præscriptionis. nu. 29.
- Præscriptio sine titulo non procedit. sub rub. for. pos. 116
 act. §. item. quòd. nu. 1.
- Præscriptio xl. annor. competens fisco alienanti rem 95
 alienam. qualis esse debeat. sub rub. for. ref. rei. §. præ-
 scriptionis. nu. 7.
- Præscriptio x. vel xx. anno. quibus casibus locum ha- 95
 bet. sub rubrica forma respon. rei. §. præscriptionis.
 nu. 8. col. j.
- Præscriptioe opposita qualiter capitula & positiones 95
 fieri debeant. sub rubri. forma ref. rei. §. præscriptio-
 nis. nu. 22.
- Præscriptionem an interrumpat defectus superue- 85
 niens in persona præscribentis vel in persona con-
 tra quam præscribitur. sub ru. for. ref. rei. §. præscri-
 ptionis. nu. 30. col. j.
- Præscriptioni inducendæ an sufficiat quilibet titulus 65
 puratiuus. sub rub. for. ref. rei. §. præscriptionis. num.
 10. col. j.
- Præscriptioni inducendæ quæ sint necessaria. sub rub. 95
 for. ref. rei. §. præscriptionis. nu. 3.
- Præscriptioni xxx. anno. sufficit continuata possessio 95
 cum cursu temporis. sub rub. for. ref. rei. §. præscri-
 ptionis. nu. 4.
- Præscriptionis effectus quis sit. sub rubr. for. ref. rei. §. 95
 præscriptionis. nu. 25.

Præscriptionis exceptio non solum excludit personam rei à domino sed etiam à iure hypo. sub rubr. for. in act. hypo. §. exceptionem. nu. 1. col. ij.	399	blico. nu. 7.	209
Præscriptionum quot sunt species. sub rubri. for. re. sui rei. §. præscriptionis. nu. 2. col. j.	65	Procurator in causa criminali an admittatur ubi per statatum venit imponenda pœna pecuniaria. sub rubri. for. inquisit. §. hæc est. nu. 15.	510
Præterita filia instituto filio, an possit testamentum dici nullum stante statuto quod filia dotata non succedat quousque vixerit masculus. sub rubri. for. li. quo ex testa. perit. hered. §. ac etiam. nu. 6. col. ij.	452	Procurator in litis processu si fecit aliquem actum simpliciter an videatur illum fecisse nomine proprio, vel procuratorio. sub rubri. for. resp. rei. §. Simonis. nume. 8.	86
Præteritionis ratione quando dicatur testamentum nullum. sub rub. for. lib. quo ex test. per. hered. §. ac etiam. num. 5. col. j.	452	Procurator an potest ponere, vel respon. si dicat aduersarius principale esse legalem & instructiorem. sub rub. for. posit. act. §. Simonis. nu. 7.	114
Præterito filio & mortuo, antequam impugnet testamentum partis an testamentum confirmetur, vel nullum remaneat. sub rub. for. lib. quo pet. hære. ex test. §. ac etiam. nu. 10. col. ij. fo. 452. & præterito posthumo, quid iuris ibidem. nu. 11.		Procuratoris factum an domino noceat. sub rub. form. resp. rei. §. Simonis. nu. 7.	86
Prætid ad tempus non soluti pœna an exigi possit. sub rub. for. lib. in causa. ven. §. pro pretio. nu. 5. column. prima.	323	Promissio in constitutione dotis stipulationem importati. sub rubri. for. lib. ad do. §. solenniter. numero 1. colum. j.	27
Prætid iustum quid sit. sub rubr. for. li. in cau. ven. §. pro pretio. nu. 5.	323	Protestatio ad hoc ut valeat in casibus in quibus requiritur præsentia partis an sufficiat consensus tacitus. sub rub. for. decli. iuris. §. protestans. num. 6.	77
Princeps concedens aliquid alicui indigno vel incapaci, videtur tacite cum eo dispensare. sub rubr. forma decli. iuris. §. nec fuisse. nu. 15. col. j.	72	Protestatio an mittetur per aliquem actum contrarium. sub rub. for. decli. iuris. §. protestans. nu. 1. col. j. in fine.	77
Priuatæ scriptura concernens commodum & incommodum alterius quam scribentis, an habeat fidem. sub rubri. for. oppo. contra instrum. §. quod negatur. nu. 5. columna. ij.	167	Protestatio de lite non contestada impedit litem contestari quacunque libello respondeatur. sub rubric. for. respon. rei. §. non tamen. num. 1.	93
Priuatæ scriptura concernens commodum & incommodum ipsius scribentis, & alterius an habeat fidem. sub rub. oppo. con. inst. §. quod negatur. nu. 4.	167	Protestatio de non reuocando procuratorem inducitur per oppositionem istorum verborum, citra reuocationem. sub rubri. for. oppo. contra testes post publi. §. circa. nu. 1.	141
Priuatæ scripturæ an sit credendum. sub rub. for. oppo. con. inst. §. quod negatur. nu. 3.	197	Protestatio & denuntiatio quid. sub rubric. for. decli. iuris. §. protestans. nu. 3.	76
Priuilegiata prædecessore concessa an possit reuocare success. sub rub. for. oppo. con. Instrum. §. alijs rationibus. nu. 2. colum. ij.	165	Protestatio in tempore iuramenti testium quare fiat. sub rub. for. iura. test. §. protestante. nu. 1.	137
Priuilegium quot modis perdat. sub rub. for. opposi. contra instr. §. penitus. nu. 1.	165	Protestationem procuratoris non reuocandi inducit ad positionem istorum verborum circa reuocationem. sub rub. for. oppo. contra test. post public. §. circa reuocationem. nu. 1. col. ij.	141
Probatio quando fit per confessionem est lenior in sui probatione, quam cetera probationum genera, & efficacior sui operatione. sub rub. for. posi. actio. §. postquam. nu. 1. col. ij.	113	Protestationis quis fit effectus. sub rubr. for. decli. iuris. §. protestans. nu. 4.	77
Processus an teneat iudice procedente ad inquisitionem fama non precedente. sub rub. for. inquis. §. fama. nu. 2.	520	Protestationum quot sunt species. sub rub. for. decli. iuris. §. protestans. nu. 2.	77
Processus de iure civili sine figura iudicij non valet, lecus de iure canonico. sub rub. for. lib. ac. rea. §. summariz. nu. 12.	85	Pro suo possidere quid sit. sub rubric. for. posit. act. §. item pro sua. nu. 2.	115
Processus tenet contra reum conuentum, quamuis neque teneat neque possideat, si tamen tempore oblati libelli adferat se tenere, vel possidere an teneatur processus. sub rub. for. act. rea. §. tenet. nu. 2.	14	Pro suo titulus quam habeat efficaciam. sub rubr. for. posit. actor. §. item posita. nu. 1.	115
Procurator ad hoc ut audiatur prius debet ostendere, & probare de suo mandato. vel satisf. de iudicato sol. sub rub. for. resp. rei. §. Simonis. nu. 1.	68	Protocolum an per se probet sicut instrumentum. sub rub. for. oppo. contra instr.	16
Procurator ad lites an possit facere positiones. sub rub. for. pos. act. §. Simonis. nu. 1.	114	Pubes effectus an possit testificari in his quæ vidit in pupillari ætate. sub rub. for. iura. test. §. protestante. nu. 17.	137
Procurator ad vendendum constitutus an habeat fidem de pretio. sub rub. for. execut. senten. definiti. §. P. Pu-		Pupillarem substitutionem confirmat sola sui hæredis existentia. sub rubr. for. lib. §. quo ag. ex substit. §. pupillariter. nu. 15.	471
		Pupillares tabulas an confirmet sui hæredes existentia. sub rubric. for. lib. quo ag. ex substit. §. substituit. numer. 2.	468
		Pupillaris substitutioni quæ sint necessaria. sub rubric. for. lib. quo agitur ex substit. §. pupillariter. nume. 2. colum. ij.	471
		Pupillaris contenta in reciproca an dicatur tacita vel	

expressa. sub rub. for. libel. quo ag. ex substi. §. breuiloquæ. nu. 13. 475
 Pupillaris expressa an excludat fratrem pupilli sub rub. for. lib. quo agitur ex substi. §. pupillariter. numer. 23. 472
 Pupillaris expressa sicut matrem, an ita patrem excludat. sub rub. for. lib. quo agi. ex substi. §. pupillariter. nu. 22. 472
 Pupillaris substitutio an habeat locum ad acta inter qualitatem ad æqualitatem. sub rub. for. lib. quo ag. ex substi. §. breuiloquæ. nu. 8. 475
 Pupillaris substitutio an valeat, si pater faciat testamentum minus solenne. sub ru. for. lib. quo agi. ex substi. §. pupillariter. nu. 11. 471
 Pupillaris substitutio durat in persona alterius, si alter filius in vita patris post conditum testamentum efficiatur pubes. sub ru. for. lib. quo ag. ex substi. §. breuiloquæ. nu. 7. 475
 Pupillaris substitutio an vitietur vitiatō testamento ex causa præteritionis. sub ru. for. lib. quo ag. ex substitutio. §. pupillariter. nu. 13. 471
 Pupillaris substitutio an valeat hæreditate non adita. sub rubr. for. lib. quo agi. ex substi. §. pupillariter. nu. 14. 471
 Pupillaris substitutio effectus quis sit. sub rub. for. lib. quo ag. ex substitutione. §. pupillariter. num. 17. colum. ij. 471
 Pupillaris substitutio vnde dicta. sub rubr. form. libe. quo agitur ex substitutione. §. pupillariter. nume. j. col. ij. 471
 Pupillaris tacita admittitur contra matrem. sub rub. for. libe. quo agitur ex substitutione. §. pupillariter. num. 7. 471
 Pupillariter non nisi impuberi substitutus. sub rubri. for. lib. quo ag. ex substi. §. pupillariter. nu. 7. colum. ij. 471
 Pupillariter non potest substituere pater hodie filio naturali tantum. sub rub. for. lib. quo ex substi. tur. agi. §. pupillariter. nu. 9. 471
 Pupillariter quibus hæredibus substituatur. sub ubr. for. libel. quo agitur ex substi. §. pupillariter. numero 3. 4. 5. & 6. 471
 Pupillariter substitui an poterit ei quod anno xxv. testati non possit ex forma statuti. sub rub. for. libelli quo agitur ex substitutione. §. pupillariter. numero 8. 471
 Pupilli ætate durante, non tenet curatoris datio. sub rubr. form. libel. ad red. tute. rati. §. & curatores. numero 2. 304
 Purè an sit intentio actoris fundata, si reus respondeat deberi sub conditione. sub rubr. for. respons. rei. §. saluis. numero 11. 110

Qualitatis & quantitatis defectu reperto, qualiter actor succurratur. sub rub. for. lib. in causa ven. §. perticarum. nu. 2. 324
 Quantitas quando legatur tantum, vt semel præstetur & quando legatur res vel quantitas, vt plures præstetur. sub rub. for. lib. pro leg. re sing. §. coram vobis. nu. 1. 421
 Qualitate facti nõ pbata sed ipso facto, an sequi possit condemnatio. sub rub. for. inquisit. §. hæc est. numero 7. 510
 Qualitate omissa, potest de nouo repeti accusatio & inquisit. sub ru. for. inquis. §. hæc est. nu. 6. 510
 Quietatio à pubere facta, & tutore generaliter si tamen tutor super re vna tantum reddiderit rationem, an præiudicet in omnibus. sub rubr. for. lib. ad pæ. ex compro. §. poni. nu. 3. 227

R

Asura in litera an reddat testamentum nullum. sub ru. for. lib. quo hære. pet. ex testamento. §. non abolitum. nu. 3. 449
 Ratio est quæ limitat & constringit vniuersum testimonium. sub rubrica forma opponen. contra testes. §. reddunt. nume. 1. 146
 Ratum habeus delictum qualiter teneatur. sub ru. for. inquisi. §. opem. nu. 12. 521
 Reciproca an equaliter comprehendat omnes fratres, licet alij non sint ex eadem matre. sub ru. fo. li. quo ag. ex sub. §. breuiloquæ. nu. 15. 475
 Reciproca an possit continere pupillarem & exemplarem. sub rub. for. lib. quo ag. ex substi. §. breuiloquæ. numero 9. 475
 Reciproca de vno pubere & duobus impuberibus an contineat duas pupillares. sub rub. form. libelli quo ag. ex sub. §. breuiloquæ. nu. 2. 475
 Reciproca facta duobus maioribus an contineat substitutiones fideicommissaria. sub ru. for. li. quo ag. ex substi. §. breuiloquæ. nu. 14. 475
 Reciproca facta duobus puberibus furiosis, an contineat vulgarem & exemplarem. sub ru. for. libe. quo ag. ex sub. §. breuiloquæ. nu. 11. 475
 Reciproca formata in casu vulgari, an contineat pupillarem. sub ru. for. lib. quo agi. ex substi. §. breuiloquæ. nu. 12. 475
 Reciproca substitutio quas species in se continet. sub rub. form. libelli quo ag. ex substi. §. breuiloquæ. numero 5. 475
 Reciproca substitutio quibus verbis fieri possit. sub ru. for. li. quo agitur ex substi. §. qui ex eis. numer. 1. colum. ij. 497
 Reciproca substitui. quibus personis fiat. sub rub. for. quo ag. ex substi. §. breuiloquæ. nu. 3. 475
 Reciproca ius an transeat ad hæredem substituti. sub rubric. form. lib. quo ag. ex substi. §. breuiloquæ. numero 17. 475
 Reciproca substitutionis nomen, an sit naturale, siue substantiale, vel accidentale. sub ru. for. lib. quo agi. ad substi. §. breuiloquæ. nu. 4. 475
 Reciproca substi. quæ sit forma. sub rub. for. libe. quo ag. ex substi. §. breuiloquæ. nu. 2. 475
 Reciproca substi. an possit venire ad successionem. sub

Qualitas & quantitas rei quæ petitur, est exprimenda. sub rub. for. lib. in causa vendi. §. perticarum. numero 1. 324
 Qualitas ex natura rei super qua in litem iuratur quare sit attendenda. sub rub. for. resp. rei. §. iurisiurandi. numero 18. 104

Practica do. Io. Pe. Papien. Reperto.

sub rub. for. lib. quo agi. ex substi. §. breuiloquæ. numero 19.	475	tantur. sub rubri. for. li. contra plu. re. deb. §. contra. nu. 3. col. ij.	340
Recusatus iudex potest compellere arbitros ad recipiendum compromissum. sub rubri. for. decli. §. rationibus. nu. 4. col. ij.	79	Reorum plurium debendi conueniendo quolibet antiquum ius an hodie corrigatur. sub ru. for. lib. cont. plu. reos. §. quilibet. nu. 3.	341
Recusari potest delegans quilibet. sub ru. for. decli. iur. §. iudicem. nu. 3.	75	Reorum plurium debendi vel stipulandi nomen quando habet locum in iure. sub ru. form. lib. cont. plu. reos. deb. §. coram vobis. nu. 1.	336
Regula coniunctionis, possessionis, authoris cū possessione successoris fallit in poss. longi temporis xxx. anno. sub ru. for. post. act. §. item q̄ ij. nu. 1.	117	Reorum plurium quæ sit natura. sub ru. for. lib. cont. plu. reos. §. coram vobis. nu. 4.	340
Regula qui prior est tempore & c. quibus casibus fallit. sub ru. for. lib. in act. hypoth. §. sub eadem. nu. 10. col. m. j.	384	Repellendi à testimonio legitimæ causæ. sub rub. for. iur. test. §. protestante. nu. 3.	114
Regula q̄ excommunicatus excommunicatione maiore: et solum papam vel legatum de latere absoluitur quibus casibus nō habeat locum. sub ru. for. rela. rei. §. tanquā. nu. 4. col. j.	85	Requisitio an sit necessaria contra spoliatum. sub rub. for. li. in caus. spo. §. offes. §. sæpius. nu. 1.	460
Regula quod percutiens clericum est ipso iure excommunicatus quibus casibus non habeat locum. sub ru. for. res. rei. §. tanquā. nu. 3. col. j.	85	Requisitio pro solutione non est de necessitate. sub rub. for. lib. ad præst. & rela. §. super. nu. 1.	369
Rei iudi. exceptio quando habeat locum. sub rub. for. res. rei. §. rei que iudicatæ. nu. 2.	94	Rei immobilis quæ petitur debet designari per loca generalia & specialia & per latera & confinia & per qualitatem suam. sub rub. for. act. rea. §. cui coheret. nume. 1.	297
Rei plures debendi nouissimo iure qualiter teneantur. sub ru. forma lib. con plu. re. deb. §. quilibet. nume. 1. col. j.	441	Res iudicata transacta vel finita quando dicatur. sub rub. for. resp. §. rei que iudicatæ. nu. 3.	15
Rei plures debendi an possint se cōueniri in eodem libello. sub rub. for. libel. con. plu. re. §. contra. nume. ro 1.	340	Res vsus proprij quæ. sub ru. form super solu. peda. §. panni. nu. 2.	232
Rei plures debendi an possint conueniri diuersis libellis & separatim in solidum. sub rub. for. lib. con. plu. re. deb. §. contra. nu. 2.	34	Rescripto quæ obijci possint sub ru. for. oppo. contra instru. §. alijs rationibus. nu. 1.	165
Rei iudicatæ exceptionis quæ sit natura. sub rub. for. res. rei. §. reis q̄; iudicatæ. nu. 2.	94	Rescriptum contra ius elicitum quando valeat. sub rub. for. oppo. contra instru. §. contrarius. nu. 1.	198
Rei stipulandi plures an per solam stipulationem restituant. sub ru. for. lib. contra plu. re. deb. §. corā vobis. nu. 2.	340	Rescriptum contra ius elicitum quādo dicatur. sub ru. for. oppo. contra instru. §. contra ius. nu. 2.	193
Rei vendiditio habet duo substantialia extrema dominium, vel quasi ex parte agētis possessionē vel detentionem ex parte rei conuenti. sub rubri for. act. re. §. tenet. nu. 1.	14	Rescriptum propter quod procedatur in causa nulla obstante exceptione qualiter intelligatur sub rubr. for. libel. quo pet. hæ. ex test. §. contradictioni. nume. 3.	456
Remedia cōpetentia pro spoliatione possessionis qualiter differant. nu. 5. & 9.	405	Reseruationis generalis quæ sit vtilitas. sub rubr. for. respon. rei. §. saluis. nu. 1.	109
Remedium c. reintegranda an possit intentari coram iudice laico. sub ru. for. lib. in cau. spo. post. §. coram vobis nu. 9.	405	Respondens ad portionem volens errorem suum reuocare an audiatur. sub rub. for. exci. contra posit. §. j. nu. 3.	123
Remittendus non erit reus ad ipsum locum si non inueniatur in loco solutionis debitor. sub ru. for. decli. iuris. §. nec fuisse. nu. 3.	71	Respondens non debet absoluro fateri libellum aduersarij. sub ru. for. respon. rei. §. asserti. nu. 1.	85
Remota causa & res quæ petitur debet in libello designari in singulari actione. sub ru. for. ac. re. §. ad euentiam. nu. 15.	6	Respondere non tenetur reus ad interrogationē quo iure & titulo quis possideat. sub rub. for. act. real. §. item quo iure. nu. 2.	8
Renuntiatio donationis an possit fieri per filium in vita patris. sub ru. for. lib. pro dona. §. irreuocabiliter. nu. 6.	352	Respondere paratus sed nolens iurare de calūnia afflictorum damno totius causæ. sub ru. for. act. rea. §. compellatis. nu. 2.	4
Renunciatio per patrem facta in instrumēto donationis filijs non nocet quantumcunq; iuramento valato. sub ru. for. li. pro do. §. irreuocabiliter. n. 5.	352	Respondere recusans, vel obscure respondens quāuis iurauerit habetur pro negante vel confesso prout melius expedit interroganti. sub rub. for. act. real. §. compellatis. nu. 3.	4
Renuntiationis practica in casu auth. hoc ita. sub rub. for. lib. cōt. plu. re. §. quilibet. nu. 4.	341	Respondere tenetur reus ad interrogationem an dolo quis deserit possidere. sub rub. for. act. rea. §. item an dolo. nu. 1.	8
Reorum plurium credendi an singulariter lib. admit-		Respondere volens absolute nō diuisum auditur, quia non cogitur. sub ru. for. post. act. §. ponens. nu. 1.	115
		Responso emissū extra iudicium præsentē parte obligata. sub rubrica forma actione rea. §. compellatis. nume. 5.	4
		Responso facta per reum ad interrogationem si sublit	

iusta causa poenitentiae an per eum reuocari potest.
 sub ru. for. act. rea. §. compellatis. nu. 7. col. j. 5
 Responso simplex data ad victimam non infertur si
 respondens in antecedentibus dixisset se nihil scire.
 sub ru. for. exci. contra post. §. vltimae. nu. 2. 124
 Responso solenniter facta obligat respondentem si
 sit emissã in iudicio. sub ru. for. act. rea. §. compella-
 tis. nu. 4. col. j. 4
 Responsonem declarare tenetur reus ad petitionem
 actoris. sub ru. for. resp. rei. §. narrata. nu. 2. 64
 Responso an bene fit sub stante statuto quod pure
 & simpliciter non sub conditione respondeatur. si
 respondeatur non credit vt ponitur. sub ru. for. ex-
 ce. contra post. §. j. nu. 9. col. ij. 123
 Restituendum aliquẽ simpliciter pronunciare non suf-
 ficat iudici. sub rub. for. lib. super pet. rest. in inte. §.
 eundemque nu. 7. col. ij. 391
 Restitutio in integ. competit etiam contra missum in
 possess. sub ru. for. lib. sub pet. in integ. §. in legatio-
 ne. nu. 2. col. j. 370
 Restitutio in integrum intra quantũ tempus petatur.
 sub ru. for. li. super ref. in inte. §. eundemq. nu. 9. 391
 Restitutione & absolutione sequutis an iterum talis
 restitutio possit peti. sub ru. for. super pet. rest. in inte.
 §. eundemque. nu. 10. col. ij. 391
 Restitutionẽ in integ. an possit petere minor aduersus
 lapsum temporis petendæ rest. in integ. sub ru. for.
 lib. super pet. in integ. §. eundemque. nu. 7. 391
 Restitutionem in integ. potest petere minor contra
 fideiussorem eo contra illum agente. sub ru. for. li.
 sup. pet. rest. in integ. §. eundemque. nu. 4. 391
 Restituto aliquo & eius aduersarius restituitur. sub
 rub. for. li. super rest. in integ. §. eundemque. num. 2.
 col. ij. 391
 Reus fugiens super alterius territorium an possit cita-
 ri à iudice vbi est crimen commissum. sub ru. for.
 in qui. §. hæc est. nu. 30. col. j. 501
 Reus lata sententia contra exceptionem oppositã ad
 impediendum processum an in alio iudicio per mo-
 dum agendi possit ius suum proponere. sub ru. for.
 ref. rei. §. quod ad impediendum. nu. 5. col. ij. 104

S

Aluum conductum petitum an sit dadum. sub ru.
 for. in qui. §. hæc est. nu. 32. col. j. 510
 Satisfactio de prosequenda lite & soluendis ex-
 pen. habet hodie locum. sub ru. for. ref. rei. §. debitæ.
 nume. 1. 61
 Scientia & patientia domini rei à qua debetur seruitus
 qualiter probetur. sub ru. for. in act. confes. §. serui-
 tus aqueductus. nu. 25. col. j. 236
 Scriptura est de libelli substantia sub rubr. act. rea. §.
 ad euidenciam. nu. 9. col. j. 6
 Secundum testis dictum primo præualeat si receptus fit
 à iudice incompetenti & sic inutiliter si à iudice com-
 petenti postea receptus fit. sub ru. for. oppo. contra
 rest. post pub. §. ac etiam varij. nu. 3. 142
 Scriptura in appellatiõe à definitiua ex interuallo in-
 terposita est necessaria. sub rub. for. appel. sententia
 defi. §. in his. nu. 1. col. j. 167

Sententia ab obseruatione iudicij an & quando de-
 finitiua vel interlocutoria dicatur. sub ru. for. lib. in
 act. rea. §. per vestram. nu. 1. col. j. 45
 Sententia confirmatoria primæ excedens deducta in
 prima an teneat in forma statuti ne à secunda sen-
 tentia appelletur ante executionem mandati. sub
 ru. for. sen. defi. §. nec Bernardinus. nu. 8. 179
 Sententia lata contra l. prohibitionem an valeat. sub
 ru. for. ap. ab interlo. §. & contra. nu. 2. 177
 Sententia ferenda est secundum libelli tenorem. sub
 rub. for. act. rea. §. ad euidenciam. nu. 1. 9
 Sententia generalis lata in compromisso generalis an
 in omnibus noceat. sub rub. for. lib. ad pœ. ex cõpr-
 §. poni faciat. nu. 1. col. j. 227
 Sententia lata in possessorio an definitiua sit an inter-
 locutoria. sub ru. for. app. ab interlo. §. in his. nume-
 ro 5. 177
 Sententia iniqua pronuntiari per appellatiõe in iure
 actionis an officio iudicis petatur. sub ru. for. sentẽ.
 defi. §. fuisse. nu. 9. 194
 Sententia in minori summa si iudices qui tulerunt in
 maiori expresserunt se non consentire minori. sub
 ru. for. li. ad pœ. & compro. §. concorditer. nu. 5. 225
 Sententia lata super post. rest. an sit interlocutoria vel
 definitiua. sub ru. for. lib. in causa spo. §. per vestram.
 nume. 2. 406
 Et an à tali sententia appelletur. sub ru. for. lib. in cau.
 spo. §. per vestram. nu. 3. 406
 Sententia super restit. an sit interlocutoria vel definiti-
 uia. sub ru. for. lib. super resti. in integ. §. eundemq. nu-
 me. 5. 391
 Sententia nunquid ex eodẽ libello ferri potest si actor
 qui proposuit ius dominij vel quasi pẽdente iudicio
 domino fiat eiusdem rei. sub ru. for. lib. ac. rea. §. de-
 ducendo. nu. 2. 9
 Sententia per viã nullitatis qualiter impugnetur. sub
 ru. for. sen. defi. §. nos Bernar. nu. 7. col. ij. 177
 Sententia principaliter pronuntiari nullo iure actiõis
 vel iudicis officio an petatur. sub ru. for. app. à defi-
 ni. senten. §. fuisse. nu. 4. 161
 Sententia quoruplex fit. sub rub. for. senten. defi. §. nos
 Bernardinus. nu. 1. 177
 Sententia statuto à lege tempore iudicandi eo lapsõ
 lata an valeat. sub ru. for. senten. defi. §. nos Bernar.
 nume. 9. 176
 Sententia vel transactio inter vassallum & extraneum
 an præiudicet domino. sub ru. for. lib. ad reuoc. fe. §.
 nec superstitibus. nu. 31. 260
 Sententiam interlocutoriam, actum interlocutium,
 & definitiuam sententiam quo ad executionẽ quan-
 do ferre dicatur iudex. sub rub. for. exc. sen. defi. §. P.
 publico. nu. 4. 260
 Sententiam latam fauore procuratoris de factõ cõtra
 reum admisi sine productione mandati an possit
 impugnare reus. sub ru. for. ref. rei. §. Simoninus. nu-
 me. 5. 8
 Sententiam obtinens an possit petere eam per supe-
 riorẽ confirmari. sub rub. for. app. à senten. defi. §.
 & in quantum. nu. 5. 195
 Sententiæ primæ iniquitas detigi potest tam factis
 quam

Practicæ do. Ioan. Petri Papien. Reper.

Sententię primę iniquitas detegi potest tam factis quã agendis. sub ru. for. lib. appel. §. iniquam. nu. 1.	201	Societas omnium bonorum quando contrahatur. sub rub. for. li. in cau. soci. §. societatem. nu. 2. col. j.	335
Sequestrari an possit fundus cum fructibus ad suggestionem partis, cū prejudicio iuris vtriusq; partis, cū timetur de rixa. sub ru. for. seque. §. sapiens. nu. 3.	132	Societas quot modis contrahatur. sub rubri. for. lib. in cau. socię. §. societatem. nu. 1. col. ij.	335
Sequestratio admittitur propter dilapidationem quę facit suspectam personam. sub rub. for. sequest. §. sapiens. nu. 2. col. j.	132	Societate contracta ex causa donationis an vnus agat contra alium sub rub. for. libel. in cau. soc. §. ad diuidendum. nu. 2. col. j.	318
Sequestratio an possit euitari in casu in quo permittitur. sub rub. for. sequest. §. sapiens. nu. 5.	128	Societate generali vel speciali inita, quę communicetur. sub rub. for. lib. in cau. socię. §. societatem. nu. 3. col. m. ij.	318
Sequestratio omnis prohibita est. sub rub. for. sequest. §. sapiens. nu. 1. col. j.	132	Societate pendente an intentetur actio pro socio. sub rub. for. lib. in cau. socię. §. ad diuidendum. numero 1.	338
Sequestratione an possessor sua possessione priuetur. sub rub. for. sequest. §. audeat. nu. 1.	133	Societatis renuntiatio qualiter admittatur. sub rubri. for. li. in cau. soc. §. nec perseverare. nu. 1.	338
Sequestratione fructuũ facta tempore periturorum quid agendũ sit. sub ru. for. seque. §. sapiens. nu. 6.	128	Societatis renuntiatio quotuplex sit. sub rub. for. li. in cau. socię. §. nec perseverare. nu. 2.	338
Sequestro facto, quomodo procedatur. sub rub. for. sequest. §. audeat. nu. 3. col. ij.	133	Societatis tempore pendente, an socius, qui solus posuit pecuniam in societate, ea deperdita, an solus tenetur tantundem in societate subrogare. sub rub. for. lib. in cau. socię. §. ad diuidendum. nu. 3.	336
Seruitus aqueductus an sit continua, vel discontinua. sub ru. for. in act. confes. pro seruit. §. seruitus aqueductus. nu. 20. col. j.	239	Socij dos generalis an communicanda sit. sub rub. for. lib. in cau. socię. §. vnde cunque. nu. 2. col. ij.	337
Seruitus aqueductus est rustica. sub rub. for. in act. confes. pro seruit. §. seruitus aqueductus. nu. 1.	239	Socius an possit dotare filiam de bonis communibus. sub rub. for. li. in cau. soc. §. vnde cunque. nu. 3.	337
Seruitus aquę qualiter acquiratur. sub ru. for. in act. confes. pro ser. §. seruitus aqueductus. nu. 3.	239	Socius bonorum an possit alienare vltra partem suam de bonis communibus. sub rub. for. lib. in cau. socię. §. vnde cunque. nu. 4. col. ij.	337
Seruitus aqueductus quotuplex sit. sub rub. for. in act. confes. pro seruit. §. seruitus aqueductus. nu. 2.	239	Socius impotens ad restituendum quę in societate habuit. qualiter condemnatur. sub rub. for. li. in cau. socię. §. ad diuidendum. nu. 5. col. ij.	338
Seruitus quando legatur quid iuris. sub rub. for. li. pro leg rei singu. §. coram vobis. numero. 44. & 45. columna j.	422	Socius ponens in societate solus pecuniam, an prius detrahat suum capitale. sub rub. for. li. in cau. socię. §. ad diuidendum. nu. 4. col. ij.	338
Seruitus quot modis constituitur sub ru. for. in actio. confes. pro seruit. §. seruitus. nu. 1. col. ij.	238	Socius per quem modum potest excludere venientes ab intestato, ne impediant socij. sub rub. for. in cau. successioni. socię. §. societatem. nu. 8.	335
Seruitutes quę sitę qualiter probentur. sub rub. for. in act. confes. §. seruitus aqueductus. nu. 26.	239	Solicitans quod falsum committatur grauius, quã in qui falso vitur punitur. sub rub. for. libel. ad rescin. sentent. §. procurauit. nu. 2. col. j.	213
Seruitutem habens an possit in aliquo grauare cum eo à quo eam habet. sub rub. for. in act. confes. pro seruit. §. seruitus. nu. 4. col. j.	238	Soluere negligens tempore debito an priuetur ipso iure suo iure. sub rub. for. lib. ad prestat. rei & relax. §. soluere. nu. 3. col. ij.	367
Seruitutem quot modis possit pati locus. sub rub. for. in act. confes. nu. 19. col. j.	239	Solutio an probetur in instrumento cancellato, vel inciso reperto penes debitorem. sub rub. for. respon. li. in actio. hypo. §. exceptionem. nu. 2. col. j.	401
Seruitutum quot sint species. sub rub. for. in act. confes. pro seruit. §. seruitus. nu. 2. col. j.	238	Solutio præsupponit obligationem. sub rub. for. resp. rei. §. saluis. nu. 10. col. j.	110
Seruitutis iure quòd quis re aliqua vsus sit, non dominij, vel quasi, qualiter probetur. sub rub. for. in actio. confes. pro seruit. §. seruitus aqueductus. numero 24. colum. ij.	239	Solutio quo tempore fiat si tempus solutionis non est designatum. sub rub. for. lib. ad prestat. rei & relax. §. omni anno. nu. 2. col. j.	355
Seu dictionis natura. sub rub. for. lib. in actio. rea. §. nõ distinguens. nu. 8. col. ij.	68	Solutioni locis pluribus destinatis an nquolibet in solidum conueniri possit debitor. sub rubric. form. li. in act. hypo. §. ac restituere. nu. 2. col. j.	381
Sigillum proprium negas tenetur de falso. sub rubri. for. oppo. contra inst. §. quod negat. nu. 2.	166	Solutionis negligentia præsumitur nisi probatur solutio. sub rub. for. li. ad prestat. rei. & relax. §. soluere. nu. 1. col. ij.	367
Sine aliqua solennitate, verbum an differt à verbo, sine figura iudicij. sub rub. for. lib. act. rea. §. summarie. nu. 15. col. j.	58	Solutionis terminus si non sit expressus in sententia an cadent in pœnam. si non offerat. sub rub. for. lib. quo ag. ad pœ. ex cõpro. §. intra certum. nu. 1.	227
Sine figura iudicij verba tantũ valent quantũ verba summarie de plano, & sine strepitu. sub rub. for. act. realis. §. summarie. nu. 1. col. ij.	58		
Sine liberis verbum adiectum verbo compendiosę quid importet. sub rub. for. lib. quo ag. ex. substit. §. compendiosę. nu. 9. 10. 11. 12. 13. & 14.	484		
Societas obijcitur testi, sub rub. for. in. test. §. protestatur. nu. 19. col. ij.	137		

- Solutionis verbum trahitur ad omnem liberationem. sub rub. for. lib. in act. hypotheca. §. exceptione. nu. 2. colum. j. 401
- Solutio debito pro pignore recuperando quæ actio competat. sub rub. for. res. lib. in act. hypothe. §. cedente. num. 4. colum. ij. 403
- Solutio matrimonio morte viri incontinenti fiat restitutio. sub rubrica forma. li. ad do. §. dictæ. numero 3. columna j. 274
- Spoliatio & ingressus promanda sunt ex parte aduersarij & possessio ex parte sui probanda sunt. sub rub. for. lib. in caus. spol. possess. §. ingressus. numero 1. col. ij. in prin. 408
- Spoliatio mensis, & diem an sit necesse in libello exprimere. sub rub. for. lib. in caus. spol. §. ingressus. nu. 2. col. ij. 408
- Spoliatus an debeat exprimere quo remedio vtatur, vnde sibi plura competant sub ru. for. li. in cau. spol. possess. §. coram vobis. nu. 10. col. ij. 405
- Spoliatus iure incorporali qualiter probet spoliationem tempore spoliationis. sub rub. for. lib. in caus. spolia. §. scipius. nu. 2. col. j. 409
- Spurij an succedant coniunctis per matrem. sub rub. for. libel. pro hæred. ab intesta. §. nullisque. numero 16. colum. j. 459
- Spurij qualiter succedant. sub rub. for. li. pro hæred. ab intest. §. nullisque. nu. 15. co. j. 459
- Spurij sunt incapaces quo ad omnes acquisitiones bonorum paternorum, tam in terminos, quam in vltima voluntate. sub rub. form. libel. pro hæred. ab intest. §. nullisque. nu. 17. co. j. 459
- Spurius an excludat substitutum. sub rub. forma libel. quo ex substituto. ag. §. decederet. numero. 4. columna ij. 494
- Spurius an possit per patrem pupillariter substitui filio legitimo & naturali. sub rub. for. li. pro hæred. ab intest. §. nullisque. nu. 21. col. j. 459
- Statutum disponens quod damnnum passus, si ignoret malefactorem, habet regressum contra commune, & homines vbi est sita res dānificata non habet locum ignorantia non probata. sub ru. for. lib. in act. rea. §. non adstringens. nu. 5. col. ij. 65
- Statutum vel rescriptum, quod dicit quod iudex procedat secundum eius conscientiam, qualiter intelligatur. sub ru. forma libel. in actio. real. §. summarie. numero 17. columna j. 58
- Statutum, vel rescriptum quod iudex procedat secundum arbitrium suum, qualiter intelligatur. sub rub. for. li. actio. rea. §. summarie. nu. 16. 58
- Sterilitas & vbertas quid sit. sub rub. for. lib. ad presta. §. inuestiuit. nu. 10. col. j. 364
- Stipulatio annua si sit simpliciter concepta an ipso iure transeat, & cum effectu in hæredem stipulationis quo ad effectum peritionis & exactionis. sub rub. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 27. 42
- Substituendi gratia an possit pater vnū ex filijs eligere sub ru. for. lib. quo ag. ex substit. §. exemplaris. num. 7. columna j. 481
- Substituere an teneatur pater æqualiter fratres tam vtrinque quæ ex eadē matre tantū. sub rub. for. lib. quo ag. ex subst. §. exemplaris. nu. 8. col. j. 481
- Substitutio an habeat locum in donatione. sub rubric. for. li. pro dona. §. irreuocabiliter. nu. 12. col. j. 352
- Substitutio an euacuetur, decedente substituto, ante hæredem vel hæreditatis substitutionem sibi factā sub ru. for. li. quo ag. ex substi. §. qui ex eis. numer. 2. 3 & 4. colum. ij. 497
- Substitutio an fiat nominaliter an verbaliter nihil refert. sub rub. for. lib. quo ag. ex substitut. numero 2. col. ij. 468
- Substitutio cur vulgaris dicatur. sub ru. for. li. quo ag. ex substituto. nu. 3. col. ij. 468
- Substitutio extincta an reuiuiscat, petita in integ. rest. aduersus hæreditatis additionem. sub rub. for. li. quo agit. ex substit. §. substituit. nu. 18. col. ij. 468
- Substitutio facta nepoti præterito ex filio emancipato an valeat. sub rub. for. lib. quo agit. ex substit. §. pupillariter. nu. 12. col. ij. 471
- Substitutio ita facta, si filia mea decedat antequam nubet, an sit compendiosa, vel fideicommissaria. sub rub. for. li. quo ag. ex substituto. §. compendiose. num. 12. col. j. 484
- Substitutio quæ aliàs sustineri non potest an sustineatur per vim fideicommissi. sub rub. for. li. quo ag. ex substit. §. pupillariter. nu. 16. col. j. 471
- Substitutio si fiat sub nomine filiorum quid sit. sub rub. for. lib. quo agitur ex subst. §. decederet. numer. 10. & 11. col. ij. 494
- Substitutio vulgaris fit per verba negativa & conditionaliter prælatā. sub rub. for. li. quo ag. ex substit. §. substituit. nu. 2. col. ij. 458
- Substitutione per fideicommissum facta, an ex tacita vulgari, vel fideicommissaria, vel compendiosa contēta addatur. sub. rub. for. li. quo ag. ex substituto. nu. 15. col. j. 468
- Substitutus an excludatur facta substitutione ingresso in monasterium. sub rub. for. libe. quo ag. ex substi. §. ex suo. nu. 3. col. j. 496
- Substitutus an excludatur per naturalem legitimū post mortem testatoris si appolita sint ista verba, ex suo corpore & legitimo matrimonio procrea. sub rub. for. li. quo agitur ex sub. nu. 2. 496
- Substitutio per fideicommissum an præferatur vulgariter substitutio hærede instituto repudiāte. sub ru. for. li. quo ag. ex substitutione. §. substituit. numero 6. col. j. 468
- Substitutus compendiose in re certa an sit hæres in solidum. sub rub. for. li. quo ag. ex substi. §. compendiose. nu. 24. 25. & 26. col. j. 484
- Substitutus reuiuiscens an succedat de iure ciuili vel prætorio. sub rub. for. lib. quo ag. ex substituto. §. substituit. nu. 19. col. ij. 468
- Substitutus vulgariter an præferatur hæredi hæredis, mortuo hærede ante hæreditatem aditam. sub rub. forma lib. quo ag. ex substituto. §. substituit. nu. 5. 468
- Subscripto partis in instramento quantum operetur. sub rub. for. oppo. contra instr. nu. 10. 167
- Succedentium ab intestato causa fauorabilior, quam extraneorum. sub ru. for. li. quo ex test. petit hæred. §. ac etiam. nu. 12. col. ij. 452

Practica do. Ioan. Petri Papien. Reperto.

Successor an possit vti beneficio defuncti. sub ru. forma libelli. super petit. in integr. rest. §. eundemque. nu. 9. 361

Summariè & de plano verba quid significant. sub rub. for. li. in act. rea. §. summariè. nu. 11. 18

Supellectilis quando legatur quid iuris. sub rubri. for. li. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 64. 422

Superueniens mala fides in ipso præscribente versus vnum an porrigatur ad alios. sub rubri. for. ref. rei. §. præscriptionis. nu. 29. 95

Suspicio contra instrumentum ex dicto vnius testis vel duorum vel rasura qualiter tollatur. sub rubri. form. opp. contra instr. §. dignoscitur. nu. 2. 160

Suspitionem pro allegante pronuntiatio per arbitros quid sciendum. sub rub. for. decli. iurisd. §. iudicemus. numero 8. 75

Suspitionis causa an sint coram recusato exprimenda. sub rub. forma decli. iurisd. §. rationibus & causis. numero 1. 75

Suspitionis exceptio in quo differat ab exceptione incompetentiæ. sub rubri. forma. decli. iurisd. §. iudicemus. numero 1. 75

Suspitionis exceptionem spernentis iudicis processus est nullus. sub rubric. forma. decli. iurisd. §. iudicemus. numero 2. 45

Suspecti exceptio est opponenda litis principio. sub rub. for. decli. iurisd. §. iudicemus. nu. 7. 75

Suspecti exceptione opposita intra tres dies sunt eligendi arbi. sub rubric. forma decli. iurisd. §. iudicemus. numero 5. 75

Suspecti questionem arbitri electi debent determinare in tempus à suspecto sibi præfixum. sub rubrica forma decli. iurisd. §. iudicemus. nu. 6. 75

Suspectum iudicem reddunt inimicitia. sub rubri. for. decli. iurisd. §. frater. nu. 3. 77

Suspectas redditur iudex coniunctionis sanguinis ratione. sub rub. for. decli. iurisd. §. fratres. nu. 1. 77

Suspectus an reddatur iudex ratione appel. in alia causa. sub ru. for. decli. iurisd. §. frater. nu. 2. 77

Suspensio est poena à iure canonico inducta ultra excommunicatione. sub rubri. for. ref. rei. §. tanquam. numero 12. 85

T

Taxatio referuata per iudicem super expensis dari potest etiam successor in officio. sub ru. for. libelli in actio. real. declar. §. & expensis. numero 19. 54

Taxationem expen. si sibi referuauit delegatus an ipse postea vel eius ordinarius taxare poterit. sub rubri. forma libelli in actione reali declar. §. & expensis. numero 17. 54

Taxationem non poterit petere à iudice promittens stare simplici dicto actoris sub expensis in instrumento obligati. sub ru. for. lib. in act. rea. declar. §. & expensis. nu. 11. 54

Taxatione suam iniquam cognoscens iudex eam pot reuocare. sub ru. for. lib. in act. rea. declar. §. & expensis. nu. 16. 54

Taxatiua dictio qualiter accipiat. sub rubric. for. ex cont. possi. §. vsque. nu. 7. 130

Tempus in seruitute perdenda cur non requiritur si cur in acquirenda. sub ru. for. in act. confel. §. seruitus aqueductus. nu. 28. 237

Tempus requisitum ad præscribendas liberationes à seruitute quantum sit. sub rubri. for. in act. confel. §. seruum aqueductus nu. 27. 239

Termino ad respondendum libello lapsa an amplius sit reus audiendus reus. sub ru. for. ref. rei conuen. §. termino. nu. 1. 82

Termino à iudice vel statuto dato probato habendi & testes iurauerunt intra terminum nec deposuerunt si pars finita dilatione velir facere examinari testes quia per eam non stetit imo requisitum ut examinarentur an debeat audiri. sub ru. for. oppo. contra testes. §. sunt que ij. 147

Termino partibus per iudicem assignato in ipso actu faciens pars absens est citanda. sub rubri. forma ref. rei conuen. §. in termino. nu. 2. 82

Termino pendente an possit iudex ad alia procedere sub rub. for. ref. rei conuen. §. in termino. numero 5. 87

Termino præfixo per legem vel iudicem ad aliquid faciendum in die vltima termini illud fieri poterit quantum sit dictum quod intra diem fiat. sub rub. for. ref. rei conuen. §. in termino. nu. 4. 82

Tertij iure nec per modum agendi nec excipiendi deducto, sed ille tertius de iure suo cognosci velir an audiatur. sub rub. for. li. in act. neglig. §. spectat. numero 5. 251

Tertij ius an possit in iudicium deduci in modum agendi. sub ru. for. li. act. neg. §. spectat. nu. 4. 251

Testamenti prothocollum interlineatum an reddat testamentum suspectum. sub rub. form. li. quo. hære. peti. ex test. §. non abolutum. nu. 5. 449

Testamento annullato cogitur hæres scriptus restituere hæreditatem hæredi legitimo. sub rub. for. li. quo ex test. pet. hære. §. ac etiam. nu. 7. 452

Testamento quantum numerus testium requiratur. sub ru. for. li. quo pe ex test. hæ. §. valla. nu. 1. 447

Testamentum aui materni nullum an dicere possit filius descendens per lineam foemininam. sub ru. for. li. quo ex test. petitur hered. §. ac etiam. nu. 9. 442

Testamentum an reddatur suspectum si vna tota oratio in eo reperiatur rasa deinde emendata est. sub rubri. for. li. quo. pe. hæ. ex test. §. non abolutum. nu. 2. 449

Testamentum ex defectu solennitatis probatoriæ an confirmetur filij voluntate tacita vel depressa. sub ru. for. li. quo. pe. hæ. ex test. §. ac etiam. nu. 13. 452

Testamentum pagani quot testes requirat. sub ru. for. li. quo. ex test. pe. hæ. §. vellatum. nu. 3. 447

Testamentum patris an possit annullare filius institutus in bonis alienis & extraneis in proprijs. sub ru. for. quo. ex test. pe. hæ. §. ac etiam. nu. 8. 452

Testamentum superlineatum an reddatur nullum. sub ru. for. li. quo. pe. hæ. ex test. §. non abolutum. nu. 4. 446

Testari an possint amittentes vitam. sub ru. for. in qui. §. transeat. nu. 3. 531

Testatoris iustus q hæredes vsque ad x. an simul habent quid importet. sub rub. for. lib. pro legato rei sin. §. coram vobis. nu. 35. 422

Practicæ do. Io. Pe Papien. Reperto.

Testem repellendi à testimonio quæ sint legitimæ causæ. sub ru. for. iur. test. §. protestante. nu. 3.	133	Testi obijci potest impubertas. sub rubri. for. iur. test. protestante. nu. 19.	139
Testem periurum an possit dispensare papa. sub rubr. for. iura. test. §. protestante. nu. 5.	13	Quid? si effectus sit pubes an possit testificari de his quæ vidit in pupillari ætate ibidem. nu. 17.	139
Testes ad æternam rei memoriam quando producantur. sub ru. for. exci. com. poss. §. corã vobis. nu. 1. 123	123	Testi periurium opponi posse. sub rubr. for. iur. test. §. protestante. nu. 4.	139
Testes an possint admitti in causa appellationis super nouis capitulis. sub rubr. for. oppo. contra testes. §. sunt que ij. nu. 5.	125	Testi obijci potest monachus. sub rub. for. iura. test. §. protestante. nu. 18.	139
Testes à me producti & à iudice in me à causa reprobati si contra me in alia causa producantur non possunt per me reprobari. sub ru. for. iur. test. §. protestante. nu. 2.	139	Testi obijci potest eum esse monachum. sub rubr. for. iur. test. §. protestante. nu. 18.	138
Testes an & quando recipi possunt post publicationem super iisdem capitulis. sub rub. for. oppo. contra testes. §. sunt que. nu. 3.	149	Testi obijci potest quod fuit prosoneta contractu. sub ru. for. iur. test. §. protestante. nu. 15.	139
Testes capitulis factis qui producit super possessione, & velit de nouo testes producere super titulo auditur. sub ru. for. op. con. §. test. §. sunt que; ij. nu. 10.	147	Testi obijci potest quod sit intestabilis. sub rub. form. iur. test. §. protestante. nu. 11.	137
Testes cur non recipiantur secundum ius ciuile post publicationem in causa appel. super nouis capitulis. sub ru. for. op. con. testes. §. sunt que ij. nu. 7.	146	Testi obijciur inimicitia. sub rubr. for. iur. test. §. protestante. nu. 7.	139
Testes duo ad probationem famæ requiruntur. sub ru. for. poss. act. §. item quod iij. nu. 8.	118	Testi obijciur societas. sub rubr. for. iur. test. §. protestante. nu. 16.	139
Testes & attestations receptæ coram arbitris nihil pronuntiantibus an faciant fidem coram ordinario. sub ru. for. li. ad pœ. ex comp. §. concordia. nu. 13.	225	Testi obijciuntur vilitas & paupertas. sub ru. for. iur. test. §. protestante. nu. 12.	137
Testes iisdem super eisdem capitulis post publicam in eadem instantia an admittantur. sub rub. form. opp. contr. testes. §. sunt que. ij. nu. 2.	140	Testis addeundo aliquid priori dicto sed non corrigendo an sit sibi contrarius. sub rub. for. oppo. contra test. post pu. §. inuicem. nu. 1.	140
Testes nec iisdem nec alij admittuntur super eisdem, capitulis super quibus fuerunt recepti & examinati post publicationem. sub ru. for. opp. contra testes post publi. §. sunt que ij. nu. 1.	149	Testis addeundo priori dicto sed non corrigendo an sit sibi ipsi contrarius. sub ru. for. oppo. contra testes post publi. §. inuicem. nu. 3.	136
Testes producti & publicati in vna causa an fidem in alia faciant. sub rub. for. oppo. con. testes. §. sunt que. ij. nume 12.	147	Testis aut iudex quis in facto proprio non potest esse. sub ru. for. op. con. test. §. in facto. nu. 1.	145
Testes quot numero velit an liceat parti producere. sub rubric. forma opp. contra testes. §. sunt que ij. numer. 14.	147	Testis à iudice punitus coram quo falsum commisit pendente iudicio. an iudicio finito possit de falso accusari. sub rubrica forma iur. test. §. & falsitate. numero 5.	134
Testes recepti in iudicio summario an faciant in plena fidem. sub rubr. for. oppo. contra testes. §. sunt que ij. nu. 13.	147	Testis contrarius & varius quomodo differant. sub rubric. form. opp. contra test. post pu. §. ac etiam. verij. nu. 1.	140
Testes si fuerunt examinati sed non fuerunt publicati in termino premporio probatum habendi, an tenebit publicatio facta post terminum. sub rub. for. opp. con. testes. §. sunt que ij. nu. 18.	147	Testis debet nominare personas à quibus dicit se audiuisse. sub rubrica forma poss. act. §. item quod iij. numer. 6.	119
Testes si sint producti in causa principali super præscriptione simpliciter & postea publicati an in eadem instantia poterunt de nouo produci ad probandum de titulo præscribentis. sub rub. for. opp. con. testes. §. sunt que ij. nu. 9.	147	Testis depositio sic facta, dico sic, an contineat contrarietatem. sub rubr. for. op. con. test. post pu. §. inuicem. nu. 2.	139
Testes super iisdem capitulis an admittantur. sub rub. for. appel. §. inquam. nu. 2.	201	Testis debet astringi ad iuramentum. sub rub. for. opp. contra testes. §. & non iurati. nu. 1.	145
Testis debitoris an possit esse fideius. sub rub. for. opp. con. testes. §. in facto. nu. 3.	145	Testis emptoris an possit esse venditor. sub ru. for. opp. contra testes. §. in facto. nu. 1.	145
Testi obijci potest eum partis producentis procuratorem esse. sub ru. for. iura. test. §. protest. nu. 13.	137	Testis falsus est ab eo puniendus coram quo commisit falsum. sub rubric. for. iur. test. §. & falsitate. numero 4.	134
Testi obijciur excommunicatio. sub form. iur. test. §. protestante. nu. 10.	135	Testis inductus ad probandum de continua possessione an probet si dicat titium possedisse à. x. annis citra. sub ru. for. ref. rei. §. præscriptiois. nu. 21.	95
		Testis in re communi an quis esse possit. sub rub. for. oppo. contra testes. §. in facto. nu. 4.	145
		Testis non exprimens causam vel obscure exprimes an in eadem instantia repeti possit vt eius testimonium declaretur. sub ru. for. oppo. contra testes. §. sunt que; ij. nu. 11.	147
		<u>Testis non debet se vltro offerre sed expectare qd per inuicem compellatur, alia habetur pro suspecto.</u> sub ru. for. iur. test. §. citati. nu. 1.	135

- Testis officium est deponere solum super his quæ facti sunt, non verò iuris. sub ru. for. oppo. contra testes. §. reddunt. nu. 2. col. j. 146
- Testis primo & secundo productus, si dicat primo vnū, secundo aliud, cui dicto standum. sub rubric. forma oppo. post pub. §. ac etiam varij. nu. 2. col. ij. 140
- Testis si arguatur de falso. & ipse dicat notarium fecus quàm ipse dixerit notarium scripissse. cui potius stetur, testi an notario. sub rubrica forma iura. §. & falsitate. nu. 3. col. j. 134
- Testis singularis quis dicatur. sub rub. for. oppo. cōtra testes post puber. §. sunt q̄q̄. nu. 1. col. ij. 144
- Testis si in vno capitulo dicat falsum, in alio verum an eius depositio in totum vitietur. sub rubric. for. iu. test. §. & falsitate. nu. 2. col. j. 134
- Testium contrarietas quotuplex sit. sub rub. for. oppo. contra test. post pu. §. inuicem. nu. 2. col. ij. 139
- Testium examinatione commissā in partibus, si committatur falsitas, ad quem iudicem spectet punitio, an ad principalem, qui commisit examinationem, an ad illum, cui est commissā examinatio. sub rubr. for. iura. test. §. & falsitate. nu. 6. col. j. 134
- Testium numerus sufficiens ad testandum in aliquo loco contra dispositionem iuris communis, an sit efficiens ad deserendum hæreditatē in loco vbi seruat ius commune. sub rub. for. libel. quo peti. hæredi. ex test. §. vallatum. nu. 4. col. ij. 447
- Tituli allegatio & probatio possessionis, an sufficiant ad excludendum dominum. sub rub. for. resp. rei. §. præscriptionis. nu. 12. col. j. 95
- Tituli probatio vltra tempus, an sit necessaria ad demonstrandam præscriptionem seruitutum. sub ru. for. in act. confess. pro serui. §. aquæ ductus. numero 21. colum. j. 239
- Titulos diuersos præcedentiū, quis præferatur. sub ru. for. lib. in act. hypo. §. sub eadē. nu. 15. col. j. 384
- Titulus legitimus quis dicatur, sub rub. for. lib. in act. rea. decla. §. veris. nu. 1. col. ij. 26
- Traditū verbum, in materia dotali quid importet. sub rub. for. libel. ad do. §. dedit. nu. 2. col. j. 280
- Traditionem fieri an sit necesse ab eo à quo præscribens habet causam, an verò sufficiat si fiat ab alio. sub rub. for. resp. rei. §. præscrip. nu. 13. 95
- Traditio causæ possessionis est necessaria ad præscriptionem. sub ru. for. ref. §. præscri. nu. 14. 95
- Traditio possessionis cuiuslibet probatur venditore constituente se nomine emptoris possidere. sub ru. for. poss. act. §. item quod. nu. 5. col. ij. 116
- Traditio possessionis an probetur facta per hæc verba tradidit & transtulit. sub rub. for. poss. act. §. item quod. nu. 2. col. ij. 116
- Traditio solius possessionis ciuilibis probatur, venditore constituente se nomine emptoris præcario possidere. sub rub. for. poss. act. §. item quod. nu. 6. 116
- Traditionis quis sit effectus. sub rub. for. libel. in causa vendi. §. vendidit. nu. 5. col. ij. 322
- Transmissio hodie fit æqualiter, tam per emancipatiū quàm per suum. sub ru. for. lib. pro hæred. ab intest. §. coram vobis. nu. 4. col. j. 457
- Transmitti hæreditatem non aditam in infante speciale esse. sub rub. for. lib. pro hære. ab intest. §. coram vobis. nu. 5. col. j. 457
- Transmittitne ad hæredem suum is, in quem facta est transmissio semel si decedat non adita hæreditate. sub rubr. for. lib. pro hære. ab intest. §. coram vobis. nu. 7. col. j. 457
- Transactio & pactum an differant. sub rub. for. lib. vt pacta seruen. §. transactiones. nu. 1. col. j. 318
- Transactio gratuita esse debet, sub ru. forma libel. vt pact. ser. §. transactiones. nu. 6. col. j. 318
- Transactio non potest fieri super præbenda. sub rubr. for. lib. vt pact. ser. §. transactiones. nu. 12. col. ij. 318
- Transactio quid. sub rubri. forma lib. vt pact. seruen. §. transactiones. nu. 5. col. j. 318
- Transactio quot modis vestiatur. sub rub. for. libel. vt pacta seruen. §. transactiones. nu. 7. col. ij. 318
- Transactioi contrauenientis quæ sit pœna. sub rub. for. lib. vt pacta seruen. §. transactiones. nu. 13. 318
- Transigere quæ personæ possint. sub ru. for. lib. vt pacta seruen. §. transactiones. nu. 12. col. j. 318
- Transuersalium hæreditas non adita non transmittitur. sub rub. for. lib. pro hære. ab intest. §. coram vobis. nu. 6. col. j. 457
- Treuga quid & quotuplex. sub ru. for. lib. vt pacta seruen. §. transactio. nu. 9. & 4. col. j. 318
- Turbans animo suum seruatiā an cadat in pœnam turbantium. sub rubr. for. lib. pro turba. poss. §. animo. nu. 1. col. j. 416
- Et interdico vti poss. quid attendatur ibi. nu. 2.
- Turbante & turbato possessionem probantibus, quid sit faciendum. sub rubr. for. lib. pro turb. poss. §. ad cessandum. nu. 4. col. j. 418
- Turbantis dolum vel culpā tantum an sit probare necesse si agatur ad pœnā ex statuto. p turbatiōe. sub ru. for. li. pro turb. poss. §. & in eo. nu. 2. col. ij. 415
- Et in prædicto casu quid iuris, quando agitur interdico vti possi. ibid. nu. 3.
- Turbare possessionem, & turbare possidentem personam, diuersa sunt. sub rub. for. lib. pro turba. poss. §. & in eo. nu. 1. col. ij. 415
- Turbare vt quis dicatur, an requirat q̄ contendat se possidere. sub ru. for. lib. pro turb. poss. §. ac præsentialiter. nu. 2. & 3. col. ij. 415
- Turbatio qualiter fiat. sub rub. for. lib. pro tur. poss. §. ac præsentialiter. nu. 1. col. ij. 415
- Turbationis illata litis q̄; contest. tempore quomodo probet se actor possidere. sub rub. for. lib. pro turb. poss. §. hodie. nu. 2. col. j. 414
- Turbato in sua possessione qualiter succurratur. sub rub. for. lib. pro turb. poss. §. coram vobis. nu. 2. & 3. col. j. 413
- Turbare possess. causa quando agitur, quot petantur. sub rubr. for. lib. pro turb. poss. §. ad cessandum. nu. 2. col. j. 417
- Turbatæ poss. causa si agatur ex statuto, vt dimidium pœnæ applicetur parti dimidium fisco, an agatur ciuilitè vel criminalitè. sub rubr. for. li. pro tur. pos. §. coram vobis. nu. 4. col. j. 413
- Turbatæ possessionis materia est frequens. sub ru. for. lib. pro tur. poss. §. coram vobis. nu. 1. 413

Practica do. Ioan. Petri Papien. Reperto.

Tutor decernendus si sit ex vna ciuitate, & bona in alia, vtrius ciuitatis iudex decernet. sub ru. for. li. ad red. ra. tu. §. eidem. nu. 2. col. ij. 304

Tutor qui datus est, si sit de iurisdictione iudicis de certentis, non valet tutoris datio. sub rubr. for. lib. ad red. ra. tu. §. eidem nu. 4. col. j. 304

Tutor vel curator actorem constituunt. sub rubr. for. lib. ad red. ra. tu. §. & curatores. nu. 5. col. j. 30

Tutor vel curator, si ei deferatur iuramentum, an cogatur iurare. sub rub. for. resp. rei. §. iurifurandi. au. 6. col. j. 104

Tutor, vel similes turbantes alterius nomine an excusetur. sub rubr. for. lib. pro tur. poss. §. animo. nu. 4. col. j. 416

Tutorem dando quis sit competens iudex, si pupillus sit oriundus ex vna ciuitate & bona sint in alia, & ipse habitet in alia. sub ru. for. li. ad red. ra. tu. §. eidem. nu. 3. col. m. j. 304

Tutoris datio puberi facta non valet. sub ru. for. li. ad red. ra. tu. §. eidem. nu. 3. col. ij. 301

Tutorum quot sint species. sub ru. for. li. ad red. rat. tu. §. coram vobis. nu. 1. col. j. 300

Tutorum vel curatorum plurium datorum, quilibet habet in totum administrationem. sub ru. for. li. ad red. ra. tu. §. & curatores. nu. 2. col. ij. 304

V

Acuz possessionis traditio, an sit necessaria ad inducendam prescriptionem, vel transferendum dominium. sub ru. for. poss. act. §. item quod. nu. 8. col. ij. 116

Vagabundi non habentes certam domum, vbi & quo modo citetur. sub ru. for. resp. rei conuen. §. in termino. nu. 11. col. j. 83

Vasalli & domini contendentium super causa legitima priuationis quid sit iudex. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 28. col. j. 290

Vasallo decedente sine filio masculino, ad quem pertineant fructus rei feudalis. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 16. col. ij. 290

Vasallo expensæ vtilis & necessariæ, an sint restituendæ, si priuatur feudo. sub ru. forma li. ad reuo. feud. §. nec superstitibus. nu. 15. col. ij. 290

Vasallo iuramentum præstante, quid hoc contineat. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. contra. nu. 1. col. ij. 287

Vasallo pro domino perdente equum, an habeat regressum contra dominum. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. contra. nu. 9. col. ij. 287

Vasallus amittens clandestinè rem feudalem, an habeat regressum de euictione contra dominum. sub ru. for. lib. ad reuo. feud. §. nec superstitibus. num. 22. colum. j. 290

Vasallum an teneatur dominus adiuuare contra omnes. sub ru. for. lib. ad reuo. feud. §. contra. nu. 5. 287

Vasallus an habeat regressum contra dominum, si res ab eo euincatur. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 32. col. j. 290

Vasallus an pro domino vel contra dominum testis esse possit sub rub. for. iur. test. §. protestante. num. 6. col. j. 137

Vasallus an possit alienare feudum in quemuis agna-

torum vel eiusdem, vel diuersi gradus. sub ru. for. li. ad reuo. feu. nu. 23. col. j. 290

Vasallus an possit compromittere vel transigere de feudo. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 20. col. ij. 290

Vasallus an possit esse testis pro domino vel contra eum. sub ru. for. iura. test. §. præstante. nu. 9. 133

Vasallus an sit liber à iuramento fidelitatis, bannito domino. sub ru. for. li. ad reuo. feud. §. contra. nu. 11. col. ij. 290

Vasallus an teneatur adiuuare dominum, facientem guerram contra propriam ciuitatem. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. contra. nu. 4. col. j. 287

Vasallus an teneatur dominum adiuuare, eo contra imperatorem guerram faciente. sub ru. for. li. ad reuo. feudi. §. contra. nu. 2. col. ij. 287

Vasallus an teneatur iuuare dominum iniuste guerram facientem. sub ru. for. li. ad reuo. feud. §. contra. numero 6. col. ij. 287

Vasallus an teneatur proprijs sumptibus adiuuare dominum. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. contra. numero 7. col. ij. 277

Vasallus bannitus à rege, & priuatus re infeudata, quæ postea alij concessit in feudum, postea restituit, an possit vindicare rem infeudatam. sub ru. for. lib. ad reuo. feu. §. contra. nu. 10. col. ij. 290

Vasallus eiusque hæres quibus casibus feudo priuentur. sub ru. for. lib. ad reuo. feud. §. nec superstitibus. nu. 17. col. ij. 290

Vasallus habens dominos diuersis temporibus acquisitos facientes adinuicem guerram, an teneatur alterum contra alterum iuuare. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. contra. nu. 3. col. ij. 290

Vasallus in confortem sine voluntate domini potest feudum alienare. sub ru. for. li. in reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 22. col. j. 290

Vestigal indebitè exigens, qua pœna teneatur. sub ru. for. super solu. ped. §. ceciderunt. nu. 8. 233

Velo leuato verbum, quid significet. sub ru. for. li. act. rea. §. summarie. nu. 14. col. ij. 58

Vendere charius & villius emere in foro conscientie an sit peccatum. sub ru. for. li. in causa ven. §. pro pretio. nu. 2. col. ij. 323

Vendi cuicumque an hodie possint bona immobilia. sub ru. for. li. in cau. vend. §. vendidit. nu. 1. 321

Vendita res ad pondus vel ad mensuram, ad quod pondus vel mensuram vendatur. sub ru. for. lib. in causa ven. §. perticarum. nu. 5. col. ij. 324

Venditio dissoluitur per contrarium dissensum. sub ru. for. li. in causa ven. §. coram vobis. nu. 2. col. ij. 320

Venditio quod duplex sit. sub ru. for. li. in causa vendi. §. vendidit. nu. 2. col. j. 322

Venditio simulata præsumitur, venditore prouocante deceptionem ultra diuidiam iusti pretij. sub ru. for. li. in causa vend. §. coram vobis. nu. 3. col. j. 321

Venditiones per patrem factas an possit reuocare filius sub ru. for. li. pro do. §. irreuocabi. nu. 7. 252

Venditionis causa an agi ex annua promissione possit. sub ru. for. li. pro leg. rei fin. §. coram. nu. 28. 422

Venditionis substantia an possit committi in emptorè

Practicæ do. Ioan. Petri Papien. Reper.

& venditorem. sub ru. for. lib. in caus. vendi §. vendi dit. nu. 22. col. j.	322	mero 1.	130
Venditor an teneatur emptori tradere vniuersos fructus. sub rub. for. lib. in causa vendi. §. fructus. nu. 1. colum. ij.	333	Vsq; dictio, qualiter ponatur quando dictio ista, per, iungitur & determinatur à dictioe, vsque sub ru. for. exci. contra pos. §. vsq; nu. 3.	130
Venditor coactus vendere rem per sententiam, si non percepit pretium ab emptore qua actione agat ex vendito, an factum ex sententia. sub rubr. for. exec. senten. defi. nu. 2. col. j.	211	Vsq; dictio, qualiter ponatur quado capita essent alteri l. contraria. sub ru. for. exci. contra reos. sub rubr. for. exci. contra pos. §. vsque. nu. 2.	130
Verba ex suo corpore & legitimo matrimonio procrea. quid importent. sub ru. for. lib. quo agi ex substitui. §. ex suo. nu. 1. col. ij.	496	Vsq; dictio, qualiter ponatur vbi apparet de contraria voluntate disponētis quæ colligi potest ex qualitate rei ad quam fit terminatio quæ alienari non potest. sub rubr. forma excip. contra posit. §. vsque. nume. 4.	130
Verbum ad crescat, an sit directum vel obliquum sub ru. for. lib. quo agitur ex substitui. nu. 13. col. j.	484	Vsuræ an omni iure prohibetæ sunt. sub rub. for. li. in act. hypo. nu. 1. 2. 3. & 4. §. sine aliqua.	376
Verbum pertineat, an sit directum vel obliquum. sub rubri. for. lib. quo agi ex substitui. §. compendiosè. nu. 30. col. j.	484	Vsuræ qua de causa prohibetæ sint. sub rub. for. lib. in act. hypo. §. sine aliqua. nu. 5. & 6.	379
Verbum perueniat, quid importet. sub ru. for. lib. quo agi. ex substitui. §. compendiosè. nu. 29. col. j.	484	Vterini fratres & legitimi ex vna parte & fratres cõsanguinei tantum ex altera, omnes æqualiter succedant. sub ru. for. li. pro hære. ab intest. §. nullisq;. nume. 26.	456
Verbum, pleno iure, plenitudinem dominij denotat, vel illius iuris, quod in libello deducitur. sub rubr. for. lib. in act. confes. pro ser. §. pleno iure. numer. 1. colum. ij.	236	Vulgari substitutioni quando locus sit. sub rubric. for. libelli quo agitur ex substitutione. §. substituit. nume. 4.	468
Veritate sola inspecta, vt procedatur si mandet princeps qualiter illud accipiat. sub rub. for. lib. in act. rea. §. summariè. nu. 18. col. ij.	58	Vulgaris substitutio an euanescat etiam quoad alios vno ex pluribus hæredibus institutis aduente. sub rubrica forma libel. quo ag. ex substitui. §. substituit. nu. 17.	468
Vicarius appellatur quasi vices gerens potestatis. sub rub. for. act. rea. §. nec non. nu. 1. col. ij.	12	Vulgaris substitutio in pupillari contenta an finiatur pupillari sublata. sub ru. for. li. quo ag. ex substitui. §. substitui. nu. 9. 10. 11. 12. 13. & 14.	468
Victus victori an semper in expensis sit condemnandus. sub rubric. form. libel. in act. rea. decla. §. & expensis. nu. 2. col. ij.	54	Vulgaris substitutio quando finiatur. sub rub. for. lib. quo agitur ex substitutione. §. substit. nu. 8.	468
Violentia & rapina sunt legibus exosa. sub rub. form. lib. in cau. fo. §. coram vobis nu. 1. col. j.	405	Vulgaris substitutio quotuplex fit. sub ru. for. lib. quo ag. ex substit. nu. 7.	468
Violentia quotuplex fit. sub rubric. for. li. in causa spo. poss. §. coram vobis nu. 2. col. j.	405	Vulgaris substitutionis quot sint effectus. sub ru. for. quo ag. ex substitui. §. substituit. nu. 16.	468
Vniuersitas vel commune agere potest, & excipere pro sibi subdicto, cui inferatur molestia ab alio communi. sub rub. for. li. in act. nega. §. dictamque. nu. 2. colum. j.	254	Vulgaris tacita contenta in pupillari expressa an excludat matrem. sub ru. for. li. quo ag. ex substitui. §. pupillariter. nu. 21.	472
Vrbane reales quot sint. sub rub. form. in act. confes. pro serui. §. seruitus nu. 3. col. ij.	238	Vulgaris vel exemplaris facta mentecapto an contineat exemplarem. sub ru. for. lib. quo ag. ex substitui. §. exemplaris. nu. 9.	481
Vrbani & rusticum prædium. sub ru. for. in act. confes. pro serui. §. domum. nu. 1. col. j.	236	Vxore præmoriēte an secundum virum ex quo non suscepit filios sed bene relictis filiis ex primo & stãte statuto in terra secundi de lucranda tota dote qualiter fiat. sub ru. for. li. ad do. §. dicta. nu. 5.	274
Vsufuctus quando legatur in pluribus casibus quid iuris sit. sub rubr. form. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 37. 38. 39. 40. 41. & 42.	422	Vxore mortua superstitibus patre & liberis competat actio ad dotem. sub ru. for. lib. quo mul. ag. ad do. §. procuratorio. nu. 3.	260
Vsq; dictio, qualiter ponatur quando resultat prauus intellectus. sub ru. for. exci. contra pos. §. vsque. nu. 5. col. ij.	130		
Vsq; dictio, qualiter ponatur inclusiuè vel exclusiuè. sub rubrica forma excip. contra positio. §. vsq;. nu.			

F I N I S.

PRACTICA EXCELLEN-

TISSIMI I. V. DOC. DO. IOAN. PETRI DE FERRA-
rijs, Cuius Papię. per totum orbem celebratissima, omnibus tam Ius di-
centibus, quàm Aduocatis, caufarum que Patronis, atque

Notarijs mirum in modum vtilis, & necessa-
ria, ac per eos continuè in Iudicijs
passim frequentata, scœ-
liciter incipit.

VONIAM Vita breuis

ac incerta qua fruimur, sensusq; hebes, negligentia torpor, multimoda diuerforum occupatio nos pauca scire permittunt, & quę plerunque sunt scita iugiter excutit, & euellit fraudatrix obliuio memoria inimica, necessariū fuit, vt prouidentia diuina in remediū infirmitatis humanę literarū vsū mortalibus exhiberet, vt per illū quę gesta sunt, & gerūtur, cōseruaretur in aeuū. nisi em ipsa diuina natura philosophos pduxisset antiquos, quorū beneficiū plura infinuata sunt posteris, quibus gaudemus, & eorum imitamur inuēta perisissent, artes euauissent iura, & totius philosophię, ac religiōis, & fidei corruissent, officia: vñ meritō & ritu deorū colēdi sunt a quib' tāti boni iunia fluxerūt. Qua de re animaduertēs ego Io. Pet. de Fer. inter legū doctores minimus, filiusq; egregij doctoris do. Augu. cuius inclytę ciuitatis Papię qa diuinarū, & fortunę gloria fluxa atq; fragilis est, virtutū aut gloria clara, eternaq; habetur, quod q; etiā nulli nato pclusa est via aliquid inuētis adijcere, cū ipsa veritas nōdū sit occupata, sed ex ea multum futuris relicta est, pposui sequi eximij Cato- nis exēplum, qui lxxxvj. agēs annū, vt ne memoriā tardiorē, aut laterij infirmitatem, & aut quassatam carnē, aut mēbra rorperenti, aut linguā impeditam quisquam animaduertēret, gręcis literis post latinās appetij erudiri. Et cū sibi eloquētię gloriā cōparasset, id egit, vt iuris quoque ciuilis peritissimus haberetur. Et in mei aliquā: memoriā, ac Māfredi filij mei, necnō procuratorū, & notariorū dictę ciuitatis Papię memoriā & doctrinā, præsens opusculum moderne iudicialis practice aggregare sub breuiori, & clariori cōpēdio, quā fieri mihi possibile fuit, vt eo mediāte facilius via sit singulis capere sub iūbenio ad quod querēdū antea difficile peruenire fuerat in decēnio. Itaque fratres, & filioli prędicti, alacri studio præsens opusculū sub memorabili noua etate inchoatū, anno nūc eurpēte. M. cccc. quo anno mense Septēbri, natus est prędictus Māfr. filius meus, gratiōsē suscipite, curiosē perlegite, & fructuosē memorię cōmēdate, vt digni efficiamini Rē publicā vestro patrociniō gubernare, vt inquit Imperator in processu Institutionū in fi. & in l. aduocatos. C. de aduo. di. iud. amputātes sollicitē materiā iurgiorū, p quā Rēpublica læditur, & plerūq; cō-
Pract. do. Ioan.

funditur. vt l. si quis ingenuū. §. in a ciuilibus. ff. de cap. & postli. re. Sed quoniā pauci ad ann. xxx. pauciores ad xl. paucissimi ad lx. pueniūt, & si tpa detrahātur dormitiōis, ac infantilis & decrepitę etatis: breuissimū tēpus restat alicuius fructus & operatiōis. Omnis deniq; mūdāna sciētia perit ex toto finita vita, quia vt inquit Arist. nō reminiscimur post mortē eorū quā sciuimus: in vita licet secundum s. Tho. de Aqu. alius succedere debeat altior intellectus. Nescio cōsulere alicui personę, (nisi forsitan clerico, aut magno diuiti) quōd in huiusmodi sciētia ad gradū doctoratus ascēdat, sed ad sobrietatē sapere sufficiat, gradus em iste redigit hominē de libertate in seruitutē, cum sumptu etiā magno queritur, & cum anxietate tenetur. Ideō nos admonens. Senec. inquit. Quāta demētia est supuacua discere in tāta tēporū egestate. & ex hoc tēpore quod sufficere, nec ad necessaria quidē potest, etiā si diligentissimē custoditū fuerit maiorē ptē in superuacua erogare. Deo gratias.

Forma interrogationum
fiendarum cum reo conuen-
to reali actione.

VM IVRE cautū sit qd agere intēdens quanuis actiōe reali prius requirere debeat, an reuscōue niendus sit illius rei possessor, vel etiā detētor, semperq; libellus est offerēdus super illa re, ne illo non possidente seu detinēte frustratoriē laboraret. Idcirco a vobis dño ptate, vestroq; vicario ciuitatis Papię petit, & requirit Andrinus de la corona, suo pprio noīe, quatenus ex officio vestro, & omni mō iure, via & forma quibus melius fieri potest, interrogetis in iure Ioan. de olearijs super omnibus & singulis

Interrogetis. Adde quo iure interrogatiōes fuerūt inuēre Spec. in ti. de pos. §. iij. Et ibi, qualiter differant à positionibus, & per gl. in c. s. de cōfess. in si. p. Host. in summa. c. ti. Pau. de cast. cōf. ccc. in prima. impf. Adde quod est cōsiliū ccl. iij. in i. Solum. cōf. l. i. nouorum lo. Th. Et qualiter & quibus interrogatiōibus: iudex debet facere respōderi. Side p Spe. in §. de seruit. Versi. post lit. Et in Ver. sed quaritur & interrogatio non est ad amittenda. que interro gātē non re- leuat. c. cum cōtingat. de offic. deleg. c. per tuas extra de sy. fir mat Ro. cōf. cclix. et latē Side Spec. in

tit.de interro.qua fiunt ante litem contest.Ber.

a Cogatis. Adde & hoc quari. quod etiã potest. adde infra in verbo. quatenus ex officio & pro. An iudex post conclusum in causa possit interrogare. & Side Alexã. de Imo. in auihẽ. qui semel in apostil. C. de probat. Sibi quod sic. & q possunt fieri infra scriptis. & interrogatũ respon- ri. & per a dere cogatis. 2 sub eius calumnia iu ramento. & omnibus iuris reme- tam in rep. b dijs. Primò an dic. Io. teneat b pos- ch. m. sepe. s. fideat perticam vnam tertæ cultæ. & quia. col. positam & iacentem in loco satyran- xxi. in glos. nã. quæ est perticarum c. cui cohar- in verbo in- terrogabit. & in col. s. & per xi. not. & ibi. an etiam super non agita- tis. & dicit quod sic. al-

EPITOME.

1 Ius civile & canonicum fundatum lo. Anto. de But. in c. cum Ioanne. & ibi. Imo. extra de fide inst. & ibi Ab. & Ro. in l. ad moneudi. co. xx. & iij. de iur. iur. & quod interrogationes fiant etiam post conclusum in causa. adde Ro. in consil. cclxxxiii. & Alex. de Imol. in consil. xlii. in fin. in iiii. Sol. et in consil. lxxiii. eo. Sol. Sibi in causa: in quibus proceditur summarie. iudex interro- gat ad instantiam partis etiam post conclusum in cau- sa. quod no. pro statuitis terrarum in quibus disponeretur quod in omnibus causis procederetur summarie. & c. Side eundem Ale. in consil. lvi. col. ii. post princ. Sibi etiam in causis ciuilibus iudex etiam parte absente interrogat post conclusum in causa. Verumtamen no. in practica quod quando interrogatio non releuaret. Vel iudiciũ esset finitiũ. talis interrogatio fieri non debet. ita Ro. in consil. x. iij. quinimo dicit. Pau. de Ca. & ibi etiam dixi in l. i. d. i. C. de iud. quod quando interroga- toria fierent circa merita causa: quis non tenetur res- pondere. secus si circa preparatoria. Quod intellige Ser- rum. quando fierent antelitis ingressum. secus quando fierent post. per ea qua dicunt doc. in d. c. iij. Ioannes & in l. iij. s. hoc autẽ. ff. de dã. infẽ. & de materia quãdo possit interrogari ad merita ante litem contest. & post conclusum in causa: Side per Fran. de Are. in c. primo. de iud. post do. Ant. & alios ibi. & per Fely. in d. c. cum Io- annes. & Ultra prædicta quod iudex interrogat post conclusum in causa: adde Alex. de Imo. in consil. liij. col. fi. Ser. & hoc potest in primo Colu. & Barba. in consil. xxx. incip. scribitur & c. quidem Siso post esse. Fran. Cur.

b Teneat possideat. Adde quod conuentus rei Sen. nõ tenetur respondere de qualitate sua possessionis ita Pau. de Ca. in consil. cxc. Si. co. iij. Ser. sequitur Sidere. inci- pen. super i. dubio in Sol. consil. nouorum & ibi quod si interrogetur in petitione hereditatis non tenetur res- pondere an sit hæres ex testamẽ. Vel ab intest. & adde quod interrogations superflua Vel calumiosa. Vel aliter non admittenda quis non tenetur respondere. ita An- gel. aret. in s. actio. char. penal. instituit. de act. F. Cur.

est super exemplis.

2 Doctrina iuris hodie est maleuolentia.

DECLARATIONEM PRÆ- fentium interrogationum Dei cuiusque Ma- tris Virginis gloriosæ. cuius hodie vigiliam celebramus. auxilio & suffragio accedentes. capio literam ibi Cum iure cautum sit. Sic quodd istud ius habetur in l. qui petitorio in prin. ff. de rei ven. & in l. qui seruum. in iure ff. de inter act. Et quia de iusti. & iure tractaturi sumus. sciendum est quod vniuersum ius ciuile & canonicum fundatum est super exemplis tam hodie quam olim occurrentiũ casuum nec immeritò. quia vt inquit Sene. longum iter est per præcepta. breue & efficax per exempla. Ex his enim exemplis res fit magis clara & mani- festa. vt in l. prætor §. quoties ff. de col. bo. & inst. de gradi. in §. hæctenus. super quibus exemplis elicite sunt ex iure quædam generales regulæ. vt ff. de regu- iu & extra eo tit. per to. & etiam à legum doctori- bus eliciuntur multæ conclusiones generales. quæ à plerisque summaria appellantur. Sciendum est etiam quod periria & doctrina huius iuris fuit olim eximie reuerētis. sed hodie est maleuolentia. vt in- quit Tullius. qui sic ait. Iuris ciuilis summo semper in honore fuit cognitio atque interpretatio. quam ante hanc confusionem temporum principes in ipsa possessione retinuerunt. Nunc verò & vt hono- res. vt omnis dignitatis gradus. sic huius scientiæ splendor deletus est. nec immeritò. videmus enim hodie plurimas prouincias quæ legibus non vtuntur. sed vel statutis. vel consuetudinibus reguntur. & hoc propter multasarias cauilaciones professorum in hac scientia. sola verò medicina vbique loco rum retinetur gradum suum.

Sequitur in litera.

EPITOME.

- 1 In actionibus personalibus non est Stilis. nec necessaria requisitio possessorum.
- 2 In actione in rem scripta. si agitur contra possessorem. idem seruatur quod in re reali.
- 3 In actione mixta quæ ad formam interrogandi atten- ditur mod. is. & qualitas agendæ.
- 4 In actionibus persona. quamuis non expediat interro- gare possessorem. sed solum obligatum. tamen alia inter- rogationes sunt Stiles & necessaria.
- 5 Pro damnato possunt fieri interrogations.

Q V A M actione Reali. Exempla huius pat- ent in rei ven. vt d. l. qui petitorio. & l. j. C. de alie. iud. mu. causa fac. cum si. & in actione hypot. quæ realis est. vt l. & quæ nondum sunt. §. quod dicitur. ff. de piga. facit l. iij. §. est autẽ. ff. ad exh. Similiter & in actione publiciana. vt in l. eum qui. §. si petenti. & §. in publiciana. ff. de publi. & in multis alijs actionibus realibus de quibus habetur & no. instit. de actio. §. j. & ij. secus au- tem dico si agendum sit aliqua actione personali. puta actione depositi. vel commodati. aut pro socio vel simili. Nam in actionibus personalibus non est utilis. nec necessaria requisitio possessorum. quia eorũ natura est. vt persequatur personã & nõ rem. vt l. actionum genera. in §. j. ff. de act. & oblig. & in l.

& in l. fideicom. in §. tractatum. ff. de iudi. & in l. j. §. si hæres fundum. ff. ad Trebellia. Sed t̄ quid erit in actione in rem scripta. puta in actione quod metus cau. vel ad exhibendum. Dic, quod si agitur contra possessorem: id in seruandum quod supra dictū est in merè reali, vt in l. iij. in fin. cum l. seq. ff. ad exhi. & in l. metum. in §. cum autē. & l. si cum exceptione. §. in hac. ff. quod metus caus. Deinde quæro quid in actione mixta: vt fami. her. communi diui. & fini reg. de quibus in §. quædam. insti. de actioni.

3 Respondetur t̄ attendendum esse modum & qualitatem agendi. quia in his actionibus diuersimodè agi potest, idè iudicatur de his, & proceditur quādoque tanquam de personalibus, quandoque tanquam de realibus. vt ibi no. per Dy. Vnum t̄ tamen a est aduertendum, quod licet præmiserim in personalibus actionibus nõ expedire interrogare possessorem sed solum obligatum, non credas, per hoc b in personalibus actionibus interrogationes b esse superfluas, imò dico quam plures esse viles & necessarias interrogationes: maxime si igitur contra hæredem obligati, nam interrogabitur an sit hæres & pro quota parte. vt in l. j. in prin. & in l. qui interrogatur. cum si. ff. de interr. act. Item si agitur pro damno dato per seruum, vel aliud animal fieri poterunt interrogationes. vt l. si quis in iure. & l. qui seruum. in prin. & l. si defensor. in si. ff. de inter. ac. & in pluribus alijs casibus quos enumerat glo. in d. l. j. ver. est autem. ff. de interro. actio. Sequitur in litera.

EPITOME.

1. Possidere & detinere sunt diuersa, tamen contra & trunque competit actio realis.

1 **V**EL etiam detentator. Hoc ideo dicit, quia aliud est rem t̄ possidere, & detinere. vt probatur in l. stipulatio. §. hæc quoque. ff. de verbo. obligatio. & l. j. §. ad ip̄i cimus. ff. de acqui. pos. & reales actiones dantur tam contra detinentē quam cōtra possidētē. vt in l. officiū. ff. de rei v̄. cū si. & c.

EPITOME.

1 **R**eus conuentus si non possidet, & sine dolo & culpa sui possidere desinit, absoluitur: secus si cū dolo & culpa.

c **F**RUSTRATORIE Laborare. Huius est ratio, quia si appareret t̄ reum non possidere sine culpa, & dolo sui: siue ante litem contesta. siue post deberet absolui, vt in d. l. qui petitorio, & in l. si autem in princip. ff. de rei vendic. & l. si fundus. §. in ven. ff. de pi. cum simi. vbi autem desisset possidere dolo vel culpa: tunc perinde condemnandus esset, ac si possideret, secundum determinationem l. si culpa. & l. si is qui dolo. ff. de rei vendi.

EPITOME.

1 Interrogationes non sunt iure actionis.

2 Interrogationes preparatorie fiunt ante litem contestatam cum libello & simul ante libel.

3 Interrogationes decisoriae fiunt post lit. contesta.

d **Q**UATENUS Ex officio d̄ Gessro. Notanter dicitur in litera quatenus ex officio, quia t̄ interrogaciones non sunt iure actionis. vt not. gloss. super rubric. ff. de interr. actio. nec in eis offertur libellus, sed summatur per iudicem expectiuntur. vt l. si defensor. in §. illud quæratur. ff. de in-

a **V**num tamen. Adde etiam quod interrogari potest ante lit. contesta. ad instantiam partis ille qui conuenitur vigore scripturae privatae per eum confecta, an talis scriptura qua producitur sit sua manus scripta. Si consulti Roma. consi. cccclxxij.

2 terroga. actio. Sed t̄ quo tempore hu. iusmodi interrogationes? Dic quod quædam sunt quæ fiunt ad litis ordinationem, seu præparationem, & istæ fiunt ante lit. contesta. vt illæ de quibus supra. quædam verò fiunt ad litis decisionem. t̄ & istæ fiunt post litem contesta. vbi cunq. iudicem æquitas mouerit. vt l. vbi cunq. ff. de interroga. act. & ibi gl. & docto. de hoc etiam gl. disputat latè in l. j. in principi. ff. eodem titu. & Specu. in titu. de inter. §. j. Et secundum aliquos fiunt tales preparatorie interrogationes vno cōtextu cum libello, aliqui autē faciunt ante libellum. vt not. per glo. in l. j. ff. ad exhi. & per Barr. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de dam. infect. ver. item quæro vtrumque est satis tollerabile, & practicabile.

EPITOME.

1 Interrogare: est in iure corā iudice interrogare.

1 **I**NTERROGETIS in iure. Intellige in iure t̄ i. coram iudice & apud iudicem vbi cunq. constitutus sit siue ad tribunal, siue in camera, siue in alio honesto loco. vt l. voluit. in fin. & l. qui seruum. §. in iure. ff. de interroga. actio. Sequitur in litera.

EPITOME.

1 **A**ctione reali conuenitur: an iurare debeat de calumnia, & nolens iurare quibus remedijs sit compellendus? & numero. 2.

3 **R**espondere nolens in iudicio habetur pro negante.

reus negat se possidere, dic̄ quod possessio transferitur in actorem absque alio libello, & l. lit. contesta. Sed est glo. no. in §. illud. el. ij. in auth. de trien. & semis. quæ cōmuniter doc. sequuntur & eius op̄. aliquibus medijs comprobatur Roma. consi. lxxxi. & vide Specul. in loco alleg. in apostill. præcedenti. quod snum serbum dicit quod hic deficit.

c **F**rustratorie. Adde quod & iudex debet inuigilare ne delusorij actus & frustratorij coram eo fiant. Si dicit Roma. consi. cccclxxvi. Bernard.

d **E**x officio. Adde an interrogatio fiat officio iudicij, & an in quacunque parte iudicij. Ro. consi. xx. & cxxxj. & consi. cccclxxj. Sibi de Serbo, vbi cunq. de qua etiam per Oldr. consi. cccxxxij. Bernard.

Nolit respondere. not. quid sit: sciendum si nolit respondere. Sicut gl. sup. in l. certum. in prin. ff. de cofel. p. Cyn. in l. ij. §. p. n. C. de iur. cal. & extra de confes. ij. libr. Si per Bart. in l. i. §. sciendum. ff. de sentent. in spi. & c. Quæro an ad interrogaciones adversarij cogatur quis r. spondere?

go. in l. sine. § ff. de inter. ac. dicit qd' non si tamē respondebit: 9 praudiva bit respon- sio. Et ibi hoc certū se cundū Goff. fr. quando a sit itroga tio ante lit. contesta. sed positioibus, q' sunt post litē sic. quia tenetur res- pondere. a signat Goff. rationē, q' a itroga tio non fit per su. sed posi- tio sic. Ego

Confessio emissa extra iudicium an praudivicare debeat contenti. Reuocare confessionem an & quando quis possit. Confessio emissa in ultima voluntate an possit reuocari. COMPPELLATIS respondere. An autem iurabit de calūnia. puto quod sic. per l. ij. §. j. C. de iur. calū. & c. j. extra de iur. calū. Quid autē si nolit respondere? dic q' per iudicē est compellendus iuris remedijs. vt in l. voluit. in prin. & in l. i. defensor §. illud quæritur. ff. de interrog. ac. nisi fortasse iustā causam haberet recu- sandi. vt in l. & quia. in §. interdū. ff. e. ti. de quo iudex summam cognoscet, & si opus fuerit tēpus ad deli- berādū reo statuet. vt in d. §. illud. & l. qui interrogatur. e. tit. Sed quid si est paratus respondere, sed non vult iurare, an tēchit rēspōtio: dic quod in pœnā suę cōtumaciæ damno affi- cietur totius causæ. vt c. fina. extra de iur. cal. & in d. l. ij. in fi. C. eo. tit. Quid

dico idē in posi sicut in interrogacione. Nā interroga- tio & positio, licet fiat per partem tamen pars nō ar- etatur, ad rēspōndēdū nisi pracedente iussione iudicis. Ideo stylus curia sic habet quod pars non arctatur ad rēspōndēdū positio, nisi sint data in scriptis, et po- nens confiteatur, & sic aequalitas hincinda seruetur. Et l. fin. C. de fru. & lit. exp. re. nō licet de re. iul. §. i. Interrogaciones ante lit. cōte. de practica curia illa nō dātur in scriptis, sed iudex ad instantiā partis inter- rogat. secundū dominos de Ro. xxx. concl. fatētur tamen quod si nō datus in scriptis voluntariē respondeā tur praudivicabit sibi cofes. Quæro an sufficiat qualibet responso dic quod non, imo debet facere certū illū cui responderetur. ff. eo. l. de atate. §. nihil aliās contra ipsū fiet interpretatio. extra de dol. & cōra. c. dilecti. l. sta ta men interrogaciones possunt fieri aliter quā in iudicio, & iudice sedente p. tribunali, quia possunt fieri in itinere & domi. tex. in l. soluit. ff. de inter. ac. tamē sibi reperiretur scriptū: Petrus in iure constitutus intellige retur in iudicio sedente pro tribunali, qui aliter non possit dici cōstitutus in iure. ita videtur cōcludere tex. ibi cum glo. per locum à spēcials sibi dicitur quod alibi quā in iure fieri possunt, & gl. exponit. i. in iudicio, sibi dicitur in iure in c. i. in prin. & in l. fina. ff. de inter. ac. Adde quo ad prædicta vidēdū lmo. in l. cum mulier. ff. so. ma. Alex. in l. de pupillo. §. si qui ipsi pratori. ff. de oper. no. nun. & per Cyn. in loco alle. ibi per Bar. in d. l. soluit per lo. de Ana. consilio. lxxx. infra alle.

b Si contraxisset. Adde Roma. consi. cliij. & quam actio- nem pariat talis confessio, p eundem in sin. ius. fo. i. Ber. c Repugnaret. Adde quando confessio repugnat iuri, quod non praudivicet, Bal. consi. xx. §. ij. §. lib. Cep. consil. xxxij. Alexand. consi. cx. §. lib. ij. Bernad.

3 aut tēcōtra si iuravit, & tñ rēspōdere recusauerit: dic q' habetur pro negā te, vel cofessio, put fuerit vilius in- terrogati. vt in l. de etate. §. qui tacuit. ff. de interr. act. & idē si obscurē rñ- deat quia hæc sunt paria nō rēspōde- re, vel obscurē rñdere. vt d. l. de æta- te. in §. nihil. & facit ad prædicta c. j. & ij. & qd' ibi no. extra de cofel. li. vj. 4 Sed posito t quod solēniter sit facta rñsio, an obligetur ipse rēspōdēs ex hac, rēspōsione: dic breuiter q' sic: si- cut si cōtraxisset. bvt in d. l. de etate. §. qui interrogatus. & l. si is cuius. §. si. ff. de inter. ac. nisi talis responso iuri, & naturæ repugnaret. vt l. confessio- nibus. & l. si is cuius. ff. eo. tit. & not. per gl. in l. j. C. de cofel. Regulariter em confessio praudivicat cōtenti, si fuerit emissa in iudicio. vt d. l. j. Itē si fuerit emissa extra iudicium parte præsentē, secus autem, si ea absente: vt in l. certum. in §. si quis absente. ff. de confes. d t Sed quid erit si con- 6 fessio sit emissa extra iudicium par-

d Not. de con- fessione ex- tra iudiciū not. tamen quod confes- sio facta co- ram sacer- dote prau- dicat con- fenti. & pro- batur per so- lum sacerdo- tē, no. gl. in. in capit. sua nos extra de spons. & in c. significa- sti extra de homi. & Al- ber. in l. Smi- ca. C. de con- fess. Adde q' Bal. in Lar- chi per tēste- net q' cofes- sio facta co- rā sacerdote nō probat in iudicio, quia est facta tiquā deo non homini. Adde tu ad hoc Abb. in c. fi. de succ. ab- inte. Et sic confessio quāquis facit q' & furis extorserit: Sel quid malē abstulerit in testō absente parte pōi reuocari reuocādo testaments: quia nō est species pbatio- nis. Et quis ex ea possit conueniri. sed est species vlti- me voluntatis. quia reuocari pōt. alle. Bal. in add. ad Spe- titulo. de confes. in §. confessio facta & c. Pro quo no- tat gloss. in l. heredes palam. §. fin. ff. de test. & ex præ- dictis potest colligi quod ex tali confessione reuocata nō probatur quis & furarius manifestus. de quo in ca. quā- quam. de & sur. in §. i. & ita ad hoc alleg. Anse. in q. per eum disputata qua incipit Asten. mile. Flor. in l. si quis testamentum ff. ad l. Aquil. ita tener Bar. in l. cum quis d. cedens. §. codicillis. ff. de leg. ij. contrarium tenet Bal. in l. rationes. C. de probat. & clarium in l. generalit- ter. C. de non nu. pecu. quia cofessio qua emanat in vlti- ma voluntate quo ad forū penitentialē, sel si virtuale fauore animæ, non potest reuocari. idē Bal. in c. i. orniit. extra de el. c. p. qua ops. est gl. in c. quoties cordis oculus. i. q. §. quia non est necessaria presentia partis in con- fessione penitentiali, sel spirituali & cogita. Adde tu s. prædictis qua ad propostū nō faciunt Abb. consil. ij. §. li. Frā. de Arc. consi. lxxij. Perd. consi. lxxij. §. lap. alle. xxx. & cxx. §. qu. Quæro ad d. i. h. i. per do. F. et. de cofessio- ne iudiciali, & extra iudiciali absente parte. Sicut lo. de Ana. consi. lxxx. sibi dicitur pul. h. r. v. de debis per Matthe. no. sin. fol. xxxij. per Ro. sing. sin. fol. xi. Francis. te

re absente corā vicinis an præiudicet confitent: diic quòd aut confessio emissā est in vltima voluntate, & tunc præiudicat, si non fuerit reuocata, tam ipsi quā hæredi suo, vt plene not. per Cy. in l. generaliter in vij. q. cum seq. C. de nō nu. pe. Aut fuit emissā inter viuos, & tunc aut est obligatoria, & non præiudicat, vt in l. cum de indebito. in fi. ff. de proba. & no in d. l. j. per doc. Aut est confessio liberatoria, & tunc op. i. sunt contrariæ glo. & doc. vt plene disputat Bart. in l. non solum. §. si liberationis. ff. de lib. leg. Dicunt quidam. quòd ex hac cōfessione parti quæritur doli exceptio, & hanc op. tenet glo. in d. §. si liberationis. & in l. Pomponius scribit. ff. de neg. gest. pro qua facit quòd no. Inno. in c. veniens. extra de renunciat. & doc. in l. postquam. C. de pact. & in authent. de testam. §. & licet Alij dicunt quòd nulla exceptio quæritur, quam opin. sequitur glo. Idem cum duabus seq. & l. hæredi §. nos autem. ff. de pac. & §. Iulianus in gl. quæ incipit non idem in extraneo, & hanc partem Bart. sequitur. Non obstant contraria, quia dic vt per eum not. in d. §. si liberationis. Quid autem dices si facta responsione dictis interrogationibus per reum. postea dicat ipse reus, me pœnitet talis responsionis factæ tali interrogationi vnde ipsam reuoco, an sit audiendus: dic quòd sic regulariter si subit iusta causa pœnitentiæ, & ius actoris non lædatur, nec deterius ex tali reuocatione efficiatur, vt in l. de ætate. §. Celsus. & in §. ex causa, & in §. qui iuste ff. de interroga. ac. de quo latius dic vt infra determinabitur. Sed circa hoc quæro quando & quo tempore admittatur talis reuocatio, & pœnitentia. Et quidam dicunt quòd ante litem contest. tantum. Alij quòd etiam post, de quo not. per glo. in d. §. Celsus. Tu tamē secundum doct. & Bart. dic, vt not. in l. non faterur. ff. de confes. distinguendo sic. Si quæritur, an & quando quis reuocare possit confessionem, vel responsionem, aut loquimur de confessione emissā extra iudicium, & de ea dic vt habetur per Cyn. & Iaco. Burr. in l. error. C. de iur. & fac. igno. & Dyn. c. ignorantia. extra de regu. iur. in vj. & per glo. in l. generaliter. C. de non nu. pecu. & l. cum de indebito. in fi. ff. de proba. In quo articulo distinguitur per eos. Aut quis t̄ confiterur aliquid extra iudicium scienter, aut ignoranter. Primo casu, aut confessio iuri vel naturæ repugnat, & non tenet ipso iure, ideo de facto reuocatur, & sic vt de facto processit, vt l. confessionibus. & l. si is cui. ff. de interro. act. Aut conuenit iuri & naturæ. & tunc subdistingue aut confessio emittitur super his quæ per consensum possunt induci, & non potest reuocari. vt l. iij. §. in admittenda, & l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquirenda possel. l. tale pactum. ff. de pact. aut emittitur super his quæ per consensum induci non possunt, & potest reuocari, vt l. cum falsa. secundum primam lect. C. de iur. & fact. igno. t̄ Sed quid si in confessione emissā in vltima voluntate, an possit reuocari: dicit Cy. in l. generaliter. C. de non nu. pe. in xij. q. quòd non potest reuocari secundum Pet. sed secundum Iacob. de Bel. in authent. de iureiur. distinguit aliter, aut confessio est facta parte præsentē, vel alio

de Arc. consi. supra alleg. & consi. ix. & de confessione in reali facta, absente parte per eundem cons. xxx. §. j. per Roma. consi. clx. §. & c. xij. & c. xij. per Alexan. consi. xx. per Ioannem de Imo. consi. cxxij. & c. xxxij. & c. xxx. §. j. & quibus casibus valeat confessio facta parte absente

per Paulum de Castro, consilio clxx. §. j. & quando valeat confessio coram notario. Sed et cario per Odradam consilio cccxij. & de confessione facta coram vicinis per creditorem quod est satisfactus. Baldus consilio cxx. §. iij. libro 8. Federi. consilio cxx. §. iij. & de confessione emissā in vltima voluntate. Vide Abb. consilio lxxx. §. do. Card. consi. xxx. §. j. Fr. de are. loco §. alle. Ful. consi. cxxx. & an cōfessio possit reuocari: & quid d. iudicialis, vide alex. in consi. xc. j. li. p. Ro. cōf. cccxlvj. & ibi quid de extraiudiciali, & quid si est genuinata. Et an confessio emanata à creditore pro fit debitori absenti ad liberandum, vide in lege prima. C. de fal. cau. adi. leg. & quod not. Bart. o. in l. non solum. §. liberationis. Verba ff. de li. lega. Not. de confes. emissā in vltima voluntate an possit reuocari. Adde in hoc & vide etiam per Bald. in l. ratione. & authent. ibi posita. C. de proba. Panor. in c. fina. de succes. ab int. & Alexan. in consi. xl. §. col. iij. §. vers. si d. præmissis. in primo volumi & in consi. xx. iij. col. iij. penult. & in consi. clxij. in ij. §. o. & iij. consilio xix. & in consilio. xx. in principio. Francis. Curtius.

10 ff. de restib. Secundo t̄ casu principali cū quis confitetur ignoratē, & erratē dic secundū Dyn. vbi supra. quòd aut erratur in iure aut in facto. si quidem erratur in iure, aut erratur in iure naturali, & error nō excusat, nec reuocatur, vt in l. si adulteriū cum incestu. §. stuprum. ff. ad le. Iu. de adul. Aut erratur in iure communi quasi naturali, & adhuc idem, vt l. ij. C. de in ius vocā. Aut erratur in iure ciuili, & tūc aut agitur de damno euitando, aut de lucro captando, si quidem agitur de dāno euitando & tunc aut erratur in eo in quo requiritur dolus verus aut in eo in quo sufficit dolus præsumptus, vel lata culpa, vel leuis: vel leuissima. Si quidem erratur in casu in quo verus dolus requiritur, tunc error talis excusat, & reuocatur, vt l. si quis in grauissi §. si quis ignorans. ff. ad Silleianum. Si verò in eo in quo sufficit dolus præsumptus, vel lata culpa, tunc subdistinguendum est. Aut illud tale erat publicè notum vere vel præsumptione iuris, vt quia facta est lex. & cucurrerūt duo menses^a

te per Paulum de Castro, consilio clxx. §. j. & quando valeat confessio coram notario. Sed et cario per Odradam consilio cccxij. & de confessione facta coram vicinis per creditorem quod est satisfactus. Baldus consilio cxx. §. iij. libro 8. Federi. consilio cxx. §. iij. & de confessione emissā in vltima voluntate. Vide Abb. consilio lxxx. §. do. Card. consi. xxx. §. j. Fr. de are. loco §. alle. Ful. consi. cxxx. & an cōfessio possit reuocari: & quid d. iudicialis, vide alex. in consi.

Confessio. No. quod si statutum dicit quod si aliquis habeatur pro confesso. debet intelligi si iudici & debetur & sic super hoc est interloquendum. Bal. in l. j. C. ne ex del. def. Itē quid significat haberi pro confesso. notat Bar. in l. eius. ff. de iur. f. ff. de i. c. y. de confes. lib. 5j. Adde huic impetitionem apostille quod soluit Frac. d. 2. Are. consil. c. xl. c. ij. & quo ad dicta hic facit. q. a. partium consensum non potest iurisdictionem tribuere. Quaero an confessio procuratoris noceat domino. Distingue, aut procurator habet speciale mandatum ad sic confitendum. Et tunc clare est quod sic arg. not. in l. proinde. ff. ad legem Aquil. aut non habet tale mandatum, sed est generale. Et tunc aut confitetur in presentia domini, non contradicere, & prauidicatur, & sic intelligitur. Et opinio recitata per Cyn. in l. Quic. in c. ij. q. c. de conf. aut confitetur in absentia domini, & tunc aut confitetur per se, & voluntaria in. Et non prauidicatur, quia quia voluntarie accedit ad iudicem, & ipse confitetur, quod limitat Io. de Imo. quando procurator conuenit cum aduersario de aduendo iudicē aut procurator confitetur per se, & in iudicio iuris, quia respondet positionibus his quibus ardetur respondere, & tunc prauidicatur domino. c. ij. de conf. lib. 5j. Et sic intelligo no. per gl. Et alio in l. certum. §. sed an. Et ipso. ff. de confes. Et c. Adde an confessio procuratoris noceat do. Old. conf. c. xx. c. j. Et c. lxxij. Alex. consil. l. xxx. c. ij. & sol.

à tempore publicationis ipsius, & tunc error talis non excusat, nec reuocatur, vt in l. leges sacratissimæ. C. de leg. & C. de iur. & fac. ign. l. cōstitutionis. & l. si. §. licet. ff. de pub. & l. diuus Claudius. in prin. ff. ad le. Cor. de fal. Si verò non erat publicè notum verè, vel præsumptiue, tunc reuocatur, & ignoranti excusat, vt l. vlti. ff. de deere. ab ordi. fa. Vbi autem agitur de lucro captado, subdistingue ga aut lucrū pcedit eū alterius incommodo, vt est in vfucapione, & præscriptione: & tunc error non reuocatur, neq; ignorantia excusat, siue potuit peritiores cōsultare, siue non, vt ff. de iur. & fac. ign. l. iuris ign. & ff. de vsu. l. nunquā. & l. si fur. Aut lucrū procedit sine alterius iniuria & incommodo tunc distigue aut potuit cōsultare peritiores, & tunc non excusatur, nec error reuocatur, aut non potuit cōsultare, & tunc ignorantia toleratur, & excusat, & si opus est error reuocatur, vt ff. de iur. & fac. ign. l. regula. §. sed iuris. & §. si quis. & ff. de bo. pos. l. in bonorum. & quis ordo in bo. pos. fer. l. ij. §. fin. Fallit in casu l. si duo. ff. de acqui. hære. qd' ea rōne cōtingit, quia ibi causa de qua agebatur originem sumebat à lucro, ideo licet in consequentiā damni inducat, non per hoc dicitur qd' tractetur ibi simpliciter de dāno vitādo, quia origo & principiū magis attenditur: quā id qd' postea, & in cōsequentiā sequitur, vt in l. j. in prin. ff. de auth. tu. & l. quia. in prin. ff. de do. & l. clā possi. in prin. ff. de acqui. poss. & l. tutor. ff. de fidei. ius. Secūdo casu principali quando videlicet erratur in facto tunc distigue, aut erratur in facto proprio, aut in alieno. Si in alieno, tunc subdistingue,

aut tale factū erat publicè notum, & tunc ignorantia non excusat, nec error reuocatur, vt l. sed si pupillus. §. proferbere. ff. de insti. Aut non erat publicè notū, & tunc error excusat, & reuocatur, vt l. si. ff. pro suo. & in regula. cū quis in ius. de regu. iur. lib. vj. Si verò fuit error in facto proprio super quo emissā dicitur respōsio, vel confessio, aut cōfiteus tractat de dāno vitādo, vel de lucro captādo. Si quidem de lucro captādo: tunc error non toleratur, nec reuocatur, vt l. regula. & l. cum quis. de iur. & fact. ign. Si verò tractatur de damno vitādo, & tunc aut cum alterius iniuria, & error non excusat. l. quāquā. ff. ad fenatufc: Velle. aut sine alterius iniuria: & tunc error reuocatur & excusat, vt ff. de condic. inde. l. sed si me purē. in prin. & in §. cū inter. ff. de act. emp. l. si tibi liberū. & sic intelligitur l. si res ob. & quod ibi not. ff. de le. ij. Quid autē dicemus in cōfessione, vel respōsione facta in iudicio: Dic secūdū Bar. & alios doc. vt not. in l. non fatetur. ff. de cōfess. & in l. error. C. de iur. & fac. ign. & in l. j. C. de cōfess. sic distigendū esse, quia aut quis cōfiteatur falsum sciēter, aut ignorāter, & p errorē. si quidē cōfiteatur sciēter, aut talis cōfessio fit sup aliquo tēdēte ad litis pparatiōē, aut ad litis decisioē. Primo casu quādo tēdit ad litis pparatiōē, aut illa respōsio, vel cōfessio respicit iurisdictionē iudicis, & tunc non reuocatur, vt l. j. & ij. in prin. cū ibi no. in gl. ff. de iur. aut respicit psecutionē causæ, & tunc aut actor sciebat illud falsum esse sicut ipse cōfiteus, & respōdēs, & pot talis cōfessio, vel respōsio reuocari, vt l. nā si actor. ff. de rei vē. aut ignorabat, & tunc aut lis nodū est cōtestata, aut erat cōtestata, si non erat cōtestata, tunc subdistingue, aut actor erat ignorās de psona cōtra quā dirigeret actionem suā, & hinc obtulit se defensionī litis sciēter tanquā possessor rei, & tunc non poterit cōfessio, & respōsio reuocari, vt l. is qui se obtulit. & ibi no. p gl. ff. de rei vē. aut actor erat certus de psona cōtra quā intēdebat agere, licet iste se obtulit, & tunc ex reuocatione confessionis, vel respōsionis, actoris ius efficeretur deterius, & non auditur, nec admittitur reuocatio, vt in d. l. de atate. §. Celsus. aliās fecus, vt ibi, si verò lis esset conte. tunc indistinctē reuocatio non habet locum, nec admittitur, vt in d. l. is qui se obtulit. in prin. Vbi autē confessio, vel respōsio fit super his quæ tendunt ad litis decisioē (quod est secundum membrum principale distinctionis) distigue sic. Aut confessio fit in causa corporali, & criminali, & non ligat cōfiteatē, nisi in ea perseueret, vt ff. de app. l. non rātum. & l. j. §. diuus. & §. si quis vltro. ff. de quæst. vn de possit reuocari. Aut fit cōfessio in causa ciuili & pecuniaria, & tunc regulariter non potest reuocari, imò confessio statim habetur pro iudicato, vt in l. j. C. de confes. quia in confessum nullæ sunt partes iudicis, nisi in ferendo sententiā contra eū, si lis est cōtestata, vt l. proinde. ff. ad le. Aquil. Itē in assignādo terminū ad solutionē faciendā lite non cōtest. vt l. si debitor. ff. de iudi. Fallit tamē regula in casibus ppositis per gloss. & doct. in d. l. j. de confes. Dixi vltius qd' aliquādo quis confitetur in iudicio falsum ignoranter, vel erranter, & hinc cōsidera, quia aut talis error cōfessio remittitur circa ea quæ respiciunt iurisdic-

iurisdictionem iudicis, & tūc pōt reuocari tam ante sententiā quā post. vt l. si per errorē. ff. de iu. om. iu. & l. j. & ij. C. si a non compe. iu. quod no. in l. ij. in princ. ff. de iudi. Aut respicit præparatoria, & prosecutionē causæ, & tūc in omnibus præmissis casibus, in quibus dictū est, quod pōt confessio reuocari facta scienter, poterit & multo magis facta ignoranter vel errāter. In alijs autem casibus subdistingue: aut error ille nullā habet in se culpā, & poterit cōfessio reuocari vsq; ad sententiā, probato de errore, vt in l. error. & ibi no. per gl. C. de iu. & fa. igno. & hoc ipso iure. Sed aliquando ope restitutionis in integ. admittitur reuocatio post sententiā ex clausula generali, vt d. l. de ætate. §. ex causa. ff. de inter. act. & l. fideicō. ff. de cōfess. Aut error habet in se culpā annexam, & tunc aut latam, & non potest reuocari confessio, vt d. l. de ætate. §. qui iusto. in fi. Et ideo si quis errat in iure, non auditur volens confessionem reuocare, quia lata culpa est ius ignorare. ff. de verb. signi. l. latæ culpæ. & l. leges sacratissimæ. C. de leg. etiam not. in d. §. qui iusto. Similiter † non auditur quis, qñ in facto proprio, & præcedēte deliberatiōe super hoc cōfessus est aliquid, puta quia habuit terminū deliberandi & respondēdi à iudice assignatū, vt not. per Arc. & alios in c. fi. extra de iure iu. lib. vj.

a & est ratio, quia est tūc in lata culpa. ^a Secus ergo si in facto alieno confessus fuerit, vt ibi not. aut error habet in se leuem culpā, & tūc pōt reuocari etiam vsque ad suā p̄bādo cōtrariū, vt l. nō fatetur. ff. de cōf. & ibi no. de hac materia. Et p̄dicta procedūt in cōfessione emissā scienter vel ignorāter ab ipsa principali persona. Si aut talis cōfessio emissā fuerit à p̄curatore eius vel tutore, vel curatore, an p̄iudicet dño. Dic vt habetur, & not. in l. certū. §. sed an & ipsos. ff. de cōf. & p gl. in c. j. in fi. vt li. nō cont. & ibi p doc. & vide q̄ scripsit. j. circa responsonē sequēti libelli in gl. super verbo Simonis spelta. Sed hic

13 † restat querere qualiter p̄babitur de errore. ^b Respōdetur secūdū gl. cōiter vt no. in d. l. nō fatetur. & in d. l. certū. §. sed an & ipsos. & ibi de hoc. ff. de confes. & in l. cū de indebito. ff. de prob. & p doc. in d. l. error, quod probatur, si demōstrabitur rē se habere aliter quā confessus fuerit, cui opi. cōsonat tex. in d. l. de ætate. §. ex cā, & ibi mox p̄lato testamēto. Et facit quod no. per Dy. in c. ignorātia p̄sumitur extra de re. iu. lib. vj. Tu tū secūdū Bar. plenius distingue. Aut loquimur de errore adhibito extra iudiciū, aut in iudicio. Primo casu, aut quis vult reuocare errorē alienū, qui fingitur esse proprius, vt puta procuratoris sui, vel tutoris, seu curatoris, & tunc sufficit probare rem aliter se habere quā eius cōfessio exprimat, vt d. §. sed an & ipsos. & ibi glo. licet ille §. prima facie loquatur in confessione iudiciali,

c aut quis vult reuocare errorē verē suū ^c proprium, & tunc aut confessio interuenit super facto eius, & tunc aut ille qui all. suum errorem tractat de damno vitando, & aduersarius de lucro, & adhuc sufficit probare rem aliter se habere, vt l. si post diuisionem. C. de iu. & fac. ignoran. & l. sed si me putem in §. cum inter. ff. de condi. indebi. & glo. & in l. cum de indebito. ff. de proba. Exemplum in pecunia

a In lata culpa. Adde. Ro. confi. supra alleg. cccxcj & ibi latius. Bernardus.

b Qualiter probabitur error. Adde Alexan. confi. lxxxix. ij. Solumine. Calder. consilio primo de confessio. supra allega. Bernardus.

c Errorē Gerē suū. Nota tamē nō posse corrigere errorē nisi parte citata & causa cognita ex doctrina Bar. in l. si libraris. ff. de regu. iur. quando est de pertinentibus ad partem, etiam si sit data copia parti, et dicit ibi Bartol. nō posse corrigi talem errorē nisi parte citata & de mādato in dicitis, f̄est quod nota. Bul. in l. imperator. ff. de stat. ho. cano. in ca. cum p. tabellio. de fi. instru. Adde hic non puto, quia de hoc hic non agitur sed alibi ponam errorem in.

soluta, quæ tanquam indebita repetitur. Nam sufficit probare causam falsam propter quam secuta est solutio, aut vterque tractat de dāno vitādo, & sic sunt in pari causa, & tunc si error intercessit in facto alieno, sufficit probare rē aliter se habere, vt s. dictū est. Si verò interuenit in eius facto proprio, tūc nō sufficit probare rē aliter se habere, nisi probentur aliæ circūstantiæ, ex quibus verisimiliter potuerit cadere in errorē, vt verbi gra. si probet se inductū aduersarij, vel alterius caliditate ad sic respōdendū, vt l. j. in fi. ff. quando actio de pec. est annal. & in l. hominē. ff. pro suo. Idē si responso vel cōfessio facta est super eo quod erat multū de longinquo, in quo pōt cadere error, vel ignorātia, vt l. peregre. in princ. ff. de acqui. pol. & no. per Dylum in capitulo. p̄sumitur ignorantia. de regulis iuris, in vj. Vel si intercessit super aliquo facto implicito, vt l. penult. ff. de confes. & l. emptor. in §. Lucius. ff. de pact. Secundo autem casu principali cum loquimur de errore interueniente in iudicio, tūc cōsidera, quia aut error interuenit circa præparatoria iudicij, vel causæ, & sufficit probare rem aliter se habere: quo probato de errore p̄sumitur. vt d. l. de ætate. §. qui iusto aut interuenit circa deciforia causæ, & tunc non sufficit probare rem aliter se habere, nisi probentur circūstantiæ de quibus supra dixi. Si verò in facto alieno, & tunc sufficit probare rem aliter se habere. vt not. in dicto. §. sed an & ipsos, & p̄dicta procedunt in errore

14 facti. Quid † autem dicam de errore iuris. Dic quod regulariter iuris error non p̄sumitur. probatur tamen de iuris errore ex qualitate personarū, & negotiorum, vt l. regula. ff. de iur. & fact. igno. & l. si adulterium cū incestu. §. si. ff. de adulter. Quæ † autem superius dicta sunt de errore adhibito coram iudice, locum habent etiā corā arbitro electo cum p̄na, vel siue, ratio manente pacto, vt l. cum antea. C. de arbitr. & etiam coram arbitratore cuius sententia ex forma statutorum mandatur executioni, sicut sententia iudicis, vt sequitur Bartol. in dicta l.

2 L. fin. Hoc habet locū in reali, secus si personali agatur. secundum glo. ibidem, ita tenent Bar. Cald. & Ange. in l. si. alle. & est text. opti. & melior glo. que sit in iure. in §. illud quoque in auth. de trien. & semisidem si facta interrogazione, & responderis nominando Titium possessore, qui non possidebat, sed interrogatus conuictus de mendacio, priuatur possessione, & non potest fateri postea dicendo possideo pro me, ita Specula. in titul. de primo & secundo decret. §. restat. Serficul. quid si nominatio. & nota. Bald. in dicta l. final. quod inteligas seruum, nisi p̄niteat ante litem contestatam.

non fatetur. in fin. ad quod facit quod de arbitratore nor. per eū in l. post re. ff. de tranf. & in l. a diuo Pio. §. j. ff. de re iudic.

S V B E I V S Calumniæ iuramento. An autem teneatur tale iuramentum præstare. Dixi supra in præ-

potest fateri postea dicendo possideo pro me, ita Specula. in titul. de primo & secundo decret. §. restat. Serficul. quid si nominatio. & nota. Bald. in dicta l. final. quod inteligas seruum, nisi p̄niteat ante litem contestatam. secundum Bald. ubi & sic propter mendacium priuaretur possessione adeo quod non potest opponere except. dominus etia si & licet incōtinēti probarc. alias non priuatur possessione, licet officiu in. sit ad ipsi. eadē possessionis. Et no. gl. in d. l. si. & ibi Bar. & Bal. Sed an requiratur nomen libelli. Bar. dicit quod non. sed officio iudi. expeditur in d. l. si. de quo vide glo. in d. §. illud qua. videtur dicere cōtra, sed breuior s̄ia, quādo actor non s̄ult probare de mendacio est. Et petat se mitti in possessionem illius rei in p̄iudicium negatis, & non alterius in d. §. illud. qui videtur dicere cōtra, & ista est sing. practica secundū Ang. in d. l. si. vide Bal. in l. qui seruū. §. in iure. ff. de inter. ac. & Spe. in ti. de inter. qua fiunt ante lit. cōte. §. j. & dū hac s̄ia practica s̄sem in castro nostro nouo in causa Tidini & Bertramini fratru de laz. cōtra illo: de gratijs, s̄enit pars aduersa post lit. cōte. & dicit cōi. tendo se tenere alia tertiā parte, interrog. ni enim primō an possiderēt domū responderūt q̄ s̄i. pro d. abus partibus tantū, & quidā curator datus bonis vacantibus fratribus ip̄soru absenti respondit quod ip̄s d. o totam tenebāt, sed intendebat cōse qui ab alijs duobus partem sua tertiā, quaritur an stante confes. missio in pos. locū habeat: quada gl. in d. l. si. facit q̄ nō, quia non fuerunt grauati onere probandi de mēdacio. facit tex. clarus in d. §. illud quoque. Contrariū obtinui, quia lis erat cōte est. & sic actor grauatus quia reus fuit in dolo, sic respōden. do. cū ip̄s de gratijs emissent a tertio fratre absente fact op. tex. in l. electio. §. neque ff. de nox. & in l. de atate. Ser. Celsus. ff. de interr. ac. & l. is qui. ff. de rei cō. & sic potest intelligi gloss. in dicta l. si. ante litem contesta. quando procederetur ante litem contesta. ad probandum de mēdacio, quia nullū est damnum actoris, quando confitetur, imo releuatur ab onere probā. & sic loquitur materia auth. cōtra qui propriā. C. de nō nu. pe. sed vide dictū Bar. in l. de atate. §. qui iusto. supra all. q̄ s̄bi scien. ter quis falsum dixit in p̄paratorijs iudiciorū, probādo rē aliter se habere ex testibus, s̄el instrumētis p̄asumitur error. s̄ d. s̄ remittit ad no. in l. non fatetur. ff. de cōf. s̄. Frā. Cur. Addetū melius vidēdū p̄ Ro. cōf. lxxj. p̄ Abb. consi. xxiij. qui in eodē factō consuluerūt. Bernard.

b Re. ondere. adde qd si respōdeat positioi cui respōdere

cedenti glo. & vide in gl. fi. j. tit. proximi sequenti.

E P I T O M E.

- 1 Possidere refertur ad ius, tenere ad factum.
- 2 Negans se tenere, s̄el possidere, si probatur tenere, & s̄el possidere, priuatur possessione.

P R I M O An dictus Ioannes teneat & possideat. Differentia t̄ est inter tenere & possidere, cū tenere ad nudum factum, possidere autē ad ius referatur, vt supra dixi & probatur in l. j. §. j. ff. de acqui. poss. Quid t̄ autem dices, s̄ respondet se non possidere, nec tenere, & tamen reuera probatur ipsum tenere & possidere. Dic quod in p̄nam sui mendacij aufertur sibi possessio, & efficitur ipse reus de reo petitor. vt l. fin. ff. de rei vendi. & l. qui feruum §. in iure ff. de interrog. actio. & facit auth. hoc si debitor. C. de pig.

1 Ad interrogationem quo iure, & titulo quis possideat, reus respondere non tenetur.

I T E M Quo iure & titulo. Licet autem t̄ huiusmodi interrogatio possit fieri, tamen non tenetur reus respondere, quoniam est iuri contraria. vt l. cogi possessorem. C. de pet. h̄r. & ibi no. & regula est quod positioni, vel interrogationi quæ sit contraria iuri, non compellitur quis respondere. vt no. in l. j. C. de confes. & per Bart. in d. l. non fatetur circa si. & in l. ornamentorum. ff. de auro & argento legato.

E P I T O M E.

1 Ad interrogationem, an dolo quis deserit possidere reus respondere tenetur.

I T E M An dolo deserit. Ista interrogatio non est multum in vsu, sed tamē fieri potest, quia omne quod est probabile est ponibile, vel in modum positionis, vel interrogationis, vt not. in cap. j. & ij. extra de confes. lib. vj. & Bartol. in l. non fatetur. & Spe. in tit. depositio. in prin. Si enim probetur quod dolo vel culpa possidere deserit, perinde conuenitur, & condēnatur, ac si possideret. vt in l. pare. ff. de reg. iur. & l. is qui dolo. & l. si culpa. ff. de rei vendi. & facit. l. qui petitorio. ff. de rei vendi. & l. si rem. ff. de excep. rei iud. cum simi. Vnde t̄ tali interrogationi tenetur respondere. l. quoties. in §. p̄tor. ff. de nox. quod sequitur Bar. in l. si gener. ff. de his quib. vt in dig. Insuper scias quōd hic potuissim recitare materia positionū. Sed ipsam referuo infrā in speciali tractatu positionum, sub tit. de positionibus. His p̄paratorijs expeditis, venio ad formationem lib. & c.

Forma libelli in actione reali.

O R A M vobis egregio & potenti viro domino Potestate ciuitatis Papiæ, nec non domino Vicario vestro, agit & in iure proponit, non in modum solennis libelli: sed qualisqualis petitionis, seu facti narrationis Andrinus de Iacorona suo proprio nomine, contra & aduersus Ioannem de olearijs, & contra quacunq; personam per eo, & eius nomine in iudicia

in iudicio legitime comparentem, dicens & in iure proponens: quod supra scriptus Ioannes licet indubitè & iniuste tenet, & possidet, quandam petiam terræ cultæ perticularum centum positarum, & iacantum in loco & territorio Sartirane districtus Papiæ cui coheret ab vna parte &c. Quæ quidem petia terræ simul cū pertinentijs suis spectauit, pertinuit, & hodie spectat & pertinet, ad superscriptum Andrinum iure dominij vel quasi ex veris & legitimis titulis & causis. Idè dicit & proponit, vt supra, quod idè Ioannes spacio annorū quinque proxime præteritorij habuit, & percepit & verisimiliter percipere potuit ex dicta petia terræ: tot & tantos fructus inter frumentū & siliginē, qui fuerūt & hodie essent, si extarent. precij & valoris vno anno cū alio computato in summa totius temporis antedicti florenorum ccc.

Item dicit & proponit vt supra: quod ipse Ioannes præscriptam petiam terræ simul cū fructibus perceptis. & quos percipere potuit ex eadè huiusque dare soluere, relaxare, ac dimittere recusauit, & iniuste &c. Quare petit & requirit idem Andri. à vobis dominis Potestate, & Vicario antedictis quatenus ex officio vestro, & omni modo, iure, via, & forma quibus melius de iure poteritis, per vestrā diffinitiuā sententiā pronuncietis & declaretis superscriptam petiam terræ cultæ spectasse & pertinuisse, hodie spectare, & pertinere ad ipsum Andrinum iure dominij, vel quasi, quodque condemnetis supradictum Ioannem versus dictum Andrinum, & condemnatum, omnibus iuris remedijs: compellatis ad dimittendum, restituendum, & relaxandum, ac dandum, & soluendum ipsi Andri. præfatam petiam terræ cum pertinentijs suis, simul cum fructibus, & redditibus inde perceptis, & qui percipi potuerunt, si extant, & si non extant in valore, præcio, & æstimatione prædictis, ac etiam in florenis. xv. pro damno, & interesse falsis, factis, & supportatis, ac supportandis, fiendis, ac patiendis in futurum, & vterius in expensis præsentis causæ & quæstionis factis, & fiendis prout liquidabitur in processu. Et prædicta petit & requirit per vos fieri debere & executioni mandari summarie, & de plano sine strepitu, & figura iudicij & velo leuato, deducendo in præsentis iudicio omne ius suum sibi competens, & competiturum, vnde cunque, quomodocunque, & qualitercunque. Saluo iure minuendi, addendi, mutandi, & corrigendi, & alterius petitionis quomodocunque fiendæ. Non se astringens propterea ad probandum nisi solum ea omnia & singula quæ sibi sufficiant ad victoriam suæ causæ. Petens insuper idem Andrinum debere cogi, & compelli dictum Ioannem respondere petitioni, & contentis in ea per sacramentum calumniæ. Et inde &c.

EPITOME.

- 1 Secundum libelli tenorem sententia est formanda.
- 2 Libellus quot modis sumatur.
- 3 Diffinitio libelli qua sit.
- 4 Libellus debet esse breuis.
- 5 Ordo petitionis non debet conuerti.

- 6 Scriptura regulariter est de substantia libelli.
- 7 Libellus non solum iudicis, sed etiam pariti est d. iudicis.
- 8 Libellus est offerendus nedum in civilibus sed etiam in criminalibus.
- 9 Libellus an de necessitate coram omni iudice sit offerendus.
- 10 Libellus an possit remitti à partibus in iudicio vel extra.
- 11 Actor dat libellum reo expensis ipsius actoris si pars non remisit libelli petitionem.
- 12 Ante libelli oblationem reus citari debet.
- 13 Dilatio. xx. dierum est danda reo ad respondendum libello, qua tamen per iudicem abbreviari potest.
- 14 In actione vniuersali & generalis sufficit causam & rem qua petitur vniuersaliter & generaliter exprimere.
- 15 In actione singulari: an si remota, debet in libello exprimi & res qua petitur designari.
- 16 Cuiusunque actionis, tam realis, quam personalis duplex est causa, scilicet proxima & remota.
- 17 In actione personali non sufficit exprimere causam proximam.
- 18 In actionibus reali, pro dominio, vel quasi sufficit exprimere causam proximam.
- 19 In actionibus realibus, qua competunt ratione alterius iuris quam domini, an sufficiat exprimere causam proximam.
- 20 An proximum nomen actionis exprimi debeat in libello.
- 21 In omni causa an debeat libellus offerri.

non tenetur, an sibi praeiudicet. et d. Abb. cons. xc. & xij. & an quis cogatur ostendere et. post sessionis suæ vide in ca. ordinarijs. de offi. ordi. in ser. ro. & per Calde. con. xxxij).

AD euidentiā & pro clariori intellectu tam præsentis libelli, quam generaliter omnium libellorum maxime de quibus inferius tractabitur ¶ Sciendum est quod discretus iudex, & aduocatus ante omnia debet diligenter considerare formam libelli, & qualitatem propositæ actionis, quia secundum libelli tenorem sententia est formanda, aliàs si iudex contra vel præter libelli formam pronunciet, fatuus reputatur, vt dicitur in l. vt fundus ff. commu. diu. & c. licet hely. extra de fi. & l. fi. C. de fideic. li. Itē sciendū est quod libellus in iure nostro sumitur multis modis. ¹ prout modo sumitur pro libello, ² alio modo pro reo qui non est abbi iudicis. C. de epil. qu. Secundo modo dicitur libellus petitio & assertio actorū facta in iudicio cū sollemnitate iuris de quo in auth. offeratur. C. de li. cō. & in c. j. & ij. extra de lib. ob. Et isto modo sumitur in

Modis. A. de Spec in tit. de lib. concept. in princip. & Hoff. de lib. obla. & Spec. eo. tit. Sibi dicit, quod libelli fienda sunt tres copia de quibus ibi vide.

- a *Fori. Adde quod libellus possit formam suam habere. s. y. lum curia. Ange. consl. cxiii.*
- b *Sed etiam parti. Adde quod primo iudici, s. t. dicit Spe. in tit. de lib. concep. §. restat Sidere.*
- c *Figura. Adde Sidenda per Specu. multos casus in quibus requiritur libellus in iudic. de lite contesta. §. nūc Sidendum. Et in §. restat Sidere. Et ibi an coram arbitrato re offeratur. Quid ergo. Adde nota. Bald. in leg. non ignorat. C. de fruct. Et lit. expens. quod potest peti expens. instrumenti debiti. Et tabel. quæ da cum prius interpel lauit. Et c.*

presenti opusculo & tractatu. Tertio modo dicitur libellus qui datur à iudice parti appellanti à sententia vt l. j. de lib. dimis.

Quarto modo dicitur libellus scriptura priuata, facta ad alicuius infamationem vt l. j. C. de famo. libe. Quinto modo dicitur delegatio causæ, vt l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsulis & legati. Sexto modo dicitur libellus paruus liber. ad differentiam magni, prout dicimus in vulgari.

Deinde ꝑ quæro quæ sit diffinitio libelli de quo loquimur in præfenti tractatu. Respondeo quod libellus est breuis, & ordinata scriptura, claram continens & iudici, ac parti demonstrans intentionem agentis, vel accusantis, quâ diffinitionem approbat Cynus in dicta authentici. offeratur.

Condescendo ꝑ ad declarationem eius quod dixi. Dixi ergo in diffinitione breuis, hoc ideo dictum est quia verborum Prolixitas à iure respuitur. vt l. ampliorem. §. in refutatorijs. C. de temporib. appel.

Dicitur ꝑ etiam in diffinitione, ordinaria quod idem sequitur, quia ordo petitionis non debet cõuerti, vt prius velit quis petere executionem ante quâ sententia sit lata. vt l. j. C. de execu. rei iudicata. Nec debet etiam conclusio libelli præcedere facti narratione, vt l. precibus. C. de impuber. & alijs substit. & l. vt responsum. C. de transfacti. Veruntamen si quis in libello sic formaliter diceret, peto talem cogi & condemnari & c. non per hoc talis cõuersio ordinis vitiaret libellum, quia sermo iste reducitur iuris interpretatione ad congruum ordinem attenda potius mente proferentis, quam forma scripturæ. vt in l. tal. ff. de hæ. inst. & hoc sequitur Barto. in l. si cum nulla. ff. de re iud. & alijs plenius dicã. Itẽ

ꝑ dicitur in diffinitione scripturæ quod non sine ratione exprimitur quoniã scriptura est regulariter de libelli substantia vt in d. auth. offeratur. & de lib. ob. & in c. quoniã contra falsam extra de proba. Fallit tamen huiusmodi regula in pluribus casibus, qui notari solent per gloss. & docto. in leg. nec

quicquam. §. de plano ff. de offic. proconsul. & lega. in auth. de exhi. reis. §. sancimus igitur. Fateor tamẽ secundum Cy. vbi supra: quod si consuetudo fori esset quod libellus posset offerri in vulgari, vel sine scriptis: quod tũc scriptura non esset de substantia, quia consuetudo fori derogaret iuriscripto. vt l. iij. in fi. ff. de test. & arg. l. de quibus. ff. de legi. Subiungitur insuper in diffinitione. Clarum nec immerito quia claritas est amica legibus vt in auth. de test. imperfec. §. j. obscuritas autẽ est iuri inimica, vt l. ita fidei. ff. de iur. fis. Deniq; ꝑ dicitur in ea iudici, & parti quod quidẽ idẽ est: quia nõ solũ iudici, sed etiã parti libellus est dandus, vt in d. auth. offeratur. ad hoc vt iudex possit iuxta formã libelli suam proferre sententiam: vt l. vt fundus. ff. cõmu. diui. & ipsi parti: vt possit deliberare, an velit cedere liti, vel contendere vt l. j. ff. de eden. Postremo ꝑ subinfertur, vel accusantis. quod ideo exprimitur, quia nedum in ciuilibus sed etiam in criminalibus, libellus offerendus est. vt l. libellorum. ff. de accusa.

Quæro ꝑ vterius an corã omni iudice sit de necessitate offerendus, libellus: quod sic siue sit ordinarius, siue delegatus, siue arbor. per tex. in d. auth. offeratur. qui generaliter loquitur iuncta l. penul. in fi. C. de arbi. Sed corã arbitratore nõ offertur de necessitate libellus quia nullus ordo iudiciarius corã eo est necessarius vt no. Inn. in c. quinta uallis extra de iureiu. & Spec. in tit. de arb. & per docto. & maxime Bar. in l. si societate. §. arbitrorũ. ff. pro so. Nec corã illo iudice qui potest cognoscere sine figura iudicij, vt in cle. sæpe. de ver. signifi. Secũdo ꝑ queritur an libellus possit remitti à partibus in iudicio, vel extra, super quo sunt opinionies, vt refert Cy. in d. auth. offeratur. tu tamẽ secundum eũ & alios distingue, aut queritur an remissio facta à partibus teneat quo ad ipsas partes, ne possit altera ab altera parte sibi libellũ offerri, & dicendũ est quod hoc respectu tenet remissio, vnde quia cõmuniter solent in instrumentis notarij dicere, quod vna pars promisit nõ petere libellum & c. repellitur volẽs petere ipsum, cũ liceat vnicuique iuri pro se introducto renuntiare, vt l. si quis in conscribẽdo. C. de pac. aut queritur an talis remissio teneat quod ad iudicem. & dico quod non, quia quod ad eum libellus est principium & fundamentum sententiæ proferendæ vt supra dictum est, cum secundum tenorem libelli sententia est formanda, vt l. vt fundus. ff. commu. diui. vnde opus erit parti suum libellum offerre iudici & describi per notarium in actis de quo potest aduersarius exindd copiam postulare per notarium sibi suis proprijs expensis fieri. Quid ergo si pars non remisit petitionem libelli, nunquid actor dabit libellum pro expensis proprijs, ipsius rei expensis proprijs ipsius actoris? Ioannes Andreas dicit quod est dandus expensis actoris, vt nota. per eum in clementina sæpe. de verborum significatione, quæ opinio probatur per textum in dicta authentica offeratur. nam offerre est petenti dare, vt lege Iulianus. §. offerri. ff. de actionibus empti. & in l. fideicommissarius. §. si rem. ff. de legatis tertio. quia igitur, offert actor libellum vt affrin.

gat reum inuitum in iudicio stare: vt l. inter stipulantem. §. si Stichum. ff. de verborum obligatio. meritò non debet reus grauari onere illius, vel expensis quas subit inuitus, licet Cyn. vbi suprà sentiat contrarium

a *Citari, not. quod sibi ex forma statuti debent citari per diem ante sit in castro nouo non valeret petitio si citaretur ea die facit l. de Seno quoque. ff. de test. in capitulo. inter quatuor. extra de maiorita. & obediens. l. ea qua. C. quomodo & quando index. Contra Sid. ut facere no. per Barolum. in lege leuia. ff. de a. d. i. & ibi an quia forma statuti non est seruanda in leuisibus, sed Bal. primò dictū tenet et nota in cap. de milit. Scassal. quam contu. & quòd forma statuti ad Sen quem sit ob seruanda, tenet Bald. in repertorio sup Innocen. Seruicul. contumax. Adde quod melius scribitur per Angolum consilio ccc. lxxij. Sibi concludit quòd citatio e. iudiciali. cum nō ser uatur forme tradita à statuta*

12 Quæro † vltorius, an ante libelli oblationem reus

2 debeat citari, & de hoc sunt opinionēs inter aliquos, vt refert Cyn. vbi suprà. Credo, & de iure verius est, quòd reus prius citari debeat quàm libellus offeratur, per textum, dicta authentica offeratur. cum ibi dicatur quòd libellus offertur ei qui ad iudicium vocatur, ergo patet quòd reus esse debet in iudicio, quando offertur libellus, & hanc partem sequitur gloss. in capitulo ecclesia sanctæ Mariæ extra de constitutionibus. & probatur capi quoniam contra falsam. extra de probationib. Verum communis practica plurimum se habet, quòd vel prius citetur reus ad accipiendum libellum, vel libellus ex parte iudicis mittatur reo ad domum, quæ practica fundatur ex cap. significauit. extra de libel. oblatio.

13 Sexto † quæro an reo sit danda dilatio, & quanta ad respondendum libello? Dic quòd dari debet terminus vigintri dierum per dictam authenticā offeratur. qui quidem terminus an possit de iure per iudicem abbreviari, fuit opinio & contentio inter doctores, vt refert Cyn. & Iacob. Butrig. in dicta authentica offeratur. Verumtamen generalis consuetudo approbavit, quòd talis terminus possit per iudicem abbreviari, quæ consuetudo videtur confirmari auctoritate l. secunda. & ibi nota. ff. de re iudicata. Septimo queritur de forma, & tenore libelli. Ad quod respondendum est in hoc esse considerandum actionis qualitatem.

14 Aut † enim agitur actione vniuersali: vt puta vniuersali hereditaris petitione, vel actione generali, negotiorum gestorum, & tutelæ, & in his casibus sufficit causam & rem quæ petitur vniuersaliter, & generaliter exprimere, verbi gratia, peto hereditatem Sempronij, vel peto vt reddas mihi rationem administrationis tutelæ, vel curæ, nec est necesse cum peto hereditatem dicere causam, an ex testamento, vel ab intestato ad me pertineat, sufficit enim quod hoc liquiderit in causa processu vt l. si mater. in principio. ff. de exceptionib. rei iudica. & per glossam, in l. prima. in principio. ff. de edendo.

15 Aut agitur † iudicio siue actione singulari, vt ex vendito, locato, vel commodato, & tunc causa remota debet in libello exprimi, vt l. an & eandem. §. actiones. & l. mater. ff. de exceptio. rei iudica. & l. edicto §. sin autem. C. de edi. diui Adria. tollen. Ac etiam res quæ petitur debet designari per loca, latera, & confinia, si sit res immobilis, vt l. forma. ff. de censib. not. per gloss. in cap. significatibus. extra de libel. obla. Si verò sit res mobilis tunc debet demonstrari per numerum, & colorem, vt l. si in rem. ff. de rei vendic. de quo not. per gloss. in dicta l. j. in prin. de eden. & per Innocen. in cap. conquerente. in gloss. si. extra de offi. ordi.

16 Verum † quia superius dictum est causam in libel-

b lo exprimendam: † queritur quæ sit ista causa? cuius gratia sciendum est, quod cuiuscunque actionis, tam realis, quam personalis duplex est causa, scilicet proxima. & remota. Proxima autem causa in actione reali est dominium, vt l. in rem. in principio. ff. de rei vendi. Remota autem est contractus: vt l. tertia §. ex pluribus. ff. de acquirenda possessio. In actione verò personali, proxima causa est obligatio, vt l. licet. §. ea obligat. ff. de procurato. remota autem est contractus, vt l. consensu. & l. actionum genera. §. actionum quædam. ff. de actionibus & obligationibus, & institut. de obliga. quæ ex eodem. §. primo.

17 Ad † propositum ergo est dicendum, quod siquidem agitur actione personali, sufficit exprimere causam proximam secundum quosdam, puta si dicatur in libello: peto decem, ad quæ es mihi obligatus. Sed verius est dicendum non sufficere expressionem talis causæ, secundum Cyn. & alios docto. quia per expressionem simplicis causæ proximæ, reus non redditur certus, an cedat, vel cōtendat, quod fieri debet, vt l. prima. in principio. ff. de edendo. vnde requiritur expressio causæ remotæ, vt dicatur sic. Peto à te decem, ad quæ es mihi obligatus ex causa mutui, vel depositi, quam opinio. sequitur Archid. in cap. Abbate fanè. extra de regul. iur. lib. vj.

18 Si verò † agitur actione reali pro dominio, vel quasi, tunc secundum omnes sufficit exprimere causam proximam, hoc modo. Peto talē rem quæ mea est iure dominij, vel quasi, per hoc enim reus certus efficitur, an cedat, vel contendat, cum res non possit esse plurimum in solidum, vt l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. com. mu. & leg. Pomponius. §. sed & is. ff. de procurator. nec etiam vnius tantum ex pluribus causis. sed vna sola, vt l. iij. §. ex pluribus. ff. de acquirenda possessione & c.

19 Quid autem † iuris sit in alijs actionibus realibus, quæ competit ratione alterius iuris quæ dominij, dicā. j.

b Exprimendam. Adde an quis teneatur causam exprimere, vide Alexandr. in consil. c. xxj. i. libel.

& tangitur per Bartolum in dicta l. & an eandem. §. actiones. Octavo
 20 † queritur, an proximum nomen
 a actionis^a exprimi debet in libello, vt
 sit necesse dicere ago contra t: actio
 ne depositi: vel Publiciana vel Seruiana:
 & similia Dic quod causa quæ ex-
 primitur in libello est apta producere
 vnam solam rationem: & tunc suf-
 ficit eam exprimere, & nomen actio-
 nis tacere, vt verbi gratia. Dico domi-
 ne iudex Titio commendavi librum
 talem quem peto condemnari ad res-
 titutionem. non enim est necesse ex-
 primere ago actione commodati, &
 idem in similibus aut causa propo-
 sita est apta producere plures actiones
 vt patet in exemplo de colono, qui ar-
 boret succidit, vt l. duobus §. colo-
 nus. ff. de iureiurā. & ff. arbo. fur. ca. j.
 & l. penultima. Quo casu dantur tres
 actiones, videlicet ex locato, & legis
 Aquil. & ex l. xij. tabula. vt ibi habe-
 tur: & debet exprimi nomen actio-
 nis quam intentare intendit ne sola
 expressio vnius causæ reddat reum
 incertum super qualitate actionis
 propositæ secundum Cynum Iaco-
 bum Butri. & alios doctores. vbi supra.
 21 Nono † queritur, an in omni causa^b
 debeat offerri libellus: Dic breuiter:
 quod aut loquimur de causa princi-
 pali, aut de causa appellationis, Pri-
 mo casu subdistingue, quia aut pro-
 ceditur iure actionis, aut officio iudi-
 cis. Si iure actionis, aut causa sui na-
 tura est plenaria, aut summaria, si qui-
 dem plenaria: tunc offertur libel-
 lus, vt in dicta authen. offeratur. & in
 capitulo j. extra de libel. ob. A ut cau-
 sa est summaria, vel ex forma iuris cō-
 munis: vel municipalis, aut rescripti,
 qui casus ponuntur per glossam in l.
 iij. §. sciendum. ff. ad exhiben. & in au-
 then. de exhi. re. §. sancimus igitur, &
 in d. l. nec quicquam. §. de plano. ff. de
 offi. procon. & leg. & tunc non offer-
 tur libellus parti, seu qualisqualis pe-
 titio offertur iudici inscribenda apud
 acta, de qua petitione. reus accipit co-
 piam suis expensis. si vult. in cle. sape
 de verbo. signifi. super, qua iudex for-
 mabit suam sententiam, vt in l. ij. C.
 senten. ex peni. re. & in authentic. nisi
 breuiore. ibi posita. Si verò agitur
 officio iudic. mercenario deseruien-
 ti actioni propositæ. & tunc in illo nō
 offertur libellus. quia sufficit, quod se
 mel super actione sit oblatu, & sic
 intelligitur gloss. in l. j. ff. de interro-
 gat. actio. aut agitur officio nobili, &

tunc aut petitur aliquid dati antefieri à parte aut
 à iudice tantum. Si à parte, & tunc si est causa ple-
 naria, & offertur libellus vt l. quod si minor §. resti-
 tutio. ff. de minorib. & in §. fina. Aut causa est sum-
 maria, & qualisqualis petitio sufficit, vt dictum est
 per l. j. §. cum patronus. ff. de offi. præfec. vrb. & l. si
 quis à liberis. §. meminis. ff. de lib. agnos. & l. si iu-
 dex. & ff. de his qui sunt sui vel alie. iu. Si autem pe-
 titur aliquid fieri à iudice simpliciter, vt puta decre-
 tum interponi super alienatione rei, super consti-
 tutione tutorum vel curatorum, vel actorum, & simi-
 limum, & tunc non offertur libellus, nec petitioni
 scriptura est necessaria, vt d. l. nec quicquam. §. vbi
 decretum. ff. de officio proconful. & in l. omnia. ff.
 de regul. iuris. Secundo casu principali cum loqui-
 mur de causa appellationis, dic in illis casibus in qui-
 bus est in causa principali necessarius libellus, in
 c illis est necessarius in causa appellationis, c alias non
 quia causa appellationis assumit sibi naturam cau-
 sæ principalis, vt illis modis reguletur. vt in authen-
 tica. vt cum de appella. cogn. in princip. colum. viij.
 de quo tangit Specu. in titu. de appella. in §. dicen-
 dum restat. & Inno. in c. cum contingit. de offi. de-
 lega. & Barto. in l. j. in fine. de appella. **H**oc igitur
 omnibus præmissis sic conclusus & transcurfis: ac-
 cedamus ad textum libelli præsentis, qui se habet
 in hunc modum.

E P I T O M E.

I Quot sunt partes libelli.

I C O R A M vobis domino potestate † Libellus
 iste continet duas partes principales, in qua-
 rum prima præmittitur facti narratio, in se-
 cunda subiicitur narrationis conclusio. Secunda ibi
 quare petit & c. Prima pars continet quinque, pro-
 ut continere debet quilibet solennis libellus, vide-
 licet nomen iudicis proprium, vel appellatiuum co-
 ram quo libellus offertur. Secundo nomen acto-
 ris. Tertio nomen rei contra quem libellus produ-
 citur. Quarto causa ex qua agitur. Quinto res vel
 qualitas quæ postulatur, de quibus notatur per gl.
 in c. si contra vnum. extra de offic. delega. l. br. vj.
 & l. prima in principio. ff. de edendo. & l. edita. C.
 de eden. & in dicta authentica. offeratur.

E P I T O M E.

- 1 Vicarius appellatur quasi gerens vices potestatis.
- 2 Si potestas sibi, vel vicarius solus selit in aliqua cau-
 sa pro edere, & sententiam ferre, an possit sine altero.
- 3 Ex pluribus iudicibus ordinarijs, vel ad vniuers. causa-
 rum delegatis, qui cæperunt de aliqua causa cognoscere
 si vnus eorum tempore sententiæ diffinitivæ iurauerit
 sibi de causa nō liquere, an ceteri possint ferre sententiā.
- 4 Si plures iudices simul de aliqua causa cognouerint, &
 diuersas tulerint sententias diffinitivas an omne, vel
 nulla earum sel qua tenebit.

I d E C C O N Vicarius † Vicarius^d ap-
 pellatur vices gerens ipsius potestatis,
 v. l.

a *Nomen a-
 ctionis. Ad
 de an actio
 in libr. ex-
 primēda sit
 Oldra. con-
 sil. cccxijj.
 Omni cau-
 si. adde spe.
 in tit. de li-
 bel. concep.
 §. nunc et
 dēdum. per
 totum.*

b *In casu ap-
 pellationis.
 adde de hoc
 dicēdum et
 per Roman.
 in sing. suis
 fol. xxij. si-
 pra alleg. b*

c *In casu ap-
 pellationis.
 adde de hoc
 dicēdum et
 per Roman.
 in sing. suis
 fol. xxij. si-
 pra alleg. b*

d *Vicarius.
 Adde quot
 sint genera
 vicariorum,
 & de corū
 potestate vi-
 dendum per
 Fed. de sen.
 eius consilio
 autepenult.*

vt l.j.C.de officio eius qui vices alterius gerit.& in capitulo j.& ij.extrà de officio vicar.& censetur idem esse tribunal, & auditorium vtriusque, aded quod à sententia lata ab vno non appellatur ad alium.^a vt in capitu.j.extrà de constitutio.lib.vj.& not.per glo.in capitu.si contra vnum.in fin.extrà de offi.deleg.lib.vj.Suntque ambo iudices ordinarij: vt in dictis iuribus. Pro scuius declaratione querit, si potestas solus, vel Vicarius solus velit in causa ista procedere, & sententiam ferre an possit sine altero. Ad solutionem huius questionis sic est latius considerandum, & distinguendum. aut illi iudices, coram quibus simul est libellus oblati, sunt omnes iudices ordinarij, aut sunt omnes iudices delega. Si sunt omnes iudices ordinarij, vt hic dicitur, tunc aut omnes coeperunt de causa cognoscere simul: aut vnus solus. Si quidem omnes, tunc ex eis vnus solus poterit in ipsa causa procedere, & sententias interlocutorias ferre: diffinitiuè autem pronuncia re non poterit^b solus. vt l. Pomponius, aliàs incipit, si vni. ff. de re iudi. & ibi no. per gl. & Bar. Si verò vnus solus coeperit cognoscere, tunc omnia facere poterit, & sententiam diffinitiuam solus proferre: quia iurisdictio est insolidum in omnibus. vt l. vnica. ff. de off. consul. & occupantis melior est conditio. vt in c. cum plures. extrà de offi. delega. notatur in d.l. Pomponius. Secundo casu principali, quando omnes sunt delegati, subdistingue: quia aut sunt delegati ad vniuersitatem causarum, aut ad certas speciales causas. Si quidem sunt delegati ad vniuersitatem causarum, tunc dic per omnia in eis, sicut dictum est supra in pluribus ordinarijs: quia tales delegati æquiparantur ordinarijs. vt ff. de officio eius cui man. est iuris l. prima. in princip. & ibi notatur per glo. & l. à diuo Pio. in princ. ff. de re iudic. & per Barto. in d.l. Pomponius. & glo. & docto. in c. prudentiam. de officio delega. Vbi autem sunt delegati ad certas speciales causas, tunc est subdistinguedum: quia aut sunt delegati omnes pure simpliciter, & sine clausula, & tunc vnus non potest sine alio procedere,^c nec sententiam diffinitiuam proferre sine alio. vt in dicto capit. prudentiam. & in l. duo ex tribus. ff. de re iudicata. & quod notatur in dicta l. Pomponius. si vni. eodem titulo. Aut sunt delegati cum clausula conditionali, videlicet quod d. si omnes^d interesse nequiverint, tunc vnus, aut duo procedat &c. & tunc aut constat de impedimento tertij, & tunc alter, aut alij poterunt in causa procedere. aut non constat de eius, vel ipsorum impedimento, & tunc alter ab alijs, vel alio non poterit in causa procedere. vt habentur hæc in dicto capitulo prudentiam. aut sunt delegati cum clausula alternatiua, videlicet quod vnus, aut duo possint in causa procedere, & tunc occupantis melior est conditio: quia alternatiua contulit iurisdictioem, & eius exercitium cuiuslibet insolidum. vt in dicto capitulo cum plures. extrà de officio delegati. libro sexto. & tangit Bartolus in dicta. l. Pomponius si vni. Sed circa þ præmissa occurrit dubitatio, si sunt plures iudices ordinarij, vel delegati ad vniuersitatem causarum, qui simul coe-

a Non appellatur ad alium. Adde de hoc videndum per Cal. consi. ij. de appel.
b Non poterit. Adde Ro. consi. xcij. per dominos de Rot. deci. Deceli. in nouis. de arb. Procedere. adde quod domini de Ro. deci. cx. in nouis. de offi. d. legar. dicunt quod citatus ab Seno ex tribus colligit dati. i. solidum non tenetur comparere coram ea qui non citauit nec tenet access.
c Quod si omne. Adde videndum per dominos de Rot. de officio delegati. in nouis deci. l. xxi. c. xiiij.
d Diferet. Adde Paul. de castr. consilio. xxij. in i. impr. si. Sententia d. orum. ad de Ioan. de Ana. consili.
 perint de quadam singulari causa cognoscere, deinde tempore sententiae vnus dicit sibi de causa non liquere, & hoc iurat: an cæteri poterunt ferre diffinitiuam sententiam. Distingue, aut isti iudices sunt numero tres, vel plures, aut duo tantum. Primo casu tenebit sententia aliorum. Secundo casu non. vt l. Pomponius si vni. ff. de re iudicata. Et sit ratio, quia lex non tantum confidit de sententia vnus solius, sicut de sententia plurium. vt in dicto capitulo. Pomponius si vni, in ver. plurium sententia &c. Deinde þ quæro, quid si plures iudices simul cognouerunt de certa causa, & inter se diuersas^e sententias diffinitiuas protulerunt, an omnes sententiae, aut nulla, vel aliqua tenebit? Distingue. Aut isti iudices erant omnes ordinarij, vel delegati ad vniuersitatem causarum, & ordinarijs æquiparantur, & tunc si quidem sententia lata sit super statu personæ, valebit illa, quæ lata est pro libertate. Si verò sit lata super re alia, tunc valebit illa, quæ lata est pro reo. vt l. inter pares. ff. de re iudicata. Aut omnes erant delegati in certa causa speciali, & tunc valebit sententia illius, quam ordinarius confirmauerit. vt l. duo iudices. ff. de re iudi. & in c. si. extrà de re iud. Item þ quæro, pone causa delegata est tribus iudicibus: duo tantum sententiam diffinitiuam in concordia protulerunt, alter verò nihil pronunciauit, an valebit sententia duorum. f. Distingue sic. Aut talis sententia lata fuit tertio præfente, & valet: aut eo absente, & tunc aut causa fuerat commissa cum clausula quod vnus ex eis posset tertio absente procedere, f. & tunc si lata fuit ipso monito & citato, valet, aliàs nõ, vt in d. c. prudentiam. de offi. deleg. Aut causa fuerat commissa simpliciter sine clausula, & tunc non valet. vt in dicta l. duo ex tribus. de re iudicata. & de his aliàs dicam.

S V M M A R I V M.

1 Libellus quid differat à qualiquale petitione.

a *Qualis. No. differentiam inter libellū, & qualē qualē petitionem, & aduerte quod Verba generalia trahi debēt ad iuris intellectū, ut disponāt de iure, & de si in libello fiat narratio, licet postea nō cōcedat, tamē ex eo sequi debet iuridica dispositio. & de sufficit dicere & de didi talem*

vē tali pro
ranto pra-
tatio, peto con
demnari ad b
pratum, nō
oportet di-
cere act. ex
empto. & c.
de quibus
de aurea di-
cta Bald. & c.
doctōr. in l.
Gallus. §. s.
quidam re-
tē. ff. de li-
beris & post-
humis & c. ad de

QUALIS QUALIS^a petitionis.
Quaritur hic quid differat
libellus à quali petitiōe.
Rūdeo quod libellus, est solēnis
scriptura, vt supradictū est in eius
diffinitione. Sed qualis qualis pe-
titio est breuis facti narratio mi-
nus solēniter apud acta descripta,
quæ solum in causis modicis, vel
summarijs admittitur. vt in authēt.
nisi breuiores. C. de sent. ex peti. re.
ci. & in capitulo sape. de verborum
significatione. & lege Federici, quæ
incipit ad reprimendum. Licet ergo
de consuetudine talia verba inferau

b Libellus no. tamen & num quod contenta in libello quis
videtur fateri. l. cum precum. & ibi glo. C. de libe. causa
qua dicit idem in libello supplicatorio.

c Tenet Nō quod aliud est tenere, aliud possidere, quia
tenere importat possessionē facti, possidere ciuile & iur-
is possessionem. Verbis habere potest referri ad vtrum-
que. l. si. §. hi quoque & ibi Bar. & do. ff. de ser. ob. qui
dicunt quod eo ipso quod quis tenet presumitur de iure
possidere. idem Lun. in c. cum olim de priu. cre. quod no.
& dicit ibi Bar. quod non valet dictū restis qui de-
ponit super possessione ciuili, quia non cadit in eius au-
ribus. & c. Sed quaro an ex possessione presumatur do-
minium, Distingue, aut agitur principaliter de domi-
nio, aut incidenter. primo casu nō secundo sic, ita Bar. l.
pen. ff. de condi. in st. quē refert do. Raph. Ful. in l. si a fu-
rio. ff. si cer. pe. & de glo. in l. sciti. §. si quaratur. ff. si fr.
& en. idem Ange. in l. si titio. ff. de pi. qui alleg. Bar. in l.
apud Trebatu. ff. de aqua plu. ar. idem Ang. in l. iur. ff.
de pig. & de etiam Bal. in l. plures. §. si seruus. ff. ad l. a-
quil. qui sult quod sibi dominium deducitur incidēter
& vel accessorie, sufficit probare possessionem cū ti. alleg. l.
titia de solu. & d. §. si quaratur. & ibi statuto cauetur
quod missu in possessionē lucreret fructus & pertalē
missionē possessio transfertur Bald. in l. cōsentaneū. C.
quomodo & quādo iud. & c. Adde an possidēs ciuilitē
teneatur libellum offerre naturaliter possidenti. Ful.
consi. cccxxx. Fran. de are. consi. xxi. & qualiter debeat
deponere testis de possessione, dicitur loco suo, & an ex
posse presumatur dominium & de Fran. de are. consi.
clxij. Alex. consilio. xxxv. iij. lib. & consilio. xiiij. libro.

tur tamen modicum operantur in causis magnis, &
in quibus vertitur plena causæ cognitio, nisi forte
in negotijs in quibus per partem renunciatum
est petitioni libelli, vt fit quotidie in instrumentis
obligationum: vt supra dixi.

EPITOME.

- 1 Legitimè comparens nomine alieno qui sit.
- 2 Sententia an mandetur executionis contra procura-
torem.

LEGITIMAE. Comparentem. Sed quis dicitur
legitimè comparere alieno nomine. Respon-
deo quilibet procurator domini habens gene-
rale vel speciale mandatum vt in l. prima. C. de pro-
curato. & l. prima. & l. non solum. & l. sed & hæ. in
fine cum l. sequenti. ff. de procuratorib. & capitulo
qui generaliter. extra de procuratoribus. libro sex-
to. Item sim. lex defensor sine mandato cum satisfi-
catione tamen de iudicatio soluen. lo. vt l. seruum
quoque. §. publicè. ff. de procuratorib. & l. quæ pro-
prio. §. primo eo titu. & instituta. de satisfi. cationibus.
§. si autem. Sed an contra procuratorem, vel de-
fensorem, mittetur sententia executioni, Dic vt in-
frā dicam instituta. de forma executionis sententiæ.

EPITOME.

- 1 Rei & vendicatio habet duos substantialia extrema, domi-
nium & vel quasi ex parte agentis, possessionem, & vel de-
tentionem ex parte rei conuenti.
 - 2 Tenet processus contra reum conuentū, quamuis neque
teneat aut possideat, si tamen tempore libelli oblati
asserat se tenere & vel possidere.
 - 3 Reus conuentus si desijt possidere lite pendente, an
debeat absolui.
 - 4 Simpliciter detinens & depositarius & c. pot. si euita-
re iudicium nominando dominum, qui tamen lit. su-
spiciat.
 - 5 Desistente reo possidere, & vel lata sententia & lit. pen-
dente an executio fieri possit sine nouo processu contra
reum successorem.
- TENET & Possidet. Hoc tenim est necesse vt
aduersarius teneat vel possideat, nam rei ven-
dicationis duo sunt substantialia extrema, sci-
licet dominium vel quasi ex parte agentis, vt l. in
rem actionem in principio. ff. de rei vendicatioe & posses-
sio vel detentio ex parte rei conuenti. vt l. of-
ficio, & lege is destinauit ff. de rei vendic. & in l.
j. C. de aliena. iudic. mutan. cau. facta. & ibi plene per
doctōr. Quid t si iste conuentus tempore libelli
oblatus nō tenebat nec possidebat, sed tamē asseruit
se tenere vel possidere, an tenebit processus contra
eum factus, videtur quod non, quasi deficiat vnum
ex externis substantialibus, argumento l. tertia. §.
hoc autem à superiore ff. de rei. actuque priuato.
In contrarium est veritas, vnde dicit quod tenet
processus in odium mendacis & dolosi. & proinde
condemnabitur, ac si verè teneret vel posside-
ret: vt lege si his qui se obtulit. ff. de venditio.
cum distinctione, de qua ibi & in l. sin autem. ff. eo-
dem titulo. facit l. quarta in principio. ff. de rei iudi.
3 Sed t circa hoc queritur, quid si reus conuentus desijt
possidere lite pedēte, an debeat absolui. R. dicitur,

a aut desijt² possidere dolo vel culpa lata, & tunc condemnabitur, ac si possideret. vt l. si is qui dolo & l. si culpa. ff. de rei ven. aut culpa leuissima, vel casu, & tunc debet absolui, vt d. l. si autem. §. primo. ff. de rei vindicatio. lege tigni. §. si quis ff. ad exhiben. Et hoc si sit bonifidei possessor & iustam causam habuerit litigandi. aliter enim teneretur ad aestimationem, & hæc probantur in lege si verberatum in fin. cum lege sequen ff. de rei vindicat. & ibi plenè notatur per glossam & facit lege illud.

4 cum similibus ff. de petitio. hæredita. Item † quæro si agitur contra simpliciter detinentem. puta colonum. depositarium, vel commodatarium, quod fieri potest. vt dicta lege officium ff. de rei vindicatio. an poterunt tales personæ euitare iudicium? Dic

b quod sic. nominando dominum. b rei in iudicio, quo nominato & eo suscipiète litem in se, tunc actor litem prosequetur contra ipsum dominum nominatum. vt hæc & alia probantur in lege secunda. C. vbi in rem actio. & ibi per Cynum & doctores. Post-

5 ea † quæritur si lata sit sententia cõtra reum detinentem vel possidentem: vel si adhuc lis pendeat, & definat eius dolo possidere, an poterit fieri executio sententiæ sine alio nouo processu in ipsum reum successorem. Dic quod aut iam lata erat sententia, aut lis pendeat. Primo casu poterit fieri executio contra hunc successorem absque alio processu. vt lege si separatus. §. final. ff. de pignoribus. & lege si mater. in §. finali & lege iudicatæ rei. in fine, & lege si de in fine. ff. de exceptione rei iudicatæ Secundo casu subdistingue. aut per talem litem res facta erat inalienabilis, vt quia agebatur causa de rei dominio. & hoc casu ius exequendi transit contra ipsum successorem. vt C. de litigiõs. lege secunda, & lege fina. secundo respon. Aut res non erat effecta litigiõsa, quia agebatur de iure pignoris, & tunc non transit ius exequendi sententiæ. n. postea lata in successorem sed opus est nouo processu. vt in authentica de litigiõs §. ad hoc. quæ est in authentica super dicta lege secunda. de quo vide Cynum in lege prima C. de alie. iudi. mu. causa facta. & Bartolus. in lege creditor. C. de pignoribus.

E P I T O M E.

- 1 Res immobilis qua petitur, debet designari per loca generalia, & specialia, & per latera & confinia: & per qualitatem suam. mobilis per quantitatem qualitatem, pondus, & numerum.
- 2 Agens an debeat exprimere in libello, an petat rem in totum vel pro parte.
- 3 Confines & coherentia qualiter probantur.
- 4 Non citiatur libellis si erretur in demonstratione finium.
- 5 Error in demonstrandis confinibus tam in contractibus quam ultimis voluntatibus non citiatur.
- 6 Actor tenetur demonstrare rem quam petit, si reus dubitat an teneat vel possideat.

a Dolo desijt. Adde quod soluit. Oldra. consi. cxx. Sibi vide quis probare debet quod dolo deserit possidere.

b Dominum. Nota quod habens ius in re potest nominare dominum in iudicio. Bart. & Bald. in l. i. C. vbi in rem ac. Specu. titu. de primo decre. §. restituat. Versicu. sed nūquid
 7 Celebrato contractu de pertica terra, & ibi loã.
 an attendatur mensura loci contractus, And. & in c. quoniam.
 vel loci sibi situata est terra. §. in alijs. Et li. nō contestat. & qualiter debet fieri nunciatio d. absentis. & an ipso venienti sit opus nouo libello, & an sententia lata contra ipsum non defendentem, licet alius defenderit, noceat & sufficiat si aliter sibi nunciatum fuerit. Vide Sibi supra & Bart. de rei sed. l. off. & de acq. poss. l. peregre. §. quibus. an executio possit fieri contra successorem sine nouo processu, quando pendente lite est res alienata, vide etiam infra in forma exce. sententia in Versi. sed quid dices si se opponens &c. adde an simpliciter detinens teneatur dominum nominare. Dic quod si non nominat domino preiudicat, nisi aliter sit dominus certificatus, & quod hoc solum habet locum in reali, in personali autem nominatio locum non habet. Et concludit Roma. d. ciso. lxxv. incipient. Sibi colonus. de caus. possessio. & proprietaria. Vide Specula. de actio. seu peti. §. iij. circa princ.

c Loca generalia. Adde an sufficiat dicere: peto quicquid habet in tali loco, alleg. consi. clxxxiiij. lib. ij.

d Confina duo. Adde videndum per Alexand. consilio lxxij. col. iij. & qualiter probantur confinia per Bald. consi. cliij. & an per cartas, consi. cccxxiiij. & an per litteras antiquas. per eundem consi. cclxi. lib. Et adde tu per qua probetur confinia, vide: Ultra prædicta que ponit d. Bart. Soci. in consilio fio. lxxxvj. col. i. in fine. & sequunt. in consilio lxxxix. in col. prima & secunda & in col. fina. Versi. præterea, ibi quod fines episcopatus probantur in antiquis per instrumenta, & in distis locis quando sufficiat fama & cõmunis opinio, & vide eundem in consilio xcvi. col. vii. Versi. præterea ex alio & ibi per quos testes, & vide eundem in consilio cxiiij. col. pe. Versi. quia est, Sibi quod per instrumenta inter alios confecta non probantur fines iurisdictionis. & in col. fi. Versi. confirmatur ista conclusio, licet probantur per coniecturas, tamen hoc non procedit quando non constaret de iustitia possessionis illius contra que aperatur. Adde tamen quod illud præsumitur esse illius factum, cuius confinis est Bart. in l. cum seruus ff. de contrahen. empt. & Bart. & Alex. in l. demonstratio falsa. ff. de condi. & demonstra. Alexan. in consilio liiij. in ij. solu. & Soci. in consilio lxxxvj. col. ij. circa medium. duplici in consilio clxvi. & in consilio clxxxij. & in consilio clxxxij. & in consilio clxxxij. col. i. post med. Versi. circa secundum. & de probatione finium, vide per Alexand. in consilio liij. volumine.

vt l. forma p~~ro~~ censuali. ff. de censu. & l. si in rem. in fine. ff. de rei vendicatio. & not. gloss. in capit. significantibus. extra de libelli oblatione. Sed non puto quod mensura vel numerus perticarum sit de necessitate exprimendus, vbi constat de confinibus. argu. l. paronius. §. Sempronio. §. libertis. ff. de legatis tertio. Debet etiam designari qualitas rei, an sit pratum, vinea, an terra culta. vt in dicta l. si in rem. in fine. ff. de rei vendicatio. & l. si quis intra provinciam. C. de bonis proferi. seu damnator. vbi autem res mobilis petitur, tunc debet exprimi eius quantitas, & qualitas, pondus, & numerus, & color secundum naturam rei, vt dicta lege si in rem aliquis agat in principio & §. primo. optime facit l. prima. §. si quis argentum. & §. stipulationes. ff. de depositi. in l. in actione. in principio. ff. de furtis. Sed ¶ an agens debet exprimere in libello an petat rem in totum, vel pro parte: & determinat etiam hoc Bartol. in lege de pupillo. §. qui nunciat. ff. de operis noui nunciacione. quod aut quis vult petere partem rei tantum, & tunc debet hoc exprimere sic intelligitur gloss. in l. Pomponius. §. sed & is qui. ff. de procuratoribus. aut vult petere totam ipsam rem, & tunc sufficit simpliciter rem petere, & ita procedit gloss. in l. si in rem aliquis agat. ff. de rei vendicacione. ¶ Sed qualiter probantur confines vel coherentia? dic per testes, vel per instrumenta, vt notatur per gloss. & doctores in l. cum aliquis. C. de iure deliberand. l. optimam. C. de contrahenda & committenda stipulatione. & in l. prædijs. §. Titio. ff. de legatis tertio. & etiam alijs modis. vt pulchre notatur per gloss. & per doctores in capi. cum olim. extra de censibus. & capitul. cum causam. extra de probationibus. Veruntamen secundum Baldum in quodam consilio suo sciendum est, quod interdum loca territorium seu. confinium sunt euidenter & notorie discretura, quod quidem contingit varijs modis aliquando scilicet per vias regales, & quandoque per montes vel flumina, quandoque per lapides, vel signa alia multum apparentia, quibus modis confinia communiter distingui consueuerunt, vt notant Goffred. & Ioan. And. in dicto capitul. cum causam. de probationibus. Interdum probantur

finis iurisdictionis p expressas vel tacitas assertiones partium. vt habetur, & notatur per gloss. in dicta l. optimam. & lege cum aliquis. Aliquando vero probantur per vulgi opinionem, & iudicium circumcolentium, qui præ cæteris in hac re idoneiores sunt testes. vt l. j. §. j. ff. de fluminibus. Aliquando vero probantur per sententiam iudicij vel arbitratorum. vt ff. de arbitris. l. inter Castellanum. & Instituta de officio iudicis. §. fina. Aliquando vero per perceptionem reddituum. vt C. finium regundorum. l. si quis super. Quandoque probantur per appositionem custodum. ff. de fundo instrui. l. si ita. §. mulier villæ custos. Item per exercitium iurisdictionis. vt notat Inno. in cap. cum ad sedem. de restitut. spolia. & facit c. super quibusdam. de verborum significatio. ¶ Sed quid dices si erraretur in demonstratione finium, an vitriabitur libellus? dic quod non, si tamen aliter constat de corpore, vel per rei euidentiam, vel alijs modis, vt probatur in d. l. paronius. §. primo. & ij. ff. de legatis. iij. Hinc est quod si certo nomine aut signo res demonstratur, non est necessaria expressio aliorum confinium, vt in l. cum seruo. in fine. ff. de contrahenda emptione. Postea ¶ circa hoc quæro, quid dicendum est in contractibus, & in vitimis voluntatibus, puta in legatis, si dictum sit vendo, vel lego omnes possessiones quas habeo in tali loco vel villa, nec aliter de finibus, vel coherentijs expressum sit, an vitietur legatum seu venditio? dic quod non, vt l. uxorem & filium. §. legauerat. ff. de legatis tertio. ¶ Sed quid si reus dicit, dubito super re que petitur, an illam teneam vel possideam? facias quod actor ostendat mihi ad oculum illam rem: an teneatur actor hoc facere? Dic quod sic, vt in capitulo significauit. extra de libell. oblatio. & notat Bartolus in lege prima, in principio. ff. de edendo. Postremo ¶ quæro de quadam quæstione de facto occurrente. Ecce Titius vendidit simpliciter perticam terræ situatæ alibi, quàm in loco contractus, contentio oritur inter emptorem, & venditorem super quantitate mensuræ, cum ita sit quod alia sit mensura loci, vbi res sita est, & alia loci contractus, que ergo mensura attendetur? videtur quod attendi debeat mensura, quæ seruatur in loco contractus. vt lege si fundus. ff. de euictionibus. & in l. semper in stipulationibus. ff. de regul. iuris. Alij dicunt inspici debere locum illum, in quo videatur mensura vtilior pro emptore arguunt. l. veteribus. ff. de pactis. Alij dicunt obseruari debere aliam mensuram quæ sit communior & generalior in vniuersa regione, & sic intelligitur lex imperator. ff. de contrahen. emptio. & quod habetur in l. arbitrio. §. de eod. ff. de dolo.

Sequitur in litera.

S V M M A R I V M.

- 1 Actor libellans per hac Verba spectat, & pertinet, scilicet detur omne ius suum in iudicium deduxisse.
- 2 Actor non potest struque ius deductum in libellum prosequi: puta dominus & pignoris.

spec.

- a Dic quod non. Adde, & vide do. Alexan. in l. locus. ff. de acquire. poss. Cur.
- b Mensura loci. Quod locus contrahtus debeat semper attendi. Adde secus esse in matrimonijs, & ubi seruantur statuta domesticij viri. l. exigere. & qua ubi notatur p Ang. & Moder. ff. de iudic. 3 Cur.

SPECTAT & pertinet. Per hæc verba videtur actor in iudicium omne ius suum deduxisse, tã ius dominij quam pignoris, propterea eorum generale significatum, vt l. verbi pertinere. ff. de verbor. signifi. quod sequitur gloss. in c. inter dilectos, extra de fide instrum. in glo. super verbo, pertinere. & in l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. & Innocen. in c. cum ecclesia Sutrina. extra de causa posses. & proprie. tamen non posset vtrumque ius prosequi, quia ius dominij & ius pignoris in eadem re non concurrunt, vt in l. neque pignus. ff. de reg. iur. & l. ex sextate. §. latinus. ff. de excep. rei iudi. sed debet eligere iuxta notata in l. quod in hærede. §. eligere. ff. de tribu. & per Dylum in regula nullus pluribus.

E P I T O M E.

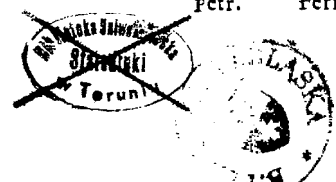
- 1 Libellus in quo nulla est expressa causa, an procedat? § num. 43. & 44.
- 2 Dominium quid sit, & quotuplex dicatur? § num. 5. 6. 7. & 10.
- 3 Dominium non cadit proprie super re incorporeali.
- 4 Res pupilli, ecclesia, & quarundam aliarum personarum nisi certa interuenire sollicitate non possunt alienari.
- 5 Dominium sterile est a pl. x.
- 9 Dominium acquiritur pluribus modis iure gentium introductis. § num. 11. 13. 14. 15. 16. 17. 18. & 28.
- 12 Dominium sterile concurrens cum s. o. directo tripliciter acquiritur.
- 19 Bellum si fiat & indicatur inter Principes inferiores à Papa, vel Imperatore, an illa qua inuicem capiuntur fiant capientium? Et in quibus casibus sit licitum siue Papa vel Imperatoris auctoritate bellum indicere? § num. 20. 21. & 22.
- 23 Repressalia concedi possunt pro iustitia denegata, & quando dicatur denegari? § num. 24. & 25.
- 26 Illi qui virtute repressalium coacti sunt soluere, quibus remedijs succurratur. § num. 27.
- 29 In traditione qua requiratur ad hoc ut per eum dominium transferatur. § numero 30.
- 31 Titulus solus regulariter sine traditione non transfert dominium quibusdam casibus exceptis. § numero 32.
- 33 Res quando & qualiter dicatur esse tradita. § num. 34.
- 35 Castro vendito cum eius territorio, an per apprehensionem possessionis castri videatur etiam territorij quæsitæ possessio?
- 36 Res tradita ad hoc ut quaratur dominium, an necesse sit tempore quo tradebatur eius fuerit sacra possessio.
- 37 Verba iure dominij, vel quasi posita in libello quid denotent.
- 38 Dominium & quasi dominium possunt simul in eodem libello proponi.
- 39 Dominium simpliciter prolatum, refertur ad directum.
- 40 Actore & reo aque de proprio titulo, & rei traditione probantibus quis eorum obtinere debeat?
- 41 Actor dissumptiue simul proponens ius dominij vel quasi an possit simul prosequi, & si per utroque probationes & capitula facere? § num. 42.
- 45 Rem si petat causam in libello, qua causa erit ab actor. Pract. do. Ioan.

- re exprimenda, proxima an remota? § num. 46. & 47.
- 48 Verba pleno iure in libello posita denotant ius dominij.
- 49 Ius superueniens actori pendente iudicio in actione reali generaliter proposita quod non competeat tempore libelli oblati includitur sub generali petitione, & procedet iudicium.
- 50 Dominium directum quaeritur quinque modis à iure civili introductis, qui explicantur. nu. 51. 52. 56. 59. 70. 71. & 72.
- 53 Adoptio seu arrogatio quid? & Striusque differentia. § num. 54. & 55.
- 57 Professionis forma.
- 58 Possessio bonorum eius qui ingreditur religionem an sicut dominium sine apprehensione transeat in ecclesiam?
- 59 Quæ hic dicuntur de ingressu in religionem, quomodo intelligenda sint.
- 60 Ingressus religionis an ob id quod sub hac conditione factus est, quod bona ingrediens non acquiratur ecclesie, sed sibi remaneat, sicut tur? § num. 61. 62. & 63.
- 64 Dedicatio bonorum an sicut ingressus vitietur propter exoracionem? § num. 65. & 66.
- 67 Conuersi, & alij qui assumunt habitum religiosum, & uxores & bona retinet, an dicantur religiosi?
- 68 Ecclesia an teneatur ad expensas procuratorum sicut tenetur ad refectionem pontium & viarum.

IVR E Dominij vel quasi. Idem si dixerit rem ad se pertinere pleno iure vt dicam. i. verfic. sextus modus circa fi. Quid si nullam causam expressit: sed simpliciter dixit, tẽ ad se pertinere an procedat libellus dicitur quod sic. tamen si reus petat exprimi causam, tunc actor illam teneat exprimere, aliter non procederet libellus, vt not. in capit. Abbatē sanẽ. extra de re iudic. lib. vj. & vide quod. i. dicam. verficu. nunc autem quaeritur quid sit dominium, & secundum doctores, dicit vt refert Bar. in l. si quis. vi. §. differentia. ff. de acqui. pos. quod dominium est ius de re corporali perfecte disponendi, nisi lege prohibeatur. Declaratur diffinitio sic. Dicitur enim in ea ius, quod ideo in ea ponitur vt differentiam denotet à re ipsa in qua cadit ipsum ius. res namque; de se facti est: quod probatur ex rubrica. ff. de acqui. rer. domi. & ad hoc facit l. in cadẽ. §. actiones. ff. de excep. rei iudi.

3 Subiungitur t̄ subsequenter, de re Petr. Ferra. b

Spectat & pertinet. ad de quid si dicat spectasse & p̄rius fuisse, an libellus pro cedat d. de Ro. dec. iij. incip. l. si in libel. ool. in nouis dicitur quod sic, quia sufficit libellum p̄sumptiue, concludere, & ibidem respõdet ad contraria, Iure dominij vel quasi. Adde tu quod licet quis dicat rem ad se pertinere re dominij vel quasi, quod nõ r̄a men sit: & ex narrato cõset quod ex alia causa spectet, quod libellus sustinetur & iudicium procedit: ita Pe. de Anch. in consil. xxij. in fine. & facit quia multiplicatio verborum non necessaria non mutat substantiam actus. l. infulam. ff. de praes. verb. & l. pediculus. §. i. ff. de aur. & arg. leg. Francif. de Cur.

corporali, quod positum est ad differentiam rei incorporalis, in qua non cadit propriè dominium, vt in l. iij. & ibi notatur. ff. de usufruct. Postea subinfertur, perfectè disponendi, vt l. in re mandata. C. mandati, ad differentiam simplicis possessionis, quæ est ius insistenti rei, vt not. in l. j. in prin ff. de acqui. posses.

a *Dominium acgratur. Adde Spe. in titul. de act. Et per. §. ij. versic. Et autem.*

4 Quod t autem adjicitur, nisi a lege prohibeatur. dictum est ideo propter res pupilli, & ecclesiæ, & quarundam aliarum personarum, quæ a iure alienari prohibentur, nisi certa interueniente solennitate, vt C. de prædijs minorum, per totum, & in auth. de non alienand. per totum & in auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. eccle. & extra de reb. eccle. non alie. per totum, & ff. de reb. eor. qui sunt sub tut. vel cur. per totum.

5 Deinde t queritur quod duplex est dominium? dicunt quidam quod est vnum solum numero, & substantia licet eius qualitates sint plures. vt videtur colligi ex rubrica, de acqui. rer. domi. nam dicitur ibi, dominio, non in plurali, sed in singulari. & sic patet esse vnum. In contrarium tenet Bar. & alij doctores, vt ipse not. in d. l. si quis vi. §. differentia. videlicet t quod sit duplex in substantia, scilicet directum & vile: probatur hoc per l. possessoris in fi. C. de fund. patri. lib. xij. vbi dicitur quod emphyteuta est dominus: idem probatur in l. j. & ij. C. de iure emphyteut. tamen constat quod alius est dominus, scilicet ille cui debet solui cæsus fructus, vel redditus. vt ibi. sequitur ergo quod sint domini, diuersa specie dominij: nam eadem specie dominij nō potest esse quilibet eorum dominus, vt in l. iij. §. ex contrario. ff. de acqui. poss. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum ff. com. mo. ad quod optimè facit c. j. de inuesti. de re aliena facta. in vñibus feudorum. & l. secunda. ff. si ager vectigalis, vel emphyt.

6 Potest t etiam adduci tertia species dominij, licet sit impropria, vt est quasi dominium, quod competit ei, qui rem emit a domino, bona fide, nec eam vsumcepit adhuc. vt habetur in l. j. ff. de pub. in rem actio.

8 Ultra t queritur an vile dominium, de quo supra, sit vnum solum, sicut directum. Dic quod est duplex: vnum quippe est vile dominium, quod est oppositum, & aduersans suo directo: vt est exemplum in vili dominio

quæsitio in re immobili ex longæua præscriptione. vt no. in l. si quis emptionis. §. ij. C. de præscrip. xxx. vel xl. anno. in authentic. nisi. C. de bon. maternis in l. vñucapio. ff. de vñuc. aliud verò est vile dominium, quod est conforme & cōpatibile cū directo, concurrens cū eo; & exhibēs illi reuerentiā tanquam suo superiori: cuius exemplū est in vili dominio quod cōpetit emphyteut. superficiario, feudatario & similibus, vt in d. l. ij. C. de iure emphyteu. cum simili.

9 Nunc t autem queri, potest, quibus modis dominium, acquiratur. pro cuius solutione sufficeret remissionem facere ad leges, & iura quæ habentur. ff. de acquirendo rerum dominio. per totum titu. & Instit. de rer. diui. §. singulorum. cum sequentibus.

10 Veruntamen, t vt iuuenes facilius capiant, explanabo: sciendum est igitur proat supra præmissi, quod duplex est dominium, propriū, scilicet & impropriū. quod autē est propriū, subdiuiditur: nā quoddā est directū, & quoddā vile. impropriè autē dicitur quasi dominium: ideo aduertendū est, quod si queratur qualiter quasi dominium acquiratur, dicendū est, quod illud acquiritur ex traditione facta a nō dño ex aliquo iusto vel legitimo titulo. vt l. cū seq. ff. de pub. in re act. & instit. de act. §. sed ista vt ibi no. Vile t autē dñū qualiter acquiratur, rñderi pōt, quod si queritur de dño, quod est oppositū ipsi directo, tūc tale dominium queritur ex præscriptione, vt d. l. si quis emptionis. §. ij. cū simil. alleg. Si verò t queritur de dominio cōcurrēte cū directo, & cognoscēte directū, tūc tale vile dominium queritur tripliciter. Vno modo traditione facta ab eo, qui est dominus directus ex iusto titulo. vt d. l. ij. de iur. emphy. & d. c. j. de inuest. h. C. de re ali. fact. & l. j. ff. si ager vect. p totū, & in c. j. quis dic. dux. mar. cū sim. Secūdo modò queritur per successione, vt in c. j. de grad. suc. in feu. Tertio modò queritur per præscriptionē: vt in c. si quis per xxx an. si de feu. fuer. controuer. & not. per Cy. in l. competit. C. de præscript. xxx. vel xl. ann. Si autem t queratur de acquisitione directi dominij, tunc dicendum quod directum dominium queritur certis modis a iure gentium introductis, & alijs modis per ius civile super additis. De iure itaque gentium queritur directū dominium xiiij. vel xv. modis: vt aperte colligitur Instit. de rer. diui. §. singulorum. vsque ad fi. inter quos sunt v. qui sunt quod ad præsens digni recitatione. Primus modus acquirendi est ille, qui fit per occupationem rerum que in nullius priuati sunt bonis, sed esse possunt, vt in volatilibus cæli & animalibus siluestribus & piscibus fluminū. vt habetur Instit. de re. diui. §. singulorū. & ff. de acq. re. do. l. j. in fi. & l. ij & l. iij. Secundus est t modus, quem nec vidi, nec audiui de facto contingere, videlicet per inuentionem thesauri. vt in §. thesauros. Instit. de re. di. & in l. nunquā. §. thesauros. ff. de acq. rer. domi. Circa quod sic solet plenius per gloss. & doctor distingui. aut thesaurus reperitur in loco priuato, aut in loco sacro, aut in loco fisci, vel in publico, vel in ciuitate. Si reperitur in loco priuato, subdistingui. aut reperitur in suo proprio aut in alieno. si in suo proprio, tunc aut est inuentus arte magica: & sic opera illicita & reprobata: & tunc directum dominium efficitur fisci,

non autem inuentorum. vt l. j. C. de thesau. libr. x. Aut est inuentus casu fortuito, vel data ad hoc opera licita, & tunc dominū efficitur in totū inuētorū, vt in §. thesaurus. & in d. §. thesaurus. Aut reperitur in alieno, & tunc si quidem casu fortuito dimidia pars efficitur inuentorum, alia verò dimidia efficitur domini loci in quo inuentus est. Si verò data ad hoc opera illicita, tunc in totum efficitur domini loci & hoc probatur in d. §. thesaurus & hoc siue ille esset dominus loci vtiliter, vt feudatarius, & emphyteuta, siue directō, vt no. in dict. §. thesaurus. Vbi autem thesaurus inuentus est in loco publico, vel fiscali, aut ciuitatis. & tunc si quidem data ad hoc opera licita, efficitur in totum domini ipsius loci, si verò casu fortuito, tunc thesaurus diuiditur, & dimidia quæritur inuentori, alia quæritur fisco, 15 vt c. primo. in fine. quæ sunt regalia. Sed † si fuerit inuentus in loco sacro, vel religioso, tunc si data est ad hoc opera licita quæritur in totū dño loci. Si casu fortuito licet de hoc sint opi. tamen idē sciēdum quod supra, videlicet quod dimidia sit inuentoris & 16 alia si fci. vt in l. iij. §. si. ff. de iur. fisci. Sed quare † nō est presbyteri vel pōtificis potius, quā fisci, non video. vnde forte hodie per iura canonica pontifici applicaretur. ar. c. quæ in ecclesiarū. extra de consti. & in c. ecclesia sanctæ Mariæ eo. ti. Tertius est principalis modus per alluionē, vt Inst. de re. diui. §. præterea & ff. de acquir. rer. do. l. adeo. §. j. Est † autē alluuiū, incrementū latens factō fluminis interueniens. vt dictis iuribus comprobatur. vbi vero esset incrementū patens & apertū, vt puta, si quodam impetu flumen agrum meum diuiserit in partes duas, vel si eodē impetu ipsum agrū in formam insulæ redegerit, tunc non perditur dñiū, nec alij acquiritur. vt in d. §. præterea. & in §. quod si aliqua parte. Insti. eod. ti. vel si crustam agrī mei in alium agrū transtulerit, dummodo radices ibidē nō emiserit, nō perditur dominium, vt in dictis iuribus & in l. hoc amplius. §. phenus. ff. de dam. infect. & idem si opere manu factō ipsum flumen alueum mutauerit.

18 Quartus † modus acquisitionis est per rei, vel personæ apud hostes constitutæ captiōem & apprehensionem, vt in §. item ea quæ. Insti. de re. di. Sunt autem hostes illi, quibus populus Romanus, vel Imperator seu Papa bellum indixit, & contra illi qui ipsum bellum faciunt & indicunt siue sint christiani, vel sarraceni, vt l. hostes. ff. de ca. & postl. reuer. & l. quos nos. ff. de ver. sign. & ex hoc sequitur quod nō omnia quæ capiuntur in alij. bellis aliter, & inter alios inimicos efficiuntur captiui. Vnde 19 de † quæro quid si bellum fiat, & indicatur inter alios inferiores principes, vel dominos, prout fieri quotidie videmus, an illa quæ inuicem capiuntur, efficiantur captiuium, & an homines capti efficiantur serui. Respond. secundum Innoc. quod personæ captæ non efficiuntur seruæ, vt nota. per cum in c. olim causum. extra de resti. spo. quam opi. sequitur Bartolus in d. l. hostes. res autem captæ efficiuntur captiuium de consuetudine. secundum Bartol. vbi. §. sed de iure non per d. l. hostes. quod sequitur Innoc. in c. sicut. extra de iure iur. imo secun-

dum Inno. de iure hoc est, quod quilibet inferior Imperatore vel Papa qui bellum fecerit iniuste tenetur ad restitutionem omnium damnorum & rerum ablatarum in huiusmodi bello iniusto. argum. l. si cum exceptiōe. §. pedius. & §. in hac. ff. quod me. causa. cū si. & ita not. per eū 20 in c. si extra quod me. causa. Sunt † tamen aliqui casus speciales in quibus licitum est inferiori bellum indicare sine Imperatoris vel papæ licentia, videlicet pro defensione suæ propriæ personæ, ac rerum suarum, vt habetur & not. in l. vt vim. ff. de iusti. 21 & iur. & l. j. C. vnde vi. Item † pro recuperatione suarum rerum dum tamen fiat incontinenti, vt in l. iij. §. eum igitur. ff. de vi & vi arm. & si fortasse non esset copia iudicis superioris, ad quem possit haberi recursus, adhuc liceret bellum indicare, & ex interuallo. vt l. nullus. C. de iud. & l. si alius. §. bellissime. ff. quod vi aut clam. & l. ait prætor. in §. si debitorem. ff. de his quæ in fraudem credito.

22 Item † pro exercitio iurisdictionis propriæ in sibi subditos, vt l. qui restitueret. ff. de rei vendica. & l. non est singulis. ff. de reg. iuris. & l. si quis misum. ff. ne vis fiat ei quos casus nota. Innoc. in d. c. sicut. & in c. olim causam. vbi vide. Item secundum eum potest iuste indicare bellum 2 contra dominum, vel iudiciorem, qui denegat iustitiam facere de homine suo, qui iniuriam aut damnum intulit homini meo, vt multoties fieri videmus per Marchionem Montisferrati, Comitē Sabaudia, & principem Achayæ, & etiam capere de ipsis hominibus vsque ad integram satisfactionem iniuriæ, & damni dati. vt nota in c. dilectus extra de appell. cui opinioni multum refragari videtur. l. prima. C. vt nullus exigatur pro alien. debi. libro j. & in authentica. vt non fiant pignor. §. j. & ibi nota. per Iacob. de Bel. & C. ne filius pro patre. per totum. & C. ne vxor pro mari. per totum.

23 Sed aduerte † quod in hoc conueniunt omnes, vt pro iustitia denegata possint concedi represalia, 24 b quæ de iure ciuili appellantur impignorationes, vt nota in dicto titulo. vt non fiant pignor. & habetur & nota in capitulo. vnic. de iur. libro. vj. & est text. August. xxij. quæstio. ij. dominus noster. Dicitur † autem dene-

a *Bellum not. secundum Bar. in l. hoftes. ff. de capti. & postl. reuer. quod bona qua capiuntur in bello etiā iniusto efficiuntur captiuium de consuetudine &c. Adde q: possit indicare bellum Oldra. consili. lxx. per d. Car. consili. xix. an pralati possint bellum indicare re. per Cal. consi. primo ubi latissime q: possit bellum indicare, & cuius sunt in bello capta. Ber.*

b *Represalia. Adde Rom. consi. cccxxxix. & Cal. ubi dixit Rom. consi. lxxxij. quod presumitur quod superior faciat iustitiam. Bernard.*

gari iustitia, si agens porrexerit libellum suum coram iudice rei, qui iudex ipsum admittere & audire recusauit sine causa legitima: nec sufficit ipsi actori ire cum lite: is sui iudicis ad iudicem rei super iustitia obtinenda sine libello modo debito ordinato, in quo multi errant secundum Bartolū vt plenē scripsit in suo tracta. represaliarum: Sed cū talibus literis debet etiam ipsi iudici rei suum libellum porrigere, & in ipsa lite persistere modo debito, vt traditur in dicta authen. offeratur. C. de lit. contestata. cum similibus. alioquin non diceretur iustitia denegata. Quid ergo si libellum obtulit & litem prosecutus est vsque ad sententiam inclusiue. & iudex ipse reum absoluit, vbi condemnare debuit: an diceretur iustitia denegata: videtur quod non, quia ius & iustitia ministrari dicitur, etiam cum per iudicem iniquē discernitur, & pronuntiat, vt l. penultim. post princip. ff. de iustitia & iur. & probatur in l. j. §. in hoc interdico. ff. de liber. ex liben. & in capital. cum inter vos. in fine. extra. de re iudica. & not. per gloss. in l. j. in princip. ff. ad turpillia. Barto. verō in dicto tracta. distinguit, aut extrat iudex appellatio- nis, & tunc ad eum est habendus recursus, vt in titul. de appellatio. maximē in l. j. §. si quis in appellatione. ff. de appell. si autem nullus sit iudex appellatio- nis, tūc pro represalijs poterit ad iudicem suum habere recursus: quod verum intellige prius eidem facta fide legitime de iniustitia & præcedente debito processu secundum eum.

25 Quid autem dices si lata sit sententia iniusta contra eum per iudicem rei cōuenti, actor appellauit semel vel bis, per iudicem appellatio- nis fuit prima iniusta sententia confirmata, an poterit actor pro represalijs ad suum iudicem habere recursus. dicit idem Bartol. quod aut est lata iniuste proprio motu iudicis, & tunc nullum est remedium, aut est lata propter grauamen partis, & tunc sicut posset peti restitutio in integrum coram superiore. vt l. præfecti. ff. de maio. ita represalia coram suo iudice. aut est lata ob gratiam, vel in dictionem præsentis: & tunc ipsi tenentur ad interessē. ergo per consequens represalia erunt concedenda. argument. in l. nec quicquam: ff. pro socio. Nec credas, quod quili-

bet officialis possit concedere represalias, imō solus superior omnium, puta princeps, vel Rex, aut Dux, vel Marchio, illas concedere possunt, secundum eundem Bartol. in authentic. habita. C. ne filius pro patre.

26 Quomodo t̄ autem succurratur illi qui virtute a represaliarum coactus est soluere. dicit Bartolus distinguendum: aut represalia sunt concessa contra officiales, vel iudices, & exactio contra eum sequuta est, qui iustitiam facere negauit. aut sunt concessa generaliter contra quemlibet de ciuitate, & exactio contra alium de populo secuta. Primo casu subdistingue, aut iudex peccauit in faciendō iniustitiam: puta iniquē pronuntiando, aut peccauit simpliciter negligendo. Primo casu ipsi non succurritur contra principalem debitorem, vt notatur in l. si quis dolo. ff. de re iudicata.

27 Secundo t̄ autem casu sibi succurritur. argumen- in l. missi apparitores. in fine. C. de exacto. trib. libro x. vbi verō fuerit exactus alius de populo, tunc ei succurritur contra ipsum debitorem: secundum Iacobum de Arena, per l. secundā in fine. & ibi notat. ff. de verborum obligatio. & ff. de negotijs gestis. l. nam & seruius. & ff. nauar. caupo. stabular. l. licet. §. final. & ff. de his qui deiecer. vel effuder. l. si verō in §. cum autem. & si voluerit petere iste plus quā soluit poterit perere. vt sibi cedantur à creditore actiones ad exemplum conrei & fideius- foris &c. per d. l. licet. in fin.

28 Quintus t̄ modus acquisitionis est ille qui fit per rei traditionem factam ab eo, qui rei dominus est, vt l. traditionibus. C. de pact. & l. traditio. ff. de acquir. rerum domin. & in §. per traditionem. & in §. venditæ. Inst. de rerum diuisio. & hic modus quotidie est in vsu, ideoque uotandus est.

29 Igitur t̄ sciendum est quod non omnis traditio transfert dominium, sed debet habere in se causam ad hoc dispositam: vt l. nunquam nuda. ff. de acquir. rerum dominio. debet etiam res esse talis naturæ, quæ subijci possit alterius dominio: nam si esset res sacra, vel religiosa, aut homo liber, non posset traditio dominij transferre, vt l. in tantum. §. sacra. ff. de rer. diuis. & Instit. eod. §. sacra. & l. liberi. ff. de contrahen. emptio. cum simil.

30 Item t̄ persona quæ tradit debet esse talis status & conditionis, vt habeat ipsius rei liberam alienandi facultatem: nam maritus non potest fundi dotalis dominium in alium transferre, vt ff. de fundo dotali. l. prima. & Institutio quibus alie. licet. in principio. nec tutor rem pupilli. nisi cum magna solennitate: vt in l. magis puro. §. non pascim. ff. de rebus eorum. & l. lex quæ tutores. C. de administratio. tute. & institut. quibus aliena. licet. §. tunc admonendi. nec etiam prælatus rem ecclesiæ sine magna solennitate, vt extra de rebus ecclesi. non alienand. capitul. primo. & secundo. & facit authentica. hoc ius porrectum. C. de sacrosanctis ecclesijs. nec seruus, vel filius rem domini, vel patris sui, vt l. seruus. C. de pac. & l. si seruus. & l. quanto magis. ff. de iureiuran. cum similibus. no.

31 Et aduerte t̄ quod notanter dictum est de traditio-

a Coactus est soluere. & de Alex. cō si. cal. §. in j. colū. in ij. So. Bernar.

b Rem pupilli. Adde q̄ nec decreto iudicis nullam transfertur dominium rei minoris. Et ff. de rebus eor. l. j. Ser. manete. & l. magis puro. §. maneat. eod. titulo.

- a tione rei, quia solus titulus³ regulariter non transfert dominium, nisi sequatur traditio. vt l. si ager. ff. de rei ven. l. quoties. & l. penultim. C. de rei venditio. Fallit in legato, in quo transfertur dominium sine traditione. vt l. a Titio. ff. de furt. & l. cum pater. §. furdo. ff. de legat. ij. & l. final. C. quando dies lega. ced.
- 32 Item ꝑ fallit in hærede. vt nota in dicta l. si ager. & habetur in dicta l. cum hæredes. ff. de acquirend. posses. & in ecclesia. vt l. finali. C. de sacrosanc. eccl. & in alijs certis casibus, de quibus alijs loquemur.
- 33 Ad ꝑ declarationem autem eius, quod de traditione rei diximus, est videndum: quando, & qualiter dicatur res esse tradita, vbi respondetur quod pluribus modis, de quibus plenè no. per gl. & docto. in l. iij. in princip. ff. de acquiren. posses. & in cap. j. de consuet. recti. feud.
- 34 Primo ꝑ dicitur res tradita si introducit in corporalem possessionem, ambulando per ipsam, vt l. si me in vacuam. ff. de acquiren. pos. Secundò si sciente & volente & patiente domino rei, emptor ingressus sit per seipsum in rem. vt l. ij. C. de acquir. possessio. secus est eo inuito, quia tunc vim committeret, vt l. si ex stipulatu. ff. de verborum obligationi. Tertio sibi tradantur sibi clauēs^b portæ domus, vel solarij, vel seruij, in quo res vendita recondata est. vt l. clauibus. ff. de contrahen. emptio.
- Quarto si emptor ponat custodem ad rem ipsam vt l. quarundam. ff. de acquiren. possessio.
- c Quinto si res est in conspectu, & dicat tradens: habeas tibi illam rem vel similia, vt l. prima. §. si iusserim. ff. de acquirenda possessio. Sexto si alienans rem quam possidet, constituat eam rem præcario nomine^d emptoris possidere, vt l. quod meo. ff. de acquirenda possessione. & l. interdum. eodem titulo. & in capitulo cum venissent. in fine. extra de restitutione spoliatorum. cum similibus. Septimò, si alienans tradat emptori instrumentum præcedentis acquisitionis ipsius rei, vt l. prima. C. de donatio.
- c Octauò si alienator retineat vsum fructu rei alienate. vt l. quisquis. C. de donatio.
- 45 Vltèrius ꝑ queritur, si aliquis vendit castrum cum eius territorio, an per apprehensionem castri videatur quæ sit possessio territorij. Distingue tres casus pro pleniori omnium doctrina. Aliquando quis vendit castrum modo prædicto. Aliquando quis vendit plures fundos separatos, & sequitur apprehensio vnus, an vno apprehenso videatur quæ sit possessio cæterorum, aliquando quis vendit vnum solum fundum, & secuta est apprehensio partis, an videatur quæ sit possessio cæterarum partiū? Et mo casu vbi quis castrum vendit, dic quod per apprehensionem castri queritur possessio etiam territorij: scilicet argu. in l. Caius. ff. de legatis ij. & in l. Caia. & in l. patronus. & in l. Titia testamento. ff. de legat. iij. Pro quo facit quod not. Innoc. in capi. in literis. extra de restitu. spolia. & sequitur Bartol. in d. l. ij. & adde quod not. Innocent. in capitu. dilectus. extra de cap mo. & ipse Bartolus in l. ij. in prin. & in §. si quis. de aqua pluuiæ arcend. Nam & si princeps douet castrum, videtur concessisse iurisdictionem
- a Solus istulus. Not. quod ibi processit titulus & reperitur habens titulus possidere præsumitur vigore tituli præambuli. gloss. & doct. in l. quadam mulier. de rei vend. & in l. ij. C. de acquiren. possess. Et not. quod dominum etiam potest probari per inducia, Bari. pulchre in l. Celsus. ff. de successio. Bald. clare, & Ang. sequitur in l. iudicia. C. de rei ven. Sibi dicunt quod nõ solum per instrumentum, sed etiam per alia indicia potest probari dominium unde infert Bul. quod si pater tenuerit rem aliam quam & decepsit, & ego successor possideo illam rem, ita quod probatur possessio decem ann. mei & patris. probatur dominium etiam nõ apparente de titulo patris mei amplius ibi Ang. q. si habeo titulum & reperior in possessione, & præsumitur possessio mihi tradita per titulum præcedentem. Et d. l. quadam mulier. & ideo ex hoc factis indicat dominium Et obtinere possunt in rei vendi. d. l. inducia per Bal. in iij. q. facit quod not. ipse Bald. in rub. extra de præscr. in iij. col. & Bar. in d. l. Celsus. maxime in ser. pone pater tuus emit fund. m. Et adde an quis præsumitur vigore tituli possidere, & si processit titulus. Alex. consil. lxx. & iij. & qualiter probetur dominium per Ro. consil. cccxij. Alex. consil. iij. lib. ij. per Fri. de Arc. consil. cclix. Ber.
- b Sibi clauēs. Adde quod si tradantur ab eo qui non potest de re solus disponere, quod possessio non transfertur. Et per Old. consil. cccix.
- c In conspectu. Adde an per illa Serbu dedit, tradidit, præsumatur res fuisse in conspectu. Oldra. consil. cccxij. Ro. consil. cccix. Ber.
- d Præcario nomine. Adde quando per constitutum transferatur possessio. Sid. Alexand. consilio. lxxxij. ij. Sola. & consilio. xx. & iij. q. Sola. per Oldra. consil. cccix. & de hoc plenè sunt membrana. & vide Mat. no. f. is fo. xxx. & xxxj. Bern.
- c Vsum fructum. Adde Oldra. consil. cccxij. supra allegato Ber.
- f Etiam territorij. Adde latè videndum per Rom. consil. cccclij. & vide quod soluit Old. consil. cclij.
- g Vacua. Adde quot modis possessio dici possit vacua. Old. consil. cccxj.
- h Ad prescriptionem. Adde quod ad prescriptionem facta possessio non sufficit. gl. quam Ro. dicit singulariter. in c. sine possessione. de regu. iur. libro vj. Ber. not. quod do-

minium queritur, licet possessio non sit vacua. *Si l. si fin d. i. ff. de donationib.*

a *Solo cedat. Adde singulariter notandum, quod hoc est de iure naturali gentium, ut hic dicitur. Et per principem tolli non potest et dicit Roma. in sing. suis. fol. xi. alleg. l. qui domum. ff. ad leg. A. quis. Ber.*

b *Pertinere. Adde Ro. consil. cxij. Simul proponi. Adde Alex. consil. xcij. iij. Solu. et co. xxi. Solu. a. et ccxij. q. 37. Versu. Ber.*

c *Contraria. Adde ang. consil. lxxij. Ber.*

d *Etiam stile. Adde an statutu faciens mentionem de domusio co prebendat stile. Frac. de are con. xxix. Ber.*

e *Decipiuntur adde et dendum Spe. in titulu de actionis. et j. j. Versu. iij. not. Ber.*

f *not. Iacobus Butrigar. & Salice. in l. ij. C. de acquirenda possessione. conuertuntur enim haec inter se: vt l. cum qui. in princip. ff. de publicianis.*

not. Iacobus Butrigar. & Salice. in l. ij. C. de acquirenda possessione. conuertuntur enim haec inter se: vt l. cum qui. in princip. ff. de publicianis. Sextus modus additur per quem dominium quaeritur videlicet per plationem vel aedificationem: vt in §. cum in suo Institu. de rerum diuisti. & l. si quis sciens. C. de rei vendicati. vnde versus.

Quaequid plantatur feritur vel adificatur.

Omne solo cedat radices si tamē egit.

Denuo sciendum est quod ex verbis in praesenti libello positis, quibus dicitur iure dominij, vel quasi, demonstratur qualitas & essentia propositionis actionis ad quam verbum pertinet: hic insertum refertur, & restringitur, cum tamen de se latius pateat vt haberetur in l. verbum, pertinere. ff. de verborum significatione. vnde ex ea parte qua dicitur iure dominij, intelligitur proponi, & in libello deduci directum dominium vel vtile, & per consequens rei veditio, quae soli domino datur vt l. in re. in principio. ff. de rei vendicatione. Et alia autem parte, quae subiungitur, vel quasi, intelligitur proponi quasi dominium: & sic actio publiciana, quae datur quasi domino. vt l. prima ff. de publiciana. in rem actio. & Instituta. de actionibus. §. sed istae ver. aliae autem.

Ex quibus patet quod dominium, & quasi dominium possunt simul proponi in eodem libello in modum agendi. Super quo licet haecenus fuerit dubitatio, tamen hodie firmatum est vt haberetur & notatur in c. abbate sanē. extra de re iudicata. libro vj. & per gloss. & doctores in dicto §. sed istae. & per Dylum in capitulo nullus pluribus extra de regulis iur. libro vj. & hoc verum, sit vtrunque proponitur distinctiue, vt hic. Secus autem si copulatiue proponatur, puta dico tale rem ad me pertinere iure dominij vel quasi: tunc enim libellus non procedere tanquam contraria manifeste in se continens. argumen. in l. j. C. de fur. & l. vbi repugnantia. ff. de regu. iur. quod clare tenet Ioan. Andr. & Archid. in dicto c. abbate sanē. & glo. in d. §. sed istae.

39 Sed tunc pone quod actor solum proponat ius dominij simpliciter, dicendo rem ad eum pertinere iure dominij. quaeritur quare dominium videtur esse propositum, cum, vt supra dixi duplex est dominium scilicet vtile & directum. Dicunt quidam quod solum directum, quia dominium simpliciter prolatum refertur ad directum. vt l. final. & ibi not. per gloss. ff. si ager vecti. In contrarium videtur, quod etiam vtile quod firmat gloss. dicto §. sed istae. & Bartolus & Cynus in l. si mater. §. eadem. ff. de exceptio. rei iudicatae & hoc verius per illum §. & per tex. in l. si possessori. §. item si iurauero. ff. de iure iur.

c *Quid tamen si actor proponat ius quasi dominij, videlicet publicianam: & tam actor quam reus probant de titulo proprio, & traditione rei, quis obtinere debet cum vterque sit in pari causa distinguere, vt haberetur in tex. gloss. in l. siue autem. §. si duobus. ff. de publi.*

40 *Sed tunc quare, iste agens qui proponit distinctiue simul ius dominij, vel quasi: an poterit vtrumque simul prosequi, & super vtroque probationes & capitula simul facere. Quedam gloss. in dicto §. sed istae tenet quod non. & idem Archidiano. & Ioannes Andre. in dicto capitulo. Abbate sanē. & Bartol. in dicta l. actiones quasi vtrunque prosequendo, videtur sibi contrarius.*

41 *Quid tamen si prosecutus est causam dominij tantum, & feratur superinde sententia absolutoria simpliciter, an obstabit exceptio rei iudicatae: si velit intentare & prosequi ius quasi dominij per se in alio iudicio? Videtur quod sic: quia sententia simpliciter lata, videtur referri ad omnes causas in libello contentas, vt not. gloss. in l. hoc enim in principio. ff. de excusatione tutorum. In contrarium tenet Archidiano. & Ioan. Andre. in d. capitulo. abbate sanē. Idem sequitur gloss. in d. §. sed istae. & Bartol. in d. l. actiones. pro qua opin. facit l. minor. §. feruus. ff. de euictio. & est ratio, quia sententia debet referri, & restringi ad prosecuta tantum vt in l. licet, & ibi not. C. de iud. & l. si de certa. & quod not. in l. sub praetextu. C. de tranfact. Ex praemissis sequitur quod si iste actor capitulauit prout communiter fieri solet quod tale rem emit a tali, & quod ipsam possedit spacio. x. xx. xxx. vel xl. annor. & non probet nisi possessionem triennem & titulum, & traditionem, quod nihilominus reus debet absolui.*

42 *Ratio est, quia talia capitula referuntur & respectum habent ad dominium saltem vtile, & sic ad rei vendic. vnde quia ex forma processus apparet quod prosecutus est ius dominij, licet pber in quasi dominio, & sic in publiciana, vel praescriptione tamen debet succumbere, & reus est absoluendus quia super vtroque non potest fieri prosecutio, vt dictum est, quod est notandum. quia multi decipiuntur*

43 *in hoc. Nunc autem quaeritur, quid si libellus sit conceptus generaliter nulla causa expressa, vt per totalem rem, quam dico ad me pertinere, an procedat iste libellus. Videtur quod non, quia verbum, pertinere, latissimum est & aptum referri ad omnem actionem tam personalem quam realem, vt l. verbum, pertinet. ff. de verbo. signifi. & generalitas parte*

tas parit obscuritatem. vt l. fidei. in prin ff de iure
fisc. vnde sequitur, quod reus non redditur ex hac
forma libelli certus an cedat, vel contendant quod
esse debet, vt l. j. post princip. ff. de eden.

44 Tu dic ꝑ quod procedit talis libellus & videtur
actor deduxisse omne ius suum vndecunque, &
qualitercunque sibi competens. vt l. si mater. §. ca-
dem. & l. & an eadē §. actiones. ff. de except. rei iud.
& hanc partem tenet glo. in l. j. in prin. ff. de edend.
& videtur text in c. abbate sanē. & ibi idem sequit-
ur Io. And. Archid. & Spe. in ti de causa pos. & pro-
prie. §. sequitur Puto tamen quod reus possit pete-
re ab actore causam proximam exprimi. nam ver-
bum pertinere, potest habere relationem eam ad
personalem actionem quam ad realem, vt dictum
est. sed non possit petere exprimi specialem domi-
nij titulum vt nota. gloss in d. l. si mater vers. deni-
que. quod etiam sequitur glo. & Archid in d. c. ab-
bate sanē licet reus petendo in actione reali titu-
lum specialem exprimi, suum pedem percutiat cum
ligone, vt ait Bul. secundum quod refert Cyn. in l.
edita. C. de edendo. & eodem modo admittitur peti-
tio generalis in actionibus personalibus, vt si dicat
peto à te decem in quibus est mihi obligatus. vt l.
si. C. de ann. excc. licet reus possit petere specialem
& remotam causam exprimi. vt not. in d. c. abbate
sanē & in c. infra de lib. obl. & in iuribus. §. allegat.

45 Queritur ꝑ ergo si reus petat causam exprimi, que
erit illa causa, quæ erat necessario exprimenda, cum
§. dixerim cuiuscunque actionis duplicem esse cau-
sam scilicet proximam & remotam. Dic latius quã
§. dixerim circa prin. huius libelli, quod si quidem li-
bellus offertur in actione personali tunc vtraque
causa est exprimēda scilicet proxima & remota vel
faltē remota quoniã per eius expressionē infertur
ad causam proximam. quod verum est, vbi agitur
contra eum qui cōtraxit vel ius in heredem. arg. l.
consensu. & l. obligamur. ff. de act. & oblig. secus si
agatur contra eum quia tunc puto vtranque cau-
sam exprimendam arg. l. sin ff. pro suo. cum simili.

46 Si verò ꝑ libellus offertur actione reali tunc con-
siderandum est, quia aut actio reali proponitur pro
dominio vtili vel directo, pro quasi dominio, aut
pro alio iure separato. primo casu sufficit expressio
causæ proximæ scilicet dominij puta dicendo, peto
istam rem iure dominij. Secundo casu requiritur
expressio causæ remotæ, videlicet tituli, siue contra-
ctus, vt dicitur in actione personali. cum eadem sit
ratio nam ex pluribus causis competit publiciana.
vt l. j. in fin. cum l. sequen. ff. de publi. Tertiò autem
casu verbi gratia, agitur quasi seruiana, vel hypo-
thecaria, quæ realis est, vt Insti. de actio §. item ser-
uiana. tunc exigitur expressio causæ remotæ & sic
idem est quod in acti. personali ex paritate ratio-
nis quia pignus potest constitui ex pluribus causis
vt C. si ob chyrogra. pen. l. cum similibus. Idem di-
co in confessoria & negatoria, quæ competunt pro
seruitute, eadem ratione. vt l. quarta. ff. de vsu-
fruc. & l. Lucio. ff. de aqua quoti. & xsti. & l. in con-

47 cedendo ff. de aqua plu. arc. Quid ꝑ autem dices de
actione mixta puta, petitione hæreditatis. dic idem

quod in reali actione quæ pro domi-
nio competit vt superius dictum est,
cu non possit quis esse hæres, in soli-
dum nisi ex vna causa. vt l. si mater
& l. ex sextante. ff. de exce. rei iudi. ꝑ
actione autem personali in rem scri-
pta dicam idem quod in merè pe-
sonali per eandem rationē, quia ex plu-
ribus causis quid deberi potest Sed

48 quid ꝑ dices, si dicat actor in libello
a talem rē ad se pertinere pleno iure ꝑ
dic quod hæc verba pleno iure de-
notant ius dominij in libello expri-
mi & proponi, vt probatur in l. Titia
ff. de au. & arg. leg. l. si Titio. ff. de vsu
fruct. & l. pater de serui. & l. si tibi. ff.
qui. mo. v. usufru. amit. & in c. quæ re-
lam extra de elec. & l. generaliter. in
fi. ff. qui & à quib. ap. li. & c. cū inter-
extra de rei u. & ibi per Inn. & adde
q. no. in d. l. si mater. & l. & an eadē.
§. actionē. ff. de exce. rei iu per Bart.

49 Et not. ꝑ quod si pendente iudicio in
actione reali generaliter ꝑposita su-
perueniat ius actori, quod non com-
petebat tēpore libelli oblari, quod
procedet nihilominus iudiciū. Et in-
cludetur hoc tale ius sub ipsa gene-
rali petitione. vt d. c. abbate sanē. de
quo iure superueniente iudicio pende-
nte. no. per gl. & doct. in l. no ꝑ-
test. ff. de iud. & in d. §. actiones. in a-
ctione aut personali generaliter ꝑ-
posita superueniens noua causa seu
nouū ius, iudicio pēdente, non clau-
detur in ipsa generali petitione. quia
hæc actio personalis determinationē
habet certi loci & tēporis, quo cele-
bratus fuit contractus secūdu Bart.

50 vbi. §. Tractauimus ꝑ hucusq; certos
casus quibus dominij directū ꝑritur
de iure gētū, quibusdā questionibus
applicatis. Nūc aut cōnumerabimus
certos alios casus quibus directū do-
minium queritur iure ciuili, qui sunt
videlicet per successionem, per arro-
gationē, per religiōis ingressum, per
vsucapionem, & per sententiã iudicis.

51 Capiō ꝑ primū modū acquirēdi, qui
ꝑ successionē iducitur, q duplex est.
Nā vel qs succedit ex testamēto, vel
ab intest. vt patet. si. & C. & Insti. de
hæ. instit. ꝑ totū. & C. & ff. de suis &
le. ꝑ totū. & Inst. de hære. ab intest. ꝑ
tot. Aut ergo quæritur de succes-
sione ex testamento, & per hūc modū
queritur dominij de iure ciuili, quia
eius causa est à iure ciuili. introducta
scilicet factio & ordinatio testamēti
vt Insti. de test. post princ. & in l.
testamēti factio. ff. de test. Aut qua-

*Pleno iure.
Adde quod
important
hac verba
Franci. de
A. et. consi.
cl. si. Ro. iō-
fil. lxxv. Ol-
dra. cccx-
iiij. Ber.
b. Includetur.
Adde quod
alleg. Oldr.
consi. cxcix.
Ber.*

a Corpora apprehendatur. Adde quod ideo et plurimum in civitatibus sunt floruta quod possessio definiti continetur in hæredem: de quorum Sigore vide per Ale. confi. lxxxij. ij. libro. per Bald. confi. c. xij. Ber. No. de ingressu monasterij. Not. casus quibus directum dominiõ

quaritur in re civili. Nota de arrogatione & adoptione.

b Profitendo regulã. Adde oportere quod & regula sit approbata, & quod profiteatur in manibus habentis potestatem recipere

de profissionem iuxta no. per Cal. confi. lxxxij. & xxxij. & xxxij. de regul. per Lupum al-

le. lxxxix. & Abb. confi. c. xij. y. Columine Ber.

c Forma profissionis. Adde quod simplex sit profissio et qualiter fiat domini. Cardin. confi. lxxxij. Bert.

d Quasi domini Adde Are. confi. lxxxix. Ber.

e Transiit possessio. Adde Oldrad. confi. cclxx. Sij. Ber.

ritur de successione ab intestato, & tunc puro quod hic modus querendi dominium fuerit à iure gentium introductus. iuxta illud. Si filius, ergo hæres. ad quod facit quod habet in §. sui. Inst. de hæred. quali. & differ. & §. j. Insti. de hæred. quæ ab intest. & ff. de lib. & posth. l. in suis. & l. cum ratio. in princip. ff. de bo. dã. unde iste modus congrue potest adaptari cum alijs præcedentibus modis, quibus dictum est dominium queri de iure gentium. sed licet per successione dominium queratur, non tamen possessio queritur, nisi corpore apprehendatur. vt l. cum hæredes. ff. de acqui. rend. pos. nec huic repugnat quod de possessione dicitur in l. cum miles ff. ex quib. caus. ma. quia ibi loquitur quod ad complendam prescriptionem vel usucapionem iam ceptã, in quo casu fingitur possessio continuari in hæredem, secus autem quo ad alia.

52 Secundus et modus à iure civili introductus querendi dominium directum est per arrogationem, vel adoptionem, de quo loquitur Instit. de acqui. per arro. per totum, & in l. cum in adoptiuis. C. de adoptionibus.

53 Est autem et arrogatio vel adoptio actus quidam legitimus per quem quis efficitur filius qui secundum naturam non erat. vt in dictis iuribus comprobatur. Arrogatio autem fit de eo qui est sui iuris, sed adoptio fit de eo, qui est in alterius potestate, vt in l. j. & ij. ff. de adopt. & in d. l. cum in adoptiuis. cum similibus. † Non tamen credas, quod quilibet persona possit sibi in filium aliquem arrogare, vel adoptare, nec quilibet possit adoptari vel arrogari. Vñ de hoc vide quod habetur in l. j. in fi. & in l. si pater. §. finali & l. nec ei permittitur, cum simi. ff. de adoptio. & quod not Azo in summa. C. de adoptioni Exigitur enim causã cognitio hinc inde, maxime in authoritate præstanda. nam arrogatio fit principis solius auctoritate. vt l. ij. in prin. ff. de adopt. adoptio verò fit auctoritate cuiuscumque inferioris magistratus habentis merum & mixtum imperium. vt l. j. C. de adopt. facit Inst. de adop. in principi. & Institut. quibus modis testa. infirm.

55 in prin. Per quæ et patet, quod multæ arrogationes & adoptiones quæ fiunt in Monteferrato & Pedemontium nullius sunt momenti, quia in eis non interuenit debita causã cognitio, nec superioris auctoritas: facta autem arrogatione vel adoptione, transibant olim omnia eius bona pleno iure in patrem arrogatorem, vt l. si pater. in prin. ff. de adopt. hodie autem in filium arrogatum transeunt, quoad usum fructum tantum. ad similitudinem filij naturalis, vt Inst. de acqui. per arro. post princ. In filio vero adoptato per extraneam personam nihil transfit, nec bona nec persona. vt d. l. cum in adoptiuis, & in d. §. sed hodie. Instit. de adopt. & quia iste modus multum non est in usu & rarissimè de facto contingere vidi, ideo non profuor. Tertius et est modus acquisitionis, qui consumpsit, & quotidie consumit statum laicorum, per ingressum religionis. vt in auth. ingressi. C. de sacrosan. ecc. & in auth. si qua mulier. eo. ti. & in auth. de mona. §. illud. facit c. fin. extra de succ. ab inte. & in c. cum ad monasterium. extra de sta. mo. xix. q. iij. com. quia ingrediens. & in c. si qua mulier cum si. Quod inteligo verum quando ingressus fit solenniter cum proposito renuntiandi seculo & profitendo regulam: quia non habitus sed professio facit monachum, vt in d. c. porrectum. extra de regula. & transeuntibus ad religio. & in c. consuluit. extra qui cleri. vel vouent.

56 cum si. Forma et autem profissionis est, vt cancellatis manibus in præsentia abbatis, vel alterius monachi dicat, profiteor me velle seruire regulam istã totis temporibus vitæ meæ, vt in ca. vidua. xx. q. j. & deinde ponatur sibi vestis monachalis, vt not. d. ca. porrectum. acquiritur autem isto casu ecclesiæ ipsius iure omnium bonorum plenum dominium sine alia traditione fauore ecclesiæ. vt l. si. C. de sacrosan. ecc. & in dicta authent. ingressi. cum simili. Non idem est dicendum in quasi dominio, pro quo datur publiciana imo in eo requiritur traditio in ecclesia, sicut in priuato, vt tenet Specu. in tit. de emphyteus. §. nunc aliqua. vers. lxxvij. quia lex scripta in dominio non debet extendi ad quasi dominium. d. argu. l. si vero. §. de viro. ff. soluto matrimonio.

57 Quid et autem dices in possessione, an transibit in ecclesiam sine apprehensione. gloss. in dicta l. finali. C. de sacrosanctis ecclesijs: tenet quod non alibi gloss. Ioannes in dicto cap. si qua mulier. xix. quæsti. ij. tenet quod sic. Tu autem pro concordia distinguere sic. Aut res alienatur in ecclesiam per dedicationem, seu professionem, & tunc transibit possessio in ecclesiam sine traditione, vel apprehensione: ita loquitur gloss. in dicto cap. si qua mulier aut res alienatur alio titulo, puta donatione vel venditione & tunc licet transcat dominium, tamen non transibit possessio: & ita procedit glossa. l. finali. C. de sacrosanctis ecclesijs.

58 Præmissa et autem quæ dicta sunt, intellige vera de ingrediente religionem aliquam, in qua non potest habere quis proprium in singulari, sed solum in communi, vt sunt, regulariter monachi: secus si ingrederetur ecclesiam, in qua possit habere proprium in communi & in singulari, vt sunt

cano

canonici, & presbiteri seculares: quia tunc nō trāf-
 50 irer dominium in ipsam ecclesiam, sed adhuc rema-
 net penes ingredientem, vt in l. sacrosanctas. & in
 authent. presbyteros. C. de episcopis & clericis. Et
 facit. xij. questio. j. capi. sicut manifesta. & xij. questio.
 iij. capi. j. & ij. & extra de pecu. cle. capitu. primo. &
 in c. inquirente.

60 Sed † quid si aliquis ingreditur solemniter religio-
 nem monachalem hac protestatione hoc pacto, &
 conuentione quōd eius bona nō acquirantur mona-
 51 sterio, sed sibi pleno iure remaneāt: quaritur an in-
 gressus vitietur † seu sola retentio bonorum, & an
 vtrumque: Et certē quantum ad bona pertinet, cla-
 rum est quōd non valet bonorum retentio, sed vi-
 tiatur omnino, quia est contra substantiam mona-
 chatus, vt in c. cum ad monasteriū. extra de sta. mo.

61 Relinquitur † ergo sola dubitatio circa personam
 an ingressus ex hoc vitietur, super quo variæ sunt
 opinio. glo. & docto. vt ibi refert Cyn. & Iaco. But. in
 d. authent. ingressi. C. de sacrosan. eccle. & tangitur
 istud dubium in glo. d. authent. ingressi & in glo. l.
 per seruum in fin. ff. de vsu. & habit. & in c. fi. extra
 de condi. app. & in c. insinuante. extra qui cle. vel vo
 & ibi per Inn. & Io. Andr. Conclufiū autem sic di-
 cendum est: quod aut retentio bonorum in condi-
 62 tione fit quōd ad ipsum ingressum, verbi gratia, de-
 dico me si mihi liceat retinere bona mea, aut in sola
 conuentione seu exceptione, vt puta, dedico me sine
 meis, vel quōd mihi licitum sit mea possidere.

62 Primo casu vitiatur ingressus, quia actus istius in-
 gressus magis sapit naturam contractus inter viuos
 quā vltimæ voluntatis. Ideo que conditio ista tā
 quā impossibilis de iure, vitiat ingressum, sicut
 contractum, vt l. non solum ff. de actio. & obliga. &
 in §. si impossibilis Instituta. de inuti stipulatio & ita
 intelligitur glo. Inno. cap. prazallegat.

63 Secundo casu subdistinguitur: aut fit ista dedu-
 ctio bonorum incontinenti simul cum ingressu, &
 adhuc ingressus, vitiat, quasi talis ingressus con-
 tineat in se repugnantiam, cum talis retentio bo-
 norum sit cōtra substantiam ipsius ingressus, vt su-
 pra dictum est, vt fit ex interuallo, & tunc tenet in-
 gressus, & retentio vitiat. Facit pro hac distinctio-
 64 ne text. in l. j. §. j. ff. si vsusfructus peta. & l. iij. §. si
 loci. ff. de adimen lega. & l. per seruum, in fin. de vsu
 & habita. Quid † autem dicemus si ingressus vitie-
 tur propter vxorationem, an vitiaabitur dedicatio
 bonorum: vt ecce quidam habeas vxorem sine vo-
 luntate vxoris dedicauit se, & sua bona. vxor repe-
 tit virum, quōd facere potuit, vt in cap. quidam. &
 in ca. sanē. cum simi. extra de conuer. coniug. vnde
 ingressus remanet vitiat, sed dubiū est an bona
 restituētur ipsi viro, vel manebunt apud monaste-
 65 rium: Ista questio est multū reuoluta tam apud an-
 tiquos quā apud modernos, vt refert Cy. in d. authent.
 ingressi. & diuersimodē distinguitur. Pro † cuius ta-
 men absolutionē dic secundum sanam & equiorem
 opinionem, Aut ingrediens errauit putans in-
 gressum tenere, aut sciuit ingressum non tenere. Primo
 casu bona sibi restituētur tanquā in eis vitietur de-
 dicatio, & sit ratio, quā cū ipm monasteriū succedere

a Vitietur. Adde qua posui in auth. ingressi. in apostol. ad
 Bart. in impres. de tortis. Et quando monachus possit ha-
 bere proprium, Side per Cal. consi. ij. de regula. Ber.

b Fratribus gaudentibus. No. quod milites gaudentes non
 gaudent clericorum priuilegijs. Et ideo tenetur ad col-
 lectas Et l.

debeat in istis bonis tanquā filius, vt
 in auth. nisi rogati. C. ad Trebel. quā
 filius non est habiturus propter dese-
 ctum ingressus, meritō sequitur q̄
 collata in ipsum monasteriū tanquā
 filium, quem filiū esse credebat, qui
 non est, reuocatur, vt l. si pater. C. de
 hær. insti. & l. eam quam. C. de fidei-

66 com. Secundō † verō casu, quando
 sciebat ingressum non tenere, & tūc
 subdistinguitur, quia aut bona sunt
 dedicata sub conditione expressa, si
 ingressus teneat, & tunc vitiat in-
 gressus consequenter vitiat dedica-
 tio bonorum, tanquam conditio-
 ne defecta. ar. l. si militem. C. de condi-
 ctio. ob cau. cum si. aut. sunt dedica-
 ta purē & simpliciter, tacite vel ex-
 pressē, & tunc non vitiat dedicator
 bonorum, nec fit eorum restitutio.
 quasi videatur ille iactare & donare.
 ar. l. j. ff. de condi. indeb. & l. cuius per
 errorem. ff. de regul. iur. Sunt tamen
 aliqui, qui voluerunt hoc casu aliter
 distinguere dicendo, aut bona fuerūt
 dedicata expressē, aut tacite: recur-
 rit ad illam viam brocardicam, an
 vitiat expresso, vitietur tacitum, de
 quo notat. per Cyn. & alios docto. in
 d. authent. ingressi. & l. item sic. §. qui
 habet. ff. de seruit. rustic. prædio. tene-

67 primam opinio. Sed † circa prædicta
 quaritur, quid iuris de conuersis, qui
 assument habitum simplicem con-
 uerforum, & vxores retinent, & bo-
 na, vt benignius, & fratribus gaudē-
 68 tibus. b an gaudent priuilegio fori
 cum clericis. Dic breuiter q̄ tales nō
 sunt religiosi, sed solū eximuntur à
 iurisdictione seculari, vt habetur. &
 no. in cle. j. de reli. do. & xij. q. j. c. duo
 sunt genera. & no. per Bar. in l. pc. §.
 si ff. de iure immu. & per Io. Andr. in
 cle. cum ex eo. in prin. extra. de sent.

68 excom. Habes † ergo ex præmissis
 vnum amplum ecclesiarum priuile-
 gium, quod habuit & habet cōsum-
 re statum laicorum. Sunt etiam alia
 multa ecclesiarū priuilegia à stultis

lectas Et l.
 circa finem
 ff. de mune.
 Et bon. ita
 Barto. C. de
 resta. mil. l.
 idem. Spec.
 tit. de statu
 mona. quod
 illi quis exer-
 cent aliquā
 Hospitala-
 riam. Et ha-
 bēt propriū
 Et de Saxo.
 non defen-
 di ab eccle-
 sia tanquā
 persona ec-
 clesiastica
 nisi de epi-
 scopi autho-
 ritate sint
 recepti, q̄
 imo rector
 hospitalis sit
 persona ec-
 clesiastica
 tenet Spee.
 in d. tit. Ser.
 xxx. §. j. Et
 si gaudent
 priuilegio
 clericali. x-
 x. §. j. q̄. j.
 Et text. xj.
 q. j. l. iud. ex
 tra de sen.
 excom. c. pa-
 rochianos.
 xij. q̄. duo
 sunt. Et c.
 quisquis. x-
 c. §. j. q̄. iij.
 alb. ga. x. §. j.
 q. iij. in glo.
 ord. in Ser-
 bo ecclesi-
 sticus tenet
 ad sum. i. 4

dicem ecclesiasticum toto processu formato cōtra ipsū
 est remittendus. Et c. si iudex laicus de senten. excom-
 municat. libr. §. j. nec potest reuenter sine p̄na ca-
 nonis ipsum retinere Et c. Adde an bigamis Et assumēt. 25

aliquem habitum conueniant prius lego clericali. An. ro. de Bur. consil. xix. Cal. consil. 2. de iudi. d. Car. consil. xij. Ber.

Imperatoribus eis collata. vt patet. in titulo de sacrosanctis ecclesijs. & in titulo extra de immun. eccle. per qua destructus est. Aratus Imperator inter qua est secundum aliquos, vt ecclesia non teneatur ad expensas murorum ciuitatis, quanquam teneatur ad refectionem pontium & viarum, vt nota in l. ad instructiones. C. de sac. sanct. eccle. & in c. fin. extra de immu. eccle. quod est falsum. Imò etiã teneatur ad expensas murorũ, maxime si muri fiant potius ad necessita-

72 † autem casu sententia transfert dominium propter rei iudicata necessitate, qui auctoritatem. vt l. ij. in fin. ff. ex nox. causa agatur. & l. & generaliter. & l. qui ex pluribus. ff. de noxalib. & not. per gl. Institut. de offi. iudi. §. final. & leg. Pomponius. §. si iustu. & ibi per Bartol. ff. de acquiren. possessio. cum similib. pro quo optime facit. tex. in l. at si quis. §. j. ibi, & dominium habet & c. ff. de religio. sum. f. uue. Dicam de hoc infra in rubrica. de forma sententiarum diffinitiuarum.

E P I T O M E.

a tem, quam ad ornatum^a, vt probatur per text. in d. l. ad portus C. de oper. publ. quã sententiã sequitur Iac. But. in dicta l. ad instructiones. Et pro hac opinio facit, quia ecclesia teneatur ad expensas custodiae ciuitatis. vt in c. ij. extra de immu. eccle. ergo eodem modo ad expensas murorũ, que fiunt 69 ppter custodiã eius. Quartus † subiicitur modus acquisitionis per vsucapionem. Est autem vsucapio acquisitio domini per legitimi tituli interuentum & possessionis continuacionem spacio & tẽpore à lege diffinito. vt probatur & nota in l. vsucapio. ff. de vsucapionib. Et notanter † dixi per vsucapionem quaeritur directũ. vt l. traditionibus. C. de pac. ad differentia prescriptionis longi, vel longissimi temporis. nam per illam non quaeritur dominium directum sed vile tantũ, vt supra dixi. & probatur in l. si quis emptionibus. §. sed & si quis. C. de prescriptionib. xxx. vel xl. annor. & no. per gloss. & docto. in d. l. vsucapio. Circa quem modũ acquisitionis de pluribus esset videndum. de quibus vide quod scripsi. 7. circa responsonem libelli in glossa. super 71 verb. prescriptionis. Quibus † modus sub infertur, qui fit per sententiã b iudicis, circa quem modum sic est distinguendum: aut sententia fertur in actione reali, aut personali. Primò casu per sententiam non transfertur dominiũ: quia iudex simpliciter declarat, cuius est dominium. vt lex diuerso. ff. de rei vendi. non autem agit disponere, vel dominium de vno in alium transferre: meritò vltra eius intentionem sententia non operatur. l. nõ omnis. ff. de certum petatur. l. si cum argentum. in princip. & l. si ex testamento. in fin. ff. de exception. rei iudicat. & hoc sequitur gloss. in l. inter officium. ff. de rei vendicatio. licet alij contra. vt plenè not. Cyn. in l. j. C. communia vtri. iudic. Secundo

a Quam ad ornatum. Adde Si. dedm. Cal. consil. ij. de censib. & An. ha. consil. xi. Ber.

b Sententiam iudi. is. Ad. de Alexan. consil. lxxx. §. j. no.

- 1 Titulus legitimus quis dicatur?
- 2 Contractus redditur nullus tribus modis principaliter.
- 3 Contractus ratione defectus forma multipliciter efficiatur inutilis. & nu. 4. & 5.
- 4 Contractus inutilis redditur ratione defectus personarum contrahentium, quod pluribus modis contingit.
- 5 Infans regulariter nec contrahere, nec obligari potest, duobus casibus exceptis.
- 6 Maior infante an contrahere, & obligari possit?
- 7 Soli tutoris auctoritas non sufficit, ut contractus teneat in alienatione rei immobilis impuberis: sed exigitur decretum & auctoritas iudicis.
- 8 Pupillus, & minor laicus in contractu alienationis rei sue immobilis quantumcumque solemniter facta, potest restitui in integrum, & nu. 11.
- 9 Contractus filij familias quando sit validus, & quidò inutilis? & nu. 14.
- 10 Seruus contrahens cum extraneo, an ex eo contractu obligetur, & contractus teneat?
- 11 Dominus an obligetur ex contractu per seruum cum extraneo gesto.
- 12 Contractus per mutuum, aut surdum gestus, an teneat. & nu. 18.
- 13 Contractus per furiosum sint iudi. is. ac curatoris auctoritate gestus: non tenet ipso iure.
- 14 Furiosus an per seipsum acquirere possit.
- 15 Qua dicuntur in iure de furioso intelligenda sunt lacum per omnia habent in mente captio. Et quis dicatur mente captus?
- 16 Furiosus & prodigus à iure equiparantur.
- 17 Persona aliquando à lege prohibetur contrahere, aliquando ab homine.
- 18 Forensis, qui prohibetur à lege municipalis, siue statuto emere, aut contrahere, an ex successione prohibetur acquirere? Idem quaeritur de muliere, & filiofamilias & nu. 24.
- 19 Statutum in sua ciuitate tanta est potestatis, quanta est ipsa lex communis in suo vniuerso.
- 20 Qui prohibeantur de iure communis, siue per legem contrahere.
- 21 Medicus an possit contrahere cum suo infirmo aduocatus cum clientulo, haeres super re hereditaria.
- 22 Dominium rei tradita ex contractu inutili an transferatur?

- 29 Iudex per sententiã potest prohibere personam ne contrahat.
- 30 Arbitrè an per sententiam possit prohibere personam, ne contrahat?
- 31 Contractus factus contra voluntatem testatoris, an valeat? & nu. 32.
- 32 Illi quorum causa testator prohibuit fieri alienationem, si eadem alienationis consentiant an teneat?
- 34 Nepotes testatoris an poterunt revocare alienationem per eorum patrem factam contra voluntatem dicti testatoris?
- 35 Persona, quarum gratia prohibitio alienationis facta est, an poterunt inter se inuicem &na alteri alienare?
- 36 Persona prohibita contrahere inter vivos, si contra faciat an tenebit contractus?
- 37 Qualiter succurratur illi qui pactus est rem non alienari, contra ipsum alienantem?
- 38 Ad impendendam dominij translationem, potentius operatur prohibitio testatoris quam contrahentis.
- 39 Modus an possit dari per quem in contractu possit impedi dari dominij translatio?
- 40 Qua persona prohibentur alienare ratione delicti.
- 41 Hæreticus an possit contrahere, vendere, & alio modo alienare?
- 42 Excommunicatus ab omni administratione publica suspensus est: super suis autem rebus potest disponere prout vult.
- 43 Excommunicatus an possit facere testamentum.
- 44 Apostata quis dicitur? & an possit facere testamentum & contrahere: & nu. 45.
- 46 Iudæi & Sarracenis an liceat contrahere cum Christianis?
- 47 Christianus an liceat propria autoritate usurpare, & accipere res infidelium?
- 48 Crim n lase Maiestatis quod dicitur.
- 49 Filius eius qui damnatus est lase Maiestatis crimine, omni successione privatur: suntque infames, & taliter delinquens statim commissio crimine fit intestabilis.
- 50 Dammati alio crimine, quam lase Maiestatis, an possunt contrahere, & testamentum facere? & numero 51.
- 52 Alienatio præcedens delictum vel contractus an revocari debeat crimine perpetrato, & secuto?
- 53 Fraudem interuenisse in alienatione qua præcedit crimen, qualiter probetur? & nu. 54. 55. 56. 57. & 58.
- 59 Donatio causa mortis facta per delinquentem extraneæ personæ, revocatur indistinctè lata sententia condemnatorie. Et quid si facta fuerit uxori?
- 60 Alienatio facta post delictum commissum, & ante accusationem porrectum an teneat?
- 61 Alienatio facta post accusationem, ante tamen litem contestatam. Item si post litem contestatam fiat ante tamen sententiam, aut demum post sententiam latam an valeat? & nu. 62. & 63.
- 64 Ante sententiam latam fisis in pænis nullam ius habet hypotheca, sicut in contractibus.
- 65 Persona aliquando prohibetur contrahere ratione fra-

- gilitatis sexus. Et an indifferenter?
- 66 Contractus qui prohibetur ratione defectus rei super qua celebratur redditur inefficax principaliter ex duobus. & numero 67. & 68.
- 69 Res ecclesiastica siue mobilis sit, siue immobilis alienatio, nisi interueniat certa solennitas, non valet.
- 70 Forma tractatus qui requiritur in alienatione rei ecclesiastica. Et an consensus sufficiat, an vero plures sunt necessarii? & numero 71.
- 72 Qua dicta sunt requiri in alienatione rei ecclesiastica, intelligenda sunt de alienatione perpetua, non vero de locatione.
- 73 An per solum instrumentum alienationis rei ecclesiastica probetur solennitates & tractatus interuenisse in dicta alienatione?
- 74 Consuetudo potest facere & minor solennitas, quam qua requiritur de iure, sufficiat in alienatione rei ecclesiastica.
- 75 Alienatio rei ecclesiastica omissa omni solennitate, an valeat?
- 76 Alienatio solenniter facta in qua ecclesia est multum lase, an possit revocari, & intra quod tempus?
- 77 In alienatione rei ecclesiastica an sufficiat auctoritas inferioris, an vero superioris requiratur?
- 78 Actio siue realis, siue personalis, competens ecclesie, an possit cedi, vel alienari sine solennitate? Et an actiones inter res mobiles, vel immobiles computentur?
- 79 Fundus dotalis an possit alienari?
- 80 Electio in dubio an præsumatur esse veri soluendi uxori soluto matrimonio rem vel eius pretium, an vero uxoris petendi quod velist?
- 81 Res litigiosa an possit alienari?
- 82 Res si efficiatur litigiosa, an necessaria sit liti contestatio, an vero sufficiat libelli oblatio?
- 83 Alienans rem vel actionem litigiosam a punitur.
- 84 Alienatio rei ciuitatis an valeat?
- 85 Alienatio rei non litigiosa facta tamen spe futura liti, an valeat?
- 86 Contractus prohibetur ratione turpitudinis.
- 2 **V** E R I S & legitimis^a titulis.
- 1 Est enim verus & legitimus titulus, qui lege iuuatur, & approbatur: vt i. legitima. ff. de pactis. quod est, quando in eo concurrunt sua

^a Veris & legitimis titulis. Quot modis accipitur titulus. Vide p. Ale. in l. j. ff. si cer. pe. Fran. Chr.

2 Minus legi-
timus. Ad-
de an mi-
nus legiti-
mus titulus
excuset à
fructibus. a
do. Car. con
a
fil. xxx. &
liiij.

Nota de
contractu
inutili ra-
tione atatis
Et in infan-
3
te.

Not. de
matore in-
fante.

Not. hic
de patre cõ-
trahente cõ-
filio.

Quando
dominus o-
bligatur ex
cõtractu ser-
ui.

b Nullus. Ad-
de quod An-
ge. inclinãt
quod con-
tractus ca-
leas. sed si
inuenit se
deceptũ. po-
4
test petere
restitutio-
nem in in-
togrum. Ita
dicit eius
consil. xcq.
Ber.

substantialia . vt in l. consensu . &
l. obligationum. ff. de actionibus &
obligat. ille verò titulus, qui reproba-
tur à iure, non est legitimus, sed pro-
nullo reputatur. vt l. ij. & l. fi. C. de u-
capio. pro empto & l. nullo. C. de rei
vẽ. & facit l. si nulla. & l. improba. C.
de acqui. possessio. cum simili. Et no-
tante dicitur legitimus titulus : quia
nuda traditio sine vero titulo, vel fal-
tẽ putatio non facit transire domi-
nium, nec causam præstat præscribẽ-
di, vt d. l. nullo. cum similib. & de ac-
quir. rerũ domi. l. nunquã nuda. Red-
ditur autem contractus minus legiti-
mus a tribus modis principaliter.
Primo, ratione defectus formæ, vel
consensus, vel propter accidens ali-
quod seu adiunctum. Secundo prin-
cipaliter ratione defectus personarum
contrahentium. Tertio ratione
defectus rei, super qua fit cõtractus.
Ratione ¶ namque formæ, contra-
ctus efficitur inutilis multipliciter: vt
patet in contractibus, qui verbis con-
trahuntur, vt est stipulatio. Nam si re-
sponso præcedat interrogationem,
vitiatur stipulatio . vt Instit. de verb.
oblig. in princip. vel si ex interuallo
sequatur responsio. vt ff. de verborũ
obligationib. l. ij. §. j. vel si ad interro-
gata nõ adaptetur responsio, vt Insti.
de inuti. stipu. in §. præterea. Item ex
defectu consensus non tenet, vt patet
in contractibus, qui re contrahuntur
vt de positi. commo. vt Insti. quib. mo.
re. contra. obli. per totum. & in con-
tractibus qui solo consensu contra-
huntur: vt locatio, venditio, & simi-
l. vt Instit. de oblig. quæ ex consen. per
totum. Nam si in omnibus his deficit
consensus contrahentium, contractus
inutilis est. vt ibi. & l. in venditioni-
bus. in princip. ff. de contrahen. emp.
& l. quid tamen. eod. tit. Item ¶ etiam
est exemplum in contractibus simu-
latis, in quibus valet quod agitur ta-
cite, non id quod simulate expressẽ
cõcipitur: quia in expresso deficit cõ-
sensus. vt l. j. & ij. C. plus valer. quod
agitur. & l. imaginaria. ff. de regulis
iuris. & l. nuda. ff. de contr. emp. ad eò
quod ex tali imaginario cõtractu nõ
transit dominium, ibi: sed possessio
benẽ transit, quia in illa transferẽda
non requiritur titulus, vel causa. l. j. §.
si vir. ff. de acqui. poss. licet ipsa trã-
latio possessionis præsumitur simu-
lata, si contractus esset simulatus. ar-
g. l. cum propria. C. si quis alteri vel
tibi. quod tenet Barto. in l. emptor. ff.

5 de aqua pluuiã arcend. Item ¶ eodem modo reddi-
tur inutilis ratione alterius accidentis, vel adiun-
cti. vt puta quando cõtractui adijcitur conditio im-
possibilis de iure, vel de natura, seu de factõ vt l. non
solum. ff. de actionibus. & obligationibus. & Instit. de inuti. stipu. §. si impossibilis. Dixi ¶ secundò quòd
6 ratione personarum contrahentium redditur inu-
tilis contractus, quod quidem varijs modis contin-
git. Primò ex defectu ætatis. Secundò ex defectu
sux potestatis. Tertio ex defectu naturalis sanita-
tis. Quartò ratione prohibitionis. Quintò ratione
7 delicti. De primo ¶ contingente ex defectu æta-
tis, patet exemplum in infante, cuius ætas quic-
quid videt ignorat. vt l. j. in fine. C. de fals. monet.
hic enim regulariter contrahere non potest, nec
obligari. l. j. in princip. & l. si minor ff. de verborum
obligationibus. & in l. j. §. furiosum. ff. de actionibus
& obligationibus. & Instit. de inuti. stipulatio. §.
pupillus. Fallit in duobus casibus Primus est in sti-
pulatione rem pupilli. saluam fo. vt l. seruũ ff. rem
pupil. sal. fore. Secũdus est in obligatione, quæ nasci-
tur ex negotio utiliter, vel necessãrio gesto vt l. fu-
riosus. ff. de actionibus & obligationibus. Quinimo
nec ex delicto infans obligatur. vt l. quòd infans.
ff. de rei vend. & l. infans. ff. ad legem Cornel. de sic.
De his not. per gloss. in l. pupillus. ff. de re iud. & l. j.
ff. de nouat. In ¶ maiore autem infante distingue
8 aut est proximus infantia, & tunc idem ferẽ per
omnia dicendum est, quod in infante supra dixi.
vt in d. §. pupillus. cum similib. Instit. de inuti. sti-
pulat. & not. in dict. l. pupillus. de regul. iur. Aut est
proximus pubertati, & tunc est idem dicendum
quod in impubere. in quo impubere distinguit. glo.
in d. l. pupillus. de regulis iuris. quia aut contrahit
cum suo tutore eius autoritate, & tunc est con-
tractus nullus b vt in l. j. post princip. & l. pupillus.
in §. item ipse. ff. de authorita tutor. Aut contrahit
cum suo tutore alterius contutoris autoritate, &
tunc valet cõtractus vt dicto. §. item ipse. Aut con-
trahit cum alio quàm cum tutore, & tunc si qui-
dem contrahit sine tutoris autoritate, tunc con-
tractus est nullus. vt l. obligari. in principio. ff. de
authoritate tutorum & Instit. de autoritate tu-
torum. in principio, & in §. sed neque. Aut contra-
hit cum authoritate, tutoris, & tunc valet con-
tractus. vt Insti. de authori. tuto. post princ. & l. impu-
beres. ff. de authori. tuto. & l. clarum. C. de autho-
rita. præst. dum tamen autoritas sit legitimẽ inter-
posita, aliter pro non interposita habetur, vt l. j. in fi.
& l. ij. & l. obligari. §. tutor ff. de autoritate tutor.
9 Hæc autem ¶ vera sunt, nisi fieret contractus su-
per alienatione rei immobilis ipsius impuberis,
quia tunc sola autoritas tutoris non sufficit, vt
contractus tenet, sed exigitur etiam decretum
& autoritas iudicis, aliàs contractus esset nullus.
vt in l. magis puto. §. non passim. ff. de rebus eorũ.
& C. de prædijs minorum. l. ij. & l. non solum. &
lege minorum. & lege prædiorum. cum similibus.
licet factus maior venditionem factam sine de-
creto possit expressẽ confirmare. vt C. si ma. fa.
alie. ra. ha. l. si lib. v. Et etiam tacitẽ confirmaret si
post. xxv.

post xv. an. taceat per quinquennium continuū. vt l. fin. C. si maior fact. ven. sine decrero. quod est not.
 10 Illud t̄ tamē est etiā per te memoria cōmendandū quōd in omnibus casibus, in quibus dictum est contractum factum cum pupillo, vel minore tenere, si apparet quōd ipse minor ex huiusmodi contractu vel venditione de re sua immobili quantumcunque solenniter facta, l. adur. potest petere rescindi per beneficium restitutionis in inte. huiusmodi contractum & venditionē. vt l. in causā. §. interdum. ff. de min. & l. etiā. & l. si. C. si tut. vel cu. interue. & l. si. C. si aduer. ven. cum tit. se. Vbi t̄ autem esset maior pubertate, minor autem xxv. an. tunc dic per omnia vt dictum est in impubere habente tutorem, vt l. cum & vos minores. C. si aduer. rem iudic. Aut nullū haberet curatorem, & tunc tenet venditio, & quilibet alius contractus ab eo gestus, sed tamen si ex eo sit læsus, potest petere se in integrum restitui. vt ff. de minor. l. j. & per to. tit. & C. si aduer. ven. l. j. cū alijs tit. seq. nisi iurauerit nō venire contra contractū. vt in auth. sacramenta puberum. si aduer. ven. de quo aliās dicemus ^a, & vide quod no. ibi per glo. & doct.
 12 Quid t̄ autem sit infantia, pupillaris ætas, pubertas, adolescentia, senectus, & ætas decrepita, & quid sit ætas proxima infantia, quid proxima pubertati. vide quōd not. per glo. Insti. de inuti. stipu. §. pupillus. & in ca. j. de pace iur. & per Archi. in ca. j. de cl. conia. lib. vj. Venio t̄ nunc ad secundum principale, quo test quādo contractus redditur inutilis ex defectu propriæ potestatis. cuius exemplum est in filiofa. & seruo, cōtrahentibus cum eorum patre, vel domino. & in monacho vel alio religioso. Et quidē si filius contrahat cum patre, aut est emancipatus, & valet omnis contractus inter eos habitus. vt cap. si. extra de emp. & vend. & l. fin. C. de in ius voc. & no. in l. lis nulla. ff. de iudic. aut est in potestate, & tunc aut contractus celebratur super re profectitia, vel aduēticia, & contractus est nullus, licet obligatio naturalis ^b tantum oriatur: aut super re castrensi, vel quasi, & tunc tenet, & hæc habentur per doc. & gl. in l. frater à fratre. §. j. ff. de condi. indebi. & l. siue emancipatus. C. de dona. quia in peculio castrensi, vel quasi reputatur filius tanquā pater familiaris, & sui iuris. vt in l. j. in fin. & l. iij. ff. ad Maced. aut contrahit cum extraneo, & tunc aut contrahit cum fratre suo in eadem potestate constituto: & idem dic quod in patre, per d. l. frater à fratre. aut contrahit cum alio penitus extraneo, & tunc tenet omnis contractus cum eo habitus regulariter. vt l. si quis cum filio. ff. de pecu. & l. tam ex contractibus. ff. de iudic. & in l. filiuffa. ff. de actio. & ob'i.
 14 Fallit t̄ in mutuo. vt C. & ff. ad Mace. & in voto vt l. si quis rem. in §. voto. ff. de poli. licet iste casus non
 15 p̄tinet ad contractus. t̄ si verò seruus cōtrahit cum dño suo tunc nulla nascitur ex eo efficax actio: sed sola naturalis obligatio. l. si id quod dominus. ff. de cōdi. inde. & Insti. de inuti. stipu. §. itē inutilis. Vbi autē cōtrahit cū extraneo, tūc aut cōtrahit acquirēdo domino suo, & tenet cōtractus. vt Insti. de sti. ser. per totū aut contrahit alienādō, & se obligando, & tūc nō tenet cōtractus, sed naturaliter tātum obli-

gatur. vt l. in personam. ff. de reg. iur. & l. nec seruus. ff. de pec. & l. serui ff. de actio. & oblig. Fallit in casibus no. in l. iij. C. an seruus ex suo facto. Do-
 16 minus t̄ autem ex contractu gesto per seruum cum extraneo obligatur ciuilit̄ & naturaliter, & tūc obligatur solūmodo de peculio etiā inuitus. vt l. si quis seruum. in fi. ff. de pecu. te netur etiam quod iussu si iussisset seruo vt contraheret. vt ff. quod iussu. l. j. & ij. Item tenetur de in rē verso, si seruus vertisset aliquid in vtilitatem ipsius domini. vt ff. de in rem verso. l. j. & ij. & hoc generaliter. Fallit tamē in aliquibus casibus in dictis titulis annotatis. Vbi autē monachus vel religiosus cōtrahit, vel testatur, non valet contractus, nec testamentum vt in auth. ingressi. C. de sacrosanct. eccle. & xix. q. iij. in c. quia ingredientibus. & in c. si quia mulier. cum simili.
 17 Transiō t̄ ad tertiū principale, quādo contractus redditur inutilis ex defectu naturalis sanitatis: cuius exempla inueniuntur in muto, surdo à natura prodigio, furioso, & mēte capto. Quæritur ergo primò, quid iuris sit in mutuo, an teneat cōtractus gestus per eum: dic aut cōtrahit acquirēdo aut se vel sua obligando. Primo casu, aut per eī geritur contractus in quo requiritur de substantia eius verborū expressio, vt est stipulatio: & tunc non tenet huiusmodi cōtractus. vt l. j. in prin. ff. de verborum obligationibus. & Insti. de inuti. stipu. §. mutū. ff. de actionibus. & obligationi. l. j. in fi. Aut gerit contractum in quo sufficit solus consensus, vt est venditio, emptio, locatio, & similes, & tunc tenet contractus. vt l. in quibuscunque negotijs. ff. de actionibus & obligation. & not. in l. vbi non voce. ff. de regul. iur. Et idem dic per omnia seruandū in surdo per iura prædicta Secūdo vero t̄ casu principali cum contrahit se vel sua obligando, tunc distinguentum est, aut tempore contractus habuit curatorem, & non tenet alienatio, vel obligatio nisi curatoris auctoritas & iudicis decretum intercesserit, vt probatur in dicta l. cū & vos minores. C. si aduer. rem iudic. l. si curatorem habens. C. de in integ. restit. mino. & facit. l. consilio in princip. & l. Iulianus. ff. de cura furio. & C. eod. tit. l. ij. & Insti. de cur. §. item Aut nullum habuit curatorem, & tunc aut gerit contractum verbis, & non valet contractus per d. l. j. in principio.

Dicemus.
Adde quæ ibi ponam.
Obligatio naturalis.
Adde quod Franci. de Arc. sequitur op. Bar. contra Bal. quod ex donatione facta per patrem filio, oriatur naturalis, & per consequens firmetur iurisdic-tio, sicut eius consil. lxxviij.
Non valet contractus.
Adde quod monachus potest obligare bona monasterij pro expensis studij. sicut soluit Ab. cons. lxxxviij. & ibi sicut an inter ipsum & prælatum possit fieri obligatio. sicut de ad materiam Cal. de cons. j. de solut. & an monachus, acquirere - tur seruo sicut filiofamilias. sicut de Angel. cons. xcj.

a Sibi subditio. Adde quòd tamè potest habere concubinam. Et l. ff. de concu. quod sin gul. allega. Ro sin. fuis foli. xij. Et idem dicit glo. in l. i. C. si rector p. un. Bernar.

b Medicus. adde tamè quòd si medico promittantur x. dietim ad curandū in firmum. Et oporteat eū agitare extra ciuitatē quòd illa x. debentur a diebus q. bus est in itinere. Et est tex. in l. si sine. ff. de oper. li. què singularem dicit Rom. sing. suis. Et de eo. Bald. festum facere. Ber.

c Dico quòd sic. Adde Fulg. consil. ex. ij. Et si de Bar. in l. si super possessione. C. de transa. Alex. in l. si societatem. §. arbitrorū in appo. ff. pro so. Et in consil. cxx. Et in consil. cxxxij. ij. Solu. Fran. Cur.

d A testatore. Adde

quòd per legem communem potest persona prohiberi contrahere, vt statim dicam: ergo & per statutū. Subiiciamus ergo exempla, quando de iure communi, & per legem communem persona contrahere prohibetur: & certè varia sunt exempla: & quidem prohibentur infans, pupillus, furiosus, mentecaptus, & similes, de quibus s. dictum est dic vt ibi. Item sunt & aliæ personæ, quæ prohibentur contrahere de iure communi lege prohibente, puta officialis, dum est in officio nō potest contrahere cum sibi subdito. vt l. non licet & l. qui officij causam. ff. de contrahenda emptio. & C. de contractib. iudic. l. j. sed per consuetudinem legibus est derogatum. Item j. medicus non potest cum infirmo durante infirmitate contrahere. vt l. medicus. ff. de va. & extraordi. cognit. Item aduocatus non potest contrahere cum clientulo suo lite pēdente. vt l. quisquis. §. præterea. C. de postulā. Item nec certæ aliæ personæ, de quibus habetur in l. iij. & iij. C. de commer. & merca. Item forensis non potest quicquam emere, vel acquirere ab habitatoribus, metrocomiz. vt l. j. C. non lice. habit. metro. lib. xj. Item pater non potest filium alienare. vt l. j. C. de patri. qui si distrax. Item nec hæres potest contrahere super re hereditaria, pendēte iudicio fami. ercise. vt l. alienationes. ff. famil. ercis. In his enim casibus, & (vt generaliter dixit in omnibus casibus, in quibus persona prohibetur contrahere per legem municipalem vel communem, si fiat contractus, redditur inutilis. vt d l non dubium. vnde præscriptio non currit, nec procedit: vt l. secunda. C. de vsucapio. pro empt. & l. nullo. C. de rei vendica. Sed tan transferatur dominium rei quæ traditur ex huiusmodi contractu inutili: Distingue latius circa hoc aut contractus est inutilis, quia contra legē aut propter legem. Si contra legem: vt supra in præcedētib. casibus, tunc nō transfertur ex eo dominiū. vt l. non dubium. C. de legib. & ibi not. & l. quem admodum. C. de agricol. & cens. lib. xj. & ibi not. & bene facit lex. j. C. de ha. metro. lib. xj. Si verò est præter legē tunc transfertur dominium & possessio. vt leg. multum interest. C. si quis alteri, vel sibi. & ibi not. & l. contractus. C. de fide instrumentorum. & ibi not. de quo vide quod no. Bar.

in l. j. §. si vir. ff. de acquiren. possessio.

29 Dixi vt iterius in precedentibus, quod aliquando quis prohibetur contrahere per iudicem, de quo patet exemplum in l. in quorum. ff. de pignori. & in l. moris est. §. sunt & aliæ ff. de pœnis. vbi iudex per sententiam potest prohibere personam ne contrahat. probatur etiam in l. diuis. in principio. ff. de petitio. hæred. quod tenet Bartol. in l. filiusfamilias. §. diuis. ff. de legat. j. Sed tñunquid per sententiā arbitri potest à contrahendo persona prohiberi. Dic quòd sic, quæ admodum posset per pactum expressum contrahentium: sed tamen si contraheret non impediretur translatio dominij eadem ratione, quia non impediretur per pactum. argumen. l. ea lege. C. de conditionib. ob causam. ergo nec per arbitrum vt leg. non distinguemus. §. nunc de officio. ff. de arbitris. quod sequitur Innocentius, in capitul. Raynaldus extra de testamentis. & Bartol. vbi supra. Denuo dixi quòd aliquando persona prohibetur contrahere à testatore, verbigratia, si testator iubeat vel præcipiat hæredi ne fundum vendat, vel donet. vt l. peto. §. fratre. & l. cum pater in §. fidei hæredum. ff. de legat. ij. & facit l. pater. §. fundū & §. quindecim. ff. de legat. iij. & in l. filiusfamilias. §. diuis. ff. de legatis primo. Sed circa hoc quæro si persona prohibita contrahere vel alienare à testatore d re^d, contrafaciat, nunquid teneat contractus & transferatur dominium rei alienatæ. Distingue sic breuiter: aut loquimur in alienatione necessaria, aut in volūtaria. Primo casu subdistingue, aut causa necessaria traxit originem à defuncto, vt quia defunctus obligauit se & sua, & ob hoc creditor res datur in solutum vel alia similis causa interuenit: & tunc tenet contractus & alienatio perpetuo vt in l. filiusfamilias. §. diuis. ff. de legatis primo. & ibi notatur argument. in l. prima. ff. de fundo dotali & in l. alienationes. ff. fa. er. Aut causa hæc necessaria alienationis traxit originē ab ipso hærede, vt quia ipse hæres obligauit se, & sua, vnde eius creditor res datur in solutum: & tunc tenet alienatio in vita hæredis tantū, post eius mortē verò reuocatur. vt in d l. peto §. pidi ff. de le. j. Si vero loquimur in alienatione volūtaria, tūc, aut phibitio facta est sine certa cā, vel sine alicui⁹ pfcne contēplatiōe, & tūc

an prohibi
tio aliena
tionis impe
diat domi
nij transla
tionem, & el
instituto
ne hæredis.
Est. consil.
xx. per Ra
ph. in consi
xxxij. Et
consil. exc.
late p. Ro.
consil. cccc
lxi per do.
Cardinal.
consil. x. & ij.
per Alexā.
consil. ij. Et
consil. lxx.
lxx. ij. lib.
consil. lxxij.
lib. per An.
cōs. ij. Et
lxxij. Et lxx
lxxij. Et si
de snū pul
chrūm per
Re. cōs. xxx.
ix. Et vide
Francis. de
Aret. onsi.
xx. ij.

Necessaria.
Adde Ang.
loco supra
alle. ij. Et
Roma. con
sil. cxxxij.
Bertachi.
Notan in
stituēdo hæ
redem si
deatur alie
nare.

In vita hæ
redis. Ad
de Raphā.
in consilio.
xij. sed qd
si res alie

nata est. *propter condemnationem prohibitionem prohibitis soluedi, quia erat in carceribus. S. de Bal. cōf. clxxxij. §. i. libr. 3. ibi S. id quod si permissum est alienare in casu necessitatis, et sit facta alienatio nō in casu, an eueniente casu possit post modū etiam alienare. Ber.*

No. quando omnes quorū causa testator prohibuit alienare consentiit ipsi alienationi.

Est nulla. Adde qua supra posui in apostilli signata ad Ber.

prohibitio est nulla, & valet cōtractus, & dominium transfertur. vt in d. §. diui. & in l. pater filium. §. Iulius agrippa. ff. de lega. iij. Aut prohibitio vel interdictio est facta cū causa legitima, & tūc aut est facta per verba preteriti temporis: verbi gratia, quia dixit. Si alienasti, vel alienaueris, res deueniat in talē. & tunc tenet cōtractus alienatione secuta. argu. in l. stichus seruum. ff. de manumiss. test. aut prohibitio est facta purē & simpliciter p verba presentis tēporis, vt quia testator dixit, Nolo quōd hēres meus alienet tale castrum, vel talē fundū, quia volo q̄ remaneat in agnatione mea: & tūc non tenet cōtractus, nec dominium trāsferitur, & statim admittitur reuocatio. vt in d. §. diui. & in l. cum pater. in §. libertus. & l. vñ ex familia. §. quōd si talia. ff. de leg. ij. Sed circa prēmilla q̄ritur si facta sit prohibitio à testatore cum causa, vel cōtemplatione certæ personæ, ne res alienetur, an instituendo alium hāredem videatur alienare. In quo articulo sic distingue, aut prohibitio est facta limitatiuē respectu tēporis, vt quia est facta prohibitio, ne alienatio fiat in vita ipsius prohibiti: & tūc videtur concessa post mortem. per tex. in l. pater. §. fundum. ff. de leg. iij. Aut est facta prohibitio cū limitatio nē respectu certarū personarum, vt quia testator prohibuit rem alienari in illos de beccaria vel de comitibus, & tunc instituendo hāredem aliquā personam ex ipsis, dicitur alienare, & contra prohibitionem testatoris facere, & sic cōtractus non tenet. vt l. codicillis in §. matre. ff. de lega. ij. Aut est facta prohibitio simpliciter quo ad omnes, & tūc aut res trāsit ad hāredem extraneum expressē institutum, & tūc videtur alienatio prohibita quo ad eum, vt in l. peto. §. fratre. ff. de leg. ij. & l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. obligat. Et hoc verum quando supersunt illę personæ, quarum causa est facta prohibitio. alias si nullus superesset. tūc posset extraneus hāres licitē institui. vt l. qui solidum. §. prædiū. ff. de leg. ij. quod est no. Aut transit ad hāredē legitimum ab intestato succedentē: & tunc talis alienatio nō cadit in prohibitionem. vt l. cū pater. §. cum inter libertos. & ibi no. de leg. ij. de quo dic vt no. in d. §. fratre. Quid t̄ autem si illi omnes quorū causa testator prohibuit alie-

33 §. fratre. Quid t̄ autem si illi omnes quorū causa testator prohibuit alie-

nationem, cōsentiant ipsi alienationi an tunc tenebit cōtractus. & alienatio; Dic quōd sic vt l. codicillis. §. insulam. & l. cum pater. §. libertus. de legat. ij. & in l. nihil in §. j. de leg. j. l. quoties. C. de fideiussoribus. vbi autē non omnes consenserunt, sed aliqui ex eis, tunc illi qui non consenserunt alienationem reuocare poterunt. vt 34 d. §. libertus. Quid t̄ ergo si præceperit testator quōd fundus in sua familia remaneret, & hāres contra suam prohibitionē alienauit, deinde defecit hāres superstitibus filijs, nepotibus testatoris, an poterunt hanc alienationē reuocare? Dic, aut isti nepotes sunt omnes hēres ipsius hēredis prohibiti, & tunc nō possunt reuocare. Aut sunt omnes ex hēredati vel alii qui ex hēredati aliqui instituti, & tūc illi soli, qui non sunt hāredes, pro portionibus suis tantū possunt alienationē reuocare. vt hæc habentur & notantur in l. filius fa. §. cū pater. ff. de leg. j. & in l. vnum ex familia. §. sed & si fundū. ver. quod si talia. ff. de legat. ij. & l. is qui cū plures. ff. de lega. iij. Et est ratio, quia hāres non potest impugnare factū defuncti. vt in l. filios. cū similibus ibi notatis. C. de reuocā. his quæ in frau. cred. Sed nunquid t̄ illæ personæ quarum cōtemplatiōe facta est prohibitio, poterūt inter se inuicē vna alteri, & econuerso alienare? Responde ad hoc, & dic quod si ex præsumpta voluntate testatoris, vt in l. quoties. & in l. volūtas. & ibi no. C. de fidei cō. & in d. §. fratre & ibi notatur. & in l. pater filium. in §. quindecim. ff. de le. ij. Quid ergo sit dicēdū, si vnus alteri alienauit, an poterit res ipsa à modo alienari in extraneū? Distingue, aut prohibitio est in rem, verbi gratia, dixit testator prohibeo rem alienari. & c. & tunc prohibitio durat perpetuo, vt in d. §. fratre. & ibi per Bartolum. aut est facta in personam, verbi gratia, volo quōd hāres meus rem alienet. & tunc si semel facta sit alienatio in personam permissam, poterit deinceps alienari in personam prohibitam. vt in d. §. quindecim. Ex quo apparet, quōd sufficit semel facta factum voluntati testatoris. l. bonues. §. hoc sermone. ff. de verbo. signi.

36 Venio t̄ ad alium articulum, videlicet quando persona prohibetur contrahere inter viuos, verbi gratia: veno tibi hanc rem, vel dono hoc paco, ne alienes, in quo quæritur si cōtra fiat

b Quod sic. Adde Raphaēl. C. conf. xxx. ij. Ber.

c Reuocare. Adde Ro. conf. x. §. Ber.

d In extraneum. Adde Bal. conf. ccc. lxx. §. ij. §. libr. Ber.

^a tra fiat an dominium transferatur? dicas sic, aut ille qui paciscitur, ne res alienetur, aliquod ius sibi in re ipsa reseruat, & tunc si contra fiat, non valet contractus, & domini translatio impeditur, ut patet in domino, qui dedit rem in emphyteusim perpetuo & pactus ne liceat emphyteuta rem alienare. ut probatur in l. fina. C. de iure emphyteute. ad quod facit l. si creditor. ff. de distractio. pignorum secundum communem literam. aut nullum ius sibi reseruat: & tunc aut sit alienatio irrevocabiliter, ut patet ut in datione libertatis, quæ non potest revocari: & tunc contractus est nullus, & alienatio. ut l. ea quidem. C. si mancip. ita fuer. alie. cum ibi not. Aut est revocabilis alienatio de sui natura, & tunc secundum communem opinionem tenet contractus, & domini transferretur. ut in l. ea lege. & ibi plenè per Cy. C. de condi. ob cau. & l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. obligat. & ibi per Barto.

^b Sed t̄ dubium restat qualiter succurratur illi, qui pactus, est ne res alienetur contra ipsum alienantem: in quo passu sunt variè opinioniones ut refert Cyn. in dicta l. ea lege. tamen concludendo dic sic: Aut tale pactum vel conventio intercessit super re propria paciscentis, aut super re aliena. Primo casu aut eius interest rem non alienari, & tunc agitur ad interesse contra alienantem, ut in d. l. ea lege. & in dicto §. si ita quis. & intellige sua interesse, si facta sit prohibitio favore certarum personarum. Aut eius non interest, & tunc non agitur si contra fiat, ut l. final. C. de pact. inter emptorem & venditorè. Si verò pactum fiat super re aliena, & tunc aut non interest paciscentis alienari, & non agitur ad ali quid ut ff. de pact. l. nemo. Aut interest, & tunc si contra fiat, potest agi ad interesse. ut l. quoties. ff. de seruit. dic latius per Cyn. & alios docto. in d. l. ea lege. & per Bar. in d. §. si ita quis. Patet t̄ ergo ex prædictis, quod quò ad impediendum domini translatio nem, potentius agit prohibitio testatoris quàm cōtrahentis. Cuius ratio esse potest, quia testator potest nuda voluntate sine aliqua traditione dominium in alium transferre, ut in l. Titio. ff. de furt. ergo etiam poterit ne transferatur impedire: ut cōtrarium sit eadem disciplina, ut in §. illud. institu. de socie. per regulam, qui potest velle. potest nolle. que ratio cessat in cōtrahente. ut in l. traditionibus. C. de pacti. & in §. venditæ Institu. de rerum diuisione.

^c Sed t̄ nunquid sit dare aliquem modum, per què in contractu possit impediri domini translatio? Super hoc ergo multi multa dant consilia: tamen duo pro veritate sunt remedia. Vnum est quod verba prohibitiua alienationis referantur ad præambulum ipsius actus alienandi: hoc modo, vendo vel dono tibi hanc rem sub tali modo, conditione forma & conuentione: videlicet quòd si perueneris ad aliquem actum alienationis, quod res ipsa ex nunc prout ex tunc in me reuertatur, & reuersa esse intelligatur pleno iure. & in eum casum constituis te ipsam rem meo nomine possidere. Vel aliter & secundò dicatur sic vendo vel dono, ut supra. & promittis mihi ipsam rem non vendere, & obligas in eum casum specialiter mihi ipsam re pignori: per hoc

^a *Transferatur. Adde Alex. consi. cxxij. solv. Et consil. xc. iij. Solam. per Fulgo. consi. cx. xij. Et cxxij. Ber.*

^b *Succurratur. Adde Fulgo. consil. clj. Ber.*

^c *Isti hæretici. Adde quòd primo est sciendum quis dicatur hæreticus. de quo per Colon. consi. iij. Et vide de hære. Old. consi. clx. x. Et qualis r. de beat. hæresis probaris per eundem consi. cxx. Et an iudex secularis possit se intromittere, cum bona eius confiscentur. q. do. Car. cof. c. Et quòd hæretici sine igne comburantur, colligitur ex eundem gello. Ioan. x. Ber.*

enim quod remanet ius in re impeditur translatio domini ipsius, ut probatur in l. si creditor. secundum literam communem. ff. de distractio pig. de quo vide quod not. Bartol. in l. qui absentis. §. ff. de acquiren. possessi. & per Iacob Butr. in d. l. ea lege.

⁴⁰ Nunc quantum superest vt accedamus ad quintum: videlicet quando quis prohibetur contrahere ratione delicti: ut quia hæreticus, excommunicatus, apostata, damnatus de crimine læsæ maiestatis.

⁴¹ Discutiamus t̄ latius de singulis. Et primo quæritur an hæreticus possit contrahere, vendere, vel alienare? Ad quod breuiter dicendum, quòd non. ut l. manichæos. C. de hæret. & in authentic. ea credentes. eodem titulo & in capitulo excommunicamus. in §. credentes, de hæretic. quin imò nec potest testamentum facere, nec testis in iudicio vel extra esse: ut in dictis iuribus. Et vt generaliter dicā, isti hæretici omni priuilegio, omni que dignitate tam ecclesiastica, quàm seculari sunt priuati vt in capitulo ad aboiendam. & in dicto capitulo excommunicamus. cum similibus de hære. bonaque ipsorum a tempore commissi criminis ipso iure sunt confiscata, sicut infra dicitur in crimine læsæ maiestatis. ut habetur & not. in capitulo cū secundum leges extra de hæ. li. vj.

^c Quid autem t̄ de excommunicato dicemus: dic quod excommunicatus suspensus est ab administratione: vnde si clericus est, non potest alienare re ecclesiæ. ut extra de cleri. excommu. capit. fina. de re iudi. cap. ad probandum. quod tenet Innocent. in cap. veritatis. extra de dolo & contuma. Super rebus autem suis, siue sit laicus siue clericus, potest disponere prout vult, & ipsas vendere, donare, & alio quouis modo alienare, siue contrahere. vt in c. si verò. de ten. excō. & xj. q. iij. c. qm̄ multos. in si. sed tamen agè de iudicio esse nō potest. ut extra de sen. excom. cap. per tuas. & extra de sen. & re iudi. c. ad probandum & in cap. pia. extra de exceptio. lib. vj. c. decernimus & ibi no. extra iudic. & ca. ex eo extra de senten. excommu. lib. vj. quod sequitur idem Innocent. in d.

re. Old. consi. clx. x. Et qualis r. de beat. hæresis probaris per eundem consi. cxx. Et an iudex secularis possit se intromittere, cum bona eius confiscentur. q. do. Car. cof. c. Et quòd hæretici sine igne comburantur, colligitur ex eundem gello. Ioan. x. Ber.

Quando per finem contrahere prohibetur.

Notandum per què in contractu potest impediri dominij translatio.

Delictum prohibet contractu. A. hæreticus. possit contra here? No. de excōcato.

Siue contrahere. Ad de Specu. in titu. de procurato. in j. parte. §. fin. Et ibi vide an habens cessionem de iure patronatus ab excommuni cato possit presentare an re absolutio nē ipsius. B.

- 43 c. veritatis. Nunquid t̄ autem possit
a ^a facere testamentum? Sic quod sic^o vt
not. Ioannes Andri. in d. c. decernimus
tam in glossa, quam in nouella. & idē
Baro. in l. si quæramus. ff. de testam.
& Iacob de Bel. in authent. de sanct.
episco. in §. omnibus. & Innocent in
capitu. cum voluntate. extrā de sent.
excommunic. Specula. in titul. de in-
strumen. editio. §. compendiosē ver.
quid de excommunicato. Et pro hoc
facit capitulo ij. in fine. extrā, de sen.
excommunic. libro vj.
- 44 In apostata t̄ quid iuris sit? Ad
uertendum primō quod apostata^o ni-
hil aliud est, quam temerarius recessus
a statu fidei obedientiæ, vel reli-
gionis. Et dicitur apostasia, quasi
post statio, vel retrostatio, vt habet.
xxvj. questione vij. non obserueti.
vnde apostata dicitur ille qui ab obe-
diētia vel ab habitu religionis assu-
pto recedit. de hoc not. per glossam
in capitu. j. extrā de apostat. & per
Goffred. in summa extra de apostat.
- 45 Querendum t̄ est ergo an apostata
possit contrahere? Circa quod est di-
stinguendum aut est apostata perfidus,
vt puta si christianus factus est
iudæus, vel aliter deliquit in contem-
ptum fidei, & istę non potest contra-
here, nec testamentum facere, vt hæ-
reticus. vt l. iij. & l. apostatarum. C. de
apost. Et generaliter omnes illas œ-
nas patitur, quas hæreticus. vt nota
Innocent. in d. cap. j. extrā de apost. &
facit quod habetur. iij. qō. iij. beatus.
Si verō sit apostata inobediētia, vel
irregularitatis, tunc infamis efficitur,
& repellitur ab accusando, & testi-
monio, & excommunicandus est. vt iij.
quest. iij. ca. si quis a vero. xj. quest.
iij. si autem vobis. & xvj. quæstio. j. c.
legi. & in dicto ca. final. cum similib.
non tamen prohibetur contrahere,
vel alia facere, prout de excommu-
nicato dictum est suprā & hoc sequi-
tur Innocent in d. c. j. de apost.
- 46 Sed t̄ quid dicemus in iudæo & sa-
raceno, an possint contrahere?
c ^c Dic quod inter se & Christianum^o
possunt contrahere & distrahere su-
per rebus licitis. vt in l. nemo. C. iu-
dæis. quia iudæi omni Romanorum
iure regulariter vti possunt. vt in l. iu-
dæi. C. de iud. xis. Arma autem & lori-
cas non licet Christianis vendere iu-
dæis, vel saracenis. vt extrā de iu-
dæis. in capitulo ita quorundam. & in
capitulo ad liberaudam. & in l. ij. C.
quæ res exportat. non debe. & in l.
- mercatores. C. de commerc. & mer-
cato. Sed nec licet eis Christianum
mancipium tenere. vt C. ne iudæi mā
ci. l. j. & in capitu. primo. & ij. extrā de
iudæ. Postremō nec vllam dignitā-
tem^d aut honorem consequi possunt
huiusmodi iudæi vt in l. fina. C. de iu-
dæ. Possunt tamen in iudicio litigare
& sententias arbitrales proferre. vt
in d. l. proferre & in d. l. iudæi. in fin.
C. de iudæ. & etiā legari eis in singu-
lari, licet non in communi. vt in l. j. &
ibi not. C. de iudæis.
- 47 Sed t̄ hic q̄ro an liceat Christianis
c ^c propria autoritate accipere, & vsur-
pare res & bona infidelium? Dic quod
non siue sint iudæi vt in l. nemo. & in
l. nullus. C. de iudæ. siue sint saraceni:
quia dominia, & iurisdictiones, res
& bona quæ tenentur a saracenis, vel
iudeis iuste possidentur ab eis: illa vi-
delicet in quibus romani Imperato-
res nullum habuerunt dominium
vnde super talibus bonis nō possunt
de iure inq̄tari, vel molestari. in alijs
autem bonis, in quibus romanorum
Imperatores dominium habuerunt
possunt licitē inq̄tari, & eis bellū
iustum iudici per Papam, vel Imper-
atorem: quia spoliauerunt imperiū
ipsis bonis. argumē. dict. l. nemo & l.
nullus. quod sequitur Innocent. in ca.
quod super. extrā de voto. & Io. An.
in addi. Specu. super tit. de iudi. Fortē
- 48 t̄ tamē possent saraceni allegare præ-
f ^f scriptionem t̄tati temporis. cuius ini-
tij memoria non existit: quæ præscri-
ptio habetur pro titulo l. hoc iure. §.
ductus aquæ. ff. de aqua quotidiana &
æstua. cum simili. vnde tui videntur
præscriptione: nisi dicas quod iura im-
perij nullo tempore præscribantur.
vt in l. comperit. C. de præscrip. xxx.
vel xl. anno. & C. ne reido. vel temp.
l. j. & fin. facit ca. cum non liceat. ex-
trā de præscrip. & ibi not.
- 49 Sequitur t̄ nunc videre quid iuris in
g ^g dānato de crimine læsæ maiestatis?
scilicet qui aliquid molitur, seu ma-
chinatur dolosē cōtra personam Im-
peratoris vel cōtra eos, qui circa eius
latus sunt, vel contra Reipublicam
ciuitatis romanæ, arma mouendo, vel
tumultus, aut seditiones concitando,
& similia, vt habetur in l. j. & ij. ff. ad
leg. Iu. maiesta. idem dico de tyranno
vel alia ciuitate: huius quidem crimi-
nis pœna est mors, & bonorum amif-
sio & publicatio.
- 50 Filij quoque^h huiusmodi delin-
h ^h quentis omni successione tam pater-
na, quam
- quod dicatur crimen læsæ maiestatis. Cal. consil. l. iij. de accus. t. Oldr. consil. l. iij. de te ride per Bar. in tr. statu ad re primedum. Bernard.*
- Filius quoque. Ad de an primetur beneficijs ecclesiasticis Ro. sin g. l. sui. foli. xx. et in statutis distans quod tale quid mittens intelligatur rebellis, ipse et sui comprehendat summus Fracis de Aret. consil. l. xij. Bernard.*
- a Dic quod sic Adde Fe- li. c. c. l. iij. b Apostata. Adde quis dicitur apo stata. Cald. consil. j. de apostatis. cldr. consil. l. xxxiiij. et precedenti. Bernard. c Et Christia num. Ad- de Roman. consilio ccc- lxxxix. Ber. d Villam di- gnitatem. Adde quod Soluit Auc. con. cclxxx- iij. et quid de neophito Suda Roma xij. sing. suis fo. xx. et an habens fi- lios in pote- state p. Ale. consil. l. xxiij. libro. e Infidelium. Adde quod Soluit Old. consil. l. xxij. l. xxxxiij. et cccxj. Ber. f Præscriptio- nem. Adde quod si iu- dæus rêchri- stiani præ- scribit. et dicit Rom. loco supra alle. non ta- mērem ec- clesia præ- scribere po- test et vi- dem Ber. g Læsæ maie- statis. adde*

na, quàm materna necnon & alia quacunq; priuatur. suntq; infames. vt hæc habentur in l. quisquis. C. ad leg. Iuliam maiestatem. Et aliter delinquens statim crimine commissio efficitur intestabilis, nec potest contrahere, vendere, vel alienare. vt in dicta l. quisquis. & in capitul. cum secundum leges extrâ de hære. li. vj. & l. fina. C. ad leg. Iuliam maiesta.

50 Quid autem ¶ dicemus in alijs delictis puta in homicida, fure, raptore, falsario, & similibus? Dic quod aut delictum est tale, ex quo bona non sunt publicanda: vt est hodie regulariter in quocunq; crimine: vt in authent. bona damnatorum. cum similibus. C. de bon. damnâ. & tunc taliter delinquens potest contrahere, vt in l. aufferitur. §. in reatu. ff. de iure fil. & in l. reo. ff. de solu.

51 Sed an ¶ testamentum ¶ facere possit? Dic vt not.

2 Bar. in l. eius qui. §. j. ff. de testamen. Aut est tale delictum propter quod bona eius sunt publicanda: vt ex forma iuris vel statutorum ciuitatis, & tunc consideranda sunt quinque tempora. Primum tempus est ante crimen commissum. Secundum post crimen commissum, & ante accusationem. Tertium est, post accusationem & ante litis conte. Quartum est post litis contestationem & ante sententiâ. Quintum est

52 post sententiâ latâ. Circa ¶ primum quod est ante crimen commissum, queritur an crimine postea cõtracto, & secõto præcedens alienatio vel cõtractus

b reuocari ¶ debeat? ¶ istingue, aut alienatio, quæ crimen præc. sit, fuit facta bona fide, & tunc nõ reuocatur. vt l. si aliquis. in fin. ff. de donatio. caus. mortis. & in l. post contractum. ff. de donation. Aut ipsa alienatio crimen præuenit in fraudem cum proposito delinquendi, & tunc reuocatur sequuta sententia vt in d. l. si aliquis & l. in fraudem. in princip. ff. de iure filici.

53 Sed ¶ qualiter de fraude probabitur, cum eius sit difficilis probatio: quia consistit in animo? Dic quod ex coniecturis probabitur altero de sex modis. vt dicit Barto. in d. l. post contractum.

Primo si alienauit omnia bona sua, vt in l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ in fraud. credit. pro qua facit quod no. gl. in l. qui testamentum. ff. de prob. & quod habetur in d. l. qui in fraud. in principi ff. de iure fil. Quod verum intellige, quando alienatio crimen præuenit de proximo, & suberat aliqua alia causa suspicionis ipsius criminis: puta inimicitia magnæ, vel comminationis, & similibus probatur per capitul. final. extrâ de renuntiat. libr. vj. Facit quod not. per gloss. in authentica sed iam necesse. C. de donat. ante nup. & l. sed si maritus in fine ff. qui & à quib. & in l. si mulier. in principio ff. rerum amota. cum similib. de quibus infra dicemus.

54 Secundo ¶ si donauit, vel vendidit personæ coniunctæ. vt l. penulti. C. de bon. quæ libe. in princip. quod esse verum intellige, quando alia causa præcessit præsumptiua criminis quia per se sola proximitas personarum nõ sufficeret: vt supra dixi. & probatur in l. si quis post hanc. verfic. si quid. C. de bon. dam. & ibi nota. per Cy. de hac materia. Illud tamen scias. quod ad reuocandâ vëditionem exigitur, quod emptor fuerit particeps fraudis. vt l. ait

prætor. §. si quis particeps. ff. que in frau. credit. contra quem emptorem de participatione præsumam si emit à persona coniecti, cuius qualitate & conditionem præsumitur scire vt l. de tutela. C. de in integr. resti. minor. & l. octau. ff. vnde cogn.

55 Tertio ¶ præsumitur de fraude si post vëditionem vel donationem ipse venditor, vel donator reperitur ipsam rem tenere, & possidere. vt l. sicut. in §. superuacua ff. quib. mod. pig. vel hypotheca solui. & l. si quis. ff. de acquir. hæredita. & l. si quis. in fine C. de naturalib. lib. cum similib. Quod semper verum intellige alia causa interueniente, & concurrente. vt §. Veruntamen lex videtur velle quod ex hoc magis arguatur simulatio, quàm fraus: inter quæ est differentia, quia simulata venditio nulla est. vt l. nuda. ff. de contrahend. emptio. cum similibus: sed venditio facta in fraudem, reuocatur per actionem reuocatoriam, vt Instituta de actionib. §. in fraudem. Et intelligas prædicta fore vera, si venditor possedit fructus & redditus in se cõuertendo: aliàs si nomine emptoris possideret, & sibi de fructibus responderet, non præsumerem ex hoc fraudem vel simulationem argument. l. litibus. C. de agricol. & cens. libro xj & in l. Iulianus. §. possessionem ff. de actio. emp.

56 Quarto ¶ præsumitur de fraude, quando vëditio, vel donatio facta est clam, & in occulto. argumen. l. fina. ff. de ritu nup. & l. non existimo ff. de administr. tutor. duntamen præcedat alia causa simulationis de qua supra dixi. & isto casu puto in vtroque casu opus esse, quod emptor, vel donatarius fraudis sit particeps. vt in d. l. in fraudem. in §. si quis particeps. Quinto ¶ præsumitur, si de propinquo sequatur delictum. vt in l. si vëtri. ff. de pri. cred. Pro quo facit quæ no. in si. in aut. minoris debitor. C. q. tut. da. pos. & in corpore vnde sumitur: nisi fortasse delictum esset commissum ex inopinata rixa, quia tunc non esset præsumptio in dubio quod animus præcesserit ad hoc.

57 Sexto ¶ præsumitur, si contractus esse verum intellige, quando alia causa præcessit præsumptiua criminis quia per se sola proximitas personarum nõ sufficeret: vt supra dixi. & probatur in l. si quis post hanc. verfic. si quid. C. de bon. dam. & ibi nota. per Cy. de hac materia. Illud tamen scias. quod ad reuocandâ vëditionem exigitur, quod emptor fuerit particeps fraudis. vt l. ait

58 Sexto ¶ præsumitur, si contractus esse verum intellige, quando alia causa præcessit præsumptiua criminis quia per se sola proximitas personarum nõ sufficeret: vt supra dixi. & probatur in l. si quis post hanc. verfic. si quid. C. de bon. dam. & ibi nota. per Cy. de hac materia. Illud tamen scias. quod ad reuocandâ vëditionem exigitur, quod emptor fuerit particeps fraudis. vt l. ait

a Testamen-
tum. Adde
an damnata
tur ad mor-
tem, possit
testari? au-
lus de Cas.
conf. lxxx-
ij.

b Reuocari.
Adde An-
char. consil.
lix. Ber.

bi locum in alienatione facta inter viuos. Vbi autem donatio facta esset causa mortis extraneæ personæ per huiusmodi delinquentem tunc lata sententia condemnatoria indistinctè reuocatur vt l. eius qui. in ff. de testa. & l. resvxo. C. de donatio. inter vi. & vxor. & no. in l. si aliquis. ff. de dona. causa mor. si verò donatio causa mortis fuerit facta vxori tunc nullo modo reuocatur. vt in d. l. res vxoris. C. de dona. inter virū & vxor. & in l. si quis post hac. C. de bo. profc. in princip. nisi maritus condēnaretur de crimine læsæ Maiestatis cuius memoria post mortem damnaretur. vt l. qui quis. C. ad leg. Iuliam maiest. & l. cum hic status. §. si maritus. ff. de donation. inter virum & vxorem. & not. per gl. & docto. in d. l. res vxoris.

a *Tacitam* **60** Venio ↑ nunc ad secundum principale tempus, quod est post delictum commissum, & ante accusationem porrectam. in quo dic, quod aut delictum commissum est tale propter quod bona ipso iure sunt in fiscum statim publicata. vt patet in crimine læsæ Maiestatis. vt d. l. qui quis. C. ad leg. Iul. maiest. & in c. cum secundū leges. extra de hære. lib. vj. & in crimine contrahētis incestas nuptias. vt in aurh. incestas C. de nup. & in cor. vnde sumitur. & in crimine hæresis, & similib. vt in d. c. cum secundū leges. extra de hære. lib. vj. & tūc nō tenet alienatio, vt pote facta ab eo, qui desijt esse dominus. Aut delictum est tale, per quod non statim dominium bonorū perditur, sed sola administratio interdicitur. vt s. dixi in excōicato, & in alijs certis casibus, qui phātur in l. quæ sitū. ff. qui & à qui, & in l. ex iudiciorum. ff. de accus. & tūc nō tenet alienatio voluntariè facta. Secus autem si fieret ex causa necessaria. vt in l. reo. ff. de sol. & in l. alienationes. ff. fam. er. ar. l. peto. in §. prædium. ff. de leg. ij. Aut delictum est tale propter quod non perditur rerum dominium: nec ipsarum administratio interdicitur, vt est regulariter in omni delicto d. l. post contractum. & l. aufertur. §. in reatu. ff. de iure fisci. & tunc distinguitur. Aut est irreuocabilis donatio, vel alienatio, vt est manumissio, & non tenet. vt in l. qui pœnæ. ff. de man. Aut est reuocabilis, & tunc tenet alienatio. vt in d. l. post contractum. cum simili. nisi facta esset in fraudem. vt in d. l. si aliquis ff. de donatio. causa mort.

61 Descendo ↑ ad tertium tempus, scilicet post accusationem porrectam ante litem contestatā: In quo dic quod in omnibus illis casibus, in quibus dictum est alienationem prohibitam post crimen commissum, in illis eisdem erit post accusationem porrectam multò magis. In cæteris autem dic in alienatione volūtaria idem iuris quod suprā proximè dixi. In necessaria autem distinguitur, aut reus est præsens, & tunc idem quod suprā, aut est absens, & tunc non tenet, vt l. si. ff. de requi. reis.

62 Capio ↑ quartum tempus, quod est post litem, contestatam in quo sunt opinio. tamen pro veritate dic idem esse per omnia, quod suprā dictum est circa tertium tempus, quod sequitur Bar. in d. l. post contractū. & Guil. de cu. in l. non solum. in fine. ff. de in. inte. restit. licet glo. teneat contrarium in d. l. ex iudiciorum ff. de accusatio.

63 Postremò ↑ ad quintum tempus accedo. quod est post sententiam latam in quo distingue, aut sententia non est suspensa per appellationem, & sic transiit in rem iudicatam, & tunc non valet contractus, vel alienatio. vt in dicta. l. post contractum. cum similibus. aut est suspensa per appellationem, & tunc tenet contractus, vel alienatio ipso iure, tamen confirmata priori sententia, postea reuocatur. argu. l. chirographis. §. primo ff. de administration. tutorum.

64 Ex prædictis ↑ apparet an fiscus habeat in pœnis **a** tacitam hypothecā, sicut habet in contractibus. vt l. quod placuit. ff. de iure fisci. In quo dic q, ante sententiam latā fiscus in pœnis nullum ius habet hypothecæ, sed post sic. vt C. pœn fiscalib. credit. præfer. l. j. lib. x. pro quo facit, quoniam si tale ius haberet ante sententiam, posset per hypothecariam à quocunq; possessore rem alienatam reuocare, quod est falsum, vt patet ex prædictis, quod sequitur Barto. in d. l. post contractum. & in l. aufertur. in §. fisci. ff. de iure fisci. & Cyn. in l. si quis post hac. C. de bo. dam.

65 Sextus ↑ potest prædictis adiungi casus, in quo persona contrahere prohibetur ratione fragilitatis sexus, vt mulier. & nō dico indifferēter, sed solum in certis casibus, puta, si pro alio intercedat transferendo in se alienam obligationem, vel fideiubendo pro alio, vel similib. his enim casibus nō obligatur mulier in effectu, quia ope exceptionis Velleia. ei succurritur **b**. vt l. secunda & l. senatus. & l. fœminis. C. ad senatuscon. Velleia. l. ij. ff. eod. Sed si obliget se cum viro suo, aut pro viro suo, ipso iure non obligatur. vt in authenti. si qua mulier. C. ad vellei. potest tamen mulier iuri hypothecaram renuntiare, tam in contractu viri, quàm extranei; & **c** talis renuntiatio tenet: sed tamen renuntiatio facta super vno contractu, vel in persona vnus ad alium contractum, vel aliam personam, non extenditur, neque porrigitur, vt in l. etiam. & in l. iubeamus. C. ad velle. an.

66 Superest ↑ nunc assumere tertium principalem casum, qui est quando contractus prohibetur ratione rei, super qua celebratur contractus. Circa quod est sciendum, quod contractus potest reddi

a *Tacitam* **60**
hypothecā.
Adde an f-
fiscus habeat
tacitam hy-
pothecā in
reus de-
linquentis.
Ful. consilio
xxxix. Ber.
b *Succurritur.*
Adde quod
hoc non est
simplici ter
serum, sed
side Rom.
sin. s. is. fo.
x. in tu scii
q. mulier.
c *Tenet. Ad-*
de Ro. con-
si. cxxxix.
et cxxx-
sq. Ber.

reddi tunc inutilis principaliter ex duobus. Primo ex defectu naturæ. ut quia res non extat in natura nec esse speratur. ut l. nec emptio. & l. si cōsum. ff. de contrahenda emptione. cum similibus. Secundo, ex defectu iuris prohibentis: cuius quidem exempla sunt varia. ut puta res propria, res sacra, res religiosa, fundus dotalis, res litigiosa, res publica, res ecclesiæ, & aliæ plures prohibetur itaque primò res propria emi, ut l. suæ rei. ff. de contrahenda emptione. Item prohibetur res sacra alienari, & super ea contrahi: quia talis res non potest esse in commercio. vel dominio alicuius, quàm solius dei. ut §. nullius Institutu. de rerum diuisione nisi in tribus casibus ibi not. per gloss. & in l. sancimus. cum authentica. præterea C. de sacrosanctis ecclesijs & xij. quæstio. ij. capitu. sacrorum.

67 Prohibetur etiam & res religiosa alienari. ut l. locum. C. de reli. §. final. Institutu. de contrahenda emptione. & l. & liberi. ff. de contrahenda emptio. Et differt religiosa à sacra: quia res sacræ sunt illæ, quæ sunt Deo dedicatæ cum autoritate episcopi vel superioris prælati, ut in dicto §. nullius. Religiosæ autem sunt illæ, quæ cōstituuntur solius hominis priuati voluntatē inferendo corpus mortuum in certum locum: qui locus appellatur sepultura. ut in §. religiosum. Institutu. de rerum diuisione. Et idem est sciendum de locis publicis proprietate & vsu ut theatris, & plateis ciuitatis, quæ nec alienari possunt ut probatur in dictis iuribus. & in l. sed Cellus. ff. de de contrahenda emptio.

68 Si autem essent publica proprietate, sed nõ vsu ut molendina & mancipia, & tunc bene possunt vendi cum certa solennitate. ut l. bona. & l. inter publica. ff. de verborum significacione. & in l. finali. C. de ven. bon. ciui. libro xj. & not. in d. l. Celsus. Idemque dico de libero homine, qui nec potest alienari, ut in d. l. & liberi. In prædictis autem casibus si emptor fuerit sciens rem esse sacram, religiosam, publicam vel liberam, non agit contra venditorem ad interesse. Si uero fuerit ignorans, tunc ager contra eum ad omne interesse suum. ut in d. §. fina. Institutu. de emptione.

69 Quid autem dicemus de re immobili, ecclesiastica, ut in fundo vel domo ecclesiæ? Dic quòd nec huius rei tenet alienatio, nisi interueniat certa solennitas tradita tam à iure ciuili, quàm canonico, quæ quidem solennitas tradita à iure ciuili habetur in authentica hoc ius porrectum. C. de sacrosanctis ecclesijs. & in libemus. eodem titulo. De iure autem canonico, cui in hoc standum est, seruatur, & seruanda est solennitas quæ traditur. xij. quæstione secunda. sine exceptione & in capitul. dudum extrà de rebus ecclesiæ non alienand. libro. sexto. Quæ idem solennitas talis est, videlicet quòd si quidem venditur, vel alienatur res immobilis, ecclesiæ collegiatæ clericorum secularium, tunc requiritur consensus episcopi, ecclesiæ, & capituli, ac etiam tractatus inter ipsos de capitulo est habendus. xij. quæstio. ij. in capitulo. sine exceptione. Aut venditur res immobilia alicuius monasterij clericorum religiosorum, & tunc requiritur consensus episcopi &

a Ad interesse. Adde quod soluit Alex. cons. lxxix. iij. So.
b Est solennitas. Adde Ioannem de Imola consilio cxxs. Alexand. consilio xxiij. iij. Soluimur. domi. Cardinalis consilio. xc. Ber.

Not. de solennitate qua requiritur quando res immobili

c Abbatis ac etiam consensus monachorum, & tractatus inter eos: ut xij. q. ij. c. abbatibus. & xvij. quæst. iij. capitulo. in vendicionibus. Aut venditur res alicuius parochialis ecclesiæ, & tunc requiritur consensus episcopi & præbyteri siue rectoris eiusdem, d secundum Innocentium. ut notatur per eum in capitulo statuimus in fin. extrà de transact. & per Goffred. in c. summa. extrà de rebus ecclesiæ non alienan. Ex his autem patet quòd omni casu autoritas & consensus episcopi est necessarius. e

70 Sed præ declarationem præmissorum quæritur, quæ sit forma tractatus qui requiritur in alienatione rei ecclesiæ? Dic quòd conuenient omnes de capitulo in vno certo loco consueto simul & fiet coram eis propositio super alienatione fienda de re ipsa, & inde singulariter omnes dicent quid sibi per meliori videbitur sciendum. argumentum in l. final. C. de venditi. bon. ciui. libro xj. cum similib. de quo fiet instrumentum. & hoc tenet gloss. in capitulo. tua nuper. extrà de his quæ fi. à præ. sine consensu capitul. d

71 Sed nunquid sufficeret vnus tractatus, an uero requirantur plures? Videtur quòd vnicus sufficit, quia de cretalis loquitur in singulari. capitul. dudum. extrà de rebus eccle. non alienan. libro vj. licet consultius sit, quòd fiant plures. ut in capitul. tertio loco. extrà de rest. ibi quociens is & c. quam opinio. videtur tenere gloss. in dicto capitulo. dudum. super versic. tractatus licet domi. Ro. in suis notulis teneat quòd tertius tractatus intercedere debeat. Quæ autem dicta sunt, procedunt in alienationibus perpetuis. In illis autem quæ sunt temporales, ut est locatio ad v. vel vj. vel ix. anno. ad plus non requiritur prædicta solennitas, sed sufficit sola autoritas abbatis, vel rectoris, vel alterius ad

72

f Sed sufficit. Adde Cal. consilio §. de reb. eccle. non alien. filio xiij. §. de his quæ fiunt à prelato. §. quis alienet re ecclesia. §. quis auctorizet Cal. cons. x. de re. eccle. nõ ali. §. an platus legatus ecclesia solus repudiare possit Side Lapi alle. xxij. Roma. cons. lxxxiiij. Fede. cons. ix. Forma tractatus in alienatione rerum ecclesiæ.

f Sed sufficit. Adde Cal. consilio §. de reb. eccle. non alien.

lis ecclesiæ alienatur. quid autem serbo alienationis cõtineatur & de ca. nulli. extrà de rebus eccle. nõ alienan.

Et Abbatis. Adde quòd Abb. conuentus & monachis carens potest & de re absq. tractatibus: et cõsultus Ro. consil. xxx. Sij. Bernardus.

Rectoris eius. Adde an si ecclesia sit de iure patris. requiratur cõsensus patris in alienatione rerum. Ancha. consil. cclx. Sij. Bernard.

Est necessarius. Adde quòd si sit consuetudo, quòd inferior ab episcopo alienet sine eius consensu quòd ualet talis consuetudo & tenet Cald. cõ

a Et est melior. Adde Alex. consi. x. §. iij. So. do. Cald. cō. fi. x. c. §. alleg. Cald. consil. iij. de reb. ecclē. non alienan. Bernar.

b Sufficeret. Adde q non scietudo quod praelatus vel capitulum solū solus possit alienare bona ecclesia, & tenet Cald.

consil. iij. de his qua fiūt a pral. Ber.

e Factū suum. Adde an iuramētum ⁷³ ipediatur. Fri. de arc. conf. cxiiij. Bernar.

d Resti. in integ. Adde quod praelatus nō pōt renuntiare beneficio restitutionis in integ. Et soluit Ang. cōsil. cxliij. quando eccl. sua est lesa pōt petere restit. in integ.

c Pap. Abb. Adde Cal. cōsil. §. iij. de his q fiūt a pral. Ber. No. q actio nes. iter mobilia & el. imobilia cōputantur.

f Ad quam cōpetit. Vide Alex. cō. xx. §. iij. So. lu. Ro. conf. eccclix. doc. cōf. lxxij. B. Virum suum dno doctis possit alienari. Adde. Cō. Sido. §. iij. ⁷⁴

75 forma libelli in ser. sic iuravit. Sibi sciet iuramentū. F. B.

ministratoris. vt in c. j. extra vt ecclē. bene. & xvj. q. j. in c. possessiōis. quod sequitur Inn. in c. statuius. de trans. & Archi. in c. j. extra de reb. ecclē. nō alie. lib. vj. & est hodie tex. in cle. j. eo. titu. Sed † quid dices de tali quæstione quotidiana? Ecclesia vendidit vel alienauit rem immobilem, & in instrumento ipsius venditionis dicit notarius, quod interuenerunt tractatus. & certa solennitas de quibus. s. an per hoc instrumentum probabitur de dicta solennitate? videtur q non. quia ista solennitas est extrinseca quæ non præsumitur, & maxime quando est talis, quæ non potest interuenire tempore celebrati contractus quæ requiritur tractus temporis: vt l. prima. & quod ibi not. C. de fide instrumēt. & iure hastæ fsc. libro x. & l. quæcunque. in fine. ff. de publician. In contrarium facit, quia omnia debent præsumi solenniter acta, postquam sic in instrumento continentur. vt in §. fin. Instit. de fidei iussio. & in l. sciendum. ff. de verbis obligatio. Et hanc partem videtur sentire Ioannes Andreas in capitulo tertio loco. extra de testib. super glo. secunda. & idem videtur sequi Spec. in titu. de emptione & venditione. §. nunc dicendum. versic. hoc quoque. sed Bartol. tenet contrarium dicta l. sciendum. & hæc magis placet: & est melior pro ecclesijs: debent ergo fieri instrumenta separata pro ecclesia de tractatibus præcedentibus secundum Roland.

74 Vnum † tamen scias, quod licet de iure requiratur illa solennitas si ramen de consuetudine ecclesiæ exigetur minor solennitas, illa sufficeret b secundum Innocen. in dicto capitulo. statuius. & idem Archi. in d. dudum & Goffr. in summa. pro quo vide quod no. Cy. in l. j. C. que sit lon. confueru. in illa. q. circa alienationem rei pupilli.

75 Quid † ergo si fiat alienatio omnia omni solennitate? Dic quod est ipso iure nulla. vt in dicta l. iubemus. & not. in dicto capitulo. sine exceptione. & punitur alienator, vt in dicta l. iubemus. & in c. nulli liceat. extra de reb. ecclē. non alienan. & potest ipse

idem alienator reuocare ipsam alienationem, & venire contra factū suū. vt d. l. iubemus. & c. si quis præbyterorum extra de rebus ecclesiæ non alienan.

79 Sed † quid si in hac alienatione interuenit omnis debita solennitas, tamen ecclesia est ex hac alienatione multum læsa, an poterit reuocari ista alienatio? Dic quod sic per beneficium in integrum restitutioni d infra quadriennium a tempore alienationis numerandum, vt habetur & nota. in capitulo j. extra de in integ. grum restitu. & capitulo penultim. extra de reb. ecclesiæ non alien. cum similib. sicut in simili restituitur minor, si facta sit alienatio cum autoritate tutoris decreto iudicis, vt l. etiam. & in l. fin. C. si tut. vel cur. interue.

77 Adhuc † formo aliam quæstionem circa prædicta. Contingit plerunq. quod certi sunt prælati, puta abbates vel præpositi, qui habent sub se aliquas ecclesias, abbatias, vel aliqua monasteria, qui appellantur patres abbatēs, & aliquando conferunt ipsas ecclesias prioratus & abbatias, sicut faciūt episcopi diocæsani. Modò quæritur, si aliquis inferior rector, prior, abbas vel abbatissa, vendat vel alienet rem immobilem, an sufficiat autoritas & consensus istius patris abbatēs, an autoritas episcopi sit necessaria. Dicunt quidam quod requiritur autoritas episcopi, per ea quæ not. x. quæst. ij. can. ea enim. §. hoc ius porrectū. & xvij. q. iij. in c. in venditionibus In contrarium determinat Ioan. Andreas in d. clemen. prima extra de rebus ecclē. non alienandis. vbi dicit, quod sufficit autoritas dicti patris abbatēs, quæ opinionem videtur approbare Inno in c. cum & plantare. §. in ecclesijs. extra de priu. & in d. c. statuius. de transactio. Hostien. verò in dicto §. in ecclesijs. circa hæc distinguit istæ aut pater abbas est exemptus ab episcopo & tunc sufficit ipsius autoritas. vt in iuribus, primo loco allegatis. Aut est subiectus episcopo & tunc requiritur episcopi autoritas, vt in iuribus secundo allegatis. & hoc magis placet. Amplius † quæritur, an actio personalis, vel realis competens ecclesiæ, possit cedi vel alienari sine prædicta solennitate? De quo plene not. per gloss. & Iacobus de Bello. in authentica de non alie. aut per m. reb. ecclē. in quo cōsiderari oportet, an actiones inter mobilia vel imobilia computentur. Quidam dicunt eas inter imobilia cōputari. quam opinionem tenet gloss. in l. mouentium. ff. de verbo. significa. & l. fin. C. in qui. caus. in integ. restitu. non est neces. Alij dicunt ipsas inter mobilia tantum computari. per text. in l. vni. §. exactio. C. de rei vx. actio. l. j. & ij. vers. mobiles C. quando & qui. quar. pars. li. x. quæ opi. approbatur in l. j. C. si aduer. ven. Tu autem plenius secundū eū dem loco. sic distingue: aut tractatur de actione respectu sui ipsius, aut respectu rei ad quæ competit. primo casu omnes actiones cēsentur imobiles. siue cōpetant pro re mobili siue immobili. ar. Insti de re. cor. & incor. §. incorporales. & qd no. in d. l. mouentiū. Secundo casu, aut agitur de fauore, aut de odio, aut mistim de vtroque. Si quidem agitur de fauore, tunc si fauor hoc exigit, computantur tanquæ mobiles. vt in d. §. exactio. Si autē fauor non exigit: tunc

loco immobilium computentur si competunt pro re immobili: si autem pro re mobili, tunc censentur mobiles: id est quae isto casu possunt cedi tam in ecclesia, quam in minore, quia res ipsa mobilis posset vendi secundum distinctionem traditam in l. lex quae tutores. C. de admitt. tut. & no. in d. auth. de non alie. §. nos igitur, & hoc modo debet intelligi quod not. in d. l. fin. Si verò agitur, de odio, tunc si odium excluditur si mobiles censentur, tunc mobiles censendae sunt, aliis autem immobiles censeri debent. Vbi autem mistim de vtroque tractatur, tunc si causa magis participat in odio, quam in favore, tunc immobiles censentur: aliis autem mobiles: vt l. corruptionem. C. de vsufruct. & de ser. l. sicut. in princi. & de praescrip. lon. temp. l. si. in fi. Quae omnia not. pro statutis prohibentibus varias personas alienare. † Transcamus nunc ad fundum dotalem reuocando in dubium, an fundus dotalis possit alienari. In quo casu sic sub breuitate distinguitur. Aut fundus dotalis alienatur per maritum, vel uxorem ex causa necessaria, & tenet alienatio, vt puta si datur in solutum, credito: i mulieris, qui praue nit in alienatione fundi, ipsum virum in dote, vt l. j. ff. de fun. do. facit in argumen. l. alienationes. ff. fami. er. ciscun. vel si prouocetur vir ad diuisionem ipsius fundi. nam his casibus permittitur alienatio. vt in d. l. prima. ff. de fund. do. & not. Institut. quibus alie. licet vel non. in principio Si verò fiat alienatio ex causa voluntaria, tunc aut fit titulo vniuersali, puta haeredem instituendo, & tenet alienatio, licet transeat cum sua causa, vt in d. l. j. Aut fit titulo singulari, & tunc aut res fuit tradita viro in aestimata, & non potest alienari, vt l. si praedium. C. de iure do. & Insti. quib. alie. licet. in princ. & l. vnica. §. cum lex. C. de rei vxo act. aut fuit tradita res ipsa aestimata. & hinc subdistinguitur, aut aestimata fuit, & ea aestimatione, quae non facit emptionem, vt quia fuit aestimata eo solo respectu, vt sciatur quantum ipsa res soluto matrimonio sit deterior effecta: & idem, scilicet vt alienari non possit, vt l. si inter virum. & quod ibi nota. C. de iure do. aut fuit aestimata aestimatione, quae facit emptionem, & tunc aut data est ipsi mulieri electio petendi quod velit soluto matrimonio, & tunc non potest alienari, vt in l. prima. C. de fun. do. aut est data viro electio soluendi quod velit, vel rem vel pretium, & tunc potest alienari, vt l. quod si fundus. ff. de fun. do. & not. in l. j. de fun. do.

80 In † dubio autem si de hoc non apparet, praesumitur esse electio viri. vt l. plerunque §. pen. & fin. ff. de iure do. & not. per glo. in d. l. si inter virum. Si autem vir consentiente uxore fundum dotalem in aestimatum alienaret, & vxor iuraret non contrahere alienationi, confirmaretur virtute iuramenti alienatio. vt in c. cum contingat. extra de iure iur. nisi mulier prius iurasset se non alienaturam: quo casu non tenet, contractus postea celebratus, & etiam cum iuramento, cum prius iuramentum tollat posterius. vt nota. in capitul. licet. circa finem. de iure iurand. lib. vj.

81 Denique † quid iuris sit in re litigiosa viden-

dum restat. vnde si quaeritur an res litigiosa alienari possit: distinguitur. Aut pro ipsa re agitur rei vindicatione directa, vel vtili, & sic de dominio eius quaeritur, & tunc non potest alienari. vt in authentica litigiosa. C. de litigio. aut pro ipsa re agitur ad vsufructum eius actione confessoria, & tunc idem est: quia vsufructus est pars domini. vt l. iij. ff. de vsufructu. secus si pro alia seruitute ageretur, vt not. in l. ij. C. de litigi. aut pro ipsa re agitur actione hypothecaria, & tunc non efficitur litigiosa: & idem est permixta alienatio. vt l. j. C. de litigios. & l. prima. C. de praescrip. longi tempo. aut agatur actione personali, & tunc res ipsa non efficitur litigiosa & inalienabilis. sed ipsa actio sola litigiosa efficitur. vt in l. ij. C. de litigio. nec mirum si isto casu res non sit affecta vitio litigiosae: quia actio hypothecaria non afficiet rem litigiosam, quae rem ipsam respicit, vt §. dixi, multo magis actio personalis secundum Iaco. But. vt per eum nota. in dicta l. secunda. C. de litigios.

82 Hic † autem de vno quaeritur, an ad hoc vt res efficiatur litigiosa, vel actio, sit necessaria litis contestatio, vel sufficiat sola libelli oblatio: Dicendum eundem. Iaco. Butri quod aut quaeritur de re, aut de actione. si de re, illa efficitur litigiosa per solam oblationem precum factam principi, vel solam libelli oblationem, vt in d. authent. litigiosa si verò quaeritur de actione, tunc illa actio litigiosa efficitur cum lis contestata fuerit vt l. ij. C. de litigio. quod sequitur Iacob. Butrigarius. vbi supra & idem Iaco. de Bell. in authentic. de litigio. & decima parte lit. ab actio. cōt. praestand. de iure autem canonico inductum est quod per solam citationem res & actio sit litigiosa, vt in clementina prima. vt lite pendente.

83 Et † not. quod ille qui rem vel actionem litigiosam alienat, punitur vt in l. tertia. C. de litigios. & l. finali. C. eodem titulo & praedicta procedunt quando fit alienatio inter viuos. Vbi autem fieret in vltima voluntate tunc seruatur. authentica nunc si haeres. C. de litigios. vbi disponitur valere legatum rei litigiosae, si contingat haeredem obtinere in causa, licet olim esset aliter statutum. vt l. tertia. in fin. C. eodem titulo. Quid † autem in aliena-

a Aestimata. Adde quod licet res de tur aestimata, non tamen agitur et res restituitur in casu dote restitueda: tunc aestimatio non facit emptionem nec conditionem. l. si aestimata. Et ibi not. docto. ff. sol. mat. melior text. in l. si inter. C. de iure dot. Et ibi no. Bart. in l. si et certo. §. nunc sidendum. ff. commu. Fran. Are. in cōf. lxxxij. incip. in Christi dilecteter. in ij. colum. cum multis allega ibi vide honor. in c. quando. in col. si de surresur. l. & ibi melius Io. & addo quod soluit. C. d. cōf. cccxv. Ber. Postea celebratus. Ad de quod hoc in re litigiosa

tionem rei ciuitatis, vel loci? dic quod est permiffa cum certa foennitate, vt in l.j. & ij. C. de venden. reb. ciui. lib. x. & no. in l. ciuitas. ff. fi cer. pet.

35 Quid t̄ autem dices fi fiat alienatio rei non litigioſæ antelitem motam. quæ tamen facta eſt ſpe futuræ litis? Dic quod aut talis alienatio facta eſt in potentiorum & ſuperiorem ratione officij, & non valet, & punitur alienator. vt l.j. C. ne li. poten. aut eſt facta in alium durioſam aduerſarium ratione diuitiarum, vel alia ſimili cauſa: & tunc agitur ad intereſſe contra alienantem. vt ff. de alien. i. mu. ca. fac. l. j. & ij. & aduertere quod laici dicuntur habere durioſam aduerſarium quando cunq; alienatio

a facta ſit in eccleſiâ. a vt extrâ de alie. iud. mu. cau. fac. c. fi. & vide quod no.

86 Inn. in c. i. eo. ti. Poſtremô, t̄ & quarto principaliter prohibetur contractus ratione turpitudinis: vt habetur & nota in l. generaliter. & in l. ſi plagij ff. de verbor. obliga. in quo caſu ſic diſtingue. aut id quod promittitur in ſtipulatione eſt turpe, verbi gratia promitto facere homicidium, vel quid ſimile. tunc eſt nulla ſtipulatio. vt in d. l. generaliter & l. ſi plagij, aut id quod promittitur eſt honeſtum, ſed ipſa promiſſio turpiter eſt extorta puta per dolum vel metum: & tunc valet ſtipulatio, ſed agenti obſtat exceptio, & vltra promiſſori datur actio vt liberetur: vt plenè traditur in titul. quod nœ. cauſa ff. & C. de dolo per totum: aut id quod promittitur eſt honeſtum, ſed cauſa propter quam promittitur, eſt turpis, vt promitto tibi centum, ſi feceris homicidium: & tunc licet gloſ. & doct. ſint in contrarijs opinio. vt refert Barto. in d. l. generaliter. & Cyn. in l. j. C. quod me. cau. & in l. ex eo. C. de inur. ſtipulati. tamen verius eſt dicendum ſecundum eum, quod ſi ipſo iure nulla promiſſio. per l. iurifgentium. §. ſi ob maleficium. ff. de pact. & per d. l. ſi plagij. Et hæc ſufficiant quantum ad præſens.

EPITOME.

1 Qui fructus reſtituendi, quando poſſeſſio reſtituenda eſt.

1 E T T̄ P E R C I P E R E Veriſimiliter potuit. Nunquid reus poſſeſſor teneatur ad fructus tam perceptos quam percipiendos: dic. vt

dicam. j. in gloſſ. ſuper verſi. ſimul cum fructibus & quod nota. per gloſſ. & Cyn. in l. certum. C. de rei vendicatio.

EPITOME.

1 Actor non tenetur in libello certam fructuum, quantitatem exprimere ne eorum æſtimationem.

2 Contra quantitas ſuper intereſſe an debet exprimi in libello.

1 T O T E T T̄ a n t o s fructus. Licet t̄ hic exprimat̄ur quantitas certa ſuper valore fructuum, non tamen eſt de neceſſitate quod actor in libello exprimat̄ certam quantitatem fructuum, & æſtimationem certam ipſorum, ſed relinquendum eſt in proceſſu, quia actor certam quantitatem eorum quam percepit, poteſt probabiliter ignorare. ſecundum quod tenet Barto. in l. j. in prin. ff. de eden. & Cy. in l. certum. in vlt. q. C. de rei ve. i. & in l. cum propria pecunia. C. ſi quis alte. vel ſibi. & in l. j. C. de ſen. quæ pro eo quod intereſt proferunt in pe. quaſtio.

2 Secus t̄ autem eſt in intereſſe, ſecundum quosdam: nam certa quantitas ſuper eo debet exprimi in libello, quia actor de ſuo intereſſe, & in quanta quantitate, poteſt certus eſſe, vt nota. per Cyn. vbi. ſ. In contrarium tamen tenet glo. quod etiam in intereſſe admittitur petitio incerta: & ſufficit quod. in proceſſu poſtea certificetur. a vt nota. in l. certi conditio. in prin. ff. ſi cer. pet. & in l. j. C. de ſen. quæ pro eo quod intereſt, profe. & in §. curare. Inſtitu. de act. quam opi. tenet Iac. But. in l. j. C. de ſen. quæ pro eo quod intereſt. & Barto. in l. ſtipulationes non diuiduntur. in prin. ff. de verbo. obli. circa ſi apparatus. & hæc communis eſt opi. ſecundum eum. & ſic patet idem iuris eſſe tam in fructibus, quam in intereſſe, quod verius eſt.

EPITOME.

1 Reus ſi ante libellum, oblatum offerat rem quam actor recuſat accipere an vltorius ſit procedendum in cauſa. §. nu. 2. §. 3.

Res qua petitur ſi ſit mobilis. §. pendente lite perierit, cuius erit periculum.

2 Damnum intereſſe quando periculo actoris, & quando res periculo cedat.

3 Animus quomodo declarandus.

4 Periculum rei alienatæ cui cadant.

1 E T H O D I E Recuſat. Quid t̄ igitur ſi non recuſat, ſed rem offert: dic quod vltorius non eſt procedendum in lite, vt l. ſi reus paratus. ff. de procu. & in l. fideiuſſor. ff. de doli exceptione. Sed quid ſi ante libellum oblatum rem obtulit, quam actor recipere recuſauit, an ſit vltorius audiendus: Dic aut actor recuſauit rem recipere tantquam ſibi inutile omnino, aut quia deteriorata reddebatur. Primo caſu videtur habuiſſe illam pro derelicto

relictō, ideōque ipsius non admittitur petitio, vt l. j. & ij. ff. pro derelictō. & in §. fina. Insti. de rer. diui.

2 Secundo † casu subdistingue, aut reus obtulit rem, & interesse deteriorationis, & tunc si actor renuit illam accipere, damnum postea in eo cōtingens perinet dominum, & periculum eius. argument. l. si insulam. ff. de verborum obligatio. & in l. item illa. ff. de constitu. pecu. aut rem obtulit. sed non interesse deteriorationis, & tūc licuit actori recusare, & reus tenetur ad omne interesse, tam temporis præteriti, quā præsentis, vt in l. iij. §. si reddita. & quod ibi nota ff. commodat. & in l. planè. ff. famil. ercisc. & in l. tutor. §. Lucius. ff. de vsu. cum simi de quo plenè tangitur per Cy. in l. exhibitionis. C. ad exhiben.

3 In dubio † autem vbi non apparet de animo actoris recusantis accipere, Dic quod consideranda est qualitas & quantitas ipsius rei recusatæ: ac etiam qualitas personæ recusantis, vt si res fuerit vilis, & actor quidem diues, & potens, præsumitur recusans habere ipsam pro derelictō. Si verò fuerit res congruens prætij, & actor quidem pauper, & tunc non præsumitur animum habuisse derelinquendi. argument. l. cum de indebito. in si. ff. de probatio. Et facit ad hanc distinctionem quod in simili not. per glo. in l. cum quid. ff. si certum petatur. dum quæritur ibi quando aliquis dicit, tolle istam pecuniam &c. & ibi per Bartolum.

4 † Deinde quæritur quid si res ipsa quæ petitur est mobilis, puta æquus vel bos qui mortuus est pendente lite an debeat reus ad restitutionem prætij cōdemnari, vel absolui dic esse distinguendum, an fuerit possessor malæ fidei, vel bonæ fidei. vt plenè traditur & nota. per gloss. & docto. in l. item si verberatum. §. fina. ff. de rei ven. & l. illud quoque quod in oratione. in principio. ff. de pet. hæredita.

E P I T O M E.

1 Actoris est concludere. Reus vero excipere.
2 Iudex conclusionem actoris, ante omnia diligenter animaduertere debet.

1 **Q** V A R E Petit. Hec est libelli cōclusio & actoris petitio: quæ quidem conclusio est semper necessaria in actore: sed in reo excipiente non est necessaria conclusio: sed sufficit facti narratio, vel exceptionis allegatio, secundum Bar. vt per eum no. in l. j. ff. de exce. & ibi vide. Ad hanc autē conclusionem actoris & eius formam iudex debet multū aduertere magis quā ad superiorem partē libelli, in qua continetur sola facti narratio secundum Ioan. Andre. vt not. in capitu. cum ecclesia Sutrina. in principio extrā de caus. posses. & propri.

E P I T O M E.

1 Officium quod hic postulatur est mercenariū, & quare,
2 Iudicis officium quod duplex.

3 Iudicis officium nobilis quod duplex.
4 Officium iudicis mercenarium in quibus consistet.
5 Officium iudicis mercenarium quandoque deseruit actioni quandoque sero ipsi repugnat.
6 Iudicis officio nobilis implorato an solet offerri libellus.
7 Iudex an teneatur suum officium impartiri parte non petente, & si interponat voluntaria sine partis requisitione an valeat? & nu. §. 9. 10. & 11.
12 In criminalibus causis an liceat iudici sine partis requisitione nouas probationes inducere.
13 Iudicis officium an concurrat cū actione nune. 14.

Q V A T E N V S Ex officio Gestro. Hoc † officium iudicis quod postulatur hic, appellatur officium mercenariū: quia cohæret actioni propositæ eiq; ministeriū & auxiliū præbet de quo loquitur l. ædiles. §. item sciendū. ff. de ædi. edic. l. iij.

2 C de postu. cum simi. Cuius † gratia est sciendum, qd duplex est in genere iudicis officium. Est enim quoddam iudicis officium nobile, quod ab aliis appellatur merū, aliud est iudicis officii mercenariū. Differentia autem est inter vtrunq; officii, quia officii nobile est illud, quod per subsistit nulli actioni vel exceptioni deseruiens, vel adhærens: sed sui solius nobilitate gaudens. sicut facit homo nobilis, a cuius similitudine nomen traxit officii nobile. Officiū verò iudicis mercenarium est illud, vt dixi, quod adhæret actioni, vel exceptioni impotens stare per seipsum, vnde famulatio deseruit alij, sicut faciūt mercenarij. Ideo que tali nomine appellatur: quia nomina esse debēt cōsequētia rebus, vt in §. est & aliud. Insti. de do.

3 Præterea † sciendū quod officii nobile est duplex. Nam quoddam est quod tēdit ad coadiuandum ius commune: quoddā est quod tendit ad impugnandum ius commune. De primo multa sunt exēpla vt in datione tutoris. & interpositione decreti, vt l. j. de iur. om. iudi. ff. & l. naturali. ff. de cōfirm. tut. & in dādo aduocatū nō habēti. vt l. j. §. ait prætor ff. de postu. & in capitu. j. extrā de offic. iudic. & in faciendo aduocato & medico solui de eorum salario, super quo nulla processit certa conuentio. vt in l. j. in prin. & §. i honorarijs. ff. de va. & ex

2 *Aduertere. Adde Ang. cōsil. cxxxi. & cxxx. no. quod libellus non dicitur ineptus sed impersonaliter conclusi & plene sunt quarta quod in libello non quod narratur sed quid cōcludatur inspicitur. Iudicis officium. Adde Scidendum Spe. in tit. de offic. om. iu. Sbi late qua dici possint de officio iud. Ber.*

traor. cogniti. & in l. prima. C. de suffrag. & in alijs similibus exemplis, de quibus per Innocentium in capitulo secundo. extra de officio iudicis & per Specu. in titulo. de officio iudicis. De secundo tendente ad impugnandum in commune, patet exemplum in integrum restitutione per quam rescinditur rescindi postulat contractus, sententia, vel præscriptio, alijs validi de iure communi, vt patet in titu. ff. de minorib. & ff. ex quibus causis maiores. & C. si aduer. ven. cum titu. sequentibus. & in l. in causæ. in principio ff. de minoribus.

a *Officium in
dicis merce
narium. in
executione.
Adde
S. de Alex.
in l. iij. §. ff.
ex conven
tione ff. de
re iudic. &
in forma e
xecutionis
sententiæ. in
S. lti. Scersic.
Spe. in l. iij.
de exe. sen.
§. postremo.
in si. Bar. in
l. inter. ff.
de re iudic.
& Alex. in
l. ij. ff. de in
reiu. Fran.
Cur.*

De officio tamen mercenario exēpla sunt in fructibus, interesse, ac litis expensis, & cæteris occurrētib. post libelli oblationem: vt in d. l. iij. C. de postuland. & l. ædiles. in §. item sciendum ff. de ædil. edicto.

Cuius t gratia sciendum est, quod hoc officium mercenarium quando que deseruit actioni. quandoque repugnat ipsi actioni, patet exemplum in exceptione opposita. per quam petitur quod expensarum factarum in repetita ratio habeatur. vt in l. plana & l. finali. ff. de petitione hæreditat. & l. si in area. ff. de conditione indebit. & l. in fundo. & l. sumptus & quod ibi not. ff. de rei vendica. de primo autem quando deseruit actioni, considera quod aliquando hoc officium deseruit actioni proponendæ: vt patet in interrogatorijs, quæ sūt ad reū qui, conueniri speratur, an rem possideat, vel an sit hæres defuncti & similia: de quo officio traditur, & not. per glos. & docto in rubrica. ff. de interrog. actio. facit l. is qui destinauit. ff. de rei vendica. & l. voluit cum similibus. ff. de interroga. actio. quandoque deseruit actioni propositæ prosequendæ, vt in dilationibus dandis tam reo quam actori, & in citationibus & receptionibus testium, & in iuramentis & simi. vt l. j. C. de dila. & l. si. ff. de ferijs. & l. testium. & l. iurif. iurandi. & l. si quando. & l. quoniam liberi C. de testi. cum simi. Quandoque deseruit ipsi actioni in pronuntiatione, & litis decisione, vt in fructibus & vfuris, ac litis expensis vt in d. l. ædiles. §. item sciendum. & d. l. iij. C. de postul. & l. terminato. C. de fru. & l. expē. cū si. Quandoque deseruit in executione. ¹latæ sententiæ: vt l. à diuo Pio. in prin. & in §. in veditioe ff. de re iudi. & C. de exe. rei iud. per totum. de quo dic vt no. Bar. in l. prima

6 ff. de iurisdic. om iudicium.

Solet t insuper dubitari, an in iudicis officio nobili implorando offerendus sit libellus; & gloss. sunt contrariæ, nam gloss. in rubrica. ff. de interro. act. dicit quod non. & idem sequitur gl. in authen. de trient. & semif. §. illud. contrarium tenet glos. in l. de submersis. C. de naufrag. lib. xj. idē sentit gloss. in l. j. in prin. ff. de edend. & alibi glo in l. ij. §. dies. ff. quis ordo in bonorum possess. serue. distinguit sic, aut officium iudicij imploratur in forma iudicis & tūc libellus offertur. l. j. C. de carbon. edict. Aut imploratur extra formam iudicij, & tūc nō offertur libellus ^b, vt l. de submersis. C. de naufragij. libr. x. Sed tu plenē omnia recolligendo distingue secundum docto. quod aut loquimur de iudicis officio mercenario, & in eo libellus nō offertur, quia satis est quod su ^b per actione libellus sit oblatus, aut de proximo offerendus, & ita intelligatur glo. in d. rubric. de inter. act. & in dicto §. illud aut loquimur de officio iudicis nobili & in hoc similiter distingue. Aut hoc officium nobile impartitur loco exceptionis ad impugnandum actionem: & non offertur libellus propter proximitatem, & cōiunctionem actionis super qua libellus est oblatus. licet possit offerri, secundum Dylum in d. l. scire oportet. ff. de excusationibus tutorū. Aut officium nobile impartitur loco actionis, & tunc aut in hoc officio proceditur cum causæ cognitione, quo ad partem, & quo ad iudicem, tunc exigitur libellus, vt in saldrio aduocati, vt in dicta l. prima. §. in honorarijs. & in l. prima. C. de suffragijs. & in integram restitutione. quæ postulat a minore vel maiore, vt dicta l. in causæ. ff. de minoribus, cum similibus. Nam in his & similibus proceditur iudiciario ordine: textus est in capitulo iudicis officium. extra de officio iudicis sic potest intelligi glossa. in dict. §. dies. Aut in eo non proceditur cum causæ cognitione quo ad partem, sed solummodo quo ad iudicem: quia a parte nihil petitur: vt patet in datione tutoris, vel curatoris, ve interpositioe decreti, & in petēda bonorū possessione, & si. vt l. diuus. C. qui pe. tut. & tunc libellus non est necessarius. sic etiam potest intelligi d. §. dies. aut in eo proceditur sine aliqua causæ cognitione quo ad iudicem & quo ad partem, & tunc nec in

Non offertur libellus. Adde quod quando petitur officio iudicis declarari actū nullum non requiritur necessarius et dicatur quod ex officio hoc faciat sed sufficit scire quod declaratum nullum. ita Per. de Ancha. consilio lxxij. inc. Scis omnibus & singulis. colum. ij. Fran. Cur.

eo libellus offertur: vt patet in aduocato petendo. vt l. prima §. ait prator. ff. de postulando. & l. nec quicquam in §. aduocatos. ff. de officio proconsul. & legat. de quo dic. vt nota. doct. in d. rubric. & per aliquos, in l. nec quicquam. in §. vbi decretum. ff. de off. procon. & legat. de quo dic. vt dixi etiam supra in principio. huius libelli in j. glo. in fine. † Deinde quæri solet an iudex teneatur suum officium impartiri parte non petente. Secundo si non teneatur, nunquid si voluntariè suum officium interponat, valeat sine partis requisitione Circa primum, Bartol. in l. iij. in §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. vbi plenariè tractat de his, sic distinguit, aut tale iudicis officium quod est interponendum respicit principaliter publicam vtilitatem secundum suum subiectum: vt puta purgare prouinciã delinquentibus: & tunc iudex tenetur suum officium interponere sine alicuius requisitione, vt in l. congruit. ff. de officio præsidis. & in authentica. vt nulli iudicium. §. j. & §. quoniam verò. aut respicit vtilitatem priuatam, & tunc aut respicit honorè & vtilitatem alterius iudicis, & secundum Barto. tenetur officium suum interponere sine alterius requisitione: vt in apostolis dandis, & processu parti appellanti. vt l. eos. in fin. & l. iudicibus C. de appellationibus. Ego puto tamen quòd non teneatur, si tamen facit, valet, vt determinat glof. posita in d. l. eos in fine. quæ allegat ad hoc. l. j. §. j. ff. de libellis dimis. aut respicit tale officium priuatam vtilitatem partis tantum, & tunc aut ille actus super quo est officium interponendum, est actus pietatis, & fauore miseracionis introductus, aut non Primo casu, aut iudex potest in eo habere probabilem ignorantiam, & non tenetur officium impartiri nisi petatur. vt in l. prima. §. magistratus ff. de magistr. conuen. aut non potest ignorantiam. prætereundè: vt quia personæ adest in iudicio coram eo, & tunc tenetur interponere. vt l. sancimus. §. j. C. de administratione tutor. & ff. de officio proconsul. & legat. l. nec quicquam. §. aduocatos. vbi autem ipse actus explicandus non respiceret actum pium, tunc non tenetur impartiri officium nisi parte petente, & instante. vt dicta l. iij. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto: In secundo verò casu principali, videlicet, si iudex non tenetur de necessitate, nunquid voluntariè interpositum valeat sine partis requisitione? Sic dicendum est, quòd in omnibus casibus, in quibus dictum est supra iudicem teneri de necessitate suum officium impartiri, in illis casibus voluntariè interpositum valet sine partis requisitione: in alijs autem casibus distingue hoc modo: aut loquimur in officio nobili, aut in officio mercenario. Primo casu aut illud officium respicit publicam vtilitatem, & valet, si fuerit interpositum, vt in præcedentibus dixi: aut respicit priuatam vtilitatem: & tunc aut in eo est ferenda sententia diffinitiuã: & tunc nõ valet, nisi parte petente. vt in dicto §. hoc autem iudicium: & in capitulo, iudicis officium, extrã de officio iudicis. in l. in causis. §. causã cognita. cū similibus. ff. de minoribus. Aut nulla est ferenda sententia diffinitiuã, & tunc aut illud ad officium consistit

in danda administratione miserabili personæ: aut in aliquo actu exercendo.

Primo casu dic. quod dictum est, iudicem non teneri ad hoc de necessitate, tamen valebit, si interponatur ex voluntate. In alio autem casu considera qualitatem personarum. Nam ille cui dandus est administrator, aut est persona furiosa, vel prodiga, & tenet datio sine requisitione partis, vt l. Fulcinius. §. j. ff. quibus ex causis in possessionem eatur. Aut est pupillus, & idem. † In aduito autem considerandū est, an detur curator eidem ad negotia. & tunc non tenet datio sine eius requisitione. Aut datur curator ad lites vel iudicia, & tunc tenet sine requisitione artis vt hæc probatur. Insti. de cu. §. item inuti. & C. qui petent tutores. l. prima. ff. de tutori. l. qui habet. in §. si pupillus. & ff. de tutorib. & curatorib. datis ab his. l. illud. Si verò officium interponatur propter aliud, tamè non puto valere: nisi partis requisitio præcedens, vel subsequens interueniat. vt in l. seruus. in principio. ff. de bonorum possessio. coniuncta. l. tertia §. inuito. & §. acquirere. ff. de bonorum possessio. & hæc procedunt in officio nobili. † Quod autem ad officium mercenarium pertinet, distingue. Quia quoddam est officium mercenarium quòd principaliter radicatur in personam iudicis, vt dare dilationes, ferre interlocutoriam, & similia. Quoddam est officium quod radicatur principaliter in factu partis, vt opponere exceptiones, producere testes, & instrumenta, & similia. In primo officio distingue sic, aut tale officium exercetur contra partem contumacem, & non tenet, nisi parte requirente. vt l. ad peremptorem. ff. de iudic. & in §. sed si quidem. l. propterandum. C. de iudic. aut exercetur contra partem præsentem, & tunc aut ille actus pertinet ad lites ordinationem, aut ad lites decisionem. Primo casu aut respicit iuris publici obseruantiam, vt in libell. difar. iuramento calumniæ præstandis & similibus, & valet etiam parte non petente. vt l. prima. ff. de offic. assessor. & C. vt nemo priuã. l. secunda & C. de iudicis. l. propterandum. §. primo. & in authentica. iuramus. eodem titulo & l. finali. C. vt infra certum tempus criminal. quæst. aut respicit partis vtilitatem, vt puta quòd plures rei dant vnum procuratorem, & non valet parte non petente. vt ff. iudicatum solui. l. iam tamen. §. pen.

Secundo casu principali, quando actus pertinet ad lites decisionem: tunc aut est de actibus emergentibus ante litem contestatam, & tunc non valet sine partis requisitione, vt in l. ædiles. §. item sciendum. ff. de adilitio edicto. Nec his repugnat quod habetur in l. de pupillo §. qui opus. ff. de operis noui nuntiatione. vbi iuramentum calumniæ non præstatur, nisi à parte requiratur, cuius contrarium supra dixi: quia ibi loquitur in iuramento speciali & particulari quod respicit partis vtilitatem sed quòd superius dictum, est debet intelligi in iuramento generali calumniæ, quod respicit publicam vtilitatem. Et hoc de officio mercenario radicato principaliter in persona iudicis. Sed † quia dixi secundo quòd

est quoddam officium mercenariū, quod principaliter radicatur in parte, vt opponere exceptiones, instrumenta producere, & similia. In hoc sic distingue, aut vult iudex suum officium interponere sine partis requisitione super his, quæ tendunt ad publicam vtilitatem, vel suum proprium honorem conseruandum: & hoc potest facere. l. quos prohibet. ff. de postulan. & l. filiusfamil. §. vererani. ff. de procurat. Aut super his, quæ tendunt ad priuaram vtilitatem, & tunc aut vult probationes inducere interrogando partes, vel repetendo testes productos in iudicio, & potest licitè facere. vt l. vbiunque. ff. de interrog. act. & quod not. in authentic. de testibus. l. illud tamen. & in c. cum clamor. extra de test. cum simili. aut vult officium exercere inducendo testes non productos, vel instrumenta non producta in iudicio: & tunc aut vult hoc facere pro parte absente in casu legitimo, quo contra eum posset ad sententiam diffinitiuā procedi: & potest licitè facere tam in causa principali. vt C. quomodo & quādo iudex. auth. qui semel. ibi, perquisita veritate &c. quā in causa appellationis. vt l. amplioem. §. j. & quod ibi not. C. de appellationib. aut vult inducere pro præsente, & tunc regulariter non potest: per iura quæ dicunt, iudicem non posse in facto supplere. vt C. vt quæ defunt aduoc. par. iud. supple. & l. lilitas. §. veritas. ff. de officio præsid. & ff. de fer. l. ij. & ibi no. cum similit. Fallit in hoc in duobus casibus, in quibus potest contra absentem pro præsente, & ecouerso, officium impartiri. Primò, vbi de veritate instrumenti quæritur in iudicio pducti. vt in auth. de tabel. in princ. Secūdo in inquisitione quæ fit super qualitate, & cōditione testiū, vt not. gl. in l. ij. sup. ver. inimicitia. ff. de test. l. j. §. si curator. ff. de mag. cōue. & in auth. de test. §. j. i. gl. in ver. officij cansam. quæ incipit id est artis laudabilis. ¶ Sed circa prædicta quæritur quid in criminalibus causis, an liceat induci sine partis requisitione nouas probationes inducere: Breuiter secūdo Barto. vbi supra, sic distingue: aut iudex procedit accusatore & accusato præsente, aut accusato absente, & accusatore præsente, aut ecouerso, accusato præsente, & accusatore absente. Primo casu dicit quod iudex ex officio suo potest nouas probationes inducere. vt in l.

si non defendatur. in fi. ff. de pœ. vbi seruo accusato permittitur tam ipsi seruo, quā iudici quærere de eius innocentia ad hoc etiam facit l. prima. in fin. ff. de quæstionibus. vbi iudex post rei confessionem adhuc testes alios examinavit super crimine, vt certior redderet. ad hoc etiam facit l. secunda. C. de abolit. & capit. primo & secundo. extra de collus. delen. & glof. in l. tertia. §. si tibi iudicium. ff. de conditio. ob turpem causam. Secundo casu, quando reus est absens, tunc regula est ista, quod in delictis, in quibus pœna imponitur vsque ad relegationem, & infra quo casu potest contra absentem procedi vsque ad diffinitiuam sententiam secundum veram opinionem, de qua notatur in l. absentem. ff. de pœnis. & per Cynum in l. absentem. C. de accusationibus. in vltima quæstione, tunc potest iudex nouas probationes inducere ex officio suo, quia hoc fieri potest in ciuilibus, vt dixi, multo magis in criminalibus, in quibus maius periculum vertitur.

Tertio casu quando reus est præsens, & accusator absens: tunc quæde iure communi iudex non potest sibi assumere officium accusatoris, nisi in exceptis casibus, de quibus notatur in l. secunda. §. si publico. ff. de adulterijs. & l. lilitas. §. veritas. ff. de officio præsidis. idcirco non poterit nouas probationes inducere ex officio suo: quia etiam non potest procedere ad diffinitiuam sententiam ferendam imò reo postulante tenetur iudex ipse rei nomen facere aboleri vt ff. de accusationibus. l. libellorum. §. final. cum similibus. de his notatur, per Cynum. in l. prima. C. vt quæ defunt aduocatis part. iudex, sup. & per Specul. in titulo, de disputationi. & allegat. §. final. versicul. & breuiter. & versicul. sequen. ¶ Ex præmissis autem patet soluta quæstio, qua solet quæri, an iudicis officium concurrat cum actione, vt vbi competit actio, detur, & intentari possit similiter officium iudicis: in qua quæstione sic distingue. Aut loquimur in iudicis officio mercenario, & illud concurrat semper cum actione proposita: vt supra dictum est. aut loquimur de officio nobili: & hic considera, quod quoddam est officium nobile, quod competit & datur secundum ius commune, illud coadiuuando, & tunc illud competit vbiunque actio competit. vt in capitul. conquerente: & ibi per Innocentium extra de officio ordinarij. eum tale iudicis officium sit latissimum. vt l. j. ff. de iurisdictione. omnium iudicum. quoddam verò est nobile officium, quod datur, seu competit contra ius commune, & illud impugnat. de quo loquitur capitulo. iudicis officio. extra de officio iudicis. & l. in causæ. ff. de minoribus. vt est in integrum restitutio. & tunc non datur tale officium vbi alia actio competet: sed solum datur in defectum alterius actionis. vt dicta l. in causæ. quod sequitur Innocentius vbi supra. ¶ Denuo pro declaratione præmissorum quæro, quomodo potest sciri quando illud officium detur, & cesset actio. Dic quod primò cognoscitur in illis casibus, in quibus cessat actio competere de iure communi, & æquum est aliqua iuris ratione subueniri.

a *Conditione testium. Ad deſidentū not. maxime Alexan. in d. §. hoc autem iudicium.*

b *Criminalibus. Adde qua possit in tractatu Ang. de maleſi. in apo. in gl. ex merito officio.*

c *Cum actione. Adde an pcedat libellus in quo petitur per officium iudicis compelli aduersariū. Cardi. consil. de lib. oblat. B.*

An officium iudicis concurrat cū act.

Item cognoscitur quod competit officium, & cessat actio secundam Barto. quando verba legis vel statuti executiva diriguntur principaliter ad ipsum iudicem, vt si lex vel statutum dicat, sic faciat iudex, vt no. in l. solet. ff. de ali. & cib. leg.

E P I T O M E.

- 1 Sententia ab obseruatione iudicij, an & quando dicatur diffinitiuam vel interlocutoria.
- 2 A sententia diffinitiuam aut interlocutoria an in omni casu poterit appellari.

PER vestram diffinitiuam sententiam. † Merito petitur vt per diffinitiuam sententiam hoc declaratur: quia vbicumq; offertur libellus in causa debet super eo ferri diffinitiuam sententia, quia de qua re cognouerit iudex, de ea pronuntiare debet diffinitiuam, vt l. de qua re. & ibi no. ff. de iudic. & appellatur sententia diffinitiuam illa, per quam finis imponitur causae, vt l. j. ff. de re iudic. aliàs est interlocutoria, vt not in l. quod ius sit. ff. de regu. iur. Sed quid si oblato libello & lit. contest. vterius non est processum in causa, & non est plenè instructus iudex ex his quid iudicare debeat, quid faciet? respondeo, absoluet reum ab obseruatione iudicij, vt in l. propterandum. in §. & si quidem. in fi. C. de iud. ad quod facit quod habetur in l. si de meis. in fi. ff. de arbit. l. Pomponius scripsit si vni. ff. de re iudic. Sed an hæc sententia ab obseruatione iudicij, est diffinitiuam? dic secundam Bar. aut talis sententia imponit finem principali causae, vt de cætero agi non possit, vt puta si dicat, ab'oluo re, quia soluisi: & tunc est diffinitiuam. ita intelligatur glo. Inst. de perpe. & temp. act. in fin. aut talis sententia non imponit finem principali causae, sed reseruat ius in alio iudicio vtriq; parti, vt puta si feratur, quia libellus est malè conceptus. vt l. libellorum. ff. de accu. vel propter absentiam actoris reus ab instantia absoluitur: & tunc est interlocutoria & ita debet intelligi gl. in l. titia. ff. de accu. & in §. sed si quidem. in l. propterandum. C. de indic. de quo no. per Bar. in d. l. titia. † Sed siue dicas hanc sententiam diffinitiuam, siue interlocutoriam, omni casu poterit appellari. pro vt glo. not. & Bar. in d. l. Titia. quia vbi interlocutoria est talis, postquam non speratur alia diffinitiuam, tunc à tali interlocutoria semper potest appellari: quia cessat ratio quae est in alijs interlocutorijs, in quibus dicitur ideò non posse appellari, quia danum per eas illatum est reparabile per appellationem à sententia diffinitiuam in causa ferenda: quae ratio cessat hoc casu. pro quo facit quod no. gl. in auth. habita. C. ne si. pro pa. & l. prator ait. §. permittitur. & l. intra vtile. ff. de mi. & hæc de iure ciuili. Sed de iure canonico ab omni interlocutoria appellatur vt alijs dicam, & probatur in ca. vt debitum. extra de appellatio.

DECLARETIS. † Hoc ideò dicitur, quia in actionibus realibus, sententia fertur declaratoria, non autem inductoria. vt l. ex diuerso. ff. de rei ven. l. sicut. in §. si quaeratur. ff. si ser. ven. facit quod dixi, supra in glo. super verbo, iure dominij vel quasi &c.

E P I T O M E.

- 1 Sententia prius ferri debet quam peti executio.
- 2 Libellus non citiatur ob hoc quod ordo petendi in eo conuertitur.
- 3 Iuris remedia ad aliquem compellenda tria.
- 4 Duobus eadem rem à reo petentibus & coram iudice contententibus, an rem restitui iudex ad iudicabit, qui melius de iure suo probauerit. & nu. s.

CONDEMNETIS & condènatum iuri remedijs compellatis. † Hic est ordo iuris, vt prius feratur sententia antequam fiat, vel fieri petatur executio, vt l. j. C. de execu. rei iud. & l. si cum nulla. ff. de re iudicata. Sed † quid si in libello ordo petendi conuertatur, vt quia dicat actor, Peto reum compelli, & compulsum condènnari, an ex hoc vitietur libellus? videtur quod sic quia praepostera est petitio, vt l. vt debitum. C. de hæ. ac. Tu dic secundam Bar. qd non vitietur, vt per eum not. in d. l. si cum nulla. & in l. iij. §. interdum. ff. de vulg. & pupil. & in l. quidam. ff. de pecu. leg. & in tracta. ad reprimendum. & est ratio, quia mens loquentis hoc casu potius quàm ordo scribentis debet attendi. ar. l. tale. ff. de hæ. re insti. & l. si quis intentione ambigua. ff. de iudic. & l. nec enim ordo. ff. de solu. Inde † quaeritur quæ sunt iuris remedia ad aliquem compellendum, dic tria: videlicet manus militaris, vt l. qui restituere. ff. de rei vé. Pænæ impositio & pignorum captio, vt l. j. ff. si quis ius dicen. non obtet. cū si. & est quartum remediū, videlicet iuramentū in litè corra dolosum, vt no. per glo. in l. à possidentibus. C. de rei ven. **Quid † dices de tali quaestione.** Ecce qd oblato libello, & lite contestata superuenit alius actor, qui libellū produxit coram eodè iudice contra eundè rei possessorè, petèdo ab eo eadè re iure dominij, vel quasi. quid faciet reus, & quale erit officij iudicis? Dic quod iudex adiudicabit rem illi, qui melius pbauerit de iure suo: & si vnus prauenerit in sententia, obrinèda, debet reus petere à iudice antequam compellat ipsum re illi restituere: vt cogat eū idoneè cauere ipsi reo de defendendo ipsum aduersus alium actorè, vt habetur in l. is à quo. ff. de rei vend. cum l. seq. & quod no. in l. si quis à multis. ff. de nox. aliàs autem si restituerit rem non exacta, neq; petita hac cautione: teneretur secundo

Diffinitiuam. Adde Ang. consil. cxiij. Pau. de Ca. conf. xij. Ber. Nota. quid contineatur appellatio ne pertinentiarum.

a *Pertinentiarum. Adde Oldr. consi. x. & qualiter intelligatur pertinentia & quid iuris sit de istis Spe. in tit. de vel. domi. Ser. dictū et r. d. Car. cōsil. xl. cōsil. xij. & l. ij. §. So. & quae dicantur pertinentia ecclesiae, per Cal. cōsil. §. j. de Ser. sig. & appellatione territorij, & districtus pro*

prietatis non continetur Et per Old. consil. cclxx §. Ber.

b *Concessa. Adde Old. consil. cxxj. §. cclij. & Ro. cōsil. cccxiii.*

c *Cum fructibus. Adde quid continetur appellatione fructuum Spe. in tit. de interro. qua fiunt ante lit. conte. §. xij. Ser. & an appellatione fructuum veniat palea. Rom. singu. sui fol. x. §. Bernar.*

d *Pronuntiare potest. Adde Spec. in titu. de all. & disput. §. a j. Ser. sed nūquid. & in titu. de fruct. & in 2. teref. per to h tū. per Spe. in titu. de*

app. §. x. Ser. sed pone. & in titu. de expen. §. iiii. Bernar. Quantitatem exprimere. Adde quod licet Bart. in l. ex diuersis. §. j. ff. de rei ven. dicat quod requiritur specificatio: tamē communis opi. est Et dicit hac practica & ea ponit Alex. de Imo. in consi. xc. col. §. Ser. quo autem in §. So. allegando. Inno. & alios. Et ibi per eum. & adde quod Pau. de Cast. consi. x. cōsil. in fin. secundum primam impressionem. quod & bique iudex potest facere condemnationē quantitate nō expressa. & postea illum liquidare in executione. & in proposito. Vide Bartol. in l. si quod ex Pamphila. ff. de leg. ij. & quae ponit do. Maria. Soc. in c. ij. de libel. obl. art. xij. q. §. princ. Franc. Curt. Et vide addi. in Serbo. & in florenis.

no. in l. ij. C. de bo. va. lib. x. quod verum intellige, si castrum habeat ante annexam iurisdictionem, aliās non credo, quod intelligatur conferre de nouo iurisdictionem: quia ex separatis non est recta illatio. vt l. Papinianus exuli ff. de minor. Alij dicunt quod tunc etiam iurisdictione videtur ex hoc de nouo collata, quia beneficia principum sunt latissimē interpretanda: vt l. si. ff. de consti. princ.

E P I T O M E.

- 1 *Fructus in libello quare sunt exprimendū?*
- 2 *Petens fructus an teneatur certā quantitatē exprimere?*
- 3 *Cōdemnatus ad rei restitutionem, an teneatur ad restitutionem omnium fructuum. Et quid operetur titulus?*
- 4 *Cōdemnatus ad restitutionē fructuum, an possit deducere sumptus in ipsis percipiendis factos: & qd in colonis? & n. s.*
- 6 *Fructuum appellatione quid comprehendatur?*
- 7 *Vna ex quibus vnum exprimitur, an sint fructus naturales, an industriales.*
- 8 *Domū habitādo, an dicatur qd fructū percipere? & n. s.*

c **S** I M V L cum fructibus. Notanter † petuntur
 i **S** fructus per actore in libello: quia si non essent expressi in petitione, iudex non posset postea ipsos deducere ex suo officio in condemnationem: quod est intelligendum de fructibus iam perceptis, ante libellum oblatū: hic enim necessariū sunt in libello petendi: nec aliter iudex de his posset ferre sententiam. In alijs autem fructibus perceptis post libellum oblatum, iudex ex officio suo sine partis aliqua requisitione praecedente pronuntiare potest, & cognoscere, & sententiā ferre, vt hęc habentur in l. pactū. ff. de vsu. & in l. adiles. §. itē sciendū. ff. de adilit. edict. quod sequitur Inn. & Io. An. in d. c. grauis. extrā de rest. spo. Fallit autem in tribus casibus, vbi fructus praeteriti temporis, & ante libelli oblationē pcepti possunt officio iudicis in cōdemnationē deduci sine aliqua petitione actoris: videlicet in interdico vnde vi. vt l. j. §. rectissimē. & l. idem est §. fin. & l. si plures. ff. de vi. & viar. & in actione quod metus causa. l. sed & partus. ff. quod me. cau. & in cōstitutioe. l. si quis in tātā. C. vnde vi. & quod in ea habetur. ad quod facit quod nota. in c. j. extrā quod met. cau. in quibus casibus specialibus si lata fuerit sententia super re principali, vltcrius ad fructus agi non posset, vel similia accessoria, per regulam traditā in l. iij. C. de postulā. & in l. eos. & l. in bonā fidei. C. de vsu. quod not. in l. cētū capuā. ff. de eo qd cer. loco. & l. j. C. de iudic. cū si. † Illud tamē nō, quōd quādo fructus petuntur, non est necesse certā quantitatem exprimere in libello, sed sufficit, qd in processu causae quantitas certa prout est possibile probetur. vt §. dixi in alia gl. de quo per Cy. in l. certū. C. de rei ven. Quādo autē fructus peti possunt, vel nō, tangitur per Bar. in l. si fundū. ff. de verb. ob.
 3 Deinde † quæritur, an possessor condemnationis sicut tenetur ad rei ipsius restitutionem, ita teneatur ad restitutionē omnium fructuum. Pro cuius solutione sub breuitate, ac conclusiue distinguitur: aut quæritur de fructibus perceptis, aut percipiendis, hoc est de hijs, qd percipi poterūt. Primo casu, aut est bonae fidei possessor, & cum titulo, aut mala fidei, &

dei, & sine titulo. Si bonæ fidei, aut fructus extant siue industriales siue naturales: & tenetur eos restituere, vel iure actionis, vel iudicis officio, secundum diuersitatem opinionum, vt in l. certum. C. de rei vendic. & ibi per Cyn. & facit l. fructus. C. de vsur. **a** Aut sunt cõsumpti, & tunc non tenetur restituere nec compensare, vt Instit. de offic. iudi. §. si verò. & ibi nota & Insti. de re diui. §. si quis à nò domino. nisi ipse possessor expensas in re factas per eũ postulareret vel vsuras prærij: nã tunc fieret fructuum & expensarum compensatio, vt l. sumptus. & l. emptor. ff. de rei vendicati. de percipiendis autem non tenetur propter titulum. l. vt si fundus. & ibi not. C. de rei ven. cum siml. Secundo casu principali, quando fuit malæ fidei possessor, subdistingue: quia aut nũquam habuit titulum, & tunc tenetur de omnibus fructibus tam perceptis, quam percipiendis, & tam extantibus quã consumptis, vt C. de cõd. ex leg. mala fide & l. si fundum. C. de rei v. & d. §. si quis à nò domino. & ibi not. Aut habuit titulum, & tunc aut habuit titulum solennem. & tenetur de fructibus perceptis extantibus, vel non extantibus. de percipiendis autem propter titulum non tenetur^b vt dicta l. si fundum. nisi in quatuor casibus ibi notatis. per gl. qui infra scriptis legibus comprehenduntur. vt l. sed & partus. in prin. ff. quod met. cau. l. ait prætor. §. per hanc ff. de ijs quæ in frau. credi. l. quemadmodum. in fin. C. de agri. & censu. lib. xj. & l. j. C. de fide instr. & iure hactæ. si lib. x. Aut habuit titulum minus, solennem: & tunc si fuit in mala fide, tenetur de omnibus fructibus tam perceptis, quã percipiendis. arg. d. l. quẽadmodum. & qd no. in c. qui cõtra iura. de reg. iur. lib. vj. Si verò fuit in bona fide, tũc idem dicendum est quod d. dictum est in habente verũ titulum cum bona fide: nam hoc casu quo ad fructus talis minus solennis titulus habetur pro solenni, licet non quo ad re præscribendam. vt probatur in l. bonæ fidei. ff. de acqui. rer. do. & confirmat gl. in l. j. C. si quis rem mino. sine decre. cõpa. lib. x. & in l. sed & si lege. §. scire. & ibi per Bar. ff. de petitio. hæredit. & in l. si fur. §. j. l. vbi lex. in prin. ff. de vsuca. & per Dy. in c. possessor. extrã de reg. iur. lib. vj. quod est **4** valde not. † Quæ autem superius dicta sunt circa restitutionem fructuum, debent intelligi deductis **c** prius expensis factis pro ipsis fructibus percipiendis. vt in l. fructus. ff. soluto matrimo. & l. si domino. §. fi. & ibi not. ff. de peti. hære. & l. fundus qui do. in prin. ff. fami. erc. & l. quod in fructibus. ff. de vsu. † Quid ergo dices in colono, cui est fundus locatus ad reddendum dimidiam partem fructuum domino, nunquid de hac dimidia sumptus per eum factos prius detrahere poterit, & reliquum reddere? videtur quod sic, per iura proximè allegata. In contrarium est veritas secundum Iacob de Are. & Barro. in d. l. fructus. & sit ratio in casu isto, quia colonus videtur operas suas & impensas ponere pro reliqua dimidietate quã lucratur^d. ar. l. cũ duobus. §. qui in cõunda. ff. pro foc. & ibi no. & ita consuetudo obseruat, quæ obseruãda est. vt l. eum de lanionis. §. asinam. ff. de fun. instru. & pro hoc bene facit **e** qd no. gl. in l. idẽque. §. idẽ Labeo. ff. mã. † Sed quæ-

a Consumpti. Adde Ange. cõf. lxxxij. & consil. xxxiiij. sibi dicit quod tenetur eatenus quatenus est factus locupletior. de quo per Ioan. de Imo. consil. cxij. per do. Card. consil. cx. Ber.
b Non tenetur. Adde qd fallit in minore: quia possessor cũ ^{tit.} tenetur ^{minoris} de percipiendis. per gl. singularem in l. pariter. §. pradium. Vers. item ex diuerso. ff. de min. & hoc no. quia dicit Ro. in suis qd ignoranter. & idẽ tenuit eius consil. cccclxij.
c Expensis. adde an expense deductantur ex fructibus qd debetur in lucratiuo. Rom. consil. cxxx.
d Quam lucratur. Adde an colonus partiaris habeat interesse fructuum arborum. & an fructus pendentes diuidat cũ emptore fundi. Spec. in tit. de loc. §. s. Rom. consil. ccclx.
e Naturales. Adde qui dicantur fructus naturales, qui industriales. & qui ciuiles. Fran. de Aret. consil. lxx. & an obuia sit fructus industrialis, per Barto. consil. lxxij. Bernar.
f Fructuum. Adde an pensiones domorum seniant appellatione fructuum. Francisc. d. Aret. consil. supra alle. Ale. consil. clxxj. lib. Bernar.
g Et redditus. Adde que sit differentia inter fructus & redditus & prouentus. Raph. Cuma. consil. lxxij. Ber.

E P I T O M E .

1 Fructus & redditus differunt.
2 Paria sunt legare fructum & sumfructum, sicut legare alimenta & dictum.
1 **E**t redditus & fructus differunt. Quæritur an inter fructus & redditus sit aliqua differentia. Dic quod sic, vt habetur, & no. in l. fundi Trebatiani. ff. de vsuf. lega. & l. patrimonij eo. tit.
2 † Sed inter fructum & vsufructum nulla differentia est. paria enim sunt legare fructum & vsufructum, vt in l. cum ita. & l. seq. ff. de vsuf. leg. Sicuti paria sunt legare alimenta, vel victum, vel vt talis educatur. vt alimenta. & l. si. & ibi no. ff. de alim. & cibar. leg. & l. verbo victus. ff. de verb. sign.

Fructuum appellatione quid contineatur. No. an habitando domum dicatur quis fructum percipere. Not. an inter fructus & redditus sit differentia.
e Naturales. Adde qui dicantur fructus naturales, qui industriales. & qui ciuiles. Fran. de Aret. consil. lxx. & an obuia sit fructus industrialis, per Barto. consil. lxxij. Bernar.
f Fructuum. Adde an pensiones domorum seniant appellatione fructuum. Francisc. d. Aret. consil. supra alle. Ale. consil. clxxj. lib. Bernar.
g Et redditus. Adde que sit differentia inter fructus & redditus & prouentus. Raph. Cuma. consil. lxxij. Ber.

- a Ipso possessore. Adde Ang. cōs. cccij. Francis. de Are. cōs. xxi. Sibi vide an sumptus deducantur. Ber.
- b Et affirmatione. Adde quod soluit Rom. consil. cclxxxj. Bernar.
- c Nec in interesse. Adde quod licet interesse in processum non esset liquidatum, tamen iudex si per eo debet condēnare, & non reū absoluerit. ita Abb. in ca. a. cū causam. de test. quē refert & se quitur ibi do. Benedictus Capr. & d. Mar. Soci. in c. ij. ar. xij. qō. de libel. ob. per dicta p. Bart. in l. si quod ex paphila. ff. de leg. ij. & idē do. Mar. So. in cap. dilecti. in gl. ij. de for. com. qua licet interesse nō sit probatum, index debet id estimare per se & alios, p. fito sibi iuramento. c. si. extra qd me. cau. & fuit opi. lo. Cal. Et refert prius doc. & subdit quod si propter aliquā causam iudex nō posset si merealiam declarationem, quod etiam non debet reum absolvere

ET QUY percipi potuerūt. & c. Quando quis teneatur de fructibus percipiēdis tractatū est suprà in alia gl. Sed quomodo debet intelligi quod de percipiēdis fructibus tractatur, an de percipiēdis, hoc est qui percipi potuerunt ab ipso possessore, an quos percipere potuisset ipse petitor? Dic secundum Cyn. vbi supra, quod aut possessor fuit in mora restituendi rem, quia fuit interpellatus: & tunc debet intelligi, quod post morā teneatur de fructibus, qui percipi potuerunt ab ipso petitore, si res ipsa fuisset sibi restituta. ita intelligatur l. si nauis. & quod no. in l. fructus & lex diuerso. ff. de rei vendi. Aut possessor nō fuit in mora, & tūc debet intelligi, vt teneatur de fructibus, quos ipse possessor percipere potuit, vt probatur in l. domum. cū ibi notatis. C. de rei vendi. De hoc nota. per Bartol. in l. apud Iulianam. §. fructus. ff. de leg. j.

ET S I non extant in eorum valore & estimatione & c. hęc enim est iuris regula, quod quādo id quod pręstari debet, desijt extare per mortem, vel consumptionē: tunc recurritur ad eius estimationē. vt litem si verberatum §. j. ff. de rei ven. & l. si rerū. §. effectus. ff. de ver. obligationi. & l. si quis ab alio. in fin. ff. de re iudica. & l. vinum. & l. quod te. ff. si certum peta.

E P I T O M E.

- 1 Actor in libello non tenetur certā quantitatem in interesse nec in fructibus exprimere.
- 2 Interesse quid sit?
- 3 Interesse quotuplex sit? & nu. 4. & 5.
- 4 Cuius interesse ratio sit per iudicē habenda.
- 5 Lucri & damni an simul per iudicem sit habēda. Et lucrum quemodo debeat accipi.
- 6 Interesse, siue sit in lucro siue in dāno siue extrinsecus siue intrinsecus & siue ad quantitatem ascendere possit?
- 7 Contractus quis dicatur certus siue incertus? & nu. 10.
- 8 Pœna siue interesse de quo hic quando committatur, & contra quo?
- 9 Interesse an petatur principaliter iure

sed condēnare in id quod interest probandum in executione. ar. not. per Bart. in d. l. si quod ex Pamphila. & in l. semper. §. in hoc interdito. ff. quod si aut clam. ad quod etiam adducit tex. in c. auditis de procur. Sibi quādo quantitas est incerta, tamen fertur certa lententia,

sed non mā datur executioni donec fuerit certificata: & faciunt no. p. Barto. & Bal in l. ij. C. de res. Sen. & per Bald. in l. j. C. de iu. do. impe. Quaro. in practica. Et ad de ad ea q. possit. §. in addi. incip. quantitate: in §. simul cum fructibus. Franc. Cur.

- actionum an officio iudicis? & nume. 13. 14. & 15.
- 16 Interesse an possit peti de iure canonico?
- 17 Quid dicendum de pœna addita in obligationem in contumaciam non soluetis?
- 18 Interesse qualiter probetur? & nu. 19. 20. 21. 27. & 28.
- 22 Quid dicendum de probatione interesse singularis, & quotuplex sit. & nume. 23. & 24.
- 24 Iuramentum in litem in quibus actionibus locum habeat?
- 25 An iuretur in litem propter latam culpam sicut propter dolum?
- 26 Dolus quis debeat interuenire Et index possit iuramentum in litem deferre?
- 29 Forma & modus probandi interesse veritatis.

ET I N florenis decē pro omni dāno & interesse & c. Licet hic exprimatur certa quantitas interesse, tamen de necessitate actor non tenetur nec in fructibus, nec in d. c. interesse in libello certā quāritatem exprimere. sed sufficit in processu liquidare. vt supra dixi. in gloss. super verbo tot & tantos fructus. numero 2. Ad hoc autē interesse tenetur ipse reus, si mandato iudicis rem non restituerit vt dicta. l. qui restituere. ff. de rei ven. super quo interesse statur iuramento actoris, si reus est in dolo: aliās de interesse probabitur p. alios modos à iure introductos. vt d. l. qui restituere. & l. quoties. ff. de regu. iur.

2 De quo latius dicam infra. † Huius igitur gratia, quia de interesse mentio hic habetur, quæro de aliquibus. & primò quæritur quid sit interesse d. & respondet gloss in l. j. C. de sentent. quæ pro eo quod interest. quod interesse est dānum emergens, vel lucrum cessans. cuius quidem definitionis sensus est secundum sanam & rectū intellectū, quod interesse nihil aliud est, nisi cū quis damnū sensit, vel in perendo proprium, vel in nō acquirendo luerum. Alij tamen sic diffiniunt. Interesse est estimatio damni ex eo contingens, quo aliquid fieri cessatur, quod fieri debet, vel dari cessatur, quod dari debet, vel fit quod fieri non debet: quæ diffinitio probatur

Quid sit interesse. Adde Spe. latē in titul. de fruc. & interesse per totum. Sibi latē Bal. in l. j. C. de sent. qua pro eo quod interest Ber.

probatu his legibus. ff. de verborum oblig. l. stipulationes non diuiduntur. §. final. l. naturalis. ff. de præscrip. verbis. & l. hoc interdictum. ff. de vi & vi arma. l. Iulian. in prin. & l. j. in fin. & ibi not. ff. de actio. empri. Secundo quæritur quod duplex est inter. esse? & gl. in d. l. j. ff. de actio. empri. & gl. in l. j. C. de sent. quæ pro eo quod interest. dicunt quod est triplex, scilicet cõuētū, cõmune, & singulare. alij quos refert Cyn. in d. l. prima. C. de sententia quæ pro eo dicūt, quod est tantum vnicū interesse, quod triplaciter æstimatur, vel singulariter, vel cõmuniter, vel cõuēntionaliter. Dic latius vt ibi de hoc no. & p. Inn. in c. sacro. extrà de sen. excõ. per Dy. in c. mora extrà de reg. iur. lib. vj. Est t̄ & secūda diuisio interesse, videlicet quod quoddã est interesse circa rem, quod ab aliquibus appellatur interesse extrinsecū & quod dã interesse extra rē, quod ab aliquibus appellatur interesse extrinsecū. Est autē interesse extrinsecū, defectus valoris & bonitatis ipsius rei, vel alterius cõcoherentis, vel dependentis ab ipsa re, ipsamq; rē vbique concomitantis & insequētis. Exemplum est tam in pretio rei aucto, vel diminuto, quã circa interesse serui elucati vel æqui castrati, vel alterius animalis. vt in l. iij. §. sit redditus. ff. cõmo. & in l. j. §. si res deposita ff. depo. quã etiam circa interesse serui hæredis instituti. vt l. inde Neratius §. j. ff. ad le. aqui. & l. venditor hominis. ff. de cuict. cū simil. Interesse verò extra rem seu extrinsecum est defectus vtilitatis ipsam rem non contingētis, nec rem insequētis: sed personæ coherentis: vt patet in pœna commissa propter rem nõ solutã alteri sua die, quæ non fuisset cõmissã, si solutio facta esset stipularori sua die. vt l. nũmis. ff. de in litem iuran. & l. inficiando. ff. de furt. & in vëdicatione seruitutis aquæductus ad prædiũ meũ. Nam alterius nõ tantum interest vt hac seruitute, quantum mea: vt in l. cū fundũ. ff. de leg. ij. & in familia, quæ fame perempta est, quia promissam pecuniam nõ recepit. l. si sterilis. §. cū per venditorem. ff. de act. emp. cū simi. & pro hac diuisiõne, facit l. Lucius. & l. Titius. ff. de ac. emp. t̄ Præterea est & tertia diuisio, quia quoddã est interesse, quod cõsistit in dãno passo in re, vel ppter rē de agitur, quodã est quod cõsistit in lucro misso in re ipsa, vel propter eam. vt in d. l. j. C. de sen. quæ pro eo quod interest. & in iuribus quæ infrã annotabũtur.

6 Videndum t̄ itaque restat cuius interesse ratio sit habenda per iudicem? & primò circa interesse extrinsecū & intrinsecū. In quo dic secūdũ gl. esse distinguendum. Aut agitur ad interesse, quod nõ est traditũ vel factum, quod tradi vel fieri debuit. aut agitur ad interesse quo ad malè traditũ, vel factum, q̄ bene fieri & iustè tradi debuerat. Primo casu venit interesse in condẽnatione intrinsecū tm̄, & non extrinsecū. vt l. si sterilis. §. cū per venditorem. ff. de act. empri. & in l. venditor hominis. ff. de cuict. cum simi. & l. illud. & l. item si serui. ff. de ædi. edi. Fallit quando intrinsecū circa rem non põt venire, propter ipsius rei naturam, vt est in pecunia: quia tunc venit interesse quod est extra rem vt in l. iij. §. finali. ff. de eo quod cert. o. Secundo autem casu dic, quod habenda est ratio per iudicem vtriusque in-

teresse in condemnatione. vt in l. j. §. hoc interdictũ. ff. de vi & vi ar. ff. de fur. l. inficiando. & ff. de in litẽ iuran. l. numinis. cum similibus: quã distinctionẽ tenet glo. in d. l. j. C. de senten. quæ pro eo quod interest profẽ. & 7 ibi per doctores. t̄ Deinde quæritur an lucri simul & damni ratio per iudicẽ sit habenda. Lucrum autẽ intelligitur omnibus expẽsis atque dãno deductis. vt in l. mutius. ff. p. socio. & plenè not. per Innocẽ. & alios in c. pastoralis. extrà de deci. In quo articulo glo. in d. l. j. dicit, quod ratio lucri olim iure antiquo regulariter nõ habebatur per iudicem, nisi in certis casibus, secundum Petr. videlicet quando lucrũ esset cū alterius tertij iniuria: vt l. si in cui. §. fin. ff. de furt. & in l. deniq;. ff. ex qui. causis maior. & quando lucrũ ipsum esset à fortuna. vt in d. §. cū per venditorem. Ratio autẽ damni & olim & hodie fuit, & est habenda cum distinctione, de quã supra: quia aut agitur, quia non est factum quod fieri debuit, vt supra dixi. alij dicunt quod olim & hodie venit lucrum regulariter: & sic vtrumque ius est vniforme: & hoc per casus illarum legum, qui not. in d. §. cū per venditorem, per quos casus eligitur regula, quod lucri ratio semper habenda fuit iure antiquo & ita fortius hodie, quia hæc regula hodie est confirmata per dictam l. j. quam opin. tenet Cyn. ibi. fallit tamen hæc regula in prædictis duobus casibus. Alij vt Iacob. de Arc. & Iacob. But. distinguunt sic: Aut lucrum est computandum cum aliena iactura, vel à fortuna, & non venit lucrum, nec olim nec hodie. vt l. is cuius. in fin. ff. de furt. & in l. deniq;. ex qui. cau. ma. & in d. §. cū per venditorem. ut est computandũ sine alterius iniuria cum personæ tantum sola industria. & tunc aut tale a interesse est incertum, & non est habenda eius ratio per iudicem olim nec hodie. vt l. ij. §. portio. ff. ad legẽ Rod. de iact. aut est certũ, & tunc aut agitur propter malefactum, & venit lucrum olim & hodie: vt l. si fundus. in fin. ff. de loca. & condu. & l. venditor. ff. de euic. aut agitur, quia nõ est factum quod fieri debuit: & tũc aut merum factum erat in obligatione, q̄ fieri est omissum, & tunc venit interesse in lucro olim, & hodie. vt l. si commissa. ff. rem ratam hab. aut non erat merum factum, sed mistum in

*Interesse
intrinsecū.*

*Incertum.
Adde quod
Ro. singul.
suo incip. tu
scas quod
in l. si con
stare. dicit
quod licet
alias sibi lu
cri cessan
tis sit ha
benda ratio,
tamen fal
lit in piscat
ore, aucu
patore, &
Senatore.
Bernar.*

obligatione: vt puta rem tradi: & tūc nec olim nec hodie venit lucrū, vt in dicto §. cum per veditorem. Cui quō ad hanc vltimum casum non assentio, sed sto cum opinio. præcedenti.

8 Inde ꝑ quæritur vsque ad quam summam vel quantitatem potest ascendere istud interesse, siue sit in lucro, siue sit in damno, siue intrinsecum siue extrinsecum? Super quo licet sint diuersæ opin. in d.l. vnic. tamen conclusiue dic secundum glo. & doctor. quod in contractibus habentibus certam quantitatem, vel naturam potest interesse ascendere vsque ad duplum tantum, & non vltra. In ceteris autem contractibus continētibus incertam quantitatem vel naturam potest interesse excedere duplū, vt colligitur in d.l. j.

Sed ꝑ relinquitur adhuc maior dubitatio, quis dicatur contractus certus vel incertus? & in hoc opi. sunt variæ. Dicit enim gl. in d.l. j. quod quādo in obligatione est factum, tunc contractus incertus dicitur: si verò obligatio cōtinet quid dari, tunc dicitur contractus certus. argumen. in l. vbi autem non apparet. §. qui id quod. ff. de verborum obligat. Alij dicunt quōd si obligatio cōtinet aliquid habens certos fines limitatos à natura, vel ab hoīe, vt fundus, vel asinus, tūc si contractus appellatur certus. si verò obligatio cōtinet quid, quōd non habet fines suos ab homine, vel natura limitatos, tunc contractus dicitur incertus. nec mirum si à rebus obligatio & contractus naturam suam assumant. vt in l. stipulationes non diui. in principio. ff. de verborum obligationibus. Alij vltromontani, quos videtur sequi Iacob. Butrigari. dicunt quōd illi appellantur contractus certi, in quibus habere possumus mutuam relationem hinc inde. vt puta, si vendidisti mihi rem pro centum, videris illam tantum æstimasse, & hoc est neum interesse & tuum. Et sic istud interesse quod certum est, ab vtraque parte non potest duplum ipsius quantitatis excedere.

10 Vbi ꝑ autem in obligatione nō est certum quid deductum, ad quod pos sit haberi respectus, vt puta, quia per mittitur factum simpliciter sine expressione certæ quantitatis, vel certæ mercedis, tunc contractus iste appellatur incertus: vt in dicta l. vbi autem non apparet: & poterit hoc casu interesse duplum excedere. Non ergo secundum hanc opinionem, est sien-

da differentia an in obligatione sit factum vel datio. sed illud solum est attendendum, an certa quantitas sit in obligatione, vel nulla: vt patet ex præcedentibus. Et prædicta sunt intelligenda vera quādo interesse petitur pro eo quod est ommissum fieri quod fieri debuerat. Sed si peteretur pro eo quod est factum quod fieri nō debuerat: tunc quia hoc casu venit interesse extrinsecum, vt supra dictum est, puto quōd tale interesse duplum possit excedere, per iura circa hoc superius allegata. Sed dicit quis, quid est illud quod est duplandum? Dic secundum veram opinionem gloss. & doctores. quōd est pretium rei, non pretium conuentum: licet aliqui contra: vt nō. in dicta l. prima C. de sententia pro eo quod interest.

11 Vtlerius ꝑ quæritur, quando pœna^a vel interesse de quo loquimur, committatur, & contra quos. Dic quōd aut pœna vel interesse adijcitur factō diuiduo, aut indiuiduo. & si quidem adijcitur factō diuiduo, dic vt habetur & not. per glossam & Bartol. in l. secunda. §. item si in factō. ff. de verborum obligationibus. Si verò adijcitur factō indiuiduo, tunc dic vt habetur & notatur per eundem in l. eadem. §. Cato. ff. de verborum obligationibus.

12 Deinde ꝑ quæritur, an interesse petatur principaliter iure actionis, an iudicis officio? Breuiter concludendo multorum opiniones sic distingue. Aut agitur ad interesse propter id quod factū est, quod fieri non debuit, aut propter id quod factum non est, quod dari debuit. Primo casu, petitur interesse simpliciter iure actionis in libello, cū ipsum interesse sit in obligatione: vt in l. Iulianus. §. primo. & secundo. ff. de actioni. emp. & ff. loca. & conduct. l. si fundus. in fin. & ff. de verborum obligationi. l. quoties. & ff. de donatio. causa mortis. l. si filio. & l. illud & l. si is. & ff. de conditione furt. l. in re furtiua. & ff. de vi & vi armata. l. prima. §. hoc interdictum. ad quod faciunt omnia iura, in quibus venit interesse propter delictum. Secundo casu quando agitur propter id, quod factum non est quod fieri debuit, tunc subdistingue. aut in obligatione principali erat merum factum, vt scribere librum, vel ædificare domum, aut factum mixtum, vt rem tradi, vel restitui. Primo casu agi potest ad interesse, & super eo diuersimodè libellus potest formari, secundum diuersitatem opinio. Nam secundum aliquos potest iure actionis principaliter peti ipsum factum in libello: & interrogabitur reus an velit facere: & si responderit quod non, tunc iudex ex officio condemnabit eum ad interesse: vt notatur per glossam & doctores in l. prima. ff. de actio. empti. Vel secundum alios interrogabitur reus ante libellum, an velit facere, & si dixerit quōd non: tunc libellus producetur contra eum, in quo interesse solum petitur, vel secundum alios poterit factum in libello principaliter postulari, & conditionaliter interesse hoc modo: peto Sempronium condemnari ad ædificandum mihi domum, quam si facere recusaerit peto ipsum condemnari ad centum pro meo interesse & c. Quorum omniū opinio. veræ sunt, & practica

*pœna. Ad-
delate Ro-
man. con-
silio cecce-
lix. Bern.*

Eticabiles prout not.in d.l.j. & per Bartol. plenè in d.l. stipulatiões nō diuiditur. in pe. quæstio. Et facit l. si qs ab alio. & q̄ ibi no. ff. de re iud. & l. si pœnā. ff. de verborū obl. & l. si. ff. si quis in ius, vo. nō ier. & ff. de arb. l. diē proferre. §. fin. Si verò in obligatione sit factū mistum, vt rē tradi, vel restitui. & tunc licet, gl. sint variæ in libelli formatiõe. vt no. Insti. de empr. & vendit. §. pretium. & in l. ff. de ac. empr.

13 ¶ tamen cōsiderādū est, vt distinguamus, aut tractatur de interesse quod habetur ex cōtractu bonæ fidei, puta emptiōis & veditiōis, aut ex cōtractu stricti iuris, vt stipulatiōis. Primo casu ex quæritur de interesse q̄ succedit loco rei veditæ, aut de eo q̄ accedit ip̄i rei veditæ. si quidē quæritur de eo q̄ loco rei, succedit tūc aduercedū est, nā aut veditor habet facultatē rei tradēdæ, & tūc res ipsa est principaliter in libello petēda. & iudex ex officio in pœnā rei cōtumacis cōdēnationē faciet fructuū & interesse. Et hoc modo debet intelligi opinio Martini, de qua no. in d. §. pretiū. & i d.l. j. Aut nō habet facultatē rei tradēdæ, & tūc interesse debet principaliter peti in libello iure actiōis tāquā subrogatū sit in loco ipsius rei legis potestate, vt probatur in l. si sterilis. §. cum per veditorē. ver. nec enim & c. ff. de ac. emp. & l. j. in prin. ibi agitur & c. ff. eo. ti. licet alij contrā. vt refert Cy. in d. l. j. C. de sen. quæ pro eo q̄ interest.

14 ¶ Vbi autē tractatur de interesse, quod accedit ip̄i rei, & sunt fructus & partus: tūc tale interesse non deducitur principaliter in libello iure actiōis: sed iudex super re principali aditus, hoc interesse ex suo officio deducit in cōdēnationē. vt l. videamus. §. ex causa. ff. de vsur. in l. ædiles §. itē sciendū. ff. de ædil. edi. Secūdo casu principali, cū tractatur de interesse quod debetur ex cōtractu stricti iuris: vt stipulatione. aut in obligatione est rē tradi, aut rē restitui, primo casu id in libello petēdū est iure actiōis: quia legis potestate in obligationibus rē tradi succedit obligatio ad interesse. vt l. si qs ab alio. i. ff. de re iur. sicut in obligationibus faciēdi. nā tradere facti est, vt l. si rē tradi. ff. de ver. obl. & hoc sequitur Dyn. in c. mora. extra de re. iur. & Bar. in d. l. stipulationes. nō diuiditur. si verò in obligatione est rē restitui, tunc distinguitur, aut reus habet facultatē ipsius rei restituēdæ, & tūc res in libello petitur principaliter q̄ reus compellēdus est præcisè restituere. vt l. qui restituere. ff. de rei ven. si autē nō habet facultatē restituēdi, & culpa sua res perierit tūc iure actiōis, in libello interesse petitur principaliter: quia ipsum interesse legis potestate succedit in obligatione. l. in summa. §. si seruum. ff. de conditio. indēbi. & l. in re furtiua. ff. de cō. fur. quod sequitur Bar. in d. l. stipulationes. ¶ Tertio autem casu principali, quando dari est in obligatione, & agitur p̄pter id, quod non est datum, quod dari debuit: & tunc glo. distinguit, aut agitur ex cōtractu nominato, aut innominato. Si nominato, tunc aut res ipsa extat, & petenda est principaliter in libello, quia isto casu interesse nō succedit in obligatione, vt in l. vbi autē non apparet. i. ff. de ver. ob. & l. mortuo boue. ff. de leg. ij. à ut nō extat res, & tūc res ipsa petitur iure actiōis principaliter in libello, ac si ipsa extaret, Verūm

quia dari nō pōt, iudex ex suo officio super interesse sententiam ferre debet. l. si seruum. §. si. & l. eum qui. §. si. ff. de ver. obli. Si verò agitur ex cōtractu innominato. tunc secundum aliquos post moram succedit obligatio ad interesse. arg. l. naturalis. §. j. ff. de pres. ver. Ideo que iure actiōis debet principaliter interessē in libello peti. Alij autem dicunt, quod officio iudicis: per d. l. si seruum. quæ generaliter loquitur. Quicquid tamen sit, tu qui vis praticare, reiecta huiusmodi subtilitate debes semper in libello tuo iudicis officium implorare simpliciter, non exprimendo qualitatē officij, an sit nobile, vel mercenariū: quia sermo simplex interpretabitur, postea secundum negotij qualitatem & proferentis mentem: vt l. si quis intentione ambigua. ff. de iudicij. & præmissa procedunt cum interesse temporis præteriti postulatur. Vbi autem interesse contingeret post litem contestatam, tunc sine partis requisitione poterit iudex ex suo officio reum ad tale interesse condemnare: & idem in fructibus. vt in l. ædiles. §. item sciendum. ff. de ædil. edict. & nota per Innocen. in capi. grauis.

16 extra de resti. spolia. ¶ Sed circa prædicta quæritur an interesse, de quo supra, possit peti de iure canonico? dic breuiter quod sic, licet enim eo iure prohibeatur petitio vsuræ, tamē conceditur petitio ad interesse. vt no. per gl. & doc. in c. conquestus. extra de vsu. & facit ca. ij. & ij. extra de fideiur. cū si. & ex hoc sequitur quod si tibi dedi mutuo cētū quæ mihi sol uere pmisisti ad nūdinas sancti Michaëlis, & fuisti in mora non soluen di, quod poterō à te vltra sortem petere interesse^a meum, nec erit vsura: vt in l. secunda. ff. de eo quod cert. loco. not. in l. curabit. C. de act. emp. per

17 gloss. & docto. ¶ Quid autem de pœna adiecta in cōtractu in contumaciā nō soluentis? Dic vt not. Docto. in l. cū allegas. C. de vsu. & Bart. in l. cum seruus ita. ff. de condi. & demonstrat. & ego scripsi infra. de actio. hypot.

18 ¶ Restat nunc quærare qualiter interesse probetur. Super quo est attendendū: aut enim quæritur de probatione interesse cōmunis, vel conuētī, aut de probatione interesse singularis. Primo casu, cū quæritur de probatione communis vel conuēnti interesse, quod idē est qd̄ ipsius estimatio rei: vt l. si veditero. §. j. ff. de furt.

^a Interesse.
Adde Ro.
confi. c. j. de
xan. confi.
ccxxj. Ra.
pha. Cui.
confi. cxx.
ix. Bern.

aduertendum est quod valor, seu æstimatione rei probatur secundum not. per glo. & docto. in l.ij. C. de rescind. ven. l. & l. pretia rerum. ff. ad leg. Falc. habita consideratione loci & temporis redditus & ipsius rei qualitatis & circumstantiam rerum: vnde aut tractatur de probatione æstimationis rei immobilis vt domus vel prædij: aut de probatione æstimationis rei mobilis, vt frumeti vini seu olei, vel alterius. Primo casu probanda est æstimatione per testes.

2 Sic ponat. Adde qualiter testis debeat deponere super Salore rei Alex. consil. clxx. ij. ij. Sol. & Salor rei nunquam debet inspicere nisi quantum est in foro. secundum Bar. in l. septem de ero. mil. anno. xij. C. & ibi dicit esse casum, & alius est casus in c. j. de emp. & c. & intellige de rebus senalibus. B. Not. forma capitulandi quando probatur de æstimatione rei.

19 Forma t̄ autē ponēdi, & capitulandi quo ad patrē, & deponēdi quo ad testē. talis esse debet, vt pars sic ponat̄ & testis sic deponat, quod ex tali fundo communiter, & communi cursu annis singulis percipiuntur, & colliguntur, & percipi & colligi possunt tot fructus. Itē quod in contrata seu territorio. in quo positū & situm est ipsum prædiū, vel fundus, & de alijs confinibus & adducētibz prædijs ibidem cōiucinis tanti fructus percipiuntur, & percipi consueuerunt quā t̄ superius dictū est. Item & quod dictus fundus communi æstimatione valet x. & tantū communiter venderetur & pro simili petitio & valore vēdi consueuerūt, & venditi sunt cōsimiles fundi, vel consimilia prædia distit loci & territorij. vt hæc probantur in d. l. pretia ff. ad leg. falc. & in l. si quos. C. de rescind. ven. & ff. de iure ff. l. nō intelligitur. §. di. fratres. & l. Caius. §. Titius. ff. de leg. ij. cum si. Secundō casu cum quæritur de æstimatione rei mobilis, tūc probatio fieri debet per testes, qui dicant, quod saccus frumenti valuit tali tēpore: & in platea, in qua vendi publice frumentum consuevit, solidis. xx. & ante ipsum tempus, & post. Nam non sufficeret probare, q̄ vna die tantū valuit: quia sic æstimatio esset singularis, quæ nō attenditur: sed illa sola debet attendi, quæ in vsu fuit magis cōtinua. vt in d. l. pretia rerū. & ibi per Barto. & ita attendi debet æstimatio quæ vsitata est in foro publico ciuili illius. vt argu. C. de eroga. mili. anno. lib. xij. & l. septem diebus. & l. speciebus. de co. artalibus. libr. xij. Codicis.

20 Sed t̄ quæritur pro declaratione prædictorum, quid si vnus testis, vel duo dicant. res valet tantum, quia darem tantum, vel ipsam emerem pro tanto, nunquid ex hoc legitime, probatur, quod res sit tanti valoris? Videtur quod sic quia res tantum va-

let, quantum vendi potest. vt l. si seruus. §. primo. & ibi not. ff. de condictione. furtiua. & l. si quis vxori. in fine ff. de fur. ergo & c. Tu dic contra. nam per hoc non est probata vera æstimatio rei: quia pretia rerum non debent considerari secundum affectionem singulorum: sed secundum quod communiter & communi cursu vendi possunt. vt in dicta l. pretia rerum. non ob illa regula. l. si seruus, quia debet intelligi, quod res tantum valet quantum vendi potest. scilicet communiter, & communi cursu, palam & publice. non ab vno emptore, sed à pluribus. Et ideo si decem vel plures testes deponerent singulariter, quod quilibet eorum tantum daret, si res proponeretur venalis, fortasse legitime probarent veram æstimationem rei, quia talis numerus testium induceret communiter rem esse tanti pretij.

21 Quid t̄ si producuntur testes super valore frumenti, qui dicunt, quod tali tempore valuit saccus frumenti solidis xij. sicut fuit M. cccc. xli. an iudex condemnabit in tali æstimatione: dic quod non, quia pretium, vel æstimatio insolita, & quæ occurrit vno solo tempore, non debet attendi. sed illa æstimatio est attendenda, quæ est in communi cursu, & consuetudine, vt probatur in d. l. pretia rerum. & ibi not. per Barto. quod est not. Et ideo reus, qui cōuenitur ad talem, vel similem æstimationem debet esse cautus, & probare quod talis æstimatio, & emptio non consuevit communiter contingere in ipsa ciuitate. Debet etiam probare, si de pretio rei immobilis quæritur, de vitijs, & oneribus ipsius rei incumbētibz, propter quæ valor diminuta: vt puta quod est res emphyteutica, vel feudalis, vel debet talem seruitutem, & similia: quia ex hoc colligitur, quod res ipsa sit vilioris pretij.

22 Dixi t̄ vterius principaliter quod aliquando tractatur de probatione interesse singularis, & in hoc est opi. apud doc. vt refert Cy. in d. l. j. C. de sen. quæ pro eo. in pe. q. Sed tu clarius circa interesse singulare sic distingue: quoddam enim est interesse affectionis, quoddam interesse veritatis. vt colligitur in iuribus s. scriptis. Aut ergo quæritur de probatione fienda circa interesse affectionis, & in hoc dic quod interesse affectionis probatur per solum iuramentum in litem deferendum per iudicē, dummodò concurrant illa, quæ sunt necessaria ad hoc, vt si locus huic iuramento in litem, quæ sunt tria secundum quod not. gloss. & Bart. in d. l. actionibus. ff. de in lit. iur. & latius scripsi infra, circa responsionem, quam facit reus præsentī libello. in gloss. super verbo, iusurandus. videlicet, t̄ Primò natura ipsius rei quæ talis esse debet. vt super ea cadat affectio, vt puta liber, æquus vel seruus, & similia. alia non deferuntur hoc iuramentum. vt l. nummis. ff. de in lit. iur. vt puta si sit pecunia, vt ibi. Nisi pecunia fuisset subrogata loco speciei, & in ea fuisset dolus commissus directe, vt l. pe. ne quis eum qui in ius vocat. est. Secundò debes attendi natura actionis intentatæ. vt talis sit: quod super ea possit tale iuramentum deferri. quod quidem contingit in tribus casibus, videlicet, sit actio sit bonæ fidei, vel actio in rem

in rem, vel actio arbitraria. vt dicta l. in actionibus. Et quod dixi in actione bonæ fidei, intellige, verum in actionibus bonæ fidei directis, quia aliud est in contrarijs. vt l. ei apud quem. ff. de positi. Et etiam intellige in illis actionibus, in quibus petitur aliquid restitui, vt in deposito & commodato vt l. ij. §. in hac. ff. commo. & l. sed si possessori §. si cum. de hereditate. ff. de iureiur. & l. j. §. in depositi. ff. de po. & l. si quis. ff. loc. Vbi t̄ autē petitur aliquid tradi tanquā debitum, vt in actione ex empto, dubitatio est, an iuret in litem, quia videtur quod sufficiat interesse præstare vt l. prima & ibi not. ff. de actionibus empti. Verius tamen est, vt hic distinguatur, an venditor habeat facultatem rei restituendæ: & non vult restituere, & tunc fit locus iuramento in litem propter dolum suum sic debet intelligi gloss. in dicta l. in actionibus, aut non habet facultatem restituendi, & non iuratur in litem. sic procedit opinio Azo. in summa. Deinde dixi, quod habet locū tale iuramentū in actionibus, in rē quod intelligas esse verum, etiam in illis, quæ non dantur pro pleno dominio, sed pro aliquo iure cohærente rei. vt in hypothecaria & confessoria. Institut. de actionibus. §. præterea quasdam actiones, & l. si fundus. §. in venditione. ff. de pignori. & l. eum qui. §. publiciana ff. de publica. & l. harum in fin. ff. si ser. v̄d̄ice: Tertio dictum est in actionibus arbitrarijs locum esse tali iuramento: vt dicta l. in actionibus. est ne verū hoc simpliciter pro cuius declaratione est primò sciendum, quæ dicantur actiones arbitrariæ: quod dic secundū Bart. vbi supra quod omnes illæ actiones, siue sint reales siue personales, siue mixtæ, dicuntur arbitrariæ, in quibus ad mandatum ipsius iudici & secundū præceptum suū nō restituitur res petita in iudicio, probatur in l. qui restituere. in fin. ff. de rei vindicatione. & melius in dicto §. præterea licet à regula excipiantur aliqui casus, per gloss. in dicta l. in actionibus. Sed secundū Barto. ferè illi omnes casus excepti comprehenduntur sub dicta regula, excepto vno, qui habetur in l. pen. §. j. ff. ne quis eum qui in ius voc. Tertio principaliter debet concurrere, vt sit locus huic iuramento, dolus aduersarij, vt probatur. C. de in lit. iur. d. l. ij. nam propter culpam regulariter non iuratur in litem. vt in dicta l. in actionibus. vers. sic. sed in his omnibus & in l. videamus. §. fina. ff. de in litem iurando. facit in actione tutelæ: vt l. ij. & iij. C. de in lit. iuran. vbi propter culpam iuratur contra tutorem.

25 ¶ Sed nunquid propter latam culpam, sicut propter dolum iuratur in litem? gloss. in d. l. in actionibus. tenet quod non. Et sic culpa lata isto casu non æquiparatur dolo de quo plenè not. Barto. in l. quod Nerua. ff. de po. l. si mora. ff. solut. matri.

26 Sed ¶ iste dolus qui requiritur, quando debet interuenire, ad hoc vt iudex possit hoc iuramentum deferre: Dic breuiter quod in actiōe bonæ fidei sufficit quod dolus intercesserit tempore contractæ obligationis, vel postea in non parendo parti. Et idem dico multò fortius, si intercesserit in non parendo iudici: vt l. j. §. in depositi. ff. de depositi. l. iij. §. in hac. ff. commo. & in l. in actionibus. de in lit. iur.

In actionibus verò stricti iuris arbitrarijs, vel alias in rē debet dolus interuenire in nō parendo iudici, etiā si nō pareatur parti. vt l. qui restituere. in fin. ff. de rei vendic. & l. arbitrio. §. j. & in princ. ff. de dolo. & est ratio diuersitatis, quia in bonæ fidei iudicijs, bona fides est de substantia contractus: sed in stricti iuris actione, vel alijs arbitrarijs non est de substantia contractus, sed de accidenti. vt not. in l. bonam fidem. C. de action. & obligat. & l. eleganter. in princ. ff. de dolo. ideoque grauius agitur contra obligatum ex contractu bonæ fidei, quā ex contractu stricti iuris. & ex his patet solutio ad aliud, videlicet quando iudex debeat istud iuramentum deferre, quia respondetur quod in actionibus bonæ fidei iudex desert lite contestata. & ante sententiā, quia ante omnia dolus debet probari: vt d. l. in actionibus. & l. ij. ff. de in litem iuran. Ergo ante sententiam debet deferri, quia probatio fit ante sententiā lite tamen contestata. vt l. exceptione. C. de probat. Sed in actionibus stricti iuris arbitrarijs, vel in rem, iudex a

Arbitraria. Adde pro materia rarum actionum & dendum. Fr̄ c̄sc̄. Diuenum in suis commentarijs ad tit. de in litem iurand. ff. vbi plenè tractat.

27 ¶ Nunc transitum facio ad interesse veritatis. quod quidem dupliciter probari posse ostenditur. Vno modo per iuramentum partis, quod appellatur iuramentum in litem veritatis, alio modo per testes, quod est regulare. Venio t̄ ad modum probandi per iuramentum in litem. In quo dic primò quod ad hoc, vt locus huic iuramento sit, duo debent concurrere: vt no. gl. & Barto. in d. l. in actionibus. scilicet dolus aduersarij, & difficultas probationis. Ideo dixi de dolo aduersarij, quia propter culpam non iuratur. vt s̄ dixi in iuramento affectionis. nec attenditur in hoc iuramento, quando dolus fuit commissus, nec an interuenierit, in non parendo iudici, vel parti: vt dicta l. in

actionibus. §. planè. & l. nūm. ff. de in litem iurand. & l. si quando. C. vn. de vi. Illud autem quod subiicitur de difficultate probandi, intellige difficultatem subesse, siue res non possit ad oculum demonstrari, quia non fit in rerum natura, vel quia aliter non apparet. vt l. cum res. §. penultimo. & fin. ff. de legat. j. & d. l. nūm. in fi. & d. l. si quando. Ex quibus colligitur differentia inter vnum iuramentum, & aliud: & decisio ad quæstionem sæpè occurrentem. Ecce depositi penes hospitem fardellum, vel valisiam, aut scrinium sigillatum, deinde restituit mihi dissigillatum, & sic deprehenditur dolus hospitis in dissigillando. Certè probato deposito per testes, creditur de rebus & damno, iuramento a partis. vt d. l. si quando. & d. l. nūm. in fine. quod sequitur Bar. in d. l. in actionibus. & in l. j. ff. de furt. aduer. nau. cau. ita. in omniibus autè huiusmodi iuramentis in litem potest iudex taxare certam quantitatem vsque ad quam iuretur: vt l. videamus. §. iurare. & d. l. in actionibus in princip. ff. de in litem iuran. Accedamus ad interesse singulare quod est veritatis tantum. In quo dic quòd omne tale interesse singulare regulariter est probandum per testes, quando non arguitur dolus aduersarij, vel quando non concurrunt illa, de quibus in superioribus dictum est, vt l. j. C. de sen. quæ pro eo quod inter. & no. glo. in l. ij. §. j. ff. de in lit. iuran.

29 Quæ autem sit forma, & modus probandi tale interesse veritatis: in hoc debes aduertere, quia quotidie de facto occurrit: Dic, ergo secundum docto. & not. per Cyn. in d. l. j. C. de sen. quæ pro eo quod inter. verific. quinto loco principaliter quæritur & c. quòd diuersimodè poterit tale interesse probari, vt puta, si creditor in pœnam cecidit, quia pecuniam suam non habuit ad terminum, ex quo satisfacere alteri suo creditori non potuit. argum. l. liber homo. in fin. ff. de verb. obligat. vel coactus est pignora sub vsuris ponere, vel tres proprias viliori precio distrahere, aut merces carius emere, vel alia similia damna habuit in re. vt not. in l. ij. & l. centum capuæ, & l. fina. ff. de eo quod cer. loc. aur. lucrum. b. quod fecisset ex pecunia perdidit, cuius lucri ratio hodie est habenda, sicut & damni: vt d. l. j. Et

not. quòd etiam de iure canonico licitè admittitur petitio ad interesse: vt not. per gloss. in capit. conquestus. extrà de vsu. Sed quid si in instrumento obligationis reus conuenit stare super damno, & interesse simpliciter dicto actoris, nunquid testibus opus erit, an sibi soli credatur: dic per omnia, vt dicitur in q. expensarum. j. in proxima gl. & vt no. per Bartol. in d. l. fin. ff. de præto. stipu.

E P I T O M E

- 1 *Litis expensarum tam in ciuilib. quam criminalibus debentur.*
- 2 *Quot species expensarum.*
- 3 *Expensæ litis ex quibus causis debentur.*
- 4 *Expensæ lit. an petuntur iure actionis. Sel officio iudicis.*
- 5 *Facta petitione expensarum, an debeat conuersus repelli à prosecutione litis, nisi prius restit, & soluit expensarum.*
- 6 *Lapsa tempore instantiæ, & reo absoluto ab obseruatione iudicij actor in expensis condemnatur.*
- 7 *Si expensæ non fuerint a parte petita, nunquid ad illas iudex potuit officium suum exercere?*
- 8 *Si iudex super expensis in sententia nihil disposuit, quia noluit, & el omisit, potest petere à iudice restitutionem.*
- 9 *Pars an possit expensarum in alia instantiâ postulare à parte.*
- 10 *Expensæ probantur per iura partis adhibita iud. mode ratione.*
- 11 *Promittens stare simplici dicto actoris super expensis in instrumento obligati non poterit petere taxationem à iudice.*
- 12 *Victori & victori an semper in expensis sit condemnandus.*
- 13 *Iuramentum de calumnia an excuset ab expensis? Et qua dicatur iusta, & in iusta causa litigandi.*
- 14 *Iudex potest ferre sententiam super expensis incertam, & sine quantitate determinata.*
- 15 *Iudex in sententia non potest sibi reseruare condemnationem super expensis, quamuis possit reseruare taxationem.*
- 16 *Taxatio reseruata per iudicem super expensarum dari potest etiam successoris in officio.*
- 17 *Delegatus si sibi reseruauit taxationem expensarum, an ipse postea, & el eius ordinarius taxare poterit.*
- 18 *A taxatione immoderata potest appellari.*
- 19 *Iudex cognoscens suam iniquam taxationem, eam potest reuocare.*

1 **E**T EXPENSIS præsentis causæ. Ad huius euidentiam sciendum est, quòd litis expensæ tam in causis ciuilibus, quàm in criminalibus debentur. In ciuilibus quidem clarum est, per iura de quibus. j. In criminalibus autem probatur per text. in c. calumnia. extrà de pœnis. & in l. qui crim. in fi. C. qui accu. nõ pos. & ibi per Cy. & no. per Bar. in l. j. in princip. ff. ad Turpil. Item huiusmodi sciendum est, quòd quædam sunt expensæ, quæ fiunt circa litem, & de his loquitur text. in l. sancimus. C. de iudi. & ibi plenè per Cy. & per Inn. in c. finè litibus. extrà de dolo & cõr. & per glo. in l. terminato. C. de fruct. & lit. expensarum. Spec. in tit. de litem. Quædam sunt expensæ, quæ fiunt circa rem mobilè vel immobilè. & de his loquitur ff. de impen. in re. do. fac. per totum. & in l. j. §. sed nec ob impensas. C. de rei vxo. action. & in l. sumptus. & in l. in fundo. ff. de rei vendicat. & in l. in

commodato. §. possunt. ff. commed. & in l. diuortio.
 3 §. impendia. ff. solut. matrimo. cum similibus. † Circa
 expensas litis, de quibus ad præsens est sermo sciendum
 quòd huiusmodi litis expensæ, varijs ex causis
 debentur. Quandoque enim debentur ratione victo-
 riæ autem alterutra. C. de iudi. & in authen. de iudi.
 in §. oportet. & in c. si. extrâ de maior. & obedi. & in
 authent. generaliter. C. de epis. & cle. & in c. calum-
 niam extrâ de pœn. Quandoque debentur ratione
 contumaciæ. & de his loquitur l. sancimus. C. de iud.
 & in c. dilecti. extrâ de dolo & contu. & in c. ad hæc
 extrâ de seque. pos. & fru. & extrâ, vt lir. non cõtest.
 c. quoniam frequenter. §. in alijs. Quandoque debentur
 ratione retardari processûs, de quibus loquitur
 l. non ignorat. C. de fruct. & lit. expen. & in c. finem
 litibus. extrâ de dolo & contu. & in c. ex literis. e. ti.
 & in c. ceterum & in c. vlti. extrâ de rescrip. Quin-
 doque debentur ratione temerariæ citationis: & de
 his loquitur l. eum quem temerè. ff. de iudi. & c. j. ex-
 trâ de dolo & contu. lib. vj. ad quas quidem omnes
 4 expensas porrigitur hæc clausula. † Sed circa præ-
 dicta de pluribus est quærendum. Et primò quæro
 an supradictæ expensæ petantur iure actionis, vel
 a officio iudicis. † Dicunt Imo. & gloss. in d. c. finem li-
 tis. esse distinguendum: quia aut tractatur de expen-
 sis factis ante litem contestatam puta in præpara-
 torijs ad litem instituendam, vel reum constituen-
 dum in mora, vel similia: & illæ petuntur iure actionis.
 Aut tractatur de expensis factis post litem con-
 testatam. & illæ petuntur officio iudicis. argumen. l.
 ædiles. §. item sciendum. & in l. illud. & l. si serui. ff.
 de æd. edict. Alijs quos refert Cyn. in d. l. sancimus
 dicunt indistinctè expensas, quarum sint, posse peti
 officio iudicis, vel iure actionis, scilicet conditione
 ex lege. Sed si iudex super his non ferat sententiam
 vltius non poterunt peti: vt d. l. terminato. Cum
enim tales expensæ ortum habuerint propter litē, &
morianatur mortua ipse lite, per illam regulam, ne
lis oriatur ex lite, de qua in d. l. terminato. & ita se-
cundum eos soluantur gl. quæ videntur contrariæ,
 quarum vna, quæ est posita in d. l. terminato dicit
 quod peti debet officio iudicis. alia posita in d. l. j. ff.
 si quis ius dicē. non obedi. dicit quod peti debet iure
 actionis. cõsiliū est ergo quòd officii iudicis sim-
 5 pliciter postuletur, & non errabitur. † Sed hinc quæ-
 ritur, an facta petitione expensarū, debeat conuētus
 repellit a prosecutione litis expensarū: nisi prius resti-
 tutis & solutis expensis: Dic breuiter quod authen.
 expensæ debentur propter contumaciā, & tunc re-
 pellitur donec soluerit eas, aut debetur ratione victo-
 riæ vel alia causa, & tunc nõ repellitur. vt habe-
 6 tur no. in d. l. sancimus. C. de in. † Quid si pars fuerit
 absoluta ab obseruatione iudicij propter lapsum in
 stantia, an lapsò tēpore instantiæ poterunt peti expen-
 sas? Dic quòd lapsa instantia poterit reus petere se
 absolutus ab obseruatione iudicij, & actore in expen-
 sis condemnari. secundum Cy. vt no. per eū in l. pro-
 perandū. in fine. C. de iud. & in §. illud proculdubio
 licet multum cõtra faciat text. in d. l. properandū. §.
 7 & si quidē. † Quid autem dices si expensæ nõ fuerūt

petitæ a parte, nunquid ipse iudex a seipso ex suo officio poterit de his absolueret, vel cõdenare? Distingue. Aut tractatur de expensis factis ante litem contestatam, & tunc non potest iudex suū officium impartiri, nisi requisitus fuerit a parte cum hoc sit de pertinentibus ad litem decisione, & contingat ante litem contestatione, vt dictū est §. in glo. super verbo, ex officio. aut tractatur de expensis factis post litem contestatam, & sic de eis quæ emer-
 gūt post litem contestatam, & tunc poterit ex officio nõ requisitus condēnare, vel absolueret. ar. pro hac distin. in d. l. ædiles in §. itē sciendū. & l. illud. & l. itē si serui. ff. de æd. edict. Non tñ tenetur, si nõ vult vt patet ex his quæ dicta sunt in gl. sup verbo, ex officio. & hæc opinio sequitur Dy. & Bar. vt no. per eum in l. iij. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infec. Sapiēter ergo faciet tam actor quàm reus si semper petat expensas.
 8 Sed quid si iudex super expensis in sententia nihil disposuit, ad licitū erit patri in alia instantia ipsas expensas petere. & quidē si semel expensæ sunt petitæ nec iudex voluit, vel omisit super his absolueret: vel cõdenare, potest pars a iudice petere restitutionem: quia tenetur de suo proprio parti laxare restituere: vt in l. properandum. §. si autem alterutra. C. de iud. & no. per glo. quæ sic debet intelligi cū petitæ sunt in l. fin. C. quando prouo. nõ est neces. † Sed an in alia instantia possit illas expensas a parte postulare, distingue secundū Doct. in l. terminato. C. de fru. & li. expen. aut enim expensæ petuntur ex conuentione, vel officio iudicis mercenario sine aliqua conuentione. Primo casu possunt peti in alia instantia, si iudex super illis nihil pronuntiauit in prima instantia. l. quod in diem. §. si rationem. ff. de compē. & l. si autem. in si. ff. de neg. gest. Secundo casu non possunt vilo modo peti per d. l. terminato. nisi in causa appellationis. vt d. l. si. C. quā pro. nõ est neces. & no. p. gl. i. d. c. finē litibus. & huius pot esse ratio, quia quā petitur ex conuentione tunc veniūt ex hominis pũsione, quæ nulli est auferēda vbi verò nõ petitur propter conuentione, tunc veniūt ex legis pte, vnde lex pot. suū bñficij hoc auferre a lege ipsa collatū. ad hoc facit quod dici cõsuevit. Lex tibi suū nõ tibi tuū denegat auxiliū: vt in l. j. C. si aduer. v. & l. celsus. ff. de arb. Est alia ratio secundū Inn. quia expensæ quæ veniūt officio iudicis post litē cõf. ve-

a Officio iudicis. Adde Spec. in tit. de officio iudicis. §. iij. Et quæ sit differentia inter dicitur de fructu. Et expensæ per eundem tit. de fructu. Et inter §. fin. Serf. in sum. Et vide de ad ea quæ dicuntur per hunc compilatorē pulchrum. consil. Fed. de sen. cxxxix. Repellitur. Adde eundem Guld. cõl. ij. de do. Et contu. b. Vel condēnare. Adde Spec. in tit. de dispu. Et alle. §. fina. Serf. quid de fructibus. Ber. d. Esa. Adde Spec. in tit. de appel. in ij. parte. §. ij. Serf. xxxij. Et vide quod soluit Ancha. consil. clxxxij. B.

- a *Clas. flam. Adde Specul. in titul. de proba. §. iij. & serfic. quod si ibi dicitur Bernar.*
- b *Iuramentu. Adde qualiter expensa probentur Feder. de Se. consilio cxxix. Bernar.*
- c *A. Foris. Adde Alexan. consi. xxx. §. iij. Sol. ij. & eundem Alexan. in l. i. sarrandum. ff. de exreur. & Ange. Are. in §. actio- nū in prin. inst. de act. Fran. Cur. d. Cause. Ad- de quod do. de Rot. deci. clxxxij. de dolo & contuma. in nouis dicit, quod licet p babiliis cau- sis excuset ab expensis quod nō ta- mē excusat à fructibus qui sunt be- neficij. & de Ale. consi. clxxx. §. Sol. Arg. consil. cxxx & B.*
- e *In appel- lato. Adde b. Sidē d. per do. de Rot. in nouis de do. & cōu. decis. cclj. Ber.*
- f *Temerita- tē. Adde d. Abb. consil. lxxx. §. iij. si. & an iura- mētū calū- nia excuset ab expēsis p- Ful. cō. clxxij. Et Side Ale. de Im. in l. iij. ff. de i. i. p. r. & ibi q. excu- set a sum- pta calum- nis, non*

niunt accessorie ad rem principale. ideoque sublato principali tollitur ac- cessorium: vt in d. l. iij. C. de positi & l. eos. & l. in bonæ fidei. C. de vsu. cum verò petuntur iure actionis, tunc ve- niunt iure principaliter sic q̄ cessat il- la regula vt per eundem Innocen. in c. grauis extra de resti. spolia. ex quo colligitur decisio quæstionis. Ece no- tarius in instrumento mutui, vel de- positi apponit illam vulgarem clausu- lam videlicet, quod vna pars alteri promissit restituere expensas litis, ex- tra pro dicta re vel pecunia habenda vel recuperanda &c. Nūquid si iudex omiserit super his ferre sententiam, poterit ps petere illas, in alia instātia. Ex prædictis patet quod sic, quia ex- pēse veniunt hic ex prouisione homi- nis & partiū conuentione, ergo &c. Alij verò distinguunt aliter, & sic. Aut expēse veniūt ex materia primæ litis, aut aliunde. Primo casus siue fuerint expēse, quæ veniunt ex conuentione siue legi potestate, finita causa non possunt amplius peti. p d l. termina- to. In secūdo casu sic. per d. §. si ratio- nem cum si. Deinde t̄ quæriur, quali- ter huiusmodi expēse probentur. Dic quod probantur solum per iura- mentum b partis. propter difficilem probationem ipsarum, vt habetur & no. in d. l. properādum §. & si quidem in fin. & in §. si autem ex gestis. & in §. sine autē alterutra. C. de iudi. Ita ta- men quod iudex prius moderetur il- las secundum fori consuetudinē, & negotij qualitatem, & postea pars iu- ramentum præstet. vt habetur & no- tatur in l. sancimus. & in auth. ibi po- sita. C. de iudi. & in auth. de ius. o. por- ter. & d. c. finem. Sed t̄ quid si reus cō- uenit in instrumento obligationis sta- re super expensis simplici dicto acto- ris sine iuramento, an isto casu iudex teneatur expensas taxare, vel possit actor per se sine taxatione declarare? Dyn. dicit quod valet talis conuentio & standum erit absque taxatione iu- dicis sacramento, vel simplici dicto ipsius actoris, quia licitum est vni- cuique renuntiare iuri pro se intro- ducto: vt l. si iudex. ff. de minoribus. & l. si quis in conscribendo. C. de pa- ctis. & quia potest ex conuentione

reus actoris iuramento stare super re principali. vt I. iurandum quod ex conuentione. ff. de iureiur. ergo multo fortius super accessorio verumtamen, iniquē ageret in tali declaratione posset reus pe- tere reductionem ad arbitrium boni viri argumen- l. hæc venditio. ff. de contrahenda emptione. & l. in personam in §. generaliter. ff. de regulis iuris- cum similibus. Speculator. in titulo. de probatio- nibus. §. nunc videndum. dicit, quod hæc conuen- tio nihil operatur & idem sequitur Petr vt refert Cyn. in l. si quis in conscribendo. C. de episcopis & clericis. Pro quibus facit quia hæc conuentio indu- ceret quem ad delinquendum ergo & c. vt in l. conue- nire ff. de pact. dot. Non obst. d. l. iurandum quia intelligitur quando iuramentum defertur post con- tractum, hic autem, in ipso contractu, inter quæ est differentia, vt & aliās in pacto legis commissoria: vt l. calipodius. aliās, quamuis. ff. de solutio. & l. fin. C. de pactis pigno. nec etiam obst. l. Theopompus. ff. de dona. prælegat. quia loquitur in vltimis volun- tatis. Bartol. tangit istam quæstionem in l. fin. ff. de præto. stipulatione. & sequitur opinio. Dyn. vno addito, videlicet quod poterit reus hanc potestatem datam reuocare ante factam declarationem expen- sarum ab ipso actore. argum. in l. si quis iurandū. C. de iureiurando. Nec obstat conuenire, quia in tali promissione intelligitur dolus exceptus. vt l. credi- tor. §. Lucius. ff. manda.

- 12 Postea t̄ quæritur, an semper in expensis sit vi- ctus victori cōdemnandus: ad quod breuiter sic di- stinguitur, secundum gloss. & Innocen. in d. capit. finem litibus. de dolo & contumacia aut ex parte vi- d. Et si fuit iusta, & probabilis causa d litigandi, & tunc non est condemnandus, sed absolvendus ab ipsis expensis, aut non fuit iusta, nec probabilis causa litigā- di, & tunc est condemnandus. argum. in l. qui so- lidum §. etiam. ff. de lega. ij. & in ca. sacro. extra de sent. excom. quam opin. tenet glo. & Bar. in d. l. qui solidum. quæ distinctio procedit in causa principa- li. In appellatione, autem dicat quod si succumbat ap- pellans ipsum indistinctē in expensis condemnan- dum. Et sic intelligitur gloss in d. c. finem. & tex. in l. fin. C. quando prouoca non est neces. In appella- to vero succumbente distingue. vt plenē not. per Cynum in l. generaliter. C. de iureiurando.
- 13 Nunc t̄ autem quærendum occurrit an iurame- tum calumniæ excuset condemnandum ab expen- sis? Et glo. tenet quod sic. in d. c. finem litibus. & ibi idem sequitur Innocen. per c. sancimus. j. quæsti. vij. idem per omnia sequitur glo. in authenti. de iudi. §. oportet & lac. But. in l. properandum. §. si autem al- terutra. C. de iudic. & tu authenti. generaliter. C. de epif. & cle. & Bar. in l. j. ad Turpil. Fallit secundū eū in expensis, si veniunt propter solam contuma- ciam. vt in l. sancimus. C. de iudi. vel propter euiden- tem temeritatem vt l. eum quem temere. ff. de iud. Nam à talibus expensis iuramentum calumniæ nō excusat. Ex præmissis ergo sequitur, quod cum ho- lie omne iurent de calumnia, vel ex forma iu- ris communis, vel ex forma iuris municipalis, quod sunt omnes absoluedi ab expensis. Sed cer-

tē durus est hic sermo, attentā facilitate, & indiscretione litigantium, & procuratorum consulentium, nec non multorum (si fas est dicere) Iurisperitorum, qui præponunt amorem, & honorem seculi, amoris & honori Dei, cōsulentium parti, iura audacter, quia manus non lædetur, nec tamen adiiciunt, anima perdetur. Vnde aliqui recedunt à prædicta opi. & dicit simpliciter, quod iuramentū calūniæ non excusat ab expensis. Reperi etiam quod idem Bartol. in quodam suo consilio speciali, distinxit aliter, scilicet q̄ aut expensæ erant debitæ iure actionis, aut officio iudicis. Primo casu iuramentum calūniæ non excusat ab expensis. arg. l. si mulier. in §. si rem. ff. de lega. iij. Secundo casu quādo expensæ non fuerunt promissæ, & sic iudicis officio debentur, tunc aut probatur evidens temeritas, vel eius calūniā, aliter quā per solam sententiā, & tunc iuramentum non excusat ab expensis. argum. l. j. C. de advocat. diuer. iudic. & l. eum quem temere ff. de iudic. & facit Insti. de pen. teme. litig. §. hæc autem omnia, in § ad excludendas, in auth. de litig. Aut non apparet eius evidēs temeritas, quod est si in aliquā parte eius quod petebatur, apparet eum iustē litigasse, & tunc iuramentum excusat, quia nō potest dici improbus, vel temerarius litigator, qui saltem aliquam partem eius, quod petebat, iustē, petebat evidenter, vel præsumptiue. vt in d. §. hæc autem omnia, aut non fuit iurati de calūniā, & tunc distinguit, vt supra dictum est, videlicet an habuerit iustam causam litigandi, vel non. Iusta autem causa potest si alteri successit, vt in l. final. ff. pro suo. iniusta esset in facto proprio vt in l. quisquis. C. de rescin. vendi. & l. quāquam ff. ad Velleia. item ex parte conuenit esset iusta causa si rem emisset, & eam gratis recusat agenti reddere, fed litigando resistit ad hoc, vt agere possit de euictione contra venditorem. vt in l. si dictum §. si compromiserō. ff. de euictio. vel alio iusto titulo possideret de qua materia, not. idem Bart. in l. qui in alterius ff. de regul. iur. † Sed nunquid iudex super expensis debet ferre sententiam sub certa & limitata quantitate, an a sufficiat sub incerta, & indeterminata proferre quantitate. Inno. tenet quod possit ferre sententiā incertam. vt nota. per eum in d. c. finem litibus. per Cyn. in d. l. terminato. & ibi not. & in c. auditis. extrā de procurato. vt sic dicat, condemno te in expensis præsentis litis, quas fecit aduersarius tuus, vel quas

17 probauerit se fecisse, quod est verum. † Sed an possit iudex potestatem condemnandi super expensis in sententia sibi reseruare? Dic quod non, per iura prædicta, secundum Innocen. vbi supra, fed lata sententia super expensis poterit earum taxationem sibi reseruare. vt fit quotidie per ipsos iudices in eorum sententijs. Nam partem condemnant in expensis, & taxationem earum sibi reseruāt secundum Inn. vbi supra. & Cy. & alios in d. l. terminato. Est ergo aliud reseruare cōdēnationē expensarum, quod fieri non potest, & aliud reseruare taxationē earum, quod non concessum est, vt patet

16 ex prædictis. † Quid ergo si iudex in expensis condemnauit, earum taxatione sibi reseruata, an eius

successor in officio poterit hæc taxationem facere? dicit Bartol. & bene quod sic. vt per eum not. in l. ab exccutore. ff. de appella. & sit ratio, quia a talis reseruatio est sibi facta tanquā iudici, vnde eum successor eius fingatur esse idē iudex vt l. proponebatur, ff. de iudi. & l. mortuo iudice. ff. e. ti. sequitur quod i talis successor poterit hæc taxationē facere pro quo facit l. post mortē. §. j. & q̄ ibi notat. ff. de eo q̄ cer. loc. † Inde queritur qd si erat iudex delegatus qui taxationē expensarum sibi reseruauit, an iudex ipse poterit postea taxare, an vero ordinarium eius? Dic secundum Bartol. vbi supra, quod aut est talis delegatus, cui post sententiā iurisdicatio, & potestas competit ipsam exequendi, q̄ est in casibus no. p. ipsum. & no. p. gl. in l. a diuo pio. in prin. ff. de re iudi. & tūc poterit taxare p seipsum. q̄a poterit sententiā suā interpretari. Aut est talis delegatus cui post sententiā potestas & iurisdicatio suā sententiā exequendi nō cōpetit, & tūc quia nō potest eius sententiā interpretari, non poterit etiam expensas taxare, sed ad ordinarium, ad quem pertinet illius sententiæ interpretatio, pertinebit similiter expensarum taxatio. vt l. duo iudices ff. de re iudicat. talis enim reseruatio videtur facta respectu suæ delegatæ iurisdictionis, quæ iurisdicatio censetur eadem cum ea, quæ est delegantis vt in l. j. c. qui mādātam ff. de officio ius cui mād. est iurisdicatio. vnde licet illa iurisdicatio delegata sit finita per sententiā. vt l. iudex. ff. de re iudicat. & l. quid tamen. in princip. ff. de arbitr. tamen durat illa delegatio. vt in d. l. a diuo pio. i. e. q̄ ipse taxabit, quod multum not. quia in hoc multi errant, & illa talis additio sibi nihil nocet. argum. l. si ita. §. qui filio. ff. de hon. 18 possessio. secundum tabul. † Quid si taxatio huiusmodi expensarum fuerit iniqua, & immoderata, an poterit appellari ab eo? dicit Innocen. quod sic. vt in capitulo super eodem. extrā quod met. caus. & Bartol. in dicta l. ab exccutore. & sic potest appellari ab immoderata executione. vt in d. l. ab exccutore. ita tamen quod in hac appellatione obseruentur illa solennia quæ obseruantur in appellatione ab executione, vel alia interlocutoria, hoc est, quod fiat scriptura, & in ea inferatur causa, vt nota in dicta l. ab executione. C. q̄ or. appellat. non

autē à temeritate.
 Fran. Cur.
 Incerta. ad de A. oxan.
 consil. xxx.
 Cij. ij. Solu.
 Bernar.
 Reseruare.
 Adde Ale.
 consil. xxx.
 Cij. supra ab
 lega. Ber.
 Multum not.
 Adde Ro.
 consil. cc. lxxij.
 in princ. C. j.
 Side quod
 Sol. it. Auc.
 consil. lxxxij.
 d. m. respon
 det ad l.
 Paulus. de
 re iud. Ber.
 Appellari.
 Adde Ro.
 consil. cc. lxxij.
 C. b. idean.
 sen. et. in la.
 ra super ap
 pellatione
 interp. ista.
 à. r. rione
 exp. s. u.
 d. i. tax. def.
 s. i. i. u. u. l.
 interlo. u.
 toria.

recip. & p Bar.vbiſſ. & in l.eius. ff. de app. recip. quod est valde no. Et ſi ratio quia talis taxatio vim habet in terlocutoria, ergo & c. vt in cap. cordi. de appell. lib. vj. & in capitul. vt de bitus. de appellatio.

- 16 † Sed an iudex ipſe ſi viderit ſe iniquè taxafſe expenſas, poterit per ſe ipſum hanc iniquam taxationem reuocare? dicit. Innoc. q̄ ſic: vt not. per eū in d. cap. final. extra q̄ met. cauſ. argum. in l. quod iuſſit. ff. de re iudic. quòd ſic. cum hæc taxatio fuſcipiat vim cuiuſdam interlocutoria, vt dictum eſt.

E P I T O M E

- 1 Iudex ordinarius eſt executor ſua & delegati ſententia.
- 2 Infra annexum à ſententia lata, declaratus pot. ſt. exequi.

EXECUTIONI mandare & c.
1 Sed quis eſt † iudex competentis mittēdi ſententiam latam

- 2 executioni? a Reſpōdeo, iudex ordinarius, ſiue ſit ſentētia lata per eum, vel delegatū ab eo. vt in l. à diuo pio. in prin. ff. de re iud. † In delegato vero à principe ſunt opt. nam dicit gl. in d. l. à diuo pio. quòd ipſe non poteſt ſuam ſententia exequi. Sed Bart. ibi tenet contrarium, & melius per l. fina. C. qui pro ſua iuriſdi. dum tamen exequatur infra annū à die late ſentētia, vt eſt tex. in c. ſignificati. & in c. paſtoralis extra de off. deleg. vide q̄ not. j. in tit. de for. exe. ſenten.

E P I T O M E.

- 1 Sine figura iudicij, Verba tantum valent, quantum ſummarie, & de plano, ſine ſtrepitu.
- 2 Quæ ſit ordo iudicij, & per conſequens quæ ſolemnitates ſuſtulerunt iſta Verba ſummarie & c.
- 3 Per iſtud Verbum, ſine figura iudicij, nõ auferitur citatio.
- 4 Per iſtud Verbum, ſine figura, auferitur libelli oblatio in ſcriptis.
- 5 Opponens exceptionem rei iudicata, & ſimiles ad impediendum proceſſum auſtetur.
- 6 Non omni tempore, ſed omni tempore congruo, licet miniſtrare iuſtitiam.
- 7 In cauſa in qua proceditur ſine figura iudicij, iuratur de calumnia.
- 8 Iuramentum calumnia in dubio non

Sidetur eſſe remiſſum per reſcriptum.

- 9 Quæ faciat iudex in cauſa ſine figura iudicij.
- 10 In cauſa in qua eſt procedendum ſecundum iuris ordinem de partium conſenſu ta iſto ſel expreſſo, iudex non poteſt procedere ſine figura iudicij.
- 11 Hæc Verba, ſummarie de plano: & c. quid ſignificent.
- 12 De iure civili non valet proceſſus ſine figura iudicij, ſecus de iure canonico.
- 13 In cauſis ſimpliciter ſummaris debet libellus offerri, & lis conſteſtari, quamuis abbrevientur dilationes.
- 14 Verbum, ſelo leuato, quid ſignificet.
- 15 Verbum ſine aliqua iuris ſolēnitate, an differat à Verbo ſine figura iudicij.
- 16 Statutum ſel reſcriptum, quòd dicit, quòd iudex procedat ſecundum arbitrium ſuum, qualiter intelligatur.
- 17 Statutum ſel reſcriptum, quòd dicit, q̄ iudex procedat ſecundum eius conſcientiam, qualiter intelligatur.
- 18 Si mandat princeps, quòd procedatur ſola ſeritate inſpecta, qualiter illud accipiatur, & de hoc Verbo, ſolus.

SVMAARIE, Et de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicij. Ampla fuit dubitatio apud antiquos de ſignificatu iſtorum verborum ad quã dubitationem auferendã fuit facta quædam decretalis, quæ incipit, sæpè contingit, & eſt poſita in cle. extra de verb. ſigni. ſed adhuc per ipſam decretalem non fuit plene conſultū, ſeu ſuccurſum animabus confidicorum. Nec mirum, quia ipſorum natura ad lites quærendus eſt inclinata, & ſemper cogitant lites ex litibus fuſcitare, contra l. terminato. C. de fruct. & lit. expen. & in animarum eorum irreparabile detrimentum, de quibus dictū eſt ve vobis qui manducatis panē doloris. Decurrendū eſt ergo per te ad illū tex. & glo. ibi poſitã. & ad ea quæ ſuper hoc no. Bar. in quadam extrauaganti Imperatoris Federici, quæ incipit, ad reprimendum. † Veruntamen nõ omitto vnam exprimere ſecundū Io. And. q̄ illa verba, ſine figura iudicij, tantū important per ſe ſola, quantum alia præcedentia ſimul iuncta, vnde licet iſta omnia coniungi ſoleant in literis vel ſtatutis, tamē non eſt de neceſſitate, quando illa verba, ſine figura iudicij, apponuntur. † Quærendū eſt igitur quæ ſolēnitates videantur ſublata per hæc verba, ſine figura iudicij, & c. Ad cuius euidentiã præmitto, q̄ figura iudicij, eſt ordo ſubſtantialis proceſſus à iure requiſitus, quo omiſſo, ipſum iudiciū vitatur. l. prolatam. C. de ſenten. & interlo. om. iud. qui quidem ordo talis eſſe diſtinguitur, videlicet libellus, lris conſteſtatio, dilationum aſſignatio, iuramentum teſtium, & inſtrumentorū productio, & ſimilia, vt in c. quonia cōtra fallam. extra de proba. & in d. l. prolatam. C. de ſen. & interlo. om. iud. de qua figura iudicij loquitur tex. in l. j. ſ. ſimilique modo. C. de lati. liber. tollend. hic igitur ordo, & reliquæ ſolēnitates regulares iudiciorum videntur per huiuſmodi verba eſſe ſublata, niſi quatenus exprimuntur in dicta decretali, sæpè contingit. ſecundū Io. Andr. vel ſecundū Bart. dic q̄ per huiuſmodi verba iudex ſubleuatur ab obſervatione omnis iudicialis formæ & figuræ inductæ à iure civili, canonico, vel municipali, ſed tamē tenetur obſeruare formã & figurã de iure gentium, vel naturali

naturali ratione introductā : ad quā formā reducitur quasi omnes casus expressi in d.cle. sēpē cōtingit quod est valde not. Si verò ipsa verba non essent appōsita in literis, rescripto, vel statuto, sed alia præcedētia sola, tunc secundum Io. And. non habet locū dispositio illius c. sēpē cōtingit. quod est valde notā. & ibi no. p. eū. & idem sequitur Bar. in dicta extrauag. ad reprimendum. Patet ergo quod illa cle. sēpē. habet locū quando ista verba, sine figura iudicij, apponuntur per se, sola, vel coniunctim cum alijs, alia verò verba sine istis appōsita, cessare faciunt disposita in dicta clemen. sēpē. quod not. ad multa. Ex præmissis decisio colligitur ad plura.

3 † Vnde quæro an per dicta verba, figura iudicij, sit sublata solennitas citationis, ad quod est dicendum, quod non. Primò per textum in d. extrauag. ad reprimendū. Secundò per rationem. quia citatio est de iure naturali. Nam ipse Deus citauit Adam delinquētem, quom inquit, vbi es Adā, quæ determinatio approbatur per c. pastoralis. extrā de re iudicat. vbi est text. † Insuper quæro an sit sublata porrectio libelli. Dic quòd sic, licet aliqualis petitio oretenus vel actio sit corā iudice exprimenda, cū hoc sit ius quasi naturalis, vt patet in quæstione de muliere, quæ coram Salomone filium suū postulat, dum dixit, filius meus viuit, & filius istius mortuus est, vt habetur in capit. afferre. extrā de præsumptio. & ij. Regum, capit. iij. Et alibi dixit Iesus, Mulier quis est qui te accusauit. Sed tamen in tali petitione non est conclusio necessario. quæ regulariter requiritur, dum tamen ex facti narratione conclusio comprehendatur. quonimo & conuersio ordinis in forma conclusionis toleratur, vt si petatur cogi, & cōdēnari, vel simpliciter cogi. Nā istalia omnia reducuntur ad istū ordinē, & tolerātur. arg. l. talē. ff. de hæredibus instituen. & not. in l. si cum nulla. ff. de re iudi. & dixi suprā in quadā alia gloss. quod sequitur Bar. in d. extrauag. ad reprimendū. † Sed an ad impediendū processum, audietur opponens exceptionē rei iudicatæ, vel aliā similem? Dic quòd sic, quia tales exceptiones sunt de iure naturali, ne sæpius indicetur super vna & eadē re. Cæteræ autē exceptiones quæ magis rēderēt ad differēdū, & frustrādum processum, quā ad instruendū eū,

sunt per iudicem repellendæ, cum magis sint cōtra ius naturale, quā secundum ius. Potest etiā iudex procedere diebus feriatis propter necessitatē hominū introductis, vt in d. cle. sēpē. Secus si propter Dei reuerentiā, quia tales Dei reuerentiæ sunt seruandæ, iuxta illud, Sabbata sanctifices, b̄ contrafaciunt alia no. in capit. grauis extrā de restitutione spolia. † Ex quæ solutione colligitur decisio ad quæstionem quæ euenire consuevit ex autoritate psalm. Beati qui diligunt iudicium & iustitiā faciunt in omni tēpore. sed certē pōt & debet intelligi illud vniuersale omni scilicet cōgruo & habili. ar. l. vt l. gradatim. §. sed si lege. ff. de mu. & hono. Et idē dico in ferijs repentinis, qd̄ in diuinis dictū est secundū Ioan. Andr. † Illud prætereā est notandū, quòd in causa in qua proceditur sine figura iudicij, iuratur de calumnia, licet istud iuramētū sit iure ciuili introductū, vt habetur in d. c. sēpē. quod fatis naturali rationi cōgruit, vt cōprimatur malitia litigantiū, et Insti. in proce. vers. j. & de pœna temer. lit. in prin. Itē testes cui pducuntur in cā debēt iurare. vt in l. iusiurādi. C. de test. exemplo eius quod dictū est de iuramēto calūniæ.

8 † Et licet tale iuramētū testis possit a parte remitti. c. vt no. gl. in l. iusiurādi. tamē nō videtur in dubio p̄ rescriptū esse remissum, nisi in eo dicatur, quòd possit procedi sine aliqua iuris solēnitate: secundū Bar. vt infrā dicā. debet etiā iurare parte præsentē vel citata, ne aliter aduersario copia defendendi tollatur, quod esset cōtra naturalē rationē. Et fieri debet publicatio testiū, & examinatio in secreto. & eorum dictū debet esset tale quod rectē concludat, exemplo Danielis. vt in c. cum causam. extrā de testi. & no. in gl. in l. si quādo. in fi. C. de test. & tenet Bar. vbi suprā, nec est licitū post publicationem ipsorū alios testes producere in oppositū, cum timor sit subornationis. vt no. in capit. fraterni. extra de testibus & in l. per hāc. C. de tēporib. appella. qui timor iuri naturali cōcordat, vt aliter alteri nō inſidietur. vt l. vt vim, ff. de iustitia & iure. & vt malitijs hominū occurratur. vt l. in fundo. ff. de rei vend. Et si actor peteret à reo sibi edi instrumēta ad eius intētionē fundandā, nō deberet iudex ipsum audire: quia ista petitio esset cōtra naturalē rationē. vt l. qui accusare. C. de edendo.

a Quod non. Adde quod nec citatio tolli potest, licet in rescripto dicitur, quod de facto procedat, sicut soluit Anch. cōf. cccclxij. Et quod citatio sit de iure naturali, adeo q̄ per principem tolli possit. Vide Oldr. consil. xliij. Ber.

b Sabbata sanctifices. Adde Bal. cōf. cccxviij. iij. So. Ber.

c Remitti. Ad de quod & soluit Ro. consil. ff. xx. Ber.

a *Sine figura. Adde Sciendum Old. cor. fil. cx. §. Sibi singula & rba clausula exponit. Et dicit Raph. Cu. cō. lxxx. quod si p̄dicta serba ponāt̄ in st̄ auto quod solēntas statui: nō intelligitur remissa. Et dicit Ro. cō. lxxxix. quod sigorc dīctorum iudex potest scipere ab articulo, Et deinde ad sententiam transire.*

b *Veriorem. Adde Ro. cō. lxxx. ij. Bernar.*

c *Summariē, de plano qd̄ important. Et adde qd̄ quādo esset per primū spē cōmissa causa summariē. Et cisa seritate, tunc excluduntur omnes solēntas rigorose iuris positivi. Et plus important dicta serba, cisa seritate, quando comitatur summariē sine strepitu. Et figura iudicij, ita Ant. de But. in c. ij. de iura. col. Et sequitur Alexan. de Imo. in cōf. ij. colum. j.*

9 † Quæ ergo sunt q̄ iudex facere potest in causa in qua sine figura iudicij proceditur Respondeo quod iudex potest procedere sine datione libelli, quia sufficit qualiscunque petitio, vt dixi. Item sine litis contesta. Item potest procedere tempore feriarum ob necessitatē hominum introductarum, secus in ferijs repentinis principis aut Dei reuerentiā introductis, vt prædixi. Item statuere debet dilaciones quānto breuiores potest, exceptiōes quānto frustratorias, & appellatiōes friuolas reijcere, debet insuper multitudinem testium aduocatorum, & procuratorum repellere iustas autem defensionē debet admittere, faciētē iurare de calūnia, & veritate dicenda, necnō & interrogare poterit partes ex suo arbitrio quādocunque volēt præterea partes citare ad sententiā audiendam, licet non rempatoriē, ac sententiam sine scriptis proferri in causa in qua non est necessaria conclusio. & hæc omnia habentur, in cle. s̄ap̄e contingit. & not. quod de consensu partium tacito vel expresse, possēt iudex ista procedere in ista causa iuris ordine non seruato. vt in d. cle. s̄ap̄e in fin. sui. arg. in l. non quicquid. ff. de iudic.

10 † Sed quid dices econtra, ponamus quōd in causa est procedendum secūdum iuris ordinem, an poterit iudex de partium consensu tacito vel expresse procedere sine strepitu, & figura iudicij? Io. in d. cle. s̄ap̄e in fin. tenet quōd non. arg. eorum quæ notā.

versicu. tamen hoc non obff. ij. col. contrarium soluit Abb. in d. c. ij. Et sequitur Nata. in clem. s̄ap̄e. §. non sic tamen. col. xxx. in prim. de verb. signi. opi. Anto. de Butr. tenet Felx. in c. j. col. xij. de constit. ser. Et si dicantur. Et ibi alio. Rom. in d. rub. de arb. Et in suo cons. xx. sequentem dicta Anto. in d. c. ij. quā tenet. Et adde quod quando dicitur procedas secundum iustitiam, & aq̄ritatem iudex non poterit credere priuata scriptura. ita Ro. in co. fi. ccc. incip. in puncto propositio. Et in rubr. de arb. col. j. Et col. iij. Et Nata. c̄bi s̄. præ. Et de clausula summa. Et c. per eundem Nata. in dicta clementi. s̄ap̄e. in princip. col. mma xij. cum in iuris sequentibus. Et de serbo. Solo leuato in dicto. §. non sit. ibi columna. xxxj. Curius.

per glo. & Inn. in c. de causis. extrā de offi. delega & ij. q. j. in primis. in fin. cum sequen. & idem sequitur Spe. in titulo. de senten. prol. §. iuxta. versicul. quid si de partium. Contrarium not. secundum Host. in capitulo fin. extrā de re iudic. libr. vj. Primam partem tenet Bartol. in l. societatem. §. arbitratorum. ff. pro foc. in ij. q. quam puto veriorē b. † Quid autem significet verbum summarie c̄ per se, verbum de plano, de per se. & in quibus casibus de iure communi possit procedi summarie vel de plano. Sic vt nota. l. iij. §. sciendum. ff. ad exhiben. & l. nec quicquam. §. de plano. ff. de offi. procon. & legat. & per gloss. in d. c. s̄ap̄e. & per Bartol. in d. extrauag. ad reprimendum. & Spe. tangit in titu. de offic. iudic. §. postremo.

12 † Illud autem aduer te, quia de iure communi non potest aliquo casu procedi simpliciter sine figura iudicij. Fallit de iure canonico in causis beneficiorum, decimarū, matrimoniorū, & v̄surarū vt in cle.

13 dispendiosam. extrā de iudic. † Insuper notandum quōd in causis simpliciter summarijs tātum, vel de iure communi vel municipali aut ex forma rescripti debet libellus offerri, & lis contestari, licet dilatiōnes possint per iudicem breuiari. vt habetur, in c. fi. extrā de officio iudic. & per Specul. in dicto §. postremo. Et per Bartol. in d. extrauag. ad reprimēdū.

14 in glof. super verb. summarie. † Sed quid de verbo, velo leuato? Dic quōd ista loquutio non est frequens in iure, tamen vnicum text. vidi ad hoc in l. de submersis. C. de naufrag. lib. xj. & idem significat quod verbum summarie. vt ibi notatur per gloss.

15 † Deinde quæro, quid si statuto, vel rescripto caueatur, quōd iudex procedat sine aliqua iuris solemnitate. dicit Bartol. in l. filiusfamil. ff. de donatio. quod ista verba in aliquibus differunt a prædictis verbis sine figura iudicij. vnde secundum eum isto casu poterit iudex testes recipere sine iuramento, & procedere diebus feriatis, etiam in honorem Dei, qui non possēt in casu præcedenti, & est ratio secundum eum: quia iuramentum testiū potest tolli per actum. vt no. ff. de ferijs. in l. j. in princip. & l. iurifurandi. C. de testibus & feriaz in honorem Dei possunt tolli: per legem. l. prouinciarum. C. de fer. Itē poterit admittere testes infames, & eos qui perdidērunt ea quæ sunt iuris civilis tantum. Secus autem in his, qui perdidērunt ea quæ sunt iurisdictionum. arg. l. neque enim. §. j. & ij. coniuncta. l. j. ff. de testa. militari. Sed certē mihi videtur quōd ista sint somnia: vnde dico esse idem in vtroq; casu cum nō sit dare perfectam diuersitatis rationem inter eas. Hæc enim dictiones si quis rectē consideret synonymæ sunt, quid enim, vt prædictum est, aliud est dicere sine figura iudicij, quam sine solemnitate iudicij: Certē nihil aliās sequeretur legem magis verbis impositam quā rebus, quōd esse non debet. vt in lege secunda. C. communia de legatjs. quia magis sensui quā verborum diuersitati adherendum est. iij. in fine Codi. de liberis præteritis. vel exhæreda. cum similibus. & pro hoc faciunt quæ statim dicentur infra in proxima quæstione.

16 † Sed quid si statuto vel rescripto disponatur quōd iudex procedat secundum suum liberum arbitrium

a Liberum arbitrium. Adde Ro. cōs. cccxlviij. Anch. consf. cccxij. Bernard.
b Appellari non potest. Adde Videndum Ro. consf. xxviij. § cclxj. § cccclxvj. Alex. consf. cccxviij. Sol. ij. § adde Fely. que vide in c. j. de consf. col. xv. Ser. § si dicatur, ibi. quod potest etiam a
 appellari ad hoc § negotiū de uoluerit, ad superiorem, non est iudex admittat appellationem, § de quo late vide p̄ Geor. natā. in repe. cle. sepe. §. nō sic. tamē. colla. j. et seq. Sbi latissime 17
 quid importet talis clausula, § Ultra, ibi adducta per eū. adde § b
 Vide Bal. in l. fi. C. ad fi.
 C. de iur. do. impe. § in sua dispu. incip. statuto cauetur in col. ix. Sbi quid quando sic committitur causa, tunc videtur commissā, ut optimo viro § quod non debeat leges transgredi. § refert Alexan. de Imo. in consf. suo. xviij. in princ. in §. So. § de dicta clausula, vide eundē Alex. in consf. ij. col. j. in ij. So. Cur.

c Inspecta. Adde § no. bene istā doctrinam huius practica Papien. quod virtute Serborū, sola facti Seritate inspecta, potest delegatus procedere tāquā arbitrator, per rationes. hic allegatas. primo adde de ista dictione solus, sola solus, p̄ ad propositum no. Ang. in l. solus. de condi. inde. facit tex. cum ibi no. in l. quod si ephesi. de eo quod cer. loco in l. si seruum. §. Siquis. de Ser. ob. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Sbi sunt rex. Valde sing. § facit q̄ no. Barto. in l. fideius. §. quada. ff. mand. Quia per istam clausulam sola facti Seritate inspecta, mandatur prouideri, attendita mera Seritate, prout Deus prouidet, § sic Sia Dei, Bal. in l. fi. in prin. C. de iur. delib. § clarius in c. inuestituram. de no. for. fi. per tex. cū gl. in auth. de har. § fal. in prin. Sbi etiā Ang. § per alia ibi p̄ Bald. alleg. do. de Ro. concl. xxx. Sbi dicunt istam clausulam fuisse inuentā per Papā quiniū ad imponēdū celerem sine litibus § operari Ultra Verba sine figura iudicij, secundum Io. Mo. in c. fi. de hare. lib. §. Sbi dicit eo casu posse incipi. ab articulis § ipsis probatis posse deueniri ad diffinitiuā. Adde benefecere dictū Bar. in extraua. ad reprimendū. in Ser. sine figura iudicij. in fi. quem se-

quistur Imo. in d. cle. sepe. in fi. iunctis no. per eum antea dum tractauit de clausula, sine figura iudicij. sola q̄ facti Seritate inspecta. § Seremittis ad dominos de Ro. in d. deci. Adde q̄ benedicit author quod in hoc casu potest dici arbitrator per ea qua no. Bal. in l. solā. in fi. C. d. test.

esset, vt pronuntiet secundū eius liberam voluntatem: quia ista conscientia debet esse talis, quæ conueniant bono viro secundum mentem profertis. vt in d. l. cū quidā. de qua conscientia loquitur text. in c. statutum. in §. alleflorē. de reser. lib. vj. Et idē dicunt posse appellari ab eius sententia. cum non videatur amplior collata potestas vno casu quā alio: imō si rectē ponderetur minor est potestas eius cui cōmittitur, vt iudicet secundum suam cōsciētā, quā eius qui iudicare debet secundū liberā volūtātē, secundum aliquos. Vel dic verius, q̄ latior sit potestas huius, quā aliorū. vnde credo q̄ talis iudex posset iudicare secundum suam conscientiam informatā proprio visu, vel auditu, licet regulariter sit cōtra vt not. per gl. & doc. in l. illicitas. in §. veritas. ff. de off. præf. Sed † quid dices de quotidiana quæstione, Ecce sapius contingit, quōd princeps mandat, vel cōmittit alicui, vt cognoscat, & determinet sola veritate inspecta, quæ

melius in §. de plano. de offi. procon. § pulchrum in sua sim. super decreta. titu. de iur. iuran. circa ma. Ser. arbitrator. Sbi concludit post Inno. § alio: in d. c. quinta ual. quōd ille cui datur potestas procedendi § diffinendi seruato ords. iuris, censetur arbiter. si sero iuris ordine non seruato censetur arbitrator. Et sic sicut arbitrator posset iudicare stando § die dominus. Iacob. But. § omnes in l. dies festos. C. de fer. § in l. si feriat. ff. eo. sta § hic. Spe. in tit. de arbitra. §. differi. Bal. in l. j. C. de arbi. addo. Barto. consf. incip. punctus questionis. Sbi ponit habentem potestatem diffinendi de facto, posse absque cognitione probationis sententiam diffinire, per gl. in l. citus fustum de his qui not. infu. § ibi Bald. in l. Seruum. § ex facto. in Ser. reducere. de minorib. bene facit text. in l. fi. in fi. cum ibi no. per Ange. quod metus cau. Inno. in c. cum Seniffet. de in integ. restit. Sbi non curatur de solennitate sed attenditur Seritas. Adde Videndū de prædicta clausula, Ludou. Roma. consf. xx. § cxcj. § ccccxcix. per Francis. de Are. consf. lxxxiiij. Lapum allegatio. cxxviij. do. de Ro. deci. lri. de Serb. signi. in nouis. Alexan. consf. lxxxiiij. Solu. j. § consf. vi. Sol. ij. Ultra all. g. de illa clausula. vide per Felinum in ca. pi. j. colum. xvj. de consti. Are. in capi. dilecti. de iudicij. § Pau. de Cast. in consf. lxxvj. in primo Solu. consf. antia. orum, § nouissime per dominum meum Soz. in co. filio xcvj. col. ij. § ibi quis possit causam cum tali claus. committere. Ioan. Thom.

Sbi Solus q̄ pcedens, et termina re debet de iur. de factis virtute statuti dicitur quidam arbitrator legalis deputatus. allegans Inno. in c. quinta ual. de iure iur. statuta § re scripta aquiparantur. Inno. in c. qua in ecclē. de consti. Bal. in l. j. C. de leua. facit q̄ not. Bal. in l. nec quæ. §. Sbi decretū. §

erit forma procedēdi: Ego puto quòd fungatur illa potestate, qua fungitur arbitrator electus à partibus, de quo loquitur c. quintauallis. extra de iureiur. & in l. si societate. §. arbitrorū. ff. pro soc. vnde poterit talis delegatus procedere & diffinire sine datione libelli, litis cōtestatione, & similibus: quia veritas nō requirit adminicula formalia, vt l. j. C. si se ab hær. absti. nec errore vel omissione talium læditur, nec vitatur, sed suis solis terminis est cōtenta. vt in d. §. veritas. per quē text. firmatur, & probatur decisio antedicta, quā etiā cōfirmare habēt leges infra scriptæ cū ibi nō. videlicet. l. q. sic. Ephefi. ff. de eo quod cer. lo. & in l. si fideiussor. §. quēdā. ff. mā. & l. sicut. §. si debitor. ff. quib. mod. pig. vel hyp. soluit. Per hoc enim quod dicit, sola excludere, intendit omnem aliā formā & solēnitatē, aliter non diceretur inspici sola veritas. hoc enim nomē solus, sola, solū, significat vnitatē & singularitatē tantū, & nō pluralitatē. arg. l. solam. C. de testi. & l. si te solū. ff. de hære. inst. & l. cum solus. ff. de acquir. hære. Puto tamen quòd peremptorias exceptiones & iustas defensiones teneatur admittere: cum sint fundatæ super iure naturali, vt in d. cle. sapē. de verbo. signi. & habent respicere veritatem negotij.

E P I T O M E.

- 1 *Clausula deducendo in presenti &c. non est necessaria quantum ad actorem.*
- 2 *Si actor qui proposuit ius dominij, vel quasi, pendente iudicio & lit. contest. fiat dominus eiusdem rei, nunquid ex eodem libello possit fieri sententia?*
- 3 *Si actor egit actione personalis ad rem vel quantitatem, & tempore libelli oblatis nulla actio sibi competebar, sed superuenit postea iudicio pendente, an ex eodem libello debeat reus condemnari?*
- 4 *Superueniente iure vel habilitate conueniendi ex parte rei conueni, nunquid ex eadem instantia possit fieri condemnatio.*
- 5 *Libellus in quo petitur, ut quis condemnetur pro aliquo annuo, tam pro praterito tempore quam pro futuro, an procedat?*
- 6 *Debitum de futuro in iudicium deduci non potest, ut fiat solutio de presenti.*
- 7 *Clausula deducendo &c. ad illos casus porrigitur, in quibus cumulatio plurium iurium de iure communi admittitur.*

DE D U C E N D O In presenti iudicio. † Ista clausula licet sit vulgaris, & cōmuniter adijciatur in quibuscunq; libellorum formis, tamen in casu presenti quātū ad actore non est necessaria: quoniam ille qui proponit ius dominij vel quasi simpliciter causa remota non expressa, semper videtur tam vtile, quā directum dominium, & omne ius suum in iudicio deduxisse. vt l. si mater. §. eandē. & l. & an eadem. §. actiones. ff. de excep. rei iudi. adeo quòd sententia lata in vno, parit exce. rei iudicatæ in omnibus: vt ibi. De quo tangitur per Inn. in c. conquireute. extra de offi. or. & per Bar. in d. §. actiones. securius ergo esset pro actore vnam causam, siue vnum titulum sui dominij proponere: quia tunc sententiā non obstarēt, si postea ageret ex

aliqua alia causa. vt d. l. si mater. §. si quis autem. Ideò inquit Bul. Doctor antiquus, q̄ reus percussit pedē suum cum ligone, si petat causam exprimi ab actore in reali actione, prout nō. per glo. & doc. in l. j. in prin. ff. de edē. & l. eda. C. de edē. & in c. ij. extra de libel. obla. † Horū tamē gratia pro clariori doctrina quæro, quid si huic actori, qui proposuit ius dominij, vel quasi, tempore libelli oblatis nullū dominium cōpetebat, vel quasi, postea vero pendente iudicio & lite cōte. factus est dominus, & sic dominij ius vel quasi eidem superuenit, nunquid ex eodem libello potest ferri sententia? Respōdeo quòd licet apud antiq. longa sit dubitatio, vt refert Cy. in l. j. in vj. q. C. de alie. iu. mu. cau. fact. & not. per gloss. & docto. in l. non potest. ff. de iudic. tamen de iure canonico hæc quæstio est hodie sopita cum hac distinctione. Aut actor proposuit simpliciter & generahter ius dominij, vel quasi, nulla causa expressa, & tūc superueniēs dominij clauditur in ipsa generali petitione, vnde ex eodē libello debet iudex ferre sententiā contra reum, aut actor proposuit ius dominij vel quasi certa & speciali causa expressa, & tūc aut dominij sibi superuenit ex eadē causa proposta, & tūc idē q̄ in casu præcedēti. aut dominij vel quasi superuenit ex alia diuersa causa, & tūc tale dominij nō clauditur in dicta petitione. Ideoq; iudex non poterit ex eodē libello reū cōdēnare, sed debeat absolvere, & actori postea licebit in alio iudicio, ex iure superueniēte agere. Nec sibi obstat exceptio rei iudicatæ. vt hæc omnia habētur, & pbātur i. abbate sanē. in vers. cæterū. de re iudi. lib. vj. & l. si mater. §. si quis autē. & in §. eandē. ff. de exce. rei iudi. & no. per Inn. in d. c. abbate. circa fi. & adde quod supra dixi in gl. super verbo, iure dominij vel quasi. † Sed quid si actor egit actione personali ad rē, vel quātitatē, & tempore libelli oblatis nulla actio competebar, sed superuenit postea iudicio pendente, an ex eodē libello debeat reus condemnari? Dic, aut ius superueniens pēdēte iudicio est accessoriū eius quod est principaliter petitum in iudicio, & tanquā clausum in libello venit in condemnationem iudicis officio ex eadem instantia. vt in l. ediles. §. item sciendum. ff. de ædi. edic. & in l. j. C. de iudi. cū simil. aut ius superueniens est principale ad id quod in libello est petitū, & tūc aut libellus fuit simplex & generalis sine expressione alicuius specialis causæ, & tūc ius superueniēs clauditur in tali iudicio, & sup. eo iudex debet ferre sententiam. vt l. si. C. de anna. exce. aut libellus fuit specialis cū expressione certæ causæ: puta mutui vel depositi, & tūc aut est ius superueniēs ex noua causa, quæ nō retrahitur, & tunc tale ius superueniens quantumcunq; specificatum in ipso libello, non clauditur in presenti iudicio. Ideoq; iudex non potest super eo sententiam ferre, sed in alio iudicio debet reseruare. vt in l. non potest & l. non quemadmodum. ff. de iudi. & ibi not. in dicto capit. abbate sanē. aut ius superueniens est tale, quòd retrahitur, & sic superueniēs ex causa de præterito, & tunc clauditur in presenti iudicio, & tenetur iudex super eo ferre sententiā. vt in l. si rem. §. si. ff. de pig. ac. & l. si mādaucero tibi aut Titio. ff. man. da. Ex

da. Ex quibus patet q̄ falsa est opin. Ioan. posita in l. non potest. secundum omnes docto. patet etiam quæ differentia sit inter actiones reales & personales. † Denuo quæritur, quid si superueniat ius vel habitas conueniendi ex parte rei conueni, verbi gratia, tempore libelli oblatis non possidebat reus rem petitam, postea cepit pendente iudicio possidere, an ex eadem instantia fiet condemnatio? Dic quod sic, siue actum sit actione in rem, siue in personam, siue mista, siue in rem scripta. vt in l. tigni. in §. si quis. ff. ad exhibend. & ibi not. in l. quæsitum. in prin. ff. de pecu. & ibi no. & l. iij. ff. de peti. hære. & l. fin. autem. §. j. ff. de rei vendica. & l. j. §. idem Neratius. ff. deposit. cum similibus. facit quod not. in l. neque. C. ad exhiben. † Vltius circa prædicta quæritur, pone quod aliquis tenetur ad aliquod annuū, an potest in libello peti, vt condemnetur tam pro præterito tempore, quam pro futuro: vt si dicatur sic, peto Titium condemnari ad centum mihi debita pro fictu quatuor annorum præteritorum, & ad soluendum mihi singulis annis in futurum. Dicunt quidam quod non, quia tractus futuri tēporis non pertinet ad iudicem, ideōq; quæ sunt de futuro non possunt deduci in iudicio. vt l. nō quēadmodum. & ibi not. per glo. & doctor. ff. de iudic. & l. j. ff. de vsur. Alij dicunt, & melius, quod imō procedit talis libellus & distinguunt sic. Aut id quod est debitum de futuro, cohæret & connexum est ei quod habetur de præsentī. & tūc ratione eius quod debetur de præsentī admittitur petitio super futuro. vt probatur in l. j. C. de fideiuss. & ibi per Cyn. de hac quæstio. & facit l. harum. & l. egi. ff. si ser. vendi. & l. libertis. §. j. ff. de alimen. & ciba. lega. Et hoc ne singulis annis necesse habeat de iure suo protestari. vt in l. malè agitur. C. de præscriptio. xxx. vel xl. annorum. aut id quod debitum de futuro, est separatum & remotum ab eo, quod est debitum de præsentī. & tunc nullo modo admittitur petitio super futuro. vt d. l. nō quēadmodum. & ibi per Bart. & in l. j. C. de iur. & l. j. ff. de vsur. † Sed dicit aliquis, cōtra prædicta facit, quia qui ante diem agit, malè agit, vt Instit. de exceptioni. §. hodie. & l. j. in fin. ff. de vsur. quemadmodum. cauea. Sol. dic quod debitum de futuro non potest in iudicio deduci, vt fiat solutio de præsentī, vt in contrario: sed vt fiat solutio congruo tempore. sic loquuntur prædicti. Facit quod habetur in l. in omnibus. ff. de iudic. Liqueat itaque ex præmissis quis operetur ista clausula, deducendo & c. quia si rectè ponderètur prædicta, parum operantur vltra ius commune, tamen non est omittenda, quoniam talis expressio magis confirmat ius commune, quod inerat tacitè, quam si fuerit omissa, & maximè quando intentatur actio personalis. Ex his etiā inferitur, quod virtute huius clausulæ, si quis egerit ex testamento ad hæreditatem, non potest allegare hæreditatem ab intestato ad ipsum pertinere, si appareat testamentum uullum esse in eadem instantia fundata super libello, quo actum est ex testamento, quia de iure cōmuni regulariter causa testati & intestati non possunt tanquam cōtraria simul eodem tempore cu-

mulari, arg. l. quandiu. ff. de reg. iur. idē in similibus casibus, vnde virtus talis clausulæ, deducendo non porrigitur ad tales casus: Facit quod not. per Dy. in regula nullus pluribus. & quod statim dicam in gloss. sequen. † Vnde concludendo dico quod ad illos casus porrigitur hæc clausula tantum, in quibus cumulatio pluriū iurium vel actionum de iure communi admittitur, de quibus dicā in proxi. glo. Ad eos autem casus in quibus cumulatio impeditur, nullatenus porrigitur, quia quod nō potest fieri expressè nec tacitè. arg. in l. cum quid. ff. si cer. pet. & in l. triticum. ff. de verbo. obli. cum similibus.

EPITOME.

- 1 Clausula saluo iure addendi, nihil operatur vltra ius commune.
- 2 An parti liceat aliquando libellum mutare, vel ei addere.
- 3 Quando actor sult liti vel instantia renuntiare, citandus est reus.
- 4 Emendare libellum quid sit?
- 5 Mutare quid sit?
- 6 Addere quid sit?
- 7 Vsq̄ ad quod tempus liceat libellum emendare.
- 8 Vsq̄ ad quod tempus liceat mutare libellum.
- 9 Vsq̄ ad quod tempus licet addere libello.
- 10 Cumulatio quādo admittatur, & quādo non.
- 11 Admittitur cumulatio actionum diuersarum rerum ex diuersis causis descendentiū, & ad diuersa competentium.
- 12 Non admittitur cumulatio diuersarum actionum ex eadem causa & factō descendentiū, & ad idem competentium.
- 13 Non admittitur cumulatio diuersarum actionum ex eadem causa descendentiū, sed ad diuersa competentium.
- 14 Admittitur cumulatio diuersarū actionum ex diuersis descendentiū, sed ad idem competentium.

2 Nihil operatur. Adde Fulg. consil. cxxxix. Bernar.

1 A l i v o iure addendi & c. † Ista
 2 S clausula nihil operatur vltra ius commune, secundum Inn. & glo. in capi. inter dilectos. in prin. extra de fide instr. quod sequitur Specul. in ti. de libell. concep. §. nunc ostendamus. in fi. & Barto. in l. non solum §. morte. ff. de oper. noui nuntiatio. &

in l. Nefennius. ff. de negotijs gestis.
 2 † Est ergo querendum quid iuris sit de iure communi, an parti liceat aliquando libellum mutare. vel et addere: In quo distingui-ur sic secundum Bartol. & doctor. omnia colligendo. Aut actor vult in totum desistere & liti renuntiare, & potest in quacunque parte iudicij .vt l. destitisse. ff. de iudic. & in l. postquam liti. C. de pact. Aut vult renuntiare soli instantiæ ipsius causæ, & aliã inchoare, aut vult in eadem instantia perseverare, sed intendit actionẽ mutare vel aliam actionẽ superaddere primæ. Si quidem velit instantiæ renuntiare, tunc aut reus huic renuntiationi consentit, & tenet renuntiationi, & poterit actor nouam instituire litem, sicut si instantia per temporis lapsum esset finita. vt in l. pperandum. §. j. C. de iudi. Aut reus non consentit huic renuntiationi. sed instãter petit in causa procedi, & tũc aut iudici constat reum esse absoluẽdum simpliciter ab instantia iudicij, vel quia libellus est male conceptus, vel alia rationabili causã & tunc tenet renuntiationi. argu. in l. libellorũ. ff. de accu. & in l. aliquando. ff. ad Vel. & l. qui per saltem. ff. de iureiurando. & extra de accusa. in capi. qualiter & quando. Aut non constat iudici reum esse absoluẽdum, & tunc non tenet renuntiationi, sed iudex debet procedere ad decisionem causæ: vt in auth. qui semel. C. quomodo & quando iudex. & in l. de qua re. ff. de iudic. cum fi. † Ex quibus patet quod quando actor vult liti vel instantiæ renuntiare citandus est reus: quia potest ledi. ar. l. de vno quoq. ff. de re iur. & quod actor debet facere scribi quod iudex ipsam renuntiationem admisit. Si verò actor vult in eadem instantia perseverare actione mutata, vel alia sup addita, & tunc potest si mutet vel addat congruo tempore. l. edita. C. de edendo. & ibi plene not. per Cynum & alios scribentes, aliquando actor vult simpliciter libellum obscurum declarare, & tũc potest quodocunq; nisi ad petitionem rei compellatur declarare ante lit. contest. vt habetur, & not. per Bar. in l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. & l. inter stipulat. rem. §. si Stichum. ff. de verb. obligat. & per Dyn in regula contra eum de reg. iur. libr. vj. & ibi no. per Ioan. An. Restat igitur querere vsque ad quod tempus fieri possit additio vel mutatio seu emendatio. Sed ante omnia vt

facilius intelligantur sequentia, videamus quid sit mutare, emendare vel addere. Et quidem secundum veram doctrinam Petr. vt not. in d. l. edita. † emendare est illud quod est male conceptum vel formatum, in melius reformare. vt patet, si defectus sit in forma libelli, potest reformari, quanquam reus ab illa iudicij instantia debeat absolui. vt in libellorum. ff. de accusationibus. & in l. j. ff. si menso. fal. mo. dixe. & sic emendare est extra vitium ponere. arg. C. de emen. Iusti. Codi. licet gloss. in d. l. edita. aliter dicat. † Mutare autem secundum glo. & doc. ibi, est ab actione edita in totum recedere. argu. in l. j. C. de mu. no. & in j. constitu. C. §. quibus. † Addere verò est actioni propositæ aliam applicare. vt in d. §. quibus. ibi, adijciantes. & c. Respondendum est nunc ad principale quæsitũ dum quaritur vsque ad quod tempus possit fieri emendatio, additio, vel mutatio.
 7 De singulis per se videamus. Et † primò de emendatione, in quo articulo licet sint variæ opinio. inter gloss. & doct. vt refert Cyn. in d. l. edita. tamen potest distingui. Aut agitur de emendatione formali ipsius libelli, & illa admittitur quodocunq; vsq; ad sententiam diffinitiuam, dum tamen per sententiam reus ab illa instantia absoluarur. vt d. l. libellorum. de accusationibus. & l. j. ff. si mens. fal. mo. dix. aut agitur de emendatione rei vel quantitatis in libello deductæ, de qua loquitur gloss. in d. l. edita. Et tunc aut illa emendatio fit circa qualitatem actionis propositæ, & potest fieri quodocunq; vsque ad sententiam. vt l. in delictis. §. si detracta. ff. de nox. aut fit circa ipsam rem vel quantitatem in libello petitam, & tunc aut emendatio tangit principaliter ipsam rem, aut accessoria eius. Primo casu admittitur emendatio vsque ad tempus, ad quod admittitur mutatio, vt infra dicam. Pro quo facit. l. non potest. ff. de iudicij. & l. de qua re. eodem titulo. Secundo autem casu subdistinguitur, aut illa accessoria emerferunt ante litem contestatam & idem quod supra dixi de emendatione circa rem principalem. argu. l. fundi. ff. de excep. re. iudi. & l. xdiiles. §. item sciendũ. ff. de xdi. edito. aut emerferunt post litem cont. & tunc, quia ista pertinent ad officium iudicis, non est querendum de emendatione. argumen. dicti. §. item sciendum. & not. per glo. in l. si quis missum. §. final. ff. de damno infecto. † Sed quæritur quid iuris de mutatione: Super quo articulo similiter sunt variæ opinio. vt refert Cyn. vbi supra glo. enim & doctor. communiter tenent, quod hodie per ius authenticorũ, quod habetur in auth. qui semel. C. quomodo & quando iud. & in auth. de litigio. §. omnem. non sit locus mutationi libelli post quam in iudicio est productus licet olim aliter seruaretur quã opinionem multi sequuntur. Alij verò dicunt, vt Odo. quod hodie, sicut olim sit locus mutationi. Sed p concordia iurium sic distinguitur. Aut quis vult simpliciter renuntiare liti, & potest. vt l. postquam liti. C. de pa. aut vult simpliciter differre, & litem prorelare, & non potest. vt in d. authentic. qui semel. aut vult prosequi litẽ mutando actionem, & potest olim & hodie. vt d. l. edita. Ex quo patet secundũ eos, quod d. l. edita, nõ est hodie correctã. licet secundum gloss. contra. Et hanc opinio.

2 Mutare.
 Adde Sidẽ
 dũ Latius
 per nor. in
 l. adisa. C.
 de edẽ. Spe.
 in tit. de li-
 bel. conce.
 §. iij. serf.
 Et quid si
 post. Et in
 tit. de resti.
 in integr. §.
 iij. serf. sed
 fi. Bernar.

hanc opin. sequitur Iacob. But. & Mar. Illi. secundū quā admittitur mutatio vsque ad lit. cōtest. tantū. & nō post. quia reus aliter grauaretur in varijs expensis. Quid enim si super actione proposita deliberauit ipse reus cum aduocato & procuratore, & sumptus fecit? si dicamus post litem contest. locum esse mutationi: adhuc erit necesse redire ad aduocatum & procuratorem, & subire nouas expensas, quod esset valde inconueniens. Super hoc tamē articulo, vario modo est per tempora obtentum & pronuntiatum, vt referunt doct. antedicti. tamē puto quōd opin. gloss. minus contineat absurditatis, & plus iuris & æquitatis. Cum enim actor habeat amplius spatium in deliberando antequā libellum porrigat, & reus improuisus accedat, magis est fauendum illi opin. quæ facit pro reo, quā pro actore. arg. in l. petendæ. C. de temp. in integ. restit. & in l. Arrianus ff. de act. & obliga. & in l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. & in l. inter pares. cū sim. ff. de reg. iu.

9 Deinde quæritur quid iuris sit de additione. Ecce actor proposuit vnā actionē in libello, vult postea aliam adducere vel cumulare: quæritur an & quando possit: super quo sunt variæ opi. tam gloss. quā docto. vt refert Cyn. in d. l. ædita. & Dyn. in c. nullus pluribus. de regul. iuris. lib. vj. & aliquid in l. quod hærede. §. eligere. ff. de trib. & l. nemo. §. quoties. ff. de regul. iuris. Verumtamen conclusiue in materia cumulationis est considerare regulas cumulationis prohibitiuas, & regulas ipsius permissiuas. Regulæ quidem prohibitiuæ sunt tres. Prima est, quōd quando plures actiones descendunt ex eadem causa, quæ electione tolluntur, non admittitur cumulatio: vt in l. quod in hærede. §. eligere. ff. de tribu. & ibi not. l. nemo. §. quoties. ff. de regul. iuris. Secunda est, si plures actiones sunt sibi contrariæ, non admittitur cumulatio: vt l. j. C. de furt. & l. eum qui. & l. contra maiores. C. de inofficioso testamento. Tertia est, si plures actiones ita se habent, quōd sententia lata in vnâ pariat exceptionem rei iudicatæ, in alia, non admittitur cumulatio: vt l. fundi. & l. fundum. ff. de excep. Quarum quidē trium regularum concursus simul non requiritur, vt cumulatio impediatur, sed sufficit quōd aliqua ipsarum locum habeat, secundū Dynum. Ex his satis euidenter colligi possunt regulæ cumulationis permissiuæ. quia cognito vno de contrarijs, cognoscitur & reliquum: vt Insti. de his qui sunt sui vel alieni iuris. in princ. quæ similiter sunt tres prædictis omnino contrariæ, & quorum concursus copulatiue requiritur, vt cumulatio admittatur. serundū Dy. in c. nullus pluribus.

Prima est, vbi sunt plures actiones comparsibiles, & non contrariæ, cumulatio admittitur. Secunda est, vbi sunt plures actiones quæ electione non tolluntur, admittitur cumulario. Tertia est, vbi plures sunt actiones, quarum sententia lata in vna non parit exceptionē rei iudicatæ in alia, admittitur cumulatio. Sed secundū Dyn. ab vtraque parte potest fieri vna regula, si iungantur omnes tres simul, hoc modo. Quando plures actiones electione tolluntur, vel sunt sibi contrariæ inuicem, aut sunt talis

Vel cumulare. Adde Roma. consilio cccxl.

Peten. super præmissis. Et. Adde quōd ista clausula semper debet poni in libello, & est utilis, et operatur quæ secundū qualitatē probatorum nō autem deductorum fit condemnatio. ita Inn. & Bal. in c. ij. de or. cog. Imol. in

c. si cautio. de si. instr. Serf. sc. fin. & dicit A. lexand. de Imo. in con. §. j. colum. ij. Ser. hic probatur. in iij. colum. Sol. et dominus meus Sox. in consilio ccl. §. col. ij. in j. Solu. Serf. confirmatur, vbi quōd licet cō. libelli sit inepta, tamen sustentatur p. tale clausulā ex narratis. aduerte tamē quia d. clausula operatur in ambiguo et obscuro, non autē in casu claro, ita intelligit do. Maria. Sox. in suo cō.

naturæ, quæ sententiā in vna parit exceptionē rei iudicatæ in alia, tūc non admittitur cumulatio: vt in primis iuribus alle. §. pro hac parte. Secūda principalis regula est, quando sunt plures actiones comparsibiles, quæ electione nō tolluntur, & in quibus sententiā in vna nō parit exceptionem rei iudicatæ in alia, tūc permittitur cumulatio: vt in iuribus secūdo alleg. §. pro hac parte. sicque erunt solum duæ regulæ, vna permissiuā, alia prohibitiuā.

11 Deinde sciendū est secundū Dy. licet clarius quā per ipsum, quæ quo ad præsens attinet, quatuor sunt genera actionū. vnum est genus actionum diuersarū rerū ex diuersis causis descendentiū, & ad diuersa competentium. Exēplum in actione ex locato pro domo, & in actione ex similit. & in deposito pro pecunia, & hoc genere admittitur cumulatio vsque ad lit. conte. secundū glo. quia in hoc casu cōcurrunt omnes regulæ permissiuæ, & cessant omnes regulæ prohibitiuæ: vt probatur in l. si idē. cū eodē. ff. de iurisdic. om. iud. & in l. si. C. de anna. excep. facit l. hæredes. §. de pluribus. ff. famil. eriscūd. l. nō est nouum. ff. de act. & empt. & not. in gl. in c. cōquerete. extra de elect. & in hoc conueniunt oēs

12 doc. Sciendū test genus diuersarū actionū ex eadē causa, & factō descendentiū, & ad idē cōpetentiū, in quo gene-

fi. xxxix. col. ij. Ser. in super. & dicit quod etiā ita tenent in c. ij. de li. ob. art. xij. q. ij. prin. ita etiam tenet d. meus Sox. in cōsso cxcix. col. iij. Ser. difficultatē. et ibi quod operatur quo ad remedia, nō autē respectū respectit a. & q. nō operatur in casu claro, tenet etiā d. Frā. de Ave. in cōs. x. col. iij. Serf. nō obstat. & Alex. de Imo. in cōs. cxxj. col. iij. Ser. nō ob. illud in j. Sol. Itē aduerte quia talis clausula nō operatur sibi libellō cōtineret repugnantiā & cōtraria, ad eōs si esset narratū in causa testati, nō sustentaretur in causa intestati. ita Alex. in d. cōs. cxxj. col. iij. & in cōs. col. j. in prin. in c. Sol. cuius contrariū tenet d. meus Sox. in cōs. cxxij. col. ij. vbi quod libell. continens contrariū sustentatur per talem clausulā, et quod actor obtinet super eōs per quod iustitiā habet, et idē in cōs. clx. col. pen. vbi quod omnia censentur deducta quæ ex narratione facti colligi possunt. & in consil. cclxij. col. ij. Ser. ex quibus. vbi si est narratū in petito. et probatio facta in possessio. actor obtinebit. et hoc etiā sequitur Ale. in cōs. xc. col. ij. in prin. in c. Sox. hęc secūda

opin. potes
intelligere,
quando
instrumētū
clau. omni
ueliori mō
Etc. quia
in libellis
cōmēs cō-
traria sal-
uatur. &
sentit Ale.
in consilio
cxxxj. rā in
d. consil. xj.
& j. oppo.
procedet in
casu suo,
sicut quā
dō simplici-
ter esset ad
sectā illa
clausula pe-
rens. Qua
no. pro pra-
ctica ultra
dicta p̄ Mo-
dern in §.
amnis. in
fuit. de acti.
Nō astring-
gens. Add.
de hac clau-
sula vidē-
dum. Alex.
cōsil. lxxj. ij.
Sol. & cōf.
xlj. ij. Sol.
Bar. in l. cir-
ca. ff. de pro-
ba. & Bar.
in c. signifi-
cauit. de ap-
pel. & Ale.
de Imol in
consil. cxxj.
col. iij. in
fi. in primo
Solumino.

re non admittitur cumulatio. Exem-
plū patet in colono, qui arbores suc-
cidit, cōtra quōs plures dantur actio-
nes: vt ff. arb. fur. c. l. j. Ratio huius
est, quia sentētia lata in vna actiōne,
parit exceptionē rei iudicatę in alia:
vt ff. de excep. rei iud. l. iij. & ff. de iu-
reiu. l. duobus. §. excc. & sic habet lo-
cū vna regula prohibitua, de qua §.
sed huic multū repugnat, quōd dicitur
in actione hypothecaria, quæ pōt cumu-
lari cū principali: vt in auct. de fide. §.
sed neq. col. j. tamē constat quod sentē-
tia lata in vna, parit excep. rei iud. in
alia. vt l. si deferente. ff. qu. ub. mo. pig.
vel hypo. fo. Sol. dic secundū Dyn. vt
per eū no. in d. c. nullus pluribus. Vel
dic clarius secundū Cy. quod aliquando
sunt plures actiones æquę principa-
les, quarū vna non dependet ab alia,
& tunc procedit quod §. dixi aut sunt
actiōne's plures quarum vna est ac-
cessoria ad aliā, vel dependet ab alia,
& tunc habet locum d. §. sed neque.

13 Tertiū ¶ est genus diuersarū actiō-
nū ex eadē causā descendētū, sed ad
diuersa competentū. Exemplū patet
in furto, pro quo datur actiō furti ad
pōenam, & conditio furtiua ad rem
ipsam. vt in l. in re furtiua. ff. de cōdi.
furt. In quo genere dicunt quidā ad-
mitti cumulationē. vt l. si pro fure. §.
j. ff. de cond. furti. & l. rei cōmunis. cū
seq. ff. pro soc. & l. ancillæ C. de furt.
Sed tu dic quod nō admittitur cumu-
latio secundū Cyn. & alios, per regu-
lam prohibitua, quæ est quod si sen-
tētia lata in vna parit exceptionē rei
iudicatę in alia, nō admittitur cumu-
latio. d. l. fundi & l. fundi. ff. de excep.
imō si actiō proposita talis sit natu-
ræ, quod sententia lata in vna causa,
pōsit parere exceptionē rei iudicatę
sup alia, differtur secūda in alio iudi-
cio: vt l. duobus. §. j. & §. si colonus. ff.
de iureiu. & l. si duo. §. idē Iulian⁹. ff. e.
ti. & p̄batur in l. interdū. ff. de publ.
iud. & in l. ij. ff. de vi bo. raptō. Nec
ob. d. l. si pro fure. quia ibi nō dicitur
quod possunt cumulari, sed quod vna alterā
nō consumit. Quartū ¶ verō est gen-
us diuersarū actiōnū ex diuersis cau-
sis descendētū, sed ad idem cōpeten-
tium. Exemplum ponit gloss. in d. l.
ēdita. quando tibi cōmodauī librū, &
postea volo dicere & cumulare quod
deposui, in genere quo secundum gl.
admittitur cumulatio. quæ opi. vide-
tur probari per regulā quæ est, quod
omnia videatur permissa, nisi specia-
liter sint prohibita. vt l. necnon. §. sed

quod eis. ff. ex quib. cau. maio. Secūda ratio est, quia
non debet expectari tempus illud in quo idem se-
queretur effectus: vt l. aliquando. ff. ad Velleian.

Tertia ratio est, quia pendente iudicio possessorio
agitur petitorio. vt l. naturaliter. §. nihil. ff. de ac-
quirend. possessio. fortificatur per l. huiusmodi. §.
qui seruus. ff. de lega. ij. & l. non est nouum. ff. de ac-
tio. emp. In cōtrarium determinat Petr. quia regula
electionis impeditua cumulationis, locum habet
hoc casu, de qua regula loquitur tex. in l. nemo. in §.
quoties. ff. de reg. iur. & in d. l. quōd in hærede. §. eli-
gere. ff. de tribur. Quæ regula fundatur alia ratione,
sit in potestate actoris ipsum reum pluribus actiō-
nibus intrinsecare, & vexare, quæ ergo prohibetur à
principio, multò magis ex postfacto. argu. in l. quo-
ties. §. si creditor. ff. de pecul. Facit, quia sic est in cri-
minalibus causis: vt l. fenatur. ff. de accus. quam opin.
sequitur Cy. & ipsam puto veriore, pro qua vide-
tur tex. in d. l. nō est nouum. coniuncta gl. ibi posita,
quæ idem sentit. Ad contraria dic, vt not. per Cy. in
d. l. ēdita. Rursum quæro an in casibus, in quibus ad-
mittitur cumulatio, iuretur de calumnia super noua
actiōne cumulata, & assignetur noua de dilatio?
Dic quod iurabitur super ea, secundum Iacobum
Butrig. argumen. in l. qui bona. §. final. ff. de dam. in-
fect. & dabitur reo noua dilatio si ex prima dilatio-
ne non potuit instrui super hac noua actiōne.

E P I T O M E .

- 1 Efficacia clausula non astringens se ad probandū & c.
- 2 Proponens plura disiunctiue vel copulatiue, tamen in diuersis orationibus nō se astringit ad probandū omnia.
- 3 Actor in libello accusationis proponens factum cum qualitate, si probat factum, sed non qualitatem, nūquid videatur sufficienter probasse intentionem suam quod ad condemnandum.
- 4 Proposito facto simpliciter sine aliqua qualitate in accusatione, nūquid possit accusatio institui cum adiectione qualitatibus?
- 5 Statutum disponens quod damnus passus, si ignoret malefactorem, habet regressum contra commune & homines sibi est facta res damnificata, non habet locum ignorantia non probata.
- 6 Si plura adiungantur vel apponantur in aliqua dispositione, an requiratur omnium concursus vel sufficiat alterum?
- 7 Quæ sit naturalis disiunctiua seu alternatiua.
- 8 Natura dictionis, seu.
- 9 In copulatiua, an requiratur concursus contrariusque, ad hoc ut dispositio impleatur.
- 10 Natura copulatiua qua sit?

14 **N** O N A D S T R I N G E N S se ad probandū.
Ista ¶ clausula solet frequēter apponi, tã in
positionibus, quã in libellis, sed tamē valde
vtilis est apponatur in libello. Et est ratio, quia quã-
do proponuntur plura in libello tēdētia ad probandū
illud quod principaliter petitur, videtur actor in du-
bio se adstringere ad probandum omnia simul con-
iunctim non diuisim, quibus nō probatis succūbere
debet: vt in c. licet causam. & ibi per Io. And. extrã
de prob. & no. Bar. in l. diuis. ff. de re iur. nisi de con-
traria

traria voluntate agentis appareat, de qua constat per talem protestationem: vt dicit Ioan. And. & no. in d. ca. licet: animus enim protestatis per hoc declaratur: vt in l. si duo §. cum iniquilinus. ff. vi. pos. & l. pro herede in principio. & §. Papinianus. ff. de acqui. hære. de qua protestatione, & eius effectu plenè tractatur per Bartol. in l. non solum. in §. morte. ff. de no. oper. nuntiatio. & per gloss. & Io. And. in c. cum M. Ferra. extrà de constitu. & ego dicam infrà in tit.

1. seq. † Item non videtur se adstringere si plura proposuerit disunctiue, vel etiam copulatiue: tamè in diuersis orationibus, quorum quodlibet per se sufficit ad probandum intentionem actoris, verbi gratia si actor dixerit in libello sententiam esse nullam quia lata sit per falsos testes. Item per corruptos testes & similia: vt not. gl. in c. ij. de resc. Et Bar. in d. l. diuus. fecus autè si in eadè oratione plura cõiunctim apponitur. verbi gratia, dico tales testes corruptos falsum deposuisse, quia isto casu requiritur probatio omniù qualitatum, nisi per protestationem vel alio modo appareat de contraria voluntate: vt no in d. l. diuus. & in l. si cui. in fi. ff. de fun. instr. † Sed pro declaratione prædictorù formo talè quæstionè: Ecce actor in libello accusationis proposuit quòd Titius vulnerauit Caium cù armis, vel sanguinis effusione deinde probauit de persecutione, sed nõ probauit de sanguine, vel de armis: an sit Caius absolendus: dicit Ia. de Are. vt refert Cy. in l. ij. C. de probat. quòd sic quia non sufficit probare factum, nisi probetur qualitas adiecta ipsi facto: vt l. denuntiast. §. quid tamen. ff. de a. dul. & l. prætor. §. hoc autè. ver. docere. ff. vi. bono. rapt. Alij vt Gui. dicunt quod pòt fieri condemnatio, quia sufficit probatù esse ipsum factum licet qualitas non probetur. arg. l. bouem. §. aliquado. ff. æd. l. edi. Bar. aut in d. §. quid tamen. aliter distinguit. & sic. Aut defectus qualitatis propositæ facit videri aliud esse crimen alio, quod fuerat propositum, & tunc ex tali processu qualitate non probata: debet sequi absolutio: vt in dicto §. quid tamen. Aut non facit videri aliud crimen, & tunc aut defectus illius qualitatis inducit diuersitatem pœnæ, & condemnationis, & tunc si quidem mutata sit qualitas: & detracta pendente iudicio, quod fieri potest, vt l. in delictis. §. si detracta ff. de noxalib. & tunc potest sequi condemnatio. Si verò non sit detractio facta, & tunc debet sequi absolutio. Si autè qualitas nõ induxerit alterationem pœnæ, tunc indubitanter sequi debet condemnatio. ita intelligatur dicta lex. bouem. §. aliquando. quia illo casu verba libelli possunt ad vtranque actionem tam re. hibitoriam, quam quantò minoris. Aduerte tamen quod eo casu. quo suprà dixi. qualitate non probata debere reum absolui quia poterit in nouo iudicio repeti accusatio sine qualitate. dum tamen absolutio non esset facta super principali facto tanquam non probato argum. in l. habebat. in principio. ff. de inst.
4. Sed † quid dices in casu conuerso pone quod in accusatione proposuit factum simpliciter sine adiectione qualitatis, & lata est scientia absolutoria, an in nouo iudicio poterit institui accusatio cum adiectione qualitatis: dicit idem Bartol. vbi suprà, aut

a *Adiecta. Adde in si. quòd agès de vna causa & proba. de alia succumbit. Ita Lu. Ro. cõf. ex. in pe. col. Ser. sed in ciuilibus clarù est. Pau. de Ca. cõf. cc. m. j. So. & facit quod soluit Bar. in l. j. C. et in post. lega. in l. si præfidi. C. de do. ante nup. & in c. sup. pliteris. in ij. co. de res. & b. So. l. ut quòd in*

ista adiectio qualitatis altera delictù quo ad eius essentiam & tunc poterit de nouo proponi accusatio. ar. in l. cù quæritur. ff. de exce. rei iudica. aut nõ altera delictum, sed solà pœnã vel condensationem, & tunc aut absolutio prius facta fuit facta super principali facto, & tunc non admittitur vltierus accusatio aut fuit facta absolutio respectu qualitatis nõ propositæ, & tunc poterit accusatio repeti. ar. d. l. habebat in prin. & l. j. §. j. ff. si fami. fur. f. dica. & quæ dicta sunt in libello criminali, locum habent in ciuili.

5. † Ex his potest colligi decisio ad illam quæstio. Ecce statuto ciuitatù Lõbardia cauerit, quòd si fuerit damnus illatù in bonis, vel in possessionibus alicuius, & ignoretur psona quæ dānum intulerit, quòd cõmune & homines loci super cuius territorio sunt sitæ ipsæ possessiones, teneatù dānũ emendare. Certè nõ poterit reeta via agi contra cõmune, & homines, nisi prius cõstiterit quòd malefactor ignoretur, b, quæ tamen ignorantia circa malefactorem est facilius probabilis, videlicet per sacramentum actoris seu damnus passi. vt nota. per glo. in l. si cui. §. ij. s. dem. ff. de accu. & facit l. verius. ff. de probationibus. Scientia autem possit hoc casu dupliciter probari, verè & præsumptiue, Verè autem probari possit p eos qui vidissent. Præsumptiue per ea quæ dicuntur à vicinis, quia præsumitur, quòd vnus vicinus facta alte-

litatis, illa qualitas debet probari, & idem in consilio centesimo, columna secunda, Serficus, oportebat. eod. So. & b. i. qualitas requisita ad actum, debet specificè probari. & idem in consilio cxix. eodem columna tertia in principio, & b. i. si a dicitur alicui rei & vel facto quòd debet simul cum facto & vel reprobari. & in consilio tertio, in secundo solus. consilio ij. & b. i. quod debet allegari. & deberi ante lit. contesta. & ad materiam, vide Barba. in consilio xlvj. columna ij. in ij. Solumine & Feders. de se. consilio clxij. & consi. ccxx. Ma. So. in c. conquestus. de foro compe. & in capitulo secundo arg. l. ij. g. i. in princ. de lib. obla. & in c. dil. argumen. xxxij. Serf. i. in infra eod. titul. & al. in consilio lxxvj. col. ij. in i. So. & Florida. in l. ij. in principio ff. ad legem aquil. quod nor. Cur.

b *Ignoretur. Adde de iudendum Romanus consilio c. ij. & Alexand. Scigesimo quarto. secundo Solumine.*

lex non debet recipere probationes quas non de fendunt ex libello. Ioan. Adde an qualitas sit probanda. Bar. cõf. in ci. Caterina accusantre etã, & cõf. inci. Capitaneus Alex. cõf. j. & cõ. lxxxij. in j. Solumine. Anch. consilio ccc. ix. Roman. consilio clx. Sij. & quòd qualitas appositã in libro sit probanda & ultra predicta. So. de Alexand. in consilio lxxxix. col. ij. in primi. in j. Sol. & b. qd si iurisdictio attri buitur alicui vigore alicuiusqua

rius non ignoret: vt c. ij. de præsum. vel per famam publicam hoc prædicantem: vt l. v. C. de peri. tuto.

Rursum scire debes, quòd si essent diuersa delicta ex diuersis factis descendètia, cessarent quæ dicta sunt supra, & liceret lata sententia absolutoria super vno, institueri noua accusationem super alio: vt l. nunquam plura. ff. de priua. delict. & l. senatus. ff. de accu. secus si sit idem delictum. vt in l. licet. in fi. ff. nau. caup. stab. & ibi plenè not. Pro declaratione autè pleniori prædictorum omnium reuocatur an dubium. † Si plura adiunguntur vel apponuntur in aliqua dispositione, an requiratur omnium concursus, vel sufficiat alterum? Et breuiter secundum theoreticam Barrol. & communiter omnium, vt per eum no. in l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. de rebus dubijs. distingue sic. Aut in dispositione apponuntur, plura alternatiuè, seu disunctiuè, aut copulatiuè. Primo casu, aut est propria stricta alternatiua, & tunc alterum sufficit interuenire quo ad implèdam dispositionem: vt in l. illud. ff. de consti. pecun. & l. illud aut illud. ff. quando dies leg. ced. & l. si heredi plures. ff. de cõd. inst. cum simil. aut est alternatiua impropria, quæ aliquando ponitur pro cõiunctiua: & infrà dic. vt de hoc dicam in copulatiua. Secundo casu principali cū plura ponuntur copulatiuè, subdistingue, aut est copulatiuè propria & stricta, veniens ad terminationem alicuius extremitatis, & tunc requiritur concursus omnium copulatiuorum, vt in d. l. si hæredi plures. aut est copula impropria, quæ ponitur pro disunctiua, tunc dic vt j. dicitur in disunctiua.

Videndum t est itaque per se singulariter de singulis. & primò de natura disunctiue seu alternatiuæ: in quo articulo sic distingue. Aliquãdo alternatiua profertur à lege, aliquãdo ab homine. si pferitur à lege, & tunc aut est alternatiua pluriu factoru seu terminoru, quoru occasione certu quid est principaliter per legè dispositu. & tunc stat propriè in sui natura, & verificatur in qualibet parte sui: vt in l. j. ff. ad leg. Corne. de sic. & in l. j. ff. ad leg. Corn. de fal. & l. j. ff. ad leg. Põpe. de pari. cum simil. Fallit secundu aliquos in casu l. v. ff. de auro & argen. legat. Vel dic, & verius quòd ibi loquitur in alternatiua hominis, de qua infrà dicitur. Aut est alternatiua plu-

rium qualitatem, vel pœnarum respectu eiusdem facti seu dispositi: & tunc aut talis alternatiua continet repugnantiam, & tunc inappropriatur & verificatur tantum in vno solo assumendo illam partem, quæ vitio caret: vt in l. vbi cunq. ff. de fideiusor. & l. sed & si decesserit in fin. ff. de contratubul. l. ea lege. C. de condictio. ob causam. vbi autem non continet repugnantiam, & tunc stat propriè, & verificatur in vno solo: vt in l. si fugitiu & in l. quicunq. C. de seruis fugitiuis, & in authent. sed nouo iure. C. de episcop. & cler. & l. prima §. expilatores. ff. de effrac. & expi. Et hæc distinctio procedit in alternatiua prolata à lege communi. In ea verò quæ profertur à statuto, dic quòd illa stat propriè & in sua & propria stricta natura. quia statuta sunt stricti iuris, & debent intelligi propriè, vt verba sonant: vt plenè not. in l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. & in l. iij. ff. de nego. gest. Secundo casu principali, videlicet cū alternatiua profertur ab homine, & tunc aut ponitur inter res: vel alias qualitates super quibus disponitur, aut inter personas in quas dispositio confertur. Primo casu aut ponitur disunctiua, quæ natura sui tam sensum quàm verba disungit, vt est dictio vel, aut similis: & tunc stat propriè & sufficit alterum interuenire regulariter. vt in l. plerunq. in fine. ff. de iure dot. & l. si quis ita stipulatus. in fine. & l. si ita quis. ff. de verb. obligat. & l. cum illud aut illud. ff. quando dies leg. ced. Fallit vbi intentio disponentis aliter se haberet: vt in l. Lucius. §. ij. ff. de hæred. instituen. & in l. sape. ff. de verbo. signi. Aut apponitur disunctiua, quæ licet verba disungat, sensum tamen coniungit, vt est dictio seu, & siue, & tunc aut dispositio est facta in vltima voluntate, & tunc eius fauore resoluitur in cõiunctam & sic improprie ponitur. vt l. Quintus. l. ij. in fine. & l. si quis ita legauerit. in fine. & ibi nota per Bartol. ff. de aur. & argen. legat. Aut dispositio est talis, in qua cessat fauor vltimæ voluntatis, & tunc stat propria, & idem dicendum in his quod in alijs disunctiuis. argum. l. si ita quis. ff. de verb. obliga. vbi ponitur dictio, siue, quæ idem significat, quòd dictio, seu, secundu Prificianum ad quod facit l. protegenda. C. de in li. dando tuto. & per Archid. c. ego. l. xij. di. & per Albe. in alphabeto sub litera, s, in dictione, seu. Secundo casu cū alternatiua ponitur inter personas, in quas dirigitur aut confertur ipsa dispositio, & tunc aut apparet de mente disponentis, quod voluerit haberi pro disunctiua, & statur menti, & sic pro disunctiua habetur: vt l. si Titio aut Seio. ff. de legatis secundo. aut de mente non constat, & tunc aut hæc disunctiua seu alternatiua ponitur inter tales personas, inter quas si poneretur copulatiua, non posset operari in vim copulatiuæ, & tunc alternatiua stat propriè: vt l. fundus illæ. ff. de contrah. emp. & l. cum qui. §. qui sibi. ff. de verborum obligatio. facit l. prima. §. si fructuarius. ff. de stipulatio. seruo. aut posset operari in vim copulatiuæ, & tunc aut ponitur inter personas grauatas. & stat propriè in sui natura: vt in l. si ex toto. §. j. ff. de leg. j. aut inter personas honoratas, & tunc aut inter eas non cadit:

a Vel. Adde de hac dictione Sidè dū per Ro. cõs. lxxxij. Raph. C. consi. xcviij. §. clxxxij. Alex. consi. cxj. ij. libr. Ang. consil. xxviij. §. Sidè d. Odra. de multis dictionibus. consil. 7 xlix. Ber.

dit affectio ordinata, & tunc stat proprie in sui natura: vt l. cum pater. §. pen. ff. de lega. ij. aut inter eas cadit affectio hæc, tunc alternatiua stat improprie, & ponitur pro coniuñctiua, ideoque concursus requiritur vtriusque vt l. cum quidam. C. de verbo. signi. & ibi de hac materia plenè per Cy. Ex quibus patet quod l. item si seruus. §. vlt. ff. de stipul. ser. est hodie ⁸ correctæ, secundum Pet. Sed ¶ vltra prædicta attrède ^a aliud noui pro intellectu dictionis, seu, & dicta l. si quis ita legauerit. & dic aliter distingui posse & sic aliquando profertur alternatiua sub dicta dictione, seu, inter res eiusdem speciei, aliquando profertur inter res diuersæ speciei. Primo casu distinctiua, seu, ponitur pro coniuñctiua, quia videtur apposita causa ampliandi, & sic debet intelligi d. l. si quis ita legauerit. Nam ibi testator, ita loquutus, est vinum quod est in tali fundo lego Sempronio, & sic patet quod omne vinum intendebat legare, & erant diuersæ, eiusdem tamen speciei. Et ex hoc posset dici idè esse in quacunque alia dictione alternatiua, nec in hoc esse differentiã inter cõtractus & vltimas volũtates. Secundo casu cũ sint diuersæ speciei subdistingue, aut alternatiua ponitur inter genus, & species, & tũc ponitur pro coniuñctiua, quasi ampliandi gratia videatur apposita, vt d. l. Quirius. i. ff. de aur. & ar. le. aut ponitur simpliciter inter diuersas species, & tũc stat proprie: vt in l. statu liberũ. §. si. ff. de leg. ij. facit d. l. si quis ita stipulatus. in ff. de verb. obli. Cõdescendo ¶ nunc ad copulatiuam, & quero, an vtriusque, concursus sit necessarius, vt dispositio impleatur. & in hoc sic distingue secundũ doct. præcipiẽ Bart. vt not. in l. si is qui ducenta. §. vtrum ff. de reb. dub. aut copulatiua ponitur inter cõtraria seu incõpafabilia & tunc impropriatur, & resoluitur in distinctiuam: vt l. si Titio fundus. ff. de vsufu. leg. & idè non exigitur vtriusq; concursus sed alterum sufficit: aut ponitur inter compafabilia, quæ aliquo respectu sunt idem, aut inter ea, quæ sunt diuersæ. si sunt idè aliquo respectu, tũc subdistingue, aut illa duo ita se habent, quod vnũ necessariò est ad aliud vel venit ad aliud, & tunc abijcitur copulatiua, & fit resolutio vnus in alterum: vt in l. j. ff. de pact. ibi, placitũ & cõsensus, id est, placitus cõsensus, aut vnũ est genus, & aliud species, aut vnum est genus, & aliud indiuiduũ. Primo casu dic, aut enumeratiõ specierũ præcedit ipsum genus, aut sequitur, si præcedit, tũc copula stat proprie, & auget, & vtrumque cedit in dispositione: vt l. hoc legatum. & l. ea tamen adiectio. ff. de legatis iij. Ipsum tamen genus restringitur ad alias species similes expressis: vt l. final. §. cui dulcia. ff. de vi. triti. & ole. leg. & l. Seia. §. Caio. ff. de fund. instruct. Si verò genus præcedit enumeratiõ nem specierum tunc aut species enumeratur ab errante, aut à sciente. Si ab errante, tunc stat copula proprie, & cedit vtrumque in dispositione, & specierum enumeratiõ nihil operatur: vt l. legata. in principio. ff. de supellect. legata. Si quidem à sciente, tunc subdistingue, aut facta est enumeratiõ specierum causa dubitationis tollendæ, aut causa limitationis, aut dubitatur. Primo casu cedit vtrumque in

dispositione, & videtur facta enumeratiõ specierum ad maiorem euidentiã, & sic copulat stat proprie: vt l. pediculis. §. Labeo. & l. que dubitationis. ff. de auro & argento legat. Secũdo casu cũ causa limitationis est facta enumeratiõ specierum tunc alterum cedit in dispositione, & expressio generis nihil operatur. & copula stat improprie: vt l. cùm de lanionis. §. quidam, & l. Seia. in principio. ff. de fund. instruct. & in d. l. legata. ij. & tertio respon. ff. de supelle. leg. In tertio casu cũ dubitatur, dic idem, quod in primo vt vtrumque cedat in dispositione. & copula stat proprie, & videtur gratia dubitationis tollendæ facta specierum enumeratiõ: vt in d. l. quæ situm. §. si quis fundũ. ff. de fundo instruct. & ibi plenè per Bartol. & per Dyn. in reg. generi per speciem extrã de reg. iur. lib. vj. Vbi autè vnũ est genus, & aliud indiuiduum: tunc siue præcedat species, & sequatur enumeratiõ indiuiduorum, siue contrã, copula posita inter ista stat improprie, & nihil auget, sed sola indiuidua cedunt in dispositione l. heres meus. §. primo. ff. de lega. tertio. & ff. de fundo instruct. l. cùm de lanionis. §. si cui fundus. & l. j. §. item si ita. ff. de auro ¹⁰ & arg. leg. Dixit supra quòd aliquando copula ponitur inter diuersa, vbi aduertendum, quòd aliquando ponitur inter duo substantiua, aliquando inter duo adiectiua aliquando inter duas orationes. Primo casu putatur, si dicatur, Titius & Caius currunt, vel lego Titio & Caio. tunc copula stat proprie. vt in l. huiusmodi. §. Titio. ff. de leg. primo. & l. si duo bus. eodem titulo. & l. re coniuncti. ff. de lega. tertio. Secundo casu quando ponitur inter duo adiectiua, verbi gratia, Titius est albus & niger. vel lego Titio seruus textores & vernas & tunc aut copulatur respectu alicuius subiecti, & copula stat proprie, requirit cõcursum vtriusque: vt in l. Titia textores. ff. de leg. primo. Idem dic si copula ponatur inter aliquas qualitates respectu alicuius subiecti, verbi gratia dicit lex. Quicumque vnus fuerit seruitute, & ea seruitus ad eum pertineat, habeat interdictum. Certè si hãc turbetur in iure seruitutis, non sufficit probare, quod vnus sit, sed requiritur quòd probet ius seruitutis sibi cõpetere: vt colligitur & habetur in l. iij. §. hoc autè interdi-

^a Dictionis seu. Adde Scidè dum p Cal. consili. S. de Serbo. sen. per Roma. consil. clxxxix. §. cccclx iij. Alexan. consil. cccxij. §. Sol. Bern.

Etum à superiore ff. de itine. actūque priuati & facit l. fina in §. ait lex. ff. de diuor. & repud. cum similib. aut non copulantur respectu alicuius subiecti, & tunc videntur duæ orationes, ideo dic vt infra dicam: facit. d. l. ea tamen adiectio. Tertio casu quando copula ponitur inter duas orationes, subdistingue, aut per modum qualitatē & accidentis ponitur, & tunc copula stat propriè, & requirit vtriusq; concursum: vt in d. l. si heredi plures. ff. de conditio. instit. & l. is qui duceta. §. vtrum. ff. de rebus dubijs. & in d. l. si ita quis l. si quis ita. ff. de verbo. obligat. sic etiam potest intelligi dicta l. iij. §. hoc autem interdicitum. Si vero copulat aliter, vt puta principali ter ob aliud, & tunc non requiritur vtriusque concursum, imo quolibet copulato verificatur dispositio. vt l. j. ff. de his qui not. infra. & ff. de testib. l. iij. §. Iulia. & ff. de fical. j. cum similibus.

E P I T O M E.

- 1 *Petitio ut iuretur de calumnia, non est negligenda.*
- 2 *Nolens iurare de calumnia, non cadit ipso iure suo, sed per sententiam in eadem instantia ferendam.*
- 3 *Ratione iuramenti non præstiti, non potest quis conueniri in alia instantia, finita ea in qua erat iurandū.*
- 4 *Si Actor vel reus sit contumax in non iurando in terminum, an possit purgare contumaciam ante sententiam offerens se iurare paratum?*
- 5 *Non sufficit de calumnia iurasse in causa principali.*
- 6 *Qui debeant iurare de calumnia?*
- 7 *Omissio iuramenti de calumnia, an sciet processum.*
- 8 *Ex consuetudine non potest recusari iuramentum calumniae.*
- 9 *Iuramentum calumniae est credulitatis non seritatis.*

PER Iuramentum calumniae. Hic aduerte, quia hæc petitio, vt iuretur de calumnia non est negligenda quia contumax in non iurando patitur poenam magnam, nam reus habetur pro confesso, & actor cadit à iure suo: vt habetur in l. secund. §. quod si actor. C. de iura. calumniae & in capitulo final. extrà de iuramento calumniae. An tamen cadat ipso iure? Dic quod non, sed per sententiam super hoc in eadem instantia ferendam sine alio nouo processu: vt sentit gloss. & Cyn. in dicto §. quod si actor. Quod tamen igitur si instantia causæ sit finita, nec iudex causæ aliquid pronuntiauit, super hoc quod actor ius perdidit, quia de calumnia non iurauit, an sit postea ipse actor litem repetat in nouo iudicio contra ipsum reum poterit ipse reus in isto iudicio nouo actorem repellere, excipiendo contra eum ius suum perdidisse, quia non iurauit in prioris iudicio vel petere à iudice quod pronuntiet ipsum ius suum perdidisse: videtur quod sic argument. in l. Papinianus. §. si filius. ff. de inofficioso testamen. In contrarium determinat Innocenti in dicto capitulo finali extrà de iuramento calumniae ea ratione quia istud ius priuationis superuenit post litem contestata. pendente primo iudicio, ideo pertinet ad offi-

cium primi iudicis super eo pronuntiare. vt l. ædiles aiunt. §. item sciendum. ff. de ædili. edict. quo officio finito consequenter est finitum ipsum ius: vt l. terminato. C. de fruct. & lit. exp. & si actor non repellitur ab agendo. Dicit tamen Innocent. quod iudex primus qui neglexit super hoc pronuntiare, tenetur parti ad interesse. argumen. l. sancimus. & quod ibi nota. C. de iudi. Deinde tamen queritur, quid si actor vel reus fuit contumax in non iurando infra terminum, an poterit purgare contumaciam ante sententiam offerens se paratum iurare. Iacob de Aret. in d. §. quod si actor. distinguit aut tereft aduersarij non iurare, quia forte lapsa sunt tempora probandi & instat finis instantiæ, vel similia, & tunc non admittitur purgatio moræ: aut non interest aduersarij, & tunc auditur volens moram purgare & iurare. arg. in l. electio. ff. de noxa. & in l. maligniorum. ff. de opt. lega. Facit quod not. in l. si insulam. ff. de ver. obliga. alij dicit aliter. vt no. Cy. in d. §. quod si actor. hodie autem determinatū est per canonistas quod in quacunque parte litis ante sententiam potest iurari de calumnia. & sic admittitur purgatio moræ. per tex. in c. j. extrà de iur. calum. libr. sexto de iure autē ciuili tale iuramentum præstari debet, & exigi immediate post litem contestatam, & semel tantum, & non pluries: vt habetur & not. in d. c. l. i. in princ. & in authent. principales. C. de iuramen. calum. & in §. fina. eodem titul.

5 Nunquid tamen sufficit iurasse in causa principali? Dic quod non, sed debet iteratō iurari in causa appellationis vt habetur & no. in c. ij. in fin. de iura. calum. lib. vj. Sed tamen quæ sunt illæ personæ, quæ iurare tenentur? Dic quod primō principales si per se ipsas sunt in iudicio. Item aduocati & procuratores. Item tutor, curator, & alij legitimi administratores, vt puta prælati ecclesiarū, & earum syndici: vt in d. l. ij. in princ. & §. quod obseruari. facit quod habetur in c. in pertractandis. & in c. imperatorum. & in c. cum causam. extrà de iur. calum. & in authent. principales. C. eo. ti. quæ omnes tenentur iurare in animā suam propriam: vt in d. c. in pertractandis. procuratores autem iurant in animam suorum dominorum: quando super hoc habent speciale mandatum quia generale non sufficeret: vt est tex. in c. fina. extrà eodem titul. libr. vj. & not. gloss. in clemen. non potest eodem titul. & Inno. in c. fin. præallega. facit d. l. ij. §. si autem abfuerit. imō etiam tenentur procuratores iurare in animas eorum proprias, vt hodie determinatum est in d. c. ij. Sed tamen quid si iuramentum calumniae non fuit præstitum in causa, an processus vitietur & sententia? Dic quod sic secundum Hostien. & Arcid. aut tale iuramentum non fuit exactum, sed ab vtraque parte commissum, & tunc valet processus & sententia: vt in c. j. versicul. propter omissum extrà de iura. calum. libr. vj. aut fuit petitum sed non præstitum, & tunc vitietur processus, & sententia vt in d. vers. propter omissum. Ad quod facit quod not. Archid. in d. c. j. & Specula. in eod. titul. §. sequitur. versic. & not. Sed tamen pone quod est consuetudo ne iuretur de calū. an licitè recusatur

bitur ne iuretur? Dic quod nō, quia hæc confusio tarquam iuri contraria nō valet: vt in c. cæterum. extrā. eo. ti. & no. per Cy. in l. ij. C. quæ sit long. consue. ¶ Vitimò no. quod hoc iuramentum est credulitatis & non veritatis, ideoque sufficit iurare quòd credit se fouere iustam causam agēdi, vel defendēdi: vt not. in d. §. quod obseruari. Illa autem quæ in huiusmodi iuramento continentur, his verbis continentur. Illud iuretur quòd lis sibi iusta videtur. Et si quæreretur verū nō inficietur. Vt lis tardetur dilatio nulla petetur. Nil promittetur vt falsa sententia detur. Cætera dic vt no. Spec. eo. ti. Ista sufficient, quæ sunt quotidiana, atque sunt ideo memoriæ reducenda. vt l. legau. ff. de libe. lega.

De declinatione iurisdictionis alicuius iudicis, & de allegationibus suspensionis.

E P I T O M E.

1 Quomodo opponatur exceptio declinatoria iudicij.

C O R A M Vobis suprascripto domino Vicario comparet & se præsentat Ioā. de olearijs, nomine, & occasione cuiusdam asserti libelli nuper coram vobis, vt dicitur, producti & oblati per Andrinū de la carona contra & aduersus ipsum Io. ac nomine & occasione omnium & singulorum in eo contentorum. In quo quidem asserto libello inter cætera dicitur contineri & c. ac etiam nomine & occasione termini per vos dicto Ioan. assignati ad respondendum ipsi asserto libello, & omnium quorūcūq; exinde sequutorum, dicens & excipiendo cū debita reuerentia opponens, & proponens ipse Ioan. vos non fuisse, nec esse iudicē competentem inter ipsas partes, & super causa, & quæstione de qua in ipso asserto libello fit mentio, tā inspecta cōditione personæ vestræ, quā conditione & statu ipsarum partiū, ac etiā qualitate ipsius causæ, prout apertius in iuris allegationibus demonstrabitur, & in quantum apparet vel apparere posset vos esse in hac causa iudicem competētē, q̄ non credit, dicit & proponit idem Io. vos fore ipsi Ioan. & esse meritò iudicem suspectum, & maximè causis & rationibus infrascriptis. Et primò quia ipse Ioan. non est de iurisdictione vestra cū sit clericus tonsuratus, & vos domine vicarie estis frater prædicti Andrini, & inimicus dicti Io. nec nō & similē causam agit in proprio factō vestro & alijs rationibus, & causis suis loco, & tempore proponēdis. Protestās iam dictus Ioan. in principio, & medio atque fine præsentis cōparitionis, & oppositionis, quòd per præsentē actū, vel comparitionem, seu aliquam aliam vel aliū quem seu quam ipsū Ioan. facere contingerit in futurum, non intendit, nec vult in vos tāquā in eius iudicem competentē aequaliter cōsentire, quinimo cum omni reuerentia vestram iurisdictionē: & audientiam tanquā iudicis incompetentis, & suspecti

omnino declinat. Petens ex nunc in quantum apparet vos esse iudicē competentē, suprascriptū Andrinū compelli ad arbitros iuris eligēdos, vt de dicta suspitione cognoscant, & decendant, prout vt rursq; iuris ordo exigit & requirit & c.

C O R A M vobis. Quia solent ob lato libello ante lite cōtestatā proponi exceptiones declinatoriæ iudicij, quæ potest litem contest. nō admittit: vt in l. si. C. de excep. & in c. monasterium. extrā de re iudic. meritò igitur post libellū præcedentem subiungitur hæc contradictio, quæ duo in se principaliter cōtinet. Primò exceptionem incompetentiæ iudicis ex defectu iurisdictionis. Secūdo exceptionē suspitionis ex defectu amoris: inter quas exceptio- a

Non. Adde Roma. sin. suis fol. xij. Bernar.

E P I T O M E.

1 Tenor libelli in prima responsione est repetendus.

D I C I T U R contineri. Hic not. quòd vtile est semper repetere in prima responsione, 1 quæ fit in libello, eius tenorem vel effectum, vt inquit Imperator in l. vt responsum. C. de trans. l. precibus. C. de impub. & alijs sublti.

E P I T O M E.

- 1 Per quancūque exceptionem, præter declinatoriam, videtur quis in iudicem consensisse.
- 2 An possit opponi exceptio declinatoria si quis in instrumento promissit, q̄ & ibiq; locorum & coram quocūque iudice possit conueniri.
- 3 Reus si non inueniatur in loco debite solutionis, non erit remittendus ad ipsum locum.
- 4 Exceptio incompetentiæ ommissa ante litem contestatam, an possit apponi.
- 5 Tenet iudicium si opposita declinatoria ante litem contesta. iudex processerit, nisi pars appellauerit.
- 6 Ex quibus causis quæ dicatur iudex incompetens.
- 7 Agitata coram iudice reuera incompetente, sed secundum communem opinionem reputato competente valeat.
- 8 Iudex secularis, an incidenter possit cognoscere de crimine & furarum.
- 9 Forum rei si sit multiplex eligitur per actorem.
- 10 Iurisdictionio delegati ratione incompetentiæ quot modis valeat declinari?

tur. ideoque iudex esse non potest: vt in capitul. pia. de exceptio. li. vj. & in c. licet. in fine. de sen. exc. li. vj. facit text. in c. miramur. xxiij. q. j. & not. per gl. in l. j. C. de iuris & fac. igno. Idem in mutō & surdo a natura, cæco, furioso, pupillo, fœmina, & seruo, qui iudices esse non possunt: vt habetur & not. in l. eum prætor. in fine, & l. cæcus. ff. de iudi. Idem dic in minore xvij. annis: vt l. quidam consulebant. ff. de re iud. de quo latius infra subiiciam. † Quid si iudex erat seruus, vel surdus, vel minor inspecta veritate, licet communi opinione reputaretur liber, vel audiens, aut maior, an agitata per eum vel coram eo valebunt? Dic quod sic: vt habetur in l. Barbarius. ff. de offi. præto. & ibi per doct. & in l. si arbiter. C. de senten. & interlocut. omnium iud. & ibi not. per Iacob. Butr. & vide quod idem Bart. nor. in l. fina. C. si ser. ad li. aspira. libr. x. Item patet exemplum de aduocato causæ, qui si postea fiat prætor, non poterit de ipsa causa cognoscere: vt l. prætor. ff. de iurisdictione omnium iudi. & l. fin. in fi. C. de asse. Circa secundum principale patent exempla in causa fiscali, quæ soluit tractari debet coram procuratore fiscali vna cum præside: vt in l. ij. C. si aduers. fis. & l. ij. & l. in causis. C. vbi causa fiscalis. item in causa feudali, quæ coram domino feudi b regulariter est tractanda. vt in c. j. § fin. de prohi. feu. alie. per Fede. & in c. j. an apud iud. vel do. cau. feu. termi. debe. & ibi per Iaco. de Bel. & per Inno. in c. cæterum. extrà de iud. & in c. verum. extrà de foro compe. & Gof. in sum. extrà de foro compe. §. & nota quod questio feudalis. item est exemplum in causa decimarum c & matrimonij, d quæ solum coram iudice ecclesiastico sunt tractandæ: vt in c. lator. extrà de iudic. item in quacunque causa spiritali, vel eidem annexa: vt in c. contingit. extrà de arbitr. Similiter idem dic in causa vsurarum, cum de crimine principaliter quæritur quia solus iudex ecclesiasticus super eo cognoscit: vt in capitulo. cum tu. & in capitu. quia in omnibus. extrà de vsu. & not. per glo. in capi. cum sit generale. & capit. licet. extrà de foro competen.

† An autem incidenter e iudex secularis de crimine vsurarum cognoscere possit? Tu dic qd sic. secundum Hof. & Are. not. Ach. xiiij. q. iij. c. quod dicam. & per Ioan. And. in c. dispendiosam. de iudi. in cle. & per Bar. in l. Titia. ff. solu. ma. Item est exemplum, quādo causa est vltra illam summam, ad quā se extendit potestas iudicis, vt l. si idem cum eodem. ff. de iurisdictione. omnium iudic. item est generale exemplum in omni causa, quæ sui natura pertinet ad iudicem secularem tantum, vel ecclesiasticum tantum; in qua nemo alterum debet impedire: vt in c. nouit. extrà de iud. & in c. si diligenti. extrà de foro compe. facit authen. causa. & authen. clericus. C. de epi. & cle. & quod habetur in c. si clericus laicum. extrà de fo. compe. cum similib. aliqui tamen sunt casus, in quibus licet cognitio pertineat ad iudicem secularem, poterit tamen iudex ecclesiasticus ex iusta causa f de his cognoscere. quos casus enumerat Innocen. in c. licet ex suscepto. & ibi per gloss. extrà de foro compe. & per Gof. in summa eiusdem tituli. §. fin. autem. Primus casus est ille quan-

- a Cato. Adde quod hoc non est simpliciter seruum Et consuluit Abb. eius consi. xxiij. j. lib.
- b Feudi. Adde Oldra. consilio xxiij. Et vide per noui. in l. j. §. post operis. ff. de ope. noui nuntiatio. per Cal. consi. ij. de iudi. Bernar. .
- c De decimarū. Adde Cal. consi. §. B. Matrimonij . Adde Ro. consilio cccxix. Incidenter. Adde Anc. consi. cccxxx. §. Et cccxxx. §. ij. Cal. consi. iij. de vsu. d. Car. cōsil. cxx. Et per legistas in cōsilijs suis. Bernar.
- f Causa. Adde Ancha. consil. xiiij. Cal. con. xj. de iud. Ber.
- g Commercium. Adde quod nō est tacita quod Sacante patu succedat postea imperator. Et dicit Roma. suis sin. fol. x.
- h Autem. Adde Sideditū late Spec. in ti. de comp. iudic. adi. per totum. Delegato. Adde Sideditū dum latius per Spec. in ti. de iudic. delega.
- do vacat imperium, nam tunc reddi administratio ad papam. vt in d. c. licet. hoc operatur magnū comēciū B quod est in vtroque, secundum Inn. in c. per venerabilem. extrà de elec. & l. xiiij. di. capi. ego. in alio autem inferiore à principe, non deuolueretur ad papam, sed ad illius immediatum superiorem, secundum aliquos, licet aliqui dicant idem in vtroq; interueniente culpa, vel adhibita negligentia in exhibenda iustitia, secundum Innocen. & Ioan. An. vt per eos not. in d. c. licet, & in c. ex tenore, eo. titu. & in c. ex transmissa. alius casus est in dote cum principaliter de matrimonio quæstio vertitur, & incidenter de ipsa dote: vt in c. de prudentia. extrà de do. inter vi. & vx. alij autē h sunt casus, quos prosequere, vt not. vbi supra. Circa tertium exēplū adducuntur plura: videlicet si actor, & reus sunt diuersi fori. Nam actor agens in proprio foro, repelli potest ab ipso reo: vt l. iuris ordinem. & l. in criminali. C. de iurif. om. iudic. & l. si ff. eod. titulo idem si actor sit laicus, & reus clericus: vt capitul. si diligenti. extrà de foro compe. vel econtra. Nam clericus debet laicum conuenire coram iudice seculari: vt in c. si clericus laicum. extrà eod. titu. † Sed quid si reus habeat duplicem, vel triplicem forum, quod fieri potest: vt no. per gl. in l. hæres absens. in principi. ff. de iudic. an erit in arbitrio actoris reū conuenire coram quo iudice voluerit, & in quo foro voluerit: dic quod sic: vt d. l. hæres absens. in fi. ad quod bene facit l. j. & ij. & iij. in principi. ff. de eo quod cer. lo. fallit in scholari existente in studio: vt in authent. habita. C. ne filius pro pa. & ibi no. in cuius est electione vbi conueniatur. Et ex his habes quod si reus promittit. soluere in pluribus locis, vt fit quotidie in instrumentis, quod est in electione actoris promissorem conuenire in quo loco sibi placuerit, quæ autem supra dicta sunt, locum habent in ordinario iudice.
- io † Quid autē dicemus in iudice de i legato, quot modis potest eius iurisdictione declinari ratione incompetentiæ iudicis: dic quod pluribus. Primò

videlicet ex defectu potestatis delegantis, quia dicitur nullam vel modicam iurisdictionem habere. vt l. in priuatorum. C. de iurisd. om. iud. & in l. j. C. qui pro sua iurisd. sunt enim tres personarum quibus cōpetit facultas delegandi, videlicet ordinarius, ^a delegatus Papæ, & delegatus Imperatoris: vt l. à iudice. C. de iud. & i. c. pastoralis & in c. super questionū. extrā de offi. deleg. facit l. à diuo Pio. in princ. & ibi no. ff. de re iudi. & l. j. ff. de offi. eius cui manda. est iurisd. & in l. fi. C. vbi & apud quos. & l. cū prator. §. j. ff. de iudic. cū simil. Est etiam quarta persona quæ delegare potest, videlicet delegatus adnueritatem causarū, nam iste fungitur vice ordinarij, vt no in d. l. à diuo pio. in prin. probatur in l. fi. ff. qui & à quib. app. non licet. & in l. legatus. de offi. procons. & in l. prator. ff. de iurisd. om. iudi. Dicitur enim incōpetens ratione ipsius causæ delegatæ, cū causa ipsa talis sit nature quæ delegari nō potest: vt patet in causa liberali. vt C. de pædano. iudi. l. placuit. & in omni causa meri vel misti imperij. vt ff. de off. eius cui mand. est iurisd. l. j. & ff. ad muni. l. ea quæ. & in l. nec quicquā. §. vbi decretū ff. de offi. procon. & leg. & l. cū hi. §. si prator. de transac. Idem si causa sit talis, quæ non pertinet ad iurisdictionem delegantis. vt l. j. C. qui pro sua iurisd. & d. l. fi. C. de iurisd. om. iud. Tertio principaliter redditur incōpetens ex defectu, vel vitio personæ propriæ ipsius delegati vt dictum est supra in ordinario. & probatur in d. l. cū prator. §. j. ff. de iudi. cum simil. † Pro pleniori premissorū declaratione reuoco in dubium, nunquid minor possit esse iudex ordinarius vel delegatus? Ad quod breuiter sic responderi potest secundū doct. aut est minor ann. xiiij. & sic impubes, & tunc nō potest esse iudex ordinarius vel delegatus: quia iudicio caret: vt d. l. cū prator. §. j. nisi princeps ex certa scientia cōferret in eum iurisdictionē ordinariam, vel ad talem minorem iurisdictionē per successionem transeat, vt fieri videmus in successoribus regū, principū, & marchionum, quos aliquādo pramori cōtingit pupillis derelictis, in quos trāsit & remanet iurisdictionē paterna, licet ipsius iurisdictionis exercitium cōmittatur tutoribus eorundē. vt in l. consilio. ff. de cur. furi. sicut committeretur curatori, si quis factus esset prodigus, mēte captus, aut furiosus. vt in c. ij. de sup. negli. prax. lib. vj.

cōiuncta. l. fulcinius. §. adeo. in fi. ff. ex quib. cau. in pos. eat. Et no. quod talibus pupillis ppter eorū excellentiā cōstituuntur tutores cū maiori solēnitate, quā cæteris inferioribus. vt l. j. C. de cu. tu. illus. pers. aut est pubes maior. xiiij. annis, minor tamen xiiij. & tunc poterit esse iudex, & p seipsum exercere iurisdictionē ex cōcessiōe principis nedū exp̄ssa, sed etiā tacita, seu p̄sumpta: quæ p̄sumitur per id quod voluit dignitatē regiā vel ducalē ad hæredes trāsferrī. Et tamen quæ pertinent ad patrimonij administrationē non poterit per seipsum talis minor exercere sine autoritate curatoris. vt habetur in l. spurij. §. j. ff. de cur. iun. cta. l. fi. C. de le. tut. de quibus omnibus not. per Bar. in d. l. quidā consulebant. ff. de re iud. † Vterius quæro an minor. xxv. an. possit esse iudex delegatus In quo sic distinguitur, aut est maior annis. xiiij. & tunc poterit esse iudex delegatus, aut minor, licet maior xiiij. & tunc non potest. Fallit in duobus casibus. Primus est cū causa fuerit delegata de expresso cōsensu partium. Secundus est si princeps causam scienter cōmittit eidem: nā videtur p hoc cū eo dispensare. vt probatur in d. l. quidam consulebant. ad quod facit. c. cum vicesimū. & c. cum in iureperitus. extrā de off. deleg. & ibi not. per Inno. † Quarto etiā modo redditur iudex incompetens ex trāscursu temporis sibi in delegatione p̄fixi ad ferendam sententiā. vt in c. de causis. extrā de off. deleg. & l. j. §. sed si iudex. ff. de iud. quod quidē tēpus curere incipit sibi à die p̄sentatæ delegationis. vt in c. super eo. in fi. extrā de app. & not. per gl. in d. c. de causis. † Deinde quæritur opposita hac exceptione incompetētis iudicis, quod de ea cognoscit, an superior vel ipse: breuiter sic distingue secundū Bar. vt p eū no. in d. l. quidā cōsulebāt. aut allegatur in iudice defectus mētis, vel intellectus, vt puta quod sit infans, vel furiosus, & similia: & tunc superior cognoscit, quia illa ratio p eū impedit cognoscere sup. principali, vēdicat sibi locū in cogitōe huius exceptiōis. vt in d. l. cū prator. in fi. Aut allegatur alius defectus, & tunc subdistinguitur: aut defectus ille respicit conditionē solius causæ vel personæ litigantis, & tunc ipsemet cognoscet. & pronūtiabit. vt l. si quis ex aliena. ff. de iudi. & l. ij. ff. si quis in ius voc. nō ier. Fallit autē hoc in duobus casibus. Primus si ipse percipere deberet aliquod cōmodum.

^a Ordinarius. Adde quod delegatus ab ordinario non potest articulum causam cognitionē requirentē de mandare sed tantum nudū ministeriū. Et dicitur d. de Rot. de ci. clx. §. in nouis de of. delegat.

^b Aliquod cōmodum. Adde videntur Fran. de Arc. cas. fil. c. 54.

^b

ex quaestione principali. vt in l. de iure ff. ad municipalem. & de incol. Secundus si cōuentus allegat se clericum. vt in cap. si iudex laicus. de sentent. excom. libr. vij. Aut defectus respicit formam solius delegationis, quia opponitur rescriptum esse subreptitiū: vel similia & tunc ipsemet cognoscit. vt l. in præscriptione. C. si contra ius vel vtil. publi. & in capi. super literis. extrā de rescript. ibi & per Innocent. In quibus casibus præterquam in clerico, si hæc exceptio scienter omittatur, non vitatur processus: vt not. in dicta l. fina. de exceptionibus, & per Innocent. in capitu. sciscitatus. de rescript. Aut huiusmodi defectus respicit personam ipsius iudicis, puta quod sit excommunicatus, vel seruus, & similia, & tunc subdistingue, aut per hoc figillatur seu percutitur fama ipsius iudicis delegari, vt quia obijcitur ipsum esse infamen, vel hæreticum, aut excommunicatum vel seruum, & tunc non poterit ipse cognoscere, quia sic esset iudex in proprio factō. Nam, sicut supradictum est, vbi spectat ad eum commodum pecuniarium non cognoscit, quanto magis repelletur, vbi vertitur commodum vel damnum famæ & status: facit quod not. Specu. in titul. de exceptio. in §. nunc videndum. versicul. sed si dicit Innocent. tenet contrarium, & malè. in capitu. cum super. extrā de offi. delegat. Si tamen hæc exceptio non opponatur, tenet iudicium, & processus. vt in l. secunda. C. de sentent. & not. in dicto capitu. sciscitatus. aut n. n. percutitur fama iudicis, sed etatis defectus simpliciter allegatur, & tunc aut allegatur defectus pubertatis, & dic vt supra. aut allegatur, quod sit pubes, sed minor. xvij ann. & tunc ipse idè poterit cognoscere: quia habet iudicium, vt supra dictum est. argumen. d. l. si quis ex aliena. & l. præscriptione. Verūtamē si hæc exceptio esset omissa opponi ad processum, possēt de nouo opponi post sententiam, & redderetur iudicium rerro nullum. vt in d. l. quidam consulebant. vbi hoc probatur expressè.

51 † Per quam legem etiam aliud est notandum, videlicet quòd quando princeps concedit scienter aliquid alicui indigno, vel incapaci, videtur tacitè eum eo dispensare, de quo vide quod not. per Innocent. in capitu. veniens. extrā de fil. præbyter. & per docto. in l. finali. C. si contra ius vel vtilit. publi. Circa quod aduerte quòd si episcopus aliquem excommunicatum scienter ad ordines promoueat, non videtur per hoc ipsum absolvere, nec eum eo dispensare, secundum Innocentium vbi supra. Cuius ratio est secundum eum, quia in absolutione ab excommunicatione requiritur certa forma tradita à iure. vt in capitu. cum desideres. de sententia excommunicationis.

E P I T O M E.

- 1 Exceptio suspecti iudicis opponitur conditionaliter.
- 2 Exceptiones incompetentiæ & suspensionis, possunt etiam purè opponi.

1 E T in quantum appareat. † Nota hic quòd exceptio suspecti iudicis opponitur conditiona-

- a Dissipare. Adde Ro. consi. ccxvi. & videndum latè Ob. conf. cccxxv. & sequo ad cccxxvij.
- b Iudicem suspectum. Quæ causa suspensionis, alleg. sunt legitima habetur per Specu. in j. tit. §. superest videre. & no. in c. legitima de appel. li. vi. Unde si iudex non ad-

liter. Nam si iudex competens esset, nihilominus recusari potest, vt infra dicitur.

- 2 † An autem vtraque exceptio possit opponi purè, verbi gratia. Dico vos esse iudicem incompetentem, & suspectum, videtur quòd nõ quasi contraria sint. argumentum. l. prima. C. de furt. Dic tamen quòd sic, quia conueniunt inspecto fine ad quem fiunt & tendunt nam per vtranque exceptionem declinat iudicium & examen ipsius iudicis. Idèque concurrere possunt. vt l. eum qui. & l. contra maiores. C. de inofficio testamento. & nota. per Dynum. in capitulo nullus pluribus. de regul. iur. libro sexto.

E P I T O M E.

- 1 Exceptio suspensionis in quo differat ab excep. incompetentiæ.
- 2 Pro. essus iudicis spernentis exceptionem suspensionis contra se allegatam est nullus.
- 3 Quilibet delegans recusari potest.
- 4 Ordinarius an possit recusari.
- 5 Opposita except. suspecti. infra tres dies. arbitri sunt eligendi.
- 6 Arbitri electi debent quaestionem suspecti terminare in tempus à suspecto sibi præfixum.
- 7 Exceptio suspecti est opponenda in principio litis.
- 8 Pronuntiatio per arbitros pro allegante suspensionem quid fiendum?

1 V D I C E M suspectum. † Hæc exceptio suspensionis differt à præcedenti in hoc maxime, quia de hac nullo casu cognoscit ipse idè iudex, sed recurritur ad eligēdos arbitros p̄ ipsas partes, quæ de ea pronuntient, & cognoscant. vt l. apertissimi. C. de

missi exce. suspensionis est legitima causa appealandi ab ipso, probatur in capi. postremo. de appella. extra. & ita tenet Spec. in tit. de appel. §. j. & col. ser. sed quæ dices causas rationabilè & c. itè sibi recusatur Sicarius causa recusatōis est probada coram episcopo. c. si contra suum. de offi. de. l. g. li. vi. ita tenet cū Sicarius potuit recusari raquam suspectus. d. c. si contra suum. & nõ admittit recus. constat ap interp. ex legitima causa, quia sibi plura grauamina assignantur in app. suffi. ut alteri probari dūmodo quod

libet de per se sit sufficiens. ita inquit glo. Solt. quam sequuntur s. ri. in c. exhibitu. extrā de in. Unde causa recu. non admissa sit sufficiens, & legitima. d. c. postremo. Et Specu. in d. Ser. sed quam dices & licet petri. ele. arbitro non admissa non præbuerit iustam causam appeal. constat appellatōne. ex legitima causa interposita & admitti debuisse. & probatur in gl. superius all. g. q. nota.

- a *Procedit nota. Quod sibi opponitur de recus. contra iudicem. si propterea iudex procedat, licet non fuerit appellatum nihilominus processus est ipso iure nullus. hoc tenet Host. & Anto. de Butr. in c. cum speciali. extra de appellatio. clarissimè tenuit Barto. in l. quia poterat. ff. ad Trebel. qui. alle. casum. & ibi Bal. qui loquitur etià de compromisso. in l. j. c. si quacunq; pra. po. idè ad primum dictum tenuit Ge. de hoc latè disputans. in c. iudex. de offi. delega. 2 libr. 5. j. post ceteros. & aliquid in c. legitima de app. eod. libr. 5. dicens quod cū per recusationē omnino impediatur exercitū iuris. processus factus per iudicem recusatum est ipso iure nullus. & c. Ad de in quod b in notorijs iud. non recu. et suspectus, dicit Oldr. consil. cclxxxij. Ro. 6 singul. suis. & consil. statim allega. & an iudi. recu. valeat process. Vide Paulus de Cast. consil. cccxij. Alex. consil. clxxxij. Sol. ij. Lap. alleg. j. Ludo. Roma. Sibi extra omnes. consil. cccx.*
- b *Dic Et ibi. Adde Oldra. consilio trecentesimo primo. & cclxxxij. s. allega.*
- c *Præfigere. Adde Oldr. consil. l. j.*
- d *Episcopus loci. Adde an alium quasi episcopus possit associari. Alex. consil. clxxxij. s. alleg. & quid si ipsemet ordinarius alium sibi adungat an valeat processus? Vide Old. consil. cx & ij.*

iudi. & in capitu. suspicionis, extra de offic. deleg. & c. cum speciali. & capi. secundo requirit. §. fin. de appel. licet de incompetencia eius possit ipse idè iudex in certis casibus cognoscere. vt supra dictum est. Cuius ratio esse potest, quia cum allegatur sola incompetencia certis casibus, idè cognoscit. quia super hoc non aggrauatur eius fama vel conditio, at cum allegatur suspitio, tunc eius fama vel conditio aggrauatur. idè non cognoscit. argument. in l. perfecti. ff. de minorib. sed ad arbitros remittitur.

† Sed quid dices si causa suspicionis sprete, & nullis electis arbitris, iudex ipse de facto, & ex capite suo in causa procedit? † Dic quòd processus erit nullus, quia ligatam habet iurisdictionem, statim proposita hac exceptione, vt not. Archi. in c. cum plures. de offi. deleg. li. vj. † Deinde quaeritur, an quilibet iudex possit recusari? Dic quòd regulariter quilibet delegatus potest recusari, vt in iuribus præ alleg. † An autem ordinarius sub quo iudice lis est possit recusari? Responde secundū cōmunē opi. q. etià ipse potest recusari vt in c. licet, extra de foro cōpe. & c. legitima. de appell. lib. vj. attamen glo. iuris, ciuili in d. l. apertissimi. videtur inclinare quòd ordinarius, non possit recusari. dic vt ibi. b † Sed quis dicet, proposita hac exceptione, infra quātum tēpus sunt eligendi arbitris? Dic quòd infra tres dies. vt l. fina. C. de iud. & per hoc patet quòd citari debet aduersarius ad hanc electionem fiendam. argu. l. de vnoquoq; ff. de re iudic. † Sed infra quantum tempus debent terminare isti arbitri hanc causam suspicionis? Dic quòd tempus non est de iure ali-

quo de terminatū siue limitatum, sed iudex recusatus potest, & debet ipsum tempus præfigere, ipse arbitris, infra quod si nō terminetur, iudex ipse cognosceret de principali causa, nō obstante recusatione proposita. vt hoc habetur in d. c. legitima. de appellatio. & c. suspensionis. de offic. delega.

- 7 † Quæritur quando sit proponenda hæc exceptio recusationis? Dic quod in exordio litis, sicut alia exceptio incompetencie iudicis, & in hoc adæquantur istæ ambæ exceptiones. vt d. l. apertissimi. & habetur in d. c. cum speciali. cum similibus.
- 8 † Sed pone quod arbitri pronuntiauerunt iudicem esse suspectū, quid fiet? Dic quòd iure Codicis alius debet eius loco subrogari. vt dicta l. apertissimi. Sed iure authenticorum iudex ipse recusatus non remouetur, sed ei associatur episcopus loci, vel eo deficiente associabitur alius iudex secundum Jacob. de Bel. vt per eum traditur & habetur in §. si verò. in auth. vt dif. iud. & est text. in authentic. si verò. C. de iudi. facit in argu. l. j. §. illo. C. si quacunq; præd. po. & in authentic. icenic. non solum si fideiuss. præstan. sed etiam si iusiurand. §. fin.

E P I T O M E.

- 1 *Causa suspicionis seu recusationis an sint coram recusato exprimenda.*
- 2 *Arbitri electi assignant terminum probandi causas propositas.*
- 3 *Iudex recusatus potest compellere arbitros ad recipiendum tertium in casu discordie.*
- 4 *Iudex recusatus potest compellere arbitros ad recipiendum compromissum.*

RATIONIBVS & causis maximè infrascriptis. † Licet iure ciuili per exceptione recusationis non sunt causæ specialiter exprimendæ coram iudice, sed sufficit coram arbitris illas proponere, & probare. vt nota. in dicta l. apertissimi. attamen de iure canonico deciditur contrarium: vt in dicto capitu. suspicionis. & capitu. cum speciali. vt nota. per glos. in capi. secundo. vt lit. non contestata. quæ opinio probatur in l. si pariter. ff. de lib. cau. & adde quod not. in capitu. ab arbitris. de officio delega. libro sexto.

- 2 † Quis autem assignabit terminum probandi causas propositas coram iudice? Dic quòd arbitri electi. vt in d. capit. suspicionis. cum similibus.
- 3 Et si forsan ipsi arbitri discordes fuerint in procedendo, vel iudicando, ipse iudex recusatus poterit eos compellere ad tertium eligendum, vt proinde stetur sententiæ duorum vt dicto capitu. legitima & capitu. cum speciali. cum similibus. Et quo ad hoc durat eius iurisdictionis, licet quo ad alia statim recusatione proposita, sint eius manus ligatæ, vt dicto capitu. suspicionis, vt supra dixi.
- 4 † Alio etiam casu durat iurisdictionis ipsius iudicis, videlicet, si ipsi arbitri electi recusauerunt recipere compromissum, nam poterunt ipsi

eum compelli ad ipsum assumendum. d. capit. eum speciali. & not. per gloss. in d. capit. suspicionis. licet alij arbitri conuentionales non cogantur acceptare compromissum. vt l. iij. §. j. ff. de arbit.

E P I T O M E.

- 1 Ratione cōiunctis sanguinis iudex redditur suspectus.
- 2 Ratione appellationis a sententia in alia causa an iudex reddatur suspectus?
- 3 Inimicitie reddunt iudicem suspectum.
- 4 A sententia arbitratorum an possit appellari.

FRATER dicti Andri. † Ex hoc patet q̄ inter ipsum & iudicem erat nimia sanguinis coniunctio, quæ habet iuste reddere ipsum iudicem suspectum. vt in capit. postremo. extrâ de appellatione. & ibi not. per gloss. † Est etiâ alia iusta causa, videlicet, si pars appellauit in alia causa ab ipso iudice recusato secundum ius canonicum. vt in c. proposuit, & c. ad hæc. extrâ de appellat. Sed de iure ciuili hæc causa simpliciter sumpta nõ est legitima, vt est text. in l. j. ff. apud eum à quo app. in alia causa. & c. Ioan. Andr. & Imol. dicunt, quòd dicta capitula debent intelligi quâdo corâ arbitris probatû est de grauamine indebito illato per sententiam eius, à quo dicit se appellasse, aliâs sola & simplex appellatio de per se non esset sufficiens causa recusationis. vt d. l. j. & sic iura iuribus concordanda sunt. vt l. j. C. de inoffic. donatio. † Item est causa iusta si interuenerunt inimicitie. vt hic sequitur. & probatur. in d. c. secundò requiris. in fi. extrâ de appel. & in d. l. si pariter. & iij. q. v. c. suspectos. Aliæ etiam sunt iustæ causæ suspicionis, quæ arbitratorû iudicio relinquuntur. vt no. gl. 4 in d. c. c. speciali. † Sed quid si isti arbitri tulerunt sententiam suam, an ab ea poterit appellari? Dic quòd sic: & appellandum est ad Papam, vel ad Imperatorem, secundum Ioan. Andr. cum sint arbitri iuris. vt not. in d. c. ab arbitris. & in c. cum speciali. & hoc modo debet intelligi lex fina. C. de iudic.

E P I T O M E.

- 1 Protestatio an irritetur per sequentem actum contrarium?
- 2 Quot. sunt species protestationum?
- 3 Protestatio, & denunciatio quid?
- 4 Quis sit effectus protestationis.
- 5 In protestatione presentia aduersarij vel consensus, an sit necessarius?
- 6 In casibus in quibus requiritur presentia partis, an sufficit consensus taxitus ad hoc ut valeat protestatio?
- 7 Cum sit protestatio super aliquo actu, ex quo proprie nõ inducitur obligatio sed generatur praiudiciû alio modo tunc sufficit q̄ fiat parti, nec requiritur eius cõsensu.
- 8 Quomodo sit faciendâ protestatio super re qua cõsistit in potestate protestantis de iure, sed non de facto.
- 9 Protestatio de qua supra an debeat fieri in scriptis?
- 10 Quomodo fiat protestatio quâdo est faciendâ super ea

quod consistit in voluntate, & potestate protestantis de facto sed non de iure.

11 Protestatio qua fit super eo quod dependet ex potestate iuris tantum, & non ipsius protestantis qualis sit, & an valeat.

- 12 Quotuplex sit denunciatio?
- 13 Non sufficit emptori denunciare venditori sibi motam esse litem, nisi mittat copiam libelli cum citatorio, & hoc quâdo creditor sufficit in se omne iudiciû.

Sanguinis coniunctio. Adde aliquas causas recusandi iudicem per Calde. consi. §. j. de appella. Sibi dicit quod facilius recusatur iudex quàm testis propter amicitiam. & in aliquas causas vide per Oldr. consil. cccj.

PROTESTANS dictus. do. Ioan. † Quid autem sit ipse Ioan. post huiusmodi protestatione simpliciter in causa processit, an sibi præiudicet? Videtur quòd non. quia verba protestationis sunt relata ad tempus præsens, & futurû, vt patet ex verbis subsecutis, sicq̄ actus qui sequitur, magis includit dissensum, quàm cõsensum. arg. l. si quis. in principio. de test. c. simi. vbi. no. ff. de leg. iij. & l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de legatis. j. facit quod no. Inno. in c. extrâ de app. sicut & alias in simili dicitur de eo, qui protestatus est nolle litem cõtestari. de quo no. per glo. & doct. in l. j. C. de lit. contesta. & in cap. j. & in cap. sollicitudinē. in fin. extrâ de app. ad quod etiam facit. l. iurisdictioni. §. quod fere. ff. de pact. In contrarium facit, nam actus sequens cõtrarius protestationi, tollit ipsam protestationem vt in c. cum M. ferra. extrâ de constit. & ibi not. plenè de materia protestationis. facit. l. qui in aliena. §. Celsus. ff. de acqui. hære. & laut qui aliter. §. si quis cum denitiasset. ff. quod vi aut clam. & quod habetur in d. c. sollicitudinē. in fi. extrâ de appel. cum ibi nota. Et hæc pars videtur esse verior per text. in cap. gratum. extrâ de offi. delegar. & c. cum venisset. de testib. & quod not. in c. ex parte, de his quæ sunt à maio. parte capi. & in c. j. extrâ quod met. caus. Veruntamen pro pleniori declaratione protestationis aduertendum est q̄ super eius doctrina fuit tam apud antiquos, quàm modernos nõ parua dissensio, vt plenius refert post multos Barto. in l. non solùm §. mortē. ff. de oper. noui nuntia. de quo ante eum late scripserunt Ioā. mo. in c. generaliter. de regul. iur. libr. vj. & post eum Ioā. And. in eo. c. in sua nouella. & per And. de Pisis. in dicta l. si quis. in principio testamenti.

2 † Vnde secundum doctrinam Bar. protestatio diuiditur in quatuor par-

tes seu species. Est enim quædam protestatio declaratoria propriæ voluntatis ipsius protestantis. quædam est incitatoria: vt quid fiat per tertiam personam. quædam prohibitoria, ne quid fiat per tertiam personam, & quædam certificatoria alicuius facti, vel omīssi. Ego autē dico quod duo sunt genera, quæ inter se videntur idem, & sunt diuersa. nam quædam est propriè protestatio quædam verò propriè denuntiatio. Protestatio est illa quæ fit super eo, quod dependet à voluntate, vel factio solius protestantis. Denuntiatio autē est ea, quæ fit super eo, quod dependet à factio tertij: vt infra patebit. per quæ concludo quod tres vltimæ species superius traditæ potius pertinent tam ad denuntiationem quàm ad protestationem.

a Sibi proprium. Adde And. sic. cons. lx. 3

† Queritur ergo quid sit protestatio: Respondeo quod est quædam præcedens testatio prohibitoria, seu derogatoria aut conseruatoria alicuius inītatīs vel futuri facti seu iuris, aut negotij propriij ipsius protestantis, vt patet manifestè per exempla quæ habentur in d. l. si quis in principio testamenti. & l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de leg. j. l. si ita scriptum. eo. titu. & l. cum in plures §. locator horrei. ff. loca. & multis alijs iuribus inferioribus not. & hæc est propria & stricta protestatio. Denuntiatio autem est quædam notificatio, qua quis incitatur ad aliquid faciendum, desistendum, vel omittendum. Exempla eius colliguntur in l. denuntiaste. in prin. ff. de adul. & l. j. in principio, & §. nuntiatio. & l. de pupillo. §. meminisse. ff. de noui ope. nuntia. l. emptor. C. de euictio. l. si fundo. §. si. & l. si per imprudentiam. §. j. ff. de euictio. & in alijs iuribus, de quibus infra dicitur. & talis denuntiatio est improprie protestatio, licet ipsi doct. appellent ipsam protestationem, & malè. † Queritur de effectu protestationis: Dic distinguendū esse secundū To. And. vt per eum not. in c. cum M. Ferra. extrà de consti. aut sit protestatio contra substantiã rei vel negotij, super quo fit ipsa protestatio. Aut præter vel secundum substantiam ipsius negotij. Primò casu non valet protestatio: vt patet in recepto in canonicum cum protestatione. vt habeat præbendam: vt in d. cap. cum M. & de præben. c. dilectus. & j. q. iij. c. si quis obiecerit. Et in professo sub protestatione, vt retineat sibi proprium, vt in c. cū ad monasterium.

b Euitare. Adde quid si dicat quod non intendit contrahere nisi sit virgo Fely. cons. lxxxij. Bernar.

4

extrà de statu mona. & de eo qui matrimonio contrahit, protestando se velle prolem citare, vt in c. fina. extrà de condi. appo. & in eo qui concedit rem præcario sub protestatione, ne liceat reuocare: vt l. cum præcario. ff. de præcar. & in eo qui vedit, vel donat vsufructum cum protestatione quod vsus non cedat in dotatione, vel in venditione: vt l. per feruum. §. si. ff. de vsu & habita. & l. j. & iij. §. si loci. ff. de adi. leg. Secūdo principali casu quando est præter vel secundum substantiã, subdistinguitur, aut protestatio fit in iudicio, & tunc actus sequens contrarius protestationi tollit protestationis effectum: vt patet in eo, qui est protestatus nolle litè cōtestari. Nā si postea ex interuallo respondeat libello simpliciter, erit litis contestata. vt not. in c. j. de lite contestat. Ideoq; dicunt procuratores in sequentibus actis causæ inherendo protestationibus alijs factis: aut sit extrà iudicium, & tunc aut tangit ius solius protestantis, & valet protestatio: vt vij. q. j. c. Pontifices. & extrà de postu. prela. ij. c. bonæ memoriæ. de censu. c. olim. facit. ff. de acquir. hæred. l. pro hærede. & de tribut. l. j. §. scientiam. facit d. l. si quis in principio testamenti. cum simi. s. allegatis, quia in propria causa quilibet debet esse moderator & arbiter. vt l. in remandata. C. mād. aut tangit ius protestantis, & alterius. & tūc, aut subest iusta causa, quæ protestationem corroborat, & tunc valet protestatio, & operatur suum effectum: & maxime dum tractatur de damno euitando, vt est tex. de off. ordi. c. pastoralis. xvj. q. iij. c. placuit. §. pe. ver. si autem. & l. vt perfectus. C. de anna. excep. & in cap. j. extrà quod met. cau. extrà de appell. c. fina. Si verò subest iusta causa, & tunc, aut protestatio est nuda, & tollitur per actum contrarium: vt dicto cap. cum M. Ferra. & extrà de elect. capitulo in Genesi, aut est vestita, vt quia est conuentionalis, & tunc valet & operatur: vt capitulo Cumana. in principio, & in fi. extrà de elec. quia licita pacta sunt seruanda. ff. de pact. l. iurifgentium. §. ait prætor. & extrà de pact. capi. j. idem si sit vestita coherentia cōsensu. vt l. si debitor. §. j. ff. quibus mod. pig. vel hypot. sol. Item si sit vestita coherentia expensarum causa humanitatis factarum: vt ff. de negot. gestis. l. Nefennius. & Bar. in l. at si quis. §. pleriq; ff. de re. li. &

Simpliciter. Adde et q dom. de Ro. decis. ij. de lit. conte. in nouell. & dec. xij. co. tit. in anti. & Cardan. consilio lxx. Bernar.

d Operatur. Adde quam do protesta- tio conser- uet ius pro- testantis, Alex. cons. exxx. iij. Sa lu. Bernar.

li. & sumpt. fūne de qua etiam protestatione plene tractat Host. in summa de consti. §. quando constitutio. ver. quid de protestatione & c. per Anch. xxvij. distinct. c. diaconus.

5 † Sed circa præmissa in dubium reuocatur an in protestatione sit aduersarij præsentia necessaria, vel consensus. Pro cuius declaratione assumo aliam doctrinam Bart. in d. §. morte. Aliquando fit protestatio super eo. quod consistit in propria, & mera voluntate, & potestate ipsius protestantis: aliquando super eo quod consistit in potestate eius, & alterius: aliquando super eo quod consistit in ipsius protestantis voluntate de iure tantum, sed non de facto aliquando econtra super potestate eius de facto tantum, & non de iure. Venio ad primum, circa quod sic distingue aut per protestationem nullus grauat, aut aliquis grauat. Primo casu alicuius præsentia non requiritur tanquam partis, sed tanquam testis ad fidem faciendam. Patet exemplum in aditione hereditatis, & legatorum quæ fiunt in testamento, & simil. vt l. at si quis. §. plerique. ff. de religio. & sumpt. fūne. l. qui in aliena. §. fin. & l. pro herede. ff. de acquir. hæredi. & dicta l. si quis in principio testamenti. de leg. iij. & l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de leg. j. & l. si ita scriptum. eodem titu. & l. Nescennius. ff. de negot. gestis. nec requiritur in hac protestatione expressio alicuius causæ: sufficit enim pro ratione voluntas. vt ibi, & si fortasse fuit causa expressa, vel quia ad certum actum vel causam, non exteditur, & ad aliam causam, vel alium actum, qui inde sequeretur ex interuallo, vt l. per retentionem. C. de vsu. secus si fieret per talia verba, quæ futurum tempus respicerent. verbi gratia, dicat, protestor me nolle esse heredem per aliquem actum, qui fieri eõtingeret in futurum, quia illum facere intendo tanquam creditor, vel negotiorum gestor. & simil. vt traditur in l. si ita stipulatus. ff. de fideiuss. & d. l. Nescennius. & d. §. plerique; & eorū quæ not. in d. l. si quis in princ. An autē actus sequens cõtrarius huic protestationi tollit illā: distingue sic, aut ille actus cõtrariu celebratur cum ipso protestante, & dependet solum ab eius facto, & tunc non tollit præcedentem protestationem, nisi expressè caueatur in actu sequenti. Patet in testamento, hereditatis aditione, vt dictum est, per iura ad hoc allegata. aut actus ille cõtrarius celebratur cum alio, & tunc nisi expressè in eo repetatur protestatio, videtur ab ipsa protestatione discedere. vt d. c. sollicitudinem. de appel. & c. j. quod metus causa. Et per hoc patet qd d. l. qui in aliena. §. fin. debet intelligi, quando post protestationem simpliciter adiuit contrahendo: alius autem videtur recedere. ab ipsa protestatione. Vnde sumas practicam ad hoc quotidianam, qua dicimus, in hæredotali protestationi. facit quod habetur in l. j. ff. de interrog. actio. Secundo casu, quando per protestationem alius grauatur, tunc subdistingue, aut protestatio fit super eo quod dependebat ex aliquo proprio facto ipsius protestantis, vt puta ex mandato alicui iniuncto, tunc si persona quæ lederetur, sit certa, requiritur eius præsentia, vel salte notificatio, alios nõ tenet hæc protestatio. ff. m. l. si mandassem.

C. de satisf. l. j. & ibi no. facit quæ notatur per Cy. in l. si mandatum. C. m. da. Si verò persona sit incerta, tunc sufficit publicè protestari. vt l. sed & si. §. proscribere. ff. de institor. actio. Aut protestatio fit super eo quod dependet ex potestate, & dispositione legali merè, & tunc nullius præsentia requiritur. vt probatur in l. honores. §. si. ff. de decurio. & c. coniuncta. l. j. C. de filiofamil. qui ad mune. publi. libro decimo. Venio ad secundum principalem casum, qui est, quando protestatio fit super eo, quod consistit in eius propria voluntate, & alterius. ^a In quo casu dic sine distinctione, quod protestatio fieri debet in præsentia partis. vt l. codicillis. §. matre. ff. de leg. ij. & l. si debitor. §. j. ff. quibus mod. pig. vel hypothe. soluitur. & l. cum in plures. §. locator. horrei. ff. loca. † Sed an requiratur in dictis casibus expressus partis cõsensu, vel sufficit tacitus: distinguendum est secundum Bar. aut fit protestatio ad tollendā, vel limitandam obligationem iam cõtractā de præterito, aut cõtrahendam, vel limitandā de futuro. Primo casu requiritur expressus cõsensu partis, vt l. si maior. C. de tras. actionibus. & C. de do. quæ sub modo. l. perfecta. Secundo casu subdistinguitur. aut obligatio contrahitur ex necessitate alicuius facti præcedētis. & tunc idem quod supra. vt l. si. ite si prædixerit. ff. nauæ caupon. stabularij. Nā ibi hospes factus onus assumpterat & officiu hospitadi, vnde venientes hospitare tenetur. vt l. j. furt. aduer. nau. caupo. stabula. & per hoc incidit in contractum, vel quasi, qui de recepto dicitur: aut obligatio contrahitur ex liberalitate nulla iuris necessitate cogere, & hinc subdistinguitur, aut protestatio fit ad tollendam, seu impediendam obligationem, aut ipsam solum limitandā. Primo casu requiritur partis cõsensu expressus. Exemplum, si sui protestatus quod si contingat me intercedere pro Titio apud te, qd hoc non facio animo obligandi me, & sic in similibus, si quidem postea intercedam, si pars cõsenserit protestationi, nõ obligor, sic intelligitur gl. in l. pacta nouissima. C. de pactis. in ea parte qua ibi dicitur, pactu delegatoriu præcessisset. Si verò non cõsenserit, tunc obligor. & iste est casus in dicto §. locator horrei. & in capitu. j. extra, quod metus causa. & in c. sollicitudinem. de appellat.

*Et aliter
Adde
quod soluit
Ludo. Ro.
consi. cccxj.
Bernar.*

alio autem casu cum protestor tibi, quod si quid purè promiserò, intelligatur promissum sub conditione, vel alio certo modo: & tunc subdistinguitur, aut loquimur in obligatione verbis vel consensu contrahenda, aut in obligatione, quæ re contrahitur. Primo casu aut talis limitatio inducit diuersitatem in qualitate obligationis, aut idemtitatem. Si diuersitatem inducit, requiritur expressus consensus partis, quia actus sequens est protestationi contrarius, argument. ad hoc in l.j. §. si quis simpliciter. ff. de verborum obligationi. Vbi autem inducit idemtitatem tunc sufficit partis presentia. argument. l. Modestinus ff. de solu. cōuncto §. si quis simpliciter. & §. se. in l.j. ff. de verbo. obli. Cum autem obligatio re contrahitur, tunc sufficit taciturnitas eius, cui fit protestatio, nec est necessarius expressus consensus. ff. de solutio. l.j. sic potest intelligi gloss. quæ est in dicto §. item si prædixerit. † Et fit in super & alius protestationis modus, videlicet cum protestatio fit super aliquo actu ex quo non inducitur propriè obligatio, sed aliud præiudicium generatur, & tunc sufficit quod fiat parti, non tamen requiritur consensus eius vt dicta l. codicillis. §. matre. de legat. ij. & l. si debitor. §. j. ff. quib. mod. pig. vel hypothec. solui. † Transseamus ad tertium articulum principalem qui est, quando protestatio fit super eo, quod consistit in eius potestate de iure, sed non de facto. In quo sic distinguitur, quandoque potestas de facto de facit propter aduersarij potentiam, seu culpam: & tunc ille actus cuius causa erat fienda protestatio, est explicandus coram eo tanquam coram iudice. tunc sufficit protestari coram vicinis, vt l. fin. C. de his qui per me. iudic. non appel. extra de appel. capi. final. aut erat explicandus coram ipso tanquam coram parte; & tunc aut in iudicio aut extraiudicium. Si in iudicio, & tunc sufficit protestari coram alio iudice & postea debet illi notificari: vt l. si præses. C. de episc. aud. & in l. in contractibus. C. de non nym. pecu. Si verò extra iudicium, tunc sufficit protestari coram vicinis. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. ff. de oper. noui nuntiatio. Vbi autem deficit potestas propter aduersarij absentiam, & tunc aut ille actus erat explicandus coram ipso, tanquam parte, & tunc sufficeret fieri coram iudice vel in loco domi-

cilij secundum formam traditam, in l. vt perfectius. C. de anna. exceptio. aut actus erat explicandus cum eo tanquam cum iudice, & tunc fieri debet protestatio ante tribunal eius. nec debet quis laborare inuestigando ipsum iudicem, vt in l. j. §. adeundi. ff. quando appel. sit. † Ad autem protestatio de qua superius dictum est, fieri debeat in scriptis, distinguitur secundum doctorem aut dicta protestatio succedit in locum actionis & tunc fienda est in scriptis. vt in dicta l. vt perfectius aut non succedit vt in locum actionis, & tunc fieri potest regulariter sine scriptis: vt C. de pact. l. pactum quod bona sine nego. gest. l. si. Fallit in exceptione non nym. pecu. vt in authen. hanc autem quærelam. C. de nu. pecu.

† Circa quartum principalem articulum, qui est, quando protestatio fit super eo quod consistit in potestate, & voluntate protestantis de facto, sed non de iure: exemplum est in maleficijs, distinguitur sic, aut quis vult protestari ad sui excusationem, incitat in aliquod delictum, aut vult protestari quod ultra suum propositum non augeatur ipsum delictum, seu incidat in grauius delictum. Primo casu subdistinguitur, aut illa persona, quæ ex hoc potest lædi est incerta, & tunc sufficit simplex protestatio facta in loco, in quo suspitio erat de delicto. vt l. qui foueas. & l. si putator. ff. ad leg. Aquil. hoc autem verum intelligas, quando is qui protestatur, gerit actum licitum, & permissum à iure, vt ibi. secus autè si gereret actum illicitum, vt verbi gratia, si quis iacit sagittas in loco publico. Nam si protestatur se quemquam offendere nolle, non in totum excusatur. vt habetur & nota in dicta l. si putator. & l. j. C. ad leg. Cornel. de sica. & in capi. j. extra de præsumptionib. Si verò persona, in quam delictum debet committi, erat certa, & limitata, & tunc in eius presentia fienda est protestatio. vt l. aut qui aliter. §. j. ij. & ij. ff. quod vi aut clam. In secundo casu, quando fit protestatio ne protestans incidat in maius delictum, tunc subdistinguitur, nam quædam sunt facta, in quibus sola voluntas non potest debito modo regulare ipsum factum. Exemplum patet, si quis habet animum solum vulnerandi, & non occidendi, & aliquem percutiat, potest enim percussio esse talis, quæ propositum excedat, vt frequenter accidit, & fiat mortalis. In hoc enim animus non potest regulare ipsum factum, hoc enim casu protestatio talis nihil operatur. fargu. l. que nam multa facinora. & quod ibi not. C. ad leg. public. vel pri. & de homicid. c. fina. lib. vj. quædam sunt delicta, in quibus animus habet regulare ipsum factum. Exemplum in acquisitione possessionis, vel occupationis, quæ solo animo acquiritur. ff. de ac. pos. l. §. item acquirimus l. licet. C. eo. tit. pone ergo quod de expuli de fundo hac protestatione præcedente, quod hoc feci animo solum quærendi naturalem tantum possessionem tanquam dominus proprietatis, operabitur isto casu protestatio, vt me excuset à delicto circa ciuilem, & in ipsa protestatione non est necessaria partis presentia, vel consensus, vt not. in l. primâ. C. vt possidetis in glossa super verbo nec vi.

† Rursum est, & quintus articulus, quando protestatio fit

2 Vicinis. Ad de Anton. de But. con. xx. Cij. Lap. alleg. xxx. ix. Bernar.

statio fit super eo quod dependet ex potestate iuris tantum, & non ipsius protestantis. Exemplum, quando expendit pro alio ad quam expensam de necessitate tenebatur ipse protestans: vt est exemplum in patre, & matre. Nā si pater expendit in alimentando filium, & protestatur se id facere animo repetendi, ipsa protestatio nihil operatur: vt not. in l. j. & in l. alimenta. C. de negotijs gestis. & idem in similibus casibus, vbiunque protestatio est iuri contraria, vel per eam iuris solennitas laederetur argument. in l. nemo potest. ff. de legatis primo. cum similib. potest etiam addi aliud exemplum in eo, qui protestatur in libello, quod sibi liceat quandocunque addere, & minuere &c. quia talis protestatio nihil releuat vltra ius commune: vt in l. qdita. C. de eden. & extrā de dilatio. in capitu. exposuit. & dixi suprā in gloss. super versiculo saluo iure addendi &c. de qua materia protestationis etiam latē tradidit Archid. xxvij. distincti. capitulo

12 Diaconus. † Transeo nunc principaliter, & propriē ad materiam denuntiationis, * ipsam materiam denuntiationis propriē & strictē assumendo, licet, vt dixi, Bar in larga significatione ipsam appelleret protestationem. pro cuius declaratione est sciendum q̄ quādā est denūtiatio prohibitoria alicuius facti, quādā incitatoria ad aliquid faciendū, quādā

13 certificatoria alicuius entis. Circa † primum articulum est considerandum, & aliquando fit denuntiatio vt non fiat id quod ipse prohibitus non tenebatur facere, quandoque fit denuntiatio, vt non fiat id quod aliās erat sibi permissum facere, licet ad hoc non esset obligatus. Primo casu subsistingitur, aut fit denuntiatio ei, qui est delegatus ipsi denuntiāti, vt puta creditor denuntiat debitori, vt soluat, vel faciat, & tunc effectus huius denuntiationis est, vt in mora debitor constituatur, & cadat in pœnam, & similibus, de quibus habetur in l. mora. ff. de vsu. in l. ratio. §. si per venditorem. ff. de actio. empr. aut fit denuntiatio ei, qui non est obligatus ipsi denuntianti, sed alij, verbij gratia. Extraneus denuntiat Titio, ne soluat Sempronio, & tunc aut talis denuntiatio fit nuda expressio alicuius causæ, & tunc nō valet: vt l. papinianus li. vj. ques. scribit aliās incip. l. si quis probauerit. ff. de publicia. in re actio. & ff. de const. pe. l. vtrū. ff. de fideiuf. l. fideiussor. q̄a factum alterius alteri præiudicare non debet: vt in l. Stichum. in fi. ff. de noua. aut fit cum expressione causæ non tamen verē, nec verisimiliter verē, & tūc idem: vt l. hæc autem. in principio. ff. si cui pluraquam per l. fal. aut cū expressione causæ non verē sed tamen verisimiliter, & tunc denuntiatio fit ne detur, vel fiat quod est debitum ex vltima voluntate, & tunc ista denuntiatio, valet, & operatur, vt cautio exigatur ab eo cui soluitur de defendendo: vt in dicta l. hæc autem. & in l. finali. C. de petitio. hæred. A. ut erat debitum ex contractu, & tunc ista denuntiatio non habet effectum quo ad impediendū ius quod competit illi cui debetur: vt in d. l. fin. licet teneatur ad interessē illius cui denūtiatio facta

est. vt in l. j. §. j. ff. de eo p̄ quē fac. eā. aut fit cū expressioe causæ totaliter verē, & tunc aut veritas ipsius causæ tempore ipsius denuntiationis ostenditur, & probatur, & tūc valet: vt C. quæ res pign. oblig. poss. nomen ibi, nōdū certior à re de obligatione tua factus. propter quod colligitur practica, quod si aliquis denūtiat debitori sui debitoris ne soluat, quod debet eidem lege instrumentum obligationis in forma publica, vel eidem trade re copiam ipsius, aliās non debet credere. vt habetur in clem. causam. extrā de electio. & in d. l. nomen. Aut veritas nō ostēditur, & aut denuntiatio fit à iudice, credendum est b̄ illi: vt in l. final. ff. de leg. comm. aut fit à priuata persona, & tunc aut illud quod fieri prohibetur per denuntiationem, respicit principaliter ipsum denuntiantem: vt puta. Si debitor denuntiat fideiussori ne soluat, quia est tutus exceptione pacti de non petendo, vel alterius peremptoriæ exceptionis, & tunc sufficit fieri tali b̄ tempore, quo se possit ille defendere. vt l. si fideiussor. in principio. ff. mandati. Vbi autem non respicit ipsum denuntiantem principaliter, c̄ tunc si causam non exhibet, vel ostēdat: non debet illi credere: vt ff. quod cum fal. tuto. aut. l. j. §. fina. cum l. sequen. In nuntiatione autem noui operis requiritur expressio causæ, si fuerit requisita: vt not. gloss. & Barto. in l. prima. in prin. ff. de noui oper. nun. & l. non solum. in §. ficu. eo. tit.

14 Et † hæc, & alia faciunt ad quotidianam quæstionem, solet enim quotidianæ apponi in instrumenti, q̄ venditor promissit lite mota super se suscipere iudicium, & causæ defensionem subire. Pone ergo, quod emptor denuntiat venditori, q̄ est sibi mota lis, vel quæstio super re vendita, an tenebitur sibi credere: Certē non nisi sibi ostēdat, & per copiam mittat libellum cum citatorio in forma debita: vt habetur in d. clem. causam quæ. de elect. & l. nomen. C. quæ res pigno. obligari poss. Ad idem facit l. fina. §. j. ibi, suum debitorem certum facit &c. C. de bon. autoritate iud. poss. Alia membra suprā relata propter eorum prolixitatem ad præsens prosequi non intendo, sed illa prosequere, & declarare, vt idem Bart. prosequitur in d. §. morte. &c.

Denuntiationis. Adde an in denuntiatione requiratur libellus. Spec. in tit. de libel. conce. §. x.

Credendū est. Adde Ludo. Rom. consil. 224. Sibi credere. Adde & i. d. d. Spe. in ti. de emptio. & §. 4. & §. fin.

Forma responsionis rei conuenti.

CORAM vobis supra scripto d. Vicario com. paret & se presentat in termino sibi assignato Simonius Spelta procurator, & procuratorio nomine supra scripti Ioan. olearij, causa & occasione cuiusdam asserti libelli coram vobis, vt dicitur producti per supra scriptum Andrinum contra d. Ioan. ac nomine, & occasione omnium, & singulorum in d. asserto libello cōtentorum. In quo quidem asserto libello inter cetera in effectu dicitur contineri & c. dicens ac excipiendo proponens d. Simoninus dicto nomine, supra scriptum Andrinum tanquam publicè ac notoriè excommunicatū fore, & esse à vestrorum iudiciorum lumine repellendum, & nō fuisse, nec esse per vos audiendum, vel admitendum ad d. libellum assertum producendum Quæ proposita in quantum non obstant, dicit, & excipiendo proponi idem Simoninus nomine quo supra, dictum assertum libellum fuisse nullum, & omnia in eo contenta fuisse & esse nullāque mereri executionem de iure maximè causis & rationibus inferius annotatis, & alijs suis loco, & tempore dicēdis, proponendis & ostēdēdis, & allegandis. primo quia d. assertus libellus fuit, & est incertus, generalis, vagus, & obscurus, & non concludens: peccans in materia, & forma, nullāque in se continens causam certam, & legitimam agendi, sed prorsus contrarietatem, & repugnantiam continēs manifestā carēnsque omni debita iuris solennitate, ac etiā oblatas à persona, cuius non interest, & ad quā nullum ius pertinet, sic & eo modo agendi, quo agere velle videtur? Qui etiam Andrinus nec audiri meruit, etiam si prædicta non obstarēt, quæ re vera obstat quia non satis dedit modo debito de lite prosequenda, & expensis restituendi, si succubuerit in causa propter quæ merito dicit præfatus Simonius dicto nomine dictum assertum libellum fore, & esse per vos dētibus lacerandum, & se non teneri respondere dicto asserto libello: petens, & requirens in quantum super eo procedendum appareat, ipsum Andrinum præstare ante omnia debitam

satisfactionem in super ipsum libellum apertius declarari, necnon & in eo causam legitimam exprimi, ac omnem ex eodem repugnantiam remoueri: cui quidem asserto libello in quantum iure aliquo respondere teneatur, & saluis præmissis, à quibus discedere non intendit, dicit, & respondet nomine quo supra, non tamen animo contestandi litem, narrata prout narratur non fuisse, nec esse vera, & petita prout petuntur fieri non debere: opponens contra ipsum assertum libellum contrarietatis exceptionum, ac libellum male formati, & concepti, excommunicationis prædictæ & exceptionem litis pendentiæ, rei que iudicatæ præscriptionis, iusturandi, doli & mali, tam generalem quæ specialem, tam quod ad impediendum processum quam quoad meritam negotij in principalis, & ad omnem alium bonum finem, & effectum qui d. Simonino dicto nomine melius prodesse possit, opponensque in super exceptionem expensarum facturarum, per dom. Ioan. vtiliter, & necessariò in d. petita terra, ascendentiū ad summam florenorum quinquaginta auri. pro quibus expensis, & quarum occasione, tam in vim excipienda, quam in vim agendi, petit dictus procurator dicto nomine sibi iustitiam ministrari. & vltterius petit, & requirit nomine quo supra ipsum Andrinum tanquam contrarium repelli, & eundem Simoninum dicto nomine absolui ad instātia presentis iudicij, vel à dicto libello, & contentis in eo, prout melius videbitur iuri, & iustitiæ conuenire: prædictumque Andrinum in expensis, damnis, interese factis, & fiendis ac passis, & patiendis condemnari: saluis, & seruatis semper eidem procuratori dicto nomine omnibus alijs suis exceptionibus, & defensionibus, de quibus dicto nomine protestatur.

E P I T O M E .

- 1 Coram eodem iudice exceptiones sunt proponenda, coram quo libellus est productus.

CORAM vobis supra scripto domino Vicario. Hic † notandum primo est, quod coram eodem iudice sunt exceptiones proponendæ coram quo libellus productus est ab agente: vt in c. quoniam contra falsam. extra de probation. & l. gesta. C. de re iudi. & optimè facit l. x. dicto. post principi. C. de edict. diui Adriani. tol. & l. nulli. C. de iudic.

E P I T O M E .

- 1 Lapsò termino ad respondendum libello, an amplius sit audiendus reus.
- 2 Terminò partibus per iudicem non assignato in ipso actu fiendo pars absens est citanda.
- 3 Terminò assignato per iudicem, an vltterius pars citari debeat?
- 4 Prefixo termino per legem vel iudicem ad aliquid faciendum, in die vlttima termini, illud fieri poterit quāuis sit dictum quod infra diem fiat.

Pendente

a Est productus. Adde Spec. in tit. de excep. s. ij. in pluribus Serjsi.

- 5 *Pendente termino, an iudex possit ad alia procedere?*
- 6 *Iudex si faciat alium actum, quam illum ad quem pars erat citanda, actus factus parte absente non valet, quo d procedit quando sumus in casibus in quibus requiritur citatio.*
- 7 *Citatio an sit facienda personaliter, & ad domum?*
- 8 *Persona citanda, sibi sit quarendam.*
- 9 *Citandus habens plures domos ad quam citari debeat.*
- 10 *Citandus habitans aequaliter in duabus domibus citabitur ad illam in qua habitat de praesenti.*
- 11 *Vagabundi non habentes certam domum sibi citentur, & quomodo.*
- 12 *Nuntius cui est commissa citatio personaliter, & ad domum, an primo ad domum citare possit, omissa citatione personaliter fienda.*
- 13 *Citatus ut compareat personaliter, an possit mittere procuratorem pro se, & an excusabitur.*
- 14 *Quid sit primum, & secundum decretum.*
- 15 *Qualiter perueniatur ad primum decretum?*
- 16 *Qualiter perueniatur ad secundum de reuim.*
- 17 *Secunda citatio qua fit ad interponendum secundum decretum quomodo fieri debeat.*
- 18 *Missus in possessionem in actione personarum ex primo decreto efficitur nudus detentator secus in actione reali.*

- a *Audiendus. Adde an post terminum quis sit audiendus quod soluit Oldra. consil. ij.*
- b *Reficere debet. Adde ut per Cal. consil. j. de do. & cotu. & ibi vide qua expense sint restituenda.*
- c *Pro confesso. Adde quor requirantur ad hoc & non respondens possionibus habeatur p confesso. Angel. consilio cxxxij. & an confessio positiois cui de iure respondendum non noceat conficenti p Abb. consil. cxvij. & an respon-dens positio ni possit illam reuocare de per Cal. de cons. ij. de confes.*

possunt, parte praesente, vel legitime citata sunt agenda: vt inquit glo. & ibi tex. in l. ij. in fi. C. si ppter pu. penfi. fa. cit. l. in causa. §. ca. cognita. ff. de min. cuius contraditionis & oppositionis fienda erit copia parti: vt l. j. §. eden. da. ff. de ed. d. & l. is apud que. C. e. ti. Si autem fuerit per ipsum iudicē terminus assignatus, puta, quia dixit compareas tali die, vel infra talem diem.

b Et t̄ hic aduerte, aut dies termini erat limitata respectu loci, & temporis: vt cum dixit, compareas die venis, & simili, & tunc non est aduersarius vltorius citandus, quia iam certificatus est per iudicem. arg. in l. j. in fi. ff. de act. emp. aut terminus erat incertus quo ad diem, puta si dicat, compareas infra decē dies, & simil. sic q̄ compareare poterat qualibet die ipsius termini. arg. in l. quod in diem. ff. de solutio. & in l. liber homo in §. decē. ff. de verb. ob. & subdistinguitur, aut actus ille explicadus infra terminū, erat momentaneus, vt puta quia statuitur simpliciter ad respondendum & tunc aut talis actus explicatur in vltima die termini, & tunc non debet citari, quia scire debuit quod saltē compareat vltima die termini. arg. in l. si ita stipulatus fuero decē. in fin. de verb. obl. aut ille actus explicatur ante vltimum diem, & tunc debet aduersarius citari, quia' non debuit praesumere, q̄ ante diem vltimum compareare, licet hoc facere potuisset, vt f̄ dictum est. Vbi autē actus explicandus, erat successiuus, puta statutus fuerat terminus ad probandum, quo casu plura requiruntur, vt puta. Productio capitulorū, positioinum, instrumentorum, & similia: & tunc licet posset pars, cui terminus est assignatus, differre vsq̄ ad vltimā diem, si tamē illā velit peruenire, aduersarius f̄ est citadus ad singulos f̄ incidentes actus, videlicet ad videndum iurare ḡ testes, & simil. q̄ quia faciliter qua die velit probare, vel testes, vel instrumenta producere, potest probabiliter ignorare. vt in authent. ei qui. C. de tempori. appellat. Ideo culpa non potest eidem adscribi culpa ratione huius incertitudinis: vt lege. aut

respondens possionibus habeatur p confesso. Angel. consilio cxxxij. & an confessio positiois cui de iure respondendum non noceat conficenti p Abb. consil. cxvij. & an respon-dens positio ni possit illam reuocare de per Cal. de cons. ij. de confes. Actor. Adde quod eo luerunt do. de Rota. in antiquis. in fine decisio num. suarū. & est vltima. Nullus. Adde Iouannes de Imola consilio. c. xxix. Singulos actus, Adde an citatus ad totam causam si in uno fuit contumax vltorius sit citadus. Fe de. cō. cclxx Testes. Adde de Sidēdū plures casus in quibus nō requiritur citatio p Ro. singul. sum. folio. x.

IN TERMINO sibi assignato. Hic queritur si terminus sit lapsus, an sit audiendus vltorius? dicit quod sic. tamē afficitur dāno expensarū, quas reficere debet antequam audiatur ad se defendendum: vt l. sancimus. C. de iud. licet contumax in non respondendo positionibus habeatur pro confesso: vt in c. ij. de confes. lib. vj. & in l. de etate. §. qui tacuit. ff. de iater. act. Et sic patet quod est differentia an quis sit contumax in non respondendo libello an positionibus, & quae sit ratio huius differentiae per seipsum attende. In quibusdam tamen locis per statuta terrarum prouisum est, quod in poenam contumaciae in non respondendo libello lis habeatur pro contestata, quae poena non haberet locum de iure communi, vt nota in l. prima C. de lite contesta. Et sic habes ex praedictis quod in iudicio aliquando admittitur purgatio morae, aliquando non. de quo plenē traditur in l. & si post tres. ff. si quis. Deinde queritur t̄ si reus compareat in termino, vel post terminum, an actor d̄ sit citandus: & eodem modo contra, si actor prosequatur litem, an in singulis actibus sit reus citandus. Breuiter in hoc sic distingue secundum docto. aut nullus erat terminus per iudicem partibus assignatus, ad faciendum, vel fieri videndum ipsum actum, & tunc: semper regulariter in quocumque actu ab altero fiendo eius aduersarius est citandus, aliās actus ipse redditur nullus, & potest pars quae ex hoc grauauit, appellare. iuxta regulam: & doctrinam in l. nam ita diuus. ff. de ado. & in l. de vnoquoque. ff. de re iudicata. Nam quae causae cognitionem desiderant, aut partem laedere

qui aliter. §. j. & si. ff. quod vi aut clā & ita determinat. Bar. in l. qui ante ca
 4 lendis. ff. de verbo. oblig. † Quid ergo
 si per iudicem vel legem municipalem sit præfixus terminus ad aliquid faciendum infra talem diem, an poterit fieri illa die vltima; videtur quod non, quia sic non fieret infra illā diē sed in die. In contrarium est veritas per dictam l. si ita stipularus, in fine & melius per l. j. §. quod dicimus. ff. de successio. edict. quod etiam sequitur Innocen. in capitulo pia extra de excep. † Adhuc quæritur an pendente termino iudex possit ad alia procedere distinguere, aut causa dilationis est finita & poterit vltra procedere, vt in l. à filia. §. si. & ibi not. per Barto. ff. ad Treb. & facit Insti. de bono. pos. §. liberis. in versu. si quis itaque. aut nō est finita & tunc non poterit vt l. à procedente. C. de dila. verumtamen si iudex statuit terminum aliquem quo ad vnum effectum, poterit assignare alium quo ad alium effectum vel si dedit vnam dilationem vni parti, poterit dare aliam alteri parti, quæ incipiat prima finita vt not. per eundem Bar. in l. ij. in si. ff. de re iudi. & in l. quandiu. ff. de acqui. hæredita. argu. in l. generaliter. §. illo. C. de rebus cre. & iureiurando. & eius quod not. in l. qui de inofficio. ff. de inofficio. testamento & in l. j. ff. ad exhibend.
 † Vltius quæritur in casibus, in quibus pars est citanda, si ea absente iudex facit alium actum, quam illum ad quem erat citate nunquid actus ille valebit? verbi gratia, citatus fuit ad videndum iurare testes, & ille produxit instrumenta, vel produxit positiones vel capitula. dic quod talis actus nullus est ipso iure, tanquam gestus parte non citata argument. in l. aut qui aliter in principio. & ibi per Bartolum. ff. quod vi aut clam. & eodem modo actus redderetur nullus, si fuit gestus alia hora quam in hora citationis argumen. in l. in si. ff. quod vi aut clam. & ibi nota. per eundem Bartol. de qua citatione, & eius effectu not. per gloss. in capitu. j. de mili. vasallo. qui contumax est
 † Amplius quæritur, an citatio sit facienda personaliter vel ad domum? super quo sunt opinio diuersæ. dixit enim Dyn. quod aliquando sufficit citatio ad domum. quia lex alternatiuè loquitur vt l. scire oportet. §. oportet. ff. de execu. tu. Postea mutato ppositi-

to dixit quod prius in personam, de inde subsidium ad domum argum. in l. iij. §. prætor. ff. de damn. infecto. & ibi de hoc per Bartol. & in l. prima. ff. de li. agno. & ibi similiter per eum. quam opinionem. sequitur glo. in capitu. cum causam, extra de dolo & cōtuma. & Innocen. in capi. fina. extra de eo qui mittitur in possessionem, caus. rei seruau. † Sed circa hoc occur-
 8 rit dubium an persona sit quærenda ad domum ciuitate, vel in iudicio, vel vbiunque, an possit fieri citatio simpliciter ad domum? super quo Bartol. in dicto §. prætor. & in dicta l. j. distinguit, aut persona citanda nūquā fuit in iudicio, & est res quæ celerrime desiderat, & tūc sufficit quod sit absens à iudicio poterit citari ad domum: vt in dicto §. prætor. versic. abesse in cæteris verò casibus requiritur quod absens sit in ciuitate. vt possit ad domum citari: vt in authent. de exhibend. reis. §. si verò. Si autem fuit aliquando in iudicio, & tunc sufficit quod non reperitur in iudicio, & poterit citari ad domum argumentum l. post edictum. in principio. ff. de iudi. & in authentic. qui semel. & l. ab eo. C. quomodo & quando iudex. l. j. §. item cum edicto. ff. quæ senten. sine appel. rescin. licet Innocenti. in dicto capi. fina. dixerit sufficere quod quis non reperitur in ciuitate. Sic ergo si fida est excusio personæ discurrendo per ciuitatem in locis publicis, & communibus per palatiū potestatis, referat nuntius quod facta in dictis locis diligenti inquisitione non est re-
 b pertus, b secundum Barto. vbi supra.
 9 † Sed pone in casibus in quibus sufficit citatio ad domum, quod ipse citandus habeat plures domos, vt plerumque accidit videlicet vnam in ciuitate, aliam in rure, & in vtraque consuevit habitare, ad quam domum citabitur? Dic secundum Ioan. Andre. vt per eum nota. in clemens. causam de elect. quod citandus est ad illā domum in qua maiori parte anni habitare consuevit, per textum in d. capitu. causam. Sed Barto. vbi supra dixit quod differt inter intimationem, & citationē. Nam intimatio fieri debet, vbi habitare consuevit de hac loquitur d. c. causam. sed citatio fienda est vbi degit, & moratur tempore citationis. per textum dicta l. iij. §. prætor ait. ibi, degit. & c. quod est verbū præsentis temporis. sed tamen opin.
 † Ioan.

*Non est re-
 pertus. Ad-
 de de hoc si
 dedum per
 Ro. consilio
 cccclij. Et
 ibi an in
 suburbis p
 quiri debe-
 at Et vide
 Abb. consil.
 xxxix. xl -
 c. ij. Et xx-
 xij. y. Sol.
 de Imol. cō-
 sili. c. Cal.
 cōs. j. de do.
 Et cōru. Et
 consil. ij. de
 dit. rap. cu.
 consil. c. l. c. j.
 Ful. con. lx-
 x. d. Car.
 consil. xxx-
 viij. Alexā.
 con. xxx. c. j.
 in quibus
 locis latius
 videre po-
 teris ea im-
 nia qua hic
 tanguntur,
 quibus etiā
 adde qd. so-
 luit Angel.
 consil. c. c. ij.
 Et consilio
 dxxx. c. j.*

*a Valebit. Ad
 de Ioan. de
 Imo. consil.
 xc. c. ij. Et an
 citatio de-
 beat cōtine-
 re causam.
 Vide raph.
 Cuma. con. 5
 lxx. c. ij. Et
 vide pul-
 chre per Ro.
 cō. cc. c. ij. Et
 de citatioe
 ad vnum
 a. Tum quā-
 do Salest
 ad aliu. Sa-
 de p Alex.
 incō. ccc. iij.
 in ij. Sol. Et
 adde quan-
 do inhabi-
 lis citatur
 tanquā re-
 us, Et com-
 pareat, tūc
 per talem
 comparatio-
 nem dicitur
 Et est
 humilitatus
 Et factus
 idoneus re-
 us. ita Bart.
 in l. cū mul-
 lier. colum.
 ij. ff. so. ma-
 tri Et ponit
 Paul. de ca.
 in consil. xij.
 in ij. par. cō-
 si. antiquo-
 rum secun-
 dum nouis-
 simā impres-
 sionem Et
 Feli. latē in
 c. cū inter.
 colā. c. ij. de
 excusa. Et ibi
 multa cu-
 mulat. Cū*

Ioan. Andr. magis practicatur, quia non est ratio vt
gens differentia, & maiori innitur æquitate.

10 Vnde ¶ quæritur, si in duabus domibus æqualiter
habet, ad quam citabitur? Dic inhærendo opin.
Bar. ad illam in qua habitat de præfenti, vel secundū
Io. And. ad vtrāq; citabitur: vt per eū no. in d. clem.
causam. Quid ¶ autem si nullam habet habitatio-
nem, vt sunt isti vagabundi, de quibus loquitur l.
hæres absens. ff. de iudic. distingue secundū Bar. aut
est quæstio de aliqua re immobili. & tunc facienda
est citatio in loco ipsius rei, vel assignando ibi in scri-
ptis citationem, vel ibi citationem ipsam: legendo:
vt in d. §. prætor ait. in text. & gloss. aut est quæstio
de re mobili, vel pecuniaria, aut de aliquo delicto, &
tunc debet fieri citatio in eo loco, quo frequētius cō-
uerfari consuevit: vt in l. ij. & ibi nota. C. vbi de cri-
agi oport. ad quod faciunt not. per Inn. in c. quia pro-
pter. extrā de elect. Sed ¶ quid dices, si iudex nuntio
commiserit alternatiuē quōd citet ad domum, vel
in personam, an poterit fieri citatio ad domum, non
præcedente discussione personæ: dicit Bart. q. non:
codē modo si cōmiserit simpliciter, quia verbi com-
missionis debent intelligi prolata secundū ordinem
iuris. arg. in l. si stipulatus. ff. de vsur. & in l. Gallus. §.
quidam rectē. ff. de libe. & posth. Si tamen dicta for-
ma alternatiuæ citationis esset data per aliquod sta-
tutum, verbi gratia, si statutum disponat quōd reus
citetur personaliter, vel ad domum, tunc sufficeret
citari ad domum, nulla præcedente discussione per-
sonæ. Et fit ratio, quia talia verba debēt aliquid ope-
rari vltra ius commune. arg. in l. si quādo. ff. de leg. j.

13 Postea ¶ quæritur, quid si iudex aliquem citauit,
vt compareat personaliter, an excusetur, si mittat
procuratorem? dic quōd sic regulariter. Fallit in
tribus casibus. Præsi si eius persona reputatur le-
galior, vel instructior suo procuratore. Secundus
si causa sit eriminalis. Tertius si veritas rei pateat
domino non procuratori. Est & quartus pro iura-
mēto calumniæ præstando: vt traditur in l. fin. C. de
procur. & c. final. extrā de maiori. & obedi. in c. j. de
iudi. lib. vj. & in c. consuluit. extrā de disa. Verunta-
men pro pleniori huius dubij declaratione distin-
gui latius potest, secundum doct. Aliquando quæri
solet, an citatus personaliter possit mittere procu-
ratorem. In quo articulo dic vt. s. proxime dictū est,
aliquando solet quæri, an taliter citatus si non pos-
sit personaliter venire, necessariō teneatur procurā-
torem mittere: & in hoc est distinguendum sic, aut
loquimur ex parte actoris quo ad effectum interrū-
pendæ prescriptionis, & tunc si per se non potest
venire, tenetur procuratorem mittere: vt l. j. & ibi
not. de hoc plenē. ff. de diuer. & tēp. præf. & in l. quæ-
situm. ff. de re iud. aut loquimur ex parte rei quo ad
eius contumaciam excusandam, vel accusandam, &
tunc aut quis impeditur venire ratione dignitatis
vel priuilegij, aut ratione absentia, primo casu sub-
distingue, aut impedimentū est perpetuū, & tenetur
mittere procuratorem: vt in d. l. fin. C. de procu. aut
temporale, & tunc excusatur si non mittat: vt in l.
pars literarum. ff. de iudi. l. nec magistratibus. ff. de

iureiu. & in l. ij. ff. de in ius voc. Secū-
do casu subdistingue, aut est impedi-
mētū voluntariū, & tenetur mittere
procuratorem. vt l. j. ff. eum qui app-
in prouin. defen. aut est impedimen-
tum necessariū, sed non probabile, &
non tenetur procuratorē mittere: vt
l. per prætorē. §. j. sed si & §. aduersus.
ff. ex quib. causis ma. aut est impedi-
mētū necessariū, & probabile, & tūc
subdistinguitur secundū An. de pifis,
aut ante ipsius absentia lis erat cōte-
stata, & tenetur mittere procura-
rē: vt l. eūdē. §. j. ff. de leg. aut non erat
inchoata, seu cōtēstata lis, & tunc aut
impedimētū est modico tēpore dura-
turū, & nō tenetur mittere procura-
torē. aut est lōgo tēpore duraturū, &
tūc tenetur. vt habetur & not. in d. l.
quæsitū. per gl. & Bar. facit gl. in l. si
longius. in princip. ff. de iud. conuicta
l. fin. ff. eū qui appel. in prouin. defen.
& no. per Cy. in l. j. C. de test. mil. quid
autem diceres, si reus citatus, nec per
se, nec p procuratorē cōpareat, quid
fieri dic breuiter quōd aut lis, vel que-
stio erat de dominio, vel quasi, seu a-
lia actione reali agebatur, & tūc fiet
per iudicē missio in possessionē ip-
sius rei petita: vt traditur in l. fulci-
nius. §. Celsus. cū si. ff. ex quib. cau. in
pos. ea. Aut agebatur actione perso-
nali ad quantitatem, vel re singularē, &
tūc aut petebatur res certa, & fit mis-
sio in re petita olim, & hodie: vt in d.
§. Celsus. aut petebatur res incerta, vt
genus, seu quantitas, & tūc olim fie-
bat missio in omnibus bonis, hodie
verō pro mensura solius debiti de-
clarati: vt in authentici. & qui iurat. C.
de bon. autho. iud. pos. & in l. cum is.
in §. fin. ff. de condi. inde. Post autē di-
ctam missionē factam in reali actio-
ne, si reus redeat infra annum, po-
test purgare contumaciam, & rem
recuperare, si tamen præster satisfac-
tionem de iudicio sisti, & expensas fa-
ctas restituat: vt habetur in l. si quis
emprionis. §. pen. C. de præscri. xxx.
vel xl. anno. in personali autem actio-
ne rediens quandocunq; auditur res-
titutis expensis, & præstita dicta sa-
tisfactione: dum tamē veniat antequā
secundum decretum fuerit interposi-
tū. Nā illo interposito vterius nō au-
ditur: vt habetur & not. in d. auth. &
qui iurat per Cyn. & alios. doct. in l.
cū proponas. C. de bon. autho. iud. pos.
Ideoq; pro intellectu primi, & secun-
di decreti est quærendum de aliqui-

*Person-
liter. Adde
quādo citu-
tus persona-
liter possit
procuratorē
mittere. cal-
de. cōf. s. de
dilatio. Ob.
conf. cccxv-
ij. Quid
de carcera-
to an tenea-
tur mittere
procuratorē.
Sede Frāci.
de Are. cōf.
cxxxij. An-
gel. consilio
lxv.*

bus prolixè traditis per glo. Dyn. & Bar. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de dam. infect. & per docto. in d. l. cum proponas. & in l. ij. C. vbi in rem act. & per cano. in c. quoniam frequenter. extra vt lite non contest.

- 14 Et ꝑ primò quæritur, quid sit primum, & quid sit secundum decretum? vbi sic respondeo, quòd primū decretum est primus iussus iudicis, per quē actione personali actor com modum solius corporalis acquirit, & reus amittit in pœnā suæ cōtumaciæ. In reali verò plenam possessionem acquirit. Secundum autem decretū, est secundus iussus iudicis, quo mediante actor consequitur ius pleni dominæ, vel quasi, & reus illud amittit in augmētū pœnæ suę propter per seueratam, & auctum cōtumaciam.
- 15 Quæritur inde qualiter perueniatur ad primum decretum: dic quòd peruenitur, cum reus citatus fuit tri na vice, vel vna pro omnibus pre mptoriè, & ad partis instantiam: vt l. ad pre mptorium. ff. de iudi. & probatur & nor. per docto. in iurib. præ alleg. Ad ꝑsecundum autem decretum peruenitur, cum ipse reus iterum de nouo citatus est, & perseuerat adhuc in contumacia latitando, & se occultando: vt in l. Fulcinus. in §. j. & §. quid sit latitare. ff. ex quibus caus. in posses. eat.

- 17 Ex hoc dicunt quidam, quòd ista secunda citatio quę sit post primum decretum fieri debet personaliter, & non ad dōmum, aliàs non dicitur latitare. Tamen secundū docto. & Bart. in hoc sic distinguitur: aut quis conuenitur personali actione fundata, & residente in eius persona, & tunc debet psonaliter citari, q̄a sui ipsius requiritur latitatio: vt in d. §. quid sit latitare. cum similib. aut conuenitur actione personali nō fundata in eius persona, sed proueniente ex vitio rei suæ, vt in causa damni infecti, & tūc sufficit citatio ad domū, q̄a ipsius rei non exigitur latitatio sic intelligatur d. l. si finita. §. si fortè. & l. ij. ff. si ex noxali causa agatur. & quod habetur in l. imperatores. ff. de priui. cre di. quā distinctione sequuntur doct. in l. ignorare. de restit. mil. & Innoc. in c. pen. extra de eo qui mitt. in pos. Denique scias quòd in actione reali, vbi quæritur de iure dñij, vel quasi, non interponitur secundum decretum, sed fertur sententia solum de

claratoria domini: vt in l. ex diuerso. ff. de rei vendica. In actione autem hypothecaria an interponi debeat secundum decretum, est disputatio magna apud docto. vt refert Cyn. in d. l. cum proponas in xv. q. & tangitur per gloss. in d. l. si quis emptionis. §. j. & penul. & in l. ij. in fin. ff. de acqui. posses.

- 18 Vltimo ꝑ quantum ad hanc materiā nota conclusiue quòd in actione personali missus in possessionem ex primo decreto, non efficitur possessor, sed nudus detentator, idèd non lucratur fructus, sed eos cum debito compensat, nisi iudex in interpositione huiusmodi decreti expressè disposuerit, quòd fructus lucratur. vt not. per gloss. in d. §. Iulianus. & Bart. & Cy. & similiter per Dyn. in d. l. cum proponas. in actione reali vbi quæritur de dominio, vel quasi, missus ex primo decreto statim efficitur verus possessor, & post annum, & non ante, fructus lucratur: vt in d. l. si quis emptionis. §. sed si quis. & tangitur per glo. & doctores, vbi suprā. & per Specul. vbi. §. in §. restat. v. c. si. hoc autem. & per glo. & per Bar. in d. l. iij. in fine. Sunt tamen certi casus, in quibus missus ex primo decreto facit fructus suos, qui habentur & notantur in l. is cui §. sem per. & in §. qui legatorum. in fin. ff. in posses. leg. extra quos casus, qui contra ius fructus collegerit, ipsos in fortem cōputabit: vt in d. l. is cui §. qui ari potest. Sed an missus in actione personali ex secundo decreto querit dominium rei: gloss. determinata ꝑ sic, in d. l. iij. in fin. ff. de acqui. posses. & ibi per Bartol. de quo plenius vide. quòd suprā dixi in primo libello in gloss. super versu. iure domini in fine. Facit quòd not. per Bartol. in l. Pomponius. §. si iusu. ff. de acquiren. possesio. & in d. §. Iulianus.

E P I T O M E.

- 1 Procurator ad hoc sit audiatur, prius debet ostendere & probare de suo mandato, & se satisfidare de iudicato soluendo.
- 2 Contra procuratorem admissum, & condēnatum an fiat executio.
- 3 Exceptio, tu non es procurator est opponenda in litis exordio ante litem contestationem.
- 4 Lata sententia contra procuratorem falsum quem iudex pronuntiando dixit legitimū, an possit contra eam de nullitate opponi.
- 5 Rem an possit impugnare sententiam latam in fauorem procuratoris de facto admissa contra se sine productione mandati.
- 6 In mandato generali ad causam agendam, an sciant ea qua exiunt speciale mandatum?
- 7 Factum procuratoris an nocet domino?
- 8 Procurator in litis processu si fecit aliquem actum simpliciter, an videatur illum fecisse proprio nomine, & se procuratorio.

S I M O N I N V S Spelta procurator, & procuratorio nomine. Hic ꝑ scire debes, ꝑ vt iste procurator audiatur prius debet ostēdere, & probare de suo

a Et quid sit secundum. Adde Spe. latētū. de primo & secundo decreto, & de materia Roma. consil. suprā alleg. cccclij. Abba. consilio suprā proxime alleg.

2 de suo mandato, vel satisfare de iudicato soluendo. vt l. iij. §. defendi. ff. ex quibus causis. in po. ea. & Instit. de satisf. §. si verò aliquis in l. qui proprio. in princ. & in §. j. ff. de procu. cum si. & si sit dubium de eius manda. debet satisfare de raro. vt in l. j. & quod ibi plenè no. C. de procurato. nisi esset filius eius, cuius nomine esset in iudicio, vel sibi aliter coniunctus quo casu sine mandato admitteretur agendo, dumtamen qui agit, satisfaret de rato & multò magis admitteretur defendendo. vt hoc probatur in l. exigendi. C. de proc. & l. sed & h. ff. de proc. ¶ Quid autè si fuit admissus & condemnatus, an contra eum fieri executio sententiæ? Breuiter dic aut pduxit, & probauit eius mandatum, & tunc fieret executio contra dominum, & non contra ipsum: aut non produxit, nec probauit, & tunc fieret executio contra ipsum, & non contra dominum, nisi haberet ratum vt habetur & no. in l. iij. in prin. ff. de re iudi. & in l. Plautius. ff. de proc. Facit quod habetur in l. is qui se obtulit. ff. de rei ven. de quo plenius infrà dicà, in tit. de sen. execu. ¶ Inde quæritur quādo opponi debet hæc exceptio tu non est procurator. d. dic quòd in litis exordio ante litè cōtestatam: cum sit declinatoria: vt pbatur ex his quæ habentur in l. exceptione B. de pc. & in l. i. de exce. §. si. & in l. licet. C. de pc. Facit l. Pōponius §. rati. ff. de proc. & l. ita demum. C. eo. Et si fortasè nō fuerit apposita in litis exordio per errorem, tamè etiam post sententiam poterit opponi: quòd est cōtra naturā aliarū dilatoriarū & declinatoriarū exceptionū. vt probatur in d. l. licet. C. de proc. & in c. ex insuauatione extra de proc. & ibi no. & per glo. in l. tameris. ff. ad Mac. Cuius ratio est quia per ipsius obiectū redditur iudiciū retrō nullum, sicut facit exceptio iudicis incōpetētis. vt l. j. C. si a non compe. iu. ¶ Quid dices, si iudex producto vel nō producto mādato pronūtiatū ipsum esse legitimū procuratorē, eū tamen in rei veritate falsus esset an lata sententia in principali, poterit reus opponere iudiciū & sententiā esse nullā, quia ille non fuit procurator: videtur quòd nō, quia illa interlocutoria facit, quāquā iniquè lata. vt l. si. ff. de iust. & iu. & no. gl. in l. j. in prin. ff. ad Tur. & in l. j. §. in hoc interdico ff. de lib. exhi. In cōtrarium d. determinat Cy. in d. l. licet. in iij. q. ad quod facit l. cū nō iusto. ff. de collu. detegen. quā opi. etiā sequitur Alb. in sum. ¶ in tit. de syndico. in ver. sed pone quod iudex. ¶ Deinde quæritur, pone quòd non produxit mandatū in iudicio sed fuit de facto admissus, & lata est sententia in eius fauorem, an reus poterit illam impugnare: videtur quòd non, quia tantum operatur ratihabitio sequens, quantum mādaturū præcedēs vt in l. si. C. ad Maced. & in c. ratihabitio de re. iu. li. vj. & ibi per Dy. & potest dominus ratificare acta suo nomine in iudicio. vt l. licet. ff. de iud. & in l. iij. in principi. & in si. ff. ad rem rat. habe. In contrarium determinat gl. in d. l. licet. de proc. & verior est hæc opin. & sit ratio, quia ratihabitio operatur, si interueniat tēpore debico, aliàs nō: vt l. bonorū. & ibi no. per Bar. ff. rē ra. ha. tardè ergo accedit ratificatio instantiam perēpta, & finito iudicio. ¶ Rursum quæritur de quæ-

a De suo mandato. Adde an procurator in primo actu tenetur mandatum producere. Ange. cōf. c. c. x. x. Rom. cōf. c. lxx. Et an mādaturū pbetur per testes per eundē An. cō. lx. §. an p. sigillū, & p. instrumēta faciētia ad causas. p. Ro. cōf. c. c. c. x. §. an pbetur p. acta in iudicio, licet originale nō reperiat. per Anc. cō. xl. §. adde qd procurator poterit eius mādaturū producere & s. ad conclusionē causa, post nō. ita Ale. in cōf. lxxij. i. iij. Sol. & ibi p. eū quādo exceptio tu nō es procurator, possit opponi. Cur. b Iudicato soluedo. Adde an si dominus releuet procuratorē ab one ratihabitio, teneatur tamen & spe cauere Frā. de Arc. cōf. c. xxxij. Io. de An. cōf. lxxxij. & ibi quid de statuto disponente qd proc. teneatur satisfare. c De rato. Adde tamè quod si vellet procuratorem constituere pro coniuncto cum cautione rati, qd non admitteretur. vt Solūt do. de Ro. dec. Delxx. §. i. antiqs de pc. d Nō est procurator. Adde Lu. Ro. cō. c. c. c. lxxxij. Io. de An. cōf. xc. §. Alex. cōf. lxxxij. iij. Sol. Lapum alle. lxxxj. e In contrarium. Adde Ioan. de Ana. cōf. xcij. f Et verior. Adde vt clarior sis in hoc quod do. de Ro. deci. xij. & est prima de pro. in antiquis. dicunt qd dominus pot ratificare ante sententiā, non post. nisi in sui praiudicium & sit rō, quia ante nō tētia est dubium an pcessus sit in fauorē ratificati, post autem non pot esse incertum. g Speciale mādaturū. Adde Sidēdū. Lu. Ro. sm. s. i. s. fo. j. La. alle. lxxx. & lxx. quid si sit. clausula quod possit maiora exp. s. p. Ale. cō. xxij. §. Sol. Lu. ro. cōf. lxxxij. & lxxxij. f 4

a *Cum libera. Adde de hoc Siden- dum Alex. consil. xxij. supra alleg. Et cō. xliij. iij. Solum. Et an factum procurato- ris, domino noceat: per Oldra. consil. cxxxi. Et exciij. Ale. consil. xcxi. ij. So. Cald. cō. ij. de proc. Per omnia.*
 b *Adde tamē q̄ procurator cum libera nō pōt accēptare beneficiū, s̄t dicunt do. de Rot. decis. suis. de p̄cu. in antiquis. Agendum. Adde quod a procurator simpliciter constitutus ab actore ad agendū intelligitur constitutus ad defendēdū, s̄t dicit Ro. sin. ius.*
 d *Vel p̄curatorio. Adde Alex. consil. xxx. ij. Sol. Et S̄ide q̄d Soluit Cal. cōsi. j. de p̄c. Et an tutor vel p̄curator possint fungēto officio p̄sequi causam cepta. S̄ide p̄ Ale. consil. cxxxiiij. Solumine. ij.*

cōdi. inde. & in l. nō solū. in princ. ff. de procu. Et huius sit ratio, quia eadem includitur in generali mādato, quæ verisimiliter fuisset dominus specialiter concessurus, & non alia. vt in rap. cum in generali. de offi. vica. lib. vj. cū ibi no. in cle. ij. de p̄cu. & facit regula, in generali. de reg. iu. lib. vj. Pro quo optimē facit quod habetur in l. j. §. quoties. & ibi not. per gl. ff. de vi & vi armat.

† Rursum pro pleniori p̄missorū doctrinas generaliter quero, an factū procuratoris noceat domino. Vbi sic distigue, aut est procurator specialis, aut generalis ad omnes causas & lites. Primo casu nocet domino in facto illo sibi specialiter commissio, siue sit factum quod contineat delictum, vt in l. j. §. deieisse. & l. iij. §. cū procurator. ff. de vi & vi armata. in l. non solum. in §. si mandato. ff. de iniur. & in cle. ij. extra de p̄cu. cum similib. ibi no. siue contineat contractū siue distractum. vt l. diligēter. & in l. si mandasset, cum seq. ff. manda. & l. illud, cum ibi no. ff. de mino. Secūdo casu subdistigue. Aut est procurator generalis ad negotia, aut ad iudicia. Si ad negotia distigue, aut habet administrationem generalē cum libera. aut sine libera. si cum libera tunc aut factum procuratoris cōtinet in se dolum, & tunc non p̄iudicat domino in iure sibi iam quæsitō, nec quo ad obligādum ipsum dominum. vt in l. creditor. §. Lucius. ff. mādati. & in l. si pater. ff. quæ in fraudem credito. In iure autem querendo ipsi domino, factum procuratoris domino nocet. in l. j. §. quæsitum. in fi. ff. de doli exceptio. & l. procuratoris. in princ. ff. de tribu. aut factum non continet in se dolum, & tūc, aut continet in se meram donationem, & tale factum non p̄iudicat domino. vt l. contra iuris. §. si. ff. de pactis. & in l. filius familias. in principio. ff. de donatio. cū si. ibi no. Aut nō cōtinet donationem, & tunc tale factum domino p̄iudicat, & sibi imputet, qui talem procuratorem elegit, vt hoc probatur in l. procurator cui generaliter. ff. de procurato & l. iusiurādum quod ex conuentione. §. si. ff. de iureiurando. & in l. quam Tuberonis. §. alia causa. ff. de pecul. & in l. si liberam. C. quod cum eo. Si vero sit procurator sine libera, tūc aut factū continet alienationem, & tunc do-

mino non p̄iudicat: aut continet acquisitionem, & tunc p̄dest domino: vt hæc probantur in l. procurator totorum. & in l. mandato generali. ff. de procurato. cum similib. ibi no. & in l. j. §. j. de offi. procurato. Cæsa. Nunc transeo ad secundum principalem articulum, qui est, quando est procurator ad iudicia: in quo sic distigue, aut est procurator generalis ad omnes causas cum libera administratione, aut sine libera. Primo casu distigue per omnia^b, vt supra dictum est in generali procuratore ad negotia, per iura ibidem allegata, coniunctis his, quæ dicta sunt in proxima q̄ p̄ceden. Si verō sit sine libera, eodem modo distigue, vt §. de procuratore ad negotia, aliquando quis est specialis procurator ad vnā causam tantum, tunc siue sit cum libera, siue sine libera, quia illa libertas restringitur ad illam causam tantum, & sic factum procuratoris domino nocet in illa causā tantum. vt in ca. qui ad agendum. in fin. de procurato. libro vj. Et probatur ex his que habentur & nota. Bartol. in l. qui Romæ. in §. Callimachus. ff. de verbo. obliga. nisi factum procuratoris esset dolosum, aut contineret donationem: vt supra dictum est. Aliquando procurator constituitur simpliciter ad agendum: & defendendū, libellum dandū, & litem contestandā, & subdistigitur in instrumentū illa vulgaris clausula. Dans & concedens in p̄dictis liberam administrationem &c. vel est constitutus ad causam incertam de futuro, & tunc dicit Bartol. in d. §. Callimachus. quod in his, quæ respiciunt solum instantiam causæ, factum procuratoris nocet domino, non autem in meritis negotij principalis. cui opinioni obstat dictum c. qui ad agendum. Et quæ dicta sunt, locum habent quando factum a procuratore fuit scienter actum, vbi autem erranter gestū est, tunc regulariter gestum non p̄iudicat domino, iuxta doctrinam traditam in l. certum. §. sed an & ipsos. ff. de confess. Ad quod facit l. si defensor. in princ. & l. final. ff. de inter. actio. & quod not. in dicta l. non solum. in principio. & dixi supra in titul. de forma interrogationis. in glossa. super verbo, respondere. & vide quod not. Innocen. in capit. penultimo. extra de fideius. † Sed circa p̄dicta adhuc quæritur, quid si iste procurator in litis processu fecit aliquem actum, vel producendo iura, vel capitula, vel similia ad litem pertinentia, nec expressit se idem facere procuratorio nomine, sed simpliciter: an videbitur hoc fecisse proprio nomine, vel procuratorio: & idem potest quæri in tutore vel in curatore. Ad quod sic distigue secundum Bartol. vt per eum not. in l. si ita stipulatus. §. Chrisogonus. ff. de verb. oblig. in l. iij. §. quid de tutore. verficu. & si quidem. ff. iudi solui. aut ille actus fuit extra iudicialis, vel iudicialis. Primo casu videtur gestus nomine proprio & non alieno. vt in dicta §. quid de tutore. Secundo casu, aut in libello per eum producto, vel in responsione ad libellum per eum facta expressit nomen officij & tunc in cæteris actibus sequentibus viderur ipsum officium repetitum, & quicquid gestū fuerit intelli-

intelligitur factum sub nomine officij. argu. in l. cū stipulatus. ff. de verbo. obliga. aut nomē officij tunc tacuit, & tunc videtur proprio nomine tantum gefisse, non alieno. Faciūt ad præmissa quæ habentur in l. fina. ff. de instito. & in l. post mortem. & ibi per Bar. ff. quando ex fac. tu. cum simi. adde prædictis quæ de procuratore not. infra sub forma responsionis, in actio. hypot. in glo. ij. & iij.

E P I T O M E.

1 Respondens non debet absolute fateri libellum aduersarij.

1 **A**S S E R T I Libelli & c. † Notanter dicitur asserti, quia non debet respondens absolute fateri ipsum esse libellum quia non posset postea in eo allegare defectum. argumen. in l. cum pretiū. C. de lib. causa. & l. generaliter. in fine C. de non nu. pecunia.

1 **I**N T E R Cætera dicitur contineri. Hic aduerte, quia summatim debet repeti effectus totius libelli, vt per hoc appareat, ad quod responsio referatur, vt fieri mandat legislator in l. vt responsum. C. de transaction. & l. præcibus. C. de impube. & alijs sub. & l. diuus. ff. de re iudi.

1 **D**I C E N S dictus Simoninus dicto nomine per hoc quod in hac responsione exprimitur se respondere dicto nomine, sufficit quod ad certo effectus sequentes, vt semper intelligatur etiam si non exprimitur ista qualitas repetita, vt supra tactum est. Et not. quod hæc est secunda pars prin. huius responsionis, in qua ipsius rei conuenti defensio exprimitur, vt actor ab agendo repellatur.

E P I T O M E.

- 1 Excommunicatio quid sit, & quotuplex?
- 2 Quot modis infligitur excommunicatio?
- 3 Regula quod percussus clericum est ipso iure excommunicatus, in quibus casibus non habeat locum?
- 4 Regula, quod excommunicatus excommunicatione maiori per solum papam vel legatum delatere absoluitur in quibus casibus non habet locum?
- 5 In quibus casibus episcopus possit dispensare cum excommunicato maiori?
- 6 Quis sit effectus excommunicationis?
- 7 Quotuplex sit absolutio?
- 8 Quis possit absolueri ab excommunicatione?
- 9 Excommunicatus incurrit etiam alias penas à iure inflictas.
- 10 Nota contra clericos, sicut est sui maioris.
- 11 Irregularitas est pena clerici excommunicati.
- 12 Suspendio est pena à iure canonico inducta ultra excommunicationem.

TA N Q U A M Publicè & notoriè excommunicatum. Pro intellectu huius est præsciendū quid sit excommunicatio, & quotuplex, & quis

1 sit eius effectus: † Est autem excommunicatio, quædam priuatio seu separatio à quolibet actu legitimo, & à quauis alia communione, vt probatur xj. q. iij. in c. euidenter. & in c. licet in fi. de sen. exc. li. vj. Et est duplex excommunicatio, videlicet maior & minor: vt in c. statutum. de sen. exc. li. vj. cū si. ibi no. Maior quidem est illa, quæ appellatur anathema, cuius effectus est, quia excludit ab ingressu ecclesiæ: à cõione fidelium, & à sacramentis ecclesiæ. Minor autem est illa, quæ solū ab altero ex his excludit, vt infra notabitur, vt probatur hoc in dicto c. euidenter. & iij. q. iij. c. Engeltrudam & extrà de excepti. à nobis. & extrà de sen. exc. com. pen. cum simi. † Imponitur autem, seu infligitur excommunicatio dupliciter: vno modo ab homine, alio modo à iure seu canone: & si quidem infligitur ab homine, debet subesse causa legitima vel offensæ contumaciæ, vt in c. ex parte. in princ. de ver. sig. & vi q. iij. c. certū. nec procedit iudex absolute dū, nisi emēda dāni prius restituta, vel per contumacem præstita debita cautione de iuri parēdo. † vt hæc habentur in tex. & glo. in d. c. ex parte & ibi per Innocen. & debet iudex talem excommunicationē proferre in scriptis interlocutoriè vel diffinitiuè cum causis legitimis in ea expressis, de qua sententia facere debet copiam excommunicato: vt hæc habentur in c. j. de sen. excommunic. libr. vj. Illa autem excommunicatio, quæ imponitur à iure sine ministerio hominis, est duplex, videlicet minor & maior. Quæ autem est minor: infligitur in xvij. casibus notatis per Innocen. in d. c. j. de sen. exc. com. lib. vj. Illa autem quæ minor, infligitur in xvj. casibus notatis per eundem Innocen. in d. c. i. & per Gof. in sum. de sen. exc. com. Ultra quos etiam sunt alij, quos not. glof. in c. eos de sen. exc. com. lib. vj. & in c. j. de ele. inter quos casus connumeratur illæ quotidianus, qui est cū quis manus violentas iniecerit in clericum, vt xvij. q. o. iij. com. si quis suadente. & c. quantæ præsumptionis, extrà de sen. exc. com. cum sim. Vbi aduertendū quod circa d. c. si quis suadente, duæ eliciuntur regulæ. Prima est quod percussus clericum est ipso iure excommunicatus excommunicatio maiori. † Secunda regula est quod taliter excommunicatus non potest absolui, nisi per Papam, vel per eius legatum de

Ipsum esse libellū. Adde Lud. Ro. consil. xxxij. Referatur. Adde quod soluit rom. consil. lxx. Maior quidem. Adde Sidendum Ab. in c. ita quorundā de iudeis. De iuri parēdo. Adde Sicut per Old. consil. xcij. Et dom. de Rot. dec. suis in no. uis. de sent. excom. Et quo iure petatur absol. ab excommunicationem causa propter contumaciam. Et de ibidem. Excommunicatus. Adde quid se petatur quæ talis percussor denuntietur excommunicatus, an requiratur litis contestatio, per do. de Rot. dec. Diij. in antiquis de sententia excommyn.

- a** Ignorabat. Adde quod ſoluit Fed. confi. xij. Et an mulieres intrante monaſterium, ſibi non fit profeſſio, gaudeant privilegio canonis. Side do. de regula. in antiſquis. Et quid de fratribus tertij ordinis, Side Calde. confi. xcij. de ſenten. excommu.
- b** Ludi cauſa. Adde Cal. confi. c. ij. de ſen. excom.
- c** Papa. Adde Sidendū Ro ſingula. ſuis fol. xxj.
- d** Senectutē. Adde quiſ dicatur ſenex quo ad hęc cauſam Oldra. confi. xcij. Et an debeat expectari qđ percuffor ſit i mortis arti. conſtitutum, per Ro. b. confi. cccxli.
- e** Agēdo. Adde quare perit Ro ſing. ſuis fol. xxj.
- f** Iudicando. Adde quod nec conſenſu parium prorogatur eius iurisdictione Et per Ro. confi. xl. c. iij. an autem excommunicato capitulo, ſol poteſtate prohibeatur Aſſeſſores eorum iudicare. per eundem ſing. ſuis fol. c. iij.
- g** Defendere. Adde an excommunicatus admittitur ſua ſol ſuorum proſequens iniuriam. Fede. confi. cx. ij.
- h** In quacunq; parte. Adde Feder. confi. cxli. ij. Et dicunt d. de Rot. deci. ccccxxj. de ſen. excom. quod exceptio generalis excommunicationis omnino operatur cōtra impetrantem beneficia. Et eodem titu. quod ſolet proceſſus factus cum actore excommunicato, ſi non ſuit oppoſitum Et quod contra tres ſentētiās interlocutorias admittitur exceptio excommunicationis.
- i** Infra octo dies. Adde à quo tempore incipiant currere octo dies. Et an poſſunt per iudicem abbreviari. do. de Ro. deci. ſuis de ſen. excom. deci. cc. iij. in nouis. Ad cautelā. Adde Sidendū cōnū ſerbi per Old. confi. cxli.
- k** Manifeſta. Adde Sidendum quod ſoluit Old. confi. xcij. tutus. vt in d. c. ſi quis ſuadente, vel pauper, aut ſententia depreſſus, aut in corpore debilitatus, vel ſi leuis fuit percuffio. vt in c. quod de his. & in c. peruenit. extrā de ſen. excō. Alij ſunt vicarię cauſa Papę reſeruati, quos no. gl. in c. j. in ſi. de ſen. excom. lib. vj. & in c. ſicut vnire. extrā de excel. prela. & in c. qđ trāſlationē. extrā de offi. lega. † Caſus autē in quibus epiſcopus poteſt diſpenſare. no. per gl. in c. at ſi clericus in ſi. extrā de iudic. & plene per Inn. in c. dilectus. extrā de tempo. ordinand. † Sequitur nūc vide re quis fit effectus excommunicationis: & quidem multiplex eſt. Primò, quia excommunicatus repellitur ab agēdo, tam in foro eccleſiaſtico, quā ſeculari. vt habetur in c. decernimus. de ſenten. excō. li. vj. & in c. per tuas. extrā. e. ti. facit c. ad probandum. extrā de f. iud. & iudex repellitur à iudicando: vt in d. c. ad probādum. & no. per gl. in l. j. C. de iuris & fac. igno. Non tamen repellitur aliquis a ſe defendēdo: quia deſenſio eſt de iure naturali, vt habetur in capit. intelleximus. extrā de iudic. & in capitul. cum inter extrā de exceptionibus. & l. vt vim ff. de iuſtitia & iur. nec ſimiliter repellitur ab appellandum, & appellationē proſequēdo, cum appellatio ſit quedā deſenſio. vt in c. ſi. & in c. dilecti. & in c. dilectus. extrā de excep. & in c. ſi verò, extra de ſentē. excō. & in c. excommunicatus. §. credentes. extrā de hære. ſi tamen excommunicatus cōueniretur, licet poſſit ſe defendere, non tamē poſſet actorem reconuenire: quia reconuentio ſapit naturam agēdi, vt habetur in d. c. cum inter de excep. & ibi not. Secundus effectus eſt, quia in odium excommunicari poteſt huiusmodi exceptio in quacunq; parte litis opponi, ita tamen quod probetur infra octo dies, vt eſt text. in c. pia. extrā de excep. lib. vj. Et amplius iudex poteſt ex ſuo officio, etiā ſi non opponeretur, ſi excommunicatio ſit notoria ipſum ab agēdo repellere. vt in d. c. pia. in fine. † Deinde queritur ſi excommunicatus petat ſe abſolui, an ſit audiendus? vbi ante omnia eſt ſciendum, qđ duplex eſt abſolutio, vna quę fit ad cautelā, alia quę fit à toto eo propter quod impoſita eſt excommunicatio. Si quidem petatur abſolutio ad cautelā, tunc aut allegatur ſentētia excommunicationis eſſe nulla, vel ex defectu iurisdictioni, vel quia lata poſt appellationē vel quia in ſe cōtinet errorem intolerabilem, vel quid ſimile. & tunc ſequi debet abſolutio ad cautelā, vt habetur & no. in c. ij. extrā de ſen. excō. lib. vj. & ibi p. Archi. & Inn. facit c. p. tuas. extrā eo. tit. cū ſimi. ibi no. qđ abſolutio procedit tam in excōicatione hominis, quā iuris ſecundū Io. And. in d. c. ij. Si verò allegatur ſentētia excommunicationis iniuſta: tunc aut eſt illata ſeu inſiſta pro offenſa, vel cōrumacia manifeſta, ſeu dubia. Primo caſu, aut offenſa cōſiſtit in non ſatiſdando, vel non reſtituendo, & tunc denegatur abſolutio, niſi prius preſtetur emenda. vt habetur & no. in d. c. ij. ver. in prima igitur. & per Inno. & glo. in c. ex parte. extrā de verb. ſigni. & in c. cū olim, eo. tit. aut offenſa cōſiſtit in non cōparendo, quę cōtumacia appellatur, & tūc cōceditur abſolutio præſtita cautione de parendo iuri & reſtitutione expenſarū. Vbi autē offenſa fuerit dubia, ſiue ſit in nō reſtituēdo, ſiue in nō comparando,

rendo, tunc utrobique p̄statutur absolutio p̄stita cautione de iuri parēdo. vt hæc omnia plenus habetur & no. in c. ij. p̄cal. In secundo verò casu principali, cū petitur absolutio à toto processu simpliciter. & tunc nō conceditur nisi satisfactione emēdæ facta, & secuta. vt in dictis iuribus probatur & nota. † Quis autē possit absolute: respondendū est q̄ tam ipse excōmunicator, quā eius superior, vel delegatus: vt plene nō. Arch. in d. c. ij. ad quod facit c. ad p̄sentia. extrā de app. & c. quoties. ij. q. vij. † Rursum sciendum q̄ aliæ sunt p̄cænæ, quæ à iure excōmunicatis infliguntur, inter quas illa assignatur, videlicet q̄ si aliquis fuerit inculpatas de heresi & citatus per iudicē, venire cōtēpserit. & ob hoc excōmunicatus fuerit, & in ea excōmunicatiōe perseuerauerit induratus vsq; ad annū, quia tūc reputatur hereticus, vt in c. cōtumacia de here. li. vj. & in c. excōmunicamus. in §. qui autē. extrā de here. his enim tribus cōcurrentibus, videlicet q̄ de heresi sit inculpatas & excōmunicatus, & contumax per annū habetur ero cōiuncto & cōfesso. de huius modi crimine. Si verò fuerit quis inculpatas de alio crimine tūc licet fuerit excōmunicatus, & p̄ annū perseuerauerit in cōtumacia, nō reputabitur per hoc hæreticus, sed solū de eo crimine reputabitur p̄ cōfesso. vt determinat gl. in d. §. qui autē. & in d. c. cōtumacia & in c. fi. extrā de p̄cenis facti xj. q. iij. in c. rursus. & in c. quicumq; Si tamē post excōmunicatiōē & anni trāscursum adhuc citaretur, & cōtēneret parere mādatis ecclesiæ caderet in p̄sumptionē hæreticæ prauitatis. vt in d. c. fina. † Et sic not.

10 quomodo & quot modis istis clerici illaqueant laicos & suā iurisdictionē ampliāt. Sed heu miseri Imperatores & principes seculares, qui hoc & alia sustinetis, & vos seruos ecclesiæ facitis, & mundū per eos infinitis modis usurpare videris, nec de remedio cogitatis quia prudentiæ & sciētiæ non intēditis, ideo attendite, & memoriæ cōmendate quid dicat Hieronymus, veteres scrutans historias. Inuenire nō possum scindisse ecclesiā & de domo domini populos subduxisse p̄ter eos, qui sacerdotes: Deo positi fuerant. Isti verò videntur in laqueum tortuosum in omnibus locis ponētes scādālū, vt habetur in c. trāsferūt. x. iij. q. iij. † Alia est p̄terea p̄cænā excō-

municati, quia si clericus est & celebrat missam, vel aliter se ingerat diuinis, efficitur irregularis: quæ p̄cænā nō cadit in laicos, nec pōt absolui nisi à solo papa: vt in c. ij. & iij. extrā de cle. excom. ministr. & ibi per Host. & in c. j. extrā de sent. excō. lib. vj. & in c. j. extrā de reg. iur. c. lib. & ibi per Arch. quæ irregularitas etiā alijs modis contrahitur, de quibus not. per Inn. in c. nisi cū pridem. extrā de renūtiatio. † Est & alia quēdam p̄cænā à iure cānonico introducta, quæ suspēssio appellatur, de qua plene habetur in cle. fi. extrā de p̄cæn. per gl. Io. A. nd. sic ergo sunt tres p̄cænæ, excōmunicatiō, irregularitas, & suspēssio. Et aduerte quòd excōmunicatus potest contrahere, & distrahere, & testamentum, & quamlibet vltimam volūtariē facere, vt no. Io. an. in c. decernimus. extrā de sen. excō. & Inn. in c. veritatis. de dolo & contu. & extrā de iure iuran. ca. veritatis. dixi abundē supra in forma libelli, in actio. real. in verb. veris ac legitima. nume. 42.

E P I T O M E.

1 Satisfactio de p̄sequenda lit. & solūdis expen. hodie habet locum.
 2 Iuramentum in causa criminali quòd quis non potest prestare fideiussionem de litri p̄sequenda & c. non excusat.
 1 D E V I T E satisfidare. † De hac satisfidatione habetur in auth. generaliter. C. de episc. & cle. quæ per cōsuetudinē hodie est abolita. vt no. per Cy. & doc. & per gl. Inst. de satisfida. §. sed hodie. licet in pluribus locis per statuta sit confirmata, si autē p̄stāda fuerit, & ille potestariē non habeat illam dandi, quia nō reperitur an repellitur: Dic quòd nō, si iurauerit se satisfidare nō posse. vt not. ibi. & in l. de die. §. si. ff. qui satisf. cog. & in l. j. §. oēs. C. de affer. tol. & in auth. de litig. in §. ad excludēdas, & no. per gl. in c. per vestras. extrā de donatio. inter vir. & vxor. & in c. j. de dolo & contu. li. vj. Et hæc procedit cū agitur in causa civili. † Quid si agitur in causa criminali, an iuramentū p̄dictum excuset à p̄statione fideiussionis: videtur q̄ sic, per tex. in §. si vero crimē. in authē. vt nulli iudic. liceat hab. Sed contrā determinat Bar. in l. j. ff. de custo. & exhi. reorū per tex. in authen. vt nulli iudic. in §. necessarium. vbi mulier iure speciali excusatur à iuramento, ergo in alijs est regula communis in contrarium argumen. lius singulare. ff. de legibus.

2 Excommunicator. Ad de videndū Lud. Rom. consil. ccc. lxxx. vij. & no. q̄ excommunicator non potest soluere illū quē excōmunicauit, si eius excōmunicatiō est cōfirmata à papa. Si est glo. in c. ex frequētibz. de in stit. quā sequitur Ro. Sibi supra.

b Hæreticm. Adde de hoc videndum. Si per Cald. consil. de hæret. & de sum. singulari Roma. fol. vij.

c Irregularis. Adde Ss. p̄ Cald. consil. iij. de sent. excommu.

d Contrahitur. Vide Snum Serbū per Old. consil. cc.

EPITOME.

- 1 *Libellus est incertus si sit alternatiuus.*
- 2 *Libellus alternatiuus an & quando admittatur.*

LIBELLUS est incertus. † De incertitudine patet pluribus modis, puta si sit alternatiuus, quia alternatio parit obscuritatem. vt l. pre-tore dixit. §. quod autem. ff. de iniur. & ibi per Barto. & gloss. † Verū tamen hic est aduertendum, quod quandoq; plura sunt alternatiua in obligatiōe legis dispositione, vel partiū cōuentione. & tunc aut super est vtrūq; & admittitur libellus alternatiuus, imō de necessitate concipiendus est alternatiue, vt habetur in §. plus autē. ver. huic autem. Instit. de act. cum ibi no. ad quod facit l. ij. §. j. ff. de aqua plu. arc. l. si seruus legatus. §. huiusmodi. & l. non quocunque §. fin. ff. de leg. j. cum aliis si. all. per gl. in d. l. prator. §. quod autē. & t. g. itur per gl. & Cy. in l. ij. C. de rescin. ven. & habetur in l. si non forte. §. si decem. de cōd. inde. aut alterum tantum ex alternatiuis superest, & tūc illud solum petitur, nec libellus alternatiuus admitteretur: vt in l. ij. §. j. ff. de eo quod cer. lo. & l. stichum. in prin. ff. de solut. cum similibus. Quādoque vnū tantum est in obligatiōe, aut in petitiōe, legis authoritate, vel partiū cōuentione, & tūc aut agens est certus de iure suo, & tūc illud solum simpliciter petitur: aliās si petatur sub alternatiue, libellus vitia tur. & sic loquitur d. l. prator. §. quod autem. & d. §. plus autem cū similib. Si autem actor est incertus de iure suo, & tunc libellus incertus admittitur, si incertitudo cōtingat facto & culpa rei conuerti, aliās secus. vt habetur & no. in l. j. §. quia autē. ff. quorum leg. pro quo optimē facit l. j. in fin. ff. si pars hære. pet. quod sequitur Innoc. in c. cōstitutus. extrā de in i. n. te gram restitut. & ibi per Ioan. And.

EPITOME.

- 1 *Libellus generalis non admittitur, quia obscurus.*
- 2 *Admissio libello generalis, iudex fert sententiam super illa causa quam actor est prosequutus, & si non apparet de prosecutione, fert sententiam super illa causa qua requirit minorē cōdēnationē.*

GENERALIS. † Scire debes q̄ generalitas parit obscuritatem. vt l. ita fidei. in princip. de iure f. f. & l. cū stichus. ff. de sol. vnde nō placet legislatori, sed claritas est illa, quæ est amica legis. vt in auth. de testa. imperfectis. post prin. Ideoq; quando libellus est generalis, aut obscurus, & reus petat ipsum declarari, vel causam, ex qua petitur, exprimi, tūc si nō declaratur, nō poterit ferri sententia. vt sentit gl. in l. inter stipulantē. §. si stichum. ff. de verborum obliga. seruata tamen distinctiōe tradita in l. & an eadem. §. actiones. ff. de except. rei. iu. & in c. abbate sanē extrā de re iud. & plenē dixi supra in primo libello, in glos. super ver. iure dominij. ver. tunc autē quæritur. quā obscuritatem & generalitatem poterit actor declarare quādo cūque. vt in l. si quis intentione ambigua. ff. de iudic. & l. inter stipulantē. §. j. ff. de ver. obli. & ibi not. per Barto. super qua obscuritate declaranda siue interueniat in iudicijs, siue in cōtractibus, siue in vltimis voluntatibus, aut alijs dispositionibus, plenē not. per Dy. & Io. An. in regula, contra eū. de reg. iur. lib. vj. † Quid si iudex admittat libellū generale: dic quod malē facit, tamen sententiā suā fert super illa causa. quā actor fuerat prosecutus: & si de prosecutione certæ causæ non apparuerit, prouentia bit super illa causa, quæ minorem cōdēnationē requirit: secundum Innoc. vt per eum not. in c. cū dilectus. extrā de ordi. cogni. Pro qua opi. facit quod not. per gloss. & Barto. in l. rei appellatiōe. ff. de verbor. signi. & in l. in actione. in princ. ff. de furtis.

EPITOME.

- 1 *Libellus varius quis dicitur?*
- 2 *Libellus obscurus quis sit?*
- 1 **V**A R I U S & obscurus. † Dicitur libellus varius, cum est varius, seu varietatem continent in se: puta vnum ponitur in narratione & aliud diuersum petitur in conclusione. † Obscurus autem est, vt supra dixi, vel si verba eius possunt ad plura referri & interpretari. arg. l. quoties. & ibi not. ff. de ver. ob. l. quoties de re dub. dicitur etiam aliquando in se contrarius, quando repugnat sibi ipse: vt l. j. & q̄ ibi no. C. de fur. & l. vbi repugnātia. ff. de reg. iur.

EPITOME.

- 1 *Quot modis apparet contrarietas in libello?*
- 2 *Iudicium an procedat, si contra contrarietatem in libello contentam nihil opponatur ab aduersario?*
- 3 *Si intententur plura iudicia non concurrentia contra vnum, an reus debeat opponere exceptionem.*

CONTRARIETATEM ac repugnātiā continens. † Sciendum est quod aliquando contrarietas apparet in actore proponente actiones contrarias, quādoque apparet in reo proponente exceptiones contrarias, quādoque apparet contrarietas in instrumentis, quādoque apparet cōtrarietas in testibus, quādoque in alijs dispositionibus. Si quidem apparet contrarietas in actionibus tunc requirendum est ad doctrinam traditā in l. quod in hærede in §. eligere. ff. de tribu. & l. cū filius. §. varijs. ff. de le. ij. & in l. j. C. de furt. & l. cōtra

maiores. C. de inof. test. & per Dy. in c. nullus pluri-
bus. de re iu. lib. vj. Si verò sit contrarietas in exce-
ptione, tunc dic vt not. per Dy. in c. nullus pluribus.
de re iu. lib. vj. & per Bart. in l. nemo. ff. de exceptio.

- 2 † Quid autē si contra hanc contrarietatem aduer-
sarius nihil opposuit, an procedat iudiciū: dic vt ple-
nè no. per Bar. in l. naturaliter. in §. nihil cōmune. ff.
de acqui. pos. ver. vltima combinatio est & c. & ver.
ij. quæro vtrum vbi distinguit hoc modo, aut con-
trarietas apparet in vno & eodem iudicio, aut in di-
uersis. Primo casu potest iudex ex suo officio libellū
reijcere. vt l. j. ff. de off. alle. & etiā pars potest op-
ponere, & repellatur actor. vt l. j. C. de fur. Vbi autē
vterque tacet, tunc aut in processu etiā vertitur
contrarietas. & tunc parte non opponente absolui-
tur reus. vt l. j. §. sed si alius. ff. quando appellandum
sit. coniuncta. l. scripturæ. C. de si. instru. & l. vbi re-
pugnancia. de reg. iur. Si autem in processu non ver-
titur contrarietas, & tunc sententia fertur & tenet
processus. vt l. j. §. quia autē. ff. quorum leg. Secundo
casu quando contrarietas est in diuersis iudicijs, tūc
subdistingue, an intentatur diuersis temporibus, an
eodem tēpore, & an sint talia cōtraria, quæ electio-
ne tollantur, vel non, dic vt ibi not. † Deinde potest
eodem modo quæri, si plura iudicia intentantur cō-
tra vnum, quæ non solent cōcurrere, an reus debeat
opponere exceptionem, & non debent admitti: in
quo casu est distinguendum secundū eū. & ibi not.
nam quandoque impeditur concursus ratione ordi-
nis, quandoque ratione cōtrarietatis. vt statim dixi,
quandoque ratione electionis, quandoque quia sen-
tentia lata in vna causa, parit exceptionem rei iudi-
catae in alia. de quo in c. pen. de re iudi. de quo dic vt
ibi. Vbi autem apparet contrarietas in instrumentis,
dic vt no. in l. scripturæ diuersæ. C. de si. instr. &
l. vbi repugnancia. ff. de re iud. Sin autem sit in testi-
bus, dic vt no. per gloss. in c. in præsentia. de testi. &
per Cyn. in l. in exercendis. C. de fide instru. de quo
scripsi infrà, super forma opponendi contra testes.
Aliquando apparet contrarietas in positionibus, vel
responsionibus, de quo habetur in c. cum in positio-
nibus. de iureiuran. libr. vj.

E P I T O M E.

- 1 De iure communi difficile est bene dictare & formare libellum.

DENTIBVS Lacerandum. Potest enim & de-
bet iudex si videat libellū malè & ineptè for-
matū, ipsum dentibus lacerare. vt l. j. ff. de off.
1 affe. & ibi not. † Sed quia de iure communi difficile
est bene dictare & formare libellum, cum multæ &
variæ sint causæ, ex quibus libellus rejicitur, pro
tanto apud bonos principes, & laudabiles ciuitates,
quibus exofæ debet esse lites, prouisum est per
statuta & decreta, quòd quælibet petitio, & quilibet
libellus sit tolerabilis, & admittatur, dūmodò con-
tineat rem & causam.

REGITIMAM Causam
in eo exprimi. Petere q̄
causa exprimitur, magis
pertinet cū agitur actio-
ne personali quā reali: vt plenè scripsi
suprà in forma superioris libelli.

E P I T O M E.

- 1 Protestatio de non contesta. lit. impedit
lit. contestat. quantumcunque respon-
deatur libello.
2 Pro lit. contestatione an exigatur de-
cima.
3 Decima pro lit. contest. est soluenda ad
quantitatem summae petita.

NON Tamen animo contestadi
1 litem. † Hæc protestatio impe-
dit cōtestationē litis, qua omis-
sa induceretur litis contestatio per
simplicē responsionē facta incontine-
ti, vel postea ex interuallo, post dictā
protestationē. vt not. per gl. & doc. in
c. j. de lit. conte. & in l. j. C. e. tit. Si au-
tem post hanc protestationē ex inter-
uallo simpliciter respōderet, induce-
retur litis contestatio vt ibi not. & in
c. cū M. ferra. de consti. Si verò nec in
principio, nec post intercessit prote-
statio, tunc clarū est q̄ responsio sim-
plex negatiua inducit litis contesta-
tionem: vt in iuribus antedictis. an
autem ex affirmatiua respōsione in-
ducatur litis contestatio: glos. distin-
guit, in d. l. j. an confiteatur reus ani-
mo cōtestadi litē, & sit litis contesta-
tio an animo declinandū iudicium, &
tunc secus. quod in dubio p̄sumitur,
iuxta eā quæ habentur in l. si reus pa-
2 ratus. ff. de procu. † Sed circa hoc q̄ri
consueuerit, an pro litis cōtestatione
solui debeat decima litis: quæ in Mō-
teferato & alibi appellatur data. &
videtur q̄ non per Inn. in c. ab omni
de vi. & ho. cle. & per Spe. in tit. de sa-
la. §. si verò ordine. & ad hoc facit. In-
sti. de p̄e. teme. litig. §. hæc autē om-
nia & in auth. de iudi. §. ne autem, in
auth. vt dif. iu. In cōtrariū facit auth.
generaliter. C. de epif. & cle. & in au-
then. vt disse iu. §. ad excludendas. &
ibi per Ia. de Bel finaliter & conclu-
siuè de cōsuetudinæ in pluribus par-
tibus diuersimodè obseruatur. nā in
Lōbardia nihil exigitur: in Mōtefer-
rato & ceteris alijs partibus exigitur
ad rationē de x. pro cētenario. & ali-
bi minus, & applicatur domino seu
3 cōmuni. † Deinde quæritur, ecce ali-
quis petit in libello n. ille, cū re vera

2 *Contest. lit.
an quis co-
gatur litem
cōtestari. Si
de Paul. de
Cast. consil.
xxj. & Sibi
non conte-
statur lit.
quis actus
habeatur
pro contest.
Sede Rom.
sing. f. is &
consil. o. cl-
xxiij.*

- a Narrata prout narratur. q an temsi dicatur narrata put narratur Sera non esse. **§** 1 petita fieri nō debere. **§** 2 de Rot. de ci. ius. i no. us. de ci. xij. delit. cōtes. **§** 3 sibi sicut quado non est petitio i libello, an fiat lit. cōte. **§** 4 an si reus confiteatur pte libelli **§** 5 ptem neget, an fiat litis contes. maxime actore absente, **§** 6 de p cof. dē sibi supra i nouis. 2. Et de ista clausula **§** 7 de p Bar. in lita demū. **§** 8 si sibi dubitetur. ff. de fidei. ff. Ang. de A. re. i §. aque. in §. de act. **§** 9 nouis. in §. omniū. **§** 10 in §. si sol. cius. eo. tit. 1. **§** 11 Pēdere. Ad de **§** 12 p Ale. consil. cxxxj. **§** 13 in 1. Sol. **§** 14 Lu. Roma. **§** 15 consil. ccc. 5 xxx.
- c Litigiosi. Adde **§** 16 p Roma. con- 1 fl. cclxx.

& in effectu non deberet habere nisi quingenta, queritur pro qua summa sit soluenda data, an pro petita, an pro sola debita? Bar. dicit quod solue da est pro summa petita, in libello, vt per eum not. in l. cum quædam puella. ff. de iurif. o. iudic.

E P I T O M E.

Negare narrata prout narratur non est merè negatiua, nec merè affirmatiua sed implicata.

Reus ad petitionem actoris tenetur declarare responsionem.

NARRATA prout narratur. **†** Hæc est cōmunis & vulgaris responsio, quam pedagogi facere nouerunt. Circa quam notare habes, quod non est simpliciter negatiua, nec simpliciter affirmatiua, sed implicata, ita quod per eam non potest respondens argui de simplici negatione, vt incurrat pœnā æditam contra negantes, de qua traditur in l. fina. ff. de rei vendic. & in authenticitem possessor. C. qui potio. in pignora. cum similibus. Nec etiam potest redargui de simplici confessione, vt habeatur pro condemnato. iuxta l. j. C. de confes. quia illa verba (prout) denotent aliqua in libello contenta esse vera, & aliqua falsa, licet ea quæ sunt vera, & quæ falsa, non appareāt. **†** An ergo poterit actor petere à reo, quod apertius declaret responsionē suam, quæ sunt illa quæ fatetur esse vera, & quæ negat esse vera. videtur quod sic, quia ad petitionem rei cogitur actor declarare libellum suum: vt supra dictum est. Ergo econtrā reus ad petitionē actoris cogendus est declarare responsionem, quia non debet licere actori, quod non liceat reo, & econtrā: vt in regula, non licet. de regul. iur. lib. vj. & ibi per Dyn. & Inon debet. ff. de regul. iur. cogita super hoc, quia nunquam vidi praticari.

E P I T O M E.

Exceptio litis pendentia tantum operatur quo ad impediendum processum, quantum exceptio rei iudicata.

Quot modis litis pendeat?

Vitium litigiosi quomodo contrahatur.

Effectus rei litigiosa quis sit.

Vitium litigiosi non committitur in re pro qua actum est hypothecaria act.

EXCEPTIONEM litis pendentia. **†** Regula est quod tantum operatur quo ad impediendum processum exceptio litis pendentia, quantum exceptio rei iudicata vt l.

- 2 fundi & l. fundū. ff. de exceptio. rei iudic. **†** Pēdere **†** autē lis dicitur quinquē modis, videlicet per libelli oblationem: vt l. ij. & iij. C. vt lit. penden. Secundò per appellationem nihil noua. appel. pendē. Tertiò per relationem seu consolationem factam superiori per iudicem, vt l. ex illo tempore. C. de appellatio. Quarto per iudicis recusationem, vt in ea. secundo requiris & in c. cum speciali. extra de appel. & in l. apertissimi. C. de iud. Quintò per integrum restitutionem postulatam. vt l. j. C. de in inte. re. po. nil noui fieri. **†** Contrahitur autem hoc modo vitium litigiosi, **†** nam de iure canonico res efficitur litigiosa per solam citationem vt tradatur in cle. j. extra vt lite pen. de iure autem ciuili & nouo authenticorum cōtrahitur in actiōe reali, quia de dominio, vel qua si, directo, vel vtili agitur per simplicem libelli oblationem: vt in auth. litigiosa. C. de liti. licet olim per litis contestationem tantum vt l. ij. C. eod. In personali autem contrariatur per litis cōtestatione cum in ea nihil sit mutatum secundum Dyn. & Iac. Butr. **†** Effectus autem rei litigiosa est, quia non potest alienari, alioquin alienatio nulla est, & vltra alienator grauius punitur, & emptor, & pœna aliquando applicatur fisco, aliquando emptori, seu acquirendi, secundum distinctionem traditā in l. h. C. de litig. **†** Quod vitium litigiosi non committitur in re pro qua actum est hypothecaria. not. in d. authent. litigiosa. & l. j. C. eo. tit. Idem secundū alienos cum agitur confessoria, vel negatoria, super quo vide Cy. & alios doctō. in iuribus præalleg.

EXCOMMUNICATIONIS prædictæ. Ista exceptio potest opponi in quacunque parte litis ante contestationem, & post, propter timorem communicationis. Et aduerte quia alia ratione hoc fuit per Papam introductum, vt ampliaretur eius potestas tam in foro seculari, quam in ecclesiastico quæ magis esset restringenda, quàm amplianda: quoniam psalterium male sonat cum cithara. probanda tamen est hæc exceptio intra viij. dies vt habetur in c. pia. extra de exce. lib. vj. & supra dixi in alia glossa.

E P I T O M E.

1 *Exceptio rei iudicata, quando habeat locum.*

2 *Quæ sit naturalis talis exceptionis?*

3 *Quando dicatur res iudicata transacta, vel finita?*

- R**EI QUÆ IUDICATÆ **†** De hac exceptione loquitur totus titulus de exce. rei iudic. & in c. fina. de excep. li. vj. quia sententiam, etiā si sit iniqua, quo ad ius parti, vel quia per iniuriam iudicis lata vel aliter, parit regulariter exceptionem rei iudic. dū tamē sit ritē & solenniter iuris ordine seruato promulgata: vt l. iij. §. condemnatum, & l. fi. cum nulla. ff. de re iur. cum simi. Et quod sententia iniqua faciat ius est tex. in l. j. §. hoc interdicto. ff. de lib. exhib. & l. seruo inuito. in §. cum prætor. ff. ad T. rebel. & l. fi. feruus pluriū. §. j. vers. si tamen. ff. de leg. j. cuius quidē exceptionis **†** natura est vt possit opponi ante litis contestationem ad impediendum processum, & post litem contestatā ad merita causæ & ad victoriā obtinendā: & huius naturæ etiā sunt exceptiones trans.

transactionis & rei finitæ: vt hæc habentur in c. j. d. li. conte. li. vj. & no. in l. post rē iudicatā. ff. de re iud. quod quidem optima ratione prouisum est, vt finis sit l. i. ium, & vt ipsarum materia amputetur: vt in l. fratis. C. de transact. & in l. si. ff. pro suo. & in l. terminato. C. de fruct. & lit. expen. locus autē erit huic exceptioni contra agentem in alio iudicio, si tria concurrēt. scilicet, idēitas personarū, rei quę petitur & causā ex qua petitur. aliter vna ex his vel pluribus deficientibus, cessabit exceptio rei iudica. vt hæc probantur in l. & an eadem. & l. si mater. §. hoc iure. & in l. cum quæritur. ff. de exce. rei iudi. de quo articulo plenē not. Cy. in l. neque. C. ad exhib. & glo. in c. aduersario. extra. de except. † Quando autem dicatur res iudicata, transacta, vel finita, declaratur per text. in l. j. §. final. ff. ad Turpil. & facit l. iij. §. condemnatum. ff. de re iudica.

E P I T O M E.

- 1 *Natura exceptionis præscriptionis qua sit.*
- 2 *Quot sint species præscriptionum.*
- 3 *Quot sint necessaria ad inducendam præscriptionem.*
- 4 *In præscript. xxx. anno. sufficit possessio continuata cum cursu temporis.*
- 5 *Si quis velut præscribere contra priuatū iure hypotheca an sufficiat in illa præscriptio xl. ann. qua competet etiā contra ecclesiam.*
- 6 *Qualis esse debet præscrip. c. anno. cōpetens contra ecclesiam Romanam.*
- 7 *Præscriptio xl. anno. competens fisco alienatū rem alienam, qualis esse debeat.*
- 8 *Præscriptio x. vel xx. anno. quibus casibus locū habet?*
- 9 *Absens & presentem materia præscriptionis qualiter accipitur.*
- 10 *Ad præscriptionem inducendam. an sufficiat quilibet titul. putatiuus.*
- 11 *Error iustus, iustusissimus, & iniustus qui sit?*
- 12 *Allegatio tituli & probatio possessionis an sufficiat ad excludendum dominum.*
- 13 *An sit necesse q̄ traditio fiat ab eo a quo præscribens causam habet, an serò sufficiat si fiat ab alio?*
- 14 *Ad præscriptionem prædictam est necessaria traditio causa possessionis.*
- 15 *Nunquid transeat dominium rei alienata per debitore alicuius qui suo creditori omnia bona obligauit & se constituit eius nomine possidere.*
- 16 *Qualiter probetur bona fides in præscriptione?*
- 17 *Qualiter probetur mala fides in præscribente?*
- 18 *Præscriptio currit contra ignorantem.*
- 19 *Qualiter probabitur continuatio possessionis.*
- 20 *Præscribens in complendu præscriptione potest coniungere tempora auctoris sui.*
- 21 *Testis inaductus ad probandum de cōtinua possessione, an probet, si dicat Titium possedisse a x. annis citra?*
- 22 *Capitula & positiones in materia præscriptionis, qualiter fieri debeant?*
- 23 *Ex qua possessione, civili vel naturali, pcedat præscriptio?*
- 24 *Casus in quibus non currit præscriptio longi temporis.*
- 25 *Quis sit effectus præscriptiouis?*
- 26 *Præscriptio quot modis interrumpatur.*

27 *Ex interruptione civili vel naturali, an resultet aliquæ utilitas maior ex vna quam altera.*

28 *Interveniente ex postfacto mala fide vel defectu tituli, an per hoc interrumpatur præscriptio?*

29 *Superueniens mala fides in ipso præscribente versus Senum, an porrigatur ad alios?*

30 *Defectus superueniens in persona præscribētis, vel in persona cōtra quā præscribitur, an interrumpat præscriptionē.*

31 *Qualiter interrumpatur præscriptio inriū incorporalis.*

PRÆSCRIPTIONIS, † Pro aliquali noticia huius exceptionis sciendū est, secundū cōmunē opi. quōd hæc exceptio est huius naturæ, cuius est exc. rei iud. de qua proximē dictū est. Nā si hæc opponatur ante lit. contest. habet impedire processum: si opponatur post lit. conte. habet inducere victoriam circa merita causæ. vt plenē noc. per Ia. But. in l. oēs. & in l. sicut. C. de præscri. xxx. vel xl. an. sic etiā except. iurisuradi: & generaliter secūdū Bar. in qualibet alia, per quam proponitur ius agendi, ipso iure deficere agendi: verbi gratia, i exceptioe solutionis & acceptationib. vt p eū no. in d. l. post rē iud. & latius i l. nā & postea. in prin. ff. de iureiu. & l. eleganter. §. si quis post. ff. de condit. inde. & per Cyn. in l. emptor. C. de præscrip. lon. temp. facit c. j. de li. cōt. lib. vj. † Deinde sciendū est, quōd præscriptionum multæ sunt species, est em̄ quādā p̄scriptio triēnalis, quæ locū habet in rebus mobilibus tantum. vt Instit. de vsu. in princi. C. de vsu. transfor. l. j. alia est præscriptio, quę cōpetit pro rebus immobilibus, vel seruitutibus, vel iuribus incorporalibus, seu actionibus realibus, vel personalibus. & hæc est multiplex. Nā quādoq; est decē annorū, quādoq; xx. quādoq; xxx. quādoq; xl. quādoq; centū annorū, quādoq; tāti tēporis, cuius memoria nō extat. † Quæritur ergo quot sunt necessaria ad p̄scriptionē inducēdā? R̄ideo q̄ quādoq; plura, q̄nq; pauciora, secūdū qualitātē p̄scriptiois: vnde si queritur de p̄scriptioe triēnali, in ea requiruntur illa de quibus dicā j. in p̄scriptioe decēnali. Si autē queritur de p̄scr. reū immobiliū, vel iuriū incorporalib., tūc aduertēdū, quōd aut queritur de præscr. x. vel xx. ann. Et tūc pro rebus corporalibus p̄scribēdis quatuor requiruntur, videlicet tēpus longū, titulus bonafides, & possessio cōtinuata. Primū tēpore p̄batur i d. l. j. C. de vluc. trasfor. & in l. pe. & in l. emptor. C. de lon. tē. p̄scrip. & in l. p̄scriptionū. C. qui, nō ob. lō. tē. p̄scr. Secūdū, de titulo p̄batur in l. nullū. C. de rei v. & in d. l. j. de vsu. trasf. & l. diutina. & l. nec petētē. cū sim. C. de lō. tē. præscri. Tertiu, de bona fide p̄batur in l. ij. & l. si fraude. C. de lō. tē. præscr. Quartū de cōtinuata possessione p̄batur in l. j. C. de vluc. trasfor. & in l. sine possessio ne. ff. de vluc. & in l. ij. C. de lon. tē. præscr. cū multis si. no. p. Dy. in c. sine possessione. de re. iu. li. vj. Pro rebus autē in corporalibus præscribēdis, put a p seruitutibus, vel iurisdictioibus. j. dicā, sub ti. de cōfes. neg. & eorū libellis. † In p̄scr. autē xxx. anno. sufficit vnū scilicet, possessio cōtinuata, cū ipso cursu tēporis: vt in auct. malæ fidei. & in l. sicut. & in l. omnes. C. de præscriptio. xxx. annorū. in præscriptioibus. autem xl. annor. est aduertendū, an quis venit præ-

scribere contra ecclesiam principem vel ciuitatem. quo casu requiruntur illa quatuor. de quibus supra: vt habetur in l. fin. in auth. quas actiones. C. de sacrosanct. ecc. & in l. omnes C. de præf. xxx. an. & traditur in c. de quarta. & in ca. illud. & in c. ad aures. & in c. ga. indicante. extra de præf. & in c. si diligenti in fi. & ibi per Iono. in c. j. eo. libr. j. §. verò velit quis præscribere contra principem, videlicet iure hypothecæ. tunc sufficit temporis decursus, & continuata possessio. vt l. cū simi. in prin. C. de præscriptione. xxx. an. ¶ In præscriptione autem ceterum. anno. quæ currit contra ecclesiam Romanam tantum requiruntur illa quatuor, de quibus s. dictū est. vt in auth. quas actiones præalle. in fi. & xvj. q. iij. c. placuit. in c. si diligenti, in fi. & in c. de quarta. in fi. extra de præf. De præscriptione autem tanti temporis, cuius initij memoria non existit, non erit præfens fermo, cum illa locum habeat maxime in iuribus incorporalibus non oibus, sed in aliquibus de qua traditur in l. hoc iure. §. ductus aquæ ff. de aqua quotid. & esti. & l. si arbit. ff. de prob. & tagā in tit. de forma libelli, sup. confessoria & negatoria. ¶ Est & quedā alia singularis præf. quatuor annorū, quæ cōpetit fisco alienati rem alienā. tanquā propriam. vt traditur in l. omnes. & l. si. C. de quad. præf. & no. per gloss. in l. fin. C. si aduer. fin. in qua præscriptione requiritur titulus, & alia de quibus vt s. probāt iura prædicta sunt etiā & multæ alię species præscriptionū de quibus. Azon in brocardis suis. ¶ Nunc autem. plenius attingo materiam præscriptionū. Quæramus ergo quando, & quibus casibus locum. habet præf. x. vel xx. an. Respondeo quòd istis concurrentibus videlicet cum quis ab eo qui non est dominus iusto titulo vel putatiuo, bona fide acquisiuit rem immobilem, eamque possidet præfente aduersario per spaciū x. ann. vel eolabfente, spatio. xx. an. & continuè & pacificè sine aliqua interruptione vel inquietatiōe vt hæc pbantur in d. l. ij. & d. l. djurina. & in d. l. nec petētē. C. de præf. long. tempo. x. vel. xx. annor. cum si. supra allega. per quā præscriptionem non solū excluditur dñs rei sed et quicūque habēs re ipsam hypothecata: vt in d. l. j. & ij. C. si aduer. credi. & aduerse, quia notanter dixi, quādo ab eo q. nō est dominus, res est ac-

quisita, nā si acquisitio est facta ab eo, qui dominus est, efficeretur statim dominus acquirens, vnde cessaret præscriptio: vt est text. in l. sequitur. in §. lana. ff. de vsucapi. & l. in bello. §. si quis. de capti. & post. reuer. facit Insti. de vsuc. in prin. ff. de publicia. l. j. cum similib. Licet eo casu præscriptio procederet contra creditores ipsius domini vt dictum est.

¶ Deinde ad declarationem prædictorum quæritur, quis dicatur præfens vel absens? Respondeo quòd ille dicitur præfens, qui est eiusdem domicilij, cuius est præscribens absens verò est, qui est diuersi domicilij. vt l. si. in prin. C. de lon. rem. præf. vnde in præscriptionibus attenditur potius identitas, vel disparitas domicilij, quā personæ præfentia corporalis, vel absentia: vt ibi no. per gloss. & Cyn. In alijs autem casibus dicitur quis præfens vel absens alio respectu: vt ibi no. per gl. & l. i. i. i. in aut. de fideiuf. §. j. veruntamen absentibus principalibus ex iusta causa dari consuevit contra præscribentem in integrum restitutio. vt traditur in l. quod tempore. C. de restitut. milit. & in l. j. C. si aduers. vsu. & in tit. qui. nō ob. long. temp. præf. l. ij. & l. ab hostibus. cum similibus. ibi notat. per gloss.

¶ Amplius quæritur, quia superius dixi de titulo verò, vel putatiuo, an quilibet titulus putatiuus sufficiat ad præscriptionem? Dic breuiter quod circa titulū intercessit iustus error, aut iniustus. Si quidē iustus fuit error, tunc aut titulus fiunt venditionis, & tunc non sufficit iustus error, nisi interueniat iustissimus. vt traditur in l. iij. ff. pro suo aut fuit alius titulus, & tunc sufficit iustus error vt l. Celsus. ff. de vsu. cum similib. ibi not. per gloss. & Bartol. vbi autem error fuit iniustus, tunc non habetur pro titulo. vt d. l. Celsus. conclusiue ergo error iustus, vel iustissimus habetur pro titulo secundum prædicta. error autem iniustus non habetur pro titulo.

¶ Restat ergo ad quærendum, & declarandū quis dicatur error iustus, quis iustissimus, & quis iniustus? Vbi aduertendum, quòd secūdm Barto. in d. l. Celsus. potest dici error iustus, quando quis mouetur ad aliquid credēdum consistens in facto proprio interueniente aduersarij suafione. ver. gra. si dixerit, trado tibi hunc librum, quē tibi donavi. vt probatur in l. iij. ff. pro suo. & l. si existimans. ff. pro soluto. coniuncta l. ij. ff. quando ac. de pe. & l. doli exceptio. in fi. cum glo. sua. ff. de dona. Iniustus autem error est in facto proprio nulla aduersarij suafione intercedente: vt l. quāquam. ff. ad Velleian. & l. quis. quis. C. de rescind. vend. cum si. ac etiam error iuris. vt l. nūquā. in prin. & l. si fur. §. j. de vsuc. Iustissimus verò error est in facta alieno: verbi gratia, Si procurator meus, vel seruus, vel negotiorū gestor dixerit se emisse noīe meo. vt ff. pro empto. l. qd vulgo. & in l. si. ff. p. suo. & not. per gl. in d. l. si existimās. & eo modo erit iustissimus error, si pater meus, vel auus, vel alius defunctus, cui successi, dixerit mihi, se emisse: per rationes prædictas. Sic etiā ex rei euidētia apparet iustissimus, vt puta, si credebam illū à quo emi esse puberē ex aspectu. cū tamē adhuc esset pupillus, vel cū credebā eum esse sanæ mentis, cū esse furiosus,

a Fisco. Vide singularem limitationē Ludo Rom. singul. ius. fol. xxj.
b Absens sero. Sed quis debet probare absentiam? Vide Alex. consi. lxxxviij. j. Solums.

furiosus l. ij. §. si à pupillo. & §. si à furioso. ff. pro empt. Est insuper iustissimus error, si de titulo erat fama & opinio inter vicinos. vt in l. cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acqui. hære. vnde si erat fama, vel vox inter vicinos quòd pater meus emerat hanc domum, probata possessione, & allegato huiusmodi titulo, cursa erit præscriptio, quòd est multum notabile, secundum Bar. in d. l. Celsus. & sic habes modum præticandi & capitulandi.

12. Prothuius tamen declaratione subijcio talè quæstionem, Titius possedit domum bona fide pro sua & tanquam suam spatio x. vel xx. ann. contra quem dominus domus agit domū ipsam vendicando, excipit Titius de præscriptione allegando titulum, sed non probando specialiter de eo, & inducendo longā possessionem: quæritur an hæc duo sufficiat. scilicet allegatio tituli & probatio possessionis longæ quo ad excludendum dominum ex præscriptione: quidam dicunt quòd sic argui. in l. cum de in rem verso. & quod ibi not. ff. de vsuris. In contrarium determinat Iaco. de Are. Petr. & Cy. prout per eos not. in l. maior. C. communi diuid. de quo scripsi infra sub titu. quando agitur pro hæreditate diuidenda. & procedit hic quando allegatur titulus simpliciter, non coadiuuatus aliquo iusto, vel iustissimo errore, aliàs enim procederet quæ supra prox. dicta sunt. Vltra autè prædicta requiritur probatio traditionis ipsius rei, facta ab eo, qui non est dominus, de qua traditione probatur eo ipso quòd ingressus est possessionem de vera voluntate, vel præsumpta eius qui alienauit: vt Instit. de rer. diui. §. interdum. & l. qua ratione. ff. de acqui. re. do. facit l. quædam mulier. ff. de rei ven. & quod no. in l. ij. C. de acqui. possel. & in l. prædia. ff. de acqui. poss. cum similib. Nisi esset facta alienatio ex titulo tali, quo dominium solet quæri sine traditione: vt pura in legatis: vt l. à Titio. ff. de fur. quo casu sufficeret sola apprehensio possessionis. vt not. per glo. & Bartol. in d. l. Celsus.
13. Sed hic insurgit dubium, an sit necessè quòd traditio fiat ab eo, à quo præscribens causam habet, an verò sufficiat si fiat ab alio: Super quo Barto. in l. cum solus. ff. de vsuca. sic distinguit: quandoque quis habet possessionem & titulum ab eodem, quandoque habet titulum ab vno, & possessionem ab alio, quandoque dubitatur. Primò casu procedit præscriptio sine dubio: vt in d. l. Celsus. & l. eum qui. §. pen. ff. de public. Secundò casu subdistingue, aliquando enim traditio possessionis præcedit, & tunc siue præcedat titulus verus, vel puratiuus, procedit præscriptio. vt l. nõ solum. in §. j. ff. de vsuc. & l. ij. §. si à pupillo. & §. si à furioso. ff. pro emp. Et sit ratio, quia tunc mutatur causa possessionis de vitiosa in iustam: vt l. cum nemo. C. de acqui. pos. & ibi de hoc. & hoc verum, si ille à quo quis cõsequitur titulum, sciebat illū possidere. aliàs secus, secundum Bart. arg. in l. huius rei. cum ibi not. ff. de rei vend. Quandoque cõtrà titulum præcedit possessionem, & tunc aut ipse præscribens opinatur se habere titulum & possessionem ab eodem. licet veritate inspecta habeat à diuersis. & tunc sufficit ad præscriptionem: vt no. gl. in d. l. cum nemo.

Aut opinatur se habere à diuersis, & ita in veritate habet, & tunc aut vnus vendidit, & alius ex diuersa causa possessionem tradidit, & tunc nõ inducitur præscriptio: quia oportet quòd eadè causa, res sit tradita: vt in l. eum qui. §. pen. de public. Si autè fuerat tradita ex eadè causa, tunc considera, aut titulus præcedès erat putatiuus, & tunc nõ procedit præscriptio: vt in d. l. Celsus. aut erat verus, & tunc procedit præscriptio sine dubio: vt probatur ex legibus omnibus, quæ de traditione rei legatæ loquuntur: vt ff. pro legato. per totum. & l. Pomp. §. & si legato. ff. de acqu. possel. & l. eum qui. §. penult. de pu. ubi, eo nomine. Tertio principali casu, cum dubitatur à quo habeat possessionem, an ab eo à quo habuit titulum, vel ab alio, & an ex eadem causa vel diuersa: tunc dicendum est secundum Bartol. quòd præscribens præsumitur habere possessionem ab eo, à quo habet titulum: & ex causa eiusdem tituli, si is à quo habet titulum tempore alienationis possidebat: vt in dicta lege. quædam mulier. ff. de rei vendicat. cum ibi nota. & l. ij. C. de acquirenda possessione. cum similib. Si verò non est probatum, quòd ille tunc possideret, tunc in dubio præsumitur sibi tradita possessio ex eadem causa. Nam collatio tituli, inducit licentiam de ingrediendo & accipiendo possessionem ipsius rei: vt probatur in l. si res ff. de rei vendi. & ibi no. per Iacob. de Are. & per Bart. in l. prædia. ff. de acqui. poss.

14. Adhuc ¶ pro horum declaratione superest videre, an in hac præscriptione sit necessaria traditio vacuæ possessionis? & videtur quòd non, per l. si fundum. ff. de fund. dotal. In contrarium est veritas, secundum omnes per l. sine possessione. & l. naturaliter. ff. de vsucapio. de qua not per Cyn. in l. cum res. C. de probat. & d. l. ij. C. de acqui. pos. & per Iaco. Butr. instit. de actio. §. alia. non obstat d. l. si fundum. quia loquitur in domino alienante, qui rei ab alio possessor potest dominium trāsferre. hic autè in non domino alienante, qui non potest dominium trāsferre, quod non habet, trāsferre: vt in regula, nemo plus iuris de reg. iur. sed solū causam præscribendi trāsferre: ad quam præscriptionem est necessè quòd possessio ab alio nõ sit occupata: vt dictum est.

15. Et ¶ hæc faciant ad quotidianā quæ-

*Sufficiant.
Sic Alex.
cõsil. ex Suij.
ij. lib.*

tionem, quam poſuit Iaco. But. inſtit. de act. in §. ſed iſta. & Bartol. in d.l. Celfus. ecce. debitor obligauit creditori ſuo omnia bona ſua, vt ſit quotidie in instrumentis, quæ bona eius nomine conſtituit ſe poſſidere & tenere: deinde ipſe debitor vnam ex ipſis rebus obligatis vendidit cuidam alteri, quam rem ipſius emptoris nomine conſtituit ſe tenere & poſſidere, quæritur an in hunc emptorem tranſeat dominium vel vſucapiendi conditio? Et videtur q̄ nō. quia ad hoc vt tranſeat dominium, ſi dominus erat, vel cauſa vſucapiendi, ſi dominus nō erat, neceſſe eſt, quod ipſe venditor, qui rem tradit, ſit ipſius rei poſſeſſor: ſed hic non poſſidebat, ſed creditor, per l. quod meo & l. quāuis. §. ſi conductor. ff. de acqui. poſ. & l. quædam mulier. ff. de rei vend. ergo &c. In contrarium determinant dicti doctores, quia licet poſſeſſio tā ciuiliſ quam naturalis tranſierit per cōſtitutū in creditorem. vt l. qui pignori. ff. de acqui. poſſeſ. & l. ſerui nomine. ff. de vſuca. quantum ad effectum debiti conſeruandi, tamen quantum ad effectū dominij retinēdi, vel querendi. ſeu tranſferendi, creditor dicitur poſſidere debitori & nō ſibi: vt habetur & not. in l. cum notiffimi. & in §. ſed cū illum. C. de præſcrip. xxx. ann. & in d.l. ſerui nomine. ff. de vſuca. l. nō ſolum. in §. ſi rē. & §. qui pignori. ff. eo cū ſimi. Ideoq; ſequitur quod debitor alienās tranſferat dominium, ſi dominus eſt, vel cauſam vſucapiendi, ſi non eſt dominus. vt l. clauibus. ff. de contrahend. emptione. vbi autem debitor precario nomine conſtituiſſet ſe tenere & poſſidere à creditore. tunc alienando, in dubio priuaret creditorem omni poſſeſſione, & omnia tranſferret in emptorem: vt probatur in l. interdum. §. ſin. & ibi not. ff. de acqui. poſſeſ. Sic ergo differt, an ſimpliciter quis conſtituat ſe tenere, an precario nomine, nec mirum ſi creditor ſolum poſſideat quo ad effectum debiti conſeruandi, quia prætor ſolum vnumquemque tuetur in poſſeſſione ſua reſpectu illius iuris tantum, quod habet in ipſa re, & non in plus: vt in l. ſi duo. §. itē videamus verſi. cæterum ff. vti poſſide. ¶ Deinde queritur, quia ſuperius dictū eſt, quod bona fides in præſcriptione requiritur, qualiter de ea probabitur

dicunt doctores quod quando præcedit titulus verus, vel putatiuus, etiā cū errore iuſto, q̄ bona fides præſumitur: vt probatur in l. igitur. ff. de libe. cauſa. & in tex. & gl. in l. pe. C. de emiſt. & no. in l. ſi furt. §. j. ff. de vſu. per gl. in c. ſi diligenti. de præſcr. & in hoc ſtabitur cōſciētia ipſius præſcribitis: arg. eorū que no. per gl. inſtit. de act. §. alia. Sed cōtra prædicta videtur illa regula, quæ dicitur, q̄ tuū nō eſt, ſcire debes ad aliū pertinere: vt l. ſin. C. vnde vi. ergo ex tali præſumpta ſciētia debet potius præſumi mala fides, quā bona. ſed reſpondetur ſecundum Bart. q̄ dicta regula locum habet in eo, qui probat de ant. quiori poſſeſſione. ar. c. licet. extra de proba. præterea titulus facit præſumi pro eo qui tradidit, vel cui traditur alio non apparente. quia ius cōmune non repugnat huic poſſeſſori: vt in c. j. extra de præſcr. libr. vj. ſicq; licitè pōt hic poſſeſſor dicere quo ad te, liberas ædes habeo: vt in l. ſenti. §. ſi quærat. & l. loci corpus. §. cōpetit. ff. ſi ſerui. ven. & hanc opinionē ſequitur Cy. in l. ſuper longi. C. de præſcr. long. tē. & Dy. in regula, poſſeſſor malæ fidei. quæ opin. ſecūdū eos procedit ſolū cū præcedit titulus verus, vel putatiuus cum errore iuſto, ſecus ſi iniuſto, licet ſecūdū Bart. locū habeat & etiā ſi errore iniuſto: vt dictū eſt. Præterea queritur, qualiter probetur mala fides in præſcribente: reſponde multiformiter.

Primò ſi fuit eidē denūtiatū, quod res erat aliena: vt l. ſi fundū. C. de rei ven. Secūdò ſi præſcribēs ipſe cōfeſſus fuit extra iudiciū. arg. in l. Labeo. ff. de ſup. lega. Tertio ſi inter ius vicinos erat de hoc fama, nam tunc ipſe ſcire præſumitur: vt extra de præſum. in c. quantum. Quarto ſi emit contra leges. vt l. quemadmodum. C. de agr. & cenſ. lib. xj. & in c. qui contra iura. & ibi per Dyn. de regul. iur. libro vj.

Quinto ſi emit ab eo, cui ſciebat bonis interdētū, & ſic contra iura: vt l. qui fundū. §. qui ſciens. ſi pro emp. & l. ſi. C. de auth. præſtan. & l. eum qui. eo. titu. cum ſi. & no. per gl. in d. c. ſi diligētī. ¶ Itē queritur de alio, an contra ignorantē currat præſcriptio: cōueniūt omnes q̄ ſic, cū præſcribitur res corporalīs, puta domus, vel fundus: vt probat tex. & ibi gloſ. in d. l. ſin. C. de long. temp. præſcr. & idē ſequitur gl. in l. ij. C. de ſer. In iuribus autem incorporealiſ non currit præſcriptio contra ignorantem: vt habetur & no. in d. l. ij. C. de ſer. & ibi per Cyn. & dicā infrā in tit. de actione conſeſſoria. Veruntamen Bartol. in l. j. §. ſi quis autē. ff. de iti. actūque priua. dicit q̄ propter iuſtā ignorantia danda eſt in integr. reſtitu. ex clauſula generali de qua in l. j. in ſin. ff. ex quib. cau. maio. Ego puto q̄ non omnis ignorantia præbeat reſtitutionē. nā ſi ſic faciliſ daretur, nō eſſet differentia, quantum ad effectū inter præſcriptionē rerū corporalium, & incorporealiū, quā iura facere voluerūt. Sed quia ſi aliqua alia iuſta cauſa (ex his quæ tradit in materia legis l. quod tempore. C. de reſti. mili. & in §. rurſum. inſtit. de act. & in l. necnon. §. exemplo. ff. ex quib. cau. ma.) interueniret, quæ cauſam præſtituiſſet ignorantia, bene credere æquum, reſtitutionē dari: & ita puto Bar. intellexiſſe. ¶ Poſt hæc adhuc queritur, quia in præcedentiſ dictum eſt

*Ignoran-
tem. Vide
Ange. conſi.
cxc. ij. Ale.
conſil. lxxj.
q̄. & ſolu.*

est quod requiritur continuatio, & non interruptio possessionis, qualiter probabitur de continuatione possessionis: Dic secundum quosdam, quos refert Spec. in ti. de prob. §. j. ver. sed queritur quod probatur hoc modo, videlicet, quod omnia anno temporibus debitis recollegit fructus vt in l. Titia ff. de sol. litibus. C. de agr. & c. li. x. nec enim opus est quod continuè stet in fundo. ar. in l. si vir. & l. si quis ita legerit, & ibi no. per Bar. & Bald. ff. de condi. & demon. Probatur etiã secundo modo videlicet pbando extremitatem. i. initiũ possessionis de præterito, & possessionem de præsentī, nam per hoc concluditur circa media, & sic præsumptio sumitur, quod medio tēpore possedit. arg. in l. pe. C. de apocis publicis. lib. x. vel secundum Cy. in d. l. super longi. & p Bar. in d. l. Celsus. dic quod probando semel apprehēdisse possessionē, ex qua sequitur & probatur continuatio ipsius possessionis: quia vbi quis semel possedit si adhuc se asserat possidere, præsumitur continuè possidisse: vt plenè traditur in l. siue possidetis. C. de prob. & l. licet. & C. de acqui. poss. & l. nō

20 ignorabit. C. ad exhi. ¶ An autē in præscriptione cōplenda possit præscribēs tēpora sui authoris conūgere cum suis: dicendū est q̄ sic: vt plenè per Bart. traditur in l. Pōponius. §. cū quis. & §. si. ff. de acqui. poss. cū si. ibi no. & dicā infra super titu. de pos. n. gl.

21 quæ incipit, hæc est octaua pos. ¶ Quid autē si testis inductus ad probandū de continua possessione dicat, quod Titius possedit à x. an. & citra, b an per hoc probatur continua possessio x. an. dicunt doc & maximè Hest. & Io. An. in d. c. licet. q̄ non, quia ista præpositio (citra) pōt verificari in vno anno: vnde dictū testis de necessitate non concludit, q̄ toto tēpore x. an. possederit. pro quo facit l. j. §. quod autē. ff. de aqua quo. & æst. i autē testis deponere: cum copula, verbi gratia, Titius possedit à x. an. & citra, tunc virtus illius copule operatur, vt cōtinuè possidisse intelligatur, vt sit sensus, q̄ initiũ possidendi fuit iam an. x. & inde ipsa possessio fuit continuata spatio dicti tēporis. ad quod facit c. veniēs. extrā de

22 præscr. & d. c. licet. ¶ Verūtāme ad tollendā omnē dubitationē, sienda suat capitula & positiones sub hac forma, videlicet, quod talis possedit hanc domū continuè spacio x. vel xx. an. & c. Similiter formare debet capitulū. taliter p quod cōcludatur q̄ præscriptio fuerit cōpleta, & finita ante præsentē lit. motā, vel inchoatā, i. specificando annū & mēsem quod dicatur cōpleta, quia si testis deponeret, vel capitulū si militer diceret quod talis possedit spacio x. ann. proximè præscriptorum. sequeretur quod præscriptio esset cōpleta post litem inchoatā, & sic post interruptionē factā, & per consequēs nihil prodesset, quia tēpus cōputaretur à die redditū testimonij, vel capituli producti. Amplius debet diligenter aduertere is qui capitula producit, vel testes inducit sit per præscriptione, quod non simpliciter dicatur, quod talis possedit x. anno. quia talis sermo. confusus redderet testimonij nullum quia ignoratur de quibus annis loquatur seu deponat, & possit euenire quod vnus de x. anno. alius de alijs decem deponeret, & sic

essent singulares, & nō probarent: vt in d. c. licet. & in c. cū tu. extrā de test. Præterea cū duplex sit possessio. scilicet ciuilis & naturalis: vt habetur in l. iij. in si. ff. ad exhiben. & tangitur in l. licet. C. de acqui. poss. & in l. j. §. ff. pro hære. & plenè per Bart. in l. j. in princ. ff. de acqui. poss. & per Dy. in regula, sine possessione de regul. iur. lib. vj.

23 ¶ Queritur ex qua possessione procedat præscriptio, an ex sola ciuili, vel ex sola naturali, vel simul ex vtraq̄? Aduerte, in hoc varia scripta sunt, & primò Dy. disputat hanc quæstionem in d. regula, sine possessione, post eū Iacob. Butr. Instit. de actio. §. equè si agat. & Bar. in d. l. j. in princ. & l. iij. §. ex pluribus & §. ex contrario. ff. de acquirend. posses. Tu autem pro concordia omnium potes sic distinguere sub breuitate, aut queritur de præscriptioe directi domini vel vtilis, quod habet absorbere vires directi, aut queritur de præscriptione vtilis domini, vel alterius iuris, q̄ recognoscit ipm directum dominium. Primo casu sufficit sola ciuilis possessio: vt probatur in l. j. §. per seruum qui in fuga. ff. de acquirend. possessio. & l. serui. & l. filij. ff. de fur. & l. de accessionibus. ff. de diuer. & temp. præsc. nec sola naturalis suffi eret hoc casu: vt l. acquiritur. §. si. ff. de acquiren. rei. domini. & ff. ad exhi. l. Celsus. §. Iulianus & ff. de acquirend. possessio. l. l. per seruum. facit ad hoc quod nota per gloss. in l. j. C. de seruitutib. fugitiu. vt in l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. commod. & in l. malè agitur. C. de præscriptio. xxx. annor. & in d. §. ex contrario. in sine magne gloss. licet Iacobus Butrigar. in dicto §. equè dicat, quod in præscriptione huius domini sit necessaria vtraque possessio, per legem nemo. C. de acquirenda possessio. & l. naturaliter. ff. de vsucapionib. quæ opinio est falsa, secundum Bartolum per l. si id quod. §. fina. ff. de acquiren. possessio. & l. qui feudum. in princ. ff. pro emp. & per d. §. per seruum qui, in fuga. coniuicta. l. si cui. §. licet. ff. de libe. causa. Secundo autem casu principali, dic quod sola naturalis sufficit ad præscriptionē: vt patet in fructuario. qui ius vsusfructus præscribit: vt habetur. & not. per doc. in l. fin. C. de præscr. long. temp. in si. & tamen solū naturaliter possidet. vt l. naturaliter. ff. de acquiren. possessio. hoc idem patet in supficiario, feudatario, & cu-

Extremitatem. Adde Alex. consil. l. j. Franc. de Arc. consil. lxiij.

Citra. Adde et per Roma. cōf. cccxx. cōf. de de hac dictione. Odra. consil. lxiij.

phyteuta qui præscribunt, & tamen naturaliter tantum possident: vt in l. si finita. §. si de vectigalibus. de damno infecto & in c. si quis per xxx. an nos. si de feu. fuer. cõtrouer. na. puõo tamen quod Iacob. Burri. intellexit, quod sola civilis nõ sufficit quando naturalis est per alium occupata, qui tunc fieret interruptio: vt in d. l. naturaliter. vbi autem nõ esset ab alio occupata, quia tunc sufficit civilis, quæ trahit ad se naturalem per alium non occupatam. & sic absens præscriberet per l. peregrè. cum ibi no. ff. de acqui. pos.

24 † Sunt tamen aliqui casus in iure exceptuati, in quibus non currit præscriptio longi temporis quos enumerat gl. in §. re. filci. Institu. de vsucap. & plenius in c. cũ nõ liceat. extrà de præscri. Primus est in obediẽtia quæ debetur suo superiori: vt in d. c. cũ non liceat. Secundus est procuracione, seu visitatione b legati papæ, vel Imperatoris, vt in c. accedens. extrà de præscrip. Tertius est in decimis per laicum possessis: vt in capitulo, causam quæ. extrà de præscrip.

Quartus est in matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ: vt in capitulo, non debet. in fin. extrà de consan. & affinita. Quintus in tributis & functionibus publicis. vt C. de præscrip. xxx. anno. l. competit. xvj. quæstio. iij. §. pe. & §. quod si priuatus. cũ seq. & in §. sed aliquando.

Institu. de vsu. & in l. si. C. de præscrip. long. tempo. quæ pro lib. compe. Seprimus in curiali, quia à curia nõ eximitur cursu temporis vt l. præscriptionem. C. de præscrip. long. temp. Octauus est tempore quo vacat ecclesia rectore suo. c vt in c. j. & in capitulo, de quarta. extrà de præscrip.

Nonus est dum est schisma in ecclesia Dei, sicut moderno tempore, quo fuerunt duo Papæ, quod schisma durauit xxx. ann. & ultra, & perseuerabit. nec vnquam quiescet ecclesia nec Italia, quando ipsa ecclesia possidebit ciuitates vel castra: & donatio eidem facta per constantinũ non fuerit per aliquem probũ & potentẽ Imperatorem penitus reuocata, cum non bene conueniant psalterium cum cithara, nec dictum sit à Christo nec à beato Petro quod possidere debeant talia: sed quod est Cæsaris reddatur Cæsari, & quod est Dei Deo. Decimus est in quo cessat cur-

re præscriptio, videlicet tempore hostilitatis d humanæ: vt extrà de præscriptio. in c. ex transmissa. & C. qui non ob. long. tempo. præscriptio. l. ab hostibus. & xvj. q. iij. in c. primates. Idem dic de hostilitate diuina tempore mortalitatis, per quam homines impediuntur ius suum prosequi: ar. iuriũ prædictorũ, secundũ Bar. & per eum no. in d. l. naturaliter. ff. de vsu. Vndecimus est contra auctoritatem & iura ecclesiastica disciplinæ: vt in c. cum in ter. de consue. lib. vj. Duodecimus est in confinibus, seu limitibus c ecclesiarum: vt in c. super eo. extrà de paro. & xvj. q. iij. in c. quicunq; & c. licet in regalis. Decimus tertius est in re spiritali iniusto titulo acquisita: vt in c. præterea. extrà de transact. Xiiij. est in via publica, vt ff. de via publ. l. viam publi. Xv. est in omnibus locis publicis ciuitatũ: vt l. si. in princip. & l. vsucapio. ff. de vsu. & l. vsu. & l. præscrip. C. de ope. pu. Xvj. est in re sacra. Xvij. est in re fiscali, vt hæc duo habentur in l. vsucapio. præalleg. & insti. de vsuca. §. res filci. & in §. sed aliquando. Xvij. est in re data prædicti contra legem Iuliam re petundariũ, vt l. quicquid cõtra. ff. ad l. ul. repe. Xix. in re pupilli: vt ff. de acqui. rerum dominio. l. bonæ fidei Xx. in fundo dotali: vt ff. de fun. doti. l. si fundum. Xxj. in pupillo: vt l. si. C. in quibus causis in integ. restit. non est neces. Xxij. in vxore, contra quam in eius dote non currit præscriptio, matrimonio durante, etiam quadraginta vel centũ anno. nisi ipso matrimonio soluto, vel eo pẽdẽte, maritus vergat ad inopiã: quod est notabile, & multæ mulieres in hoc fallũtur: vt habetur in l. in rebus §. si. C. de iur. dotiũ. & no. per gl. in l. sicut C. de præscri. xxx. ann. Xxij. in rebus sub conditione debitũ, vel obligario nibus sub conditione contractis, quibus non currit præscriptio ante conditioni, euentum, vt l. cũ notissimũ. §. illud. C. de præscriptio. xxx. anno. & not. per glo. in d. l. sicut.

Xxiiij. est in filiosa. contra quem durante patria potestate non currit præscriptio aliqua. vt l. j. in fin. C. de anna. excep. & in l. quæcunq; in fin. C. de bo. quæ libe. Vxv. est durante suspensione prælati, quo casu non currit præscriptio: vt in c. quia diuersitatem. extrà de concess. præben.

Xxvj. est in iure offerendi, quod competit debitori pro solutione pignorum: secundum opi. doc. licet glo. contra sentiat, vt plenè not. in l. cũ notissimũ. §. sed cum illud. C. de præscri. xxx. anno. & per Bart. in l. pignori. ff. de vsuca.

Xxvij. est in implemento conditionis potestatiuæ: vt not. per Bartol. in d. l. pignori. quod probatur. quia lex dicit, quod talis conditio potest impleri vsque ad vltimum vitæ spiritum: vt in l. seruus quoque. §. in. ff. de hære. institu. & in l. si. ff. de condi. institu. ergo & c. quod multum no. pro illis qui sepe promittunt rem aliquam vendere certõ prætio, nullo determinato tempore.

Xxvij. est tempore quo iacet hereditas. vt habetur & not. per gloss. in l. ea quæ. C. de tempo. ap. quam opi. sequitur Cy. & Perr. in l. licet. C. de iure deli. & idem sequitur ibi Bart. & Bal. aliquid ta-

a Superiori. b
de ho. dic
per Old.
cõsil. cclix.

b Vel visitatione. Vide
Ro. cõsi. ccc
lxiiij. Cal.
consilij. de
præscripti.

c Rectore suo
Adde St p
Cald. ti. de
præscrip.

d Hostilitatis. Vide Ab
ba. consi. xl
Sij. & xc.
iiij. q. lib.

e Limitibus.
intelligi sa
ne quia li
cet limes
diuicis nõ
possit præ
scribi, limes
tamen ter
ritoriij præ
scribi po
test: Sicut di
cit Old. con
si. lxxxviij.

men tenent contrà, per tex. in l. iulia. in princi. & l. cum miles. in princi. ff. ex quib. cau. maio. sed ibi loquitur in præscriptione inchoata cum defuncto, quæ completur & perficitur hæreditate iacente. Secus autem est in non inchoata, de qua loquitur Cyn. in gloss. licet alibi glo. in l. hætenus. in princip. ff. de consti. pecun. teneat contrarium.

Xxix. est in eo qui precario possidet, qui contra eum à quo precario possidet, nõ præscribit. quod multum no. propter debitores qui in instrumentis obligant omnia bona sua, quæ cõstituunt se precario nomine possidere à creditoribus. idẽ dicas in quocunque colono, commodatario, depositario, feudatario, emphyteuta & partiario, & generaliter in quocunque alterius nomine possidete, si inter eos fuerit interuersa, possessio. vt hæc probantur in l. malè agitur. & l. cõ notissimi. in fi. cum ibi no. C. de præscrip. xxx. an. & quod habetur & no. per gl. in ca. cum non liceat & per Inn. in c. ex transmissa. extra de prescrip. & in d. c. si diligenti. eo. ti. & xvj. q. iij. c. clerici. & in c. 25 seq. Nunc ¶ quæritur quis effectus insurgi ex præscriptione? Dic quod multiplex. vnde distingue, aut loquimur in vsucapione rei mobilis, & per eã acquiritur dominium directum, aut loquimur in præscriptione x. vel xx. ann. & per eã quæritur vtile dominium aut loquamur in præscriptione xxx. vel xl. an. & tunc aut interuenit titulus & bona fides, vel bona fides tantum, & tunc idem, aut cessauit titulus & bona fides, & tunc nullum quæritur dominium, se sola exceptio. vt no. per Dy. in c. possessor malè fidei. Alius est effectus insurgens ex prædictis quod si præscribes cadat à possessione, & perueniat ad domum, vel alium extraneum, an possit ab eis rem vindicare. distinguitur, aut loquimur in vsucapione, vel præscriptione x. vel xx. annorum: & utroque casu poterit rem à domino vindicare. aut loquimur in præscriptione xxx. vel xl. anno. & tunc subdividitur, aut fuit bonæ fidei possessor, & tunc poterit etiam rem à domino vindicare, secundum aliquos, licet aliqui contra aut fuit malæ fidei, & tunc non poterit vindicare. vt prædicta omnia habentur & nota in d. l. si quis emptionis. C. de præscriptio. xxx. vel xl. anno.

26 Restat ¶ nunc videre quibus modis præscriptio interrumpatur, quia interruptio impedit præscriptionem: vt l. naturaliter. ff. de vsucapio. Pro cuius euidencia est sciendum, quod duplex est interruptio quædam, civilis, alia naturalis: vt not. per gloss. C. de præscriptio. xxx. vel xl. an. l. cõ notissimi. §. sed & si quis. & in c. illud. extra de præscript. licet modi interrumpendi sunt longè plures: civilis autem interruptio est illa quæ fit per litis contestationem: vt traditur in l. fi. C. de præscriptio. xxx. annor. Quo casu latius sic considera, quædam est præscriptio inducta, fauore tantum præscribentis, vt est vsucapio & in hoc per litis contestationem non fit ipso iure interruptio præscriptionis sed in effectu sic, vt habetur & not. in l. si post acceptum. ff. de rei vendicac. Quædam est præscriptio inducta odio negligentie non petentis tantum, vt est præsc. xxx. vel xl. ann. & tunc per solam missionem executoris fit interruptio: vt

l. sicut. C. de præscript. xxx. anno. Quædam est præscriptio mixta. vt est præscriptio x. vel xx. annorum. Et in hac per solam litis contestatio. fit interruptio. ipso iure & in effectu: vt l. more. C. de rei vendic. de quo plenè not. per Cy. & per alios in d. l. sicut. & per Bartol. in l. ij. §. final. ff. pro empto. Secundò principaliter fit interruptio per quædam quasi litis contestationem quæ inducitur per denuntiationem factam domino per eius colonum, vel inquilinum de lite contra eum mota super re. vt in l. ij. C. vbi in re actio. & extra, vt lit. non contesta. in c. quoniam frequenter. §. quod si super. Tertio per pignorum dationem. vt in d. l. cõ nouissimi. §. imò & illud. Quarto per vsurarum solutionem, vel aliam debiti agnitionem in totum, vel pro parte: vt in d. l. cum notissimi. §. sed & si quis. & l. emptionis. in fi. C. de præscri. xxx. annor. Quintò per libelli oblationem factam principi in actionibus prætorijs & annalibus: vt l. j. & ij. C. quando libel. prin. da. Sextò quando propter aduersarij potentiam, vel absentiam non potest contra eum lis contestari, quia tunc sufficit protestatio facta coram iudice secundum formam legis. vt perfectus. C. de anna. exception. & xvj. q. iij. in §. potest. versic. is autem. Septimò per sinodalem proclamationem, quando aliter lis non potest contestari: vt in c. sanctorum. extra de præscrip. & ibi not. & hæc de civili interruptione. Naturalis verò interruptio fit tribus modis. Primò per ipsius rei apprehensionem & occupationem, vel possessoris expulsionem. vt hæc probantur in dicta l. generaliter. de vsucapio.

Secundò fit per fluminis inundationem, vt plerunque accidit in terris & possessionibus situatis iuxta Padum, & alia flumina magna, quæ sæpè inundant, vt traditur in l. qui vniuersas. in §. idem Labeo. & l. possideri. in §. Labeo. ff. de acquirend. possessio. & idè in ciuitate Papiæ, vnde mihi origo est, videtur quod propter aliquam inundationem Padi vel Ticini non interrumpatur præscriptio. Tertio si qualitercunque possessor deserit possidere. vt l. is qui. ff. de acquirend. possessio. cum similib. quia cessat vnum substantiale præscriptionis quod est continua possessio: vt supra dictum est, & traditur in l. ij. C. de præscriptio. long. temp. In præmissis autem dubitari solet de vno, videlicet in pignoris datio seu pignoris exceptio sit interruptio civilis, an naturalis, quod est utile scire propter ea quæ infra dicã. Et videtur quod sit civilis, per ea quæ supra dixi. Attenditur quod gloss. in dicto §. imò & illud. in l. cum notissimi. tener quod sit naturalis: & idem sequitur gloss. in dicta l. naturaliter. & in l. a diuo pio. §. si super rebus. ff. de re iudica. Verius tamen est quod sit civilis secundum Iacobum de Aret. & Cyn. vt per cum nota. in d. §. imò & illud. Sed ¶ hic videamus quæ sit vtilitas, an interruptio sit civilis vel naturalis? Respondeo quod magna, nam interruptio naturalis prodest omnibus, contra quos currebat præscriptio: vt dicta lege naturaliter. & ibi not. Sed interruptio civilis solum prodest ei qui actum interruptionis exercuit, nec eius in personam egreditur: vt traditur & notatur in l. prima. C. de long. tempo.

præscrip. & l. final. C. de præscrip. xxx. anno. & not. per glossam. in d. l. cum notissimi. §. imò & illud. & §. sed & si quis. Deinde quæro an effectus interruptionis adhibita cõtra vnum porrigatur ad omnes ad quos commodum præscriptionis extendebatur? exemplum in pluribus correis debendi. in debitore & eius fideiussoribus. de qua quæstione tangitur per gloss. & doctor. in l. final. C. de duob. reis & per Bartolum in l. cum quis. §. si quis pro reo. ff. de solut. Pro cuius pleniori decisione distingue, aut loquimur in pluribus correis: aut in debitore & fideiussore. Primo casu dic, quòd siue sint plures rei debendi, siue credendi, quòd interruptio facta per vnũ prodest & nocet alteri: vt in dicta l. fina. C. de duob. reis. Secundo casu an interruptio facta contra debitorem noceat fideiussori, & ad ipsum fideiussorem extendatur, sunt contrariæ opin. & sententiæ. Dicunt enim quidam, quòd sit etiam idem in fideiussore quòd supra dictum est in correo. quam opinion. sequitur gloss. in l. si fideiuss. §. final. ff. manda. & alia gloss. magna, in fine. d. §. si quis pro reo. Et pro hac opinio. facit regula quæ est, quòd mora rei porrigitur ad fideiussorem: vt in l. mora. & l. si seruum. §. nunc videamus. ff. de verbo. obligationib. alij autem dicunt, quòd non porrigitur ad fideiussorem: quia reus principalis & fideiussor tenentur diuersis obligationibus: idè ex separatis non inferitur. probatur in d. l. j. C. de præscriptio. lon. tem. & l. si. de præscrip. xxx. ann. nam plures rei tenentur eadem specie obligationis: vt in l. j. & l. eadem. ff. de duo. reis. Item correoꝝ obligationes sunt omnes æquè principales: vt l. si reus. ff. de duo. reis. Sed debitoris obligatio est principalis, & fideiussoris accessoria: vt in l. generaliter. ff. de fideiussorib. cum simi. & reg. cum principalis. de reg. iur. in l. j. ff. de re iur. & l. cū lex. ff. de fideiuss. ergo & c. quam opin. sequitur gl. parua. in d. §. si quis. & idè tenet eam Bart. & similiter Cy. in d. l. si. de duob. reis. nec obst. d. l. mora. cum si. Quia bi loquitur de perpetuatione actionis fieda, rei peremptione non obstante. Et sic de conseruatione actionis agit culpa debitoris accedente, hic autem loquitur de perpetuatione actionis tollenda, & auferenda ex sola negligetia creditoris, nulla accedente culpa debitoris: & sit ratio, quia fideiussor debet teneri de facto & culpa debitoris, cum in omnem casum fideiussur: vt in d. l. si seruum. §. sequitur. in fi. vbi autem cessat eius culpa, sed interuenit culpa alterius, tunc quia in omnem causam non fideiussurisset, idè non tenetur, & per consequens interruptio facta seu sollicitudo adhibita contra debitorem, non excusat creditorem ab eius negligentia, quæ interuenit contra fideiussorem. Et sic patet, quòd fideiussor poterit liberari præscriptione, mora rei non obstante. Ultra prædicta queritur, videmus quòd bona fides & iustus titulus requiritur in præscriptione. x. vel. xx. annor. maximè tempore contractus venditionis, vt in capitulo. si diligenti. de præscriptio.

28 Quid si ex postfacto interuenit mala fides, vel defectus tituli, an per hoc interruptatur præscriptio? distingue quantum ad titulum, aut ex super-

ueniente defectu tituli rei dominium non mutatur, nec in alium transfertur, & tunc præscriptio non interruptitur. vt l. si hominem. ff. de vsucapionib. aut rei dominium mutatur, & in alium trãsfertur si dominus erat, & tunc quantum ad acquirentem præscriptio non interruptitur, sed in eum authoris sui possessio coniungitur. vt in l. Pomponius. §. cum quis. & §. iusta. verficul. primo ff. de acquirend. possessio. Quantum autem ad transferentem præscriptio interruptitur. vt l. quæ situm. ij. responsio. ff. de acquirendo rerum dominio. Vbi autem superuenit defectus bonæ fidei, tunc aut mala fides superueniens habet in se simplicem scientiam rei alienæ, aut quòd res sit furtiua. Primo casu secundum iura ciuilia non interruptitur præscriptio: vt l. prima. §. proculdubio. C. de vsucapionib. transfor. & l. iusto. §. & si possessio. & in l. sequitur. §. de illo. ff. de vsucapionib. & in l. clam possidere. in principio ff. de acquirend. possessio. sed secundum iura canonica sit interruptio: vt in c. final. extrã de præscriptio. & extrã de reg. iur. in capi. possessor malæ fidei. lib. vj. Secundo casu principalium res est furtiua, tunc vtroque iure sit interruptio. l. si ancilla. in principi. ff. pro suo. Pro declaratione tamen quæro circa præscriptiones, quòd ius seruabitur in foro laicorum, an ciuile vel canonicum. Dicunt quidam seruari debere ius canonicum, propter animæ periculum. argumentum. eorum quæ traduntur in capitulo secundo extrã de iureiurand. in capitulo final. extrã de foro competenti. quia in respicientibus fidem & animam, non dedignantur leges sacros canones imitari: vt in authentic. vt clerici apud proprios episcopos. §. si verò. cum similib. quam opinionem videtur sequi Hostien. in dicto capit. fina. & Ioann. Andre. in dicto capit. possessor. Alij sunt qui tenent oppositum, & dicunt quòd in foro ciuili seruandum est ius ciuile, & in foro canonico seruetur canonicum per ea quæ not. in c. j. extrã de ope. no nun. quæ opi. tenet expressè gl. in d. c. fi. extrã de præscrip. & ista tanquam verior practicatur communiter. Verũ tamen Bar. qui erat homo subditus ecclesiæ, voluit distinguere. in d. l. Celsus. & in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsuc. cuius opi. non attenditur nec practicatur. Tene ergo præcedentem vt vsitatam, nec ob. quòd periculum animæ vertatur: quia ista ratio salua reuerentia, est multum fatua, cum per eam sequerentur infinita absurda, & totaliter esset destruere legum potestatem & authoritatem, & per consequens vires imperij attenuare, imò funditus annihilare, quòd quidem euidentissima ratione demonstratur. In contractibus enim emptionum & venditionum locationum & conductionum, necnon permutationum & depositi, commodatorum & mutuatorum, & similib. vertitur animæ periculum, vt plurimum si ex re aliqua interueniat deceptio, vel in prætio, vel in re. & sic peccatum committitur: vt inquit Sanctus Thom. de acqui. in secunda secundæ. rubri. de vsur. & vendic. sicque de huiusmodi contractibus & infinitis alijs similib. cõmutationibus & commercijs, disputandum esset in foro clericorum

rum, & iudicandum secundum canones, quo nihil adfurdus dici potest, & ideò nullatenus tolerandum. Malè ergo & pessimè faciunt Imperatores substinere quòd habeant merum & mistum imperium, quia dominus dixit Petro, Conuerte gladium in locum suum &c. prohibens sibi expressè, quòd de his se non intrumitteret, & hoc sequitur Petrus: vt refert Cyn. in authentic. clericus. C. de episcop. & cleri. sunt enim pro bono publico huiusmodi præscriptiones iure ciuili inductæ, ne rerù dominia sint semper in suspenso & in incerto: vt Institut. de vsuca. in princip. & l. j. ff. eod. & cum concernant, & disponant super bonis laicorù quærendis, vel admitendis non potest Papa quicquam disponere super eis, quia mitteret falcem in messem alterius. contra c. nouit. eum simili. ibi not. extrà de iu. Seruetur ergo ius canonicum inter clericos, qui portant conscientiam in caputio, quo abiecto, eorum conscientia abijcitur. Veruntamen ipsum ius canonicum, recipit limitationem in eo quod dictum est, de superueniente scientia rei alienæ, videlicet quando est talis scientia, quæ habet in se malam fidem. vbi autem simpliciter dubitaret, tunc non interrumpitur. argu. l. qui scit. §. bonæ fidei. ff. de vsuca. nec etiam impeditur præscriptio iure canonico, si à principio fuit malæ fidei, & postea illam malam fidem deposuit propter superuenientes causas, secundum Innocen. vt per eum not. in d. c. si. & ibi etiam glo. de præscrip.

29 † Vterius quæritur, quid si superuenit mala fides in ipso præscribente versus vnum, an porrigatur ad alios, sicut dicitur de naturali possessiõe, & præscriptione, in d. l. naturaliter. Super hoc gloss. quæ est in d. l. Celsus. tenet quòd non: argument. ff. de acquiren. possessio. l. si fundum. §. fina. & ibi not. idè sequitur gloss. n. l. sicut. C. de præscrip. xxx. anno. & videtur casus in l. qui balneum. in titul. ff. qui potio. in pig. habeant. quam opi. sequitur Barto. in d. l. Celsus. & sic patet quòd hæc interruptio est potius ciuilis, quàm naturalis. Sic etiam est in ea quæ fit ex defectu tituli. de qua supra dixi. Et si quærat, quæ sit ratio differentiæ inter defectum possessionis, quæ causat effectum interruptionis quo ad omnes, & defectum tituli & bonæ fidei, qui solum interrumpit quo ad eum, cuius respectu deficit bona fides & titulus. Respondeo, quòd titulus potest multiplicari: vt l. iij. §. ex pluribus. ff. de acquiren. possess. & §. ex contrario. Ideoque licet deficiat respectu vnus potest subesse respectu alterius, si possessio est vna, scilicet ciuilis, quæ causat ipsam præscriptionem, nec multiplicatur ex personarum diuersitate: vt ibi, vnde respicit omnes æqualiter. Et idem dicendum in bona, vel mala fide, quæ variati potest respectu diuersarum personarum: vt l. fulcinus. §. quod si aduersus. ff. ex quibus cau. in possess. fio. eatur. & l. si quis fundum. ff. de acqui. posses.

30 † Amplius quæritur vtrum defectus superueniens in persona præscribentis, vel in ea contra quam præscribitur, interrumpat præscriptionem? Super quo sic breuiter distingue, secundum Bartol. in d.

l. Celsus. aut in ipso præscribente superuenit defectus intellectus, vel alius, vt quia factus est furiosus, & tunc non interrumpitur præscriptio. l. iusto. §. eum qui. ff. de vsuca. quandoq; superuenit talis defectus qui habet reddere incapacem dominij ipsius rei: vt quia de Christiano efficitur iudæus, vel saracenus, & tunc præscriptio interrumpitur. argu. l. Deo nobis. in fin. C. de episcop. & cleri. & l. prima. C. ne iudæ. mancipi. Christiana. quadoq; superuenit defectus non simpliciter, sed secundum quid. verbi gratia, quia facta est vxor, quæ potest acquirere de bonis viri ex omni causa, præter quàm ex causa donationis, & tunc non interrumpitur præscriptio: argu. l. si sponsus. §. si donationis. ff. de do. inter vir. & vxor. Idemque patet in damno de famoso libello, qui potest acquirere ex omni causa, præter quàm ex testamento. l. is cui. §. si. ff. de testa. & hæc faciunt ad quæstionem forensium, qui sunt prohibiti acquirere aliquam rem immobilem in ciuitate, vt distinguatur eo modo, quo supra. Ceterum in persona eius, contra quam præscribitur, si defectus superueniat, verbi gratia, quia contra maiorem cœperat præscribere, cui successit minor, dicendum est enim: ex hoc non interrumpi præscriptiõem: vt plenè tangitur in l. prima. C. si aduer. vsuca. & l. i. C. in quibus causis, in integr. restitui. Fallit in præscrip. xxx. anno. quæ durante pupillari ætate dormit: vt l. sicut. C. de præscri. xxx. anno.

31 † Postremò quæritur, qualiter interrumpatur præscriptio iurij incorporalium? vbi sic distingue, quædam sunt iura coherentia ipsi rei, & debita fundo: vt puta seruitutes prædiales, & tunc interrumpitur per dito ipso fundo: vt in l. si edes. §. j. ff. de seruitutibus vrbano. prædiõrum. Item interrumpitur impedito vsu illius iuris per eum, contra quem præscribit: vt in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucapionibus. quia patientia aduersarij est de substantia in præscriptione iurium incorporalium, ideò ea deficiente, cessat currere præscriptio, & idè in alijs iuribus incorporalibus, quia propter prohibitionem exercitij, impeditur præscriptio ipsius iuris. vt in c. auditis. & ibi per Innocentium, extra de præscr. facit lex. cum notissimi. §. imò & illud. C. de præscriptione triginta annorum. Item interrumpitur per litis contestationem, sicut dictum est circa res corporales, per iura ibi allegata: secundum Innocentium, vbi supra de qua iurium incorporalium præscriptione, plenè tangitur per glossam & Doctores in lege seruitutes. ff. de seruitutibus. & per Cynum & alios in l. ij. C. de seruitut. & aqua. & ego tanquam in titulo, de negatoria & confessoria. Post hæc quæritur, an ius offerendi præscribat: de quo tangitur per glossam & Cynum in dicta lege, cum notissimi. §. sed cum illud. Et in hoc distingue conclusiue sic, aut ius offerendi est ius formatum, sicut est illud quod competit secundo creditori, vt possit offerre priori: vt in l. Paulus. ff. in quibus modis pignus, vel hypotheca solut. & in l. mulier. ff. qui potior. in pignor. ha. & tunc huic iuri potest præscribi, sicut ceteris iuri-

bus: vt in l. sicut non omnis. C. de præscriptionibus triginta annorum. Aut est ius nondum formatum, sed in simplici facultate consistens, sicut illud quod competit debitori, vt possit debitum offerre, & pignus luere, & liberare, & tunc tali facultati non præscribitur. argum. l. malè agitur. C. de præscriptio. triginta annorum. sicut non præscribitur facultati eundi ad ecclesiam, vel per viam publicam. ff. de via public. l. viam publicam. cum similibus. Et sic habes quòd non est contrariorum eadem disciplina, nam si debitor præscribit contra creditorem, ergo & e contra, creditor deberet posse præscribere contra debitorem. Sed potest dici & responderi quòd non est pariter rationis in utroque casu.

E P I T O M E.

- 1 *Qua sit natura exceptionis iurifurandi?*
- 2 *Quot sint species iuramenti.*
- 3 *Quid sit iuramentum voluntarium, iudiciale, & necessarium?*
- 4 *Qua sint causa legitima recusandi iuramentum?*
- 5 *Quilibet in persona principali potest deferre suo aduersario iuramentum iudiciale, vel voluntarium.*
- 6 *Tutor & curator si ei deferatur iuramentum an cogantur iurare?*
- 7 *Qui sint effectus iuramenti necessarij. & iudicialis.*
- 8 *Quando pars confidit se posse recipere instrumenta & exceptiones suo tempore, faciat quòd iudex ex officio suo deferat iuramentum parti aduersa.*
- 9 *Iuramentum necessarium quando fit per iudicem deferendum.*
- 10 *Exceptio quotuplex sit?*
- 11 *In quibus causis deferatur iuramentum necessarium per iudicem?*
- 12 *Iudex an praxiè teneatur deferre iuramentum necessarium?*
- 13 *In defectum simplicis probationis ex parte tam rei quam actoris non deferatur iuramentum & trique.*
- 14 *Releuatus per legem in hoc quòd stetur eius iuramento, an teneatur exprimere rationes, & causas quibus ad ita iurandum moueatur.*
- 15 *Quando sit locus iuramento in litem?*
- 16 *Dolus aduersarij propter quem iuratur in litem, probatur per iudicia & argumenta.*
- 17 *Quo tempore debeat interuenire dolus ad hoc, & iuretur in litem?*
- 18 *Quare sit attendenda qualitas ex natura rei super qua iuratur in litem.*
- 19 *Quare sit attendenda natura actionis intentata, in qua iuratur in litem?*
- 20 *Iuramentum affectionis deferatur solum à iudice, non à parte.*

IURISIVRANDI. Hæc ¶ exceptio iurifurandi est eiusdem effectus, cuius est exceptio rei iudicatae imò dicit lex est maioris autoritatis, quam

res iudicata: vt l. secunda. ff. de iureiurando. de qua loquitur l. prima. in princip. & l. final. in princip. ff. quarum rerum actio non da. cum similibus. ibi not. Et habet huiusmodi exceptio ita impedire processum si opponatur ad illum, sicut exceptio rei iudicatae. cum sit exceptio litis finitæ. vt l. prima. ff. de iureiurand. & not. per Cy. in d. l. emptor. C. de præscript. long. tempo. & in capitu. j. de lit. contestata. lib. vj & per Bartol. in l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiurando.

2 Pro ¶ cuius pleniori notitia sciendum est quoddam esse iuramentum, quoddam periurium, quoddam simplex mendacium, de quibus tribus plenè agitur vigesima secunda quæstione prima. cum sequentibus. Item est sciendum quòd quoddam est iuramentum veritatis, quoddam credulitatis, quoddam iuramentum affectionis. Iuramentum autem veritatis subdiuiditur in tres species. nam quoddam est iuramentum litis decisorium, quoddam obligationis introductorij, quoddam verò alicuius actus confirmatorium. Iuramentum litis decisorium in alias tres species subdiuiditur. nam quoddam est iuramentum voluntarium, quoddam iudiciale, quoddam verò necessarium: vt traditur per docto. & glo. super rubric. ff. & C. de iureiurando. & ibi per Cynum de secunda autem & tertia specie iuramenti, videlicet introductorij & confirmatorij, vide quòd dicam in titu. de empt & vendi. & in titu. de forma iuramenti quòd deferatur à parte parti.

3 Videamus ¶ ergo quid sit iuramentum voluntarium, iudiciale, & necessarium? Et quidam dicunt quòd voluntarium est illud, quòd deferatur à parte parti extra iudicium, vt in l. iurandum quòd ex conuentione. in principi. de iureiurando. Iudiciale autem est illud, quòd deferatur à parte parti in iudicio, iudice approbante: vt in l. prima. in fin. & in l. iij. in principi. de iureiurando. Necessarium verò est illud, quòd per iudicem deferatur in supplementum probationum, de quo plenè traditur in l. admonendi. ff. de iureiurando. & in l. in bonæ fidei. C. de iureiurand. & in capitu. fin. extra de iureiurand. Differunt autem huiusmodi iuramenta inter se multipliciter, vt infra patet.

Est autem iuramentum voluntarium illud quòd extra iudicium à parte parti deferatur, quòd non cogitur quis subire, vel præstare, nec etiam deferre. Ideoque voluntarium sic baptizatur, quia dependet ex arbitrio, & voluntate partium, vt dicta l. iurandum quòd ex conuentione. in principi. ff. de iureiurando. Iudiciale verò iuramentum, secundum aliquos non poterat olim recusari, sed cogebatur quis iurare, vel referre: vt in l. manifestæ turpitudinis. ff. de iureiurand. & l. iurandum & ad pecunias. §. ait prætor. & §. fina. ff. eodem. l. delata. C. eodem titulo. Sed hodie potest recusari sicut voluntarium per l. generaliter §. fina. autem. C. de iureiurand. Alij autem distinguunt, aut hoc iuramentum iudiciale fuit acceptatum à parte, & tunc etiam hodie sicut olim cogitur quis iurare, vel deferre, nisi post ipsam acceptationem superuenisset causa legitima recusatio-

nis. Aut non fuit acceptatum & tunc potest recusa-
ri hodie, per dictum §. sin autem. licet olim secus:
quam opinio. sequitur gloss. in dicto capitu. fina.

Et ita patet quod dicta l. manifestæ. non simplici-
ter corrigitur, sed solum limitatur, & determina-
tur. quæ opin. hodie est approbata per text. in dicto
capitul. fina. & in capitu. secundo. extra de probatio.
Alij dicunt quod l. manifestæ. limitatur solum quã-
tùm ad causam recusationis. Nam debet hodie di-
stingui, aut nulla causa extat legitima recusationis,
& tunc iurare, vel referre debet. Aut subest iusta
causa excusationis, & tunc non cogitur iurare, nec
referre. † Quæ autem sint causæ legitimæ. nota. per
4 Barto. in d. l. manifestæ. & hanc opinio. approbat
etiam Cyn. in d. l. generaliter. & ita potest intelligi.
d. c. si. & ibi not. quod inter causas legitimas est illa,
quando pars cui defertur iuramentum, habet suam
intentionem fundatam per instrumentum: vt in d.
c. final. reperi tamen in aliquibus partibus d. l. mani-
festæ, esse approbatam per statuta terrarum, & be-
ne, quia maximum est remedium dirimendarum li-
tium iusiurandum: vt d. l. j. ff. de iureiuran. vnde ma-
iori nititur æquitate dicere ipsam l. manifestæ, cor-
rectam non esse. Necessarium autem iuramentum
est, quod per iudicem tantum defertur & regulari-
ter non recusat, nisi ex iusta causa: vt in d. c. final.
in princip. & in d. §. sin autem.

5 † Nunquid ergo possit quislibet deferre suo aduer-
sario iuramentum iudiciale, vel voluntarium? Dic
quod sic principalis persona, sed tutor vel procura-
tor non potest, nisi eo casu, quo de iuribus pupilli,
vel adulti aliter probari non potest: vt probatur in
l. tutor. in princ. & not. per glo. in l. iusiurandum. &
ad pecunias. §. procurator. ff. de iureiuran.

6 † Sed an tutor, vel curator, si eis tale iuramentum
deferatur, cogatur iurare? Distingue inter iuramen-
tum calumniæ, veritatis, & affectionis: vt habetur
& not. in d. §. procurator. & in l. videamus. in princ.
& §. j. ff. de in litem iur. hodie verò iure Codicis cla-
rum est, secundum aliquos, ipsos non compelli iu-
rare, si non acceptauerint iuramentum veritatis: quia
nec principalis persona ad hoc compellitur, vt di-
ctum est, & potissimè quando esset fundata inten-
tio pupilli, vel adulti per instrumentum: vt in dicto
capit. fina. de iureiuran. & cum hac limitatione de-
bet intelligi gloss. d. l. videamus.

7 † Alij præterea distinguendi modi, quia inter hæc
iuramenta sunt diuersi effectus, nam ex iuramento
voluntario vel iudiciali præstito datur ei qui iura-
uit actio, & exceptio. vt in l. nam & postea. §. iusiur-
andum. & l. duobus. in §. exceptio. & §. finali. ff. de
iureiurando. Ex iuramento autem necessario nulla
nascitur actio, nec exceptio, nisi sequuta iudicis sen-
tentiã: vt in d. l. admonedi. & l. in bonæ fidei. Alius est
etiam effectus, quia iuramentum voluntarium, vel
iudiciale si præstitum sit, non reuocatur, vt in l. non
erit. §. dato. & l. duobus. §. fina. ff. de iureiuran. & l.
quod si deferente. & l. sequen. dol. & l. videamus. ff.
de in lit. iuran. Sed iuramentum necessarium post
sententiam retractatur propter instrumenta de

nouo reperta. vt d. l. admonedi. & ibi nota. & est
ratio differentiar, quia iuramentum voluntarium
& iudiciale habent in se parium consensum: ideò-
que non reuocantur: vt probatur in d. l. admonen-
di. in fin. argument. l. ab eo. C. quomodo & quan-
do iudex. qui consensus deficit in iuramento neces-
sario cum præstetur ex officio iudicis præter con-
sensum partis. Ideòque reuocatur prætertextu nouo-
rum instrumentorum, etiam post latam sententiã,
licet regulariter sit contra, quando sententiã est fun-
data super alijs probationibus: vt in l. sub specie. C.
de re iudica. & in l. prima. C. de senten. aduers. fis. la.
vel nisi in causa fiscali. vt d. l. j. & l. Imperatores. ff.
de re iudic. facit ad prædicta quod habetur in l. sub
prætextu. C. de transactio.

8 † Est ergo bona cautela, quando pars suspicatur se
fortasse posse reperire suo tempore instrumenta
actionis, vel exceptionis suæ, quod faciat, & opere-
tur cum iudice quod deferat hoc iuramentum ex
officio suo parti aduersæ. Pro declaratione autem
pleniori huius iuramenti necessarij quæren-
dum est de pluribus. † Primò quando sit deferen-
dum per iudicem? Ad quod responde, quod tunc
defertur, quando vel ex parte actoris, vel rei est
semiplenè probatum: vt in d. c. fina. in fin. & in c. j.
extra de probationi. & in d. l. admonedi. & in d. l. in
bonæ fidei. Nam si esset plenè probatum, non re-
curreret iudex ad hoc iuramentum, sed vel in to-
tum absolueret, vel condemnaret. Dicitur autem se
miplenè probatum multipliciter. vt plenè nota-
tur in d. l. admonedi. & in l. in bonæ fidei. Primò
per priuatam scripturam. Secundò per comparationem
litararum. Tertio per fugam rei. Quarto
per vnum testem omni exceptione maiorem.
vt in capitul. ex insinuatione. extra de procura. &
in capitulo finali. extra de successio. ab intesta. quæ
omnia plenè declara, quia prolixus esset sermo, vt
nota. per Bartol. in d. l. admonedi. & alios doctor.
in d. l. in bonæ fidei. Addunt quidam & quintum,
videlicet per famam. argument. in l. j. §. eiusdem. ff.
de testib. Quod autem dicitur de vno teste, intelli-
ge in actu illo, in quo duo facerent plenam proba-
tionem. nam in alijs actibus, in quibus duo non fa-
cerent plenam, nec vnus solus tunc faceret semi-
plenam probationem vt patet in testamento, & si
mil. secundum Bartolum vbi s. quod nota. vnde in
testamento ad semiplenam probationem requirun-
tur quatuor testes: & sic dimidia pars testium, quæ
requiritur ad semiplenam probationem à paritate
rationis, quæ est in duobus: vt l. illud. ff. ad legem
Aquiliam.

10 Secundò † principaliter queritur cui sit tale iura-
mentum deferendum, an actori vel reo. super qua
quæstione variæ & diuersæ sunt doctor. opiniones:
vt plene refertur per eos in d. l. iij. bonæ fidei. & di-
cta l. admonedi. tamen conclusiue secundum Bar-
tolom. dicendum est quodj tribus simul concurrer-
tibus defertur illi, qui probauit semiplenè siue sit
actor, siue reus, videlicet si causa est modica, si ha-
bet perfectam scientiã, & si est legalis & bonæ fidei

Iuramentū. Sed quaro circa hanc materiam infra tatiā damnorum datorum, quid si mortuus est qui iurare debeat, an hares poterit iurare de damno? Bald. in l. iij. in principio ff. de iureiurando. quia priuilegium probandi sacramenti, non transit in heredem, licet alia sic,
 & famæ. Ideo dixi, si causa est modica, nam in magnis causis non est locus huic iuramento, sed solum attenditur, an sit plenè probatum vel nō. argumen. Institut. de excusatio. tuto. §. propter litem. Deinde ideò subiūgitur. Si habet perfectam scientiam, quia ignorantia vel dubitanti non defertur: vt no glo. in d. l. in bonæ fidei. pro quo facit l. Marcellus. ff. rerum amotarum. Tertio sub infertur, Si est homo legalis, quod ideò dicitur, quia ipse actor vel reus testis fungitur officio in proprio facto, sicque debet esse idoneus non vitiosus vel suspectus. vt in l. iij. §. lege Iulia. ff. de testi. & l. testium. C. de testi. quibus tribus concurrentibus defertur iuramentum ei, qui semiplenè probauit.

Et in l. secundæ. ff. de conditio ne. ind. per text. nota. in l. generaliter in principio. C. de rebus credit. Et in l. inr. Et ibi per Baldum. Et bene facit quod nota. in l. Pompo. scribit, si frum: nium. §. finali. de rei venditione. Et per Bartolum in l. inter stipulantem. §. si stichum. ff. de Serborum obligationibus. Et ibi per glossam. Et Bartol. in Stroque loco. quod enus declarandi intentionem ambiguum non transit ad heredes. quia non egreditur personam preferentis circa istam materiam quaro, dicitur statutum quod credatur iuramento domini, siue possessoris. an debeat constare de possessione? Specul. quod sic. titulo de probationibus. §. fina. Versicul. sed pone statutum. Ioann. Andr. in capitulo. quoniam. in septima columna. Et iste non contestata. Angelus. in l. diuus. ff. de testamento. mil. Et ibi Baldus. Et hac quando statutum requirit aliquid rectum pro fundamento, puta dicit, quod statuitur sacramentū domini de damno dato. secus ergo si dicitur statutum, quod in causis damnorum datorum, si faciat iuramentum, quia tunc per iura probabitur dominium et possessio. Et quicquid illam causam attingit. Ita Bartol. in l. solet ff. de alimen. Et ciba. leg. ita Bal. in l. j. C. de reb. cred. Et iureiurand. qui ita distinguunt. Et supra et aliud no dicit Bal. in l. non erit. §. dato. de iureiur. q. ubi statuitur debet iuramento accusatoris de damno dato, quod reus debet primo respondere c. veniens. extra de testa. Spec. tit. de. j. decre. §. restat. Versi. quare. Et si ex forma statuti debet iurari infra octo dies, iurat post respon. rei. Et si iurat post trij. die. non valet l. si cu. C. qui accus. non possunt.

Quaro etiam dicitur statutum, quod stetur dicto camparij. pars vero videns camparium. f. lso accusasse, dicitur domine index peto rem subiectatis oculis: quia contrarium apparebit, an audiatur? dicit quod sic, quia probatio oculorum inspectione, eridior est alijs quibus unq. Azo. in rub. ad l. Aquil. Bald. in l. contra negantem. C. ad l. Aquil. Et in l. Deo nobis. C. de epis. op. Et claricus in

iuxta not. vbi supra. & per Ioan. And. in d. c. fi.
 11 *¶ Vltius queritur in quibus causis deferatur a huiusmodi iuramentum per iudicem? Responde, q. regulariter defertur in omnibus causis ciuilibus, in causis autem criminalibus eriminaliter motis non defertur, secus si ciuilitur. vt plenè no. per Bart. in l. maritus. ff. de quæstio. & per glo. in l. iij. ff. de iureiu. & in d. l. in bonæ fidei. Item regula fallit in causis famosis, in quibus non defertur tale iuramentum. arg. l. item exigit. ff. de dolo. & l. sciant. C. de proba. & in l. pretor edixit. in princip. ff. de iniur. Fallit in causis spiritualibus. vt nota. per gl. in d. l. iij. in princip. & per doctor. in d. c. fin. Item fallit si causæ sunt magnæ quæ eriminalibus adæquantur. argumen. d. §. propter litem. Et dicuntur magnæ vel paræ, secundum qualitatē personarum. arg. l. sed & si susceperit. §. j. ff. de iudi. cognoscitur etiam hoc attēto præiudicio modico, vel magno, quod speratur ex sententia posse inferri: vt in d. c. ex insinuatione. vel si esset quæstio de sola possessione. arg. l. j. C. si de momen. possess.*

12 *¶ Deinde queritur, an iudex præcisè tenetur hoc iuramentum deferre: dicitur Canon. in d. c. fi. q. nō. sed Legistæ tenent oppositum. per text. in d. l. in bonæ fidei. Tenetur tamē pars hoc requirere ante conclusionem causæ, & sic seruat consuetudo. arg. l. iij. §. hoc autem. & quod ibi no. per Bar. ff. de dam. infe. Solet vltius queri, an duæ semiplenæ probationes, faciant vnam plenam. Dicunt quidam, aut istæ duæ semiplenæ sunt eiusdem generis, puta, duo testes, & tunc non faciunt vnam plenam. arg. in l. vbi numerus. ff. de testi. Aut sunt diuersi generis, vt puta, vnus testis, & confessio partis emissa aduersario absente, & tunc non faciunt vnam plenam. arg. l. ij. §. fin. ff. de excusa. tuto. & ibi per glossam. & in l. spado. nem. §. qui plura. eod. titu. C. qui nume. tut. l. j. Bart. verò tenet in d. l. admonendi. q. quando tendunt ad eundem effectum, etiā si sunt diuersi generis, faciunt plenam probationem: per text. in c. fina. de success. ab intesta. & in c. j. extra de appel. & in c. veniens. el. j. de test. nec ob. contraria, quia loquuntur in duobus imperfectis tendentibus ad diuersos fines, & effectus. hic autem loquitur, quando tendunt ad eundem finem & effectum. Videlicet vt iudici constet, & fiat fides de veritate, quæ veritas nedum percipiēda est ex vno genere probationis, sed etiam ex pluribus: vt l. iij. §. eiusdē. ff. de testib. Sed circa prædicta queritur de eo quod quotidie occurrit de facto. Ecce, actor suam intentionem plenè probauit per instrumenta vel testes, reus verò suam defensionē ostendit per vnum testem, vel aliter semiplenè probauit, an hoc casu locus, erit huic iuramento? videtur quod sic, quasi per hanc semiplenam probationem detractum sit plenæ probationi actoris, & facta sit semiplena. argumē. l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Doctores communiter iuris ciuilibis sic distinguunt, aut probatio rei est directè opposita, & contraria probationi actoris, & tunc præualet probatio actoris, nec in aliquo minuitur ex probatione rei. arg. in l. ob. carnē. in fi. ff. de test. quia plenū extinguit*

tinguit semiplenum, non autem secōtra: vt in l. iube mus. C. de testa. & l. qui se liti. ff. de petit. hæredi. Et sic hoc casu nō defertur hoc iuramentum. Aut probatio rei est diuersa, & non aduersa à probatione actoris: verbi gratia, quia actor probauit se mutuas se per tres testes, & reus probauit se soluisse per vnum testem, & tunc locus est, iuramento concurrentibus his de quibus dictum est §. arg. l. vulgò. ff. de admittuto. Sed de iure Canonico aliter sentitur, vt no. in d. c. si. extrà de iureiuran.

13 † Quid autem si tam actor, quàm reus semiplenè probauerit, & sic vtriusque probatio, esset imperfecta, an erit locus huic iuramento? dicit Bart. quòd non, per tex. in d. l. j. C. qui & aduer. quos.

14 † Rursum consuevit dubitari, si lege communi, vel municipali cauetur, q̄ super aliquo facto stetur iuramento partis, an sufficiat simpliciter iurare, sic esse vel non esse, & sic an debeat maxime si interrogetur, exprimere causas & rationes, quibus mouetur ad sic iurandum? Dicunt quidam quòd si de causis interrogatur, debet eas exprimere, exemplo testis, cuius officio nunc fungitur, aliàs non tenet, nec valet iuramentum. argument. l. solam. C. de testibus. & notatur in l. cum hi. §. si prætor. ff. de rans actionibus. & in capitulo. causam quæ. de testibus cum similibus. Ad quòd bene facit. quod notat. idem Barto. in l. Theopompus. ff. de dote prælegat. & per aliquos in l. contra negantem. C. ad legem Aquiliã.

In contrarium videtur dicendum, quia lex non requirit causam exprimi, ergo sufficit sic iurari, vt lex defert. argu. in l. non erit. §. dato. & l. iij. in si. cum l. sequen. ff. de iureiurando. Nec obstant contraria, quia negatur ipsum fungi officio testis, imò fungitur officio iudicis, vt l. fin. C. de fideiussio. Sic ergo si iuretur in casu l. si quando. C. vnde vi. & l. j. §. si quis argentum. ff. de positi. cum similibus, non requiritur expressio causæ. Et hæc faciunt pro istis publicanis, seu pedagogijs, quibus ex forma suorum capitulorum creditur super inuentionibus & fraudibus commissis circa eorum pedagogia, proprio iuramento cum vno teste, vel sine. honestius tamen esset causas exprimere, quàm confusè iurare, & multi vadunt sic iurantes ad domum diaboli. Superest vt aliqua pertingamus ad iuramentum affectionis pertinentia, quòd à iure ciuili iuramentum in litem appellatur. de qua specie iuramenti loquitur totus tit. C. & ff. de in lit. iur. Forma autem iurandi in hac specie iuramenti longè differt à præcedentibus, quia per hoc iuramentum pars est imata rem super qua iuratur, non secundum veritatem, sed secundum affectionem quam ad ipsam rem habuerit vel habet: vt infra patebit.

15 † Queramus ergo quando locus sit huiusmodi iuramento? Dic breuiter, quod quatuor concurrentibus defertur huiusmodi iuramentum. Primò si interueniat dolus aduersarij. Secundò qualitas & natura rei ad hoc apta. Tertiò debita qualitas actionis. Quartò habitas personæ iurantis, quæ sic declarata. Dixi enim primò exigi dolum ex parte aduersarij, quod ideò est, quia propter culpam etiam latam non iuratur in litem: vt l. secūda. & iij.

rubr. C. de prob. Sibi dicit q̄ est optima & superlatiua probatiō probatio ipsa per res euidētiam. & in d. l. contra negantem, dicit quòd aspectus rei derogat cuiunque generi proba. & in d. l. Deo. dicit q̄ omnis alia probatio vincitur, si aspectus contrarium testificatur. *factus text.*

C. de in litem iuran. l. in actionibus. versicul. sed in his omnibus. & l. videamus. §. fina. ff. de in litem iuran.

Fallit in tutore, contra quem iuratur. vt l. ij. & iij. C. de in litem iurando. 16 † Qualiter autè dolus probetur, quia in dubio dolus non præsumitur: vt l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. Respō detur q̄ dolus probatur p̄ iudicia & argumēta: vt in l. dolū. C. de dolo & l. dolus. C. de rescindenda venditio.

17 † Sed quo tēpore debet interuenisse dolus, vt iuretur? Dic breuiter q̄ in actiōibus bonæ fidei sufficit q̄ dolus interuenierit tēpore cōtractæ obligatiōis, vel postea, & in obediēdo, seu satisfaciēdo parti, & multò fortius si dolus fuerit cōmissus in nō obediēdo iudici. l. j. §. in depositi. ff. de positi. & l. iij. §. in hac. ff. de commodati. & lege, in actionibus. ff. de in litem iurando.

pōt quod non fallit, nec si. Here pōt intentionem iudicis. Ita Bald. in dicta rubr. de proba. & in l. cues. C. de app. & licet statutum diceret stari iuramento damnū passi. & passus dānum iurauerit. tamen re subiecta oculis si dānum, non est datum. Iudex iuramento stare non tenetur. no. in l. iij. & in l. admonend. ff. de iureiur. quia potest reprobari tale iuramentum, per Ang. in l. qui restituere. ff. de rei vend. & in l. qui Sar. ff. de furt. per gl. Io. de ra. & Gemi. in c. ij. de tempo. ordi. libr. ij. Idem glo. quam allegat Bal. in d. l. j. C. de reb. cred. & in capi. statutū super verbo, iuramentū. de reb. lib. ij. per Bal. in l. si tutor. C. de peri. tu. quia debet intelligi statutū stari iuramento accusatoris, nisi contra probaretur. & ideò Bal. in d. l. j. C. de re iudic. & idetur dicere etiam ex alijs probationibus, quàm inspectione oculorum. Bal. Serò tenet contrarium in d. l. iij. alias in l. nō erit. §. dato. ff. de iureiuran. allegat Iac. de Are. in d. l. j. C. si aduer. lib. per text. in dicto §. dato. quod non potest reprobari tale iuramentū, etiam si appareat ex euidētia rei cōtrarium, sed dictum suum ibi ex præmissis non puto Serum. sed Ang. in l. qui bonis. §. q̄ damnus. ff. de dam. insec. & idetur tenere idem quod Bal. in §. dato. dicens, q̄ & si statutū sult stari iuramento parit, puta de damno, dato iuramento accusatoris, tunc iudex debet inuestigare, an Serè sit iuratum, si reperit non Serè iuratum, non tenetur stare iuramento, secus si statutum diceret stari iuramento tertij, puta si iurarij tunc iudex, nihil aliud inuestigat, quia probatio est sibi plenè facta. sed damnum patiens ex relatione nuntij recurreret cōtra eum si eam falsam dixerit. allegat. Iac. de Are. in l. j. C. si ad liberta. proclamauerit.

In actionibus autem stricti iuris, vel arbitrarijs requiritur dolum esse commissum post sententiam latam in non parendo iudici: vt lege, qui restituere. in fine. ff. de rei vindicatione. & in lege arbitrio. in princip. & §. j. de dolo Ex quibus patet quod iudex in huiusmodi arbitrarijs actionibus defert hoc iuramentum post sententiam super re principali latam, vt in d. l. qui restituere, cum similibus. quo iuramento præstito feret postea aliam sententiam ipsius iuramenti executoriam: vt l. si cum exceptione. §. in hac. ff. quod metus causa. Sed in actionibus bonæ fidei, iudex defert hoc iuramentum lite contestata ante sententiam suam, probato de dolo aduersarij in non parendo ipsi parti: vt d. l. in actionibus. & l. ij. ff. de in litem iurando.

18 † Secundo casu principaliter dixi, quod debet attendi qualitas, & natura rei super qua iuratur, quod ideò dictum est, quia non in omnibus rebus cadit affectio, puta in nummis: ideò in his non iuratur: vt l. nummis. ff. de in litem iurando. nisi fortè loco speciei cederent, in qua specie fuisset dolo directò commissus. argumen. in l. penulti. §. j. ff. ne quis eum qui in ius voc. est. In libro ergo, equo, domo, & similibus. in quibus potest cadere affectio: iuratur in litem.

19 † Tertio dixi principaliter, quod debet attendi qualitas, & natura actionis intentatæ, quod ideò dicitur, quia non in qualibet actione iuratur in litem, sed solum in tribus generibus actionum, videlicet in actionibus bonæ fidei directis, vt in d. l. in actionibus, & l. iij. §. in hac. ff. commoda. & l. in depositi. ff. depositi. l. si quis. ff. locat. cum similibus. Secus autem est in contrarijs. l. ei apud quem. ff. depositi. Et eodè modo iuratur in actionibus realibus, puta in rei vindicatione hypothecaria publiciana cõfessoria, & similibus vt d. l. in actionibus, & Institut. de actionibus. §. præterea quasdam actiones. & l. si fundus. §. in venditione. ff. de pignoribus. & l. eum qui. §. in publiciana. ff. de public. & l. harum. in fine. ff. si serui. ven. Item iuratur in actionibus arbitrarijs. vt d. l. in actionibus. & in d. §. præterea. dicuntur autem & appellantur omnes illæ actiones arbitrariæ, in quibus ad iudicis mandatum res petita non restituitur, siue sit actio personalis, siue in rem, siue mista: vt d. l. qui restituere. & d. §. præterea. licet gloss. in d. l. in actionibus excipiat plures casus, sed rectè considerando secundum Barto. omnes illi casus comprehenduntur sub hac regula, vno excepto, qui habetur in l. j. ff. ne quis eum qui in ius voc. est. Dixi vltimo, quod considerari debet habitus personæ iurantis, quia non omnis iurare potest, sed is solus admittitur, qui est maior, & dominus vel loco domini reputatur, puta, tutor: vt l. quod vulgò. & l. si tutor. ff. de in litem iurand. & l. videamus. eodem titulo.

20 † Deinde scias, quod hoc iuramentum defertur solum à iudice, non à parte vt d. l. videamus. §. deferre. & moderatur & taxat iudex quantitatè vsque ad quam iuretur, quo præstito si noua instrumenta à reo producantur, poterit reum absolvere. & in his duobus sapit naturam iuramenti necessarij: vt habetur in d. l. videamus. §. iurare. cum sequen. & l. arbitrio. ff. de dolo. Et adde quæ dixi supra, super primo libello in gloss. super verb. interesse. & c.

E P I T O M E.

- 1 *Quæ sint doli exceptiones speciales & generales?*
- 2 *Quando sit opponenda doli exceptio generalis?*

1 **D**OLI exceptio. † Scire debes pro declaratione huius exceptionis, quod quadruplex est exceptio doli: vt nota per gloss. & doctores in l. qui se debere. ff. de conditio. ob causam. vna videlicet quæ datur, quando contractus fuit initus seu factus per dolum, qui nascitur tempore ipsius contractus: vt in l. eleganter. in princip. ff. de dolo. & in l. secunda. in principio. ff. de doli exceptione. Alia est quæ datur in locum non numeratæ pecuniæ & hæc nascitur tempore quo agitur: vt l. secunda. §. circa. versicul. proinde. ff. de doli exceptio. Tertia, quæ datur in locum pacti, vel iurifurandi. vt d. l. secunda. §. item quæritur, de do. exceptio. Quarta est illa, quæ facti est, vel intentionis iuris in se nihil continens: vt verbi gratia, quando actor nullam habet actionem, & de facto tantum agit, & contra eum reus de facto excipit, de qua loquitur text. in d. l. qui se debere. Est & quinta species generalior, quæ datur in locum cuiuscunque alterius exceptionis, & pro quacunque exceptio. de qua loquitur text. in d. l. ij. §. generaliter. & not. per gloss. in l. si ex cautione. C. de non numerata pecunia.

2 † Consilium ergo bonum est, quod vbi dubitatur de certa specie exceptionis, quod semper opponatur hæc generalis exceptio doli, quæ sufficit pro omnibus, & in processu liquidare de certa specie exceptionis, puta vel solutionis, vel pacti, vel iurifurandi, aut præscriptionis, & simili.

E P I T O M E.

- 1 *Exceptiones peremptoria opponuntur ad duplicem effectum, ad impediendum processum, aut ad merita causa.*
- 2 *Exceptiones qua opponuntur ad impediendum processum, quot sint?*
- 3 *Omnis exceptio impedit processum, qua proponitur alicui non esse.*
- 4 *Exceptiones opposita ad impediendum processum, statim probari debent.*
- 5 *Lata sententia contra exceptionem oppositam ad impediendum processum, an reus in alio iudicio per modum agendi possit ius suum proponere?*
- 6 *Sunt quedam exceptiones impediens litem processum, que non tangunt merita causa.*

1 **Q**UO AD impediendum processum. † Sciedum est pro huius euidencia quod sunt aliquæ exceptiones peremptoria, quæ possunt proponi ad duplicem finem seu effectum, videlicet ad impediendum processum, & ad merita causæ: & si opponatur ad impediendum processum, debet proponi ante litem.

E P I T O M E.

rem contestatam & in hoc sapiunt naturam dilatori-
 arum. Si verò opponatur ad merita causæ, debent
 proponi post litem contestatam, sicut alia pre-
 emptoria, prout plenè traditur per gloss. in l. exceptio
 nem. C. de probationi. & l. peremptoria. C. de sent.
 re. non posse. & aduerte ne decipiaris, quia alia est
 forma opponendi ad processum, alia verò opponen-
 di ad merita. **Q**ui enim opponit ad processum, ut
 tur forma de qua hic, vel dicat non potest procedi
 obstante exceptione tali, vel non potest agi, quia si-
 ne actione nemo experitur. Secus si diceret, tu non
 fous iustitiam, vel si dicat simpliciter, peto me ab-
 solui, quia præscriptum est, vel factum pactum de
 non petendo, & similia: quia tunc videretur exce-
 ptio opponi ad merita causæ: vt not. Barto. in l. cum
 quærebatur. ff. iudic. sol.

2 † Sunt autem secundum aliquos numero quatuor
 illæ peremptoriæ exceptiones, quæ possunt opponi
 ad processum, videlicet exceptio transactionis, iur-
 iurandi, rei iudicatæ & præscriptionis: vt hodie est
 decisum in capitulo primo extrâ de lit. contestat.
 libro vj. licet de præscriptione esset olim dubitatio:
 vt de his plenè not. per Barto. in l. nam & postea in
 princip. ff. de iureiuran. & Iaco. Butri. in l. omnes. C.
 de præscriptio. xxx. annor. & l. emptor. C. de præsc.
 long. temp. facit quod habetur in l. post rem iudica-
 tam. ff. de re iudicat. & in l. eleganter. §. si quis post.
 ff. de condic. in debi.

3 † Sed & amplius secundum Bart. dici potest, quòd
 omnis exceptio, per quam proponitur ius desicere
 ipsi actori, habet ad processum impedire. verbi gra-
 tia, exceptio solutionis & acceptilationis, quia scri-
 bitur quòd sine actione nemo experitur: vt in l. si
 pupilli. §. videamus. ff. de nego gest. & in l. quoties.
 §. item si temporali. ff. de admin. tra. Et sit ratio præ-
 dictorum, quia istæ exceptiones sunt repertæ causa
 dirimendarum litium: vt in l. fratris. C. de transact.
 & in l. j. ff. de iureiuran. & l. j. ff. de re iudic. l. j. ff. pro
 suo. Ideò que litis profectionem impediunt: argua.
 terminato. C. de fructi. & litium expen.

4 † Et hoc verum, sit tales exceptiones possunt in-
 continentem probari: aliter autem si requirent alio
 rem indaginem non impediunt processum, sed re-
 seruarentur post litem contestatam vt ipse Bar. no.
 in d. l. cum quærebatur.

5 † Sed quid si opposita exceptione fuerit super ea &
 contra reum lata sententia, an in alio iudicio per
 modum agendi poterit ipse reus iterum ius suum
 proponere? videtur quòd sic, per ea quæ habentur
 & notant in l. à diuo pio. §. si super rebus. ff. de re iu.
 In contrarium determinat Innocent. in capitulo su
 per spoliatione. extrâ de ordine cogni. & Barto. in l.
 duobus. ff. de exceptione rei iudicatæ.

6 † Denique notandum quòd alia sunt exceptiones
 impediens processum, quæ non tangunt merita
 causæ vt exceptio iudicis incompetentis, falsi pro-
 curatoris, litis pendentiæ, & quædam alia decla-
 ratoriæ iudicij, de quibus extrâ, de ordine cogni-
 tionum per totum. & C. de ordine iudiciorum. per
 totum.

- 1 *Quæ sit natura exceptionis expensarum?*
- 2 *Bona fidei possessor si cadat à possessione, an in modum agendo poterit sumptus repetere?*
- 3 *Possessor si tradidit possessionem rei bona fide, nulla facta retentione impensarum poterit per certi conditionem possessionem repetere.*

EXCEPTIONEM Expensarum. † Hæc exce-
 ptio innitur æquitati. sicque huic bonæ fidei
 possessori tales expensæ sunt restituendæ an-
 tequam compellatur rem restituere: vt l. in hoc iudicio.
 ff. comm. ni diuidun. l. si area. C. de rei vendi-
 catione facit. §. cum quis & quod ibi not. Institutio.
 de rerum diuisio. Teneatur tamen hic bonæ fidei pos-
 sessor fructus ex re perceptos, cum sumptibus com-
 pensare, quod est notabile: vt traditur in l. sumptus.
 & l. emptor. ff. de rei vindicatione & not. per gloss.
 2 in l. in fundo. ff. de rei vindicatione. † **Q**uid autem si
 hic bonæ fidei possessor cadat à possessione, an in
 modum agendi poterit hos sumptus repetere? mul-
 tiplex est opinio, dic plene per Cynum in l. do-
 mum. C. de rei vindicatio. & Institutio. de rerum. diui.
 §. ex diuerso. & d. l. in fundo. Conclufiuè autem di-
 stingue, aut talis impensa est facta animo obligandi
 dominum rei, vt faciunt isti conductores, procura-
 tores, negotiorum gestores, & simile, & tunc po-
 test repeti per actionem negotiorum gestorum vt
 l. si pupilli. §. sed & si quis. & l. Pomponius. & l. final.
 & l. sed an vltro. §. j. ff. de nego. gest. Aut fuit facta
 animo nullum sibi obligandi, sed eius proprium nego-
 tium gerendi, credens se teneri domino rei: &
 tunc hæc impensa est talis, ad quam dominus rei
 non poterat compelli. vt in faciendo nouam came-
 ram, & simi. l. & tunc non competit pro tali impensa
 actio, sed sola retentio: vt in d. l. in hoc iudicio & l. si
 in area. ff. de con. lic. in deb. Aut est talis impensa ad
 quam poterat compelli, vt in funere defuncti, & tunc
 competit pro ea, tam actio, quam exceptio. vt in l.
 at si quis. ff. de relig. of. & sump. funer.

3 † Aduerte tamen vnum singulare, quòd si possessor
 tradidit possessionem rei bona fide, nulla facta
 retentione impensarum, poterit per certi conditio-
 nem, ipsam possessionem auocare quasi indebitam,
 & inde expensas factas per exceptionem seruare,
 vt probatur in l. quod si nulla. ff. de lega. j. & ibi per
 Cynum. & optimè facit l. hæres cum debuerat cum
 ibi nota. ff. ad trebellianum.

E P I T O M E.

- 1 *Quæ sit stilitas istius generalis reservationi?*
- 2 *Qualibet exceptio peremptoria admittitur & que ad sententiam.*
- 3 *Quot sint speciei exceptionum?*
- 4 *Dilatoria quomodo sint?*
- 5 *Exceptio diuisionis an sit dilatoria vel peremptoria?*

- 6 Quando opponatur exceptio peremptoria?
- 7 Quando possit prolarari peremptoria exceptio?
- 8 Per oppositionem peremptoria non indicitur litis contestatio.
- 9 Obijciens exceptionem, an videatur confiteri intentionem actoris?
- 10 Cum dico me soluisse, siveor fateri me obligatum fuisse.
- 11 An sit fundata intentio actoris agentis pro credito puri, si reus respondeat deberi sub conditione?
- 12 Plures exceptiones contrariae, an simul proponit possint?
- 13 Lata sententia pro pretio contra emptorem re nondum tradita à venditore, competit adhuc actio pro re ipsi emptori.
- 14 Exceptio competens reo principali, an porrigatur ad eius fideiussorem.
- 15 Exceptio competens actori, an competat eius successori.
- 16 Exceptio compensationis, an obstat successori?
- 17 Quibuslibet exceptionibus, an possit renuntiari?

1 **S**ALVIS Alij, exceptionibus. †Ista generalis reseruatō, si alia exceptiones specialiter non no-
minentur, parū prodest. vt not. per gloss. in
cap. pastoralis. extrā de exceptio facit capit. quoniā
contra falsam. extrā de probationib. licet sit vtilius
hanc clausulam exprimere quā tacere. vt tāgitur
in textu & gloss. in capitul. exposuit. extrā de dilati.

2 †Vnde pro latiori harum exceptionum doctrina
sciendum est, quōd qualibet exceptio peremptoria
admittitur vsque ad sententiam: vt l. peremptorias.
C. sententiam rescindi non posse. cum similibus. se-
cus in declinatoria, quæ regulariter ante litem con-
testatam proponenda est: vt in l. fi. C. de exceptioni.
& lita demum. C. de procuratoribus. & l. non igno-
rat. C. qui accusare non possunt. & l. sed & si susce-
perit. in principio, & ibi notatur, de iudicijs. facit
quod habetur in capitulo, pastoralis extrā de excep-
tionibus. & in l. exceptionem. C. de probationibus.
& ibi per Cynum. Nū fuisset quis ignorans talem
exceptionem sibi competere: quia tunc post senten-
tiam audiretur: vt l. finali. C. si à non compe. iudic. &
licet. C. de procu. & l. non idcirco. in fin. ff. de iudic.
& not. in d. l. exceptionem.

3 †Deinde est sciendum quōd exceptionum alia est
dilatatoria, alia peremptoria, & alia anomala. Perem-
ptoria quidem exceptio est illa, quæ ius actoris per-
imit, & confundit. cuius exempla sunt varia, vt est
exceptio iurisyurandi, rei iudicatae, transactionis, pa-
cti de non petendo, solutionis, & simil. vt Institut.

4 de exceptionibus. §. primo. & §. appellantur. †Dila-
toriae sunt duplices, nam quædam sunt dilatoriae
iudicij, quæ declinatoriae appellantur, Quædam
sunt dilatoriae solutionis: Dilatoriae seu declinato-
riae iudicij sunt per quas euitatur persona vel iu-
dicium: vt patet in exceptione, quæ opponitur con-
tra scriptum, de qua in l. præscriptioe. C. si contra
iura vel vtil. public. cum simi. Item exceptio feriarum

loci non tuti, falsi procuratoris, & personæ mino-
ris, vel non legitimæ ætatis stare in iudicio. & alie
plures: vt ff. de exceptionibus. l. ij. in fi. & l. iij. in fin.
Idem in exceptione spoliationis, de qua in capitulo
cum dilectus extrā de ordine cogni. Dilatoriae au-
tem solutionis sunt, pactum de non petendo ad
tempus vel si obligatio sit in diem concepta, & agat-
ur ante diem: vt in d. l. iij. §. j. & instit. de exceptio. §.
temporales. quæ exceptiones opponi debent ante
litem contestatam: vt plene notatur in capitulo ex-
ceptiones. extrā de exceptionibus. Anomale verò sunt
illæ, quæ nec sunt simpliciter peremptoriae, nec
simpliciter dilatoriae, sed secundum quid partici-
pant aliquando de vtroque, vt patet in exceptione,
ne quis conueniatur, nisi quatenus facere possit, de
qua traditur in l. sunt qui & l. sequenti. ff. de re iudi-
cata & hoc secundum Goffredum, in summa, extrā
de exceptioni. Sed gloss. in dicta lege tertia in fine.
de exception. dicit hanc exceptionem esse dilato-
riam. Quam opinionem etiam sequitur gloss. In-
stitut. de exceptioni. §. appellantur. Item patet ex-
ceptione non numerata pecuniæ, & non nume-
rata dotis: secundum Goffredum. vbi supra gloss.
verò in dicto §. appellantur. tenet, quōd vtraque est
anomala quo ad onus probandi, licet quo ad alia
sit dilatatoria. Primam opinionem tenet Dynus vt
refert Cyn. in dicta l. exceptionem. C. de probatio-
nibus. Item est anomala omnis exceptio, per quam
ostenditur iudicium retro fuisse nullum: secundum
Goffredum: cum huiusmodi exceptio possit oppo-
ni in quacunque parte litis ante sententiam, &
etiam post. vt nota per glossam in dicto §. appellan-
tur. & infra dicam. Item est anomala exceptio com-
petens fideiussori, vt prius conueniatur principa-
lis, quā ipse vt notatur per glossam in dicta l. iij.
licet Petr. dicat ipsam esse dilatoriam: vt refert Cyn.
in d. l. exceptionem.

5 † Sed quid dices de exceptione diuisionis, qua vti-
solent inter se fideiussores, mandatores, & consti-
tutores vt traditur in lege finali. C. de constit. pecu-
nia & in l. inter fideiussores. ff. de fideiussoribus. cum si-
milibus. Dicunt quidam quōd est dilatatoria: alij quōd
est peremptoria. quorum opinio sequitur gloss. in
l. fideiussor. C. de fideiussoribus. & Dyn. in l. si dubite-
tur. ff. de fideiussoribus. & plene per Cynum. in d. l. excep-
tionem. Idem est in exceptione competenti pos-
sessori rei obligatae contra creditorem, vt prius con-
ueniatur debitor, & eius bona excutiantur: vt no-
ta. per glossam in dicta lege tertia. ff. de exception.
aliqui tamen dicunt eam peremptoriam, in pecto-
quod euenire potest. argumen. in l. sufficit ff. de con-
dictio. indebit.

6 Rursum queritur quando opponi debeat hæc ex-
ceptio peremptoria: dic breuiter quōd regulariter
opponitur lite contestata & probatur ante sententiā:
vt in d. l. exceptione & d. l. peremptorias. licet in cer-
tis casibus ad impediendū processum opponi possit
ante litis contestationē & in aliquibus casibus etiā
post sententiā. vt no. Gos. vbi supra & no. per glo. in
l. j. C. de iur. & fact. ignoran. in d. §. appellantur.
& in

7 & in l. tamer. ff. ad Macedo. † Potest autem hæc exceptio peremptoria probari per testes etiã post publicationem testiũ actoris, quando exceptio non est directè contraria intentioni & actioni agētis, vt exceptio pacti de non petendo, vel solutionis & similes: secus si esset directè contraria: vt nota. in l. per hanc. C. de tempo. appel. & ibi per Cy. & in athen. qui semel. C. de proba. & in c. fraternitatis. extra de testib. Et nota quòd non sufficit oretenus, vel allegationibus iuris has exceptiones opponere, sed apud acta sunt inscribendæ: vt in c. quoniam cõtra falsam. extra de probatio. cum similib. nisi exceptio esset ipsi obligationi vel actioni à suo principio annexa: vt si obligatio fuit contracta in diem, vel sub conditione. vt not. per Barto. in l. eum qui. ff. de verborum obligatio.

8 † Item queritur, an per obiectũ exceptionis peremptorie inducatur litis contestatio? dic hodie decisum esse quòd nõ, licet olim esset dubitatio. vt traditur. in cap. fin. de lit. contestatio. libro vj.

9 † Amplius queritur de questione antiqua, an exceptionem obijciens videatur intentionem actoris confiteri: De qua questione plenè tangitur per Cynum in dicta l. exceptionem. & l. si quidam. C. de exceptio. & per Dyn. & Ioan. And. in reg. exceptionem. de regulis iuris. libro sexto. & capitul. nullus pluribus. eodem titu. & per alios doctores in l. non vtrique. ff. de exceptio. Ad cuius solutionem sic breuiter distingue, aut exceptio quæ proponitur, abnegat directò ius & factum in libello deductum, vt bi gratia, proponit actor se numerasse pecuniam, vel deposuisse, & simil. reus excipit nullam pecuniam fuisse numeratam, vel depositam, & tunc manifestum est ex hoc reum non præsumi quicquam fateri de intèntione actoris, nec fundari in aliquo ius actoris, imò durius aggruari in probatione fienda. vt l. ei qui dicit. ff. de probationib. & l. qui accusare. C. de edend. & in l. actor. C. de probationib. Aut exceptio quæ proponitur non abnegat directò ius & factum in libello propositum, sed simpliciter abnegat ius ex facto descendens actori competere, vt bi gratia, quia excipit se soluisse, & per consequens ius debiti extinctum esse, vel dicit præscripsisse, vel pactum de non petendo factum esse, & simi. & dicunt tunc etiam quidam hoc casu non fundari ius actoris, nec videri reum de eius intentione aliquid confiteri. Et sit ratio, secundum eos, quia actus tendens ad reprimendum ius aliquod, nõ debet eius contrarium operari: vt l. cum tale. §. fina. ff. de cõditionibus & demonstrationibus Nec debet, nec solet eadem dispositio, contrarios inducere, nec parere effectus: vt l. qui hominem. §. fina. ff. de solu. & l. cum is. §. j. ff. de conditionib. indeb. quod eueniret, si direremus quòd eadem exceptio induceret probationem in actore, & defensionem in reo. & hanc opinio. tenet esse veram de iure Io. And. in d. c. exceptionem. de regul. iur. lib. vj. Idem est in exceptione cõpensationis: vt nõ. in d. c. cum venerabilis, extra de exceptio. Alij verò, vt Dyn. & An. de pif. sic distinguunt in hoc articulo, Aut hæc exceptio op-

ponitur conditionaliter, aut purè. si conditionaliter. vt bi gratia, dico te nõ deposuisse vel non quam numerasse, vel mutuassee, & in quantum hoc appareat, dico me soluisse, vel præscriptum esse, aut pactum factum fore de non petendo, & hoc casu procedit dicta regula. l. non vtrique. & quod nota. in l. si quidem. C. de exceptionibus. & hic modus excipien di est tutor, & in communi practica. Aut opponitur purè, vt bi gratia, dico me soluisse, & similia, & tunc videtur reus confiteri intentionem actoris, & in ipsum reum transfertur onus probandi suam exceptionem. Et sit ratio quia vbicumque ad positionem vnus sequitur necessariò ad ipsum aliud antecedere, tunc confitendo consequens, videor ponere, & fateri eius antecedens: vt l. illud. & l. nec is. ff. de acquirenda hæreditate. quia priuatiò præsupponit habitum: vt in l. decem. ff. de verborum obligationi. & in l. manumissiones. ff. de iusticia & iure. Ideò dicendo me soluisse, & sic solutione liberatum esse, videor includere & fateri me antè obligatum fuisse.

10 † Sed dicit fortè quis, non sequitur hoc de necessitate, quia potuit soluisse indebitè. vt in to. titul. ff. de conditio. indebi. Sed responderetur quòd nõ præsumitur vt in l. cum de indebito. in princ. & in fine. ff. de probationibus.

11 † Sed circa præmissa queritur, quid si actor proponat sibi decem deberi purè, reus autem dicat se dare debere sub conditione, an sit fundata intentio actoris, sic quòd onus probandi conditionem incumbat ipsi reo? Ista questio pendet ex his quæ pro imè dicta sunt, & Cyn. disputat eam in d. l. exceptionem. C. de probationibus. & tangitur per gloss. in d. l. si quidem. & per ipsum Cyn. in l. j. C. de confess. gloss. communiter dicunt quod est fundata intentio actoris Petr. verò dicit oppositum, vt ibi refert Cyn. quia cum sit vna & eadem dispositio, nõ potest pro parte approbari, & pro parte reprobari. arg. in l. si ita stipulatio. in fi. ff. de oper. liber. & l. nam absurdum ff. de bonis libert. de quo vide Dyn. & Ioã. Andr. in dicta regu. exceptionem. & per Bart. in l. decem ff. de verbor. obligat. & per eundem in l. Aurelius. §. idem quesijt. ff. de libe. leg. & per Cyn. in l. ij. C. de donat. ante nupt. & per eundem Bartol. in l. non vtrique. ff. de exceptio.

12 † An autem possint simul proponi plures exceptiones contrariæ? Dic vt plenè notatur per ipsum Bar. in l. nemo. ff. de exceptio. & per Dyn. & Ioan. Andr. vbi supra. & lacius in cap. nullus pluribus. de regu. iur. libro sexto.

13 † Inde queritur de alio. Ecce Titius re vendita Sempronio licet nondum tradita agit contra eum ad pretium, & lata est sententia contra ipsum Sempronium, in cuius sententiæ executione ipse Sempronius excipit de re sibi nõ tradita, queritur an sit audiendus? Dicunt quidam quod non, quia talis exceptio cum sit peremptoria, opponi debuit ante sententiã: vt d. l. peremptorias. c. simi. Alij dicunt cõtrà, & verius quia ipsi Sempronio competit actio: vt l. emptorem. in princ. & l. Iulianus. §. offerri. ff. de actionibus empti.

cū similib. ergo multò magis exceptio: vt l. j. §. is autè versù nā cui damus. ff. de superflue. quia de hoc iure nō fuit prius cognitū, nec decisum, vt in l. duobus. & l. penul. §. si. ff. de excep. rei iud. facit l. ex parte. in prin. ff. fami. ercisc. & l. fundus. C. de rescin. v. d. i. & l. si duo patroni. §. pen. & §. antepenul. ff. de iureiu. ¶ Insuper quæritur, an exceptio quæ competit reo principali, porrigatur ad eius fideiussorē: distingue, aut exceptio cohæret personæ, & illa nō porrigitur ad fideiussorem, aut cohæret rei, & tunc sic: vt l. ex persona. ff. de fideiuss. & l. exceptiones quæ personæ. ff. de excep. cum similib. ibi nota. & eodem modo exceptio competens fideiussori, porrigitur ad reum principalem. vt l. fideiussorem. ff. de pact. cum ibi not. Attamen exceptio quæ competit vni fideiussori, ad eius confideiussorem non porrigitur, nisi per indirectum mediante persona principali. vt l. amissis. §. j. ff. de fideiuss. & nota. per glo.

15 in d. l. exceptionem. ¶ Item quæritur, an exceptio quæ competit actori, competat & eius successori? Dyn. in regula is qui in ius de reg. iur. lib. vj. sic distinguit, aut est successor vniuersalis, vt hæres, vel bonorum possessor, & tunc dic quòd omne ius, tam agendi quàm excipiendi quod competeat defuncto, vel contra eum actiue, vel passiuè transit in huiusmodi successorum: vt in d. reg. & l. cum hæredes. & l. iij. §. cum quis. ff. de acquirend. possessio. facit l. vitia. C. eod. & l. hæres in omne ius. ff. de acquiren. hæredi. aut est successor singularis, vt legatarius, emptor, cessionarius, donatarius rei singularis, & similes, & tunc subdistingue, aut est eius cohærens rei, siue reale, aut personæ, siue personale. Primo casu transit actiue per passiuè in singularem successorem: vt l. dolia. §. eum. ff. de contrahen. emptio. & l. etiam si rem. ff. de iureiurand. & l. in hoc iudicio. §. si inter socios. ff. communi diui. & in l. idem que. §. final. ff. pro soc. l. emptori. ff. de hære. vel act. ven. l. si. in prin. ff. de excep. rei iudic. & l. si à te. & l. si exceptio. & l. si mater. §. idem iud. & l. de pig. l. si superatus. in fi. cum similibus. vbi autem est personale, siue cohærens personæ, tunc aut est ius merè & strictè personale, aut non merè, sed simpliciter, aut personale in rem scriptum. Primo casu tale ius finitur cum persona, nec transit in alium, nisi mediante cessione. vt l. quis ergo casus. in fin. ff. de pec. & in l. omnes autem. §. si hæres. ff. v. s. f. u. t. u. c. quemad. caueat. & ff. de contrahen. emptio. l. quod sæpè. §. si res. ff. de edend. l. quædam. §. is autem. & ff. ad Trebellian. l. j. §. si hæres. ff. de action. & obligatio. l. cum ex vno. ff. de ædilitio edict. l. sciendum. §. deinde. ff. de pecu. legat. l. peculio. ff. de verbo. signifi. l. sciendum. §. fina. Vbi autem personale simpliciter, tunc considera, aut enim successor singularis habet titulum lucratiuum aut onerosum: si lucratiuum vel quasi tunc transit in eū, si onerosum, tunc aut vult vt accessione ex persona sui authoris, & tunc trāsfit in eū, aut non vult vt iure suo tantū, & tunc nō trāsfit in eū: vt hæc probantur ff. de exce. l. si rem legatā: & ff. de dol. exceptio. l. apud Celsum. §. de authore. & in §. si eū legitima. & in §. si quis autè. Tertiò au-

tem quando est ius personale in rem scriptum, tunc transit actiue & passiuè in singularem successorem, sine aliqua cessione: vt l. si tertius. §. si quis prius. ff. de aqua pluuiæ arcend. & de itiner. actuq; priua. l. apparet. §. j. ff. de aqua pluuiæ arcend. l. emptor. & l. post venditionem. ff. quor. legat. l. j. §. illud. Cetera autem dic, vt plenè not. per Dyn. in d. reg. & l. priuilegia. ff. de reg. iur. Et ex his determinatur, secundum Dyn. quòd si quærat, an exceptio excommunicationis obstet successori: nam debet subdistingui modo quo supra, aut successor habet titulum lucratiuum, aut onerosum, ¶ Quid autè erit in exceptione compensationis, an obstet successori? Dy. dicit quòd sic: cum hæc exceptio rei potius cohæreat quàm personæ: quòd patet, quia transit ad fideiussorem: vt l. si quis. ff. de copen. pro qua opinio. facit text. in l. si. ff. de excep. rei iudic. & ff. communi diui. l. in hoc iudicio. §. si inter socios. & d. l. idem que. §. Seio. ff. pro soc. quam opi. tenet Guil. de Cu. in l. si quis in rem suam. ff. de procu. & ibi per gloss. & doct. & eam sequitur Albertus in tit. de excep. & in tit. de procurat. in rem suā. ver. sed nūquid. & Spec. in tit. de procur. §. sequitur. ver. sed nunquid contra

17 procura. & Cyn. in l. eius. C. de compen. ¶ Vltimò quæritur, an prædictis exceptionibus & alijs similib. possit renuntiare: quòd est vtile scire propter statuta terrarum, consuetudines & quotidianas renuntiationes, quæ sunt quotidie in instrumentis. In qua quæstione doctor. vario modo se habent. Nam Cyn. vno modo distinguit in l. si quis in conscribendo. C. de pact. Iacob. autem de Bellui. aliter distinguit, in auth. vt sine prohi. ma. debi. & credi. & ibi not. per glof. Alij alio modo tradunt, in l. ius publicum. ff. de pact. Sed aduerte. quædam sunt iura expressè prohibentia aliquid fieri, & istis non potest renuntiare: vt l. j. C. ne fide. do. den. & ibi not. per Cyn. & gloss. in authenti. si qua mulier. C. ad velle. & l. j. C. qui bo. ce. pos. Quædam sunt iura requirentia certam formam in aliquo actu perficiendo: vt patet in testamento, & similib. & istis etiam non potest renuntiare: vt l. nemo potest. & ibi not. ff. de legat. j. Quædā sunt iura quæ simpliciter disponunt, & in his potest distingui, nam aut respiciunt publicam utilitatem principaliter & secundariò, aut publicam utilitatem principaliter, & secundariò priuatā: aut econtra respiciunt principaliter priuatam, & secundariò publicā, aut principaliter, & secundariò priuatā. Primo casu non tenet renuntiatio: vt in l. ius publicum. ff. de pactis: & in l. iura sanguinis. ff. de regul. iur. & l. j. & ij. C. sine cen. vel reli. cum similibus. Secundò casu dico idem: & sic intellige l. ij. C. de pactis dota. & l. j. ff. soluto matrimonio. l. conuenire. ff. de pactis dotalib. l. si vnus. §. illud. ff. de pact. l. vltima. C. de pact. l. finali. C. de pactis pignor. l. nec si volens. C. de liberali causa. l. ij. §. sed quia veremur. C. de iuramento calumniæ. & in capitulo de causis. extrā de officio delegati. Tertiò autem & vltimo casu, dic quòd regulariter potest renuntiare: vt dicta l. si quis in conscribendo. C. de pactis. & l. pacifici. & l. quæ

l. quæritur §. si venditor. ff. de ædi. edic. Fallit in alimientis de futuro: vt est in l. cum hi. §. si prætor. ff. de tran. Item fallit in precario, cum pactum sit contra eius contractus naturam: vt in l. cum precario. ff. de preca. Item fallit in l. in hoc iudicio. §. si conuenit. ff. communi diui. Ex quibus patet solutio ad illâ quæstionem an possit renuntiare per probationibus testiũ & instrumentorum? & gl in d. athen. vt sine prohibitione ma. debet. & cre. determinat q̄ non Patet etiam sol. ad illam quæstionem, an quis possit renuntiare petitioni libelli, & cuiunque formæ & solentiam iudiciali? & dicitur q̄ non: vt not. in d. cap. de causis. & per Io. And in d. c. sæpè. de verb. signi. circa fi. & per eundem de hac materia, in c. si diligenti. extra de foro compe.

IN EXPENSIS CONDEMNARI. Ista petitiõ expensarum non est omittenda in reo. sicut nec in actore, quæ non debentur sine requisitione partium, vt de his plenè not. est supra in primo libello in glo. super ver. expensarum. vbi vide.

Forma positionum actoris.

OR A M vobis superscripto domino Vicario ponit per sacramentũ calumnix superscriptus Simon Spelta dicto procuratorio nomine infrascripta omnia & singula contra & aduersus superscriptum Ioannem Clearium, in causâ & quæstione simul inter ipsas partes vertente, ponens ac diuidens ipsas omnes & singulas de particula in particulam, ac petens & requirens ipsi omnibus & singulis coniuictim, & diuisim, & de parte in partem responderi, simpliciter, & pure, & clare, & aperte, sine aliqua conditione, additione, vel alternatione per verb. m credere, vel non credere. Primò q̄ publica vox & fama, ac rei veritas fuit & est, ac se habuit & habet q̄ quondam Pet. de Furno tempore eius vitæ & maximè de ann. M. ccccl. & antè & post vsque ad anni cursum M. cccclx. continuè tenuit & possedit pacificè & quietè petiam vnã terræ cultæ, quæ est perticarum centum, positam, & iacentem & coherentem prout in libello antecedenti in præsentis iudicio productõ, latius exprimitur & continetur. Item pro sua & tanquam sua. Item spatio x. xx. xxx. & xl. ann. Item veris & legitimis causis & titul. Item quod præfatus Petr. dictam petiam terræ titulo venditionis alienauit, & trãstulit in antedictum A. anno currente. M. cccclij. pretio flo c. Item q̄ dictus A. emptor dictum ipsum pretiũ soluit & dedit prædicto Pet. tempore dictæ venditionis. Item quod d. Pet. dictum pretium fuit tunc temporis confectus habuisse & recepisse. Item quod dictus And. ipsam petiam terræ tempore dictæ venditionis, citra vsq; ad ann. cur. M. ccccl. inclusiuè, continuè tenuit, & possedit prædictã petiam terræ. Itè præsentem sciens & patiente dicto Ioã. contra quem Ioann. datus est libellus. Item pro sua, & tanquam

sua. Item veris & legitimis titulis. Itè quod de prædictis omn. bus & singulis fuit & est publica vox, & fama.

EPI T O M E.

- 1 Probatio quando fit per confessionem est leuior in sui probatione, quam catera genera probationum, & efficacior in sui operatione.
- 2 Quid sit positio?
- 3 Super quibus debeant fieri positiones?
- 4 Faciens positionem, non debet facere positiones contrarias, quemadmodum nec respondens debet contraria respondere.

P O S T Q U A M reus, & responsionem facit libello, licet etiã contestatus est, consuevit actor de iure suo probare, quia suæ assertioni simpliciter non creditur, nisi quæ in ipso libello complexus est, probauerit: vt notatur in l. excusare. ff. de excusa. tuto. & in l. minoris. C. de præd. mino. & l. doce. ancillã. C. de rei vendicat. ad quod facit vulgaris regula l. ei qui dicit. ff. de probat. l. actor. C. de probat. & l. qui accusare. C. de edendo, & eodem modo reus probare tenetur suam defensionem, vel exceptionem: vt l. j. ff. de exceptio & in l. in exceptionibus. in princ. ff. de probatio. verum quia probatio fit tripliciter, videlicet per partis confessionem, per instrumentorum productionem, & per testium depositionem. Illa autem quæ fit per confessionem est leuior in sui probatione, & efficacior in sui operatione: ideo consueuerunt litigantes ab ea exordium sumere, faciendes tales & similes positiones, prout qualitas causæ exigit, vel natura. Videndum t̄ est itaq; primo loco quid sit positio, quia, vt inquit fons eloquentiæ Tullius in libro officiorum, omnis quæ à ratione suscipitur, de aliqua re institutio, à diffinitione proficisci debet, vt intelligatur quid sit id de quo disputatur & c. Sciendum est ergo quod vario modo diffinitur: vt refert Cyn. in l. ij. §. j. C. de iur. calum. Potest tamen sic dici conclusiuè. Positio est quedam verborum formula iudicialis concepta, reperta ad eruendam veritatè per aduertarij responsionem. Inde t̄ queritur de quibus & super quibus fieri possunt positiones? Dic breuiter quod

Positiones super quibus fiant. Vide etiam per Alexã. in l. j. s. de Nerat. ff. de po. in ap po & sibi p extrahuntur de libello.

a *Ponit. Adde quando producens positiones, videatur facti contenta in eis, per Alex. de Imol. in cōs. lxxxiij. col. ij. Ser. pondero. in ij. cō. & in cōs. lxxj. col. ij. Ser. & merito ad merita. in ij. cō. & in cōs. clj. colum. j. in cō. colum. Franc. Cur.*

b *Sacramentū calū. de hoc p Alex. in cōs. l. in c. s. & de glo. in l. j. C. de conf. & Bald. in c. in pertra. cōdō. extrā de iur. cal. sibi qd ponē: debet iurare illas esse veras & p nouis. 4 i. l. iudices. i. si. C. de iud. Confessio. Not. h. i. r. i. pta quod ad hoc sct quis habeatur pro cōfesso impositis in pēna cōtūmācia requiritur qd sit monitus & iussus in facie iudicis. Et respōdeat. alias non habetur pro confessis positiones. tex. in c. ij. de cōf. lib. c. j. Bar. & An. in l. certum. in princ. ff. de confes. & Bar. alle. ad idem Cyn. & docto. in l. ij. §. d. si actor. C. de iur. calum. & Bar. & Ang. dicunt quod sicut de iure tacēs in respondēdo interrogatio ni, habetur pro concessio. & l. de atate. §. qui tacuit. ff. de inter. ac. sic & qui obs. urē respōdit. secundū gl. ibidē. & ideo est no. & bona practica: cundū Ang. propter d. si post pristinū, qd faciat in facie iuberi moneri pte, & respōdeat positiones, & tūc si nō respōdet, & obs. urē respōdeat habetur pro cōfesso in contumācia nō respondeat. & obs. urē respōdeat. & dicit qd aduocatus debet esse cautus si i faciedo, & hāc etiā opi. sequitur. & tenet glo. pe. & ibi Gemi. in d. c. si post pristinū, qd est c. ij. §. al. & Bar. & in d. §. qui tacuit dicit qd tacēs habetur p cōfesso. quado est p̄sens & iussus respondererecusat, abs. rōnabili causa. per d. c. ij. & sic iudicio meo intelligit etiā d. c. ij. habere locum tam in interrogatoriū quā in pos. 10*

c *Not. h. i. r. i. pta quod ad hoc sct quis habeatur pro cōfesso impositis in pēna cōtūmācia requiritur qd sit monitus & iussus in facie iudicis. Et respōdeat. alias non habetur pro confessis positiones. tex. in c. ij. de cōf. lib. c. j. Bar. & An. in l. certum. in princ. ff. de confes. & Bar. alle. ad idem Cyn. & docto. in l. ij. §. d. si actor. C. de iur. calum. & Bar. & Ang. dicunt quod sicut de iure tacēs in respondēdo interrogatio ni, habetur pro concessio. & l. de atate. §. qui tacuit. ff. de inter. ac. sic & qui obs. urē respōdit. secundū gl. ibidē. & ideo est no. & bona practica: cundū Ang. propter d. si post pristinū, qd faciat in facie iuberi moneri pte, & respōdeat positiones, & tūc si nō respōdet, & obs. urē respōdeat habetur pro cōfesso in contumācia nō respondeat. & obs. urē respōdeat. & dicit qd aduocatus debet esse cautus si i faciedo, & hāc etiā opi. sequitur. & tenet glo. pe. & ibi Gemi. in d. c. si post pristinū, qd est c. ij. §. al. & Bar. & in d. §. qui tacuit dicit qd tacēs habetur p cōfesso. quado est p̄sens & iussus respondererecusat, abs. rōnabili causa. per d. c. ij. & sic iudicio meo intelligit etiā d. c. ij. habere locum tam in interrogatoriū quā in pos. 10*

verbum est simpliciter depositum & affirmatiuum eius quod ponitur ex parte ipsius ponētis, per quod colligitur aliud esse, positiones facere, & aliud interrogationes cum aliud sit, ponere, aliud interrogare.

2 *Quærendum fessit ergo in quibus hęc inter differat: ad quod responderetur, quod in pluribus. Primo quia illæ qui ponit, affirmat esse, prout ponit. Ille verò qui interrogat, dubitat de eo quod interrogat. vt in cap. fin. extrā de iure iurand. libro vj. Item differant in forma, quia positiones fiunt per hoc verbū, ponit, sed interrogationes per verbum, interrogat vt ff. de interro. actio. l. voluit. cum similibus. Ille autem qui ponit, obligatur ex sua positione, tanquā ex propria confessione si responso rei conueniat positioni. Ille verò qui interrogat, ad nihilum obligatur, sed solus aduersarius, scilicet ex sua responsione obligatur: vt plenē tangitur per Cynum & docto. in d. l. ij. §. sed quia. & facit d. l. voluit est ergo consultius facere interrogationes quam responsiones. Conueniunt autem inter se in pluribus, nā quocāsu obligatur respondens positioni, eodem modo respondens interrogationi: vt in d. l. voluit: & l. fin. cod. titu. Item si positio aliquo casu non admittitur nec eo modo interrogatio: vt d. l. confessionibus.*

a *Item sicut per sacramentum calum. respōdetur positionibus, ita & interrogationibus: vt in cap. j. de confes. & notatur in d. l. ij. & latius infra dicitur de qua: um positionum materia plenē tractat Specul. in titu. de positionib. & glo. in d. c. j. & ij de confes. libr. vj. & Cyn. in d. l. ij. & quidam alij in l. v. bicun. que. ff. de interro. actio. Secundū t principaliter notandū est ex hac litera quæ dicit per sacramentū calūniæ, quod ille qui facit positiones debet iurare de calumnia sicut aduersarius, vt æqualitas seruetur hinc inde. Et intellige, si petatur iurari. aliter non tenetur quia offerre iuramentū: vt in d. l. ij. §. sed quia C. de iuramen. calum. & ibi per Cyn.*

b *Quid t ergo si alter ex his reculet iurare qua pœna multabitur? Respondeo aut actor recusat & cadit ab actione sua. aut est reus, & tunc habetur pro confessio & priuatur exceptione sua: vt hęc habetur in d. l. ij. §. quod si actor. & in c. fin. extrā de iuramen. calum. & facit l. non alie num. ff. de interr. acti. de hoc autem iuramento calumniæ. plenius vide supra in primò libello, in gloss. finali*

3 *Quid t ergo si alter ex his reculet iurare qua pœna multabitur? Respondeo aut actor recusat & cadit ab actione sua. aut est reus, & tunc habetur pro confessio & priuatur exceptione sua: vt hęc habetur in d. l. ij. §. quod si actor. & in c. fin. extrā de iuramen. calum. & facit l. non alie num. ff. de interr. acti. de hoc autem iuramento calumniæ. plenius vide supra in primò libello, in gloss. finali*

4 *Quid t ergo si alter ex his reculet iurare qua pœna multabitur? Respondeo aut actor recusat & cadit ab actione sua. aut est reus, & tunc habetur pro confessio & priuatur exceptione sua: vt hęc habetur in d. l. ij. §. quod si actor. & in c. fin. extrā de iuramen. calum. & facit l. non alie num. ff. de interr. acti. de hoc autem iuramento calumniæ. plenius vide supra in primò libello, in gloss. finali*

E P I T O M E.

Verbum pono, est simpliciter dispositiuum & affirmatiuum eius quod ponitur ex parte ponētis.

Interrogationes & positiones qualiter differant?

Faciens positiones, & debet iurare de calumnia si petatur.

Recusans iurare, qua pœna efficiatur.

PONIT per sacramentum caluminiæ. Hic t not, quod hoc verbū ponit dat formā oppositionū. Nam

1 *Procurator ad lites an possit facere positiones.*
 2 *Procurator non potest ponere vel respondere, si dicat aduersarius principalem esse legaliore & instructiore.*

E P I T O M E.

1 *Procurator ad lites an possit facere positiones.*
 2 *Procurator non potest ponere vel respondere, si dicat aduersarius principalem esse legaliore & instructiore.*

1 *Simon Spelta dicto procuratorio nomine. Hic t quæritur nunquid procurator ad lites possit facere positiones. in causa, vel factis per aduersarium respondere: ad quod breuiter sic distingue, aut est pcurator specialis ad certas positiones faciendas, vel ad certis positionibus respondendum, & tunc manifestum est posse ipsum positiones facere, & factis respondere: vt in d. §. sed quia veremur. cum seq. aut est procurator generalis cum libera.*

libera, & tunc aut positiones idēunt ad conseruandum ius domini sui. & tunc idem quod in priori casu, quasi hoc videatur in mandato comprehenditur: vt traditur per Bartol. & alios in l. non solum. in princ. ff. de procur. & l. si procurator. & l. indebitam. ff. de condi. inde aut positiones & responsiones tendunt tollendum & extinguendum ius dominici sui, & tunc nec factæ positiones, nec responsiones domino prejudicant: argu. in l. filiusfam. in princ. ff. de donat.

2. ¶ Si tamen aduersarius diceret, quod persona domini est instructior, vel legalior suo procuratore, tunc non audiretur procurator ad ponendum, vel respondendum, nisi haberet specialissimum mandatum ad sic ponendum, vel sic respondendum: vt habetur in l. fina. C. de procur. & c.

E P I T O M E.

1. *Volens respondere absolute non diuisum auditur, quia non cogitur.*

2. **P**ONENS Ac diuidens. ¶ Hic aduerte, quod licet ponens à seipso faciat hanc diuisionem, tamen aduersarius respondens potest per se diuisim respondere, secundum Ioan. And. vt per eum not. in d. c. j. & si fortasse vellet respondere absolute, audiretur: quia ratione partis falsæ potest tota positio negari: vt not. in l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. de reb. dub. licet Innoc. tenuerit contrarium in c. ij. de confess. libr. vj.

RESPONDERI. Quid si sit contumax in respondendo: dic quod si fuerit personaliter iustus & monitus per iudicem, habetur pro confessio in pœnam suæ contumaciæ: vt in dicto capit. ij. cui congruit quod alibi scribitur in l. consiliarios. C. de assessor. & dome. & vide quod not. infra titu. proximi super verbo, transmissarum.

SIMPLICITER. Quid autem importet hoc verbum simpliciter, tangitur per Bartol. in l. j. §. si quis simpliciter. ff. de verbor. obligationib. & l. j. in princ. ff. de vulg. & pupil. & de eo loquitur tex. in l. j. §. ff. de alea. & in c. xepè. extra de verbor. signi. de quo vide in titu. proximi in gloss. pen. in fin.

CLARE. Merito petitur clarè responderi: quia dubia vel obscura responsio non releuat: vt in l. de ætate. §. nihil. ff. de interrogationib.

SINE ALIQUA Conditione. Quid igitur si positioni puræ facta est responsio sub conditione, an sit fundata intentio ponentis, si de conditione non proberetur? dicunt quidam quod sic. Alij contra, vt plenè not. in l. si quidem. C. de exceptionib. Super quo vide quæ sunt notat. supra titu. proximi in gloss. saluis alijs exceptionibus.

E P I T O M E.

1. *Iuramentum per quod respondetur ad positiones est creditatis non veritatis & hoc in civilibus.*
 2. *An possit fieri positio per seruum credos?*
 3. *Positio negatiue concepta admittitur.*

1. **P**ER Verbum credere. ¶ Hic not. quod tale iuramentum non est de veritate seu de credulitate. At tamen idem in vtroque surgit affectus. Nam pariformiter obligatur respondens: vt l. final. & l. voluit. ff. de interro. action. & not. in c. ex literis extra de iur. iur. Et hæc procedunt in causis civilibus. In criminalibus autem positionibus debet responderi cum iuramento veritatis, videlicet sic esse, vel non esse, si sunt in facto proprio respondētis, secundum Bartol. in l. Marcellus. §. primo. ff. rerum amot. & Spec. tangit in titu. de po. §. vlt. Alij sunt qui dicunt quod sufficit respondere sine iuramento, quia non cogitur quis respondere suum derogare: vt not. Innoc. in c. dudum. de confess. & Ioan. An. in nouel. super d. c. ij. & Archi. l. di. capi. pœnitentibus.

2. ¶ An autem possit fieri positio de credulitate tantum, verbi gratia, Pono quod credo te mihi esse obligatum in x. vel credo te hæredem Seij, & similib. videtur quod sic, quia æqualitas est in iudicijs seruanda: vt l. fina. C. de fruct. & lit. expen. & no. in regula. non debet. de regul. iur. in vj. vnde sicut auditur respondens de credulitate, ita audiendum est ponens, cum paritas obligationis ex hoc insurgat ex parte vtriusque, Alij dicunt contraria: quia ex parte ponentis debet positio esse fundata super veritate, argumen. si in rem in princ. ff. de rei vindication.

3. ¶ Sed an positio negatiue concepta admittatur: dic quod sic, licet olim esset contentio, quæ est hodie decisa in c. primo de confess. libr. vj.

PRIMO Quod publica vxor & fama. Aduert e ad hanc positionem, quæ est prima in ordine, in qua includitur possessio de præterito eius à quo causam habet iste An. per hoc appareat, quod causam habuerit à bonæ fidei possessore, & per hoc potuerit præscribere nam si haberet causam à malæ fidei possessore, non præscriberet spatio long. temp. sed necessarium esse tempus longissimum vt in authent. malæ fidei possessor. C. de long. tempo. præscri. de qua præscriptione & alijs plenè tractatum est supra titu. præc. in gloss. super verbo, præscriptionis. Sed quis est effectus famæ, dic vt infra not. circa vltimam positionem & c.

VSQVE Ad annum. Hæc dictio, vsque aliquando includit terminum, cui adijcitur, aliquando excludit. vt plenè not. per Cyn. in l. a caligato. C. de nup. & per Bar. in l. patronus. §. Seimpronius. ff. de legat. ij.

E P I T M E.

1. *Titulus pro suo quam efficaciam habeat?*
 2. *Quid sit, possidere pro suo.*

1. **I**TEM PRO SVA. ¶ Hæc est secunda positio in qua declaratur titulus actoris, qui appellatur, pro suo: vt ff. & C. pro suo. per totum. Cuius quidem tituli natura generalis est, concurrens cum alio quocunque titulo singulari vt in lege prima. ff. pro suo, & per totum, & si desice-

ret' verus titulus specialis, & subesse titulus putatiuus etiam erroneus, locum haberet ille titu. pro suo & procederet præscriptio: vt probatur in l. hominem. & l. final. ff. pro suo. facit l. Celsus. ff. de vsuca. & ibi nota. aliter sine vero, vel putatiuo titulo non procederet præscriptio. vt in l. final. C. pro hære. & in l. nullo. C. de rei vendicatione. Hic ¶ quæritur, quid sit possidere pro suo: Et breuiter respondetur, quòd est quando quis possidet tanquam dominus vel quasi dominus. nam ista pronomina possessiua, scilicet meum, tuum, suum, significant regulariter dominium vel quasi: vt habetur in l. suo. ff. de legat. tertio. & in l. quintus. §. argento. ff. de auro. & argento legato. & ibi per Bartolum plenè. fallit secundum eum in certis casibus. Primo ex conditione personæ, ad quam sermo dirigitur: vt si dico lego seruo meo omnem suam pecuniam. nam debet intelligi, de dominio improprio, prout melius habere potest vt l. iij. in princip. ff. de manu. & idem in monacho & simili. Secundò fallit ratione personæ loquentis, vt verbi gratia, si colonus dicat, lego talem fundum vel campum meum, nam intelligitur quantum ad curam & sollicitudinem: vt not. in l. ij. in principi. ff. de orig. iur. facit l. si pupilli. §. item quæritur. ff. de neg. gest. Tertio fallit ratione rei, de qua quis loquitur, vel personæ, vt si dicat aliquis, lego x. famulis meis, quia non intelligitur, quòd in famulis habeat dominium, sed simplicem vsuum: vt l. cum si. exhibuissent. ff. de public. facit l. medicos. C. de profes. & medi. libr. x. & ibi, ciuitatibus suis &c. quod intelligitur, quantum ad habitationem, vel originem, sic etiam de consuetudine dicimus, talis venit vel vadit ad patriam suam.

E P I T O M E .

- 1 *Probata possessione auctoris an transf. at dominium in personam eius qui habuit causam ab eo?*
- 2 *Probans legitimam possessionem sui & prodecessorum suorum, potest intentare directam rei vendicationem*

ITEM SPATIO XXX. XXX. Hæc tertia positio in qua exprimitur tempus possessionis dicti Petri, à quo causam habuit dictus An. & per hoc constat quod saltem ex præscriptione ipse Petr. fuerit dominus vel quasi, & per consequens facere potuit dominum ipsum An. causam habentem ab eo, pro cuius clariori intellectu reuoco in dubium, an probata dicta possessione, transferit eius rei dominium, & quale in ipsum An. Ad quod breuiter sic distinguitur, aut probatur de possessione longi & longissimi temporis tantum, aut de possessione tanti temporis cuius initij memoria non existit. Primo casu in d. authent. transiuit dominium vtile tantum, non directum, quia vtile ex præscriptione quæritur: vt traditur in authent. nisi. C. de bon. ma. & dixi in priori libello, in glo. super verbo, iure dominij. Secundo verò casu translatum est directam: quia illud quæritur ex illa possessione, cuius initij memoria non existit. argum. l. nunquam. in §. thesaurus. ff.

de acquiren. rerum domin. & ita determinatur per Petrum. & Cyn. l. cum res in fi. C. de probation.

- 2 Ex ¶ hoc potes colligere vnum singulare pro infinitis personis, quæ tam per se quam per eorum an recessores, videlicet partem, auum, proauum, & alios antecedentes tenuerunt aliquas terras, & possederunt, vel domos, seu castra. Nam si successores cadant à possessione & probent de tam longua possessione tam ipsorum quam suorum prædecessorum cuius initij memoria in contrarium non existit, possunt intentare directam rei vendicationem contra quoscunque possidentes. Alij etiam sunt modi quærendi dominij, de quibus plenè dixi in dicta gloss. & Bartol. tangit in l. rem quæ nobis. ff. de acquirenda. possessi. & Cyn. in l. in ciuile. C. de furt. & Specul. in titul. de loc. vers. ij.

ITEM VERIS ET LEGITIMIS titulis. Hæc est quarta positio, circa quæ adfuisse quod in dubio quis præsumitur possedisse ex causa, quæ probatur: vt not. per gloss. in l. quædam mulier. ff. de rei vendicatione, & est text. not. in l. final. ibi, ex causa ff. de precario &c.

E P I T O M E .

- 1 *Sine titulo præscriptio non procedit.*
- 2 *Per hæc verba posita in instrumento, tradidit & transf. tulit, probetur traditio facta possessionis?*
- 3 *Ingressus prætextu licentia & nam particulam terra, per hoc videtur totius terra acquisisse possessionem.*
- 4 *Fieri debet instrumentum in conspectu rei vendite.*
- 5 *Venditore constituente se nomine emptoris possidere, probatur traditio possessionis cuiuslibet.*
- 6 *Venditore constituente se nomine emptoris precario possidere, probatur traditio solius possessionis ciuilis.*
- 7 *Si quis constituat se nomine alieno rem ignorans esse, suam possidere, an propter hoc transferatur dominium?*
- 8 *Ad indicendam præscriptionem vel transf. erandum dominium, an sit necessaria traditio sacra possessionis.*

ITEM QUOD PRÆFATVS PETR. Hæc est quinta positio in qua comprehenditur titu. dicti An. quo probato apparebit in ipsum fuisse dominium translatum, si ille à quo causam habet, fuit dominus, vel si non fuit dominus, saltem transf. tulit causam legitimam præscribendi vt in l. clauibus. ff. de contrahenda emptione. & in l. traditio. ff. de acquiren. rerum domi. & l. j. cum simil. ff. de pub. Nam ¶ sine titulo præscriptio non procedit, vt dictum est nec insuper sine titulo habili transferetur dominium vt l. nunquam nuda. ff. de acqui. re. do. nec solo titulo sine traditione sequenti, vel præcedenti transferetur dominium regulariter: vt in l. traditionib. C. de pact. & in §. vendite. Inst. de re. diu. & l. quoties. C. de rei vendica. & pro tanto adiicitur in hæc positio-
2 ne, tradidit, & transf. tulit. Quid ¶ ergo si hæc verba, tradidit, & transf. tulit, sint apposta in instrumento venditionis, an per hoc probetur traditio facta possessionis? videtur quod sic per tex. in glo. in l. j. C. de acqui. pos. Tu autè & verius distingue secundum Cy. & alios vt vbi not. per Bar. in d. l. prædia. ff. de acqui. poss.

poss. Aut tempore venditionis iste non possidebat, & tunc per instrumentum nec probatur, nec inducitur probatio traditionis, per regulam, nemo plus iuris. ff. de reg. iur. & d.l. traditio. aut tempore venditionis possidebat, seu tempore instrumenti celebrati, & tunc aut res ipsa erat in conspectu partium, vel ipsum instrumentum fuit factum, & traditum in re ipsa alienata, puta domo vel fundo, & tunc per instrumentum probatur traditio. sic intelligatur d.l. ij. cum sua glo. aut eo tempore res erat in absentia a conspectu partium, & tunc per instrumentum non probatur traditio: sed ex eo solum probatur licentia de ingrediendo, & intrando possessionem: vt l. praedia. ff. de acquir. poss. & ibi not. vnde si post instrumentum reperiatur emptor in possessione, sufficit si quo ad dominium, vel quasi acquisitionem, propter antecedente licentiam, alias autem non precedente licentia, non esset licitum emptori propria autoritate possessionem ingredi. vt in l. si ex stipulatione. ff. de verbo. obli. qua opin. sequitur Spe. in tit. de emp. & vend. §. j.

3 Quid fergo si praetextu huius licentiae ingressus est vnam particulam tantum ipsius petrae terrae, an per hoc acquisiuisse possessionem totius intelligatur? dic quod sic: vt l. iij. in prin. ff. de acquir. poss. vbi autem esset facta alienatio de pluribus rebus distinctim & separatim, puta de pluribus castris, vel domibus, aut petijs terrarum: tunc per ingressum vnus, non acquireretur possessio aliarum: vt not. per Cy. in d. l. iij. & per Bart. in d. l. iij. & per Dyn. c. j. in v. q. de re. iu. lib. vj. Ex praedictis habes bonum assumere consilium quod fieri facias instrumentum, vel in re ipsa, vel in eius conspectu, & dicat tunc notarius actum in domo infra scripti respectu ipsius domus,

4 vel fundi, &c. Quid tamen si in instrumento cauetur, vt sit comuniter, quod supra scriptus venditor constituit se ipsam domum tenere nomine dicti emptoris, an per hoc probetur traditio possessionis? dic quod sic, tam civilis quam naturalis, si tunc temporis venditor possidebat, quod est necesse probare, vt traditur in l. quod meo. ff. de acquir. possessio. & in cap. cum venisset. in fin. extra de resti. spolia. & in l. quaedam mulier. ff. de rei vendic. nec isto casu fienda est illa distinctio, an res fuit in praesentia vel non: quia corpus & animus ipsius constituentis fingitur idem corpus, & animus illius, cuius nomine se constituit possidere: argu. in l. ea quae civiliter. ff. de acquir. rer. domi. vnde ipse emptor representatus per corpus, & animus venditoris dicitur, & fingitur possessionem ingredi, & adipisci: quae ratio cessat in casu praecedenti, nam in eo dixit se tradere, & per hoc voluit personam emptoris representare. Et praedicta procedunt, quando simpliciter constituit. Sed tamen quid si constituit precario nomine possidere, an omnis possessio per tale constitutum transferatur in emptorem: quod non, sed sola civilis tantum, & remanet naturalis penes ipsum venditorum. hoc enim importat natura precarij. l. & habet. §. eu. & ibi not. ff. de preca. est igitur consultius pro emptore vti simpliciter forma constituti, omisso precario licet in hoc multi errent notarij, & tantum

operatur simplex constitutum, quantum in instrumentum fieret in re ipsa. fateor tamen quod si precarij opponatur, vel interueniat, quod non propterea impeditur implementum contractus: vt habetur in l. luli. §. ex vendito. ver. possessionem autem. ff. de actio. empt. vbi autem notarius multiplicaret verba, apponendo simplex constitutum, & precarium, tunc vtraque possessio diceretur translata potius vi constituti, quam precarij: argu. in l. non solum. §. si. ff. de vsucapi.

7 ¶ Quid autem si ignoranter quis, purans rem esse alienam cum sit sua, illius nomine se constituit possidere, an perdatur vel transferatur dominium, vel possessio? sic plene vt habetur in tex. & per doctor. in l. si rem aliquam. ff. de acquir. poss. & in l. ad probationem. C. loca. & in l. qui rem propriam. eod. titul.

8 ¶ Sed circa praedicta queritur, an ad dominium transferendum, vel praescriptionem causandam, sit necessaria traditio vacuae possessionis: hoc est, per alium non occupatam. Circa hoc distingue, aut queritur de dominio transferendo, & hoc respectu non est necesse quod possessio sit vacua, per text. in l. si fundus. ff. de fun. do. aut queritur de praescriptione inducenda, & hoc respectu requiritur quod sit vacua vt l. sine possessione. ff. de vsuca. aut queritur quoad liberationem venditoris, & hoc respectu requiritur quod sit vacua: vt in l. ij. §. j. ff. de action. empt. & in l. cum res. C. de probat. aut queritur quo ad publicianam intentandam, & hoc respectu requiritur quod sit vacua, quia praescriptio & publiciana inuicem conuertuntur, vt quo casu vna locum habeat, & alia: vt in l. eum qui. in princip. ff. de publicia. Quae autem dicatur vacua dixi supra, & not. per gloss. in l. fin. C. vnde vi. & d. l. cum res. & l. ij. §. j.

E P I T O M E.

1 *Rei vendit e dominium non transfertur nisi soluto pretio, vel habita fide de pretio.*

1 I T E M quod dictus An. dictum pretium. Haec est sexta positio. tamen in qua allegatur solutio pretij quod quidem fit, quia rei venditae dominium non transferatur, nisi soluto pretio, aut habita fide de pretio: vt l. quoties. C. de rei vendic. & Insti. de re. diu. §. venditae. licet publicianae ius hoc est, quasi dominium sine pretij solutione transferatur vt l. de pretio. ff. de publician. In dubio autem semper praesumitur si des habita de pretio, si res ipsa fuerit tradita vt not. in d. §. venditae. vnde ad tollendum omne dubium solent notarij in instrumentis apponere, sicut venditor confessus est pretium recepisse.

E P I T O M E.

1 *Ad probandum praescriptionem, requiritur legum tempus & continuata possessio.*

2 *Quando coniungitur possessio auctoris cum possessione successoris transit cum sua causa, suis quae sitis, sine sit sitium personale, siue reale.*

3 *Regula coniunctionis possessionis auctoris cum possessione successoris fallit in praescriptione lon. tem. xxx. anno.*

4 *Quando fiat coniunctio vnus possessionis cum alia?*

5 *Facta coniunctione vnus possessionis ad aliam nec apparet an fuerit continua possessio, praesumitur continua.*

ITEM quòd dictus An. ipsam petiam terræ. Hæc est septima positio, in qua allegatur possessio cõtinua in persona. Nam ꝑ ad probandum præscriptionem, requiritur longum tempus, & continuata possessio: vt l. ij. C. de long. temp. præscript. & supra dixi, & si fortassè tempus suæ propriæ possessionis non sufficiat, poterit contingere tempora sui autoris. vt l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acqui. pos. & in l. in accessione. & l. de accessionibus & l. pen. §. j. & l. fin. ff. de diuer. & temp. præscri. duntamen possessio authoris fuerit iusta, aliàs si non fuisset iusta, nõ fieret accessio: vt in d. l. Pompo. §. ex facto quia regula est, quòd vitiosa possessio non accedit iustæ, nec vitiosa vitiosæ. vt in d. l. Pompo. §. accessiones. fallit in præscriptione xxx. annor. de iure ciuili, secus autem de iure canonico. vt not. Bart. in d. l. Pompon. §. fin. de acquirend. possess. & dicam infra. Similiter possessio interrupta non accedit con iuuq. vt in d. l. Pompo. §. quæ situm. Denique ꝑ circa hoc no. quòd possessio authoris quando coniungitur cum possessione successoris, transit cum sua causa, suisq; vitijs: vt in d. §. cum quis. siue sit vitium personale, siue reale, tam olim quàm hodie. vbi autem nollet successor coniungere tempore authoris sui. tunc vitia personalia non transibant olim in ipsum successorem. in lan vitium. in princip. ff. de diuer. & tempo. præscri. hodie autem sic. vt in authenti. malæ fidei. C. de lon. temp. præscrip. vitia autem realia, & olim & hodie indistinctè siue velint coniungere tempora siue non transeunt in successorem: vt in l. vitia. C. de acquire. possess. & ibi not. per Cyn. & glo. in d. l. an vitium. & per Bartol. & glo. in d. §. cum quis. & quæ dixi s̄ de vitiosa possessione, quæ non coniungitur cum iusta procedunt quo ad præscriptionem longi temporis.

3 Quæ ꝑ autem superius dicta sunt de coniunctione possessionis iniustæ, vel iustæ, fallit, vt dixi, in præscr. longi temporis. xxx. annor. vt not. glo. in l. si quis emptio. C. de præscr. xxx. anno. in glo. l. incipit. sup. quia mala fides nõ impedit iure ciuili hanc præscriptionem. vt in d. auth. malæ fidei. & quia in ipsa lōgissima præscriptione potius attenditur negligentia non potētis, & defectus vitæ siue vita actionis, quàm fauor possidentis: vt d. l. omnes. & l. sicut secundum Bartol. vbi s̄ in l. Celsus. ff. de vsucapionib. requiritur tamen in ipsa tricennali præscriptione. q̄ non fuerit interrupta aliquo legitimo modo, nam interruptio impedit cursum eius: vt d. l. omnes. faciunt ad prædicta not. singul. Bartol. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsuca. Verum ꝑ vt præmissorum latior habeatur doctrina, cum queritur quando & qualiter fiat accessio seu coniunctio vnus possessionis ad aliam, sic distingue, secundum Bartol. vt traditur per eum in d. l. Pompo. §. accessiones. & l. pen. §. j. ff. de diuer. & temp. præscri. aut ille qui vult vti accessione alterius nullo modo possidet per se, neque per alium & tunc non potest accessione vti vt. d. §. accessiones. & l. pen. §. j. aut possidet in totum per aliam & tunc vtitur accessione, sicut si per seipsum possideret. vt in l. Pompo. §. si is qui præcaro. & ibi not. aut possidet per seipsum, & tunc aut eius possessio

est iusta, & nulla potest vti accessione: vt in d. §. accessiones. & in §. ex postfacto. nisi quo ad præscriptionem xxx. ann. vt dictum est. aut eius possessio est iusta, & tunc aut vult vti accessione eius, à quo causam habet, & tunc, aut ipsa res fuit medio tempore ab alio possessa, & per consequens possessio non fuit continua, & tunc non potest vti ea accessione: vt d. l. Pomponius. §. quæ situm fallit in hærede: vt d. l. Pompo. §. sed & legatario. Aut possessio fuit cõtinua, & tunc aut possessio authoris fuit vitiosa aut non. Primo casu distinguitur, aut quo ad præscriptionem longi tēporis, aut longissimi, vt dictum est. Secundo casu potest vti accessione. vt d. §. cum quis. & in d. §. accessiones. cum simil. aut vult vti accessione eius à quo causam non habet, & tunc non potest, nisi iudicis autoritate facta fuerit restitutio: vt in d. l. Pompo. §. si liber homo. & §. si iussu. Sed ꝑ quid si fiat coniunctio seu accessio vnus possessionis ad aliam, nec appareat an fuerit possessio cõtinua, nunquid præsumitur cõtinua: dicit Bar. q̄ sic, vt per eum determinatur in d. §. final. & in l. Celsus. ff. de vsucap. Adde quod dixi supra in primo libello in glo. præscriptionis & c.

ITEM sciente & patiente. Hæc est octaua positio, in qua allegatur actus quidem præsumptiue traditionis. vt in d. l. ij. & ibi not. C. de acqui. poss. & dixi supra.

E P I T O M E.

- 1 Positio, quòd est publica vox & fama, est in communi practica tam in positionibus quam in epistolis.
- 2 Quotuplex est fama?
- 3 Fama quid sit?
- 4 In quo loco debet esse fama qua allegatur.
- 5 Si est contentio de morte alicuius in remotis partibus, sufficit fama sui esse inter eius parentes & affines.
- 6 Quot homines faciunt famam.
- 7 A personis honestis & fide dignis fama debet oriri.
- 8 Duo testes requiruntur ad probationem fama.
- 9 Testis nominare debet personas à quibus dicit se audisse.
- 10 Quis & qualis sit effectus fame?
- 11 Fama an faciat semipleenam probationem?

ITEM QVOD de prædictis omnibus & singulis est publica vox & fama. Hæc ꝑ est vltima positio, quæ est in communi practica & stylo, tam in positionibus quàm in capitulis. Et pro huius famæ pleniori notitia & doctrina, querendum est de pluribus. Et ꝑ primò quotuplex est fama? ad quod responderetur, quod duplex, vna videlicet status hominis inter homines, vt quòd Titius sit stultus vel discretus, de qua loquitur gl. in l. ij. C. de episc. aud. & in l. capitali. §. famofos. ff. de pœn. & l. cognitionū. §. j. ff. de var. & extraord. cog. & l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re mili. alia est fama alicuius facti vel negotij particulariter inter homines. de qua in l. ij. §. eiusdem. ff. de testib. Secundo ꝑ queritur, quid est fama? respondendo secundū doc. q̄ fama est quædã opinio communi voce manifestata, ex quadam suspicionem proueniens. Dicitur autem cõmunis ad differentiam singularis, per quã fama non inducitur: vt l. cum quid

1. cū quidā. §. quod dicitur. ff. de acq. hær. & l. Labeo. ff. de sup. leg. Subiungitur autem in eadem diffinitione, voce manifestata, quod idēdō fama dicitur à fundo, secūdū deriuationē, vnde nisi voce communi sit expressā, nō erit fama. ex quo apparet q̄ communis opinio, & cōmunis aestimatio & fama sunt idē, quādo procedunt ab eodē fonte. Deinde subiūgitur, ex suspitione proueniens, quod idēdō dicitur, quia actus manifesti qui procedūt à visu appellantur notorij vel manifesti: nec stant in proprio nomine fame. vt nota. in l. ciues. & in l. incolæ. C. de appel. Tertio q̄ queritur, in quo loco debet esse fama quæ allegatur: distingue aut allegatur fama hominis, & debet esse in loco suæ originis: vt l. de minore. §. tormenta. ff. de questio. & ibi plenē de hac materia per Bart. vel saltem in loco, in quo vt plurimū conuersatur: vt in l. ij. & quod ibi nota. C. vbi de cri. agi oportet. & in auth. qua in prouincia ibi posita. facit l. si cui. §. penul. ff. de accus. vel secundū cum sufficit esse inter personas, inter quas melius cadere possit hæc fama non attento loco.

2. Quid autem si est contentio de morte alicuius in remotis partibus: dic q̄ sufficit famam sic esse inter eius parentes, & affines vnde cūq; sint, vel habitet: arg. eorum quæ not. in l. cū quidam. §. quod dicitur. ff. de acqui. hær. & l. octau. ff. vnde cog. & l. de tutela C. de in integ. rest. Quarto q̄ querit, quot homines faciunt famam: dicunt quidā x. vel xx. Bart. autem vbi 3. videtur sentire quod in probatione fame exigitur maior pars eorum ad quos pertinet, non attento certo & determinato numero personarum: argum. in l. quod maior. ff. ad muni. & in l. aliud. §. refertur. ff. de iure fil. Quinto q̄ queritur, à quibus personis debeat fama originem trahere: dic quod à personis honestis aut fidedignis, nō autem ab opprobriosis & maleuolis, & vitiosis: vt plenē traditur in c. qualiter & quādo. extrā de accusat. & ibi plenē per Inn. & Ioan. A. nd. in c. licet heli. extrā de simo. Sexto q̄ queritur, quot testes requiruntur ad probationem fame: glo. in l. iij. §. eiusdem. ff. de testib. dicit quod duo testes sufficiunt, dum tamen rectē concludant, secundū formā ibi traditā per glo. & reddendo sufficientem rationē sui testimonij per proprium auditum. Sed q̄ an testis debet nominare personas, à quibus dicit se audiuisse, vel sufficiat si non recorderetur, prout sæpē dicunt testes: dicit Inno. vbi 3. quod debet specialiter, aliquas personas nominare & deinde subiungere se à pluribus alijs hoc audiuisse, de quorū nominibus ad præsens non recorderatur. Cuius ratio est, quia cū fama trahere debeat originem ab honestis personis, vt dictum est, necesse est vt primò aliqua nominentur quæ videantur an honestæ sint, vel viles. quam opin. sequitur etiam Bart. vbi 3. & si fortasse in expressione & nominatione personarū esset diuersitas inter testes, vel in tēpore, aut in loco, in quo audierunt, & à quibus, non per hoc vitiantur eorum testimonij. arg. in l. ob carmē. §. fina. ff. de testib. cum ibi nota. sequitur Inno. & Bart. vbi 3.

3. Septimò q̄ queritur principaliter quis, & qualis

sit effectus fame, super quo glo. variant. nā quædam dicere vidētur q̄ fama faciat plenā fidē: vt not. ff. de neg. ge. l. at qui natura. §. fin. C. de proba. l. iij. & ibi per Cy. & C. de iur. do. l. vbi adhuc. alibi glo. dicit q̄ faciat semiplenā fidē, seu probationē. vt no. in d. l. iij. §. eiusdē. & ff. de iureiu. l. admonēdi. & in l. in bonę fidei. C. de iureiu. & extrā de ap. c. j. & quod not. per Dyn. in l. i. §. j. ff. de exc. tut. Alij autē doc. dicit quod solū cōfirmat aliās probationes factas, nō autē per se facit aliquam probationē, per tex. in d. §. eiusdē ibi, cōsentiens fama cōfirmat: idē q; secundū eos vnus testis & fama nō faciūt plenam probationē. licet Dy. teneat cōtrarium. in l. excusantur. §. j. ff. de exc. tu. & Cy. idē sequitur in l. iij. C. de prob. & l. si. C. eo. ti Turā secūdū Bar. potes sic latius distinguere: quædā sunt in quibus sufficit sic esse famam, & tunc fama facit in his plenā probationē: vt in l. Barbarius. ff. de of. prat. l. j. C. de test. & in l. arbiter. C. de sen. & in l. ij. C. ad Mace. quædā sunt in quibus requiritur veritatē sic esse, & in hoc distingue, nā quædā sunt in quibus fama habetur pro veritate, & tūc sufficit probatio fame: vt in l. j. §. j. ff. de flu. & l. Labeo. ff. de sup. lega. & l. cū de Lanionis. §. asinā ff. de fun. instr. & inst. leg. quædā sunt in quibus ipsa fama nō habetur pro veritate, & tunc aut hæc fama probatur ex nuda voce populi, nō coadiuuata iustus præsumptionibus, & tūc valet solū confirmare alias probationes: vt in d. §. eiusdē. cum glo. sua. quia talis fama pōt dici vana vox populi: vt l. de curationū. C. de pœnis. aut fama probatur & fundatur super iustis causis & præsumptionibus, & tūc in casibus breuioribus, & minimis facit plenā probationē: vt in auth. nisi breuioribus. C. de sen. ex breui cul. reci. & sic intelligi debet gl. in l. vbi adhuc. C. de iur. do. cū si. In causis autē grauib. & maioribus regulariter nō facit plenā probationē, licet q̄nque transferat onus probādi in aduersariū: puta si fama constituit aliquē in possessionē alicuius seruitutis, vel libertatis, vel alterius qualitatis: vt in l. si pater. C. ne de sta. defun. & l. j. §. si seruus. C. si ser. contra li. ad dec. li. x. q̄ Sed an talis fama faciat semiplenam probationē, vel nō, multū attendi debet quæ, & quales sint p̄sumptiones illæ super quibus fundatur fama, vt secūdū eas dicat fama plenior, vel debilior, & faceret q̄nq; semiplenā probationē. & ita intelligi debet gl. & Dy. in l. excusantur. §. j. ff. de excus. tuto. & cu. & d. l. iij. §. eiusdem per quæ pōt colligi, an fama sit sufficiens indicij ad torturā: de quo dic. vt no. per Gā. in tit. de fama. & per Bart. in d. §. tormenta. & in l. sanctio legū. ff. de pe. vnus tñ testis omni exceptio ne maior, q̄ deponat de visu est p se sufficiens indicij ad torturā: & no. idē Bart. in l. j. §. idē Cornel. & in l. vnus. in §. iudex. & l. maritus. ff. de questio.

Forma excipiendi contra positiones.

ORAM vobis supra scripto domino Vicario comparet, & se præferat, supra scriptus Ioan. nomine & occasione certarum assertarum positionū eidē ex vestri pte transmissarū ad in-

statiā, & petitione suprascripti Simo. procuratoris, & pcuratorio nomine supra scripti An. & p ipsum dicto nomine coram vobis in iudicio productarum in causa, & quæstione prædicta, simul inter ipsas partes vertente, ac etiam nomine, & occasione termini d. lo. per vos assignati ad respondendū dictis assertis positionibus, & nomine, & occasione omnium, & singulorū contentorū in eis, ad quos relatio habeatur, dicens, & excipiendo proponens d. Io. saluis manētibz alijs suis exceptionibus per eū habētis propositis, & oppositis, à quibus discedere nō intēdit. Sed pro replicatis haberi vult prædictas assertas positiones & omnia, & singula in eis cōtēta fuisse, & esse nullas, & nulla, & non fuisse, nec esse admittēdas, nec admitti debere. sed penitus, & omnino reiiciēdas, maximē rationibus, & causis infra scriptis. Primò quia lapsa sunt tēpora probatoria à iure, & forma statutorū limitata, vnde quæ nō sunt probabilia, non sunt ponibilia. Item quia sunt vagæ, incertæ, dubiæ, generales, obscuræ, impossibiles, sibiipsis cōtrariæ, multiplices, captiosæ, detegentes periuriū, ac ad periurium inducentes, impertinētes, & in factō alieno necnon & potius in iure existentes, quàm in factō, superflua insuper, ac negatiua, alijsq; multifarijs vitijs circōuolutæ, sicq; merito de iure non est eis nullatenus respondendum, petens idem Io. ante omnia declarari per d. Simo. ac diuidi positiones antedictas, ac etiam per vos interloqui, quibus ex eis de iure respondendum, & an quæ fuerint & sint admittēdæ. qua declaratiōe facta, offerit ex nunc d. Io. separatum ip̄s respōdere, prout iusseritis ordinandum. Veruntamen si & in quantum alio non exceptuato, idem Io. arētetur à iure eis respondere saluis semper prædictis, & saluo iure impertinentium, & non admittēdarum, & idem Io. ip̄s, & cuilibet earum sub eius calumniæ iuramento dicit, & respōdet. prout infra. Et primò primæ positioni in ordine quæ incipit, & publica vox, & fama & c. cum alijs duabus sequentibus, respondet, q̄ non credit: vltimæ verò positioni, quæ incipit. Item quòd de prædictis & c. respondet quòd de confessis credit, de negatis non credit.

E P I T O M E.

1 *Positiones sunt fiende coram illo iudicio coram quo sunt productæ.*

2 **C**ORAM vobis. † Respositiones fiendæ sunt coram illo eodem iudice, coram quo productæ sunt positiones, ne causæ cōtinentia diuidatur: vt l. nulli. C. de iudi. facit quod no. in d. l. ij. §. j. C. de iura. cal. & in capi. j. & ij. de confes. lib. vj. & per aliquos in l. vbiunque. ff. de interro. actio. facit etiā l. j. ff. de qui. reb. ad eundem iud. ea. cum similit.

E P I T O M E.

1 *An sufficiat mittere ad domum positiones, ad hoc ut habeantur pro confessis?*

1 **E** I D E M Transmissarum. † Aduerte, quia ista transmissio ad domum non sufficit de iure cōmuni, sed requiritur quòd pars sit præsens in iudicio, & per iudicem personaliter iubeatur, & admonetur, ac interrogetur respondere ip̄s positionibus: alioquin nō reputaretur cōtumax in non respondendo, nec possent positiones haberi pro confessis. vt habetur in c. j. & ij. de confes. li. vj. Sed ex forma statutorū, & decretorū Lōbardic, prouisum est quòd sufficiat positiones ipsas trāsmittere ad domū, & si nō respōderit, habeatur pro cōfessis, quòd idē reperitum est, quia plerumque latitabant, nec personaliter in iudicio comparebant. Et idem dicendum in interrogationibus, quæ plerumque fiunt in iudicio: vt in l. de gate. §. qui tacuit. ff. de inter. ac. & c.

D I C E N S Et excipiendo proponens. Bona cautela est ante responsonem præmittere exceptiones, & protestationes de quibus hīc, nā simpliciter respondendo sibi præiudicaret in iure suo: vt aliàs dictum est, & curare quòd super eis iudex interloquatur: vt infra dicitur, nota bene.

E P I T O M E.

- 1 *Qui non admittitur ad probandum ratione lapsæ temporis probationis, nec admittitur ad ponendum.*
- 2 *Si quis velit post terminum respondere positionibus & sic moram purgare, an audiatur, utem si quis velit post tempus ponere.*

1 **P**R I M O Quia lapsa sunt tempora & c. † Ista est bona allegatio, & causa sufficiens ad reiiciendū has positiones, quia qui nō admittitur ad probandū, nō debet etiā admitti ad ponendū, vel capitulandū: vt nō. per Cyn. in l. in cōtractibus. §. illo. C. de nō nume. pec. & not. per gl. in d. c. ij. de confes. Ad quòd etiā facit l. cōfessioibus. ff. de inter. ac. & quòd nō. per Dy. in c. indultū. de reg. iur. lib. vj. & per Cyn. in l. iudices. C. de iu. & per gl. & doc. in c. pastoralis. de exce. † Sed hic insurgit dubium, an in eo casu quo quis teneatur positionibus respondere infra certū terminū, & nō respōdat, admittatur purgatio moræ, vt sic post terminū quis audiatur volēs positionibus respōdere, vel positiones producere: Et videtur quòd sic, quia in actibus judicialibus admittitur purgatio moræ: vt in l. & si post tres. ff. si quis cau. & etiā in extraiudicialibus: vt plenē nō. in l. magnam. C. de cōtrah. & cōmit. stip. & l. si iſula. ff. de ver. obl. Dic breuiter quòd ad respondendū positionibus, nō admittitur purgatio moræ post lapsum termini, vt determinat gl. in simili in c. cupientes. super ver. expectari. de ele. lib. vj. & Inn. in c. cū in tua. extrā q̄ ma. ac. post. & p̄ Bal. in l. si quis instituatur. ff. de here. insti. & in auth. ad hæc. C. de vsu quòd etiā sequitur Bar. in l. qui ob rem. ff. de cōdi. inde. Ang. in d. l. & si post tres. Et huius est ratio, quia quando in dispositione inest dies & pœna, non admittitur purgatio moræ: vt in l. traiecitur. de illo. ff. de ac. & ob. vnde est hæc sit dies. s. responsonis fiendæ; sitq; pœna, quia habebitur p̄ cōf. s. s. ideo & c. de q̄. ove. bo. p̄ cōfessio, sit matio in l. cōsiliarios. C. de alle. & do & in l.

in l in fisci causis. ff. de iur. fis. ad faciendum autem, seu producendum positiones, vel capitula post terminum, an admittatur moræ purgatio, recurritur ad ea quæ no. in d. c. pastoralis. & per Cy. in l. exceptionem. C. de proba. & per Dy. in d. c. indultum. & Bar. & doct. in d. l. & si post tres. & in l. minor omif. sam. ff. de mino.

ITEM **V**IA sunt vagæ. Appellatur autē vagæ, quando in se continent varietatem, sicut dicitur de teste. ar. l. qui falsa. ff. de testib. & in l. eos. ff. ad leg. Cor. de fal. & l. j. C. de furt. vnde taliter ponens, vt varius, & contrarius repellitur; vt in d. l. j. facit l. nonnunquam. ff. de colla. bono.

EPITOME.

1 *Incertitudo exosa legislatori.*

2 *Positio incerta quando dicatur.*

INCERTAE. † Incertitudo est exosa legislatori, siue in iudicijs: vt l. iij. C. de ien. quæ sine cer. quãtita. & in §. curare. Insti. de ac. l. quid tamen. §. j. ff. de arb. facit l. in summa. in princ. & l. ait prætor. §. si. de re iudic. & l. Pompo. si frumentum. in si. ff. de rei vendi. siue in legatis, & vltimis voluntatibus: vt l. duo sunt Titij. ff. de test. tut. l. quæsitum. §. si quis eo. ff. de fun. in fir. & ibi no. per gl. & in l. si quis de pluribus. ff. de reb. dub. & l. si fuerint. in prin. co. tit. siue in contractibus: vt l. inter stipulante. §. si stichum. ff. de verb. oblig. & in l. cum duo. ff. de in diem adie. cū si. ibi not. † Potest autem dici tunc incerta, quando eius nō capitur intellectus, vel quia sub alternatione cōcepta. ar. in l. prætor edixit. in princ. ff. de iniur. & in §. quod autem. & in l. vbi autem non apparet. in prin. & in §. qui illud. ff. de verb. obli. Debet ergo positio esse certa, & eodem modo responsio: vt in l. certum. in prin. ff. de confes. & no. per gl. in d. c. ij. §. præterea. de test. lib. vj. & hæc procedunt quando sit positio alternatiua, sup eo de quo processit obligatio simpliciter. vbi autem procederet obligatio alternatiua, posset fieri alternatiue, quia qua forma sunt in obligatione, pariformiter possunt deduci in positione, & petitione: vt not. Inno. in c. ex parte. de rescrip. facit l. illud. ff. de constitu. pecu. & Institu. de act. §. huic & c.

DVBI AE. Hoc idem importat, quod supra proximè dictum est, quãdo sunt incertæ, idèd dic vt ibi.

EPITOME.

1 *Quæ generalitas admittatur.*

GENERALES. Dicitur ergo generalis, quãdo potest se habere ad plura, & diuersa. arg. in l. Titia. j. respon. ff. de leg. ij. & quod no. in l. legato generaliter. ff. de leg. j. sicque redduntur obscure. arg. in l. ita fidei. in prin. ff. de iu. fis. & per consequens nō sunt admittendæ, sicut de incertis proximè dictū est. Et prædicta intelligo quando generalitas illa fundatur super genere generalissimo, † vel subalterno, quod habet fines limitatos, hominis destinatione: vt fundus: vt traditur in l. quod in rerum.

§. j. ff. de le. j. Secus autem si fundatur super genere subalterno, quod habet fines limitatos natura, vel factio hominis: vt domus, quia tunc cum tenear obligatio, tenebit etiam positio. per regu. supra traditam. Quæ sunt probabilia. & c.

OBSCVRAE. Est autem obscura positio, cum eius nō recipiatur sanus, nec perfectus intellectus. vt iij. dic. erit autē lex. & in c. de muliere. de spon. & idèd respuedæ sunt, de generali, & in certa proximè dictum est, nam claritas est amica legis. vt in auth. de test. imperfec. in prin.

EPITOME.

1 *Impossibile quot modis sumatur.*

IMPOSSIBILES. † Sciendum est quod aliquid dicitur impossibile altero de tribus modis, videlicet natura, factio, & iure: vt notatur, & habetur in l. j. ff. & C. de cōdi. insti. & Inst. de inut. sti §. impossibilis. ex eplū de impossibili de natura, vt ver. gratia. Digito cœlū tāgere, & simi. de iure autem dicitur impossibile, vt duas eodè tēpore habere vxores, vel tororem in vxorē accipere, & similia iure prohibita: vt l. cōditione cōtra edicta. ff. de cōd. insti. de factio autē reputatur impossibile, vt dare montē aureum, & simi. vnde talibus nō est respondendū: vt probatur in l. cōfessio nibus. in fin. & in l. seq. ff. de inter. ac.

SIBI P S I S Contrariæ. Hic diligēter est aduertēdū in forma positionū, & respōsionū, ne quis sit sibi cōtrarius propter periculū periurij. vt d. c. ij. §. præterea. de testi. nam contrarij sibi ipsi solēt à iudiciorum limine repelli: vt l. j. C. de fur. cū ibi not. vno autē singulari casu ponens, vel respondens contraria suo iure priuatur, nisi causa legitima excusationem præbeat. vt traditur in c. cū in positionibus. de iure iur. in vj. & facit l. vt debitum. & quod ibi no. per gl. & doc. C. de hære actio.

MULTIPLICES. Appellatur autē positio multiplex, quãdo plura separata cōtineret in seipsa, verbi gratia, pono quod vendidisti pretio tali, quodque ipsum pretium recepisti & c. nam vna pars potest esse vera, scilicet quod vendidisti, & reliqua falsa, quod pretium recepisti, & sic de simi. Non est ergo ei respōdē-

Contraria. Adde q in causa appellatiōis positio fieri capitula cōtraria. s. ibi cet secunda per modum corre. Titio's. ita Oldr. in consilio. c. lxxx. in si. alleg. l. credito. §. inf. de app. & Inno. in c. sl. de confess. Cur.

dum, sed poterit respondens diuidere eam per partes, & vnam confiteri, aliam verò negare: vt tangitur in l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. de reb. dub. & in d. c. ij. de confes. lib. vj. & infra dicam & c.

CAPTIOSAE. Idèò secundum aliquos sic appellantur, quia earum forma ita concepta est, quod quouis modo respondeatur affirmatiuè, vel negatiuè, respondens capitur, & cauillatur, & periurium, aut infamià incurrit: vt habetur, & not. in l. qui iurasse. §. si pater ff. de iureiurand. facit l. ea quæ. ff. de reg. iur. & not. per glos. in c. ij. per Bart. in l. Marcellus. ff. rerum amota. his enim non est respondendum & c.

DELEGENTES periurium. Hic est sciendū, quod aliquādo positio talis est, quod per responsionem ad illam detegitur periurium respondentis. Exemplum pater in d. l. qui iurasse. §. si pater. ff. de iureiur. & l. si. in fi. C. de epif. & cler. aliquādo positio est talis, quæ inducit periurium, vt puta, si fiat super facto, de quo respondens est incertus, vnde non tenetur tunc respondere. arg. l. scimus. §. similibus modo. & §. si. in autem. C. de iure delib. & in l. si. C. de condi. inde. & in l. is qui. §. si quis. de acqui. hære. & l. cum quid. §. pe. & si. ff. eo. Quid autem dices, an hæres cogetur respondere, si fuit tacite rogatus restituere incapaci? Videtur quod non, quia sic detegi possit eius turpitudinem, ergo & c. arg. prædictorum iurium. In contrarium determinat Bart. in l. si. ff. de his quib. vt indign. Et idem dicit in eo, qui interrogatur, an deserit dolo possidere. dic vt ibi. Sed contra eius sententiam multum facit, quod quis non tenetur respondere positioni, vel interrogationi, an sit vsurarius, vt determinat Innoc. in c. dudum. el. ij. de elect. Archi. l. dist. ex can. pœnitentibus. & Ioā. And. in nouel. super d. capitu. de confes. & Bald. in l. secunda. §. quod obseruari. de iuramen. calum. de quo nota. per Bartol. in d. l. Marcellus. ff. rerum amotarum.

IMPERTINENTES. Illæ autem positiones dicuntur impertinentes, quæ ita se habent, quod etiam confessæ non releuant ponentem, verbi gratia, Si res sit petita iure dominij in libello, & fiat positio quod Caius commodauit æquum Sempronio, & similes enim positiones non admittuntur: quia vt dictum est, probatio quæ non releuat, respuitur à iure, tum quia grauamen affert expensarum inutiliter, tum quia superfluis non vtimur: vt traditur in c. dilecti. extra de except. & per glos. in l. si. C. si per vim, vel alio modo. & in l. ad probationem. C. de probatio. & l. si quis libertatem. §. final. ff. de petitio. hæred. & in l. quoties. §. finali. ff. de noxalib. & in l. qui iurasse. §. penultima. ff. de iureiurand. & in l. tertia. ff. ad exhibend. & per Cyn. in l. non hoc. C. vnde cognata.

ET IN FACTO alieno. Factum autem alienum dicitur, quod respicit factum extranei, & non respondentis, verbi gratia, Pono quod Titus fuit filius Petri, vel eius adiuit hereditatem, & simil. his enim non tenetur, quis respondere. vt in l. si sine. §. primo. ff. de inter. a. & quia ignorantia est tolerabi-

lis, & excusabilis in his. vt l. fina. ff. pro suo. & not. in dicto cap. ij.

E P I T O M E.

- 1 *Positioni iuris non est respondendum.*
- 2 *Quid sit positio iuris?*
- 3 *Positioni fundata super consuetudine, & vel iure municipalis, an sit respondendum.*

PO T I V S in iure quàm in facto. Scire debes quod positio iuris non est respondendum, vt no. per Bart. in l. ornamentorum. ff. de auro & argen. lega. Est autem positio iuris, verbi gratia, pono quod minor xiiij. anno. non potest facere testamentum: vel pono, quod fideiussor non obligatur sine stipulatione, & simi. vnde si talibus non responderetur, nec etiã admitti debent, quia ius est certum: vt l. ij. ff. de iur. & fac. igno. & apud omnes debet esse notum: vt l. leges. C. de legib. idèò & c.

† Quid autem si positio fiat super iure non scripto, puta, consuetudine: vt si pono quod consuetudo est in ciuitate Papiæ, vel Mediolani de tali facto, vel si fiat, positio super iure municipalis, vt quia dico quod statutus ciuitatis cauetur, quod quicumque sic fecerit, vel sic, an huiusmodi positionibus debeat responderi? Videtur quod non: quia consuetudo, & statuta appellantur iura: vt in l. de quibus. ff. de legib. & l. cum de consuetudine. cum similib. eo. titul. facit. l. omnes populi. ff. de iustitia & iure. & in §. constat. Insti. de iur. natu. gen. & civil. Breuiter sic potest distinguui, aut illa consuetudo, vel statutum est in loco, in quo forum sortitur is, contra quem ponitur, & tunc non tenetur respondere, quia quo ad ipsum ius est notum, & certum, sicut aliud ius scriptum commune. Aut illa consuetudo, vel statutum est in alio loco, & tunc quia incertum est, nec manifesta potest de eo fieri positio, debeat probari debito modo. vt not. Barto. in l. j. in prin. ff. de oper. noui nuntia. & l. inciuile. ff. de legi. facit. c. j. de constit. lib. vj. & ibi no.

SV P E R F L V E. Dicitur autem superflua positio, quando bis, vel pluries idem reperitur, & sic superfluitas intercedit, quæ iuri est odiosa: vt l. final. in fine. C. de preci. imperato. offe. l. amplio. §. in refutato. ijs. C. de appell. & in l. hæc stipulatio. §. diuus. vt legat. nomi. caueat. & l. is à quo. §. fina. vt in poss. leg. & l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procurat. cum similibus.

E P I T O M E.

- 1 *Positio negatiua hodie admittitur.*

AC N E G A T I V A E. Scindum est quod olim fuit ingens disputatio, an positioni negatiuæ sit respondendū, & vide vt plenè not. Cyn. & alijs sequaces in l. in contractibus. §. illo. C. de non nume. pecu. & in l. j. §. quod obseruari. C. de iur. cal. quæ disputatio, & altercatio hodie est sublata per tex. in c. j. de confes. in vj. vbi decisum est debere respondere.

ponderi. & ex hoc sequitur quod hodie superfluum est quod apud aliquos praticatur, qui faciunt positionem habentem implicitam negatiuam per verba affirmatiua hoc modo, Ponit quod fuit absque eo, quod Titius vendiderit talem librum. & similibus. Nam potest securè sic dicere, ponit quod Titius non vendidit talem librum, & similibus.

E P I T O M E.

1 Iudex tenetur super emergentibus in iudicio pronuntiare ne processus impediatur.

2 Quæ dicantur exceptiones emergentes, vel incidentes.

1 **P**ETENS ante omnia declarari. Hæc requisitio est iuri consona, vt certus sit respondens, ne præcipitur in sua responsione, quod iudex prius interloquatur quibus si vel non sit respondendum tenetur enim super emergentibus in iudicio pronuntiare, ne processus impediatur: vt traditur & habetur in l. j. c. de ordin. iudi. & in l. quod iussit. ff. de re iudicat. & Innocenti in c. cum inter R. seniore extra de elect. & Specul. in titul. de interro. act. pro quo facit l. liberum. §. si. ff. de lib. cau. & quod not. in l. de qua re. ff. de iudic. veruntamen ex forma statutorum Lombardiarum, rescætae sunt huiusmodi exceptiones & tenetur quis in termino præcisè respondere, salvo iure impertinentium, & non admittendarum in sine litis. Quæ autem dicantur incidenter, vel emergentes exceptiones, plenè declaratur per gl. & docto. in d. l. quod iussit. & in d. l. j. de ordi. iudic. Et aduerte summam quod illæ dicuntur emergentes, quæ habent originem nouam post iudicium inchoatum respicientes processum, vel falsi testis, vel procuratoris, vel dilationis non dandæ, vel concedendæ. Incidentes autem sunt illæ, quæ habent causam vetustiorē respicientem in re negotij principalis non causæ processum, vt pacti de non petendo, & extera peremptoria, dic vt ibi, facta autem declaratione per iudicem, ponens eas quibus est respondendum, declarare debet si sunt obscuræ, vel diuidere si sunt multiplices, & pro tanto solent communiter ponentes, dicere in exordio positionum quod ex tunc ipsas diuidunt de particula in particulam: vt supradictum est, in proximo titulo, & not. per glo. in d. c. ij. de confes. lib. vj. & c.

VERUNTAMEN Si & in quantum. Ista responsio fit sub hac conditione, ne simpliciter respondendo sibi præiudicaret, si appareret non admittendas fuisse de iure, seu eis non fuisse respondendum, quæ conditionali responsio in vsum venit, propter prædicta statuta terrarum, quibus cautum est, vt respondeatur præcisè, salvo iure impertinentium & c.

2 **S**VB eius calumnie Iuramento. Præstat autem hoc sacramentum per respondentem, sicut perponentem: vt supradictum est, & habetur in d. §. quod obseruari. & §. sed q. & extra de iur. ca. c. j. cum seq. & quia iurare recusat priuatur iure suo vt ibi. & in d. l. ij. §. actor. & in c. si extra de iur. cal.

E P I T O M E.

1 Repeti debet positio ad quam responderetur.

2 Si reus respondeat absente eo qui positionem facit, an

a **Calumnia iuramento.** Nota, quando petitur iurari de calumnia, si non iurant, habentur pro confessis. l. y. §. si autem reus. C. de iur. cal. & procurator debet habere mandatum speciale ad iurandum de calumnia. casus est. & ibi docto. in fi. de iur. cal. li. ij. & ponit Bar.

in l. qui bona s. si alie na sibi, an sufficiat speciale mandatum. ff. de dam. infect. quando requisit non iurat de calumnia habetur pro confessio.

3 Respondens ad positionem solens errorem suum reuocare, an audiatur?

4 Ex positione negata, nullum partes sumere possunt fundamentum.

5 Si statuto cautetur quod positioni, purè & simpliciter respondeatur, non sub conditione, si respondeatur, si appareat in strumētū, vel simile, an sit bene responsū.

6 Si stante prædicto status offi respondeatur, non credit, sit ponitur, an sit bene responsū?

1 **P**RIMO quod publica vox & fama. Notanter hic reperitur aliqua pars positionis, vt per hæc clarius demonstraretur, ad quam positionem responsio referatur. ar. in l. vt responsū. C. de transact. & in l. diuus. ff. de re iudic. Sed pro huius declaratione quæritur de aliquibus.

1 **P**rimo si reus respondeat absente eo, qui positionem fecit, an in responsione ius quæritur absenti? Dic secundum doct. quod aut iudex ius: ite eū respondere, non obstante illius absentia, & tunc tenet responsio, & sibi absenti ius quæritur. ar. in l. j. §. qui iussit. ff. de his qui no. in fa. & laic. prator. in §. qui tamē. ff. de mino. & ff. §. fal. tu. l. j. & ff. de aqua plu. arcē. l. quāquam. Aut iudex non iussit, sed sponte suo in termino respondit, & tunc quo ad se tenet responsio & imputet sibi ille: qui in termino non comparuit, sed quo ad absentē nullū ius sibi absenti quæritur. arg. in l. certum. §. si quis absente. ff. de confes. & in l. si. ff. de inter. ac. §. Secundo quæritur, facta responsione venit ipse respondens die sequenti dicens se errasse, & vult eius responsionem reuocare, quæritur an sit audiendus; dic breuiter quod siue ipse per se responderit, siue procurator eius audiendus, est volēs de errore suo probare. vt in l. de etate. §. ex causa. & in §. Celsus. ff. de inter. act. veruntamen in modo probandi errorem & differentia, an velit reuocare responsionē procuratoris, an propria: vt plenè traditur in l. certū. in §. sed an ipsos. & in l. non fateatur. ff. de confes. & plenè scripsi supra circa formam interrogatio. in gloss. final.

2 **T**ertio quæritur an ex positione negata aliqua partium possit su-

na s. si alie na sibi, an sufficiat speciale mandatum. ff. de dam. infect. quando requisit non iurat de calumnia habetur pro confessio. & perdit causam. d. §. si autem. & est de substantia iudicij si peratur. ita Bart. in l. de pupillo. §. q. opus. ff. de nouis oper. nunt. l. a. de But. & Bal. in d. l. ij. §. sed quia & c. remur. secus si ratio peratur, ut ibi quod habetur pro confessio. & perdit causam. Side Bald. in reperta. suo. s. p. Innocē. in c. contumax. in ij. q. & elapsa instantia deperijt dicta penna. ibi & de & c.

3 **T**ertio quæritur an ex positione negata aliqua partium possit su-

na s. si alie na sibi, an sufficiat speciale mandatum. ff. de dam. infect. quando requisit non iurat de calumnia habetur pro confessio. & perdit causam. Side Bald. in reperta. suo. s. p. Innocē. in c. contumax. in ij. q. & elapsa instantia deperijt dicta penna. ibi & de & c.

4 **T**ertio quæritur an ex positione negata aliqua partium possit su-

na s. si alie na sibi, an sufficiat speciale mandatum. ff. de dam. infect. quando requisit non iurat de calumnia habetur pro confessio. & perdit causam. Side Bald. in reperta. suo. s. p. Innocē. in c. contumax. in ij. q. & elapsa instantia deperijt dicta penna. ibi & de & c.

5 **T**ertio quæritur an ex positione negata aliqua partium possit su-

na s. si alie na sibi, an sufficiat speciale mandatum. ff. de dam. infect. quando requisit non iurat de calumnia habetur pro confessio. & perdit causam. Side Bald. in reperta. suo. s. p. Innocē. in c. contumax. in ij. q. & elapsa instantia deperijt dicta penna. ibi & de & c.

6 **T**ertio quæritur an ex positione negata aliqua partium possit su-

na s. si alie na sibi, an sufficiat speciale mandatum. ff. de dam. infect. quando requisit non iurat de calumnia habetur pro confessio. & perdit causam. Side Bald. in reperta. suo. s. p. Innocē. in c. contumax. in ij. q. & elapsa instantia deperijt dicta penna. ibi & de & c.

a Puto quòd sic. Sed aduerte quòd positio partis ratione nõ
 Serà nõ potest tamen tota negari, puta quis ponit de x.
 respondens dicit solùmmodo quinqua, debet fieri de quin-
 qua, non autem in totum negare. ita Bar. & An. in l. j. §.
 si stipulanti. ff. de Ser. obl. Bar. in l. si quis cum totum. &
 facit ibi
 mere fundamentum? Dic breuiter se-
 cundum omnes doct. quòd non, cu-
 ius ratio est, quia cõfessio est actus iu-
 ris ciuilibus sicut stipulatio: ideòque si-
 cut ipsa stipulatio redditur inutilis,
 quãdo est defectus consensus in alte-
 ra parte. vt l. j. ff. de ver. obliga. ita in
 hac confessione. Præterea in iudicijs
 quasi contrahitur. vt in l. iij. §. idẽ scri-
 bit. ff. de pec. vnde sicut in contracti-
 bus defectus cõsensus alterius parti
 efficit contractum nullum, vt l. sicut.
 C. de actio. & obligat. ita & quasi con-
 tractus. pro quo facit l. de ætate. §. qui
 interrogatus. ff. de interroga. action.
 quam opin. sequi. Bart. in l. post lega-
 tũ. ff. de his quib. vt indi. & Arch. in c.
 ij. de confes. libr. vj. & idem Bart. hoc
 affirmat in l. naturaliter. §. nihil com-
 mune. in iij. lectu. ff. de acquiren. poss.
 & in l. non vtique. ff. de exceptionib.
 † Quartò quæro, pone statuto cauẽ-
 tur, quòd quilibet teneatur respon-
 dere positionibus purè, & simpliciter
 &c. Deinde fecit actor positionem,
 quòd reus est sibi obligatus in decem
 per publicum instrumentum, vel ponit
 & iudex ipsum reũ condemnauit
 per sententiam in decẽ, cui positioni
 dicit, & respondet reus, quòd ipse cre-
 dit si appareat instrumẽtum, vel put
 in instrumẽto cõtinetur, an sit suf-
 ficienter responsum? Bart. dicit quòd
 non, in l. j. §. si quis simpliciter. ff. de
 verborum obligationib. & l. ij. ff. de
 vulg. & pupill. ad quòd facit l. coiri. ff.
 pro soc. & l. inter stipulantẽ. in princ.
 ff. de verbor. obliga. † Quintò stante
 d. statuto, quæritur, quid si reus sic re-
 spõdeat, vt multi faciunt, non credit,
 vt ponitur, an sit sufficienter respon-
 sum? videtur quòd sic, ac si simpliciter
 dixisset non credit, quia ista sunt
 paria dicere non credit, vt ponitur,
 vel non credit quòd ponitur. Constat
 autem sufficienter responderi, si dica-
 tur non credit quòd ponitur ergo
 pariformiter si dicatur non credit, vt
 ponitur nisi fortè dicatur quòd is qui
 respõdet non credit vt ponitur, quasi

recepti. & re-
 iudi. & fa-
 cit l. qui so-
 lidũ. & ibi
 Barto. ff. de
 lega. ij. gloss.
 Innocen. &
 Gem. in ca.
 p̄sentũ. de
 testi. li. Sj.
 & ibi Ge.
 in xij. & in
 fi. col. dicit.
 quòd posi-
 tio non est
 reijcienda,
 licet in ea
 continean-
 tur plures
 articuli: sed
 iudex debet
 interrogare
 partẽ super
 quolibet. Et
 ideo repre-
 henduntur
 aduocati ca-
 lumniosi,
 qui dicunt
 quòd ratio-
 ne p̄slicet
 at totã ne-
 gare secun-
 dũ Bar. &
 An. & ibi §. q
 eria dicunt
 quòd ratio-
 ne qualita,
 adiuncta po-
 test tota
 negari, pu-
 ta quis po-
 nit de decẽ
 purè. & re-
 uera est de
 bitum sub
 conditione,
 potest tota
 negari indistin-
 ctẽ. ita Bar. &
 Ang. in d. §. stipulanti. &
 respondendo quis positioni, cui non tenebatur sibi pra-
 iudicari Bald. in l. ij. §. quòd obseruari. C. de iura. calum.

videatur aliquid tacitè credere ex his, quæ ponun-
 tur, licet non in totum. Is verò quid dicit non credo
 quòd ponitur, videtur in totum absolutè omnia ne-
 gare. Quidam dicunt non valere responsum factum
 per illa verba, vt ponitur, licet valeat per relatiuum,
 quòd ponitur. Cogita super hæc, quia non reperio
 perfectam doctrinam &c.

TERTIAE quæ incipit. Vides hîc quòd lici-
 tè potest vnam positionem negare, & aliã con-
 fiteri, sunt enim separato, & vna potest esse
 vera, & alia falsa. arg. in l. si is qui ducenta. §. vtrum.
 ff. de rebus dubijs. cum sua materia.

E P I T O M E.

- 1 Vltima positioni data simplex responsio est referenda,
 tam ad confessata quàm negata.
- 2 Data simplex responsio ad vltimam non infertur, si re-
 spondens in antecedentibus dixisset se nihil scire.

VLTIMAE positioni respondet. Nota for-
 mam huius responsionis quæ ad singula re-
 fertur. † Quid ergo si huic positioni data est
 simplex, & absoluta responsio, dicendo credit &c.
 & appareat in præcedentibus positionibus fore in
 aliquibus responsum credit, & in aliquibus non cre-
 dit, an hæc responsio erit ad omnia referenda, tam
 a negata, quàm confessata? puto quòd sic. nam licet
 negauerit aliqua esse vera secundum veritatem, po-
 test tamen credere de his in contrarium esse vocem
 & famam, sicquæ ad omnia fieri debebit relatio.
 argumen. in l. si idem cum eodem. in fin. ff. de iuris-
 dictione omnium iudicum & in l. talis scriptura. &
 2 quòd ibi nota. ff. de legatis primo. † Sed quid si in
 aliquibus positionibus antecedentibus dixit se nihil
 scire, postea respondit modo isto, an hæc respon-
 sio refertur ad omnia de quibus dixit se nihil scire?
 Speculat. in titulo de notor. crim. §. fama. versiculo
 primo. determinat quòd non, vt contrarietas, & re-
 pugnantia euitetur. quæ euitanda est in quantum po-
 test. vt in c. cum tu. extra de testibus. & not. in l. j. C.
 de fur. de fama autem supra sufficienter dictum est.

Forma capitulorum actoris.

CORAM VOBIS supra scripto do-
 mino vicario exhibet, & producit su-
 pra scriptus Simo. dicto procuratorio
 nomine infra scripta capitula contra,
 & aduersus supra scriptũ Io. in & sup
 causa, & quæstione antedicta simul in
 ter ipsas pres vertete, ad verificationẽ, & probatio-
 nẽ iuris sui, & hoc in passibus, & articulis concernẽ-
 tibus fauorem, & commodum dicti Simoni, dicto
 nomine, & facientibus contra domin. Ioann. & non
 aliter, nec alio modo, quæ omnia, & singula in pasi-
 bus antedictis eius fauorem concernentibus pro-
 bare intendit. non tamen per hoc se astringere vo-
 lens ad

lens ad omnia probanda, sed ea solum, & sola quæ sibi d. nomine fuerint necessaria, & opportuna pro victoria obtinenda, salvo, reseruato eidem Simo. nomine quo supra, omni iure, iterum & de nouo alia capitula producendi, & probandi, prout sibi expediens visum fuerit. Primò quòd publica vox, & fama fuit, & est, ac rei veritas se habuit, & habet quòd quondam Petr. de mo. tempore eius vitæ, & maximè de ann. curso. M. ccccl. & antè, & post, vsq; ad ann. curso. M. cccclxxv. inclusiuè, continuè tenuit, & possedit pacifice, & quiete per se, vel per alium eius nomine petiam vnam terræ cultæ particularum centum, cui coheret ab vna parte &c. spatio anno. x. xx. xxx. & xl. & prout testes dixerint & veritas apparebit pro sua, & tanquam suam. Item quòd supra scriptus Petr. d. petiam terræ vendidit & tradidit de anno curso. M. cccclxxvj. supra scripto Andriano pretio flore. c. Quod quidè pretium, tunc dictus Petr. fuit confessus habuisse, & recepisse, prout constat publico instrumento tradito per Tho. notarium publicum. Papien. Item quòd d. An. à tempore dictæ venditionis citra continuè tenuit, & possedit pacificè, & quietè supra scriptam petiam terræ pro sua, & tanquam suam, per se, vel alios eius nomine, spatio annor. x. xx. xxx. & plurium, fructus, redditus, ac proventus ex ipsa petia terræ percipiendo, colligendo, & habendo sic, vel aliter, prout testes dixerint: & veritas apparebit.

EPITOME.

- 1 In casu quando negantur positiones expedit illas per testes, vel instrumenta probare.
- 2 Capitula differunt à positionibus in forma.
- 3 Positionibus respondetur à parte, capitulis serò contradicitur, & opponitur.
- 4 Producent capitula, omnia in eis contenta confitetur, producent autem positiones non confitetur, nisi quatenus eas pars fateatur.
- 5 Super quibus sint testes interrogandi, quando super capitulis inducuntur?
- 6 Super quibus sint formanda capitula?
- 7 Nulla dilatione statuta à lege, vel iudice, an probatio facta dilacione non precedente valeat?

1 **C**ORAM vobis. † Ad euentiam est sciendum quòd plerumq; contingit in detrimentum tamen animarū suarum positiones negari, propter quòd expedit illas, vel per testes, vel per instrumenta probari, quia parti nò creditur sine extrinseca probatiōe. vt in ij. q. iij. can. si testes, §. omnibus & l. quæst. iij. can. nullus. & in l. omnibus. C. de testib. & quia testes examinandi sunt super capitulis, quæ apud aliquos appellantur articuli, vt traditur in c. ij. de testi. lib. vj. Ideò ipsa capitula producuntur: quatenus aliqui positiones in capitula conuertantur tempore quo illas producant, posteaque super negatis positionibus testes examinari faciunt: quod tam de iure, quàm de consuetudine fieri potest.

Debet tamen iudex interrogatoria quæ fiunt à parte, contra quam producuntur prius limitare, & superflua abijcere. vt in d. capi. ij. §. præterea. in fin. de testib. lib. vj. & ibi per Ioan. And. & Specu. in titu. de testi. §. iam de interrogatorijs.

2 † Nunc autem queritur quid differunt capitula à positionibus: Respondeo, quod primò differunt in forma. vt patet ex prædictis, & ex eis quæ traduntur in titulo, præcedent.

3 † Secundò differunt, quia positionibus respondetur à parte, sed capitulis non, sed eis contradicitur, & opponitur.

4 † Tertio, quia pars quæ producit capitula, videtur simpliciter confiteri omnia in eis contenta. vt l. cum precum. C. de liberal. caus. Ille autem qui producit positiones, videtur illas confiteri conditionaliter videlicet, si aduersarius eas fateatur, vt proximè dictum est in præced. titulo. conueniunt tamen in hoc, quia super omnibus de calumnia iuratur. vt in l. secunda. §. sed quia. C. de iura. calum. & in c. ij. eod. titu. lib. vj.

5 † Deinde queritur super, & de quibus sunt interrogandi testes, cum super capitulis inducuntur? Respondeo quod testis in ratione sui testimonij debet dicere illud quod scit se noscere per aliquem sensum corporeum,

videlicet per visum, aut auditum, aut per tactum, seu gustum, seu odoratum, prout facti negotij qualitas exigit, seu requirit. vnde si sit dubium super vino, an sit bonum, vel malum, vel acidum, &c. debet testis dicere quod gustauit, & inconuenienter diceret quod vidit, quia non per visum, sed per gustum percipitur bonitas vini, & sic de alijs, secundum ea quæ not. per Cyn. & glo. in l. testium. C. de testi. & per Inno. in c. cum causam. extra de testi.

6 † Item queritur super quibus formanda sunt capitula? Respondeo quod super his quæ pertinent ad verificandum, & ad probandum ius actoris in sua petitione deductum, vel defensionibus rei, nam capitula quæ non pertinent ad prædicta, tanquam impertinentia repelluntur. vt no. in l. ad probationem. C. de proba. & l. finali. C. si per vim, vel alio modo & l. si quis lib. q. i. de peti. heredit. cum sim. no. tit. præc.

7 † Et no. quod probatiões sunt scien-

Super capitulis. Adde, & vide Alex. de Imola. in l. si duo. §. idem Iulianus. cl. ij. ff. de iur. iur. ubi tenet quod etiam sine capitulis possunt testes examinari. & q. productio c. non sit necessaria. Fran. Cur.

Confiteri. Adde Barba. in consi. iij. col. xij. & vide Alex. tenentè contrariū. in consilio lxx. col. §. in. q. &c.

Per aliquem sensum. Adde latè Alex. l. j. col. §. ff. de cer. pe. Fran. Curt.

da in termino per iudicē, vel legem assignato: vt not in capit. pastoralis. extra de exceptio. & l. exceptionem. C. de probationi. Quid igitur si nulla sit dilatio per iudicem, vel sicutum assignato. an probatio facta non procedente dilacione valeat? Specu. dicit quod sic. in tit. de dila. §. videndum. in ver. vtrūquam opinio. sequitur Bar. & lac. de Are. in l. in criminien. ff. ad legem Iul. de adul. & ibi probatur, & in l. vnus. §. cogniturum. ff. de quaestio.

PRIMO Quod publica vox & fama. Merito sit istud capitulum, vt eo probato liqueat de iure venditoris, & per consequens appareat quod emptor causam habeat à bonæ fidei possessore, quia multum vile propter ea quæ not. in authent. malæ fidei. C. de long. temp. præscript. & per Dy. in regu. possessor malæ fidei lib. vj. est enim eo in iure tuendus ipse venditione facta, quo fuerat tuendus venditor venditione non facta. vt l. emptori. C. de cui. Etio. & l. emptori ff. de hæred. vel actio. vendit. cum similibus ibi notatis.

CONTINVE Tenuit & possedit. Hic queritur qualiter probetur continua possessio? Dic quod varijs modis, sed facilius probatur hoc modo, videlicet ante venditionem, & tempore venditionis possidebat, nam extremitatibus probatis, præsumitur quod tempore medio possederit, & hoc in eo qui desijt possidere, vt est venditor. In illo autem qui de præsentī possidet, & asserit se possidere, sufficit probare se retro possidisse aliquando, nam illa præterita possessio præsumitur hucusque continuata, secundum determinationem Cyn. in l. super longi. C. de præscr. long. tempo. & Barto. in l. Celsus. ff. de vsuca. & vide quod scripsi supra, in forma responsionis factæ per reum in libello, in gloss. super verbo, præferti, &c.

CVI cohæret. Qualiter probentur consiquia cohærentia, dixi supra in primo libello, in gl. super ver. cui cohæret, facit quod not. gl. in c. si papa. extra de priuileg. lib. vj.

SPATIO Annorum xxx. Ex hoc apparet quod per longuam præscriptionem factus est dominus vtiliter, & sic potuit tale dominium in emptorem transferre. vt l. clauibus. ff. de contrah. emp. t. & vide quod scripsi supra in tit. de forma positi n glo. quæ inci. hæc est octaua positi,

E P I T O M E.

- 1 Titulus pro suo, habet annexam iustam causam.
- 2 Stante statuto quod ex possessione præsumatur dominium, probans possessionem de præterito, an præiudicet ei qui possidet præsentī?
- 3 An qui possidet de præsentī stante dicto statuto ex eius fictione habeat rei vendicationem.
- 4 Cum queritur de dominio per modum agendi, sola possessionis probatio non sufficit.
- 5 Qualiter consulatur ei qui allegat solam possessionem antiquam, ad eam recuperandam?

PRO Sua & tanquam sua. † Aduerte quod titulus pro suo est iustus titulus, cum habeat annexam iustam causam, videlicet emptionis per ipsum Au. factæ de ipsa petia terra. vt l. j. ff. pro suo. & C. eo. tit. l. j. & hoc potuit legitime præscribere.

† Sed hic quero de quotidiana questio ecce statuto cauetur quod ex possessione præsumatur dominium, agit emptor qui aliquo casu cecidit à possessione sua contra possessorem, rei vendicatione, vel publiciana, dicendo ipsam rem ad ipsum pertinere iure dominij, vel quasi, & ad huius rei probationem producit testes, & instrumenta, per quæ probat quod ipsam rem, tam ipse emptor, quam venditor tenuit, & possedit pro sua, & tanquam suam spacio longi temporis, queritur an ex hoc sit fundata intentio ipsius agentis? eadē questio fieri potest in eius hærede qui cecidit à possessione. Et arguendo ad partes summarie videtur dicendum quod non: quoniam possessor de præsentī fictione statuti præsumitur dominus: cum ipsi congruant verba statuti ipsius. ergo & statutum: argu. l. si verò. §. de viro. ff. soluto matrim. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronatus. vnde duo non possunt præsumi domini in solidum per eandem l. videlicet præsens & possessor antiquus. arg. in l. iij. §. ex pluribus. ff. de acquir. possession. & l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. comod. & amplius, quia in pari causa possessoris potior esse debet causa præsentis possessoris, quam antiqui. arg. in l. siue autem. §. si duobus. in fi. ff. de public. & l. si non dominus. ff. qui potio. in pig. ha. & l. debitor. ff. de pig. Cum enim causa præsumpti dominij sit ipsa possessio de præsentī, ea cessante, cessare debet & ista præsumptio. argum. l. generaliter. C. de episco. & cler. in l. cum tale §. falsam. ff. de conditio. & demonstrat. cum simili. In contrarium videtur dicendum, cuius causa præmittendum est, quod tantum quo ad iuris effectum operatur fictio quantum veritas vt l. si filius. ff. si cert. petat. & in l. lege Cornel. ff. de testam. & l. si is qui pro emptore. ff. de vsuca. cum simili. ibi notatis.

† Ex hoc fit inferitur quod qua ratione si hic emptor, vel heres antequam cecidisset à possessione fuisset verè dominus, si caderet à possessione, posset agere rei vendicatione, ita & tunc propter fictionem statuti, qua præsumitur dominus fuisse, nam cum tempore quo possidebat, erat in eo præsumptum dominium, quod tantum operatur quantum verum, non potuit sine facto & culpa sui eo priuari. iuxta regulam iuris in l. id quod nostrum. ff. de regulis iuris. & in l. cum mandati. C. manda. & lege final. C. de pactis. Nec verisimile censetur quod lex, quæ semel contulit suum beneficium primo possidenti, velit ab eo auferre, & conferre secundo. argument. in l. asiduis. §. except. C. qui potio. in pign. habeant. Et pro hac parte facit quod alibi dicitur de duobus contententibus de possessione, quæ defertur illi, qui probat de antiquiori, vt traditur in capitulo. licet. extra de probatio in l. prima. C. vt posside. & quod etiam dicitur de duobus emptoribus, quorum ille præfertur, qui primò posse

possedit illam, vt in l. quoties duobus. C. de rei vendic. cum simi. & hæc pars est æquior, & practi-
 4 catur. Circumscripto ¶ autem statuto non puta-
 rem de iure communi sufficere probari de anti-
 quiori possessione, nisi esset legitime prescripta,
 maxime spatio temporis, cuius intuitu memoria non
 extitit in contrarium, vt dixi, super forma positio-
 num. in glos. quæ incipit, hæc est tertia positio &c.
 vel ex vero & putatio titulo, iuxta materia in l.
 Celsus. ff. de vsuc. & l. hominem. & l. fin. ff. pro suo.
 Nam cum de dominio queritur per modum agen-
 di, sola possessionis probatio non sufficit, sed de
 dominio, vel quasi probari debet per modos tradi-
 tos in § per traditionem. & in §. singularum. Insti.
 de rerum diuisio. & ff. de acquirend. rerum domin.
 l. ij. & iij. cum simi. Si autem de dominio, vel quasi
 quereretur per modum excipiendi, tunc possessio
 de presenti induceret præsumptionem dominij in
 ipso possessore, & teneretur aduersarius contra-
 rium probare. vt traditur per gloss. & Bartol. in l.
 euidam in suo. ff. de condi. insti. & vide not. per eum
 in lita vt si fur ff. commoda. & per Spe. in titul. de
 loca. verfic. l. j. vide Cyn. in l. cum res. & in l. ij. C. de
 5 probatio. & in l. j. C. vbi causa stat. ¶ Queret ali-
 quis qualiter consulendum sit ei, qui simpliciter
 allegat possessionem antiquam ad ipsam recupe-
 randam, cum non habeat titulum paratum, quia
 instrumenta sunt, vel perdata, vel testes non appu-
 rent? Breuiter sic potest responderi, multorum dicta
 colligendo. Aliquando quis perdit possessionem rei
 nobilis, aliquando possessionem rei immobilis.
 Primo casu, aut res peruenit in alium possessorem,
 eius vitio mediante, aut sine eius vitio. Si peruenit
 vitiose, tunc subdistingue, aut prior possessor habet
 ius in re, vt puta creditor, & tunc ei datur pro
 6 possessione sua recuperanda conditio certi. vt habetur
 & nota. in text. & glos. in l. & ideo §. Neratius. ff. de
 condi. furt. Aut nullum ius habet in re, & tunc, aut
 erat verus possessor, aut simpliciter detentator, vt
 comodatarius, si fuerat verus possessor, tunc habet
 triplex remedium, videlicet, conditionem triticaria-
 m, dum tamē nō sit pecunia. vt in l. ij. ff. de condi-
 ctio. tritica. & l. si coloni. C. de agric. & cen. li. xj.
 ac etiam conditionem indebiti: vt l. indebiti. §. sed si
 nummi. ff. de condi. indebit. Si autem erat simplex
 detentator, tunc habet actionem in factum, & officium
 iudicis. vt l. non tantum. in princip. ff. de peti.
 hære. & ibi not. gloss. in l. manifestissimi. §. sed cum
 in secunda. C. de furt. & per Cyn. in l. j. C. vbi de cau-
 sa stat. & vide quod not. Bartol. in l. rem quæ nobis.
 ff. de acquirend. pos. Pro re autem mobili recuperanda.
 nullum cōpetit interdictionem, sed vel actio furti,
 vel vi bonorum raptorū: vt no. per gl. in d. l. re quæ
 nobis. licet pro ea defendēda detur interdictionē vtro-
 bi. l. j. ff. vtrobi. Vbi autem quis rei immobilis pos-
 sessione priuatur sine vitio nomini possessoris, quia
 emit, vel successit, tunc dic, vt j. prox. Secundo prin-
 cipali casu quando quis perdit possessionem rei im-
 mobili, tunc distingue, vt supra, aut quis perdidit
 vitiose, aut sine vitio. Primo casu, aut perdit vitio

violentiæ, & habet interdictionem vn-
 de vi. l. prima & secunda. cum sequen-
 ti. ff. de vi & vi armata. & C. vnde vi.
 l. prima & secunda. cum similibus. &
 conditionem ex canone reintegranda. iij. quæstione prima. & alia reme-
 dia, de quibus scripsi infra sub forma
 libelli, quo agit spoliatus. in glos. pri-
 ma, vbi vide. aut perdidit vitio clande-
 stinitatis, & habet interdictionem quod
 vi, aut clam. vt ff. quod vi aut clam. l.
 j. cum seq. habet etiam conditionem
 ex l. meminere. & l. si quis in tan-
 tam. & l. cum quærebatur. C. vnde vi.
 & conditionem ex d. canone reinte-
 granda. Vbi autem perdidit sine vi-
 tio, dicunt quidam nullo remedio ad
 possessionem solam reuocandū esse
 succursum, sed ad proprietatem so-
 lum fore agendum. Alij sunt qui di-
 cunt succurrendum ad possessionem
 conditionem ex dicta l. si coloni. quā
 opi. sequitur glo. in dicta l. in ciuilem.
 C. de furt. Innocent. verò tenet, &
 gloss. cum eo. in capitu. sēpē. de resti-
 tutio. spoliatorum. quod succurratur
 conditionem ex dicto canone reinte-
 granda cui opinio. dictum Bartol. re-
 pugnant videretur. l. siue autem. §. pri-
 mo. ff. de public. Vnde ipse distinguit
 sic, aut ille ad quem possessio perue-
 nit sine vitio habet causam ab acto-
 re vitioso, & res erat vitiosa, & tunc
 contra locum habet remedium dicti
 capitu. reintegranda argumen. in au-
 thentic. malæ fidei. C. de præscr. lon-
 gi tempo. Aut habet causam ab acto-
 re non vitioso, & tunc contra posses-
 sorem in nullo remedio possessorio
 est prouisum, sed super proprietate
 de iure dominij est disputandum. quā
 opinionem sequitur Iacob. Butri. in
 dicta l. in ciuilem. Nec obstat secun-
 dum Bartol. dicta l. si coloni. quia lo-
 quitur quando quis causam habebat
 ab actore vitioso. Verum ad capitul.
 reintegranda, non respondet. Sed tu
 potes dicere quod cōcordat, per tex-
 tum, ibi, cum dicit, iniustas causas.
 per quæ verba datur intelligi succur-
 ri contra illos, qui iniustus de causis
 occupauerunt res alienas. Alij autem
 volunt intelligere illam verba, vt re-
 ferantur ad eum qui possessionem ami-
 sit, vt sit sensus, qualitercunq; ex ini-
 iusta causa quis priuatur possessione
 sua, succurratur illi beneficio dicti
 canonis reintegranda, quod credo ver-
 rius. Posset tamen fortasse sic distin-
 7 gui inter ecclesiā, & priuatum, aut

*Ecclesiam.
 De hoc vide per La.
 alleg. iij. Et an reme-
 dium d. ca. detur male
 fidei posses.
 Vide Alex.
 consi. ex iij.
 ij. So. Et an
 requiratur
 lit. contest.
 Et an sit re-
 mediū per-
 petuum, Et
 multa alia.
 Vide p. eū-
 dem cons. ij.
 ij. So.*

persona priuata perdidit possessione rei suae, & tunc locū habet distinctio dom. Bar. & Iac. aut ecclesia, vel praelatus ecclesiae. & tunc indistincte ad recuperandum possessionem ex iniusta causa perditā succurrunt remedio. d. c. reintegranda. & sic procedit dictum, & opi. Inno. & sequac. Nec mirandum si latius succurratur ecclesie quam priuato, quia etiam in multis alij causis idem fit. vt patet in tit. de sacrosan. eccles. & C. de episcop. & cleri. extra de immu. eccle. per totū. cum sim. per quod patet quod illud c. reintegranda. solum procedit in ecclesia, & ita sonant eius verba & c.

a Pretium.
Adde hic
fr. supra. p. r.
Rom. consi.
lxxx. c. j. &
consi. xij.
Sibi possit
an s. & en-
dita. instit.
de emp. &
c. hubeat
locū in quo
cunque con-
tractu.

b Quam ec-
clesiarum.
Vide etiā
per Ro. cons.
ccclxxx. c. j.
per Cald.
consi. c. j. de
iure patro.

c Nec domi-
nium an in
uestitura. &
bet domi-
nium & el. p. f.
vide p. Bal.
consi. lxxij.
ij. li. p. Pau.
de Ca. cons.
ccxx. c. ij. et
vide quod
soluit Are-
ti. consi. x. q.
& c. liij.

T E M quod superscriptus Petr. Hoc est secundum capitulū in ordine quod probabitur per instrumentū, si de ventione rogatū est fieri instrumentum, vel per testes, si de instrumento non apparet. vt in l. cum res. C. de probationib. cum similibus.

R E T I O florenorum centum. No. quod pretium est de substantia ventionis. vt in §. pretiū. Inst. de emption. & venditio. cum similib. ibi not.

T E M quod dictus. Hoc est tertium capitulū quod fit causa probandi prescriptionē, de qua aliā plenē diximus.

E P I T O M E.

Per se, & suo corpore possidere, & alieno corpore. paria sunt.

Qualiter acquiratur possessio rerum corporalium, & incorporalium.

P E R S E seu alios. Hæc enim sunt paria suo corpore possidere, vel corpore alieno. vt l. quod meo. ff. de acq. possi. & hoc est generale & regulare in quocūque alieno nomine possidēte, siue sit seruus, siue filius. siue extraneus. vt l. generaliter. & l. j. §. itē acquirimus. cū seq. ff. de acquir. pos. & quod habetur in l. quædam mulier. ff. de rei vendi. & in l. qui vniuersas. §. quæd per colonū. & l. quamuis. §. si conductor. ff. de acqui. posses. cum similib. sicut eisdem modis retinetur possessio seruitutis. vt in l. vsu retinetur. ff. quemadmo. feruit. amir.

Qualiter autem queratur possessio rerum corporalium, & incorporalium tam priuatorum, quam ecclesiarum, plenē traditur per Inn. in c. ex literis. extra de resti. spo. facit l. ij.

Qualiter autem queratur possessio rerum corporalium, & incorporalium tam priuatorum, quam ecclesiarum, plenē traditur per Inn. in c. ex literis. extra de resti. spo. facit l. ij.

& d. §. itē acquirimus. & l. quæadmodū. ff. de acq. pos.

F R V C T V S E T R E D D I T V S. Hoc est optimū signum possessionis adeptæ, & dominij, vel quasi acquisiti. vt l. Titia. ff. de solu. & l. ij. C. de acqui. pos. facit. l. l. titibus. C. de agr. & cen. lib. xj. & hoc verum intellige, non apparente alio possessore. Nam si appareat de alio possessore, licet iste non possessor fructum rei, vel pensionem reciperet, nō ex hoc efficeretur possessor, vt traditur per gl. & Bart. in l. qui vniuersas. §. quod per colonum. & in l. quamuis. §. & si conductor. ff. de acqui. possi. ad prædicta etiam facit l. Pomponius querit. ff. quib. mo. vsusfra. amitt. Simplex autem instrumentum locationis, vel emphyteusis non interueniente solutione mercedis, non probat possessionem, nec dominium. vt in c. inter diiectos. in fi. extra de fide instra. & in l. ad probationem. l. qui rem propriam. C. locat.

V E L A L I T E R prout testes dixerint. Ista clausula est superflua, quia pars producens habet necessario stare testibus a se productis. vt l. si quis testibus. C. de testib. cum simi. tamen aliqui ex abudanti vtuntur ea.

Forma capitulorum, quando testes producuntur ad aeternam rei memoriam.

C O R A M V O B I S Domi. Vicario & c. Dicit, significat. & proponit Simō Spelta suo proprio nomine. quod iam elapsis annis duobus Tho. Brachius fuit confessus versus ipsum se ab eo in deposito, & ex causa depositi habuisse, & recepisse florenos centū in tanta pecunia numerata, quos florenos eidem Simon. reddere promisit ad certum terminum iam elapsū Tho. anrediētus. Verū quia de dicto deposito, & alij cōtentis in capitulis inferitis, veritatem nouerūt testes inferius nominati, timeatq; ac suspicetur ipse Simon ex veris, & apparetibus causis de morte, vel absentia. aut infirmitate testium infertorū, propter quæ defectū probationis posset dānum perditionis sui iuris incurere Idcirco idem p̄ cōfirmatione sui iuris, & vt veritas non depereat omni modo, via, iure, & forma, quibus melius potest, petit, & cum instantia requirit per vos ipsos testes, & ex vestro officio citari, examinari, recipi & admitti sup capitulis infra scriptis ad aeternam rei gestæ, & veritatis memoriam, & ad omnem bonum finem, & effectum, per quem melius ius, & iustitia, ac veritas conseruetur, & non pereat, non astringens tamen se d. Simon ad probandum, nisi ea sola quæ sibi sufficiant ad eius victoriā cause. Primo videlicet quod rei veritas fuit, & est ac se habet & habuit, & superscriptus Tho. habuit, & recepit, ac habuisse, & recepisse confessus fuit a prædicto Simon. in deposito, & ex causa depositi in pecunia numerata de anno, cursu M. cc. ccxv. mensis Maij floren. c. Item quod præfatus Tho. dictam pecuniā quantitatem, tunc reddere, & restituere promisit ipsi Simo. ad calend. Ianuarij

rij tunc proximè sequentis sub obligatione omnium bonorum suorum.

E P I T O M E.

- 1 Quando producantur testes ad aeternam rei memoriã.
- 2 Q aliter predicti testes producantur?

1 **C** O R A M vobis. Frequens ꝛ satis est hic tractatus maximè tẽpore mortalitatis, & guer-rarum, & ideo magna suadente æquitate adin-uentus, vt non pereat facultas probationis, habet autẽ locum tam in actore, quam in reo. vt not. in c. quoniam frequenter. extra vt lit. non contest. Pro cuius pleniori doctrina est sciendum, quòd regulari-ter testes non recipiantur ante lit. contesta. Fallit quando de testiu morte, vel absentia timetur: & in quibusdam alijs casibus, qui not. in textu. & glo. per Inn. in d. c. quoniam. & per docto. iuris ciuilib in l. in lege Aquilia si deletum. ff. ad le. Aquil. ad quod etiam facit quod not. in auth. de testib. §. penul. & C. de testib. authen. sed si quis ab aliquo. & l. curent. ff. de test. & Spec. in ti. de teste. in §. nunc tractemus. Pro-ducendi autem sunt hi testes, coram illo iudice, qui esset iudex competens ipsius rei, si contra eum pro-ducerentur via ordinaria. vt in d. c. quoniam. **Q**uæ-ritur ꝛ autem de forma producendi in hac examina-tione. vbi notandum quòd pars cõtra quam produ-cuntur debet citari prius, & si comparuerit ei debet libellus offerri, & iuris ordo seruari, siue sit actor si-ue reus. Vbi autẽ contumax fuerit, tũc examinatur testes, quorum testimonia sigillantur, nec publi-cantur, & postea intra annum, si fieri poterit, debet iterum pars cõtra quã sunt producti citari, & super negotio principali sibi petitio offerri, aut saltem de nuntiarı sibi de ipsorum testium receptione, vt erli-ceat cõtra ipsos opponere, prout videbitur, & si hæc forma non seruetur, examinatio redditur nulla. vt in d. c. quoniam. post princip.

E P I T O M E.

- 1 An credatur simplicı assertioni actoris solentis produ-cere testes ad aeternam rei memoriã?

1 **T** I M E A T Q V E & suspicetur. Ant autem suæ assertioni credatur: dic ꝛ non, nisi probet ꝛ actor asseuerat, quia actor quod asseuerat probare debet: vt in l. actor. C. de proba. cũ simi. credo tamẽ ꝛ sufficit de absentia futura probari per tes-tem, qui se dicat velle abire, vel per relationẽ medici, qui dicit illum fore infirmũ. arg. l. semel. C. de re mil. quia in talibus procedẽdũ est summariim.

2 **D** E M O R T E. Attende hic, qd de morte pro-ponitur, quia ipsa timenda est, tam in iuvene, quam seue, sed tamen debet subesse iustior causa mortis, puta grauis infirmitas, vel quia quoti-die est in conflictu belli, & sim. aliter autẽ esset vanus timor, & quia de morte loquimur, audi quid re-fert Seneca, in quadã sua epistola, ait Epicurũ medi-tari mortẽ, qui hic meditari libertatẽ iussit. nã qui

mori didicit, seruire non didicit. sed vna est cathena, quæ nos omnes alli-gatos tenet, scilicet amor vitæ. & c. ergo ait Valerius, remoueatut natu-ralis omnium animalium dulcedo vitæ, quæ nos pati multa turpiter cogit: sic remota eius quàm plurimum beator finis erit & c.

V E L A B S E N T I A. Hæc est sufficiens causa, tunc etiã & aliq, de quibus not. in d. c. quoniam. & per Spec. in d. §. nunc tractemus.

P R I M O videlicet. Hoc est primũ capitulum, quo distinguitur, & declaratur obligationis titulus.

E P I T O M E.

- 1 Per solam depositi confessionem nõ in-ducitur obligatio, sed probatio depositi.

1 **H** A B V I S S E confessus. ꝛ Sed hic inducitur, an sola cõfessio-ne inducatur obligatio deposti-ti: videtur ꝛ non, quia depositũ non verbis contrahitur. vt Insti. quib. mo-re contra ob. post prin. l. j. §. is quoq. ff. de act. & obli: Confessio autẽ dici-tur verborum obligatio. Insti. de lite. obl. in prin. in d. l. j. §. verbis. ergo per confessionem, depositum non con-trahitur. Breuiter ergo dic quòd obli-gatio non contrahitur, sed porbatur esse contracta per talem confessio-nem. ^b vt l. p. b. ff. deposti. in fine. maximè quando renuntiatũ est ex-ceptioni non numerata pecunia, vt cõmuniter fieri solet in instrumẽtis, vt habetur in d. l. in cõtractibus. §. sed quonã. C. de non nume. pecu. & not. in l. si ex cautioe. & l. generaliter. e. ti.

E X C A V S A depositi in pecunia numerata. Aduerte ꝛ regulari-ter verũ & proprium depositũ est, quãdo certa res in specie, vel quã-titate, vt species deponitur in saccu-lo consignato: vt in l. j. §. si pecunia in sacculo signato. ff. depo. licet ipsa ead-em res, vel pecunia restitui debeat, tenetur eo calu depositarius nõ solũ de dolo, sed etiã de lata culpa: vt l. qd Nerua & l. j. §. sãpe. ff. depo. cũ simi. vbi autem pecunia deponitur in quã-titate, vel genere, tunc sufficit tantũ-dem restituere, & ipsius pecuniaz per-iculum pertinet ad depositarium. vt in l. Lucius. & in l. dies sponsaliorũ. §. j. ff. deposti. Sunt & aliq quatuor casus, in quibus periculum trãsit in de-positariũ, qui no. per glo. in predicto §. sãpẽ. inter quos est ille casus, qui quotidie ponitur in instrumẽtis, vide

In senẽ. sed in qua agra-te debeat esse senex, ad hoc et in eo sit suffi-tis mortis, hoc casu Si-de Old. cõfi. xcij. q. albe. Imol. in ca. quonã fre-quenter. Et lit. non con-te. & dicũt quòd quin-quagena-ris dicitur senex: vide aliu. in di-cto cõfi.

Confessio-nem. dic ta-men quòd depositũ cõ-fessionatiõ non habet prius legiũ. Scrsi deposti, Et dicit Bald. cõfi. cccxxvij. iij. libro.

licet quando deponens, & depositarius inuicem pacifcentur quod depositarius de omni periculo teneatur. iuxta doctrinam traditam per glo. & doct. in l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautio. & c.

NNO CVRSO M. cccc.

A Iſto anno menſe Septemb. die xvj. natus eſt prædictus Manfredus filius meus in ciuitate Papiæ. an. verò curſo. M. cccc. xj. meſe Octobris natus eſt illuſtriſſimus Dux Philippus ad præſens Dux Medio. & Comes Papiæ qui anno præſenti nunc, currente. M. cccc. xj. menſis Iulij obtinuit dominium ciuitatis Medio. interfecto tunc proditore à certis ciuibus olim eius fratre Duce Med. & c.

I T E M Q U O D præfatus. Hoc eſt ſecundum capitulum confirmatorium primi & c.

T E N G reddere. Iſta dictio, tunc, denotat temporis extremitatem. vt l. iij. in ſi. ff. de condi. & demonſt. & l. tutoribus. in ſi. ff. de teſta. tut. de cuius ſignificatio. notatur per Archid. l. xij. diſt. in cap. ergo & c.

E P I T O M E.

1 Dictio, & ſque, qualiter ponatur incluſiue, ſeu excluſiue?

2 Dictio, & ſque, qualiter ponatur quando capita eſſent alteri legi contraria?

3 Dictio, & ſque, qualiter ponatur quando iſta dictio, per, iungitur, & determinatur ad diſtione & ſque?

4 Dictio, & ſque, qualiter ponatur, ſibi apparet de contraria ſoluntate diſponentis, qua colligi poteſt ex qualitate rei, ad quam fit terminatio qua alienari non poteſt.

5 Dictio, & ſque, qualiter ponatur quando refertur præuius intellectus.

6 Dictio, & ſque, qualiter ponatur quando ponitur ad determinationem numeri, temporis, ſeu quantitatſ?

7 Dictio, & ſque, qualiter accipiuntur?

8 Dictio taxatiua, qualiter accipiatur?

V S Q U E A D Calendas Ianuarij. Solet ꝑ apud plurimos dubitari, an hæc dictio vſque ponatur incluſiue, vel excluſiue. Et quantũ ad primũ caſum ponitur incluſiue, & ſic dies calendarum cedit tota commodo debitoris argu l. qui ante calend. & l. eum qui. §. eũ qui. ff. de verb. obliga. Et quoniam mate-

ria iſta eſt factis in præctica, & in vſu, ideò latius eſt declaranda. Ad cuius euidentiã propter rudes, ſciendum eſt quòd ſecundum logicos duo termini, vnus à quo, alius ad quẽ, terminus à quo eſt ille, à quo res ſumit initium, verbi gratia, ſi dicatur, talis lapidem proiecit à domo Titij, vſque ad domum Caij, nam domus Titij eſt terminus à quo iactus lapidis ſumit initium. domus verò Caij eſt terminus ad quem iactus lapidis finẽ ſuũ perficit, & conſumit de quibus terminus plenẽ no. per Bart in l. ſi ſis qui pro emptore. ff. de vſucap. quo ſic ſuppoſito, reuoco in dubiũ, an iſtæ dictiones, a, ab, vſque, ponantur incluſiue vel excluſiue, Circa quòd ſciendum eſt quòd quandoque dictio vſque profertur à lege, quandoque profertur ab homine. Primo caſu regulariter ponitur incluſiue. vt probatur in authen. hoc ius. in veſicul. in cæteris. C. de ſacro ſanct. eccle. & l. j. ff. de do. & l. ſi cum exceptione. §. quatenus. ff. quòd met. cauſa. & l. ſi cui ſerui. ff. de legat. j. in ſi. ff. ſi tabul. teſt. nul. exta. l. j. in ſi. facit c. ſtatutum de hære. in clem. & l. ſi. ff. de ſenat. Fallit ꝑ quando capita incluſiue eſſent alteri legi contraria: quia tunc ponitur excluſiue. vt in l. penul. ff. de ſu. & l. j. poſt princip. ff. an per alium cauſa appel. cum ſimi Secundo caſu quãdo profertur ab homine, tunc conſidera tres caſus. nã quandoque iſtæ dictiones, a, ab, & vſque; ponuntur ad determinationẽ loci, quandoq; tẽporis, quandoque numeri, vt infra declarabitur. Item habes conſiderare, qd hæc dictio vſque; aliquãdo iungitur cum præpoſitione, in, aliquãdo cũ præpoſitione, per, aliquãdo præpoſitione, ad. Si quidẽ iungitur, & determinat præpoſitione in, verbi gratia, promitto ſtare arbitrio Titij à x. flore. vſque; in xx. vel ſi teſtis dicit, talis poſſedit talẽ fundũ, vſque; in talẽ, ſic tunc ponitur incluſiue, quia, hæc dictio, in, denotat quãdam intrinſecitatẽ, & perfectionẽ. vt colligitur in l. ſociũ qui in eo. §. ſina. ff. pro ſo. & l. ſi in annos. ff. de cond. & demon. ꝑ Ideò dico ſi hæc dictio, per, iungatur, & determinatur à dictione, vſque; , verbi gratia, promitto x. dare, vſque; per mediũ meſem: nã hæc dictio, per, perfectionẽ termini denotat, cui adijcitur. vt l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verb. ſigni. vbi verò hæc dictio, vſque; iungitur, dictioni, ad verbi gratia, loco fundum talem, vſque; ad talẽ, vel vendo talẽ fundum, vel loco talẽ domum, vſque; ad talem, vel teſtis dicit, talis poſſedit talẽ rẽ, vſque; ad talẽ, tũc quidam in hoc diſtinguũt, vt Dy. & Cy aut incluſio cõtinet odiũ, & excluſio fauorẽ, & tunc ponitur excluſiue, aut ecõtrã, & tunc ponitur incluſiue per Cyn. in l. à caligato milite. C. de nup. tu autẽ ſecũdũ Bar. latius diſtingue, vt per eũ not. in l. patronus. ff. de lega. iij. aliquãdo, dictio, vſque; ponitur ad determinationem loci, quãdoq; ad determinationẽ tẽporis, quãdoque numeri. Primo caſu ſubdiſtingue, aut terminus ad quẽ refertur, poteſt comprehendĩ, vel idẽ eſſe cum termino à quo, & tunc ponitur incluſiue. Hoc autẽ contingere poteſt vel ex generalitate ſermonis, vt in d. l. patronus. §. j. vel ex qualitate rei, vt quia ſi arbor, vel lapis, vel fouea, ille terminus ad quem, vt l. arbor. ff. communi diuũ. & l. pro regione. ff. de acquiren.

a M. cccc. xij. comput. ido ergo in curſu. xxx. & an ni fuerint ſex principes Medio. an autem ſeptimus reſponſit hoc tempore dubium eſt, reſponſit ſtatue dux Philippus, dem de dux Frãciſcus, d. in de Dux Galeaz, deinde Duciffa Bore, deinde Dux Io. an. Galeaz. nunc Dux Ludou.

b Vſque. De hac dictio. & alijs hic poſitis & multis alijs, de quibus hic non fit mentione. ſed per Oldr. conſil. xlix.

1
b

quiren. rerum domi. vel ex qualitate pretij, vt infra dicam, vel quia inclusio continet causam piam. vt l. quidam in testamento. ff. de leg. ij.

- 4 Fallit t̄ vbi apparet de contraria voluntate disponentis, quæ colligi potest ex qualitate rei, ad quam fit terminatio, quæ alienari non potest. vt in l. filius famij. ff. de leg. j. vel vt etiam credo si res illa: ad quam fit terminatio sit aliena, & ab alio possessa, quia non est præsumptio in dubio disponentem referre se voluisse ad rem alienam. argument. in l. iij. ff. de lega. j. vel ex qualitate pretij ipsius rei alienata, quando sequeretur enormis læsio, si poneretur inclusiuè. his enim & similibus casibus ponitur exclusiuè. argument. l. semper in stipulationibus. ff. de regul. iur. Et per hoc deciditur illa vulgaris quæstio quando quis vendidit aliquem fundum, vsque ad talem vel locauit, quod non ponitur absoluta ille alius fundus inclusiuè in venditione vel locatione sed cum determinatione. de qua supra. Secundò principali casu, quando hæc dictio, vsque, ponitur ad determinationem temporis, & tunc subdistingue, aut tempus ad quod refertur, potest contineri sub tempore designato, puta promitto dare centum, vsque ad calendas, vel promitto dare x. vsque ad x. anno. vel loco, vel in emphyteusim concedo talem domum: vsque ad x. anno. in quibus casibus dubitatur, an tempus extremum, ad quod, puta annus vltimus decennij ponatur inclusiuè, vel exclusiuè, vbi indistinctè dic quòd alio modo non apparente ponitur inclusiuè. argumen. d. l. eum qui ita. qui stipulatur ante calen. ff. de ver. obligatio cum similibus. præ alle. quia bona est argumentatio de loco ad tē. pus. vt in l. vinum. ff. si. cer. pet. & l. fina. ff. de triti.
- 5 Fallit t̄ vbi resultaret prauus intellectus: quia tunc ponitur exclusiuè, puta si fit terminus statutus ad cōparendum vsque ad diem dominicam, vel si promissisti qualibet die dare libram carniū vsque ad diē veneris, vel ad primam diem quadragesimæ. & simi. nam in his casibus non intelligitur inclusa dies prohibita vel tempus prohibitum. argumen. l. ij. C. de tē po. appella. & in l. semper. de regul. iur. aut tempus quod non potest de iure contineri sub tempore designato verbi gratia tutorem filio meo vsque ad puertatem, & tunc ponitur exclusiuè. vt l. quæsitum. ff. de tutel. Fallit vbi de mente disponentis contrarium appareret: quia tunc verba impropriarentur, vt l. a filio. ff. de lega. iij. & l. pater Seuerinam. §. conditionum verba. ff. de condict. & demonstr. t̄ Tertio principali casu quado hæc dictio, vsque, ponitur ad determinationem numeri, temporis, vel quantitatis. v. g. promitto dare vsque ad x. dies, & tunc ponitur inclusiuè. vt d. l. diem. ff. de dolo & in authent. de appel. & intra quæ tempora. §. illud quoque licet illa iura loquuntur quando tempus præfertur a lege. Idem tamen dic hoc casu si profertur ab homine, maxime quia verba debent interpretari contra proferentem. vt in l. veteribus. & ibi nota. ff. de pact. & in partem magis fauorabilem. vt in l. quoties. ff. de reb. dub. Quæ t̄ autem s̄ dicta sunt in dictione, vsque, idem per oīa intelliges in dictionibus

à, & ab, quæ apponuntur vt plurimum, tanquā terminus à quo, de quibus vide Guil. de Cug in l. meminisse. ff. de offic. procons. & leg. per Alber. in suo alphabeto, super litera, v, dictione vsque, & per Archid. de præben. lib. vj. & de rest. spolia. cap. freques eo. lib. xxxj. distin. c. final. & per Ioan. And. in elem. sicut. de appel. facit l. ratio. §. fin. ff. de act. emp. & in l. j. §. ætatem ff. de aqua quo. & æsti. & l. post duas. C. de aduo. di. iudi. & vide de his, & alijs pluribus dictionibus, quæ posuit Alb. in auth. hoc ius. C. de procur. Quid t̄ autem sit de dictionibus taxatiuis, puta, solū, solummodo, tantū, tantūmodo, & similibus. no. per Bartol. in l. j. ff. si quis ius dicenti non obtē. Ad vnum semper aduerte, & hanc regulam tene in omnibus quæstionibus occurrentibus, quòd si reperias diuersa opin. doct. adharere velis potius opin. antiquorum, quam moder. nisi reperias text. expressum in contrarium. nam moderni facti sunt ita pomposi, vt se nihil repurent scire, nisi legē faciant per se, & spernant antiquos, & laudent modernos. de quorum collegio se faciunt, & prædicarivolunt, nam vt inquit Seneca, probatos semper tene, & si ad alios diuertere aliquando liberuit, ad priores redi.

Forma sequestri, seu faximenti. Rub.

SA P I E N S vir, dominus vicarius, domini potestatis Papiæ ad petitionem, & instantiã. s̄ scripti An. omni modo, iure, via, & forma, quibus melius potest exposito prius ipsi do. vicario per dictum Andr. quòd multum, & iuste timet de dilapidatione, & occultatione instrumentorum, fructuum, & bonorum existentium super possessione de qua inter ipsum parte vna, & Io. antedictū parte, altera quæstio vertitur, & quod amplius est, ne ipsorum occasione partes ipsæ perueniant ad rixam, & arma, volens, & intendēs præfatus dominus vicarius in quantum potest occurrere, & obuiare cuiunq; scandalo, rixæ, vel rumorij, iussit, præcepit, & mādauit supra scriptis An. & Si. nominibus prædictis ibi præsentibus, audientibus, & intelligentibus, quatenus nullus eorum audeat, vel præsumat accedere ad dictam possessionem, de qua quæstio vertitur, nec abinde fructus, vel alias res amouere. nec in ea laborare, vel laborari facere si ne expressa licetia, & volūate dict. dñi vicarij s̄. b. pœna cuiuslibet contrafacienti librarum c. camerae il lustr. Ducis applicad. seu cōmuni Papiæ. referuato tñ omni iure dictis partibus tã in possessione, quã in proprietate prædicta, & etiam omni iure eis cōperet̄i in fructibus antedictis, ac si præsens faximentum factū non esset. Præterea præfatus dñs vicarius imposuit, & in mādatis dedit, & dat Pet. pario seruitori publico dicti communis, quatenus ex sua parte, impositione, cōmissione, & mandato dicat, & præcipiat, h, & a, cōsulibus loci sartirana quatenus oēs, & singulos fructus extates de p̄sentij, & insup̄ in dicta possessione & proprietate colligere debeant & saluare, ac penes se in sequestro tenere, nec alicui

a Latam sententiam. Quid si sententia lata sit, & sit nulla, an non

personæ respondere sine speciali licentia ipsius domini vicari, sub pœna, de qua supra & inde &c.

EPITOME.

parens se-questro in 2 Quid si sententia lata sit, & sit nulla, an non parens se-questro in 2 Quid si sententia lata sit, & sit nulla, an non

1 Omnis sequestratio est prohibita. 2 Que faciant personam suspectam de dilapidatione, propter quam admittitur sequestratio?

b Ad materiam Fulg. consil. 6. clx. iij. & qua posuit in rep. leg. j. C. de prohib. seque. pecu. Et an sequestratio possit fieri parte non citata, extra et

3 Fundus cum fructibus, an possit sequestrari ad suggestionem partis, cum prauis iudiciis & rixis? 4 An vigore conventionis in instrumento positi, quod in casu non secuta sati factio, bona debitoris sequestrantur, possit fieri sequestratio?

c Mali mores. Sed quid si ante fuisset malorum morum, & per triennium fuisset in bonis moribus an sufficit, sci- de quod Ro. con silio. clx. iij. Sibi dicit, & efficitur novus homo.

5 Sequestratio an possit evitari in casibus in quibus permittitur. 6 Facta sequestratione fructuum tempore periturorum quid sit agendum?

d Rex a Nat. quod ante sententiam ne ptes sentiat ad arma, quid iudex facere debeat.

7 SAPIENS Vir. † Frequens est hic tractatus faximentorum maximè in Monteferrato, & quibusdam alijs partibus, ubi ius, & iustitia ministratur per boues, & ignorantibus, qui multum sunt faciles concedere talia faximeta. Et igitur sciendum quod regulariter ista faximeta ante latam sententiam sunt omnino iure, nã civili, quam canonico prohibita, ut C. de prohib. seque. pecu. & extra vt lit. pend. c. j. & extra de seq. pos. & fru. c. j. & in cle. j. e. ti. & xv. j. iij. can. volumus. & maximè lite pendente. siue agitur actione reali, vt puta rei vèdicatione. vel alia simili, puta petitione hæreditatis, & est ratio, quia nemini auferenda est commoditas possessionis, que in fructuum perceptione consistit ante latam sententiã. vt l. j. & l. ordo. C. de execu. rei iud. & in §. comodũ. Inst. de interdi. & l. Titia. ff. de sol. nisi pendente appellatione post sententiã latam in principali causa. vt l. imperatores. ff. de appella. & in c. si. cum ibi nota extra de seq. pos. & fruct. Potest tamen ante sententiã fieri fructuum descriptio, vt super illis iudex possit certam ferre sententiã, & determinatam, doct. in l. factulca. C. de in. fi. li. x. & Barto. in l. j. §. eligitur. ff. de vent. in pos. mit. pro qua opi. facit d. l. j. quod si nondum. & in authen. si omnes. in fi. C. si vt ab hæred. absti. Sic ergo stat regula, quod omnis sequestratio est prohibita, quæ regula fallit in x. casibus. Primus est cum timor, vel suspitio est de dilapidatione rei, quæ petitur sequestrari. vt probatur in d. l. imperatores. & in c. ij. & ibi not. per gloss. in c. fina. extra de seq. pos. & iij. q. ij. c. quia tunc.

2 Sed hic queritur quæ sunt illa, quæ faciunt personam suspectam de dilapidatione? Respondeo secundum gloss. in l. si fideiusor. §. fin. ff. qui fatidã. cog. quod sunt quatuor. Primò debet non possidere aliqua mobilia. vt in l. sciendum. ff. qui fatidã. cog. vel possidere pauca, quæ non æquivalent rei, super qua questio agitur. vt l. si creditores. ff. de priu. cre. tertio mali mores de præfenti, vt Insti. de sus. pe. tu. §. fin. quod no. tu. iuuenis cui displicent boni mores, quartò quod prius in similibus malè versatus sit. vt in l. si cui. §. iisdem. ff. de accusatio. Præmissa autem iudicia reddunt quem suspectum, si su perueniant post obligationem contractam, secundum Bar. & doc. secus si fuissent tempore obligationis contractæ, quia tunc non redderent personam suspectam, cum enim à principio fuerit pro tali approbata, non poterit ex eadem causa reprobari. vt traditur & habetur in l. si creditores. versi. planè. & in l. ait pretor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. cred. facit l. is à quo. in fin. ff. vt in poss. legat. ad quod faciunt, quæ in simili dicuntur de vxore, quæ contraxit matrimonium cum viro inope & egeno. deinde pendente matrimonio vult dotem repetere, quia vir eius laborat inopia. per l. vbi adhuc. C. de iure dotium. & in l. si constante. in princip. ff. soluto matrim. quæ non auditur. vt not. per Cyn. in d. l. vbi adhuc. in iij. quest. Secundò principaliter fallit d. reg. quando ab executione sententiæ interponitur appellatio. in l. ab executione. C. quo. app. nõ reci. Tertio fallit in seruo litigante de eius statu, cuius peculium interim sequestratur. vt l. j. §. j. C. de asser. tollen. & in l. j. C. de ordi. cog. Idem potest dici à paritate rationis in filio sa. monacho, feudatario, & si. mil. de quorum statu questio agitur. Quartò fallit in colono ascriptitio, qui litigat cum domino suo super fundo, nam fructus sequestrantur. vt l. liti. bus post prin. C. de agri. & censu. lib. xj. & idem potest dici in colono simplici, vel partiario à paritate rationis. Quintò fallit in marito vergente ad inopiam post matrimonium contractum, cuius bona pro dote sequestrantur. vt l. si cum dote. §. si verò. ff. soluto matrimo. Sextò fallit quando possessor conuenit contumaciter se absentat, quod nota quia frequenter accidit, vt in capitulo. ex literis. extra de do. & contumacia. Septimò fallit quando mulier reuocatur per virum, de cuius seuitia reg. tar, quia vxor sequestratur. vt in c. literis. & in c. ex transmissa. extra de resti. spo. Octauò fallit, quando rixa, vel rumor, vel scandalum timeretur. vt l. si oleum. in prin. ff. de do. & in l. æquisimum. in prin. & quod ibi no. ff. de vsufr. & in c. j. de sequestr. pos. facit quod not. per Inn. in c. n. præfentia. gl. ij. extra de prob. & Iacob. de Bel. in auth. de mand. prin. facit xc. dist. in c. discordantes. & c. præcipimus. & quod no. in c. j. extra de treu. & pa.

9 Sed ¶ circa hoc quæritur de quotidiana quæstio. Ecce est certum Titum possidere fundum, super quò quæstio sibi mouetur, & timetur ne partes ad rixam perueniant, vel ad arma, aut scandalum aliud generetur. Quæritur an iudex possit, vel debeat ad alterius partis suggestionem fundum cum fructibus facere sequestrari sine præiudicio iuris vtriusq; partis? Videtur quod sic. per d.l. oleum. & in l. equissimum. præallega. In contrarium determinat Inno. in d.c. præsentia. quam opi. expressè tenet Bal. in d.l. j. C. de prohi. seq. dicens quod in isto casu iudicis officium est præcipere sub certa pœna patri, quæ non possidet, quod nõ impediat possessionem in sua possessione, nec ipsulum vllò modo turbare præsumat. & pro hoc facit l. j. ff. ne vis si. ei. & l. pen. ff. de aqua quoti. & æsti. & l. iij. §. hic autem. ff. de itin. actu. pri. & fundatur hæc opin. iure & æquitate. aliàs enim sequeretur absurdũ: quia quilibet excogitata malitia fingeret rixam imminere, & scandalum, vt eius ad uerliarius priuaretur commoditate fructuũ, & possessionis, vnde malitijs. hominum est obuiandum, vt l. in fundo. ff. de rei vendica. nec obft. l. æquissimum & l. si oleum. quia debent intelligi quando est dubium quis possideat. Nonò fallit, quando lis pendet per appellationem. vt in d.l. imperatores. ff. de appe. Decimò fallit quãdo aliqui de familia officialis fuit res oblata super qua quæstio mouetur. vt in l. senatus. ff. de offic. præ. quos casibus habes pro maiori parte no. per gl. in d. c. ij. de seq. pos. in d. l. j. C. de prohi. seq. Quid ¶ autè dices de eo quod fit quotidie in instrumentis, in quibus apponitur clausula, quòd si non fuerit de debito satisfactum, quòd debitoris bona possint capi, saxiri, & sequestrari, & in solutũ accipi, an virtute huius conventionis extra dictos casus speciales poterunt hæc bona sequestrari? & videtur quòd non, quia hæc conventio est contra ius d. l. j. C. de prohi. sequest. cum si. ergo non valet. vt l. pacta quæ contra. C. de pact. cum si & ibi no. In cõtrarium dico, & est veritas quia quod potest lex per eius provisionem. hoc idem posse debet homo per eius conventionem. vt l. non in. possib. ff. de pact. & gl. no. in l. j. C. de thesau. lib. x. Constat autem quòd lex potuit providere contra regulam in casibus præmissis, ergo sic homo poterit in casu præsentis, & p hæc sententia facit quia homo per conventionẽ pot providere super detentatione & sequestratione per sonæ vt l. j. C. qui bon. ec. pos. cũ ibi no. & l. ob æs. C. de act. & obli. & ibi no. ergo multo fortius super sequestratione bonorũ. Deinde ¶ quæritur an hæc sequestratio in casibus ante dictis possit aliquo modo evitari? Dicunt doct. quod sic, si idonea satisfactio præstatur de rebus salvandis, & non baratãdis: vt habetur in d. l. si. C. de ordi. cog. & in d. l. senatus. §. si. & in d. l. litibus. de agric. & cens. & hoc procedit quando sententia non est lata contra eum, cuius bona sunt sequestrata, vbi autem esset sententia lata contra eũ tunc satisfactio non releuat, nec sibi prodest. vt determinat glo. in l. si. C. qui ad lib. procl. non licet. & per doc. & Bar. in d. l. si cũ dotẽ. §. si verò. ff. sol. mar. Sic ergo si fiat sequestratio pendente appellatione

non proderit satisfacere quod not. 6 Poit ¶ noc quæritur, quid si in casibus specialibus facta sit sequestratio fructuum, qui sunt tempore periculi vt poma, & pyra, & similib. quid erit respondeo secundum Bar. vt per eum not. in l. interesse. ff. de acq. poss. quòd tales fructus debent vendi autoritate iudicis, & pecunia in sequestro reponi argumen. in d. l. litibus & in d. l. is cui. §. quæri potest. ff. vt in poss. leg. & ff. de acq. hæredi. l. fina. & c.

E P I T O M E:

- 1 Per sequestrationem, an possessor priuatur sua possessione?
- 2 Obligatus soluere sub pœna & iuramento, si ei fiat de pecunia solueda sequestratio per terram personam non incurrit aliquam pœnam.
- 3 Quomodo procedatur facto sequestro?

A VDEAT vel præsumat. Hic ¶ quæritur nunquid ex sequestratione, quæ fit per iudicem, priuatur possessor sua possessione? ad hoc responder gloss. quod sic in l. j. C. de prohi. seq. & l. interesse puto. ff. de acq. ren. posses. Tu tamen melius distingue, vt ibi not. maxime per Bartol. in d. l. interesse. quædam est sequestratio voluntaria, que fit à partibus, & talis priuat possessorem sua possessione quædam est sequestratio necessaria quæ fit à iudice, & hic subdistingue tres casus: quandoque iudex agi priuare possessorem quandoque agi non priuare, quandoque dubitat. Primo casu priuatur possessione, & sic intelligatur gloss. prædicta, nec mirum quia si iudex priuaret quem suo dominio: vt Insti. de officio iudic. in fine multò fortius possessione. vt habetur in l. qui vniuersas. §. item cum prætor. ff. de acq. ren. possessio. & habetur in d. ca. j. de sequestra. posses. Secundo casu non priuatur, possessione argumen. l. iij. §. genera. ff. de acq. ren. posses. 2 ¶ Tertio casu dic idem quod in secundo. per d. §. genera. Vltra quæritur. Ecce quod quidam erat obligatus cum iuramento soluere, ad diẽ sub certa pœna, venit tertia persona, & facit ei per iudicem sequestrari pecuniam an excusetur, si non soluat ad diem? Dic quòd sic, & à pœna. & à iuramento, per tex. in l. final. ff. de lege commif. & ibi no. nam iustus iu-

Vide in d. mea repet. & quòd summam debet constare in d. i. de tali timore ita An. in conf. clxij. & tunc requiritur partis citatio & habes in cons. meo numero. l. x. Et ad de quod tunc fit sequestratio ob timorem quæ dicitur quædam que pars priuatur se possidere. ita Bal. in l. si disceptetur. ff. Sbi pup. educa. deb. secus si sinus tunc in cõbit possessionis, & tunc mandaret alteri, ne turbet possessionẽ & de hac l. re. in d. cõf. Cur. Dic quòd sic. Adde quòd vide quæ posus in repe. l. j. C. de prohi. seque. pe. qd. x. Sbi hoc idem tenet Curri. addetu. l. a. in l. si quis maior. C. de transactio. Iuramento. Adde per Oldradum. consilio c. lxxij.

dicis excusat à pœna, & à iuramento. vt in c. venientes. & ibi not. extra de iureiurand. & in l. Imperatores. ff. ad municip. & in capitulo. imperialem. §. final. de prohib. ali. feu. facit l. non videtur. §. qui iussus. ff. de regul. iuris. & l. furti. §. qui iussu. & l. liberorum. §. final. cum simili. ff. de his qui notantur infamia. Et eodem modo excusatur debitor, si alij quam creditori suo fuerit soluere compulsus per iudicem. vt in l. Paulo Calimacho. §. final. ff. de leg. iij. & in l. liberto. §. Lucius. ff. de annu. lega. & plenè traditur per Dynum & Bartol. in l. creditor. in principio. ff. de solu. Deinde quæritur quando lis penes quem res est in sequestro posita, cū restitue re reuocatur iudic quod regulariter lite finita, & non ante, nisi per partē tēterit quominus lis finem accipiat. vt traditur per Bartol. in l. si oleum. in principio. ff. de dolo. Quid si iniuste appareat facta sequestratio, an pars quæ impetrauit reuocatur parti læsæ? Dic quod sic ad interesse vt in d. l. si oleum. Sed amplius quæritur facta sequestro quis probabit de iure suo: dic quod ille qui ante sequestrum tenebatur probare, nam quo ad onus probandi nihil immutatur per sequestrum. vt no. per Bartol. in d. l. si oleum. & per Baldum. in d. l. j. de probi. sequest. Quis ergo erit modus procedendi facta sequestro: dic quod aut sequestrum est factum contra ius, & tunc petitur fieri eius reuocatio, & cassatio officio iudicis, eatenus de facto, quatenus de facto processit. Si vero factum sit secundum ius in aliquo casu à iure permisso, tunc aut est factum de re immobili principaliter, aut de fructibus eius. Si de re ipsa, tunc ille qui impetrauit sequestrum, debet producere libellum suum super re, exprimendo ius quod sibi prætendit competere in re ipsa, & facere suas probationes, ac si nullum sequestrum factum fuerit. iuxta regu. authentic. offeratur. in l. actor. C. de probatio. cum similibus. Si verò factum fuerit sequestrum de fructibus tantum ipsius rei, tunc aut fuit factum libello iam oblato, & litē pendente super ipsa re, & tūc procedetur solum in causa super re ipsa, & secundum euentum sententiæ disponetur super ipsius sequestri relatione vel assignatione. vt in d. l. si oleum. cum ibi nota. per Bartol. aut

fuit factum nulla præcedente lite, & tunc dabitur libellus, & cognosceatur de iure ageris. vt in alio casu dictum est, vnde iudex facta sequestro, præfiget statim terminum actori, hoc est, illi, qui impetrauit sequestrum producendi suum libellum, & inde probandi de iure suo, quòd nisi fecerit, seu produxerit, tunc ipsum sequestrum relaxabit: & idem seruabit iudex, si reus fideiussorem dederit, propter quod sequestrum relaxabit: quia inconueniens esset, quod fideiussor semper staret obligatus. argu. in l. penult. C. de fideiuss. & in l. si eo tempore. C. de remis. pig. cum similib.

RESERVATO omni iure. Per hoc apparet a quod iudex non agit a partes priuare sua possessione, & ideo semper facias hanc clausulam apponi in talibus sequestris.

Forma iuramenti testium.

CONSTITVTI In præsentia suprascripti domini vicarij Petr. Gal. & Ste. testes producti, citati & requisiti ad petitionem & instantiam suprascripti Ioannis, causa & occasione perhibendi testimonium veritatis super causa & quæstione ac capitulis in ipsa lite productis, per ipsum Ioannem & simul vertente inter partes prædictas delato prius ipsis testibus, & cuilibet eorum solenniter iuramento per præfatum dominum Vicarium de veritate dicenda super tota ipsa causa, & capitulis antedictis, remotis amore, timore, & omni humana gratia, iurauerunt, & iurant, tactis corporaliter scripturis in manibus præfati domini Vicarij dicere veritatem de his quæ nouerunt, & interrogati fuerint super causa ac capitulis antedictis, circumscripcta omni malitia, & falsitate, ac gratia & amore, & hoc præsentē dicto. Si prædicto non consentiente quatenus tendereut, vel tendere possent in præiudicium partis suæ, ac dicente & protestante, quod sibi ius solum opponendi tam contra eorum personas, quam contra eorum dicta & depositiones & c.

E P I T O M E.

Plus punitur faciens contra iuramentum, quàm faciens contra simplicem affirmationem.

CONSTITVTI in præsentia, Tam legibus ciuilibus, quàm canonicis cautū est, vt testes iurati deponere debeant, quāuis dignitate refulgeant. vt in l. iurati. C. de test. & in c. quoties. & in c. licet vniuersis. extra de test. cū simi. cuius ratio est, quia licet quantum ad Deū nō sit differentia inter simplicē loquelam. & iuramentum. vt in ca. & si Christus. extra de iureiur. & in c. iuramentū. xxij. q. vl. quantum ad forum est differentia, & plus punitur, qui facit, contra iuramentum, quàm qui facit contra simplicem affirmationē. vt in capitulo. j. cū sequ.

a Non agit. Adde Et vide Paul. de Castr. in consil. l. xx. §. in si. Sibi q. actus iudicis nō operatur ultra eius intentionē. Franc. Cur.

b Affirmatio nem. sed an qui fran- git promissum sit, infamis sicut periurus. S. de domi. de Rot. decis. suis. de iure iuran.

xxij. questione prima, & secunda, per totum. Quæ autem sit forma iuramenti infra dicam.

E P I T O M E.

- 1 Testis non debet se vltro offerre, sed expectare, quod per iudicem compellatur. alia habetur pro suspecto.
- 2 Si sit scriptum in actis, quod testis citatus, iuratus, &c. an ex hoc præsumatur pro citatione, iuramento, &c. requisitus.

CITATI ET REQUISITI. ¶ Nō immeritō sic dicitur, quia testis non debet se vltro offerre, sed expectare, quod citetur & venire per iudicem compellatur, alia autē haberetur pro suspecto. ar. in l. que omnia. ff. de proc. de quo traditur, & habetur in l. si quando. in prin. C. de test. & in capitu. j. extrā de test. probatur etiam in l. iij. §. exhibere. ibi, admoniti & c. ff. de tabul. ex hi. & si recusaret venire, debet per iudicem compelli, multa indicta. vt not. in d. §. exhibere. ar. in l. j. ff. si quis ius dicent. non obtin. facit cap. cum contra. & c. se. extrā de testi. cog. Fallit tamen in certis personis, quæ nō sunt cogendæ contra eorum voluntatem, de quibus no. Spec. in tit. de teste. §. de testium. compulsiōne. & habetur in l. lege Iulia. & in l. iiii. ff. de testi. Teneretur autem iudex ipsis testibus euocatis facere provideri à parte producente de eorum necessarijs sumptibus vt habetur & nota per Cy. & alios in l. quoniam exhiberi. C. de testib. Rursumq; citari debet pars aduersa ad videndum ipsos testes iurare, vt in authen. sed & si quis. C. de test. & in d. c. ij. de test. & iij. q. ix. c. cartæ quas. & vltorius ad producendum sua interrogatoria, quæ fieri vult ipsis testibus, vt c. ij. §. præterea. de testi. lib. vj. & ibi no. per Arch. alioquin examinatio nulla esset. argumen. iij. q. ix. c. ij. & seq. & in l. de vnoquoque. ff. de re. iu. & l. nam ita diuus. ff. de adop.

2 † Quid autem dices si reperitur scriptum in actis, vt sit quotidie, Pe. de bosco testis productus, citatus, & iuratus, & interrogatus, ac examinatus super primo capitulo, respondit & c. an per ista verba probetur de citatione, & iuramento? Barto. in l. Theopompus. ff. de do. præc. determinat quod sic. arg. in d. l. & per regulam, quæ est, quando fit mentio in instrumento de tali actu, qui potuit interuenisse tempore celebrati instrumenti, quod tunc statim in instrumento, & præsumitur ita esse, vt traditur in l. j. C. de fide instru. & iure hæstæ fiska. lib. x.

AD INSTANTIAM & petitionem. Aduerte quod iudex regulariter non potest ex suo officio in ciuilibus causis procedere sine parte instante, & requirente. vt plene no. per Bar. in l. iij. §. hoc iudicium. ff. de dam. infec. & in l. ad peremptorium. ff. de iudic. In criminalibus autē, in quibus ex officio procedit per inquisitionem, tunc quia fungitur vice partis, posset à seipso iudex procedere si æ partis requisitione. vt ibi per eum nota. facit l. j.

a Interrogatoria. Not. q. iudex per se examinat ista interrogatoria, & si qua inueniat se per sua, vel impertinentia illa resciat. Et no. Io. And. in c. præsentia de testib. lib. vj. Sed per assessore. Et ibi si non se it iuris peritus, vel suis negotijs aut infirmitate impediatur. Et in ca. statuta.

§. si quis vltro ff. de quæstio. & quod habetur in c. cum clamor. extrā de testib. & in l. si non defendatur. ff. de pœnis.

DE L A T O Prius eisdem solenni ter sacramēto. Queritur hic quæ sit forma sacramēti in teste: breuiter, vt no. in c. fraternitatis. in gl. fi. extrā de test. & patet ex dic verbis sequentibus.

S V P E R Tota ipsa causa. Notandum quod aliud est iurare super capitulis tantum, & aliud iurare super tota causa. Qui enim simpliciter iurat super capitulis tantum, si extra illa aliquid dixerit, etiā si pertinere ad causam non valet: vt pote super eo nō iuratus deponens. vt tangitur per gl. & doc. in l. si quis libertatem. in si. ff. de petitio. hæredi. & in cap. de testibus extrā de testi. & per Cy. in l. momentaneæ. in vlt. q. C. qui legit. perso. standi in iudi. non ha. & Iaco. Butrig. in præalleg. l. iurifurandi. C. de testib. secus autem est quando iurauit super tota causa: tunc enim quicquid dixerit ad causam pertinēs, valet pro vtraque parte. vt ibi not. facit l. testium. & l. si quando. C. de testibus.

D I C E R E veritatē. Ad hunc enim finem inducuntur testes, vt veritatis testimonium perhibeant pro vtraque parte. xiiij. quæst. v. non sane. & quod eorum rectum & iustum iudicium fundetur super aliquo proprio & principali sensu corporis, videlicet, visu, tactu, odoratu, gustu, vel auditu, non autem super alieno. vt traditur in capitulo testes. cum sequē. iij. quæstio. ix. & gloss. & Innocentius. in capitulo. cum causam. extrā de testibus. & per doct. & gloss. in l. testium. C. de testi. prout facti qualitas exegerit, sic q. ratio ipsius testis rectē concludat ad suum propositum: quia magis attenditur ratio, quàm dictum. vt not. in l. solam. C. de testib. & in c. præterea. extrā de testib. facit c. ij. extrā de transact. & quod no. Specu. in tit. de teste. §. nunc videndum est. & dicitur latius infra in titulo, de forma opponendi contra testem post publicationem.

b *Forma. Ad de & vide Alexan. de Imol. in l. si duo. §. idem Iulia. et. ij. ff. de iur. iurand.*
 c *illa. Adde & vide Alex. i. l. j. col. §. ff. si cert. pe. & in d. l. si duo. §. idem Iuli. proxime in alia apost. allegata. et per eundem Alex. in cō. fil. xx. col. ij. in si. in ij. Sol. sed an quando deponit extra articulum, & factum principale faciat iudicium super eo quod deponit. Vide per eundem Alex. in cō. si. §. col. ij. Versiculo, nec ad hoc. in j. Solam. Cur.*

in gloss. super verbo reddunt rationem, nec causam. & c.

EPITOME.

- 1 *Falsum committitur vbiunque Veritas immutatur.*
- 2 *Si testis in vno capitulo dicat falsum, in alio Verum, an eius depositio in totum sciriatur?*
- 3 *Si testis arguatur de falso, & ipse dicat notarium secus quam ipse dixerit scripsisse, cui potius stetur an testi, an notario?*
- 4 *Falsus testis est puniendus ab eo coram quo commisit falsum?*
- 5 *Testis punitus a iudice coram quo falsum commisit pendente iudicio, an finito iudicio accusari possit de falso?*
- 6 *Commisa examinatione testium in partibus, si committatur falsitas ad quem iudicem spectet punitio, an ad principalem qui commisit examinationem, an ad illum cui est commissum examinatio?*

FALSITATE. † Sciendum est, quod falsum committitur vbiunque veritas immutatur. vt in l. quid sit falsum. ff. ad leg. Cornel. de fal. & in auth. de fide instr. post prin. vnde acerrime puniendus est testis, qui falsum committit nam tres personas offendit, videlicet Deum, iudicem, & partem. in c. extrà de crimi. fal. & in l. nullum. C. de testib.

† Sed quid dicemus, si testis in vno capitulo dixit falsum esse, & in alio verum, an eius testimonium vitietur in totum, vel pro parte? Dic breuiter, quod vitiatum in totum, vt not. in gl. ix. dist. in capi. si ad sacras. & ibi per Arch. & tangitur in c. in nostra presentia. extrà de test. & in c. defeat peccator. extrà de reg. iur. Et sit ratio, quia periurus est, ergo repellendus: vt in c. testimonium. extrà de test. & hoc idem dicendum in instrumento pro parte falso, quando falsitas processit à notario. vt plenè no. per Cy. in l. si ex falsis. C. de transf. circa finem apparatus. Inn. tamen in hoc aliter distinguit in c. fraternitatis. extrà de hæredi. dicit enim quod aut illa falsitas opposita, vel inserta per notarium in instrumento, vel per testem in eius testimonio non tangit substantiam, vel circumstantiam negotij, verbi gratia, si dicat contrahentem esse de vno loco, cum sit de alio, vel quod sit affinis talis personæ, cum non sit, & tunc valet tale instrumentum, aut illa falsitas tangit substantiam, vel circumstantias negotij verbi

gratia, si inter contrahentes actum sit, quod solvatur pecunia argentea, & notarius scripsit, vel testis dixit de aurea, & tunc vitiatum in instrumentum, vel testimonium. vt iij. q. ix. c. testes & c. pura. & c. hortatur. Et conclusiue in similibus dicit, quod si instrumentum est in aliqua sui parte falsum, quod totum redditur falsum, licet aliqui voluerint distinguere, an instrumentum contineat plura capitula separata æque principalia, & tunc si in vno vitietur, non vitiatum in cæteris. Aut sunt capitula, quorum vnum est alterius accessoriu vel connexum, & tunc propter vitium vnius, instrumentum vitiatum in totum. ar. l. etiam. ff. de min. & ff. de neg. gest. l. eum actum quæ opinio non placet Innoc. † Inde queritur de eo quod sæpe faciunt isti testes, seu rustici, seu rurales. Ecce obijciunt contra testem, quod ipse falsum dixit, ille autem in excusatione sui replicat, quod notarius aliter scripsit, quam ipse deposuit, queritur cui magis sit credendum an testi, an notario? dicunt quidam vt Iac. But. aut iudex examinavit testem, & notarius scripsit, & tunc statim erit potius scripturæ quam testi, aut notarius ipse examinavit, & scripsit ex commissione iudicis, vt multoties occurrit, & tunc secundum aliquos adhuc est idem, maxime quia notarius obtinet vicem duorum testium, & est persona publica, qui iuravit eius officium legaliter exercere. vt no. in c. cum Ioanes hæremita. extrà de fide instr. & in l. in exercendis. C. de fide instr. & in l. si de fidei. testis autem est singularis, & pro vno solo reputatur, nec est persona publica, & in facto suo loquitur. ideo præualere debet scriptura notarij. arg. ad hoc in l. Domitius Labeo. de testa. ff. & quod not. in l. si quis decurio. C. ad l. Corne. de fal. Odo. autem distinguit tres casus, aut notarius est bonæ famæ, & testis malæ, aut vterque bonæ famæ. Primò casu, & secundo creditur illi qui est bonæ famæ arg. u. in l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re milit. l. si cui. §. iij. dem. ff. de accus. Tertiò autem casu magis creditur notario. ar. d. l. si quis decurio. iuncta ratione, de qua supra in principio dictum est. vbi autem vterque esset malæ famæ, forte adhuc magis credendum esset notario, quia nihil cæcus cæco. vt l. viro atque vxore. ff. de matr. maxime dum notarius toleratur in officio. vt l. Barbarius. ff. de offi. prat.

† Ultra

Aliter script. Dicere per Alex. consil. lxx. j. Sa. & pluribus alijs consilijs. Et in tabula sua de quo etiam per Arct. consil. lxx.

Verum. Si de Old. consil. xxxij. per Arc. consil. lxxj.

4 † *Vltra quæritur à quo puniendus est falsus testis?* Respondetur ab eo coram quo falsum testimonium tulit, siue sit ordinarius, vt in l. nullū. C. de testi. siue sit delegatus: quia etiā delegatus habet ius coercendi, vt l. j. ff. de offic. eius cui manda. est iuris. & in c. ex literis. extrā de offi. deleg. licet aliud in arbitrio not. Spe. in tit. de teste. in prin. ver. item excipit q̄ est corruptus. & per Cy. in d. l. nullum. quæ quidem pœna falsi testis si imponitur per iudicem ex officio est arbitraria. vt dicta. l. nullum. quo officio finito, vel per lapsum instantiæ causæ, vel per sententiam diffinitiuam in eorū tale officium sit mercenarium, vt l. prima. C. de calumn. non posset iudex vterius testem punire, sed opus esset per viam accusationis contra eum procedere. argumen. l. iij. cum ibi not. C. de po. & tunc esset pœna ordinaria imponenda. vt in l. eos. ff. ad leg. cornel. de fal. secundum Iaco. Bur. & per eum no. in d. l. nullum.

5 † *Quid ergo dicemus, si iudex ex officio lite pendente testem puniuit, nunquid poterit de nouo accusari lege Cornelia. de falsis ad pœnam ordinariā?* Spec. in d. vers. itē quod est corruptus. videtur tenere quod sic. & idem sequitur glo. no. super d. l. nullū. Cy. autem in eadem. l. tenet contrarium, & melius fortē, quia de delicto eiusdem hominis non debet sæpius quæri. vt l. idemq̄. in si. ff. nau. cau. sta. & in l. fenatus. ff. de accu. & ibi gl. maxime cum talis pœna sit imposita ad vindictam publicam, sicq̄; vna debet facere cessare aliam. ar. in l. j. & quod ibi no. C. quādo ciui. acti. præiu. crim. nā si filius semel egit actione iniuriarum nō auditur pater volens adhuc agere. vt l. sed si vnus. §. filio. ff. de iniur. & in §. si filius. pro quo facit quod alibi dicitur an pœna imposita per inquisitionem cessare faciat accusationem? de qua quæstione tangitur per Cy. in l. ea quidē. C. de accu. & per Bar. in l. maritus. ff. de adul. & per Dyn. in c. actus legitimi. de reg. iur. libr. vj. & vide ad prædicta de teste. quæ not. per Cy. in l. vbi. C. ad leg. Corn. de

6 falsis. † *Sed quæritur de alia quæstione, Tu scis, q̄ plerunq̄; pro examinatione testium sit commissio pro iudicē causæ etiā extrā suā iurisdictionē alicui alteri iudici, puta, vicarius Papiæ, corā quo est quæstio, committit examinationē vicario Mediolani testium ibi existentium, qui coram eo deposuerunt falsum. Quæritur ad quē pertineat punitio? Pro cuius euidentia est præmittendum, q̄ talis examinatio potest iuste, committi. vt traditur in l. iudices. & in athen. apud eloquentissimū. C. de fide instru. & in cle. iudices. de offi. deleg. & in c. j. extrā de test. cog. & videtur quod sunt puniendi per vicarium Papiæ, qui est iudex principalis causæ, vt d. l. nullū. In contrarium videtur quod per vicarium Mediolani cuius aures offenderunt, & in cuius territorio deliquerūt. vt in athen. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oportet. facit ij. quæstio. j. c. si peccauerit. extrā de fo. compe. & cap. postulasti. cum simi. Alij dicunt inspiciendam fore qualitatem causæ. de quo vide Specu. in d. vers. sic. item quod est corruptus. Prima opi. videtur vterior, quia iudex causæ principalis est ille, qui offenditur. in c. j. de cri. fal. cuius persona representatur in suo delegato. vt in l. etiā. C. de app. & in l. j. §. qui*

mandatā. ff. de off. eius cui man. est iur. vel pōt distingui. aut quæritur de pœna extraordinaria quæ venit imponēda ex officio: vt supra dictū est, & tūc illa pertinet ad iudicē causæ. vt d. l. nullū. & in d. c. j. aut quæritur de pœna ordinaria quæ imponitur p̄ accusatio nē, & illa erit imponēda per vicarium Mediolani. p̄ d. authenticā. quia in prouincia cum similibus, vbi ergo testis de falsitate reperitur maculatus, melius est pro eo si habet iudicē gratiosum, q̄ patiatu r punire se extraordinariē per officium. quā expectare quod ordinariē de falso procedatur contra eum.

ET HOC præsentem dicto Simonino. Subaudi vel citato, & contumace: sufficit enim alterum ex his, alioquin vitaretur receptio testis, & iuramenti delatio. vt supra dixi & c.

E P I T O M E.

- 1 *Quare fiat protestatio in tempore iuramenti testium à parte?*
- 2 *Testes à me producti, & à iudice in mea causa reprobati, si contra me in alia causa producantur, nō possunt per me reprobari.*
- 3 *Quæ sint causa legitima repellendi testem à testimonio?*
- 4 *Periurium opponi potest contra testem.*
- 5 *Papa nunquid possit dispensare testem periurum?*
- 6 *Infamia potest obijci testis.*
- 7 *Inimicitia obijcitur testis.*
- 8 *Domesticitas obijcitur testis.*
- 9 *Vasallus an possit esse testis pro domino, vel contra dominum.*
- 10 *Excommunicatio obijcitur testis.*
- 11 *Quod sit intestabilis potest testis obijci.*
- 12 *Vilitas & paupertas testis obijcitur.*
- 13 *Quod est procurator partis producentis potest obijci testis.*
- 14 *Iudex cause principalis, an possit esse testis in causa appellationis.*
- 15 *Quod sit proxeneta contractus potest obijci testis.*
- 16 *Impubertas potest obijci testis.*
- 17 *Effectus pubes, an possit testificari de his quæ vidit in pupillari aetate?*
- 18 *Monachus potest obijci testis.*
- 19 *Societas obijcitur testis.*

I PROTESTANTE. † Optima est cautela tali protestatio. vt traditur in capitul. præsentium extrā de testib. Nec est necesse quod tunc specialiter causas exprimat, sed sufficit quod eorum facta publicatione postea causæ ipsæ exprimantur, & proponatur, & probentur. vt not. Speculator. in titul. de test. in principi. vers. quid si dicitur testis ex communicatus & in §. ap̄e testis facit c. ex parte. extrā de testib. & in athen. si testis productus dicatur. C. de test. debet autē generalis protestatio p̄uenire examinationem, ne videatur eorum apprehendere personas, qua non facta non audiretur vterius, nisi iuraret se ignorasse tunc eorum defectum vt in d. c. præsentium. persona enim testis semel ap-

Domestici. Quid de fratre, an sit idoneus testis? gl. in c. cū R. & in c. infirmante, de off. dele. & ibi Innoc. tenet quod sic. idem Spe. in tit. de test. §. j. Ser. sed nunquid frater. in ij. col. quod Ser. intelligunt omnes in causa civilis. & quando sciunt in comuni. Bal. in l. parētes. C. de test. intelligit Ser. rum in causa leui civilis, in causa gravi facit in iudicium, licet nō semiplenē. qđ dictū limita ubi esset solus, secus si haberet contestem, vel aliud pro se, quia tunc stabitur sua attestationi. & reputabitur idoneus. ar. l. j. C. de testib. & l. si quis ex ar. §. j. ff. de edē. & ibi doc. unde dicit ibi Bal. qđ si probatur per suum testē infamē infamia facti, & alterum fide dignū, qđ est plena probatio. qđ fide. & in supplet imperfectionē alteri. idē dicit in duobus notarijs, quorū alter est in habilis. qđ Saler et datur fides ambobus. Bal. in l. imperator. ff. de testib. h. g. mi. & c.

probata, non potest ulterius reprobari ab eo, qui eā approbavit, sine is contra quem producitur. vt l. si quis testibus. C. de testi. siue in eadē causa, siue in alia producat, nisi ex superueniente noua causa. vt no. Spe. in d. §. sapē testis. ver. coram vobis. & per Cy. in d. l. si quis testibus. & Innoc. in c. venerabilis, extra de exce. ¶ Quid autem si testes à me in causa producti fuerunt per iudicem tanquam vitiosi reprobat, deinde alius in alia causa eisdē producti cōtra me, nunquid mihi liceat ipsos reprobare? videtur quod nō, quia semel à me sunt approbati, quē approbatio effectum producit, tā in alia causa, quā inter alias personas. vt determinat Cyn. in d. l. si quis testibus. ergo & c. Pe. tenet cōtra, vt ibi refert Cy. ar. l. j. in ff. quod quisq; iur. alij aliter distinguūt vt refert Sp. in d. ver. corā vobis, & videas & quod no. in c. ij. in fi. extra de ord. cog. & in l. Lucius. ff. de his q notati. infra. Rursum circa predicta, queritur, pone quod ipse Simō, nō est cōtētus hac protestatiōe generaliter, sed vt impediatur examinatiōe ex toto of fert se paratū velle probare statim crimina, & defectus cōtra ipsos testes, an sit audiendus, ita quod differatur ipsa examinatio? & Spe. sup hoc in d. ti. de teste. in princ. ver. quid ergo si pmissa obijciēs distinguit, aut huiusmodi crimina, vel defectus sunt probāda p testes, in quibus mora esset periculum allatura, vt quia testes sunt infirmi, senes, vel de proximo recessuri, tūc retardabitur illorū examinatio, & admittitur statim istorū probatio, ar. extra vt lit. nō cōte. in c. quoniam frequēter. in princ. aut nō est periculū in mora, & tūc nō differtur aliorū examinatio super causa principali, quia psumitur fieri talis cōtradictio causa protelandi litem. arg. in l. j. §. si. ff. de fer. & ff. ad Tre. l. cū in hereditas. postquam autem fuerint examinati, probari poterunt crimina & defectus in personis, & dictis.

¶ Sequitur ergo videre, siue dicamus testes reprobarios debere recipi, & admitti ante aliorū receptionē, siue dicamus ipsorum reprobariorum

examinationem, deferri post aliorū examinationē, quæ sunt causæ legitimæ repellendi testē à testimonio. vbi aduertendum qđ quædam sunt causæ, quæ respiciunt defectum personæ; & istæ sunt plurimæ quas plenē prosequitur Spec. in tit. de teste. in princ. vbi videas quæ quidē sunt obijciendæ testi specialiter vel in genere, vt p̄dixi ante eius examinationē vt in d. c. presentium. inter quas causas enumerari solent istæ videlicet, qđ testes producti sunt periuri, infame, inimici capitales eius, contra quē producti, domestici producentis, excōmunicati, intestabiles, viles, & pauperes, procuratores, & sollicitatores causæ, ac proxeneta contractus celebrari, impuberes, monachi, seu fratres mendicantes, & socij eiusdem criminis. Examine nunc singulariter singulas causas, vt clarius omnia habeantur.

- 4 ¶ Dixi ergo primò, qđ contra testes opponi potest, quòd est periurus, nec immeritò, quia sicut aliàs deierat, ita p̄sumitur, qđ nunc deierabit, vel deierauit. vt traditur. in c. testimonium. extra de testib. & no. in l. Lucius. ff. de his qui notati. infra. ar. l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re mil. artamen fortasse secundum Innoc. temerarium iuramentum non repellere testem. vt per eum no. in c. constitutus. extra de testi. & facit c. intimaui. e. titu.
- 5 ¶ Sed nunquid Papa possit dispensare, qđ periurus in testimonium admittatur? Dic qđ sic. arg. extra de re iud. in c. cum l. & A. nam & in multo maioribus dispensat. vt no. per gl. in c. quod translationem extra de offi. leg. & per Spe. eo. titu. §. nunc dicendum.
- 6 ¶ Secundò obijci potest, qđ est infamis. vt habetur in l. iij. §. lege Iulia. ff. de testib. nam talibus personis portæ dignitatum patere non debent. vt C. de infra. l. j. lib. xij. testificari dignitas est, vt habetur xxxij. q. v. in c. p̄ceptum. facit quod no. Spe. in d. tit. de test. in princ. ver. item excipitur quòd est infamis.
- 7 ¶ Tertiò dixi, quòd opponi potest, quòd est inimicus capitalis, probatur in d. l. iij. in princ. ff. de test. & in authen. de testi. in §. si verò dicar odiosum. & ibi no. & in authen. si testis productus dicatur. in fi. C. de test. Et not. qđ appellantur inimici capitales illi qui sunt vitæ insidiari. vel accuserunt eū contra quē producentur de crimine ex quo ingeritur pena mortis. vt no. per gl. Inst. de excu. tu. §. inimicitie. & in d. §. si verò. propter leuē autē inimicitia nō repellitur. vt d. l. iij. in fi. cū l. se. & not. Spe. vbi s. ver. j.
- 8 ¶ Quarrò dixi, quòd potest opponi testi, quòd sit domesticus producentis. vt in l. ij. C. de test. & in c. ex literis. extra de test. Sunt autē domestici pater & filius, vxor & maritus, colonus, seruus, libertus. & generaliter omnes qui habitant, & vita ducunt in domo producentis. vt no. in d. iuribus. facit iij. q. iij. in c. accusatores, vel testes. & l. fi. sanē. C. de his qui ad ecc. confu. & l. respiciendū. §. furta. ff. de p̄c. & ff. de ædi. ed. l. ædiles. §. in familiarē. de quo t̄git Spec. vbi supra. ver. item excipitur quòd est domesticus, quorum quidē testium inspicitur status & conditio qualis est tēpore, quo deponunt, vt traditur plenē in l. ad testium. §. conditiōe. ff. de test. & l. j. C. e. tit.
- 9 ¶ Sed an vassallus possit esse testis pro domino, vel contra dominum? videtur quòd non, sicut nec liber

libertus, vt in l. aduersus. C. de testi. & iij. q. iij. cau. si testes ver. liberti: vide quomodo procedit in causa, quæ est de re alia quam de inuestitura feudi, in qua probanda admittitur pares curi. i. vassalli. vt habetur in c. j. in prin. de controuer. inuest. cum si. ibi no. Vbi autem est de re alia quæstio, tunc dicitur quidam quod vassallus admittatur pro domino, sed non contra dominum. Alij dicunt, aut est paruum feudum, aut est magnum, prout plenius tangit Spe. in d. ver. ite excipitur quod est domesticus.

10 ¶ Quinto dixi, quod potest opponi testi, quod est excommunicatus. cuius ratio est quia excommunicatus repellitur ab omni limine iudiciorum, nedum à testificando. vt habetur in capitul. decernimus. de senten. excommu. lib. vj. & in c. veniens. el. ij. extra de test. & iij. q. iij. in c. conspiratores licet Innoc. noter contrarium in c. testimonium. extra de testi. verum etiam repellitur ab agendo. vt in c. pia. de excep. lib. vj. & in c. decernimus extra de iud. Circa hoc queritur an excommunicatus possit esse testis in testamento? Dic breuiter quod quia ipse potest facere testamentum sicut alius non excommunicatus, vt plenè determinat. Ioan. Andr. in d. c. decernimus. in nouel. sua. & Ia. de Bel. in auth. de sanct. episcop. §. omnibus. Bart. in l. si queramus. ff. de testa. dicit enim iuris regula, quod omnis qui potest facere testamentum, potest esse testis in testamento. vt l. cum lege. & l. si is qui. §. j. ff. de testa. sed non conuertitur, quia filius factus potest esse testis in testamento. §. per contrarium. ff. de testa. & tamen non potest facere testamentum. vt l. qui in potestate. ff. de testa. & l. seruum senium. C. qui test. fa. pos. Nunquid autem excommunicatus possit contrahere, & distrahere? dicendum est quod sic, vt determinat Inn. in c. veritatis. de iureiur. nam contractus sunt de iure generalium. ff. de iusti. & iur. l. ex hoc iure, vnde cum non prohibetur ab actu testandi, qui est iuris civilis multo minus ab actu contrahendi: vt l. testamenti facto.

11 ff. de test. ¶ Sexto dixi quod potest opponi testi, quod est intestabilis, hoc est, quod non potest facere testamentum, qui plures sunt. vt Insti. quibus non est permis. fa. test. per totum. Sed hic aduerte, quod hæc exceptio simpliciter sumpta non habet de necessitate concludere, quod quis ille repellatur à testimonio, quia repellitur à testamento. vt supra dixi de filio in potestate constituto: sed est consideranda causa propter quam prohibetur testari: nam aut prohibetur testari propter delictum, & tunc procedit regula quod ille qui non potest testari, nec in testem poterit adhiberi. vt l. si is qui. §. j. eod. tit. l. qui testamento. §. cum qui. ff. de testa. aut prohibetur testari propter patriam potestatem, & non procedit regula, vt prædixi. aut propter ætatem, & tunc habet locum regula, aut propter religionem, & dic vt infra.

12 ¶ Septimo dixi quod obijcitur testi quod est vtilis, & pauper, nec immerito, quia paupertas in personis laicis inducit præsumptionem rapine, & sic præsumptio est corruptelæ. argumet. Insti. de execu. tu. §. item propter paupertatem, & Inst. de susce. tu. in fin. Dicitur autem pauper ille, qui non habet aureos quin quaginta in bonis, vt probetur ij. q. j. ca. in primis. &

not. in d. §. item propter paupertatem. cum similib. 13 ¶ Octauo dixi posse obijci, quod testis est partis producentis procurator, vel causæ sollicitator. circa quod distinguitur, aut est procurator ad negocia, aut ad iudicia. Primo casu aut est quæstio de contractu quem ipse gessit procuratorio nomine, & tunc dicitur videtur infra in proxeneta. secundum Bartol. m. & Bald. vt per eos not. in l. omnibus. C. de testi. b. aut est quæstio de alio contractu gesto per alium, & tunc poterit admitti, sicut dicitur infra de procuratore ad iudicia, de quo procuratore ad iudicia sic distinguitur: aut producit in causa, quæ per eum de præsentia agitur, & tunc repellitur, quia præsumitur habere ad ipsam causam nimiam affectionem. vt in ca. final. de test. lib. vj. A ut producit in alia causa, & tunc admittitur in testem. vt not. per gloss. in l. final. ff. de test. & per Specul. in d. ritæ. de testa. in princip. verificum. item quod fuit in causa procurator. & c. per Bar. in l. deferre. ff. de iur. fil. & quæ dicta sunt in procuratore, locum habent in aduocato. per d. cap. final. 14 de testib. ¶ Quid autem dicemus in iudice causæ principalis, an poterit esse testis in causa appellationis? Gloss. determinat quod non. in dicto capitulo. final. de test. pro qua opin. videtur text. in c. statuendum. ij. q. vj. & in c. quoniam contra falsum extra de prob. c. cum à nobis. extra de test. Alij. verò distinguunt, vt plenè notatur in l. ne in arbitris. C. de arbi. §. finatur. aut pender adhuc lis coram ipso iudice, aut est finita. Primo casu non admittitur in testem, per iura prædicta, quia non debet duplici officio fungi. vt in l. si. C. de officio assessor. & in l. j. ff. de officio præsi. Secundo autem casu subdistinguitur, aut eius testimonium, respicit æquitatem, vel iniquitatem propriam ipsius iudicis adhibita in ipsa causa, & tunc non potest esse testis arg. in l. præfecti. ff. de min. aut solum respicit damnum, vel vile alterius, & poterit esse testis, quia cessant causæ omnes prohibitiue. vt in l. j. ff. de test. ¶ Non dixi quod potest opponi testi, quod fuit proxeneta contractus. Ratio est, quia præsumitur habere affectionem ad id quod gessit, vnde expedit ad hoc vt admittatur in testem, vt vtriusque partis voluntate deponat, vt determinatur in capitulo primo. de test. lib. vj. & in authentic. de testib. in §. quoniam verò: & tangitur plenè per Bal. in l. omnibus. C. de testib. 16 ¶ Decimo dixi posse opponi contra testem, quod est impubes. vt probatur in l. testium. ff. de testibus. xx. ij. q. v. capitu. paruuli & in c. pueri. & ibi notatur. 17 ¶ Sed circa hoc queritur, an affectus pubes poterit testificari de his, quæ vidit in pupillari ætate? Breuiter dic, quod si tempore quo vidit, erat talis intellectus, quod potuit ea comprehendere per sanum & rectum iudicium, vt quia erat proximus pubertati, & tunc poterit esse testis, & testimonium perhibere, alia autem secus vt not. per glo. in l. notionem. §. instrumentorum. ff. de ver. signi. per glo. & doct. in l. ad testium. §. conditionem. ff. de testa. Spec. in ti. de teste. ver. item excipitur, quod est impubes. 18 ¶ Vndecimo dixi posse opponi contra testem quod est monachus vel frater medicus hic autem est aduertendum quod tempore meo in quadam causa, i qua erant aduocatus, p. d.

Manfredo de beccaria de plebe, contra dominum Gasparinum de vice comitibus super hæreditate quondam domini Manfredi de beccaria, fuit maxima disputatio vtrū fratres minores potuerint esse testes^a in testamento, & allegabatur quod non per tex. in cle. exiui de paradiso. de verb. signi. vbi prohibentur testari, & esse in iudicio, & officium executoris exercere: ergo & testes esse. argu. l. si is, qui. §. j. & l. cum lege. ff. de testa. in cōtrarium est veritas: nam monachus potest esse testis. vt determinat glos. in auth. de monachis. §. cogitandum. & idem in fratre minore determinat per text. in c. nuper extrā de testib. quam opin. firmat Spec. in d. versicul. quid de monacho. & idem sequitur Ioā. Andr. in suis addit. ibidem. quam sententiam etiam approbat Bartol. in sua minorica. & Bar. in l. instantum. §. vniuersitatis. ff. de rer. diui. idem dicit Ac. & Bal. in l. j. C. de sacr. sanct. eccle. & in prædicta q. idem consuluerunt eximij tunc doctor. d. Ang. de Perus. frater dicti do. Bald. & d. Francisc. de Ramp. & Bart. de Saly. de bon. & plures alij eorum cōsilio subscripserunt & bene: licet collegium Mediolani affectione vel timore dicti do. Gaspar. contrarium consuluerit & malè. nec obft. d. cle. exiui de paradiso. quia loquitur in illis actibus & officijs, in quibus vertitur, vel potest verisimiliter verti contractatio pecuniæ, cuius tractus, & vsus eis est interdicitus, per regulam beati Francisci. at in testimonio non vertitur huiusmodi contractatio: ergo & c. nec etiam obft. d. l. si is qui. §. j. & l. cum lege. & l. qui te stamento. §. eum qui. quia illa iuraloquuntur in illo, qui propter sui delictum priuatur illo tali beneficio, sed fratres mendicans priuatur propter eius deuotionē, & meritum, ideo de vno ad aliud non inferitur. & ita fuit 19 obtentum. † Duodecimò dixi, quòd potest opponi contra testē quòd est socius eiusdem criminis, vel contractus, qui non auditur contra socium. vt in c. veniens. el. j. & in c. personas: & c. sicut. extrā de test. & facit quod habetur in c. j. extrā de confes. nisi in certis specialibus casibus qui no. in l. fi. C. de accusatio. & in d. c. veniens. Rursum solet opponi cōtra testem, quòd est seruus. vt l. seruus. & l. quoniam liberi. & aurent. si testis productus, dicatur. C. de test. nisi tēpore te-

stamenti, vel contractus fuisset pro libero reputatus. vt traditur in l. j. C. de test. quia tunc valeret instrumentum contractus, vt ibi. & idem si tunc reputabatur pro catholico, cum esset hæreticus, vel reputabatur Christianus, cum esset Iudæus, vel massculus cum esset mulier. argum. in leg. Barbarius. ff. de offic. prætor. & d. l. j. de testa. Alij etiam defectus opponi possunt, de quibus vide Specul. vbi suprā. Quædam postremò sunt causæ & defectus, qui opponunt contrā depositionem, & dicta eorum, & de his plenè not. infrā titul. ij.

Forma publicationis testium.

SUPRASCRIPTVS Dominus Vicarius cognita examinatione, & receptione testium in prædicta causa productorum per vtranque partem ad ipsarum partium instantiam, & requisitionem omni modo, iure, via, & forma, quibus melius potuit, & potest, ipsos testes, & eorum dicta, de positiones, & attestaciones solenniter publicauit, & publicat, iubens, mandans, & decernens de ipsis omnibus attestacionibus copiam fieri partibus antedictis, & cuilibet earum per me notarium infrascriptum, & præsentibus partibus memoratis. Sic qua publicatione dictus dominus vicarius, ac dictæ partes fieri rogauerunt publicum instrumentum.

SUPRASCRIPTVS Dominus vicar. Hic nota, quòd ad illum iudicem pertinet etiam testium publicatio, coram quo lis ipsa pendet, seu quæstio, ne causæ continentia diuidatur. vt l. nulli. C. de iudic. & l. j. ff. de quib. re. ad eūdem iu. ea. sit autem talis publicatio, vt partes possint videre an bene & male, & quid & qualiter deposuerint, vt exinde valeant contra eorum dicta opponere & personas, vt dicitur infrā in titulo sequenti.

AD IPSARVM partium instantiam & requisitionem. Hic no. quòd nō est necessitate, quòd vtraque pars hoc requirat. sufficit enim quòd altera hoc petat, maxime si ipsa sola testes produxit. Potest tamen pars aduersa impedire publicationem, si dicat, quòd velit suos testes producere. Nam aliquando publicatis testibus non recipiuntur vterius testes super eisdem, vel directò contrarijs capitulis. vt traditur in l. per hanc. C. de temp. orib. appellatio. & in §. si verò. in authentic. de testib. & in capitul. fraternitatis. extrā de test. & in clem. testibus. de test. & dicam latius in titulo sequenti, debet tamen pars citari quando fit publicatio ad instantiā alterius partis, cuius absentia postea Dei præsentia replebitur. vt in capitulo. in nomine domini. extrā de test. & in capi. veritatis. extrā de dolo & contuma. in fi. & c.

PUBLICAVIT. Hac itaque publicatione sic facta solent partes sic participato consilio sapientis sui op

a Testes. Adde quod fratres minores & mendicantes possunt esse testes. text. in d. c. nuper ibi no. Bal. de test. imò fratres minores mendicantes possunt esse testes in testimonio. Ita Bal. in rep. d. l. j. de sac. san. eccl. col. x. ij. q. x. ij. p. 15. & Si de Franc. Arc. consil. clx. incipit. lōga: sit ista consultatio. col. xij. & sequen.

fui opponere contra eorum dicta, & personas similiter, si protestate sunt contra eos, ut dixi in proximi precedenti titulo, quas oppositiones & contradictiones laudo, & consulo fieri, & redigi in scriptis apud acta, ut apud plurimos observatur, licet aliqui referunt, & male in allegationibus iuris. Videamus ergo de forma opponendi contra testes post publicationem &c.

Forma opponendi contra testes post public. Rubrica.

QUORAM Vobis Suprascripto domino Vicario comparet, & se presentat prefatus Ioan. circa reuocationem sui procuratoris, causa & occasione certorum testimonium & attestatorum ipsorum productorum in causa & quaestio praedicta per suprascriptum Sim. & secuta publicationis per vos facta, dicens, & excipiendo proponens idem Ioan. quod salvis exceptionibus aliis propositis contra personas ipsorum testimonium, quas adhuc reperit, & pro reperitis haberi vult, & intendit ipsis supra dictis testibus nulla per vos est habenda fides causis & rationibus aliis alleg. & inferius annotatis. primo videlicet, quia sunt sibi ipsis iniuriam contrarij, ac etiam varij, & periuri. Item falsarij, & qui multimode vacillat in eorum testimonijs, & astruere satagunt negatiuam. Suntque etiam singulares, & non iurati deposuerunt. item deposuerunt in facto eorum proprio, & nullam probabilem, nec concludentem reddunt rationem, vel causam testimonij sui. suntque publicatis iam testibus alijs recepti, & amplius de alieno auditu testificantur, non de proprio, nec de veritate, sed de credulitate testimonium dicunt alijs denique vitijs circumfusi, propter quae ab eorum veniente testimonio repellendi.

CORAM vobis. Vidimus in superiori titulo de vitijs, & defectibus quae opponuntur contra personas, nunc videamus de vitijs, seu defectibus quae obijciuntur contra dicta & testimonia eorum testimonium, quae multa sunt, incidenter tamen annectimus nonnulla, quae etiam per sonis eorum attribuantur &c.

EPITOME.

1 *Appositiō istorum Verborum, cōtra reuocationem, inducit protestationem de non reuocando procuratorem.*

1 **C**ITRA Reuocationem sui procuratoris. † Aduerte quod ista verba cum magno ministerio apponuntur, quia si dominus interuenit in iudicio, postquam procurator litem exercere cepit, siue ante lit. contest. siue post, videtur tacite non facta hac protestatione ipsum ab officio reuocare. Et sic patet quod haec est vna causa sufficiens ad reuocandum suum procuratorem, ut quando dominus vult per se causam ipsam agere, ut habetur, & no. in c. penul. de procu. lib. vj. & per gl. in l. qui mutuum. §. non ideo. ff. mand.

- 1** *Quotuplex sit contrarietas testimonij?*
- 2** *Depositiō testis taliter facta, dico sic imo sic, an contineat contrarietatem.*
- 3** *Testis addendo aliquid prioris dicto, sed non corrigendo, an sit sibi ipsi contrarius?*

1 **I**NVICEM Contrarij. † Aduertendum semper est per aduocatum causae, si potest testes de huiusmodi contrarietatis vitio impugnare: nam testimonij sibi ipsi contrarius, a testimonio repellitur. ut in c. licet causam. extra de prob. & extra de app. in c. sollicitudine. in fi. facit l. j. in prin. ff. de test. & quod no. in l. ob carmen. §. si testis. & l. qui falsa, vel varia. ff. eo. titu. & iij. q. ix. c. nihilominus. & iij. q. iij. vers. qui falso. cum simi. Et quod amplius est, possunt sibi ipsi testes sibi inuicem contrarij, & tunc per iudicem causae habetur in l. nulli. C. de test. & not. per gl. in auth. de testi. §. si vero. & probatur per text. in auth. apud eloquentissimum. in fi. C. de fide instr. Sunt autem testes contrarij dupliciter, vno modo quando vnus & idem sibi ipsi contradicit in serie sui testimonij. alio modo quando vnus testis contradicit alij testi, puta si vnus dicit, quod mutauit, & alius dicit, quod donauit, & simil. vel si testis primo dixit, quod contractus fuit celebratus Romae, & postea in alio capitulo dicit, quod fuit papiae, de quo vide infra in glo. seq. **2** † Quid autem si vnus & idem testis dicat, fuit contractus celebratus papiae, imo Mediolani, an debet ut contrarius repellatur? Spe. dicit quod non quasi se ipsum statim corripit. ut per eum no. in d. ti. de teste. post prin. ver. item testes sunt varij. arg. ad hoc in l. si ita scriptum. in prin. ff. de ha. inst. cu. si ibi no. quae quidem correctio admittitur in teste, si fiat incontinenti antequam locutus fuerit cum parte, ut in c. preterea. extra de testi. cog. & ibi no. per Inn. secundum quem debet iudex multum aduerrere circa modum, & causam correctionis suae. ar. in c. cum dilecti. extra de accu. nam nisi testis se probabiliter corripit, incidit in suspicionem, vel variationem secundum eum. argu. ff. de test. l. in testibus. & d. l. qui falsa. † Quid autem si non te testis corrigat, sed priori dicto aliquid addat? Dicit Inn. vbi supra, aut addit an requam iudicis, vel interrogatoris conspectum exiuerit, & tunc valet,

Iudicē. Ad de hic, & vide per Bal. & Sab. in l. testimonij. C. de test. Bal. de test. Bal. Saly. & Alexan. in l. duobus. §. ff. de iur. iurand. Sibi quod quando sunt contrarij nullus potest puniri de falso, quia licet appareat, & aliquis eorum sit periuurum, nota men apparet quis eorum sit & vide Bart. in l. Smiss. §. testes. ff. de questionibus. & qui testes dicantur contrarij, vide per Alex. in cōf. xxiiij. col. pe. Ser. non obstat quod testes. in ij. Solu. Fran. Curt.

2 Vnum. Quæro an valeat dictum testis, qui primo de-
 posuit in iudicio, deinde examinatus secundo dixit, di-
 citur alia deponit. Bart. in d.l. eos. ff. de fal. tenet q. sic,
 dicens q. stat in arbi. iud. talem admittere responsione
 sibi eade. idē Bar. in l. legato inusulter. de leg. j. Bal. Sero
 tenet oppo-
 situm in l.
 i. si van. in
 p. inc. C. de
 testib. quia
 nō tenet ta-
 le dictum,
 quia ista
 Verba gene-
 ralia & in
 certa nō in-
 struunt iu-
 dicem. & 2
 Testis debet
 sibi daverit
 minus ad
 clarē respō-
 dedum. idē
 Bal. in l. fi.
 C. eod. titu.
 quia debet
 clarē depo-
 nere, nec
 sufficit ista
 confusa de-
 positio. alias
 lex esset fru-
 strā, quare
 repetere-
 tur si debe-
 rent se re-
 ferre ad
 primas at-
 testu. sim-
 pliciter, ta-
 men datur
 terminus
 ad eadē
 quid depo-
 fuerint ga-
 cadit etiā
 obliuio in
 effectis sciris
 nisi sint su-
 specti, quia
 tunc iudex
 debet cona-
 ri capere in
 verbis, &
 tunc nō da-
 tur dilatio-
 ne malitia
 instratur.
 Cogita.

aut postea. & tunc aut testis potuit
 loqui cum parte & audiendus est, sed
 minor fides ei ahibetur. argum. d. c.
 præterea. & in auth. de testib. §. quo-
 niam. si vero non potuit loqui cum
 parte, tunc valet. de quo etiam no. in
 c. cum clamor. extrā de testibus.

E P I T O M E.

Contrarius & Varius testis quomodo
 differant?

Testis primò productus, & secundo pro-
 ductus si dicat primò vnum, secundo
 aliud, cui dicto sit standum?

Si primum dictum testis fuerit receptū
 à iudice incompetenti, & sit nullum, se-
 cundum dictum postea receptum à iudi-
 ce competenti, licet sit contrarium primo,
 valet & tenet.

Distinctiones in materia contrarietatis
 & Varietatis testium.

Si sint tres milites, vel doctores ex vna
 parte, & quinque rustici ex alia, quibus
 sit standum.

AC ETIAM varij. † Hic ad-
 uerte secundum Innoc. in d. c.
 præterea. de test. cog. quod tes-
 tis dicitur varius, seu varians, quādo
 primò dixit vnū, & postea dicit eius
 contrarium, nulla ratione, vel causa
 assignata. Contrarius autem est ille,
 qui dixit duo impossibilia, verbi gra-
 tia, si dixit se sciuisse contractum ce-
 lebratum in tali loco, & postea inter
 rogatus vbi fuit illa die, dicit se alibi
 fuisse. Ille autem videtur vacillās, qui
 dubitando, aut timendo loquitur, &
 qui etiam variè loquitur. ff. de fal. l.
 eos qui. & ff. de test. l. ij. & l. qui falsa.
 quorum omnium testimoniū est nul-
 lum, & sunt puniendi. vt l. nullum. C.
 de testi. de qua variatione & contra-
 rietate, traditur per Specul. in d. titul.
 de teste. versic. item quòd testes sunt
 varij. & habetur in cap. cum ecclesia.
 extrā de causa posses. & propriet. &
 extrā de pe. in c. super his. & in c. dile-
 ctus. extrā de tempo. ordi.

† Sed pone questionē sæpius occur-
 rent. † Ecce semel fuit testis produ-
 ctus, qui dixit vnū, deinde iterū p-
 ductus in eadē instātia, vel alia, puta

in causa appellationis dixit contrarium, queritur
 cui dicto sit standum, an primo, vel secundo? Et in
 hoc reperio, quòd Inno. in c. veniens. el. ij. extrā de
 test. dicit quòd priori dicto standum est, & non se-
 cundo, quòd amplius est, poterit ipsam testē quan-
 tum ad secundum dictum repellere, tanquā periur-
 um, & falsum. arg. in c. super eo. extrā de test. alibi
 glo in c. in presentia, extrā de test. dicit simpliciter
 neutri dicto standum esse. argum. iij. q. ix. pura. &
 xxij. q. vj. c. quòd autem. quam opin. videtur tenere
 Spec. in d. versic. item quòd testes sunt varij. arg. c.
 sollicitudinē. in fin. extrā de appell. & in l. qui falsa.
 ff. de test. & in l. cum precum. C. de liber. causa. alia
 est opi. Bar. quam posuit in l. eos. ff. ad leg. Cornel.
 de fal. & in l. repeti. ff. de quæst. distinguendo hoc
 modo, aut testis deposuit varia, vel contraria in iu-
 dicio, aut vnum deposuit in iudicio aliud contra-
 rium extra iudicium. Primo casu subdistinguitur,
 aut secundum est cum tormentis, & primum sine
 tormētis, & tunc potius statur secundo dicto, quā
 primo. argum. in l. si postulauerit. §. sed & si ne-
 gauerint. ff. de adulte. aut secundū datū est sine tor-
 mentis sicut primum, & tūc aut dicit, seu deposuit
 secundum animo corrigendi primum, & tunc valet
 secundum. vt in d. c. præterea, & in §. si verò. in au-
 thentic. de testib. & intellige quando hoc expressit
 se velle corrigere, aut simpliciter deposuit secun-
 dum, non expresso quòd corrigere vellet primum,
 & tunc vtrunq; dictum est nullum, & ipse tanquā
 varius à testimonio repellitur. vt in d. l. eos. & in d.
 l. qui falsa. Secundo autem casu videlicet, quando dixit
 vnum in iudicio, & aliud extrā iudicium, subdi-
 stingue, aut primò deposuit in iudicio & secundò
 contrarium dixit, vel deposuit extra iudicium, &
 tunc valet primum in iudicio depositum. vt d. c. si-
 cut. extrā de testib. & in l. generaliter. C. de non nu.
 pec. aut ecōtra, primò dicit extra iudicium, postea
 deposuit in iudicio contrarium, & tunc, vt falsarius
 est puniendus. arg. d. l. eos. secundo responso. secundum
 Barto. cui in hoc secundo articulo non assentio:
 quia multi, maximè prudentes volunt extra iu-
 dicio dicere illud, quòd sciunt, & plerique dicunt
 contrarium eius, quòd sciunt. quia nō iurati dicūt,
 timet enim testis plus iuramentum, & periurium,
 quā simplicem locutionem, vt habetur, xxij. q.
 vltim. c. iuramenti. & in c. j. vnde sicut dictum testis
 cū tortura præualeat ei, quòd dictum est sine tortu-
 ra, ita præualeat debet illud quòd dictū est cū iura-
 mento, & in iudicio, quā quòd dictum est sine iu-
 ramento, & extrā iudicium. Nec debet ex hoc quis
 vt falsarius puniri cū testimonium sine iuramen-
 to, & extra iudicium nullum sit, & nullius momēti.
 Nec obstat d. l. eos. quia ibi loquitur in negante fa-
 ctum propriam, puta eius sigillum, vel scripturam
 propriam, & sic est improprie testimonium, hīc au-
 tem loquitur in teste, qui de alieno facto loquitur,
 & testificatur. vnde casus sunt diuersi. † Et hanc
 opinionē confirmat autoritas Spec. in d. tit. de teste.
 versic. item quòd testes sunt contrarij. vbi deter-
 minat quòd si primum dictum testis fuerit rece-
 ptum

prum à iudice non competenti, & sic nullum, quòd secundum dictum postea receptum à iudice competentem, licet sit contrarium primo, valet & tenet. Argum. extrà de iudic. in c. at si clerici. & de appellat. c. vt debitus. in princ. quia non prestat impedimentum, quòd de iure non sortitur effectum. vt in c. auditus. extrà de electio. & in regula. non prestat. de regul. iuris libr. sexto.

4 [†] Vterius ultra ea, quæ superius dicta sunt circa
 2 plenorem doctrinam contrarietatis, vel varietatis testium sciendum est, quòd aut vnus & idem testis sibi inuicem, & intra seipsum est contrarius, & varius, & tunc dicitur, vt supra proxim. dixi, aut vnus testis contradicit pluribus, & eius testimonium pro nullo reputatur, & confunditur à testimonio aliorum numero plurium. vt lii. iurandi. C. de testib. & hoc est verum, quando vnus contradicit tribus vel pluribus. Si autem vnus contradicit duobus, sic quòd duo sint soli testes producti, verbi gratia, ab actore qui probauit de mutuo factò sunt duo testes producti, reus auem producit vnum solum testem ad defensionem eius, tunc ad distinguendum secundum docto. iuris ciuilibus & canonicis, aut testis ex parte rei est directò contrarius illis duobus ex parte actoris, & tunc remanet valida probatio ipsorù duorum testium, nec in aliquo eliditur per illum solùm testem. aut ipse solus testis est simpliciter diuersus, & contrarius. verbi gratia, quia deponit quòd reus soluit, & tunc eliditur probatio ipsorum duorum in hoc, quia deferri potest reo iuramentum in supplementum probationis vt not. per Bar. in l. admonendi. ff. de iureiur. & in l. j. ff. de ventr. in spi. & per Cyn. in l. in bonæ fidei. in vlti. q. C. de iureiur. & per Ioan. And. in d. c. fin. extrà de iureiur. aut plures contradicunt pluribus, siue sint producti ab vna parte siue ab vtraque, & tunc diligenter aduertere debet iudex, an sit contrarietas, quæ possit aliqua diuisione iuari, & tunc cõcordabit eos iuxta no. in c. cum tu. extrà de testib. & in c. nihil ob. extrà de ver. signi. fca. cum siml. Si verò fuerit contrarietas que commode non possit aliqua diuisione iuari, tunc iudex considerare debet qui sunt illi, qui verisimiliora deponant, & autoritate præstant alijs eos præferre. vt extrà de probationib. in cap. licet. in fin. & in l. testium. post principium de testi. si verò de verisimilitudine non constet, præferre debet digniores vilioribus, etiam si digniores essent numero pauciores vt in d. c. in præsentia. vbi autem essent omnes pares in dignitate, & satis credibilia deponentes, tunc præferendus esset numerus plurium, & sic statur maiori parti. argumen. in d. capit. in præsentia. & in d. l. testium. ibi, alijs numerus & c. Si autem omnia vndique sunt paria, tunc omnes repellere debent, & iudex pronuntiabit contra eum, qui probare debuit. vt in l. de ætate. ff. de probationi. & extrà de proba. in c. ex literis. & extrà de fide instrumentor. c. inter dilectos. in fine. fuerunt tamen aliqui præferentes numerum dignitati, quos reprobat Hostien. in ca. in præsentia extrà de test. [†] Quid enim si sunt tres milites seu Doctores ex vna parte, & quinq; viles, seu

rusticani ex alia, cur non dicemus doctores præferendos. de quibus plenè not. Specu. in titul. de teste. in §. postquam. & per Cyn. & alios in scripturæ diuersæ. & in l. in exercendis. C. de fide instrumentorum.

E P I T O M E.

1 Quilibet periurus non est infamis.

E T P E R I V R I. Qui enim periurus est à testimonio repellitur quia præsumitur adhuc faciliter deierare. vt in c. testimonium. extrà de testibus. & in ca. accusatus. §. licet. de hæ. libr. vj. & notatur in l. Lucius. ff. de his qui notant infami. [†] Sed an quilibet periurus sit infamis? Dic quod non regulariter, falli in transactione iurata, & per iurata. de qua habetur in l. si quis maior. C. de trans. actioni. & ibi notatur. iu. d. l. Lucius. per docto. idem in qualibet alia promissione iurata. vt not. gloss. singula. in l. penultima. C. de dig. lib. xj. Deus autem nouit quot sunt moderno tempore periuri & infames.

I T E M F A L S A R I I. Hic est multum aduertendum, quia hodie est plus solito falsariorum & corruptorum testium abundantia, & vnde de talibus non est habenda misericordia, quia si locus falsis testibus & instrumentis relinquatur, nullus de statu suo securus erit: testis enim vel tabellio falsus, tres personas offendit, Deum, iudicem, & partem. vt traditur in capitulo primo. extrà de crimin. falsi. de cuius pœna, & alijs ad falsitatem eius pertinentibus, dixi supra in titulo. de forma iuramenti testium. in gloss. super verbo, saluta. te. nume. 4. §. & 6.

V A C I L L A N T. Dicitur autem testis vacillare, qui timendo, aut dubitando loquitur, secundum Inn. in quo debet iudex & examinatore esse discretus. & si viderit, seu cognouerit testem vacillare, debet facere hoc describi per notarium causæ, qui scribit, quòd iudex vel examinatore sibi dixit quòd testis vacillabit, & hoc idem visum est ipsi notario per talia signa, vt not. per eum in capi. quoniam contra falsam. in gloss. super verbo, instrumentorum. extrà de fide instrumentorù.

*En. Adde
 Et vide A-
 lex. de Im.
 ialij. §. fin.
 ff. si cer. pe.
 Et in l. in-
 ter Bipul-
 tē. §. ff. de
 Ser. obli. Et
 An. Arc. in
 §. j. in sti. de
 actionib. Et
 canon. mo-
 xime Aret.
 Et Fel. in c.
 cum tu. de
 test. Et A-
 lex. in conf.
 lxxij. col. j.
 circa me. in
 j. Solu. Sibi
 quod quan-
 do testes sot
 Sarj in tē-
 pore concor-
 dantur Et
 enitent fal-
 sum Et ma-
 xime i suo
 teste. Et in
 conf. cxxxij.
 Sol. j. circa
 fi. Et in conf.
 cxxij. Et in
 consil. cxxij.
 col. ij. eo. de.
 Et in conf.
 c. col. pen.
 Ser. nec ob.
 in ij. Solu. Et
 in ij. Solu.
 consilio. xx.
 col. j. Verfic.
 nec istius
 aliquid. per
 eundem in
 consil. clx-
 xij. in fine.
 in G. Solu.
 Et in conf.
 xliij. col. ij.
 in princ.
 Et in conf.
 cl. colum. ij.
 circa princ.
 eodem Col.
 Franciscus.
 Cur.*

3 niens el ij. in fin. extrâ de testib. † Quod autem si testis deposuit sine iuramento, vel forte non reperitur scriptura iuramenti: vnde postea iurat se tulisse testimonium secundum puram veritatem, an ex hoc confirmabitur eius testimonium? quidam dicunt quod non, vt refert Cyn. in d. l. iurisiurandi, vbi hoc probatur in text. ibi priusquam perhibent & c. Ad quod facit quod in simili dicitur de iusu, & mandato: vt l. si quis mihi bona §. i. ff. de acquirend. hære & in c. j. extrâ de reb. eccle. non alienan. & per Dyn. in c. ratum. de regul. iur. libr. vj. & hanc puto veram. Alij autem contradicunt & malè, quos refert Spec. in d. §. sequitur. Sunt tamen quædam personæ, quæ excusantur iurare, vt episcopus vt in auth. sed iudex. C. de epis. & cle. aliæ quibus mittitur iuramentum ad domum, nec cõpelluntur ad iudicè venire: vt l. ad personas egregias. ff. de iureiurand.

E P I T O M E.

- 1 Quis non potest esse testis, aut iudex in facto proprio.
- 2 Venditor an possit esse testis emptoris.
- 3 Fideiussor an possit esse testis debitoris.
- 4 Iur. communis an quis possit esse testis.
- 5 An stetur dicto portatoris Censis negetur Cenum peratum fuisse.

1 **I**N FACTO eorum proprio. † Isti meritò sunt repellendi, quia multum absonum est, quòd quis sit iudex & testis in facto proprio, sic enim confunderetur cursus iustitiæ. vt iij. quæstio ij. c. nullus. & in ca. in super. extrâ de testib. & l. omnibus. C. de testib. & l. nullus. ff. eodem titul. nisi hoc fieret de expresso consensu alterius partis. argumen. in l. fina. C. de fideiuss. & l. delata. C. de iureiurand. cum simi.

2 **† Sed circa hoc quaeritur an venditor possit esse testis pro emptore:** videtur quòd sic, quemadmodum decimus de legatario qui potest esse testis pro hærede, vt Institu. de test. §. legatarius & l. qui testamèto. in princ. ff. de testament. & l. dictantibus. C. eod. Veritas est esse distinguendum secundum gloss. in d. l. omnibus & l. nullus, & ibi per doc. quòd aut venditor est obligatus de euictione emptori de re ipsa. super qua quæstio agitur, vt communiter fit in instrumentis, & tunc non possit esse testis: aut non est obligatus, vt quia pactum fecit speciale, ne de euictione teneatur, vt aliquando fit, de quo traditur in l. emptorem in princ. ff. de actioni. emp. & tunc possit esse testis, & tunc eodem modo distinguitur in debito re si causa nota fit contra creditorem de pignore, vt dicit Specular. in d. titulo. de teste verificat. quid de venditione, quam opi. sequitur Innoc. in capitul. quoniam aliqua extrâ de testi. † Quod autem in fideiussore dicemus, an poterit esse testis debitoris, † Specular. & quidam alij vt supra, distinguunt, aut debitor est soluendo, & tunc admittitur, alias non arguunt. in l. itaque in fin. ff. de fur. & l. si cui. §. fina. ff. de legat. primo & l. j. §. pen. ff. quando

appel. fit. † **Vltra** quaeritur quid si de re communi sit quæstio, an ille qui partem in ea habet, vel dominium poterit esse testis? videtur quòd non, quia

illud quòd commune est, meum est a vt l. sei ui. e. electione. in fine cum similib. ff. de lega. j. Breuiter colligendo simul omnia distingue sic, aut res est communis alicuius vniuersitatis, vel collegij, aut plurium singularum personarum. **Primo** casu considera, aut est simplex quæstio de aliquo gesto facto, vel ordinato in vniuersitate, vel collegio, aut de alio facto extra collegium. **Primo casu** quilibet de collegio, vel vniuersitate est idoneus testis, ne peccat facultas probationis, vt traditur per exemplum de electionibus, & similibus actibus qui fieri solent secretè in collegijs: probarur in capi. veniens in fin. extrâ de testi. & in l. consensu. C. de repud. In alio autem casu cum quæstio est de actu gesto extra collegium, subdistingue, aut ex eo resultat cõmodum vel incommodum singulariter singulis, & tunc nullus eorum sit idoneus testis, per regulam. d. l. omnibus aut non resultat tale cõmodum singulariter singulis, & tunc quilibet est idoneus testis vt plenè traditur & habetur in c. in super. & in c. cum nuntius. & ibi per Ioã And. extrâ. de testib. quam etiam opi. firmant Par. & doct. in l. instanti §. vniuersitatis. ff. de re. di. vbi vide, & per Specul. in d. titulo. de teste in princ. ver. sed nunquid in causa vniuersitatis. & per Iacob. de Bel. in authenti. de mona. §. j. **Secundo casu** principali quando res est communis plurium vt singularum personarum, distingue prout no. Iac. But. in d. l. omnibus. aut sunt socij omnium bonorũ, aut ipsius rei tantum, de qua est quæstio, aut res ipsa est incidenter communis sine societati. Primo enim casu omnes repelluntur, quia cõmodum est ad ipsos omnes peruenturum: & eadem ratione repelluntur in casu secundo argum. l. j. §. in proprio. ff. quando appellan. fit. **Tercio casu** subdistingue, aut res ipsa est indiuidua, & tunc nullus est idoneus testis, quia sperat consequi cõmodum. argum. in l. si comunem. ff. quemadmo. serui. ami. aut res est diuidua: & tunc quia victoria vnus non prodest alteri, quilibet eorum poterit pro altero esse testis. argum. in l. j. §. quinimo. ff. si pars hæredi. pe. vbi autem esset vtriusque eadè causa defensionis, vel si lis esset communis. tunc non esset alter pro altero idoneus testis, argum. d. l. omnibus & facit l. si quis separatim. §. j.

Vltra quaeritur. Adde nota. quòd ista nota. per d. Bartol. in l. in tantu. §. vniuersitatis ff. de re. di. ubi ibi Baldus & Bartol. in l. §. d. si hac. §. qui manumittitur. ff. de i. in so. Baldus. in l. si municipi. ff. quod cuiusque vniuersi. no. per Guliel. plenè in d. §. vniuersitate Bald. l. par. vtes. C. de testi. & quando testes de vniuersitate possunt testificari & tra. pradi. tra. adde p. Ale. in conf. lx. §. iij. colu. ij. & in cõ. fi. clxxx. §. col. §. ser. §. ceteris nō ob. & in cõ. fili. clxxxij. colu. ij. in ij. colu. & per eundem sensu eleganter i. consil. xcix. colu. iij. in fi. & col. §. quem. in §. solu. Curt.

ff. de appel. & not. per Innocen. in ca. quoniam aliqua. extra de testib. ¶ Deinde quæro de eo quod quotidie est in usu. Ecce quod brentator vel portator vini deculit ad tuam domum ex parte mei certam quantitatem vini, vel grani, tibi venditi, tu recusando pretium solvere dicis, quod non recepisti granum vel vinum, ego autem volo producere in testes eos, qui tibi, & in domo tua illud deculterunt. quæritur an sint in hoc testes idonei & sufficientes ego reperio quod Bar. in l. deferre. ff. de iur. h. determinat quod non: quia ipsi tractant de se exonerando ab obligatione, quia mihi tenebatur ex mandato, & per hoc essent testes in facto proprio contra di. reg. l. omnibus. ego credo considerandum an sint tales personæ, quæ viuât de huiusmodi arte portaturæ, & tunc dicere eos admitti, & plenam fidem facere exemplo legatariorum, vt inst. de testa. §. legatarij & l. dictatibus. cum si. supra all. aut sunt alij non conuersi ad tale officium, sed à casu deputati & electi, & tunc puro quod faciunt semiplenam probationem exemplo proferentis, de quo supra dictum est.

E P I T O M E.

Ratio est quæ limitat, & constringit vniuersum testimonium.

Ad officium testis pertinet deponere super his solum quæ facti sunt non vitem iuris.

Paria sunt nullam causam exprimere, & semper impertinentem & iniustam.

REDDUNT RATIONEM nec causam. ¶ Ratio & causa idem sunt quantum ad re propositam pertinet quæ quidem ratio, & causa in teste est specialiter attendenda, quia ratio est illa, quæ limitat, & constringit eius vniuersum testimonium, & in tantum quod magis attenditur ratio quam dictum, vt plenè no. per doc. in l. solam. C. de testi. & per gl. in l. cum hi. §. nihil. ff. de transact. & in ca. cum causam extra de testi. vnde si testis in interrogatus quid scit de contentis in capitulis & respondeat vera esse cõtenta, & interrogatus quomodo & qualiter scit dicat, quia sic audiui dici a pluribus personis certe ista ratio cõfundit, & annullat dictum præcedens: quãdo dixit vera esse, vt not. in l. restium. C. de testi. & habetur in c. licet ex qua d. extra de testibus. c. si. vbi autem testis non interrogaretur de causa, valet dictum eius regulariter. vt d. l. solam, c. ibi no. quia. nõ debet esse ver-

bosus in expressiõe alicuius causæ nisi interrogetur secundum doc. & no. in c. sicut nobis. extra de re iur. nisi dicti eius esset potius iuris quam facti: quia tunc etia sine alia interrogatiõe teneretur causam exprimere, verbi gratia si deponat simpliciter, quod Titius est dominus talis fundi certè hoc nõ sufficit, sed debet adijcere à quo habuit, & ex qua causa tale dominium: vel saltem dicere quod vidit ipsum gerere, & gaudere pro domino, longo vel longissimo tempore. arg. l. Titia. ff. de solu. & l. ij. ff. de acquir. possess. & l. si quis emptionis. C. de præscri. xxx. anno. & ita determinat. Spec. in titu. de teste. §. nunc videndum. & Innocen. in d. c. cum causam. Et est ratio secundum eum. ¶ quia ad officium testis deponere pertinet deponere super his solù quæ sunt facti, non autem iuris. vnde cum dominium sit quid iuris, ad eum non pertinet iudicare talem esse dominum, sed dicere illos actus, qui sunt facti per quos iudex possit comprehendere an fuerit dñs, vel quasi dominus & an vtiliter, vel directo. Faciunt quæ. no. p. gl. & Bar. in l. stipulatio ista. §. hi. quoque. ff. de ver. obl. ¶ Et no. q. paria sunt nullam causam exprimere, vel impertinentem & iniustam, vt habetur in c. praterea. extra de testi. ar. in c. ij. extra de transact. debet enim causa esse talis quæ de necessitate concludat dictum suum esse verum: alioquin testimonium esset nullum. ar. l. nõ hoc. C. vnde cognata. & l. neque natales. C. de proba. & not. per Bar. in l. j. §. docere. ff. ne quis eum qui in ius vocan. est dictum autem testis trahitur, & reducit ad eius rationem, quia ipsa ratio est illa, quæ regulat & informat ipsum dictum, arg. in l. hac actio. ff. de calum. & not. in l. cum tale. §. legato falsam causam. ff. de condition. & demonstra. facit in auth. de testi. §. & licet. ibi, & causam testimonij & c. & qd habetur in l. Aurelio. §. sticho. ff. de libe. legat. vnde dici solet quod causa cessante cessat etiam dictum. vt in l. quod dictum. ff. de pact. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patrona. vbi testis interrogaretur super aliquo capitulo generali, & generaliter responderet. nõ interrogatus de causis & circũstatijs, valet dictum eius vt no. per Bar. in l. j. §. diuus. ff. de quæst. de his autem seu alijs ad rationem, seu causam testis pertinentibus, vide quod not. in d. capi. cum causam. & Specula in titu. de teste. §. nunc autem videndum qualiter in testium examinatione sit procedendum.

E P I T O M E.

- 1 Post publicationem testium non recipiuntur, nec admittuntur alij, nec iidem testes super eisdem capitulis, super quibus fuerunt recepti & examinati.
- 2 Post publicationem in noua instantia an recipiantur iidem testes super eisdem capitulis?
- 3 Testes an & quando recipi possint post publicationem super eisdem capitulis?
- 4 Ius canonicum & civile discrepat quo ad receptionem testium in noua instantia post publicationem, & quodlibet est seruandum in foro suo.
- 5 In causa appellatiõis super nouis capitulis, an possint admitti testes.
- 6 Quæ dicantur noua capitula & cetera.

Quare

2 Ad propositionem ad materiam quãdo testis tatur reddere rationem dicitur sui. C. de p. Al. & quæ ibi positi in l. j. ff. si certum pet. Panor. ca. quoties. 1 de test. Bal. in l. conuen. 2 ticularum. C. de ep. & cl. 3 & aliqua positi in l. c. h. j. §. s. ult. 1 igitur. ff. de a transactio. & in l. fin. ff. de officio procura. Ca. sur. C. de in dictis locis do. laco.

- 7 *Quare secundum ius civile post publicationem in causa appellationis non recipiuntur testes super nouis capitulis.*
- 8 *Exempla per qua cognoscitur qua sint noua capitula ex veteribus originem trahentia.*
- 9 *In causa principali si sint producti testes super prescriptione simpliciter, & postea publicati, an in eadem instantia poterunt testes de nouo produci ad probandum de titulo prescribentis?*
- 10 *Cum quis solymmodo capitula fecit, & testes produxit super possessione, & selit de nouo producere testes super titulo, auditur.*
- 11 *Testis non exprimens causam, sel obscure exprimens, an in eadem instantia repeti possit, & eius testimonium declaretur.*
- 12 *Testes producti & publicati in una causa, an faciant fidem in alia?*
- 13 *Testes recepti in iudicio summano, an faciant fidem in plenario?*
- 14 *An liceat parti producere testes quot numero selit?*
- 15 *Quando intelligatur una dilatio sel plures ad producendos testes?*
- 16 *In dilacione data, testes iurauerunt in termino, sed non fuerunt examinati, an imputabitur parti proluenti, quod non sutfisfacit termino?*
- 17 *Si datus sit terminus a iudice, sel statuto probatum habendi, & testes iurauerunt infra terminum nec deposuerunt, si pars finita dilacione selit facere examinari testes quia per eam non stetit, imo requisit & examinaretur, an debeat audiri?*
- 18 *Si testes fuerunt examinati, sed non fuerunt publicati in termino peremptorio probatum habendi, an tenebit publicatio facta post terminum.*

SVNT QUAE publicatis iam testibus alijs recepti. **¶** Qua forma fiet publicatio testium, dictum est supra de forma publicationis testium. Quis autem sit publicationis effectus, infra est videndum. Est ergo sciendum quod regulariter post publicationem testium non receduntur, nec admittuntur alij, nec iidem testes super eisdem capitulis, super quibus fuerunt recepti & examinati, sed super alijs capitulis prioribus directo contrarijs bene admittuntur. vt hec omnia probatur in l. per hanc. C. de temp. appellationu. & in §. si vero. in auth. de testib. & in c. intimaui. & in c. fraternitatis extra de testib. cu. si. & per Spec. in tit. de teste. §. satis vtiliter. & per Cyn. in auth. qui semel. C. de pb. & hoc si productur in eadē instantia. Et ratio huius prohibitionis est timor subordinationis. **¶** An autē admittantur post publicationē in noua instantia, puta in causa appellationis super eisdē capitulis est differentia magna inter ius canonicū & civile. nā de iure canonico non admittitur propter eandē rationē, cū ita daret timor subordinationis in cā appellationis, sicut in causa principali, vt determinatur in d.c. fraternitatis. & in cle. de testib. sed de iure civili bene admittuntur propter diuersitatem instantiarū, & quia minus malū est eos admittere vt veritas patefiat, quā repellēdo eos ve-

ritas suffocetur secundū doc. vt plenē traditur in d. l. per hanc. Fallit autē in certis casibus quos enumerat Spec. in tit. de teste. §. satis vtiliter. vbi videt. **¶** Vt tamen præmissorum latior habeatur instructio distinguere, cū queritur, an publicatis testibus super eisdem capitulis possint testes iterum recipi, aut quis vult testes repetere vel producere super eisdem capitulis in eadem instantia, aut alia. Primo casu aut fuerunt istæ attestaciones publicatæ minus solēniter, & cōtra ius, & per consequens non valēt, quod quidem potest varijs modis contingere, vel quia fuerūt publicatæ, lite non contest. regulariter vel parte absente nō citata vel ab eo qui nō habebat sup eo potestatem, & tūc admittuntur testes post talē inutilē publicationē. vt habetur, & notatur in capi. cū causam. extra de testi. & no. per Ioā. & per eundem plenius in d. c. fraternitatis. & per glo. in d. cle. de testib. extra de testi. & ratio est, quia nō præstat impedimentum quod de iure non fortitur effectum. vt in regula non præstat. de regu. iur. lib. vj. quamquā, quod est notandum, huiusmodi inuitiles attestaciones possunt de partium consensu tacito, vel expresso confirmari. vt determinat Inn. & Ioā. Andre. in d. c. cū causam. extra de testi. aut fuerūt ritē & rectē publicatæ, & tunc aut ipse attestaciones sunt deperditæ, vel quia non reperiuntur apud iudicem, nec notarium causæ, nec partem, & tunc poterunt testes iterum de nouo produci. vt in ca. si. extra de probat. notatur in d. cle. de testibus. aut non sunt deperditæ, & tunc aut agitur, de falsitate priorum testium, & tunc in odium falsitatis, & fauorem veritatis admittuntur alij testes post priorem publicationem. vt probatur in capitulo, licet extra de probationibus. & in capitulo, series. & capitulo, cū in tua. extra de testibus. Et per Cyn. in lege, si quis testibus. C. de testibus. aut non agitur de falsitate priori, & tunc aut est causa matrimonialis, & tunc fauore matrimonij admittuntur testes post publicationem. vt traditur in d. capitulo, series. & ibi per Innoc. & alios doctores. Aut est alia causa, & tunc, aut princeps hoc indulset re scriptum ex certa scientia non obstante tali lege, & tunc poterunt produci iuxta doctri. l. fin. C. si contra ius vel vtili. publ. & in l. quoties. C. de preci. imp. offeren. Idem si iudex hoc admisit per eius interlocutoriam a qua non fuit prouocatum, arguimur eorum quæ not. per Dynum in regula adultu. de regu. iuris lib. vj. & per Cynum in l. iudices. C. de iudi. & per Bartolum in l. secunda. ff. de re iudic. aut nec iudex hoc admisit, & tunc facta firma regula qd in eadem instantia non possunt post publicationem testes ulterius recipi super eisdem capitulis, vel eis directo contrarijs. vt in dicto §. si vero. in authen. de testib. & authen. at qui semel cum simi. ibi no. C. de probationibus. Secundo casu principali quando quis vult testes producere post publicationem in alia instantia tunc diligenter considera, aut enim hec alia noua instantia est coniuncta primæ vt quasi censetur esse eadem cum prima, vt est causa appellationis. vt not. per glossam & docto. in lita de-

num. C. de procurato. & tunc secundum iura ciuilia possunt testes super eisdem capitulis produci. vt in d. l. per hanc. cum ibi not. sed secundum iura canonica nequaquam. vt in c. fraternitatis. & d. cle. de testi.

- 4 † Cum igitur hæc iura sint sibi inuicem repugnantia, seruabunt canonice ius suum in foro suo. argumen. eorum quæ not. in c. fin. extrâ de præscript. & in ca. j. extrâ de no. oper. nun. aut hæc noua instantia est diuersa à prima & principali, & tunc aut ipsa noua causa tendit ad eundem finem ad quem tendebat prima, vel est idem modus agendi in vtraque, & tunc non poterunt testes super eisdem capitulis de nouo produci. vt in l. si quis cum totum. in fi. & l. cum quæritur. cum l. seq. ff. de excep. rei iudi. & quasi per totum. & l. si mater. §. eandem. eod. titn. aut noua tendit ad alium finem, vel est in ea diuersus modus agendi ab ipsa prima, & tunc aut producere volens, vel agens veniret ex hoc directo contra primam sententiam in priori iudicio latam, & tunc non possunt testes produci super eisdem capitulis: vt probatur in tertia lectu. l. Iulianus verum debitorem. ff. de conditio. indebi. aut non venit directo contra priorem sententiam, & tunc poterunt testes admitti. vt in ij. & iij. lectu. d. l. Iulianus. & ibi plenè per Bartol. ad quod facit c. veniens. & c. cum in tua. extrâ de testib. & per eundem no. in l. ij. §. hoc edicto. ff. vi bo. rap.
- 5 † Super nouis autem capitulis & articulis an admittantur testes de iure ciuili. in causa appellationis, quia regula est non probabo & c. vt dicta l. per hanc. sub iudice lis est. Nam docto. iuris ciuili. dicunt quòd non. per d. l. per hanc. de iure autem canonico dicitur contrarium, in cap. fraternitatis. de testibus.
- 6 † Sed hic est multum aduertendum quæ dicantur nona capitula, & quæ dicantur vetera capitula, quo declarato patebit, quòd iura canonica & ciuilia, quæ videntur inuicem repugnare, cõueniat simul & consonabunt, itaque differunt à prioribus re & substantia, vt verbi gratia, si actor petit in causa principali bouem, & super boue capitula formauit, deinde in causa appellationis format, & producit capitula super asino, & simi. certè non auditur. Et vt generaliter omnia exempla quæ tradi possent sub quadam regula concludantur, dicendum est secundum Iaco. de Bel. vt refert Cyn. in d. l. per hanc. quòd secundum ius ciuile illud vocatur nouum capitulum, quòd ita se habet ad antiquum, quòd si ad illud ageretur in nouo iudicio, rei iudicatæ non obstaret exceptio. Sed secundum iura canonica illud appellatur nouum capitulum, quòd dependet ab antiquo, & ortum trahit ab eo. de quo statim exempla subiiciam, & super tali capitulo vtroque iure tam ciuili quàm canonico tales testes admittuntur in causa appellationis vnde equiuocatio est in vocabulo & non dispositio.
- 7 † Quærendum est ergo quæ sit ratio iuris ciuilis, sumpto significato suo circa nouum capitulum, respondeo secundum eundem Iac. quia lex voluit

consulere per appellationem in illis casibus in quibus non erat consultum per alium modum agendi, obstat sibi exceptio rei iudicatæ, at vbi non obstat exceptio rei iudicatæ voluit id in alio principali iudicio reseruare, idèd super tali nouo capitulo quòd in alio nouo iudicio potest intentari sine metu exceptionis rei iudicatæ recusauit probationes & testes admittere in causa appellationis. vbi ergo obstat haberet rei iudicatæ exceptio in nouo iudicio tunc admittitur testium receptio in causa appellationis vtroque iure, tam ciuili quàm canonico super nouo capitulo dependente ab antiquo, seu trahente originem ab eo.

- 8 † Superest itaque inuestigare exempla per quæ dignoscitur quæ sint, seu appellentur noua capitula ex antiquis originem trahentia & descendencia, de quibus tetigit Specu. in d. §. satis vtiliter. vers. illud autem no. & c. Io. Andre. in d. c. fraternitatis. quorum aliqua sub breuitate commemorare disposui, quia plurimi sunt carentes illis libris, & quia aliqua sunt exempla quæ ad reum feruntur, aliqua verò quæ ad actorem, idèd congruo ordine subiicio exempla. Primum erit exemplum tale, Ecce tu egisti contra me actione ex empto, petens rem tibi tradi per me venditorem, ego autem excipiendo proposui me ad hoc non teneri, quia tu pretium rei mihi soluere recuisti, & finaliter fertur contra me sententia à qua appello, & in causa appellationis dico venditionem fuisse factam sub conditione quæ impleta non fuit, potero formare capitulum sub conditione, & supra eo testes producere non obstante priori publicatione & examinatione testium facta super venditione, & tale capitulum appellabitur nouum capitulum descendens ab antiquo super quo admittitur post publicationem testium examinatio super vtroque iure, tam ciuili quàm canonico. vt probatur in c. cum Ioannes. extrâ de fide instrumento. Secundum est exemplum in reo, Ecce tutor datus se excusat à tutela, dicens, se gerere tres tutelas quæritur an excusandus sit à quarta, fertur sententia contra eum, & appellat, & in causa appellationis format capitulum quòd gerit vnam tutelam ita implicitam, diffusam, & negotiosam, quòd loco trium tutelarum reputari debet vt l. tria & in l. is qui res. §. eum qui. ff. de excu. tu. & certè super hoc capitulo poterunt in causa appellationis testes produci tanquàm super nouo capitulo ex antiquo depèdè. vt in superiori dictum est. Tertium subinfertur in reo exemplum, tu puta, Ecce egisti contra me dicès, quòd in minori tua ætate vè didisti mihi prædium sine decreto iudicis, & sic non tenuit alienatio. ego verò opposui, & capitula formauit, quòd tempore dictæ vditionis tu eras maior, & hoc non obstante fuit lata contra me sententia, & ab ea interposita appellatiõ, volo me in ipsa appellatione probare quòd post maiorem ætate ipsam ratam habuisti, & sic tenuit, vt l. fina. C. si ma. fa. ra. ven. habu. certè istud erit capitulū nouū depèdès ab antiquo, idèd admittitur sup eo probatio vtroque iure inspecto. In actore aut subijcitur exèpla sequètia.

Primum est, Ecce tu mihi obligasti fundum pro
centum quæ tibi mutavi, deinde eundem fundum
alij obligasti postea meam obligationem renoua-
sti. Rursum egi contra possessorem pignorum ex
obligatione nouata, & finaliter succubui in causa,
quia ipsius possessoris obligatio præcedit ipsam no-
uationem, à qua sententia appellauit, & in appella-
tione volo capitulare, & probare de priori obligatio-
ne mea præcedente ipsam nouationem, cuius respe-
ctu sum anterior ipso possessore, certè possim de
hoc facere, quia tale capitulum est nouum depen-
dens ex antiquis. vt probatur in l. tertia. in principi-
ff. qui potior. in pignor. hab. Secundum exemplum
est in actore. verbi gratia. Egi contra se aliqua actio-
ne, & in libello omisi petere te condemnari in expen-
sis. Iudex autem causæ te condemnauit in sorte,
de expensis autem nihil pronuntiauit, tu autem
appellasti à sententia certe ego in hac causa appella-
tionis potero expensas ipsas petere, & probationes
inducere, cum hic articulus seu capitulum sit no-
uum descendens tamen à priori materia. vt pro-
batur in l. final. C. quando prouoca. non est necesse.
Tertium subinfertur in actore exemplum, Pone,
ecclesia petijt decimas, reus autem opposuit se tu-
tum ab earum solutione priuilegio speciali, & con-
tra ecclesiam lata est sententia à qua appellauit, in
qua appellatione vult probare, quod contra priui-
legium est præscriptum, certè debet audire cum
tale sit nouum capitulum habens tamen à priori
bus dependens iam. vt in capitulo accedentibus.
9 extrà de priuileg. ¶ Circa hoc autem exemplum oc-
currit tale dubium an si in causa principali produ-
cti sunt testes super præscriptione simpliciter, &
postea publicati, an in eadem instantia poterunt
testes de nouo produci ad probandum de titulo
præscriptentis: in qua quæstione variæ sunt docto-
rum opinion. vt refert Ioan. Andre. in capitul. fraterni-
tatis. Finaliter & conclusiue secundum eum talis
discordia potest diuisione iuari, vt distinguitur sic,
aut quis primò formauit capitulum seu articulum
super præscriptione simpliciter & absolutè, & tunc
si super ea fuerunt testes examinati & publicati,
non auditur vterius probare volens de titulo. Et est
ratio, quia illud capitulum de titulo fuit in priori præ-
scriptione inclusum & comprehensum, quia ad præ-
scriptionem perficiendam, titulus requiritur. vt l.
nullo. C. de rei vendication. & in capitul. si diligen-
ti. extrà de præscription. & in capitul. dudum. extrà
de deci. ideoque cum semel admissus sit ad titulum
probandum istud nouum capitulum de titulo specia-
liter non esset nouum, sed antiquum, & per conse-
quens super eodem capitulo admitteretur ad pro-
bandum, quod omni iure est prohibitum. vt in d. §.
quia in auth. de testib. nec obst. quod supra dictum
est de conditione venditioni adiecta quæ probari po-
test in causa appellationis. quia secundum Innoc. li-
cet conditio oriatur propter venditionem non ta-
men ex natura ipsius venditionis conditio aliqua in
venditione comprehenditur. sed concluditur, cum
infinite sint venditiones quæ fiunt purè, & sine vlla

conditione, sed in præscriptione in- a
cluditur titulus quando est talis præ-
scriptio quæ titulum requirit, de
qua ad præsens est sermo, vt supra di-
ctum est. Similiter non obst. quod
supernis dictum est admitti probatio-
nes super ætate & pubertate. vt in d. c.
in præsentia de probation. quia secun-
dum Innoc. licet ætas in sit profes-
sioni, & pubertans matrimonio. vt
extrà de regul. capitulo primo. & de
despon. impube. capitulo. j. libro vj. ta-
men longè plus inest titulus præ-
scriptioni, quam ætas professioni, q. ñ
patet, nam admissus ad probandum
professionem vel matrimonium nõ
habet necesse probare ætatem, nisi
specialiter negetur. sed dato quod ti-
tulus non negetur, tamen qui allegat
præscriptionem tenetur titulum pro-
bare. ¶ Aliquando quis solummodo
capitula fecit, & testes induxit super
possessionem tantum, & tunc audi-
tur volens super titulo testes produ-
cere de nouo. nam hæc sunt inter se
separata. titulus & possessio, vt patet
ex diuersitate titulorum. vt ff. de ac-
quirendo rerum dominio, & per to-
tum. & ff. de acquirend. possessio. per
totum. & ff. de vsuc. per totum sicut
sunt actus diuersi ad electionem ser-
utinum publicatio & electio. vt extrà
de electio. in capitulo quia propter.
11 ¶ Deinde circa materiam quæritur si
testis obscure loquutus est, vel si non
expressit causam sui testimonij, an
poterit in eadem instantia iterum re-
peti a vt declaret eius testimonium? b
dic breuiter quod ad, partis instanciam
non audiretur vterius, sed iudex
officio ad sui infirmationem posset
facere hæc repeti. vt haberetur in cap.
cum clamor. & in cap. cum tu extrà
de testib. & not. Speculat. in dicto ti-
tulo de teste in princ. versicul. item
quod testis obscure & c. & per Bart.
in l. ij. §. item mutuum in fin. ff. si cer-
tum petat. ¶ Proinde quæri solet
c aut testes c producti & publicati in
vna causa faciant fidem in alia: vbi sic
plenè, distingue aut ambæ causæ sunt
ciuiles, aut ambæ criminales aut vna
ciuilis, & alia criminalis. Primo casu
subdistingue, aut testes fuerunt
recepti, & publicati coram arbitro,
aut coram arbitratore, aut coram iu-
dice ordinario, si coram arbitro, tunc
aut testes ipsi sunt mortui, & tunc ple-
nè probatur, & fidem faciunt inter eas-
dem personas coram quocunque iu-
k 3

Iterum re-
peti. Adde
quod quan-
do testes re-
petuntur au-
dice ex offi-
cio, tunc non
requiritur
citatio parti-
tis. Ita Ale.
de Imol.
in l. ab exe-
cutione. in
apost. ff. de
ap. & de
eundem in l.
heredes pa-
lum. §. si qd
post. ff. de re
sta. & Sal.
in l. fisa. C.
de testi.
Sed iudex.
Adde Ale.
cõs. ex. in
j. Solumine
& quod co-
luit. Ludo.
Roma. conf.
ccclxix.
Antestest.
Not. an te-
stes produ-
cti & publi-
cati in vna
causa faci-
ant fidem in
alia. Ab in
ca. testimo-
nium. de te-
sti. Bul. cor.
Lxxiij. conf.
modus dese-
sioni. in ij.
Sols. Barb.
conf. xix in
j. Solumine
Rapha. fal.
conf. l. xca.

dice ordinario si coram arbitro, tunc aut testes ipsi sunt mortui, & tunc plenè probatur, & fidem faciunt inter easdè personas corà quocunque iudice, & in quacunq; alia causa. aut sunt viuètes, & tunc est in electione eius contra quem producti sunt vel stare prioribus depositionibus eorum vel quòd iterum recipiantur vt probatur, & habetur in l. cum antea. in fin. C. de ar. & in l. si. C. de test. & c. præsentata extra de testi. nisi partes ipsæ specialiter in compromisso conuenissent stare ipsorù testimonijs in quacunq; causa, & coram quocunque iudice, quia non fieret ipsorum uentium alia noua examinatio. vt d. l. fin. ibi, statutum sic & c. quòd est multum notabile, & semper apponendum in compromissis, licet multi in hoc errent. Aut fuerunt recepti coram arbitratore, & tunc nullam fidem faciunt secundum Innoc. vt per eum in c. cum in tua. extra de test. & idè firmat lac. But. in l. si. C. de testi. Si autem fuerunt recepti, & examinati corà iudice ordinario, vel delegato, tunc aut noua causa, quæ nunc agitur est inter alias personas, & tunc nullam fidem faciunt inter personas, per regulam generalem, Res inter alios acta, vt in rubro & nigro. C. res inter alios acta. Nam his demum profunt, & nocent probationes factæ in causa, quibus prodesse, & nocere sententiæ latae, & e conuerso. vt l. sed si possessori in si. cum l. seq. ff. de iureiur. & in c. inter dilectos. §. porro. extra de fide instr. aut causa agitur inter easdem personas, & tunc regulariter ipsæ attestations & probationes plenam fidem faciunt. vt l. is apud quem. C. de eden. & ibi plenè per Cynum & in l. gesta. C. de regu. iur. & plenè per Bar. in l. cum lite mortua. ff. iud. solu. & not. per Inno. in d. c. cum in tua. & in c. cum causam. extra de test. Secundo casu principali uidelicet quando ambæ causæ sunt criminales, & tunc aut habent originem ex diuersis factis à delictis, & tunc non faciunt ullam fidem ar. l. nunquam plura. ff. de priua. delic. aut habent originem ex eodem facto, & tunc uto fidem faciunt inter easdem personas. ar. in l. j. ff. arborum fur. cæsa. Tertio autem casu principali, uidelicet quando vna causa est civilis & alia criminalis, sub distingue secundum Barto. vt plenè not. per ipsum in l. j. ff. vi bono. rpto.

a *Vltorius. Si de Ange. in proz. ff. Odræ. consil. c. 8. Sibi dicit quod est in arbitrio iudicis.*

aut testes fuerunt prius producti in causa civilis, aut prius in causa criminali. Si quidè fuerunt prius producti in causa civilis, tunc aut fuerunt producti per reum ad absolutionem. & tunc fidem faciunt in sequenti causa criminali, vt l. j. & l. si præsens. C. de plagi. aut fuerunt producti per actorem ad condemnationem, & tunc aut fuerunt producti principaliter super delicto, & tunc non faciunt plenam fidem in causa criminali, vt not. per gl. in l. si quis à se fundum. C. ad leg. Jul. de vi. & probatur in l. iij. §. idem diuas. ff. de testi. ibi, testibus & non testimonijs, & c. cuius ratio est quia in criminalibus requirunt probationes luce meridiana clariores, vt l. sciant. C. de proba. tamq; faciunt aliquod adminiculum. ar. l. quæro. in si. ff. de ædi. edi. l. capite quinto. ff. de adulte. Aut ipsi testes fuerunt producti super aliquo adminiculo ad ipsum crimen, puta, super rei dominio vel alio simili, & tunc faciunt fidem in criminali causa non super crimine principaliter sed super illo adminiculo tantum: vt d. l. j. & l. si præses. C. de plag. Secundo autem casu quando e conuerso factæ sunt primo probationes producti testes in causa criminali, an fidem faciant in civilis distingue. aut agitur causa inter easdem personas. & faciunt fidem, vt l. is apud quem. cum sua materia C. de eden. & d. l. cum antea. circa fin. C. de arb. Aut agitur inter alias personas. & tunc aut sententia faceret præiudicium inter eas & faciunt fidem, aliàs non: arg. d. l. sed & si possessori. in si. de iureiuran. & in c. inter dilectos. §. porro. extra de fide instr. & hoc sequitur Innocent. in dicto capitul. cum causam. quæ autem superius dicta sunt procedunt quando testes fuerunt recepti in iudicio plenario.

12 † An autem recepti in iudicio summario, fidem faciant in plenario? Dixerunt quidam quòd aut testes vel probationes fuerunt receptæ ante litè contestatam, vel post super aliqua exceptione dilatoria, & tunc non faciunt fidem in iudicio plenario. arg. in c. ueniens. extra de testib. & quòd not. Innoc. in c. constitutus. extra de ord. cog. aut fuerunt producti super aliqua exceptione peremptorie, & tunc faciunt fidem in plenario iudicio, secundum no. per Innocent. c. super spoliatione. extra de ordi. cog. Alij distinguunt, aut sententiæ lata in summario, noceret in plenario iudicio, & tunc ob sunt & nocent attestations & cæteræ probationes. aut sententia non noceret & tunc nec testes nec probationes nocent, vt in d. c. inter dilectos. §. porro. & argumenta eorum quæ notantur in l. à diuo pio. §. si super rebus. ff. de re iudic. & in l. si. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur. de quo notat Barto. in l. j. ff. vi bonorum raptorum.

14 † Vltorius^a quæritur an licet partibus producere testes quot numero velint: quòd non, sed iudex ex suo officio refrenabit & taxabit numerum testium, ita q; non excedatur numerus quadraginta testium: vt traditur in c. significauit, cū sequenti, extra de testib. Et si iudex cognouerit esse producentis intentionem fundatam ex paucioribus, tunc ad huc eundem numerum refrenabit: vt l. prima. in fin. ff.

fi. ff. de testib. & in c. de testib. extra de offi. deleg. in c. cū te. de quo no. Spe. in tit. de teste. §. restat videre. de numero testium. & c. & per Innoc. in d. c. causam quæ lo primò. extra de testib. Rursum quæritur an data vna dilatione ad testes producendos vel facta vna testium productione & examinatione ante eorum publicationes, liceat super eisdē articulis alios testes producere: dic breuiter q̄ sic vsq; ad tertiam vicem. vltra tertiam verò productionē non licet. nec est aliquis audiendus, vt infinitas euitetur, nisi fortasse ex causa iustissima, & præstio per producentem iuramento vt traditur in c. vltra tertiam. extra de testib. & in authentica. quia semel. C. de testib. & in §. si vero. in auth. de testib. & not. per Inn. & Ioā. Andr. in e. cum causis. extra de testib.

† Sed in hoc occurrit magna dubitatio, quomodo debet intelligi vna dilatio vel vna productio, & sic secunda vel tertia. dicunt quidam productio intelligitur vna plures hoc modo, dabit enim iudex vnam dilationem pluriū dierum. puta quinque; vel decem, intra quam prima vel secunda die plures produceret & exhibebit coram iudice duos vel tres testes dicēdo, domine iudex hos testes vobis exhibeo & produco examinādos pro prima vice. deinde quarta vel quinta die produceret tōdem vel plures aut pauciores. & dicit, domine iudex, ecce alios testes quos vobis exhibeo & produco pro secunda vice, & idem faciet alia vice & c. & sic erit vna dilatio tantum infra quā fiunt plures productiones & hoc modo debet intelligi secundū eos dicta decretalis vltra tertiam. cum si. Alia est opinio quā approbavit inueterata consuetudo, quod plures dilationes dentur ad testes producendos, quarum vna sit x. dierum alia xv. & pluriū & pauciorū prout iudici videbitur, ita quod in qualibet dilatione per se sumpta liceat parti testes producere singulis diebus, & sic facere plures productiones in pluribus dilationibus, & hoc modo dicunt debere intelligi iura præalle. quorū opi. approbavit. cōsuetudo & Inn. in d. c. in causis. & c. vltra tertiam & sic de facto seruat, secundū Spe. in d. tit. de testi. §. qualiter. † Quid autē dices in dilatione data ad probandū q̄ testes iurauerunt in termino, sed nō fuerunt examinati, an imputabitur parti producenti q̄ non satisfecit termino? videtur q̄ sic, quia verba debent intelligi cū effectu. vt l. j. §. hæc verba. ff. qd quisq; iur. & in l. pen. §. docere. ff. ne quis cum qui in ius. Spe. autem in d. §. qualiter. ver. his quoque. tenet contrariū ad quod facit. l. pe. C. de testi. Idem tenet Iac. But. in l. si quādo. C. de testi. quia depositio testis trahitur ad tempus iuramenti, vt l. assē toto. ff. de hære. insti. ad quod facit l. institutio talis. ff. de cond. insti. & l. si ita præscripsero. ff. de condi. & demon. cum simi. Idem sentit Barto. in d. l. damni. §. Sabini. ff. de damno infe. Alij autem sunt qui distinguūt aut est datus terminus ad producendum & tunc sufficit iurasse in termino, aut ad probandum & tunc etiam debent deposuisse infra terminum, & in hanc partem inclinare videtur idem Barto. in d. §. Sabini. decretaliste verò quorum opinio sequitur communis practica, distinguūt. sic. aut est datus terminus communis ad probandum simpliciter, & tunc suf-

ficat iurare in termino. aut est datus ad probandum & probatum habendum, & tunc debent etiam deposuisse. vt plenē no. Spe. in tit. de dilationibus. §. j. ver. c. quid si. Ex quibus patet de terminatio quæstionis quotidiana, quod si testis iurauerit die iuridica & deposuit die feriata, quod valeat eius testimonium. quod etiā sequitur Iac. But. in d. l. si quādo. & Spe. in tit. de ferijs. §. sequitur. ver. quid si. † Amplius quæritur. pone quod datus sit terminus à iudice vel à statuto probatum habēdi, & iurauerunt testes infra terminū nec deposuerunt. pars autē producens dicit se excusatā, quia scit qd potuit & requirit finita dilatione eos examinari quæritur an debeat audiri? Iac. But. tenuit q̄ sic, quia examinatio testium pertinet ad iudicē & non ad partem, vt in l. si quādo. sed Bar. in d. §. Sabini. dicit q̄ non sufficit ad plenā excusationē fecisse iurari, sed debet pars sæpius iudici protestari de examinatione ipsorum sicut in simili dicitur de petitione apostolorū. vt in l. eos. in si. cū si. C. de app. quia officialis nō præsumitur esse in negligētia, nisi de hoc sibi fiat protestatio ar. l. j. C. de hi. qui per me iud. nō ap. & l. j. de success. & archa. lib. xj. vnde consiliū est q̄ præstato testibus iuramento, pars statim & die sequenti petat à iudice eos examinari infra terminū. pro quo faciūt not. in c. quoniā cōtra falsa. extra de p. ba. & in c. pia. de ex. ce. Et si fortē testes ipsi recusarēt deponere absq; rationabili excusatione imputaretur iudici, q̄ eos mēlta indigna cogere debuit. ar. in l. locū. C. de tab. ex. h. & in l. j. ff. de magi. conue. cū simil. † Postremò quæritur de quæstione quā habui de facto. Pone q̄ in termino peremptorio probatū habēdi testes fuerunt examinati, sed nō fuerunt publicati, nō tenebit publicatio facta post terminum, & an iudex teneatur ipsos publicare: dic quod iudex debet eos publicare, & publicatio tenet & valet. Ratio est quia talis publicatio nō est probatio, sed rei probatæ declaratio. Ideoq; ad tēpus & terminū dilationis probatoris reducitur, vt in eo facta publicatio cēseatur, sicut de examinatione testis quæ ad tempus iuramenti reducitur, vt superius dictū est. argu. ad hoc in l. hæredes palam. §. sed & si not. ver. si. quid. ff. de testib. & in l. adeo. §. cum quis. circa finem. ff. de acquirend. rerum domin. cum simi. & in l. i. §. cum publicatio magis

Examinati. Adde lo. An. §. Archid. c. pla. de excep. in §. Jo. And. in add. ad Spe. in tit. de dilat. §. rursus. cal. consil. j. de test. Lud. Roma. late consil. cccc. xliij.

a pertinet ad iudicem quam ad partem. Ideo pars excusata est si sollicitavit fieri publicationem, aliàs secus cum ad instantiam partis fienda est publicatio, non ex mero officio. vt aliàs dixi. & hanc partem tenet Specul. in titul. de dilatio. versu. sed quid si infra. & Bar. in dicto §. sabini. quod nota. & esto sollicitus. nam vt inquit Seneca ad Lucillum. nihil est quod non expugnet pertinax opera intenta ac diligens cura &c.

b DE ALIENO AUDITV testificantur. Regulariter b testimonium quod fundatur super alieno. auditu, vel alio corporali sensu non valet, quia quilibet de suo proprio sensu debet deponere. vt notatur & habetur in d.l. testium. C. de testib. & in dicto capitul. licet ex quadam. extra de testi. nisi cum deponitur super aliquo vetustissimo negotio. vt l. si arbiter. & l. census. ff. de probatio. l. ij. §. antepenul. ff. de aqua pluuiarum arcend. & in certis casibus not. per gloss. in dicto capitulo. licet. & per Specula. in titul. de testibus. in principio. versu. Item quod non prohibet &c.

SED DE credulitate &c. Aduerte quod ad officium testis pertinet deponere sic esse, vel non esse. non autem sic: credere. vel non credere. vt tertia quaestione nona. in capitul. testes. quinta quaestione secunda. in capitul. reatum. & notatur in dicta l. testium. Fallit in certis casibus, quot notat Speculator. vbi supra versu. Item quod deponit de credulitate &c.

Forma productionis instrumentorum.

ORAM vobis venerabili viro domino vicario antedicto comparet, & se praesentat prenomi-natus Simoni. Spelta nomine antedicto, in termino per vos sibi assignato probandi de iure suo in causa, & quaestione antedicta inter partes supra scriptas vertente, exhibes, & producens iura & instrumenta infra scripta nomine quo supra in illis passibus, punctis, & capitulis, seu articulis pro eo & in eius dicto nomine fauore facientibus & contra partem aduersam, & non aliter nec alio modo. protestans se velle vt dictis iuribus & instrumentis, & in quantum sunt & appareat esse iusta & vera non

aliter nec alio modo, salvo nihilominus eidem Simoninodicto nomine omni iure potestate & haylia iterum de nouo producendi alia iura & instrumenta quibus caret ad praesens. Et primo quidem exhibet & producit in publica forma instrumentum vnum emptionis dictae petrae terre, de qua quaestio agitur inter ipsas partes traditum & rogatum per Andrusium notarium publicum. ann. curso. M. cccl. cuius secunda linea incipit in domo Pet. &c. Item scripturam vnam priuatam praescriptam & subscriptam manu propria do. Io. cuius tertia linea incipit, promissit &c. Item privilegium vnum Hærici Imperatoris scriptum & subscriptum manu T. notarij. cum bulla imperiali cerea pendenti, cuius quarta linea incipit, damus & concedimus.

E P I T O M E.

- 1 Cur sint reperta instrumenta?
- 2 In quibus casibus sit necessaria scriptura?

1 **C**ORAM vobis. Ad euidentiã est sciendũ q̃ vsus instrumentorũ ab humano genere est repertus, vt ea quæ imbecillitate memoriæ defectui subiacebãt, per scripturæ substantiã perpetua & inuiolata permanerent. valent tamẽ quæ sine scriptura inter contrahentes aguntur regulariter. licet difficilis & aliquando impossibilis fiat eorũ probatio. vt traditur in l. cũ res C. de prob. & in l. contrahitur ff. de pig. & in l. in re hypothecata. ff. de fid. instr. & in l. ij. §. duæ causæ. ff. de carb. edict. ab hac autẽ regula excipiuntur certi casus quibus scriptura est de substantia. ¶ Primo in testamento in scriptis cõdito. vt l. hac cõsultissima. C. test. & instiru. eo. titul.

2 in principi. Secundo in venditione, permutatione, donatione, arrharum datione, & trãfactione: quos cõtractus conuenit inter partes fieri in scriptis. vt traditur in l. cõtractus. C. de fid. instr. & in l. si. C. de cõtrah. emptio. §. j. & instiru. de cõtrah. emptio. §. j. Tertius est in cõtractu emphyteutico. vt nota. in l. j. C. de iure emphyteutico. & institu. de loca. & condu. §. adeo. Quartus est in literarũ obligatione, de qua loquitur tit. instit. de lit. obli. & l. si ex cautione. C. de non nume. pecu. qui casus enumerantur per gl. in d. l. contrahitur. Quintus adijcitur casus in sententia diffinitiuã per l. j. C. de sen. ex peri. re. & no. p. Bart. in l. Gallus. §. idẽ credẽdũ. ff. de li. & post.

Sextus

a Quam ad partem. dicit Anchar. con. l. ij. quod si pars perijt publicationem, & illa non fuerat iudex ferat sententiam, quod tantum sententia tenet & saltem iure, & an publicis testibus, alij possint examinari, & de per eundem consil. ccxxij.

b Regulariter. Vide Ant. de bu. in l. cõsultis. de test. idem Ant. de Butr. in cap. ex literis. de consue. Bart. in c. fin. de suc. ab intesta. per Eudo. Roma. sing. sui.

Sextus adjicitur quando quis accepit concubinam pro uxore, quia instrumentum requiritur & non sola scriptura propter legitimationem filiorum receptorum in concubinato ut C. de concub. l. cum quis. & multi alij sunt casus qui enumerantur per Spe. in titu. de instr. edi. §. restat autē. ver. Azo. verō. qui casus cum supra feri. sunt xix. & ibidē enumeratur.

E P I T O M E.

- 1 Possunt probationes & instrumenta produci nulla procedente dilatione.
- 2 Iudex qui est astrictus ex termino statuti in certum tempus, ut scire, an possit dare dilationem excedentem terminum statuti propter casum necessarium?
- 3 Terminus statutus ad probandum infra certum tempus an possit porrigi ad probationem fiendam per testes qui sunt in remotis.

IN TERMINO. † Quid autem si nullus terminus fuit assignatus, an licebit probationes facere, & instrumenta producere, nulla procedente vel assignata dilatione? Dicere cōclusivē quod sic, sicut determinat Spe. in tit. de dila. §. videndum. ver. vtrū. & post eum Bart. in l. in crimine. ff. de adul. vbi videtur tex. † Deinde quæritur statuto cauetur quod omnis quæstio debeat p iudicē terminari infra vnū vel duos menses, prout est in pluribus ciuitatibus & locis, accidit autē q̄ vnus ex litigantibus habet testes in remotis partibus, ad quos producendos datur sex vel nouem menses, secundū locorū distantiam, vt traditur in l. fin. C. de dila. Quæritur an iudex dare teneatur hanc dilationē quæ tēpus litis terminandæ excedit? Determinat Bal q̄ sic. in l. si cum ipse. ff. de execu. tut. & Cy. in l. si C. de adult. nec secundum eos ipsa dilatione pendente^a currit interim tēpus aliquā instantiæ quod est notabile. Nā ex hoc posset assumi cautela si iudex videret nō posse causam cōgruē in termino instantiæ diffinire, posset partē inducere ad petendū hanc dilationē, & eodem modo si pars vellet causam in lōgius protrahere vt fortasse posset se cōponere, deberet fingere se habere testes in remotis, verū in aliquibus locis cōtra huiusmodi fictiones prouisum est q̄ nō aliter hæc dilatio datur nisi pars prius iurauerit q̄ non dolo, malitia, nec causa protelandi litē petit hanc dilationem. † Et ex his pōt terminari aliā quæstio, videlicet si per statutum vel iudicē præfixus sit certus terminus, puta x. dierū probandi & probatū habendi, q̄ hæc dilatio nō porrigitur ad probationē fiendā per testes, qui sunt in remotis partibus, maxime quia impossibilitas & absurditas nō videtur in dubio in lege, vel alia dispositione cōprehendi. arg. in l. si. C. ad exhib. & in l. filius fami. ver. absurdū. ff. de legat. j. & l. si. ff. quæ sent. sine appel. rescind. & l. cum in iure. C. qui per. tu. & in c. quantū extrā de iureiur.

E P I T O M E.

- 1 Productio instrumentorum est inscribenda in actis per notarium causa.
- 2 Instrumenta unde dicta sint?
- 3 A quo debeant fieri instrumenta?
- 4 An locus loci sit apponendus in instrumento?
- 5 Quot sunt species instrumentorum?

a Not. quando producuntur testes in remotis partibus quia interim non currit tempus instantiæ dilatione pendente. Lanfran. in repe. c. quoniam contra falsam. de proba. & per Alex. de Imo. in consi. lxxj. in princ. i. x. §. Solu. Fran. Cur.

b Quod appel

EXHIBENS & producons.

† Hic notandum quod hæc productio instrumentorum est scribenda in actis per notarium causa. vt in c. quoniam contra falsam extrā de proba. quæ nedū admittitur, si fiat in termino probatorio, sed etiā post, vsque ad sententiam. vt in c. cum dilectus. extrā de fide instr. dūtamen saluum sit ius parti aduersæ, si apparuerint esse suspecta, reprobādi illa, vt traditur per Cyn. in l. iudices. C. de iud. † Et nō. quōd instrumenta sic appellata sunt, quia per illa instruitur causa, vnde sumpta est ethymologia huius vocabuli, & dic quōd appellatione instrumentorum, etiam testes

2 Et nō. quōd instrumenta sic appellata sunt, quia per illa instruitur causa, vnde sumpta est ethymologia huius vocabuli, & dic quōd appellatione instrumentorum, etiam testes

b instrumentorum, etiam testes continētur. vt in l. j. ff. de fide instr. per quod sequitur quōd si data sit dilatio ad producendum instrumenta, quōd poterūt produci testes. eadem enim vis est anborum. vt l. in exercendis.

c C. de fide instr. & regulariter standū est & credēdum instrumento publico nō abolito nec vitato. vt in l. cum res. & §. cum precibus. C. de prob. donec probetur cōtrarium. vt infra dicitur. facit quod habetur in c. ij. de fide instr. cum sim. † Solet autem

d a iuuenibus queri a quo fieri possunt instrumenta? Dic quōd a solo tabellione, sicut celebratur missa a solo presbytero. vt in authē. de tabel. §. j. & l. generaliter. C. de tabu. libro x. & in auth. de fide instr. in prin. potest tamē notarius si fuerit aliās impeditus cū in prothocollo suo redegerit instrumenta facere illud extrahi in publicā formā p aliū notariū, ita tamē quōd se subscribat ipsi instrumento, faciēdo specialē mentionē in sua subscriptio

ne de personis contrahentibus, & de eius occupatione, secundū Bar. quia generalis subscriptio in qua diceretur in prædictis omnibus presens fui & c. nō sufficeret secundū eū. vt ipse nō. in l. diuus laj. ff. ad leg. Cornel. de fal. quod non puto verum nec necessarium, imō sufficit generalis subscriptio per quā constat q̄ instrumentū

per eū sit traditū iuxta ea q̄ ipse not.

d Solet autē. Vide p In. in c. Geniens. de serbo. signi. libr. §. j. & diffusē per Barba. in repe. rub. de fide instr.

lacione. vnde in l. in exercendis. C. de fide instr. & in l. ij. C. si m. se ma. di. Bartol. in l. admo. in fi. ff. de iureiuran. Ioā. de Imol. in rub. de fide instr. & in c. peruenit. de test. cog.

c Regulariter standū. Adde Bar. in l. j. ff. de noui oper. nū. & adde quōd instrumētum factum rem manifesta & liquidū. ita Alex. in cō.

d cxx. in ij. So. quod in rellige scrio nisi instrumentum impugnetur vel contra ipsum opponeretur. ita Alex. in l. j. §. ait praetor. & in l. si quis inficitus. ff. de depo. & Si de qua possi in mea repet. l. admo. car. x. iij. ff. de in reuando.

d Solet autē. Vide p In. in c. Geniens. de serbo. signi. libr. §. j. & diffusē per Barba. in repe. rub. de fide instr.

d Solet autē. Vide p In. in c. Geniens. de serbo. signi. libr. §. j. & diffusē per Barba. in repe. rub. de fide instr.

d Solet autē. Vide p In. in c. Geniens. de serbo. signi. libr. §. j. & diffusē per Barba. in repe. rub. de fide instr.

d Solet autē. Vide p In. in c. Geniens. de serbo. signi. libr. §. j. & diffusē per Barba. in repe. rub. de fide instr.

k §

^a Not. quot requiruntur in instrumentis Et fidem faciat. gl. in l. generali. C. de ta. lib. x. Et in auth. Et proponatur no. imperatoris. Bar. in proa. f. forum.

^b An locus loci. Bal. in l. contractus. in iij. col. Serfic. modo quaritur. C. de fide instr. Ang. consi. cc. lxxij. Et Ange. in l. optimam.

circ. fin. C. de contrah. Et co. f. ipu.

^c Imperatore. Old. cōf. lxxv. dicit ^a

q̄ ars notariatus non est dignitas Et q̄ ab inferioribus magistr. pōt creari.

^d Species. Ad de Alber. de ro. in proa. C. per cano.

in rubri. de fide instr.

^e In illis passibus. De hac clausula vide ali-

quid p̄ Bar. in consi. x. lxxij. co. x. v. ij. lib. Kom. in cōf. cccc. xxij. circa fi. Sibi p̄ducens instru-

mentū non potest reuocare deduc-

tionem, ex quo est acquisitū un-

pari Et protestatio q̄ non intēdit produc.

nisi in parte Et C. Et de cautelā quā dat Al-

be. in l. editiones ff. de ed. Sibi q̄ pars contra-

productū protestetur quod Sibi q̄ dicto instrumento in illis partibus Et C.

quia tunc non poterit fieri reuocatio productorum.

in l. si quis. in prin. testa ff. de lega. iij. & ita obseruauit inueterata consuetudo à qua nullatenus est recedendū, vt l. minimē. ff. de legi. Debeant autem ipsa instrumenta debita formam in se cōtinere, vt fidē faciant, ^a quæ forma in octo consistit. Primo nāq; in quocunq; instrumentō debet apponi annus domini. Secundō mensis. Tertiō dies traditi instrumenti. Quartō inductio. Quinto locus contractus in quo celebratur. Sexto nomē Imperatoris, licet hoc de consuetudine omittatur. Septimō numerus testiuū, put natura cōtractus vel actus qui geritur exigit & requirit. Octauo subscriptio tabellionis cū eius signo. & hæc habentur & not. in d. l. generaliter. & in d. auth. de fide instr. in prin. & p̄ Spe. in tit. de instr. edi. in prin. sic ergo locus in quo celebratur cōtractus & traditur instrumentū poni debet in quolibet instrumentō per notariū, dicēdo actum Papiæ vel Mediolani & c.

^b Sed dubitatur an locus loci sit apponendus ver. g. in domo talis vel in tali via seu area. & dicūt quidā q̄ nō, quia nō reperitur. l. cautū. In contrarium determinat Iac. but. per l. optimam. C. de cōtrah. & cōmit. stip. & p̄ Bar. in l. de pupillo. §. qui nūciat. ff. de no. oper. nun. lo. And. in c. Abbate sanē. in fi. de regu. iur. libr. vj. & not. per Gul. de cu. in l. lecta. ff. si cer. peta. sed quis est ille à quo creatur tabellio? dic q̄ ab imperatore, vt papa, vel à comite habēte ab eodē potestatem vel bayliā, ac etiā à quocunq; rege in regno suo tantū, cū ipsi habeāt lupremam iurisdictionē & imperiū in regno suo. alij autē principes inferiores, puta duces, comites, marchiones hoc nō possunt nisi specialiter sit eis confessum, secundū Inn. & per eū not. in c. cū p̄ tabellionē. extra de fide instr. & t̄gitur in cap. per vene. extra, qui fil. sint leg. & per Spe. in tit. de instr. edi. §. restat videre. ver. sed si quis pōt face re tabellionē. hoc etiā potest populus facere, & ciuitas quæ nō recognoscit superiorē, & habet supremū im-

perium, vt est ciuitas Venetiæ & Florentiæ. & quædā aliæ numeratę in pace constantiæ. verūtāmē notarius creatus à rege vel ciuitate, nō poterit extra regnū, vel ciuitatē suā tabellionatus officii exercere, secundū Bar. vt per eū no. in l. apud procofulē.

^d ff. de manu. † Amplius quaritur quot sunt species instrumentorū? & breuiter respōdetur q̄ sunt duę, videlicet publicū & priuatū, dicitur publicū secundū Inn. omne instrumentū cui de iure vel consuetudine plena fides præstat, quod in pluribus cōtingit.

Primō videlicet si sit scriptū manu notarij siue in iudicio siue extra iudiciū. vt l. gesta. C. de re iud. & l. i. apud quē. C. de eden. & in c. quoniā cōtra falsam extra de prob. Secūdō si sit scriptura sigillo pub. sigillata. vt in c. scriptura extra de fi. instr. & in c. iij. loca extra de proba. Itē si sit sigillata sigillo episcopi vel

principis, vt habetur in c. post celsionē. extra de pp. p̄ si. ibi no. Tertiō dicitur publicū istumētū quādo cōiudicis autoritate est publicatū, vt l. publicati. C. de tes. & ibi no. & l. fi. C. de re iud. & extra de fi. instr. c. p. & g. cū ibi no. Quartō illa scriptura quæ habet scribētus & testiuū subscriptionē. vt l. scripturas. C. qui po. in pig. ha. & in auth. ibi posita. c. si quis vult. & in c. ij. extra de fid. instr. Quintō illa scriptura quæ extrahitur de archiuo publi. quæ in cōmuni vsu appellatur cancellaria cōmunis, vel rationaria cōmunis vt habetur in l. in fraudē. §. quoties. ff. de iur. fis. & in c. ad audientia. extra de presc. & in auth. de his qui ingre. ad ap. §. ti. verō. & l. Celsus. ff. de proba. & in auth. ad hæc. C. de fi. instr. priuatū autē instr. appellatur illa scriptura quā vnusquisq; à seipso describit, quæ in iure appellatur chyrographū, vt in l. chyrographū. ff. de proba. quandoque appellatur litera vel epistola. & l. nō nudis. C. de proba. & l. exactio. C. de nō nu. pe. Adde quæ super hoc plenius no. per glo. in c. j. extra de fid. instr. & Spe. in ti. de instr. edi. §. nunc dicendum restat. ver. quot sunt species & c. infra latius disputabitur. & c.

^e E P I T O M E.

^f Simplex productio facta sine productione quod instrumentum producitur in parte Et partibus pro se facientibus, an tantam fidem faciat in fauorem partis aduersa quantum faceret in fauorem ipsius producentis?

^g I N ILLIS PASSIBVS. † Hæc clausula est multū no. quia simplex productio facta sine hac protestatione. faceret tantam fidem in fauorem partis aduersæ, quantum faceret in fauore ipsius producentis. sicut dicitur in teste qui deponit pro vtraq; parte, vt no. per gl. in l. j. §. diem. ff. de eden. Fallit hoc quādo in cōtrariū protestatur. vt hic quia actus agētium nō operatur vltra eorū intentionē, vt in l. nō omnis. ff. si cer. pe. & in c. cū dilectus. in fi. extra de ord. cog. & l. si cū argentū. in prin. ff. de exc. rei in fi. tamē pars aduersa esset præsens & produceret hæc eadē iura pro se & quatenus eius fauore cōcernerent, facerēt fidē pro ea nō obstantē dicta protestatione. vt no. secundū Iac. But. in l. mmis graue. C. de te. pro qua sententia optimē facit. l. ista stipulatio. in fi. ff. de ope. li. & l. absurdum. ff. de bo. lib. & l. cum quaritur. ff. de adm. tut. de quo plenē per Bartol.

in l.

in l. aure. §. idem qua. h. j. ff. de libe. lega. Est ergo bonum cōsiliū quod vtraque pars præsens sit in productione instrumentorum &c.

E P I T O M E.

1 *Protestatio quod producuntur instrumenta quatenus appareant esse iusta & vera, si appareant esse falsa an excuset à crimine falsi?*

2 *Si idem instrumentum sit pro parte falsum an in totū vitietur?*

1 **A**PPAREANT esse iusta & vera. † Quid ergo si appareant esse falsa in talis protestatio ipsum producentem excuset à crimine falsi quo ligantur vrentes falsis instrumentis, vt l. si veteris, & ibi not. C. de fide instrumentor. & l. si falsos. C. ad l. Cornel. de fal. Spe. determinat quod sic. in fi. de instr. edi. in §. videndum restat. ver. quod non velis sine pœna &c. & Cy. in d. l. falsos. Sed quia cōmuniter omnes sub tali colorata protestatione inducuntur facilius ad vsum falsorum instrumentorum, dixit Bar. in l. diuus. ad leg. Cor. de fal. quod iudex debet præfigere certum terminum producenti ad plenè deliberandum & respondeandum simpliciter an velit vti ipsis instrumentis, vel nō. ar. l. Titia. ff. de ac. cu. & ibi per eū & in l. mācipiorum. ff. de op. le. quo termino transacto subiacebit pœnæ legali, si de eorū falsitate fuerit probatū, quā opī. secuti sunt aliqui ante tēpora Bar. quorum opī. reprobat ipse Spec. in d. l. verfic. quod si velis &c. nec immeritō, quia beneficium nemini est auferendum. vt in c. indultum. de re iu. lib. vj. cum si. ibi no. per Dyn. de qua pœna falsi dicam infra circa formam cum agitur ad rescissionē sententiæ latæ per falsa instrumenta. † Inde quæritur "quid si idem instrumentum sit pro parte verum & pro parte falsum, an vitietur in totum, constat enim quod quando est in totum falsum, quod nullam fidē facit. vt in d. c. inter dilectos. de fi. inst. & l. ij. & iij. de fide instr. cum i. j. distingue sic aut falsitas est in ea parte que pertinet ad officium tabellionis vt in anno, mense, die & si. tunc in totum vitiat. aut est falsa in aliqua parte que pertinet ad negotij veritatem, & sic ad partem, & tunc secundum aliquos vitiat solum in parte falsa, & non in totum per regulam quod vtile vel inutile non vitiat. vt refert Spe. in ti. de instr. edi. §. offenso. ver. & not. quod si aliqua falsitas &c. & in §. postremō. ver. quid si aliquod instrumentum &c. de quo etiam not. glo. & doct. in l. ex falsis. C. de transactio. Tu dic secundum Innocen. quod omni casu vitiat in totū cum distinctione quæ per eum traditur in c. fraternitatis. extra de hær. & in c. cū Io. extra de fi. inst. Idēo sic distingue, aut falsitas reperitur circa ea quæ nō concernunt nec tangunt substantiam vel circumstantiā negotij. verbi gratia, si notarius dixerit rem talē esse de tali territorio, vel Titium esse de tali loco vel fore affinem vel consanguineū talis, vel filii & similia, quæ tamen in facto alter se habēt, certè per hoc nō redditur instrumentū falsum. Aut falsitas reperitur circa ea quæ sunt de substantialibus negotij vbi tangunt circumstantias rerū substantialium. v. g. si instrumentū dicat de pecunia argentea, cum fuerit

aurea. & tūc redditur in totū falsum ar. ix. dic. si ad sacras. cū ibi nō. per gl. quæ inclināt in hęc sententiā, & quæ etiam mihi videtur iuri & equitati cōsentanea, de quo etiam not. in capi. ex literis. extra de fide instrumentor.

SALVO nihil hominibus. Aduerte quæ hęc protestatio non est necessaria quia vt dixi possunt instrumenta produci etiā post publicationē testium vsq; ad sententiā diffinitiuā, nisi esset in causa cōclusum vel renūtiatū expressē à partibus quibuscunq; probationibus, vt traditur & habetur infra dicam cap. cum dilectus. extra de fide instrumē.

E P I T O M E.

1 *Productio generalis reprobat.*

ET PRIMO quidem. Not. formā productionis quæ debet esse certa, & clara, & specialis cuiuslibet instrumenti per se cū signis debitis vt sequitur. Et ideo reprobat illa 1 *productio generalis & confusa, cum dicitur talis produxit omnia instrumenta & iura quæ sunt in vno sacco &c. vel produxit quinq; vel sex instrumenta &c. vt no. Spe. in tit. de instr. edi. n. §. videndum restat. in prin. & vers. item not.*

Forma petendi copiam instrumentorum.

CORAM VOBIS Supra scripto domino vicario comparet & se præsentat supra scriptus lo. Oliarius causa & occasione certorū iurium instrumentorū & priuilegiorū corā vobis, vt dicitur productorū in questione prædicta supra scriptū Simoninū noīe quo supra petēs & requirēs ante omnia de ipsis assertis iuribus & instrumentis sibi copiā fieri cū anno, mense, & die, ac nomine scriptoris & subscribētis, vt sic informari valeat an sint vera vel falsa & an eisdē sit fides aliqua præstanda, necnō & ipsi Io. sufficientem retinendū assignari ad opponēdum & excipiēdum contra illa iura & instrumenta.

E P I T O M E.

1 *De omnibus in causa productis fienda est copia partis.*

1 **C**ORAM VOBIS. Ad huius euidentiā sciēdum est quod de omnibus in causa productis fienda est regulariter copia parti contra quam producuntur. vt l. prima. §. edenda. ff. de edendo. & l. is apud quem. C. de eden. cum simi.

Inde quaeritur. Adde doct. in l. si ex falsis. C. de transac. doct. in l. si unus. C. de test. doct. in l. fina. C. de ed. diu. Adr. tol. gl. & Cyn. in l. pen. C. de transac. In. in c. fraternitatis. de hæretic. per Oldr. consil. xxxij. Post publicationē. Sn. de Barol. in l. admonendi. in princip. Sibi alij. & c. ff. de iur. iur. no. quod instrumentum potest produci etiam post publicationē testium. gloss. in auth. in bēno. C. de iudic. gloss. in l. i. ff. de eden. Bart. in l. mancipiorū. ff. de op. le. Barto. in l. admonendi. ff. de iur. iur. doct. in cle. sepē. de Verbor. signi. d. deo. deci. suis de fide instrum. in nouis & antiquis Sibi quādo post coactum in causa.

& nedum instrumentorum, sed etiam allegationum & consiliorum in iure, si talia producantur apud acta ad hoc iudex non circumueniatur per falsas allegationes, nam si de duplicatis, & allegatis principi est fienda copia parti, quanto fortius fienda est de allegatis iudici. argument. in l. si quis obreperit. ff. ad l. Corne. de fal. & l. prima. C. si ex fal. alleg. & c.

E P I T O M E.

- 1 Copia instrumenti an sit danda cum anno, mense, & die conscripti instrumenti?
- 2 Si instrumenta nondum sunt in causa producta an poterit pars aduersa illa petere exhiberi, & sibi copia fieri?
- 3 Copia instrumenti si petatur à tertia persona an sit fienda?
- 4 Notarius quo iure compellitur edere instrumentum illi cuius interest.
- 5 Notarius an possit cogere testes & iuxta eorum testimonium iustificet instrumentum si forte amisit prothocollum & similia?
- 6 Mercator producens librum rationum, an audiatur, si velit stari dicto libro tam pro se quam contra se?
- 7 Instrumentum allegatum in libello an pars contra quam auctor possit petere sibi cont edatur?
- 8 De instrumento producto continente in se plura capitula, non est danda copia nisi de illis capitulis quae faciant ad causam.

CVM ANNO, mense, & die. † Hic queritur an de iure danda sit copia, cum anno, mense, & die conscripti instrumenti: dic breuiter quod non regulariter. vt d. l. j. §. editiones. ff. de edend. nisi pars dicat se velle illa de falso redarguere. vt ibi habetur & not. sed de iure municipali hodie in multis ciuitatibus & locis cautum est quod fiat semper copia cum anno, mense, & die, ac notarij subscriptione, quod ius municipale melius conuenit naturali rationi, & aequitati, quam ius commune, quomodo enim potest pars in formari de praescriptione vel de iure prioritatis & tempore, si forte concurrunt plures creditores, nisi viso & cognito tempore obligationis contractae, vel acquisitionis fictae, & similibus, & licet ius commune se fundauerit ideo sine die copiam exhibendam, ne prolato die aliquod falsitatis excogitaretur à parte. certè hæc ratio non multum vrget. tum quia non est verisimile quemquam fallum committere. tum quia, vt dictum est, pars ipsa contra quam producuntur remanet dubia de eius defensione. Nec obstat. sicut aliqui voluerunt dicere quod iudex melius hoc auisabit per se in causae decisione, qui longè melius auisabit defensiones partis eius aduocatus, quam iudex medius, vnde semper fui huius opinio. quod in hoc errauit iurisperitus. & ob hoc legislatores. animaduertentes quod in aliquibus possent errare, constituerunt quod quælibet ciuitas possit sibi leges condere prout melius sibi viderit expedire. vt in l. omnes populi. ff. de instit. & iur. & in §. constat. institut. de iur. natur. gen. & ciuil. de his not. Speculat. in d. §. videntium restat. vers. scilicet. sed cum dies, quæ solutio facta

est & c. † Deinde queritur si hæc instrumenta vel similia nondum sunt in causa producta an poterit pars aduersa illa petere exhiberi, & sibi copiam fieri: videtur quod non. per l. nimis graue. & quod ibi not. C. de test. & e. j. extra. de probationi. In contrarium facit l. dissoluta. C. de condi. ex l. tangitur per Specu. de hoc in d. §. videndum. vers. & not. ex praemissis & c. & plenè per Bartolum, in d. l. editiones. & in l. quidem. de eden. secundum quem & Guliel. de Cu. melius sic concludendo, distingue, aut actor petit editionem fieri à reo ad suam actionem, seu intentionem principaliter fundandam, & tunc non potest nec audiendi esse. vt d. l. nimis graue. facit l. qui accusare. & l. fin. C. de eden. aut solum petit ad actionem iam fundatam coadiuuandam verbi gratia, actor petit fundum quem asserit per mensuram esse perticas seu sextaria decè, reus autè dicit quod non est in tanta mensura, certè potest licite actor à reo petere quo ad demonstrandam hanc quantitatem vel determinandum fines eius petere sibi exhiberi ipsius rei instrumenta. vt probatur in l. Titius hæres. & l. creditori. ff. de action. empr. & ff. de lega. iij. l. qui concubina. m. §. cum ita. & in l. prædij. §. Titio. & eodem modo teneretur actor edere reo ad replicationem eius firmendam. per l. penulti. §. fina. ff. ad leg. Falcidi. Aliquando e contra reus petit ab actore ad editionem ipsius & exceptionem probandam, & tunc tenetur actor sibi edere vt l. fina. C. de edend. & optimè facit l. dissoluta. C. de conditio. ex leg. & l. qui tabulas. ff. de furt. per quæ iura patet quod reus petit sibi dari instrumentum debiti cancellatum ad eius defensionem & liberationem prodandam: per quod sequitur, quod eodem modo poterit actor à reo petere ad eius replicati onem prodandam. argum. l. plures apochis. C. de fide instrum.

3 † Quid autem dicendum si hæc editio seu copia petatur ab extraneo seu ab alia tertia persona puta à notario, vel mercatore, an sit fienda. Breuiter distingue, aut petitur editio vel exhibitio ratione totalis vel particularis dominij, & tunc fieri debet. vt l. iij. §. sciendum. cum ibi not. ff. ad exhibend. & l. si quæ cautiones. ff. famil. erciscun. l. si procurator. C. cod. aut petitur editio ratione alterius interesse quam dominij. & tunc aut petitur à notario vel mercatore seu vsurario. & hic considera. Nam aut instrumenta vel rationes quæ eduntur, seu exhiberi requiruntur sunt confecta me mandante, & tunc in dubio siè da est mihi editio, vt l. si quis ex argentarijs. §. per rinere. & l. pretor. in princip. & l. quædam. in §. numularios. & ibi per Bartolum. ff. de edend. & in elementi j. §. penulti. extra. de vsur. aut sunt confecta non me sed alio mandante. & tunc hic subdistingue, aut ille alius cuius mandato sunt confecta teneretur mihi illa edere, si penes eum essent, vt patet in exemplis superius irraditis, & tunc in illis casibus tenebitur notarius, vsurarius, & mercator mihi ipsa instrumenta & rationes edere: quia ego ipse videor ipsius mandantis, quantum ad hoc personam repræsentare, exemplum in creditore qui habet bona debitoris obligata & petit à notario, vt sibi edat in-

strumenta.

Instrumenta, in quibus sunt nomina de bitoris sui obligata, certe tenetur notarius sibi edere. argumen. in d.l. pertinere. & ibi per Bart. facit l. si. ff. de bo. auth. iudi. pos. facit ad hoc regula quæ sumitur in l. si ab eo. & l. si is à quo §. usufructus. ff. de pign. coniuñcta l. iij. in fi. ff. de am. mercis. aut ille tertius non tenetur mihi edere, & tunc nec etiam tenebitur notarius, & sim. vt d. §. pertinere. cum si.

4 † Sed quo iure compellitur notarius edere instrumentum illi cuius interest? Respondeo officio iudicis. vt l. argentarius. ij. responso ff. de eden. & si edidit defectuosum, fortè in anno, vel in dictione, aut loco, vel mense, cogendus est per officium, illud corrigere, & in forma debita tradere. vt in l. vbi. & in l. veluti. ff. eo. ritul. & not. per Barto. in l. si. ff. de tab. ex hi. quinimo si sine partis requisitione erratur in editione, seu nota instrumenti, poterit petere quòd sibi liceat instrumentum rescire.

5 † Et quod amplius est si ignoret & iusta sit causa suæ ignorantie circa substantiam & qualitatem facti & contractus gesti, poterit per officium implorare. quòd testes qui tunc interfuerunt examinentur, vt iuxta eorum testimonium possit conficere instrumentum, si fortè amisit prothocolium, vel partes recesserunt tunc in infrequentia aliàs si non esset iusta causa ignorantie non audiretur. vt l. prætor. §. pe. in fi. ff. eo. ritu. & nota Bartol. vbi supra in l. si libentarios. ff. de re iud. quod not. & vide in titulo prox.

† Quid autem si mercator coactus producere librum rationum dicat quòd stetur ipsi libro ita in eius fauorem, sicut contra ipsum, an sit audiendus? dic de hoc, vt not. per glo. in dicto §. numularios, quæ determinat stari contra se & non pro se vel melius distinguit secundum docto. quos refert Cynus. in l. j. C. de confesse. in xij. quæstio. & in l. ij. C. de do. ante nup. aut est vnum & idem capitulum, aut plura inuicè connexa aut plura distincta & separata. Primo casu, verbi gratia si reperitur scriptum quòd recepit à Caio x. pro venditione certi drapi vel lanae, & si, & tunc stari debet ita pro se, quam contra se, & econtra quia eadem dispositio cenferi non debet iure diuerso l. eum qui edem. ff. de vsu. Secundo casu dic idem argu. in l. etiam. §. j.

ff. de mi. & l. in hoc iudicio. ff. famil. ercis. & l. eum actum. ff. de neg. gest. Tertio casu potest stari in vno capitulo & in alio non. vt l. publica. in fi. ff. de pos. Ex quibus determinatur illa quotidiana quæstio secundum Cynum, vbi supra, si aliquis in iudicio, vel extrà, confessus est se receperisse à Caio pecuniam vt ibi repereret lectiones, vel pro factura pelandree vel ædificij domus, quòd non potest eius aduersarius diuidere hanc confessionem, & partem, quæ facit pro se, approbare: & aliam contra se reprobare. quod multum not. de quo etiam not. Barto. in l. Aurel. in §. idem quæstio. ff. de lib. lega.

7 † Rursum quæritur, vidimus quotidie quod ponitur in libello, Titius mihi debet centum ex causa mutui, de quo constat per publicum instrumentum traditum per talem notarium,

b petit meus aduersarius antequam lis b per eum cõtestetur sibi edi hoc instrumentum vt deliberare possit an sibi expediet litigare vel liti cedere. quæritur an sibi sit dandum? & dicit Ina. quod sic. in c. j. extrà de proba. Sed Spe. in d. titu. de instru. edi. §. nunc dicamus. ver. quid si quis dicit hoc verum esse si est instrumentum in facto proprio, & illud habeat in promptu aliter autem ipso iurante se illud in promptu non habere, procedetur ad lit. contest. & postea præcedetur in causa. & eo modo non tenetur agens ex iure cesso producere instrumentum cessionis ante lit. con. est. nec is qui appellauit, tenetur producere appellationem nec parti de ea copia facere ante lit. cõtes. seu responsonem à reo factam libello appellatorio. vt determinat. Spec. vbi supra. versicul. sed pone appellans à sententia & c. & ver. seq.

8 † Sed pone quòd produxi vnum instrumentum quod in se cõtinet plura capitula, puta vnum testamētum, vel vnum inuentariū & simi. & sum protestatus quòd illud instrumentum produco super tali capitulo tantum & non aliter nec vltra aduersarius autem petit copiam de vniuerso ipso instrumento, quæritur an sit danda? Spe. dicit quòd non, sed de sola parte per text. in c. contingit. extrà de fide instru. & per eum not. vbi supra. ver. quid si produco.

AN SINT vera vel falsa. Hic attende quod de iure communi vbi pars dicit se velle redarguere instru-

a Quid autē. Side Bald. in l. si. C. ad Mac. Lud. Ro. in l. nuda ratio. ff. de do. Ant. de But. in c. si cano. de fi. instr. l. u. Rom. consil. 6 cccxlj. §. 2 Side i l. ad monendi p doct. cõmuniter Ang. in l. rationes. C. de probat. Cum in consilio cxj. §. Pau. de cas. conf. lxxxj. Curt.

b Antequam lis. Side per Alexan. de Imo. in l. si. C. de eden. Sibi ponit multas fallentias ad regulam.

menta de falso, sufficiens est causa propter quam sint cum die, & consule edenda instrumenta, vt nota, & habetur in d. l. §. edenda, & in §. editiones. ff. de eden. vt supra dixi.

TERMINVM assignari. Iste terminus sufficiens esse debet & dādus est tā de consuetudine quam de iure, ad opponēdū cōtra instrumenta producta. in l. pen. C. de dila. & extra de dila. c. fi.

Forma opponendi contra instrumenta.

ORVM VOBIS Domino vicario antedicto comparet & se presentat in termino sibi assignato prænominatus Io. olearius, causa & occasione quorū dā assertorū iuriū, & instrumentorū pridie vt dicitur corā vobis productorū in causa prædicta per superscriptū Simo. spelta procuratorio nomine, dicēs & excipiendo proponens dictus Io. contra & aduersus omnia, & singula dicta asserta iura & instrumenta quod per vos non fuit nec est ei nec aliqui ipsorū fides aliqua præstanda, nec adhibenda multis rationibus, & causis singulariter contra singula inferius annotatis. Et primo opponēdo & excipiendo contra assertū instrumentum emptionis dictæ pettæ terræ iudicio, vt præsumitur productū per ipsum Simo. dicit, & opponit, qđ ipsum instrumentum nullam fidem facit, tum quia caret formis & solēnitatibus debitis à iure requisitis; tum quia est abrasum in partibus, & locis substantialibus; tum quia ille qui rogasse & scripsisse dicitur ipsum instrumentum nō fuit nec est publicus nec authenticus notarius, tum quia fuit & est simulatum & amplius quia penitus dignoscitur esse falsum, alijsq; de causis suis loco & tēpore proponēdis & allegandis multipliciter vitiosum. Rursusq; similiter dicit, & opponit contra reliqua asserta iura, & instrumenta per ipsum Simo. vt prædicitur producta quod nec illis per vos est vlla fides præstanda, maxime rationibus, causis, & defectibus antedictis & alijs multiplicibus, de quibus protestatur & suo tēpore proponēdis. Deinde etiam obijcit & opponit contra assertū priuilegium per eundem Simo. vt prædicitur productum quod nec illi fides aliqua est præstanda, tum quia fuit & est cōtra ius ci-

citum & impetratū per obreptionē & falsi suggestionem tum quia impetratum li. pendens tum quia in eo non est facta mentio de antecedenti rescripto, nec de processu pendente nec appellatione interposita, tum quia in eo apparet erratum in dictione & grāmatica, tum etiā quia eius sigillū est vitiosum, & in pluribus partibus apparent in eodē rescripto literæ quædam abraſæ, nec apparent adhibita illæ formæ, & solēnitates quę in talibus rescriptis interuenire debent tam de consuetudine quā de iure. in super etiam cum ipsum assertū priuilegium sit alterius confirmatorū non facit vllam fidem nisi ostenso priori seu originali. ceterum saluis præmissis ipse Si. seu dictus An. perdidit fructū dicti asserti priuilegij cum varijs de causis sit penitus & omnino sublatum, etiam si à principio fuisset aliquid, & iustū, quod tamen est superius negatū. Postremò est etiā ipsum assertū priuilegium alijs rationibus & causis multiformiter vitiosum propter quas meritò venit & est per vos omnino repellendū & abijciendū, de quibus suo tēpore proponetur. nec vlla est per vos eidem priuilegio nec alijs instrumentis fides adhibenda, nec præstanda & maxime illi assertæ priuatæ scripturæ quam dicit scriptam fuisse manu eiusdem Ioan. quod negatur.

ORAM vobis. Tu iuuenis semper aduertere ad hanc formā opponendi contra iura & instrumenta, & semper habita ipsorū copia ea omnia & singula videas, & examines cum diligentia, & contra illa opponere studeas omnia quæ potes vitia, eo tamen præcipuè attento quod nunquā te submittas ad opponēdū, & allegandum instrumenta falsa nisi ex maxima & euidentissima causa, quia res talis est multis respectibus valde periculosa.

E P I T O M E.

1 Notarius si velit corrigere errorem suum in instr. factis an sit audiendus.

CARET FORMIS. Quæ sunt formalia instrumentorum dixi supra circa formā productionis instrumentorū in gl. iij. & not. per gl. in l. generaliter. C. de tab. lib. x. † Circa hoc quæritur de eo quod multoties occurrit de facto, pone qđ notarius omisit ponere indicationē, vel diem, aut locum in instrumento, & iudex tradito parti instrumento dicit se errasse, & vult errorem suum corrigere, quæritur an sit audiendus: dic qđ licet super hoc sint opi. diuersæ, tamen secundū Spe. sententiam & ipsam veritatem sic distinguendū est. Aut notarius protestatur se errasse, & tunc poterit suum errorem corrigere, nā in facto suo sibi credendū est. aut non protestatur, & tunc remanet instrumentū vitiosum. vt per eundem Specu. no. in d. §. postremo. ver. sed nunquid confecto ad leg. faciunt nota. in l. ff. quis decurio. per Cyn. C. ad leg. Cornel. de fal. & in l. errore. C. de test. & per Barto. in l. si librarius. ff. de re. iu. & in l. ff. de tab. exhi. supra in titu. præceden.

& ex

Et Sult. Si de Bal. in l. si vnus. C. de testa. & in l. ambrogias. in fi. eo. tit. Bart. in l. si vnus. C. de testibus. Bal. in rubri. C. de fide instru. in x. colum. Ser. sed pone. Paul. de Cas. in l. iudex postea quam ff. de re iudic. & Ang. consil. c. lxxx. §. ij.

& ex hoc sequitur qd si notarius fuit mortuus, qd non poterit talis error amplius corrigi.

EPITOME.

1 Vituperatio, abrasio, & cancellatio instrumenti quando noceant instrumento, & quando non?

2 Rasura litera & vel syllaba an noceat?

1 **T**VM QVIA est abrasum. † Solet opponi abrasio, vituperatio, & cancellatio instr: qua vitia reddunt suspectum & aliquando vitiosum instrumentum. vt traditur in c. inter dilectos. extra de fide instrum: & extra de re. do. c. cum venerab. Veru pro pleniori huius doct. potest sic distingui fecidum And. de pig. Quandoq; peccatur in scriptura vel instr. aliquid omitendo, quandoque in mutando. Primo casu considera aut scriptor omisit aliquid formale, & tunc dic, vt supra proximè, aut omisit aliud, & tunc omisit literam, vel syllabam, & non nocet, vt probatur in l. qui habebat. in prin. ff. de ma. te. aut omisit orationem, & tunc nocet, si ex ea sensus alteratur. arg. eorū quæ infra dicentur. Secundo casu quando immutauit & abradendo peccauit, & tunc aut est scriptura inclusa aut aperta. Primo, casu non nocet ar. ff. de his quæ in test. l. cancellauerat. In secundo casu quando est rasura, tunc subdistingue, aut est rasura vel immutatio dictionis, aut syllabæ. tunc suspecta redditur ipsa scriptura. vt l. edito. & l. ij. C. de edi. di. Adr. to. Maxime quia iure canonico propter tenuem rasuram literæ habetur suspecta, vt extra de cri. fal. c. licet. §. v. † Si vero sit mutatio seu rasura syllabæ vel literæ, tunc illa talis rasura, & mutatio habet alterare sensum, & dubitationem inducit, & tunc scriptura suspecta habetur, vt falsa presumatur. vt extra de cri. fal. in c. fi. vbi verò non habet alterare sensum nec dubitationem inducere, & tunc non nocet. vt extra de fide instr. in c. ex literis. si tamè ista rasura vel mutatio apparet esse facta per notarium qui rogauit, instrumentum sustinetur. de qua rasura ipse notarius debet facere mentionem in subscriptione. vt colligitur ex his quæ not. per gl. in d. c. ex literis. & capitul. in ven. extra de relig. capitul. olim extra de reser. & plenè per Spec. in d. titu. de instr. edi. §. restat. & §. postremo. ver. item excipitur qd est vituperatum & c. & quod no. in d. l. edito. & in l. errore. C. de testib. cum simil.

EPITOME.

- 1 Exceptio notarij quādo frequentius opponatur.
- 2 Qualiter fiat si instrumentum reuocatur in dubium ex defectu notarij.
- 3 Probatio notarij de longinquis partibus qualiter fiat.
- 4 An valeat instrumentum factum à scriptore sacerdote.
- 5 Notarius infamis an possit instrumenta rogare.

NON FUIT nec est publicus nec authenticus notarius & c. † Hanc exceptionem solent frequenter opponere cauilloso procuratores, maximè quādo instr. producitur de longinquis partibus, quia in illis tolerabilis est ignoratia, an scriptor sit notarius, licet hic dicat in sua subscriptione qd nemo nascitur notarius nec propria autoritate constituitur sed ab alio creatur, vt §. dictum est. 1. ij. † Qualiter ergo fiet si instrumentum reuocetur in dubium ex defectu notarij, qualiter probetur ipsum esse notarium. dic quod dupliciter, vno modo si producatur priuilegium sui officij in publica forma. & hoc est clarum. alio modo secundum doct. si probetur quod communi voce & fama ab omnibus vicinis & cōpatriotis suis reputatus est, & reputatur pro tabellatione. si eius instrumentis tanquam publici fuit adhibita, & adhibetur publice tam in iudicio quā extra iudicium. plena fides. vt traditur & habetur per doct. in l. Barbarius. ff. de off. præto. & extra de re iudic. & in c. ad probandum. & in d. c. inter dilectos. de fi. instr. facit l. ij. ff. ad mace. cum simi. super qua probatione sufficienti literæ testimoniales ipsius officialis vel rectoris: sub cuius iurisdictione habitat ipse notarius, vt obseruat practica generalis. quā opsequitur Spec. in d. §. postremo. ver. quid ergo si tabellio, & c. Et quæ dicta sunt procedunt quando producitur instrumentum de partibus proximis & circumstantibus, vbi potest esse officio pbatio. & in formatio de dicto officio. † Quid igitur si producatur instrumentum de longinquis partibus vbi redditur difficultis pbatio & in formatio qd ille sit notarius, an grauabitur pars probare eo modo quo supra dictum est. Breuiter Specula. in d. §. restat. videre. verficul. sed quid si producatur aliquod instrumentum: determinat etiam qd si tale instrumentum prima facie appa-

2 No. qualiter probetur aliquem esse notarium. Bald. in l. apof. in l. si. de fide instr. Bal. in l. vni. de emā. princ. Bal. in l. si. in fin. C. de sac. san. ecc. 1. m. & docto in c. veniens. de verbo sign. & Ang. cons. 1. xxxviij.

b Quid igitur vide Ar. o. i. sum. titu. de proba. & Gof. in sum. eod. tit. & Bal. in l. comparationes. eod. titu.

reat in forma cōmuni & publica non abolito, nec cancellatum. & c. quod plenam fidem per se faciet sine alia probatione. Nec est verisimile quod in eius subscriptione qua se notariū attestatur falsum cōmittat. quia falsus homo non est homo vt not. in l. falsus pcurator. C. de fur. ar. ad hoc. in l. ij. de fide instrum. & in l. fin. C. de edict. diui Adria. tollend. & in l. ij. C. quemad. testa. aper. quam opin. sequitur Cyn. in l. comparationes. C. de fide instru. & gloss. in authen. de fide instru. § in summa. & Jacob. de Bel. in d. authen. § quod si tabel. col. vj. Prædictis tamen obitare videntur nota. per gloss. & Innoc. in c. j. extra de cle. perc. apparet ergo secundum priorē sententiam quod melioris est conditionis producens instrumenta de partibus longinquis quam de proximis. & hoc per rationem de qua supra. Possit tamen fortasse non improbabiler dici quod si sit instrumentum in quo vertatur magnum præiudicium, vt puta testamentum, vel aliud graue debitū q̄ nō credatur faciliter nisi probetur modis supradictis aliās credatur. & sic potest omnī sententiā concordari & omnis materia falsitatis & suspicionis auferri.

¶ Quid si contra ³ instrumentum opponitur quod scriptor eius erat sacerdos, an valet instrumentū? Inn. dicit quod non, quia talia publica officia & secularia officia sunt clericis interdicta, vt in cap. sicut te. extra ne cleri. vel mona. & in l. placet. C. de epil. & cler. Alij distinguunt aliter, vt no. Spec. in d. §. restat. verū. quod ergo si tabellio. & ver. seq. & per eundē in tit. de statu mona. ver. xxxvij. prima opin. videtur hodie approbata in c. vt officium. de hære. l. br. vj. & ibi not. in gl. super verb. ad præmissa. Bar. tenet q̄ valet instrumentū licet notarius p̄enam incurrat vt not. ipse in l. vniuersas. C. de decu. lib. xj. & per not. in c. j. extra ne cleri. vel mo. alibi se firmit in l. seruus. ff. de test. sed remittit ad d. c. j. ¶ Sed quid si dicitur & oppo. quod notarius est infamis & damnatus est de tali crimine propter quod factus est infamis, an poterit instrumenta rogare vel facere? super qua questione distingue plenius, vt not. per Bar. in l. eadē. §. j. ff. ad leg. Jul. re. pe. secūdu quē infamis regulariter pōt esse tabellio & instrumenta conficere. Fallit si deliquerit in officio in quo

fuit pro tabellione assumptus puta ad archiuū publicum. vt l. si quis aliquid. C. de susce. & archa. libr. duodecimo.

E P I T O M E.

1 Instrumentum simulatum quod dicatur.

T V M Q V I A fuit & est simulatū. ¶ Dicitur autem instrumentum simulatum vbi cuiusque vnū inter partes tacite actum, & aliud diuersum vel contrarium est in instrumento. verbi gratia, quando debitor fundum obligat creditor & in instrumento dicitur quod veditit, vt quotidie fit, & habetur in l. ij. C. plus valere quod agitur. quocasu magis attenditur id quod actum tacite est inter partes quam id quod scriptum est. vt d. l. ij. & in Limaginarium. de regul. iur. & in l. nuda. & imaginaria. ff. de contrahend. empt. & in c. illo vos. extra de pig. & in c. ad nostram. de empt. & vend. & vide quod circa hoc scripsi supra in forma. j. li. in glo. super verbo, legitimis titulis. facit quod nota. in c. per tuas. extra qui filij sint legitimi. & in c. cum inter. extra de electio.

E P I T O M E.

- 1 Instrumentum falsum vel simulatum per quos testes probetur.
- 2 Susceptio contra instrumentum ex dicto vnius testis vel duorum, vel rursus qualiter tollatur?
- 3 Instrumentum an sit reprobatum si testes descripti in instrumento dicant se non recordari an fuerint presentes dicto instrumento?
- 4 Instrumentum an reprobetur in quo ex sex testibus descriptis duo dicunt se interuenisse, reliqui negant?
- 5 Instrumentum an valeat in quo testes descripti dicunt se fuisse presentes sed non recordantur de capitulo contenta in instrumento?
- 6 Productio instrumenti si pars dicat illud esse falsum, & velit produci prothocollum an audiatur?
- 7 Prothocollum an per se probet sicut instrumentum?

D I G N O S C I T V R esse falsum. Aduerte vt supra dixi quod hanc appositionem & exceptionem non decurras nisi ex magna & euidente causa propter magnum periculū quod regere habet in hoc & difficultatem probationis, detegitur tamen falsitas instrumenti ex varijs circumstantiis de quibus not. in d. c. inter dilectos. & in ca. cum Io. extra de fide instru. & in c. cum vene. de rel. dom. ¶ Sed hic occurrit dubium per quos testes probari possit instrumentū esse falsum vel simulatū? circa quod sic sub breuitate cōclude, aut quis vult probare simulationem, & tunc sufficiunt duo testes, quia talis probatio nō habet impugnare directō instrumentū sed simpliciter demonstrare aliud esse actum quā scriptū de volūtate partiū, & sic instrumentū de se esse verū, & id quod actū est esse verū, & per cōsequens

^a Quid si contra Bart. in l. ij. in §. si penes. ff. de tab. Bald. in l. ij. in §. l. i. colum. C. de sent. Bal. in l. neque patronatus. C. de eo qui docto in l. si quis ex argētarijs, in §. j. de edē. Ange. in l. si quis decurio. C. de f. l. 4
² gloss. in verbo notarij. in cle. i. de hære. Bart. in l. j. s. huiusmodi. ff. de inst. & in r.

sequēs vtrumque simul verum, sed tamen alterum videlicet tacite actum alteri videlicet scripto præuere iuris autoritate & contrahentium voluntate dicit Iacob. Butriga in l. cum de ætate. ff. de probat. quæ simulatio nedum per directum potest probari, sed etiam per coniecturas & iudicia vt in ca. ad nostram. extra de emption. & vendition. & in cap. illo vos extra de pig. & not. per Cy. in l. j. & ij. C. plus vale. quod agitur. licet in dubio sit standum instrumento, vt dicit glo. in l. quamuis. C. si quis alte. vel sibi & in d. c. illo vos & in l. nec ignorans. C. de donati. Aut quis vult probare falsitatem instrumenti, & tunc aut contra instrumentum producitur vnus solus testis, aut plures. Primo casu aut ille solus testis contradicens instrumento est de supernumeratis, & non necessarijs in instrumento, & tunc nullam fidem facit, vt l. iusurand. C. de testib. & in capi. licet vniuersis. in fine. extra de testib. aut est de numerarijs & substantialibus instrumenti, & tunc non facit plenam probationem contra instrumentum, sed tamen eius fidem facit vacillare in l. j. in fine ff. quæ admodum testament. aperian. & ibi plenè per Bartolum. Secundo casu principali quando plures reproductuntur, tunc secundum communem sententiam. glo. tam iuris ciuiliis quam canonici requirunt tres, aut quatuor ad impugnandum in totum ipsum instrumentum, nec quo ad hoc sufficerent duo. vt not. in l. in exercendis. C. de fide instrum. & ibi per Cy. in c. cum Ioan. h. re. extra de fide instr. & ibi per Inno. & Ioan. And. & plenè per Spe. in tit. de instru. edi. §. restat. videre. vers. sed quæro quot testes. cum vers. seq. Tamen secundum Cyn. licet duo^b per se non sufficiant ad plenam probationem instrumenti, attamen eius fidem faciunt plus vacillare quam supra dictum est. de vno teste, & per hoc redditur suspectum instrumentum. nam etiam sola comparatio literarum facit eius fidem vacillare, vt habetur in authent. de fide instrum. in princi. † Sed quomodo aufertur ista suspitio quæ est contra instrumentum ex dicto vnus testis au duorum, vel rasura? dic quodd si est suspectum ex sui forma debet produciens sibi imponere fidem per eius iuramentum & per idoneos testes vel testimonium scribentis. vt l. pe. C. de proba. & l. si quis C. ad l. Corn. de fal. & in l. final. §. vlti. C. de fide instrument. cum si. ibi not. Vbi autem est suspectum ex dicto vnus testis. vel duorum circa substantiam contractus vel instrumenti, tunc purgatur & tollitur suspitio per contrarios testes & alia iudicia. vt infra dicam. † Vnde quæritur, si aliqui ex descriptis testibus in instrumento dicant se non recordari vt accidit communiter, an fuerint præsentés vel non ipsi instrumento. vel absolutè dicant se nunquam fuisse præsentés. an reprobatum erit instrumentum de falso? Breuiter summatim plura colligendo attètè, quadoque enim testis vnus vel aliqui aut omnes dicunt se non recordari. & tunc secundum Innoc. & Bartol. vbi supra remaneat instrumentum, in sua roboris firmitate, quia de hoc casu nihil opponitur contra ipsum instrumentum vt in d. c. cū Ioā. quadoq; testes simpliciter & absolutè

dicunt non interfuisse instrumento, & tunc aut oēs testes in instrumento descripti pariter sic deponunt. & tunc instrumentum redditur falsum secundum eos, aut est vnus solus ex his, & tunc aut alij cōtestes nihil dicunt pro instrumento, quia nō sunt examinati, vel sunt mortui & tunc redditur suspectum, aut alij cōtestes duo vel plures, aut etiam vnus ex eis deponit se & illum priorem fuisse præsentés & tunc confunditur testimonium illius repugnātis instrumento, & remanet validum instrumentum, vt per eundem Inn. est determinatū in d. c. cū Ioā. & in c. cū dilectus. extra de deci. quia maior & laudabilior est depositio quæ fit pro instrumentum, quam ea quæ fit contra instrumentum. quia de seipso testis qui deposuit se nō interfuisse, est singularis, quia de seipso tantum loquitur. ideo & c. multo tē fortius confirmatur instrumentum si fama bona tabellionis concurrat cū testimonio alicuius testis. ar. in c. cū venerabilis. extra de exce. & Spec. in tit. de fi. instru. §. postremo. vers. sed pone. & per Cy. in l. in exercendis. C. de fide instrum. † Quid autē dicemus si in instrumento in quo sufficit numerus duorum testium fuerunt per notariū descripti sex testes, & quatuor ex eis deposuerunt se nunquam interfuisse. Alij autē duo deponit fuisse præsentés sed de absentia vel præsentia eorum nihil dicunt an reprobabitur ex hoc instrumentum de falso? dixit Innoc. vbi supra quodd sic. quia in eo adiūta est illa falsitas, videlicet illos fuisse præsentés: attamen per illos duos poterit aliter reprobari contractus, quia ipsi non fuerunt participes falsitatis, & ad hoc faciunt quæ notantur in c. tertio l. co. extra de proba. & in c. cum literis extra de testib. † Quid si testes duo vel plures dicant se fuisse præsentés in instrumentum, sed tamē nō audiuerunt exprimi tale capitulū instrumenti, an redditur instrumentum suspectum? dicit Bart. quodd sic, in l. co ram. ff. de ver. sign. licet contra faciāt not. per Cyn. in l. j. C. de erro. aduo. † Sed pone, vt vidi aliquando fieri per cauillos procuratores & aduocatos, quodd pars produxit suum instrumentum, aduersarius autē dicit quodd est falsum, & ad hoc probandū petit per eum exhiberi prothocollum^c, quæritur an sit audiendus videtur quodd sic ipso iurante, & habet instrumentum

Tres aut duo testes deponunt pro instrumento, tres contra. præuallet instrumentum. se cum se quatuor. Side Bart. in d. l. in exercendis. Inn. & Bald. in d. c. cum Ioan. Licet duo. ad reprobandum instrumentum sufficit quod duo testes qui sunt sibi notabiles contradicant instrumento, & est cōsideranda qualitas per sonarum. Bald. in d. c. cum Ioan. post Inn. b. & Io. Andre. & Bartol. in d. l. i. in fi. Prothocollū. Not. pars produxit suum instrumentum. Aduersarius autē dicit quod est falsum & ad hoc probandū petit prothocollū exhiberi an audiat. no. etiā quod licet pars non cogatur exhibere prothocollum. Et hic. nota vno.

a

b

2

3

4

5

6

c

b

c

amen cogi-
tur. Et nota.
per Bar. in l.
si librarius.
ff. de re iud.
ad parisi pe-
ritionem. Et
ibi Sico om-
nino Bar. in
l. Sēpronius.
ff. de lega. ij.
qui Sult qd
magis creda-
tur protho-
collo idē in
l. prator. el
ij. in prin. ff.
de eden. Et
quando du-
bitatur de
instrumento
ad prothocol-
lum est habē-
dus recur-
sus. §. illud.
Sibi est gl. in
auth. de tes.
col. iij.

suspectum. ar. in l. p. & in l. contra-
ctus. cum ibi no. C. de fi. instru. tu dic
quod non est audiendus si instrumen-
tum habet formam debitam. quia ei
standum est. vt in l. cum res. & l. cum
precibus. C. de prob. & insti. de inuti.
stip. §. item verbo. & ibi notatur & l.
optimam. C. de contrah. & com. stip.
& quia improbum & absurdum est,
quod contra seipsum quis astringa-
tur producere testes vel instr. l. nimis
grauē. C. de testib. & in capit. j. extrā
de probatio. ¶ An autem prothocol-
lum per se plenē probet sicut instru-
mentum, disputatur per Cyn. in l.
contractus. in vlti. q. Et nota. circa
hanc materiam falsitatis quod de ea
quæri potest dupliciter. vno modo
criminaliter, alio modo ciuilitur. vt
traditur in l. diuus. C. ad leg. Corn. de
fal. Sed an prius sit agendum crimi-
nalliter, quā ciuilitur sunt contrarij
opi. vt plenē disputat Cyn. & Iaco.
Butr. in l. si. C. de fi. instr. & l. ij. ff. eo-
ti & forma libelli, qua agitur ad re-
fissionem sententiæ latæ per falsa
instrumenta.

E P I T O M E.

- 1 Contra instrumentum obijci potest quod testes in eo descripti sunt à iure repro-
bati.
- 2 Si testes in instrumento descripti erant
excommunicati an citietur instrumen-
tum.
- 3 Potest opponi contra instrumentum q
non est descriptum manu propria no-
tarij.
- 4 Potest opponi contra instrumentū quod
non continet in se causam aliquam le-
gitimam.
- 5 De duobus instrumentis quorum scrip-
tū de i. st causam Et contractum diuer-
sum, si ab eodem vel à diuersis produ-
cantur, cui stetur.
- 6 An citietur instrumentum, quia in eo
dicitur, Titus filius Caij cum Caius eo
tempore fuerit mortuus.
- 7 Ex falsitate sennu instrumenti, nun-
quid derogetur ceteris instrumentis ab
eodem notario factis.
- 8 Si instrumentum sit falsum in vna par-
te an derogabitur ceteris pariibus.
- 9 Si ab vno notario sit scriptū instrumen-
tum contra quod tanquam falsum est
lata sententia, Et ab eo notario in in-
strumentum redacta, an talis notarius
sit falsarius.

10 Notarius scribens testamentum in quo est sibi ascriptū
legatum per testatorem an redarguatur de falso.

11 Filius notarius an possit tradere Et confiscare instru-
mentum de re pertinere ad partem.

- I A L I T S Q V E ! de causis. ¶ Sciendum est
quod multæ & variæ sunt causæ quæ obijci
possunt contra instrumenta quas enumerat
Spec. in d. tit. de instru. edit. §. postremò. & vltra su-
perius numeratas obijci etiam potest contra instru-
mentū quod fuit in eo descripti sunt à iure repro-
bati. vt quia sunt de adulterio condemnati, vel alio
2 simili crimine, vt habetur in l. iij. ff. de test. ¶ Quod
autē dices si testes descripti erant tunc excommu-
nicati nunquid vitiatur instrumentum? dic quod nō
secundum Inno. vt per eū no. extrā de exce. & Spec.
in d. §. postremò. ver. quid si testis in scriptis & c. ma-
ximè si eorū excommunicatio erat occulta, vel re-
putabatur pro nō excommunicatis. ar. in c. j. de test.
nam excommunicatus potest facere testamentū, vt
no. Ioā. An. in c. decernimus in nouella sua, extrā de
sen. excō. ergo poterit esse testis arg. in l. iij. cum ibi
3 no. ff. de test. ¶ Item opponitur contra instrumentū
quod non est scriptum manu propria illius notarij
qui in eo describitur, quo causa si ipse tabellio viuat,
ipsi soli creditur, vt l. si decurio. C. ad leg. Cornel. de
fal. & ibi per Cyn. si autem mortuus sit fiet compa-
ratio literarum & signi. cum alijs instrumentis eius-
dem notarij, vt in authen. de fide instrumen. §. in his
verò. & in §. quia verò. cum se. & extrā de priui. c. cū
olim. & in c. cum venerabilis. ff. de exce. de quo vide
4 quod tangit Specula. in d. §. postremò vers. j. ¶ Item
oppo. contra instrumentum quod nō continet in se
causam aliquā legitimā, vel cōtinet in se causam tur-
pem & inhonestam vt plenē habetur & no. in c. cū
de indebito. in fi. ff. de prob. facit l. generaliter. & l. si
plagij. ff. de verb. obl. & l. si verò nō remunerandi. §.
rei turpis. cum simi ff. man. Item opponitur contra
instrumentum quod in serie & forma sui continet
repugnātiā, vt l. vbi repugnātia. ff. de re iud. & c.
imputari. extrā de fid. instr. l. scripturæ diuersæ. &
per Cy. C. de fid. instr. facit extrā de reser. c. pasto-
5 ralis. ¶ Hic autem occurrit quærendum si producā-
tur duo instrumenta à diuersis personis contra me,
vel ab eadem persona, quorum vnū dicit te mutuas-
se mihi tali die mille in ciuitate Papiæ, vnde mihi
origo. & in alia dicitur quod in eadem die deposui-
sti, vel Titus apud me mille Rome, quæritur cui in-
strumento sit fides plenior adhibenda, & videtur qđ
illi instrumento quod fuit vltimo loco productū. ar.
l. optimā. in fi. C. de cōtrah. & cō. stip. & in c. ex teno-
re. extrā de te. In hoc dicit Spe. in d. §. postremò. in
ver. sed pone qđ cōsiderāda est autoritas vtriusq;
instrumētū, vt illud præferatur quod fortē digno-
scitur maioris autoritatis. quæ quidē maioritas &
authoritas ex pluribus cognoscitur circumstantijs.
Primò ex persona producentis si sit persona viliis
& famosa, vt l. si quis ex argentarijs. §. j. ff. de eden.
nam tūc aliud quod producit ab alia persona vir-
tuosi præferēdū erit, vel si ille cōsuevit falsā instru-
menta

mēta aliā producere ar. in c. illo vos. in fi. extra de pigno. Secundō considerabit iudex, si alterum ex eis sit abrafum vel aliter in sui figura vitiosum, vt d. dictum est & traditur in l. si. C. de edi. diui. ad. tol. nam p̄fertur alterum non vitiatum. Tertiō aduertet quis tabellio ex eis erat melioris famæ & autho-

ritatis. vt in c. cum venerab. extra de exce. & alijs similib. & si fortasse reperit omnia æqualia tunc considerabit, an illud quod est vltimo loco productum sit liberatorium vel obligatorium, nam liberatoriū p̄ferri habebit obligatorio vbi verō vtrūque esset obligatorium vel vtrūque liberatorium, nullam fidē p̄stabit. ar. in l. scripturæ. ff. de si. inst. & c.

9 ex literis. de proba. cū si. f. Sed pone quod notarius dicit in instrumento, Titius filius Caij promisit & c. reperitur autem quod ipse Caius erat mortuus tēpore instrumenti, nūquid per hoc vitabitur instrumentum. dicit Specu. quod non in p̄alleg. ver. sed pone. nam supplendum est quondam, nec per hoc si hatio habet suum effectum, quia morte patris non extinguitur nec perditur eius nomen. ar. in l. si finitas. §. fortē. ff. de dan. in fe. † Vterius quæritur si notarius facit vnum falsum instrumentum nunquid alijs instrumentis per eum traditis derogabitur. dicit Specu. quod non, in d. §. postremo. ver. item opponitur quod tabellio & c. ar. ad hoc. in l. si falsos. C. ad l. Cor. de fal. quod intellige verum in p̄teritis & futuris propter publicam vtilitatem donec fuerit expressē per iudicem de falso cōdemnatus, quo casu non valebunt instrumenta postea per eum tradita vel rogata, vt ibi not. argu. in c. testimonium. extra de test. & in c. fraternitatis. extra de hære. & ibi no.

8 per Inn. & doct. † Sed quid erit si instrumentum sit falsum in vna parte an in reliquis omnibus partibus vitabitur: dic vt no. per Innoc. in c. fraternitatis. & prout scripsi supra in forma iuramenti testium. in gloss. super verbo falsitate: & super forma producendi instrumenta, in gloss. ante p̄. † Quid si coram arbitro vel iudice productum est vnum instrumentum scriptum & rogatum per Caium notariū, deinde iudex vel arbiter profert sententiam contra ipsum instrumentum absolueno partem quia instrumentum est falsum de qua sententia ipse idem Caius tradidit etiam instrumentum. quæritur an ipse notarius. sic vt falsarius reputandus? videtur q̄ sic, quia eius scriptura contra se fidem, quia nō contradicendo sed scribendo videtur consensum p̄stare. argumen. in l. si fideiussor §. pater. ff. de pigno. & in capitul. cum olim. extra de priuileg. In contrarium determinat Specu. in d. ver. Item opponitur maximē quia non fuit ad hoc principaliter actum. arg. l. lucius. ff. de his qui no. in fa. cum ibi not. & extra de ordi. cog. in c. ij. in fi. † Post hoc quæritur pone testator legauit fundum tabellioni: qui testamētum dictauit & scripsit quod facere potuit. vt l. dictantibus. C. de test. an si testamētum scripserit possit de falso redargui quasi sibi ipsi ascripserit: videatur q̄ sic. vt l. ij. ff. de his qui sibi in testamen. ascri. In contrarium dicit Spe. in d. §. postremo. ver. Item excipitur q̄ in negotio proprio & c. Nec obs. d. c. ij. quid ibi loquitur in eo qui scribit testamentum

a *Autoritati not. Quod instrumentum redditur suspectum ratione persona notarij diffamati. argumien. ff. de ad. l. si cui §. eiusdem & de re milita. l. non omnes. §. a Barbaris ita gloss. in l. iubemus. in princ. C. de proba. per quam dicit Angel. q̄ quando instrumentum in iudicio*

in scriptis conditum de cuius substantia est ipsa scriptura aliud autem est in nuncupatio quod per testes probatur, secundum eum. tu dic q̄ non caret suspitione. ideōq; melius est abstinere quia l. dictantibus loquitur in simplici dictione, non autē in inscriptione. vt ibi no. per Cy. & alios doc.

ii † Quæritur an filius notarius possit conficere & tradere instrumentum de re pertinenti ad patrem. Dy. arguit pro & contra. vt refert Bal. in l. quod dicimus. in princ. & in §. si pater. ff. de auth. tu. Finaliter hoc distinguit aut filius est in potestate, & tunc non potest, aut est emancipatus, & tunc potest. arg. in l. puberem. §. ij. ff. ad leg. Cor. de fal.

CONTRA assertum priuilegium. Bona & laudabili est practica & separatum & distincte obijcere contra singula instrumenta, nam quædam sunt quæ opponi possunt licite contra vnum instrumentum, quæ non contra aliud.

EPITOME.

- 1 Rescriptum contra ius elicictum quando soleat?
- 2 Rescriptum contra ius elicictum quando dicatur?

1 **C**ONTRA ius elicictū & impetratū. † Deas nouit quāta sit in p̄cipū modernorū curijs abominatio, de talibus rescriptis & priuilegijs contra ius elicictis & impetratis, & maximē in curia Romani Pontificis, per l.

Barbarius de offi. p̄ter. r.
 b Tabellio p̄sumitur rogatus quod secundum consuetudinem loci conficiat instrumentum & extendit i si prima. §. rectē. & ibi Bartol. ff. de aqua plu. arcend. l. ex ea parte. & ibi Bartol. ff. de verborum obligat. ita expressē Bald. in l. ij. ff. de condi. insti. ar. l. si quis. C. de fideiuss. idem Bald. in rubric. C. de fideiinstru. hic est et inquit Angel. in dicto §. rectē. & fuit sentent. Barto. secundum Rich. malumb. Et refert ipse Bart. in lilla caus. institutio. ff. de heredib. instituend. & in d. l. ex ea parte. quod notarius est rogatus et faciat instrumentum ad dictum sapientis quod intelligitur dictum secundum consuetudinem de ad. edic. l. quod si nobis. §. quod assidua. & ideo pro instrumentum quod continerent aliqua in consuetudinem non p̄sumeretur. ita Bal. & ibi tax. in l. ij. C. de do. promiss. ita gloss.

pro. nō in n. g. tunc esse Seruū iudex debet sibi imponi per productionē si tabellio erat cōsuetus cōficere instrumenta falsi. ex q̄o aliud inscribat secundum eum quod licet sit diffamatus de multitudine scripularum falsarum, tamen instrumenta per eū facta valet licet fides debet imponi si de Ser. tate d. b. taru. l. iubemus. C. de proba. quod est Seruū secundum ipsum donec tollatur in officio, per l.

ficis. in qua est fundamentum omnis auaritiæ & ambitionis. Est itaque sciendum quod regulariter rescripta seu priuilegia contra ius elicita nullius sunt valori neque momenti, vt l. damnosa. & in l. rescripta. C. de precib. imperato. offeren. & extrâ de verbo. signifi. c. quod per nouale. & extrâ de dec. in c. suggestum. & c. causam quæ. nisi princeps vel superior expressè dicat in rescripto non obst. tali lege eam specialiter nominando, quia non sufficeret secundum aliquos in genere dicere, non obstante aliqua lege vt copiose fole notari per Dyn. Cy. & alios docto. in l. fina. C. si contra ius vel vti. publi. & in c. ex parte. de offic. deleg. ad quod facit l. ij. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco publi. C. de testa. authent. hoc inter liberos & l. si quis in prin. testamenti. ff. de leg. iij. & extra de rescri. in c. nonnulli. cum si. Et eodem modo valet rescriptum seu priuilegium contra ius elicatum, si princeps in eo exprimeret se id concedere motu proprio & ex certa scientia vel de sua plenitudine potestatis, prout moderno tempore solet apponi in priuilegijs & rescriptis papalibus contra Deum & iustitiam & animarum suarum perpetuum detrimentum ac infamiam sempiternâ. vt habetur & traditur in c. si motu proprio. in fin. de præben. lib. vj. & per Barr. in l. ij. C. de pe. bono. si. libr. x. Verumtamen in dubio alio non expresso præsumitur principem potius concessisse ad partis suggestionem quam proprio motu. vt no. doc. in d. l. ij. in prin. ff. quod quisque iu. & in hoc debet discretus iudex semper aduertere, licet hodie claudant oculos, & studeant complacere & ad literam prout stant ipsa scripta seruare. † Quando autem dicatur priuilegium vel rescriptum contra ius elicatum, tangitur in d. l. nec damnosa. & l. rescripta. & in l. quotics. C. de precib. imper. offe.

E P I T O M E.

1 Obrepere, & mendose narrare an differant.

1 **P**ER obreptionem & falsi suggestionem. † Aduerte quod aliud est obrepere principi, aliud mendose aliquid narrare, quia non omnis mendax dicitur obrepere. vt no. glo. in l. si quis obrepserit. ff. ad l. cor. de fal. ille ergo propriè dicitur obrepitor qui dolose obtinuit à principe rescriptum vel à iudice sententiam ex falsa narratione & allegatione facti in sui vtilitatem & dånium aduersarij. v. g. si significauit principi quod libellum obtulerat contra Caium & quod ipse Caius sponte in iudicio confessus est vera esse in libello contenta vel pone quod significauit iudici in accusatione porrecta quod Titius commisit tale crime, & se absentauit & fugam arripuit propter quod iudex bona sua annotari seu describi decreuit, cum hæc omnia essent falsa: certe his casibus & si. nec principis rescriptum nec iudicis decretum valët. vt d. l. si quis obrepserit. & posset ipse qui talia impetrauit accusari de falso. vt ibi habetur & no. per gl. & Bar. per mendacia autem dicitur simpliciter rescriptum vel decretum impetratum, quando sine dolo putans rem sic se habere, talia expres-

sit. quo casu loquitur l. præsc. C. si cõtra ius vel vti. pu. & c. super literis. extra de resc. de quo vide quod no. Spec iu d. §. nunc autem restat, & in dictis iuribus in quibus distinguitur an rescriptum sit impetratum per dolum, & tunc non tenet ipso iure. an siue dolo per simplex mendaciam tantum, & procedetur secundum veritatem & non ad precantis affirmationem.

1 I T E pendente. Ecce alia oppositio contra rescripta in qua apud forû laicale multi iudices errant non præbentes super exceptione auditum, contra iura cano. & ciuilia, vt extrâ vt lit. pend. c. si. & per totum & C. ne lit. pen. l. j. debet ergo is qui vult supplicare lit. pẽ. in eius supplicati mentionem facere de pendencia litis & processu. vt extrâ de re iud. c. cum inter monasterium.

D E antecedenti rescripto. Hæc est legitima excep. quæ inducta est optima ratione, ne concedens decipiatur & pars aduersa lædatur. sic extrâ de do. & contu. c. ex literis & extrâ de rescri. c. ceterum. & in c. ex parte & c.

N E c de appellatione. Vbi enim sententia lata est interlocutoria. vel diffinitiuâ, & ab ea fuerit appellatum, non licet impetrare rescriptum super executione sententiæ, non facta principi speciali & expressâ mentione de app. ab ea interposita, vt extra de confir. vti. vel inu. c. bonæ. cum si. ibi not.

E R R A T V M in dictione & grammatica & c. Tales nempe errores dictionis grammatice vitia t rescripta maxime papalia, vt habetur in c. significandibus. & in c. ad audientiam. extra de rescri. licus autem si error esset in sola litera vel syllaba. vt extrâ de si. instr. in c. ex parte. & c.

E I V S sigillum est vitiosum. In hoc multum debent aduertere iudices maxime in sigillo papali & imperiali, si continet in se signa consueta, quæ sunt imago imperatoris cum vestimentis regalibus & cû sceptro in eius manibus & cû literis circûscriptis eius nomen exprimentibus. & quod sigillum sit integrum non fractum nec minutum, habens eam veterem vel nouam iuxta tempus consecuti priuilegij, & si in ipso sigillo est aliqua litera vel signum immutatum & similia de quibus serio se ponitur in tex. supra d. c. inter dilectos. de fid. instru. Smiliter redditur priuilegium suspectum propter raturam, vel literarum diuersitatem. vt in capi. cum olim propter. extra de priui.

E P I T O M E.

1 Regulariter priuilegium alterius confirmatorium non probat, nisi quatenus probet de anteriori.

2 Si priuilegium alterius sit ipso iure nullum, posterioris confirmatorium vires non assumet.

1 **A**L T E R I V S confirmatorium. Hic multum aduerte † nam regulariter priuilegium alterius confirmatorium nõ probat, nec quicumque iuris tribuit, nisi quatenus probeatur de anteriori originali confirmato. vt in auth. si quis in aliquo documento C. de eden. quia ille qui confirmat nõ intendit aliquid de nouo tribuere vel conferre. vt in c. quia intentionis, & in c. ex parte. in fin. extra

de priui. & extra de confir. vtil. vel inuti. in c. cum dilecta. extra de verbo. signi. in c. abb. facit l. & quia. ff. de iur. om. iud. & ideo si constaret de intentione contraria ipsius confirmantis non esse necesse pducere confirmatum. ver. g. si princeps incluserit de verbo ad verbum priuilegium confirmatum in suo confirmante. vt communiter hodie practicitur & probatur lxij. dist. in c. in synodo. & extra de confir. vti. vel inuti. c. pen. & ita dicit Spec. in dicto titu. in §. nunc autem restat. & not. per gloss. in d. c. pen. & latius in d. c. abbat. sancti sylviani. extra de verbo. signi. pro quo optimè facit quod not. per Cyn. in l. ex verbis. C. de dona. & quod habetur in l. adoptio nō iur. ff. de adopt. & in c. quia circa. extra de consanguinitate & affinitate. & per ipsum Spec. in titu. de rescr. præsentatione. §. ratione formæ. in versicul. sequitur videre. Eodem modo non est necessaria exhibitio prioris confirmationis, si papa vel imperator dicat damus, confirmamus ac de nouo donamus & cōcedimus ex certa scientia. secundum Innocentium & Ioannem Andream, vt per eum notatur in dicto c. inter dilectos, & per glossam in dicto c. penul. est ergo aliud simpliciter & in genere aliquid confirmare, & aliquid specialiter & expressè. † Sed pone quòd anterius priuilegium confirmatum erat ipso iure nullum, quia impetratū ab excommunicato, vel ex iniustissima causa reprobatum erat, aut aliter nullum, an per sequē priuilegium ipsius confirmatorium vires assumeret: dic quòd non, quia destructo fundamento corruiit ædificium. vt j. quæstione j. cap. cum paulus. & pro hoc est textus in dicto cap. inter dilectos. versiculo cum igitur priuilegium. extra de fide instrumentorum. & c. cum inter nos. versiculo quamuis fortè. & ibi no. nisi princeps sciens ipsum vitiosum ex certa scientia super eius vitio dispensauerit quod bene not.

E P I T O M E.

1 Quot modis priuilegium perdat.

PENITVS & omnino sublatum. † Notandum^a est quod multis modis perditur priuilegium. Primo si priuilegiatus fecerit contra ipsum priuilegium. vt extra de prebend. in cap. cum illorum. & extra de constitutioni. in cap. cum accessissent. & extra de priuilegijs. in c. si de terra. & in c. accedentibus. facit l. cum pater. in §. libertis. ff. de lega. ij. & in l. auxilium. ff. de mino. In contrarium tamen faciunt not. per Cynum in l. voluntariè. C. de excusationibus tutorum. ibi vide. Secundo perditur priuilegiū^b per non usum debito tempore vt i potest. verbi gratia, si quis habeat priuilegium nundinarium, & stet negligens per decennium in eo vtendo. vt ff. de nundinis. l. & multo magis perditur si fuerit negligens, in non vtendo spatio xl. an. vt in d. c. accedentibus. & in c. si de terra. & not. in c. ad audienciā extra de rescri. Tertiò perditur si eo male vtatur seu abutatur. vt probatur xj. quæst. iij. priuilegiū. & lxxij. distinctione in c. vbi ista. & in authent. vt iu-

dices sine quoquo suffragio. §. antea penultimo. Quarto perditur propter delictum eius. vt in l. filio. ff. de ritu nuptia. & in l. ij. C. vbi senatores vel clarissimi extra de pe. c. ad anres & in c. quibusdam. Quintò perditur si eo inducatur alteri damnum enorme. vt extra de decimis in c. dilecti. cum sequenti. & extra de verborum significationi. c. quid per nouale. Et hoc multum est notandum quia per rarò est quod huiusmodi priuilegium non indicat alijs dānum magnum. Huius autem constitutionis ratio fuit quia non est verisimile principem seu concedentem ius alterius præsens vel futurum, sic grauitè vel enormiter lædere velle vt d. l. ij. §. sed quod à principe. ff. ne quid in loco pub. & l. quoties. de pre. impe. of. Sextò perditur priuilegium si princeps ex certa scientia iudicat contra illud. vt extra de iudi. in c. porrecta. in fine. Septimò perditur priuilegium propter expressam vel tacitā renūtiatio. ipsius priuilegiij. C. de pact. l. si quis conscribendo. & in l. reculare. ff. ad Treb. & in l. j. §. assignare. ff. de assi. li. facit c. ex ore. extra de his quæ fi. à ma. par. ca. Octauò perditur per posterius priuilegium derogatoriū præcedentis. vt habetur & plenè no. in c. j. extra de rescri. in c. veniēs. extra de priui. cum si. Nonò perditur per expressam reuocationem concedentis vt in c. suggestum. extra de deci. facit q̄a habetur l. iudiciū soluitur. ff. de iu.

E P I T O M E.

- 1 Oppositione qua fieri possint contra rescriptum.
- 2 Successor in regno. an possit reuocare priuilegia concessa à prædecessore suo.
- 3 Monasterium quod priuilegium est susceptum in protestatione papæ. non eximitur à iurisdictione diocesani.
- 4 Capite monasterij exempto à iurisdictione diocesani. an capella etiam sint exempta?

ALIIIS rationibus & causis multiformiter vitiosum. † Vltra prædicta vitia quæ solent opponi contra priuilegia & rescripta sunt etiā & alia plura, videlicet quòd in eis nō cōtinetur series facti. vt extra de coh. cle. & muli. in c. super eo. Itè quod in rescripto nō est nominatus ille cōtra quem proceditur. vt in c. p. & G. extra de offi. dele. & not. per glo. in c. significauit. extra de rescri. Item quod tempore impetrati rescripti eius aduersa

Notandum
Side Gem.
in c. priuilegium. xj. q. 1. doct. in c. suggestum. de decimis.
Priuilegiū.
Side glo. fi. in ca. inno. uantes. xx. ij. d. Cyn. in l. solentariè. C. de excu. tuto. doc. in c. cum accessissent & in c. cognoscentes de cōsti. doc. in c. antiqua. & in ca. accedentibus de priuile. doc. in c. de tra. j. ac. & multos casus enumerat archi. in d. ca. reuocantes.
Concedentis. Adde de hoc & Side Bald. in l. qui se præsens. C. & n. de li. b. i. q̄d non reuocatur quando est cōcessum ex causi onerosi nec causi reuocatur quando transit in Scia contractum. ita Panor. in c. ij. de iure amm. Cur.

rius erat mortuus vt in dicto c. significauit. de rescr. facit l.ij. in sine. ff. quæ sen. sine appel. rescin. Item quoddam non fuit facta mentio de iuramento interposito. vt extrâ de rescr. in c. constitutus. Item contra rescripta ad beneficia ecclesiastica solet opponi quoddam in literis executorij: non fuit facta de monitorijs mentio specialis. vt extrâ de rescr. in c. ex insinuatione. Item quoddam non fuit facta mentio de dispensatione. vt in capit. ex tua. extra de fil. presby. Item si fuit falsitas expressa in conditione personæ supplicantis, quæ exposuit se viduum vel pauperem, cum esset nupta, vel diues. vt in capit. venerabilis. extra de offi. deleg. vel si exposuit se clericum tempore beneficij impetrati, cum non esset. vt extra de transf. c. ex literis cum simi. Item solet opponi quoddam aduersarij non est trahendum extra forum suum ultra spatium duorum dierum siue duarum dietarum. vt in c. nonnulli. extra de rescr. quod quidem spatium hodie restringitur ad vnâ diem. vt in c. statutum. §. cum verò. & §. seq. extra de rescr. l. ij. & si ambo actor & reus sint eiusdem ciuitatis, alter alterum trahere nõ potest extra illam nisi in certis casibus specialibus traditis in d. c. statutum. Item solet opponi contra rescripta ad beneficia, quoddam ille qui impetrauit secundum beneficium tacuit de priori quod antea obtinebat. vnde non valet ipso iure collatio secundi, vt habetur in c. ad aures. extra de rescr. & in c. non potest de præben. libro sexto. Fallit hoc in duobus casibus. primò si ignorabat de priori beneficio. vt in c. gratia. de rescr. l. b. vj. Secundo si proprio motu concedentis fuerit sibi collatum secundum. vt in c. si motu proprio. de præben. libro sexto. & hæc est practica modernorum clericorum qui habent quatuor & plura beneficia simul, quod totum operatur extrema infatigabilis clericorum auaritia, qui deceperunt nostros antiquos laicos à quibus sub specie bene dispensandi inter pauperes, & sustinendi desolatos deceperunt & eis collata sunt tot & tanta bona immobilia quibus abutuntur pacendo eorum aequos. familiares, parentes, meretrices, & filios. † Deinde queritur. Pone, quoddam imperator vel rex donauit plurima de rebus imperij vel regni prout sæpè accidit, vel multa priuilegia contulit, an successor in imperio vel regno poterit illa reuocare videtur quoddam non. vt in l. si. de constitu. principum. & in capit. decet. de re iudi. libr. vj. Spe. tangit hæc quæst in d. §. nunc autem restat. circa si. Et finaliter secundum aliquos sic distinguit. Aut ex his donationibus vel concessionibus imperium vel regnum est enormiter læsum, & tunc poterit illa reuocare, quia more boni administratoris debuit se habere in imperio vel regno: vt probatur in c. intellecto. extra de iureiuran. de do. c. pastoralis. extra de re iud. c. abbate sanè. & in authen. de non alie. §. si minus. colla. ij. Aut leuiter & temperatè est læsum, & tunc non poterit reuocare, quia non debet esse sibi interdicta leuis donatio, maximè erga bene merentes, ad hoc faciunt l. data. C. de do. & l. j. C. si socius impe. largi. l. i. x. & in l. bene à Zenone. C. de quadri. præscri. & l. sancimus. in princi. C. de dona. & l. digna vox. C. de

3 legi. cum simi. † Vltimò querò si papa vel imperator in priuilegio abbati concessio suscipiat monasterium sub eius protectione. An ex hoc monasterium eximetur à iurisdictione episcopi diocessani. Dic quoddam non. vt in c. ex parte tua. extra de priuileg. & no. per glo. in c. si. extra de confir. vtili vel inutili. & plenè per Bartol. in l. j. de excusati. mu. lib. x. † Quid si caput monasterij per priuilegium est exemptum à iurisdictione tantum diocessani an capellæ eiusdem monasterij erunt exemptæ? Dic quoddam non, nisi hoc fuerit specialiter expressum in priuilegio, vt habetur in ca. ex ore. extra de priuileg. nam exemptio respectu vnus ecclesiæ non extenditur ad aliam. vt in capitulo. cum capella. extra de priuilegi. nec data respectu vnus personæ non extenduntur ad aliam. vt in c. sanè. extra eodem titulo. Si tamen verba priuilegij super exemptione vel remissione alterius iuris, essent definitè prolata debent intelligi generaliter. vt in capit. quia circa. extra eo. Possunt autem ordinarij prælati compellere eos qui se prætendunt exemptos producere coram bonis viris priuilegia sua & probare præscriptionem quàm allegant. vt in capitul. cum personæ. ex tit. lib. vj.

ET MAXIME illi priuatæ scrip. Ad huius priuatæ scripturæ euidentiã scire debes quod priuata scriptura facit plenam fidem per se contra scribentem, si constat eius manu propria fuisse descriptam, vel per confessionem eius propriam, vel per testium depositionem, vel per literarum comparisonem. vt probatur in l. si ex cautione. C. de non nu. pe. & in c. si cautio. cum simi. ibi not. extra de si. instru. & insti. de literarum obli. in prin. per totum & in l. exemplo. & in l. instrumenta. C. de proba. & in l. publica. in fi. ff. depo. & l. cum quis. §. iulia. & l. Titius. ff. de consti. pe. & l. j. C. de cotrahen. & commit. sti. & in l. pe. in prin. & ibi per Cyn. C. de fideicom. cum si. diuntamen contineat in se causam iustam & legitimam. vt l. cum de indebito. in fi. cum ibi no. ff. de proba. facit l. non nudis. C. de proba. & l. si. C. de si. instru. Quæ quidem priuata scriptura vario modo est in iure baptizata. nam quandoque appellatur cautio. vt in d. l. si ex cau. & d. c. si cau. quandoque appellatur chyrographum. ff. de proba. l. chyrographum. & l. si seruum filij. §. eum qui chyrographum. ff. de leg. j. & l. comparationes. in prin. C. de si. instru. men. Quandoque nominatur epistola. vt d. l. j. C. de contrahen. & com. stip. & l. Titius. & l. eum qui. §. iulia. de consti. pec. & in l. epistola. ff. de pac. Quandoque appellatur liber rationum. vt in l. rationes. C. de probatio. & in l. nuda ratio. ff. de do. cum similibus & c.

E P I T O M E.

- 1 *Pananeantis propriam scripturam est dupli.*
- 2 *Negans proprium sigillum tenetur de falso.*
- 3 *Priuata scriptura non sit credendum?*
- 4 *Priuata scriptura concernens commodum & incommodum ipsius scribentis & alterius, an habeat fidem?*

Priuata

5. Priuata scriptura concernens commodum & incommodum alterius tantum non scribentis an habeat fidem?
6. Instrumentum an reprobetur de falso, quia testes in eo descripti dicunt pecuniam numeratam non fuisse.
7. An reprobetur instrumentum in quo dicitur pecuniam numeratam fuisse in presentia testium: qui testes dicunt pecuniam in sui presentia numeratam non fuisse, sed positam in sacculo in sui presentia?
8. Eodem modo an reprobetur instrumentum si testes in eo descripti dicant pecuniam numeratam non fuisse?
9. Priuata scriptura an debeat habere annum, diem, mensem, &c.
10. Subscriptio partis in instrumento quantum operetur?

QUOD negatur. † Hic aduerte tu qui vis propriam scripturam negare. nam si probatum fuerit tua esse scripturam incidis, in pœnã dupli, vt in authen. contra qui propriam. C. de non nu. pecu. & hoc si fuerit probatum contra te per testes, secus si per tuum iuramentum, vel per suum vt ibi.

† Qui vero negat propriũ sigillum tenetur de falso. vt in l. eos. j. respon. ff. ad leg. cor. de fal. Reuoco generaliter in dubium † an priuatã scripturã sit credendum. Breuiter distingue. aut concernit talis scriptura propriam vtilitatem scribentis, & nullam fidem facit, aliter enim facile esset vnicuique se diuitem facere. vt probatur in d. l. exemplo. & l. rationes. & l. instrumenta. C. de prob. cum si. aut concernit eius incommodum proprium, vt puta eius obligationem, vel rei suę alienationem, & tunc aut ipse scriptor fateatur scripturã a se & per se scriptã simpliciter, & tunc probat plenẽ contra eum. vt d. l. si ex cautione. cum multis si. in p̄cedenti gl. alle. aut negat ipsam scripturã. & tunc aut scriptura habet partis & testium subscriptionẽ & tũc si testes recognoscũt subscriptiones suas & deponãt illius esse scripturam, facit plenam fidem absq; alia comparatione literarum. vt traditur in l. comparationes. C. de fide instr. eodemq; modo facit fidẽ si nõ habet partis subscriptionem, sed testium tantum. Si verõ testes deponant ipsam esse illius propriã scripturã interueniente etiã ad hoc literarum comparatione. vt in authẽ. & si contractus. C. de si. instr. & l. fin. C. si cer. pet. eũ auth. signata. ibidem, aut talis scriptura nõ est ab aliquo superscripta, nec a parte nec a testibus, sed probatur per testes tantũ, vel per comparationem literarũ quod talis illã scripsit & tũc nõ facit plenam fidem cõtra eũ sed solũmodo semiplenã vt in d. authẽ. & si contractus. de fid. inst. §. j. & ibi no. & per glo. & doct. in l. bonę fidei. C. de iurciuran. & in l. admonedi. ff. eodem. Ex quibus colligere potes quantum vigeat periculum in huiusmodi priuatũ scripturis, & quam sit graue eisdem fidem imponere, si negetur vel scribens mortuus sit. Sis ergo cautus potius sumere obligationem debitorum per publicum instrumentum quam per priuatam scripturam. † Viso de priuata scriptura que concernit

simpliciter commodum vel incommodum scribentis tantum, sciendum est quod est quedam alia priuata que concernit alterius tantum commodum scribentis. Si quidem concernat commodum scribentis & alterius, vt patet in rationibus cõibus, & tunc aut ille rationes solũ cõtinẽt propriã vtilitatem ipsius scribentis, & tũc nullã fidẽ faciunt pro se & in eius fauorem. aut cõtinent eius incommodum tantũ, & fidẽ faciunt cõtra eũ, si scriptura sit pbata vel per eius confessionem, vel p̄ testes, vel per literarũ cõparationẽ. arg. iuriũ p̄dictorum. Si autem contineat vtrũque videlicet cõmodũ & incommodũ scribentis, an fiet diuisio & separatio scripturę cõmodis, & incõmodis, vt si dicamus quod in ea parte que cõcernit incommodũ scribentis, fidẽ faciet cõtra eũ, pro illa autẽ pte que cõcernit cõmodũ nullã fidẽ faciet videtur qd̄ sic, per ea que statim supra dicta sunt. In cõtrariũ autẽ facit quod not. gl. in l. quedã. §. nũmularios. ff. de edẽ. Et tamẽ distingue, vt scriptũ supra in for. petendi copiam instrumentorum. in glo. ij. ver. quid autem si mercator. † In scriptura verõ que alterius tantum & non scribentis commodũ vel incõmodum cõcernit, sicut sunt libri proxenatarum & campforum. & ceterorum officialiũ, vt lanę, Venetijs Mediolani, & Florẽtię. Distingue aut ita scriptura est facta a persona que habet officium de publico super hoc & tunc facit plenam fidem vt in d. §. nũmularios. pro hoc etiam facit l. illa rē. C. de fide instr. & l. Lucius. §. tute lę. ff. de adm. tu. aut est facta scriptura a persona que de publico officium non habet, vt sunt mercatores & cãpsores moderni temporis, & tunc nõ facit plenã fidem. vt not. glo. in d. §. nũmularios. & ibi per Bart. secundum quem tales libri faciunt saltem semiplenam probationẽ inter extraneas personas non autem ad ipsorum scribentium cõmodũ, sic intelligitur glo. que est in d. l. in bonę fidei. C. de iureiu. & qd̄ nõ. p̄ doc. in d. §. nũmularios. Ex quibus patet qd̄ isti p̄xenetę seu maloferij qui in dictis ciuitatibus faciunt scripturas de omnibus mercatis & veditioibus mobilium rerum quod eis stari debet, & plenam fidem faciunt cum sint per cõmunia hmoi ciuitatũ approbati. Idẽq; p̄ omnia est dicendum in ratiocinatoribus ipsarum ciuitatum qui inseribunt omnes

Vtrum priuata scriptura sit credendum. Vide Bart. in l. nuda. ff. de do. & in l. instrumenta. C. de proba.

redditus ciuitatis & taleas & omnia
 q̄ veniunt in cōi.de quibus omnibus
 plene & amplè traditur per Barto.in
 l.nuda ratio.ff.de do.& per Cy.in d.
 l.non nudis.& in l.nō epistolis.C.de
 proba.Habes ergo ex præmissis de
 claratum qualiter impugnentur in
 strumentum publica & priuata,ac etiam
 rescripta & priuilegia.Vnū autem su
 perest dicendū quod cōtra illa instru
 mēta facta de cōtractibus illis de qui
 bus actum est,vt fieret in scriptis. de
 quibus loquitur l.cōtractibus.§.fi.C.
 de fi.instr.non potest probari libera
 tio vel extenuatio nisi per cōtrariam
 scripturam,non autem per testes vt
 in l.generaliter.C.de non num.pec.
 Falsitas autem eorum bene probari
 potest per testes.ar.l.de fide.& in l.fi
 cur.C.ad l.Cor.de fal.† Circa autem
 prædicta forma duas notabiles quæ
 stiones. Ecce in instrumentum conti
 netur, prout quotidie de facto acci
 dit,quod Titius mutuauit Caio cen
 tum & contra instrumentum produ
 cuntur testes in eo descripti. qui de
 ponant quod tempore instrumenti
 nulla fuit pecunia numerata, an
 ex hoc reprobetur instrumentum
 de falso? Bartol.determinat quod
 non.in l.singularia.ff.si cer.pe.cir.fi.
 & Iac.But.idem in hac quæstione per
 eum disputata & per eandem in l.fi
 ex pretio.C.si cert.petar.cuius ratio
 est.nam mutuum est triplex,videli
 cet naturale tantum, ciuile tantum,
 & ciuile cui cooperatur natura,vt in
 quit gl.in l.ij.§.fi.ff.si cer.pet.Illud er
 go verbum,mutuauit,intelligitur de
 mutuo ciuili,cum ad illud commodè
 referri potest sine instrumenti vitio
 sitate.ar.in l.quoties.ff.de re.du.cum
 si.de quo ciuili mutuo loquitur l.fi
 ex cautioe & l.j.& l.in contractibus.
 C.de non nu.pec.& fortius idem di
 cendum erit si in instrumento dica
 tur,quod Caius confessus est se ha
 buisse mutuo centum à Titio. † Sed
 quid si in instrumento dicatur vide
 licet quod Titius mutuauit vel Cai
 us habuit & recepit mutuo centum
 in præsentia mei notarij, & testium
 infracriptorum. deinde ipsi testes
 deponunt quod pecunia ibi erat in
 vno sacculo,vel extra in eorum præ
 sentia, sed amen nō fuit numerata,
 nec viderunt Caium illam recipere.
 Quæritur an ex hoc reprobetur in
 strumentum de falso; & dicit idem
 Barto.vbi supra quod not.quia cum

præfens esset pecunia & parata solutioni. potest di
 ci habita & recepta.vt l.j.§.si iusserim.ff.de acquir.
 possessi.& in l.pecuniam.ff.de solu.multo que mi
 nus reprobaretur si esset numerata.sed non rece
 pta.ar.in l.falsus.§.sed si is ff.de furt.& l.si procu
 rator.in prin.ff.de verb.ob.† Quid autem si instru
 mentum dicat quod Titius numerauit Caio tan
 tam pecuniam,& testes deponunt quod non fuit
 numerata sed bene erat in quodam sacculo, an re
 probetur instrumentum de falso:dicit Bart.vbi su
 pra quod sic,in casu isto quo expressum est quod
 fuit numerata: quia actus ipse numerationis non
 verificatur nisi in casu vero & proprio,ar.l.nume
 rationis.ff.de sol.cum si.Sit ergo cautus,& auisatus
 notarius ne vllō modo dicat pecuniam numeratam
 nisi ipsam viderit numerari. Secus autem esset si
 instrumentum diceret cōfessus est Caius se habuisse
 à Titio centum in pecunia numerata, quia nu
 meratio ipsa,licet non fuerit tunc facta non ob.in
 strumento.vnde testes deponentes non sciuisse nu
 meratam,non reprobant instrumentum de falso.
 quia talis numeratio trahitur retro & respicit actū
 de præterito importatum per illa verba, habuisse
 & recepisse,& c.not.Barto.ff.sol.matri.lege post
 dotem.& licet dicat ante in dubio videatur facta
 numeratio parum ante instrumentum,vt per eum
 not.in l.si stipulatus.in §.Chryfogonus.ff.de verbo.
 oblig.& in l.certi conditio.§.si nummos.ff.si cert.
 peta.Et ego scripsi infra in for.li.quo agitur hypo
 thecaria in glo.super verbo fuit confessus.† Postre
 mō quæritur in talis priuata scriptura, vel cautio
 debeat habere annum, mensē & diē; sicut in
 strumenta publ.videtur quod sic,argu.l.scripturas.
 C.qui pot.in pig.& hanc partem tenuit Iaco.Butr.
 in j.constitu.C.circa fin.In oppositum tenet gloss.
 quæ est super verbo notarij.in d.l.scripturas. pro
 qua sentētia facit optimè text.in l.cum tabernam.
 ff.de pigno.& ibi not. † Deinde & illud not. quod
 in priuata scriptura tantū operatur partis simplex
 subscriptio, dato quod alius schedulam scripserit,
 quātum si vtrūq; scripserit,vt probatur in d.l.scrip
 tura.ibi,ipforum tamē subscriptione & c.& in d.§.
 Chryfogonus.ibi,coram scribentis & c.& institu.de
 emptio.& vend.§.in his.& l.j.§.sed si secundum.ff.
 quod ius. Laus Deo & c.

Forma iuramenti quod præstatur à parte parti.

QVONIAM maximum remedium
 decidendarum litium est iuramentum
 idcirco superscriptus Simo. procura
 tor & procuratorio nomine supra
 script. cupiens ipsam questionem ad ce
 lerem finem perducere omni modo via & forma qui
 bus melius potest, detulit ac defert in præsentia di
 do. vicarij superscripto Ioan. ibi præsentis iura
 mentum veritatis sub forma infra scripta, videli
 cet quod primò iuret & iurare debeat corpora
 liter tactis scripturis præfatus Ioan. si emit tal-

Postremo
 vide Bal In
 §. quibus.
 C. de nouo
 Codice cō
 ponendo. gl.
 in c. secun
 do. de fide
 instr.

lem petiam terræ, vel sùdare debet suprascripto An. florenos ca. Item si ipse habuit & percepit ex ipsa petiç terræ tot fructus, super quibus idem Simon. dicto nomine dicit & protestatur velle stare iuramento dicti Ioan. cui Ioan. præfatus do. Vicarius terminum assignauit trium dierum respondendi su per dicta fortua iuramenti.

EPI T O M E.

- 1 *Iuramentum Seritatis in quot species diuiditur.*
- 2 *Iuramentum Soluntarium quod est?*
- 3 *Iudiciale iuramentum quod sit?*
- 4 *Quæ sint iustæ causæ propter quas iuramentum recusari possit.*
- 5 *Iuramentum necessarium quod sit?*

V O N I A M maximum remedium.

Q† Ista verba sunt iurisconsulti. l. j. ff. de iureiuran. pro cuius euidentiâ sciendum est quòd multæ sunt species iuramenti. vt plenè scripti supra circa formam responsionis rei conuenti. in gl. super verbo iurisiurandi. nu. 2. & 3. Quantum autem ad propositum pertinet præsens iuramentum appellatur iuramentum veritatis. cuius tres sunt species. nam quoddam est iuramentum voluntariu, quoddam iudiciale, & quoddam necessariu, vt in gl. in l. j. ff. de iureiuran. in rubric. C. eod. † Est autem iuramentum voluntarium illud quod defertur extra iudicium à parte parti, & potest recusari, vt l. i. iusturandum, quod ex conuentione. in prin. ff. de iureiu. cum simi. ibi no. & de isto non loquitur hic. Iudiciale autem iuramentum est illud quod defertur in iudicio à parte parti, † iudice approbante, vt l. j. in fi. & l. iij. in prin. ff. de iureiur. & de isto loquitur hic quod quidem iuramentum olim non poterat recusari per l. manifestæ turpitudinis. ff. de iureiuran. & in l. delata. C. de iureiurâ. hodie autem potest recusari, si nõ fuerit acceptatum secundû communem opin. per text. in l. generaliter. §. sin autem. C. de iureiu. & in c. fina. extra eod. & ibi per glo. licet Cyn. & Bar. dicant posse recusari ita demum si subsit iustæ causæ recusationis aliàs non. † Quæ autem sunt iustæ causæ not. idem Barto. in d. l. manifestæ, inter quas est illa quando is cui defertur habet eius intentionem fundatam per publicum instrumentum, vt c. fina. & in c. ij. extra de probat. † Necessarium verò iuramentum est illud quod per iudicem defertur alteri parti in supplementum probationum, de quo loquitur l. admonendi. ff. de iureiuran. & l. bonæ fidei. C. eod. ti. quod quidem iuramentum nõ potest nisi ex causâ iustâ recusari, vt in c. fi. & in d. §. sin autem. Svat autem horum iuramentorû multiplices effectus. vt scripti in d. gl. no. bene hos casus.

SIMONINVS procurator. Hic quæro an procurator possit hoc iuramentum deferre & subire. distingue aut est procurator ad lites tantû seu negotia tantûm, & talis non potest deferre iuramentum, nec sibi deferri, vt l. iusturandum quod ex conuentione. §. sin. cû ll. seq. & l. iusturandû & ad pecunias. §. procurator. cum simi. ff. de iureiu. Aut est procurator specialiter ad iurandum constitutus & ad

iuramentum deferendum, vel est procurator in rem suam propriam & tunc poterit iuramentum deferre & subire & eodè modo si fit procurator generalis cû libera administratione, vt probatur in dictis iuribus l. procurator tutorû & l. pcurator cui libera. ff. de procu. & facit quod habetur in c. qui ad agendum. in fin. extra de procu. Et sic est vnus casus in quo requiritur speciale mandatum, sunt etiam quidam alij quos posui in forma responsionis factæ in actione hypothecariæ intentate in gloss. super verbo sufficiens mandatum & c.

EPI T O M E.

- 1 *Iuramentum Seritatis cur ita dicatur.*
- 2 *Iuramentum inductorium obligationis, & iuramentum confirmatorium contra actus precedentis sunt species iuramento.*
- 3 *Qui absoluntur à iuramento confirmatorio contractus efficiuntur periuuri.*
- 4 *In absolutione à iuramento: an debeat pars citari.*
- 5 *Iurans se non impetraturum absolutionem à iuramento, an sit absolutus si impetraverit.*

IV R A M E N T V M veritatis. † Ideo autè dicitur veritatis, quia præcise iurandum est sic est, quia non esse, vt dicit gloss. in d. l. iusturandum, & ad pecunias. vers. quid tamen in fin. nec sufficeret dicere se credere vel non credere, vel præsumere sic esse, vel non esse, nam illud appellatur iuramentum credulitatis de quo loquitur titu. C. & extra de iurament. calum. per totum. huiusmodi autem iuramentum veritatis est huius naturæ. quia si est voluntarium vel iudiciale postquam præstitum est, siue benè, siue malè non infringitur, nec aliqua via retractatur. vt in l. non erit. §. dato. ff. de iureiuran. & l. quod deferente. ff. de dolo. & l. seq. licet aliud sit in iuramento necessario quod retractatur per instrumenta de nouo reperta. vt in l. admonendi. ff. de iureiurando. † Aduertendum est insuper quod quædã alia species iuramenti appellatur iuramentum obligationis inductorium, de quo loquitur l. iurisiurandi. in prin. cum ibi not. ff. de oper. liber. Quoddam est insuper iuramentum quod appellatur contractus præcedentis vel alterius actus confirmatorium, de qua

No. an procurator possit iuramentum deferre Bald. in l. generaliter. C. de iurament. in l. j. in §. sed his. Bald. in l. j. in §. ne autè. de ca. tol. Bart. in l. qui bona. in §. si alieno. ff. de d. in c. Bald. in c. j. §. fin. per quos fiat inuesti. in §. sibus feudorum.

specie iuramenti loquitur auth. sacramenta pu. C. si adue. ven. & latè scripsi super forma lib quo agitur contra venditorem & hoc iuramentum cuiuscunque speciei est seruandū duntamē sit honestū & ex honesta causa impositum, vbi autem esset interpositū ex causa turpi & inhonesta tunc non esset seruandū vt in c. non est obligatorium. de re iudic. li. vj. & per Dy. faciūt ad prædicta c. cum contingat. & quod ibi no. extra de iureiur. & c. iij. & c. quamuis. de pac. li. vj.

3 † Solent tamen iudices ecclesiastici ad quorum iurisdictionem pertinet huiusmodi iuramenta, vt ipsi legem fecerunt trahēdo aquam ad eorum molendinum, sæpè talia iuramenta maximè confirmatoria obligationum & contractū relaxare, & iurantes absoluere, & absoluendo facere eos periurare. iux. no. in c. debitor. extra de iureiur. & in c. tuas extra de vsu. cum sibi not. † Vidi autem dubitari an in tali absoluteione à iuramento sit pars aduersa citandum, & fuerunt qui dixerunt quod non ar. in c. licet episcopus. de præben. li. vj. & quod no. in l. iij. §. pen. ff. de positi. Tu dic quod debet citari. nā ista absolutio aperit ipsi absoluto viam agēdi, quæ erit sibi præclusa virtute iuramēti, sicque per talem absoluteionem exceptio aufertur nisi parti, & per consequens grauius læditur, ergo citari debet vt traditur in ca. caueant cum se. iij. q. ix. & probatur in l. de vnoquoque. ff. de re iud. & in l. nam ita diuus ff. de ado. & in causæ. §. causa cognita. ff. de mi. Nec ob. alle. in cōtrariū, quia in illis nō vertitur tale præiudiciū, cum saluum remaneat aduersario ius suum. † Quid si debitor qui præstitit iuramētum, vel quid si alius cōtrahens iurauit etiā quod non peter absoluteionem, nec impetrabit à priori iuramento, an erit exclusus à tali absoluteione impetranda videtur quod sic cū hoc iuramentū possit seruari sine interitu & c. vt d. c. cū contingat. cū si. nec iudex auditum debet præstare ad inducendum periuriū. vt in l. j. in fi. C. si aduer. vend. p. r. m. o iuret. Ecce prima pars formæ iuramenti quæ diuersificari habet & ampliari iuxta qualitates facti & negotij, de quo agitur. nam sicut sit questio de re mobili vel immobili siue de cōtractu vel quæsi, potest iuramentum deferri, vt, habetur in l. j. §. si pretio. ff. quarum rerum actio. non da. & in l. iij. §. quacunque autem ac. ff. de iureiurando.

E P I T O M E.

1 Iuramentum quod defert actor reo, posses à reo actori referri.

2 Tutor pupilli & curator adulti potest iuramentum reo citati deferre & referre.

3 Is cui defertur iuramentum potest petere, & ab aduersario iuret de calumnia.

1 D I C I T & protestatur. † Hic notandū est quod ipse Ioan. possit si vellet tale iuramentum referre ipsi Simo. si habet mandatum super hoc speciale vel principali personæ, si nō haberet mādātū vt traditur in l. iusurandum & ad pecunias. §. ait prætor. & §. si. & in d. l. manifestæ. & d. l. delata. C. de iureiurand. † Sed nunquid tutor pupilli vel curator

adulti potest tale iuramentum deferre & referre? dic quod sic, quia habet plenissimam administrationem & sic equiparantur præcuratori habenti mandatum cum libera vt probatur in l. tutor & Iusurandum quod ex conuentione §. j. ff. de iureiur. † Ad vnum tamen aduerte quod ille cui defertur tale iuramentum potest petere. vt ille qui defertur prius iuret de calūnia. videlicet quod non animo calūniandi defert iuramentū, prout in forma huiusmodi iuramēti cōtinetur, vt probatur in d. l. iusurandū & ad pecunias. §. qui iusurandū. ff. de iureiur. cū si. sibi no. Sunt autē in aliquibus ciuitatibus vt Papiæ statuta & capitula per quæ sunt approbatæ dictæ leges manifestæ. & d. l. delata. de iureiur. Ad tollendū illam dubitationem quæ est an hodie dictæ ll. sunt correctæ per d. l. generaliter. §. sinatur. C. de iureiur. & optima est prouisiō, quia non est locus iniustæ querelæ, si quis efficiatur iudex & decisor suæ causæ, vt inquit iurisconsultus in d. l. j. in prin. ff. quarum rerum actio nō datur. Vt autem præsens materia aliquid moralitatis ad se trahit, audi quid ille pater eloquentiæ Tullius dixerit. Nullum vinculum ad restringendum fidem iureiurando maiores nostri acius esse voluerunt & c.

TERMINVM assignauit trium dierum. Ista vel similis dilatio dari debet per iudicem, ne precipitanter & indeliberatè iurando caderet in periurium. vt habetur in d. l. iusurandum & ad pecunias. in princip. quid tamen in fin. ff. de iureiurand. sicut datur ad respondendum positionibus & interrogationibus, vt in l. si defensor. §. illud queritur. & l. qui interrogat. ff. de interroga. act. faciunt quæ no in capit. ij. de confes. lib. vj. Alia quidem multa essent dicenda circa huiusmodi iuramenta quæ in text. & glossa. sunt annotata. Sed hæc sufficiant quæ sunt quotidie in practica, ad quæ memoria est producenda. nam in iure ciuili multa sunt subtilia & parum vtilia quæ faciunt ipsam scientiam magis ornata & decoram, sed minus vtilem & magis difficilem & laboriosam exempla patent in tota materia bonorum possess. & in materia titu. de coniung. cum emanc. libero. & in tractatu de vtili. & dire. actio. & in Speculat. circa formas libellorum, & in modis procedendi in maleficijs ideoque esset melius prorepu. si hæc superuacue & pōpōse subtilitates de medio tollerentur. Sed quia Imperatores circa talia nō vigilant, optima etiam facta sunt prouisiō, cum ciuitates se corperunt regere per statuta, vnde mihi visum est quod principes qui delectantur tenere generalia studia in territorio suo, debeant præcipuè oculos dirigere in doctores moralis philosophiæ, nam qui discunt leges & decretales sunt homines cauillosi. qui autem discunt Tullium & Senecam sunt homines virtuosii. Qui verò discunt medicinam sunt homines gratiosi, & qui discunt Theologiam sunt homines deuoti, & vnus tamē omnium est idem interitus nec est qui vitæ suæ vnā diem possit adijcere, & palmum vnum suæ statutz. propter quod inquit Salomon. Vidi & aliud sub sole mirabile, quia ita morimur prudentes sicut stulti. Agamus, gratias itaque de singulis omnipotenti Deo.

Forma sententiæ interlocutoria super incompetencia iudicis.

Nos Bernardinus Vicarius domini potestatis Papie, visis certis exceptionibus coram nobis factis & productis per scriptum Simo. d. procuratorio nomine in causa coram nobis vertente inter ipsum procuratorem dicto nomine parte vna, & predictum Anto. parte alia, in quibus quidem exceptionibus & defensionibus inter alia opposuit nos esse iudicem incompetentem, omni modo, iure, via & forma, quibus melius possumus interloquendo in his scriptis sedendo pro tribunali in loco iuris consueto, pronantiamus & declaramus nos fuisse & esse iudicem competentem in causa & questione predicta, & in ea procedendum esse ad vteriora prout exigit ordo iuris, non obstantibus aliquibus exceptionibus in contrarium propositis, & idem præfatus vicarius præcepit per me notarium fieri publicum instrumentum &c.

EPITOME.

- 1 Personæ iudicis in proferenda sententiâ potest ponitæ in numero plurali quam singulari.
- 2 Sententia lata super incompetentiâ, an sit interlocutoria vel diffinitiva.
- 3 Arbitrata in casu non obstante exceptione incompetentiâ an valeant.
- 4 Si non potest appellari à quocunque articulo emergenti vel incidenti, quomodo sit pronisum.
- 5 Iudex contra quem opponitur exceptio incompetentiâ, an cognoscit de ea.
- 6 Interlocutoria competentia an possit reuocari.
- 7 Interlocutoria competentia, an possit quacunque tempore ante diffinitiuam reuocari.
- 8 Quocunque iudex an possit suam interlocutoriâ reuocare.
- 9 Interlocutoria qua habuit executionem an possit reuocari.
- 10 Iudex an possit inuitis partibus suam interlocutoriâ reuocare.
- 11 Volentibus partibus an cogatur iudex interlocutoriâ reuocare.
- 12 Quid sit sententia interlocutoria?
- 13 Præceptum impossibile de facto vel de iure est ipso iure nullum.
- 14 Grauiamen est interlocutoria à qua non est appellatio reparari potest in appellatione à diffinitiva.
- 15 Sententia lata ab obseruatione iudicis an sit interlocutoria, vel diffinitiva.

Nos Bernardinus vicarius. † Quia exceptio incompetentiæ iudicis quæ op. est in exordio litis impedire processum & ligare manus iudicis, necesse est quod super ea iudex interloquatur, declarando, an sit iudex competens vel non vt not. in l. except. C. de prob. & l. sed & si susceperit. in princ. ff. de iur. & l. si. C. si à non compe. iudi. & licet cõmu-

niter soleant iudices in proferendis eorū sententijs loqui in plurali, idem tamē est in singulari, si de seipso loquatur iudex dicēdo ego B. & c. vt habetur in c. penal. de re iudic. libro vj.

† Conlucuit autem dubitari an talis sententiâ super hac exceptione lata, sit diffinitiva vel interlocutoria? Breuiter dic secundū doc. quod aut iudex pronuntiat se iudicē competentem vt hic fuit, & tūc est interlocutoria. aut pronuntiat se iudicem incompetentem, & tūc est diffinitiva. & hoc casu procedit glo. posita in auth. habita. C. ne fil. pro patr. ratio est, quia hoc vlti. casu nulla speratur diffinitiva. Sicq; patet quod in hac non habet locū regula illa qua dicitur quod illa dicitur interlocutoria, postquā speratur sequi diffinitiva, quæ hic nō speratur. Ideo ipsa diffinitiva dicitur. nā licet nō diffinitur negotiū principale diffinitur tamen ex toto iudiciū. & vide quod no. Bar. in l. quod iussit. ff. de re iudicata.

† Quid autē dices si iudex super hoc nō pronuntiat expressē, sed procedit vltra in causa nō ob. excep. an valebūt actitata per eū in causa? videtur quod nō per l. si. C. de exce. cū si. alle. in contrariū dicit doct. quia procedēdo videtur tacitē se iudicem cōpetentem pronuntiare vt not. p. Bar. in l. j. C. de ord. iudi. & est tex. cū gl. in c. si à iudice. de appel. lib. vj. & in c. ex parte M. extrā de appel. debet ergo pars quæ tali processu sentit se grauātā appellare. vt in iuribus prædictis. & in ca.

cordi. extrā de app. † Sed quæret aliquis qualiter cōsuletur ei quod prohibetur appellare ante diffinitiuā sententiā à quocūq; articulo incidēti vel emergenti per formā statutorū vel decretorū, si iudex in causa de facto procedat, vt dictū est. respōdeo p. viā supplicationis ad superiorē. arg. in auth. quæ supplicatio. & l. si quis aduersus.

C. de preci. impe. offe. † Itē quærit an regulariter iudex corā quo op. exce. iudicis incōpetētis possit ipse de hoc cognoscere, & pronūtiare: idē breuiter aut opponitur exceptio suspitionis, & tūc arbitri sup hoc eligūt, quod de hoc cognoscūt & nō iudex, vt in l. apertissimi. & ibi no. C. de iud. & in c. suspitiōis. de off. deleg. cū ibi no. aut opponi. exceptio iudicis incōpetētis, & tūc distingue, vt plenē not. circa formā qua opp. cōtra iudicē incōpetentē per Barto. in l. quidā cōsulebat. ff. de re iudic. † Vterius quæri-

Incōpetentem. Cum finitur ex toto officium iudicis, & nulla sententia speratur interlocutoriam non poterit reuocari alius sic nisi ex toto finiat officium. Vide Ange. no. in d. l. quod iussit qui ponit multa exempla.

a
s

tur quia regulariter quælibet interlocutoria potest per eundem iudicem reuocari, vt in l. quod iussit. ff. de re iudicat. an hæc interlocutoria possit reuocari? & distingue secundum docto. aut pronuntiauit se iudicem in cōpetentem, & tunc cum per hoc definit iudex esse, non poterit amplius illam reuocare, & eo modo si pronuntiauit non esse procedendum super libello vel ab instantia iudicij, secundum Bart. arg. in c. iudicis. in fi. extra de offi. dele. cum si. aut e contra pronuntiauit se iudicem competentem & tunc quia in officio remansit, poterit illam reuocare. argument. in l. dicere. ff. de ar. quod norat Bartol. in dicta l. quod iussit & idem secundum eum si interloquatur tutorem dari vel decretum imponi ratione prædicta. In certis autem interlocutorijs voluerunt quidam dicere esse distinguendum an contineat aliquid dari vel fieri in decisionem alicuius articuli incidentis, vel emergentis, & non poterit reuocari, aliàs secus. Veritas est secundum omnes doctores tam canonistas quam legistas, quod potest reuocari omni casu si interueniat causæ cognitio, aliàs non. vt ibi not. argument. in l. prima. in fine. ff. de prætor. stipulatio. & ibi not. & sic not. vnum singulare quod etiam si ab interlocutoria fuerit appellatum, non sunt tamē ligatæ manus iudicis, quin possit causa cognita ipsam interlocutoriam reuocare, vt traditur in c. cum cessante. extra de app. & sequitur Innoc. in c. quod ad consultationē extra de re iud. ¶ Sed an reuocari possit quocunque tempore ante diffinitiuam opinionem sunt variæ: tamē secundū doctores & Bartol. in d. l. quod iussit. distingue, aut iudex vult reuocare ad instantiam partis, & tunc infra x. dies potest, postea, non arg. in auth. hodie C. de appell. aut vult reuocare ex suo officio & tunc potest vsque ad sententiam diffinitiuam, postea non. quia functus est officio suo vt iudex. ff. de re iudic. quam opinionem sequuntur doctores. in d. c. cum cessante. cum simi.

¶ Sed an quilibet iudex suam possit interlocutoriam reuocare: dic quod sic, siue sit ordinarius, siue delegatus, siue arbiter quod maius est vt l. diem proferre. ff. de arbit. & not. per glo. in d. l. quod iussit. & semel tatum & nō sepius secundum Cy. & Bart. ar. C. ne licet. tertio prouoc. l. j. & l. fidei cō. §. si

a *Interlocutoria lata prætextu instrumenti iudicialis nō potest reuocari* vide Ange. in l. quod iussit. ff. de re iud. vide Innoc. aliter in c. fin. ad fi. quod metas caus. & c. Et ideo si interlocutoria nō est plene executata poterit reuocari. ita Ange. in lege quod iussit. sed lo an. An. clarius in c. querenti. de offi. delegat. alias nō, & ibi per eum & cetera.

- quis x. ff. de lega. iij. & l. j. §. quis. ff. vt leg. nomi. caue.
- 9 ¶ Quid autem si interlocutoria habuit executionem an poterit reuocari: dic quod non secundum Bartolum & doctores nisi in duobus casibus. Primus si fiat cum plenissima causæ cognitione. Secundus si vtraque pars consentiat, vt habetur & not. per glo. in l. j. in fine de prætor. stipulat. ¶ Sed nunquid inuitis partibus possit iudex suam interlocutoriam reuocare, distingue breuiter quædam est interlocutoria quæ respicit personam ipsius iudicis & eum grauat, & tunc potest eam reuocare. argument. d. l. quod iussit quædam est interlocutoria quæ grauat ipsam solam partem, & tunc non potest reuocare. argument. d. l. j. in fin. & quod ibi not. ff. de prætor. stipula. Illud autem. not. quod absentibus partibus & ignorantibus poterit iudex interlocutoriam reuocare, si in ea non requiritur causæ cognitio. aliàs secus secundum Bart. in d. l. j. in fin. ff. de prætor. stipulat. iuncta l. sed si interpellatus. ff. de iudic. & l. diem proferre. in princ. ff. de arbitris.
- 11 ¶ An autem volentibus partibus cogitur iudex eius interlocutoriam reuocare? dicendum est quod non regulariter vt l. non quicquid. ff. de indi. & l. j. C. quomodo & quando iud. si tamen esset ab ea prouocatum, posset iudex appellationis eum reuocare.
- 12 vt d. c. cordi. de ap. & in c. fina. de iure i. l. vj. ¶ Diceret aliquis, quæ appellatur sententia interlocutoria? responderetur quod quilibet actus iudicis, qui sit in lite dici potest interlocutoria. vt est citatio partis, vel quodcunque præceptum iudicis, vt d. l. quod iussit & l. fina. C. de requirēdis reis. Idem in assignatiōe termini, vt l. siue pars. C. de dilationi. & dicta l. diem proferre. ff. de arbitris.
- 13 ¶ Scias tamen quod præceptum impossibile de iure, vel de facto, vel turpe, nullum est ipso iure. vt l. finali. ff. quæ sententia sine appellatione sit rescindenda. ¶ Rursum quæritur ecce quod iudex non reuocauit interlocutoriam, nec pars ab ea appellauit, deinde iudex tulit sententiam contra eandem partem diffinitiuam à qua appellauit: quæritur an iudex ipsius appellationis. sicut potest reuocare sententiam diffinitiuam, ita possit reformare interlocutoriam antedictam? Dic breuiter quod licet olim super hoc fuerint opiniones variæ inter doctores. hodie tamen determinatum est quod possit, in capit. finali. de appellationibus. libro sexto. Si autem à dicta interlocutoria fuisset debite prouocatum & succubisset in ea posset iudex prædictæ causæ principalis de iuribus dictæ interlocutoria ulterius cognoscere, vt hodie determinatum est in clementina pastoralis. extra de appellationibus. Et ex hoc habes tu procurator multum notare quod si ex forma statutorum non potest ab interlocutoria appellari, poterit hoc grauamen per appellationem à diffinitiuam reparari quod tene menti.
- 15 ¶ Vltimo quæritur quid de sententia lata ab obseruatione iudicij, an sit interlocutoria, vel diffinitiuam? glossa in l. Titia. ff. de accusationibus dicit quod sit interlocutoria & per hoc non posset ab ea appellari, sed Bar. ibi dicit quod siue sit interlocutoria

toria, siue sit diffinitiuā potest appellari. An autē sit potius diffinitiuā quā interlocutoria, distinguitur an per eam imponitur finis solis instantiæ, & tunc est interlocutoria, an imponitur principali causæ. v. g. absoluit ab instātia, quia non possidet, vel quia sine actione expertus est, & similia, & tunc est diffinitiuā. vt in sti. de off. iudi. in fi.

IN HIS scriptis. Quæritur an scriptura sit necessaria? doc. iuris ciui. tenent q̄ licet acta per notarium debeant in scriptis redigi, vt not. idem Bart. in d. l. Titia. & per gl. in c. quoniam contra falsam. extrā de probat. pro quo facit. l. fi. C. de priui. schol. lib. xj. Sed canonistæ tenent q̄ ferenda est in scriptis, & appellandum in scriptis. vt extrā de appel. in c. vt debitus. & c. cordi. eo. titu.

Forma interlocutoriz super legitimatione personarum.

Nos Bernardinus vicarius antedictus prius per nos visis in instrumentis procuræ & tutelæ coram nobis pro parte dicti Simo. dicto nomine productis, & alio instrumento procuræ per partem aduersam producto in causa & quæstione simul inter dictas partes vertente, visis deniq; ac diligenter inspectis certis exceptionibus cōtra dicta iura & instrumenta hincinde factis propositis, volētes huiusmodi cauillationibus & exce. imponere finē, ne principalis causæ processus ulterius dilatetur: in his scriptis omni iure, modo, via & forma quibus melius possumus interloquēdo pronuntiamus & declaramus præfatū Simo. fuisse & esse in dicta causa legitimū procuratorē ad præsentē causam prosequēdā, & omnia alia & singula in dicto instrumento procuræ cōtenta. Et amplius declaramus præfatum Ioā. legitimū procuratorē esse tutorem. P. & A. superius nominatorū, ac potuisse & posse causam dictorum minorū agere & defendere aliquibus in contrarium oppositis nō ob. Ratificantes ex nunc omnia & singula per eos gesta & gerenda in præsentī causa. & c.

E P I T O M E.

- 1 Sententia super legitimatione personarum de necessitate est ferenda ne iudicium fiat el. forsum.
- 2 Ab interlocutoria super legitimatione personarum an possit appellari.

Nos Bernardinus vicarius. † Hæc est alia interlocutoria q̄ ferēda est de necessitate super legitimatione personarū, ne iudiciū fiat ciuiliū cū eis substituetur iudicium. sicq; ante omnia de personis est quærendū. vt in l. si quæramus. ff. de testa. & cū sint exceptiones incidētes quæ personas respiciunt, ideo super eis pronūtiandum, vt not. gl. in l. q̄ ius sit. ff. de re iudi. & l. fi. C. de ordi. iudi. & ibi per doct. Sed quādo hæc exceptio debet opponi? dic q̄ in exordio litis, vt l. licet. & l. ita demum. C. de procu. † Rursum quæritur an ab hac interlocutoria

de iure ciuili possit appellari? vbi sic distinguitur, aut pronuntiat per iudices negatiuē, videlicet illum non esse procuratorem vel tutorem, aut pronūtiatur affirmatiuē videlicet illum esse procuratorē vel curatorem. Primo casu potest appellari, quia cōtra hunc vel pro eo nulla de cætero spectatur ferri diffinitiuā sententia super principali causa, & per consequens cum hoc grauamē per quod repulsus est a prosecutione litis non sit reparabile per sententiā diffinitiuā, potest appellari, iuxta not. per gloss. & Bar. in l. ij. ff. de appel. reci. vel non. Secūdo casu subdistinguitur, aut est pronūtiatum quem esse procuratorem vel syndicum & tunc aduersarius eius potest appellare, quia si apparet veritate inspecta eum non esse procuratorem vel syndicū. talis interlocutoria nō faceret ius contra dominum: quod est not. Vnde gesta & acta cum eo nō præiudicant: nt cōmuni vel domino. per l. cū iniustē. & ibi no. ff. de collu. deteg. & determinatur per Cyn. in l. falsus procurator. in vlt. q. C. de fur. & in l. licet. C. de procu. in iij q. & sic grauamen non esset reparabile per diffinitiuā. & prædicta intellige nisi dominus sciuisset sententiam latam fuisse & non appellasset, & causam suam agi per illum assertum procuratorem quia tūc videtur tacitē approbare eius personā. & interlocutoriam super legitimationē personæ eius latam. ar. l. ab eo iudicato. in fi. C. quomodo & quando iud. & l. sæpē. §. sed scientibus. de re iud. & l. si procuratori præsentī. ff. de ver. obli. cum si. ibi no. Secundo casu quādo pronuntiatum est quem esse tutorem vel curatorem, & tunc aut iudex expresit se ratum habiturū q̄ si quid cū eo gestum sit, & tunc non poterit aduersarius appellare. ar. in l. j. §. idem scribit ff. quod cum fal. ru. aut iudex nō expresit se ratū habiturum, & tunc poterit appellari, quia talis sententia nō noceret pupillo vel minori vt l. si tutor. C. in quib. cau. in integ. resti. Et est ratio diuersitatis, quia iudex habet potestatem dandi tutorem vel curatorem. vt l. j. & per totum. ff. de tut. & cur. dat. ab his. sed non sic dandi procu. vel syndicos, merito ergo priori casu sententia non facit ius, in secundo sic. de quo etiā not. Bar. in d. l. ij. de appel. reci. & c.

E P I T O M E.

- 2 Syndicus & procurator an differant.
- 2 In constitutione syndici an singulorum constituentiu nomina sint inferenda?
- 3 In quo loco syndicus sit constituendus.

LEGITIMVM procuratorem & syndicum. † Dicit hic aliquis, quæ est differētia inter procuratorem & syndicum? Dic breuiter quod procurator propriē est ille qui a persona singulari constituitur, vt l. j. in prin. §. vsus. cum si. ff. de procu. syndicus autem est ille qui est cōstitutus ab vniuersitate vel collegio vt in d. l. j. §. quibus. ff. qd̄ cuiusq; vni. & in c. j. extrā de syndi. Sūt etiā aliz differētiæ de quibus not. glo. in d. §. actor. ff. eodem titu. † Sed circa hoc quæritur in cōstitutione syndici an singu-

- a** *Nomina Constitutionsyndici nomina constitutend. sunt in instrumento scribenda.* Bal. in l. j. ff. de albo scribendo Bald. in addi. Spec. tit. de synd. Serfs. in instrumentu. doc. in c. fin. de procura. Et Old. con sil. c.
- b** *Quo loco.* Vide Spec. in ti. de synd. s. j. Serfsicij.
- c** *Licet.* Vide Bal. in l. f. deicom. s. j. ff. de leg. ij. docto. in l. j. Et ibi Bartol. Et Bald. C. de sen. ex pers. re. Et in l. ij. eod. titu. Bal. in l. prob. latam. C. de sent. Et interlocu. om. iud. Bal. ip l. iubemus. C. de test. Bartol. Et Pau. de ca. in l. hac consulsissima. C. qui testa. fac. pos. doc. in c. fi. de re iud. lib. s. j.
- a** *lorum constituentium nomina sint in instrumeto syndicati in ferenda? dicunt quodd sic, arg. l. iij. C. de vendi. re. ci. li. xj. & C. de prædi. curi. sine decre. non alie. in fi. li. x. ff. de albo scrib. l. ij. Alij dicunt non esse necesse hoc facere, sed sufficere quod conuoceatur sono campanæ cõsilium villæ vel ciuitatis, & inde notarius dicat quodd con silium ciuitatis conuocatum constituit talem syndicum, argu. in c. de causis. extrâ de elec. prima opi. videtur sequi gl. in c. fi. extra de procu. & Spe. in ti. de syndi. s. j. ver. item opponitur quodd nota. Bar. autẽ in l. j. ff. de albo scri. distinguit sic, aut fit seu constituitur syndicus ad vendendum seu alienandum, & tunc debent singulorum nomina constituentium singulariter describi. sic intelligatur l. fi. C. de vendi. re. ci. li. xj. & in authen. hoc ius porrectum. C. de sa. fan. ec. & in corpore vnde sumitur. Quandoque constituitur syndicus ad aliud negotium explicandũ, & tũc aut collegiũ est magnũ, puta ciuitatis vel magnæ terræ, & tunc non est necesse singulorũ nomina in instrumento describere, sed sufficit quodd notarius dicat omnes de consilio vel maiorem partem interfuisse & constituisse. arg. in l. quod maior. ff. de mu. & sic stabitur in instrumento. ar. in l. j. & l. optimam. in fi. C. de contrahen. & com. sti. & l. cum res. & l. eũ præcibus. C. de prob. & l. sciendum. cũ ibi no. ff. de ver. ob. aut collegium est paruum puta canonicorum vel monachorum. & tunc scribenda sunt singulorum nomina. ar. l. fi. C. de leg. lib. x. quod no. tu notarie. † Amplius quæritur in quo loco conuocandi sunt quando constituitur syndicus: dicit secundum doct. quodd in loco publico vbi ius redditur vel consilia fieri consueuerunt, non autem in domo alicuius priuati, nec in via, vel furno, vel sub vlmõ, & simul collecti non diuisum vel separatim, ac eodem tempore, non diuersis, & omnibus simul præsentibus, vt habetur. C. de decur. & fil. eorum. l. ij. libr. x. & C. de leg. l. antepenul. libr. xj. C. de prædi. curi. sine decre. non alie. l. fina. & C. de vendi. re. ciui. l. iij. & quod habetur in capitu. j. de syndi.*
- 1** *IN HIS scriptis. † Licet cõsultẽ faciat, iudex in scriptis pronuntiãdo, non est tamen de necessitate vt in proximo tit. dictum est.*

LEGITIMVM tutorem & curatorẽ. *Quærun*t iuuenes & scholarẽs quẽ sit differentia inter tutorẽ & curatorẽ: super quo sic potest responderi, qd tutor datur pupillo, vt in sti. de tutel. in prin. & ff. de tutel. l. j. cum si. Curator autem datur puberi. vt in sti. de cura. s. j. vbi aduertendum qd curator constituitur à diuersis personis & diuersis de causis. Quãdoque enim constituitur curator minor. xxv. annorum puberi. de quo loquitur in sti. de cura. in princ. Quandoq; constituitur furioso & mentecapto & prodigo. de quo traditur. ff. & C. de curat. furio. per totum. & l. si is cui bonis. ff. de ver. obli. Quandoq; constituitur liti, vel causæ tantum. vt in sti. de cur. s. item in iuri. & C. de in li. dan. ru. vel cur. l. j. per totũ. Quandoque datur curator bonis vacantibus & in defensis, de quo habetur in l. j. & per totum. ff. de cur. bon. dam. Quandoque datur curator ventri. Interdum datur alijs ex causis. vt not. in rubr. ff. de curat. bon. dam. & c.

RATIFICANTES ex nunc. *Ista verba cum ministerio apponuntur propter ea quæ dicta sunt supra.*

NON obstantibus. *Per hanc clausulam intelliguntur omnes reiectæ exceptiones, sicq; super eis vltterius non daretur auditis obstantẽ excep. rei iuar. in l. si autem. s. item quocunq; modo. cum si. ibi no. per gloss. ff. de neg. gest. in & l. quod in diem. s. si rationem. ff. de compen. & idem no. in l. fi. C. de compen. & quod no. per Bar. in extrauag. ad repri. in gl. super ver. non obstan.*

Forma appellationis ab interlocutoria.

ORAM vobis domino vicario iudicẽ, vt assertur delegato in causa & quæstione simul vertente inter Io. de olearijs ex vna parte. & An. & c. ex parte alia comparet & se præsentat præfatus Ioan. causa & occasione eiusdem assertæ sententiæ interlocutoriæ, per vos, vt dicitur latæ, in & super causa & quæstione corã vobis inter ipsas partes pendente ac vertente, in qua quidem asserta sententia pronuntiaftis, vt dicitur, vos esse iudicẽ competentem, prout latius in dicta asserta sententia contineri reperitur. ad quam habeatur relatio dicens & proponens præfatus Io. ipsam assertã interlocutoriã sententiã, & omnia singula in ea contenta fuisse, & esse nulla, nulliusque valoris & momenti. Et in quantum fuit vel apparet aliqua quod non credit, dicit & proponit ipsam fuisse & esse iniquam & iniustam maximẽ causis & rationibus infra scriptis. Primo quia lata fuit sine scriptis. Item quia lata fuit ipso Ioanne absente & non citato. Item quia lata fuit à iudice incompetenti de cuius non apparet delegatio. de qua etiã si apparet delegatio tamen nulla fuit, cum ipse assertus delegatus non sit iudex competens dictæ causæ & ipse qui delegatus dicitur incapax, est talis iurisdictionis & delegatio.

nis. Item quia asserta delegatio fuit obtenta ex falsis & mendacibus ac dolosis suggestionibus partis aduersæ. Item quia ipsa asserta sententia lata fuit die feriata & contra formam iuris & statutorum communis ciuitatis Papiæ, & ex alijs rationibus & causis loco suo & tempore proponendis, & pro tanto ab ipsa tali interlocutoria sententia tanquam nulla, nulliusque valoris, ac etiam tanquam iniqua. & in iusta in his scriptis prouocat & appellat ad dominum potestatem Papiæ, & ad quemcunque iudicem competentem, ad quem de iure præfens nullitas & appellatio deuoluatur, petens & iterum petens instanter instantissimèque apostolos & literas dimissorias haberi cum quibus se præsentare possit coram iudice competenti, protestans quòd per eum non remanet nec remanebit quominus dictas literas & apostolos recipiat &c.

CORAM VOBIS. Aduertendum circa hanc formam appellationis est, quæ differt ab alia quæ interponitur à sententia diffinitiuâ, vt infra dicitur.

VT afferitur delegato. Debet enim constare de delegatione, aliàs non creditur alicui qui se dicit delegatum, vt traditur & not. per Innocent. in c. cum in iure peritus extra de offic. de lega. & in c. quonia contra falsam. extra de proba. &c.

SENTENTIAE interlocutoria: Quæ dicatur sententia interlocutoria, dictum est supra titulo secundo.

E P I T O M E.

1 Licet ab interlocutoria non possit appellari, an tamen possit dici nulla?

2 **F**VISSE & esse nulla. † Hic est notandum vnũ ad quod parum aduertunt tam aduocati quam procuratores quod licet regulariter de iure ciuili non possit ab interlocutoria appellari vt infra dicitur, tamen regulariter potest huiusmodi interlocutoria nulla dici. nam lex prohibitoria appellationis non est trahenda seu extendenda ad causam nullitatis. vt l. si vero. §. de viro. ff. sol. mar. & in c. is qui in eccl. de sen. ex c. li. vj. nulla enim legere reperitur nullitas esse prohibita ergo remanet concessa. ar. in l. nulla lege. C. de iu. dot. & in l. cum prætor. ff. de iudi. & l. necnon. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maior. cum simi. no. Separata enim sunt nullitas & appellatio. vt l. si expressim. cum sua materia ff. de ap. non igitur de vno ad aliud erit recta illatio. vt l. Papinianus exul. ff. de mino. & l. si. C. de sen. & interlo. om. iudi. licet Inno. videatur disputando aliter sentire. c. dilecto. extra de ap. cuius opi. non probatur ll.

E P I T O M E.

- 1 In appellatione nullitatis debent exprimi causa nullitatis.
- 2 Appellatio an possit iustificari ex alijs causis non expressis?
- 3 Pendere appellatione an iudex possit interlocutoria re-

uocare.

4 An in scriptis vel sine scriptis possit ab interlocutoria appellari in casibus a iure expressis?

5 Qualis sit effectus appellationis ab interlocutoria.

6 Prosequens causam coram iudice à quo appellauit, an videatur renuntiasse appellationi?

CAUSIS † & rationibus infrascriptis. Notatur in hac appellatione nullitatis exprimuntur cause quæ eis non expressis & specificatis, appellatio redderetur inutilis. vt habetur in c. vt debitus. de ap. & in c. j. eo. ti. li. vj. & no. per gl. in l. iij. in fin. cum l. seq. & ibi per Bart. ff. de appel. nec sufficeret generaliter vel obscure illas proponere sed expressè & specia liter sunt nominandæ, vt in clem. appellanti. de appellationi. & ibi docto. & tangitur per Bal. in l. minoribus. C. de his quib. vt indig. & prædicta vera sunt in appellatione interposita à grauamine iudiciali. in extrajudiciali vero non est necessaria cause expressio. vt not. Inno. in c. consuluit. extra de app. & dicam infra. in appellatione autè quæ interponitur à sententia diffinitiuâ non est necessarium causas exprimere. vt in d. l. iij. in fine. & alijs iuribus præallegat. Et quæ sit ratio differentia potest dici quòd ideò in appellatione ab interlocutoria inferenda est causa, vt compescatur temeritas volentium causa principalis impedire processum, vt dicto cap. vt debitus que ratio cessat in appellatione à diffinitiuâ. † Sed an ex alijs causis non expressis possit iustificari ipsa appellatio? dic quòd non. vt in dict. clementi. appellanti. & not. per Bar. in l. intra vtile. in prin. & l. ait prætor. §. permittitur. ff. de mino. Sed an interposita, & pendente ipsa appellatione possit iudex ex suo officio suam interlocutoriam reuocare? dic quòd sic. vt in c. cum cessante. extra de appella. & ibi Philipp. & Cardina. Alex. & not. Innocent. in cap. quòd ad consulationem. extra de re iudicat. † In de quaeritur an in scriptis vel sine scriptis possit ab interlocutoria appellari, in casibus a iure expressis? dicunt doctores. quòd de iure ciuili potest appellari quouis modo, quia eo iure sententia interlocutoria potest ferri sine scriptis. vt not. per gloss. & Bartol. in dicta l. prima. in fine. ff. de

^a Inde quaeritur. Sicut Paul. de ca. consil. xxv. Bart. & do. in l. litigatoribus. & in l. eos. in §. si autem. C. de appel. Ludo. Rom. in rubri. de ar. Ange. in disputatiõ. Affess. miles. Ioan. An. in ca. si. de appel.

appell. & in l. ij. ff. de appella. reci. sed de iure canonico solum in scriptis est prouocandum. vt in c. cordi. de appel. libr. vj. pro qua opin. facit text. in l. fi. C. de priuile. schola. libr. xij. Sed in mōteferato consuetudo est quōd ore tenus sufficit appellare, quæ seruanda est quia conformis iuri ciuili. vt in l. diurna. & in l. de quibus. ff. de legib.

5 ¶ Rursum queritur, qualis sit effectus appellationis ab interlocutoria? dic quōd duplex. Primo quia si iudex spōte defert ipsi appellationi dando parti apostolos dimissorios, tunc videtur à se abdicare iurisdictionem, & p hoc ligatæ sunt sibi manus ne possit vltra procedere, vt d. l. intra vile. & ibi not. per Bartolum ff. de minorib. & facit text. in c. cum appellationibus in fin. de ap. lib. vj. & per. Archi. in cap. cum dilectus. §. præterea. extra. de ap. aut non defert appellationi, quia dat parti apostolicos refutatorios, & tunc potest vltra in causa procedere. Attamen iudex appellationis si reperirer iustè appellatum, reuocabit omnia actitata medio tempore, vt in ca. non solum. de appellat. li. vj. d. ca. in appellationibus. & nedum reuocabit acta sed etiam diffinitiuam sententiam si ad illam ferendam processisset, vt habetur in clem. j. de do. & contu. Sed in appellatione à diffinitiuā non fit illa distinctio, sed disponitur simpliciter, quōd siue ei deferat siue non, vltra iudex non potest procedere. l. j. & not. per Bartol. in l. eius qui. ff. de app. quia functus est officio suo, vt in l. iuste. ff. de re iudi. Secundus est effectus, quia si pronuntiat bene appellatum ab interlocutoria, tota principalis causa deuoluitur ad superiorem videlicet ad eum ad quem fuit pro grauamine appellatum. vt in capitu. vt debitus. in fin. extra de appel. in c. cordi. eodemli. vj. & not. per Cyn. in l. per hanc. C. de temp. app. & Bartol. in d. l. eius qui. & huius potest esse ratio, quia iudicis principalis causæ detecta est iniquitas, & suspitio, cum semel fuerit malus iniuste aggrauando, ideōque præsumitur in futurū peior. vt l. Casius. ff. de sena. & in l. si cui. §. iisdem. ff. de accusa. & eodem modo deuoluitur, si iudex sponte deferat appellationi ab interlocutoria, vt dictum est.

6 ¶ Quid si appellans ab interlocutoria prosequitur causam coram ipso iudice à quo appellauit, an videatur appellationi renuntiare, distigue aut

prosequitur simpliciter causam sui grauaminis, probando de suo grauamine, & tunc non videtur appellationi renuntiare. Aut prosequitur causam principalem, & tunc videtur appellationi renuntiare. Io. Andr. in c. si à iudice. de appellationibus. lib. vj. facit. c. relatum. extra de offi. deleg. & in c. cum venisset. extra de testi. Si ergo cautus appellans ne post appellationem coram iudice vterius compareat & c. P R I M O quia lata fuit ipso Ioanne absente. An autem sit causa sufficiens distigue, aut erat talis interlocutoria quæ non requirit causæ cognitionem & tunc non est necessaria citatio. argument. l. in causæ. §. causa cognita. & quod ibi not. ff. de adoptionib. aut est talis quæ requirit causæ cognitionem, & tunc est necessaria citatio. l. de vnoquoque. ff. de re iudic. & in capi. caueant. cum sequent. iij. quæstione. ix.

I T E M quod lata fuit sine scriptis. Ista causa de iure canonico est iusta, sed de iure ciuili vel consuetudinaria fortasse non est iusta. vt supradictum est.

A I V D I C E incōpetete. Ista est causa iustissima. vt C. si à non cōpeten. iudi. per totum. nec præsumitur iudex competens, nisi sit ordinarius partium vel de commissione seu delegatione constet per literas. vt probatur in capitu. cum in iure peritus, & ibi per Innocentium extra de officio iudicis delegati & in l. j. C. de mandatis principum.

C V M I P S E asserus. Ista causa est bona, quia nemo plus iuris in alium transfert. & c. vt l. nemo plus. ff. de regul. iur. Quōd autem quis non possit delegare, potest contingere varijs modis. vel quia pars non est de iurisdictione sua. vt l. final. ff. de iurisdic. omnium iudicum. & quod not. in l. si quis ex aliena. ff. de iud. vel quia est priuata persona. l. priuatorum. C. de iurisdictione omnium iudicum. vel quia excommunicatus. vt not. per glo. & doctor. in l. j. C. de iur. & fact. ignoran. vel alijs modis de quibus infra. I N E A P A X est. Sciendum est quōd iudex redditur incapax delegationis multipliciter. videlicet lege, natura, & moribus. lege quidem, vt in fames. C. de digni. l. ij. libro xij. & excommunicati. vt not. per gloss. in d. l. j. C. de iur. & fact. ignor. Natura verò, vt

a mutus, cæcus, furiosus & impubes moribus autem vt scemina^b & serui, & hæc omnia habentur in l. cum prætor. in fin. & l. cæcus & ibi not. ff. de iudic.

E X F A L S I S suggestionibus. Aduerte circa hoc, nā solet distingui aut delegatio vel commissio fuit obtenta dolo & malitia impetrantis, & nulla redditur delegatio ipso iure, & caret omni commodo literarum, aut est obtenta per imperitiam, vel ignorantiam, & tunc valet delegatio, veruntamen iudex non secundum formam literarum, sed secundum veritatem debet de causa cognoscere. vt hæc probantur in c. super literis. extra de rescriptis. & plenè nota. in l. præscriptione. C. si contra ius vel vtilitatem publicam.

D I E feriatæ. Et hæc similiter est sufficiens causa nedum appellandi sed nullam dicendi. quia tempore feriarum debet quiescere officium, siue sint feriarum mensium, vel vindemiarum. repentinarum, vel ob honorem Dei introductæ. vt habetur

in l. dies festos. & in l. omnes C. de fer. & l. j. ff. eo. nisi esset talis causa in qua possit procedi sine figura iudicij. vt in cle. sapè. extrà de ver. signi. & per Bart. in extrauag. ad reprimendum.

E P I T O M E.

- 1 *Sententia sibi deficit in forma, redditur nulla.*
- 2 *Sententia lata contra legis prohibitionem an valeat?*
- 3 *Si sic prohibitum quod non appelletur ab aliquo grauamine ante sententiam diffinitiuam, si inferatur grauamen per sententiam, an possit appellari.*

E T C O N T R A formam iuris & stat. † Hæc est etiam optima causa, quia vbi sententia deficit in forma, redditur nulla. vt l. prolatâ. C. de sen. & interlo. om. iud. & l. j. & ij. C. de sen. ex breui. reci. quia forma dat esse rei. vt l. Iulianus. §. sed & si quis. ff. ad exhi. † Hic autem insurgit dubium quod plurimum occurrit de facto. Ecce q̄ statuto cauetur q̄ ab interlocutoria, vel alio incideti grauamine nō possit appellari, & q̄ relari: nec de nullitate agi ante sententiâ diffinitiuam. Alio etiâ statuto cauetur q̄ lata duplici sententiâ diffinitiuâ super eadem causâ, vltcrius non liceat partibus appellare, nec nullâ dicere, nec aliam quaerelâ proponere. Contigit q̄ de facto ab interlocutoria pars appellauit, vel post latam sententiâ binam diffinitiuâ altera pars appellauit, iudex autē appellatiōis visis exceptionibus propositis pronuntiauit appellatiōi esse deferendum: Quæritur an hæc sententia valeat: videtur quod sic. quia iudex cūm iniquè decernit in partis præiudiciū ius facere dicitur, & sententiâ tenet. vt l. si. ff. de iusti. & iur. & habetur & no. per gl. & tex. in l. j. in hoc interdicto. ff. de lib. exh. & l. j. in prin. ff. ad turp. & l. si seruus plurium. §. j. versicul. si tamen. ff. de legat. j. Tu autē cōtra dic. quia peccatū esset facere contra prohibitionē legis, ergo actus nullus. vt l. nō dubiū. C. de legi. & l. cū lex. ff. de fideiuf. & l. oratio. ff. de spō. cū si. & quia cōmissio & rescriptū super tali appellatione obtētū & impetratū, nullus est momenti, sicque reperitur sententia à nō suo iudice lata. argu. eius quod dicitur, cuius prohibetur petitio, eius nō tenet facta cōcessio. vt l. si. C. si nup. ex rescri. pe. deinde quia reperitur lata cōtra priorē sententiâ, quæ virtute statuti in rē trāsiiuit iudicatâ: ergo nulla. vt l. j. C. qñ puo. nō est ne. & l. post sententiâ. C. de sen. & interlo. om. iudi. & l. j. C. sen. rescin. nō pos. & quia amplius ad eō nulla redditur, quia si etiâ de ambarū partiū cōsensu fuerit lata, non teneret. vt est tex. in cle. si appellationē. de appel. & ibi per gl. & not. etiâ per gl. in l. si diuersa. C. de transf. Nec ob. cōtrarium superius allegatum. quod procedit ante latam sententiam, quæ nondum transiuit in rem iudicatam. quod not. † Sed quid si statuto cauetur, quod ante diffinitiuam sententiam non possit appellari ab aliquo grauamine, & post latam sententiam iudex grauet partem in aliquo, an poterit appellare? dic quod sic, nam prohibitum vno tempore, videtur concessum alio tempore. vt lita quis. ff. de vulgari & pu-

pil. & l. hoc iudicio. §. si conueniat. ff. cōmuni diui. f. cicit l. cū lex. ff. de legi. nam & hoc fieri contingit in grauamine illato circa executionē sententiæ & expensarum taxationem, vbi permilla est appellatio de iure ciuili, quæ prohibita est ante sententiâ. vt pleuē no. per Cy. in l. ab executione. C. quorum ap. non rec. & per Bar. in l. ab executore. ff. de ap. per Inno. in c. super eo. extrà quod met. causa.

E P I T O M E.

- 1 *Cautela quando appellatur ab interlocutoria q̄ non solum appellatur quia est iniqua sententia, sed etiam quia nulla.*
- 2 *Qualiter intelligatur illud quod de iure cano. à quocunq̄ grauamine potest appellari, secus de iure ciuili.*
- 3 *Cur non appelletur de iure ciuili ab interlocutoria?*
- 4 *A grauamine quamuis non appelletur de iure ciuili, iudicis tamen officiu imploratur.*
- 5 *Sententia lata in possessorio, an sit diffinitiuâ vel interlocutoria?*
- 6 *An possit appellari à sententia lata in possessorio habente causam annexam proprietatis.*

I N H I S scriptis prouocat & appellat. † An autē sit necessaria scriptura? dixi supra. Sed aduertē quia hic appellatur, nedū quia sententia sit iniqua, sed quia nulla. & in hoc est bona cautela, quia si fieret prouocatio simpliciter, vt est in cōmuni stylo apud ignorantes, tunc si appellatio esset reprobatâ per aliquod statutum expiraret nullitas quæ veniret ad eâ incidēter. vt no. per gl. C. quādo prouo. non est ne. l. j. quia sublapo principi palis. ff. de re. iur. de quo dicam infra in tit. de app. quæ interponitur à diffinitiuâ. † Sciendum est autē pro pleniori doctrina quod de iure canonico potest à quocunq̄; grauamine ante sententiam diffinitiuâ illato, vel post diffinitiuam appellari. vt in capitu. cordi. & d. capi. vt debitus. de app. cum si. sed de iure ciuili regula est in contrarium, scilicet nō posse appellari. vt in l. j. ff. de appella. reci. & l. ante sententiâ tempus. C. quorum appel. non recu. & in l. apertissimi. C. de iud. quæ reg. la procedit in actibus iudicialibus. In extraiudicialibus verō procedit eodem modo regula iuris

Scriptura. vide Bald. in additio. Specu. titu. de ap. Ser. dubiū fuit. elij. & An ge. in l. errore. C. de test.

canonici, vt liceat appellare. vt habetur, & not. in capi. cum sit romana: §. si verò & c. bonæ. extra de appella. & in c. j. & ca. concertationi. eod. titu. li. vj. Sed de iure ciuili est dubiū & videtur qđ possit appellari. per l. si ad scribatū. & l. ciues & incolæ. C. de ap. In contrarium dicitur per l. a sententia. §. idem rescripserunt. ff. de appel. Sed pro concordia sic distingue secundum Barto. vt per eum no. in l. si. de app. reci. vel non. & in l. j. §. solent. ff. quando ap. sit. Quidam sunt actus extraiudiciales, qui fiunt per modum cuiusdam iurisdictionis: vt electiones ad officia, & in istis potest appellari. vt in d. §. solent. & d. l. si ad scribatum. cum si. quidam sunt actus extraiudiciales qui fiunt per modum cuiusdam iurisdictionis à pluribus & vniuersis per modum etiam iurisdictionis: & idem dic quod supra vt d. l. ciues. & l. si ad scribatū. & extra de his quæ sūt à ma. par. ca. c. j. & ibi no.

Quidam sunt actus qui fiunt non per modum iurisdictionis, sed aliter, & spectant ad plures, vel singulos non vt vniuersos, & tunc aut actus illi finem imponunt liti vel controuersiæ, vt transactio, iuramentum & similia, & tunc non potest appellari propter cōsensum partium in hac re consentientium. Sed alij qui ex his actibus læderent bene possent appellare. vt d. l. a sententia §. idem rescripserunt. debet tamen in tali appellatione inseri causa legitima & probabilis, vt ibi probarur. & per hoc dicit idē Bar. vnum singulare cōtra communem omnium practicam & opi. videlicet quòd cum sententia arbitratoris assumpti sit quādā transactio, & litem finiat quòd ex ea grauatus & contra quem lata est sententia poterit ex iusta causa ab ea appellare. in qua appellatione obseruari debent tempora alterius appellationis: vt in cle. si appellanti. de app. licet possit etiam petere reductionem ad arbitrium boni viri, in qua reductio ne non tenebitur obseruare tempora appellationis, sed alia de quibus not. per eum in l. si societatem. in §. arbitratorum. ff. pro soc. Quidam sunt actus qui non imponunt finem liti, & in his subdistinguitur: nam quandoque actus grauaminis est perfectus, quandoque solūm cœptus, quādoque nec cœptus nec perfectus, sed comminatus. Primo casu non reperitur iure ciui. cautum appellari posse:

sed alijs remedijs succurritur grauato. puta iterdicto vnde vi, vel quod vi aut clam, vel alia actione. Secundo casu idem. vt l. j. in princip. ff. de ope. noui nunti. Tertio casu dicitur secundum eum posse appellari in omnibus casibus, in quibus iudicis officium posset super hoc implorari: quæ appellatio est magis quædam inuocatio & submissio protectioni iudicis, quā propria appellationi, vt in d. capit. bonæ. & l. de pupillo. §. si quis ipsi pratori. ff. de ope. noni nūtia. exēpla patēt, si timeam ne offendar in persona: vt in l. denuntiamus. C. de his qui ad ec. confu. vel in rebus proprijs. vt l. iij. C. de his qui bon. cede. poss. & idem in similibus. dic vt ibi. An autem in casibus in quibus licitè appellatur ab extraiudiciali grauamine sit causa in appellatione inferenda? videtur qđ sic, exemplo eius quæ interponitur à grauamine iudiciali. In nocen. dicit quod non in c. consulu. extra de app. de qua appellatione extraiudiciali not. per glo. & habetur in c. concertationi. de appel. libr. vj. † Restat b quærere quæ sit ratio regulæ iuris ciuilis, videlicet quòd non possit ab interlocutoria appellari: respōdetur. vt supradictum est, vt compescatur temeritas litigantium satagentium impedire processum. Et insuper est alia ratio: quia grauamen tale est reparabile per sententiam diffinitiuam vt not. per gl. in capitu. fina. de appellati. lib. vj. & est text. in cap. cum appellationibus. eod. titu. & lib. vj. vnde superfluum est talibus deferre appellationib. Et ex hoc inferitur secundum doc. & Bartol. vt plenius per eum no. in d. l. ij. ff. de appel. re. quia si grauamen illatum non est reparabile per diffinitiuam sententiam, tūc poterit appellari quod dictum sequitur Cyn. in d. l. ante sententiæ tēpus. Ex quo colligunt quidam qđ ratio quare de iure ciui. a sententia lata super possessorio non appellatur, est, quia tale grauamen est reparabile per sententiam ferendam super proprietate vt plenè traditur in l. j. C. si de mo. possess. ideòque si in iudicio proprietatis non esset succursum ipsi condēnato, posset appellari exemplum in l. qui exceptionem. §. si pars. ff. de cond. ind. & no. in d. l. j. C. si de mo. poss. locum habet in quocunque possessorio siue retinendæ siue recuperandæ, siue adipiscendæ possessionis, vt plenè no. per Cy. & Bart. in d. l. ij. de iure tamē cano. potest à quocunque possessorio appellari, vt no. in c. cum ad sedem. extra de re. spol. & per gl. in c. j. extra de causa poss. & proprie. & in c. si. extra de iud. Aduertent tamen quòd Bar. in d. l. ij. fuit in singulari opi. dicēs, qđ facta executione sententiæ latæ in possessorio admittitur appellatio, licet non ante executionem admittatur quòd probatur per tex. in d. l. j. cum dicit, nihilominus sententia sortiatur effectum. & c. quæ verba non excludunt appellationem, sed simpliciter, disponunt executionem non impediri. Sed salua eius pace hæc opi. non est vera, per tex. d. l. j. ibi dū dicit, vt integra omnis proprietatis causa seruetur. & c. quæ verba aperte demonstrant solūm reseruatam esse ius agendi super proprietate: non autem dicit de possessio: aliàs autem dixisset vt integra omnis causa possessionis seruetur, & hoc similiter confirmat tex. eiusdem l. ibi sortiatur effectū & c. nam effectus sententiæ est quando

a An ab actibus extraiudicialibus possit appellari, doc. in cap. fin. de app. §. a Phil. in ca. bona. co. 11.

b Restat quæ de Barto. in l. ait. prator. ff. de mino. Bal. in l. minoribus. C. ad siluaria. cano. in ca. quod ad cōsultationē. de appella.

quâdo sententiâ transit in rē iudicatâ ar.l.ordo.in fi. & l.executione.in fin.C.de exe.rei iudi.& hanc opi. tenent omnes:quam etiam confirmat Archi.ij.q.vj. c.si de possessione.vbi dicit per plures rationes q̄ de iure canonic.non licet appellare à possessorio.licet communis sit opinio q̄ aliud sit de iure canonico.& aliud de iure civili, seruabitur ergo ius canonicum in foro suo,& ius civile in foro Cæsaris.iuxta not. in capi.j.extra de noui oper.nuntia.

4 † Sed si de iure civili aliquo casu non possit à gra- uamine appellari, an poterit iudicis officium im- plorari? videtur quòd sic,per l.arbitro. secundum primam lecturam.& per ea quæ ibi not.per Bartol. ff. qui satisficere cogan.& facit in argumen.l.si quis aduersarius.C.de precib.impe.offer.

5 † Deinde quæritur an sententiâ lata in possesso- rio, sit diffinitiuâ vel interlocutoriâ? dic quòd est diffinitiuâ:vt determinat glo.in d.l.j.C.si de momē. possess.vbi tamen in casibus à iure permisis ab ea appellatur,sc̄pit in hoc naturâ interlocutoriâ, quia necesse est in ampliacione causam exprimere:vt no. per Ioan.And.in c.pastoralis.extra de offi.delega.& no.per docto.in d.l.ij.de app.reci.vel non.

6 † Amplius quæritur si possessorium habet anne- xam causam proprietatis,vel simul vtrunque tam possessorium quàm petitorium fuit intentatum, & iudex super possessorio tantum pronuntiauit refer uato omni iure proprietatis vtriq; parti in alio iudicio, an poterit à tali sententiâ appellari de iure ci- uili;videtur q̄ sic,quia per eam leditur ius proprie- tatis:de quo simul cum possessorio debuit pronun- tiari.vt in c.cum dilectus.extra de causa posses.& proprieta. Tu autem dic quòd non,secundum Cyn. & alios:quia ex tali sententiâ ius integrum & illæ- sum remanet proprietatis.vt per eos not.in l.j.C.si de momen.posses.& l.incerti.ver.iuxta hæc quæro. C.de interdi.& l.si quis in tantam.circa finem & l. momentaneæ.C.vndevi.quòd etiam confirmat In- no.dicens,quòd licitum est iudici, maximè si nō li- quet plenè sibi de petitorio,separare vnum ab alio, super quo velit pronuntiare.vt per eum not.in d.c. cum dilectus & Cy.idem in d.l.incerti.pro quo fa- cit tex.in c.significauerunt.extra de test.Alia sequē- tia declara vt dicitur infra in tit.de app.quæ inter- ponitur à sententiâ diffinitiuâ.

Forma sententiæ diffinitivæ.

Bernardinus legum doctor cōmis- sarius & delegatus causæ & quæstionis iam diu vertentis inter Ioan.ex parte vna, & An.ex parte alia:cuius quidem commissi- onis & delegationis tenor sequitur in hac forma & c.viso etiam libello corâ nobis producto in quæ- stione antedicta,cuius libelli tenor sequitur, vt in- fra,visa q; litis contestatione inde secuta,necnon & visis ac diligenter inspectis testibus,& attestarioni- bus,iuribus & instrumētis,cæterisq; acitatis,pro- ductis,gestis & factis in ipsa causa per partes ante- dictas,auditisq; præterea ipsarū partiū allegationi-

bus sc̄pè & sapius & super his om- nibus habita diligenti, & matura de- liberatione, Christi nomine inuoca- to,in his scriptis, sedentes pro tribu- nali,loco & c.quem pro nostro eligi- mus tribunali ad hanc sententiâ profe- rendâ dicimus pronuntiamus & de- claramus in omnibus & per omnia prout infra, Primò quidem pronun- tiamus & declaramus supra scriptam petitiâ terræ,de qua in prædicto li- bello fit mentio, spectallè & perti- nuisse,ac spectare,& pertinere pleno iure præfato An.& condemnamus dictum Ioan. & Symo.eius nomine versus ipsum Andræam ad dimittend- um ac relaxandum & restituendum dicto An.supra scriptam petitiâ terræ. Item condemnamus dictum Ioannè & Symo.ad dandum & soluendum dicto Andræa pro fructibus & occa- sione fructuum per ipsum Ioan.per- ceptorum ex dicta petitiâ terræ floren- nos centū infra xv.dies proximè fu- turos Item absoluiamus vtramq; par- tem ab expensis præfentis litis pro- pter iustam causam litigandi.

2 Iudicis offi- cium. Vide Paulus de Cas. consil. xxij. Ludo. Roma. cōfil. xxx.

E P I T O M E.

- 1 Quotuplex sit sententiâ?
- 2 Quid sit sententiâ diffinitiuâ?
- 3 Quo ordine peruenitur ad sententiâ diffinitiuam?
- 4 Quis possit facere sententiâ diffinitiuâ?
- 5 Quis sit effectus sententiâ diffinitiuâ?
- 6 Qualiter sententiâ diffinitiuâ impugnetur?
- 7 Qualiter impugnetur sententiâ per Siâ nullitatē?
- 8 Sententiâ confirmatoria prima excedēs deducta in primū,an teneat ex forma statuti ne à secunda sententiâ appelletur ante executionem mandatis?
- 9 Statuto à lege tempore iudicandi, an s̄ iudex post lapsam temporis ferat sententiâ talis sententiâ valeat?
- 10 Falsa causa adiecta in Sc̄tima Solūtate an Sc̄iet dispositionem?
- 11 Falsa causa adiecta in cōtractui an Sc̄iet contractum?
- 12 Falsa causa in lege adiecta an impediât legis effectum?
- 13 Falsa causa opposita rescripto, an illud Sc̄iet?
- 14 Falsa causa adiecta priuilegio,an illud Sc̄iet?
- 15 Sententiâ nulla,an possit per cōsensum confirmari?
- 16 Sententiâ lata ab arbitratore qua est nulla,an possit à partibus approbari?

- N**OS BERNARDINVS legum doctor. Quâ frequens sit sententiarum tractatus satis notum est omnibus, ideoque de pluribus videamus, & præcipue memoriam commendate, quod quilibet iudex in pronuntiando semper veritati adhæreat, ac pariter æquitati. vt l. q. si Ephesi. ff. de eo quod certo loco. & l. placuit. C. de iudi. & l. j. cum ibi not. C. de leg. circumscriptionis apicibus & iuris subtilitatibus: quæ licet in allegando sint tolerandæ, in iudicando tamē sunt reiiciende, vt inquit legislator. & glo. in l. si fideiussor. §. quædam. ff. man. & l. sicuti. §. si debitor. ff. quibus mod. pign. vel hypoth. solui.
- † Queritur itaque primò quòduplex sit sententia: respòdeo quòd est duplex, videlicet interlocutoria, de qua in titulo præcedēti dictum est: & alia diffinitiuā, de qua hic sermo est.
- † Secundò queritur quid sit sententia diffinitiuā: respòdeo quòd est quidam actus iudicialis per quem finis causæ principali imponitur. vt l. j. ff. de re iudi. † Tertio queritur quo ordine peruenitur ad hanc sententiam diffinitiuam: responderetur q̄ libello præcedente, & lite contestat. & alijs seruatis de quibus in authent. offeratur. C. de lit. contesta. & in l. ædita. C. de eden. & in capit. j. extrā de li. ob. & in l. prolatam. C. de senten. & capi. quoniā contra fallam. extrā de proba. debet etiā interuenire citatio peremptoria ad audiendam sententiam. vt in l. ad peremptorium. ff. de iudi. & l. prima. §. item cum ex dicto. ff. quæ sen. sine appel. rescin. † Quartò queritur quis possit ferre sententiam diffinitiuam: respòdeo quilibet habens iurisdictionem ordinariam, vel delegatam vt ff. de re iudi. l. inter pares. l. duo iudices. & l. si præses. & quasi per totum. C. de senten. ex peri. recip. & extrā de offic. deleg. per totum. & C. de peda. iud. per totum. imò quilibet arbitror qui solam habet notionem, non autem iurisdictionem. vt no. in l. notionem. in princip. ff. de verborum significatio. & l. priuatorum. C. de iurisdictione. omnium iudic. potest diffinitiuam sententiam proferre. vt l. j. C. de arbi. & l. j. & ij. ff. de arbit. arbitrator autem nō fert sententiam diffinitiuam, sed transigere dicitur. vt in auth. vt differ. iudic. §. sed interim. & not. per Innoc. in capit. quintaualis. extrā de iure iur. & no. per Bart. in
- a De nullitate sententiæ, Bar. in l. si. de iusti. c. §. iur. c. Spe. in titul. de sen. in §. iuxta. c. §. ibi. io. Andr. in addi. Spec. in tit. de ap. pel. in §. y. Serfs. x. c. ij.*
- b Lapsus in iustitia Bal. in Marg. in serbo in iustitia, in Ser. per Abb. cō. sil. lx. §. j. Si. de in ap. post. in l. prope. randum.*
- c Recusationem. Vide latè p̄ Lud. Ro. consilio cccx. c. ij. c. ibi latè.*
- d Consilium, Sed quid si nō fuit peti. tum tamen est statutū quod sentē. tia debent ferri cum consilio sapientis. c. de Ang. cō. silio. xl. c. §. an à tali sentē. i. l. a. ra. cū consi. possit appel. luri, vide Ro. consilio cccxx. c. ij.*

l. si societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio.

- † Queritur queritur quis sit effectus & qualis, sententiæ diffinitiuæ: dic quod est multiplex in iure. & inter alios effectus ille est, videlicet quòd iurum auctoritate rei iudicatæ non reperitur tanquam indebitum: quia facit sententia de indebito debitum, vt habetur in l. j. cum ibi not. C. de condi. indebi. & l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. mandati. & nota, per glo. in l. debitor. §. fin. ff. ad treb. & per Cyn. & alios in l. cum quis. C. de iu. & facti igno. † Sextò queritur qualiter diffinitiuā sententia impugnetur: & dic quòd in duobus modis principaliter. Primò ratione nullitatis: secundò ratione iniquitatis: & hoc tripliciter, vno modo per viam appellationis: de qua loquitur C. & ff. de app. per totum. alio modo per viam in integ. restitutionis. de qua traditur. C. si aduer. rem iudi. per totum. cum si. ibi not. alio modo per viam supplicationis. de qua habetur in l. si quis aduersus. & in auth. quæ supplicatio. cum si. ibi not. C. de preci. impera. offe. † Impugnatur autem per viam nullitatis a multiformiter. Primò ex defectu personæ iudicantis, seu pronuntiantis quòd fuit iudex incompetens. quod potest contingere multis modis vt C. si à non compe. iud. per totum. & l. j. C. de arbit. & l. si. de iurif. om. iu. & l. ij. in prin. & l. cum prætor. ff. de iudic. quo casu licet non possit hæc sententia à partibus confirmari tanquam sententia, vt l. si expressim. ff. de app. si tamen confirmetur valebit vt patet, vt traditur in l. ij. C. com. vtr. iud. red dicitur ergo hoc casu sententia nulla. Est etiam & alius casus, videlicet si lata sit post lapsum b instantiæ. vt not. per gl. super ver. trienio. in l. prope. radū. in prin. C. de iu. & in l. j. in fi. C. de arb. & no. per Bal. in l. scire oportet. §. sequēs. ff. de excu. ru. & habetur in c. de causis. extrā de offi. dele. & l. ij. §. si iudex. ff. de iudi. & dixi in ver. hic quæro. infra eod. Item est nulla si lata sit post recusationem c iudicis suscripti, vt habetur in c. iulipitionis. extrā de offi. deleg. & l. apertissimi. C. de iudic. Item est nulla si lata fuerit ab eo qui habet potestatem ligatam, puta quia petitum fuerat consilium d sapientis iuxta formam statutorum terræ, quo spreto tulit sententiam, vel fuerit per alium præuentum in cognitione causæ: vt no. per Archid. & Ioan. Andr. in c. cum plures. de offi. dele. libr. vj. Item est nulla ex defectu potestatis personæ litigantis, vt quia est fallus procurator. vt l. licet. C. de procuratorib. & extrā eodem titulo capitul. in nostra præsentia. & in l. licet. C. de iudic. vel est fallus tutor vel curator vel prælati, vt in l. non dubium. C. de tuto. & cur. qui satis. non de. & l. si tutor. & ibi per Cyn. C. in quibus cau. in integ. rest. non est neces. & optimè facit tex. cum gl. in l. ij. & ibi per Cyn. C. de eo qui pro tuto. neg. ge. Item est nulla si lata sit super alio quam petitum est vt l. vt fundas. ff. commu. di. & l. si. C. de fideicom. libe. facit l. quid tamen. in fi. & l. non distinguem us. §. nunc de offi. cum se. & §. fin. ff. de arb. † Sed circa hoc occurrit tale dubium. Ecce statuto cautur q̄ lata sententia in causa appellationis confirmatoria primæ, non possit pars quæ succubuerit, vlti-

rius

rius appellare, nec nullam dicere, sed ipsa sententia executioni tradatur &c. contingit quod in principali causa reus succubuit, & condemnatus est in centum, deinde in causa appellationis iudex ultra centum, reum condemnauit in boue: quæritur an hæc sententia sit mittenda executioni in boue sicut in centum, omni appellatione, & exceptione reiectis: uideretur quod statutum simpliciter loquitur & generaliter: ergo &c. vt l. prima §. generaliter. ff. de lega. præstan. & l. de pretio. ff. de publi. cum similib. ibi not. Sed tu dic contra, quia talis sententia quantum ad bonum est nulla ex defectu iurisdictionis, cum iudex appellationis non habeat potestatem nec iurisdictionem nisi super deductis in principali causa vt in authentica vt cum de appellatio. cognō. post principium & hoc sequitur Cyn. in l. per hanc. C. de tempor. appellation. in j. quæstione & Iacob. Butri. in l. ampliore. in fin. C. de appellat. sicque non trahitur in rem iudic. neque intelligitur per statutum nullitas hic esse remota. vt no. Ioan. Andre. in capit. j. extra de se. pos. & fru. & Barto. in l. j. ff. quod vi aut clam. Amplius quia per statutum remouetur nullitas, & appellatio quatenus ex sententia secunda confirmatur quod iudicatum est in prima. argu. l. eos. C. de appellati. cum simi. sed in hac quæstione nihil super boue fuit pronuntiatum in prima, ergo relinquitur quo ad hoc, secundam sententiam non esse confirmatoriam primæ, & per consequens in ea parte non habere locum dictum statutum. Non obstat dict. l. de pretio. cum simi. quia procedit quando absurditas nulla contingeret, aliàs non nec enim tollerandum est quicquam absurdum. l. final. ff. ad exhibend. l. filius verficul. absurdum. ff. de legat. primo. Item est nulla ex defectu formæ processus, vel substantialium eius, vt quia libellus non fuit oblatus, nec lis contest. vel iuratum de calum. & simi. vt l. prolatam. C. de senten. & interlocuto. om. iudi. & l. j. C. de execut. rei iud. extra de proba. in cap. quoniã contra falsam. licet in aliquibus casibus hæc non habeant vitare, quod est quando potest in causa procedi sine figura iudicij. vt in clem. sæpē. de verb. sig. Item est nulla, si iudex tulit sententiam in facto suo proprio, vel uxoris, aut filiorum vt l. qui iurisdictioni ff. de iurif. om. iud. & l. j. C. ne quis in sua causa Item est nulla, si lata sit die feriata inuiti litigatoribus. vt sunt ferie messium, vel vindemiarum, vt l. prima & l. si feriatis. ff. de fer. Itē si sunt ferie in Dei, vel sanctorum reuerentiam introductæ vel principis ordinatiōe. vt l. prima & l. omnes. & l. dies festos. C. de ferijs. Item est nulla, si pars non fuit legitime & peremptorie monita, & citata ad sententiam audiendam. vt l. prima §. item cum ex edicto. ff. quæ sen. sine appellat. rescind. & l. ad peremptorium. cum l. sequen. ff. de iud. & l. ea quæ. C. quo. modo & quando iudex. nisi forte, quod est multum singulare, pars ipsa fuit citata in iuris exordio ad vniuersum processum, vel ad respondendum libello, & contumax fuerit in comparando, & iudex comminatus fuerit in ipso citatorio, vt fit communiter, se processurum non obstante partis absentia. nam

hoc casu erit necesse quod ulterius specialiter citeatur ad sententiam audiendam. vt dicit Innoc. in c. finem litibus extra de dolo & contu. & Bar. in l. statuliberis. §. stichus omnia. ff. de statulibe. & in l. cōsentaneum. C. quo modo & quando iudex. Item est nulla ratione loci in quo lata est sententia, & quia non fuit lata cōsuetio iure, si erat ordinarius, vel quia lata est in loco inhonesto, vel ad quem pars citata non potest secure accedere. vt l. si cum dies in §. si arbiter. ff. de arbitr. & in clementin. pastoralis extra de re iudicat. Item est nulla ratione personæ citatæ. verbi gratia si iudex seienter tulit sententiam contra absentem infirmitate grauatum. vt l. quæsitum ff. de re iudicat. vel contra iam defunctum. vt l. penulti. ff. quæ sent. sine appellat. rescin. vel contra pupillum, vel contra minorem indefensum vt l. j. & i. C. qui legitimam personam in iudicio standi habeant. & l. cum & vos minores. C. si aduersus rem iudicatam in integrum restitutio petatur. l. acta. in fin. & l. contra pupillum. ff. de re iudic. & per Bartol. secus autē esset si foret lata in eorum fauorem, quia valeret. vt l. non eo minus. C. de procurato. ad quod facit l. si curatorum habens. C. de in integr. rest. mi. & l. clarum. C. de autoritate præstanda. & sic patet quod minor viginti quinque annis non habet personam legitimam sine curatoris autoritate in actis iudicialibus. vt dicta l. j. C. qui legitimas personas in iudicio standi habeant & Institut. de curatoribus §. ite inuiti. nisi in causa momentaneæ possessionis. vt in l. final. C. qui legitimam personam in iudicio standi habeant. & l. j. C. si per vim, vel alio modo cum similibus ibi notatis. In contractibus autem & ultimis voluntariis post quatuordecim annos habet personam legitimam minor, licet si lædatur in contractu pascit petere se restitui. vt patet in titulo Codicis, & digestorum. de minoribus viginti quinque annis. & C. si aduersus venditionem. & in pluribus alijs titulis. Sed diceret aliquis, quæ sit ratio diuersitatis inter contractus, & iudicia, cum utrobique vertantur pericula, super hoc cogita. Item est nulla de iure ciuili, quando procurator fuit in causa, & contra dominum fuit lata sententia: vt l. prima. C. de senten. & interlocuto. omnium iudic.

11

12

Proprio. dic qd Salter laudum a sumulo, cu in ipsum est factum cōpromissum. de lite per ipsum. Et Sorem. Et Soluit Ro. consi. lxviij. itē conuersitas potest de causa propria cognoscere. Et Soluit Oldra. consi. cxxv.

Audientia sed quid si fuit citatus ad audiendam Soluitate iudicis, dic quod non Salter secundum Lud. Ro. senilis suis fol. xiiij.

7

8

9

10

Sed de iure canonico est aliqua. vt nota in capitulo suscitata in j. gloss. extra de in integr. restitutio. & plenius per glo. & Ioan. Andr. in ca. querelam. extra de electione. Item est nulla si de maiori summa, quam esset eius potestas iudicavit, vt l. si idem cum eo. §. fin. ff. de iurisdic. om. iud. & in l. de qua re. ff. de iudi. & l. j. C. si a non compet. iudi. fallit in casu l. fina. in fin. C. de appellatio. Item est nulla si lata sit post terminum delegationibus præfixum, quod est not. quia quotidie in rescriptis additur ali quod tempus ad cognoscendum, & pronuntiandum de causa. vt hæc habetur in l. cum non eo die. C. quando prouo. non est necess. & in l. j. §. si iudex. ff. de iudi. & in c. de causis. extra de officio delegati. & quod not. in l. j. C. de arb. quod quidem tempus non currit iudici, nisi post representationem rescripti. vt in cap. super eadem. §. fina. extra de appellatio. & not. per gloss. in cap. de causis. † Hic quaero circa prædicta quid si à lege, vel statu to limitetur tempus iudicandi puta duorum mensium, & iudex post lapsum ipsius temporis ferat sententiam, an teneat & valeat? Et videtur quod non per iura superius alleg. Alij distinguunt vt not. per Iaco. Butri. & alios, in d. l. properandum. in prin. aut verba statuti referuntur ad iudicem tantum, puta si dicat iudex teneatur ferre sententiam infra duos menses & c. & valet sententia quamuis lata post duos menses, dumtamē sit infra triennium lata, hoc est triennij, iudex tamen redditur periurus, quia non seruauit statutum, aut referuntur ad instantiam causæ, puta si dicatur instantia cuiuscunq; causæ duret duobus mensibus, & tunc non valet sententia post ipsum tempus lata, sicut nec valet quando lata est post triennium. vt in d. l. properandum. in prin. aut verba referuntur ad utrumque, videlicet tam ad iudicē, quam ad instantiam, & tunc idem quod non valet, vel dic, aut verba proferuntur in delegatione, vel rescripto, & tunc siue referantur ad iudicem, vt infra certū tempus iudicare debeat, vel referantur ad instantiam causæ, in omnibus casibus, sententia lata post tempus est nulla ipso iure tanquam finito mandato, nisi de expresso partium consensu ipsum tempus appareret prorogatum. vt habetur in dicto capitulo de

causis. & in d. §. si iudex. aut verba proferuntur in l. vel statuto, & tunc distinguitur, an referantur ad iudicem, vel instantiam, vt supra dictum est. Et per hoc conclusiue, & sub breuitate dici potest, qd differentia est, an dicta verba proferantur à lege, vel ab homine, vt patet ex prædictis. vel dic melius aut dicta verba referantur ad ordinarium, & tunc debet distingui non habita differentia inter legē & rescriptum nam aut lex, vel rescriptum loquitur iudici, aut instantiæ causæ, vt supra dictum est. Si verò verba referuntur ad simplicem de legitimum, tunc indistincte, siue proferantur in rescripto, siue in statuto, siue loquantur iudici, siue instanti post lapsum tempus non valet sententia. in d. ca. de causis. & §. si iudex. Et est ratio, quia in ordinario a huc post tempus durat iurisdic. propria, quæ cessat in delegato. Et est notandum quod tres sunt species mandati, quoddam est mandatum ad lites agendas, quoddam ad negotia gerenda, quoddam verò ad iurisdictionem exercendam, & hæc species exequantur quoad modum finiendi mandatum, siue mandatum sit purum, siue ad tempus. vt probatur ex his iuribus simul iunctis, videlicet ex l. iij. ff. de procurato. & l. si defunctus. eod. facit l. mandatum. C. mand. §. item si adhuc & §. finitur. Instituta. manda. & l. diligenter. ff. mand. & in c. cum dilecta. de rescri. cum præalleg. c. de causis. & §. si iudex. Item est nulla si fuerit lata de nocte, vt no. per gl. in §. omnes. Insti. de verb. oblig. argu. in §. sedebunt. in authen. de iudi. & est tex. in c. consuluat extra de offic. deleg. licet aliqui contrā, & malè quod etiam de consuetudine obseruatur. not. gl. in l. more Romano. ff. de fer. sed arbitratoris sententia bene tenet. cum sit quædam transactio. argu. in l. non minorem. & ibi not. C. de transac. Item est nulla si lata est à iudice stante, & non sedente, vt l. à procedente. C. de dilat. & l. j. C. de offic. iudic. & in l. quisquis in fi. C. de postuland. & l. ij. §. dies. & ibi no. ff. quis ordo in honorum possessione seruetur. Item est nulla si sit lata sine rescriptis, vt in l. j. & ij. C. de sen. ex peri. reci. nisi esset quæstio de re modica, vel Episcopus inter suos clericos pronuntiaret. vt in authen. nisi breuiore. C. de sen. ex breui. reci. Item est nulla si non contineat expressam condemnationem, vel absolutionem, vel equipollens, vt l. quid tamen. §. Pomponius. ff. de arbit. vel si non continet certam quantitatem, vel rem, in qua cōdemnatio fit per se, vel per relationē, ad aliud: vt l. quid tamen. §. j. ff. de arbi. & l. in summa. in prin. & l. ait prætor. §. fina. ff. de re iudic. & in l. iij. C. de sentent. quæ sine cert. quantitate. Item est nulla si fuerit dubia, vel obscura seu incerta, vt instit. de actio. §. curare. licet in certis specialibus casibus valeat. puta in petitione hereditatis, in causa noxali, in obligatione alternatiua, in legato deducta falcidia, vt singu. no. per gl. in l. non possumus. ff. si pars heredit. pet. Item est nulla si lata fuerit contra priorem sententiam quæ transiuit in rem iudicatam, vt l. j. C. quan. prouo. non est necess. & l. post sententiam. C. de sentent. & interloc. omnium iudic. & l. j. C. sentent. rescind. non posse. etiam si de expresso partium consensu lata fuerit.

vt dicit

NB

2 Periurus. 9
An autem.
iudex teneatur de
perurio, &
fiat infamis, & delati
tè per Iaco.
son. & reper. in l. ad
monendi.
ff. de iurei.
per Ale. de
Imol. in l.
ij. C. de re.
cred. & in
raur.

a vt dicit gl. in l. si diuersa. C. de transactio. & est text. in clement. si appellationem de appel. & ibi not. vt supra dixi. & per hoc potest assumi cautela quando petitur executio secundæ sententiæ reuocari primæ, vt contra executionem excipiat de sententia prima quæ transiit in rem iudica. quod nisi actor probet de appellatione legitime interposita, & delegatione causæ succumbet in ea. Item est nulla si lata sit contra ius scriptum expresso errore in sententia. vt in l. ij. C. quando prouoc. non est necess. & in l. j. §. primo. ff. quæ senten. sine appellat. resim. secus autem si lata esset contra ius litigatoris: nam tunc valeret: & nisi per viam appellationis, vel restitutionis rescindi non potest. vt l. j. in princip. & per totum titulum ff. de appella. & C. eodem titulo. & not. glo. & text. in l. j. §. in hoc interdicto. ff. de lib. hom. ex hi. & in l. non videtur. C. de muner. patri. libr. x. in fin. & l. si seruus plurium. §. j. vers. si tamen. ff. de legat. j. & in l. j. in princ. ff. ad Turpil. nam cum iudex iniquè decernit, etiam ius facere dicitur. vt l. fina. ff. de iustitia & iure. ideo præcisè mittenda est executio. vt dicit Innocent. in cap. quoniam contra falsam. extrâ de probat. in fin. Item est nulla si non fuerit lata per ipsum iudicem, vel notarium de eius voluntate. l. j. C. de senten. ex peri. reci. coniuncta. l. hac consultissima. §. at cum humana fragilitas & ibi per Iacob. Butrig. C. qui testament. facere possunt. & l. hac lege. C. de senten. ex breuic. reci. sed de iure canonico est hodie determinatum quod iudex per se ipsum legat, & pronuntiet. in cap. fina. de iudi. libr. vi. & ibi Archidiaconi. Item est nulla si fuit lata à iudice corrupto per pecuniam. vt l. venales. C. quando prouoca. non est necess. secus autem si sit corruptus per gratiam, quia est aliqua mero iure, licet possit ope in integrum restitutionis rescindi. vt traditur in l. prætor. ff. ad Trebel. & nota. in l. diuus. ff. de re iudica. in l. seruo inuito. §. cum prætor. ff. ad Trebel. & in l. si prætor. §. Marcellus. ff. de iud.

21 Item est nulla si fuerit lata prætextu falsorum testium, vel instrumentorum. quo casu sic distinguitur plenius secundum doctorem. aut talis sententia fuit lata contra minorem, & tunc est ipso iure nulla. vt l. prima & ibi not. C. si ex fals. allegatio. aut est lata contra maiorem, & tunc aut fuit lata contra præsentem, aut contra absentem, si contra præsentem subdistinguitur, aut interuenit dolus aduersarij, & tunc tenet mero iure, sed ope restitutionis potest rescindi: aut nullus dolus intercessit, & tunc valet sed ope appellationis rescindi potest. aut fuit lata contra absentem, & tunc aut dolo interueniente aduersarij, & est ipso iure nulla, aut sine dolo, & tunc valet, sed ope restitutionis rescindi potest, vt hæc omnia habentur, & not. per Bartol. in l. diuus. ff. de re iudic. & l. si prætor. §. Marcellus. ff. de iudic. Et præmissa locum habent quando iudex secutus est falsa instrumenta, vel testes aliâs si alijs rationibus motus esset, teneret sententia, vt probatur. & no. in l. j. & l. falsam. C. si ex fals. instr. & no. gl. in c. licet. extrâ de proba. Item est nulla si lata sit ex falsa causa expressa in ipsa sententiâ. sup quo latius

sic distinguitur, aliquâ falsa causa exprimitur in sententiâ, aliquando in decreto iudicis, aliquando in vltima voluntate, aliquando in contractu, aliquando in lege cõmuni, vel municipali, aliquando in rescripto principis, aliquando in priuilegio principis. Primo casu quâdo exprimitur in sententiâ, super qua ad præsens est sermo, subdistinguitur. nam quandoque in sententiâ exprimitur vna sola causa, & super ea est fundata sententia: & tunc sententia redditur nulla, siue sit diffinitiuâ, siue interlocutoria, secundum Hostien. & Ioan. An. vt per eos not. in cap. sicut nobis. extrâ de re iudica. argument. ad hoc in ca. ex parte. extrâ de concess. præb. & l. qui testamento. ff. de excusa. tuto. & in cap. cum ex literis. vers. nos. extrâ de in integ. restit. & extrâ de off. deleg. c. cum super. licet. Inno. teneat contrarij in cap. in presentia. extrâ de renun. & in c. quoniam contra falsam, extrâ de proba. in fi. aut in ea exprimuntur plures aliæ causæ, & tunc aut omnes sunt falsæ, & idè quod supra. aut vna est falsa, & alia vera, tunc stat firma sententia, inspecta potius causa vera quàm falsa. vt no. per gl. in l. si quis. ad exhiben. ff. de excep. rei iudi. sed Bart. in l. si is ad que. ff. de acqui. hære. aliter distinguit. & sic sententia quandoque fertur ex falsa causa allegata à parte in processu causæ: quæ tamen non fuit per iudicem in sententiâ expressa aut à parte in processu causæ non fuit allegata, & per iudicem, in sententiâ expressa. Primo casu subdistinguitur. aut falsa causa fuit allegata circa substantialia iudiciorum, vt puta dixit pars iudici libellum oblatum, & litè cõtes. & si. de quibus in l. prolatam. C. de sen. & interl. om. iud. & tunc sententia est ipso iure nulla. vt l. si quis obrepserit. ff. ad leg. cor. de fal. aut fuit allegata circa merita causæ, puta quia dicit pactum de non peten. vel solutione factam. & simil. & tunc aut sententiâ fuit lata cõtra minorem, & est ipso iure nulla. vt C. si ex fals. alle. aut fuit lata contra maiorem, & tunc, aut allegatio causæ fuit dolosa, aut sine dolo, primo casu si dolosa, aut fuit facta contra absentem, & est ipso iure nulla: aut contra præsentem, & est aliqua, sed ope restitutionis venit rescindenda. vt l. si prætor. in §. Marcellus. ff. de iud. vbiverò fuit sine dolo, tunc est aliqua, sed ope restitutionis rescindi potest, & sic in istis

Si diuersa. Sive ibi appost. ad Alexan. per me ibi positum.

duobus ultimis casibus procedit ille tit. C. si ex fal. instr. & l. diuus. ff. de re iudi. Secundo casu quando non fuit allegata per partem, sed solum per iudicem expressa in sententia, tunc subdistingue secundum eum, aut causa fuit falsa in facto, & iure vel in iure tantum, & tunc sententia est ipso iure nulla, quia continet expressum errorem, vt in l. ij. C. quando prouo. nō est neces. & l. j. in prin. ff. q̄ sen. sine ap. re scind. facit l. si expressim, & quod ibi no. ff. de app. aut fuit falsa in facto tantum, & non in iure. vt puta si dixerit, quia cōperimus talē soluisse, ideo ab soluius eū & c. cum tamen de ipsa solutione nō appareat probatum in actis, tunc sententia valet, sed ope exceptionis rescinditur, vt l. si p̄ses. ff. de re iud. & sic intelligitur glo. in d. l. si is ad quem. & ita sequitur Inn. in c. in p̄sentia. extra de renun. circa fi. & in c. quoniam contra falsam. extra de prob. circa si. verumtamē si iudex appellationis reperiret ex alia causa fuisse idem pronuntiandum, poterit ipsam sententiam confirmare. secundum Bar. 2r. l. fin. ff. quod cum eo. In tertio verō casu dic idem per omnia vt proxime dictū est in secundo. Venio ad secundum principalem articulum, quando falsa causa exprimitur in decreto, in quo dic ipsum decretū ipso iure reddi nullum, vt l. si vero. §. subuentum. ff. de fideicom. mis. lib. & l. j. §. hęc verba. ff. ne vis fiat ei. & not. idem Bar. in l. iuste possidet. ff. de acquir. pos. vbi posuit rationem differentię inter decretum & sententiam. † Capiō tertium articulum quando falsa adijcitur in vltima voluntate, vbi sic distingue, aut falsa causa apponitur cōditionaliter, & tunc falsa causa vitiat dispositionē. vt l. demonstratio falsa. in prin. & ibi p̄ Bar. ff. de cond. & demon. & Insti. de lega. §. longē aut falsa causa apponitur casualiter, & tunc non vitiat. vt in d. l. demonstratio. nisi testator non fuisset aliās relicturus. vt in l. cum tale. in §. falsam. ff. de condi. & demon. & not. in l. j. C. de fal. causa adie. le. & adde qđ no. idem Bar. n. l. libertis libertabus. que meis. ff. de ali. & ciba. lega. † Venio ad quartum articulum, quando falsa causa adijcitur, in contractu, in quo sic distingue, aut causa est coherens, & finalis obligationis, vel contractus, & tunc non vitiat ipso iure contractum, vel obligationem, sed si processum fuerit ad solutionē, vel

promissionem, & queratur de repetitione, distinguitur, aut obligatio fuerat contracta scienter, vel ignorāter vt in l. damus. ff. de condi. inde. cū si ibi no. aut causa falsa non fuit coherens, seu finalis ipsius obligationis vel contractus, & tunc valet & tenet, ipso iure sicut vltima voluntas, vt d. l. damus. secundū vnā lec. de quo no. per Bart. 12 in d. l. demonstratio. † Condescēdo ad quintum, quando in lege apponitur falsa causa, in quo dic quod regulariter talis falsa cessare facit effectum ipsius legis sumendo causam pro ratione ipsius legis. vt no. per gl. in d. §. falsam. ad quod facit quod traditur in l. generaliter. C. de epif. & cle. † In 13 c. sexto articulo quando apponitur in rescripto, dic secundū Bar. vbi supra idem esse regulariter, quod superius dictū est in vltima voluntate: subdistinguentium tamen est, an princeps fuisset aliās cōcessurus rescriptū causa nō obstāte, vel non fuisset concessurus: vt plenē traditur in l. p̄scriptio. C. si contra ius vel vti. pub. & 14 extra de resc. in c. super literis. † Super septimo articulo quādo apponitur in priuilegijs, dic quod aut super ipsa causa fundatur priuileg. & tunc vitiat priuilegiū ipsum, aut nō fundatur super illa, & tunc non vitiat. vt not. per Ioan. And. in cap. inter dilectos. extra de si. inst. facit quod habetur, & no. in c. si papa. de priu. li. vj. & in cle. j. extra de prob. Qualiter autē impugnetur per viā appellationis, & restitutionis, & supplicationis, dicam infra titulis specialibus. † An autē in predictis casibus in quibus sententia est nulla, possit per cōsensum confirmari: videtur quod non, per l. si expressim. ff. de app. dic quod nō potest confirmari vt valeat tanquā sententia, sed bene potest approbari vt valeat tanquā pactum vt no. per gl. in l. ij. C. com. vtri. iud. & per Bar. in d. l. si expressim, in vers. secundū quæro. † Ex hoc inferitur quod si feratur sententia per arbitratorem, que transactio appellatur potius quā sententia. vt in auth. vt disse. iud. §. si interrim. & no. per Bar. in l. societate. §. arbitrorū. ff. pro soc. & p̄ Inn. in c. quin tauallis. extra de iureiur. & per Spe. in ti. de arb. post princ. licet talis sententia appareat esse nulla, quod poterit à partibus approbari, vt valeat tanquā transactio, & pactū. & pro hac sententia facit optimē d. l. ij. C. com. vtri. iud. vbi videtur casus. Sed queritur

a Quando
falsa causa
Bart. Bald.
Et Ang. in
l. qui testa.
de excusa.
tu. Bar. in l.
si is. ff. de
acqui. her.
bal. in l. ij.
C. quando
prouo. non
est nece. Et
abb. in c. j.
de re iudi.

a

10

11

b

b Quando
falsa causa
adijcitur in
contractu.
Bart. in ru.
C. de conf.
pe. Bal. in l.
nec apud.
de ha. inst.
Bar. in l. de
monstratio.
in §. j. ff.
de cond. Et
demon.

c Quando
falsa causa
apponitur
in rescrip.
Bal. in §. j.
de cond. Et
demonstr.
Bar. in l. de
monstratio.
ff. de cond.
Et demon.

tur coram quo iudice sit agendum de nullitate sententiæ: dic vt no. in titu. sequen. ver. idem quæritur.

C V I V S quidem commissionis. Optima est cautela, & ita se habet communis practica pone re tenorem delegationis in sententia, vt appareat quòd ipse iudex certus erat, & non dubius de sua iurisdictione, aliàs si dubius esset eius sententia non teneret, vt not. Bar. in l. ij. ff. de iudic. in princip. l. multum inter est. ff. de conditio. & demonstra. facit l. quæro. ff. de eo qui pro tuto. & l. si de sua. ff. de acqui. hære. licet autem sit bona insertio cõmissionis respectu prædictorum, tamen si contra sententiã quæ lata sit de recenti opponatur defectus delegationis, necesse erit de ipsa delegatione aliter probare. Secus si lata esset de longinquo: quia tunc pro delegatione & processu præsumitur. vt not. Innoc. & alij doct. in c. cum in iure peritus. extrã de offic. dele. & tangitur plenè in glo. seq.

EPITOME.

- 1 Iudex debet inferre tenorem libelli in sententia.
- 2 Quando aliquis est iudex & notarius nunquid possit sententiam, & alia gesta coram se tradere, & instrumenta de ipsis per se facere.
- 3 Notarius nunquid possit per seipsum tradere & publicare suum instrumentum sine præsentia testium.

V I S O etiam libello. † Ecce secundum quod debet iudex inferre in sententia scilicet tenorem libelli, cum sit suadamentum totius litis l. vt fundus. ff. communi diui. in authent. offeratur. C. de lit. contest. l. edita. C. de eden. & ad hoc bene facit l. vt responsum. C. de transact. & l. precibus. C. de impu. & alij. subst. & l. diuus. ff. de re iu. & gl. singulariter hoc dicit in l. nec exempli. C. ad leg. cor. de fal. & eodem modo est inferenda supplicatio

- 2 in rescripto, vt ibi per gl. no. † Hic quæro de quæst. quam sepius vidi in Monteferrato, ecce quãdo aliquis est iudex, & notarius, vt ipse sum, nunquid poterit sententiam, & alia gesta corã se tradere, & per se instrumenta facere de ipsis: dic qd nõ. vt dicit Bar. in l. ij. ff. de stip. ser. per. tex. in c. quoniam contra fal. extrã de proba. & in c. cum à nobis. extrã de testi. & ibi per Io. And. nisi consuetudo terræ, vel statutum municipale aliud induceret. argu. in ca. cum dilecti. extrã de fide instrumento. & l. j. C. de emancip. libe. † Sed nunquid notarius possit per seipsum tradere, & publicare suum instrumentum sine præsentia testium? dicit idem Bart. qd sic. in d. l. ij. posset etiam secundum eum tradere instrumentum pro eorã suã quoad sui præiudicium, non autè quoad sui commodum, dic vt ibi per eum & c.

EPITOME.

- 1 Litis contestatio debet esse nota iudici, quia est de substantialibus iudicij.
- 2 Litis contest. an probetur ex eo, quia est allegata per iudicem in sententia.
- 3 Quando allegatur defectus circa formalia, vel ordinaria processus, an præsumatur pro processu.
- 4 Empor à quo res fuit emissa per sententiam agens contra venditorem de emissione, an teneatur necesse sententiã

tiam sed etiam processum causa contra se habitum producere.

- 5 Verba enuntiatiua prolata in Sols. Soliditate, an inducant dispositionem.
- 6 Verba enuntiatiua propter se principali ter prolata an inducant dispositionem?
- 7 Verba enuntiatiua prolata in contractibus, an inducant dispositionem?
- 8 Verba enuntiatiua prolata in rescriptis: an inducant dispositionem.
- 9 Verba enuntiatiua prolata in actis, an inducant dispositionem.

V I S A Q V E litis contestatione. † Hæc litis contestatio cum sit de substantialibus iudicij. vt l. prolata. C. de senten. & inter. om. iudi. debet esse nota iudici, nec de ea debet dubius esse, alias redderetur sententiã nulla. secundum Bar. vt per eum nota. in d. l. ij. ff. de iu. vnde bene facit iudex mentionem faciendo de ipsa. sic etiam debet esse iudex certus de contumacia rei quando interponere vult primum, vel secundum decretum. vt per eundem not. in l. si. ff. de condi. & demonst. ad quod faciunt not. in l. hæc autem. §. j. ff. ex quib. cau. in poss. eatur. † Sed nunquid per hæc verba probetur esse lis cõtestata? videtur quòd non, vt in c. quoniam contra falsam. extrã de proba. quia verba enuntiatiua non probant. vt in authent. si quis in aliquo documento. C. de ed. c. cum simi. Pro cuius dubij clariori decisione, & doctrina pleniori, considerandum est quòd aliquando verba enuntiatiua proferuntur in sententia, aliquando in vltima voluntate, aliquando in contractibus, aliquando in priuilegio, vel rescripto, aliquando in iudicio. Primo casu quãdo proferuntur per iudicem in sententia, distingue, aut est quæstio de processu ante latam sententiam, aut est de illo quæstio post latam sententiam. Si ante latam sententiam, & tunc verba narratiua, seu enuntiatiua processum non probant, nisi aliter directò de ipso probetur. vt in c. quonia contra falsam. extrã de proba. & l. gesta. C. de re iudica. & l. is apud quem. C. de eden. & no. per gloss. & doct. in l. quorties. §. fina. ff. de prob. Si verò sit quæstio post latam sententiam, & tunc aut de ipso processu sit mentio in sententia, vt in præsentia forma, aut de eo nulla sit mentio. Si quidem de eo sit mentio subdistingue, aut sententia fuit lata parte præsentem, vel absentem & utroque casu appellante, seu pro-

2 Quãdo aliquis est iudex nota riuus. Paul. de Castr. in l. j. ff. de iudic. & per Benedic. de Balz. in trac. de qua rentiois.

b Sed nunquid. Sado per Lanfr. in repet. c. quoniam contra falsam. de prob. super verbo, instrumentorum productio. per totum.

c De verbis enuntiatiuis. Bart. in l. optimam. C. de corrahen. & cõmittè. si pu. Bal. in l. his verbis. C. de te. mi. Bart. in l. ex hac scriptura. C. de dona. in c. fina. de suc. ab intesta.

vocante, & tunc non presumitur pro processu, nisi aliter probetur, ut not. in l. hi qui ad civilia. C. de app. & in c. in presentia. extra de renun. & in c. quoniam contra falsam & ibi per Inn. & in c. bonae memoriae. extra de elec. aut fuit lata parte praesente, vel absente, & non appellante, & tunc creditur iudici, & eius verba enuntiativa seu narrativa probant, & praesumitur pro processu, ut in praesente. c. quoniam contra falsam. secundum aliam lect. Et huius est ratio, quia non appellans videtur approbare sententiam, & per consequens omnia ex eadem consequentia. ar. l. ab eo iudicato. C. quomodo & quando iud. & l. fin. in fin. C. de sen. quae sine cer. quanti. & quod no. in l. optimam. C. de contrahen. & com. stip. & in l. cum aliquis C. de iud. delibe. quod etiam sequitur Spe. in ti. de sen. & re iudi. §. si. ver. in summa. & Barto. in l. si. ff. quando app. sit. vbi vide. idem Spe. in tit. de instr. ed. §. restat. ver. in summa. vbi vero de processu nulla fit mentio in sententia, tunc subdistinguitur, aut allegatur defectus in processu pertinens ad iurisdictionem iudicis, puta defectus potestatis seu delegationis, aut defectus pertinens ad ordinationem, & formam ipsius processus. Primo casu, aut iudex qui tulit sententiam erat ordinarius, & tunc pro eius iurisdictione praesumitur, quia eius iurisdictionis est certa ut capit. sicut nobis. extra de re iudi. cum si ibi not. aut erat iudex delegatus, & tunc subdistinguitur, aut fuit lata sententia parte praesente, vel absente, & non appellante, & tunc si opponatur pro delegatione non praesumitur, multo minus si appellauerit, si vero non opponatur, tunc pro delegatione praesumitur, ut haec habentur, & traduntur per Innoc. in c. cum in iure peritus. extra de offi. dele. & per alios in l. j. C. de mandat. princip. & in c. j. extra de procu. ¶ Secundo casu principali quando allegatur defectus circa formalia, vel ordinatiua processus, & tunc aut talis defectus allegatur a tertia persona, quae nunquam facit in iudicio, nec in ipsa causa, & tunc quantum ad ipsam personam non praesumitur pro processu, secundum regulam illam, Cui non ob. exceptio. rei iudicate, nec similiter processus, ut habetur in l. fundi. & l. fundum. ff. de exc. rei iud. & no. per glo. in d. bonae. extra de elec. aut ille defectus allegatur ab ipsa parte, quae fuit in lite, & tunc subdistinguitur an sententia nondum transiit in rem iudi. sed est appellatione suspensa, vel intra tempora appellandi, & tunc non praesumitur pro processu, nisi de eo probetur, ut in l. hi qui ad civilia. & quod ibi nota. C. de app. & d. c. in presentia. de renun. aut sententia transiit in rem iudi. & tunc fuerunt opi. diuersae, nam Compost. in d. c. bonae. voluit dicere quod praesumitur pro processu, ratio est, quia partis taciturnitas videtur omnia approbasse in sententia narrata. arg. l. ab eo. & l. fin. C. de sen. quae sine cer. quanti. glo. i. ver. & Bart. tenuit contrarium in d. c. quoniam contra falsam: quia sententia quae est nulla non potest consensu partis etiam expresso confirmari, ut in l. si expressim. ff. de app. & l. quaedam mulier. ff. fa. er. facti. l. fin. ff. de iud. pat. & in capit. ij. extra de pur. vul.

Alij & forte non male, pro concordia opi. ipsarum distinguendum dicunt, aut is contra quem est lata sententia, allegat defectum processus ad effectum grauandi aduersarium onere probandi illum: & tunc non auditur, sed pro sententia praesumitur, ut d. l. res iudi. & l. ingenuum. & in c. in presentia: & in c. eu ad sedem. supra alle. & sic intelligitur opin. Compost. aut allegat defectum processus quoad effectum grauandi seipsum onere probandi ipsum defectum. & tunc est audiendus: & modus probandi erit quia producet totum librum processus, & examinabitur si in eo sit aliquis defectus, & quoad hoc eius taciturnitas operatur. ar. c. j. extra de eccle. benefi. & ad hoc facit quod in simi. dicitur, de eo qui renuntiauit exceptioni non nu. pec. contra quem praesumitur. & tamen auditur volens praebere contrarium, ut no. in l. si ex cautione. & l. generaliter. & l. in contractibus. C. de non nu. pec. & sic intelligitur gl. in d. c. quoniam contra falsam. quam distinc. sequitur ibi Io. Cal. & tangitur per Io. An. in d. c. cum in iure peritus. & in d. c. eu in presentia. & secundum hoc non ob. d. l. si expressim. quia secundum praedicta non confirmatur sententia quae est nulla, quia potest probari nulla per partem. unde partis presentia, vel consensus non confirmat eam quae nulla est, sed deficientis probatio nullitatis, facit quod praesumitur esse aliqua in dubio, alio in contrarium non probato. & sic quoad hoc non operatur partis presentia, vel consensus, quae quidem negatiua, videlicet lite non esse contestata iuril. vel non iuratum de calumnia, & probabitur producendo processum: ut dictum est. ad quod facit quod habetur in d. c. eu ad sedem. extra de rest. spo. & in c. cum olim. extra de priuile. & per Bart. in l. in illa. ff. de ver. ob. & l. Titiae texto res. ff. de le. j. & per Jac. Bu. & doct. in l. j. C. de erro. aduo. Et quae superius dicta sunt procedunt in sententia lata de recenti, & processu habito de recenti sic, quod facilius est eius probatio. vbi autem essent acta de longinquo, ita quod probatio esset difficilis, tunc indistincte pro ipso processu praesumitur, ut dicit Host. in d. c. cum in iure peritus. & Io. An. idem sequitur in d. c. quoniam & Cy. in l. emancipatione. C. de fin. instru. aliter enim absurditas maxima sequeretur in multis sententijs antiquis, per quas non posset probari de solennitate processus, & sic finis litibus per eas non esset impositus, nec villo tempore imponi posset. contra l. j. ff. de re iud. & l. terminato. C. de fruct. & lit. expen. & l. fratris. C. de transac. & l. si. ff. pro suo. cu. si. ¶ Ex quibus omnibus colligitur decisio ad illam saepius occurrentem questionem qua quiritur, an emptor a quo res fuit euicta per sententiam, agens contra venditorē, de euictione teneatur nedum sententiam, sed etiam pressum causae contra se habitum adducere, de qua questione notatur per aliquos in l. herenius. §. Caia. ff. de eui. & plenē scripsi infra sub ti. quae agitur ab emptore contra venditorē. ¶ Nunc traſe ad secundum articulum. videlicet quae verba enuntiativa seu narrativa proferuntur in vltima voluntate, in quo sic distinguitur, ut no. Cy. in l. j. C. de fal. causa adie. de. & per Bar. in l. ex hac scriptura. ff. de donatio. aut verba enuntiativa emittuntur propter se tantum, & tunc inducuntur dispo-

dispositionem. vt dicta l. ex hac scriptura, aut proferuntur incidenter propter aliud, & tunc quandoque proferuntur per modum conditionis, quandoque per modum modi, quandoque per modum causæ, quandoque per modum demonstrationis. Si quidem proferuntur per modum conditionis, tunc aut nulla fuit expressa species, vel quantitas, & tunc non inducunt probationem, neque dispositionem vt in l. Titia in principio. ff. de lega. secundo. secundum primam lectionem, quia nec etiam inducerent si fuissent emissa propter se. vt l. cum post. §. gener ff. de iure dotium. aut expressa fuit certa quantitas, vel species, & tunc quoad id quod principali ter est in conditione non inducunt dispositionem. vt in l. ex facto. ff. de hæredi. institu. argumen. in l. si quis sub conditione. ff. si quis omisi. causa test. quod autem ad id quod est antecedens, vel consequens ad ipsam conditionem distinguitur, aut est tale, quod possit per testatorem induci, & tunc dispositionem inducunt, aliis secus. vt in l. proculus. in princip. ff. de usufruct. & l. denique. §. interdum. ff. de pecul. legat. fallit quando verba conditionalia sunt prolata per ablativos absolutos. vt l. fideicommissa. §. quamquam. ff. de legat. tertio. & l. in ratione. §. tam si. & ff. ad legem falcidiam. Secundo casu quando proferuntur per modum modi, tunc dispositionem, & probationem inducunt. vt l. si. C. de his quæ sub modo. Tertio modo proferuntur per modum causæ, tunc inducunt dispositionem quo ad effectum excipiendi. vt l. emptor. §. final. ff. de rei vendicat. & in l. finali. §. j. ff. de do. excc. & etiam quod ad effectum agendi, quando in causa inerat tale quid, super quo testator poterat disponere. vt in l. qui volebat. ff. de hæredi. institu. & not. per gloss. in l. socer. §. lucius. ff. soluto matrimonio. & per Innocent. in c. si. extra de suc. ab intest. Quarto casu quando proferuntur per modum demonstrationis tunc non inducunt dispositionem vt l. cum tale. §. fina. ff. de condic. & demon. & l. ex his verbis. & ibi no. per doc. C. de testa. milita. fallit favore militiæ & libertatis, vt ibi. item fallit si fuerit iuratum, vt in authenti. quod obtinet. 6 C. de probat. ¶ Sed hic reuoco in dubium, quid iuris quando proferuntur propter se principaliter, an inducant probationem vel dispositionem: super quo latius sic distingue, aut talia verba fuerunt prolata in præiudicium tertij extranei, aut sui hæredis. Primo casu non inducunt dispositionem vt in l. verba. C. de testament. milita. Secundo casu subdistingue, aut fuerunt prolata erroneè, tunc non inducunt dispositionem. vt l. ij. de fal. caus. adiect. leg. Aut fuerunt prolata scienter, & tunc aut fuerunt prolata modificatè. & vltra modificationem non disponunt: vt l. lucius. §. filia. ff. ad Trebellianum, aut fuerunt prolata simpliciter & tunc aut verba fuerunt directa ad honoratum, & tunc non inducunt dispositionem. vt l. generaliter. in principio. ff. de usufru. legato. & not. per glossam. in l. in princip. ff. de legatis secundo. nisi in libertate. vt in l. paulus. in fine. ff. de fideicommissis libertatibus. aut referuntur ad grauatum. & tunc inducunt dispositionem.

vt dicta l. ex hac scriptura. de donati. a 7 ¶ Nunc transeo ad tertium principalem articulum, qui est quando 2 verba enunciativa proferuntur in contractibus, vbi sic distingue, aut proferuntur ad liberandum, aut ad obligandum. Primo casu inducunt dispositionem. vt l. tale pactum in princip. ff. de pact. & ibi nota. & hæc procedunt quando proferuntur propter se, vbi autem proferuntur incidenter propter aliquid tunc inducunt dispositionem secundum Bar. in Liubemus. C. de lib. causa. Secundo casu quando proferuntur ad obligandum, aut emittuntur propter se, & inducunt dispositionem. vt in l. publica. in si. ff. de po. aut propter aliud, & tunc aut sunt emissa inter præsentis: & inducunt probationem & præsumptionem, donec contrarium probetur. vt l. optima. C. de contrahend. & committ. stipul. & l. quidam. ff. de probatio facit quod nota. per glo. & Cynum in l. ij. C. de donat. aut emissa sunt inter absentes, & tunc nec probationem: nec dispositionem inducunt. vt in l. epistola. in princip. ff. de pact. in l. non nudis. C. de probat. amè b si ille ad quem verba diriguntur sit illius iuris possessor, faciunt & probant illum possessorem. vt d. l. non nudis. & l. non epistolis. C. de proba. Et hæc procedunt quando verba enunciativa proferuntur à partibus, si vero proferantur à notario: tunc dic, vt habetur in auth. si qs in aliquo documento. C. de edend. in l. sciendum. ff. de verb. obliga. & in l. j. C. de fide instrumè. & iure hæc hæc. libro x. ¶ Descendo ad quartum principalem articulum, qui est b qñ verba enunciativa proferuntur in privilegiis, vel rescriptis, in quo sic distingue, aut super verbis narratiuis, vel enunciativis non fundatur intentio principis, & tunc non probant aut principis intentio & confessio fundatur sup illis, & tunc subdistingue, aut sunt in facto ipsius principis proprio, & tunc plenissimè probant sic, quod non posset probari contrarium, aut sunt in facto, alieno, & tunc probant plenè, attamen probari potest contrarium, vt hæc omnia probantur, & tradunt in text. & in gl. in c. si papa. de priui. lib. vj. & in c. de j. de probat. ¶ Nunc transeo ad quintum articulum, quando proferuntur in a tribus iudicialibus, in quo sic distingue. aut proferantur per iudicem, & dic vt supra dictum est: aut proferuntur à partibus, & tunc secundum Bartolum dic

Quando verba enunciativa proferuntur in contractibus. doctor. in l. optima. C. de contrahend. & cõ. si. Bar. in l. si force de ca. pec.

Quando verba enunciativa proferuntur in privilegiis. Bart. in l. si ita ff. de auo & ar. le. de. de anc. & Abb. & mod. in ca. quia circa. de priuile.

*Nascatur
nōua actio.
de hoc addo
Et vide per
Ang. Ar. ti.
in §. item si
in iudi. so.
instit. de ex
ce. col. final.
Sibi lata
sententiā pri
ma actio
quæ compe
tebat rema
neret illa sa
attamē nū
quam intē
tatur, sed
actio proue
niēs ex sen
tentia. Et
vide Alex.
de Im. in l.
cum qui.
col. iij. ff.
de iureiur.
Sibi per sen
tentiā nō
nouatur,
nec perimi
tur prima
actio. Et
de eundem
in l. singu
laria. ff. si
certum per.
Sibi si pro
actore iudi
catum est
ultra pri
mam actio
nem ex sen
tentia, per
quam non
nouatur ac
tio prima.
Et vide in
l. si causa co
gnita. C. de
transactio.
Cur.*

aut verba huiusmodi enūtiatiua pro
feruntur anre lit. contestat. & tunc
nō inducunt dispositionē, nec proba
tionē præcisam, quia proferens potest
pœnitere: aut proferūtur post lit. cō
test. & tunc probationem inducunt,
donec probetur contrarium, vt hæc
probantur in l. qui familiæ. ff. famil.
erciscun. cum similibus.

E P I T O M E.

*Iudex in dubio, an videatur motus vir
tute iurium Et instrumentorum produ
ctorum.*

IVRIBVS & instrumentis. Hic
quæro de not. questione nunquid
iudex videatur in dubio motus
virtute istorum iurium, ad hanc sen
tentiā proferendā: quod est vtile sci
re, si fortasse postea apparuerit ipsa
instrumenta esse falsa, vel nulla, sup
quo dic secundum Cyn. & alios quodd
sic. vt per eum not. in l. penult. C. si ex
fal. instr. & hanc opin. sequitur Vber:
de bobio. in summa sua, in ti. de exce.
cuius ratio est, quia animus iudicis
in dubio refertur ad producta, quia
secūndum ea iudicare debet. vt in l. li
licitas. §. veritas. ff. de offi. præsi. & præ
sumitur quodd sententiā sit lata ex cau
sa in processu deducta. vt not. glo. in l.
hæc enim in sententiā. in prin. ff. de su
spect. tu. & etiā ex causa quæ in actis
includitur. vt no. Bar. in l. si quis ad ex
hibendum. ff. de excep. rei iudic. & ibi
per gl. in l. Iulianus verum debitorem
ff. de condicti. indebit.

CHRIŒTI nomine inuocato. Me
rito præmittitur inuocatio diuini no
minis, quo omnia bene geruntur sic
que cuiusque rei principium decens
sic, & amabile Deo: vt in authentic.
quomodo oportet episc. in princi. fa
cit l. in nomine domini. C. de officio
præfe. præto. Afri. cum similibus.

BEATISSIMI Iacobi apostoli. Iste
gloriosus fuit, & aduocatus meus in
cælis, & in terra tanquam factus pe
regrinus in protectore assumpsi, & ab
eo multiformes gratias assumpsi, &
obtinui idē etiā, & vos faciatis, quæ scri
bitur in euangelio. Facite vobis ami
cos de mammona iniquitatis, qui vos
recipiant in æterna tabernacula, licet
autem peregrinauerim per loca di
uersa animus tamen nullo loco re
quieuit. Sed mihi Seneca ille respon
det, miraris cur peregrinationem in
longam tantisque locorum varietate

tibus non dimisisti tristitiam grauitatemque men
tis, animum debes mutare non cælum, sequitur te
quocunque iueris vitium, præsumit te eadem cau
sa quæ expulit, cælum non animum mutat, qui tras
matre currunt & c.

IN HIS scriptis. Quia scriptura est de substantia
in sententiā diffinitiuā. vt l. ij. C. de sentent. ex peric
reci. cum similibus.

E P I T O M E.

- 1 *Per sententiā, tam in reali, quàm in personali actio
ne an transferatur dominium.*
- 2 *Ex sententiā in reali actione an oriatur actio in factum?*
- 3 *An p sententiā inducatur aliqua obligatio, vel tollatur?*
- 4 *Si iudex nō sit plenē informatus in questione iuris, vel
facti, et instet terminus instantiæ, quid debeat facere?*
- 5 *Lapsa instatiā litis, an iudex possit absoluerē ab obser
uatione iudicij, Et partem in expensis condemnare?*

- P**RIMO QUIDEM Pronuntiamus, & declara
mus. Hic not. quodd sententiā quæ profertur
super hac actione reali dicitur sententiā decla
ratoria, & idem ferē est in cæteris realibus, vt pro
batur in Lex diuerso. §. j. ff. de rei vend. & l. sicuti. §. si
queratur. ff. si fer. vendi. Hic autem queritur an per
sententiā latam in actione reali transferatur do
minium: dic vt plenē dixi supra in j. lib. in glo. super
ver. iure dominij. & tangitur per Bart. in l. Pompon.
§. si iussit. ff. de acqui. possess. conclusiuē gl. videtur te
nere quodd non vt in l. inter officium. ff. de rei ven.
& in l. excep. ff. de excep. rei iu. & l. ij. §. si. ff. de pub.
sed Bar. tenet quodd transferatur, & hoc propter au
thoritātē rei iud. ar. in l. ij. §. item quæri potest. ff. de
reb. eo. & in d. l. ij. in fi. ff. de publ. In personali vero
actione lata sententiā transfert dominium secun
dum omnes. vt l. ij. in fi. ff. si ex noxa. cau. aga. & l. ge
neraliter. & l. qui ex pluribus. ff. de nox. & in l. si res.
ff. cōm. diuid. videlicet traditione, vel rei apprehē
sione secuta. vt no. in l. ij. in fine. ff. de acqui. possess.
Deinde queritur, an ex hac sententiā lata in actio
ne reali nascatur noua actio in factum, sicut nasci
tur quādo lata est in actione personali. vt in l. actio
ri. C. de iureiur. super qua questione reperiuntur
gl. contrarię. nam gl. in l. j. C. de iud. tenet quodd non
quæ iudex nō agit aliquid noui inducere, sed solū quod
est declarare, ergo ultra eius intentionem non ope
rabitur. ar. in l. non omnis. ff. si cer. peta. & l. si ex re
stamēto. in fi. & l. si cum argentū. in princ. ff. de ex
cep. rei iud. Alia gl. posita in l. nā & postea. §. si mino
ri. ff. de iureiur. tenet contrariū, quā sequitur Bar.
in l. miles. in §. iudicati. ff. de rei iu. & l. ij. in fi. ff. de præ
to. sti. Ultra queritur, an per sententiā inducatur ali
qua obligatio, vel tollatur? & quæ & qualis, sup quo
vide quod plenē habetur, & no. in l. Iulianus verū de
bitore. ff. de cōdi. inde. & ibi per Bar. & Ia. Bu. & per
Cyn. in l. cum quis. C. de iur. & facti ignorantia.
- 4 *Postea queritur de vno ad quod sæpē refugium
habet timidi, & miseri indices. Ecce quod iudex cau
sæ non est plenē informatus de questione in iure
vel facto, quod iudicare debeat, & iustat terminus in
stantiæ*

tiæ ipsius causæ, qualiter debet se regere in modo pronuntiandi, vt effugiat pœnam proditam contra iudices negligentes? super quo breuiter dic, quòd iudex debet ad se vocare notarium causæ, & in manibus eius iurare: & scribi facere ipsum iuramentum quòd sibi non liquet de iustitia ipsius causæ, nec de iure partium, & hoc factò sententiam ferre, per quam absolut reum ab obseruatione iudicij causa expressa: videlicet quòd sibi non liquet de causa, reseruando iura sua integra vtrique parti in alio iudicio: vt hæc probantur in l. si de meis. in fi. ff. de arb. vt in l. si vni. ff. de re iudicata. & l. properandum. §. illo proculdubio. C. de iud. & determinatur per Inn. in c. j. circa fi. extrà de confirm. vti. vel inuiti. & in c. cum contingat. extrà de offi. dele. † Sed quid si instantia litis sit finita, an iudex poterit absoluere ab obseruatione iudicij, & partem in expensis condemnare? Quidam dicunt quòd non. quia desijt esse iudex per lapsum temporis. vt in c. de causis extra de offic. dele. & in l. ij. §. sed & si iudex. ff. iudi. sol. Cynus verò & alij tenent contrarium, vt per eum nota. in d. §. illo proculdubio. & in §. in eadem l. C. de iudicij.

PERTINERE. Istud verbum largam habet significationem. vt in l. verbum pertinere. ff. de ver. sig. restringitur tamè eius significatum ad causam prosecutam, seu in libello propositam, argum. eius quod no. in l. hoc enim. in prin. ff. de susce. ru. & in l. ij. C. de iudicij.

PLENO IVRE. De significatione huius verbi, plenè dixi suprà in primo libello. in glossa super verbo, eodem iure dominij, de quo habetur in textu in l. titia. ff. de annu. leg. & in c. quærelam. extra de elec. cum simi.

EPITOME.

- 1 *Reus qualiter condemnatur in actione reali?*
- 2 *Si reus sit absolutus expressa causa, quia res est sua, & lapsu temporis cadat à possessione rei, qua sit deuoluta ad actorem an possit agere contra actorem.*
- 3 *Reus absolutus, quia non possidet, si postea possideat, an conueniri possit?*
- 4 *Iudex in sua sententia, an teneatur exprimere qualiter condemnat, & absolute?*
- 5 *In quibus casibus iudex teneatur exprimere causam sententiæ suæ?*

RELAXANDVM & restituendum. † Scindum est quòd in hac actione condemnatur reus non dare, sed restituere. vt in l. qui restituere. ff. de rei vend. quia dare est accipientis facere: vt l. vbi autè nò apparet. §. qui id quod. ff. de ver. ob. vnde cum iam sit dominus nò potest amplius fieri dominus vt l. iij. §. ex pluribus. ff. de acquirend. pos. & l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. commo.

† Sed quid dices de quæstione sæpius occurrente, pone quòd reus fuit absolutus causa expressa quòd res est sua, deinde lapsu temporis cadit à possessione ipsius rei, quæ ad manus reducitur ipsius actoris, quæritur an reus, agere poterit contra ipsum actorem factum possessorem rei vindicatione, vel

publiciana, vel actione in factum ex d. sententia: & ab eo rem auocare? Breuiter dic secundum aliquos, aut fuit lata sententia absolutoria causa expressa, quòd reus dominus, est vel se dominum probauit. vt in qõne pposita, & tunc sibi cõpetit actio ex sententia, vel exceptio pro dominio, vel quia si ipsius rei obtinendo, iuxta no. in l. sed si possessori. in prin. de iureiur. d. & l. si inter me. & l. si quis rem. cū ibi notat. ff. de exce. rei iudi. Petr. quod patet quòd talia verba enunciativa per modum causæ finalis expressa in sententia inducunt dispositionem, quòd est not. pro quo videtur text. in d. l. si quis rem. & hanc opin. sequitur Bald. in d. l. sed si possessori. & Barto. in l. circa. ff. de prob. & l. ex hac scriptura. ff. de dona. Inno. autem. & Io. An. videntur tenere contrarium in c. ij. extrà de causa pos. & proprie. aut fuit lata sententia absolutoria, quia actor de suo dominio non probauit, vel quia ad alium rem ipsam pertinuisse apparuit, & tunc ipsi reo non competit actio, si cadat à possessione: quia iudex hoc non gerit in mente eius tribuere. argum. d. l. sed & si possessori. in fi. cum l. seq. aut fuit lata sententia absolutoria nulla causa expressa, & tunc nulla reo competit actio, quia videtur absolutus in dubio, ex eo quia actor non probauit, non autem quia dominus sit. vt habetur in l. si quis ad exhiben. ff. de exce. rei iudi. & ibi no. per Bar. & in l. iulianus. ff. de cõdi. inde. & l. duobus. §. si à fideiussore. ff. de iureiuran. vel saltem p̄sumitur absolutus ex causa in processu expressa. ar. in l. iij. in fin. de re iud. & l. ij. C. de sen. quæ sine cer. quãti. Sed circa præmissa occurrit tale dubiũ. Reus est absolutus, quia agēs nò probauit. postea vult actor de nouo litem instituere, & probare per instrumenta de nouo reperta de iure suo: quæritur an possit, vel ob stare habeat exceptio rei iudicatæ: & videtur quòd possit agere rei iudicatæ exceptione nò obstante, per ea quæ habentur in l. iulii. de condi. inde. secundum primam & secundam, & quintam lec. ibi positam. In contrarium est veritas per l. sub specie. cum ibi not. C. de re iud. & l. imperatores. ff. de re iudi. & ita determinat Barto. in d. l. si quis ad exhib. ff. de exce. rei iud. nec ob. quæ habentur in d. l. iulianus. quia ibi loquitur quãdo in nouo iudicio

Not. de isto vers. pertinere. do. de Rot. decis. cccxxviij. m. ci. si cõmittatur. Abb. in c. j. iij. col. extra de seq. poss. & fru. Abb. in c. cum cõtingat. in princip. de deci.

erat diuersus modus agendi à primò, & noua instantia tendebat ad alium finem ad quem non tendebat prima, ideo non obft. ibi exceptio rei iudicatae. sed hic erat idem modus agendi, & ad eundem finem tendebat, ergo &c.

3 † Quid autem si reus fuit absolutus, quia possidebat, postea cœpit possidere, an poterit conueniri de nouo? Dic quòd sic, non obft. rei iudicatae. exceptione. vt in l. procur. ad exhi. in prin. ff. rem. ra. hab. & ibi nota. in l. si rem. & in l. si quis. de exceptione rei iudicatae cum simi.

4 † Vterius quæritur, an iudex in sua sententia teneatur causam exprimere? quare absoluit vel condemnat? de quo tangitur per glossam & Ioann. Andre. in capitulo sicut nobis. extra de re iudicata. Dic quòd regulariter iudex non tenetur de necessitate causam exprimere, imò periculum est, & fatuum illam exprimere, si potest cum silentio pertransire, quia redargui posset sententia de nullitate, si causâ reperiatur falsa, vel erronea, vt superius tactum est.

5 † Fallit regula in sex casibus, in quibus de necessitate, vel vrbanitate causa est exprimenda. Primus est quando iudex in causa appellationis fert sententiam reuocatoriam primæ. extra de re iudicata. capitulo cum Bertoldus. Secundus, quando reus absoluitur ab instantia iudicij, nam debet exprimere, per quam partem steterit quòd lis finem non habuerit. vt l. properandum. in §. illo proculdubio. C. de iudi. & ibi per Cyn. de hoc. Tertius, quando reus absoluitur propter ineptam petitionem, vt extra de iudic. capitulo. examinata. Quartus, quando reus condemnatur super principali, & absoluitur ab expensis, quia causa absolutionis exprimenda est. vt in authentica. de iudic. §. oportet. coll. vj. argumen. in l. sciendum. ff. de app. reci. Quintus est, quando reus absoluitur, quia non possidet. vt extra de except. in capitulo penult. Sextus est in sententia excommunicationis. in capitulo primo de senten. excom. libro vj. & not. Spec. in tit. de sen. prola. §. qualiter. in ver. verum & si rationes. Et adde septimum casum videlicet quando tutor, vel curator remouetur vt suspectus. vt l. hec enim causa. in princip. ff. de suspe. tutorib.

E L O R E N O S centum pro fructibus. Qualiter fructus sint in petitione postulandi, & consequendi in condemnatione, plenè dixi supra in primo lib. in gl. super vers. simul cum fructibus.

E P I T O M E.

- 1 Absolutio ab expensis quando fiat reo condemnato, & quando non.
- 2 Ex clausula adiecta in sententia saluo omni iure competentis ipsi parti &c. an in alio iudicio ius competat, & maxime tali sententia?

1 **A**BSOLVIMVS ab expensis. † Notandum est quòd hæc absolutio non est fienda regulariter quando reus succubuit in principali, imò debet condemnari in expensis. vt traditur in l. properandum. §. si nauem reus. C. de iud. fallit quando subest causa iusta litigandi, vt not. in l. qui solidum. §. etiam. ff. de legat. ij. & plenè scripsi supra in j. li. in glossa super ver. expen. Postremò quæritur, Ecce quòd iudex in sententia absolutoria adiecit istam clausulam, saluo omni iure competenti domi. Simo. in alio iudicio super dicta petia terræ, nunquid poterit ipse Simo. allegare in alio iudicio ius sibi competere in ipsa terra virtute huius sententiæ? videtur quòd sic, quia illa verba omni iure competenti, sunt temporis præsentis, ergo disponunt de præsentis. vt l. si à colono. ff. de verbo. obligatio. In contrarium est veritas, quia hoc verbum competenti, resoluitur in vim conditionis, vt sit sensus, id est si quòd ius competit. argument eius quòd nota. gloss. nota. in clemen. j. in principio. in gloss. super versiculo. dignitatibus. in fine. de præben. & est ratio quia ablatiui absoluti faciunt conditionem. vt l. euict. ff. de vsu. & l. à testatore. ff. de condit. & demonst. sicque necesse habebit ipse Simo. aliunde iure suo probare, quia sententia solum referuat ius sibi quòd apparet ei competere aliunde. & ex alia causa, non autem declarare, vel disponere intendit quòd ius aliquod sibi competeret: quia sic implicaret contraria, nam absolutio fit, quia non constat iudici de iure aliquo ipsi Si. competenti, referuatio autem sequitur vt ius, quòd coram eo non est probatum si quòd competit in alio iudicio, probare possit, non autem fit referuatio, vt prædictum est, vt per eam ius aliquod competere confirmetur vel disponatur. & hæc sufficient.

Forma appellatione à sententia diffinitiuā.

GORAM vobis domino vicario comparet & se presentat præfatus Simo. procur. nomine dicti Ioa. causa, & occasione cuiusdam assertæ sententiæ vt dicitur per vos latæ contra ipsum Sim. dicto nomine, & dictum Io. in fauorem superscripti An. in causa, & lite inter ipsas partes coram vobis tunc vertete ac causa & occasione omnium, & singulorum in ipsa tali, quali sententia con-

con-

■ *Exprime - a re. Side. Ab. cōsi. Sij. An. de Butr. in capitu examinata. ex tradem.*

contentorum, in qua quidem asserta sententia, inter cætera effectualiter, vt dicitur condemnatis dictū Io. & eundem Simo. eius nomine ad restituendum, & dimitendum ipsi An. periam terræ, de qua in libello, do. An. fit mentio, & vltorius in flore. cap. pro fructibus & c. prout hæc & alia in ipsa asserta sententia latius reperiuntur expressa, ad quam relatio habeat, dicens, & proponens prænomiuatus Simo. dicto nomine ipsam præsentem sententiam, & omnia & singula in ea contenta in illis partibus pūctis & articulis tantum, in quibus lata sit, necesse reperiatur contra ipsum Simon & do. Ioan. & iura sua. fuisse & esse nullam, nulliusque valoris, & momenti, & in quantum sit aliqua, quod non credit, dicit eā fuisse, & esse iniquam, & iniustam, ac iniquè & iniuste latam, & pronuntiatam, & ab ipsa asserta sententia tanquam nulla, & nullius valoris, & tanquam iniqua similiter, & iniusta, & iniquè & iniuste lata, & pronuntiatam, in his scriptis prouocat, & appellat ad do. potestatem Papæ: & ad quemcunque iudicē competentem. ad quem de iure melius appellare potest, & ad quē præsens nullitas & appellatio melius deuoluitur, seu deuolui potest petens, & cum instantia iterum petens, semel bis, & ter. instanter, & instantissimè apostolos sibi tradi, & literas dimissorias. cum quibus se præsentare possit coram iudice competenti præsentis nullitatis, & appellationis protestans quod per ipsum Simo dicto nomine nō fiat, nec stabit quominus ipsos apostolos recipiat, quandoquē; vobis placuerit, & superinde præfatus Simo. rogauit notarium & c.

F P I T O M E.

- 1 Qua ratione sit inuenta appellatio?
- 2 Quot modis confirmetur sententia?
- 3 Quot modis sententia impugnetur?
- 4 Quis possit appellare,
- 5 An liceat omni tempore appellare?
- 6 Appellatio an extinguat, vel suspendat pronuntiatum?
- 7 Si sit renuntiatum appellationi per appellantem, an qui obtinuit possit proseguere appellationem?
- 8 In quibus causis liceat appellare, & in quibus non?
- 9 Ad quem debeat appellari?
- 10 Coram quo interponi debeat appellatio?
- 11 Appellatio an sit facienda sine voce, vel in scriptis?
- 12 Si pars appellet oretenus & in scriptis: an super straque possit procedere?

CORAM VOBIS. †Aduertendum qd libellus appellationis debet quatuor continere. Primo personam eius qui appellat. Secundo personam eius à cuius sententia appellatur. Tertio à qua sententia appellatur. Quarto contra quam personam appellatio interponitur: vt l. j. in fin. ff. de appell. & ibi de hoc per Bar. Quæritur †qua ratione si reperta appellatio: dic qd duplici de causa. Prima, vt defectus probationis interueniens in principali lite possit suppleri, & restaurari in appellatione. secunda est, ne iudicantis iniquitas vel imperitia remaneat in partis præiudiciū occultata: vt hæc habetur in l. prima in princip. ff. de appellationib. & in l. ab eo. C. eodem & l. per hanc. C. de temporib. appellation. Si tamen à sententia quantumcunque iniqua non appelletur fit ius ex ea, & de iniusto fit iustum: vt l. fina. ff. de iusti. & iur. & l. j. §. in hoc interdicto. ff. de exhibend. cum similib. superius allega. in proximo præcedenti titul. & est precisè mittenda executioni: vt dicit Innoc. in cap. quoniam contra falsam. extra de probationib. in gloss. fin. † Quæritur quot modis confirmetur sententia? Respondeo multis modis. Primo per expressam partis approbationem. vt l. si expressim. ff. de appellatio. & l. ab eo. in fin. C. quomodo & quando iudex. Item si non appellatur à sententia, vel appelletur post terminum x. dierum à iure limitata. vt d. l. ab eod. & in d. l. eos. §. j. & l. j. §. biduum. ff. quando appell. sit & in auth. hodie. C. de app. cū simi Item si condénatus petat terminum à soluendum. vt l. ad solutionem. C. de re iud. † Inde quæritur qualiter & quot modis sententia impugnetur? Dic vt supra dixi in ti. præced. quatuor modis, videlicet per appellationē, per in integrum restitut. per supplicationē & per nullitatem.

- 4 † Quæritur quis possit appellare? a dic quod condemnatus, & quilibet grauatus. vel in maioribus & i. l. eos. C. de appellat. & in d. l. j. ff. eodem ac etiam quilibet, cuius interest sententiam non esse sic latam. vt l. sententia & l. ab executeore. §. alio condemnato. ff. de appellationib. & ibi not. & in capit. cū super extra de re iudicat. & quæ sit forma appellandi quando tertia persona appellat pro suo interesse. not. Innocent. in cap. cū super.
- 5 † Item quæritur an omni tempore liceat appellare, tam feriato, quam nō feriato? dic quod sic. vt in l. j. & ibi no. C. de fer. † Sed an appellatio extinguat pronuntiatū, vel suspendat; text. videntur contrarij, nam in l. j. in fi. & ibi no. ff. ad Turpilianum. dicit quod distinguitur, alibi dicit quod suspenditur. b & hæc verior, vt habetur in l. præcipimus. vers. hunc. & vers. sequen. C. de appellat. & in l. ab executio. in prin. C. quo. app. nō rec. & in l. fin. C. de fin. instru. & optimè l. final.
- 7 C. si re vel accu. mort. fuerit. † Sed pone quod is qui appellauit, renuntiauit, ipsi appellatio quod facere

Gratuatus. adde an de appellatio - ne sit fiendum in instrumentum. Si de Io. And. in ca. cordi. & in capit. appellatio. de appeli. §. j. Suspenditur. Adde Io. de Ana. conf. xxx. §. j. Facere potest. adde Fel. in c. ex parte. el. ij. de rescript. Franc. & Præpositū mediolanē. in capitul. interposita. §. illa denique, de app. Ab. in conf. j. in j. Solu. & Alexan. in c. sil. xx. x. §. in iij. Solu. Curt.

a *In quibus casibus non licet appellare. Spe. in ti. de app. in §. in quibus doct. in cap. pastoralis. in §. prater à de offic. deleg. in c. non solum. de appella. libr. 5. glo. summa. ij. q. 5. docto. in capitulo. qua fronte de appelas.*

potest. vt l. si quis libellos. C. de appellatio. an ille qui obtinuerit poterit prosequi illam appellationem? distingue breuiter aut reus qui succubuit appellauit simpliciter non distinctis, neque determinatis capitulis in genere, vel in specie, à quibus appellauit, & tunc licebit actori prosequi ad suū commodum talem appellationem: vt in l. ampliorem. & ibi per Iaco. Butr. C. de tempor. appellati. aut distinguit capitula à quibus appellauit saltem in genere, vt patet in hac forma, & tunc in ipsis tantum capitulis, à quibus appellauit, vel ad quæ appellatio se refert, poterit appellationem prosequi non obstante renuntiatione. vt notatur per Bartolum. in d. l. ampliorem. & per hoc patet quòd differt causa principalis ab appellatione. Nam in principalis oblato libello potest actor liti renuntiare reo inuito. vt l. postquam liti. C. de pac. & no. per doc. in auth. qui semel. C. quomodo & quando iu. fed interposita appellatione non licet parte inuita appellationi, vt renuntiare, vt dictum est, quæ autem sit ratio cogita. Ad vnum tamen aduertit, quòd qui obrinuit sententiam, potest petere à superiore ipsam sententiam confirmari, etiam si ab ea non fuerit prouocatus, vt in c. j. & ij. extrà de cõfir. vt vel inuti, quæ petitionem confirmationis puto fiedam intra tempora ad appellandum præfixa. vt ibi not. f. Queritur vltra in quibus litibus, vel causis liceat appellare? Respondeo quòd in omnibus generaliter, tam ciuilibus quam criminalibus. De ciuilibus patet in l. j. & l. in maioribus. & quasi per totum C. de app. & ff. de ap. & c. de appellationibus. & quasi per totum. extrà de appel. Fallit hæc regula quæ de ciuilibus traditur, in subiectis casibus. Primo quando pars renuntiauit beneficio appellandi. vt l. fin. in fi. C. de tempo. ap. & l. j. §. si quis. ff. à qui. app. non licet. Item si princeps causam cõmiserit appellatione remota. vt d. l. j. in fi. Item si fuit appellatum à sententia interlocutoria. vt l. ij. ff. de ap. rec. & l. pen. C. quo. app. non reci. & plenè dixi, vbi vide supra in ti. ij. Itè fallit in vero contumace, qui non appellat. vt l. j. C. quorum appel. non reci. & l. j. §. item cum ex dicto. ff. quæ sententia sine appellat. rescin. & ibi no. & clarius in l. contumacia. ff. de re iudicata. Item in causa momentaneæ

possessionis: in qua non appellatur: vt dixi supra in titulo ij. probatur in l. j. C. si de momen. possess. licet posset in integro. restitutio. peti. maximè si fuerit sententia lata ex falso testimonio, vel instrumētis. vt dicit Iac. But. in l. fal. C. si ex fal. instr. Idem si lata esset contra minorem vel absentem ex causa iusta. C. si aduer. rem iud. l. j. cum l. sequen. Item in executione à qua non appellatur, nisi modus excedatur in exequendo. vt l. ab executione. C. quo. appe. non reci. de quo plenius nota. infra sub titulo de executione sententiæ. Item fallit in sententia lata sub re ductione ad arbitrium boni viri, à qua nõ potest appellari. vt dicit Innoc. in c. præsent. extrà de rescis. quam opinionem Bar. secutus est in l. j. ff. de lega. ij. & ibi idem tenuit Bal. & per eundem Bar. in l. nemo potest. ff. de leg. j. licet postea mutato proposito idè Bal. in l. j. C. ne li. tertio prouo. renuerit quòd possit appellari. nec tamen aliquid boni. alleg. pro eo tamen facit regula l. & in maioribus. C. de ap. & quod no. per gl. in c. super his. extrà de accus. in gloss. quæ incipit hoc generale. de quo vide plenè quod scripsi infra sub titulo de forma libelli, quo agitur ad pœnam secundum formam compromissi. Item fallit in debitore fisci condemnato. vt in l. abstinendum. & l. fi. C. quo. appel. non reci. Item fallit cum agitur de testamento aperiendo vel vt hæres in possessionem mittatur vt l. quisquis. C. quo. ap. non reci. & l. fi. ff. de appel. reci. De criminalibus patet in l. litigatoribus. C. de appel. & l. non tantum. ff. de appel. & l. ad dictos. C. de episc. audi. Fallit hæc regula in infra scriptis casibus scilicet in homicida, venefico, adulate ro, incantatore seu magno, & in publico violatore. vt traditur in l. j. C. quo. ap. nõ reci. Item fallit in officiali delinquente in officio ab eius superiore condẽnato. vt in l. nulli. C. quor. app. nõ recip. Inde queritur ad quæ debeat appellari: vbi distingue, aut appellatur à sententia lata per delegatum, aut appellatur ab ea quæ lata est per ordinariū. Primo casu ita distingue, aut erat subdelegatus ad totā causam ab alio delegato in casu cõcesso, & tunc appellatur ad ordinariū, non autè ad ipsum delegatū: vt habetur & no. per Bar. in l. j. ff. quis & a quo ap. aut erat simplex delegatus & tunc aut erat delegatus ad totam causam, & tunc appellatur ad ipsum ordinariū delegatē, vt dictum est. Idem si erat delegatus ad certam partem, & tulit per se sententiam, si autem alij subdelegauit tunc aut subdelegauit causam in totum, & appellabitur ad ordinariū, vt dictum est, aut referuauit se sententiam, & medium vel principiu subdelegauit, & tunc appellatur ad delegantem vt hæc probatur in c. super. in §. porro extra de offic. delegat. & in d. l. j. Sicque patet ex prædictis, quòd si subdelegatus ferat sententiam diffinitiuam super tota causa quòd appellandum est ad ordinariū, si verò ferat sententiam interlocutoriam super parte aliqua ipsius causæ, & tunc appellandum est ad delegatē patet etiam quòd quantum ad appellationem interponendam à diffinitiuā sententia non differt delegatus à subdelegato, quia vtroque casu ad ordinariū appellatū verum consultè agē

b *A sententia lata supra per reductione ad arbitrium boni viri non potest appellari. doc. in l. j. in fine. ff. de i deli. do. in l. antep. ff. de verb. signi. docto. in capitulo. de causis de officio deleg.*

do, dic in appellatione semper te appellare ad iudicem competentē, vt habetur, & no. in l. qui romæ. §. Scia. ff. de verb. oblig. ¶ Quinto queritur corā quo interponi debeat appellatio: dic coram illo qui sententiam tulit. vt d. l. j. quis & à quo app. & si plures pronuntiauerunt, debet corā singulis communiter, vel separatim appellatio interponi. vt in cle. j. de app. Et si forte iudicium non habetur coram, quia vel fugerunt, vel latitant, vt plerunq; faciunt meticulosi iudices, aut alterius eorum non potest copia haberi, tunc sufficit adire iudicem superiorem ad quem deuoluitur de iure appellatio infra tempus limitatum ad appellandum, & libellum appellationis porrigere. ij. q. vj. c. biduū. §. si quis ipsius. ad quod facit quod habetur in l. j. & ij. C. de his qui per me. iudi. non ap. Sunt tamen aliqui qui practicant hoc modo, vadunt enim ad domum solitæ habitationis ipsius iudicis, si erat, delegatus vel ad solitū tribunal, si erat ordinarius, & ibi protestantur de absentia iudicis, & per notarium faciunt scribi eorum appellationem, & deinde vadunt cum ipsa appellatione ad iudicem superiorem, & prosequuntur causam coram eo, tamen talis practica non iuuatur iure, nisi quod ad ostendum de diligentia ipsius partis. & absentia iudicis. ar. l. si quis appellandum. C. de app. & l. vt perfectius. C. de ann. exce. & in d. §. si quis d. l. j. C. quando appel. sit. vnde cōsiliū est q̄ reiteretur appellatio coram ipso iudice superiore ad quod etiam facit quod notat Bar. in l. non solū. §. morte. ff. de oper. no. nunt. ver. circa tertium. Et si fortasse, nec superioris iudicis possit haberi copia, tunc debet appellans coram honestis personis de sua appellatione protestari, & sic excusabitur. vt habetur. in c. fin. extra de appel. & nota. per gloss. in clement. j. extra de appellatio. cum simi. ibi notatis.

¶ Amplius etiam est notandum quod etiam viua voce, si pars præsens sit sententiæ ab ea posset appellare, dum modo incontinenti appellet. vt in l. ij. ff. de appel. vbi autem ex interuallo appellatio interponitur, tunc requiritur appellatio in scriptis, & quod infra decē dies interponatur iure nouo. vt in authē. hodie. C. de appel. licet olim deberet interponi infra biduū. vt l. j. §. biduū. ff. quando app. sit. & in l. eos. §. ne temerē. C. de appel. Istud autē tēpus appellandi nō currit, nisi à tempore scientiæ non autem à tēpo re sententiæ. vt probatur in d. l. j. §. si. quando appel. sit. & in d. §. biduum. & l. ab eo. C. quomodo & quando iudex. & pro tanto quomodo condemnatus non fuit præsens sententiæ, solent prudentes sibi notificare, sententiā debito modo: videlicet in forma publica. vt in cle. causam. extra de ele. & no. per Bart. in d. §. morte. vt per hoc currat sibi tempus appelladi.

¶ Quid autē si pars appellauit oretenus, es in scriptis, an poterit super vtraque procedere? vide quod infra dicam. in glossa, super verbo, in his scriptis.

EPITOME.

¶ Semper exprimi debet qualitas grauaminis à quo ap-

pellatio interponitur.

¶ Verbum assertum quid importet.

OCCASIONE cuiusdam sententiæ assertæ. ¶ Merito fit mētio de sententiā, à qua appellatur, quia semper exprimi debet qualitas grauaminis à quo appellatio interponitur. vt dictum est supra. & habetur in d. l. j. §. ff. de appel. in qua appellatione quæ interponitur à diffinitiuā sententiā non est necesse causas exprimere, sed in interlocutoria, secus est, vt supra dictū est. & habet. in l. Scio. ff. de appel. & in c. cordi. & in c. vt debitus. extra de app. de qua forma appelladi traditur. in c. post appellationem. in fi. ij. q. vj.

¶ Sed queritur quare dicatur assertæ sententiæ? Sol. dicunt quidam q̄ ideo ne videatur simpliciter loquēdo sententiā approbare, quam nititur impugnare. sed ego credo nihil referre quo sermone quis loquatur, nam persequentia verba declaratur qualis fuerit intentio circa præcedentia. vt in l. si seruus plurium, in fin. ff. de leg. j. & l. hæres palā. §. sed si notam. ff. de testa. vnde cum in sequentibus dicit ipsam sententiā nullā, & iniquā patet manifestē quod per præcedentia verba nō est propositi ipsam confirmare tanquā aliquam. & mens proferentis potius quā verba attenti debet maximē in iudicijs, vt l. si quis intentione ambigua. ff. de iudic. & in l. Labeo. ff. de sup. leg. facit quod alibi dicitur de testamēte, quod licet de se nullum sit, tamen appellatur testamētum. Vnde rectē dicimus quod istud testamētum est nullum. Instit. quib. mod. testa. in fir. §. j. & ff. de iniur. rup. test. l. j. licet improprie, & abusiue appellatur testamētum. vt dicit text. in l. secunda §. primo. ff. quemadmodum testa. aper.

IN ILLIS pascibus pūctis. Hæc practica sumitur ex capi. Raynaldus. extra de test. & quod not. per gloss. in c. fi. de app. lib. vj. nam tot sunt sententiæ quot sunt eius capitula. ar. in l. etiam. & ibi not. ff. de mino. sicut tot stipulationes, quot sunt summa; vel res. vt l. scire debemus in princ. ff. de verbo. obli. Ideoque potest condemnatus, vel priuatus ab vno capitulo appellare, & in alio consentire, vt in d. c. Raynaldus. nec talis appellatio sic diuisim interposita proderit aduersa-

In illis pascibus. De huiusmodi clausula. Si de per Pan. in c. cō. Io. her. de si. instr. & ibi dicta p̄ ipsum, in tel. l. i. de per. in c. duo. b. de app. & præpos. medio. in c. interposita. §. ille denique. e. ti. col. iij. circa fi. Fran. Cur.

riò, quò ad capitula non connexa. sed in connexis ei proderit, vt illum prosequi possit, vt supra dixi, & p̄batur in d. l. etiâ. in §. ex causa. ff. de mi. cum simi. ibi no. & t̄gitur per Bar. & Bu. in l. ampliorē. C. de appel. & in l. appellanti. ff. de ap. Prodesset etiâ plenius aduersario ipsa appellatio si fuisset simpliciter, & absolute interposita, ad eò quòd nō posset appellans renūtiare appellationi in p̄iudiciū sui aduersarij. vt̄ habetur & no. in d. l. ampliorē. & l. omnē honorem. co. ti. & ibi nota. per Cyn. in l. per hanc. C. de tempo. appellatio. & supra tetigi.

E P I T O M E.

- 1 *Querela nullitatis quot modis proponatur?*
- 2 *Simpliciter appellans, nec aliquid exprimens de nullitate an in processu causa possit dicere ipsam nullam?*
- a *Iu. officio. intellige si deliquit circa officium 4 alias secus per ea, quæ scilicet Ro. 5 sing. suis. fol. xxiij.*
- 3 *Quot modis possit de nullitate disputari?*
- 4 *An iure actionis, scilicet officio iudicis petatur sententia principaliter pronuntiarī nulla?*
- 5 *Officium iudicis quanto tempore duret.*
- 6 *Per appellationem an iure actionis scilicet officio iudicis petatur sententia iniqua pronuntiarī?*
- 7 *De nullitate sententia, coram quo iudice agatur?*
- 8 *Iudex nullitatis sententia an possit cognoscere de causa principali cognita quæ sententia sit nulla?*
- 9 *Iudex nullitatis an pronuntiabit super eisdem actis de causa principali.*

1 **F**VISSE ET esse nullam. † Potest condemnatus de nullitate querelam proponere dupliciter: vel in modum agendi vt hic, vel in modum excipiendi. vt in l. iij. in §. conidematum. & in l. si cum nulla. ff. de re iudi. & hoc ad partē pertinet & allegare, non ad eius aduocatum, cum exceptio nullitatis sit peremptoria. vt ibi. & per hoc apud acta per partē proponēda. vt in ca. quoniā. cōtra falsam. extra de prob. † Quot autē modis possit dici nulla, plenē dictū est supra in ti. p̄cedēti. Sed quid dicet si simpliciter appellauit, nec de nullitate quicquā expressit, an in processu causæ poterit dicere ipsam nullā? videtur quòd nō. quia appellando p̄supponit sententiā esse aliquā. ar.

in l. iij. §. falsus. ff. rem ra. ha. distingue tamen sic, aut sententiā est nulla ex defectu formæ, vel solennitatis debita, tūc appellādo simpliciter non videtur illam approbare tacitē, quia nec expressē illam cōfirmare potest tanquam sententiam. vt habetur in l. si expressim. ff. de ap. vnde poterit dici nulla in processu causæ. aut est nulla ex defectu consensus ipsius partis, quæ non fuit in iudicio, & tunc simpliciter appellando videtur ipsam confirmare, tanquā ritē & solenniter latam, sed non tanquam æquē, & iustē latā. vt in d. §. falsus. sit quæ postea nullam dicere poterit. de quo latius tetigit Inno. in c. cum contingat. extra de offi. dele. idemq; dic in integ. resti. aduersus sententiam petita. nā poterit iudex super nullitate cognoscere. vt no. per eundem Inn. † Vltius reuoco in dubium, vt plenius cognoscatur quòd supra tactū est, videlicet quot modis possit de nullitate disputari? Dic duobus modis principaliter, vno modo in vim excipiendi: & agēdo quæri potest dupliciter, vno modo incidenter, vt in hac forma, in qua secūdū cōmunē opi. dicimus quòd nullitas venit incidenter ad appellatiōnē. not. per gl. & doct. in l. j. C. quando prouo. nō est neces. licet idē la. Bu. tenuerit contrarium. alio modo quæritur principaliter, videlicet quando nullitas sola allegatur petendo sententiā pronūtiari nullā: vt no. per gl. in l. j. ff. quæ sentē. sine app. rescin. Excipiēdo verò de nullitate quæritur quādo executio sententiæ postulat, & per partem cōtra quā est lata fore nullā allegatur. vt in d. l. si cū nulla. ff. de re iudi. in l. j. in priu. ff. quæ sen. sine app. rescin. & in l. si p̄tor. in §. marcellus. ff. de iudi. & plenius dicetur infra. in ti. de executione sententiæ. † Circa tamē p̄dicta dubiū occurrit, an iure actionis vel officio iudicis petatur sententia principaliter pronuntiarī nulla? dic breuiter quòd solū iudicis officio, cū nō sit materia habilis ad producēdū in hoc actionē. vt notatur per Inn. in c. si extra. de offi. iud. & in c. G. perpetuus. extra de fi. inf. idē etiā sequitur Bar. in l. quidā in suo. ff. de cōd. inst. & plenius in d. l. si expressim. ff. de app. ad quod facit l. si pater tuus. 5 C. quando prouo. non est neces. † Et not. quòd hoc officium iudicis durat tanto tempore, quanto actio personalis. l. xxx. annis. vt l. omnes. & l. ficut. C. de p̄scri. xxx. anno. & Insti. de perpe. & temp. act. in prin. † Sed quid dices in appellatiōe, an iure actionis, vel officio iudicis petatur pronūtiari sententiā iniqua vel iniusta? super quo Bar. in d. l. j. in prin. ff. de app. dicit quòd appellatio non est actio, nec officium iudicis, sed ius quoddā ex his separatū, per tex. in d. l. j. dū dicit quòd appellatio est ius & c. vnde virtute huius propositi iudex ex suo officio mouetur ad feruēdū huic iuri, & sic erit officium mercenarium. vt l. iij. C. de positi. † Deinde quæritur coram quo iudice agendū est de huiusmodi nullitate sententiæ? breuiter sic dicendū est, aut quæritur de ea incidenter, & tūc corā illo iudice ventilabitur, coram quo pendet causa, siue sit principalis, siue appellatiōnis, siue executionis. Si verò de nullitate principaliter sit agendum, vel quærendum, tunc erit in electiōe ipsius agentis, vel causam proponere coram iudice superiore eius qui pronuntiauit, vel coram illo iudice

dice qui pronuntiauit, si est ordinarius. vt probatur in l. iij. C. de accu. & ibi per Iacob. Butr. & in l. carmelia pia. ff. de iure pa. & ibi per Barto. & in l. si expressim. supra alle. & per Cy & Iacob. de Are. in l. si vt proponis. C. quomodo & quando iudex. § Sed nunquid iudex causa nullitatis dicitur sententiæ poterit de causa principali cognoscere, cognito quòd sententiæ sit nulla: dicit Bar. in d. l. si expressim. q. sic, quia secundum eum sicut causa appellationis deuoluit ad superiorem causam nullitatis, vt dictū est, sic causa nullitatis deuoluit causam, iniquitatis, qd etiā sequitur Inno. in c. cū contingat. extra de off. deleg. quod multū no. Non ergo gaudeat cauilloso aduocati, & procuratores qui frequenter conātur per talē nullitatis effectum totam subuertere causā processum magnis sumptibus, & laboribus obtentū & causam reducere ad pristinum statum, vt habeant nouum salarium, quorum malitijs per hanc viā est succursus, quia possit quòd iudex videat sententiā nullam, non tamē differre debet, neque abstinere reum condemnare, si viderit condemnandum, & ipsum absoluerit, si viderit absoluendum. § Superest autem discutere an super eisdem actis pronuntiabit de causa principali, vel repeti faciat nouū processum super ea? Circa quod sic distinguitur, aut causa nullitatis respicit vniuersimodè actā, & sententiā, vt puta si litigatum est cum minore indefenso, vel corā iudice incompetētī, & tunc quia omnia sunt nulla, repetētur acta de nouo, & super ipsis pronuntiabitur. vt l. cum & vos minores. C. si aduer. rē in. & l. cōtra pupillū. ff. de re iu. aut causa nullitatis respicit solam sententiā. & nō acta vt quia sententiā fuit lata die feriata, vel parte non citata, & simi. & tūc cognoscit ex actis prioribus sic intelligitur glo. in l. si expressim. ff. de appel. & in l. si vt proponis. C. quomodo & quando iud. & ibi per Cyn aut causa nullitatis respicit partem actorum tantum, ac sententiā. Verbi gratia si processum fuit contra eum tam in eius vita quam post eius mortem, & tunc acta in vita firma manebunt, & remittentur alia quæ sunt post mortem. secundum Bartolum. vt per eum not. in l. eum quærebatur. ff. de re iudica.

E P I T O M E.

- 1 *Causa nullitatis in causa appellationis, an sit principalis.*
- 2 *Appellatione deserta, an dicatur nullitas sublata, ita quod intentari non possit.*
- 3 *Quando dicitur dici sententiā nullam, & si qua est appello: an procedat eius libellus.*
- 4 *Iudex appel. si pronūtiat malè appellatum & nihil exprimat de nullitate an videatur super nullitate pronūtiasse.*
- 5 *Obtinens sententiā potest petere eam per superiorem confirmari.*
- 6 *Quis debeat probare in casu appellationis, an appellans bene appellatum an appellatus bene iudicatum.*
- 7 *Appellans si non potuit habere sententiā in forma pu-*

blica an excusetur à productione instrumenti ipsam sententiā in forma publica.

ET IN QVANTVM sit aliqua. § Nor. per hęc verba quòd causa iniquitatis sententiæ proponitur cōditionaliter, videlicet si finis sit aliqua, Vnde dubitari cōsuevit, in isto casu ipsa causa nullitatis sit principalis ad appellationē. vel ecōtrā appellatio sit principalis ad nullitatem. super quo dubio contrariæ sunt opi. nam Ia. Bu. in l. j. C. quādo prou. non est neces. tenuit quòd causa nullitatis sit causa principalis. gl. verò ibidem, quā cōmuniter sequuntur Cy. & alij tenet q. veniat incidenter ad appellationem, cuius rei disputatio non est sine effectu.

2 § Ideoque queritur si appellatio est deserta, vel per statutū, vel aliter submota, an consequenter, & nullitas dicatur sublata, nec possit intētari. Super quo sic breuiter cōsidera, quādoq; causa propter quā remota est appellatio, respicit pariformiter tā appellationem, quam nullitatē. v. g. datur ex forma statuti tēpus quatuor dierū ad appellandū, & nullā dicendū sententiā. Certē remota appellatione per fluxum tēporis remota, est etiā & ipsa nullitas. Aliquando causa non est pariformis circa vtrunque, vt patet de iure cōi quo appellatur infra x. dies vt not. in auth. hodie. C. de appel. & nulla dicitur infra xxx. anno. vt no. Bar. in l. quidā in suo. ff. de cond. insti. & Insti. de perp. & tēp actio. in prin. & in l. licet. C. de iur. deli. & tūc aut nullitas venit incidenter ad appellationē. & tunc sublata appellatione tollitur nullitas. ar. in l. cū principalis. ff. de reg. iu. cū si. ibi not. aut ecōtrā nullitas venit principaliter, & appellatio accessorie, vel vtrū q. deducitur principaliter, vt in hac p̄senti forma, & tunc sublata appellatione firma remanet causa nullitatis vt habetur, & no. in d. l. si expressim. ff. de ap. per Bar. q. ex separatis nō inferitur. vt l. Papinianus exuli. ff. de mino. § Insuper apud scholasticos dubitatur an talis libellus procedat, dico sententiā nullā, & si est aliqua appello. Et quidā voluerūt dicere q. nō, quia nullitas, & appellatio sunt cōtraria. ergo & c. vt in l. j. C. de fur. & l. cōtra maiores. C. de inof. test. In cōtrariū determinat Dy. & Bar. & alij cōmuniter, vt plenē disputauit idē Bar. in d. l. si expressim. cuius potissima ratio est, quia non purē, sed cōditionaliter proponūtur, sicq; secundū tēpus non reperiūtur cōtraria: cū vnū proponatur in defectum alterius. ar. in c. cōstitutus. extra de in integr. rē. & l. qui de inofficio. quod ibi no. ff. de inof. tes. & eius quod no. per gl. & Cy. in l. si quidē. C. de exceptio. & in l. non abs re. C. vnde vi. & l. si quis in suo. C. de inof. te. & Spe. in ti. de accu. seu pet. §. sequitur. ver. sed nūquid. & hęc partem sequitur Inn. in c. cū dilecto extra de ap. & Cy. in d. l. j. C. quando prouo. non est neces. § Item quæro, pone q. interposita appellatione in forma de qua supra, iudex pronūtiat malè appellatum: de nullitate verò nihil expressit: an videatur super nullitate pronūtiasse. & quædā gl. in d. l. si expressim. tenet qd nō. vnde de nullitate poterit adhuc agitari, quia sententiā nulla non videtur in dubio firmari, imo secundū aliquos nō potest ar. l. eum qui. C. de inof. tes. & in iure nostro. ff. de

testamenta. tutel. Alia gloss. in dicta l. j. distinguit aliter & ibi nota. Tu autem sequendo Bartol. pro concordia sic distingue: aut ipsa sententia est ipso iure nulla propter errorē expressum in ea, & tunc iudex appellationis taliter pronūtiando, nō videtur eā confirmare, imō quōd fortius est non posset expressē, nec tacitē, ideoque de ipsis nullitate agi poterit quādo canque quia idē error esset in vtraque. vt l. j. in princ. ff. quæ sentent. sine appell. rescin. & hoc modo procedit gl. quæ est in d. l. si expressim. aut sententia erat nulla ex alia causa, & tunc considerandū est, quā forma iudex appellationis pronūtiat: nā si quidem pronūtiat simpliciter male appellatum: in quæstione presupponitur, & tūc aut in forma appellationis, vel in processu causæ fuit facta mentio nullitatis, vt hic: & tunc videtur in totum sententiam confirmare, quia videtur sententia in dubio referri ad contenta in ipsa appellatione & processu. argument. in l. j. C. si ex fal. instrumen. & l. fina. C. de fid. instr. aut in forma appellationis, & in processu causæ non fuit facta mentio nullitatis, & tūc prima sententia si nulla est, non confirmatur, quia verba hoc non expriment, nec patiuntur, & cum sententia sit stricti iuris, debent eius verba potius restringi quā ampliari. argu. in l. j. C. si plu. vna sententia fuer. eodem. & l. si à te. ff. de exce. rei iudic. aut vltra procedit in sententia dicendo bene iudicatum, vt sit communiter in sententijs confirmatorijs in quibus consuevit dici bene iudicatum, & malè appellatum, vel econtrā, malè iudicatum, & bene appellatum, & tūc videtur in totum ipsam sententiam confirmare, sic quōd vterius agi non poterit de nullitate, & sic intelligitur gl. in d. l. j. propter illa verba bene iudicatum, quæ referri possunt & vtrunque casum, tam nullitatis, quam iniquitatis. † Amplius quæritur, an is qui obtinuit sententiam possit petere eam per superiorē confirmari: dic breuiter quōd sic arg. in c. j. cum seq. extra de confirm. vti. vel inuti. facit l. fina. C. quando prouo. non est necess. & in authent. de his qui ingre. ad appell. §. volumus. & l. fina. C. vt li. pen. licet si reperit sententiam nullam possit declarare nullam esse. vt tenet Bart. in d. l. si expressim.

6 † Proinde quæritur quis debeat probare in causa appellationis, an appellans bene appellatum, an appellatus bene iudicatum: de qua quæstione tangitur per Cynum in l. j. C. si aduersus cred. & in l. hi qui ad ciuilia. C. de appellationi. & per Bartolum in l. j. ff. si tuto. vel curat. appella. & per gloss. & alios in cap. in præsentia. extra de renuntia. & per Innocent. in cap. bonæ memoriæ maguntinæ. extra de elect. per Iacob. de Beluis. in authent. de his qui ingre. ad appella. & per gloss. in cap. olim. extra de exception. & in c. ex parte. extra de testib. Pro conclusione omnium sic distingue, aut fuit appellatum ab interlocutoria, aut à diffinitiuā sententia. Primo casu tenetur appellans probare se ex iustis causis appellasse, quæ exprimentæ sunt in appellatione, vt dictum est supra titul. secundo. In meritis autem negotij principalis appellatus probare debet quōd iudex iuste pronūtiavit. vt not. in dicto cap. olim. Secundo

casu principali considera quōd quædam sunt acta concernentia processum, quædam concernentia merita negotij principalis.

Primo casu aut vnus solus prosequitur causam appellationis, & tunc siue sit appellans, siue appellatus tenetur acta, & formalia processus producere, & probare, ipsius processum simul cum ipsa sententia à qua appellatio est interposita. aliter facilius iudex ignoraret quid & qualiter confirmari, vel infirmari deberet. argument. l. præcipimus. C. de appellati. cætera verò acta, quæ merita negotij concernunt, non habet necesse, producere. Si verò ambo prosequuntur ipsam causam, tunc appellans debet producere sententiam & acta causæ, quæ processum concernunt, cætera verò acta concernentia merita causæ debet producere appellatus, sicut facere habuit in principali causa. & sic loquitur gloss. in dicta l. hi qui ad ciuilia. licet aliqui quoad hunc casum contradicant, per regulam qua dicitur præsumendum esse pro sententia, vt traditur in ca. in præsentia. extra de renun. per quod videtur fundata intentio appellantis, si contrarium non probetur, sed huic respondetur, quod illa regula procedit quando sententia transiit in rem iudicatam secus autem cum esset suspensa per appellationem: vt not. Innocenti in d. capit. bonæ & Ioan. Andre. in dict. capi. in præsentia. Quæ autem dicta sunt, procedunt quando appellantis intentio non est fundata de iure communi, aliàs autem si esset de iure communi fundata appellans teneretur omnia probare in causa appellationis secundum Iaco. Butriga. vt per eum nota in d. l. hi qui ad ciuilia. † Sed circa prædicta dubitatur, ecce quōd appellans volens euitare expensas habens à notario sententiam in forma publica, vel fortasse non habens copiam notarij, quia se absentauit, facit positiones aduersario: quo modo talis iudex tulit talem sententiam inter ipsas partes in tali anno, mense, & die, & quōd de ea fuit rogatum instrumentum per talem notarium & similia, nunquid excusatur appellans à productione instrumenti in publica forma ipsius sententiæ: dicit Innocent. quōd sic. in capi. G. perpetuus. extra de fide instrumento. tali ratione quia ea quæ sunt probabilia, sunt ponibilia. vt not. in capi. ij. de confess. libr. vj. & dixi in forma positionum, aut ergo confitebitur aduersarius sententiam latam, & tunc eius confessio habetur pro veritate, & ipse pro iudicato. vt l. proinde. ff. ad leg. A. qui. & l. j. C. de confess. aut tacebit, nec respondebit, & habetur pro confessio. vt dicto capit. ij. & l. de ætate §. qui tacuit. ff. de interrogat. actio. aut negabit latam sententiam, & tunc iudex pronūtiabit bene appellatum, seu superflue appellatum, & imponet aduersario super ipsa sententia perpetuum silentium, imò plus, cogetur aduersarius renuntiare ipsi sententiæ & dabitur talis confessio in publica forma ipsi appellanti, vt ex eo perpetuo valeat se tueri. vt C. de li. be. cau. in l. iubemus. & ij. q. j. can. multi. & c.

ET AUB IPSA sententiæ tanquam nulla. Ista verba ex forma differunt à stylo communi, sed multum sunt notanda per ea quæ dixi supra

E P I T O M E.

suprà.nam si prouocatur respectu nullitatis venit nullitas principaliter, sicut appellatio iniquitatis, & per hoc sequitur quòd vno sublato nō tollitur aliud. Ideòque deciditur illud dubium, quod aliquando oritur in statutis communis Papiæ, quibus cauetur, quòd non possit appellari, vel quòd appellatio finiat in infra viginti dies. nam si ipsa appellatio reperiat nulla, vel ex cursu temporis deserta, remanebit causa nullitatis modo quo suprà propòsita, valida, & firma, & super ea iudex poterit cognoscere, & pronuntiare, vt superius tactum est &c.

E P I T O M E.

- 1 In appellatione ex interuallo interposita à diffinitiuā necessaria est scriptura.
- 2 Reus appellans sua voce, & in scriptis an possit profecutus Stranque?

IN HIS scriptis. † Meritò sic dicitur, quia in appellatione ex interuallo interposita à sententia diffinitiuā, necessaria est scriptura, secus si interponeretur incontinenti quia tunc sufficit viua voce appellata. vt habetur, & notatur in l. j. in fine cum l. sequent. ff. de appellation. Et aduerte quòd non est necesse legere scripturam appellationis ipsi iudici, sed sufficit, quòd ostendatur sibi dicendo, prout hic inscribitur, vt est text. in c. appellation. de appel. li. vj.

2 † Sed pone quòd reus appellauit dupliciter. s. viua voce, & in scriptis diuersis diebus, an poterit profecuti vtranque appellationem, & si profecutus, an & cui alteri renuntiasse videatur? super qua questione Bartol. in l. cum procurator. §. si dominus. ff. de noui oper. nuntiatio. distinguit, aut vtranque appellatione fuit interposita à sententia interlocutoria, aut à sententia diffinitiuā. Primo casu procedendum solum erit super appellatione interposita in scriptis tanquam valida & solenni: circumscrip̄ta appellatione viua voce interposita, quæ nulla fuit, vt in capitulo cordi. extra de appellationib. libr. vj. Ideòque profecutio huius appellationis viua voce, induceret tacitam renuntiationem alterius in scriptis interpositæ. Secundo autem casu principali dic quòd per secundam appellationem nihil agitur secundum Bartolum sicque fienda est profecutio primæ appellationis. per textum dict. §. si dominus. in fine & per rationem quia prima appellatio consummauit suum effectum, quia extingueret habuit pronuntiatum. vt l. j. ff. ad Turpillia. vnde secunda non reperit quid agat amplius. & per hoc creditur frustratoria sed salua. eius pace Innocent. dicit quòd si vtranque appellatio est interposita debito tempore, quòd sit in electione appellantis profecuti quam velit. vt not. per eum in capitulo dilecti. extra de appellationib. Ioan. Andre. in nouel. in capitulo bonæ. extra de appellation. sequitur hanc opinionem & idem tenet Bal. in l. appellation. C. de appellationibus. & in capitulo sancimus. in tit. quo temp. mil. & Alb. in l. pacta nouissima. C. de pactis. & in d. l. ad solutionem. C. de re iudicata.

- 1 Non omnium iudex est cōpetens appellationis.
- 2 Ad imperatorem an appelletur omisso medio?

ET AD quemcunque iudicē cōpete. † Hoc ideò dicitur, quia non omnis iudex est cōpetens appellationis, sed de iure ciuili ordine debito interponenda est appellatio, scilicet de minori ad maiorē iudicem, non autem ad parem vel minorem. si tamen per errorem appellauerit ad superiorem, dum ad minorem appellare deberet, error ei nō nocet, secus autem est contrā, vt habetur in l. j. §. si quis appellatione. ff. de ap. licet de iure canonico etiā ex certa scientia possit quis quocunque omisso medio ad papam appellare. vt in c. si duobus. extra de appel. & ij. q. vj. can. si merito poltramus. Quod ideò prouiderūt vt quæstiones in curia traherēt, & corū auaritiam satiarent, quod tamen nunquam faciunt, quia clericorum animus & apperitus est epixus pre carceris in pecunijs cumulandis cōtra honestatē communem, & fidē Deo promissam, nō attendentes nec studentes bonis moribus, nec scripturis rā diuinis quam moralibus, & potissimē illi documento Senecæ sic dicentis: Multis parasse diuitias non finis miseriarum sed muratio, nō est enim in rebus vitium, sed in ipso animo. Et alibi idem inquit, quod admodū nihil differt vtrū ægrum corpus in ligneo aut in aureo lecto colloces, quocūque illud trāstuleris, malū suum secū trāsfert: Sic nihil differt vtrū ager animus in diuitijs, vel in paupertate ponatur malū suū illū sequitur &c. † Deinde autem ciuili Imperator q̄ plenus est oī virtute & liberalitate, contrariū statuit vt ad eū omisso medio appellari non possit vt habetur in l. Imperatores. ff. de ap. obseruabitur ergo ius ciuile in foro ciuili, vt not. in c. si duobus de appellatio. sed vt errari non possit fiet appellatio in forma ista de qua hīc: & sufficeret si dicatur appello ad iudicē cōpetentē, nullo specialiter nominato. vt traditur in l. qui romæ. §. scia. ff. de ver. obl. & ibi per Bar. & in l. j. §. si verò miles. in fin. C. de tal. mo.

2 APOSTOLOS. Isti apostoli sunt quedam literæ dimissorix quas iudex

a Isti apostoli. Iste terminus xxx. dies ad apostolos accipiendos ardeat iudicē ad dādū literas dimissorix vel referatarios. Sicut gl. q̄ incipit etiā ipsum iudicē ardeat. in cle. quāuis extra de app. ex qua fertur ibi l. x. quod iudex etiā nō requisitus tenetur ipsostrudere infra xxx. dies nō tamē tenetur in fundicatu nisi si erit requisitus. Cū ergo malitiose tradere distulit, aut negligenter processus factus per eū postea est ipso iure nullus. c. ab eo. de ap. l. §. j. facit regula indulgētia. de reg. iur. lib. §. j. quia beneficii iurisdicē à iure nō debet alicui auferri indulgetur enim à iure appellanti, vt iudex ardeatur intra xxx. dies dare apostolos secundū gl. in d. clemē.

qu. m. ub.
 Es. probat
 text. sunt.
 glos. in d. ca.
 ab eo. s. d. ita
 expr. s. e. re-
 neri Dyn.
 Es. lo. And.
 in d. regula
 induitū di-
 cētes qd. s. b. 2
 terminus 3
 datur à iu-
 re sue homi 4
 nis ministe 5
 ris. s. in ca
 su nostro qd. 1
 iudex s. b. e-
 rius non po-
 test nec au-
 gere nec ab-
 breuiare.

à quo appellatur tradit appellanti de
 ferendas iudici ad quē est appellatum
 & in quibus continetur qualiter talis
 psona ab eius sentētia appellauit & c.
 vt l. latus dicitur s. frā sub forma apo-
 stolorū. & habetur i. l. j. ff. de lib. dimif.

E P I T O M E.

*Apostoli cur sapius petantur?
 Quis sit effectus appellationis?
 Quid faciendum si iudex à quo non ob-
 stante appellatione processit?
 Attentata quot modis reuocentur?
 Commissa causa consulenda si iudex
 procedat quid agendum?*

PETENS semel bis. Et ter. † Isti
 apostoli debent sapius peti per
 interualla dierū. vt probatur in d.
 l. j. & not. gl. in c. ab eo de app. li. vj. qd.
 fortasse ideō fuit inductum, quia iudi-
 ces diuersis negocijs occupati nō pos-
 sunt omnia retinere in memoria. &
 facit. ij. q. vj. c. post appellationē. in fi.
 de consue. tamē hodie approbatur in
 cle. ij. de ap. q. sufficit quōd eodē cou-
 textu & eodē tempore sic petatur.

† Queritur de effectu huius appel-
 lationis, ad quod responderetur quod
 effectus est duplex. Primus quia ex-
 tinguitur vel suspenditur pronūtiatū
 vt supra dictū est. Secundus quia pen-
 dente appellatione ligatæ sunt man-
 us iudici, nec vltra potest quicquam
 agere sine detulerit appellationi siue
 non. vt l. sciendum. ff. de appellati. rec.
 l. j. ff. nil no. appel. penden. & l. iudex.
 ff. de re iudica. & in l. si cuius. ff. de ap-
 pel. reci. & l. ij. C. de appellatio. vbi au-
 tem appellatio esset interposita ab in-
 terlocutoria tunc distinguitur an de-
 tulerit iudex appellationi vel non, vt
 supra dixi in titu. ij. & habetur in l. in
 tra vtile. ff. de min. & in c. non solūm
 de app. li. vj. vt no. Bar. in d. l. si cuius.

† Sed quid si iudex ipse non obstāte
 appellatione de facto in causa proces-
 sit? Dic qd superior ad quem est appel-
 latū omnia attentata reuocabit. vt in
 d. c. non solūm. & in l. chyrographis.
 ff. de administra. tutorum. s. j.

† Sed quādo reuocabit distingui con-
 suevit: aut ista fuerūt attentata post
 inhibitionem sibi expressē factam
 per superiorem ad quem appellatum
 est, & tunc statim ipse superior alio
 nō expectato illa reuocabit. aut sunt
 attentata ante eius inhibitionem, &
 tunc demum lata sententia & secu-
 ta victoria, illa reuocabit. vt not. in

d. c. non solūm, & per Innocent. in cap. dilectus ex-
 tra de exce. & per Bar. in d. l. j. nil no. ap. pen. † Quid
 autem dices si iudex causam commisit alteri con-
 uendā, prout sæpe fit, & ante consiliū datum pro-
 cedat ad aliqua in ipsa causa, an valeat talia actūta
 ad quod breuiter si dicā, aut ille cōsultor fuit assūm-
 ptus ex iuris necessitate, quia lex municipalis dicitur
 quōd ad partis requisitionē iudex teneatur causam
 cōmittere consulendam, vt est in pluribus iurita-
 tibus, & tunc acta valēt mero iure, sed ope. appella-
 tionis reuocabūt. ar. in l. j. C. de rela. iuncto d. c. nō
 solū. sed secundū Bar. vt per eū no. in l. j. s. si plures.
 ff. de exercito. Tu autem dic quōd acta mero iure nō
 valent tanquā gesta per eū, qui manus habet ligatas
 statim petito consilio: vt no. Archi. in c. cum plures.
 de offi. leg. li. vj. aut fuit assumptus ex sola partium
 voluntate, vel ipsius iudicis tantūm & tunc valent
 acta per eum, quia non est iudex astrictus sequi illius
 cōsiliū: ergo nō tenetur iudex illud expectare. vt
 not. per Dy. in d. l. Titium & meuium. in princ. ff. de
 admini. tutor. & per Barto. in d. s. si plures.

PROTESTANS Et quod per ipsum Simonem.
 Aduerte quod talis protestatio vires non habet nisi
 compareat in termino sibi præfixo ad ipsos aposto-
 los recipiendos, vt dicitur in titu. proximo.

Forma responsionis iudicis à quo appellatur.

SUPRASCRIPTVS dominus Vica-
 rius visa, & audita suprascripta appel-
 latione & nullitate coram eo interpo-
 sita per suprascriptum Simo. d. nomi-
 ne à quo sententia per ipsum dominū
 Vicarium lata ex parte vna, & Ioā. de olea. ex parte
 alia, prout in d. appellatione exprimitur, statuit, &
 assignauit d. Symo. ibidem præfenti, audienti, & in-
 telligenti terminū ad diē primam mensis Septēbris
 ad accipiēdū apostolos. quos sibi dare voluerit: & li-
 teras responsivas, & visus alia facere & audire quæ
 ipse dominus Vicarius duxerit ordināda & faciēda.

SUPRASCRIPTVS dominus vicarius. Ista re-
 sponsio est ponenda per notarium, apud ipsam
 appellationem in ipfius sine.

E P I T O M E.

- 1 Ad officium iudicis pertinet certum terminum præfigere appellanti ad recipiendos apostolos.
- 2 Quot sint tempora cause appellationis.
- 3 Appellans differens prosequi appellationem & si que ad ultimum mense primi anni, & petens de causa cognoscere, an habeat biennium.
- 4 Appellans si non comparet in termino assignato ad accipiendos apostolos, an excusetur.
- 5 Comparens in termino ad petendos apostolos, quomodo iudex dare recusat, an excusetur.

STATVIT & assignauit † Ad officium quilibet
 iudicis à quo appellatur pertinet terminū præfi-
 gere certum ipsi appellati ad apostolos recipiē-
 dos, vt in c. ab eo. de ap. li. j. & in l. iudicibus. C. de ap.
 & quōd ad hoc durat adhuc et? potestas lata sententia,
 vt in

2 vt in l.iudex. & l.paulus. ff. de re iud. § Sed vt circa hoc amplius instruaris, sciendū est, quod quoddā est tēpus appellatōnis interponēdē, & hoc est hodie x. dierū. vt in auth. hodie. C. de ap. Quoddam est tempus petendi apostolos, quod datur parti ad eos excipiendū, & iudici ad eos tradendum, & hoc est dierū xxx. vt in l. iudicibus. præalle. & in d. c. ab eo. potest tamē iudex hunc terminum abbreviare. ar. in l. ij. & quod ibi no. ff. de re iud. & sic seruat generalis cōsuetudo. quoddā est tempus quod datur parti ad se presentandum coram iudice ad quē, & hoc est arbitrium, & sic est bonū in hoc habere iudicem gratiosum. vt in l. præses. C. de ap. & in c. persona. cū seq. & in c. abbate. extrā de ap. Quoddā est tēpus quod datur parti ad iter arripiendū causā presentādā apostolos: & hoc similiter est arbitriū. vt in c. cū causa extrā de re iud. c. cū sit Romana. & in c. peruenit. extrā de app. Quoddā est tēpus a lege præfixū ad professōdū & fundandū ipsam appellatōnē, & istud est annus, vel ex causā bienniū. vt in auth. ei qui appellat. C. de tēp. app. & in d. c. cū sit Romana. qd̄ quidē tēpus nō potest per iudicē abbreviari. vt in d. c. cū sit Romana. aliquādo tamē ipso iure nō currit hoc tēpus, sed stat in suspēso, puta quādo partes faciūt cōpromissum pēdere^a appellatōne, vt in auth. si tamē in medio. C. de tēp. app. vel si lis pēdet in cōfistorio principis. vt in auth. si lis. & in auth. itē si appellatōne. C. eo. ti. § Sed quid si appellans distulit prosequi appellatōnē vsque ad vltimum mensem primi anni. & petat de causā sua cognosci, an habebit bienniū. Inno. & Io. an. in c. ex ratione. de ap. dicūt quōd sic, b nec poterit sibi imputari quominus lis sinē accipiat. vt in d. auth. itē si appellatōne. quam opi. sequitur Bar. in d. l. j. & ff. de libell. dimis. & ibi per eū.

4 † Deinde queritur si ille Sy. non compareat in termino ad accipiendū apostolos assignatos, an excusetur: breuiter distingue, aut fuit in culpa & negligētia. & tūc appellatio sua est deserta, quasi nō veniēdo videatur tacitē appellatōni renuntiare. vt l. præses. & l. quoniā nonnulli. C. de ap. & in c. sæpē. & c. personas. & in c. ad aures. extrā de ap. & d. c. ab eo. & in hoc est magna pœna contumaciæ, vt quis in totū iure suo priuetur, simile est in eo qui nō iurat de calumnia, vt l. ij. §. sed si actor. C. de iura. calū. & in c. fi. extra cod. ti. & idē in eo qui nō respōdet positionibus. in c. ij. de cōf. li. vj. & in l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de interro. act. Et idem in certis alijs casibus dispensis in corpore iuris, quos enumerare lōgū esset potius quā subtile. aut nō fuit in culpa veniēdi, sed vel casu fortuitō, vel alia iusta causā impeditus venire nō potuit, & tūc excusatur. vt in d. l. præses.

5 & in d. c. ab eo. cū si. ibi not. † Quid ergo si cōparuit in termino, sed iudex apostolos tradere recusauit? dic quod aut nō tradidit, quia nō potuit & vterq; excusatur, aut qa noluit, & tūc ipse Sy. excusatur, sed iudex cōdēnatur. vt in l. quoniā iudices. C. de app. quo casu debet appellans statim adire superiōrē ad quē appellauit & ei appellatōnē & quærēlā producere. vt l. si appellatōnem. C. de ap. veruntamen Ia. Bu. in d. l. quoniā. sic distinguit in hoc, Aliquādo iudex a quo non vult audire^c appellatōnem super eius

appellatōne, vt plerūque faciunt maleuoli, qui se abscondunt, & tunc debet appellans corā superiōrē, vel vicinis protestari infra tēpus x. dierū, quod datur ad appellandum. vt in l. j. C. de his qui per me iud. aliquādo iudex simpliciter denegat dare apostolos, & tunc sufficit protestari infra xxx. dies, qui dantur ad dandū ipsos apostolos. vt in d. l. iudicibus. Et quia superius dixi de meticulosis & malitiosis iudicibus, Attende quid dixit pater eloquentiæ Tullius, profectō nō est iustus iudex, qui mortem, qui exilium, qui egestatem timet.

Forma apostolorum.

PECTABILIS & generose domine miles, nouerit vestra nobilitas, q̄ in causā & quæritionē corā me diuinitus agitata inter Sy. pecu nomine ex pte vna, & An. ex pte alia, tuli in am diffinitiuā in fauorē d. An. a qua quidem sententiā p̄fatus Sy. in scriptis ad vestrā audientiam appellauit cui appellatōni quātū de iure fuerit deferēdū, detuli, & eā admisi, hasq; literas i locū apostolorū sibi tradidi vestrę reuerentię p̄sentādas infra x. proxime subsequentes. Datum papaz die vlti. Augusti. anno curso. 1412.

1 Quot sunt præminentie iuris.

PECTABILIS & generose & c. † Aduerte q̄ quatuor sunt in iure præminentes tituli dignitatū, videlicet super illustris, & hic titulus congruit soli principi. Secundus illustris. Tertius spectabilis. Quartus clarissimus. & hi conueniunt cōstitutis in magnis officijs, vel honoribus: vt no. per glo. in l. præcipimus. C. de app. de hac autem forma apostolorū habetur ij. q. vj. c. post appellatōnē. in fi. & per Spe. tit. de appel.

E P I T O M E.

1 Non defertur appellatōni simpliciter.

2 Ex quibus rationibus iudex defert appellatōni.

3 In apostolis an sit per iudicem causā inferenda?

4 Iudex tenetur appellanti pari facere cōuersa acta causā.

ET VLI & eā admisi. † Vides hic, q̄ nō simpliciter defertur appellatōni, sed cōditionaliter quouis tamen modo defert nil refert, quia functus est officio suo. vt in l. iudex. ff. de re iudica.

2 † Sciendum tamen est quod aliquādo iudex defert appellatōni ob reuerē-

Pendete. in hoc vide qd̄ not. Salust Anch. cōf. l. cclxxxvj.

b Sic. Dic. Et per Ang. cōf. l. cclxxxvj. per Oldra. cōf. l. lx.

Audire. sed quid si tacer, nec respondet, an videatur denegare, & cōf. l. cclxxxvj. per Anch. cōf. l. cclxxxvj.

² Inſerenda. Not. quod debet inferi cauſa quando index non recepit app. S. de Bart. in l. chyrographi. ff. de admi. tut. in ſi. mo. quod appellatione deſerta ſi appellans corā iudice appellationis infra terminum ſibi ſtatutum ſe non præſentauerit. S. l. præſes. C. de app. adde quia, S. ſupra dictū

fuſt, index poteſt ſta- tuere tem- pus, infra quod ſe præſentet corā iudice ad a- quem aliās appellatione deſerta. Po- ne q. præſi- xerit iudex terminum duorū men- ſū ad præſentandum coram ſe de apoſtolica.

Et alio ad faciendū ſi- dem de præſentatione, an per la- tſum ſ. l. i. termini ſit deſerta appellatione

Bal. q. non. in l. præſes. C. de app. ſed an pro illo ſecundo termino ali- quis reſul- tet effectus. Ede. de ſe. conſl. xxij. dicit ſingula- riter qd' regula præ- fixio habet effectū, qd' elapſo ter- mino pote- rit iudex à quo ſtatim ſniam mā- dare execu- tionem etiam

pendere appellatione, adeo ſit non poſſit executā irri- tare Et hoc fuſt mirabile dictum d. An. in c. ex inſinua. de app. dictum eſt not. à nomine plus dictū ſcri- ben. literis aſtreis ſecundum Ludo. Roma. ſ. o ſingu. cl. ij.

tiam ſuperioris. vt traditur. in cap. vt debitus. de app. Aliquando deſert ex neceſſitate iuris. vt in Liudicibus. C. de ap. Aliquando deſert ex vrbanita- te ſua. vt in Lintra vtile. ff. de minor. ¶ Sed an in apoſtolis ſit per iudicem cauſa inferenda, a diſtingue, aut ſim- pliciter deſert appellationi, & tunc cauſa eſt inferenda, vt hæc probantur in l. j. ff. de libel. dimi. & l. ſciendum. ff. de app. reci. ¶ Et not. q. tenetur iu- dex appellanti dari facere vniuerſa acta cauſæ. vt l. à procon. ſulibus. & in l. nec cauſas. C. de app.

E P I T O M E.

1 Tempus præſentandi apoſtolos qualiter detur.

2 Non præſentans ſe infra terminū iudici danti apoſtolos, quam pœnarū incurrat.

3 Præſentans in termino apoſtolos Et proſe- quens cauſam coram iudice incompe- tenti per li. ſum biennij, an poſſit poſtea proſequi coram iudice competente.

4 Vnde eſt quod præſiguntur tempus à iudi- ce à quo cauſæ appellationis.

1 I N F R A D E C E M dies. ¶ Iſtud tempus dari & moderari conſue- uit ſecundum diſtantiam locorū, & perſonarum qualitatē ad arbi- trium iudicis. vt l. præſes. C. de app. & in capitulo perſonas. extra de app. facit lex continuus. ſ. cū ita. ff. de verb. ob. ¶ Quid autem ſi infra terminum ſe non præſentauerit? dic quod appel- latio reputabitur pro deſerta, niſi iu- ſta cauſa eum excuſet, vt ſuprà dictum eſt ti. proximo. & probatur in d. l. præſes. & c. perſonas. ¶ Sed pone quod præſentatis apoſtolis proſecu- tus eſt ſuam appellationem coram eo, qui reſertus eſt iudex incompetēs, & coram eo tempus anni, vel biennij inſtantie appellationis tranſiit, an poterit de nouo proſequi appella- tionē coram iudice competente. di- cūt quidā quod nō, per tex. in l. ſi pa-

ter. C. ne de ſtatu defunc. & l. accuſaturus. ff. de adul. & l. ſi falſo. ff. quod cum fal. tuto. ¶ Diceret aliquis, ſi lata ſententia iudex functus eſt ſuo officio: quo- modo poteſt talē terminū aſſignare? ad quod ſic re- ſponderetur, quod licet officium eius ſit finitum quo ad cognitionē cauſæ, nō tamē quo ad alia quæ re- ſpiciunt appellationis proſecutionē ne re. iudicata ſemper ſtet in ſuſpēſo. arg. i. c. abbate. extra de app.

Forma libelli appellationis.

C O R A M vobis Spectabili ac egregio milite Manfredo de beccaria de plebe, dicit, ſignificat, & exponit Sy. procu. & procuratorio nomine Ioan. de olea. con- tra & aduerſus An. & quacunq; aliam perſonā pro eo, vel eius nomine in iudicio legitime cōparentem. quod verſa, & agitata olim q. inter ipſum Sy. d. no- mine ex parte vna & d. An. ex parte altera coram do. cauſa, & occasione cuiuſdā petiē terre, cui cog- ret & c. idem do. B. per eius aſſertā diffinitiuam ſen- tentiam cōdemnauit dictū Sy. dicto nomine ad di- mittendū, & relaxandū dicto An. prædictā petiā, & ad dandū & ſoluendū eidem nomine & occasione fructuū perceptorū flore. c. prout pleniſ & latius, & ſic, vel aliter in dicta aſſerta ſentētia cōtineri re- peritur ad quam relatio habeatur, quā quidē aſſer- tam ſententiā, & omnia & ſingula in ea cōtēta ipſe Sy. liſto nomine dixit & propoſuit, ac etiā nūc dicit & proponit fuiſſe, & eſſe nullā nulliusq; valoris, & momēti in illis paſſibus, punctis, & articulis tan- tū, in quibus lata ſit, vel eſſe reperiatur cōtra ipſum Sy. dicto nomine, & eius iura, & iniquatū eſſet ali- qua, ſeu eſſe reperiatur dixit, & propoſuit, ac iteratō dicit, & proponit ipſam fuiſſe & eſſe iniquā. & iniu- ſtā, ac inique, & iniuſtē latā, & pronūciatā in paſſi- bus, punctis, & arti. de quibus ſuprà & ab ipſa tāquā nulla, & inique appellauit ad ſpectabilitatē veſtrā & ad quēcunq; iudicē competentē, prout & ſicut in dictis nullitate, & appellatione interpoſitis latius exprimitur & c. Quare cū prædicta vera ſint, peti- & requirit idē Sy. dicto nomine à vobis. Manfredo ante dicto quatenus per veſtrā diffini. ſententiā pronūciatis, ſententietis, & declaretis dictā aſſertam ſententiā in paſſibus & capitulis cōtra eū faciētibus, de quibus ſuprà fuiſſe, & eſſe nullā nulliusq; valo- ris, & momēti, & iniquatū ſit, vel eſſe reperiatur ali- qua fuiſſe, & eſſe iniquā, & iniuſtā in partibus, & capi- tulis antedictis & ab ea tanquam iniqua, & iniuſta fuiſſe, & eſſe bene appellatū, & malē iudicatum. Et prædicta peti, & requirit per vos fieri, & executioni mādari omni via, iure, cauſa, & forma, ſeu modo quibus melius fieri poſſunt. Deducens in præſenti iudicio & c. Non aſtringens ſe & c. Saluo iure & c.

E P I T O M E.

1 Libellus in cauſa appellationis, an ſit neceſſarius.

2 In cauſa appellationis, an ſit neceſſaria litis conteſta.

1 C O R A M vobis. ¶ Dubitari cōſueuit apud plu- rimos an de neceſſitate, hic talis libellus ſit offe-

offerédus corã iudice appellationis, an sufficiat corã eo porrigere simpliciter appellacionem? videtur quòd libellus iste sit necessarius, quia sententia fundari debet super libello. l. vt fundus. ff. commu. diu. quam sententiã sequitur Spe. in ti. de ap. in §. dicendum restat. alij dicunt, quòd sufficit præsentare appellacionem. vt in auth. de his qui ingre. ad ap. in §. volumus. quorum opi. sequitur Inn. in c. cum contingat. extra de off. dele. & Bart. in l. j. in fi. ff. de ap. licet secundum eum opi. Spe. per consuetudinem sit approbata, ideoque minimè est mutanda. vt in l. minimè. ff. de legi. † **Q**uæritur an in causa appellacionis sit necessaria litis contestatio? gl. videtur dicere quòd non. in l. fin. §. illud. C. de temp. ap. In contrarium facit text. in l. j. C. ne li. in vna eademque causa tertio prou. Tu autem pro concordia sic distingue, aut vtraque pars est præsens, & tunc debet lis contestari: aut altera est absens, & tunc nõ. & sic intelligantur prædicta. pro quo facit q̄ habetur in c. per tuas. extra de appel.

IN ILLIS falsibus. Quid autem operentur ista verba dixi. supra circa formam appellacionis. & nõ. per Bald. in l. ampliore. C. de appella. & in l. appellanti. ff. de appel.

E P I T O M E.

- 1 *Iniquitas prima sententia potest detegi tam factis quam agendis.*
- 2 *In appellacione an admittantur testes super eisdem capitulis?*

IN I Q V A M & iniustam. † Circa hoc quæritur, an hæc iniquitas possit detegi tam ex prioribus agitatis quam ex nouiter agitatis: dic quòd sic, licet aliud sit in appellacione ab interlocutoria, quia in hac appellacione à diffinitiuo locum habet regula, non probatū probabo. vt in l. eos. C. de app. & in l. per hanc. C. de tem. app. quæ regula cessat in interlocutoria, vt in cle. appellanti. extra de app. & not. per Bart. in l. eius qui. ff. de appel. recip. vel non.

2 **V**lterius quæritur an in hac appellacione admittantur testes super eisdem articulis: dic q̄ non de iure canonico. vt in cle. testibus. de testi. sed de iure ciuili sic. vt nõ. per Cy. & alios in d. l. per hanc.

QUARE cum prædicta. Hæc est libelli conclusio ad quam semper attende, vt aliàs dixi & c.

ET I N Q V A N T V M sit aliqua. Mirum est de ista practica. nam si iudex appellacionis videat sententiam nullã, potest super iniquitate eius pronuntiare, etiã si nullitas sola est propõsita: vt dictū est supra circa formam appellacionis, ergo sequitur q̄ super causa iniquitatis proponitur, contra l. fi. §. in refutatorijs. C. de app. Sed potest responderi, & practica dupliciter sustineri. Primo, quia iudex nullitatis tantū, licet possit de iniquitate cognoscere, nõ tamen necesse habet, sed in casu nostro cõpellitur de iniquitate sententię expressè pronuntiare, vt necessitas imponatur ipsi iudici de ipsa pronuntiare.

arg. in l. de quare. ff. de iudi. Secundo potest dici quòd hoc ponitur ad abundantem cautelam. vt in l. testamenta. C. de testa.

BE N E A P P E L L A T V M, & malè iudicatum. Sufficit quo ad iudicem appellacionis vt hac forma in eius sententia, cum vult impugnare priorem sententiam. vt nõ. in præalle. l. eos. veruntamè tenetur causam exprimere, quare priorem sententiam redarguit de iniquitate, vt supra dixi circa formam sententię diffinitiuę. in gloss. super verbo relaxandum. & nõ. in c. sicut nobis. extra de re iudi. Si autem confirmaret priorè sententiam tunc diceret econtra bene iudicatum, & malè appellatū, nec esset necesse causam exprimere.

DE D V C E N D O. Hæc clausula cum sequentibus debet extendi; prout supra nota. in forma primi libelli.

Forma sententiæ in causa appellacionis.

Nos Manfredus de beccaria de plebe, miles & commissarius causæ nullitatis & appellacionis interpositæ per Sy. pro. cu. nomine. Io. à quadam sententia contra eum lata per d. But. vicarium in & super lite, causa, & quæstione inter ipsum Sy. dicto nomine tunc vertete ex parte vna, & An. ex parte alia. Visa prius per nos dicta appellacione cuius tenor talis est, viso etiam libello appellatorio coram nobis producto continente sub sequen. visa denique dicta sententia, & cæteris actis, & agitatis iuribus, & instrumētis, & allegationibus iuris diligenter inspectis, super quibus omnibus habita deliberatione matura, Christi, eiusq; Virginis gloriose beatiq; Iaco. de Galitia nominibus inuocatis: dicimus pronuntiamus, declaramus, & sententiamus prout inferius particulariter annotatur. Et primò quidem dicimus & pronuntiamus bene & iustè fuisse, & esse à dicta sententia appellatum & prouocatum per d. Sy. dicto nomine & malè, ac iniustè fore. & esse iudicatum per præfatum domi. vicarium causis, & rationibus maximè infra scriptis. Item absoluius dictum An. ab expè. litis præsentis propter iustam causam litigandi.

Nos Manfredus. Communis stylus se habet, quòd quilibet iudicis in proferenda sententia vtitur in propria persona plurali numero. attamen sic loqui posset in singulari, nec vitaretur sententia, vt habetur in capit. penulti. de re iudica. libr. vj.

VIS A P R I V S per nos dicta appellacione. Laudabile est de his. & similibus mentionem facere, & qualis sit huius effectus plene dictum est supra circa formam sententię diffinitiuę. in verb. viso etiam. & seq.

BE N E & iustè fuisse appellatum. Hæc est sufficiens forma pronuntiandi in causa appellacionis, vt proximè dictū est. Eodem modo pronuntiandū esset econtra si appareret, quòd iustè fuisset iudicatū.

E P I T O M E.

- a *Agendum.* 1 *Exprimenda sunt causa quare fiat reuocatio prioris sententiæ.*
 Sidæ Ludo.
 Ro. consilio 2 *Lata secunda sententiæ confirmatoria prima, qua illarū executioni mandetur.*
 cclxij.
- b *Pronuntia* 3 *Sententiæ confirmatoria prima, per quem iudicem mandetur executioni.*
 tū. Adde 4 *Iudex appellationis si velit in aliquibus per Ludou. 4 Iudex appellationis si velit in aliquibus Roma. cōsi. 4 Iudex appellationis si velit in aliquibus partibus sententiæ reprobare, in alijs cclxxxij. sed approbare, qualiter faciet.*
 an deserta 5 *Iudex reperiens sententiæ, qualiter app. iudex pronuntiat.*
 possidere 6 *Quoties liceat appellare.*
 male. Sed 7 *Quoties licet supplicare principi.*
 bene pronū 8 *Lata sententiæ condemnatoria in qua riatum per iudex soluit infra certum tempus sub Ancha cōsi. cclxij. sed pena aliquid dari, si pēdere appellatiōe non dederit nūquid in currat pēnā, & hoc in casu quado cōdēnatus appellauit.*
 c *Dies Vide Quid iuris sit retento prioris quando ob-*
 per phis. in 9 *tinens appellat.*
 c. pastoralis
 & ibi per
 Alex. de ap
 pellationib.
- d *Ecōtra. dic- est Lud. ro. quod ille q. appellauit a sententiā pendēre ap- pellatiōe nō potest illum allegare in suum fauorem consils. cccxliij.*
- 3 *per quē iudicem erit sententiā executioni mittenda? dic quod aut sententiā secunda fuit expresse confirmatoria primæ, & tunc secunda mittetur executioni per iudicem appellationis, si est ordinarius ille qui pronuntiauit. vt in l. præcipimus. §. in his. ibi exequentibus iudica. C. de ap. aut fuit cōfirmatoria primæ sententiæ tacite modo quo supra. & tunc primus iudex ipsam primam sententiā executioni mandabit. vt in auth. ei qui. C. de temp. ap. Et hanc distin. sequitur Cy. in d. l. eos. & in auth. si quis litigātū. circa si. C. de epis. aud. & no. per Bart. in l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pact. † Sed quid si iudex appella-*

- tionis velit in aliquibus partibus sententiā confir- mare. & in alijs reprobare qualiter formabit suam sententiā? dic quod separabit singula capitula, di- cendo super tali capitulo sententiæ dicimus bene iudicatum, & super tali male pronuntiatum^b & c. & erunt tunc tot sententiæ quot fuerunt eius capitula vt in l. etiam. ff. de minorib. & quod not. per Bartol. in d. l. ampliorē. & in c. raynaldus extra de test. vñ autem & idem capitulum sibi connexum non posset pro parte approbare & reprobare, quia sen- tentia est res indiuidua. vt in l. in hoc iudicio. ff. fami. er.
- 5 † *Quid autem si iudex reperiat sententiā esse nullam, quæ erit forma pronuntiandi? dic secundū glo. & doc. vt not. in d. l. eos. quōd pronuntiat sententiā esse nullam, & superuacue appellatum. vt probatur in d. l. quædam mulier. ff. fami. er. c. i. ff. de iure patr. & in l. nominationes. C. de ap. facit l. j. C. qui pro sua iuris. Vt etiam quæritur de effectu appellationis, vt supra in forma libelli appellatiōis.*
- 6 † *Postea quæritur quoties liceat partibus appella- re? dic breuiter quōd his, tertiū autem nemini licet vt. C. ne lic. in vna eademque causa ter. prouoca. l. prima. † Sed supplicare principi licitum est quin quies, & decies. vt C. de precib. impera. offeren. per totum. & in auth. quæ supplicatio ibi, signata. Est tamen alia differentia inter supplicationem & ap- pellationem, quia pendente appellatiōe retardatur executio sententiæ. vt l. prima nil no. ap. pen. cū simi. sed pendente supplicatione executio non dif- fertur. vt in d. auth. quæ supplicatio. Sunt etiam aliæ differentię inter appellatiōem & supplicationem de quibus not. per Cyn. & Iaco. But. in d. auth. & per gl. in c. ex literis. extra de in inte. rest. & p. Arch. j. q. vj. capit. anterioris.*
- 8 † *Amplius quæritur ecce quod iudex primus condemnauit hunc Sy. ad aliquod dā- dum infra certos dies^c sub certa pēnā, qui appella- tione per eum a sententiā interposita, ea pendente soluere recusat, postquam per iudicem appellatiōis prior sententiā cōfirmata fuit, quæritur an in pēnā inciderit non soluendo in termino? videtur quōd sic, per regulam traditam in l. celsus. ff. de arb. & in l. ad diem. ff. de ver. oblig. & l. magnam. C. de con- trahen. & commit. stipu. & in l. debitoribus. ff. de re iur. cum si in contrarium est veritas, quia appella- tione pendente suspenditur, vel extinguitur effe- ctus sententiæ, vt ff. nil no. appellat. pen. l. pro hoc facit text. in cap. præterea requisisti. extra de ap. & quod no. in l. furti. in princ. ff. de his qui not. infra. & in l. sciendum. §. pe. ff. qui faciūda. cog. & l. si quis ex- hæredato. §. hi autem. ff. de iniur. rup. & irri. testa. cum multis simi. super quo vide glo. in c. pastoralis. extra de ap. super verbo, executione † *Quid autem econtra^d si aduersarius Sy. appellauit a dicta sen- tentiā, & tempus soluendi fluxerit: an in pēnā ceciderit, si iudex appellationis priorem senten- tiā confirmauerit. dic quōd non fortiori ratione quā in proxima. q. quia facta & culpa sui aduer- sarij appellantis non potuit conditionem sententiæ adimplere, ergo excusatus est. arg. in l. iure ciuili. & in l. in testamento. & ibi not. ff. de condi. & demon.**
- requi

requiritur ergo q̄ tempus soluendi labatur post sententiam in appellatione latâ: vt in d.c. præterea. nec ob. q̄ effectus sententię confirmatorię retrahitur ad tēpus primę sententię, vt in d.l. furti. in princ. quia responderetur q̄ illud locum habet quo ad rem principalem de qua quęstio mota est, sed quo ad modum contrahendam inspicitur solum tempus quo fuit lata in appellatione à sententia.

ITEM absoluius. Ista absolutio ab expē. fit ex rationabili causa quia ipse. An iustam habuit causam se defendendi in causa appellationis, cum obtinuerit victoriam pro se in causa principali, de quibus expensis plene vide quę scripta sunt supra in primo libello, in gloss. super ver. expens. & specialiter per Cyn. & alios in l. generaliter. C. de iureiurando.

Forma executionis sententiæ diffinitivæ.

SAPIENS & egregius legum doctor do. Franc. Visa prius quadam sententiâ coram eo producta in forma publica non vitiosa, non cancellata, nec in aliqua sui parte suspecta, lata & promulgata in fauorē Sy. nomine Io. de olea. & ad instantiam & requisitionem ipsius Io. seu dicti Sy. eius nomine, & pro executione dictę sententię omni iure, via, modo, & forma, quibus melius potest imposuit commisit, & in mandatis dedit & dat. P. publico nuncio & seruitori cōmunis Papię quatenus ex ipsius. d. Fran. parte, & mādato vadat, ponat, & inducat suprascriptum. Ioā. in corporalem possessionem cuiusdam petiæ terrę cui coheret & c. de qua in dicta sententia fit mentio dando & tradendo eidem Io. de terra, & frondibus arborum ipsius terrę in manibus eius, & faciendo ipsum per dictam terram ire, & redire, aliq̄; facere, quę in talibus cōsueuerunt in signum adeptę & apprehensę possessionis de quibus omnibus præcipit tam domino Francisco, quā domino Ioan. fieri publicum instrumentum.

EPITOME.

- 1 Executio aliquando est laboriosa.
- 2 Quis sit iudex competens executionis.
- 3 In executione an procedatur per Sciam præcepti.
- 4 In executione aduersarius est citandus.
- 5 Quę exceptiones impediunt litis executionem.
- 6 Nullitas sententię opposita contra executionem quando dicatur requirere altiore indagationem, ad hoc sit probetur?
- 7 Quod sit tempus executionis sententię?
- 8 Stante statuto quod lata secunda sententia cōfirmatoria mandentur executioni, an possit opponi nullitas.
- 9 Retento procedenti casu, si tamen statutum disponat non posse appellari, an valeat opponi nullitas.
- 10 Sublata nullitate per statutum, an grauato subueniatur per officium iudicis?

- 11 Præfixo tempore à statuto quod infra decem dies sententia dicatur nulla an contra executionē post lapsum temporis præfixi possit excipi de nullitate?
- 12 Statuto existente quod de omni lite fiat cōpromissum an possit opponi statutum à condemnato contra executionem?
- 13 Re existente in alieno territorio super qua lata est sententia, qualiter fiet executio.
- 14 Iudex cuius auxilium requiritur in executione sententię an possit cognoscere de nullitate sententię?
- 15 Iudices implorati in auxilium pro executione sententię si sint plures an inuicem teneantur auxilium prestare.
- 16 Tertia persona opponens se executioni an causa impediatur?
- 17 Ad quem pertineat probatio, an actori petenti executionem, an contradictori obfistenti executioni?
- 18 Impediens executionem si probet tempore executionis possidere, & actor eam probet dolose possidere, an impediat executionem?
- 19 Apparente contradictore si fuit lata sententia super exceptione an in nouo iudicio possit cōtradicens de iure suo docere per modum agendi.
- 20 Lata sententia condemnatorię ex Scis confessionis debiti, & petente actore eius executionem si opponatur à reo quod est lata sententia in fraudem & furarum & est simulata an retardetur executio?
- 21 An quis possit pro debito carcerari.
- 22 Excussio bonorum an sit necessaria antequam perueniatur ad incarcerationem.
- 23 An cogatur creditor in excussione bonorum quacunque mobilia primo accipere.
- 24 Quia forma capiatur nomen debitoris mei debitorum.
- 25 An sententia lata in actione personali sit semper insolidum mittenda executioni contra damnatum.
- 26 Sententia lata contra principalem, an possit mitti executioni sine alio processu contra eius successorem.
- 27 Sententia lata contra debitorem, an possit mitti executioni contra fideiussorē debitoris sine nouo processu.
- 28 Instantia contra debitorem ante latam sententiām, an transeat in successorem?
- 29 Sententia an sit mittenda executioni contra procuratorem litis Scel eius bonæ?

SAPIENS & egregius. Attēde circa hanc materiam executionis, quia labor est obtinere ipsam sententiam, & grauius ipsam executioni mandare, nā per cauillosas personas multa opponuntur contra executionem, & dum creditur, quod lis finita sit, adhuc durat eius restauratio praua, cōtra l. terminato. C. de fru. & lit. expen. & l. fratris. C. de transactio. ¶ Queritur quis sit iudex competēs executionis? dic breuiter, vt dixi in ti. præced. aut sententiâ fuit confirmata expressē per iudicem appellationis, & tūc iudex appellationis si est ordinarius, dicitur iudex cōpetens executionis, aut ipsa sententia fuit cōfirmata tacitē, & tūc iudex cōpetēs erit primus iudex qui ipsam sententiā tulit, vt plene no. p. Cy. in l. eos. C. de app. & in auth. si quis litigatiū. C. de episc. audiē. ¶ Deinde queritur an in executione procedatur

- a Per Siam præcepti. *A. de & Side de hoc per Ang. in l. iij. §. si ex conventione. ff. de re iudi. & ibi Alex. in l. ij. ff. de iureiurand.*
- b Nullitas. *Extra remissionis articuli an exceptio nullitatis, quia solet allegari tex. in l. si feriatis. ff. de ser. pro concor. §. cōdenariū. & a*
- a per viam præcepti, de quo hic, aut per viam libelli sicut in cæteris actionibus: ad quod sic breuiter respōdeo, aut agitur actione descendente ex sententia, de qua loquitur l. miles. §. si. de re iu. l. actori. C. de iureiurand. & tunc offerendus est libellus, sicut in alijs actionibus. vt in l. j. in prin. ff. de edē. & authē. offeratur. C. de lit. contesta. aut iudicis officiū simpliciter imploratur, & tunc per hanc viam præcepti proceditur, nec libellus offertur vt dicit Spe. in tit. de exe. sen. §. qualiter. & Bar. in l. intra dies. ff. de re iudi. & C. y. in l. ab executione. C. quorum app. non reci. & sic practicitur. ¶ Ter tiō quæritur an in hac executione prius sit citandus aduersarius? dicunt doct. q̄ sic. quia lædi potest, ergo citā dus est, vt l. nam ita diuus. ff. de adop. & l. de vnoquoq. & Bart. in l. a diuo pio. §. in venditione. ff. de re iu. maxi mē quia post sententiam possunt superuenisse ipsi reo multæ defensionēs, quæ possunt hanc executionem impedire, vt puta pactum de non petendo transactionis, solutionis, & si mi. vt traditur in l. j. C. de iur. & fact. ignor. & in l. eleganter. §. si post ff. de condi. indeb. & l. post rem iudicatam. ff. de trās. & quia potest reus solutionem offerre, & per hoc ipsam executionem impedire, vt in l. fideiusor. ff. de do. excep. ad quod facit l. si reus paratus. ff. de procuratorib. & Institut. de offic. iudi. §. final. ¶ Sunt etiam & aliæ exceptiones impediētes executionē. verbi gratia, exceptio litis pendente. vt ff. nil no. app. l. j. & C. vt lite pendente l. prima. C. de tempor. in integrum restit. per. l. j. & eodem modo si pendet adhuc tempus appellandi, vt in c. non solum. de appel. lib. vj. & l. si causa cognita. C. de transactionib. Item impedit executionem exceptio nullitatis b sententiæ, qua exceptione vt plurimum vtuntur cauilloso procuratores & aduocati, de qua traditur per glossam. & Bartol. in l. iij. §. condemnatum. ff. de re iudicat. & l. si cum nulla. eodem titulo & per eundem Bartol. in l. prima circa finem. ff. nil no. app. pen. & l. a diuo pio. §. primo. ff. de re iudic. & per Ioannem Andream. in capit. quia V. extra de iudic. & hoc procedit quando nullitas c sententiæ po test incontinenti probari. vbi autem requireret altio rem indaginem, tunc differtur post factam executionem secundum Bartolum d vbi supra. ¶ Quando autem dicatur requirere altio rem indaginem, secundum eum dicendum quod eo casu, quando de ipsa non possit cognosci infra illud tempus infra quod debet executio determinari.
- 7 ¶ Quid autem sit illud tempus intra quod debet executioni mēdacia non reperio expressum in iure ciuili vel dic hoc stare in arbitrio iudicis, vel dic quod tempus sit duorum mensium, sicut in l. final. C. de compen. Sed hæc exceptio nullitatis non impedit ad executionem, quando reus trina sententia succubuit in causa quæ transiit in rem iudicatam quia tunc non auditur vterius nullitatem sententiæ obijciens, quod valde notabile est: vt est terminatum e hodie in clementia vt calumnijs. de sententia, & re iudica. Item impedit executionem exceptio falsitatis. vt l. finali. C. si ex falsis instrumentis. & l. si docueris. C. ad legem Corneliam. de falsis & not. in l. ij. C. eodem titulo. & ibi per Cynum & l. si ex falsis. C. de tran. & facit l. qui agnitis. ff. de exce. & quod ibi no. Alij etiam sunt particulares casus quibus sententiæ impugnantur vitio nullitatis. quos vide supra in forma sententiæ diffinitivæ. ¶ Sed pone quod statuto cauetur, quod postquam lata fuerit secunda sententia cōfirmatoria primæ vterius non liceat appellare, vel nullam dicere, sed prout lata fuerit executioni mittatur. Quæritur an hoc non obstante possit de nullitate opponi in executione? ad quod sic breuiter respondeo, aut allegatur sententia nulla ex defectu iurisdictionis, & tunc in hac nullitate poterit opponi, nec per tale statutum, talis nullitas remota intelligitur. vt dicit Ioan. And. in clem. j. extra. de seq. pos. & fruct. aut allegatur nullitas ex defectu solennitatis vel formæ, & tunc aut allegatur defectus formæ iurisdictionis & tunc nō auditur opponēs hanc nullitatē, cū sit hæc à statuto reiecta imō etiā hodie de iure communi per d. clemen. si. si fuerit bis appellatio interposita non auditur vterius de nullitate. vt supra dictum est, nisi fortē iudex appellationis super alio iudicasset, de quo non fuerat quæsitum nec iudicatum in primo principali iudicio vt not. supra in forma sententiæ diffinitivæ. versic. sed circa hoc occurrit & c. aut allegatur defectus for
- 4 in l. si cum nulla. Inno. ponit in c. cum in iure. de offic. deleg. alij in c. de cætero. de re iudic. de re iudic. Spe. titu. de lit. contes. §. quando autem. Ser. sic. qd de causa nullitatis. & in ti. de lib. conce. §. quid dicendum. Ser. sic. quid si sententia. circa fin. & in titu. de exc. sent. §. liti. Ser. sic. x. §. Bal. in authen. q̄ sep. applicatio. C. de precibus imper. offe. & in l. fin. C. de or. cog. & in l. ab exec. C. quorum app. non reci. & in c. si. C. si ex fal. instru. & in l. iij. §. ibidem. ad exhib. post tres sententias non potest opponi exceptio nullitatis. de. j. de reg. iur.
- c Nullitas. Istud probat text. in d. l. si feriatis & in l. si prætor. §. Marcellus. secundum & nam. loc. ff. de iud. & in l. iudicati. quæ est l. si. C. si ex fal. instru.
- d Barto. istud probatur in l. j. C. de ord. cog. l. satis aperte. C. ad leg. Corne. de fal. l. iij. §. ibidem. ff. ad exhib. & sententia excommunicatiouis semper impedit execut. c. pia. de excep. lib. vj. & Sbi nullitas reducitur principaliter per Siam, per illam nunquam impedit executionem sententiæ. Inno. in d. c. cum in iure. do. de Rot. deci. d. lxx. Sbi dicit istud dictum seruari, licet sit dubium quando opponitur per Siam exceptionis.
- c Terminatum. Qua loquitur de tribus sententijs, & si dē esset si virtute statuti sufficerent dua quia statutum subrogatur loco d. cle. & calumnijs. Side Bald. in l. vna. C. ne li. in vna eademq. cau. ter. prou. vel melius in l. si. C. de interlo. om. iud. prout est in statuto Papiensi.

mæ ipsiusmet statuti, & tunc auditur opponens talem nullitatem, quia hæc non videtur à statuto remota. vt per Bartol. in l. j. ff. quod vi aut clam. & in l. ij. §. prætor ait. ff. qui satisfada. cogan. & per Cyn. in l. ita pudor. C. de adulterijs.

¶ Quid autem si in statuto solum dicatur, quod à sententiæ prædicta non possit appellari, querelari, nec supplicari, de nullitate autem nihil disponitur, an poterit dici nulla: & videtur quod non, propter illud verbum querelari, quod videtur importare omnem casum per quem quis de aliquo contaheritur. argumen. in l. querelam. C. de fal. & l. si ab arbitro. cum ibi not. ff. qui satisfada. cogan. In oppositum credo, quia verbum querelari est remediū reuocatum proprio sumpto vocabulo. vt l. si prætor. §. marcellus. ff. de iud. & l. præfecti. ff. de mino. ideoque ad id quod nullū est nō refertur. ar. l. nā & si sub conditione. §. rumpendo. de iniur. rap. test. nec de separatis de alio ad aliud debet lex extendi. vt in l. si verō. §. de viro. ff. sol. ma. ¶ Sed posito quod per statutum sit sublata nullitas de qua supra, an subueniatur grauato per officium iudicis, allegando vitium nullitatis: videtur quod sic quādo de officio iudicis nihil est prohibitū in statuto, vnde aliās videmus, quod licet per statutū sit sublata exceptio, nō ideo tamē prohibetur implorari officii iudicis loco exceptionis. vt no. idem Bartol. in d. l. j. ff. quod vi aut clam. & in l. planē. & l. si. ff. de pe. hæ. & in l. ab arbitro. ff. qui satisf. cogā. In contrariū credo esse verū, quia in appellatiōe includitur officii iudicis, quia appellatio nō est actio. vt no. Bar. in l. j. in prin. ff. de app. & in l. eos. C. de app. vnde sublata appellatiōe tollitur officii iudicis in eo inclusum, & maximē, quia vna via prohibitū nō debet alia via intelligi permissum vt l. oratio. ff. de sponsa. & l. cū lex. ff. de fideius. nec obst. cōtrariū, quia exceptio est ius residens in parte: sed nobile officii residet in iudice remoto, ergo iure reuocato in parte non intelligitur reuocatum ius consistens in iudice. ¶ Quid si statuto cauetur quod sententia debeat dici nulla in infra decē dies numerandos à die sententiæ latæ, deinde elapso fortē mēse, vel anno, petitur executio sententiæ. & vult reus contra executionē opponere de nullitate sententiæ, an sit audiendus: & videtur quod sic, quia quæ annua sunt ad agēdū, perpetua sunt ad excipiēdū. vt in l. purē. in fi. ff. de do. exce. Tu autē dic ipsum repellendū, & imputetur ei si infra limitatū tēpus x. dierū nō dixit ipsam nullā. nā ius quod debet pponi in modū agēdi infra certū tēpus, non poterit cōtracto pponi in modū excipiēdi, vt traditur in l. quæ sitū. §. in dolo. ff. de pecu. & l. intra. C. de nō nu. pe. facit l. Papinianus. §. si filius ff. de inoff. test. l. nec non. §. exēplo. ff. ex qui. cau. ma. aliter enim circūueniretur dispositio statuti, quod esse nō debet. vt in l. si. ff. ad exhi. & prohibitū vna via altera concederetur. cōtra l. cū lex ff. de fideius. & l. oratio. ff. de spō. cū si. & ita practicitur. facit quod not. Dy. in regula cū quid vna via. de re. iur. lib. vj. Ad l. pure. in fi. respō. de, vt ibi no. per gl. & Dy. & And. de pis. ¶ Amplius quæritur statuto ciuitatis cauetur, quod de omni li-

te, & quæstione fieri debeat à partibus compromissum, an pars eandem nata poterit in executione sententiæ petere quod fiat compromissum: dic quod non, dicit Bartol. in l. post rem indicatam. ff. de transac. & in l. eleganter. in prin. ff. de condi. indeb. vt sit litium finis. vt in l. fratris. C. de transac. & l. terminato. C. de fru. & lit. expen.

¶ Quinto quæritur, pone quod ista res super qua lata est sententia sita sit in alieno territorio, qualiter fiet executio: dic quod iudex inuocabit auxilium ipsius iudicis, in cuius territorio sita est, scribendo eidem literas, quod talem sententiam velit mittere executioni, & sic ad eius literas fiet missio & executio. vt nota. per glōf. & Bart. in l. à diuo pio. §. fin. ff. de re iud. & plenius in l. si. C. vbi in rem ac. & in c. j. extrā. de offi. ord. sine quibus literis ipsam executioni non mitteret, vt probatur in c. romana. §. contra hentes. de fo. compe. lib. vj. & in l. properandum. §. si autem reus. C. de iudi. & in Spe. de exec. sen. §. breuiter. vt. quid si iudex. & per Cy. in l. j. x. q. C. de confes. Et prædicta locum habent quando iudicis officio petitur executio sententiæ, secus autem si iure actionis, quia actio ipsa ex re iudicata potest sine literis proponi coram quocunque iudice competenti ipsius rei condemnati. arg. l. fin. C. de lon. temp. præscri. nec similiter sunt necessariae literæ, vbi petitur executio sententiæ arbitralis. vt l. cū antea. §. j. C. de arbi. quia nulla sit priori iudici iniuria, secundum Bar. vbi supra, eum ipse arbiter non possit exequi eius sententiam. vt l. j. C. de arbitris. quod quidem secundum eum etiam locum habet in præceptis quæ ex forma statutorum habent vim sententiæ: de quibus præceptis tãgitur per eū in l. post re iudicatā. ff. de transac.

¶ & per Cyn. in l. certū. C. fa. er. ¶ Quid autem dices si ille iudex cuius inuocatur auxilium dixerit se velle cognoscere de nullitate vel iniquitate sententiæ, an poterit hoc facere: respondeo breuiter quod nō, quia simplicis & nudus executoris officio fungitur. vt habetur in c. pastoralis. §. quia verò. extrā de off. dele. & in l. j. C. de indic. vidui. tol. & no. per Inn. & Io. An. & Hosti. in c. de cetero extra de re iudi. & per alios doc. in l. & si cognitio. C. si contra ius vel vtili. pub. & in l. si prætor. in §. marcellus. ff. de iudi. & per Bart.

Resistorium. Et quod sit remediū reuocatiū. Adde etiā Alexand. de Imol. in l. qui Roma. §. duo fratres. colum. Cige. sima sexta. ff. de verb. oblig. Cur.

Lite. Vide quando pendente lite fit alienatio Strū sine nouo p̄cessu fiat executio cōtra eū cui est alienata. C. y. in l. hic al. q̄ sic pl. si legatorū. & pl. certa. hic all. Bar. in l. crediores. C. de pig. & in l. a. diuo. §. si sup. de re iud. tenet contrā per l. j. §. rotia. & in l. fina. ff. si mul. vend. not. in pos.

mit. & per tot. tr. ff. & in l. a. diuo. pio. in princ. & per Cyn. in l. properandum. §. cū autē. C. de iud.

C. de his qua 15 in frau. cre. † Sed pone quod sunt plures iudices in eodē territorio, puta potestas, capitaneus, vel episcopus, & si an sibi inuicē teneātur in talibus executionibus

& si quis in fraudē. insti. de ac. auxilium præstare: dic quod sic. vt in l. episcopale. C. de epif. aud. & in d. e. j. de off. or. & ibi per Innoc. & de hoc Spec. in ti. de sen. excom. §. nunc dicendum. ver. quid de sententia doct. & si forte rebellis esse, posset à suo superiore mulctari, vel excomunicari. vt

in authē. vt dif. iud. §. j. † Septimò que ritur, pone quod titatis aduersarijs comparet aliquis dicens, hæc terra est mea nunquid impedit executionem

sententiæ: Vel pone q̄ nuntio exequēti dicit aliquis, nolo q̄ hic ingrediariis quæritur an impediatur executio dic quod sic distinguendo, aut ille qui cōtradicit, est illa persona quæ fuit con-

demnata, & tūc eius contradictio est nulla, nec potest impedire executionem. vt l. j. & l. j. C. de exec. rei iud. & in d. l. a. diuo pio. aut ille qui contradicit est extraneus, qui nūquam fuit in iudicio, & tunc subdistingue, aut fit

executio sententiæ late in actione reali, vt hic fuit, aut in actione persona li: Primo casu ad huc subdistinguitur, aut illa res in qua fieri debet executio à nemine possidetur, sed est vacans, vt puta hæreditas, vel præbenda, vel quod simile, & tūc qlibet cōtradictō impedit executionem, & de eius iuribus cognoscitur. vt l. i. C. de edict. di. Adria. tol. & in c. veniens. & ibi per Inno. extra de testi. aut res ipsa non est vacans, sed ab ipso damnato possessa, & tunc contradictio huiusmodi non impedit executionem, cogitur tamen

cautionem præstare actor ipsi condēnato de conseruando ipsum indemnem contra ipsum tertiam sic opponentem, secūdum formam l. i. a quo

creditoris

diminuēdo bona Et minus sit in bonis, & tunc est agēdū or

dinarie. Et d. §. si quis in fraudem cogita. sed Barto. in l. i. §. final. ff. de lit. dicit quod contractus in ius si per re litigiosus est ipso iure nullus adeo quod contractus talis non tenet, adeo quod sententia lata contra primum debet mandari executioni contra istum in quem facta est translatio ibi vide, & remittit ad ea qua dicit in dicta l. creditoris.

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

creditoris

cum ibi notatis. ff. de rei vendic. aut erat possessa ab ipso tertio, qui non fuit in iudicio, nec sciuit causam suam agi, & tunc executio impeditur, & cognoscitur de iure suo, vt traditur in l. ob maritorum. C. ne vxo. pro ma. & in l. sæpè. §. scientibus & in l. a. diuo pio. §. si super rebus. & ibi per Bar. ff. de re iud. Secūdo casu principali cū fit executio in actione personali, puta mutuo, vel locato, & tunc quilibet contradictor impedit executionem, & audiendus est de iure suo ante ipsam executionē summarie & de plano. vt in d. §. si super rebus. nec tamen sententiā in tali summario iudicio lata plenū iudiciū faciet in plena

re vt in d. §. si sup. rebus. Differentiæ autē ratio inter prædictos casus est secūdū Inn. in d. c. veniens. quia quando possessio vacat. ille qui opponit facilius potest ad sibi debitum peruenire, quam si fit per alium occupata, sicque sua multum interest prius de iure suo disputari, & executionem differri, non sic autē

quando ab alio possidetur, quia tātum importat ab vno petere quantum ab alio, ideoque non tardatur executio, quia contra eum qui incipit possidere, poterit ius suum intentare sicut contra istum, sed vbi fit executio in personali actione, tunc semper sua interest audiri antequam res in alium transferatur, quia in personali actio, vel obligatio non sequitur rem seu rei possessorem. vt l. si fideicommissum. §. tractatū. ff. de iud. & l. j. §. si hæres fundo. ff. ad Tre. & super hoc vide quæ no. Inno. in c. super conuersione extra de re iud. Et prædicta locū habent, siue de possessione tantum siue de proprietate quæstio moueatur, vt no per glo. in d. §. si super rebus. ad quod facit l. meminere. C. vnde vi. † Denuo quæri solet

17 apparet contradictor allegans rei dominium, vel possessionem, ad quem pertineat onus probandi, an actori contradictor: distingue, aut tempore quo fit executio reperitur debitor condemnatus in possessione rei, & tunc fundata est intentio agentis, & fieri debet executio saluo iure opponendi in alio iudicio, aut reperitur contradicens tunc esse in possessione & tunc erit fundata eius intentio, & per hoc retardabitur executio & cognoscat de iuribus opponentis. vt hæc not. glossi. & Cyn. in l. ob maritorum. C. ne vxo. pro marito. & per Bartol. in d. §. si super rebus. & per Specul. in titu. de primo & secūdo decre. §. restat. versu. sed quid licet quædam glossi. in l. j. C. de priui. fi. dixerit absolute, quod opponen-

18 ti incumbit onus probandi & male † Sed nunquid dices se opponēs probat se possidere tēpore executionis, actor verò probat eū dolose se possidere, qd fieri debet: dic quod non impeditur contra illū executio, quia dolus non debet illi prodesse, sed obesse. vt l. ne ex dolo. ff. de dolo. facit l. si litigator. ff. vt leg. no. ca. & l. certa forma. C. vt in pos. l. c. & ita dicit Cy. in l. j. C. de alie. iu. mu. cau. fa. quod est not. & contra

illos qui pendente lite vel lata sententia contra eos vt deludan. aduersariū. transferunt rem ad extraneum. nam talis malitia nō prodest eis, nec acquirētibus. Alibi tamen Bar. in d. §. si super rebus, videtur sentire qd non possit fieri ista executio cōtra hunc nisi prius intentata contra eum actione reuocatoria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ria.

ar.eorum quæ habentur, & no.in §.si quis in fraudē. Insti.de act.& l.j.§.si mulier.ff.si mul.vē.no.in pos.mi.sit.& in toto tit.de his quæ in frau.credi.& idem tenuit in l.creditoris.C.de pig.puto quòd opi.Cyn. fit verior, & æquior, vt fraudibus obuietur. vt l.in fundo.ff.de rei vendi.nec obli.alleg.per Barto.quia loquuntur quando alienatio interuenit ante litem inchoatam, vel sententiam latam.

19 † Sed pone quod apparente contradicatore fuit super exceptione lata sententiā, an in nouo iudicio poterit ipse contradicens de iure suo docere per modum agendi? videtur q̄ sic per ea quæ habentur in d.§.si super rebus. Sed distingue tu melius, aut super exceptionibus fuit plenè cognitum, aut summam tantum. Primo casu nō auditur vterius in modum agendi super iure deciso, & proposito in modū excipiendi.iuxta no.per Innoc.in c.super spoliatione. extrā de ordi.cog.& per Docto.in l.sin autē.in fi.ff.de neg.ges.& l.quod in diē.§.si rationē.ff.de cōpen. Secūdo casu audiendus est. vt in d.§.si super rebus.

20 † Rursus quæritur de quadam quæstione, quæ sæpius de facto contingit. Ecce quod aliquis coram iudice spōte cōfessus est se debitorem esse de centū, & iudex vīsa cōfessione condēnauit ipsum.vt habetur in l.j.C.de confess.deinde creditor sententiæ executionem requirit, contra quam se opponit condemnatus, dicens sententiam fore simulatam, & in fraudem vsurarum latam, ac cōfessionem emissam. Quæritur an per hoc sit retardanda executio, & si debitor offerat se stare velle iuramento creditoris super prædictis, an sit audiendus ante executionem, & quia duo sunt dubia, respondeo quo ad primum talem exceptionem non impedire ipsam executionem, quia exceptio simulationis est peremptoria. l.j.C. plus va. quod agitur. ideoq; post sententiam nō admittenda, vt l.peremptoria.C.fen.resc.non poscum si. ibi no. sententia enim habetur pro veritate, vt l.res iudicata. ff. de re. iu. & l.ingenuum. ff. de statu homi. & imp̄tet sibi quia non ab ea appellauit. vt l. ab eo. C. quomodo & quando iud. & l.j.C. si sapi. in integ. resti. fue. postu. dicere enim sententiam simulatam est allegare illam iniquam, quod non licet, si non fuerit prouocatum. vt in d.iuribus. & in l. post rem iudicatam. ff. de re iudi. & l. iij. C. de re iu. facit l. fi. C. de exe. rei iu. super secundo dubio sic distingue pro eius pleniori cognitione, aut exceptio peremptoria quæ opponitur contra sententiam. traxit originem ante sententiā, & tunc non potest regulariter opponi post sententiā. vt in d. l. peremptoria. cum si. ideoque non tenetur creditor subire tale iuramentum, quod iuramentum ^a succedit in locum probationis testium vel instrumentorū. vt dicit tex. in l.in contractibus. §. illo. C. de non nu. pecu. & ibi per Cy. & no. gl. in l. generaliter. in princ. C. de iure iur. aut traxit originē tēpore ipsius sententiæ. vt in quæstione præsentī: & tunc idem: quia sibi imp̄tet si non appellauerit vt supra dictū est, aut traxit originem post sententiā, vt quia creditor transēgit, vel pactū fecit, vel similia, & tunc tenetur iurare, quia etiam aliter de hac exceptione posset probare. vt l.

& post rem iudicatam. in princ. ff. de transact. & in l. elegant. §. si post. ff. de condi. inde. & l. iij. §. si ex conuentione. ff. de re iud. Amplius quæritur, postulata executione sententiæ latæ in actiōe personali, quid faciat iudex de pignoribus aptis? & dic breuiter q̄ altero de quatuor modis providebitur ipsi creditori. Primò poterit ipsa pignora sibi dare in solutū prætaxata quantitate valoris eorū, sic quod pro resto debiti sit ius saluū creditorī. vt l. si ex maiore. C. de exc. & l. fin. in fi. C. de iud. impe. vbi autē creditor accipit simpliciter pignora in solutum nō determinata quātitate, tūc videtur pro toto debitor accepisse, nec vlt̄ius audiretur pro reliqua parte dicti debiti. ideo sit cautus vt semp̄ declaratur quātitas, pro qua in solutū recipitur, vt habetur & no. per Bar. in l. diu pio. §. si pignora. ff. de re iu. & per Cyn. in l. ordo. C. de exc. rei iu. Secūdo modo prouidetur si iudex exponi faciat ipsa bona venalia, & plus offerenti dare, & pretium tradere creditori. vt l. fina. §. j. C. de iur. dot. in p. & l. pe. C. si vē. pig. ag. & l. j. C. si in causa iu. Tertio modo prouidetur, q̄ nullo reperto emptore ipse creditor tanquam quilibet alius extraneus ipsa pignora emat p̄ quātitate iusta, & si quid restauerit pro solutione habeat ius saluū ad id cōsequēdū. vt l. ij. & fi. C. si in causa iu. Quartum est remedium, videlicet q̄ ipse creditor pignus possideat, & fructus ex eo colligat, sed nō est vtile creditori, quia fructus debent cū debito cōpensari vt l. j. C. de dist. pig. & l. ij. in fi. ff. de pig. ac. De his autē remedijs not. in d. §. si pignora. & in d. l. ordo. Adde & quintū, videlicet & ipse debitor detrudatur

21 in carcerē. † Pro cuius latiori doctrina reuoco in dubiū. an q̄s possit pro debito carcerari: in quo dubio sic distingue secūdū Bar vt per eū no. in l. sacrilegij. §. cū eo. ff. ad leg. lul. pecu. aliquādo quis est debitor fisci, aliquādo priuati. Primo casu pot̄ capi, & arrestari in aliquo loco, puta ne exeat de platea, vel palatio cōmunis, nō tamē sic sit citō in carcerib⁹ includi, nisi eo perseuerate in cōtumacia. vt no. in l. nemo carcerē. C. de exac. trib. lib. x. & d. §. cū eo. licet exactores moderni t̄pis in talibus diuersimodē se habeāt p̄ libito volūtatis. Secūdo casu tubi- ftingue, aut debitor est cōdēnatus, & tūc pot̄ icarcerari. vt l. j. & ibi no. per

*Iuramen-
tum. Adde
Alexan. de
Imol. l. cum
erit. §. dato.
ff. de iure-
iur. §. in l.
elegiter. §.
j. ff. de con-
di. inde. §.
Pan. de Ca.
in consi. xc.
Sj. Cur.*

Cy.C. qui bon. ced. poss. item si nondum est cōdemnatus, sed promisit sistere in iudicio, & contumax fuit, vt in auth. de ex hi. reis. §. si verò. & C. quomodo & quando iud. in l. consentaneum. & ibi no. aliter nō potest incarcerationi, nisi per pactum se astrinxerit, vt not. doc. in l. ob es. C. de act. & ob. verum in casibus in quibus potest carcerari, si cesserit bonis suis relaxabitur. vt d. l. j. C. qui bo. ced. poss. quocunque tempore fiat bonorum cessio: vt no. per Azo. in summa eiusdem tituli. & probatur in l. pe. ff. eo. tit. & l. ij. C. ex tit. quod sequitur Cy. in d. l. j. nisi fortè secundum aliquorum opi. debitor renuntiasset beneficio cessionis, quod fieri potest secundum aliquos, licet aliqui contra teneant, vt plenè disputat Cya. in d. l. j. & Iac. de Butr. in auth. de fideiuf. §. quod autè. & Bart. in l. alia. §. eleganter. ff. solu. matr.

22 † Sed an sit necessaria excusio bonorum antequā perueniatur ad incarcerationem? Bart. dicit q̄ sic. in l. ij. §. tutores. ff. de susp. tut. nam sicut sit excusio rerum mobilium, antequā perueniatur ad immobilia, & rerum immobilium, antequā perueniatur, ad nomina debitorum, vt superius & inferius dictū est, multo magis scienda est antequā perueniatur ad hanc incarcerationem, quæ durius aggrauat ipsum debitorem, licet aliquando vel ex consuetudine, vel per statutum non seruetur hæc practica. Est ergo in executione sententiæ latæ in actione personali super capiendis pignoribus talis ordo tenendus, videlicet vt primò accipiatur pecunia si extat: secundo res mobiles exceptis deputatis ad agriculturam, vel pro vsu quotidiano vestium vxoris & filiorum. vt habetur. & no. in auth. agricultores. C. quæ res pig. ob. po. & l. executor. C. eo. tit. Tertio his deficientibus recurritur ad res immobiles. Quarto ad nomina debitorum, vt hæc traduntur in d. l. à diuo pio. §. in venditione. & §. si. & facit l. etiam. C. de execu. rei iudi. Quinto ad incarcerationem.

23 † Sed quid dices de eo, quod facere nituntur plerunque miserilicantes, & eorum subdoli procuratores, qui ne perueniatur ad immobilia, & vt maius vituperium faciant creditori, exponunt, & producant tam propria sua mobilia, quàm aliena, & quæcunque vilissima, & quandoque ea latentem emunt à vicinis vsque ad incisoria, & bocalia lapidea, & stagnæa, nunquid sit cogendus creditor talia recipere in solutum? puto quod non, quia res mobiles debent esse tales, quæ de facili reperiant emptorem, & non sint inutiles, vel superflue, aut damnosæ ipsi creditori. ar. eorum quæ habentur, & nota in authent. hoc nisi debitor. C. de solutio. & in corpore vnde sumitur. Sed consilium est melius pro creditore, quod talia bona mobilia faciat exponi per iudicem venalia, & plus offerenti dentur, & ipsi creditorum pretium exsoluatur, vt supra dictū est, & hoc modo obuiabitur fraudibus talium malignantium.

24 † Vterius quæritur qua forma capietur nō mei debitoris mei debitoris? dic quod iudex facit ad se vocari ipsum debitorem, & interrogabit eum, an sit debitor talis, & si quidem confitebi-

tur se illius debitorem, tunc statuet, & assignabit eum pignori mihi creditori, & compellet eum per iuris remedia mihi soluere. vt not. per gloss. in d. l. à diuo pio. in fin. & in l. j. C. de præto. pi. vbi autem negauerit se esse debitorem, tunc relaxabitur. vt ibi not. & per glo. in l. ij. C. quando fis. vel priua. Sed quid si res mobilis fuerit data in solutum, & postea res ipsa appareat aliena, & sibi euincatur, qualiter succurreret ipsi creditori. dic quod poterit adhuc agere prima actione: quia non est sublata per talem inutilem dationem in solutum. nam creditor videtur sub hac conditione à priori iure recedere, si res fiat sua irrevocabiliter. vt probatur in l. ex sextante. §. Latinus. ff. de except. rei iudi. vt habetur & no. in l. libera quidem theodora. C. de senten. & interloqu. omnium iudic. & in l. eleganter. in princip. ff. de pig. & l. rescriptum. in fi. ff. de distr. pig.

25 † Post hoc quæritur, an sententia lata in actione personali sit semper in solidum mittenda executioni contra damnatum: dic breuiter quod sic regulariter, sed à regula certi speciales sunt à iure excepti casus in quibus sit executio solum in quantum facere potest condemnatus deducto ne egeat, vel ne mendicare cogatur. verbi gratia, in parte condemnato, vel patrono, filio, marito, vxore, milite, donatore, & socio omnium bonorum: vt traditur & habetur in l. sunt qui. cū l. sequen. & in l. condensationem. ff. de rei iud. hoc tamen privilegium ad ipsorum hæredes non extenditur. vt l. sciendum. ff. de re iudic. & ipse principales personæ hoc privilegio priuatur, si fraudulenter bona sua alienassent, vt ibi not. & habetur in l. j. §. illo proculdubio C. de rei vxor. act. & in l. si vnus. §. si. ff. pro socio.

26 † Quæro an sententia lata contra principalem, possit mitti executioni sine alio processu contra eius successorem: dic sic conclusiue, aut est successor utilis, vt hæres, & tunc fieri debet executio contra eum sicut contra principalem si viueret. vt l. miles. §. iudicati. ff. de re iudi. quia hæres fingitur eadè persona eum defuncto, vt in authent. de iureiur. à mor. præst. in princip. aut est successor singularis, vt emptor vel legatarius, & tunc aut est successor in re ipsa super qua est lata sententia, & tunc videtur idem. ar. in l. ex contractu. ff. de re iud. & l. si mater. in fi. & l. exceptio. ff. de exc. rei iudi. latius tamen in hoc secundum Bar. distingue, vt per eum no. in l. creditores. C. de pigno. aut istud ius exequendi erat in esse productum antequam res transisset in hunc successorem, quia lata erat sententia, & tunc in eum cōpetit ius exequendi hanc sententiam. vt d. l. si mater. in fi. & l. iudicante. in fi. & l. si à te. in fi. ff. de exc. rei iud. & facit l. si superatus. in fi. ff. de pi. aut ipsum ius nō erat in esse productum, sed in actu producendi, vt quia lis pēdebat, & tunc aut per hoc res facta erat in alienabilis, quia litigiosa, cum esset quæstio de ipsius rei dominio, & tunc tale ius exequendi transit contra ipsum successorem, vt l. ij. in fin. C. de litigio. aut poterat alienari, quia solum erat quæstio de iure pignoris, & tunc ius exequendi non transit contra talē successorem: sed requiritur nouus processus

cessus contra eum. vt in authen. de liti. §. ad hæc. posita in authen. hoc ita. C. de pig. aut ipsum ius exequendi non fuerat in esse, nec in actu productum, & sic lis nondum fuerat inchoata, & tunc non tranfit in hanc successorem tale ius exequendi sine nouo processu, vt probatur in d. l. si mater. §. si. & l. iudicat. §. si. ad quod facit l. j. §. necessario. ff. si ma. ven. no. de quo iure executionis vide quod nota ple. nê Cyn. in l. j. C. de alic. iud. mu. causa fac. † Vtèrius quæritur an talis sententia poterit mitti executioni contra fideiussorem debitoris condemnati sine alio nouo processu? dic secundum doct. aut est fideiusor contractus, vel iudicij vel litis. Primò casu non potest fieri executio nisi precedente nouo processu. In secundo casu potest fieri executio: vt determinatur & not. per Cyn. in l. si. C. de vsu. rei iudi. & per Bar. in l. j. ff. iud. sol. Et quæ sit ratio differentiarum ibi vide. quia intendit breuis esse.

18 † Sed an talis instantiatante latam sententiam trãferat in successorem? distingue secundum Bart. vt per eum not. in l. si eum hominem. ff. de fideiuss. aut est successor vnuerſalis, & tunc tranfit. vt in d. l. si eum hominem. & ad hoc facit l. si is qui Romæ. ff. de iud. in l. si familiar. ff. fa. cr. cum simi. aut est successor singularis & tunc non tranfit. vt in l. ij. C. de hæredi. vel act. vendita. & not. per Io. Andr. in c. quia V. extra de iudic. † Sed an sententia sit mittenda executioni contra procuratorem litis. vel eius bona? dic quod non, imò nec contra tutorem, vel curatorem, vel similes. l. iij. §. tutor. ff. de re iudica. & l. plautius. & l. si procurator. ff. de procurato. nisi contra eum qui sponte se obtulit liti sine mandato pro alterius defensione vt d. l. iij. in princ. & facit l. is qui se obtulit. ff. de rei vendi.

VISA PRIUS per eum quadam sententia. Ad hoc autem vt iudex ad executionem procedat debet sibi constare ex productione de ipsa tali sententia quam exequi intendit. vt l. ordo. quasi per totum. C. de exe rei iud. & c. j. extra de offi. ord. & c.

SVI PARTI Suspecta. Hoc merito dicitur, quia si esset suspecta ex aliquo vitio visibili, tunc retardaretur eius executio. argumen. eorum quæ notantur in l. iij. C. de edic. diui Adria.

EPITOME.

- 1 Quot modis nuntius appelletur?
- 2 Executio sententiæ an possit committi parti?
- 3 Licentia data parti in contractibus ingrediendi sine violentia, ita quot exequatur, an habeat locum in contractibus?
- 4 Quando iudex dicatur facere sententiam interlocutoriã, actum interlocutoriã, & sententiam diffinitivã quò ad executionem?
- 5 Exceptione opposita contra nuntium exequentem ipse potest executionem tardare.
- 6 Executor pponens pignora Senalia an hëat fidẽ de prior?
- 7 Procurator constitutus ad vendendum, an habeat fidẽ de prior?

- 8 Executione excedente debitum modum exequedi, qualiter succurratur.
- 9 Qualiter interpanatur appellatio ab excessiva executione.
- 10 Cõtra executionem exequentem excessivã propter ignorantiam qualiter succurratur?
- 11 Quis possit sententiã interpretari?
- 12 Qualem interpretationem possit facere iudex in interpretanda sententiã?
- 13 Si fiat sententiã interpretatio remota, an pars ad talem interpretationem sit citanda?
- 14 Successor referens sententiã, an possit illã interpretari?
- 15 In appellatione ab interpretatione sententiæ, an exprimenda causa.

PVBLICO Nuntio & seruitori. † Istæ tales personæ diuersis nominibus in iure appellantur: nam interdum appellantur apparitores. vt l. apparitores. C. de apparitorib. li. xij. Aliquando executores, vt in l. executorum. C. de exec. rei iu. Aliquando nuntij, vt hic. si ergo committenda est executio publico officiali, vt dictis iuribus. † An autem hæc facti executio possit ipsi parti committi, in cuius fauorem sententia lata est. Cy. plenè disputat in l. si. C. si per vim vel alio modo. super quo glos. sunt contrariæ: nam gl. in l. meminere. C. vnde vi. tenet quòd sic. & idem sequitur ibi Ia. de are. alibi glos. in l. iustè possidet. ff. de acqui. pos. tenet quòd non. quam opif. sequitur Dy. in l. non est singulis. ff. de re. iur. Old. voluit concedere gl. distinguendo hoc modo, & iudex concedit parti licentiã ingrediendi quouis modo etiam per violentiam, & non potest. vt in d. l. non est singulis, & ita loquitur gl. in d. l. iustè. quandoq; concedit licentiã ingrediendi sine violentia aliqua, & tunc valet, & sic intelligitur gl. d. l. meminere. quam distinctione approbat Bart. in d. l. creditor. ver. quartò principaliter. & in dicta l. iustè possidet. † Quæritur an talis licentiã ingrediendi possit concedi cõtractibus? certe sic, vt no. in l. prædia. ff. de acqui. pos. cù ibi no. & eodẽ modo per testator legatarij, vt in l. Titia. §. j. ff. de le. ij. & ibi no. p. Bar. & per eundẽ in d. ver. quartò. & hic modus exequedi locũ habet quando proceditur per viam actionis in factum ex re iudicata quia tunc libellus esset necessarius. vt dictum est in prin. † Ideòque notandum quòd quando iudex procedit ex solo officio, & tunc fert sententiam, dicitur esse talis sententia interlocutoria, si autem simpliciter exequatur de facto committendo seruitori, vt hic: tunc etiam est actus interlocutorius. vt dicit Cy in d. lab executione. C. quorum ap. non reci. vbi autem procederet per viam actionis in factum ex re iudicata tunc eius sententia esset diffinitiva, nec tamen, ab ea secundum Odofr. potest appellari regulariter, vt finis sit litium, licet aliqui aliter distinguant: vt not. in d. lab executione. & vide quòd infra dicitur in ver. sed hic quæritur.

5 † Quæritur an hic nuntius executor si coram eo proponantur aliquæ exceptiones quæ possunt post sententiam opponi debeat, vel possit de his cognoscere, & executionem tradere? dic quòd sic: quia

est nudus & merus executor. vt probatur in dicta l. executorum. & not. per Bart. in l. à diuo pio. §. si super rebus. Ad quod facit lex, & si non cognitio, & quod ibi no. C. si contra ius vel vtil. pub. † Post hæc quæritur ecce quod iste executor pignora per eum capta proposuit venalia, an poterit fidem habere de pretio: dic quod nō, sed debet facere, quod de præsentia ipsa pecunia ab emptoribus exburletur, & creditori tradatur. vt in d. l. à diuo pio. §. sed si emptor. † Sed an procurator ad vendendum constitutus, possit fidem habere de pretio? videtur text. velle quod non. in l. si procurator in si. ff. de iure fi. In contrarium tamen facit text. in l. cuicumque. §. si ei. ff. de insti. & ibi Guli. de cu. veruntamen pro concordia omnium sic distinguit, aut loquimur in executoro iuris, vel legis, & talis non potest habere fidem de pretio, hoc est, rem dare sub credentia. vt in d. §. si emptor. & ibi no. per Bart. aut loquimur in procuratore, & tunc subdividingue, aut est procurator fisci, seu ecclesiæ, vel minoris, & non potest fidem habere de pretio. vt in l. si procurator. in si. aut est procurator alicuius priuatæ personæ, & tunc secundum Bar. subdividingue. Aut est procurator specialiter constitutus ad vendendum sub certo & limitato pretio, & tunc non potest vendere habita fide de pretio, quia sic vendendo dicitur vendere viliori pretio. argu. in l. si prædium aliàs incipit l. quod sic iudicium. in si. ff. de in di. addit. & sic nō servarentur fines mandati, contra l. diligenter. ff. man. & in c. dilecta. extra de resc. Aut est simpliciter constitutus nulla pretij facta taxatione, & tunc poterit fidem habere de pretio. vt in l. qui fundum. §. procurator. ff. pro emp. l. j. §. j. ff. de exce. rei iudicatæ. † Vltcrius quæritur quod si deputatus ad exequendum excedit modum in exequendo, verbi gratia cum debet facere executionem in prato, qualiter succurreretur ipsi condemnato, dic quod potest appellare. vt plenè traditur, & habetur in l. ab executoro. ff. de app. & in l. ab executione. C. quorum appel. non reci. & per glo. in c. quo ad consultationem in fine. extra de re iudica. & hoc in executoro mixto. In seruitore autem seu nudi facti executoro, sufficeret reclamatio ad superiorem. vtil. si proponis. C.

de execut. rei iudica. † Sed hinc quæritur de forma appellationis interponendæ, ad quod sic responde se cundum docto. quod executio huiusmodi excessiva est actus interlocutorius, sicque regulabitur talis appellatio sicut cæteræ appellaciones quæ à sententijs interlocutorijs interponuntur, videlicet vt tunc in ipsa appellatione exprimentur causæ, vt no. plenè per Bar. & Cy. in d. l. ab executoro. & per eundem Bart. in l. eius qui. ff. de ap. reci. vel non, & no. quod appellatione vel reclamacione interposita, si ipse executor adeo proteruus esset, quod appellatione non obstante exequeretur sententiam de facto, nec posset ipsi reo per superiorem esse consultum, tunc licitum esset ei de facto resistere. vt habetur in l. prohibitum. C. de iu. fis. & in c. literis. extra de off. dele. & ibi no. † Sed pone quod talis executor propter eius grossitiem, & ignorantiam malè intelligit & interpretatur sententiam verbi gratia, cum sententia dicat de florenis simpliciter, vult interpretari de duccatis, & reus dicit, quod debet intelligi de florenis monetæ currentis, & sic qualiter consulatur damnato? dic quod potest appellare, cum per hoc modus excedatur in exequendo. vt not. per ipsum Barto. in d. l. ab executoro. † Cuius gratia reuocamus in dubium quis possit sententiã interpretari, super quo secundum eum vbi suprâ, sic distinguit, aut loquimur in iudice ordinario, aut i delegato. primo casu, aut vult interpretari sententiã latam per suum delegatū, aut per se latam: primo casu potest. vt l. duo iudices. ff. de re iu. ipse autem delegatus nō posset vt ibi, quia functus est officio suo. vt l. iudex. ff. de re iud. & in l. dicere. §. si. cum l. se. ff. de arbit. alio casu cum vult interpretari suã propriã sententiã potest secundum glo. in d. l. ab executoro. sed in hoc Bar. ibidè sic aliter distinguit. aut loquimur in maioribus iudicibus, quibus cõpetit merū & mixtum imperium, & hi possunt suas proprias sententias interpretari. & sic procedit gl. prædicta, & rationes in ea assignatæ. aut loquimur in minoribus iudicibus, & hi non possunt eorum sententias interpretari. per d. l. duo iudices. nam sic possunt per interdictum eorum sententias retractare, contra l. j. C. sen. rescin. non pos. cum

12. simi. † Item quæritur qualem interpretationem possit facere iudex? super hoc est præsciendum, quod interpretatio sumitur in iure multis modis, aliquando pro correctione, aliquando pro ipsius verbi extensione. aliquando pro ipsius verbi seu orationis congrua expositione: vt hoc not. per glo. in l. j. §. qui operas. ff. ad tert. aut ergo quæritur de interpretatione que sumitur pro correctione, & hanc nullus ordinarius, vel delegatus maior vel minor potest facere nisi solus imperator. vt l. j. in fine. ff. de quæstion. cõ. l. dicere. §. finali. cum l. seq. ff. de arbitris. aut quæritur de ea que sumitur pro extensione: & hanc non potest facere iudex nisi super expensis, & accessorijs eadem die, qua lata est sententia: vt in l. Paulus. ff. de re iudicata. aut quæritur de ea que sumitur pro expositione, seu declaratione, & hanc potest facere quilibet iudex, quia per eam nihil noui inducitur, sed quod obscurum est cooper-

*Vendendū
possit habere
fidem de
pretio. Bul.
in l. incuile.
C. de rei
Sen. Bar. in
l. iij. in §. nō
tamen. ff.
de institu.
Bald. in l.
alieno. §.
sed si em-
ptor. ff. de
re iud. Bar.
in l. elegan-
ter. in §. si
cõdidit. rit.
de pignor.
aff. lo. An.
in add. Spe.
rit. de pac.*

*Interpreta-
ri. Adde
Raph. Cu-
man. consi.
suo. §. j.*

tumque detegitur & illuminatur. argument. in l. adeo. §. cum quis. ff. de act. rerum do. & l. hæres, palam. §. sed si notam. ff. de testa. Exempla secundum docto. si erant duo Titij, nec apparet de quo senserit, vel si condemnauerit in centum, nec apparet de qua pecunia senserit, poterit hoc declarare, sed aliam interpretationem remotam, & extraneam à sensu verborum facere non possit. vt not. per glo. in d. l. ab executeore. Sed an pars sit citanda ad hanc interpretationem remotam fiendam? dic quòd sic per regulam l. de vnoquoque. ff. de re iudicat. & l. nam ita iudicis. ff. de adopt. Post hoc quæritur an successor eius, qui tulit sententiam possit illam interpretari? dicit Bartol. in d. l. ab executeore. quòd sic, quia finguntur idem iudex, idè inque tribunal. vt l. proponebatur. ff. de iudic. l. mortuo iudice. ff. eod. titulum cum simi. nec repugnare habet, quòd hæres non interpretetur libellum defuncti. vt l. pompo. scribit si frumentum, & l. sin. ff. de rei vendic. & l. inter stipulantem. §. j. ff. de ver. obli. quia illud ideo, qui ius parti per hoc non perit, nec detrimentum patitur, quia potest in alio iudicio libellum de nouo producere, sed si hæc interpretatio fieri non possit per successorem iudicis deperire possit, aut grauitè læditur ius partis. Sed an ab huiusmodi interpretatione possit appellari? videtur quòd sic. secundum Innocen. vt ipse nota. in capi. super eo. extra quòd metus causa ad quòd facit, quòd supra dictum est de executione. Diceret aliquis qualiter detegitur in hac appellatione iniquitas interpretantis? responde ex circumstantijs, videlicet ex eis quæ acta sunt in principali causa, nem ex rei qualitate: verbi gratia, si condemnauit in decem, & vult interpretari, quòd sensit de pœna, cum tamen res ipsa sit pretij, de tempore, vel cum res valeat florenis x. interpretatur, est de libris x. & sic de simi. & idem Bart. not. in d. l. ab executeore. Postmodò circa hoc quæritur, an in hac appellatione sint cause inserendæ: puto quod sic, exemplo appellationis quæ interponitur ab executione, cum talis interpretatio sit quædam interlocutoria.

E P I T O M E.

- 1 *Faciendo aliquem ire & redire per fundum auctoritate iudicis, an quaratur plene dominium?*
- 2 *Venditor coactus rem vendere per sententiam si non percepit pretium ab emptore, qua actione, agat ex vendito, & cum factum ex sententia?*
- 3 *Executio sententiæ an habeat instantiam & causa principalis?*

FACIENDO cum ire & redire. Isti sunt actus in acquirèda possessione còcurrètes a'o acq'rètis. vt in l. quæ admodum. & in l. j. §. adipsicimur. & l. iij. §. in amitrenda. & §. si. ff. de ac. pos. Postmodò p' talè misionem quærat'ur dominium, plene dictum est supra circa primum libellum, in gl. super ver. iure dominij, vel quasi. ver. quantum modus &c. Et traditur Insti. de

offi. iudic. §. si. & l. exceptio. ff. de re iudica. & l. Pomponius. §. si iussu. ff. de acquirè. possess. & l. inter officium. ff. de rei vend. pertinet autem ad iudicis officium, hunc in possessionem missum defendere. vt ff. ne vis fiat ei. l. j. & §. j. cum seq. Postmodò quæro de tali quæstione. Ecce quòd in executione sententiæ venditor rem vendidit, quam vendere damnatus est, & quia pretium non recepit, vult intentare contra emptorem actionem in factum ex sententia, quæritur an possit: an verò necesse habeat agere ex contractu venditionis? & breuiter videtur agi posse ex sententia actione. in factum, per l. fundi partem. ff. de contrah. emp. & l. si hæres. ff. de ac. emp. in contrarium determinat Bar. in l. si fideiussor. ff. de le. j. ar. in l. in numerationibus. in si. ff. de sol. sic que secundum eum agendum est actione ex vendit. cuius ratio est, quia semel impleta est forma sententiæ venditione secuta, ad quem solum casum sententia se referebat. Non obstant iura in contrarium allegata, quia in eis non erat prioris contractus executio facta. Et amplius vidi dubitari an executio sententiæ habeat instantiam, seu tempus instantiæ, sicut dicitur in causa principali & appellationis. in l. properandum. C. de iud. & in auth. ei qui appel. C. de temp. ap. Pro cuius dubij solutione puto distinguendum esse, aut agitur actione iudicati, seu in factum ex re iudicata, de qua loquitur l. actori. C. de iure iur. & l. miles. §. si. ff. de re iur. & tunc quæ offertur libellus, sicut in ceteris actionibus. vt dixi supra in ij. q. huius titi. habebit instantiam talis causa executionis sicut alia. Aut agitur cõdictione ex aliqua lege municipali vel statuto, & tunc idè, quia cõdicio ex lege ex quædã actio sic nominata, vt ff. & C. de cõdi. ex lege. l. j. cõ ibi no. & maximè si per statutum sit tempus ipsius executionis causæ expressè limitatum, prout est in decreto, generali causarum ciuitatis Montiserrati, quòd decretum ego ipse cõposui, & ordinavi de mandato tunc illustris domini Theodo. Marchionis Montiserrati &c. aut simpliciter officium iudicis imploratur, & per nudum officium per viam precepti proceditur, tunc puto quòd talis causa executionis nullius instantiæ terminis cõrrectur, sed perpetuò explicari & finiri possit. Alij dicunt, aut statutum, vel decretum ipsi executioni.

Executio. Bar. in l. lib. titibus. C. de agris. & ceteris. sicut tenet quòd non habet instantiam executionis sententiarum. Et instrumentorum quia sunt sine litis contestatione. Sed intellige quòd iudicis officium imploratur & ipse Bartol. dicit in l. supra die. ff. de re iur.

limitat certum tēpus, & tunc aut limitat ipsi iudici aut causæ, & utroq; casu habebit instantiam: sed in primo casu instantia durabit etiam post terminum: in secundo non durabit ultra tempus limitatum. vt no. per docto. in d.l. properandum. et dixi supra in forma sententiæ diffinitiuæ.

Forma libelli quo agitur, vt rescindatur, seu annulletur sententia lata prætextu falsi instrumenti.

CORAM Vobis domino Vicario domini potestatis Papiæ, agit & in iure proponit Ioan. de Olearijs contra, & aduersus Sy. & contra quamcumque aliam personam pro eo, seu eius nomine in iudicio legitimè comparētem, non in modum solennis libelli, sed qualis qualis petitionis, & simplicis facti narrationis, dicēs quōd orta q. inter ipsas partes nomine, & occasione cuiusdam petiæ terræ, & c. præfatus Sy. procurauit, sollicitauit, pariterque induxit Guli. de n. notarium ad componendum, rogandum, scribendum, & tradendum in publicam formam quoddam instrumentum falsum venditionis. d. petiæ terræ, in eo descriptum falso apparet in effectu quod ipse Ioan. vendidisse debuit d. petiam terræ in eo descriptam supra scripto Sy. ann. curso. M. cccc. xiiij. die xvj. mensis Septem. pretio flor. c. quod minimè verum fuit, nec est, cum ipse Ioan. nunquam vendiderit d. petiam terræ, nec testes in ipso asserto instrumento nominati fuerunt vnquam præsentēs ipsi assertæ venditioni: quinimo tempore dicti asserti instrumenti fuerunt aliqui tūc defuncti, sicq; tam ex prædictis, quam ex alijs multis clarè detegitur ipsum assertum instrumentum fuisse & esse in omnibus suis partibus & capitulis falsum, & falsò, & contra omnem veritatem compositum, traditum, & scriptum contra voluntatem, & præter scientiam, & præsentiam d. Ioā. & testium in eo descriptorum. Rursus dicit, & exponit idem Ioan. quod superscriptus. Si ipso tali asserto instrumento falso scienter, & dolosè vsus fuit, & est in dicta causa perseuerando in huiusmodi vsu. ita & intantum qd ipsius instrumenti vigore. ac prætextu reportauit, & obtinuit diffinitiuā sententiā, tunc vicario, ferri, & promulgari in ipsius Sy. fauorem & cōtra ipsum Ioan. & vterius ipsius sententiæ executionem, licet indebitè, & iniuste, sic & taliter quod ipse Io. priuatus fuit & est virtute d. sententiæ ex falso instrumento latæ prædictæ sua proprietate, & possessione memoratæ petiæ terræ plusquam iniustissimè: quam sententiā vobis exhibet, & producit in forma publici. traditam, & rogatam per Pe. notarium, anno & mense &c. Quare cum fructum ex falsitate nemo debeat obtinere, iuræque disponat sententiā ex falsis instrumentis, vel testibus prolata fore penitus retractandum, idcirco prædictus Ioan. omni modo, iure, via & forma, quibus melius potest petit, & requirit quatenus, prout melius de iure potest pronuntietis, & declaretis per vestram sen-

tentiā prædictam assertum instrumentum dictæ venditionis fuisse, & esse falsum, & contra veritatē traditum scriptum, & rogatum dictamque sententiā ipsius instrumenti prætextu latā & executionē d. sententiæ inde factam, & secutam fuisse, & esse nullam, & nulla & nullius valoris, & momenti, & aduersus ea omnia, & singula ipsum Io. fore. & debere in inte. restit. in quantum mero iure appareat esse aliqua, quod negatur, dictamque petiam terræ pleno iure spectare, & pertinere, spectasse, & pertinuisse d. Io. ac sibi fore, & esse restituendam, & relaxandam, dictamque Symo. ad dictam restitutionem, & relaxationem condemnandum simul cum fructibus per eum percepti, necnon in cæteris damnis, & expensis passis, & factis per d. Ioā. & in futurum fiendis, & patiendis, de quibus, protestatur, salvo iure addendi &c. non tamen se astringens &c.

CORAM vobis. Ad hanc materiam oculos aperiant omnes, maxime notarij iuuenes, qui facilius per sepe corrumpuntur, nam si fuerit locus falsis instrumentis, testibus, & sententijs, ac grauib; principum extorsionibus, & rapinis, nullus profecto de statu tuo poterit esse securus, sit ergo vnusquisque super omnia legalis, nec in aliquo auro patiatu se corrumpi, & illud semper in memoria teneat, quod Calsiodorus li. 4. epistolarius scribit in hunc modum. Aurum siquidem per bella querere nephas est, & per maria periculum, per falsitatem opprobrium. honesta verò sunt lucra, per quæ nemo læditur. bene acquiritur. Grippes aurum iugiter leguntur effodere, atque huius metalli inspectione gaudere quibus quoniam non est ambitus lucris, cupiditatis crimine non dicuntur accendi &c. nec Tullianum eloquium est obliuioni tradendum, quia sic ait, non cadit in virum bonū fallere, mentiri, criminari præcipue emolumentis sui causa, nihil profecto minus est nec ergo vlla res, tanti, aut commodum vllum, tam expetendū, vt viri boni, & splendorem, & nomen amittas, quid est enim quod afferre vtilitatis ista tantum possit, quantum auferre si boni viri nomen eripuerit, fidē iustitiæ quæ detraxerit. Quid enim interest vtrum ex homine: si quis conuertatur in beluam, an hominis figura immanitatem gerat belinæ &c.

E P I T O M E.

- 1 Quot modis agamus de falso.
- 2 Nunquid agi possit ciuilitè d. instrumento falsi contra partem, antequam actum sit criminalitè contra notarium qui scripsit.
- 3 De falsitate quaritur etiam per officium iudicis.

QVALIS QVALIS Petitionis. † Per hæc verba, & illa similia apparet quod ciuilitè agitur de falsitate sententiæ, & instrumenti. Cuius gratia est sciendum quod de falso commisso tam circa testes, & instrumenta, quam circa alia acta causarum, & similia procedi, & quæ

ri potest dupliciter. Vno modo civiliter, sicut in contractibus, & ultimis voluntatibus, alio modo criminaliter, vt probatur in text. in l. damus. & l. de fide. & l. præbenus. C. ad l. corne. de fal. & si quidem agatur civiliter, competit actio in factum, quæ durat triginta annorum sicut faciunt ceteræ actiones personales. secundum Cyn. vt per eum no. in l. querelam. C. ad leg. cor. de fal. sicut ius dicendi ipsum instrumentum vel sententiam, nullum, vel nullam. vt not. per Bartol. in l. quæ sub conditione. §. de hoc iure iurando. ff. de condi. insti. Regulariter enim omnes personales actiones eo tempore determinantur, & durant: Insti. de pepe. & temp. act. in prin. & C. de constit. pecu. l. ij. facit l. sicut. & l. omni. C. de præscrip. triginta annorum. Vbi verò agitur criminaliter, solum durat tale ius xx. ann. vt in d. l. querelam. Tertio etiam modò quæritur, & disputatur de falso per modum excipiendi, qui modus frequentius practicatur. vt l. fin. C. de si. instrum. & in c. cum venerabilis. extra de excep. & in l. vbi falsi. & l. satis apertè. C. ad leg. cor. de fal. & no. per glo. in l. si ex falsis. C. de transact. & in c. cum Io. & in c. inter dilectos. extra de si. instrum. & l. cum civili. C. de ordi. iudic. quod quidem ius excipiendi de falso, an duret tanto tempore, quanto ius agendi, plene disputat Cyn. in dicta l. querelam. vbi finaliter concludit cum Iacob. de Are. distinguendum, aut ille qui obtinuit per falsa instrumenta fuit in dolo, scienter his vtendo, & tunc tantum durat exceptio, quantum durat civilis actio, & per consequens triginta annis. argum. l. purè. in si. ff. de do. excep. aut non fuit in dolo, vt puta non conscius falsitatis actionis, & quia tunc precedere debet exceptionem in integrum resti. vt in l. excep. §. ultimo. ff. de excep. necesse est dicere, quòd hoc casu ius excipiendi solum duret quadriennio, vt in l. diuus. ff. de re iudic. & quod no. in l. si ex falsis. C. de transact. & sic intelligatur c. cum venerabilis. de excep. & c. licet extra de prob. cum simi. † Nunquid autem agi possit civiliter de instrumento falso contra partem, antequam actum sit criminaliter contra notarium qui scripsit. plene disputat Cyn. & doc. in l. finali, & l. secunda & ibi per gloss. C. de fide instrum. & dixerunt super hoc quidam, aut notarius viuat, & debet prius contra eum criminaliter agi, vt dicta l. finali. C. de fide instrumentorum aut mortuus est, & tunc est in electione actoris, an prius agere velit civiliter vel criminaliter. argum. dicta l. damus. C. ad l. corn. de fal. alij dicunt absolutè quòd siue notarius viuat, siue non, quòd est in electione actoris, an prius velit civiliter agere, vel criminaliter: quam opi. approbat glo. secundum Iacob. Butr. & communis cõsuetudo in dicta l. secunda. Ad hoc autem specialiter aduertendum, quòd vbi proceditur criminaliter, debet iudex oculos aperire. Nam ad eius officium pertinet, mulcè maiorem indaginem exquirere, quàm si civiliter ageretur, vt dicta l. vbi falsi. C. ad l. corn. de fal. & si contra reum inculpatum de hoc vitio non sunt probationes concludentes, sed nudæ suspensiones, non propterea debet iudex ipsum

absoluere, nisi prius se purgauerit, saltem per proprium iuramentum, vt determinatur per Cy. in d. l. vbi. & per Azo. in summa. C. cod. ti. & per Gof. in summa extra de cri. fal. per quod habes colligere quòd hic est casus specialis, vt non sufficiat ad plenam abolutionem rei, quòd actor non probauit per regul. l. actor. C. de proba. & l. qui accusare. C. de eden. sed debet reus se purgare. † Quarto etiam modo quæritur de falso p officium iudicis scdm Cy. vbi supra. p text. in l. sciât. de ppb. ad quæ facit l. nullum. C. de testi.

E P I T O M E.

- 1 Quot modis committatur falsum?
- 2 Sollicitans quòd falsum committatur grauius punitur. quam qui falso testatur.
- 3 Libellus in quo simpliciter dicitur falsum esse commissum, nec dicitur cum dolo, & sine, an procedat?

PROCVIR AVIT, & Sollicitauit. † Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd falsum committitur, quatuor modis, videlicet scripto, dicto, facto, & vsu. Et primò committitur scripto vt patet in notario scribente falsum instrumentum, vt in c. cum Io. heremita. & in c. inter dilectos. cum simi. de si. instrum. & alijs casibus positus in l. j. §. qui rationibus. & l. paulus. §. paulus. ff. ad l. cor. de fal. Secundo committitur dicto. vt in falso teste, & similibus, & in certis alijs casibus, de quibus in d. l. j. §. sed si quis. & §. qui iudicè. cum si. Tertiò committitur facto, vt in falsa moneta & falsa mensura. vt ff. eo. ti. l. quicunque. & l. pe. §. j. & in ceteris alijs simi. casibus ibi no. C. de fal. mo. l. j. & l. qui falsam. ff. ad leg. cor. de fal. Quartò committitur vsu: vt quando aliquis in causa committit, & producit scienter, & dolosè falsum instrumentum, vt C. eo. ti. l. si falsos. cum si. quæ omnia prolixius vide per Azo. in sum. C. eo. ti. & per Gof. in sum. extra de cri. fal. † Deinde sciendum est quæ iste, qui procurauit, & sollicitauit quòd notarius committeret falsum, grauius punitur, quàm si simpliciter falso instrumento vsus esset. vt not. in d. l. si falsos. † Vterius quæritur an iste talis libellus procedat, in quo simpliciter dicitur falsum esse commissum, nec exprimitur an dolo, an sine dolo: quam quæstio. plene disputat Cy. in l. nec exemplum. C. ad legem cor. de fal. Sed finaliter, & conclusiuè

Secundo committitur. Quot modis committitur falsum, & de per Bal. in l. falsus. in S. Sols. C. de fur.

dic secundum eum, quod non est necesse hoc exprimere, quia dicendo falsum commissum, includitur dolus interuenisse, maxime si criminaliter de falso quærat, tamen consultè faciet vnusquisque id exprimere in libello, aliter enim non ligatur pœna falsi, nisi dolus intercesserit. vt dicta l. nec exemplum. & probatur in l. j. in princ. ff. ad leg. cor. de fal. de quo dolo in dubio in his, quæ cadunt in delictis, & à iure prohibitis, delictum semper præsumitur, vt habetur in l. j. C. ad l. corne. de fal. licet in cæteris actibus à iure permisis non præsumatur dolus, nisi perspicuis indicij approbetur. vt in l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. & l. qui doli. C. de dolo. & l. dolus. ff. de rescind. vendit.

E P I T O M E.

Si notarius. Vide diffusè per Fely. ind. c. cum Io. hæremita. de fide instrum. a

Notarius nõ releuans in publicã formã instrumentum, au committatur falsum ex tali instrumento non authenticato?

TRADENDVM In publicã formã. Sed quid erit si notarius tradit ipsum instrumentũ in forma non publica, nec authentica, ¶ ita quod non facit fidem, verbi gratia, si caret anno, vel indictione, vel die, & similib. nunquid cadet in crimẽ falsi? Dy. simpliciter tenet quod sic, per §. si quis legatum. ver. cæterum. ff. ad l. corne. de fal. alij distinguunt, aut instrumentum peccat in forma, & tunc non committit falsum, aut in materia, & tunc sic, alij quos sequitur Barto. in d. l. post legatum. distinguunt, quod aut notarius non adhibuit in instrumento formã debitam, quia ipsum pœnituit falsitatis nec ideo perfecit, & tunc excusatur, vt probatur in l. qui falsam. & l. filius. §. j. ff. ad l. corne. de fals. de qua questione vide latius per Barto. in d. l. post legatum.

INSTRUMENTVM Venditionis. Hic de venditione ponitur gratia exempli, & idem per omnia dicendum in omnibus alijs instrumentis tam publicis, quam priuatis. vt l. damus. C. e. & l. prima. §. qui in rationibus. & l. paulus. cum simi. ff. ad l. corne. de fal. & c.

VERVNT Vnquam præsentis. Si notarius dicat in instrumento talem testem, vel testes fuisse præsentis, & inde examinati deponunt

non fuisse præsentis, vnus, vel plures, an per hoc reprobetur instrumentum de falso tangitur per Cy. in l. in exercendis. C. de si. instr. & per Inn. & Io. An. in c. cum Io. hæremi. extra de si. instr. Bar. in l. prima ff. quemad. test. ape. & ego scripsi supra circa formam opponendi contra instrumenta. Spe. posuit in tit. de instr. edi. §. postremo.

IN O M N I B V S Suis partibus. Quid autem si instrumentum reueritur pro parte verum, & pro parte falsum, an reddatur falsum in totum? gl. iuris cau. dicit quod sic, in c. si ad scripturas sacras. ix. dist. quam opin. sequitur glo. in c. in nostra præsentia. extra de test. ibi. & Inn. in d. c. cum Io. hæremi. vt ego scripsi supra in d. forma opponendi contra instrumenta.

E P I T O M E.

- 1 *Vtens falso instrumento, quando incidit in falsum?*
- 2 *Vsurus falso instrumento si protestetur coram iudice se selle ipso instrumento Siti quantum sit verum, & non aliter, an excusetur?*
- 3 *Quæ est pœna scientis scienter falso instrumento & si que ad sententiam.*
- 4 *Si producus instrumentum, protestetur postea se nolle Siti illo instrumentio, an ex hoc illud instrumentum reputaretur falsum.*

- 1 **D**OLOSE Vfus fuit Hic notandum est ad hoc vt utens falso in instrumento incidat in crimem, & pœnam falsi, duo debent concurrere, videlicet dolus proprius, quia sciens esse falsum instrumentum eo vitur. Secundo quod perseueret in vsu vsque ad diffinitiuam sententiã inelusus, nam desicciente dolo, vel eo ante laram sententiã ab vsu abstinente excusatur à crimine, & à pœna falsi. vt no. in l. falsos. C. ad l. cor. de fal. & l. si vteris. C. de si. instrum. ¶ Quid si fuit protestatus corã iudice se vellet ipso instrumento vti in quantum sit verum, & nõ aliter, an excusabitur? Cyn. dicit quod sic, & communiter omnes in l. si falsos. C. ad l. cor. de fal. & spe. in tit. de instrum. edi. §. videndum restat. ver. quod si velis sine pœna. licet Bar. det contra hoc remedium quoddam aliud consilium in l. diuus pius. ff. ad leg. cor. de fal. quod reprobatur ipse Spe. de quo dixi supra
- 2 in forma producendi instrumenta. ¶ Inde quæritur quæ sit pœna vtentis scienter falso instrumento, vsque ad sententiã? dicunt quidam quod est eadem pœna, quæ est facientis falsum instrumentum. vt in l. prima. ff. ad l. cor. de fal. quam opin. sequitur la. Bu. in l. si vteris. C. de fide instrum. Cyn. verò in dicta l. si vteris. tenet quod minori pœna punitur vtens, quam faciens. argumen. in l. falsi. §. ordine. ff. ad l. cor. de fal. idem sequitur Azo in summa. C. eo. ti. &
- 3 Bartol. in d. l. j. in fi. ¶ Vltimò quæritur, pone quod facta productione instrumenti protestatur postea, pdu cens se nolle vti illo instrumento, an ex hoc reputabitur instrumentum esse falsum? gl. dicit quod sic in d. l. si falsos. C. ad l. cor. de fal. C. y. autè & verius in d. l. iij. C. de si. instr. & in d. l. si falsos. sic distinguit, aut vires ipsius instrumenti fuerunt in dubiũ reuocata, vt quia

vt quia aduersarius opposuit instrumentū esse falsum, & tunc redditur suspectum de falso: aut non fuerunt in dubium reuocate, & tunc secus, sic ergo quando abstinet ab vsu tempore quo est oppositū cōtra instrumentū de falso, necesse habebit producens fidem imponere ipsi instrumento tanquam suspecto, vt probatur in l. i. ubemus. C. de proba.

I P S I V S Instrumenti vigore & prætenu. Nunquid autem ad reuocandū sententiam latam, sit necesse probare quod iudex fuerit motus ad ipsam sententiam preferendam prætenu ipsius falsi instrumenti? Dic breuiter quod sic, alias non retractaretur sententia: vt probat tex. cū gl in l. p. & fi. C. si ex fal. inst. & in l. j. in prin. eo. ti. veruntamen in dubio præsuntur iudex esse motus ex instrumentis in causa productis, vt determinat Cy. in d. l. p. sicut videtur pronuntiatū ex causa in libello expressa, vt not in l. hæc enim. in prin. ff. de excu. tu. quam etiam opi. sequitur Vber. in summa. sua. ti. de excep. & vide quæ scripsi circa formam sententiæ diffinitiuæ in gl. super verbo, iuribus & instrumentis.

Q U A M Sententiam vobis exhibet & producit. Hic notandum an ille qui petit sententiam pronuntiarī nullam, debeat illam coram ipso iudice producere: & videtur quod sic, vt iudex notitiam, & scientiā habeat de illa re, de qua, & super qua pronuntiare habet, sicut dicitur in alijs actibus & gestis, de quibus iudici probatio est faciendā. vt in l. actor. C. de probat. & l. doce ancillam. C. de rei ven. & in l. qui accusare. C. de ed. cum fi. In contrariū determinat Inn. in c. g. perpetuus. extra. de fide instr. dicens quod si agens non habet sententiam, quod reus in cuius fauorē lata est, cogitur ipsam exhibere, quā si non exhibuerit debeat interrogari, an talis sententia fuerit pro eo lata. ff. de interrog. ac. l. pen. & si quidem negauerit, cogetur cedere sententiæ, vel poterit iudex pronuntiare, si qua sententia apparuerit in fauorem partis lata contra talem, ipsam cassamus, & annullamus, & nullas vires de cetero obtineat. ar. ff. de interroga. act. l. non alienum. Quo autem iure petatur sententia in modum agendi pronuntiarī nulla. dicit idem Inno. vbi supra. & in c. fi. extra de off. iud. licet Bart. aliter distinguat in l. quæ sub conditione. §. de hoc iure iurā. ff. de condi. insti.

Q V A R E C V M fructum falsitatis. Hæc est conclusio libelli, quæ licet sit necessaria, cum ciuilitur agitur, attamen vbi agitur criminaliter non est necessaria. vt no. Bar. in l. libellorū. ff. de acc. & per Cyn. in l. in causis. C. de accus. & in l. non exemplum. C. ad l. Cor. de fal.

I V R A Q V E disponant. Ista iura habentur, tã de iure ciuili, quam Cano. vt C. si ex fal. instr. per totum & l. diuis. ff. de re iudi. & in c. cū venerabilis. extra de excep. & quod no. in c. ad falsariorum. extra de crimine falsi. cum multis simil.

EPITOME.

- 1 Si sit pronuntiatum super falso in actione ciuili, an possit de novo super criminali agi
- 2 Si reus fuit declaratiue absolutus, quia non deliquit

tunc sententia lata super facto in una causa non præsudicat in alia actori.

- 3 Sententia lata in criminali præsudicat in ciuili.
- 4 Iudex cognoscens falsum per modū excipiendi, an in eodem libello ex suo officio possit punire delinquentem.

I NSTRUMENTVM dicitur venditionis fuisse & esse falsum. † Sed pone quod iudex in hoc ciuili iudicio pronuntiauit super falso, an poterit adhuc de nouo criminaliter agi. & accusatio institui super falso: videtur quod sic, per l. damus. & l. i. ubemus. C. ad l. cor. de fal. Tu autem pro pleniori doctrina, cum queritur an sententia lata in causa ciuili præsudicet in causa criminali, vel contra distingue secundum la. Butr. vt per eum not. in l. si quis a se fundum. C. ad l. iul. de vi pub. vel priua. Aut sententia fuit absolutoria, aut fuit condemnatoria: primo casu, aut fuit absolutus reus, quia actor nō probauit, aut quia reus non deliquit. Si quidem fuit reus absolutus, quia actor non probauit, tunc sententia lata in vna causa, siue ciuili, siue criminali non nocet in alia: sic intelligat ur gloss. in l. j. C. quando ci. act. præiudi. cri. & l. ex morte. C. ad l. aquil. † Si vero fuit reus declaratiue absolutus, quia non deliquit, quia forte probauit instrumentum verum, vel se non deliquisse, tunc sententia lata super facto in vna causa, non præsudicat in alia actori, quia idem factum venit in vtroque iudicio disputandum: vt in l. j. & ij. C. si ex fal. instr. & l. si quis in totum. §. si ancillam. ff. de exce. rei iudi. facit l. si duo patroni. §. idem iulia. ff. de iure iuran. Scdō casu principali quā si a fuit condemnatoria, tunc lata in ciuili causa nō præsudicat in criminali, quo ad plenū præiudiciū, sed quo ad qualequale sic. d. l. si quis a se fundum. quā i causa criminali reguntur probationes clariore, quā in ciuili, vt in l. h. C. de pbat. † Si autē fuit lata in criminali, tunc plene præsudicat in ciuili: quia in criminali fuit perfectus de causa pbatū, quā sitū, & disputatū secundum eū, quā tene mēti, de quibus tãta in criminali, p Cy. id. l. j. C. quā ciui. ac. præiudi. cri. & cū prædicta determinatiōe debet intelligi. d. l. damus. & d. l. ubemus. † Insuper queritur pone quod iudex in causa ciuili per modū excipiendi cognouit falsū fore instrumentū, an in eodem libello ex suo officio poterit punire delinquentē: videtur quod

An sententia lata in causa ciuili præsudicet in criminali, Cyn. in l. ex morte. C. de actio. empt. Bart. in l. ij. in §. j. ff. si bon. rapt. Dy. in regula, nullus plurius. de reg. iur. lib. §. j.

fic, exemplo testis qui falsum testimonium tulit, vt in l. nullum C. de testi. & in l. iubemus. C. de proba. & l. diuus. ff. ad leg. Cor. de fal. in contrarium facit quod habetur in c. j. ver. ceterum. extra de exce. & l. Lucius. & quod ibi no. ff. de his qui not. in fa. finaliter Cy. in d. l. vbi falsi. C. ad leg. Cor. de fal. vbi disputat hanc q. concludit quòd pœna ordinaria non potest ipsum punire, sed extraordinaria sic, & ita concordat ut dicta iura † **Quid ergo si puniatur extraordinaria:** an poterit vltorius pœna ordinaria per viam accusationis iteratò puniri. idem Cy. in d. l. vbi disputauit similiter hanc questionem referendo contrarias doct. opi. & nihil concludit. Ego autem sto cum illis quis tenent quòd non possit, nam absolum videtur quòd de delicto eiusdem hominis sæpè queratur contra l. licet. in fi. cum ibi no. ff. nau. cau. stab.

EXECUTIONEM dictæ sententiæ. **Quid autem dixeris si executio nondum facta sit,** an per exceptionem falsi oppositam contra executionem impeditur ipsa executio: sic distingue, aut pars contra quam petitur executio falsi instrumenti, confitetur se debitoricem eius quod in instrumento continetur, sed tamen propter aliquid aliud appositum in instrumento, allegat falsum instrumentum, & tunc non impeditur illius executio: sic intelligitur quod habetur in l. satis aperte. & ibi not. per gl. & Cy. C. ad l. cor. de fal. aut diffitetur se debitorem, & ex toto dicit instrumentum falsum, vel sententiam, & tunc differtur. & impeditur executio, vt habetur in d. c. cum venerabilis. extra. de exc. & l. si docueris C. ad leg. Cor. de fal. & in l. fin. C. si ex fal. instru. & l. si ex fal. C. de transa. cum simi.

VISET esse nullam. Hic reuocatur in dubium nunquid sententia lata prætextu falsi instrumenti sit ipso iure nulla: ad quod sic distingue, aut sententia talis lata est contra minorem indefensum, vel etiam contra defensum, & tunc ipso iure est nulla priuilegio minoris ætatis, vt in eo. titul. C. si ex fal. alle. aut fuit lata contra maiorem, & tunc aut fuit lata per dolum aduersarij, aut sine dolo. primo casu subdistingue, aut est lata contra absentem, & est nulla ipso iure, vt l. si prætor. §. marcellus. ff. de iudi. aut est lata contra presentem, vel est lata sine dolo aduersarij, & tunc est aliqua, sed ope restitutionis venit rescindenda. vt habetur & no. per Bar. in l. diuus. ff. de re iu. & per alios. C. si ex fal. instr. l. ij. per to. & l. qui agnitis. ff. de exc. & l. si ex falsis. C. de tran. faciunt no. in c. licet. extra de prob. & in d. c. cum venerabilis.

FOREIN integrum restituen. Talis enim restitutio datur quando sententia est mero iure aliqua, vt proximè dixi, cuius restitutionis in integrum effectus talis est, quia tam sententia, quam executio reuocantur, & ad priorem statum reducuntur. vt l. fin. C. si ex fal. instr. quia restitutio est prioris status repositio. vt l. quod si minor. §. restitutio. ff. de mi. & hoc de iure ciuili. De iure autem canon. non est necessaria hæc in integrum restitutio, quæ

solum datur infra quadriennium, vt l. si. C. de tēp. in ince. rest. per. sed quandoque detegitur, & probatur falsitas instrumenti, redditur sententia superinde lata retro nulla, vt determinat gl. in d. c. cum venerabilis. de exc. sicut dicitur de sententia lata cum falso procuratore, quæ nulla redditur, & iudicium retro nullum. vt habetur in l. licet. C. de proc. & in c. in nostra. extra de procu.

DICTAM QVE Petiam terræ pleno iure spectare. Hic not. quòd iudex iste ordinarius, qui de falsitate sententiæ ciuilitatis cognoscit in hac sua sententia reuocatoria prioris sententiæ, habet etiã super principali negotio, maxime si petatur vt hic sit, & cognoscere & pronuntiare, quia ad eius officij pertinet omnia ad statum pristinum, in quo fuerant ante sententiam, & iudicium tunc inchoatum reducere & reponere. vt prædixi, sicque si iste Io. fuit priuatus per illã falsam sententiã, & falsum instrumentum sua prædicta possessione, reducendus est, & reponendus in ipsam, vt probant iura proximè alleg. sicut dicitur cum sententia dicitur simpliciter nulla ex alia causa, nã iudex nullitatis etiã de meritis negotij principaliter potest cognoscere, & pronuntiare, vt no. Inn. in c. cum cõtingat. extra de offi. deleg. & Bart. in l. si expressim. ff. de appella. & ego scripsi super forma appellationis à sententia diffinitiuã.

SIMVL CVM fructibus. Aduerte quòd iuste petitur condemnari ad restitutionem fructuum perceptorum, quia iste vitiosus titulus ipsum non excusat à fructibus, licet aliàs, vbi titulus esset iustus excusaretur à fructibus, iuxta gl. super ver. fructibus. & no. per doc. in l. certum. C. de rei vendi. & Insti. de rerum diui. §. ex diuerso. facit l. meminerint. in prin. C. vnde vi. Alia sequentia declara. vt dixi in primo libello.

Forma libelli quo agitur ad pœnam ex compromisso.

ORAM vobis domino. B. vicario &c. Dicit, significat, & exponit Frac. belifonus suo proprio nomine agendo, & agere volendo, & hanc petitionem dirigendo, nõ in modum solẽnis libelli. sed qualis qualis petitionis, & simplicis facti narrationis contra, & aduersus Augustinũ de pozolo, & aliã quacunq; personã pro eo, seu eius nomine in iudicio legitime comparẽtẽ quòd supra scripti Fran. & Augu. causa, & occasione cuiusdã litis, quæstionis, discordiæ, & controuersiæ inter eos tunc vertẽtis, de & super quadã domo posita, & iacẽte in Papiã &c. fecerunt, & peruenerunt simul ad cõpromissum in prouidos viros g. & f. tãquã in eorũ arbitros, arbitratores, & amicabiles cõpositores, ita quòd ab eorũ sententia declaratoria, nulli partiũ licere tappellare, q̄relare, nec supplicare: nec reductio peti ad arbitriũ boni viri: dantes, & attribuẽtes tunc partes dictis arbitris plenã potestatem cognoscẽdi, p̄cedẽdi & terminãdi de iure, & de facto. j. duos menses tunc proximè secuturos, & p̄mittẽdo ipsã

ipse partes sibi inuicē attendere, & observare laudum pronuntiamētum, & sententiā ferendā per dictos arbitros, & arbitratores inter partes antedictas, in, & sub pœna flor. c. applicandorum pro medietate cameræ Illustrif. domini nostri & c. & pro medietate parti attendēti, prout hæc & alia plenius & latius continentur, & exprimuntur in instrumēto publico dicti compromissi inde tradito per Ia. de gel. notarium, ad quod relatio habeatur. Insuper dicit, & proponit suprà prænominatus Franc. q̄ præfati arbitratores per eorum arbitrabilem sententiā concorditer condēnauerunt d. Augu. ad dimittendū & relaxandū prædicto Franc. dictam domum infra certum terminum iam elapsum, ipso tamen Franc. prius, & ante omnia daute, & soluente. d. Augu. in d. termino flor. xxv. prout latius in instrumēto d. sententiæ expressum reperitur, ad quod relatio habeatur. Rursum dicit, & proponit prædictus Franc. q̄ in executione prædictæ sententiæ, & in termino in ea assignato legitime obtulit, cōsignavit, & deposuit dicto Augu. dictos flo. xxv. licet ipsos d. Augu. recipere, & acceptare recuset, & amplius domum prædictā restituere, ac relaxare recusavit, & recusat indebitē, & iniuste, propter quā dicit d. Franc. q̄ supradictus Augu. cecidit in pœnā ante dictā, & ad ipsius pœnæ solutionem, ac domus prædictæ restitutionē tenetur, & cōpelli debet de iure. Quare eā prædicta vera sint, petit, & requirit supradictus Frā. quatenus per vestrā diffinitiuam sententiā declaretis, & pronuntietis supradictū Augu. incarrisse in pœnam antedictam, & ad ipsam pœnam soluendā per eandem sententiā condemnetis, & condēnatum iuris remedijs cōpellatis, modo & forma prædictis. videlicet pro medietate cameræ Illustrif. domini & c. & pro alia medietate d. Franc. simul cū cæteris damnis, & interesse, & expensis, pafsis, & factis, de quibus liquidabitur in processu. Deinde ex officio vestro, & prout fieri melius potest, in, & probita executione dictæ sententiæ inducatis, & ponatis, seu induci & poni faciatis ipsum Franc. in corporalem possessionem dictæ domus, ac inductū, & positum in ea manuteneatis, & defendatis. Quæ omnia & singu. petit d. Franc. & requirit per vos fieri & c. Saluo iure & c. non se astringens & c.

- 2 An detur actio ex sententia arbitratoris seu amicabile compositoris?
- 3 Quis possint compromittere?
- 4 Procurator ad lites, & causus agendam non potest compromittere.

FRANCISCVS de belifonis.

Iste Franc. pater est Thomæ generi mei, q̄ Thomas vt suprà notavi in alio libello desponsavit Helenam filiam meam an. corrente M. ccccxxv. die. j. Iunij, qui ambo sunt viri notabilis status, & cōditionis in civitate Papiæ, itaque more boni viri, iste Franc. devenit ad hoc compromissum. ¶ Ad cuius rei evidentiā est sciendum, q̄ aliquādo compromittitur in aliquē tanquā in arbitrum tantū, ali quando tanquā in arbitratorē tantū. aliquando tanquā similiter in vtrūq̄, videlicet tanquā arbitrum, & arbitratorē, vt in hac forma. Primo casu loquitur totus tit. ff. & C. de arb. & extra de arb. & attende q̄ tribus modis fit tale simplex cōpromissum, vt inq̄ Spe. vbi suprà. §. sequitur. ver. ad huius autē articuli & c. Vno modo fit cōpromissum nudo pacto, alio modo p stipulationē sine pœna, alio modo cū pœna: quibus casibus quæri solet, an ex sententiā arbitri detur actio, de qua per Spe. vbi suprà. & in ver. cōsuevit autem & c. Tu autē distingue secūdū no. per gl. in c. per tuas. extra de arb. aut sententiā fuit homologata à partibus expressē, vel tacitē per lapsum x. dierum, & tunc ex ea datur actio & exceptio, quouis modo sit cōceptū cōpromissum. vt in l. cum antea. C. de arbit. aut nō est homologata, tūc aut. compromissum fuit cū pœna: & tūc nō datur actio ex sententiā, sed agitur ad pœnā si cōtra fiat, certi cōdictioe ex stipulatu, vt l. j. C. de ar. & ibi no. p. Cy. & per gl. in c. dilecti. extra eo. facit. l. cū pœna. & l. si. ff. eo. tit. aut fuit compromissum sine pœna. & tūc ex sententiā non datur actio, sed agitur ad interesse, quia sententiā nō paretur. vt probatur in l. diem proferre. §. vlti. ff. de arbi. & ff. de arbit. & ff. si quis in ius vo. non ier. l. fina. & sic timore itereffe, sicut & timore pœnæ paretur sententiā. patet ergo quod valet cōpromissum sine pœna, quod est contra vulgares. ¶ Quid autem in sententiā arbitratoris, seu amicabile compositoris, an ex ea detur actio? breuiter dic q̄ cum talis non sit sententiā propriē, sed verius quædam

Coram vobis. ad materiam adde quod si in compromisso esset appositum iuramentum, tūc partes non possunt cōtrauenire nisi sit petita absolutio à iuramento. Ita Alex. in cō. s. l. lxxx. §. Sol. Cur.

CORAM vobis. Quoniam ex quibuslibet dissensionibus res publica læditur, vt l. si quis ingenuum. §. in ciuilibus. ff. de capti. & postli. re. Ideo reiecto iudice ordinario decurritur plerumque ad arbitros eligendos, quibus à partibus datur pronuntiandi, & cognoscendi potestas longē amplior, quā iudex ordinarius habeat, vt infra not. & plenius per Spec. in tit. de arb. per to. & per Inn. in c. quinta uallis. extra de iureiur. & per Bar. & alios in l. si societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio.

EPITOME.

1 Quot modis compromittatur.

transactio, seu compositio. vt no. per gloss. in auth. vt disse. in. post princip. quod datur actio, & exceptio illis canibus, quibus datur ex vera, stricta, & magis propria transactio ne. vt traditur in l. cum mota. & l. si profundo. C. de transact. ad quod facit l. si pacto C. de pœnam. C. de pac. & tãgitur per doc. vbi supra. † Queritur qui possint compromittere: dic quod partes principales, & quilibet qui potest transigere, vt tutor, & curator, & procurator, † habes speciale mandatũ, vel generale cum libera bonorum administratione, vt in l. procurator totorum. & l. mandato generali cum ibi nota. ff. de procu. & l. p̄s. C. de transa. & l. iusiurandũ quod ex cõuentione. in fi. & l. tutor. ff. de iureiu. & l. transactio. C. de transa. & l. si procurator. C. de procu. † Quid autem si sit procurator ad lites, & causas agendas & defendendas cum libera p̄missorum administratione, & clausula de raro habendo, prout videmus quotidie annotari in instrumentis procuracionum, an talis procurator poterit compromittere de tali causa: dic conclusiue quod non. vt plene disputat, & determinat glo. in c. per tuas, & in c. contingit. extrã de transac. & in c. cum dilectas. extrã de reli. do. licet super instantia ipsius cause, ad quam ipsa regula refertur, transigere possit. vt not. Bartol. in l. qui Romæ. §. callimachus. ff. de verb. obli. in l. procurator cui libera. ff. de procu. Abbas autẽ, vel alius secularis p̄latus transigere nõ p̄t, nec potest compromittere de rebus ecclesie sine cõsensu sui capituli. vt habetur, & no. in c. cõtingit. extrã de transactio. & no. Speculator. in tit. de arbitris. §. restat. circa fin. ad quod facit capi. iij. & cap. cum tempore. & cap. per tuas. extrã de arbitris.

E P I T O M E.

Quis sit effectus quando quis promittit nõ mouere litem, & sel. controuersiam.

Promissionibus factis per compromissum bonum est adijcere pœnam.

OCCASIONE cuiusdam litis, & quæstionis. † Hinc quæro que sit differentia inter hæc nomina: Dic quod licet hæc nomina videntur significare idem, differunt tamen in aliquibus. nam lis est ante litẽ cõtestatã & post, videlicet in iudicio. Causa, verõ est solũ post litẽ cõtestatã. vt no. p. gl. & doc. in l. causas, vel lites. C.

de trasl. Controuersia autẽ est tã in iudicio, quã extra iudiciũ, & tã ante litis cõtestationẽ quã post. eodẽ modo dic in discordia, vt l. cõtrouersia. ff. de transl. si cõtrouersia. C. de euc. facit l. diuus. & l. si h. ff. de. §. ante litẽ. ff. de pet. hæ. & l. nõ solũ. in §. si status. ff. de proc. Ex † quibus colligitur quis sit effectus, vel sensus, an quis promittat nõ mouere litẽ, vel controuersiam. Super quo Bar. in l. amplius nõ peti. ff. rã. ha. sic distinguit, aliquando quis promittit nõ cõtrauenire, vt sit cõmuniter in instrumentis, & tũc sensus est quod nõ contrahenit in iudicio nec extrã, aliã pœna committitur. vt l. si quis maior. C. de transac. Aliquãdo promittit non facere controuersia, & tũc idẽ quod supra. in d. l. controuersia. cũ si. Aliquãdo promittit petere vel nõ petere, & tũc aut ista verba referuntur ad eum, cui ex petitiõne deberet acquiri, & tũc verificantur ex sola petitiõne facta extra iudiciũ, vt l. si decem cùm petiero. ff. de ver. ob. aut referuntur ad eum qui ex petitiõne debet obligari, & tunc requiritur litis cõtestatio. vt l. amplius non peti. ff. rem ra. ha. aliqñ quis promittit nõ mouere quæstionẽ, & tunc aut istud verbũ quæstionẽ, profertur à lege, & tũc intelligitur per litis cõtestationẽ aliã pœna non committitur. vt not. in l. iij. C. fi. reg. aut profertur ab homine, & tunc sensus est, vt intelligatur ante litis cõtestationem. vel post. vt not. in l. qui fidem. ff. de trans. & in l. lucius. §. hæredes. ff. ad Tre. aliquando promittit causam non mouere, vel litem, & tunc recurrendum est ad not. in d. l. causas vel lites. aliquando promittit habere licere, & tunc pœnam committitur per solam controuersiam. vt in l. stipulatio ista. in prin. ff. de ver. obli. nam † habere licere nihil aliud est dicere, quã quod eis lis, vel controuersia non mouebitur, quominus sibi liceat ipsam rem habere, tenere, & possidere, vt d. l. stipulatio ista. in prin. & l. inter stipulante. in prin. c. tit. & talis promissio astringit promittentem si de seipso promittat, aliã autem si promitteret quod tertia persona non cõtrafaceret, vel veniret, obligatio nulla est. iuxta regu. quæ est, quod nemo alienũ factũ promittẽdo obligatur. vt in d. l. ita stipulatio ista. in prin. & in §. si quis alium daturum. Instit. de inu. stipu. ex qua regula excipiuntur plures casus inter quos est, cũ quis promittit factũ alterius, quẽ p̄hibere p̄t. vt l. fluminũ. §. quãquã. ff. de dã. in fẽ. & l. stipulati. ff. rã. ha. licet aliq cõtrã. vt no. p. gl. i. d. §. si quis filiu. & pulchrẽ p. Cy. in l. j. in vij. q. C. de pcur. & p. Bar. latẽ in d. l. stipulatio ista. quã nota p̄pter istas ligas, & cõuentiones quæ quotidie cõtrahuntur inter istos principes, & barones, in quibus promittunt quod eorũ subditi, vel vasalli, & alij ad hæretes, & sequaces nõ offendent & c. Fallit etiã dicta regula, quando ipsi promissioni facti alieni pœna subijcitur, vel apponitur, si cõtrahat, vel interesse promittitur, quod loco pœnæ reputatur. vt d. l. stipulatio. & l. inter stipulãtem, in prin. † Ideõque cõsiliũ est in talibus semper pœnã adijcere, & sic cõiter practicatur, aliqñ quis promittit nõ vocare in ius, & tunc per solã citationem pœna committitur. vt l. quamuis. ff. de in ius voc. aliquando promittit rã ratã habere, & hãc attende secundũ

2 Procurator possit compromittere Bartol. in l. mandato ff. de procura. Bald. in l. si cõsul. in §. q. ff. de adopr. Ange. in l. nõ solũ. §. interdã. ff. de procu. & de tutore quod possit compromittere in arbitrato rem cũ potestate pro cedendi de iure, & de factis, adde Alexan. de Imol. in l. iusiurandi. ff. de iureiurand. & adde quod statutũ de cõpromissis fiendis comprehendit non solum litem existẽtem, sed qua oriri, selesse possit, ita Pau. de Cast. in cõs. lxxvj. Cur.

Bar. vt per eum no. in l. quo enim. & l. procurator ad exhibendum. ff. rem rat. haber. Aut geritur aliquis actus absente eo, qui debet habere ratum pertinens ad sui commodum, & tunc statim atque cognouit, & non improbauit, videtur approbasse. vt l. si absente. C. si cer. per. & ibi no. per glo. & doct. & sic debet intelligi opi. Ros. no. in d. l. quo enim. aut geritur actus pertinens ad ipsius damnum, seu præiudicium, & tunc aut in eo superuenit simplex scientia, & tunc si expressè non approbat, videtur reprobare, vt in d. l. procurator. in fine. & d. l. quo enim §. j. aut superuenit scientia mediante aliquo facto certificatorio ipsius actus, puta præsentario literarum, vel instrumenti sibi facta, & tunc non reprobando videtur approbare. vt in l. filius. ff. ad macedoni. & in c. j. extra de prob. & in l. j. in si. nau. cau. stab. fallit in casu l. si. ff. qui & à qui. & l. spō salibus. in si. ff. de spō.

TUNC vertentis. Quid autem si fiat compromissum, sup litibus futuris, an valeat videtur quod non. vt l. non quemadmodum. ff. de iud. in contrarium tenet Spe. & bene in præall. tit. §. se. quitur. ver. quid ergo. ad quod facit c. quia circa extra de priuile. & quod not. in l. de his. ff. de arbit.

E P I T O M E.

- 1 Quis sit arbiter?
- 2 Cur ad iudicij ad arbitria declinetur?
- 3 Arbitrator quid sit.

TANQUAM. In arbitros eorum, & arbitratores. ¶ Hic videndum est quæ sit differentia inter arbitrum & arbitratores. ¶ Ad quod respondendum, vt plenè prosequitur Spe. in d. ti. in prin. & Inn. in c. quinquauallis. extra de iure iur. & sic arbiter est ille qui à partibus eligitur tãquam iudex inspecta forma procedendi, vt l. j. & l. qualem. ff. de arb. licet ab eius sententia appellari non possit, vt l. diem proferre. ff. eo. tit. quæ appellatio in iudicialibus causis admittitur, vt in l. & in maioribus. C. de ap. & hæc est vna ratio, quare partes recedunt à cognitione iudicij. ¶ Est etiam alia ratio, quia habent ad arbitris habiliorem audientiam & minores facit expensas. Arbitrator verò est ille, qui ¶ eligitur, vt omni prætermisso ordine iuris disponat inter partes, prout sibi æquum videtur, de quo loquitur text. in l. si societatem. §. arbitratorum. ff. pro soc. & in l. si quis arbitrato. ff. de ver. obl. & Insti. de emp. & ven. §. item pretium & in d. c. quinquauallis. & ab eius declaratione non appellatur, sed tantum reductio petitur coram iudice ordinario, vt infra dicitur, quæ effectum appellationis sortitur. ex quo alia differentia inter eos, colligitur. Tertia differentia subinfertur, nam declaratio arbitratoris, quæ laudum apud aliquos nuncupatur, non confirmatur taciturnitate decem dierum: secundum Innoc. sed solo expresso partium consensu, sicut tractatio. vt in d. l. cum mota & l. si pro fundo. C. de transa. cum si. alie etiã sunt differentia, quæ & dicendis infra apparebunt.

E P I T O M E.

- 2 Potest opponi exceptio doli contra agentem ex sententia arbitri si dolus internemis ipsa re, quamvis non ap-

pellatur.

- 2 Cur in arbitramento petatur auxilium per viã reductionis, nõ autè in arbitrio?
- 3 An hodie appelletur à sententia arbitri?

LICET appellare. Hoc appellatur ex abundantia. ¶ quia de iure non potest à declaratione arbitri vel arbitratoris appellari, vt supra dictũ est, verũtamen si dolus re ipsa, vel ex proposito interuenit in sententia arbitri poterit cõtra agentẽ ex hac sententia opponi exceptio doli. vt probatur per tex. in l. non distinguemus. §. cum quidam. in si. ibi per hanc ergo exceptionẽ & c. ff. de arb. ¶ Sed hic queritur de ratione diuersitatis, quãdo cõtra sententiã arbitratoris per viã reductionis inuocari potest auxiliũ superioris, & cõtra sententiã arbitri nõ succurritur, nec per viã reductionis. Fortè dici potest quod ratio sit, quia maius vertitur periculum in declaratione arbitratoris, propter latiore potestatem quam habet, quã in sententia arbitri, qui iuxta iuris ordinem pronuntiare debuit, ideo cautius fuit prouidendum. argum. in l. j. §. sed & si quis. ff. ad carbon. ¶ Sed aduerte, quia superius dixi quod à sententia arbitri nõ potest appellari, per dictũ §. stat. ri. quod pcedit inspecto iure antiquo. Ideo queritur, qui de iure nouo, an hodie possit appellari. glo. tenet quod non Bar. verò tenet contrarium in l. arbitro ff. qui fatidie cogam.

E P T O M E

- 1 Coram quo petatur reductio?
- 2 Infra qua nũt tempus petatur reductio. Non obstante renũtiatione petitionis reductiois ad arbitrium boni viri, an talis petitio reductiois habeat locum?
- 3 Quæ sit magna latio propter quam petitur reductio?
- 4 Coram quo iudice petatur reductio.
- 5 Cum iudex inquirat magnam lationem ex quibus actiuitatis veteribus, an nõ sit, debet eam detegere.
- 6 Quãto tẽpore duret instãtia reductionis.
- 7 Cui incumbat onus probandi causam reductionis?
- 8 An possit appellari à sententia iudicis reductionis, confirmatiũ, & l. in firmatis laudum?
- 9 Aquibus arbitris appelletur?

NEC reductio peti ad arbitrium boni viri. ¶ Aduerte b̄ quod iste vir bonus appellatur iudex ordinarius vt l. vir bonus. ff. iu. sol. & l. continuus. §. cũ ita. ff. de ver. ob. & l. q̄ si ephesi. ff. de eo quod cer. loc. Coram ipso er-

Differentia est inter arbitrium & arbitratores. Bald. in l. si sup. C. de transac. Bald. in l. si diuersa. de tempo. app. Bald. in l. si necessitadinẽ. C. de bon. que lib. per Ant. de bu. in ca. bona el. de post. pra. la.

b Aduerte. Sicut ex in l. contrarius. ff. de verb. obl. Spe. si. de arbi. ca. j. Cor. si. si quis. gloss. in ca. statutiũ. de rescrip. lib. 3. §. j. in c. si clericus. de prob. libr. j. ibi. sed dubium. Sicut Bald. in l. fir. C. de iudic. & docto. in ca. exposita de arbi. r.

a Et nota in d. s. arbitrorum. Tenet a Bald. in l. si in ij. q. C. de 2 contrahen. emp. doctores in l. si q. s. ff. de verb. obligation. Bart. in l. j. delega. ij. s. sed q. si q. C. de deleg. vide Alex. de Imol. in d. s. arbitrorum in apof. in l. de pupillo. s. si. columna. iij. ff. de no. op. nuntia. s. Lanfr. de Brixia in tractat. de arg. q. xx. Curt.

b Diffusè ad de Federic. cõsil. c. lxxij. Paul. de ca. consili. xx. iij. s. vide in apof. ad Bart. in d. s. arbitrorum.

go iudice peti debet reductio. vt plenè habetur. & not. in dicto s. arbitrorum. & dict. capi. quintaullis. vt infra dicam in versic. vltra quæritur.

¶ Sed dicitur infra quantum tempus peti debeat: dicunt quidam infra x. dies exemplo appellationis, de quo tempore habetur in authen. hodie. C. de appellatio. alij, quos refert Specul. in dicto s. sequitur. versicul. sed infra quantum tempus & c. dicunt quòd potest peti infra. xxx. anno. alij verò dicunt quòd infra quatuor menses tantum. Concludit ergo ipse Specul. consultus fore quòd petatur infra x. dies. dic vt ibi, sed Barto. in dicto s. arbitrorum. dicit quòd infra annu debet peti. quo elapso præcluditur via petendi. argum. in l. qui se grauatos. C. de cens. libr. xj. & facta tali petitione, vel contradictione in iudicio, vel extrà, perpetuatur ius petendi ipsam reductiõnem, tanto tempore, quãtò solet actio vel exceptio perpetuari, vel forte secũdum eum peti debet infra quadriennium, vt dicitur de alijs remedijs rescissorijs in l. in honorarijs. s. sed cum rescissa. ff. de actionib. & obligationib. Vel melius dic secundum Iacobum de Bel. vt traditur per eum in authentic. vt different. iudi. Aut sententia, vel laudum arbitratoris est nulla vel nullum, quod potest contingere multis modis, & tunc peti nõ potest dici nullum, vt not. in l. si expressim. ff. de app. nedum in modo agendi, sed etiam in modum excipiendi, vt l. purè. in fine. ff. de dona. excu. aut est aliquod, tunc prætenditur dolosè prolatum, seu per dolum obtetum, & tunc poterit dici iniqum, & reductio peti etiam post x. dies argument. in l. sub prætextu. C. de transaction. & quòd not. in l. in cõtractibus. C. ex quibus cau. maio. aut prætenditur lata simpliciter iniqè, & iniuste & tunc debet peti reductio infra x. dies. arg. eius quod dicitur de appellatione in dicta authen. hodie. & in supplicatione vt in dicta authentic. quæ supplicatio. C. de præcib. imp. of. & in sententia arbitri. vt in l. cum antea. C. de arbitr. aliàs ipsis x. diebus elapsis, rata manet ipsa sententia arbitratoris, sicut sententia arbitri, quæ etiam per lapsum x. dierum approbatur in dicta l. cum antea. Diceret aliquis si non potest ab ea appellari, vt in dicto s. stari superius dicitur ipsam x. dierum taciturnitate firmari potest

responderi quod licet non possit appellari, potest tamen contra illam exceptio doli opponi, vt supra dictum est, vel fortasse iudicis officium implorari, iuxta no. per Bartolum in l. planè. ff. de peti. hæred. ¶ Modo quærendum est in casu præfenti, quando renuntiatum est petitioni reductiõnis ad arbitrium boni viri, nunquid renuntiatione non obstãte admitatur hæc petitio, videtur quòd non exemplo eius qui renuntiauit appellationi. vt l. fina. C. de tempor. appel. in fine. In contrarium facit in capit. quemadmodum & in c. ad nostram. extrà de iureiur. Breuiter ista q. est diffusè tractata tam ab antiquis, quàm a modernis. vt plenè Spe. recitat in d. s. sequitur ver. item quid si compromissum & c. & tãgitur per Cy. in l. cum antea. in j. q. C. de arbitr. & Dyn. in c. scienti. extrà de regul. iur. lib. vj. & per Bar. in d. s. arbitrorum. secundum quem pro concordia omnium sic est conclusiue dicendum aut arbitrator tulit sententiã per dolum, & tunc renuntiatione non habet impedire petitione reductiõnis, quia ad dolum de futuro renuntiatione non extenditur. vt l. si vnus. s. illud. ff. de pact. & l. conuenire. ff. de pact. dot. lib. & hoc casu intelligitur disputatio Dy. in dicto capit. scienti. aut tulit sententiã per imperitiã, & bona fide, & tunc aut per sententiã infertur læsio in magna quãtitate tunc renuntiatione etiam si sit iuramento vallata, non nocet. quia habet in se tacitam conditione, si ex ea nõ inferatur læsio magna. argum. in l. si libertus in prin. ff. de op. lib. & in l. si. C. de nõ nu. pe. & est tex. in c. ij. extrà de arb. facit l. quæro. s. inter locatore. ff. loc. & l. quidam filius. ff. de ver. ob. licet prius debeat peti absolutio à iuramento. vt d. c. ij. in fin. ad q. facit quod habetur in cap. debitor. extrà de iureiur. de qua tacita conditione subintellecta plenè no. p. gl. in d. c. quintaullis. nec immeritò dicitur quòd læsio in magna quantitate loci facit huic reductiõni, cum ex ea inducitur præsumptio doli. argum. in l. omnes. s. lucius. ff. quæ in fraud. credi. & not. in l. qui testamentum. & in l. patronus. ff. de probat. ideoque non venit in generali remissione. argum. in l. creditor. s. lucius. ff. man. & d. l. si vnus. s. illud. cum si. aut infertur læsio in parua quantitate, & tunc valet renuntiatione nec potest peti reductio. ar. in l. ait prætor. s. quæsitum. & l. si ex causa. in prin. ff. de minor. Sed vt efficax in omni casu maneat renuntiatione, est cõsiliu secundum Host. in dicto capitu. quintaullis. quòd in compromisso dicatur quòd ipsis arbitratoribus liceat auferre de iure vnus partis: & alteri conferre in parua & magna, ac maxima quantitate, prout eis placuerit. argum. in l. j. s. si conuenit. ff. de pos. & sic procedit gloss. in l. si de meis. s. recepisse. ff. de arbitr. Ioan. autem. And. in dicto capitul. quintaullis. sequitur idem. & subiungit causam quare prædictis adijciatur hæc clausula etiam si per sententiã ferendam sequatur maxima læsio re ipsa vel ex proposito. & c. ¶ Quæ autè sit magna læsio quia pro modica non cõpetit reductio etiam in casu p. m. ff. de in integ. re. Respõdent quidam q. magna læsio est pars sexta, alij autè q. dimidia, ar. in l. ij. C. de rescind. vendi. quod est verius, de quo la.

tius vide quod tangit Bartol. in dicto. §. arbitrorum. ¶ Ultra quæritur in casibus præmissis coram quo iudice petatur hæc reductio ad arbitrium boni viri? distingue secundum Bartol. & Baldum, ut per eos nota. in lege prima. C. ubi & apud quos. aut sententia arbitratoris assumit vim sententiæ diffinitivæ, & formam alicuius statuti seu legis municipalis, ut est Papiæ, & in pluribus locis, & tunc ille erit iudex reductionis, qui esset iudex appellatio nis si appellari si appellari posset, aut remanet eius vis in iure communi tantum, & tunc erit iudex com petens, ipse iudex rei, seu conuenti, qui aliàs erat iudex causæ principalis. hoc etiam not. idem Barto. in dicto §. arbitrorum. & per hoc dicunt quod mo dus practicandi, & procedendi in hac reductioe, dif fert à modo procedendi in mera appellatione, quia in hac reductioe nõ est necesse quod ipsa interpo natur corã arbitratoribus qui tulerunt sententiam, sed recta via decurrẽdũ est ad ipsum iudicem, & co ram eo porrigendus libellus super reductioe, cuius contrarium est in mera appellatione, quæ prius interponitur coram eo qui tulit sententiã, posteaquẽ decurritur ad superiorem. ut plenẽ not. in l. ij. ff. qui & à qui app. in cle. j. extrã de app. Tamen commu nis practica se habet apud plurimos ad tollendum omne dubiũ, quod interponatur tam coram arbi tratoribus, quã corã iudice superiore ad instar ap pellationis. ar. l. non distinguemus. §. cum quidam. ff. de arbi. ¶ Nunc autem quæritur petita reductio ne, iudex inquirat de læsione, an sit parva, vel magna, ex quibus acitatis, an veteribus, vel novis detege tur læsio, vel iniquitas arbitratoris dicit Bar. ubi su præ, quod, solum ex veteribus, vnde distinguẽdũ est an arbitrator fuerit assumptus super contractu, & tũc eius iniquitas detegeretur ex his quæ habentur in l. quid enim. in fi. ff. pro soc. aut fuit assumptus super lite, & tunc quia huiusmodi laudũ est quædã trans actio ut dictum est, debet inspicere, & attendi ipsa veritas non tanquam ad meram, & strictam rationẽ, & iustitiam, sed secundũ dubium euentũ ipsius litis. Sicquẽ articuli probatorii nõ debet reformari, quia secundũ iustitiã debuerat sic pronuntari, sed quod inspecto euentu dubio ipsius litis debuit aliter arbi trari, & hoc idem no. idem Bar. in l. si quis cum aliter. ff. de ver. ob. ad quod facit. §. cum hi. l. modus. ff. de transactio. & in l. lucius. §. penul. ff. ad treb. ¶ Cir ca prædicta quæritur quanto tempore durat instãtia huiusmodi reductionis? puto quod anno, vel biennio, exemplo appellationis, cuius naturam in pluribus imitatur, ut dictũ est. de quo tempore ha bentur in authen. ei qui appel. C. de tẽpo. appel. Alij dicũt quod durat tanto tempore quãto durabat cõ promissum. ¶ ¶ Ultra quæritur cui incumbat onus probandi causam reductionis? puto esse dicendum, prout dicitur in causa appellationis, ut scripsi suprà super forma appellationis à diffinitiva, in glo. super verfic. & in quãtum sit aliqua. producat ergo cõ promissum, & sententia, & prorogatio compromis si, ac iura, testes, & instrumenta quæ fuerũt in prin cipali causa producta, & si quæ alia sunt. ¶ Sed ponc

quod iudex reductionis confirmavit, vel infirmavit laudũ arbitratoris, an ab eius sententia poterit appellari? dicunt quidam quod sic. per reg. l. & in maioribus. C. de appel. & per text: in c. ab arbitris. de offi. delega. lib. vj. & in l. si. C. de iud. & l. si. ff. à qui app. non licet. Inn. in c. præsent. extrã de. rescri. tenet cõtrariũ, quia nõ reperitur lege cautũ. ergo & c. quam opinio securus est Bart. in l. nemo põt. ff. de le. j. & Bald. in l. j. ff. de legat. ij. postea idẽ Bal. mutavit propositũ: ut no. in l. j. C. ne lic. tertio prou. & sequitur ibi primã opi. dicẽs, quod sententia lata in causa reductionis transit in vim sententiæ propriæ, quæ ante fuerat quædã transactio, idẽque ab eadem poterit semel. & bis appellari: per d. reg. l. & in maioribus & eodẽ modo si sententiã arbitratoris transit in vim sententiæ iudicialis ex forma statutorũ, ut suprà dictũ est, debet ab eã appella ri, nõ autẽ reductio peti, ut determi nat Bar. in l. j. ff. à qui appell. nõ licet. adeo quod si in cõpromisso audeat renũtiatũ iuri appellãdi, nõ audiretur ulterius aliqua via. l. si in fi. C. de tẽp. appel. Mihi autem plus placet opinio Inn. cuius ratio est, quia quãdo via re ductiois recurritur ad iudicem, non ad eum recurritur simpliciter, ut iudicem, sed ut bonum virum, sic enim lex ipsum signanter appellat in hoc casu, vnde ius potestas resolutor de iudice in arbitriũ, & sit tãquã arbiter à iure constituitur. ut d. l. cõtinauus. §. cum ita. ff. de ver. ob. & probatur in l. proinde. & d. §. arbitrorũ in fi. ff. pro fo. vnde meritò ab eius sententiã non appellatur. ut d. §. stari. Præterea abso nũ, & cõtra mentẽ transigentiu, & cõpromittentium videtur, quod in longius protrahi possit hæc causa, quia si esset iudicialiter agitata, quod quidẽ accideret, si bis ab hac sententiã appellari posset, & reductio peti, sic enim inducta ad diminuendum pare rent augmentũ, cõtra l. eũ tale §. fal. sam. ff. de cõd. & demonstrat. nec ob. c. ab arbitri, cũ si. cuius gratia distin gue tres casus quidã sunt arbitri qui eliguntur à partibus voluntariẽ siue iuris necessitate, & ab istis non appel latur. ut in d. §. stari. & l. j. C. de arbi.

¶ ¶ Quidam sunt arbitri, qui ex iuris necessitate eliguntur, & ab istis ap pellatur, & ita loquitur c. ab arbitris. & lex fina. ff. à qui ap. non licet & lex fin. C. de iudi. cum similibus. Quidam

*Corruptio
Quod si iu
dex est ex
Suo loco,
actor ex a
lio rem cor
ram quo in
dix pete
tur redu
ctio, & de
per Fed. cõ
cclxxxv.*

*Durab. §
compromis
sum. Dixit
Old. consil.
dñs, q̄ illo
tẽpore quo
prescribitur
iuris in illo
tẽpore præ
scribitur re
ductio ad
arbitriũ id
dicit.*

arbitri sunt à iure deputati sine aliqua partium voluntate, vel electione, & ab istis non appellatur, & ita loquitur Bart. & opin. Inno.

E P I T O M E.

- 1 Per Verba compromissi colligitur qualis sit potestas collata.
- 2 Arbitrator an possit declarare, si factum sit in eo compromissum super fundo quod una pars tenetur alteri facere confessionem generalem de toto eo, quod petere possit?
- 3 An sit arbiter, vel arbitrator in quem est compromissum procedendi de facto, & iudicandi de iure.
- 4 Qualiter cognoscatur in forma compromissi antedicta quod sit ita processum, & ita iudicatum?
- 5 Non obstante iuramentum minoris de non contraveniendo sententia arbitri, an possit peti reductio?

TERMINANDI de iure & de facto. † Per hæc verba comprehenditur qualis sit potestas collata. nam per hoc quod dicitur, de iure, videtur electus tanquam arbiter per id autem quod subiungitur de facto, videtur electus tanquam arbitrator sic ergo ex forma compromissi cognoscitur qualitas officij, & potestatis. vt l. non distinguemus. §. de officio. ff. de arbi. & eodem modo si dicatur, vt fieri assolet, quod cognoscant iuris ordine seruato vel non seruato, vel omiſſa omni iuris solemnitate, & simil. nam per hæc verba videtur electus, vt arbitrator, etiam si notarius dicat quod, compromiserunt in talem, tanquam in eorum arbitrium secundum Inno. in d. c. quinta uallis. quia magis attenditur forma bayliæ, ac potestatis attributz, quam denominatio nominis ipsius electæ personæ. ar. in l. que-ro. in prin. & l. si vno. in prin. ff. loc. Arbiter ergo est ille qui cognoscit, & pronuntiat de iure tantum, arbitrator vero est ille qui de facto etiam determinat. & cognoscit, vnde secundum Inn. vbi supra, & alios doct. & ita ipse verum puto, qd talis arbitrator poterit testes recipere sine citatione, vel ea omiſſa ad audiendum sententiam, vel declarationem, & generaliter credo, quod habeat amplioſſimam potestatem, quam iudex delegatus cū potestate procedendi sine figura iudicij, de quo tractatur per Bar. in extrauagan. ad reprimendum. & per lo. Andr. in c. sæpè de verbo. signi. facit ad prædicta quod not. Specu. in d. tit. de arbi. §. sequitur. ver. quid si compromissum.

- 1 † Sed nunquid talis arbitrator poterit declarare, si factum fuerit in eum compromissum super fundo, quod vna pars tenetur alteri facere confessionem generalem de toto eo, quod petere possit? Bar. determinat qd no. in Laquiliana. & l. cum aquiliana. ff. de transf. & eodem modo secundum eum non poterit declarare, vt altera pars det alteri aliquam re, de qua non fuerit quaestio vel contentio. ar. d. l. cum aquiliana in fi. & l. non distinguemus. §. de officio. & l. si cum dies. §. plenum. ff. de arb. & l. arbor. §. de vestibulo. ff. cum. di. licet loco rei, de qua esset quaestio, possit iubere pecuniam dari, quia non videtur alia res, quia pecunia omnia res æstimantur. ar. ad hoc in

l. cū in fundo. §. si fun. l. us. ff. de iu. dot. iuncta l. si ita. ff. de fideiussor. † Deinde quaeritur, pone quod factum est compromissum in aliquo cū potestate procedendi de facto. & iudicandi de iure, an talis erit simplex arbiter. vel arbitrator? & quidè Bar. in d. §. arbitratorū, dicit quod si fuerit arbiter tantū, poterit secundū eū ab eius sententia appellari, vt per eū determinatur in d. §. strari. licet in d. §. arbitratorum in hoc dubitauerit, vbi vide. † Vltorius quaeritur quomodo cognoscetur in casu huiusmodi formæ compromissi quod processerit, vel iudicauerit vt arbiter, vel arbitrator, dic ex forma procedendi, ad quam respectus haberi debet, hoc dignoscetur, si enim seruauit formalia vel substantialia iudicij, vt qd fecit libellū producere, litè contestari, & si tūc videtur elegisse viā arbitri, & per hoc non poterit ab eius sententia appellari, nec reduci operi, & quod ultra est, nō poterit postea ad viam arbitratoris redire, vt determinat Spe. in d. ti. §. differre. ver. quid sit compromissum. & eodè modo Bar. in d. §. arbitratorū. vnde laudabile est cōsiliū, qd potius fiat compromissum tanquā in arbitratorum tantū. quā in hac forma, de qua hīc, vel si fiat sub hac forma, tūc, fiat protestatio p ipsū arbitrum in exordio, causæ qd per aliquem processum vel actum non intēdit viam simplicis arbitri eligere, sed tanquā arbitrator procedere, & esset vtile hanc clausulam apponere in compromisso. pro quo facit qd in simili no. Archid. in c. si delegatus. in fi. de offic. delega. libr. vj. & adde quod not in d. §. sequitur. ver. sed pone quod sicut quotidie fit & c. † Sed quid diceamus in minore, qui taliter compromissum, & iurauit nō contravenire sententia, an iuramento huiusmodi nō obstante poterit contra sententia reductione postulare? dicunt quidā qd sic: quia iuramentum solum excludit eum à beneficio specialis, scilicet restitutionis in integrū: nō autē ab isto cōmuni, vt plenè tēgitur p Cy. in auth. sacramenta puberum. C. si aduer. ven. ar. in l. si. C. de non nume. pec. & in c. ij. de arbit. cū si alibi gl. in §. itē sacramenta. de pac. iur. firman. vnde extrahitur dicta auth. tener contrarium, & malè. prima ergo opinio verior est. De hac autem potestate arbitratorum, nō per Cy. in l. ex consensu. C. de episc. & cleri.

E P I T O M E.

- 1 Quid operetur tempus pronuntiansi propositum in compromisso?
- 2 Data a partibus ipsis arbitrum potestas prorogandi, quot modis possunt prorogare?
- 3 Facta prorogatione arbitri per alteram partem presentem tantum, altera absente, sed postea presente tempore sententia, an dicta pars qua non consensit prorogationi, possit dicere sententiam nullam.
- 4 Compromissum factum sine termino temporis, quanto tempore valeat?

I N T E R A D V O S M E N S E S.

- 1 † Hoc tempus habet coarctare potestatem pronuntiansi, datam arbitris electis, in tantum, vt ipso termino elapso finita sit istarum potestas, & an

authoritas iudicandi, & per consequens sententia postea lata nulla sit ipso iure, nisi fortasse hoc tempus de partium voluntate præcedente, vel sequente fuerit prorogatum, vt traditur in l. non distinguemus. §. dies. & §. fina. cum l. sequent. & l. si de meis. §. fina. ff. de arbit. & C. eodem tit. l. j. & l. ij. † Quid autem si data sit à partibus ipsis arbitris in compromisso potestas prorogandi diem compromissi, an poterunt semel tantum vel pluries prorogare? distingue aut dictum est quod possit semel tantum, aut pluries aut simpliciter. In primo & secundo casu obseruabitur, prout dictum est. In vltimo casu, dic quod nisi semel tantum poterunt prorogare. ar. l. boues. §. hoc sermone. ff. de ver. signi. & l. inde commissi. §. si quis ex his. ff. de leg. iij. & ita in præmissis omnibus sentit Spe. in d. tit. de ar. §. accipitur. versic. item quod elapso die. † Deinde circa hoc queritur de eo quod de facto vidi, ecce quod partes fecerunt compromissum hoc pacto, quod arbiter non possit prorogare terminum, nisi de voluntate partium. Contingit quod altera pars per se consensit prorogationi, alia pars. quia tunc absens erat, non potuit consentire, sed altera, & eius nomine prorogauit, & prorogationi consensit, promittens de rato habendo, & posteaque arbiter tulit sententiam præscribitur ambabus partibus homologatibus, & emologantibus, & expressè confirmantibus ipsam sententiam, quam sententiam dicta pars absens tempore prorogationis, & præsens tempore sententiæ, illam nititur impugnare tanquam nullam ex defectu potestatis, & consensu per eam non præstiti in dicta prorogatione, queritur quid iuris? & videtur ex prædictis quod ipsa sententia nulla sit, quia non fuit lata in termino, & quia ipsius termini prorogationi non consensit, neque ratum habuit. In contrarium puto, quia ratificando sententiam videtur ratificasse prorogationem, quia qui vult cõsequens videtur velle anteaedens. vt l. iud. & l. nec his. ff. de acquirend. hæredi. facit l. idem vlpianus. ff. de excusatio. tutorum & semel approbatum reprobari non potest l. Pomponius scribit. ff. de neg. gest. & quod not. per Dyn. in regu. quod semel placuit. de regul. iur. lib. xj. & in c. rati habitationem eod. tit. & per Bar. in l. quo enim. §. j. ff. rem rat. haber. ad quod etiam optime facit. quod not. per gloss. in l. ij. C. com. vtri. iud. imò puto quod lata post terminum possit tanquam transactio approbari. per d. l. ij. Aduerte quod istud tempus non currit nisi à die acceptationis factæ per arbitros electos, vt probatur in l. iij. §. item & si & l. si cum dies §. recepit. ff. de arbit. sicut dicitur in tempore præfixo iudici delegato, vt not. gloss. in dicto cap. de causis. extra de offic. delegat. ad tollendum tamen omne dubium bonum esset hoc exprimere in forma compromissi. † Sed nunquid dictum si compromissum factum est simpliciter sine die, & termino, an valet, & quanto tempore duret potestas arbitrandi, dic breuiter quod valet. & durat triennio, si est simplex arbiter, vt not. Spec. plenè in tit. de arbitro. §. differt ver. itè vt infra. triennium. Si verò sit arbitrator tunc puto quod duret per

a Annum. hanc opi. Bart. quod potestas arbitratoris taciti expiret anno. quando tertio est commissi. sequitur idem Bar. in l. multa. ff. de cõds. & demõ. & Ang. in d. l. si quis arbitrator. Bal. citando opi. Bar. in l. si. ff. de contrahend. emp. tenet quod etiã post annum potest arbitrari, quia tempus non est

totum tempus vitæ ipsius arbitratoris. ar. & l. si. & quod ibi non p. Cy. C. de contra. emp. & l. fin. §. sed & si quis. C. com. de leg. vnde bene faciunt notarij semper apponere certum terminum. Sed Bar. in l. si quis arbitrator. ff. de ver. oblig. dicit quod potestas arbitratoris durat quandiu voluerit. Præsumitur autem secundum eum non velle arbitrari. si intra annum non pronuntiauit, argument. d. §. sed & si quis. de qua questione etiam not. per eum in l. si de meis. §. si ex compromisso. in fi. ff. de arbit. & per Cyn. in l. properandum. §. si autem in medio. C. de iud. Bald. vero in c. j. §. j. de leg. Cornel. dicit, aut est arbitrator super lite, & tunc durat triennio, sicut in arbitro, aut super negotio & tunc anno, nisi per iudicem fuerit alius terminus assignatus. & c. not. bene.

modus finiendi compromissum tamen laudando cautelam quod potestars faciat pars ab arbitratorum intra annum. quod etiam post an inter arbitratum est.

b Homologata non expedit ultra quare quando sententia est emologata l. ad solut. C. de re iud. & amplius non possunt condecere ipse partes l. ab eo. C. quomodo & quando iud. c. cõcertationi. de ap. li. §. i. & emologatio sententia implementum habet sicut taciti facti de nouo facti ad non petendū. Unde licet non esset

EPITOME.

1 An hodie sit necessaria pœna appositio, tam in arbitro quam in arbitratore?

IN PœNA et sub pœna. Communis est practica quod in compromissis adijciatur pœna: quia olim sententia simplicis arbitri nullam de se merebatur executionem, nec producebat actionem l. j. C. de arbitris. cum ibi not. idèd erat necesse pœnam adijcere, vt metu pœnæ quæ per stipulationem promittebatur, pareretur sententiæ, aliter nõ cogebatur arbiter sententiã ferre. vt in l. nõ distinguemus. §. in summa. & l. litigatores. §. j. cum si. ff. de arbitris. hodie autem, siue sit appositæ pœna, siue non datur actio, & sit sententiæ executio ducibus casibus. videlicet si sit homologata b à partibus expressè, vel tacitè p

aliunde roborata, habet sicut litem si opponatur per se iã exceptionis propter tacitum consensum. Sed expressum partium. ita gl. in l. j. C. com. Scri. su. facit quod no. gl. in l. pen. eod. tit. Sibi dicit glo. quod si partes steterunt diuisæ per multum tempus præsumitur diuisio bonorum & si aliter non appareat, ex quo tantotempore separatum, & diuisi manserunt, & sibi sententia est lata presentibus, & non contradicentibus, & multo fortius consentientibus, & emologantibus non potest contradici sententia. & vide Alex. in l. licet. §. si seruum. ff. de pœnis.

2

3

4

lapsum x. dierū. vt in d.l. cū antea. C. de arbitr. vel si sit iuratum in compromisso. vt l. ne in arbitris. C. de arbitr. Sed in compromissis quæ sunt in arbitratores & amicos, non est necessaria, nec olim, nec hodie pœnæ appositio, quia ipsorum sententia, & olim, & hodie producit actionem his modis quibus producit per transactionem, vt supra dictum est.

A P P L I C A N D O R V M pro Medietate cameræ illustr. domini nostri & c. Hic queritur nunquid fiscus, seu camera agere potest ad hanc pœnā dic breuiter quod non per text. l. arbiter infra certum diem & ibi per Bar. ff. de arbi. facit regula generalis tradita in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. obli. vt ergo camera queratur actio, & obligatio est necesse quod notarius tanquam persona publica stipuletur nomine cameræ, secundum Bar. vt not. in d.l. arbiter. & in l. j. ff. de iure fisci.

EPITOME.

- 1 Cui parti competat pœna petitis adiecta in compromisso, & qualiter in eius petitione procedatur.
- 2 An admittatur petitio pœna apposta in aliqua contractu?
- 3 Pœna, & executio simul, an peti possit?
- 4 Pœna, an pluries committi possit?
- 5 Si contrahat an in eo capitulo, an pœna committatur in totum.
- 6 Pœna commissa, si nihilominus pars qua contrahentis, & incidit in pœnam dicat quod sententia firma permaneat, & alia pars contradicat quod sententia sit nulla quid iuris sit?
- 7 Si altera pars compromittentium decedat pluribus relictis heredibus, quorum vnus contrahat sententia, an pœna committatur contra omnes?
- 8 Si sit appellatum, vel supplicatum contra sententiam arbitri, & nihilominus appellans, vel supplicans nihil obtineat, an intelligatur ita contrahentium sententia quod pœna sit commissa?
- 9 Coram quo petatur pœna commissa ex compromisso?
- 10 Pœna reductione sententiæ arbitri, si pars contrahat reductioni, an incidat in pœnam.

P A R T I attendenti. ¶ Aduertendum quod petitio pœnæ competit illi, qui obseruat sententiam, & hoc cum bona conscientia tam de

iure canonico, quam ciuili, vt in capit. dilecti & capit. per tua. extra de arbitr. & l. cū pœna & l. cum similibus. ff. de arbitr. Et in petitione huiusmodi pœnæ offerendus est libellus, & via ordinaria procedendum vt probatur in dictis, iuribus. & in l. non distinguemus. §. cum quidam versiculo, & idem. ff. de arbitr. nam vel in factum, vel ex stipulatu petitur, vt nota. supra & disputabitur in ipso iudicio, an aliqua iusta causa habeat ipsum excusare à pœna. vt l. secunda cum sequenti. ff. si quis cau. cum similibus. ibi not. per gloss.

- 2 ¶ Quid si hæc pœna apponatur in aliquo contractu, an eius admittatur petitio? videtur quod sic, vt patet ex prædictis. Tu autem in hoc distingue, vt not. per doctores in l. cum allegas. C. de vsur. & per Bartolum in l. cum seruus ita. ff. de condition. & demonstration. & ego scripsi super titul. de action. hypoth.
- 3 ¶ Sed nunquid possit peti pœna, & executio simul? Dic quod non regulariter. Fallit si expresse actum, & conuentum est quod vtunque peti possit, vt habetur in l. qui fidem. ff. de transactionibus & l. cū proponas. C. de transactionibus. & pro tanto dicunt notarij in forma compromissi, quod peti possit pœna, rato manente sententia. Sed an pluries possit pœna exigi, & committi? dic quod non imò semel pœna commissa. expirat compromissum arbitri, nisi specialiter sit actum, quod toties committatur, quoties contrahat rato manente compromisso, & sententia vt hæc habentur in text. l. si duo. §. finali. ff. de arbitris & ita communiter apponitur per notarios in compromissis, vt not. gloss. in capit. dilecti. extra de arbitr. & per Speculatorem in §. sequitur. versiculo quid ergo. & versicul. sequent.
- 5 ¶ An autem si contrahat in vno capitulo pœna committatur in totum, vel pro parte dubitari consuevit, vnde notarij apponunt in instrumento quod pœna toties in solidum committatur, quoties contra fiet & c. de quo plene disputat Speculator in dicto titulo de arbitris. §. sequitur. versiculo quid si plura capitula. & in §. sequitur. versiculo, item pœna in compromisso apposta & cetera & per Bartolum in l. eadem. §. Cato. ff. de verborum obligationibus. facit l. si seruus. §. si plurium. ff. si quis cautionibus.
- 6 ¶ Ultra queritur, ecce pœna est commissa, nihilominus pars quæ contrahentis, & incidit in pœnam vult quod sententia firma permaneat, alias pars quæ contradicit, vult quod sententia nulla sit: queritur quid iuris: gloss. & Bartolus & Iacobus Butrig. in d.l. qui fidem. determinant quod etiam si dictum est, ratio manente pacto, quod ille qui contrahat, non debet audiri inuito aduersario eius cui, pœna commissa licebat non stare sententiæ, quod nota. ideo si vis consulte agere, maxime in transactione, treugis, & conuentionibus istorum principum, facias apponi per notarium hanc clausulam, videlicet hoc acto inter dictas partes, quod per aliqua quæ fiant, vel committantur per ipsas partes, vel aliquam ipsarum, nihilominus quantum ad ipsas partes ambas, & quamlibet earum contrahentem prædictæ & infra

a Pœna. Adde. Cideñ. late Ludo. Ro. consili. cccc. Pet. de Anch. consil. lxxxij.

b Pœna rata. Vide de clausula rato manente pulso. per Rapha. Cu. consili. cxij. §. consil. cx. lxx. per Arc. consil. lxxij.

& infra scripta omnia, & singula in sui roboris firmitate perdurent, ac si nō esset in aliquo contra factum. † Item quæro, pone quōd altera pars decepsit pluribus derelictis hæredibus, quorum vnus contra fecit sententiæ, an pœna committatur contra omnes cohæredes: videtur distinguendum, aut sententia continebat aliquid fieri, aut dari. Primo casu dic plene, vt traditur in l. ij. & l. eadem. §. Cato. ff. de verb. obl. Secundo casu videtur in solidum committi contra omnes, per tex. in l. hæredes. §. an ea, versi. idem iuris. ff. fami. ercisc. & l. stipulationū alix. §. si. ff. de ver. ob. cum simi. † Quid autem dices, si sit contractum, vel appellando, vel supplicando, vel aliter, & tamen ipsum postea pœnituit, vel nō habuit aliquem effectū eius cōtractio. an poterit nihilominus peti pœna: videtur q̄ non, per l. pe. C. si man. ita fue. alie. distingue melius vt not. per gl. & doc. in d. l. qui fidem. † Vterius quæritur corā quo debeat peti ista pœna: dic q̄ coram iudice ordinario illius qui in pœnam incidit. vt probatur in d. l. cū pœna. cum simi. nō autem posset peti coram arbitro, quia super pœna non est ei potestas collata, vt habetur in l. quid tamen. §. si. ff. de arb. & not. Spe. in d. titu. §. postremo. ver. sed an pœna. imō si pœna fuit in compromisso appositā centum flore. non poterit augere pœnā in plus præcipiendo sententiā obseruari sub pœna ducentum, vel sub pœna amissionis bonorum, vel domus: secundum Bar. vt ibi no. quia potestas arbitri ultra formam compromissi nō potest extēdi. vt ibi. & l. nō distinguemus. §. de officio. & §. si ff. de arb. & eodem modo secundum aliquos non poterit pronūtiare super fructibus, interellē, & expensis, nisi de his fuerit specialiter actum, & cōpromissum per iura prædicta, de quo tangit Spe in d. §. postremo. ver. sed quia, supra in forma compromissi & c. & per Az. in d. l. quid tamen. §. si. n. patet ergo ex præmissis q̄ ille qui contractat sententiæ: vel precepto arbitri vel arbitratoris electi incidit in pœnā

10 compromisso appositam † Quid ergo si ab eius sententia petita fuerit reductio ad arbitrium boni viri, & pars contractat sententiæ, vel præcepto ipsius iudicis reductiois, an incidat in pœnā? Bart. determinat q̄ non. vt in l. multa. ff. de condit. & demon. quia à persona non receditur. argu. in l. cum apud Sempronium. ff. iud. sol. de quo per eum plene nota. in l. i. quis arbitrato. ff. de verbo. obli.

EPI TOME.

- 1 Quot modis fiat compromissum super modo procedendi, & iudicandi?
- 2 Si nihil est actum in compromisso super modo iudicandi & iudicetur discorditer, quid agendum?
- 3 Arbitri si sint pares & discorditer serant sententiam an valeat?
- 4 Si ex tribus arbitris vnusquisque serat sententiam de perse minorando summam condemnationis, qua sententia valeat?
- 5 An valeat sententia in minori summa si iudices qui tulerunt in maiori expresserunt se non consentire in

minori.

- 6 Ex tribus arbitris si duo pronuntiant in concordia absente tertio, an sententia valeat?
- 7 Ex tribus arbitris, tertius absens semper est citandus.
- 8 Ex tribus arbitris, discrepante tertio tantum in ferenda sententia, & alio discedente, an reliqui duo poterunt ferre sententiam.
- 9 Tertio discedente, et si præ & dicente quid feram sententiam, illi duo q̄ ipse est contentus, an valebit eorū sententia?
- 10 Tertius assumptus ab arbitris discordibus, an sit seruus arbiter, vel simplex consilio?
- 11 An valeat pactum, quod tertius non assumatur?
- 12 Tertius assumptus si pronuntiet cum altero arbitratorum tantum, an valebit sententia?
- 13 Testes, & acceptationes recepta coram arbitris nihil pronuntiantibus, an faciant fidem coram ordinario?

1 **C**ONCORDITER condemnauerunt. † Sciendū est q̄ quando fit compromissum in plures, q̄ diuersimode agitur inter partes in compromisso super modo procedendi, & iudicandi. Quandoque enim agitur vt omnes simul, & concorditer pronuntient, & aliter non valeat sententia quandoq; agitur, vt quod duo ex his, vel quod maior pars fecerit, vires obtineat, quandoq; simpliciter cōpromittitur, vt litem si vnus. §. principaliter. cū l. seq. ff. de arb. cum iimi.

2 † Quid ergo si nihil est actū, & sint discordes? dic quōd aut sunt arbitri pares numero, puta duo, & tunc compellēdi sunt per iudicē eligere tertiā personā, vt in d. §. principaliter. Si verō sunt dispares, puta tres, tūc statur sententiæ pluriū, vt in dictis iuribus & c. Quid si fuerunt electi duo arbitratores tantum & sunt discordes, an debeant comēli eligere tertiā personam, vel ipse iudex eligere possit? dicit Bald. q̄ non. quia arbitratores sunt ad iustar proxenatarum, quos nullo iure cautū est cogendos tertiā personam eligere, licet cautum hoc reperiat in meris arbitris, & ita refert iudicatum esse per sapientes. vt per eum no. in d. cap. j. de inue. in mari. fac. in vlib. feud. x. col. q. pen. † Sed nunquid si pares erant, & discorditer tulerunt sententiam, an valebit? dic q̄ non, puta si vnus absoluit, alter con-

Auger., ed. de St per Pet. de Anchara. cons. 50.

demnauit. vt l. diem proferre. §. si plu
res. ff. de arbi. facit in arg. l. duo iudice
ces. ff. de re iudicata. & in c. fi. extra de
4 re iudica. † Sed pone quod erant tres
a arbitri, & vnus condēnauit in decē,
alius in quādecim, alius in viginti, quā
sententia præualebit? dic q̄ illa quā
in decem condēnauit, nam in illa sum
ma omnes sententiæ concordant &
cōueniunt. vt in d. §. si plures. † Item
quæritur quid si illi qui condēnauit
runt in quādecim & viginti in eorū
sententia expresserunt, vt plerunq̄
faciūt malitiosi, an in minori summa
eorum sententia nō valeat? doctores
dicunt q̄ hoc casu non valebit illa de
decem, quia in hoc omnes non cōsen
tiunt. vt not. Specu. in d. §. sequitur in
prin. vbi verō duo ex tribus condē
nant in quādecim & alius in decem,
præualet sententia duorum in quin
decim. vt est textus hodie in c. j. de ar
bi. lib. vj. Et est ratio differentię quia
in casu isto omnes duo cōcordant in
quādecim: vnde sententia plurium
debet præualere. In præcedenti autē
quæstione duo non sunt in expressa
summa concordēs, licet in conclusa
conuenire videantur, de quo vide in
d. §. sequitur. ver. j. cum sequenti. & idē
dicitur in testibus in & super, & di
uersis quantitatibus deponētib. vt
ibi no. & Inn. in c. quid per nouale. de
ver. signi. & per Spec. ritu. de proba. §.
6 probare. ver. quid si testes. † Vterius
quæritur, quid si ex tribus arbitris,
duo pronuntiant in concordia absen
te tertio an valeat sententia? dic quod
non, vt l. si in tres. alle. & in l. xij. si
vnus. §. si. ff. de arbit. nisi fuerit dictū
in compromisso, prout faciunt nota
rij communiter. q̄ altero ex his ab
sente, alij possunt pronuntiare. vt in
l. non distinguemus. §. cū in plures. l.
ficati. ff. de arbi. & habetur in c. Ray
nal. de testa. & Spe. in §. sequitur. ver.
7 siculo postremō. † Quid autem fiet si
ille tertius non veniat? dic q̄ est citan
dus ab illis duobus, aliter eorum sen
tentia non valeret, nisi expressum sit
in compromisso q̄ duo absente ter
tio, & nō citato possint pronuntia
re, nam tunc valebit sententia eorū,
vt hæc habentur, & notantur, in c. fi.
de arbit. lib. vj. quanquam secundum
aliquos d. c. fin. solum locum habeat
in terris ecclesiæ. vt ibi no. per glo. &
Bar. in l. duo ex tribus. ff. de re iudic.
De iure autē civili sententia lata ter
tio absente etiam citato nō valet nisi
sit personaliter præsens. vt refert Bar.

in l. si in tres. & litem si vnus. §. item
si plures. ff. de arbi. & l. duo ex tribus.
ff. de iud. vel nisi actū sit in compro
misso specialiter quod duo absente
tertio, & non citato possunt pronun
tiare, vt supra dixi, vnde hanc mate
riā sic colligere potes. Quandoque
a principio sit compromissum in duo
tantum, & tunc vnus solius sententia
nō valet sine socio præsentē, vel eo ab
sente citato, vt dictū est supra in prin
cipio istius glosse. Quandoque com
promissum sit in tres, vel in plures, &
tūc aut simpliciter, & valet sententia
plurium, si omnes sunt præsentēs, vbi
autē aliquis eorum fuerit absens, tūc
secundum ius canonicum si nō fuerit
citatus ab alijs nō valebit sententia il
lorum, vt in d. c. fi. secundum ius ciuile
valet & hoc casu obseruabitur ius
canonicum in terris ecclesię, & ius ci
uile in terris Imperij, vt dictum est. Si
autem fuerit compromissum cū clau
sula, quod duo tertio præsentē, vel ab
sente citato, vel non, possunt pronun
tiare, tunc vtroque iure valebit sentē
tia duorum, seu plurium illo absente
etiam non citato virtute clausulæ, &
conventionis in compromisso apposi
tæ, vt d. §. de officio. cū sim. supra alle.
quod not. tu notarie. Et prædicta dico
b Absente ter
tio. Sude Io
an. de ana.
consil. so.

8 fortius procedere in pluribus arbitra
toribus cū d. clausula electis. † Sed cir
cā prædicta occurrit tale dubiū quod
plerūq̄; de facto cōtingit, Ecce quod
facto compromisso in tres, & proces
su habito, & tandē simul conueniētes
in vno loco pro conclusionē, & deci
sionē. q̄. examinatoq̄; p̄ eos negotio,
vnus ex eis decessit in discordia reli
quis ibi firmis stantibus, & perseverā
tibus, quæritur an ipsi duo poterūt fer
re sententia illo tertio absente & non
citato? dicit Inn. q̄ sic, in d. c. Raynal
dus quāsi hoc casu cesset ratio. l. si in
tres. quæ est, quod eius præsentia po
tuit alios trahere in suam sententiā,
& opinionē. Sed Spe. in d. §. sequitur.
ver. quid si fraude se absenter & in
ver. item ex eo quod dicit, distinguit
aut ille tertius se absenter simpliciter
nulla tamen discordia interueniente,
sed sola examinatione, & tunc debet
citari: aut interuenit discordia, & tūc
nō debet vltra citari, nec secundū eū
placet distin. quorundam, q̄. i volue
runt facere differentiam inter perso
nam ipsorum arbitratorū, an illi duo
sint doctores, & alter nō, vel simi. vel
an ille tertius se absenter dolose, vel
non. vt ibi no. Verū Bar. in d. l. duo ex
tribus

a In diem. 5
Adde Pau.
de Cast. con
s. xxiij. Ra
pha. Cerna.
consil. ca. 8.

tribus nec distinctè debere eum citari, aliàs non valebit sententia, quia secundum eum non est illa sola ratio, de qua supra, sed etiam alia, videlicet quia omnes iudicare iussi sunt. vt probatur in d.l. si in tres. in fi. ¶ Quid si ille tertius in eius recessu dixerit alijs duobus, pronuntietis vos, quia sum contentus de eo quod pronuntiabitis, nunquid eo casu valebit eorū sententia? dic quod non, nisi de voluntate partium lata fuerit. ar. d.l. si in tres. determinat Spec. in d. §. sequitur. vers. quid si tertio absente. & hoc sequitur decisio ad aliud quod si per duos fuerit lata sententia tertio absente. & non citato, posteaque venerit ipse tertius, & confirmauerit ipsam sententiā, quod nihilominus erit nulla. arg. l. quod ab initio. ff. de regul. iur. & no. pec. in §. sequitur. ver. sed pone quod lata est sententia. secus est in iudice ordinario, vel delegato. vt not. in l. licet. ff. de iudi. & in ca. cum vos. extra de his quz si. à præla. sine con. cap. & d.l. duo ex tribus. Sed pone quod actum est in compromisso, vt arbitri pronuntient secundum consilium Andusæ, an valeat compromissum, dicunt quidā quod non, per text. in l. item si vnus. §. idem Pompo. ff. de arbi. & ibi no. alij distinguunt, aut Andusie consilium assumitur tanquam arbitratoris, & valet, aut tanquam arbitri, & non valet, vt no. Barto. in d. §. idem Pompo. & Spec. in d. §. sequitur. ver. sed quid si dicat.

10 ¶ Rursum queritur an ille tertius qui assumitur ab arbitris discordibus sit vnus arbiter, vel simplex consultor? distingue aut eligitur ab ipsis arbitris tantum, & tunc est consultor, & mediator, licet in aliquo naturam sapiat arbitri, secundum Bart. aut eligitur communiter ab arbitris, & partibus & tunc erit arbiter, vt al. j. vt no. Spe. in d. §. sequitur. ver. sed nunquid iste tertius, & Barto. in d. §. principaliter. &

11 ibi glo. ¶ Sed quid si plurimum fieri solet, actum est specialiter in compromisso quod tertius non assumatur, an valet tale pactum? dicunt quidam quod sic. ar. l. j. §. si conuenerit. ff. de po. & l. pedius. §. si. ff. de arbi. alij dicunt contrā, quia tale pactum est contra substantiam compromissi, ergo non valet. vt l. cum precario. ff. de preca. communiter practicator quod valet. ar. in l. no. distinguemus. §. de officio. cū ibi not. ff. de arbi. de quo vide Spe. in d. §. sequitur. vers. sed

12 quid si duo sunt electi & c. ¶ Sed quid si iste tertius ab arbitris solis electus pronuntiet cum vno ex eis an valebit sententia? dicunt quidam quod sic, tanquam à maiori parte lata. vt d.l. si in tres alij dicunt contrā: quia iste tertius non habet potestatem pronuntiandi, sed solum consulendi, vt dictum est, primam opin. approbat Bar. non per dictam rationem sed quia eius opinioni & sententię fidem admodum est. vt dicitur in d. §. simpliciter. & not. Spe. in d. §. sequitur.

13 vers. quid si vnus ex arbi. ¶ Quid si isti arbitri nihil pronuntiauerunt: an testes & attestaciones receptę coram eis faciant fidem coram iudice ordinario? dic quod si testes sunt mortui faciūt plenā fidē, si verò sunt viuentes, tunc est in electione eius contra quę sunt producti, an velit eis stare, vel non. vt l. finali. C. de testib. & in capit. præsentata. extra de testib. nisi specialiter expressē actum esset in compromisso.

so, quod eis daretur plena fides coram iudice ordinario. vt dicta l. final. in princip. in quo erant omnes in forma compromissi, vbi autem essent recepti coram arbitratore, vt fit quotidie, tunc nullam fidem facerent. vt determinat Innocentius in capitulo cū in tua extra de testibus & per Iacobum Butriga. in d.l. fina. & c.

E P I T O M E .

- 1 An teneat sententia arbitratorum pronuntiantium super vna re sola cū questio sit de pluribus.
- 2 Arbiter si in pronuntiatione errauerit, an postea possit errorem suum corrigere?

D I M I T T E N D U M domum antedictam. Frat
 1 D igitur questio de vna re tantum. ¶ Quid igitur si questio erat de pluribus, & de vna sola pronuntiauerunt, an tenebit sententiam? videtur quod non. vt l. qualem. aliàs incipit, dicere. §. & si pluribus. ff. de arbi. Tu verò plenius distingue, aut est actum in compromisso, quod possit arbiter super singulis separatim pronuntiare, aut est actum, quod de omnibus final debet pronuntiare, aut est dubium. primo casu valet sententia. Secundo autem casu non valet, vt probatur in l. quid tamen in principio. ff. de arbi. Tertio casu dicit ibi gloss. quod præsumitur actum, vt separatim possent pronuntiare. Bartol. autem ibidem dicit fore considerandum aut sunt plures questiones super pluribus rebus quę inferuntur solum ab vna & eadem parte, & tunc est vera opinio. gloss. aut plures causę inferuntur vicissim per vtranque partem vna contra aliam, & e contra, & tunc præsumitur actum quod semel super omnibus sententia feratur propter naturam conuentionis, & reconuentionis. arg. in l. j. in fi. ff. quę sen. sine app. rescin. & in l. si prætor. ff. de iud. Vel dic, aut causę sunt simul connexę, & videtur actum, & de omnibus pronuntietur: aut sunt separatę, & tunc separatim poterit pronuntiare, & hoc sequitur Spe. in d. §. sequitur. ver. sed quid e conuerso. Et hoc & alia plura de quibus supra procedunt in simplici arbitro, sed in arbitratore, qui potestatem habet largiri. imam, vt supra dictum est potestatem habet largiri super vna tantum, vel super vno capitulo ceteris omisis. ar. eorum quę superius allegata sunt in præc. gloss. ¶ Quid autem si arbiter in pronuntiatione errauerit, an poterit postea corrigere suum errorem? dic quod nō, quia per sententiam expirat compromissum, vt probatur in l. qui arbiter & ibi not. ff. de arbi. & idem credendum in arbitratore, putarem, tamen parti succurrendum esse per doli exceptionem. arg. in l. j. in prin. & quod ibi not. ff. de condi. inde. super quibus vide quod not. Specu. in d. §. sequitur. vers. sed pone actum esse quod pronuntiare. & ver. sequen. & c.

E P I T O M E .

- 1 Terminus solutionis si non si expressus in senten-

tia an cadat in pœnam, si non offerat?

I N F R A cetum terminum. ¶ Quid autem si terminus non sit expressus in sententia, an cadat in pœnā si nō offerat? videtur quod nō, sed ne cesse quoddam interpellatur. ar. in l. quod te. ff. si cer. pera. & l. si ex legati causa. ff. de verb. obligati. Tu dic quod dies omīssa per arbitrum suppletur per legē. per quam datur condemnato terminus quatuor mensū ad soluendū. vt in l. debitoribus. ff. de re iud. & l. si. C. de vsu. rei iudic. & est tex. cum glo. in l. si de meis. §. si. ff. de arb. vnde post lapsum huius tēporis cadit in pœnā. Et cum dies hæc interpellat pro homine. vt l. magnam. C. de contrahē. & commit. stipul. non requiritur alia interpellatio, nec post diem admitteretur purgatio moræ. per d. l. magnam. & l. Cellus. in principi. & ibi not. ff. de arbit. secus autem si pœna non esset apposta quia tunc post diem posset moram purgare incontinenti. iuxta doctrinam l. & si post tres. ff. si quis cautio. & l. si insulam. ff. de verb. obli. & l. sed & si alia. ff. de const. pecun. & l. si. ff. de arb. cum similibus.

EPITOME

- 1 *Quis sit consensus istorum ablatiuorum positorum in sententia, dante, & soluente, &c.*
- 2 *Negligens in implendo conditionem ad restam per arbitrum in sententia, ab ipso iure incidat in pœnam.*

D A N T E & soluente. ¶ Isti ablatiuū absoluti faciunt conditionem. & est sensus si dederit & soluerit. in l. euicti. ff. de vsur. sicque non prius tenetur relaxare domum, quā fuerit conditio impleta. vt in l. qui hæredi. in principio. ff. de condi. & demonstration. in l. j. §. fina. autem aliquod. C. de cadu. tollend. & l. ei qui. ff. de condi. institut. debet ergo offerre istam pecuniam & deponere. vt l. obligatione. C. de solutionib. & l. acceptam. C. de vsur. quam si non acceptam. pro impleta conditione reputabitur. vt l. iure ciuili. ff. de conditio. & demonstration. cum ibi no. & tunc cadit in pœnam. Dubium autem occurrit, an hæc sententia valeat condēno te ad restitutionem fundi decem prius ab aduersario tuo receptis sup quo distinguit Spec. in d. §. excipiat.

ver. sed pone quod litigantes. aut fuit arbiter tātūm qui tulit hanc sententiam, & non valet, aut fuit arbiter, & tunc valet. ad quod faciunt quæ superius dixi in gl. super verb. de iure & facto. ¶ Sed nunquid si iste Ioan. fuerit contumax, vel negligens in implēdo istam conditionem incidit ipso iure in pœnam? dic qđ non quia quod soluat florenos. xxv. n. in est de necessitate præcisa, sed in sola eius potestate, nā ea quæ sunt in conditione, non sunt in obligatione, vt l. si quis sub conditione. ff. si quis omīf. caus. testa. & l. obligationum ferē. §. si ita stipulatus. ff. de actio. nib. & obligatio. nib.

EPITOME.

- 1 *Oblatio & depositio, tantūm operatur quantum solutio.*
- 2 *Consignatio pecuniæ, an debet fieri in bursa sine numeratione?*

L E G I T I M E obtulit & cōsignauit. ¶ Talis enim oblatio & depositio tantum operatur, quantum solutio vt in dicta l. acceptam. & dicta l. obsignatione. duntamen quantitas integra & non pars offeratur, & fiat congruo loco & tempore. vt dicta l. obsignatione. & l. solutus. ff. de solutionib. & l. mora. in princi. ff. de vsu. qui solutio particularis non admittitur, vbi debitum est liquidum, & certum vt in l. tutor. §. Lucius. ff. de vsu. aliās autē si nō esset liquidum, nec certum, tunc bene admitteretur solutio partis. vt habetur in l. quidam existimauerunt. ff. si certum petat. nec debet expectare quod ipse super hac solutione interpellatur. vt supra dictum est, imō debet esse curiosus, & sollicitus in offerendo modo quo supra. nec sufficeret ei ad executionem nuda oblatio, nisi interueniret consignatio. vt prædicta probantur ex iuribus præallega. & optimē ad hoc adduco text. in l. si fundus. §. fin. i. c. ta l. fina. ff. de legat. commiss. Idem confirmat Bartol. in l. prætor ait. §. si quis paratus. ff. de no. oper. nuntia. per tex. in l. seruus hæredi. in fin. ff. de statu lib. & l. qui decem. §. idem respondit. ff. de solutio. licet contra faciat. l. penul. ff. de rescin. vend. & glo. ff. nor. in l. si residuum. C. de distract. pigno. ¶ Et not. quod si consignatio pecuniæ fieret in bursa, nec videretur ipsa pecunia ad oculū, non sufficeret, sed debet ipsa pecunia exbursari & offerri, & inde bursam recōdi, vt videatur à testibus qualis & quanta sit, secundum Bartolum vt per eum not. in l. cum seruus ita. ff. de condit. & demonstra. & c.

E T A M P L I V S dictam domum resti. Per hoc ergo quod facta oblatione, & depositione pecuniæ contumax fuit in restitutione domus, pœna commissa fuit. vt in d. l. acceptam. cum similibus. Quid autem si pœna commissa postea offeratur, an purgetur mora? dic vt supra dixi, aut ille acceptauit, aut recipere recusauit, si sponte acceptauit, aut simpliciter sine protestatione, & tunc pœna purgatur, aut cum protestatione saluo iure pœnæ, & tunc non purgatur. vt hæc habentur in l.

2 *Paratus. Side ibi in apostil. ad Alexan. per me factū.*

in l. Celsus. in principio. ff. de arbitris. & l. post diem. ff. de leg. commiss. & l. debitor. §. j. ff. quib. mo. pign. vel hypo. sol. quod sequitur Specul. in d. §. sequitur. versu. sciendum.

QUARE cum prædicta vera sint. Hæc est conclusio petitionis ad quam semper est aduertendum. vt dixi aliàs.

ET AD ipsam pœnam soluendam. Notandum est quòd arbiter nò potest de pœna cognoscere post latam sententiam. vt supra dixi. imò quod fortius est nec etiam ante latam sententiam, nisi specialiter in compromisso actum sit, quòd de pœna possit cognoscere, & terminare. secundum Inno. & alios in d. l. quid tamen. in fine. ff. de arbitris. & in c. cum dilectus. extra de arbitris. Similiter nec possit cognoscere de damnis, & interesse, quæ veniunt iure actionis, nisi expressè sit actum. argu. d. §. de officio. & d. l. quid tamen. in fine. secus si officio iudicis. argu. l. x. diles. §. item sciendum. ff. de x. dil. x. dic. & l. iij. C. de po. quod sequitur Speculator in d. §. sequitur. versiculo, sed quia. Est ergo consilium q̄ in forma cõpromissi apponatur, quòd arbiter possit cognoscere, & pronuntiare tam super pena damni & interesse, quàm super omnibus incidentibus & emergentibus.

E P I T O M E.

- 1 An sententia generalis lata super compromisso generalis noccat in omnibus?
- 2 Quantumcunque petitio, prosecutio, & sententia, seu transactio fuerint generales, tamen aliquando non præiudicant in omnibus.
- 3 Quæstio facta à pubere, & tutore generaliter, si tamen tutor super pœna retantum reddiderit rationem, an præiudicat in omnibus?
- 4 Sententia arbitratorum lata die feriata, an valeat?
- 5 Quæ persona possit esse arbiter, & arbitrator?
- 6 De qua re possit fieri compromissum?
- 7 An compromittatur de his de quibus compromitti non potest, si statuto caveatur, quod de omnibus compromittatur?
- 8 Compromissum qualiter finiatur?

PONI faciatis ipsum Io. in corporalem possessionem. Hic reuoco in dubium id de quo frequenter fit disputatio. videlicet, an sententia generalis lata super compromisso generali, noccat in omnibus: pro cuius plena doctrina sic distingue, prout no. per Bar. in l. de rebus. ff. de arbitris. & per glo. & Cyn. in l. si prætextu. C. de transac. & l. ij. C. de iudi. aut enim agitur à iudice, vel arbitro, seu à partibus, q̄ sententia, vel transactio præiudicat in omnibus, & tunc in omnibus præiudicabit, quia remittentibus actiones, & iura sua. & c. vt l. quæritur. §. si venditor. ff. de x. dil. edic. & quia actus iudicis, vel arbitri operatur secundum eius intentum, sed contra eius propositum. vt in l. si cum argento, in princip. ff. de excep. rei iudi. & l. non omnis. ff. si certum petatur. aut agitur quòd in vna re, vel certis rebus tan-

tum præiudicat. & tunc in alijs nò nocbit: arg. in l. item si vnus. §. in summa. ff. de pactis. & l. si de certa. C. de trans. aut dubitatur quid actum sit, & tunc subdistingue, aut petitio, prosecutio, & sententia, seu transactio fuerint generales, & sic totus processus fuit generalis, & tunc præiudicat in omnibus. vt in l. sub prætextu.

2 † Fallit in duobus casibus qui habentur, & notantur in l. tres fratres. ff. de pacti. & l. de his. ff. de trans. Aut petitio fuit generalis, prosecutio autem specialis, & sententia, seu transactio generalis, & tunc inspicitur magis medium, scilicet prosecutio, quàm eius extrema, & dicemus quòd in effectu non præiudicat nisi in prosecutione. vt d. l. ij. & ibi not. per Cy. C. de iudic. Aut vtrumq; est speciale, & tunc in cæteris præiudicat. arg. d. §. in summa. aut petitio est generalis, sed transactio vel sententia specialis, & tunc in ea specie tantum non in cæteris præiudicat. vt C. de trans. l. age. aut econtra, petitio fuit specialis, & transactio seu sententia generalis, & tunc subdistingue, aut virtus & ratio recti sermonis nò patitur extēdi ad alias species, nisi ad petita tantum, & tunc non præiudicat in alijs. vt d. l. si certa. C. de trans. aut ratio & virtus recti sermonis patitur ad omnia extēdi, & tunc in omnibus præiudicat, aliàs autem seruāda esset propria verbi significatio, vt l. non aliter. ff. de lega. iij. † Et ex his decidi cõsuevit talis quæstio. Ecce q̄ tutor, vel curator, vel alius in computatione sui administrationis calculauit solum ratione super administratione seu negotio salis, vel grani, seu vini, Deinde apparet ei facta per puberē, seu dominū quietatio, seu deliberatio generalis, an talis deliberatio producat ad omnia, an solum ad illud capitulū, vel negotia de quo reddita fuit ratio? Quidam dicunt q̄ debet restringi solū ad illud capitulum. Cy. autem in d. l. sub prætextu. tenet contrariū, per text. in l. emptor. §. Lucius. ff. de pacti. & ibi not. Non obstat quæ superius dicta sunt, quia illa loquuntur in transactione, hic autem in pacto. Ratio differentie est, quia transactio est de re dubia, idēque ad prosecuta restringitur, pactum verò est gratuitum, & de re certa, vnde ad omnia refertur, de quo latius vide quod notatur in l. Aurelius. §. Caio. per Bar. ff. de libe. leg. & in d. §. Lucius. & per

Cognoscere. adde Bald. in addi. ad Spec. de arbi. Serfsi. potest cognoscere.

gloss. in dicto capitul. cum venerabilis. extrâ de censibus.

a *Amplius. a*
Side Bald. a
in l. si et p-
ponis. ia. j.
C. quomodo
et quando
sud. Bartol.
et docto. in
l. si feriatis.
ff. de arbit.
Bald. in l. f.
in ij. qo. de
contrahen.
empt. Lan-
fran. in tra-
cta. de arbi.
in c. ij. par-
te. in c. j. q.

† Amplius ^a quæri solet an valeat arbitrorum sententiâ lata die feriata? Circa quod distingue, aut est lata per arbitrum tantum aut per arbitrato-rem. Primo casu subdividitur, aut hoc est actum in cõpromisso, prout sit communiter in instrumentis, & tunc aut fertur sententiâ die feriata ob necessitatē hominum, vt tempore messium, vel vindemiarum, & valet: aut die feriata ob honorē Dei, & tunc non valet. vt l. si de meis. §. si. l. si feriatis. & l. diem proferre. §. si quis litigatorum. ff. de arbi. aut non fuit actum de hoc, & tunc non valet aliquo casu, quia arbitria ad instar iudiciorum sunt redacta. vt ff. de arbi. l. j. vbi autē lata fuit ab arbitratore, tunc valet quocunq; tẽpore feriato, etiam si in Dei honorem lata sit, cū hæc sententiâ ab eo lata, sit quædam trãfactio. vt superius dictum est. sicq; omni tempore ferri potest vt l. non minorem. C. de transf. & l. fin. C. de fer. & in c. j. & fin. extrâ de ferijs. & hoc tenet Spe. in d. §. sequitur. circa si. ver. in forma autē compromissi. An autem cogatur die feriata pronuntiare, tangitur in d. §. sequitur. circa si. in ver. forma cõpromissi. Inde quæritur quo in loco sit ferenda sententiâ per arbitros: dic qd aut est actum de certo loco, & tunc in eo est ferenda, vbi autē locus non est designatus, tunc ferenda est in loco, in quo traditum est cõpromissum. vt habetur in l. si cū dies. §. arbit. ff. de arbi. & ibi per Bart. & intelligo de loco largè, videlicet ciuitate, vel castro, non autem de loco strictè sumpto, puta domo, vel porticu. vt not. Spe. in tit. de arbi. §. si. ver. de loco autem. & prædicta procedunt in simplici arbitro, secus autē esset in arbitratore, nam in dubio credo quòd in quocunq; loco suam sententiâ ferre possit. arg. C. de fer. l. si. & l. nō minorem. C. de transf. & extra eod. tit. c. j. & fin. & eorum quæ no. Spe. in d. tit. §. si. ver. in forma autem. Bonum est igitur in forma compromissi adijcere, qd arbitri possunt pronuntiare in quocunq; loco alio vltra locum cõpromissi. † Postremò pro pleniori declaratiõne materiæ potest quæri, quæ persona possit esse arbiter, vel arbitrator. Et quidem sciendū est qd quilibet regulariter potest esse arbiter, nisi lege cõmuni, vel municipali pro-

hibeatur. Prohibetur autē mulier, ^b seruus, mutus, furiosus, surdus, pupillus, minor annis vigintiquinq;. vt traditur. in l. cum lege & l. padius. & d. l. sed si in seruum. cum simil. ibi notatis. ff. de arbit. C. eod. tit. l. fin. & extra eod. tit. c. dilecti. Posset tamen mulier arbitrari, & amicabiliter cõponere. vt in d. c. dilecti. super quo vide, quod not. Spec. in d. tit. §. j. Item prohibetur secundum aliquos esse arbiter abbas, prior, vel præpositus regularis, licet tales possint esse arbitratore. arg. l. si. C. de fer. alij autem dicunt qd nunquam esse possunt, vt plenè disputat Spec. in d. §. sequitur. ver. si. sed quæro diligenter. & eodẽ modo dicunt quidam distinguendum in monacho ^c simplici, vel fratre minore, & quocunq; alio mendicãte. vt ibi not. ver. sed quid in simplici. sed in episcopo non est dubium qd potest esse arbiter. vt l. si ex consensu. C. de episc. aud. & extra de arbi. cū simi. ibi not. per Spec. Prohibetur etiã esse arbiter quilibet laicus in causa spiritali, nisi habeat secū clericum socium. vt in c. contingit. & c. per tuas. extra de arbi. cum simi. ibi no. fortasse nec arbitrorum: qd de istis spiritalibus laicus nullam debet habere communiõne. vt extra de iudi. in c. ij. Item prohibetur ordinarius secū. dū iura ciuilia esse arbiter, fortè ideo quia superfluum videtur, & absõnū ipsum abuti sua iurisdictione. vt d. l. sed si seruum. §. si quis. potest tamen esse arbitrator. vt in auth. vt diff. iud. §. si verò contigerit. C. de iudi. l. apertissimi. cū authentica ibi posita. Sed secundum canones potest esse arbiter, & arbitrator tam ordinarius, vt extra de arbit. c. cum tempore. & extra de elec. c. cū causam. & de iureiur. c. veniens. quã etiam delegatus. vt extra de arbit. c. cum olim. Prohibetur etiã esse arbiter quilibet in re ppria. ff. de arbi. l. pe. cū simi. Sed bene pōt esse arbitrator etiã super iniuria ppria. vt in c. quinquagallis. de iureiurã. facit l. lege. in princ. ff. loca. & condu.

6 † Item quæri potest de quibus, & super quibus potest cõpromitti? & die quòd regulariter de omnibus, ciuilibus causis vt extra de arbit. c. j. de criminalibus autē non sic, cum criminaliter agitur, nec de causa matrimonia li, nec de causa libertatis. vt extra de trãf. c. si. & de in integ. resti. c. j. & l. nō distinguemus. §. de libe. cau. & d. c. cū tpe. & d. l. non distinguemus. §. si per

Mulier. do-
cto. in l. cum
longe. ff. de
arbit. et in
l. simal. C. de
arbitr. Spe.
titul. de ar-
bi. §. ij. Ser.
prohibetur.
docto. in c.
quintaual-
lis. Spec. tit.
de iudi. de
leg. §. c. ij.
Ser. recs.
quod est m-
lser.

Monacho.
Side Anch.
conf. Slt. in
princip.

errorem. nedum tanquam in arbitru, sed vt puto, nec tanquam in arbitratorem, licet aliqui contra. vt refert Specul. in dicto. §. restat videre. sed nec de causa monachationis potest compromitti, nec de publica, vel populari actione, nec de aliquo iure speciali, vt ibi plenè notatur. Vassallus autem in sui tantum præiudicium, & non domini, potest de re feudali facere compromissum. vt in capit. primo. §. primo. de lege corra. Sed nec de rebus ecclesiæ potest fieri compromissum quo ad perpetuum ecclesiæ præiudicium: sed ipsius rectoris tantum sic in capi. iij. & capit. per tuas, & capit. dilecti. & capit. cum tempore. extra de arbit. & extra de transactionib. capit. super eod. cum similibus. † Sed quid erit si statuto ciuitatis caueatur quòd de qualibet lite, & quæstione partes cogantur compromittere, an in prædictis spiritualibus casibus, & alij à iure prohibitis erunt partes cogendæ facere compromissum? videtur quòd sic, quia statutum cum sit generale, non debet restringi. vt l. constitutum ff. de testam. milita. & l. constitutionibus. ff. ad municip. imò debet sic intelligi, vt vltra ius commune aliquid operetur. vt l. si quando ff. de legat. primo. In contrarium determinat Bartol. sub hac distinctione. aut enim est lis, vel quæstio de aliquo pertinente ad merum vel mixtum imperium, & tunc in dubio statutum non porrigitur ad hunc casum, aliàs secus. vbi autem verba statuti essent aded clara, & certa, quòd talem causam comprehenderent, tunc teneretur partes facere compromissum. sed hoc casu arbitri non pronuntiarent, sed solum consulerent per iudicem ordinarium sic esse pronuntiandum. vt ipse not. in l. non distinguemus. §. quæsitum. & §. fina. ff. de arbit. Nec obstat quod in contrarium dicitur, nam verba statuti in dubio multum operantur, sed ad solos casus permisos referantur: in quibus partes non cogebantur facere compromissum de iure communi. vt l. tertia. §. tam & si. ff. de arbit. que partes nec per statutum compelluntur, sed nec post latam sententiam quæ transiit in rem iudicat. compellitur quis facere compromissum, secundum Bartolum vt not. circa formam executionis sententiæ. † Postea quærendum est qualiter finiatu compromissum, & potestas arbitratorum vel arbitratorum. Et quidem finitur lata sententia, vt dictum est, & probatur in l. quid tamen & l. diem proferre. ff. de arbit. Item per lapsum temporis appositum in compromisso. vt l. si cum dies. & l. arbit. ex compromisso. ff. eodem titul. Item morte vnus arbitri, vel alterius partis, nisi sit dictum, quòd ad hæredem transeat. vt in dicta l. non distinguemus. §. sacerdotio. l. diem. §. primo. & l. sed si interpellatur. in fin. & l. si compromissum. ff. de arbit. & in capi. presentata extra de testibus. & de arbit. capit. final. etiam si sit prelati qui compromiserit, nam eius morte compromissum soluitur, vt determi. idem Speculat. in dict. §. finitur. Item finitur si tempus non sit appositum in ipso compromisso per lapsum triennij, vt plenè disputat idem Speculat. in dict. titul. §. differt. versicul. item infra triennium. Finitur etiam alijs quibusdam modis de quibus tangitur in d. §. finitur. & l. non distinguemus.

§. compromisso. & §. sacerdotio. cum simil. ibi not. ff. de arbit. Ex quibus patet quod, & quanta obijci possunt contra sententiam, & compromissum, que latius prosequere vt per eum notatur in d. titu. & excipitur contra arbitrum &c.

QVAE OMNIA & singula. Ista clausula cum sequentibus debet extendi, prout traditur supra in primo libel. Ad vnum tamè attende, tu qui cupis leges addiscere, quòd in multis mundi prouincijs, & in varijs ciuitatibus, locis, & terris homines in eorū quæstionibus, & discordijs recursum habent ad istos arbitratore, vel sponte, vel legis necessitate. Sunt enim in dict. locis, vel prouincijs aliquando statuta, aliquando consuetudines quibus disponitur, quòd partes cogantur ad compromittendum in amicos communes. quo fit, vt in talibus partibus malè, & pessimè sit pro iudicibus. Vnde ars hæc periculosa est in fructu, quia non conuenit omni loco, prout conuenit medicina, que non tollitur, nec minuitur per statuta, etiam ars ipsa in ipsius querenda peritia, & doctrina valde laboriosa est, & difficilis, atque sumptuosa. vita autem tua, incerta, breuis, dubia, & infirma est. ideo in hoc cogita, & inter aliàs eliges facere illam artem, que operari possit cum minori peccato, & tui maiori libertate.

Forma super solutione pedagiorum.

FORAM vobis domino vicario Papię, dicit, narrat, significat, & proponit Iacob. de ferrarijs agendo, & agere volendo, & hanc petitionem dirigèdo contra, & aduersus. Mar. de piscarijs. & contra quacumque aliam personam pro eo, & eius nomine in iudicio legitime comparentem, quòd cum ipse Iacob. veniret de Monteferrato ad ciuitatem Papię, & secum deferret super eius equo brachia sex panni borfolini pro eius vsu volens de eo sibi fieri facere vnam pellandram, & intrasset in ipsam ciuitatem sine solutione alicuius pedagij dicti panni. Ecce quòd superscriptus Marcus publicanus, & datarius dicti pedagij dictum drapum simul cum dicto equo super quo portabatur.

a Vassallus non ten. Cide Specul. de arbit. §. ij. Ser. sed nō quid Vassallus. Et ibi Bald. in ad di. Ser. Vassallus. Bald. in c. j. de inue. in Vassa. Et. Lanfr. in trac. de arbit. in iij. parte.
b Ad merum vel mixtum. adde super Ludo. Rom. consil. cxxij. Et cxx.
c Finiatu. Cide Paul. de ca. consil. xxxij. Io. de ana. consil. l.

eius propria autoritate accepit, & attrectauit contra voluntatem ipsius Iaco. dicendo, quod equus cum panno prædicto ceciderat in commissum propter vectigal, seu datum non solutum, quod minimè fieri potuit, nec debuit de iure, quoniam iuxta legitimas sanctiones res quæ portantur, seu deferuntur pro vsu proprio non subiacent solutioni alicuius pedagij, seu datij, vnde indebitè, ac iniuste præscriptus Marcus ipsum drapum cum equo abstulit ipsi Iacob. & ablatum detinet occupatum, & sæpius super ipsius drapi, & equi restitutione admonitus, & requisitus ipsam facere indebitè recusauit. Quare cum prædicta vera sint, petit, & requirit prænomi natus Iacob. quatenus per vestram diffinitiuam sententiam, & omnia alio iure, via, modo, & forma quibus melius fieri potest, condemnentis, & condemnatum iuris remedijs compellatis Marcum antedictum ad restituendum, & relaxandum liberè, & absque alicuius solutione pedagij super scriptum equum, & drapum, simul cum omnibus damnis, & interesse, & expensis per eum factis, & passis occasione prædicta, quæ ascendere possunt ad flore. x. & de faciendis & patiendis in futurum protestando & deducendo in præsentis iudicio &c. saluo iure addendi &c. non astringens se &c.

CORAM Vobis. Iste tractatus vectigalium quæ in vulgari datia, & pedagia nuncupantur, frequens est, & quotidianus, quia vniuersus orbis est hodie submissus vectigalibus, & tributis: nam vt inquit scriptura, exiuit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis: fuerunt autem inducta vectigalia ad sustentationem reipublicæ. super quibus exigendis non seruatur eadem forma, nec idem modus vbiq; locorum, sed quot sunt prouinciæ, ciuitates, & loca: quot esse experiuntur differentia in modo exigendi, nec attenditur vt plurimum ordo iuris communis, sed seruatur in hoc sicut & in alijs casibus eorum capitula, & statuta super his ædita. vt in l. omnes populi. ff. de iustitia & iure.

IACOBVS de ferrarijs. Iste fuit, & est scriptor, & cancellarius & affinis meus, qui anno præsentis currente 1414. mensis Octobris agebat ætatem annorum triginta. dum simul mecum habitaret in Monteferrato, vbi tunc erã pro generali Vicario, & consiliario Illud. do. Theodori Marchio. montisferra. & habitabam in loco Pontistura, & ego ipse tunc agebam ætatem anno. 50.

MARCVS de piscarijs. Iste est bonus ciuis in ciuitate Papiæ, & semper vsus est ista arte, & plurimi alij ciues com eo, qui aliquando reperti sunt esse conuempti: propter quod sæpè dixi, quod reipublicæ status ciuitatis malè successit, quando ciues cœperunt tempus suum occupare in illa arte datiorum, & pedagiorum, cum longè melius foret, quod tempus occuparent in mercantijs, & alijs honestis artibus, nam ex hac maledicta arte multa generantur odia, & cumulantur inimicitia, & infinita committuntur peccata. vnde tales sunt in cõtinuo periculo perdendi substantiam corpus & animam.

EPITOME.

- 1 De quibus rebus datum solui debeat?
- 2 Quæ dicantur res pro vsu proprio?
- 3 Quis possit imponere datia, seu pedagia?
- 4 Qualiter res pedagij acquiratur?

PANNIBORSOLINI pro eius vsu &c. Pro declaratione materiz, quæritur de quibus solui debeat, vel non datum, seu pedagium: vnde breuiter respondetur, quod de omnibus rebus quæ causa negotiationis conducuntur: de quibus exprimitur, & habetur per textum in l. interdum. §. species. ff. de public. de illis autem rebus quæ pro vsu proprio deferuntur, non debet solui pedagium, vt habetur in l. vniuersi. C. de vectigalib. & condi. & in l. in lege censoria. in prin. ff. de ver. signi. super quo stari debet iuramento deferentis, vt determinat gloss. in clement. fina. extra de censu. attamen tenetur ille, qui defert huiusmodi res pro vsu suo proprio consignare, & notificare illa officiali super dato deputato, vt colligitur in l. si publicanus. §. primo. in fine. & l. interdum. §. quoties. in princip. & §. si quis professus in princip. ff. de public. Et nota quod illæ dicuntur res pro vsu proprio, quæ sunt pro cultu, atque pro quotidiano vsu ipsius persone, & familie sue. vt in dicta l. in lege censoria. sed licet ita sit de communi iure, tamen in multis partibus malè obseruatur: maxime in ciuitatibus Lombardiæ. Sunt etiam & alij casus de iure communi quibus non soluitur pedagium, quos enumerat gloss. in dicta l. si publicanus. §. primo. Deinde queritur quis possit imponere pedagia, siue datia: Dic quod solus imperator, vel Papa in terris suis, alius autem inferior non. vt l. vectigalia. in princ. de public. l. prima & secunda. C. not. vectigal. imponi

non

a *Vsu proprio. Quid si portat proprio, & alterius. Vide per Alexã. cõs. l. lxxxii. sy. libr. & vide quod soluit Anchara. cõf. cclx.*

b *Quis possit pedagia. In hoc vide Bald. cõf. cccxxj. & cccclxxxij. & ibi qualiter acquiratur res imponendi pedagia.*

non poss. imò nec pedagía antiqua & vñtata licet cuiquam augere, vel ampliare. dicta l. prima & secunda. Sicque patet quòd isti plurimi castellanoti, qui contra solitum, & à suo capite augment eorum pedagía pessimè faciunt contra ius, vnde non valet, nec ius aliquot eis acquiritur, quia quæ contra ius fiunt pro infectis habenda sunt. vt in l. non dubium. in fine. C. de legi. & in regula. quæ contra ius. de regulis iuris. libro sexto. & ibi per Dyn. † Sed circa prædicta de alio quæritur, videlicet qualiter ius pedagij acquiratur? Dic breuiter quòd duobus modis? Primo principis concessione. vt dicta l. vectigalia. ff. de de public. & l. prima & secunda. C. no. vectigal. im

- 4 po. non poss. Secundo antiqua consuetudine tantum temporis, cuius non extet principij memoria. vt in capit. super quibusdam §. præterea. de verborum significatione. & l. si publicanus. §. finali. ff. de publi. & ibi not. per Bartol. facit etiam l. fina. C. no. vectig. vbi exequitur vterque casus, & adde quod not. in forma actionis confessoria, quæ competit pro seruitute.

E P I T O M E.

- 1 Vectigal sine gabella an in introitu vel exitu ciuitatis vel in Stroque solui debeat?

IN T R A S S E T in ipsam. Quæritur † an pro eadem re solui debeat gabella, vel pedagiū ad introitum tantum, vel ad exitum ciuitatis tantum, vel ad vtrunque? Super qua quæstione diuersimodè secundum diuersitatem regionum obseruatur: vnde in hoc est standum consuetudini. argum. in l. si publicanus. §. finali. de public. cum similib. ibi not. vbi autem de consuetudine non appareat, putarem de iure communi solum solui debere ad introitum, quia de introitu iura videntur loqui, vt probatur in l. interdum. §. diui. ff. de public. nec amplius quam semel pro eadem re in eodem loco erit aliquis ad soluendum grauandus, quia sufficit, quòd semel factum est. vt l. in diem. cum ibi not. ff. de aqua pluuiæ arcen. l. prima. §. prodest. quorum leg. facit l. fideicommissa. §. si quis. ff. de legat. iij. cum similibus.

MA R E V S publicanus. Scire debes quòd iura ciuilia appellant publicanos, quos vulgus appellat datarios, qui ideo publicani sunt appellati, quasi canes publici, cum eorum temeritas, & audacia sit immensa. vt l. quantæ audaciæ. in princip. ff. de public.

E I V S propria autoritate accepit. Sed nunquid liceat publicano manus iniicere propria autoritate in rem commissam, seu pro qua datium non est solutum? Et certè quantum ad consuetudinem vbique locorum obtentam dicendum est, quod sic, sed de iure communi fortasse dicendum esset, quòd non. vt C. ne quis in sua causa ius sibi dicat. per totum tit. & l. qui iurisdictioni. ff. de iurisdictione omnium iudicū, quia iste casus non reperitur

inter exceptos à regula, nisi forte quis diceret ea ratione posse sustinere, vt etiam de iure communi hoc fieri liceret, quia rei quæ cadit in commissum ipso iure absque alia dispensatione, perditur dominium statim, & transfertur in fiscum vel habentem causam à fisco, quod nota. ergo & c. vt traditur & habetur in dicta l. commissa. ff. de public. & vectigal. & commissa. ff. de public. & not. per gloss. in d. l. si publicanus.

E P I T O M E.

- Quæ sit pœna non soluentis datium, siue pedagiū?*
 1 Deferens res subiectas pedagio, an debeat expectare quòd officialis interroget, an habeat res pedagio subiectas?
 2 Qui agit contra datiarum qui pro datio rem capit non subiectam datio, an excusetur si dicat se ignorasse, quòd erat res non subiecta datio.
 3 Pœna datij an transeat in heredem a fraudantis datium.
 4 An res licite reperta cum illicitis pro datio publicari possint?
 5 Equum alienum, vel nauis aliena super qua portatur res illicita, an publicetur simul cum dicta re?
 6 Immunitas de non soluendo pedagio an transeat de persona venditoris in personam emptoris?
 7 Exigens vectigal indebitè, quæ pœna tenetur.
 8 Deferens res si dicat se minorem summam habere quam habeat, an dicatur defraudare pedagiū.

Antiqua consuetudine. Adde §. vide Pano. in c. ij. de iure immu. et in c. nouimus. de cens. §.

C E C I D E R V N T in commissum. † Quæritur quæ sit pœna non soluentis datium, vel vectigal? Dic breuiter quòd de iure & consuetudine est pœna amissionis, & confiscationis ipsius rei. vt in dict. l. si publicanus §. finali in fine. ff. de publica. & dicta l. in lege censoria. & ad hoc facit lex, vniuersi. C. de vectigal. cum similib. † Quæro vltèrius, an deferens res debeat expectare, quòd officialis pedagij ipsūm interroget, an habeat res de quibus solui debet pedagiū? Dic quod non, imò ipse deferens debet se offerre, & profiteri officiali, quod tales res deferret. vt est text. in l. interdum. §. diui. ff. de publicanis. nō ergo excusat deferentem si dicat, quod non fuit sibi denuntiatum per

officialē: & hoc habet locum, siue deferat res pro vsu proprio, siue pro alieno, vt supra dixi. quanquam vbi sunt res pro quibus non solebat dari, seu vectigal exolui, consuetudo in pluribus ciuitatibus, & locis admittat non astringi quenquam, quod defert, officiali consignare. † Quid si iste iac. dicat se ignorasse an soluere deberet pro eius drapo pedagiū, an excusabitur? dic breuiter quod sic in casu isto, quotutus erat de iure communi, quo iure inspecto ipse non tenebatur soluere de re portata pro vsu suo. vt supra dictum est. secus autē si detulisset rem, quæ secundum ius commune erat obnoxia solutioni datij, quia tunc ignorantia non excusaret. cuius ratio est, quia quando non soluit pro re quæ secundum ius commune soluere debet, est lara culpa. vt l. late culpæ. ff. de verb. sig. & sic debet intelligi l. interdū. §. licet quis. ff. de publ. in alio casu quādo est res exēpta à solutione vectigalis de iure communi, sed est subiecta ex forma legis municipalis, tunc excusatur, quia tolerabilis est ignorantia talis iuris. vt in c. j. de cōsti. li. vj. Excusatur ergo ignorantia facti, dummodo non sit supina, nec crassa. vt no. i. d. §. licet. in l. interdū. §. diui fratres. & §. ferui. In ignorantia autē iuris distinguitur, an sit iuris communis, vel municipalis, vt supra. † Sed nūquid hæc pœna transeat in hæredes fraudantis pedagiū? Dic quod sic. vt habetur in l. fraudati. & l. cōmissa. & l. cotem ferro. §. illicitarū. ff. de publ. licet de quadā consuetudine apud plurimas ciuitates, ita demum teneatur defraudator, si deprehēdatur in crimine. Pupillus tamē ab hac pœna excusatur, si infra xxx. dies se à mora, & delicto purgauerit soluēdo pedagiū. vt traditur in l. imitatores. in fi. ff. de publ. † Rursum queritur quid si cum rebus licitis pro quibus solui non debet pedagiū, ducantur illicite, an non soluendo datia publicari debeant omnia? Videtur quod sic. p. l. cotē ferro. §. dominus. ff. de publ. In contrariū determinat Bar. in d. §. j. minus. p. l. si publicanus. §. j. ibi, vt aliquid amplius. ff. de publ. Nec obstat prædictus §. dominus. quia ibi in tali publicatione rerū, de qua ibi loquitur, non fit in consequentiā fraudandi vectigalis, sed alterius criminis aliunde cōmissi per ipsum deferentē, prout etiā intelligit Cy. in l. cum proponas. C. de nau. fœ. Et ex hoc potes colli-

gere decisionē illius quæstionis perpè occurrētis. Ecce quod aliquis super equo alicuius, aut nauis, vel curru ducit aliquid sine solutione debita pedagiij, propter quod res ducta simul cum equo, nauis, vel curru debet cadere in cōmissum, iuxta formā consuetudinis: vel statuti, quibus disponitur quod omnia confiscantur, † Queritur an equus alienus, vel nauis aliena super quibus res ipsa est ducta debet confiscari? Et videtur quod non, quia statutū, & consuetudo debet in dubio intelligi de equo proprio ducentis, cum non conueniat rationi rem alienā ex culpa aliena debere confiscari. ar. in l. quia non debet. de iure iuran. & in regula. non debet. de reg. iu. li. vj. cum simi. ibi not. per Dy. Tu autē distingue secundū Bar. & alios, vt per eum no. in d. l. cotē ferro. §. dominus. ff. de publ. aut ille qui equū, aut nauim cōmodauit, sciebat quod super eis res ipsam ducturus erat, vt quia ad hūc vsum cōmodauerat, & tūc confiscabitur, & imputet sibi si non præuidit, quod euenire poterat. aut non cōmodauit ad talem vsum, & erat ignorans huius ductionis, & tunc non confiscabitur, vt in d. §. dominus: qui sic est intelligēdus. vidi tamen in practica indistinctē confiscari equū, & dominus eius habuit inde regressum ad emendā cōtra illū qui recipit. Amplius queritur quāto tēpore ducatur huiusmodi actio pro vectigali cōsequēdo? Dic breuiter, quod solum durat quinquēnio, & nō vltra. vt est tex. no. in l. ij. C. de vectig. & cōmis. & per hoc patet, quod siue dicatur hæc actio esse personalē, siue realē, exorbitat regula aliarū actionū quæ vel xxx. vel xl. annis durare solēt. vt in l. oēs. & in l. sicut. C. de præscr. xxx. an. Et orbitat etiā à regula fiscalium actionū, quæ regulariter durāt spacio xx. ann. tantum. vt l. in omnibus. & ibi not. ff. de diuer. & tempo. præscr. Et sic est vnus casus, quo excluditur fiscus, & publicanus ab actione pedagiij. Alius est etiā casus, videlicet si nauis, super quares prohibita duebantur cū ipsis rebus perierit. vt d. l. ij. Tertius casus est, quo inducēs excusatur, & publicanus excluditur ab actione vectigalis, videlicet si impellente necessitate ducēs cū rebus ipsis contactus fuit transitū facere, per locum ad quem ire non destinauerat, vt faciunt sæpè naues maritimæ, & aliquādo hostiū impulsōe, vt habetur in l. Cæsar. & l. si. §. si pro-

*Transitum
facere. Ad-
de et p. A-
lex. consil.
lxxxvj. iij.
Solum.*

*a In commissum. Adde
et per Rarpha. Cu. con
sil. §. et con
sil. xxj.*

pro-

propter necessitatē. ff. de publ. quod sequitur Archidiacono. in dicto ca. quanquam. de sentent. excommunicat. libr. vj. ¶ Quod autem dicendum in eo qui habet immunitatē ne de suis rebus teneatur solvere pedagium, vel vectigal, an talis immunitas transibit in emptorem ipsarum rerum? Dic quod non secundum Dy. & Bar. vt per eum no. in l. licitatio. §. ff. de publ. pro hoc facit, quia mutatio personarū mutatur conditio ipsius rei. vt l. per procuratorem. in fine. ff. de acquir. hæred. & ibi per Dyn. & Bar. facit l. fin. C. de inoffi. testamen. & per hoc determinatur, quod illi qui emunt fructus a clericis teneantur pro eis solvere pedagium, licet clerici ab ipsa solutione sint exempti, vt not. per Archid. in d. ca. quamquam. ¶ Nunc autem reuoco in dubium quid e contra ad præcedentia, videlicet qua pœna teneatur ille qui exigit vectigal indebitum? Dic quod aut quis exigit nouum vectigal nunquam hactenus impositum, & tunc punitur pœna legis Iulie. de vi publica. vt l. fin. ff. ad leg. Iul. de vi pub. aut exigit amplius quam consuetū fuerat exigi ab antiquo. verbi gratia consueuerat antiquitus exigere pro balla drapi vnum flor. & nunc exigit vnum cum dimidio, & tunc aliquando punitur in duplum, aliquando in triplum, aliquando etiam extraordinariē corporaliter, prout iudici videbitur, delinquentis circumstantijs ponderatis. vt hæc probantur in l. ij. in princip. & §. j. & l. licitatio. §. quod illicitē. ff. de publ. & non solum ipse princip. his publicanus de his tenetur, sed etiam eius familia si in hoc deliquerit, vt dictis ll. & in l. quantæ audacię. in princ. & in §. ff. de pub. cum simi ¶ Vltimò quero si pro rebus, pro quibus tam de iure communi, quam de consuetudine solui debet vectigal, oriatur questio inter publicanum, & deferentem circa ipsarū summam, vel quantitatem, siue in pondere, vel mēsurā, & tandem ille deferens decipiat publicanū in pondere, vel summa, dicendo solo verbo quantitatem minorem quam sit, an ex hoc solo antequā rex duxerit extra locū dicatur fraudasse pedagium? & videtur quod sic. nam si ex toto dixerit se nihil habere de quo solui debeat datum, dicitur fraudasse pedagium, vt dictum est, eodem modo & si dixerit se minus habere quam habeat, dicitur fraudasse pedagiū, & res cadit in cōmissum, vt sit eadem ratio. & iuris dispositio de toto ad partē. vt l. quę de rota. ff. de rei ven. cum simi. ibi no. Sit ergo sapiens ille qui defert, vt dicat publicano si ab eo interrogetur de quantitate, pondere, vel mēsurā rerū, frater, credo quod res omnes sunt tāti ponderis, vel tantę quantitatis: Sed quia possem errare facias illas ponderari, vel mēsurari, quia protestor quod non intendo in aliquo datum fraudare &c.

Forma libelli in actione confessoria, pro seruitutibus.

ORAM vobis Agit & in iure proponit Auton de Ferarijs de loco Sartiranz districtus Papię, cōtra & aduersus Richardum de canibus de eodem loco, & quan-

cunque aliam personam pro ipso Richardo & eius nomine legitime comparentem, dicens, & proponens idem Anto. quod iam longissimo tempore retro actō habuit, tenuit, & possedit, hodie tenet, & possidet pro sua, & tanquam suam, & domum vnam positam, & iacentem in dicto loco cui cohæret ab vna parte &c. & ad ipsum Anto. pleno iure spectantem & pertinentem. cui quidem domui, fuit & est debita, & hodie debetur à domo ibi contigua præfati Richard. seruitus tigni immittendi, ac stillicidij recipiendi à domo ipsius Anto. in domum? & per domum ipsius Richard. Rursum quę dicit, & proponit idem Anto. quod iam longissimo tempore tenuit, & possedit, & hodie etiam tenet, & possidet quoddam molendinum in villa dicti loci situatum in & super fundo, & terreno proprio dicti Anto. cui cohæret &c. & ad quod molendinum ipse Anto. longo tempore elapso duxit quandam rugiam aquę, per quandam petiam prati dicti Richard. positam, & iacentem super territorio dicti loci, cui cohæret &c. sciente & patiente dicto Richard. & prædecessoribus eius: per quam petiam prati debetur, & debita fuit, & est seruitus aqueductus ipsi molendino, & ad ipsum molendinum ex causis legitimis: Amplius dicit, & proponit præfatus Anto. quod ex causis legitimis, & maxime ex concessionibus, & priuilegijs imperialibus habuit, & habet, & habere consueuit plenam & omnimodam iurisdictionem in dicto loco Sartiranz, & in ipsius iurisdictione, ac prædictarum seruitutum possessione: & quasi fuit, & stetit ipse Anto. tam per se, quam per eius prædecessores, spatio anno. x. xx. xxx. xl. & c. annor. & pluribus, sic quod in contrarium memoria initij eius aliquantulum non existit, sciente & patiente d. Rich. & eius antecessoribus. Deinde dicit & proponit præfatus Anto. quod superscriptus Rich. ipsum Anto. à certo tepore circa maxime ab anno proxime præterito, & præfati, & per totum ipsum tempus turbauit, & inquietauit, & molestauit, ac turbat, inquietat, & molestat eundem Anto. in dicta sua possessione iurisdictionis & seruitutum & iurium prædictorum, indebitē, & iniuste, non patiendo, nec si-

a. *Qui sunt immunes. Si de in d. c. quāquam. Et i. de. præfati eo. tit. Et in c. super quibusdā. de Ser. sig. Abb. Et docto. in c. inouamus. de cens. Et vide Panor. distinguentem in c. ex parte. de deci. Sibi an concedatur res, aut personis. C.*

b. *Qui exigit indebitē Vectigal. Vide per Berta. chi. in trac. de gabellis. Et per Archid. in c. quāquā. de cens. lib. vj. Et Lud. de Lt. in de. præfati. de censibus.*

c. *Fraudasse. Adde Rapha. Cu. consi. proximē allega. quinto. Et sibi an nocet domino talis assertio.*

nendo ipsum An. uti & frui modo debet, prædictis seruitutibus, iurisdictione, & iuribus ad ipsum pleno iure spectantibus, & pertinentibus aspectare, & pertinere solitis & consuetis. Quare cum prædicta vera sint, petit, & requirit præfatus Anton. quatenus per vestram diffinitivam sententiam, & omni alio iure, via, modo, & forma, quibus melius poteritis, pronuntietis & declaretis seruitutem aqueductus, seu rugæ ducentæ ad ipsum molendinum, necnon seruitutem dicti tigni immittendi, & stillicidij recipiendi, iurisdictionem quæ; in di. loco Sartiranz spectasse & pertinuisse ac spectare, & pertinere, debet, & debita esse præd. molen. ac domui, & etiam singula singulis congruè referendo licuisse, ac licere d. Ant. ex sua domo in domum d. Ri. immittere tigna, & stillicidia quæcunque, & exercere omnimodam iurisdictionem in dicta terra Sartiranz inter homines in ea habitantes liberè, & absque contradictione alicuius personæ. Insuper & condemnatis per eandem sententiam, & condemnatum iuris remedijs compellatis præfatum Ric. ad non turbandum nec molestandum de præfati, & in futurum d. Ant. in iure facultatis pos. vel quasi, ab exercitio prædictorum iniurium suorum, iurisdictioni & seruitutum, & ad præstari eidem Anto. super huiusmodi debitam cautionem & amplius in omnibus eius damnis. & expensis tam præteritis, quam præsentibus, & futuris falsis factis, & fideis, ac patiendis in futurum, de quibus liquidabitur in processu, & veritas apparebit, & prædicta petit fieri &c. deducendo in præfati iudicio omne ius suum &c. salvo iure addendi &c. non astringens se &c. no. bene hanc clausulam.

E P I T O M E.

1 *Possumt cumulari plures clausule ad diuersa competentes in uno libello.*

2 *Actio confessoria est realis.*

1 **C** O R A M V O B I S. † Hic attende plures causas ad diuersa competentes, in præfati libello cumulatas, quod de iure fieri potest. ut no. Dy. in regula, nullus pluribus. de reg. iur. lib. vj. & ego scripsi supra in primo libello. in glo. super

verbo, salvo iure addendi &c. ratio est in præfati casu, quia huiusmodi cumulationis nulla est regula impeditiva, maxime, quia sententia lata in vna causa non facit præiudicium in alia, dic vt ibi nota.

2 † Rursum est sciendum, quod vt euidenter liqueat forma, & tenor præfati libelli in eo deducitur actio confessoria, quæ realis est, & rem insequitur. vt traditur & habetur Instit. de actio. §. quæ si agat. & ibi not. per glo. & Dyn. & Iaco. Butrig. & de tali actione, & eius natura etiam plenè taugitur per Cyn. & alios in l. ij. C. de serui. de qua mentio habetur in l. ij. in prin. & l. loci corpus. §. in confessoria. & §. competit. ff. si ser. vend. & not. Bart. in l. si prius. ff. de noui operis nun. & Inno. in c. abbate sancte Siluani. extra de verbor. signific. & in c. inter quatuor. extra de maior. & obedi. & in c. conuenerente. extra de offi. ordi. Competit etiam hæc actio pro usufructu, & pro iure vectigali consequendo, vt l. uti frui. in princip. ff. si usufruct. pet. & l. ij. ff. si serui. ven. & no. Bart. in l. si in publicanus. §. in vectigalibus. ff. de public. & no. per Innoc. in c. certificari. extra de sepul. & in capitulum venerabilis. extra de relig. domi. cum sequent. Et quare appellatur confessoria nota per gloss. in dicta l. ij. in princip. ff. si seruit. vend. vel dic quod sic placuit legislatori, nec de hoc est disputandum, sed pertinacibus relinquendum. vt C. de constit. pecu. l. ij.

E P I T O M E.

1 *Quid sit prædium vrbatum & rusticum.*

D O M V M. Tu iuuenis debes scire quod in iure civili omne ædificium vbiq; situatum siue in ciuitate, siue in rure appellatur prædium vrbatum, terra autem, vinea. pratum. & similia, vbiq; situata appellatur prædium rusticum, † quia prædium rusticum ab vrbano non loco, sed qualitate discernitur, vt inquit legislator in l. vrbana prædia. ff. de verbo. sign. & l. j. in prin. ff. commu. prædio. & Instit. de seruitut. vrb. prædio. &c.

E P I T O M E.

1 *Hoc verbum, pleno iure denotat plenitudinem dominij, vel illius iuris quod in libello deducitur?*

2 *Agens confessoria pro iure seruitutis, an teneatur probare se dominum prædij dominantis & eius aduersarium prædij seruentis.*

3 *Si quis possidet ius incorporale, et est seruitus non est præsumptio aliqua quod seruitus sit constituta.*

4 *Cur magis præsumatur, quod persona sit serua, quam quod à re debeatur seruitus.*

1 **P** L E N O I V R E spectante. † Hæc verba, pleno iure, denotat plenitudinem dominij, vel illius iuris quod in libello deducitur, vt no. per Innoc. in c. cum inter. extra de re iudicat. ad quod facit l. Titia. ff. de annu. legat. & l. Titia. ff. de usufruc.

vsufu. leg. l. pater. ff. de seruit. legat. & in c. quære-
lam extra de electio. in proposito autem intelligen-
da & deferenda sunt ad ius dominij directi, vel vti-
lis. nam confessoria non datur, nisi illi qui dominus
est prædij dominantis, nec seruitus constituitur,
nec debetur nisi ab eo, qui est dominus prædij ser-
uientis. vt traditur & habetur in l. prima. in fi. & in
l. si cum duas. & l. proprium. & l. si quis duas. in prin-
cip. ff. commun. prædio. rei nempe alienæ seruitus per
alium non acquiritur, vt dicta l. si cum duas. & l. si
quis duas. imo nõ acquiritur rei communi. vt dicta
l. proprium. facit l. si vnus ex socijs. in princip. ff. de
seruitu. rustico. prædio. ¶ Vt autem hoc plenius in-
telligatur reuoco in dubium, an agens confessoria
pro iure seruitutis rusticæ, vel vrbanae, teneatur se
dominum probare prædij dominantis, & eius ad-
uersarium esse dominum prædij seruientis? in qua
quæst. glo. videtur sentire in l. sicut. §. si quærat. ff. si
serui. vendi. quod aut ille qui agit confessoria,
est in possessione ipsius seruitutis, & tunc non te-
netur probare de suo dominio, nec alterius; & in
hoc vertitur vna commoditas possidendi, vt in §.
commodum. Instit. de interd. aut non est in pos-
sessione seruitutis, & tunc tenetur de dominio pro-
bare. vt hæc probantur in l. secunda. §. hæc autem in
rem actio. ff. si serui. vendi. quam opinio. videtur te-
nere Innocen. in cap. abbate. de verborum significa-
tione. Sed Bartol. in dicta l. si prius. ff. de noui ope-
ris nuntia. aliter voluit sentire, dicens quod de domi-
nio vtriusque est probandum saltem præsumptiue
hoc modo. nam probabitur quod ipse actor possi-
det fundum dominantem, & eius aduersarius fun-
dum seruientem, qua possessione probata, erit per
consequentiam probatum præsumptiue de domi-
nio vtriusque. nam cum isto casu de dominio quæra-
tur quasi incidenter, & principaliter de alio, scilicet
de iure seruitutis, sequitur quod poterit præsumpti-
ue de dominio probari ex sola possessione. iuxta
not. per eundem Bartol. & gloss. in l. quidam in suo.
ff. de condi. insti. & per Cyn. in l. secunda & quarta
quæstione. C. quæ sit long. consu. & in l. secunda. C.
de proba. & ita credo quod Innoc. & gloss. etiam in-
tellexerint. Vides ergo conclusiue ex præmissis pri-
mam commoditatem quæ insurgit ex possessione.
Secunda commoditas est, vt traditur per gloss. in l. j.
§. hoc interd. ff. de iti. actu que priua. & in d. §. si
quærat. quod possessor seruitutis non habet ne-
cessè probare, seu prouocare aduersarium ad iudi-
cium, sed simpliciter vti debet sua possessione: quod
verum intelligo nisi per eum turbetur, vt in casu
isto, de quo infra dicam. Tertia insurgit commo-
ditas, quia possessor si conueniatur ab aduersario, ha-
bet prolixiores inducias. vt l. fin. ff. de ferijs. Quarta
est vtilitas, quia aduersarius prius iurabit de calum-
nia quam possessor. vt l. secunda. in princip. C. de iu-
ram. calum. Quinta subinfertur vtilitas, quia secun-
dum Pla. præsumitur in dubio quod ipsi possessori
competat ipsum ius seruitutis, nisi eius aduersarius
probet nullum ius seruitutis ei competere: quæ qui-
dem negatiua potest probari per vicinos circun-

stantes, qui deponant se nunquam vi-
disse ipsum tanquam actorem vti ser-
uitute, & quod non potuissent ea vti,
quin ipsi testes vidissent. aduerte quia
ista opinio Pla. est ab omnibus repro-
bata. nam pro possessore non præsu-
mitur quod ei seruitus debeat, nisi
aliunde probet seruitutem sibi, seu
prædio suo quæsitam modis legiti-
mis, de quibus dicitur infra, vt clarè
dicitur per text. l. si quis diurno.
ibi. vt ostendat & c. & in d. §. si quæra-
tur. & l. ij. in princip. & in fi. ff. si ser-
ui. vendit. & ex hoc colligitur vna dif-
ferentia inter possessorem reru cor-
poralium. nam pro eo qui possidet
rem corporalem præsumitur de eius
dominio, vt supra dictum est. ¶ Sed
in eo qui possidet ius incorporale, vt
est seruitus, non est præsumptio ali-
qua, quod seruitus sit constituta: ra-
tio huius est manifesta secundum do-
cto. quoniam quælibet res corporalis
à natura sui præsumitur esse libera.
vt l. altius. C. de serui. & l. cum do. &
l. Imperatores. ff. de ser. vrb. prædi.
ideo necesse est contra hanc iuris præ-
sumptionem inducere contrariã pro-
bationem. arg. in sim. in l. super ser-
uis. C. qui muli. non poss. lib. x. quæ ra-
tio cessat in possessione rerum cor-
poralium, quæ natura sui subiacent
possessioni hominis, iuxta illud quic-
quid calcauerit pes tuus, tuum erit,
& quod scribitur in l. ex hoc iure. ff.
de iusti. & iur. Et hanc sententiam se-
quitur gloss. & doct. in d. §. si quæra-
tur. & in l. j. §. hoc autem. ff. de iti. actu
que priua. & Bart. in l. naturaliter. in
§. nihil commune. ff. de acquir. pos. &
in dicta l. si prius. de noui ope. nun. &
l. ij. & l. cū res. C. de proba. Sed dice-
ret aliquis, nonne ex possessione ser-
uitutis in seruo præsumitur quis esse
seruus, nisi probet se liberum, vt l. cir-
ca. ff. de prob. & l. liberis. in fi. de lib.
causa. cum si. Cur ergo non sic in pos-
sessione seruitutis aliarum reru. Sol.
dicunt doct. quod ratio differentie
est, quia persona potest nasci serua,
& per consequens quis de natura po-
test produci seruus vt Instit. de iure
perso. §. j & l. manumissiones. ff. de
iust. & iu. sed res à natura producuntur
libere. vt in d. l. cum eo & d. l. Im-
peratores. ideo in primo casu præsu-
mitur talis esse, qualis possessio etus
demonstrat: quia sic nasci potuit, &
sic eum naturè verisimile est, postquam
de contrario non apparuit, sed in se-

*An talis
probatio sit
sufficiens.
& faciat si
dem vide
per Bal. &
Alex. in l.
non nudis
C. de prob.
& repetit.
in l. qui ac-
quire. C.
de edend.
per scriben-
tem in §.
nihil commu-
ne l. natura
liter. ff. de
acquiren.
possess.*

eundo casu natura possessioni repugnat. ideo ex sola possessione non arguitur eam rem talē esse: imō hoc est probare necesse. nec prāmisis habere obstare. l. seruitutes. §. fin. ff. de serui. vrb. pr. quia secundum Dyn. ibi certum erat de seruitute iam imposita. prædicta verō loquuntur in casu dubio. † Sed hic posset quæri quæ est ratio rationis quare magis sic esse præsumatur in personis, quā in alijs rebus: respondeo quia Dy. non declarat quōd ratio potest esse, quia persona in qua seruitus esse præsumitur, habuit potestatem reclamandi, & contradicendi vt C. quibus ad li. procla. non licet. l. j. cum seq. ideōq; eius taciturnitas operatur consensum. ar. eorum quæ not. per glo. in l. labeo. ff. de aqua pluuiar. ar. seq. sequitur ex tali professione seruitutis præsumi ipsam seruitutem subesse: quæ ratio cessat in cæteris rebus inanimatis, in quibus cum cesset talis voluntas & potestas, cessare debet præsumptio antedicta. Sexta vertitur vtilitas possidendi, quia si possessor turbetur super iure seruitutis extra iudicium, potest de facto resistere, quod est valde notabile pro conseruatione iurisdictionum temporalium, & ecclesiasticarum: in quibus etiam procedit illa vulgaris regula, vim vi repellere licet. vt dicit Bar. in d. l. j. ff. de iti. act. quæ priua. Septima subinfertur vtilitas, quia reus contra quem agitur confessoria cōpellendus est præstare idoneam cautionem de non impediendo possessore vti frui ipsa seruitute, vel iurisdictione lite pendente vsque ad sententiam. vt habetur in l. pen. ff. de aqua quotidiana. & æstiu. Octaua & vltima est vtilitas possessōris, quæ eius aduersario nō probante, fundata actoris intentione absoluendus est, vt in l. vti frui. §. j. ff. si vsu fru. pet. & c.

Cvi quidem domui fuit, & est de bita. Vides quōd verba seruitutis sunt referenda ad rem, non autem ad personā cuius est res, quia talis seruitus debetur à prædio prædio, non autem à prædio personæ, vt l. j. in fin. & l. cum fundus. ff. communia prædio ideoque sententia prædio fertur. vt inquit text. in l. qui aliena. in fin. ff. de nego. gest. & c.

E P I T O M E.

- 1 *Seruitus quot modis constituitur?*
- 2 *Quot sint species seruitutum?*

3 *Vrbana reales quot sint?*

4 *Is qui habet seruitutem an possit in aliquo aggravare eum à quo habet seruitutem?*

SERUITVS signi. † Istæ sunt duæ seruitutes vrbanae, de quibus mentio habetur in l. qui binas ædes & l. sed & si inter me. & l. hæc autem iura. in fi. ff. de ser. vrb. pr. de stillicidio autem loquitur specialiter l. si stillicidij. ff. quemadmod. ser. amit. & l. seruitutes. §. sublatum. & §. seruitus. & l. si domus. ff. de ser. vrb. præd. Quæ quidem seruitutes & cæteræ tã rusticæ quàm vrbanae constituuntur tam inter viuos quam in vltima voluntate. vt Instit. de seruit. §. pe. & fi. & l. via. cum vbi not. ff. de serui. lega. per totum verumtamen si quis habeat duas ædes habentes signa ab vna in aliam posita, vel ab vtraque hinc inde, & vnā ex eis vel ambas alienet, præsumitur tantum seruitus imposita signi immitteendi ab vna in aliā. vt est tex. no. in l. j. ff. de serui. le. ibi, seruitutem impositam videri & c. & l. si quis duas C. eod. titul. & habetur in l. binas quis ædes. ff. de ser. vrb. præd. & hoc ideo quia est seruitus quæ habet causam continuam, & permanentem, secus in alijs quæ habent causam discontinuam. vt no. per Bart. in d. l. j. in quibus regulariter non præsumitur seruitus, sed libertas vt l. altius. C. de serui. & l. cum eo. ff. de ser. vrb. præd. Acquiritur etiam huiusmodi seruitus legitima præscriptione, vt infra dicitur, & habetur in l. si quis diuturno. ff. si serui. vendi. † Deinde sciendum est pro pleniori doctrina seruitutam, de quibus in iure scriptum est, quōd quædam sunt seruitutes quæ debentur à re rei, de quibus hic fit sermo. & traditur per totum tit. ff. de serui. cum alijs tit. seq. & C. de ser. per totum. quæ seruitutes reales dicuntur, quia rebus ipsi adherent, & cum rebus transeunt, vt prædixi, & earum genera sunt duo. nam alię sunt vrbanae, de quibus loquitur specialis titulus. ff. de serui. vrb. præd. alię sunt rusticæ, de quibus loquitur specialis tit. ff. de serui. rusti. prædio. quæ genera seruitutum plures in se species continent, de quibus duæ hic ponuntur, & extensus ponuntur in dictis tit. & Instit. de serui. vrb. prædij. & Instit. de seruitu. rustic. prædio. Alię etiam sunt species vrbanae seruitutis vltra has duas, quæ inferius exprimentur. Quædam autem sunt seruitutes quæ debentur à re personæ, vt est vsufructus, & habitatio. de quibus loquitur tit. ff. & C. de vsu fruct. & ff. de vsu & habit. per totum. & Instit. eod. titu. Quædam sunt seruitutes quæ debentur à persona personę, vt est seruitus hominis, de qua loquitur Instit. de iure person. §. j. & ff. de operis seruo. & de stipu. seruo. per totum. cum simi. Quædam sunt seruitutes, licet improprie, quæ debentur à persona ipsi rei, de quibus loquitur l. Titio centum. §. Titio. ff. de cōdi. & dem. & l. Mevia. ff. de manu. test. quæ omnia not. per gl. in l. j. ff. de ser. & Instit. de serui. in prin. † Redeo ad seruitutes vrbanas reales, quarum alię sunt diuersę species. nam quædam est seruitus luminum, id est, ne luminibus officiat, alia est seruitus prospectus, quasi similis, sed nō per oīa præcedentibus, vt sequitur. nā ille qui habet seruitutē

lumi

2 *Deinde de ista materia vide diffuse per Barro. Cep. de Serona in tractatu de serui. vrb. prædio.*

luminum debet recipere claritudinem cœli ex aerea vicini per fenestram parietis proprij vel communis. vt l. luminum, & l. qui luminibus ff. de ser. vrb. præd. ad eod quod non licet vicino parietem vel domum altius extollere, nec arborem plantare, nec aliud facere per quod obscurentur in aliquo ipsa lumina, nec fenestræ. vt l. arborem. & in dicta l. qui luminibus. ff. de ferui. vrb. prædio. Ille verò qui habet feruitutem prospectus tantum, non est necesse quòd habeat aspectum cœli, sufficit enim recipere aërem sine cœli inspectione, vt in fenestra alicuius canepæ subter raneæ, non tamè potest vicini viri darium vel arborem ponere, vt offuscetur talis prospectus. vt l. ædificia. & l. inter feruitutes. & l. lumen. ff. de feruitut. vrb. prædiorum. Alia est enim feruitus vrbana, quæ appellatur feruitus altius non tollendi, hoc est, non ædificandi altius. cuius feruitutis natura eadem ferè est cum illa, ne luminibus officiat, contra quam feruitutem fit etiam si viridarium vel arbores contraponantur. vt l. ædificia. & l. si domus. & l. si ædes meæ. ff. de ferui. vrb. præd. † Demum illud volo te scire quòd ille cui competit aliqua ex dictis feruitutibus, non potest aliquid facere vel innouare per quod vsus feruitutis & conditio eius habeat aggrauare locum feruitutis vltra solitum. vt est text. not. in l. feruitutes. §. si feruitus stillicidij. & §. sequ. ff. de feruitu. vrb. præ. cum similibi not. fact. l. is qui duo. ff. de fer. ru. præ. ideòque non licebit domino habenti feruitutem stillicidij inducere aliam aquam, quàm coelitus profluentem in domum vicini, vt ibi. & clarius habetur in l. prima. §. item queritur. cum seq. ff. de qua quo. & æsti. & l. is qui duo. ff. de fer. rust. præ. Hæc autem feruitus tigni immittendi, de qua hic est sermo, impeditur constitui, si locus publicus seu via publica interueniat inter vnam domum, & aliam. vt l. si na. ff. de fer. vrb. præd. licet locus talis publicus nō impediatur constitui feruitutem itineris vel viae, vt habetur in l. feruitutes. §. publico. ff. de feruitutibus.

E P I T O M E.

- 1 Seruitus aqueductus est rustica.
- 2 Seruitus aque quoti duplex fit.
- 3 Seruitus aqua qualis. r. a. queratur?
- 4 Flumen qualiter fieri possit alicuius privati.
- 5 Concedens aquam pro certo loco an teneatur concedere pro maiori loco.
- 6 Praecipiens aquam fluminis non navigabilis, an faciat praidium ceteris idem facere solentibus.
- 7 In loco superiori fluminis quam sibi sit molendinum, an possit construi molendinum interceptiens aquam molendini inferioris.
- 8 Econuerso an possit intercepti aqua proveniens ex superiori molendino.
- 9 Habens molendinum in superiori parte fluminis, an possit refragare aquam tempore siccitatis in praidium molendini inferioris.

- 10 Reformatio molendini dirutum, an possit quo ad aquam praesudicare molendino constructo post ruinam primi molendini.
- 11 Reformatio molendini ad quem spectat, an ad locatorem vel conductorem, qui illud conduxerat ante ruinam, seu destructionem.
- 12 Flumen derivans ad aliquam civitatem à lacu alicuius civitatis, an possit auerti à civitate seu territorio dominantis illi lacus.
- 13 Flumine mutante alueum suum, an ius istius qui habebat aqueductum ex illo flumine sit extinctum?
- 14 Molendinum impetu aquarum descendens super territorium alterius, an possit à domino seudicari sine aliqua pecunia solutione.
- 15 Ex qua materia possit fieri canale per quod adducatur aqua.
- 16 Si sit contentio de loco inter concedentem & acquirentem aqueductum, qualiter diffiniatur?
- 17 Habens aqueductum an possit partem ipsius alij concedere?
- 18 Vendito molendino an trãseat in emptorem etiam ius feruitutis.
- 19 Locus quot modis possit pati feruitutem.
- 20 Seruitus aqueductus, an sit continua & discontina.
- 21 Probatio tituli supra tempus, an sit necessaria ad demonstrandam praescriptionem feruitutum.
- 22 Praescriptio incorporealis qualiter interruptatur?
- 23 Bona fides quoad iura incorporealia qualis. r. probatur.
- 24 Quod quis sit & us re aliqua iure feruitutis non dominij. vel qu. si, qualiter probetur.
- 25 Scientia & patientia domini rei a qua debetur feruitus, qualiter probetur.
- 26 Seruitutes quæ sita, qualiter perdantur.
- 27 Tempus requisitum ad praescribenda liberationes à feruitute, quantum sit.
- 28 Cur non requiritur tempus in feruitute perdenda, sicut in feruitute acquirenda.
- 29 Omnia requisita in praescribenda feruitute, an sint necessaria etiam in liberatione praescribenda.

S E R V I T U S aqueductus ipsi molendino &c. † Hic quæstio inuenis diligenter aduerte, quia quotidiana & practicabilis est materia huius feruitutis aqueductus, quæ non est feruitus vrbana, sed rustica, de qua est titulus ff. de aqua quoti. & æsti. per totum. & maxime in l. hoc iure. §. ductus aquæ. & de ea loquitur text. l. imperatores. ff. de ferui. rusti. præd. & not. per glo. in l. foramen. de ferui. vrb. præd. & plenè traditur per Cyn. & alios in l. j. & ij. C. de fer. † Ad cuius feruitutis plenioram notitiam sciendum est quòd feruitus aquæ est duplex, vna quæ appellatur haustus aquæ, vt verbi gratia, si habes puteum in domo tua, vel fontem in prædio tuo, & mihi constituas feruitutem, vt possim ex tuo fonte vel puteo aquam haurire, & de tali feruitute non est hic ad praesens fer-

mo, sed de ea loquitur l. iij. §. qui habet. ff. de serui. ru. stico. præd. & l. de aqua. ff. communia prædio. & l. j. ff. de fonte. cum similib. alia est seruitus aquæ ductus ex flumine publico, vel priuato. & de ista loquitur

3 iste libellus. † Vbi aduertendum primo & principaliter, qualiter hæc seruitus acquiritur. Et breuiter dicendum est quod dupliciter videlicet hominis constitutione inter viuos, vel vltima voluntate, & tempore legitime præscriptionis. Circa modum quærendi in vltima voluntate hanc seruitutem & cæteras habes titu. speciale ff. de ser. leg. In modo autem quærendi inter viuos, sic considera. Aut aqua ducitur ex flumine priuato puta Titij, & tunc acquiritur ex concessione illius Titij: sicut acquiritur ceteris res. vt probatur in l. lucio ff. de aqua quoti. & est. & l. in cõcedendo. ff. de aqua plu. arce. & in l. aqua. C. de serui. facit etiam l. ex meo. & l. via. §. si lacus. ff. de seru. rusti. prædi. & in d. l. si prius. ff. de noui oper.

4 nun. † Et si queratur qualiter quomodo effici possit alicuius priuati: Responde quod tribus modis. Primo modo ratione originis ipsius fluminis, quod ortum habet in fundo priuato. vt in dictis. ll. comprobatur & in l. præses. C. de ser. Secundo ex principis concessione. Tertio ex longissima præscriptione, vt

5 infra declarabitur. † Sed circa hoc queritur, pone quod Titius habebat vnum pratum pro quo adquando seu irrigando eidem concessit Caius, vt ex suo lacu, vel fonte posset ad ipsum pratum aquam ducere, post que ipse Titius aliud pratum proximū superiori prato emit, propter quod eget ampliori aqua ad irrigandum vtrunque: queritur an Caius teneatur ad dimittendum eidem ducere maiorem aquam solito pro vtroque prato: Dic quod non, per text. in l. non modus. C. de serui. & ibi per Cy. & pro hoc quod concessio seruitutis solum porrigitur ad res, de præsentibus, non futuras, facit l. damni. §. si is qui vicinas. ff. de dam. infect. Aut aqua ducitur ex flumine publico, quod quidem dicitur publicum duobus modis. vno modo omne flumen nauigabile, vt Padus & Ticinus. alio modo dicitur flumen non nauigabile, quod tamen trahitur ex flumine nauigabili, vt est cadrona, vernabula, & nauigium, vt hæc probantur ff. de flumi. per totum & ff. ne quid in flumi. pub. per totum. In quibus casibus distinguitur, aut aquæ ductus deriuatur ex flumine nauigabili per se, sicut Padus & Ticinus, aut ex flumine non nauigabili per se, sed faciendo aliud flumen per quandam mixtionem nauigabile, & istis duobus casibus queritur aquæ ductus dupliciter tantum, videlicet concessione principis, cuius sunt omnia talia flumina, & longissima præscriptione tanti temporis cuius initij memoria non existit. vt plenè habetur in text. & per Bar. in l. quominus. ff. de flumi. d. l. hoc iure. §. ductus aquæ. & d. l. fin. ff. de aqua plu. arce. facit l. j. §. permittitur. ff. de aqua quot. & æsti. & l. finali. ff. de aqua plu. arce. & notatur per glossam in d. l. imperatores. ff. de serui. rusti. prædio. Aliquando deriuatur aquæ ductus ex flumine publico non nauigabili, nec faciendo aliud nauigabile, puta ex quodam paruo riuo, & fonte, & tunc acquiri-

tur per occupationem, sicut cætera quæ in nullius bonis sunt, & ille qui primò occupauit, præfertur omnibus alijs, vt in d. l. quominus. in princip. & d. l. imperatores. & l. si mihi §. si fundo. ff. de seruitu. rusti. prædio. duntamen eius aquæ ductus fiat sine iniuria vicinorum circumcolenrium, nam si ad eorum iniuriam, & læsionem grauamen tenderet, non acquireretur per occupationem huiusmodi aquæ ductus, vt probatur in l. imperatores. & l. j. §. sunt qui

6 putant in fin. ff. ne quid in flumi. pu. † Sed hic quoddam insurgit notabile dubium, & quotidianum. Ecce quod Titius ex tali flumine non nauigabili cepit aquam ducere ad eius molendinum, vel ad eius pratum, alij verò circumvicini hoc videntes ceperunt facere prata noua, vel molendina, cuius rei causa volunt & ipsi etiam ducere de hoc flumine aquam ad eorum prata noua seu molendina, quibus contradicit Titius, dicens, se ius aquæ ductus præoccupasse. queritur quid iuris: In qua questione Bar. in d. l. quominus. plenè disputando, arguit pro & contra & finaliter sic concludendo distinguit: Aut aqua est sufficiens & abundans pro omnibus, & tunc non erit locus præoccupationi, sed omnes communiter poterunt aquam ducere ad eorum prata & molendina, facta inter eos ipsius quæ congrua diuisione. vt probatur in l. lucio. ff. de aqua quot. & æsti. & l. in concedendo. ff. de aqua plu. ar. & d. l. imperatores. cum si. pro quo facit l. ij. §. pen. & fin. ff. de ser. ru. præ. Aut aqua non est sufficiens ad prata seu molendina omnium irriganda, & sufficiens est ipsi Titio qui præoccupauit, & tunc alij superuenientes non debent audiri, sed locus est præoccupationi. quia sine ipsius Titij præoccupantis iniuria non posset per aliquos conuincens ducti aqua, & sic debet intelligi d. l. imperatores. & ad hoc facit l. ij. §. j. cum ibi not. per glo. ff. ne quid in loc. pu. secundum tertiam lec. coniu. tal. j. §. j. ff. ne quid in fl. pu. secundum Bar. pro cuius opin. ego allego tibi no. text. in l. hoc iure. §. ex flumine. ff. de aqua quot. & æsti. pro quo facit illa regula quæ traditur in l. tantum in prin. ff. de re. diu.

7 † Vtcrius ad abundantiorum tractatum molendinorum & aquæ ductus queritur, Ponè quod in parte superioris fluminis & molendini dicti Titij quidam Sempronius facere vult vnum aliud molendinum de nouo: an posset iuste impediri à Titio ne faciat illud molendinum, & aquam ducat ad illud ex flumine prædicto: Et hic aduertendum quia quotidie questio occurrit de facto, quam formauit glo. in l. si manifestè. C. de ser. & ibi per Cyn. & l. si quis ex argentarijs. §. si initium. ff. de edend. & latius per Bartol. in d. l. quominus, & breuiter omnia colligenda distinguere secundum communem opin. docto. Aut illud flumen super quo & in quo est edificatum ipsius Titij molendinum, est priuatum amborum: aut est simpliciter publicum. Si quidem est priuatum ipsorum Titij & Sempronij, tunc aut iste Sempronius vult de nouo edificare suum molendinum vt principaliter sibi proficit, & tunc potest licitè ipsum facere sine impedimento Titij & eo intuito. vt probatur in l. fluminum. §. fin. & l. Proculus. ff. de

de damno infecto, aut vult ipsum facere, ut principaliter noceat ipsi Titio, qui in ædificando præuenit. & tunc non potest nec audiendus est. ut in l. prima. §. denique. ff. de aqua pluuiæ arcend. & ita debet intelligi gloss. in dicta l. si manifestè. cum similibus. Secundo principali casu quando flumen est publicum, tunc aut iste Titius habet eius molendinum licitè ædificatum, quod qualiter sit superius est declaratum, & tunc ipse Sempronius superueniens in volendo facere suum, non est audiendus. imò Titius qui lucrum & emolumentum ipsius aquæ ductus præoccupauit, potest licitè ipsum Sempronium impedire in vsu dicti noui molendini, ne auferatur vel sibi diminuatur hoc lucrum. ut in l. secunda. §. meritò. ff. ne quid in lo. pub. quod verum intelligo eo casu, quo aqua non sufficiat vtrique molendino. vbi autem læditur vtilitas molendini Titij ex constructione secundi molendini dicti sempronij, non puto consonum iuri, nec æquitari quòd ipse Sempronius debeat impediri. argum. dicta l. lucio. ff. de aqua quæridiana & æstiuæ. & l. in concedendo. ff. de aqua pluuiæ arcen. aut iste Titius habet eius molendinum illicitè ædificatum, & tunc non poterit impedire ipsum Sempronium. ut in l. secunda. §. idem ait si in publico. ff. ne quid in loc. publico.

¶ Sed quid e contra erit, verbi gratia, si Titius habet à superiori parte fluminis molendinum ædificatum, modò vult iste Sempronius à parte superiori fluminis & ipsius molendini, postquam egressa est ab vsu dicti molendini deriuari, & trahere ipsam aquam ad eius prata, vel ad nouum molendinum, quæritur an possit? In qua quæstiōe idem Bartol. in dicta l. quominus. sic distinguit. Aut ipsa aqua postquam egressa est molendinum, vel prata dicti Titij prius redijt ad flumen publicum, & abinde ad ipsius Sempronij prata descendit: & tunc poterit illa vti inuito dicto Titio, cum distinctione de qua supra dictum est. Aut nondum redijt ad ipsum flumen, & tunc non poterit illa vti inuito ipso Titio. Ratio est, quia cum talis aqua per iustum titulum facta sit ipsius Titij, non potest ipse Sempronius, nec alius eo inuito illa vti, donec ipse dominium perdidit, quod fiet tunc cum publicum flumen ingressa fuerit ut in dicta l. in concedendo. ff. de aqua pluuiæ arcen. secundum eum. & pro hac sententia facit lex meo. ff. de seruitutibus rusticorum prædiorum. & l. prima. §. illud Labeo. ff. de aqua quotidiana & æstiuæ. & per gloss. in fine sui positam in l. cum essent. §. finali. ff. de seruitu. rustic. prædio. & in dicta lex meo.

¶ Vterius quæro quid si duo habent & possident licitè duo molendina in eodem flumine, vnus habet suum in superiori parte ipsius fluminis, alius vero suum in parte inferiori, & habens in superiori parte velit tempore siccitatis æstiuæ aquam fluminis colligere, & restagnare, ut collecta aqua faciat sic, quòd eius molendinum fortius molat, quæritur an possit alio inuito qui molendinum habet in inferiori parte? Distingue secundum Bartolum vbi supra. Aut inter superiorem & inferiorem suat aliqua

tracta, & illa sunt seruanda. argum. in l. prima. §. si quis hoc cesserit. ff. de aqua quotidiana & æstiuæ. & eodem modo seruanda esset consuetudo regionis, quæ hoc casu & similibus casibus seruari consuevit. ut in l. prima. §. finali. ff. de aqua pluuiæ arcend. vbi autem ista cessarent, tunc considerandum est, qui prius occupauit, aut superior prius molendinum construxit quàm inferior, & tunc aut vult continere, seu restringere ipsam aquam principaliter ob suam vtilitatem, & tunc potest sine impedimento secundi argument. l. Proculus. ff. de damno infecto. & l. secunda. §. meritò. ff. ne quid in loco publico. Aut vult aquam restringere principaliter, ut noceat inferiori, & tunc non potest. ut in l. prima. §. denique. ff. de aqua pluuiæ arcend. qualiter autem hoc dignoscetur facti euidentia demonstrabit. nam in re penitus dubia ea foret potius interpretatio assu-

Duo molendina. De his quæst. & multis alijs. Vide p. do. In san. repe. l. quominus que facit post repetita per do. Christophorum alberti cum.

¶ Quid autem dices de quotidiana quæstione, Ecce quòd molendinum eius qui prius illud construxit fuit diruptum, vel propter antiquitatem temporis, vel propter hostilitatem fractum remansit, & est aliud molendinum inferius, quod postea fuerat ædificatum, & sic stetit per longum tempus prius molendinum diruptum sine alia reformatione, post eà vult prior dominus ipsum molendinum rescire, & ad priorem statum reducere: & aquam labificare ad illud, & alia facere in præiudicium inferioris molendini, quæritur an possit? Dicclarius quàm dicat Bartol.

vbi supra, Aut superius molendinum fuit particulariter destructum, & non in totum: & tunc quia ratione partis super existentis dicti molendini habuit retinere possessionem aquæ debitæ ipsi molendino, nec fuit ei difficilis ipsius aquæ profectio siue vsus eius, argument. l. naturalem. in princ. ff. de acquirendo rerum dominio. idè quæ omnia quæ supra dicta sunt remanente integro molendino, vendicarent sibi locum eo particulariter disrupto. Aut superius molendinum fuit funditus, & in totum disruptum. & tunc distingue, aut ista reformatio seu restauratio sit infra annum, & idem quod dictum est in proximo casu, nam lex dicit, quod prætor tuetur illum, qui hoc anno vel priori ætate vsus est. vt habetur in l. prima. in principio. & in §. denique. ff. de aqua quotidiana & æstiuâ. Aut ista restauratio sit post annum, & tunc potior & melior erit conditio inferioris molendini, nec in eius læsionem poterit aqua duci ad dictum molendinum, nec aliquid fieri quod habeat nocere ipso molendino inferiori. cuius ratio est secundum eam, quia ius aquæ ducendæ sibi quæsitum per occupationem fuit extinctum per annum transeursum. vt colligitur ex l. finali secundo responso ff. de vsufruct. coniuncta l. si quisquam. ff. de diuersis temporibus præscriptionibus. vnde alia descriptio non est necessaria quoad inferiorem contra superiorem. vt l. finali. in principio. ff. de vsuacap. vt supra patet. & sic prædicta sunt intelligenda quod aliud esset si superiorem aquæ ductum sibi quæsiuisset ex principis concessione, vel longissima temporis præscriptione: quia tunc tale ius quæsitum superiori non extingueretur per trācursum anni: sed opus esset quod inferior contra superiorem legitime præscriberet spatio temporis limitati: de quo infra dicitur. Debet etiam præmissa intelligi, quando aqua ducebatur ex flumine publico, secus autem si ex flumine priuato, & concessione priuati: quia nec tale ius extingueretur anno, vt supra dixi, quod tene menti.

11 ¶ Amplius quæritur, quid si istud molendinum, quod est destructum, fuerit per dominum eius cuidam ad certum tempus locatum, ante eius disruptio nem, ad quem pertinebit eius reformatio, an ad dominum, an verò ad conductorem? Dic breuiter vt not. Bartol. in l. cotem ferro. ff. de pub. pro cuius decisione facit l. cum in plures. in princ. ff. lo. l. hætenus. & l. si eius. §. idem quæsitum. ff. de vsufruct. & l. quamuis. & ibi no. C. de vsufruct. & l. final. proprietarius. ff. de damno infecto.

12 ¶ Sed pone quod duo ad eorum molendina trahunt aquam ex flumine publico, vel habent eorum molendina in flumine publico puta in Pado vel Ticino, quod flumen Ticini transit penes portas ciuitatis Papiæ, & descendit ex lacu maiori per territorium Mediolani poterit auertere ipsum flumem Ticini, ne amplius decurrat more solito ad ciuitatem Papiæ? Dic breuiter quod non, & pro hoc allego tibi text. sing. in l. j. in princ. C. de allu. & palu. licet in hac quæstione super euerfione cuiusdam similis fluminis facta,

& per olim ducē Mediolani, aduocati vtriusque partis in ciuitate Florentiæ multas leges allegauerint, & omnes illum textum ignorauerint, pro qua decisione facit, quia ciuitas Papiæ ius ducendi ipsum flumen ex ipso lacu ad dictam ciuitatem præscripsit spatio plusquam duorum milium annorū, sciente & patiente communi Mediolani. ideo iure etiam longissimæ præscriptionis, cuius inieij memoria non existit, ius dicti fluminis adducēdi quæsitum est ipsi communi Papiæ plenissimum. vt dicta l. quominus.

13 & dicta l. hoc iure. §. ductus aquæ. ¶ Ultra quæritur pone quod flumen ex aqua ad molendinum, vel prata deriuatur licite in casibus præmissis, mutauerit alueū suum, vt plerumque accidit an per hoc ius aquæ ducendæ sit extinctum? Et breuiter sic distingue. Aut flumen hanc mutationem fecit subito, & vno impetu, & tunc perditur & extinguitur ius aquæ ductus, aut alueū mutauit paulatim temporibus interpellatis ad modū alluionis, & tunc non extinguitur, sed durat ius ipsius aquæ ductus. vt in d. l. hoc iure §. ductus aquæ. & §. si aqua. ff. de aqua quot. & g. sti. ¶ Pone quæstionē in qua semel consultus, quæsitū fuit à me si molendinum existens in Pado impetu aquarum vel alio casu descendat inferius super alieno territorio, an possit à domino vendicari sine aliqua pecuniæ solutione, vel teneatur dominus ipsum redimere ab illis personis, super quarum territorio sedere habuit, & se affigere? Et breuiter responde quod sufficit domino cauere de damno infecto tam præterito quam futuro. vnde teneatur dominus ad emendatam ipsius solius damni, si quod in illo prædio, territorio illatum est, vel inferri speratur. vt hæc probantur in l. hoc amplius. §. si ratis. ff. de damno infecto. & l. ratis. ff. de incendio, ruina, naufragio. & l. celsus. §. sed si ratis. ff. ad exhib. & l. j. & i. C. de nau. libro vndecimo. Sic est in crusta terre, & in arbore quæ descendit in alienum territorium, vel in alienum fundum. vt in d. l. hoc amplius. §. Alphenus. cum simi ibi nota.

15 ¶ Amplius quæritur ex qua materia possit fieri canalis, per quod ducatur aqua? Dic quod ex materia consueta in regione illa, vt habetur in d. l. hoc iure. §. penulti. & l. si prius. §. j. ff. de aqua plu. arcen. & l. Quintus. ff. de seruitutibus rusticorum prædiorum. Pone dominus fluminis priuati concessit duobus diuersis temporibus aquæ ductum, quod facere potuit. vt l. in cōcedendo. ff. de aqua plu. arc. & l. lucio. ff. de aqua quoti. & g. sti. modo secundus voluit facere suū canale super canale prioris, quæritur an possit? Dic qd sic, si facit sine illius impedimento, vel læsione sui aqueductus. vt traditur in l. hoc iure. §. fin. supra alleg. & in l. j. in princ. ff. de aqua plu. arcen.

16 ¶ Sed quid dices si inter concedentem ius eius seruitutis, & ipsum acquirentem contentio oriatur de loco per quem debet aqua duci, vel iter fieri & simi. dic quod vbi non sit conuentū inter partes de loco, poterit acquirentem de iuris rigore vti seruitute per quācunq; partem loci seruitutis, sed de æquitate detignabitur p arbitrum se p iudicē ille locus, qui minori cedat in cōmmodo prædij, & loci seruitutis, vt l. cer-

to generi. §. si totus. cum similibus. & §. sequenti in l. si mihi. ff. de ser. rust. præd. & l. si cui. ff. de ser. titu. generali. & facit l. via. §. fina. ff. de serui. ru. p. ad. nisi seruitus sit legata in testamento, quo casu est in arbitrio hæredis designare per quam partem prædij seruitus uti debeat legatarius ipsa seruitute, ut l. si via iter. ff. de serui. rusti. prædio.

17 † Sed nunquid ille qui habet aquæductus ius potest alij partem ipsius aquæductus concedere? Dic aut concedit de voluntate domini, a quo causam habet, & tunc tenet concessio. aut sine eius voluntate, & tunc aut vult concedere postquam aqua ingressa est suum fundum, vel molendinum, & tunc idem, aliàs autem non tenet concessio. ut hæc habentur in l. cum essent. §. fin. & lex meo. ff. de ser. rust. præd. facit l. j. §. illud. ff. de aqua quoti. & æsti.

18 † Quid autem si molèdinum vel prædium cui seruitus debetur, vendatur vel alienetur, an ipsa seruitus trāsibit in emptorem? Dic quòd sic, cum sit ius cohærens rei. ut in l. si partem. & l. si via. §. si fundus. ff. de seruitutibus rustic. prædiorum. & l. si aquæductus. ff. de contrahen. empt. & in l. alienatio. eod. titu. cum similibus.

19 † Postremò aduertendum quòd est quidam aquæ descensus propriè loquendo, propter quem seruitutem patitur vnumquodq; prædium rusticum alterò de tribus modis, vel conuentione, aut longa consuetudine, aut ex loci natura, statutum quippe est per naturalem loci situm, seu statum, ut semper prædij rusticis prædium in ferius seruatur superiori, in recipiendo aquam cœlitus descendentem. ut traditur in l. j. in fi. & l. j. in princ. cum ibi not. ff. de aqua pluuiæ arcen. Aliam verò aquam aliunde prouenientem nõ tenetur recipere. ut in l. is qui duo. ff. de serui. rustic. præd. & l. prima. §. quæritur. cum sequen. ff. de aqua quoti. & æstia.

Et quia superius dictum est hanc seruitutè quæri longi tempo. præscrip. videamus generalius de omnibus qualiter præscriptio præscriptione quærantur, vbi est aduertendum quòd quædam sunt seruitutes habentes causam continuam, vel quasi, quædam habentes causam discontinuam vel interpolatam, illæ quidem debent habere causam continuam vel quasi, in quarum vsu nullum factum hominis requiritur, exemplum in seruitute luminum, stillicidij, altius non tollendi, & prospectus. & per contrariũ illæ dicuntur habere causam discontinuam, vel interpolatam, in quarum vsu domini factum requiritur. exemplum in seruitute viæ, itineris, ætus, & aquæ haustus, & de his plenè traditur per gl. & doc. in l. seruitutes. ff. de ser. tit. generali. & l. foramen. de seruitu. rustico prædio.

20 † Dubitari autè consuevit de hac seruitute aquæductus, de qua supra locuti sumus, an sit continua vel discontinua. Super quo sunt gloss. diuersæ. nam glo. in l. seruitutes. præalle. circa medium dicit simpliciter eam esse seruitutem continuam. gloss. autem in d. l. foramen distinguit, & melius, aut in eius vsu intercedit factum hominis, & tunc dicitur discontinua & interpolata, aut nullum factum hominis in-

tercedit & tunc dicitur habere causam cõtinuam, ut in stillicidio, & alijs dictum est. Et hæc inuestigatio vtilis est & necessaria, propter ea quæ subiiciuntur, quibus sic præmissis circa modum præscribendi distingue. Aut seruitus habet causam continuam, vel quasi, & tunc præscribitur spatio longi temporis. s. x. vel xx. ann. sicut aliæ res immobiles. ut l. ij. C. de ser. & ibi per Cy. & alios in l. si quis diuturno. ff. si ser. vend. facit l. si inter. in prin. ff. de ser. vr. præd. & no. in l. j. in fi. ff. de aqua plu. arc. Fallit in seruitute aquæductus, quæ trahitur ex flumine publico nauigabili, vel facient e aliud nauigabile, illa quidem non præscribitur longo tempore, sed requiritur longissimum tempus, cuius initij memoria non existit. ut l. quominus. in fi. & l. hoc iure. §. ductus aque. ff. de aqua quo. & æsti. & no. per glo. in d. l. seruitutes. Inn. in c. de quarta de præscrip. Aut seruitus habet causam discontinuam, ut via, iter, & similibus supra, & tunc etiam præscribitur longissimo tempore, cuius initij memoria non existit, ut dicta l. foramen. & l. seruitutes. & probatur in l. j. in fi. & l. si. ff. de aqu. pl. ar. & l. j. §. antep. C. eo. titu. cum si. Memoriam autem non extare, nec eius initij, probatur hoc modo secundum gl. in l. si arbiter. ff. de proba. Inno. in c. veniens. de ver. sig. si testes dicant nullum qui hodie viuere vidisset dictam seruitutem imponi, & constitui, & quòd nunquã viderunt, vel audierunt aliquos qui dicerent vidisse, vel audiuisset à maioribus ipsam seruitutem imponi, vel constitui, vel ab alijs audiuisset qui vidissent, vel audiuissent, & se semper audiuisset à maioribus dici illam aquam sic fuisse ex dicto flumine ductam ad ipsum molendinum, vel ad talia præta & c. Et in hoc debet esse cautela procuratoris, vel aduocati scire formare capitula, quia si capitula fuerunt bene formata, testis sciet melius respondere, illa vera esse. Nunc restat quærendum quæ sunt de substantia & quæ requiruntur ad tales præscriptiones perficiendas. Dic breuiter quòd quinque. Primò videlicet longum vel longissimum tempus secundum qualitatem seruitutis, ut proxime dixi. Secundò continuatio possessionis, quæ medio tempore non fuerit interrupta, ut dicta l. si quis diuturno. & dicta l. ij. C. de seruitu. Tertio

Qualiter seruitutes præscri. quærantur. Si de Floria. in l. seruitutes. de ser. vrba. præd. Bart. in l. j. in §. interd. ff. de i. acti. que priua. Quæ requiruntur in præscri. seruitu.

bona fides præscribentis, vt dicta l. si quis diuturno ibi, nec vi, nec clam, & l. prima, §. primo de iti. actúque priuato, & not. per glo. in l. j. §. hoc interdicto, de aqua quotidiana, & æstiu. Quæritur quòd præscribens vsus fuerit ipsa seruitute iure seruitutis, credens sibi competere, & sic fuerit in bona fide, vt l. final. ff. quemad. ser. ami. & l. j. §. Julian. recte ait. l. finali. & ibi not. ff. de itin. actúque pri. ad quod facit l. j. §. hoc interdictum, versic. sed & si iure, & ibi not. per gloss. ff. de aqua quotidiana & æstiu. Quinò quòd vsus fuerit sciente & patiente aduersario, vt dicta l. j. C. de ser. & l. si à te. ff. si serui. vendi. facit. l. quoties. ff. de ser. tituli. generali. & hæc scientia etiam aduersarij requiritur in præscriptione iurium incorporalium ecclesiasticorum, puta electionum & simil. vt not. per Iun. in cap. quærelam. de elec. & etiam in præscriptione meri & mixti imperij, vt not. per Bart. in d. l. j. in fi. ff. de aqua plu. arcen. † Et quoniam in superioribus articulis occurrunt aliqua dubia, ideo quæritur circa primum articulum de tempore præscribendi, an vltra hoc tempus requiratur probatio veritituli? & videtur quòd sic, quia sine titulo non procedit præscriptio, vt l. nullo. C. de rei vè. cum sibi no. In contrarium, tenent omnes doc. & gl. vt not. in d. l. si quis diuturno. & l. si. ff. de aqua plu. arcen. & in l. seruitutes. de ser. & per Cyn. in d. l. ij. C. de ser. aliqui tamen, quorum opi. est reprobata, dicunt quòd saltem allegandus est titulus, & si nõ probandus, per ea quæ habentur in l. cum de in rem verso. ff. de vsu. de quo plenè nota, per Inno. in ca. si diligenti. de præscri. & per Ioã. And. in c. j. de præscript. libr. vj. nec obst. d. l. nullo. quia loquitur de præscriptione rerù corporalium, hic autem loquitur de præscriptione rerù incorporalium. Et ratio differentie est secundum Dy. quia in præscriptione rerù corporalium vertitur magnum præiudicium: quia perditur rei dominium, vt in auth. nisi. C. de bo. ma. quod in his incorporalibus non vertitur, cum in his dominium rei seruetur, super quò illud ius incorporale fundatur. vt in l. loci corpus. in princip. ff. si ser. ven. Sed quia posset esse maius præiudicium, aliquando in præscriptione alicuius iuris incorporalis modicæ rei corporalis, ideo tu potes dare aliã ra-

tionem, videlicet, quia in præscriptione iurium incorporalium requiritur scientia & patientia aduersarij, vt dictum est, per quam inducitur quidam præsumptus consensus, & quædam ficta concessio, quæ tantum operari debet, quantum expressa in rebus corporalibus, ar. l. in concedendo. & l. la. beo. ff. de aqua plu. ar. & sic erit pro titulo, vnde potest dici quòd quasi simul conueniunt, vt in iuribus incorporalibus requiratur fictus titulus, qui inducitur per scientiam & patientiam aduersarij, & in iuribus corporalibus requiratur expressus & verus titulus, cum in eis non attendatur scientia aduersarij: quia contra ignorantem currit ipsa præscriptio, vt l. si. in fi. C. de præsc. lon. rem. & no. per Bar. in l. si. ff. de aqua plu. ar. † Circa secundum articulum de

22 a continuacione possessionis, quæritur qualiter interruptatur præscriptio in istis iuribus incorporalibus: dic quòd eisdem modis quibus interruptitur in rebus corporalibus, vt not. per glo. in dicta l. j. C. de ser. & per Inno. in c. auditis. de præscrip. in glos. si. qui modi habentur in tex. in l. naturaliter. ff. de vsu cap. & l. qui vniuersas. §. j. & ij. ff. de acqui. pos. & no. supra in forma responsionis rei factæ in primo libello in gloss. super verbo, præscript.

23 b † Circa tertium de bona fide quæritur qualiter bona fides probetur. Solu. dicit Dyn. quod in dubio alio in contrarium non probato præsumitur bona fides, sicut præsumitur in præscriptione rerù incorporalium, vt no. per gl. in l. penult. C. de præscrip. long. tempor. & l. si quis emptionis. §. primo. C. de præscrip. xxx. ann. per l. nemo est. ff. de regu. iur. & Instit. de ac. §. aliz. potest firmari hæc opi. quia scientia & patientia aduersarij inducit tacitum consensum, vt supra dictum est, ergo sequitur quòd non vitur, vi clam, vel præcario ab eius aduersario, ergo est in bona fide, In contrarium tenet Cy. & Iaco. Butri. in l. j. C. de ser. & Bart. etiam vbi supra quod non præsumatur bona fides, sed probari debet per aliquas circumstantias, & aliud est in præscriptione rerù incorporalium. Et ratio differentie est, quia in re corporali titulus facit præsumi bonam fidem, vt d. l. nemo est prædo. qui titulus cessat in iuribus incorporalibus, ideo cessare debet præsumptio bonæ fidei. Præterea secundum omnes quælibet res est sui natura libera, vt l. altius. C. de ser. & l. cum eo. ff. de seruitutib. vrbano. rerum prædiorum. ergo seruitus est huic naturali iuri contraria, merito ergo bona fides non debet in ea præsumi, argu. c. j. de præsumpt. libro sexto, quæ ratio cessat in iuribus corporalibus, in quibus præscribentis ius assitit propter titulum, vt ff. de vsu cap. l. j. & per totum, vnde bona fides probanda est in istis iuribus incorporalibus per coniecturas, & circumstantias secundum eos, videlicet quod prædecessor eius vsus est ipsa seruitute, qua nunc ipse vitur, ar. l. si ff. pro suo & quod no. in l. Celsus ff. de vsu cap. l. j. & per testes conuincos qui dicat illam seruitutem esse debitam ipsi fundo, ar. eorù quæ no. in l. j. §. hoc interdicto. ff. de iti. actúq; pri. Ego autem credo, qd probado se vsu seruitute spatio vnus anni sciète, & patiente aduersario præ-

suma-

a Quæritur. Sive gl. fin. in c. l. iud. de præscri. doc. in l. j. C. de lon. tempo. præsc. Bart. in l. natura l. ter. Et in l. celsus. de suc.

b Qualiter bona fides probabitur. Bal. in l. celsus. ff. de vsu. Cy. in l. super longi. C. de præscri. long. tē. Cyn. in l. j. C. de ser. gl. pe. in c. si diligenti. de præsc. Spec. in de causa pos. Et pro. in §. nunc dicen. dū. Ser. itē quare. Spe. in de præsc. Ser. itē præsumitur.

sumatur bonæ fides. arg. d. §. hoc in-
 24 terdicto. ¶ Circa quantum quod vsus
 sit iure dominij, vel quasi solet quæri
 qualiter fiet hæc probatio? Dicunt qui
 dam stādum esse iuramēto veritatis,
 cūm qualitas bonæ fidei in animo sit
 inclusa. iuxta no. per gl. Insti. de actio.
 §. alia. & per Iac. de Are. & Bart. in l.
 pro hærede. in princi. & l. gerit. ff. de
 acq. hære. quam sententiā reprobatur
 glo. in d. §. hoc interdicto. & similiter
 doct. & etiam Inn. in c. bonæ. extra de
 postu. & meritō. quia absurdū est di-
 cere q̄ stari debeat iuramēto partis.
 vt l. omnibus in re propria. C. de test.
 & C. ne quis in sua causa. l. j. vnde di-
 xit dicta glo. quod debet probari per
 testes. qui dicant se vidisse constitui
 ipsam seruitutem à tali. & per talem
 fundum, quæ practica cūm sit dura, &
 grauare habeat per indirectū proba-
 re titulū reprobata est à doct. quoniā
 vt superius dictum est, non requiritur
 titulus. vt d. l. si quis diuturno. qua
 re secundum alios, quorū opinio. ap-
 probat Innocētius in d. c. bonæ. dicen-
 dum quod sufficit probare publicam
 vocem, & famā esse inter vicinos ius
 seruitutis competere, & se vidisse ta-
 25 lē incidere sæpes, & mundare fossata
 tēporibus debitis & similia facere. p̄
 25 commoiori vsu seruitutis & c. ¶ Cir-
 ca quintū. videlicet de scientia & pa-
 26 tientiā aduersarij quæritur qualiter
 probabitur. Dic secundū doctores du-
 pliciter, scilicet verè & præsumptiue,
 verè quidem probabitur, si vtens cer-
 tificauit super hoc suum aduersariū,
 vel sibi dicendov̄ enuntiando. arg.
 in l. denuntiasse. in princ. ff. de adul. &
 l. emptor. & l. si cōtrouerfia. & l. si per-
 mutationes. C. de euitio. cum simili-
 bus. Præsumptiue autē probatur iux-
 ta qualitatem seruitutis, & circumstā-
 tiæ, vt puta si inde præscribens vteba-
 tur quotidie seruitute itineris per do-
 mum vicini, in qua habitabat, aut per
 eius fundū aquam ducebat, quæ tunc
 possidebat per seipsum, aut si tenebat
 fenestras apertas continuè in pariete
 domus ipsius vicini quā inhabitabat,
 certè in his & similibus casibus præ-
 sumitur habuisse scientiā. arg. l. quis-
 quis. C. de rescind. vend. ad quod facit
 qd̄ no. in l. verius. & in l. eum de inde-
 bito. in prin. ver. & ideo. ff. de pbatio.
 26 cū simili. ¶ Superest nūc discutere qua
 b liter seruitutes acquisitæ perdantur. b
 In quo articulo sic dicendum est, q̄
 duobus modis perduatur, vno modo

per expressam remissionem eius, cui
 seruitus competit, cūm liceat cuiusque
 iura sua remittere. vt l. quæritur.
 §. si venditor. ff. de edi. edificio. & l. si
 quis in conscribendo. C. de pact. cum
 simi. facit quod regulariter traditur
 vnumquodque posse dissolui eo iure
 quo ligatum est. vt l. prout quisque.
 ff. de fo. Secundo modo tollitur per
 non vsū legitima præscriptione in-
 ueniente. vt l. pe. in fi. C. de seruit. Sed
 in hoc plenius attendendū. Vnde pro
 conclusione distingue. Aut agitur de
 perdenda seu tollenda seruitute vrba-
 na, aut rustica. Primo casu duo requi-
 rūtur, videlicet q̄ non sit vsus ipsa ser-
 uitate spacio decem & viginti anno-
 rū, & quod eius aduersarij aliquid
 fecerit contra seruitutē, vt puta clau-
 sit foramina, in quibus consueuerat
 esse tignum, aut clausit fenestras per
 quas lumina vel aer recipiebatur, vel
 altius extulerit parietē qui debebat,
 seu patiebatur seruitutem altius non
 tollendā. Secundo autem casu dum a-
 gitur de perdenda rustica seruitute,
 tunc sufficit vnum interuenire, videli-
 cet non vsus, & sic negatoria perditur
 in non vtendo longo tempore serui-
 tute ex parte eius, cui competebat. vt
 hæc omnia probantur in l. hæc autē
 iura. cum l. seq. ff. de ser. vrba. prædio.
 & l. si quis alia. §. si. ff. quemad. seru. a-
 mit. & l. tria prædia. in fi. ff. de ser. vrb.
 27 præd. ¶ Sed quantū tempus est illud
 quod in hac præscriptiōe requiritur?
 Distingue breuiter. Aut seruitus est
 talis conditionis secundum eius ordi-
 nem quod in ipsius vsu interuallum
 temporis intercedit, puta mensū vel
 dierum, aut horarum. verbi gratia, si
 quis habet seruitutem ducendi aquā
 ad eius prata vna die in septimana,
 vel duabus horis in die, vel vna die in
 mense, & tunc requiritur tempus du-
 plicatum, quod sufficit simplex in a-
 lijs seruitutibus habentibus continuū
 vsū. vt l. si sic. ff. quemad. seru. amit.
 & no. per gl. in l. pe. in fi. C. de serui.
 Aut seruitus non habet interualla tē-
 poris in vsu eius, & tunc perditur ser-
 uitus non vtendo spacio decē vel vi-
 ginti annorum. vt d. l. pe. & fin. C. de
 ser. & no. per Inno. in c. de quarta. de
 28 præf. ¶ Diceret quispiam iuuenis, qua-
 re non requiritur tantum tempus in
 seruitute perdenda, sicut in acquirenda?
 Respondetur quod fauorabilior
 est causa liberationis, quā obligati-
 onis, arg. l. Arrianus. ff. de actio. &

a *Patientia
 Scide per flo-
 ria. in l. eius
 de. ff. de ac-
 cusat.*

b *Perdatur.
 Scide Spec.
 in ti. de re-
 situ. spo. s.
 9.*

29 obligatio. ¶ Amplius circa hoc queritur nunquid omnia illa quæ supra diximus fore necessaria in præscribenda seruitute sint etiã necessaria in ea tollenda & libertate præscribenda. s. bona fides, & scientia aduersarij. Respond. distingue aut qui. præscribere vult libertatem contra rusticam seruitutem, & tunc sufficit longa negligentia non vtentis, vt dixi, aut vult præscribere contra vrbanam seruitutem, & tunc puto bonam fidẽ, & aduersarij scientiam fore necessariam, cum in hoc casu factum ipsius præscribentis sit necessarium, vt prædixi in d. l. hæc autem iura. & in l. tria prædia. in fine. ff. de serui. rust. præd.

Et iurisdictionem.

20 Conductori pedagij superueniente guerra an debeat fieri remissio in toto vel pro parte.

PLENAM & omnimodam iurisdictionem. Attende tu iuuenis quod in tantum his temporibus excreuit hominum cupiditas, vt nitantur totis viribus ascendere ad iurisdictiones, honores, & donationes, & si possibile foret cælorum mansiones, sed non aduertunt quid ille pater eloquentiæ Tullius dixit in libro de officiis. Cauenda est gloriæ cupiditas, eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnino debet esse contentio, nec imperia expetenda sunt, sed potius non accipienda, interdum autem deponenda. Semper est igitur, vt idem inquit efficiendum, vt appetitus rationi obediatur: cui sunt subiectæ naturæ & c. In tantum enim excreuit hic appetitus, quod nedum laici, sed etiam summi sacerdotes, & clerici sunt tali morbo ac vitio penitus infecti. Vides enim quod ipse Papa qui deberet tanquã verus vicarius vestigia sequi Iesu Christi possidere, & manu armata nititur detinere iurisdictionem in terris, ciuitatibus, villis, & locis, quæ sunt naturaliter, & à mundi creatione, & Christi ordinatione imperij Romani, iuxta illud, quod est Dei reddatur Deo, & quod est Cæsaris Cæsari. imò ipse Papa in ipso Imperatore nititur superioritatem habere, quod ridiculum est dicere atque abominabile audire. Nam naturaliter à principio mundi omnes clerici nedum laici erant sub potestate, & iurisdictione imperij, sed ipsorum imperatorum dulcedine & benignitate fuerunt clerici dimissi sub potestate Papæ, & beneficium hoc tanquam ingrati sciunt malè cognoscere. vt not. per Innocent. in cap. ij. de maior. & obedi. Bene ergo & sanctè faceret ipse Papa, si totam corporalẽ iurisdictionẽ, in manibus Imperatoris remitteret: nec aliter vnam respublicam, & maximè Italia quiescet. nec vltorius de papatu, tale schisma quale fuit, & est xxvj. an. præteritis vlllo tempore amplius accideret, & ex hoc status vniuersus clericorum magis redderetur Deo ac populo deuotus, & ipse Papa cum cardinalibus viueret quietius, ac Deo deuotius, & populo magis acceptius & gratius. Vtinam hic nouus Imperator rex Vngariæ, qui hoc præfenti anno currente M. cccxiiij. mensis nouembris. & decẽbris applicuit Laudæ, sed non Mediolanum, sit causa tantorũ bonorum & c. ¶ Ad propositum itaque descendẽdo pro
 1 euidencia dicendorũ queritur quid sit iurisdictione,
 2 vbi respondetur quod iurisdictione largo modo sumpta, est potestas de publico introducta cum necessitate iurisdicendi, & equitatis statuẽdẽ, vt inquit gl. in l. j. ff. de iu. om. iud. Inde queritur an iurisdictione put est genus cõprehẽdat sub se species & qualitates. Dicẽdũ cum sit genus cõtinet sub se merũ imperium, ac mixtũ, & simplicẽ, & inferiorẽ iurisdictionẽ. vt not. per gl. & Bar. in l. imperij. ff. de iur. om. iu. & probatur in l. j. ff. de officio eius cui man. est iur. & in athen. de defen. ciui. s. iusturandum. cum si. ¶ Per hoc autem deciditur illa quæstio, si Imperator contulerit

EPITOME.

2. Quid est iurisdictione. Sicut per Barbo. cep. in tract. de ser. vrb. an. 1. Quid sit iurisdictione. Et que sint iudicis ordinarij. nume. 6.
3. Collata iurisdictione an censatur collatum merum & mixtum imperium.
4. Verbum concedere quid importet.
5. Quid sit merum imperium, mixtum, & iurisdictione.
6. Iurisdictione in suo genere sumpta, qualiter acquiratur.
7. Negatoria & confessoria competunt pro iuribus incorporalibus s. iudicet nõ tantũ pro seruitutibus sed iurisdictionibus.
8. Iurisdictione collata pluribus personis quis præferatur.
9. Quilibet vniuersitas an habeat generalem iurisdictionem.
10. Possessio iurisdictionis qualiter apprehendatur & continetur.
11. Tyrannus faciens iurare aliquos homines quod sint iurisdictionis sue an propter possessionem iurisdictionem acquirat.
12. Quando retineatur possessio iurisdictionis.
13. Possessio dignitatum ecclesiasticarum qualiter acquiratur & retineatur.
14. Iurisdictione generalis an quaratur præscriptione.
15. Ius pedagandi in quaratur præscriptione.
16. Et præscribens de certis rebus an possit exigere de alijs.
17. Ius pedagandi quanto tempore perdatur.
18. Libertas contra solutionem pedagij quãto tempore præscribitur.
19. Solutio gabelle an præscribi possit in aliqua villa habente de sepe suos confines

rit alicui iurisdictionem in castro, an videatur contulisse merum & mixtum imperium, & dicitur quòd sic, quia verbum iurisdictionis simpliciter prolatum debet intelligi, & interpretari in suo potentiori esse, per iura prædicta, & per l. fina. cum ibi nota. ff. de consti. principi. ¶ Quid autem si imperator vtatur verbo, concedimus, verbi gratia, concedimus² tali in castro sartiranæ iurisdictionem &c. quid habet importare hoc verbum, concedimus? quidam dixerunt quòd importat nudum exercitiū iurisdictionis, non ius aliquod, nec iuris translationem, argumen. eorum quæ de significatione huius verbi traduntur per glossam, & Bartol. in l. fina. in princip. ff. de donatio. Alij verò & melius dicunt, quòd importat translationem iuris totius iurisdictionis, argument. capitul. Abbate. extrà de verborum signification. & in l. prima ff. de constitutionibus princip. & lege prima. §. cum vrbem. ff. de offi. præfect. vrb.

¶ Quid autem sit merum imperium: quid mixtum, & quid iurisdictionis, inferius habetur & nota in textu & glossa dicta. l. imperium.

¶ Post hoc queritur qualiter iurisdictionis in suo genere sumpta acquiratur? Ad quod respondetur quòd tribus modis, videlicet lege, consuetudine, & imperiali concessione, vt nota, per glossam & docto. in capitul. quoniam enormis. extrà ne præla. vi. l. iul. more. ff. de iurisd. omni. iudi. probatur ex his quæ habentur in l. j. ff. de offic. eius cui mand. est iurif. & l. j. & si. C. de emanci. libe. & per Innocent. in capitul. conquereute. & capitul. cum ab ecclesiarum. extrà de offic. ordin. Quare modo acquiritur videlicet legitima præscriptione, de qua infra dicitur, licet aliqui voluerint dicere hunc casum includi sub illo de consuetudine, quod est falsum iuxta nota. per Cynum in l. secunda in quarta quæstio. C. quæ sit long. consuetudo. sed si sumatur iurisdictionis in sua rudi specie, tunc etiam queritur per delegationem ab ordinario factam, vt lege prima. §. qui man. datam. ff. de offic. eius cui manda. est iurisdictionis. & dicta l. more. & leg. solent. in princip. ff. de offic. proconsul. & l. prima. C. qui pro sua iurisdictione. & in l. secunda. C. de pedaneis iudicibus. cum si-

milibus.

6 ¶ Qui autem appellatur iudices ordinarij, Dic quòd isti de quibus à lege vel imperiali culmine competit iuris dicendi potestas. vt habetur secunda. quæstio. vj. in capitul. à iudicibus. & dicta l. j. de offic. eius cum simili. supra alleg. facit etiam auth. vt iu. sine quoquo suffra. §. sic igitur. & §. oportet. & in authen. de mand. princip. & in authent. de iudic. per totum. & per omnes illos titu. C. & ff. de offic. præfe. præ. & de offic. præfe. vrb.

7 cum seq. ¶ Et aduertendum quòd pro istis iuribus incorporalibus & iurisdictionalibus competit confessoria & negatoria, sicut dictum est supra com. etere pro seruitutibus rusticis & vrbanis, vt nota. per Innocentium in capitul. conquereute. extrà de offic. ordina. & in capitul. inter quatuor. de ma. & obe. & capitul. abbate. de verbor. significat.

8 ¶ Quid autem si imperator contulit diuersis temporibus purè, & simpliciter duobus militibus, & separatim iurisdictionem perpetuam in eodem castro, vel eadem ciuitate: vt plerunque accidit, sicut occurrit in Papa, qui frequenter, scieater, vel ignoranter idem beneficium confert pluribus personibus, queritur quis sit præferendus? Breuiter dic quòd in beneficij ecclesiasticis habet locum regula, qui prior est tempore, potior est iure, & inspicitur tempus datae literarum, non tempus præsentationis eorum, vt in capitul. eum qui cum ibi nota. de rescript. libro sexto. nisi secundæ literæ haberent clausulam derogatoriam primarum, vt traditur plenius de hac materia in capitul. tibi. qui. de rescript. libro sexto. & in capitul. capitulum sanctæ crucis. extrà de rescript. vbi videt. In beneficij autem & in priuilegijs temporalibus siue imperialibus dic enim maximè, quia concessio sequens semper in dubio intelligitur facta sine præiudicio & læsione priorum, vt l. secunda. §. si quis à principe. & §. meritò. ff. ne quid in loco public. facit quod nota. per Dynum in regula iuris. qui prior. lib. vj.

9 ¶ Vterius querò, nunquid querit vniuersitas habeat generalem iurisdictionem cum mero & mixto imperio à lege, vel à consuetudine aut vsucapione? Breuiter secundum

destruam. de offi. ord. doct. in cap. cum in ecclesijs de ma. & obe. docto. in c. nemo. q. qò. Ant. de Bu. in c. cateru. de iudi. deuenio ad secundum gl. in l. quamquam. in §. Sbi decretum. ff. de offi. procon. docto. in l. j. & §. iij. ff. de offi. eius cui manda. est iurif. p. Roma. de iur. ccc. lxxx. §. iij. & inc. ordinarij. in c. ratio. ij. de offi. ord. per quam dicitur ibi docto. q. in materia adaptabili. Serbum ordinarij cõprehendit inferiores epif. opis. & idem tenet Abb. in ca. post cesionem. de probatio.

Vterius querò. &c. Side Bald. in d. l. imperii. & Bal. in additio. Spe. titu. de iurisd. omni. iudi. Serfec. merum imperium.

2 De Serbo concedimus docto. in l. si quis ergo ca. sus. ff. de pe. cu. gl. in Ser. si super tit. de Sca. libr. 3. §. j. ibi doct. Abb. c. pastoralis. in j. not. de dona. Abb. in c. cum venerabilis. de except. in j. colum.

b Quid sit merum imperium gl. & doct. l. imperium. ff. de iurisd. om. iudi. Specul. de iurif. om. iudi. in §. j. Ser. notandum docto. in ca. cõ ad sedè. & in c. conquevente. de offi. ordi.

c Quis dicatur iudex ordinarius. Side in ca. sum ab ec-

Bartolom. distinguit, vt eleganter tractatur in dicta l. i. prima. ff. de dam. infec. Quædam est vniuersitas que facit, suę constituit in vnam prouinciam, vt est populus Lombardię, vel Montisferrati, vel tuscię & si & tunc talis vniuersitas. ipsius seu rector, seu præfex habet omnem iurisdictionem cum mero & mixto imperio, vt l. j. & iij. C. de offic. rector. prouin. & l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de offi. prouin. Quædam est vniuersitas que constituit solā ciuitatem, & tunc ipsi & eius rectori competit de iure communi iurisdictionio simplex in casibus leuibus tātum non tamē merum & mixtum imperiū, vt C. de defen. ciui. l. j. & in authen. de defen. ci. §. iudicare. & §. audient. & §. iurandū. in fin. Fallit in ciuitate Romana. vt l. j. §. cum vrbem. ff. de offi. prefec. vrb. fallit etiam hodie in ciuitatibus Lombardię quibus merum & mixtum imperium est concessum per l. de pace constan. & in aliquibus alijs ciuitatibus, que hodie infinitę sunt, que omnem iurisdictionem cū mero & mixto imperio sibi præscriptione longissimi temporis quesierunt, aut imperiali concessione. Quædam est vniuersitas que constituit aliquod simplex castrum, & tunc aut istud castrum subest alicui ciuitati, & tunc ei non competit aliqua iurisdictionio imò ipsa ciuitas cui subest habet illam quam exercet in alio castro & eius vniuersitate, vt in l. qui ex vico. ff. ad muni. facit. C. de natur. liber. l. iij. C. de epilco. & cleri. l. nulli. & in auth. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis igitur. aut tale castrum nulli subest ciuitati, sed solum præfidi, vel generali domino prouincię. & tunc habet illam eandem iurisdictionem de iure communi, quam habet quælibet ciuitas, vt patet in castris montisferrati, pedemontium, delinati, & creme, & soncini secundū Azo. in summa sua. C. de magi. municip. Quædam verò est vniuersitas quæ non constituit prouinciam nec ciuitatem vel castrū, sed quoddam collegium artificum, vt puta lanificū, cerdonum, pelipariorum & si. & tunc habet simplicem inferiorem inter se ipsos iurisdictionem. vt l. pe. & fi. C. de iurif. om. iu. de quo plenē non per Innocentium in c. cum ab ecclesiarum. de offi. ord. † Viso qualiter iurisdictionio acquiratur, videndum est qualiter eius possessio apprehendatur & continuetur, vbi secundum Innocen. in ca. ij. extra de capel. mo. sciendum est quod possessio generalis iurisdictionis apprehenditur si vnus actus etiam solius iurisdictionis exercetur, verbi gratia, si cognouit de vna causa civili vel criminali, vel si quid simile faciat quod ad generalem iurisdictionem pertineat, intendens semper in animo suo velle vti ista iurisdictionio vniuersaliter. nam si solum intenderet vti particulariter, puta in causis civilibus tantum, non acquireret sibi possessionem in criminalibus. ar. ff. quemadmodum seru. ami. l. fi. & in c. auditis. & in c. cum olim. de præscriptio. verumtamen in casu prædicto ipsa talis iurisdictionio dicto modo apprehensa non extenditur vltra illam personam, in quam fuit ipsa iurisdictionio exercitata secundum eum. Nec obstat ad hoc quod supra dicitur, quod per vnum actum iurisdictionalem, quæritur possessio in omnibus comprehensis

sub iurisdictione quia diuersi sunt casus. Et ratio secundum eum diuersa est, quia in generali iurisdictione, comprehenduntur omnes partes eius. ideo per exercitium vnus actus quasi possessio acquiratur in omnibus actibus propter eorum connexitatem: sicut dicitur in gleba, nam vnus glebæ apprehensa possessione, intelligitur etiam apprehensa in alijs omnibus sibi contiguis, vt in l. iij. in princip. ff. de acqui. possessi. quæ ratio non congruit personis, quæ diuersæ & separata sunt. Aduerte quod hæc opi. videtur absurditatem continere, sequitur enim ex ea quod si in aliqua ciuitate villa vel castro competit alicui iurisdictionio, quod eius possessio in singulis omnibus non quæritur, nisi tunc demum cum in singulis eorum iurisdictionem exercuerit, & sic potest euenire quod multi erunt, qui nec ciuiler causas agent, nec delinquent, & sic nunquam habebit in eos possessionem, nec acquirere iurisdictionem: quod est absurdum. vnde Cynus & alij doctores in l. prima circa fin. de emancip. lib. aliter sentiunt. dic vt ibi. Putarem ego idem in hominibus quod in speciebus iurisdictionis, quando omnes homines sub vno circuito includuntur, secus si in diuersis, vnde si alicui competit iurisdictionio in certo territorio habente plura castra diuersa, si vnus actus iurisdictionis exerceatur in vno homine vnus castri, non erit quesita possessio quoad homines habitantes in alio castro, sed bene erit quæsitæ quoad homines eiusdem castri, & cum hac determinatione intelligo dictum Innocen. & aliorum. Acquiratur etiam iurisdictionis possessio alio modo secundum Innocentium, videlicet si quis publicè per plateas ciuitatis, vel villæ bannum, vel edictum proposuerit, seu proclamare fecerit hoc modo. Ex parte talis domini præcipitur vniciue, quod nullus audeat tale quid facere sub tali pœna & c. licet enim nullus contrafecerit, tamen possessio acquiratur iurisdictionis, si nullus alius tunc erat in ipsa possessione iurisdictionis, alioquin si tunc alius prior esset in possessione, non quæreretur sibi ex his actibus vlla possessio generalis iurisdictionis, quoad omnes alias species. nec quoad omnes personas, sed bene quæreretur quoad illa sola capitula ipsius iurisdictionis, & tanquam ad illas solas personas, in quas ipsam iurisdictionem exercuisset. de quo vide Cynum vbi supra.

II † Ex his patet secundum Innocentium quod si aliquis tyrannus, qui multi sunt tempore moderno, faciat homines alicuius villæ vel castri alterius domini confiteri & protestari, quod sunt sui homines, vel suę iurisdictionis, aut ab eis accipiat iuramentum fidelitatis, vel faciat eos reuertere iurisdictioni prioris domini, quod per hoc non acquirit sibi vllam iurisdictionis possessionem, quia talia non sunt acta iurisdictionis. argumen. in capit. cum dilectus, de re. l. h. domi. † Retinetur autem possessio iurisdictionis, cum fuit quesita sicut & possessio cæterarū rerum corporalium, videlicet solo animo, vt not. per Bart. in l. iusto. §. non mutat. in fine. ff. de v. luc. & per Innocentium in capit. que relam. de electi & in capit. bane. cl. ij. de postulatio. prælato. vnde si per quinqua-

ginta annos quis staret, postea quod non vteretur ipsa iurisdictione in ipso castro, vel villa, dummodo alius eo tempore non vteretur, non priuaretur ex eo iure suo: Quinimo & si habeat quis iurisdictionem in certo territorio, vbi sunt plura castra, & in vno solo vsus fuerit iurisdictione, retinebitur possessio in omnibus castris eiusdem territorij, vel prouinciarum secundum eum, vbi supra argu. d. l. iij. in prin. ff. de acquirend. posses.

13 † Qualiter autem acquiratur possessio dignitatum ecclesiasticarum, & qualiter retineatur, plenè non per Innocen. in c. in literis. de restitut. spol. Circa tamè premissa occurrit dubium, pone quod aliquis pretendat, ad se pertinere iurisdictionem talis castri quod ab alio possidetur, queritur contra quem agere debet confessoria, an contra homines castri, an contra illum possessore. Dic breuiter quod agi potest contra vtrumque. vt habetur. & no. in c. auditis. & in c. cum olim. de prescrip. & specialiter contra omnes. arg. ff. si vsu fruct. pet. l. penul. in fi. & ff. si serui. vendi. l. sicui. §. si queratur. & l. si quis dicitur no. & si fuerit actum contra alterum, non faciet sententia lata alteri preiudicium, nisi sciuerit causam suam agi. l. sæpè. §. sciueribus. ff. de re iudi. quod sequitur Innoc. & Ioan. Andr. in d. cap. auditis. in j. glo. l. vbi plenè nota. de hoc.

14 † Modò reuoco in dubium an iurisdictione generalis queratur prescrip. Breuiter dic quod sic, per tex. in d. c. auditis. & c. cum olim. de prescrip. cum simil. ibi not. & idem sequitur Cyn. in d. l. j. C. de emanc. libe. pro quo facit tex. in l. final. ff. de aqua pluuiarum arcen. cum tamen interueniat scientia & patientia principis, seu illius ad quem ipsa talis iurisdictione pertinebat, secundum Bart. vt ibi no. per eum in d. l. iusto. §. non mutat. ff. de vlucapio. pro hoc etiam facit l. viros. cum ibi no. per glo. de diuer. offic. & appa. lib. xij. & not. etiam per Gul. de cu. & alios in dicta. l. im. periu. ff. de iurisdictione omnium iudicum.

15 † Amplius circa premissorum doctrinam queritur, an ius pedagiandi, seu vectigalia imponendi prescrip. tione queratur? & breuiter dic cuius iniurij in contrarium memoria non existit, vt est text. in capitulo super quibusdam. §. prætera. extra de verborum significatione. quod sequitur Cy.

in l. secunda. C. noua vectiga. im. non posse. & Bartol. in l. si publica. §. in vectigalibus. ff. de public. & Ray. eo. titu. l. vectigalia. dum tamen, vt prædictum est, interueniat scientia & patientia eius contra quem prescribitur, sicut in cæteris iuribus incorporalibus dictum est. Sed hic aduertendum secundum Barto. vbi supra, nam aut prescribitur hoc ius pedagiandi contra priuatum, ad quem prius pertinebat, vel ex concessione principis, vel prescrip. tione, & tunc sufficit eius scientia & patientia, & tempus longum xx. vel xxx. ann. aut prescribitur contra principem, & tunc exigitur tempus cuius memoria non existat, & scientia ipsius principis, vel saltem præsidis illius prouinciarum scientia & patientia, ad cuius præsidis curam pertinet de talibus vectigalibus. vt l. iij. C. noua vect. im. non posse. Ex quibus inferitur secundum Bartolum quod multæ ciuitates, villæ, & castra maxime in Tuscia non prescripserunt ius pedagiandi, nec imponendi vectigalia, quia non interuenit præsidis scientia, nec principis, propter ipsorum absentiam.

16 † Quid ergo si aliquis prescripserit ius pedagiandi de certis speciebus, seu rebus, puta de lana & lino an poterit exigere de alijs rebus, puta de viuo & frumento, & alijs, dicit Bartolus vbi supra, quod non. argument. ff. de iti. act. q. de priuato. l. j. §. si quis hoc interdico cum ibi notat. & probatur in l. licitatio. §. earum rerum. ff. de publi. ad quod facit quod notat Innoc. in cap. t. auditis. de prescrip. tione.

17 † Sed nunc queritur quantum tempore perditur ius pedagiandi: dicit Bartolus in d. §. earum rerum. distinguendum. aut enim tale ius pertinebat ad primam personam priuilegio, vel consuetudine, & tollitur & perditur spatio decem annorum, eo non vtendo. argumè. in l. prima. ff. de nudi. aut pertinebat ad fiscum, seu rem publicam ciuitatis, & tunc requiritur cessatum esse spacio quadraginta annorum. vt l. omnes. C. de prescrip. tione triginta annorum. nec obli. competit. eodem t. quia loquitur in solutione tributi, quod præstat in recognitionem vniuersalis dominij, cui quod sic prescrip. tione tati temporis, non prescribitur, sicut nec ecclesie, vt in capitulo. causam. de prescrip. tione. & capitulo. dudum. de decimis.

An ius pedagiandi prescribitur. Sicut Bald. in l. si plare. C. de condi. si ser. §. diffusè per Bertachinum in trac. de gab. l. l. in prima parte in x. q. 9. §. Pau. de Ca. cõf. cclxxx. §. Fed. de Sen. consil. in l. ay. cus de præd. d. 10.

2 An iurisd. queratur prescrip. tione. Sicut Bart. consil. j. inci. queritur vtrum iuris. §. Flor. in l. si constituta ff. que admo. ser. amit. Bald. in l. sua. ad fi. C. de lon. tem. prescr. Paulus de Cast. consil. cxxxij.

18 † Ex his infertur quòd hodie libertas, ne quis teneatur ad solutionem collectarum, vel onerum potest contra ciuitatem, vel castrum præscribi spatio quadraginta annorum. vt determinat gloss. in l. si publicanus. §. derebus. & §. in omnibus. & ibi per Iacobum de Are. ff. de public. & in l. licitatio. §. earum rerum. l. eodem titulo. & nota. per Dynum in l. commissa. ff. de publica. licet de iure communi omnes ad hæc onera teneantur. vt l. omnes. C. de anno. & tribut. libro. x. & l. ij. C. de muner. patrimo. & in l. vacuatis. C. de decurionibus. libro decimo cum similibus ibi notatis. Et nota quia faciunt ad præscriptionem de qua supra l. final. C. de fund. rei priua. in glossa. super ver. verustatis. & quod not. per gloss. in l. in fraudem. C. de an. & tribut.

19 † Quid ergo dicemus de q. quotidiana occurrente de facto. Ecce quòd villa vel castrum habet merum & mixtum imperium, territorium, & confines ab alijs locis separatos, intra quod territorium & confines aliquis habet certas proprietates, pro quibus præcendit se non soluisse aliqua onera spatio xl. ann. & sic dicit se tutum præscriptione, quæratur an sit audiendus: videtur quòd sic. quia ista stant simul quòd tota iurisdicctio & confines sunt vnus villæ, vel castris, & tamen in eodem territorio: & eisdem confinibus possit res, vel proprietates aliqua præscribi. vt in capitulo. auditis. & in capitulo. cum olim. de præscriptio. cum similibus ibi nota. In contrarium facit, nam istæ publicæ functiones, quæ principi debentur, ideoque eis nō præscribitur vt in l. competit. C. de præscription. xxx. annorum.

20 † Quid si aliquis emerit, vt quotidie videmus, à ciuitate pedagium ali-quod pro certo tempore simpliciter sine pacto, & inde pendente tempore superueniat guerra quæ impedit exactionem & fructum dicti pedagij, an fiat ipsi emptori remissio eius quantitatis in toto vel in parte, de qua respondere habet ipsi communitati. Aduertit quod plerunque de facto contingit & Bartol. hanc quæstionem late disputat in l. cotem ferro. §. qui maximos. ff. de public. Sed conclusiue dicit quòd vendita viderur sola commoditas, & perceptio ipsius pedagij, non autem ipsum ius peda-

gij, ar l. si vsufructu. ff. de iur. dotium. & in l. necessario. §. fin. ff. de peric. & commo. rei vend. & l. aquilius. ff. de donatio. nam ipsum ius vendi per ciuitatem non possit. vt l. fin. C. de vect. vnde quando venditur talis commoditas seu perceptio pedagij, videtur vendi alea, vel iactus retis, vel piscium, vel fructus futuri. vt l. nec emptio. ff. de contrahen. empt. vnde secundum eum sic distingue, aut guerra contingit sine facto & culpa ciuitatis, a qua emit pedagium, & tunc nō debet ipsi emptori fieri aliqua remissio, sed omne periculum contingens cedit eius damno, vt dictis iuribus, & institutu. de emptio. & vend. §. cum autem. & ibi not. aut guerra contingit facto vel culpa ipsius ciuitatis, vt quia contra eam fit guerra, vel ipsa ciuitas facit contra aliam guerram, siue iuste siue iniuste secundum eum, & tunc debet fieri sibi remissio. arg. l. si merces. §. culpe. ff. loc. & l. fi. C. de fo. ma. cum si. nec obs. l. fin. ff. de act. empt. quia ibi non fuit illa guerra seu violentia propter inimicitiam venditoris. aliàs secus vt supra dictum est.

SERVI TVTVM possessione & quasi fuit & stetit. Merito dicitur & quasi, quia in istis iuribus corporalibus non est proprie vera possessio, sed improprie. vt l. seruis. §. incorporales. ff. de acqui. reru. domi. & in l. quoties. ff. de seruit. Qualiter possessio vel quasi in istis iuribus acquiratur dictum est in præcedenti glossa.

SPACIO annorum xxx. Quale & quantum tempus in istis præscriptionibus requiratur, plene dictum est supra.

QVARE cum prædicta vera sint. Hæc est libelli conclusio quæ præcæteris est notanda, vt prædixi sæpius & c.

DEBERI & debita esse prædictis molendino & domui. Hic multum nota quòd verba sententiz proferendæ debent referri ad re ipsam, cui seruitus debetur, non autem ad personam cuius res est, vt habetur in l. qui aliena. ff. de neg. gest.

ADNON turbandum & molestandum. Vides hic quod pro huiusmodi iuribus incorporalibus simul & semel proponitur actio confessoria, & interdictum vti possidetis, quod de iure fieri potest, cum nulla subsistat contrarietas vel repugnantia, vt traditur in l. sicut. §. aristo. & l. si quis diurno. ff. si ser. vendi. & l. vti frui. in si. ff. si vsufruct. per. & in l. pen. ff. de ser. & text. in c. cum ecclesia sutrina. extra de electio. & plene dixi supra in titulu. de possess. turba. vbi vide.

EPITOME.

Multa in conclusione peti possunt quæ spectant ad iudicis officium per sententiam declarare.

PRESTANDVM fidem Anton. debitam super hoc cautionem. † Si sanè consideres, vides quod multa in conclusione peruntur, quæ spectant ad iudicis officium per sententiam eius declarare.

Primò

Contingit.
Adde St p
Pet. de An-
cha. consilio
cccij. &
consil. cccc-
xij.

Primò quidem iudex debet pronuntiare super iure seruitutis, vel iurisdictionis, si sit debita vel non. secundò in quantum reperiat deberi, pronuntiat quòd aduersarius teneatur patientiam prestare de presenti. Tertio quòd caueat de non turbando in futurum, vt est textus in l. harum. ff. si seruus vendicetur. Quarto condemnabit reum ad interesse temporis præteriti. vt l. loci corpus. §. primo. ff. si seruitus vendicetur. Quintò prouidebit quòd lite pendente reus caueat, de non impediendo ipsum possessorem; vt solita seruitute, vel iurisdictione vsque ad finem litis. vt habetur in l. penultima. ff. de aqua quotidiana & æstiuâ & l. iij. §. hoc autem. ff. de rei actibus priuato. facit quod non per Innocentium in dicto capitulo, abbate in fin. gloss. de verborum significatione. Cætera autem quæ in litera sequuntur, declarata vt alijs scripsi.

Forma libelli in actione negatoria.

CORAM VOBIS DOMINO Petro vicario domini potestatis Papiæ agit & in iure proponit Augustinus de pozolo suo & syndicatorio nomine communis, & hominum terræ Garlaschi contra & aduersus Ioannem Franciscum gallinam, & contra quancunque aliam personam pro eo & eius nomine in iudicio legitime competentem, dicens ipse Augustinus quòd iam longissimo tempore tam per se quàm per eius antecessores tenuit & possedit pro sua & tanquam suam domum vnam positam in Papiâ, cui coheret & cætera in quam domum præfatus Ioannes Franciscus ex quadam eius domo posita in dicta ciuitate coheret, & cætera, infixit seu imposuit trabem vnam seu tignum vnum præter, & contra voluntatem, sententiam, & patientiam dicti Augustini, & hodie infixum impositum habet, & tenet indebitè & iniuste. Amplius dicit & proponit idem Augustinus quòd præfatus Ioannes Franciscus deriuare seu decurrere facit aquam per quandam petiam prati dicti Augustini positam & cætera ad quoddam molendinum dicti Ioannis positum & cætera. Rursum quæ idem Ioannes Franciscus prætendens habere iurisdictionem in loco Garlaschi in ipso loco, & in homines ibidem commorantes & habitantes nititur exercere, & de facto exercuit, & exercet iurisdictionem, tam in ciuilibus quàm in criminalibus causis. cum tamen rei veritate inspecta ad ipsum Ioannem Franciscum nulla iurisdictione pertineat, nec pertinet in loco prædicto. sed ipsa iurisdictione in totum spectauit, & pertinet, & hodie spectat, & pertinet ad commune, & homines vniuersitatem Papiæ, cui ciuitati ipse locus Garlaschi subiectus & suppositus fuit, & est antiquissimis temporibus quo ad omnimodam iurisdictionem & merum, & mixtum imperium. Et quoniam ipse Ioannes Franciscus sepius admonitus & requisitus, vt à prædictis desisteret, recusauit, & recusat desistere inde-

bitè & iniuste. Idecirco præfatus Augustinus animaduertens prædicta vera esse, cum nunquam dicto Ioanni Francisco ius competere in prædictis petit, & requirit nomine quo supra singula singulis debite referendo quatenus per vestram definitiuam sententiam pronuntietis & declaratis nullam seruitutem, nec iurisdictionem, nec ius aliquod seruitutis & iurisdictionis, competisse, nec competere in prædictis domo, aqueductu, & loco Garlaschi dicto Ioanni Francisco sed ipsum locum Garlaschi dictam domum & petiam prati fore & esse liberam & exemptam à prædictis iurisdictione & seruitute. Vteriusque condemnetis dictum Ioannem Franciscum ad non vtendum, & de cæterò dictis iurisdictione, & seruitute, & in omnibus damnis interesse, & expensis factis, & passis per superscriptum Augustinum & de fiendis & patiendis per superscriptum Augustinum in futurum solenniter protestatur deducendo in presenti iudicio omne suum ius sibi competens & competiturum. Saluo iure adaudiendi, & c. non adstringens se & c.

CORAM VOBIS. Iste libellus est negatiue conceptus: quia negatoria quæ in eo proponitur est huiusmodi nature, vt per eam negetur ius competere aduersario, vt l. secunda in principio. & l. loci corpus. §. competit. ff. si seruitus vendicetur. & Institut. de actionibus. §. eque si agat. versiculò item prædiorum. & ibi not. plenè de hac materia per gloss. Dyn. & Iacobum Butrium.

SVO ET SYNDICATORIO Nomine. Hic videtur quod iste Augustinus fungitur vice duorum tanquam ipse, & tanquam alius in eadem scriptura, quòd satis credo admittendum: cum per hoc nulla interueniat iuris vel facti contrarietas, seu repugnantia. argument. ad hoc in l. tutor. ff. de fidei iussoribus, & l. i. si titulus. ff. de contrahenda emptione. & quod notatur & habetur in l. tertia. ff. de adoptionibus. & c.

EPITOME.

An in seruitute tigni immittendi amittenda sufficiat negligentia non scientis?

POSUIT TRABEM seu tignum. Hæc est quedam species seruitutis vrbane, de qua traditur & habetur in lege binas quis ædes. & l. sed si inter me. & l. hæc autem iura in fine ff. de seruitut. vrbanoꝝ prædiorum: in qua seruitute perdenda, non sufficit simplex negligentia non ventris, sed est necessaria etiam aduersarii cura opturando foramina, in quibus tigna erant imposita, dict. l. hæc autem iura & c.

EPITOME.

- 1 *Negatoria actio non competit nisi domino prædicuntur petitur liberatio.*
- 2 *Quare actiones competens pro seruitutibus ita*

Socentur.

Intentans negatoriam, an probet dominum res cuius petit liberationem.

PER QVANDAM petiam prati d. Augustin. † Notanter dicit quod pratum est ipsius Augustini, quia negatoria actio, quæ per ipsum proponitur, vt pratum ipsum ab hac seruitute liberetur, non competit, nisi domino prædij, sicut, dictum est de confessoria in titulo præce. vt probatur in l. prima & secunda. in principio. cum ibi nota. ff. si seruit. vendicetur. † Diceret aliquis quare hæc actiones quæ pro huiusmodi seruitutibus vel iuribus incorporalibus cõpetunt, hæc nomine appellantur, vide gloss. quæ est. ff. si seruit. vendice. l. secunda. in principio & Institut. de actionib. §. æquè. versicul. item prædiorum. quæ format istam questionem. & ibi per Dynum & Iacob. Butriga. & Bartol. latius in l. si prius. ff. de noui operis nuntiatione. Sed quia eius inuestigatio non est apud notarios, quibus præfens opusculum dirigitur multum vtilis, nec fructuosa, ideo pro nunc ad ibidem not. vos remitto. † Adhuc de alio quæritur, dictum est supra quod negatoria datur domino prædij, à quo negatur seruitus deberi nunquid ergo iste August. actor debet probare se dominum dicti parti? & videtur secundum aliquos sic nam cum dominium sit causa negatorie, sicut dominium est causa rei vindicationis merito sequitur quod sicut agens rei vindicatione debet probare se dominum, vt l. doce ancillam. C. de rei vindicatione. & l. in rem actionem. in principio. ff. de rei vindicatione. & l. prima. C. de alien. iud. mutand. caus. facta ita & iste August. agens negatoria. Alij distinguunt, aut iste August. est in possessione ipsius prati, & tunc sufficit probare se possidere ipsum pratum quia probata possessione presumitur de eius dominio, cum de ipso dominio solum incidenter quærat iuxta nota. in l. quidam in suo. ff. de conditione institutio. aut non est in possessione, & tunc incumbit sibi necessitas probandi expressè de suo dominio: per iura prædicta. quam opinionem sequitur Innocent. in capitulo, abbate sanè. extrà de verborum signific. & Barr. in d. l. si prius. de noui operis. nuntiatione. & eam firmat gloss. in l. sicut. §. si quærat. ff. si seruit.

vendice. Et sic habes vnam vtilitarem quæ est esse in possessione, quia presumitur dominus esse, alix etiã habentur vtilitates, de quibus plene tetigit gloss. in dict. §. si quærat. & in l. j. §. j. ff. de iti. act. quæ priua. inter quas illa numeratur, videlicet possessor. conuentus non tenetur præstare cautionem aduersario suo imò eius aduersarius illam sibi præstabit, quod possessorem non impedit, nec turbabit pendente lite vt l. penult. ff. de aqua quotidiana & æstiu.

NVLLA iurisdictio pertinuerit. Pro quacunque iurisdictioe tuenda, vel ea deneganda competit actio confessoria & negatoria vt dixi in titulo præce. & not. per Innocentium in dicto capitulo abbate. extrà de verb. sign. & in c. dilecti. extrà de capel. mona.

E P I T O M E.

- 1 In locis subiectis ciuitati, ciuitas de iure communi habet plenam iurisditionem.
- 2 Qui sciat appellatione ciuitatis vel ciuium.
- 3 Negatoria competens pro loco loci, an competat etiam pro loco vniuersali.
- 4 Ius tertij, an possit deduci in modum agendi in iudicio.
- 5 Si ius tertij non deducatur, nec per modum agendi: nec excipiendi, sed ille tertius de iure suo cognoscat & sciat, an audiatur.

SPECTAT & pertinet ad commune & homines Papiæ & c. † Hic habes pro regula quod in locis subiectis ciuitati, ipsa ciuitas de iure communi habet plenam iurisditionem, vt l. qui ex vico. ff. ad municipa. & dixi supra titulo proximo. facit in authentic. qui. mo. natu. efficiunt. sui. §. si quis igitur. † Quid autem comprehendatur appellatione ciuitatis, vel patriæ, vel ciuium, plenè nota. per Bartolum in l. vt bis appellatione. ff. de verborum significatione. † Hinc autem descendit tale dubium, vide licet cui competat ista negatoria an communi Garlaschi, an communi Papiæ. Et breuiter secundum Innocentium dicendum est quod vtrique eorum insolidum competere potest: vt per eum nota. in capitulo. auditis. extrà de prescrip. & Bartol. in l. principaliter. causam. C. de libera. caus. sicut dictum est in casu conuerso vtrique & contra vtrunque confessoriam & negatoriam competere, vt idem Inno. not. in dicto capitulo auditis. & ego supra dixi in ti. præalleg. Sententia tamen quæ contra vnum profertur alteri non nocet, nisi sciuerit causam suam agi. secundum Inno. vbi supra. & in c. dilectus el. j. de ap. & not. per gloss. in c. autoritate §. j. extrà de sent. & re iudi. libro vj. patet ergo quod commune Garlaschi opponit de iure tertij, in modum agendi, ista actione negatoria, dum dicit iurisditionem istam pertinere communi Papiæ, quod an fieri possit, & quando hoc procedit, nota. plenè per Cyriacum in l. cum. seruum. C. de ser. fugi. & per Bar. in l. j. ff.

a De iure tertij. Ad hoc §. si de per Ale. de Imol. in l. indebiti. §. si d. si nudi ff. de cõditio. inde. adde tamè quod agentis pessione hæredi. non obst. except. de iure ter 3 in ista ipse Alexan. in consili. x. §. j. col. ix. Vers. nec potuit. in j. Solum.

ff. de exce. rei iud. ad quod facit l. loci corpus. §. competit. ff. si ser. vendi. & l. fin. C. de rei vend. ad cuius articuli pleniorum doctrinam sic distinguitur, aliquando quis excipit de iure tertij eius cui successit, & in hoc dicitur, ut plene not. per Dy. in c. si quis in ius. de regul. iur. li. vi. & quod non. per glo. & doct. in l. vitia. C. de acqui. possess. & l. pomponius. & l. apud Celsum. §. de auth. g. ff. de do. excep. aliquando quis excipit de iure tertij eius, cuius est fideiussor, quo casu distinguitur, aut ista exceptio est personalis, aut realis. ut traditur in l. exceptiones. ff. de exceptio. & l. ex persona. ff. de fideiuss. & plene not. per Cy. in l. tam mandatori. C. de non nu. pec. aliquando quis excipit, de iure tertij sibi correi, quo casu distinguitur late per Barto. & glo. in l. pen. ff. de duo. re. & l. j. & auth. ibi posita. C. de duob. re. aliquando quis excipit de iure tertij prorsus extranei, quo casu subdistinguitur, aut ipsum ius ipsius tertij est similiter peremptivum & extinctivum iuris agentis, aut simpliciter suspensivum. Primo casu aut ipsum ius tertij extinguit ius ipsius agentis, ita demum si ille tertius velit, & tunc non admittitur exceptio de iure tertij. ut l. j. & ibi not. per glo. & doct. ff. si ag. vecti. & l. ij. C. de iu. emphy. aut ipsum ius tertij extinguit ius agentis, ita demum si ille tertius non contradicat, & tunc potest opponi de iure ipsius tertij. ut in l. filio praterito. ff. de iniu. rup. test. coniuncta l. j. ff. de exce. rei iud. Et pro hac parte videtur casus in l. ij. §. j. ff. de dol. except. & iuncta glo. quæ est in l. eleganter. in princ. ff. de dol. aut ipsum ius extinguitur sine tertius velit, siue non, & tunc potest opponi de iure ipsius tertij, ut in l. fi. C. de rei vendi. & d. l. cum servum. cum glossa sua. Secundo autem casu principali quando ius tertij est suspensivum intentionis agentis, tunc excipi potest de iure tertij, ut d. l. ij. de except. rei iudic. & lege qui cum hæredem. ff. de act. & obli. licet contrafaciat l. fin. C. de peti. hære. Et prædicta locum habent quando de iure tertij proponitur in modum excipiendi.

4 † Sed nunquid in modum agendi potest ius tertij in iudicio deduci? videtur quod non sine speciali mandato illius tertij, cuius est actio. argu. l. si pupilli. §. videamus. ff. de negot. gestis. & l. quoties. §. is qui temporali. ff. de adm. tut. cum simi. in contrarium facit quod dictum est supra in forma præsentis libelli. & quod habetur in l. si post mortem. §. si. ff. de contra tab. & l. loci corpus. §. competit. ff. si serui. vend. Sed respondeo quod ius tertij principaliter agendo, & super eo se fundando non potest per alium sine mandato deduci in iudicio. ut supra alleg. pro prima parte, vbi verò ius tertij incidenter deducitur agendo, ut in præsentis libello, nam actor negat ius servitutis, vel iurisdictionis competere reo & hoc per se sufficeret ipsi actori veruntamen incidenter ad maiorem sui iuris propositi confirmationem inducit ius illud tertij, & potest tunc proponi in vim agendi, ut in secundo alle. aut ergo quis agit ex suo proprio iure in sua persona fundato descendente ex facto & iure tertij, & tunc tale ius tertij potest in iudicio proponi, & allegari ad fortificandum ius proprium in iudicio propositum, ut d. l. si post mortem. §. fin. cum simi. verbi gratia, agit quis petitione

hæreditatis pro parte sibi delata ab intestato, eo quia talis fuit præteritus, & testamentum fuit nullum, vel per contra tabulas ruptum, ut ibi, certe licet ista petitio hæreditate sit ius proprium ipsius proponentis, tamen causatur ex iure ipsius tertij, quod est nullitas testamenti. & hoc quidem fieri conceditur. aut quis agit ex iure alieno fundato in personam tertij, & tunc hoc fieri non potest, nec conceditur in modum agendi sine mandato eius, exempla sunt in toto titul. de procu. unde si agens negatoria dicat, Tibi non competit iurisdictionis, vel talis servitus, ipse proponit ius libertatis sibi competere, quod est ius proprium in eius persona principaliter fundatum, licet causam trahere possit à tertio, ut si adiciat per modum causæ, quia iurisdictionis pertinet ad commune Papæ, ut hic quo casu est audiendus allegans ius tertij tali modo etiam in vim agendi. † Quid ergo si ius tertij non proponitur ab alio in vim agendi, nec excipiendi, sed ille tertius pro suo interesse comparet in lite inter alios mota, petens de iure suo cognoscere, an sit audiendus? dic quod sic in c. cum super. extra de re iudi. & not. per Inno. in glo. ij. in c. veniens extra de testi. & per Barto. in l. à diu pio. §. si super rebus. ff. de re iudi. & c.

Interesse idem dicit ADR. consil. cxlxi.

PRONUNTIETIS & declaretis nullam servitutem.

Aduerte quod, ut supra dixi, si iudex pronuntiat contra commune Garlaschi, quod sententia non noceret communi Papæ, nisi sciisset causam suam agi. ut in l. sæpe. §. scientibus. ff. de re iudicata. & notat per Inno. in c. auditis. de præscript.

E P I T O M E.

- 1 Verba liberatoria sunt ad rem, non ad personam referenda cum agitur pro liberatione à servitute.
- 2 Uniuersitas vel commune potest agere & excipere pro sibi subdito, cui inferatur molestia ab alio communi.

DICTIONE domum ac petiam prati & fore & esse liberas & c. † Vides hic quod verba liberatoria sunt ad rem, non autem ad personam referenda, quia sententia de prædio fertur, ut in l. qui in aliena. in fin. ff. de negot. gestis.

- 2 † Hic quæro de vno, an dominus

alicuius ciuitatis vel villæ, seu aliqua communitas terræ vel castris, si per alium alterius ciuitatis dominum vel aliam vniuersitatem aliqua inferatur molestia sibi subdito, imponendo ei collectas, & alia onera, an possit sibi subditum defendere, & in libertate auxiliari agendo, & excipiendo? dic breuiter quod sic pro suo interesse, vt dicit Innoc. in d. c. auditis. de præscriptio & in c. inquirente. de offic. ordi. & in c. Romana. de sentent. excommu. lib. vj. per Archid. de re iudi. in c. ad apostolicæ. lib. vj. per Ioan. Andr. in c. auctoritates. in fin. extra de priuileg. lib. vj. ad quod facit textus in cap. licet causam. in fine. de appella. & in l. j. §. per hanc. ff. de rei vendi.

^a Interesse
idem dicit
Cldr. consil.
cxlvi.

ET IN omnibus damnis interesse & expensis. Aduerte quod in hac negotia etiam veniunt damna, & interesse sicut supra dictum est in confessoria, dum tamen pars illa requirat, vt not. Inno. in c. abbate. de verb. signifi. in si. magne gl. & probatur in l. loci corpus. §. si fundus. & l. si forte. in si. ff. si seruitus vendicetur.

Forma libelli in actione noui operis.

CORAM vobis domino Bernar. vicario domini potestatis Papiæ dicit, significat, & proponit Thom. belifonus contra, & aduersus Augustinum de pozolo, dicens dictum Thomam quod dum præfatus Augustinus anno præfati, & mense Aprilis proximè præteriti cœpisset, seu inchoasset fieri facere super quoddam ipsius Thom. sedimine posito, & iacente & c. quendam parietem muri causa volendi ædificare domum vnam. Idem Thom. sentiens se ex tali ædificio, & opere, & constructione grauari ipsi August. nouum opus solenniter nunciavit, modulusque seu mensuram tunc extracti operis assumpsit, seu assumi fecit, put hæc omnia constant publicis actis & documentis quæ quidam nuntiatio tunc per ipsum Augustinum sprete in contemptum officij præfatis omnino, & deducta ante aliquam remissionem tacitam vel expressam dictæ denuntiationis præfatus Augustinus in ipso opere, &

ædificio processit, seu procedi fecit vsque ferè ad dicti operis consumptionem in maximum ipsius Thom. detrimentum, & cõtra omnimodam instantiam. Quare præfatus Thom. volens & intendens ius sibi competens tam ex dicta nuntiatione quam aliter prosequi contra ipsum Augustinum petit, & requirit à vobis quatenus ex officio vestro, & omni alio iure, via, forma, & modo, quibus melius fieri potest per vestram sententiam diffinitiuam condẽnetis, & condemnatum iuris remedij compellatis suprascriptum Augustinum ad demolendum, & diruendum, & demoliri, seu dirui faciendum suis proprijs sumptibus & expensis totum & vniuersum opus, & murum antedictum per ipsum Augustinum constructum, & ædificatum post ipsam denuntiationem, & à tempore dictæ denuntiationis, citra, prius, & antequam ipse Augustinus aliquam defensionem faciendam prout à iure disponitur, & vltius in omnibus damnis expensis, & interesse, pãsis factis & fiendis, & patiendis in futurum per ipsum Thom. occasione prædictorum: quæ omnia fieri petit & executioni mandari & c. deducendo & c. saluo iure & c. non se astingens & c.

CORAM vobis. Frequens est atque vilis iste tractatus maxime in illis ciuitatibus, in quibus est maxima diuitiarum abundantia, & pompa edificandi. Sunt enim quidam adeo fatui & ignari qui credunt fieri perpetui saltem fama & honore, si pomposa edificia, & ampla palatia construxerint, nec aduertunt quid ille virtutum princeps Seneca dixerit: Omnes vrbes & aliorum magna imperia, vbi fuerunt aliquando subuertentur, & exilij genere tollentur, alias destruent bella, alias desidia paxque ad inertiam versa consumet, & magnis operibus exitiosa res luxus & c. hoc quoque accidere sepe videmus & qui nos sequuntur visuri sunt, nihil enim est, quod post mortem hominis famam conseruet nisi scripta, b
ruunt namque ipsa edificia, alienantur, permutantur, & varijs modis à successoribus reformantur propter quæ primi edificatoris fama cõfimitur, itaque vt inquit ille sapiens, ad edificandum te cogat necessitas non volun-

^b Nisi scripta. hac etiam tem-
pus consumit & biseri-
pta antiquo-
rum, sapien-
sum. ideo
dicit Pe-
trarcha. chi
amasi fa-
ma. Et è
morir secun-
do. ideo fa-
ma nostra
in celo.

cas nam voluntas ædificandi non tollitur ædificando. &c.

EPITOME.

- 1 Quando locum habeat noui operis nuntiatio?
- 2 Nuntiatio quando fiat?
- 3 Quando sit certum aliquem non habere ius nuntiandi?

QUONDAM parietem muri. ¶ Pro euidẽtiori intellectu huius materiæ sciendum est, quod nuntiatio noui operis solummodo locum habet, quando aliquid ædificatur in terra sic quod ipsi terræ, seu solo cohæreat, & formam operis habeat. nam si quis arborem planter, vel excidar, non habet locum nuntiatio noui operis. vt l. prima. §. hoc autem editum. ff. de no. oper. nuntia. Et hæc nuntiatio non solum competit pro iure dominij, vel quasi conseruando, sed etiã pro iure seruitutis, vel iurisdictionis tuendæ. vt in l. in prouinciali. §. penul. & ibi no. & in l. si prius. & d. l. j. §. nuntiatio. ff. de no. oper. nũ.

¶ Est etiam aliud, notandum, quod hæc nuntiatio fit, vt impediatur opus futurum non vt tollatur iam factum ante denuntiationem, sed habet tunc locum interdictum quod vi aut clam, vel simile secundum naturam, in quo opus factum apparet. vt in d. l. j. §. j. & sic habes vnum casum in quo cessat nuntiatio. Est alius casus scilicet quando opus sit ad solam refectionẽ operis iam diu facti. vt d. l. j. §. si quis ædificium. de quo plenius no. p. Bart. in l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de no. ui. ope. nunt. Item cessat nuntiatio quãdo certum & notorium est ipsum nũtiantem non habere ius nuntiandi. argumet. l. j. in fine. ff. eo. tit. sicut in simili iniusta citatio non ardet citatum: vt traditur in l. ij. ff. ne quis eũ qui in ius. & not. in l. si quis ex aliena. ff. de iuris. omnium iudic. quam opin. tenet gloss. & Bart. in l. j. in princ. & in §. nũc videamus. & in l. de pupillo. §. impositiã. ff. eo. tit. & Specu. in titu. de no. oper. nuntia. ver. nunquid & Azo in summa. eo. tit. pro quo etiã bene facit d. l. j. §. nuntiatio. ver. quod si in mari. ¶ Est autem certum aliquẽ non habere ius nuntianpi secundum Bartol. in d. l. j. multis modis. Primò per instrumentum seu actum inter ipsas partes, vel instrumentum sententiæ latæ aliàs super hoc inter ipsas. Item

per ipsius rei euidẽtiam, vel persone nuntiantis in habitatem. ar. l. non solum. in prin. & l. de pupillo. in prin. ff. eo. facit e. cum olim. de verb. signi. Et illud quod dici solet opus factũ post denuntiationem, siue iuste, & iniuste fuerit ædificatum est destruendum procedit quando dubium est de iure ipsius denuntiantis, sibi verò certum est, vt prædicitur nullum ius sibi competere, tunc non est opus demolitione. vt no. in l. j. in prin. quod est notandum & tenendum memoriz. Postremò cessat nuntiatio eo defectu causæ non expressẽ in ipsa denuntiatione, vt dicitur infra.

EPITOME.

- 1 Ex quibus causis nuntietur nouum opus?
- 2 Aedificanti castrum de nouo an possit sibi nouum opus nuntiar?
- 3 Quot modis fiat nuntiatio?
- 4 Qui sunt effectus trium modorum nouum opus nuntiandi?
- 5 In denuntiatione noui operis, an nuntiator debeat causam exprimere?

NOVVM opus solẽniter nũtiantur &c. ¶ Aduertendũ quod nũtiantio noui operis pot fieri ex duplici causa. Primo ex causa iuris proprijs ipsius nũtiantis cõseruãdi, quod ius vertitur circa duo, scilicet, vt occurratur p̄senti, vel futuro dãno. Secunda causa est propter ius publicũ tuendũ, vt habetur in d. l. j. §. nũc videamus. & l. in prouinciali. in si. cũ l. seq. ff. de no. op. nũ. Sed an possit nũtari in die festo? & dicit Bar. quod sic, in d. l. j. §. nũtiantio. ego autẽ in hoc diffinguerem, aut sit nuntiatio per ipsũ partem verbo vel iactu lapilli, & tunc procedit d. opi. aut sit nuntiatio eũ iudicis mãdato, & tunc distinguitur, aut est dies feriatã in honorem Dei, & tunc non possit. argu. l. dies festos. & l. omnes. C. de fer. aut est dies feriatã ob necessitatẽ hominũ, vel alia ex causa, & tũc possit ar. l. j. C. de fer. ¶ Ultra queritur de no. q. Ecce quòd aliquis vult ædificare castrũ de nouo, an possit sibi denuntiar nouũ opus. Et breuiter omiffis allegationi. pro & cõtra, distinguitur aut vult ædificare in loco publico, & tunc potest ei nuntiar opus nouum. vt ff. ne quid in loco publico. per totũ & l. opus & quod ib. nota ff. de oper. pub. aut vult ædificare in loco privato, & tunc aut tale castrum tendit ad emulationem alterius: vel ex ipso castro potest scandalum in illa regione, ver inter vicinos generari,

Castrum. quando aliquis vult ædificare castrum de nouo vide per ludo. Rom. consilio.

3 Citatio iniusta non ardet citatũ. Bal. in l. me disum. de cõ. di. et demõ. Bald. in ad. dir. Spe. tit. de cita. dac. in ca. bona. elij. de elec.

& tunc poterit ei nouum opus nūtiari, aliās autem non. vt pulchre nō. per Gl. in l. j. C. de sum. limi. li. xj. & in l. per prouintias. C. de aedi. pri. & in d. l. opus. & ibi per Bar. & Inn. in c. pisanis. de resti. spo. Rursūm quia hīc dicitur quōd nuntiauit ipsi Augu. quæritur an sufficiat nuntiarī personæ? Dic quōd non simpliciter, nisi fiat in conspectu ipsius rei, in qua edificatur. vlt. enim lex. quōd nuntiatio fiat in ipso opere aliquo presente ipsi Augu. siue opificibus. siue alicui de familia ipsius Aug. per quos posset domino absenti nuntiarī. vt habetur in d. l. de pupillo. §. si quis forte. & in §. nūtiari. & in l. cuilibet. ff. de n. ope. nunti. q̄ tene mēti. & si fortasē ipsi opifices dolo vel negligentia facta nūtiatione domino tūc absente eidē nō renūtiauerunt opus nouū factū esse ipsis per talem nūtiationē imputaretur, eis, & tenerētur domino ad interesse secundū Bar. & doct. vt per eos not. in d. l. de pupillo. §. qui nūtiat. argu. ad hoc in l. si seruus seruū. §. fornacarius. ff. ad leg. aqu. & l. sed si ipsi in si. ff. nau. cau. sta. & in prædictis multi errare consueuerunt, vnde tu scis sapiēs quando nūtiās refert iudicis eius parte opus nouū nuntiasse, q̄ exprimat nomina ipsorū quibus presentibus opus nouū nuntiauit. Post hoc, quia hīc dicitur q̄ solēnter nuntiauit, quæritur, quibus modis succurritur illi in cuius solo vel fundo edificatur, vbi sic distingue concludendo, quandoque opus edificatur in fundo à me possessio, & tunc possum edificium, & opus propria autoritate destruere, nec est necesse mihi nouum opus nūtiare. quod est notā. & probatur in l. quædam. modū. in prin. ff. ad l. Aquil. & l. si viam. §. ad ianuam. ff. quod vi aut. clam. & l. j. C. nem. lice. sig. impe. quādoque quis edificat in solo à me non possessio, sed in quo ius dominij, vel quasi prætedo, & tūc opus est iam perfectū & consummatū, & tunc nūtiatio nihil operatur, sed alia via succurritur, vt prædixi, idēo sis diligēs in nūtiando tēpestiue, aut nō est opus cōsumptum sed solū inceptū, & tunc per nūtiationē succurritur, nec in opere proceditur. ¶ Sed hīc aduertendum quōd tribus modis potest fieri hæc nuntiatio, vno quidem modo, iudicis autoritate, & per nuntium ad hoc missum. Secundo modo fit à parte & hæc fit dupliciter, videlicet verbis tantum, vel verbis & factis simul. Quæ fit verbis tantum fit hoc modo: nam pars accedit ad opus, & dicit operarijs, denuntio vobis, ne in hoc opere vltius procedatis, & ne aliquid per vos, vel alium noui operis faciatis. Verbis autem & factis simul fit hoc modo, dicit enim operarijs, prohibeo, seu denūtio ne vltra procedatis, nec aliquid operis faciatis, & his dictis accipiet secundum aliquos vnum lapidem quem in opere projiciet, vel secundum alios ex ipso opere lapidem vnum, vel plures auferat, & deponat. Vbi autem iudex ad instantiam partis opus nouum denuntiare facit, tūc hac forma vti debet. B. vicarius & c. ad petitionem & instantiam Thom. imposuit, & iam mandatis dedit. C. de publico nuntio, & seruitori communis Papiæ, quatenus vadat ad tale sedimen, vbi sit ædificium tale ad petitionem August. & ibi precipiat dicto Augu. & operarijs, in laborantibus

quatenus sub pœna librarum decem applicandarum communi Papiæ, quōd non procedant vltius in ipso opere, sed ab eo omnino desistant. Quodque idem nuntius modulos, & mensuram accipiat dicti operis facti, & inde referat & c. que omnia habentur in text. & gloss. ac per Bartolum. & Dyn. in l. de pupillo. §. meminisse, & l. prima. §. nuntiatio. ff. de noui operis nuntio. Ex quibus collige quōd iudex potest aliquando per viam præcepti procedere contra aliquem ad alterius petitionem, & instantiam pro quo facit regula quæ traditur in l. quod iussit. ff. de re iu. & l. fina. ff. si quis iusdi. non obtemp. & l. j. C. comminat. vel epi. & rāgitur p̄ glo. in c. ex parte in Christo, de verbor. signi. & l. ea quidē. C. si man. ita fuer. alie & ibi per doctor. veruntamen tale præceptum euanescit reo comparente, & parente sibi libellum offerri, quia iudicia non sunt à præceptis inchoanda, sed fundantur, & principiantur super libello. in l. prima in fine. ff. de in ius vocando. & in l. libellorū. de act. & in authent. offeratur. C. de lit. contesta. & extra, de li. obli. capit. i. ¶ Nunc autem quæritur, qui sunt effectus, & que sit differentia inter hos tres nūtiandi modos? Breuiter respōdeo quōd si fiat nūtiatio solo verbo per partem, tunc ipsius fundi perdit possessio, quasi suspicatur se repellit posse. vbi autē sit verbo, vel facto, vel iudicis autoritate, tunc retinet possessionē, vt habetur in d. §. meminisse. & d. §. nuntiatio quæ quidē nūtiatio potest fieri sine scriptura, licet consultus sit quōd de ea fiat scriptura: quæ labilis est hominū memoria. secundū Dy. & Bart. in d. §. meminisse & d. §. nuntiatio. Si autem perdatur possessio stultitia nuntiantis, qui solo verbo nūtiat, poterit eam statim recuperare, quia aduersarij facto possessionem amittit, secundum eos, arg. in l. j. §. cum igitur cum si. ibi not. ff. de vi & vi ar. t. ¶ Nam plus quæritur. an in hac tali denuntiatione debeat nuntiator causam exprimere? & glo. in d. l. j. determinat quōd sic, si aduersarius petat causam, exprimi sicut in simili dicitur. in l. ædita. C. de edend. cum sua materia etiam in teste. vt l. solam cum ibi not. C. de testib. & hanc opinionem sequitur Bartolus in d. l. j. in principio. & Specula. in titul. de procuratorib. §. final. versicul. sed nunquid. imō sufficit si operarij petent causam exprimi, secundum Bartolum vbi suprā. argument. ¶ prohibere. in principi. ff. quod vi aut. clam. dum tamen ipsa expressio causæ petatur tempore ipsius nuntiationis, & non post, & causa quæ exprimenda est, debet esse talis, per quam aduersarius possit deliberare, an velit cedere, vel contendere, secundum Dyn. & Barto. vt per eos not. in d. l. j. in prin.

MODULOS que seu mensurā. Plures sunt qui errant in hoc: nam secundum iura statim facta nuntiatione debet nuntius vel nuntiator accipere mensuram operis, vt scire possit quid, & quātum post nuntiationem superedificatum fuerit, & quid sit demolendū, vt l. non solum. §. j. & §. sed vt probari, ff. de op. no. auo. nec tamen si omittatur nūtiatio vitia bitur, sed erit difficile nuntiantis probare quid, & quantum sprete deuuntiatione fit

dcmo

demoliendum, vt ibi not.

E P I T O M E.

- 1 *Post nuntiationem non licet adificare ante remissionem.*
- 2 *Remissio nuntiationis quot modis fiat?*
- 3 *Præstita satisfactio per eum cui est nuntiatum nouum opus, an nuntiato si velit procedi, & cognosci de causa possit impedire adificium.*

1 **A**NTE aliquam remissionem. † Ad huius intelligentiam sciendum est, quod facta alicui nuntiatione noui operis non licet ei cui facta fuerit, ultra in opere ipso procedere, sed statim debet abstinere, aliàs si contrafaciat antequam remissio nuntiationis facta extiterit, totum opus superædificatum destructur, siue iuste, siue iniuste apparuerit esse factum, etiam si is qui nuntiauerit nullum ius nuntiandi habuit, vt probatur in l. j. in princip. & l. prator. ff. de oper. noui nuntia.

2 † Hæc autem remissio fit tripliciter. Primò modo ab ipso nuntiante. Secundò à lege. Tertiò à iudice nuntiante. A nuntiante fit hoc modo, si dixerit, vade in nomine domini, & pcedere in opere tuo, & de ista remissione loquitur tit. ff. de remis. per totum. & l. vim facit. §. tam diu. ff. quod vi aut clam. & l. prima. §. & post operis. in fine. ff. de noui oper. nuntia. Illa autem quæ fit per legem contingit dupliciter, vno modo, quando nuntiatio est ipso iure nulla, vel ex defectu personæ nuntiantis, vel rei, aut causæ, vt plenè prosequitur Bartol. in dicta l. j. in princip. & supra dixi, alio modo præstita, vel oblata satisfactio coram iudice de opere demoliendo, si apparuerit ipsum iniuste adificare, quo casu potest in opere procedere, & hic modus est quotidianus, quæ satisfactio est necessaria si opus fiat in loco priuato, nam si fiat in loco publico, sufficit nuda promissio, vt hæc omnia habentur in l. de pupillo. §. si is cui. & l. non solum. §. sciendum & l. stipulatio. §. primo. ff. de noui operis nuntiatio. Tertiò principali modo fit remissio à iudice, & hoc dupliciter. Vno modo si reperit ipsum nuntiantem non habere ius nuntiandi, tunc enim iudex illum remittit, & licentiam concedit procedendi ulterius in opere, & de hoc loquitur dicta l. de pupillo §. qui remissionem. & hoc procedit ante opus completum, & satisfactioem præstitam. Secundò modo fit quando post præstitam satisfactioem & opere completo auditis plenè partibus, & cognito de causa pronuntiauit diffinitiuè nuntiationem non tenuisse, & ipsum nuntiantem ius prohibendi non habuisse, & de hoc loquitur dicta l. prator. §. deinde. & dicta lex stipulatio. §. hoc autem. quæ omnia plenè examinat Bartol. in dicta l. j. vers. deinde. in princi.

3 † Sed circa præmissa occurrit tale dubium à partibus incognitum, & malè practicum, Ecce quòd oblata satisfactio coram iudice per ædificantem dicit nuntiator, domine iudex non admittatis hanc satisfactioem, ego statim volo ostendere de iure

meo, hodie constat, hodie agatur, an per hoc impeditur ille quominus in opere procedat? Et videtur quòd non, per ea quæ superius dicta sunt, & per textum in dicta l. prator. §. deinde. cum similibus. Bartolus autem & docto. tenent contrarium, nam hoc casu satisfactio non prodest, nec releuat ipsum, sed debet & tenetur differre in opere, nec procedere vsque ad finem litis, quæ fienda est per iudicem infra tres menses proximè futuros, vt est textus & ibi nota in l. prima. C. de edi. pri. quam opinio. tenet ibi Azo in summa, circa finem. & Bartolus in dicta l. prima §. deinde. & dicta l. prator. §. si quis paratus, quod est valde not. & sic habes practicare & notare quid prodest hæc exceptio, hodie constat, hodie agatur, hæc & aliàs prodest in alio casu in l. si is à quo. in principio. cum similibus ibi notatis. ff. vt in possessionem legatorum. & c.

QUARE præfatus Thomas volens. Hæc est conclusio libelli, ad quem semper aduertendum est, vt superius dixi. Occurrit autem hoc dubium an in prosecutione nuntiationis noui operis debeat libellus offerri? & dicendum est quòd sic, maxime quando petitur opus demoliri. vt hic fit, & ita determinat glo. & Bartolus in d. l. de pupillo. §. qui opus. facit regula generalis authentic. offeratur. C. de lit. contestat. quod ex eo fortificatur, quia licitum est cuique petere ius suum confirmari. argumen. l. iij. §. nullum. ff. de Carbon. edict. & in l. prima. C. eod. & in capitul. final. & capitulo si quis. de confirmatione vtili, vel inuitili, & ibi per Innoc. & versa vice is cui facta est nuntiatio. poterit libellum super remissione fienda iudici offerre, petendo nuntiationem pronuntiari nullam, vt dicta l. de pupillo. §. si is cui. & hoc modo procedendo omnia rectè fiunt, & sine scrupulo secundum Bartolum vbi supra & c.

E P I T O M E.

- 1 *Spretæ nuntiatione, qui adificauerit tenetur opus diruere.*
- 2 *An proprijs sumptibus teneatur ad diruendum.*

1 **D**I R V I faciendum suis proprijs sumptibus. † Aduerte quòd ille qui spretæ nuntiatione ædificauerit, tenetur opus diruere, vt supra dixi. in prox. gloss.

2 † Sed an suis proprijs sumptibus, distinguendum est. Aut enim possidet rem ipsam cum ædificio, & tunc tenetur ad patientiam & impensam. vt l. penulti. & ibi not. ff. de oper. noui nuntiatio. & l. competit. §. fin. ff. quod vi aut clam. aut non possidet, sed alienauit, & tunc ipse liberatur, successor autè eius in quem facta est alienatio, tenetur ad solam patientiam præstandam in destruendo opere, non autem ad impensam. quia ipse non peccauit, si autem ipse opus perfecisset, sciens denuntiationem factam, tunc teneretur ad vtrumque: videlicet ad patientiam & ad impensam. vt hæc probantur in l. fina. & l. non

solum §. si. ff. de noui oper. nunt. & d. l. competit. in fin. E contra vero, si is, qui nuntiauit, fundum illum alienauit, cuius contemplatione denuntiatio facta fuerit, extinguitur effectus nuntiationis. vt d. l. non solum §. si. & sic patet quod hæc nuntiatio ex parte nuntiantis est personalis, & ex parte eius cui facta est, realis seu in rem. & c.

AL I Q V A L I T E R audiarur. Ista est regula q̄ in odium contentis mandatum iudicis & legis, quicquid post denuntiationem ædificatum sit, siue iuste siue iniuste, destruendum est. vt d. l. non solum §. j. & d. l. j. & d. l. competit post principium. cum simi. & c.

IN O M N I B V S Damnis & expensis. Ad hæc omnia tenetur si non reintegret, & demoliarur opus ad mandatum iudicis: vt l. stipulatio. §. si. ff. de noui ope. nuntia. & l. semper. §. in hoc interdicto. ff. quod vi aut clam. quod quidem interesse qualiter probetur, traditur per glo. in dicto §. primo hoc interdicto. & ego late scripsi supra in primo libello in gloss. super verbo interesse. alijs sequentes clausulas declara, vt plenè dixi in dicto primo libello & c.

Forma libelli quo vxor agit ad dotem & vsum fructum.

CO R A M vobis Dō. B. vicar. & c. agit & in iure proponit Simon catholicus procurator & procura. nomine nobilis domine Mar. vxoris quondam domini Thadæi, contra & aduersus Rolandinum filium & hæredem quondam dicti do. Thadæi. & contra quantumque aliam personam pro eo seu eius nomine in iudicio legitime comparentem, dicens ipse Simon dicto nomine quod de anno currente M. ccccl. supradicta do. Mar. Thadæo. eique tunc dedit, & tradidit in dotem, pro dote ac nomine dotis ipsius do. M. flo. mille auri, in pecunia nu. ac etiam castrum lamberti campe. Papiæ inestimatum cum omnibus suis iuribus & pertinentijs ipsi castro spectan. quam quidem dotem præscriptus Thadæus fuit tunc confessus & contentus versus ipsam domi. Margaritam habuisse, & recepisse, exceptioni non habitæ, nec receptæ dictæ quantitatis dotis omnino renuntiando, prout hæc & alia plura constant publico instrumento tradito & rogato per G. notarium Papiæ anno prædicto, & mensè & die in eo contentis. Insuper proponit & idem dicit Simon dicto nomine quod præfatus domi. Thadæus solenniter tunc promisit ipsi dictæ domi. Mar. quotiescunque & quoadcunque ipsa peruenerit ad casum restituendæ dotis, quod eo casu tam ipse dominus Thadæus quam eius hæredes, & successores darent & soluerent ac restituerent ipsam dotem dictæ domi. Mar. eiusque hæredibus & successoribus simul. cum omnibus iuribus dotalibus ad

ipsam tunc tempore pertinentibus prout in dicto instrumento latius continetur. Proponit etiam & dicit dictus procurator dicto nomine quod præfatus domi. Thadæus iam tribus annis elapsis diem suum clausit extremum, cuius rei causa ipsa dicta Mar. fuit & est in casu prædictæ dotis sibi restituentæ cum omnibus suis iuribus dotalibus ac etiam alimētis sibi de iure debitis à morte dicti quondam do. Thadæi & c. Denique dicit & proponit idem procurator dicto nomine q̄ præfata Mar. tempore præfati contracti matrimonij ultra ipsam dotem habuit & adhuc hodie habet infra scriptas terras & proprietates quas in se tunc referuauit tanquam bona paraphernalia: & quæ ad ipsam pleno iure spectauerunt & pertinerunt, & hodie spectant, & pertinent, & insuper quibus eadem do. Mar. nullam potestatem nec administrationem, concessit dicto do. Thadæo, sed ipsius do. Mar. administrationi & regimini referuauit: quantum præfatus domi. Thadæus cōtra & præter voluntatem ipsius dictæ do. Mar. ac scientiâ, & licentiam habuit & recepit, & in suos vsus cōuertit omnes & singulos fructus redditus & proventus qui exierunt à rebus, & proprietatibus antedictis, qui quidem fructus, & redditus ascēdunt in summâ pro toto tempore prædicto, vno anno cum alio computato flo. mille, vel circa prout in processu liquidabitur & veritas apparebit. Rursumque dicit & proponit supra scrip. procurator dicto nomine q̄ supra scriptus Thad. in suo vltimo testamento dedit & legauit dictæ do. Mar. vsum fructum omnium bonorum, relinquens, faciens, & constituens ipsam dominam & usufructuariam omnium bonorum suorum, donec viualem vitâ duxerit, & vltra si habitaculū tenuerit cōtinuè cū hæredibus suis in ciuitate Mediolani, & in eorum domum contulerit dotem suam, legauit & reliquit ipsi d. Mar. singulis annis flo. quinquaginta, de quibus possit facere & disponere, pro libito voluntatis. super quorum omnium restitutione, relaxatione, solutione & satisfactione supra scriptus Rolandinus sæpè & sæpius fuit admonitus & requisitus & interpellatus per supradictâ. do. Mar. quam ipse Rolandinus prædicta omnia facere solueret, & adimplere recusauit. præsentialiterque recusat indebitè ac iniuste. Quare cum prædicta vera sūt, petit & requirit præfatus procurator procuratorio nomine præfate d. Mar. quatenus per vstram diffinitiuâ sententiâ ac omni via, iure, modo, & forma quibus melius fieri potest, condemnentis & condemnatum iuris remedijs compellatis supra scriptum Rolandinum versus dictum procuratorem nomine quo supra ad dandum & ad soluendum, dimittendum, relaxandum, restituendum, & satisfaciendum, ipsi do. Mar. & dicto eius procuratori eius nomine supra scriptam dotis quãtitatem simul cum dictis alimētis & iuribus dotalibus, ac omnibus pecuniarum quantitatibus antedictis, ceterisque danis & interesse & expensis factis ac faciendis & patiendis in futurum, de quibus proestatur. deducens in præsentii iudicio omne ius sibi dicto nomine competens & competiturū. saluo & c. nõ astringes se & c.

EPITOME.

Præuilegia dotis decem septem, quod etiam sint plura.

- C**ORAM VOBIS ¶ Frequens ac luctuosus est hic tractatus, vnde procuratoribus vtilis est, & fructuosus. Ad cuius euidenciam sciendum est, quod dotis causa ac præstatio & restitutio eius est fauorabilis, vt inquit Iurifconsultus in l. j. ff. solut. matrimo. ratione publicæ vtilitatis, vt ciuitas liberis repleatur. vt ibi dicitur. alij autem sunt fauores à iure collati ipsi doti, de quibus not. per Bartol. in d. l. prima. videlicet infrascripti. Primus est in tacita obligatione bonorum viri, vbi expressa non interuenit pro restitutione huius dotis in casibus à iure concessis. & eodè in tacita obligatione bonorum ipsius vxoris pro dote per eam promissa exoluenda, vt hæc habentur in l. vnic. §. & plenius. C. de rei vxor. actione. quod quidem beneficium cum contribuatur à iure ipsi actioni de dote, transit, ad quemcunque. ad quem transit ipsa actio, vt probatur in dicta l. §. & vt plenius. & in §. fuerat. Instituta. de actio. licet beneficium seu priuilegium quodd ei datur, vt cæteris creditoribus similem hypothecam habentibus præferatur, non transeat ad aliam personam. vt teneat Cyn. & alij, in l. prima. C. de priuile. do.
- 2** ¶ Secundum beneficium doti attributum est, quod res seu fundus dotalis non possit alienari per maritum etiam consentiente muliere, vt l. j. ff. de fundo dotali. & Institut. quib. aliena. non licet, in princip. nisi secundum canones ipsa mulier iurauerit nõ contrahere alienationem: vt in e. cum contingat. de iur. iur. ¶ Sed de iure ciuili etiam si iurauerit potest contrahere, vt ibi not. arg. l. non dubium. C. de legib. cum simi. sed ius canonicum etiam in terris Imperij, obseruatur. Et sic aduerte quod in hoc sibi Papa vsurpat iurisdictionem Imperij, & idem facit in multis alijs, quod totum procedit ex imperitia ipsorum Imperatorum: & hoc priuilegium seu beneficium transit ad quemcunque, ad quem transit actio de dote, vt traditur in l. fundum dotalem. ff. de fund. dota.
- 4** ¶ Tertium priuilegium est quod in re dubia præsumitur quod obligatio bonorum dotis, præuenit obligationem extranei in boni viri, vt l. in ambiguis. ff. de regul. iur. & ad hunc casum potest trahi & intelligi dicta l. j. ff. solut. matrimo. quod beneficium etiam transit ad quemcunque: vt in d. l. in ambiguis.
- 5** ¶ Quartum beneficium est in tacita stipulatione, quæ iungitur intercessisse de restituenda dote. vt in l. j. in prin. C. de rei vxor. act. & Inst. de ac. §. fuerat. quod quidem beneficium transit ad quemcunque, vt ibi. & l. j. C. de priuile. ¶ Quintum est priuilegium circa naturam ipsius actionis de dote, quæ ex stipulatu vocatur, nam hoc casu est bonæ fidei, licet regulariter sit stricti iuris. vt §. bonæ fidei. Institut. de action. & dicto §. fuerat. cum simi. quod priuilegium transit etiam ad quemcunque, vt ibi not.

- 7** ¶ Sextum beneficium seu priuilegium est super instantia cause, quæ summaria est: sicque in ea potest iudex dilationes abbreviare, vt not. in dicta l. j. ff. solut. matrimo. argumen. in cle. dispendio sam. de iudi. & quod not. in l. j. ff. de re iudica. licet Dyn. contrarium dixerit.
- 8** ¶ Septimum priuilegium est, quia mulier in personalis actione de dote, cæteris creditoribus personalè actionem habentibus præfertur quod quidem priuilegium non transit in heredem. vt dicta l. j. C. de priuile. do. & ibi not. ¶ Octauum priuilegium est, quia in tacita hypotheca mulier pro dote præfertur cæteris creditoribus habentibus tacitam hypothecam: non autè habentibus expressam. vt habetur in l. finali. C. qui potior. in pignor. habet. & in dict. §. fuerat. quod quidem priuilegium ad suum transit hæredem, non autem extraneum. vt d. l. j. ff. de priuile. do. & not. per gl. in dicto §. fuerat. & per Bartol. in d. l. j. solut. matrimo. & per Cyn. in d. l. j. C. de priuile. do.
- 10** ¶ Nonum vertitur priuilegium: quia dos incerta potest committi arbitrio partis vel tertie personæ, nec eius incertitudo vitiat stipulationem vt l. cum post. §. gener. ff. de iure dot. licet regulariter contra vel lita stipulatus. in princip. ff. de verbor. obligat.
- 11** ¶ Decimum est beneficium, quia mulier promittens dotem pro aliena muliere obligatur, nec exceptione. Velleiani iuuatur vt l. finali. C. ad vel lei. licet in alijs casibus iuuaretur. vt per totum titu. maximè l. j. ff. & C. ad Velleianum.
- 12** ¶ Vndecimum est dotis priuilegium, quia licet regulariter res subiectæ restitutioni in diem, vel sub conditione non possint interim ante diem, vel conditionis euentum alienari, vt in authentic. res que. C. comunia deleg. cum si ibi no. tamè in causa dotis vel pro dote sua vel liberis constituenda alienari possunt, nec adueniente die, vel conditione alienatio resoluitur, sed firma permanet: vt ibi not. & scripti infra. super forma libelli quo agitur ex substitutione. ¶ Duodecimum priuilegium est, quia pater cõpellitur per iudicem filiã dotare secundum vires sui patrimonij, vt habetur in l. j. liberis. ff. de ri. nup. & l. fina. C. de do. promiss. imò, si pater esset absens, potest iudex ex suo officio de bonis paternis in dotem dare filie, ne perdat tempus nubendi

Fauorabilis. adde priuilegijs per Card. & Alexad. in l. Caius. ff. solut. mat. doc. in l. partum. §. in l. pater. C. de pac. con. uentis tam super do. §. Aug. Are. §. fuerat. col. xxxij. in fi. de acti. §. adde qd si dos est promissa ab extraneo committatur mora irregularis l. si. §. præterea. C. de in. do. ita Angel. Are. in d. §. fuerat. per Ale. in leg. quod te. col. §. j. si cer. pe. Fran. C.

Huius dotis. Adde que quot sint priuilegia dotis vide q. Bal. in l. j. C. de det. Seld. de Spe. ritu. de donatione. inter §. §. Sexo. §. fortiter.

*Tertium-
decimū ad-
de hic & si a
de Sr per
Alexā. in l.
rei iudica.
ff sol. ma. et
addo aliud
priuilegiū
quod si re-
perizntur
diuersa in-
strumenta
dotalia, il-
lud praua-
let quod est
Scilicet & o
ri. ita alleg.
in l. q. qua
nudu. ff. de
pig. act. item
instrumen-
tum inter
alios confe-
ctū super do-
te plene pro-
bat. ita Ale.
i. l. admonē.
colū. v. c. ij.
de iure in. et
ibi dixi post
ipm & Ale.
in consilio
iij. col. c. ij.
in ij. col. &
ibi quod si
Sic vendit
fundū dota-
lē uxore cō-
sentiēte bo-
na mariti
remanēt o-
bligata pro
pecunia &
recepit. cur.
Hic nota.
Sic de per do-
cto. in l. ij. ff.
de regal. iij. q.
& in l. ij. ff.
de postu. gl.
in c. non so-
lent. ij. q. ij.
do. t. in c. de
crimine cū
tribus capi-
tulis. quēt.
x. q. iij.*

sub expectatione patris. vt in l. pro-
fectitia in prin. ff. de iur. do. ¶ Tertium
decimū priuilegium dotis est, quia
si imputetur mulieri petenti dotem
quod res viri amouerit, vel subtraxe-
rit non impeditur ex hoc nec retar-
datur restitutio dotis: nec etiam si ei
obijcitur quod male versata sit. vt hęc
habentur in d. l. vnic. §. taceat. C. de rei
vxor. acti. quod priuilegium non puto
transire in heredem extraneum, quia
personę cohæret, cum fuerit ideo sic
prouisum, vt mulier nubere possit.
¶ Amplius secundum aliquos nec vlla
compensatio potest ei opponi, vt p-
batur in l. j. §. sed nec ob impensas. li-
cet gl. ibi teneat contrarium. de quo
no. per Bar. in l. diuortio. ff. so. matri.
¶ Quartumdecimū infertur pri-
uilegium, quia filia in potestate patris
constituta, potest pro dote sua esse in
iudicio sine patris consensu, quando
dos est aduentitia, secus autem si esset
profectitia, vt tangitur in authentic.
quod locum. C. de col. & not. per glo.
& doctōr. in l. ij. §. quod si in patris. ff.
solut. matrimo. ¶ Quintumdecimū
potest addi priuilegium quod dos nō
presumitur communicata pendente
matrimonio inter socios omnium bo-
norum, vt habetur in l. actione. §. fin.
cum l. sequent. ff. pro socio. Aliquan-
do tamen contingit quod conditio
dotis sit alijs deterior. vt probatur se-
cundum primam lecturam in l. lu-
cius. §. impuberem. ff. de legat. secun-
do. & in l. si socius pro filia ff. pro
socio.

E P I T O M E.

*Mulier an possit esse in iudicio?
Mulier existens in potestate patris an
possit dotem ab heredibus mariti pro se
petere in iudicio?
Mortua uxore superstitibus patre & li-
beris, cui competat actio ad dotem.
In dote aduentitia filij patri antese-
runtur.
Extraneo dotati, an cōpetat actio dotis?
Patre si uentus an sit dare casum quod
soli filio competat actio & non patri in
dote profectitia?
Filij possunt agere contra patrem dissi-
patorem ad repetendum dotem mortua
matre sua.*

PROCURATORIO nomine do-
mine Mar. ¶ Hic not. quod mu-
lier etiam per se posset stare in iu-
dicio, & prosequi causam suam. nam

mulier non possit esse in iudicio nomine alieno re-
gulariter. vt in l. fœminis. ff. de procuratoribus &
l. alienam. C. de procurator. nisi in certis specialibus
casibus not. in l. exigendi. C. de procuratorib. tamen
vbi agit nomine proprio, & pro sua causa regulariter
admittitur, vt ibi no. & in d. authentic. quod locum.
cum similibus. C. de col. siue sit in potestate patris
quoad dotem aduentitiam, siue facta sit sui iuris
quantum ad eius dotem etiam profectitiam, vel per
mortem patris, vel per emancipationem: secundum
aliquos vt colligitur ex hac quæ not. in d. l. vnic. §.
videamus. C. de rei vxor. act. licet secundum alios vbi
efficitur sui iuris per emancipationem non sit pa-
tris necessarius cōsensus pro dote profectitia: quod
est falsum secundum Cyn. vt per eum no. in l. aui.
C. de iure do. & per Barr. & Dy. in d. §. quod si in pa-
tris. ¶ Ultra prædicta pro latiori declaratione reuo-
co in dubium, quando mulier est in patris potestate
constituta nunquid ipsa sola sine patre poterit do-
tem suam petere ab heredibus mariti; videtur quod
sic per ea quæ proximè dicta sunt. Tu autem circa
hoc plenius sic considera, aliquando dos ista est sim-
pliciter profectitia quia pater eam constituit, & de-
dit, aliquando est aduentitia quia extraneus illam
contulit. Primo casu subdistingue, aut ipse pater tē-
pore dotis traditæ, & constitutæ stipulatus fuit
ipsam dotem sibi soli restitui, & tunc ipsi soli patri
competit ius agendi, & non filię. l. quoties. cum si-
milib. ibi not. ff. solut. matrimo. aut stipulatus est so-
li filię dotem restitui, prout communiter fit hodie
in instrumentis dotalibus, & tunc ipsi soli filię com-
petit ius agendi non patri, vt in l. post dotem. secun-
dum lecturam Dyn. ff. solut. matrimo. probatur in
l. si cum dotem. in princip. cum ibi not. ff. soluto ma-
trimonio. & in l. pompenius philadelphus. ff. famil.
erescun. not. C. de inoffi. dona. l. j. ¶ Sed an mortua
filia patre & liberis superstitibus, competat actio
de dote patri, an verò liberis fuit apud doctōr. du-
bitatio. Dicit enim Dyn. quod actio de dote com-
petit prius liberis quàm patri. per dictam l. post do-
tem secundum eius lect. & hæc actio transit in fi-
lios tanquàm in heredes: quia hodie filius famili. ha-
bet hæredem. Alij dicunt quod soli patri competit
actio de dote, quia in profectitijs etiam hodie fi-
lius fami. non habet hæredem, sed talia bona per pa-
trem tanquam peculium occupantur. vt not. in au-
thentic. de hære. ab intestat. §. j. ff. solut. matrimo. in
quam opinion. sequutus est Azo in summa sua. C. so-
lut. matri. in fine. Barto. in d. l. post mortem. in iij. q.
tenet opin. Dyn. per text. in l. inter focerum. - cum
inter ff. de pac. do. quam opin. firmat etiam Odo. fre-
& Jacob. de Bel. quæ æquior est. ¶ Sed hic aduerte,
quod hæc questio solum procedit in dote profecti-
tia. nam in aduentitia clarum est filios patri ante-
ferri. Idem procedit, quando pater simpliciter do-
tem dedit non stipulando sibi nec filię, vbi autem
stipulatus esset sibi soli restitui, tunc puto quod si-
bi soli actio competit filijs exclusi, vbi vero stipu-
larus fuisset ipsi filię restitui, tunc puto quod mo-
di stipulationis in filios sine dubio trāsmitti pre ex-
cluso

cluso licet hoc casu posset procedere hæc disputatio multò igitur fortius cõpetit actio ipsi filijs tempore moderno, quo fiunt instrumeta dotiũ, in quibus pater stipulatur dotẽ restitui filix, ac alijs heredibus eius, q̃ not. Næc ob prædictis opi. Azo. & ea que no. in d. l. nupta. quẽ ibi loquitur, quãdo pater voluit filie suẽ donare tacitẽ, vel expressẽ dotem, sed hĩc vò luit sibi dare stipulando ipsi filix restitui, nec similiter habet ob stare q̃ no. in d. §. j. de hgr. ab intest. quia ibi loquitur in illis profectitijs quẽ filio nõ quæruntur: sed quorum dominium remanet penes patrem, sed questio procedit in dote, cuius dominiũ quærunt ipsi filix: ideo in ea habet hæredem, & sic filij patri præferuntur. l. certum. C. fa. etc. & per hoc habes expeditos duos articulos, videlicet quando pater stipulatur sibi, vel quando stipulatur filie. Tertius subiungitur articulus, videlicet quando pater simpliciter dotem tradit, nec specialiter eam restitui stipulatus est sibi, nec filix, & tunc in dubio est cõmunis actio vtriusque, sic tamen quòd solus pater exerceret actionẽ de consensu filix tacitẽ, vel expressẽ, vt habetur in l. ij. §. volũtatem & §. quod si in patris. & in l. non solum. ff. sol. mar. † Venio nunc ad secundum principalem casum, qui est quãdo extraneus dat ipsi filix dotẽ, vbi distingue, aut ipse extraneus fuit in continenti tempore traditionis stipulatus ipsam dotem sibi restitui, & tunc soli mulieri competit actio: aut non est stipulatus restitui, & tunc ipsi mulieri cõpetit actio: aut non est stipulatus restitui, & tunc ipsi mulieri competit actio, & exactio, vt habetur in l. vnic. §. accedat. & in §. extraneum. C. de rei vxor. ac. & l. aui. & ibi no. C. de iud. quam actionem poterit intentare hoc casu sine patris consensu, vt supra dictũ est. & habetur in d. auth. quod locũ. C. de col.

† Vltra, quæritur dictum est supra quòd in dote profectitia patri competit actio. Sed nunquid patre viuente sit dare casum, quod soli filix actio competit, & non patri in hac dote: gl. determinat quod sic, quando pater est inops, vel timetur de eius dilapidatione, vt no. in d. l. ij. ver. ceterum. ff. sol. ma. quã opi. sequitur Bar. ibi & in l. si. ff. de eo per quẽ fa. erit. & in l. Imperator. ff. ad Tre. & l. planẽ. la. ij. §. j. ff. de leg. j. & l. pater. in fi. ff. de do. prele. & l. si cũ dotẽ. §. eo autẽ tẽpore. ff. sol. ma. quòd est notandum secũdũ eũ.

‡ Ex quibus talis deciditur questio, vt per eũ no. in d. versicul. cæterũ. Ecce quòd mortua est mulier in matrimonio, superstitibus marito eius, & filijs, modò hic maritus est pauper, & dissipator bonorũ, an filij poterũt agere contra patrẽ ad repetendũ dotẽ, vt salua fiat? Determinat ipse quòd sic. per l. si. C. de sen. pas. & ff. vt leg. no. ca. l. fin. in princ. & in glo.

E P I T O M E.

- 1 Mulier non potest Souere aliqua Sata sine consensu mariti.
- 2 Dot est restituenda marito superveniẽti.
- 3 Muliere committẽte adulterium, dos cadit ad Stilitatem viri
- 4 Mortuo marito, an mulier possit propria auctoritate ingredi in bona mobilia mariti?

- 5 Stante statuto, quãdo mortua vxore in matrimonio vir lucretur dotem, si post sparsa via per verba de presentis neque est secuta traditio, nec copula. & decidit casus mar. an statum locum habeat?
- 6 Factu stipulatione per vxorem de restituenda dote fratribus suis post mortem suam, euẽniente causa mortis an habeat locum stipulatio.
- 7 Pendente matrimonio an vxor aliquando possit dotem repetere?
- 8 Bannito viro an mulier possit repetere dotem?
- 9 Maritus euẽniente casu dotis restituendã an possit spontaneẽ restituere sine nouo processu?
- 10 Viro Sergente ad inopiam an mulier teneatur repetere dotem suam, maxime contra extraneos possessores?
- 11 Paupertas viri qualiter probetur?
- 12 Qua sit differentia inter restitutionem dotis post mortem mariti, & in vita mariti, eo Sergente ad inopiam.
- 13 Lite pendente contra maritum de dote restituendã propter paupertatem, & eo mortuo an ex eadem instantia possit ferri sententia contra heredes mariti?
- 14 Inchoato iudicio restitutionis dotis propter paupertatem an superuẽnte viro hereditas reuocetur à iudicio.
- 15 Prætextu paupertatis viri tempore contracti matrimonij an dotem possit repetere.
- 16 Socero Sergente ad inopiam, an sit locus repetitioni dotis?
- 17 Filio recipiente dotem consentiente patre, an pater sit obligatus ad restitutionem.
- 18 Item quid quando sine iussu patris receipt.
- 19 Filio petente dotem patre presente vel nudum consensum præstante, an pater ex tali presentia sit obligatus ad restitutionem dotis?
- 20 Pater an sit cogendus se obligare pro dote filij?
- 21 Si sit contentio inter patrem & filium de recipiendã dote, quis præferatur.
- 22 Extraneus obligato ad r. restitutionem dotis, & Sergente ad inopiam, mulier agere non potest.
- 23 Mulier agens protestatione dotis contra virum vel patrem viri, si offerant satisfactionem, an sufficiat.
- 24 Mulier sibi providens in instrumento, et post mortem viri dos sibi restituatur, an eo Sergente ad inopiam possit agere?
- 25 Filius si sit emancipatus à patre & pater Sergat ad inopiam, an possit dotem repetere?
- 26 Mulier in agendo dotem debet prius disputare de bonis à marito possessis.
- 27 Muliere agente ad restitutionem propter inopiam si sibi opponatur suspitio de dilapidatione, an repellatur?
- 28 Mulier est tutu exceptione contra creditores viri, propter tacitam obligationem.
- 29 Dote non existente capaci ad alimentum quid agendum in casu restitutionis.
- 30 In casu restitutionis fructibus dotis excedentibus alimentis, quid agendum?
- 31 Dos an debeat restitui viro, postquam ipse restituerit propter inopiam, si praueniãt ad pinguiorem fortunam.
- 32 Propter confessionem viri dicentis se Sergere ad inopiam an possit fieri constitutio.
- 33 Spontaneam confessionẽ Sargentia ad inopiam si repe-

- a** Not. quod in toto vxoris exigitur consensus. Viri. Vide glo. in c. x. xij. q. j. glo. in c. si dominum. xj. q. ij. Inno. c. in c. scriptura. de voto.
- b** Not. quod propter adulterium mulier priuatur dote. Vide in authen. Et liceat matri & auia. in §. quia vxor. & in authen. sed no. uo iure. C. de adul. & in c. ex parte. de consue. Bul. i. c. tna. de proc.
- c** Adulterium. dic q. si dua possunt opponere stuprum. Et cōsuluit Pau. de cast. cons. lxxj.
- d** No. quando moritur spōsa, an scriba cretur dote de ista materia Vide per Cardi. Zab. in c. ex tenore. de testa. idem Car. in c. cū dilectus. de consuet. per Pet. de Ancha. inc. quē admodū. de iureiur. idē Petrus de Anch. in re. pe. c. canonum. de consuet. Abb. in c. ij. loco. de proba. Abb. in ca. ex publico. de conuer. coniu. Abb. in c. si inter virū. de sponsali. Abb. consil. j. in j. Solu. Abb. consil. cclxxv. & signorellus de homodis de mediolano. consil. suo. cxl. j. inci. in quaestione Serente inter dominum Suiuanum.

riatur eo tempore maritus diue: fuisse. an idem maritus possit reuocare.

VXORIS QVONDAM Domini Thadxi. Tu iuuenis cupidus laicalis status, & habitus considera quot innumeris anxietatibus, & doloribus sis subiectus: nam qui vxorantur, visuri sunt mortem, & dissolutionem eorum, visuri sunt infirmitates plurimas, & mortem filiorum, passuri sunt varia tormenta circa alimenta, tam propria quam filiorum ipsorum, facturi sunt immenthas expensas, quas nunquam præ cogitauerunt, cruciatus etiam varios sustinebunt à principe suo circa onera, taleas, & alia graua mina, quæ omnem consolationem plerunq; extinguunt, propterea inquit Paulus in epistola j. ad Corinth. cap. 7. Cōsiliū do. Alligatus es vxori, noli querere solutionē, solutus est ab vxore, noli querere vxorem, si tamen vxorem acceperis non peccasti: tribulationes autē carnis habebunt personæ huiusmodi & c. Sed heu, vide, quid Deus operetur duo enim reperio quæ suo occulto iudicio subtrahere voluit à cordibus hominum ne super his parum, vel nihil cogitarent: primum est super propria cuiuslibet morte. ideo dicit Sene, in hoc omnes fallimur quia mortem non prospicimus. Secundum est super conjunctione matrimonij, nam quot exinde proueniunt anxietates, angustia, & dolores, dictum est superius, sed ipse Deus, cuius sapientiæ nō est finis, voluit ab hominū cordibus hoc detrahere ne laxati pudicitie frænibus homines illicito cōmercio mutuo in seipsos flagrant, ac liberorū p̄creationē, pudicam corrūpendo exterminarent ac charitas viri & feminae tepesceret, & ne status laicorū cōtingeret deperire. debet enim vxor esse subiecta suo viro, & in signum subiectionis incedere semper capite velato. vt in cap. femina. xxx. q. vlti.

† Et in tantū subijcitur viro, vt vota aliqua sine eius cōsensu non possit

- vouere. xxx. q. vl. c. manifestū. & in c. cum apud. nō enim mulier est facta ad imaginem Dei. ideo etiam hoc debet caput tenere velatū, vt habeatur in ead. quæst. c. mulier. cum se. † Redeamus nūc ad materiā. hic vir prædecefferat, & sic dos petebatur, quia matrimonij erat solutū per mortem viri, quoniā regulariter dos est restituenda mulieri superuiuenti, vt l. ij. in prin. ff. so. mat. cum simi. † Fallit si mulier adulterium commisisset, quia tūc priuatur dote, & cedit lucro mariti & hæredū eius. vt l. cū mulier ff. so. mat. & nō. per glo. in d. l. ij. in princ. & in l. consensu. C. de repu. nisi forte commisisset adulterium de cōsensu viri. vt d. l. cū mulier. vel si etiam ipse vir cū alia muliere adulterium commisisset, quia his duobus casibus non lucrabitur ipse vir dotem. vt l. viro atque vxore. ff. so. ma. Item non perdit mulier dotē, si post adulterium eā recōcilauit, & eius mores approbavit. vt in c. plerunque. ff. de do. inter vi. & vxor. nō. in d. l. cū mulier. quod tene menti. nam pluries vidit de facto, quod mortuo viro eius hæredes, vel malicia, vel inimicitia, aut paupertate deuicti volentes effugere restitutionē dotis obijciūt mulieri eā adulterij commisisse, vnde si mulier sentiat se posse probare, debet replicare quod eius vir similiter adulterium commisit eum Berta, vel ipsam postea reconciliavit, & hoc probato remanebit actio de dote sibi salua. nam viri per sepe incurruunt hoc vitiū, & eodē modo possit replicare mulier q; in eius adulterio cōsensum præstitit: vt aliquādo faciūt plures, qui claudunt oculos: vt egregie not. circa hoc in capi. primo vt lit. non contesta. † Sed nunquid mortuo viro poterit ipsa mulier intrare propria auctoritate in bonis immobilibus per eam traditis in dotē? Dic quod non, nisi in instrumento dotis fuerit appositum pactum de ingrediendo, quod nota tu notarie, quia solet communiter apponi in instrumentis. vnde expedit aliās intrare cum auctoritate iudicis. vt determinatur per textum & glossam in l. dotis actio. C. solu. matrimonio. Vbi autem econuerso mulier præcedat viro superstiti in matrimonio, tunc regulariter per hæredes ipsius mulieris repetitur dos à marito. vt l. dos à patre. cum simi. ibi nō. C. sol. ma. nisi intercesserit pactum speciale dotis lucrandę. vt ff. de pac. do. l. si pater. in princip. & d. l. si inter virum cum simi. aut statuto, vel decreto cautum sit quod vir lucretur dotem. † Vnde pro eius declaratione quæro de tali questione, bone statuto Papie cauetur, quod vxore mortua in matrimonio, vir dotem lucretur. Ecce quod Titius desponsauit Bertam virginem per verba de presentati, quam ipse Titius ad domum suam non traduxit, nec ipsam carnaliter cognouit, & sic mortua est dicta Berta virgo in domo sua propria, vel paterna. quæritur an ipse Titius lucretur dotem sibi ab ea traditam, & promissam? & videtur quod sic. per ea quæ not. Cyn. in l. cum inter. in vltim. quæsti. C. de dona. ante nup. & in l. pe. ff. de dona. inter vir. & vxor. nuptiarum enim consensu non concubitus, vel ductus in domum facit matrimonium, sed consensus simplex eorum. l. nuptias. ff. de regulis iuris. & l. cum hic status. §. si mulier

lier. ff. de donation. inter virum & vxor. §. nuptias. in auth. de nup. & extra de spō. in c. cum locum. xxvij. q. ij. c. sufficiat. & sic habent locum verba statuti, ergo & ipsum statutum, vt l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patrona. & l. quod dictum. ff. de pact. cum si. In contrarium facit, quia videtur facta promissio, vel datio sub conditione, si ipsa virgo ducatur ad domum viri, prout fieri solitum est ab omnibus, argumen. in l. stipulationem. ff. de iure dotium & l. nō enim. & l. promittendo. in prin. ff. eod. ti. vnde cum defecta & non impleta fuerit conditio, debet cessare ipsius dotis lucrum & acquisitio, & in hanc partem videtur consuetudo inclinasse. † Sed pone quæstionem de facto. Fccc quōd mulier tempore doris traditæ stipulata est à viro si sine liberis prædecesserit ipsa vxor in matrimonio dotem ipsam in toto vel in parte fratribus suis reddi & restitui, quæritur an hoc casu eueniente morte vxoris in matrimonio sine liberis detur actio fratribus eius ex ipsa stipulatione ad vendicandum ipsam dotem, dic quōd non vt l. si genero. C. de iure dotium. & not. per Cynum in l. cum patrem. C. eodem titul. facit l. pactum. & l. pater. C. de pact. conuen. & quod not. per Bartolum in l. caius. ff. solut. matrim. quia regulariter alteri extraneo stipulari, vel pacisci non potest, vt l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. obligatio. vbi ergo quis ex forma legis municipalis possit alteri stipulari, vt est Papiæ, tunc ipsi fratres possent ex ea stipulatione agere, est ergo consilium vt ipsemet stipuletur de voluntate & de consensu sororis suæ vel notarius illorum nomine tanquam publica persona stipuletur. † Nunc autem videndum occurrit, an pendente matrimonio possit mulier aliquo casu dotē² repetere? & gloss. in d. l. ij. in prin. ff. solut. matrimo. respondet quōd sic in quatuor casibus. Primus est quando maritus vergit ad inopiam, vt d. l. si constante, in princip. ff. solut. matrimo. & ibi plenè per Bar. & not. per Cyn. & alios in l. vbi adhuc. C. de iure do. & per text. & glo. in c. per vestras. extra de donatio. inter vir. & vxor. & infra dicitur. Secundus est quādo maritus deportatus est in insulam, & sic perdit bona sua, vt l. si marito. ff. solut. matrimo. nec mirum quia per hoc factus est pauperrimus, ideoque
 8 includitur sub præcedenti casu. † Et per hoc deciditur illa quæstio, si maritus fuerit de ciuitate expulsus, vel bānitus maximè eius bonis ademptis, quōd mulier possit petere dotem ipsam, vt tenet Bartol. in dicta l. si constante. Tertius casus est quando matrimonium nullum fuit: vel non est secutum vt l. quemadmodum. ff. de iure dotium. differt tamen hic casus à præcedentibus in qualitate actionis: nam hoc casu repetitur dos per conditionem sine causa vel ob causam, vt l. fina. cum simi. ibi not. ff. de condi. sine causa. & in l. qui contra. C. de incep. nupt. In alijs autem casibus repetitur per actionem ex stipulatu, vt aliter est supra. Quartus casus est idem cum præcedenti, de quo in l. j. C. de repud.
 9 † Deinde quæritur an illis casibus in quibus durante ipso matrimonio, dos potest repeti per mulierem, nunquid eius maritus sine alio processu

possit spontanea voluntate, restituere ipsam dotem, & maximè eo casu qui communiter accidit, quando maritus ad inopiam vergit, in qua quæstione gloss. in dicta l. secunda. in principio, dicit quōd sic in certis specialibus casibus. Primò videlicet in casu alimētorum filiorum eius primi matrimonij ac etiam proprij patris, vel fratris ipsius mulieris ac etiam pro ipsorum redemptione si forent in carceribus mancipati, necnon & pro aliquo fundo seu prædio ipsi mulieri tenendo, & in causam ipsius dotis conuertendo, prout fieri multoties consuevit in partibus Pedemontium, & Montisferrati, vt hæc omnia habentur in l. quamuis, & in l. sequenti. ff. solut. matrimonio. & in l. mutus. §. manente. ff. de iure dotium. In cæteris autem casibus maritus sponte restituendo, regulariter non liberatur, nisi ex ea solutione mulier locupletior efficiatur. vt in l. j. & ibi per Cynum. C. si dos constant. solu. matri. sit pro quo etiam facit in authentic. de nuptijs. in §. dotes. ff. de iure dotium. l. final. quam opinionem sequuntur doct. in dicta l. j. & d. l. ij. in principio.

10 † Amplius quæritur si vir vergit ad inopiam, an mulier teneatur repetere dotē suam, maximè agendo cōtra extraneos possessores rerum per maritum alienatarum, & an longi temporis prescriptione repellantur? & videtur quōd nō, quia regulariter pendente matrimonio non currit contra actionē de dote aliqua prescriptio, vt in l. cū notissimi. §. illud. C. de prescrip. xxx. an. tu dic cōtra p. text. l. in rebus. §. final. C. de iur. dot. & not. per gloss. in l. sicut. C. de prescriptio. xxx. anno. nec obstat. §. illud. qua ibi loquitur quando maritus est diues, nec vergit ad inopiam. Expediit ergo vt mulieres sint cautæ. quando vident maritos alienare bona & incipere malefacere facta sua, quōd statim petent dotem suam, sed quia sunt ignaræ literarum, & timent maritis eorum displicere, laudabile esset in hoc casu per viam statuti prouidere ne se reperiant sine dote prescriptione finita matrimonio durante. Rursum quæritur an mulier potest dotem repetere quando maritus est pauper & incipit depauperari, seu bona quæ habet nō sufficiunt ad actionē dotis, quæ minima sunt scūdū Bar. vbi s.

a Nō an mulier pendente matrimonio possit dotem repetere & in quibus casibus gloss. in l. vbi de actionib. in §. fuerat. Cyn. in lege sibi adhuc. C. de in. do. Speculat. in titul. de do. inter virum & vxorem in §. j. & si de in l. si constante. i. apostolis. ad Alexand. per me factis.

- 11 *¶*qualiter probatur * de prædictis dicunt Dyn. & Cyn. in d.l. vbi adhuc. quòd probabitur per vulgari opinionem, seu per vocem & famam. & hoc idem not. in §. illud: in authentic. de æquali. domi. Bartol. autem in l. si constante. distinguit, aut igitur contra maritum, & tunc procedit dict. opin. aut contra extraneum, & tunc debet fieri probatio aliter quàm per famam. videlicet per testes vicinos, qui dicant quòd vendit bona sua, contrahit debita. & secundum Iacob. Butrig. potest addi, quòd vadit peius indutus quàm consuevit, male viuunt in domo, & similia, quæ solent pauperibus euenire argument. in l. si qui. §. final. de tutor. & cur. dat. ab his. & l. cum de lege. ff. de probationibus. & l. j. ff. de curator. furio. & l. in condemnatione. ff. de re iudica. & l. sed si susceperit. ff. de iudicijs & not. per Iacob. Butri. in l. actor in fin. C. de probat. Et ratio differentie secundum Bartol. est, quia quando agitur contra maritum non vertitur magnum præiudicium, quia ipsi fructus dotis restituendæ seruare debent oneribus matrimonij, vt in d.l. vbi adhuc. quæ ratio cessat quando agitur contra extraneum, de cuius præiudicio magno petraçtatur. *¶* Et ex hoc habes notare vnam differentiam inter restitutionem dotis quæ fit mulieri post mortem viri & illam quæ fit
- 13 propter viri paupertatem. *¶* Quid ergo si lite inchoata contra virum super dotis restitutione propter eius paupertatem, contingat lite pendente ipsum maritum mori, an ex eadem instatia poterit ferri contra eius hæredem sententia? Dyn. Bartol. & Bal. in l. post finitam. ff. de susce. tutor. tenent quòd sic, quia sola qualitas actionis immutat, quæ non impedit iudicium transire. argument. in l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxalib. de qua iudicij translatione plenè notatur per Bartol. in l. cum hominem ff. de solutionib.
- 14 *¶*Sed quid dices si pendente hoc iudicio contra maritum superuenit tibi hæreditas opulenta, ita quòd factus est diues. an cessabit iudicium contra eum? videtur quòd non, sicut in simili dicitur quando iudicium excusationis est inchoatum, quo pendente autem hunc facultates debitoris, nam per hoc cessat excusatio secundum Iacobum de Arena, argument. l. penultima. §. fin. ff. qui satisda. cog. & ff.

- de appel. l. si. In contrariu facit l. si mulier. ff. so. mat. & hoc puto verius quia cū dos ipsa subiacere debet alimentis cõmunibus, si perueniant alimenta aliunde sufficientia, crederem litem extingui. d. l. si mulier.
- 16 Vltèrius quæritur qui si tempore contracti matrimonij maritus erat pauper, an possit mulier pretextu huius paupertatis dotem repetere: distingue secū dū Cy. in d.l. vbi adhuc. aut mulier tunc notitiam habuit de hac paupertate. aut ignorauit. Primò casu repellitur mulier, quia in culpa fuit. Secundò casu admittitur mulier quia cessat culpa, vt hæc probantur in l. si ei à quo. §. si. ff. vt in postleg. C. de spõ. l. si. §. his Dy. verò dicit simpliciter, quòd non admittitur per d. l. si ei à quo. §. si. sed Bartol. in d. l. si constante. dicit contra Dy. quia mulier potest petere indistinctè. ar. l. de die. cū l. seq. & L. attilicinus. ff. de pact. do Cano. autem in c. per vestras. extra de do. inter vir. & vxor. approbant opi. Cy. & eam puto veriorem, & magis æquitati consonã. *¶* Item queritur quòd si socer vergat ad inopiam, an erit locus repetitioni dotis, sicut in marito dicimus: & glo. in d.l. vbi adhuc. & in d. l. si constante. tenet idem esse in vtroque quando socer dotem receperat solus, siue simul cū filio, licet Bart. in d. l. si constante. quando simul receperunt dotem distinguat, aut sunt duo rei debendi eiusdem dotis, & tunc habent locum prædicta: aut non sunt duo rei, & tunc secus. Cyn. tenet in gloss. vbi supra, patet ergo in casu præmisso quòd pater tenetur pro filio ad dotis restitutionem, quando se obligauit expressè dotem recipiendo. *¶* Quid ergo si filius recipit dotem patre simpliciter consentiente, an tunc erit pater obligatus ad restitutionem dotis? breuiter secundum doc. distingue, vt not. in l. si cum dotem. §. transgrediamur. ff. solut. matrimo. aut solus pater recipit dotem, aut solus filius. Primò casu aut pater recipit suo nomine tantū, & tunc ipse solus tenetur nõ filius, nisi fuerit patris hæres, vt in d. §. transgrediamur. ver. sed si maritus, & ver. si. aut recipit nomine filij tantum, expressè acto quòd ipse pater non teneatur, & tunc si quidem filius ratum habuit ipse tenetur & non pater, vt d. l. si pupilli. §. j. ff. de neg. gest. aut pater recepit nomine suo, & filij. & tunc si filius ratum habeat, tenetur vterque, vt d. l. si pupilli. §. j. tanquam duo rei debendi, qui pro dotelicitè obligantur, vt l. fina. C. de donation. caus. non nu. Secundò casu principali, videlicet quando filius solus recepit dotem, tunc subdistingue, aut recepit de iussu patris, & tunc secundum gloss. in dict. §. transgrediamur. distingue, aut tradens habuit animum obligandi vtrumque, vel alterum tantum: an dubio autem secundum Bartol. videtur habuisse animum obligandi vtrumque, & per consequens tenetur vterque. argu. l. in ambiguis. ff. de iur. dot. alij autè dicunt quando filius de iussu patris recepit dotem solum patrem teneri argu. si. l. ff. quod iussu. & C. quod cum eo. l. si ex contractu. *¶* Si verò recepit sine iussu patris & tunc aut ipsam dotem vertit in utilitatem patris, & tunc pater tenetur de in rem verso. vt in dict. §. transgrediamur. ver. si, sed si filius fami. in fine. Fallit in certis casibus ibi no. in quibus pater in solidū tenetur

a *Quomodo probatur quis pauper effici. Cy. in l. Subs adhuc ff. de iud. do. Bar. in l. sola stipulatio ff. de serbor. obli. l. u. Ro consilio. scilij.*

teneretur aut non conuertit ipsam dotem in patris vtilitatem, & tunc pater teneretur de peculio. vt d. s. trāf grediamur. ver. sed si filiulfa. in fi. filius verò teneretur
 19 in solidum vt l. tam ex contractibus. ff. de iud. † Sed circa præmissa occurrit questio quotidiana. Ecce qd filius reperit dotem patre præsentē, vel nudum consensum præstantē, an pater propter talem simplicē præsentiam, vel consensum obligetur ad dotis filij restitutionem? Et videtur quòd non nisi de solo peculio filij. vt l. Lucius Titius. ff. de admi. tut. & no. in l. j. s. j. ff. quod iussu. In contrarium determinat Bar. in d. s. transgrediamur. tali ratione, cogitur pater
 a se obligare pro filio dotem recipiente. ar. in l. qui liberos. ff. de ri. nup. & infra dicam, ergo eius præsentia, vel nudus consensus inducit obligationem. arg. l. si filius. ff. de tu. cum si. Cuius tamen gratia pro pleniori huius articuli doctrina sic distingue, Aliquando pater cogitur in aliquo actu consentire simpliciter, sed non se obligare, & tunc præsentia, vel nudus consensus non inducit obligationem. vt l. non solum. s. necessitate. C. de bon. quæ lib. Quandoque pater vel alius cogitur se obligare, & tunc præsentia, vel consensus obligationem inducit. vt hic, & d. l. si filius. ad quod facit l. si quis inter s. imperator. ff. de excu. tut. quandoque quis non potest cogi consentire, nec se obligare, & tunc nudus consensus non inducit obligationem. nisi quatenus est in peculio
 20 vt in d. l. Lucius Titius. † Vnde reuoco in dubium an pater cogendus sit se obligare pro dote filij? dicunt quidam vt Dy. quòd super d. l. qui liberos. ff. de rit. nup. & l. si. C. de do. promi. & l. si. ff. de ius. ru. & l. si quis in tres. s. imperator. ff. de excu. tut. Iac. autem de Arc. tenet contrarium. l. ij. ff. ad mun. Sed Barto. in d. s. transgrediamur. sic distinguit, tunc filius accipit vxorem de consensu, & voluntate patris, & tunc pater cogitur se obligare: aut præter eius voluntatem accipit, & tunc aut talis vxor est persona vilis, & non conueniens ipsi filio, & tunc pater non tenetur se obligare, cum possit à patre hoc casu filius exheredari. secundum iura fforum. vt l. non tantum. s. si emancipatus. ff. de contrata. aut accipit personam honestam, & sibi conuenientem, & tunc pater cogitur se obligare, & sic procedit opin. Dyn. ar. d. l. qui liberos. cum si. nec aliter credo Dyn. intellexisse maximè etiam attento quòd pater cogitur donatorem propter nuptias dare pro filio. vt l. si. C. de dot. promi. ergo etiam se obligare pro dote. quia hodie de consuetudine generalij cessat donatio propter nuptias, & sic non reperitur hodie pater pro filio dupliciter obligari hanc partem approbat. Ray.
 21 † Quid ergo dicemus, si pater dicat sic, si debeo obligari, volo ego dotem recipere, filius autem contradicit dicens se velle eam recipere. quis præferret in recipiendo? Ego distinguerem aut filius habitat simul cum patre, & tunc pater recipiet dotem; cum ipse sustinere habeat onera filij, & eius vxoris. arg. l. si filia. s. j. ver. hoc amplius. ff. famil. ercisc. aut filius habitat separatus à patre, & tunc quia ipse sustinet onera matrimonij & vxoris, debet sibi fieri numeratio dotis, & pater pro ea obligatur. arg. in d. l. si fi-

lia. s. j. & in l. si is. s. j. ff. de iure dot.
 22 † Quid si extraneus sit obligatus ad dotis restitutionem, an eo vergente ad inopiam poterit mulier agere, sicut dictum est in marito? dicit gloss. quòd sic, in d. l. si constante. & idem sequitur Cyn. & Bart. vbi supra.
 23 † Post hæc quæritur, Ecce quòd maritus, vel focer conuenti propter inopiam ad dotis restitutionem offerunt mulieri satisfactionem pro securitate suæ dotis, quæritur an sit differenda ipsius dotis exactio? dicunt gloss. & doct. quòd non. vt no. in d. l. vbi adhuc. Et ratio est, quia cum hæc restitutio fieri debet, vt se suosq; alar per talem satisfactionem non consulitur
 24 in his alimentis. † Inde quæritur, videmus quotidie in pluribus instrumentis apponi clausulam, quod dissolutio matrimonio morte viri, dos restituitur vxori, nunquid poterit agere viro vergente ad inopiam? videtur quòd non, quia cum sibi prouiderit in vnum casum tantum, videtur ceteris renuntiasse. arg. l. si cum dotem. in prin. ff. sol. mat. & in l. si extraneus. ff. de cond. ob causam. In contrarium determinat docto. vbi. s. ea maximè ratione, quia huic casui mulier expressè renuntiare non potest, ergo multo minus tacitè. vt in l. de die. cum l. c. ff. de pac. do. † Sed pone pater dotem recepit, deinde filium emancipauit, qui diues est de se, sed pater, vergit ad inopiam, an filius poterit ab eo dotem repetere? doct. dicunt vbi supra maximè Bar. quod non agendo actione de dote, sed debet venire alia via, vnde licet intentare officium iudicis, vt pater compellatur dotem restituere filio ad onera matrimonij sustinenda. & alle. glo. in l. ij. s. i. tamen. ff. de dote prælega. Ego verò allego tibi tex. in d. l. si filia. s. j. ff. fa. er. & in l. si is. s. j. ff. de iure do. Deinde quia superius dictum est quòd mulier in casibus à iure concessis potest agere contra extraneum possessorem rerum sibi
 26 pro dote obligatarum. † Quæritur an prius per eam sit facienda excusio de bonis à marito possessis; gloss. & doc. in d. l. vbi adhuc. dicunt, quòd sic, exemplo cæterorum. & sic quoad
 27 hoc nõ est dos priuilegiata. † Adhuc quæritur, pone quòd hæc mulier agit pendente matrimonio propter inopiam viri ad dotem suam obijcitur sibi quòd est suspecta de dilapidatione dotis, quæritur an sit repellenda à sua

a Cogitur pater. Adde quod soluit Pau. de ca. cõf. clxviij. Sibi quid si pater est mente capius.
 b An pater, Bart. in l. si cum dotem. ff. solu. ma. Bar. in l. dorem. ff. de ca. pecu. Ange. in l. j. C. de bonis qua. lib.
 c Extraneus. Vide per Ale. in l. si constante. & ibi; a post. Sibi possit cõ filia Lud. Rom.
 d Inopiam doct. in l. ij. in princ. ff. so. ma.

petitione? Barto. vbi supra dicit quòd hoc casu dos est in questu ponenda, vt de ea communibus necessitatibus succurratur. ar. in l. si cum dotem. solut. 18 mar. † Inde quæritur vidimus qualiter per modum agendi succurratur ipsi mulieri, quæritur nunc an per modum excipiendi eidem succurratur verbi gratia creditores agunt contra maritum, quòd videns mulier bona ipsius mariti nititur defendere tanquã sibi obligata pro sua dote, allegando inopiam viri sui. quæritur an possit: & dicunt doc. vbi supra quòd sic, per tex. in c. per vestras. de do. inter vi. & vxor. De his autem no. Specul. eo. ti. §. j. & fin. Sed an illis casibus in quibus mulier agit pendente matrimonio sit mittenda in possessionem omnium bonorum ipsius viri? dic q̄ non, sed solum pro rata quantitatis suæ dotis. ar. l. j. in fi. C. commu. de legat. secundum doct. vbi supra, & hoc procedit quando fructus dotis per se sufficiunt ad eius alimenta. † Quid igitur si dos sit ita parua, quòd per se non sufficit ad eius alimenta, quid fiet? dicit Bar. vbi supra, aut ipse maritus nihil tenetur dare, cum in plus quam tunc facere possit deducto ne egeat, non sit ipse maritus compellendus. vt in l. non tantum. ff. de re iudi. & l. maritum. ff. solut. matri. Aut habet bona aliunde sufficientia & tunc tenetur ex alijs bonis alimenta supplere: quia etiam nulla dote existente tenetur alimenta præstare. vt l. q̄ si nulla. ff. de reli. & sump. fun. & l. si cum dotem. §. sin autem. in fi. ff. so. ma. & no. per doc. in l. quod in vxorem. C. de neg. gest. † Quid autem dices in casu conuer. so. si fructus dotis restituendæ excedunt summam alimentorum ipsius mulieris, quid erit? dicit Bart. vbi supra quòd tales fructus superabundantes debita alimenta restituendi sunt viro, quia realiter omnes fructus dotis quantumcunque eximij cedunt in lucrum mariti. ff. de iur. dot. l. dotis fructus. & pro hoc facit in ar. l. j. C. de episc. & cle.

31 † Item quæritur si facta dotis per virum restitutione, cõtingat ipsum peruenire ad pinguiorem fortunam, & diues efficiatur, an debeat dos restitui ipsi viri? gloss. & Cyn. in dicta l. vbi adhuc, dicunt quod non. per text. in dicta l. vbi adhuc. in fin. & idem sequitur Bart. vbi supra. licet Spec. teneat contra in ti. de do. inter virum & vxorem. §. si. Sed pone quæstio

32 nem sapius occurrerem. † Ecce quòd maritus conuenit ab vxore ad dotis restitutionem propter eius superuenientem inopiam sponte confessus est in iudicio se venire ad inopiam, & tradidit vxori pro eius dote certa bona, quæritur an talis confessio sit sufficiens probatio inopiæ, vt licite fieri possit restitutio talis: dic quod sic. per l. prima. & quod ibi not. C. de confes. tu distingue, aut est quæstio inter virum & vxorem, & tunc plene probatur contra eum. vt d. l. j. aut est quæstio inter virum & extraneum, &

33 tunc non probatur. ar. l. j. C. res inter alios acta. † Vltimò quæritur an prædictam confessionem spontaneam & factam solutionem poterit ipse maritus reuocare, si constat eo tempore eum fuisse diuitem? Breuiter doc. in d. l. vbi adhuc. dicunt quòd sic, quia quando maritus est soluendo & sponte restituit dotem ipsi vxori, videtur donare, vt l. j. C. si dos constat.

ma. & ibi per Cyn. Bar. verò vbi supra, tenet contrarium, ratio est quia per hanc restitutionem non efficitur conditio dotis deterior, imò melior nec est verum quòd sit donatio, quia mulier non lucratur fructus, cum deseruire habeat oneribus matrimonij, vt dictum est quòd habetur in dict. l. vbi adhuc.

E P I T O M E.

- 1 Quando competat actio de dote?
- 2 Matrimonio minus legitime contracto, an competat actio de dote mulieri?
- 3 Filij quales sint, qui nascuntur ex matrimonio minus legitime contracto?
- 4 Matrimonium quando legitime contrahatur?
- 5 Impedimenta matrimonij que sint.
- 6 Conditio an sit iet matrimonium?
- 7 Votum, an impediatur matrimonium?
- 8 Cognatio, an impediatur matrimonium?
- 9 Cognatio quotuplex sit?
- 10 Vno cõiugij leuante de sacro fonte, alter efficitur cõpater.
- 11 Nepotes & pronepotes non prohibentur contrahere.
- 12 Plures adiuuicẽ leuantes, excepto leuatore sũt cõpatres.
- 13 Vir & vxor non possunt cõno & eodem tempore leuare.
- 14 Quid sit cognatio carnalis?
- 15 Quid iuris si alter excedat quartum gradum, & alter sit in quarto.
- 16 Quid sit cognatio legalis?
- 17 Crimen incestus an impediatur matrimonium.
- 18 Diuersitas sectæ an impediatur matrimonium?
- 19 Violentia an impediatur matrimonium.
- 20 Ordo sacer an impediatur matrimonium?
- 21 Ligamẽ matrimoniale, an impediatur aliud matrimonium?
- 22 Publica honestas an impediatur matrimonium?
- 23 Affinitas an impediatur matrimonium, & quid sit.
- 24 Inter quos contrahatur affinitas.
- 25 Affinitas & que ad quem gradum terminetur inter ascendentes & descendentes.
- 26 Frigiditas an impediatur matrimonium.
- 27 Quibus casibus non debet contrahi matrimonium, si ratum contrahatur tenet.

1 **M**ATRIMONIUM legitime contrahitur. † Aduerte quòd vt actio cõperat de dote, necesse est quod matrimonium fuerit legitime cõtractum, quia dos sine matrimonio esse non potest. vt l. si. in prin. C. de do. ante nup. licet matrimonium possit esse sine dote. vt l. q̄ si nulla. ff. de reli. & sump. 2 fune. † Quid ergo si matrimonium appareat minus legitime contractum, an competat mulieri actio de dote videlicet contra virum, dicitur autem matrimonium minus legitime contrahi varijs ex causis, vel ratione deficientis, consensus vel ratione ætatis, vel ratione consanguinitatis, vel ratione affinitatis, vel ratione publicæ honestatis, vel ratione pluralitatis vxorum, vt plene legitur & tractatur. Insuper de nupt. §. ergo non omnes. & per Azo. in summa. C. de nupt. & per Goffre. in summa, extra de sponsa. & ma. & pulcherrime per Ioan. Andr. in sum

sum sua super. iij. li. decretalium. Et quantum ad propositam quaestionem dicendum est quod aut vterque s. vir & vxor sciebat matrimonium esse nullum, aut vterque ignorabat, aut vnus sciebat, alter ignorabat. Primo casu nulla cōpetit mulieri actio de dote, sed applicatur fisco: vt in l. qui cōtra. C. de incest. nup. & ibi no. Secūdo casu cōpetit mulieri ad dotē repetendā non actio ex stipulatu, sed cōditio ob causam, vel cōdictio sine causa. vt l. j. C. de condi. ob causam, & ibi not. & in l. si cūm dotē. §. fin. ff. so. ma. Quæ cōditiones ob causam, vel sine causa eiūsdē sunt nature, & potestatis, cuius est actio ex stipulatu, quæ pro vera dote cōpetit. vt d. §. si. & ibi no. & in l. ij. in fi. ff. de priuile. credit. Tertio autē casu cōsiderandū est aut mulier sciuit, & vir ignorauit, & tūc ipsa perdit dotem, aut econtra vir sciebat, & mulier ignorabat, & vir perdit donatōnem propter nuptias, & mulier repetit dotē: vt plenē not. in d. l. qui cōtra.

† Quid autem sit de eorum filijs, an sint legitimi, vel naturales tantū, aut spurij vel illegitimi? Distinguitur per tex. cap. lator. extra qui si. sint leg. nā vterque fuit ignoras, & tūc filij sunt legitimi quādo ignoratia nō est crassa & contra ius naturale: aut vterque fuit sciens, & tūc filij sunt spurij: aut vnus fuit sciens, & alter ignorans, & tunc quoad scientem reputantur illegitimi, quantum verō ad ignorantem erunt legitimi. dic. vt in d. l. qui cōtra. vbi de his plenius disputatur. † Quærendū nunc superest quando dicatur matrimoniu fore legitimē cōtractū? vbi est sciendum quod matrimonium solo consensu contrahitur. l. nuptias. ff. de re. iur. & in c. cūm locū. & c. tua nos. cū si. extra de spō. & l. ij. ff. de rit. nu. Contrahitur ergo matrimonium legitimē cōcurrentibus ad hoc pluribus respectibus, videlicet ætate legitima personarū contrahētium, quæ est in masculo xij. an. & in fœmina xij. an. Inst. de nup. in prin. & not. in c. ij. de despon. imp. & in c. de illis. eod. tit. lre & quod matrimoniu cōtractū sit publicē non clādestinē in camera, vel furtiuē de nocte. Quod ideo dispositū est per ius canonicū, ne desit probatio eius, si alter coniugū diffiteatur matrimoniu. nam vbi vterque cōnteretur, sufficiens est probatio, vt hæc probatur in c. j. & ij. extra de clā. despon. Cessare etiam debent impedimenta à iure disposita, quæ varia

sunt. vt Inst. de nup. §. ergo nō omnes. cū si. supra alle. quæ impedimēta his ver. cōprehenduntur. Error, cōditio, votū, cognatio, crimen, cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas. Si sit affinis, si forte coire nequibus. Hęc socianda verāt cōnubia, iuncta retractant. † Videamus igitur superficialiter declarationē horū versuum pro rudibus. Dicitur ergo primò error: de hoc errore datur exemplū in eo, qui putabat se cōtrahere cū Berta, & erat Martha, an talis error in substantia psonæ impediatur matrimoniu, quia deficit cōsensus qui est de substantia matrimonij. vt dictū est, cū nihil sit quod magis impediatur cōsensum quā error: vt l. si p errorē. ff. de iur. om. iu. & idē si interuenerit error status psonæ, vt quæ credebatur contrahere matrimoniu cū liberta, & cōtraxit cū serua: vt extra de cōiu. fer. c. j. & ij. † Sequitur in versu cōditio intelligi debet de cōditione propriē quæ est de futuro, aut de modo appositio in cōtractu matrimonij: quæ cōditio & modus, si quidē sit possibilis, & honesta debet impleri, aliter vitiat matrimoniu: vt in c. de illis. & c. super eo. & c. per tuas. extra de condi. appo. si autē modus vel cōditio sit impossibilis de iure vel de factō, tūc rejicitur & pro nō appposito habetur. vt extra. eod. ti. c. j. in fi. † Sequitur votū. hoc intelligitur de voto nō cōtrahendi matrimoniu, nō autē de voto eūdi ad sanctū Ia. quod quidē votū emissum super matrimonio non cōtrahendo est duplex, videlicet solēne & simplex. Solēne autē est illud quod fit per susceptionē alicuius sacri ordinis, vel per professionē alicuius approbatæ religionis tacitā vel exp̄ssam. vt in c. j. de vot. li. vj. His celsantibus appellatur. Votū simplex, quod nō dirimit matrimoniu cōtractū, licet impediatur cōtrahēdū: vt i. c. j. cū seq. extra q. cle. vel vo. † Sequitur cognatio, hic aduertit quia frequēter accidit tale impedimētū, vnde sciendū quod ad plens attinet, quod cognatio est triplex. videlicet spūalis, carnalis, & legalis. † Cognatio spūalis est illa quæ contrahitur p cōpaternitatē i sacramēto baptisimi, vel cōfirmatiōis, i collatiōe chris̄matis, quæ cognatio impedit matrimoniu cōtrahi in pluribus psonis & gradibus, i quo erratur à pluribus, & variē psonē illaqueātur, & decipiuntur. Et primò impeditur cōtrahi matrimoniu inter cōpatrē & cōmatrē. vt i

b Impediatur. Adde et p Pet. d. Ancha. consilio ccix.

c De cognatione spūali. Vide per doct. in rub. de cog. spū.

a Matrimonium legitime docto. in rubri. de spō. c. A. in l. j. C. de iud. c. adus. col.

10 cap. martinus. de cog. spū. † Et si vnus

ex coniugatis leuet pendente inter eos matrimonio alienū puerū de sacro fonte, seu baptismo, alter coniugum erit similiter cōpater, quia sunt vna caro: vt in c. j. de cog. spi. lib. vj. quōd est mirabile. secus ergo si ante matrimoniū alter eorum leuasset. vt no. in c. martinus. & xx. q. iij. in c. post obitum. per alia autē sacramenta exceptis superioribus duobus videlicet baptismo & cōfirmatione, non cōtrahitur compaternitas. vt in c. in fi. de cog. spi. lib. vj. Item secundō impediuntur matrimonium cōtrahere filij tantum ipsorum cōpatrum inter se. † Vteriores autem gradus puta nepotes, & p̄nepotes nō impediūtur, & ob hoc debentur hōies abstinere à talibus cōpaternitatibus in quibus per multos incōsultē & indeliberatē p̄ceditur. vt habetur extra de cog. spir. c. j. & c. super eo. extra. qui ma. accu. pos. Et aduerte q̄ sicut cōpater n. tas contrahitur, inter leuatū & leuantē & eius parentes, sic inter baptizatē & baptizatos, & eius parentes. vt eo. titu. c. fi. lib. vj. Vnde conclusiue circa prædicta attende, q̄ appellatione parentū intelligitur pater & mater. vt in d. c. martinus. & c. fin. extra de cog. spir. c. j. lib. vj. Et amplius in summa not. q̄ sunt viginti casus quibus per spiritualē cognationē matrimoniū, impeditur inuenti per ius canonicū, & ignorati per ius ciuile, qui habent laicos illa queare, nec fundatur viua & concludenti aliqua ratione, vt inquit Azo, in summa de nup. quos enumerat Io. An. in dicta eius summa, & habentur in c. martinus. &

11 c. j. & c. fi. † Quid si plures leuent vnū de sacro fonte, vt sit quotidie, nūquid inter se excepto leuato poterunt matrimonium cōtrahere? Dicit Inno. quod sic. per no. in d. c. martinus. & per hoc patet quōd tales per se non sunt inuicē cōpatres, licet aliquid ignorantēs se appellent compatres. † No. tamen q̄ vir & vxor prohibentur vno & eodem tempore de sacro fonte leuare. vt habetur xxx. qō. iij. c. quod autem.

12 † Cognatio autē carnalis est attentinaria proueniens ex semine, quæ cognatio in quarto vel ceteriori gradu existentibus impedit matrimonium, siue sint in gradu cōsanguinitatis, vel affinitatis. vt in c. non debet. extra de cōsan. & affini. Sed in gradu quinto, vel vltiori licitē cōtrahitur, vt ibi, cōputando gradus secundū ius canonicū. vt traditur xxxv. q. v. c. secundum. † Sufficit tamen q̄ alter eorū excedat quartū si alter reperitur esse in quarto, vel ceteriori gradu: vt in c. dilecto. & in c. vir. qui extra eo. tit. nisi per papam dispensatio intercedat. vt in c. quia circa. extra eo. tit. quā dispensationem in his & simi. multis reseruauit papa, vt impleter bursam, & eius insatiabilem curiam, quā auaritiā semper abhorruit ille totius largitatis principum princeps Cæsar Augustus.

13 † Cognatio verō legalis est illa quæ cōtrahitur in uentione legis, non hominis semine, vt puta quādo homo, qui nō habet filiū per generationem quærit sibi facere filiū per nudum amorem adoptando, vel arrogādo, vt habetur ff. & C. de adop. per totum. & extra de cog. leg. per totū. Hæc autē cognatio triplicem habet prohibitionē: vnam videlicet temporālē, & duas perpetuas. Prima tēporalis est illa qua durāte adoptione frater naturalis nō possēt cōtrahere cū sorore adoptiua, sed dissoluta adoptione per emaci-

pationem poterit cōtrahere cum ea, vt c. j. extra de cog. leg. Aliæ autem duæ sunt perpetuæ: videlicet inter adoptantē & adoptatē etiā soluta adoptione per emancipationem, vt ff. de rit. nupt. l. adoptiuus. quinetiam inter adoptatē & vxorem adoptati, & e contra inter vxorē adoptantis & adoptatū. vt ff. de ritu nup. l. adoptiuus. † Sequitur crimen. hīc not. q̄ loquitur verius de crimine adulterij, incestus, vel homicidij. Vnde si quidē interuenerit crimen in celsus quod cōmittitur secundū hanc materiā inter cōsanguineos vel affines de iure canonico illius quæ vxorē accipere vult, tūc impeditur matrimonium cōtrahi, sed non dissoluitur, nec impeditur matrimonium iam contractū. vt in c. transmissa. extra de eo qui cog. cōsan. vxor. suæ. in quo multi erant. Sunt enim pleriq; qui se carnaliter aliquādo cōmiserunt, vel cōsanguineis, vel fororibus earū, quas postea in vxores accipiunt. Itē in ea quæ crimen cōmiserit machinādo mortē cōiugis quæ nō pōt in vxorē accipi, vt in c. j. extra de diuor. & in certis alijs criminibus que habētur. xxxiii. q. ij. quāquā. & extra de pœnit. & remi. c. ij. Cetera autē crimina nō impediunt cōtrahi matrimonium, nec dirimūt iam cōtractū, extra de diuor. c. j. Fallit in tribus casibus, in quibus dissoluitur matrimonium contractū. Primus si adulter dat fidē adulteræ viuētē primæ vxore, q̄ eā accipiet in vxorē, vt extra de eo qui dux. in ma. quam pos. per adul. c. ij. Secundus est, quādo quis de sacro cōtrahit cum secunda, prima viuētē, quo casu si secūda ignorauit de ipsa mortua cōpellitur adherere secūde, si ipsa voluerit, vt extra de eo qui dux. in ma. c. cū apostolica. cū si. Tertius casus est cum effectu machinationis in mortē est securus. v. xxxj. q. j. per totum. & de eo qui dux. in ma. p. totū maxime in c. super eo. de diuor. cū si. † Sequitur cultus disparitas exemplum huius est cū Christianus contrahit cū iudæa vel saracena. xxviii. q. j. c. caue. cū seq. & not. in c. quarto. &

14 in c. gaudemus. extra de diuor. † Sequitur vis, intellige hoc de violētia quæ caderet in constantē virū: na leuis turbatio animi ac leuis cōsinnatio nō impediūt cōtrahi matrimonium, vt extra de eo qui dux. in ma. c. j. nā matrimonia debēt esse libera, & spontanea, vt in c. cum locū, de spon. & in c. gemma. & c. de mulieribus. eo. ti. facit quod habetur in c. de illis.

15 el. ij. & c. ex literis. de despon. impub. † Sequitur ordo. hoc intellige de ordine sacro magno, qui habet matrimonium impedire, vt extra qui de. veluo. c. j. & ij. Minor autem ordo, vt est simplex clericus non impedit, vt ibi & xxxij. dif. c. feriatim. † Sequitur ligamen, hoc intelligitur de ligamine à prima persona vxoris: vbi aduertendū, quōd aliquādo quis cōtrahit cum prima per verba de præsentī, & tunc si non subsit aliud quod obest, contrahendo cū secūda tenet matrimonium primum, etiam si in secūdo interuenit copula carnalis, & non in primo. vt extra de despon. impub. per totum maxime in c. fi. & in c. fi. de spon. Si verō contraxit cum prima per verba de futuro, nec carnalis copula fuerit cū ipsa secūda, quōd tūc transirent hæc sponsalia in verū matrimonium, vt in c. is qui. despon. dicendum erit non impediri secundū matrimonium contractū per verba de præsentī.

præsenti propter primum contractum per sola verba de futuro . nam fortius vinculum est matrimonij contracti per verba de præsenti , quam vinculum simplex sponsaliorum de futuro . vt in capit. penult. & fin. extra de spon. hoc autem ligamen per verba dei præsenti soluitur morte alterius coniugum, vnde mortuo viro poterit mulier statim sine metu legalis infamiae ad secunda & vltiora vota transire. vt extra de secun. nup. in capit. penult. & si propter absentiam verò ipsius viri etiam longam non dissoluitur matrimonium, nec potest mulier ad secunda vota transire, nisi prius fuerit de eius morte certificata. vt in capit. in præsencia. extra de spon. & in capitulo secundo extra de sec. nupt. Et si forsitan contraxit cum alio de facto, si vir primus postea redierit, ad ipsum redire mulier debet. vt dicitur iuris & trigesimaquarta quaestione secunda cum per bellicam.

2 † Sequitur honestas, hoc intelligatur de illa honestate publica, quæ insurgit ex sponsalibus contractis per verba de futuro, per quam dicemus quòd aliquis de consanguinitate viri non potest illam accipere in vxorem durantibus sponsalibus, vel eis, finitis per transitum ad alia vota, nec etiam econuerso consanguineæ ipsius sponsæ non poterunt sponsum accipere in virum, quod est absurdum & mirabile dicere. Vnde sint omnes cauti, ne talia sponsalia contrahant, nisi certi sint quòd matrimonium sequatur. vt hæc habentur in capit. sponfam. extra de spon. & extra de despon. impub. c. literas. & in ca. ac celsit & in c. duo pueri. & extra qui filij sint legitimi. c. referente imò quòd amplius est, hac eadem publica honestate attentata, si sponsalia fuerunt de facto contracta, & pronuntietur nulla, vel propter consanguinitatem, vel affinitatem, vel aliud impedimentum, excepto impedimento consentus, matrimonium impediretur contrahi modo quo supra. vt in capit. ad audientiam. de sponfal. & in capi. primo. eod. titu. libr. vj. Soboles tamen suscepta ex secundis nuptijs, potest hodie coniungi cognationi prioris viri. vt in capit. non debet. de consang. & affin. & Inst. de nup. in §. mariti. tamen filius hac etiam honestate attentata impeditur matrimonium contrahere in casu, qui habetur Instit. de nup. §. si vxor.

23 † Sequitur, si sis affinis. hic etiam multum aduertendum, quia multi & varij illaqueantur, & errores inducuntur propter ignorantiam in cognitione affinitatis, quæ est quædam species differens ab agnatione & cognatione. vt in §. affinitatis. Instit. de nup. in l. non facile §. affines. ff. de gradi. Est autem affinitas quædam proximitas personarum, proueniens ex coitu honesto, vel inhonesto, secundum canones, vt in capit. discretionem. & capit. penul. extra de eo qui cogno. consanguin. vxor suæ. Sed secundum leges affinitas contrahitur solummodo ex honesto. coitu, videlicet propter legitimas nuptias. vt in l. non facile. d. §. sciendum. ff. de gradi. quæ quidem affinitas hodie restringitur ad primum genus personarum, & vsque ad quantum gradum in ipso primo genere. vt in capitulo non de

bet de consanguinitate & affinitate. Est autem primum genus affinitatis illud, quod inducitur per carnalem viri, & vxoris coniunctionem, seu comixtionem, non inter se inuicem, sed in alterum ex his cum consanguineis alterius. verbi gratia, si accipiam vxorem, nulla contrahitur affinitas inter me & ipsam, quia ego & ipsa sumus principium & causa affinitatis. cum simili. sed inter me & consanguineos vxoris meæ, & econtra, † Inter consanguineos meos & ipsam vxorem contrahitur affinitas inter consanguineos autem vtriusque coniugum nulla contrahitur affinitas. Ideoque duo fratres possunt copulari duabus fororibus, & pater & filius possunt copulari matri & filia, vt not. extra de consanguinitate & affinitate in capit. quod super his. Contrahitur ergo primum genus affinitatis, quando persona adijcitur personæ per carnis copulam, quæ est quædo mulier adiungitur viro. & econtra vir adiungitur mulieri. nã talis persona addita personæ producit nouum genus attinentiæ, & constituit primū genus affinitatis, nec tamē mutat gradū: verbi gratia. Pone, sumus duo fratres, ego accipiam Bertā in vxorē, & sic persona adijcitur personæ per carnis copulam, ista Berta vxor mea mutat genus suæ attinentiæ quoad fratrem meum & alios consanguineos meos, quibus efficitur affinis, quæ prius non erat, & ipsa fratri meo efficitur affinis in gradu primo, & alijs consanguineis in gradu illo in quo sunt mihi consanguinei. propter hoc ergo traduntur tales regulæ, Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus, sed nō gradū. Secunda regula est quoto gradu consanguinitatis est aliquis viro, eodē gradu affinitatis est eius vxori, & econuerso, quoto gradu consanguinitatis est quis vxori, eodē gradu affinitatis est eius viro, & semper in eodē genere affinitatis gradu videlicet primo nã est dare secundum & tertium genus affinitatis quòd producit, siue contrahitur per secundas nuptias siue tertias. vt hæc & alia plura traduntur per text. glo. & doct. in dicto capit. non debet extra de consang. & affi. Quod autem dixi non mutare gradum, hoc ideo est, quia sicut frater meus cui sit ipsa vxor mea affinis, erat in primo consanguinitatis gradu, antequam super duodecim vxorem ipsam, ita & nunc erit in primo gradu affinitatis ipsi vxori, & hoc respectu dicitur quòd non mutat gradum scilicet consanguinitatis eius cui sit affinis. solū ergo mutatur genus attinentiæ, quæ affinitas appellatur in hoc ergo primo genere affinitatis est perpetua. prohibito vsque ad quartū gradū ipsius affinitatis, quæ regulariter cōputatur secundum gradū consanguinitatis ad alterū coniugum, vt in dicto capit. non debet. & trigesimaquinta quaestione decima capit. fraternitatis. & not. per gloss. in dicta l. non facile §. affines. Patet ergo ex præmissis, quòd hæc affinitas solum restringitur, & refertur ad alterum coniugum, & consanguineos alterius vsque ad quem impeditur contrahi matrimonium per alterum ex coniugibus. verbi gratia, quòd Berta vxor mea prædecessit me superstitite, ego non potero accipere in vxorem aliquam ex

cōsanguineis suis sibi attinentibus vsque ad quartum gradum. & eodē modo in casu conuerso me primo moriēte illa superstitē, non poterat aliquis de cōsanguineis meis vsque ad quartum gradum illam accipere in vxorē, & ita intelligatur hac materia, quæ est quotidiana, sed cōsanguinei mei & quondam vxoris meæ bene poterunt inuicem coniūgi, quia inter eos nulla est affinitas, vt suprà dixi. ex quo infertur, quòd si habeo cōsanguineam tuam in vxorem, & habeam vnam filiam ex alia vxore, tu potes contrahere cum filia mea, quia inter cōsanguineos coniugum non contrahitur affinitas. Si verò tu habeas vnam filiam, & decedat vxor mea, quæ est tibi cōsanguinea, non potero ego cōtrahere cum dicta filia tua: quia inter virum & cōsanguineos vxoris affinitas contrahitur, vt dictum est.

25 † Sed nunquid affinitas inter ascendētes & descendentes extendatur solū vsque ad quartum gradū. sicut in trāseuer salibus dictum est, anverò habeat prohibitionem perpetuam? dic secūdum Io. An. & communem opi. quòd habet perpetuam prohibitionē: quia ita abstinendum est à cōsanguineis vxoris, vt à proprijs. vt extra de cōs. & affi. c. j. & xxxv. q. iij. in c. de propinquis. facit Inst. de nup. in §. affinitatis. quia etiam tales loco parentum & liberorum reputantur. vt in d. l. non facile. §. & retro. in fi. & c. † Modò sequitur, fore si coire nequibus. Hic aduerte. quòd hoc vitium aliquando præcedit, aliquando sequitur ipsum matrimonium. Primò casu quando præcedit matrimonium distinguitur, aut procedit hoc vitium ex corporis frigiditate, aut ex maleficio, & vtroque casu si vitium & maleficio est perpetuū ad coitum, dissoluitur matrimoniū, sic hoc poterit probari. vt in cap. ij. & iij. & per totum. extra de frigi. & male. & si forsitam aliqua vera signa frigiditatis non appareant, debent per triennium simul cohabitare. quibus elapsis præstare debent iuramentum cum scriptura manu propinquorum, quòd data per eos opera ad coitum non potuerunt coire: & tunc debent separari & cum alio poterunt contrahere, & si forsitam ille frigidus, vel maleficiatus in secundo matrimonio potens ad coitum efficitur, restaurabitur primum matrimonium, & erit ad illud redeundum. vt not. in cap.

laudabilem. & capit. fina. extra de frigidis & maleficis. in cap. fraternitatis. cum similibus. Possunt tamen isti coniuges impediti seu vitiati simul cohabitare, vt frater & soror. vt in cap. iij. iij. & v. extra de frigidis & maleficis. Si autem frigiditas vel maleficio superueniat post matrimonium carnaliter consummatum, non dirimitur. vt in cap. primo. & ij. suprà allegat. Ex his patent declarati summariè dicti verus, & declarat illi casus in quibus impeditur matrimonium contrahi, & quòd contractum fuerit quando poterit dissolui. † Aliqui ramen sunt casus in quibus matrimonium non debet contrahi: si tamen contrahatur non dissoluitur, vt patet in matrimonio contracto tempore feriarum prohibito, de quo traditur trigelimatertia quæstione quarta, in cap. non oportet. & extra de ferijs. in cap. penult. & etiam tempore interdicti facti alicui per ecclesiam, vt extra de matrimonio contracto. contra interdict. ecclesie. per totum. quid autem in ea muliere, quæ fornicata est, nam possunt separari: quòd intelligitur quātum ad solum thorum, nec possunt per hoc transire ad alia vota. vt extra de diuor. cap. secundo. Propter autem aliud crimen non reperitur matrimonium posse separari, vt ibi, & si maritus eligat separari ab vxore adultera, vel vxor eligat. separari à viro adultere, nisi inuicē recōcilientur, postea perdit vxor dotem, & vir donationem propter nuptias. extra de donatio. inter virum & vxorem. in ca. plerunque. Si autem separarentur propter impedimentum cōsanguinitatis, vel affinitatis, tunc si quidem ignoranter contraxerunt, mulier recuperat dotem, & vir donationem. propter nuptias. Si verò sciēter, tunc ambo perdunt, & hīco applicatur. vt in ca. j. ij. & iij. & in capi. si necesse. extra. de donatio. inter virum & vxorem.

E P I T O M E.

- 1 Si matrimonium sit sine dote, an succurratur in aliquo ipsi mulieri?
- 2 Verbum tradidit, in materia dotals quid importat.
- 3 Dos certificata non tamen recepta, an possit repeti.
- 4 Confessio dotis facta per maritum, an præiudicet eius creditoribus.
- 5 An stetur confessioni viri iurantis se talia ab vxore recepis. licet ex alia causa quàm dote.

DEDIT & tradidit in dotem Fuit ergo matrimonium cum certa dote. † Quid autem si matrimonium fuit sine dote, vt aliquando contingit, nunquid mulieri in vita & post mortem viri in aliquo succurratur? Et si quidē mulier sit inops, & vir locuples eidem succurratur post mortem viri in certa parte bonorum eius. vt habetur in authentic. præterea. C. vnde vir. & vxor. & in auct. vt li. ma. & auar. §. quia verò legem. & de exhibend. reis. §. quoniam verò. credo etiam hoc casu sibi succurri viro viuente. ar. l. quod si nulla. ff. de reli. & sum. fu. cum si. † Et not. quòd per hæc verba tradidit & c.

pro-

a Et not. qd per hac Serba. Scide glo. in l. ij. C. de acqui. poss. Et ibi Cy. Et Bart. Et Io. an. in ad. di. Spec. tit. de emp. Et Sen. in. j. infra §. nūc. iur.

probatur traditio dotis, si dos est in quantitate, vel in specie mobili vel immobili. si res ipsa tunc præsens erat tempore celebrati instrumenti. Vbi autem res ipsa immobilis esset absens ab aspectu contractuentium, tunc habent hæc verba importare licentiam solam de ingrediendo, vel apprehendendo ipsam rem, vt not. est supra in forma capitulorum, & tangitur per Bartol. in l. prædia. ff. de acquirenda possessione. & per Cyn. in l. ij. C. eod. tit. † Quid autem si in instrumento dotis dicatur, quod dominus Tha. fuit confessus recepisse dotem, quam tamen re vera nõ recepit, an poterit eo casu ista dicta Mar. g. talem dotem confessam repetere? Super quo breuiter sic distingue, aliquando maritus confitetur se recepisse dotem, quã non recepit spe futuræ numerationis, quod est quando non numerata est, sed renuntiauit in instrumento receptioni non numeratæ dotis: & tunc contra mulierem & eius hæredes obstat exceptio non numeratæ dotis, si opponatur infra tempora limitata, vt habetur in l. j. & auct. ibi posita. C. de do. cau. non nu. aliquando confitetur se recepisse sine aliqua spe numerationis futuræ, & tunc subdistingue, aut maritus fuit confessus ante matrimonium perfectum tempore sponsaliorum, aut post ipsum matrimonium iam perfectum, & in utroque casu attende, an matrimonium sit dissolutum morte viri, & tunc dic, vt infra dicam, quando confessus est post matrimonium perfectum. Aut matrimonium est dissolutum diuortio, vel morte mulieris, & tunc restricte ad tempus præsens sponsaliorum: & tunc quia reperitur facta tempore concessio: & tunc permilla est donatio, & tunc ipsius dotis datur repetitio. vt probatur in l. prima secundo responso. C. de do. ante nupt. aut fuit relata ad tempus futuri matrimonij, & tunc quia facta est tempore prohibito, quo non admititur inter virum & uxorem donatio, non poterit hæc dos repeti. vt dicta l. prima secundo responso. & ibi not. per Dyn. Secundo casu principali quando confessio fuit emissa matrimonio iam contracto, tunc dic, aut matrimonium fuit dissolutum morte mulieris, vel diuortio: & hæc dos non poterit per hæredes ipsius mulieris à viro repeti, quia donatio est prohibita: vt prædixi. & probatur in dicta l. prima secundo responso. secundum aliam lecturam est dissolutum morte viri: & tunc aut ipse maritus fuit sic confessus animo donandi, quod sic in dubio præsumitur secundum doct. quando est paritas, vel modica inæqualitas inter ipsos coniuges, & tunc poterit ipsa dos repeti per mulierem, tanquam hæc donatio sit morte viri confirmata: vt l. ij. C. de do. cau. non nu. & ibi plenè per Cyn. aut fuit confessus non simpliciter animo donandi, sed quadam suadente quasi necessitate, quod est secundum doct. quando rusticus recepit vnam nobilem in uxorem, aut multum senex iuuentulam, & tunc poterit ipsa dos repeti per mulierem, secundum Cyn. arg. l. si ita stipulatus. ff. de verb. ob. & eorum quæ per eundem no. in l. si voluntate. C. de do. promiss. Ad vnum tamen casum aduerte quod

vbiq̄que dos promittitur vel confatur spe futuræ numerationis ante matrimonium contractum, quod in dubio hæc promissio, & confessio habet in se tacitam conditionem, videlicet si matrimonium sequatur, quo non secuto, annullatur promissio. vt in l. stipulationem. ff. de iure do. cum sim. ibi no. † Deinde queritur ad pinguiorè doctrinam præmissorum, an confessio facta per maritum post matrimonium super dote recepta præiudicat creditoribus ipsius mariti, quæ questio sæpius occurrit de facto. Breuiter in hoc sic distingue. Aut est certum quod illa quantitas quæ vir confessus est recepisse, fuit sibi tradita per mulierem, & tunc cum licitum sit de iure, matrimonio durante dotem constituere, & augere: vt habetur in l. pe. in prin. & l. si. C. de do. ante nu. & Insti. de dona. §. est & aliud. talis confessio præiudiciũ facit futuris creditoribus, nõ autè anterioribus, vt probatur in l. asiduis. c. ubi no. C. qui potio. in pi. ha. aut est certum quod ipsam pecuniam confessatam mulier non tradidit viro, sed ipse vir animo donandi mulieri sic confessus est, & tunc talis confessio non præiudicat creditoribus præcedentibus, neq; sequentibus, tanquã præsumptione fraudulosa. & sic intelligã quod traditur in auth. sed iã necesse, per Cyn. C. de do. ante nupt. aut est dabiũ vnde hæc pecunia sit profecta, & tunc præsumitur processisse de bonis viri potius quàm vxoris, ratione euitandæ suspicionis turpis quæ stus, vt habetur in l. quintus mutius. ff. de do. inter vir. & vxor. & l. etiam. C. eod. titul. & habetur in auct. de æqua. do. §. aliud quoque. & per hoc nõ præiudicabit ipsa confessio creditoribus, sicut in proximo articulo dictũ est, ad quod optimè facit l. si quis post hoc in princ. C. de bon. profcri. & ibi not. per aliquos, quod tene menti. Poterit tamen morte viri hæc dos confirmari, si non fuerit per eum reuocata, sicut confirmantur cæteræ donationes. vt l. secunda. C. de don. cauta non nu. † Quid autem si maritus confessus est ex alia causã, quàm dotis habuisse, ab eius vxore mille, & iurauit sic verum esse, an standum erit huic confessioni iudicis Bart. quod non si non appareat manifestè quod processerit ipsa pecunia ex bonis proprijs ipsius mulieris siue vxoris, alioquin præsumitur donatio cuius

Recepisse.
Sede lute
Lu. Ro. con-
fil. cccxlv.
Ful. consilio.
clxxxvi.
Et Rapha.
Cuma. con-
fil. l. v. Et A-
lex. consil.
clxij. in sig.
Soluum.

donationis incapax est vxor. ff. & C. de do. inter vi. & vx. per totum. sicq; talis confessio iurata facta ad vtilitatem persone incapacis non valet nec probat. vt ibi not. per Barto. in l. cum quis decedens. §. Titia honestissima. ff. de legatis. iij. confirmabitur tamen morte viri, si per eum nõ fuerit reuocata vt l. donatio. C. de do. inter vi. & vxor. & l. cum hic status. §. j. ff. eo. titu. cum simi.

E P I T O M E.

- 1 *Maritus an possit alienare rem immobilem traditam in dotem.*
- 2 *Rerum dotalium ad quem spectet periculum.*
- 3 *Expense in re dotali, an possint dari per hæredes viri.*

A C E T I A M Castrum Lamberti. Fuit etiam ista dos constituta tam in rebus mobilibus, quã in immobilibus. † Vnde queritur an maritus rem immobilem sibi traditã in dotem, possit alienare. in qua questione, quia quotidiana est, sic distinguitur, aut hæc res immobilis fuit in dotem tradita sub certa quantitate æstimata aut inæstimata. Primo casu subdistinguitur, aut est æstimata ea intentione, vt esset venditio, & sic tali æstimatone quæ facit emptionem, aut fuit æstimata eam sola intentione vt tẽpore soluti matrimonij cognoscere possit, quantum res ipsa effecta videretur deterior. Si quidem fuit æstimata vt esset quasi emptio cõtracta, quod in dubio præsumitur, vt determinat glo. in d. l. si inter virum. C. de iur. do. & tunc aut interuenit pactum speciale de re ipsa tradita in dotẽ restituenda soluto matrimonio, & tunc nõ poterit per virũ alienari: aut tale pactũ non interuenit, & tunc alienari poterit: quia æstimatio succedit loco rei. vt habetur in l. quoties. C. de iure do. cum sim. ibi no. Si verò fuerit æstimata, vt sciretur quantum deteriorata esset, tunc non poterit alienari. vt d. l. si inter virum. Secundo casu principali quando nullo modo fuit æstimata, tunc alienari non põr, cũ sit fundus dotalis: vt l. j. ff. de fund. do. Insti. quib. aliena. licet. in princ. & no. per gl. & habetur in l. vnica. §. & cum lex. C. de rei vxor. act. etiam si vxor consentiat. vt ibi not. nisi iurauerit expressẽ non contrauenire, quo casu mulier repellitur secũdũ iura cano-

nica. licet cõtrariũ disponat iura ciuilia, vt habetur in c. cum contingat. de iure iur. quæ decretalis consumpsit infinitas mulieres, & hæc est talis conscientia istorum clericorum, sed est fatuitas Imperatorũ qui in iurisdictione sua patiuntur tales errores, de quibus etiam scripti supra in primo libel. in gl. super ver. veris, & legitimis tit. Ex quibus patet soluto matrimonio quid petere debeat mulier, an rem vel æstimatorem, nam vbi res est tradita inæstimata, tunc ea sola petitur: si verò fuerit æstimata vt sciatur quantum fuerit deteriorata, tunc idem. Si autem vt faciat emptionem, tunc considera an sit pactum interpositum cuius sit electio, & tunc erit seruandum vbi autem pactũ non intercessisset, & tunc erit electio mariti, & eius hæredis an velint soluere rem, æstimatorem, & in hoc differt à contractu emptio nis, vt hæc habentur in l. plerunque. in princ. & in fi. ff. de iure dorum. & in l. quoties. C. eodem titulo. & ibi nota. † Queritur rerum datarum in dotem, ad quem interitus vel deterioratio, vel periculũ pertineat, an ad vxorẽ vel ad virum. In qua questione sic distinguitur, aut res est data inæstimata, & tunc periculum tam peremptionis quàm deteriorationis spectat ad vxorem: quia omne commodum proueniens ex ipsa spectat ad eam: vt in dicta lege. plerunque. in princ. §. primo nisi vir culpam adhibuisset. Nam tenetur illam diligentiam in re dotali adhibere, quam faceret in proprijs. l. in rebus. in princ. ff. de iur. dor. & l. si constante. §. si maritus. ff. solut. matrim. Aut res est data æstimata, illa æstimatone quæ facit emptionem, & tunc pertinet periculum ad ipsum virum, & in hoc sapit naturam contractus emptionis. vt probatur in l. plerunque. in princ. & l. final. & l. mancipi. in fine. & l. quoties. ff. de iur. dor. & l. cum te dare. C. eod. vbi autem esset æstimata alio respectu, tunc puto periculum esse vxoris. per dictam legem si inter virum. C. de iure dorum. & adde quod notat. per gloss. in l. j. C. de iure dorum. Ad vnum tamen aduerte, quod siue res fuerit æstimata siue inæstimata, dominium eius interrim est mariti: & pro ea sibi competit ius agendi, & excipiendi. vt habetur & not. in l. doce ancillam. C. de rei venditio. & l. de his. de iure do. & l. vnica. §. cum l. C. de rei vxor. act. & probatur in l. quamuis. in principi. ff. de iure do. & l. quintus. §. argento. cum similibus ibi notã. ff. de aur. & argento lega.

- 3 † Deinde queritur, pone quod vir in re sibi data in dotem facit aliquas expensas, an soluto matrimonio morte viri poterunt hæredes eas expensas repetere agendo vel excipiendo: vbi sic distinguitur, aut istæ expensæ fuerunt factæ fructuum colligendorum causa ex fundo dotali, & hæc non repetuntur. vt l. iij. ff. de impen. in re. do. fac. Aut expensæ factæ sunt ad ipsius rei dotalis perpetuam, vel quasi, vtilitatem, & tunc aut tales expensæ sunt modicæ, & non repetuntur, aut sunt magnæ, & tunc aut sunt necessariae, aut vtilis, aut voluntariae. Si quidem sunt necessariae, tunc repetuntur. vt in l. quod dicitur. in principi. & §. fin. ff. de impen. in re. do. factis. Si verò sunt vtilis, tunc si factæ sunt de consensu, & voluntate

a *Expense in re dor. Bal. in l. cum. C. de usufruc. Bart. in l. ca. rem. de publi. Rapha. Fulgo. in l. si proprietarius. & in l. damni. in §. j. ff. de dũ. infect.*

voluntate mulieris reperuntur aliàs non, vt l. vtiliū. ff. de impen. in rebus dotalib. & l. j. §. sed nec ob impelas. C. de rei vxor. acti. & ibi not. Si autem fuerunt voluntarij, tunc etiam si facte sunt de voluntate mulieris, non reperuntur. vt l. voluntaria. ff. de impen. in reb. dotalib. licet vir eas possit auferre, si sint cōmōdē separabiles. vt in l. pro voluntarijs. ff. de. ti. vbi autē vir expenderet in soluendo canonem vel cōsensum pro re dotali, non repeteret. vt in l. nec stipendium. ff. eod. titu. nota bene istum tractatum.

CYMONIBVS Suis iuribus & pertinentijs. Hic quæro quæ appellatione pertinentiarum contineantur. Respond. vt aliàs dixi secundum Innoc. vt per eum no. in ca. ad sedem de re. spolia. & in c. ex literis. de iur. pa. quōd cōprehendūtur & includuntur ea, quæ lege, vel statuto vel consuetudine deputata sunt, vt accedat verbi gratia, iurisdicōtio cohæret castro, & ius patronatus, & similia, quæ cohærent ecclesiæ, si peteretur ecclesia cum suis pertinentijs vel ius episcopale, de quibus ibi vide.

EPITOME.

1 *Renunciatio non numerata dotis quid importet.*

OMNINO Renuntians. † Ista renūtiatio dotis communitur ponitur per notarios in omnibus instrumentis, per quam renuntiationem excluditur ipse vir, vt non possit vterius opponere exceptionem non numeratæ dotis. iuxta not. in l. si ex cautione. C. de non nu. pec. & l. j. & ij. C. de do. cau. ta. non nu. quàm aliàs opponere posset tam ipse, quàm hæredes eius infra tempora à iure limitata, si renuntiaffet. vt plenē not. in l. fina. & in authentic. quōd locum. C. de dona. cau. non nu. Eodem modo excluderetur si notarius iustrumento diceret, talis numerauit occasione dotis tali, nam statur iustrumento. Sed in hoc aduertat notarius, vt his verbis non vratur, nisi videat pecuniam numerari, sicut scripsi supra in forma libel. quando agitur hypothecaria, & tangitur per Bartol. in l. ita stipulatus. §. Christophonus. ff. de verborum obligatio.

EPITOME.

1 *Promissio in constitutione dotis importat stipulationem.*

2 *Bona minoris contrahentis matrimonium sine curatore, vel autoritate iudicis, an tacite obligentur.*

3 *Datio fideiussores. an valeat super dote conseruanda?*

SOLENNITER Tunc promissit. Ista promissio intelligitur per stipulationem. vt in §. si scriptum. Institut. de iuti. stipul. & l. sciendum. ff. de verbo. obligatiōib. quæ & si expressē non interuenisset, habetur tamen iuris fictione pro expressa: vt l. j. post prin. C. de rei vxor. ac. & in §. fuerat. Inst. de act. sic quæ eius expressio parum operatur. ar. in l. hæc verba. ff. de leg. j. & eodem modo intelligitur à iure bonorum obligatio interuenisse pro restituenda dote. vt d. l. j. §. plenius. cū si licet cōsultius faciunt notarij expressē obligando bona mariti, quia expressa

bonorum obligatio potior est quàm tacita. vt l. fina. C. qui potio. in pi. hab.

2 † Circa hoc quæro de vno, si vir minor. xxv. an. habens curatorem accipit vxorem, an eius bona tacite obligentur pro dote restituenda, non interueniente curatore, nec iudicis autoritate: quod sic? vt determinat glo. & Cy. in l. fina. C. de le. tu. ar. l. ij. in fin. & l. ij. in prin. ff. de reb. eor. nam ex quo lex permittit principale. s. matrimonium contrahere sine prædicta solennitate, vt Insti. de nup. in prin. ergo & accessorium permittere viderur. arguunt. l. mutus. ff. de iure dotium.

3 † Amplius quæritur an valeat datio fideiussores super dote conseruanda, & restituenda? de quo plenē not. per Cyn. C. ne fid. do. den. l. j. & per Bart. in l. si constante. §. quoties. ff. so. ma. & in ea sunt opin. nam quidam, quos sequitur Dyn. dixerunt quōd fideiussores de dote seruanda dari non potest, sed de ea restituenda. sic. ita concordat iura iuribus Alij autē vt Azo, quem sequitur Barto. in dict. §. quoties, tenent quōd nec pro dote restituenda nec conseruandæ dari potest fideiussores, cū sit eadem ratio utroque casu prohibitionis. distinguendū est ergo solum secundum Azon. Bartol. an huiusmodi fideiussores præstetur soluto matrimonio & tunc valet aut matrimonio cōstante & tunc non valet, dic vt ibi.

Dic quod sic. Adde Ancha. con sils. xxiij. & quod soluit Ludo. cōsili. clxxxij. & vide in dicta. l. si constante.

Et restituenda. Vide Pau. de Ca consil. lxx. Cij.

EPITOME.

1 *Quibus casibus dos restituatur.*

2 *Socer an securè restituatur, si restituit filio dotem propter discordiā cohabitatiōnis.*

PERVENIT Ad casum restituendæ dotis. † Debes hic scire quōd olim erāt plures casus quibus fiebat dotis restitutio vt not. in d. l. vbi adhuc. C. de iur. doti. hodie verò sunt duo soli: videlicet morte viri ipsius, ac eius inopia interueniente, vt dictum est supra, à qua quidem restitutione dotis certis casibus, mulier & eius hæredes cōcluduntur, vt supra dixi. vt no. per gl. & doc. in l. ij. in prin. ff. sol. ma.

2 † Sed circa hoc quæritur, ecce quōd socer recepit dotem sui filij, & nurus, sed non valentes omnes simul pacificare, vt frequenter contigit, vel vitio nurus, & nurus separatim habitare à patre, qui pater est diues, ita quod propter inopiã non est casus dotis re

fituendę: similiter filius diues est, attamē ipse pater contentus est dotem ipsam restituere, & filio & nurui. Sed dubitatur, an securē focer possit restituere, ita quod nullo tempore possit pro ea amplius molestari, & quæritur de remedio dicunt quidam in l. quamuis. & l. si cum dotem. §. transgrediamur. ff. solut. ma. quod remedium est quod focer, idemque pater dotem ipsi filio & nurui restituat pro alimentis ipsorum & filiorū suorū ar. l. mutus. §. si. ff. de iud. do. & d. l. quāuis. cū l. seq. ff. so. mat. de qua restituitio ne etiā aliquid tangit Cy. in l. si p̄dium. C. de iud. do.

E P I T O M E.

- 1 Muliere p̄moriēte ante virum an sit fienda dotis restitutio?
- 2 Auo dotante filiam ex filio, & moriente nepte cui fiat restitutio.
- 3 Solutō matrimonio morte viri, an incontinentis fiat restitutio?
- 4 Ex statuto contrarijs loci mulieris, & loci viri de lucranda mediētate dotis, & totam dotem quod attendatur.
- 5 Vxore p̄moriēte, an secundum virum ex quo suscipit filio, sed bene relictis filijs ex primo, & stāte statuto in terra secūdi de lucranda tota dote, qualiter fiat?
- 6 Mulier habens filios ex primo matrimonio, an secūdo nubendo possit tradere bona sua.
- 7 Muliere transeunte ad secūda vota quantum debeant habere filij ex primo matrimonio.
- 8 Pactum de lucrando dotem secūdo viro, quantum p̄iudicet filij ex primo matrimonio.
- 9 Nati ex secūdo matrimonio, an habeant legitimam si cui quis in primo.
- 10 Inter filios viri & que matrimonij, qualiter fiat diuisio.
- 11 Filij ex primo matrimonio, an in casu statuti possint saltem repetere legata ultra dotem per patrem suum, qua mulier dederat secūdo viro in dotem.

I C T A E D O M I N A E M a r g a r i e i u s q u e h e r e d i b u s .

- † Reuoco hic in dubium, si mulier p̄moriatur ante virum, an sit fienda restitutio dotis? & breuiter sic distingue, aut pactum intercessit inter virum & vxorē super dote lucranda ea p̄moriēte, & illud est seruandū ff. de iud. do. l. j. & ij. cū si. Et idem dico seruandū si statuto ciuitatis, vel loci disponatur super eius lucro, nā in hac ciuitate Papię, vnde mihi origo est, vir lucretur totam dotem, & diē fit in tota Lōbardia, in aliquibus alijs locis lucretur mediētatem, quę statuta sunt ad literam seruanda. vt l. j. §. si is qui nauem. ff. de exer. & l. quod cōstitutū. ff. de test. tu. facit quod no. Inno. in c. cū in tua extra qui ma. accu. pos. & l. omnes populi. ff. de iust. & iu. etiā si mulier habeat filios de primo matrimonio. vt no. in l. hac edictali. C. de secūdo. nup. aut nullum. pactum, nec lex municipij quicquam prouidet, & tunc aut mulier habet liberos, & illis restituenda venit. vt ff. & c. ad Orphitiam. per totum. aut nō habet liberos, & restituenda est patri si habet, vel proximiōri agnato, & sic intelligi debet l. si mulier C. de iure dotium. & l. dos à patre. G. solut. matrimo. & l. inter focerum. §. cū inter patrem. ff. de pact. dota.
- † Quid si auus, vt sepe accidit, dat dotem pro nepte

ex filio eius, & moritur inde neptis, quæritur ad quē dos redire debeat? distingue secundum Barto. quandoque auus dat dotem pro nepte contemplatione filij, & tunc videtur à filio profecta, idē nō extantibus liberis ex ea, ad ipsum patrem reuertitur. vt in l. profectitia. ff. de iur. do. & l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vul. & pup. aut dedit dotē cōtemplatione ipsius neptis, & tunc aut neptis, decessit viuente auo & tunc reuertitur ad auum. vt l. vnice. §. videamus. C. de rei vxor. act. aut decessit post mortem auj, & tunc reuertitur ad ipsum filium de æquitate. vt l. dotem. ff. de col. bo. sed de rigore non secundum aliquos. sic intelligitur Lauus. ff. de col. bo. sed de rigore nō secundū aliquos. sic intelligitur Lauus. ff. de iur. dot. aut est dubium, cuius contemplatione dederit, & tunc p̄sumitur filij contemplatione dedisse, sicque ad eum reuertitur, & hoc casu potest intelligi l. dotem & l. quintus. §. fina. ff. de an. leg.

- 3 † Inde quæritur an in soluto matrimonio morte viri fieri debeat incontinēti dotis restitutio? vbi distingue quod aut maritus tibi p̄legauit dotē, vt fit cōmuniter, & tunc si legatum sit purum statim potest peti, quia omnis legalis dilatio videtur sublata. vt habetur in l. j. in prin. in vers. verum. & ver. ad eō ff. de do. p̄lega. & sic per hoc dotis conditio fit melior, nam deterior fieri non potest. vt l. de die. cum l. seq. ff. de pact. do. aut non legauit dotem, & tunc aut dos consistit in pecunia, vel rebus in mobilibus, & tunc differretur restitutio post annum, licet olim differretur triennio. vt l. vnice. §. exactio. C. de rei vxor. actio. aut consistit in rebus immobilibus, & tūc statim sic da est exactio, seu restitutio, vt in d. §. exactio. † Sed hic quæritur de no. q. ecce quod circa restitutionem dotis reperitur quod in loco contractus dotis, vel domicilij vxoris statutum disponit quod mortua vxore in matrimonio vir lucretur mediētatem dotis, sed in loco domicilij viri statutum disponit quod ipse lucretur totam dotem, quæritur quod statutum seruandum sit? Dic quod seruabitur statutum domicilij viri, nisi contrarium inter eos sit conuentum vt not. in l. exigere dotem. ff. de iudi. licet regulariter attendi debet statutum loci, in quo celebratus est contractus. vt l. si fundus. in fin. ff. de euictioni. & not. in l. hæres absens. ff. de iudic. Patet ergo quod vxor sequitur forum viri quoad dotis repetitionē. Item quoad debitum carnis, & operarum. vt l. sicut. ff. de oper. liber. Item quoad respondendum in iure vt l. cum quædam puella. ff. de iurisdiction. omnium iudicum. Item quoad subeunda numerā personalia, sed quoad realia attenditur locus vbi res sunt sitę, vt habetur in l. j. C. de mu. & in quo loco. li. xj. facit l. ea quę despōsata. ff. ad munic. Quę quidē priuilegia retinet vxor etiā post mortē viri, dum stat in viduitate. vt l. filij. ff. ad mu. Amplius quæritur, quid si vxor p̄moriatur sine filij ex hoc marito secūdo, & superstitibus ex ea filijs ex primo marito vigēte in terra ipsius mariti secūdi statuto illo, de quo supra dictum est s. quod vir lucretur dotem vxore mortua in matrimonio & c. † Quæritur an dos sit liberis p̄mi matrimonij in totum restituenda, vel pro parte non

te non obstante dicto statuto, & quia habuit istam quaest. de facto in Monte ferrato, ideo circa eam plenius dicam quam dixerim. Et primò videtur dicendum quòd pro parte eis debita per legem sit restitutio fienda, nam mulier transiens ad secunda vota debet ex eius dote tantum dare filijs primi matrimonij, quantum ea confert marito secundò, & eadem vxori in plus interdicta est alienatio in secundum maritum, vt in l. hac edictali. C. de secundis nuptijs, sicut etiam sibi interdicitur alienatio in certis alijs casibus, qui habentur in l. fœminæ. C. eod. titul. ergo quicquid attentatum est contra legem nullius est momenti. vt l. non dubium. C. de legat. & l. cum lex. ff. de fideiuss. In cōtrarium facit, nam ipsum statutum disponens quòd vir lucretur dotem videtur remouere omnem legem, per quam possit impediri tale lucrum, nam qui vult consequens, videtur velle antecedens ad illud consequens necessarium, vt l. nec is. & l. illud. ff. de acquirenda hæreditate. & l. ad rem. & l. ad legatum ff. de procur. cum si. vnde cum statutum velit maritum dotem lucrari ad hoc, vt ipsæ mulieres reperiant facilius, quibus nubere valeant, consequens est, quòd vult tollere obstaculum dicta l. hac edictali. & eorum quæ habentur in §. optimè. in authen. de nupt. quòd etiam confirmat in simili l. idem Vlpianus. ff. de excusatione tutorum cum ibi not. quòd obstaculum nemini dubium est quin posset tolli per statutum. vt l. venditor. §. si cōstat. ff. com. prædi. & l. omnes populi. ff. de iust. & iur. & hanc partem tenet Bald. in l. ea lege. C. de condi. ob. cau. quam approbavit longissima consuetudo totius Lombardiæ. Sed ipse Bald. mutato proposito, vt faciunt aliquando doct. videtur sentire primam partem in d. l. hac edictali. quæ opi. est magis æquitati consona. ad l. fœminæ. in prin. C. de secun. nupt. sed tu sequere præcedentem, quia minimè sunt mutanda & c. vt l. minimè. ff. de legib. de qua q. vide' quod scripsi infra super for. li. pro legato rei singularis. ver. transeo ad quartum arti. & quæ pulchre no. per la. de Bel. in d. §. optimè. in authent. de nupt. col. iij.

¶ Vbi quaeritur an de iure communi possit mulier habens filios ex priori matrimonio tradere in dotem secundo viro omnia bona sua, & distingue sic, aut dat simpliciter, & sine pactione de lucrando. & tunc potest vt in l. si liberis. C. de dona. ante nup. aut dat eum pacto de lucrando, & tunc nō potest vt d. l. hac edictali. & dict. §. optimè. cum si. ¶ Deinde quaeritur per eum quantum habere debeant de iure cōmuni filij prioris matrimonij, de necessitate matris transiente ad secunda vota: & responde quòd habere debent debitum iure naturæ, & vltra eam partem, de qua in d. l. hac edictali. & not. per glos. in dicto §. optimè. & hoc verum in rebus datis primò marito. In rebus autem legatis eidem à primo viro, debent dicti filij in totum omnibus anteferri, vt supra dictum est. ¶ Quid ergo si mulier dedit in dotem omnia bona cum pacto de lucrando secundo viro, an ipsi filij reuocabunt totum? dic quòd non, sed tantum quantum secundus vir tenere potest de iure, vt sic viriles inter omnes fiant portiones, vt not. in d. l.

cto §. optimè.

9 ¶ Sed an filij nati ex hac muliere in secundo matrimonio debeant in istis bonis in dotem datis habere legitimam? dicunt quidam quòd non: alij quòd sic. vt not. in dicta l. hac edictali. & in auth. ad eos. C. de secun. nupt. Tu dic secundum Iac. quòd legitimam habere debent sicut filij prioris matrimonij. vt in §. nec illud. in auth. de nupt. & C. de secun. nupt. cum alijs..

10 ¶ Qualiter autem diuisio fieri debeat horum bonorum inter filios vtriusque matrimonij: dic secundum eundem Iac. Belui. quòd omnes prius accipient suam legitimam, deinde reliquum inter ipsum maritum & solos filios prioris matrimonij diuidet, vt singuli æquales fiant portiones, quibus filijs facta est iniuria per transitum ad secunda vota, alij verò filij secundi matrimonij, quibus nulla est facta iniuria vltra eorum legitimam nihil percipient. vt not. per glos. in dicto §. optimè. & not. quòd si pater moritur ab intestato, superstitibus filijs ex vtroque matrimonio, quòd bona propria, & lucra legatorum communiter diuiduntur inter eos, sed dos pertinet filijs illius matrimonij. vt in dicto §. nec illud.

11. ¶ Sed præsupposito d. statuto, pone, vt plerunque de facto contingit quòd primus maritus legauit prædictæ eius vxori, vltra dotem suam certa bona ipsius mariti, quæ bona simul cum dote postea ipsa vxor tradidit in dotem secundo viro, nunquid filij prioris matrimonij poterunt saltem ipsa bona legata repetere: videtur quòd non per ea quæ proximè dicta sunt, sed videtur contrariū per tex. in d. l. fœminæ. post prin. C. de secun. nupt. alia enim est ratio in dote propria ipsius mulieris, quam dare potuit, quia res sua propria tunc fuit, & ex suis bonis profecta, & alia in rebus legatis. posteaque ex bonis primi viri profecta sunt: vnde æquū est ad filios primi viri debere reuerti & ratio est, quia in his rebus, legatis mulier habuit solum vsum fructum.

E P I T O M E.

1 Quæ dicantur iura dotalia.

1 SIMVL CVM omnibus iuribus dotalibus. ¶ Hic quaeritur quæ dicantur iura dotalia: &

De necessitate. An mulieri possit legari sub hac conditione, Si traserit ad secunda vota, & si non traserit possit legato priuari: Vide per Iason. & scribentes in l. disortio. ff. solu. ma. & p. Alex. consil. clxj. in. ij. Gols.

respondetur quòd plura. Primò augmentum ipsius dotis, si quòd factū sit, quòd quidem de iure fieri potest, vel consuetudine, vel per statutum, vel cōuentione iugalium, vel voluntate. vt l. j. & h. C. de do. ante nup. & in §. est & aliud. Inst. de donati. Quòd quidē dotis augmentum regulariter secundum naturam ipsius dotis, vt in l. etiam. C. de iu. do. nec immeritò, quia accessorium naturam sequitur sui principalis. vt in regula accessoriū de re. iu. cū si. sibi no. Secūdo est ius dotis donatio propter nuptias, vt in d. l. si. Tertio est de iuribus dotis fructus dotis existētis in fundo dotali tēpore soluti matrimonij secundum distinctionem traditam in l. de diuisione. & l. diuortio. & l. fructus. ff. fo. ma. & in l. vnic. §. cum ex stipulatu. versic. itaq; partus. & ibi per gloss. C. de rei vxor. actio. Quāto est de iuribus dotis alimentorū exhibitio, de quibus statim dicitur.

E P I T O M E.

- 1 Quibus casibus maritus non teneatur alimentare vxorem.
- 2 Alimenta quomodo, & qualiter de necessitate præstentur.
- 3 Legato factio mulieri, si si non possit pacifice viuere cum hæredibus habeat tot, cui incumbat probatio de non posse viuere pacifice, & mulier an debeat habere legatum, si per hæredes non stet, si sicut pacifice.
- 4 Condicio adiecta legato, si quis stet cū hæredibus: an debeat impleri.

A C E T I A M alimentis sibi de iure debitis. † Circa huiusmodi alimenta debita vxori est aduertendum, q̄ aut durat matrimonium, aut est dissolutum. Primo casu tenetur maritus vxorem alimētare, tam sanam, quā infirmam. vt l. si cum dotem. §. si autem in læuissimo. & ibi not. ff. solu. matrimo. & l. pro one ribus. C. de iure do. & l. dotis fructus. in prin. ff. de iure dot. etiam si nullam dedisset marito dotem. vt l. quòd si nullam. ff. de re. & l. umpr. fu. & plenē no. per Cyn. in l. quod in vxorem. C. de negot. gest. & amplius tenetur ad alimenta mulieri suæ etiam si patrē habeat, vt l. si filia. §. j. ff. fami. circicū. vnde si vxor steterit infirma in domo patris sui, & ab eo cepisset sum

ptus tam in alimētis, quam in curatione infirmitatis tenebitur maritus patri tales sumptus restituere. vt determinat Cy. in d. l. quod in vxorem. & vltra eum allego tibi tex. no. in l. fin. in prin. ff. de dol. excep. Secūdo casu quando matrimoniū est dissolutum, tunc secundū aliquos distinguendū est. Aut dos est restituta ipsi mulieri, & tunc sibi nō debentur amplius alimēta, quia debet de suo se alere, nec potest hæredi culpa impartiri. Aut dos non est adhuc restituta, & tunc aut tempus anni, quod datur per legem ad dotis restitutionem, quando dos est in quantitate, nondum est lapsum, sed pendet, & tunc aut mulier habet vnde se alat aliūde, quā ex dote, & tūc nō tenetur hæredes mariti ad alimēta. vt no. per gl. in l. vnic. §. exactio. C. de rei vxor. act. aliās sic, vt per Cy. Per. tamen vt refert Cy. dicit q̄ si mulier non habet aliūde vnde possit se alere, est causa sufficiens cōpelli hæredem ad dotis solutionē etiam pendente anno. ar. l. j. & ij. C. de patri. qui si. di. elapso autem anno tenentur ipsi hæredes sine dubio ad vsuras seu interesse dotis d. §. exactio. ad quòd facit optimè text. in c. salubriter. extra de vsu. hodie autē tale interesse, & huiusmodi alimenta sunt per statuta terrarum limitata, vt est Papiæ. Alij dicūt quòd aut mulier stetit in viduitate, & tunc procedunt quæ superius dicta sunt, aut transiit ad secunda vota, & tunc sibi nulla debentur alimenta ab hærede primi mariti. vt no. per Cy. in l. si. C. de bo. mater. Et prædicta locum habent in alimentis, quæ peruntur dispositione legis propter dotē non solutam. Vbi autem peterētur dispositione hominis, videlicet viri sui, qui in eius testamēto sibi vxori alimenta legasset, vt videmus quotidie fieri, tūc possēt vtrunq; petere, dotem scilicet tanquā debitā, & alimenta tanquā legata, etiam post annum, & post dotem solutam. ar. l. cū quis. §. mulier. cum l. seq. ff. de do. exce. & l. vxori maritus. ff. de vsufr. legat. † Ad vnum autē aduertendum quòd circa alimenta duplex est consideratio, vna quæritur, quomodo, & qualiter alimēta ex necessitate præstentur, de quo dic vt supra, & infra no. super forma libelli pro legato rei singularis. circa articulū alimentorū. Secunda consideratio est, qua quæritur quando, & qualiter alimenta voluntariè præstata repetantur, de quo plenē habetur & no. per do. in l. j. & l. alimenta. & l. quod in vxorem. C. de ne. ge. & in l. nesennius. ff. eo. ti. † Hic autem de vno queritur, quod sepē contingit, ecce quòd maritus legauit, & ordinauit quòd vxor sua sit vsufructuaria, & domina domus suæ stando in domo cum hæredibus suis, & casu quo non possit cū ipsis pacificè viuere, quod eo casu ipsi hæredes teneantur eidē pro alimentis dare decē singulis annis. Contingit quòd ista mulier non vult stare cum hæredibus, & allegat quòd non potest pacificè cum hæredibus viuere, hæredes autem dicunt quòd pro parte ipsorum nulla infertur molestia ei, & quòd sunt contenti quòd ipsa stet cum ipsis; queritur hic de duobus. Primò, an si non stet per hæredes, sed per eam quominus pacificè cum eisdem viuat, debeat habere extra domum alimenta? Secundò

a Alar alim-
de. adde de
hoc & dic
st per Ale.
in l. de ali-
mētis C. de
transf. &
aliquid in
cōsil. s. j. ab-
leg. l. xij. in
ij. Sol. s. si
habui ab
alio quam
ab hæredi-
bus s. i. a-
limēta in-
fra annum
quod ea nō
repetit.

Secundò an mulier incumbat onus probandi se non posse pacificè viuere? Circa primū puto quod ex mēte testantis ad quā verba sunt tradenda inquantū possunt. vt l. iij. in fi. C. de lib. pte. & l. in conditionibus. in prin. ff. de conditio. & demō. cum simi. quòd si mores hæredum non placeant mulieri, quòd sit in eius arbitrio extra domum illorum vitam suam ducere, & ab eis alimēta percipere, & sic erit sensus illorum verborum, cum dixit, & in casu quo pacificè non poterit &c. Circa secundum dico quòd stantibus p̄missis, credendum erit sol. verbo ipsius mulieris, alio non exquisito suffragio, attamen in quantum esset fieda aliqua extrinseca probatio, tūc esset fienda per ipsum mulierem, cum hæc conditio negatiue concepta sit causa intentionis ipsius mulieris tamen erit per eam probanda. iuxta not. per Bar. in l. illa. & lita & lita stipularis. ff. de ver. oblig. ¶ Sed pone quòd maritus, vel alius legat alicui decem annis singulis, si steterit cum hæredibus suis, an hæc conditio debet impleri? videtur quòd nō, imò sit reijcienda, & legatum valet. vt l. Titio centum. §. j. ff. de condi. & de monstr. de hoc vide plenè, in gl. seq. que incipit, hinc quæritur quæ est super verb. si habitaculū.

E P I T O M E.

- 1 Cuius conditionis bona mulier habere potest.
- 2 Quæ sunt bona paraphernalia.
- 3 Bona quæ non sunt, nec paraphernalia, nec totalia quæ sunt?
- 4 Si mulier probat se habuisse bona ab amasso. Vel similibus quaestibus, an remanebunt in eius dominio
- 5 Maritus an teneatur fructus quos percepit ex bonis vxoris restituere.
- 6 Fructus ex rebus paraphernalibus, an sint restituendi.
- 7 De fructibus semper expensæ sint detrahenda.

IANQUAM bona paraphernalia. ¶ Ad euidenciam scire debet iuucis quod mulier potest habere bona triplici conditionis. Quædam enim sunt bona dotalia, de quibus dictū est s̄. quædam verò paraphernalia, quædam bona propria mulierum suo regimini tantū referuata. ¶ Bona verò paraphernalia sunt illa, quæ vxor quando transducitur ad domum mariti secum defert, & in quibus administrationem concedit viro tacitè, vel expressè, vt patet in l. hac lege & l. fina. C. de pactis conuentis. & l. si ego. §. dotis. ff. de iure dotium. & dicuntur bona paraphernalia à para, quòd est iura, & pherna, quòd est dos: quasi bona iuxta dotem, vt notat Azo in summa. C. de iure dot. in prin. ¶ Bona autem quæ non sunt paraphernalia, nec dotalia appellantur illa, quæ mulier habet omnino separata à viro. & in suo regimine, ac dominio sibi referuata. vt puta sibi donata, vel ex successione delata, vel aliter. de quibus l. maritus. & quòd ibi not. C. de procurat. & constat hoc per veras probationes, vnde ad eam peruenerunt ipsa bona: alioquin in re dubia præsumuntur peruicisse bonis mariti sui, & per consequens desunt esse

vxoris & erunt sui viri. & hæredum eius. vt habetur in l. quintus. ff. de do. inter vir. & vxor. & in l. etiam. C. eod. titu. huius autem præsumptionis ratio est, vt alio non probato præsumatur quæ fuisse turpi de causa, quæ turpitudine potius est fienda, quam præsumenda, vnde honestius est in re dubia declinare potius in causam honestam, quam turpem.

4 ¶ Quæritur dicemus si mulier probat legitimè quòd ista bona habuit à suo amasso, ver ex turpi quaestiu, an cessabit dicta præsumptio: & remanebunt in eius dominio: puto quòd sic, nam datum mulieri ex causa turpi sit ipsius mulieris, vt in l. idem. §. sed quòd meretrici. ff. de codi. ob tur cau. Cōfirmat hoc tex. in d. l. quintus. sum pro arg. à ratione cessante, dicit enim tūc fore locum prædictæ præsumptioni, quando non demonstrat, vnde habuerit: ergo si demonstrat vnde habuerit, cessabit illa præsumptio, nec curo si habuerit ex cōtractu vtili vel inuitili vel ex honesta causa, vel in honesta, cū tex. loquatur generaliter, ergo debet generaliter intelligi. vt l. de pretio. ff. de publi. in rem action. & l. j. §. generaliter. ff. de le. præf. potest tamē mulier dicere viro suo. & eius hæredi quantum ad te liberam ædes habeo. l. loci corpus. §. competit. & l. sicuti. §. si quaeratur. ff. si ser vendice. fateor tamen quòd in rebus honestis vxor tenetur operari viro, vt l. sicut. ff. de oper. li. & in ea habet locum præsumptio. l. si defunctus. C. arb. tuto. & not. in d. l. quintus. & l. etiam. Est autem in effectu inter ista bona multiplex differentia, nam fructus rerum dotalium cedunt in dubio lucro mariti. vt l. pro oneribus. C. de iure doti. & supra dixi. In fructibus autem rerum paraphernalium distingue, aut mulier tacitè vel expressè in ipsis viro administrationem concessit, & tunc cedunt eius lucro. aliàs secus vt l. fin. C. de pac. conuen. & sic duo sunt hoc casu singularia. Primò quòd in istis fructibus tenet donatio in virum & vxorem. Secundò, quòd negotiorum gestor non tenetur aliqua restitutione. Et est forte ratio quia videtur conuersi in oneribus matrimonij.

5 ¶ Quæritur ergo generaliter, an maritus teneatur fructus restituere vxori, quos ex bonis eius percepit: in qua quaestione sic plenius distingue, secundum Cyn. vt no. in l. vni. §. cū ex

Paraphernalia bona gl. Bal. C. de pac. conuen. Barto. in l. maritus C. de pcurat. glo. in Ser. dotali. in c. plerum que. de don. inter §. j. §. vxor. & ad de ad materiu Panor. in capit. ex literis. de pigno. & in c. constitutus. de procura. & de fructibus bonorū. paraphernaliu quando vxor petere possit & de per Ale. in consil. l. ij. col. m. a. q. Serficulo. Senio ad u l. in d. inij. So lumine.

An maritus teneatur restituere fructus vxoris quos ex bonis ipsius vxor. percepit. Bald. in l. d. vxor. ff. solut. matrimo.

stipulat. C. de rei vxor. actio. aut fructus sunt percepti ex rebus dotalibus paraphernalibus, aut ex alijs bonis ipsius vxoris. Si quidem sunt percepti ante matrimonium ex rebus dotalibus, tunc subdistingue, aut sunt percepti ante matrimonium, aut post aut eo finito. Primo casu iterum subdistingue, aut sunt percepti ab ipsa muliere, & tunc remanent penes eam, nec querendum est de ipsorum petitione. vt l. diuortio. §. si mensis. ff. solut. matri. aut sunt percepti ab iplo marito & tunc conuertuntur in dotem matrimonio securo. vt l. dotis fructus. §. j. in ij. respon. & l. si seruo. ff. de iud. dot. & l. ante. in fin. ff. sol. matri. Secundo casu principali quando sunt percepti cōstante matrimonio per ipsum maritum, & tunc aut sunt percepti ante inceptum vltimum annum finiti matrimonij, & tunc cedunt lucro mariti vt d. l. pro oneribus. C. de iud. do. & l. diuortio. §. interdum ff. solut. matri. aut sunt percepti post vltimum annum inceptum finiti matrimonij, & tunc diuidendi sunt inter hæredes coniugis defuncti, & supersitem pro rata temporis, quo durauit matrimonium vt in dicto §. interdum. & dict. §. cum ex stipul. in fi. C. de rei vxor. & l. diuortio. & l. de diuisione. & l. fructus. ff. sol. matri. cum si. Tertio autem casu principali quando sunt percepti matrimonio finito, tunc in totum sunt vxori restituendi vt d. l. vnic. §. exactio. ver. fructibus. & l. mora. ff. sol. matri. Venio ad alium articulum, cum queritur de fructibus rerum paraphernalium, in quo distingue secundum gloss. in dicta l. fina. C. de pact. conuen. aut sunt fructus naturales, & tunc indistincte restituendi sunt mulieri, nisi sunt modici valoris, argn. l. si id quod. §. j. & l. vtrum. ff. de do. inter vi. & vxor. vel nisi de voluntate expressa, vel tacita mulieris consumpti essent in vsum communem ipsorum. vt no. per glo. dicta l. final. C. de pact. conuen. Idem intelligo in fructibus industrialibus: circa quos vltra prædicta sic distingue, nam aut maritus eos percepit de voluntate vxoris tacita, vel expressa, & tunc non sunt restituendi, sed cedunt lucro mariti, vt supra dixi: aut sunt percepti contra voluntatem ipsius vxoris expressam, & tunc restituendi sunt. hæc probantur in dicta l. fina. in d. l. hac lege. C. de pact. conuen. & l. si ego. §. dotis. ff. de iure dot. Tertio autem casu

principali cum queritur de fructibus rerum paraphernalium, nec dotalium, dic qd si non cōstet eos fore perceptos de voluntate vxoris, tunc indistincte sunt restituendi mulieri. vt d. l. maritus. C. de proc. & l. pe. in fi. ff. ad leg. falc. ¶ Hic tamē circa prædicta omnia no. qd vbi queritur de ratione fructuum, semper considera qd de illis detrahenda est omnis expēsa. vt d. l. fructus. ff. solut. matri. & l. si à domino. §. fin. ff. de peti. hære. & l. hoc iudiciū. famil. ercisc. cum si. ibi notatis.

E P I T O M E.

- 1 Omne commercium potest fieri licite inter virum & uxorem.
- 2 Statutum Papiæ de non legando vltra quinquaginta sorsori.
- 3 Vsumfructus, & redditus, an differant?
- 4 Vxor cui est legatus vsumfructus, an teneatur satisfacere sicut alij legatarij.
- 5 Vxor vsumfructuaria, an teneatur pro rata ad debita?
- 6 Vsumfructuarius, an teneatur ad sales, & iudiciones?
- 7 Mulier vsumfructuaria, an teneatur ad rei refectionem, in qua habet vsumfructuarium?
- 8 Vsumfructuario decedente, an fructus illius anni sint hæredis vsumfructuarij, an domini?

DEDIT ET legauit prædictæ domine Mar. vsumfructum omnium bonorum suorum. ¶ Hic modus legandi est in cōmuni vsu. vnde aduertendum quod aliquando vxor consequitur plenitudinem huius legati, & quando solum consequitur, quatenus sibi sufficiat ad alimēta, vt dicā. in se. gl. Itē est sciendū qd regulariter omnis cōtractus omneq̄ue cōmerciū potest fieri licite inter virum & vxorē dūmodo non sit simulatus, cū possit inuicem vnus ab altero emere, & vendere. vt traditur in l. si sponsus. §. circa venditiones. & l. sed si vir lanam. §. si duo. in fi. & l. cū hic status. §. si inter virū. in fi. & l. qd autem. §. si maritus. in fi. ff. de do. inter vi. & vxor. Donare autem inter viuos inuicem est prohibitum. vt ff. & C. de dona. inter vir. & vxor. l. j. & ij. Sed donare inuicem causa mortis. licitum est. vt l. cum hic status. §. j. præal. & l. ij. & l. si maritus. C. de do. inter vir. & vxor. Item etiam legare in vltima voluntate est concessum, licet videatur durare eadem ratio prohibitionis quæ est inter viuos & ideo potest maritus legare vxori vsumfructum generaliter omnium suorum bonorum in quo legato cedunt omnia nomina debitorū. vt l. vxori vsumfructū. & l. vxori meæ. ff. de vsufr. le. Potest q̄ue similiter ei legare vsumfructū alicuius specialis fundi, vel castri, vt in l. vxori vsumfructum. cum si. ff. de vsufr. le. Poterit etiam legare dominiū aliquarū rerū. vt l. vxor. in prin. & l. ex testamento. ff. de leg. iij. & ff. de vsufr. le. l. vxori.

- 1 ¶ Sed quia dum mariti sunt infirmi, & volunt testari vxores multū instant maritis, & denegant eis seruire, nisi sibi cōplaceant in legando. Ideo sanctē & iustē prouisum & per statutum ciuitatis Papiæ, nec aliquis possit vxori suæ vltra quinquaginta libras papientiū legare. Aliquando tamē mulieres sagaces & aliqui viri stulti legare volentes suæ vxori vltra prædictam quantitatem faciūt supponere aliquem loco vxoris, de quo vxor confidit, cui sit tale legatum:

2 *Quinquaginta. An stante tali statuto possit sibi legare alimēta & sive per Raphu. C. u. consil. xxx. & sive qd soluit Ale. consil. l. xij. ij. libro. Et de hoc sive p. Bart. in l. si is qui. ff. de vulg. & pupilla. & in l. qui testamētum. ff. de probati. & Bald. in l. j. C. de na. lu. Ang. in l. si quis. C. eo. istul. & in l. j. C. de re. pu. heredit. & ibi alios & in l. fin. C. de litigi.*

tum: sed certè cum tale legatū fiat in fraudem legis, municipalis prædictæ, est ipso iure nullum, vt no. per Bar. in l. cum quis decedens. §. Titia dulcissima. ff. de legat. tertio. † Quid autem si testatur dixerit, lego vxori meæ reditus meorum bonorum, an erit idem ac si dixisset lego sibi vsumfructum bonorum meorum: videtur qd sic, quasi ista synonymia sint reditus, & vsumfructus, vt l. patrimonium. ff. de vsumfruct. leg. Tu autem dic qd differunt in pluribus. vt no. per gl. in l. fundi Trebatiani. ff. de vsumfruct. leg. & in l. si quis ira. ff. de vsumfruct. † Quid ergo si vxori sit legatus vsumfructus bonorum, an tenebitur satisfacere sicut alij vsumfructuarij: dic quod sic. vt in l. j. & ibi no. C. de vsumfruct. & nedū de vtendo & fruendo arbitrio boni viri, sed de restituyendo etiā ipsas res, & bona, finito vsumfructu. vt l. j. in prin. & in §. hoc autem. ff. de vsumfruct. quemad. caue. quam satisfactionem non posset sibi remittere maritus in testamento. vt d. l. j. de vsumfruct. & l. seire. & ibi no. C. vt in pos. leg. nec ab hac satisfactione excusatur ipsa vxor, si diceret se non reperire fideiussore, vt dicitur in gl. in l. vsumfructu. C. de vsumfruct. licet aliquo voluerint dicere qd tunc sufficeret ipsam iurare prædicta adimplere. ar. in l. cū non facile. ff. si cui plusquam per legem fal. & l. j. §. si cum duobus. ff. de col. bon. Ex quibus pōt colligi quod illq̄ qui est vsumfructuarius bonorum, tam mobilium, quam immobilium tenetur ipsa bona in scriptis redigi facere, vt tenetur quomodo in eis sit arbitrio boni viri, & quæ bona sunt restituenda, licet per aliquos malè prædicetur. Et si dicta satisfactio nō præsterit, excluditur vsumfructuarius, & vxor à petitione vsumfructus vt habetur in l. vsumfructus nomine. ff. de vsumfruct. quemad. caue. & l. vxori vsumfructu. ff. de vsumfruct. leg. † Postea queritur an hæc vsumfructuaria prætata teneatur soluere debita hæreditaria pro rata bonorū, in quibus habet vsumfructum: breuiter Bartol. in l. fina. ff. de vsumfruct. leg. sic distincta: quandoque generaliter legatur vsumfructus omnium bonorū, seu totius hæreditatis: quandoque legatur vsumfructus certæ partis, puta tertie, vel quartæ omnium bonorum, vel hæreditatis, quandoque legatur vsumfructus aliquarum rerū particularium. Primo c. si tenetur vxor vsumfructuaria ad omnia onera, & debita hæredi-

tatis. vt l. namque. in si. cū l. seq. ff. ad Treb. & l. vxori meæ. ff. de vsumfruct. le. & hoc etiā dicitur æquitas, vt quæ sequitur cōmoda, sequatur in cōmoda. vt in l. secundum naturam. ff. de reg. iu. & cuitanda est absurditas, quæ esset, si hæres qui nudam habet proprietatē teneretur ad hæc onera. ar. l. fin. §. vbi autē in vnū. in si. C. de iu. delib. Hoc autem puto intelligendū, nisi essent tā graua onera, quæ abforberēt totū vsumfructū. nā tūc credere æe inuitle redderetur legatū vsumfructus, qd de rebus hæreditarijs possit creditoribus satisfieri. ar. eius quod not. per gloss. in solut. primi contrarij l. quarto. & l. qui concubinam §. qui ortos. ff. de le. iij. Ad onera autē aliorum legatorū in testamento relictorū non tenetur hæc vxor, nec alius vsumfructuarius, imō cōcurrunt simul in vsumfructu rerū legatarū cū ipsis legatariis. per tex. in l. Sépronio. cū simi. ibi no. ff. de vsumfruct. & no. per Bart. in d. l. si. Secūdo casu principali quādo legauit sub nomine quorū vsumfructum tertie partis hæreditatis vel bonoru, tunc secundū eū subdistinguitur, aut enim est legatus vsumfructus sub hoc nomine hæreditatis, aut sub nomine bonorū, verbi gratia, lego vsumfructum tertie partis hæreditatis meæ, & tunc tenetur ad onera pro rata huius partis legatæ. vt l. si q̄ seruū. §. si. cū l. seq. & ibi no. ff. de leg. ij. & d. l. si. de vsumfruct. leg. secundū lect. i. tamen secundā lect. Bar. vsumfructu finito deducatur talis expensā. ar. l. q̄ si possit fore. ff. de peti. hæred. & per hoc idem dicendū est quod in præcedenti casu, quando est vsumfructuaria omnium bonorum, lego vsumfructū tertie partis bonorum meorum, & tunc non tenetur soluere creditoribus hæreditarijs, nec ab eis potest conueniri. vt d. l. si. & l. generali. §. si. ff. de vsumfruct. leg. quæ bona intelliguntur deducto ære alieno: vt l. sub signatū. §. bona. ff. de verb. sign. Veruntamen hæres huiusmodi deducit prius omne res alienū pro rata portiois, & de residuo habebit vxor vsumfructū, vt probatur ex d. l. generali. §. fin. per quæ patet qd per indirectū sustinebit æs alienum, quia propter id diminuetur vsumfructus. Et vterius colligitur quod quantum ad effectum parum differunt inter se legatum hæreditatis, & legatum bonorum, nā quia in legato partis hæreditatis potest ipse legatarius principaliter à creditori-

^a Ipsam iurare. Adde Alexan. de Imo. in consi. l. vij. per tot. in ij. col. lums. §. ad nostram. Si de per Bar. in l. vsumfructu. C. de vsumfruct. §. Panor. in c. si. de pig.

^b Redigi facere. Adde quod pars debet, quod describitur Et per Alexan. in consi. l. vij. in ij. col. in ij. col. lums.

^c Abforberet. idem dicit Ludo. Rom. consil. ccxj.

bus conueniri, & per hoc legatarius bonorū, non potest, sed viam retentionis consulitur creditoribus, vt dictum est. Tertio verò casu principali, quando est legatus usufructus particularis sub nomine singulari, tunc talis usufructuarius nō tenetur ad aliqua onera æris alieni directè, neque per indirectum. vt l. j. §. si hæres. ff. ad Treb. & l. si. in fin. ff. de usufruct. leg. & l. fideicommissum. §. tractarum. ff. de iudi. & l. j. C. si cer. per. & l. si. C. de hære. & l. quoties. ff. de hære. instituen.

6 † Ex præmissis patet an usufructuarius teneatur ad solutionē indictionis, & talearum, quæ quotidie imponuntur modernis temporibus, vbi distinguendū est, an sit usufructuarius generalis omnium bonorum, an particularium, an alicuius rei specialis. & in hoc vltimo considerandum est, an indictio, vel talea, imponatur specialiter ipsi rei, & tunc tenetur usufructuarius ipsius rei. vt d. l. quæro. & ibi de hoc per Bar. ff. de usufruct. leg. aut imponitur generaliter toti hereditati, & tunc tenebitur hæres solus: per iura superius alleg. † Rursum queritur an hæc vxor usufructuaria vniuersalis, aut particularis partis bonorū, vel hereditatis, aut alicuius rei singularis, puta domus, vel castri teneatur ad impensam, circa refectionem, & sustentationem rerum, in quibus habet usufructū, vel solus dominus, vel proprietarius earū, ad hoc solus teneatur, in quā quæstione sunt tres opin.

7 Quidam dicunt aut impēsa est parua, & tunc pertinet ad usufructuarium aut est magna, & tunc pertinet ad dominum. per text. in l. usufructu legatō. §. si. & l. hætenus. in prin. & l. cum fructuarius. cum l. seq. ff. de usufruct. leg. Alij dicunt q̄ si impensa est magna, & nullus ad illā tenetur, per text. in d. l. hætenus. in prin. ibi, neutrum cogitur. Alij dicunt, quos sequitur Bar. in l. quæro ff. de usufruct. leg. & l. damni infecti. la. j. §. j. ff. de dam. infect. & in l. Nescennius ff. de negot. gest. q̄ quando expensa est magna, tunc cura, & sollicitudo illam faciendi de suo pertinet ad usufructuarium, sed tamē illa postea reperitur à domino, cuius viliter negotium est gestū: vt hæc probantur in linter fructuarium. & l. hoc amplius §. si. & d. l. damni infecti. §. j. ff. de dam. infe. vbi autem est parua, tunc eam facere debet usufructuarius, nec ipsum repetit à domi-

no. facit l. eum ad quem. C. de usufruct. deinde pertinet ad usufructuarium solutio census, sicut, & tributi pro re ipsa debiti. vt d. l. quæro. & l. pe. §. fin. ff. de lega. iij. & facit quod habetur in l. si pēdentes. §. si quid cloacarij. ff. de usufructu. † Sed quid dices, si hæc mulier, vel alius habēs usufructum decessit, an fructus illius anni erunt hæredis sui, an verò domini: super quā quæstione distingue, vt habetur in l. defuncta. ff. de usufruct. aut decessit fructibus iam collectis, & tunc cedunt lucro sui hæredis, etiam si dies soluendæ pecuniæ, sicut, vel census, nondum cessisset, aut decessit fructibus adhuc pendentibus, & nondum collectis, & tunc pertinet ad dominū proprietatis. vt ibi ad quod etiam optimè facit tex. not. in l. singulis. in fin. ff. de an. leg. Et quod dixi quando decessit fructibus collectis, intellige etiam si non fuerunt in horreo reconditi, quia sufficit q̄ sint à solo separati, vt l. si usufructuarius mellem. & ibi not. ff. quib. mod. usufruct. amit. & Instita. de rerum diuisio. §. is ad quem.

E P I T O M E.

- 1 *Dictio, donec, inducit conditionem.*
- 2 *Legatum sub conditione conditatis, quale sit.*
- 3 *Legatum factum ne nubat an valeat.*
- 4 *Legatum usufructus factum vxori purè in testamento in quo extraneus est institutus, si secundo mulier maritetur, an finiatur.*
- 5 *Verba, domina, & usufructuaria, quid importent.*
- 6 *Filijs institutis, mulier relicta usufructuaria, de substitute iuris consequetur usufructum.*
- 7 *Filio, & extraneo hæredibus institutis, quid iuris in superori casu.*
- 8 *Filio instituto, & extraneo substituto, & relicta vxore usufruct. ex eueniente cas. substitutionis, an mulier plenum usufruct. consequatur.*

I **D** O N E C vitam duxerit conditionem. † Ista dictio donec, inducit conditionem, & perinde est, ac si testator dixisset, si, & quouique vitam duxerit vidualem. vt probatur in l. legatum. ff. de an. leg. & l. cui usufruct. & in l. generale. §. duos filios. ff. de usufruct. leg. & eodem modo erit legatum conditionale, si testator dixerit, donec, vel quouique vxor mea vixerit. vt l. meua. in prin. & l. qui marco. in fi. & l. Titia. ff. de ann. leg. cum si. Ex quo sequitur q̄ primo anno est legatū purū, & pro alijs conditionale, & sic possit incipere in persona substituti, casu quo hæres exclusus esset. † Sed diceret iuuenis, si tale legatum collatū ad tempus viduitatis, est conditionale, ergo ista conditio tanquā à iure improbata, per quam inducitur viduitas, debet rei, ci, & legatū purè debetur. & l. j. & ij. C. de ind. vidui. tol. & l. si. ff. solu. matr. dicendum est quod talis conditio non est adiecta tali formæ, vt sit præcisè perpetua, sed vt sit temporalis secundū voluntatē ipsius mulieris, quod indicat illa præpositio donec, meritiò ergo non reijcitur. vt l. sed & si hæc. §. si. ff. de condi. & dem. & hoc sequitur Cy. in d. l. si. & pro hac parte videtur tex. in l. filix. ff. de an. leg. † Sed circa hoc quæro quid si testator

a *Impensum. Vide per Franc. de Arc. consil. cxj.*

b *Donec de hac dictio- ne, & dictio- ne quousq. Vide per Pau. de cas. cōf. cxxxix.*

stator dicat, lego, ne nubat, vel si nō nupserit, an hæc cōditio rejicitur? Breuiter sic distingue, an hæc cōditio adijcitur virgini, aut viduæ. Primò casu cōditio rejicitur, vt cōsequatur legatū. vt l. cū ita. & l. cū tale. §. mētia. & l. si Titia si nō nupserit. & l. mulieri & Titio. ff. de cōd. & demō. Secūdo casu tenet cōditio, & est implēda. vt no. p. Cy. in l. ij. in auth. cui relictū. C. de ind. vid. tol. quibus ad eā q̄ no. p. Iac. de Bel. & alios in auth. de nup. §. quid ve nunc. & §. vnde sciendum. colum. iij. † Quid ergo dices si vxori sit legatus vsufructus purē in testamento, in quo sit extraneus institutus, & trāseat ad secunda vota, an vsufructus finiatur? dic quōd olim extinguebatur, per l. j. C. si mul. secūdo nup. hodie autem durat, vt in auth. hoc locum. C. eo. ti. Alimenta autem legata euanescent per transitum ad secunda vota, filio hærede instituto, quasi p̄sumptio fidei iure, quōd testator voluerit eam testari in domo filij, ar. l. qui cōcubinam. §. si. ff. de le. iij. & in l. quæsitum. §. puto. ff. de fun. inst. & in l. ij. C. com. vtr. iud. & vide quæ scripsi circa hoc super forma libelli, quando agitur pro legato & c. in ver. condescendo ad decimum & c. & ver. ex his colligi potest. † Postremò quæritur quid importeat illa verba posita hęc, dum dicitur, cōstituentis ipsam dominam & vsufructuariam & c. prout est in communi vsu testamentum, quam quæstionem plenē tetigit gl. & Cy. in l. j. C. si mul. secūdo nupse. & plentus per Bar. in l. Titia. ff. de le. ij. in qua quæstione sunt variæ opinio. † conclusiue autem per generalem consuetudinem obtentam, dieimus quōd filijs hæredibus institutis, mulier ipsa debet solum in domo habere victum, & vestitum, prout habere consuevit tēpore vitæ mariti sui, & illud verbū dominam, nō importat verum dominium, sed solum quandam p̄minentiam in domo, prout hactenus habuerat, & illud verbū vsufructuariā importat nō verū vsufructū, sed quāda alimentatiōe consuetam, etiā eodē modo, si dixisset alterū ex his tantū, videlicet dominā tantū, vel vsufructuariā tantū. ar. l. j. & l. ij. ff. rerum amo. cū nō sit verisimile, quod testator voluit filijs suis retinere inane, & inutile nomen hæredis, p̄ponendō illis vxorem suam in commo hæreditatis ar. in l. cum accutissimi. & in l. cū librū. C. de fidei. quam opi. etiam sequitur Spe. in ti. qui fil. sint leg. §. j. ver. quid si vir. licet de rigore iuris secūdū Dy. & Iac. de are. illa copula, &, posita inter illa duo verba, dominā, & vsufructuariā resoluatur in vel, & erit sensus, q̄ sit domina, vel vsufructuaria prout elegerit. ar. in l. si. C. de codicil. Vbi autē essent instituti extranei, tūc secūdū Bar. nō haberet locū illa consuetudo, sed eo casu procederet opi Dy. sed certē practicatur communiter dicta cōsuetudo in veroq; casu, verū tamen supposito q̄ extraneis constitutis haberet locum opin. Dy. possunt hæredes de tali generali vsufructu detrahere quartam ratione falcidiæ, vt in l. omnem. ff. de vsufruct. & nota. per gloss. in l. vxori meæ. ff. de vsufruct. lega. Et si fortasse ex ipsius bonis esset alicui res aliqua, pura domus, vel fundus simpliciter legata, habebit in ipsa re dicta vxor dimidiatem vsufructus & aliā me-

dietatem habebit legatarius, & sic ambo in ipsius rei vsufructu concurrēt, vt habetur, & not. per Bart. in l. Sempronio. & in l. si alij. ff. de vsufr. leg. quōd est notabile & a pluribus incognitum. † Deniq; & illud est aduertēdū, quod quamquam filijs institutis cōsuetudo admiserit illam interpretationē, tamē iurū attēta subtilitate cōsequetur mulier plenum vsufructum: per tex. no. in l. tutores. in fi. C. de excu. tuto. & l. j. C. de vsufr. de quo vsufructu, possēt tunc filius suā legitimam detrahere. vt nota, per gloss. † prædictæ l. tutores. in fine. † Sed quid dices si fuerit institutus filius & extraneus, an habebit locum, in casu prædicto dicta consuetudo? dicit Bar. in d. §. Titia. quōd quoad filium habebit locum, quo autem ad extraneum non. arg. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de test. & l. si. C. fam. l. ercisi. in contrarium videtur: nam eadem dispositio non debet, diuerso iure cenferi. vt l. quamuis. C. de impu. & al. substi. & l. eum qui ædes. ff. de vsucap. † Deinde quæritur, pone quod filius fuit institutus, & exinde extraneus substitutus, & vxor constituta domina, & vsufructuaria, modo quo supra: & hæreditas ad substitutum perueniat, an vxor consequatur plenum vsufructum? distingue secūdūm Bar. vbi supra, aut iste extraneus successit ex substituto ne vulgaris, aut pupillari. Primò casu habebit plenū vsufructū: quia tale legatum sumpsit exordium, & vires in persona ipsius substituti. arg. l. qui fundam. §. qui filios. ff. ad leg. falc. & l. cū patronus ff. de lega. ij. & in l. etiā. ff. de vulga & pupil. & not. per eum, in l. si ira scriptum. ff. de ma. testa. Secūdo casu seruabitur dicta consuetudo, quia tunc legatū sumpsit exordium, & vires in persona ipsius filij. Ideoq; eius legati cōditio postea nō mutatur. arg. in d. §. qui filios nisi fortasse ipso legato esset subiecta clausula, donec castē vixerit, vel vidua steterit: quia tunc legatum pro primo anno esset purum, & pro sequētibus esset cōditionale: sicq; etiam si extraneus succederet ex pupillari, cum pro annis sequentibus fumeret exordium in persona eius, dicendum esset locum non fore dictæ consuetudini, sed eam plenum vsufructum debere consequi. arg. l. legatum. ff. de ann. legat.

Varie opi. vide p̄ Arcti. consil. xl. per Capit. consil. xxx. §. per Ange. consil. cc. ix per Alexand. consil. xxxix.

- 1 *Conditio de habitando simul cum heredibus, an sit tenenda, & habeat legatum.*

SI H A B I T A C V L V M

- tenerit cōtinuē cum heredibus.
 1 † Hic quæritur an hæc conditio sit implenda, ad hoc, vt possit conseq̄ qui legatum? videtur quod non, quia conditio, per quam personæ libertas infringitur, à iure respuitur, & reijcitur. vt l. Titio centum. §. j. ff. de condi. & demonst. sed hæc est huiusmodi cum per eam subtrahatur libertas, ne possit alibi habitare, ergo &c. In contrarium videtur, nam licet ista conditio si cum tali habitauerit, lego fundum, habeat diminuire de libertate, & ius ipsum libertatis infringere, quod patet ex eo, quia ille cui adijcitur non habet liberam facultatem habitandi cum alio, attamen admittitur à iure, nec reijcitur talis cōditio, vt est text. in l. j. C. de leg. & l. si quis ita legauerit. ff. de condi. & de. & l. qui concubinam. §. vxori. me. ff. de le. ij. & in l. Stichus. §. si. & l. cato. §. imperator. de ali. & ci. le. & l. meua. §. si. ff. de an. leg. & l. annua. in prin. c. ti. cum si. imò durior est hæc cōditio, quàm sit illa, de qua loquitur d. §. ij. in l. Titio cētum, vbi fuit apposita conditio, si domicilium in tali ciuitate sortitus fuerit &c. ar. in l. cū ita. §. si. ff. de condi. & demon. Quid dicemus? aduerte dicit Bar. in d. l. qui concubinam. §. vxori. ff. de leg. ij. q̄ ista dispositio de morando in certo loco, si adijcitur per modum obligationis reddit obligationē nullā, quia eo casu esset species seruitutis: & sic directè infringeret libertatē hominis. vt in d. l. Titio cētū. §. qui ita debet intelligi, si autē adijciatur per modū conditionis, tūc tenet talis adiectio de morādo in certo loco. vt in d. l. j. C. de legat. cū si. suprā alleg. quia ea quæ sunt in conditione, nō sunt in obligatione. vt l. si quis sub cōditione. ff. si quis omi. cau. res. ideōq̄. nō habet hæc conditio alligare aliquē ad seruitutē, nec habet infringere eius libertatē, cum non sit obligatus etiā precisè implere, sed tātum causatiuē si velit legatū habere, licet hinc solutiū videtur repugnare tex. in d. l. Titia. §. ij. vbi fuit legatū factū sub modo, videlicet habitet, vel domicilium teneat in tali loco, q̄ modus comparatur cōditioni, & eiusdē cōsetur effectus,

vt plene t̄gitur per Bar. in l. quibus diebus. §. termilius. ff. de cōdi. & demonst. & per Cy. in l. j. & fi. C. de his quæ sub mō. Sed respōdetur q̄ longa differentia est inter modo & conditionem, quantū ad effectum præsentē: nam legatarius sub modo agnito legato, statim cōsequitur dominium rei legatæ, ideo quod moriens ante modum impletur transmittit legatum in heredem suum, vt no. gl. in l. à testatore. ff. de cōdi. & demon. & l. si post dies §. i. ff. de mō. quādo dies leg. ced. & not. per Bartol. in d. §. termilius. quod non fieret in legato conditionali. vt in l. j. §. si autem aliquid. C. de cadu. tol. cum sim. sic ergo solūm per agnitionē legati sub modo legatarius obligatus nēdum implere. vt l. fin. cum simi. C. de his quæ sub modo. sed etiam necesse habet super hoc duplicem satisfactionem præstare. videlicet quod modum implebit, vt ibi, & quod si non impleuerit, restituat rem legatam cum fructibus. vt in dicta authent. cui relictū. C. de indi. vidu. tollen. & not. per Barto. in dicto §. termilius. & hoc si fuerit modus qui sit possibilis impleri, aliter non. à qua quidem cautione, & satisfactione præstanda, liberatur, & excusatur ipse legatarius, qui est grauatus habitare in certo loco, ne per hoc reperiat obligatus in eo, quod suam infringat libertatem, & sic cum iam fuerit consecutus legatum, non reuocabitur per modum non impletum, & sic loquitur. §. secundo in dicta l. Titio, in quo §. cum ministerio dicit text. non esse locum cautioni &c. per quæ verba denotatur quod lex ipsa solum prohibet obligationem, quæ interponitur, seu contrahitur per interpositionem cautionis, & hoc ideo, quia talis obligatio vincularet ipsum, ad vbi quod repugare habet libertati, vt prædixi. sicque non tenet argu. nec ob. & quod ibi no. C. de act. & oblig. vnde remanet firmum, & validum de se legatum: cuius dominium reperitur iam traaslatum per acceptationem in ipsum legatarium, ad vbi talis dispositio de morando in certo loco est apposita per modum conditionis, tunc quia rei huius legatæ non transfertur dominium, nisi prius impleta conditio, vt in dicta l. final. C. de his quæ sub modo. & in l. prima. §. si autem aliquid sub conditione. C. de cad. tol. & est in legatarij potestate implere cōditionem, vel non implere, & sic de necessitate virtute alicuius obligationis non infringitur eius libertas. meritò ergo lex non obuiat huic tali impedimento conditionis, sed relinquat sub regula generali aliarum conditionum, quarum natura est. vt si sint possibiles, prius adimpleantur, quàm legatum detur, & eius dominium ipse legatarius consequatur, vt in dictis iuribus, cum multis si. & hanc differentiam probat etiam tex. in si. in l. in ratione. la. ij. §. ita tamen. ff. ad legem fal. Ex quibus dico. sustineri, infinitas substitutiones, & legata, quæ fieri vidi in Monteferrato, nam multi legant, & instituunt hoc modo, instituo talem si venerit ad standum in domo mea post mortem meā, & ibi tenuerit larera cū sua familia. Sit ergo cautus quilibet notarius in formando, & scribendo huiusmodi substitutiones, & legata &c.

a *Modum & conditione. Vide Etan potius modus quam cōditio, per Francus. de Are. consil. cl. de legato facto, si legatarius cum aliquo morabitur. Vide per Alexan. consil. xx. ij. Ca.*

QUAE R E C ū prædicta. Hæc est conclusio libelli qua semper attende. Alia sequentia sunt alijs in alijs libellis declarata, vbi recurre.

Forma libelli ad reuocationem feudi.

CORAM vobis D. B. vicar. &c. dicit narrat, significat, & proponit Ray. de Beccaria, contra, & aduersus An. hæredem quondam Ioannis de vice comitibus, q̄ de anno curso M. ccc. mēsis Aprilis. inuestiuit d. Io. in feudum ac nomine recti & nobilis feudi, in castro Gropelli districtus Papię cum omnibus iuribus & pertinentijs d. castro pertinentibus, & spectantibus, prout constat publico instrumento ipsius inuestiturę inde tradito, & rogato à Laurentio lurida notario Papię. Qui quidem Io. dum ageret in humanis vitę eiusdem Ray. multipliciter iniuriatus est contra debitum fidelitatis iuramentum, & amplius diē suum clausit extremum nullis relictis nec superstitibus ex eo liberis masculis legitimis, & naturalibus, quibus de causis, & qualibet earum prædictum castrum fuit, & est meritò ipsi Ray. apertū, & deuolutum: dictūque Anto. hæres præfati Ioan. meritò priuatus est successione d. feudi, & tenetur dictum castrum cum omnibus suis iuribus, & pertinentijs dimittere, & relaxare ipsi Ray. prout iuris notiffimi est, quanquam sæpius super hoc interpellatus, & monitus ipsum castrum dimittere, & relaxare recusauit ipsi Ray. præsentialiter que recusat, indebitè & iniuste. Quare cum prædicta vera sint, petit & requirit d. Ray. quatenus omni modo, iure via, & forma quibus melius fieri potest per vestram diffinitiuam sententiam pronūtiatis, & declaratis supra scriptum castrum Gropelli cum omnibus suis iuribus, & pertinentijs fuisse, & esse apertum, & legitimè deuolutū, maximè ex causis memoratis ad ipsum Ray. fuisse & esse dimitendum, & relaxandum, & ad eū spectare, & pertinere pleno iure, quod que etiam cōpellatis præfatum Anto. & condemnatis per omnia iuris remedia ad dimittendum, & relaxandum eidē Ray. castrum antedictum, cum omnibus iuribus antedictis, & pertinentijs. Et vterius condemnatis eūdem Anto. in omnibus damnis, interesse, & expensis præsentibus, preteritis & futuris, passis ac factis, & fiendis & patiendis, prout liquidabitur in processu. Deducendo in præsentii iudicio &c. saluo iure addendi &c. non astringens &c.

EPITOME.

- 1 Quibus debeamus esse fideles?
- 2 Quid sit feudum?
- 3 Feudum, & emphyteusi, perpetua, in quibus differant?
- 4 Quid sit contractus emphyteuticus?

CORAM vobis. Materia huius libelli frequentior, & fructuosior est in Francia, & in alijs regionis, quàm in Lombardia, que caret rege, ideo semper erit in passione, & anxietate, vnde pessimè

se hæctenus habuerunt: & hodie habent Imperatores, qui ipsam Lombardiam dimittunt sub tyrannica potestate. oculos ergo pietatis dirigat in eadem sibi que regem constituat, cuius mediante regimine, de cætero sileat omnis iniustitia, omniq; rapina.

- 1 Deinde aduertendum est, quod quilibet tenetur esse fidelis quatuor personis, videlicet primò Imperatori cælesti, secūdò Imperatori terrestri, tertio domino seculari, quarto suo proximo. Rursus pro materie euidentiori intellectu sciendum est, q̄ feudū est quædam species cōtractus longè differēs ab omnibus alijs cōtractibus, vnde ante omnia videndum est, quid sit feudum? nam vt Tullius inquit in primo officiorum, omnis que à ratione suscipitur de re aliqua institutio, à diffinitione proficisci debet, vt intelligatur quid sit id, de quo disputatur &c. Fuerunt aliqui, qui diuersimodè diffinierunt, tu verò omnia cōprehendēs sic diffinies. Feudum est quædam concessio alicuius rei immobili, qua concessione mediante dominium vtile in accipientē transfertur, facta verò domino exhibitione alicuius fidelis, & honesti seruitij. huius autē diffinitionis declarationem assume. Dicitur enim in illa, rei concessio immobilis, hoc autem ideo dicitur, quia in re mobili non constituitur feudū, vt in c. si. in ti. de feu. cogni. quod autem in eadem subinfertur, qua vtile dominium transfertur, ideo dicitur, quia directum dominium remanet penes concedentem. vt in cap. j. de inuestit. de re alic. fac. cum sibi not. Et ad id quod postea subinfertur, alicuius honesti seruitij &c. ideo dictum est, quia seruitij turpis & inhonesti non contrahitur obligatio. vt probatur in c. ex diligenti. extra de simon. & instit. man. §. rei turpis. & l. si verò non remunerandi. §. rei turpis. ff. man. cum si. Deinde queritur an, & in quibus differant & cōueniat feudū cum emphyteusi perpetua. Respondeo quod differant in pluribus. nam feudū de sui propria natura sit gratis, quantum ad præstationē pecunię, vt in c. ij. de feu. da. in vi. le. cō. licet requiratur seruitia personalia exhiberi, vt in c. j. de no. for. fidelit. cum multis si. In contractu autem emphyteusico requiritur præstatio pecunię, vel alterius quantitatris poderabilis, vel mēsurabili, vt in l. ij. C. de iu. emphy. & in c. potuit, cū si. de

Feudum hic de matorum. Sida doc. in rub. de feu. & ibi eleganter per Barb. & per Bal. Io. de ann. & Cardi. Alex. in ls. feudorum.

Differant in quibus differt feudū ab emphyteusi, Sida Spec. in tit. de loca. in §. ij. de serf. iij. & differt per Pan. de ca. cōsil. cxxxij.

loca. & conu. Item feudum non requirit quoddam seruitia debita offerantur annuatim domino, sufficit enim offerre cum domini necessitas, vel utilitas id exposcit. vt in c. pralle. sed in emphyteusi tenetur emphyteuta singulis annis canonem offerre, vt in d. l. ij. & in d. c. potuit. Item vassallus etiam si staret per decennium & ultra, non offerendo seruitia domino, non propter hoc priuaretur iure suo: debet enim à domino interpellari, vt seruitia prestet. vt traditur in c. si vassallus. & in c. licet. si de feu. sue. cōtro. Secus autem est in emphyteuta, vt dixi, qui si negligens esset per triennium, iure suo priuaretur, vt in d. l. ij. & dicto c. potuit. Item si vassallus moriatur, vel dominus eius; tenetur hæres vassalli adire dominum, vel vassallus adire hæredem domini, & petere renouationem inuestituræ & fidelitatem facere, & offerre infra annum & diem computandum à die mortis vtriusque; eorum, aliàs feudo priuaretur. vt habetur in c. imperialem §. præterea. de prohib. feu. ali. per fed. & in cap. j. quo tempore mil. inuæstit. pe. de. & in c. j. quæ fu. prima cau. benefic. amit. & in cap. j. in prin. de leg. cō. Secus autem est in emphyteuta, & eius hæredes, qui ad solam præstationem canonis tenentur, more consueto & non aliter. vt in d. l. ij. & l. viam veritatis. C. lo. item feudum natura sui transit solum ad filios masculos, & non ad feminas regulariter. vt in c. j. §. & si clientulus de alie. feu. & in c. j. §. p. q. feu. da. pos. cum si. ibi not. at ius emphyteusis transit ad quemcunque etiam extraneum heredem, vt in d. l. viam. & l. ij. Item differt in alio, nam si vassallus feudum antiquum, seu patrimonium alienet domino irrequisito, tunc feudum reuertitur ad agnatos, domino excluso, tam iure veteri, quam nouo, vt infra dicet, & plene no. per gl. & Iac. de Bel. ca. j. de suc. feu. res autem emphyteutica taliter alienata ad dominum redit omnibus alijs exclusis. vt in l. ij. C. de iu. emph. sunt & alie differentie que colligi poterunt ex alijs quæ infra dicentur. Conueniunt autem isti contractus inter se in pluribus, vt ecce, sicut enim feudum consistit in rebus immobilibus, vt dictum est, sic & emphyteusis, vt dicta l. ij. ff. si ag. vec. vel emphy. pe. l. j. cum seq. Item, sicut in feudo transit solum utile dominium vt dictum est, sic in emphyteusi. vt di-

ta l. si. C. de iu. emphi. & d. l. j. & ij. si ag. vec. Itē sicut feudum non potest alienari sine voluntate domini vt in d. c. imperial. §. j. & in tit. de prohib. feu. alie. per Fed. ita nec res emphyteutica, vt d. l. ij. C. de iu. emphy. Ex quibus potest elici talis definitio contractus emphyteutici. Contractus emphyteuticus est quedam concessio rei immobilis facta à domino per exhibitionem certæ annuæ quantitatis, per quam utile dominium in accipientem transfertur &c.

E P I T O M E.

- 1 Quot modis feudum acquiratur?
- 2 Inuestitura feudalis, quid sit?
- 3 Inuestitura feudalis potest fieri per procuratorem spatem.
- 4 Ius feudi, an perdat per prescriptionem?
- 5 Testes quot et quales requirantur in inuestitura feudalis?

INVESTITIVIT d. Ioannem. Aduerte quod hic est vnus modus acquisitionis feudi, videlicet per inuestituram, & in hoc conuenit cum contractu emphyteutico, vt d. l. j. & ij. C. de iu. emphy. Acquiritur etiam feudum alijs modis, videlicet per successionem, vt in c. ij. de feu. cog. in fi. & in titu. de suc. rec. feu. c. j. Item acquiritur propter delictum vassalli, aliquando vt transferatur in proximiorum agnatum, vt in c. vassallus. si de feu. sue. contro. & in c. j. si vassal. feu. priue. cui de fe. Itē acquiritur vassallus prescriptione longissimi temp. vt in c. si quis per xxx. an. si de feu. defun. fue. contro. & in tit. de feu. da. in vi. leg. commisi. §. si. licet in alijs iuribus præscribendis titulo allegato sufficiat minus tempus, vt per to. titu. C. de lō. temp. præscr. & est ratio differentie secundum Mar. de Fano, & An. de barulo, vt per eos no. in l. i. titibus. C. de agr. & censu. quia in feudi præscriptione vertitur maius præiudicium, cum in eo agatur de quærenda subiectione personæ vassalli, quo ad dominum, & domini obligatione quo ad vassallum, cum mutua vice ad plurima iuuicem sint obligati, vt traditur in ca. domino guerram. si de feu. fue. cōtro. & in tit. de for. sid. c. j. in fi. quæ ratio cessat in alijs iuribus. ¶ Vterius queritur pro præmissorū declaratione, quid sit inuestitura feudalis? Dic breuiter quod quedam est propria, quedam impropria. Propria inuestitura est illa quæ incipit à traditione possessionis titulo inuestituræ. Impropria autem est illa, quæ fit mediante quodam signo. puta ense, vel baculo tradito in manibus ipsius vassalli nomine inuestituræ, & hac vtuntur principes. vt traditur, & habetur in cap. j. in prin. in tit. quid sit inuesti. Sicque omni casu verba tradentis ad hoc apta sunt necessaria, nec etiam nuda traditio ad hoc sufficeret. vt in c. j. in prin. qui. mod. feu. consti. po. arg. ff. nunquam nuda. ff. de acq. re. do. imò quod amplius est, quoad plenum ius feudi acquirendi non sufficit triplex inuestitura, nisi sequatur realis traditio possessionis: ad quam traditionem compellendus est præcisè dominus inuestitor, nec liberator volens præstare interesse. vt in c. j. si de feu. fue. contro. & no. in c. j. in prin. de cōtro. inue. Et in hoc videtur conuenire cum contractu emphyteutico. vt l. si. C. de iu. emphy. licet

in vca

2 Quod vassallus infra annum. Et dicitur tenetur petere reuocationem inuestituræ. Sicut per Abb. cō. si lxxxij. in ij. colū. Ser. in ad idem ostenditur in j. Sol. Et Calde. cō. si. in rubr. de feu. Ale. xa. de imo. consil. lxx. ix. in j. Sol. Alex. de Invol. consil. cxxxij. in cō. dem. Sol.

in venditione aliter distinguatur, vt plenè no in l. j. in prin. ff. de actio. empt. † Et not. quòd per procuratorem speciale potest fieri hæc inuestitura feudalis, & per consequens missio in possessione ipsius rei in feudum date, vt in c. j. §. sed vtrumq; per quos fiat inuestit. & in hoc differt ab emphyteusi perpetua, in qua debet solus dominus per seipsum & non per procuratorem ponere emphyteutam in possessionem. vt in d. l. fin. C. de iur. emphy.

4 † Sed an ius feudi perdat per prescriptionem, vel ius petendi fidelitatem præstari videtur quòd sic quædammodum cetera iura prescriptione tolluntur. vt l. omnes. C. de præsc. xxx. an. & no. in libel. in act. confesso. super quo iure sic distingue, quædam est fidelitas, quæ exigitur, & præstatur in signum folius, & simplicis subiectionis, vt est illa, ad quam tenetur omnis subditus domino suo, & ista non tollitur prescriptione. vt in c. cum non liceat. & tibi nota. extra de præscrip. Et est fidelitas quædam, quæ præstatur ratione rei in feudum datæ, & huic par ratione credo non præscribi. ar. eorum quæ nota. in Spe. de emphy. versic. lxxij. & per Cyn. in l. competit. C. de præscri. xxx. ann. Sed modo quæritur, quot & quales testes requirantur in feudali inuestitura: breuiter sic distingue, aut dominus habet pares curiæ, hoc est alios conuassallos, qui pares curiæ nuncupantur, aut nullos habet. Primò casu, aut est inuestitura noua, aut est renouatio antiqua. Si fuerit noua, tunc debent interuenire duo, vel tres ex eis paribus curiæ, si autè fuerit renouatio antiqua, tunc sufficienter duo, vel tres extranei, & idem dicas, si dominus nullos habet pares, vt hæc habentur in c. j. in titul. quot testes sunt necessarij ad nouam inuestituram. & no. in d. c. j. in prin. de contro. inue. & in d. capit. quid sit inuestitura. & in capit. j. §. fin. de consue. rec. feu.

EPITOME.

- 1 Feudum nobile, minus nobile, & ignobile quid sit. & nume. 9.
- 2 Feudum ecclesiasticum, & seculare quid?
- 3 Feudum antiquum paternum, nouum paternum & c. quid?
- 4 Feudum masculinum, & femininum, quid?
- 5 Feudum cum sacramento fidelitatis, & sine, quid?
- 6 Feudum purum, & conditionale, quid?
- 7 Feudum perpetuum, & temporale quid?
- 8 Feudum habens propriam naturam, & impropiam, quid?
- 9 Feudum diuisibile, & indiuisibile, quid?
- 10 Feudum transitorium ad masculos tantum, & ad ipsos & feminas quid?
- 11 Dominus, an possit gratisficari filia exclusis alijs agnatis?
- 12 Feudum transitorium in omnes filios eiusdem gradus, & transitorium in primogenitum tantum.
- 13 An qualibet personæ possint de feudo inuestiri.
- 14 Qualibet, an possint dare in feudum.

C N O M I N E recti, & nobilis feudi. † Sciendum est quòd feudum, aliud est nobile, aliud ignobile. vt infra dicetur, ideo quæ ad huius rei pleniorē doctrinam sciendum est, secundum Iac. de Bel. vt per eum no. in c. j. in prin. qui feu. da. pos. quòd feudum multipliciter diuiditur, & subdividitur. † Prima namque diuisio est, quòd feudum aliud est ecclesiasticum, aliud temporale, seu seculare. Est autè feudum ecclesiasticum illud, quòd cõfertur per personam ecclesiasticam, puta per ecclesiasticam, puta per episcopum, abbatem, siue alium prelatum. vt traditur in d. c. j. qui feudum da. pos. qui tamè prelati non possunt in feudum, nisi illa bona quæ ante prohibitionem Urbani papæ consueuerunt in feudum, vel illa quæ ex antiqua ecclesiæ consuetudine dari solitum est. vt not. in c. j. in ti. episcopum, vel abbat. & per Iac. in d. c. j. qui feudum da. pos. & in c. fin. extra de feu. Seulare autem feudum illud est, quòd cõfertur à personis secularibus puta ab Imperatore, Rege, comite, marchione, capitaneo & simili. vt in d. c. j. post prin. qui feu. da. pos.

† Secunda feudi diuisio est, quia quòdam est feudum antiquum paternum, aliud est feudum nouum paternum, aliud est feudum antiquum, quòd appellatur dupliciter, videlicet largè & strictè, vt est illud, quòd fuit à superiore ascendente, puta auo, & proauo acquisitum. vt in c. j. de natura suc. feud. in prin. & in tit. de gra. suc. in feu. c. j. §. is verò, alio modo dicitur paternum strictè, quòd est acquisitum à solo patre. vt in tit. qui feu. da. pos. c. j. §. cū verò gradus. & no. in tit. de suc. feu. c. j. Nouum autem feudum est, illud quid est acquisitum per illum, qui adhuc superest in humanis. vt in c. j. in fi. quot tes. neces. sint ad proban. no. inuestit.

† Tertia diuisio est, quia feudum aliud est masculinum, aliud femininum. Masculinum autè feudum appellatur illud quòd trahit ad masculos, femininis exclusis, vt patet maximè in magnis & maximis dignitatibus. vt habetur in c. j. §. & si clientulus. de feud. al. cum sibi not. Fœmineum verò feudum est illud, quòd per feminam feudum est. vt in tit. de benef. fœmi. c. j. & in tit. de natur. succes. feu. capitu. j. & in tit. an marit. suc. vxor. c. j. cuius quidè feudi natura talis est, vt si mulier quæ acquisiuit, decedat superstitibus sibi filijs masculis, & fœminis, masculi

Not. quod duplex est feudum, 1. nobile. 2. ignobile. in ad. di. Specul. tit. de præscri. & per Car. Alex. in præludij feudo. in 21. col. versic. quare alterius quot sunt species. Ad huius materie feudalis pleniorē cognitionē Si de latè per Eguinard. Bart in sua metho. ad Obertum Ortelium qui quat. libris dilucidè & breuiter hanc materiam explicat.

Quod dicitur nouum feudum, Si de glo. in c. achacius. xxiiij. q. j. & doct. in c. ex parte. de fer.

- ipſis fœminis excluſis in feudi materni ſucceſſione præferuntur, quòd eſt no. vt habetur in d. c. primo de benef. feud. ¶ Quarta diuiſio eſt quòd aliud eſt feudum cum ſacramento fidelitatis, aliud eſt enim certum feudum illud, quòd ſit cum ſacramento, vt in c. nulla. per quos ſit inue. Sine ſacramento, cum per pactum remittitur ne iuretur. vt in tit. quæ fuit prima cauſa bene. amit. c. j. §. eſt & alia. in ſi. & tit. de leg. contra. in prin. & ibi no. Quæ autem ſit forma fidelitatis, habetur in ca. j. de no. for. fidel. ¶ Quinta diuiſio eſt, quòd feudū aliud eſt purum, aliud conditionale. Regulariter enim feudum eſt ſimplex, & rectum, & purum, ſed ſit conditionale aliquando per pactum, vt in c. j. §. prætereā. in ti. quæ ſit inueſti. & ad certum, & limitatum ſeruitiū. vt ibi. & in ti. qui. cau. feu. amit. c. j. & ſi. & in ti. de cap. qui cur. ven. c. ſi.
- 7 & ibi not. ¶ Sexta diuiſio eſt, quòd feudū quoddam eſt perpetuum, quoddam temporale. Eſt autē perpetuum illud, quòd eſt ſimplex, ſeu rectū, vt in c. j. §. j. quib. cauſ. feud. amit. temporale vero appellatur illud, quòd finitur cū perſona, nec tranſit in eius hæredem, vt in l. j. in ſin. de alie. feu. & in c. j. de feu. vaſ. & in c. j. de feud. guar. & caſtal. ¶ Septima diuiſio eſt, quòd feudum aliud habet propriam naturam, aliud impropriam. Illud autem dicitur habere propriam naturam, quòd eſt ſimplex & rectū, de quo non poteſt quis priuari, niſi interueniente in eo culpa legitima à iure approbata, & à domino reprobata. vt in c. j. de feu. ſine cul. nō amit. & in c. j. de nat. feu. quòd quidem proprium, & rectū feudum eſt ſimpliiter tranſitorium in filios mafculos tantum, vt prædixi, non autem in fœminas: vt d. c. j. §. & ſi clientulus. de alie. feu. cum ſi. Impropriam autem naturam habet feudum, quod ex conuentione, ſeu pacto tranſit ad fœminas, ſeu extraneas perſonas, quòd quidem fieri contingit, ſi in ſtrumento inueſtituræ adijciatur hæc clauſula, videlicet vt ipſe inueſtitus ſuique hæredes, & quibus dederit, habeant, & poſsideant & c. poterit tale feudum alienari etiam in extraneos, domino irrequiſito, quòd eſt nota. vt habetur in capitulo. j. in princip. de prohib. feud. alie. per Fede. & in tit. de proh. feu. alie. per Lotha. c. j. & in cap. j. de feu. non hab. propriam naturam, & in c. penul. ſi de feu. fue. contro. & plenè no. in d. ti. de feu. non hab. proprie. natu. licet olim in hoc aliter diſtingueretur. vt in c. j. de vaſal. qui contra cōſti. Lotha. feu. alie. & in c. j. qualiter olim feu. alie. poſ. Alijs etiam caſibus dicimus feudum habere impropriam naturam, puta cum acquiritur, ſine inueſtituræ, vel minus ſolènter datur, quo caſu nō tranſit in hæredem, vt in c. j. qui. mod. feu. cōſt. pō. Item feudum guardiæ & caſtaldiæ habet etiam naturam impropriam, nec tranſit in heredem: vt in c. j. de feu. guar. & caſtal. Itē eiufdem naturæ eſt feudum cameræ, & cāpanæ, vt in c. j. de feu. cogni. & in c. j. in princip. de no. for. & eodem modo eſt feudū ſoldatæ, vt in capitulo. j. §. ſina. in tit. quis di. dux vel marchio & generaliter omne feudum quòd ex conuentione nō tranſit in hæredem, nō dicitur habere naturam propriam. ¶ Octaua diuiſio eſt: quòd feudum aliud eſt nobile, aliud minus nobile, aliud mediocriter nobile, aliud ignobile. Eſt autem nobi-
- le illud, quòd ab Imperatore cōfertur regi, duci, vel alij comiti, per quòd quis nobilitatur, qui feudatarij appellantur capitanei regij. Minus nobile eſt illud, quod cōfertur ab alio inferiore principe poſt Imperatorē, puta à Rege, comite, vel duce, vel marchione, & ſi. & hi feudatarij appellantur valuaſores, maiores, & aliqui capitanei. Mediocriter vero nobile eſt illud quod cōfertur per iſtos magnos valuaſores, & hi feudatarij appellantur minores valuaſores. Ignobile autē feudū eſt illud, per quod nulla acquiritur nobilitas, & accipitur ab iſtis minoribus valuaſoribus, & hæc omnia no. in c. j. circa prin. de his qui
- 10 feu. da. poſ. & in c. j. §. dicitur dux mar. vel co. ¶ Nonna diuiſio eſt, quòd feudum aliud eſt diuiſibile, aliud indiuiſibile. Regulariter enim omne feudum eſt indiuiſibile, niſi contrarium ſit actum, & conuentum, vel niſi cōſuetudo diceret oppoſitum, fallit hæc regula in ſupremis dignitatibus, & feudis, vt in regno, ducatu, marchionatu, & comitatu, vt habetur in c. j. de prohib. feu. alie. per Federic. §. prætereā ducatus. & in capitulo. omnes filij. in titul. ſi de feud. defunct. fuer. controuer.
- 11 ¶ Decima diuiſio eſt, de qua ſuprà dixi, ſed hic latius exprimam quòd feudum aliud eſt tranſitoriū ad mafculos tantum, aliud ad ipſos & fœminas. Regula enim eſt, quòd feudum proprium & rectum, ſolum tranſit ad mafculos: quia illi ſunt apti ſeruire domino, ad fœminas autem non tranſit, cum ſint impotentes dominos ſeruire honeſtè, vt dictū eſt ſuprà in tertia diuiſione, p. quo facit quod habetur in c. j. §. filia. in titu. de ſuc. feu. fallit quando feudum eſſet fœmineum, vt in c. j. de benef. feu. & de na. ſuc. circa prin. & in tit. an mari. ſuc. vxo. c. j. Itē fallit ſi in inueſtitura actum fuerit expreſſe, vt pluries vidi, quod fœmæ ſuccedant, quo caſu mafculo deficiente, & non aliter admittuntur fœminæ, & ſic prouiſio iſta reſtringitur ad hunc ordinem, vt probatur in tit. epiſ. vel abbatem. c. j. §. quoniam. & in titulo de eo qui ſibi. vel hæred. ſuis mafcul. inueſtit. c. j. Item fallit quando deficientibus mafculis, dominus vult gratificari fœmine ipſam acceptando, & feudum in ea confirmando, vt in tit. quemad. ſuc. ad fœmi. perti. c. j. In hoc tamē aduerte, quòd ſi fuerit feudum antiquū, & paternum non poterit dominus gratificari filię fœminæ in præiudicium aliorum agnatorū mafculorū, niſi expreſſe cōſenſerit, vt habetur in c. j. ver. nec in filiam. de alie. feu. pa.
- 12 ¶ Pro cuius dubij declaratione reuoco in dubium an dominus poſſit gratificari filię excluſis alijs agnatis. Et dicunt quidam, aut feudum eſt nouum, & tunc poteſt, tam patre viuente, quàm poſt eius mortem, vt d. c. j. quando feu. ad filiam perti. aut eſt feudum antiquum, ſeu paternum, & tunc nō. vt in d. c. primo. ver. nec in filiam. Alij dicunt, quòd etiam ſi feudum ſit paternum, poteſt dominus gratificari filię mortue patre, vt in d. c. j. quand. feu. ſed eo viuente non poteſt, vt in d. ver. nec in filiam. cum ſimi. Prima opin. placet Bart. & Pe. vt in d. c. j. ſed Iac. de Bel. placet opi. ſeconda. Et not. quòd in hac materia feudorum, appellatione hæredis continetur ſolus filius mafculus, & quilibet alius proueniens ex de-

scendentibus masculinis sexus, vt habetur in c.j. §. & si clientulus. in ti. de ali. feu. & in c.j. §. pe. qui. feu. da. 13 pos. cū ibi no. † Vndecima diuisio est, q̄ feudū aliud est transitorium in omnes filios obtinentes eundem gradū. vt in c. omnes. in ti. si de feu. fue. contro. & in ti. qui feu. da. pos. §. & quia in ti. de success. feu. in prin. Quoddā verō est feudū, in quo succedit solus primogenitus, vt patet in Regno francorū: & regulariter in alijs regnis, & pluribus ducatibus, & marchionatibus, qui iure francorū regulantur, quōd qui dem ius est aduentum ad maioris dignitatis cōseruationem, & statum, quo iure si vt scirent certi subditi fortasse melius cōseruarentur, cū per diuisiones destrui & annullari consueuerint mansiones.

14 † Post hæc quæritur, an quælibet personæ possint de feudo inuestiri: dic breuiter q̄ sic, siue sit seruus, siue liber, dum tamen dominus non ignoret conditionē ipsius personæ, vt in c.j. ver. personam. in titu.

15 per quos fiat inuesti. † An autem econtrā possit quilibet dare in feudum? respondeo q̄ sic, dum tamen habeat bonorum suorum legitimam administrationem, vt in d.c.j. in prin. & si feudum fuerit antiquū, poterit etiam minor non habens plenam bonorum administrationem illud renouare, quia per talem renouationem non dicitur alienare, vt ibi, & probatur in ti. de no. feu. §. item sciendum.

DE CASTRO Gropelli. Quæritur, an omnes res possint in feudum dari: dic quōd res immobiles dantur tantum in feudum, non autē mobiles, vt dictum est supra. & habetur in c. ij. in principio. de feu. cog. nisi ipsius reilimmobilis esset interdicta alienatio hominis, vel legis dispositione. vt in c. j. §. sed & res. in tit. per quos fiat inuestit.

CV, M omnibus iuribus, & pertinentijs. Quid autem appellatione pertinentiarum continetur, dic vt supra dixi in j lib. & secundum Inno. continentur ea, quæ statuto, lege, vel consuetudine deputata sunt, vt accedant, pura castro, cōsuetu iuridictio: & parochiali ecclesiæ, ius decimarum: & hospitalibus, dos assignata. vt extra de deci. ca. cum in tua. & c. tuā. & c. cōtingit. & de his quæ s. à prela. c. pastoralis. & de cen. c. j. & no. per ipsum Inno. in c. cum ad sedem de resti. spol. & c. ex literis. de iu. pa.

EPITOME.

- 1 *Causa legitima, propter quam reuocatur feudum.*
- 2 *Heres domini, an poterit reuocare feudum propter feloniam Vassalli contra dominum, quamuis dominus nullam quærelam mouerit.*

VITAE eiused Ray. multipliciter insidiatus est. 1 † Hic aduerte, q̄ hæc est causa vna sufficiens, per quam vassallus feudo priuatur, quia cōtra fidelitatem promissam facit, vt traditur in c. j. ver. por rō. in ti. quæ fuit prima cau. benef. amit. Aliæ etiam 2 causæ sunt, de quibus infra dicitur. † Sed quid si dominus deceaserit superstitē vassallo, qui feloniam cōmiserit nulla contra ipsum vassallum mota quærela, an hæres eius poterit ipsum vassallum propter tale

delictū feudo priuare? dic breuiter q̄ non, vt determinat glos. in c. j. §. infuper si filij in tit. de prohi. feu. alia. per Fed. ar. ad hoc in l. omsimodo. C. de inoffi. test. & ibi de hoc per gl. & optimē facit l. fi. & ibi per glo. & Cy. C. de reuo. donat.

EPITOME.

- 1 *Iuramentum quod præstat Vassallus domino, qua contineat in se.*
- 2 *Domino faciente guerrā imperatori an Vassallus teneatur dominū adiuuare.*
- 3 *Vassallus habens duos dominos diuersos temporibus acquisitos, facientes ad inuicem guerram, an teneatur alterum contra alterum adiuuare.*
- 4 *Vassallus, an teneatur adiuuare dominum facientem guerram contra propriam ciuitatem.*
- 5 *Dominus, an teneatur iuuare Vassallū contra omnes.*
- 6 *Vassallus, an teneatur adiuuare dominum facientem guerram iniustē.*
- 7 *Vassallus, an teneatur proprijs sumptibus adiuuare dominum.*
- 8 *Imperatore eunte Romam pro coronatione omnes eius Vassalli tenentur ire secum Romam.*
- 9 *Vassallo pro domino perdente equum, an habeat regressum contra dominum.*
- 10 *Bannitus Vassallus à rege & priuatus re infeudata, quā postea alijs cōcessit in feudum post restitutionem, an possit cōdicare rem infeudatam secundo.*
- 11 *Bannito domino, an Vassallus sit liber a iuramento fidelitatis.*

Pertinentiarum continetur. Cui de in l. j. in §. cum cor. bē. ff. de offi. fi. pra. Sr. Bald. in c. j. ij. colum. de cap. qui cur. Sen. in §. fe. per Ol. cōs. cclxxij.

Adiuuare. Vide quod Soluit Ro. consil. cccc. xliij. Cui ponit de cōfederato duobus principibus.

CONTRA Debitum fidelitatis iuramentum. † Nota q̄ iuramentum hoc quōd præstat per vassallum domino, continet sex partes, seu sex capitula, videlicet incolumentum honestū, vtile, facile & possibile, quæ omnia declarātur per tex. vbi vidē in c. j. de no. for. fide. & in c. j. de for. fide. & in decretis. xxij. q. v. c. de forma. sed etiam vltra prædicta tenetur vassallus domino suo præstare cōsiliū, & auxiliū, vt ibi habetur: 2 † Sed circa prædicta quæritur, pone quōd dominus facit guerram Imperatori, vel econtra nunquid vassallus tenetur ipsum dominū adiuuare, & ei auxiliū & cōsiliū præstare. dic breuiter q̄ nō. q̄ a psona Imperatoris intelligitur semper excepta i forma iuramenti fidelitatis. vt in c. imperialē. §. si de phi. feu. ali. per Fed. imō nec expresse possēt se vassallus ad hoc

obligare pacto vel iuramento cum sit tale pactum, vel iuramentum à iure reprobatum. vt ibi, & contra bonos mores, sicque non tenet. vt l. non dubium. in fi. C. de leg. & in capit. ea quæ contra leges & in c. non est obligatorium. & ibi not. per Dy. de reg. iu. lib. vj. nec immerito: quoniam filius teneat præponere salutem Imperatoris salutem paternam, vt in auth. vt cum de app. cogna. §. causas. versicul. si eos. Ad hoc etiam facit regula, quod semper in iuramento persona superioris intelligitur excepta, vt in l. finali in prin. ff. ad muni. & in cap. veniens. de iureiuran. † Quid autem dices, si idem vassallus habeat duos dominos diuersis temporibus acquisitos, & alter cõtra alterum guerram faciat, an teneatur vassallus vnum contra alterum adiuuare? respondeo quod aut inter dominos istos est dare diuersitatem in tempore, & tunc tenebitur priorem contra posteriorem adiuuare, probatur per tex. in c. imperialem. de probi. feu. alie. per Fed. §. illud quoque, quia iste præuenit in tempore, ergo potior debet esse in iure, vt in regula qui prior. cum si. ibi no. de re. iu. lib. vj. & quia in fidelitate præstita secundo domino, intelligitur excepta persona prioris domini, ideo solum contra alium quencunque dominum, excepto priore etiam contra patrem proprium, & filium tenebitur secundum dominum adiuuare, quod est valde mirandum. Et quanta sit seruitus vassalli, vide no. vt hæc traduntur in c. domino guerræ. §. cõtra omnes. in ti. hinc finitur lex, deinde incipiunt consue. regni. faciunt in ar. no. per Inn. in c. cum iam dudum. de præben. & in c. fi. extra de consir. vti. vel inuti. aut inter istos dominos fuit, & est identitas in tempore, quia eodem tempore fuit vassallus inuestitus de eodem castro, & alter dominus cõtra alterum facit guerram, quo casu diceret quod cum sint in pari causa, abstinere debet ab vtroque, ne vni auxiliando, alium offendat, nec sit causa quare magis vni quam alteri auxilium præstare debeat, nisi fortasse secundum aliquos, certum & manifestum esset ipsi vassallo, quod alter guerram iuste faceret, & alter iniuste, quo casu teneretur auxiliu præstare ei, qui iuste guerram moueret. ar. in d. c. domino guerram. in ti. de no. form. fidelit. §. & si contigerit. sed videtur quod vtrique,

si potest opem, & auxilium præstare debeat. vt in l. tertia. §. si cum omnis. ff. ad illa. † Quid si dominus facit guerram contra ciuitatem propriam vassalli, an tenebitur dominum adiuuare? dicunt quidam quod non, quia nec filius patrem, nec econtra pater filium iuuare debet contra patriam, vt l. minimè. ff. de rel. & sump. fu. ergo multo minus vassallus dominum suum. Fortificatur hoc, quia filius præponere debet salutem reipublicæ, salutem paternam, vt in dicto §. causas. ver. si eos. ergo & vassallus, cum non sit minor obligatio filij quoad patrem, quam vassalli quoad dominum. vt in dicto §. causas. † Sed nunquid reciproca vice teneatur dominus iuuare vassallum contra omnes prædictis exceptis, sicut vassallus dominum? dic breuiter quod sic, quod multum not. deter. gloss. in dicto §. cõtra omnes. nam quoad hoc inuicem obligantur pariformiter, vt in dicto c. j. in fi. de for. fid. & si dominus se subtraheret ab auxilio præstando vassallo cum posset, iure suo. i. dominio priuaretur. vt in c. dominus causam. in titu. si de feu. sue. contro. & in c. ex facto. in tit. qualiter do. propri. pri. quod tementi. † Et sic habes vnum casum, quo dominus priuatur iure suo, sunt etiam & alij, quos isti magni domini recusant audire, de quibus traditur in d. l. c. ex facto. cum seq. & per tot. tit. qualiter dominus, sua propriet. priuet. cum simili. ibi notat. Prædicta autem regula quæ est, quod vassallus tenetur dominum adiuuare contra omnes, fallit, vt supra. Item fallit si dominus fuit ab Imperatore, vel Rege bannitus, aut à Papa excommunicatus, quibus casibus vassallus est à iuramento fidelitatis absolutus. vt hæc probatur in d. c. domino guerram. in prin. & in c. fi. in tit. hinc finitur lex, deinde incipit consue. & in tit. de probi. feu. alie. per Fed. c. j. §. fi. & in tit. de for. fid. c. j. in fi. & xv. q. vj. in c. nos sanctoru. & c. iurantes. & idem fortius si ipse dominus esset hæreticus. ar. l. j. C. de hære. & in l. nemo. de ep. au. & auth. credentes. C. de hære. cum si. Postquam verò fuerit ipse dominus penitens ad gratiam restitutus tenetur vassallus eidem solita seruitia exhibere, vt xj. q. iij. in cap. videmus, & ibi no. & dicto. c. domino guerram. † Item nec tenetur vassallus adiuuare dominum, faciendo guerram iniuste, circa quod sic plenius distinguitur, aut constat ipsi vassallo, & certum est quod dominus eius facit guerram iniuste aut est dubium. Primo casu tenetur ipsum iuuare ad defensionem tantum, non autem ad offensam, si tamen velit etiam ad offensam iuuare, hoc facere potest, sed non cogitur. secundum veram opin. vt probatur per Iac. de Bel. decima quarta questione octaua scire nos. in tit. de noua for. fide. c. j. §. si contigerit. & §. & si verò. Secundo casu tenetur dominum adiuuare præcisè tam ad offensam, quam ad defensionem, aliàs feudo priuaretur, & idem per omnia in tertio casu vt hæc omnia habentur in d. cap. domino guerram. in prin. cum si. supra all. † Hic insurgit dubiu an vassallus tenetur suis proprijs sumptibus dominum adiuuare. & Inn. in c. sicut extra de iureiur. determinat quod non. nisi ex pacto, vel consuetudine. imò secundum eum non tenetur ad aliquod seruitium

2. Tene menti. adde qd soluit Fra. de aret. con. si. xiiij.

uitium, quod requirit sumptum, nisi in casibus à iure permisis seu expressis. In contrarium tamen facit text. in l. suo victu. cum se. ff. de oper. libe.

8 † Cum autem Imperator Romam proficiscitur pro eius coronatione, tunc omnes vassalli tenentur cum eo ire, vel mittere dimidiam partem, vel tertiam fructuum contribuere. iuxta ea quæ habentur in text. in c. imperialem. §. firmiter. de prohi. feu. alie. per Fed. & in c. j. in fin. de pa. iur. fir. in c. j. §. similiter. de capitul. Conrad. in v. sibus feud.

9 † Quid autem si facta per dominum conuocatione suorum vassallorum, & ipsi existentibus super guerra aliquis, vel aliqui eorum perdidit equos, vel arma, an habeant regressum contra dominum; dicit Inno. in d. capit. sicut. de iure iur. quod non. quia ex debito sunt adstricti dominio adiuuare, idè que casus fortuiti si non imputantur domino suo, & eodem modo causa pietatis accessisset quis ad iuuandum ipsum dominum. vt. xliij. q. iij. ca. non iustè. cum seq. & xj. q. iij. c. si dominus. secus autem esset si dominus conuocasset alios simplices amicos non sibi vassallos, qui ex debito non fuerunt ad hoc adstricti, nec pietatis causa sunt moti, sed ex solo mandato: quo casu si perdidit arma, vel equos habebunt secundum Inn. actionem mandati contra ipsum mandantem, si fuerunt vocati ad bellum iustum. vt in iuribus præalle. Secus autem si vocati fuissent ad bellum iniustum, nam tunc non daretur eis actio mandati pro huiusmodi damnis, nec pro alijs impensis per eos factis, quia turpe esset tale mandatam, cum nulla ex eo nata esset obligatio. vt l. si remunerandi. §. rei turpis. ff. mand. & in l. si madauero. in §. si æden. cum seq. ff. e. ti. & Insti. man. §. illud. Sed contra illud quod supra dictum est mandantem teneri ipsam mandatarij vocato ad iustum bellum, obstat multum, quia casus fortuitus non venit in actione mandati, sicut nec in cæteris bonæ fidei iudicijs. vt in l. quæ fortuitus. C. de pign. act. & in l. j. C. loc. cum sibi no. facit l. dominus horreorum. ff. loc. & l. j. C. de po. Sol. dicit Inn. vbi supra, quod hic fuit casus fortuitus, qui de facili potuit præiudici ab ipso mandante, videlicet quod si iret ad bellum, posset de facili spoliari, & capi & similia quæ sunt de natura belli, cuius dubius est euentus. meritò ergo de tali casu tenetur, secus autem esset vbi casus de facili præiudici non posset, nec res ipsa esset ad hoc disposita, vt in contrarijs. Sed diceret aliquis, nonne si quis commodauerit equum alicui, vel arma ad bellum, & ibi ea amisit, cessabit actio commodati cõtra commodatarij: certè sic. vt l. si vt certo. §. interdum. ff. commo. & per consequens iste commodator dånnum sustinet casus fortuiti, licet præsciuerit hunc casum posse euenire, ergo eodè modo debet mandatarius priuari actione sua, cum & ipse præsciuerit talem casum sibi posse contingere. So. dicit idem Inno. vbi supra, quod ratio differentie inter vtrunque casum est, quia commodatarius non excessit fines contractus deducendo equum ipsum ad bellum. quia ad eum vsus, ad què ipsum equum accepit, vsus est, idemque dicit in

conductore equorum, & armorum ad bellum per sequendum, quia si in bello capiatur conductori non tenetur ad emendationem, vt ff. loc. & conduct. l. item quæritur. §. si quis seruum. & l. videamus. §. j. cum similib. Sed mandatarius vocatus ad bellum, licet præsciire potuerit, quod de facili arma, & æquos amittere potuit, tamen sciebat ius suum durare, & se consequi posse per actionem mandati quæcunque perderet, & impendia quæ faceret, vt ff. mandat. l. inter causas. §. impendia. & l. qui mutuum. §. fina. Vel dic quod in omnibus prædictis casibus, si sanè intelligantur, est identitas rationis, seu dispositionis iuris: nam semper ad dominum rei, & ad mandantem pertinet hoc periculum, quia mandans damnum restituit, locator, & commodator rem suam perdit, sicque omni casu pariformiter ad eos damnum redijt, nec tamen ille qui mandauit amicos conuocari ad bellum poterit tanquam sua inter sit agere contra spoliatores v' bonorum raptorum: cum actio vi bonorum raptorum & furti solum detur ei qui in rebus ablatiis habet dominium, vel possessionem, vel ius aliquod reale. vt l. ij. §. in actione. ff. vi bo. rap. ff. de fur. l. si is qui rem. & l. si is cuius. cum similib. secundum eundem Inn. Quod autem dicatur iustum, vel iniustum bellum, not. per eundem in capi. olim. extra de restitutio. spoliato. † Vterius circa præmissa quæritur, pone quod Rex banniuic eius vassallum ipsumque priuauit omnibus bonis suis, & maxime quodam castro, quod iure feudi recognoscebat à Rege, deinde ipsum castrum in feudum dedit alij, postque certo tempore transacto ipsum vassallum Rex ipse ad omnia bona sua, & gratiam suam restituit, quæritur an hic vassallus restitutus possit dictum castrum à secundo vassallo de iure vindicare: Quam quæstionem plenius disputat Iacob. de Bel. in dicto capit. domino guerram: vbi finaliter sic concludit, aut ipse primus vassallus fuit bannitus tantum, aut fuit bannitus & condemnatus. Si quidem fuit bannitus tantum, aut fuit bannitus & requiritus secundum ius consuetudinarium feudorum, aut secundum ius commune Imperatoris, aut secundum legem solius Regni: aut fuit simpliciter tantum bannitus. Primo & secundo casu principali amittit feudum anno elapso, vt in c. j. in ti. de mil. vas. qui contu. est. & ff. de requi. re. l. j. & ij. & si. Tertio autem casu simpliciter feudum perdit, & cætera alia bona, vt C. & ff. de bon. dam. Quarto casu non perdit feudum, nec cætera bona: quia regulariter feudum sine culpa non amittitur, nisi culpa probata & cõiecta. vt c. j. de feu. sine culp. non amitt. & arg. ff. de cu. re. l. dimissis. & not. in c. j. §. calidis. de prohi. feu. ali. per Fed. Sed laza sententia contra eum, tunc priuatur. vt in c. j. in tit. si vassal. fou. pri. cui debeat. re. & c. j. de feu. sine cul. non amit. Patet ergo in preposita quæstione dicendum, quod in illis casibus, in quibus feudum amisit, non potest castrum illud vindicare, nisi specialiter, & expresse ad illud fuerit restitutus. & sic tale principis beneficium non erit lausissime interpretandum: quia

de alieno præiudicio agitur. in certis autè casibus quibus feudū non amittit, poterit ipsum castrū vendicare. Et huius distinctionis ratio est, quia non est verisimile, quòd Rex voluerit per hanc generalem restitutionem adimere secundo vassallo, quod abstulerat primo, alio non expresso, quia generalis clausula non trahitur ad specialia, arg. l. obligatione generali ff. de pigno. & in authen. hæc consti. quæ digni. §. illud. & extra de elect. c. innotuit. in fi. & hæc opi. optimè probatur in c. quamuis de rescript. lib. vj. & in c. si eo tempore. de elect. eo. libr. † Quid autem si dominus sit bannitus de ciuitate, an vassallus sit interrim absolutus à iuramento fidelitatis? & determinat gloss. & Iaco. de Bel. quòd sic. vt. no. in dicto capitul. domino guerram.

E P I T O M E.

- 1 Proprium & rectum feudum ad masculos transit fœminis exclusis.
- 2 Feudum de quo fuit facta inuestitura tam pro se quàm hæredibus. tamen masculis quàm fœminis, an semper fœminam excludat, masculo aliquo superstitè?
- 3 Inuestitura facta pro se, & filij de quibus filijs intelligatur.
- 4 Vassallo deficiente ad quos per successionem feudum transferatur.
- 5 In fœminis regulariter non transit feudum nisi in certis casibus.
- 6 Filij aliquando excluditur à successione feudi.
- 7 Agnatus adiens hereditatem agnatis etiam cum beneficio inuentarij, an teneatur creditoribus non solum ad vires minorum allodialium, sed etiam feudalium?
- 8 Ascendentes an succedant descendentibus in feudo?
- 9 Collaterales qualiter in feudo succedant.
- 10 Frater ex utroque parente an præferatur fratri ex parte tantum in successione feudi fraterni.
- 11 Fratres an teneantur ad estimationem fratri propter feudum ad eos deuolutum de iure communi contra dispositionem testatoris qui sibi tantum filiorum assignauerat.
- 12 Decedens duobus liberis superstitibus habili & inhabili, an possit totum feudum assignare habili.
- 13 Filij fratris cum patruo aequaliter succedunt in feudum.
- 14 Primus in gradu an præferatur posterioribus in successione feudi?
- 15 Expensæ utiles & necessariae si vassallus priuetur feudo an sint restituendæ?
- 16 Decedente vassallo sine filio masculo ad quem pertineant fructus rei feudalis.
- 17 Cause sine casu quibus vassallus sine eius hæredes feudo priuentur. & nu. 24. & 25.
- 18 Relicta re feudali, an debeat eius estimatio, cum res dari non possit nomine legati.
- 19 Vassallus an possit feudo imponere seruitutem rusticam vel urbanam?
- 20 Vassallus an possit cõpromittere, vel trāsfigere de feudo?
- 21 Dominus an possit alienare feudum sine soluitate vassalli.
- 22 Vassallus in consortem sine soluitate domini potest feudum alienare.

- 23 Vassallus an possit alienare feudum in quamuis agnatorum, vel eiusdem, vel diuersi gradus.
- 24 Facta alienatio feudi in extraneam soluitate domini per agnatos qui alienationi non consenserunt poterit reuocari.
- 25 Vassallus non petens infra annum inuestituram si hæredi dñi exhibeat debita seruitia, an possit priuari feudo?
- 26 Causa legitima commissa propter quam vassallus feudo priuatur, an priuetur ipso iure, vel per sententiam.
- 27 Sacra priuatio feudi propter causam legitimam cui applicetur tale feudum.
- 28 Quis sit index domini & vassalli contententium super causa legitima priuationis.
- 29 Si sit inter dominum & vassallum contentio super possessoris solo an dominus sit iudex?
- 30 In causa feudali an sit offendendus libellus?
- 31 Sententia vel transactio facta inter vassallum & extraneum, an præiudicet domino.
- 32 Vassallus an habeat regressum contra dominum, si res ab extraneo emittatur?
- 33 Vassallus amittens clandestinè rem feudalem, an habeat regressum de emittione contra dominum?
- 34 Dominus recuperans rem feudalem à spoliatore, an teneatur illam restituere vassallo.
- 35 Facta inuestitura de feudo de nouo, tanquam de antiquo, & auito, an assumat naturam feudi antiqui.

N EC SUPERSTITIBVS ex eo liberis masculis. † Ecce alia sufficiens, & legitima causa, propter quam feudum perditur, & ad dominum reuertitur, nisi aliud fuerit actum in inuestitura, vt supra dixi in decima diuisione. nã propriū & rectū feudū ad masculos transit, fœminis exclusis. vt in c. j. in prin. in ti. de gra. suc. in feud. cū multis si. Fallit i certis casibus, i quibus fœminæ admittuntur, quos enumerat gl. in c. j. de nat. suc. feu. & in c. j. de feu. fœmi. † Sed quid diceres, si aliquis fuerit inuestitus de castro pro se, suisq; hæredibus tã masculis, quàm fœminis, qui postea deceffit superstitibus sibi duobus filijs masculis, & ad vnū ex eis propter diuisionem peruenit castrum, qui postea deceffit superstitè sibi vna filia tantū, & alius eius frater postea deceffit superstitè sibi vno filio masculo. Queritur an hic filius masculus excludat dictam filiam fœminam eius consanguineam à successione feudi dicti castri? & videtur quòd non: quia semel effectum est feudum fœmineum per successionem illius lineæ ad quam ex diuisione peruenit. argumen. dicto cap. j. de natu. success. feu. Sed tu dic contra, & sic masculus excludet suam consanguineam. per tex. no. in c. j. de eo qui sibi, hære. suis masc. & fœm. inuesti. acce. quam opi. firmat glo. in d. c. j. de na. suc. feud. & hoc procedit multò fortius si dicti fratres perseuerassent in communiõne, nec repugnat d. ca. j. de nat. suc. feu. quia loquitur quando erat contentio inter plures masculos ex diuersis lineis descendentes: Sed questio nostra loquitur, quando ex vna linea est masculus, & ex alia fœmina. & ita debet intelligi d. capit. j. de eo qui sibi, & hære. suis. Et aduerte prout aliàs dixi, quòd vbicumque aliquis inuesti

uestitur de feudo pro se, & heredibus suis masculis & foeminis, quòd donec supersunt filij, vel alij descendentes masculi nunquam admittitur foemina, nam illa copula, & isto casu denotat ordinè. vt probatur in c. j. ver. quis etiam. in tit. epi. vel abba. & in c. j. §. filia verò. de suc. feu. etiam si à principio feudum fuisset foemineum: vt in c. j. in ti. de benefi. feud. & in ca. si foemina. an marit. succ. vxor. & not. per Bartol. in l. gallus. §. quidam rectè. ff. de lib. & posth. & in l. si liberi. ff. de ope. liber. ¶ Inde quaeritur de quibus filijs hinc loquitur: dic quòd de filijs legitimis, & naturalibus à sui natiuitate, alij nãque fillj siue naturales tantum siue legitimi tantum, siue naturales postea à principe legitimated in feudo non succedunt. vt in c. adoptiuus. & c. naturales. in ti. si. de feu. sue. contro. nisi Imperator in ipsa legitimatedione specialiter expresserit, quòd in feudo succedere possint. quòd not. vt scias facere ordinare instrumentum, & hoc no. p. gl. & doc. in d. c. naturales. Sed in alijs rebus qualiter succedatur iure Romano, plenè infra tactum est in forma libelli. quo agitur pro hære. ab intesta. dela. & sic patet, quòd in materia feudali appellatione filiorum comprehenduntur solum filij masculi legitimi & naturales à natiuitate sui, alijque per masculinam lineam descendentes. In alia verò materia latior fit interpretatio. vt l. liberorum. ff. de verb. sig. cū simi. ¶ Veruntamen vt in hac feudali materia habeas pleniorè doctrinã reuoco in dubium, si vassallus decedit, ad quos per successionè transeat ipsum feudum: vbi ante omnia aduertendum quòd successorum tres sunt speciales regulæ: quidam sunt descendentes, quidam ascendentes, quidam collaterales. Circa primam descendentiũ speciem talis assumenda est regula, vide licet quòd propriũ & rectũ feudũ transit ad quoscũque masculos descendentes vsq; in infinitũ, licet olim restringeretur vsq; ad septimũ gradũ tantum, vt in c. j. in prin. de gra. succ. in feu. & in c. j. §. hoc autè no. in fi. qui feu. da. pos. & in c. j. post prin. de feu. suc. ¶ In foeminas autè regulariter nõ trãsit nisi in certis casibus, de quibus supra dictum est. ¶ Porro & filius quãdoque excludetur à successione feudi, verbi gratia, si ipse filius patre adhuc viuente dominum offenderit, de quo nullã satisfactionem fecerit, vt in c. j. §. in su

per si filius. in ti. de prohi. feu. alie. per Fede. Secundo si vassallus cum aliqua muliere contraxit matrimonium eo pacto, quòd si filij ex ea nascuntur nõ succedant in feudo, vt in c. filij nati. in ti. si de feu. defunct. contet. fit inter do. & agnat. vassal. & ca. quidam. in tit. de filijs na. ex matrimo. ad morgana. contract. in v. si feu. Terriò priuatur feudo, si ipse filius repudauerit patris hereditatè, licet alius agnatus in remotiori gradu constitutus repudiare possit hereditatem, & feudum retinere: quod est mirabile, vt traditur in c. filius. in tit. de capi. qui curi. ven. & no. in c. j. an agna. vel filius defun. repud. hæredi. ¶ Ad huius autè declarationè quaeritur, ecce quòd agnatus potest hereditatè agnati defuncti repudiare, & feudum agnoscere, & retinere: nec pro feudo tenetur defuncti creditoribus respondere, vt d. c. j. an agnatus. pone ergo quòd agnatus agnouerit hereditatè cum beneficio inuentarij, an respondebit creditoribus quatenus patietur vires nedum hereditatis bonorũ allodialium, sed etiã feudalium: videtur quòd nõ, quia bona feudalia habet suo iure, nõ ex successione, ergo & c. vt dictis iuribus. In contrarium facit quia hoc priuilegium consequitur quando repudiat, non autem quando agnoscit hereditatem. Præterea filius ad hoc tenetur agnita hereditate vt in dictis iuribus, ergo & agnatus, & hoc potius verum respectu fructuũ tantum, sed respectu proprietatis, quæ nõ potest alienari, non credo creditoribus obligari. Quarto priuatur si pater eius deliquerit in dominum, licet quãdoque deferatur agnatis, vt in c. j. in d. titu. si vassal. feu. pri. cui defe. & in c. j. §. denique. in ti. quæ fuit prima cau. benefi. amit. Quintò excluditur filius si habitum religionis assumperit. in c. qui clericus. in ti. si de feu. defun. sue. contro. & in c. j. de mili. vassal. qui ar. belli. depo. quo casu transit feudum ad proximiorè agnatũ, vt ibi. Sextò excluditur quando erat feudum alicuius annuæ vel mensuralis præstationis, quo casu finitur feudum cum persona: sicut usufructus, vt colligitur in c. ij. in fi. quis dicatur Comes, vel Marchio. Septimò excluditur secundum aliquos si fuerit à patre iuste exheredatus, secus si iniuste. arg. in auth. de nup. §. soluto: cum le. nam si excluditur repudiando hereditatem, vt dictum est multo fortius con-

*Religionis.
limita per
Calde. cõf.
ij. de feu.*

2 In contrarium. adde quòd primam opin. tenet Raph. Ciu. consil. clxiij. quòd cum benefi. res inuenta rj nõ tenentur creditoribus in m. hila.

tra patrem delinquendo. Octauo excluditur quādo filius ipse à natura mutus est, vel cæcus. fecus si est accidentaliter imperfectus, vt in c. j. in tit. an mutus, vel aliter imperfectus. quos casus pro maiori parte enumerat gl. in c. j. de nat. succes. feu. † Nunc autem venio ad ascendētes, in quibus traditur talis regula: q̄ in feudo descendētibz ascendētes non succedūt, vt in d. c. j. de na. suc. feud. licet iure Romano succedant in omnibus bonis vt no. infra in libello. de hęc re. ab intest. delata. † Deinde quæritur de successione collateralium, an inuicē succedāt: vbi sic est distinguendū, aut feudū est paternum, & antiquū, aut nouū. Primò casu frater fratri succedit, & cæteri agnati sibi inuicē. vt in d. c. j. §. si. de gra. suc. in feu. & in c. si. de feu. mar. cū simili. & hoc intelligūt verū quidā vsque ad septimū gradum tātū, & non vltra, licet descendētes succedāt in infinitū. vt in c. j. §. hoc quoque sciendū. in ti. qui feu. da. pos. alij dicūt idē in collateralibus quoq; quod in ascendētibz, vt no. per gl. in c. j. de feu. mar. Sed Ia. de Bel. distinguit, aut in principio feudū trāsuit in collaterales, & tunc transibit in reliquos collaterales vsq; ad septimum gradum tantū. vt in d. §. hoc quoque. aut à primordio trāsuit in descendētes, & tūc sequētes collaterales descendētiū succedūt in infinitū. vt d. glo. † Sed quid si vnus frater decessit superstitibus sibi tribus, vel pluribus fratribz, quorū aliqui sunt fratres ex vtroq; parēte, alij verò ex parte patris tantū. Quæritur qui præferantur in feudo defuncti fratris. Et videtur præferendos esse vtriq;e coniunctos. vt in auth. cessante. & in auth. post fratres. C. de suis & le. in authent. de hæredi. ab intestat. §. reliquum. cum simi. quia illi duplici iure, & vinculo iūguatur. vt ibi notatur. In cōtrariū est dicendū q̄ omnes pariter admittātur: quia ius agnationis atredendū est, & nō cognitionis, vt habetur in c. j. de suc. feu. & ita expresse determinat Bal. in c. j. de gra. suc. in feu. & sic in hoc est speciale in feudo, aliud est in rebus allodialibus, vt in d. auth. cessante. cum si. Vbi autē feudū est nouū, tūc regulariter, frater fratri, & cæteri collaterales sibi inuicē nō succedūt, sed ad dominū feudū reuertitur, vt in c. j. in ti. de bene fra. & c. j. de fra. de no. benefi. inuesti. Fallit hęc regula in certis casibus, in quibus collaterales succedūt in feudo nouo. primò si pactū speciale super hoc intercessit. Secūdo si feudū fuerit acquisitū cōmuni nomine trāsuerfaliū. tertio si fuerit acquisitū sciēte domino de bonis cōmunibus eorum. Quartò si fuerit acquisitū tēpore, quo res erat in hoste. vt hęc omnia habentur in c. si. de fra. de no. benefi. inuesti. & in d. c. j. de benefi. fra. Cōcludēdo ergo præmissa circa ordinē succedēdi in feudo, dic. q̄ si moritur vassallus, succedunt sibi filij eius æqualiter, & cæteri descendētes masculi secūdū ordinē debitū gradus cuiuscūque, nec posset vassallus ordinē succedēdi infringere. qd̄ est no. vt habetur in d. c. j. in prin. de suc. feu. ex quo inferitur q̄ nō possit pater in eius testamēto assignare feudū in totū vni filiorū, nisi cæteri filij cōsentiat, secūdū Bal. vt per eū no. in c. imperialē. in princ. de prohib. feud. alie. quia lex feudorū æqualiter eos admittit. vt in c.

j. ver. sed cū hoc qui feu. da. pos. Est enim hęc fauor filiorū, & domini, vt plures habeat vassallos, cui fauori nō licet derogare testatori. ar. in l. scire debetis. C. vt in pos. le. cum simi. nec tamē si cōtrafiat per testatorē, feudū reuertitur ad dominū secundum eū, sed ad filios æqualiter pertinet. † An autē alij fratres tenentur ad æstimationē? videtur q̄ sic. per no. in l. cū alienā. C. de le. Et prædicta procedūt quādo omnes filij sunt habiles ad feudum. † Quid autē si testator decessit duobus superstitibus filijs, quorū vnus est habilis, alter non, an poterit per totū feudū assignare habilitē quod aut filius inutilis ad seruiendū est inhabilis ad succedendū, & tunc nō tenet assignatio, aut est habilis ad succedendū, licet sit inutilis ad seruiendū, & tūc tenet assignatio paterna, vt in c. j. an mutus, vel aliter imperfectus, & in c. imperialē. §. præterea ducatur. de prohib. feu. alie. per Fede. & ibi per Ia. de Bel. † Deinde sciendū est, quod si alter ex filijs præmortuus sit relictis liberis, filij eius succedunt æqualiter cū patris suis, vt habetur in ca. j. de suc. feu. & in c. j. §. j. de gra. suc. in feu. & in hoc cōcordat cū iure Romano. vt in authen. cessante. C. de suis & leg. hæred. & in authentic. de hæ. ab intest. §. j. & Instit. eo. §. cū filius. † Sed quid dicemus si vassallus decesserit superstitibus sibi quatuor filijs, & vno nepote, ad quē nepotem postea ex diuisione perueniat ipsū feudū, qui nepos decessit superstitibus quatuor filijs, ad quorū vnū ipsū feudū adhuc peruenit, q̄ sine liberis decessit, quæritur ad quē ipsum feudū pertinebit? Dic quod ad illos priores, qui sunt eiusdē lineæ, cuius fuerat ille ad quē primo loco ex diuisione peruenerat, vt in d. c. j. de na. succ. feu. In successione autē ascendētiū & descendētiū dic vt proximè dixi. † Sed pone q̄ aliqua ex causa feudū redit ad dominū, de quibus causis plenius infra subiiciā, & vassallus reperitur multas in re expensas fecisse vtilis, & necessarias, quæsitū est à pluribus, an hæc sint hæredibus vassalli restituendæ: Super quò secundum do. Bar. sic distingue. Aut feudū reuertitur ad dominū sine culpa, vel delicto vassalli, vt quia decessit sine filijs masculis, & tūc est in electione domini, vel illas restituere lēredi vassalli, vel pati illas abradi. vt in c. domino guerram. §. si vassallus. in ti. hic fin. lex, deinde incipit consuetu. aut reuertitur ad dominum ppter delictū vassalli, & tūc nulla fiet restitutio, nec abratio, sed cedūt lucro domini. ar. l. ij. C. de iure emphyt. † Sed quid dicemus de fructibus rei feudalis, quādo vassallus decessit sine filio masculo? Respondeo q̄ aut vassallus decessit post calend. Martij, & ante calend. Augusti, & tūc ptinet oēs ad hæredes vassalli, aut decessit ante calend. Martij, & tūc pertinet ad dominū, vt hec oīa habētur in d. c. domino guerram. §. his consequenter. licet de iure Romano in fructibus dotis fiat alia diuisione, vt in l. de diuisione. & l. fructus. & l. diuortio. ff. solut. matri. & alia in legatis annuis. vt l. in singulos. ff. de anno. leg. & alia in vsu fruct. l. in vsu fructu. vt l. defuncta. ff. de vsu fructu. 17 † Vidimus ergo casus duos, quibus feudū reuertitur ad dominū, & vassallus, & hæres eius feudo priuatur. Sed quoniā alij sunt plures casus, & cause, quibus vassallus

fallus feudo priuatur, idcirco generaliter de singulis
 a pertingamus, quæ sunt nu. xxx. vel circa, vt in feudo
 rû lib. reperitur esse descriptæ. Prima igitur causa
 propter quam vassallus feudo priuatur est, si domi-
 nus cõuocato exercitu suorû vassallorum existente
 domino in prælio aliquis ex vassallis ipsum domi-
 num viuum, vel ad mortem vulneratum deseruit,
 vt in c. j. in princ. quib. mod. feu. amit. ver. itẽ qui do-
 minum. cum si. cuius ratio est, quia deserendo do-
 minum facit contra iuramentum fidelitatis, quo iu-
 rauit dominum tutum, & incolumem adiuuare, vbi
 autem dominus in prælio mortuus esset, aut ipse
 vassallus vulneratus sit, ita quod factus esset inuti-
 lis domino auxilium præstare, tunc excusatus esset,
 vt ibi not. per gloss. Secunda causa si vassallus assa-
 lierit dominum suum, aut castrum. vel locum in
 quo dominus residebat, aut per violentiam in ipsum
 locum scienter ingressus est, vt in d. capit. j. §. simi-
 liter. quib. mo. feu. amit. & d. c. ij. de feu. da. mil. val. &
 d. c. j. §. porro. in ti. quæ fuit prima causa bene. amit.
 etiã si castrum, vel locus fuerit alterius, vt ibi not. &
 hac ratione de qua supra. Tertia causa est si vas-
 fallus parricidium commiserit, vt in d. c. j. §. deniq.
 ver. si verò. in titul. quæ fuit prima causa bene. amit.
 & in ti. quib. mod. feu. amit. c. j. ver. si fratrem.
 Quarta causa est si vassallus dormierit cum vxore
 domini, aut dormire atetauerit, vel aliter eam tur-
 piter tetigerit, puta in axillas vel mammillas. vt in d.
 capit. j. §. j. in titul. quib. mod. feu. amit. & d. c. ij. de
 feu. da. mil. val. ratio cuius est, quia facit contra iura-
 mentum fidelitatis, quo iurauit honestum & c. non
 idem ergo putare in concubina domini, quia cum
 lex solum de vxore loquatur, & sit poenalis, nõ ex-
 tendã illam ad cõcubinas. ar. l. si verò. §. de viro. ff. so-
 ma. cum si. licet ob stare videatur litem legato. §. par-
 ui autem. ff. de le. iij. & in auct. vt cum de appel. cog.
 §. iij. Quinta causa est si vassallus concubuerit cum
 filia, vel nepte ex filio, aut nuru, vel cõ sorore domi-
 ni sui, tunc moram faciente cum eo, vt d. c. j. §. j. in ti.
 qui. mo. feu. amit. & in ti. quæ fuit prima causa bene.
 amit. capit. j. §. rursus. & hoc ratione de qua supra.
 Sexta causa est si vassallus feudum alienet in extra-
 neũ domino irrequilito, & ignorãte, siue fiat aliena-
 tio inter viuos, siue in vltima voluntate, vel aliter
 quouis modo, imò & factæ alienationes in præteri-
 tum, reuocata & annullata sunt hodie iure nouissi-
 mo per Fede. vt habetur in c. j. in princ. de prohi. feu.
 alie. per Loth. licet iure antiquo aliter distinguatur.
 vt in c. j. de feu. alie. & in titu. qualiter olim feu. po.
 alie. c. j. & in tit. qui. mo. feu. amit. §. rursus. cum simi.
 & in tantum hodie restricta est potestas alienandi,
 vt etiam nõ possit feudum pignori vt in d. c. j. de
 prohi. feu. alie. per Fed. & in c. m. generali. in tit. si de
 b feu. defun. fue. contro. imò b nec in dorem dari, nec
 pro anima iudicari, vt in c. j. §. donare. qualiter olim
 18 feud. po. alien. f Sed an debeatur æstimator eo casu
 quo rem feudalem legauerit? videtur qd sic per ea
 quæ habentur in l. cum alienam. C. de leg. In contra-
 rium determinat Bal. in d. §. donare. argu. in l. vxor
 patui. C. de leg. cum simi. ibi not. Et de prædictis

vide infra ver. Deinde quæritur & si
 vassallus fortasse de facto iter viuos
 alienauerit per venditionem tenebitur
 emptori ignorantem feudum esse,
 nõ autem scienti ad interesse, & præ-
 tium restituere. vt in c. si vassallus. in
 tit. si de feu. fue. contro.
 16 f Sed an possit vassallus c ipsi feudo
 c seruiturem rusticam, vel vrbana im-
 ponere? videtur quod non, quia si nõ
 potest ius pignoris constituere, vt di-
 ctum est, ergo nec ius seruitutis. Tu
 autem dic quod sic, durante feudo in
 ipso vassallo, vbi autem rediret ad do-
 minum, seruitus extinguitur, vt habe-
 tur in tit. de inuesti. de r. alie. fa. c. j. §.
 quid ergo. sicut & in simili extinguitur
 seruitus per hæredem imposta
 fundo legato sub conditione, nam in
 euentum conditionis facta ipsa re-
 legatarij seruitus extinguitur, vt habe-
 tur in l. si fundum. ff. de condi. & de-
 mon. f Sed an vassallus possit de feudo
 10 compromittere, aut trãsigere, vel
 pacisci. dic quod sic, in sui præiudici-
 um, vt habetur in c. j. §. j. in titul. de
 leg. corra. & no. Spe. in tit. de arbit. §.
 restat videre. ver. sed nunquid vassal-
 lus ad quod facit. c. cum tempore. ex-
 tra de arbi. & extra quod met. causa.
 21 in c. cum dilectus. cum si. f Vterius
 quæritur quid econuerso ad præce-
 dentia, an dominus possit feudũ alie-
 nare sine voluntate vassalli? dic quod
 non, secundum generalem consuetu-
 dinem approbatam, licet Mediolani
 aliter distinguatur, vt traditur in ca-
 pitu. primo. §. ex eadem lege. in tit. de
 le. corra. & in c. j. §. præterea ducatu.
 in si. in tit. de prohi. feu. alie. per Fed.
 per quod pater, quod e contrariõ est
 eadem disciplina vt d. §. ex contrario.
 & §. illud. Insti. pro soc. & ex hoc col-
 ligitur inter dominum rei emphy-
 teuticæ, qui potest eius dominium
 inuito emphyteuta alienare, vt no. in
 l. secunda. C. de iur. emphyteu. Quid
 autem dicemus si dominus feudi alie-
 net sine consensu vassalli, an priuetur
 proprietate sua? videtur quod sic, per
 rationem proximam, vt in capi. qua-
 liter dominus proprie. priue. In con-
 trarium determinat Bald. in c. ij. quo
 tempore mi. inuesti. pe. de. & sic non
 erit isto casu eadem contrariõ rati-
 o. Idem est in domino rei emphy-
 teuticæ, qui directum dominiũ alie-
 nando non cadit à proprietate sua licet
 secus econtra. in dicta l. secunda.
 C. de iure emphyt.

*Quæ sunt
 causa. Vide
 gl. in capi. j.
 quæ sit pri-
 ma causa
 benef. ami.
 Et Bald. in
 d. c. j. quibus
 mod. feud.
 amit.*
*Quod feu-
 dum nõ po-
 test in dore
 dari pro fi-
 lia profe au-
 tem potest.
 Et ibidem
 not. Bald. si
 propria feu-
 dum habet
 Vide Bal. in
 l. imperia-
 lem. de pro-
 hi. feu. alie.
 per Fed. lo.
 an. in addi.
 Spe. ti. de lo-
 ca. in §. nũc
 aliqua Geo-
 ro. ca. ix. do.
 in c. qua in
 ecclesiariũ.
 de const. Et
 per Frã. de
 Are. consil.
 xiiij.*
*An vassal-
 lus. Vide
 Bald. in c. j.
 de inuesti. in
 vass. fac. Ho-
 stie. in sum-
 tit. de arbi.
 i. §. sed qua-
 ritur. Serf.
 sed nunquid
 vassallus.*
*An domi-
 nus possit
 alienare
 feudũ. Vide
 Car. Ale.
 in ca. j. in §.
 ex eadẽ do-
 leg. cor. in
 v. feud.*

22 ¶ Et no. quòd licet vassallus prohibeat feudum alienare extraneo, vò dictum est suprà, sine voluntate domini, permiffa tamen est talis alienatio in còsorte, siue in eius agnatù, ad quem feudum peruenturum foret, quàm sit potius quædã refutatio quã propriè alienatio, vt habetur in c. j. ver. & licet. in titu. de alie. feu. pa. cum si. quod est valde not.^a ¶ Circa autem præmissa occurrit dubitatio magna quam vidi de facto: pone quod vassallus habet plures agnatos eiusdè gradus vel diuersi, nunquid possit in què sibi placuerit eligere feudum alienare: Circa quam questionem sic breuiter distingue. Aliquando is in què est facta alienatio, est cæteris agnatis solus alienanti proximior, & tunc tenet alienatio, nec potest per alios reuocari, quia facta est in illù in quem spes erat feudum per successiõnem peruenturum, vt probatur in c. j. de ali. feu. pa. & in c. titius. in tit. si de feu. defun. fue. contro. aut est in eodè gradu cù pluribus alijs, & hæc est difficultas, & vidi do. Bar. de Saluia. dare sup hoc diuersa consilia contraria. dicens in secundo malè còsuluisse in primo & finaliter pro veritate concludenda dixit, quòd si plures erant in eodè gradu, poterat vassallus vni foli feudum alienare cæteris inuitis, ^b nec locus erit reuocationi. & pro hac sententia inducebat text. in c. generali. de alie. feu. cõiuncta gl. sua in prin. Amplius etiam quia cum alienatio sit permiffa inter agnatos, vt dictum est, & habetur in d. c. j. de alie. feud. pa. & ista sit vnus inter agnatos, ergo satisfactum est legi: sicut in simili dicitur de eo, qd est receptus inter reos. vt in l. si maritus. §. præscriptione. ff. de adul. ad idè faciunt simul iunctæ. l. quoties. C. de fide l. pater. §. quindecim. ff. de leg. iij. & l. voluntas cum ibi not. C. de fide. Item quia refutatio feudi potest fieri vni foli ex agnatis. vt d. c. j. i. si. de alie. feu. pa. ergo & c. Itè quia interessè circa rē prohibita alienari nò attèditur quando in vnã ex personis permiffis sit alienatio, vt in d. §. quindecim. & d. l. voluntas, ergo & c. Item quia cessat ratio prohibitionis quæ fuit ne agnati habendò extraneum pro consorte ad odiù, & ad rixam incitaretur, ergo & c. vt in l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patr. Item prohibitus alienare in vltima voluntate nisi in certis personis, potest vnã ex eis eligere, ergo

sic erit alienando inter viuos. vt l. j. ff. de leg. j. & l. si. liusfamil. §. diui. ff. eo. tit. & ad l. fal. l. pater siuum. & ff. de leg. ij. l. vnũ ex familia. §. si duos. cõiuncta l. p. to. §. fratre. & l. cū pater. §. cum inter. ff. eo. probatur hæc decisio per gl. in c. j. ver. sed & res. in tit. p. quos fiat inuesti. in prin. magnæ glo. ver. potest ergo, quã opi. sequitur doc. Sed in oppositũ faciunt multa nò minoris authoritatis argumenta. Primo videtur quòd talis alienatio nò teneat in iudiciũ cæterorũ eiusdè gradus agnatorũ. per tex. in d. c. j. de alie. feu. pa. vbi patet quòd si fiat alienatio agnatis non cõsentientibus non valet, ergo quia pluraliter loquitur text. pluriũ exigitur cõsensu. Itè loquitur ibi text. indefinitè cū dicit agnatis cõsentientibus, ergo vniuersaliter debet intelligi de pluribus. l. si pluribus, de leg. ij. Item quia spes successiõnis ipsius feudi erat æqualiter in omnibus, ergo omnes cõsentire debent, per d. c. j. Item quia de præiudicio omnium tractatur, ergo omniũ cõsensu requiritur: vt l. si. C. de autho. præstan. cum si. Item quia vbi ius pluribus cõpetit, potior est causa prohibentiũ, quã volentium. l. Sabinus. ff. conam. diui. & l. parietis. ff. de serui. vrb. præd. ergo & c. Item quia in eis locũ habet ratio prohibitionis, quæ est, ne priuatur iure feudi. ergo & c. Itè quia alienatio ista facta in vnũ, habet vim refutationis, vt dictum est, sed ad partem refutatã omnes pariter sunt admittendi. vt l. j. C. quando non pet. part. ergo & c.

Item quia si plures sint alienare prohibiti, & omnes vno excepto alienent, ille qui solus nò cõsentierit totũ reuocabit. ff. de lega. ij. l. cū pater. §. libertis: ergo & c. Item quia si aliquis pluribus teneretur bona sua relinquere, non potest illa in vnũ solũ trãsserre: vt in authen. nouissima. C. de inoffi. testa. & in auth. vnde si parens. ergo & c. Item quia & si tempore mortis posset vnus ex eis eligi in tali alienatione, tamen in vita non poterat. per text. in l. cum pater. §. filia. de legatis secundo ergo & c. Alij distinguunt, aut feudum est secularè, & tunc habet locum prædicta disputatio, aut est ecclesiasticum, & tunc nò poterit fieri alienatio in agnatũ, vel alium sine cõsensu episcopi vel prælati, vt not. per Iacob. de Bel. in c. j. in titu. qui feu. dar. pos. in prin. optimè ad prædicta facit c. fin. cum ibi not. extra de feu. Aut ille in quem facta est alienatio est præ cæteris remotior in gradu, & tunc non tenet alienatio, de quo plenè notatur per Baldum in capitu. j. de feud. alienat.

24 ¶ Deinde & aliud est notandum quòd licet permiffa sit in extraneos alienatio fieri interueniente domini voluntate, attamen alienatio poterit reuocari per agnatos eius qui alienationi cõsensum nò præstitit si feudum erat paternũ & antiquum, sicq; solus cõsensu domini non nocet agnatis, sed ipsi vassallo tantum, donec vixerit, quo defuncto reuocabitur per agnatos, quod est semper menti tenendum. vt traditur in capitu. primo. in princip. in titu. de alienatione feudi paterni. & in capitu. primo. in fin. in titu. qualiter olim feudum aliena. i. pote. & in c. j. sed res. & in titu. per quos fiat inuesti. Et idem dicendum, vt plerunq; vidi, si plures fuerunt vassalli eiusdem castri, & vnus ex eis sine voluntate con-

^a Valde not.
^a Adde quod
Soluti Old.
consil. cclxx.
Et quod so
luit Ludo.
Roma. cõsil.
ccxix.

^b Inuitis. in-
tellige ut
Soluti Bal.
consil. cclxx.
ij. Soluti.

Sortium suam partem remiserit, seu refutaui domino suo, nam mortuo ipso vassallo poterūt cōsortes petere partem refutatā, vt no. in d.c.j. de alie. feu. pa. Cuius ratio est, quia feudū antiquum domini, & paternum est debitum agnatis prouisione antiqui domini, & acquisitione antiquorū parentū: sicq; nō est sine eius factō sibi auferendū. ar. l. si arrogator. ff. de adop. & no. per Iac. de bel. c. j. in ti. an. agna. vel filius defun. repu. hær. aliquando tamen ipse vassallus excusatur, ne alienādo feudo priuatur, videlicet si ignorauit esse feudum, & credidit fore allodium, vt in c. si vassallus feudū. in ti. si de feu. sue. cōtr. & in c. j. in ti. de contro. inter do. & emp. super qua ignorancia standum erit secundū aliquos sacramento ipsius vassalli. argum. in capit. j. p. r. alleg. de contro. inter do. & emp. Septima causa est si vassallus manifesta uerit secretū, seu credentiā domino in ipsius læsionē. vt in c. si capitanei. in ti. de feu. da. mi. val. & in c. j. de for. fide. & xxij. q. ij. c. de forma. cum si. in quo mul ti errant, quia modici reperitū bene secreta tenere. Et ex hoc & multis alijs dici potest, quōd vassalli sunt in magno periculo, & seruitute constituti nec possunt dicere, q̄ aliqualiter de statu suo sunt securi stātibus tot causis, quibus feudo possunt priuari, sicq; cōtinuus timor nō finit eos esse felices optima ergo, & beata est illorū vita qui possidēt castra Lombardia que nullo feudo sunt subiecta. Octaua causa est generalis quādo cunq; vassallus facit cōtra id q̄ est infidelitate promisit, vt in ca. j. de feu. sine cul. nō amit. Nona est specialis causa si vassallus est cōtumax & inobediēs seruire domino suo, prout cōtulerūt, vel prout pares curiæ fieri laudauerūt, vt in d.c.j. de feu. sine cul. nō amit. Decima est si vassallus, vel hæres eius steterit per annū, & diē post mortem domini negligēs petere reuocationē inuestituræ a domino, vel eius hærede vt in c. j. in princ. quæ fuit prima causa beneficii. amit. & in c. j. in princ. de ca. corra. cū simi. supra not. & hoc si fuerit maior xiiij. annis, nam minor excusatur, vt habetur in c. j. §. praterēā si quis. in ti. de prohi. feu. alie. per Fede. & in c. j. quo tempore mi. inuesti. pe. de. & in ca. si minori. si de feu. sue. contro. hoc autē tempus intelligas cedere a die scientiæ, hoc est, qno sciuit dominum defunctum, nam ignorantia nō ascriberetur culpæ. ar. l. ij. in princ. ff. quis or. in bo. po. ser. & est tex. no. in cap. j. ver. porro. ibi, ex quo sciuerit & c. in ti. qualiter olim feu. alie. po. & determinatur per gl. in c. j. quo temp. mil. inue. pe. imō secundū aliquos nō cedit nisi adita hæreditate sicut etiā dicitur in quærela inofficiosi testamenti. vt l. lancimus. §. sed illud. C. de inof. testam.

25 ¶ Quid autē dices si vassallus in hoc fuerit negligēs, quia nō petijt infra annū & diē inuestit, & eo transacto hæres domini acceptauit solita seruitia? b^a vassallo, nūquid poterit vassallū feudo priuare? Dic q̄ nō. ar. l. post diē, vt ff. de leg. cōmis. sicut dicitur domino recipere canonē post quā res cecidit in cōmissum. vt determinat gl. in l. ij. C. de iure emp. ad q̄d facit. l. pe. & fin. ff. de eo q̄d cer. lo. & Laduerfarius. C. de v. sufr. l. ij. §. si. & l. diuus. ff. ad si l. & l. celsus. de arb. Vndecima causa est, quia feudum vassallus amittit per

spontaneā eius repudiationē, & resignationē in manus domini sui, quā facere potest etiā ipso domino uiuente, & cōtradicitē, vt in c. j. §. rursus. in tu. qui. mo. feud. alie. po. & in c. j. in fin. & dicto §. porro. & in c. j. in fin. de vass. qui contra const. Lotha. feu. alie. quod est no. & singulare. differūt etiam in hoc a cōtractu emphyteuscos & locationis, vt in l. viā veritatis. C. de loca. cōiuncta l. sicut. C. de act. & obl. quæ tamen repudiatio solū nocet ipso vassallo, non autē suis agnatis, vt §. dixi. Et aduertē q̄ hæc causa differt a precedētibus, & sequētibus, que loquuntur quādo vassallus feudo priuatur cōtra, vel præter eius voluntatē, sed hæc causa procedit cū priuatur sua spontanea uolūtate. Duodecima causa est si dominus offerat, & polliceatur vassallo inuestiturā facere, & citatus tribus vicibus, vel monitus ab ipso domino reuiri acceptare postquam iterū per euriā tribus alijs vicibus citatus venire cōtempserit, vt in c. j. §. est & alia. in tit. quæ fuit prima causa beneficii. amit. Tertiadecima causa est si vassallus sciens contra dominū fieri, vel tractari aliquā machinationē, vel læsionem non certiorauerit, cū potuit dominū suū. vt d.c.j. §. praterēā. & sic patet, quōd imputatur culpa ei qui non denūtiat eum potuit, sicut & alibi l. si fideiuf. in §. j. ff. man. & in auth. vt lic. ma. & au. §. si quilibet. & §. ambo. Quartadecima causa est, si vassallus impius manus intulit in dominum suum, vt in d. c. j. §. porro. in ti. quæ fuit prima causa beneficii. amit. ar. l. si. C. de reuo. do. & in authen. vt liber. de cæter. §. ij. & in auth. de nup. §. sin autem. & §. rursus. Quintadecima causa est generalior quoriscūque vassallus graues & inhonestas iniurias ipse domino intulerit. vt d. §. porro. Decimafexta causa est, si vite domini insidiatus fuerit, aut in eius bonis magnā læsionē intulerit. vt no. in d. §. porro. Xvij. causa est si vassallus recusauerit domino suo iustitiā ministrare cū possit, siue de eodē feudo, siue de alio sit quæstio secundū aliquos. vt not. in d. §. porro. Xviij. causa est vt vassallus fuerit delator seu accusator domini sui propter quod passus est graue sui patrimonij dispendium, vt in d. §. porro. ver. sed & qui delator. argum. ad hoc in authent. vt cum de app. cog. §. ij. & l. j. cum patronus. ff. de offic. præfect. vrb. Xix. cau-

Reuocatio nō. Vide alie. late cōf. xxx. ij. So. lu.

Seruitia. adde vt p. Alexan. cōf. l. x. iij. So.

Graves de hoc & multis alijs. q. hict. s. de per Io. de ana. com sil. vij. & per Ancha. cōf. cclxxx. §. & an vassalli, q. trerficis clericum possit ab episcopo priuari seu do. Vide per Bald. cōf. clxx.

fa si vassallus potuit dominium libera-
re à morte, vel à carceribus, & id re-
cusauit facere, vt in d. ver. fed & qui
delator, non tamen tenetur vassallus
liberare dominum ne incurrat in peri-
riū, nec ab aliquo voto s. quod fecit
fuit: vt habetur in c. licet in si. si de feu.
fue. contro. & in c. si à morte, de alie.
feudi pa. Vigesima causa si vassallus li-
te cōtra eum mota negauerit expref-
sè, & ex certa scientia feudum, vel e-
ius qualitatem, & conditionem, nam
eo de mendacio cōuictō priuatur, feu-
do, licet non sic esset in re alia non
feudali, vt in tit. si de feu. defun. fuer.
contro. in capit. vassallus. & in titu. si
de fe. corra. ca. primo. §. si vitæ domi-
ni. & sic patet quod mendacium ali-
quando punitur sicut & aliud deli-
ctum. vt l. si. ff. de rei ven. & ibi. no. ff.
de tributo. l. illud. §. & si negauerit. &
C. de non num. pecu. auth. contra qui
proprium. & C. ad leg. Aquil. l. contra
negantē. & C. qui po. in pig. ha. auth.
itē possessor. & ff. si quadru. pau. fec.
di. l. j. §. interdum. Xxj. si vassallus do-
minum accusauerit, vel contra eum
sponte testimonium dixerit, secus si
ex necessitate, vt. not. in c. sacramen-
tum. §. si mulier. in tit. de consuet. rec.
feu. facit l. eum qui maior. §. is. ff. de
bo. li. cum si. not. per glo. in d. §. simi-
liter. Xxj. causa est si vassallus tale de-
lictum commiserit propter quod in
curia amplius stare non possit, vt in
cap. primo. in titu. an ille qui interfe.
fra. do. sui. & sic patet quod vassallus
bannitus à domino suo priuatur feu-
do. in capit. j. in titu. hic finitur lex,
deinde incipit consue. licet autem pri-
uetur vassallus occidēdo fratrem do-
mini sui, quod est mirabile, vt habe-
tur in d. c. j. Xxij. causa est si domi-
nus vadit cum Imperatore ad susci-
piendum coronam, & vocauerit vas-
fallum, vt eum sequatur, & ille cum
eo ire recusauit, vel in loco suo alium
idoneum non miserit, nec medietatē
fructuum ipsius feudi, & illius anni
non contulerit pro expensis domino
suo, nam ad aliquod de istis tribus vas-
fallus tenetur aliās feudo priuatur, vt
habetur in ca. imperiale. in §. firmi-
ter. in titu. de prohi. feu. alie. per Fede.
& in cap. j. §. final. de pa. iur. fir. & titu.
de leg. Corra. cap. j. §. similiter. Xxiiij.
causa est si filius vassalli dominum of-
fenderit, & vassallus pro satisfactio-
ne iniuriæ à domino requisitus filiū
exhibere recusauerit, aut à se filium

non repulerit, nam tunc feudo priuatur, & ad domi-
num reuertitur, & idem in alijs domesticis vassalli
delinquentibus contra dominum, & est per om-
nia intelligendum, vt habetur in dicto capit. primo.
§. insuper si filius in titu. de prohi. feu. alie. per Fed.
quod secundum aliquos procedit in omni alio deli-
cto. Alij autem dicunt quod hoc solum procedit
quando est tale delictum, quod si à vassallo fuisse
commissum feudo priuaretur, & aliter non, & hæc
opin. forte verior est, ne plus grauetur vassallus ex
delicto alterius, quàm ex suo proprio, vt in regula,
alteri per alterum non debet iniqua conditio infer-
ri. ff. de regul. iur. cum similib. Xxv. causa est si vas-
fallus vassalli eiusdem feudi priorem dominum of-
fenderit iniuste, secus autem si inferiori domino au-
xilium præstando. vt in cap. primo. §. illud quoque.
de prohi. feu. alie. Xxvj. causa est si vassallus mu-
tus vel cæcus effectus est, vbi sic distingue, aut feu-
dum nouum est, & tunc feudum amittit, & ad pro-
ximiolem, vel dominum reddit, siue sit cæcus, vel
mutus ex natura, vel ex accidenti. Aut feudum est
antiquum, & paternum, & subdistinguitur secun-
dum aliquos, aut habet vnde alimenta percipiat ali-
ter quàm ex feudo, & tunc illud perdit, aut non ha-
bet aliunde sufficiens ad eius alimenta, & tunc reti-
nebit illud. vt hæc habentur in ca. primo. in titu. an
mutus, vel aliter imperfectus. & in ca. i. in titu. epi-
scopum vel abba. §. mutus. licet aliqui habeant hunc
§. mutus. in tit. quib. mod. feu. amit. in ca. mutus. vbi
vide. Xxvij. causa est si vassallus efficiatur clericus.
vel monachus, aut aliter religiosus, vt in ca. primo.
in titu. de mili. vass. qui arma bel. depo. & in tit. si de
feu. defun. fue. contro. cap. qui clericus, & in dicto ca-
pit. primo. in fin. in titu. an mutus vel aliter imperfe-
ctus. & intellige hoc verum in clerico, in sacerdotio,
vel in sacris ordinibus constituto, non autem in sim-
plici tonsura secundum Bald. & Io. Fab. in capit. qui
clericus, & in tantū priuatur, quod si postea deserit
esse clericus, vel religiosus non recuperaret feudum
vt in cap. j. §. ex hoc. in tit. de benef. scem. Xxviij.
causa est multum generalis sub se multas causas
comprehendens, videlicet vbicumque vassallus com-
mittit tale quid contra dominum, quod commissum
contra patrem esset sufficiens ad exheredandum.
Idem que si committit tale delictum, propter quod
solet donatio reuocari, vel vxori repudium mitti. vt
hæc habentur in cap. primo. §. prædictis modis. in
tit. quæ sit prima causa benefic. amit. quæ tamen
omnia discretionis iudicis committitur, consideratis
omnibus circumstantijs, quæ sit causa maior vel mi-
nor, his quæ in materia feudorum sunt expressa, vt
ibi. Patet ergo ex præmissis quanta sit seruitus vas-
fallum esse, maxime magnorum principum, qui-
bus licet de facili quæstiones mouere, & in eis obti-
nere. Xxix. causa est quando vassallus enormiter
tractat subditos feudi. vt in capit. primo. §. quicum-
que. de pa. tenen. & eius violatoribus. quod mul-
tum not. contra istos feudatarios Imperij, & Re-
gum qui subditos pelsimè tractant, sicut etiam &
emphyteuta si rem emphyteuticariam deterio-

2 Quaid autē
si dominus
vassalli ac-
cusauerit
coram supe-
riore. Et ob-
tinuerit vas-
fallus cōtra
eum an sit
liberatus
hoc iure ser-
uitutis. Vide
plene per
Bald. Zas.
Et alios
scrib. in pra-
lud. feud.
Baro. in me-
thodo ad
Obert. Or-
tens. Ludo.
Rom. sing.
ccc. lxxj.

rat enormiter, priuatur ipso iure, vt in authentica. de alien. emphyteu. §. si verò sine. cum similibus. super for. li. emphy. contractus.

46 † Restat nunc nonnulla circa præmissorum intelligentiam annotare. Vnde quæritur vassallo committente aliquam ex prædictis causis, quas omnes difficile erit effugere posse, an priuatus erit ipse vassallus feudo ipso iure, an priuandus sit per sententiã. Et breuiter dic quòd priuandus est per sententiã, sicque fiet processus debito modo cõtra eum, & probandum erit de delicto, vel culpa commissa. vt habetur in capit. primo. in titulo. de feud. sine culpa non amit. & in capit. sancimus. in princip. in titulo. de nau. feu. à quo sententiã potest appellari ad Imperatorem, & alium iudicem superiorem, coram quo debet appellans se præsentare infra sex hebdomadas, & postea habet annum ad processendum. vt habetur in dicto capitulo. sancimus. & ibi not. Quid autem dices de delicto commissio per vassallum propter quod priuandus est feudo ipse dominus tacuit dum vixit, nec contra eum processit, an hæres domini poterit contra ipsum vassallum causam excitare: dic quòd non. vt supra dixi, & nota. per gloss. in capitulo primo. §. in super. in titulo. de prohibita feudi alienatione. per Federicum. argument. ad hoc in l. omnimodo. C. de inofficioso testamento. & ibi nota. per gloss. & C. de reuocandis donationibus l. fin. & ibi per Cyn.

27 † Item quæritur priuato vassallo feudo suo cui applicetur. an suo domino vel proximioribus agnatis? Aduerte quia hæc quæstio est valde nota. & breuiter sic concludendo in ea distingue, aut vassallus peccat delinquendo, aut in extraneum alienando, aut debito tempore inuestituram non petendo. Primò casu aut peccauit in dominum, & tunc redit ad ipsum solum in præmium suæ iniuriæ filijs & agnatis vassalli penitus exclusis. vt d. capit. j. §. denique sapè. in titulo. quæ fuit prima causa benef. amit. & in c. j. in tit. an ille qui interfe. fra. do. sui. siue feudum fuerit paternum, & antiquum: siue nouum. vt ibi no. per gloss. & Iacob. de Bel. ad quod facit etiam quod not. in capit. si vassallus. in ti. si de feu. sue. contro. quod sic debet intelligi & in capit. j. si vassallus feu. priue. cum similib. Aut peccauit in extraneum. & tunc defertur eius agnatis filijs ipsius vassalli primi gradus exclusis. vt in d. §. denique. secundo responso. & in d. cap. si vassallus. cum si. alleg. supra. Verum quod dixi quando delinquit in dominum, quòd feudum redit ad ipsum liberè, debet intelligi in vassallo laico b in clerico autem vassallo, puta episcopo. vel abbate, dic quòd quamuis redeat ad dominum, tamen non tenebit illud nisi durante vita ipsius clerici delinquentis, quo defuncto redibit ipsum feudum ad ecclesiam, quia delictum prælati non debet in damnum ecclesiæ redundare. vt habetur in capi. j. in fi. de leg. corra. Secundo casu principali vassallus peccauit alienando in extraneum, tunc olim distinguebatur an totum vel partem alienaret, & an titulo venditionis, vel libellum, vt plene dicitur. & disputatur per glossam. in capit. primo

§. j. in titulo. de suc. feud. & in capit. j. §. item si fuerit. in titulo. quib. mod. feud. amit. & in capit. j. §. & si clientulus. in titulo. de ali. feu. fed iure Lhotarij quo omnis alienatio fuit indistinctè prohibita feudum paternum defertur ceteris agnatis vassalli eius filijs ac domino exclusis, qui agnati filijs prædictis exclusis statim possunt ipsum feudum alienatum reuocare, & vendicare ab emptore. iuxta ea quæ. not. in capitulo. j. §. porro. in titulo. qualiter olim feud. po. alie. in ti. per quos fiat inuesti. capi. j. §. sed & res. & melius in c. titius. si de feudo fuerit controuersa. vbi autem agnati non superessent, tunc redit vt prædixi ad dominum. vt in capi. final. quæ fuit prima causa benef. amit. quæ distinctio locum habet secundum iura prædicta Lothar. lata ante constitutionem Fede. imperatoris. Sed hodie secundum aliquos quorum opinio sequitur Petr. & Bald. per cap. ex parte. extra de feud. per constitutionem Fede. indistinctè, ac liberè redit ad dominum omnibus filijs, & agnatis exclusis, vt in cap. imperialem §. calidis. in fin. de prohi. feud. alie. per Federic. & ita etiam secundum hæc iura nouissima potest intelligi in d. capit. i. §. fin. quæ fuit prima causa benef. amit. & in c. j. si inter dominum & emphy. & in hoc assimilatur rei emphyteuticæ alienatæ domino inuestito, quæ redit ad dominum. vt in l. fi. C. de iure emphy. vel fortè melius dic, quòd agnati hodie domino preferuntur, vt olim, secundum not. per glo. & Iac. de Bel. in titulo. de suc. feu. ne culpa vnus alij sit damnosa. Et in hoc differt à re emphyteutica alienata quæ omnibus exclusis reuertitur ad dominum vt le. fi. C. de iure emphy. Tertiò casu potest distingui. vt in proximo casu, vel dic quòd redit ad solū dominum per textum. in dicto. capitulo. j. præterea si quis. de prohibita feudi alienatione

28 per Federicum. † Sed pone quod occasione prædictorum super ipso feudo oritur inter vassallum & dominum contentio, quis erit auditor, & iudex competens ipsius quæstionis. Distingue secundum eundem. Ia. vt per eum no. in c. j. in ti. de inuesti. in ma. fac. & ibi per Bald. aut est contentio inuicem inter plures maiores vassallos, qui propriè capitanei appellantur, vt sunt, Duces, Marchiones, Comites, & tunc inter eos est iudex & auditor Imperator vt in capit. j. in tit. apud quem

a *Sententiã. communitè ita tenetur de quo per Alexandr. consi. cccxiiij. per Lud. roma. consi. lxx. per Fulgo. consi. iiiiij.*

b *Layco. sed quid si feudum erat ecclesiæ. Cõ. de Oldrad. consi. xxiij. Pan. de ca. consi. lxxij*

vel quos contro. feu. si. de. & in titu. de le. cor. in cap. j. in prin. A ut est controuersia inter alios inferiores vassallos, & tunc aut constat ambos contententes esse vassallos eiusdem domini, quia dominus & ipsi sic esse fatentur, sed quæstio solum est circa aliquam partem feudi, vel circumstantias eius: & dominus eorum est iudex competens. vt in capit. j. s. præterea. in titu. de prohibi. feu. alien. per Federic. Aut constat vnum solum ex his esse vassallum de aliquo alio feudo, sup quo non est quæstio, sed solum est quæstio de alio feudo, & tunc pares curiæ sunt iudices competentes. in capit. j. ij. respon. apud quem vel quos contr. feu. diff. & in titu. de le. cor. r. cap. j. Aut est dubium quis eorum sit vassallus, & tunc aut ambo prætendunt vnum & eundem investitorem & dominum, aut prætendunt diuersos investitores, seu dominos. Primò casu sub distinguitur, aut vterque litigantium allegat hoc feudum esse suum proprium & nouum, & tunc erit iudex competens ordinarius, vel arbiter. vt d. cap. j. de leg. cor. Aut vterque dicit esse antiquum, & tunc dominus feudi iudex competens erit vt in capit. j. in titu. de inuestitu. in ma. fac. Aut vnus dicit feudum esse antiquum, alius verò dicit esse nouum, & proprium, & tunc de iure antiquo non dominus, sed iudex ordinarius, vel arbiter erit iudex competens. vt dict. cap. j. in princip. de inuesti. in ma. fac. not. die autem de iure nouo cognoscant de causa partes curiæ. vt in titu. an ap. iu. vel curiam. c. j. Secundò casu cum principali prætendunt diuersos investitores, tunc iudex ordinarius, vel arbiter de eorum causa cognoscet. vt d. capit. j. in princip. de le. corr. vbi autem esset controuersia inter vassallum & alium quem constat non esse vassallum, tunc iudex ordinarius de causa cognoscet. vt in capit. j. in tit. de controuersia inter vassallum & dominum. Si verò controuersia esset inter vassallum & dominum, & tunc partes curiæ cognoscunt. vt in capit. primo. in titulo. de controuersia feud. ap. par. ter. cap. primo. §. final. de prohibi. feudi alienatio. per Federic. de quibus omnibus & alijs pluribus, vide quæ notantur per Innocentium in capit. ceterum. extra de iud. & in ca. ex trāmissa. de for. compet. prædicta autem procedunt quando est controuersia

- 29 super petitorio. † Quid ergo si fuerit controuersia sup solo possessorio feudi, an dominus est iudex? dicit Bald. quòd non. in dicto capit. j. de inuestitu. in ma. fa. alleg. gloss. Bernard. in d. capit. ceterum. Et subdit quòd si dominus spoliauerit vassallum, quòd causa ista erit tractanda coram indice ordinario. sed ad quem appellandum sit pro sententia lata super
- 30 feudo not. per Innocentium in d. c. ceterum. † Querendum super est an in huiusmodi feudatilibus causis sit libellus offerendus? & dicendum est quòd sic per regulam generalem in auth. offeratur. C. de lit. contest. sed non iuratur per domum de calumnia quando est quæstio inter dominum & vassallum. vt capi.
- 31 sacramentum. §. quibus titu. de consue. re. feu. † Sed pone quod super re data in feudum est contentio inter vassallum & extraneum, & fertur sententia contra vassallum, vel fuit per vassallum facta transactio, an hæc transactio, vel sententia noceat domino? dic quòd sic quoad vtile dominium tatum ipsius vassalli, quòd autem ad directum nequaquam, vt habetur in capi. j. §. rei autem, in titu. de inuesti. de reb. alie. fac. & in c. si vassallus de suo titu. si de feu. fuer. contro. & in c. j. in titu. de controuers. inter vassal. &
- 32 alium cum si. † Quid ergo si res feudalis fuerit euicta per sententiam ab ipso vassallo, an poterit regresum habere contra dominum de euictione, distingue aut vassallus tempore quo fuit de feudo inuestitus, sciebat rem ipsam esse alienam, & tunc fuit in culpa accipiendo, vnde non poterit de euictione agere, nisi speciale pactum super hoc intercesserit, aut ignorauerit rem esse alienam. & tunc aut vassallus denuntiauit domino litem sibi motam & tunc agere poterit de euictione, ut non denuntiauit, & tunc agere non poterit. vt hæc omnia habentur in c. j. in prin. in titu. de inuesti. de re. alie. fac. & in c. j. si de feud. vass. inter. p. sue. cui distinctioni consonat etiam ius commune romanorum, vt not in l. si fundum sciens. C. de euiction. cum simili. & vide quòd no. Iaco. de bel. in c. j. in tit. per quos si inuest. ver. opponitur. tertio.
- 33 † Sed pone quòd vassallus clandestinè, an per violentiam amisit castrum quod habebat in feudum, an poterit agere de euictione contra dominum? dic quòd non. vt in l. fin. C. de actio. empt. & l. si per imprudentiam. in prin. ff. de euict.
- 34 † Quid autem si postea dominus recuperauerit ipsum castrum à spoliatore, an tenebitur illud vassallo restituere. Quidam distinguunt aut vassallus fuit causa perdendi castrum, quia non adhibuit debitam custodiam, & tunc sibi imputet nec hoc casu tenebitur domino ad restitutionem, aut non fuit in culpa, tunc tenetur dominus restituere. Sed dicendum videtur in distinctione dominum ad restitutionem teneri argumè. l. ij. ff. de condict. sine causa. & l. si is qui in prin. & l. in commodato. §. si. ff. commo. cum similib. Alij distinguunt, aut peruenit res ad domum ex causa lucratua & tunc tenetur restituere, aut ex causa onerosa, & tunc non.
- 35 † Rursum queritur, dictum est superius longam esse differentiam iater feudum antiquum & nouum. sed pone, sepius vidi ecce quòd aliquis

2 Feud. not. quis est iudex in causa feudi, dic a per doct. in ca. ceterum. de iud. lo. an. in ca. nomin. cod. tit. Specul. titu. de appel. in §. nunc tractemus. gloss. in verbo ab eo recs. in capi. folite. de maiori. & obe. & in ca. romana. in §. ij. de appel. Abb. consil. lxxxij. in §. ij. co. glo. de ana. consil. lxxxij.

de nouo inuestitur in feudum de aliquo castro, hoc expresse tanquam feudo paterno, auito, vel proauito, sic quod tanquam paternum & antiquum esse censetur, nunquid per talia verba assumet naturam feudi antiqui & paterni? videtur quod sic, quia lex tradita in contractu seruanda est, vt in l. traditionibus. C. de pact. & l. legem. eod. titul. l. si. §. si conuenerit. ff. de po. cum simili. In contrarium facit, quia per talia verba protestatiua non tollitur veritas ipsa. vt si forte. ff. de castr. pec. & l. nemo potest. ff. de leg. j. cum similib. Bal. verò videtur sentire, quod assumat naturam feudi paterni, & ob hoc in eo succedat agnati. vt per eum not. in ver. si denuntiauerit. in gloss. in titul. an agnat. vel filius defuncti repudia. hæred. capi. j. & alleg. in argumen. l. fina. C. de bonis quæ libe. & idem firmat in capitu. primo. de alie. feud. pa. post princ. ibi, extra no. quod si rex concedat & c. argu. in l. quicumque. C. de omni agro deser. libr. xj.

¶ **Q**UARE CUM prædicta. Hæc est conclusio libelli ad quam semper aduertendum est.

E P I T O M E

1 *Incrementa facta rei feudali per alluionem cui cedant an domino, an vassallo?*

CUM OMNIBVS Suis iuribus. Quæ autem sunt alia iura dictum est supra. Sed quid in fructibus rei feudalis, vide quod etiam supra dixi, & traditur in capitulo. domino guerram. §. his consequenter. in tit. hic finitur lex deinde incip. consuet. Sed quid erit de melioramentis factis in ipsa re feudali, vide quod supra dixi, & habetur in d. c. domino guerram. §. si vassallus.

2 *¶ Sed quid dices de alijs incrementis factis ipsi rei per alluionem, vel aliter, an cedant lucro domini, vel vassallicis? distingue secundum Iacobum de Bel. vt per eum nota. in capitulo primo. §. si quis de manso. in fin. in titu. de contro. in uel. aut incrementum accidit ipsi rei feudali facto vassalli, aut casu fortuito. Primo casu subdistingue, aut tale incrementum est separabile à re feudali, vel non. primo modo tunc pertinet ad vassallum nec sequitur. si feudum autem sit inseparabile, tunc accedit feudo. vt in c. j. §. ex contrario. in ti. de inuest. de re alie. fac. & ibi not. Secundo casu principali, videlicet cum casu fortuito accrescit, vt puta per alluionem, tunc subdistingue, aut dominus inuestiuit vassallum cum omni incremento, & hoc est certum, & tunc pertinet ad ipsum vassallum iure feudi, vt in dicto §. si quis de manso. in fine versiculo rursum. Aut inuestiuit sine incremento, & hoc est certum, & tunc aut est incrementum latens, aut apparens. Primo casu pertinet ad vassallum. Secundo pertinet ad dominum. argumen. l. si fundi. §. j. & l. v. usufr. ff. de usufr. & de condi. inc. causa. l. j. §. fin. Aut est dubium, & tunc subdistingue, aut dominus aliquid sibi reseruauit in feudo, aut nihil. Primo casu aut incrementum est latens, & pertinet ad vassallum.*

aut est apparens, & pertinet ad dominum. vt traditur in dicto §. si quis de manso. Secundo casu cum nihil sibi reseruauit, & tunc aut vassallus possidet ipsum tale incrementum, & statim eius sacramentum, an fuerit de eo inuestitus vel non. vt dicto §. si quis de manso. in fin. aut non possidet, & tunc habet necesse probare per pares curiæ se fuisse de hoc incremento inuestitum: quo non probato, pertinebit ad dominum. vt in d. §. si quis de manso. versic. sed si dominus. cum simi. ibi nota.

Forma libelli quo agitur ad reddendam rationem tutelæ.

ORAM VOBIS Do. B. agit & in iure proponit Ioan. de Ferrar. de Papiæ contra: & aduersus egregium docto. domi. Iacob. magiarum. & quamlibet personam pro eo, & eius nomine in iudicio legitime comparentem, dicens & proponens idem Ioan. quod quondam Ruglerius pater eius in suo vltimo testamento fecit, constituit & ordinauit eidem Ioan. tunc pupillo suos tutores & curatores, nec non & executores dicti sui testamenti præfatū do. Iacodo. Beatricem ipsius Iac. matrem analogistas, & sine inuentarij confectiōe, ac ratione reddeda. qui quidem domi. Iacob. mangiari. & domi. Beatrix ipsam tutelam solenniter acceptarunt, & fecerunt cum debita solennitate inuentarium rerum de bonis omnibus, & rebus domi. Iacob. actoris & subsequenter gesserunt, & administrauerunt dicta bona, & res vaiuerlas domi. Ioan. actoris tam infra tempus suæ pupillaris ætatis quam post, vsque quo peruenit ad ætatem xvij. ann. fructus, redditus & prouentus ipsorum bonorum recipiendo, & habendo, & de eis faciendo, & disponendo, prout eis visum fuit. Insuper dicit & ponit, quod prædictus domi. Iacobus simul cum dicta domi. Beatrice executorio nomine prædicto multa bona, & varias pecuniarum quantitate: distribuuerunt iuxta formam dicti testamenti. de quibus quidem taliter gestis, & administratis, per eos tutorio curatorie, ac dicto executorio nomine, nec non & rebus proprietatibus, & bonis in ipso inuentario descriptis, & alijs de quibus supra. præfatus do. Iacob. mang. nullam fecit, nec reddidit debitam rationem Io. de Ferr. superscripto, nec reliqua restituit, put de iure teneret quinimo, prædictam rationem & alia superscripta facere, & adimplere recusauit personaliterq; recusat indebitè & iniuste. Quare cum prædicta vera sint, petit, & requirit præfatu Iac. à vobis d. Ber. vicario antedicto, quatenus per vestrâ diffinitiuâ sententiam, & omni alio modo iure, via, & forma, quibus melius fieri potest condonetis, & condemnatum iuris remedijs compellatis superscriptū do. mag. ad faciendum, & reddendū d. Io. plenâ, & debitam rationem prædictæ tutelæ, curæ & executionis, nec non ac soluendū tradendum, & restituendum ipsi Ioan. de Ferr. omnia & singula bona in dicto inuentario apposta, &

descripta simul cū fructibus, & proventibus per ipsum d. Ia. habitis, & perceptis ex bonis & proprietatibus antedictis, & cū reliquorum omnium integra satisfactioe &c. damus, interesse, & expensis deducendo in presenti iudicio omne suum ius, salvo iure &c. non astringens se &c.

E P I T O M E.

- 1 Quot sunt species tutorum.
- 2 Species tutela ex ordine defertur.
- 3 Tutor datiuus non habet locum existentibus tutore & testamentario & legitimo.

C O R A M vobis. Valde periculosum est huius tutelæ, ac curæ, & executoriæ officium prout inferius declarabitur. Ideoque quia quilibet sapiens fugeret nec tali officio se immiscere vellet, iura voluerunt quæ certæ personæ cogatur assumere hoc officium tutelæ, nisi aliquā iustā, & approbatam habeant excusationē. vt in tit. C. & ff. & Insti. de excu. tuto.

† Estq; sciendum ad pleniorē huius doctrinā, quod tutorū tria sunt genera, quidā tutores testamentarij ex eo sic nūcupati, quia ex testamento dati, de quibus loquitur totus titulus C. & ff. de excu. tuto. Quidam verò sunt legitimi, hoc est ab ipsa lege ad tutelā vocati, de quibus loquitur totus titulus ff. & C. de legit. tuto. Quidam autem sunt datiuus, hoc est a iudice ordinario constituti, de quibus dicitur per totū tit. ff. & C. qui da. tut. pos. † Secundò præsciendum est, quod inter has tutelās, videlicet testamentariā, legitimā, & datiuā est dare ordinē, nā ex ordine est, vt primò offeratur testamentaria omnibus alijs tanquam dignior. Secundò quod deueniatur ad legitimā. Tertiò ad datiuam. Nam datiuā defertur tutela eo ordine quo hereditas defertur: vt instit. de legi. pat. tu. post princip. & ff. de leg. tut. in l. prima. in prin. & ad hoc facit. l. si quis sub conditione. ff. de test. tu. & ibi per gl. Dy. & Bar. no. etiam per gl. & Cy. in rub. & l. j. C. de test. tu. † Tertiò est sciendum, quod habenti tutorem testamentarium, vel legitimū non datur tutor per iudicem. vt l. licet. C. in quib. caus. tut. ha. non pos. nisi in certis casibus, verbi gratia, si patrimonium esset ita amplum, quod vnus solus non sufficeret ad administrationem. nam tunc alius adiungi posset per iudicem, vel si testamentarius tutor absens esset,

& similia. vt habetur in l. propter. cū ibi no. C. eo. tit. Sed curator curator regulariter potest adiungi. vt ff. de tuto. & cur. da. ab his. l. neutri. §. final. & quæ sit ratio diuersitatis: vt no. per glo. in d. l. licet.

E P I T O M E.

- 1 Tutor an possit dari in minus solenni testamento.
- 2 Inter legitimos tutores an detur ordo?
- 3 Mater an præferatur agnatis in tutela si non præferatur viduitate?
- 4 Pœna iuris civilis propter transfum ad secunda cota, an hodie sicut correcta de iure canonico?
- 5 Mulier transfum ad secunda cota, succedit filio impuberi mortuo ab intestato in bona paterna, quoad fructum tantum.
- 6 Mater vidua præferatur aucto paterno in tutela filij.
- 7 Curator an detur testamento.
- 8 Cuiuslibet speciei tutor, an statim possit administrare alio non requisito.
- 9 Qua sit pœna non facientis inuentarium.
- 10 Quando fiat inuentarium.
- 11 Tutor an teneatur facere inuentarium ante aditam hereditatem.
- 12 Coram quo fiat inuentarium.
- 13 Qua res, & qua forma ponantur in inuentario.
- 14 Sufficit tutore dicere se inuenisse talia bona in inuentario.
- 15 Remissio confessionis inuentarij per testatorem quid operetur?
- 16 Remissio confessionis inuentarij, an possit fieri per patrem legitimo vel datiuo tutori?
- 17 Tutor an possit se defendere cum inuentario imperfecto, quod tamen protestatus erat se perfecturum si res reperisset.
- 18 Tutor agens inuentarium producens, an debeat aduersario dare copiam.
- 19 Iudicis decretum, an sit necessarium in omni tutore?
- 20 Iudicis decretum quid operetur.
- 21 Delata pluribus tutela, an iudex possit vni concedere administrationem.
- 22 Satisfactio an sit præstanda à quocunque tutore?
- 23 Cur iudices in quacunque tutela faciant præstari satisfactionem?

I N S V O vltimo testamento. † Ex hoc collige quod iste do. Ia. mang. fuit tutor testamentarius: & hoc testamentum non fuit solenne, vbi autē esset minus solenne, vel datiuus esset in epistola vel cœdillis, & tunc non valeret ipso iure datio tutoris, sed recoualesceret ex cōfirmatione iudicis: vt no. p. Cy. in l. j. C. de test. tu. & l. j. C. de confir. tu. nisi datus esse secundū aliquos in minus solenni testamento liberis, vel filijs testatoris, per l. hac cōsultissima. §. ex imperfecto. C. de test. licet alij contra, quorū opi. sequitur Cy. in d. l. j. de test. tu. Sed verior est opi. præcedēs, quia l. patris inter filios esset minus solenniter disponere de vniuersa hereditate, quod maius est, quā fortior de tutore quod minus est: mater autē filijs suis dare tutorem non potest, nisi eos heredes instituat: quāquā datus possit per iudicem

a Instituat. sed quid si instituit in legitima tu dicit. Lu do. Ro. cōsil. cccxxxv. q. 8 non per l. pe to. §. matre, de leg. ij. & dicit notabile esse. & ibi vide quod tutor sit præferendus cū ab ambobus parentibus sit datus.

iudicem cõfirmari, sed nõ cogitur cõfirmare. vt habetur in l. mater. C. de test. tu. & l. j. C. de confir. tu. cum sim.

- 2 ¶ Cessante ergo testamẽtario tutore fit locus legitimis, inter quos etiã legitimos est dare ordinẽ, nã primo loco defertur tutela ei cui defertur hæreditas ipsius pupilli. vt in auth. sicut hæreditas. C. de leg. hære. ideoque mater pupilli si velit, admittitur ad tutelam, & cæteris præfertur in tutela. vt no. gl. in auth. matri. & auic. C. quãdo milit. tu. off. fun. po. & eodẽ modo præfertur in cura. vt no. gl. in d. auth. matri. & habetur in auth. vt sine prohi. ma. debi. §. j. & in auth. de hære. ab intesta. §. ex his. & ibi per lac. de Bel. debet tamẽ se, & sua obligare & renuntiare, prout ibi disponitur. ¶ Et hæc locum habent; ipsa stante in viduitate, sed transeunte ad secunda vota expirat eius tutela & cura. vt in auth. sacramentũ. & l. ij. in fi. C. eo. titu. Extranei autem tutrix regulariter mulier esse prohibetur: vt l. iure nostro. ff. de test. tu. & l. j. C. quãdo mu. tutel. offi. fun. po. Et quod dixi eius tutelam finire p transitum ad secũda vota, locũ habet etiam si fuisset tutrix in testamẽto cõstituta, secundũ cõmunẽ & vulgare opinionem. licet Dy. cõtrã teneat. vt refert Cy. plenẽ in l. omnẽ. C. ad Ter. quo casu tenetur ipsa mater si trãsiuerit ad secunda vota petere, & decerni facere per iudicem alios tutores ipsi filio suo, aliã si decederent in pupillari etate, priuaretur eorum successione, quod est not. & in finitẽ mulieres iuris ignare remanẽt in hoc decepte, vnde per statutũ bene factũ esset eis succurrere: vt tãgitur, & habetur in d. l. omnẽ. & in l. ciãt. C. de leg. hæ. Fallit tamen hoc si pupillus haberet aliũ tutorẽ testamentariũ, quia tũc excusata esset. vt in l. credendũ. in princ. ff. qui per. tu. idẽ esset secũdũ aliquos si pupillus haberet aliũ legitimũ & habile: vt pbat in l. cũ iure. C. qui per. tu. quã opi. firmat gl. in l. quoniã matres. C. ad Ter. vbi etiã sunt alij casus an notati, in quibus mater excusetur sed in contrariũ multũ facit tex. in d. l. ij. ver. sunt autem. vbi puniũtur si nõ petierunt eos qui ex legibus sunt defensores & c. ff. qui per. tu. facit l. cum à matribus. C. eodem tit. primam opi. tenuit Bartol. in d. l. ij. qui per. turo. & in l. j. §. si matri. ver. si. quod si pater. ff. ad Tertul. licet secundũ eũ debeat vel statim renuntiare, vel administra-

- re, vt legitimus in tutela possit substitui. Ex quibus habes notare vnum casum, quo mulier filij successione priuatur, aliã dixi in titul. de hæred. ab intesta. dela. quos ponit Cy. in l. j. C. de secun. nup. & ibidem per glo. & in auth. ibi posita. ¶ Sed hic insurgit dubium, an huiusmodi pœnæ, quæ insfiguntur à iure propter transitum ad secunda vota à ius ciuile, sint per ius canonicũ correctæ, iuxta dictũ Paul. quo scribitur mortuo viro mulier nuba in domino. Et breuiter distinguedum est secundum Innocentium & Hostien. vt per eos nota. in c. penulti. & c. fina. de nup. Quædam sunt pœnæ quæ insfiguntur propter nimia festiuitatẽ nuptiarum secundarum, quia mulier nubit infra tempus luctus, quod est annus & istę pœnæ hodie sunt correctę, & sublatę. ¶ Quædam sunt pœnæ quæ insfiguntur eo solo respectu, quia nubunt: & istę firmę durant omni iure vnde ista pœna priuationis hæreditatis quia nubit non petito tutore, adhuc durat omni iure. Diceret quare magis vno casu quã alio, cũ vtrobiq; videatur libera potestas nubedi infringi. Dici potest q̃ primo casu agebatur de præiudicio mulieris. Secũdõ de præiudicio tertie personę. ¶ Sed aduerte ad vnum singulare, quod quãdo mulier est in casu quo ei saluũ est ius succededi ab intestato, filio pupillari etate defuncto, quod non succedit ipsa mater, quæ transiuit ad secũda vota in pleno dominio bonorũ paternorũ sed in solo usufructu. In aduentitijs autẽ ipsius pupilli succedit pleno iure, & hæc pœnã patitur, quia ad secunda vota transiuit: vt est text. no. in auth. de nu. §. hinc nobis. & no. p. gl. & Cy. in l. mater. & ibi per tex. C. ad Ter. & in authen. ex testamento. C. de secun. nu. ¶ Quid si mater est vidua, & vult acceptare tutelam filij sui: sup̃est autẽ auus paternus ipsius filij quæritur an mater ipsi auo in tutela præferatur? gl. in auth. de hære. ab intesta. §. j. & in d. auth. matri. & auicã videtur sentire quod sic. quam opi. sequuntur quasi communiter doct. Sed lac. de Bel. determinat cõtrã. in auth. de hære. ab intest. §. fi. & idem dicit vbi superest auus & auia, nam semper dicit in tutela mascula ascẽdentes legitimo pferri debet fœminis, & quantũ ad hoc iura antiq̃ua remanent incorrecta, quia in solis collateralibus corriguntur quoad matrem & auiam tã-

2 Sublata. Si de per Ioã. de Ana. cõsil. ij. & ibi de q. prace dicitur, & per Ancha. 3 cõsilio. c.

An auus vel mater in tutela præferatur. Bald. in l. si quis sub conditione. de test. in Bal. in l. cui error. §. j. de post. p. Anc. melius cõsilio. c. iij.

tum .vt colligitur in d. §. fina. nō autē in ascendentibus: nec obft. quōd tutela defertur eo ordine, quo defertur hæreditas, vel successio, quia respondetur quōd ille ordo attenditur quoad matrem & auiam inter se, & etiā quoad collaterales cognatos, nō quoad legitimos ascendentes secundum eum, & hæc opinio videtur magis iuri & menti conditorum legum, ac æquitati conuenire quam præcedens.

¶ Deinde queritur, an sicut datur tutor in testamento, ita dari possit curator? Dic quōd non, sed datus de facto per decretum iudicis cōfirmatur. vt Instit. de cur. §. j. & l. curatorem in princ. C. de ne. ge. & l. pen. in fi. C. de test. tur.

¶ Vterius queritur vtrum tutor testamētarius, aut legitimus, vel datiuus possit statim administrare alio non requisito? Dic breuiter quōd tutor, & curator antequā administrationi se in terponant, vel immisceant tenentur facere quinque. Primò debent facere scribere inuentarium honorū pupilli vel adulti. Secundò debet administrationem assumere de licētia iudicis, & decreto. & hæc duo pbātur in l. tutores. C. de admi. tu. & l. tutor, qui reperiuntur in prin. ff. de admi. tu. cū ibi no. & l. fi. C. arb. tu. & l. fi. C. de cu. fu. & C. de epis. au. l. de creationibus. & ibi per Iac. de But. Tertio debet iurare vtilia facere, & inutilia prætermittere: vt in auth. vt hi qui obli. per h. re. ma. §. fin. Quarto debent satisfacere rem pupilli, vel minoris saluam fore. vt l. sed si ad præsens in fi. ff. de pupilli. sal. for. & l. legitimos. & ibi no. in prin. ff. de le. tu. Quintò debent promittere & fideiubere pupillum indefensum nō relinquere. vt l. fi. §. defensionē. C. de admi. tu. quos omnes casus no. gl. in d. l. tutores & dic. l. tutor. qui reperiuntur.

Nunc aliqua videamus circa singula

9 supra dicta. ¶ Et primò circa inuentariū, queritur quæ sit pœna non facientis inuētariū? Respōde quōd est duplex. Prima quia repellitur ab agēdo, & tanquam suspectus remouetur ab officio. vt l. fi. C. arb. tu. & l. iij. & l. tutor q̄ reperiuntur. ff. de admi. tu. & l. pe. C. de in li. iur. nisi sibi esset cōfessio inuētarij à testatore remissa vt in l. fi. §. illo. C. ar. tu. licet ante ip̄ius inuētarij confectionē possit agere illa quæ nō recipiūt dilationē d. l. tutor.

10 ¶ Amplius queritur quando debet

fieri inuentarium? Et quidem text. in dicta l. tutores. C. de admi. tur. dicit quōd mox, quōd exponitur multipliciter secundum quosdam, tamen secundum communem opinionem debet intelligi cū citius commodè fieri potest. argument. l. hæc conditio. ff. de condi. & demonstration. & not. per Cyn. in d. l. tutores. & Bartol. in d. l. tutor qui reperiuntur.

11 ¶ Sed an facere teneatur ipse tutor inuētariū ante aditam hæreditatem? dicit gl. in d. l. tutores, quōd nō, quā opinionem reprobant quidam, quia hæreditas adiri non potest nisi tutoris autoritate. Insti. de author. tuto. §. sed neque. l. si infanti. C. de iur. deliber. quam interponere non poterit, nisi prius factū inuentario. vt d. l. final. arbitra. tutel. Quare dicunt isti potius fieri debere inuentarium, in quo pro isto principio solum ponetur, quōd reperitur talem pupillum ius habere ad eundem hæreditatem talis patris, vel aui ipsius pupilli, quo facto adibit hæreditatem pupillus cum tutori autoritate, & deinde in ipso inuentario postea ponet singulariter omnia bona hæreditatis prædicta; vt de his plenè traditur per gloss. & tangitur per Cynum in dicta l. tutores. Et hæc in pupillo locum habent, qui non est in patris potestate, alias autem si est in patris potestate, tunc secundum quosdam existētia sui hæredis adeo confirmat dationem tutoris, sicut confirmat tabulas pupillares, sicque non est aditio necessaria, sed sufficit quōd tutor faciat inuentarium, de quo plenè vide per Cynum in l. final. C. de testamenta. tutel.

12 ¶ Sed vltra queritur coram quo fieri debet hoc inuentarium? Breuiter dic secundum glossam quōd coram iudice. vt not. in dicta l. tutores. veruntamen secundum opinionem omnium doctor. dic. quōd sufficit fieri per publicum tabellionem extra iudicium & sic communis seruat consuetudo. vt ibi not. per Cyn. Bald. in d. l. tutor qui reperiuntur. secus est in inuentario, quōd fit per hæredem, nam illud est sciendum coram iudice. vt l. finali. C. de iure deliberand. Et prædicta quæ dicta sunt inuentario tutoris factū extra iudicium, procedunt quantum ad cōmodum, vel incōmodum ipsius tutoris, & pupilli quantum autem ad debitores ipsius pupilli in inuentario nominatos, vt possint ex inuentario conueniri, requiritur quōd factum sit coram iudice & citatis ipsius debitoribus, vel præsentibus, & nō contradicentibus. vt in l. chyrographis. ff. de admi. tuto. & no. per Cyn. & per Bartolum vbi supra.

13 ¶ Adhuc queritur quæ & quales res, & qua forma ponendæ sint in inuētario? Tex. dicit in d. l. tutores. q̄ ponendæ sunt omnes res etiam instrumenta ad pupillū pertinētia quōd tantū importat, ac si diceretur ponenda sunt omnia iura corporalia & incorporalia, omnesque res mobiles quā immobiles per singula latera, & cōfinita taliter quōd res reddatur certa quōd ipse tutor possit ex ipso inuentario cōueniri à pupillo tempore rationis reddendæ. vt d. l. fin. in princip. C. arb. tu. & in l. fi. rem. in princip. ff. de rei vendi. veruntamen nō tenetur necessariò ipse tutor in suo inuentario ponere nomina creditorum quibus pupillus est obligatus. ar. l. fi. C. de ali. pu. pres.

3 Statim.
Dic quod ea, que prae cedunt inuentarium potest administrare tutor illo non cōfesso, sed 8 xq. incumbunt tutoria solenti administrare. Et late per Roma. consilio cccxv.

b Est obligatus de hoc per Francis. de are. consilio cxxvij.

Sed nec etiam nomina illorum exponere debet, à quibus veritate inspecta pupillus habere debet, si de eis nulla sunt instrumenta, nec probationes, quia non possunt dici, in bonis propriè inuenta. vt dicit ille text. ar. Institu. de re. diui. §. item lapilli. Si autem contingerit ab eis exigi quòd deberetur, tunc illud exactum poni debet in inuentario tanquam re de nouo reperta, vt l. fina. §. tali. C. de cu. fur.

- 14 † Ex quibus omnibus patet, quod tutor debet dicere in inuentario se inuenisse infra scripta bona in bonis talis pupilli &c. nec est necesse quòd dicat & attestetur illa fore ipsius pupilli, sufficit enim & melius facit si dicat se inuenisse simpliciter, at tamen quibusuis verbis vtatur planam fidem facit inuentarium contra ipsum tutorem, adeo quod nò posset dominij questionem referre ipsi pupillo, vt d. l. fina. arbit. tutel. & per hoc deciditur quòd si tutor dixerit se inuenisse in talem domum in bonis pupilli quæ reperitur aliena, quod tutor non tenetur, quia faciliter credere habuit prima facie esse in bonis ipsius coipso, quod reperit illam apud pupillum, & in hereditate patris, nec talis tutoris confessio habet eum obligare, nisi in his rebus, quæ de facili possunt occultari, in alijs autè puta immobilibus nò operatur confessio ultra veritatè. sic in intelligi debet d. l. si. secundū doc. vt plenè refert Cy. in d. l. si. quod nò. † Sed quid dices de illa quotidiana questionè quādo testator remisit tutori confessionem
- a inuentarij? quid operatur talis remissio? Credunt vulgares quod per hanc remissionem tutor sit excusatus ab omni ratione reddenda, siue bene, siue malè administrat, sed certè multi decipiuntur, licet enim per hanc talem remissionè excusetur tutor à cõfessione inuentarij, nò tamè excusatur à ratione reddenda omnium eorū quæ ad eius manus peruenerunt: vt probatur in l. quidā decedēs. in prin. ff. de adm. tu. plenius dicam infra super glo. in ver. analogitas. &c. Habes ergo vnū casum in quo potest remitti cõfessio inuentarij, videlicet dispositione testatoris, sed alio modo potest fieri hæc remissio, videlicet p cõsuetudinè. vt per legè municipalè, & per iudicè ordinarium, causa tamen legitima interueniente: si cui posset iudex, quòd plus est, remittere dationem & constitutionem tutoris. vt ff. ad Tertul. l. ij. §. tractari. ver. ergo si mater. & ar. l. pen. C. de ali. pu. præ. & C. quādo & quibus quar. pars deb. l. ij. & sic deter. Cyn. in d. l. si. & Bart. in d. l. tutor. qui repertorium.
- 16 † An autè hæc remissio inuentarij cõficiendi possit ita fieri per partè legitimo vel datiuo tutori, sicut fit testamentario. Cyn. dicit quòd sic. in d. l. fina. & idem
- 17 gloss. in dicta l. tutores. C. de adm. tuto. † Sed pone quòd tutor, vt fieri solet cepit inuentarium facere, nec perfecit, sed protestatus est in eo, quòd si aliqua alia bona repererit in bonis pupilli, paratus est illa apponere, vel si qua apposuit non apponenda, vult illa pro non appositis haberi, queritur si tutor agit, & obijciatur, quòd inuentarium non perfecit, an poterit se defendere ex hoc inuentario, quasi sit perfectum? Dicit Bartol. in dicta l. tutor qui repertorium. quòd non. nec protestatio habet sibi pro-

- desse, cum sit emissa super eo, quod habet de necessitate facere. iuxta no. in l. alimentata. C. de neg. ge. Cuius contrarium tenet & obliuetur generalis consuetudo per d. l. fina. à qua non est recedendum. vt l. minime ff. de legi.
- 18 † Deinde queritur, an b tutor dum agit & inuentarium producit, debeat de eo copiam dare aduersario? dicit Bartol. vbi supra, quòd sic, videlicet de illa parte quæ sufficit ad legitimacionem personæ ipsius tutoris, non autem tenetur copiam facere de rebus singularibus in eo descriptis, argument. in l. secunda. C. quando & quib. quarta pars de. nec proderit ipsi aduersario si dicat eum suspectum propter omissionem aliquarum rerum, quia hoc casu non prosequatur propriam iniuriã, sed alienã, idèò que non est audiendus. arg. l. neganda. C. qui ac. non pos. & ff. de publi. l. i. l. is qui reus. cum simi. secundum eum.
- 19 † Venio ad secundum quòd requiritur, videlicet iudicis decretum, de quo loquitur l. iij. ff. de autoritate tutorum. & dicta l. final. C. arbit. tutel. Et querò an in omni tutore testamentario, siue legitimo, vel datiuo sit necessarium huiusmodi decretum? Dicit Bartolus vbi supra, quòd sic, per textum. in dicta l. iij. cum similibus. Fallit si testator hoc expressè remiserit secundum eum, argument. l. fina. C. arbit. tut. Item fallit si testator hoc expressè decreuit, & ordinauit quòd tutor sua propria autoritate sine alterius suffragio possit ipsa bona pupilli attingere, & administrare. argumen. in l. cui eorum. in prin. ff. de postu. & not. in l. j. de tutorib. & curato. illud. perso. & in authen. vt hi qui perhi. res mino. in fi. cum simi. sicut etiam potest testator concedere legatario, vt sua propria autoritate rein sibi per eum legatum apprehendat secundum Bartolum per textum, in l. Titia. §. j. & ibi nota. ff. de legatis tertio. quòd est multum not. & bene facerent notarij si in testamentis apponerent hanc clausulam. hoc autem decretum de quo ad præsens loquimur, nihil aliud est quam ponere ipsum tutorem in possessione administrationis seu tutelæ. argu. in simili quòd no. Innoc. in c. proposuit extra de concess. præb. in j. glo. vnde mirum si ipse testator potest à seipso, tutorem ponere in hanc possessionem, vel vt melius loquamur, facultatem,

a Inuentarij. de hoc per Angel. late consi. cxxv.

b An debeat dari copia inuentarij. Bar. Bal. §. Aug. in l. ij. C. de ali. pupil. præf. Bal. in l. fin. C. de offici. impe. offer. Bald. in l. fi. C. de arbit. Bal. in rub. C. de fid. instrument.

c Decretum quid sit. Si. de Io. And. in capitu. j. do reb. eccl. non alie. libro §. j. Spectat. j. de primo & secundo decreto. in prin. gloss. ibi Io. And. in addi. gl. magna in c. j. de rebus eccl. non alie. lib. §. j.

& licentiam concedere apprehenden-
di talem possessionem, sicut in simili
no. in l. prædia. ff. de acquiren. possess.
20 † Et aduerte quòd istud decretum
iudicis operatur effectū in omnibus
bonis pupillij vbiq; positis extra iurif-
dictionem, & infra iurisdictionem
ipsius iudicis, dummodo tam tutor
quàm pupillus sint de eius iurisdic-
tione: ar. l. magis puto. §. illud quæri po-
test. ff. de re. eo. & no. per Cy. in l. præ-
dium. C. de præd. mi. sicut alibi dicitur
in simili de testamento facto in vna
ciuitate, quando operatur suum effe-
ctum etiam in alijs bonis sit in alia ci-
uitate, vt not. in for. lib. quo petitur
21 hæreditas ex testamento. † Sed põne
quòd pluribus est delata tutela ex te-
stamento, vel iure legitimo ab intesta-
to, an poterit iudex vni soli admini-
strationem decernere? videtur quòd
non, quia omnibus in solidum compe-
tit administratio. vt l. decreto. §. si. cū
si. ff. de adm. tu. ergo nõ poterit iudex
ipsis hanc potestatem auferre, & vni
soli conferre. argu. eorum quæ not.
per Dyn. in c. indultum. de regul. iur.
lib. vj. In contrarium est veritas dū-
modo hoc faciat cum legitima cau-
sa: vt traditur per text. in l. testamen-
to datos. cum l. seq. ff. de test. tut. & in
l. legitimos. §. j. ff. de leg. tut. & l. si plu-
res. la. j. ff. de administra. tutorum.

† Venio ad quartum articulum de
satisfatione, & quæro an hæc satisfi-
tio præstanda sit à quocunque tuto-
re? Et dic breuiter quòd legitimus tu-
tor satisfacere tenetur, nisi sit patro-
nus. vt habetur in d. l. legitimos. §. j.
ff. de leg. tut. Testamentarius autem
tutor, vel datiuus à iudice per in-
quisitionem nõ tenetur satisfacere. vt no.
in l. in dubium. & l. non omnium. C.
de tut. vel cur. qui satisf. non de. Instit.
de satisf. tu. post princ. Et in testamen-
tario & datiuo ex inquisitione dato
multum errant moderni officiales.
Nam omnes officiales faciunt satisfi-
dare, & est ratio, quia fides eorum est à
testatore, & à iudice approbata.

† Veruntamen, quia ipsi officiales
transcutunt sicco pede, nec faciunt debi-
tam super hoc inquisitionem, ideo cõ-
muniter faciūt ipsos satisfacere: quam
practicam approbat gl. C. de tut. qui
satis. non de. l. j. per text. Instit. de satisf.
tuto. §. nos autẽ. qui autem non satisfi-
dedit repellitur ab agendo ex officio.
vt l. j. & ij. & fin. C. de tuto. qui satisfi-
d. non dederunt.

*Index. Ad-
de quod so-
luit Ro. con-
si. cl. vij. sibi
ponit quis
epi. opus de
beat distri-
buere bona
relicta di-
struenda
cum testa-
mentum ha-
22 betur in di-
uersis locis
& terminis
in quibus
dat tutorẽ
pupillo et
hic vide Ful-
go. cons. l. j.*

- 1 Datio tutoris facta puberi non valet.
- 2 Tutor decernendus si sit ex vna ciuitate, & bona sint in alia ciuitate, sicut iudex decernet.
- 3 Quis sit iudex competens in dando tutorem, si pupillus sit oriundus ex vna ciuitate, & bona sint in alia, & ipse habitet in alia.
- 4 Qui datus est tutor, si non sit de iurisdictione iudicis decernentis non valet datio tutoris.

E I D E M I O A N N I tunc pupillo. † Quid
erit si tũe erat pubes, an valebit datio tutoris?
Dic quòd non, vt est text. in l. Seyæ egressæ. ff.
de tu. & cu. da. ab his. idem si iudex decreuit alicui
maiori tutorem: nam etiam si non fuerit error ex-
pressus in decreto, nihilominus datio tutoris erit
ipso iure nulla, secundum Bar. & doc. sed in senten-
tia lata per iudicem distinguitur an error fuerit in
eo expressus vel non. vt plenè tangitur in l. j. C. quã
do prouo. non est ne. Sed contra prædicta multum
obstare videtur, quòd si per iudicem detur curator
alicui tanquam prodigo, qui non sit, quòd datio te-
net: licet erratum sit vt nota. per glo. in l. si ab eo. ff.
de vsuca. & Institu. qui non est permis. fu. te. §. item
prodigus. Sed responderetur aliud esse in isto cura-
tore quàm in illo tutore: & ratio diuersitatis est se-
cundum Bartol. vt per eum nota. in d. l. Seyæ. quia
ætatis declaratio fit à natura, sed prodigalitatibus in
quisitio pertinet etiam ad iudicem, cuius sententia
etiam si sit iniq̃ua, valet. Et ad præmissa faciunt
quæ notan. per glo. in l. j. C. de cur. fu. & per Bart. in
l. is cui. ff. de verborum obligatio.

† Sed quid erit si pupillus cui dandus est tutor, vel
decernendus per iudicẽ, sit oriundus ex vna ciuitate,
& in alia ciuitate sunt bona posita, quis horum iu-
dicũ erit iudex? cõpetens in dando sibi tutorem?
Dic q̃ vterque eorum: vt habetur & determinatur
per Cyn. in l. j. C. vbi pe. tu. Et si vterque dederit
diuersos tutores, ille tut. r. præferendus erit, qui
prius datus fuerit secundum Dyn. vt ibi nota. per
Cyn. † Huius autem gratia, alia quæstio subiungit-
tur, põne quòd pupillus habeat originem in vna ci-
uitate, in alia verò sortitur ex accidenti domici-
lium, in alia habet eius vniuersum patrimonium,
quid erit iudex competens in dando tutore, quam
quæstionem plenè examinat Cyn. in dicta l. prima.
& alij doctores finaliter concludunt quòd ille erit
iudex competens sub cuius iurisdictione persona
pupilli residentiam facit. per text. in l. magis puto.
§. illud. ff. de re. eo. & ad hoc etiam facit d. l. j. & sic
debet intelligi. l. de pupillo. de tuto. & cur. da. ab his.
facit etiam l. j. in fine. ff. eod. titul. Et nihilominus
iudex competens erit iudex suæ originis, ideòque
si vterque ipsorum iudicum tam habitationis quàm
originis det diuersos tutores, ille tutor in admini-
stratione præferatur qui prius datus fuerit: vt
est dictum. vbi autem de prioritate non apparet,
tunc præferri debet ille, qui datus est à iudice suæ
originis: argument. in l. libertus. §. præscripto. ff. ad

4 ad muni. secundum Dy. & Cy. vbi supra. † Si verò ille qui datus est tutor vel curator non est de iurisdictione iudicis decernentis, non valet datio ipso iure, quia exigitur quòd vterque tam is qui datur, quam is cui datur, sit de iurisdictione dantis: vt l. j. in fi. & l. ius dandi. ff. de tu. & cu. da. ab his & l. neque. C. qui dar. tut. vel cur. vt plenè no. per gl. in l. etià. ff. de tut.

Svos tutores. Ideo autem hoc nomine appellantur quasi tutores, hoc est defensores: vt Insti. de tut. §. j. & ff. de tut. l. j. in prin. cum si. Et si testator eis aliquid legauerit, & à tutela se excusauerint priuantur legato. vt in l. post legatum. §. amittere ff. de ijs qui vt indi. quia etià in re dubia est præsumptio quòd legatum sit contemplatione gerendæ tutelæ, vt traditur in l. sed hoc nimium. cum l. præcedenti. ff. de excu. tuto.

E P I T O M E.

- 1 Ex pluribus tutoribus vel curatoribus quilibet habet administrationem in totum.
- 2 Durante pupilli ætate non tenet datio curatoris.
- 3 Datio curatoris non tenet nisi per iudicem confirmetur.
- 4 Quando constituatur curator, & quibus casibus.
- 5 Actor constituitur à tutore vel curatore.

Et curatores. Erant ergo plures dati tutores, & curatores. † Vnde quæritur an potestatem habeant in solidum administrandi vel pro parte: dicit quòd quilibet habet potestatem in totum, posset tamen iudex vni soli decernere administrationem, vt hæc habentur in l. si plures. la. j. per totà l. ff. de admin. tu. & l. decreto. §. si. ff. e. ti. & supra dixi. † Sed hinc aduerte, quòd durante pupillari ætate nō tenet datio curatoris. vt l. qui habet. in prin. ff. de tut. & l. curator ff. de tu. & cu. da. ab his. sed finita ætate pupillari vires assumit, & qui datus fuit tutor, tunc incipit esse curator, volens tamen: sed non inuitus, vt l. si tutor in fi. ff. de tute. & ratio. dist. & Insti. de excu. tut. §. si. & C. de excu. tut. l. curator. Vidi autem nec immeritò apud vulgares dubitari an vitricus possit esse tutor vel curator sui priuigni. Et videtur quòd non, quasi videatur suspectus, sicut vxor eius: dicitur tamen est quòd possit, vt videtur glo. & tex. in l. fin. C. de contra iudi. tu. & C. vbi pu. edu. de l. j.

† Deinde sciendum est quòd ratio dantis curatoris facta in testamēto non tenet merito iure, nisi fuerit per iudicem confirmata: vt Insti. de cura. §. j. & in l. tutorem. C. de nego. gest. & l. penul. C. de testa. tu. cum si. qui etiam curatores prout tutores tenentur inuētariū facere. vt l. fi. C. de cura. furi. & in l. de creationibus. C. de epif. au. & si curator non fuerit ordinatus à testatore, non cogitur adultus curatorem assumere, nisi ad lites tantum: vt in §. item inuiti. Insti. de cura. licet pupillus inuitus tutorem accipiat. vt ibi no. & ff. de tu. l. j. Sed tamen non petit illum sibi decerni: vt l. fi. ff. de man. via. sed ab alijs petitur, puta agnatis & cognatis ipsi pupillo constitui: vt ff. qui

4 pe. tu. l. ij. † Et no. quòd curatores solent constitui in

uarijs negotijs, & personis. Primò namque constituitur curator minor xxv. an. & hoc dupliciter, vel ad negotia generaliter vel ad causas, aut ad vnam causam tantum, & tamen omnes faciunt inuentarium illo excepto, qui datur ad vnam solum causam, qui non tenetur inuentarium facere: vt not. per gl. in d. l. de creationibus. & in l. fi. C. de in lit. dan. tu. facit l. ad protegendam. C. eo. titul. & quòd not. per glo. & Bar. in l. fi. ad species. ff. rem pu. fal. fo. non tamen vt prædixi minor tenetur inuitus curatorem recipere ad negotia sua agenda seu gerenda, sed ad lites sic, vt idonea sic persona cum qua iudicium possit substantiari secundum quòd habetur in §. item inuiti. Insti. de cu. & no. in l. momentanea. C. qui legi. person. Item datur curator prodigo, furioso, & mente-capto: vt Insti. de cur. §. furiosū quoque. & C. de curat. fur. per totum. Item datur aliquando curator bonis vacantibus, & indefensis ad instantiam creditorum: vt ff. de curat. bono. dan. per to. ad quem pertinet de ipsis bonis inuentarium facere, nec habet illam potestatem quam habet tutor vel curator ad negotia. vt not. per gloss. in rub. & in l. prima. in princip. ff. de curatore bonis dan. & probatur in l. tutor bonorum. ff. de administratione tutorum. licet tutor & curator ad negotia inuicem æquiparari regulariter videantur: vt not. in d. l. cum vos minores. C. si aduer. rem iu. & loco dominorum reputantur, vt l. qui fundum. §. si tut. ff. pro empto. & l. interdum. §. qui tutelam. ff. de fur. nec tamen habet illam potestatem quam habent veri domini, quia non possunt vendere nec alienare bona pupillorum, nec minorum, nisi ex iusta causa & legitima, ac iudicis accedente decreto & autoritate, quando sunt res immobiles, vel tales quæ inter immobilia computantur, vel ex temporis cursu non corrumpantur, vt aurum & argentum, vel similia, vt in l. magis puto. §. ne passim. ff. de re. eo. & l. lex quæ tutores. C. de adm. tu. cum si. ibi no. imò nec de his transigere, nec donationem facere possunt: vt l. non solum. C. de prædi. mi. licet eis possit rectè solui de redditibus & fructibus bonorum suorum pupillorum. vt l. fauimus. & l. constitutionem. C. de adm. tut. Alij autem debitores ex alia causa non liberantur perfectè soluendo ipsi tutori vel curatori nisi iudicis interueniente autoritate: secundum tamen distinctionem traditam in l. j. cum ibi no. C. si aduer. sol. & l. sancimus. & Insti. qui alie. li. §. nunc admonendi. & ibi per glo. facit l. ait prætor. §. permittitur. & §. quòd tamen. ff. de mino. & l. lucius. §. tutelæ. ff. de adm. tut. pro quibus quidem omnibus per ipsos tutores vel curatores gestis & administratis tenentur reddere finita tutela & cura debitam rationem, & reliqua restitue re: vt l. rationes. & l. aduersus. C. de admin. tut. & ibi plenè no. gl. & pro hac administratione sunt eorum bona tacite pignori obligata. vt l. pro officio. C. de adm. tu. licet hodie cū iudex decernit tutelam vel curam faciat in instrumēto eorum bona expressè obligari. † Est autem aliud sciendum, quòd plerumq; à tutore vel curatore constituitur actor, vt Insti. de cura. §. fin. & l. actor. ff. rem ra. habe. quia tutor & curator

non possunt constituere ad litem, procuratorem, ut l. neq; tutores C. de proc. sed ad negotia extra iudicia lia sic, ut l. si procurator. §. si tutores. ff. man. vnde dubitatur qua forma debeat constitui talis actor, quod plene disputat Bar. in d. l. actor. concludens tamen quod duo debent interuenire, videlicet mandatum tutoris & curatoris, & decretum iudicis. sicque constituendus est in iudicio. ut probatur per tex. in l. vnica. C. de actor. à tu. seu cur. dan. & d. §. si. Inst. de cur. in qua constitutio debet subesse secundum Bar. aliqua causa honesta, propter quod tutor vel curator per seipsum non possit intendere administrationi huiusmodi: ut habetur in l. de cetero. ff. de adm. tu. & etiam tenetur ipse actor legitime constitutus cauere rem ratam pupillum ac ipsum tutorem & curatorem habiturum. & in hoc differt à procuratore ut plene disputat Bar. in d. l. actor. & sic facias exprimi in instrumento constitutionis.

E P I T O M E.

- 1 Executores testamenti an sint similes tutoribus.
- 2 Quotupliciter sumatur executor.
- 3 Qui possint esse executores.
- 4 Executores an habeant actionem contra scriptum heredem pro execuenda.
- 5 Pauperibus institutis heredibus qualem habeant executores potestatem.
- 6 Qui pauperes eligantur si inter pauperes hereditas est diuidenda.
- 7 Quanto tempore duret officium executorum.
- 8 Quo tempore cedat annus, quo durat officium executorum.
- 9 Annus officij executorum an currat ante euentum conditionis vel diei apposta legato vel institutioni.
- 10 Annus officij executorum. an currat ante aditam hereditatem.
- 11 Dictus annus an possit per episcopum prorogari.
- 12 Pendente lite inter scriptos heredes, & interueniente ab intestato an currat tempus anni.
- 13 Heredibus scriptis non aduentibus, an executores possint ante hereditatem aditam exercere officium suum.
- 14 Verbum licentia per se sumptum quid importet.
- 15 Executores habentes potestatem alienandi, an possint permutare.
- 16 Executores: an possint deputata ad certum sum in alium sum conuortere.
- 17 Executores an transferant dominium in emptorem sine consensu heredis cum habeant potestatem alienandi.
- 18 Executoribus vendere solentibus: an heres sit cogendus exhibere res.
- 19 Executorum officium quantum ad heredem est necessarium.
- 20 Executores an possint bona vendere habita fide de prelio antequam deurrat tempus anni.
- 21 Executores an possint procuratorem constituere.
- 22 Executor ad distribuendum inter pauperes an possit eligere solum spiritum testamenti tanquam pauperem.
- 23 Executor deputatus ad male ablata, an possit solueret

alia debita ex causa honesta.

- 24 Usque ad quod tempus executor compellatur reddere rationem.
- 25 In reddenda ratione an sit credendum liberis executorum.
- 26 Date executore super constituenda capella cuius non est tanta ratio, qualiter reddatur ratio.
- 27 Mortuo uno, ex pluribus executoribus ad quem eius partes deferatur.

I C EXECUTORES. † Aduerte quod natura & conditio istorum executorum adaequatur distis tutoribus & curatoribus, & in aliquibus differt ab eis, ut patet in sequentibus. de quibus executoribus plene traditur in l. nulli. C. de epif. & cle. & ibi plene per Cy. & alios doc. in l. id quod pauperibus. eodem titulo. & per Bartolum in l. alio. ff. de ali. & ci. leg. & per Spe. in ti. de instr. edi. §. nunc verò aliqua. & per gl. tex. & doc. iuris canonici in c. tua nobis. & in capit. Ioannes. de testa. & in capit. fin. de ista. libr. vj. Pro cuius tractatus pleniori cognitione videndum est prius qui prohibeantur esse executores, quibus cognitis apparebit qui esse possunt, quia cognito vno ex contrarijs, cogoscuntur & reliqua, ut Instita. de his qui sunt sui vel alie. iur. in princip. Secundò videbitur de eorum potestate. Tertio declarabitur in quibus differant à tutore, & curatore, & alia in super incidenter tractabimus ad materiam pertinentia. † Kursus sciendum est quod executor potest sumi tripliciter, vno modo largissimè, alio modo largius, tertio minus largè. Primo modo comprehenditur quilibet qui aliena negotia gerit, vel exequitur, puta procurator negotiorum gestor. & sim. sumpto ar. ab ethimologia vocabuli. Secundo modo comprehendit eos qui sententias exequentur, & vltimas voluntates. Tertio verò modo solum comprehenduntur nuntij, & hi qui sententias & alia acta iudicialia exequentur: ut l. executorum. C. de exe. re. iur. horum autem executorum vltimarum voluntatum tres sunt species: nam quidam sunt legitimi, quidam testamentarij, alij verò datiu, sicut supra dictum est in tutoribus. Legitimi autem appellantur hi quibus à iure cano. vel ciui. defertur potestas exequendi voluntates defuncti, ut puta episcopus, & economus, & capitulum: ut habetur in authentica de ecclesi. titul. §. si autem specialiter. cum §. sequenti & in §. in omnibus. & extrà de testamen. capitu. tua. & capitu. Ioannes & l. si quis ad declinandam. C. de episcop. & cleric. Testamentarij verò sunt hi, qui per testatorem ad hoc constituuntur, ut videamus quotidie fieri, de quibus loquitur dicta lex alio herede. ff. de alimen. & ci. leg. & d. l. nulli. & d. c. tua. & d. c. Ioannes. Datiui autem sunt illi qui per iudicem constituuntur aliquando, sed per rardò, de quibus loquitur l. iij. §. si. ff. de ali. & ci. leg.

† His præmissis redeo ad principale quaesitum, videlicet qui sunt illi qui non possunt esse huiusmodi executores vltimarum voluntatum? Et breuiter respondetur quòd primò prohibentur esse fratres minores, de quo immensè tristatur, & condolent, quia

quæ manus & pedes vellent tam ipsi quam ceteri medicantes & clerici ponere & immiscere in bonis laicorum, & eos rodere vsque ad ossa: prout quotidie faciunt vt est text. in cle. ex iui. de ver. si. quia in tali officio vertitur vt plurimum factus & contructario pecunia, quod est contrarium regulæ beati Franci. idcircoque non prodest eis autoritas sui superioris, cui non licet dispensare contra regulam anredictam, sed multominus papa constitutiones infringere. argument. in l. nam magistratus. ff. de arb. tribus. ceteri verò mendicantes ac religiosi de superioris licentia, & non aliter possunt esse executores vt in capit. fina. in prin. de test. libr. vj. & nota. per Bartolum in l. à filio. ff. de ali. & ci. le. Item pupillus, furiosus, mentecaptus, & similes, esse non possunt ad negotia vel ad iudicia procuratores: quia ex defectu sensualitatis repelluntur propter identitatem rationis ab officio executoriæ, fœmina tamen boni intellectus potest esse executrix. vt in dicta l. à filio. licet non possit esse ad iudicia procuratrix. vt in l. alienam. C. de procura. & l. fœminas. ff. eodem titul. & not. Spec. vbi suprâ. versic. sed pone quædam mulier & c. Super ætate ipsorum executorum restat de tribus quærere, videlicet an plures executores habeant in solidum sicut tutores potestatem exequendi, vel communiter tantum.

Item an possint agere contra hæreditatem, & bona hæreditaria pro ipsa executione fienda alienare.

Item an possint, & qualiter constituere procuratorem. Item an de gestis, & cui teneantur rationem reddere. Quo autem ad primum an potestatem habeant vel communiter vel in solidum, fuerunt & sunt antiquorum, & modernorum variæ opinio. alijs quidem æquiparantibus hos executores pluribus tutoribus, alijs verò pluribus procuratoribus. alijs autem pluribus iudicibus: vt prolixè refert Specul. in titul. de instrum. edi. §. nunc verò aliqua. ver. sed nunquid plures, & etiam per Cyn. in dicta l. id quod pauperibus. in viij. & xij. q. quæ quidem quæstio seu disputatio est hodie sopita in c. fin. de test. nbr. vj. vbi est approbata opinio. illorum qui dixerunt communiter tantum eos exequi posse, nisi in quatuor casibus, in quibus diuisim possunt exequi. primus casus est, si vnus est mortuus. secundus casus si sit absens, tertius est si recusat exequi: vt ibi habetur. Quartus casus est quando testator expressè in solidum singulis constituit potestatem. vt ibi not.

4 † Sed an habeant actionem contra scriptum hæredem pro executione fienda. distingue, aut sunt executores generales, aut particulares tantum puta ad faciendum capellam. Primo casu aut sunt meri & puri executores nullum participantem commodum, & tunc siue sint generales, siue speciales habent conditionem ex lege prealle. nulli. & l. si quis ad declinandam. cum simi. aut non sunt meri executores. sed commodum participant. vt puta si testator legauerit eis centum, & iussit per eos distribui quinquaginta, & tunc habent actionem ex testamēto ad ipsa centum consequenda. vt probatur in l. si quis Titio. in prin. ff. de legatis tertio. l. si seruus

plurium. ff. de legatis primo. de quo plenè per Cyn. in dicta l. id quod pauperibus. in quarta quæstione, & per Spec. in dicto §. nunc verò aliqua. ver. sciendum quid est executor. Sed nunquid executores simpliciter dati habent potestatem vendendi & alienandi propria autoritate de bonis defuncti pro distributione & executione fienda. Spe. in d. ver. sed an executor videtur distinguere. aut sunt executores generales nullo alio hærede instituto, & tunc possunt vendere & pecuniam conuertere in vsum deputatum, aliter non argumen. C. de epi. & cle. l. orphanotrophos: aut alius est datus hæres ab inte. vt commuiter accidit, & cum eo sunt dati executores ad aliqua specialia exequenda, & tunc hæc considera, aut per testatorem est sibi potestas concessa alienandi, & tunc poterunt vendere, aut hæc potestas non est eis concessa, & tunc aut testator disposuit res quasdam alienari, & pecuniam eandem distribui, & tunc licet non declarauerit per sonam, per quam fieri debeat hæc alienatio, tamen in dubio præsumitur hoc tacitè ipsis executoribus demandasse, quia per concessionem consequentis, præsumitur concessio antecedentis ad illud necessarium. argu. in l. ad rem. & in l. ad legatum. ff. de procura. & in l. iij. ff. de iurisd. omnium iudicum. & in §. præterea. de offic. iudic. institu. aut super alienatione fienda testator nihil disposuit, & tunc vendere non poterit. vt in l. alio hærede. ff. de ali. & cib. le. & ibi per Barto.

5 † Quid autem si pauperes Christi sunt hæredes instituti, & dati certi executores ad distribuendum bona inter eos, qualem habebunt ipsi executores potestatem in ipsis bonis? Dic quod loco heredum sunt, & idcirco vendere poterunt, & omnes actiones intentare ac alienare: vt in dicta l. si quis ad declinandam. & notatur per Innocentium in capitul. officij. de testa. in fin. & per Barto. in d. l. alio hærede. quod tene mētū, quia sæpè de facto occurrit.

6 † Sed pone quod testator, vt plerumque accidit, iussit distribui bona inter pauperes, quæritur quos pauperes habebit eligere episcopus vel executor? dic breuiter, illos de ciuitate episcopi exequentis, nisi testator specialiter alios elegerit. vt no. per Bar. in l. cen-

*Vendere
Sed an tunc
credtores
habeant re
gressum cō
tra paupe
res vel cō
tra illum
qui emit
de per An
cha. cōsi. §.*

- tum. C. de anno. & tribu. li. x. Et facit d. l. nulli. & melius l. si quis ad declinandã. ver. vbi autem & ver. fin autẽ nullus. C. de epis. & cler. Et not. quod si cõda est distributio illis pauperibus, qui sunt mendicantes, si reperiuntur, deinde alijs minori egestate laborantibus. vt in ver. si autem. & in versic. proximẽ præcedenti. l. id quod pauperibus. ¶ Ultra quæritur quanto tempore habet durare hoc officium executorum? Respondetur quod per annum. & non vltra: quo anno finito de uoluntate potestas exequendi ad episcopum, & per hoc trahunt aquam isti clerici ad eorum molendinum. vt habetur in dicto capitul. tua. & c. Ioannes. & d. l. si quis ad declinandã. & in d. l. nulli. quod tamẽ bono principio ordinatum fuit, ad hoc vt testatorum voluntates fortirentur effectũ suum, licet hodie hoc deuenierit apud eos in abusum, sed vt inquit Salustius, omnia mala exempla ex bonis initijs orta sunt. quam quidem potestatem per legem episcopo attributa non posset testator auferre. quod nõ. vt traditur in d. c. tua. & in aut hẽ. de ec. ti. §. si quis autem. & per consequens quod eius fauore inductum est, non potest per eũ remitti. l. quod fauore. C. de legib. & l. si iudex. ff. de min. cum si iuuatur tamen prædicta decisio per l. nemo potest. ff. de lega. j.
- ¶ Rursum quæritur quo tempore cedat iste annus, an à tempore mortis ipsius testatoris, an à tempore sciẽtiæ ipsius executoris, & an hoc tempus sit vtile vel continuum? & breuiter Bald. in dicta lege, id quod pauperibus. determinat quod currit à tempore admonitionis factę per episcopum: & sic à tempore sciẽtiæ vere vel fictę: vt not. in. c. nos quidem. & in e. tua. extra de testa. Ideoque solent episcopi facere constitutiones per quas generaliter mouent quoscũque executores super eorum executione fienda, veruntamen secundum eum si qualitas operis perficiendi requirit tempus prolixius, vt puta, executorem deputauit testator ad construendum monasterium, tunc secundum Fede. de Se. eius potestas extenderetur post annum, duntamen, vt credo inchoasset opus infra annum. quam opinio. sequitur idem Bald. argument. ad hoc in l. si mihi. & tibi. §. si quis seruos. ff. de legatis. j. & l. Iulianus. §. j. ff. de verbo. obligat.
- 9 ¶ Vterius quæritur an hic annus currat ante euentum conditionis vel diei appositæ legato, vel institutioni? & determinat idem Bald. quod non. argumen. l. tali. ff. de iure dotium in ratione sui. Et per hoc determinatur quæstio, quod si testator instituit filium suum impuberem & si decesserit in pupillari etate, vel postea quandoque sine liberis, quod eius hereditas dispensetur inter pauperes, quod ante euentum ipsius conditionis non currit hoc tempus dispensandi ipsis executoribus: ratio est, quia hæc conditio videtur ita repetita in executione sicut est appositã in principali dispositione: argument. l. quidam testamento. §. si scriptus. ff. de lega. primo. Amplius pro latiore præmissorum doctrina quæritur an hic annus currat executori ignoranti prout posset de facili euenire, cum executores aliquando non sunt presentes testamento, determinat idem Bald. quod non: quia ignorans non potest exequi. argument. in l. pe. ff. de eo qui pro tu. ne. gessit. etiam si constitutio episcopi esset generalis, quia impedito per ignorantiam non potest culpa vel negligentia imputari. Talis enim constitutio est ius prætorium & per consequens tale tempus erit saltem vtile quo ad sui initium: vt not. in l. superuacua. C. de temp. in integ. rest. peten. nisi esset consuetudo in contrarium secundum eum. Idem tenet Bartol. ante eum in l. genero. ff. de his qui notantur in fa. veruntamen circa huiusmodi tempora potest sic distingui. Aliquando cursus temporis inducit fauorem ignorantis & tunc currit ipse ignoranti ad eius commodum. vt dicta l. genero. de in fa. quandoque cursus temporis inducit sibi damnum, & tunc non currit ignorantis. vt in l. cum lex. ff. de ædil. edic. quandoque cursus temporis non inducit damnum, nec fauorem, & tunc currit ignorantis. vt in capit. statutum. de præbend. libro sexto. secundum eundem Bartolum vbi supra.
- 10 ¶ Sed an hoc tempus anni currat ante aditam hereditatem: dicit ipse quod sic in relictis ad pias causas: quia in his nõ attenditur aditio hereditatis, cum ea non adita debeantur. vt not. in l. prima. C. de sacrosanctis ecclesijs.
- 11 ¶ Sed nunquid hoc tempus anni possit per episcopum prorogari? dicit ipse quod sic ex causa. vt per eum not. in dicta l. nulli. facit quod not. Innocen. in capiru. cum tibi. extra de verb. signi. An autem, tales executores teneantur facere inuentarium? text. est quod sic. in d. l. nulli. & ibi etiam tangitur per Iaco. Butri. licet de consuetudine malè seruetur.
- 12 ¶ Vterius quæritur an pẽdente lite inter scriptos hæredes, & inter venientes ab intestato currat istud tempus anni? Dicitur quod non, quia quasi dubium sit de viribus testamenti, & per consequens de eorũ baylia, & potestate, & sic tanquam impeditis non videtur eis istud tempus debere currere, vt supra tactũ est. vlt. melius distingui videtur, aut enim testamentum habet clausulam codicillare, & tunc currit, quia ab intestato est etiam eis potestas & executio demã data. argum. eorum quæ not. in d. authent. ex causa. per docto. & per Bartol. in l. j. ff. de iure codicil. & sic cessare

a Iste annus. Sed quid si sinoãals constitutione cauetur q infra sex menses fiat executio an enim tempus confundatur cum alio. Side Ancha. con si. cccx. vj.

b Ignorans. De hoc C de q. præcedentibus Side per Lud. Ro. consilio cccx. viij.

c Quod non. adde Lud. Ro. consilio clxx. viij. S Side quod Soluit An. cõs. cccx. iij.

cessare habet iuris impedimentum . aut non habet clausulam infertam, & tunc non currit hoc tempus tali pendente lite, quia eorum potestas est impedita, ideo non currit sibi tempus. arg. l. j. in fi. C. de an. except. vt tamen multa habeant cessare possint libere ipsi executores eorum officium exercere consilium est quoddam testator det ipsis potestatem alienandi hoc modo, dans, & concedens dictus testator dictis suis executoribus plenam, & liberam licentiam potestatem & facultatem distribuendi, vendendi & obligandi, ac alienandi de bonis suis omnibus ac vniuersis & eorum singulis propria autoritate ipsorum absque licentia & consensu suorum hæredum, vel alicuius eorum tam ante aditam hereditatem, quam post, liberans & soluens ipsos executores ab inuentarij confectioe, & à ratione reddenda, & quoddam plena fides præstetur liberis eorum, si forsitam compellentur vllto tempore reddere rationem, quo casu adueniente idem testator ipsis executoribus legauit omnia, & totum id in quo apparuerit eos dicta occasione debitores remanere &c. Et not. quoddam etiam in tutoribus est bonum ponere hanc partem vltimam.

12 ¶ Vterius queritur. Ecce quoddam institutis hæredibus & datis executoribus, quibus data est potestas exequendi modo quo supra, hæredes non aduent hæreditatem, an tunc poterunt executores ante aditam hæreditatem bona vendere, & dispensare? dicit Bar. in d. l. alio hærede. quoddam non. siue in testamento sit incerta clausula codicillaris, siue non. arg. l. si ne mo. ff. de re. iur. quia libertatis relictum & datio tutelæ sunt fauorabilia, & tamen non adita hæreditate pereunt. vt l. ij. de fideic. liber. & l. fin. in prin. ff. de ma. te. l. qui filio. §. j. ff. de hære. insti. & ibi not. & Institui. de eo cui lib. causa bona adijci. Sed in his que ad pias causas legata sunt Bald. tenet vt supra vidistis.

14 ¶ Item queritur quid importet istud verbum licentia per se sumptum, dicit Inn. in c. cum ad monasterium. in fi. de statu mona. quoddam importet liberam voluntatem, sed Bar. in d. l. alio. dicit quoddam solum importat arbitrium boni viri. arg. l. fideicommissa. in §. quanquam. ff. de leg. iij. & arg. l. j. C. de sa. san. ec. vbi patet quoddam ibi testator habet licentiam disponendi & tamen non potest filium præterire. Si autem in oratione adijciatur verbum libera, tunc laetior est attributa potestas & absoluta: vt habetur in l. procurator. cui libera. ff. de proc. & in l. fideicommissaria libertas. ff. de fidei. li. & idem dicit esse in verbo plenam. argum. l. si procurator ad vnam. ff. de 15 proc. & in l. j. ff. de re. mi. ¶ Inde queritur an tales executores qui habent potestatem alienandi possint permutare? Videtur quoddam non. arg. l. si pupillorum. §. si prætor. ff. de re. co. In contrarium facit l. si cut. §. venditiones ff. qui. mo. pi. vel hyp. so. & hæc est verior. nam tale verbum venditionis prolatum à persona priuata comprehendit in se omnem speciem alienationis per quam causa omnia possit impleri. arg. in l. statuli. à cæteris. ver. Labeo. ff. de statuli.

16 ¶ Item queritur an isti executores possint deputata per testatorem ad certum vsum, puta ad mari-

tandum aliquas puellas conuertere in alium vsum, puta ad faciendum vnâ a capellam. Et dicendum est quoddam non sine licentia & autoritate papæ, vt in cle. ij. in princ. extra de reli. do. ad quod facit text. not. in l. j. ff. de adm. re. ad ciuita. perti. & quoddam habetur in l. legatum. cum l. seq. & ibi per Bart.

17 ff. de vlsufr. legat. ¶ Vterius queritur an hi executores quibus talis alienandi potestas est concessa possint vendendo dominium & possessionem trahere in emptorem sine concessu hæredis? videtur quoddam sic. arg. in l. ij. & quoddam ibi no. C. quando decr. opus non est. & in l. alio. de ali. & c. le. & hæres non potest impedire officium executoris nec rescindere pium testatoris propositum. ar. l. si ego. §. j. ff. de iur. do. & l. cum pater. §. maui. ff. de le. iij. quiddam tenent contra, quia nisi hæres consentiat, vel prius de possessione exeat non a perdit dominium, ar. in l. si fistulas. §. fundo. ff. de cõtrah. emp. Nec obstat si dicatur, sufficit quoddam emptor inducatur in possessionem, licet non constituat versus possessor. ff. de fun. do. tali. l. si fundum. quia respondetur quoddam illa lex loquitur quando dominus velle debeat, hic autem non sic, sed quando eius minister. ad quod facit l. si quis prohibuerit. ff. de pu. Et licet habeat executores potestatem à testatore, non potest tamen ipse testator facere quoddam inter viuos dominium transferat sine possessione, vt in l. nec potest. cum ibi no. ff. de leg. j. & hæc partem sequitur ipse Bald. sic. ergo secundum eum tale remedium erit quoddam emptor agat ex cõtractu cõtra hæredes, & consequetur ab eo dominium & possessionem, mediã te iudice. ar. in l. qui vniuersas. §. cum emptor. ff. de acqui. pos. quia non liceret ipsi executori propria autoritate expellere hæredem de possessione. vt in l. non est. singulis. ff. de re. iur. ¶ Sed an hæres sit cogendus exhibere executoribus res testatoris quas vendere volunt. dicit Bar. quoddam sic. arg. in l. si tibi electio. §. si. ff. de operis libertorum. quibus rebus sic exhibitis tunc ordo tenendus in earum alienationibus talis erit, vide licet, quoddam si habent executores liberam potestatem, tunc erit in eorum arbitrio eligere, & vendere quas res voluerint, dũ tamen bene se habeant, nam pro modico non concederetur eis venditio rei magni precij vt in d. l. magis puto. in §. ne passim. ff. de re.

Vnam capellam. Adde quoddam si capella non possit consistere sine dispensatione papæ & eius salutate. tunc talis pecunia poterit conuerti à alio. & sic. quia dicitur posse quoddam non potest sine dispensatione fieri: per ea qua habentur in l. a pud Inl. §. si. ff. de leg. i. ita Dom. in c. gratia. de res. ri. in §. j. & referunt repe. in repe. de sepe. de. sepe. co. §. de verb. sig. & de Alex. in d. §. fin.

eo coniuncta l. creditor. §. Lucius. ff. mandati. si vero non habent liberam potestatem, sed simplicem facultatem relatum ad arbitrium boni viri, ut supra dictum est, tunc non poterunt quas res volunt eligere, & vendere, sed seruandus est ordo traditus in d. §. ne passim. cum §. & cum hac distinctione debet intelligi gl. in l. pe. C. quando de. opus non est. & in l. quadiu. C. de distra. ctio. pig. veritatem in venditione fidei debet prius requiri & admoneri hæres, ut sit presens ipsi venditioni, secundum Bar. siue sint executores cum libera siue sine libera. ar. l. creditor. C. de distra. pig. & in l. j. §. cum dicitur. ff. si cui plus quam per l. fal. pro cuius la. tiori doctrina sciendum est secundum eum quod aliquando sunt plures vel vnus habentes potestatem alienandi a lege concessam, aliquando habet hanc potestatem concessam ab homine. Primo casu requiritur admonitio partis & requisitio, ut licite procedere possit alienatio: ut probatur in l. a. diuo pio. §. in venditione. ff. de re iu. & per Cy. in l. si ut proponis. C. de exec. rei iu. & in l. ab executioe. C. quorum appel. non reci. Secundo autem casu subdistingue, aut talis potestas fuit ab initio necessaria, & postea voluntaria, ut est illa quæ procuratori a domino conceditur, & tunc in alienatione per procuratorem fidei non est domino requirendus, sed si dominus voluerit alienationem impedire, debet ei denuntiare, ne alienet, ut l. si mandasset. ff. mandati. Aut talis potestas fuit ab initio voluntaria, sed postea est facta necessaria, & tunc aut illa potestas fuit determinata, & tunc non est necessaria certificatio, ut in l. si. §. j. C. de iu. do. impetran. aut non fuit limitata, & tunc exigitur certificatio. ut

19 l. creditor. C. de distra. pig. † Horum ergo executorum officium, licet fuerit respectu testatoris ab initio voluntarium, quantum tamen ad heredem est necessarium, & quia de preiudicio hæredis agitur circa rei precium quod non fuit limitatum pro tanto eius certioratio facienda est necessario: quod credo verum nisi a testatore huius certificationis facta fuisset remissio.

20 † Ultra queritur an hi executores possint huiusmodi bona vendere habita fide de pretio, sicut plerumque fit antequam decurrat tempus anni Bartolus, vbi supra distinguit aut habent contrahendi potestatem cum libera,

& tunc vendere poterunt termino per eos dato ad solutionem pretij: aut non habent hanc potestatem, & tunc non poterunt sic vendere fide habita de pretio. per l. si procurator. ff. de iu. fil. & in l. a. diuo pio. §. si emptor. ff. de re iudic. coniuncta l. qui romz. in §. Callimachus. in si. ff. de ver. ob. & sic per hoc sequitur quod non sufficit executori confiteri se pecuniam recepisse: quia per hoc non impletur causa ei mandata. ar. l. sed Iulianus. §. proinde. ff. ad mace. Debet ergo notarius qui facit instrumentum venditionis in ea dicere quod pretium ipsius rei fuit in eius presentia ipsius executoribus numeratum, & tunc plene probabit: licet non appareat quod ipsum pretium fuit conuersum in solutionem legatorum. ar. l. j. §. non autem. ff. de exer. l. te quæritur quod si hæres vendita per executoris postea fuit euicta, contra quem agere debeat emptor? Respondeo contra hæredem. ar. l. j. §. si ff. de pi. ac. facit totus ille titulus. C. credi. 21 tunc pig. non re. secundum Bar. † Postea queritur an hi executores possint procuratorem constituere: vbi distinguitur, aut volent constituere ad negotia extrajudicialia, & tunc possunt, aut ad iudicialia, & tunc ante litem non possunt, sed lite contestata sic ex pte tutorum. ut habetur in l. neque tutores. C. de procu. super quo vide plenius quod no. Spe. in d. §. nunc aliqua. ver. sed nunc quid. de instr. edi. † Deinde queritur an executor deputatus ad distribuendum pauperibus possit eligere b filium spurium ipsius testatoris, æquam pauperem, & in eum facere distributionem. respō. dicit Iac. de Arc. & post eum Bal. quod siue sit executor legitimus ut episcopus, siue testamentarius: quia omni casu talis filius nec per se nec per mediã personã potest quicquam capere de bonis paternis. ar. ff. de vul. & pu. l. si quis q. nec in dubio videtur ipsi executori liberum arbitrium, concessum esse disponendi contra ius. ut ff. de ri. nu. l. quanquam. ff. ad mun. l. lucius. imò nec possit testator tale arbitrium concedere. ar. l. nemo potest. ff. de lega. j. veritatem possunt huic spurio alimeta distribuere inspecto iure cano. ar. in c. cum haberet extra de eo quod dixit in matris. quam pol. p. adul. Sed de iure civili non per auth. ex complexu. C. de ince. nu. duntaxat non fieret fraus legi sub tali colore alimeturum distribuendo in eum bona vniuersa, vel maiorem partem ipsorum secundum Bal. ar. in l. si. ff. de exerci. Et si fortasse episcopus vel executor in eis distribuendo fraudem committeret, non propterea si sciscus possit ipsa bona a spurio tamen ab indigno vendicare, sed ipse executor vel episcopus contra suum factum veniens illa reuocaret. ar. eorum quæ not. per Inn. in c. in literis extra de offi. deleg. nec prescriptio obstat etiam si longo tempore spurius possederit, quia eius titulus tamen reprobatum per nullum est, unde non parit prescriptionem, ar. in l. p. legato. ff. pro legato. nisi spacio xxx. ann. possederit. quo tempore tollitur omne ius l. sicut. C. de prescri. xxx. ann. Presumitur tamen bona fides propter superioris auctoritatem: ut in l. generaliter. C. de noxa. † Queritur an executor deputatus ad soluendum malè ablata possit soluere alia debita ex causa honesta: dicit Arch. quod non. ut per eum no. in c. si res. xliij. q. iij. Sed an executor ad pias causas teneatur facere inuentarium. text. dicit quod sic. in dicta l. nulli. verum cum vir. Et in hoc acquiparatur

a Procurator rem. Vide Pau. de ca. consilio exl. Et vbi ante litem contestata.

b Pauperem vide qua posui in l. si quis in ap. ad Ale. vbi late quibus ad de an possit eligere seipsum Roma. consil. cccxxviiij.

- tur tutori, & curatori. facit. d. l. si quis ad declinandã. C. de episc. & cleri. Teneatur etiã executor de gestis, & administratis p eũ debitã reddere rationẽ episcopo vocatis & presentibus hæredibus, & alijs quorũ interest. ar. C. si vt se ab hẽ. ab. l. j. cũ auth. ibi posita.
- 24 ¶ Sed vsque ad quã tẽpũ poterit executor per episcopũ compelli reddere rationẽ. dicit Bart. q. vsque ad xl. annos. non prosequitur in hoc ius pauperũ quod durat. xl. annis. vt in auth. de ec. ti. §. itẽ si pro temporibus. ¶ Sed circa hoc quæritur nunquid in reddenda tali ratione credendum erit libris executorum, in quibus sunt descriptæ distributiones singulorum? dicit Spe. quod sic eorum intrinsecente iuramento quod vera sunt quæ in ipsis libris descripta reperiuntur: quod iuramentum habebit episcopus eis deferre inspecta qualitate personarum ipsorum executorum. Nam cum habent liberam pauperum administrationem, potest tale iuramentum deferre, & sic debet intelligi l. si quis pro redemptione. C. de donatione. ¶ Sed quid dicendum si testator mandauerit constructui capellam dato super hoc executori, qui eam constructui fecit: Deinde hic executor in ratione reddenda non potest liquidẽ probare de expensis, quia opifices sunt mortui, nec ipse sciuit scripturam nec librum facere, quid erit sciendum? dicit idem Bald. quod vocandi sunt duo vel tres opifices in illa arte periti, qui opus illud videant, & diligenter examinent & æstiment quantum materiæ, & operarum in ipsa capella construendi interuenisse potuit, nam ex qualitate operis & temporis adhibiti præsumitur quantitas ipsius expensæ. ar. in auth. de non alie. §. quod autem, & not. secundum eum, quia alio nõ ap parente præsumitur opus ab ipso executore factũ, argum. l. fin. C. de alimen. pupillo præstandis, & ibi per Bartol.
- 27 ¶ Postremò queritur pluribus datis executoribus si omnes vel vnus decessit, ad quẽ ipsius defuncti executoris defertur potestas: dic plene vt no. Specul. in d. §. nunc aliqua. ver. sed si alter ex duobus.

ff de libera. legato & not. p gl. in l. cũ necessitate. C. de fideicommiss. Et potest esse ratio, quia reddere hanc rationem introductum est principaliter favore pupilli, vel adulti, idẽque absolute non videtur per testatorem remitti posse ar. l. scire. C. in possessionem legatorum. & l. j. C. de usufr. Idem crederem in usufructuario, cui facta est per testatorem liberatio à ratione reddenda: nam cum vti debeat salua rerum substantia, tenetur finito usufructu. de proprietate rationẽ reddere nõ obstante illa liberatione. ar. d. l. scire & d. l. j. cũ ibi no. C. de usufr. quia nõ minus astringitur usufructuarius salua facere bona domini proprietarij quã ipse tutor bona pupilli.

CVM debita solẽnitãte inuentariũ. Hic notandũ est q. regulãriter ex quilibet tutor vel curator tenetur inuentariũ facere. vt supra plene no. facit l. tutor qui reperiõriũ. ff. de administ. tutor. aliter de negatur sibi administratio: tamẽ si fuerit sibi p testatorẽ remissio facta excusatur. vt l. si C. arbitriũ tutelæ. licet si velit possit illud facere cũ sibi liceat huic fauori & remissioni renũtiare. vt in l. si iudex. ff. de mino. & l. si quis in cõscribẽdo. C. de pac. Aduerte tamẽ quã licet talis tutor excusetur, si nõ faciat inuentariũ, fortasse tamẽ ne res pupillares cadãt in sinistram poterit iudex ex officio suo facere quandã descriptionẽ bonorũ ipsorũ: sicut in simili dicitur, & no. per doc. in l. facultas. C. de iure fisci. lib. x. & per Bar. in l. j. §. eligitur. ff. de vtre in possessionẽ mittẽdo. & facit l. j. §. quã si fundũ, & scripsi sub forma saximenti. cum enim talis tutor teneatur reliqua restituere, & quæ dolo sui deperdita sunt vt supra dictũ est, quo modo de his ratio redderetur, si aliqua bonorum memoria non existit.

Quæ dolo. C. de An. cõ. fil. allega. cxxv. Eul. cõ. fil. xxv. ibi an testator possit remittere librum rationum.

In quarto decimato tula tamen. Regis tutela non finitur ante xx. annum. C. si inuito datur curator. Ser. Sol. in Old. cõ. fil. l. j.

ANALOGISTAS: Et sine inuentarij confessione. Aduerte quod hoc verbũ analogista est verbum græcum, & eius significatum est secundũ latinos vt exponatur, id est sine ratione reddenda. vt traditur in l. quidam decedens. in princ. ff. de administratione tutorum. per quod potest comprehendĩ quod græca lingua est breuior quã latina, imò dulcior, & longẽ faciendior quã sit latina. Cuius ratio est quia apud græcos est maior copia vocabulorum, quã apud latinos. Vnde hic aduertẽt quã licet testator liberat tutorẽ vel curatorẽ à ratione reddenda: nõ ideo tamẽ sunt penitus excusati, quominus ea que penes se extãt de bonis pauperũ, aut quæ dolo possidere deserunt restitutionẽ facere ac de eis reddere rationẽ cõpellantur. imò si ipse testator tutori legauit quicquid cõtingat occasione ipsius tutelæ administratæ, tale legatũ non extẽditur ad dolo sã cõmissa, vel apud se existentia vel reuocata, vt in d. l. quidam decedens. in princ. ad quod facit l. non solum l. i. §. j. & §. pe. & in laurelio. §. final.

AETATẽ xij. annorũ & c. Tutela finitur in masculo in xiiij. anno. in femina in xij. Inst. l. q. mo. tu. finitur. post principũ. C. quando tutor vel curator esse desinat. l. si. vnde procedẽdo in administratione vltra id tẽpũ, hoc facit quã curator, cuius officiu durat vsque ad xxv. annos ipsius adulti. Inst. de curato. in princ. cũ ibi no. & sic vnus, & idem potest esse simul diuersis tẽporibus eius dã personæ tutor, & curator: vt probatur in l. si tutor post. in fin. ff. de

tutel. & ratio. distr. & ex hoc sequitur quòd pro tali administratione secundum diuersitatem temporis diuersificandæ actiones, quibus adultus obligatur, nã pro parte pupillaris ætatis tenebitur actione tutelæ: & pro alio sequenti tempore tenebitur negotiorum gestorum actione, vt habetur in d. l. tutor. in fin.

QVARE CVM prædicta. Hæc est conclusio libelli ad quam est semper aduertendum.

E P I T O M E.

- 1 *Pendente tutela & cura, an possit peti redditio rationis.*
- 2 *Adultus si malitiose differret petitionem redditio rationis, quid agendum.*
- 3 *Plures testamentarij & legitimi tutores, an teneantur in solidum reddere rationem.*
- 4 *Plures tutores diuersi fori qualiter conueniantur.*
- 5 *Actiones reciproca inter tutorem & pupillum transeunt ad heredes actiue & passiue.*
- 6 *Quia forma sit procedendum in ratione reddenda.*
- 7 *Calculatores redditio rationis, an fient per omnia descriptis in inuentario.*

DEBITAM rationem. Hic multum est aduertendum. petitur enim de tribus ratio reddi. Videlicet de tutela, de cura, & executoria, pro qua ratione reddenda, puto omnia bona esse tacite pignori obligata. l. pro officio. C. de admim. tut. Sed an idem e contra non meminime legitte.

- 1 † *Modo queritur, an pendente tutela possit tutor compelli reddere rationem suæ tutelæ? dic quòd non, sed differendum est donec tutela sit finita, vt in l. vbi finita. & in l. cum adhuc. ff. de tutel. & ratio. distr. & eodem modo non potest peti à curatore rationem reddi, durante cura, vt l. ij. & l. rationes. C. de admim. tut. de quo nota. per doct. in d. l. ij. cum a rem finita fuerit tutela vel cura, tunc agi poterit contra tutorem actione tutelæ, vel negotiorum gestorum. vt in d. l. vbi finita. in prin. ad quã rationem reddendam, compellere debet officio mercenarij iudex ipsos tutores & curatores. vt l. j. §. officio. ff. de tutel. & ratio. distr. in qua ratione imputa-*

bit tutor & curator pupillo, & adulto quicquid impen serit in vtilitatem ipsius pupilli vel adulti: vt l. ij. ff. vbi pupill. edu. deb. & l. sumptus cum ibi notat. C. de adm. tut. & l. j. §. præterea. ff. de contrario iudicio tutelæ. & si forsitan per modum excipiendi non fuerit habita eorum sumptuum compensatio, poterit per viam agendi postea peti per ipsum tutorem & curatorem, nisi eius compensatio fuisset expressè per iudicem reprobata, vt habetur in d. l. i. §. præterea. facit l. quòd in diem. §. si questio. ff. de compensa. & est notandum quòd sufficit ipsi tutori & curatori à principio bene gessisse vel impendisse etiã si euentus contrarius sit secutus. vt habetur in l. iij. §. sufficit. ff. de contrario iudicio tutelæ. potest enim agnoscere bonam fidem, & quæ per eum bona fide gesta sunt rata erunt habenda. vt l. quoties. §. denique. in prin. & in l. cum plures. §. j. ff. de admim. tut. facit l. non est ignou. & l. bonam causam. C. de admim. tu. nec poterit ipse tutor vel curator tales sumptus petere à pupillo vel adulto, nisi tutela vel cura finita. vt in l. j. §. finito autè officio. C. de contrario iudicio tutelæ. sicut dictum est supra e conuenso. vt d. l. vbi finita † *Quid autè dices de eo quòd faciunt plerunque maluoli. Ecce quòd adultus differt petere rationem malitiose sibi reddi ab olim suo tutore, donec ipse tutor decesserit, mediatu intra seipsum, quòd heredes tutoris nescient reddere rationem, & in totum condemnabuntur. vt in l. j. & secunda. C. de hære. tutorum, quid erit sciendum. Cerre dic quòd tutor debet sæpè renunciare ipsi aucto, quòd vult sibi tutelæ rationem reddere, quòd si in hoc obaudiens fuerit, debebit idem tutor facere eum citari coram iudice per quem cogitur rationem suscipere. vt est text. cum glo. in l. fina. C. de vsuris pupillaribus. veruntamen quia vidimus multos heredes tutorum, qui sub tali malitia consumpti remanserunt propter non redditam rationem per maiores eorum, esset sanctum opus prouidere per viam statuti quòd finita tutela vel cura nisi fuerit ratio petita infra biennium, quòd ulterius non præstetur audientia super ea.*

- 5 † *Præterea queritur si sunt plures testamentarij vel legitimi tutores, an omnes in solidum teneantur reddere rationem? distingue aut omnes gesserunt tutelam, aut quidam sic, aut quidam non, si omnes gesserunt, tunc aut omnes sunt soluendo, & tunc diuiditur actio inter eos, exemplo pluriū fideiussorum, aut non soluendo, & tunc quilibet conuenitur iuxta facultatem suam, & si vnus pro alio aliquid soluerit, ab eo repetit vtili actione tutelæ, vel directæ à pupillo celsa, vt habetur in l. j. §. nunc tractemus. ff. de tu. & ratio. dist. Secundò autem casu prius conueniendus est ille qui gessit, quam ille qui non gessit. vt plenè habetur in d. l. j. & ij. C. de admim. tut. & l. j. C. si tutor non gesserit cum sibi no.*
- 4 † *Quid si omnes gesserunt, & sunt diuersi fori, habentes diuersos iudices, qualiter conuenitur pro hac ratione reddenda? Dic quòd præses seu dominus prouinciæ dabit vnū iudicem coram quo omnes conueniantur, ne ipsius causæ contineptia diuidatur. vt est text.*

est text, in l. omnes tutores. C. de arbi. tute. cum sim. ibi no. † Et not. quod huiusmodi actiones recipro-
 5 cæ dantur pupillo contra tutorem, & tutori contra pupillum transeunt in eorum heredes tam passiuè quàm actiuè. vt in d. l. j. §. hanc actionem & §. si. ff. de tut. & ratio. dist. & C. de hære. tu. veruntamen hæres tutoris non per omnia pariformiter tenetur sicut tutor si viueret: quia hæres non tenetur de dolo, & lata culpa defuncti, nec de eius culpa leui vel leuissima, nisi in tribus casibus. Primus est si lis fuerit contestata contra ipsum tutorem. Secundus est si hæres lucrum senserit ex tali culpa. Tertius est si tutor gratiam fecit. vt habetur in l. j. C. de hære. tu. Item licet propter non factum vel exhibitum inuentarium contra tutorem iuret in litem, non autem iuratur contra eius hæredem, nisi lis iam fuerit contestata contra ipsum defunctum, sed nec tenebitur propter dolum tutoris. vt dictum est. tam ipse hæres ex suo proprio dolo cõuenietur vt
 6 l. ij in fi. & in l. alio iure. C. de in lit. iuran. † Vltius quæritur qua forma procedendum est in hæc ratione reddenda. Dic breuiter quòd iudex eliget bonos viros seu arbitros expertos & idoneos in calculo talium rationum quibus tutor exhibebit inuentarium & librum eius coram eis in quo sunt descripta data & recepta, quibus omnibus & alijs dependentibus & contentis cum diligentia auisatis, si re-
 7 pertum fuerit pupillum debitorem, tutoris ipsum condemnabunt, & e contra condemnabunt ipsum tutorem ad restituendũ pupillo si eum reperierit debitorem: licet secundum iuris regulas ipsemet iudex debeat esse calculator & condemnator vt habetur in d. l. j. §. officio. ff. de tu. & ratio. dist. & l. ij. ff. vbi pupillus educari debeat. Sed propter iudicium varias occupationes solent fieri huiusmodi delegationes & commissiones. † Sed nunquid stabunt isti calculatores omnibus his quæ descripta sunt & apparebunt in ipso inuentario: Dic quòd sic nam in præiudicium ipsius tutoris plenissimam fidem facit hoc inuentarium, a quo quòd non possit probari contrarium. l. fi. C. arbitrium tutelæ. de quo plenius dic, vt supra dixi & c.

Forma libelli quo agitur vt pacta seruentur.

& Bla. de uenerunt ad infra scriptas conventiones pacta, & transactiones, solenni stipulatione ac eorum proprio iuramento firmatas, videlicet quod ipse Bla. ire deberet in Angliam & emere de propria pecunia ipsius Phil. ballas centum laar, deinde quòd ipse Bal. sibi haberet & retineret domum vnam positam, & iacentem in ciuitate Papiæ, cui cohæret & c. & ipse Phil. sibi haberet & retineret vineam vnam perticaram x. positam in territorio elastigij, cui cohæret & c. quodque sibi inuicem facere deberet generalem liberationem & absolutio-
 nem de omnibus, & singulis quæ alter ab altero & econuerso, petere potuisset quæcunque ratione vel causa à dicto tempore retro. Insuper dicit ipse Phil. quod vltra præmissa conuenit, & promisit ipse Bla. vendere dicto Phil. petiam vnam prati perticarum c. positam super territorio vagadenti canp. pretio florenum cc. cui cohæret & c. prout de prædictis constare habet publico instrumento, tradito & rogato per T. notarium anno currente M. cccc. die & anno in eo contentis. Rursumque dicit & pro-
 ponit idem Phil. quòd dictas conuentiones pacta & transactiones impleuit, & executioni mandauit pro parte sua nec per eum stetit nec stare intendit, quominus omnia adimpleantur & fiant prout in d. instrumento continetur. Et quod dictus Bla. prædicta omnia & singula adimplere pro parte indebitè recusauit, quanquam læpè & sapiens de hoc amonitus, & interpellatus fuerit, præsentialiterque adimplere recusat Quocirca cum prædicta vera sint petit & requirit dictus Phil. quatenus per-
 vestram diffinitiuam sententiam condemnnetis & cõdemnatum iuris remedij compellatis supra scriptum Bla. ad obseruandum implendum & exequendum pro parte supra scrip. conuentiones pacta & transactiones, & in damnis & interelle & expensis pãsis & factis per dictum Phil. ex causa prædicta & in futurum faciendis, & fiendis, de quibus protestatur: deducendo in præsentii iudicio omne ius & c. saluo iure & c. non astringens & c.

CORAM VOBIS. Ad materiam præsentis libelli est cum diligentia aduertendum, quia totus mundus regitur pactis, & conuentionibus & c.

E P I T O M E.

CORAM VOBIS domi. Vicario & c. agit & in iure proponit, non in modo solennis libel. sed qualis qualis petitioni, & simplicis facti narrationis, Philippinus de solpetris hæres quondam Gregorij. contra & aduersus Blasium factum, & quilibet aliam personam pro eo & eius nomine in iudicio legitimè comparentem, dicens & proponens idem Philippinus quod vertentibus inter eos varijs & diuersis discordijs & controuersijs & superinde calculatis & factis inuicè ac plenè discussis rationibus datorũ & receptorum hinc inde tandè interuenientibus ad hoc amicis ipsi Phil.

- 1 Quid sit ratio.
- 2 An sit reddenda copia rationis ei cuius interest.
- 3 Si calculata ratio debitis probetur per testes, an debitor sit condemnandus.

DISCVSIS rationibus. De istis rationibus plene not. Azo, in summa. C. de edend. §. nun: de editione actionis rationum. † Est autem distinctio, secundum eum talis, Ratio est quædam scriptura datorum, & receptorum causa negotiationis communis.

2 † Queritur an de huiusmodi rationibus sit scienda

³ Probatur per testes. Adde circa hanc questionem calculi probati per testes, & vide Alex. in l. cū de indeb. §. j. in opp. ff. de prob. & Ang. in terminis cōf. suo incip. in Dei nomine & sua matris virg. & c. Pro decisione quōnū resubstātū ex facto p. p. o. s. b. c. c. d. u. d. q. f. s. n. d. n. est te sibibus depo.

de saldada rōne calcula ta, licet i spē nō appareat de quo d. modo cōstet ex quacūq; calculata, quia sufficit ad p. b. deb. ti, quia etiā sufficeret e- p. stola qua quis saldatis rōnibus cō- fiteatur se debitorē, li- cet sigilla- tim nō ex- primeret de quo calculus esset alleg. casum in l. ē. p. r. §. lu- cius. ff. de pac. nisi cal- culi error probaretur q. in dubio nō presumi- tur. C. ac er- rore cal. j. ideo est cō- dēnādius nō ex stip. quia nō probata sed ex debi- to confessio- to in calcula- ta rōne, q. cōf. sio so- la sufficit ad §. lu. m. fa- cit l. publi- ca. §. si ff. depo. ita Ang. in d. cōf. xxx. q. inc. p. decisione quōnū in ij. & ij. col. vide etia Saly. in l. j. C. de cōf. Ale. in ap. in l. cū de ind. §. ff. de pro. & cōf. suo in j. col. f. ut q. nō. Pan. ic. si cautū. in iij. col. Seruic. Senio ad gl. extra de si. m. st. & potissimē sibi sunt illa scriba sponte, & ex certo sic nra, que inducunt donationem & per Alex. in d. co. si. iij. in iij. col. sibi adducit multas aucto- ritates: si d. quid si error calculi est expressus in senten- tia, ut sententia teneat vide Fede. in consil. cx. iij.

copia ei cuius interest: dic vt no. supra in forma opponendi contra instru- menta, de quibus rationibus traditur in l. j. C. de edend. & in l. j. C. de erro. calc. & l. j. §. rationes. & l. si quis ex argentarijs. §. j. & §. rationes. & l. quæ dam. & l. argentarius in princip. ff. de eden. & facit l. rationes & l. exemplo. C. de prob. cum si. Quæro de quæ- sione quotidie corrente. Ecce quod Titius agit contra Caium, petendo ab eo centū, in quibus facta inuicē, & calculata ratione ipse Caius reman- sit debitor dicti Titij, & confessus est se esse eius debitorem de ipsa quanti- tate, de quo calculo, confessione, & ra- tione probatur per testes idoneos quæritur. an dictus Caius debeat con- demnari ad soluendum dicta centum vidi istam questionem de facto in Pa- pia & varia cōsilia super ea. Et argue- batur pro parte Caij, quod omnino debeat absolui: in primis, quia ratio nuda ab insertione causæ non tenet, nec effectum producit: vt probatur per d. l. nuda ratio. ff. de don. secundū gl. ibi positam, sicut nec stipulatio va- let sine causâ vt l. ij. §. circa. ff. de dol. exce. nec alia obligatio vel confessio tenet sine causâ, vt l. cum de indebi- to. in fi. ff. de prob. Sed in hac ratione nulla apparet causa inserta. ergo & c. præterea ista talis ratio sic generali- ter conclusa, cum non apparet de eius principio processu & capitulis dati & recepti, dicitur obscura, & confusa, & ob hoc redditur nul- la: vt probatur per textum in dicta l. argentarius. §. edi autem ratio. cum simi. ibi notar. Præterea ista ratio po- tuit esse fundata super rebus turpibus & inhonestis, seu à iure repro- batis: & sic valere non debet. l. cum

duobus. in fi. & l. quod autem ex facto enim l. seq. ff. pro fo. & l. si remunerandi. §. rei turpis. ff. mand. & l. communi diuis. §. inter prædones. ff. commu. diuidū. & facit l. generaliter. & l. si plagij. ff. de ver. oblig. nā destructo fundamēto, corruiit ædificium. vt j. quest. j. c. cum pausus. Ad oppositum autē quod Caius sit condemnandus, arguitur sic, regula traditur quod rationi & calculo stari debet, nisi de errore calculi probetur: vt est tex. in l. j. C. de erro. cal. & ibi no. per Cy. & alios. & hic præsupponitur quod nihil de erro- re per Caium probatum est. ergo debet condē- nari. Præterea probatū est quod hæc ratio calculata est per utrāq; partē, & ipse Caius cōfessus est & se cōtentum vocauit, debitorem fore ipsius Titij, sic- que ista confessio facta parte præsentē probat: vt no. in l. j. C. de confes. & est tex. de hoc in l. publi. in fi. ibi. ex ratione partis & c. ff. de pos. Confirmatur hoc, quia si ipse Caius scripsisset se debitore Titij in libro suarū priuatarū rationū, ex hoc p. baretur cōtra eū: vt d. l. rationes. in fi. C. de prob. & nor. in l. quædam. in §. nūmularios. ff. de eden. Ergo eod. m. modo cū facta ratione parte præsentē expressē cō- fessus est se esse debitore, & hæc partē sequi videtur Bar. in d. l. nuda ratio. Nec ob. q. dicitur facta sine causâ: quia hoc est falsum est enim iusta causâ quæ præsumptiue saltē includitur in ipsa ratione calculata, & eorum quæ inuicem sunt data & recepta in quibus datis & receptis potius presumitur causâ habilis, & honesta, quam inhabilis, & inhonesta. arg. l. merito. ff. pro loc. & l. quoties. ff. de reb. dub. cū si. q. manifestē probatur in d. l. j. C. de erro. cal. sum- pro arg. ab errore cessante. Nec ob. q. ratio sit edē- da à capite. quia istud procedit ante rationem con- clusam, vbi error in eius calculo probaretur, secus autē post cōclusionē rationis. vbi quis se fundat ex ratione conclusa, aliter non esset vnquam dare sine rationibus mercatorū: quod esset absurdū, qui autē errorem allegat, illum probare debet: vt not. in d. l. j. & vide quod no. per Cynum in l. sicut iniquum. C. de fide instrumentorum.

CONVENTIONES. Istud verbum est gene- ralius aliquo alio, nam comprehendit omnes cōtractus, & distractus: vt in l. j. §. cōuentionis & in §. adeo. ff. de pac. sicq; bonū est. consiliū vt. isto verbo in instrumentis, vnde si in instrumento nota- rius dixerit, talis cōuenit dare, & tradere talē fundū Caio p. precio florenorū x nō vitiabitur contra- ctus, sed erit cōtractus veditōis, licet nō dixerit. q. vendidit nominando specialiter ipsum cōtractum.

E P I T O M E.

- 1 Pactum quid?
- 2 Pactum diuisio. & n. s.
- 3 Ex pactis contrarijs quid seruetur?
- 4 Pactum tacitum an tantū operetur quantum expressum.
- 6 Pacta contra substantiam contractus, & contra naturam res qua sunt.
- 7 Apposita pna pacto, qualiter agatur.
- 8 Pactum de futura successione, an valeat.

Pactum

- 9 *Pactum de non petendo, & renuntiando iuri competiti, an sit idem.*
- 10 *Instantia litis potest renuntiari simplici renuntiatione sine pacto.*
- 11 *Renuntiaro liti, & instantia litis vel cause, an differant.*
- 12 *In renuntiatione instantia, an sit necessaria presentia partis aduersæ.*
- 13 *Prædicta renuntiatio, an possit fieri parte contradicte.*

PA C T A. † Diffinitur autem pactum coniuncto text. cum glo. sic. Pactum est duorum vel plurium in idem dandum vel faciendum, causa contrahendæ vel tollendæ obligationis alteri ex eis per alterum paciscendæ consensus, vt l. j. §. j. ff. de pact. & ibi nota. per Azon. in summa. C. de pact. & per Goffre. in summa extra de pact.

1. † Sciendum est in super quod diuisiones pactorum multæ sunt. Quædam enim sunt pacta innominata, quæ stant in generali nomine, quædam sunt nominata, quæ transeunt in aliquod speciale nomen contractus, vt in emptionem & locationem, & simil. ff. de pact. l. in si. Item quædam sunt pacta utilia, quædam inutilia. Utilium quædam secundum legem quædam præter legem: vt no. in l. pacisci. ff. de pact. Inutilium verò quædam sunt inutilia ratione personarum, vt inter patrem & filium in potestate constitutum, & inter virum & vxorem, quoniam pactum cõcinet donationem, vt inter officialem & subditum & simil. exemplum in furioso, pupillo, mente capto cui bonis interdictum est, minoreque habente curatorem. Quædam sunt inutilia, ratione rerum super quibus pactum interponitur, quia non extant in rerum natura vel impossibile est illud dari vel fieri. Quædam autem sunt inutilia ratione turpitudinis & inhonestatis, vt quia contra bonos mores. Quædam autem sunt inutilia tanquam reipublicæ contraria: quæ omnia ideo dicuntur inutilia, quia per leges reprobata, aliqua vera, & iusta causa subsistente, vt l. pacta quæ contra. C. de pact. & ibi not. & hoc plenè declaratur, & not. per Azo. in summa eodem titul. Amplius pactorum utilium alia est diuisio. nam quædam sunt personalia quæ non transeunt ab hæredem vel aliam personam. Quædam autem sunt realia, hoc est transitoria in hæredes & fideiussores ac coreos, vt plenè not. in l. si vnus. §. ante omnia. & l. idem in duobus. §. si cum l. seq. & l. & hæredi. §. si. & l. si vnus. in prin. ff. de pac. cum distinctione ibi posita. In dubio autem præsumuntur potius esse realia, quam personalia. vt l. iurisgentium. in §. pactorum. ver. vtrum. ff. de pact. & ibi no. In super est reliqua diuisio notanda, quia subtilis & ampla: nam quædam sunt pacta nuda, quædam verò vestita, vt plenissimè no. per gl. & doc. in d. l. iurisgentium. §. sed cum nulla. ff. de pac. quæ autem sunt nuda, pariunt exceptionem soam, & nullam actionem de iure ciuili, de iure autem canonico pariunt actionem. vt nota. in capit. j. extra de pact. & Goffred. in summa. & ibi Inno. Quæ vero sunt vestita pariunt vtrumque videlicet actionem, & exceptionem, vt ibi habetur, quia talia pacta vestita dicuntur lege iuuau-

ri. vt l. legitima. ff. de pact. vnde quatuor operantur. Nam primò pariunt. Secundò informant. Tertiò eliduntur. Quarò perimunt. quæ omnia declarata, vt inquit gloss. & Cyn. in dicta l. pacta quæ contra. C. de pactis. Restat quærere & declarare quot & quibus modis pacta vestiantur. Et concludendo sub breuitate respondetur quòd vestiantur octo modis videlicet re, verbis, literis, interuentu rei, consensu, coherentia contractus, legis auxilio, & operis initio, vt plenè not. in dict. §. final. & in dicto. §. sed cum nulla per gloss. & Bartolum. De pactis. autem quæ vestiantur coherentia contractus, exemplum, cum venditioni vel locationi, aut donationi vel alicui similia contractui nominato pacta aliqua apponuntur. vt C. de pact. inter emptorem & vendito. l. ij. & l. legem. C. de pactis. & ibi plenè per Iacobum Butr. in l. pacta conuenta. ff. de contrahenda emptione. & de ipsiis pactis potest loqui præsens libellus quæ pacta iuxta contractum apposta sunt in communi vsu, ad quorum obseruantiam quisque compellitur actione ex eo contractu, iuxta quem sunt apposta, vt in dicto §. sed cum nulla. & ibi not. Et aduerte quòd pacta facta per tutoem bona fide, vel curatorem aut procuratorem specialem vel generalem eum libera valent, & tenent. vt l. rescriptum in fine cum l. sequent. & in l. tutores. in l. contra iuris. §. fin. & in §. si curator. ff. de pact. & l. pactum. C. eodem titul. † Quid si plura interueniant pacta contraria, dic quòd illa quæ sunt vltima, derogabunt prioribus: vt l. pacta nouissima. C. de pact. & l. emptor. in princip. & l. tale pactum. §. j. & l. si vnus. §. quòd speciem. ff. de pact. & si fortasse pacta simul consonantia fuerint dubia, vel obscura, interpretanda sunt contra proferentem: vt l. veteribus ff. de pact. & l. Labeo. & l. cum in lege. ff. de contrahenda emptione. & in c. contra eum. de regul. iur. libr. vj. & ibi plenè per Dyn. & si vtriusque paciscentis voluntas cõcurrit, nec sit processum ad facti executionem, solo contrario consensu interueniente, poterunt paciscentes ab ipsiis pactis & conuentibus discedere: vbi autem ad executionem processum fuisset, solus consensus in resolutione non sufficeret, sed factò contrario opus esset, vt l. ab emptione. ff. de pactis. & l. prima. C. quando licet ab emptione discedere, cum similibus. licet autem dixerim pacta non porrigi ad extraneas personas, sed ad solas paciscetes, & eorū hæredes & fideiussores, tamen in pluribus creditoribus pactum maioris partis nocet minori parti fauore debiti & liberationis. vt l. m. iorem. cum lege sequent. & l. rescriptum. in principio. ff. de pactis.

4. † Et aduerte quòd tantum operantur pacta tacita inter partes, quàm verbis expressa. vt l. item quia conuentiones. & l. qui in futurum. & l. Labeo. cum si. ff. de pactis possuntque concipi purè, in diem, & sub conditione tam inter præsentem, quam inter absentes, interueniente nuntio vel epistola vt in d. l. labeo. & l. pacta. ff. de contrahenda emptione. vbi autem huiusmodi pacta realia semel fuerint in fideiussorem translata, non licebit debitori postea paciscendo ius fideiussori ex eis quæstum auferre. vt l. final. ff. de pactis. & argument. in l. si hæres meus.

C. loca & l. id quod nostrum. ff. de regulis iuris cum simi. ¶ Deinde alia partorū diuisio subiūgitur, quæ est quæ quedā sunt pacta obligatoria, quedā verò liberatoria. Sūt aut obligatoria per quæ qs adstringitur ad aliquid dādum vel faciendū, vt patet hic in præsentiforma. Liberatoria sunt illa, per quæ quis ab obligatione eximitur & liberatur de quibus pactis liberatorijs loquitur l. si vnus. §. pactus ne peteret l. si tibi decē §. quedā & §. pactus cum seq. & tale pactū. in prin. ff. de pac. quæ quidē pacta liberatoria, si fuerint generalia porriguntur ad omnia, de quibus præcesserat obligatio aliqua licet simplex trāfactio restringatur si sit generalis quoad ea tantū de quibus fuit cogitatu. vt traditur p. gl. & doct. in l. emptor. in §. lucius. ff. de pac. & Cy. in l. si de certa. & l. sub p̄textu. C. de trāf. nec decipiunt nouationē per subsequētem pœnalē stipulationem tā de iure veteri, quā de iure nouo, quamuis pacta obligatoria hoc casu iure veteri nouationē deciperent, quæ de iure nouo non inducitur, nisi expressē agatur vt no. per l. rescriptum. §. si pacto quo pœnā. ff. de pac. & in l. obligationum fere. §. si. ff. de actio. & obli. & l. prædia. ff. de actio empt. coniuncta l. si. C. de nouatio. ¶ Item est sciendum quod quedā sunt pacta quæ sunt cōtra formā vel substantiā cōtractus & ista non valent. vt in l. cum precario. de preca. quedam sunt pacta contra accidētia cōtractus, & ipsa valēt vt l. pacifici. ff. de pac. & quod no. p. gl. & Cy. in l. ij. C. de iure emph. quedā sunt pacta contra naturam rei super qua pactum interponit & tunc aut sunt ex interuallo, & non valent vt l. per seruum. §. j. ff. de vsu & habi. aut sunt incontinenti in ipso cōtractu & tunc aut sunt contraria essentibus ipsius cōtractus, & tunc non valent nec ipse cōtractus. vt in d. l. per seruum. §. j. ij. respon. aut sunt contraria accidētalibus & tunc non valent, sed cōtractus tenet. vt in d. l. vti frui. §. j. ff. si vsufr. pe. aut pacta habent simpliciter inducere delictum, & tunc non valent. l. conuenire ff. de pact. dotalib. & l. si vnus §. nullud. ff. de pactis.

7 ¶ Quid si creditor pactum fecit cum debitore, q̄ si non soluerit ad pascha cadat in pœnā x. flo. dic q̄ aut ista pœna est applicāda fisco, vel alij tertie personæ, aut ipsi creditori. Primō casu aut publica persona, puta notarius stipulatus est hanc pœnam nomine fisci, vel tertie personæ, & tunc agi pot̄ ad pœnā, aut solus creditor est pactus vel stipulatus ipsi fisco, & tunc nō valet pactum, nec stipulatio, nec agi potest ex eo, per regulam alteri per alterum, de qua in §. alteri. Insti. de inu. sti. cum si. probatur hoc per tex. in l. arbi. ter intra certum diem, & ibi not. Bart. ff. de arbi. Secundō casu principali sub distinguitur, aut pœna apponitur quantitati, & non valet: quia præsumitur apposta in fraudē vsurarij, aut facti, & secundum aliquos valet de quo no. p. doc. in l. cū allega. C. de vsur. & per Bar. in l. cū seruus ita. ff. de cōdi. & de. ¶ Ad illud insuper est aduertendum q̄ licet regulariter omnia pacta obligatoria honesta secundū bonos mores contracta valeant tamen pactum de futura successione, cum per ipsum inducatur votum captandæ mortis alterius, reprobatur est à iure. vt in l. si. & l. pactum. C. de pact. & in l. pactum. de colla. plenius tamē circa hoc sic distingue secūdum Bar. aliquando sit pactū pro iure futuræ successione cōseruādo, aliquādo p̄ iure successione p̄dendo vel minuēdo, aliquādo p̄ iure successione acquirēdo aliquando de ipso iure acquisito certo modo disponendo. Primō casu valet pactum, vt Insti. de le. agna. suc. §. si. Secundō casu distingue, aut tale pactum est commixtum cum debito, & tūc valet, vt in d. l. j. si parēs ff. si à paren. quis sue. ma. aut nō est commixtum cū debito, & tunc aut firmatur iuramento, & valet. vt in c. ij. pe. pac. li. vj. aut nō est firmatum iuramento. & tunc nō valet vt l. pactū. C. de col. cū simi. Tertio aut casu pactū non valet. vt l. stipulatio hoc modo. ff. de ver. ob. & ibi de hoc plenē per Bar. probatur in l. pactū. C. de pac. & l. cū donatiōis. C. de tranf. cum ibi no. etiam si tale pactum esset iuramento firmatum, quia est cōtra bonos mores, cum tollat vel minuere liberam testamenti facultationem ergo & c. vt in c. non est obligatoriū. de re. iur. li. vj. Quarto & ultimo casu distingue. aut pactum fuit interpositū sup hæreditate hominis incerti & ideterminati, & tūc valet, vt ff. p. so. l. iij. §. de illo. aut sup hæreditate hominis certi & determinati puta Caij, & tunc aut procedit in consequentia prioris cōtractus, & tunc valet. vt l. si quis seruum. ff. de actionib. empt. aut non procedit ex tali consequentia, & tunc aut venit sub quadā vniuersitate, & tunc valet. vt l. ij. §.

ci, vel tertie personæ, & tunc agi pot̄ ad pœnā, aut solus creditor est pactus vel stipulatus ipsi fisco, & tunc nō valet pactum, nec stipulatio, nec agi potest ex eo, per regulam alteri per alterum, de qua in §. alteri. Insti. de inu. sti. cum si. probatur hoc per tex. in l. arbi. ter intra certum diem, & ibi not. Bart. ff. de arbi. Secundō casu principali sub distinguitur, aut pœna apponitur quantitati, & non valet: quia præsumitur apposta in fraudē vsurarij, aut facti, & secundum aliquos valet de quo no. p. doc. in l. cū allega. C. de vsur. & per Bar. in l. cū seruus ita. ff. de cōdi. & de. ¶ Ad illud insuper est aduertendum q̄ licet regulariter omnia pacta obligatoria honesta secundū bonos mores contracta valeant tamen pactum de futura successione, cum per ipsum inducatur votum captandæ mortis alterius, reprobatur est à iure. vt in l. si. & l. pactum. C. de pact. & in l. pactum. de colla. plenius tamē circa hoc sic distingue secūdum Bar. aliquando sit pactū pro iure futuræ successione cōseruādo, aliquādo p̄ iure successione p̄dendo vel minuēdo, aliquādo p̄ iure successione acquirēdo aliquando de ipso iure acquisito certo modo disponendo. Primō casu valet pactum, vt Insti. de le. agna. suc. §. si. Secundō casu distingue, aut tale pactum est commixtum cum debito, & tūc valet, vt in d. l. j. si parēs ff. si à paren. quis sue. ma. aut nō est commixtum cū debito, & tunc aut firmatur iuramento, & valet. vt in c. ij. pe. pac. li. vj. aut nō est firmatum iuramento. & tunc nō valet vt l. pactū. C. de col. cū simi. Tertio aut casu pactū non valet. vt l. stipulatio hoc modo. ff. de ver. ob. & ibi de hoc plenē per Bar. probatur in l. pactū. C. de pac. & l. cū donatiōis. C. de tranf. cum ibi no. etiam si tale pactum esset iuramento firmatum, quia est cōtra bonos mores, cum tollat vel minuere liberam testamenti facultationem ergo & c. vt in c. non est obligatoriū. de re. iur. li. vj. Quarto & ultimo casu distingue. aut pactum fuit interpositū sup hæreditate hominis incerti & ideterminati, & tūc valet, vt ff. p. so. l. iij. §. de illo. aut sup hæreditate hominis certi & determinati puta Caij, & tunc aut procedit in consequentia prioris cōtractus, & tunc valet. vt l. si quis seruum. ff. de actionib. empt. aut non procedit ex tali consequentia, & tunc aut venit sub quadā vniuersitate, & tunc valet. vt l. ij. §.

illud

2 Adde circa hoc, & si de Paul. in ea. precarij. de precar. & in cap. j. de comoda. Sibi pacta facta cōtra substantia non valent, sed faciunt transire cōtractum in alia speciem cōtractus per l. Sibi ita de natur. ff. de donatio. sed contra accidētia valent & tūc dant legem a cōtractui & de eundem Paul. in cap. illo sos. de pig. Sibi & ad cognoscendā speciem cōtractus magis attenduntur pacta quam verba.

b An valeat pactum de futura successione. Bart. in l. consuetudo. C. qua sit lon. Bar. in l. stipulatio hoc modo de cōcepta. ff. de serbo. obli. Bar. in l. si quis seruum. ff. de ac. emp. glo. Bart. in cō demnatio. C. de emanci. & de in l. si. C. de pact. in apofil. ad Bart. & si de Alexan. limitatē in consil. lxxx. in ij. Solen.

illud. ff. de hære. vel act. vendita. aut venit principaliter per se, & tunc aut continet liberationem pacifcentis, & valet: vt in l. hæreditas. §. filiam. ff. de pactis. aut continet obligationem, & tunc ille de & super cuius hæreditate pactum interponitur, consentit, & tunc valet, & sic in ipso consensu perseuerat: & tunc non consentit, vel perseuerat, & tunc non valet: vt l. fin. C. de pactis. & ibi plenè per Cyn. Et prædicta faciunt ad illam quæstionem quæ sæpè occurrit in Monteferrato, videlicet, an duo socij possint simul pacisci, quòd altero defuncto alter superuiuens sibi succedat: de qua quæstione tangitur per Cyn. in dicta l. fina. & per Bartolum. in dicta l. stipulatio hoc modo. de verborum obligationibus. & ego scripsi in forma libelli quo agitur inter socios &c. vbi vide.

- 9 † Deinde notandum est quòd sunt duo quæ videntur idem, & sunt diuersa, scilicet pactum de non petendo, & reuocatio iuris competentis. Ideo autem dixi esse diuersa, quia eorum effectus sunt diuersi, quòd patet, nam si mihi competit ius petendi fideicommissum in alicuius conditionis euentu non possum huic iuri ante conditionis euentum renuntiare per simplicem renuntiationem, sed per pactum de non petendo sic vt plenè traditur in l. prima. C. de pactis. & l. de fideicommissis. C. de transactio. facit l. si ita scriptum. §. si sub conditione. ff. de legat. secundo. & huius differentie est ratio, secundum Iacobum Butrigar. & per eum nota. in dicta l. prima. nam renuntiare est aliquid à se abdicare præter ipsius renuntiationem aliquam obligationem. Cum itaque ius de futuro nondum competat, & verba renuntiationis præsens tempus respiciunt, ergo non operantur super futuro. argument. l. si à colono. ff. de verbo. obliga. & l. verbum erit. ff. de verbo. sigai. vbi autem pactum fit de non petendo, tunc verba respiciunt præsens tempus, & secundum illud operantur, nam statim pacifcens obligatur non petere in futurum: vt l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. meritò ergo tale pactum super iure de futuro tollèdo operatur: vt in d. l. j. per hoc patet quòd malè faciunt aliquando notarij, qui vtuntur hoc verbo renuntiauit, in renuntiationibus iuris de futuro, sed debent dicere, talis fecit pactum de non petendo tale quid &c. Vbi autem imprudens notarius vteretur verbo renuntiauit, dicit Iaco. Butrig. debet exponi, id est pactum de non petendo fecit, non attenda allusione illius vocabuli. argument. l. in sulam. ff. de præscript. verb. & l. si vno. in princip. ff. loca. & quia tractatur de fauore, si non valet vt agitur, valet vt potest: vt l. an inutilis. ff. de acceptilat. Plenius tamen circa hoc quid operetur repudiatio, quid pactum, sic distingue. Quædam sunt iura fundata, & causata à consensu duorum. Quædam verò causata à consensu vnus tantum. Primò casu nõ possunt tolli, nisi per pactum, vt l. Pomponius scribit. cum l. seq. ff. de nego. gest. & hoc si velit quis tollere ea directè. vbi autem per obliquum tolluntur, sufficit vnus repudiatio vel voluntas: vt l. solenniter. ff. de solu. & l. soluendo. ff. de nego. gestis. Item dic si talia

iura resideant solum apud vnum, licet à principio fuerint causata à consensu duorum, vt puta dominium, nã qui dominu acquisiuit, potest illud à se abdicare, sola eius volutate accedente: vt ff. pro dereli. l. j. Secundo casu principali exemplum in legato vel fideicommissio quod ante eius agnitionem est fundatum in sola persona testatoris: vt in d. l. cū pater. §. fundo. ff. de leg. ij. & tunc aut est purum, & tollitur simplici pacto vel repudiatio ne, aut est conditionale, & tollitur pactum tantum. vt no. in d. l. j. vbi autè esset purum & agnitum per ipsum legatarium, tunc quia fundatum in persona testatoris, & legatarij, sola repudiatio non valeret, sed pactum de non petendo sic, secundum Iacobum Butrium.

10 † Ex quibus omnibus patet quòd instantie litis potest renuntiare simplici renuntiatione sine pacto. vt l. postquam liti. C. de pac.

11 † Hic tamen aduerte quòd aliud est renuntiare liti simpliciter, aliud est renuntiare instantie litis, vel cause, qui enim renuntiat liti tantum, vltius non auditur volens repetere actione: in d. l. postquam. qui autem renuntiat soli instantie, siue expressè siue tacitè auditur volens iterum agere, solutis tamen prius expensis: vt in l. properandum. C. de iudicij. & nota. in authen. qui semel. C. quomodo & quando iudex.

12 † Sed an in hac renuntiatione instantie, sit necessaria partis aduerse presentie: glo. in d. l. postquam. tenet qd non. Iac. Butri. & Pet. tenent quòd sic, vel saltè quòd sit citata: vt no. in d. l. postquam. & idem in renuntiatione litis, sed nec est necessaria presentia iudicis secundum gl. & Ia prædictum in tali renuntiatione litis vel instantie quoad ius præsens, quò autè ad futurum essent necessaria secundum eum: vnde ad omne dubium tollendum sis cautus, quando vis liti vel instantie renuntiare, facere citari aduersarium & coram iudice ipsam renuntiationem facere.

13 † Sed quid si aduersa pars contradicit tali renuntiationi, an ea inuita fieri poterit? Distingue, aut volo liti vel instantie cause ex toto renuntiare, & possum aduersario inuito: vt d. l. postquam. & l. destitisse. ff. de iudic. ita tamen si soluantur litis expensæ. Aut volo differre litis processum, &

Pactum de non petendo. Sæpe Pa nor. in c. ex multiplici. de deci. & Alexan. in cõsil. c. col. ij. in ij. Sol. & biquis nõ intelligitur renuntiasse iuri de nouo superuenientis.

non possum aduersario inuito. vt in authentic. qui semel. C. quomodo & quando iudex. Aut volo libellū emen dare, & possum hodie secundū Odo- fredum. licet glo. contrā. vt in l. edita. C. de edend. cum distinctione ibi posita, & que remanet, incorrecta se- cundum eum. Quæ autem superius dicta sunt in simplici renuntiatione, quæ super iure de futuro non tenet, procedunt in renuntiatione facta ex- tra iudicium. vbi autem facta fuerit in iudicio, tunc habet vim pacti, & tenet super iure de futuro, secun- dum doctores, vt ibi nota. quod tene- menti & c.

a *Treuga. Si- de per doc. in rubri. de treu. & pa. Archi. 12 c. vlt. q. sunt. xxxij. q. iij. doctor in l. conuentio- num. ff. de pact. & an idem iudi- candum sit de treu. qd de pace. Et homines Sa dant secure Side Rom. singul. suis fol. x. q.*

b *Transactio quid sit Si- de text. in l. eleganter. §. si quis post. ff. de condi. inde. & in l. j. §. fide trans. & in l. tr. f. actio. ff. de ver. obli. & glo. in c. si- per co. de deci.*

PR O P R I O iuramento firma- tas. Hic nota vnum singulare. dixi enim suprā quod simplex re- nuntiatio super iure de futuro non valet, per d. l. j. C. de pact. Quid dices si fuerit hæc renuntiatio iuramento firmata? Dic breuiter quod habebit vim pacti, & per consequens tenebit iuxta ea quæ not. per Bar. in l. si quis pro co. ff. de fidei. ius. & quæ scripti super forma libelli venditionis.

DE B E R E T ire in Angliam, Istud pactum cum sequentibus informatur à stipulatione, de qua præsumitur cohærentia ipsius, & erit pactum vestitum cohærentia cō- tractus, de quibus vestimētis, & eorū effectibus seu viribus, & qualiter eorū fiat nouatio, & si pacto sit adiecta pœna, an si non valet pactum, valeat accessorium s. pœna, non dico hic, quia est materia valde subtilis & pro- funda que potius relinquenda est do- ctoribus quā notarijs, quia pro eis fa- cta est huius operis cōpilatio, & quia vt isquit Seneca. Magna est demen- tia hominis superuacua addiscere in- tanta temporis egestate. Et tamen si cupias in hoc laborare recurre ad not. per Cyn. in d. l. pacta quæ con- tra. & per Iacob. Butri. in d. l. legem. & in l. pacta nouissima. & l. si pacto quo pœnam. & ibi per Cyn. de pactis. & in d. l. si vnus. in §. pactus ne pete- ret. ff. de pactis. vbi plenè per Bartol. & Iaco. Butri.

E P I T O M E.

1 *Transactio & pactum an differant, quid sit conuentio, quid treuga, & quid sit transactio. 2. 3. 4. & 5.*

- 6 *Transactio an possit esse gratuita.*
- 7 *Quot modis cõstituitur transactio.*
- 8 *Pœna promissa rato manente pacto an peti possit post simul discedendo à transactione.*
- 9 *Pœna compromissa an possit post tempus mora pur- gari.*
- 10 *Quæ persona possint transigere.*
- 11 *Super quibus transigi possint.*
- 12 *Super præbenda Sel ecclesia non potest fieri trans- actio.*
- 13 *Quæ sit pœna contrauentionis transactioni.*

TR A N S A C T I O N E S impleuit & executioni mandauit & c.

- 1 † Sciendum est quòd inter pacta, & tran- sactiones est ea differentia, quæ est inter genus & speciem, nam omnis transactio est pactum, sed non econuerso. vt colligi potest ex diffinitione vtriusq;.
- 2 † Aliud est sciendum quòd nomen conuentionis est omni alio nomine generalius: vt in l. prima. §. conuentionis verbum. ff. de pactis. suprā dixi, & transi vt plurimum in aliud nomen specialis con- tractus, vbi dicitur. vnde aliquando conuentio trā sit in nomen treugæ, aliquando in nomen pacti, quæ specialia nomina sunt apud principes in communi practica.
- 3 † Quæro ergo pro te iuuenis quid sit treuga. ² Re- spond. treuga est securitas præstita personis & re- bus vsque ad certum tempus discordia nondum in- ter partes finita. secundum Innocen. & Gof. in c. j. & ij. de tre. & pa. Inde quæro quid sit pax: vnde secun- dum eos pax est discordiarum finis. Ex his patet dif- ferentia inter pacem & treugam.
- 4 † Denique sciendum est quòd duplex est treu- ga, videlicet canonica & conuentionalis, secun- dum eos, & gloss. vbi suprā. Canonica treuga est illa quam ius scriptum inducit disponendo quòd quilibet sit securus certis temporibus anni in per- sonis & rebus, vt puta die veneris vsque ad diem do- minicam & ab aduentu domini vsque ad octauam epiphaniæ & à quadragesima vsque ad octauam pas- sche. vt habetur in c. j. conuentionalis treuga est illa quam partes inter se faciunt, quæ ab ipsis partibus est inuiolabiliter obseruanda per totum illud tem- pus de quo simul conuenerit secundum doctores prædictos.
- 5 † Viso ergo quid sit pactum, videamus quid sit trā- sactio. ^b Est autem transactio secundum Azo. & Gof. in summa sua titu. de transactio. de re dubia & li- te incerta nondum finita quædam non gratuita pa- ctio. vt probatur in l. prima. ff. de transactio. & in l. transactio. C. eodem titulo. quam diffinitionem de- clara vt ibi no.
- 6 † Ad aliud tamen aduerte quòd in præmissa diffinitione exprimitur dum dicitur non gratui- ta pactio, quia transactio nullo dato vel promisso aut retento non tenet. vt in dicta l. transactio. & in capitulo super eodem de transactionibus. Quid ergo si facta est transactio aliquo hincin- de promisso. vt hic fecit, & alter non obseruat transac-

transac-

transactionem an poterit agi contra eum. Hic adverte quod quotidie propter fidem modicam quæ in hominibus regnat occurrit ista quæstio, in qua sic conclusivè comprehendere quod regulariter ex nuda transactione non agitur sed solum excipitur: vt hæc habentur & no. per gl. & doc. in l. siue apud acta. & l. proponas. & l. si sup. & l. si pro fundo. l. cū mota. & l. si quidem. C. de transac. ¶ Vestitur autem transactio quatuor modis, videlicet traditione, stipulatione iuramento & acceptilatione. vt d. ll. & l. si quis maior. C. eo. ti. Sed an eo casu quo transactio sit vestita traditione, si ille qui accepit, traditum non impleat transactioem ex parte sui, sed recuset stare transactioem, possit contra eum agi ad vtrunque, videlicet ad repetendum sibi traditum & ad transactionem obseruandam? dic quod non regulariter. vt in dicta l. cū proponas. & l. qui fidem. ff. de transactionib. Ratio, quia ex ea parte qua petit dari transactioem, ipsam approbat, Ex ea autem parte qua repetit solum, illam impugnat, & sic est sibi contrarius, ergo repellendus. l. j. C. de fur. et. cū ibi no. Fallit hæc regula in tribus casibus. Primus est si per pactum sit actum vt vtrunque peti possit, quia dictum est ratio manente pacto. vt in d. l. qui fidem. & in d. l. cum proponas. per quod no. quod quis ex pacto auditur allegans contraria. Secundus est in transactione iuramento vallata. vt in d. l. si quis maior. Tertius est quando prima actio fuit per acceptilationem sublata. vt in dicta l. vbi pactum & ibi nota. C. de transactionib. ¶ Sed quod dices si in transactione vna pars ab alia stipulata est pœnam, si contra fiat ratio manente pacto, & promissor pœnæ contrafecerit transactioem, & stipulator velit pœnam petere, & à transactione discedere, an possit vtrunque facere? gloss. determinat. quod sic. in dicta l. qui fidem. licet aliqui teneant contra, vt ibi not. per Bartol. & ego scripsi super forma libelli quo agitur ad pœnam ex commisso. ¶ Queritur circa præmissa quid si pœna sit commissa, quia ad diem statutam non soluit promissa, an liceat post diem offerre. & moram purgare? dic quod sic infra paucos dies. argument. l. si in lege. §. colonus. ff. loca. & l. si cum dies. in fine cum l. sequent. ff. de arbit. & l. si post tres. ff. si quis cautionib. & l. sed si alia. ff. de constituta pecu. licet glo. & Ia. Bur. in l. siue apud acta. distinguat, vt ibi nota. aut mora commissa insurgit obligatio legalis & tunc potest purgari, vt l. si ita quis. §. Seyo. ff. de verborum obligationibus. aut insurgit obligatio conuentionalis, & tunc quando habet diem non potest mora purgari. vt l. magnam. C. de contrahenda & committenda stipulatione. in l. traicititix. §. de illo. ff. de actionib. & obligationib. aut nulla requiritur obligatio & tunc potest quandoque mora purgari. vt dict. l. siue apud acta. de qua purgatione moræ plenè nota. per Bartolum in l. si infulam. ff. de verborum obligationibus. Si queratur quæ personæ possint transigere. dicendum est quod illæ quæ possunt pacta facere: de quibus in illa præcedenti gloss. dictum est, & probatur in l. pactum. C. de pact. & in l. rescriptum. in fine cū l. sequent. cum simili. ff. de pac. & in

l. præses. C. de transactionib. Sed licet tutor & alij administratores seculares possint transigere, tamen prælati ecclesiastici non possunt transigere sine suo capitulo. vt in capitulo contingit extra de transactio. cum ibi no. ¶ Super quibus autem rebus & negotijs possit transigi, plene no. per Azo & Gof. in summis: tamen colligendo aliqua dic quod regulariter super omnibus, & de omnibus, fieri potest transactio. Fallit in certis casibus. Primò fallit in causis spiritualibus vbi spirituale pro spirituali datur. vt in c. cōstitutus de trans. licet compositio graui valeat. vt not. per glo. in c. ij. & in capitulo. de cætero extra eod. tit. Item fallit in criminibus seu delictis, in quibus non imponitur pœna sanguinis, vt in crimine adulterij, & in crimine falsi. In cæteris autem criminibus in quibus pœna sanguinis imponitur, valet transactio. vt hæc omnia habentur in l. transigere. C. de transac. & per Azo & Gof. in summa. Itē fallit in alimentis futuris. super quibus sine præsidis consensu non tenet transactio. vt in l. de alimentis. C. de transactio. l. cum hi. in princip. & §. j. & seq. ff. eod. titulo. Item fallit si transactio fiat super contentis in testamento non viso, nec cognito. l. de his. ff. eo. ritu. Item fallit in iure subiectionis super quo non tenet transactio. vt in c. præterea. extra eod. titulo. Item fallit in generali iurium remissione quæ non extenditur ad iurisdictionē. vt xvj. quest. ij. in c. visis. in fine. nec etiam ad visitationem & procuracionem. extra de don. in c. pastoralis & extra de cen. in c. cū venerabilis nec ad reuerentiam. l. fin. C. de bo. quæ lib. nec ad cathedraticū: vt extra de do. c. pastoralis. ¶ Ex prædictis autem patet quod si de & super ecclesia vel præbenda sit inter aliquos cōtrouersia, ad quæ ipsorum de iure pertineat ex collatione habita, vel prouisione à summo pōtifice vel episcopo & inter eos nō pōt fieri de ipsa ecclesiā aliqua transactio, quia est res spiritualis, vt traditur in ea. constitutus. extra eod. tit. licet fieri possit quædam gratuita compositio, vt in c. super eo. extra eo. cum simili. Si tamen de iure dominij vel proprietatis ipsius ecclesiæ inter duos episcopos vel abbates cōtrouersia esset vtroque contendētis suæ ecclesiæ ad eum pertinere, tunc inter eos possit illa transactio fieri, quæ etiā inter eos possit fieri per mu

Moram purgatio moram quando admittatur vide per Ludo. Rom. consil. l. ij. & cccxxij. & per Fr. de aret. con. si. xc.

Sanguinis. adde per Ludo. Rom. sing. suis fol. xv. p. Paul. cas. consil. cl. Nec cognitio. de hoc Pulchre per Ang. consil. xcij.

Transactio. an prælati possit transigere super rebus ecclesiæ vide Fe. de. consil. xcij. Roman. cō. cccxlvij.

tatio: vt no. in c. ad questionem. de rerum permu. & 13 xvj. q. iij. e. inter memoratos. † Queritur que sit pena eius qui venit contra transactionem? Respondeo quod aut transactio est vallata iuramento, & tunc efficitur infamis & restituitur accepta, & nihilominus cogitur stare transactioni. vt in l. si quis maior. C. de transaction. imo si est in dignitate constitutus priuatur ipso iure dignitate sua qua fungitur: vt in l. pe. in fi. C. de dignitate. li. xij. & ibi no. per glo. quod multum no. pro illis qui quotidie faciunt copromissa iuramento vallata, & fertur sententia per arbitros quam percipiunt obseruari sub pena in compromisso contenta, quae appellatur quedam transactio vt in auth. vt disse. iudi. §. si interim. na. si aliqua pars contraueniat, vel appellando vel supplicando principi, vel alio modo, videtur quod incidat in poenam praedictam, aut transactio non est vallata iuramento, & tunc tenetur ad interesse, & aliam poenam de qua in transactione expressum est. vt ibi not. & in d. l. si quis maior. & l. cum mota. & l. si profundo. cum similib. Et quod dictum est de transactione iurata. idem censendum est in quacunque simplici promissione iurata vt determinat gl. in d. l. pen. C. de dig. libr. xij. quia lex magis considerat ipsum periculum quam qualitatem contractus. quod est multum not. pro varijs instrumentis contractum, in quibus apponitur iuramentum & sapissimè contra fit à partibus. Amplius etiam scias quod talis periurus potest accusari criminaliter ad poenam criminis stellationis, quae est exilium temporale, vel loco exilij alia poena pecuniaria iudicis arbitrio imponenda: vt in l. de periurio. & l. iij. §. poena autem. ff. de cri. stel. de quo no. per Cy. & lac. Bur. & Bar. in l. ij. C. de iureiur. quae poena criminalis ligat quoscunque periuros secundo glo. in d. l. de periurio. quae opi. secundum doc. est restringenda quādo iuramentum est super aliquo de futuro quod fieri interest alterius. vt no. in d. l. ij. Est autem optima cautela in omnibus compromissionibus & obligationibus facere apponi iuramentum, vt cauillofi debitorum per hanc viam deterreantur & compellatur satisfacere creditoribus suis. ergo &c.

Forma libelli in causa venditionis.

CORAM vobis domino Bernardin. vicario & c. agit & in iure proponit Ioan. de Bel. cuius Papien. contra & aduersus Martinum sacrum & contra quācunque aliam personam pro eo seu eius nomine in iudicio legitime comparentem directus & proponens quod anno. M. ccc. mensis decem. supra scriptus Martin. vendidit & tradidit supra scripto Ioā. pretio flor. c. boni auri & iusti ponderis petiam vnam vineae quae est pertica. c. positam & iacentem in & super territorio sancti Alexij campaniae & districtus pap. cui cohaeret & c. idemque Ioan. cefcit & mandauit omnia iura omnesque actiones tam reales quam personales, viles & directas, mixtas & hypothecarias ipsi Mart. venditori spectari & per-

tinere. ponens ipsum Ioan. in locum suum ac constituens ex nunci. Mart. venditor se tenere & possidere dictam petiam terrae nomine & vice dicti Ioan. ac idem Io. promittens de euictione, & legitima defensione & sub eius iuramento corporaliter praestito ipsam venditionem in totum obseruare & contra eam nullo tempore contra facere, nec venire: cōfessusque insuper fuit idem Mart. se à d. Ioā. dictū pretium integrè habuisse & receperisse, prout praedicta omnia & alia pluraliter patent quodam publico instrumento venditionis facti, traditi & rogato. anno mense & die praedictis per talem notarium.

Item reseruum dicit & proponit supra script. Ioan. quod licet praedicta omnia & singula & plura alia supra script. Martin. promiserit. gesserit & fecerit nihilominus ipsam petiam vineae post contractam dictam venditionem in se retinet & contra bonam fidem & voluntatem dicti Ioanni. ipsiusque vineae corporalem possessionem dimittere & relaxare denegauit, fructus praeterea redditus & proventus eiusdem iam dictus Martin. habuit & recepit à tempore dictae venditionis circa pretij & valoris singulo anno, vno cum alio computato flo. xxvj. ius debite ac iniuste ac contra voluntatem ipsius Ioan. quā quidam petiam vineae, fructusque & redditus antedictos seu eorum pretium & valorem alia quae dāna expen. & interesse passa & facta pro ipsius Ioan. praedictus Martin. super hoc saepius requisitus dimittere & relaxare tradere & soluere d. Ioan. indebite recusauit praesentialiter quae recusat. Quare cum praedicta vera sint petit & requirit Ioan. supra script. quatenus per vestram diffinitiuam sententiam & homini via iure modo & forma quibus melius fieri potest condemnentis & condemnatum iuris remedijs compellatis supra dict. Martin. versus supra dict. Ioan. ad tradendum dimittendum relaxandum & soluendum singula singulis congrue referendo supra script. Ioan. emptori praedictam petiam terrae simul cum fructibus inde perceptis si extant & si non extant eorum valorem & aestimationem prout superius est taxatum & liquidabitur in processu necnon condemnentis vt supra eundem Martin. in ipsis fructibus quos percipere potuit, damnisque interesse expen. passis & factis per dictum Ioan. & de patien. in futurum protestatur. & praedicta petit fieri & executioni mandari per vos & c. deducendo in presentiiudicio saluo iure & c. non astringens se & c.

EPITOME.

- 1 Quot sint substantialia contractus emptionis & venditionis.
- 2 Venditio dissoluitur per contrarium dissensum.
- 3 Venditio praesumitur simulata, venditore probante deceptione ultra dimidiam iusti pretij.

CORAM vobis Quantum quotidiana & practicable sit hic tractatus venditionum nouit totus caudicorum ceterus ideoque

^a Nec possessio, quod contractu simulato transire non possit dominii est clarum quod de possessione hic tenet quod non transit; Et ita Bar. quod venditiones requirunt consensum l. ij. C. de contrah. em. Et ideo consensus est de substantia, quia simulata venditio non est traditio ratione consensus ne habet substantiam quia quod procedit nisi holo peratur nisi traditur ex mente ff. de sup. le. l. Lab. o. §. i de Tubero ita tex. cum glos. Et Bar. in l. ij. C. de contrahen. empti. quod ex simulato contractu non transferatur etiam possessio, licet ex mutuo sic dicitur tenere in alleg. p. casu singulari. l. emptio. l. j. §. si sit ff. de ac. pos. et merito quod in contractu in utroque non de ficit consensus, si simulata sit Et sic substantia de ficit. Et in acquisitione possessionis requiritur a nimum l. ij. §. neratus. ff. de acqui. possessio. sed Bar. in d. l. emptor videtur tenere quod possessio transferatur si hoc agatur, sed quomodo potest hoc agi, sit dictum est §. si deficit consensus. Ego reperio decisio. d. Bar. quia oia declarat i. c. i periale. §. calidis. de phi. ali. fen. p. Fe. §. de terminat pillu. tex. qd si iterum traditio possit contra tu simulato quod transferatur. pos. alius. no. p. d. l. emptor

ideoque bene studendus memoriae que commendanda. Ad cuius evidentiam est sciendum quod regulariter quae libet res nedum propria sed etiam aliena potest vendi, dumtamen sit in nostro commercio: vt in l. rem alienam. ff. de contrahen. emp. & in l. ij. cod. tit. fallit in pluribus casibus, qui habentur in l. sed celsus in prin. cu. si. ibi not. ff. de contrahen. emptio. quos posui supra in primo libello in gl. sup. ver. veris & legitimis titulis. Deinde sciendum est quod tria sunt de substantia venditionis, & altero ex his deficiente redditur venditio ipso iure nulla. Primum substantiale est partium consensus: vt l. j. in fi. & l. in venditionibus in prin. ff. de contrahen. emp. cum si. ibi no. facit l. consensus. ff. de act. & obl. Secundum substantiale est precium in pecunia numerata non in specie vel in re: vt in d. l. j. ver. sed an substantia. & in l. ij. in fin. ff. eo. tit. de contrahen. empt. & in §. pretium. Insti. tu. de emp. & venditio. Tertium substantiale est res que venditur: quia sine re non potest contrahi venditio: vt in d. §. pretium & ff. de contrahenda emptio. l. nec emptio facit l. naturalis. in prin. ff. de p. cri. ver. cu. si. Et sunt haec vera in venditionibus communibus rerum priuatarum. In venditionibus rerum ecclesiae, ciuitatum, aut pupillorum & minorum vltra praedicta requiruntur & alia. In rebus quidem ecclesiae decurritur ad formam traditam in auth. hoc ius porrectum. C. de fac. san. eccle. & xij. q. ij. car. sine exceptione. & in c. dudum. de reb. eccle. non alien. lib. vj. In rebus autem ciuitatis seruatur forma tradita in l. fi. C. de rei ven. re. ciui. li. xj. In venditione rerum pupilli & minorum seruanda est forma tradita in l. magis puto. §. ne passim. ff. de reb. eorum. & l. lex quae tutores. C. de administ. tutor. In venditione in super rerum fiscalium decur-

ista sunt eius verba aurea, que sic intelligo quod requiratur realis traditio Et sic non sufficeret constitutio precarii nec quolibet alia clausula apposta in instrumento, quae si non consentit in principali contractu multominus in accessorijs Et post hanc opin. med. dicit aurea

Gerba Bal. in l. j. C. plus sal. qd agi. ubi dicit quod constitutio precarii non operatur in tali contractu, et in dubio non videtur animus transferenda possessionis. Et ideo requiritur quod recedat depositarius non recessit in veritate, et sic declarat Gerba. Bar. in d. l. emptor. Sicut aurea eius Gerba quod nota. Quero an simulatio possit probari. Et qualiter probetur, sic disci quod sic Et sic allegatur pro tertium probetur, & conueniatur, et quia venditor stetit post venditio. Bald. in l. ij. C. plus sal. qd agi. No. quod multa sunt species simulatio - nis Et modi, de quibus p. Bal. d. l. post contractum ff. de do. Et in cos. qd inci. pone. d. danauit, Et ideo debent exprimi. maxime si petantur? Bal. in l. ab Anastasio. C. mand. Simulata. No. quod illud quod sit occulte presumitur factum, Et si consiliis apparet expressum illud expressum presumi

rimus ad formam traditam per text. & gl. in l. j. C. de fi. instr. & iur. haf. fi. li. x. cum simili. ibi no. Veruntamen si fiat contractus simpliciter inter priuatos debet attendi forma que consueuit seruari in loco contractus: vt in l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de edict. not. per Bartol. in l. ex ea parte ff. de ver. obligationi. & in l. si prius. §. placuit. ff. de aqua pluuiarum arcen.

Et not. quod sicut ipsa venditio consensu perficitur, ita e contrario partium consensu dissoluitur, & resoluitur: iuxta doctrinam traditam in l. ab emptio. ff. de pact. & ff. de rescind. vendi. l. emptio. & l. cum emptor. in fine facit l. j. & ij. per totum. C. quando lic. ab em. dis. & de rescind. ven. Praemissa autem habent locum in vera venditione, sed in simulata non procedunt: quia in ea deficit consensus, cum aliud agatur quam dicitur: vt in l. vna. ff. de contrahen. emptio. & in l. ij. C. plus va. quod agi. & ibi no. Et ob hoc nulla emptio censetur intantum quod ex ea non transit dominium nec possessio in emptorem: vt dicitur Bar. in l. emptor. ff. de aqua plu. arc. in dubio tamen statuitur in instrumento, & presumitur vera venditio, & non simulata alio in contrarium non probato: vt dicitur gl. in l. quamuis. C. si quis alt. vel sibi. & l. cum propria. & l. multum interest. ij. respo. & l. cum per eos. C. eo. tit. & l. optimam. C. de contrahen. & commit. stipu. Veruntamen si venditor probat se deceptum vltra dimidiam iusti pretij & quod sibi facta sit licetia de retrovendendo tunc venditio simulata praesumitur. Aliqui tamen requirunt tertium, scilicet quod emptor sit solitus faenerari: vt plene de his traditur per docto. in cap. ad nostram. extra de emptio. & vendi. & in c. illo vos de pign. & in l. ij. C. de pact. inter em. & vendito. Praesumitur etiam simulata venditio si venditor post ven-

simulatum & fictum, tex. in l. ab anastasio. Ser. s. incimus. Et ibi Bal. C. man. quod fuit ad materia l. emptione. C. plus Sa. quod agi. Et ad ea que ibi primo ponit Bal. quia semper presumitur prima facie instrumentum verum, nisi simulatio detegatur. cum precibus. Et ibi Bal. C. de probatio. Et

in proposito C. de Alex. in l. si procurato. §. idē papi in apo. ff. de actio. empt. Vide omnino Bal. i. l. ij. C. plus Sa. qd agi. Sibi dicit qd sufficit hoc pbari p ter tū ad veri ficadū simu latio Et ita Spe. secus si opponatur de simula. p ipm contra hentē C. de ibi late Et C.

Quaro an corraemāci pa. possit op poni de frau de Et simu lata. dic qd sic ita Bal. i. l. cū oportet. §. cū aut C. de bonis q. lib. p. tex. in l. ij. §. pla nē ff. de col. bo. idē Bal. in l. frans. ff. de le. per dictum Ser si. planē. in §. his quo que. i. d. l. ij. Et dicit ibi Baldus qd parsumitur simulata, et frans si dū stetit occul ta: pl. si si- lins Et ibi Jac. de are. ff. soluto matr. Et in d. l. frans. ponit aliqua de simula.

dationem permanit dia in possessio ne rei veditæ sine alia noua causa col ligendo sibi fructus spatio triēnij vel vltra: vt deter. Bar. in l. post contractū ff. de do. ar. l. si quis in fi. C. de na. li. & l. si is qui. ff. de acqui. hz. & l. sicut. §. su peruacuum. ff. qui. mo. pig. vel hypot. sol. & pro tanto consuetum est a plu ribus obseruari, quod statim vel post aliquot dies venditione contracta faciunt locationem in ipsum venditorē de ipsa re vedita sub certa annua mer cede, vt videatur venditor tenere & possidere ex noua causa crederem ta men cōsultius esse quod emptor alij rem locaret, quam ipsi venditori. Itē p̄sumitur venditio simulata, si credi tor pactus sit cum debitore vt res pi gnori obligata non. soluta pecunia ad terminum deputatū sit vedita pro pe cunia debita l. j. & ij. C. de pac. pign. le. cus autem si pactus sit vt sit empta iusto pretio, quia tunc fiet rei æstima tio, & secundum ipsam æstimationē intelligitur facta vera venditio: vt l. si fundus §. si. ff. de pigno. & not. in d. l. j.

DE ANNO curlo M. cccc. Ista incipit esse noua ætas, quia ætas bona est ceterum annorū sicque de centēnio in centēnium incipit esse noua ætas. Et cōsueuerant antiqui ta li adueniente grāte magna festa cele brare, & laudabile esset repetere: quo anno mense Septēbris natus est p̄dictus Manfredus filius meus, ad ip sium & publicam vtilitatem maximē notariorum ciuitatis Papię. Ego Ioā. Pet. cœpti exordium sumere in huius operis compilatione, in quo decen nium & vltra non, destiti laborare. Queritur an de necessitate sit in li bello exprimenda dies celebratæ ven ditionis, dicit Innoc. quod non, vt per eum not. ia c. fi. de re iud. quod sequi tur Bar. in l. j. in princ. ff. de eden. & in l. j. §. hoc interdictū. ff. vti poss. & dixi super libel. in actione hypotheca.

EPITOME.

Bona immobilia, an hodie possint emicun que vendi.

2 Venditio quotuplex sit. 2. Et 3.

3 Substantia venditionis, an possit committi in emptorem Et venditorem

4 Quis sit effectus traditionis.

VENDIDIT & tradidit. † Debes scire quod olim non poterat quis vendere rem immob-ilem omnibus personis, sed in illis tantum qui erant ex cōsortibus & propinquis venditoris quod ius hodie obseruatur in feudis, & in pluribus locis obseruatur etiam in allodialibus, hodie verō corrigi tur in allodialibus, quia potest quilibet vendere libe re cuique vt l. dudum. C. de contrah. empti. p̄ter quam res feudales. † Vltra p̄missa est aduertendū quod duplex est venditio, quedam inscriptis, quādā sine scriptis. Est autem venditio in scriptis illa, qua do inter partes agitur, quod fiat scriptura, nec aliter valeat nisi scriptura appareat, quo casu non posset venditio probari per testes, & sic de ipsius substantia est scriptura, vt plenē traditur, in l. contractus. C. de fide instrum. & Inst. de emptio. & venditio. §. j. nec ex hoc propterea infertur quod omnes veditio nes moderni temporis, de quibus fiunt instrumen ta, & mandatur a partibus notarijs fieri instrumen tum publicum quod sint venditiones inscriptis, quia de eis non agitur expressē, quod non aliter valeat nisi fiat scriptura, licet ad memoriā fiat inde scripta ra: ar. l. contrahitur. ff. de pign. & ibi no. Alia est veditio sine scriptis, & ista est prout in vsu habemus de qua loquitur totius ii. ff. de contrah. emp. & in d. l. contrahitur. quæ probatur per testes & instrumē ta: vt in l. cum res. C. de probatio. cum multis simili.

† Item est sciendum, quod quedam est venditio pura, quedam in diem, quedam conditionalis. vt tradi tur in l. hæc venditio. ff. de contrahen. emptio. & in §. emptio. Instit. eo. facit l. j. & iij. C. de leg. commif.

4 & l. ij. ff. de in diē adiectio. † Item est sciendum quod substantia contractus venditionis non potest com mitti in arbitrium emptoris & venditoris, vt perpe tuo in eius dependeat potestate obligari, vel nō obli gari, ideoque non valet hæc venditio facta sine ali qua temporis p̄finitione, vel expressione, si vendi tor dicat vel emptor emo, vel vendo hunc librum, si mihi placuerit: vt in l. in ementis. C. de contrahend. emptio. & ibi plenē per Cyn. & in l. quod sapē. §. j. ff. eo. titu. Secus si dicatur emo, vel vëdo si mihi pla cuerit infra mensem: vt in d. §. emptio. Instit. de emp tio. & vëdi. Et valet etiam venditio & censetur esse pura sed resoluatur sub conditione si dicatur vendo vel emo hunc librum, & si infra calendas displicue rit sit ineptus. vt habetur in l. ij. ff. de contrahend. emptio. & l. ij. cum similib. ibi not. ff. de in diem ad iectio. Traditio autem ipsius rei venditæ probatur per constitutum de quo subiungitur: vt l. quod meo ff. de acquiren. possess. & c. licet extra de probationi. Quid ergo si nullum constitutū interuenit, sed sim pliciter in instrumento dicitur quod tradidit, an ex hoc probetur traditio: Dic quod non, secundum Ia. de Are. & Bart. in l. p̄rædia ff. de acqui. possess. proba tur tamen secundum eos qd si data sit p hoc licētia

rem

rem ingrediendi propria autoritate, quod etiam sequitur Dy. in l. j. C. de acqui. pos. Et hæc vera sunt, cum venditio esset facta in absentia ipsius rei. Vbi autem facta esset in ipsa re, vel eius conspectu, tunc probatur per hoc verbum tradidit de vera traditione ipsius rei, vt in dicta l. j. cum ibi not. vt habetur in l. j. §. si iusserim. & l. quod meo. §. si per venditorem. ff. de acqui. pos. quod sequitur Spe. in tit. de emp. & ven. §. j. & Cyn. in l. cum res.

3 C. de probat. ¶ Effectus autem traditionis est valde magnus, nam in transferendo dominium vel causam vsucipiendi magis attenditur traditionis tempus quam titulus l. traditionibus. C. de pact. l. si ager. ff. de rei vend. adeo quod si duobus eadem res fuerit vendita diuersis temporibus, ille præfertur in iure, cui prius tradita fuerit. l. quoties. C. de rei ven. & l. si duobus. in fi. ff. de di. & tempo. præscrip. cum simi. ibi no. Et pro tanto, vt dominium rei venditæ transeat in emptorem, si venditor erat dominus vel vsucipiendi conditio si non erat dominus, semper apponitur in instrumentis quod venditor tradidit, & constituit se tenere & possidere nomine emptoris & c. vt in l. clauibus. ff. de contrah. empti. Est tamen speciale in ecclesia & ciuitate vt rei venditæ dominium acquiratur sine traditione, vt l. si. C. de sa. san. ecc. & in aliquibus casibus no. per glo. in l. ij. ff. de pub. & in l. pe. C. de rei vend. Et præmissa procedunt in eo qui emit de pecunia sua propria, si vero emerit de pecunia aliena vel communis, tunc distinguitur, aut emit suo proprio nomine tantum, aut nomine communi vel alieno. Primò casu traditione sequuta sibi soli queritur dominium rei emptæ, vt l. si patruus meus. C. communia. vtriusque iudic. & d. l. qui alienam. & l. j. eū ibi not. C. si quis alter. vel sibi. & l. si ea pecunia. C. de rei vendi. cum simili. Secundò casu distinguitur vt no. in dicta l. j. & l. multum interest. eodem titulo. & c.

E P I T O M E.

- 1 Data tantum arra, an liceat striquo ab emptione discedere.
- 2 Curius vendere, & vilius emere in foro conscientia, an sit peccatum.
- 3 Decepto supra dimidiam iusti pretij quomodo succuratur de iure humano.

- 4 Qualis dicatur esse: deceptio supra dimidiam iusti pretij.
- 5 Quod sit iustum pretium.
- 6 Pœna pretij non soluta ad tempus, an exigi possit.
- 7 Pœna adiecta quantitati & commissura an hodie infra legitimum modum b & strarum exigi possit.

PROPRETIO florenorum centum. ¶ Quid si non fuerit pretium solutum, sed solum arra data est per emptorem, an licitum erit vtrique ab emptore & venditione discedere dic qd sic, vt l. ij. C. quãdo li. ab emp. & v. d. l. & ibi p. Cy. & Insti. de emp. & vend. §. j. pretium enim est vnum de substantialibus venditionis, vt supra dixi, & debet esse pretium iustum respectu rei, vnde si appareat iniustum, vel emptor vel venditor sit deceptus ultra dimidiam iusti pretij, succurritur vtrique; vt l. ij. C. de rescin. v. infra autem dimidia pretij licet de iure ciuili contrahentibus se decipere, & per hoc nulli eo casu succurritur, quia imputet sibi & suæ prudẽtiæ, qd contraxit. vt in l. in causæ. §. p. p. onus. ff. de mi. & no. in d. l. ij. ¶ Sed an in foro conscientie sit peccatum carius vendere, & vilius emere: hanc, qualitate dispurat Tho. de aquino in secunda secundæ in ti. de fraud. quæ committitur circa em. & ven. in q. xxvij. vbi determinat quod si res vendatur maiori, vel ematur minori pretio quã sit commune pretium, quod sit peccatum, nisi forte esset modica & parua deceptio, de qua parum infertur dandum, quo casu non est peccatum, licet enim lex humana sustineat maiorem deceptionem, hoc contingit causa cuiusmodi maiore confusione, ne contingat turbari & impediri negotiationes, & lata est lex tam ipsa vitiosis quã virtuosis. At lex diuina tantum virtuosis data est, apud quos nihil esse debet quod sit virtuti contrarium, ideo ipsa lex diuina omnem inæqualitatem tanquam virtuti contrariam reputabit esse contra diuinam iustitiam, & sic peccatum esset.

3 ¶ Sed quomodo succurreretur decepto ultra dimidiam iusti pretij de iure humano: dic qd si deceptus est emptor: tunc erit in electione venditori vel rescinde re venditionem vel pretium ad æqualitatem reducere, & si sit deceptus venditor, erit in electione emptoris vel pretium iustum supplere, vel quod venditio rescindatur. vt l. ij. præalleg. C. de rescind. vendi. quod & con-

Vedere. An emens set carius vendat, peccet quide rex. in cum autẽ. xiiii. q. j. quẽ allegat Ro. in sing. suis & vide Alexan. in l. item si pretio. §. quẽud modum. ff. loc. in apost. ad Bab. & de hoc pro do. Soz. in cõs. clxx. §. col. pen. Serfs. j. difficultas. & de frumento in liceat carius vendere ppter dilationem datam ad soluendum vide per Alexan. in cõs. l. xxij. in j. Sol. & in cõs. clxx. §. in ij. solu.

firmatur de iure canonico. vt in capitulo dilecti. & in e. cum causam. & ibi plene no. de empr. & vendi.

4 † Amplius queritur quæ & qualis dicatur esse deceptio vltra dimidiam iusti pretij. Dicitur quidam poni exemplum in venditore decepto, hoc modo, si res valet decem, & vendita est pro quatuor, vel pro tribus, nam hoc casu dimidia dicti pretij est quinq; ergo quatuor est vltra dimidiam, iusti pretij. In emptore autem decepto exemplum ponunt, si res valebat decem, & emit pro viginti vnum, vel pluribus, quod exemplum reprobatur glos. in d. l. ij. quia non tantum excedit dimidiam, imò totum ipsum pretium. Et ideo dicit gloss. verum exemplum in emptore esse si pretium erat decem, & emit pro vigintiquinque quod exemplum confirmat gloss. in d. e. cum causam. de empr. & vendi.

5 † Item queritur quod appellatur iustum pretium: dicunt quidam quanti reperit emptorem, nam solet dici quòd res tantum valet, quantum vendi potest: vt l. si seruus. in fin. ff. de condi. fur. Alij quos sequitur gloss. & Cyn. in d. l. ij. dicunt quòd in hoc debet attendi valor rerum circumstantium non affectio singularum. argu. l. pretia rerum. ff. ad legem Falcid. per quod ibi sequitur quòd inepta est illa depositio testium, qui deponunt quòd si ipsi darent tantum de ipsa re, quia debent deponere, quòd communi cursu & estimatione valet tantum. Sed Iac. But. dicit in d. l. ij. quòd etiam potest testineri dicta depositio, quando testes sunt tantæ auctoritatis, quòd in eis non cadat verisimiliter præsumptio affectionis.

Puto tamen consultius tenere gl. & Cyn. opin. Nec obstat. d. l. si seruus. quia intelligitur quòd res tantum valet & c. f. communi & singulari estimatione. Alij dicunt quòd debet estimari secundum rei qualitatem. per text. in l. si quos. de rescin. vend. & ibi no. per gloss. & in l. ij. §. diui. de iure fisci. in l. mortis causa. in fin. ff. de dona. causa mort.

6 † Quid si emptor promissit soluere dictum pretium ad certum terminum sub pœna dupli ipsius pretij, nec illud soluit, an pœna exigi poterit? Dicunt gloss. in l. Iulianus. §. idem Papinia. & l. Lucius. ff. de acti. empt. & l. cum allegas. C. de vsur. & ibi per Cynum, esse distinguen-

dum. aut pœna adijcitur quantitati, & tunc quantum excedit legitimum modum vsurarum, non poterit exigi, aliàs sic, vt in d. §. idem Papinia. cum simili. aut pœna adijcitur factio, puta quia promissit scribere librum, vel quid simile sub pœna, & tunc poterit exigi pœna: vt in d. l. Lucius.

7 † Sed in primo casu, quando pœna adijcitur quantitati, solet queri an infra legitimum modum vsurarum possit hodie inspecto iure canonico exigi pœna: Et gl. in d. §. idem. dicit quod aut emptor percepit fructus, & tunc venditor poterit pœnam exigere tanquam interesse. argu. l. curabit. C. de acti. empt. Aut nullos percepit fructus, & tunc in nihilo hodie admittitur talis pœnæ petitio. Quod autem dictum est pœnam dupli adiectam quantitati videri appositam in fraudem vsurarum, & sic non posse exigi, fallit in pacto legis commissoria: vt dicto §. idem. & l. si fundus. ff. de lege commissi. Item fallit in stipulatione duplæ, quæ interponitur super rei euictione, vt l. prima & l. Lucius. in fi. & l. si seruus. §. fin. ff. de euictio. cum similibus. Item fallit in pœna apposta in compromisso, vel sententia arbitri, vel iudicis: vt in capitulo dilecti. & in capitulo per tuas. extra de arbit. & l. cum pœna. & l. si. ff. de arbitris. & l. j. ff. si quis ius dicen. non obtempe. cum similibus. ibi no. Ex præmissis itaque patet quòd l. eadem. in §. finali. ff. de verborum obligationibus. & omnia alia iura, quæ loquuntur de stipulatione pœna adiecta quantitati, sunt hodie correctæ per vtrumque ius. de his nota, per Barto. in l. cum seruus. ff. de conditionibus. & demonstratio. & dixi infra super libello in actione hypothecaria.

PETIAM VNAM vineæ Ecce aliud substantiale venditionis videlicet ipsa res, quæ venditur: vt l. nec emptio. ff. de contrah. emptio. & dixi supra quòd res debet esse talis naturæ, vt in ea cadat commercium, nam sunt res aliquæ super quibus non cadit commercium in specie, sed in genere sic, de quibus traditur in l. liberi. cum l. sequentibus. ff. de contrah. empti. & tetigi supra maximè in primo libello in glo. super verbo, legitimis titulis.

EPITOME.

- 1 Qualitas & quantitas rei qua petitur est exprimenda.
- 2 Si reperitur defectus in qualitate & quantitate rei immobilis, qualiter succurratur actori.
- 3 Emptor an habeat regressum ad interesse contra venditorem, si reperiat rem subiectam censui quantumcumque ad mensuram reperitur.
- 4 Reperto vitio in re vendita ad pondus vel mensuram qualiter succurratur emptori.
- 5 Res vendita ad pondus vel mensuram, ad quod pondus vel mensuram vendatur.

PERTICARVM CENTVM.

1 † Aduerte quod semper in libello debet exprimi quantitas & qualitas rei, quæ petitur, prout eius natura

a Quantitatem. Sed quid si sunt diversi in estimatione vide per Are. in con. §. l. x. c.

tura importat, vt l. si in rem. in ff. de rei vendicati. & supra dixi in j. libello.

- 2 † Quid autem dices si in qualitate vel quãtitate rei immobilis venditã reperiarur defectus, qualiter succurreretur ipsi emptori, breuiter puto super hoc si distingui posse: aliquando reperitur defectus in sola rei qualitate, vt puta, dixit venditor quod erat terra vineata, & reperitur terra aratoria, vel econtra in toto vel in parte, & hoc casu tenetur venditor ad interesse, habita ratione bonitatis deficientis, vt probatur in l. si in qualitate. & l. si duorum. & l. si fundo. §. & si modus. ij. respon. ff. de actionib. empt. non habita differentia inter venditorem scientem vel ignorantem. Aliquando defectus reperitur in sola quantitate vel mensura rei vendita, vt quia venditor dixit quod vinea erat perticarum centum & reperitur tantum esse quinquaginta & si. & hoc casu subdistingue, quandoque pretium fuit limitatum per singulas perticas verbi gratia, dicit venditor, ego vendo tibi hanc petiam vinearum ad rationem & computum pro singula pertica floreni vnus & similitum. tunc partibus deficientibus agit ad interesse contra venditorem. vt l. si in emptione. in princip. & l. si seruum. §. si modus. ff. de acti. emp. siue venditor fuerit sciens, siue ignorans, vt l. tenetur in principi. e. titu. & ex text. clarus & not. in l. si fundo tradito. ff. de euictioni. quandoque pretium fuit limitatum habito respectu ad ipsam rem, pro vt est quoddam totum certis finibus contentum, vt puta, vendo tibi talem vineam positam in tali parte, cui coheret &c. pro pretio summa florenorum cetum, & in hoc considerandum est, an fuerit expressa quantitas vel mensura rei, dicendo quod erat perticarum c. & reperitur, quod est solum quinquaginta, & tunc quantum ad partem deficientem tenetur venditor ad pretij restitutionem pro rata, siue fuerit sciens siue ignorans, quod autem ad interesse non ignorans, sed sciens tenetur, vt hæc probantur in l. emptorem. §. si ff. de actionib. empt. & l. qui fundum. ff. de euic. l. si. C. de euict. facit l. quæro. ff. de actio. empt. Aut nulla quãtitas seu rei mësura fuit expressa, & tunc siue sit maior siue minor quã cogitauerit ipse emptor sibi impuret, & nullum regressum habet, argumen. l. veteribus. ff. de pact. cum simili. ibi not. † Quid autem si res reperitur ad mensuram, sed credebatur libera & reperitur serua vel obnoxia censui vel alteri oneri, an emptor habebit regressum contra ipsum venditorem ad interesse: dic quod debet distingui. Aut venditor fuit sciens, & emptor ignorans, & tunc tenetur ad interesse. Aut venditor fuit ignorans. & tunc non tenetur, vt plene traditur in l. quoties. ff. de ædili. edict. & in l. penultim. ff. de euictionib. & in l. cum venderes. & l. venditor. ff. de contrahen. empt. cum similib. ibi not. in l. si minor. C. de actio. empt.
- 4 † Sed quid in re mobili vendita ad pondus vel mësura, vt drapre, oleũ, vel grauũ, & in ponderibus vel mësuris reperitur vitiũ seu falsitas, qualibet tenebitur venditor, sicut faciunt multoties isti beccarij, & frumentarij, qui vtuntur multoties falsis pöderibus & mensuris: dic quod contra tales potest agi dupliciter, vno modo criminaliter ad poenã relegationis, vt

l. ãnonã. §. si. ff. de extraor. cri. Alio modo ciuilitè ad interesse, quo casu distinguitur. aut ambo cõueniunt stare ipsius ponderibus vitiosis, & tunc alter cõtra alterũ agere nõ põt, aut nõ conueniunt de eis, & tunc distinguitur, aut emptor fuit deceptus à venditore, aut econtra & in vtroque casu distinguitur aut deceptus fuit sciens, & alter ignorans, vt plene traditur per text. & gl. i. l. arbitrio. §. de eo. ff. de dolo & l. i. peratores. ff. de cõtrah. em. & ibi videtur de. † Sed pone qd res immobilis est vendita ad mësura, vel res mobilis ad pondus, & nascitur cõtentione inter emptorẽ & venditorẽ ad quã mensurã, siue ad quod pondus pöderari vel mensurari debent res vendita. quid erit. Dic quod seruari, & attendi debet mensura illa quæ consuevit seruari in loco contractus, vt in d. l. imperatores. & no. per glo. in d. §. de eo. & habetur in c. ex parte. de cens. Sic itaque patet ex p̄dictis quod licet admittatur & tolleretur deceptio aliqua in pretio, nulla tamen tolleratur in pöderere vel mësura &c.

CVI COHÆRET &c. Aduerte quod res quæ petitur per cohærentias certificanda est: vt l. forma. ff. de cens. de quo supra dixi in j. libel. Et amplius quod est no. tenetur venditor dicere emptori, an ipsi cõsortes sint boni vel mali: vt determinat gl. in l. quod sæpe. §. si. ff. de cõtrah. emp. quod intelligo verũ, si requiritur ab emptore. an. l. qui cũ alio. ff. de re iu. cum ibi no. nec mirum, quia aliquando expedit potius rem relinquere quàm malos cõsortes habere. l. si. C. de pact. inter emptor. & venditor.

EPI TOM E.

- 1 Cessio quando fiat, & quid sit.
- 2 Mandare & concedere quid sit.
- 3 Per cessionem quid transferatur.
- 4 Vt tibi actio, an aliquando transferatur sine cessione.
- 5 Que sint requisita ad cessionem.
- 6 Cessio sine expressione tituli an valeat.
- 7 In cessione an sufficiat cedentem confiteri se pretium recepitse.
- 8 Intentans directam & probans de tituli, an obtineat.
- 9 Post cessionem si debitor soluat cedenti an liberetur.
- 10 Pactum vel tractatio cedenti, an nocent cessionario.
- 11 Minor, an possit cedere iura sua sine tutoris auctoritate.
- 12 Cessio actionis, a possit fieri p̄ procuratorẽ.

Tenetur ad de vt per Ale. consili. Cij. iij. Co. & per Old. conf. ex. c. p̄ eis Alex. in cou. xc. in ij. col. in Co. Sol. in consi. cxxj. in ij. Col. & p̄ eis in l. si tutus ff. de actio. em. & Pau. in ca. p̄ tuas de don. ad de tamen quod si ceditus fuisse fundus & in captu. n. à corporo et post deducit mensura quod tunc totus fundus diceretur ceditus ite ale. con. cxx Cij. col. iij. Ser. prater ea etiam dato. in j. Solum.

CESSIT & mandauit omnia iura. † Debes sci
 re quòd illud quod operatur traditio in rebus
 corporalibus, illud idè operatur celsio in iu-
 ribus incorporalibus, vt traditur p gl. & doct. in l. j.
 C. de actio. & obli. & l. per diuersas. & l. ab anastasio.
 C. man. Querendù est ergo quòd sit credere, & manda-
 re. p cuius latiori intellectu sciendù est quòd habemus
 tria quæ prima facie videntur idè, & sunt diuersa vi-
 delicet cedere mādare, & concedere, vt no. Bar. in l.
 2. fi. C. de dona. dicit ergo, quòd cedere est ius aliquod
 incorporale in alium transfere, vt in d. l. j. C. de act.
 & ob. sicut tradere est rem corporalem in aliū transfere,
 vt l. traditionibus. C. de pact. Mandare autem
 est solum exercitium alicuius iuris alteri committe-
 re, vnde morte mandantis finitur exercitiū manda-
 ti, vt in l. & quia. in fine ff. de iu. om. iu. & d. l. j. de ac.
 & obli. Concedere verò est aliquid cōmittere, & idè
 importat quòd mādare. vt no. per glo. & Bar. in d. l.
 3. fi. de dona. licet aliquod plus importare videatur per
 tex. in l. j. §. cum vrbem. ff. de of. præf. vr. & l. j. ff. de
 consti. prin. & in c. abbate. de ver. signi. † Querendù
 superest quòd p celsione transferatur. Et quidem
 secundū omnes regulariter trāsferatur vt ilis actio in
 celsionarium, & directa remanet penes cedentem,
 quæ intantum est ofibus affixa, quòd separari non
 potest. vt in l. quis ergo casus. ff. de pec. & in l. iij. ff.
 pro soc. vt autem defectus directè transeat in alium
 necesse est quòd dominus constituat illum procura-
 torem in rem suam propriā, quo casu intentabit di-
 rectam actionem procuratorio nomine domini, ad
 propriā tamè sui vtilitatē, & nō domini. Vtilitatē ve-
 rò actionē intētabit suo pprio nomine tantū, & ad
 eius ppriā vtilitatē, & nō domini: quæ differētia est
 de subtilitatibus iuris, & possit de facili in his & si-
 milibus p statuta, prouideri. vt hæc & similia plenè
 4. † no. in d. l. j. † Sed nūquid aliquo casu vtilis trāsfera-
 tur sine celsione. Pet. dicit. quòd non alij quā sic, vt re-
 fert Cy. in d. l. j. Sed Bar. in l. j. ff. de ac. & obli. vt ple-
 nè distinguitur per eum, dicit, aut sit alienatio actio-
 nis vel obligationis in vltima voluntate, aut inter vi-
 uos. Primo casu, aut sit alienatio titulo singulari, vt
 puta legati, & tunc transit vtilis sine celsione: vt l. ex
 legato nomini. C. de l. q. si esset res corporalis tra-
 iret isto casu pleno iure sine traditiōe: vt l. à Titio.
 ff. de furt. aut sit alienatio titulo vniuersali, puta per
 fideicommissum generale. & tūc nō trāsfit sine celsiōe
 vt l. restituta. §. de illo. ff. ad Tre. cū simi. Secundo ca-
 su principali quando fit inter viuos, & tūc aut ratio-
 ne cōtractus quōs est obligatus cedere, aut ex alia equi-
 tate. Primò casu aut ex cōtractu innominato, & nō
 trāsfit sine celsione. vt in l. j. C. de ac. & obli. secundū
 primā lec. Aut ex cōtractu nominato, & tūc regula-
 riter nō trāsfit sine celsiōe: vt in l. j. & ij. ff. p so. fallit
 in emptore: vt l. ij. C. de ac. & ob. & C. de hæ. vel act.
 ven. l. emptor. Itē fallit in nomine piguori dato. vt l. i.
 si conuenerit de pig. act. & l. postqua. C. de hæ. vel
 ac. ven. Item fallit in dote. l. ij. C. de ac. & ob. Itē fallit
 in nomine dato in solutum: vt C. qñ fil. vel priua. l. j.
 Ad quòd facit l. si in solutu. C. de ac. & ob. Itē fallit in do-
 natione l. illa. C. de do. & no. in d. l. ij. Sed in hoc ma-
 le dicit per tex. in d. l. j. §. ff. de donat. secundum docto.

Patet ergo ex his quod in præsentī casu venditionis
 superflue & superuacue fit celsio, cum ipso iure, vtilis
 trāseat in emptorē, vt supra dictū est. idè dic in alijs
 casibus superius à regula exceptis Si autem fiat cel-
 sio ex alia æquitate, quā ex cōtractus necessitate, tūc
 nō trāsfit vt ilis sine celsione, nisi fortè in subsidiū: vt
 in l. j. §. ff. de inst. & in l. dāni. §. ff. de dā. inf. nō in l.
 creditore. ff. de euis. & sic habes quod in emptore
 transit ius agendi efficax quod competeat vendito-
 ri. idem dic in iure excipiendi. vt l. dolia. §. j. cum simi.
 ibi no. ff. de contrahen. em. & in l. emptori. C. de cui.
 5. † Queritur vltra quæ & quòd requiruntur, vt cel-
 sio valeat? Et dic breuiter, quod quinque. Primò vi-
 delicet iustus titulus. Secūdo pretij numeratio, si fa-
 cta sit titulo venditionis. Tertiò quòd eidem perso-
 næ facta sit celsio. Quintò quòd sit vel in totum ven-
 dita, vel in totū donata. his aut vel aliquo ex his ces-
 sionibus præsumitur celsio simulata & sic nulla, vt
 6. in l. ab anastasio. & l. p diuersas. C. mand. † Sed circa
 hoc queritur ecce quòd in celsione non reperitur
 expressus nec nominatus titulus, sed solum ibi re-
 peritur expressa certa pecuniæ quantitas pro qua fit
 celsio, an teneat: videtur quòd non, quia deficit titu-
 lus & sic vnū de substantialibus. vt dictum est. In cō-
 trarium est veritas, quia titulus præsumitur ex alijs
 qualitatibus & circūstantijs, licet non sit specialiter
 nominatus. quod quidem colligitur ex quantitate
 ipsius pretij, & rei celsæ & alienatæ expressione ar-
 guendo sic, vbicunq; in aliqua dispositione inter-
 ueniunt substantialia alicuius contractus, licet cōtra-
 ctus specialiter non nominetur, attamè per substan-
 tialia ipsius contractus qualitas figuratur, vt clarè
 probatur in l. naturalis. post prin. & in l. insula. & ibi
 per Iaco. Bu. de prescri. ver. vnde eum apparet de pre-
 tio, & re alienata & celsa, si constat de substantiali-
 bus venditionis, dicendum est ex causa venditionis
 celsionem fuisse celebratam, & hoc tenet Bar. & do-
 cto. in d. l. ab anastasio. & in l. per diuersas. ad quod
 facit l. fi. C. de prædij. curia. li. x. † Postea queritur, an
 7. sufficiat quòd in celsione ipse credens confiteatur se
 pretium recepisse, licet de reali numeratione aliter
 non constet: videtur quòd non sufficiat cōfessio ni-
 si realis numeratio probetur, vt est tex. in d. l. per di-
 uersas. ibi, datis pecunijs. & c. coniuncta gl. ibi super
 verbo solutarum, & etiam in d. l. ab Anastasio. ibi re
 ipsa persoluit & soluit & c. Et hanc opin. tenuit Iac.
 de aret. in quodam suo tract. de celsio. actio & idem
 sequitur. Dyn. necnon Iacob. de bel. in authentic. de
 æqua. do. §. j. coll. vij. & Iac. but. in d. l. ab Anastasio. &
 in l. per diuersas. & Bar. & Bal. ibidem pro: quorum
 sententia. facit, quia quando lex de fraude dubita-
 tio auferatur, requiritur actus verus numeratio-
 nis, & non fictus. vt in l. qui testamentum cum ibi
 not. per glof. ff. de probationib. & l. si quis post hæc.
 de bon. proscript. & l. falsidus. C. qui potior. in pign.
 habent. coniuncta glo. super vendato in contrarium
 videtur quòd celsio isto casu valeat sine alia proba-
 tione, nam certi sunt casus quibus præsumitur cel-
 sio simulata quos enumerat gl. in d. l. per diuersas. &
 l. ab Anastasio & in l. j. C. ne lice. potent. inter quos

iste non cōnumeratur, ergo relinquitur cessionem valere nec præsimitur simulatā esse, cūm de iure sit q̄ confessus faciat plenā probationem in præiudicium contentis. l. generaliter. C. de nō nume. pec. l. j. C. de confes. facit l. emptor in §. Lucius. ff. de pac. & l. cum precibus. C. de proba & hanc opi sequuti sunt domini Ray. & Ang. & alij plures, pro quorum opi. induco notabilem casum in l. si procurator. ff. de iure fis. coniuncta l. ij. in fi. C. de quadrienn. præscript. vbi patet q̄ si procurator fisci qui non potest vendere, nisi pecunia numerata, confitetur pecuniam recepisse, statur huic cōfessioni, & præsimitur verē numeratū esse sic, ergo dicam in casu præsentī, & hāc opin. puto æquiore. Grauisimum enim esset per testes probare cessionem cum numeratione retro facta, per quinquaginta annos, vbi de ea quereretur nisi fortē dicerēs hoc faciliter probari per ipsum instrumentum cessionis, si in eo notarius diceret pecuniam eius præsentia numeratam.

8 † Rursus quæritur, pone quod aliquis intentauit actionem directam, & probauit in vtili, an sequi debeat cōdenatio vel absolutio. Cy. distinguit in d. l. j. C. de ac. & oblig. & Bart. in d. l. j. ff. eod. secundum quem dic quandoque fuit libellus generaliter oblarus in actione reali, & tunc satis est probare in vtili. ar. l. nam & postea. §. si iurauero. ff. de iureiur. licet glo. videatur sentire q̄ dominiū vtile & vtilis actio non videatur in libello deduci vel comprehendi. vt no. in l. minor §. j. ff. de euic. & in l. si mater. §. j. & §. ea. ff. de excep. rei iud. Aut libellus fuit specialis, & sic specialem actionem continens in actione personali directa, & tunc aut pendente iudicio ipsi eidem, cui cōpetebat directa, cōp̄t̄ competere vtilis, factio ipsius rei conuenti, & tunc ex eadem instantia debet reus cōdenari. vt in l. quāquam. §. Iulianus. de aqua plu. arc. facit l. si seruus. ff. de infā. & ff. de rei ven. l. si post acceptū. Aut ab ipso litis exordia sibi cōpetebat directa tantū, & proposuit vtilem, vel e contra, & in illa quæ nō fuit proposita probauit, & tunc reus est absoluehdus. ar. l. j. §. j. ff. si mens. fal. mo. dixer.

9 † Insuper queritur quid si facta alteri cessione ipse cedens postea à debitore cesso recipiat solutionem, an liberetur? dic q̄ sic nisi in tribus casibus. Primus si cessionarius sibi denuntiauerit ne solueret. Secundus si ab eo partē debiti receperit. Tertius si lis contra ipsum fuerit contestata: vt in l. iij. C. de nouatio. Quartus secūdū doc. est si debitor quouis modo de cessione scientia & notitiā habuit. vt not. per Cy. in d. l. iij. & per gl. in l. si. ff. de tran. licet gl. in l. uomē. C. quæ res pig. ob. pos. teneat contra, & malē. Quod autem dictū est de debito e solute creditor cedenti liberari, nisi in tribus casibus, intellige verū secundum Bar. quādo actiones directæ remanserant apud cedentem, secus autem si nullæ, vt per eū no. in l. ex affe. ff. ad Treb. exēpli gratia, si primus cessionarius cedat secundo, secus quādo primus emphyteuta inuestiuit secundū. † Sed an pactū vel transactio, aut confessio cedētis noceat cessionario, & an debitor conuentus à cedente, possit cōtra eū opponere exceptionē de cessione p̄ eū alteri facta, vide per eūdem Bar. no. in l. facta. in §. si hæres. ff. ad Treb. Et ex his

patet solutio ad illā quæstio. si cedēs & cessionarius simul cōcurrant contra debitore quis p̄ferendus sit, & gl. in d. l. iij. tenet q̄ p̄ferendus sit cessionarius, & bene. & sic isto casu vtilis actio p̄ferretur directæ. de quo articulo plenius no. per gl. & doc. in l. in causa. in fi. & in l. procurator in rē. ff. de procur. & per 11 Cy. in d. l. iij. † Item quæritur an minor possit cedere iura, sine tutoris vel curatoris autoritate: breuiter dic q̄ nō quia cedere est alienare: vt ff. de fideiuf. l. cū is. ideo est necessaria tutoris & iudicis autoritas. vt l. lex quæ tutores. C. de adm. tut. cū si nisi fore secūdum aliquos fieret cessio ex causa necessaria puta fideiussori vel possessori. vt l. ij. C. de fideiuf. sic dicitur in alienatione alterius rei ex causa necessaria, in qua decretū iudicis non est necessarium. vt l. ij. C. quando decret. opus non est. & in l. magis puto. §. j. & ij. ff. de reb. eo. Cōsultius tamen est vtriusq; autoritatem interuenire. & vide quod not. Azo. in 12 sum. C. ne li. po. in fin. † Item quæro, an per procuratorē possit fieri cessio actionis? videtur quod sic, quia per eū potest fieri venditio, vt in l. Iulianus. §. si procurator. ff. de ac. emp. & in l. ij. C. per quas perio. cum simil. Item quia per procuratorem potest fieri restitutio hæreditatis. vt l. restituta. in princip. ff. ad Treb. ergo & c. In contrarium facit, quia is, cui fit cessio efficitur procurator in rem suā, vt no. in d. l. j. C. de actio. & oblig. Sed procurator non potest facere alium ante litem cōtestatā, vt in l. neq; . C. de procur. ergo nec iste procurator poterit cedere alteri procuratori ad quod facit l. emptor. C. de hære. vel act. vend. & ff. de in rē verso. l. iij. §. idē Labeo. Item quia hæc iura sunt aded ossibus annexa, quod non recipiunt separationē. l. quis ergo casus. ff. de pecu. & l. iij. pro socio. & hanc partem tenuit Albertus Papiē. sed prima opi. verior est & communior per d. l. restituta. §. j. sic etiam videmus quod procuratori possunt iura cedi, vt probatur in l. quāuis. cum l. seq. ad Treb. per quē procuratorem postea sit cessio domino suo. arg. in l. possessio. in fi. ff. de acqui. pos. & l. si procuratorem. in fi. ff. manda.

E P I T O M E.

1 Actio hypothecaria non transfertur in contractu cessionis.

2 Per cessionem rei vendi. an sit translatum dominium.

1 T A M R E A L E S qua personales. † Hic aduerte q̄ licet in cōtractu venditionis transeat vtilis actioes personales, vt dictum est, & alia reales quæ respiciunt dominium, vel quasi ipsius rei, vt l. dola. §. si. cum ibi no. ff. de cōtra. hen. emp. non tamen trāsferitur actio hypothecaria, quæ ad ipsam rem competit, nisi specialiter & expresse fiat de ea cessio, vt habetur in l. si cum venditor. in prin. ff. de euict. quod no. de quibus actionibus realibus habetur Inst. de actio. in §. j. cū seq. † Sed circa hoc quæritur, an per cessionem rei venditionis sit translātū dominium vel quasi: videtur q̄ sic, quia cessionario datur vtilis rei vendicatio, quæ cōpetit domino. vt d. l. j. §. qui in perpetuū. ff. si ager ve. ctug. vel emph. peta. ergo sequitur quod dominium sit trāslatū. Alij dicunt contra, quia vtilis actio & exercitium tantū directæ

actionis in cessionarium transit, quā intentat tanquam procurator in rem suam. ar. in l. spon. salibus. §. j. & fin. ff. de iur. do. Nam licet transferendo dominium rei videatur transferre actionem, quæ pro dominio datur, tamen econuerso, cedendo actionem in rem non propterea transfertur dominium, nisi sequatur traditio rei vel apprehensio possessionis, & hanc partem tenuit Dyn. in c. pro possessore. circa fi. de reg. iur. lib. vj. Quæ autē dicuntur personales actiones & mixtæ, vide In sti. de act. §. personales. & §. ite mixta.

E P I T O M E.

- 1 Cessionarius agens, quo iure debeat exprimeret se agere.
- 2 Agenti ex iure cesso. an possit opponi exceptio cedendarum.

1 **T**ITULUS & directas. † Hic quaeritur si simpliciter agitur iure cesso, an agens teneatur declarare si agit vtili actione nomine suo, an directa nomine cedentis? Dic quod sic ar. l. si duo ff. de solu. & l. si mihi & tibi. in prin. ff. de leg. j. licet in dubio secundū Alber. videatur potius intentasse vtilem quam directam. arg. in l. nec vllā. §. item si quis à fisco. ff. de peti. h. æ. & de reli. & sum. fun. l. ij. §. j. & l. planē. ff. fa. er. † Sed nunquid agenti ex iure cesso potest opponi à reo, dicendo, cede mihi tuas actiones, aliās nō debes audiri, quæ appellatur exceptio cedendarū. dic breuiter quod sic, vt habetur in l. stichū aut pamphilum. §. si creditor. ff. de solu. & plenē per Bar. in l. si stipulatus. §. si ex duobus. ff. de fideiul. & ego scripsi circa formam responsionis contra libellum in hypothecariā oblatam.

PONENS ipsum Ioannem in locū suum. Quæritur quid importent ista verba. dicit Bart. in l. qui quadringenta. ff. ad Treb. quod importat cessionem actionis vel constitutionē procuratoris in rem suam. idem approbat in l. in prouinciali. §. penul. ff. de no. ope. nun.

E P I T O M E.

- 1 Venditor tenetur rem tradere emptori.
- 2 Constituens se nomine emptoris precario possidere, quid agat.
- b **C**ONSTITVENS debet tunc.
- 1 † Debes scire quod venditor tenetur rem tradere emptori: non tamen dominium transfertur, licet emptor pretium facere debeat venditori. vt l. ex empto. in princ. ff.

de act. emp. & l. si ita. §. j. ff. de contrahen. empt. aliās tenetur ad interesse. vt plenē disputat gloss. in l. j. in prin. ff. de act. emp. ideo in instrumentis dicitur, quod constituit, vt per hoc verbum denotetur possessionis traditio: quia nō refert an aliquis per se ipsum ingrediatur rem venditam, vel alius eius nomine, siue sit ipsemet venditor, siue alius. vt in l. quod meo. ff. de acquir. pos. & in c. licet. in fi. de proba. facit l. j. §. item acquirimus. & §. per procuratorem. ff. de acquir. pos.

- 2 † Quid autē si constituit se precario nomine ipsius emptoris possidere, vt communiter dicitur in instrumentis: dic quod in dubio, nisi aliud agatur, trāsit in emptorem sola ciuilis possessio, & naturalis remanet penes venditorē. vt no. per gl. in l. & habet. §. eū qui. ff. de preca. & ideo vtilius est facere, quod venditor simpliciter constituat, quia tunc omnis possessio tranſiit in emptorem: vt in d. l. quod meo. cū sim. & dicam infra in tit. de actio. hypot. super verb. sub eadem obligatione bonorum.

E P I T O M E.

- 1 Promissio expressa de euictione, an sit necessaria.
- 2 Ex quacunque causa onerosa agitur de euictione regulariter.
- 3 Venditor nominis vel hereditatis ad quid teneatur.
- 4 In cessione hereditatis defuncti, non includitur hereditas pupilli, qua ex substitutione spectat ad cessionariū.
- 5 Emptori timenti de euictione an venditor teneatur dare fideiussores.
- 6 Venditor hereditatis tenetur satisfacere de facto sio tantum si dicitur quod totum quod ad se peruenerit restituet emptori.
- 7 Emptor debet denuntiare sibi esse motam litem ad hoc vt agere possit de euictione.
- 8 Quomodo dicatur fieri legitime denuntiatio cessionari.
- 9 Necessaria ad hoc, vt agi possit de euictione.
- 10 An sit necessarium agenti de euictione producere sententiam tantum an totum processum.
- 11 Oblata re emptori agenti de euictione, an cesset actio.

1 **P**ROMITTENS de euictione. † Aduerte quod licet super hoc nulla interuenisset expressa promissio, tamē ipso iure ex natura propria ipsius contractus ad hæc & alia teneretur: imo quod est notatu dignū si pactus sit venditor quod de euictione non teneatur licet ex hoc liberetur sequuta euictione ab interesse, tamē etiā obligatus remanet ad pretij restitutionē, vt hæc habetur in l. emptorem. §. pe. & fi. ff. de act. emp. & l. non dubitatur. & ibi not. de euict. nisi specialiter & expressē cōuenierit, ne ad pretij restitutionem teneatur, vt ibi habetur, quo casu emptor nō agit de euictione pro pretio, nec pro interese. Item si scienter emit re alienam. vt l. si fundum sciens. C. de euic. † Regulariter autē ex quacūq; causa onerosa si fiat alienatio, agitur de euictione. vt l. sciendū. ff. de euic. cū si. secus autē si fiat ex causa lucratua puta donationis vel legati. vt l. ad res donatas. ff. de ædil. edic. & in l. si domus. in §. de euictione. ff. de le. j. de quo vide quod no. per glo. & Cy. in l. ij. C. de euic. & prædicta locum habet in re immobili vel mobili corporali alienata. † Quid autē in actioe, vel nomine debitoris, vel hereditate vendita, de qua

qua venditione loquitur totus titu. C. & ff. de hære. vel actio. vend. ad quid tenetur venditor emptori? Dic quòd venditor nominis tenetur præstare, & probare, quòd vèditor sit verus debitor nulla tutus exceptione, & quòd hæreditate vendita ad ipsum venditorem pertineat, nisi aliud specialiter in contrarium actum sit. vt in l. si nomen. cum l. sequenti. ff. de hære. vel ac. ven. cum similib. ibi not. Alioquin tenetur venditor emptori, ad omne interesse, vt dictis iuribus. † Notandum tamen est quòd in venditione hæreditatis defuncti non includitur hæreditas pupilli quæ defertur ipsi venditori ex substitutione pupillari vt d. l. ij. §. illud. ff. de hære. vel ac. ven. † Sed an emptori timoroso ne sibi res euincatur, compellatur venditor dare fideiussorè? dic quòd aut in principio contractus conuenit inter eos de dando fideiussore, & tenebitur dare, aut non conuenit, & tunc aut in ipso limine contractus imminet periculum euictionis, & tunc tenetur dare fideiussorè. vt in l. si post perfectam. C. de euic. & ibi no & l. pen. in fi. ff. de peri. & còm. rei ven. Aut tunc nullum imminet periculum, & tunc postea non tenetur. vt in l. emptor. in prin. ff. de euic. Fallit in venditore hæreditatis, qui tenetur satisfacere de facto suo tantum, videlicet quòd si quid † ad eum ex hæreditate peruenerit, id totum emptori restituet. vt l. ij. in prin. ff. de hære. vel ac. ven. Aliud est etiam in venditore hæreditatis notandum, quòd si creditor debitori succedat & vendat hæreditatem, quòd saluū sibi remanet ius debitum suum consequendi ab emptore, etiam nullo facto per eum inuentario, vt in l. ij. §. cū quis. ff. de hære. vel act. ven. licet additione hæreditatis cõsumum fuerit ipsum debitum, vt in l. debitori. C. de pac. & in l. Stichum. in §. aditio. ff. de sol. Sic etiam nõ repellitur à petitione debiti ille à quo hæreditas est euocata, dato quòd nullum fecerit inuentarium, vt in l. eum qui. in fin. ff. de inofficio. testament. idem in eo qui per fideicommissum hæreditatem restituit, cuius debitum per additionem in effectu non tollitur, vt in l. debitor. verfic. igitur. ff. ad Trebellia.

7 † Aliud tamè necessariū est, vt agatur de euictione videlicet quòd emptor debito tempore denuntiauerit litem sibi motam esse, vel venditor de ipsa lite scientiam vel notitiā aliter habuerit, secundum opi. communem doc. & haberet in l. emptor fundi. & in l. si controuersia. ff. de euic. & l. si rem. §. quolibet. cū si. nisi denuntiatio esset per speciale pactū remissa, vt ff. de euict. l. herennius, in principi. quæ remissio fit de rato, quia per eam ipse venditor subijceretur magno periculo, ideoq; sit cautus notarius in hoc.

8 † Et est notandum quòd dicitur fieri legitimè denuntiatio tam ex modo quàm ex tẽpore. Ex modo, b cū emptor ostendit libellū venditori ad oculū sibi datū, vt no. per Bar. in l. non solū. §. morte. ff. de op. no. nū. Ex tempore verò cū fit denūtiatio ante sententiā & publicationem testiū, vt l. si rem quam. §. si ff. de euic. & plenè not. in glo. & per Cyn. in l. emptor fundi, & l. hæres seruum ff. de euict. nec tamen per hanc denuntiationem eximitur emptor à pro-

secutione liris, imò debet emptor in ea perseuerare, nisi esset sibi liris prosequutio remissa, quia tunc vèditor litem ipsam prosequi tenetur. vt no. in l. si ideo. in prin. ff. de euic. & C. de peric. & còm. rei ven. l. j. in fi. & C. de euic. l. j. & si quidè ipse emptor succubat in causa, tenetur appellare & prosequi in ea, nisi per pactum appellandi necessitas esset remissa. vt traditur in l. herennius. §. Caia. ff. de euic. & si omisit deantiare venditori in causa principali, poterit denūtiare in causa appellationis, quod est not. per glo. in d. l. si rem. in fi. † Alij etiam casus sunt necessarii, vt de euictione agi possit vltra prædictos, videlicet quòd emptor fuerit condénatus à suo iudice, non autem ab arbitro. vt l. si dictū. §. si cõpromisso. ff. de euict. & sententia debet esse iustè lata, & nõ per imprudentiam vel dolum. vt l. si per imprudentiam. ff. de euictio. & in dicta l. emptor fundi. in fi. & l. si nõ per iniuriam. C. de euictio. Sic ergo non licet emptori compromissum facere de re emptā: vt in dicto. §. si compromisero. & l. si cum quæstio. C. de euictio. & l. at qui natura. §. cum me. ff. de neg. gest. & in hoc plerunque errant multi. In tribus ergo præmissis casibus, videlicet si non denuntiauit, si nõ fuit per iudicem suum iustè condénatus, & si compromissum fecit non agit emptor de euictione. Quartus casus est quando non agit si fuit absens tempore sententiæ. vt in l. si ideo. ff. de euict. quod not. Quintus casus est si habuit inexpertū & imperitum aduocatum, vt not. per glo. in l. quod si nolit. §. culpam. ff. de ad. edic. Sextus est casus necessarius, vt agi possit de euictione, videlicet quod res fuerit in exequutione sententiæ ablata ipsi emptori non per violeatiam, quo casu si per violentiam esset ablata, nõ agit de euictione. l. euicta. §. j. & l. habere licere. ff. de euic. coniuncta. l. fin. & per Cy. C. de actio. emp. Septimus est si non appellauit, dato, quod haberet malam causam: vt d. l. herennius. de euictio. Octauus est si succubuerit iniustè in causa per obiectum & obstaculum alicuius exceptionis, quæ ab ipso emptore traxit originem. vt in l. hoc iure. cum l. sequen. & l. si re. in §. si duplex. ff. de euic. & procedunt præmissa, nisi per pactum speciale fuerint hæc omnia à venditore remissa. vt loquitur. §. si venditor. ff.

Timoroso. sed an possit facere buni mēta quod si quis presentat interesse com pareat infra tale rēpus. Vide p Ro. consil. j. Et an fideiussor euictionis sit præstāndus. Vide p Angel. consilio cxxj.

Ostendit. Vide lo. de Ana. consil. xxxj. Et quando possit agi contra venditorē cui nõ est denuntiatum Et vide per Alex. consil. lxij. ij. no.

de ædil. edic. in d. l. herennius. in prin-
cū si. vel nisi vēditor specialiter cōuen-
it, ne pro alieno factō teneatur, sed
pro suo tantum, quo casu solū tencur
si ipsemet alij prius vendidisset,
vel obligasset, vt l. de tuo. ff. man. de
quo factō suo loquitur tex. in d. l. j. in
prin. ff. de hæc. vel ac. ven. quod not.
Nam plerunq; vt cautius succurrat
emptori, solent notarij in instrum-
entis apponere huiusmodi pacta
& remissiones quæ in vulgari appel-
lantur pacta vitia. † Post hæc quæ-
ritur, ecce quòd re euicta per senten-
tiam, agit emptor de euictione con-
tra venditorem, & producit senten-
tiā latā tam in causa principali quam
in causa appellationis. Queritur an
hoc sufficiat ad plenum fundamentū
suæ intentionis, an verò sit necesse q̄
producat totū processū vel vniuersa
acta causæ. Et arguendo ad partes, vi-
detur sufficiens probatio ipsa sola sen-
tentia absque alio processu, quia res
iudicata pro veritate habetur. vt in
l. res iudicata. ff. de regul. iuris. & in l.
ingenuū. ff. de stat. ho. omniq; præsu-
mūtur ritè recteq; facta postquā sic
est sententiā lata. vt in c. bonæ. extra de
ele. & in c. in præsentia. extra de renū.
& quod no. per Cy. in l. emancipatio-
ne. C. de fid. instr. & in l. siue posside-
tis. C. de probatio. & per Inno. in c. cū
in iureperitus. de offi. del. In cōtrariū
facit, quia non viso processu appare-
re non potest, an iure vel iniuria fue-
rit cōdēnatus, licet præsumatur pro
sententiā. vt sit iustè lata quòd ad eos
inter quos lata est, nō tamen sic quo
ad alios. vt in l. sæpè. §. j. ff. de rei iudi.
cum simi. Finaliter in hac quæstione,
omissis alijs reperio quòd Tac. de arc.
tenuit quòd sufficiat producere sen-
tentiā sine processu, cuius opi. sequit-
ur Albertus Papien. Tu tamē latius
& melius sic distinguendo conclude.
Aliquando venditor in instrumento
venditionis expressè renuntiauit ne
possit, allegare sententiam nullam,
vel per imperitiam^a latam, vel ex
alio simili vitio iniustam, & tunc suf-
ficit emptori producere sententiam:
cum per hanc remissionem, & gene-
ralem renuntiationem cessent om-
nia per quæ possit impugnari senten-
tia: quòd nota multum & nunquam
obliuiscaris. aut nō renuntiauit ipse
venditor prædictis, & tunc aut con-
stat de legitima denūtiatione eidem
facta, aut de ea non constat. Primò

casu aut in sententia nulla sit mentio de processu, &
tunc non præsumitur pro processu, ideoque est
opus illum producere cum sententia. argument. eo-
rum quæ notan. in c. quoniam. extra de proba. & l.
hi qui ad ciuilia. C. de appel. Aut in sententia sit men-
tio de processu, & tunc aut sententia est lata de pro-
ximo, aut de longinquo. ^b Si de proximo, aut fuit la-
ta venditore præsentē, & tunc præsumitur pro pro-
cessu, & imputet sibi si non appellauit, nec ideo est
opus emptori processum producere. argu. l. sæpè. in
§. scientibus. ff. de re iud. & in l. ab eo. C. quomodo &
quando iud. licitum tamen esset hoc casu ipsi vendi-
tori producere processum, & impugnare ipsam sen-
tentiam vitio huius processus. vt no. Io. Cal. & Ioā.
And. in c. quoniam contra falsam. extra de proba. &
in c. in præsentia. de renun. & per hoc patet quòd
eius præsentia eum grauat in onere probandi erro-
rem seu defectum processus, pro quo præsumitur,
sicut in similibus dicitur de eo qui renuntiauit ex-
ceptioni non numeratæ pecuniæ, vt no. in l. si ex cau-
tione. & l. generaliter. & l. in contractibus. C. de non
nume. pecu. Aut fuit lata ipso venditore ignorante
vel absente, & tunc non præsumitur pro processu,
nisi producat per emptorem. vt in d. c. quoniam
contra falsam. Si verò sententia lata fuerit de lon-
ginquo, tunc præsumitur pro processu, & sufficit
producere sententiam, iuxta doctrinam Hosti. &
Ioan. And. in c. cum in iureperitus. extra de offi. de-
leg. & per Cy. & alios in d. l. emancipatione. Secun-
do casu principali quando non apparet de aliqua ren-
untiatione, tunc non sufficit producere solam sen-
tentiam: cum tunc nullā fidem faciat contra vendi-
torem. vt in d. l. emptor fundi. in prin. & in l. si con-
trouersa. C. de euic. Ad quod optimè facit l. paren-
tes. in fi. & l. si cum quæstio. eo. ti. & adde quæ circa
prædicta scripsi in forma sententiæ diffinitiuæ, in gl.
¹ iij. † Sed pone quòd agente emptore de euictione
contra venditorē & contra fideiussorē, offertur ei-
dē ipsa res vēdita simul cū interesse, an cessabit actio
& iudiciū super euictione. Dic q̄ sic. vt in l. si fideiuf-
sor. ff. de doli exceptione. & l. emptori. & ibi not. ff.
de euictio. Ad quod facit l. si reus paratus. ff. de
procuratoribus.

E P I T O M E.

1. *Venditor promittens defendere, ad quid teneatur.*
2. *Promittens emptorem defendere de iure & de facto ad quid teneatur.*

ET LEGITIMA defensione. Hic † queritur
ad quid teneatur ille, qui promisit defenderet
dic. quòd vēditor teneatur in se litem suscipere
& in iudiciō assistere. vt l. empti. & l. cum successores.
C. de euic. cum simi non tamen teneatur se cum
2. armis opponere. vt d. l. fi. C. de actio. emp. † Quid au-
tem si promisit defendere emptorem de iure & de
c. facto an tunc tenebitur arma suscipere, determinat
Bar. quòd non in l. stipulatio ista. in prin. ff. de verb.
obli. quia talis sermo de facto debet intelligi fe-
cundum

a Imperi-
tiam. late
Ange. conf.
clxxx.

b Longin-
quo. doc. in
l. si. de præf.
lō. tē. & in
l. sicut alias
C. de præf.
xxx. an.
inst. de sju.
in §. j. doc.
ā l. si finita
ff. de dam.
insec. gl. in
ecc. j. de ro.
ere. nō alie.
& in c. si.
& ibi Ar-
chi. lxxx.
distin.

c De iure &
de facto. &
de Ang. cōf. a
clxxx. iij.
& quod.
Solus Anc.
ans. clxxx.

cundum naturam contractus. l. si stipulatus. ff. de v. furis. & l. damni infecti quidam. ff. de dam. infecti. hæc enim verba cum sint dubia, sunt contra emptorē interpretanda: vt l. veteribus. ff. de pcc. Et erit sensus quod defendere de facto debet faciendo ea quæ facti sunt videlicet liti sibi petere, in iudicio comparere, & in eo prout expediens fuit perseverare.

EPITOME.

- 1 *Venditor an possit venire contra iuramentum, petens rescissionem contractus ex defectu precij.*
- 2 *Si petatur rescissio ex defectu ætatis, non obstante iuramento quid fiat.*
- 3 *Petens rescissionem ex defectu solennitatis non obstante iuramento, in audisatur.*
- 4 *Dolo inductus qualiter petat rescissionem contractus.*
- 5 *In impetranda absolutione à iuramento adhibito contractui, an citetur pars aduersa.*
- 6 *Pubes iurans non venire contra compromissum, vel trans actionem, an possit petere restitutionem in integrum?*

ET SVB eius iuramento corporaliter. † Solet quæri si venditor iurauerit non contrauenire venditioni, an iuramento nõ obstatē possit petere venditionē rescindē vbi notandū quod varijs de causis potest peti rescissio venditionis. Quandoque enim petitur venditio rescindi ex defectu precij. Quādoque ex defectu ætatis, Quandoque ex defectu solennitatis. Quandoque ex defectu bonæ fidei, & certis alijs modis, de quibus singulariter videamus.

† Primò ergo quæritur si venditione iuramento valara, venditor sit deceptus vltra dimidium iusti precij, an possit petere eam rescindi per l. ij. C. de rescin. v. c. Quidam dicunt quod sic, siue sit maior xxv. ann. siue minor, vt refert Cy. in d. l. ij. veritas tamen est quod distinguatur inter maiorem & minorē vt si sit maior non possit contrauenire. per auth. sacramēta puberū. C. si aduer. ven. & in l. j. C. eo. ti. & in c. dilecti. & in c. cū causa. de emp. & vendi. Si verò sit minor, tunc subdistingue, aut est pupillus. & potest contrauenire per d. auth. sacramen. puberū. quæ solum excludit puberem. Aut est pubes, & tunc secūdum aliquos potest etiam contrauenire, quia iuramentū solum facit ipsum maiorem, sed maior potest contrauenire per d. l. ij. ergo & iste minor qui iurauit. Dicunt alij quod in totum repellitur, quasi iurando, renuntiauerit beneficio d. l. ij. & hanc partem sequutus est Pet. vt refert ibi Cy. Sed Dy. voluit dicere quod si minor est læsus, quod potest beneficio ætatis, licet nõ per beneficium d. l. ij. petere poterit se in integrū restituere: vnde licet iuramentū ipsum excludat ab illo beneficio d. l. ij. ne recta via possit ipsum intentare, per indirectum tamen ætatis privilegio poterit ad illud peruenire. super quo adducit plurimas rationes quas refert Cyn. in d. l. ij. glof. verò iuris canonici in d. c. cum causa. tenet contra Dy. & idem sequitur glo. in §. item sacramenta. de pace iur. fir. secundum Iaco. de Bel. in d. §. item sacramenta. Et quidē alij dicunt quod attendi debet forma iuramenti: nam

aliquando minor iurat simpliciter non contrauenire. Aliquando iurat non contrauenire ratione minoris ætatis, vel minus iusti precij. Primo casu poterit contrauenire. Secundo casu nequaquam. & est ratio in priori casu: nam iuramentum habet solum eum excludere à beneficio specialiter in integrum restitutionis, non autem à communi. d. l. ij. attributo omnibus tam maioribus, quàm minoribus: de quo dic, vt ibi latius per eum. & hoc verius puto, quod nota tu notarie, vt in instrumentis semper dicas quod iurauit non contrauenire ratione precij, vel minoris ætatis, vel alterius cuiuscunque defensionis, de quibus beneficij fuit ipse venditor per me notarium certioratus &c.

† Deinde quæritur si minor habens curatorem vendidit sine debita solennitate, videlicet sine autoritate curatoris vel decreto iudicis, & iurauerit, an poterit vti beneficio d. l. ij. non obstante iuramento? dicunt quidam quos refert gloss. in d. §. item sacramenta. quod sic, quia pubes habens curatorem pupillo æquiparatur: vt l. si curator habens. C. de in integ. resti. min. vnde sicut pupillo succurritur vt dictum est, sic & isti. In contrarium determinat ibi glo. & Iac. de Bel. & communiter omnes doct per text. in d. §. item sacramenta qui loquitur, generaliter &c. quæ opi. destruxit statum minorum. Vnde bonus Imperator haberet tam graui morbo provide-re, & eodem modo princeps, & ciuitates in eorum prouincijs & terris, & hoc idem facere deberent in mulieribus, quæ iurauerunt non contrauenire alienationi maritorum suorum, de quo in c. cum contingat. extra de iure iurando. & in c. quamuis tibi. de pactis. libro sexto:

† Inde quæritur, pone quod pubes dolo vel metu fuit inductus vendere, & iurauit non contrauenire, an recta via poterit impugnare venditionem vel erit necesse prius à iuramento petere absolutionem? Videtur quod recta via possit in firmare eam: vt d. authent. sacramenta. & in corpore vnde sumitur. ibi, nullius momenti &c. quæ verba denotant ipso iure contractum esse nullum, argu. l. j. ff. de iniusto rup. testa. In contrarium determinat Innocen. in cap. ad aures. extra quod metus causa. dicas quod prius obtinenda est ab episcopo iuramenti

Impugnare. de hoc late in d. authent. sacramenta pube per Cal. consil. iij. de inre iurand.

relaxatio, seu absolutio in qua absolute inuestigabitur, an fuerit talis metus, qui caderet in constantem verum, vel an fuerit talis dolus, qui peritissimū falleret. dic vt ibi, & plenius per eundem in c. cum dilectus. cod. ti. faciunt etiam notā. in c. debitores. de iureiurand. † An autem in hac absolute impetranda debeat pars aduersa citari? Dic quod sic, vt scripsi supra in forma iuramenti quod deferretur a parte parti. † Quid autem si pubes habens curatorem iurauerit, vt plerumque fit, non venire contra compromissum, vel transactionem, vel iudicalem sententiam, an beneficio in integrum restitutionis si læsus fuerit, poterit impugnarē prædicta? Et breuiter glo. in d. §. item sacramenta. determinat quod non, exemplo iuramenti interpositi super venditione, cuius opi. sequitur Iac. de belui. & alij in dicto authentico. Veruntamen secundum eundem. Iaco. in præsentia materia elici possunt sex regulæ, quarum prima talis est. Quoties contractus factus cum adulto, valet iure communi & speciali, & cessat vtroque iure, in integrum restitutio tunc si iuratum sit, reputabitur ex abundantia interpositum iuramentum, nec tamē ex hoc contractus vitabitur. arg. l. si pupilli. §. j. ff. de neg. gest. & l. quæ dubitationis causa. de reg. iur. & hoc casu procedere etiam potest. d. auth. sacramenta puberum. Secunda regula est ista, quotiescunque contractus factus cum adulto, valet iure communi & speciali, sed dari potest restitutio ratione ætatis, tunc iuramentum interpositum multum operatur, quia tollit restitutionem in integrum. vt dicta authentici. & in l. j. C. si aduers. v. di. & hoc casu similiter procedit d. auth. Tertia est regula, quoties contractus valet iure communi, sed iure speciali non valet, quia factus minus solemniter, non interueniente curatore, vel iudicis decreto: & tunc secundum quorundam opinionem de qua supra relatum est, iuramentum nihil operatur: arg. l. non dubium. C. de legi. sed secundum communem & do. Ia. opinio. tale iuramentum hoc casu multum operatur, quia dat robur, & effectum ipsi contractui, & tollit beneficiū ætatis, & hoc etiā modo potest intelligi d. auth. Quarta regula est, quoties contractus valet iure communi & speciali, sed maiori subueniretur propter læsionē in pre-

tio, tunc iuramentum interpositum a maiore multum operatur, nam tollit sibi beneficiū ætatis, sed non aufertur sibi beneficium commune. d. l. ij. secundum eum. quia solum facit eum maiorem, licet aliqui contra: vt supra dictum est. Et hoc etiam modo procedit d. auth. Quinta regula est, quoties contractus factus cum minore de iure communi non valet ipso iure, tunc iuramentum interpositum a minore nihil operatur, quia si non valet principale, nec accessorium: vt d. l. non dubium. & ff. de pac. l. iurifgentiū. §. si paciscar. & hoc casu non habet locum d. auth. Sexta regula est, quoties iuramentum interpositum a maiore non valet de iure communi ipso iure, & hoc casu procedit quod dicitur in si. d. auth. & cessat eius principium, facit in auth. scenicas non solum fide. pre. §. j. de quibus iuramentis plenius vide per Barr. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuf. & quæ scripsi infra super forma libelli quo petitur in inte. rest. Alias denique questiones circa hoc videre potes, quas glo. tangunt & dicto. in d. auth. & in d. l. ij. & quæ ad dictas regulas trahuntur, & sub eis includuntur.

CONTRA FACERE vel venire. Queritur quādo dicatur quis contrafacere: ad quod breuiter responde, quod tunc quando in iudicio vel extra controversiam mouet. vt l. si quis maior. C. de transac. de quo plenius vide que circa hoc scripsi in ti. quo agitur ad pœnam secundum formam compromissi. & per Barr. in l. quo enim. & l. amplius. ff. rem ratam habe.

E P I T O M E.

- 1 *Rei venditæ non aliter transfertur dominium nisi fuerit pretium solutum, vel habita fides de pretio.*
- 2 *Procurator an possit habere fidem de pretio.*
- 3 *An agi possit contra venditorem, ut rem venditā tradat, qui non est confessus pretium recepisse.*

SUPERSCRIPTVM pretium integrum recepisse. † Aduerte quod notanter dicitur venditorē pretiū recepisse: quia rei venditæ non aliter transferretur dominium, nisi pretium fuerit solutum, vel habita fides de ipso pretio, quæ fides habita præsumitur postquā res tradita reperitur. vt habetur in §. rei venditæ. Insti. de re. diui. & l. procuratoris. §. sed si dedi mercedem. ff. de trib. quanuis quoad quasi dominium & publicianam, quæ pro quasi dominio competit, non sit necessaria pretij solutio. vel fides de eo: vt l. de pretio. & ibi no. ff. de publician. de cuius pretij solutione probatur per instrumentū quod dicitur venditorem fore confessum pretium recepisse, arg. l. cum precibus. C. de proba. & l. generaliter. C. de non nu. pec. & l. quidam in iure. in princ. ff. de donatio. cum simi. † Nunquid autem procurator possit habere fidē de pretio: scripsi in ti. de forma execu. sen. in gl. quæ incipit, isti appellantur. † Quid si non esset confessus pretium recepisse, an contra eum agi poterit, vt rem venditam tradat? dic quod non nisi prius a ipsi venditori pretium integraliter in pecu-

2 *Primo ad de quod ppter hoc soluit Alex. consil. xix. cum duobus seq. iij. col. 88. Frāci. de Aren. conf. xciiij. Et eade eū Alex. in l. quaro §. in terlocator. ff. loca. ubi quod libellus in actione exemplo non procedit nisi pretium fuerit solutum vel precium offeratur.*

pecunia numerata offerat, consignet, & deponat: vt l. Iulianus. §. offerri. de act. emp. l. obfignatione. C. de solut. l. acceptam. C. de vsur. nec sola nuda obligatio sufficeret, vt singulariter not. per Barto. in l. prator ait. §. si quis paratus. ff. de noui oper. nuntia. ad hoc optimè facit text. in l. si fundus. §. fina. & l. fin. ff. de leg. commif. Sed debet fieri consignatio in pecunia, quæ videatur apertè à testibus quæ & quata sit, nec sufficeret quòd in sacculo fieret oblatio de pecunia non visa. vt not. Barto. in l. cum seruus. ff. de condi. & demonstrat.

EPITOME.

In contractu emptionis exigitur bona fides.

- 2 *In contractibus stricti iuris exigitur bona fides quoad qualitatem.*
- 3 *Dolo ante causam contractus stricti iuris, qualiter succurratur.*
- 4 *Bona fides semper præsuntur.*

- 1 **C**ONTRA bonam fidem. † Non immeritò dicitur hoc, quia in hoc contractu & simili de quibus loquitur text. Insti. de actio. §. in bonæ fidei. exigitur bona fides quo ad substantiam ipsius contractus. vt l. bonam, fidem. C. de act. & obli. & l. j. §. j. ff. de act. emp. † In cæteris autem contractibus stricti iuris exigitur quo ad qualitatem. vt plenè not. per gl. & doc. in l. eleganter. in prin. ff. de dolo. facit. l. domum. in fi. ff. de contrahen. emp. Ideòq; si dolo det causam contractui bonæ fidei, contractus ipso iure redditur nullus. † Sed si interueniat in contractibus stricti iuris tunc venit rescindendus ope exceptionis, vel actionis de dolo. vt not. in d. l. eleganter.
- 4 † Bona fides autem præsumitur semper, nisi per indicia, & coniecturas de dolo probetur. vt l. dolum. C. de dolo. & l. dolum. C. de rescin. vend.

RELAXARE denegauit. Hic aduerte ad vnum singulare, qd per hoc qd emptor ipse si fuit admiffus ad possessionem in eum translatam per constitutum, vt supra dictum est, eo ipso priuatus fuit ipsa possessione, & hic est vnus casus siue modus perdendi possessionem. Alius est cum quis suspicatur se posse repelli. vt habetur in l. iij. §. si quis nuntiet. & l. id quod possidemus. §. si. ff. de acquir. posses. & in l. j. §. fin. autem. ff. de vi & vi armat. Sunt etiam alij modi petendi possessionem de quibus in d. l. iij. §. in amittenda. ff. eod. titu.

EPITOME.

- 1 *Venditor an teneatur emptori tradere vniuersos fructus.*
- 2 *Factus & pensiones re alienata ante tempus solutionis cui soluantur.*

1 **F**RUCTVS. † Hic queritur an vëditor teneatur emptori tradere vniuersos fructus? Super quo dubio sic distiague. Aut queritur de fru-

ctibus post venditionem ab eo perceptis. Aut de extantibus tempore venditionis, & adhuc pëdentibus. Primò casu subdistingue, aut venditor eos percepit ante pretij solutionem, vel fidem de eo habitam, tunc eos lucratur, nec restituere teneatur emptori, si autem eos percepit post pretij solutionem, vel fidem de eo habitam, tunc eos non lucratur, sed eos restituere cogitur emptori. vt legitur & notatur in l. curabit. & l. pe. C. de ac em. & l. j. C. de peri. & comm. rei vend. Facit l. Iulianus. §. si fructibus. c. ij. sequenti. ff. de actio. empti. Secundo casu quando fuerunt percepti ante venditionem, tunc clarum est & indubitatum quòd cedunt ipsi venditori. Tertio casu cum queritur de extantibus tempore venditionis subdistingue, aut tempore venditionis fructus erant separati à fundo & collecti, & tunc cedunt commodo venditoris, nisi contrarium sit actum. vt notatur in iuribus præalle. Aut erant vel sunt pëdentes in fundo, & sic nondum collecti, & tunc cedunt commodo emptoris, eique sunt relaxandi, nisi specialiter inter eos contrarium sit conuentum. vt d. l. Iulianus. §. si fructibus. l. si c. fundus. in prin. ff. de contrahē. empt. & l. si. §. fructus. ff. de his que in frau. creditor. Præmissa autem procedunt in fructibus germinatis in terra, & ex terra.

2 † Quid autem in fictis, pensionibus, & censibus, quorum dies soluendæ pecuniæ nondum cesserat tempore venditionis, verbi gratia, vëditor fundum locauerat pro decem præstandis ad festum natiuitatis Domini nostri Iesu Christi. Deinde per quatuor vel plures mēses ante ipsum diem hunc fundum vendidit, queritur cui respondere debeat conductor de pensione, an emptori an venditori? Dyn. determinat quòd emptori, per text. in l. fin. in fi. ff. de iure fisci. quæ opinio firmatur per text. in l. si mercedē. in prin. ff. de actio. emp. pro qua facit gloss. in l. diuortio. ff. solu. mat. nã de fructibus ad pënsiones licitum est arguere. vt in l. fina. ff. solu. matr. quam opinionem sequitur Antho. de p̄sca. licet Bartol. in d. l. fin. ff. de iur. fisci. voluerit aliter distiaguere inter eum qui emit à fisco; quo casu procedit. d. l. si. de iure fisci. & eum qui emit à priuato, quo casu procedit d. l. Iulianus. §. si fructibus, ego sto cum Dyn. Et ex his patet qd fru-

De fructibus. Latè & de per Fri. de Arc. con si. dx. & ibi quid de pensionibus demerum.

ctus pendentes tempore venditionis cedunt commodo emptoris: nec mirum, quia censetur esse pars fundi. l. fructus pendentes. ff. de rei vend. & ideo etiam comodo eius cedunt omnia affixa & coniuncta rei venditæ: videlicet lata, platata, & ædificata. Alia autem non affixa, vt puta segetes, brācha, tabulæ, canistra, serinea & similia, remanent comodo venditoris, nisi contrarium sit actum: vt in l. fundi. si rupta. ff. de act. empt. & in l. in vendendo. §. finali. ff. de contrahenda emptio.

QVARE cum prædicta. Hæc est conclusio libelli, quæ semper est notanda, vt aliās dixi.

a Vineæ quid
sensat ap-
pellatione
Vineæ, sicut
per Alex.
consil. xxxj.
in iij. §. o.

EPITOME.

1 Quamuis sit tradita possessio, potest tamen peti traditio corporalis seu tenentia.
2 An aget actor ex empto ad tenentiam.

1 **A**D TRADENDVM. † Diceret hic iuuenis quomodo petitur traditio, cum fuerit tradita per constitutionem? Respondetur quod emptor fuit illa possessione priuatus per interuersionem venditoris, qui eum non admisit, vt supra dixi. vel dic quod etiam si non esset priuatus, potest petere traditio sibi corporalem, quam aliqui tenentiam appellant: vt in d. l. id quod. §. si. ff. de acquiren. possess.

2 † Solet autem de vno dubitari si possessio omnis fuit per constitutum translata in emptorem, an ad possessionem corporalem, seu tenentiam residentem penes venditorem agi poterit actione ex empto: videtur quod non, quia contractus habuit suum implementum: ergo & c. argumen. eorum quæ not. Bart. in l. si fideiusso. ff. de le. j. in contrarium est veritas per tex. in l. fundi partem. ff. de contrahen. emptio. & l. si hæres. ff. de actio. empti.

2 **P**RÆDICTAM petiam vineæ. Quid autem dixeris si impetu fluminis perierit vinea, vel alia res alteri vendita, cuius damno vel periculo cedat huiusmodi peremptio: dic breuiter consideranda, quæ & qualis sit res ipsa vendita. Aut enim vendita est species quædam mobilis vel immobilis, puta equus vel fundus, quæ non recipit degustationem, & tunc regula est quod post perfectam venditionem omne commodum pertinet ad

emptorem. vt l. id quod post emptio nem. & ibi no. & l. necessario. in prin. ff. de peri. & commodo rei ven. & l. j. C. eo. tit. Aut vendita res est, quæ recipit degustationem, vt vinum & similia, & tunc aut est vinum venditum in specie sine mensuratione, puta vendit tibi hoc vas vini: & tunc post venditionem, etiam ante eius degustationem pertinet periculum ad emptorem secundum opinionem glossæ. sed secundum opinionem Io. pertinet ad venditorem. Aut vinum est venditum ad mensuram, puta vendo tibi decem sestaria vini, & tunc ante mensurationem & degustationem pertinet ad venditoris periculum: post degustationem vero & mensurationem pertinet ad emptorem: de quibus omnibus plenè traditur in textu & glossæ in l. prima. ff. de periculo & commodo rei venditæ. Ad quæ omnia optimè faciunt quæ habentur in textu & glossæ in l. si vina quæ in dolijs. & l. si per emptorem. ff. de periculo & commodo rei venditæ. & l. secunda. §. dolum. C. eodem titulo. & facit l. si quis vina vendiderit. ff. de periculo & commodo rei venditæ. & l. si cut periculum. de actio. empti. & vendit. cum similibus.

b Alia res, quid de ciuitate capta ab inimicis facta venditione per An. consil. cl.

Forma libelli in causa societatis.

GRAM vobis & c. Agitur & in iure proponitur dominia. Ia. mangiarria contra & aduersus Adgum de Salerno & contra quacunque personam pro eo, seu eius nomine in iudicio legitime comparentem, dicens idem Iacobus quod cum dicto Augustino & simul ambo societatem omnium bonorum generalem inierunt & contraxerunt de anno curso M. cccc. mēsis Maij, in qua societate per pactum speciale & expressum actum & conuentum exitit inter eos quod omnia & vniuersa bona qualitercunque & vndecunque quæ sita, & quærenda in futurum, per eos seu alterum eorum communia essent & communicarentur inter eos, prout de prædictis constat publico instrumento inde tradito & rogato per G. notarium Pap. anno & mēse superscripto. Dicit quoque & exponit præfatus Iacobus quod post dictam societatem contractam, dictus

dictus Augusti. fecit & cōtraxit quandā mercantiā. panni lanę de cōmuni pecunia ipsorū, de qua mercātia super lucratus est flore. centū, qui fuerūt: & sunt inter eos debitē cōmunicandi. quanquā idem Augusti. eos hucusque cōmunicare recusauerit indebitē ac iniustē, licet super ipsa cōmunicatione siēda sępē & sepius fuerit requisitus. Quare cūm p̄dicta vera sint, petit & requirit p̄fectus Iac. à vobis domino vicario q̄natenus omni modo, via, iure, & forma quibus melius fieri potest per vestrā diffinitivā sententiā condēnetis, & condemnati cōpellatis iurijs remedijs sup̄scriptum Augustinū, versus dictū Iacobū ad cōmunicandū & in commune ponendū sup̄scriptos flore. centū. quantitatē, necnō cōsequenter ad diuidendū & diuisionē faciendū de omnibus, & singulis bonis mobilibus & immobilibus, nominibus debitorum communibus inter eos: cum ipse Iacob. non intendat nec velit stare de cetero nec p̄seuerare in societate p̄dicta certis iustis & rationalibus de causis. Deducēdo in p̄senti iudicio &c. Saluo iure &c. non se astringens. &c.

CORAM vobis. Sciendum est ad huius materię euidentiā quōd in principio humanę naturę omnia erāt cōmunia, nec quisquā poterat dicere habere propriū: sed aucto & ex crescente populo orta est invidia & auaritia sic quōd fieri cōcepit inter eos orbis diuisio, postquā ex ipso iuregentiū cōeperūt oriri bella. nā inter meū, & tuū nūquā fuit pax bona propter q̄ inquit Tullius, Quietissimē homines viuerēt, si duo de medio tollerētur: scilicet meū & tuū. Alię autē operationes inductę sunt de iuregentiū. Vnde dicit lex, ex hoc iuregentiū introducta sunt bella distinctę gentes, regna cōdita, ædificia collata, dominia distincta emptiones, & v̄ditiones, locationes, obligationes &c. vt l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. Deinde plurimi animaduertentes, q̄d aliquando vtilitas vel necessitas impellebat, vel suadebat, bonainuicem in totum, vel in partem in cōmunionē ponere, cōeperunt societates, quę apud aliquos fraternitates appellantur, simul facere: sub diuersis tamen modis, & formis vt inferius declarabitur.

E P I T O M E.

- 1 Quot modis contrahitur societas.
- 2 Quando contrahatur societas omnium bonorum.
- 3 Quomodo contrahatur omnis societas.
- 4 Quę communicentur in generali, & quę in speciali societate.
- 5 Quę sita per usurariam prauitatem an communicentur in societate generali.
- 6 Derobatores, an aliquo iure agere possint ad derobationem diuidendam.
- 7 Facta fraternitate seu cōmunionē bonorū, & promissione de succedendo an per talem successionē prauideatur senientibus ab intestato.
- 8 Per quem modum socijs potest excludere senientes ab intestato, ne impediatur successionem socij.
- 9 In particulari societate qua senient communicanda.

10 Quis iuris in bonis quę sitis per fratres stantes in fraternitate.

- S**OCIETATEM omnium bonorum. † Scire debes quōd Societas cōtrahitur altero de quatuor modis: vt inquit. Iureconsultus in l. societates contrahuntur. ff. pro socio. Primo omnium bonorum. Secundo alicuius specialis negotiationis, puta salis vel lanę, & similibus. Tertio alicuius singularis, rei, puta equi, bouis, aut fundi. Quarto pedagogiorū seu vectigalium inter quę est differentia, vt
- 1 patebit per infra dicenda. † Et nota quōd tunc dicitur contra hi societates omnium bonorum fit sub nomine, vel signo vniuersali vt omnis, vel quicumque, & similia, expressē acto quod sit generalis societas, vt notatur per gl. in l. ij. & l. coiri. & l. societatem vniuersorum, & l. cum duobus. §. si fratres. ff. pro socio. Et iocō sapienter faciet notarius, si tunc dixerit in instrumento societatis. Hoc acto inter dictas partes, quōd p̄ses societas sit generalis in, & super omnibus bonis p̄sentibus, & futuris quouis modo, & qualitercunq̄ acquisitis, & acquirendis, tam ex industria quam à fortuna, & tam inter viuos, quam in vltima voluntate &c.
 - 2 † Potest autem omnis societas siue sit specialis, siue generalis, contra hi purā, & in diem, & sub conditionis, & vsque ad terminum vitę ipsorum sociorū, vt in l. prima. in prin. ff. pro socio. non autem fieri possit, vt dura ret in æternum, imō nec ad hæredem transfret. vt l. nulla. & l. nemo potest. ff. pro socio. Fallit in societate vectigalium, quę ex pacto transit ad hæredem. vt l. ad eō morte. in principio. ff. eodem titulo.
 - 3 † Nunc quęro quę sunt illa quę in generali societate veniunt, & sunt communicanda inter socios, & quę sunt illa quę in speciali societate communicantur. vbi aduertendum quōd in societate generali communicanda sunt omnia bona quę tempore societatis possidebantur à socijs: vt l. j. & l. ij. §. j. ff. pro socio. nec mirum, quia talium bonorum ipso iure statim contracta societate, transit de vno ad alium possessio, & dominium absque alia traditione pro quęlibet portionibus: vt habetur singulariter in l. ij. ff. eodem titulo. Amplius debent communicare inter eos

Societas omnium bonorum. Vide Pe. de peru. in tractatu societatis in ij parte. in xliij. co. Lu. Rom. cōfil. in cō. cum isti fratres cōfil. Pe. peru. cōfil. incip. ex p̄dicto themate cōfil. q. cō per Pau. de cas. cōfil. clxxxv.

omnia alia bona p eos acquisita, siue ex personæ industria, siue fortuna, siue ex contractu inter viuos, siue ex vltima voluntate: vt l. iij. §. j. & l. societate vniuersorum. ff. pro socio, dummodo sint quæsitæ ex honesta causa. Vbi autē essent quæsitæ ex inhonesta causa, puta furto, vel violentia, vel turpi causa, non sunt communicada. vt in l. cum duobus. in fine. & l. quod autem ex furto. cum l. sequē. & l. nec permittendum. cum si. ff. pro socio. Si tamen socius consecutus esset pœnam iniuriæ, vel damni sibi illati teneatur illam communicare, vt in l. cū duobus. §. socium vniuersa. ff. eod. tit. Abhorruit ergo lex quod quæsitæ ex turpi, vel inhonesta causa, veniant in actione pro socio, sicut & alibi non veniunt in actione mandati: vt l. si remunerandi. §. si turpis. ff. manda. nec similiter veniunt in actione communi diuidendo. l. communi diuidendo. §. inter prædones. ff. communi diuidendo. nec in actione ex stipulatu. l. & generaliter. & l. si plagij. ff. de verborum obligationibus. Ex quibus potest inferri ad duo sepius occurrentia. † Primò quod quæsitæ per vsurariâ prauitate non sunt communicanda in societate generali omnium bonorum, cum vsura sit omni iure, tam humano, quam diuino prohibita, & sic est res turpissima & inhonesta: licet Astenses & placentini contrarium seruent. † Secundò infertur, quod isti armigeri qui vadunt deroborando mundum, prout fecerunt quinque annis, & pluribus proximè præteritis totâ Lombardiâ, & maxime de anno proxime elapso occurrere M. cccc. xj. ciuitatem magnificâ Papiæ, pro istis talibus derobationibus, & violentijs non habent inter se aliquod iuris suffragium, quo mediâte alter alterum super talium bonorū diuisione possit cōuenire, nisi mediâte ense, de quo Deus iudicat eos inuicē trucidare. nec mirum, quia nō merentur, iuris habere suffragiū, qui legem offenderunt: vt in l. auxilium. in si. cum simi. ff. de mino. † Quid autē dicendum si in hac generali societate, quæ improprie apud aliquos fraternitas appellatur, ipsi socij simul cōuenierunt, & solenniter ad inuicem promiserunt, q̄ si alter alteri ex eis prædecesserit, quod superstes eidem succedat in omnibus suis bonis. prout sepius vidi de facto contingere in Pede

montibus, & Mōteferrato, an ex eis altero præmoriēte poterit superstes proximiores ab intestato defuncti excludere ab eius hæreditate stante dicta conuentione, & eodē modo hæredes ex testamento ab ipso præmoriēte institutos, si alios instituerit hæredes. Dic breuiter quod non, sed ipse socius superstes ab ipso instituto vel proximiores ab intestato penitus excludetur, vt puta nulla ipsa conuentione quoad hoc de iure existentē. vt habetur in d. l. si inter fratres. ver. j. ff. pro socio. & in l. pactū qd̄ dotali. & l. licet in priuatis. C. de pa. & per Cyn. & alios doc. in l. si. C. de pac. ver. iij. quæro. & l. hereditas. C. de pac. conuen. super do. & per Bar. in l. stipulatio hoc modo. ff. de ver. ob. Ad quod etiā facit l. cū donationis. in si. C. de transa. cum enim tale pactum infringere habeat libertatē testandi, merito reprobatur à iure: vt in d. l. stipulatio. cum si. Ex quo sequitur q̄ si tales socij simul patiscuntur, nec quisquam eorum possit aliquid alienare, quod per hoc nō impeditur testari, & de rebus ipsis vltima voluntate disponere. vt in d. l. si inter fratres. ver. si. cum similib. † Dicet aliquis, quis ergo erit modus, vt vnus socius taliter prouidere possit inter viuos, q̄ alter socius habeat bona sua, alijs exclusis post eius mortē. Cy. in d. l. si. late hunc articulum, disputat, & refert plures opin. Finaliter concludit cum Petr. quod fiet promissio per stipulationem causa donationis inter viuos bonorum presentium tantum. s. tempore donationis, nō autem futurorum. In qua opinione resistet Bar. in d. l. stipulatio hoc modo. secundum quem sic latius collige, interdum quis promittit socium, vel alium hæredē instituere, vel eidem hæreditatem legare, vel dimittere, & tunc talis promissio etiam si esset iuramento vallata, ipso iure est nulla, quia interposita super successiōe futura. vt d. l. si. cū sim. qd̄ apparet p ipsa verba directā ad hæreditatē. Interdū promissio cōcipitur p alia verba quæ nō sunt iuris hæreditarij significatiua, vt puta si promissio omnia bona sua post mortem suam, & hic aduertendum qualiter concipiatur promissio. Aut enim sit promissio ex causa donationis inter viuos generaliter de omnibus bonis presentibus & futuris, & tunc est ipso iure nulla, quia per eam aufertur libera testandi facultas

*Superstes.
in hoc dic.
Et late per
Lura. confi.
xxxj. Si
bi quod si
est iurata
Et an possit
reuocari
pretextum
gratitudinis
& superuenientia
liberorum.*

2. *Vsurariâ.
adde Ang.
cōsil. lxxxj.*

5
a

6

7

b

8

vt d.

vt d. l. stipulatio hoc modo. Aut sit promissio de bonis presentibus tantum, ita quod de futuris remaneat testandi potestas, & tunc valet: & ita procedit opi. glo. in d. l. si. & eorum qui sentiunt cum ea. Est ergo in talibus bonum consilium, quod ille qui promittit, semper in se retineat aliquid in quo testari possit, & eodem modo ille qui pure omnium bonorum generalem donationem facit, aliter donatio inutilis redditur, & vidi multos in hoc errare, & multas donationes infringi. † Nunc autem est de secundo principali dicendum, quando particularis societas contrahitur, puta lanæ tantum, vel vini, aut alterius similis negotiationis, quæ sint in hac societate communicanda. Ad quod breuiter respondendum quod omnia illa, quæ ex negotiatione illa procedunt, alia autem aliunde quæ sita, siue ex industria personæ, siue ex fortuna, non sunt communicanda: vt d. l. coiri. cum l. seq. in fi. & l. duo societatem. in fi. & l. cum duobus. §. cum erant. ff. pro socio. & hæc procedunt in societatem vestigalium, vel vnus rei tantum, vt in iuribus præalle. cum si. & sic patet declaratum tertium & quartum. † Quid autem de quæsitio per fratres stantes in communione post mortem patris, vide plene infra sub titu. de forma libelli de hæreditate vel re singulari diuidenda.

PER PACTVM speciale & expressum. Hic aduerte quod in qualibet societate contrahenda, licet cuiusque pacisci de parte lucri & damni inter eos sustinenda, quod autem vnus solus damnus supportet & alius luerum ferat, pacisci non potest, & tanquam leonia conuentio est à iure reprobata, vt traditur in l. si non fuerit. in princ. ff. pro soc. & Instit. eo. titu. §. j. vbi verò de partibus lucri & damni nihil extitit conuentum, tunc pro partibus æqualibus sustinebunt illud: vt Instit. eo. ti. in prin. & in l. si non fuerit. & si fortasse nescirent se inuicem conuenire super partibus lucri & damni, possent hoc determinandum committere arbitrio alicuius personæ, si tamen timent quod iniuste arbitretur, habeant recursum ad arbitrium boni viri: vt l. societatem mecum. in prin. §. arbitratorum. cum seq. ff. pro socio.

EPITOME.

- 1 Pactum de communicandis quæsitis, & quærendis an sit necessarium in generali societate.
- 2 Dos socij generalis an sit communicanda.
- 3 Socius an possit dotare filium de bonis communibus.
- 4 Socius bonorum an possit alienare & ultra partem suam de bonis communibus.

VNDECVNQUE Quæsitæ & quærendæ &c. † Licet hoc pactum non esset expressum quanuis illud exprimere. sit bonum consilium, tamen haberetur pro expresso, hoc casu, quando sub nomine vniuersali contracta est societas generalis, vt supra dixi. † Quid autem dices si ambo sunt socij omnium bonorum, & vnus ex eis dotem

repperit, vel in rebus mobilibus vel immobilibus, an fiet dotis communicatio in hac generali societate: Dic aut matrimonium & dotis datio precessit societatem, aut econuerso, & vtroque casu subdistingue, quia aut durat societas & matrimonium, & tunc fit communio vsusfructus dotis tantum, proprietate salua. aut societas dissoluitur & durat matrimonium, & tunc nulla fit dotis communio, sed ipsius dotis tanquam non communicæ fit ante partes restitutorio: aut econuerso durat & perseverat societas, sed matrimonium dissoluitur: & tunc si morte vxoris, ita quod maritus lucretur dotem, vel ex pacto, vel ex lege, fit communio ipsius dotis. Si morte viri, fit restitutio ipsius dotis vxori, & non communio. vt hæc probantur in l. b. actione. §. fin. cum l. se. in princ. ff. pro socio. † Deinde quæritur si alter ex socijs. habeat filiam nubilem, an poterit ipsam dotare de rebus communibus? dic quod non, nisi super hoc pactum intercesserit speciale, etiam si sint socij omnium bonorum: vt habetur in l. si socius pro filio. ff. pro socio. & est singulare. alia autem socij tenentur simul contribuere ad solutionem cuiusque debiti ipsorum: vt in l. omne æs alienum. cum l. seq. ff. pro socio. † Sed nunquid socius omnium bonorum possit alienare ultra partem suam de bonis communibus? Dic quod non, vt l. nemo ex socijs ff. pro socio. & hæc regula potest esse ratio, d. l. si seruus.

Negotiatione. Side per Pet. de Ancha. consilio cccij.
Pacisci non potest. Side per Ludov. Ro. consilio cccx.
Lucro dotis. Side per Ludov. Roma. consil. cccc. lx.
De commun. Side Alexander. consil. cxlij. §. So.

SUPER LVCRA TVS est. Regulariter inter socios omne lucrum & damnus est comunicandum, & in lucri computatione fieri debet deductio damni, & omnium expensarum factarum occasione ipsius societatis, etiam si damnum contingeret in casu fortuito. vt probatur in l. lucius. & in l. cum duobus. §. si quis ex socijs. alia est. l. si inter fratres. §. si quis. & §. quidam. ff. pro soc. vbi autem damnus emergeret culpa, dolo, seu causa, remissa negligentia quam proprijs rebus non adhibuisset, tunc ipsi non fieret computatio, vel deductio talis damni, quia socius solum tenetur de dolo, lata culpa, & leui: non autem de leuissima, nec de casu fortuito. vt l. non ob eam. cum l. seq. ff. eo. ti. facit l. cum duobus. §. venit autem. & l. socius socij. ff. pro soc. nec mirum si de lucro

deducatur dānum: quia lucrum propriè intelligitur omni dāno omniq; expensa deducta. vt in d.l. Lucius. & no. per glo. Infti. eo. titu. §. de illa sanè conuentione. facit q; no. Inn. in c. pastoralis. extrā de deci. sic dicitur in fructibus qui intelligitur deducta expensa. vt l. si à domino. in fin. de petit. hære. cum similib.

QUARE cum prædicta. Hæc est conclusio libelli ad quam senaper attende.

E P I T O M E.

- 1 *Pendente societate, an intentetur actio pro dote.*
- 2 *In societate contracta ex causa donationis, an vnus agat contra alium.*
- 3 *Pendente tempore societatis, an socius qui solus possit pecuniam in societate ea deperdita tātundē subrogare teneatur.*
- 4 *Ponens scelus pecuniam in societate, an prius detrahat suum capitale.*
- 5 *Socius imponens ad restituendum quæ habuit in societate qualiter cōdēnetur.*

2 Certā quantitatem, & de Alexan. de Imo. con sil. ex cū. j. So. & cōsil. c. xxj. ij. So lumi.

AD D I V I D E N D V M & diuisionem faciendū. † Quæritur pro declaratione huius, an pendente societate possit actio pro socio intētari: videtur q; non: quia non est nata ante finitam societatem. vt in l. tandiu. C. pro socio. & l. actione. §. nō nunquam. ff. eo. tit. sed plenius distingue, vt not. per Cyn. in d.l. tandiu. sed agit pro certa quantitate vel singulari re communicāda, & tunc agi pōt pendente societate: aut agere vult generaliter pro tota societate, & sic iudicio generali societatis, vt de omnibus ratio videatur, & calculetur, & tunc non potest agi nisi finita societate, sicut in simili dicitur in l. ij. & q; ibi no. C. de adm. tuto. cum si. ibi not.

- 2 † Sed quid dices de no. q; pone societates est cōtracta ex causa donationis, quia alter possit vniuersa bona. An agat vnus contra alium, dic quod non, quia talis societas est nulla, vt in l. societates. contrahuntur in fin. ff. pro so. & eodē modo est nulla si fuerit contracta ex causa donationis vel causa mortis, vt l. senatus. §. si quis. ff. de don. causa mor. & probatur in l. cum hic status. §. si inter virum. ff. de do. inter virū & vxō. † Vltērius quæritur, quia de iure valet societas in qua vnus ponit exercitium personæ, & alius ponit certam quantitātē pecuniæ puta. x. vel mille, vt in l. j. C. pro

socio. & Infti. eo. tit. §. de illa. in fin. pone ergo quod ad certum tempus huiusmodi contracta societate perditā est pecunia posita in societate ipso tempore pendente, & adhuc superstitē vtroque socio, an tenebitur ipse idem socius adhuc tantundem pecuniæ subrogare, & quædam gl. in d.l. j. & l. si non fuerit. ff. eo. tit. tenet quod non, quasi interitu ipsius pecuniæ sit societas dissoluta. vt in l. verum. §. pe. eo. ti. Alij dicunt ipsius pecuniæ periculum fore commune: & ideo pecuniam communiter subrogandam. argu. l. cū duobus. §. quidā sagariā. ff. pro socio. & l. d. q; ff. de pericu. & commo. rei vdi. Alij dicūt, aut pecunia fuit statim perditā, aut ex interuallo. Primo casu sit periculū cōmune, ne cōtractus reperiatu claudicare: vt in l. j. ff. in āda. & l. si id q; in fin. eo. tit. Secundo casu dicendum finitā esse societatem, & per consequens à neutro socio pecuniam subrogādam. Puro quod gl. melius determinant vbi supra, vt idem sit in pecunia quod in re aliā perempta. de quo per Cy. in d.l. prima † Postea quæritur, an ille qui possit pecuniam, & alius personā, debeat in diuisione scienda prius detrahēre totam suam pecuniā, & suū capitale saluum facere, & de reliquis diuisionem facere, an verò omnia sint cōmuniter diuidēda: Sup hoc gl. in d.l. j. distinguit, aut est actū inter partes quid de efferi debeat & standum est conuentioni, vt l. j. §. si conuenerit. ff. de pos. cum si. aut nihil est actum & tunc secundum gl. omnia debent communicari. licet per contrarium de consuetudine obseruetur, & consequens ipsa pecunia non est comunicanda. quæ consuetudo secundum Iac. de are. fundatur super iure scripto, vt colligitur ex his quæ habentur in l. cū duobus. §. dāna. & §. si in cocunda. & §. item ex facto ff. pro soc. & no. per Cy. vbi supra. † Quid autem si socius est factus non soluēdo, ita quod impotēs est restituere quæ ad eius manus est societate peruenerunt. qualiter condemnabitur. dic quod solum in eo qd facere potest deducto ne egeat. & sic in hoc est priuilegiata societas, quæ fraternitatis vicem gerit, vt supra dixi, probatur per tex. in l. verum. in prin. ff. pro socio. & l. sunt qui. ff. de re iudi.

E P I T O M E.

- 1 *Renuntiatio societatis qualiter admittatur.*
- 2 *Renuntiatio societatis quotaplex sit.*

NEC PERSEVERARE IN SOCIETATE. † Paret ergo per hoc de expressa renuntiatione, quod ita demum admittatur si alter socius consentiat. nam eo inuito non licet regulariter à societate interpestiue discedere, vt l. actionis. §. Labeo. & in §. se. ff. pro soc. nisi alter socius sibi sit iniurius, aut damnosus, vel conditio societati apposta non seruetur: vt l. si conuenerit. in fin. ff. pro soc. † Et not. quod duplex est renuntiatio societatis, quædam expressa, de qua hîc, & idem si petatur ratio reddi totius societatis. vt dicta l. verum est. §. penult. & l. final. & l. actione. in prin. ff. pro so. quædam tacita, & hæc sit quando percunt res in societate positiæ, vel percunt socij vnus

vnus vel omnes, siue morte naturali, siue ciuili: vt d. §. pe. & l. actione. §. morte. Idē si mutetur status persone in malum, vel eius bona publicentur: vt ind. §. pe. & l. actione. §. publicatione. & Infitr. pro socio. §. manet. & §. soluitur. cum seq. Alio etiā modo notabili & singulari inducitur quādam tacita renunciatio inter socios omnium bonorum, quando stant & habitant separatim, & pluri tempore negotiationis sunt separatim: vt habetur in l. itaq; cum separatim. ff. pro socio. quod tene menti.

DEDUCENDO. Hæc clausula cum sequenti extenditur, vt aliā dixi. Vt præfens tractatus aliquid moralitatis ad se trahat, Attende q̄ dixit ille Seneca epist. vj. ad Lucilium. Nullius boni sine socio iucunda possessio est. Veruntamen, vt idem ait epist. iij. & ix. Diu delibera, an tibi in amicitia aliquis recipiendus sit, & cum placuerit id fieri, toto illo pectore admitte. & tam audacter cū illo loquere, quam tecum. Nā si aliquem amicū existimes. cui non tantum credas, quantum tibi, vehemēter erras, & non facis noscis vim veræ amicitia: cum amico omnes curas omnēsq; tuas cogitationes misce. fidelem si putaueris facies, nā quidā fallere docuerūt dū falli timuerunt. Sapiens etiā si cautus est, se tamen habere amicū vult. Sed id ob nihil aliud, nisi vt exerceat amicitia, & ne tam magna virtus labatur. Nam aliarum nobis rerum innata dulcedo est, sic amicitia: quomodo solitudo in odio est sic in dulcedi ne appetitus societatis. Et quomodo hominæ homini humana natura conciliat, sicq; inest huic q̄ rei stimulus, qui nos amicitiarum appetentes faciat.

Forma libelli contra plures reos debendi.

CORAM vobis, Do. vica. &c. Agit & in iure proponit Verulphus de ve. contra & aduersus Si. cicollelum & secundinū de castello, & contra quālibet aliā personam p̄ eis vel ip̄orū nomine. in iudicio legitime cōparentē, dicēs ip̄se Verulphus q̄ supra scripti Simō. & secū. fuerūt cōfessi versus ip̄sum Verulphū se ab eo habuisse & recepisse, & in veritate habuerūt & receperūt mutuo & ex causa mutui flor. mille boni auri & iussi ponderis, quos florenos mille eidē. Verulpho præfati Si. & secun. & quilibet ip̄orum insolidum promiserunt & cōueniunt dare, soluere, & restituere infra certum terminum iā diu elapsum, eorumq̄que precibus & mādatis pro pecunia restituenda intercesserunt & fideiusserūt: versus dictum Verulphum, Berretus & Bellus debuistis, obligantes expressē ip̄i principales & fideiussores dicto Verulpho omnia & singula bona ip̄orū, mobilia & immobilia, insolidum pignori & hypothecæ ac vltērius renuantiare versus Verulphum beneficio nouarum constitutionum de pluribus reis debendi, de fideiussore. & epistolæ diui Adriani, & legibus dicentibus principalis non tenetur, nec fideiussor eius. Alijsq̄que omnibus legibus, & constituti-

tionibus, statutis, & decretis, nec non probationibus & defensionibus quibuscunq̄ in contrarium faciētib; per quæ se defendere ac tueri possent & c. prout hæc & alia patent publico instrumento facte & tradito per Iaco. Cimosam notarium, de qua quidē florenorum mille quantitate, supra scripti Si. & Sec. vsque huc, licet sæpius requisiti, solutionem & restitutionē facere recusauerunt, seu distulerūt, ac principaliter differunt seu recusant indebitē & iniuste. Quare cū prædicta vera sint, petit & requirit dictus Verulphus a vobis supra scripto domino vicario quatenus ex officio vestro ac per vestram diffinitiuam sententiam condemnētis & iuris remedij; condemnatos compellatis supra scriptos Si. & Secun. ad dandum & soluendum ip̄i Verulpho ad restituendum prædicta florenorum quantitatem, simul cum omnibus & singulis expensis damnis & interesse passis & factis per ip̄sum Verulphum & in futurum sciendis & patiendis. Et prædicta petit per vos fieri & executioni mandari omnimodo & c. deducendo in præfenti iudicio & c. saluo iure, addendi & c. non astringens se & c.

EPITOME.

- 1 *Nomen plurium reorum debendi vel stipulandi quando locum habet in iure.*
- 2 *Plures rei stipulandi an per solam stipulationem restituantur.*
- 3 *Plures persona ab utraque parte pacem facientes, an possint appellari plures rei.*
- 4 *Quæ sit natura plurium reorum.*

- 1 **C**ORAM vobis. † Sciendum est ad huius tractatus faciliorē intellectum quod materia plurium reorum est satis difficilis & diffusa, quæ tamen per sequentia demonstrabitur satis facilis & clara. Ideoq̄que est aduertendum quod plures debitores vel creditores aliquando stant sub simplici nomine creditorum, vel debitorum, aliquando assumunt nouum nomen, & appellantur plures creditores rei stipulandi, & plures debitores appellantur rei debendi. Hoc autem nouo nomine baptizantur, cum eiusdem rei & obligationis sunt creditores vel debitores: vt l. ij. ff. de duob. re. & Instit. eo. tit. §. j. vbi autem sunt creditores vel debitores diuersarum rerum & obligationum, tunc stant in suo generali nomine simplici creditorum & debitorum: vt l. creditores, cum l. se. ff. de ver. signi. per quæ patet quod non dicuntur nec appellantur, rei a reatu. sed ab idētitate rei obligationis, licet alias reus appelleretur debitor vel conuentus: vt in l. propeandum. §. sin autem reus. C. de iudi. cum infra titis si.
- 2 † Et no. quod huiusmodi rei stipulandi, vel debendi licet dicantur stipulandi, non tamen constituuntur semper per stipulationem, sed etiam alijs modis: videlicet per emptionem & venditionem, ac locationem, per testamentum, & similes contractus, & vltimas voluntates: vt l. eandem. in prin. ff. de duobus re. & Instit. eod. §. pe. † Ex quibus de-

terminatur secundum Bartolum talis quaestio, pone quod plures personae ab una parte & totidem ab altera pacem faciunt simul, & promiserunt se inuicem non offendere sub certa poena, an isti erunt plures rei debendi & credendi? Certè dicendum quod non: secundum eum, quia ad hoc ut constituantur plures rei, necesse est quod sit eadem res. sed haec sunt diuersae res cum alia sit offensio vnus, alia alterius: ergo &c. ita not. per eum. in l. si quis id quod. ff. de duobus reis. & in l. opere. ff. de op. li.

¶ Deinde sciendum quod horum reorum natura est, ut singuli in solidum teneantur & singulis in solidum actio competat, nisi aliud in contrarium agatur, tam olim quam hodie secundum veram opinionem. de qua infra not. quam sequitur Bartol. in dicta l. secunda.

VERVLPHVS Iste creditor & eius debitores erant Cancellarij & familiares illustrissimi domini Theodori Marchionis Montisferrati, cuius & ego fui pluri tempore, & hodie sunt anno praesentis M. ccccij. vicarius generalis.

E P I T O M E.

1 Plures rei debendi, an possint conueniri in eodem libello.

2 Plures rei debendi, an possint conueniri diuersis libellis & separatim in solidum. Plurimum reorum credendi, an singulariter libelli admittantur.

a Eodem libello. Adde 3 Lu. Ro. consil. cccxliij. Spec. de libello. concep. §. x. & ser. ff. §. ij.

CONTRA & aduersus Simonem & Secun. ¶ Hic reuoco in dubium an plures rei debendi possint in eodem libello simul conueniri. de qua quaestione plenè disputatur per eundem Bartol. in dicta l. tertia. §. vbi duo. ff. de duobus reis. Finaliter sic distingue, aut quis vult conuenire plures reos pro partibus virilibus, aut omnes in solidum. Primo casu dico quod tam in eodem libello quam in diuersis quilibet conueniri potest pro parte sua. ut in l. eos. ff. de duobus reis ad hoc facit authentic. hoc ita, C. eodem titulo. & l. si quis separatim. in princip. & §. final. ff. de appellat. & §. vbi duo. l. duos. ff. de duobus re. & optime probatur in l. si accusatoribus. C. de accusat. Secundo casu principali

sic distingue, aut quis vult conuenire omnes in solidum cum expressa in ipso libello protestatione, quod vnica solutio sufficiat, & tunc omnes poterunt in solidum, conueniri. ut in dicta authentic. & in corpore vnde sumitur, probatur in l. prima. C. si plu. vna sen. & in l. si mandato Titij. §. paulus. ff. man. quod sequitur Dyn. & Iaco. de are. Aut vult eos simpliciter conuenire sine protestatione, & tunc non potest nec admittitur libellus. argument. l. prima C. de fideiuss. tut. Ex praedictis rationibus est idem dicendum & distinguendum de pluribus reis credendi, ut possint simul in eodem libello contra debitorem agere. argument. dicta l. si accusatoribus. C. de accusa.

2 ¶ Quandoque etiam contingit quod quis vult plures reos debendi conuenire separatim & in solidum in diuersis libellis, & tunc aut eodem tempore aut diuersis. Si eodem tempore, aut ipsis consentientibus, & potest, aut ipsis contradicentibus & tunc non potest, ac in diuersis instantijs molestentur & aggraentur, secundum Bartolum argument. in l. nou est nouum. ff. de ac. emp. & in l. huiusmodi. in §. stichum. de lega. primo. facit. l. supra iter. §. Calsius. ff. de aqua plu. arcend. Si autem eos conueniat in diuersis temporibus, tunc gloss. in authent. de duobus re. dicit quod non potest, quia vno nunc conuenio alius interim iudicio pendente conueniri non potest, quā opin. sequitur Azo. in sum eiusdem tituli. & gloss. in l. secunda. ff. de duobus re. quam tamen opin. intelligit Dyn. procedere pendente iudicio causae principalis, secus si appellationis. l. quoties. §. si creditor. ff. de pecu. coniecta l. si creditor. in princip. ff. man. Iaco. de are. tenet indistinctè veram opinionem gloss. quocumque iudicio pendente, quam etiam sequitur Bartol. in dicto §. vbi duo. Nec ob. secundum eum dict. §. creditor. quia distinguendum est, nam quidam sunt debitores talis conditionis & naturae, quod vno conuenio alius liberatur, & de hoc loquitur d. §. creditor. Quidam sunt talis conditionis, quod per electionem vnus, alius non liberatur, & tunc procedit quod supra dictum est. ¶ Quid autem dices in pluribus reis credendi, an eorum singuli libelli admittuntur diuerso tempore contra ipsorum debitorem & dicendum est quod non, quia lite contestata. per vnum pracluditur via alteri agendi. ut l. ex duobus. ff. de duobus reis. & ibi notatur.

RECEPERUNT mutuo. Hoc autem fieri videmus in practica quotidie, nam contingit frequenter plures personas simul pecuniam ab eodem mutuo accipere per quod constituuntur rei debendi ex causa mutui. Fiunt etiam duo rei ex alijs causis, vt supra dixi, & habetur in l. eandem. in principio. ff. de duobus reis. & l. reos. §. cum tabulis. eodem titulo.

BONI AURI. Quid autem si in instrumento simpliciter dicatur, quod fuit confessus habuisse florenos mille, nec exprimitur boni auri vel argenti, de quibus intelligimus? puto quod debe

debet intelligi de illis flo. qui sunt in communi cur-
fu seu vsu in loco contractus: argument. l. si stipu-
latus. ff. de vsu. & not. per Barto. in l. paulus respon-
dit. ff. de solu. & c.

E P I T O M E

- 1 Iure nouissimo plures rei debendi qualiter teneatur.
- 2 In modo constituendi plures reos, qua iura teneantur.
- 3 Autiquum ius de conueniendo in solidum quemlibet plu-
rium reorum, an hodie corrigatur.
- 4 Practica in casu renuntiationis auth. hoc ita.
- 5 Ex pluribus tutoribus potest contutor offerre satisfactio-
ne pro sua parte, & quod conueniatur contutor pro sua.
- 6 Correat ad quem non peruenit pecunia seruitate inspe-
cta si sit in solidum conuenus, an possit se tueri benefi-
cio excusationis.
- 7 Factum Quis plurium reorum credendi, an noceat
vel prosit alteri.
- 8 Extra iudicium facta integra solutione Quis soli reo-
rum an alteri sit sublata actio.
- 9 Simplex pactum vel transactio facta ab uno ex reis
credendi, an noceat alteri.
- 10 Correat, an possit habere regressum contra torreum to-
tum exigentem.
- 11 Pactum vel transactio facta per unum reum deben-
di, an noceat vel prosit alteri.
- 12 Correat credendi accipiens partem debiti ab uno reo-
rum debendi, an videatur debitum dimisisse.

sua quilibet debet conueniri, & exigi,
nisi in talibus casibus in quibus pot
quis in solidum conueniri & exigi. vide-
licet renuntiatum sit per eos beneficio,
d. auth. hoc ita. prout fit quotidie in
instrumētis. Secundus si alius correat
sit absens. Tertius si sit inops. vt in d.
authenti. hoc ita. ¶ Pro cuius pleniori
doctrina formo alia quæstionē. Ecce
quod olim in pluribus reis debendi
erat in libera potestate creditorum
agere in solidum contra quem uellet,
& ipsum eligere: vt in l. j. C. de duob.
re. & in l. ij. §. j. ff. eo. An hodie hoc fit
correctum per ius authenticorum? Et
breuiter distingue secūdu Bar. in d. l.
ij. aut loquimur in pluribus correat
obligatis ex facto alium institoris,
vel exercitoris: & tunc nihil est corre-
ctum, sicq; poterūt ita hodie, sicut olim
omnes in solidum conueniri. per text.
& eius rationē in l. ne in plures. ff. de
exer. aut loquimur in pluribus obliga-
tis ex contractu celebrato principa-
liter inter eos cum creditore. vt fit
communiter. vt in casu præsentis li-
belli. & tūc aut in obligatione est ali-
quod indiuiduum, & tunc nihil est corre-
ctum nec immutatum, sicq; poterit
quilibet exigi, & conueniri etiam in
solidum hodie sicut olim. quia diuisso
corrumpet stipulationem. vt l. sti-
pulationes nō diuiduntur. ff. de verb.
obli. licet gl. in d. auth. hoc ita contra-
rium senserit & male. secūdu Bar.
Aut in obligatione est aliquod diui-
dum: vt in præsentis casu, & tunc in
modo constituendi obligationē nihil
est immutatum vel correctum, vt di-
ctum est, sed in modo exigendi seu
obligationem exequendi bene est im-
mutatum quolibet correat pro
parte existente soluēdo, vt in d. auth.
hoc ita. & ibi plenē per Cyn.

*Absens, quis
discatur ab-
sens. Vide
per Ludo.
Rom. consil.
ecclisij.*

QUILIBET ipsorum in solidum. ¶ Hic est aduer-
tendum qd de iure antiquo fororum. natura isto-
rum reorum sine credēdi siue debēdi est, vt om-
nes teneantur in solidum & singulis in solidum debeatur:
vt in d. l. ij. ff. de duo. re. An autē iure nouissimo auth.
hoc fit correctum in pluribus reis debendi, sub iudice
lis est, nā gl. in l. ij. tenet qd hodie nō teneantur duo
rei habēdi in solidum nisi expresse agatur & sic quo ad
hoc in modo cōstituēdi & obligandi corrigitur ius
antiquū p ius nouissimum, de quo habetur in auth.
hoc ita. C. de duo. re. & in auth. de duo. re. §. j. quā opi.
etiā sequitur alia gl. in l. reos. §. cum t. b. u. s. ff. eo. tit.
& l. si mādator. §. paulus. & l. creditor. §. duobus. ff. mā-
da. ¶ Alij uerō tenent qd in modo constituendi nihil
corrigitur, sed conueniunt omnia iura tam uetera
quam noua: vt in dubio semper in solidum teneantur.
sed in modo exequendi differunt ista iura nam
iure nouissimo licet omnes in solidum teneantur,
tamen si sunt præsentēs & soluēdo, solum exigua-
tur pro parte, aliās autem fieret exactio in solidum:
vt d. authen. hoc ita quam opi. in d. auth. sequitur gl.
ibi posita & Insti. de fideiuss. §. si plures. & Bar. in d. l.
ij. de duo. re. & hæc est uerior & communior, & que
dicta sunt locū habent in pluribus reis debendi, vt
dixi. In pluribus autem reis credendi cessat dicta di-
sputatio quia in eis nihil est immutatum in modo cō-
stituendi, vt determinatur in gl. in d. authen. de duo.
reis. circa fia. patet itaque ex præmissis secundum
uērā opi. qd hodie in pluribus reis debēdi pro parte

¶ Erit ergo practica in casu quo nō
fit renuntiatum beneficio d. authent.
hoc ita, qd iudex mittat nuntium ad
inquirendum de præsentia, vel absen-
tia & facultate & habilitate soluēdi
ipsorum correat, sicut fit quando
proceditur ad executionē bonorum
pignori obligatorū, de qua excusatio-
ne personali dixi in titu. de forma res-
pōsionis qua utitur qui hypotheca-
ria conuenitur & tangitur per. doc.
in d. authē. præsentē. C. de fideiuss. &
per Bart. in l. iij. §. ubi duo. ff. de duo.
reis. & in l. in stipulatione. & in l. de-
cem. de verb. oblig. Dicitur autē quis
fore absens, si est extra suum domi-

cilium in alia ciuitate, vel alio territorio, vt not. per doct. in d. auth. præfente. & in d. §. vbi duo. Ratio autem huius excusationis est, quia, hi correi inuicè videntur fideiubere. ideòq; equū est ne vnus pro alterius parte priusquam ipse principalis, conueniatur, vt in d. auth. præfente. qđ autē videantur inuicem fideiubere, probatur, & no. in l. j. C. de duo. re. & per Bar. in l. reos. ff. de duo. re. † Vbi autem essent plures tutores vel curatores, quorum alter in solidū conueniretur, tunc posset dicere & opponere quòd eius tutor conueniatur periculo suo pro eius parte, & offerre satisfactionē. de hoc, dic vt habetur in l. si dubitet creditor. ff. de fideiuf. & sic cōuentus grauat uterque satisfidare vel probare alium esse soluendo: vt in l. j. §. nūc tractemus ff. de tu. & ratio. distra. † Vterius queritur, si ille, correat ad quem non peruenit pecunia, veritate inspecta, fuerit in solidum cōuentus, an poterit se tueri beneficio excusationis? distingue secundū Bar. aut hic cōuentus expressè probat pecuniam re vera ad alium puenisse, & tunc audiendus est hanc exceptionē excusationis obijciēs. ar. l. queritur in prin. ff. commo. nec huic obstat si dicatur quādo vnus tenetur alio prius excusato, tunc non sunt duo rei debendī vt in l. decē. ff. de ver. obl. & in l. si. ff. si cer. peta. quia respondetur quòd contraria loquuntur quando obligatio secunda differtur in defectum primæ. & sic in huius conditionis cœtum incipit obligatio in se cundo: sed hic loquitur cum obligatio in persona vtriusque à principio trahitur, sed sola excusatio differtur, quod nō impedit cōstitui ipsos reos. aut nihil probat, sed simpliciter allegat, & tunc, aut fuit renuntiatum per eum beneficio excusationis: vt fit communiter in instrumento. & tunc vterius non auditur, Aut non fuit per eum renuntiatum, & tunc aut fuit veritate attenda illius fideiussor, & hoc constat & admittitur talis exceptio excusationis, vt in d. auth. præfente, & in auth. de fideiuf. §. j. si verò non constat ipsum esse fideiussorem, quia instrumentum aliter sonat, & tunc non auditur nisi prout dictū est supra in duobus reis, probatur in d. auth. in §. si vero minus cum simi.

7 † Quid autem dicemus in pluribus reis credendi, an factum vnus proficit vel noceat alteri, siue petendo

siue paciscendo, vel transigendo, aut iuramentum deferendo, vel exigendo, vel alia similia faciendo; In qua quæstione licet subtiles. & variæ sint considerationes, tamen sub breuitate potest sic concludi: aliquando queritur per se, de sola petitione facta per vnum ex creditoribus in iudicio vel extra, & hic distingue secundum Bar. vt per eum not. in l. ex duobus. de duobus re. Aut fuit simplex petitio extra iudicium, vel in iudicio, sine aliqua litis cōtestatione, & tūc nullū fit alteri præiudiciū, Sed poterit alter petere quādoque proderit eidem hæc petitio quo ad interrūpēdā præscriptionem vt l. si. C. de duo. re. aut fit petitio cū debita litis cōtestatio. & tūc remanet alteri via præclusa agēdi propter præoccupationē: vt no. in d. §. ex duobus. siue sint socij, siue nō, secundum Bar. ar. in d. l. fideicommissa. §. plerunque coniuncto §. si. ff. de leg. iij. Idem dicendū in sententia lata pro vno vel contra vnum ex reis credendi, quod alijs proficit & noceat: vt d. l. ex duobus. secundum vnā lec. nec ad hoc repugnat l. si. ff. de arbi. quia ibi loquitur in arbitrariā sententia, quæ non producit actionem: vt l. j. C. de arbi. Similiter per omnia dicendum in iuramento cum ipsum vicē litis cōtestationē obtineat: vt in l. nam postea. §. si is qui pro tēporali. ff. de iureiur. & l. duobus. in prin. ff. eo. ti. Aliquando obtinet vim sententiæ: vt l. ij. ff. de iureiur. Aliquando vim solutionis: vt in l. iusurandum etiam loco. ff. eo. ti. aliquando vim transactionis. vt d. l. ij. ff. eo. † Quid ergo dicemus si extra iudicium facta fuerit vni soli integra solutio, an alteri fit sublata actio? dic breuiter quòd sic, vt l. ij. & iij. in fin. de duob. re. & ff. de pactis. l. si vnus. in prin. ff. de noxa. l. si in rem. cum si, vbi autem solutio facta esset pro parte, tunc pro alia parte remanet alteri correo integra actio: vt l. qui hominem. in §. j. ff. de solu. de quo latius per Bartol. in d. l. ex duobus. † Sed nunc circa hoc occurrit declarare aliud dictum a simplex pactum vel transactio facta ab vno ex reis credendi alteri noceat? de quo plenè tangitur per ipsum Bar. in l. duobus præalle. Sed conclusiue sic distingue, aut sint plures rei credendi ex causa onerosa, aut ex causa lucratiua: si ex causa onerosa, tunc pactum vel transactio vnus alteri non nocet, vt probatur ex his quæ habentur in l. si vnus. in prin. ff. de pact. & ff. de noua. l. si in rem. §. si duo. nisi pecunia appareret ex eo socio profecta & per consequens veritate inspecta esset debitum suum in totum: nam tunc alteri noceret: arg. l. sed Iulianus. §. non solum. & §. final. ff. ad macc. Si autem ex causa lucratiua fuerunt rei credendi. tunc attenditur, an fuerint socij vel non, vt si sint socij, proficit, & noceat, alias non, vt plenè disputat gloss. in l. vir vxori. ff. ad velle. & l. quamuis. §. quamquam. in eodem titulo. † Cum autem, vt prædicatur, solutio totalis facta vni alteri noceat, queritur an eo casu ille alius correat poterit, habere regressum contra recipientem, & ab eo repetere partem? distingue secundum Bart. vbi supra, aut sunt rei credendi ex causa lucratiua mere. & tunc non cogitur alteri quicquam restituere nec communicare, sed inter

a Ad alium peruenisse. de hoc dicet per Lud. Ro. consil. a cxliij.

b Credendi. Vide per Pan. de causa stro consil. cccxxj.

eos melior est conditio occupantis, si non sint socij: vbi autē essent socij, tunc restituere & cōmunicare tenentur: vt probatur in l. in lege falcidia hoc obseruandum. ff. ad leg. fal. & quod not. in l. qui hominem. §. j. ff. de sol. Et quo ad hoc redditur falsa glossa, quā tenet contrarium in l. si Titio aut seio. ff. de le. ij. aut sunt rei credendi ex causa onerosa, & tunc aut negotium ipsum, inspecta veritate pertinet ad ipsum solum recipientem, quia ipsa pecunia deposita, vel cōmodata erat ipsius tantū, & tunc alius correat nil ab eo potest petere. vt in d. l. sed Iulianus. §. non solum. & in §. seq. ff. ad Macedonianum. Aut econtra negotium pertinet in totum ad alium vel pro parte, & tunc quantum ad eum pertinet, poterit ab eo qui recipit repetere: vt l. si communi. ff. de noxa. argu. l. si me & titium. ff. si cer. pe.

¶ Nunc autem quæramus quid econtra ad præmissa, an pactum vel transactio facta per vnum reum debendi proficit vel nocet alteri correat debendi: Super qua questione consuevit communiter sic distingui, aut non sunt socij, & tunc prodest & nocet alteri aut socij, & tunc secus, per ea quæ habentur in l. idem in duobus. in principio. ff. de duo. r. & de arbi. l. si duo. ff. de libe. leg. l. iij. §. nunc de effectu. Sed Bart. vbi supra dicit, quod siue sint socij siue non, pactum siue transactio vnius prodest & nocet alteri, quatenus interest paciscentis illi alteri prodest se vel nocere, & non aliter, prout no. glo. in d. §. nunc de effectu, & plenius per eum in d. l. ex duobus, similiter quid iuris in nouatione & acceptilatione ibi vide per eum.

¶ Quærendum restat an si creditor recipiat partē debiti ab vno ex correat debendi, videatur debitum diuissile, sic per hoc non possit vterius contra eundem pro alijs partibus regressum habere? Super quo dubio sic distinguit Bartol. vbi supra. aut sunt tales rei debendi, qui non habent beneficium diuisionis: quia illi renuntiauerunt, vt communiter in instrumentis fit, & recipiendo partem, videtur debitum diuidere, vt l. si creditores. C. de pac. Fallit hoc fauore legatorum, in quibus non præsumitur facta diuisio, vt l. si ex toto. ff. de lega. primo. & ibi per eum. aut sunt tales rei debendi, qui habent hoc beneficium diuisionis, quia noluerunt eidem renuntiare, sed referuare: & tunc aut soluit pro parte sua tantū, & tunc ipse solus liberatur pro parte sua, quia videtur facta diuisio. pro alia verō parte liberatur ope exceptionis. vt ff. de solu. l. in his. §. j. cum similib. Aut soluit simpliciter, non expresso pro parte sua, & tunc non videtur in dubio facta diuisio de iuris rigore, ideo pro residua parte tam ipse quàm cæteri possunt in solidum conueniri. veruntamen de æquitate illi qui soluit, competit exceptio diuisionis, nisi huic beneficio renuntiatum esset argu. l. inter eos. §. j. ff. de fideiuss.

E P I T O M E.

1 Fideiussio qualiter fiat.

2 Fideiussores in quantum teneantur.

3 Fideiussor nolens sibi beneficio diuisionis, an possit petere cessionem actus contra fideiussores & principalem.

4 Fideiussor se tuetur defensionibus rei.

5 Fideiussores non stantes exceptionibus debitoris, an habeant regressum contra debitorem.

INTERCESSERVNT & fideiusserunt & c. ¶ Vt cautius & fortius succurratur, & provideatur ipsis creditoribus consueuerunt accedere fideiussores, quorum fideiussorum conditio & natura est, vt si principalis non teneret, ergo nec fideiussor. vt Instit. de fideiuss. §. fideiussores. & l. græcè. in §. illud. ff. de fideiussoribus cum similibus. imò nec in plus vel ultra tempus vel quantitate obligatur fideiussor quam principalis. vt l. hi qui in princip. cum similib. ibi nota. ff. de fideiuss. in qua obligatione fideiussoria est necessaria stipulatio solennis, nec sufficeret pactum nudum. vt C. de fideiuss. l. blanditus. & Institut. eodem. §. final. a

¶ Ibi not. de qua tamen stipulatione præsumitur si instrumento publico vel priuato, quod talis promissio pro tali vel fideiussit pro tali. vt dicto §. finali. & l. sciendum. ff. de verborum obligationibus. & l. prima. C. de contrahend. & committen. stipulatio licet tale verbum promissit, prolatum à teste non importet, nec includat stipulationem. & sic non probaret fideiussoriam obligationem, sed ad nudum pactum simpliciter refertur. vt habetur in l. prima. C. de vsufu. & notatur per Dynum & Bartol. in d. l. sciendum. Alius est etiam singularis casus, in quo fingitur stipulatio, si quis apud acta patiarur se scribi profideiussore. vt l. cū ostendimus. ff. de fideiuss. tuto. nisi forte quis dixerit non incongrue hunc casum comprehendit sub priori regula. l. j. C. de contrahend. & committen. stipulatio. & d. §. final.

¶ Quæritur inde qualiter & in quantum hi fideiussores teneantur? & vtrique dicendum est eos teneri in solidum sicut plures rei debendi, tamen eis ope exceptionis succurritur, vt inter eos actio diuidatur ex epistola diui Adriani, si tamen sunt locupletes & soluendo, alias secus: vt l. inter eos in princip. §. penult. ff. de fideiuss. & in l. inter fideiussores. eod. titul. sic

Promissit. Sicut Paul. de castro. cō. §. lxxxj. per Alexan. cō. §. lxxxj.

ergo paupertas priuat eos tali beneficio, sicut supradictum est in correis. Item priuatur hoc beneficio fideiussor conuentus si negat se fideiussorē: vt in l. si dubitet. §. primo. ff. de fideiussoribus. Item si renuntiauit huic beneficio, vt sit quotidie in instrumentis, & infra dicam. Item si separatim & non eodem tempore fideiussorē. vt in l. si a titio. & l. titius. & ibi no. & l. si plures. ff. de fideiussoribus. † Quid autem si fideiussor conuentus noluit al legare beneficium diuisionis, vel quia non vult, vel quia non potest, an poterit petere quod cedantur sibi actiones per creditorem contra alios fideiussores, & reum principalem? dic quodd sic, vt in l. vt fideiussor. & l. cum is. & l. vranius. ff. de fideiussoribus & nedom personales, sed etiam hypothecarias. l. paulus. & l. fideiussoribus. & ibi no. ff. eo. ti. quas actiones si ipse creditor facto sui cedere non potuit. repellitur ab agendo exceptione cedendarum, vt no. in l. stichum. §. pen. & ibi not. per Bar. ff. de so. & l. stipulatus. §. si. ff. de fideiussoribus. faciunt quæ scripti in forma responsionis, qua vtitur hypothecaria conuentus, super glo. si. quicquid tamen hi fideiussores soluerint repetere poterunt per actionem mādati ab ipso principali debitore. vt Insti. de fideiussoribus. §. pe. & l. si mandaero tibi. in prin. ff. manda. & not. in l. si de iussor. ff. de fideiussoribus. † Et notandū quod quando fideiussores conueniuntur, possunt vti, & se defendere omnibus exceptionibus & defensionibus ipsi reo principali competentibus, vt habetur in l. ex persona. ff. de fideiussoribus. & l. omnes. C. de excep. & in l. exceptiones. §. rei coherencia. ff. de excep. & inuito ipso principali debitore, vt habetur in d. l. si stipulatus.

5 in prin. cum si. ff. de fideiussoribus. † Quid igitur si fideiussores conuenti non opposuerunt exceptionem seu defensionem ipsi debitori competentē, an poterunt postea contra ipsum debitorem regressum habere? distinguere aut ignorabant hanc exceptionē. & excusantur, aut sciebat, & tūc aut erat exceptio peremptoria pacti vel solutionis, & si. & tunc eis imputatur si non opposuerunt, & per consequens non poterunt habere regressum contra ipsum debitorem: vt in l. si fideiussor. in principio. & §. j. & ij. ff. mandati, aut erat exceptio dilatoria vel procuratoria, & dic vt no. plenē

per gloss. in dict. l. si fideiussor. §. quædam. ff. mandati. Tenentur etiā hi fideiussores appellare à sententia cōtra eos lata: alioquin non agerent mandati cōtra principalem. vt not. in l. si procuratorem. §. si ignorant. ff. mandati. & si conueniatur antequam reus principalis, possunt hodie iure nouissimo opponere exceptionē excussionis, vt prius conueniatur principalis antequam ipse fideiussor, vt in auth. præsentē. C. de fideiussoribus. & in corpore vnde sumitur, nisi renuntiauerint beneficio illius auth. vt ibi not. sicut fit quotidie in instrumentis. Olim autem de iure. C. & digestorum liberum erat ipsi creditori agere contra quos vellet, & cessabat dicta excussio: vt in l. iure nostro. & in l. nō rectē. C. de fideiussoribus. cum simi. ad quæ ius antiquum reducuntur hodie omnes fideiussores propter renuntiationes quas faciunt in instrumentis.

A C VLTERRIS renuntiantes. Scribitur in iure quod licet cuique renuntiare beneficio suo & privilegio sibi à iure collato. vt in l. si iudex. ff. de mino. & l. si quis in conscribendo. C. de pact. de qua materia plenē not. per gloss. in auth. vt matres d. b. x. credi. in prin. & ibi per Jac. de Belui. & Cy. in d. l. si quis in conscribendo. & C. de episcopo. & clero. l. si quis in conscribendo. & imputeur sibi qui renuntiauit, quia amplius beneficium renuntiatum nō poterit habere regressum, vt in l. quæritur. §. si venditor. ff. de ædili. edic.

EPITOME.

- 1 Quid sit beneficium nouarum constitutionum.
- 2 Beneficium diuisionis an possit allegari in quacunque parte litis, si non sit renuntiatum.
- 3 Fideiussor constituens: principalem debitorem, an conueniatur beneficio excussionis.
- 4 Creditor petens partem debiti ab uno ex fideiussoribus an videatur in dubio debitum diuisisse.

BENEFICIO nouarum constitutionum. † Illarum constitutionum dispositio quædam pertinet ad reos debendi, de quibus traditur in authentica de duobus reis. & dict. authentica. hoc ita. C. eodem titulo. quædam pertinet ad fideiussores, vt est epistola diui. Adriani: per quam consequuntur diuisionem debiti inter se, vt solum pro parte conueniantur, licet insolidum sint obligati, de qua epistola & eius effectu plenē habetur in l. inter eos. & l. inter fideiussores. ff. de fideiussoribus. cui beneficio si renuntiant conueniri possunt insolidum. † Sed posito quod non fuerit huic beneficio renuntiatum, an hæc exceptio diuisionis poterit opponi per fideiussorem in quacunque parte litis? quam quæstionem plenē examinat Bartolus in l. si dubiter creditor. ff. de fideiussoribus. Sed conclusiue veritas est, quod ante litem contestat. & post opponi potest. sicut de cæteris peremptorijs dicitur. pro quo facit l. fideiussor. cum gloss. sua. C. de fideiussoribus. & hoc sequitur etiam Specu. in tit. de renun. & conclu. yer. in primis. licet gloss. teneat contra & malē

a Non opposuerunt. Si de p. d. Abb. consil. lxxij. j. libro 8. an possit agere cōtra principalem ad damna et interesse. Et quid si metu creditoris non opposuit sibi iude.

b Et privilegio, de quo etiam in c. accedentibus de prius. Abba. in c. cū accessissent de cōstitis.

malè, Inst. de fideiuf. §. si plures secūdum Dy. & Bar. ¹
³ ¶ Sed quid si isti quos dicimus fideiussores consti-
 tuant se principales debitores, seu pagatores, vt sit
 quotidie in instrumentis, an poterunt vti beneficio
 excusationis, & alijs beneficijs quibus vtuntur fidei-
 ussores; Breuiter dic quòd sic, & idem dic quocun-
 que constituyente debitum alienum de quo loquitur
 totus tit. ff. & C. de consti. pecuni. & determinat gl. in
 authen. de fideiuf. in princ. & ibi per Iac. de Bel. cuius
 determinationem sequuntur omnes doc. nisi, vt
⁴ dictum est, dictis beneficijs renuntient seu renun-
 tiauerint. ¶ Deinde quæritur an creditore petente
 partem debiti ab vno ex fideiussoribus, videatur in
 dubio debitum diuifisse? & videtur quòd sic, per ea
 quæ habentur in l. fin. C. de fideiuf. & no. in l. reos, &
 in l. liberos. C. de fideiuf. Tu autem plenius secūdū
 veriorē opin. distingue, vt per eum no. in d. l. inter
 eos. in princip. ff. de fideiuf. Aut conuenit creditor
 in iudicio fideiussorem pro parte tantum. Primo ca-
 su subdistingue, aut conuenit eum solū tantum
 pro parte vel in solidum, & tunc non videtur diui-
 dere debitum, sed solam personam eligere: vt in d.
 l. reos. eod. tit. & l. liberū cū ibi not. aut conuenit
 cum eos alios fideiussores pro parte & videtur debi-
 tum diuidere in d. l. reos. & l. liberum. cum simili. ibi
 no. Ex quibus patet quòd glo. in l. l. creditores. C. de
 pact. non bene nec perfecte loquitur. Secūdo casu
 principali quando partem exigit extra iudicium, &
 tunc aut recepit ab alio à quo poterat cogi partem
 recipere per beneficium diuisionis, & tunc videtur
 eligere & non diuidere. vt in dict. l. inter eos. §. j. Aut
 recepit ab eo à quo non poterat cogi partem reci-
 pere, vt qui renuntiauerat epist. tolz diui Adriani,
 & tunc renuntiauerat partem debiti, videtur debitum
 diuidere in dicta l. si creditores. C. de pactis fallit fa-
 uore vltimæ voluntatis. vt l. ex toto. §. j. ff. de legat.
 j. & ibi per eum. Cum ergo communiter omnes in
 instrumentis renuntiet beneficio d. epist. tolz diui A-
 driani, & cuiuscunque diuisionis, merito sequitur
 quòd creditor partem debiti recipiendo non intelli-
 gatur debitum diuidere simpliciter nec partem debi-
 ti petēdo. attamē laudarem quòd quando credi-
 tor petit, vel exigit partem debiti, quòd semper pro-
 nosteretur quòd non intendit per talem particularem
 petitionem, vel exactionem debitum diuidere.

ET LEGIBVS dicentibus si principalis non
 tenetur & c. ista l. habentur in l. græce. §. illud
 ff. de fideiuf. & Insti. eo. §. fideiussores. Putarem
 tamen hanc renuntiationem nō tenere eo casu quo
 ipso iure, & in effectu debitor non fuisset obligatus
 à principio, quia non posset obligatio fideiussoria
 accedere principali, quæ nulla esset. l. lex. ff. de fidei-
 us. & l. cum principalis. ff. de regu. iur. & l. fideiussor
 obligari. in princip. de fideiussor.

EPITOME.

- 1 Generalis renuntiatio beneficij an proste & qualiter.
- 2 Renuntians alicui iuri, an prius debeat esse de eo certificatus.
- 3 In spiritualibus semper fit certificatio iuris renūtiati

ALIIIS QVE omnibus legibus. ¶ De hac renū-
 tiatione generali est text. & gloss. in l. fin. ibi
 omnisque alio auxilio. C. quando ma. tu. offi.
 fungi potest. Sed hic aduerte quòd hæc generalis re-
 nuntiatio non porrigitur vel extenditur ad ea de
 quibus verisimile non est quendam specialiter re-
 nuntiasse, & ob hoc non extenditur ad incognita
 seu ignorata. vt probatur in l. mater decedens. ff. de
 inoff. testa. facit. l. qui cum tutoribus. ff. de trans. & l.
 tres fratres. & l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & quòd
 not. per Dyn. in regula, in generali. de reg. iur. lib. vj.
 & l. obligatione generali. ff. de pignorib. nec etiā ex-
 tenditur hæc renuntiatio ad casus fortuitos nisi
 preter hæc specialiter istis renuntietur. vt plenè tra-
 ditur per Cy. in l. j. C. commo. & l. j. & l. si quis in cō-
 scribendo. C. de pac. & per glo. & Bartol. in l. sed & si
² quis. §. quæsitum. ff. si quis cautioni. ¶ Horum autem
 gratia in dubium reuoco ad hoc quòd valeat re-
 nuntiatio, vel refutatio alicuius iuris, sit necesse quòd
 ille qui renuntiat prius de illo iure cui renūtiat cer-
 tioratus specialiter & certificatus sit? & quidē repe-
 rio quòd gloss. in §. j. in authen. quomodo oportet. epi.
 determinat simpliciter quòd sic. Tu autem latius di-
 stingue prout tangit Iacob. de Belui. in d. §. j. Aut ius
 cui renuntiat conficit in iure scripto communi
 vel municipali, aut in facto proprio ipsius renuntia-
 tis, aut in facto alieno. Primo casu quando conficit
 in iure scripto, tunc aut is qui renuntiat, est de per-
 sonis quibus permittitur ius ignorare, vt mulier
 vel rusticus & similes, & tunc debet certiorari. aliàs
 secus vt l. regula. ff. de iur. & fact. ignorant. & sic in-
 telligitur quòd traditur in dict. l. qui cum tutoribus.
 ff. de tranfact. & l. mater decedens. ff. de inoff. tes-
 tament. cum simil. Secūdo casu quando conficit
 in facto proprio tunc non est necessaria certioratio.
 vt l. quanquam. ff. ad velle. & l. quisquis. E. de res-
 scia. ven. licet sit vilis certificatio, vt renuntians ex-
 cludatur à probatione erroris. C. de iur. & fact. ign.
 l. error. ff. de condi. indeb. l. sed si me putem. & ff. de
 integ. resti. l. de ætate. §. j. & si. Tertio casu quan-
 do conficit in facto alieno, tunc aut fit renuntia-
 tio per pactum, & non exigitur certioratio. vt in l.
 emptor. in §. Lucius. ff. de pact. licet possit esse utilis
 vt excludatur à probatione erroris. vt dictum est.
 Aut est simplex renuntiatio sine pacto, & tunc est
 necessaria certioratio. vt in d. l. mater decedens. cum
 si. ibi not. Et præmissa procedunt in iuribus tempo-
³ ralibus. ¶ In spiritualibus autem semper est necessa-
 ria certioratio. vt in d. §. j. in auth. quomodo oportet
 epi. & pro tanto in practica solent prudētes no-
 tarij adijcere in instrumentis post factas renūtiatio-
 nes hanc clausulā. de quibus omnibus iuribus &
 beneficijs & eorum effectibus fuit dictus Titius plenè
 & clarè ad eius plenam intelligentiam certioratus,
 & informatus per me notarium infrascriptum.

EPITOME.

- 1 Vnumquodque municipium potest sibi condere legum.
- 2 Statuto ciuitatis, an renuntari possit.

2 **S**TATUTIS² & decretis. Ista appellantur iura municipalia, quia vnumquodq; municipium potest cōdere legem vt l. cunctos populos cum sua materia. C. de sum. tri. & fid. catho. & l. omnes populi. ff. de iust. & iure. † Solet ergo quæri an his legibus vel statutis possit renunciari: circa quod sic considera quædam sunt statuta quæ principaliter respiciunt publicam vtilitatem & talibus nō potest renunciari, sicut nō renuntiat in talibus legibus communibus, vt in l. iurisdictionum. in §. pacificar. ff. de pact. cū si. ibi nō. ad quod facit c. intellecto. & quod ibi nō. de iure iur. & in c. si diligenti. de foro competenti. Quædam verō sunt statuta quæ respiciunt vtilitatem priuatam. & istorum quedā sunt quæ in dispositione actus qui geruntur nullam solennitatem nec forma exigunt nec requirunt, sed sufficit solus consensus partium & talibus regulariter potest renunciari: vt l. pacifici. ff. de pact. & l. si iudex. ff. de mino. & d. l. si quis in conscribendo. C. de pact. cum simili. cum distinctione de qua supra. Quædam sunt quæ requirunt certam formam vel solennitatem in compositione actus predicti, & his non potest renunciari, sicut nec similibus legibus communibus. arg. l. nemo potest. de lega. j. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transactio. cum simili. Similiter, vt generaliter loquamur renunciari non potest illis legibus statutis & casibus, in quibus & super quibus iuramentum interpositum non ligaret. nec obesset, quia si iuramentum nō operatur nec ligat iurantem, multo minus simplex renuntiatio de quibus omnibus plenè tractauit Barto. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuf. & ego tetigi in forma libelli. super contractu venditionis. supra eodem.

2 Statutis & de An. cōf. xciij. Franc. de aret. cōf. xciij. & an iuris prohibito possit renunciari. per eūdem consil. c. ij.

b. Pro sorte. Vide Rom. consil. c. xij.

a. Consensit. Vide per an drea. b. rba. tia. in c. cōstitutus. de fideiuf. in c. j. colū. per Ful. consil. c. xxx. de quibus ibi Barbati. mentionem non facit.

EPITOME.
 Probatio & defensio, an differunt.
 Probationibus testium & instrumentorum renunciari valeat.

PROBATIONIBVS & defensionibus. † Aduerte quod inter hæc est differentia: nam hoc nomen defensio comprehendit etiam officium iudicis, & quodcunque aliud auxilium in iure descriptum, ad quod non traheretur istud verbum probatio, vt not. per Bartolum. in l. j. ff. quod vi aut clam. & l. planē. &

l. final. ff. de petitio. hæredita. Si ergo quis renuntiat probationibus testium & instrumentorum an valeat; glo. in authentic. iubemus. C. de fide instr. & ibi per doct. tenet quod non de quo plenè per Inno. in c. cum venissent. extra de testam. Si autem renuntiat defensionibus in genere. puto distinguendum vt supra tactum est in proxima gl.

EPITOME.

1 Mora debitoris an noceat fideiussori.
2 Fideiussori si sult persistere in obligatione, debet consentire prorogationi termini factæ per debitorem.

1 **S**OLVTIONEM facere recusauerūt. † Hic queritur an mora seu culpa debitoris noceat fideiussori: ad quod breuiter respondendum est quæ sic siue sit culpa vel mora commissa faciendo vel omitiendo, vt probatur in l. mora. de verb. obliga. & l. si seruū. §. nunc videamus. ff. eod. Et eodē modo secundum aliquos nocet fideiussori interruptio præscriptionis facta contra debitore principalē: sicut in simili facta contra vnū ex correis debēdi porrigitur ad aliū vt nō. per glof. & Cy. in l. si. C. de duo. re. Alij, quorū opi. sequitur Cy. in d. l. si. dicunt, quod nō porrigitur ad fideiussorem, nec ei nocet. & eam sequitur Bar. in l. cū quis. §. si quis p. leo. ff. de solut. de quo vide quod scripsi supra circa formam responsionis primi libelli. in gl. super ver. præscrip. Et ex his patet: secundū aliquos quod si fuit pœna cōmissa propter morā debitorū, quod fideiussor possit tam p. sorte quā p. pœna conueniri pro quo facit l. si quis pro reo. §. si nūmos. ff. de fideiuf. & l. pe. ff. vt leg. no. ca. Distinguendū tamē est, aut ipse fideiussor simpliciter fideiussit, aut in omnē casum & euentū. Primo casu nō tenetur nisi pro sorte tantum, & non pro pœna, vt l. fideiussores magistratuum. ff. de fideiuf. & in l. centum capue. ff. de eo quod cert. lo. facit l. item veniūt. §. cū prædiximus. ff. de pet. hære. & l. j. ff. de in lit. iur. & in l. libertus. §. fin. ff. ad munic. & per glof. in l. ij. ff. qui satis. cog. Secundo casu tenetur ad pœnam & interesse, vt d. §. si nummos. cū si. vnde sit cautus notarius in formando verba fideiussionis. † Sed circa hoc quæro de vno ad quod parum præspicitur & multi decipiuntur. Ecce quod quotidie videmus in instrumentis depositi & mutui apponi terminum solutionis sciendæ per debitore, qui dat fideiussores de soluendo: contingit quod ipse debitor facit prorogari sibi hunc terminū per creditore, quæritur an fideiussor post lapsum primi termini teneatur. Respondetur quod nō, nisi prorogationi cōsenserit: vt probatur in l. cum hermes. C. loc. & l. item queritur. §. qui impleto. ff. loc. & not. per glo. in c. constitutus. de fideiuf. facit quod non in l. pe. ff. de præto. stip. per quæ patet quod obligatio limitata ad tempus certū nō potest inuito obligato in tēpus prolixius prorogari ad quæ facit l. si. ff. de pac. † F. f. et ergo cautela, quod fideiussores facerent & curaret cū debitore, quod tēpus solutionis prorogaretur per creditore, & sic liberaretur ab obligatione sua, dum tamē prorogationi nō cō-

sen-

sentiant, quod tene menti.

CONDEMNETIS. Quid autem si ab hac sententia alter correus appellauerit, an eius appellatio alteri proderit: dic q̄ sic, vt probatur in l. j. C. si vnus ex pluribus. & l. si quis separatim. in princip. & §. fina. ff. de appellatio. & ibi not. per glof. & doctor.

SIMVL E VM damnis. An ad hæc damna vel penas teneantur fideiussores, dictum est supra proximè, vbi vide. Reliquas clausulas declarat supra in proximo libello. in si. dictū est. Et quia eā hîc quā in proximis præcedētibus titu. agitur de diuersis negotijs quibus homines pro eorum status & vitæ sustentatione diuersimodè implicantur, atende te iurista, vel alteri sciētia deditus, qui de sola arte sciētia vis viuere, quod vos admonet facere ille moralis philosophus exemplo romanorum antiquorum, cum doctus enim erat, inquit prudentissimus quisquis magis negotiosus erat & nemo ingenium sine corpore exercebat & c. Itaq; crede mihi ne attendas ad nudam scientiam si laicus es, quia viues in miseria & paupertate, sed velis negotiari & mercari tam per teipsum quā per alios & prudentium conformare te cum gestis antiquorum.

Forma libelli quo agitur pro donatione.

CORAM VOBIS & c. agit & in iure proponit Ioan. Oliarius suo nomine cōtra & aduersus spectabilem militem do. Manfredū de plebe & contra quemcumque aliam personam pro eo, seu eius nomine in iudicio legitime comparentem, dicens & proponens idem Ioan. q̄ præfatus domi. Manfredus titu. & ex causa donationis inter viuos purè, merè, & solēnter & irreuocabiliter donauit & tradidit ipsi Io. pro se & suis hæredibus recipienti domum vnam muratam & coopertam positam in Papia in porta perusij eius cohæret & c. & prout hæc & alia latius continetur in instrumentu dictæ donationis tradito & rogato per M. notariū Papie anno mense & di. in eo contentis. Quod quidem instrumentū pro informatione & probatione præmissorum ex nunc producit & exhibet idem Io. coram vobis in forma publica. Amplius dicit & proponit idem Ioā. q̄ præfatus do. Manfre. de facto & contra volūtatem ipsius Io. dictam domū a tempore dictæ donationis citra derinuit & adhuc hodie detinet occupatā ipsamq; domū, licet sepius requisitus, hucusq; adhuc dimittere & relaxare recusauit, & iniuste recusat. Quare cum prædicta vera sint, petit & requirit idē Io. quatenus per vestrā diffinitiuā sententiā condēnetis & condēnatum iuris remedijs cōpellatis supra dictū d. M. ad dimittendū & relaxandū liberè & expedite supra scripto Ioā. domum antedictam, ac insuper ad dandum & soluendum eidem fructus, redditus & prouentus quos ex dicta domo percepit & percipere potuit a dicto tempore citra, simul cū cæteris damnis & ex-

penis passis & factis per ipsum Ioan. ac in futurum fiendis & patiendis, de quibus protestatur & prædicta petit & c. saluo iure & c. non astringens se. & c.

CORAM VOBIS. Attende ad hanc materiam de qua infra dicam, quia frequenter accidit inter coniunctos & amicos, & fit plerunque liberali animo & illa est propriè donatio. vt in l. donari. ff. de regu. iuris. Quandoque fit simulatè ex aliqua causa necessaria prout partes conueniunt & illa est impropiè donatio. arg. l. imaginaria. ff. de contrahend. emptio. cum simi.

EPITOME.

- 1 Quot sunt species donationum.
- 2 Quid sit donatio inter viuos.
- 3 Donatio facta inter viuos & collata post mortem qualis sit.
- 4 Quot modis celebretur donatio.
- 5 In quibus differat donatio inter viuos à donatio causa mortis.
- 6 Donatio causa mortis qualiter differat à legato.
- 7 Donatio inter viuos & causa mortis, an possit fieri tam absenti quā presenti.
- 8 Donatio causa mortis an semper habeat effectum post mortem donantis.
- 9 Donatio causa mortis facta à filio de consensu patris, qualiter confirmetur, vel reuocetur, & quando.
- 10 Donatio inter viuos, an sit contractus nominatus vel innominatus.
- 11 Donatio inter viuos est contractus stricti iuris.
- 12 Donatio conjugalis quotuplex sit.
- 13 Donatio inter viuum & uxorem morte confirmatur ita quod trahitur retro.
- 14 Pignoris missio est permissa inter coniuges.

EX CAUSA donationis inter viuos. † Notandum est quod quatuor sunt species donationum, quædā est donatio inter viuos, quædam causa mortis, quædam coniugalis seu matrimonialis, quædam quæ appellatur legatū, vt habetur Insti. de dona. §. j. & seq. cū si. ibi no. † Est autè donatio inter viuos illa, quam quis facit animo liberali, vt dixi, nulla ductus mortis cogitatione vel respectu: vt d. l. donari. & l. j. cum seq. ff. de dona. & C. de do. per totum. & ea intentione & proposito, vt statim ipsius rei donatæ dominium transeat in accipiētem, vel in euentum alicuius alterius conditionis vel temporis: vt in §. alix. Insti. de dona. & hæc donatio continet in se hodie necessitatem traditionis, quia donas cogitur rem donatam tradere. vt l. si quis argentum. §. sed & si quis. verfic. si. autem. C. de dona. sicut videtur in cæteris contractibus. l. sicut. C. de actio. & obli. Mortis causa donatio est illa, quæ fit in euentum mortis ipsius donantis, vt sic morte demum secuta sortiatur effectum, & non aliter vt Institu. de donatio. §. primo. & ff. de donatio. causa mortis. l. j. & C. eodem titu. per totum in qua donatione debet

donans exprimere, quòd donat causa mortis vel post eius mortem: aliàs autem si non exprimitur, videtur in dubio & præsumitur donatio inter viuos. vt determinat glo. in l. fin. C. de donatio. causa mor. & d. §. j. in l. fin. de donatio. & ff. ead. l. senatus. §. mortis causa.

a *Reuocare ? de hoc plenè per Angel. consilio clxxix. Et Alex. consil. xiiij.*

† Ex quibus potest colligi decisio illius quæstionis quæ plerunque de facto contingit. Pone aliquis donauit aliqua bona sua Titio post mortem ipsius donantis, quam donationem promisit nullo tempore reuocare aliqua occasione vel causa & c. Quæritur an hæc donatio erit inter viuos, vel causa mortis? & videtur quod sit donatio causa mortis: quia collata est post mortem donantis: ergo & c. vt supra dictum est. in contrariū videtur quia promisit eam non reuocare aliqua causa, quod est oppositum donationi causa mortis, quæ reuocari potest. vt infra dicam. Breuiter dicendum est quòd si donatio inter viuos, & non causa mortis, per tex. singularem in l. vbi ita donatur. ff. de donatio. causa mortis. & ibi per Bar. secundum quem habes talem regulam colligere quòd vbi conuentio est contra substantiam contractus de quo agitur, facit ipsam conuentioem transire, & resolui in aliud nomen: contractus, si verborum significatio patitur, nec huic regulæ obstat. l. cum precario. ff. de precar. & quod ibi not. vbi si tibi concedo precario domum hoc pacto, quòd non liceat mihi reuocare precarium, vitatur contractus precarij, quia pactum est contra eius substantiam nec transit nec resoluitur in aliud nomen contractus, ideo quæ sic esse deberet. in qua quæstione prædicta, quia responderet secundum eū quòd talis concessio precarij non potest transire in aliud nomen contractus, quia verborum significatio vel sonus non patitur: nam potest transire in nomen donationis, quia nomē donationis est penitus separatum à nomine precarij, & sic est diuersitas in nomine appellatiuo, nec similiter transire potest in nomen venditionis nec locutionis, quia merces nō interuenit nec pretium. Sed ista verba dono causa mortis si intelligantur de donatione simplici inter viuos non repugnant significatio verborum præcisè, nam possunt intelligi dono causa mortis. hoc est propter

causam mortis moueor. nunc ad donandū tibi inter viuos, adeo quòd non possim vterius reuocare? & sic illa verba causa mortis erunt significativa causæ inductiue contractus potius quam nominis seu modi ipsius contractus. ad quod faciunt quæ habentur in l. librorū. §. quod tamē castius. ff. de leg. iij. vbi autē nullū nomē contractus exprimeretur, sed factū simpliciter narraretur hoc modo. Cōcedo tibi domū tali pacto, quod nō liceat reuocare, vel similia, tunc intelligeretur conuentio de eo contractu qui melius ex verbis colligi possit. arg. in l. insulam. ff. de præscrip. ver. & quod not. in l. si quis ante. ff. de acqui. pos. Si. verò pactum non sit contra substantiam contractus sed solum contra naturam rei in dispositione deductæ, tunc distinguendum est, aut pactum interuenit à principio, aut est postfacto, & an sit contra accidentalialia rei, vel contra rem ipsam: vt traditur in l. per seruum. §. fina. ff. de vsu & habi. & l. j. §. j. ff. de vsu fru. petatur.

4 † Fit etiam donatio non solum purè, & ob causam, & sub modo, vel conditione, sed dato in eo substituto vel omisso: vt dicta l. senatus. §. mortis causa. & l. prima. C. de donatio. quæ sub modo. & l. si cui mortis. in prin. ff. de donatio. causa mortis. facit l. quòd conditionis. ff. eod. titu. & l. ij. in fin. ff. de donatio. quæ sub modo. & l. si cui mortis. in princip. ff. de donatio.

5 † Quæri autem consuevit quid differat donatio inter viuos **b** à donatione causa mortis? Responderetur quòd differt in forma, videlicet in modo concipiendi, vt supra dictum est. Item differt in substantia, quia donatio causa mortis regulariter sola penitentia reuocatur: vt in l. qui mortis. & l. senatus. in §. donationis. & l. mortis causa. ff. de donatio. causa mortis. cum similibus. Sed donatio inter viuos non reuocatur nisi certis casibus: vt l. fina. C. de reuo. dona. & l. possessionem. & l. cum profitearis. cum l. sequen. C. eod. titu. facit l. Aristo. cum simi. ff. de dona. sunt etiam aliæ differentie de quibus infra patebit.

6 † Quid autem an hæc donatio causa mortis differat à legato, plenè no. glo. in §. j. Insti. de dona. & d. l. senatus. §. fina. & plenè per Cyn. in l. fin. C. de reuo. dona.

7 † Amplius quæritur an vtraque donatio fieri possit **c** tam absenti quàm præsentis? vbi aduertendum quòd olim donatio inter viuos fieri poterat tam absenti quàm præsentis per nuntiu vel epistolā: vt in l. etiā. & l. absenti. & l. quæ mihi. ff. de dona. Sed donatio causa mortis solum fieri poterat præsentis nō absenti: vt l. inter mortis in prin. ff. de dona. causa mortis hodie verò vtraque donatio fit pacto nudo: vt l. si quis argentum. §. fin. C. de donatio. & notatur per Cynum in d. l. fina. C. de donatio. causa mortis. & fieri potest tam absenti quàm præsentis, per nuntium vel epistolam: vt notatur per Cynum in Lambigit. C. de donatio. causa mortis. & per Bartol. in l. Thais. & l. j. ff. de donatio. causa mortis. Et hoc multum quia vides quod idè apponi clausulā in omnibus testamentis, in qua dicitur, quod valeat iure donationis causa

b *Inter viuos. Vide Francis. de Are. consil. lxxiiij. Et per Alex. de Imo. consil. xiiij. in j. volu.*

c *An donatio potest fieri absenti. Vide per Alexan. de Imol. consil. clxxiiij. in fi. in §. Sol. Et Francis. de Are. consilio clxxij. Lud. de Rama. late consilio clxxij.*

causa mortis &c. nam si is cui fit donatio est absens, nec interuenit nuntius vel epistola, non poterit agere ex causa donationis nisi notarius tanquam publica persona recepisset hanc donationem eius nomine vel cuiuscunque &c. posset tamen agere ex causa fideicommissi, quia si non operaretur ut donatio saltem operaretur ut fideicommissum, secundum Bartolum per l. fideicommissa in princip. ff. de lega. iij. & no. per eum in d. l. j. & l. Thais. Item ad aliud aduertere videlicet quod donatio causa mortis nō post mortem donantis concipi potest, sed etiā post mortem alterius tertie personae, ut si donet post mortem filij sui vel fratris, aut alterius, ut traditur in l. qui prior. in fi. & l. mortis causa filij & l. nec fratris. ff. de donatio. caus. mortis. ¶ Quid autem dices si filius familiā donet causa mortis de consensu patris, quod facere potest ut dicta l. Thais. §. j. not. per gloss. & Cyn. in l. senium. C. qui testamenta facere possunt. cuius penitencia vel morte patris vel filij reuocabitur vel confirmabitur hęc talis donatio. dic. plenē per Bartol. in l. ij. ff. de donationib. si autem filius donet causa mortis patri suo, non sufficeret in hoc patris assensus. ut determinat gloss. in l. j. §. j. ver. j. ff. de author. 10 præstan. ¶ Vltērius queritur an hęc donatio inter viuos si contractus nominatus vel innominatus & gloss. communiter dicunt quod olim erat innominatus: hodie verō est contractus nominatus: ut not. in l. fina. ff. de condition. ob causam. & l. iurifigentium. §. j. ff. de pact. & l. ij. C. de conditio. ob causam. & l. pacta conuēta. ff. de contrahend. emptio. Alij dicunt quos sequitur Cyn. in d. l. ij. quod olim & hodie fuit contractus nominatus, quia speciale nomen habet, nec stat in nomine generali. ut not. super rubric. C. de rerum permutation. Iacob. autem But. in d. l. ij. tenit quod olim & hodie sit contractus innominatus dic. ut ibi. Item iste contractus donationis inter viuos secundum aliquos est bonę fidei. ¶ Sed alij dicunt quod est verius, quod est stricti iuris, ut refert Bart. in l. in adibus. ff. de donationib. & est ratio quia non reperitur nominatus in §. actionum. Institut. de act. 12 ¶ Nunc sequitur videre de donatione coniugali quę duplex est: nam quędam est donatio facta propter matrimonium futurum, de qua loquitur titulus. C. de donationib. ante nuptias. quędam quę fit post matrimonium perfectum, de qua loquitur titulus. ff. & C. de donationib. inter virum & vxorem. facit ad prædicta quod habetur in §. est & aliud. Institut. de donation. Quę autem sit inter has donationes differentia, plenē not. Azo in summa in titul. præallega. circa tamen donationem quę fit post matrimonium inter coniuges. sed non propter ipsum matrimonium, sed simpliciter amore & affectione eorum est aliud attendendum: & regulariter talis donatio inter coniuges est ipso iure nulla, ne mutuo amore se spolient: ut in l. prima cum multis similib. ff. de donation. inter virum & vxorem. si tamen non fuerit expressē reuocata morte donantis confirmatur. ut in l. j. & iij. C. de donationib. inter virum & vxorem cū si. ibi no. quę cōfirmatio ita demū effectū habet,

si res donata fuerit tradita: nō autem simpliciter promissa, vel nudo modo donata. ut singulariter habetur in l. Pa-
 13 pinianus. ff. de do. int. vir. & vx. ¶ Traditur autem hęc donatio morte confirmata, retro ad id tēpus, quo à principio fuit facta quod est no. ut sic valeat tanquam donatio mera inter viuos, non autem tanquam donatio causa mortis. ut est text. in l. sed interim. §. si vxorem cum §. seq. ff. de do. inter vi. & vx. & no. per Dy. in l. à marito. & l. donationes. C. de don. inter vir. & vx. ideōque ut hęc donatio morte confirmetur, expedit si legitimā summam florenorum quingentorū excedat, quod fuerit insinuata: aliā nō confirmatur: ut est text. in d. l. donationes. quod no. pro statutis quę aliquando prohibent donationes infra summam maiorem fieri. ¶ Ad vnum tamē aduertendum, quod licet dicta rerum donatio sit prohibita inter coniuges, pignoris tamen remissio est concessa generaliter quā specialiter in alio contractu. ut in l. etiā. & l. iubemus. C. ad velle. & ideo consuetū est quando vir aliquā suā rē vedit, quę eius vxori est pro dote obligata, quod ipsa renuntiet iuri pignoris, & hypothecę quod in ipsa re habet, quę renuntia-
 14 tio ita demum sibi nocet si alia sunt bona ad restitutionē ipsius dotis sufficientia: aliā autem secus: ut not. per Dy. & Bar. in l. meua. §. fundus. ff. so. ma. & per Ia. de Are. & Ray. in d. l. iubemus. & plenius per Ia. de Bel. in authē. ut immobili. ante nupti. dona. §. j. ¶ **P** VRE mere. Hęc quidem donatio ut dictum est potest fieri purē, & in diē, ac sub conditione, sicut ceteri contractus, ac sub modo. ut l. donatio, in prin. C. de dona. & C. de dona. quę sub modo. l. j. cum simi. ibi nota.

Patris. & de per Old. consi. xxvj. per Lu. Ro. consil. clxxv.

EPITOME.

- 1 Solemnitas insinuationis quomodo sit ac quista contractus donationis.
- 2 Insinuatio quid sit.
- 3 An ceteretur donatio deficiente insinuatione.
- 4 Pro pluribus donationibus factis ab eodem excedentibus summam à iure taxatum, an sit necessaria insinuatio.
- 5 Protestatio quod tot sunt donationes quot res donata, an expediat coactionem.
- 6 Donatio ob causam, an requirat insinuationem.

- 7 Tacita donatitio, an sit necessaria in insinuatio.
 8 In dote, an sit necessaria insinuatio.
 9 Donatio facta sponte in iudicio per confessionem patris an augeat insinuatio.
 10 In remissione iurium, an sit necessaria insinuatio.
 11 Quo tempore debeat intervenire insinuatio.
 12 Renuntiatio facta iuribus loquentibus de insinuatioe, an confirmet donatitioem.
 13 Donatio alicuius scientia an egeat insinuatioe.

a Quid est insinuatio Bal. in l. sancimus. C. de diuer. re. p. Bal. in l. modo delictus. ff. de do. Ang. consilio. ccl. xxxj. incip. Quid insinuatioem. Pau. de cast. consilio. ccc. x.

b Aiteri. idē disci si facta ab alio inferiori domino Et sic. l. Old. cō. si. ce. Et post. Roma. consil. lix. latius. per Alex. in consilio. cl. xij.

SOLENNITER Hic est aduertendum quod licet in alijs regulariter contractibus alia solennitas extrinseca nō requiratur, sed sufficiat partium intervenire consensu: vt l. consensu. ff. de actio. & obli. tamen in hoc contractu donatitiois inter viuos ad omnem suspicionem & fraudem euitandam, seu remouendam, vt dicit & probat. text. in l. data. C. de do. quedam solennitas requiritur. quę insinuatio appellatur. ex eo sic dicta quę partes patefaciunt & aperiunt iudici talem velle facere, & contrahere donatitioem, quę insinuatio non indifferenter requiritur in omni donatitioe, sed in ea tantum quę florenorum quingentorum summam excedit: vt l. in donationibus. & l. sancimus. C. de donationibus.

† Videamus ergo pro pleniori huius doctrina quid sit insinuatio? Respon. detur, quod insinuatio est quidam actus coram iudice in scriptis donatitiois fiendę declaratorius, & denuntiatorius, in quo iudicis ordinarij assensus petitur, & requiritur: vt probatur in l. donatio. in fine. & in l. donationibus. & l. in hac. C. de donationibus. nec propterea est ipsius iudicis necessarium decretum, sed simpliciter consensus sufficit secundum Bartolum vt plenę nota. per eum de hac materia insinuatiois in l. modestinus. ff. de donatio. argumen. in l. omnium. C. de rest. licet Gul. de cun. teneat contrarium in l. illud. C. de sac. sanct. ec. vnde consultę faciet notarius talę clausulā, quibus omnibus d. dominus iudex autoritatę suā interposuit, & decretum, ne credas quod sit necessē pres esse de iurisdictione iudicis corā quo sit insinuatio, vel quę res quę donatur sit sub sua iurisdictione, sed sufficit quicūque iudex duntamē habeat

iurisdictionem ordinariā vt in l. data. in fi. & in l. in hac. C. de donationibus.

- 3 † Quid autē si deficit hęc insinuatio? an in totum vitabitur ipsa donatio? Dic quod non, sed solum pro ea parte quę legitimam summam excedit. vt in dicta l. sancimus. §. j. quia regulariter vile per inutile nō debet vitari vbi alterum ab altero potest esse separabile vt plenus not. per Dy. in c. vile. per inutile de regu. iur. li. vj. & per Bartolum in l. gręc. in §. illud. ff. de fideiussorib. est ergo regula quod quęlibet donatio inter viuos excedens summam quingentorum aureorū, debet insinuari, quę regula fallit in pluribus casibus. Primò in donatitioe facta pro redemptione captiuorum. Secundò in donatitioe facta rebus mobilibus per magistrū militum, quem hodie capitaneum appellamus alicui de sua societate. Tertiò in illa donatitioe, quę facta est pro reparatione domus exustę. vt habetur per textum in l. si quis pro redemptione. C. de donatitio. & ibi not. per glossam. Quartò in donatitioe imperiali per eum alteri facta, vt l. sancimus. in princip. C. de donationibus. Quintò in donatitioe ipsi imperatori ab alio facta vt in authen. Item & à priuatis. ibi posita. Sextò in donatitioe propter nuptias quātum ad mulierem, licet quoad virum, vbi est pactum de lucrando egeat insinuatioe, vt transitur in authentic. eo decursum est. C. de dona. ante nupt. & no. in l. minoribus. C. cod. tit. Septimò in donatitioe causa mortis quę tali insinuatioe indiget. vt l. si. C. de do. cau. mor. & per hoc patet alia differētia inter vtranque donatitioem. Octauò fallit in donatitioe, quę fit ex causa renuntiatia. circa quam sic plenius distingue vt not. per Bartol. in l. Aquilius regulus. ff. de donationibus. Aut ista donatio remuneratiua fit ex causa de pręterito, & tunc non eget insinuatioe. vt in dicta l. Aquilius. Aut fit ex causa de futuro. & idem vt in dicta l. final. in principi. C. de iur. dot. Aut fit simpliciter, & tunc eget insinuatioe. vt in dicta l. in donationibus. cum simi. Sed licet, vt dixi, donatio causa mortis propria non egeat insinuatioe, illa tamen donatio inter viuos quę morte cōfirmatur, eget insinuatioe. vt est donatio inter virum & vxorem & si nisi cōfirmaretur expressē in testamēto per ipsum donantem quia tunc assumeret vires potius legati quā donationis, & sic non esset necessaria insinuatio vt dicta l. donatitioe. C. de dona. inter vir. & vxor.
- 4 † Pro declaratione autem pręmissorū queritur de quæstione quotidiana contingente de facto. Ecce quod aliquis fecit plures donatitioes, quę simul coæceruat excedunt summam legitimam & separatę sunt infra summam legitimam, queritur an sit necessaria insinuatio. Circa quod distingue, aut istę donatitioes numero plures factę sunt eidem personę & ab eadem persona temporibus diuersis. aut eodem tempore simul. Si diuersis temporibus factę sunt de ipsis tanquam separatıs & distinctis disponitur, ideoque si singulę sunt infra legitimam summam non egent insinuatioe: aliās secus, vt in l. sancimus. §. si quis autem per diuersa tempora. C. de donationibus. Si verò factę sunt eodem tem-

pore, & tunc aut est donatio quæ recipit iterationem, & multiplicationem per tempora, vt donatio annua: aut est plurium rerum simpliciter sine alia iteratione vel multiplicatione. Primo casu subdividitur, aut donatio est personalis, quæ extinguitur cum persona, vel morte donantis, vel donatarij, & tunc de ea disponitur tanquam de pluribus donationibus simpliciter separatis. Aut est realis, quæ transit ad hæredes, & tunc reputabitur esse vnica tantum donatio pro omni tempore, & sic fiet ipsarum coaceruatio, vt appareat an legitimam summam excedat an non: vt hæc omnia habentur in d. l. sancimus. §. si quis autem talem. Secundo casu principali quando fit donatio plurium rerum puta domus, vineæ, & prati, nec recipit iterationem, tunc si facta fuerit simul clarum est omnium rerum fieri coaceruationem, aliâ secus, vt in iuribus antedictis.

5 ¶ Sed dubitatur hoc casu, si donans dicit in tali donatione quod tot sunt donationes quot sunt res, prout quotidie dicunt notarij in huiusmodi donationibus, an talis protestatio impedit coaceruationem? & videtur quòd sic: arg. d. si pluribus & l. scire debemus. ff. de ver. ob. nam licitum est cuiuscumque super re sua legem imponere. l. legem. C. de pac. cum simi. In contrarium^a determinat Cy. in d. §. si quis autem talem, & Bar. in d. l. modestinus. ff. de do. Et est ratio, quia talis protestatio, & lex videtur adiecta in fraudem, & ideo nil habet imped. re, nec nocere. ar. in d. §. si quis autem. & l. quemadmodum. C. de agr. & cens. facit l. data. C. de do. & l. senatus. §. si. ff. eod.

6 ¶ Quid de donatione que fit ob causam, an in ea fit necessaria insinuatio? distinguit Bart. in d. l. aquilius. aut fit ex causa de preterito vel futuro, & tunc non eget insinuatione. d. l. aquilius. & l. si. in principi. C. de iur. do. adde quæ supra dixi. ¶ Deinde quia prædicta locum habent in donatione expressa, quæritur quid in tacita, puta quâdo soluitur scienter indebitum, vel cum dos per extraneum datur animo donandi, vbi secundum Bart. distinguitur, vt per eum no. in l. j. ff. de do. aut soluitur indebitum vtroque modo ciuilitè & naturaliter & scienter ab vtraque parte, & tunc est necessaria insinuatio: quia in hoc attenditur causa tacita ab vtraque parte, quæ tantum operatur quantum expressa: vt l. cum quid. ff. si cer. pe. & ar. ad hoc in l. si donationis. C. de contrah. em. & l. imaginariam. ff. de regul. iur. facit l. fin. in princ. per locum à speciali. C. de iure dotium. Aut indebitum soluitur ex causa putatiua ignoratè ab vtraque parte, vel ex parte recipientis tantum, & tunc non erit propriè donatio, ideoque non eget insinuatione, & sic debet intelligi opin. glo. & iacob. de Are. de qua haberur in l. j. ff. de dona. l. donari. de reg. iuris.

8 ¶ In dote autem aliter est dicendum, nam aut dos cedit lucro ipsius mulieris, & tunc non eget insinuatione: aut eius lucro non cedit, quia is qui dedit est pãctus in omnem casum sibi restitui, & tunc est necessaria insinuatio. vt in l. fin. C. de iure dot. quibus adde quæ no. in authentic. e. decursum. C. de do. ante nupt. ¶ Rursum quæritur quid in donatione facta per confessionem partis in iudicio

sponte sua, verbi gratia dum indebitè peterem, centum in iudicio à Sempronio, ipse scienter confessus est se debere: an talis tacita donatio eget insinuatione? docto. dicunt quòd non quos sequitur Bartol. in l. quidam in iure. ff. de don. & hoc operatur iudicis præsentia, quæ præsentia, & consensus operatur quandam insinuationem, in qua, vt dictum est, sufficit ipsius iudicis sola præsentia & consensus: non autem requiritur decretum, licet sit impropria in casu isto insinuatione, quia iudex non informatur nec instruitur an partes velint donare, & sic ignorat quid per eas agatur, cuius contrarium fit in propria & mera insinuatione.

10 ¶ Quid autem dices in remissione iurium, vel pacto de non petendo liberaliter facto, an erit donatio, & sic eget insinuatione? dicit quòd non, etiã si factum sit extra iudicium ex causa lucratiua: vt in l. si donationis. C. de donatio. & determinat gloss. in l. fin. C. ad maced. pro qua facit l. quidam in iure. in prin. ff. de don. & quòd not. per Bart. in d. l. si quis delegauerit. ff. de noua.

11 ¶ Post prædicta adhuc quæritur an hæc insinuatio fieri debeat tempore donationis, an sufficit quòd etiam post donationem interueniat. Et videtur quòd sit necesse fieri insinuationem tempore donationis ar. in l. obligari. §. tutor. ff. de autho rita. tuto. & quòd no. in l. si quis mihi bona. §. iustum. ff. de acquir. hæred. & in c. j. de re. eccle. non alic. lib. vj. In contrarium determinat Bart. in d. l. modestinus. ff. de dona. per text. in l. fina. §. penulti. C. de donatio. ante nupt. quòd multum nota.

12 ¶ Vltimò circa præmissa quæritur quid si facta est donatio sine insinuatione & partes renuntiauerunt ex presens omnibus legibus quæ de insinuatione loquuntur, an per hoc confirmabitur donatio, vel infirmabitur, Communiter omnes docto. dicunt quòd talis renuntiatio nihil operatur, vt refert Cyn. in l. si quis pro redemptionem. C. de donationibus. Et fir ratio quia legi prohibitivæ aliquis contractus, vel dispositionis sine certa mediante solemnitate non potest renunciari à partibus, vt patet in testamento in l. nemo potest. ff. de legatis primo. & in alienatione rerum ecclesiæ, ciuitatis vel

In contrarium. Adde Cld. consil. cclij.

Renuntiauerunt. an insinuatio omitti possit etiam in ramento. Vide per Francisc. de Are. consilio lxxvij. Et ibi ad que debeat fieri insinuatio Et an possit fieri mortuo donatore per eundem com. si. cxxij.

pupilli. l. quidam decedens. ff. de adm. tuto. & l. j. C. ne fideius. do. den. & ibi not. Nam hæc solennitas insinuationis est inuenta etiã in aliorum quàm ipsorũ cõtrahentiũ fauorẽ, vt d. l. data. C. de don. de qua renuntiatione, & alijs plenẽ traditur per glo. in authentic. vt sine prohi. ma. cre. §. quia verò. & ibi per Iaco. de bel. Vo luerunt ergo iura prouidere, ne quis effundere possit patrimonium suum inconstituto iudice per viam indiscretæ donationis. Nã vt inquit Tullius in li. de off. Multi patrimonium effuderunt inconstituto largiendo, vnde iudex aditus super donatione non debet, vt faciunt ignorãtes, ex abrupto & precipitanter assentiri donationi, sed debet inuestigare, & querere ab ipso donante, qua de causa mouetur ad donandũ, & reprehendere ipsum, si causa nõ sit sufficiens, & eundem admonere quod lex inquit, quod donare est perdere. l. filius. in prin. ff. de do. & q̄ melius est alij reseruare quã se perdere, vt scribitur in epistola Bern. ad Raymundũ. Ex talibus autẽ donationibus plerũq; mala producuntur. Nam, vt inquit idẽ Tul. sequuntur largitiones, rapinæ, & cum egere incõperint, alienis bonis manus inferre coguntur, & maiora sunt odia eorum quibus ademerunt, quam fauores eorum quibus dederunt &c.

† Sed quid dicã de donatione præsentis libellis, quam filio meo, & in cõsequentiã toti notariorũ collegio facio, quã quidẽ donationẽ summam florenorũ quingentorũ excedere non dubito, an requiratur in ea insinuatio. Et vtiq; dico q̄ non, quia est quedam donatio legalis sciẽtiæ, quẽ nõ recipit æstimationẽ: vt l. j. §. j. ver. si. ff. de va. & extraor. cog. prædicta autem loquuntur in rebus quæ æstimationem recipiunt. Exultent itaq; tali donatione iuuenes cupidi huius doctrinæ, nam amodo facilius ad eam peruenient in triennio quam facere cõsueuerant in decennio, & rogo. donantis defendãt honorẽ à moribus detrahentiũ, qui enim detrahit fratri suo homicida est vt vj. q̄. j. c. summam. licet, vt inquit Greg. Deus aliquãdo permittat malos in bonorũ detractioẽ, & obiurgationem prorumpere, vt si qua gloria ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperãtium suffocetur, in d. vj. q. j. c. sunt plurimi. nec credat quis q̄ effugere per hoc intendã prou-

dentiorum correctionẽ an suppletionẽ, vel emendationem, quia his omnibus me humiliter submitto: cum omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare, potius sit diuinitatis quàm humanitatis. vt in l. ij. §. tanta. C. de vet. iur. enu.

E P I T O M E.

- 1 Donatio inter viuos, an reuocetur.
- 2 Donatio facta per patrem, an possit reuocari per filium.
- 3 Donatio qua reuocatur per filium an in totũ reuocetur.
- 4 Volente filio reuocare donationem patris, an sit necessarium proponere quærelam inofficioso donationis.
- 5 Renuntiatio facta per patrem in instrumento donationis filijs non nocet quãtũcũq; sit iuramento scallata.
- 6 Renuntiatio donationis, an possit fieri per filium in scita patris.
- 7 Filius an possit reuocare conditiones factas per patrem in præiudicium suum.
- 8 Filius institutus & agnoscens hereditatem, an possit reuocare donationem patris.
- 9 Legatum eiusdem rei factum post donationem, an deroget donationi.
- 10 Quot testes requirantur in donatione causa mortis.
- 11 Hares an possit reuocare donationem non reuocata ex legitima causa per defunctum.
- 12 Substitutio an habeat locum in donatione.

I R R E V O C A B I L I T E R. † Aduerte hic q̄ donatio inter viuos regulariter non potest reuocari. vt in §. perficiuntur. Insti. de dona. & l. si donatio. C. de do. fallit in certis casibus qui habentur, & not. in l. fin. C. de reuoc. do. quorum primus est si donatarius atrocis iniurias intulit in ipsum donantẽ. Secundus est si in eũ manus impias inferat vulnerãdo vel percutiendo. Tertius est si in eius substantiã iacturam inferat. Quartus est si periculũ sibi attulerit perditionis vitæ. Quintus si is cui facta est donatio. pacta & cõuentiones oppositas nõ seruauerit. Sextus dicitur ibi p̄ glo. si donã effectus fuerit adeo pauper q̄ se alere nõ possit, & donatarius eũ possit ipsum alere recusauit: quos casus enumerat etiã tex. in c. si. de do. Septimus casus est quo casu donatio reuocatur, videlicet si tẽpore donationis ipse donã nullos habet liberos, & post factã donationẽ liberos suscepit vt est tex. in l. si vnaquã. C. de reuoc. do. Quid autẽ dicemus de eo q̄ fit quotidie in instrumentis donationũ, in quibus donã renũtiat, ne possit suã donationẽ reuocare p̄textu ingrati tudinis, vel superuenientiũ liberorũ, & p̄dictorũ casuũ, an hæc renũtiatio excludat eũ à potestate reuocãdi in aliquo superuenienti casu de p̄dictis: dic breuiter q̄ sic secundũ omnes p̄dictos doct. vt determinat Bar. in l. j. C. de inof. don. arg. in l. qui iure. ff. de test. mil. & similiter Cy. ibi. & etiã Bar. in l. titia. seio. §. imperator. ff. de leg. ij. cum enim casus p̄missi excipiãtur à regula fauore ipsius donãtis ideo suo fauori potest renũtiare per regulã generalẽ d. l. si quis in conscribendo. C. de pact. fallit in casu existentium liberorum. vt infra dicitur. Et quẽ de reuocatione dicta sunt: & de renuntiatione procedũt quãtũ ad ipsum donantẽ: quod autẽ ad præiu-

2. *Reuocari. 13. quibus modis donatio inter viuos potest reuocari. Vide Francis. de Arc. consil. lxxiiij.*

preiudiciū alteri generandum ex donatione procedunt quæ statim subijciuntur. ¶ Ideo quæro an filius donatis, ante vel post donationē natus possit donationē factā p patrē alteri personæ reuocare: dic'bre uiter quod si fuerit inofficiosa poterit reuocari & infringi. Dicitur autē inofficiosa, si per eam filius priuetur sua legitima: vt habetur in l. j. & l. si totas. C. de inoff. donat. ¶ Sed hic insurgit dubium an eo casu reuocetur in totum, an solū vsq; ad legitimā suam? super quo sunt variz opi. doc. vt refert Cy. in l. j. C. de inoff. don. & etiam Bar. in l. Titia Seio. §. imperator. ff. de le. ij. quorum omantium recitatio proliza esset, & ego sæpē pollicitus sum q̄ in præsentī opusculo conclusionibus potius quā sermonibus vti intendo. Quidam ergo voluerunt dicere quod in totum fit reuocatio: per l. Titia. §. imperator. præalleg. & l. si vnquam. C. de reuoc. don. Alij dicunt q̄ vsque ad legitimam tantum per l. si totas. C. de inoff. do. & l. si liqueat. eo. ti. & in auth. vnde si parens. C. de inof. testa. Alij verō distinguunt, aut donatio est facta filio, aut extraneo: primo casu reuocatur vsque ad legitimā tantum. In secundo subdistinguitur, aut fuit inofficiosa re & consilio, & reuocatur in totum, vt in d. §. imperator. aut fuit inofficiosa re tantū, & tūc vsque ad legitimam: vt in d. l. si totas. cum si. Alij, vt Dy. distinguunt, aut donatio præcessit natiuitatē filiorum, aut sequuta est. Primo casu aut donatio fuit facta alteri filio, & tunc reuocatur vsque ad legitimā: vt in d. l. si totas. cum si. aut extraneo, vel liberto: & reuocatur in totum, vt d. l. si vnquam. Secundo casu quādo fuit facta post natiuitatem filiorū, tunc subdistinguitur, an sit inofficiosa re & consilio, vel re tantum, vt supra dictum est. Alij autem dicunt considerandum esse an sint factę plures donationes, an vna tantum. Primo casu reuocatur posterior. Secundo casu, aut est facta in alium filium, aut in extraneū, sed Bar. omnium vltimus dicit aliter in d. §. imperator distinguendo sic, aut queritur de reuocatione, quæ fit ex præsumpta voluntate donantis coniecturata per legem propter superuenientiam liberorū, de qua loquitur d. l. si vnquam. cum si. aut queritur de reuocatione quæ fit contra voluntatem donatis: de qua loquitur ti. C. de inoff. do. Primo casu aut donatio fuit collata in extraneum, vel libertum, & tūc propter superuenientes liberos reuocatur in totum: vt d. l. si vnquam. etiam si fuerit beneficio dict. legis renunciatū, vt infrā dicitur. aut fuit collata in alterū filium, & tunc reuocatur vsque ad legitimam tantum: vt in d. l. si totas. cum si. Secundo casu principali cum queritur de reuocatione quæ fit per tit. de inoff. do. tunc subdistinguitur aut donatio fuit collata in aliquem filium, & reuocabitur vsque ad legitimam tantum quouis modo fuerit inofficiosa, vt in d. l. si totas. & d. l. si liqueat aut fuit collata in extraneum, & tunc aut ipsi filio qui vult reuocare fuit aliunde aliquid relictum, & tunc non reuocatur in totum, sed solum agit ad supplementum legitimæ: vt l. omnimodo. C. de inof. test. & no. in l. j. & l. si. C. de inof. do. aut nihil fuit eidem relictum, & tunc aut donatio fuit inofficiosa re & consilio, & reuocatur

in totum, ar. l. si libertus. §. pe. ff. de iure pa. aut fuit inofficiosa re tantū, & tunc reuocatur vsque ad legitimā tantum, & sic intelligitur l. iij. & ij. & l. cū donatio. C. de reuoc. do. & hoc modo saluantur, & ad cōcordiā reducuntur opi. prædictæ. ¶ Sed nūquid sit necesse in prædictis casibus proponere quærelam inofficiose donationis? Breuiter dic secundum Bar. quod si fit reuocatio propter superuenientes liberos, tunc illa fit ipso iure legis potestate: per d. l. si vnquā adeo, quod res donata potest condici & vendicari. vt ibi no. & in d. l. j. C. de inoff. do. In alia autem reuocatione qua fieret tanquam inofficiosa opus esset quærela, quam quærelam proponere necesse est infra quinquennium: ad exemplū inofficiōs testamenti: vt est text. in l. si. C. de inof. don. ¶ Patet ergo ex præmissis quod renuntiationes quę fiunt quotidie in instrumentis donationū, non nocent filijs etiam si fuerint iuramento vallatæ secundum Bart. quia quotiescunque cōtractus infirmatur fauore alterius, iuramentū cōtrahentiū nil operatur in alterius dispendiū: vt in c. quāuis. extra de iureiur. sed solū operatur quoad damnū, & priuicitiū ipsius donantis & renunciatis in omnibus casibus supra enumeratis, præterquam in casu superuenientium liberorum, de quo loquitur d. l. si vnquam. in quo casu dicit se consuluisse simul cū Cy. & dominio recuperato, non obstante iuramento, poterit hæc donatiō per ipsum met donantem reuocari tanquam inofficiosa: per tit. de inoff. donat. Et est ratio secundum eos, quia in tali donatione inerat ista tacita conditio, si liberos non habuerit: quæ coniecturatur per legem ex præsumpta ipsius donantis voluntate: vt in d. l. si vnquam. sicut alias in simili coniecturatur ex tacita mente defuncti hanc conditionem non existentium liberorum inesse in substitutione: vt in l. eum virum. & l. cū acutissimi. C. de fideicō. & l. cū auus. ff. de cōdi. & demōst. quæ quidē conditio ita est in ipso iuramento sicut in donatiōe, ergo defecta conditione deficit iuramentum. arg. l. si. C. de non nu. pe. & ff. ad muni. l. si. in prin. & l. final. ff. qui satis. cog. & eorū quę dicuntur de eo qui iurauit non venire cōtra arbitramētū: vt in c. quintauualis. de iureiur. per Inn. & in l. si libertus. ff. de ope. libe. & in l. societas. §.

Iuramento. adde Old. cōf. cclxxx. & consil. cccxviij. & per Ro. cōsil. xxxvj. & ibi de clausula quę prætextum gratitudinis & quādo talis donatio non possit reuocari.

arbitrorum. ff. pro soci. quod multū no. & cum hac determinatione intel-
lige, quæ supradicta sunt de renūtia-
tione. Sed circa hoc quæro, pone q̄
filij nati sunt, & sic locus est reuoca-
tioni, vt dictum est, qui tamen statim
mortui sunt, nunquid cōfirmabitur
donatio? In hoc Mar. de Fano arguit
pro & contra, & primū videtur con-
firmari per l. posthumus. in princ. ff.
de iniust. rup. & irri. testa. & l. sc̄mi-
næ. in fi. C. de secun. nup. & per regu-
lam cessante causa cessat effectus, vt
in ca. cum cessante. extra de appel. In
oppositum facit, quia sicut actio vel
obligatio semel extincta non resu-
scitatur. vt in l. qui res. §. aream. ff. de
sol. ita nec donatio. l. Meuius. §. duo-
bus. ff. de le. ij. pro quo videtur. tex. in
l. iij. C. quando dies le. ce. & in l. hære-
dibus. in princ. ff. ad treb. & ff. de ope.
libert. l. qui libertinos. §. amissi, & hæc
partem sequitur Bar. nec ob. d. l. post-
humus. quia loquitur in casu quo spe-
cialiter est promissum per æquitatē
prætoriam, quæ promissio non repe-
ritur sic facta in isto casu. † Sed an ista
reuocatio poterit fieri in vita ipsius
patris per filium per d. l. si vnquam,
videtur quod sic, quasi deficit condi-
tio, vt sepius tactum est. Breuiter sic
est dicendum aut pater vult ipsam re-
uocare tanquam defecta conditione,
& potest vt supradictum est, aut fi-
lius vult infringere eam tanquā inof-
ficiosam, & tūc non potest viuētē pa-
tre, secūdm qđ dēterminat Cy. in d.
l. j. C. de inof. do. Et est ratio quia q̄s
nō debet esse sollicitus de hæreditate
viuētis. l. qui superstitis. ff. de acq. her.
Itē quia hæc quærela sapit naturam
quærelæ inofficiosi testamēti, quæ so-
lū post mortē intentatur: vt l. fi. C. de
inof. dona. ergo & c. pro hoc facit etiā
l. j. §. si impuberi. ff. de col. bon. † Quid
si pater per viā venditionis bona sua
dissipauit & alienauit? nunquid filius
poterit eam reuocare, sicut de dona-
tione supradictū est. aduerte ista est
quæstio quam format Cy. in d. l. j. de
inof. do. in qua sic breuiter dic, aut vē-
ditio fuit fraudulenta, & simulata, &
pro minori pretio facta, & tūc pro ea
parte pro qua est vltra legitimū pre-
tium videtur esse quædā donatio, &
reuocabitur: vt ff. de do. inter vir. &
vxor. l. si sponsus. §. circa. aut nō est si-
mulata, & tunc aut est deceptio vltra
dimidiā iusti pretij, & tūc reuocatur
de iure cōmuni, vt in l. ij. C. de rescin.

ven. aut nō cōtinet deceptionē in pre-
cio antedicto, & tūc secūdm quosdā
si pater habuit animū fraudādī filios
b licet emptor non participauerit b in
fraude, reuocabitur per l. nō vsque. ff.
si à parent. quis fue. manu. Alij dicūt
quōd de necessitate requiritur, vt re-
uocatio admittatur q̄ emptor fraudē
participet. arg. l. qui autē. §. similiter.
& §. hoc edictū. ff. quæ in frau. ere. &
l. vltim. eo. ti. Ad d. l. non vsque respō-
detur quōd illa lex loquitur in liber-
to, non autem in ingenuo, & hæc par-
tem sequitur Cy. † Sed pone quōd fi-
lius fuit à patre hæres institutus, &
agnouit hæreditatē, an poterit in hīlo-
minus reuocare donationem tanquā b
inofficiosam? dicit Bar. quōd sic, agen-
do ad supplementum legitimæ. ar. in
l. j. & ij. C. si quid in frau. pa. & l. cum
à matre. C. de rei ven. & l. scimus. §. in
cōputatione. in gl. mag. C. de iu. deli.
cū si. Visa reuocatione donationis in-
ter viuos, videamus quibus modis re-
uocetur donatio causa mortis, & quē
multis modis: inter quos connumera-
tur. quādo is cui collata est donatio p̄-
moritur ante donatē: vt l. si à filio.
& l. si. & l. si mortis causa. ff. de do.
cau. mor. & alijs etiā modis q̄ no. per
gl. in l. ij. C. de iu. do. Itē p̄cōnitētia so-
la ipsius donantis fit reuocatio: vt l. q̄
mortis causa. ff. de donat. cau. mort.
9 † Quid i ergo si alijs donauit fundum
alicui causa mortis, deinde in testamē-
to eūdē, fundū alteri legauit: quis eo-
rū p̄fertur? dicit q̄ legatarius, q̄a post-
eā alteri legando videtur p̄cōnitere
c prioris donationis factæ. vt p̄batur
in fl. cum pater. §. mater. de le. ij. & ibi
p̄ gl. nec mirū quia hæc donatio sapit
naturam legati. l. marcellus. in fi. & l.
si debitor. in fi. ff. de do. cau. mor. vn.
de sicut in legatis vltima derogant
prioribus, sic & hic. l. si mihi & tibi. §.
10 in legatis. de leg. j. † Sed vltra quæri-
tur quot testes requiruntur in dona-
tione cau. mortis. quōd quinque sicut
in codicillis. vt l. fi. C. de de causa mor.
11 & l. fi. C. de codicil. † Quid si donatio
non fuerit reuocata cum reuocari à
donatē potuisset aliqua legitimæ cau-
sa, an heres eius poterit eā reuocare?
dic qđ non. per tex. in l. fi. C. de reuo.
12 do. & no. per Cy. in l. j. eo. tit. † A autē
possit substitui in vtraque donatio-
ne, dixi supra q̄ sic. vt in l. quoties. C.
de don. quæ sub modo. & l. j. & ibi p̄
Cy. C. de do. causa mor. & l. si q̄ mor-
tis. in prin. ff. eo. dum tamē si fiat do-
tia

a Alienauit.
an tabiscam
tebe que fit
Et filij pri-
uētur legiti-
ma valeat
Sido p̄ Ro-
ma. singu-
la. suis fol.
xviij.

Participa
uerit. Sicut
Lud. Ro. cō-
sil. ccc. xj.

Prioris do-
nationis. Sicut
de p̄ Lu. ro.
consil. xxij.

natio extra testamentū, ad sit præsen- tia substituti, vel alterius eius nomine recipientis. vbi verò fieret in testamēto tūc non esset necessaria substituti præsentia, vt no. per Cyn. in d. l. j. C. de dona. cau. mor.

EPITOME.

- 1 *Omnis res cuius commercium haberi potest donare potest*
- 2 *Donatio omnium bonorum presentium & futurorum an valeat.*

D O M V M V N A M. Fuit ergo donatio rei particularis quæ proculdubio valet, quia omnis res cuius sit cōmercium, vel quæ vendi potest, donari potest. vt l. ædibus. §. si. ff. de donatio.

2 *¶ Quid ergo si fuerit generalis & vniuersalis donatio omnium bonorum, an valebit: dic qd si est facta omnium bonorum presentium tantū tunc valet. si autem fuerit facta tam presentium quā futurorum prout sæpius fieri vidi in Monteferrato & Pede mōtibe, tunc non valet, quia per eam libera testandi facultas aufertur, vt determinat Bartol. in l. stipulatio hoc modo. ff. de ver. obli. & Cy. in l. fi. C. de pac. ideo consilium est, vt in hac generali donatione ipse donator sibi reseruet aliqua bona, in quibus possit testari. & vide circa hoc quæ scripsi supra in tit. de societate, & eius libelli forma.*

EPITOME.

- 1 *Re euicta, an agatur de euictione contra donantem?*
- 2 *Pater an possit filijs donare inter viuos?*
- 3 *Pater an possit donare filio in actu quo emancipat eū.*

A D D I M I T T E N D V M vel relaxandum. Ad hanc autem traditionem & relaxationē meri tō compellendus est, quia donans hodie necessario tenetur tradere, & sic donationē perficere. vt in §. perficiuntur. Insti. de dona. d. l. si quis argentū. §. j. C. de dona. & l. perfecta. eo. ti. *¶ Quid autem si facta traditione res donata fuerit euicta, an poterit agi de euictione contra donantem? videtur qd non, per l. ad res donatas. ff. de ædi. edict. aduerte qd glos. disputat hanc quæstionē in l. aristo. §. si. ff. de dona. & ibi per Bar. & in l. ij. C. de euic. & ibi per Cy. vnde distingue sic, aut donatio incipit à præcedēti promissione, & obligatione, & tunc donator indistinctē tenetur de euictione. siue cepit à stipulatione, siue à pacto nudo. vt in d. l. si quis argentum. §. j. & sic loquuntur gl. prædictæ. & hoc casu sequuta euictione agatur prima actione, hoc est, vel ex stipulatione vel ex conditione ex lege, quasi res ipsa non fuerit tradita. vt no. per gl. in l. j. C. de iure do. & probatur per tex. in l. qui concubinā §. si hæres. ff. de leg. ij. facit. l. Iulianus. §. j. ff. de verb. obli. & l. qui decem. in §. j. ff. de sol. licet aliud sit in re vedita, actione sequuta, quo casu, non agitur prima actione, sed alia noua actione, vt habetur in l. iij. C. de euictio. & est ratio differētiæ, quia contractus venditionis est perfectus traditione sequuta, cum ad hoc solum venditor ex natura contractus sit obligatus. vt in l. ex empto. in princip. l. prima. & in princip. & l. emptorem. ff. de actio.*

empti. sed in donatione donans est obligatus dare, & sic rem accipientis facere, ideo & c. Aut donatio cœpit à sola traditione non præcedente aliqua cōuentione, vel obligatione, & tūc aut donans promisit de euictione, vt tunc indubitanter agitur de euictione, vt determinat gl. in l. ij. C. de euict. siue fuerit pacto nudo, siue per stipulationem facta promissio secundum gl. licet Pet. dicat contrariū, quādo sit pacto nudo, vt refert ibi Cyn. & male secundum Barto. qui sequitur glo. Aut non promisit de euictione ratione cuiusdam particularis interesse extrā rem, puta ad sumptus quos fecit in re, aut ad ipsum totū inter esse tam ipsius rei quā extrā re. Primò casu subdistinguitur, aut donas fuit in dolo, & agi potest contra eum, aut non fuit in dolo, & tunc agi nō poterit. vt probatur in d. l. aristo. §. si. In secundo casu non potest agi per d. l. ad res donatas. Alij autem voluerunt aliter dicere & malè vt refert Cyn. in d. l. ij. *¶ Vltimò quæritur an pater poterit filio donare inter viuos: ad quæ breuiter sic responderetur, quòd aut filius est emancipatus, & tunc valet donatio acti facta esset cuiunque extraneo. vt l. donationes. C. de reuoc. donat. & l. cum res & l. si quis. C. de dona. possit tamen impugnari à fratre suo, si appareat inofficiosa, vt supradictū est, aut filius est in potestate, & tunc olim non valebat, tamen morte patris cōfirmabatur sicut illa quæ facta est vxori. vt est tex. in l. donationes. in §. pater. ff. de do. & not. p. gl. in l. sine emancipati. C. de do. hodie autem valet secundum aliquos. Tu dic quòd etiam hodie non valet, sed morte patris confirmatur, vt plenè disputat & determinat gloss. in l. ij. C. de inoff. dona. & ibi per Cyn. & firmatur per lac. de Bel. in authent. de inmen. do. in prin. *¶ Quid si pater in actu & tempore quo filium emancipat, sibi aliqua bona donat, an valet hæc donatio: dic qd sic, vt l. final. C. de emā. lib. pater ergo quòd pater nō potest irreuocabiliter inter viuos filio suo donare ante eius emancipationē, sed post eius emancipationem, & tempore emancipationis sic confirmatur prædicta etiam per tex. in l. facultas. C. de his qui nu. lib. x. & l. mater. C. de inoff. dona. cum similib. & nota. per glo. in authent. vnde si paren. C. de inoff. testa.**

An pater possit donare filio, & de Rapha. Fulg. consil. cxcix. Frac. de Arc. con. si. x. vij. Rapha. Cu. con. si. cxx. Pan. d. Cas. cen. si. c. s.

Tempore emancipationis. Adde Oldr. consil. lio. l. j.

Forma libelli super petitione restitutionis in integrum.

ORAM VOBIS . D.

B. vica. &c. Dicit, narrat, significat & proponit Simon de ferra. agēdo & agere volendo contra & aduersus Iaco. de S. Gre. & aliam quamcunque personam pro eo seu eius nomine in iudicio comparētem, quod cum ipse Simon esset an. xx. vel circa & minor an. xxv. inconsultē & indeliberatē nullius iudicis, vel curatoris auctoritate accedente vendidit & tradidit pretio florenorum centum, suprascripto Iac. domū vnam paternam positam in Papia in contratū vbi dicitur &c. cui cohæret &c. Quam quidem venditionem & traditionem ipse Simon tunc iurauit ratam habere & tenere & illam non infringere, nec annullare aliqua ratione vel causa quamquam rei veritate inspecta ipsa domus tempore dictę venditionis, & ante & post fuerit ac hodie sit pretij valoris & æstimationis floren. ccl. & vltra. propter quod cōstat manifestē ipsum Simonem occasione dictę venditionis fuisse & esse enormiter læsum & dānicatum, circumuentum vltra dimidiā iusti pretij: dicit insuper, & proponit idem Simon quod post excessum suę ætatis xxv. an. dum per commune Papie missus esset Venetias in legatione, seu ambassaria, & in ea moram traxisset longo tempore, ecce quōd Phylippus de solbertis vēdidit & alienauit d. Iaco. perticas xx. vinearū ipsius Simonis positę & iacentis in territorio Clastigij cui cohæret &c. quas d. Ia. præ tendit se durante dicta absentia dicti Simonis legitime præscripsisse: quamuis idem Simon tanquam ex ipsis assertis venditione & præscriptione enormiter læsus & dānicatus dixerit, & protestatus fuerit, ac de præsentī dicit proponit, & protestatur se enormiter fore & esse læsum & dānicatum, & ob hoc meritō aduersus ipsam venditionem & præscriptionem inquantum sint aliqua vel aliquius existentie, quod tamen negatur, fore & esse in integrum restitutum & restitui debere & reponi in illius statū & gradum in quibus ipse

*a Incidenter.
Adde Et
per Old. com
ff. clxxij.*

Simon fuerat, & erat ante eius absentiam, & tempore suę absentie, & dictę venditionis & præscriptionis sequutę prout iura disponunt, quocirca sæpē d. Simon petit & requirit à vobis domino vicario antedicto quatenus ex officio vestro, & omni alio modo, iure, via, & forma quibus melius fieri potest pronuntietis & declaretis omnes & singulas suprascriptas, venditiones, alienationes, & præscriptiones, fuisse, & esse nulla nulliusque valoris & momenti, & inquantū aliquę esse appareant pronuntietis, & declaretis per vestram sententiam diffinitiuam prædictam minorem fuisse, & esse earum occasione enormiter læsum, & ob hoc fuisse & esse in integrum aduersus ipsas, & quamlibet earum in integrum restituendum, & restitui debere eundemque Simonem aequaliter & realiter aduersus ipsas alienationes præscriptiones, & quamlibet earum in integ. restituiatis, & ad statum pristinum reducatis & reponatis cum omnibus suis inrius, actionibus, & defensionibus, inducendo & reponendo ipsum incorporalem tenentem, & possessionem dictarum domus & vinearū: amplius condemnnetis d. Iac. ad admittendum & relaxandum liberē & expeditē suprascripto Simo. suprascriptas domum & vineam simul cū fructibus per eum ab hodie retro habitis, & perceptis & etiam in futurum percipiendis necnon & in expensis per d. Si. factis & faciendis. Et prædicta petit & c. deduc. in præsentī iudi. & c. salvo iure &c. non astringens &c.

CORAM VOBIS. Sciendum est pro euidencia quōd in integrum restitutio fundatur super æquitate. l. j. ff. de mino. & datur solum in subsidium deficiente alio remedio communi & ordinario: vt l. in causā. §. primo. ff. de mino. ideoque requirit in ea legitima causę cognitio: vt in l. omnes. ff. de in integrum restitutio. l. in causę. §. causa cognita. ff. de mino. & libellus debet offerri sicut in alijs communibus actionibus, vt in l. minor. ff. de mino. in fin. & in c. fina. extr. de offi. iu. & vota. per glo. & doct. super rubr. in l. j. ff. de interro. ac. & per Ia. But. in l. iij. C. de po. & per Bar. in l. iij. §. hoc autē. ff. de dam. in fact. & per gl. in l. ij. §. dies. ff. quis ordo. in bo. pos. ser. Et conceditur hæc restitutio ex varijs causis. vt infra notabitur. potest autem quilibet iudex habens iurisdictionem non autem arbiter, vel arbitrator de tali restitutione cognoscere: vt l. j. & final. C. vbi & apud quos. & si forsitan aliquis esset iudex incompetentes principaliter agendo ipsa restitutione, attamen si incidenter ^a de ea queratur, poterit de illa cognoscere. vt in l. fin. in fi. & in c. causa. de in integ. restitui.

ET MINOR anno. xxv. Scire debes quōd duo requiruntur copulatiuē vt detur restitutio, videlicet minor ætas, & læsio. vt l. nant & postea. §. si minor. ff. de iureiurando. & debet læsio esse magna & non modica. vt in l. Seio. ff. de in integrum restitutio. ætatis autem computatio fienda est de momento ad momentum: vt l. iij. §. minorem. ff. de minor. & dies vltima ætatis incipit

cepta, habetur pro completa sicut in alijs casibus specialibus non in d. s. minorem. & c.

VENDIDIT & tradidit. Sic ergo petitur restitutio aduersus venditionē: vt l. j. & ij. C. si aduer. ven. & contra ipsum emptorē, vt ibi, & si nō est soluēdo, dabitur etiā hoc remediū cōtra eum ad quē res ipsa puenit, & sic apparet q̄ est in rē scriptū hoc auxiliū: vt habetur in l. causā. la. j. §. fin. cū l. seq. ff. de mi. Cōpetit etiā hoc remediū aduersus diuisionē, & transactionē. C. si aduer. transac. l. j. & l. seq. & etiā aduersus p̄scriptionē: vt l. j. C. si aduer. vsu ca. & etiā aduersus rē iudicatā. vt l. j. C. si aduer. rē iud. & generaliter cōpetit minori læso aduersus quēcunq̄ue contractū, vel distractū, quocūq̄ue nomine ceu featur: vt l. ait p̄tor. in prin. & §. j. cū se. ff. de mino. nedū si rē miserit, sed etiā si lucrū perdidit, quia tā damni quā lucri ratio habetur: vt ff. de mino. l. ait p̄tor. in fi. & l. & si sine. §. quā sitū. cū si. & nedū in p̄missis succurritur, sed etiā in legatis: vt l. & si sine. in prin. & l. iij. §. si quid minori. ff. de mi. ac etiā in hæreditatibus. ff. e. l. ait p̄tor. §. nō solum. & d. l. & si sine. §. restitutus. cū seq. & similiter in iudicijs l. minor omittam. e. ti. & d. l. & si sine. §. si cum l. seq. facit regula quē ponitur in l. nō omnia. ff. e. ti. Et hæc procedūt quādo nulla legitima solēnitas in alienatione intercessit, quia per seipsum vēdidit carēs tūc curatore, vbi autē habuisset tutorem vel curatorem, tūc à seipso facta venditio esset ipso iure nulla. sic quē cum tutus esset iure communi non haberet locum hoc remediū restitutionis. Imāgis puto. §. ne passim. ff. de re. eo. & l. si curatorem habens. C. de in integ. resti. min. cum si. Si autē habuisset curatorem, & eius autoritate alienatio facta esset, adhuc interueniēte læsione restituti cōpeteret: vt in l. etiam. C. si tu. vel cur. interuc. & l. ij. eo. tit.

EPITOME.

- 1 Iuramentum an excludat minorem à restitutione in integrum nume. 2.
- 3 Interuentus iuramenti priuat debitorē, ne aliquid alleget contra contractum.
- 4 Interuentus iuramenti facit ne possit mulier fundum dotale repetere.
- 5 Iuramentum priuat mulierem ne habeat regressum ad bona paterna.
- 6 Quibus contractibus adijciatur iuramentum.
- 7 Contractū cōtra bonos mores, an iuramentū corroboret.
- 8 Iuramentū an firmet primum testamentum, in quo filius emancipatus est prateritus, ita quod non valeat secundum in quo filium instituit.
- 9 Iuramentum an firmet contractum reprobatum ratione publica honestatis.
- 10 Contractus contra priuatam utilitatem an firmetur iuramento.
- 11 Iuramentum an firmet contractum fauore debitoris tantum.
- 12 Iuramentum quid operetur in casu dispositionis reprobata ex defectu interesse ex parte acquirentis.
- 13 Iuramentum quid operetur quādo adijciatur obligationi ex se naturaliter debili.

14 Quando adijcitur iuramentum dispositionis reprobata propter varias subditorum utilitates quid sit.

15 Quando adijcitur iuramentum dispositioni reprobata ex defectu forma vel materia.

TUNC iurauit ratam habere. Hic est multum aduertēdū super effectibus qui insurgunt ex iuramento. † Primo itaq; sciendū est q̄ iuramentū excludit minorem à beneficio restitutionis in inte. per quod infiniti minores remanent consumpti, vt plenē traditur in auth. sacramenta puberum. C. si aduer. ven. Cuius ratio est secūdam gl. quia hoc iuramentū facit eum maiore, vnde qua ratione maior vendens nō possit petere se restitui, sic nec iste minor, qui taliter iurauit, vbi ergo interueniret in alienatione talis deceptio in pretio propter quam maior iuaretur, vt est exemplum in l. ij. C. de rescin. ven. vel si dolus aut metus dedisset causam cōtractui, tunc etiam minor interposito iuramento iuaretur secūdū aliquos, vt plenē no. per glo. & doc. in d. l. ij. & ego plenē scripsi in forma libelli in quo agitur contra venditorē & c. vbi plenē scripsi in forma libelli in quo agitur contra venditorē & c. vbi plenē vide. † Item procedit dicta regula quā est quod iuramentum habet firmare contractum, & minori auferre in beneficium in quocunq̄ue alio contractu, vel distractu, seu quāsi tā donationis, quā locationis, compromissi, & si. vt plenē no. per gl. in ti. de pa. iur. fir. §. item sacramenta. & per doc. in d. auth. sacramenta. Operatur etiam hoc iuramentum alios effectus. † Nam priuat debitorem, ne possit al legare contractum in initum esse simulatum, vel cōneraticium, nisi prius ab episcopo fuerit absolutus: vt in c. debitores. de iureiur. † Priuat etiā mulierem ne possit fundum suum dotalem ab emptore reuocare, si eius alienationi consenserit. vt in c. cum contingat. de iureiur. & in c. licet mulieres. de iureiur. lib. vj. nisi forte, quod est menti tenēdum, ipsa mulier prius iurasset se nunquam consentire alienationi, vel nunquam alienaturam: quia tunc sequēs iuramentū nullius esset effectus, & audiretur mulier repetens suum fundum isto secūdo iuramento non obstante, vt determinat Host. & Ioan. An. in d. c. licet quā no. semper. † Priuat etiam mulierem,

Simulatum stud non est seruum de contractu simulato, quia sicut est simulatum contractus, ita & iuramentum ita glos. & Bald. in l. ij. C. plus scia. quod agi. ita Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fide ius. ita Ab. sic. no. in. c. ad nostram de emp. & c. vidi.

Iurasset. not. tamen quod licet de iure cōmuni cōtractus mino-

is solenniter iuramento firme tur, tamen quoad deest statutum requirere in contractu consensum pro sumariis vel operatur iuramentum absque consensu, ita Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fidei. in a. Bal. in l. ii. C. de re. sc. in l. non dubium. C. de leg. qd. nat.

quæ iurauerit se non habituram regressum ad bona paterna, dicit se de se fore contentam. vt in c. quamuis. de pact. li. vj. & no. per doc. in l. patrum quod dotali. C. de colla. licet regulariter pactum de futura successione non teneat: vt l. si. C. de pact. & l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. obli. & ibi plenè p. Bar. ¶ Et quoniam huiusmodi iuramenta solènt interponi super varijs speciebus contractuum, qui quandoque sunt validi quoadque inualidi, dubitatur quid operetur iuramenta super eis interposita, pro tanto sciendum est qui contractus sunt inualidi, vel quæ dispositiones inualidæ, & ecòtra, vbi sic collige sub breuitate quòd ali quando & primò contractus vel dispositio reprobatur à iure, quia est ecòtra bonos mores. secundo reprobatur ratione publicè utilitatis principaliter, & secundariò ratione priuatæ. Tertiò ecòtra reprobatur ratione priuatæ utilitatis principaliter & secundariò ratione publicæ. Quartò ex defectu solennitatis probatoriæ. Quintò ex defectu solennitatis formalis. Sextò ex defectu rei, vel personæ seu materiæ. ¶ Redeo ad primum quando reprobatur quia ecòtra bonos mores, eius exempla sunt plura, videlicet in pacto de succedendo affirmatiuè concepto, per quod inducitur votum captandæ mortis alterius: vt in l. si. C. de pac. & in c. ne captandæ. de co. cess. p. ben. li. vj. Item in pacto per quod liberandi facultas aufertur, de quo in l. stipulatio hoc modo. & ibi per Bar. de ver. obli. Itè in pacto per quod aufertur matrimonij libertas: vt in l. Tutia. in prin. de ver. obli. Item in omni turp. & inhonesta conuentione, quòd turpe est in obligatione, vt habetur & no. in l. generaliter. & l. si plagij. ff. de ver. obli. in quibus casibus. & similibus iuramentum hoc interpositum est nullus effectus: vt plenè traditur per Dy. in regula non est obligatorium. de reg. iu. li. vj. ¶ Et hæc faciunt ad questionè per me publicè disputatã. Ecce quod testator filium suum emancipatũ præterijt extraneo instituto, & in ipso testamento iurauit ipsum testamentũ nõ reuocare, dein fecit aliud testamẽtũ in quo dictũ eius filium sibi hæredẽ instituit, quæ rebatur an secundũ testamentũ valeat nõ obstãte iuramento: & determinauit distinguendo, aut filius comiserat talẽ ingratitudinẽ propter quã poterit licitè ex hæredari, vel præteriri, &

tunc secundũ testamentũ nullũ erit nõ obstãte iuramento adhibito in primo. Aut nõ comiserat talẽ ingratitudinẽ, & tũc tenebit secundũ & nõ primum: quia hoc casu iuramẽtũ interpositum fuit ecòtra bonos mores, qui volũt quod bona patris deferantur in filiu: vt l. si. quæ incipit, cum ratio in prin. ff. de bo. dam. & l. in suis. ff. de libe. & post. Bar. hæc quod ponit in l. si quis in prin. test. ff. de le. iij. & de. erminat secundũ valera. ¶ Venio ad secundũ articulu quod est, quãdo contractus reprobatur ratione publicæ utilitatis principaliter, eius exempla multa sunt, videlicet quãdo fit alienatio iuriũ regni, vel ducatur, aut comitatus, & interponitur iuramentum super tali alienatione: nam nullus redditur effectus talis alienatio: vt habetur in capitul. intellecto. de iure iurand. Est etiam exemplum in prorogatione iurisdictionis facta per clericum in iudicem laicum: vt in capit. si diligenti. de fo. compe. & in venditione, vel legato rerum quæ ædificata sunt affixæ. ff. de ecòtra. empt. l. senatus. & in l. cetera. ff. de le. j. & in pacto prorogationis in statũ: vt l. propter adũ. §. & si quidẽ. C. de iu. & in alijs multis casibus similibus, de quibus in l. iuris. §. si pacificar. ff. de pac. & l. ij. & l. quædam modũ. C. de agri. & cõssi. in quibus iuramẽtũ interpositũ nihil operatur, nec cõfirmare habet huiusmodi dispositiones, & per hoc sequitur quod si statutum aliquid disponatur fauore publicæ utilitatis principaliter, quod tali statuto nõ potest renũtari, quia si iuramẽtũ nõ operatur, multò minus simplex renũtatio. ¶ In tertio articulo qui est ecòtra ad proximu, videlicet quando reprobatur ratione priuatæ utilitatis principaliter cõsideradũ est quod aliquãdo ecòtra, vel pactũ siue dispositio reprobatur odio creditoris, aliquãdo fauore debitoris, aliquãdo ex defectu interesse ex parte acquirẽtis, aliquando ex debilitate virtutis ipsius dispositio nis, aliquãdo propter alias subditorũ diuersas utilitates. Si quidẽ reprobetur dispositio odio creditorũ, exẽplũ habetur in filiosa. sumente pecuniã mutuo: vt l. j. cum seq. ff. ad mace. & C. ad mace. p. totũ. & in pacto legis commissoriæ super pignoratã: vt l. j. C. de p. pig. tũc iuramẽtũ super his interpositũ operatur effectũ cõfirmatoriũ ipsius contractus & cõuentionis: vt in c. signi ficãte. extrã de pig. & ibi per Inno. licet Bar. in l. si quis p. eo. ff. de fidei. dixit

*Iurium regni limita
Et per Old.
confi. xxiij.
Sibi de regia
donatio
ne iurata.*

rit hoc iuramentū solū p his interpositū seruādum, nō autē cōfirmari cōtractū, vnde secundū eum poterit impetrari absolutio à iuramento: p no. in c. debito res. de iurei. & inde qđ solutū fuerit reperi poterit p cōditionē sine causa, qđ fieri nō poterit secundū opi. Inn. Item est ad idem exemplū in officiali emente, & contrahente eius officio durante, vt in l. non licet. C. de contrahen. empt. & l. fin. C. si quis alteri
 21 vel sibi. † Dixi secundo quod reprobatur interdum fauore debitoris eius exempla sunt in muliere intercedente pro alio, cui succurritur beneficio velleiani. vt l. j. cum seq. ff. & C. ad velle. per totum. Idem in minore lēso ex venditione rei suę, vt in præsentilibello cui datur restitutio. vt in l. ait prætor. de mino. & C. si aduer. v. l. j. & in alijs similibus casibus dicendum est quod iuramentum interpositū operatur effectum confirmatorium. vt in capi. cum contingat. extra de iniur. & in d. athen. sacramenta. Veruntamen secundum Barto in d. l. si quis pro eo. multum considerandum est in præmissis casibus, quando fauore debitorum, vel odio creditorum contractus reprobatur qualiter verba legis, vel statuti sunt concepta, aut enim verba prohibitiua referuntur ad personam disponentem, aut referuntur ad ipsam dispositionem. Primò casu. ver. gra. si statutum dicat mulier, vel minor, aut filius. non possit contrahere, vel distrahere sine tali solennitate, vel absolutè disponat, & tunc iuramentum nil operatur, nec confirmationem inducit, quia reperitur factum & interpositum contra præceptum legis, & per hoc inducit peccatum mortale. vt in c. ij. de maio. & obe. ergo nō est obligatorium: vt in d. reg. non est obligatorium. licet Innoc. teneat contrarium in c. veritatis. Secundò casu. v. g. si statutū dicat cōuentio facta cum muliere, minore, aut forensi non teneat, & tunc firmatur iuramento secundum eum, ar. d. c. cum cōtingat. que omnia sunt multum notanda, quia per ea possunt decidi multæ quæstiones quæ descendunt ex statuto.

† Tertio casu quādo dispositio reprobatur ex defectu interesse ex parte acquirentis, vt patet ex stipulatione facta alteri, de qua in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de ver. ob. & in §. alteri. Inst. de inuti. stip. tunc iuramentum operatur & habet confirmare contractū, qui fundatur super obligatione naturali. vt no. in c. j. extra de pact. † Quarto casu quando reprobatur ex debilitate lucē virtutis, cuius exemplum est in pacto nudo quid per se non producit actionem, vt plenè traditur in l. iuris gentium. §. sed cum nulla. ff. de pac. tunc etiam tale pactum firmatur iuramento & efficitur efficax ad agendam, per regulam quæ est, quod omne iuramentum quod nō vergit ad interitum salutis æternæ seruandum est, vt in d. capit. cum contingat, cū ibi no. † Quinto verò casu quādo dispositio reprobatur propter varias subditorū vtilitates multa referuntur exempla, videlicet in alienatione facta fundi dotalis, de qua habetur in l. j. cū se. ff. de fun. do. quo casu talis alienatio iuramento firmatur, non per legem, sed per canones, quæ destruant statum laicorum, & ampliant sub qua-

dam similitra conscientia statum clericorū, vt habetur in d. c. cura contin. gat & in c. licet mulieres. de iureiur.
 a Nisi prius a mulier iurasset se non alienaturā, quo casu secundum iuramentum nō tenet secundū Io. An. vt ibi not. itē est exemplū in transactione facta sup alimentis futuris. quæ reprobatur à iure. l. cū hi. ff. de trans. tamē iuramento confirmatur, secundū eū. a
 Itē est exemplum in pacto de nō succedēdo, de quo traditur in l. pactum. C. de coll. & l. fin. C. de pact. & l. pactū quod etiam iuramento firmatur, vt in c. quantus. de pac. li. vj. Est etiam exemplum in donatione inter vir. & vxor. quæ etiam firmatur iuramento. per regulam generalem quod omne iuramentum quod potest seruari & c. vt in d. ca. cum contingat. secundum Bartol. & Guliel. de cu. l. sed & si possessori. §. item si iurauero. ff. de iureiuran. quod non est verum, cum ratione publicæ vtilitatis principaliter sit prohibita, ergo in ea iuramentum nil operatur, vt infra proximè, & supra dictum est.

† Super sexto articulo quod est quando contractus, vel dispositio reprobatur ex defectu solennitatis probatoria, sunt exempla in testamēto nuncupatio, in quo requiruntur septem testes, vel in alio contractu in quo certus numerus testium requiritur, in quo casu ipsa solennitate deficiente contractus, vel testamentum non roboratur per iuramentum, quia hæc solennitas propter publicam vtilitatem est introducta, sicque remitti non potest, vt l. nemo potest. de le. j. & l. ius publicum. ff. de pact.

† Circa septimum articulum qui est quādo reprobatur contractus ex defectu solennitatis formalis, exempla parent in stipulatione in qua requiritur interrogationem præcedere & respōsionem sequi, vt l. j. §. j. ff. de verbo. obliga. & C. de contrahē. & committ. stipu. & l. j. & alijs similibus, certali solennitate deficiente non confirmatur stipulatio iuramento tanquam stipulatio. sed bene firmabitur tanquā simplex pactum quia effectus iuramenti est, vt dispositio valeat eo modo quo melius potest, secundū Bar. in l. cū pater. §. filius matrē. ff. de lega. ij.

† In vltimo autē articulo quādo dispositio reprobatur ratione materię vel rei patent exempla si fiāt cōtractus super re sacra vel libero homine

Nisi prius intellige nisi ille cum quo contrahit ignorat quod prius iurasset, quia tunc tale iuramentum non præiudicat ei qui iurat sta soluit Bal. consi. c. x. §. j.

vel si de quibus loquitur l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de ver. obli. & l. liberi. ff. de contrah. emp. & l. apud iulianum. §. si. de leg. j. quibus casibus iuramentum nihil operatur tāquam interpositum super impossibili de iure: vt in d. §. fina. & not. in d. c. non est obligatorium. & plenissimè per Bar. in d. l. si quis pro eo. vt si vis prædicta omnia plenius colligere & breuius, dic secundum Dyn. quod aut contractus dispositio reprobatur à iure, quia turpis, vel contra bonos mores, aut quia impossibilis de iure vel natura, & tunc iuramentum nil operatur vt in dicto capi. non est obligatorium cum si. aut reprobatur fauore, vel odio contrahentis, vel dispositionis principaliter, & tunc iuramentum operatur, aut ratione publicæ utilitatis principaliter, & nihil operatur, & ad hoc reducuntur omnia superiora exempla. In omnibus autem casibus in quibus iuramentum operatur, potest ex iusta causa peti absolutio ab episcopo parte tamen prius citata, vt scripsi. supra circa formam iuramenti quod defertur à parte parti.

ET CIRCUMVENTVM ultra dimidiam iusti pretij. Hic no. q. propter talem læsionem nedum minor ætate, sed quilibet maior potest petere contractum rescindi, etiã siue restitutione in integrum inapetrada, vt supra dictum est. & habetur in d. l. j. C. de resc. ven. Sitamè minor iurauerit super tali cõtractu tunc dic vt supra. & q. præsupponitur quod domus fuit paterna si non interuenisset hæc læsio, posset minor petere restitui, quod est no. vt habetur in l. si in emptione de minor.

E P I T O M E.

- 1 *Causa legationis est legitima ad præstandum in integ. restitui.*
- 2 *Restitutio in integ. competit etiam contra missum legationem.*

IN LEGATIONE seu ambassaria. † Aduerte quod hæc causa legationis est sufficiens ad præstandum in integrum restitutionem ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videtur, de qua habetur in l. j. in fi. ff. ex quib. cau. ma. & probatur in l. sed si per prætorē §. si. & l. qui nititur §. si. cū l. seq. ff. ex quibus cau. maio. debent autem esse huiusmodi legari tales quod eligantur à mittente, & ab eo cui mittuntur,

& experti in arte ipsa, vt no. Arch. in c. ij. extra de re iud. lib. vj. & sunt excepti durante legatione à præstatione vectigalium, & quibusdam alijs, vt in l. à legatis. C. de vecti. & l. sed & reprobari. §. sunt autem. de execu. tut. Sunt præterea aliæ causæ ei quibus maiores in integrum restituntur, de quibus traditur in l. succurritur. & l. præce. & sequen. cum simi. ff. ex qui. cau. ma. sine causa sit probabilis tantum, sine probabilis & necessaria, vt in d. l. si per prætorē. §. fina. & in l. nec non. in princi. ff. eo. ti. & plene no. per gloss. in fin. ff. de in integrum resti.

† Quid autem econtra ad dabitur restitutio contra istum qui fuit in legatione missus: id quod sic, quia non solum succurritur absentem contra præsentem, sed etiam præsentem contra absentem ex dicta generali clausula: vt in l. item ait prætor. in prin. & si. l. in seq. & in l. si. ff. ex qui. cau. ma. quæ restitutio nõ solum tribuitur occasione damni pãsi sed etiam lucrum amissi. vt l. & si sine l. iulianus §. si. eo. ti. dum tamè lucrum fuisset querendum sine alterius iniuria, alias non competeret restitutio l. sciendum. & l. denique. & l. nec vtilem. ff. ex quib. cau. ma.

PRÆSCRIPSISSÆ. Nedum contra alienationem, sed etiam contra præscriptionem longam vel longissimam succurritur tam maiori quam minori ex iusta causa. C. si aduer. v. f. uca. l. j. & l. quod tempore. C. de resti. mil. cum ibi not. & l. nec non §. exemplo. & l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. ex quib. cau. ma. facit etiam l. j. §. item ait prætor. in prin. eod. titul. licet hodie in minoribus aliter sit dispositum, vnde secundum Cy. in l. si. C. in qui. cau. in integrum resti. nõ est neces. sic distingue. Aut præscriptio temporalis cœpit contra prædecessorem ipsius minoris, qui prædecessor erat maior, aut contra ipsum minorem. Primo casu aut loquimur de præscriptione conuentionali, & illa currit cõtra minorem & cum effectu: vt in l. emilius. ff. de minor. Aut queritur de præscriptione legali, & tunc licet sint opiniones diuerse, tamen secundum la. de Arc. distingue, aut est præscriptio, cuius cursus tendit ad confirmationem contractus habiti cum defuncto, & tunc currit ipso iure, & cum effectu: vt l. si intra. C. de non nu. pe. cum si. aut ad confirmationem nõ tendit, & nunc currit, sed datur restitutio, vt no. in l. j. C. si aduer. v. f. uca. l. j. & ij. C. si aduer. ven. pi. fallit in præscrip. xxx. an. quia seruatur quod traditur, in l. si. C. in qui. cau. integ. resti. non est neces. & in l. sicut. C. de præscriptio. xxx. ann. Secundò casu principali quando præscriptio cœpit in persona minoris tunc subdistingue, aut est talis præscriptio, quam ius antiquum volebat currere sine aliqua spe restitutionis integrum. & tunc etiam hodie currit cum effectu, aut est talis quæ currebat, sed dabatur restitutio, & tunc hodie ipso iure minori non currit, vt in dicta l. finali fallit in casibus videlicet in l. properandum. §. penultimo. C. de iudicijs. propter rigorem iuris conseruandum, vt in authent. de appellatio. & inter quæ tempo. §. primo, aut est talis præscriptio, quæ de iure veteri non currebat,

bat, & adhuc hodie non currit. vt l. ij. C. in qui. cau. in integ. resti. non est ne. Et præmissa procedunt secundum Inn. in præscriptione clausa in corpore iuris, in cæteris autem præscriptionibus extra corpus iuris inducis, vel per legem municipalem vel consuetudinem, non inuatur minor hodie ipso iure, sed ope restitutionis tantum. vt notatur per eum in c. constitutus. in fin. de resti. in integ. vide etiam quod habetur in l. non est incognitum. C. qui. non ob. lon. tempo. præscript. maiori autem læso facto pupilli, vel absentis etiam succurritur alia via, & alio remedio: vt in l. vt perfectius. C. de ann. exceptio.

DV RANTE ABSENTIA dicti Si legitime præscripsisse Fuit ergo in eius absentia completa præscriptio. Quid ergo si ante ipsam completam per duos annos reuersus est domum, & tacuit, nec ipsam interrumpit præscriptionem, & sic in eius præsentia completa fuit, an volens in integrum restitui audiendus erit? in qua quæstione variaz reperuntur opiniones vt plenè recitat glo. Cyn. & docto. in d. l. quod tempore. & per Bartol. in dicto §. sed quod simpliciter. Conclufiue autem sciendum est quod quidam dicunt ipsum non debere restitui propter eius negligentiam, iura enim negligentibus non succurritur: vt l. pupillus. in fin. ff. de his quæ in frau. cre. & l. non enim. ff. ex quib. cau. ma. & videtur probari in d. §. sed quod simpliciter. Alij autem dicunt, quod restitutio est concedenda non ad illud totum tempus, quod fluxit in eius absentia, sed ad illud solum quod superest facta compensatione tempore absentiaz & præsentiaz. vt sic tempus cum tempore confundatur, & quod superest restituatur. Exemplum est, pone quod stetit absens iij. annis, & præfens duobus, fiet restitutio temporis duorum anno. quia reliqui inuicem confunduntur. Alij, vt Iacob. de Are. quorum opin. sequitur Cyn. distinguunt, aut ipse Simon reuersus secuit rem suam præscribi, & tunc si negligens fuit in nihilo restituitur. ita intelligatur prima opinio, aut ignoranter, & tunc habet locum secunda opin. Bartol. autem in d. §. sed quod simpliciter. distinguit, aut loquimur in præscriptione actionum, & tunc procedit prima opinio, aut in præscriptione rerum immobilium, & tunc procedit secunda opin. rationes autem, & iura gratia breuitatis omitto ibi vide.

IN QVANTUM SINT Aliquæ. Vides hinc quod conditionaliter petitur hæc restitutio, nec immerito, quia si contractus & alienatio sunt ipso iure nulla, frustra peteretur eos beneficio restitutionis rescindi, vt no. dicit tex. in l. in dubium. in fine. C. de tuto. & cura. qui sati. non de. Facit l. nã & si sub conditione §. rempendo. ff. de iniust. rup. & irri. testa. Constat autem hoc beneficium restitutionis esse rescissorium. vt in d. Loenen. §. fina. & penult. ff. ex quibus cau. ma. in §. rursus. & ibi plenè de hac materia Institui. de actio. & quod sub tali conditione peti posset hæc restitutio, probatur in c. constitutus. de in integ. restitutio.

QV A T E N V S ex officio vestro. Aduerte quod sicut illa restitutio, quæ tribuitur minoribus, petitur officio iudicis, vt in c. finali. extra de offic. iudic. cum si. supra allega. ita hæc restitutio quæ tribuitur minoribus, vt probatur in l. si qs sit stipulatus ff. ex qui. cau. ma. q. sequitur Cy. in d. l. q. tempore. & in vtraque requiritur libellus. vt in d. c. fi. & supra dixi.

F V I S S E E T E S S E nullas. Si iudex reperiat alienationes fuisse nullas, debet super earum nullitate pronuntiare, quo casu cessare habebit disputatio super in integ. resti. danda vel non. vbi autem reperiat esse aliquas, tunc de in integ. rest. pronuntiabit, vt supra scriptum est. & c.

E N O R M I T E R læsum. Iudex debet aduertere principaliter ad qualitatè læsionis an sit magna parua: quia pro nulla vel modica læsione non conceditur restitutio: vt in l. si oleum. in fine. ff. de dol. & l. scio. ff. de in integ. restitutio.

EPITOME.

- 1 Non sufficit iudicem pronuntiare simpliciter aliquem restituendum.
- 2 Restituito aliquem & aduersarius restituitur.
- 3 Restitutio data minori an prosit etiam eius fideiussori.
- 4 Minor etiam contra fideiussorem potest petere in integrum restitutionem, eo agente contra ipsum.
- 5 Sententia lata super restitutione, an sit diffinitiuæ vel interlocutoria.
- 6 Infra quantum tempus petatur in integrum restitutio.
- 7 Minor an possit petere restitutionem aduersus lapsum temporis petenda restitutionis.
- 8 Hæres minoris, an possit petere restitutionem lapso tempore petenda competentis minori ante aditam hereditatem.
- 9 Successor an possit se i privilegio defuncti vel suo.
- 10 Sequitur absolutio & restitutione, an iterum talis restitutio peti possit.

Index Bal. in addi. Specu. tit. de in integ. resti.

E V N D E M Q V E Simo. Actualiter & realiter ¶ Multum notanda sunt ista verba, nam non sufficit quod iudex pronuntiet simpliciter ipsum restituendum quia ve. ba

de futuro non disponunt: vt l. si à colono. ff. de verborum obliga. & not per Iacob. Butrig. in l. cum iudex. C. de sentent. & interlocuto. omnium iudicium. vnde necesse est quòd de presenti actualiter restituat dicendo, ipsum in integrum restituimus, & in suo priori statu & gradu in quo fuerat ante dictas alienationes, & prescriptiones omnino reponimus & reducimus & c. Est enim restitutio prioris status in integrum repositio, vt l. quod minor. §. restitutio. ff. de minoribus.

2 † Sed hoc supposito quòd minor vel maior sit restituendus, nunquid eius aduersarius erit etiam in statu pristino reducendus, seu reponendus? & utiq; dicendum est quòd sic, vt in l. j. & ij. C. si aduer. transfactio. & no. in d. §. restitutio.

3 † Inde queritur an data minori restitutione, pro etiam fideiussori eius, ver. gra. si fuit minor restitutus aduersus venditionem, pro qua tenenda fideiussorem præstiterat, & glo. videtur tenere quòd hæc exceptio præstiterat restitutionis transeat ad fideiussorem; argu. in l. exceptiones. in si. ff. de excep. Petr. tenet contrarium, dic plenius, vt no. in l. fin. C. de fideiuss. min. & in l. minor xxv. an. ff. de mino.

4 † Quid ergo si talis exceptio non porrigatur ad fideiussorem secundum aliquos, an agente fideiussore contra ipsum minorem poterit ipse aduersus eum etiam petere restitutionem in integrum? dic quòd sic, vt habetur in l. j. C. de fideiuss. mino. & ibi per Cyn. & d. l. minor.

5 † Vltra quæritur an sententia lata super restitutione in integrum, sit diffinitiva vel interlocutoria super quo distinguitur, aut super ea fuit principaliter oblatu libelli, sed incidenter fuit de restitutione quæ situm. verb. gra. si minor fuit conuentus ab alio actione reali & personali, & per modum excipiendi ipse minor asseruit se læsum, & per hoc petijt se restitui in integrum & tunc est interlocutoria: vt habetur in l. nec non. §. exemplo. ff. ex quibus cau. ma. ad quod facit regula l. quod iussit. ff. de re iudica. & quod ibi not. & l. nam & postea. §. si minor. ff. de iur. iurando.

6 † Quæritur amplius infra quantum tempus peti debeat in integrum restitutio? dic quòd olim peti debebat infra annum vtilem. vt in d. l. infra vtile. cum simi. hodie verò sufficit illam petere infra quadriennium cõtinuum post perfectam minoris ætatem vel absentis reuersionem numerandam, infra quod tempus debet etiam lis terminari, vt habetur in l. superuacua. C. de tempo. in integ. rest. peten. & sic tempus illud non currit minoribus nec maioribus durante absentia, vel ætate minore. vt d. l. superuacua. & not. in d. §. rursus.

7 † Sed pone quòd tempus huius quadriennij sit elapsum, an per viam excipiendi poterit minor vel maior se defendere petendo se restitui: videtur quòd sic, quoniam regulariter traditur quod ea quæ sunt annua ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum: vt l. purè. in fin. de do. excep. In contrarium determinat Cyn. & alij docto. in dicta l. superuacua. ratio est quia fuit in ipsius potestate per viam agendi

petere se restitui: id eòque sibi imputet si non agit. argument. l. Papinianus. §. si filius. ff. de inoff. te. l. quæ situm. §. in dolo. ff. de peculio. cum similibus. quæ ratio cessat in dicta l. purè. facit etiam ad prædicta regula, quæ traditur, quòd de restitutione data potest excipi non de danda, vt habetur in l. nam & postea. §. si minor. ff. de iur. iurando. & dicto §. exemplo.

8 † Sed pone quòd minor decessit infra tempus petendæ restitutionis, & tempus fluxit ante aditam hæreditatem eius, an poterit hæres petere restitutionem? distinguitur breuiter hoc modo, aut hæres fuit negligens, & tunc denegatur sibi restitutio, aut non fuit negligens, & tunc conceditur, vt determinat Cyn. in l. secunda. de temporibus in integrum restitutionis petend.

9 † Qui autem dices si minori vel maiori, vel priuilegiatus non priuilegiato, an ipse successor poterit vti proprio priuilegio, vel ipse defuncti? dic plenè per Dy. in capit. si quis in ius. de reg. iur. lib. vj. & in l. hæredem. ff. de reg. iur. & per glo. & Iacob. Butri. in l. ea quæ. C. de restitu. in integ. Et eodem modo quæri consuevit si ecclesia succedat alicui priuato, an vtatur iure priuati, vel suo, & idem in fisco succedente priuato: super ecclesia, vide quod no. in c. j. in fin. cum simi. ibi nota. extra de iur. pat. in fisco, vide quæ no. in l. j. C. de priu. fis. & l. j. C. ad leg. Iul. de vi pub. & l. non intelligitur. §. cum ex causa. cum simi. ff. de iure fis.

10 † Quid autem dices si iudex absoluat istum Tacconuentum super restitutione, an iterum poterit petere iste Simo. se restitui: videtur quòd sic, per l. j. cum sequen. C. si aduer. rem iudi. in contrarium est veritas per tex. in l. j. & ij. C. si sæpius, in integ. resti. fue. po. poterit tamen ab hac tali sententia appellare & sic vti iure communi. vt in d. l. j. & in c. final. de in integrum restitui. Nec obstat contraria, quia loquuntur quando sententia fuit lata super alio quam restitutione: vt l. si ex causa iudicati. in princ. ff. de mino. & si fortasse læsus sit circa lapsum tempus instantiæ causæ principalis vel appellationis, sibi succurritur beneficio restitutionis. vt l. & si sine. §. fina. & l. minor omittam. ff. de minor. & tamen vt latius videas, potes sic distinguere secundum Bartol. in l. contra pupillum. ff. de re iudica. & per Cyn. in l. cum & vos minores. C. si aduersus rem iudica. Cum queritur an sententia lata contra minorem debeat dici nulla, vel ab ea appellari, aut in integ. restitui. peti. sic distinguitur aut sententia fuit lata contra impuberem aut contra puberem. Primo casu aut sententia est lata contra pupillum vel minorem xxv. ann. nullam habentem tutorem, vel curatorem, & tunc sententia est ipso iure nulla ræquam iudicium fit inchoatum & finitum cum persona minus legitima. vt d. l. cum & vos minores. & l. contra pupillum. & l. acta. in fine. ff. de re iudicata. aut est lata contra pupillum vel minorem habentem tutorem, vel curatorem, & tunc aut tutor, vel curator intruenit à principio litis, & in processu causæ, & tunc valet sententia ipso iure, sed ope restitutionis potest rescindi, si lætio intercesserit, vt d. l.

d.l.cùm & vos minores.ij.responfo.C.fi aduer.rem iudica.cum si aut tutor vel curator non interuenit à principio,nec in causæ processu, & tunc sententia est ipso iure nulla.vt in dict.l.cùm & vos minores.in prin.& in d.l.contra pupillum.& in d.l.æta.in fine. aut interuenit à principio, sed in causæ processu nõ interuenit & tunc valet sententia ipso iure. sed ope restitutionis rescindi potest, vt probatur in l. si præses. C. quomodo & quando iud. aut econtra non interfuit à principio litis, sed solum in causæ processu & tunc sententia est ipso iure nulla, ideo non est opus quòd ope restitutionis, rescindatur, vt l. momen tanez. C. qui legi. perso.

Ad dimittendum & relaxandum. Solet in dubiũ reuocari, an simul vtrunque possit peti, videlicet cõtractum & præscriptionẽ rescindi, & possessionẽ rei restitui; & dixerũt quidam quòd nõ, sed res ipsa duobus iudicijs debet expediri, vt primò impetretur rescisio contractus, & restauratio actiõnis, qua obtenta postea intenter actio restituta. Tu autem verius dic secundum communẽ opi. doct. vtrũque simul, consecutiue, & conditionaliter forma de qua hic possit proponi, vt plenẽ notatur in §. cursus. Insti. de act. & in d. §. exẽplo & p Inno. in c. cũ ex literis. in gl. pe. de in inte. rest. sic in simili dicitur de peti. hære. quæ simul & consecutiue proponi potest cùm quærela inofficiosi testamenti vt notatur in l. de inofficioso. ff. de inofficio. testamen.

SIMVL cum fructibus. Queritur an data in integrũ restitutione sint fructus rei sicut ipsa res restituendũ? & videtur qd sic, per d. l. q. si minor. §. restitutio. & l. necnon. in d. §. si. ff. ex quibus causis ma. In contrarium facit quòd habes titulũ, excusandus est à restitutiõne fructuũ. vt in l. ij. C. si quis igno rãti rem minor. sine decreto. cõpar. & in l. bonæ fidei. de acqui. re. do. & plenẽ notatur p gl. & Bart in l. sed & si l. §. si. de re. ff. de peti. hæ. & l. si furti. §. j. ff. de v. suc. & per Dy. in c. possessor. de re. iur. lib. vj. de quo vide quæ notatur supra in j. libello, in gl. sup. ver. fructi bus. Vltimò sciẽdũ est qregula superius tradita, qua dictum est minoribus la sis esse succurrendũ. Fallit in certis delictis, de quibus plenẽ notatur in l. auxilium. §. in delictis. ff. de mino. C. si aduersus delictum l. j. & ij. Item fallit cùm læsio est modica. vt in dic. l. scio & certis alijs casibus, de quibus in d. l. j. & dicto §. in delictis. plenẽ notatur vbi videas.

ET PRÆDICTA PETIT. Ista clausula cum sequentibus extendatur, vt notatum est in primo libello & c.

Forma libelli in quo agitur ad si præstationem & rei relaxationem.

CORAM VOBIS. D. B. vicario dominis Potestatis Papiæ dicit, narrat, significat, & proponit vir generosus, ac miles strenuus dominus Manfredus de Beccaria de plebe filius.

q. domini Castelli agendo & agere volendo contra & aduersus Iacob. Guerlam & alium quamcunque personam pro eo, & eius nomine in iudicio legitime comparentem, dicens idem dominus Manfredus quod iam decem annis decursis, vel circa inuestiuit suprascriptum Iacob. pro se & suis hæredibus & quibus causam dederit de domo vna posita in Papiæ cui cohæret & c. ad dan. & soluen. proficecto omni anno in festo Sancti Michaelis floren. v. boni auri, & capones duos prout plenius & latius in instrumento ipsius inuestituræ contineri reperitur ad quod relatiõ habeatur. Quam domũ ipse Iacob. à tempore dictæ inuestituræ circa, tenuit, & possedit, & dictum fictum soluit spacio duorum annorum primorum, & postea eundem fictum sol. uere neglexit & recusauit spacio v. anno. & plurim. Et vterius ipsam domum propria autoritate sine licentia, ac scientia dicti domini Manfredi alienauit quibus ex causis ipsa domus fuit & est aperta & deuoluta ipsi domino Manfredi & vtile dominium ipsius super solutione dicti ficti requiritur, & super relaxatione dictæ domus interpellatus tam ipsum fictum soluere, quam domum relaxare indebitè recusauit & recusat. Itcirco cùm prædicta sint, peti & requirit ipse dominus Manfredus à vobis domino vicario antedicto quatenus per vestram sententiam diffinitiuam condemnentis, & condemnatum iuris remedijs compellatis suprascriptum Iacobum ad soluendum ipsi domin. Manfredi fictum dicti temporis præteriti v. annorum: quo soluere cessauit, & quod ascendit in summa. florenorum viginti quinque vel circa. necnon ad dimittendum & relaxandum dictam domum ipsi domino Manfredi sibi apertam & deuolutam, vt prædicitur cum omni suo melioramento, tam propter cessationem dicti ficti, quam propter alienationem antedictam, ac etiam eundem Iacob. condemnentis in cæteris suis damnis interesse & expensis præteritis & futuris. Quæ omnia idem domi. Manfred. petiit per vos fieri, & executioni mandari & c. deducendo in præsentu iudicio & c. saluo iure addendi & c. non præterea se astringens & c.

CORAM VOBIS. Ad huius libelli, & eius materię pleniorem intellectum est præscindum quòd quandoque res datur ad simplicem locationem, quod est cum conceditur ad minus tempus decennij, & de hac loquitur totus titulus. ff. C. & Institutio. locat. Quandoque conceditur res aliqua ad emphyteusim, quod est quando conceditur vltra tempus decennij vel in perpetuum, & de hac proprie loquitur. C. de iure emphyteu. per totũ & ff. si ager vecti. per totum. & Insti. loca. §. adeo plenissime per Sp. in ti. de loc. Quandoque res datur in feudũ. & de hac concessione loquitur liber v. ff. de feudorum. conceduntur & alijs varijs modis res hæ prout in multis iuris articulis describitur. Differt autem simplex locatio ab alijs concessionibus, de quibus supra: quia simplex locatio non mutat dominium, nec possessionẽ. vt l. non solet. ff. lo. Feudũ ve-

rd, & emphyteusis sic, quia per illam transfertur dominium vtile, vt l. j. & ij. C. de iure emphyteu. & titu. de inuesti. de re. alie. fact. cum similib.

F. P I T O M E.

1. Quando sit locatio ad maius tempus decennio transit in contractum emphyteusis.
2. Inuestitio facta de octo annis in octo annos ascendens ad plures annos, an transeat in emphyteusim.
3. Clericus non potest inuestire de octo annis in octo annos & similiter sine superioris auctoritate.
4. Facta locatione in minori tempore decennij, conductor an possit repetere expensas.
5. Conductor an expellatur de domo ante tempus locationis finitum.
6. Finito tempore locationis si conductor perseverans in conducta an possit expelli locatorem.
7. Solutio pretio locationis à principio facta in decennium, an conductor expelli possit in quo alias expellitur.
8. Re conducta percepta an ad eius estimationem conductor teneatur.
9. Fructibus fundi conducti defraudatis an à præstatione mercedis conductor excusetur.
10. Sterilitas & Libertas quid sit.
11. Obligatus ad dandos certos fructus ex fundo singulo quoque anno, fructibus illis non nascentibus, qualiter sit obligatus.
12. Conducens fundum ad tempus modicum an teneatur facere fundo necessaria.

INVESTIVIT in perpetuum. Adverte quòd per hoc quòd dicit in perpetuum, apparet contractum istum esse emphyteuticum. Idem si dixisset vsq; ad xij. vel xx. & amplius 11. annos † Nam secundum doct. quam dò fit locatio ad maius tempus decennio, tunc transit in contractum emphyteusis, vt solet notari in cle. j. de re. ec. non alie. & per gl. & doc. in l. codicillis. §. Instituto. de lega. ij. & bene facit in ti. qualiter olim feud. pos. alie. c. j. §. donare. † Sed qd de questione illa occurrente, pone aliquis inuestiuit aliquem vsque ad octo annos deinde eis finitis vsque ad alios octo. & sic deinceps de octennio in octennium vsq; ad perpetuū, vel vsq; ad quinquaginta annos, an erit contractus emphyteuticus, & transeat vtile dominium in eum? Dy. in d. §. instituto. tenuit qd

non, sed erit simplex locatio, argu. l. pluribus. ff. de verbo. obliga. pro qua opi. facit in argu. l. sancimus. §. penul. & fin. C. de don. In contrarium tenet Oldr. de ponte. in d. §. Institur. dicens quòd talis inuestitura continet alienationem. & dominij vtilis translatio nem, sic quòd cadit in prohibitionem si aliquis sit rem ipsam prohibitus alienare à testatore, vel à lege, argu. in authen. de non alie. aut permur. §. illud quia non refert aut directò, vel per obliquum fiat contra ipsam prohibitionem, vt l. oratio. ff. de sponsali. & l. cum lex. ff. de fideiussori. & l. non dubium. C. de legibus † Ex quibus patet quòd clericus qui non potest sine superioris auctoritate in perpetuum inuestiri, vt dict. clementin. ij. si faciat inuestituram sub forma prædicta, quòd non valet sine superioris licentia & auctoritate. Et pro hac sententia facit in capit. j. §. donare. in titu. qualiter olim feud. po. aliena. veruntamen subiungit, idem Oldrad. quòd possit in persona se obligare ad locandum post primum terminum finitum in aliud tempus, quia tunc non alienaret, sed obligaret. † Quid autem si locauit simpliciter vsque ad tempus modicum biennij, vel triennij, aut annorum nouem, & sic minori tempore decennij, an conductor expensas quas in domo fecerit poterit repetere: dic quòd sic fuerit expensæ vtilis, necessariae, vt in l. dominus horreorum. §. j. & l. colonus. in principio. ff. locatio. cum simili. nisi contrarium actum esset quia in locationibus & emphyteuticis contractibus pacta omnia sunt seruanda. l. ij. in principio. C. de iure emphyteu. & legem & l. circa. C. loca. † Sed an conductor potest expelli de domo ante finitum tempus locationis, vel conductionis: dic quòd non regulariter vt in d. l. æde. & l. si fundo. C. loca. & lex conducto in principio. & l. si vno. §. planè si dominus, & in l. si in lege. §. colonus. ff. locati & conducti. cum simili. similiter & contra conductori non licet discedere à conductione ante finitum tempus vt in d. l. si in lege. §. si domus. & l. dominus horreorū. §. si. ff. lo. Prima autem regula fallit in quatuor casibus in quibus licitè potest locatorem conductor expelli. Primus^b est si mercedē, vel pensionē non soluerit, etiā si pactū de nō expellendo intercesserit, vt in d. l. qd. & l. quæro. §. inter locato

rem

^b Primus ca
sus. docto. in
d. l. eidem
Bart in au
thentic. qui
rem. C. de
sacr. sanct.
eccle. Bald.
in additio.
Spe. titu. de
loc. in §. post
quā. in Ser.
per Roma.
Bald. in ad
ditio. in tit.
de actore.
Serfic. item
quod Sult.
Bal. in l. co
lonus. ff. loc.
& vide do
cto. in ca. fi.
extra ne p
lat. Sices su
as. & ad se
cundum ca
sum vide
Pan. in ca.
propter ste
rilitatē de
locatiomb.

rem. & l. cum domini. ff. locat. Secundus casus est si emerferit de nouo necessitas locatori habitandi in ipsa domo. vt dict. l. ædē. aliter vero si illa necessitas fuisset tempore locationis, tunc non audiretur locator. argu. l. quod quis. ff. de regul. iur. & l. si quis domum. §. j. in fi. ff. loc. Tertius casus est quando locator habet propter superuenientem casum & necessitatem domum reficere. vt d. l. ædē. Quartus casus b quando cōductor malē versatur in ipsa domo ipsam deteriorando. d. l. ædē. in fi. & in auth. de alie. & emphy. §. si verò quis. & probatur in c. propter sterilitatem. in fi. ad quod facit quod habetur in c. j. cui-cunque. de pace tenend. & eius violatori.

¶ Sed pone q̄ finitum est tempus locationis, tamen conductor perseuerat in re conducta, an poterit locator ipsum expellere? distingue, aut est prædium vrbānum, aut rusticum. primo casu potest expelli, secundo non potest. vt nō. in litem quæritur. §. fina. ff. loca. & quæ sit ratio inter prædium vrbānum & rusticum, vide ibi, quæ talis est: nam in prædio rustico præsumitur tacita reconductio vsque ad annum propter patientiam ipsius locatoris: & quia fructus nisi per annum capiuntur, quæ ratio cessat in vrbāno, in quo singulis diebus habitationis recipitur. ¶ Quid si aliquis domum conduxit vsque ad decennium, & soluit pensionem totius temporis in principio locatiōis, an poterit expelli in casibus prædictis specialibus à dicta regula exceptis? dic quod non, imputet enim sibi locator qui pensionem totius temporis recipiendo se à iure deiciendi excludit. ar. d. l. ædē. & dicto §. inter locatorem. Sed si locator domum venderit, poterit tunc emptor conductorem expellere. vt in l. emptorem. C. locat. nisi in certis casibus, quos vide infra in gloss. super ver.

¶ Soluere. ¶ Sed quid dices si ipsa domus fuit casu igne combusta, & consumpta, vt plerunque accidit, vel æquus locatus casu perditus est, an conductor teneatur ad æstimationem? Breuiter in hoc sic distingue secundum doct. Aut conductor in se suscepit periculum casus fortuiti, & tunc tenetur ad æstimationē, vt l. si quis domum. l. si quis fundum. in princip. ff. loc. aut nullum in se suscepit periculum & tunc aut culpa eius, vel mora præcessit casum, & tunc tenetur de casu. vt in dicta l. si quis fundum. §. fina. in fin. & l. videamus. §. primo. in fine. & dicta l. si merces. §. qui colonum. & in l. qui insulam. §. qui nullas. ff. locati. Culpa autem dicitur præcedere tribus modis. Primò si non fecit quod diligens homo fecisset. Secundò si fecit contra pactum, & conuentionem. Tertio si fuit in mora, vt hæc probantur in tert. & gloss. in dicta l. videamus. in princip. & §. penultimo. cum similibus. Quartus modus est, si ille casus contingit facto & culpa suorum seruorum, seu domesticorum, vt in d. l. qui insulam. §. final. cum simi. aut nulla culpa præcessit, & tunc non tenetur de casu, vt in dicta l. si quis fundum. §. final. in princip. & l. ex conducto. §. cum quidam. ff. locati. cum similib. Sic e contra non tenet locator conductori ex casu fortuito in re locata, superueniente ad aliquod interesse, vt l. prima. & l. iudicio. C. loc. & d. l. dominus

horreorum. ff. locat. In re autem vel æquo gratis commodato, dic eodem modo distinguendum, vt supra. hoc tamen aduertēdo q̄ ibi distinguitur, & consideratur cuius gratia sit commodatum, an gratia vtriusq; s. dantis, & accipientis, an recipientis tantum. vt plenè traditur in l. in rebus. in princ. & §. si. & l. si vt certo. §. interdum. & §. nunc videndum ff. commo. & Instit. quib. mo. re. contra. oblig. §. itē is cui. & quæ dicta sunt supra procedunt in simplici locatione, nam in re emphyteutica, in qua emphyteuta habet vile dominium casu fortuito, re ipsa perempta in totum liberatur emphyteuta à ficti præstatione, & non aliter. vt l. prima. in fin. C. de iure emphy. an autem emphyteuta teneatur domino ad mercedem, credo distingueadum, vt supra.

¶ Sed circa c præmissa, quæritur b quid in fundo rustico locato, an excusetur cōductor à præstatione mercedis, si fructus eius fundi casu aliquo defraudentur? & in hoc sit conclusiue distingue. Aliquando conductor seu colonus allegat fundi peremptionē, vel casum sitatem, vt quia vi fluminis, vel terræ motu consumptus est antequam ex eo fructus essent collecti, & tunc excusatur. & sic sibi in totum remissio mercedis, seu pensionis. vt in l. ex conducto. §. sed & si tales. verficu. sed & si ager. ff. locat. Aliquando allegat fructuum exiguitatem, seu paucitatem, & tunc nulla sit remissio mercedis: quia in casu conuerso, vbi accederet fructuum abundantia non augetur pensio, nec merces, vt probatur in l. si vno. §. cum quidam. ff. loca. aliquando allegat fructuum sterilitatem, & tunc regulariter sit remissio mercedis illius anni. vt l. licet. C. loca. & ibi plenè not. per Cyn. & doct. facit quod habetur in l. ex conducto. §. si vis tempestatis. ff. locat. hoc tamen fallit in tribus casibus. Primus quando vbertas sequentium annorum est tanta, quæ habet suppleret sterilitatē, vt probatur in d. l. licet. & l. si vno. in princip. ff. locat. Secundus est, si omisit negligenter fundum pro tempore futuro colere, non curando de recompenstatione, secundum Cyn. qui sic limitat d. §. cum quidam. in l. ex conducto. & not. per eum in l. ad comparandas. C. mand. in fin. Tertius casus est, quando in se suscipit casum sterilitatis: argumen. dicta l. licet. à contrario

Tertius casus. gloss. & Bart. in l. si duo. in §. eo inquisimus. ff. de iur. poss. Bart. in l. habitatores. ff. locat. & Bart. in d. l. eden.

Quartus casus. doct. in d. l. eden. & Bald. in l. prima. C. de sum. tri. Ang. in authent. quomodo oportet episcopo. & Bar. cep. de ser. orb. ritu. de sfo.

Sed circa s. vide doc. in l. soluto. ff. loc. & in l. si vno. e. tit. Bald. in l. si merces. eod. tit. Bart. & Bald. in l. j. C. de iure emphy.

fenſu. & in d.l. ſi quis fundū. in prin.
ff. lo. aliquando allegat fructuum vi-
tioſitatem, puta acerbitatē, & ſimil.
& tūc nulla ſit remiſſio mercedis: vt
in d.l. ex conducto. §. j. verſi. ſi qua t̄-
men vitia quæ diſtinctio non proce-
dit in re emphyteutica. vt infra not.
10 † Solet tamē ex præmiſſis dubitari
quæ dicatur ſterilitas, & quæ vbertas?
ſuper quo ſunt variæ opin. vt refert
Cy. in d.l. licet. tamē concluſiue tene-
tur in hoc ſtandū eſſe vulgi opi. quan-
do de ſterilitate dubium verſatur. Si
verò ſuper vbertate diſputatur, tunc
ſecūdū aliquos idem eſt dicendū. Alij
verò, vt Io. An. dicunt quòd ſi c̄da erit
tunc cōtributio vtriuſque anni præ-
cedentis cū ſequenti. Et ſi reperiatur
vterque annus ſine ſterilitate, tūc ſe-
quēs annus reputabitur cū vbertate.
Credo quòd prior ſentētia ſit equior,
& ſecurior, dic vt ibi p̄ Cy. & gl. † V-
lterius queritur pro pleniori doctrina
præmiſſorum, pone aliquis promiſit
dare bocale vnum vini, ſiue ſaccos. x.
frumenti ex tali vinea, vel ex fundo,
contingit quòd nullus fructus naſci-
tur in dicta vinea, vel fundo pro illo
anno, quæritur an ſit liberatus, vel
ſupplere teneatur in ſequenti anno,
vel ex alio fundo dare. circa quod ſic
diſtingue ſecundum docto. vt refert
Cy. in l. ſi quis argētum. C. de do. aut
fundus ponitur ad ſolam deſignatio-
nē ſeu demonſtrationē, & tunc non
liberatur, ſed ſupplere debet ex alio
fundo, vel alio modo: vt in l. quidam
teſtamento. de leg. j. & de ali. & cib.
le. l. lucius. Aliquando ponitur fun-
dus ad taxationem, & limitationem,
& tūc ſubdiſtingue, aut erat in pro-
miſſione vnica præſtatio tātum, aut
plures p̄ diuerſa tēpora, vt x. annua.
Primo caſu cōſidera, aut fundus fuit
taxatus & limitatus ſolutioni ſiende
purē & ſimpliciter ſine cōductione.
puta quia dixit, promitto dare x. ex
fructibus huius fundi, & tunc ſupple-
bitur in anno ſequenti, licet ad præ-
ſens non poſſit ad ſolutionem com-
pelli: vt l. firmio. in prin. ff. quādo di.
le. ce. aut fuit fundus limitatus, & ta-
xatus per modum conditionis, & ſic
ſolutio erat ſienda conditionaliter.
ver. gra. quia dictū eſt quod promiſit
ſolvere x. ſaccos frumētū ex eo qđ na-
ſcetur in tali fundo, & tunc quia rela-
tiuum qđ, adiectū eſt verbo futuri tē-
poris facit conditionem: vt l. nuper.
de lega. ij. & l. ſtichum qui meus erit.

ff. de leg. j. Si aliquid nō naſcatur tāquam defecta cō-
ditione liberatur, nec tenetur aliunde ſupplere. vt
probat. ff. de contrahen. emptio. l. ſi debitori. §. ve-
riſimile. & de vi. tri. & oleo le. l. cum certus. Alio au-
tē caſu principali quando promiſſione ſunt plures
præſtationes ſiendæ, puta x. annua, vel menſtrua, &
ſimilia, & tunc ſi nihil in vno anno naſcitur ſupplen-
dum eſt in alio. vt l. legatum. §. vini. ff. de an. le. & d. l.
cum certus. ff. de vi. tri. & oleo. le. Et prædicta etiam
locum habent in quantitativis quæ debentur nedū
in vltima voluntate, vel alia ſimili promiſſione, ſed
etiam cum debentur ex cōtractu locationis, vel em-
phyteuſis. niſi aliter actum, & conuentum extiterit,
vt d. l. ſi vno. in princ. ff. lo. & no. in d. l. licet. C. lo. ſe-
cundum docto. † Vterius quæritur pone quòd ali-
quis conduxit fundum ad tempus modicum, an te-
neatur ſuis ſumptibus facere foſſata, & aggeres ad
vberiorum fructuum, & agri vtilitatē: dic vt no. di-
ſtinguitur per Bar. in l. impenſæ. ff. de impen. in re-
do. fac. Aut ſuper hoc eſt lex, vel conſuetudo in re-
gione, & illa ſeruanda eſt, ar. l. excepto. C. lo. & l. do-
mini prædiorum. C. de ag. & cen. li. xj. Aut de conſue-
tudine, vel ſtatuto non apparet, & tunc aut talis im-
penſa recipit perpetuam agri vtilitatem, vel tempus
longius, quā ſit tempus ſuæ conductionis, & tunc
non tenetur ad ipſam expenſam. ſed pertinet ad lo-
catorē. ar. in d. l. impenſæ. & l. ij. §. nos generaliter.
ff. de impē. aut hæc impenſa ſolum recipit vnus an-
ni vtilitatem, & tunc ad eam tenetur ipſe colonus. d.
§. generaliter. & in l. j. §. de eo. ff. de aqua plu. arcē. & c.
PER ſe & ſuos hæredes. Et ſi de hæredibus nō
Peſſet facta mentio, tamen natura cōtractus lo-
cationis, & emphyteuſis eſt, vt tranſeant ad hæ-
redes: vt l. viam veritatis. C. lo. ergo & c.

E P I T O M E.

1. Quo tempore fiat ſolutio, ſi tempus ſolutionis non eſt de-
ſignatum.
2. Volēte emphyteuta ſolvere totum ſictum anni ante ter-
minum, an dominus recipere teneatur.
3. Si ante tempus idem emphyteuta velit ſolvere partem
quid iuris.

OMNI ANNO in feſto ſancti Michaelis.
1 † Quid dices, ſi nulla dies fuerit ſolutioni de-
ſignata, quo tempore ſienda eſt ſolutio? Cyn.
in l. æde. C. loc. & ibi gloſſ. refert opin. dicunt qui-
dam quod in fine anni, alij quod in principio, alij au-
tem quod in medio. Concluſiue verò ibidem gl. di-
cit quod in hoc obſeruanda eſt conſuetudo patriæ,
& ſi de ea non apparet, tūc fieri debet in fine anni.
ar. in l. qui hoc anno. ff. de verb. obli. quia in talibus
obligationibus, quòd minimum eſt ſequimur: vt l.
ſemper in ſtipulationibus. ff. de regu. iur. quam opi.
ſequitur Goffr. in ſumma, extra de loc. Alij vt Petr.
diſtinguunt concludendo tamen quòd alio non ap-
parente fieri debet in fine anni, vide per docto. in di-
2 cta lege æde. † Quid ſi emphyteuta velit ſolve-
re totum ſictum anni ante terminum ſtatutum
an dominus teneatur recipere? dic quòd ſic, ve
Lquod

a Quid ſi. ff.
Bal in l. cū
quis. ff. de
manu. teſt.
Spe iur. de
loc. m. §. ij.

l. quod in diem. ff. de solutionib. & l. eum qui Calendis. §. quoties. ff. de verbo. obligation. & l. quod quis. ff. de actio. & obligation. † Sed quid si ante terminū velit soluere partem tantum ipsius ficti, an dominus teneatur recipere? videtur quod sic. quia eadem est ratio totius ad partem, vt l. quæ de tota. ff. de rei vendicatione. Et pro hac parte facit text. singu. in l. penulti. C. de loca. fun. pa. libr. xj. Tu dic quod non cogitur, vt l. tutor. §. lucius ff. de vsu. & not. in l. quidam æstimauerunt. ff. si cer. peta. Non obst. d. l. pena. quia ibi est speciale in emphyteuta fiscali, ergo in priuato erit oppositum de iure communi. l. ius singularare. ff. de legib. nec etiam possit emphyteuta inuito domino soluere fictum x. annorum. vel plurimum pro tempore futuro, vt determinat Cynus in l. ij. quæstione vltima. C. de iure emphyteu. & Speculator in titu. de loca. ver. si. xxxij. & c.

EPITOME.

- 1. Quid sit agendum in casu mercedis fundi locati non limitata.
- 2. Locatio facta pro uno denario, an valeat.

FLORENOS quinque, & capones duos. Patet ergo quod merces, seu ficti etiam præstatio fuit limitata à contrahentibus. † Quid si non fuit limitata, vel inter locatorem & conductorem sit discordia super eius limitatione, nunquid rector ciuitatis vel loci poterit se interponere? doct. dicunt quod sic, vt refert Cyn. in l. ne cui. C. locati. ratio est, quia sicut se interponit in alijs victualibus pertinentibus ad victum hominis. vt l. j. §. cura carnis. ff. de officio præfecti vrbis. ita & in isto casu cum appellatione victus habitatio contineatur. vt ff. de verborum significat. l. victus. † Vt etiam queritur hic fuit constituta merces in pecunia, quid autem si in alia specie, puta in vino, vel in grano, an erit locatio? dicit laco. But. in l. si hi qui. C. loc. quod non, quia contractus locationis requirit præstationem in pecunia tantū: vt l. j. §. si quis seruum. ff. de depo. & not. per gloss. in d. l. si hi qui. sed erit contractus innominatus. facio vt des quo casu erit agendum actione præscriptis verbis, vt l. naturalis. ff. de præscri. verbis. vel erit contractus emphyteuticus, si vltra tempus modicum facta fuerit locatio, vt not. per Cyn. in d. l. j. & per glo. in d. §. adeo. Instit. loc. & per doct. in l. j. C. de iu. emphyteu. ideoque secundum Bart. Bu. notarij errant in talibus locationibus, quando dicunt, talis locauit talem fundum pro x. corbibus frumenti, verum tamen falsi nominis impositio non vitiat contractum. quia verba impropriantur, vt res potius valeat quam pereat. argum. l. infulam. & ibi not. ff. de præscript. verb. & l. si vno. in prin. ff. loc. & in l. penul. in fin. ff. de contrahend. emp. & sic isto casu erit agendum actione præscriptis verbis. non autem actione ex locato. vnde tene meanti tu procurator in formatione libelli & medio concludendi, quia hanc quæstionem semel vidi de facto, & parte succubere ratione libelli male concepti, & ob hoc fuit prouisum

per viam statuti, quod quilibet libellus qui contineat rem, & causam sufficiat. † Quid simplex locatio facta sit vno denario? dicit quod non valet quia præstatur potius vsus habitationis quædam donatio vt est text. in l. si quis couduxit. ff. locati. nisi fieret ex causa necessaria, vt l. si vsufr. ff. de iure dotium. venditio autem magne rei, tam vili prætio facta licet donationem contineat, tamen valet nisi facta esset inter virum & vxorem vt traditur in l. si quis donatio. ff. de contrahenda emptione.

TENETUR quia si non possideret tunc esset distinguendum an desierit tenere, & possidere culpa domini, vel casu fortuito, & tunc non tenetur de præstatione ficti vel mercedis: vt l. j. C. loca. cum simili. not. aut culpa propria ipsius conductoris, & tunc tenetur, & imputatur sibi. l. cum leg. §. si domus. & l. dominus horreorum. §. final. ff. locat.

EPITOME.

- 1. Negligentia solutionis præsumitur nisi probetur solutio.
- 2. Quanto tempore cessari debet ad hoc si conductor à re locata expellatur.
- 3. Negligens soluere tempore debito an priuetur ipso iure suo iure.
- 4. Negligentia emphyteuta vel coloni, an præscribatur spatio xxx. annorum. Vel si militer contra negligentiam domini non petentis.
- 5. Alienata re locata emptor an teneatur legem locationis adimplere.
- 6. Successor locatoris an ad idem teneatur.

SOLVERE neglexit. † Quæ negligentia in solutione probetur vt l. finali. C. de solutionib. not. in l. ij. C. de iur. emphy. ratio est, quia solutio est facti, & facta non præsumitur, ergo & c. † Queritur hic quanto tempore debet à solutione cessare vt possit expelli à conductione. respondeo distingue, aut loquimur in simplici colono & tunc sufficit cessare per biennium, vt l. cum domini. ff. locati, aut loquimur in emphyteuta, & tunc aut est emphyteuta ecclesiæ, & tunc sufficit cessare biennio. vt in authentic. qui rem conductam. C. de sacrosanct. eccle. & in cap. poruit. & in c. pe. & si. de loca. & conduct. aut est

Quaritur. doc. in l. fin. C. de iu. emphy. l. in l. quaro. ff. lo. Bart. in authentic. qui re. G. de sacro. sanct. ec. & doct. in cap. potuit deo c. Adde ad materiam. quod si emphyteuta est creditor domini, quod non soluat non cadit à iure suo ita Panor. in cap. bona fides. extra de pen. & rō est, quia ad emadā pōnā & cursum & furarum admittitur cōpensatio ipso iure. l. si constat. C. de cōpensa. & Bartol. in l. amplius nō peti ff. rem rat. hab. & Bald. in l. j. C. de cōpensa. & adde in simi. Alexan. in l. lecta. ff. si cer. per. sibi ille qui habet exceptionē non incidit in penam & vide etiam dē Alexā. in consil. x. ij. in fin. in volumine.

a Sed. Andre. barbar. dif. Jusè post Io. an. de Imo. in d. ca. p. 3 tuit.

b Quid si. gl. in Ser. expellere in l. 4 ij. C. de iur. emphyt. & Cyn. in d. l. competit. in ij. ij. & q. 9. & Spec. rit. de loc. in §. nunc aliqua. Ser. sic. xij. & seq.

Ad monetam. adde & S. de Alex. de Imol. in apostil. ad Bar. in l. cu. in re. Ser. ff. de Scur.

d An successor. S. de dif. Jusè per Io. de Ana. in c. quarelam. ne prala. Si suas. & Bal. in l. si quis domum. ff. §. bo. & glo. in Ser. statutum in d. ca. qua. rel. & per Hof. in summa rit. de his qua. si. in pralat. in §. fin. Abba. in c. ad audientiam. de re. eccl. non alie. & Abba. in d. ca. quarelam. Feder. de sen. cons. ij.

emphyteuta priuatæ personæ, & tunc requiritur cessare triennio. vt l. secunda C. de iure emphyteu. & nota. per gloss. in l. quarta. §. inter locatorem. ff. locat.

† Sed an negligēs soluere debito tē pore priuetur iure suo ipso iure, vel priuandus sit per sententiam. Speculator latè disputat in dict. titu. de lo. versic. xlij. † Quid si, fuerit negligēs colonus, vel emphyteuta in solutione annua spatio triginta. vel quadraginta annorum. & dominus eo tempore fuit negligens in ipsius ficti p. titione, an colonus erit tutus praesertione? videtur quod sic, quia omne ius tam publicum, quam priuatum. regulariter tollitur spatio d. temporis: vt l. sicut. & l. omnes. & l. competit. C. de praescriptione. xxx. annorum. In contrarium facit l. malè agitur. C. eod. titu. die latius. vt not. per gloss. & Cyn. in l. cum notissimis. §. final. eod. titu. & in l. plures apochis. C. de fide instrumentorū. & Specula. in titu. de de loc. ver. xlij. & lxiiij. Sed quid erit si colonus, cum deberet fictum, vel censum annum ad monetam Mediolanensem imperialis p. xij. singulo soli & soluit ad monetam papæ ad rationem imperialium. vj. pro singulo solido spatio xxx. vel xl. anno. continuorum an erit tutus praesertione, quod posset vltius compelli ad solutionem monetæ Mediolan. dicte breuiter quod sic per textum. in glos. c. olim causam & capit. cum canon. de censu.

† Sed pone quod durante simplici locatione, dominus locator fundum locatum alienauit, queritur an emptor teneatur obseruare ipsam locationem vsque ad tempus suum, an verò possit conductorem expellere? dic quod regulariter emptor potest conductorem expellere, vt l. emptorem. ff. locati. & ibi plenè per Cynum & doctores. Fallit si pactum in conditione intercessit de non expellendo, vt in l. si merces. §. qui fundum ff. loca. Item fallit in fisco alienante rem per eum locatam. vt l. si ff. de iure fis. Item fallit in illo conductore vt communitè fieri solet, quod habet bona locatoris obligata pro conductione seruanda, quia potest tunc fundum retinere vsque ad plenam satisfactionem sui interesse, vt determinat. Bartol. in l. prima §. quod ait. ff. de superficiebus. Item fallit in locatore qui pensionem tertius temporis rece-

pit, vt supradictum est. † Quid autem dices in alijs successoribus locatorum. vt puta administratoribus ecclesiarum, vel tutoribus, & si qui quotidie locant & deficiunt postea, quibus alij praelati succedunt an successor tenebitur obseruare locationem factam à prædecessore. solu. Breuiter Cynus in dicta l. emptorem. sic distinguit. Aliquando maritus locauit fundum vxoris dotalem, & finitur matrimonium per mortem viri, & tunc maritus locauit bona, si de nulla fraude interueniente, & tunc tenetur vxor, & eius hæredes stare tali locationi, vt l. filio. §. fina. ff. soluto matrimonio. & ibi plenè per Bartolum & not. etiam per glossam in l. diuortio ff. eodem titulo. & probatur in l. prima in fine. ff. de dona. præle Aliquādo tutor vel curator locauit fundum minoris, & eodem modo tenetur stare minor locationi. vt habetur in l. si tutelæ. ff. de administratione tutorum. Aliquando praelatus, seu rector, vel canonicus ecclesie locauit, cui alius postea succedit, & idem per omnia censendum, quod superius dictum est in tutore. argumentum eorumdem iurium, secundum Cyn. sed tu in canonico, & praelato, aliter distingue secundum Inno. in c. fin. extra ne prala. vices suas. Aut loquimur in generali praelato locante, puta episcopo, vel abbate. Aut in simplici canonico vel parochiali ecclesie rectore vel simili inferiore. Primo casu subdistingue aut ipse praelatus locauit nomine ecclesie, aut nomine suo. Primo casu, aut locatio cedit in vtilitatem ecclesie paruum danum & tunc successor tenetur ea seruare. argumen. extra de solu. c. j. & xij. q. ij. in cap. hoc ius porrectum. & c. quicumque. cum si. aut cedit in graue danum ecclesie & tunc non tenetur eam obseruare: vt extra de his que fi. à prela. in c. cu. vos. extra de preca. c. ij. Si verò loquimur in canonico vel alio inferiore tunc successor eius non tenetur stare locationi cum non potuit locare vltra tempus vite sue, sicut dicitur in usufructuario. vt l. si quis domum. versic. sed subiungi potest. ff. lo. & per hoc deciditur alius articulus qui est quādo usufructuarius locauit, quia eius successor suæ locationi stare non tenetur. vt in d. ver. sed hic subiungi potest. Et prædicta nota quia quotidie occurrunt de facto, & procedunt hæc quādo in locatiōe interuenit debita forma, vbi autē debita forma non interuenisset contractus, esset ipso iure nullus. vt in cap. j. de reb. eccl. non alie. quæ solenitas non requiritur in locationibus que fiunt iuxta ix. annorum. vt clementi. j. de reb. eccl. non alien. de quibus etiam notat Innocen. in capit. quod sicut. de electio. in gloss. sic patet.

E P I T O M E.

- 1 Re alienata per emphyteutam, dominus potest cum suo iure priuare.
- 2 Re emphyteuta reuocans rem alienatam, an excusetur.
- 3 Res emphyteutica, an diuisi possit inter hæredes emphyteuta sine licentia domini.
- 4 Secundus emphyteuta si vult rem alienare, cuius consensus petat, an primus emphyteuta, an domini.

Emphy

5 *Emphyteuta, an possit donare domino irrequisito.*

1 **A** LIENAVIT. † Aduerte quòd hæc est sufficiens causa priuandi emphyteutam iure suo, quando rem alienaui irrequisito domino. vt in l. fina. in princip. C. de iure emphyteu. cum simil. & not in dicto capit. potuit.

2 † Quid si facta alienatione pœniteat ipsum emphyteutam, & sic infra paucos dies eandem rem redimat, an excusabitur ne cedat iure suo, videtur q̄ sic. per l. ex hoc edicto. §. si. ff. de alie. iudi. mu. cau. fa. & l. sequitur. §. idem labeo. de vsucap. In contrarium est veritas secundum Dynum. per textum in l. quidam testamento. de vsucapion. ff. de fideicommiss. libertatibus. Non obstat dicto §. si. quia ibi per alienationem incidit in edictum illud purgabiliter, hîc autem impurgabiliter, nec etiam ob §. idem labeo. quia ibi per redemptionem desinit, hîc autem non desinit qualitas culpæ ipsius delinquentis alienantis. Et pro dicta decisione facit optimè text. in capitu. primo. quid iuris si post alienationem feud. idem recuperat col. x.

3 † Sed an inter hæredes emphyteutæ possit res emphyteutica diuidi sine licentia domini.

4 † Quidam in practica tenent quòd sic, quia non est propriè alienatio secundum eos. In contrarium de iuris subtilitate probat text. in l. communi diui. in princip. ff. communi diuidund. & ibi no. fortificatur hîc ex eo, quia diuisio est similis vendi. vt l. ij. & ibi not. C. commu. vtriusq. iud. sicq̄ue non poterit diuisio, nec assignatio vlla fieri domino irrequisito quemadmodum, nec venditio, nec permutatio, vt not. Specu. in dicto titu. de loca. ver. cxxj. vbi aurem dōmini consensus accessit tunc valebit, & tenebitur emptor dare quinque simam pretij, licet in hoc hodie aliter seruetur de consuetudine.

5 † Sed pone quòd primus emphyteuta dedit eandem rem in emphyteusim de voluntate ipsius domini, & hîc secundus velit rem alienare cuius exigitur licentia, vel consensus, vel domini, vel primi emphyteutæ per talem alienationem perdidit dominium vtile, & fuit transfatum in secundum. & ita deter. Specu. in titu. de locat. versic. cxxvj. & versicu. cxxv. & Cyn. in dicta l. fina.

6 † Sed an emphyteuta possit dare, vel donare, domino irrequisito, dic vt plenè not. per Cyn. & gloss. in dicta l. fina. & per Specu. in titu. de loca. versicu. cvij. & versic. cxij. post multa conclusiua secundum communem opinio docto. dicendum est quòd non, quam opin. sequitur Bar. in l. si domus. §. fin. ff. de le. In contrarium deter. An. de baru. in l. prima C. de fun. patri. li. xj. nam ratio prohibitiua venditionis non habet locum in ipsa donatione, lex enim voluit quòd prius domino vendantur meliorationes, vel res ipsæ per emphyteutam, quam alij extraneo, & hoc satis congruit æquitati.

7 † Sed quòd debeat emphyteuta prius donare domino, quam extraneo amico ipsius emphyteu. vel alteri eius affini. hoc summè repugnat omni æqui-

tati, licet enim vtile sit emphyteutæ prædium tam à domino de venditione recipere, quam ab alio extraneo, tamen non sic interest sua in donatione. cum in domino forte non sit illa affinitas, vel dilectio, quæ erit in extraneo, & hæc opin. videtur magis æquitati, & veritati consona.

EPITOME.

1 *Requisitio pro solutione, non est de necessitate.*

2 *Emphyteuta antequam soluat, an possit petere à domino, ut monstrat rem, propter quam ipse tenetur fictum soluere.*

3 *Domino petente, ut emphyteuta monstrat rem, propter quam affectum soluit emphyteuta tenetur.*

4 *Desegante, vel nesciente emphyteuta monstrare rem, an dominus possit dicitu teneri pro toto patrimonio.*

5 *Emphyteuta res. rente questionem dominij, quid agendum.*

6 *Re relicta si emphyteuta referat questionem dominij, & nolit mercede soluere, an teneatur.*

7 *Res propria infundata domino ignoratis, si alienatur, an possit reuocari per dominum infendantem.*

No. an dominus teneatur ostendere emphyteutæ de qua fictum tenetur soluere. Et contra. Vide Guli. de cu. in l. habebat. in §. fina. ff. de institut.

1 **S**UPER SOLUTIONE dicti ficti requisitus. † Hæc requisitio non est de necessitate, vt dicit tex. in d. l. ij. C. de iur. emph. quia dies interpellat pro homine. l. magnam. C. de contrahenda & committenda stipulatione.

2 † Quid si emphyteuta dicit domino quòd sibi ostendat rem pro qua tenetur fictum soluere, quæritur an dominus teneatur hoc facere, dic breuiter quòd cū dominus sit in possessione sua tuendus, non est audiendus fictabilis nisi primus soluerit, vt in c. quærelam. de cle. qua solutione facta tunc dominus tenebitur rem ostendere. argumen. capi. peruenit, de cens. & ita determinat Specul. in d. titu. versicul. lxxij. cum sequent. nisi appareat quòd facta esset solutio per xxx. anno. quia tūc dominus excusaretur argumen. l. liubus. C. de agrico. & cens. si. libr. xj.

3 † Quid autem in contrario casu, videlicet si dominus petat ab emphyteuta rem pro qua fictum soluit sibi ad oculum demonstrari, an teneatur,

dic quòd sic, vt eueniente casu quo in solo cessaret, scire possit dominus, & qua re ipsum excelleret, argumen. l. tertia. §. est autem. ff. ad exhibendum. & l. Titius. l. æres. de actio empti. & in dicto capit. perue. n. t. quòd sequitur Specula. in d. tita. versu. lx.

4 † Sed quid erit, si emphyteuta denegat, vel nescit rem demonstrare, an dominus poterit dicere. tu teneris mihi pro toto patrimonio tuo, dic quòd non, sed haberi debet consideratio quantitatis ficti, & secundum eam debet fieri determinatio, & assignatio rei, vt determi. Specul. vbi supra. versu. lxiiij. & lxiiij. argu. ad hoc in l. vtrum. ff. do. inter vir. & vxor. l. cum hu. §. modus. de transa.

5 † Sed quid dicemus si emphyteuta peruersus in fide denegat fictum soluere, & rem demonstrare. imò amplius super re ipsa domino refert quæstio dominij, dicas rem ipsam non esse locantis, sed ipsius conducentis. Quid fiet, respondeo quòd nihilominus cogendus est ad solutionem ficti, ne locator sua percipiendi priuatur possessione, argum. dicto capit. quærelam. & ita determinat Cyn. in l. si certis annis. C. de pact. imò compellendus est rem restituere ipsi domino locatori antequam audiatur super dominio. l. si quis conductionis. C. loca. quam rem si pertinaciter restituere recusauit nedum tanquam spoliator, & inuasor rei alienæ compellendus est, sed etiam si vsque ad sententiam in hac proterua perseverauerit condemnandus erit in æstimatione ipsius rei, & in re ipsa pariter relaxanda, vt in lege ne cui. & l. conductores. C. lo. & l. non ab re. C. vnde vi.

6 † Quid autem si re ipsa relicta velit conductor de rei dominio disputare, & ad solutionem præteritæ mercedis, seu ficti se excusare, aut quòd solutum est tanquam indebitum repeteræ, an sit audiendus. Et breuiter pro ipsius quæstio. clariori responsione, & intellectu latius exordiendo materiam, quærendum est incidenter, an conductor conducendo perdat dominium, vel possessionem talis rei, & distinguendum est hoc modo, secundum Cynum in lege qui rem propriam. C. lo. & per Bartolum in lege si rem aliquam. ff. de acquirenda possessione. Aliquando conducit quis rem suam propriam, sed ab alijs possessam. Aliquando conducit rem alienam, & ab alio possessam. Primo casu subdistingue, aut conductor ignoranter conduxit, aut scienter, si ignoranter, aut dubitauerit nunquid perdat possessionem, & dicit gloss. quòd non. in dicta l. si rem aliquam. per textum in l. si me in vacuum. ff. de acquirenda possessione, quia non intercessit animus perdendi possessionem quam se habere ignorauit, cum forte possideret per seruum, vel coloniam, aut filium. Aut dubitatur, an dominium perdat. & dicendum est, quòd non: ex defectu causæ, vt l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquirenda possessione. aut quæritur an contractus ipse locationis teneat, & dicendum est quòd non. sicque erit merces, vel pensio aliqua soluenda imò soluta tanquam indebita venit repetenda, argum. l. neque pignus. ff. de regulis iuris. l. suæ rei. de contrahenda emptione, &

l. non solent. ff. lo. quia cum verè possideat, & dominus sit, omnia repugnant locationi. argument. l. si quis ante. ff. de acquirenda possessione. Secundo casu quando scienter conduxit, tunc aut conduxit tanquam alienam tunc secundum gloss. & Bartol. non perditur dominium, arg. dicto. §. differentia. & per regulam quæ traditur in l. tertia. §. subtilius. ff. de eò di. ob causam. An autem perdatur possessio, dicit gloss. quòd sic, in d. l. si rem aliquam. argum. l. quod meo. ff. de acquirenda possessione quam opin. reprobat Iude are. vt refert Cyn. in dicta l. qui rem propriam. & Bartol. in d. l. si rem aliquam. Ratio est, quia quòd dominus, & non possessor scienter conducit rem à non domino, est causa sufficiens sibi querendi possessionem, vt in l. ei à quo. ff. de vsu. ergo multò fortius sibi retinendi, secundum Barto. Et ex hoc inferitur quòd cum neutrum valet, neque possessio amittatur quòd contractus locationis inutilis redditur, sicque conductor ad pensionem non tenetur, & si qua pensio soluta est repetitur. Si verò conduxerit scienter tanquam suam propriam, & à se possessam, tunc an ex hoc perdatur dominium, gloss. sunt inuicem contrariæ, nam gloss. in l. si rem aliquam. tenet quòd non perdatur, quam sequitur Iacob. de are. & Bartol. per textum in d. l. ei à quo. ff. de vsu. & ibi nota. An autem perdatur possessio etiam opin. sunt contrariæ, tamen opi. est communis, Dy. Pe. & Barto. quòd nec etiam perdatur possessio per legem ei à quo. & plenè recitat Cyn. in l. ad probationem. C. lo. Huic tamen sententiæ multum obstare videtur. nã scienter conducens videtur donare, argu. l. cuius per errorem. de re. iu. & sic habet locum quòd regulariter traditur. Vbiunque præcedit titulus, & sequitur conductio transfertur dominium in locatorem, vt no. in l. quædam mulier. ff. de rei vindicatione. Sed potest sic responderi secundum Dynum & Bartol. vt no. in d. l. si rem aliquam. & l. ad probationem & l. qui rem & pulchre per Iacob. butri instituit. de act. §. sed iste. aliquando intercedit verus titulus, & vera traditio, & tuæ sine dubio transfertur dominium, & possessio, si tradens erat dominus. l. traditionibus. C. de pact. vel si non erat dominus, transfertur conditio vsucapiendi. l. clauibus. ff. de contrahenda emptione. quòd quoque intercedit fictus titulus & ficta traditio, vt in casu nostro. & tunc transfertur dominium, nec possessio. in d. l. ei à quo. & l. ad probationem. Quòd quoque intercedit verus titulus, & ficta traditio, & tunc transfertur tantum dominium, quàm possessio. vt in l. quædam mulier. ff. de rei vindic. & l. quòd meo. de acquirenda possessione. & §. interdum. insti. de rerum diuisione. Quòd quoque econtra intercedit fictus titulus & vera traditio, & tunc transfertur vtrumque, vt in d. l. cuius per errorem. Secundo casu principali, videlicet cum dominus, & non possessor conducit à possessore, & tunc aut conducit respectu proprietatis, & tunc non transfertur dominium, nec tenet contractus locationis. vt in d. l. si rem aliquam. in fi. & l. qui rem propriam. C. lo. aut conducit respectu possessionis, & tunc aut ignoranter, & tunc in locatorem non transfertur possessio,

fit, nec tenet locatio. vt d.l. si rem aliquam. & l. natu-
raliter. 3. nil commune. de acquir. poss. & optimè fa-
cit. C. eo. ti. & l. si quis ante. aut conduxit scienter, &
transfert: r. in locatorem possessio & tenet locatio,
pensionis solutio. vt d.l. si rem aliquam. in si. arg. d.l.
quod meo. & l. interdum. in prin. ff. de acq. pos. Terti-
o autem casu quando non dominus, sed possessor
conducit à domino non possessore, tunc distingue
eodem modo quo proximè supra dictum est. ar. eo-
rum dè iurium secundum Bar. Quarto casu, quando
non dominus, neq; possessor conducit à domino, &
possessore, tunc non est aliqua disputatio cum nihil
sit, quod à conductore transferatur. vt l. non solet.
7 ff. lo. † Et ex his autem quæ dicta sunt, conuenit deci-
di talis quæstio. Ecce quidam miles, castrum suum
proprium ignorater recepit à quodam episcopo in
feudum, vel emphyteusim perpetuam postquam
in processu temporis hic miles tale castrum vendi-
dit, seu alienauit irrequisito episcopo, quo audito
vult episcopus vindicare ipsam castrum, tanquam
ad ipsum deuolutum. per l. fina. C. de iure emphy. &
in c. j. de prohi. seu. alie. per Fed. quæsitum fuit con-
stante pro verò, quòd ipsum castrum fuisset proprium
ipsius militis, & ab eo possessum, an episcopus pos-
sit illud vindicare. & determinat Bar. de facto, super
hoc consultus, quòd quia hic interuenit fictus ritul.
& ficta traditio, ideoque non transferatur dominium
neque possessio. vt dictum est. Nec huic decisio, ob
quòd fit in ecclesia speciale, vt dominium sine tradi-
tione transferatur. vt l. iuter. diuinum. C. ce. fac. eccl.
ga procederet, si ipse miles recepisset feudum, vel em-
phyteusim tanquam ipse miles rem propriam,
sed hic recepit tanquam rem ecclesiar, sicque non ha-
buit animum aliquid transferendi in ipsam eccle-
siam. argum. in d. l. iij. §. subtilius. ff. de condi. ob cau.

E P I T O M E.

- 1 *Emphyteuta, an libera fructibus non natis iure emphyteutica.*
- 2 *Emphyteuta an liberetur propter guerram.*
- 3 *Si dominus producat inuestituram contra emphyteutam de negitem sibi tradita possessione an adiuuetur.*
- 4 *Per instrumentum inuestitura, an probetur dominium & possessio locatoris.*
- 5 *Extranei, an succedant in emphyteusim ecclesia.*
- 6 *Filij an possint tenere rem emphyteuticam, si repudient patris hereditatem ratione inuestitura facta patri pro se & filijs suis.*
- 7 *Stante inuestitura pro se & filijs masculis. & feminis. an omnes succedant.*
- 8 *Filia dotata, an sit exclusa filio masculo instituto hereditate: quauis inuestitura sit facta pro se, & filijs masculis, & feminis.*

1 **R**ECUSAUIT ET recusat. † Duo ergo facere recusat, videlicet fictum soluere, & rem dimittere, & relaxare. Quid si propter sterilitatem fructus non sunt nati in re emphyteutica, an liberatur emphyteuta, & dicunt quidam quòd sic ex-

emplo simplicis coloni. argument. l. si vno in principio, cum ibi nota. ff. a loca. In contrarium determinat Cyn. in dicta l. prima. C. de iure emphyteu. Ratio est quia emphy. habet in iure utile dominium, idemque omne periculum contingens in fructibus pertinet ad contra. argument. in authentic. de non alie. §. emphyteusim. & C. de excusa. mul. pecunia. libr. x. de sand. 2 Paril. quicunque libr. x. † Amplius quæritur de q. quotidiana. Ecce emphyteuta propter guerram non potest laborare, nec vti frui re emphyteutica, an sit liberatus à præstatione ficti, seu canonis, videtur quòd nota. argument. eorum quæ proximè dicta sunt. In contrarium determinat Jacob. de Aret. quia hoc casu res videtur in totum consumpta, sicut dicitur de re fluuio in inundata: vt in l. iij. §. Iabeo. & l. interdum. §. primo. ff. de acquir. posses. & probatur etiam in l. vendition. §. j. de pericul. & com. rei vendi. & l. cum vnus. §. ff. de bo. authent. iud. pos. & vide de hoc Cyn. in dict. l. j. & hanc partem sequuntur Posti, & Innoc. in cap. final. de loca. Rursum quæritur, Ecce quòd dominus petit ab emphyteuta fictum sibi solui, dicit emphyteuta, ego non teneor, quia non tradidisti mihi possessionem rei.

3 † Quæritur an sit fundata intentio domini ex productione inuestituræ, videtur quòd non, quia ad probationem huius rei non sufficit locatio. vt l. ad probationem C. loc. Tu in hoc considera formam inuestituræ, aut enim verba sunt simpliciter prolata, quia dicitur talis inuestiuit talem de tali fundo, nec de traditione fundi aliquid exprimitur, & tunc non est fundata intentio domini, per dictam l. ad probationem. cum isti actus sint separati, videlicet inuestire & tradere. vnde de vno ad aliud non est necessaria illatio. l. papin. exuli. de mino. sicque probare debet dominus se induxisse emphyteutam in possessionem, quia ad hoc tenetur. vt l. final. C. de iure emphyteu. aut in inuestitura sit mentio expressa de traditione, & hoc potest contingere duobus modis, vno modo, quia dicitur in ea locauit & tradidit, & talem fundum &c. non præsumitur vera, & actualis traditio. sed probatur solum licentia de apprehendendo fundum, vt nota. Bartol. in l. prædia. ff. de acquirenda

Quando emphyteuta propter guerram non potest laborare & de Baldam in l. Seneca. §. exco. pro. C. de ca. du. tol. Pau. de cast. in l. filiusfamil. in §. j. de le. j. glo. fina. in c. Sobis. xij. q. ij. domini de Rot. in titul. de te. dec. 8. ij. in cip. lego pro annu. 7. a. r. io in anti. quis Pau. de castr. consil. xx. & liij. Francis. de Aret. consil. 6. & Petr. de anchar. consil. cccc. xxxij. incip. circa istam perceptio nem.

pos. & Cy. in l. ij. C. eod. titu. aut in ipsa inuestitura dicitur quòd ipse fictibilis est confessus se habere possessionem dictæ rei, vel quòd ambæ partes erant tempore inuestituræ in ipso fundo, & tunc præsumitur facta traditio iuxta materiam. l. cum res. C. de probationib. & quòd nota. in l. j. in principio. & in d. l. prædia. de acquiren. possess. Idem si dominus constituit se tenere nomine ipsius emphyteutæ. vt d. l. quòd meo. cum similib. ¶ Sed nunquid per instrumentum inuestituræ probetur dominium, & possessio locatoris, videtur quòd non, per dict. l. ad probationem. C. locat. & c. inter dilectos. de fide instrument. Breuiter secundum Barto. sic distingui potest aut dominus agit contra ipsum conductorem, vel emphyteutam, & tunc cum ipse non possit referre dominij q. vt supra dictum est, erit fundata intentio domini saltem præsumptiue ex iuramento inuestituræ, aut agitur contra alium, & tunc apparet de sola inuestitura, & non de aliqua ficti, vel mercedis perceptione, & tunc probatur per eum de dominio, nec possessione ipsius locatoris, vt dicta l. ad probationem. cum simi. aut probatur etiam de mercedis, vel ficti perceptione, & tunc aut constat, quòd ille à quo, vel à quibus percepit mercedem, vel fictum, & erant vel erat detentator ipsius rei tempore solutionis, & tunc probatur de ipsius locatoris possessione & dominio, aut non probatur de detentione soluentis, sed alterius extranei, & tunc per hanc inuestituram non probatur de ipsius dominio, vt plene determinatur per glossam & Bart. in l. quamuis. §. si conductor. & l. qui vniuersas. §. quod per colonum. ff. de acquirend. possess. & per gloss. in c. bonæ. de appellationib. & in c. cum bertoldus. de regul. iur. in d. c. inter dilectos. in fin. vt supra dixi in titu. de turbata possessione. ¶ Rursus quia in superioribus dixi ius conductionis, & emphyteusis in hæredes transire, etiam si de hærede non si expressum. argument. l. viam veritatis. C. locat. & l. si pactum. ff. de probat. quero quid erit in emphyteusi ecclesiæ an mortuo emphyteuta sine liberis, & per eum extraneis hæredibus institutis ipsi extranei succedant in emphyteutico. Reperio in hoc inter gloss. & doctor. contrarias opiniones. dixerunt quidam quòd si ecclesia dat perpetuum in emphyteusim, quòd an fieri possit dicitur infra quòd eo casu solum descendentes vsque ad tertiam generationem tantum admittantur. Extranei verò pœnitus excluduntur, nisi pactum sit in contrarium, vt obseruatur in practica, per textum. in authentic. de alien. & emphyteu. col. x. §. licentia coniuncto §. emphyteusi in authentica. de non alienand. columna secunda. quam opinionem sequitur Specular. in titu. de loc. in ver. vij. queritur & ibi per Io. and. in additio. & in c. in presentia. extra de proba. idem sequitur Bar. in l. si finita. §. de vec. de dam. infec. & Bal. in l. etiam. in principio. ff. sol. ma. & l. in sulam. eo. titu. Alij dicunt quòd si res ecclesiæ detur in perpetuum, porrigitur in descendentes vsque in infinitum, & ad extraneos transit propter significationem huius verbi in perpetuum. vt in l. prima. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectigalib. ab emphy-

teu. pe. & l. si quis prioris. §. primo. versicul. certum est. C. de secund. nup. & hanc partem sequitur gloss. instit. de locat. §. adeo. & in authentic. quas actiones. C. de sac. sanc. ec. & in d. §. alienationes. & in authentica. de non alie. §. fina. & in authentic. vt liber de cetero. & idem tenet iacob. de Bel. & in d. §. alienationes. & Richar. malum. & Nic. de mat. in d. l. etiam. & Bar. in athen. perpetua. C. de sac. san. eccl. & maximè. quòd in inuestitura posita sunt illa verba communia. Ex quibus dederint & c. argument. in capit. j. de feu. non habent. propr. nat. feu. & in ca. feudum. in fine. si de feu. fuerit controuersia. Et prædicta locum habent quando inuestitura perpetua facta est cum debita solennitate, quæ requiritur in alijs alienationibus aliàs autè inuestitura esset nulla, vt hodie determinatam est. in clemen. j. extra de reb. ec. non alien. ¶ Sed quid dices si aliquis fuit inuestitus de castro pro se, & pro filijs suis, & eo mortuo filij eius repudiata paterna hæreditate volunt tenere castrum titulum, & ex causa inuestituræ queritur an possint dicere sic, quia hoc ius emphyteusis transit in eos tanquam filios non tanquam hæredes ex prouisione, & acquisitione paterna. vt l. quid dicitur. ff. de verborum obligationi. & not. per docto. in l. ij. C. de contrahend. emptio. Secus autem foret si pater fuisset inuestitus pro se & hæredibus suis. vel pro se & filijs, & hæredibus suis, quia tunc excluduntur, nisi hæreditatem adirent quia acquisitio est facta ipsis, non tanquam filij simpliciter, sed vt hæredibus, vt probatur in authentic. de non alien. §. emphyteusis verò. & ita determinat Bartol. in l. iusturandi. §. si liberi. ff. de oper. liberto. & Specular. titu. de locat. §. finali. versic. lxxxvij. ¶ Sed quid erit si pater fuit inuestitus pro se, & filijs suis masculis, & fœminis, an omnes pariter succedant in emphyteusim. Dic quòd sic, de iure communi, quo inspecto fœminæ non differunt à masculis successione. vt l. maximum vitium. C. de liberis præteritis. nisi l. municipalis, vel patriæ consuetudo, eas à successione repelleret, quia tunc ista copula & resoluitur in, vel, denotet potius ordinem quam coniunctionem, & sic solum admittentur deficientibus masculis. argument. l. gallus. §. quidem rectè. ff. de liberis & posthumis. & idem sequitur idem Bartolus. in dicta l. vt iusturand. §. si liberi. ff. de operis libertorum. sic dicimus in feudo, in quo talia verba resoluntur, & intelliguntur ordine successiuo non coniunctiuo similiter. vt in capit. primo. §. primo. in titu. episcop. vel Abbat. & in capit. primo. §. filia. in titu. de suc. feu. Inde queritur, pater fuit inuestitus pro se, & filijs suis masculis, & fœminis. deinde ipse pater filium masculum hæredem vniuersalem instituit, filiam verò dotauit in certa quantitate, quam iussit esse tacitam, & contentam. ¶ Queritur an per hoc filia sit exclusa à successione suæ patris rei emphyteutica, videtur quòd sic, per l. fœminæ. C. de secund. nuptijs. cum similib. allega. per Speculatorem. in titu. de locat. versic. vbi plene tractat. sed Bartol. in d. §. si liberi. tenet contrarium, quia istud semel filia quæ situm ex prouisione paterna, non potest per eum aufer

aufferi sine filiarum voluntate. arg. in l. si cum dotem. §. si patre. ff. sol. matr. de quo dic. vt ibi.

ID CIRCO. Hæc est conclusio libelli quam tenet menti.

EPITOME.

- 2 *Quæritur.* ¹ *Cessans in solutione non excusatur à solutione.*
- vide Bald.* ² *Dominus an cogatur recipere. Solente emphyteuta soluere infra annum.*
- in l. plures.* ³ *Emphyteuta soluens paucis diebus post biennium, vel triennium, an audiatur.*
- in si. de fide instr. Bald.* ⁴ *Dominus recipiens post tempus solutionem, an possit postea repellere emphyteutam.*
- et doc. in l. ita stipulatem. ff. de verb. oblig.* ⁵ *Emphyteuta cessans à solutione patris facti, an expelli possit.*
- Bald. in l. y. c. de in. emphy. Specul.* ⁶ *Ex duobus hæreditibus emphyteuta, altero soluente, altero nõ, an utrunque dominus expellere possit.*
- tit. de loca. in §. qj. Ser. si xxxij. et Bald. in l. ubi addi. Ser. si. potest sol. De ista protestatione.* ⁷ *Si pro re censuali non soluatur, quod soluendum est, an expellatur.*
- vide c. fi. extra de lo. et Bart. in l. si. de eo quod certo lo. ff. et Bald. in cap. j. quo tempore miles et c. in si. seu. col. x. et c. et si detur renũtiatione prote-* ⁸ *Quis imponat censum.*
- stati, qui quibus rebus census imponatur.*
- quũ dicit, et aliud facit ista dicit Innoc. in c. tua. de spõs. et Bald. not. in reposit. in Ser. renũtiatione.* ⁹ *Quid importet præstatio census.*
- ¹⁰ *Emphyteuta soluens censum, sed rem deteriorans, an possit expelli.*

FICTVM dicti temporis præteriti. † Licet ergo cessauerit in solutione, tamen non excusatur à solutione, neque vtrunque petitur à solutione, & rei relaxatio, quod an fieri possit dicitur in gl. se. Et qua superius dictum est, quod si emphyteuta priuati stet per triennium, & ecclesia per biennium, quod expelli potest. † Quæritur ² si emphyteuta volens sibi prouidere, soluere velit pro tempore futuro ultra annum, an dominus cogendus sit recipere, videtur quod sic per l. statulib. ff. de sta. lib. In cõtrariũ determinat Cyn. in l. ij. in fi. C. de iu. emphyt. & idem tenet Bar. in l. cum qui. aliis incipit iabolenus. ff. de ann. lega. † Quid autem dices si post lapsum biennij, vel triennij ipse emphyteuta infra paucos dies offerat solutionẽ facti præteriti temporis an sit audiendus, dic qd sic per tex. in c. potuit. de loca. licet in obligationibus, quæ habent diem & pœnam, regulariter non admittitur purgatio morẽ, vt l. traicctit. §. de illo ff. de actio. & obli. & not. in l. celsus. de arbi. De qua purgatione moræ, quãdo admittitur,

& quãdo non, plenẽ traditur per Dy. & Barto. in l. insulam. ff. de ver. obli. † Sed quid si lapsõ tempore dominus factum sponte recepit, an nihilominus poterit dominus emphyteutã deijcere. Dic quod nõ, quia taliter recipiendo sibi præiudicat in iure deijciendi, nisi fuerit in contrarium ptestatus, vt no. per gl. & doct. in d. l. ij. & ad hoc facit. l. post diem. ff. de legat. commif. † Postea quæritur pone qd emphyteuta solam partẽ facti soluit, & in solutione alterius partis per triennium cessauit, quæritur an possit expelli, videtur qd non, arg. l. post diem. tu dic contra arg. l. obligatione. cũ ibi not. C. de solu. & l. tutor. §. Lucius. ff. de v. sur. Non obs. d. l. post diẽ, quia loquitur quando solutio particularis recipitur post moram iam contractã, hãc quando præuenit. Ratio est, quia priori casu dicitur dominus recipiendo iuri deijciendi sibi iam quæsitõ renuntiare, quæ ratio cessat in secundo casu. † Circa hoc quæritur, pone quod emphyteuta deceffit duobus hæreditibus derelictis, quorũ vnus soluit pte suã facti, alter cessauit, an poterit vtrũque deijcere, dic qd sic, vt l. hæredes. §. an ea. ff. fa. er. ver. idẽ iuris. & no. per Bar. & Dy. in l. stipulationum. alia. §. fi. de ver. obli. & l. fraudati. ff. de pub. qd no. qa plerũq; contingit de factõ. † Sed quid dices de re censuali pro qua singulis annis soluitur aliquid pro cẽsu, an propter cessationem solutionis poterit quis expelli de re censuali. Glo. dicit qd non, & Inn. in c. cõstitutus. de re. do. & per hoc habes vnã differentiam inter rem censualem, & emphyteuticã. Alia etiam est differentia. nam in re casuali transferatur in accipiente. vtrunq; dominiũ, tam directũ, quãm vtile, vt no. in d. c. constitutus. quod non est in re emphyteutica, in qua solum transit vtile, vt dictum est. Sed circa censum aliqua videamus. Primo quis possit imponere censum. Secundo quibus rebus possit imponi census. Tertio quid importat præstatio census, de quibus plenẽ no. per Gof. & † Host. in sum. de censu. Dic ergo quantum ad primum quod Imperator potest imponere censum, vt C. sine censu. vel reliq. l. fi. & ff. de censu. l. j. cum se. Item papa, vt in c. accepimus. extra de priuileg. Item episcopi, prælati, patroni, & fundatores ecclesiarum, vt in cap. constitutus. de re. do. & in capitulo.

b Ibi, et per hoc habes. et vide gl. in cap. dilectus de cap. pel. mo. doc. in c. quarelam. de iure iur. et per totum titu. de censibus Bart. in l. j. ff. de public.

c Not. aliqua de censu. si de in cap. phibemus. in c. significat et in cap. praterca de cõf. in cap.

cum te. de 8
ata. & qua
li. in de. j.
de stat. mo-
na. in §. ad
hæc. in c. ser-
uiti. x. c. ij.
q. ij. in cap.
nullus epif-
co. j. q. j. in c.
quonia. de
ss. & hon.
cleri. & in
clemen. j. de
sensu.

prætereâ. de cen. cum si. ¶ Circa secun-
dū quibus rebus imponatur. Respon-
deo q̄ dupliciter potest imponi, vi-
delicet perionis, & rebus, vt in l. æta-
rem. cū l. seq. ff. de cen. licet de iure ca-
nonico imponatur rebus tantum, vt
colligitur in d. c. accepimus. & in cap.
10 prætereâ. ¶ Quo autem ad tertium, dic
quod de iure can. aliquando est perce-
ptio census in signum subiectionis.
vt in c. ij. de cen. & facit l. j. cum seq.
C. de cen. li. xj. Aliquando est signū
perceptæ libertatis, puta quando ec-
clesia aliqua dat Papæ piper, vel aliud
pro censu, quo casu videtur exempta
à subiectione episcopi, & immediate
subiecta ipsi Papæ. Aliquando est sig-
num assumptæ solius protectionis,
quæ tamē est modicę utilitatis, vt hæc
habentur, & not. per glos. in c. acce-
pimus. de priu. leg. & in capi. ex parte
tua. eod. titul. ¶ Sed quid si emphy-
teuta soluit censum, rem tamen em-
phyteuticam deteriorer, an poterit
expelli, videtur quod non cum sit ius
singulare in ecclesia tantum ergo in
priuato erit contrarium. argu. in l. ius
singulare. ff. de le. Iac. de bel. determi-
nat. idem iuris esse in vtroque argu. l.
eodem. in fi. C. lo. cum paritas ratiois
paritatem iuris exposcat. l. illud. ff. ad
l. acqui. cum simi.

EPITOME.

- 1 An possit peti ab emphyteuta, et si-
stem soluat, & are cadat.
- 2 Domino an liceat propria autoritate
emphyteutam non soluentem deicere.

1 **N**on est non admittendum. ¶ Solet
2 **N** dubitari, an vtrumq; possit eo-
dē libello simul peti, videlicet
quod deiciatur à re, & quod si cū sol-
uat, & gl. in d. l. ij. C. de iur. emphy. te-
net quod nō. Alij contra, vt refert ibi
Cy. distinguit verius secundum Ia. de
are. aut dominus primo deiecit. post-
eâ possessionem petit, & tunc audi-
tur, vt in auth. de non alie. §. scire, &
in auth. de alie. & emphy. §. si verō.
& l. colonus ff. lo. sicut & aliās dicitur
quod petitio poenæ non præiudicat
petitioni rei, vt ff. de arbi. l. si rem. aut
primo pessionem exigit, & postea de-
ijcere vult. & tunc aut consequutus
est pensionem temporis præteriti,
aut futuri. Primo casu aut consequu-
tus est simpliciter sine aliqua prote-
statione, & non poterit deicere, qua

si mora sit purgata. ar. ff. si quis cau. l.
ij. & l. si. ff. de eo quod cer. lo. aut exi-
git cum protestatione, saluo iure & c.
Et tūc poterit deicere, ar. l. si debito.
ff. qui. mod. pig. vel hypo. fol. Secūdo
casu quando recipit pro futuro, tunc
indistinctē non poterit deicere, ar. l.
qui in futurū. ff. de pact. & de do. ex-
ce. l. ij. §. non malē. & d. l. post diem. de
2 l. commif. ¶ Circa hoc quæritur, an do-
mino liceat sua propria autoritate
sine iudicis licentia emphyteutā non
soluentem deicere, & glo. dicit q̄ sic.
in d. l. ij. C. de iur. emphy. licet consul-
tus fuerit, si cum iudicis autoritate
deijceret, ar. l. creditores. C. de pig. pe.
autem dicit quod non licet, per l. non
est singularis. cum si. de re. iur. licet sim-
plex colonus qui nullum ius habet in
re, possit propria autoritate per do-
minū expelli. dic vt ibi per Cy. & ple-
nius per Spe. tit. de loca. ver. xlvij.

Solet. Si-
de Ab. in c.
dilectum. de
offi. or. ff. lo-
ca. in c. per-
uenit. de cō-
si. spe. ti. de
sem. in. §. j.

EPITOME.

- 1 Qua comprehendatur appellatione me-
lioramentorum.
- 2 Emphyteuta an possit alienare melio-
ramenta domino irrequisita.
- 3 Emens melioramenta, domino soluere
debet quinquagesimam, & accipere ab
eo possessionem.
- 4 Ecclesia decepta in concessione rei em-
phyteuticæ. an possit petere r. s. sionem
contractus.
- 3 Non est ius quasitum ecclesia, quantum
cunque sit dictum in alienatione, quod
omni anno soluatur tale qd tali ecclesia.

CVM omni suo melioramento.
Ista melioramenta appellantur
in iure emponemata, vt habe-
1 tur in l. ij. C. de iur. emphyteut. ¶ Que-
ritur quæ comprehendantur melio-
ramentorum appellatione dic breui-
ter quod omnia. edificata, plantata,
vel sata. alia autem posita ad tempus,
non affixa solo, vel ædibus, vt puta
banca, vasa, currus, & simi. nō inclu-
duntur inter melioramēta, vt proba-
tur in l. fundi. §. si rura. ff. de actio. em-
2 pri. ¶ Postea quæritur an hæc melio-
ramenta possit emphyteuta irrequisito
domino alienare. Dic quod non, sed
eius consensu requiritur, vt d. l. fina.
in princip. C. de iure emphyteuticō.
& fieri debet alienatio in perso-
nam non prohibitam, vt sunt seruus
ecclē

3 ecclesia, valuafores, locus religiosus & alij inhabi-
 les difficultate conueniendi, & à iure priuilegiati. ¶ Et
 nota quòd is, in quem fit alienatio debet soluere do-
 mino quinquagesimam partem præcij, & ipse domi-
 nus debet per seipsum ponere in possessionem, vt
 in dicta lege final. & si forsitan iste nouus emptor
 voluerit postea alienare debebit primum dominum
 requirere, vt nota. per glossam & docto. in dicta l.
 fina. & Bartol. in lege si domus. §. final. ff. de legat. j.
 Quæro aliquis legauit. x. ecclesiæ, soluenda super do-
 mo sua, an si cessetur à solutione per biennium res
 cadat in commillum & sit aperta ecclesiæ, dic quòd
 non. Imo licitum est sine requisitione, & consensu ec-
 clesiæ ipsam rem alienare, vt no. in l. nihil. ff. de le. j.
 & in l. libertus. j. respon. ff. de annu. le. quam opi. se-
 quitur Spe. in d. tit. de loc. ver. cxviii. si tamen legatū
 esset perpetuum, tunc secundum eum esset necessa-
 rius cōsensus ecclesiæ in alienatione, vt no. ver. lxxx
 4 vj. vbi vide. ¶ Deinde quæritur quòd si ecclesia, vel alia
 priuata persona sit decepta in concessione huius rei
 emphyteuticæ vltra dimidiam iusti præcij, an possit
 petere contractum rescindi. Spec. deter. quòd sic. in
 ver. lxxx. quæritur arg. in l. ij. C. de rescin. vend. & in
 c. cum dilectus. extra de emp. & vend. Pro qua decis.
 est gloss. singul. si ea petitione. C. de vsur.
 5 ¶ Postea quæritur, Ecce. aliquis vendidit fundum
 cum onere soluendi libram vnā candelarum tali
 ecclesiæ omni anno nomine ficti, quòd ibi debetur,
 quæritur an per hoc sit ius ecclesiæ quæsitum. Dic
 quòd non. vt deter. Specul. in ver. lxxiii. in tit. de lo.
 nisi nomine ecclesiæ fuerit expressè stipulatus, quo
 casu ipsa ratum habente, sibi ius quæritur etiam ali-
 ter non appetite de bonis ipsius ecclesiæ, vt ibi per
 eum, per quam Specula. in hac materia in titu. præal
 lega. formatur alij in fine, quæstio. de quibus ibi vi-
 dere potes per eum, vbi latius examinat.

Forma libelli in actione hypo-
 thecaria.

ORAM VOBIS. D.B. Vicarios, &c.
 dicit, narrat, significat, & proponit
 Simon. spelta procurator & procura-
 to. nomine spectabilis viri Rayn. de
 beccaria de plebe, agendo, & agere vo-
 lendo & hanc petitionem dirigendo contra & ad-
 uersus Philipp. de Fobertis, & contra quancunque
 aliam personam pro eo, seu eius nomine in iudicio
 legitime comparentem non in modum solennis li-
 belli, sed qualis qualis petitionis, & simplicis facti
 narrationis. Dicens & proponens idem Simon no-
 mine quo supra quòd scriptus Philipp. fuit confes-
 sus & contentus se habuisse & recepisse à suprascri-
 pto Ray. mutuo, & causa mutui gratis, & amore, &
 sine vlla vsurarum conuentione floren. mille, quòd
 eidem Rayn. infra certum terminum iam elapsum
 reddere, & restituere promissit, in pecunia numerata
 sub obligatione omnium suorum bonorum,
 prout de præmissis, & alijs constat publico instru-
 mento inde tradito, & rogato per M. muriculam

notarium Papiæ, quòd quidem instrumentum, ne
 ipse Philipp. vllam possit prætereignorantiam,
 vel excusationem, idem si nomine quo supra ex
 nunc coram vobis exhibet & producit in forma pu-
 blica. Rursum dicit & proponit idem præcura. quòd
 supra scriptus Philippus in vna alia parte fuit con-
 fessus, & contentus se habuisse & recepisse in depo-
 sito, & ex causa depositi. flor. centum boni auri & ius-
 ti ponderis à supra scripto Ray. quos etiam sibi red-
 dere, & restituere promissit intra certum terminum
 iam elapsum sub eadem obligatione bonorum suo-
 rum, prout etiam de his, & alijs constat publico in-
 strumento tradito, & rogato per supra scriptum no-
 tarium, quòd quidem instrumentum in forma publi-
 ca ex nunc producit, & exhibet procurator antedi-
 ctus. Denique etiam dicit, & proponit ipse procura-
 tor, quòd tempore dictorum mutui, & obligationum
 prædictarum, præfatus Phil. & ante, & post tenuit,
 & possedit, & hodie tenet, & possidet pro sua, & tan-
 quam sua domum vnā muratam coopertā, posi-
 tam in Papiæ in porta Pertusij cui coheret &c. Ipsi
 Ray. ex causis memoratis pignori, & hypothecæ ob-
 ligatam, quam tamen domum ipse Phil. dimittere,
 & relaxare ipsi Ray. iure pignoris recusauit præsen-
 tialiter quæ recusat, licet indebitè & iniuste. Quæ cū
 prædicta vera sint, petit, & requirit d. Si nomine quo
 supra pyos, & vestrā sententiā diffinitiuā sententiā
 nunciari, & declarari dictam domum fuisse, & esse
 pignori obligatam, & hypothecatā ex causis supra-
 scriptis Ry. præfatis, & condemnari per vos & per
 dictam sententiā vestram, & cōdemnatum iuri re-
 medijs compelli supra scriptum Philip. ad dimitten-
 dum, & relaxandum iure pignoris, & hypothecæ
 domum antedictā supra scripto Ray. seu dicto eius
 nomine simul cum fructibus datanis, & interesse,
 pãsis, factis, ac faciendis, & patiendis in futurum de
 quibus liquidabitur in processu, & prædicta per vos
 fieri petit. & executioni mandari omni via, iuris &c.
 Deducendo in præsentem iudicio &c. Saluo iure &c.
 Non astringens se &c.

EPITOME.

1 An plures actiones possint deduci in vno libello.

CORAM VOBIS. Circa formam libelli, attē
 de quòd duæ diuersæ actiones, & obligationes
 deducuntur in eo, & ex diuersis causis quarū
 altera est realis, videlicet hypothecaria, alia persona-
 lis, videlicet actio depositi, & mutui. Sed aduertē-
 dum quòd hypothecaria deducitur principaliter,
 1 aliam in consequentiam. ¶ Vnde reuocari solet in du-
 bium an plures actiones possint in vno, & eodem li-
 bello proponi, super quo conclusiue dic, quòd aut
 hæ plures actiones ita se habent, quòd sententiā la-
 ta in vna parit exceptio. rei iudica. in alia & tunc
 non possunt in eodem libello eodem tempore regu-
 lariter proponi istæ tales plures actiones, sed lo-
 cus est electioni, vt probatur in le. quòd in here-
 dem. §. eligere. ff. de tributis. & in lege cum filijs.

§. varijs. ff. de legatis secundo. aut ita se habent quòd sententia lata in vna non parit exce. rei iudic. in alia, & tunc admittitur cumulatio, & propositio plurium actionum simul. vt l. si idem cum eo. ff. de iurisdictione omnium iudicum. & l. hæredes. §. de pluribus ff. fami. hærc. & quòd not. per gloss. in capit. quærelam. de elect. facit l. final. de an. except. De quo vide quòd plenè no. per Dyn. in capit. nullus pluribus. de re iudi. libr. sexto. & per doct. in l. edita. C. de edend. & ego scripsi supra in primo libello. An autem plures personæ ex causis diuersis obligatæ possint in vno & eodem libello conueniri. Puto quod non, iuxta ea quæ dicta sunt in forma libelli plurium reorum debendi. Nam quilibet per se habere debet ius delibandi, & contra quemlibet et est offerendus libellus, vt in auth. offeratur. C. de li. contesta. & l. prima. §. primo. ff. de eden. facit d. l. si. C. de an. except. Sed an personalis & hypothecaria possint simul eodem tempore proponi, & intentari contra eundem, dicam infra.

2 Not. quando ciuitas accipit pecuniam mutuo. Et per Ioã. de imo. Et Barba. in d. ca. primo de depof.

E P I T O M E.

- 1 Vnde dicatur mutuum.
- 2 Ecclesia an obligetur ex mutuo.
- 3 Qualiter probetur per actorem, quòd pecunia versa est in vtilitatem ecclesie vel ciuitatis, ad hoc et ciuitas vel ecclesia sicut obligata.
- 4 Qua solennitas seruetur ad repetendũ mutuum ciuitatis.
- 5 Mutuanti, quando agit contra ciuitatem, neque potest probare pecuniam versam in vtilitate qualiter succurratur.
- 6 Mutuas dicens se pecuniam dedisse thesaurario, an probet mutuum.
- 7 Ciuitas potest petere in inte. restitut. aduersus mutuantem.
- 8 Contractus mutui ab habente potestate legis condenda factus est lex.
- 9 Quotuplex sit mutuum, et ciuile tantũ, quid.
- 10 Ciuile natura cooperante, quid sit.
- 11 Instrumentum an redarguatur de falso, quia dicat pecuniam numeratã fuisse et testes dicant pecuniam numeratam non fuisse.
- 12 Confiteus receptorem pecunia quo tempore presumatur recepisse, an tempore confessionis, an ante.
- 13 An suadet intentio actoris producens

in scriptum in quo est confessio mutui.

- 14 Libellus si loquatur de mutuo, et instrumentum postea productum loquatur de promissione propter mutuum, an libellus sitietur.
- 15 Procurator an obliget dominum ex sua confessione, tam in mutuo ciuili, quam generali.
- 16 Idem queritur, si in instrumento procura continetur, quod procurator possit etiam confiteri.

MUTUO ET EX CAUSA mutui. Valde frequens est hic tractatus, ideoque notanda. † Dicitur autem mutuum ex eo quod de meo tuum fit, vt in l. ij. §. appellata. ff. si certum petatur. si tamen quòd non ipsum mutuum datum, sed tantundem in eodem genere restituatur, vt in d. l. ij. in prin. & l. cum quid. eod. tit. cum si. Et pro hoc colligitur differentia inter contractum venditionis, donationis, & si. in quibus non agitur. vt id quòd traditur, vel aliud reddatur.

† Sciendum est autem quòd ex causa mutui nedũ obligatur singularis persona, sed etiam ecclesia, vt in auth. hoc ius porrectum. C. de sac. san. et. eccle. & etiam quælibet communitas, & vniuersitas, vt l. ciuitas. & plenè per Bartol. ff. si cer. pe. Duntamen vtroque casu probetur quòd pecunia sit versa in vtilitatem ciuitatis, ecclesie, vt plenè etiam no. per. Inn. in c. j. de depo. Et adde quòd infra. e. tit. scripsit in gl. super verb. sub eadem obligatione bonorum.

† Sed circa prædicta, queritur qualiter probetur per creditorem pecuniam esse versam in vtilitatem ciuitatis, vel ecclesie, distingue secundum Bar. vbi supra aut ciuitas illa, vel representantes ipsam recipiunt pecuniam mutuo in certam causam & tunc præsumitur versa in eius vtilitatem, aut sindicus ciuitatis pecuniam mutuo sumpsit, & tunc habuit mã datum speciale ad accipiendum pecuniam mutuo in certam causam, & tunc præsumitur versam in illam causam, & in eius vtilitate, ar. in l. qui habebat. ff. de insti. aut non habebat speciale mandatum ad accipiendum pecuniam in certam causam, & tunc sufficit quòd sindicus dicat, & confiteatur se in certam causam recipere, & præsumitur eodem casu ipsa pecunia in d. causam conuersa, licet aliter non appareat de ipsa conuersione, ar. l. j. §. vbi autem ver. quandoque queritur. ff. de exer. & ita sentit Azo. in sum. de exer. Quandoque nullum habebat speciale mandatum super pecunia mutuo assumenda sed simpliciter habebat administrationem ciuitatis, & tunc probari debet per testes, vel instrumenta, quòd ipsa pecunia sit conuersa in vtilitatem ciuitatis, & hoc casu locum habet. d. l. ciuitas, & authen. hoc ius porrectum. secundum gl. & doct. in d. l. ij. §. si.

† Hic generalius quero, quæ solennitas seruetur ad repetendum mutuum ciuitatis, * gloss. secunda in dicta le. ciuitas. ff. si certum petatur. dicit quòd creditor debet probare pecuniam versam in vtilitatem ciuitatis, dicit ibi hoc esse verum, quòd administrator ciuitatis ex generali potestate sibi concessa potest accipere mutuum, sed si habuit in mandatis ad accipiendum pecuniam mutuo specialiter, nõ incum

incumbit onus probandi creditori, sicut non incumbit cum contraxisset cum ciuitate, vel eius generali consilio, quod vicem populi repræsentat, vt dicit gloss. singu. quæ non est alibi loquens. C. quæ sit long. consuet. in rubric. & quod hæc probatio non sit necessaria, ex quo speciale mandatam habet est casus in l. habebat. ff. de institut. Fallit si mandatum speciale habuisset ad accipiendum pecuniam mutuo in certam causam conuer ten. nam tunc mutuanus debet esse curiosus, vt in eam causam conuertatur saluo nisi accipiens pecuniam mutuo, dixerit quòd in aliam causam pecuniam assumebat, text. est in l. prima. §. vbi autem. versiculo. vnde quæritur, & versicu. sed & si in pretijs. ff. de exceptionib. Sis ergo cautus qui contrahis cum talibus administratoribus vt in instrumto facias apponi verba prædicta ad omne dubium remouendum, facit institut. de exception. §. diuersam. Probat autem pecuniam mutuanus esse versam primo per probationes hoc necessario concludentes. Secundò per coniecturas puta si consilio ciuitatis præsentem administratore accipit pecuniam, vel etiam quia tunc ciuitas egebat pecunia, secundum Cynum in authenti. hoc ius porrectum. Guil. tamè dixit semper requiri probationes necessario concludentes, sed hoc non placet Innoc. in capit. primo. extra à nõ depo. dic vt ibi. conclude ergo quòd hæc l. habet locum in administratore ciuitatis, qui ex generali mandato habet potestatem accipiendi pecuniam mutuo.

5 † Succurrit autem mutuanti cum nõ probare potest pecuniam versam in vtilitatem, vt agat contra ciuitatem. Si autem opponitur quòd in vtilitatem ciuitatis pecunia non est versa faciat citari administratorem, vt causæ ipse assistat: vt C. de euictioni. l. parentes, & si non probat mandatam suam, tenebitur de dolo, ex quo se administratorem asserit vt l. si legatarius. & l. quidam. ff. de donationi in gloss. probato autem mādato, nisi ipse probet pecuniam fore versam in vtilitatem ciuitatis conuenienter cōditione ob causam, eo quod pecunia fuit data. vt in vtilitatem ciuitatis conuerteretur, & onerosa non est. † Sed quid si ipse dicit dedit thasaurario non habui vterius me intromittere. Dic quòd mutuanus poterit contra ciuitatem vt contra thasaurarium cedat sua iura. Nam per hoc consequeretur mutuanus pecuniam sine ciuitatis dispendio. vt l. in creditore. in principio. ff. de euiction. & hoc modo practica legem istam. † Item aduerte quòd licet creditori non incumbat onus probandi fuisse pecuniam versam in vtilitatē ciuitatis, vt in casibus supra dictis, tamen ciuitas poterit petere restitutio. in integrum. & restituetur læsione probata non ex clausula rei publicæ. vt l. res publica. C. qui ex causis maiores. sed ex clausula generali, si quæ mihi iusta &c. restitueretur probata læsione, & non aliter, cum in ciuitate sunt semper homines industriosi. Secus autem in minore accipiente pecuniam fœnori qui non habet aliter probare de læsione. vt l. prima. C. si aduer. credito. & ibi per Cynum saluo nisi probet dictum minorem industriosum. vt not. glo.

in l. prima. secundum primam lecturam. C. qui & aduer. qu os.

8 † Item scias quòd contractus mutui ab habente potestatem legem condendi sit lex. vt ff. de publi. l. Cæsar; & C. de donation. inter virum & vxor. l. penulti. sicut per l. omnes subditi. possunt legari, ita per cōtractus. Ideo si iudicus constitutus ad accipiendam pecuniam mutuo, & ad obligandam ciuitatem & ciues singulares poterit eos singulariter obligare, itaque in quemlibet singulariter poterit fieri executio debiti licet aliàs pro debito ciuitatis singulares ciues non sint venditi: vt l. prima. ff. quod cuiusque vniuersitatis nomine. & hoc mirum quia sicut pro delictis ciuitatis obligantur singulares ciues. vt l. metum. §. aduertendum. ff. quod metus causa. de regul. iuris. in l. aliud. §. refertur. ita per contractum. vt ff. de iudi. l. omnem. Conclude etiam vnum singulare, quod qui suo nomine mutuanam pecuniam sumere non potest nisi in certo casu, in eo casu, nunquam pecuniam assumpsisse præsumitur nisi sit miles. vt l. penultima. ad Macedonia. per locum à speciali Angel. in d. l. ciui b

a Quæro quotuplex est mutuum. Respondeo mutuum esse triplex. Est enim quoddam naturale tantum, quoddam ciuile tantum, quoddam autem, cui natura cooperatur, Naturale quidem mutuum tantum est quando res quæ datur tibi mutuo à me traditur, vel ab alio nomine meo, vt l. certi conditio. in fine. & l. singularia. & l. proinde. ff. si cer. pet. & not. per Bar. in l. ij. §. appel. lata. eod. tit. † Ciuile verò tantum est illud, quòd per simplicem oris confessionem contrahitur. puta cum dicitur. Talis fuit confessus habuisse & recepisse mutuo &c. vt hic. & talis modus contrahendi est in communi stylo, & vsu de quo loquitur. l. j. & ij. & l. si ex cautione. C. de non numerata. pecu. & insti. de lit. obla. in princi. Cuius quidem mutui natura est vtile qui sic confessus est si conueniatur ante biennium possit opponere excep. numerata. pecu. nisi ipsi exceptioni expressè renuntiaffer vt sit quotidie instrumentis. Post biennium verò habet os clausum ne possit talem exceptio nem opponere, quia præsumitur numerata, nisi probet contrarium, vt hæc habentur in l. in contractibus. in principio. & l. si ex cautione.

Not. quomplex est mutuum, vide gloss. & per Bar. in l. ij. in §. fin. ff. si cer. pet. Bal. ibi rubri. C. eod. istu.

Si commentatur ante biennium, adde & vide Pan. in c. fin. de pign. Sibi dicit quòd debitor potest agere triplici qz sed debet probare pe. in niam nõ in me. sed ante biennium est secus qz præsumitur quòd debitor anxietate habens pecuniam fuerit confessus.

cum similib. C. de non numerata pecunia, & eodem modo præsumitur numerata, si notarius dicat in instrumento quod talis numeravit, vel talis mutuo habuit, & recepit, vel similia verba quæ actum naturalem significant accessisse, sed tamen caueat notarius, ne his verbis vtatur, nisi videat pecuniam præsentem, vt ibi not. doctores.

10 ¶ Ciuile autem mutuum, cui natura cooperatur est illud, quando stipulatio intercessit de mutuo restituendo facta numeratione, vel ante, de quo loquitur l. si ita fuero. in fine & l. cum enim. ff. de nouationib. verum quamuis in specie mutuata quis appareat obligatus ad restitutionem mutui, teneretur etiam si casu fortuito periret. l. incendium. C. si certum petatur. & l. quod te. ff. eodem titulo quæ restitutio est scienda in eadem bonitate. l. cum quid. ff. si certum petatur & l. triticum. ff. de verborum oblig.

11 ¶ Pro declaratione præmissorū, quæro de aliquibus, & primo quæritur, ecce notarius dixit in instrumento, Titius fuit confessus se centum mutuo recepisse, testes verò in instrumento descripti, dicunt quod nulla intercessit pecunia, nec numeratio, an ex hoc redarguatur instrumentum de falso. Et certè dicendum est, quod nõ, quia instrumentum loquitur de mutuo ciuili, testes verò deponunt super mutuo naturali, & sic sunt diuersi non aduersi: vt tenet Bartol. in l. singularia. in fine. ff. si certum petatur. vnde non probat hoc esse & c. vt l. non hoc C. vnde cognata. & l. neque natales. C. de probationib. facit quod nota. Bartol. in l. prædia. ff. de acquirenda possessione. ¶ Deinde circa hoc insurgit tale dubium, posito quod si quis confiteatur, ac præsumatur recepisse pecuniam tempore ipsius confessionis conscripti instrumenti, an verò retro ante ipsam confessionem. Et videtur quod præsumptio sit ipsum recepisse retro quia ista verba recepisse sunt præteriti temporis, & plusquam perfecti, ergo representant, & important actum numerationis fuisse gestum retro, non autem de præsentem vt l. aurelius. §. titius seyo. ff. de li. leg. in fin. sui. In oppositum deter. Bartol. in l. si ita stipulatus. §. grifogonus. ff. de verbo. obli. & in l. certi conditio. §. si nummos ff. si certum petatur. & d. l. prædia. ff. de acquirenda. posses. & plenius in l. post dotem. ff. solu. matrim.

quia in re dubia verba, & eorum significationes referenda sunt ad tempus instrumenti, quando actus qui geritur est talis naturæ, vt poterit interuenisse eo tempore. argum. d. §. grifogonus & quod alibi dicitur in materia. l. sciendum. ff. de verbo. obligationibus, quæ tamen præsumptio confunderetur, si testes in instrumento descripti dicerent pecuniam nullam tunc fuisse numeratam, nec tamen pro hoc impugnaretur virtus instrumenti, quia eo casu intelligendum esset de numeratione longa, vel proxima retro facta ante ipsum instrumentum. ¶ Quid dices si in libello dicatur sic. Domine iudex dico me mutuassem Sempronio centum & inde produco instrumentum in quo confessus est se mutuo à me recepisse dicta centum. an sit per d. instrumentum probata mea intentio, vel petitio. dic breuiter quod sic secundum Bartol. vbi supra quia verbum mutuassem ita verificatur, in actu ficto, sicut in vero & mutuo ciuili, sicut in naturali. ¶ Sed quid si produco dicto libello ad eius probationem productum instrumentum, in quo nedum continetur confessio de qua supra, sed etiam quod ipse Sempronius solenniter promisit dictam pecuniam restituere, prout communiter fit in instrumentis, an procedit dictus libellus, videtur quod non, quia per formam dicti libelli videtur intentata certi conditio de mutuo, de qua in l. certi conditio. in principio. ff. si certum petatur. & instrumentum probat de actione ex stipulatu, vt l. si ita fuero stipulatus in fin. & l. cum enim. ff. de no. In contrarium facit, quia verba libelli debent interpretari secundum proferentem: vt l. si quis intentione. ff. de iud. vnde erit intelligendum de mutuo, cui natura cooperatur. Aduerte quod Bartol. sibi in hoc fuit contrarius, nam in dicto. §. grifogonus. circa fin. tenere voluit primam partem deinde in dicto §. si nummos. tenuit secundam, & eam puto veriorcm, vnde propter hæc, & alia facta sunt in bonis terris, & prouincijs statuta, seu capitula, quod quælibet petitio quæ rem contineat, & causam, intelligatur tolerabilis. ¶ Amplius, quæritur si aliquis sit constitutus procurator ad recipiendum pecuniam mutuo, an si confiteatur, tam in mutuo ciuili quam etiam naturali, vt supra dictum est, obliget dominum, videtur quod sic, quia cum sit mandatum ad contrahendum mutuum ergo ius mandatum extenditur ad vtrumque. In contrarium deter. Bar. in l. ij. §. verbis. ff. si cer. petat. & est ratio secundum eum quia illud verbum ad recipiendum habet qualificare & restringere illud mutuo ad ipsum actum naturalem tantum, ideoque ipse dominus de ciuili mutuo non obligatur. argum. in l. ij. §. si mutuum. ff. si quid in frau. pat. & ff. de no. l. debitorum meum. cum ibi no.

16 ¶ Quid ergo si in ipso instrumento procurator sit dictus procurator constituit ad accipiendum mutuo, & ad cõfiteadum pecuniam ipsam recepisse, an tunc obligabitur dominus si ipse procurator simpliciter confiteatur pecuniam mutuo recepisse? videtur quod sic, quia hoc est expressum in mandato. In contrarium deter. idem Bart. vbi supra & ratio, quia illa verba quæ subiiciuntur eo cõfiteadum se recepisse & c. sunt intelligenda de pecunia recepta

2 Nota. quod procurator constitutus ad recipiendam pecuniam mutuo, si confiteatur se recepisse non obligatur domino.

recepta, quam accipiendam mandauit, cum dixit ad accipiendum mutuo &c. nam illa verba aliter intellecta importarent donationem, quæ in dubio non videtur procuratori concessa. vt l. filiusfamilias in princip. ff. de donatio. & l. contra iuris ciui. §. fina. ff. de pactis.

EPITOME.

- 1 *Vsura an omni iure sint prohibita. nu. 2. 3. & 4.*
- 2 *Qua sit causa prohibitionis vsurarum, tam iure diuino, quam cano. & qua causa permissiois de iuro eius. numero 6.*

SINE ALIQUA vsurarum conventionione. Hic ergo diligenter aduertas, quia mundus hodie nõ sustinetur, nec regitur, nisi de vsuris. nam charitas mortua est, & dilectio proximi. ¶ Videamus igitur an omni iure sint ipse vsuræ prohibitæ vel aliquo iure concessæ. de qua. q. plenè tractauit Tho. de aquino, in suo libro qui in titulatur secunda secundæ q. lxxvij. alias lxxviii. & per Gratianum. in decreto xliij. q. j. cum se. & per Cyn. in auth. ad hæc. C. de vsu. & arguendo videtur quod vsuræ sunt permissæ iure naturali. Certum est enim qd iuri & rationi naturali congruit, vt beneficienti beneficiam. alioquin vitium esset ingratitudeis, quæ fontem exurit pietatis. vt l. sed si. §. cõsuluit. ff. de pe. hæc. dare autè mutuanti, pro remuneratione seruitij accepti, videtur esse concessum. Præterea iure naturali licet cuiunque de suo dare, & à dante spontaneè recipere. vt l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. & l. traditionibus. C. de pactis. l. traditio. ff. de acquiren. rerum domi. cum simi. sed ille qui pecuniam mutuo assumpsit, sponte dat ipsam vsuram. ergo &c. ¶ Rursum^b videtur permissa de iure ciuili. vt patet tam in iure sforum, quæ C. & auth. in tit. de vsu. Amplius etiam videtur permissa iure decretorum. in c. salubriter. & in c. nauigati. cum ibi no. de vsu. Cæterum videtur fore permissa iure diui. per id quod dicitur Lucæ xix. ego veniens cum vsuris exegissem illam. s. pecuniã mutua tam & in Deutero. xxiiij. Non fœneraberis fratri tuo, sed alieno. & xxix. c. fœneraberis gentibus multis. Pro hac parte induco expressè text quem non alleg. Tho. prædictus ecclesiastici xxj. c. vbi sic dicit. Fœnerare proximo tuo, in tẽpore necessitatis illius, & iterum redde proximo tuo in tẽp. tuo. multi quasi inuentionem æstimauerunt fœnus, & præstiterunt molestiam, his qui se adiuuauerunt, donec accipiat osculatur manum dantis, & in promissionibus, humiliat vocem suam. & in tempore redditionis postulat tempus, & loquatur verba redj & murmurationum, & tempus cansabitur. Si autem poruerit reddere aduersabitur solidi vix reddet dimidium & cõputabit illud quasi inuentione. Si autè fraudabit illum pecuniam suam & possidebit illi inimicum gratis, & cõiuita & maledicta reddet illi. & pro honore & beneficio, reddet illi contumeliam nulli nõ causa nequitia nõ fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt &c. & co. li. c. viij. scribitur, Noli fœnerari

- a *Not. hic multa pulchra, de vsur. Vide Leuit. xxv. ca. & Exod. xxij. c. & Deuter. xxij. & Psa. xxxij. unct. domine quis habitabit. & Exechiel. xxiij. & Luc. xij. c. & in c. quare. in oibus. de vsu. & in c. quonia. multi. xl. q. d. s.*
- b *Rursum. &c. Vide in auth. de cele. miss. gloss. & ibario. in auth. ad hoc. C. de vsu. gloss. j. & ibi A. b. in c. quare in omnibus. de vsu. gloss. j. in ca. quid dicam. xx. iij. q. iij. gl. in Ser. decis. mas. in ca. j. de vsu. libr. vj. loan. de Imo. in cle. j. super. gloss. in c. summana. de vsu. lo. An. in regula peccati. de re. iu. lib. vj. in mercur. lib. vj. Abb. in c. cum sit generalis. in ix. col. Ser. j. tenendo de foro com. pe. Ang. con. s. cccxx. & cons. cclxxij. Car. Zabbar. consilio lxxxiij. in Slt. col. An. de prate Ser. teri. consilio xlix. in iij. Soltu. inter consi. dcms. Alexan. de Imo. Card. Alex. in c. j. x. dist. archi. epif. opus. Flo. i. ij. pre. sua. summe. c. Sij. suma. an. helica. in Ser. c. s. l. j. in. q. & c.*

homini fortiore te. quod si fœneraris tanquam perditum habe. ¶ Deinde videtur omni iure permissum recipere hanc commoditatem: quam vsuram appellamus. licet enim cuiunque habere commoditatem & præmium ex argento in massa commodata secundum eundem Tho. vt de equo aut domo, vel libro ad vsum mutuo concessio, vel cõmodato. Cur non ergo nõ sic in pecunia numerata mutuo concessa. Præterea secundum eundem Tho. licet præmiũ accipere de pecunia alij concessa ad ostentationem, vel ad ponendum loco pignoris, cur ergo non sic dicitur in pecunia mutuo concessa, porro etiam secundum eum licitum est de pecunia quam quis ponit apud mercatorem vel artificem exigere partem parte lucri sibi danda. ergo sic videtur licitum in eo qui pecuniam ponit ex causa mutui apud aliquem indigentem. Insuper secundum eundem ille qui mutuo dat pecuniam. potest licitè pacisci de aliquo sibi dando in recompensationem damni sui, per quæ ei subtrahitur aliquid, quia per hoc non venditur vsus pecuniæ sed vitatum damnum, cur ergo non sic erit in quocunque casu pecunia non possit in alium transferri sine damno dantis, qui fuisset de ea prædium empturus, vel mercimonia, & qui mutuando submittitur se periculo perditionis eius multis, & varijs modis. ¶ In contrarium videtur quod omni iure sit prohibita. Primò iure naturali, quia contra naturam est, quod pecunia germinet pecuniam. Item quia est cõtra naturalem instinctum quo homo homini ad seruiendum allegatur. Deinde prohibita est de iure diuino Exod. xxij. cum dicitur. si pecuniã mutuo dederis pupillo meo pauperi, non vrgebis eum quasi exactor. nec vsuris opprimes; & in j. salmo scribitur, & qui pecuniã suam nõ dederit ad vsuram, & in Euangelio Matthæi. mutuum dantes, nihil inde sperantes. Iure etiam cano. est pro-

hibita, & diuino simul, vt patet xxxiii. q. j. cum sequitur per totum & in cle. j. de vsu. Amplius videtur etiam prohibita iure ciuili, quod Imperator dicit quod leges non dedignantur imitari sacros canones, vt in athen. de eccl. titu & mandat Imperator obseruari quatuor generalia concilia & in eis deposita, in quibus prohibita est vsura. vt l. j. C. de sum. trini. & fide catho. Sed ad hoc per aliquos responderetur, quod in ceteris preterquam in vsuris mandat d concilia obseruari. si enim ad vsuras se Imperator referre voluisset, iam non specialiter, & expressè super illis tractatum sic prolixum & earum permissuum in se ri voluminibus sfforum. C. de & auzh. mandasset, nec Papa cui tunc ipse Imperator notitiam fecit de compilatione per eum facta C. & aliorum librorum cõsensisset. putat facit sed prohibuisset, vt dictæ vsuræ cõcederetur. Adde cum ipse papa tunc cõsenserit, vt habetur in epistola inter claras, & epistola redentes honorem. C. de sum. trini. nec expressè ordinationi Imperatoris in hoc contradicit. videtur secundum eos concludi posse quod ipse vsuræ permissæ sint, tam à papa, quam ab Imperatore. & sic utroque iure. Quid ergo dicendum finaliter, & conclusiue idem Tho fatetur ipsam vsuram iure diuini & cano. esse prohibitam, de iure autè ciuili esse permissam.

† Superest autem videre, quæ est causa prohibitionis iure diuino, & cano. & que sit causa permissiois iuris ciuili. vbi aduertendum, quod causa prohibitionis, secundum aliquos fuit multiplex. vt refert Inno. in c. j. de vsur. Prima fuit ad euitandum ne homines fierent idolatræ, quia scribitur, vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Secunda ne homines desererent agriculturam intendentes lucro vsuræ, & per hoc submergerent pauperes, & occideret, quia sequeretur fames, & caristia. Tertia ne diuites qui mutuo sumerent aliqua necessitate cogente efficerentur pauperes, quæ paupertas est periculosa. vt inquit salomon, paupertatem, neque diuitias dederis mihi domine. Quarta quia offenditur proximus, & amor naturalis, qui est alter alterius onera sustinere, & charitas minuitur. Quinta ratio est secundum s. Tho. quia, vsura nil aliud est quàm pretiū vsus pecuniæ mutuatæ vsus autem huius pecuniæ nil aliud est, quàm ipsa rei consumptio, sicut etiam in vino, frumento, & alijs quæ mutuari possunt. si ergo quis velit restitutionem equalis quantitatis, & pretium vsus eius, sequitur quod velit, duas recõpensationes pro eodè quod diuini repugnat iusticiæ, sed ista ratio parum vrget, quia sic dici posset prohiberi lucrū, vel emolumentum recipi ex massa argenti, vel pecunia in sacco, ad ostentationem consignatam cuius contrariū ipse determinat, vt supra dixi. Sexta vt credo, potuit esse refrænetur & compescatur nimius ardor auaritiæ, & vana gloria, & pompositas, & alia vitia quæ producuntur ex pecuniæ abundantia. Septima additur ne hominis sollicitudo circa doctrinam bonarum artium, & victum ex labore manuum quærendo depereat, & pigritiæ homo, & somnolentia deditus, sub spe huius impudici redditus qui festa non celebrat, & die, noctuq; laborat animo, & in

breui marcescat, & pereat.

† Ratio autè permissiua vsurarum, de iure ciuili ea fuit secundum Tho. quia lex humana, quæ data est populo considerauit solum populi utilitatem quæ ex negotiatione procedit, ne ergo huiusmodi, utilitates impedirentur vsuras concessit, non tanquam iustas secundum diuinam legum sed tanquam utiles ad humanam communionem sustinendam, sicut in pluribus lex humana multa peccata relinquit impunita, & sustinet eam ea tanquam licita, quæ lex diuina prohibet & punit tanquam iniusta, vt patet in emptore, & venditore qui charius emit, & vendit, quod lex humana sustinet, nisi sit excessus ultra dimidiam & tamen lex diuina hoc damnat. vt plene disputat idem Tho. in libr. supra scripto, quæstione lxxvij. sic & in alijs casibus, quos etiam legum esset exprimere, voluerunt autem quidam dicere quod nulla est vrgens, nec necessaria ratio, quare vsura sit prohibita. Et ob hoc voluerit quidam dicere, quod abstinere ab vsuris iure diuino ponitur inter consilia, non autem inter præcepta, sicut & illud est de consilio quia dicitur in euangelio. Si vis saluus esse, vende omnia quæ habes, & de pauperibus, & illud visitare infirmos. & simili. multa. Et ex hoc dicunt ipsi quod non cõtrahitur peccatum mortale ex contractu vsuræ, sed solum veniale, quia hylarem datorem diligit Deus. & iste non hylariter seruit sed cupiditate lucri, quæ opinio per eundem Thom. reprobat, dicens quod mutuo concedere est inter consilia, & quo ad hoc est meritum. sed ultra mutuatam quicquam acipere, hoc cadit sub præcepto per ea quæ dicta sunt. vnde qui ultra aliquid accipit mortaliter peccat quia scriptum est, qui non obedierit principi morte moriatur, imò secundum alios etiam à principio solum veniale cõtraheretur peccatum tamen propter frequentiam, & consuetudinem actum veniale soluitur & efficitur mortale. argumentum de pe. di. j. capit. medicina. vers. tres sunt in fin. & hæc opi. Tho. hodie approbata est in cle. j. §. si de vsu vbi dicitur quod pertinaciter affirmat vsuram non esse peccatum. censetur hæreticus. Quidam sunt tamen qui voluerunt facere differentiam an quis mutuet ex quadam necessitate propria vel lucri cupiditate. alij sunt qui solum respectum habent ad quantitatem quæ percipitur, an transeat decem pro centenario, vel sit ab eade infra quæ omnia reprobat per ea quæ traduntur xiiij. questio. iij. & quarta. per tot. Alij verò dicunt quod aut quis fœneratur proximo egeno ad succurrendum eius necessitati, & tunc licite potest hoc facere per id quod habetur in d. c. ecclesiastici. xxvij. aut fœneratur cupiditate lucri & tunc prohibetur & licite, vt in alijs iuribus. Sunt tamen nonnulli, qui dicunt quod nimia clericorum multitudo: & nimia vsurariorum prohibitio statum destruit laicorum. Sed quia omne malum acquisitum, seu scilicet perpetuum cadit in mortale peccatum multisque, & excogitatis modis alienum accipitur, seu rumpitur, & qui in vno peccauerit, omnium factus est reus. vt in capitu. defleat de regulis iuris. quis in tantis periculis pos-

si fieri saluus, penitus ignoramus, nisi forte solifantes, nam clerici, & fratres mendicantes etiam de talibus sunt nocentes. In omnibus autem superscriptis acquiescendum est decisioni sanctæ matris ecclesiæ, & theologorum sententiæ creditur tamen à pluribus contra, ideo clerici simul conueniant sic acriter prohibere vsuras, contra imperiales sanctiones, vt laicos eorum iurisdictioni submitterent sic & in diuersis alijs casibus submittere studuerunt. Fuit præterea aliquando interrogatus à mercatoribus de tali quæstione. Ecce aliquis vult deponere pecuniam apud mercatorem ad dandum, & sustinendum partem lucri, & damni. dicit mercator, ego nollem venire ad disensionem aliquam tecum in modo calculandi lucrum, & damnum, sum contentus super me suscipere omne periculum contingens in pecunia & mercatibus, & lucro, & damno pro aliqua certa quantitate annali. Quæritur hic an talis conuentio cadat in peccatum, consulte theologos.

E P I T O M E.

- 1 *Pœna appositæ, si non restitit, mutuum ad cert. tempus an exigi possit.*
- 2 *Pluribus locis solutionis destinatis, an in quolibet insolidum conueniri possit debitor.*
- 3 *Quam actio, intecutet mutuanus si ex instrumento mutui apparet stipulatio, an certi conditio, actio ex stipula.*
- 4 *Libel. continens plures acti. quarum non admittitur cō cursus reprobatur.*
- 5 *An saluetur libel. in quo dicitur titio, numerata esse. c. qua reddere promissit.*
- 6 *Que actio quaratur scilicet: an directa ex stipulatione adiuncta mutuo.*
- 7 *In alijs casibus, an quaratur domino per procuratorem directa actio, præterquam in numeratione pecuniæ sine cessione.*
- 8 *Distinctio facta in mutuo, an habeat locum in alijs casibus in quibus subijcitur stipulatio.*

1 **A** C R E S T I T V E R E promissit. † Aduerte, quia in hac promissione de soluendo, & restituendo, aliquando solet adijci pœna, si nō fiat ad terminum solutio, & dubitatur an talis pœna exigi possit, super quo dubio secundum doc. vt refert Cy. & Ia bu. in l. cum alle. C. de vsu. distinguitur, aut pœna adijcitur dationi pecuniæ, & tunc præsumitur esse adiecta in fraudem vsurarum, sicque de iure canonico peti non potest, aut adijcitur factio, tunc secundum aliquos peti potest, secundum alios non, quia factum ipsum subijcitur loco dationis pecuniæ, vt puta. Si non solueris promittis stare in tali loco sub pœna flo. c. & sic pœna ponitur eodem tempore in contractu, & ideo non valet. Secus autem si poneretur post ipsum contractum, & nota. per Bartolum in l. cum seruus ita. ff. de conditionibus & demonstrationibus vbi vide. Præterea est

aduertendum quod in hac promissione consuevit interdum exprimi locus in quo fienda est solutio, vt sit omnibus comuniter instrumentis obligatorium, & tunc fienda est solutio in loco determinato, & sic fiunt plura loca solutioni designata, vt ponitur in instrumentis moderni temporis, erit in electione creditoris debitorem conuenire in quo loco sibi magis placuerit post lapsum termini vt in l. iij. in prin. ff. de eo quod cer. lo. ante vero termini lapsum est in electione debitoris soluere in quo loco sibi placuerit nisi contrarium sit actum.

2 † Sed hic dubitatur si plura loca fuerunt solutioni destinata, an insolidum conueniri poterit debitor in quolibet loco. Et videtur quod non, imo per appositionem plurium locorum copulatiue videtur quod sit facta diuisio debiti pro rata cuiuslibet loci. vt probat text. in dicta l. tertia. §. si quis ita lo. prima. per quem text. videtur destrui, & annihilari omnia instrumenta moderni temporis, quibus dicitur quod talis promissit soluere Mediolani, Papiæ, Cremonæ, & alibi & c. Nam per hoc videtur, quod solum pro parte in quolibet loco possit debitor conueniri, & non insolidum, sicque per hoc annihilatur ipsum debitum. Aduerte hic, Dicit enim Bartol. in dicto. §. si quis ita. quod aut plura loca adijciuntur alternatiue, & tunc in quolibet loco potest insolidum debitor conueniri, aut plura loca adijciuntur copulatiue, & tunc aut ponuntur limitatiue, aut indefinitè, puta cum clausula, & in quocunque loco & c. Primo casu vbi limitatiue, tunc videtur facta debiti diuisio pro rata cuiuslibet loci, & sic pro rata tantum parte poterit ipse debitor in quolibet loco conueniri per text. in dicto. §. si quis ita.

Secundo casu cum post designationem plurium locorum subijcitur illa generalis clausula. & in quolibet alio loco & c. tunc secundum eam ue ex indefinita, & nimia diuisione debiti stipulatio reddatur inutilis fienda erit interpretatio, quod solui debeat totum in quolibet loco. argumen. in l. quoties. ff. de rebus dubijs. & l. quoties. de verborum obligationibus. & ita seruat generalis consuetudo, verumtamen consultius ad omne dubium tollendum laudabile esset ponere in instrumento, quod promissit soluere insolidum in quolibet loco, vel ponere loca alternatiue, vbi autem vnus solus esset locus solutioni limitatus, vel designatus, an alio loco possit debitor conueniri, & vtique dicendum est secundum veram & communem opinionem. quod sic, si in ipso alio loco ipse debitor habeat domicilium: vt plene not. in l. j. ff. de eo quod certo loco. & l. j. C. vbi conue. qui certum da. promi. & ibi per Azon. in summa. & per gloss. in l. hæres absens. §. final. & l. cum qui cer. loc. de iudi. Si tamen ipse debitor conueniatur alibi, quam in loco destinatae solutionis: habebitur ratio suo interesse, ac etiam interesse actoris. vt l. ij. in prin. & l. iij. in prin. & §. si quis ita. & §. nunc de officio. & ibi per Barto. ff. de eo. quod certo loco.

3 † Nunc autem quæritur pro declaratione huius libelli. pone quod aliquis mutuauit capit. & stipula-

tus est illa sibi restitui, vt sonant verba modernorum instrum. quam actionem debet creditor proponere in libello, vel certi conditionem, quæ ex mutuo competit vt l. certi conditio. in princip. ff. si certum petat. vel actionem ex stipulatu. Hic est pro clariori solutione aduertendum, & decurrendum ad distinctionem traditam per Cyn. in l. absentis. C. si cert. petat. & Bart. latius in l. certi conditio. §. si nummos. ff. si cert. petat. Qui sic dicunt omnia colligendo, quandoque numero nomine meo, & stipulor nomine meo. Quandoque, numero nomine meo, & stipulor nomine alieno. Quandoque numero nomine alieno, & stipulor nomine meo. Primo casu subdistingue secundum Bartol. aut stipulatio est totaliter utilis, & efficax ad agendum, aut est penitus & omnino inutilis, aut est utilis solum quoad quid, quia producit solum naturalem obligationem. Siquidem sit omnino utilis, & tunc aut constat, quod numeratio fuit facta causa implendæ stipulationis, & tunc est agendum ex sola stipulatione, non autem ex numeratione. vt l. si ita fieri stipulatus. in fin. & l. cum enim. ff. de nouationibus.

† Et ex hoc reprobat libellus secundum Cyn. & alios in quo sic proponitur. Dico quod numerari Titio c. quæ restituere promisit, quare ipsum peto ex causis prædictis condemnari & c. nam hic proponuntur plures actiones simul, quarum non admittitur concursus. vt l. nemo. §. quoties. ff. de re iud. & l. quod in hæredem. §. eligere. ff. de tribu. Similiter secundum aliquos reprobat libellus in quo dicitur. Peto x. quæ mutuo numerari, & producit instrumentum in quo dicitur, quod fuit confessus mutuo recepisse & c. de quo dic. vt supra dixi. Aut constat quod numeratio non fuit facta causa implendæ stipulationis, & tunc secundum iura vetera per sequentem stipulationem præsumebatur facta nouatio, ideoque solum agendum erat ex stipulatione. Sed hodie non præsumitur nouatio nisi expressè agatur, vt in l. si. C. de noua. Ideoque vt raque agi potest, sed tamen vnã eligere debet. vt d. §. eligere. c. si. Aut dubitatur quo respectu sit facta numeratio, & tunc aut stipulatio interuenit in continenti ante vel post numerationem, & tunc præsumitur facta numeratio causa implendæ stipulationis, sicque ex sola stipulatione agendum erit. vt d. l. ita. in fi. & l. cum enim. Ideoque cum in instrumentis moderni tēporis subiiciatur stipulatio, & sit res in dubio erit agendum ex stipulatione quasi numeratio facta videatur causa implendæ stipulationis, interuenit ex interuallo stipulatio, & tunc aut stipulatio præcessit numerationem spe futuræ numerationis, & tunc numeratio secuta præsumitur causa implendæ stipulationis, & ideo ex stipulatione agendum erit, aut non præcessit, nec est facta spe alicuius futuræ numerationis, & tunc quia ex præcedenti numeratione actio nata est, si postea sequatur stipulatio nascetur noua actio ex ea. Et licet olim hoc casu præsumeretur nouatio, hodie tamen non præsumitur ni-

si expressè agatur, ideoque vna sola actione agendum erit, quam actor elegerit. vt d. l. eligere. & l. cum filius. §. varijs. de lega. j.

† Ex quibus omnibus solui potest talis quæstio. Pone quod aliquis simpliciter narrauit in libello, quod Titio numerari c. quæ reddere promisit & c. an procedat libellus. Dicunt quidam quod non, quia plures deducit actiones in eorundem libello, quod est prohibitum per ea quæ dicta sunt supra. In contrarium determinat Bartol. in dicto §. si nummos. quia hæc verba debent intelligi, quod numerari causa stipulationis implendæ, & sic solum actionem ex stipulatione viderit in libello deduxisse, argumen. l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. Nec obstat contraria: quia loquuntur quando ista verba fuerunt appposita in libelli conclusionem quo casu libellus non posset sustineri, hic autem fuerunt appposita in sola narratione. Est ergo propter hæc, & similia bona cautela facere statutum, quod quilibet libellus sit, & esse intelligatur sufficiens, & admissus, qui contineat rem, & causam & c. & non aduerte ad hæc superflua, & deceptorias subtilitates iuris: vt l. si fideiussor. §. quædam. ff. man. In alio autem casu quando stipulatio reperitur inutilis, tunc ex sola numeratione actio nascitur, & ex ea agitur: vt l. certi conditio. §. quoniam. ff. si cert. petat. & d. §. grifogonus. Nec talis stipulatio inutilis habet vitari quominus ipsum instrumentum plene probeat ipsum mutuum, siue in eo contineatur confessio super mutuo numerato secundum Bartol. nec mirum quia propter inutile non debet vitari, vt nota. per Dy. in c. vile. de regu. iur. libr. vj. In tertio autem casu quando stipulatio est, quoad quid tantum utilis & inutilis quo ad aliud, videlicet quando parit solum obligationem naturalem, & tunc distinguitur, aut quis stipulatur ab eo cui facta est numeratio, & tunc non impeditur actio ex numeratione: vt d. §. quoniam. ver. idem. erit. aut stipulatur ab alio, & tunc olim fiebat nouatio hodie non, vt in l. j. in fi. ff. de noua. & l. si. C. eo. Nunc accedamus ad secundum principalem articulum qui est quando numero nomine meo, & stipulor nomine alieno quo casu, dic aut stipulor ei cui possum stipulari, vel patri, vel domino filio, vel seruo, & tunc erit idem, ac si mihi stipulatus fuero: vt l. si dominus seruo, & l. quodcumque. ff. de verbo. obli. aut sum stipulatus ei cui non possum stipulari, vt extraneo. vt §. alteri. in fi. de inu. stipu. & tunc non impeditur actio nasci ex numeratione vt proxime dictum est. In tertio autem principali articulo, qui est quando numero nomine alieno, & stipulor nomine alieno. Attende quod aut est vnus & idem homo, cuius nomine numeratur & stipulatur, & tunc agendum est ex numeratione si sit talis persona, cui non posset stipulari, si autem posset ei stipulari agatur ex stipulatione, vt in d. §. grifogonus. & prædicta procedunt de iure antiquo sform hodie verò de iure. C. agendum erit isto casu ex stipulatione, quia sicut ex numeratione alteri actio quaeritur. ita ex stipulatione & fundata super numeratione vel confessione pecunie depositæ, vel mutuatæ vt est

6 **tex. in l. si. C. per quas perso. no. acqui. †** Sed an queritur ex stipulatione vel directa. In isto casu dicit Bart. quod sola uilis queritur si habeat, vt l. si ego. ff. de neg. ges. quia ratio specialitatis q̄ est vt directa queratur ex numeratione, cessat in stipulatione. Sed certe uidetur etiā directa queri legis potestate per tex. in l. fin. C. per quas perso. cum stipulatio ueniat accessorie ad numerationem. Et ex hoc inferitur, quod si procurator deponat vel mutuet pecuniam nomine domini, & eam domino stipuletur restitui, quod domino queratur directa actio sine celsione, potestate & auctoritate. d. l. fin. sicut per filium, vel seruū queritur directa patri, vel domino legis potestate, vt ff. de stipu. ser. per totum.

7 **† An autem in alijs casibus præterquam in nu. pecu. queritur domino per procuratorem directa actio sine celsione. no. per Cy. in l. multum intere. C. si qualitate. vel sibi. & l. j. C. per quas perso. & per Cyn. in l. si. procurator præsentis. & l. stipulatio ne. §. si stipulor. ff. de ver. ob. & facit quod no. in l. pe. C. ad exhi. & d. l. si ego. aut sunt diuersæ personarum nomine sit stipulatio & numeratio, vt quia nomine uaius numeratur, & nomine alterius stipulatur, & tunc ex sola numeratione agitur. vt l. j. §. ff. de stip. seruo. Circa quantum & vltimum articulum, qui est quando numero alieno nomine, & stipulor nomine meo, distinguitur, aut persona cuius nomine numerari, est talis persona per quam mihi queritur, vt filius, vel seruus, & tunc perinde est, ac si nomine meo numerasset, vt d. l. si dominus seruo, aut erat persona extranea, & tunc præualeat numeratio, quia potui mihi stipulando ius quasitum alteri sibi auferre, & in me transferre. vt in dicta l. j. §. ff. de stipu. ser. †** Sed an si in contractibus depositi. commodati & locati subijciatur stipulatio de restituendo habeat locum prædicta distinctio facta in mutuo, si dubitetur quæ actio sit in libello proponenda. Credo q̄ sic apparit ratiois quod multum not. pro modernis instrumentis uerū tamē quia hodie nō proponuntur actiones, vt traditur in l. j. C. de formu. debet aduocatus simpliciter in libello narrare casum & concludere fieri restitutionem mutui vel depositi omnimodo, via, iure, & forma, quibus melius sit de iure restitutio fienda & c.

8 **in dicta l. j. §. ff. de stipu. ser. †** Sed an si in contractibus depositi. commodati & locati subijciatur stipulatio de restituendo habeat locum prædicta distinctio facta in mutuo, si dubitetur quæ actio sit in libello proponenda. Credo q̄ sic apparit ratiois quod multum not. pro modernis instrumentis uerū tamē quia hodie nō proponuntur actiones, vt traditur in l. j. C. de formu. debet aduocatus simpliciter in libello narrare casum & concludere fieri restitutionem mutui vel depositi omnimodo, via, iure, & forma, quibus melius sit de iure restitutio fienda & c.

EPITOME.

- 1 **Causa depositi est privilegiata.**
- 2 **Confessus depositum amplius non auditur opponens exceptionem non numerate pecunia.**
- 3 **Depositarius non opponet compensationem.**
- 4 **Causa depositi præfertur cæteris personalibus actio.**
- 5 **Depositum probatur per simplicem confessionem.**

IN DEPOSITO & ex causa Depositii. Iste titu. obligationis, & alij similes debent exprimi in libello. vt plenè nota. in primo libello. **†** Est autè causa depositi inter cæteras obligationes personales in pluribus privilegiata. **†** Nam primò qui confessus est se habere pecuniam in deposito non auditur uolens opponere exce-

1 **Privilegiata. No. de privilegijs depo. Side in l. si neutri. gl. in Ser. priuilegia ff. de posi. & in l. si hominem in §. si. ff. de posi. Et adde quod depositum sit per Serbū commendo ita Barto. in l. lucius. ff. de posi. & Bal in l. j. C. eo. situ. & quibus Serbis sit depositum. Side Bar. in l. cum quid & i. l. eius. ff. si certum pet. & in l. incendium. & ibi Cyn. & Bald. C. eo. sit. Pau. in c. ij. in fi. de solu. Bar. to. in l. cum pater. §. pater pluribus ff. de legat. ij. & Alex. in l. q. nerua. ff. de positi. ta. po. ad Bar. & Roma. in consilio. ccl. & ad de quod de positi. habet executio nem paratam ita Ange. Are. & ibi de materia in d. §. de institut. de action. & idem dicit. Bartol. in l. penultim. C. cod. & ibi Ang. dicit quod non requiritur libellus nec lit. cōtest. quod uidetur etiam sentire ibi Bart. & Pau. in c. quia propter. Et Side in d. l. j. ff. de eden. Sibi late, licet Bald. & Saly. in d. l. pen. tenent contrarium & Side Marhesi. in suis not. notabi. Sij. & adde quod depositarius non potest opponere exceptio. non nume. pecu. & ita nouissimè in dicta l. j. ff. de eden. & Side etiā Alex. in l. j. ff. iudica. sol. in apof.**

ptio. non numeratæ pecuniæ, licet in mutuo, & in dote habeat locum hæc exceptio, vt in l. in contractibus. §. sed quando. C. de non nu. pecu. † Secūdo qui recipit in deposito non potest cōpensationem opponere contra repetentem depositum nec doli exceptionē vt traditur in l. fin. C. de compen. & l. pe. in prin. C. depo. & in auth. ibi posita. † Tertio causa depositi præfertur cæteris personalibus & actionibus. vt l. si uentri. §. in bonis. ff. de priuile. cred. Ille tamen qui habet depositum non tenetur de casu fortuito, nec de leui, vel leuissima culpa, sed de dolo, & lata culpa tatum: vt l. q. nerua. cū §. & ibi plenè no. per Bar. ff. de positi. & per Jac. Butr. in l. in re mandata. C. de man. & instit. quib. mo. re. contra. ob. **5** §. pe. † Et notandū q̄ licet depositum re interueniente contrahatur. vt d. §. præterea. attamē si simplex confessio super deposito intercedat, probatur per eam plene de ipso deposita. vt in l. publica. §. si ff. dep. Regulariter ergo non tenetur depositarius de casu fortuito neque de culpa prædictis. Fallit in certis casibus no. per gl. in d. §. pen. Inter quos est si depositarius expresse de casu fortuito se obligauerit, vt sit quotidie in instrumentis iuxta no. in l. sed & si quis. §. querit. ff. si quis cau. vel pecunia fuerit in numero & quantitate deposita, quia genus non potest perire, vt habetur in l. dies spōsaliorū in si. ff. de po. facti l. incendiu. C. si cer. pe. In alijs autè cōtractibus quid ueniat, & de quo quis teneat tãgitur per gl. in cōtractus. ff. de reg. iur. ergo & c.

EPITOME.

- 1 **Obligatio bonorum sit dupliciter, tacite & expresse.**
- 2 **In generali obligatione ueniunt bona futura, non tantum presentia.**

ff. de eden. Sibi late, licet Bald. & Saly. in d. l. pen. tenent contrarium & Side Marhesi. in suis not. notabi. Sij. & adde quod depositarius non potest opponere exceptio. non nume. pecu. & ita nouissimè in dicta l. j. ff. de eden. & Side etiā Alex. in l. j. ff. iudica. sol. in apof.

- 3 In generali obligatione, an comprehendantur iura & actiones.
- 4 In donatione generali, an excludantur nomina debitorum.
- 5 Quot sunt species pignorum.
- 6 Differentia inter pignus tacitum expressam conventionalem, & prætiorum.
- 7 Que actio competat creditori pro pignore condicando.
- 8 Salusianum & feruianum interdictum quomodo differant.
- 9 Ex pluribus creditoribus agentibus ad eandem rem hypothecariam quis eorum preferatur.
- 10 Regula quæ prior est tempore & c. quibus casibus fallat.
- 11 Præstans semen an in fructibus preferatur creditoribus anterioribus.
- 2 Bona. ad 12 Præsentium pignus tacitum & expressum qui preferatur.
- est factum 13 Præsentium prætiorum quis præfæctus, scilicet, ratur.
- 14 Præsentium prætiorum & conventionali quis præferatur.
- 15 Præsentium diversos titulos quis præferatur.
- 16 Possessio pignoris qualis sit.
- 17 Debitor eandem rem pluribus obligans an puniatur.
- creditor. §. qui post. di. 1. uisionem. 2. ff. qui pot. in pig. hab. & dicitur etiam obligata, in suo est data licentia ingrediendi bona propria auctoritate ut ibi. per Alex.
- b De donatione omnium bonorum. 2. Bar. in l. §. de aur. & argen. leg. Dy. & Bar. the. l. c. po. in l. nominis & rei. ff. de verb. signific.
- §

bonorum comprehendatur seu includantur iura, & actiones. Quidam dicunt quod non, ut no. Spe. in ti. de fru. & interesse. §. j. ver. §. ij. In contrarium est veritas, ut probatur in l. nunquam §. fin. cum l. seq. ff. ad treb. & l. si legatum. §. j. & l. meorum. ff. de ver. sig. quam opi. sequitur gl. in l. hered. C. de hæ. act.

4 † Quid dices in donatione generali omnium bonorum^b, an in ea includatur nomina debitorum dicit Dyn. quod non argu. in l. nominis & rei. ff. de verbo. sig. & ibi per eum. & l. quintus. la. j. ff. de au. & arg. lega. & idem tenet Galiel. de cu. Et ex hoc potest inferri, quod donatio talis non posset infringi, ex eo, quod auferat testamenti factionem cum possit testari de & super iuribus, seu nominibus debitorum. Sed Bartol. voluit aliter distinguere in d. l. quintus. vide ibi. † Ad pleniorum autem notitiam obligationis bonorum sciendum est, quod pignorum quatuor sunt species in iure, nam quoddam est pignus cõventionale, quoddam legale, quoddam prætiorum, & quoddam iudiciale, conuentionale pignus est illud quod contrahitur hominis promissione, de qua specie pignoris loquitur, ut supra dixi le. contrahitur. cum sim. supra alle. ff. de pig. legale autem pignus est illud quod legis potestate inducitur. ut supra dixi, de quo loquitur totus titu. C. & ff. in qui. cau. pig. ta. contra. Prætiorum pignus est illud quod contrahitur per interlocutorium prætioris, vel iudicis, de quo loquitur l. non mirum. ff. de pig. act. & l. si duo. §. creditores. ff. vti pos. & l. ij. in fi. ff. de acqui. pos. & ibi no. & l. ij. C. de præto. pig. cū simi. Iudiciale vero pignus est illud, quod contrahitur per sententiam diffini & eius executione facto iudicis exequentis. de quo loquitur le. a duo pio §. si pignora. & §. si super rebus. & §. exequantur. ff. de re iud. Et optimè ad vtranque speciem pign. tam prætiorij quam iudicialis. facit text. in l. secunda. C. qui pot. in pign. hab.

6 † Deinde quæritur, quæ sit differentia inter pignus tacitum, & expressum, & inter cõventionale & prætiorum. Et breuiter quo ad primum dico quod differunt tacitum & expressum quo ad modum constituendi, quia expressum producitur partium cõuentione & promissione tacitè l. potestate, ut patet ex præmissis, similiter differunt in operatione & effectu, quia regulariter expressum præfertur tacitò. ut l. si fundum & l. assiduis. C. qui pot. in pig. ha. & ibi not. quod verum intelligas secundum determinationes doc. eorum quæ infra dicentur. Ad secundum quæsitum respondeo quod in multis inter se differunt cõuentione à prætiorio: ut plene habetur per gl. & Bar. in l. j. in princip. ff. de pigno. actio. Et primo differunt in modo, & forma constituendi, nam cõuentionale contrahitur solo partium consensu, ut di. le. contrahitur & le. res hypothecæ. Sed prætiorium constituitur demum traditione interueniente, vel facta per iudicem, ut l. non est mirum. in fin. ff. de pigno. act. & le. cum vnus. §. fina. cum l. sequent. ff. de bonorum auctor. iudic. possidentur. Item pignus prætiorium constituitur, tam in bonis minoris, quam maioris. ut

l. apud acta iul. §. primo. ff. ex quib. caus. in pos. & l. si minori. ff. de bon. auctorita. iu. pos. Sed in conuentionali in minore requiritur decretum iudicis, vt l. lex quæ tutores. C. de admini. tuto. & no. in l. j. & ij. C. de predi. mino. differunt etiam in effectu acquirendi, quia in conuentionali secuta traditione transfertur possessio in creditorem, vt l. serui nomine ff. de vsu. & l. qui pignori. & l. j. §. per seruum. ff. de acqui. poss. & no. in l. cum notissimi. §. j. C. de p̄scri. xxx. anno. sed in prætorio non transit aliqua possessio, vt l. iij. in fin. & ibi not. ff. de acqui. pos. Et per hoc insurgit alia differentia, videlicet quod creditor pignoris cōventionalis habet interdictum vt possidetis. si turbetur in sua possessione non autem is qui habet prætorium, vt l. si duo. in §. creditores. ff. vt possidetis. Item in conuentionali habet locum regula, qui prior est tempore, vt l. prior. & l. diuersis qui potio. in pig. sed in prætor. locum habet distinctio, an sit eiusdem titu. vel diuersi, vt l. ij. C. qui po. in pign. habent. & infra dicam. Itē in conuentionali non reperitur per debitorem nisi debito prius soluto, vt l. si rē. §. omnis. ff. de pigao. ac sed pignus prætorium statim reuocatur cum cautio de iuri parendo offertur, vt in auct. ei qui. C. de bo. auctorita. iud. pos. & not. in l. si pecuniar. in fin. ff. vt in possel. lega. & aliqui tangunt in his consequenter. ff. fami. erc. Item differunt circa qualitatem actionis quæ pro pignore competit debitori, quia in conuentionali competit debitori, debito soluto directo pignoratiua actio. sed in prætorio competit utili, vt l. si cui. §. quæ ri potest. ff. vt in possel. legato. Item in conuentionali tenetur creditor de dolo lata culpa & leui, vt l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. & §. nunc videndum. & ff. commod. in prætorio autem tenetur de dolo & lata culpa, vt l. prætor. §. præterea. ff. de bonis auctorita. iudicium posiden. Conueniunt tamen in hoc, quia pro utroque pignore competit creditori actio hypothecaria, vt l. j. & ij. C. de præto. pigno. Sed quid dicemus in pignore iudiciali responderetur quod idē iuris est quod de prætorio dictum est, probatur ex dicta l. ij. in fine.

7 C. de preio. pigno. † Nunc autem superest videre quæ actiones competant creditori pro pignore vendicando. Circa quod sic est nouandum, quod tres sunt eidem prodite actiones videlicet actio seruiana actio quasi seruiana, quæ hypothecaria appellatur, & saluianum interdictum, de quibus traditur in §. item seruiana. Institut. de actionib. & C. de sal. interdi. l. prima. Siue ergo dicamus pignus esse conuentionale, siue prætorium, siue iudiciale, siue legale, in omnibus casibus regulariter locum habet actio quasi seruiana quæ hypothecaria vocatur, vt in dicto. §. item seruiana. & dicta l. prima & secunda. C. de præto. pigno. & institut. de actionib. §. interdum. † Differentia autem inter seruianum & saluianum interdictum, quæ ambæ actiones competunt contra colonum vel inquilinum est talis. Nam saluianum interdictum est personale in rem tamen scriptum, vt l. prima ff. de salui. interdic. Ideoque directum datur contra colonum, vel inquilinum. sed utile contra quemlibet possessorem, vt ibi habetur, sed actio

seruiana est merè realis, vt in dicto §. item seruiana. Item agenti seruiana interdicto sufficit probare colonum possedisse, sed agenti seruiana oportet probare etiam rem fuisse in bonis coloni per quod patet alia differentia quod agens saluiano interdicto minus grauatus in probando, ideo minus consequitur, cum per illud sola possessio auocetur, sed in seruiana plus grauatur, ideo plus consequitur, vt not. per doctor. in l. prima in fin. C. de sal. interdict.

9 † Sed pone quod plures creditores habeant eandem rem pignori obligatam, prout sepe accidit, & omnes agunt hypothecaria contra possessorem, quis eorum præferatur. Breuiter in hoc decurrendum est ad not. per glossam. in l. prima. C. de priuile. do. & l. priuilegia. ff. de priuile. credito. Et ad distin. Cyn. quam posuit ipse in regula qui prior est tempore. de regulis iuris. libro vj. Aut omnes creditores prætendunt priuilegium circa istud ius reale, aut circa ius personale, aut quidam ex his prætendunt ius reale, & alij personale, aut quidam personale, & alij nullum, aut nullus eorum priuilegium præteadit. Primo casu quando omnes prætendunt priuilegium reale, subdistingue, aut omnes prætendunt pignus conuentionale, aut omnes prætorium aut quidam cōuentionale, & alij prætorium, Si quidem omnes prætendunt cōuentionale, vel quasi tūc aut omnes prætendunt expressum pignus aut omnes tacitum, aut quidem tacitum, alij expressum, Si quidem omnes prætendunt expressam tunc aut sunt eiusdem temporis aut diuersorum temporum. si temporis eiusdem, aut simul in eodem actu fuit res ipsa omnibus obligata, & tunc admittitur vnusquisque equaliter. Si verò fuerit separatim obligata, nec appareat cui primo. & tunc aut omnes agunt contra debitorem, vel extraneū possessorem, & tūc melior est conditio occupantis, aut agunt inter se vnus contra alium, & tunc melior est conditio possidentis, vt not. in l. si fundam. in §. si duo. ff. de pignoribus. Si autem suat diuersorum temporum tunc habet locum regula antedicta, qui prior est tempore & c. De qua habetur, in l. potior. & l. creditor. ff. qui potiores in pignore habentur. & l. si fundus. C. eodem titulo. Fallit hæc regula in certis casibus. Primo in eo qui mutuauit ad domus refectionem, qui alijs præferatur in ipsa domo, vt in authentica. de qua. do. §. his consequens, co. viij. & qui potiores in pignore habentur. l. interdum, quod tamen probandum erit per ipsum creditorem. arg. eorum quæ not. in l. ciuitas. ff. si certum petatur. Sufficit tamen probare, quod tempore contractus ipsa domus egebat refectione, vt in l. finali. in principio. ff. de exercitoria.

10 † Si ergo in instrumento dicatur, quod cum talis domus magna egeret refectione. Idcirco pro ipsius reparatione, & refectione talis fuit concessus se mutuo habuisse à Cayo centū anno. per hoc erit fundata intentio creditoris, & videtur quod sic, quia standum est in instrumento l. cum præcibus. C. de probationib. cum simili. In contrarium videtur quia ista sunt verba narratiua. quæ non probant, iuxta

materiam traditam in authentic. si quis in aliquo documento. C. de eden. Breuiter dicunt quidam, quod non probant, alij dicunt, quod sic, dic de hoc, & similibus, vt not. per Bartolum in l. ciuitas. Consilium autem melius esset, quod fieret instrumentum separatum in presentia plurium testium super disruptione, & necessitate reparationis ipsius domus & postea aliud super mutuo in quo contineretur predicta narratio, & idē dico in simili. Vbi autē ecclesia mutuum pecuniam sumeret, tunc habet necesse creditor probare verē, & realiter versam esse in utilitatem ipsius ecclesie, & in hoc debet esse curiosus ipse creditor secundum Innocentium. vt plenē not. per eum. in capit. j. extra de depo. Quando autem dicitur versa pecunia in utilitatem ipsius ecclesie, vel ciuitatis, vide tex. no. in l. quod si seruus. §. & regulariter. ff. de in rem. ver. cum §. sequē. Item fallit regula predicta in eo qui mutat pecuniam pro re aliqua emenda eadem lege, vt si sibi ipsi pignori obligata, qui in ipsa re omnibus alij anteferretur. l. licet C. qui potio. in pigno. Fallit etiam in eo cuius pecunia emittit militia, vt l. finali C. de pignorib. & in authentic. quod obtinet. Item fallit in dote pro qua mulier praeferatur habenti tacitam hypothecam? non autem expressam, vt l. alsiduis. C. qui potiores in pignore habentur. Item fallit in eo qui habet priuam scripturam trino teste notaram, qui praeferatur alij, tale instrumentum publicum, vel priuatum non habenti, vt l. scripturas. C. qui potiores in pignore habentur. Item fallit in fisco, qui in causa primipilari praeferatur omnibus, vt l. fatis. C. in qui. cau. pigno. ra. contra. Item fallit in eo qui in funus expendit, vt l. si quis §. colonus & l. impensa funeris. in ff. de religio. & l. sumpt. funerum. Item fallit in eo qui habet similem titulum cum posteriore creditore, & vendit pignus praetorium. nam in pretio concurrunt eum posteriore, & contra, vt l. si cui. §. prior. ff. qui potio. in pign. habent. † Quid autem dices in eo qui praestitit semen causa fructuana praecipendum, an in ipsis fructibus sit praefendus pro dicto semine alijs creditoribus anterioribus tempore, videtur quod non. per l. qui sit, in principio. ff. de vsur. In contrarium facit l. procuratoris. §. in tributorum versic. quid tamen. & §. si plures. ff. de tribu. Et eadem distinctio, de qua supra, per omnia est seruanda, & fienda in alio casu quando omnes praetendunt pignus tacitum per iura predicta. & per l. j. §. si colonus. ff. de sal. interdict. & l. final. C. eod. titu. & ff. qui potiores in pignore habentur. l. insulam cum similib. † Vbi autem quidam praetendunt tacitum & quidam expressum, tunc aut sunt eiusdem temporis aut diuersorum & si diuersorum aut praecedat hypotheca tacita & sequitur expressa, aut e contra, utroque casu attenditur prioritas temporis, siue praecedat tacita, siue expressa. vt C. rem alienam. l. prima secundo responso quamuis super hoc glossa dubitauerit in l. si pignus. qui potior. in pigno. ha. Fallit tamen in dote, vt supra dictum est, siue praecedat tacita siue expressa, vt l. ritius. in prin. §. negotiatori. ff. qui potio. in pigno. ha. & l. si fundum. C. eod. tit. & l. si

ignorante. C. de remis. pign. Si verō fuerit eiusdem temporis, dic tunc per omnia, vt supra dictum quando omnes praetendunt tacitum, vel omnes expressum, & sunt eiusdem temporis. Et sit ratio, quia regulariter tacitum, & expressum equiparatur. l. cum quid. ff. si cert. peta. Nam ille qui in domo refectioe mutuatur, praetertur alteri habenti tacitam, vel expressam hypothecam, vt supra dictum est ergo & c. Praeterea ius singulare est in dote, vt mulier praetertur habentibus tacitam ergo in contrarium erit ius commune. in alijs causis & personis. l. ius singulare. ff. de legi. † In alio arti. quando omnes praetendunt pignus praetorium distingue, aut omnes sunt eiusdem ti. puta omnes ex contractu, vel omnes ex vltima voluntate. vel omnes ex causa damni infecti, & tunc omnes concurrunt simul nec in eis attenditur prioritas temporis, vt ff. de damno infecti. l. si finita. §. si plures. & §. iuli. & l. praetor. §. eius rei. & C. de bon. authorit. iudic. pos. l. j. ff. eo. titu. l. cum vnus. & ff. vt in pos. lega. l. si cui. §. qui prior. aut sunt diuersorum, & tunc locum habet regula qui prior est tempore & c. vt l. si decreto. C. qui potio. in pigno. habent. & d. l. si cui. §. postquam. † Super alio arti. quando quidem praetendunt praetorium, & quidam conuentionale etiam habet locum dicta regula qui prior, vt l. idē iuris ff. qui po. in pi. ha. & C. vt in pos. le. l. si post. Sed circa praemissa sepe occurrit talis questio. Ecce statuto ciuitatis cauetur quod bona ciuium sint communi obligata pro talleis & oneribus. Accidit quod aliquis pro pecunia mutuo sumpta, vel alia causa, bona sua creditori obligauit, deinde imposita est tallez in communi quereitur quis sit praefendus an commune, vel creditor ille in bonis huius debitoris & deteminat. Iacob. Butrigar. in l. si quis. C. de rescindend. venditione. quod commune praefertur. Ratio est quia quando ex causa praecedente impleretur obligatio debitor inuito tunc semper supplementum trahitur retro ad tempus contractus, vt l. potior. & l. qui balneum. ff. qui potiores in pignore habentur. modo venio ad secundum principale membrum, videlicet quando omnes praetendunt priuilegium personale tantum, in quo casu sunt distingue, aut sunt eiusdem titu. aut diuersorum primo casu regulariter concurrunt non attento ordine temporis. vt traditur in l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. & de pen. l. si hominem. §. quoties. fallit in duobus dotibus ab eadem substantia debitis in quibus attenditur ordo temporis, vt in dicta l. alsiduis. §. finali. Item fallit in fisco, vt ff. de priuileg. credito. l. quod quis. † Vbi autem sunt diuersorum ti. subdistingue, aut omnium priuilegia sunt paria, & tunc simul concurrunt ordine temporis non attento aut sunt disparia & tunc attenditur cuiuscunque causa & titu. & ille praefertur qui habet maius & potentius priuilegium, vt dicta l. priuilegia primo responso. & ibi plenē per gl. & Dyn. facit l. si ventri. §. in bonis. de priuileg. credi. Capio tertium principale casum, videlicet quando aliqui praetendunt reale, & aliquid personale. In quo dic quod semper reale praefertur personali. vt l. eos. C. qui potio. in pig. ha. & ff. de pac. l. rescriptum. cir-

ca prin. In quarto autem prin. arti. videlicet quando quidam præcedunt personale, & alij nullum, & tunc præteruntur priuilegiati, vt ff. quod cum eo. l. sed an hoc. & ff. de pec. l. ex factio. §. si. & ff. de priu. credi. & l. ij. & l. si ventri. §. ratio. ff. de cefsio. bo. l. j. & ij. cum si. In quinto autè principali casu quãdo nullus eorũ præcedit priuilegiũ, tunc subdistinguitur, aut agitur ad donationem quãtãtis speciei, vel generis, aut ad factũ merũ. Primo casu aut erãt bona possessa per creditorẽ, & tũc omniũ est exequata conditio, vnde si vni soluatur in totũ per alios sit reuocatio pro rata. vt ff. qui in frau. cre. l. qui autẽ. §. sciendum. & l. ait prætor. §. si debitorem. Aut non erant possessa, & tũc aut omnes creditores pariter instabãt, & tũc si debitor volens vni gratificare soluat integrũ debitũ suũ reuocabitur per alios pro rata debiti sui cuiuscunq;, vt ff. quã in frau. cre. l. pupillus. aut nõ omnes. sed aliqui soli instabant, & tũc aut vni soli per debitoreẽ soluitur sponte, aut coactè & iniustè. si spõte reuocatur pro rata per alios. vt l. si pupillus. & l. qui autẽ. §. sciendum. Fallit in casu d. §. si debitorem. Si verò soluit coactè per iudicẽ compulsus, tunc non reuocabitur. vt ff. quã in frau. cre. l. qui autẽ. §. apud labeonẽ. Alio autè casu cũ agitur ad factum subdistingue, aut ipsum factum petitur & in condẽnatione deducitur simpliciter aut inter esse propter factũ. Primo casu si omnes creditores simul concurrunt præfertur ille qui primo cõtraxit. vt ff. loca. l. in operis. Secundo casu dic per omnia, prout supra in casu quo agitur ad quantitãtẽ. vt no. in d. l. in operis. & ff. de ver. obli. l. stipulationes non diui. §. Celsus. Sed quia in præcedentibus dictum est quòd in pignore conuentionali traditione secuta transit eius possessio in creditorem.

19 † Queritur quã sit illa possessio. Ad hoc sic distingue, aliquãdo debitor tradidit simpliciter possessionem, aliquando constituit se præcario nomine tenere ipsius creditoris. Primo casu cum simpliciter tradidit vel manualiter, vel nudè constituendo se eius nomine possidere, tunc omnis possessio tã naturalis, quã civilis transit in creditorem. vt l. res pignoris. & l. qui pignoriũ. cõiuncta l. quod in eo. ff. de acqui. pos. quo ad omnes effectus saluo quod ad effectum perficiendæ præscriptionis, quo respectu, & effectu attentio dicitur debitor possidere, vt plenè traditur per glo. & doct. in l. cum notissimi. §. sed cum illud. C. de præscrip. xxx. anno. licet aliud sit in prætorio, vt ibi no. & superscriptũ est. Secundo vero casu quando constituit se debitor præcario nomine creditoris possidere, tũc distinguitur, nam aut agitur quod omnis possessio transferatur, vel sola civilis vel sola naturalis, & illa transfertur, aut dubitatur quid actum sit, & tunc transit sola civilis, & remanet naturalis penes debitorem, vt hæc probantur & habentur in l. & habet. §. cum qui. ff. de præc. & no. per Bart. in l. creditores. in ij. q. prin. C. de pig.

17 † Amplius quãritur in præcedentibus tractatum est, quando eadem res pluribus obligatur, quis præferatur: tũc, quãritur, an debitor puniatur qui obligat rem pluribus. Dic breuiter quod sic, si obliget

scienter pluribus, & diuersis temporibus, nõ tenetur crimi. stelli. vt est tex. in l. prima & fin. C. de crimine stellationatus. & l. tertia post princ. ff. eodem distinguendo tamen. vt infra dicitur, quòd multũ not.

Sed dicit aliquis nõne videmus quod tunc oppositum, quia debitores faciunt plures contractus maxime mercatores, & in singulis instrumentis, & contractibus obligant bona sua, & tamen nullus hucusque visus est, qui fuerit condemnatus? Responde ri potest dupliciter. Vno modo quòd illa iura loquuntur in obligatione speciali alicuius certæ rei. Sed præterea communis loquitur in obligatione generali omnium bonorum. quã solutio licet sit tolerabilis, non est perfecta, ideò in obligatione specialis rei subdistingue, aut debitor protestatus est rem ipsam alteri obligatam, & tunc exculatur. vt l. & quã nondum. §. fina. ff. de pignor. aut non est protestatus, & tunc aut ipsa res est insufficientis pro vtroque debito, & est excusatus. vt l. si quis in pignore. circa fin. ff. de pigno. act. aut non est sufficiens, & tunc ad dictam pœnam tenetur, vt ibi. si autem aliquis rem vendat dubbus, tunc pœna falsi punitur. l. duobus. ff. de fal. & nota. per glo. in dicta l. ij. quod tamen male seruatur in practica propter locorum capitula & statuta. Alij dicunt quod illis iuribus est derogatum per generalem consuetudinem, quã induta est, ne impediatur negotiatores à suis negotijs, & minime sunt mutanda quã pro bono publico interpretationem hanc habuerunt argument. l. minime. ff. de legi. cum similibus.

Aut non erit. Adde Et vide An ge. Et Bald. in l. si. §. Et si præsudicium. Et in §. seq. C. de iure delibe.

EPITOME.

- 1 Eadem res potest ex pluribus & diuersis causis eadem persona obligari.
- 2 Volenti agere hypothecaria, qua sint necessaria.
- 3 Omnis casu actor mittatur in possessio nem rei petita, siue reus neget se possidere, dicendo mendacium, & el dicens veritatem: Et hoc in actione hypothecaria.
- 4 Pactum quòd elapso tempore solutionis, res pignoratã cedat dominio creditoris, an valeat.
- 5 Qualiter res pignoratã probetur fuisse in bonis debitoris. nu. 6.

- 7 *Personalis & hypothecaria, an possint simul in eodem loco intentari*
 8 *Plures actiones ex delicto descendentes an possint simul eodem tempore cumulari.*
 9 *Tempus & locus contractus, & criminis commissi an debet libello inferri.*
 10 *Bona propria heredis, an possint per hypothecariam auocari, tanquam obligata pro debito defuncti.*

- 1 **E**X MEMORATIS causis pignoris & hypothecae obligatam. † Hic not. q̄ eadem res potest ex pluribus & diuersis causis eidem personæ obligari. Sic etiam eadem res ex pluribus causis possideri. sed dominium eius non potest ex pluribus causis acquiri. vt traditur in l. iij. §. ex pluribus. ff. de acqui. pos. & l. non ex pluribus. de reg. iur.
- 2 † Vt rursus queritur quæ sunt necessaria ad hoc, vt agi possit hypothecaria. dic breuiter quòd quinque. Primo quòd res ipsa ad quem agendum est fuerit & sit obligata, vel hominis conuentione, vel legis, prouisione, vt supra dictum est. facit l. contrahitur. & l. res hypothecæ. ff. de pign. & C. in quib. cau. pig. tacti. contrahi. per totum. Secundo quòd debitor sit in mora soluendi debitum. vt l. debitor. C. de pigno. quia non licet creditori agere ante diem solutione determinatam. vt l. j. in fin. ff. de usufruct. quemadmodum caue. & in §. plus in sit. de actio. Tertiò requiritur quòd debitum sit verum quia cessante debito cessat hypothecaria actio. vt l. & quæ nondum. §. quòd dicitur. & l. grege. §. etiam. cum seq. ff. de pig. & l. solutum. in princip. ff. de pig. act. Quarto quòd is contra quem agitur rem obligatam possideat. vt l. pignoris persecutio. ff. de pign. & in d. §. quòd dicitur. & l. si cum venditor. in princip. ff. eucti. & in d. §. item Seruiana.
- 3 † Quid autem si conuentus negauerit se possidere, dic quòd siue conuincatur de mendacio, siue id verum sit prout negauit, q̄ omni casu actor mittendus est in possessionem rei petitæ, quo ad præiudicium ipsius rei cõuenti tantum. vt ar. in l. si. ff. de rei vendi. & in authen. item possessor. C. qui pot. in pig. hab. Quintò quòd res ipsa fuerit in bonis debitoris tempore obligationis, vel post. vt in d. §. quòd dicitur. & l. j. in princip. ff. de pig. & l. si. C. quæ res pignori ob. posses. Nam res aliena sine domini voluntate obligari non potest. vt l. j. & ij. C. si res aliena pign. da. sit. & l. rem alienam. ff. de pign. act. Licet res aliena vendi possit sine voluntate domini quo ad præiudicium vendentis. vt l. rem alienam. ff. de contrahen. empr. Et quæ sit ratio differentie ibi nota. Sextò q̄ non sit de debito satisfactum per compensationem fructuum à creditore perceptorum. l. prima. C. de distraction. pignor. & l. prima. in fin. C. de pignor. act. cum simil. ibi not.
- 4 † Quid si pactum sit interpositum in ipsa pignoris obligatione. de quo in l. j. & ij. C. de pac. pig. verbi gratia, si dictum est, q̄ non soluta pecunia ad terminum, res ipsa cedat dominio creditoris an valeat, dic quòd non. vt ibi. secus autem esset, si dictum fuerit

quòd pecunia ad terminum non soluta, res ipsa sit vendita creditori iusto pretio æstimanda. tale enim pactum valet, quòd est notan. vt habetur in l. si fundus. §. fina. ff. de pign. & nota. per glos. in dicta l. prima. in quo casu sit diligens creditor, vt termino lapsò statim compelli faciat debitorem ad eligendum æstimatorem ipsius rei per quem declaretur iustum pretium alioquin fructus sibi computarentur in sortem, vt dictum est.

- 5 † Sed circa præmissa insurgit magnum dubium, videlicet qualiter probabitur re fuisse in bonis debitoris dicunt quidam, quòd sufficit probare debitorem possedisse ipsam pro sua, & tanquam suam. Alij dicunt quòd probari debet de dominio ipsius debitoris. Tu tamen secundum doct. omnia concludendo, & colligendo sic distingue. Aliquando lege municipali reperitur cautum, quòd ex possessione præsumatur dominium, & tunc sufficit probare debitorem possedisse. vt fit Papiz. Aliquando sumus in iure communi, & tunc gl. videntur inter se contrariæ. Dic quòd aut creditor agit directa hypothecaria, & tunc debet probare de dominio, vel quasi debitoris, siue ipse creditor agat contra ipsum debitorem, siue contra extraneum possessorem, sic intel ligatur gloss. in l. j. C. de sal. interdi. & instit. de act. §. item seruiana. Aut creditor agit vtili actione, & tunc subdistingue. nam aut agit cõtra ipsum debitorem. aut contra extraneum. Primo casu Cy. in l. cum res. C. si res alie. pign. da. sit. dicit quòd sufficit probare debitorem possessorem fuisse, & hodie esse. & sit ratio, quia ipse debitor nõ potest dominij questionem referre ipsi creditori, ideo eius possessio facit eum præsumi dominum, sic intelligitur glossa quæ est in d. l. cum res. secundum eum, sed Bartol. in hoc casu dicit necesse esse probare de ipsius debitoris tit. vt per eum not. plenè in l. rem alienam. ff. de pigno. act. Et sit ratio quia lex dicit, quòd rem fuisse in bonis debitoris probari oportet: vt in d. §. quòd dicitur. Sed res dicitur esse in bonis pro qua possessoris datur actio: vt l. rem in bonis. ff. de acquirendo rerum dominio. ergo requiritur omni casu necesse fore probari de titu. quia sola possessio non daret ipsi debitori actionem, quia ea modo lex tuetur creditorem in re obligata quo tuetur ipsum debitorem. l. si ab eo. ff. de pignor. vnde secundum eum debet aduocatus formare capitulum super titul. sed certè hæc erit dura probatio, maximè cum hoc stet in facto alieno, & conuentus, vt litem effugiat negabit titulum, & sic res deueniet ad absurdum. Sic ergo vera est præcedens opinio. Cyn. & sequacium, vbi autem agitur contra extraneum, tunc secundum quosdam distinguitur, aut ipse extraneus causam habet à debitore, & tunc idem ac si ageretur contra debitorem, aut nullam causam habet ab eo, sed ab alio, & tunc debet probare de dominio, vel quasi debitoris, argumen. l. quod si ipsis & l. in omnibus. §. non debeo. ff. de regul. iur. Alij dicunt aut iste extraneus habet causam lucratiuam siue ab ipso debitore, siue ab alio, & tunc idem ac si ageretur contra debito-

torem. Aut habet causam onerosam, & dic vt proxime dictum est. argument. l. apud Celsum. §. nec actoris. ff. de doli exceptione. Et hanc partem sequitur Cyn. sub dubio forte in dicta l. cum res. Sed Bartol. vbi supra tenet etiam hoc casu debere indistinctè probari de dominio debitoris, nec obstat. §. de autoris quia ibi loquitur in actore, hic in reo, vel contento cui delus authoris non nocet vt in l. an vitium. ff. de diuer. & tempo. præsc. & no. in l. ij. §. j. ff. de do. exceptio. Si verò agitur contra extraneum non habentem causam à debitore, & tunc secundum Cy. distinguitur aut res ipsa vendicatur tanquam obligata, & tunc probari debet de titulo, & possessione debitoris sic intelligitur glo. quæ est in dicta l. rem alienam. de pigno. action. & sic ratio illa quæ traditur in dicta l. si ab eo. aut præterditus ius hypothecæ in sola rei possessione, & sic ad solam rei possessionem agitur, quia apud debitore erat sola rei possessio, & tunc aut debitor si cecidisset à possessione potuisset ipsam aliqua actione reuocare quod quidem contingere poterit in pluribus casibus not. in l. ij. ff. de conditio. indebi. & per gloss. & doct. in l. in ciuile. C. de fur. & ff. de condition. furti. l. & ideo. & per Bartolum in l. rem quæ nobis. ff. de acquiren. possessio. & tunc creditor per hypothecariam poterit hanc possessionem auocare per regulam dicta l. si ab eo & sic agere poterit ipse creditor illa actione vtili, quæ apud debito rem erat directa: vt not. in l. nomen. C. quæ res pign. obligar. pos. vel vtili hypothecaria l. grege. §. ij. ff. de pignorib. aut debitor cadens à possessione non habet actionem ad reuocandum ipsam, & tunc nec creditor succurratur ad petendum illam, quia extincta possessione debitoris extinguitur hypothecaria creditoris cum alia fuerit possessio debitoris & alia sit possessio huius possessoris in argumen. in l. si is qui pro emptore. in §. penultimo. ff. pro empto. Et quoniam secundum prædicta creditori agenti directa hypothecaria difficile erit sibi probare de dominio, vel quasi debitoris. Ideò de iure communi melius est agere vtili actione vel longè consultius, & melius est, eo casu quo debitor constituit bona obligata tenere & possidere, nomine creditoris, prout fit quotidie in instrumentis intentare conditionem ex l. finali. C. de acquiren. possessi. vt dicitur in tit. sequen. † Sed inherendo opinio. Bartol. qui tenet probandum esse de dominio. vel quasi debitoris, siue agatur contra ipsum debitorum siue extraneum pro tanto quæritur quis erit modus, & practica probandi. Solu. dicit ipse aut agitur contra debitorem, vel eius hæredem. & tunc sufficit simpliciter allegare ipsum dominium vel quasi. & probare de eius possessione, qua possessione probata, inducitur probatio præsumptiuè de dominio, vel quasi allegato, quia non potest referre dominij quæstionem, vt supra dictum est, & sic patet, quòd quantum ad effectum conueniunt Cyn. & Bartol. quamuis Bartol. dicat dominium, siue titulum esse allegandum, quod non est necesse secundum Cyn. Aut agitur contra extraneum & tunc secundum eum probandum est de dominio vel quasi debitoris per

modos traditos. Institut. de rerum diuisione. §. singulorum. & not. per Bartol. in l. rem quæ nobis. ff. de acquire. possession. & per Cyn. in l. cum res. C. de probationib. & per Specular. in titu. de locationib. ver. l. xj. † Rursum^a quæritur an personalis & hypothecaria possit simul in eodem libello proponi, verbi gratia, si peto Titium mihi ex causa depositi condèdari in centum & domum eius mihi ex ea causa obligatam relaxari & c. Et videtur quod non quia sententia super vna actione, facit præiudicium in alia vt l. si deferendi. ff. quib. modis pign. vel hypotheca. soluitur. ergo & c. In contrarium determinat Dyn. in d. ca. nullus pluribus. per text. in authentici. de fideiuf. §. sed neque. collation. j. Et idem ibi sequitur Iaco. de bel. & hoc operatur identitas debiti, & finis vtri usque actionis vide gloss. in l. nemo. §. quoties. ff. de regul. iur. † Quid autem si plures sunt actiones ex delicto descendentes, an possint eodem tempore simul proponi & cumulari? quam quæstionem plenè tangit Bart. in l. j. §. dixerit aliquis. ff. de publi. & gl. not. insti. si qua. pau. fe. dica §. fina. in gloss. fin. & l. ij. in fi. & licet. in fin. nau. cau. stabul. vnde pro aliqua informatione, & sic breuiter distingue. Quædam sunt actiones ex delicto descendentes, quo quibus ciuilitè agitur, nec ad vindictam dantur, vt actio iniuriarum & similia. Primo casu considerandæ sunt tres regulæ secundum Cy. Prima est, quando vnum est factum. & vnus generalis criminis titulus & plures agendi forme, & tunc subdistingue, aut agitur contra eundem & tunc vna actio tollit aliam: vt l. idem ait. in fi. ff. nau. cau. sta. in l. plura. in princ. ff. de ac. & ob. sicut dicitur in contractibus. l. quod in heredem. in §. eligere. ff. de tribu. sicut etiam patet in pluribus actionibus, quæ trahunt originem ex eadè causa. licet obligatio sit diuersa: vt l. si reus. ff. de fideiuf. aut agitur contra diuersas personas, & tunc vna tollit aliam: vt l. tutor qui reperiuntur. §. ex duobus. ff. de admi. tu. & in l. j. §. in tutelè ff. de tute. & ra. dist. & cum hac determinatione debet intelligi præal. §. si dixerit. Secunda regula est, quando est vnum factum & plures tituli criminis, & diuersæ forme agendi & tunc vna intentata, potest alia agi. quatenus in secunda deficit aliquid quod non est deductum in prima. vt l.

Rursum. Si de Specu. ti. de pigno. in §. j. Ser. ca. terum. §. §. sequent.

j. §. j. ff. vi bon. rap. & l. cum ex vno. ff. de actio. & obli. cum fini. ibi no. Nec obft. d. §. tutelę vbi videtur in solidum vtraque agi posse, quia responderetur quod loquitur quando plures tituli se habent, vt excedentia & excessa, hic quando vnus titulus se habet tanquam genus, & alius tanquam species. Tertia regula est quādo sunt plures tituli & plures formę agendi, in qua regula non est dubitatio aliqua, quod vna electa non tollitur altera vt l. nunquam plura. ff. de priua. delic. Circa secundum principale articulum, qui est quando sunt plures actio nes pro quibus agitur criminaliter distingue, nam quandoque plura delicta committuntur verbo, de quo dic vt not. Bartol. in litem apud Labeo. in §. coniuñctum. ff. de iniur. quandoque committuntur facto, & sic distinguitur. nam quandoque plura delicta committuntur in personam tam ex parte inferentis, quā patientis, se recipientis, & de hoc dic vt ibi per eundem Bar. in l. nunquam plura. ff. de priua. delic. Quandoque committuntur in re aliqua, vel circa rem de quo ipse Bart. no. in l. inficiando. §. infans. ff. de fur. Quandoque committitur vnū delictum ex parte inferentis, sunt tamen plura delicta ex parte recipientis. de quo vide per eundem Bart. in l. gemina arbor. ff. arb. fur. ce. Quandoque sunt plura delicta commissa propter pluralitatem personarum committentium tantum, seu inferentium de quo plenē per eum in l. si in rixa. ff. ad l. cor. de fca. Quandoque committuntur plura delicta propter pluralitatem personarum recipientium. de quo vide per eum in l. si plures. ff. arb. fur. ce. Quandoque committitur vnū factum ex quo insurgunt plura delicta, seu crimina, de quo per eundem tangitur in l. senatus. ff. de accu. & l. si adulterium cum incestu. ff. de adulte. quas remissiones ideo feci, ne deuiare videar à proposito, quo me breuē esse deereui in opere præfenti.

9 ¶ Amplius queritur an cum agitur actione ciuili, vel crimiali debeat tempus, & locus contractus, & criminis commisi inseri in libello. Dic breuiter quod vbi agitur de delicto, locus & tempus commisi criminis ponendus est in libello. ff. de ac. l. libellorum & ibi per Bar. In contractibus autem cū in illis ciuilitur agatur, videtur idē dicendū, quia licitum est arguere de cō

tractibus ad delicta. l. tam ex contractibus. ff. de iud. maxime si tempus cōtractus initi non opponatur definit reus posse ad plenū deliberare super libello: vt in l. j. §. diem. ff. de eden. In cōtractum determinat Bar. in l. quoniam. in prin. ff. de eden. & l. j. §. interdū hoc. ff. vti possi. Et idem tenuit Inno. in c. fi. extra de re. iu. Ego autem puto quod libellus de se procedat sine expressione loci vel tempore. Si autem tempus petatur ex primi credo quod actor teneatur exprimere. argumē. d. §. diem secus aliās dicitur in l. si ma tri. §. ea. ff. de execu. rei iudica. Deinde queritur quæ bona sunt illa quæ includuntur in generali obligatione bonorum. Respon. omnia illa quæ possunt alienari, vt in l. sed quod ad eas. §. fina. ff. de pignori. Et ideo cadunt in obligatione nomina debitorum vt l. nomen. & l. fina. C. quæ res pigno. ob. po. Pecunia numerata l. cum tabernam. in fia. ff. de pignori. Non autem includuntur illa quæ verisimiliter ipse debitor non fuisset specialiter obligaturus: vt in l. obligatione generali. ff. de pignori. & in l. prima. C. quæ res pigno. oblig. possunt, & ideo bona feudalitica bona bene includuntur: vt l. lex vectig. ff. de pignori. Si tamen emphyteuta cessaret post obligationem in solutione canonis, ita quod res ad dominum deuolueretur pignus & obligatio extingueretur, quia resolutio iure datoris extinctum remaneret creditoris: vt dicta l. lex vecti. & optimē facit. l. iulia. ff. de ma. & plenē not. per Iacob. de Bel. in cap. j. §. fin. de controuer. inuesti. x. col. Quid ergo si creditor habeat nomen obligatum quomodo ager contra eum. Sol. dic. quod agendo hypothecaria dicit illam obligationem qua astringitur suo debitori esse sibi obligatam, & tanquam obligatam petet sibi responderi de eo ad quod vi obligationis astringitur: vt no. per gloss. in l. hæredem. C. de hære. act. & in l. prima. C. de præ. pignori. Et vide quod infra scripsi circa formam excusationis sententiæ.

10 ¶ Sed nunquid bona propria hæredis debitoris possint per hypothecariam aduocari tanquam obligata pro debito defuncti? Dic quod non, per text. in l. Paulus. in prin. ff. de pignori. licet enim personalis obligatio transeat in hæredem, vt in §. hæres. instit. de obliga. quæ ex quasi contractu. Tamen realis in eius proprijs bonis nō transfertur. maxime si fecerit inuentarium: vt l. si §. & si præfatam. & in §. licentiam. C. de iure delib.

¶ V A R E C V M prædicta. Hæc est conclusio libelli ad quam est aduertendum, vt supra.

E P I T O M E.

- 1 Effectus hypothecaria est, ut res obligata creditori relaxaretur loco pignoris tantum tenenda, & possidenda.
- 3 Pignus in cuius possessionem missus est creditor, an debitor recuperet offerendo pecuniam deterio rem, aut in forma, aut in substantia.
- 3 Quomodo fieri debeat solutio pecunia, qua tempore missi valebat minus, & tempore solutionis plus vel e contrario.

a Bona adde
& vide de
hoc p. Ang.
Areti. in §.
sed nostra.
instit. de le.
& Alex. de
Imo. in cōf.
cc. iij. in ij.
So. & adde
quod testa
tor expres
se poterit
bona hære
dis obliga
re, ita idem
Alex. in cōf.
lx. c. iij. in ij.
Soluzui.

RELAXANDVM IVRE pignoris. † Hic aduerte quòd effectus huius hypothecariæ actionis est, vt res obligata creditori relaxetur loco pignoris tantum tenenda. & possidenda. vt in l. si cum venditor. in princip. ff. de euic. & in l. fundus. §. creditor. ff. de pig. Tandiu valet per ipsum possidenda, donec fuerit sibi interesse de debito satisfactum, vel in pecunia, vel per computationem fructuū ex pignore acceptorum, qui habent extinguere debitum vt l. j. in fin. ff. de pi. & in l. si. C. de dist. pig. cum si. ibi no. & eius quod habetur in capi. illo vos de pign. veruntamen si defuerit in mora soluendi sortem, vel quia non soluit ad diem statutam, prout fit quotidie in instrumentis, in quibus dies solutionis adijcitur, vel quia interpellatus soluere neglexerit quibus etiam casibus mora contrahitur vt in l. mora. in principi. ff. de vsu. & in l. magnam. C. de contrahend. & commit. sti. & in l. si ex legati causa. de ver. ob. cum similib. tunc poterit compensare creditor suum interesse cum fructibus ad quod interesse fuit post moram debitor obligatus. vt in prædictis iuribus. & in l. j. C. de senten. quæ pro eo quod inter. nec poterit ascribi creditori, quod istud interesse fit vsura per illud c. illo vos. cum similibus. quia ibi loquitur quando in initio contractus fuit certa quantitas ex conventionne partium loco pænæ moroso apposta. & sic petitur hominis conventionne, vt l. lecta. ff. si cert. pet. hic quando petitur legis prouisione tantum cum nulla quantitas fuerit determinat per partes, quod tene menti ad quod faciunt not. per docto. in l. cum allegas. C. de vsu & l. curabit. C. de act. empt.

† Quid ergo si misso creditare in possessione huius domus loco pignoris veniat deinde debitor pecuniam deteriorem. aut in forma, vel substantia, offerat creditori an liberatur pignus? videtur q. non. l. elegantior. §. qui reprobos. ff. de pigno. actio. & in l. Paulus. ff. de solutio. & ibi plenè per Barto. Breuiter dic, quod pecunia per istos principes persæpe mutatur in deterius potius, quàm in melius. propter quod sequitur magna subditorum consumptio precipuè mercatorum, & in republ. scandalum & confusio, & pro tanto latius super hoc aliqua dicere proposui. Sciendum est ergo colligendo dicta Barto. in dicta l. Paulus. & gloss. in capitu. olim. de cens. & Ioan. Andr. in capitu. quantò. extrà de iureiuran. quod mutatio pecuniæ potest cōtingere dupliciter. Vno modo si pecunia muretur quo ad bonitatē intrinsecam respectu materia. Secūdo modo quo ad valorem eius materia non murata. De primo modo mutandi patet exemplum, si pecunia quæ nunc non est magis ære contaminata quam hæctenus esse consueuerat. In quo casu distinguitur, aut de pecunia antiqua reperitur, nec eius cursus est reprobatus & tunc de illa sola est scienda solutio aut nihil de antiqua reperitur, nec eius cursus si qua reperitur, est mutatus, & tunc solui debet æstimatio eius habita ratione certiorationis, vt hæc no. in d. §. qui reprobos. & in d. c. olim. de cens. & no. per Cy. in l. in minorum. C. in qui. cau. in inte. restit. non est neces. De

secundo autem patet exemplum si florenus valebat libras iij. & tunc valet libras iij. vel si grossus valebat imperiales. xxiiij. & tunc valet imperiales xvij. quo casu distinguitur, aut debitor fuit in mora soluendi, & tunc talis deterioratio contingens pertinet ad debitorem. arg. in l. vinum. & l. quod te. ff. si certum petat. aut non fuit in mora & tunc pertinet ad creditorem ar. dictarum. l. quod te. & l. vinum. Et hæc procedunt quando ipse debitor vult soluere pecuniam in eadem forma, vt puta florenum pro flore. vel grossum pro grosso. Vbi autem debitum esset contractum in pecunia aurea & ipse velit soluere in argentea secundum præsentem cursum, vel econtra. Tunc considerari debet, an ex huiusmodi solutione efficiatur deterior conditio creditoris & tunc non est debitor audiendus. Aut eius conditio efficitur melior, vel saltem non deterior & c. & tunc est audiendus, nisi forte esset specialiter conuentum, quòd in alia pecunia quàm aurea non posset fieri solutio quod in dubio videtur actum in causa mutui vel depositi. vt in l. cum quid. ff. si certum petatur. cum similibus. Et prædicta not. in l. §. qui reprobos a contrario sensu. & in dicta l. Paulus. ff. de solutio.

† Sed circa prædicta audi quæstionem de facto. Ecce quòd aliquis in pecunia argentea mutuo concessit florenos centum ad rationem de lib. iij. pro floreno prout erat communis cursus cuiuslibet floreni. Contingit in processu temporis quod actus est valor floreni ad lib. vj. debitor autem vult debitum soluere in pecunia aurea ad rationem lib. vj. pro quolibet flore. dicit creditor ego nolo recipere, quia conditio mea efficeretur deterior nam tempore mutui tu dedisses mihi grossos. xx. pro singulo floreno, & modo non reperirem me habere xv. pro singulo flor. Quaritur an ipse debitor sit audiendus: dic quòd si reperiretur de pecunia mutuo data cuius cursus non sit reprobatus, debet fieri restitutio in illa secundum cursum & valorem, qui esset tempore contractus. Si vero sit reprobata, vel non reperitur ex ea: tunc aut debitor fuit in mora, & tunc est audiendus, per dicta l. quod te cum si. Sed quid si mutuum sit contractum hoc modo concedo vel mutuo tibi lib. centum in flore. auri postea contingit casus quod prægium seu valor florenorum auri augetur vel diminuitur quaritur an debitori liceat soluere flore aureos in illa estimatione quæ currebat tempore contractus. Respō. dicit Bar. in d. l. Paulus. q. fieri potest solutio, & debet in ea, quæ nūc est quia creditor videtur appreciasse illos flo. aureos in illa summa sicque omne commodū in ipsa pecunia sic appreciata contingens pertinet ad ipsum debitorem. ar. l. si stipulatus sim. x. in melle. ff. de verborum obligatio. coniuicta. l. certi conditio. §. si. ff. si certum pe. Vltimò aduerte, quòd olim pecunia cudebatur de publico, & eius valor debet esse tantus in pecunia sicut in massa, ut nota est in l. j. ff. de contrah. ex mala pecunia respublica inuenisse dicitur, ideo non valet iuramentum, quod fuerit de ea dictum autem.

ut nota est in l. j. ff. de contrah. ex mala pecunia respublica inuenisse dicitur, ideo non valet iuramentum, quod fuerit de ea dictum autem.

obseruanda præstetur. vt in c. quan-
to. de iurciuran.

SIMVL cum fructibus. Reuoco
in dubium an creditor possit ita
vendicare fructus rei hypotheca-
re, sicut rem ipsam vbi distinguendum
est secundum Cy. & per eum no. in l. ij.
C. in qui. cau. pi. ta. contra. aut fructus
percipiuntur pendente iudicio super
hypotheca, aut sunt percepti ante
ipsum iudicium. Primo casu cadunt
fructus prædij in ipsa obligatione,
& veniunt officio iudi. in condem-
natione: vt l. si fundus. §. interdum.
ff. de pig. Secundo casu subdistingue
aut percipiuntur re obligata. adhuc
remanente in domino debitoris aut
domino mutato. Primo casu aut
percipiuntur à debitore, aut ab alio,
si à debitore cadunt in obligatio-
nem, & per actionem hypothecariam
possunt peti simul cum re principali.
vt d. l. ij. C. in qui. cau. pi. ta. contra.
& l. in prædij. ff. eod. titulo. sicut pe-
titur partus editus penes debitorem,
vt l. j. C. de partu pig. & ff. de pig. act.
l. si conuenerit. §. pe. Si autem ab alio
percipiatur, tunc si quidem ille erat
bonæ fidei possessor, aut fructus extant,
& cadunt in obligatione aut sunt
consumpti, & tunc aut bona fide
& tunc non possunt peti, aut ma-
la fide, & tunc sic. Et idem multo
fortius si extarent, vt hæc proban-
tur in l. prima. §. cum prædij. cum ibi
no. ff. de pig. & in l. si fundus. §. inter-
dum. ff. de pign. Secundo casu prin-
cipalium percipiuntur mutato do-
mino debitoris, tunc subdistinguitur
aut fuerunt seminati per ipsum de-
bitorem, & sic fuerunt in eius do-
minio, & tunc aut extant & cadunt
in obligatione, aut sunt consumpti
& tunc non: vt in dicto §. cum præ-
dium & d. l. Paulus. §. si mancipia. ff.
de pig. aut fuerunt per alium semi-
nati, & sic non fuerunt de dominio
debitoris & tunc sicut partus vacæ
non cadit in obligatione, sic, nec hu-
iusmodi fructus argu. d. l. si conue-
nit. §. pe. & l. Paulus. §. j. Quid autem
dices in fructibus percipiendis à cre-
ditore. verbi gratia, si fuerit positus
in possessione rei obligatæ, an te-
nebitur facere laborare agrum vel
vineam, dic quod sic, vt no. in l. secun-
da C. de pac. pig. & in l. j. C. de pi. ac.
quod si non fecit sibi imputabitur,
quod no. Est ergo cõsultius credito-

2. An credi-
tor. Adde
et vide de
hoc per Bar-
to. et alios
in l. ij. §. ecõ
trario. ff. de
acquir. poss.
et Ange. in
l. quadam
mulier. ff.
de rei Sen.
Sibi quod si
in instru-
mento sit
constitutio,
quod pote-
rit vendica-
re cum fru-
ctibus.

ri, quod faciat sibi rem dari insolutum: vt not. in l. 2
diuo pio. §. si pignore. ff. de re iu. Et si fuerit sibi cui-
cta poterit de euictione agere contra debitorem. vt
l. ex sextante latinus. ff. de ex. rei iu. & in l. eleganter
in prin. ff. de pig. ac. & ibi no. & per Ia. Bu. & in l. j. C.
si antiqui. credi. & dicitur infra ti. proxi. Alia autem
in præsentis libello sequentia declara, vt plenè di-
ctum est supra in primo libello.

Forma responsio libelli in actione hypothecaria.

ORAM VOBIS supra scripto do-
mino vicario comparet, & se præsen-
tat Philippinus de folbertis causa &
occasione cuiusdam asserti libelli in iu-
dicio, vt dicitur cõtra eum producti per Si. speltam
assertum procuratorem asserto procuratorio no-
mine spectabilis viri domini Ray. beccaria effectua
liter vt dicitur continentis & c. ad quem relatio ha-
beatur dicens & excipiendo proponens præfatus
Phili. supra scriptum & assertum libellum, & om-
nia & singula in eo contenta fuisse & esse nullum,
ac nulla, & nullius valoris, & momenti causis ma-
ximè & rationibus infra scriptis & alijs loco suo,
& tempore dicendis proponendis & allegandis.
Primò quia productus, & obligatus per perso-
nam non habentem sufficientem mandatum, sed nec
habentem personam habilem standi in iudicio,
tum quia ipse Simon est in patria potestate con-
stitutus, tum quia est minor. viginti quinque annis.
Item saluis præmissis dato sine præiudicio, quod con-
staret de mandato dicitur ipsum mandatum fuisse
& esse reuocatum, item quia ipse assertus libellus
est vagus, varius, obscurus, incertus, dubius, genera-
lis, peccans in materia, & in forma nullamque agen-
dic causam sufficientem continens in se, alijsque de
causis multipliciter vitiosus, propter quæ nullum
de iure meretur habere responsum sed fuit, & est
per vos penitus reiiciendus, & dentibus laceren-
dus. Si tamen præmissis non obstantibus quæ re-
vera obstant d. Philippinus iure aliquo esset astric-
tus eidem asserto libello respondere, & non ali-
ter nec alio modo, & sub protestatione, quod sal-
ue & reseruate sint sibi omnes prædictæ ac infra
scriptæ exceptiones & defensiones, & quæcunque
aliæ, tam declinatoriæ, quam peremptoriæ, & anor-
malæ, dicit, & respondet narrata prout narrantur
non fuisse, nec esse vera, & petita prout in eo pe-
tuntur non fuisse scienda nec fieri debere. Opponents
& obijciens contra ipsum Simo. dicto nomine om-
nia & singula in ipso asserto libello contenta ex-
ceptionem excusationis, vt conueniatur prius de-
bitor principalis quam possessor, nec non & ex-
ceptionem præscriptionis, & renuntiationis pi-
gnoris, & iuris dicto Ray. non competentis
in dicta domo. Et amplius opponit exceptio-
nem doli mali tam generalem, quam specialem.
Rursum saluis præmissis dicit idem Phil. quòd de
dicto

dicto asserto debito fuit & est integrè satisfactum & facta plena solutio dicto Ray. opponens contra eum exceptionem solutionis. Et amplius inquantū de ipsa solutione non constaret, & inquantū prædicta non obstarent, quæ reuera obstant, offert se paratum, inquantum constiterit ipsum Ray. fore verū creditorem de dicta quantitate, eidè satisfacere debitum memoratum ipso tamen Ray. eidem Phi. cedente & in eum transferente omnia iura sua, & quascūque actiones reales, & personales petēs & requirēs saluis præmissis idem Phi. se absolui, vel ab obseruatione iudicij, vel ab omnibus & singulis in di. asserto libello contentis, prout iuri, & instantiæ videbitis conueniri. Et ipsum Simo. procuratorem prædictum seu dictum Ray. in expensis legitimè condemnari, saluis eidem Phi. cæteris suis except. & defensionibus solenniter de quibus protestatur.

CORAM VOBIS. Debes scire q̄ coram eo iudice est proponēda defensio, corā quo proposita est petitio, & offensio ne causæ continētia diuidatur. vt l. nulli. C. de iudi. & l. j. ff. de qui. re. ad eundem iudi. eatur.

EPI T O M E.

- 1 In causis agendū regulariter sufficit habere generale mandatum.
- 2 Procurator generalis cum clausula de rato, an possit compromittere &c.
- 3 Si constat de mandato an debeat fieri copia aduersario.

NON HABENTEM sufficiens mandatū. **1** † Aduere quod regulariter in causis agendis sufficit habere generale mandatū. vt l. j. ff. de proc. cum ibi no. & l. si remunerandi. §. si. ff. mād. & extra de procu. c. petitio. & de procu. c. qui ad agendum. lib. vj. Fallit in certis casibus in quibus ^a requiritur speciale mandatū; nec sufficit generale, quos enumerat glo. in l. illud. ff. de min. licet nō ad plēnū. Primus est in causa restitutionis in integrum. vt d. l. illud. & l. j. C. etiam per procu. ca. in integ. restitū. Secundus in interdīcto de liberis exhibendis. vt l. Pomponius. ff. de procu. Tertius in literis apostolicis impetrandis. vt in c. nonnulli. de rescri. Quartus est in contrahendo matrimonio. vt in c. si. de procu. lib. vj. Quintus in contrahendis spōsalibus. vt in c. veniēs. quideri. vel vo. Sextus in compromisso fiendo, extra de arbi. in c. per tuas. Septimus in absolutione ab excommunicatione petēda. vt extra de sen. excom. in c. quod de his. Octauus in protestatione iuramēti calumniæ. vt extra de iura. calum. in c. si. libr. vj. Nonus in transactione, vel pacto de nō petēdo, ac veritatis iuramēto, vt in c. qui ad agendū. in fin. nisi esset proc. cū libera. vt ff. de procu. l. pcurator cū libera. & in certis alijs casibus quos ponit glo. in d. c. qui ad agendum. & Spe. in tit. de procu. §. j. ver. item opponitur. & sine mandato generali, vel speciali, nullus regulariter auditur, nec admittitur ad agendū pro

alio siue nomine alieno. Fallit in certis personis, quæ propter coniunctiōnem sanguinis, vel affinitatis admittuntur sine mandato, agendo nomine alieno non autem contra mandatū. vt l. sed & hæ. & l. seq. ff. de procu. & admittuntur in illis solum casibus in quibus sufficit generale mandatū, nō autē in illis in quibus requiritur speciale mandatū. vt determinat gl. in l. exigendi. C. de procura. & tenentur tales personæ quæ sine mandato admittuntur, cauere de rato, & de defendendo, aliās repelluntur. vt l. Pomponius. in fi. & ibi not. ff. de procu. & probatur in l. seruum quoque. in §. ait prætor. cum l. seq. & l. sed & hæ. §. si. cum l. seq. & l. non solum, in princip. & l. mutus. §. pœnæ. ff. de procu. & C. de fatif. l. j. §. si. autem. Procurator, vel defensor ex parte rei tenetur satisfacere de iudicio sisti, & iudicato soluēdo sub obligatione omnium bonorum suorum, alioquin non auditur potest tamen dominus esse fideiussor suus, vt fieri vides quod tū in instrumentis procuræ. vt habetur. instit. de fatif. §. si. autem. per procuratorem. & §. si. vero aliquis. vt d. l. j. C. de fatif. & ibi per Cyn. Habes ergo ex præmissis, quod procurator generalis non potest transigere, similiter nec compromissum facere sine speciali mandato, vt extra de arbi. c. per tuas. † Quid autem si ^b sit procurator ^b generalis ad omnes causas & lites, cum clausula de rato habendo quicquid per eum gestum fuerit an tunc poterit compromittere, vel transigere? & breuiter dic q̄ non, licet aliqui contrā. vt plēnè disputat gl. in d. c. per tuas. & c. contingit. de transact. & in c. dilectus. de relig. do. & eodē modo transigere, vel compromittere non poterit si in procuratione sit inserta illa communis, & vstrata clausula dans, & concedens dicto procuratori in præmissis, & circa præmissa liberam, & generalem administrationem & c. quia clausula solum restringitur ad instantiā causarum non autem ad merita negotiorum, sicque de sola instantia, de qua procedit baylia poterit procurator transigere, & compromittere. vt determinat Barto. in l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de verbo. obli. & adde quod per eum nō in d. l. procurator cum libera Sed quid dices si aliquis agit procuratorio nomine al-

^a Not. in quibus casibus requiritur speciale mandatū. glo. in l. si quis mihi bona. ff. de acqui. ren. hered. glo. in c. coram. de resti. in integ. Spe. titu. de procur. in §. j. Ser. stem opponitur.

^b Vtrum procurator possit transigere. Vide Bart. in l. qui roma. ff. de verbo. obli. Spec. tit. de instr. edis. in §. xxiij. Serf. de illo.

terius, & aduersarius negat ipsum habere mandatum, nec est de personis, quæ sine mandato admittuntur, an repellatur. nisi producat instrumentum procuræ. distingue, aut certum est ipsum non habere mandatū, & repellitur, aut est certum ipsum habere mandatum, & admittitur tunc, aut est dubium, & tunc si satisfidet de rato habedo remittitur, aliàs verò repellitur. vt l. j. & ibi no. C. de proc. Fit autem dubium secundū gl. ibi per negotiationē, vel melius secundū doct. per semiplenam probationē. argument. in c. ex insinuatione. de procu. ¶ Vltimò quæritur, si constat per instrumentum de mandato, an de eo sit fienda copia aduersario per notarium causę in forma actorū, vel tradi debeat ipsum instrumentum? dicunt quidā q̄ sufficit tradi per copiā. Communis est practica, quod traditur in forma publica, quæ practica defen ditur ea ratione, quia iudicium nō debet esse illusorium: vt l. si p̄tor. ff. de iudi. quod facile eueniret, si negaretur illum esse procuratorem, & probari non posset per publicum instrumentum. vt ar. l. eum nō iusto. ff. de col. deteg. cū simil. Itē quia nō debet quis esse deterioris conditionis, quā sit eius aduersarius qui personaliter comparet. Est autem magis grauatus si audiretur ita producens instrumentū, quod non posset haberi, nisi per copiā, quæ de facili perdi potest, & cui non illa apud omnes fides præstatur, quæ sit originali. vt in authen. si quis in aliquo documento. C. de eden. Et hanc partē tenet Bart. in l. ij. §. defendi. ff. ex qui. cau. in pos. ea. Secus autem in instrumento syndicatus vniuersitatis, nā tunc sufficit dare exemplum expēsis recipientis, quia vniuersitas nō potest cōparare per seipsam, & sic per hoc nō fit deterior conditio aduersarij ex cōparatione iudici. vt habetur in l. j. & ij. quod cuiusque vni. nomi.

• **IN PATRIA** potestate. Ista causa non sufficit ad repellendū quem ab officio procuratoris, vt in l. filiusfa. §. ipse quoque. ff. de procu.

MINOR xxv. annis. Hęc causa repellit quem à procuratore, vt l. minor xxv. annis. in princi. ff. de procu. & in c. qui generaliter in si. extrā de procur.

EPITOME.

- 1 *Procurator potest per dominum ante litem contestatam liberè reuocari.*
- 2 *In reuocatione procuratoris, an sit necessaria eius certioratio, aut partis aduersę & iudicis.*
- 3 *Contrahens cum procuratore, & nesciens an eius reuocatum sit mandatū, quomodo facere debeat.*
- 4 *In reuocatione an sit necessaria certioratio ipsius procuratoris.*

1 **M**ANDATVM esse reuocatum. ¶ Ad huius euidentiā est sciendum, quod procurator potest per dominum ante lit. contest. liberè reuocari vt l. ante litem cum seq. & l. que omnia. in prin. ff. de procu. & cap. ij. extrā. de procu. li. vj. post autē litē cont. nō potest nisi causa iusta examinata, & approbata per iudicem. vt l. post litem. & in l. nisi dominus. §. hęc autem cognitio. ff. de procu. & in d. c. ij. Inter quas causas enumeratur illa quando dominus vult per seipsum causam suam agere, vel de-

fendere, quo casu comparendo ipse per se in iudicio simpliciter sine alia protestatione, videtur tacitè procuratorem reuocare, vt traditur in c. si quem. de proc. lib. vj. & no. per glo. in l. mutuam. §. j. ff. man. & propter hoc quando dominus comparet p̄r se in iudicio, nec suum vult procur. reuocare, protestatur quod comparet citra reuocationem sui procuratoris. Amplius etiam finitur procu. officium per mortem constituentis re existente integra. vt l. si defunctus. ff. de proc. & l. man. C. man. & d. §. item si adhuc insti. man. In prelato autem defuncto etiam re non integra finitur sui procuratoris officium, vt etiam hodie determinatum est in cle. si. extrā de procura. item similiter finitur per lapsum diei, vel temporis vsque ad quem constitutus est. potest enim procurator constitui ex die ad diem. vt in l. iij. ff. de procur. & ita consulo semper fieri ne sit necesse per aliud instrumentum ipsum reuocare. ¶ Vnde circa hoc quæro an eo casu quo dominus velit eius procuratorem reuocare, sit necessaria certioratio eius aut partis aduersę, & iudicis de quo plenè traditur per doct. in dicta l. prima. C. de satis. per glo. in c. mandato. extrā de procura. & per Cyn. in l. mandatū. C. man. distingue secundum omnes, aut est procurator ad iudicia, aut ad negotia. primo casu, aut sit reuocatio ante litem contestatam & tunc sufficit certioratio facta ipsi procu. vt d. l. antelit. ff. de procur. aut sit post litem contestatam, & requiritur certioratio tam procuratoris quàm aduersarij. vt in c. m̄ dato. de proc. & ibi no. Secundo casu principali quādo est proc. ad negotia, subdistingue secundum And. de pi. aut quæritur de notitia & certioratione siēda ei, qui contrahere vult cum procuratore aut fiēda soli. primo casu aut ille qui mandatū habuit negociandi est institor, vel castaldus, seu aliàs deputatus certæ negotiationi, vel mercatię & tunc sufficit proclamata, vel aliter publicè tale mandatū reuocare. nec est necessaria specialis certioratio alicuius personę, vt habetur in l. si pupillus. §. j. ff. de insti. aut est simplex procurator, & tunc aut tractatur de domino obligādo, aut de alio ab ipso domino liberādo. primo casu aut mandatū est directū ad certā personā, & tunc ipsius personę est in reuocatione necessaria certioratio. vt ff. quod iussu. l. j. §. ego quæro. ver. gra. si constitui procu. ad emendū equū à Sépronio, aut mandatū nō est directum ad aliquā certam personam, verb. grat. quia constitui simpliciter ad emendum vnum equum, & tunc nō est necessaria certioratio alterius personę, sed sufficit solus procuratoris certioratio tamē p̄pter incertitudinē personarū tū propter culpā eius qui cōtraxit, qui diligentius scrutari debuit. an mandatū esset reuocatum arg. l. qui cū alio. ff. de re. iur. nec pōt culpa adscribi domino, quā ignorauit & ignorare potuit cū quo procuratore contraheret. argum. ff. lo. l. si domum. ¶ Sed diceret aliquis, nonne ille qui contraxit iustam credendi causam habuit, quod ille esset procurator ostenso sibi instrumentum procuratoris, & affirmante se procuratorem esse, quia alio non apparente in contrarium præsumptio est, quod sit adhuc procura. nisi per

per aliqua iudicia apparet, & sit reuocatur. ar. eorū que habentur in c. ex insinuatione. extrā de proc. vñ de quidā dicunt, & ille qui cōtrahit cum tali procuratore debet esse diligens, & ab eo inuestigare, & sci re etiā per eius sacramentū si est reuocatus, vel nō. per d. l. qui cū alio, & si iuret se non esse reuocatum credere debet illi, aliās non. In alio autem casu cum agitur de alio liberādo dicendū est, & sit necessaria certioratio eius qui soluit, verbi gratia, si constituit procur. ad recipiendū solutiōē à debitoribus meis, & vnus soluit procuratori reuocato ignoranter, cer te liberabitur, nisi de reuocatione eius sibi liquerit. vt probatur in l. eius qui. ver. quas verō. ff. si cer. pet. ff. de sol. l. vero procuratori. §. sed & si quis. & l. qui hominem. §. si Titium. ¶ Venio ad secundum casum principalem quo quæritur, an sit necessaria certioratio ipsius proc. Vbi distinguitur, aut mandatū respicit vtilitatē principaliter domini mandantis & c. & tunc nō est necesse quōd reuocatio perueniat in notitiā ipsius procur. vt puta si constituo procuratorē ad adeundum hæreditatē, vel intrandū in possessio nē, vt l. si quis mihi bona. §. pe. ff. de acq. hære. aut respicit principaliter damnum, & incōmodum ipsius domini, & tunc quoad effectū impediendæ liberatio nis in persona liberati est necesse, & reuocatio per uenerit in procuratoris notitiā, quo autē ad effectū obligationis in personam domini inducendæ nō requiritur. vt in d. §. quas verō. sed si agitur de præiudicio generando ipsi procuratori ex reuocatione mādati, tūc semper est necessaria eius certioratio. vt ff. pro sol. sed & si socius. ar. ff. man. l. si mandasset. vbi autem agitur de beneficio alterius ex reuocatione mandatū impediendo, tunc esset necessaria certioratio procuratoris, vt l. si pater. ff. de manu. vindi. & ibi no. Alij vt Pet. quos refert Cy. in d. l. mandatū aliter. & sic distinguunt, aut quæritur de certioratione, seu notitiā fiēda procuratori, aut de fiēda parti. Primo casu, aut quæritur de effectu reuocationis ad impediendam obligationē inter procuratorē & dominū, & tunc aut est obligatio iam nata, & inesse producta, & tunc certioratio nihil operatur, aut nondum erat obligatio nata, sed erat producēda, & tūc si certioratio interueniat, impedit eā nasci, & inesse produci, habetur in l. inter causas. ff. mād. & instit. mād. §. si adhuc. aliquando quæritur de effectu certiorationis quo ad impediendum negotium per eum cū alio explicandum, & hic est considerandū, aut enim iste procurator interuenit simpliciter, vt nudus nudus, aut interuenit, vt verus procurator. primo casu sufficit sola domini præsentia & reuocatio, nec est necessaria certioratio, sic intelligitur d. l. si pater. ff. de ma. vindi. & l. si pœnituerit. ff. de repu. l. & si quis mihi bona. §. pen. Secundo casu dic, aut de substātia actus explicandi est voluntas domini, vt in translatione dominij rei suæ, vt l. id quod nostrum. ff. de regu. iur. & tunc sufficit reuocatio. nec est necessaria certioratio. sic debet intelligi. d. §. quas verō. & l. ij. §. si quis donaturus. ff. de do. Fallit fauore liberationis vbi certioratio exigitur ne impediatur. vt d. l. eum quis. §. j. l. qui hominem. §. si Titium. ff. de sol. Si au-

tem voluntas domini non est de actus substantia, vt in venditione quam dominus, & quilibet facere potest. vt l. rem alienam. ff. de contrahen. emp. & tunc certioratio est necessaria, vt d. l. si mādasset. in prin. In tertio casu principali dum quæritur de certioratione fiēda parti, an sufficiat si facta fuerit procuratori, subdistingue, aut pars illa erat actū ipsum explicatura cum ipso procuratore, ipse tantum contemplatione, & non domini, & tunc sufficit certioratio facta ipsi soli procuratori: vt in l. j. §. sed si ego. ff. quod iussu. aut erat actum ipsum explicatura domini tantum contemplatione. verb. gra. in iudicijs, vel si dominus proponat aliquē negotiationi generali, & tunc requiritur certioratio aduersarij. vt in d. l. si procuratorē. §. si. ff. de proc. & l. j. C. de satis. & l. sed si pupillus. §. palam. ff. de instito. Alij autem aliter dicunt, vt refert Cy. vbi supra. Sed quæ dixi tenendæ sunt. De reuocatione autem mandatū probari poterit per instrumentum vel per vnum testem cum iuramento, vt in c. ex insinuatione. de procurato. & no. per gl. in c. in præsentia extrā eodem titulo.

P R E C A N S in materia & forma. Hæc omnia cū præcedentibus declara, vt scriptum est circa responsonem primi libelli.

E T S V B protestatione. Aduerte quōd hæc protestatio est multum utilis, vt aliās dixi & ideo de ea non obliuiscaris,

E P I T O M E.

- 1 *Materia excussiois est difficilis.*
- 2 *Exceptio excussiois quando opponatur.*
- 3 *Excussio quid sit.*
- 4 *Quibus casibus fiat excussio.*
- 5 *Quando fiat excussio.*
- 6 *Quando cessat excussio. 7. 8. 9. & 10.*
- 11 *Post excussioem persona, an bona sint excutienda.*
- 12 *Præiudicia excussio quando fiat.*
- 13 *Qua sit forma excussiois, & in quo loco fiat. 14. 15. & 16.*
- 14 *In excussioe fiēda an possessor rei obligata sit citādum.*
- 15 *Super excussioe an feratur sententia.*
- 16 *Ad sententiam excussiois audientiam, an citentur extranei possessores rerum obligatarum.*
- 17 *Sententia super excussioe, an sit diffinitina, & vel inter locutoria.*
- 18 *Opponens exceptionem excussiois & que ad quod tempus audiatur.*
- 19 *Excussio facta ad instātiā & nisi creditoris, an proste alijs creditoribus eiusdem debitoris.*
- 20 *Excussio facta contra & nisi possessore rei alicuius obligata, non præiudicat alijs possessoribus, qui non fuerint citati.*
- 21 *Pendente super excussioe iudicio, si debitor efficiatur hæres opulente hereditatis, an cesset illud iudicium.*
- 22 *Plures possessores rerum obligatarum conuerti actione hypothecaria, an habeant beneficium diuisione.*
- 23 *An possit obijci cōtra mulierē & pētē ad bona mariti alie nata sibi, p̄ dote obligata, & cōpenfer bona alienata per*

a Item cessat excusio, quando debitor constituit praecario nomine creditoris possidere, quibuslibet rebus alienatis nulla facta excusio contra extraneos posse. potest creditor agere non hypothecaria, quia excusio requiritur, sed conditione ex l. f. C. de acq. poss. quod est Salde & stile pro his qui scilicet

itur perario, *mutuum de soluntate ipsius.*
igitur sint 26 An audiatur mulier deueniente viro cauti creditores in ap- ta de eius soluntate qua erant pro dponendo p- te sibi obligata.
cariu in ob 27 Nuntio referenti se bona inuenisse pro ligatione. excusio an cesset hypothecaria contra ista sunt no extraneum.
tabula Ser 28 Quid iuris si bona debitoris sint pro par ba Ang. in te soluendo, & pro parte non.
l. ij. §. ff. actione. ff. Si bona di- cē: hanc sus- se inuentio nem vber. de bo. idem Ang. l. i. cer- tus ff. de ac- qui. poss. & 2 il. ex libris C. co. 11. & loquitur se per Ang. in perario per Bal. in l. f. C. de acqui. poss. idē An- ge. ibi But. in l. f. C. de ac. & ob. et quādo ad- esse constituitur p- pria au- thoritate, p- tē credi- tor ingredi p- sum etiā sinuenerit resistētē, quā est de- fensio nō of- fensio Barr. 3 in l. ij. C. de pi in iij. q. ibi, sed pone q- debitor. Ang. in d. §. hac actioe.

EXCEPTIONEM excusio- nis. ¶ Hic est multum aduertendum circa materiam excusio- nis quae frequēs est, & difficilis super qua comparauit Iaco. de are. quendam singulare tractatū, & de ipsa etiā tan- gunt Cy. & doct. in auth. presente. C. de fideiussio. & in auth. hoc si debitor pi. ¶ Pro cuius euidētia praemitto, q- exceptio hęc debet opponi in primor- dio litis, & opposita habet processum impedire, licet aliqui dicant etiā post litē cōte. posse proponi. vt hoc not. p. gl. & doct. in d. auth. hoc si debitor. & in §. sed neque, in auth. de fideiuss. & de ipsius exceptionis natura plenius not. per glo. & doc. maximē per Bar. in l. ij. ff. de exce. & per Cy. & do- ct. in l. exceptionem. C. de proba. & Spe. in ti. de exce. vnde ipsa exceptio- ne proposita, statim ligatae sunt ma- nus iudicis, ne possit in principali cau- sa pcedere, donec super ea fuerit cog- nitū, & decisum, vt in l. f. C. de exce. & in l. j. & ij. cum ibi not. C. de ordin. iud. per quod sequitur quod interim pendente huiusmodi cognitione, nul- lum tempus instantiē principalis cau- sae currit iudici, nec partibus. ar. corū quae not. per Cy. in l. f. C. de fide in- stru. quod multū no. pro statutis ter- rarum quibus praesigunt certus ter- minus ad terminandū causis. ¶ Dein- de quaeritur quid sit excusio: vbi re- spondetur secundum Ia. de are. quod est quaedam diligens, & distictissi- ma inquisitio ac detentio rerum, & bonorum principalis debitoris facta

sol. quod inci. in Christi nomine amen. alle. & ita tenet Io. An. in addi. Spe. in ti. de em. & §. j. Versi. qd iur. si Solēs & ita plerūque cōsilio placuit Ang. & talis possessio trāsata p- constituitur p- datur sed fingitur nō p- datur p- pter p- p- tē recuperādi remediū. ita Ang. in l. pere gre. §. q. b. m.

per iudicē vsque ad perā & sacculum secundū qd probatur in l. j. in f. C. de decu. lib. x. & C. quo quis or. conue. l. ij. li. xj. & ff. de his quae in frau. credi. l. f. §. f. ¶ Itē quaeritur quibus casibus sit fiēda excusio, dic qd in pluribus quos specialiter demonstrare prolixū esset, sed sufficiat allegare. ll. Et quidē fiēda est excusio, quādo creditor agit hypothecaria cōtra extraneū posses- sorē rei obligatē. vt habetur in dicta auth. hoc si debitor. C. de pig. Et eo modo si agitur contra fideiussorē in equam actum fit contra principalē, vt in auth. praesente. C. de fideiuss. & in cor. vnde sumitur, nisi reuocasset huic beneficio excusio- nis, vt fit com- muniter in instrumētis, vt infra dicā. Idemque dicendū excusio- ni locū fo- re in casibus in his ll. cōprehensū vt in l. iij. in f. C. de cōue. f. f. debitor. li. x. & l. j. C. de decu. & dict. l. ij. C. quo quis or. conue. & C. de ac. & ob. aut nouo iure. C. quādo f. f. priua. l. pe. & C. de reuo. his quae in frau. cre. l. j. C. de mag. cō. l. aduersus ff. de admi. tu. l. ij. §. nec putet. & l. Lucius. §. cum testa- mento secundum primam lec. & ff. de ma. con. l. j. §. si inter & ff. si cer. pe- ta. l. final. ff. de iure fisci. l. mochis.
5 ¶ Quando autem sit hęc excusio fiē- da, certē tūc cum dubium est, aut om- nino certum principalem debitorem esse soluendo, vbi autē certū vel no- torium esset, cum non esse soluendo, nec idoneum, tunc secundum Iac. de Aret. non est excusio necessaria per d. l. decem. in fine. ad quod ibi laudat Bar. & hanc opi. sequitur Ia. de Bel. in authen. de fideiuss. §. fin. ad quod facit d. l. f. ff. si cer. pe. & l. emptorem. §. j. ff. de acqui. empt. debet tamen probari sic notarium vel certum esse quod quidem fit per testes vel per librum communis in quo sunt eius bona de scripta secundum Bar. vt per eū not.
6 in d. l. decem. ¶ Item cessat excusio^a quādo debitor est absens, ita qd non potest cōueniri, vt in auth. de fideiuss.

fi de ac. & Ange. in l. f. C. de acqui. poss. alleg. & Alex. in cōf. xxx. §. ij. in ij. So. vbi videtur velle quod etiā vbi est constitutū fiat excusio, & aliqua in materia per eū- dem. Alex. in consil. §. ij. & in consil. §. clx. in §. solum.

§. j. & C. de pig. authen. hoc ita. & C. de fidei. authen. presente, vel mutauit conditione status & personæ, sic quod non potest habiliter conueniri, vt quia est effectus magnus dominus vel tyrannus vel aliter potens moram que trahens in castro forti secundum eundem Bartol. vbi supra, & quod no. per gl. in l. ij. in prin. ff. qui satis. cog.

7 ¶ Item cessat excusio si creditor agat contra debitorem debitoris sui quid facere potest. per l. nomen. C. quæ res pi. ob. poss. secundum quod deter. Cy. in d. l. nomen, & per Ia. bu. in d. auri. hoc si debitor. Et huius est ratio secundum eos, quia excusio locum habet quando per extraneum res obligata possidetur, sed ipsum nomen a debitore possidetur per ipsum principalem debitorem, quia in eo residet actio & obligatio qua adstringitur ipsum nomen, merito ergo cessat excusio.

8 ¶ Item cessat excusio si debitor, vt sit cõmuniter in instrumētis constituit se possidere bona sua nomine creditoris, & sic in creditorē rei obligatę possessio transferatur. vt l. j. §. per seruū corporaliter. & l. qui pign. ff. de acqui. pos. & pro hoc. glo. & docto. in l. cum notissimi. §. sed illud. C. de præscript. xxx. anno. hoc quidem casu si talem rem debitor alienet in extraneum poterit creditor possessionem ipsius rei reuocare per beneficium seu cõditionem. ex l. fin. C. de acquiren. possessio. nec erit locus procedendo per hanc viam alicui excusio, quæ locum habet si reintentaretur actio hypothecaria, vt determinat Bartol. in l. creditor. in ij. q. princip. C. de pign. & post eum d. Bald. in l. si hæres. C. de reuo. his quæ in frau. cre. Et huius differentie ratio, est quia actio hypothecaria auocat possessionem debitoris. Sed conditio ex d. l. fin. auocat possessionem propriam ipsius creditoris, vnde æquitas illa quæ causat executionem debitoris cessat in ea quæ respicit possessionem ipsius creditoris. Est ergo optimum consilium ad euitaadam excusioem intentare semper beneficium. dicta l. fin. ¶ Item cessat excusio si debitor bonis cesserit, ita quod conueniri non potest. vt l. j. & ij. ff. de ce. bon. secundum quod determinat Cy. in d. authen. hoc si debitor.

9 ¶ Item cessat excusio si renuntiatum foret beneficio excusiois, quæ renuntiatio procedit in fideiussoribus & pluribus reis debendi, sed in principali debitore renuntiante non procedit.

10 ¶ Item cessat excusio si renuntiatum foret beneficio excusiois, quæ renuntiatio procedit in fideiussoribus & pluribus reis debendi, sed in principali debitore renuntiante non procedit.

11 ¶ Hic tamen insurgit dubium posito quod propter personæ absentiam vel cessionem bonorum sit persona excussa, an bona eorum sint executienda, cum sit possibile reliquisse bona vacantia. dic breuiter quod sic secundum Ia. bu. vt per eum not. in d. auth. hoc si debitor, argum. in l. præsentis. §. cum autem. & §. sicubi. C. de his qui ad ecc. confu. dabitur curator bonis ipsis vacantibus qui actiones suscipiet tam personales quam reales, secundum Iac. de Bel. vt in l. ij. C. qui bon. vac. & in l. prima & ij. de cura. hon. dan. & per eum no. in d. §. sed neque. & in authent. de fideiussor.

12 ¶ Procedit autem & fieri debet hæc excusio regulariter siue agatur ex hypothec. tacita siue expressa,

vt not. in d. §. sed neq. & c. mochis. ff. de iure sis. Et potest fieri hæc excusio etiã ante libellū oblatū in hypothecaria, & potest iudicio pendente secundum Ia. de Arc. in l. si rē. §. si. ff. de pigno. act. & si fortasse non fuit facta in causa principali poterit tamen fieri in causa appellationis secundum eū per regulam, quæ est quod omnia quæ fieri possunt in causa principali, possunt fieri in causa app. vt not. in l. j. ff. nil no. app. pen. & in l. si non solum. de app. li. vj. veruntamen si sententia lata fuerit non præcedente discussione non vitabitur per hoc sententia, sed poterit appellari. argumen. l. j. C. de app. secundum docto.

13 ¶ Nunc autem quæritur de forma excusiois, & in quo loco fitienda, circa quod aduertendum est quod si quæritur, vbi & in quo loco fitienda sit, videtur quod solummodo in loco vbi agitur, & non alibi. cum satis durum & absurdum foret quod actor teneatur circuire alienam prouinciam & exire propriam seu illam in qua contractus est celebratus, vel solutio destinata. argument. in lege sed ne. §. non solum. ff. de procurato. & l. si cum dies. §. si arbiter. ff. de arbi. In contrarium videtur, nam & si debitor habeat bona in aliena prouincia reputabitur propter illa esse soluendo. ergo de illis est fitienda excusio per illum iudicem in cuius territorio res sitæ sunt. argument. ff. de bonis auctori. iudi. pos. l. cum vnus. §. primo. & C. de iud. l. propterandum. §. si autem res. & hanc partem videtur sequi Iacob. antedictus. Alij verò distinguunt, aut excusio fieri potest in alieno loco sine difficultate, & tunc erit fitienda. argumē. l. præsentis. §. cum autem. C. de his. qui ad ecc. confu. aut fieret cum difficultate, & tunc secus. argument. dicto §. non solum. & in l. sed & hæ. & in authentica. de fideiussor. §. primo.

14 ¶ Item quæritur qua forma fiet excusio super quo aduertendū quod excusio est duplex, vna est personarum, alia est bonorum excusio personarum est prætmitenda, vt prius cõueniatur debitor principalis, quàm fideiussor. vt in authent. præsentis. & in corp. vnde sumitur. C. de fideiussor. nisi fideiussor renuntiauerit illi. l. postea deuenitur ad extraneum bonorum possessorem, ita quod ordo talis erit, quia debitor aduocabitur ad

2 In fraudē credit. Sicut quod singu. no. Ange. in l. exitu. ff. de acquire. pos. Et quādo debeant fieri excusio. Sicut eundem in authent. hoc si debitor. C. de pign. Et ibi etiam Iaco. Butri. Et in l. est in arbitro. Et authent. ibi posita. C. de actio. Et oblig. Et ibi etiam. Sicut de d. Bald. Et Iaco. de Bel. in authent. de fide. §. sed neque. Bald. not. in l. fina. C. de acquirend. possess.

tur ad iudicium, si præsens est, & si confitebitur debitum, aut si negauerit & fuerit de debito probatum, condemnabitur per iudicem, ut habetur in auth. hoc si debitor. C. de pign. quæ sententia facit plenam fidem contra fideiussorem, & quælibet possessorem de ipso debito, ut ibi probatur postquam fiet ipsius sententiæ executio in bonis ipsius debitoris si aliqua reperiantur, ut C. quando sis. vel priua. l. ij. vbi autem ipse debitor nihil habet in bonis, & sic solam allegat inopiã vel est in totali contumacia comparandi, & tunc non est necessaria aliqua sententia, sed simpliciter ad bonorum inquisitionem procedi potest. ar. C. de his quæ in frau. cred. l. ij. ff. de mag. conue. l. j. s. inter. & de iure sis. l. mochis. Et idem seruatur in fideiussore, & eius bonis si conueniatur, quibus casibus poterit iudex cogere & cõpelle vtrunque tam debitorem quàm fideiussorem per proprium iuramentum manifestare, & iudicare bona sua & multare eos, si fuerint in hoc contumaces. argu. C. de iure deliberand. l. sancimus. §. licentia. & C. quando & quibus quarta pars debe. l. j. §. in exhibendis. lib. x. & ff. de cel. bono. l. penult. secundum Iacob. imo amplius compellere ad hoc poterit vxorem, filios, & domesticos eorum, quæ possunt verisimiliter habere nota bona ipsorum, argumen. C. de repu. le. consensus. §. seruis. & adhuc fortius poterit ipse iudex de ipsorum facultatibus informari à vicinis & eorum propinquis, tam super fama & communi opinio. inopiæ vel diuitiarum ipsorum, & sufficit si deposuerint famam & communem opin. esse in loco domicilij ipsos fore inopes, & non soluendo secundum Iacob. prædictũ argu. l. cum delatio nis. §. in finiam, ff. de fund. instru. l. j. ff. de sumi.

15 † Alio etiam modo magis communi & vñtato fit excusio hoc modo videlicet, quia iudex imponit vni vel duobus executoribus quos seruitores communes vulgariter appellamus, qui vadant ad domũ, & in vicinia solitæ habitationis debitoris, & ibidem diligenter inquirent ab vxore, filijs, vicinis eius, & domesticis, & hoc etiam per proclama. publicè nuntient si est aliqua persona quæ nouerit, an talis debitor possideat aliqua bona. & ibi, & in qua parte, & quæ & qualia hoc notificare debeat ipsis executoribus, & inde referant ipsi iudici quicquid reperierint, & notandum, secundum eundem Iacob. quòd melius est committere duobus quàm vni soli, per regulam le. vbi numerus. ff. de testamentis licet communis consuetudo se habeat vni soli committere. sicut fit in certis actibus & huic soli relationi plena fides per iudicem adhibebitur iuxta not. per Bartolum. in l. in illa stipulatione. ff. de verbor. obli. in princ. & la. de are. in d. suo tract. & hæc etiã his legibus comprobantur, videlicet per l. præsentis §. de his. C. de his qui ad eccl. confu. & ff. man. l. si mandauero tibi. & de custo. re. l. diuus. & C. de acc. l. ea quidem, cum ibi nota. C. de reb. eo. l. magis puto. §. ne passim.

16 † Vterius quæritur, an in hac excus. fienda, sit possessor rei obligatæ citandus, dic quòd aut lis est mo-

ta, & iudicium pendet contra ipsum in actione hypotheca. & tunc est citandus specialiter per regulam. l. de vnoquoque. ff. de re iudi. & l. nam ita diuus. ff. de adop. & l. in concedendo. de aqua pluuiã arcent. l. ij. in fi. C. si propter pub. pen. aut nullum est iudicium inchoatum, nec pendet contra eum & tunc sufficit citatio generalis per proclama., quo dicatur, quod si est aliqua persona quæ velit se opponere contra talem excusationem comparare debeat intra talem terminum, nam cum hoc casu non fiat hæc excusio contra certam personam, sufficit quòd fiat citatio in genere. argumen. l. si eo tempore. C. de remis. pi. & ff. ex quib. cau. in pos. ca. l. hoc autem. §. j. p. tet. ergo quòd vel specialis citatio vel generalis est necessaria, faciunt etiam ad præmissa. l. secunda. in fi. & d. §. ne passim ff. de adm. tuto.

17 † Sed facta inquisitione & excusione quæri solet, an super ea ferenda sit sententia. videlicet factam esse vel non esse legitime ipsam excusationem, & super hoc lac. Bu. in dicta authentic. præsentis dixit quòd non argumen. l. sancimus. C. ad Tre. Sed Iacob. de Aren. & communiter alij doctõr. tenent contra. ut plenè no. Cyn. in dicta authentic. præsentis. & in authentic. hoc si debitor. argumen. ff. de confir. tut. l. tutores. & l. non tantum. §. senatus ff. de fideicom. lib. quam opin. sequitur Barto. in l. exitus cõtrouersia. ff. de acqui. pos. pro qua opin. facit illa regula. l. de qua re. ff. de iud.

18 † Sed an citabuntur extranei possessores rerum obligatarum ad hanc sententiam audiendam, dic quòd sic, modo quo supra dictum. in versic. vltimus quæritur quòd etiam sequitur Barto. in d. l. decem. ff. de verbo. obligatio. pro quo facit gloss. in l. cum miles. §. j. ff. ex quib. cau. ma. & in authent. si omnes. C. si vt se ab hæred. absti.

19 † Sed an sententia erit diffinitiuã vel interlocutoria distingue, aut est lata pendente iudicio habito specialiter contra extraneum possessorem super actione hypothecaria, & tunc erit interlocutoria, aut nullo speciali iudicio pendente contra certam personam, & tunc erit diffinitiuã. argumen. l. quod iussit. cum ibi not. ff. de regulis iuris. & l. creditor. §. iussus. ff. de app. Et ex hoc colligitur decisio, an ab ipsa sententia possit appellari. nam eo casu quo est diffinitiuã potest appellari per regulam. l. & in maioribus. C. de appella. Vbi verò fuerit interlocutoria nequaquam, vt l. ante sententiã tempus. C. quo ap. non reci. facit ad prædicta l. creditor. §. iussus. ff.

20 de appel. † Deinde quæritur vsque ad quantum tempus audietur opponens excepti excusio. distingue, aut proceditur in excusatione contra personam incertam, & tunc auditur quilibet se opponens infra terminum proclamationis à iudice præfixum. vt l. si eo tempore. cum similibs. C. de re. pignor. aut proceditur contra personam certam, puta contra extraneum possessorem agendo hypothecar. actione & tunc secundum gloss. potest opponi talis exceptio excus. vsque ad sententiam diffinitiuã. vt no. in l. ij. ff. de exce. † Sed nunquid excusio facta ad instantiam vnius creditoris proffit alijs creditoribus

toribus eiusdem debitoris, videtur quòd sic argu-
ment. l. final. C. de bonis auctoritate iudicum possi-
dendis. & l. cum vnus in prin. ff. eod. titul. cum simi.
ibi nota. in contrarium facit, quia ciuiles actus regu-
lariter alijs non profunt, vt patet in litis contest. vt
no. per glo. in l. ij. C. de acqui. poss. & in l. naturaliter.
ff. de vsuc. & l. inter quatuor. ff. de diuer. & temp. pre-
scri. ergo nec ista excusio quæ est actus ciuilis, &
hanc partem tenet Iac. bu. & sic dicit in practica ob-
seruari, vt ipse no. in d. auth. præsentate & in d. l. fin. ar-
gu. d. §. sed neque.

32 † Similiter nec talis excusio facta contra vnum
possessorem rei alicuius obligatæ præiudicare habe-
bit alijs possessoribus qui non fuerint citati genera-
liter vel specialiter, vt C. res inter alios acta per to-
tum, & l. sæpe. in prin. & §. j. ff. de re iudica.

33 † Quid ergo dicemus si pendente iudicio super
excusioe contra certam vel incertam personam
debitor fuerit hæres institutus in opulenta heredita-
te, vel donata fuerunt sibi multa bona, an cessabit
excusio. dicit Iac. de argument. quòd non, argum.
l. penult. §. final. ff. qui satisfacere cogantur. & de app.
l. final. in fin. Si autem sententia super excusio. la-
ta esset & excipiatur cõtra eius executionem quòd
auctæ sunt debitoris facultates & factus est solu-
do, tunc secundum ipsum distinguendum est, aut
ipse excipiens qui conuenitur fuit ante sententiam
citatus vel conuictus, & tunc non auditur vltimus,
nec tali exceptione iuuatur, quia quo ad eum senten-
tia habetur pro veritate, & plena probatione. l. in-
genium. ff. de statu hominum. & l. res iudicata. de re
iud. aut non fuit citatus, neque conuictus, & tunc est
audiendus, & impedit executionem sententiæ, proba-
ta ipsa exceptione, quia quo ad eum sententia non
habet effectum d. l. sæpe. & C. res inter alios acta.

34 † Sed nunquid plures possessores rerum obliga-
tarum conueniti actione hypothecaria habeant bene-
ficiam diuisionis, sicut plures fideiussores. Dic
quòd non, secundum eundem la. & no. in dicta l. mo-
chis. de iure fisci. ad quod facit l. final. C. si vnus ex
pluribus app. & ff. de distract. pig. l. creditoris. quon-
iam causa pignoris indiuidua est l. rem hereditaria.
ff. de iur. & l. pignoris ff. de pig.

35 † Sed pone quæstionem multoties occurrentem.
Ecce quòd mulier in contractu alienationis certo-
rum bonorum mariti, sibi pro dote obligatorum re-
nuntiauit iuris pignoris, & hypothecarum, quod fa-
cere potest, vt in l. etiam. C. ad velle. deinde mortuo
viro, agit ipsa mulier pro sua dote contra quemdam
alium possessorem alterius rei sibi pro dote obliga-
tæ, qui excipiendo dicit mulierem debere prius de-
ducere & sibi compensare, quantum consequi po-
tuit pro eius dote & super bonis alienatis de eius vo-
luntate & consensu, quæritur, an possessor iste con-
uentus sit audiendus & videtur quòd sic argument.
l. quæ situm. §. si annua. ff. de pecu. in contrarium dico,
nam talis consensus porrigitur ad alium actum
vel contractum, nec ad aliam rem vel personam
quam ad eum vel eam in quo seu qua accommoda-
tus est consensus, vt l. iubemus C. ad velle. & ibi;

per Cyn. & alios doct. Quod autem dixi mulie-
rem posse in contractu renuntiare iuri pignoris &
hypothecæ intellige verum si nulla contrahitur do-
natio, secus vbi per talem renuntiationem contra-
heretur donatio, quia tunc si renuntiauerit, renuntia-
tio est nulla, & hoc contingit vbi soluendo non es-
set & ita tenet Iacob. de are. in l. meua. in fi. ff. solu-
to matrimonio. nec firmaretur iuramento talis re-
nuntiatio, quia donatio resistit, vnde talis contra-
ctus de iure reprobatus non firmatur iuramento,
vt in l. non dubium. C. de leg. & no. in l. pactum. C.
de colla. & ideo contrahens cum viro existente non
soluendo, quod in multis hodie cõtingit sit cautus,
quòd accipiat fideiussorem, vel expromissorem, nec
sit contentus, quod vxor eius consentiat tali contra-
ctui & iuri hypothecarum renuntiet, quia nõ obest
talis consensus mulieri, ex quo vir soluendo non
est, vt dictum est quòd intellige verum, nisi mulier
in instrumentum confiteatur ad suas manus pecu-
niam peruenisse, tunc enim per peruenientem pecu-
niam extinguitur ius pignoris, dum tamen mulieri po-
tuerit solui dos constante matrimonio sicut est in
casibus in l. secunda. ff. soluto matrimonio. & in lege
mutus. §. manente ff. de iud. Ang. in dicta lege iu-
bemus. C. ad velleia.

26 † Quid autem si mulier consensit alienationi re-
rum sibi pro dote obligatarum factæ per maritum
suum, deinde ipse vir antequam moriatur reducitur
ad paupertatem ac audietur mulier agens contra
ipsos emptores, Iaco. de bel. tenet quòd sic, in auth.
vt immobilia ante nu. don. & c. coll. v. Et idem sequi-
tur Iaco. de are. in dicta lege iubemus pro qua vide-
tur tex. in c. peruenit, de emptio. & vendi.

27 † Deinde quæritur pone quòd in hac excusio-
ne nuntius refert iudici se reperisse certa bona de
quibus quæstio pendet contra debitorem, an per
hoc cessabit hypotheca. contra extraneum, dic bre-
uiter, quod aut debitor ipse possidet hanc rem liti-
giosam, & tunc ad eam debet primo haberi recur-
sus, & sic cessabit hypothecaria interim contra ex-
traneum, aut ille aduersarius debitor possidet &
tunc non cessabit hypothec. contra ipsum extra-
neum, argument. l. a diuo pio. §. si super rebus, &
quod ibi not. ff. de re iudi. facit quòd notat. in lege
ob maritorum C. ne vxor pro mari. & lege tertia.
C. quando fil. vel priuat.

28 † Vltimo circa hanc materiam quid dices si bona
debitoris reperiantur pro parte soluendo, & pro
parte non, an cessabit in totum hypothecaria con-
tra extraneum. Dic quòd cessabit pro sola parte qua
non reperiuntur. esse soluendo in authen. præsen-
te præallega. & not. in l. mochis. de iur. fisci. & l. final.
ff. si certum peta.

E P I T O M E.

- 1 Exceptio prescriptionis non solum excludit personam
rei à domino sed etiam à iure hypothec.
- 2 Sublata in actione hypothecaria spacio temporis cõtra ex-
traneum possessore remanet actio personalis firma cõtra

debitorem.

- 3 *Actio hypothecaria qua tempora habeat, nu. 4. 5.*
 6 *Creditor an praescribat contra debitorem solentem pecuniam solvere & pignus exigere.*

1 **E**XCEPTIONEM praescriptionis. † Aduerte quod sicut haec ex ce. excludit personam rei à domino, vt supra dixi in responsione facta in primo libel. in gl. super ver. praescri. sic etiam habet excludere quem à iure hypothecae spacio x. anno. inter praesentes & xx. inter absentes, vt l. prima. & secunda. C. si aduer. cred. l. creditor. ff. de di. & temp. praescrip.

2 † Illud tamen scias quod sublata actione hypothecaria spacio temporis antedicti contra extraneum possessorem remanet firma actio personalis contra principalem debitorem, vt l. prima. C. si aduer. credi.

3 † Cuius gratia sciendum est quod haec actio hypothecaria quatuor habet tempora, duo quidam priora s. x. & xx. anno. Tertium tempus xxx. anno. quo tempore se tuetur possessor extraneus possidens malefide, & sine tit. vt l. cum notissimi. in prin. & ibi not. per gloss. C. de praescrip. xxx. ann. quartum est tempus. xl. annor. quo tempore se defendit debitor & quilibet alius posterior creditor contra priorem creditorem agentem hypothecaria, vt d. l. cum notissimi. post prin. & §. sed cum illud.

4 † Vnde sit concludendo distingue aut principalem debitor rem obligatam possidet, & tunc contra creditorem iuri hypothecae praescribit spacio xl. anno. nisi pignus seu rem obligatam constituerit se nomine creditoris possidere prout fit quotidie instrumentis quo casu cum creditor ipse possideat, vt supra dictum est, nullo temporis spacio curret contra ipsum praescriptio, vt l. male agitur. C. de praescrip. xxx. anno. quod multum no. Ideo facias semper apponi in instrumento hanc clausulam, quae bona obligata dictus debitor constituit se nomine dicti creditoris tenere & possidere & c. aut rem obligatam possidet extraneus, & tunc aut hic extraneus possessor est etiam creditor eiusdem debitoris, & tunc contra priorem creditorem viuente debitore praescribit spacio xl. ann. eo mortuo praescribit spacio xxx. anno. vt dictis iu-

ribus, aut hic extraneus non est creditor, & tunc aut habet titulum & bonam fidem & praescribit spacio x. an. inter praesentes xx. inter absentes.

- 5 † Si vero nullum habeat titul. nec bonam fidem, & tunc praescribit spacio xxx. an. vt supra dixi quod
 6 tene menti. † Sed nunquid creditor praescribit contra debitorem volentem pecuniam solvere & pignus exigere, dic, vt supra dixi & no. in forma resp. factae proximo libello. in glo. super verbo praescriptionis. & per gl. & Cy. in l. cum notissimi, §. sed cum illud. de praescri. xxx. annorum.

EPITOME.

- 1 *Quibus modis renuntietur iuri pignoris.*
 2 *Ex qua causa assignetur dilatio docendi de iure suo.*
 3 *Causa quibus mouetur iudex ad dandum praedictam dilationem, an scribi debeant.*

1 **T**RENUNTIATIONIS pignoris. † Scia-
 2 **E**dum est quod varijs modis iuri hypothecae renuntietur inter quos enumeratur infra scripti. Primò si ipse debitor vendat vel donet extraneae personae rem obligatam consensu & voluntate creditoris, vt l. si consensit, in prin. & l. voluntate. in prin. & l. si debitor. §. in venditione. ff. quib. mod. pig. vel hypo. so. facit l. cum eod. & l. secunda. C. de re pi. quae. & quidam remissio, ita demum effectum operatur si alienatio valuerit, aliter non, vt l. si debitor. §. final. ff. quib. mod. pig. vel hypo. sol. Et aduerte quod si post alienationem hanc ipse debitor iterum ex noua causa rem ipsam acquisierit non reincident ipsa res amplius in obligationem, vt l. si. C. de re pig. Item remittitur pignus, si prior creditor expressè consentiat rem sibi obligatam alteri obligari, l. Paulus. ff. quib. mod. pign. vel hypo. sol. Secus autem si simpliciter, vt testes obligationi accedat, vt l. sicut in §. non videtur ff. eodem titul. de quo plenè not. in l. gaius. ff. de pig. ac. & l. lucius. ff. quib. mod. pig. vel hypo. sol. Item remittitur pignus per lapsum temporis à iudice praesigi creditoribus de iure suo docendi. l. si eo tempore. C. de remis. pignor. quem terminum iudex praesigere non debet sine magna praecedente causa cognitione. quia per hoc impugnatur regula iuris. C. vt nemo inuitus agere vel accusare coll. j. Ideo quae in hoc debet esse cautus, ne ex abrupto procedat ad hanc dilationem, vt no. per Bartol. in l. titia. in fin. ff. de accus. & per Cyn. in l. si ea quae. C. qui accu. non posses. Nam plerumque accidit quod homines non debent eorum instrumenta & iura parata vel sunt alijs negotijs impediti. ita quod non possunt superesse liti. † Et si tunc inter alias iusta causa hanc dilationem assignandi si fortasse aliquis diffamando procedat affirmando quod talis domus est sua, vel sibi obligata. arg. l. diffamari. C. de inge. & ma. & d. l. titia. ibi arguere & c. Et hoc tenet Inn. in c. conquerente, in gl. j. extra de offi. or. Aliae etiam causae enumerantur per gl. j. in d. l. j. C. vt nemo inuitus, & l. quando in prin. ff. de ac. hær. Ad quod bene facit, quod not. p. gloss. in l. si. C. de vsu. pup. in. iij. l. c. t.

2 *Not. quibus modis renuntietur iuri hypothecae. doct. in l. mensa in §. fundus ff. so. matr.*

3 lect. ¶ Debet ergo iudex, qui ad talem dilationē procedere vult, causas quibus mouetur describi facere apud acta, alioquin tenebitur ad interesse partis, & quæ etiam poterit appellare secundum Bar. vbi supra, argu. l. si iudex. ff. de var. & extraor. nā iudex non debet quicquā in alterius præiudiciū facere sine causæ cognitione. l. eū h. §. nihil. ff. de trās. quoniam ipse princeps non intendit per eius rescriptum alterius ius minuire vel auferre, vt l. quoties. C. de præci. imp. offe. & l. ij. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco pub. multominus debet hic iudex inferior facere.

INTEGRE satisfactum. Est autem satisfactio nomen generale continēs in se fideiussorem, & pignoris dationem, vt nota. per gl. in l. satisfactio. ff. de solutio.

EPITOME.

- 1 Verbum solutionis trahitur ad omnem liberationem.
- Ex instr. mē: o cā ellato Selinciso reperit opes debitorē. an probetur solutio.
- 2 Debitor nō habens pecuniā, unde soluat, an audietur si velit soluere de bonis.
- 3 Debitor, an cogitur p. e. soluere in pecunia numerata si sit pactū inter ipsos.
- 4 Et eadē orem de soluendo in pecunia numerata.

EXCEPTIONEM solutionis. ¶ Hoc verbū solutionis trahitur ad omnē liberatōē, vt habetur in l. solutionis verbū. ff. de sol. & l. solutum. l. solutam. ff. de pig. ac. cum si ibi no. quæ solutionem facere possit ne dum ipse debitor, sed quilibet extraneus ita inuito creditore, vt l. qui x. §. j. ver. sed quid si ignorāter. ff. de sol. ac. etia inuito debitorē, vt l. solutio. & l. soluere. ff. eo. ti. facit. l. soluedo. ff. de neg. gest. licet nemo possit creditore inuito obligationē debitoris in se transferre, & actionē creditoris in seipsum trāsundere, vt l. si stichū, §. in si. ff. de do. facit. l. inuito. C. de sol. ¶ Sed quid dices de quæstione scipias occurrere, ecce quod reperitur instrumentū debiti cancellatum vel incisum penes debitore nūquid præsumatur facta solutio de debito, videtur quod sic, vt l. chyrographū. ff. de prob. in l. Labeo. & ibi plenē not. per gl. & Bar. ff. de pac. & per Cyn. in l. si

de possessio. C. de prob. & in l. quod debitori. C. de sol. distingue secundum doc. aut debitor probat sibi traditum & redditum instrumentū per creditorem, & tunc præsumitur debitor liberatus, vt in d. l. si chyrographū. & l. Labeo. aut non probat sibi traditū, & tūc aut debitor allegat se liberatum pacto de nō petēdo, & tunc non præsumitur liberatio, ita pcedat opi. gl. in d. l. Labeo. aut allegat se liberatum solutione, & tunc est domestica persona quæ de facili potuit instrumentum subtrahere, & tūc non præsumitur liberatio, nisi probetur de traditione ereditoris, vt d. l. si de possessio. ne, probatur in l. j. §. ille. C. de lat. lib. tol. Aut est persona extranea & non domestica, & tunc præsumitur liberatio facta, vt d. l. si chyrographū. Ad

quod etiam fac. l. fullo. §. fina. & l. qui tabula. ff. de fur. ¶ Sed pone debitor conuenitur a creditore, vt soluat pecuniam mutuā, ipse autē se excusat quod pecuniā non habet sed paratum se offert de alijs bonis suis insoluto dare. quæritur, an sit audiendus. videtur quod non, per regulā aliud pro alio inuito creditore solui non potest, vt l. eū a quo. C. de sol. l. j. ff. si cer. pet. tu dic quod potest hodie de iure nouissimo dūmodo offerat de melioribus bonis suis, sic quod in creditoris electione erit accipere quam rē ex melioribus sibi placuerit, vt in authēt. hoc nisi. C. de solu. & pro tanto tenetur debitor sub eius iuramento bona sua omnia consignare, vt creditor possit sibi meliora eligere. & ita obseruat generalis practica. ¶ Sed quid dices si per pactum speciaie actum est inter debitorē quod solutio fieri debeat in pecunia tantū, & non in alijs rebus, an cogatur debitor præcisē in pecunia numerata satisfacere. refert Cy. in d. auth. hoc nisi. quod hæc quæstio depēdet ab alia quæstione, qua quæritur, nūquid debitor possit renūciare beneficio cessionis bonorū, in qua sunt contrariæ opi. vt plenē disputat Cy. in d. auth. & l. j. C. qui bon. ced. pos. vnde de sequēdo opi. Dy. & Cyn. sicut non tenet talis renūciatio, ita nec huiusmodi pactū, sed sequendo opi. Iac. de Arc. sicut valet renūciatio prædicta secundū eum, ita valet huiusmodi pactum. & hæc opin. plus placet & magis practicator, cuiuslibet ipsi debitori suas vendere & ex his pecuniā redigere & pactū seruare. Si tamen ipse

Sed pone quod debitor. Adde et vide in materia Alex. in l. ij. §. mutuū. ff. si cer. pet. Barto. in §. quod autē. in authēt. de fideiuss. et Alex. in cons. xxx. §. ij. in ij. Solu. vbi quod quando iuramentum est appositum in contractu, cogitur quod soluere in pecunia numerata.

2 Not. quando reperitur instrumentū esse cancellatū, nūquid presumatur esse facta solutio. Specu. in tit. de fide instrum. in §. ij. et Bar. in re. pe. rubri. de fide instrum.

debitor bona sua subhaestet, & omnem diligentiam adhibuisset circa venditionem, & reparacione pecuniarum, putarem ipsum excusari debere pacto non obstante per iura & rationes dictas.

E P I T O M E.

1 Quilibet possessor conveniens hypothecarius, potest debitum offerre & sic rem restituere.

2 An audiat possessor offerens cetera bona non pecuniam pro re obligata.

3 Offerendo & solvendo. Adde quod ista oblatio non admittitur quando dos peteretur constan. ma.

4 Re data in solum prioris creditoris, an licet posteriori pecuniam offerre, & sic rem recuperare.

5 Re vendita per creditorem, & emissa ab emptore contra quam coepet actio de emptione.

S A T I S F A C E R E debito memorato. Hic adverte quod regulariter quilibet possessor hypothecarius conveniens potest debitum offerre, & offerendo & solvendo rem ipsam retinere & creditorem a venditione rei excludere: ut habetur in l. Paulus in fin. C. quibus. mo. pig. vel hyp. sol. & l. mulier. ff. qui po. in pig. ha. & l. si fundus. §. in venditione. ff. de pig. dum tamen offerat integrum debitum, quia particularis obligatio non procedit, ut l. j. C. debi. ven. ff. qui po. in pig. ha. & l. si fundus. C. de distr. pig. & l. obligacione. C. de sol. cum ibi no. quare quidem potestas offerendi non coepet possessori, sed cuicumque alteri eiusdem creditoris debitori, ut l. cu. notissimi. §. sed cu. illud. C. de praeter. xxx. anno. & probatur in iuribus praeter. Sed hic insurgit quoddam dubium, quod saepius de facto contingit. Ecce quod possessor non offert pecuniam, sed offert alia bona sua mobilia vel immobilia pro satisfacione debiti, an hoc sufficit quo ad liberationem rei obligata. videtur quod sic per ea quae habentur in auth. hoc nisi. C. de sol. & in cor. vnde sumitur. Tu vero dic contra. imo opus est quod fiat oblatio in sola pecunia, si ipsum debitum est in pecunia, ut probatur in l. si rem. §. si. cum l. se. ff. de pi. act. & l. item liberatur. §. j. ff. quibus. mod. pi. vel hyp. so. nec ob. d. auth. hoc nisi, quia ibi loquitur cum agitur contra ipsum debitorem, hic autem non agitur contra extraneum rei possessorem.

quo aliud pro alio recipere creditor non cogitur, & ita etiam non per Cy. in l. nec creditor C. de pig. ac. Et huius est ratio, quia quando quis ex sua oblatione vult eius creditorem astringere ad aliquid sibi dandum vel faciendum, tunc facere tenetur oblationem in forma specifica in qua oblatio praecessit non autem in alia forma, & sic procedit illa regula. Aliud pro alio &c. & hinc probatur in l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. & in iuribus superius all. & specialiter. d. §. si. c. i. l. se. Unde dicitur pone quod anterior creditor re obligata alienavit in extraneum, quod facere potuit auctoritate legis, ut traditur in l. si creditor. in prin. & l. creditores. ff. de di. pig. dum tamen deventuaverit prius debitori & bona fide alienet, ut l. creditor hypothecas. & l. quae specialiter. C. de distr. ac. pig. & l. si cessante. C. de ti. n. quid licebit debitori offerre emptori possessori debitum & recuperare rem suam. Dic quod non, ut l. j. C. si antiquior & l. si prius. C. de distr. pi. nisi appareat alienatio simulata. quo casu admitteretur oblatio, ut l. & quod sub imagine. C. de distr. pi. & eodem modo non auditur posterior creditor vult offerre ipsi emptori, ut l. j. in prin. C. si anti. credi. & l. cu. prior. in prin. ff. de distr. pi. nisi emptor esset tempore emptionis creditor eiusdem debitoris, quo casu debitor offerens esset audiendus, ut habetur in l. cum posteriori. C. de distr. pig. Per quae patet consultus esse emere ab antiquiori creditore quam a debitore vel a iudice.

4 Vnde quaero an debitore vel iudice rem insolventi priori creditore assignante, liceat secundo creditore debitum sibi offerre & rem ipsam recuperare. Dic quod sic, siue debitor solus alienaverit vel insolventi dederit, ut in d. l. j. ij. respon. C. si anti. credit. & l. cum prior. in fi. ff. de distr. pig. siue solus iudex, ut l. j. & ibi no. per Cy. & Jac. de Arc. in vlt. q. C. de praeto. pig. cuius ratio est, quia iudicis pactum representat factum patris seu debitoris. l. si ob causam. C. de euic. vnde sequitur quod sicut ipso debitore insolventi dante locus est iuri offerendi, ita & iudice dante insolventum. Melius est ergo emere a creditore quam a debitore vel a iudice. Quid autem si re data in solutum creditore, sequuta est evictio, an succurratur ipsi creditore aliquo iurium remedio videtur quod non, quasi perempta sit actio per ipsam insolventum dationem. ut l. libera quidem. C. de sen. & interlocu. tu dic contra quasi videatur prior actio non extracta nisi res irreversibiliter fiat sua, ut probatur in l. si ex sexta. te. §. Iulianus. ff. de excep. rei iud. & facit l. eleganter, in prin. & ibi not. per gloss. ff. de pig. act. & l. rescriptum. in fi. ff. de distr. pig. Sed si creditor vendat iure creditoris rem sibi obligatam, quae inde emptori evincatur non competit aliqua de evictione actio contra creditorem, sed solum contra debitorem, ut l. prima. & ij. C. cred. euic. pign. non de. cum ibi nota. Ex praemissis patebit quod bene & iuste faciunt notarij qui in instrumentis dationum in solutum apponunt clausulam videlicet quod creditor in se renuit instrumentum debiti integrum & illaesum ad hoc ut in casu evictionis possit consequi, & defendere ius suum tam contra ipsum debitorem, quam contra aliam personam.

- 1 Hypotheca an reddi possit sine personali.
- 2 Si fiat cessio ab eo qui non possit, repellatur ab agendo per exceptionem cedendarum.
- 3 Exceptio cedendarum, an obstat si ille contra quem est facta cessio fuerit liberatus à creditore, quia non est sol uenda.
- 4 Debito soluto pro pignore recuperando, qua actio compe- rat debitori.
- 5 Pignori actio quotuplex sit.
- 6 Creditor per dnm pignoris, an teneatur ad compensatio- nem vel eius restitutionem.
- 7 Cui incumbat onus probandi, dicente creditore se casu perdidisse pignus & debitore dicente illum culpa & de lo amisse.

CEDENTE & in eum transferente. † Hic quæro an hypothecaria cedi possit sine perso nali. super quo gloss. sunt contrariæ, quas Dy. voluit concordare hoc modo, aut enim cessio fit extraneo, aut debitori. primo casu non valet, nisi etiam fiat de actione personali. sic intelligitur gloss. in l. final. C. de hæreditate, vel actione vendita. & ibi de hoc per Cyn. Secundo casu valet sine persona- li, ita intelligitur gloss. in l. vscapio. C. de pignor. quam distinctionem sequitur Specul. in titul. de ces- sio. actio. ver. sic. quid si cesserit. Bartol. autem in l. fi- deiussor obligari. ff. de fidei. dicit indistinctè cedi pos- se cuiusque hypothecariam sine personali. argu- ment. l. Julia in princip. ff. de legatis tertio. & l. gre- ge. §. cum pigno. ff. de pigno. & C. si res pigno. dat. sit l. secunda. Ultra quæritur, pone quòd facta sit ces- sio simpliciter actionis personalis, an intelligatur etiam facta actionis hypothecariæ? gloss. tenet quòd sic in l. insolutum. & l. si à creditore. C. de actio- nib. & obligat. In contrarium tamen facit l. hæres à debitore. ff. de fideiussor. & l. si hæres. ff. ad Trebell. super quo vide Cyn. in l. mandati. C. de fideiussor.

† Quid autem dicemus, si creditor iste non pos- sit cedere has actiones? & dic quòd repellitur ab agendo per exceptio. cedendarum actionum. l. sti- chum aut Pamphilum. §. si creditor. ff. de solut.

Verumtamen ad huius articuli pleniorum infor- mationem distingue secundum Bartol. in l. si stipu- latus. §. si ex duobus. de fideiuss. Quandoque cre- ditor potest cedere actiones ex natura obligatio- nis, quia inspecta nulla sibi competit efficax actio, & tunc creditor non obstabit except. cedendarum: vt in dicto §. si ex duobus. secundum vnam lectu. & l. quamuis. §. similiter. & §. in arcellu. ff. ad Velle. fa- cit l. procuratorem. §. si liber homo. ff. man. Quan- doque non potest cedere facta & culpa debitoris cessionem requirentis, & idem dic quòd supra, vt in l. tertia. §. si dnos. in fin. ff. de solutionib. & not. in di- cto §. si ex duobus. quandoque non potest cedere pa- cto, culpa ipsius creditoris. & tunc aut ille qui petit cessionem, consentit liberationi factæ per credito- rem, & tunc sibi imputet, nec idèd repellitur credi- tor except. cedendarum, vt dicto §. si ex duobus &

quod not. gloss. magna. C. de fideiussorib. l. secunda. & in l. nisi. ff. de pactis. Aut non consentit libera- tioni, & tunc aut ipse qui conuenitur, renuntiauit beneficio cedendarum, & imputet sibi, & idèd non repellitur creditor: vt dicto §. si ex duobus. secun- dum aliam lectu. & quod nota. in dicta l. nisi. Aut non renuntiauit huic beneficio, & tunc aut plures fideiusserunt simul, aut diuersis temporibus. Pri- mo casu si quidem vnus solus conueniatur in soli- dum obstat exceptioni cedendarum, contra alium, vt in dicta l. Stichum. §. si creditor & l. si pupillus. ff. de admin. stratione tutorum, quia videtur hoc casu inuicem fidei. libere ratione mutui periculi. Se- cundo casu subdistinguitur, aut enim agitur contra primum fideiussorem, liberato secundo, aut econtra agitur contra secundum liberato primo. In pri- mo casu non repellitur creditor exceptione ceden- darum, quia iste primus conuentus non fideiussit & contemplatione secundi. vt dicto §. si ex duobus. secundum solutionem Mat. & Azo. nisi fortasse ab initio conuenisset quòd secundus daretur fideiuf- sor, quo casu intelligeretur simul dari, vt Modestinus. ff. de eodem sicque obstat exceptio cedenda- rum. vt supra dictum est, argument. dicto §. si credi- tor. In secundo autem casu planum est quòd ob- stare habet exceptio cedendarum, quia secundus præsumitur fideiussisse contemplatione primi, vt probatur ex iuribus antedictis, quæ quidem distinc- tio non procedit in obligatione bonorum seu pi- gnorum, quia semper in eis videtur quis intercede- re contemplatione bonorum præsentium futuro- rum. vt l. final. C. quæ res pignore obligare possunt. idèd quæ in illis obstat exceptio cedendarum, vt col- ligitur ex his quæ habentur in l. secunda. C. de fide- iussor. cum ibi not.

3 † Sed quid si ille contra quem cessio fieri quæri- tur, fuerit liberatus à creditore ea ratione quia non est soluendo, an obstat exceptio cedendarum? Di- cit Bart. vbi supra quòd sic, quia potest effici in pro- cessu temporis soluendo. argum. in l. si defunctus. C. arbit. tute. & in l. vir ab eo. C. de iur. do. Et quoniam satis vtiliter dictum est in præcedentibus, qui- bus remedijs consulatur creditoribus tam contra debitores quàm cõtra extraneos possessores. Ideo- que congruum est vt aliqua differamus de medijs quibus consulatur debitoribus cõtra suos creditores.

4 † Sciendum ergo est quòd pro pignore recupe- rando competit debitori, debito tamen prius solu- to, quædam actio personalis: quæ pignoraticia nun- cupatur. vt l. final. in fine. C. de distracti. & l. si rem. §. omnis & l. creditor. §. final. ff. de pignor. act. & l. so- lutam. §. solutam. ff. de pigno. quæ actio pignorati- cia est duplex, videlicet quædam directa quædam cõtraria. † Directa competit debitori ad rem ipsam, contraria competit creditori contra debitorem, si fortasse dolum, culpam, vel quid simile in re pignorata commiserit. vt probatur in l. tutor. §. contrariam. & l. cum debitor. ff. de pignora. actio. Amplius per hanc actionem consequitur creditor ab ipso debitore impensas vtiliter, & necessariò

factas in re pignorat. vt l. creditor. §. final. & l. ii. necessarias. in princip. ff. de pignor. acti. duntaxat impensa si moderata. argument. l. si seruos. ff. de pignor. acti. & l. in fundo. ff. de rei vendi. Si tamen creditor fructus ex pignore receperit, ipsos cum impensa huiusmodi compensare. vt l. prima. C. de dif. pignor. Imò plus dicit dictum domini Ange. vt ipse refert. ff. de pignor. acti. l. si debitor extenuata sorte tota perceptione fructuum, in parte tenetur creditor ad restitutionem totius rei cum superfluo reddituum. quod not. per text. extra de pigno. capit. significante. quòd est valde notandum. quod intellige verum quòd fructus extenuam sortem, quòd recipiant functionem in genere suo cum sorte, aliàs secus. nam si ver. grat. mutuauit tibi capit. & pignoraisti mihi pradium ex quo percipisti frumentum, quia debitum non consistit in quantitate, frumentum in specie, nec admittitur compensatio de specie ad quantitatem. vt est text. de pignor. actio. l. si conuenerit. nisi tale frumentum sit consumptum & venditum per creditorem in casum licitum. l. quando deterioratur tempore. vt est gloss. or. in capit. diuortio. §. ob donationes. ff. solut. matrimonio. tene menti & crede mihi.

† Sed quid si creditor pignus perdidit, an tenebitur valorem eius debitori compensare vel restituere, distinguere. aut creditor rem perdidit dolo vel culpa sui & tunc tenebitur. vt l. creditor in principi. ff. de pignor. acti. & l. eleganter. §. final. ver. & si res. ff. de pigno. actio. Aut perdidit casu fortuito, & non tenetur vt l. si creditor. & l. quæ fortuitis est eo non obstat. vniuersum debitum exigere vt d. l. quæ fortuitis & l. pignus. C. cod. titul. & l. seruos. C. pigno.

† Quid ergo si creditor dicat se perdidisse casu fortuito, debitor verò dicat ipsum dolo, vel culpa perdidisse, cui ipsorum incumbit onus probandi. Et quidem hanc quæstionem gloss. disputat in l. si creditor. & ibi plenè per Cyn. C. de pignor. actio. & Bart. retigit in l. si quis de argentarijs. §. prætor ait. ff. de eden. Pro cuius conclusionem & concordiam omnium sic distingue. quidam sunt casus qui sua regulari inspecta natura non possunt facile euenire sine culpa. vt est furtum & incendiū vt no. in l. j. ff. de of. præ-

fec. vig. & l. cum duobus. §. damnat. ff. pro soc. & l. si venditor. ff. de pericu. & com. rei ven. & in istis culpa præsumitur nisi probetur casus, vt dictis iuribus quidam sunt casus qui regulariter eueniunt sine culpa, vt vis hostium, impetus aquarum, & similia, & in istis probata qualitate facti & casus, præsumitur culpa defuisse, nisi probetur interuenisse, vt l. si merces. §. culpa. ff. loca. & l. contractus. ff. de regul. iur. & l. penul. ff. solu. matr. & hæc procedunt probata rei amissione vno modo vel alio.

† Cui autem incumbat onus probandi hanc amissionem, dic breuiter quòd ipsi creditor, qui eam allegat. & super qua eius defensionem fundat, vt probatur ex dicta l. creditor. & l. si quis ex argentarijs. §. prætor ait. Veruntamen ad huius articulum, planiorum doctrinam, distingue secundum Bartol. cum quæritur quis debeat probare amissionem, aut talis rei amissio est causa defensionis ipsam allegantis, aut est causa actionis. Primo casu aut non probatur rem peruenisse ad eam qui conuenitur, & tunc eo ipso quòd dicit se rem non habere præsumitur pro eo, nisi contrarium probetur, & in hoc statuitur suo iuramento, vt not. in l. prætor. §. sed & si seruos. ff. de edendo. & de legatis secundo. l. cum ira. §. species. Si verò probetur rem peruenisse ad eum, tunc aut ipse tenebatur rem exhibere officio iudi. & tunc sufficit probare amissionem proprio iuramento, vt l. final. C. de fide instrumentorum. aut tenebatur rem exhibere iuris actionis, puta actione depositi, vel commodati, vel locati, vel pignoratia, & similibus, & tunc probare debet amissionem manifestis probationibus, vt d. l. si creditor. C. de pigno. actio. Secundo casu principali, quando amissio est causa actionis dandæ. & tunc similiter debet de ea probari manifestis probationibus, vt in §. prætor ait. cū similib. facit quòd not. per eum in l. in illa. ff. de verborum obligationibus.

PETENS ac requires. Not. hanc conclusionem, & eius formam qua semper vtaris in omnibus responsionibus fiendis, petitionibus quibuscumque, & alias clausulas declara, vt dictum est in primo libello.

Forma libelli in causa spoliatae possessionis.

GORAM vobis domino B. vicario dicit narrat, significat, & proponit Anton. de furialto agendo & agere volendo, & hanc petitionem dirigendo contra & aduersus nobilem Lance. de beccaria & quancunque aliam personam pro eo, seu eius nomine in iudicio legitime comparatam, deducendo idem Anton. in præfenti iudicio omne suum ius sibi competens & competituram quomodocunque, & qualitercunque quòd supra, scriptus Lancelotus eius propria auctoritate & temeraria præsumptione indebitè & iniuste contra præter voluntatem eiusdem

a *Cuius not. cui incumbat onus probandi casum. Et adde quòd quando culpa est probanda debet probari certa & limitata. Alex. in l. si seruo. cer. to. in appell. ad Bart. ff. conimo.*

b *Quis debet probare amissionem. Vide Spe. in ti. d. proba. in §. 4.*

tiōse & animo & intentione spoliandi & priuandi ipsum Anto. possessione infra scriptæ petiæ terræ prati, intrauit & ingressus est de anno præsentis, & mense Iunij proximè præteriti petiam vnam prati, dicti Ant. & per eum tuoc temporis, & tentæ & possessæ & pacificè & quietè, & ad ipsum Ant. pleno iure spectantem & pertinentem positam & iacentem. in sicco maris Papiæ quæ est modiorum ceterum vel circa. cui coheret ab vna parte & c. de qua quidem petia prati idem Lancel. exportauit & exportari fecit currus xx. foeni pretij. & valoris flor. l. nec non amplius varia dāna fecit & intulit in dicta petia prati, & ipsi Ant. quæ ascendunt summam flo. xxv. cuius rei causâ idem Lancel. iuxta canonicas & ciuiles sanctiones tanquam temerarius, & violentus inuasor, & occupator rei alienæ & esse debet omni suo iure, si quod ei competisset, quod tamè negatur, ipso facto, & ipso iure priuatus aut priuandus teneturque ac restituere, dimittere relaxare ipsi Ant. dictam petiam prati liberè & expedite, ac etiam dare & restituere eidem dictam quantitatem foeni si extat vel eius æstimationem, si non extat simul cum dicta pecuniâ quantitate flo. xxv. occasione damnorum vt præmittitur per eum dicto Ant. illatorum, licet idem Lancel. super restitutione & satisfactione præmissorum sæpius requisitus ea omnia & singula restituere ac soluere denegauerit & recusauerit, ac præsentialiter denegat, ac recusat iniuste & indebitè. Quare cum vera sint petit & requirit præfatus Ant. à vobis domino vicario omni modo via forma & iure quibus melius fieri potest, quatenus per vestram diffinitiuam sententiam condemnatis & condemnatum iuris remedijs compellatis prædictum Lancelo. ad reintegrandum & restituendum ipsi Ant. ante omnia dictam petiam prati, & ipsum Lancelo. in eadem, & ad soluendum ipsi Ant. & ad tradendum dictas foeni & pecuniarum quantitates seu ipsius foeni si non extat pretium & valorem simul cum omnibus alijs interesse & expensis in futurum faciendis factis & fiendis, præfatumque Ant. vt præfertur sic indebitè spoliatum restituatis & reintegretis & in statam pristinum reducatis re ipsa, & in effectu in possessione dictæ petiæ prati. Et vterius dictum Lan. per vestram sententiam antedictam priuatis, seu priuatum esse declaratis & pronuntietis omni iure, quod habuisset in dicta petia prati, & amplius ad restitutionem fructuum ab inde citra per eum percepturum, & qui percipi poterunt ex dicta petia prati, deducendo præscriptus Anto. in præsentis iudicio. l. si coloni. C. de agricol. & censu. libro decimo. & capitul. reintegranda. ij. q. j. & quodlibet aliud ius sibi melius & vtilius competens & competiturum. Et prædicta petit fieri & executioni mandari & c. saluo iure addendi & c. non se astringendo & c.

EPI TOME.

- 1 Violentia & rapina sunt legibus exosa.
- 2 Quotplex sit violentia.

- 3 Non extat interdictum pro re mobili ablata reciperanda.
- 4 Quando quis priuatur possessione rei immobili, quomodo illi succurratur.
- 5 Remedia competentia pro spoliatione possessionis qualiter differant. nu. 6.
- 7 Capitulum sapere, an præcesserit. c. reintegranda. & el sequutum sit illud.
- 8 Remedium. c. reintegranda, & el iudicis officium, an detur contra alium bonæ fidei possessorem cum titu.
- 9 Remedium. c. reintegranda, an possit intentari coram iudice laico.
- 10 Spoliatus an debeat exprimere, quo remedio statatur. & unde sibi plura competant.
- 11 Expulso à quasi possessione iuris incorporalis, an competat interdictum & unde & c.

CORAM VOBIS. Quia frequens est modernis temporibus spoliationis & rapine tractu, maximè apud magnates & potentes, qui prostrernata iustitia & diruptis æquitatis habentis luporum more pauperum & humilium substantias & bona diripiunt, loca, populos, rempub. prædæ submitunt, nec est Imperator Dux vel Baro, qui succurrere studeat. Idcirco prout magis possibile est, & si non casibus vel lenceis his raptoribus obuiari potest nec humilibus succurri, prouidentia tamen imperiali his occursum est. & illis succursum per legum tramites & edictiones per quas calumniantium iniquitas expellenda est, vt traditur instit. in proba. circa princ.

- 1 Ad huius itaque tractatus euidenciam sciendum est quòd adeò violentiæ & rapinæ legibus sunt exosæ, quod quibus modis potuerunt spoliatis succurrere voluerunt via criminali & ciuili, & nedum per modum agendi, sed etiam per modum excipien di, vt traditur & habetur in c. cum dilect. & c. super spolia. extra de or. co. in l. j. §. ne quid autem. & §. illud. ff. de vi & vi arma. cum similibi no. siue violentia fuerit commissa super rebus mobilibus, siue super immobilibus, vt infra dicitur.
- 2 Deinde sciendum est qd quadruplex est violentia, quædam expulsua, quædam compulsua, quædam inquietatiua, quædam ablatiua, vt plenè no. per glo. in l. extat. ff. quod met. causa. & ibi per Bar. de prima violentia expulsua loquitur to. ti. ff. de vi & viar. & C. vnde vi. & extra de resti. spo. De secunda spè, videlicet de violentia expulsua loquitur to. tit. ff. & C. quod met. causa. de tertia spè. s. de inquietatiua & turbatiua loquitur to. ti. ff. & C. vti pos. De quarta verò videlicet ablatiua loquitur to. tit. ff. vi bo. rapt. Et rursus considerandum est quòd quoadque quis priuatur vel spoliatur poss. rei mobilis, & hinc aduertendum. aut priuatur violentia compulsua, & succurritur actione quod me. cau. vt l. fin. & l. metù. §. Iulianus. cù si. ff. quod me. causa. aut priuatur violentia ablatiua, & tunc aut fuit violentia manifesta & ei succurritur actione vi bon. rapt. & l. j. & ij. ff. vi bo. rapt. non autem competit interdictum, vnde vi

illud non competit pro rebus mobilibus principaliter ablatis, vt l. §. illud vtique. & §. seq. ff. de vi & vi ar. Aut fuit violentia occulta, vt furtum, & tunc aut passus hanc violentiam est dominus ipsius rei, & ei datur actio. furti & condictio furtiua, vt l. apud antiquos in princip. & l. manifestissimi. C. de fur. & l. j. C. de condi. fur. & l. j. ff. de fur. cum si. aut non est dominus rei, sed habet ius in re, vt creditor &c. & tunc habet conditionem incerti, vt habetur in l. & ideo. in §. Neratius. ff. de condi. fur. & ibi not. per gl. & Bar. Aut nullum ius habebat in re. & tunc aut habebat solam derentationem, vt commodatarius & depositarius, & huic competit ac. in factum vt officium iudi, vt l. non tantum. ff. de per. hz. & d. l. manifestissimi. §. sed cum in secunda. & ibi no. per gl. Aut habebat possessionem solam, & ei datur actio triticaria, vt l. ij. ff. de triti. & condictio. ex l. si coloni. C. de agri. & cens. lib. xj. Si autem iste cecidisset à possess. facto suo proprio. tunc ei succurritur per conditionem inde. l. indebiti. §. sed nūmi. ff. de cond. inde. ¶ Et not. quòd nullum interdictum reperitur à prætoribus introductum pro re mobili ablata recuperanda, vt no. per gl. in l. rem que nobis. ff. de acqu. pos. & ibi plenè per Bart. & nor. in d. l. j. §. illud ff. de vi & vi ar. Licet pro ipsa re mobili & eius possessione tuenda introductam sit interdictum vtrobique, vt ff. & C. vtrobique. l. j.

4 ¶ Aliquando, vt prædixi aliquis priuatur & spoliatur possessione rei immobilis, & hinc multum aduertendum & cum distinctione consideran. Quandoque priuatur quis possessione rei à seipso vel per ipsum poss. Quandoque priuatur poss. vacante ad eum tamè pertinet. primo casu subdividingitur aut priuatur culpa & facto sui proprii coloni inquilini procuratoris vel serui: & tunc aut priuatur, quia alij dictæ personæ produnt & tradunt ipsam pos. & tunc domino priuato succurritur per conditionem ex l. si. C. de acqu. pos. Aut priuatur, quia interuertunt possess. contententes possidere sibijpsis, & tunc succurritur domino ex l. non ab re. C. vnde vi. l. si quis: conductionis titulum. & l. conductores. C. loca. Quandoque priuatur facto & culpa alterius penitus extranei, & tunc aut talis extraneus priuavit dominum possessorem prætextu alienius rescripti vel sententiæ sine aliqua causa cognitione, & tunc succurritur contra illum conditione ex l. meminerint. C. vnde vi. aut priuavit nullo colore. sed de facto à suo, capite, & proprio appetitu. vt sit moderno tempore, & tunc ipsi taliter spoliato & priuato succurritur multipliciter, videlicet interdicto, vnde vi, vt l. prima. in princip. & §. cum sequent. ff. de vi. armata. & conditione ex l. si quis à se fundum. C. ad legem. Iul. de vi. Item succurritur conditione ex canone. capit. sæpè. extrà de restitutione spoliatorum. & conditione ex canone reintegra. iij. quaestione prima. Item succurritur offi. iud. vt in capit. bonæ memoriæ. extrà de app. & cap. quia volumus extrà de iudi. & no. per gloss. & Innoc. in dicto cap. sæpè. dixi etiam quòd quandoque priuatur quis possessione vacante, & quam ipse nec alius posside-

bat poterat tamen iuste priuatus illam intrare, & tunc eidem succurritur conditione ex l. conquerebatur. C. vnde vi. Et adde que scripsi in forma capitulorum in gloss. super verbo pro sua & tanquam suam.

5 ¶ Sed pro prædictorum remediorum pleniori notitia quaeritur, quæ & qualis sit inter ipsa remedia differentia, quæ remedia competunt cum ciuiler agitur, nam pro spoliatione rapina & si violentijs agi etiam potest criminaliter vt ff. & C. ad legem Iuliam. de vi pub. & de vi priuat. per totum. ff. vi bonorum rapt. & ff. C. de fur. preto. & inquit iuriscon. in l. j. §. quid autem & §. illud. ff. de vi & vi arma. ¶ Sciendum est ergo cum ciuiler agitur quòd differunt inter se interdictum, vnde vi à constitutione l. si quis in tantum. §. in his. nam interdictum, vnde vi est personale, sicque competit solum contra eum, & eius heredem quàm vi intulit non autem contra singu. successorem: vt l. cum à te & l. ij. in prin. ff. de vi & vi arm. Item requiritur dolum ex parte violenti, vt l. prima. §. vi possidere. & l. si vi. ff. de vi & vi armata. & not. gloss. magnam, in fin. posita in dicta l. si quis in tantum. Daturque interdictum perpetuo de eo quod ad violentum peruenit, pro alijs autem damnis illatis datur infra ann. tantum à tempore violentiæ illatæ numeratum, vt l. j. in prin. & §. finali. & l. ij. §. primo. ff. de vi & vi arma. sed constitutio dicta l. si quis in tantum. punit ipsum violentum maiori pœna quam interdictum nec requirit dolum, sed sufficit lata culpa, vt ibi no. & est ipsa constitutio perpetua quo ad omnia, sed non datur cõtra singularem successorem, & ibi not. & in hoc cõcordat cum interdicto, verum quia huiusmodi raptores, vt effugerent, ne interdicto vel conditione ex l. possent conueniri, trãsferbant res ipsas occupatas seu ablatas, in aliquam tertiam personam, fuit eorum dolo & malitia occursum, per dictu capitulũ sæpè in quo dispositum fuit si quis scienter receperit rem per violentiam occupatam, tenetur ad ipsius restitutionem non obstante iuris ciuilis rigore & quoniam erat difficile probare de dolo, spoliatione, & scientia acquirentis, quia in facto alieno præsumitur potius ignorantia quàm scientia. vt l. fina. ff. pro sua. & l. metus. ff. de probatio. pro tanto alio remedio fuit prouisum longè latiori, & aliquo alio meliori, de quo habetur in d. cap. reintegranda in q. j. in quo expresse disponitur generaliter & indiffinitè, quòd qualitercumque & quomodo-
cunque quis iniuste priuatus sit in possessione rei & ad quascunque personas peruenerit, siue fuerit successor singularis, siue vniuersalis siue bonæ fidei siue malæ fidei: quòd ante omnia spoliato restituarur possessio & c. nisi vitium violentiæ fuerit purgatum, quod qualiter purgetur plene traditur in l. sequitur. §. tunc in potestate. ff. de vscapionibus.

7 ¶ Sed hinc insurgit dubium, an d. c. sæpè. præcesserit vel sequutum sit d. c. reintegranda. & communiter tenetur quòd sequutum sit. In quo præsupposito, sequitur quòd valde leuis & trassatoria
fuit

fuit ipſus promiſſio, cum latius ſubuentum iam eſſe
per cap. reintegranda. & vide quod not per gloſſam
in d. l. j. §. ne quid autem ff. de vi & vi arma. per God.
& Hoſt. in ſum. extra de reſt. ſpo. implius etiam ſuc
cuſum eſt officio iu. vt in c. bonæ memoriæ. de ap.
quod remedium plenè ſuccurrit, ſicut d. c. reintegrā
da de quo no. per gloſſ. in d. c. ſæpè. & ibi per Inno
centium.

8 † Quæri tamen conſuevit, an remedium dict. capi
tuli, reintegranda, vel iudicis officium detur contra
alium bonæ fidei poſſ. cum titul. Et communis de
cretaliorum opinio eſt quòd ſic ſue ſit bonæ fidei,
ſue cum titu. ſue ſinc tit. vt no. per Inno. & Hoſt. in
d. c. ſæpè. & per Archidiacono. in d. ca. reintegranda. &
hoc ad exemplum actionis, quod me. cauſa, quæ da
tur contra bonæ f. poſſ. vt l. ſi cum exceptione. §. in
hoc. & §. aliquando. in ſin. ff. quod met. cauſa. & per
hoc etiam facit d. l. ſi coloni. C. de agri. & cenſ. libr.
xij. attento maxime quòd tale remedium eſt indu
ctum favore ſpoliati, ne ſua re priuetur, propter dif
ficilem probationem dominij. Alij do. iuris ciui. vt
Bartol. in litem qui nobis ff. de acquiren. poſſeſſio.
& Iac. But. in l. in ciui. C. de ſurt. diſtinguunt ſic. Aut
iſte poſſeſ. habet titulum à violento ſeu vitioſo poſ
ſeſſore, & tunc procedit opinio. Inno. & ſequacium.
Aut non habet ab eodem titul. ſed ab alio bonæ f.
dei poſſeſſore, & tunc poteſt contra eum intentare
remedium dict. capi. reintegranda. nec iudicis offi
cium. argum. eorum quæ traduntur in authent. ma
læ fidei. C. de lon. rem. præſc. & l. Pomponius §. cum
quis. ff. de acqui. poſſ. & l. ſine autem. §. ſi duobus. ff.
de publi.

9 † Sed in hoc apud alios dubitatur & apud me
ipſum, an remedium d. c. reintegranda poſſit intentari
coram iudice laico, & in foro laicali, ſi tam actio
quam reus ſint laici, ſit quæſtio de re laicali, ſue pri
uata inter eos. Et quidam dicunt quòd ſic, nam pari
ſeruitio & mutuo iura ciuilia & canonica ſibi inui
cem auxiliantur, iuxta ea quæ habentur in c. j. de of
fi. or. & in c. j. de no. oper. nun. facit x. diſt. c. j. & c. quo
niam. & in c. ſi adiutorium. Ideo quæ licet ius ciuile il
lud prætermiſerit, ſi ius canonicum illud adiuuet, po
terit laicus ipſo beneficio ſeu remedio vt ſicut econ
tra in foro eccleſiaſtico, clerici legibus vt poſſunt,
vt probatur in iuribus antedictis. In contrarium
facit, nam illud capi, reintegranda. cum ſimi factum
eſt ſimpliciter in fauorem eccleſiarum, ergo ad pri
uatas perſonas non eſt extendendum, cum non ſit
paritas fauoris in omnibus. argument. in l. j. §. ſina. ff.
de conſt. prin. & l. ſi verò. §. de viro. ff. ſolu. matrim.
quod manifeſtè probatur ex illo text. ibi, episcopus
& c. & ibi reſ eccleſiæ, & tunc etiam hanc partem pu
to verioſorem de iuris ſubtilitate, licet præcedens opi
nio. maiori æquitate nitatur, maxime quia hoc tale
remedium in perpetuum ſit, nec temporis curſu ex
tinguitur: vt ibi habetur.

10 † Inde quaritur vt dictum eſt, ſpoliato competūt
plura remedia, an ſit neceſſe vel vtile quòd in libello
exprimatur, quo remedio vtatur. Et dicunt quidam
quòd ſufficit generaliter formare ſic, quòd in co

concludi & comprehendere poſſit omne remedium.
quàm opinionem ſequitur Innocen. in dicto capitu.
ſæpè. circa ſin. argument. ad hoc. in l. ſina. C. de ann.
exceptio. & in cap. abbate ſanè. extra de reg. iur. fa
cit quod per eum not. in capi. conquerente. extra de
offic. ordina. Contra tamen facit regula impeditiua
cumulationis, de qua per Dyn. in regula nullus plu
ribus. Ego credo conſultus omnem cauſationem
& dilationem auferendam exprimere qualitatem il
lius remedij quod proponit venditor, nec conſulo
propter difficultatem probationis, quòd aliquis in
tenter interdictionem vnde vi. ſed potius conditionem
ex canone, vel ex lege, de quibus ſuprà dixi, vel iudi
cis officium. Præterea ſciendum quòd quando
que quis priuatur libera facultate poſſidendi qua
dam violentia, quæ turbatiua ſeu inquietatiua appel
latur, vt prædixi. licet ſit violentia impropria, quo
caſu ſuccurritur interdictioni vt poſſ. vt ff. & C. vt
poſſ. nec iure ciuili reperitur aliquo remedio poſſeſ
ſori in hoc caſu ſuccurri. quod not. De eius mate
ria dicitur in ſtr. titul. proximo aliquando etiam con
tingit quem priuari alia quadam abuſiua violentia,
quod eſt cum aliquis ingreditur clam vel occultè
fundum alterius, & ille ſuſpicans ſe poſſe repelli nõ
audet ad fundum accedere, de quo loquitur l. ſi id
quod §. final. lege tertia. §. ſi quis nuntio. & le. clam
poſſi. in ſine. & l. ſequent. ff. de acquirenda poſſeſ
ſione. & ff. quod vi aut clam l. prima. §. penultimo. &
l. tertia. §. final. quo caſu ſibi ſuccurritur interdictioni
vnde vi. ff. de vi & vi armata. l. prima. §. ſue autem.
& §. idem labeo. & notatur in l. ſequitur. §. item ſi
occupaueris. ff. de vſucapionibus. & etiam interd
dicto, quod vi aut clam, ſi quòd factum eſt ſolo vel re
affixa ſolo, vt l. prima. §. hoc interdictionem. & l. ſi alius
§. nouimus. ff. quod vi aut clam. & eodem modo ſue
curendum conditioni ex canone, & officio iudicis,
& conditione ex l. ſuprà dixi in vera & propria vio
lencia.

11 † Sed circa prædicta queritur, an expulſo à qua
ſi poſſeſſione iuris incorporalis competat interd
dictum vnde vi. Et quidem certum eſt competere of
ficium iudicis & conditionem ex canone vel ex lege
vt tangitur in iuribus ad hoc ſuprà allegatis. De in
terdicto vnde vi, eſt dubitatio, non canonice tenent
quæ ſic vt traditur in c. quærela extra de elect. legiſla
tæ autem vt plurimum, vt reſert Cynus in l. ſi certis
annis. in vltima quæſtione. C. de pactis, tenent con
trarium de quo etiam notat gloſſ. & Bartol. in l. ter
tia C. vnde vi. ff. de vi & vi armata. vbi ipſe Bartolus
videtur tenere quòd etiam de iure ciuili non compe
tit interdictionem, ſed in lege finali. ff. quorum bona,
aliter diſtinguit, dicit enim quod quandoque perſo
na eſt obligata ad aliquid annuum certum alicuius
iuris realis ſeu reſpectu alicuius rei immobilis, vt
eſt feudatarius, emphyteuta, & ſimiles. Et hoc ca
ſu contra tales, licet p. rſonaliter obligatos compe
tit interdictionem vnde vi, ſi intelligatur capit. quære
lam præal. & quod ibi not. Quandoque perſona
eſt obligata ſimpliciter nullo habito reſpectu ad cer
tam rem, & tunc ceſſat interdictionem, & ſuccurritur

de alio remedio, & sic procedit sententia. Cy. & Iaco. de qua dixi.

NOBILEM Lancellotum de beccaria. Iste Lancellotus habet fratrem militem dominum Castellinum de beccaria, qui ambo sunt de ciuitate Papiæ, & facti sunt rebelles Illustrissimi Duci Mediolani anno præsentis. Mccccxij. cuius rei causa, dum ipse Lancellatus possideret Bassignanam, & d. dominus Castellinus possideret uiqueriam & lomellum & certa alia castra per biennium ante ipsos fratres posuerunt totam ciuitatem. Papiæ ad faccomanum & prædam cum auxilio & iussione facinicosi, præfatus illustris Dux reductus ad statum & libertatem suam mediante auxilio domine Beatrixinæ, nunc eius uxoris, & olim uxoris dicti. q. Facini contra dictos fratres de beccaria, & contra Man & Ludouicum fratrem de canibus contra quos similiter guerram mouit illustris dominus Machio mortiserratis quos fratres de canibus expulit de loco burgi sancti Martini, & de mense octobris sequentis præfatus Dux in carcerari fecit dominum castellinum simul cum domino man. de Bacc. milite de sancta Iuleta, & certis alijs de beccaria in castris Papiæ.

DEDUCENDO. Ista clausula solet aliquando apponi in principio libelli & aliquando in fine sed non est vis, ut dixi in fin. primi libri.

IVS SVVM. Aduerte licet communiter stilus ita se habeat ut generaliter, laudabiliter tamen & securius puto ut specialiter, exprimendo, ut dixi quærelæ remedium intentatum, quia non credo quod omnia ista remedia, quæ sunt inducta in fauorem spoliati pro eius recuperanda pos. possint semel & simul eodem tempore cumulari per illam regulam cumulationis impeditiæ, quæ est quod si sententia lata in vna actione pariet except. rei iudica. in alia, quod impeditur cumulatio ut dictum est supra in primo libello & Dy. in regula nullus pluribus. dicitur. actor in suo libello deducendo in præsentis iudicio beneficium & reintegranda. vel officium iudicis. vel conditionem ex l. si col. & c.

EPI TOME.

- 1 *Diso sunt probanda per spoliatum ingressum & spoliatio ex parte aduersarij & possessio ex parte sui.*
- 2 *An sit necesse exprimere in libello mensem & diem spoliationis.*

INGRESSVS de anno præsentis, mense Iunij. ¶ Aduertendum. ut infra dicam, quod quomodo remedio quis utatur habet duo collatione probare. Ingressum & spoliationem ex parte aduersarij, possessionem ex parte sui.

- 1 ¶ Nunquid autem sit necesse exprimere in libello mensem & diem spoliationis? dicit Barto. quod se utatur interdicto unde vis, & arguatur dolus. aduersarij, necesse est, ut exprimat tempus, ut per eum no. in l. j. §. siue autem ff. de vi & vi ar. ubi autem intentatur beneficium dicti. reintegranda. vel officium iud. vel conditio ex l. si coloni. licet ipse nihil dicat ego tamen puto, quod in his non sit necesse tempus quia in eis magis attenditur factum quam delinquentis propositum. & sic habes aliam utilitatem inter hoc remedia & interdictum.

EPI TOME.

- 1 *Actor debet probare possessionem suam quando est spoliatus.*
- 2 *Inuasor spoliatus an habeat remedium contra spoliatum.*

TENTAR & possessor. ¶ Debet namque actor probare de sua possess. ut dixi, & de spoliatione aduersarij, ut traditur in l. prima. §. de iur. & §. interdictum hoc. ff. de vi & vi armata. & c. consultationibus. extra de offi. deleg. & not. in dicto cap. sæpè. & c. olim. extra de rest. spo. sufficit tamen actori si probet de eius simplici reclamatione ad obtinendum in hoc interdicto, ut l. j. §. quod autem ait prætor. ff. de vi & vi arma. & ad hoc facit quod infra sequitur. in prox. q.

- 2 Sed quid dices, si iste inuasor, & occupator ab alio quo spoliatur, an sibi succurreretur etiam aliquo remedio de prædictis? videtur quod non, quia nemini datur actio cum improbitate sua, ut l. nec ex dolo. ff. de dol. & l. vtique. ff. de fur. In oppositum est veritas, per tex. in l. j. §. qui vi a me. & l. colonus. ff. de vi & vi arma. & in c. ex literis extra de restitut. spol. & hæc vera, quando est deiectus ab extraneo non domino ipsius rei, secus autem si esset deiectus a domino, nam distinguitur, an sit deiectus ex intervallo, & ei succurritur, ac si esset deiectus a quocunque extraneo, aut fuit deiectus incontinenti, & tunc non succurritur sibi quia vim vi repellere licet incontinenti, ut hæc habentur l. tertia. §. cum igitur, & in dicto §. qui vi a me. & l. qui possessionem. ff. de vi & vi armata. l. prima. C. unde vi ad quod facit l. j. in fin. cum le sequen. ff. uti possess. per que pater aliud privilegium attributum spoliato in odium spoliantis.

a Nunquid, Si de doc. in c. inter dilec. de si. instr. & Spec. in ist. de lib. obla.

PLENO IURE spectantis & pertinentis. Hi multum aduerte, quia per ista verba deducitur in iudicio petitorium simul eum possessorio, quod quidem fieri conceditur in libello possessionis recuperandæ, vt habetur & notatur si. l. cum fundum. ff. de vi & vi arm. & in capi. pasto. & in c. cum dilectus, extra de cau. posses. & proprie. licet melius & securius sit abstinere a petitorio, propter difficultatem probationis, vt no. per gl. in d. c. j. extra de restit. spol. In alijs autem possessorijs alijs distinguitur, vt dicam infra ti. sequenti, per quæ autem verba videatur quis intentare petitorium simul cū possessorio? Dicit Inno. in c. cum ecclesia sutrina. in prin. cip. extra de causa posses. & proprie. & tunc quando videtur isto verbo, pertinere & spectare, per l. verbū pertinere. ff. de verbo. signi. & multo fortius si dicat & exprimat se dominum, vel quasi idem si dicat se cōsultuisse interesse tali electioni, vel cōsultuisse col. ligeretale pedagium, vel cōsultuisse se exercere talem iurisdictionem, vel cōsultuisse per talem viam & similia, nam ex eo quod dicit cōsultuisse, denotatur ius, quia consuetudo est ius, vt l. j. C. quæ sit longa consuetudo & nota. in l. de quibus. ff. de lega.

IPSO FACTO & ipso iure priuatus. Nota diligenter quod inter ista verba, ipso iure & ipso facto quo ad iuris effectum non est differentia, vt no. per Archi. in c. de homi. li. vj. & in c. t. celicis. de pe. eo. lib. de quibus verbis ibi fit mentio in tex. & in c. cum secundum leges. de hære. lib. vj. & in a. th. de incest. nup. §. j. col. j. cum multis simi. quorum quidē verborum effectus ille est, quia lex ipsa facit executionem super dispositioe illa in qua verba huiusmodi apponuntur dū tamen prius super facto ipso super quo fieri debet executio sententia proferatur, verbi gratia, si lex cōmunis vel singularis disponat qui commiserit tale crimen, sint ipso iure, vel ipso facto, bona eius publicata, vel infamis, & si est necesse quod prius pronuntietur crimen esse commissum quo declaratio fieri executio, primo per legem, dein de per iudicem. vt no. per Archidia. in d. c. j. & faclis. & doct. in §. j. in authen. de incest. nup. & l. si quis in tantum. C. vnde vi. sed diceret aliquis, si est super facto necessaria sententia, ergo sunt frustra apposta illa verba, ipso iure. Sed respondetur, quod multū operantur, nam a tempore criminis habetur ratio fructuum, & interdicitur alienatio bonorum, prout eleganter not. Iac. de bel. in d. auth. de incest. nu. §. j. ad quod faciunt etiam no. maximè per Bar. in l. post contractū. ff. de bo. adde quod infra dicam in alia gl.

EPITOME.

- 1 Contra spoliatum, an sit necessaria requisitio.
- 2 Spoliatus iure incorporali qualiter probet possessionem tempore spoliationis.

SEPHVS REQUISITVS. † An ergo est necessaria hoc casu interpellatio seu requisitio. Dic quod non, quia fur, raptor, & violentus pos-

2 Pleno iure. Bal. in l. raptores. C. de epi. & ele. Bald. in l. femina. C. de secun. nu. Inno. in c. cū ad se. de re. spo. do. in c. auditis de prescr. Ab. in c. quærela. de elec. Abb. in c. quoniam. de priu. Abb. in c. de mona. de prob. Abb. in c. in lateran. de prob. Ant. de Bu. in c. conqu. ff. de fo. cō.

3 Per quæ autem tem. Adde C. de side. ca. hoc Ale. in consi. ex. ij. in ij. Sol. C. cū in cō. fil. x. c. ij. in §. Sol. Sbi se iudex habet declarare re pertinere ex tunc cō. detur intentatio pos. C. de cū in cō. fil. x. c. ij. col. ij. eo. lib. C. in iij. Solu. consil. c. ij. Sbi petitio. C. pes possunt intentari simul C. punitia res per pos. tantum C. qd per ista serba ad dimittit. C. relaxa. dicitur pronuntiatum super possess.

1 Sed factio. Vide l. sim per ff. pro soc. Baro. in l. qui ad ci. uilia. C. de app. Bartol. l. ij. ff. de l. i. qui no. infra. C. glo. in serbo ipso f. in de. ij. de s. c. ho. de. C. bi p. lo de l. mol.

in j. no. tex. in gloss. in c. j. de ref. r. lib. §. j. C. ubi in c. excō. municamus. el. j. in §. credentes. de hære. tex. in c. eo. do. immu. ecc. ij. libr. text. tunc gloss. in ser. admonitionem. in clemen. ij. de cohabi. cleri. C. multi. tex. in c. quod olim de iud. text. in c. qui quid autem. in clem. extra. de re.

QUARE CVM prædicta. Hæc est conclusio libelli quæ magis attendenda est quam narratio.

EPITOME.

- 1 Condemnatus per interdictionem restituenda possessionis, an sit infamis.
- 2 Sententia lata super tali possessorio an sit diffinitiva & el. interio. uoria.
- 3 A prædicta sententia, an appelletur.

PER VESTRAM diffinitiuā sententiam. † Hic quæritur an cōdenatus in hoc interdictione sit infamis? Dic quod infamia iuris non, sed in famia facti sit, vt not. in l. ueque vnde vi. ff. de vi & vi ar. veruntāmē dā natus criminaliter. l. i. de vi. j. ub vel p. r. efficitur istamis ipso iure, vt l. j.

in j. no. tex. in gloss. in c. j. de ref. r. lib. §. j. C. ubi in c. excō. municamus. el. j. in §. credentes. de hære. tex. in c. eo. do. immu. ecc. ij. libr. text. tunc gloss. in ser. admonitionem. in clemen. ij. de cohabi. cleri. C. multi. tex. in c. quod olim de iud. text. in c. qui quid autem. in clem. extra. de re.

in prin. vers. si qui iudicio publi. ff. de his qui not. infra. & le. infamen. & qd ibi not. ff. de publi. iudi. ¶ Vterius circa hoc conuenit in dubium reuocari, an sententia super hoc vel alio pos sesso lata sit diffinitua vel interlocutoria & videtur quod sit interlocutoria per text. in capi. si quando. vers. sic. si de possessione. ij. q. vj. Tu autē dic quod est diffinitua. vt probatur in clem. j. de seque. pos. & fruct. in ca. fina. extra. de iu. extra vt lit non contesta. capit. ij. quam opin. firmant glo. & doct. in l. prima. C. si demo. pos. & dicta clem. prima.

¶ Inde quæritur, an ab hac sententia possit appellari, videtur quod non siue loquamur de iure canonici. per text. in dict. vers. de possessione siue loquamur de iure civili per text. in l. j. C. si demo. pos. fuerit ap. cum simili. breuiter communis sententia est ista quod de iure canonici potest appellari a sententia lata super quocunque possessorio vt probatur & not. in capi. cum ad sedem de restitu. spoliato. & in c. j. extra de causa pos. & propriet. & in capi. fina. extra de iudi. de iure autem cui appellari non potest vt habetur & no. in d. l. j. si demo. pos. & in l. quisquis. C. quo. app. non reci. quæ autem opinio. seruanda sit, certe clerici obseruabunt suam in foro suo & laici aliam in eorum foro. diceret quis si dicti capit. reintegranda obseruatur in foro laicali, cur non obseruabitur aliud quod de appellatione conceditur. Ideo ego dicerem quod si illud capit. reintegranda. quod est remedium iuris canonici intentetur in foro laicali. quod habebit per consequentiam locum aliud remedium eiusdem iuris canonici. de appellatione permissa a tali sententia super possessorio lata. Nam qui vitur aliquo iure debet eo vti cum omnibus qualitatibus & circumstantijs suis. arguunt. in le. fina. §. & a præfatam. C. de iure delibe. §. si autem hoc aliquis versicul. cum enim vbi autem intenditur remedium iuris civilis pura interdictionum vel condicio ex l. si coloni. vel quid simile dicam tunc appellari non posse per dictam rationem, & hæc est ipsa veritas sicut deus est, qd semper not. & hanc opinionem vidi firmari per d. Bald. in quodam suo consil. dum legeret in studio b. Papiz me præsentē, qui mouebatur tali ratione, quæ ad idem tendit, cum super-

riore. Remedia namque iuris canonici regulari debent secundum ipsum ius canonicum sicut remedia iuris prætorij regulantur secundum ipsum ius prætorium non autem per ius civile, vt patet per discursum omnium bonorum possessionum, sicque patet quod valde vtile est semper in libello exprimere qualitatem remedij quod intentatur, vt supra dixi super quibus vide quæ scripsi super forma appellationis ab interlocutoria. Alij autem voluerunt dicere quod etiam in foro laici si dict. capit. reintegranda intentetur quod non potest appellari & mouentur hac ratione. Quandocunque lex procedit per viam regulæ, vt est in dicta l. prima. si demo. pos. semper illa regula trahitur ad omnes leges futuras seu sequentes de eadem materia loquentes vt probatur in l. regula. in fine. ff. de iur. & fact. ignorantia. & l. de vno quoque. ff. de re iudic. & tetigit Bartol. in l. prætor. §. hoc interdico. in fin. ff. vi bonorum raptorum. cum igitur dict. l. prima. procedat per modum regulæ & dicto capi. reintegranda sequatur ipsam regulam, & sic est posterius ipsa regula ergo trahetur ad ipsam regulam & intelligitur secundum esse argument. in le. sed & posteriores. ff. de legi. cum similib. Credo præcedentem opinionem esse veriorē, nec repugnat quod dicitur de l. sequent. trahenda ad regulam præcedentem. quia responderetur quod illud procederet, vbi vtraque lex lata sit ab eodem & in eo iure, secus autem si lata in diuerso iure & in diuersos conditores illius iuris & non secundum alias regulas ius conditoris vt patet per infinita exempla in iure canonici. descripta ad quod nota. Dyn. in regul. possessor malæ fidei. in j. opi. circa finem.

E P I T O M E.

- 1 Spoliator & inuasor ad qua teneatur.
- 2 Spoliatus per guerram cuius ciuitatis contra aliam, omnia sibi restituendi. nu. 3.
- 4 Qualiter probetur de damnis in prædicto casu.
- 5 Regula quod spoliatus ante omnia & c. quibus casibus fallat.

AD REINTEGRANDVM & restituendum. ¶ Notandam est hic quod spoliator & inuasor tenentur ad tria in quibus condemnati sunt. Primò tenetur rem occupatam restituere. Secundò fructus reddere. Tertiò damna & interesse persolvere, vt hæc habentur, & nota. in l. si de possessione. C. vnde vi. & in capitulo grauis. extra de restitutione spoliatorum. & in l. prima. §. qui deiectus. & §. quæ fundus ff. de vi & vi arma. ¶ Circa hoc quæro de quotidiana questione. Pone quod vna ciuitas contra aliam, vel vnus dominus contra alium mouit guerram in qua guerra spoliata & capta sunt aliqua castra vel alia bona quæritur an talia de iure fiat spoliato omnia restituenda. Et breuiter Bar. in l. hostes. ff. de capti. & postlimi. reuer. sequitur, verba Iuno. in c. olim de resti. spo. & in ca. fina. extra quod metus causa. licet de eo non faciat mentionem & ambitiosus honore sic distinguit. ¶ Quandoque talia

a Lata super pos Bald. in le. j. C. si de mo. pos. & in d. l. j. de re iudicata. 3

b Studio præcipua. Adde eundē Bal. in ca. quarrelam de elect. & cōsil. habet in consilio. ccc. xx. in c. ad euiden. præmittendum est in ij. cō. lumine.

c Per Siam regule. Adde & vide de hoc per Ang. Averi. in §. capite iij. in str. ad la. q. i. Alexander. de Imol. in cō. si. l. in ij. cō. lumine.

talia bona capiuntur in bello licito. Bellum aurem licitū dicitur illud quod inducitur & imponitur per imperatorem vel padam, vel alium inferiorē de ipsorum mandato: bellum autē illicitū dicitur illud quod à quocumque alio inducitur, sine causa legitima à iure approbat, ut habetur in d. c. olim. & in d. l. hostes. & ego scripti supra in primo libello super verbo spectat, & pertinet, ubi videas, primo casu quādo capiuntur in bello licito, tūc personarū captarū efficiuntur seruæ ipsorum captiuū de iure scripto, ut d. l. hostes, licet de consuetudine non seruetur, & bona mobilia & imobilia similiter efficiuntur captiuū, ut ibi. & ideo non fit eorum restitutio. Secundo casu cum capiuntur in bello illicito & reprobatō: ut est cōmuniter hodie, & tunc personarū captarū efficiuntur seruæ. Bona autem de iure scripto similiter non fiunt captiuū, sed de consuetudine sic secundum Bar. ubi supra, licet Inno. ubi supra dicat quod nec de consuetudine debeat esse ipsorum captiuū, cū sit potius corruptela, ut per eum not. in cap. fina. extra quod met. cau. & per Host. extra de homic. ne pro humani. & per Archidia. extra de hare. c. presidentes. & per Host. in summa de treug. & pace. §. j. & ij. & per Archid. in c. ij. de re iudicata, libr. vi. versicul. præmissa. & per Inno. in c. ficut. extra de iure iurand.

4. † Ultra queritur quomodo probabitur de damnis & interesse, cūm graue sit reperire testes qui viderint pecuniam in scrinio. vel alia similia in castro vel in fundo: responderetur secundum Innocent. in capitulo olim. & capitulo grauis. extra de restitatio ne spolia. quod probata spoliatione & inuisione stabiliū de damnis, & interesse iuramento spoliati per text. in l. si quando. C. vnde vi. & ibi per Cyn. & doc. Et sic patet vnum aliud priuilegium, quod attribuitur spoliato in odium spoliantis. Non mirandū est ergo si ante sit restituendus, ut compescatur audacia & temeritas inuasorum, in tantum quod ipsi spoliatori non præstatur aditus super rei dominio vel possessione. nisi res ipsa fuerit prius plenarie restituta, tam de iure civili quam canonico. ut traditur in l. si quis ad fundum. C. ad legem iul. de vi. in c. prius. & in c. oportet, & in d. capit. reintegranda. cum multis alijs similibus. ij. q. ij. & ij. q. j. & in c. j. & ij. capitulo ex literis. & cap. item cum
5. quis. & c. literas. extra de restitu. spol. † Quæ regula fallit in certis casibus not. per Goffr. in summa de restitu. spo. & per Spe. in titul. de peti. & poss. inter
2. quos hi enumerantur. Primo si reus spoliatus obijciat de eius interiori spoliatione in modum agendi vel excipiendi contra ipsum agentē, nā tunc retardatur & differtur executio donec super vtraque fuerit cognitum, ut in capiru. cū dilectus. & in c. super spoliatione extra de ordi. cog. Secundo fallit regula quando agens consensit quod reus de iure proprietatis ipsius rei audiatur ut in c. extra de restitu. spolia. & ideo actor sit cautus cum videt reū ingredi iudicium proprietatis debet statim contradicere & dicere quod non est audiendus donec fuerit in integ. rest. ut ibi not. Item fallit in eo qui fuerat de factō repulsus non additur petens

se ante omnia restitui ut habetur. ij. q. j. c. dans. §. patet. Item fallit si spoliatus sponte renuntiauerit iuri suo antequam fuisset spoliatus. ut in c. accepta. de restitu. spol. Secus autē post spoliationem renuntiaffet, quia tunc talis renuntiatio non tenet, & ideo ea non obstante audiretur petens se restitui, ut ipse not. in c. ij. extra de restitu. spol. quod est multum no. & sic patet aliud priuilegium quod datur spoliatis in odium spoliantis illi ergo principes & domini, quibus per violentiam manifestam plerunque subtrahuntur villæ vel castra & postea dum ineunt inuicem treugam vel pacem si spoliatus renuntiat omni iuri suo quod habebat in talibus villis & castris ablati prout fecit illustris Marchio Montisferrati versus illustram princip. Achaye certe non obstante renuntiatione tali ut pote à iure reprobatā poterit ipse hæc castra repetere & vendicare & se restitui ad possessionem postulare de quo plene no. etiam per glo. & Innoc. in c. super hoc. extra de renun. Idem patet in vxore cuius non fit restitutio marito ubi de eius timetur sæuitia. ut in c. rāmissa. extra de restitu. spo. facit c. literas. extra de eo item fallit si vir ad alterum commisit post spoliatam vxorem ut in c. signi. extra de diuor. & ibi per Inno.

Spoliatus ante omnia debet restitui per Host. in summa. eo. ista.

E P I T O M E.

1. Cuius temporis est qua damna veniunt vnde si. nu. 2.

S I M V L C V M omnibus damnis. † Hic aduerte quod in isto casu quo agitur interdictio vnde vi debet lis & causa moueri pro istis damnis infra annū quo elapso non audiretur super eis sed solum super rebus simpliciter spoliatis ut supra dixi in j. glo. † Item in hoc remedio restitutio veniunt ista damna & alia huiusmodi accessoria cōtingentia post lit. contest. in condēnatione iudicis officio etiam si fuerit à parte petita in libello, ut habetur in l. j. §. rectissime. & §. non solū. ff. de vi & vi ar. & ideo si iudex neglexerit super his condemnare non poterit vltierus peti in noua causa vel instantia arg. l. iij. C. depo. cum similibus. & in terminato. C. de fructi. & lit. ex. alia autem damna & cætera accessoria contingentia ante lib. vel lit. contestat. debent

peti à parte infra annum, nec ex officio suo possit iudex sine parte requisitione quicquam pronuntiare, super quibus, si pronuntiare omiserit, poterit pars in alio nouo iudicio illa petere, vt probatur in l. diem. §. si. & l. si plures. ff. de vi & vi arma. sicut etiã talia accessoria ante litem contestatam coniungentia in contractibus stricti iuris bonæ fidei non veniunt in condemnatione officio iudic. nisi parte petente. vt l. edi. §. item sciendum. ff. de edi. & dict. & l. partum. ff. de vsu. & plenè de hoc no. in c. grauis. extra de resti. spol. & ego scripsi supra in forma primi libelli in gl. super verbo ex officio not. per aliquos. in d. l. iij. & l. terminato. Ad tollendum tamen omne dubium, consilium est quòd semper petatur à parte vt hic fit.

ET IN STATVM pristinum reducat is re ipsa, & in effectum. No. multum ista verba in effectum & c. quia nõ sufficit verbalis restitutio, nisi sequatur realis, & actualis, vt probatur. iij. q. j. c. episc. & versic. sed notandũ. ideoq; si iudex simpliciter pronuntiat actorem in integ. restituendũ, hoc non sufficit etiam si adiciat. Et ita cum restitutum nisi sequatur missio in possessionẽ, desiderat enim res ipsa naturalem seu realem restitutionem, vt dicitur in simili. in l. non statim. in princ. ff. de pecu. ad quod faciunt quæ deter. Jac. Butr. in l. cum iudex. C. de san. & interlo. om. iud.

EPITOME.

- 1 *Fructus non solum percepti, sed & percipiendi restituantur per inuasorem.*
- 2 *Inuasores, & raptores quomodo sunt condemnandi.*

ET AMPLIVS AD restitutionem fructuum, f. iuste petuntur fructus nedum percepti inuasorem, sed etiã quos percipere potuisset inuasus. vt d. c. grauis. & C. vnde vi. l. si possessio ne. & l. j. & §. die. & §. non solum. cum §. sequen. ff. de vi & vi arma. In quibus fructibus si per iudicem non fuerit pronuntiatum, tunc an liceat in alio iudicio illos perere, distinguitur eo modo quo suprã dictum est, in damnis, & interesse, nam si quidem loquimur de fructibus perceptis post litem contesta. seu percipiendis, & tunc non admittitur vterius illorem penitio. arg. d. l. iij. depo. & C. de vsu. l. eos. & l. in bonæ fidei. cum si. & not. per Inno. in d. c. grauis. f. Vltimò nota quòd isti inuasores & raptores alienorum bonorum contra quos nedum ciuilitè, sed criminatè procedi potest, vt dictum est, etiam vt prædixi, omnibus eorum iuribus quæ habebant in rebus deprædatis, & sunt per sententiam iudicis priuandi, vt prædixi, non virtute interdicti vnde vi, nec virtute. capitulo reintegranda. sed per constitutionem l. si quis in tanram. C. vnde vi, ideoque poterit tali sententia appellari, quia excedit hoc casum meri possessorij, vt notatur & determinatur per glossam in l. momentaneæ. C. vnde vi. quod nota. quia frequenter intentatur per hæc verba dicta constitutio. l. si in tantum faciunt quæ

habentur in l. exta. ff. quod met. causa. Qui autem his & similibus rapinis tota animi intentione perstudent: proculdubio sapienter facerent si se à talibus abstinere, sed voluntati & stultitiæ dediti postergata omni virtute, solo appetitu tanquam bestię geruntur.

Forma libelli pro turbata possessione.

ORAM VOBIS Domino vicario & c. in iure proponit Thomas de beccaria contra & aduersus Nicola. deus gambis & c. dicens, & proponens dict. Tho. quòd annis xxx. vel pluribus proximè elapsis, per se vel per alium seu alios eius nomine tenuit, & possedit continuè, pacificè, & quietè petiam vnam vineæ postæ, & iacentis in loco, & territorio clastigij, quæ est modiorum cl. vel circa cui coheret ab vna parte & c. quam adhuc hodie tenet & possidet pro sua & tanquam suam veris, & legitimis titulis, & causis, quam præfatus Nicola. de anno, & mense præfentibus eundem Thom. in d. sua post. turbauerit, & molestauerit ac præsentialiter turbat & molestat indebitè & iniuste ipsius Thom. possess. ingressus clãdestinè fuerit, & in ea nititur ipsum Thom. turbare, & molestare, non permittendo nec patiẽdo ipsum Thom. eiusque colonum: & massarios, & factores liberè, & pacificè laborare, & facere laborare in ista petia terræ, & vineæ, nec fructus, & redditus, & prouentus colligere, & percipere, & habere pacificè, & quietè, prout hæctenus consuevit.

Rursus dicit, & proponit idem Thom. quòd suprã scrip. Nico. animo & intentione turbandi, & molestandi prædictum Tho. in eius possessione pacifica dictæ petiæ terræ vineæ abstulit, & exportauit de dicta petia vineæ tempore antedicto tot uuas seu fructus vuarum in ea pendentes & existentes qui tunc fuerant, & hodie essent & extarent prætij, & valoris flore. xxv. & tot plurium prout testes dixerint, & liquidabitur in processu, & amplius idem Nic. tunc temporis intulit in ipsa vinea tot & talia dāna propter quæ ipse Tho. damnificatus fuit, & est in quantitate flo. xij. & vltra deinde dicit ipse Tho. & proponit quod persæpè admonuit & interpellauit dictum Nic. vt à prædictis violentia, turbatione desisteret ac restituere: soluere, & emendare vellet dāna & interesse prædicta: quæ tamen furda aure pertransiens tanquam in eius malitia obstinatus facere, & adimplere recusauit præsentia literque recusat indebitè, & iniuste.

Quare cum prædicta vera sicut petit, & requirit præfatus Thom. à vobis domi. Vicar. antedicto: quatenus per vestram sententiam diffinitiuam condemnatis, & condemnatum iuris remedijs compellatis suprã scriptum Nicola. versus præfatum Thom. ad cessandum & desistendum deceterò ab omni molestia, inquietatione, & turbatione prædictis & vterius ad satisfaciendum idoneæ, & promittendum quòd in futurum cessabit, & desistet à turbatione

sentis libelli sunt apposita, secundū quod traditū est in primi libelli forma. vt tamen in aliquibus instruamini quæ pertinent ad hanc dictionem &c. sciendum est vt inquit Bartol. in l. Gallus in princip. in versicul. idem credendum. ff. de liber. & posthumis. quod hæc dictio &c. aliquando proponitur in instrumento alicuius contractus initi sine scriptis, vt est regulariter, & tunc debet extendi talis dictio, secundum formam hæctenus per ipsū notarium in similibus obseruatam, & prout natura contractus communiter requirit vt probatur, & no. in litem veniunt. §. petitam. ff. de petitione hæredica. & sequitur Speculat. in titul. de instrumento. edit. §. ostenso qualiter. versicul. quid ergo si imbreuiatura sic inuenitur &c. Sin autem contractus fuerit celebratus in scriptis, ita quod scriptura sit de substantia, tunc non fieret aliqua extensio, quia commissum haberetur pro omisso, secundum Bartolum. vbi supra argument. l. contractus. cum similib. C. de fide instrumenti. ex quo sequitur, secundum eum, quod in libellis & sententijs diffinitiuis, & appellacionibus ex interuallo interpositis in quibus necessaria est scriptura, & certis alijs casibus similibus, si reperiatur seu opponatur &c. quod non poterit fieri extensio aliqua, quod nota tu notarie.

TENET ET possidet. Aduerte quod ista possessio quantumcunque longeva de pretorio, nõ sufficeret per se in isto interdicto vt poss. nisi probaretur possessio de presenti, vel tempore turbationis, vt statim dicitur, nec est necesse hoc interdico probare de dominio vel quasi ipsius rei, nec de eius possessione, nisi eo casu quo vterque tam reus quam actor æqualiter de possessione probarent, tunc enim utile effet de dominio vel quasi probare, nã ille qui melius de dominio vel quasi probaret, obtineret in hoc interdico. vt probatur per Cy. & alios doct. in l. j. C. vt posside. & per alios in d. c. licet. extra de prob.

EPITOME.

1. Possessio & turbatio in interdico Cui possi. sunt probanda.
2. Quomodo actor probet se possidere tempore litis contestate & turbationis illata.

3. Qualis possessio sit probanda per actorem.
4. Possessio aduersario sci, clam, & præcario, an probet actori.
5. Vi, clam, aut præcario possidere quid sit.
6. Per instrumentallocationem an probetur possessio.
7. Modi per quos potest possessio probari.

HODIE TENET & possidet. Scire debes. quod duo substantialia, & principalia sunt probanda per eum qui agit hoc interdico vt possidetis. videlicet possidere & sic possess. ex parte sui secundo turbationem ex parte conuenti, quæ possessio debet probari ex parte actoris affuisse duobus temporibus, videlicet tempore litis contestate & turbationis illatæ vt habetur in §. retinendæ. & §. commodum. institut. de interdico. & not. per Bartolum. in l. prima §. ait prætor. circa fin. ff. vt possi. facit. l. j. §. interdico. autem. & l. ij. ff. eodem titu. ¶ Sed hic insurgit dubium, quomodo ergo probabit actor se possidere his duobus temporibus, respondeo probando se possedisse ante litem contestatam, & ante turbationem illatam per aliquod tempus, & allegando adhuc possidere, præsumitur continuata eius pos. qui in solo animo consistit, & retinetur vsque ad litem contestatam, & post, nisi appareat vel probetur contrarium, vt determinat Cyn. & alij doct. in l. non ignorabit. C. ad exhiben. & l. siue possidetis. C. de probationib. & per Bartol. in l. Celsus. & in l. iusto. §. non mutat. ff. de vsu. ¶ Nunquid ergo sufficit probare in hoc interdico autorem possidere ciuilitur, vel naturaliter, vel ciuilitur tantum, vel naturaliter tantum breuiter dic quod sufficit probare aliquo modo se possedisse, vel ciuilitur tantum vel naturaliter tantum, vt habetur & nota. per Bartolum. in l. prima. in princip. & l. interdico. autem ff. vt possidetis.

4. ¶ Aduerte tamen quod reus pro sua defensione. si probaret quod illa possessio agentis foret obrenta seu habita ab ipso reo vi, clam, vel præcario, tunc non prodesset actori talis possessio in hoc interdico. vt dict. l. j. in princip. & §. fina. vt posside. & C. eo. ti. l. j. probatur autem quod vi aut clam, vel præcario possideat actor ab ipso reo pluribus modis, & hoc est vnum præcipuum inter alios, videlicet probando de antiquiori possessione ipsius conuenti, nam tunc sequens possessio ipsius agentis præsumitur clandestina seu violenta, nisi probet titulum suæ possessionis. vt habetur & not. in d. capit. licet. & per Ioan. Andr. in c. sepè extra de rest. spo. & tangitur per Bartol. in dicta l. j. §. ait prætor. & per alios in l. siue aut. §. si duobus. ff. de pube. & dicta l. j. C. vt posside. quo taliter per ipsum reum probato absolendus est ipse reus, secundum formam traditam per Inno. in capit. veniens. extra de præscrip. & Azo. in summa. C. vt possi. & not. secundum Innocent. vbi supra quod ad hoc vt reus possit obtinere hanc solutionem, necesse est, vt exceptionem spoliacionis opponat ante litem contestatam, aliàs condemnabitur, vt ibi per eum not. nec tamen ipsi postea volenti agere interdico vnde vi obstabit

*Sed hic in
surgit. Ad-
de §. de
quod si pro-
baretur quæ
sumuli tunc
solebant ire
ad talē fun-
dū dicitur
probata pos-
sessio Iriij.
ita Ang. in
l. Celsus. ff.
de vsu.*

exc. rei iu. secundum eum. si autem actor possidet ab alio quam ab ipso reo vi clam, vel precario, tunc ei nil noceret talis possessio in hoc interdicto, vt habetur in l. j. in fi. & l. ij. ff. vt i. poss. sicut nec nocet in interdicto, vnde vi, vt dixi in ti. precedenti & habetur in l. j. §. q. vi. a. me. ff. de vi. & vi. ar. & in cap. in literis, extra de restitut. spol. & sic quo ad hoc parificatur vtrumque interdictum.

- 5 ¶ Quod autem si vi, clam, aut precario possideret not. per. gl. in ti. ij. §. quod ait pretor. & ibi etiam per Bar. ff. vt. poss. & per Azo. in summa. C. eo. ti. & per alios in l. Pomp. §. cum quis. ff. de acqui. poss. & per Inn. in d. c. veniens. extra de preli. ¶ Sed pone quod ad probandum de possessione producantur instrumenta locationum, vel inuesturarum ipsius rei, an per illa probatur possessio? breuiter sic distingue. Aut sunt locationes facte in ipsum conuentum & tunc probant contra eum, quia non potest referre questionem dominij, nec possessionis, vt l. si quis conductiois ti. & l. conductores. C. loc. & condu. facit l. male agitur. C. de prescriptio. xxx. vel xl. anno. cu. si. Aut sunt locationes facte in tertiam personam, & tunc alio non probato, per eas simpliciter non probatur dominium nec possessio, vt d. l. ad probationem. C. loca. & cum inter dilectos. extra de fi. instr. & no. per gl. in c. cum venerabilis. extra de reli. do. vbi autem probarent etiam de solutione pensionis, & quod soluens tempore solutionis rem ipsam detinebat, tunc istis concurrentibus simul cum inuestura probabitur possessio quo ad omnes, vt hac habentur, & probatur per gl. & Bar. in l. q. tamuis. §. quod si conductor. & l. q. in vniuersas. §. quod si per colonum. ff. de acqui. poss. & no. per glo. in c. bonifidei. extra de ap. & c. cum Bertoldus. extra de reg. iu. & in cap. inter dilectos in fin. extra de fi. instr.

- 7 ¶ Alijs etiam modis probari potest possessio videlicet, si probauerit se fructus ex vinea vel ex fundo collegisse, vt habeatur & no. in l. titia. ff. de sol. & in l. ij. C. de ac. pos. eodemque modo probatur etiam si semel ingressus est possessionem, quod probatur per testes, vel per instrumentum. nam possessio semel acquisita, presumitur continuata, cum solo animo retineatur, vt l. si quis vi. §. differentia. & l. ij. §. in amittenda. & l. peregre. §. quibus explicitis. ff. de acqui. poss. & dixi supra.

ANNO ET MENSE presentibus. Queritur hic an de necessitate sit exprimendum in libello tempus illate turbationis, & Bar. in l. j. §. interdum hoc. ff. vt i. poss. distinguit, aut arguitur dolus aduersarij, & tunc debet locus & tempus exprimi, aut non arguitur eius dolus, & tunc secus vt colligitur ex l. §. rebus sim. ff. de vi & vi arm. & §. vbi autem. & in c. ruz. extra de proc. dolus autem potest contingere in casibus not. in l. si duo. in princ. ff. vt i. poss. Puto consultius vt communiter praticatur quod in omni casu locus turbationis exprimat, siue arguatur de presenti, sic de futuro.

EPI T O M E.

- 1 Qualiter quis turbetur.

- 2 Vt dicatur quis turbare an sit necesse quod contendant se possidere & no. 3.

- A**C P R A E S E N T I A L I T E R turbat & molestat. ¶ Ecce secundum substantiale probandum in hoc interdicto, videlicet turbatione ex parte rei conuenit. Sed qualiter dicatur quis turbare, certe qualitercuq; modo non pariat aduersarij liberet, & quietet vti, & frui re ipsa, vt habeatur in l. vim facit. ff. de vi & vi ar. & l. vim facit. ff. qd vi aut clam. cum si. ¶ An autem vt dicatur quis turbare, sit necesse quod contendant se possidere. Dicunt quidam qd sic, nec sufficeret per se aliquem actum turbationis inferre, sed esset agendum eo casu actione iniuriarum, vt l. Aquilia. vt no. per glo. & Bar. in l. j. §. huius autem interdicti. ff. vt i. poss. & insti. de interdi. §. comodu. ver. hodie tamen pro hac opi. facit l. j. §. restituenda. ff. vt i. possid. ¶ Tu autem dic secundum veriorer, & communem doct. sententiam qd non attenditur, an turbator contendant se possidere vel non, sed sufficit uenit actum turbationis inferre, ideoq; siue prcedit arbores siue fructus collegerit, vel colonij expulerit, vel laborare prohibuerit, vel quid aliud damni vel turbauerit, secundum quod determinat glossa in d. l. j. §. huius autem edicti & §. restituenda. & d. ver. hodie tamen pro qua sententia facit l. si duo. in princ. & in §. si vicinus. & §. item videamus si actor. ff. vt i. possi. & qd no. per Bart. in d. §. restituenda & in d. l. vim facit. ff. de vi & vi ar. & l. meuis. §. fundo. ff. de leg. ij. Alij tamen & male voluerunt dicere quod vbi non contendit quis se possidere, sed solum inferat damnum vel turbationem, debet contra eum agi vel lacqui. vt l. denique. in princ. ff. quod vi aut clam. vel actione iniuriarum, vt l. iniuriarum. §. si quis me prohibet. ff. de iniur. vel actione arborum furtim calearum, vt l. j. ff. ar. fur. ca. vel responderi potest quod turbato competant plura remedia contra ipsum turbantem, vnde potest eligere quo remedio vti velit, iuxta materiam l. quod in heredem. §. eligere. ff. de tribu. & per Dy. in regula nullus pluribus. de regul. iuris. libro vj.

EPI T O M E.

- 1 Turbare posses. & turbare personam possidentem sunt diuersa.
2 An sit necesse probare dolum vel culpam, tantum turbantis si agatur ad penam ex statuto pro turbatione.
3 In predicto casu quid iuris quando agitur interdicto vii possideris.

ET I N E O nititur ipsum Thom turbare. ¶ Hic aduerte, quia dicitur quis quod idem bis cumulari in eodem libello, in eo quod dicit & tam. i. poss. & postea subiungitur, & ipsum Thom. & c. sed responderetur quod hac sunt diuersa scilicet turbare posses. & turbare personam possidentem, secundum Bartolum. vt not. per eum. in l. prima §. non autem. ff. si quis testamen. lib. esse iuss. fuerit. per quod deciditur illa quotidiana quaestio.

2 †Pone quòd statuto ciuitatis cauetur, quòd turbator alterius poss. vel qui aliquem turbauerit in sua poss. condemnentur in centum, an erit necessè probare de dolo turbantis, vel sufficit probare de culpa? distinguit ipse Barto. vbi supra aut statutum loquitur in personam, aut in rem. Primo casu verb. gra. si statutum dicat, si quis turbauerit aliquem in sua poss. &c. & tunc requiritur dolus in ipso turbante, quæ turbatio non potest inferri in personam sine effectu turbantis. argumè. in l.ij. de iniurijs. idèd querit ista causa excuset eum à pœna. argumen. in l.ij. in fin. ff. de abigeis. & ligitur. ff. de lib. causa facit optime l.ij. §. si quis ideo. ff. nevis fiat ei. & leg. tertio. §. si eum in fin. ff. de li. ho. ex h. ben. & l. plagij. in fin. C. ad leg. Iul. de plagi. Secundo autem casu cum loquitur in rem. verb. gra. si dicit, si quis poss. turbauerit alterius &c. tunc sufficit lata culpa, vt no. in l.ij. §. nò autem supra alleg. & l.ij. §. j. ff. si mes. fal. mo. dix. & insti. vi ho. rap. §. quia tamen. & l. si quis in tãtam. C. vnde vi. nec mireris de dicta distinctione Bartol. cum dicit quòd aut statutum loquitur in personam aut in rem, quia per iuriscòsultum fit similis distinctio in l. aut qui aliter. §. final. ff. quod vi aut clam. sicque conclusio erit quòd siue statutum locatur in personam vel in rem, debet agens cõditione ex statuto ad pœnam applicãdam à fisco probare dolum vel culpam aduersarij turbantis, aliàs excusatur. vt dictum est.

3 †Secus autem si ageretur hoc interdicto vti possi. simpliciter vbi nedum attenditur dolus vel culpa aduersarij quo ad victoriam obtinendam sed simpliciter factum turbationis pro tanto, tunc agitur conditione ex lege vel statuto, licet non probato dolo vel lata culpa aduersarij non absoluendus sit à pœna statuti: tamen si de ipsa turbatione alter constet condemnandus est ad cessãdum à turbatione in futurum.

I V S Q V E colonus. Sunt enim paria domini & poss. turbare aut eius colonum, vt habetur. in d. l. j. §. quod seruus. cum sim. ibi not. ff. de vi & vi arma.

E P I T O M E.

- 1 *Turbans animo suum conseruandi an cadat in pœnam turbantis.*
- 2 *Quid attendatur in interdicto vti possidetis.*
- 3 *Missi ab altero ad turbandum poss. an teneantur sicut et mistens.*
- 4 *Tutor vel similes turbantes nomine alterius, an excusentur.*

1 **A** N I M O E T intentione turbandi. † Quid autem diceret si non habuit animũ alienum turbandi vel vsurpandi, sed ius suũ cõseruan i an cadat in pœnã proditã contra turbãtes: dic quòd aut iste qui ingreßus est fundũ alienum & turbat poss. fuit protestatus se id facere animo suum ius cõseruandi non alienũ vsurpandi & tunc protestatio

ipsum excusat à pœna ar. optimũ. in l. si quis. §. sed hoc interdictum. in si ibi dicitur, oportet igitur &c. de reli. & sum. fun. d. l. j. §. si quis ideo. ff. ne vis fiat ei probatur etiã in l. si duo §. cum in quilius. ff. vti poss. l. ij. §. hæc verba. ff. de lib. ho. ex h. cum multis simil. aut non fuit protestatus, & tunc non excusatur à pœna sed de turbatione prohibetur nisi ista causa cum excuset, vt supra dictum est, in precedenti glo.

2 †Quantũ tamen ad effectũ huius interdictum nõ attenditur, propositũ turbantis, si re ipsa & veritate inspecta actor impediatur turbatus iniuste, quia pro ipso ferenda erit sententia, & reus condemnandus vt infra dicitur ex quibus solet illa vulgaris & quotidiana quæstio de eo qui misit laboratores in vineam ab alio possessã, an & ipse sicut ille qui misit debeant condemnari de turbata poss. in qua quæstione inclusiue distinguitur, aut illi laborantes sciebant hanc vineam ab alio possessã quam ab ipso mittente, & tunc quia participes sunt & auxilium præstantes debent pariter cum mittente condemnari. argu. in l. seruos. C. ad leg. Iul. de vi pub. & quòd not. in l. liber homo. in princ. ff. ad le. Acqui. & l. ad ea. ff. de re iud. aut ignorabat illam vineam ab alio possideri & credebant quòd possideretur ab mittente, vt quia Alle. misit, qui hoc illis affirmabat vel ab alijs sic licebat, & tunc excusantur. arg. in l. in rem. §. tignum. & quòd ibi no. ff. de rei. ven. quam opin. tenuit Gau. in suo libello maleficiorum, sub iud. de pœnis reorum in genere & idem securus est Bar. in l. non solum. §. si manda. ff. de iniur. pro qua sententia facit l. si quis id quòd. §. sequi. ff. de iur. om. iu. † Quid autem si tutor vel curator aut fideiçes vel procurator, alterius nomine turbauit aliquẽ in possessionem, aut ipse erit excusatus, distinguit, vt habetur & no. per gl. & doc. in l. is qui in puteũ. §. tutor. & l. aut qui aliter. hæc verba. ff. quod vi aut clam. & ff. de pec. in summa. §. si dolo. & l. j. §. hoc edicto. ff. ne vis fiat ei. & §. quoties. ff. de vi & vi ar. cũ si. facit l. polla. ff. de his qb. vt indig.

F R V E T V S vuarum. Scire debes quòd pro huiusmodi fructibus & ceteris rebus quæ realiter perueniunt ad ipsum turbatẽ datur peperud hoc interdictum contra eum, vt l. j. §. j. ff. vti poss. & l. j. in princ. & §. si. cum l. se. & l. idem est in §. j. ff. de vi & vi ar. pro ceteris autem damnis quæ ad æuum perueniunt, qui passus est ipse turbatus competit hoc interdictum infra annum tantum à tempore turbationis numerandum, vt l. j. §. j. ff. vti poss. & l. j. §. animus. ff. de vi & vi arma.

A D M O N V I T interpellauit. An ergo sit necessaria interpellatio puto quòd non, quia si ipsum turbare non debuit, nec consequenter fructus accipere & semper cõsecutur esse in mora. ar. in l. si. ff. de cond. furti. ad quòd facit l. j. §. rectissime. & l. pe. ff. de vi & vi arma.

P R A E S E N T I A L I T E R quæ recusat, Quid autẽ dices si nõ recusat desistere ductus pœnitentia non restituere, sed omnis exceptio rei iud. secundũ eũ, si nã autẽ actor possidet ab alio quãdam ab,

facere se offerat an erit absolendus. Ego distinguere rem sic, aut fuit actum contra eum criminaliter, & tunc poenitentia eum non excusat: vt l. qui ea m. te. cum simi. ibi no. ff. de fur. aut fuit actum ciuilitur, tunc si quid offerat omnia integra est audiendus, & absoluedus. ar. in l. si reus paratus. cum si. ibi not. ff. de proc. & l. fideiussor ff. de dolj. exce. & insti. de of. in §. si aut nō offert omnia, & tunc condemnandus est, ar. l. si infulam cum ibi no. ff. de ver. obl. ad quod etiam facit d. l. j. §. j. & §. si. ff. vt poss.

QUARE cum prædicta. Hec est conclusio libelli ad quam semper omnia sunt reducenda vt alias dixi.

E P I T O M E.

- 1 Quando agitur pro turbata pos. quot petantur.
- 2 Actor an possit in turbata poss. petere pronuntari se dominum.
- 3 Actore pbate de pos. qua nō aliter iudex debet iudicare.
- 4 Quid agendum quando turbans, & turbatus probauit de possessione.
- 5 Quotplex est possessorium.
- 6 Quid agendum quando quis simul proponit possessorium & petitorium nu. seq.
- 14 Quid agendum quando diuerso tempore proponuntur petitorium & possessorium.
- 15 Quid agendum quando unus proponit primo loco possessorium & alium secundo loco petitorium.
- 16 Quis sit effectus conuenti petitorio, nec respondentis.
- 17 Quid agendum quando econuerso in petitorio, & poss. proceditur.

I D C E S S A N D V M & desistendum. Hic notandum quod quatuor principaliter fieri petuntur in quibus reus per iudicem condemnandus est. Primum videlicet quod cesset a turbatione. Secundo quod in futurum eum nō turbabit nec molestabit ipsum possess. Tertio quod satisfier de obseruatione promissorum, Quarto quod restituat omnia ablata, & damna illata: vt hec habentur, & notantur in l. pe. ff. de aqua. & æsti. & no. per Bar. in l. j. §. interdictum hoc autem. ff. vt poss. ¶ Sed an possit petere pronuntari se dominum, puto breuiter quod non, licet enim, vt dictum est, possit incidēter de iure domini probare ad coadiuuandū vires interdicti propositi quoad obtinendum victoriam super ipso, nō tamen auditur in modum agendi principaliter petēdo se declarari, & pronuntari dominū propter repugnantia quæ insurgeret ex isto casu, nā ex ea parte qua peteret se dominū declarari, fateretur aduersarium possidere, quia duo sunt extrema in rei vendicatione videlicet dominiū agentis, & possessio ex parte conuenti. vt l. j. C. de alic. iud. mu. causa fac. sicq; datur contra eum qui detinet vel possidet: vt l. officium. & l. in rem actio. ff. de rei vendi. ex ea autem parte qua intentat hoc interdictum, dicit se possessorem, ideoque tanquam contrarius non esset audiendus. vt l. i. C. de fur. Quid igitur si de domino queratur incidēter proposito interdicto. ver. gr. actor probauit in hoc interdicto pos. ex parte sui, & turbatio

nem ex parte aduersarij, aduersarij siue reus probauit de eius dominio, queritur quis eorum debeat obtinere? & videtur quod ipse reus quid de dominio probauit per regulā dolo facit. ff. de re iudi. & l. dolo. ff. de do. exce. quæ regulā procedit in postessorio retinendæ pos. vt no. per gl. l. si de vi. & ff. de iudi. & hanc opi. sequuntur Dy. in regula qui ad agendum, de re. iu. & Cy. in l. incerti. in si. C. de interd. sed Bart. in l. naturaliter. §. nihil. vbi plene tractat de hac materia tenet contrarium in d. l. si de vi. & hoc per tex. & gl. in l. si de eo. §. si ff. de acq. pos. Ego credo quod opi. Dy. & Cy. sit æqua, sed opi. Bart. est æquior, vt compescatur audacia turbantiū, & ne quis sua audacia ius sibi dicat autoritate propria. licet opi. Dy. ad dimittendas lites pertineat, vt l. quidā æstimauerunt ff. si cer. pe. & in c. j. in prin. de appell. lib. vj. ¶ Qualiter igitur iudex pronuntiabit in hærendo opi. Dyn. quia supra diximus quod non potest actor petere se pronuntari dominum respondēdo quod iudex absoluet eum ab interdicto proposito, ea ratione adiecta quia ipse reus probauit se dominum, & sic nō principaliter, sed consecutiue declarabit super domini, & hoc procedit eo casu quo reus nil de possess. probauit. ¶ Quid igitur si vterque pariter de pos. probauerit, sed aliter de domino etiam probauit, quis eorum obtinebit, certē dicendum est qd hoc calu multo fortius quam in procedenti obtinere debet ille qui de dominio probauit vel quasi dominio, vel alio legitimo. vt de re. docto. in l. j. C. vt poss. & Bart. in d. l. si duo. in princ. ff. eo titul. & in d. l. si de eo §. si. de acq. pos. & in c. licet. extra de proba. Sed quid erit si eius probationes sunt vtrique pares super poss. & nullus probat de dominio, nec aliquo rit. vel omnes probant de æquali titu qualiter pronuntiabit iudex. Dicit Iac. But. in l. j. C. vt possid. quod iudex pronuntiabit vti possidetis ita possideatis, & vterius ad eui tandū rixā præcipiet partibus sub certa pœna qd ad ipsam pos. nō accedet. ar. in l. æquisimū, & l. procul. §. si inter duos. ff. de v. usufr. quæ opi. sequuntur eō muniter doc. vbi supra, Bart. autem in d. l. si duo. in prin. dicit quod iudex debet facere diuisionem possessionis, ar. in l. §. ff. vt poss. & in l. si sordianum fundum. C. de leg. quam opi. recitat Inn. in c. licet. extra de probatio. in gl. pe. & eam reprobat, quia hoc non est ab aliqua parte in processu petitorio. sicque iudex non potest nec debet de eo pronuntiare nec iudicare, ar. in l. vt fundus. ff. communi diu. & in c. licet hely. extra de simo. Esset ergo bona cautela, si dubitaretur ab actore vel reo de paritate probationum, qd peteretur diuisio possessionis in casu in quo contingeret paritas & per vtrumque probari de dominio & pos. vel tit. quæ procedere habent quando probationes sunt pares circa eandem speciem seu qualitatem possessionis. vbi autem probatio respiceret diuersas species possessionis, quia vnus probaret de sua ciuili, alter de sua naturali poss. tunc secundum Inn. vbi supra iudex pronuntiabit hoc modo, pronuntio te Caium possidere naturaliter. & te Titium possidere ciuilitur. & hoc ideo, quia sic inueni ves possidere vti possideatis. Ad pleniorē tamen om-

a **nium** prædictorum doctrinam reuocō in dubium. An petitorium & possessio simul concurrere, de quo plenissime per Bar. in d. l. naturaliter. §. nihil commune ff. de ac. pos. Dic plenius & clarius quā ipse distinguendo duos casus principales, aliquando enim duo remedia proponuntur eodem tempore, aliquādo diuersis temporibus. Primo casu subdistingue alios articulos, nam quādoque vnus, & idem simul, & eodem tempore in eodem libello proponit petitorium, & possessorium, & eius aduersarius simpliciter se defendit, negando contenta in libello esse vera, quandoque ambo tam actor quā reus simul, & eodem tempore in eadem instantia proponunt petitorium, & pos. asserentes omnes se dominos & possessores, quādoque eodem tempore vnus proponit petitorium alter pos. tantum. Secundo casu principali cum ista iudicia diuerso tempore proponuntur, dic q̄ hoc potest contingere quatuor modis. Nam quandoque vnus, & idē proponit primo petitorium, secundo loco possessorium, quandoque e contra ipse idem primo possessorium, quandoque quis primo proponit petitorium & eius aduersarius, secundo loco possessorium, quandoque e contra quis proponit possessorium, & eius aduersarius secundo loco proponit petitorium, de quibus omnibus inferius per ordinē declarabitur. † Rursus **b** pro euidētia sciendum est quōd triplex est possessorium, nam quoddam est pos. adipiscēdæ pos. de quo loquitur. l. j. ff. quorum bo. & l. j. ff. quorum le. quoddam est possessoriū recuperandæ pos. de quo loquitur l. j. ff. de vi & vi arma. & l. j. C. vnde vi & in c. sæpe. extra de restit. spo. cum si quoddam est possessio recuperandæ possessionis, de quo hic loquitur. & habetur in l. j. ff. de vi & vi arma. & l. j. C. vnde vi. & in c. sæpe. extra de restit. spoliat. cum sim. quoddā est possessorium retinēdæ possessionis, de quo hic loquitur, & habetur in l. j. ff. & C. vti posside. quæ singula vide clarius insti. de interdi. §. j. & l. ff. de interdi. l. j. §. hæc autem interdicta. † Readeamus nuuc ad propositam materiā & assume primum generalem articulum, qui fuit quando vnus, & idem simul & eodem tempore, & in eadem petitione proponit vtrūque interdictū tam petitorium quā possessio-

riū in quo articulo licet sint variaz op. pi. doc. vt refert. Cy. in d. l. incerti. C. de interdi. & Bar. in d. §. nihil. tamē secundū eundē Bart. sic distingue. Aut quis simul proponit possessoriū adipiscēdæ aut possessoriū recuperandæ. Primo casu subdistingue. aut vtrūq; iudicium proponitur pro re corporali vt puta pro fundo, aut pro re incorporali, puta pro seruitute vel iurisdictione. Si p̄ re corporali tunc, aut vtrūquē proponitur respectu vnus & eiusdem qualitatis possessionis, vt puta respectu ciuilibus tantum vel naturalis tantum possessionis, & tunc non possunt ambo iudicia cumulari in modum agendi tantum ratione contrarietatis, quæ inde insurget, vt supra dictum est, quia per petitorium asserit aduersarium possidere, vt l. qui petitorio. & l. i. qui destinavit. ff. de rei ven. & l. j. C. de alic. i. u. mu. causa facta, & per possessorium asserit se ipsum & possidere, vt l. j. in prin. §. hoc interdictum. ff. vti pos. quæ inter se constat esse contraria. ar. in l. iij. §. ex contrario. ff. de ac. po. & l. si vt certo. §. si duo bus vehiculum. ff. cōmo. licet in modum excipiendi hoc casu admittantur probationes sup. dominio, vt quis melius possit obtinere in hoc interdicto, vt supra dixi. Aut petitorium, & possessoriū intētatur respectu diuersarū qualitatum possessionum, vel alio diuerso respectu, vt puta si proponitur petitorium ratione naturalis possessionis apud aduersariū existētis, & possessoriū ratione ciuilibus residentis apud actorem, vel si proponitur petitorium ratione detētationis apud aduersariū existētis, vt sunt depositarius, & cōmodatarius, & similes, & possessoriū ratione ciuilibus, & naturalis turbarē existētis penes turbatū, vt l. officii ff. de rei vē. & tūc admittitur cōcursus amborū, vt in §. nihil. secundū vnā lec. & no. in l. elā possidet. §. qui ad nūdinas. ff. de ac. po. & quia nulla regula impediens cumulationem repugnat huic petitioni, quod multum no. quia quotidie occurrit, & poterit sustineri multiplex libellus, qui prima facie videretur vitiosus. † Secūdo casu cum vtrūq; iudicium proponitur pro re seu iure incorporali. v. g. pro iurisdictione vel seruitute, tūc semper cōcursus vtriusq; tā petitorij quā possessoriij sustinetur. & admittitur etiā respectu eiusdē qualitatis possessionis nam siue intētatur cōfessoria, quæ com-

R: rsum.
Cynus in l.
ij. de seruis.
et aqua. gl.
in l. j. ff. de
acquirend.
pos. Et ibi
Bart. in l. si
Et certo. ff.
commo. et a.

a *Vtrum petitorium, & possessorium possint simul concurrere. Et ibi diffuse per Lu. rom. & Raph. ful. glof. & sal. in l. ordinarij. C. de res sedis. et doc. in c. subor. sa. de resu di.*

b *pro euidētia sciendum est quōd triplex est possessorium, nam quoddam est pos. adipiscēdæ pos. de quo loquitur. l. j. ff. quorum bo. & l. j. ff. quorum le. quoddam est possessoriū recuperandæ pos. de quo loquitur l. j. ff. de vi & vi arma. & l. j. C. vnde vi & in c. sæpe. extra de restit. spo. cum si quoddam est possessio recuperandæ possessionis, de quo hic loquitur. & habetur in l. j. ff. de vi & vi arma. & l. j. C. vnde vi. & in c. sæpe. extra de restit. spoliat. cum sim. quoddā est possessorium retinēdæ possessionis, de quo hic loquitur, & habetur in l. j. ff. & C. vti posside. quæ singula vide clarius insti. de interdi. §. j. & l. ff. de interdi. l. j. §. hæc autem interdicta. † Readeamus nuuc ad propositam materiā & assume primum generalem articulum, qui fuit quando vnus, & idem simul & eodem tempore, & in eadem petitione proponit vtrūque interdictū tam petitorium quā possessio-*

7

peti

petitam possidenti quam non possidenti, vt habetur in l. si forte. §. sciendum. de. si quis diurno. & l. sicut. §. si queratur. ff. si serui. vend. & l. vii. frui. §. fin. ff. si vlt. fru. pet. siue intentatur interdictum vti pos. quod etiam pro iuribus incorporalibus competit, vt l. sicut. §. aristot. in fin. ff. si ser. vend. & l. penul. ff. de serui. non igitur in hoc petitorio, & possessorie viget aliqua repugnancia, ideo hoc casu vtriusque concursus admittitur. de hoc videtur tex. in c. ecclesia sutrina. extra de causa pos. & proprie. ¶ Venio ad alium articulum de quo supra dixi, quando eodem tempore proponitur simul petitorium adipiscendæ possessionis cum petitorio, in quo casu dic quod aut in iuris dispositio. habet locum electio, vt in casu. l. fin. C. de codi. & tunc non admittitur concursus, nec cumulatio, aut non habet locum electio, & tunc vtriusque concursus admittitur, vt not. per glo. & docto. in l. si. de vi. ff. de iu. & in capit. pastoralis. extra de causa pos. & proprie. quia hoc casu cessat omnis regula cumulationem impediens & contrarietatem inducens. ¶ Descendo ad alium articulum qui est, quando eodem tempore proponitur possessorium recuperandæ pos. simul cum petitorio, & tunc secundum omnes admittitur conuersus, quod verum est quando ab eodem proponuntur, quia nulla regula est hoc impediens, vt probatur in l. cum fundum. ff. de vi & vi arma. & in cap. sepe. extra de restitut. spolia. & quod habetur & not. in cap. j. & ij. extra de causa pos. & proprie. & in cap. pastoralis. eo tit. & supra dixi in præcedenti titulo. ¶ An autem hoc casu quo vtrunque simul proponitur, teneatur iudex super vtrunque pronuntiare, videtur quod sic per tex. in c. cum dilectus. extra de causa pos. & proprie. in contrarium facit l. si de vi. ff. de iudi. Breuiter dic qd aut iudici liquet de vtroque, & tunc super vtroque debet pronuntiare, vt d. c. dilectus. aut sibi liquet de possessorio tantum, & tunc de eo solū pronuntiat, vt d. l. si de vi. secundū primā lec. quam distinctionē approbat gl. in c. j. extra de causa pos. & proprie. & Inno. in c. bone. cl. ij. extra de posth. & in cap. que relam. extra de ele. vbi vide. & no. secundum eum, quod si iudex solum pronuntiauerit super petitorio absolueno vel condemnando, quod ille qui succubuit vterius super possessorio non auditur. sicque secundum eum sententia lata in petitorio nocet in possessorio, quam opinio sequitur glo. in l. ij. §. quidam. ff. de interdi. alibi tamen glo. determinat oppositum in l. incerti. C. de interdict. pro quarum opin. concordia Dyn. sic distinguit in capit. qui ad agendum. de reg. iu. lib. vj. aut est tale possessorium quod excludit per exceptionē dominij, vt est possessorium adipiscendæ & retinendæ pos. & procedit opi. Inn. & gl. in d. §. quidam. aut est tale possessorium, qd no excludit per exceptionē dominij, vt est pos. recuperandæ pos. & tunc procedit aliā opi. gl. pos. tra in d. l. incerti. ¶ Sed quomodo cognoscetur quod petitorium simul cū pos. fuerit intentatū, dic vt supra dixi in ti. præcedenti, & traditur per Inno. in c. cum ecclesia sutrina. in prin. extra de causa pos. & pro-

prie. & per gloss. in c. in rer. dilectos. extra de fid. in stru. in gloss. super verbo pertinere.

12 ¶ Alius articulus est quando vterque scilicet actor & reus simul & eodem tempore proponunt petitorium, & poss. & sic vterque dicit se dominium & possessorem, & tunc siue sit in possessio. retinendæ, vel adipiscendæ, vel recuperandæ pos. dicendum est secundum omnes, qd non cognoscitur super petitorio, donec prius cognitum fuerit super pos. tam ratione ordinis quā contrarietas ratione, vt l. j. §. hoc autem. ff. vti pos. & ff. de iu. l. inter litigatoris. & l. si de vi, & nota. per glo. & docto. in d. l. incerti. C. de interdict. & Bar. in d. §. nihil. in vltima cōbinatione.

31 ¶ Alius est articulus quando eodem tempore vnus proponit petitorium, & alter poss. in quo casu dic quod siue sit possess. recuperandæ prius de eo cognosci & pronuntiari debet, antequam de petitorio audiatur, quia causa spoliationis est priuilegiata, vt supradictam est, & sic ratione ordinis præferenda, vt in c. j. & ij. cum si. extra de causa posse. & proprie. siue sit possessoriū adipiscendæ, & idem tam ratione contrarietas euitandæ quam ratione ordinis seruandi, siue sit possessorium retinendæ, & idem similiter per eandem rationem, nisi esset diuersitas in qualitate possess. vt supradictum est, & notat Barto. in d. §. nihil. in sexta combinatione.

14 ¶ Nunc autem descendendo ad secundū principalem articulum qui est quando diuerso tempore & successiue ista duo iudicia petitorium & possessoriū proponuntur, qui articulus subdiuiditur in quatuor alios articulos, quorum primus in ordine fuit, quando vnus, & idem primo proponit petitorium, secundo possessorium coram eodem iudice, & in eadem instantia. In quo sic distinguitur, aut est possessorium adipiscendæ possessionis, aut recuperandæ, aut retinendæ. Primo casu considera, aut ista duo iudicia. s. petitorium & possessorium, ita se habent, quod electione tolluntur, vt est exemplum in l. finali. C. de condi. & tunc proceditur solū super petitorio, & cessabit possessorium dicta l. finali. aut non tolluntur electione. quod est regulare: & tunc aut tempore possessoriij intentati possessorium nondum erat conclusum in petitorio & tunc admittitur vtriusque concursus, & cumulat secundum ea quæ not. per glo. in l. si de vi. ff. de iudic. aut erat iam conclusum super petitorio, & tunc non auditur super possessorio, nisi ex magna causa hoc iudici apparebit, vt hæc probatur in capitul. pastoralis. extra de causa possessionis & proprietatis. Et hoc de iure canonico, licet secundum Bartolum aliud fortasse de iure ciuili esset dicendum. In secundo autem & tertio articulo, dic per omnia, vt supra dictum est in alio articulo quando vnus & idem simul eodem tempore ista duo iudicia proponit.

15 Alius autem est articulus e conuerso ad proximum præcedentem videlicet quando vnus, & idem primo proponit possessorium, & alius secundo loco proponit petitorium, in quo sic distinguitur, aut fuit possessorium adipiscendæ, & aut recup-

randæ, aut retinendæ. Primis duobus casibus, dic per omnia, vt supra dictum est in primo & secundo principali articulo. In tertio autem casu qui est retinendæ distinguitur, aut ista ambo indicia intentantur respectu iuris incorporalis, & dic vt supra dixi, aut respectu iuris corporalis, & tunc aut agitur diuersis respectibus possessionis, & simul concurrunt, aut eodem respectu, & tunc, aut petitorium intentatur secundo loco ratione possessionis, quam dicit se post intentatum petitorium perdidisse. aut ratione possessionis quam dicit se perdidisse ante possessionem intentatam. Primo casu, aut dicit se perdidisse ante lit. contest. & tunc procedit vtrunq; iudicium. Ratio est, quia possessionem retinendæ datur ei qui tempore lit. contest. possidebat vt in isti. de interd. §. hodie. & l. prima §. vtrobique. In secundo autem casu proponendo petito. videtur renuntiare possessioni, vt probatur ex his quæ nota. in dicto §. nihil. in ij. lect. In tertio vero articulo, qui est quando vnus primo proponit petitorium, & secundo loco eius aduersarius proponit possessionem distinguitur, aut proponit possessionem recuperandæ, aut adipiscendæ, aut retinendæ. Primo casu ago contra te rei vendicat. tu vero postea agis contra me interdicto vnde vi, quo casu distinguitur, aut agis contra me possessionem recuperandæ, quia tu dicis te spoliatum post iudicium per me super petitorio intentatum, & tunc super vtroque tam petitorio quam possessioni cognoscitur, vt l. si cõstitit C. fini. re. aut agis ratione violentiæ illatæ ante petitorium intentatum, & tunc, aut vtrunq; iudicium proponitur diuersis respectibus, vt puta si ago contra te petitorio, quia ciuilitate possides. tu autem poss. intentas, dicens te sola naturali possessione spoliatum, & tunc vtrunq; procedit iudicium, vt dicto §. nihil. secundum vnam lecturam, aut proponitur eodem respectu verbi gratia vel ratione solius possessionis vel solius naturalis, & tunc, aut possessionem proponitur ante lit. contestat. super petitorio, aut post, si autem præfertur possessioni ipsi petitorio, quia causa spoliationis est in hoc priuilegiata, vt l. si quia ad se fundum. C. ad legem. Iuliam. de vi. & l. prima C. si per vim vel alio modo, & in capi. sepe. extra de restitu. spo. & in capit. ij. extra de causa pos. & proprie. cum multis simi. quæ etiam habent locum, si ipse in initio petitionis fuerit confessus se possidere, maxime, quia ante litem contesta. licet responsionis pœnitere, vt l. is qui se obrulit. ff. de rei vendi. si vero post lit. contestat. in petitorio proponatur possessionem, tuac aut ipse reus in iudicio petitorio se possidere respondit, & tunc repellitur, nec auditur super possessioni, & quasi sit sibi ipsi contrarius, vt l. j. C. de furtis. aut non respondit se possidere, quia forte non fuit de hoc interrogatus, & tunc super possessioni auditur, & super vtroq; proceditur, nec erit hoc casu spoliationis causa priuilegiata, quia exceptio spoliationis est dilatoria, vnde debuit apponi ante lit. contestat. tam in modum agendi quam excipien-

di, argum. in l. fin. C. de exce. & l. exceptionem. C. de probatio. & probatur per text. in capitulo j. extra de restitu. spo.iator.

- 16 † Quis autem sit effectus conuenti petitorio, nec respondentis possidere, not. per glo. in l. si de te. §. j. ff. de exce. rei iudica. Secundo casu quando proponitur possessionem adipiscendæ, & tunc, aut ambo ista iudicia petitorij, & possessorij proponuntur diuersis respectibus, & tunc omnium amborum admittitur concursus, vt probatur ex his quæ dicta sunt. aut eodem respectu, & tunc, aut reus proponit possessionem ante lit. contestat. super petitorio, & tunc præfertur possessionem, & superseditur ia petitorio, & huius est euidens ratio, quia reus tali possessioni intentato negat se possidere ergo & c. vt l. fin. ff. de rei vend. Aut illud proponit post lit. contestat. in petitorio, & tunc distinguitur, aut ipse reus prius respondit se possidere, aut nihil respõdit, vt supra dixi. Tertio autem casu quando proponitur possessionem retinendæ tunc distinguitur. aut enim proponit diuersis respectibus, & tunc admittitur vtriusque concursus, quia nulla reperitur repugnantia, vt prædixi, aut proponitur eodem respectu, videlicet respectu eiusdem qualitatis possessionis, & tunc, aut agens petitorio asserit se possidere eandem qualitatem possessionis, ante intentatum possessionem, & tunc suspenditur petitorium, & super possessioni tantum proceditur, & est ratio, quia agens est sibi contrarius, vt aliis dixi, & quia ratio ordinis hoc requirit, & etiam quia videtur renuntiatum petitorio, asserendo se possidere, vt d. §. nihil. secundum tertiam lecturam. aut asserit se possidere ea possessione quam sibi quesitam dicit esse post petitorium intentatum, & tunc admittitur concursus vtriusq; arg. d. §. nihil. secundum quartam lecturam quæ sententiã sequitur Bart. in quarta cõbinatione.
- 17 † Circa quartum articulum, qui est ecõtra ad præcedentia, videlicet quando vnus primo proponit possessionem, & alius secundo loco proponit petitorium, distinguitur secundum Barto. vbi supra. in sexta cõbinatione, aut fuit possessionem recuperandæ, aut adipiscendæ possessionis, aut retinendæ. Primo casu dic quod aut petitorium proponitur in modum agendi, & tunc præfertur possessionem, & cessat petitorium, tum quia intentans possessionem tale negat se possidere, ergo petitorio non tenetur, vt l. qui petitorio. ff. de rei vendi. & l. fin. tum quia spoliatus causa tanquam priuilegiata petitorio antefertur, vt l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iuliam. de vi. & l. j. C. si per vim vel alio modo. & d. cap. sepe. cum similibus. supra allega. aut petitorium proponitur in modum excipiend. & tunc, aut ille qui prius proposuit possessionem patitur, & consentit sub petitorio cognosci, & tunc imputetur sibi, & hoc casu de vtroque cognoscitur, vt supra dixi, aut contradixit petens ante omnia se ad possessionem restitui, & tunc super petitorio silentium imponitur, & de solo possessioni cognoscitur, vt hæc probantur in dicto c. j. de rest. spolia. cum simi. Alio autem casu cū intentatur prius possessionem adipiscendæ

unc subdividingue, aut petitorium secundo loco in-entatur diuerso respectu à possessorio, aut eodem respectu. Primo casu admittitur amborum concursus. Secundo casu non, quia tunc negat se possidere, nisi fortasse conueniretur ratione possessionis postea per eam quaesita, vt dictum est supra. In tertio vero casu, quando primo fuit propositum possessorium tantum retinenda possessionis, tunc distinguens, aut iste qui proposuit secundo loco petitorium agit diuerso respectu à possessorio, & tunc super vtroque cognoscitur, nec inuicem se impediunt, aut agit eodem respectu, & tunc non concurrunt, sed se impediunt, & prius de possessorio cognoscitur tam ratione contrarietatis, quam ratione ordinis, & hoc etiam modo potest intelligi à l. incerti. C. de interdi. & erit valde facile iudici de possessorio cognoscere, quia ille qui intèrauit petitorium videtur possessorio renuntiare, vt dictum est. Ex quibus omnibus sic conclusiue collectus habet perfectam materiam turbata possessionis quæ per quam frequens sit modernis temporibus angustiatu spiritus ferre, & audire. Videmus eum persæpe turbati statum Imperij, Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum, statumque ciuitatum, provinciarum, nobilium, mediourum, & inferiorum, quarum quidè turbationum materia, & causa principalis est triplex, videlicet superbia, inuidia, & auaritia, quæ vitia compefcere habet constans iustitia, si virtus eius locum haberet in principum curia, seu aula, sed proli dolor exulauit à patria.

FRUCTVS antedictos. Certum namq; est in iure turbatorem & spoliatorem alienæ possessionis ad fructuum restitutionem teneri, vt probatur in l. j. §. ex die cum ibi no. ff. de vi & vi ar. l. videamus. §. in fauiana. ff. de vsur.

QUAE OMNIA. Hanc clausulam cum sequenti declara, vt alias scripsi in primo libel.

Forma libelli pro legato rei singulari.

QUAE VOBIS. D. B. potestate agit, & in iure proponit Verulphus de verulphis cancellarius domini Marchionis montisferrati contra, & aduersus Simonem nicolreum olim causa contrarium præfati domini, & contra quacunque aliam personam pro eo, & eius nomine in iudicio comparantè. Dicens ipse Verulphus quod quidam Henricus de cerxenico in suo vltimo testamento legauit eidem Verulpho domum vnam positam in mote caluo cui cohæret & c. præscriptumq; Symo. sibi hæredem vniuersalem instituit hac clausula in testamento apposita, & adiecta, videlicet quod si ipsum testamentum non valet, vel valebit iure testamenti, valeat, & valere debeat iure codicillorum, & si non valet vel valebit iure codicillorum, valeat vel valere debeat iure donationis causa mortis & cuiuscunque vltimæ voluntatis, prout melius valere poterit, & potest prout hæc,

& alia latius in dicto testamèto habentur, & continetur rogato, & tradito per Io. de vago notariu. Dicit quoque, & exponit quod præfatus Sy. licet sepius requisitus tradere & relaxare. d. domum ipsi Verulphus. hucusque recusauit, & adhuc hodie recusat. Quare cum prædicta vera sint, petit & requirit prædictus Verulphus à vobis domino B. antedicto quatenus per vestram discretiã sententiã condemnentis, & condemnatum iuris remedij compellatis supra scriptu Sy. ad tradendu, & relaxandum supra scripto Verulphus. domum antedictam simul cum fructibus à tempore mortis dicti Henrici, per eum habitis, & perceptis, & etiam cum expensis vniuersis præsentis litis tam factis quam fiendis cæterisque damnis, & interesse passis, & in futurum patiendis, de quibus protestatur, vt liquidabitur in processu, & prædicta petit per vos fieri & c. saluo iure addendi & c. Deducen. in præfenti iudicio & c. non tamen se astringens. & c.

EPITOME.

- 1 Quando legatur quantitas tantum, & semel præfatur, & quando legatur res vel quantitas et pluries præfatur.
- 2 Res qua legari solent.
- 3 Si hæreditas sit distributa per testatorem qualiter succurratur hæredi.
- 4 Quando legatum est factum pure quid iuris.
- 5 Quando legatum est factum in diem quid iuris.
- 6 Quando legatum est factum sub aliqua demonstratione.
- 7 Quando legatum est factum cum causa.
- 8 Legatum quando cedat quo ad translationem ad suum hæredem, & nu. 9.
- 10 Quando legatum est factum sub conditione.
- 11 Ius vel factum sub conditione causali quid iuris.
- 12 Ius vel facultas implendi conditionem, an transeat in hæredem legatarij, aut hæredem instituti sub conditione.
- 13 Quando legatum est factum sub modo possibili quid iuris.
- 14 Causa edicta legato qua potest interpretari esse adiecta per modum modi, & modum conditionis, qualiter interpretetur.
- 15 Hæreditate vel legato relicto cum conditione de stando in loco certo, quid agendum.
- 16 Legato facto de omnibus bonis suis quid importet.
- 17 Legato fundo pro quo debetur census, a quo soluitur census.
- 18 Pro legatis quot actus competant.
- 19 Legata facta ab instituto non videntur repetita à venientibus ab intestato.
- 20 Hæres extraneus in mora ad soluendum legatum, an teneatur ad fructus & vsuras.
- 21 Qualiter succurratur hæredi exhausta hæreditate legatis.
- 22 Annullato testamento per præteritionem filij, non annullantur legata.

- 13 Legata facta ab instituto videntur repetita à Senientibus ab intestato existente clausula codicillaris.
- 24 Quando legatur vna res vel plures eidem, quid contingat.
- 25 Quando eadem res pluribus personis legatur.
- 26 Legatum, sed pluries praestetur, an transeat ad heredes legatarij.
- 27 Stipulatio annua si sit concepta simpliciter, an transeat ipso iure, & cum effectu in heredem stipulationis quoad effectum petitionis, & exactionis.
- 28 Ex promissione annua ex causa venditionis, an omni iure agi possit.
- 29 Legatorum in diem quando sit fienda solutio.
- 30 Intellectus versicul. sed cum satis. l. lecta. ff. si certum petatur.
- 31 Legatum factum respectu certi loci an debeatur si nulli fructus ex loco percipiuntur nu. 32.
- 32 Legatum factum donec coixerit an pluries praestetur.
- 34 Legatum factum de talibus fructibus, & tanta quantitate an semel debeatur.
- 35 Insuper testatoris quod heredes & que ad x. annos in sinuul habitent, quod importet.
- 36 Legatum factum de annis simpliciter, an valeat.
- 37 Quando legatur & usufructus in pluribus casibus, de quibus in numero. 38. & seq.
- 44 Quando legatur seruitus quod iur. nu. 44. 45.
- 46 Quando legatur dos uxori vel filia. nu. 47. & seq.
- 61 Quando legatur fundum cum suo instrumento. numero 61. & 62.
- 63 Quando legatur pecunia.
- 64 Quando legatur suppellectilis.
- 65 Quando legantur alimenta. nu. 66. & seq.
- 87 Quando legatur argentum vel aurum.
- 88 Quando legatur debitori liberatio.
- 89 Habent exceptionem an competat ius agendi, & si liberetur per pactum vel acceptilationem.
- 90 Quando legatur liberatio tutori vel administratori sua administrationis.
- 91 Quando legatur liberatio habenti à testatore rem in deposito.
- 92 Legata liberatione ei qui tenentur pluribus actionibus an sit ab omnibus liberatus.
- 93 Legato sulso de omnibus rebus mobilibus, an veniant nomina, & actiones debitorum.
- 94 Debitor tutus exceptione peremptoria si leget debitum creditori, an haeres eius statur tali exceptione.
- 95 Quando relinquitur electio ex pluribus rebus testatoris nu. 96 & 97.
- 100 Quando legata adimuntur nu. 102.

CORAM VOBIS. Sciendum est ad euentia n praesentis materiae legatorum quod haec legato atque diffusor, est qua aliqua alia que in corpore iuris sit inclusa, ideoque non tam graue quam impossibile videtur eandem praesenti libello applicare perfecte. Sufficiant ergo que vtilia & quotidiana vel necessaria forte prouidero quanto summarijs & melius potero applicabo. ¶ Primo namque prae-

mitto quod quandoque legatur quantitas, vt ea semel tantum praestetur & de tali legato loquitur co. ti. ff. de le. j. & ij. & iij. C. co. ti. quandoque legatur res vel quantitas, vt ea pluries exoluatur, vt puta cum legatur aliquod annuum mensestruū vel diuiniū. & de hoc loquitur to. titu. ff. de an. le. & l. in annibus. C. de leg. ¶ Secūdo sciendum est quod quaedam sunt res quae legari solent pro quibus facti sunt titu. speciales per legislatores. aliquando enim legatur usufructus vel habitatio, de quo legato loquitur ti. de usufru. leg. per to. aliquando legatur seruitus rustica vel vrbana & de hoc loquitur titu. de ser. le. per totum. aliquando legatur dos uxori, & de hoc loquitur ff. de do. praet. per to. aliquando legatur vinum, vel triticum, aut oleum, & de hoc loquitur ff. de v. triti. & oleo lega. aliquando legatur fundus instructus vel cum instrumento & de hoc loquitur ff. de fun. instru. & instr. leg. Aliquando legatur peculium seruo vel filio, & de hoc loquitur ff. de pec. leg. per to. aliquando legatur penus de quo loquitur ff. de pec. le. per totū legatur suppellectilia. & de hoc loquitur ff. de supellec. leg. Quid autē sint supellectilia, habetur in l. j. & in l. labeo. in prin. ff. de sup. leg. aliquando legatur alimenta vel cibaria, & de hoc loquitur ff. de ali. & cib. leg. per tot. aliquando legatur aurum & argentum de quo loquitur to. ti. ff. de au. & ar. leg. aliquando legatur liberatio debitoris, & de hoc loquitur tit. ff. de li. leg. per to. aliquando legatur electio circa plures res ipsius testatoris de quo loquitur to. ti. de ope. leg. aliquando rei legatae sit postea per testatorem reuocatio vel ademptio. & de hoc loquitur tit. ff. de adi. legat. Praedicta autē legata, & fideicommissa particularia vel singularia sunt hodie inuicem per omnia exequuta, vt l. j. ff. de lega. j. & ibi plenē not. in l. ij. C. commu. de l. g.

¶ Deinde sciendum est quod si testator fuerit adeo prodigus in legando quod modicum vel nihil ex hereditate superhit haeredi instituto quod poterit ipse haeres quartam iure institutionis detrachere de singulis legatis, vt l. j. C. ad leg. fal. per tot. & ff. eod. l. j. per totum. quae quartae detractio etiam locum habet in successione ab intestato, vt habetur in l. fina. C. quando dies leg. ced. cum similib. ibi in glos. not. & non possit fieri in vna re sola, vt plene not. per Cy. in l. ij. C. ad l. fal. per gloss. in l. plautius. & in l. in quantitate. ff. ad l. fal. licet aliud sit in quarta trebellianica, quae trahi potest de vna re tantum secundum Iac. Butr. vt per eum not. in l. filium quem habentē. C. fami. ercif. Cuius differentiae ratio est, quia si posset fieri in legatis quartae detractio in vna ex rebus legatis afficeretur iniuria ipse legatarius, cui esset illa res legata. & non alij. quae ratio cessat in fideicommissis vniuersali, in quo solus est haeres grauatus, & quia maiori iniuria afficeretur, si detraheretur quarta de omnibus rebus. quā si de vna re tantū, atque Cy. in d. l. filius. & d. l. ij. & Bar. in l. quarto. ff. ad leg. falc. videtur sentire contrarium, vbi vide. quod autē dixi haeredem de legatis posse detrachere calcidiam fallit si haeres non fecerit inuentarium, vel si fiat legatae ad pias causas, vt in authentic. sed cum testa.

& in authent. similiter. C. ad legem falcid. & instit. eo. §. final. vel si testator ipsam falcidiam expresse detrahi veterit. vt ibi not. trebellianica verò quartam prohibere non possit, secundum communem opinionem docto. vt not. per Cynum & Iacob. but. in l. quanquam. C. ad legem falcid. Iacob. de belui. in auth. de hæred. & fal. §. si verò expresse. Rursum est aduertendum, quòd legata & fideicommissa aliquando sunt pure, aliquando in diem, aliquando sub conditione, aliquando sub modo, aliquando sub demonstratione, aliquando sub causa.

4 † Si quidem sint pura, siue facta pure, ipsaq; res legata sit testatoris, tunc recta via regulariter transit dominium à morte testatoris in ipsum legatarium, in l. à Titio. ff. de furtis. & l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de legatis j. & l. prima. §. cum igitur. & §. in nouissimo. ver. & dies. C. de cad. rol.

5 † Si verò legata sint in diem, & tunc aut est dies incerta, an & quando, vt puta si dixerit testator. Lego Titio centum, quando Caius capuam accesserit vel similia, & tunc ante diei euentum non transit dominium, nec petitio admittitur, vt infra in conditione casuali dicitur, & probatur in l. dies incertus. ff. de condition. & demonstratio. & l. prima §. si autem. C. de cadu. rol. aut dies est incerta quando: sed est certa an, vt dies mortis, & tunc ante diei euentum non admittitur petitio, nec transit dominium vt probatur in l. sempronius. ff. de vsufruct. leg. & notatur per Cynum in l. prima. §. cum igitur. C. de cadu. tollen. facit quod habetur & notatur in l. nam & si cum moriar. ff. de conditione indebiti. & l. si pupillus. §. si sub conditione. ff. de noua. aut dies est omnino certa. & tunc etiam quod est mirabile non transit dominium ante diei euentum: per dictam l. sempronius. & ibi notatur, nec petitio eius admittitur, vt dicto §. cum igitur, & ibi de hoc notatur per Cynum & glo. facit ad prædicta. l. si post diem. in principio. §. primo. quando di. leg. ce. aut est legatum sub conditione, & tunc, aut est conditio impossibilis de iure & de natura, & tunc transit dominium, & admittitur petitio, quia talis petitio habetur pro non apposita, vt d. l. si post. & l. obtinuit. ff. de conditio. & demonstratio. cum si. ibi not. aut conditio est possibilis, & non transit dominium, nec admittitur petitio ante conditionis imple-
mentum, vt d. l. j. §. si autem aliquid sub conditione. C. de cadu. tollen. nisi culpa aduersarij conditio non possit impleri, quia tunc conditio habetur pro impleta, vt l. iure ciuili. & l. in testamento. ff. de condi. & demonstratio facit. d. l. si post diem. verfic. sed sub conditione. & l. si dies. in princi. ff. quando di. leg. ce. & plenè not. in l. j. C. de condi. instit. & sub. quod autem dixi conditionem haberi pro impleta, intellige vt nec aduersarij, qui semel recusauit implere post ea admittatur pœnitentia, vt l. fi. C. de condi. instit. circa finem nisi in casu qui habetur in l. pater seu-
rinam. §. fin. ff. de conditionibus & demonstrationibus. vbi autem legata sunt sub modo, tunc, aut modus est possibilis, aut impossibilis, vt supra in conditione dictum est, & si fuerit modus possi-

bilis alia sumitur diuisio, quàm in conditione possibili hoc modo, quia aut modus est causa finalis legati, & tunc præstita cautione de modo implendo legatarius admittitur ad petitionem legati, & in hoc differt à conditione. l. secunda C. de his quæ sub modo & l. quibus diebus. §. ter-
milius. ff. de conditionibus & demon-
strationibus. & ibi plenè per Bartolum de hac materia modalis. aut mo-
dus est causa impulsua, & tunc sta-
tim admittitur eius petitio, nec mo-
dus est imp. idus, nec cautio est im-
plendo præstanda, vt l. titio. centum.
in principio. & ibi no. ff. de conditio.
& demonstratio.

6 † Si vero legatum fiat sub aliqua demonstratione, verbi gratia, si testator dixerit, lego fundum quem à Titio emi, tunc siue demonstratio sit vera vel falsa, valet legatum, & eius admittitur petitio regulariter, & de corpore rei legatæ constet. l. si quis in fundi vocabulo. ff. de legatis primo. & l. demonstratio falsa. & ibi plenè per Bartolum. ff. de condit. & demonstratio.

7 † Si autem legatum fiat cum causa. verbi gratia, quia Titius negotia mea gessit, ideo lego sibi talem fundum. & in hoc consuevit sic distinguui, aut est causa de præsentii, aut de præterito aut de futuro. Item confi-
derandum est etiam an causa ponatur conditionaliter an causatiuè. Si conditionaliter, tunc causa falsa vitiat, si verò causaliter, tunc falsa causa non vitiat. nisi testator aliàs non fuisset relicturus. vt l. demon-
stratio. per Bartolum & per alios in l. j. C. de fal. causa adiect. leg. & in d. §. longe.

8 † Deinde notandum, quòd hu-
iufmodi legata dicuntur cedere
duobus modis: vno modo quo ad
petitionem, alio modo quo ad trans-
missionem ad suum hæredem. De primo dictum est supra proximè.

De transmissione autem agendum est in qua distinguui solet, an legatum sit purum, an in diem, an conditionale. † Si quidem legatum sit purum, tunc cedit à morte testatoris quo ad transmissionem & petitionem, vt in dicta l. prima. in principio. verfic. si quis modo. C. de cadu. toll.

Si verò legatum sit in diem, tunc distingue, vt plenè nota. per Cyn. in d. l. j. in principio. aut legatum est in

Not. quomodo dicitur cedere dies legati. Vide in §. in nouissimo. C. de ea toll. & Bart. in l. j. in §. & c. lex. C. eodem titulo.

diem certam, aut in diem incertam. Primo casu statim cedit quo ad transactionem, vt in dict. ver. similiq; modo. Secundo casu subdistinguitur, aut est incerta dies omni certitudine, & tunc idem est quod in conditione de qua infra dicitur. & probatur in l. dies incertus. ff. de conditio. & demonstr. ff. de leg. j. l. talis scriptura. aut dies non est incerta omni certitudine, & tunc aut certum est iam stare in vita legatarij, & tunc cedit à tempore mortis testatoris, aut nō est certum eam extare in vita legatarij, & tunc cedit post mortem testatoris in aduentum ipsius diei, vt l. si cum hæres. & l. post diem. quando dies leg. cc. & ff. de condi. & demonstr. l. hæres meus. & vide quod no. in l. iij. & l. ex his. C. quando dies leg. ced.

10 † Tertio casu quando legatum est sub conditione, & tunc est conditio quæ tacite inest & nihil operatur, & legatum habetur pro puro, vt ff. de lega. j. l. iij. fallit in casu. l. si in diem. §. seruo. ff. de conditio. & demonstr. aut conditio non inest tacite, & tunc aut est necessaria aut casualis. Primo casu, aut est certum causam extare in vita legatarij, & tunc cedit à morte testatoris, ac si relicta esset purum vt lege si pupillus. §. si sub conditione. ff. de noua. & ff. quando dies leg. cc. l. si cum hæres. in princ. aut non est certum quod in vita legatarij extabit, & tunc idem est quod in conditione casuali, vt d. l. si cum hæres.

11 † Si verò conditio sit casualis, tunc non procedit nisi conditionis euentum, vt d. l. vnica. §. si autem. C. de ca. tol. & in §. cum igitur. cum ibi not. per gl. sed remanet legatum penes hæredem aut substitutum vel cōiunctum vt ibi. Alj circa hoc latius distinguunt sic, aut conditio adiecta legato est impossibilis, & tunc legatum statim cedit, quia habetur legatum pro puro, vt l. obtinuit. ff. de condi. & demonstr. aut conditio est possibilis, & tunc aut omnino est extitura, & habetur pro pura, ideoq; statim cedit legato tū quoad transmissionem, vt l. si dies. in fi. & l. titio. §. quædam. ff. quando dies leg. ced. aut extitura aate, sed non quando, vt conditio mortis, & tunc ad hæc conditio adijcitur hæredi, & tunc non cedit legatum ante conditionis euentum, aut adijcitur personæ ipsius legatarij, & tunc statim cedit legatum, aut hæc conditio adijcitur in personam tertij, & tunc nō cedit ante conditionis euentum, vt hæc omnia habentur in d. l. si cum hæres. & l. post diem. & l. si dies. ff. quando die. cc. Ex præmissis ergo potest quædam generalis conclusio elici. videlicet quando legatum est conditionale, debet conditio adimpleri verè vel præsumptiue antequam legatum possit peti vel transmitti.

12 † Huius gratia quæro an ius vel facultas implendi conditionem transeat in hæredem legatarij, aut hæredem institutum sub conditione, vbi est aduertendum, quod aut queritur de implemento conditionis vel modi adiecti in aliquo casu inter viuos, & tunc dic vt not. per Cyn. in l. fin. C. de contrahen. emp. & per Bartolum plenè in l. si decem cum peticero. ff. de verb. ob. & l. si stipulatus fuerim. ff. cod.

ti. aliquando queritur de implemento conditionis appositæ in vltima voluntate, & tunc regulariter non transit in hæredem honorati, vt d. l. j. §. si nauitem. C. de cadu. tollend. cum similib.

13 † In legato autem sub modo possibili subdistinguitur, aut modus possit impleri per hæredem legatarij, & tunc transmittitur in ipsum hæredem, si decesserit legatarius ante modum impletum, vt probatur per text. & glo. in l. a testatore. ff. de condi. & demonstratio. & d. l. post diem. §. ijsdem. & not. per Barto. in dicto §. termilium. & in hoc etiam differt à legato conditionali. aut non potest impleri per hæredem, & tunc non transmittitur in eum quasi modo deficiente, vt ibi not. & sic patet quod modus conditionalis, & stipulatio in aliquibus æquiparantur quo ad vim transmissionis, vt in Lex conditionali. in fi. de verbo. obli. Si verò modus sit impossibilis, tunc pro nō apposto habetur, vt dictum est in conditione impossibili, & probatur in l. j. in fi. C. de his quæ pe. no.

14 † Sed pone quod legato sit adiecta certa causa legandi: & dubitatur an sit adiecta per modum modi, an per modum conditionis, in quam partem fiet interpretatio. Et quidam Per. vt refert Cyn. in l. cum mora. C. de transact. distinguit sic, aut legatum cui causa adijcitur vel alius actus qui geritur potest procedere secandum mentem disponentium sine implemento causæ, & tunc causa præsumitur adiecta per modum modi, aliam autem præsumitur adiecta per modum conditionis: argumen. l. quæro. §. inter locatore. ff. loca. coniuicta l. stipulationem. & l. dotis fructus. §. si. ff. de iure do.

15 † Vterius queritur, pone quod testator legauit vel aliquem hæredem instituit eo tenore quod venire debeat ad standum in certo loco, aut priuetur hæreditate vel legato, si non venerit ad habitandum in ipso loco, dic vt plenè scripti supra in forma libelli quando vxor reperit dotem in glo. penul. & habetur in l. titio centum. §. titio. el. ij. ff. de condi. & demonstratio. Amplius est alia diuisio, quod interdum testator legat rem suam propriam, & procedunt quæ dicta sunt. Interdum legat rem sui hæredis & idem disponitur ac si rem propriam legasset, vt l. hæredum. C. de fideicom. & l. vnum. §. si rem. ff. de lega. ij. & instit. de lega. §. non solum. Interdum legis rem alienam, & in hoc subdistinguitur, aut legat scienter, & valet legatum aut ignoranter, & tunc aut personæ extraneæ, & non valet, aut personæ coniuictæ vel propinquæ, & valet: vt l. cum alienam. C. de testamen. & in §. non solum. instit. de leg. facit text. in lege verius. ff. de probat. Interdum legat rem sibi communem cum alio, quo casu videtur in dubio legasse illud ius tantum quod suam est, vt l. serui electione. §. si. & l. si dominus. §. si. ff. de leg. j. & facit quod nota. per gloss. in dicta l. cum alienam. facit lege vxor patris. C. eodem titulo. Interdum legat eidem rem ipsius legatarij propriam, quo casu non valet legatum alleg. proprias. C. de leg. & in. §. si rem. instit. de leg. Interdum legat rem propriam

priam ipsius testatoris, quæ tamen est pignori alteri obligata, in quo casu queritur ad quem pertineat onus illa exigendi, an ad hæredem, an ad legatarium, & sic solet distingui, aut res ipsa fuerat obligata ante testamentum, aut postea, si quidem ante tunc, aut testator ignorabat esse obligatam, & pertinet exactio ad legatarium, nisi in duobus casibus notatis in l. prædia. C. de fideicom. aut sciebat, & pertinet ad hæredem, vt habetur in dicta lege prædia. & dicta lege qui post testamentum. C. de lega. & l. si res legata. ff. de lega. primo. & in dicto §. si rem. autem in re dubia præsumatur ignorantia vel scientia, dic quod aut ipse testator rem ipsam ignorauit, & præsumitur scientia. argumentum in l. quisquis. C. de rescin. ven. & leg. quanquam. ff. ad Velleia. aut alius extraneus, & tunc præsumitur ignorantia, argumentum in l. fin. ff. pro suo. Si verò fuerit obligata post testamentum, tunc hæres luere debet, vt d. l. qui post testamentum. Interdum alio modo quam pignorando testator rem legatam alienat & tunc distinguitur. aut titulo lucratiuo, puta per donationem, & tunc videtur legatum reuocasse, aut titulo oneroso, puta per venditionem, & tunc aut ex propria necessitate, & tenet legatum & cogitur ipsam luere, aut ex voluntate, & tunc videtur legatum reuocasse, vt hæc omnia habentur, & probantur in lege rem legatam ff. de aliment. lega. & le. fideicommiss. §. si rem. ff. de leg. ij. & nota. infra in ver. transio ad vltimum articulum, & hæc locum habent quando alienatio est post testamentum, vbi autem alienatio præcessit testamentum, tunc deueniendum est ad distinctionem quæ fit cum legatur res aliena. vt supra dictum est.

16 † Quid autem importet cum dixit testator, lego omnia bona mea vel sua, quid appellatione suorum & meorum contineatur, habetur in lege cum sue. & l. suos. ff. de leg. j. & l. meorum. ff. de ver. signi. & no. per Bar. in l. quintus §. argento. ff. de auro & argen. lega. vbi conclusiue no. quod appellatione mei, vel sui dominium vel quasi intelligitur, tamen quandoque importat nudam detentionem secundum materiam de qua sermo habetur, vt ibi no. & probatur in l. medicorum. de professio. & medi. lib. x. ubi in ciuitatibus suis.

17 † Quid si testator legauit fundum pro quo debetur census vel fictus quis tenetur ad eius solutionem, distingue, aut queritur de fictu vel censu præteriti temporis ante mortem testatoris, & tunc regulariter hæres tantum tenetur, aut dictu vel censu post mortem testatoris, & tunc regulariter legatarius ad id tenetur, & habetur in l. apud iulia. §. heres. ff. de leg. j. & in l. qui concubinam. §. qui orios, in fin. ff. de leg. ij. cum simi. sicut tenetur usufructuarius, vt lege pendente. §. si quid cloacarij. ff. de vsu. & l. quæro. ff. de vsu. leg.

18 † Ceterum sciendum est quod pro legatis & fideicommiss. de quibus est sermo, competunt regulariter tres actiones, videlicet rei vindicatio, actio ex

testamento & hypothecaria. vt l. prima. C. de commu. deie. & ibi per Cy. & alios & latius per Bartolum in l. j. ff. de lega. j.

19 † Porro est vterius aduertendum quod legata facta ab instituto non videntur in dubio repetita à ventis casibus traditis in lege eam quam. C. de fideic. inter quos est ille casus videlicet quando in testamento est apposta illa clausula vulgaris & codicillaris quæ est. Si non valet iure testamenti valeat iure codicillorum & c. de qua latè dicemus infra in gl. super verbo valere debeat, iure codicillorum sed legata facta ab instituto bene videntur regulariter repeti ab eius substituto vt traditur in l. licet imperator. ff. de lega. primo. circa quam repetitionem reperitur in iure multiplex consideratio, aliquando enim queritur an conditio apposta institutioni videatur repetita in legato facta ipse instituto de quo articulo traditur in lege aui. ff. de conditio. & demonstratio. & l. cum feruus. ff. de conditio. inst. Quandoque queritur an conditio vel dies vni legato apposta videat alteri legato repetita, & de hoc tangitur plenè in lege in repetendis. ff. de legat. tertio. quandoque queritur an conditio apposta institutioni videatur repetita in substitutione, & de hoc habetur in lege quæ conditio. ff. de condi. & demon. & le. sub conditione. ff. de hæred. insti. aliquando queri solet an disposita in priori testamento vel codicillo videantur in sequenti testamento vel codicillo repetita de quo not. in l. à libertis. la. ij. in princip. ff. de ali. & ci. le. & l. quia quaginta & le. cum tacitum. & ff. de proba. & le. sempronius. ff. de leg. secundo. Aliquando queritur, an qualitas adiecta in vna oratione videatur in alia sequenti oratione repetita de quo plenè traditur per Bartol. in l. ita stipulatur. §. grifogonus. ff. de ver. obl. Aliquando queritur an clausula posita in vno, capitulo videatur repetita in alio de quo plenè traditur per eundem Bartol. in l. prætor. la. ij. §. si quis. ff. v. bo. rap. & in l. talis. & lege licet scriptura. ff. de leg. j. Imperator. ff. eodem titulo.

20 † Præterea & aliud est sciendum quod si hæres fuerit in mora soluendi legatum debito tempore quod te-

a *Qui appellatorem meorum est suorum contineatur doct. in l. pater. in §. duobus. ff. de leg. ij.*

netur ad fructus & vsuras vt lege j. cum sequen. C. de vsu. & fruct. legat. adeo quòd si hères monitus legitime per iudicem circa solutionem legatorum implementum voluntatis defuncti stet contumax per annum priuatus hereditate & deferatur substituto vt habetur in authent. hoc amplius. C. ad legem Falcidiam. verumtamen si legatarius suspicetur de herede quòd ante euentum diei, vel conditionis adiectæ legato dilapidet, & consummat legatum poterit iudicis officio eundem cogere ad prestandum idoneam cautionem. seu fideiussionem de legato soluendo adueniente die, vel conditione. vt traditur in tot. titu. ff. vt legat. no. ca. & C. eodem titulo. per totum. quæ quidam cautio similiter locum habet in hereditationibus in diem. vel sub conditione relictis præterquam in aliquibus casibus. vt habetur & not. in l. cum archimedorum. C. vt in possess. legat. quorum primus est cum quis grauatus est restituere filio. Secundus est cum fratres sunt inimicem de restituendo grauati vt liubemus. C. ad trebellianum.

21 † Amplius sciendum est vt supra dixi quòd si hères institutus vel ab intestato succedens fuerit tot legatis aggrauatus quòd ferè totas hereditarias vires exhauriuit, poterit hères quartam partem de singulis legatis detrahere quæ falcidia appellatur vt ff. ad legem Falcidiam, lege prima. & per totum, in l. eo. in princip. §. fina. nisi testator hanc falcidiam detrahi expresse prohibuerit, vt in authent. sed cum testator. C. ad legem Falc. In detractione autem huius falcid. hères non tenetur quartam compensare vt habetur in lege iij. ff. ad legem falcidiam.

22 † Deinde nec illud est prætereundum sed memoriæ commendandum quòd huiusmodi legata & fideicom. filio præterito, vel minus legitimæ exheredato, & per consequens annullato, vel rupto ipso testamento olim annullabantur nec præstabantur legata eius, vt lege papinianus. §. ex causa. ff. de inoffic. testamen. hodie vero valent & præstanda sunt per authenticam. ex causa & in corpore vnde sumi. C. de libe. præter. vel exhered. & hoc verum, si adeatur hereditas à venientibus àq. intesta. vbi autem non audiretur

hereditas, & tunc nullo iure legata debentur l. si nemo. ff. de testamen. tu. not. per Bartolum in dicta authentica, ex causa.

23 † Si verò testamentum obtineat clausulam codicillarem de qua supra, tunc legata ab intestato facta videntur repetita venientibus ab intesta. vt supra dictum est, & not. in l. ex testamento. C. de fideicom. & d. authent. ex causa. & ideo etiam de iure antiquo huiusmodi legata sunt præstanda, vbi autem ex defectu solennitatis formulæ testamentum esset nullum, vt quia non interuenit solennis numerus testium quantum ad testamentum, & quantum ad codicillos, tunc nullo modo legata debentur, si tamen soluantur scienter non repetuntur, vt l. si veritas. & l. ij. C. de fideicom.

24 † Vterius est sciendum, quòd quandoque vni, & eidem legatur vna res tantum, aliquando plures. Si quidem legatur vna, non potest legatarius scindere legatum, & petere partem ipsius rei & partem repudiare. vt l. neminem, & l. si cum res. ff. de legatis ij. Si verò plures legentur res, tunc aut sub nomine collectiuo, & non potest vna res agnosci, & alia repudiari: vt l. græcæ. ff. de legatis ij. aut sub nomine distributiuo vel collectiuo, & tunc potest vna res agnosci, & alia repudiata haberet onus annexum, quod heredis respiceret commodum vel fauorem alterius, vt l. si duo. ff. de legatis ij. ad prædicta facit quod habetur in l. legatarius. ff. de fideicom. liber. & l. legatarius. ff. de legat. j. & l. j. §. vbi autem. C. de cad. tol.

25 † Item sciendum est, quòd testator aliquando eandem rem legat pluribus personis coniunctim vel diuisim, & queritur an inter eos sit locus iuri accrescendi, de quo not. infra in forma libel. quo agit ex substit. in gloss. super verbo, breui loquia, per Cynum in l. prima. §. his itaque. C. de ca. tol. His igitur sic præmissis volens materiam latius declarare, reassumo singulos superiores articulos per ordinem. Et primo assumo illum articulum, qui est quando testator legat aliquid annuum men-

26 struum vel diurnum. † Et queritur an tale legatum transeat in hæredes legatarij, vbi dic quòd non regulariter, nisi testator hoc voluerit expresse. vt habetur in l. in annalibus. & ibi per glossam & doctores. C. de leg. & l. si stichum. §. stipulatio. & ibi per Bartolum. ff. de verbo obligat. facit lex in singulos. de ann. lega. vel nisi præstatio huiusmodi legati annalis habens præfinitionem certi temporis, esset per hæc tempora sic diuisa gratia exonerandi hæredem obligatum quo casu censetur esse vnicum legatum pro toto tempore & non plura, & ideo transit ad hæredem legatarij, sicut alia simplicia legata, vt in l. cum præfinitione. in fine ff. de ann. lega. Et hæc procedunt etiam in stipulatione annua relata ad vitam stipulationis, quæ licet natura sui mero iure transeat ad hæredes stipulatoris tantum ipsis agentibus, obstat exceptio doli, vt l. cum qui ita. §. qui ita cum ibi not. ff. de verborum obligationibus. & d. l. stichum. §. stipulatio. & plenè not. in l. fenatus. §. si. ff. de dona. causa mor.

Quid

Legatium annuum an transeat in hæredem legati, vide Bald. consi. cccxcv. in iij. Solumi. suorum con filiorum.

27 †Quid autem si stipulatio annua sit simpliciter concepta an transeat ipso iure & cum effectu in hæredem stipulatoris, quo ad effectum petitionis & exactiois. Breuiter distingue aut est facta in causam alimentorum, & hoc constat expresse, vel tacite, & tunc si finitur morte stipulatoris lege cum hi. §. si in annos. ff. de transactioni. cum simili. & lege cum qui ita. ff. de verborum obligationib. aut est facta in alia causam, & tunc est perpetua, & transit in hæredem sicut cetera iura, vt dicta lege si stichum. §. stipulatio. ff. de verborum obligationib. quam sic intelligo prout ibi not. & subauditur quo ad vitam.

28 †Vnde circa hoc queritur. Pone quoddam ex causa venditionis contractæ certo prætio aliquis promissit mihi soluere singulis annis, & hæredibus meis saccos. x. frumenti, vel vasa boni vini, & obligauit mihi omnia sua bona queritur an ex huiusmodi promissione licitè possit agi, tam de iure ciuili, quam canonico & diuino. Circa quod sic breuiter distingue, aut hæc promissio facta est sine aliqua legitima causa, & tunc iure nullo inducitur efficax obligatio. nec actio vt habetur in l. secunda. §. circa. ff. de doli exceptione. & lege cum de indebito. in fine. ff. de probatione. aut facta est cum causa legitima & tunc omni iure agi potest, quia contractus venditionis isto pretio accedente omni iure est approbatus. vt ff. & C. & extra de emption. & vendition. per totum sicque intelligitur dicta lex stichum. §. stipulatio & dicto. §. qui ita & sibi similia. aut est facta cum causa à iure reprobata, puta ex causa mutui, & sic quantitas annua est promissa in fraudem vsurarum & tunc nullo iure hodie agi poterit ex tali promissione, vt nota. per doctores. in authentici. ad hæc. C. de vsu. & in l. ij. C. plus val. quod agitur & per Cynum in l. si ea pactione. C. de vsufruct. quæ multum nota.

29 †Deinde queritur quando legatorum in diem sit fienda solutio circa quod latius sic distingue: aliquando in legato est vnica tantum præstatio fienda vnico designato tempore verbi gratia, cum dixit testator. Lego fundum ad pascha aliquando sunt plures præstationes fiendæ per diuersa tempora, verbi gratia. Lego decem singulis annis ad festum paschatis. Primo casu solet subdividingui, aut tæpus apponitur legato causa demonstrationis, aut causa differende solutionis, aut limitandæ obligationis. Primo casu cû tempus additur causa demonstrationis, quod est quado idem est tempus soluendum cum tempore contrahedi vel legadi verbi gratia, promitto tibi hodie dare. x. vel lego tibi. x. hodie, & tunc statim potest peti, ac si dici nulla esset facta mentio vt l. liber homo. §. decem. ff. de verborum obligationibus. licet iudex super hoc aditus causa miserationis possit executionem differre vsque in decem. dies vt nota in lege si debitori. ff. de iudi. lege si promissor stichi. ff. de constituta pecunia. Secundo casu cum tempus additur causa differendæ solutionis quod si est regulariter, tunc aut verba dispositiua diriguntur ad honoratum aut obligatum. Si ad honoratum aut

verba sunt prolata in accusatio. & tunc admittitur petitio & solutio in fine temporis vt lege si in anno & ibi per Bartolum de hoc. ff. de condition. & demonstration. aut sunt prolata in ablatiuo & tunc est fienda solutio in prin. tæporis vel. si ita fuerit. ff. de manumifs. testament. vbi autem verba disposita diriguntur ad obligatum tunc fienda est solutio in fin. temporis, vt lege qui hoc anno & ibi no. per Bartolum ff. de verborum obligationib. & institut. de inutilibus stipulationibus. §. qui hoc anno fallit fauore filiorum vt lege qui filium. §. sabinus. ff. ad trebel. & fauore reipublicæ, vt dicta l. ad rempublicam ff. de munerib. & honorib. quibus quidem casibus sufficit. initium temporis attingisse de quo plenius not. in lege tertia. §. minorem. ff. de minorib. Tertio autem casu cum tempus causæ limitandæ obligationis adducitur fieri debet statim solutio vt dicta lege eum qui ita. & ibi plenè not. & per Bartolum. Dixi vltcrius & principaliter quoddam aliquando fiendæ sunt plures præstationes, seu solutiones per diuersa & multiplicata tempora vt in stipulatione vel in legato annuo & in hoc distingue aut solutio est diuisa causa augendæ obligationis siue multiplicandæ præstationis, aut causa exonerandi hæredem vel debitorem. Primo casu distinguunt quidam aut tempus apponitur dispositioni aut executioni dispositionis. Primo casu fieri debet solutio in principio ante finem temporis designati, vt l. ij. C. quando dies leg. ce. & ibi plenè no. per docto. facit l. nec semel. in prin. ff. quando dies lega. ce. Quando autem apponitur executioni tunc fienda est solutio in fin. temporis, argument. lege lecta. versicu. sed cum sortis. ff. si cerum petatur. Si verò sit diuisio causa exonerationis tunc solutio est fienda in fin. temporis vt lege si cui in princip. versic. quod si menses. ff. de legatis primo, & ff. de sta. lib. l. statuli. §. stichus. & dicta l. lecta. versic. sed cum sortis. †Aduertendum hic circa intellectum. ver. sed cum sortis, nam potius & verius credo quod ibi fuerit tempus appositum gratia multiplicandæ obligationis quàm exonerationis, quod ex eo patet, nam creditor, ita stipulatus, vt vsuras su; pecuniæ singulis mensibus perciperet, vade in hoc liter distingue. quandoque id quod soluendum est per tempora diuisa, est pœna contumaciæ debitoris non solventis. & tunc fienda est solutio in fin. temporis sic procedit intellectus. dicto versicul. sed cum sortis. aliquando non est pœna alicuius contumaciæ, sed contingit ex sola ordinatione disponentis, & tunc habent locum quæ dicta sunt quæ autem dicta sunt circa solutionem in principio temporis fienda locum habent, quando nihil est fiendum vel implendum ex parte creditoris alias autem non fieret solutio nisi prius per cum facto implimento argument. l. si seruus. §. cum ser. ff. de stipu. seruorum, & not. in l. eden. C. locat. per quæ patet quando fienda est solutio pensionis, de qua quæstione tangitur per glossam, & doctores in dicta lege eden. C. locat. Item fallit in casibus qui habentur in lege. nec semel. §. si habitatione & in lege firmio. §. pater. ff. quando

31 quando di. lege. ced. pos. † Nunc his peractis videndum occurrit si præstatio vel solutio sit destinata, vel relata ad certum locum, vel fundum v.g. lego vel promitto tibi decem saccos frumenti quod nascetur in tali fundo & contingit nil nasci ex eo fundo vel contingit fundum perire an liberetur debitor à solutione, vel præstatione in qua quæstione. Bartol. in le. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. obligatio. sic distinguit, & idem Pet. & Cyn. sequuntur in l. si quis argentum. in princip. C. de donation.

32 † Cum quæritur quando fructus debentur ex certo fundo si non recipiant an obligatio extinguatur, vel differatur, dic quod aut locus vel fundus apponitur in dispositione causa designationis, aut causa limitanda, vel taxandæ obligationis. Primo casu aut fructus debentur si extant ex illo fundo, vel si non extant debentur ex alio, & sic durat obligatio, vt l. lucius. ff. de annu. leg. & l. quidam testamento. ff. de lega. j. & l. paulo calimacho. §. final. ff. de legat. tertio. Secundo casu. subdistingue, aut orationis dispositioni adijcitur relatiuum. v. g. fructus qui nascuntur in tali fundo lego vel promitto &c. & tunc subdistingue, aut enim in promissione vel fundo est vnica præstatio tantum, aut plures. Si vnica, tunc si in illo anno fructus ex fundo colligi non possunt, nil ultra debetur sed debitor liberatur. Ratio quia illud relatiuum quia facit conditionem & exponitur. l. si nascetur vti probatur in l. cum certus. ff. de vino tritico & oleo legato & l. si debitor §. verisimile. ff. de contrah. emptio. vbi verò sunt fiendæ plures præstationes tunc si fructus in primo anno non nascuntur in toto, vel in parte sit supplementum in alio, vt l. legatum. §. vinum. ff. de ann. leg. Si autem in oratione nullum apponitur relatiuum, sed oratio simplex, tunc si non nascuntur fructus in primo anno non propterea liberabitur debitor, sed fit supplementum in anno sequenti, vt l. firmio. in princip. quando di. leg. ced. & in l. inter stipulant. §. sacramenta. præallega. Et hæc quæ dicta sunt procedunt quando certa & limitata quantitas fructuum est in dispositione posita, vbi verò nulla est quantitas designata, sed in genere fructus qui nascuntur sunt

legati vel promissi. tunc siue in oratione sit relatiuum, siue non, censetur dispositio talis esse conditionalis & ob hoc fructibus non natis nil ultra debetur & intelligi debet secundum eum l. prima in fin. ff. de conditionibus & demonstrationibus. & l. interdum. ff. de verborum obligationibus.

33 † Ultra quæritur, si testator legauit Titio centum donec vixerit an talis quæritas sibi semel præstanda sit vel pluries. Dic quod annis singulis debetur ac si legasset centum annua. vt est text. in l. legatum. ff. de annu. leg. & no. per Bartolum. in d. §. qui ita.

34 † Insuper quæritur, quid si testator legauerit tertiam vel quartam partem fructuum nascituro- rum ex tali fundo an hoc legatum semel tantum debeatur. Dic quod singulis annis debetur donec vixerit legatarius nisi de contraria appareat testatoris voluntate vt est text. in dicta l. defuncta. §. final. ff. de vsur. & ibi not.

35 † Quid autem si testator iusserit filios vel hæredes simul habitare vsque ad. x. vel plures annos quin importet ista verba. Dic vt plenè tangitur per Bartolum. in l. quintus. ff. de annu. legat.

36 † Inde quæritur quid si testator nulla quantitate expressa dixerit sic lego annua Caio, an valeat legatum, dic quod non regulariter. vt l. legato generaliter, cum ibi not. ff. de lega. primo. Fallit si legatur in causa alimentorum vt est text. in l. si qui. & ibi not. ff. de annu. legat. & l. cum alimenta. ff. de alimen. & cib. lega. facit quòd not. in dicta l. id quòd pauperibus. C. de epif. & cleri. Rursum quæritur de quotidiana quæstione aliquis filia suæ vidue legauit x. annua donec vidua erit vel in viduitate permãserit filia nubente in principio annian integra. decem habere debeat, dic quòd sic ac si annus esset cõpletus vt in l. si filie. & lege à nobis. ff. de annuis legatis. Nunc transeo ad secundum principalem articulum qui est cum legatur vsufructus aut vsus vel habitatio.

37 † Circa quæ primo quero, quod si testator vni simpliciter legauerit fundum deinde legauit alij vsufructus eiusdem fundi quid percipiet legatarius vsufructus, dic, quòd habebit partem diuindiam vsufructus & sic vsufruct. concurrunt vtrique idem in habitatione vt est text. in l. si alij. & l. sempronius. §. finali. & sempronio, in principio. & ibi not. ff. de vsufruct. l. per quæ patet quòd legando secundo videtur partem admittere à primo nisi de contraria voluntate testatoris appareat vt ibi not. Et per hoc dicunt quidam quòd quando testator vt quotidie fieri videmus facit plura legata diuersis personis & postea legat vxori suæ generaliter vsufruct. honorum suorum tam legatorum quam non legatorum quòd omnes concurrunt in vsufruct. cum vxore.

38 † Secundo quæritur quæ veniant in legato vsu, dic quòd omnes fructus rei vt plenè traditur in l. vsufruct. leg. l. seq. ff. de vsufruct. Ipse tamen vsufructuarius non poterit vti nisi præstita satisfactione de vtendo & fruendo arbitrio boni viri vt lege si vsufruct. ff. de vsufruct. & l. j. C. de vsufruct. & l. j.

cum

2 Legatum annuum an transeat in hæredem legatis. C. de Bal. consili. cccxc. §. in ritu. ij. Sobu. suorum con filiorum.

eum seq. ff. de usufru. quemad. cau. quam satisfactio-
nem non possit remittere testator, vt not. in dicta
l. j. de usufruct. & l. ij. & l. scire debeamus. C. vt in
possess. leg. ab ipsa tamen satisfactioe ipso iure ex-
cusatur pater usufructuarius bonorum filij, vt ha-
betur & not. in l. eum oportet. §. non autem. C. de
bonis quæ liber. tenetur etiam usufructuarius satis-
facere de re ipsa restituenda finito usufru. vt d. l. j. ff.
39 de usu. quemad. ca. † Quid igitur si usufructu-
arius non præster hanc satisfactioem. Respondeo,
propriarius rem ipsam poterit vendicare. vt l. si
40 usufruct. quemad. ca. † Sed an fructus perceptos
ante satisfactioem possit dominus vendicare, apud
aliquos est dubium, vt Cyn. in l. usufru. C. de usufr.
Barto. autem in l. vxori usufru. ff. de usufruct. lega.
sicq; pro omnium concordia distinguit, quandoque
ante satisfactioem dominus percepit fructus, &
tunc non debent restitui fructuario, vt d. l. vxori.
quandoque e contra ipse fructuarius percepit fru-
ctus, & tunc aut eos percepit domino ignorante,
vel contradicente, & tenetur eos restituere domi-
no, & sic intelligit gloss. ff. de usufruct. & prædicta
l. hac edictali. §. is illud. quandoque recepit eos
domino sciente & patiente; & tunc non debet
restitui per eum ipsi domino, sed eos lucratur, &
facit suos, & sic intelligitur. l. hac edictali. §. si nau-
41 tem. C. de secud. nupt. † Quid autem differant
inter se usus, usufructus, & habitatio, plene tradi-
tur institui. de usu. & habi. §. j. & adde prædictis quæ
no. circa formam libelli quo agitur ad repetitionem
42 dotis in gloss. super verbo usufructum. † Solet
etiam quæri qualiter huiusmodi usufructus finia-
tur. & respondetur quod tribus modis, videlicet
morte, capitis diminutio, & longa prescriptione
videlicet x. an. inter præsentēs, & xx. inter absen-
tes, vt l. qui usufructum. ff. si usufru. pe. & l. corrup-
tionem. C. de usufr. facit instit. de usufru. §. finitur.
43 & ff. quibus mod. usu. amit. l. j. cum seq. † Sed circa
hoc quæritur de quæstione sæpe occurrente. Ecce
quod patri quæsitus est usufructus ex persona filij
per l. non solum. C. de bo. quæ lib. quæritur per cu-
ius mortem usufructus extinguatur, dic breuiter
quod mors vtriusque requiritur, nec mors vnius al-
teri nocet, vt habetur in l. si. C. de usufru. & l. si. ver.
si verò. C. ad tutel. & not. per glo. in l. ij. in fin. C. de
bo. mar. & l. quod satis. in si. ff. de bon. quæ lib.
44 † Venio ad tertium, qui est, quando legatur serui-
tus rustica, vel vrbana, circa quem articulum vltra
ea quæ scripsi supra in libello quo agitur confessio-
ria, vel negatoria pro seruitute, quæro de quæstio-
ne sæpius occurrente, ecce testator legauit alicui
simpliciter fundum, vel usufructum fundi. quæri-
tur an eidem fundo præstari debeat per hæredem
via, vel iter ad ipsum fundum qua vel quo vtebatur,
in qua quæstione gloss. dubitauit in l. tertia. §. si loci.
ff. de adimend. legat. Tu autem secundum not. per
Barto. in l. prima. ff. de serui. leg. plenius sit distin-
gue cum quæritur an rei legatæ seruitus debeat,
aut quæritur de seruitute iam imposita ante legatū,
aut de imponenda post legatum. Primo casu debe-

tur: vt l. prima. & l. si is qui. ff. de seruit. leg. cum si-
milibus. ibi not. Secundo casu subdistingue, aut erat
seruitus habens causam continuam & permanen-
tem & tunc hic seruitus sequitur legatarium & ei
debetur per hæredem ex præsumpta voluntate tes-
tatoris, vt dicta l. prima. ff. de seruitu. legat. exem-
plam patet in seruitute oneris ferendi & sic debet
intelligi le. quod conclaue. ff. de damn. infect. aut ser-
uitus habebat causam discontinuam & non perma-
nentem vt iter, & viam & tunc aut testator lega-
uit usufructū tantum & agere poterit ipse lega-
tarius contra hæredem, vt patiat hanc seruitutem
imponi, si ea non imposita usufructus redditur inu-
tilis vt le. damnas. §. primo. ff. de usufruct. leg. & l.
binas. §. final. ff. de serui. vt prædi. & l. prima. §. primo
& ij. ff. si usufruct. pet. & le. serui. filij. §. final. ff. de
legatis primo. aut legauit proprietatem & tunc licet
gloss. in l. ij. §. si loci. dubitauerit tamen dic quod
debetur seruitus legatario per ipsum hæredem vt
no. in l. binas. ff. de ser. vrb. prædi. sumpto ar. à for-
tiori facit l. j. in fin. ff. si usufru. pet.
45 † Quid e contra an à legatario seruitus debeat
hæredi de qua supra per fundum legatum, & dic
quo l. sic, vt l. restituere. in princ. ff. si ser. vendi. & in
l. si fundum sub conditione. §. qui fundum. ff. de leg.
j. & in l. olimpiaco. ff. de ser. vrb. prædi. In venditione
autem rei venditor non tenetur nisi specialiter, &
expressim actum esset hanc seruitutem discontinuam
emptori præstare vt l. in vendendo. ff. de contrahen.
empt. Failit in via ad sepulchrum vt in l. sepulchrū.
ff. de reli. & sump. fu.
46 † Transeo ad quartum ar. qui est quando lega-
tur dos vxori vel filiz vbi quæri consueuit si teneat
legatum factum vxori & distinguitur sic aut tale le-
gatum dotis factum vxori continet certam quanti-
tatē expressam verbi gratia lego vxori meæ certū
quæ habui in dotem & tunc tenet legatum in quan-
titate expressa siue vxor nil dederit siue minus dede-
rit in dote vt est text. in l. si non designata. C. de fal.
cau. adi. leg. si vero nulla quantitas est expressa tunc
non tenet legatum nisi constet per instrumentum
dotis vel aliter in quantitate in dotem tradita. vt d.
l. non designata, & l. prima. §. sed si in dote. & l. cum
scriptum. ff. de dona. præleg.
Et si forte dicatur quid commodi affert vxori le-
gatum dotis certæ quantitatis, quando aliunde, pu-
ta per instrumentum constat de eius dote: responde-
tur quod si legatum est purum, tunc subducitur
tempus legale, & statim fit ipsius dotis solutio, vt l.
prima. §. verum est commodum. ff. de dot. præleg. &
est commoditas in alio, quia non fit retentio dotis
propter res donatas, vel alias impensas, quæ tamen
ipso iure non diminuunt dotem, vt l. dote præleg.
& d. §. verum. ff. de dot. præleg.
47 † Sed quid dices de frequenti quæstione, ecce
testator legauit mulieri nondum nuptæ centum
pro dote seu ex causa dotis quæritur an tale lega-
tum sit purum vel conditionale vel sub modo su-
per quo varia sunt opinio. vt refert Bartolus. in l.
Titio centum. §. Titio genero. ff. de conditio. & ad

mon. & not. per Cyn. in l. sancimus. G. de nuptijs conclusiue autem secundum eum potest sic distinguui, aut tale legatum est factum respectu matrimonij contrahendi cum certa persona, verbi gratia si testator dicit lego. caput. Sempronij pro eius dote uxori futuræ Caij, & tunc tale legatum est conditionale videlicet si matrimonium sequatur vt leg. promittendo & l. stipulationem. ff. de iure do. pro quo facit authent. nisi rogati. C. ad Trebellia. & in corpore vnde sumitur de sancti. episco. §. sed hoc de præsentij, & ibi per Iacobum de bell. aut tale legatum est factum simpliciter nullo habito respectu ad certam personam, & tunc subsistit aut extraneus legauit mulieri hanc dotem & est conditionale eo modo quo supra argum. in l. a Titio. in principio. de verborum obligation. & l. si ego. in princip. ff. de iure dot. & dicto §. sed hoc de præsentij. ad idem facit l. Publius. in princip. ff. de condit. & demonstratio. nisi per aliquas coniecturas appareat quòd testator non voluerit legatù esse purum vel patriæ consuetudo se haberet quòd dos appellaretur patrimonium mulieris non nuptæ quia in hoc standum esset communi vsui loquendi vt l. cum delationis. §. a sinam. ff. de fun. instruct. Si vero pater legat filix dotem tunc aut vltra hoc legauit sibi suã legitimam & tunc est conditionale super quo vide quod dicitur infra in prox. quæstio. aut nullam legitimam sibi legauit, & tunc legatum dotis est purum & poterit statim peti ex præsumpta voluntate testantis cui incumbat necessitas filix dotare & ei relinquere legitimam, vt in l. qui liberos. §. de ritu nupt. & quia tale legatum videtur factum ad filix provisionem, ideo non recipit aliam dilationem nec grauamen, vt l. quoniam in prioribus. C. de inofficio. testamen. Et aduerte quod hoc casu non sufficit hanc dotem titulo legati relinquere quo ad valorem testamenti dicendo. Relinquo filix meæ centum vel talem fundum, pro eius dote quia verbù, relinquo, adiectum certæ rei vel quantitatis non trahitur ad institutionem. vt not. per Bartol. in l. cogi. versicu. & generaliter. ff. ad Trebellia. vt habetur in authent. vt cum. de appella. cog. §. illud quoque. licet gloss. teneat contrarium in authent. de hære. & fal. §. & hæc omnia. & ibi per Iacob. de Bel. & sic secundum Bartol. testamentum esset nullum ratione præteritionis ipsius filix vt edo verbo relinquo, sed debet vti verbo instituo, & dicit, instituo filiam meam in centum pro eius dote vel pro maritando ipsam.

4 ¶ Quid si testator dixerit relinquo filix meæ centum ad dictum sapientis quid poterit facere ipse sapiens dic quod poterit addere iure institutionis ad hoc vt potius valeat testamentum quam pereat secundum Iacob. de Aret. sed Richard. malumb. disputat & tenet contrarium cuius opin. sequitur Bartol. in l. illa institutio. ff. de hæredi. institu. & no. idem Bartol. in l. his verbis. ff. de here. institu. Item circa præmissa quæritur statuto ciuitatis Lombardix cauetur quòd mulier dotata non faciat partem in hæreditate paterna vel materna cum fratribus suis & c. Contingit casus quòd pater impuberi filix legauit

mille pro eius dote quæritur de tribus. Primò an hoc legatum succedat in locum legitimè. Secundò an huiusmodi legato videatur ipsa filia dotata. Tertio an tale legatum possit statim peti vel differri debeat petitio in tempus nuptiarum. Et breuiter quo ad primum quæsitum variæ sunt opiniones. vt refert Cyn. in lege sancimus. C. de nuptijs. & tenet Richard. malumb. quòd sic, nec possit agi per filiam ad supplementum legitimæ si quid desit. Et est ratio, quia per statutum potest diminui legitima, quãuis non in totum auferri secundum eum, licet Dynus teneat contrarium in capitul. indultum. de regulis iuris. libro sexto. Cyn. verò vbi supra tenuit quòd tale legatum non succedat in locum legitimæ, quod etiam sequitur Bartolus in dicto §. Titio. sicque habebit filia vtrunque, scilicet legitimam & legatum, nisi de voluntate testatoris aliud appareat, verbi gratia, si iusserit eam stare & esse tacitam & contentam dicta quantitate sibi legata, argumentum in l. vni volebat. cum ibi notatur. ff. de hæredibus instituendis. & ita consueuerunt notarij ponere in testamentis, aliud autem esset si fuisset filia hæres instituta in dicta quantitate pro eius dote, quia tunc substitutio hæc succederet in locum legitimæ, & si quid deesset agere possit ad supplementum. vt in lege omnimodo. & lege sancimus. C. de inofficio testamento. & in authent. ibi signata,

49 & quod not. in dicta l. his verbis. ¶ Per quod patet quod sapienter faciunt notarij si in huiusmodi dispositionibus vtantur verbis institutionis non legati vt supra dictum est. Quo autem ad secundum quæsitum, dic secundum Bartolum, vbi supra, quòd filia dicitur dotata, argumentum in lege non est matrimonium ff. de ritu nuptia. & in lege qui pupillam. in principio. ff. de adulterijs. facit quod not. per glossam, in lege cum plures. §. penultimo. ff. de administratione tutorum. & illa verba dotata sunt exponenda, id est in quam pater actum dotandi exercuit quantum in se fuit, argumentum, in lege mulieri. ff. de conditione instrumenti. Alio verò casu contra, qui dos sine matrimonio esse non potest, vt l. final. C. de donation. ante nupt. Prima opinio Bartoli est verior, & probatur per textum in lege non sine ratione. C. de bonis quæ liberis. Ad tertium autem quæsitum respondetur secundum eum quòd aut tale legatum est factum puberi aut impuberi. Primò casu differitur petitio in diem nuptiarum matrimonio contracto per verba de presenti, quod sufficit etiam si non fuerit ad hæc traducta ad domum mariti, argum. in l. sancimus. C. de nuptijs. coniuncta lege, si cui. ff. de conditionibus & demonstrationibus. Secundo verò casu expectatur tempus nubilis ætatis. & etiam quòd matrimonium per verba de presenti contrahatur, quibus duobus concurreribus petitio admittitur. arg. in l. hæc conditio. ff. de conditio. & demonstra. & l. si pupill. ff. quando dies

50 leg. ce. ¶ Quid autem si alia forma testator vsus sit, vt quia dixit lego centum pro ipsa maritanda. dicit idem Bartol. aut est pubes, & poterit legatum statim petere, præstita tamen quæstione de nubendo,

aut est impubes, & tunc differtur petitio in tempus
pubertatis quo tempore persona erit ad maritan-
dum habilis & hæc sufficit, etiam si matrimonium
de præfenti tunc non contrahitur vt petitio admit-
tatur, argument. in l. nec semel. §. in habitatione. ff.
quando di. leg. ced. leg. prima. Inde quæritur, pater
legauit filix centum ex parte dotis deinde ipsam
maritauit, & dotam pro ea soluit postea moritur pa-
ter non mutato testamento, agit filia contra hære-
des petendo legatum prædictum, quæritur, an sit au-
dienda. dicit Bartol. in l. humani. §. cum pater. ff. de l.
primo. distinguendum esse, aliquando enim pater
primo loco dotem simpliciter promittit non tantum
tradidit vel promissit. Primo casu si distinguere aut
expresse legauit pro dote & tunc semel tantum dos
ipsa debetur & ideo petens legatum non auditur, vt
dicto. §. cum pater & l. titia. §. qui inuita. ff. de legatis
secundo. aut legauit simpliciter nulla facta mentio-
ne dotis & tunc legauit aliud diuersum quam pro-
miserit & tunc debetur vtrumque videlicet dos, &
legatum, vt l. si pater pro filia. ff. de collatio. do. Aut
legauit idem vel tantumdem in eodem genere &
tunc in dubio præsumitur legare animo compen-
sandi & præstabitur alterum tantum vt l. si cum do-
tem. §. si pater. ff. soluto matrimonio. & not. per glo.
in dicto. §. cum pater. Secundo principali casu vide-
licet cum primo dotem tradidit & postea legauit
illud idem corpus quod fuerat traditum & tunc
eius æstimatio debetur ac si legasset scienter rem
alienam. l. cum pater filix. ff. de legatis secundo. aut
legauit dotem simpliciter & tunc semel tantum
debetur nec præstatur dupliciter, & quia dos ipsa
& legata non confertur, vt dicto. §. qui iura & lega-
tilix. & l. à patre. C. de collatio. vbi autem legauit
aliud omnino diuersum à dote, tunc vtrumque de-
betur, vt supra dictum est. Tertio vero casu prin-
cipali videlicet quando primo legauit & postea tra-
didit distinguere, aut post ipsum legatum dotis rea-
liter dotauit & tunc videtur de primo legato dota-
ta. ideoque vterius legatum non debetur. l. lucius.
la. j. & tibi nota. ff. de legatis primo. & l. filia. C. de le-
gib. vbi autem legatum esset simpliciter primo fa-
ctum sine adiectione causæ dotis, tunc per traditio-
nem dotis inde secutam non videtur à legato re-
cessum ideoque vtrumque debetur. vt l. quinquag-
giata. cum ibi nota. ff. de probationib.

51 ¶ Ex præmissis autem patet solutio ad illam
quæstionem qua fieri solet. Si pater legauerit
ducentum filix pro dote postquam ipsa nupserit
& centum pro eius dote tradiderit an mortuo pa-
tre possit reliqua centum ex causa legati petere.

52 ¶ Et secundum Bar. in dicta leg. lucius. distinguen-
dum est aut legauit pro maritando ipsam filiam &
tunc excluditur à petitione legati quia cessat causa
legati. argument. in leg. libertus. in principio. ff. de
alimentis & cibaris lega. aut legauit simpliciter pro
dote aut ex causa dotis & tunc admittitur ad peti-
tionem legati quia dos potest augeri constante ma-
trimonio, vt lege penultima. C. de donationibus

ante nuptias. de qua materia plene tangitur per eu-
dem in l. liberorum. ff. de verborum significatio.

53 Præterea quæritur ecce quod pater legauit si-
liz centum pro dote, vel pro ea maritanda & dece-
sit filio masculo hærede vniuersali instituto qui
inde sororem maritauit & dotem dedit simpliciter
habita mentione legati, quæritur an soror poterit
legatum petere. Respondetur quod non quia
frater videtur eam dotasse de pecunia legata potius
quam de propria, argument. in l. nescennius. & quod
ibi nota. per doctores. ff. de negotijs gestis & ita de-
terminat Iacobus Buttrigarius. vt refert Cyn. in l. fi-
nal. C. de dotis promissione. Vbi autem pater det do-
tem pro filia sua quæ habet bona materna videtur
in dubio eam dotasse de bonis ipsius patris & non
de maternis vt l. finali. C. de dotis promissione.

54 ¶ Sed quid si testator sic dixit: lego centum pro
dote filix meæ & quoties illa perdidit sibi de nouo
derur per hæredes meos quæritur de effectu huius
legati, responderetur quod semel tantum dos perdita
reiterabitur & præstabitur & non vltra si milies per-
deretur vt est text. in l. fideicommissa. §. si quis decem.
de legatis tertio.

55 ¶ Sed aduerte circa prædicta quod de iure commu-
ni cessante dicto statuto quod filia non succedat
extantibus masculis teneretur pater dotem filix
relinquere titulo institutionis & non legati vt præ-
dixi & si in vita sua eam nupserit & dotem pro
ea dederit poterit eam in dote instituire & in ali-
quo pluri quantumcunque modico & sic tenebit
eius institutio vt plene disputat. gloss. & doctor. in
l. denique. §. sed vtrum in fine. ff. de minoribus. &
Bart. nota. in leg. de his verbis ff. de hære. insti.

56 ¶ Sed pone quod statuto caueatur quod muliere
mortua in matrimonio vir lucretur dotem vt est
communiter, in Lombardia contingit quod mulier
habeas filium ex priori marito accepit secundum
virum & mulier ipsa prædecesserit in matrimonio
superstitibus secundo viro & filijs prioris matri-
monij inter quos controuersia oritur super dote
quæritur an ipse secundus vir lucretur dotem ex-
clusis dictis filijs an redire debeat ad ipsos filios ex-
cluso secundo viro, dixerunt quidam filios præ-
ferendos saltem in ea parte quam lex ipsius refert
de qua traditur & habetur in l. hac edictali. C. de
secundis nuptijs. Alij dicunt filios in totum exclu-
dendos etiam à legitima & virum præferendum au-
toritate dicti statuti per quod derogatur dicta l. hac
edictali. quia ista est quædam alienatio inter viuos
per quam potest filius priuari legitima, vt not. Cy.
in c. indultum. de reg. iur. lib. vj. & Cy. in l. sancimus.
C. de secun. nu. & in l. j. C. de inof. dona. & hanc par-
tem tenet Bal. in l. si ea lege. C. de conditione ob cau-
sam. & eam obseruat Lombardia de qua quæstione
dixi supra in forma qua agitur ad dotis repetitio-

57 nem. ¶ Quid autem si statuto caueatur non obser-
uatur. vt proximè dictum est sed hoc modo quod in
mortua vxore sine liberis ex primo matrimonio
vir lucretur dotem an hoc casu præmoriente
ipsa

ipsa vxore in secundo matrimonio superstitibus liberis ex secundo viro, poterunt filij prioris matrimonij petere partem dotis maternæ à filiis secundi matrimonij. Et utique dicendum quòd sic. cuius ratio est per tale statutum solum in vnum casum maritus simpliciter funerari dotem videlicet quando vxor moritur sine liberis ex eo procreatis. Cum autem moritur cum liberis, tunc casus iste relinquitur dispositioni iuris communis, vt lextraneus. ff. de conditione ob causam. & l. si cum dotem. in principio. ff. soluto matrimonio. ideoque pariter filij vtriusque matrimonij in ipsa dote succedent in authentic. in successione. C. de suis & legitimis. & dicta l. hæc edictali. nisi pactum de dote lucranda intercessisset, quia tunc maritus in dote succederet secundum formam dicta l. hæc edictali. & non plus vt ibi not. de quo, & alijs pluribus, de quo habetur & not. per Iacobum de Belui. in authentic. de nupt. §. optimè. ¶ Quæritur si statuto caueatur quòd femina non succedat cum masculis in hæreditate paterna, vel materna si fuerint dotata vel fratres earum velint eas dotare, & contigerit patrem decedere filio masculo. & filia super tribus, & filius decesserit superstitite quadam eius filia: & prædicta eius sorore an in successione paterna præferatur dicta amita soror dicti filij prædictæ eius nepti, & dic distinguendum secundum Cynum. vt per eum not. in l. j. C. ad l. iul. de adul. Nam aut ipse filius decessit in vita patris & tunc pariter succedunt. vt in auth. defuncto. C. ad tertul. aut post eius mortem & tunc neptis excludi amitam: & est ratio quia istud ius excludendi amitam fuit questum ipsi patri suo in eius vita virtute dicti statuti quod transmisit in eius filiam. vnde ei non deferendum, argument. in l. videamus. ff. de nego. gest. ¶ Sed pone quòd testator legauit filiz pro dote certa bona, iubens eam esse tacitam & contentam. vt multoties contingit: quæritur an ipsi filiz post agnitum legatum sit saluum ius petendi dotem maternam. Bartol. in l. vt iurandi. §. si liber. in fine. ff. de ope. libertorum. videtur dicere quòd sic quia dos materna est extra bona patris, es alienum tu distinguere ibi not. & vide quòd scripsi super forma

libelli quo agitur pro hæreditate ex testamento delata in gloss. tertia. Et per hoc patet quòd patet non videtur filium dotare de dote materna quòd est verum in dubio. Si ergo cautus patet quòd specialiter ipsam dotet de dote materna per textum in l. fina. C. de dot. promiss. secus autem in extraneo vel fratre dotante vt ibi not. per Cyn. quia in dubio præsumitur dotare de dote materna. Redeo ad quintum arti. quando legatur vnum, vel frumentum simpliciter non adiecto de quo sit præstandum, videtur in dubio præst. ndum de eo quòd est in patrimonio testatoris vel si nihil reperitur præstari debet aliunde per eius hæredem vt l. si cui vinum. in principio. & ibi per Bartolum. ff. de vino tritico & oleo legato. nec tamen vasa seu vegetes in quibus est vinum reconditum cedunt legatario vt dicta l. si cui. §. primo. & si vinum vel frumentum legetur pro alimentis, licet quantitas non sit expressa tamè valet & cedit eo casu in legato omne vinum testatoris vt l. quidam hæredem. ff. eo. iuu.

¶ Quod dices si testator leget. x. vasa vini titio ex eo, quòd nascetur in tali vinea & nihil aut parum natum est an hæres liberabitur vel supplebit de eo quòd nascitur in sequenti anno. dic vt supra dixi circa legatum annuum, & quòd plene tangitur per Bart. in l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de ver. obli. Facit l. certum. & l. ex eo. ff. de vit. tri. & oleo legato. Transseamus ad sextum articulum qui est quando legatus est fundus cum instrumento suo vbi quæri solet que contineantur appellatione fundi instructi ad quod breuiter respondeo quòd ligoæ, aratra, boues falces, rotularia, messoria & alia similia ad agricolam pertinentia & ad fructus colligendos vt plene traditur in l. instrumenta fundi. cū l. seq. ff. de fun. instru. & instr. l. nec refert quòrum ad vim coniungendi, an legetur fundus cum instrumento an fundum & instrumentum vel fundus instructus licet quoadmodum distin. lega. differant hæc inter se vt habetur in l. prima. & l. si cui. ff. de fund. instru.

¶ Notandum tum est quòd dictio cum contingit accessorie, sed dictio & contingit principaliter vt d. l. j. si cui facit l. j. & ij. ff. de pecuni. lega. & l. si quis titio. in fin. ff. de vsu. lega. & l. triplici. ff. de ver. signifi. quòd facit ad multa. Plenus tamen & clarius potes super hoc distinguere secundum Bar. vt per eum not. in d. l. si cui aliquòd hæc dictiones l. & cū ponuntur inter res quarum vna sui natura alteri non accedit vt inter personas vt l. iustissime. ff. de edilit. edict. vel inter res prorsus distinctas & separatas & tunc pariformiter coniungunt videlicet omnes principales vt insti. de legi. §. si quis ancillas & l. si ancilla cum liber. ff. de leg. l. aliquando hæc dictiones ponuntur inter re quarum vna sui natura alteri accedit seu vna solet alteri accedere vt instrumentum fundi & peculium serui & tunc est differentia quia & coniungit principaliter sed cum coniungit accessorie, vt dict. l. j. & ij. & l. si cui. & vide de hoc per Cynum in l. secunda. C. de verbor. significatio. ¶ An autem hæc dictio. & inducat repetitionem qualitatis possit

2 Not. de dictione. cum & dictione & doct. in l. si quis arbitrato. ff. de ser. obli. & docto in l. j. & ij. C. de ser. sig. & de dictione & side Barto. in l. si finita. in §. 58 eleganter. ff. de d. in se. Tac. de arc. in dispu. incip. quidam paterfamilias facit testamentum leg. peculij.

59

in præcedeti oratione, vide quod no. Bar. in l. scio. §. Caio. ff. de fun. inst. & in l. repetēdis. ff. de le. ij. Nunc autē tranſitū facio ad vij. articulum, qui est quando legavit seruo peculium, vbi queritur seruo legato cū peculio, quid cadat in legato si contingit seruo mori, dic in omnibus extingui legatū vt in l. j. & ij. ff. de pecu. le. & hoc q̄a sublati principali tollitur accessorium, p̄ quod deciditur illa q. cū testator legauit equū cū cella. Nam mortuo equo viuente testatore extinguitur legatū cellę per regulam prædictā. nā dictio, cum coniungit accessorie, vt dictum est, facit l. tunc inutile. ff. de pecu. leg. & regula l. cum principalis.

63 de re. iur. ¶ Venio ad viij. articulum, qui est cum legatur penus seu canepa, in quo articulo queritur qd penus appellatione contineatur, vbi sic distingue q̄ quādoque legatur penus poculenta, aliquādo legatur penus esculenta: Primo casu omnia continentur quę appellatione viui continentur. Secundo verō casu omnia cōtinentur, quę vsu patrifamilias sunt deputata, vt hæc & alia latius habentur in l. qui penus, cū

64 seq. ff. de pe. leg. & l. qui penul. la. ij. ff. eo. tit. ¶ Venio ad. ix. articulum, qui est quādo legatur suppellectilis vbi notandū q̄ hoc nomen est iuris, sed in vulgari appellatur maffaritia domus sicque idē importat legare suppellectilem: vt no. Bar. in l. j. de suppel. & p̄ hoc patet quæ contineantur appellatione suppellectilis, de quo vide tex. in l. iij. ff. eo. tit. ¶ Cōdescendo ad. x. articulum qui est cum legantur cibaria seu alimenta, vbi querendū primo loco est, quid alimentorum nomine seu appellatione cōprehēdatur, & breuiter respondendū est cibaria, vestimenta, & domus, seu habitatio contineri, vt l. legatus, & l. si. de ali. & ci. leg. imo etiam aqua si in ea regione vendi solet, vt l. j. ff. eo. tit. fecus autem est in legato cibi vel diarij, nā appellatione cibi non continentur vestimentū, nec domus, vt l. diarij. ff. eo. ti. Et sic patet quōd aliud est legare alimenta aliud cibaria. ¶ Quid si testator iusserit hæredi suo, vt talem eius nepotem instrui faciat in aliquo artificio non determinando de quo queritur in quo artificio debeat ipsum instrui facere. Respōdeo quōd iudex in hoc arbitrabitur inspecta qualitate & natura, & dispositione & similibus circumstantijs ipsius nepotis, expēs ipsius hæredis, vt habetur

67 singulariter in l. stichus liber esto. ff. de le. iij. ¶ Quid igitur si almēta sunt simpliciter legata nulla determinatione de his facti, qualiter fiet præstatio eorum, & limitatio, dic quia iudicis officio erunt limitanda, inspecta persona legatarij & fructibus & redditibus hereditarijs, vt in l. cū alimenta. in prin. & l. cū vnus in si. ff. de ali. & ci. le. facit l. si. in si. C. de ali. pu. præ. & l. ius alimentorū. ff. vbi pu. educ. & quod not. Bar. in l. imperator arrianus. in si. ff. ad treb. Et no. q̄ si fructus rerū hereditariarum ad almēta nō sufficiunt, nō propterea tenetur hæres proprietate rerū ipsarum vendere & pretiū in alimenta cōuertere, vt ponit Bar. in d. l. cū alimenta. Et si is cui legata sunt almēta infirmitate patiatu debent ei præstari medicina: vt l. verbo victus. ff. de ver. signi. & in l. si cū dotem. §. si autē in seuisimo. ff. sol. mat. quod sequi

68 gtur idē Bar. in l. legatis. ff. de ali. & ci. leg. ¶ Inde que-

ritur an legatū alimentorū transeat in heredē legatarij dic quōd nō regulariter vt l. a manibus. C. de le. & le. si in singulos. & ibi no. ff. de an. leg. & l. cum hu. §. modus. in si. ff. de tranlac. & 69 l. mella. in prin. ff. de annu. leg. ¶ Insuper queritur legatus alimentus quo tēpore sint præstanda an in singulis mē sibus, vel annis distingue secundū Bar. vt per eū no. in l. si. ff. de lib. leg. & l. pecuniar. ff. de alimen. & ci. le. quando que alimenta debentur seu relinquuntur cum demonstratione certi temporis vt puta lego omni anno vel omni mense. x. pro alimentis & tunc præstatur tēpore illo designato vt l. annuā pecuniam & l. j. cum seq. ff. de an. lega. facit l. nec semel. §. si in habitatio. ff. quādo di. leg. ced. & l. diarius. ff. de ali. & ci. le. cum si, quādoque legatum alimenta simpliciter facta temporis designatione & tūc subdistinguitur, aut relinquuntur personis nō morituris puta pauperibus talis hospitalis & tunc soluenda sunt annuatim vt l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cle. quādoque relinquuntur personis morituris, vt Titio vel Sempronio, & hic considera quod in alimentis continetur quædam quæ non recipiunt commodam diuisionem per menses & quorum mensualis præstatio nimis grauaret hæredem vt puta vestimentum & similia & tūc de his fienda est solutio cum necessitas minuet vt no. per glo. in l. firmio. §. si. ff. quando dies leg. ce. & facit d. l. semel. §. si in habitatione quædam sunt quæ possunt cōmodē diuidi per menses & in quorū diuisione hæres non grauatur vt dare frumentum, carnes vinum & similia ad vsuū quotidianam deputata & in ipsis fienda est solutio singulis mensibus, vt d. l. si. ff. de lib. agno. fallit in militibus quibus fieri debet alimentorum præstatio per singulos, aut binos dies, vt l. j. C. de erro. mil. an. lib. x. & l. nulli. eo. titu. Et si fortasse plures sint obligati ad præstationem huiusmodi alimentorum ne præstatio confundatur, sit inter eos diuisio hoc ordine, videlicet vt vnus soluat vno mē se, alius alio mēse, vt habetur in l. iij. ff. de ali. & ci. le. Deinde queritur an solutio alimentorū fienda sit in speciebus, vel in pecunia. distingue secundū Bar. vt per eum no. in l. iij. ff. de ali. & ci. le. quædam sunt res quæ si pro toto tempore præstarentur in suā spem, corrumpentur, vt carnes, & similia, &

Penus q̄ sit. Vide in 10. tit. penus leg. l. suppellectilis lega. cibi sue alimentorum.

Not. quod datur medicina Bar. in tract. de ali. in j. col. do. 7. in c. cū haberet. de eo. quis ds. in mat. quā po. per. adm.

in his debet æstimatio fieri in pecunia pro eis, vt l. mella. §. quidam. ff. de alimentis & cibarijs legat. quædam sunt quæ si præstarentur pro toto tempore non corrumpentur, puta frumētum, vinum, & similia, & tunc non debetur æstimatio, sed species ipsa solui potest, vt l. cum hi. §. sicut. ff. de 70 transactionibus. † Sed in quo loco sunt præstanda hæc alimenta. dicit Bartol. quòd si locus sit designatus debent præstari in eo loco in quo hæres fortitur domicilium, vt in l. prima. & ibi not. per eum ff. de ali. & cib. legat. & not. per glossam in l. cum hi. §. causas. ff. de transactionib. pro quo facit l. sed & si suscepit. in principio 71 & l. quod legatur. ff. de iudic. † Sed hic insurgit dubium, pone quod hæres & legatarius sunt eiusdem fori, an hæres teneatur alimenta deferre ad domum legatarij vel legatarius ipse teneatur ire ad domum hæredis, in quo secundum cum sic potest distingui aut pro ipsis alimentis debet præstari pecunia, vel quid simile in cuius portatione nulla est expensa, & tunc teneatur hæres ire ad domum legatarij, & portare pecuniam, vt l. item illa & ibi not. per gloss. & doctorem. ff. de constitu. pecuni. aut præstari debet aliud quam pecunia cuius portatione expensa exigitur, & tunc debet legatarius ire ad domum hæredis & ipsius legatarij sum ptu alimenta recipere. argument. l. prouinciales. in fin. C. de erro. mil. anno. libr. .xij. & l. prima. §. penulti. ff. de pet. & con. rei ven. Et ex his colligi potest decisio ad illam quæstionem satis frequentem, qua quæritur, si maritus legauit vxori alimenta, an sint. præstando in domo mariti vel extra, in qua quidam voluerit sic distinguere aut hæredes viri sunt filij ipsius vxoris, & tunc præstari debent in domo ipsorum hæredum cū quibus potest honestè viuere, nisi testator aliud expresserit, vt l. qui concubinam. §. j. ff. de legat. tertio. & ff. de fundo instruct. l. quæsitum. §. puto. & l. j. C. com. vtri. iud. aut non erant eius filij sed extranei, & tunc præstari debet extra domum. Alij autè dicunt quod si testator simpliciter relinquit vxori alimenta. non adiecto loco domus, quòd licitum est mulieri habitare vbi eunque voluerit, & vbique sunt ei ab hærede alimenta præstanda, per text. in l. liberis. §. lucius. ff. de alimentis & ciba. legatis. & ibi sequitur Bart. hanc

opinio. & in diuortio. in prin. ff. solu. mar. de quo tangitur per gl. in l. cum hi. §. si in causa ff. de tranf. per Spe. in 72 ti. qui si. sint le. §. j. † Sed quid si testator voluerit vxorem recipere alimenta in domo sua, an tenebitur in ipsa domo operari cum hæredibus ab eorum vtilitatem distinguendum secundum Bar. aut mulier est nobilis cuius nullæ sunt operæ, & tunc non teneatur operari: aut est ignobilis, quæ consuevit operari, & tunc huiusmodi alimentisibi debentur ex iuris necessitate, vt quia ipse ex infra annum iustus, & tunc debet operari ad vtilitatem hæredis, vt habetur & nota. in l. j. §. exactio. C. de rei vxor. acti. & l. sicut. ff. de ope. lib. aut debentur ex sola testatoris dispositione, & tunc non teneatur operari ad commodum hæredum: ar. d. l. libertus. §. j. & ita determinat Bar. 73 in l. diuortio. † Sed quid si testator legauerit Titio fundum ad alimenta, vel pro eius alimentis. queritur cuius sit dominium fundi dic secundū Bar. quod in hoc forma legati est multū attendēda, quādoq; enim testator dicit lego Titio fundum ad alimenta, vel pro alimentis, vt habeat alimenta & his casibus dominiū fundi est legatarij, vt l. libertis præalle. & l. pe. de ali. & ciba. le. & ibi per eum quandoque testator dicit lego alimenta ex tali fundo & tunc sola alimentis cedunt in legato & proprietates fundi ex hæredis, vt l. j. in fi. & l. lucius. ff. de ti. quādoq; testator dicit leg. alimentis & pro eis obligo talē fundū. & tunc sola alimentis & tunc di obligatio cedūt in ipso legato proprietates vero remanent hæredis. l. lucius ff. eodem titulo. ita determinat ipse Bartol. in d. l. libertis, & huius differentie ratio potest esse quia in primo casu verba dispositiua legati referuntur principaliter ad ipsum verbū lego, & ipsum verbū fundum. consecutiue autem respiciūt alimentis. ideo quæ nimirum si proprietates & dominium legatario alij verò casibus verbū lego determinat ac respicit principaliter alimenta demonstratiue, aut consecutiue respicit ipsum fundum. † Sed circa hoc occurrit aliud dubium in eo quod dictū est dominium fundi transire in ipsum legatariū, an ipse legatarius hoc dominium trāsmittat in hæredē suū. Circa huius dubij solutionē gl. sunt cōtrarij: nam gl. in d. l. cum hi. §. si vsui. tenet quod non tanquam finitū morte legatarij, sed

a Not. quando maritus legat alimenta exo ri. & vide Bar 10. in consil incipi super eo quod quæritur in iij. q. prima.

b Vidus cui alimentis debentur operari. Bar. in l. Casio. in §. imperator ff. de ali. & cib. legat. Et in l. sicut in fin. ff. de opr. liber.

sed reuertitur ad heredē ipso iure, sicut finitur lega-
tum alimentorū, vt dicta l. cum hi. §. modus. pro qua
opi. facit l. titia. §. si. ff. de le. ij. in contrarium videtur
e. se. tex. in d. l. libertis. in princ. & d. §. si vni. & l. pen.
f. de ali. & cib. le. & hanc partem tenet Iaco. de arc.
& Bartol. vbi supra. † Solet denique dubitari, an
causa adiecta legato limitet ipsum legatum? super
quo Bar. in d. l. libertis. tradit hac doctrinam, aut lo-
quimur in causa de praterito, & tunc nulla induci-
tur limitatio, cū ipsius causæ defectus non vitiet le-
gatum: vt in l. cum tale. §. falsam. & l. demonstratio
falsa. §. j. ff. de condi. & demon. & ibi plenē not aut
loquimur in causa de futuro, quæ improprie dicitur
causa, & hic subdistingue, aut apparet de mente
testatoris, quæ voluerit per causam limitari legatum,
& tunc limitatur, vt l. titia. §. si. ff. de leg. ij. & l. spec-
cies. ff. de auro & argen. leg. aut non apparet de eius
voluntate, & tunc aut talis causa per se simpliciter
cōsiderata nō continet aliquem defectum legatarij, &
tunc limitat legatū, vt l. si pater. §. dulcissimus. ff.
de leg. ij. & l. epistola. ff. ad treb. aut continet fau-
orem eius, & tunc aut ipsa causa potest operari aug-
mentum legati & operatur, vt l. si cui habitatio. §.
j. de vsu. & habi. aut nō potest operari augmentū, &
tūc operatur restrictionē, vt d. l. libertis. & dicto §. si
vni. & facit l. si. ff. de vsu, ca. re. quæ vsu consumun-
tur. & l. donationes. §. species. ff. de dona. & idem dic-
seruandum esse in contractibus, vt not. per Cy. in l.
si mulier. C. de iud. Et ex his patet decisio ad illam
in usitatam practicā, si testator legat vxori suæ do-
mū pro habitatione, quod dominiū seu proprietas
domus pertinet ad vxorē, secundum opi. Ia. de Are.
licet Old. aliter teneat, est ergo bonū cōsiliū addere
donec vixerit prædicta autē vendicant sibi locum,
quoad dominiū querēdū legatario, quādo ipse est
capax domini. Si autē alimentorū tantum, vt patet
ex eplū in spurio & alio nato ex coitu dānato, vt tra-
ditur in c. cū haberet. extra de eo quid ux. vxo. quam
pol. per adu. facit quæ plenē no. Bar. in l. si gener. ff. de
his qui. vt indi. & l. si deportati seruo. ff. de leg. ij. &
76 l. titio ei qui capere. ff. de leg. secun. † Rursum scien-
dum est quod alimenta quandoque sunt præstanda
quadam necessitate iuris, præter hominis dispositio-
nem, sua dante naturali ratione, vt v. g. pater & ma-
ter tenentur ad educationē liberorum: vt l. j. cum se.
ff. de lib. ag. facit l. j. §. ius naturale. ff. de iu. & iu. &
econtra tenetur filius ad præstationē alimētōrū pa-
tri & matri. vt ff. de lib. ag. l. si quis à liberis. in prin.
& facit quod habetur in l. si. §. hoc proculdubio. ver.
ipsum autē. C. de bo. que lib. & hæc vera, quādo alter
ex his est inops, alius vero diues, vbi autē omnes pari-
ter essent diuites, seu sibijpsis sufficere ad alimēta.
tūc alter ab altero nō potest alimēta petere, vt in l. si
qs à liberis. ver. sed si filius. vel si omnes essent pa-
riter pauperes, nullus peteret sibi inuicē alimenta:
vt no. p. gl. in d. §. ipsum autē. & si forsità vnus esset
sibi soli tantū ad alimēta sufficiens, non tenetur sibi
detrahere, & alteri conferre, quia prima charitas
incipit à seipso, debet ergo conferre alteri inopi,
quæ sibi superest vltra propria alimenta, & ita deter-

minatur per gloss. & text. in l. ij. C. de
alen. lib. & dicta l. si quis à liberis. §.
77 pen. † Quid autem si dubitetur an sit
filius vel pater qui alimenta petit, dic-
quæ ante omnia fiet de hoc cognitio
summarie vt d. l. si quis à liberis. §. si
vel parens. & §. solent. qua cognitio-
ne pendente nihilominus alimenta
actori præstabuntur vt l. si negent. ff.
78 co. titu. † Denique sciendum quod liber-
tus tenetur ad alimenta patrono suo
si quid ipsū liberto superest vltra sua
propria vt l. si quis. §. alimenta. & d. §.
de alimentis. similiter conuerso pa-
tronus tenetur liberto: vt l. alimēta.
79 in prin. ff. eo. † Quid autem dices de
domino & vasallo an teneantur sibi
a inuicē ad alimēta? & quidē planum
est vasallū teneri domino suo secun-
dum Dy. ar. d. l. alimenta. §. j. nā tene-
tur dominiū defendere vt col. x. in tit.
quid sit forma fide. c. j. ergo ipsum ali-
mētare, quia negare vt quod denegat
alimēta: vt l. vel negare. ff. de lib. agn.
quæ opi. confirmatur ex his qui habē-
tur & no. p. gl. in l. solo. ff. de lib. cau.
& in c. j. & Spec. in tit. qui fil. sint legi.
§. j. versū. quod si dominus. & vasallus
denegās alimēta priuatur feudo sicut
libertus priuatur libertate & redigi-
tur in seruitutē: vt d. l. alimēta. §. j. §.
80 alleg. † An autem dominus teneatur
vasallo dubiū est sed inclinandum &
dicendū est quæ sic, ar. à paritate reman-
net per tex. in d. l. alimēta. in princ. pp
quo facit illa generalis regula quod
reciproce sunt inuicē obligati domi-
nus & vasallus adeo quod ex his caus-
fis ex quibus vasallus feudo priuatur
ex eisde priuatur dominus à proprie-
tate vt in d. c. j. & in ti. quando pprie-
tate priuatur ea. ex facto & tit. si de feud.
sue. cōtro. c. domino guerram commit-
81 tente. † Amplius queritur an frater
fratrem alere teneatur deter. commu-
niter glo. & doct. quod sic siue si frater
naturalis & legitimus siue natura-
lis tantum: vt in auth. licet. C. de nat.
lib. & le. quāuis. ff. sol. matr. & no. per
glo. & Cy. in l. j. C. de alen. lib. & in l.
si quis liberis. §. sed vtrum. & ibi not.
per Bar. ff. de lib. ag. Ex præmissis au-
tem patet quod filius naturalis tantū
alendus sit à prequod est verum si na-
tus est ex concubina cuius etiam coi-
tus licitus est secundum iu. ciuilia vt
b ff. de conc. per tot. b Secus autem in
filio nato ex coitu damno. C. de iac-
ce. nupt. & dicto. §. sed vtrum iudic.
autem ca. talis si. ex coi. damnatus est

*Vasallus te-
netur domi-
no prestare
alimēta. Si
de Specu. in
ritu. qui fil.
sint legi. §. j.
Ser. sed nū-
quid domi-
nus. & Car-
di. Alex. in
c. licet. in fi.
j. Ser. qua-
ro. hic disc-
tur in tit. si
de seu. sue.
cōtro. inter
do. & agn.
in c. si seu.*

*No. de ali-
mentis spur-
rio prestan-
Bar. in tra.
de ali. in ij.
colū. Cyn. in
auth. ex cō-
plexu. C. de
inc. st. nup.
Bart. in l. si
quis à libe-
ris. ff. de lib.
agn. Specu.
ritu. qui fil.
sint legiti.
Ser. sic. quid
de natis.*

alendus, vt habetur in ca. cum habe-
ret. extra de eo qui du. vxo. in matri.
82 **quam po. per adul.** † **Quæritur** ul-
tra, pone quod pater vel filius in gres-
sus est monasterium propter quod
bona eius sunt monasterio dedicata,
an monasterium teneatur præstare
alimenta illi qui in seculo remansit.
Dyn. & Barto. tenent quod sic per d.
l. si quis liberis. §. idem scripsit & c.
& ibi not. etiam Specul. in titu. qui si.
sint. §. j. versic. item quid si intret. vbi
plenè tractat materiam alimentor-
um, & Alber. in titu. de ali.

83 † **Quæritur** an mater ita teneatur
ad alimenta filiorum, sicut pater,
dic quod infra triennium pertinet
educatio ad matrem, post triennium
autem pertinet educatio ad patrem,
vt l. si. C. de pa. pot. nisi pater esset pau-
per & mater diues, de quo plenius
dic, vt habetur & not. in d. l. si quis à
liberis. §. si mater. & per Cyn. in l. ali-
menta. C. de neg. gest. & per Barto.
in l. neseñnius ff. de nego. gest.

84 † Sed pone quod aliquis habet
patrem & filium ambos diuites cum
ipse sic egenus, quæritur à quo prius
petenda sicut alimenta. hanc q. for-
mat Barto. in l. non quemadmodum.
ff. de lib. ag. & Cyn. in l. j. C. de alien.
lib. & per Iacob. de are. finaliter con-
cludendo, dic secundum eos quod
prius debet petere à patre quam
à filio. Et sit ratio, quia iure natura-
li magis astringitur pater ad alimenta
filij quam econtra filius ad alimen-
ta patris. argu. in l. si quis. §. vtrū. ver-
ci magis. & l. isti quidē. ff. quod met.
causa. & l. cū ratio. in prin. ff. de bon.

85 **dam** † **Quæritur** si testator lega-
uerit alimenta pupillo vel in fanti do-
nec ad pubertatē peruenerit, vsque
ad q. tempus extēdatur hoc legatū,
dic q. fauore alimentorum pubertas
extēditur cōtra cōmunē regulā in ma-
ius tēpus, videlicet in masculo vsque
ad xviii. annū, & in fœmina vsque ad
xiiij. vt est tex. sin. in l. mella. in prin.
ff. de ali. & ci. le. per quod collige pri-
mo vnū speciale in alimentis. secun-
dum est speciale, nā fauore alimen-
torū facta solutione eorū per trien-
nium ex volūtate minus solenni de-
bentur exinde in futurum, vt l. j. C.
de fideic. Item tertium est speciale,
quia persona alias incapax legati do-
minij, vel proprietatis redditur ca-
pax alimentorū, vt l. is cui. ff. de ali.
& ci. le. Itē quartū quia clausula ge-

neralis per quā minuuntur legata, non trahitur ad
legatum alimentorū, vt l. liberis. §. posthumus ff.
eo. tit. Item quintum est, quia legatum relictum ad
alimenta à certa persona instituta, intelligitur re-
petitum à substituto, vt l. iij. §. lucius. ff. de alimen.
& ci. le. Item circa modum exigendi est sextum
speciale, quia executor vltimæ voluntatis habet in
his actionem, vt l. alio hærede. ff. de ali. & ci. leg.
Item in causa alimentorum dantur breuiiores dila-
tiones, vt l. ij. ff. de re iu. Item à sententia lata in cau-
sa alimentorū non appellatur. l. fin. ff. de app. recip.
Item quandoque in his nō admittitur cōpellatio, vt
l. iij. C. de cōp. Item alimētōrū ius nō potest remit-
ti solo pacto contrahenti, nisi accedat iudicis au-
thoritas, vt l. cū hi. ff. de transact. Item pro alimen-
tis agi potest etiam tempore feriato, messium vel
vindemiarum, vt l. ij. ff. de ferijs, quæ omnia plenè
26 no. Bar. in d. l. mella. in princip. † Cæterum est no-
tandum, quod tutores & curatores pupilli vel adul-
ti tenentur ipsis alimenta præstare de eorundem
pupilli vel adulti patrimonio: secundum quod pa-
tiuntur eorum facultates: vt l. ius alimentorum. ff.
vbi pu. edu. de. ad quæ alimenta cogendi sunt iudi-
cis officio, vt l. offi. iu. ff. eod. si tamen ipsi tutores &
curatores, ne fortasse ipsorum pupilli & adulti pau-
peratē detegerent, aut fortasse diuitias timore ty-
rannidis bona fide occultarent, & ipsos male alerēt
non eis hoc imputabitur ad aliquā culpam, vt l. fina.
C. de aliment. pu. præstan. Ultra autem memoratos
casus, in quibus dictum est aliquem teneri de ne-
cessitate alimenta præstare, si aliquis qui non est ad
huc obligatus alimenta præstiterit alicui, poterit
illa repetere per actionē negotiorum ges. nisi ani-
mo donandi alimenta præstiterit, quod in certis
casibus fecisse præsumitur, puta si motus affectio-
ne domestica alimenta exhibuit vel alia pietate, vt
habetur in l. j. C. de nego. ge. & l. alimenta. & l. quod
in vxorē. eo. ti. & ibi no. per Cy. & alios doct. & per
27 Bart. in l. neseñnius. ff. de ne. ge. † Nunc venio ad
decimū articulū, qui est cū legatur argentū vel au-
rum: vbi ante omnia sciēdum est, quod si legetur
simpliciter & absolute aur. & argent. vel omne au-
rum, quod in hoc legato non cedit pecunia sed id
tantum quod est in massa, vt l. quintus. la. ij. & in §.
j. & in l. cum aurum. ff. de au. & argen. leg. imo nec
cedit corrigiū argentū vel deauratū, vt d. l. quintus.
§. penul. ff. eo. ti. Nec consequenter cedit, si legauerit
argentū suum, illud argentū quod personali actio-
ne poterat vendicari, & hoc ideo, quia illud non est
suū antequā sit traditū, vt l. quintus. §. argento le-
gato. & l. scribit. ff. eo. tit. in principi. nam ista prono-
mina possessiua meum, tuum, & suum, regulariter
significat dominium, vt l. meorum. ff. de ver. sig.
& Barto. no. plenè in §. argento. & in rub. ff. de no.
oper. nun. Alia autem circa hunc articulum vide
28 in text. dict. titul. † Transeo ad duodecimum ar-
ticulum, qui est quando legatur liberatio debito-
ri, vbi aduertendum, quod quatuor modis relin-
quitur liberatio. primo modo quando testator di-
cit, relinquo Titio quod mihi debet. vt l. prima
princi.

2 *An mater
teneatur al-
lere filium.
do. in l. j.
§. si mulier
ff. de li. ag.
& in auth.
si pater. C.
de diuor. et
Bar. in tra.
de alim. &
Abb. in c. ij.
de conuer.
consu.*

prin. ff. de li. le. Secundo cum dicit testa. damno hæredem meum non petere, vt in l. secunda. & l. non solum. in principi. ff. eod. titulo. Tertio cum dicitur lego liberationem. vt l. iij. in principi. ff. eod. Quarto cum testator dicit lego chyrographum. vt dicta l. iij. §. primo ad quod facit prædicta. l. non solum in principio. cum similibus. ff. eod. titulo. Huius autem legati liberationis effectus talis est, nam siue ipse legatarius sit solus debitor, vel sint plures socij corre, tenetur hæres liberare per acceptilationem. Si verò non sint socij, tunc ille solus cui liberatio est legata liberandus est pacto personali tantum, vt habetur in l. iij. §. nunc de effectu. ff. de lib. le. habet etiam ipse legatarius si conueniat exceptionem, vt dicto §. nunc de effectu. sicque patet quod competunt legatario quæ defensionis, videlicet actio & exceptio.

89 † Cuius gratia reuocari solet in dubium an habenti exceptionem competat ius agendi, vt liberetur per acceptilationem, vel pactum. vbi sic distingue secundum Bartol. vt per eum nota. in dicto §. nunc de effectu, quandoque quis habet exceptionem ex vltima voluntate, quandoque ex dispositione inter viuos &c. Primo casu competunt tria remedia videlicet actio, vt liberetur pacto vel exce. Item excep. vt d. §. nunc de effectu. Item offi. iud. vt pronuncietur legatarius nihil debere, vel imponatur hæredi perpetuum silentium, vt probatur in l. aurelius. §. centum. ff. de lib. leg. secundo autem casu consideranda est forma petitionis, aut enim petit sibi fieri instrumentum suæ excep. videlicet quòd iudex declararet sibi exceptionem competere, & auditur, quia non plus petit, quam sua excep. contineat, arg. in l. plures. C. de fid. instru. & l. sicut datam. C. de li. causa. & in c. albericus, & c. significauit. extra de resi. aut petit se simpliciter liberari per acceptilationem, & tunc non auditur, quia plus petit. nam si habet exceptionem ex pacto nudo, tunc actio non est sublata ipso iure, quæ tollitur per acceptilationem, & idem in similibus vbi cunq; contingerit plus petit, vt traditur in l. dedi. in principi. ff. de condi. ob. cau. ad quæ omnia plenè facit quod no. per Bar. in l. fina. §. eleganter. ff. de dam. infe. & per gl. & Cy.

90 in l. dissolutè. ff. de condi. ex le. † Vltimo quæro de quotidiana q. ecce quòd tutori, vel curatori, aut alij administratori relinquatur liberatio suæ administrationis, vel gestionis, quæritur, de effectu huius legati distingue breuiter secundum doc. quandoque relinquatur liberatio præterita, & iam factæ seu gestæ administrationis, aut future, aut nondum gestæ administrationis, primo casu liberatio trahitur ad omnia ad quæ fuerat obligatus præterquam ad dolose commissa, & ad reliqua restituenda hoc est illa quæ habet penes se de bo. pupilli vel adulti, vt l. si quis rationes & l. iutius. & l. procurator. & l. aurelio. §. gaius. ff. de lib. leg. fallit in parte legatario, in quo amplior sit talis legati interpretatio, vt liberatio porrigatur tam ad reliqua quàm ad dolose commissa, vt habetur in l. aurelius. §. titius. ff. eod. titul. fallit etiam si testator damnauerit hæredem ip-

si legatario remittere quicquid ab eo exigere seu petere possit ex causa dicta administrationis prout fieri contingit in testamentis, vt probatur in l. si quis rationes. in fin. Secundo casu principali non trahitur hoc tale legatum ad dolose commissa nec ad res quæ sunt testatoris, sed veniunt hæc omnia restituenda, vt §. gaius. in fin. & l. non solum. §. fin. & dicta l. si quis decedens. ff. de adm. au. & ibi per glo. & Dyn. & plenè per Bartol. in dicto §. gaius. Amplius quæritur quod si relinquatur liberatio ei qui tenetur aliqua singulari actione quis esse effectus huius legati. Respondeo quòd si competit actio & excep. vt supra dictum est, & probatur in dicto §. nunc de effectu.

91 † An autem rem quam habebat à testatore in deposito vel commodato restituere teneatur, distingue secundum Bartol. in dicta l. non solum. §. fin. aut iste legatarius erat debitor ex causa prædicta alicuius pecuniæ. aut speci. Si pecuniæ, tunc habet locum d. §. nunc de effectu. si speciei tunc res ipsa per eum est restituenda hæredi, quia ad eam rem non porrigitur in dubio tale legatum liberationis, si tamen in ipsa re commissus est dolus, vel lata culpa, non tenetur pro his legatarius ad aliquod interesse tanquam liberatus, vt probatur in dicto §. fina. & in §. cui fundum. & ibi nota. in l. aurelius. §. meua. ff. de lib. le. licet Guil. in hoc attendat formam legati, vt per eum nota. in l. si vnus. §. illud. ff. de pact.

92 † Sed quid si legatur liberatio generaliter ei qui pluribus tenetur actionibus, an sit ab omnibus liberatus. Et quidem glo. in l. emptor. §. lucius. ff. de pac. videtur dicere, quòd referatur ad omnes obligationes, nisi appareat de mente contraria disponentis. Guil. verò de cu. videtur dicere quòd quando aliquis liberatur, aut exprimitur aliqua specialis causa & postea subiungitur clausula generalis liberatoria, & tunc generalitas subsequens restringitur ad specificatam causam. per rex. in d. §. lucius. & per l. aurelius §. testamento. ff. de li. leg. aut nulla est causa specificata. & tunc porrigitur ad omnia, sed Bartol. reprehendit Guil. in primo eius dicto per text. in d. l. si ex pluribus. ff. de accep. Vnde distinguit ipse sic, aut disponens facit generalem liberationem sine aliqua expressione causæ, & tunc referatur ad omnia de quibus est cogitatum, vt d. l. si ex pluribus. aut expressa est certa causa generalis subiecta, & tunc sciebat alias causas obligatorias subesse, & tunc porrigitur ad omnes causas. vt dicta l. si ex pluribus. & sic intelligitur. dicto §. lucius. cum glos. sua: aut ignorabat alias subesse, & tunc ad eas non porrigitur, quia de his cogitasse non videtur, vt l. cum aquiliana. ff. de transactio. & etiam quia cum remittere sit donare, vt l. contra iuris. §. final. ff. de pactis. & not. per gloss. in l. finali. C. ad Macedonia. non præsumitur ignorata donatio, vt l. nec ignorans. C. de donatio. nisi ex verbis manifestè apparet quod etiã ignorabat remittere voluisse, vt dicta l. cum aquiliana. ff. de transactio. dicam autem præsumi scientiam in certis obligationibus, si fuerit in

facto proprio remittentis argu. lege quisquis. C. de rescin. ven. si vero fuerit in facto alieno tunc præsumam ignorantiam, vt lege fina. ff. pro suo. de quibus omnibus & alijs, vide Bar.olum. in dicto. §. cuius supra alleg. Aliquando contingit legari alteri non debitori, quod per debitorem debetur ipsi testatori & sic in legato cedit nomen debitoris quo casu valet legatum, vt habetur in lege si sic. §. primo. & lege non quo cunque §. qui cauum. ff. de lib. leg. cum

93 si. ¶ Sed pone quod testator legauit omnes res mobiles Tertio, nunquid in hoc legato veniant nomina & actiones debitorum, dic breuiter quod non, quia talia nomina debitorum hoc casu inter mobilia computantur, vt determinat glo. in l. momentum. ff. de verb. sign. & no. per Iaco. de bel. in authen. de non alie. in princ. col. ij. per gl. C. in qui. cau. in integ. rest. non est necess. l. si. Idem dico in fructibus pendentibus, quia non cedunt in hoc legato quia pars sunt fundi, vt l. fructus. la. ij. ff. de rei ven. & in l. si seruus

94 communis. §. locaui. ff. de fur. cum simi. ¶ Quid si debitor tutus exceptione peremptoria leget debitum creditor, an hæres eius poterit vti ipsa exceptione contra creditorem, dic q̄ non, quia per tale legatum videtur remissa ipsa exceptio, vt in l. creditor. in fi. ff. de lib. le. ¶ Nunc descendendo ad. xij. artic. qui est quando legatur electio ex pluribus rebus testatoris, vbi aduertendum q̄ in electione fienda circa res sunt necellaria quinq; prout no. gl. in l. serui electione. in prin. ff. de leg. j. videlicet quod hæreditas sit adita, vt in Loptime. ff. de optio. le. Secundò requiritur ætas personæ eligentis, vt sit maior & sui iuris, vt in l. si sine. §. j. ff. de mino. non autem pupillus vel similis persona, in qua nõ cadat plena deliberatio, vt in l. pupillus. ff. de acqu. hære. Tertio q̄ res ipse exhibeatur & demonstrentur. vt l. serui electione. ff. de oper. leg. & in l. ij. §. si quis optare. ff. ad exhi. Quarto q̄ electio fiat de rebus super quibus cadit electio, videlicet ipsius testatoris & non alieni. vt l. secunda ver. datam igitur. ff. de ope. leg. Quintò quod interueniat forma debita verborum circa ipsum actum eligendi, hoc est secundum glo. q̄ ipse eligeat dicat, eligo haec rem, non autem dicat volo eligere, quia istud verbum volo eligere, habet actum suspendere, & non inducere actum, licet gl. in l. in euentis. C. de contrah. empt. teneat contrarium, quod plene examinat Bar. in d. l. serui electio. & Cy. in d. l. in euentis, & si aliquid prædictorum deficiat, electio redditur nulla ipso iure, vt dicta lege secunda, cum si. quo casu poterit iterum ipse legatarius petere electionem vt dicta lege secunda versic. datam. & ver. vti. sed si semel electio fuerit aliqua non admittitur eius repetitio, vltra, vt

96 l. apud auidium. ff. eo. tit. ¶ Sed quid dices si legatarius teneat hæredem in suspensio, differendo & procrastinando electionem, qualiter cõsuletur hæredi, dic & hæres adhibe iudicem, & faciet terminum assignari ipsi legatario infra quem elegerit debet, quo termino elapso, si non elegerit, vltterius volens eligere non auditur, vt in l. si optio. in fin. & l. mactiporum. & l. si tibi electio. in princ. ff. de optio. lega.

Ex hoc habes vnum singulare quod lapsus terminus à iudice præfixus, interdum priuat contumacem iure suo, ad quod facit l. titia. & quod ibi not. per Bar. ff. de accusatio. & in l. si eo tempore. C. de remissio. pigno. & l. diffamari. C. de inge. manu. & quod not. per glo. in l. omnia. C. de adulte. & in l. si. secundum tertiam lecturam. C. de vsu. pupil. Idem est aliquando in lapsu termini à lege præfixi, vt in auth. hodie. C. de appel. & in l. secunda. C. de naufragijs. lib. xj. in fi. & l. miles. §. sexaginta. ff. de adulte. facit quod not. per doe. in l. secunda ff. de reg. iur. de quo etiam patent multa exempla in varijs præscriptionibus in corpore iuris interclusis, de quibus plenè posuit Azo in brocardis suis sub tit. de præscriptio.

97 ¶ Et hoc facit ad quæstionem quando iudex terminum statuit ad producendum testes, vel instrumenta, an elapso termino pars possit testes, vel instrumenta producere, de qua quæstione plenè tangitur per Dylum in regula indultum, de reg. iur. lib. vj. & per Cynum in l. si ea. in fi. C. qui accus. non pos. & in l. iudicis. C. de iudic. & videtur rex. in cap. pastoralis extra de exceptionibus. & nota per Bartolum in dicta lege mancipiorum.

98 ¶ Sed an legatarius cui competit electio poterit ex pluribus rebus vnam, aut duas eligere. dic breuiter quod aut est sibi data electio in numero plurali verbi gratia, quod eligat illos seruos quos voluerit, & tunc poterit eligere vsque ad tres non vltra, aut est data electio in numero singulari, & tunc poterit eligere vnum tantum. vt hæc habentur & notan. in lege prima. ff. eodem titulo dumtamen non eligat optimum, sed medioerem secundum aliquos per text. in lege fina §. sed & si quis. & ibi not. C. communia dele. licet alij contradicentes, dicant posse optimum eligere, vt nota. in lege tertia. ff. de op. leg. & lege legato generaliter. & ibi nota. ff. de

99 legat. j. ¶ Deinde queritur an mortuo legatario, ante electionem per eum factam, poterit eius hæres eligere, dic breuiter quod quandoque alicui competit electio iure suo proprio ad ipsius propriam vtilitatem, quandoque competit iure alieno & ad alienam vtilitatem. Primo casu dic quod siue talis electio sibi competit ex vltima voluntate, siue inter viuos. tale ius eligendi transmittitur in hæredem suum de vltima voluntate. probatur in lege illud aut illud. ff. de optione legat. & in §. optionis. institut. de legiti. & in lege final. in princ. C. communia de leg. de dispositione autem inter viuos traditur in lege si stipulatus fuerit illud. in princ. ff. de verbo. obligat. & ibi nota. per Bartolum. Secundo autem casu ius eligendi finitur cum persona nec tranfit ad hæredem. vt l. fina. §. sed si quis. C. communia. de leg. & not. per Cy. in l. si. C. de con. trahen. emp.

100 ¶ Trauseo ad vltimum articulum, qui est, quod quando legata per testatorem adimantur, vbi est aduertendum, quod, quandoque legatum adimitur expresse per testatorem, quadoq; tacite. Item nota. est, quod legatum quod adimitur, quandoque simpliciter reuocatur, nec ad aliud transfer-

tur, quandoque reuocatur & ad alium transfertur.

101 ¶ Item est sciendum quod varijs modis legatum expresse adimitur. primo si dixerit testator, quod Titio legauit id nō do neq; lego: vt probatur in l. ij. & iij. §. si Titio. ff. de adi. le. in sti. de adi. leg. in prin. vel si testator dixerit: id quod Titio legauit do vel lego Sempronio: vt lege si pluribus. versicu. quod si separatim. & lege planē. in prin. ff. de lega. primo. facit lege transactio. cum sequen. & l. sicut. ff. de adi. lega. tacite autem adimitur legatum, si testator inter viuos rem legatam voluntariē alienauerit, secus autem si necessitate. vt lege rem legatam. ff. de adi. lega. & vide quod habetur in lege fideicom. §. si rem. ff. de lega. iij. & quod notatur per Bartolum in dicta lege rem legatam dic, si post testamentum superuenerit graues inimicitia inter testatorē & legatarios: vt lege tertia, in fine ff. de adim. lega. nisi postea ipse testator adhuc in amicitia redierit, quo casu reconfirmabitur legatum, vt dicta lege quod si iterum. ff. eodem titulo. Item adimitur tacite legatum, quando testator expresse adimit onus quod fuerat ipsi legato appositum & annexum: vt habetur & no. in l. alumnae. §. scia. & l. filio. §. j. ff. de adi. le.

102 ¶ Transfertur autem legatum altero de quatuor modis. Primo modo de persona legatarij ad alteram legatarium. Secundo de persona hæredis vel alterius grauati ad alium vel hæredem grauatum. Tertio de re ad rem. Quarto de tempore ad tempus, quæ omnia declarata, vt habentur in dicta lege translatio. Circa hunc articulum, quaeritur quid si de primo legatario transfertur ad secundum legatarium, an dies vel conditio adiecta in primo legato sit repetita in secundo, distingue secundum Bartolum, vt plenē per eum notatur in l. alumnae. in prin. ff. eo. ti. aut translatio legati fit de eadem persona ad seipsam, & tunc dies & conditio appositae in primo non videtur repetitae in secundo legato: vt l. si tibi. ff. de adi. leg. aut fit translatio de vna persona ad aliam, & tunc aut est nouum onus iniunctum secundo legatario, & tunc non videtur in secundo onus repetitum quod fuerat in primo vt d. lege alumnae. in prin. aut non est iniunctum nouum onus, & tunc aut onus iniunctum primo legatario cohereditat personae ipsius, & tunc non videtur onus repetitum secundo legato, vt lege legatum sub conditione. in principi. eodem titulo. & l. Caio. in prin. ff. de ali. & ci. le. aut cohereditat personae & tunc videtur in secundo repetitum vt dicta lege legatum j. respon.

103 ¶ Inde quaeritur quid si legetur his eadem quantitas vel species eadem an legando secunda vice videatur facta ademptio præcedentis legati vel potius ipsum legatum publicasse in qua quaestio. sic distinguit Bartol. in lege cum centum. ff. de adi. leg. & lege triticum. ff. de ver. ob. aliquando legatur vni & eidem vna & eadem quantitas aliquando eadem species sepius & sepius. Si quantitas eadem sepius legetur subdistingue aut à diuersis hæredibus aut ab eodem. Primo casu sepius debetur & quodlibet in solidum vt l. seruo alieno. §. si quis à primo.

ff. de leg. j. fallit quando omnes heredes loco vnius reputantur vt ibi no. Secundo casu dic aut legatur pluries in diuersis voluntatibus aut in eadem primo casu scilicet quando legatum est simpliciter factum debetur vtrunque in duobus casibus primus est si ambæ voluntates loco vnius habeantur vt l. proculus. ff. de leg. ij. secundo legatum factum fit ad vnā & eandem causam quibus casibus status vltimæ voluntatē vt l. libertis quo. in princip. ff. de ali. & ci. leg. Si verò sit species quæ eidem ab eodem sepius legatur tunc semel tantum debetur vt l. plane. §. primo ver. sed si non corpus. ff. de legat. j. & ibi not. Secundo casu principali quando in eadem voluntate sepius legatur tunc aut vtrunque legatum continet tantundem aut aliud plus vel minus, primo casu non presumitur testator legatum duplicare in dubio alio non apparente. Ideoque semel tantum debetur vt d. ver. sed si non corpus secundo casu subdistingue aut secundum legatum est factum sub cōmémoratione primi & tunc vltimum debetur vt dicta lege cum centum cum glo. sua aut secūdū legatā est factū simpliciter & tūc præsumitur testatorē voluisse duplicare legatum nisi aliud appareat per verba expressa vel per verba taxatiua vt l. si ita. ff. de leg. j. & l. iij. §. conditio. ff. de adi. leg.

104 ¶ Et per hoc determinari potest illa quaestio secundum eum pone quod appareat instrumentum publicum in quo continetur quod tibi mutuaui centum item apparet illud in quo continetur quod mihi promissisti dare centum an dicemus vtrunque instrumentum debere intelligi de eadem quantitate. Et Bartol. in dicta lege titium. sic distinguit aut primum instrumentum fuit de simplici mutuo nulla stipulatione vallatum & sequens instrumentum fuit de stipulatione ex causa mutui primo casu dic quod sine incontinenti sequatur secundum instrumentum stipulationis præsumitur super eadē quantitate celebratum vt l. si stipulatus & lege cum enim. ff. de no. siue ex interuallo & adhuc idem secundum eum per l. si diuortio. ff. de verborum obligatio. lege secunda. §. primo. ff. de dote præalle. Secundo casu etiam debet vtrunque instrumentū de diuersis quantitatibus per l. quinquaginta. & quod not. ff. de proba. quia si intelligeretur de eadem quantitate, esset secunda stipulatio, & secundum instrumentum inutile: vt l. qui is. ff. de verb. obli. Est ergo consilium quod in secundo instrumento apponatur hæc clausula, videlicet quod omnis alia promissio computetur in ista: vel similia verba. ¶ Quid si quis pluries, vel diuersis temporibus simpliciter confiteatur debitorem tritij. de flor. x. ex causa mutui sine alia stipulatione, an intelligitur de eisdem decem vtraque confessio, vel de diuersis: & Bartol. ibi distinguit, aut confessio sequens requiritur emissā extra iudiciū & tunc intelligitur de eadem quantitate & secunda confessio non erit noua dispositio, sed prioris probatio. vt l. publicia. in si. ff. de depo. & erit in hoc casu ac si de eodem quis haberet plures probationes arg. ad hoc ff. de le. ij. l. sempronius. aut huiusmodi cōfessiones

reperiuntur emissæ in iudicio, & tunc, quia dispositionem iaducunt, aliud forte erit secundum eum. arg. d. l. quinquaginta.

§ *Quamuis codicilli dependeant ex testamento quando tamen sunt in defectum testamenti rupto testamento non rumpuntur codicilli.*

EPITOME.

- 1 *Legatum de re incerta an valeat.*
- 2 *Legato casu perempto ad quem spectet periculum.*
- 3 *Legatarius an agat de euitctione contra hæredem re sibi tradita & euita.*

D O M Y M V N A M positam in mōre. Hic apparet q̄ domus erat certa, de qua testator sensit. † Quid igitur si testator simpliciter & determinatè legauit domū, nec apparet de qua senserit, an teneat legatum, & quæ domus cedit in legato, dic breuiter, quòd aut testator habet domos plures in patrimonio vel vnā tantum, & illa cedit in legato quam eliget hæres: aut nullam habet domū in eius patrimonio. & tunc legatum est nullum, vt l. si domus. in princ. ff. de legat. j. quæ distinctio non habet locum in prædio, vel homine simpliciter legato. vt not. ibi. & in l. legato generaliter. ff. de leg. j.

- 2 † Sed quid si domus legata casmata, vel igne consumpta est, cuius erit periculum. dic quòd aut hæres fuit in mora soluendi, & tunc erit periculum eius, aut in nulla fuit mora, & tunc erit periculum legatarij, vt habetur in c. cum res. §. item si fundus. & §. item si res. & in l. domus hæreditarias. cum l. sequē. ff. de legat. primo.
- 3 † Sed pone quod domo tradita per hæredem ipsi legatario post aliquod tempus ipsa domus est euita ipsi legatario, an poterit legatarius agere de euitctione. contra hæredem. distingue plenè circa hoc, vt not. per gloss. & Bartol. in l. domus. §. de euitctione. ff. de leg. j. & l. qui concubinam. §. si hæres. ff. de leg. iij. & in l. cum alienam. C. de lega. Et not. quòd licet in douatione facta in vltima voluntate. puta in legato & fideicommissio particulari, habeat locum aliquando euitctio, vt dictis iuribus, attamen in donationibus in viuos regulariter cessat euitctio: vt habetur in l. ad res donatas. de edi. edic. & l. Aristo. §. fina. ff. de donatio. & not. in l. ij. C. de euitctio. sed nec in fideicommissis vniuersalibus tenetur hæres de euitctione regulariter: vt habetur in l. de euitct. ff. ad trebel. Et ad præmissa adde quod not. per glo. in l. cum aliena. C. de leg.

EPITOME.

- 1 *Clausula codicillaris an ponatur per verba presentis & futuri temporis.*
- 2 *Verbum solum presentis temporis non potest operari, et testamentum per natiuitatem posthumi valeat et codicillus.*
- 3 *Licet posthumi natiuitate rumpatur testamentum, tamen codicillus non rumpitur.*
- 4 *Codicilli dependent ex testamento.*

N E C V A L E T N E C V A L B B I T. † Hic vides quòd ponuntur ista verba in tempore præsentis & futuro, queritur autem cur hoc fiat, & apud scholasticos dubitatur. Sed respondeo secundum doc. quòd hoc, ideo nō natiuitate posthumi contingat testamentum tanquam codicillum infirmari. Si enim testator filium posthumum præterierit qui postea natus est, constat eius natiuitate testamentum rumpi. ff. de liberis & posthumis. l. Gallus. in princ. & l. posthumorum. §. primo. ff. de iniusto rupto testamento. & l. ij. C. de post. hæred. instit. cum similib.

- 2 † Et quidem in oratione si sit positum verbum valet simpliciter, tunc non operabitur testamentum vires: vt codicillus: ratio est: quia testamentum semel valuit: vt testamentum, scilicet ante natiuitatem posthumi, ideoque deficit conditio sub qua valuit testator testamentum valere tanquam codicillus, cum dixit, & si non valet & c. vt igitur posthumi natiuitate valere possit testamentum vt codicillus adijci solet verbum futuri temporis, scilicet valebit, vt sit sensus, si non valet de præsentis, vel in futurum non valebit tanquam testamentum, tunc valeat iure codicillorum, nam verba præsentis temporis non comprehendunt futurum: vt l. si à colono ff. de verbo. oblig. & ita nō. per docto. in auth. ex causa. C. de libe. præteri.
- 3 † Patet ergo ex his quòd licet posthumi natiuitate rumpatur testamentum, tamen codicillum non rumpitur, cuius ratio est, de qua infra colligitur, & pro hoc facit l. qui in vtero. in fi. & l. ab intestato. ff. de iure codicil. In contrarium facit l. j. C. de codicil. cum simi. Sed dic quòd hic, & in l. qui vtero. cum simi. codicilli non dependent ex testamento, ideo nō rumpuntur. sed in d. l. j. dependebant ab eo. vt d. l. j. & ibi not. per docto.

4 † Dicuntur autem codicilli dependere ex testamento qui facti fuerant ante vel post testamentum. vt habetur in d. l. ab intestato. §. fina. & l. testamentum. §. fina. ff. eodem titulo. & not. per gloss. & Cyn. in dicta l. prima.

5 † Diceret quis si hoc est verum, igitur sequitur q̄ isti codicilli qui sunt in tali testamento debent rumpi, cum ab eo dependeant. Sed dic q̄ ideo valent nec rumpuntur, quia sunt facti in defectum testamenti, & sic in casu successionis ab intestato, vt probatur in dicta l. ab intesta. in princ. vnde non dicuntur à tali testamento nullo dependentiã habere. Prædicta autem loquuntur quando codicilli facti sunt separatim à testamento, & cōcurrunt cum eo casu, quæ dicuntur virtutem & dependentiam ab eo sumere, quando ergo nullum est factum testamentum tunc non dicuntur pendere ex testamento idem si sit tale quod pro nullo habeatur ex defectu formæ, vt hic, alias secus, vt in prædictis.

E P I T O M E.

- 1 *Clausula si non valet iure testamenti est certe vulgaria.*
- 2 *Prædicta causa qui sint effectus.*
- 3 *Persona instituta in testamento, potest declarari in codicillis.*
- 4 *Clausula codicil. deficiente solemnitate requisita ad testamentum an operetur.*
- 5 *Clausula codicil. an aliquid operetur si fiat testamentum quasi caducum.*
- 6 *Clausula codicil. an operetur existente testamento imperfecto ex defectu voluntatis.*
- 7 *Clausula codicil. an operetur per testamentum præterito filio. nu. 7. § 8.*
- 9 *Clausula codicil. an operetur rupto testamento agnitione sui hæredis.*
- 10 *Clausula codicil. an operetur rupto testamento ex causa exhæredationis.*
- 11 *Clausula codicil. an operetur ex defectu hæreditatis non adita.*
- 12 *Legata an conferuntur hæreditate non adita.*
- 13 *Sententia lata contra hæredem scriptum in favorem venientis ab intestato an præiudicet legatarijs.*
- 14 *Secundum testamentum factum cum clausula codicil. an deroget primo cum clausula codicil.*
- 15 *Limitatio ad prædictam clausulam codicil.*
- 16 *Clausula codicil. an confirmet substitutionem pupillarem.*
- 17 *Ista verba iure cuiuslibet alterius volunta. quid importent.*
- 18 *Post clausulam vulg. substi. in testamento subijciatur clausula si non valet iure codicillo valeat iure donat. causa mort quid importet.*

1 **V**ALERE DEBEAT iure codicillorum. ¶ Ista est, quædam vulgaris clausula quam nouerunt omnes notarij & eam ponunt in fine cuiuslibet testamenti.

2 ¶ Huius autem clausulæ sunt effectus varij & multiplices vt plene tractauit Bartol. in l. j. ff. de iure codicil. & aliquid in authen. ex causa. C. de libe. præter. Pro cuius aliquali introductione sciendum est qd hæc clausula aliquando ponitur econditionaliter vt cum dicitur si non valet iure testamenti valeat iure codicillorum: aliquando ponitur pure & hoc dupliciter. nam quandoque ponitur copulatiue. verbi gratia cum dicitur valeat iure testamenti & codicillorum, quandoq; ponitur alternatiue vt si dicitur valeat iure testamenti vel codicillorum. Primo autem casu componitur econditionaliter talis clausula multos operatur effectus primo enim operatur vim fideicommissi vt si. si testamentum non valet vt testamētum. videtur tamen tacite] rogari succedentes ab intestato ipsam hæreditatem restituere scriptis hæredibus in eodem & sic per modum indirectum inscripti hæredes veniunt ad successione[m] cum aliqua tamen diminutione vt infra dicam & hæc proban. & not. per glo. & doct. in d. auth. ex causa. & in l. re-

stamento. C. de fideicom. & in l. queratur. ff. de testamen. mili. & l. qui autem. circa princip. ff. si quis omis. causa testa. Et huius ratio est, quia licet virtute dictæ clausulæ testamentum valeat vt codicilli, non tamen possunt hæredes scripti se dicere hæredes testamentarios, quia hæreditas non datur directo in codicillis: vt l. quidam. §. sed cum veteres. C. de necess. ser. hære. insti. & l. hæreditatem. C. de codic. cum si. ibi not. facit l. scruola. ff. ad trebel. alij etiam sunt effectus, de quibus infra patebit. Secundo casu cum clausula: ponitur copulatiue, tunc licet prima facie hæc dispositio videatur repugnantiam continere. & per consequens nõ deberet valere: ar. l. vbi repugnantia. ff. de re. iu. attamen valet per text. in l. si. C. de codi. sed ne repugnantia locū habeat, resoluitur illa copulatiua in disiunctiuam, vel, nec immerito, quia vbicumque copula cadit inter incõparsiabilia resoluitur in disiunctiuam. vt l. si titio fundus. ff. de vsufr. lega. & ideo isto casu debet eligere institutus quo remedio uti velit, an ex testamento, an ex codicillis: vt d. l. si. facit l. recusare. §. titius. ff. ad treb. Tertio casu cum ponitur alternatiue, dic idem per omnia vt supra dictum est, cū idem sit sensus vtriusq;.

3 ¶ Ad vnum tamẽ aduerte quod licet dixerim hæreditatem in codicillis conferri directo non posse, potest tamẽ in codicillis declarari persona, quã testator dixit in testamēto se hæredẽ instituerẽ, vt verbi gratia, si testator dixerit in testamento, instituo mihi illũ hæredem, quem instituo in codicillis, vel quem nominauero in codicillis. nam hoc casu talis institutio & nominatio valet, & fingitur retro tempore testamenti facta extitisse. vt habetur in l. asseroto. ff. de hære. insti. & l. illa institutio. ff. eo. titu. de hæredib. insti. cum simi. ibi nõ. in glo. ideo ista erit directo hæres testamentarius, & ad integrã hæreditatem, sine aliqua diminutione admittetur, vt probatur in dictis iuribus. ¶ Restat nunc plenius intellectũ huius clausulæ per quæstiones declarare, quæ ro ergo primo, an hæc clausula operetur, quando testamentum deficit ex omissione solenitatis ad testamentũ necessariẽ, puta numeri testium, dic quod sic, vt in l. codicillis. §. fin. ff. de leg. ij. & d. l. fin. C. de codicil. ¶ Quid si testamentũ fiat quasi caducum, quia hæres institutus decedit vno testatore, an clausula ista operetur, dic quod sic. argu. l. eam quam. C. de fideicom. cum si. & eorum quæ not. infra. ver. quid autem dices. & ver. iij. quæritur.

6 ¶ Secundo quæritur quid si testamentum sit imperfectum ratione defectus voluntatis ipsius testantis, an operabitur hæc clausula, dic quod non per l. fideicom. §. j. de leg. iij. & nõ. in l. ex ea scriptura. ff. de test. & per glo. in l. is qui. ff. de test.

7 ¶ Tertio quæritur quid si testamentum non valet ex causa præteritionis filij in potestate. an hæc clausula operabitur. distinguunt docto. & Barto. in d. l. j. ff. de iure codi. aut fuit præteritus filius iam natus aut nasciturus, & sic posthumus. Primo casu secundum opi. glo. in d. authen. ex causa, talis clausula nil operatur. Sed docto. communiter omnes tenent quod operatur vim fideicommissi.

si argumen. in l. si patronus. §. si. secundu[m] primam lectur. ff. ad trebel. nam ista sunt paria rogare expresse de restituendo venientes ab intestato, vel hanc clausulam apponere: vt not. per glo. in dicta l. ex testamento. C. de fideicomis. facit d. l. quia autem in princip. ff. si quis omis. causa testa. vnde quia ratione si testatore expresse grauasset succedentes ab intestato, filius prateritus tenetur hereditatem restituere hæredi scripto: vt capit. raynal. & in capi. rayn. extra de test. & l. si quis cum nullum. ff. de iure codicillar. sic eo modo quando hæc clausula est apposita, vt hic secundo casu, cum posthumus est prateritus, attendi debet forma codicillaris, aut enim clausula hæc est simpliciter probata sub verbo presentis temporis, vt quia dixi si non valet, & tunc quia semel valet vt testamentum ante natiuitatem posthumi, definit postea valere iure codicillorum vt dictum est, & sic clausula nihil operatur, aut est prolata sub verbo tam presentis temporis quam futuri temporis & tunc operatur vt in fideicommissi, vt superius dixi.

3 ¶ Sed hic aduerte quia secundum Bartolum, in hoc casu debet clausula hæc operari, quando testator sciebat ventrem esse prægnantem, alias autem secundum eum talis clausula nil operari debet si rupto testamento eius natiuitate sunt rupti etiam codicilli, & sic non valet iure testamenti nec iure codicillorum. argument. in l. si cum vel in vtero. & l. si vt certi iuris. C. de testament. militar. quæ opinio. Bart. communiter reprobat[ur] per aliquos. maxime in l. filio præterito. ff. de iniusto rupto & irrito testamen. & l. ij. C. de posthu. here. instit. Nec obstant contraria eius est speciale in milite, vt eius ex hæredato potius restringatur quam amplietur, argumẽ. l. eam quidam. ff. de lib. & posthumis.

9 ¶ Quarto vt puta si testamentum rumpatur agnatione filii hæredis, vt puta si testator habens tres filios, eosdem hæredes instituit, & alter ex his viuo patre inortuus est superstitie vno eius filio nepote dicti testatoris an hæc clausula hic operabitur. quidam dicunt quod sic, exemplo posthumi, de quo supra dixi. Bartol. autem vbi supra dixit quod quantum ad partem hæreditatis in qua filius præmortuus fuerat institutus, hæc clausula non operabitur vim fideicommissi. argument. in l. ab omnibus. §. si à Titio. in fin. & ibi not. per glo. ff. de legat. j. quo autem ad alia particularia legata bene operatur, quia illa confirmantur per authen. ex causa.

10 ¶ Quinto queritur, quid si testamentum rumpatur ex causa exhæredationis an clausula operabitur: distinguit idem Bartol. vbi supra aut exhæredatio facta est nulla incerta causa, & tunc, quia testamentum est ipso iure nullum, dicendum erit idem quod superius dictum est in ipso filio præterito aut est facta cum legitima causa incerta sed non probata, & tunc cum testamentum sit aliquid interim, sed probata falsitate causæ falsè detegitur nullum, tunc operabitur quantum ad institutionem, quo autem ad legata nihil operabitur, quia illa confirmantur per auth. ex causa & ista verba, & si non valent debent exponi, id est quare non valent. arg. in l. stichum.

qui meus erit. ff. de legatis. j. & die secundum eum, si testamentum rumpatur per contratabulas, sufficit quoad operationem clausule testamentum rumpi vel infringi.

11 ¶ Quid autem dices si testamentum rumpatur ex defectu hereditatis non adite, an clausula operabitur, dicit ipse quod sic, per l. eam quam. C. de fideicõ. & l. quia autem. ff. si quis omis. causa testa. duntamen clausula contineat vt trunquet tempus tam præsens quam futurum, & eo modo operatur, si testamentum non valet propter defectum heredis scripti incapacis: vt d. l. eam quam. secundum vnam lec. & sic legata soluentur per succedentes ab intestato vt ibi, si autem & ipsi repudiam hereditatem, tunc à nullo præstabitur secundum eum ibi not. & l. si nemo. ff. de testa. tute. & ibi not. ad quod optime facit l. j. in fin. ff. vt in pos. leg. qui ergo veller colludere

12 posset legatarios fraudare. ¶ Sed nūquid poterunt legata conferuari per authentic. hoc amplius. C. de fideicommissi. dic vt not. Roffre. autem in ritu. de ac. ex testamento. tenet quod quantum ad confirmationem codicillorum non requiritur auctio ab intestato, sed male dicit secundum Iacobum de Aret. & Bartol. vt not. per in l. ij. ff. de fideicommissi. lib. l. qui filio. §. seruus. ff. de heredib. institu. l. si quis cum nullum. §. testamento. ff. de iure codicill.

13 ¶ Quid autem in sententia lata contra heredem scriptum in fauorem viuientis ab intestato an præiudicet legatarijs. dic quod non, licet prodesse possit si feratur pro substitutio, vt habetur in l. si seruus plurium. §. j. ff. de lega. j. & l. j. ff. de exc. rei iudi. In contrarium facit l. papi. §. si ex causa ff. de inof. testa. dic quod ibi legatarij sciuerunt causam agi ideo sibi imputatur si non appellauerunt, sed in d. l. j. & d. §. j. ignoraauerunt. vbi verò testamentum esset nullum vitio personæ testatoris, & tunc clausula nihil operatur, quia qui non potest testari nec codicillari, vt l. diuus. §. codicil. ff. de iure codicil. fac. l. prima. ff. de legat. ij.

14 ¶ Rursum queritur de quotidiana, questione, ecce quod aliquis fecit testamentum, apposita, in eo hac clausula codicillari, deinde in processu temporis fecit aliud testamentum, quo consimiliter adiecta fuit hæc clausula, queritur an per hoc secundum testamentum sit renouatum. primum cum eius clausula codicillari, non tamen quantum ad vim codicillorum quia testamentum secundum se potest comparari cum codicillis anterioribus, argument l. efficiuntur. in principio. & l. ante tabulas. cum similib. ff. de iure codicill. Bartol. autem in præalle. l. prima. dicit aut testator in secundo testamento vsus est illa vulgari clausula quam notarij communiter apponunt, videlicet cassans & irritans omne aliud testamentum & vltimam voluntatem ab hodierna die retro conditum, & conditam &c. & tunc per secundum testamentum tollitur primum cum vniuersis in eo depositis. vt l. si iure. ff. de leg. ij. & ibi de hoc per eundem aut testator non vsus fuit ista clausula, cassans &c. quam semper solent apponere notarij, nisi de contraria voluntate testatoris appareat, & tunc videtur dicendum primum valere, saltem tanquam

tanquam codicillum. per d. l. ante tabulas cum simi-
 veruntamen. Bartol. determinat contrarium. Ratio
 est duplex primo quia in dubio per secundum testa-
 mentum videtur reuocatum totum primum, &
 quicquid continetur in primo vt d. l. si iure & l. j. §.
 item si ipse. ff. si cui plusquam per l. fal. & sic illa clau-
 sula erit reuocata secunda ratio quia in testamento
 militis inest tacite illa clausula si non valet iure cõ-
 muni valeat iure militari & tamen per secundum
 testamentum tollitur primum omni iure tam com-
 muni quam speciali nisi expresse primum confirma-
 retur in secundo licet primum potuisset si de eius vo-
 luntate constasset valere iure militari & secundum
 iure cõmuni vt l. querebatur. ff. de test. mi. & ibi no.
 15 per gl. ¶ Patet ergo quod hæc clausula si non valet iu-
 re testamenti & c. debet intelligi. si non valet alio
 modo quam per reuocationem expressam vel taci-
 ram ipsius testatoris, quod tene menti. Ex his patet
 solutio ipsius dubij quod queritur si vtrunque testa-
 mentum habens hanc clausulam sit nullũ vt testa-
 mentũ an vtrunque valebit vt codicillum & dic quod
 non. Sed circa secundum habenda erit consideratio
 an causa. propter quam redditur nullum pariformi-
 ter respiciat ipsum testamentum vt testamentum
 & tanquam codicillum quo casu nullo iure valebit
 an respiciat ipsum testamentum vt simpliciter tes-
 tamentũ & tunc valere poterit vt codicillum quod
 16 qualiter sit patet ex prædictis. ¶ Queritur vltierius
 an talis clausula codicillaris confirmet substitutio-
 nem pupillarem & per hoc succedentes ab inte. pu-
 pillo teneantur substituto hæreditatem pupilli re-
 stituere dicit Bart. vbi supra quod sic, arg. l. sceuola.
 ff. ad tre. & l. cum sicut. ff. de leg. j. & quod sibi not. ad
 17 quod facit l. qui duos in si. ff. de vulg. & pup. ¶ Sed qd
 si appõsa hac clausula testator adiecerit si non va-
 let iure codicillorum valeat tamen iure cuiuslibet al-
 terius vltimæ voluntatis quod importabũt illa ver-
 ba valeat iure cuiuslibet & c. si conrigerit non valere
 iure testamenti nec iure codicillorum dicit idẽ Bar.
 quod operabuntur vt valeat iure voluntatis simpli-
 cis & imperfectæ inter liberos vt l. hac consultissi-
 ma. §. ex imperfecto. C. de test. & l. si. C. fa. er. in qua
 minus solenni voluntate sufficiunt duo testes etiam
 si sint mulieres secundum Bart. & hanc opini. credo
 veram quando testamentum est factum inter libe-
 ros alias autem si factũ esset inter extraneos illa ta-
 lis clausula nihil vel modicum operatur quia solen-
 nia testamenti non potest tollere vel minuere testa-
 tor nisi in casibus a iure expressis vt in l. nemo po-
 test. ff. de legat. j. & l. testandi. C. de testament.

18 ¶ Postremo queritur quid si in testamento post præ-
 dictam clausulam fuerit alia clausula appõsa vide-
 licet si non valet iure codicillorum valeat iure dona-
 tionis causa mortis quod importabunt ista verba dic-
 breuiter quod si testamentum non valet iure codi-
 cillorum quod si quidem hæres institutus fuerit præ-
 sens testamento vel nuntius eius nomine vel nota-
 rius stipulatus est nomine hæredum tunc his casu-
 bus ius ex ipsa donatiõne queritur hæredi scripto aut
 suis absens tempore testamenti per se vel qui alium

& tunc nil sibi queritur virtute dictæ donationis, ra-
 tio est, quia donatio causa mortis requirit præsentia
 eius cui donatur vt l. inter mortis in principio. ff. de
 dona. caus. mor. vel eius nuntij aut notarij eius nomi-
 ne stipulantis vt not. per Cyn. in l. nec ambigitur. C.
 de do. & l. j. circa fin. C. de dona. caus. mor. & nor. per
 Bartol. tam his §. fin. ff. de donatio. causa mor. facit l.
 si quis argum. §. fia. C. de donat. bonum est igitur cõ-
 silium quod hæres sit præsens testamento vel quod
 notarius stipuletur eius nomine & ceterorum. quo-
 rum inter est, quod tene menti.

I VRE donationis causa mortis. Cuius effectus sit
 hæc clausula vide supra proxime & adde quod
 notauit supra circa formã libelli quo agitur pro
 re donata.

C V I V S E V N Q V E alterius vltime voluntatis.
 Hanc clausulam declara. vt prædixi.

Q V A R E C V M prædicta. Hæc est conclusio
 libel. ad quam semper aduertendum est
 vt superius dixi.

D O M V M A N T E dictam. Sed nunquit le-
 gatarius possit propria autoritate sine licen-
 tia hæredis apprehendere rem legatam dic
 quod non vt l. prima. §. regrediuntur. ff. quorum leg.
 nisi per testatorem fuerit ei data potestas & licentia
 rem ipsam ingrediendi sua propria autoritate in
 quo casu posset vt l. titia. §. primo. & ibi per Bart. ff.
 de legat. ij. & ideo notarius faciet sapienter si appo-
 fuerit talem licentiam in testamento.

S I M V L C V M fructibus. Sciendum est quod hæ-
 res morosus circa solutionem legatorum tene-
 tur ad restitutionem fructuum & vlturam res
 seu quantitatis legatæ. vt C. de vsufu. legat. l. j. & ij.
 & traditur in l. in minorum. §. j. in qui cau. in inte. re-
 fritu. non est accessar. quæ idem mora contrahitur
 per lapsum diei vel per interpellationem. l. si ex le-
 gati causa. ff. de verbor. obli. Patitur etiam aliam pœ-
 nam hæres morosus, nam si præcepto iudicis eidem
 facto super solutione legatorum non obtinuerit
 priuatur hæreditate & defertur substitutis & alijs
 personis de quibus traditur in auth. hoc amplius. C.
 de fideic. & l. fia. in fine. co. titu. & in authen. de hæ-
 & fal. §. si quis. autem non implens. col. j. Ioan. pe.

Forma libelli qua petitur hæreditas
 ex testamento.

C O R A M V O B I S & c. Agit & in iure
 proponit dominicus de medijs bar-
 bis contra & aduersus Paschaliũ
 barbaratium & quancunque aliam
 personam pro eo seu eius nomine le-
 gitime in iudicio corporentem dicens idem Domi-
 nicus quod quondam Andrinus de lacorona in suo
 vltimo testamento eundem domini. hæredem
 pure

pure instituit in omnibus eius bonis, quod quidem testamentum exhibet & producit coram vobis ipse domini. in forma publica & solenni non abolutum nec cancellatum, in aliqua sui parte suspectum vel vitium legitimoque numero testium roboratum traditum & subscriptum per Simonem speltam notarium Papiæ anno præsentis M. cccc. die primo. Aprilis, item dicit & proponit præfatus Domini, quod præfatus Pascha, post mortem, dicti Andr. indebite & iniuste occupavit & apprehendit & adhuc hodie tenet occupatam hæreditatem resque & bonam hæreditariam quæ dictus quondam Andri. tempore sui decessus tenebat & possidebat & ante eius mortem pro suis & tanquam sua, quam quidem hæreditatem res & bona hæreditaria præfatus Pascha linus dimittere & relaxare recusavit & hodie recusat dominico ante dicto hæredi vt præmittitur instituto licet indebite & iniuste. Quare cum prædicta sint vera iureque cautum reperiunt hæredem scriptum fore per iudicem mittendum in possessionem rerum & bonorum quæ fuerunt tempore mortis defuncti petit & requirit cum instantia quæta potest dominicus prædictus quatenus ex officio vestro & omni alio iure, modo, via, & forma, quibus melius fieri potest ver vestram diffinitivam vel interlocutoriam sententiam secundum quod iure melius fieri potest pronuntietis & declaretis dictum Domini fore mittendum & mitti & induci debere in possessionem hæreditatis & bonorum dicti quondam Andrini, quæ requirit tempore mortis suæ ac pariter possidet nec non ipsum dominicum realiter & actualiter introducatis & imponatis in corporale possessionem hæreditatis & bonorum prædictorum & sic inductum & impositum manuteneatis & defendatis vt iura disponunt contradictionibus & exceptionibus dicti Pascha. omnino reiectis & prædicta petit pet vos fieri & c. Saluo iure & c. non se astringens & c.

E P I T O M E.

- 1 Remedia pro hæreditate vendicanda qua sunt:
- 2 Condicio ex l. & interdictionum quo. bo. in quibus conveniant.
- 3 Petitio hæredi. & actio famil. herciscund. in quibus conveniant.
- 4 Petitio datur quemcumque singularem rei successorem.

CORAM VOBIS. ¶ Ad evidentiam est sciendum quod in iure quinque reperiuntur remedia pro hæreditate vendicanda. Primum est interdictum quorum bonorum de quo traditur in voto tituli. ff. & C. quorum bonorum. Secundum est condicio ex l. de quo habetur in l. fin. C. de edict. di. vi adrian. tollend. super quo fundatur hic libellus. Tertium est petitio hæreditatis quæ est actio de qua loquitur t. ff. & C. de petitio. hæredit. Quartum est actio fa. hercisc. de quo habetur in ti. ff. & C. fa. hercisc. Quintum est iudicium. mil. hære. petitio de qua lo-

quitur ti. ff. de fideicomis. heredit. pe. Prima duo remedia, interdictum quorum bonorum & condicio ex l. sunt remedia possessoria quia in eis solum illud queritur an defunctus possiderit non autem an dominus vel quasi fuerit. vt in his habetur alia verò tria remedia posteriora. s. petitio heredit. fami. her. & fideicommissaria hereditatis petitio proprietatis causa in se habent, quia in eis queritur an defunctus fuerit dominus vel quasi vel alius aliquod in rebus habuerit, per quæ patet vna differentia inter dicta remedia. Sunt & aliæ differentie de quibus plene no. per gl. in d. l. fi. & in l. j. C. quorum bono. ¶ In quibus autem conveniunt duo priora remedia possessoria. Respondetur quod in pluribus. primo quia vtrūque datur hæredi scripto. item datur vtrunque pro rebus corporalibus, tantum non autem pro incorporalibus. vt l. fina. ff. quorum bon. & l. fi. ver. j. C. de edic. di. adria. tol. Item vtrumque datur pro vniuersa hæreditate. & non pro rebus singularibus. vt l. j. in fin. ff. quorum bono. & ibi no. Item vtrumque remedium est perpetuum tam interdictum quam condicio ex l. argumen. sol. in honorarijs. ff. de act. & obl. & instit. de perpe. & tempo. acti. differunt tamen in aliquibus, quia interdictum datur tam ex testamento quam ab intestato vt l. j. ff. quorum. bo. & l. j. cum seq. ff. eo. ti. sed condicio ex lege solum datur ex testamento & non ab intestato. vt d. l. fi. in princip. & ibi not. in glo. super verbo in omnibus bonis.

- 3 ¶ Quid autem differant à pe. h. & quid differat peti. h. ab actio. fa. hercisc. tangitur in glo. præall. & quid differat directa peti. h. à fideicommissaria habetur in l. j. ff. de fideicommiss. h. pe. vna tamen potest generalis differentia determinari inter pe. h. & actio. fa. hercisc.
- 4 ¶ Nam petitio heredi datur in quemcumque singularem rei successorem vt l. licet minimam cum simili. ff. de peti. heredi. sed actio fa. hercisc. competit solum contra heredem vt l. ij. §. penult. ff. famil. hercisc.

EVNDEM dominicium. Si iste dominicus decessisset in vita testatoris testamentum esset nullum: vt in §. posteriore. instru. qui. mo. testa. in fir. h. g. reditas vero non transmitteretur in eius heredem. in §. pro secundo. & in §. nouissimo. C. de caduc. tol. Si vero ipse dominicus viuuit & est sui iuris potest adire hæreditatem & repudiare sua voluntate & age re secundum formam huius libelli, vbi autem esset in patria vel in auita potestate tunc nõ, posset adhibere nec repudiare nec litem in iudicio mouere sine patris vel aui licentia quando pater vel auus vult consentire vel consensum præstare vt habetur in l. cum non solum. §. j. & §. necessitate. cum sequent. C. de bon. quæ liber. vbi autem recusaret consentire tunc non liceret patri repudiare in præiudicium filij nec conuerso filio sine autoritate patris agnoscere autem hæreditatem potest quilibet eorum altero inuito, vt habetur in l. fi. §. j. & ij. C. de bo. quæ lib. & l. filio C. de iur. deli. Quæ autem requirentur circa aditionem vel repudiationem hereditatis plene no. per glo. & doctor. in l. is potest. ff. de acqui. heredita. & dicitur infra titu. proxim. in glo. penultim.

EPITOME.

- 1 Quot modis hæres instituitur.
- 2 Pure instituire quid sit.
- 3 In diem instituire quid sit.
- 4 Solo animo aditur hæreditas.
- 5 Institutio sub conditione causali & el mixta non tenet.
- 6 Ius deliberandi transmittitur in heredem licet non transmittatur ius adeundi.
- 7 Infans hæres transmittit hæreditatem quamcumque sibi delatarum non solum ad ascendentes per lineam masculinam sed etiam femininam.
- 8 Semel adita & el repudiata hæreditas amplius agnoscitur & el repudiari non potest.
- 9 Quas cautelas debeant obseruare & elens adire hæreditatem.
- 10 Filius defuncti de legatis detrahit eius legitimam.
- 11 Faciens inuentarium conseruat omnia à defuncto sibi debita.
- 12 Fideicommissarius & niuersalis an teneatur facere inuentarium.

PURE INSTITUIT. † Quare dicatur pure posset scholasticus interrogare, vnde pro eius plena & clara doctrina sciendum est quòd altero de quatuor modis potest quis hæres institui videlicet pure in diem sub conditione & sub modo.

† Dicitur autem quis pure institui quòdo instituto non est suspensa tempore vel conditione ita quòd statim mortuo testatore potest hæres scriptus hæreditatem adire. † In diem dicitur facta institutio cū aditio est suspensa in euentum alicuius diei de quo loquitur lex hæreditas ex die. ff. de acqui. hæredi. Si ergo institutio sit pura potest hæres statim adire mortuo testatore hæreditatē dum tamen cōcurrant alia admnicula de quibus notatur in d. l. is qui pōr. tamen aditionem differre in tempus prolixius quia ius adeundi durat xxx. annis. vt l. licet. & q̄ ibi not. C. de iure delibe. nisi fortasse ad petitionē creditoris iudex præfigeret tempus breuius ad ipsam aditionē quòd facere posset, vt traditur in l. quādiu. in princi. ff. de acqui. hēre. & in l. si quis instituitur. ff. de hære. insti. Et notat quòd solo animo aditur hæreditas vt in l. si auia. C. de iur. delib. dum tamē adatur pure & non sub conditione vt in l. eum qui. in fi. ff. de acqui. hæredi. per quòd patet quòd licet institutio recipiat diem & conditionē, tamen aditio non recipit conditionem, ius autem deliberandi circa aditionem vel repudiationem durat anno vt l. sancimus. & l. antiquioribus. C. de iure delibe. quo anno finito & sic in delibe sublato adhuc remanet firmū ius adeundi & repudiandi ipsi hēredi vsque ad alios. xvij. annos secundum opi. gl. & omnium doct. vt l. si curatoris. C. de iure delib. licet Pl. tenuerit contrariū vt ibi not. & male. Cum enim ius deliberandi repertum sit in fauorē hēredis nō debet in eius odium retorqueri, vt l. quòd fauore. C. de legi. & per cōsequens ipsum ius deliberandi nō habebit absorbere ius adeundi,

quòd est perpetuum. arg. insti. de perpe. & tempo. ac. post prin. & l. licet. C. de iur. delib. cū simi. ibi not. In ea autem institutione quæ est in diē solet subdistingui. aut est facta in diem certā aut incertā, primo casu circūscripta die remanet cōditio pura, vt d. l. hæreditas ex die. Secūdo casu expectatur cūctus ipsius diei, antequam possit hæreditas adiri: vt l. in tēpus. in prin. & l. qui filio. in prin. ff. de hære. insti. Cū autē quis est institutus sub cōditione, tūc cōsiderari oportet an sit filius in potestate testatoris an extraneus. Primo casu subdistingue, aut filius est institutus sub conditione impossibili de natura vel de iure, & tunc institutio redditur nulla, vt l. filius. ff. de cond. insti. licet in extraneo esset aliqua, vt l. j. ff. de cond. insti. aut est institutus sub cōditione possibili, & tunc est potestatiua aut causalis aut mixta: quæ declarā, vt nota. in l. j. C. de insti. & substit. sub condi. fac. & in l. testamento. ff. de condit. & demonst. Si quidem sit potestatiua tenet institutio, vt l. suus quoq. in prin. ff. de hære. insti. Sed aliqui dixerūt an sit potestatiua quæ possit impleri vltimo vitæ spiritu vel nō, refert Cy. in l. si pater. C. de insti. & substit. sub condit. fact.

† Si verò sit conditio causalis vel mixta, tunc non tenet institutio nisi in defectum conditionis fuerit exhæredatus, vt d. l. si pater. & d. l. suus quoq. §. pen. vbi autem extraneus vel filius emancipatus hæres instituitur, tūc distinguitur an sit institutus sub conditione impossibili, & institutio valet tanquā pura, ipsa conditione habitu pro nulla, vt l. obtinuit. C. de cōdi. & demon. & ff. de cond. insti. l. j. & l. conditiones. aut est institutus sub cōditione possibili, & tūc qualiscunq; fuerit conditio, siue causalis, siue potestatiua, siue mixta, semper tenet institutio & debet ipsa conditio impleri in forma specifica antequam hæreditas possit adiri, vt l. meuius. ff. de cond. inde. & l. qui hæredi. §. si. ff. de acqui. hære. & l. si quis ita. hæreditate. de cond. insti. facit l. facta. §. si sub conditione. & §. si in dāda. ff. ad treb. Et prædicta procedūt quando conditio dependet à fortuna vel à volūate instituti, vbi autem dependeret à volūate expressa alterius personæ, puta, instituo te hēredem, si Titius voluerit, vel si tu me institueris in futurū, tunc tanquam captatoria nō valet, vt l. captorias. & l. illa institutio. & l. si quis Sēpronii. ff. de hēre. insti. secus si institutio mea cōferatur in pateritū. verbi gratia, si dicā, instituo te hēredē, si me instituiti, vt l. mulier. §. si. ff. de cōd. insti. † Amplius scias q̄ licet semper ius adeundi & hæreditas nō adita regulariter per hēredem non transmittatur in eius hēredem, vt l. j. §. in nouissimo. C. de cadu. tollen. Ius tamen deliberandi, quòd annali spacio cōcluditur, & in consequentiam ius adeundi & repudiandi bene trāsmittitur si ipse hēres intrā anni spacium moriatur, vt habetur in l. cū antiquioribus. C. de iure delib. Speciale tamē est in filio qui post ius deliberandi finitum tam paternā quam maternā & ceterorū ascendētium hæreditatem non aditam & sibi delatā ex testamento vel ab intestato transmittit nedum in descendentes suos vt l. j. C. de his qui ante apertas tabul. sed etiam ad superiores, vt l. apud hostes. C. de suis & legitimis

& ibi per docto. imo etiam ad extraneos. vt ibi no. Idemq; est si filius est emancipatus iure nouissimo cum sit sublata differentia inter suū & emancipatum secundū alios, & per hoc sequitur q̄ hodie filius matris hæreditatem non aditam transmittit in eius fratrem licet aliqui cōtra, de quo not. plene per Cy. in le. ij. C. ad orfi. de qua trāsmiſsione vide plene infra ti. pxi me seq. & prædicta procedunt in filio maiore infante. infans vero hæres omnē etiā extraneorū hereditatem sibi delatā transmittit ad omnes superiores suos sibi per lineam masculinam tantūm cōiunctos secundū aliquos, vt l. si infanti. C. de iud. deli. † Tu die melius quod imo trāsmittit etiam ad ascendentes per lineam femininā secundū do. & dictū est infra ti. proximo & no. plene in l. si infanti. C. de iure deli. fallit etiam regula in d. §. in nouissimo: in hærede minore & in absente probabili causa quorū successoribus competit beneficiū restitutionis in integ. pro aduenda hæreditate non adita per ipsum minorē vel absentem, vt traditur in l. pantonius. in prin. ff. de acqui. hæ. & ibi per Bar. in le. j. C. de rest. mili. & ibi per Cy. & alios q̄ est no. fallit etiam dicta regula in certis alijs casibus enumerat gl. & Bar. ibi declarat in l. vtre. ff. de acqui. hæ. postquam autē fuit hæreditas adita, transfertur dominiū bonorum hæreditariorum in ipsum hæredem vt l. cum hæredes. in prin. ff. de acqui. hære. cum ibi no. sed non transfertur possessio nisi naturaliter fuerit apprehensa.

† Et not. quod aditam hæreditatē vel repudiatam semel non licebit vltterius agnoscere vel repudiare vt l. si quis. & l. sicut. C. de repud. nisi fuerit filius q̄ post repudiationē adhuc admittitur ad eandem si res hæreditariae sint in eodem statu vsque ad triennium: vt l. si. C. de repud. hære. vel nisi hæres fuerit minor xxv. annis, qui beneficio in integ. rest. auditur volēs post repudiationē adire etiā si res non sint in eodē statu, vt d. l. si. cū simi. vel nisi alius cohæres repudiet partē suā quo casu ille qui prius hæreditatē adiuuit poterit sua ac cohæredis eius repudiare vt l. cum hereditatē, & seq. ff. de acquirē. hære. † Sit autem cautus hæres scriptus vel ab intestato succedēs antequam adeat diligenter inquirere de viribus hæreditatis & infra

mensē inchoare inuentariū omniū bonorū hæreditariorū & infra alios duos menses complere quo facto gau debet tali priuilegio quia tenebitur solum respondere creditoribus hæreditarijs, quatenus patietur vires hereditatis detracta falcidia de legatis. Si autem adierit simpliciter nullo facto inuentario tunc tenebitur si sit hæres extraneus etiam de suo proprio insolidum nulla facta detractioe falcidiae satisfacere in totum creditoribus & legatarijs. † Si verō sit filius defuncti tūc licet creditoribus teneatur insolidum, tamen de legatis detrahet eius legitimam, vt no. per Iac. de Bel. in authen. de hære. & falcid. §. si vero expressim vt habetur etiā per text. in l. si. §. si autem dubius. & §. j. præfatā. & §. si quis autem temerario proposito. C. de iure delib. & in auth. de hære. & fal. §. si verō expressim. Et not. quod licet hæres quod non facit inuentariū priuatur falcidia non tamē priuatur trebellianica vt plene notatur per dictū Ia. in d. §. si verō expressim. hoc autem tempus faciendi inuentariū non currit ignorantia nisi à tempore scientiæ quo quis sciuit hæreditatē sibi delatā esse testamēto vel ab intestato vt habetur & no. in d. §. si autem dubius. † Aduertendum etiam quod ille qui facit inuentarium cōsequitur aliud beneficium, quod sibi conseruat omnia illa que sibi erant debita à defuncto vt d. l. si. in §. in cōputatione. que nullo facto inuentario extinguntur p̄ additionē l. si debitori. C. de pac. & l. stichum. §. aditio. ff. de solutio. & l. si debitori. ff. de fideiussio. cū simili. In cuius inuentarij forma sunt necessaria infra scripta videlicet vt fiat coram iudice vt dicta l. si. Item requiritur citatio creditorum legatariorum saltē per preconem & si non comparuerint debēt eorum loco adhiberi tres testes patrimonium possidentes in loco in quo fit inuentarium. Item hæres debet in eo inuentario subscribere vel si scribere nesciat alius notarius pro eo & sic erunt duo notarij & sex testes vt d. l. si. a.

† Sed circa prædicta queritur an fideicommissarius vniuersalis teneatur facere inuentarium sicut dictum est de hærede principali dic quod sic, alioquin tenebitur insolidum creditoribus & legatarijs sicut dictum est de hærede, nec ei prodest inuentarium factum per hæredem nisi hoc bene

a Hæres non conficiens inuentariū priuatur falcidia nō trebel. Bar. & Ange. in l. Paulus. ff. ad l. Fal. lo. de Imol. in l. hereditariibus. cod. rest. Bartol. in l. resfri. ff. de his quib. s̄ indig. Bald. in fin. C. de iure delib.

b An fideicommissarius vniuersalis teneatur facere inuentariū. Bald. in l. cum secundum. C. de fideicō.

beneficium sibi cesserit, quod facere potest argu. l. si hæres pecuniam. ff. ad treb. & determinat Iacob. de Bel. in authen. de hære. & falc. §. si verò expressim. superius allegato.

EPI T O M E.

- 1 *Institutum in re speciali, an possit intentare beneficium l. si. C. de edicto di. adria. tollen.*
- 2 *Benefic. de bo. si an competat hæredi succedenti ab intestato.*
- 3 *Institutum in re certa, quando habeatur loco hæredis, & quando loco notarij.*
- 4 *Institutus in re certa nullo dato cohærede vniuersali, an non obstante prohibitione testatoris succedat in omnibus bonis.*
Filiam instituta in re certa, an non obstante prohibitione testatoris possit petere dotem maternam.

IN OMNIBVS eius bonis. † Quid autem dices si fuit institutus in speciali re, pura domo vel fundo, an habebit seu intètare poterit beneficiũ. d. l. si. C. de edic. di. adria. tol. aut nõ habet aliũ cohæredem vniuersalẽ, & tũc quia detracta rei mentione pro vniuersali reputatur hærede, vt l. j. §. si ex fundo. ff. de hære. inst. habebit beneficiũ d. l. si. C. de edic. di. adria. tol. aut habet aliũ cohæredem vniuersalẽ, & tũc quia pro legatario reputatur: dicitur doct. qd nõ habebit illud beneficium, quia nec interdicitum quorũ bonorũ datur pro re singulari: vt l. j. in fin. ff. quo. bon. & no. in l. si. † Queritur insuper, an hæredi ab intestato succedenti cõpetat beneficiũ. d. l. si. dicitur doct. ibidẽ quòd nõ, vt no. per Cy. in d. l. si. in ver. ij. iuxta præmissa queritur &c. & ratio, quia in tali possessorio iudex procedit, non per modũ notarij, qd notorium inducitur per exhibitionem testamẽti nõ aboliti nec cæcellati, nõ autẽ potest fieri notoriũ per id quod quis allegat verboreus iudici se proximiorẽ defuncto, cũ hoc sit facti, & posset iudex facilius errare: vt no. in l. fin. ff. pro suo. † Vterius pro meliori declaratione hæredis instituti in re certa querõ, quando habeatur loco hæredis & quãdo nõ. In quo articulo sic distingue, aut quis instituitur in re certa, nullo alio sibi dato vniuersali cohærede, & tunc habetur loco vniuersalis hæredis instituti, quia rei expressio pro nulla est, vt d. §. si ex fundo. aut habet alium vniuersalẽ cohæredẽ, & tũc habetur loco legatarij, vt l. quoties. C. de hære. insti. & ibi not. veruntamen si hic vniuersalis cohæres repudiet, vel tẽpore testamẽti mortuus fuerit, habebitur iste institutus in re certa quo ad ius accrescẽdi loco vniuersalis & veri hæredis secundũ Guli. vt not. per eum in l. seruo. ff. de condi. insti. ar. in lex militari. §. si. & l. miles. ff. de test. mil. quia opi. sequitur Bar. in l. quoties. §. si duos. ff. de hære. insti. & in lex factõ. eo. tit.

4 † Quid dices si testator hærede instituto in re certa nullo dato cohærede vniuersali expresse prohibuerit, ne ipsa institutio trahatur ad alia bona, an ipse succedat in omnibus bonis vel in re certa, in qua est institutus, dicit Bart. in d. §. si duo quod tunc

solum succedit in re illa, & cessabit ius accrescendi & cætera bona deueniẽt ad succedentes ab intestato iure fideicõ. ar. l. peto. in prin. ver. quid ergo. ff. de leg. ij. cõmuniter doct. tenet contrariũ: quia testator non potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, vt l. ius nostrũ. ff. de re. iur. nec potest facere quia leges locũ habeant in suo testamento. l. nemo potest. ff. de leg. j. Nec ob. d. l. peto. quia loquitur quãdo cõtẽplatione alterius cohæredis facta fuerat illa particularis institutio taxatiuẽ & limitatiuẽ, merito ergo videtur grauatũ eidẽ partẽ reliquã restituere. questio autẽ præsens loquitur quando alterius cõtẽplatione nõ fuerat facta particularis institutio. Sicq; cõcludere licet, quòd particularis institutio in re certa nullius alterius cõtẽplatione facta, quoad ius accrescẽdi nullo alio sibi dato cohærede loco hæredis habetur, nec veniẽtibus ab intestato restituere tenetur. † Deinde circa hoc querõ de quodtidiana q. ecce pater filiã suã instituit in certis specialibus rebus, iubẽs ea stare debere ipsi rebus tacitã, & cõtentam, ita qd de bonis suis vltra nihil petere possit, queritur an excludatur à petitione dotis maternæ, videtur qd sic. ar. in l. qui volebat. ff. de her. inst. & d. l. peto. in prin. In cõtrariũ determinat Bar. in l. vt iustu rãdi. §. si liberi. in fi. ff. de oper. li. tali ratione bona dicuntur deducto gre alieno. vt l. bonorũ. & l. sub signatũ. §. bona. ff. de verb. sig. dos autẽ materna est eis æs alienũ. ar. in l. p̄tor. §. emicipati. ff. de colla. bo. merito sequitur qd in d. prohibitione nõ cõprehẽditur, cũ nõ sit de bonis. Aliud ergo esset si testator dixisset, nil petere possit in bonis vel super bonis meis &c. quia videretur tũc se retulisse ad omnes ius cõpetes ipsi filiẽ quacũq; occasione, p̄ qd posset aliquid in ipsis bonis petere, ar. l. rẽ in bonis. ff. de ac. re. do. & l. bonorũ. §. in bonis. cũ si sibi no. ff. de ver. si. vide quæ scripsi in præcedenti libello, circa articulum dotis.

EXIBET & procedit in forma publica. Hæc duo sunt necessaria. s. qd productio fiat corã iudice, & quod testamentum sit in forma publica redactum, vt per hoc fiat ipsi iudici notorium de iustitia ipsius hæredis instituti: vt d. l. si. Item & tertium videlicet quòd constet ipsoni testatorem esse defunctum, vt supra dictum est.

EPI T O M E.

- 1 *Qualis numerus testium requiritur in testamento.*
 - 2 *Testamentum militũ quot testes requirat.*
 - 3 *Testamentum pagani quot testes requirat.*
 - 4 *Numerus testũ sufficiens ad testandum in aliquo loco contra dispositionẽ in. com. an sit sufficiens ad deferendam hereditatem existentem in loco sibi seruatur inu commune.*
 - 5 *Quid iuris in successione hereditatis defuncti in loco sibi etiam bona habet, sibi primogenitus succedit, cum etiam alia bona in alio loco habeat, sibi seruatur inu commune.*
- V**ALLATVM legitimo numero testium. † Sed qualis numerus testium exigitur in testamentis. Respõdeo secundum qualitatem

personarum ipsorum testantium & hæredum ipsorum institutorum ac varietatem locorum in quibus fieri contingit testamentum. ¶ Vnde ad huius doctrinam debes scire quod aliquando testator est miles, aliquando paganus. Si sit miles, aut est in libelli conflictu & in acie & tunc numerus testium non requiritur, sed sufficit eius nuda voluntas, aut est sub tentorio & tunc requiritur numerus duorum testium vt hæc habentur in l. miles. C. de testam. militar. & l. diuus. in princip. & l. lucius. ff. de testam. mili. & insti. eo. ti. in princ. si vero sit in ciuitate domi suæ tunc requiritur numerus septem testium sicut in pagano vt l. penul. C. de testa. milita. & insti. eo. §. j. Requiritur etiam quod si miles habet filium in potestate quod ipsum instituat vel exhæredet alias testamentum nullum est. Attamen in eo est hoc speciale quod si sciat se filium habere & non instituat videtur ipsum tacite exhæredare, si vero ignoret se filium habere tunc non instituendo videtur præterire vt habetur in l. sicut certi iuris. & in l. si cum vel in vtero. C. de testam. milit. Ista tamen præsumpta exhæredatio forte hodie nil operaretur nisi haberet causam expressam & legitimam per ea quæ traduntur in §. aliud quoque capitulum. in authenti. vt cum de appellatione cog. & in auth. ex causa. C. de lit. præte. que tura locum habet tam in militæ quã in pagano. ¶ Vbi autem paganus facit testamentum tunc attende aut est cæcus caris luminibus aut est videns. Primo casu siue sit cæcus naturaliter siue accidentaliter dummodo accidens contigerit longo tempore ante testamentum tunc requiritur numerus octo testium & filij in potestate institutio vel exhæredatio aut numerus septem testium & notarij subscriptio cum quibusdam alijs solennitatibus, vt habetur in l. hac consultissima. C. qui test. fa. pos. Si vero testator videat, tunc aut fecit testamentum in scriptis & magna requiritur solennitas videlicet numerus septem testium qui propria manu se testamentum subscribant, & sigilla sua imprimant & testator se subscribat. & quedam alia de quibus habetur in l. hac consultissima. C. de test. & insti. eo. ti. in prin. Si autem faciat testamentum nuncupatiuum tunc consideranda est qualitas loci cõditi testamenti: aut enim sit testamentum in iure, & tunc si plures haberi nõ possunt sufficit numerus v. testium: vt in l. fin. C. de test. aut sit testamentum in ciuitate vel alibi, vbi sit personarum copia. & tunc aut in eo instituuntur solum filij testatoris & tunc sufficit numerus duorum testium etiam si essent mulieres secundum gl. & Bal. in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testib. cum authent. ibi posita. aut in eo instituuntur soli extranei & tunc requiritur numerus septem testium vt l. hac consultissima. §. per nuncupationem. C. qui test. fa. pos. & insti. de test. in prin. nisi statuto vel consuetudine aliud caueatur: vt l. si non speciali. C. de test. requiritur etiam & aliud quoddam testator filios quos in potestate habet instituat vel exhæredet, alias eorum petitorio redderet testamentum nullum: vt l. j. ff. de iniu. rup. & irri. test. & insti. de exhære. li. in princ. & l. filius & l. inter cætera. ff. de lib. & posthu. Aut insti-

tuuntur mixtim extranei cum filijs, & tunc quantum ad filios sufficit numerus duorum testium, quo autem ad extraneos requiritur numerus vij. testium. vnde sequitur quod aliquando testamentum quo ad filios valebit, quo ad extraneos erit nullum. est tamen casus singularis vbi sufficit vnus testis videlicet quando testamentum fit in præsentia principis, vt l. omnium. C. de test. non tamen crederem quoddam eius præsentia suppleat defectum præteritionis filij, cum hoc nõ sit aliquo iure cautum, ergo ad hunc casum non extendendum quia odiosum, argument. in l. verò. §. de viro. ff. soluto matrimon. vide de his not. per glossam institut. de test. §. finali.

4 ¶ Pro declaratione autem prædictorum quero. ecce testator condidit testamentum in ciuitate Venetiarum vbi sufficiturum. iij. testium bona autem hæreditaria sunt in ciuitate Papiæ in qua originem, & domicilium habuit ipse testator, & secundum quam obseruatur ius commune, nunc venit hæres scriptus coram iudice Pa. exhibens testamentum nume. iij. testium roboratum petens se mitti in possessionem hæreditatis & bonorum, defuncti contra quam se opponit proximior agnatus defuncti ab intestato dicens testamentum nullum ob defectum testium. & ob hoc hæreditatem iure successionis ab intestato tanquam proximiori deuolutam, queritur quid iuris in qua q. doct. antiqui pariter & nouissimi multum dubitauerunt, vt refert Specular. in titul. de instrument. editio. §. compendio se. versie. quid si de consuetudine. & Cy. in l. j. C. de summa trinitate. & fide catho. & ibi per Jacob. Butri. & Barro. finaliter & conclusiue secundum veriorum opinio. tenendum est quod hæres scriptus in huiusmodi testamento mittendus sit in possessionem exclusio ab intestato veniente cuius illa ratio potissima est, quia quo ad valorem testamenti sufficit quod illa solennitas interuenierit quæ obseruatur in illo loco in quo perfectum est testamentum, vt l. si. C. de test. & l. si non speciali. C. eo. ti. facit l. milites. ff. de test. l. diuus. in princip. & l. lucius. ff. de test. mili. & accedat. l. ij. cum seq. C. quem ad. testa. ape. ideoque ipsius testamenti autoritate facta aditione per hæredem scriptum ius vniuersum in eum iuris dispositione transfunditur, nedum quod habuit defunctus in loco cõditi testamenti, vt l. hæres & l. omne ius. ff. de acqui. hæredita. & l. nil aliud. ff. de reg. iur. sed etiam omne & quodcunque habuit vbique locorum per quandam consequentiam, argum. ad hoc in l. prima. ff. de auctu. & institut. de legi. patro. §. primo. Melius tamen facit quod de actione seu obligatione quæ sita alicui in certo loco dicitur quæ potest intentari in quolibet loco, vt l. fin. C. de long. tem. præscri. Sicut etiam acta facta in vno loco faciunt fidem in alio, vt l. is apud quem. C. de eden. l. a proconsulibus. C. de app. & l. fin. C. de testi. & l. si. C. de arb. sic etiam in quolibet alio actu in quo dicemus attendi locum in quo gestus est, vt l. j. in fin. ff. de vent. in spic. cum si. quam sententiam tenent communiter omnes docti. ¶ Vltra queritur ad eius pleniorum doctrinam quid in hæreditate delata ab intestato. Ecce consuetudo est

est in anglia quòd primogenitus succedat defuncto in ciuitate autem papie, vnde mihi origo est succedunt omnes filij a qualiter ab intesta. contingit quòd Papie. mercator habens bona in anglia & in Papia. decessit in anglia sine testamento vult primogenitus succedere in tota hæreditate, tam in bonis anglie quam papie. Reliqui autem filij dicunt hæreditatem viriliter inter eos distribuendam. queritur quid iuris. Et certe in hac. q. fuerunt. etiam diuersæ opi. vt infra præcedeti, & merito dicunt enim quidã cū quibus est Gul. de cu. quòd primogenitus in bonis anglie insolidum succedat in Papie. sit communis diuisio inter eos. ar. in l. si pupillo. ff. de tu. & cu. da. ab his, nec ideo trahetur successio anglicana ad alia bona, vt in prox. q. dictū est, quia illa sola & localis consuetudo non est ad aliū locū extendenda, ar. in l. in certa forma. ff. de iure fil. & l. constitutionibus. ff. ad munici. quã opi. sequitur Cy. in d. l. j. Alij dicunt quòd debet attendi locus in quo adita est hæreditas per quam aditionem quasi cõtrahitur, vt l. apud iul. in fi. ff. ex qui. ca. in pos. ca. § hæres inst. de obli. ex quasi cõ. sicut inspicitur in cõtractibus. l. si fundus. ff. de cui. § Alij, vt Bar. in d. l. j. cõsiderat formam consuetudinis seu statuti & eius verba. aut enim verba statuti seu consuetudinis sunt in rem. vt puta quòd bona decedentis perueniant in primogenitum, & tunc attendi debet locus vel loci consuetudo vel statutū in quo sunt bona hereditaria, quia res ipse afficiuntur tali iure consuetudinario, quod verum intellige. si in rebus quæ fixæ sunt in ipso loco, argument. in l. rescripto. in fin. ff. de mune. & hono. & l. an in totum. C. de edi. pri. aut consuetudo vel statutum loquitur in persona, vt puta. Primogenitus succedat & tunc aut defunctus non erat anglicus sed Papie. & tunc ipsum non ligat nec comprehendit tale statutum, quia dispositio relata ad personas, non porrigitur ad forenses. arg. in l. fin. C. de testa. iuncta l. consiciuntur. §. j. ff. de iure cod. & quod no. per Barto. in d. l. j. aur erat anglicus, & tunc primogenitus præferendus est omnibus alijs in bonis anglicanis. in ceteris autem communiter succedunt. & ita loquitur opin. doc. secundum eum. ego autem crederem in hoc vltimo casu primogenitum in quibuscunq; bonis præferendum. nam cum eius persona sit in hoc habitata per l. municipalem dicam eam suum effectum porrigere per quandam consequentiam ad quæcunq; loca. ar. eorum quæ dicta sunt in proxima quæstione.

E P I T O M E.

- 1 *Institutus in codicillis, an habeat beneficium dicta l. fina.*
- 2 *Testamentum an reddatur suspectum si in eo reperitur rafa deinde est emendata.*
- 3 *Rasura in litera vel syllaba, an reddat testamentum suspectum.*
- 4 *Testamentum superlineatum, an reddatur suspectum.*

5 *Prothocollum testamenti interlineatum, an reddat testamentum suspectum.*

NON ABOLITVM nec cancellatum, ¶ Quid autem si fuerit institutus in codicillis, an habeat beneficium d. l. si dicunt ibi doc. q̄ non quia talis dicitur succedere ab intest. vt l. consiciantur. in prin. ff. de iure cod. & hæreditas ab intestato non datur, vt supradictum est, quam opi. confirmat gl. in l. si super verbo ex more. C. de cod. proponitur autem testamētū nō abolitū, quia in prima sui figura debet esse sine aliqua suspitione, vel alio visibili vitio. Si verò opponeretur vitium inuisibile, puta quia falsum vel inofficiosum, aut nullum non haberet impedire missionē, vt l. ij. C. de edi. di. adria. nisi opponēs probare vellet tale vitium incontinēti secundum do. & gloss. ibi posita. debet tamen diligenter aduertere opponēs & allegans huiusmodi vitium nam si succumbere perderet legatum, vt l. Papi. §. meminisse. ff. de inoff. test. & l. polla. & l. alia. C. de his qui vt indig. & no. per gl. in l. si ex sextate in prin. ff. de exce. rei iud. ¶ Circa præmissorū declarationem quæro, ecce q̄ vna tora oratio reperitur rafa, deinde est emendata. an testamētū reddatur suspectum, distinguē secundū doc. aut est certum q̄ emendatio est facta manu eiusdē notarij, vt quia ipse notarius hoc præstatus est in sua subscr. aut est certum q̄ est facta manu alterius aut est dubiū. primo casu dicūt quidã q̄ testamētū non redditur suspectum. alij verò q̄ sequitur Cy. dicūt cõtra, vt no. per eum in l. si. præal. ar. ad hoc in l. iul. C. de proba. & in §. j. in auth. de fide instr. secundo autē casu repellitur testamētū veluti suspectū, ar. in c. licet. §. v. extra de cri. fal. Tertio autē casu subdistinguitur secundū quosdam, aut est rasura in dictione, aut in litera vel syllaba, si quidē sit in dictione, tunc suspectum redditur testamētū, vt l. ij. & fi. C. de edi. di. adria. tol. ¶ Si verò sit in litera vel syllaba, tunc aut illa rasura alterat sensum vel disputationē inducit circa dispositionis intellectum, & tūc suspectū facit testamētum, ar. in c. fi. extra de cri. fal. Aut nō alterat sensum. & tunc non redditur suspectū ar. in c. ex literis extra de fi. instr. & facti q̄ no. in c. inter dilectos extra. e. titu. ¶ Quid autē dices si testamētū sit superlineatū habes inter lineā & lineā aliquid super additum, an erit suspectū dicunt quidã esse distinguendū eo modo quo supra. Alij dicunt simpliciter reddi suspectum per tex. in c. cum ve. extra de reli. do. & quod no. Spe. in ti. de instr. edi. §. post. ver. itē

5 excipitur q̄ est vituperatū. ¶ Rursum queritur quid si prothocollum testamenti sit interlineatum modo quo supra an propter vitium prothocolli impediatur missio testamenti inde exacti non interlineati nec cancellati, videtur q̄ sic, quia prothocollū est scriptura & matrix ad quā habetur recursus vt in auth. de fi. instr. §. j. facit quod no. per gloss. c. mortē & ibi per Arch. & ix. di. c. nosi frater. & quod not. per Bart. in l. s̄ pronius. ff. de le. ij. in oppositū facit quia lex solū considerat formā testamēti quod in iudicio producitur de prothocollo autē nihil disponitur, ergo & s. vt l. si verò. §. de viro. ff. solut. matrī.

FPITOME.

- 1 *Hæreditate iacente quid agendum.*
- 2 *Rem conuenitus possidens hæreditatem si dicat se eam possidere ex alio testamento, quid agendum.*
- 3 *Quando reperuntur duo testamenta facta eodem tempore, quid iuris.*
- 4 *Fiduciariorum missus in uersalis, an sit legitimus contradictor.*

INISTE occupauit. † Aduerte q̄ si hæreditas esset vacans & a nemine occupata, nõ esset uile hoc remediũ intẽtare sed deberet hæres scriptus sua propria autoritate ipsam hæreditatem ingredi & apprehendere, vt not. Inn. in c. cũ in officij. extra de test. & s. dixi in gl. iij. & si ista bona in quibus petitur fieri missio essent occupata in uita testatoris, cessaret etiam remediũ. d. l. si vt habetur & not. in d. l. si. & maxime si haberet titulum a defuncto, vt ibi no. † Quid autem dices si hic pascalius conuenitus opponat, & dicat se hæredem institutum in alio testamẽto eiusdẽ testatoris, an per hoc impedietur missio postulata. dicunt gl. & doc. q̄ sic in præalle. l. si. & erit isto casu legitimus cõtradictor, & iudex cognoscat prius & terminabit super vtroq; testamento, sic tamen q̄ posterius præferatur priori, vt in §. posteriore. insti. qui. mo. test. in fir. nisi fortasse præcedens esset derogato subsequẽtis, vt l. si quis. in prin. test. ff. de leg. iij. † Verũ p̄ huius clariori & pleniori doctrina sciendũ est q̄ aliquando producuntur duo testamẽta facta eadẽ die & hora, & æqualiter solennia, in quibus sunt hæredes diuersi scripti, nec apparet q̄ prius & quod posterius sit conditum. Aliquando producuntur duo testamẽta, quorum vnum est altero posterius. Primo casu licet questio sit antiqua & sabbatina. de qua per gl. & Cy. in l. j. C. de edi. diui adria. tol. & in l. iij. C. de codicil. & per gloss. Dyn. & Bar. in l. j. §. j. ff. de bo. poss. secundum tabu. Attamen secundũ eps conclusiue tenendũ est q̄ melior est cõditio possidens. quã patens quia regulariter in pari causa, & c. vt l. si ob turpẽ cum ibi no. ff. de condi. ob tur. cau. facit. §. cõmodum. insti. de inter. Et si fortasse tertia persona possideret, & agerent ambo cõtra eam tunc per concursu se inuenire impedirent, tũ quia scripture sunt sibi inuicẽ contrariæ, vt in l. scripturæ diuersæ C. de si. instru. & l. optimam. & quod ibi no. C. de contrah. & cõ. stip. tũ quia dubitatur de iuribus vtriusq; testamẽti, vt in l. sed si de sua. ver. cũ autẽ. ff. de acqu. hære. q̄ probatio deficit super iure alterius, vt in l. duo sunt utij. ff. de te. tu. In secundo autẽ casu cũ duo producuntur testamẽta, quorũ vnum est altero posterius, subdistingue, aut vtrũq; est validũ & solenne omni tam iure cõi iure quã speciali, aut vtrunq; est inualidũ omni iure, aut vnũ est validũ de iure cõmuni, & aliud de iure speciali, aut vnũ est tantum validũ de iure cõi vel speciali & aliud est omni iure inualidũ, aut vtrunq; est validũ de iure speciali tãtũ & inualidũ, de iure cõi. Primo casu subdistingue aut primũ testũ est derogatoriũ scõo ex testõris dispositione. & tũ primũ præfertur scõo. nisi in scõo esse pœniteat testatorẽ de primo & ipsum specialiter reuocet seu casset hoc mō.

videlicet si dicat, reuoco tale testũ p̄ me factũ scriptũ p̄ talẽ notariũ, vel si dicat cessio irrito ac ne uoco omne aliud testũ, etiã si in eo sint posita aliqua uerba derogatoria sub quaciq; uerborũ conceptione, vt plene traditur p̄ Bar. & doc. in d. l. si qs. in prin. test. ff. de le. iij. & l. si mibi. & tibi. §. in legatis. ff. de le. j. & idẽ die p̄ omnia si sit derogatoriũ p̄ l. autoritate. vt in auth. hoc inter liberos. C. de test. Si verò primum testamẽtũ nõ sit derogatoriũ secũdũ, tũ per secũdũ tollitur primũ, siue ex secũdo possit adiri hæreditas de iure ciuili siue de iure prætorio tãtũ, licet eo casu quo possit adiri de iure prætorio tãtũ qdã dicũt cõtrariũ & male p̄ tex. in l. si duobus. §. si prius. ff. de cõtrata. & ibi plene no. p̄ Bar. & etia tãgitur per gl. & doc. in l. cũ in ij. ff. de iniu. rup. & irri. test. & l. si qs. eũ ff. de vul. & pup. & facit. d. §. posteriore. insti. qui. mo. testa. in fir. & l. si quis priore. ff. ad treb. Secũdo casu principali cũ vtrũq; est inualidũ omni iure, tũ frustra quæritur de effectu vtriusq;: quã non entis nullæ sunt operationes, vt l. eius q̄ in prouinciam. ff. si cer. pe. Tertio casu principali quãdo vnũ est validũ iure cõi & aliud validũ iure speciali, licet tẽporis ordinatio nõ obseruari, ideõq; p̄ scõm tollitur primũ, vt l. militis. §. militia missus. ff. de test. mil. iũcta. l. ij. ff. de iniu. rup. & irri. te. & d. §. si prius. nisi prius dictũ est. Quarto casu cũ vnũ est inualidũ omni iure & aliud validũ aliquo iure, & tunc, aut præcedit inualidũ secundum validũ, & tũ præfertur secundũ ar. d. §. posteriore. cum si. aut ecõtra præcedit validũ & sequitur inualidũ, & tunc aut contra secundũ inualidum processit testator ad actũ uerbi tãtũ sine aliqua hæredis institutione, dicendo uolo q̄ tale meũ testamẽtũ ualeat, tunc per tale secũdũ nõ tollitur primũ, vt in §. ex eo. & ibi no. insti. qui. mo. te. in fir. etiam si testator alia uerba coram septem testibus contulisset secũdum Bar. vt per eum no. & habetur in l. si iure. ff. de leg. iij. nisi post huiusmodi inualidam dispositionem testator perseverauerit in ea (pacio decẽ añj, quo casu tollitur primum testamẽtũ, vt habetur in l. sancimus. C. de test. aut testa. processit ad actum facti sine aliqua hæredis institutione, puta cõcellando vel lacerando primum testamẽtũ & tunc per hunc actum seu uoluntatẽ tollitur præcedens testamẽtũ, vt plene no. in l. nostrã. & l. hac consultissima. §. si quis. C. de test. Aut in secundo minus solẽni procedit ad actum cõmuni institutionis hæredis, & tunc aut illud secũdũ recãdit minus solẽne ex uicio præteritionis, aut ex uicio alterius deficientis solẽnitatis, puta numeri testium. In primo casu dicit glo. q̄ per secundum non tollitur primum, vt in l. si filius qui in potestate de lib. & posthu. quod etia sequitur ibi Bar. & alij doc. in l. cum in secũdo. ff. de iniu. rup. & irri. testa. & l. si quis eũ. in si. ff. de vulg. & pup. quã op̄ procedit quando in secundo testamento sunt extranei instituti secus si uenientes ab intestato, per l. si duobus. §. si prius. ff. de contrahab. Secundo autem casu dicat, aut secundum est minus solẽne de iure speciali quia in eo sunt instituti uenientes ab intestato, & tunc per secundum tollitur primum, vt l. hac consultissima. §. si qs. autẽ, & ibi plene

nē. no. C. de test. Aut est minus solēne omni iure, & tunc per secundū nō tollitur primum. vt d. §. ex co. & d. §. si quis autem. Tertio casu principali quando vtrumq; est validū de iure speciali, tūc subdistingue aut vtrūque est validum iure & priuilegio militari, & tūc per secundū tollitur primū, vt d. l. ij. ff. de iniur. rupt. & irri. test. nisi primū haberet clausulā derogatoriā: ar. d. l. si quis in prin. testa. cū si. aut vtrūq; est validū priuilegio filiali, & tunc p secundū non tollitur primum, nisi in secūdo fiat specialis reuocatio primi. vt d. auth. hoc inter liberos. C. de test. ¶ Sed an fideicō. vniuersalis sit legitimus contradīctor, distīgue secundum gl. & doc. in d. l. fin. aut enim possidet & de iure suo vult statim probare, & tunc est legitimus contradīctor, & impedit mīssionem, aut non possidet, & tunc est legitimus contradīctor.

E P I T O M E.

- 1 Hæres ad obtinendum mīssionem que debet probare.
- 2 Qualiter probetur de morte testatoris.
- 3 In rebus possessis à defuncto et alieni, an fiat mīssio.
- 4 Bona apud debitorem disposita quare non aduocantur per hypothecariam.

P O S S I D E B A T & ante & post pro suis & tāquam sua. ¶ Aduerte quod hæres vt obtineat mīssionē tria probare tenetur. Primo quod testamentū sit solenne. Secūdo q̄ res in q̄bus petitur mīssio fuerint in bonis defuncti tēpore eius mortis. Sicq; practica erit cū fieri queritur mīssio p hæredē scriptum q̄ bona singulariter describatur in libello seu requisitiōe & probetur tpe mortis defuncti fuisse in eius bonis, p quod patet differentia inter petitionē hereditatis & hęc mīssionē: vt nō. in d. l. si. Ter tiō probare tenetur quod testator sit mortuus quāuis enim appareat testamētū, nō ideo psumitur eū esse mortuū, quā quilibet psumitur viuere vsq; ad eā vt l. si. C. de sa. san. ecc. & l. an vusufructus. ff. de vusufr. & sic nō possit adire hereditatē: vt l. neminē. & l. hæres institutus. ff. de acquir. hære. cū viuetis nō sit hereditas: vt l. ij. ff. de hære. vel ac ven. & l. ij. §. interdum. ff. de vulg. & pup. ¶ Sed qualiter probabitur de morte testatoris, dic quod per famam vel p̄sumptionē vel vnā testem: vt nō. per gl. in l. ij. §. si dubitetur. ff. que ad. te. ap. & l. si quidē. C. so. ma. & ibi plenē per Cy. & per Bar. in l. genero. in fi. ff. de his qui no. infā. d. §. si dubitetur. ¶ Quid igitur dices si defunctus possidebat aliqua bona nō pro suo sed pro alie no, vt quia res erant sibi commodatę vel apud eum depositę. an in eis fiet hęc mīssio: dicit glo. quod sic in p̄xalle. l. si. & bene secundum doct. & in hoc conuenit cū petitionē hereditatis, vt l. nō tantū in prin. ff. de peti. herē. ¶ Hic moueo tale dubium, quare per hypothecariam non aduocantur talia bona debitori commodata vel apud eum deposita sicut per petitionem hereditatis. & per hoc remedium possessorium, cum per hypothecariam sola possessio aduocatur: vt l. cum venditor. in prin. ff. de euis. potest dici quod in hypothecaria requiritur quod ius cōstituat in re per debitorem. C. si ali. res pigno. da. sit l. j. cum seq. quod ius non potest constitui nisi ab eo qui dominus sit, vel quasi, sed hoc non est necesse

constitui in hærede, cogitabit.

Q V A R E cū prædicta vera sint. Pro declaratione huius conclusionis libelli reuoco in dubiū an in hac remissione obtinenda sit necessarius libellus dicunt quidam quos refert Cy. in d. l. fin. quod sic, & citari debent in quorum interest & si non comparuerint procederet super eodem libello alia mutatio facta arg. in auth. siue omnes. C. si vt se ab herē. absti. & l. j. C. q̄ pe. tu. alij dicit quos sequitur idem Cyn. quod in ditione iudicis non est necessarius libellus nisi postquā apparuerit contradīctor vnde practica secundum omnes talis erit quod heres scriptus eorum iudice presente suum testamentum non abolitū & capud acta absq; alia solennitate faciat scribi quomodo petit se mitti in possessionem talium bonorum virtute talis testa. iudex aut hoc viso & audit faciet citari illos quorum interest arg. in l. hoc autem. §. j. ff. ex quibus cau. ma. in pos. ea. & eis comparantibus tunc auferitur libellus nominatim contra eos si fuerint legitimi contradīctores & procedetur ordine iuris obseruato quia secundum regulam iuris siue agatur aliqua actione siue officio iudicis semper libellus offerendus est contradīctor apparet vt videtur & nō. in l. j. §. dies. ff. quis or. in bo. pos. ser. vbi autē nullus apparuerit iudex interlocutorie pronuntiabit ipsum hæredem in possessionem mittendum & sic habes nō. quod sententia interlocutoria vel diffinitua debet p̄cedere hanc mīssionē vel executionē & hoc opi. est in vsu. Alj tamen voluerunt dicere & male nullos esse citandos si tamen aliquis contradiceret tunc audiendus esset arg. in l. ij. vel iij. §. si causa & l. seruus. ff. de bono. posses. Ad vnum tamen attende quod à sententia lata super hac mīssione siue fuerit interlocutoria siue diffinitua non potest appellari: vt l. j. C. si de moment. pos. & quisquis. C. quorum ap. non reci.

Q V A T E N V S ex officio vestro. Hic queritur quis sit iudex cōtērens huius mīssionis quouis modo in ea procedatur vbi est aduertendum quod longa super hoc est dubitatio vt refert Cyn. in d. l. finali. tamen concludendo potest iudicis competentia tripliciter considerari vno quidem modo inspecta natura ipsius causę alio modo attenda

No. quid probare debet hæres et in possessionē mittatur.

Mors testatoris quomodo probetur vide Barr. i. l. quous. C. de naufl. xj. Baro. in l. si. C. de ed. i. ad. tollē. Bal. in l. ij. C. de prob. specul. tit. de p̄ba. e. in §. j. in Ser. Ge. rū gl. in ca. quousā frequēter in §. petro. Ser. lit. nō cōte. l. i. fr̄ac. in re. pe. c. quonā cōtra falsā de pro. loā. And. in ad. di. spe. ts. de notorio crimine in §. fama.

qualitate rei petitæ, tertio modo ipsius rei & actoris personarum inspecta qualitate. Primo modo attento distinguendum est, aut quæritur de ipsa rei missione, & tunc iudex competens est ille qui habet merum & mixtum imperium, ita intelligitur gl. illa in d. l. si. aut quæritur de pronuntiatione de mittendo, & tunc quilibet iudex etiam inferior esset iudex cūpetens: vt l. cognitio. & vt bonorum. ff. de offic. eius cui mand. est iuris. Secundò casu principali cum attenditur rei qualitas, dic idem, nam quilibet iudex ordinarius est iudex cōpetens huius missionis, maxime is in cuius iurisdictione est res seu hereditas sita: vt l. ij. ff. quemadmo. testam. aper. & l. si. C. de edi. diui adria. tol. Et pronuntiatia super missione, si fortasse aliqua res posita sit in alterius iurisdictione, ille talis iudex, in cuius territorio illa res sita fuerit, ad literas primi iudicis faciet realem remissionem in illa: arg. in l. cum vnus. §. j. ff. de bon. autho. iudic. pos. & not in l. à diuo pio. in prin. & §. j. de re iud. ad quod faciūt no. per Bar. in l. j. C. de sum. tri. & fid. catho. in q. quæ incipit, sed dubitatur vtrum restamentum & c. Tertio verò cum cōsideramus qualitatem personarum tam rei quam actoris, tunc distingui debet an agitur contra certam personam, vt hic. & tunc iudex competens est iudex rei conuenti: vt in l. iuris ordinem. C. de iur. om. iud. aut agitur contra incertam personam cum nullus appareat contraditor. & tunc iudex cōpetens est ille vbi hæreditas iacet, ar. d. l. cum vnus. §. j. nam actiones seu conditiones ex l. potestatem suam vbique exercent. vt l. fin. C. de long. temp. præscriptio.

PER VESTRAM diffinitiuam sententiam. Petitur autem hic per sententiam declarari super hac missione, quia vt supra dictum est sententia requiritur super ea vt diffinitiuam si contraditor appareat, vel interlocutoria si nullus cōtradicit: vt not. Cyn. in d. l. fina. An autem à tali sententia possit appellari, dixi supra quòd noa per l. quisquis. C. quoruñ ap. non resc. & l. j. C. si de mo. pos. fu. ap. & tetigi plenius supra in titu. de appella quæ interpo. ab interlo. Poterit tamen in integr. resti. peti ex causa iusta. vt determinat Iacob. But in l. fal. sam. C. si ex fal. instru. facit quod not. in l. cum se. C. si aduer. rem iu.

EPITOME.

- 1 *Missus semel in possessionem hereditatis cadens ab ipsa an iterum benefici. d. l. si. possit petere missionem.*
- 2 *Hæres scriptus existens in possessione hereditatis petet se tueri per benefici. dicta l. fina. an audiatur.*
- 3 *Secuta missione contra filium testatoris. sic dicat postea testamentum patris inofficiosum, an obstat except. res iud.*
- 4 *Filius acceptam patris legatum. an possit dicere testamentum nullum, quia non est in eo institutus.*
- 5 *Testamentum quando dicatur nullum ratione præteritionis.*
- 6 *Filius ascendens per lineam femininam an possit dicere testamentum aui materni nullum.*
- 7 *Annulato testamento cogitur hæres scriptus res restituere hereditatem hæredi legitimo.*

- 8 *Filius institutus in bonis alienis, & extraneus in proprijs an possit annullare testamentum patris.*
- 9 *Stante statuto quod filia dotata non succedat quosque filius masculus vixerit. an præterita filia & instit. filio testamentum possit dici nullum.*
- 10 *Filiopræterito & mortuo antequam impugnet testamentum patris an testamentum confirmetur vel nullum remaneat.*
- 11 *Posthumopræterito quid iuris.*
- 12 *Fauorabilior est causa succedentium ab intestato quam extraneorum.*
- 13 *Testamentum ex defectu solemnitatis probatorie. an confirmetur filij voluntate tacita vel expressa.*
- 14 *Eratre instituto cum extraneo dicente testamentum patris nullum. quia fratrem præterit. & fratre præterito decedere. an extraneus succedat cū filio instituto.*
- 15 *Si testamentum dicitur nullum ratione præteritionis, an legata ex eo debeantur.*
- 16 *Quantum duret ius impugnandi testamentum.*
- 17 *Quid sit legitima filiorum.*
- 18 *Legitima filij an possit auferri per statutum.*
- 19 *Quærela inofficij cui competat.*

ACTIAM realiter & actualiter mittentis. Sed quid dices si semel inductus fuit in possessionem, posteaque cecidit ab ipsa possessione an poterit iterato petere se mitti à iudice in eandem possessionem beneficio. d. l. si. dicunt doct. quod non vt no. Cyn. in d. l. fin. quia hoc beneficium non potest nisi semel intentari: arg. in l. quid si in diem. in prin. ff. de peti. hære. sicut nec actio fami. erc. vt l. si filia §. familiæ. ff. fami. erc. licet petitio hereditatis sepius intentari possit: vt l. licet. ff. de peti. hære. & not. per Cyn. & glo. in l. j. C. fami. erc.

2 † Deinde quæritur quid si hæres scriptus sit in possessione hereditatis, timens tamen futuram litem, petit à iudice per beneficium. d. l. si. se teneri in dicta possessione, quæro an sit audiendus, doct. in d. l. si. ve runtamen secundum Iac. Bu. in d. l. si. si mota esset. his vel quæstio contra ipsum hæredem possessorem per aduersarium petentem ipsam possessionem declarari nullam, & reuocari debere posse, hæres, scriptus per modum replicationis allegare ipsam esse aliquam, & petere in quantum appareat nullam ipsam per iudicem confirmari, & sic patet quod quædam consequi possunt per modum excipiendi, quæ non per modum agendi.

3 † Rursus quæritur, ecce lata sententiæ super missione ista contra filium testatoris, & facta & secuta reali bonorum apprehensione per scriptum hæredem, agit filius testatoris, contra heredem scriptum dicendo testamentum nullum, vel inofficiosum, & vendicat hereditatem. quæritur an sibi obiter exceptio rei iudic. dic quod non. arg. l. & in ea. §. fin. ff. de excep. rei iudic. quia nihil cōmune habet proprietatis eum possessione, vt l. naturaliter. §. nihil. ff. de ac. possessi. ad quod facit l. si de proprietate. C. si à non compe. iu. & haec partem sequitur gl. magna in fin. sita in dicta l. si. † ed pone quod testator legauit centum filio in testamento, in quo alius est institutus, & acceptauit legatum deinde vult dicere testamentum

testamentū nullum vel inofficiosum
 quæritur, an possit, dic q̄ non, quia
 petēdo & agnoscedo legatū, videtur
 approbare testamentū, vt l. non tan-
 tum. §. si. & l. si ex duobus. ff. de bon.
 pos. contra tab. facit l. parētibus. in fi.
 & l. pe. & l. post legatū. in princ. ff. de
 his qui. vt indi. Sed ecōtra si filius pri-
 mo dicat testamētū nullū est ex defe-
 ctu solennitatis. & succēbat, nō repel-
 litur à legato, secus autē si dicat ipsum
 testamētū falsum vel inofficiosum,
 q̄a succēbens perdit legatū & fisco ap-
 plicatur, vt l. papinianus. §. meminisse
 ff. de inof. test. l. alia causa. & ibi plene
 per Cy. C. de his qui. vt indig. & l. post
 legatū. §. j. cū si cuius ratio est quia nō
 debet quis præmiū consequi ex eo q̄
 nixus est impugare, vt in c. cū olim.
 & ibi not. extra de cens. & in c. ex eo.
 5 & ibi per Dy. de re. iur. lib. vj. † Nunc
 reuocari potest in dubiū quando di-
 2 a catur testamentū esse nullū ratione
 præteritionis, & breuiter dic q̄ quan-
 do filius vel alius descendens testato-
 ris in ipsius potestate constitutus, nō
 fuit institutus. vel legitimè exhæreda-
 tus, quōd tunc dicitur præteritus, vt
 l. j. ff. de iniu. rupt. & irri. test. & l. gal-
 lus. in princ. ff. de libe. & post. Et hoc
 habet locum in filio legitimo tātum
 præterito, vt l. certum. ff. de iniu. rup.
 & irri. test. de iure fforum, sed de iu-
 re C. in tali filio hodie alter distingui-
 tur: vt habetur in l. cum adoptiuus.
 6 C. de adop. & insti. eod. tit. §. ij. † Sed
 quid si filius filiz, qui non est in aui
 materni potestate. vel alius descen-
 dens per lineam fœmininā, fuerit ab
 ipso auo præteritus, an poterit dicere
 testamentum nullum. dic q̄ sic olim
 sed per querelam impugnare poterit
 testamentum, vt traditur in §. mater.
 insti. de exhære. hodie verō distingui-
 tur aut est præteritus ex causa legiti-
 ma & expressa, & locū habet ius an-
 tiquum, vt in dict. §. mater. aut nulla
 causa est expressa, & tunc poterit di-
 cere testamentum nullum, sicut quili-
 bet existens in potestate, quia hodie
 expressio causæ est magis de substan-
 tia præteritionis & exhæredationis
 in omnibus descendentibus per quan-
 cunq; lineam quā patria potestate se-
 cundum Bar. & doc. vt no. in auth. ex
 causa. C. de libe. præte. & ideo de iure
 nouo potest emancipatus præteritus
 sine causa dicere ipsum testamentum
 nullum, vt deter. gl. insti. de exhæ. lib.
 in princ. & l. marianum. vii. r. C. de

libe. præte. & eodem modo filius præ-
 teritus à matre sine certa causa, pōt
 hodie dicere eius testamentam nul-
 lum, vt no. in d. §. mater. & per Bar. in
 l. si mater in prin. ff. de vul. & pup.
 7 † Quouis autem modo fuerit testa-
 mentum ruptum vel annullatum, co-
 getur hæres scriptus in eo, restituere
 ipsam hæreditatem ipsi hæredi legi-
 timo, ad quem delata est hæreditas ab
 intestato, vt l. cum emancipatus. in
 prin. ff. de contrata. cum si ibi not. vt
 8 habetur in d. authen. ex cau. & in cor.
 vnde sumitur. † Quid autem dices de
 q̄ quam ego vidi, ecce quōd pater. vel
 mater instituit filium in bonis alienis
 & extraneum instituit in proprijs. an
 hic filius poterit dicere testamentum
 nullum, dic q̄ sic, qui memini licet in
 rebus alienis facere quemquam sibi
 hæredem, vt not. in auth. ingressi. C.
 de sa. san. ecclie. licet possit facere le-
 gatarium, vt in l. cū alienā. C. de legi.
 & in §. non solum institui. eo. tit. ergo
 dicitur filius præteritus, pro hoc fa-
 ciunt omnia iura de filij institutione
 loquentia, quæ se referunt ad bona
 propria patris vel matris, vt l. in suis
 ff. de lib. & posthu. & l. maximum vi-
 tium. C. de lib. præte. & no. in d. auth.
 ex causa, & in cor. vnde sumitur. Ad
 hoc facit q̄ pater tenetur de proprijs
 bonis, & non de alienis relinquere
 filio legitimā, alioquin potest filius
 impugnare testamentum tanquā in-
 officiosum, vt l. omnimodo. & l. fan-
 cimus. C. de inoffi. testa. & l. papinia-
 nus. §. quōdnam. ff. eodem. † Sed circa
 6 hoc quæritur, pone q̄ statuto ciuita-
 tis caueatur, quōd fœmina dotata nō
 succedat in hæreditate paterna, quo-
 usque superuixerit filius masculus &
 pater fecerit testamentum, in quo si-
 lium masculum hæredem instituerit
 & filiam præterierit, an testamētum
 erit nullum. videtur q̄ sic per l. ma-
 ximum vitium. C. de lib. præte. In
 contrarium determinat Bar. in l. si. §.
 j. ff. ad ter. ista ratione, quia ille demū
 filius rumpit testamentū ratione præ-
 teritionis qui potest succedere ab in-
 testato. & non aliter, vt d. l. j. §. pen. ff.
 de contratabu. sed hæc fœmina exclu-
 ditur à successione extantibus ma-
 sculis per statutum, ergo liquet ip-
 sam ratione præteritionis eius nō pos-
 se infringere testamētū, sed stabit in-
 pendenti secundum eā, donec filius
 institutus superuixerit, eo autem
 mortuo potest ad eam hæreditatē pa-

fu. C. de libe-
 ris præte-
 ritis. Barto.
 in l. cum
 quis. C. de
 iudi. & fa-
 cta ignor.
 Bal. in ad-
 disio. Spec.
 in titul. de
 testament.
 in versicul.
 si præterite.
 & ibi Spe-
 cu in versu-
 cu. pone hæ-
 res.

2 Quando te-
 stamentum
 dicatur nul-
 lū ratione
 præteritio-
 nis. Bald. in
 l. si cum. de
 de testamē.
 mist. Bald.
 in authen-
 ti. ex cau-

tris, nullis ex eo superstitibus liberis, poterit ipsa mulier vendicare hæreditatem patris secundum eum. aliter autem esset si statutum absolute diceret quod femina non succedat extantibus masculis, quia tunc repelleretur à successione paterna, tam vivo quam mortuo eius fratre masculino. Sicque patet quod longa est differentia, an statutum loquatur sub hac conditione, vsque, vel donec vixerit masculus & similia. An simpliciter dicat femina non succedant. & dic: vt ibi per eum. Ex præmissis patet quod in ciuitate Papiæ, in qua viget illud statutum, quo disponitur quod extantibus agnatis vsq; ad quintum gradum inclusiuè non admittantur cognati ad successione defuncti, est necesse testatoribus etiã descendentes ex linea sua per lineam femineam instituire vel exheredare. † Vterius queritur, ecce qd filius vult præteritus & queritur, an impugnaretur testamētū mortuus est, antequam impugnaretur confirmetur vel nullū remaneat. Vbi notandū qd variè circa hoc sunt opi. doc. vt plenè no. in l. filio præterito. ff. de iniusto ru. test. & p. Cy. & alios in l. ij. C. de posth. hère. inst. atamè cõclusiue distinguit, aut fuit præteritus filius natus, aut posthumus nasciturus. Primo casus aut moritur ipse filius in vita testatoris, aut post eius mortè. Si quèd moritur testatore viuente, tunc distinguit, aut erāt in ipso testamēto instituti extranei qui aliàs nō erāt ab intestato successuri, & tunc testamētū rumpitur, & nullū remanet, nec filij morte cõfirmantur, vt l. si filius q in potestate. ff. de libe. & posth. què lex debet sic intelligi facit inst. de exhe. libe. in prin. & ibi no. Aut in testamēto erant instituti venientes ab intest. & tunc morte filij cõfirmatur testamētū vt l. posthumus, ver. idè circa. ff. de iniusto rup. & irri. testa. Si verò filius moritur post mortè testatoris, tunc secūdum verā opi. licet aliqui aliter sentiant, dic quod aut loquimur de rigore, & nullo modo confirmatur. sic intelligatur. l. ij. C. de post. hère. inst. aut loquimur de equitate, & tunc cõfirmatur siue in eo sint instituti extranei, siue venientes ab intest. & siue ipse filius expresse approbet testamētū, siue taceat, vt d. l. filio præterito. què sic est intelligeda, quæ quidè æquitas, cum sit scripta in iure, præfertur rigori, vt d. l. j. C. de leg. & l. placuit C. de iud. † Secūdo autè principali casu quādo posthumus fuit præteritus tunc distinguit, vt s. nā aut posthumus decessit in vita testatoris aut post eius mortem. Si in vita, tunc siue sint instituti extranei siue venientes ab intesta. testamētū confirmatur equitate prætoria, nō cinili, vt d. l. posthumus in prin. j. ratione. & quo ad hoc differt posthumus à iam nato si sco, nam vt dictū est, in filio iam nato sit differentia inter personas institutas, vt dictum est, huius autè differentia ratio potest esse, quia testamētū in quo posthumus est præteritus est aliquid à sui principio sed ipsius posthumus a natiuitate rumpitur, vt d. l. illud aut testamentū in quo iam natus est præteritus, est à sui principio nullum, in l. j. ff. de iniust. rup. & irri. testa. vnde. quod ab initio fuit aliquid, facilius vires reasumit, quā quod fuit nullū, ar. in l. si testamentum & quod ibi nota. ff. de testa. in l. iij. in fin. ff. de libe. &

posth. & l. si vnus. §. pactus. ff. de pac. Si autè moritur post mortè testōris, tunc siue illico, siue ex intervallo, nō cõfirmatur de rigore iuris ciuili: vt d. l. ij. C. de posth. hère. inst. què sic intelligitur. sed de equitate prætoria bñ confirmatur casum d. l. filio præterito. imo scdm aliquos inspecto iure prætorio, nullo mō fuit ruptū, vt habetur & no. in l. ij. ff. de cõtra. Et ex hoc patet qd d. l. filio præterito. pōt locū habere etiã in filio posthumo. fuit autè in hoc casu dñs Bar. in sing. dicit enim aduertendum esse, an posthumus decessit in tali statu in quo possit sibi tacita approbatio imputari. & tunc confirmatur. an non, & tunc nō confirmatur. ar. in l. si impubes. in si. ff. de carbo. edi. quæ opi. reprobat & merito, quia debet facilius simpliciter confirmari in posthumo quam in iam nato, iuxta rationem prædictam. vel potest distingui in hoc casu sicut in superiori, an sint instituti venientes ab intest. vel extranei, primo casu loquitur l. filio præterito. Secundo casu loquitur l. ij. C. de posthu hère. sicq; secundum hoc mortuo posthumo post mortè testatoris, non est differentia inter eum & filium natum. quia vtrobq; distinguendum est inter eum & institutos. † Et ratio, quia fauorabilior est causa succedentiū ab intesta. quā extraneorum, vt l. si duobus. §. si post. ff. de contratab. † Sed an testamentum ex defectu solennitatis probatoria, puta numeri testium, confirmetur voluntate filij, tacita vel expresse, dic qd non, vt no. in l. non dubium. C. de testa. Si tamè sciens ipse filius impleat voluntatem testatoris, soluendo legata, vel promittendo soluere, non poterit repeteri, vt l. ij. & l. si veritas. C. de fideic. & l. si. C. ad l. Falcid. † Inde queritur, supra dictum est qd taciturnitas filij præteriti operatur cõfirmationem testamenti. Pone ergo duos esse fratres in potestate quorum vnus est præteritus, alius verò institutus cum extraneo. modo frater institutus beneficio præteriti dixit testamentum nullum quod facere poterit, per l. post mortem. in fin. ff. de contrata. deinde frater præteritus tacuit, & mortuus est, ita qd eius taciturnitate confirmatum est testamentum per d. l. filio. Extraneus autem vult petere partem suam hæreditatis ex testamento. queritur an possit, videtur qd non, sed alteri fratri superstiti deferatur tota hæreditas ab intestato per ius accrescendi, arg. in l. j. §. si. ff. si tac. nul. exta. in auth. vt cum de appella. cogn. §. siue igitur. ver. si nautem. In contrarium determinat Bar. in d. l. filio. per l. nunquam. in prin. & l. si is qui. §. sed si solus. ff. de leg. præstan. & l. ij. §. sed si sit confanguineus. ff. ad ter. nec ob. d. l. j. in fin. quia debet intelligi. quādo præteritus expresse dixit testamentū nullū. secus au è si tacuit, quod multum no. † Amplius queritur quid si testamentū dicatur nullū ratione præteritionis, vel inofficium, au legata in eo relicta erūt p̄stada. dic breuiter qd olim nullo modo p̄stabātur, licet omnia ad nihilū reducebātur: vt l. papiæ. §. si ex causa. ff. de inoff. testa. cum si ibi not. hodie autem præstantur, nam vitium interueniens circa præteritionem vel exheredationem non se extendit ad legata, vt in auth. ex causa. C. de liberis præteritis. & in corpore vnde sumitur. & procedit hoc

hoc in præteritione tam paterna quam materna secundum communem opinionem licet Jacob. Bu. quem sequuntur aliqui & male, teneat quod dicta authentic. solum procedat in præteritione materna, & non in paterna, sed in paterna firma remanent iura antiqua. Item procedit dicta authentic. siue sit filius iam natus, siue posthumus præteritus vel ex hæredatus, siue scienter siue ignoranter secundum communem opinionem alij verò faciunt differentiam inter filium natum & posthumum, dicentes quod si filius iam præteritus sit vel ex hæredatus, tunc legata debentur, vt dicta authentic. ex causa & in hoc corriguntur iura antiqua, vbi autè præteritus vel ex hæredatus sit posthumus, tunc debentur legata. & hoc casu firma remanent & incorrecta iura antiqua, vt lege prima. C. de posthu. hære. insti. & lege si quis testamento. ff. de legat. primo, cum similibus. quam opinionem secuti sunt Dyn. & Iacob. Butriga. priorem verò opinio. sequitur Cynus & Iacobus de Aret. quam opinionem confirmat gl. in l. generaliter. §. testament. ff. de fideicommiss. libertat. & in l. bona. §. fina. ff. de capt. & in l. si pater. ff. de fideicommiss. libertatib. & ff. de testament. tutel. l. prima & l. secunda. ff. de legat. tertio. l. si quis testamento. & in l. prima. C. de codicil. alia fuit opinio. Bartol. in dicta authentic. ex causa, sic dicentis, quod solum attendi debet scientia vel ignorantia testatoris circa præteritionem vel ex hæredationem interueniens, non autem qualitas personarum ipsorum filiorum. aut ergo secundum eum testator scienter ex hæredat filium iam natum vel posthumum: & tunc legata debentur: vt dicta authentic. ex causa. & quo ad hoc corriguntur iura antiqua, aut ignoranter, & tunc legata non debentur, & hoc casu stant incorrecta iura antiqua. argumentum. in l. si cum vel in vtero. C. de testa. milita. & l. qui iure militari. ff. eo. tit. puto quod opinio Cyn & seq. uacium sit æquior & verior.

16. ¶ Sed quantum duratius impugnandi testamentum, dic aut impugnatur titio nullitatis, & tunc durat triginta annorum. sicut cætera. iura: vt instituit. de perper. & temp. ac. in prin. & notatur in l. quidam in suo. ff. de condi. institu. per Bartolum. aut impugnatur vitio crudelitatis seu impietatis tanquam inofficiosum: & tunc durat quinquennio. vt l. prima. in fine. ff. de inofficio. testamen. & l. si quis filium. in fine. C. eodem titulo. facit lex secunda. C. in quibus caus. in integrum restituatur, non est necessaria, & procedit hoc tam in vim agendi quam excipiendi, vt dicta lege papinianus. §. si filius. Aduerte tamen ad hoc vt teneat præteritio vel ex hæredatio, debet in testamento esse incerta causa legitima, & à iure approbata. vt in §. causas. in authentica vt cum de appellatio. cogno. quam tenetur hæres probare veram esse, quia non creditur testator, vt ibi, sicut nec iudici: vt in capitulo. quoniam contra falsam. extra de probationibus. probata autem causa per hæredem, filius excluditur ab vniuersa successione, etiam à legitima, vt in dicto. §. causas in fine. & §. licri. in fine. C. de inofficio. testament. & notatur in dicta lege papinianus. §. quoniam autem. quarta. si

verò non fuerit prolata causa admit-
tatur ipse filius ad debitam petitionem ab intestato, ac si fuisset præteritus vel ex hæredatus, vt lege omnimodo & l. sancimus. §. repletionem. C. de inofficio. testament.

17. ¶ Ista autem filij legitima olim erat quarta pars illius portionis hæreditariæ, quæ sibi deferebatur ab intestato, vt dicto §. quoniam. & l. parentibus. C. de inofficio. testamento. hodie verò est tertia vel dimidia secundum numerum libr. vnde versus. Quatuor aut infra dant natis iura b tricenem. Semissem verò dant natis quinque, vel ultra, vt in authent. nouissima. & ibi not. C. inofficio. testament. attende tamen quod in computatione huius legitimæ prius detrahi debet omne æs alieni, vt dict. §. quoniam. in fine. & probatur in lege prima. §. finali. ff. ad trebellianum & lege successores. ff. si cui plusquam per legem falcidiam. plene not. per gloss. & Cyn. in l. cum à matre. C. de rei vè dicatio. & in l. sancimus. §. iij. computatione. C. de iure delibera.

18. ¶ Sed dubitatur & alsidue in practica contingit an legitima filij possit auferri per statutum, seu legem municipalem, super quo sunt variæ opinion. nam Dynus tenuit quod sic in regula indultum, Richar. male tenuit quod possit minui, sed non in totum auferri, de quo plenè nota. per Cyn. in lege sancimus. C. de nupt. & per Bartolum in lege titio. §. titio. ff. de condition. & demonstration. quod not. pro statutis, quæ disponunt quod filia si eius dote contenta & c.

19. ¶ Not. etiam quod quærela inofficiosi testamenti competit illi soli, qui obtinet primum gradum successione, vt in lege pater. & ibi per Bartolum. ff. de inofficio. testamento & gloss. in lege si quis ex hæredato. in princip. ff. de iniust. rupt. irri. testam. & not. Azo in sum. C. de inofficio. testamento. & glo. in lege nepotem. C. eodem. Ideoque potest filius, si eius filium instituat hæredem præterire patrem & matrem, nec eis dabitur quærela contra filij testamentum, quia non obtinent primum successione gradum. Ista autem quærela, de qua præmissimus & per quam impugnatur testamentum tanquam inofficiosum transmittitur in filij hæredem, etiam non preparata, seu litem. contesta. licet olim secus esset.

Not. quæ sit legitima filij. gl. in authent. nouissima, & ibi doctor. C. de inoff. test. l. nupt. co. it. Bar. in l. quærela. C. de hare. in. do. te. in c. ray. do test. Vbi legitima filij tolli possit per statum Pa. de Cast. in authent. nouissima. C. de inoff. test. Cy. & Bal. & doc. in l. sancimus. C. de nupt. Bal. in l. cum l. C. de epif. & cle Bal. in l. i. in §. ius natura le. d. iustit. & in Ang. in l. quod de bonis. in §. si na. ff. ad le. ful. Spe. tit. de instr. ed. in §. cõpeditio. ior. An. i. regu. indul. de regu. in li. §. j. in mer. lo. de Imo. c. ius causam. de iure iu. Fed. de Se. conf. lxxv. & in cõf. cclxxv. Lu. Ro. com. cxxxij. & i cõf. lxxxij. Pan. de cas. conf. lxxxij. & in cõf. cxxxij. Al ber. de rosa in tra. sta. i. §. pr. q. ciiij.

vt habetur in l. si quis filium. C. de in officioso testament. patet ergo quod testamentum potest impugnari quatuor modis, videlicet dicendo ipsum nullum ex defectu solennitatis, & nullum ex defectu præteritionis, & nullum ex defectu pietatis, & falsum ex defectu veritatis.

MISSUM QVÆ DEFËDatis. Hoc enim pertinet ad iudicis officium potest fore tueri in eius possessione, vt ff. ne vis fiat ei qui in pos. per totum.

E P I T O M E.

- 1 *Exceptiones legitima sunt admittenda numer. 2.*
- 2 *Rescriptum propter quod procedatur in causa nulla obstante exceptione. qualiter intelligatur.*
- 3 *Possessor restituens hæredi scripto hæreditate, an teneatur ad fructus perceptos.*

CONTRADICTIONIBVS & exceptionibus. † Hoc debet sane intelligi, videlicet quando sunt tales exceptiones, quæ de iure non sunt admittendæ, quæ ponuntur in d. l. j. C. de edi. diu. de quibus not.

2. in d. l. si. vt supra dixi. † Aliq. autē exceptiones legitime sunt audiendæ & examinandæ, quia defensio legitima nemini est deneganda, cū sit de iure natural. vt l. vt vim. ff. de instit. & in l. j. C. vnde vi. in clem. pastoralis. extra de re iu. facit l. scientia. §. qui cum aliter. ff. ad l. acq. † Hinc est quod si papa vel princeps rescribat iudici qd in causa procedat nulla exceptione* obstante videtur remota sola exceptione frivola, non autē legitima vt in c. ex parte. & quod ibi no. extra de offi. del. & no. per Bar. in l. j. ff. quod vi aut clam. Sed pone qd iste Pascha. dicat se expē disse vtiliter vel necessario in rebus hereditarijs, an sit audiendus, dic quod sic: vt l. si quid possessor. ff. de per. hæ. & procedit hoc in bone fidei possessore. In malefidei verō distinguitur, an res sit ex illa impensa melior facta & tūc auditur, aliās secus: vt l. planē. & l. quod sumptus. ff. de petitio. hæ. † Sed quid si iste Paschalinus fructus ex his bonis percepit, an tenetur eos restituere hæredi scripto, dic quod aut fuit malæ fidei possessor, & tūc siue fructus extant siue consumpti sunt, tenetur ad restitutionem,

aut fuit bonæ fidei, & tūc subdividingitur, aut fructus extant, & tūc tenetur eos restituere, aut sunt consumpti, & tūc tenetur, quatenus est factus locupletior, & non ultra. vt hæc omnia habentur & probantur in l. illud §. prædo & l. quod si sumptus cum sequen. & l. cum hæreditas. & l. ancillarum. & l. sed & si lege. §. sed si item veniunt. §. fructus. & ibi not. ff. de petition. hæredita. licet vbi agitur actione singulari aliter distinguatur: vt traditur per glos. in d. §. fructus. & latē scripsi supra in primo libel. in gl. super verbo simul cum fructibus.

ET PRÆDICTA petit. Hanc clausulam declara cum alijs sequentibus clausulis, vt plenē scripsi in dict. j. libr.

Forma libelli pro hære.ab intestato delata.

CORAM VOBIS Agit & in iure proponit Musellus de Salerno hæres & hereditario nomine ifra scripti Bernardi, contra & aduersus Thomasinū de Barachis, & contra quācūque aliā personam pro eo seu eius nomine in iudicio legitime comparantem, Dicens quōd q. Bernardus de Salerno certo tempore elapso diem suum clausit extremum, nullo condito per eum testamento, nullisque ex eo superstitibus liberis, nec alia aliqua persona proximior in gradu ipsi Bernardi, quā si d. Musellus, cuius rei causa hereditatis, & bona d. q. Bernard. fuerunt & sunt ab intestato deuolura ad ipsum Musellum, & ad eum iure proximitatis, & tanquam proximiorē pleno iure suspectauerunt & pertinuerunt, & hodie spectant & pertinent ad ipsum quam hereditatem adiuit, & adit ex causa prædicta. Item dicit & proponit idem Musellus, quod d. hæreditatem, res & bona hereditaria vniuersa præfatus Tho. certo tempore elapso emit & possedit, & adhuc hodie tenet & possidet indebitē & iniuste ipsam hereditatem, res & bona hereditaria indebitē & iniuste dimittere & relaxare, ac restituere d. Musello hereditario nomine recusavit, præfentialiterque recusat. **Q**uare cum prædicta vera sint, petit & requirit præfatus Musellus hæres hereditario nomine quo supra, quatenus per vos & officium vestrum & omni alia via iure & forma quibus melius fieri potest pronuntietis & declaretis hereditatem resque & bona hereditaria antedicta supra scripti q. Bernard. spectasse & pertinuisse, ac spectare & pertinere pleno iure dicto Musello tanquam agnato & proximiori ipsius q. Bernard. quodque condemnatis præfatum Thomasinum versus d. Musellum & cōdemnatum iuris remedijs compellatis ad dimittendum & relaxandum, tradendum, & restituendum eidem Musello d. hæreditatem resque & bona hereditaria prædicta simul cum fratribus perceptis per ipsum Thomasinū ex hereditate, & bonis antedictis & qui percepti potuerunt

2 *Nulla exceptio. ad de & vide Peru. in ca. pastoral. de appella. & Alexan. de Imo. in l. no. erit. §. dato. ff. de in. iur. ran. ubi dicit quod no. intelligitur exclusa exceptio nullitas ex defectu iurisdicti. nunc etiam excep. com. 4 præhensio d. statutu. hæ. re. quod nulla excep. poni possit.*

ac etiam in omnibus damnis interesse & expensis passis & factis in futurum fiendis & patiendis. Et prædicta petis per vos fieri &c. deducendo in præfenti iudicio &c. salvo iure addendi &c. non tamen se astringas &c.

EPITOME

- 1 *Hæreditatis petitio datur tam ex testamento quam ab intestato.*
- 2 *Ius adeundi super hæreditate durat solum anno.*
- 3 *Ius deliberandi transmittitur ad omnes hæredes.*
- 4 *Transmissio hodie fit equaliter tam per emancipatum quam per suum.*
- 5 *Speciale est in infante quod per eum transmittatur hæreditas non adita.*
- 6 *Transversalium hæreditas non adita non transmittitur.*
- 7 *Is in quem facta transmissio semel si decedat non adita hæreditate an eum transmittat ad suum hæredem.*
- 8 *Quid Seniat in hæreditatis petitione.*
- 9 *Volens agere ad rem singularem hæreditariam potius debet agere rei vendic. vel publicæ, quam petitio hære.*
- 10 *Rei vendic. & hæred. petitio an simul intentari possit.*

1 **C**ORAM VOBIS † Hic in præfenti libello intentatur hæreditatis petitio quæ datur tam ex testamento quam ab intestato, vt l. licet. & ibi not. C. de iur. delibe. & l. hæreditari. C. de petitio. hæredit. & l. hæreditate. C. in quibus caus. cel. long. tempo. præscript. sicut etiam durat ius & facultas hæreditatis adeundæ, vt d. l. licet. † Ius autem deliberandi super adeunda hæreditate durat solum anno, vt l. cū antiquioribus. C. de in del. & ipsius iuris fit transmissio hæredis in hæredem quemcumq; siue extraneum siue suum, cum potestate adeundi, vti repudiandi, vt l. cum antiquioribus. anno verò elapso hæreditate non adita, non transmittitur regulariter nec ius aliquod adeundi, vt l. quoniam C. de iure deliberan. & l. j. §. in nouissimo. C. de cadu. tollen. nisi sit filius minor infante qui hæreditatem omnium suorum ascendentium trāsmitit non adhibitam etiam post annum in eius descendentes, vt l. j. §. in nouissimo. C. de caducis tollendis. & l. j. C. de his qui ante aper. ta. imo etiam ad omnes, cuius gratia circa transmissionem hæreditatis duo sunt considerata principaliter. † Primo, an ius deliberandi transmittatur, & dic quòd sic ad omnes hæredes, siue sint ascendentes siue descendentes, siue extranei, vt l. cum antiquioribus. C. de iure deliber. Secundo est considerandum, an hæreditas non adita & sic ius adeundi transmittatur. Et hoc est distinguendum, aut ille qui decessit, hæreditate non adita, erat infans, & tunc aut erat hæreditas paterna, vel materna, & tunc transmittitur in eius ascendente, vtriusque linæ, aut erat hæreditas extranei, & tunc secundum communem docto. opinio. etiam illa transmittuntur, tam ad patrem quam ad matrē, & alios superiores vtriusq; linæ, per l. si infanti. C. de iure deliberan. & not. per Barto. in l. ventre ff. de acquirenda hære. & l. ex militari. ff. de test. milit. & l. ij. §. si quis ex liberis. C. ad Tertul. & per Iaco. but. in

d. l. cum antiquioribus. & per Cynum in dicta l. si infanti. licet Iacob. de bel. male dicat in authent. de trien. & sem. quòd infans extraneus hæreditatem non transmittit ad eius matrē, nec ad alios superiores ex linea materna, sicut facit ad matrē. Aut ille qui decessit hæreditate non adita, erat maior infante, & in hoc subdistingue tres principales casus. Quandoq; queritur de transmissione hæreditatis paternæ vel maternæ fienda per filium vel alium descendente. Quandoq; queritur de conuerso de transmissione hæreditatis filij vel nepotis, aut alterius descendents fienda per eorum ascendentes. Quandoq; queritur de transmissione hæreditatis transuersalis, puta fratrem consanguineorum inter se vel aliorum extraneorum. Primo casu dum queritur de transmissione hæreditatis ascendentium puta paternæ vel maternæ fiendæ per eorum descendentes, subdistingue. Aut loquimur in filio vel nepote in potestate defuncti constituto, & per eum fit indistincte transmissio in quoscunque, tam ascendentes quam descendentes, etiam extraneos secundum communem omnium docto. opi. vt probatur in d. l. ex militari. §. si. ff. de testa. mil. & l. hæreditatem. §. si filius. ff. de castr. pec. & l. lucius. ff. de iur. fisc. & not. in l. apud hostes. per Cy. C. de suis & leg. & plenius per eum in l. j. C. de his qui ante aper. tab. & l. ij. C. ad orfic. & l. ij. C. de iure deliber. & Bart. in d. l. ventre. aut loquimur in filio nepote emancipato, & tunc si habet descendentes, fit in eis transmissio, secundum omnes docto. per l. j. C. de his qui ante aper. ta si verò habet solos ascendentes, puta auum vel matrē, & tunc secundum opinio. glo. traditam in l. secunda. C. ad orfic. & d. l. apud hostes. & d. l. j. fit in eos transmissio de æquitate. d. l. j. de his qui ante aper. tab. quam opinio. sequitur Iaco. butr. sed Cyn. & Iaco. de are. videntur sentire contrarium in d. l. ij. ad orfi. & d. l. apud hostes. quorū opi. sequitur Bart. in d. l. ventre. aut habet solos collaterales vel extraneos, & tunc de iure veteri planum est quòd non fit transmissio: vt d. l. ij. ad orfic. sed iure nouissimo, in quo sublata est differentia emancipationis, & patris potestatis: vt in auth. de hæred. ab intest. §. nullam. videtur dicere qd fiet transmissio, sicut dictum est de illo qui est in potestate, pro quo facit l. minimus. C. de legi. hære. super quo Bart. dubitat in dicta l. ventre. sed sequendo opin. Cyn. de qua supra non fit transmissio ad matrē multominus ad aliū collateralem vel extraneum. † Ego credo quòd hodie æqualiter fiat transmissio, tam per emancipatum quam per suum in potestate constitutum, & hoc respectu sit vera opinio. d. glo. de qua in d. l. ij. ad orfic. cum enim ille, §. nullam. loquatur generaliter, generaliter debet intelligi: vt l. j. §. generaliter. ff. de leg. præstan. cum simili. & maxime cum de filij favore tractatur, quod etiam confirmat ratio & equitas d. l. j. C. de his qui ante aper. tabul. Secundo casu principali quando queritur e contra de transmissione hæreditatis descendentium fienda per eorum ascendentes, verbi gratia, decessit nepos super stite eius patre & auo, qui pater decessit non adita hæ-

reditate filij, an illam transmittet ad anum & breuiter secundum Cyn. & Pet. in dicta lege prima. † Dic quod non quia speciale est in infante vt dicta lege si infanti. & quia d. l. j. est contra omnes regu. ideo non est extendenda ad alios casus vt l. quod vero contra. & l. q. non ratione. ff. de leg. Tertio principali casu dum queritur de transmissione hereditatis transuer salium vel extraneorum per eos fienda in suos hæredes.

† Dic q. regulariter talis hereditas non adita non transmittitur, vt d. §. nouissimo. & no. per Cy. in d. l. j. Fallit in certis casibus not. per gl. & Bar. in d. l. ventre. de qua materia transmissionis plenè not. Iaco. de bel. in auth. de trien. & semi. sed tamen secundum Barto. in pluribus errauit.

*Quid autē
veniat. ad-
de in quod
emphyteu-
sis ecclesia-
7
sua posses-
so à defun-
cto non ve-
nit in actio-
ne ita Cyn. 8
Et Bar. in l.
videndum.
§. si. de peti.
hæ. Et per
Alex. in cōf.
xij. col. pen.
serfic. non
obstat in j.
Solu. Et ibi
etiam habet
ur q. agēti
hac actione
non ob. exce-
prio. de iure
tertiū. alle-
gat. l. si res.
Alex. ff. ad
Tribel.*

† Quid si ille in quem semel est facta transmissio decessit ante aditam hereditatem nunquid ipse transmittat ad suum heredem puto quod non quia lex de primo tantum hærede loquitur. † Quid autem veniat² & deducatur in hac hereditatis petitione. Attende quia in ea venit ius pleni dominij & proprietatis quod competit hæredi sicut competeat defuncto, vnde sententia lata in hac petitione hereditatis, facit plenum iudicium inter partes tam in proprietate quam in possessione; vt l. si inter me & te. ff. de excep. rei iudic. & in hoc differt a conditione d. l. fin. C. de edi. di. adri. tollide qua in proximo titu. loquuti sumus in super per hanc actionem vendicantur omnia bona quæ defunctus possidebat seu simpliciter detinebat vt puta commodata vel deposita siue fuerint bona mobilia siue immobilia siue corporalia siue incorporalia & iura & actio vt habetur in litem videndum. §. fin. & l. non tantum. in principio. ff. de peti. heredit. & datur hæc petitio. hereditatis solummodo contra eum qui possidet pro hærede vel possessore: vt l. regulariter cum sequent. ff. de peti. heredit. non autem contra alium alio singulari titu. possidentem. vt lege hereditatis petitio. C. de peten. heredit. l. hereditatem. C. in quibus caus. co. cess. lon. tempo. prescrip. cum ibi not. & quæ sit ratio tangitur per Cynum in l. cogi. ff. de peti. hære. qua rationes magis iuris apices & superfluas subtilitates respiciunt quam subditorum utilitates. Ideo que factum esset super

hoc providere, quia multi dñificantur & decipiuntur, & ob hoc in hoc exordio litis fiunt interrogaciones reo, an possideat pro herede vel pro possessore. † Est ergo consultius volenti agere ad rem singularem hereditariam, potius rei vendic. vel publicia. intentare, quam hereditatis peti. † An autem vtraque actio simul possit intentari, not. per glo. Cyn. & Iaco. but. in l. secunda. C. de peti. hæredi. secundum quos conclusiue dicitur quod pro eadem nõ possunt simul intentari, sed pro hereditate potest agi petitio hereditatis, & pro re singulari potest agi rei vendic. vel publicia. vel alio singulari titu. sed interdistingum quorum bonorum nõ datur contra tit. singulari possidentē, vt l. ij. C. quo. bo. & not. per glo. in l. si. C. de edi. diui adri. tol. Interrogandus est ergo ante omnia possessor, an pro herede vel possessore possideat, vt not. in d. l. ij. & l. cogi. vt s. dixi.

† Competit autem hæc petitio hereditatis, cum ipsa actio sit civilis his solis, qui ad hereditatem vocantur de iure. civili, illis autem qui de iure pretorio admittuntur, datur alia actio quæ bonorum possessoria hereditatis petitio appellatur. quæ quidem est eiusdem effectus & potestatis cuius est ista civilis, vt habetur in l. j. & ij. ff. de bono. posses. hære. peti. Et not. quod hereditas solo animo acquiritur, vt l. gerit. & l. pro hærede. ff. de acquir. heredit. & l. si auia. C. de iure del. b. dum tamen concurrant illa, de quibus no. per glo. in l. is potest. ff. eo. tit. & etiam quod fiat purè & non sub conditione aliqua. & ideo nõ valet, si quis diceret, adeo talem hereditatē, si est locuples. & soluendo: vt in l. eum qui. in si. ff. eo. tit.

Nest, quia si fecisset testamentum, non haberet locum successio ab intestato, per l. quadiu. ff. de acquir. heredit. & l. quandiu. de regu. iur. & sic hæres scriptus excluderet ipsum M. nisi fortasse ipse M. esset heres scriptus & proximior agnatus, quia tunc repudiare posset ex testamento & adire ab intestato. vt l. j. cum seq. ff. si quis omi. causa test. Quid igitur si vtroq. modo adire poterit hereditatem, & eã petijt ab intestato & succubuit, an postea poterit eã petere ex testamento, circa hoc subdistingue, aut sciebat scriptum hæredem, aut ignorabat. Primo casu non auditur vterius quasi videatur tacitè renuntiasse successioni ex testamento, vt l. filium emācipatum. & l. ex contrario. §. heres institutus. ff. de acquir. hæred. secundo autem casu audiendus est, vt quasi ignorans non videatur iuri suo renuntiasse, vt l. mater decedēs. ff. de inoff. test. facit l. si is ad quem. ff. de acquir. hære. & l. si ex textante §. latinus largus. vers. quero, & ver. cum autem. ff. de exce. rei iudi.

E P I T O M E.

- 1 Filius est dominus bonorum paternorū, etiam si uente patre.
- 2 Filij si ex omni causa repudient, tam ex testamento quam ab intestato, adhuc privilegio speciali solentes infra triennium adire audiuntur.
- 3 Hæredum quot sunt species.
- 4 Filiorum quot sunt species.

- 5 Qua concurrere debeant et filius sit naturalis tantum.
- 6 Filij qualiter succedant ascendens ab intestato defuncti.
- 7 An sit differentia inter filios succedentes ascendens in modo succedendi.
- 8 In bonis paternis quilibet succedit patri suo.
- 9 Sola patris superstites cum nepotibus succedunt omnes aucto defuncto in stirpes.
- 10 Nepotes concepti post mortem aucti qualiter succedant.
- 11 Filij adoptiuus qualiter succedant.
- 12 Filius adoptiuus preteritus an rumpat testamentum.
- 13 Filij naturales qualiter succedant.
- 14 Legitimus quot modis quis efficitur.
- 15 Filij spurij qualiter succedant.
- 16 Spurij an succedant coniunctis per matrem.
- 17 Spurij sunt incapaces quo ad omnes acquisitiones bonorum paternorum tam inter quos quam in solima voluntate.
- 18 Spurij possunt acquirere ab extraneis tam inter quos quam in solima voluntate.
- 19 Requisita ad hoc ut quis sit filius naturalis.
- 20 Quot modis filij naturales efficiuntur legitimi.
- 21 Filius spurius an possit per patrem pupillariter substitui filio legitimo naturali.
- 22 Illegitime nati non admittuntur ad dignitates et beneficia ecclesiastica.
- 23 Decedens filio matre et patre superstitibus quis succedat.
- 24 Decedens filio matre sola superstitibus an ipsa succedat.
- 25 Parentes superstites cum fratribus defuncti utrinque coniunctis qualiter succedant.
- 26 Ius singulare est in fratribus solius defuncti ut cum ascendens admittantur.
- 27 Linea collateralium quot et qua sint.
- 28 Filius sororis est in numero agnatorum.
- 29 Fratres steriles et legitimi ex una parte et fratres consanguineos tantum ex altera omnes aequaliter succedunt.
- 30 Fratres legitimi ex utroque parente ex una parte et fratres ex altero parente tantum ex altera qualiter succedant.
- 31 Inter collaterales quis dicatur prior et posterior.
- 32 In computatione graduum differt ius canonicum et civile.
- 33 Dupliciter quaritur quo gradu sit aliquis ex collateralibus.
- 34 Qualibet persona facit unum gradum de iure civili.
- 35 In collateralibus quot sunt persona dempto communi stipite tot sunt gradus inter se.
- 36 Filij fratrum an veniant ad successionem fratris defuncti cum eorum ascendens.
- 37 Inter ascendentes disparis numeri quando diuidatur hereditas.
- 38 Filij aliorum fratrum venientes ad successionem patris qualiter succedunt.
- 39 Consanguineo germano defuncto superstitibus alijs consanguineis germanis vel remotioribus omnes ad defuncti successionem in capite diminutione.
- 40 Superstites liberi liberti an excludant.

- 41 Libertus obligando se inter quos an possit patronus sua debita portione defraudare.
- 42 Relicto patrono quod non ascendit ad debitam portionem agit patronus ad supplementum.

NULLISQUE superstitibus ex eo liberis. Merito dicitur quod nulli superstitibus liberi.

I Nam extantibus liberis hi omnibus successione preferuntur, ut pote domini bonorum paternorum etiam viuentis patre probatur. in l. in suis. ff. de libe. & posth. & l. cum ratio in prior. ff. de bo. d. & l. scripto. ff. vnde lib. & in auth. de her. ab int. in prin. & l. j. §. recte. ff. si ra. te. nul. ex. inst. de her. ab int. in prin. & in tantum preferuntur quod si repudiant paternam vel ascendens hereditatem vel ex ea parte quæ est vnde liberi adhuc possunt ad illam venire per vnde legitimi & hoc modo possunt sibijpsi succedere & alios remotiores excludere ut per Bartolum in l. j. ff. vnde leg. & in l. prima. §. nunc videndum. ff. de succes. edict. Etiam amplius si ex omni causa repudiat tam ex testamento quam ab intestato. adhuc priuilegio speciali volentes infra tricenarium adire audiuntur: ut l. fin. C. de repu. hæ. quanquam regulariter semel repudiata non possit ulterius adire nec adita possit repudiari, ut lege j. §. qui semel. ff. de succes. edict. & legit. & l. filius. C. de repu. hæ. impedit ergo aditionem hereditatis ab intestato. sciendam per extraneum filius siue sit natus siue utero existens idemque impedit quilibet alius proximior defuncto nam regula est quod posterior in gradu impeditur adire donec spes est quod prior velit adire l. cum quidam. ff. de acquirend. hæredi. Alia etiam sunt necessaria ut possit hereditas adiri de quibus plenè nota. per glo. in l. is potest ff. de acquirend. her. & ego scripsi infra in glo. quæ incipit

5 Et hic aduerte. Ad huius tamè tractatus pleniorè doct. dic quod hereditas siue succedentium tres sunt species secundum communem sententiam quidam enim sunt descendentes ut filij & similes, quidam sunt ascendentes ut pater & mater & similes: quidam sunt collaterales ut fratres, & similes & consanguinei & simi. ad d. & quartam speciem videlicet quod quidam sunt reuerentiales ut patres

*Ad huius
Sede per
Car's Ale-
xand super
arbore con-
sanguinita-
tis.*

nus & similes, vt instit. de suc. li. & ff. de depo. li. per to. in quibus omnibus casibus quæri solet de modo & ordine succedenti inter eos. Venio itaque ad primam speciem hæredum videlicet filiorum circa quam no. est.

4 † Quod filiorum quinque sunt species. nam quidam sunt filij naturales & legitimi vt illi qui nati sunt ex legitimo matris. vt instit. de nupt. post prim. & in c. per venerabilem, & ibi no. extra qui fil. sint leg. quidam sunt filij legitimi tati, in quibus natura nil operata est, vt adoptati: vel arrogati. vt in le. cum in adoptiuus. C. de adop. & insti. eo. in princip. & s. se. ff. de adop. per to. maxime in le. si arrogator. Quidam sunt naturales tantum, vt nati ex concubina, vt. C. de na. lib. le. humanitatis. & in auth. licet. C. eo. ti.

† Vnde aduertendū quod tria debent concurrere. vt sit naturalis tantum. Primo quod natus sit ex soluto & soluta. vt in auc. de incest. & nefan. nup. §. dubitandum. col. ij. & in auth. vt liceat matri & auia. §. ad hæc. & le. C. de concu. Secundo quod mulier vnica concubina sit, & non inter plures annumerata. Tertio quod sit in domo retenta, aliter nō est proprie naturalis, vt not. per Dyn. & bart. in le. in concubinato. ff. de concu. & probatur in authentic. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis autem. & xxxiiij. dis. c. si quis vxori. xxij. q. ij. c. soler. & facit quod habetur, & no. in d. c. per venerabilem q. multu. not. pro istis principibus, & magnatibus qui tenent multas fœminas quia ex eis nati non sunt proprie naturales. Alij sunt quia spurij appellantur qui vulgo nati sunt ex muliere publica & patre incerto, de quibus loquitur l. vulgo. ff. de sta. ho. Alij nascuntur ex aliena vxore & adultero vel nati ex damnato coitue monacho aut presbytero vel fratre minore & hi filij damnati coitus appellantur & innumerabiles sunt de quibus loquitur le. iij. & in auth. ex complexu. C. de incest. nu.

6 † Si quærat ergo qualiter huiusmodi filij succedant ascendentibus ab intestato defunctis. Aduertendum est quod aut quæritur de filijs legitimis & naturalibus & tales siue in potestate sint siue emancipati regulariter præferuntur omnibus in successione suorum ascendentium nulla ab intesta. inter eos habita dif-

ferentia vt in. §. nullam. in auth. de hæredi. ab intesta. cum si. vt dixi supra si sint fœmine quia sublata est differentia hodie in successione inter mares & fœminas licet olim esset differentia, vt traditur in le. maximum vitium. C. de li. prete. & in auth. de hære. ab intest. §. j. & eo. modo, præferuntur hi filij in hæreditate matris. & auia vt ff. & C. ad orf. per to. & insti. eo. tit. post princei.

7 † Super modo autem succedendi eorum ascendentibus est quedam inter istos filios differentia, nam aut sunt omnes cōsanguinei & vterini simul hoc est nati ex eo patre & matre & hi æqualiter patri & matri succedunt aut sunt vterini tantum, hoc est nati ex eadem matre & diuersis patribus & isti succedunt æqualiter in bonis maternis.

8 † In bonis verò paternis quilibet succedit patri suo vt hæc habetur in auth. de cōsan. & vter. fra. co. vj. Et præmissa procedunt in filijs primi gradus in alijs autem vterioris gradus puta nepotibus & deinceps distinguendum est secundum Bart. & Cy. vt per eos plene not. in authent. itaque mortuo. C. eo. de suc. aut enim isti concepti erāt viuente eorum auo vel proauo de cuius successione agitur aut fuerint concepti post eius mortem. Primo casu subdistinguitur aut nati sunt in vita sui patris aut eodefuncto. Primo casu aut ipse pater eorum hereditatem vult adire & tunc filius idēque pater præferuntur nepotibus tanquam vno gradu proximior ipsi defuncto siue ipse sit filius emancipatus & nepotes in potestate sint vel econtra omnes emancipati vel omnes in potestate secundum iura nouissima & de quibus traditur in authent. in successio. C. de su. & legi. licet olim aliter dicebatur vt habetur in l. j. & per to. ff. de coniungen. cum eman. li. vbi autem filius præmoriatur vel repudiat tunc nepotes ex eo admittuntur siue sint nepotes ex filia vel ex filio iure nouo & nouissimo licet olim natus ex filia excluderetur ab alijs natis ex alio masculo vt habetur instit. de suc. ab intest. §. nostra autem. & in auth. de trien. & sem. §. neq. illo. quod ius antiquum est communiter approbatū per statuta ciuitatū & locorū.

9 † Si autem supersunt soli patris cum nepotibus tunc succedunt omnes auo defuncto in stirpes tam iure veteri quam nouo. instit. de hære. ab intest. §. cum filius & l. vt intestato. C. de su. & te. & l. si defunctus. eod. tit. & procedit hoc vt prædixi tam in nepotibus natis ex filia quam ex filio iure nouo & nouissimo, vt d. §. neque illis. & in auth. de trien. & semi. col. iij. & in §. penul. & si. instit. de hære. ab intest. & in auth. quæ tertiz portionis. C. de colla. & tam in nepotibus natis viuente patre quam etiam post eius mortē.

10 † Secundo verò casu prin. quando nepotes sunt concepti post mortem aui & tunc si eorum pater viuat ab eo excluduntur, si autem mortuus est & tunc aut ipse filius adiuit ipsam hereditatem aut decessit infra tempus deliberandi & tunc ex persona sui patris ex iure inter eos nepotes transmissio possunt ipsam hereditatem adire arg. in l. j. C. de his qui ante aper. tabu. & l. prima. §. in nouissimo. C. de cal. tol. & not. per Cy. in l. si. C. ad orf. & d. auth. itaque.

a *Naturales qui sint glo. insti. de ingenuis. in §. si. & dis. fise per Car. Alex. in repet. c. per Scnerabilem. qui fil. sint leg.*

b *Qualiter descendentes succedunt ascendentibus ab intestato dicitur in l. c. matre & vbi Bald. C. de suis & leg. d. 20. in sum. i. de suis & leg. Bart. in l. j. de cōtrata. Bar. in l. si. ff. de his q. et indig.*

& per Bart.in d.l.j.ff.vadele. & in l.fi quis exhæredato. §.j. ff. de iniur. rup. & irri. testa. Aut filius decessit non adita hæreditate & post ann. deliberandi, vel ipsa hæreditate repudiata, & tunc hi nepotes quasi incogniti excluduntur: vt not.in l.in testa. C. de su. & le.in auth.in succes. eo. tit. & probatur insti. de hære.ab intest. §. cum autem. ver. planè. & in l.j. §. si quis proximior. ff. vnde cog. sic que ipis nepotibus præferuntur alij eorum agnati iam nati & concepti in vita ipsius aui, vt ibi habetur ad quod facit in authent. de hæred ab intesta. §. reliquum. & d. l. fi quis exhæredato. §. sed hoc ita. & l. j. §. sciendum. & l. titius. & litem prætor. ff. de su. & leg. hæ. Que sententia est multum rigorosa & equitatis contraria. ideo bona esset prouisio facere super hoc statutum.

11 † Transeamus nunc ad filios tantum legitimos: vt adoptiui^a & arrogati, circa quod est aduertendum quæ & qualis fuerit conditio ipsius patris adoptantis, aut enim talis pater erat de eius ascendentibus per lineam naturalem, puta auus vel proauus, & tunc cum per talem adoptionem subijciatur ipsius potestati. vt in l. cum in adoptiuis. C. de ado. insti. de adop. §. cum hodie. succedet hic filius adoptiuus ipsi patri adoptiuo sicut quilibet legitimus & naturalis, tam ex testamento quam ab intestato, & tales filij exhæredati habent quærelam, & præteriti dicunt testamentum nullum: vt l. certum. & ibi not. ff. de iniur. rup. & irri. test. & in iuribus prædictis, aut iste pater adoptans erat extraneus, & tunc cum per hanc adoptionem non transeat in eius potestatem, relinquatur distinguendum, aut ipse pater fecit testamentum, aut decessit intestatus. Primo casu si hunc filium in aliquo instituit, illud habebit, sicut quilibet extraneus. † Si verò fuerit præteritus vel exhæredatus non impugnetur testamentum, quia non est in potestate, vt dixi. secundo autem casu quado decessit intestatus subdistingue, aut decessit intestatus superstitibus sibi alijs filijs legitimis & naturalibus, & tunc secundum veram opinionem succedit hic adoptiuus equaliter cum alijs naturalibus, si autem decesserit nullis superstitibus filijs legitimis & naturalibus, tunc in totum succedit si manserit tempore mortis in adoptione ipsius patris, secus autem si fuisset emancipatus, quia tunc dissoluta essent iura adoptionis: ideoque in nihilum succederet, vt hæc omnia probatur in l. cum adoptiuus. §. sed hunc articulum coniuncta l. si te. & l. fin. C. de su. & legi. ex quibus patet quod licet quis non subijciatur potestati patris extranei adoptiui, quod nihilominus retinet ius successionis, tam ex testamento quam ab intestato, quid autem in filio arrogato, an pater arrogator teneatur eidem aliquid relinquere. & solet in hoc distinguere, aut arrogatus erat pubes aut impubes, primo subdistinguitur, aut remansit in potestate patris, & tenetur sibi quartam relinquere; aut non remansit, & tunc dic vt plenè disputat Cyn. in lege secunda. C. de adoptio. si verò erat impubes, tunc tenetur sibi quartam relinquere, vt l. si arrogator. & ibi plenè not. per doctores. ff. de adoptio. & l. papinianus. §. si quis. ff. de inofficio-

so testamento. & d. l. ij.

13 † Nunc venio ad filios naturales tantum in quo articulo secundum doctores sic distinguitur aut pater decessit superstitibus alijs filijs legitimis & naturalibus^b aut superstitibus solis naturalibus primo casu sub distinguitur aut pater decessit testatus aut intestatus. Si testatus tunc licet naturalem tantum filium in vna sola vncia que est pars xij. hereditatis instituere. vt l. ij. & in authent. ibi posita. C. de natur. liber. secundo casu in nihilum succedit hic naturalis filius est tamen de paternis bonis alendus vt in authent. licet. in fin. C. de na. li. Si verò decesserit sine legitimis filijs, tunc aut supersunt ipsi defuncto ascendentes, aut verò nulli, si supersunt sibi ascendentes, & possit facere testamentum, tunc licitum est ei filium naturalem in totum instituere, legitima tamen reseruata ipsi ascendentibus si verò nullum facit testamentum. & sic decessit intestatus: & tunc aut mater filij naturalis superest. & tunc pariter succedunt patri defuncto in duabus vncijs hereditatis. que sunt sexta totius partis hereditatis communiter inter eos diuidenda. Aut non superest mater naturalis, & tunc solum filij naturales succedunt in ipsi duabus vncijs. in alijs autem partibus succedunt agnati proximiores ipsi defuncto: vt hæc habentur in authentica, licet. C. de natu. libe. & not. per glossam institu. de nu. §. fina. & in cap. tanta. extra qui fil. sint le. prædicta autem procedunt stante filio illegitimo si autem legitimatus fuisset tunc eo modo succederet ac si à principio natus esset naturalis & legitimus: vt in authentica, quibus mod. nat. effi. le. per totum.

4 Efficitur autem legitimus quis multis modis inter quos ille annumeratur videlicet quando pater concubinam ipsius filij matrem desponsauit vt plerunque euenit, vt traditur in d. cap. tanta. & capit. j. extra qui fil. sint leg. facit l. cum quis. C. de na. li. & in §. si. insti. de nupt. & qui hoc succedet equaliter cum omnibus alijs legitime natis: vt dicta lege cum quis.

15 † Descendendo ad filios spurios in quo articulo est dicendum aut agitur de successione paterna tantum, aut materna. Primo casu tales filij à successione paterna repelluntur, vt in authentica, quibus modis. na. effi. sui.

No. qualiter filij adoptiuus succedunt *Side Spec. tit. de testa. in. §. ij. Verfi. hodie Spec. tit. de succes. ab intest. Verfi. necne ad naturalia.*
No. de filijs naturalibus tantum qualiter quorum patris succedunt *Side docto. in auth. licet. C. de nat. li. & Abba. inc. item quis fil. sint legit.*

§.j.& ff.vnde cog. l.fi spurius. Secundo casu considera, aut agitur de hereditate solius matris, aut hereditate aliorum coniunctorum per lineam materiam, si queritur de hereditate matris tantum, aut erat mater illustris, aut non, si illustris tunc aut decessit superstitibus sibi alijs filijs legitimis & naturalibus. & tunc in nihilum succedit spurius ex testamento, nec ab intestato. Imo nec inter viuos: vt habetur in l. si qua illustris. C. ad or.in principio. licet quod est notatum, filius naturalis tantum ipsi matri illustri succedat simul cum legitimis: vt dicta lege, si qua illustris. in fine. & quo ad hoc differt ab eo qui vult succedere patri naturali qui excluditur a legitimis, vt dictum est. Aut ipsa mater decessit nullis sibi superstitibus legitimis, & tunc spurius sibi succedit in totum, vt in §. nouissimè. institui. ad offic. Secundo casu principali cum mater non erat illustris, & tunc aut spurius fuit vulgo conceptus, & talis succedit matri & auic, vt d. §. nouissimè. & l.j. §. sed vulgo. ff. ad Tertullianum. facit l. modestinus. & l. hac parte. ff. vnde cog. Aut sunt spurij ex damnato coitu nati, puta ex adulterio, vel incestu, vel monacha. & hi non succedunt matri: vt in authentica, quibus modis natu. effi. sui. §. fin. & not. per glossam in dicto §. in nouissimo. & d. l. si qua illustris.

18 † Dixi etiam quoda aut queritur de conceptione coniunctorum per matrem, & tunc secundum Dyn. & alios, spurij succedunt eis, & econtra: vt lege, si spurius. & l. hac parte. & l. modestinus. ff. vnde cognitio. patri autem vel alio auo, tales filij. nullo modo succedunt, & si fuerint præteriti à matre, vel exhæredati in testamento, non possunt impugnare eius testamentum, imo quod plus est ab ipsis parentibus inter viuos nihil acquirere possunt nec directè nec indirectè. vt habetur in l. prima. C. de nat. lib. per glo. & doct. in l. qui testamentum. ff. de probationibus. & plenius per Bartolum in l. si is qui ex bonis. ff. de vulga. & pupil. in l. quod conditionis. ff. de donat. cau. mor. & per Iacobum de bel. in authent. quibus modis nat. effi. sui. §. fin. quia secundum ius civile tales spurij non sunt alendi. vt in authentica, ex complexu. C. de incest. & nef. nup. licet de iure cano. sit secus. vt infra dicam.

17 † Sitque quo ad omnes acquisitiones bonorum paternorum, tam inter viuos quam in vlt. voluntate sunt incapaces penitus, cum eo iure sint incapaces alimentorum, quod est multum durum & asperum. Iure autem cano. benignius est prouisum, quo cautum est quod alimententur, & vtunque ius habet in se rationem. Nam ratio iuris civilis fuit vt reprimeretur vitium carnis. Ratio autem clericali fuit, quia luxuriosi sunt, & carent vxoribus, vt ampliaretur facultas luxuriandi, quia inhumanum erat quod anima creata fame periret, quæ non peccauerat. arg. in l. legem. C. de na. lib. Ex hac ratione & æquitate mori, voluerunt dicere quidam, quod spurio poterit pater in testamento alimenta legare, & sic erunt capaces alimentorum. & eo modo poterit legare in casu dotis, quæ fauorabilis est sicut alimentorum, quam opi. credo procedere in terris ecclesie, per text. in c. cum haberet. de eo qui dux. in ma. qua po. per adul. sed in terris imperij in quibus papa nullam habet potestatem, vt in c. nouit. cum si. sibi not. extra de iudi. non credo hanc opi. veram nec dictam decre. esse seruandam, sed ius civile: arg. eorum quæ
18 no per glo. in c. ij. de arbit. lib. vj. † Possunt autem tales spurij acquirere ab extraneis tam inter viuos quam in vlt. vol. vt no plenè in l. qui testamentum. & per Barto. in l. si gener. ff. de his qui. vt iudi. & per glo. in auth. qui. mo. na. effi. sui. §. fin. & probatur per tex. in l. si is. ff. de vulg. & pup. filius autem naturalis tantum potest à quocunque etiam patre suo inter viuos acquirere, dum tamen in fraudem filiorum legitimorum non fiat in eum alienatio, quia tunc non valet secundum doct. licet gl. ibi aliter dicat, vt plenè not. in dicta l. qui test. ff. de probat. & l. j. de na. li.
19 † Deinde queritur quot sunt necessaria. vt quis dicatur, & sit filius naturalis tantum, dic vt supra breuiter quæ tria. Primum quod sit natus ex tali muliere, cum qua possit esse tunc matrimonium cum ipso patre: vt in auth. de ince. nupt. §. dubitatum. & in auth. vt lic. ma. au. §. ad hæc. Secundo quod mulier fuerit vnica. Tertio quod fuerit in domo retenta affectione concubina, vt hæc probantur in auth. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis autem. xxxiiij. dist. c. si quis vxori. & xxij. q. ij. c. solet. Ex quibus colligo quod isti principes qui aliquando non habentes vxorem tenent in concubina natu tres, aut plures mulieres in domo, vel extra domum filij ex eis vel ex aliqua earum nati, non sunt naturales tantum, sed spurij nuncupandi, vt expresse deter. Dyn. & Barto. in l. j. & fin. ff. de concub.
20 † Postea queritur quot modis filij naturales effi. legi, dic quod octo modis, inter quos sunt quando concubina desponsatur, vt in c. tanta. & in c. gaudemus. extra qui fil. sint leg. Item per dispensationem principis vel ad e potestatem habentis: vt in auth. qui. mo. nat. effi. le. §. & iste. & §. illud. & §. sed hæc & alijs modis sibi no. in tex. & glo. per Azo. in sum. C. de na. lib. & per gl. in sum. extra qui fil. sint leg. facit quod habetur in l. tertia. C. de na. li. & in auth. vt li. ma. & auic. §. ad hæc. & instit. de nup. §. fi. † Sed an filius spurius possit per patrem pupillariter substitui filio legitimo & naturali, dic quod sic in rebus pupillaribus

Filij naturales quos modis efficiuntur leg. diffuso per Car. Alex. an c. tanta. qui filij sint legitimi.

laribus tantum non autem in paternis, vt probatur in l. is q ex bonis. ff. de vul. & pup. & per hoc habes casum speciale contra regulã qua cauetur & substitutio pupillaris traditur etiam ad bona testatoris: vt in l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. de vul. & pup.

22 † Vltimo no. quod tales illegitimi nati non admittuntur ad dignitates & beneficia ecclesiastica nisi cum dispensatione Papæ vt in capi. cum in cunctis. extra de clec. & no. per Inn. in c. nisi cum pridem. extra de renun. Viso itaque de prima specie successorum superest videre de secunda quæ est econuerso ad primam videlicet qualiter ascendentes succedent descendentibus. Circa quem articulum est sic considerandum quandoque filio vel alio descendente defuncto superest eo pater, & mater tantum quandoque pater, & mater cum alijs fratribus defuncti vtrunque coniunctis quandoque super sunt parentes ipsi simul cum alijs fratribus coniunctis ex altera parte tantum quandoque superest solus auus vel auia cum fratribus defuncti, quandoque superest auus vel auia aut alius eis superior cum patruo ipsius defuncti vel ex alio in gradu remotiori quã; subest mater tantum simul cum auo paterno.

23 † Primo casu quando filius decessit superstitibus sibi patre & matre tantum dic quod filius siue sit in potestate siue emancipatus & decesserit intestatus quod sibi pariter succedunt pater & mater eodem modo auus paternus & auia, & auus maternus in bonis aduentitijs & castrensibus quia paternis parentibus debetur dimidia & maternis alia dimidia vt in auth. defuncto. C. ad ter. & sic filius in potestate hodie habet hæredem vt in auth. de hæ. ab int. §. j.

24 † Secundo vero casu cum defuncto superest mater sola vel auia sola tunc ipsam succedit: vt C. ad or. l. fin. & C. ad ter. l. prima cum seq. nisi velut indigna à successione repellatur quod est in tribus casibus, primo si transitit ad secunda vota tutore filio impuberi non petito: vt C. ad ter. l. omnem. & l. sciant. C. de le. hæ. etiam si esset ipsi filio impuberi in paterno testameto specialiter substituta, vt in auth. de nup. §. si nautem tutelam. col. iij. In quo infinitæ mulieres decipiuntur maximè rusticanz vnde bene esset prouidere per viã statuti, exculatur tamen in pluribus casibus per gl. in l. matres. C. ad tert. secū. d. casus est in quo mulier ad secūda vota priuatur parte successione filij etiam maioris cum distinctione de qua habetur in l. mater. C. ad tert. tertius casus est si fuerit mulier luxuriata seu vixerit turpiter secundum Ia. de bel. vt no. per eū in auth. de non eli. secū.

25 do nub. §. cum igitur. co. j. In tertio autem principali art. videlicet quando parentes super sunt cum fratribus defuncti vtrique; coniunctis tunc iure nouissimo & qualiter succedunt vt in §. consequens. in auth. de hæ. ab inte. & d. auth. defuncto. licet olim aliud esset vt §. frater. in l. i. ad ter. & in l. fi. C. eo. tit. Quarto casu princi. quado cum parentibus super sunt fratres coniuncti ex altera parte tantum tunc eis præferuntur pater & mater vt d. auth. defun. cum sim. Quinto casu principali cum superest auus vel auia cum fratribus ex altera parte vel vtrique; coniunctis defuncto tunc

sunt variz doct. opinio. de quibus per Cyn. in d. auth. defun. Attramen secundum veriorum sententiam simul æqualiter admittuntur vt est supra dictum in iij. arti. per d. auth. defun. cum si. sexto vero principali casu quado superest aliquis ex ascendentibus cum patruis defuncti vel alijs vterioribus in gradu tunc dic semper ascendentes præferri in totum vt probatur in dicto §. per consequens. & in auth. defuncto.

26 † Est enim ius singulare in fratribus solius defuncti vt cum ascendentibus admittuntur vt ibi habetur. Septimo & vltimo casu quado superest mater tantum cum auo paterno vel auia paterna tunc secundum gl. & doct. in d. auth. defun. præferunt mater ipsi auo vel auia per tex. eiusdem auth. cum dicit salua gradus prærogatiua & c. sed Ia. bu. ibidem dicit q pariter succedunt nec ob. illa litera auia aliter est intelligenda hoc modo, videlicet quod ille qui prior est in linea paterna excludat alios inferiores ex eadem linea & eodem modo prior in linea materna excludat sequentes in eadem linea materna. Exempli gratia pater excludit auum paternum quia proximior & mater excludit auiam maternam & hoc probatur tali ratione quia de natura correlatiuorum est vt positio vno ponatur & reliquum vt l. vranus. ff. de fideicom. mod. sic est quod si filius moriatur nepos succedit in eius locum quantum ad auum & efficitur in primo gradu vt in l. i. de hæ. ab inte. §. cum filius. ergo & econuerso auus fiet in primo gradu mortuo filio quantum ad nepotem & sic debent pariter succedere, que opi est æquitati magis proxima. Viso sufficienter de successione collateralium in quo ante oia sciendū est q in hac successione collateralium sunt duæ lineæ vna agnatorum alia cogn. quidē lineæ plures in se gradus continet personarum & extenditur in his lineis suc. ab int. hodie vsq; ad x. gra. inclusive & nõ vltra vt no. in l. de cog. su. §. fi. & ff. de gra. l. non faci. e. & in l. i. e. ti. & no. per Azo. in sum. C. de le. hæ. Item sciendū est q olim extentibus agna. vsq; ad x. gradum excludebatur cognati in totum nõ attenda gradus prærogatiua sed sola agnationis linea: vt in l. i. de gra. §. repetitis. & §. se. alia est. in tit. de ser. cog. hodie autem nõ attenditur diuersitas istarum linearum sed sola proximitas gradus cuiusque, cum sit sub-

Ibi celi. no. & vide ca. innotuit. de elect. c. ij. de fil. presb. li. vj. & in c. cenomanenses. §. quod ergo. & in c. quod aut. & in c. natus. §. i. de Bal. in l. tanquam. C. de fideic. et per Card. Alex. in ca. per Revere. blex. in §. quod autē. in d. qui filij sint legit. No. quilibet collaterales succedunt ab intestato. Sida per Card. Alex. 20. f. v. botes s. per arbore. on. sus. n. p. in. tatis.

a *Matrimonio. Adde Bald. in l. si auie. in §. col. de success. edic. C. §. quod. computatio graduum in omnibus praterquam in matrimonij sit secundum ius ciui. Saly. in d. l. si auia. Spec. tit. de dispu. §. alle. §. porro. Bart. in l. iuris. con. pe. de gra. in aliquibus lectu. Ang. in repe. l. j. C. de iudi. Ioan.*

Andre. c. ij. de arbit. in §. ij. §. in c. ij. de regul. iur. co. libr. Bartol. in l. privilegia. de sac. san. eccle. glo. in §. haftenus. inst. de gra. Bar. pulchre in consil. cc. xxxij. incip. an fratres consobrini. Io. Andr. in addit. Spec. ritu. de suc. ab intest. §. de omnino do. Car. Alex. in titu. de consan. §. affi. in lectu. arboris in c. ij. char. Serfi. quaro circa pradicta Si de bonum text. in c. j. gradu xxx. §. q. §. Pau. de Cast. con. filio cexl. §. j. Ioan. Sincala.

lata differentia linea, tum agnationis & cognationis in totū vt in authē. de hære. ab intesta. §. nulla. col. ix. & no. in auth. in successioe. C. de suis & legiti. attamen per statuta Lombardiæ adhuc hodie remanet inter has lineas differentia, prout ipsa lex antiqua xij. tab. disposuerat vt in sit. de hæred. ab inte §. item vetustas. de leg. agn. succ. §. cæterū. & bene & rectē prouidetur vt parentelæ per agnatos melius conseruentur. Contingit tamen aliquando q̄ duo erunt in eodem gradu & tamē vnus præfertur alteri iure nouissimo exemplum & filio defuncti & in patre & pro nepote eiusdem defuncti, nam filius præfertur patri & pronepos patri vt d. §. repeti. licet pronepos sit remotior in gradu vt ibi, sed hoc operatur diuersitas linearum quarū vna est fauorabilior altera videlicet tam descendendum quam ascendentium & collateralium, præcedit ergo hæc regula q̄ proximior præfertur in eadem linea tantū & non in diuersis simpliciter.

28 † Vnum tamen scias quod est not. dignum licet regulariter cognatorū numero habeantur qui ex fœminis descendunt tamen filius sororis solus non autem vterioris in gradu inter agnatos annumeratur & sic put alij agnati defuncto succedit vt l. lex xij. ta. C. de le. agn. succ. §. hoc etiam addendum, licet secundum Azo. in summa de legi. hæred. sit improprie agnatus ideoq; non cōprehenderetur in statuto quod disponitur quod agnati præferentur cognatis vsq; ad quartum gradum quod expresse sequitur Bal. in c. j. in ti. agn. vel si. defun. re. pud. hæred. col. x. Si ergo quæramus de modo & ordine succedendi inter collaterales agnatos vel cognatos, distingue sic aut defuncto supersunt fratres vtrinque coniuncti tantum & hi succedunt æqualiter. ff. de suis & legi. hære. l. j. §. si. & authē. celsante. C. de leg. hæred. aut supersunt coniuncti ex altera parte tantū & tunc aut sunt nati ex legitimo matrimonio aut non. Primo casu pariter succedunt vt in authē. post fratres

C. de leg. hære. Secundo casu subdistinguitur aut sunt coniuncti per patri tantū, & nō succedunt sibi inuicē, quando sunt spurij vel incestuosi. vt l. si spurij. ff. vnde cog. si autem sunt naturales tantū, tunc dicit vt supra dictum est in arti de filijs naturalibus tantū. † Aliquando supersunt defuncto fratres vterini tantū, & legitimi ex vna parte, & alij fratres ex altera parte tantū, seu consanguinei tantū ex alia, & tunc pariter succedunt, quia agnatio hodie à cognatione non differt: vt in auth. post fratres. & hic in bonis tantū à defuncto quaesitis, in bonis autem paternis præferuntur consanguinei, in maternis autem præferuntur vterini: vt l. emancipati. in fin. C. de le. hære. & nota. per glo. in 30 auth. post fratres. † Aliquando supersunt defuncto fratres legitimi ex vtroque parente ex vna parte, & alij ex altero parente tantū nati ex alia, & hoc casu præferuntur in successione nati ex vtroque parente in omnibus bonis defuncti vnde cunque quaesitis, alijs exclusis: vt dicta. l. aut itaque mortuo. C. communia de suc. & in corpore vnde sumitur. §. hoc igitur. quia duplici iure fungitur, vt ibi not. Aut supersunt fratres & filij fratrum, & tunc omnes succedunt cum distinctione coniunctorum vtrinque, & non coniunctorum. vt d. auth. cessante. Aut supersunt soli nepotes fratrum, vel alij vteriores, & tunc qui prior est in gradu prior est in iure, non habita differentia agnatorum & cognatorum, vt in authent. in successione. C. de su. & legi. & in corpore vnde sumitur: & in d. auth. post fratres. de qua materia successione plenē tractauit 31 Cyn. in d. auth. itaque mortuo. † Circa autem præmissa occurrunt quædam dubia declaranda, primo itaque ad hoc vt cognoscatur quis inter collaterales dicatur prior vel posterior in gradu, quantum ad succedendum sibi inuicem, formo talem quæst. Titius decessit superstitibus sibi quatuor filijs, videlicet Caio, Titio, Sempronio, & Alberto. ex quibus omnibus descendunt tam filij quam nepotes & pronepotes, contingit quoddam nepos Alberti decesserit sine liberis, superstitē sibi vno filio Sempronio quoddam nepote Titij, & altero pronepoti Caij, quæritur quis horū in pronepotis defuncti successione præferatur quæ præferendus sit. de qua q. & similibus. aliquid summarie no. p. Ia. Bu. in l. fi. C. de suc. edic. Ad cuius q. clariorem decisio. pro euentia 32 est sciendū, † quod in cōputatione graduum collateralium differēt ius cano. & ciui. vt nor. per Got. in summa de spon. & ma. & super arbore eousanguinitatis & per gl. in c. fi. extra de consan. & affi. na eius dāno. ponit duos fratres in primo gradu & eius ciuile ponit eos in secundo. Et ratio differentie est quia ius ciuile fundat cespitem transversalium in eorum ascendentes. s. in patre quod est in primo gradu vnde fratres sibi inuicem sunt in secundo. vt in sit. de gra. §. ij. Ius autem cano. fundat cespitem cum ipsis fratribus tantū, sed ius ca. habet respectum quantum ad matrimonia. Ius autem ciuile quantum ad successionem vt dicit text. in c. ad sedē xxxv. q. v. & no. per gl. & per Bartol. in l. j. & l. sche-

mata. ff. de gra. maior autem difficultas, quæ in hoc fit in modo cõputandi gradus, ideo est & aliud præmittendum, videlicet q̄ in hac computatione, primo debet superius poni pater communis duorum fratrum. Inferius autem ipsi fratres, à quibus descendunt duæ lineæ separatae in qualibet earum ponuntur descendentes ab ipsis fratribus diuisim de persona in personam, qui descendentes inter se appellantur collaterales. vt patet ex figuracione infra scripta.

Sequitur arbor consanguinitatis.

Petrus Pater communis.

Fratres

Caius filius Petri.
Filius Ga.
Nepos
Pronepos
Abnepos
Trinepos

Titius filius Petri.
Filius Ti.
Nepos
Pronepos
Abnepos
Trinepos

33 † Item est sciendum quòd dupliciter queritur quoto gradu sit aliquis ex istis collateralibus vno modo quoto sit gradu, verbi gratia, nepos alterius fratris, quo ad alium fratrem. Alio modo queritur quoto sint gradu, inuicem duo nepotes duorum fratrum, ve pronepotes eorum, & sic de alijs.

Circa primum quæsitum fit computatio de persona in personam. incipiendo ab alio fratre, & ponendo eum in secundo gradu, & descendendo per eius lineam vsq; ad nepotem, & sic reperitur quòd filius eius erit in gradu tertio, & nepos in quarto, & pronepos in quinto. & sic de cæteris. In hoc casu fit computatio, vel graduum duplicatio ad inuicem, quando solus frater vult succedere alicui ex descendentes alterius fratris. In alio autem quæsito, cum agitur de successione inter descendentes plurium fratrum ad inuicem, tunc si sunt in pari gradu omnes respectu habito ad eorum descendentes, puta omnes filij fratrum, vel nepotes, vel pronepotes, tunc duplicantur gradus inter eos, nam filij sunt inuicem in quarto gradu.

34 † Ratio quia quælibet persona facit vnum gradum de iure verbi gratia, vnus frater facit vnum gradum. alius frater facit alium gradum, & sic sunt inuicem duo gradus, filius vnus fratris facit alium gradum & sic tertium, & alter filius alterius fratris facit alium gradum, & sic quartum, ergo filij duorum fratrum sunt sibi inuicem in quarto gradu, & per consequens sic gradus duplicando, reperitur quòd eorum nepotes inter se erunt in sexto gradu, & pronepotes eorum in viij. & quod dixi de duobus fratribus, vel eorum descendentes in numero duorum. Idem intelligas in mille fratribus, quia omnes erunt sibi inuicem in secundo gradu tantum. Item in mille eorum filijs, quia & ipsi inter se solum erunt in quarto & sic de alijs, vbi autem hi descendentes duorum fratrum nõ essent in pari gradu respectu, de quo supra, vt est in propo-

sita q. tunc in reperiendo gradum incipiendum est ab eo qui est in remotiori gradu, quo ad eius patrem, vt hic est pronepos defunctus, & idem per lineam sui patris ascendere, sicut si irer per scalas vs. que ad eius patrem, inclusiue posteaq; se diuertere ad alium fratrem, & descendere per eius lineam, sicut per scalas, vsque ad illas personas, quæ volunt ipsi defuncto succedere, & sic in hac tali computatione non computatur, nec includitur, imo excluditur pater communis ipsorum fratrum. Vnde si aduertas reperies sic dinumerando & cõputando gradus quòd d. filius Sempronij est in gradu sexto ipsi pronepoti defuncto, & nepos Titij in gradu septimo & pronepos Gay. in gradu viij. Et per hoc traditur à doc. tam de iure ciuili, quam de iure can. talis

35 regula in collateralibus, quòd † quot sunt personæ detracto communi stipite, tot sunt gradus inter se. in alijs autem lineis ascendentium, & descendendum non differt ius cano. à iure ciuili, imo conueniunt, & traditur secundum vtrunque ius talis regulæ, quot sunt personæ ascendentium, & descendendum, tot sunt gradus inter se. Et not. semper, quòd pater & mater sint in primo gradu descendendum, & filij in primo gradu descendendum, vnde abnepos, & abauus sunt inuicem in octauo gradu. In collateralibus autem aui, & proauj & aliorum superiorum differt vtrunque ius, vt not. docto. vbi supra.

36 † Deinde cognitis gradibus personarum, queritur secundo an filijs fratrum veniant ad successionem fratris defuncti cum eorum ascendentes, dic quòd sic secundum Cyn. & docto. non per auct. defuncto, sed per auct. vt fratrum filij. §. j. situata. C. de le. her. que incipit post fratres. Vltorius queritur, pone quòd defuncto supersunt ascendentes disparis numeri, puta auus paternus, aut auus, & auia materna, & duo fratres vtrunque coniuncti ipsi defuncto, queritur qualiter succedere debeat in qua. q.

37 Cyn. refert tres opin. † Prima est quòd hæreditas diuidatur in quatuor partes hoc modo pone quòd hæreditas sit valoris flor. cccc. ex ea quantitate centum capiet auus paternus, auia materna alia ceterum, & duo fratres alia. cc. arg. d. auct. defun. Alij verò diuidunt ipsam hæreditatem in partes viriles, alij diuidunt vt primi, cum illis. cc. fratribus assignatis, vt oēs partes ferant equaliter, & ita pertranfit Cyn. nullã

38 opi. approbando. † Vltorius queritur pone quòd ad successionem patris præmortui veniunt soli filij aliorum fratrum præmortuorum inter se, an admittantur in capita, vel in stirpes, dic quòd licet fuerint diuersæ opin. tamen glo. tenet quod admittantur in capita, vel in stirpes tantum, vt not. in auct. de hære. ab intest. §. si autem defuncto. & §. si verò fratres. quam opin. sequitur Dyn. Jac. de are. & Cyn. in dicta nect. cessante. quia hi filij fratrum repræsentant personam suorū fratrum hoc casu, sicut quando succedunt cum eorum patris viuentibus, vt dicto §. cum filius. & hanc partem sequitur etiam Barto. in l. post consanguineos. ff. de su. & legi hære. vbi plenè not. per eum, quæ omnia locum habent etiam cum agitur inter se de successione auunculorū

amitatam & materteram tantum. Nec obstat §. hoc etiam addendum. instit. de leg. agn. suc. quia ibi loquitur de iure. C. quod hodie corrigitur per ius auct. a vltiori autem seu remotiori gradu, vltra præd. Et si filij fratrum non repræsentant personam genitorum suorum, sed veniunt ex sua propria persona tantum, sicque gradus cuiuscunque personæ attenditur vt colligitur. in d. auct. post fratres. & la. uunculo. C. com. de suc. & d. §. hoc etiam addendum. & sic succedunt in capita non in stirpes, vt no. per Cy. in d. auct. cessante. & in d. auct. post fratres. 39 & per Bar. vbi supra. † Ex quibus sequitur quod vno consanguineo germano defuncto, superstitibus alijs consanguineis germanis, vel remotioribus omnes ad defuncti successorem in capita, non in stirpes admittuntur, vt not. etiam per tex. in l. post consanguineos. §. hæc hereditas. & ibi in gloss. ff. de su. & le. & sic qui prior est in gradu præfertur in successione, licet quando queritur de successione ascendente, inferior in gradu descendente vocatur ex persona sui patris cum suo superiore in gradu, vt d. §. causam filius. & l. tertia. C. de su. & le. & sic ipsi succedunt in stirpes, non in capita, vt dictum est. Postremo videndum superest de vltimo articulo successorum, quos reuerentiales appellauimus, de quibus exempla patent in successione patronorum, & libertorum. In quo artic. sic cum distin. concludit, aliquando libertus descendens reliquit in eius hereditate maiorem summam centum aureorum. Aliquando maiorem reliquit. Primo casu, aut discedit testatus alio extraneo hærede instituto, & tunc patronus excluditur, & hæres institutus præfertur. † Aut decedit intestatus, & tunc aut superstitibus sibi liberis, & illi in totum succedunt patrono excluso, aut nullis ex eo superstitibus liberis, & tunc patronus succedit in totum etiam exclusis ascendentibus liberti, quod est mirabile, & singulare, vt hæc omnia habentur instit. de suc. lib. in principio. §. sed nostra constitutio. in princ. vers. finautem. Secundo autem casu principali quado reliquit maiorem summam in eius hereditate. c. flor. tunc subdistingue. Aut decedit libertus testatus aut intestatus. Primo casu aut supersunt ei liberi, & illi præferuntur patrono, aut nulli liberi supersunt, & patronus etiam omnibus alijs ascendentibus præfertur, vt supra proximè dictum est, & habetur in d. §. sed nostra. ver. cum verò maiores. Secundo casu cum decedit testatus, tunc aut filios instituit, & illi patrono excluso præferuntur in totum, aut extraneos instituit, & tunc in parte tertia hereditatis patronus succedit, quam sequitur ræquam æs alienum sine aliquo onere legatorum. vt d. §. sed nostra. vers. si verò testamentum. Sunt etiam alia plura debita paterna, maximè inter viuos per libertum. & à quibus patronus aliquando priuatur certis de causis, quæ habentur per Azo. in summa. C. de bonis quæ liber. & per gloss. in dicto. versic. si verò testamentum.

† Sed in præmissis solet in dubium reuocari, an libertus alienando, vel se obligando inter viuos pos-

sit eius patronum sua debita portione fraudare. Ad quod sic videtur respondendum, quod aut alienat inter viuos ex causa lucrativa, vel in vlt. voluntate, & tunc non tenet alienatio in præiudicium ipsius patroni, nisi donauerit bene merentibus, vt habetur in l. viuos libertus. ff. si quid in frau. pat. Aut alienauit, vel se obligauit ex causa onerosa, & tunc aut sit talis alienatio, vel obligatio dolose, & in fraudem patroni, & tunc per eum non poterit reuocari, aut bonafide, & tunc non reuocabitur, vt traditur in l. j. & ij. C. si quid in frau. patr. & l. j. §. primo. cum seq. ff. eodem. & prædicta faciunt ad q. sepiissime occurrentem in partibus Montisferrati, Sabaudie, & Pedemontium, in quibus sunt nobiles habentes ius succedendi in eorum subditos. seu homines in aliqua parte hereditatis, qui homines plerunque varijs de causis bona sua alienat, & debita contrahunt. Vnde dubitatur an tales obligationes, & alienationes valeant in præiudicium ipsorum nobiliu, vbi est aduertendum quod aut subditi, vel homines æquiparabuntur libertis aut filijs. Si æquiparabimus eos libertis, tunc distingue, vt proxime dictum est in eis. Si verò æquiparabimus eos filijs, & tunc decurrendum est ad ea quæ filijs traduntur, in l. nam & si parentibus. ff. de inoff. testa. & in auct. vt cum de appel. cog. §. fancimus. & pato verius esse, quod isti homines æquiparantur libertis, & domini sui æquiparantur patronis. ex quo sequitur quod si talis homo alienauerit inter viuos, quod decurrendum est ad distin. de qua supra, & si præterierit in testamento suo dominum suum, quod testamentum ex hoc non redditur ipso iure nullum, sed est rumpendum per contrahat. si nil est domino relictum.

† Si autem aliquid ei relictum sit quod ad debitam portionem non attingat, tunc dominus potest agere ad supplementum, vt habetur in d. vers. verò testamentum. instit. de suc. liber. & in l. si patronus. in prin. ff. si quid in frau. pa. De consuetudine tamen in aliquibus locis aliter obseruatur, vbi autem defuncto ab intest. nulli superstiti ascendentes, aut descendentes, vel collaterales, seu reuerentiales, de quibus dictum est, tunc ei vxor succedit, qua non obstante vltimo succedit fideus, vt habetur in l. prima. ff. & C. vnde vir & vxor.

I VRE PROXIMITATIS. Ille dicitur proximus, quem nemo præcedit. vt ff. de su. & le. & l. ij. §. hæc hereditas. l. j. §. proximus. ff. vnde cog. & ff. de verborum significatione. l. proximus. & proximior præfertur posteriori, quia defertur hereditas de gradu in gradum, vt ff. quis or. in bon. poss. ser. l. j. & ff. de su. & le. l. j. in fin. & l. ij. in princ. & d. §. hereditas. & instit. de leg. agn. suc. in princip. & ff. de suc. ed. l. prima. cum similibus multis, facit ff. vnde lib. l. j.

EPI TOME.

In aduenda hereditate licet sufficiat solus animus aduentis, tamen quadam alia sunt necessaria.

Instituta

- 2 *Institutus in duobus testamentis factis ab eodem testatore, an possit adire.*
- 3 *Hæres institutus debet esse certus, an uxor testatoris sit prægnans.*

tunc admittitur petitio incerte partis ipsius hæredis, vt d.l.j. in fi. & l. antiqui. ff. si pars hæredi. peta. & l. cum quidam. ff. de acqui. hæred.

EPI T O M E.

- 1 **I**PSA M QVÆ hæreditatem adiuit. † Hic aduerte quoddam in adeunda hæreditate alicui delata ex testamento, vel ab intestato, licet regulariter sufficiat solus animus adeuntis, vt l. si auia. C. de iure delibe. & l. gerit. ff. de acqui. hære. tamen quædam alia sunt necessaria, de quibus plene traditur per glo. & Bar. ff. de acqui. hæri. l. is potest repudiare. primū autē quod requiritur, est q̄ ille qui vult adire sit homo liber & non seruus. Item quod sit sui iuris & non in potestate patris. Item q̄ sit eōpos mentis & non furiosus. Item q̄ sit maior xxv. ann. & non minor sub tutela vel cura alicuius constitutus. Item quod sciat testatorem defunctum nec hoc dubitet. Item quod hæreditas sit sibi delata. Item quod sit certus an fuerit pure institutus an sub conditione. Item si est institutus sub conditione, debet certus esse, & scire q̄ conditio sit impleta. Item debet scire q̄ testator poterit testari. Item hæreditas si deferatur ab intestato debet esse certus q̄ nullus eum præcedit in gradu. Item scire debet an hæreditas sibi deferatur ex testamento vel ab intestato. Item debet esse certus de viribus testamenti, in quo dicat se hæredem institutū. nam si de eius viribus dubitet, vt quia dicatur testamentum falsum, tunc recurrendum est ad distinctionem iurisconsulti traditam in l. cum falsum. ff. de acqui. hære. cum simi. vbi sic distinguitur, aut allegatur q̄ ipse hæres fecit ipsum testamentum falsum, & tunc quia certus est de facto suo proprio poterit adire, aut dicitur q̄ ab alio esse falsificatum, & tunc non poterit adire. † **Q**uid si vna & eadem persona sit instituta in duobus testamentis eiusdem testatoris, an poterit adire, dic quod si dubitet, an posterius testamentum falsum sit, non poterit adire, aliā sic, vt in l. cum qui. in princ. ff. de acqui. hæredi.
- 3 † Item debet esse certus quod vxor testatoris non sit prægnans, nam si prægnans esset, nec foret institutus posthumus nasciturus, sed præteritus posset rumpere testamentum, ideoq̄ non poterit interim antequam nascatur hæres institutus adire hæreditatem, nisi ipse hæres esset deliberis, vt hæc habentur in l. cum quidā. §. quod dicitur. & §. suum hæredem. ff. de acqui. hære. quod not.

1 *Possessor conuentus hæreditatis petitione, qualiter teneatur pro fructibus hæreditatis.*

2 *Quando quis dicatur intestatus decessisse.*

1 **S**Y M V L C V M fructibus. † No. qualiter teneatur possessor hereditatis petitione conuentus pro fructibus hereditatis, vt plene not. supra in libello præcedent. & traditur in litem veniunt. §. fructus. & l. sed si lege. §. fructus. ff. de petitione hereditatis.

2 † Post prædicta forma talem quæstionem, nam cū hic tractetur de successione quæ deferuntur ab intestato, videamus quando quis dicatur intestatus decessisse, & respondetur quod largè intelligendo quilibet maior vel impubes qui non fecit vel facere non potuit testamentum de iure vel de facto, intelligitur decessisse intestatus, sed propriè & strictè intelligendo non dicitur intestatus nisi ille qui de iure potest facere testamentum & non facit, vt hæc probantur & not. per doct. in l. j. in princ. ff. de suis & legi. per quod sequitur quod si verbum intestatus vel ab intestato proferatur in aliquo statuto quod solum comprehenderetur persona habilis de iure ad testandum & non impubes vel alia persona à iure prohibita testari. Nisi consuetudo patriæ aliter interpretata esset ipsum verbum ab intestato, quia tunc comprehenderentur omnes, secundum Bartolum. vt per eum not. in d. l. j. in princ. quæ faciunt ad multas quæstiones, de quibus ibi not. Cætera quæ sequuntur declarata vt dictum est & scriptum in primo libello.

Forma libelli quo agitur ex substitu.

CORAM VOBIS Domino vicario domini potestatis Papie, agit & in iure proponit Iacobus de Ferrarijs contra & aduersus Zanellm de Scaphenatis & quamlibet aliam personam pro eo & eius nomine in iudicio legitime comparantem, non per viam solennis libelli, sed qualis qualis petitionis & simplicis facti narrationis. Dicens & proponens idem Iacobus, quod quondam d. Petrus de Ferrarijs eius patruus suum postremum condidit testamentum, in quo ipsum Iacobum Franciscum & Bernat. omnes fratres æquis portionibus hæredes instituit & eosdem inuicem substituit vulgariter & pupillariter breuiloque & exemplariè, cõpendiosè & per fideicommissum. Ea conditione apposita, quod si quis corū quandoque

QVARE CVM prædicta. Hæc est conclusio libelli, ad quam semper debet attendi.

ET RESTITVENDVM eidem Musello dictam hæreditatem. Hic nota q̄ ipse erat solus hæres, ideoque integram hæreditatem petebat, si verò habuisset alios coheredes, tunc necessarium fuisset in libello exprimere quam partem peteret, an tertiam vel quartam, vt in l. j. in princ. & §. j. ff. si pars hæredi peti. nisi coheredes essent adhuc in ventre, sic q̄ incertum sit quod nasci possint, nam

decefferit sine liberis ex suo corpore & legitimo matri. procreatis. quia tunc ille vel illi, qui ex eis superuenient ipsi sic descendenti succederent, prout seriosius in d. testamento continetur. ad quod ratio habeatur tradito & rogato per Ber. totū Papien. notarium anno, mēse, & die in eo cōtentis. Insuper dicit & proponit Iac. antedictus, q̄ supra scrip. Ber. eius frater iam tribus annis elapsis deceffit adita per ipsum hereditate prædicta, nullis ex eo superstitibus liberis, & per eundem Ber. condito testamento, in quo præfatam Zanellum sibi heredem instituit, qui Zanellus ipsam hereditatē d. q. Ber. adiuit & apprehendit, apprehensamq̄; occuparam detinuit & hodie detinet indebitē & iniustē. Amplius dicit & proponit d. Iac. q̄ per mortē d. q. Ber. vt prædicitur sine liberis defuncti eius hereditas, & bona virtute d. fideicommissi seu substitutionis prædictæ perueniunt & deuoluta sunt ad d. Iac. & Frā. nūc superstitēs æqualibus portionibus hodie ad eos spectant & pertinent, quāuis præscriptus Zanellus ab eisdē fratribus sæpius requisitus d. hereditatem & bona hereditaria per ipsum indebitē occupata restituere & relaxare denegauerit & denegat præsentialiter ac recusat debite & iniustē. Quare cū prædicta vera sint, petit & requirit d. Iac. quatenus omni modo, via, iure, forma, & causa, quibus melius fieri potest per vestram diffinitiuam sententiā pronuntietis & declaretis d. hereditatem resq̄; & bona hereditaria d. q. Ber. spectasse & pertinuisse: ac spectare & pertinere ex causa antedicta pro parte dimidia ipsi Iac. & ad ipsam dimidiam hereditatem prædictis relaxandam & dimittendam ipsi Iaco. præfatū Zanellū per dictam vestram sententiā condēnetis & condemnatum iuris remedijs compellatis simul cum fructibus tam per ipsum Zanellum perceptis, quam qui percipi potuerunt à tempore mortis citra d. q. Bern. necnon in reliquis damnis, interesse, & expensis factis & passis per dictum Iac. & de futuris protestetur deducendo in præsentī iudicio omne ius suum &c. Saluo iure addendi &c.

EPITOME.

- 1 Quot sint genera substitutionum.
- 2 Cur dicatur substitutio directa.

CORAM VOBIS. Quia huius libelli materia sub aureo & quotidiano substitutionum tractatu est fundata, duxi pro rudium informatione aliqua prolixius pertractare. † Sciendū est itaque pro euidētia, q̄ substitutionum genera duo sunt, quædam enim sunt substitutiones directæ, quædam obliquæ, earum autem quæ directæ sunt, quinque sunt species, nam quædam est substitutio vulgaris, alia pupillaris, alia breuiuolua seu reciproca, alia exēplaria, & alia cōpeditosa: de obliquis facile & breue iudicium est, quia vnica sola reperitur in iure, quæ fideicommissaria appellatur. Er. no. q̄ sicut iste substitutiones diuersa habent nomina, sicut etiam habeat diuersos effectus, vt inferius apparet. † Appel-

lantur autem hæ substitutiones directæ, quia in eis non requiritur factum alterius, nisi solius substituti sua auctoritate capientis ipsa bona ex causa substitutionis, hæc sicut in libertate directæ, quæ recta via consequitur seruis ministerio alterius, puta si testator seuo suo legauerit libertatem vel eundē heredem instituerit, vt traditur in l. generaliter. §. j. C. de nec. ser. hære. inst. & ff. de manu. per. to. In fideicommissaria autē libertate, quæ est directæ, seruis libertatem accipit de manu alterius, videlicet hæredis, de qua loquitur. ff. de fide. lib. per. tot. & eo modo dicimus in fideicom. substitutione, ad quam peruenit interueniente restitutione, & sit factio hæredis scripti, de qua loquitur to. tit. ff. & C. ad treb.

EPITOME.

- 1 Nihil refert an substitutio fiat nominaliter vel verbaliter.
- 2 Substitutio vulgaris fit per verba negativa, & est conditionaliter prolata.
- 3 Substitutio cur vulgaris dicatur.
- 4 Quando sit locus substitutioni vulgaris.
- 5 Substitutus vulgariter an præferatur heredi heredis, mortuo herede ante aditam hereditatem.
- 6 Substitutus per fideicommissum, an præferatur substituto vulgariter herede instituto repudiante.
- 7 Quotuplex fit substitutio vulgaris.
- 8 Vulgaris substitutio quando finiatur.
- 9 Sublato pupillari an finiatur substitutio vulgaris in ea contenta. nu. 10. 11. 12. 13. & 14.
- 15 Facta substitutione per fideicommissum an ex tacita vulgaris vel fideicommissi, vel compendio. contenta admittatur substitutus.
- 16 Quot sint effectus substitutionis vulgaris.
- 17 Substitutio vulgaris an evanescat etiam quo ad alios, uno ex pluribus heredibus institutis adveniente.
- 18 Petita integrum restitutione aduersus aditionē hereditatis an substitutio extincta reuiviscat.
- 19 Substitutus reuiviscens ut in superiori casu, an succedat de iure civili vel pratorio.
- 20 Existētia sui heredis an sicut confirmat tabu. pupillares, ita etiam annulet & confirmet substitutionem vulgarem.
- 21 Herede instituto adveniente, non ex iure civili. sed pratorio, an expiret substitutio vulgaris.

SUBSTITUIT vulgariter. † Istud est nomen aduerbialiter prolatum, & alia sequen. sed nil refert an nominaliter vel aduerbialiter proficiatur, secundum Car. & doct. magis: enim attendi debet intentio & mens testatoris, quam figura verborum, vt l. non figura. ff. de ac. & ob. & l. iij. in fin. C. de lib. præterit. Pro huius itaque vulgaris substitutionis doctri. quæritur de pluribus. primò de eius forma, vbi respondetur quòd communis, & à iure introducta forma talis est instituo mihi heredem Caium, & si hæres non erit p. substituo

- tuo, vt habetur in stit. de vulg. substit. in prin. ff. de
 2 vulg. & pupil. l. j. in prin. † Ex quibus patet quòd
 hæc substitutio super verba negativa est conditio-
 naliter prolata. patet etiam quòd vulgariter substi-
 tutus dicitur conditionaliter institutus, & idem est
 in omni alia substitutione, vt inquit glo. in l. qui li-
 beris. in princ. ff. de vulg. & pup.
- 3 † Secundò quæritur quare appelletur hoc nomine
 vulgaris, respondeo secundum omnes doctores. quia
 vulgus ea vitur, & quilibet popularis, in suo testa-
 mento, & quia cuiuscumque fieri potest.
- 4 † Tertio quæritur, quando huic substitutioni sit
 locus. Dic quòd tunc cum hæres scriptus non est
 hæres. vel quia non vult, vel qui non potest, vt in l.
 cum proponas. C. de hære. instit. Non posse autem
 intelligitur, vel per seipsum, vel per aliū factò eius,
 vt d. l. cum proponas. & instit. de vulg. substit. §. si. vn-
 de secundum Bar. si testator vnum solum casum in
 substitutione expressit, puta si hæres esse voluerit,
 tamen dic quòd in ea includitur alius casus, videlicet
 si hæres esse non poterit quod videtur probari in l.
 gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posth. nam
 paria sunt nolle. & non posse, vt l. mulier. ff. ad Tre-
 bellia. & l. j. §. vsus. ff. de procurat. fallit in casu. l. Iu-
 liam. ff. si quis omis. causa test. † Sed quid si hæres
 post mortem testatoris & ante aditam hæredita-
 tem decesserit, vt aliquando contingit tempore epi-
 dimiæ, vel magnæ mortalitatis infra tempus deli-
 berandi, quod est annus à tempore mortis testato-
 ris, an substitutus vulgariter præferatur in succes-
 sione excludendo hæredem heredis, dic quòd non,
 imò hæres heredis, si voluerit esse hæres, excludet
 ipsum substitutum, & ratio huius, quia hæres de-
 functi alium facit hæredem ministerio sui, quod suf-
 ficat ad excludendum alium substitutum, vt dictum
 est per dictam l. cum proponas. cum similib. secun-
 dum Bar. pro qua decisi facit l. pater. & quod ibi no.
 ff. de hære. instit. & l. j. C. de his qui ante aper. tab. ibi
 alioq; & c. & l. si quis filium. ij. respon. ff. de acquir.
 hære. & not. per glo. in l. sed si pro dote. §. j. ff. de le-
 prest. & ibi no. per Bar. & plenius per eum in dicta l.
 j. in principio. ff. de vulg. & pupil. facit ad prædicta
 quod in simili dicitur de hærede indigno, cui fideus
 succedit excluso eius vulgari substituto. vt not. per
 glo. in l. si sequens. in prin. ff. ad fil. & in l. in seruitute.
 §. ei qui. ff. de bo. li.
- 6 † Postea quæro de q. quæ de facto contingit, ecce
 quòd testator filio suo duos substitutos dedit vnum
 vulgariter, alium per fideicom. institutus repudiat
 hæreditatem, modo vulgariter substitutus vult ad-
 ire, substitutus autem per fideicom. vult compelle-
 re hæredem scriptum adire, & sibi hæreditatem re-
 stituere per l. cogi. cum similib. ff. ad Trebel. Quæri-
 tur quis eorum substitutorum præferendus sit, di-
 cit Bar. in d. l. j. sic debere distingui, aut fideicommiss.
 fuit à substituto repetitam, & tunc præferitur vul-
 gariter substitutus fideicommissario, vt l. si patro-
 ni. §. fin. ff. ad Trebel. aut noui fuit à substituto repe-
 titum, & tunc præferitur fideicom. vt l. non iustam.
 C. ad Trebel. & l. facta. §. iulia. & l. recusare. §. Titius.
- 7 ff. ad Trebellia. † Vterius quæritur quotuplex est
 substitutio vulgaris, dicunt communiter gl. & doct.
 quod est duplex videlicet tacita & expressa, vt not.
 Azo in sum. eo. tit. & gl. instit. de pup. substit. in prin.
 alij dicunt tertiam speciem, videlicet quòd quedam
 est partim tacita, & partim expressa est illa quæ con-
 cipitur sub illa forma, de qua supra dictum est. Ta-
 cita verò est quæ includitur in expressi pupillari, vt
 in l. iam hoc iure. in princ. ff. de vulg. & pupil. cum
 similibus. vel in expressa reciproca, vt l. lucius. ff. eo.
 tit. & l. quamuis. C. de impub. & ali. sub. vel in alia
 substitutione. Illa autem est partim expressa, & par-
 tim tacita. quæ in sui forma vnum casum exprimit
 & alium tacite includit.
- 8 † Deinde quæritur quando hæc substitutio finia-
 tur, dic adita hæreditate per scriptum hæredem, vt in
 l. post aditam. C. de impub. & ali. sub. & in l. si mater.
 in fin. ff. de vulg. & pupil. & in l. cum in testamento.
 ij. respon. ff. de hære. instit. siue sit tacita, siue expressa
 pupillaris. an sublata pupillari, vel extracta expiret,
 & finiatur substitutio vulgaris in ea contenta.
- 9 † In qua quæ conclusiue sic puto considerandum, &
 pariter distinguendum, colligendo plura sparsim à
 docto. tradita. Aliquando substitutio pupillaris an-
 nullatur in vita testatoris, aliquando post mortem
 testatoris, primo casu aduertendum est quòd hæc
 annullatio potest contingere diuersis modis, vno
 modo quia fuit facta hæc substitutio extraneo, vel
 maiori vel à matre, vel ab eo qui non habet in po-
 testate, quibus casibus est inutilis ipsa substit. pupil.
 vt l. si mater. ff. de vulgari & pupilla. in §. extraneo.
 instit. eodem titulo. Alio modo viciatur, quia pupil-
 lus ipse factus est maior, vel quia decessit viuo tes-
 tatore, aut quia emancipatus fuit, quibus casibus
 etiam redditur nulla ipsa pupillaris substitutio. vt
 infra not. in materia pupillari. Si quidem ipsa sub-
 stituitur pupilla. redditur inutilis, quia facta sic extra-
 neo, vel maiori, tunc secundum Cuiel. de cun. cu-
 ius opin. approbat Barto. in dicta l. prima. in princ.
 in vlti. q. talis substitutio in se continet vulgare, nec
 propter vitium pupillaris inficitur vulgaris, quia vi-
 tiato expresso remanet firmum tacitum in eo con-
 tentum, vt in l. j. §. primo. ff. quibus mo. pig. vel hypo-
 so. & quia vbi peccatur in materia, si nõ valet vt agi-
 tur, valet vt valere potest, vt in l. si vnus. §. si acce-
 pitlatio. ff. de pactis. & probatur per l. si fideiussor.
 ff. de legatis j. & per l. fin. C. de hæred. instit. nec huic
 repugnat gloss. in dicto §. extraneo. per quam Ray.
 voluit tenere contrarium, quia est falsa secundum
 eos. Si vero hæc pup. substitutio finiatur per eman-
 cipationem, tunc secundum Cuiel. Ray. & Bar. vbi
 supra versitem quæro quid si pater. extinguatur ta-
 cita vulgaris, quia illa conditio quæ est in pupillari
 videlicet si in potestate permanferit, sicut vitiat ip-
 sam pupillarem, ita & ipsam vulgarem, argu. in l. si
 mulieri & Titio. ff. de conditionib. & demonstratio.
 & quia vniformiter circa vtranque debet operari,
 vt l. si legatarius in fin. ff. de legatis j. & imputet si-
 bi testator, si sibi non prouidit postquam in facto
 suo hoc contingit, argu. in l. tractabitur. ff. de testa.

10 milit. cum ſimilibus. † Vbi verò hæc ſubſtitutio pupillaris finitur per mortem pupilli in vita teſtatoris, tunc non diſtinguitur vulgaris, ideoque vulgariter ſubſtitutus ad hereditatem non admittitur, vt deter. glo. in l. lex corn. ff. de vulg. & pup. quæ eſt ſuper ver. non exiſtant. & alia glo. ſimilis poſita in l. ſi pater. ff. eo. tit. quam opin. ſequitur Guliel. ſed Dyn. tenet contrarium per l. quod ſi filius. ff. de caſ. prec. ibi nihil & c. ſentit glo. & ſequitur Cyn. in l. precibus. pro quorum opinio. facit quia ſi extinguitur per emancipationem vt proxime dictum eſt, cur non ſic per eius mortem, cum eadem ſit ratio utroque caſu, Barto. verò in dicta l. j. in ver. ulterius queſo pupillus pro concordia ſic diſtinguit.

11 † Aliquando pupillus viuo patre moritur ciuilitèr, quia ab hoſtibus capitur & poſt mortem patris moritur naturaliter, & tunc firma remanet tacita vulgaris, & ſubſtitutio admittitur. & ita procedit quod habetur in dicta l. lex corn. ff. de te. Ratio quia patre viuo adhuc durabit ſpecies pupil. ſubſtitu. vnde non videtur patri imputari, cur teſtamentum non mutauerit aut filius patre viuo, deceſſit & poſt illum filius etiam immediate, ita quòd non habuit tempus mutandi teſtamentum, & idem quod ſupra, quia cum inſtitutus veniat ex tacita vulgari præſumptio eſt, quòd eum inſtituiſſet ſi vixiſſet, ſic loquitur l. ſi pater. cum glo.

12 † Aut pater deceſſit ex intervallo, ita quòd habuit poſt teſtatem mutandi teſtamentum, & ſic repellitur ſubſtitutus, nam cum potuit ſibi pater providere, & non fecit lex non ſuccurrit ſibi, ar. in l. tractabitur. ff. de teſta. mil. & l. iij. C. de inoff. teſta. & ita procedit opin. Dyn. in d. l. j. quòd ſi filius.

13 † Venio ad iij. art. princ. qui eſt quando pupillaris ſubſtitutio annullatur poſt mortem defuncti teſtatoris, quòd quidem poteſt contingere dupliciter, vno modo quando pupillus effectus eſt maior, alio modo quando pupillus poſthumus non eſt natus. Siquidem annullatur propter pubertatem ſuperuenientem, tunc ſecundum glo. in l. lex corn. ff. de vulgari & pupillari. ſuper ver. ad agnatum non extinguitur vulgaris hæc tacita, & per hoc ſubſtitutus vulgariter admittitur, alij vt Dyn. Ia. & Ray. tenent contrarium per l. i. quæ habebat. ff. de vulgari & pupillari. & l. ſi fundum per fideicommiſſum. §. ſi n. al. cum l. ſequi. ff. de legat. j. quam opin. etiam ſequitur glo. inſtit. in glo. magna. ſed Barto. in dicta l. j. verſi. queſo quid ſi ille. diſtinguit, aut pupilla. ſubſtitut. facta fuit cum limitatione temporis, puta ſi deceſſerit infra pupillarem ætatem, & tunc finitur vulgaris & pupillaris. quia volueras defuncti nõ fuit providere vitra illud tempus. arg. ff. de vulg. & pupil. l. ſi ita quis. & l. ſi plures. in principio. quo caſu procedit opinio. Dyn. & ſeqa. niſi forte quis diceret, quòd cum vulgaris ſit inducta ad prouisionem teſtatoris, cum per eam ipſi ſuccedatur non videtur ab hac prouisione reſceſſiſſe prouidendo filio ex ſubſtitutione pupillari, aut fuit facta ſine temporis præſcriptione, vt quia dixit quisquis mihi hæres erit, & filio meo hæres eſto, tunc licet pupil-

laris expiret adueniente pupertate, vt ff. de vulgari & pupilla. l. in pupillari. & l. centurio. tamen durabit vulgaris, & ſic hoc caſu ſubſtitutus admittitur, vt l. ſi. C. de hære. inſtit. † Vbi autem hæc pupillaris ſubſtitutio deficit, quia pupillus poſthumus non eſt natus. qui ſperabatur naſci, tunc ſecundum glo. remanet firma ſubſtitutio vulgaris, & ſubſtitutus admittitur. vt no. in l. pen. ff. de ve. inſp. & facit l. ſi. C. de inſt. & ſubſt. Alij dicunt contra, niſi ſit coheres cuius aditione confirmatur vulgaris Bar. in l. j. verſ. item queſo diſtinguit, aut ſpes natiuitatis poſthumi deficit poſt mortem teſtatoris, vel ante per tempus modicum, & tunc durat vulgaris, & admittitur ſubſtitutus, & ſic procedit opi. gl. in d. l. pen. Aut deficit, quia deceſſit, vel natus non eſt per longum tempus ante ipſius teſtatoris mortem, & tunc expirat vulgaris & repellitur ſubſtitutus, vt ſupra dictum eſt in alio caſu. Et ex præmiſſis habes quòd teſtamentum poteſt incipere à tacita vulgari, & quando non, de quo per glo. in l. apud Iulia. §. idem iul. & l. ita tamen. §. à patre. ff. ad Trebel. & plenè per Bar. vbi ſupra verſ. queſo an teſtamentum. Ad tollendum ergo prædicta dubia, & ad faciendum rem claram debet prudens notarius exprimere ſpecialiter, & expreſſè omnes ſpecies ſubſtitutionum, & vti verbis hic appoſitis, dicens, quòd talem ſubſtituit vulgariter & pupillariter, & per fideicommiſſum.

15 † Quid ergo ſi ſubſtituit ſimpliciter per fideicommiſſam, an ex tacita vulgari, vel fideicommiſſaria, vel compendioſa contenta admittatur ſubſtitutus, dic vt infra in materia compendioſa. l. thays. §. pe. ff. de fideicom. lib. & in l. j. §. pro ſecundo. C. de cad. tol.

16 † Queſitur vltra quos ſunt effectus ſubſtitutionis vulgaris, dic quòd quinque. Primus eſt in homine ſui iuris hærede ſcripto, quia intelligitur ſi hæres non erit. vel mutato eius ſtatu hæres eſſe non poſſit, vel alium ſibi hæredem non fecerit. In homine autem alieni iuris intelligitur ſi hæres non erit, vel alium non fecerit. vt inſtit. de vulg. ſubſtit. in ſi. & l. cum proponas. C. de hæred. inſtit. Secundus eſt effectus, quia teſtamentum poteſt vires aſſumere ab isto ſecundo gradu, videlicet ab ipſa vulgari, vt l. iij. in ſi. ff. de lib. & poſth. Tertius eſt effectus quia iſte vulgaris expreſſa, ſi fiat pupillo continet tacitam pupillarem, vt l. iam hoc iure. in princ. ff. de vulg. & pup. Quartus eſt effectus, quia per eam defuncto ſucceditur, & non hæredi ſcripto, vt inſtit. de vulg. ſubſt. in princ. Quintus effectus eſt, quia facit de ſuo neceſſario hæredem voluntarium, vt in l. ſi filius hæres. ff. de libe. & poſth. & l. papinianus. §. quarta autem. ff. de inoff. teſtamento.

17 † Modo queſo circa prædicta. Pone quòd plures ſunt hæredes inſtituti quibus omnibus vnus ſolus eſt vulgariter ſubſtitutus, an per aditionem hæreditatis factam ab vno euaneſcat ſubſtitutio quo ad alium, ſeu ad alios diſtingue breuiter ſecundum doctores. vbi ſupra hoc modo aut ſubſtitutio reſpicit omnes coheredes coniunctim, verbi gratia, dixit teſtator ſi Titius & Gaius hæredes non erunt, vel ſi neque Titius, neque Caius hære-

hæredes erunt, Sempronium substituo, & familia. tunc adiectio facta ab vno, expirat substitutio, quo ad alios, ratio est: quia requiritur defectus aditionis copulatiue in persona vtriusque: vt probatur in l. quidam testamento. ff. de vulga. & pupil. l. quamuis. ff. de impube. & alijs substi. & not. per glo. instit. de vulga. substitui. §. si instituto, aut substitutio respicit omnes diuisim & separatim, verbi gratia, si testator dixit, Cayo hæredi meo substituo Sæpronium, & Titio hæredi meo substituo Sempronium, vel familia, & tunc per aditionem vnus, expirat substitutio quo ad alios, vt ff. de iniusto rupto & irrito testamento. l. penult. ff. de vulga. & pupil. l. duobus. §. filius. & l. cum ex filio. §. si a. & l. cohærede. ff. cod. tit. cum simi.

18 † Inde quæritur, pone quòd facta aditione ipse hæres impetrauit contra ipsam in integ. restitutio. quod fieri potest C. si vt se ab hæ. absti. l. j. cum simi. ibi not. an hæc substitutio vulgaris, extincta per aditionem restaurabitur per hanc in integ. resti. Dic breuiter quòd sic, per text. in l. & si iue. §. sed quòd papinianus. ff. de mino. & l. j. §. interdum. ff. de vul. & pupi. & l. ex contractu. ff. de regu. iur. & no. per Cyn. in l. post aditam. & per Bart. in d. l. j. de vul. & pupil.

19 † Sed an iste substitutus cuius substitutio restaurata est per talem restitutionem admittatur de iure ciuili vel prætorio, ampla est inter doct. disputatio, nam Vltramonta. quorum opi. sequitur Cyn. in l. qui se patris. C. vnde libe. teneat quòd solum admittatur de iure prætorio, sicque habebit solum annum ad bonorum possessionem petendam, vt probatur in l. j. §. interdum. ff. de vulga. & pup. Sed Bart. vbi supra tenet quòd vtroque iure tam ciuili quam prætorio admittantur per text. in l. prima. §. si quis adita. ff. ad treb. & ibi de hoc per eum, & per consequens adire poterit vsque ad xxx. ann. facit l. si. ff. de succedi.

20 † Item quæritur nunquid existentia sui hæredis sicut confirmat tabulas pupillares, vt l. si filius qui patri. ff. de vulg. & pupil. & ff. de acquirend. hære. l. filius. & l. iulianus. ita etiam annullat & confirmat ipsam substitutionem vulgarem. dicit Barto. in d. l. j. quòd non, quia ad hoc vt substitutio vulgaris expiret, requiritur vera hominis aditio & expressa, nec sufficit ficta vel præsumpta, & hoc modo debet intelligi d. l. post aditam. quòd est. multum notandum.

21 † Vltra quæritur si hæres institutus non potest esse hæres de iure ciuili, sed solum de iure prætorio in casibus not. per glo. & doct. in l. si. C. vnde legi. an per aditionem factam de iure prætorio exprimit ipsa vulgaris substitutio, in qua. q. licet Bart. valde dubitet, dicit tamen non improbabiler sic posse distingui, aut ius succedendi de iure prætorio traxit originem in vita testatoris, vt patet in l. posthumus. in principio. de iniusto rupt. & irrito testam. & l. facta. §. si sub conditione. ff. ad trebel. & tunc per aditionem factam de iure prætorio finitur ipsa substitutio, vt probatur in d. l. conditioni-

bus. §. si patronus. ff. de condi. & demonstra. Quòd quidem firmatur tali ratione, ille qui succedit de iure prætorio contra voluntatem defuncti per bo. pos. contratab. excludit successorem de iure ciuili: vt no. per to. ti. ff. de bo. pos. contratab. ergo multo fortius succedens de iure prætorio secundum voluntatem defuncti, excludet illum substitutum.

Aur ius succedendi de iure prætorio traxit originem post mortem testatoris, verbi gratia, si ius est præteritus à primo gradu, & ex hæredatus à secundo, primus gradus redditur nullus propter petitionem filij. Vnde sit locus secundo de iure ciuili, postquam filius præteritus approbavit testamentum, quòd facere potuit per legem filio præterito. ff. de iniust. rup. & irrit. testa. Certe hoc casu institutio præfertur substituto, argum. in l. cum in secundo. & quòd ibi not. ff. de iniusto rupt. & irrito testamento. & l. si quis eum. §. primo. ff. de acquirend. hæredi. per quæ patet quòd approbatio filij non confirmat institutionem primi gradus in præiudicium substituti, cuius ratio est, quia ius fuit ipsi substituto quæsitum per ipsam petitionem vnde sequens approbatio non est potens ipsum ius quæsitum eidem auferre, vt in regula alteri per alterum, nec huic sententiæ habet refragari glof. in l. si quis. ff. de vul. & pu. quia secundum aliquos. illa glo. est falsa. Tu autem verius dic omnem vulgariter substitutum per aditionem cuiuscunque hæredis de iure ciuili vel prætorio penitus excludi per tex. in l. si duobus. §. si prius. ff. de contrata. & ibi no. Bar. pro qua opi. facit l. puberem. & quòd ibi nota. & lege tuum hæredem. C. de iure delib. erandi.

EPI T O M E.

- 1 Pupillaris vnde dicta.
- 2 Quot sint necessaria in pupillari substitutione.
- 3 Quibus hæredibus substituantur pupillariter. nume. 4. §. 6.
- 7 Quare is cui fit substitutio debet esse impubes.
- 8 Stante statuto, quòd pubes minor xx. an. non possit testari, an poterit ei pupillariter substitui.
- 9 Filio naturali tantum pater hodie substituere potest pupillariter.
- 10 Substitutio facta filio naturali legitimo per principem post mortem an valeat.
- 11 Pater si faciat testamentum sibi minus solenne, an valeat substitutio pupillaris.
- 12 Substitutio facta nepoti præterito ex filio emancipato an valeat.
- 13 Vitiato testamento ex causi præteritionis an suscipitur substitutio pupillaris.
- 13 Hæreditate non adita, an valeat substitutio pupillaris.
- 15 Sole existentia sui hæredis, an confirmet pupillaris substitutionem.
- 16 Substitutio qua alias sustineri non potest, an sustineatur per sim. fiduciam.

- 17 *Qui sit effectus pupillariorum substitutionis. numero 18. 19.*
 20 *Tacita vulgaris contenta in expressa pupillari, an excludat matrem.*
 22 *Expressa pupillari, an sicut excludit matrem ita excludat patrem.*
 23 *Expressa pupillari, an excludit fratrem pupilli.*
 24 *Tacita pupillari admittitur contra matrem.*

- 1 **P**UPILLARITER. † Hæc substitutio est secunda species inter directas substitutiones quæ fit solum pupillo. Ideoque pupillaris dicta est, ut in sti. de pupil. subst. quæ in multis differt à præcedenti, ut in fecius apparet, forma autem eius est talis: si filius meus in pupillari ætate decesserit, Caius substituo, ut probatur in l. ij. in prin. ff. de vul. & pu. & in sti. de pup. subst. in prin. de natura cuius pupillaris substitutionis tractant Bar. in d. l. ij. in prin.
- 2 † Vnde pro ipsius declaratione queritur quot sunt necessaria in substitutione pupillari, dic conclusiue quoddam octo secundum docto. & glo. in dicta l. secunda. in princ. quorum vno deficiente ipsorum substitutio vitatur. Primum quod requiritur, est quod persona cui fit substitutio sit impubes. Secundum, quod sit in potestate testatoris. Tertium quod sit de liberis eius. Quartum quod per mortem testatoris efficiatur sui iuris, nec remeiat in alterius potestatem: ut d. l. ij. in princ. & ver. planè. Quintum quod in vita testatoris non deserit esse in eius potestate: ut l. coheredi. §. cum filie. ff. de vulg. & pup. Sextum quod pater sibi ipsi faciat testamentum: ut ff. de vulg. & pupil. l. ij. in fin. & d. l. ij. vers. i. quisquis. Septimum quod impubes sit institutus vel exheredatus: ut d. l. ij. vers. sed si eos. & d. l. ij. §. pluri. Octauum & vltimum requisitum est quod ipsius testatoris adeatur hæreditas: ut d. l. ij. & vers. adeo. vel pro adita hæreditate reputetur, ut infra dicitur. Nunc autem procedendum est ad declarationem separatim omnium prædictorum articulorum, vnde circa primum, de liberis quæro, quibus liberis possit pupillariter substitui, † vbi aduertendum quod quidam sunt liberi naturales & legitimi, & his potest indubitanter substitui cuiusvis gradus sint. ut d. l. ij. in princ. & d. l. si testamento. C. de impub. & alijs subst. & in sti. de pupil. subst. in prin.
- 4 † Quidam sunt filij legitimi tantum, ut filij adoptiui, & in his attenditur an transeat in potestate patris adoptiui, an non, quod qualiter fiat traditur in l. cum in adoptiuis. C. de adop. & in sti. eo. §. primo. ut transeat in potestate, possit eis substitui, alijs non: ut l. si arrogator. ff. de adop. & l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vulg. & pup. & not. per glo. in dicta l. ij. in prin. & vers. sed si extraneum. ff. eo. tit.
- 5 † Quidam autem sunt liberi naturales tantum, ut nati ex concubina, & istis non potest pupillariter substitui, quia non sunt in potestate testatoris: ut l. Lucius. ff. de vulgari & pupilla. & multo minus potest substitui spurij vel incestuosus, cum nec illi sint in potestate.
- 6 † Quidam sunt hæredes penitus extranei, & his

non potest pupillariter substitui. ut l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pup. quia in eo deficiunt substantialia, de quibus supra. Quid igitur si testator eius nepotem ex fratre vel sorore in pupillari ætate constitutum sibi heredem instituerit, eaque pupillariter substituerit, ut plerunque accidit, vel ignorantia testatoris vel notarij, an hæc substitutio aliquid operabitur, & dicunt glo. in dicta l. verbis. & docto. quod sic, quia operabitur iure fideicommissarij, & sic operabitur, ut resoluetur in fideicommissariam substitutionem, ne verba frustratorie videantur apposita, sed operentur eo modo quo possint, argumen. in l. si quando. ff. de legatis primo, ita si non valent ut agebatur, saltem valeant ut valere possint: ut traditur plenè per glo. & docto. in l. prima. §. cum qui. ff. de conti. pecu. & per Cyn. in l. non codicillum. C. de test. Si verò hæc pupillaris substitutio facta esset maiori extraneo, tunc non resolueretur in fideicommissariam, secundum docto. in dicta l. ij. quia duplex vitium concurrens in hoc, videlicet ætatis & patriæ potestatis impedit hanc resolutionem, pro qua sententia facit l. scruola. & lex facta. in prin. ff. ad tre. Trascio ad secundum articulum, qui est quod requiritur, quod is cui fit impubes, & quæro de ratione huius.

- 7 † Respondeo ratio est, quia impubes testari non potest: ut l. qua ætate. ff. de test. vnde lex huiusmodi per tonis puidere voluit, ut ille pater sub cuius sunt potestate, ipsi faciat testamentum, nã pupillaris substitutio appellatur testamentum filij: ut d. l. ij. §. quisquis. & §. interdum. & l. patris & filij. ff. de vulg. & pupil. & in sti. de pupil. subst. §. j. per hoc sequitur & declaratur quod idem non potest fieri puberi, quia ipse potest per se testari: ut d. l. verbis. & in l. pupillari. & habetur in l. qua ætate. ff. de test. & si diceretur, ergo hac ratione attenda debet posse quilibet extraneus pupillo instituto pupillariter substituere, respondeo quod in hac substitutione lex magis conuicta est de patre, quam de extraneo. † Sed circa hoc occurrit dubium, pone quod statuto ciuitatis caueatur quod pubes minor. xxv. an. non possit facere testamentum, an pater eius poterit sibi pupillariter substituere, videtur quod sic à paritate rationis, quia si potest substituere impuberi, qui non potest testari, ergo & isti qui priuantur factione testamenti, vnde cum in utroque: ut eadem ratio & eadè iuris dispositio esse debet: ut l. illud. ff. ad leg. Aquil. & l. quod dictum. ff. de pact. & l. cum tale. §. falsa. ff. de condi. & demon. cum simi. Bar. autem tenet contrarium in d. l. ij. & in d. l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. in princ. quia in pupillo non est sola illa ratio. videlicet defectus ætatis, sed etiam inhabilitas procreationis filiorum, quæ ratio cessat in maiore. An autem huic impuberi prohibito testari per statutum possit substitui, sicut prodigo & furioso: ut not. per eum in dicta lex facta. Circa tertium substantiale quod est, quod impubes sit in potestate quæro an iure nouissimo authenticorum, quo exequuta est patria potestas & emancipatio: ut in §. nullam. in authentic. de hered. ab intestat. sit necesse, quod impubes sit in potestate, dicitur docto. quod sic. nec obstat. d. §. nullam. quia loquitur

- quitur in eo tantum casu, quo locus est successioni ab intestato, hic autem loquitur cum agitur de successione ex testamento, quo casu iura veterar emanant incorrecta, vt determinat gl. in d. l. gallus. & quid si tantum. ff. de lib. & posthu. & in auth. ex causa. C. de lib. prate. & C. de col. l. si emancipati. Ex quibus pater quod l. si mater. ff. de vul. adhuc etiam remanet
- 9 incorrecta, & sequitur etiam & aliud, videlicet quod filio naturali tantum, pater non potest etiam hodie substituere. vt dictum est pupillariter.
- 10 ¶ Quid autem dies si pater filio naturali pupillariter substituerit, qui post mortem patris fuit legitimatus per principem vel comitem, quod fieri potest. vt in authen. item si quis in corpore vnde sumitur. C. de natu. lib. an reualefeat hæc substitutio, videtur quod non per regulam. l. quod ab initio. ff. de re. iu. In contrarium determinat Bar. in d. l. iij. cuius ratio est, quia legitimatio retrorahitur: vt l. lex cornelia. ff. de vul. & pupil. & l. pater. cum l. seq. ff. de ca. pi. & postli & l. illa instit. §. j. ff. de hære. inst. & sic non dicitur hoc casu ab alijs sui principio natis legitimis & naturalibus, vt naturalibus, vt in auth. quib. mod. natu. effi. sui. §. illud. & §. bella.
- 11 ¶ Nunc autem alijs pro nunc omisis articulis capio illum qui est, quod pater sibi debet facere testamentum, & quæro si fecit testamentum minus solenne de iure communi, licet sit solenne de iure speciali, vt puta cum duobus vel tribus testibus vt in l. hac consulti. §. ma. & ex imperfecto. C. de test. an tenebit pupillaris substitutio, distingue, aut substitutus est de liberis, & tunc tenet, aut est extraneus, & non valet per d. §. ex imperfecto. q. no. quia multo tines occurrit de facto, & sic tenet Bartol. vbi supra.
- 12 ¶ Descendo ad alium articulum, qui est, quod decet impubes esse institutus vel exheredatus, quia si esset præteritus testamentum esset nullum. d. l. iij. ver. sed si. & l. j. de iniur. rupt. & irri. testa. Et quæro quid si facta fuerit substitutio nepoti præterito ex filio emancipato, an vitabitur hæc substitutio. dicit Bart. quod non. in l. gallus §. & quid si tantum. ff. de lib. & posthu. & ibi per eum in d. l. iij. coniuncta. l. meminimus. C. de leg. hære. Cuius ratio potest esse, quia hæc substitutio reperta est fauore filiorum, vt dictum est, ergo non debet in eorum læsionem retorqueri: vt l. quod fauore. C. de legi. & l. si index. ff. de mino.
- 13 ¶ Vltimus quæro an vitato paterno testamento causa præteritionis vel exheredationis, vitetur ipsa pupillaris substitutio, dicunt doct. quod non, nisi pupillus cum tutoris sui autoritate approbaverit testamentum, quod fieri potest per l. filio præterito. ff. de iniur. rupt. & irri. testa. coniuncta. l. si ad pupillos. ff. de authorit. tut. Ex quo pater quod auth. ex causa que dicit respondi testamentum quo ad institutionem non habet locum in pupillari substitutione. vt ibi not. per doctor. ¶ Venio ad aliud necessarium ad hanc substitutionem, quod est vt hereditas patris adeatur & quæro quid si non fuerit adita an hæc substitutio confirmetur per authent. ex causa. dicitur quidam q. non per legem sine mo. ff. de testa. tut. Bart. autem tenet contrarium sequen-

- do opi. comunem vt in l. j. §. si. in iij. opi. ff. de vul. & pup. q. opi. verior est,
- 15 ¶ Sed an sola existentia sui hæredis sine alia expressæ additione confirmet tabulas pupillares dic breuiter secundum omnes quod sic in l. si pater. in princ. ff. de priu. credi. & tangitur in l. filius quod patris. ff. de vulg. & pup. per quod sequitur vnum quotidianum quod si pater habeat vnicum filium impuberem quem hæredem instituit & idem pupillariter substituit, q. licet ipse pupillus decesserit non adita hereditate per eum q. nihilominus substitutus pupillari substitutione admitteatur de quo per Cy. in l. quidam eulogio. C. de iure delib. & per Bar. in l. si filius la. ij. & l. si nemo. ff. de testa. tut. Quæro amplius si hæc substitutio facta pupillo non tenet vel ex defectu ipsius testatoris vel ipsius pupilli an valebit saltem iure fideicommissi. dic vt supra dixi quod sic habetur & no. in d. l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pupilla. & l. sceuola. & l. ex facto. ff. ad
- 16 treb. cum similib. ¶ Effectus aurem huius institutionis est quia pupillaris substitutio trahitur tam ad bona testatoris quam ad propria ipsius pupilli vt in l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. de vul. & pu. & in l. centurio. in prin. ff. eo. titul. Sed substitutio fideicommissaria solum trahitur ad bona testatoris vt in d. l. centurio. ver. j. & l. coheredi. §. cum filia in fin. ff. de vulg. & pupil. Ex præmissis habes quibus modis pupillaris substitutio finiatur. Alius casus est si substitutus præcedat ipsi pupillo vt in l. qui habebat. ff. de vulg. & pupil. quia hæc pupillaris substitutio non transit in hæredem substituti licet ius accrescendi transeat vt l. qui pater. ff. de acqui. hære & le. qui liberis. §. si. & l. sed si plures. in prin. ff. de vul. & pu. & l. si pluribus. ff. de suis & leg. Alius est si pupillus decedat in vita testatoris vt l. apud iulianum. §. idem iulianus. ff. ad treb. facit l. q. si filius. ff. de cast. pec. cum si. & dixi supra circa
- 17 citam vulgarem. ¶ Deinde quæritur quis sit effectus huius pupillaris substitutionis. Et breuiter dic q. est multiplex. Primus est quia in se continet tacitam vulgarem vt dictum est & probatur in l. iam hoc iure in prin. ff. de vulg. & pup. cum simi. ¶ Secundus effectus quia per hanc substitutionem fit hæres substitutus pupillo. vt sit. de

Circa tertium. Adde consil. Bal. consil. ccc. lxxij. in iij. part. & Raph. Ful. consil. lxxij.

substi. pupill. in princ. & L. cetero. ff. c. tit. Sed in quibus bonis succedat substitutus, an in bonis pupilli tantum vel etiam paternis distinguitur plenius, quam supra dixerim secundum do. & Bart. ubi supra aut hæc substitutio est facta filio legitimo tantum ut puta adoptiuo & tunc ei succeditur solum in bonis sibi delatis à testatore ut in l. si arrogator. ff. de ado. & l. sed si plures. §. in arrogato ff. de vulg. & pupil. Aut est facta filio legitimo & naturali, & tunc succeditur in omnibus bonis sibi undecunque delatis ut d. l. sed si plures. §. ad substitutos licet miles privilegio militari possit hanc substitutionem restringere ad certa bona vel sua tantum vel pupilli tantum ut d. §. ad substitutos. & sic patet quod quis potest gravari in rebus propriis per viam substitutionis quod est verum & speciale in substitutione directa pupillari. Secus autem in fideicommissaria, ut l. coheredi. §. cum filia. ff. de vulg. & pup. & lex facta in princ. §. primo. ff. ad trebellianum. nisi testator specialiter & expressè ipsum hæredem scriptum gravauerit de restituendo res proprias, & ipse hæres ex rebus hæreditatis tot fructus percipit qui æquivalent rebus propriis: ut lita tamen. §. trebellianus. ff. ad trebellianum. & l. cum pater. §. rito. ff. de leg. ij. quo casu tenet & valet gravamen. 19 ut ibi. Tertius effectus est, quod testator potest illum facere hæredem suum, & necessarium pupillo, quem facere potest sibi ipsi, ut d. l. si plures. §. quos possum. & l. ij. §. prius. in fi. ff. de vulg. & pupil. Et ex hoc sequitur quod mortuo pupillo, si substitutus decedat ante aditam hæreditatem, cum sit suus, & necessarius transmittit ipsam hæreditatem in eius hæredem, ut l. j. C. de his qui ante aper. tab. quod nota quia tempore epidimæ potest contingere.

20 Tertius effectus est quod hæc substitutio pupillaris expressa matrè pupilli ab eius hæreditate & à legitima in totum excludit, ut in c. si pater. in fi. extra de test. libr. vj. & in l. p. cibus. & ibi no. de impub. & alijs substit. l. papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoffic. testamento. Tacita autem pupillaris ipsam non excludit, imò mater ipsa excludit eo casu substitutum, ut in l. si. C. de iustit. & substit. not. in d. l. præcibus. in fin. & idem dicit per omnia in

autia pupilli secundum Barto. argu. in l. nepotes. & l. ubi auarum. C. de suis & legi. in authentic. matris & auar. in princ. pro quo facit l. ij. §. si mater. con iuncto. §. si de nepotibus. ff. ad trebel. Sed hic queritur de tali dubio, si filius non potest matrem excludere à sua legitima, ergo multominus pater eius, quia non potest per se, nec per alium. Solutio, responderetur per text. & glo. in d. c. si pater. & in d. §. sed nec impuberis. quod est testamentum, cuius contrarium dictum est supra, cum dixerim, quod est testamentum filij, sed potest sustineri quod est testamentum patris quo ad quid & quo ad aliud testamentum filij: ut nota. in l. patris & filij. ff. de vul. & pu.

21 Post hæc queritur, an tacita vulgaris contenta in expressa pupillari excludat matrem, videtur quod à paritate rationis, quia si tacita pupillaris non excludit eam, ergo nec tacita vulgaris. in contrarium facit, quia non reperitur iure cautum, ergo non est dicendum, ut in authentic. de trien. & femis. §. consideremus. Item quia de separatis non est recta illatio, ut l. papinianus exuli. de mi. Bartol. in d. l. j. Circa tertium effectum vulgaris dicit quod contra matrem pupilli admittitur ipsa tacita vulgaris, & sic substitutus vulgaris præfertur matri, & hoc modo intelligit glo. in l. fin. C. de institut. & substit. sed contra matrem ipsius testatoris tacita vulgaris non admittitur, & sic eo casu substitutio hæc matri præfertur, sumpto argumento à paritate rationis, quæ est in pupillari, patet ergo ex prædictis, quod regulariter tacita pupillaris non admittitur contra matrem pupilli. quod est verum nisi de voluntate contraria testatoris appareat, ad quam probandam sufficerent duo testes, quo casu tacita resoluitur in expressam, ut hæc habentur & nota. per glo. & doct. in l. in testamento. in fine. C. de testament. mili. & l. præcibus. C. de impu. & alijs substit. facit l. hæredes palam. §. sed si not. ff. de testam. & sic est vnus casus in quo tacita pupillaris matrem excludit. Alius casus videlicet quando frater ipsius pupilli est sibi vulgariter seu aliter substitutus, quo casu præsumptio est, quod testator filium prædilexerit ipsi matri, ideoque matrem excludit: argum. in lege. cum acutissimi. C. de fideicom. &

2 Post hæc queritur. Adde Bar. in l. ij. de vulg. & pupil. Bart. in l. Scauola. ad trebel. gl. Bart. & doct. in l. si. de insti. & substit. Bar. in d. l. j. ff. de vulg. & pupil. & per Oldr. consilio xx.

Secundo queritur de quibus. adde Bart. in leg. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. Bald. in l. præcibus. C. de impu.

& l. generaliter. C. de institut. & substitu. & l. cum auus. ff. de conditi. & demon. quam opin. tenet gloss. in dicta l. præcibus. & communiter docto. in dicta l. fin. C. de institut. & substitu. Alius casus est videlicet quando ipsi pupillo est substituta vulgariter mater testatoris tunc enim mater pupilli per eam excluditur, quia præsumptum est in eadem substitutione tam expressè vulgari quam tacita pupillari testatorem prædilexisse matrem suam eius vxori argument. in authentic. defuncta. C. de suis & legiti. hære. & lege, iij. post prin. ff. de lega. præst. Item fallit quando ipsa mater pupilli peccauit contra eius virum testatorem in vita sua quo casu ipsa mater excluditur secundum Bratolum, quia præsumitur testatorem in alium substituendo ipsam modo habuisse & sic eam excludere voluisse argument. in l. iij. in fi. & l. ex parte. ff. de adi. & l. si inimicitia. ff. de his quib. vt indig. Item ne dicendum secundum eum etiam si post mortem stuprum commisit argument. l. fideicommissum & quod ibi no. C. de fideicommiss. cui in hoc non consensio nam quomodo voluntas testantis potest extendi ad casum inexcogitatum, item excluditur ab hereditate pupilli, etiam si expresse sibi substituta si ipsa mater peccauit in pupillum non petendo sibi tutorem ante transitum ad secunda vota vt in l. ij. in fin. ff. ad ter. & in l. j. §. pen. ff. contrata. & l. omnes. C. ad ter. & l. scient. C. de legi. hære. licet in pluribus hære. ab hac pena excusetur: vt not. per glo. in l. matres. C. ad tutel.

22. † Deinde queritur an pupillaris expressa sicut excludit matrem regulariter & quandoque casualiter etiam tacita vt dictum est supra ita excludat patrem v. g. auus habet filium emancipatum & ex eo nepotem in potestate retentum, cui dedit substitutum pupillariter, & expresse nunc moritur pupillus, an substitutus excludat patrem in legitima, dicunt doctores. quod sic, secus autem esset in tacita pupillari, quia pater non excluditur, sicut nec mater sumpto argument. à paritate rationis & iurium supra alleg. quæ sententia confirmari potest per l. cum accutissimi. in ratione sui. C. de fideicommiss. l. generaliter. C. de iusti. & substitu. & l. cum auus. ff. de condi. & de-

23. monstracion. † Rursum queritur an expressa pupillaris fratrem ipsius pupilli excludat. dicit Barto. vbi supra. quod sic à fortiori ratione, argument. ll.

24. supra allegatarum. † Sed pone nota. quæcc quod testator filio impuberi vulgariter tantum substituit in qua continetur tacita pupillaris vt dictum est quæ non admittitur contra matrem & matri ipsius pupilli legauit x. annua donec vitam duxerit vidualem quæ exinde ad secunda vota transit postea moritur pupillus non adita hereditate & in pupillari gratæ superstitæ eius matre prius ad secunda vota deducta & transitu sicque locus sit tacite pupillari queritur an in successione ipsius pupilli mater præferatur substituto videtur quod sic, quia tacita pupillaris non admittitur contra matrem vt dictum est. In contrarium determinat Bar. vbi supra dicens quod sicut testator voluit ipsam priuari dicto legato annuo per transitum ad secunda vota ita præsumptum est eam

voluisse priuari in hunc casum prædicta successione & sic erit alius casus in quo tacita pupillaris admittitur contra matrem, quod nota.

EPITOME.

- 1 Cur breuiloqua & reciproca substitutio appelletur.
- 2 Qua sit forma reciproca.
- 3 Quibus personis fiat reciproca.
- 4 Nomen istius substitutionis an sit naturale sine substantiale an accidentale.
- 5 Quas species substitutionum reciproca in se contineat.
- 6 Reciproca de vno pubere & duobus impuberibus an contineat duas pupillares.
- 7 In qua testatoris post conditum testamentum si alter filius efficiatur pubes nihilominus pup. substit. durat in persona alterius.
- 8 Substitutio pupillaris an habeat locum ad acta inter qualitatem ad qualitatem.
- 9 Substit. recipro. an possit continere pupilla. & exempla.
- 10 Substitutio breuiloqua facta impuberibus in disparibus partibus instituta an contineat pupillarem.
- 11 Substit. recipro. facta duobus puberibus furiosis: an contineat vulgarem & exemplarem.
- 12 Substit. reci. formata in casu vulgari an contineat pupil.
- 13 Pup. contenta in reciproca ac dicatur tacita selexpressa.
- 14 Substitutio reciproca facta duobus maioribus an contineat substitutiones fideicommissarias.
- 15 Substit. recipro. an æqualiter comprehendat omnes fratres licet alij non sint ex eadem matre.
- 16 Reciproce substitutus an possit venire ad successionem præmortui tam iure accrescendi quàm iure substitutionis.
- 17 Ius accrescendi sequitur portionem hereditariam ad quamcumque deveniat.
- 17 Ius accrescendi an faciat accrescere cum onere.
- 18 Portio ius filiorum ex diuersa matre tantum repudiatis an accrescat ceteris æqualiter.
- 20 Inter legatarios an sit locus iuri accrescendi.
- 21 Coniuncta re & verbis dicantur, item qui verbis tantum item qui re tantum.
- 22 Vnus ex consuetis admissus ad patrem suum de iure speciali non & iure accrescendi.
- 23 Ius accrescendi legatarijs an accrescat cum suo onere.
- 24 Inter plures contrahentes an sit locus iuri accrescendi.
- 25 Eadem re dati duobus in feudum an habeant locum iuri accrescendi.
- 26 Inuestio patris defendo an pars filij morientis accrescat alteri fratri.
- 27 Ius reciproce substitutio an transeat ad heredem substitutum.

1. BREVILOCAE. † Hæc species substitutionis aliter quando appellatur reciproca. Ideoque quæro quare his nominibus appelletur. Resp. quod appellatur breuiloqua quia breuiloqua in se multas continet substitutiones reciproca autem ideo dicitur quia ab vtraque parte heredum refertur & in seipsam reflectitur vt habetur & notatur in l. lucius ff. de vulg. & pupilla. & ibi plenè per Bartolum in l. iam hoc iure. in principio. ff. eodem titulo. & dicta l.

in testamento. ff. de testament. milita. & l. quamuis. C. de impuber. & alijs
 2 substituti. prout latius infra patebit. † Pro
 cuius substitutionis declaratione que
 rendum est de pluribus & primo que
 ritur de forma eius. Respondet quod
 forma talis est, ecce testator pluribus
 hæredibus instituit dicit, vos inuicem
 substituo vt probant iura proximi. al.
 leg. & in l. coheredi. §. quod discretas.
 & §. qui fratrem. ff. de vulg. & pupil.
 & l. hæreditatem. C. de impu. & alijs
 substitut. Vt si testator dicat vter vel
 quis eorum viuat hæres sit alterius,
 vt l. titius. & seyus. cum l. sequent. ff.
 de vulg. & pupil. cum simil. & idem
 si testator dicat si quis hæredem eor
 um decesserit alter sit hæres vel bo
 na deueniant ad alterum & similia
 verba per quem colligi possit quod
 alter alteri substituisse vt dictis iuri
 3 bus. † Secundo queritur quibus pers
 onis fieri possit hæc reciproca sub
 stitutio, dic quod omnibus tam filijs
 quam extraneis & tam puberibus
 quã impuberibus vt probatur in præ
 alle. iure. & in hoc differt à pupillari
 substitutione. † Tertio queritur an
 nomen attributū huic substitutioni
 sic substantiale vel accidentale sicut
 dicitur in actione de peculio vt l. iij. §.
 cui congruit. ff. de pecul. Respondet
 secundum doc. quod est nomen acci
 dentale vel quia ipsa substitutio con
 tinet vulgares tantum vel pupillares
 tantum vel exeples tatū vel comū
 niter omnes vt infra demonstrabitur.
 † Quarto ergo pro huius declara
 tione quot & quas species substitutio
 nis in se continet hæc reciproca sub
 stitutio vbi ante omnia aduertendum
 est quæ & qualis sit qualitas vel in
 æqualitas in personis institutis vt in
 fra declarabitur ideoq; sic distingue.
 Aut hæc substitutio sit simpliciter si
 ne temporis distinctione aut cum te
 poris distinctio. primo casu quando
 sit simpliciter. verbi gratia, quia testa
 tor dicit vos inuicem substituo tunc
 considerat qualitatem personarum,
 institutarum. Aut enim fit hæc sub
 stitutio pluribus hæredibus extraneis
 vel duobus filijs in potestate dispari
 bus in ætate vt quia vnus est impu
 bes alter verò pubes vel quia sint di
 spares quantum ad patriam potesta
 tem quia vnus est emancipatus, alter
 in potestate vel extraneus & tunc om
 nibus istis casibus continet vulgarem
 tantum hincinde ratione inæqualita

tis vitandæ vt probatur in l. lucius & liam hoc iure
 §. primo. ff. de de vulgari & pupillar. & dicta l. hære
 des. C. de impuber. & ali. substitutio. nisi de volun
 tate testatoris appareat contrarium vt in dicta l. te
 stamento. in fin. aut fit hæc substitutio duobus im
 puberibus filijs in potestate constitutis & sic pari
 bus & æqualibus & tunc continet solum duas pupil
 lares vt in sti. de pup. substituto. §. non solum. & l. pri
 ma. in fin. ff. de vulg. & pup. Aut sunt instituti & tunc
 continet quatuor substitutiones duas vulgares &
 duas pupillares & si essent quatuor filij continere plu
 res qui secundum numerum instituit. ampliatur nume
 rus substitutionum vt d. l. lucius & liam hoc iure.
 in prin. & hæc procedūt eo casu quo substitutio ista
 facta sit in testamento solenni, vbi autem fieret in
 codicillis tunc solum contineret fideicommissarias vt
 l. sceuola. ff. ad tre. Secundo casu prius. videlicet cum
 hæc substitutio fit cum temporis distinctione verbi
 gratia, si testator dicat vt communiter fieri solet, si
 filij mei decesserint in pupillari ætate vel postea quã
 cunque eos inuicem substituo tunc continet sex sub
 stitutiones, videlicet duas vulgares & duas pupilla
 res, & duas fideicommiss. & si ambo ipsi filij essent fu
 riosi vel mentecapti contineret alias duas exempla
 res, & sic essent octo & si ipsi filij essent plures nu
 mero ampliaretur numerus substitutionum vt su
 pra dixi. Ex quibus omnibus habes vnum notabile
 colligere, videlicet quod inæqualitas contingens cir
 ca personas inuicem substitutas habet restringere
 & qualificare numerum & substantiam ipsarum
 substitutionum & reducere ad ordinem æqualem. Cu
 ius ratio est quia eadem dispositio non debet inæ
 qualiter & difformiter operari vt in l. eum qui cædes.
 in princip. ff. de vsua. & in l. quamuis & in l. iij. C. de
 6 impuber. & ali. substi. † Vnde pro huius declara
 tione quero pone testator habens tres filios vnum pu
 berem & alios duos impuberes eos inuicem substi
 tuit, nunquid quo ad illos duos impuberes hæc sub
 stitutio continet dupillares substitutiones videtur
 quod non per rationem prædictam quia quo ad pu
 berem remanebit inæqualitas vt probant iura pro
 xime allega. & ista est veritas, quam opin. sequitur
 Bart. declarando eam tali ratione, quia posito quod
 alter impubes deccederet sequeretur absurdum, vide
 licet quod alius impubes ipse in totum ex pupillari
 succederet excluso in totum ex alio pubere & dum
 ipso pubere decedente ipse impuberes filij succede
 rent ex vulgari vel ab intestato sicque conqueri
 posset & iuste dicere, ego sum ita frater vt tu ergo
 debeo equaliter succedere, non est ergo in dubio
 verisimile ipsum patrem voluisse hanc substitutio
 nem comprehendere pupillarem substitutionem
 inter ipsos impuberes, & ipsum puberem filium ab
 ipso impuberis successione priuare. argument. in
 l. vel singulis. ff. de vulg. & pup. & l. illud in fine. C.
 collation. nec obstat l. coheredi. §. qui discretas. ff. de
 vulg. & pupillar. per quam legem voluerunt te
 nere contrarium quia ille. §. loquitur quando ipse te
 stator eisdem impuberes de per se vnium in substitui
 tione, ideoq; ipsam vnionem reperisse videtur in substi
 tutione

2 *Quæro erro. Adde*
Bal. in l. pra
cibus. C. de
impub. Bal.
in l. centu
rio. ff. de
vulgar. &
pupil. Bar
ba. inc. ray.
de rest. Bal. 5
in rep. ca. si
pater de te.
libr. 5. qj.

tutione, sed in presenti q. fuerunt vniti simul cum alio, ideoque locum habent rationes præmissæ. postea quero, pone testator habet duos filios, quorum vnus habebat, verbi gratia, duos annos, alter xij. eosq; inuicem substituit, demum anno decurso, qui xij. an. habebat pubes efficitur sicque superuenit imparitas, an per hoc pupillaris substitutio vitietur in persona alterius qui in pupillari ætate remansit, & no. quod hæc quæstio est quotidiana quæ de facto sæpe contingit, videtur quod sic ratione inæqualitatis euitadæ, vt supra dictum est, & etiam ex eo, quia si reducitur ad eum casum à quo incipere non posset vitietur, vt habetur & no. in l. pluribus. §. si. ver. placeat. ff. de ver. sig. cum simi. ibi no. In contrarium tenet Bart. & alij doct. in l. lucius. ff. de vulg. & pupil. nam longe differt inter æqualitatem existētē à principio dispositionis, de qua superius dictum est, & eam quæ postea ex accidenti cōtingit in q. presenti, prima vitietur, secunda non. ar. l. eadem. §. illud. ff. de duo. re. 7 & l. iij. §. illud. ff. de suc. edic. † Ex his dicitur aliud videlicet quod si in vita testatoris post conditum testamentum, alter filius pubes efficiatur, quod nihilominus pupillaris durat in persona alterius, secundum Bar. licet alij contra, vt not. in d. l. lucius. & sic secundum eius opi. habes hic vnū casum quo attenditur tēpus conditi testamēti, & nō mortis ipsius testatoris contra. l. si alienum. §. in extraneis. ff. de hære. instit. & prædicta procedūt, quādo dicta inæqualitas superuenit facto naturæ ipsius testatoris, puta quia alterū filium emancipauit alio in potestate retento. tūc secundum eū vitietur pupillaris in persona vtriusque, quod est not. argument. in l. alterius. in fin. ff. de adi. leg. & C. de diuer. rescrip. l. 3. j. & in authentic. vt l. ma. & auia. §. ad hæc. † Pone aliam quæstionem e conuerso ad præcedentem, ecce quod à principio factæ substitutionis pupillaris erat in æqualitas inter substituta, quod postea reducta est ad æqualitatem, verbi gratia, testator habens duos filios impuberes, vnum in potestate, alium emancipatum ipsos inuicem substituit, quæ substitutio solum vulgares continet hoc casu propter eorum inæqualitatem, vt dicta l. quamuis. cum similibus. deinde filium emancipatum ad suam potestatem redegit per adoptionem, an hoc casu pupillaris substitutio locum habebit in persona vtriusque, videtur quod sic, quia cessat ratio inæqualitatis, ergo & c. vt l. qui soluendo. ff. de hære. instit. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. facit l. si alienas. in fin. ff. ad trebellia & text. in l. iij. vers. primo ff. de vul. & pupill. In contrarium est veritas, secundum doct. & Barto. quia cum talis substitutio pupillaris fuit ab initio inutilis non confirmatur tractu temporis, vt in regula, quod ab initio. & l. penult. ff. de regul. iur. facit l. j. §. in ff. de lega. iij. & l. si ita. ff. de auro & ar. le. Nec obst. dicta l. iij. quia loquitur quando constabat de voluntate testatoris, quæstio autem loquitur in casu dubio. † Rursum queritur, pone quod testator habens duos filios, vnum puberem & furiosum, & alium impuberem sanæ mentis, quos adiuicem substituit. An talis substitu-

tio comprehendet pupillarem in personam impuberis & exemplarem in personam furiosi, videtur quod sic quia insurgit ex hoc paritas in vtroque, ergo & c. & doct. & Barto. vbi supra tenent contrarium quia non est verum quod paritas insurgat sed in multis remanet imparitas cum inter se in pluribus differant dictæ substitutiones vt infra dicitur in materia exemplaris substitutionis. patet ergo quod nedom imparitas personarum sed imparitas successionum cessare faciunt pupillarem, sed non imparitas bonorum vt sequitur.

10 † Vnde queritur si testator duos impuberes filios instituat vnum in tribus vncijs alium in quinque eosque inuicem substituat continebitur pupillaris dic quod sic, argu. in l. qui plus. cum l. sequi. ff. de vulg. & pupilla. Idem si vnum alteri substituit post aliquod tempus & alium alteri post aliud tempus nam imparitas temporis sicut bonorum non habet impedire pupillarem substitutionem, vt in l. miles. §. & quia iussimus. ff. de testamen. milit. & facit ad hoc l. qui plures. & l. cohæredi. §. qui discretus. ff. de vulg. & pupil.

11 † Quid autem dices si testator habens duos filios puberes furiosos eos inuicem substituit, an talis substitutio continet vulgarem & exemplarem videtur quod sic exemplo pupillarium substitutionum, nam & hic reperitur inæqualitas inter eos: In oppo. facit quia hæc substitutio exemplaris procedit de iure speciali, vt l. ex facto. ff. de vulg. & pup. ergo non videtur in breuiloqua contineri, argu. l. in testamento. in fin. C. de testamen. mili. Tu autem secundum doct. dic quod trahitur ad omnes species substitutionum, tum quia reperitur æqualitas tum quia hæc exemplaris fit hodie de iure communi per l. humanitatis. C. de imp. & ali. subst. Nec ob. d. l. in testamento. in fin. quia ibi loquitur quando substitutio secunda veniebat de iure speciali priuilegio testatoris hic autem veniebat olim priuilegio personæ eius cui fiebat substitutio. hodie autem est ius commune omnibus in quo casu attenditur simpliciter æqualitas vel inæqualitas.

12 † Deinde queritur pone quod hæc reciproca substitutio sit formata & expressa in casu vulgari. v. g. si quis eorum hæres non erit eos inuicem substituat aut in ea continetur pupillaris doct. dicunt quod non virtute substitutionis vulgaris cuius natura est includere tacitam pupillarem, vt d. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. Ex his liquet manifeste quod hæc reciproca non est per se species substantialis alicuius substitutionis vt supra dixi.

13 † Amplius queritur an pupillaris contenta in hac reciproca dicatur tacita vel expressa. Cuius scientia & inuestigatio magni est effectus, vt infra dicitur & ideo aduertendum quod in hoc glo. sunt contrariæ. nam glo. in dicta l. lucius. & instit. de pup. substi. tenent quod sunt expressæ, quam opin. secutus est Azor in sum. C. de impu. & alijs subst. A libi glo. in dicta l. præcibus. tenet quod sint tacitæ. Bar. verò vbi supra concordando dicit quod sunt expressæ quo ad effectum ideoque matrem excludunt tacite autem

14 quo ad sonum & formam verborum. † Insuper quæritur de notabili q. si fuerit huiusmodi substitutio facta duobus maioribus vel extraneis, an includat substitutiones fideicommissarias, dic secundum doct. quod aut substitutio est facta in codicillis, & porrigitur ad fideicommissarias, vt aliquid operetur: vt l. sceuola. ff. de trebel. aut est facta in testamento, & tunc aut est concepta cum temporis multiplicatione, verbi grat. quandoque aliquis eorum decesserit inuicem substituo, vel est relata ad defistentiam vel defectum liberorum ipsorum hæredum & si. verbi gratia, si hæredes mei decesserint sine liberis, eos inuicem substituo, & tunc trahitur etiam ad fideicommissarias, quia ex verbis illis colligitur mens testatoris voluisse trahi, vt in l. præcibus. & ibi no. glo. & per Barto. in l. centurio. ff. de vulg. & pupil. aut est facta simpliciter, & tunc secundum Dy. & Bar. non porrigitur ad fideicommissarias sed ad vulgares tantum, vnde cum à principio valuerit iure directo, postea obligatur, vt leg. verbis civilibus. ff. de vulg. & pu. & ibi no. Nec huic sententiæ habet repugnare l. qui plures. in prin. ibi in omnem casum & c. ff. eo. ti. quia ille tex. debet exponi, id est in omnem emolumentum proueniens ex directa substitutione.

15 † Rursus quæritur de alio multoties occurrente, ecce quod testator habet quatuor filios, duos ex prima vxore, alios ex secunda, quos omnes hæredes sibi instituit, eosque sibi inuicem substituit, deinde vnus ex his moritur, quæritur an cæteri omnes superstitites ad eius successione admittantur, an solus frater vtriusque coniunctus cæteris præferatur, & videtur fratrem solum vtrinque coniunctum cæteris anteferri per text. in authen. post fratres. & in authen. defunct. C. communia. de succ. Ad idem facit quia coniunctus coniunctione legali æquiparatur, coniuncto coniunctione hominis: vt l. ex testamento. C. de hæred. instituen. cum isti duo fratres sint coniuncti coniunctione legali. sequitur ipsum fratrem debere cæteris anteferri, sicut coniunctus coniunctione hominis coniuncto coniunctione legis: vt l. cohæredi. §. discretas. de vulg. & pupilla. Alij dicunt omnes æqualiter admittendos quasi hæc fuerit mens testatoris, cum parem affectionem ad omnes institutos ostenderit, & per consequens eandem videtur habuisse in substitutione: argum. in l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulg. & pupil. & hanc partem sequuntur communiter doct. nec ob. contrarium, quia illud procedit in coniunctione sanguinis in qua attenditur motus charitatis & dilectionis. vt not. in d. §. qui discretas, vel dic quod d. authent. loquitur in successione ab intestato, hoc in successione ex testamento in quo testatoris voluntas potius quam legis attenditur, vt l. in testamētis. ff. de re iud. & l. in conditionibus. ff. de conditio. & demonst. cum simi. † Postea quæritur an is qui est reciprocè substitutus possit venire ad successione præmortui vtroque iure, tam ascendenti quam iure substitutionis glo. quod sic in l. nec his. §. si hæres. ff. de acqui. hære. & idem sentit Bartol.

in l. re coniuncti. de legat. iij. hoc idem determinat gl. in l. testamento. C. de impu. & alijs substituit. & ibi per Cyn. patet ergo quod inter plures hæredes ante aditam hæreditatem & non post est locus iuri accrescendi. Fallit l. si ex pluribus. ff. de suis. & leg. hære. & l. j. ff. de vfuf. accre. & ibi not. per glo. & in l. j. §. his ita. C. de cad. tol. & ibi per Cyn. & plenissimè per Bart. in d. l. re coniuncti. Pro cuius materiæ declaratione aduertendum est quod aliquando sunt plures hæredes coniuncti. vel disiuncti in aliqua institutione, substitutione directa secus autem in fideicommissaria vt infra, aliquando sunt plures legatarij coniuncti vel disiuncti in legato. Aliquando sunt plures contrahentes coniuncti in contractu, primo casu subdividingue aut sunt hæredes ex testamēto vel ab intestato si ex testamento aut omnes disiuncti, aut omnes coniuncti. Aut quidam coniuncti & alij disiuncti, primo casu vbi sunt omnes disiuncti tunc portio deficiens alij accrescit ne testator decedat pro parte testatus & pro parte intestatus vt in regula ius nostrum. ff. de re. iu. etiam illis inuitis vt d. l. testamento. & ibi no. C. de impu. & ali. substi. & l. j. §. is ita. C. de cad. tol. & l. prima C. quando non pe. par. ce. & ibi per Cyn. Secundo casu cum sunt omnes coniuncti, tunc aut post partem defectam alius cohæres adiuit partem suam & tunc ei inuito accrescit portio deficiens vt d. l. testamento. ff. de acqui. hæ. l. si quis hæres. & l. si tu ex parte. Aut ante partem defectam cohæres suam partem adiuerat & tunc pars ipsa deficiens deficit beneficio speciali vt quia restitutus est in integrum ad repudiationem faciendam, & tunc non accrescit cohæredi inuito sed solū volenti vt l. si minori. ff. de acqui. hære. aut deficit beneficii communi vt quia nunquam adiuerat & tunc non accrescit cohæredi inuito simpliciter. sed defertur sibi electio an velit suam partem retinere vel repudiare & si voluerit retinere alia pars deficiens sibi accrescat vt est text. singulari in l. cum hæreditate. ff. de acquirenda hæreditate. & per hoc patet quod post aditam hæreditatem admittitur quis ad repudiandam partem suam beneficio alterius qui ex persona sua admitteretur, vt leg. sicut. & leg. suus. de repudianda hæreditate. Tertio casu cum alij sunt coniuncti & alij disiuncti tunc si quidem deficiat portio vnus ex coniunctis accrescit soli coniuncto cum limitatione supra proximè tradita.

Si verò deficiat portio vnus ex disiunctis tunc accrescit communiter omnibus vt hæc habentur in dicto §. his ita.

Ratio autem diuersitatis ibi ponitur. Nec ob. litem quod Sabinus. §. j. ff. de hæredib. institut. quia ille. §. secundum veram opinio. debet intelligi quod ibi erant omnes disiuncti.

17 † Quod autem dictum est accrescere cohæredi, idem intelligas in ipsius cohæredis hærede, quia ius accrescendi sequitur possessione hæreditariã ad quæcunque deuenit, sed non sic ius substitutionis, quia illud finitur, cum persona, nec trãsit ad hæredem suum. vt lege si ex pluribus. ff. de suis, & leg. hæredi

& l. sed si plures in princi. & l. qui habebat. ff. de vulgar. & pupilla. nisi fortasse substitutio esset cum iure accrescendi coniuncta. v. g. si esset vnus & idē heres substitutus vt l. qui patri. ff. de vulga. & pupilla. secundūm Bar. vbi supra. Et notādum, quod portio quæ accrescit pluribus cohæredibus non accrescit æqualiter, sed pro portionibus hæreditarijs: vt l. mevio in prin. ff. de le. ij. & l. liber homo. §. cum quis ff. de hæ. insti. Hic pro aliqua declaratione præmissorum quæro, regula est quod inter legatariū & hæredem non est locus iuri accrescendi vt no. in l. quoties. ff. de hæredib. instituen. & l. j. §. ex fundo. ff. eod. ti. Pone ergo quod testator putans Titium ipsum heredē vniuersale instituit, Sempronio autē fundum legauit, quæritur cum Titius reperitur mortuus an hæreditas quæ sibi deferebatur accrescat Sempronio legatario videtur quod nō, per regulam antedictam. Tu dic quod accrescit, vt expresse determinat Guil. de cu. in l. seruo. ff. de condi. ind. & Bar. in l. quoties. §. si duo. ff. de hære. inst. non ob. prædicta regula quia tunc locum habet prædicta regula cum hæreditas facta fuerit quasi caduca, vt nota, in dicta lege quoties. & §. si duo.

18 ¶ Sed hic considerandum occurrit an accrescat cū onere vel sine onere. vbi distinguendum aut accrescit portio pro non scripta aut quasi caduca. Si pro non scripta aut portio deficit delicto ipsius hæredis priuati, & tunc alijs accrescit cū suo onere. ff. de his qui pro non scri. l. fin. Aut est pro non scripta ex alia causa, & tunc in legatis accrescit sine onere: vt l. prima. §. in primo. C. de cadu. tollend. In hæreditatibus autem sicut op. diuersa, dic tamen secundum Bartol. aut onus fuit simpliciter appositum & tunc accrescit cum onere: vt dicto. §. his ita. Aut fuit appositum nominatim & tunc aut ab omnibus hæredibus & accrescit cum onere, vt dicta l. qui condi. ij. respon. ff. de condition. & demonstra. & l. ciuitatibus §. lucius. ff. de legat. j. aut nominatim ab vno solo, & tunc accrescit sine onere vt l. celsus. §. penul. & final. ff. de leg. ij. Secundo casu & tertio accrescit cum onere: vt d. l. j. §. pro secundo. & §. nouissimo. C. de cadu. tollend. & adde de his quæ not. per Bart. in l. quæ conditio & l. plautius. ff. de condit. & demon. Venio ad secundam prin. arti. qui fuit quando sunt plures heredes ab intestato in quo sic dicas secundūm Bart. quod regulariter vbi sunt pares in gradu & coniunctione, locus est iuri accrescēdi inter eos: vt d. l. si ex pluribus. ff. de suis & leg. Vbi vero si esset disparitas in coniunctione, ver. g. pone qd pater decepsit pluribus derelictis filijs & nepotibus ex filio præmortuo quorum vnus partem repudiavit, qualiter ad partem repudiatam admittentur cæteri, distinguit Bartol. vbi supra, aut repudiat vnus ex nepotibus & tūc soli fratri suo accrescit excludit patris tanquam duplici iure coniuncto, aut repudiat vnus de filijs & tunc nedum ipsi fratri sed cæteris nepotibus pariter accrescit argument. in l. si duobus. in fine. ff. de contrata. & ff. de coniug. cum emancip. libe. l. j. §. si quis ex nepotibus. fallit in casu. l. prima. §. si duo fratres. 19 ff. de collat. bono. ¶ Quid autem dices si pater decepsit

serit duobus filijs superstitibus ex prima vxore & alijs duobus ex secunda, aliter ex his repudiat partē suam cui accrescit, dicit ipse Bartol. quod accrescit pariter omnibus. vt in l. si duobus. in fin. ff. de contratab. & ff. de coniug. cum emancipato. liber. l. j. §. si quis ex nepotibus. Nec huic sententiæ repugnat authentic. cessante. C. de leg. hære. quia ibi loquitur secundum eum in successione iam quæsitā ipsi fratri defuncto in qua præfertur plus coniunctus, hic autem loquitur de successione nondum ipsi defuncto quæsitā alij deferenda per eius accrescendi, quo casu non attenditur maioritas cōiunctionis, pro quo facit l. hana. ff. ad tre. Dyn. tamen tenet contrarium: vt not. in l. cohæred. §. qui discretas. & l. iam hoc iure. ff. de vulgari & pupillari.

10 ¶ Viso de hæredibus videndum superest de legatarijs an inter eos sit locus iuri accrescendi, de quo per Cynum. in d. l. j. §. his ita. C. de cal. tol. & l. si fortidianum fundum. C. de leg. & per Bartolum plenissimē in dicta l. re coniuncti. ff. de leg. iij. Pro cuius faciliori introductione, sciendum est quod quidam sunt disijuncti re & verbis, quidam autem vtroque modo coniuncti, quidam verō coniuncti re tantum, & quidam verbis tantum coniuncti: dicuntur autem illi omni disijuncti, quando in diuersis orationibus vni legatur vna res, & alij alia res: vt v. g. lego Titio fundum, item lego Sempronio domum & inter istos non est locus iuri accrescendi & proculo. ff. delegat. secundo. & dicta l. prima. in prin. & ibi per glo. ff. de vsufruct. accrescen.

21 ¶ Coniuncti verō vtroque modo dicuntur illi qui simul computantur in eadem re, verb. gra. Titio & Sempronio lego fundum, vt not. per glo. in l. prima de vsufruct. accrescen. quod exemplum reprobat per Petr. licet male secundum Barto. quia pro glo. est tex. insti. de le. §. sed si eadem res. & ibi not. coniuncta l. triplici. ff. de verbo. signi. Verbis tantum cōiuncti dicuntur quādō personę copulātur in oratione & in re legata diuiduntur. v. g. Titio & Sempronio lego fundum æquis portionibus vel singulis pro diuisia, aut vni pro tertia parte alij pro duabus vt l. si ita quis. de here. insti. & l. mevio. ff. de lega. ij. Re autem tantum coniuncti sunt quādō personę separantur in diuersis rationibus & in eadē re instituantur, verbi gratia, Titio fundum item Sempronio lego eundem fundum vt l. si separatum. ff. de condit. & de. & l. si plures. ff. de leg. j. quo casu videtur in duobus legando secundo adimere primo, secundūm gl. in d. l. j. de vsuf. acc. quæ in hoc male dicit secundūm Dy. & Bar. vt not. in d. l. si pluribus. & sicut. ff. de adi. le. & pro sua gl. ff. de test. seruo. Quibus sic præmissis respondeo ad quæstionem distinguendo aut sunt pariter coniuncti re & verbis, & habet locum inter eos ius accrescendi si velint, non autem eis inuitis vt l. prima. §. vbi autem legatarijs. C. de cadu. tol. & ibi per Cyn. & procedit hoc ius accrescendi modo de quo infra dicitur aut sunt coniuncti verbis tantum, & tunc iudistingue secundum Bart. aut in verbis est coniunctio sed in re totalis & separata diuisio, vt lego Titi. & Semp. singulos boues & si. & non

habet locum inter eos ius accrescendi. vt ff. de vsu. ac. l. prima in secundo. responso. facit l. recte dicimus. §. fin. ff. de verborum significatio. aut in re non est totalis diuisio. v. g. lego Titio & sempronio fundum æquis portionibus pro diuiso & tunc quia res indiuisa nec possunt partes ad oculum demonstrari vt l. meuius. §. duobus. ff. de legat. secundo. erit locus iuri accrescendi si velint vt dicta l. re coniuuati. Aut sunt coniuncti re tantum & tunc subdistinguitur aut sunt coniuncti in usufructu tantum aut in domino. Primo casu aut portio vnus de facit ante acquisitionem usufructus, & habet locum ius accrescendi quia à principi. totidem singulis est collatum. Aut deficit post acquisitionem, & tunc habet locum etiam ius accrescendi inter volentes vt probatur in dicta l. prima. §. interdum. ff. de usufruct. accre. Secundo casu cum sint coniuncti in domino tunc habet locum ius non decrescendi quia à principi. cui libet ipsi res fuit in solidum attributa sicque per solum concursum faciunt sibi partes quo concursu cessante remanet res ipsa in solidum apud alium vt habetur in d. l. fortidianum. C. de leg. & ibi not. per Cy. & probatur in d. l. j. §. sin autem à deficientis. C. de cad. tol. & cum hac distinctione & tali modo veniunt simul ad hoc ius accrescendi qui coniuncti sunt utroque modo. l. re & verbis licet in hoc sint alii qui contrariū sentiunt vt no. p. Bar. in d. l. re coniuncti. Ad quæ vide quæ habentur in l. plan. §. si coniuncti ff. de le. j. & in §. si eadē res. insti. de le.

22 † Aduerre tamen ad vnum quoddam si aliquis ex coniunctis fuerit admissus ad partem suam de iure speciali non vretur iure accrescendi vt l. mulieri & titio. ff. de conditio. & demonstra. & ibi not. per Barto.

23 † Porro quia superius visum est quibus casibus pars deficiens alijs accrescat videam us an in legatis accrescat cum suo onere vel sine sicut supradictum est in hæreditate. In quo articulo sic distingue aut pars deficiens est pro non scripta & accrescit sine onere vt dicta l. j. §. in primo de ca. tol. aut erant caduca vel quasi & tunc aut sunt coniuncti verbis tantum, aut utroque modo. Primo casu distinguit Bar. aut onus erat impositum nominatum, aut simpliciter vt supradictum est in hæredibus vel dic secun-

dum Cynum. quod in legatarijs considerandum est hoc. Aut enim est onus cõsidens in dādo, & tunc accrescit cum tali onere dicta l. j. §. ne autem. C. de cadu. tollen. Aut consistit in faciendo & tunc aut non inheret persone & idem aut inheret persone & tunc non accrescit cum onere sed sine eo vt habetur in dicta l. prima. §. sin autem. & §. si verò talis. Vbi autem utroque modo coniuncti tunc aut pars deficiens est pro non scripta & idem quod supra distinguendum est per dictam l. primam. §. in primo aut est caduca vel quasi & tunc licet in hoc sint diuersæ opinio. tamen veritas est quod sine onere accrescit quinimo non decrescit cum cui libet in solidum res ipsa à principi. fuerit attributa sicut in coniunctis retantum vt dictum est & cum ista determinatione intelligendus est præalle. §. vbi autem legatarijs. & ibi per Cy-

24 num. † Nunc restat discurre articulum qui est an inter plures contrahentes locus sit iuri accrescendi. In quo sic distingue secundum Bartolum. aut queritur de iure accrescendi quod procedit ex coniunctione hominis aut ex coniunctione legis. Primo casu aut queritur de usufructu accrescendi & in eo habet locum ius accrescendi l. prima. ff. de usufructu accrescendi aut queritur de dominio vel proprietate & tunc aut loquitur in diuisis & locum habet ius accrescendi. vt l. prima. §. primo. ff. de usufructu. acc. & l. proprium. ff. communia prædio. & tunc aut loquimur de depositis à principe & habet locum ius accrescendi vt l. prima. C. si so. imperia. do. libro. x. autem est in dispositis per alium inferiorem & tunc aut interest contrahentis quod locus fiat iuri accrescendi & habebit locum etiam aduersario inuito vt probatur in l. fundus ille. ff. de contrahend. emptio. & ibi not. Aut eius non interest & tunc cessat ius accrescendi vt l. si mihi & titio. ff. de verbor. obligat. & ibi not. per Barto. in dicta l. si duo patroni. in prin. ff. de iureiur. fallit in assignatione liberorum. vt ff. de afsi. l. si. † Per quæ colligitur determinatio ad illam q. quando eadem res duobus est data in feudum vel emphyteusim an sit locus iuri accrescendi inter eos in qua. q. Barto. in l. si mihi & titio sic distingue aut res ipsa data fuit ambobus presentibus acceptantibus & tunc morte vnus non sit locus iuri accrescendi p. d. l. si mihi & titio. quia per acceptationem & requiritonem cessat ius accrescendi vt l. circa. ff. de vsu. le. & ad hoc bene facit. c. j. de duo. fra. de no. benefi. inu. co. x. de gra. suc. c. j. in feu. c. j. nisi esset emphyteusim paterna. Si autē data fuerit vni presenti & alteri absenti tunc non valet nisi pro dimidia regulariter vt d. l. si mihi fallit si esset talis persona quæ possit absenti querere vel ex forma statutorum vel iuris communis. Item quereretur soli presenti in solidum si esset contractus onerosus vt d. l. fundus ille. † Sed quid dices si sit patri res aliqua in feudum concessa vel emphyteusim recipiendi pro se & filijs suis quo mortuo alter ex filijs decessit sine hærede an accrescat alteri portio sua vel redeat ad dominum: dic secundum Bartolum quod accrescit quia hæc acquisitio est paterna ideo fit locus iuri accrescendi. vt dict. capitu. primo de duo. fratr. de no. be-

Colligitur.
Adde Bal.
in ca. de cederi quis fen da. pos. in §. sib. fen Bal. in l. si qua. C. ad tertiu. doctor. in l. si mihi & titio de ser. ob. Spe. titu. defen. ser. xxx. §. Pau. de cast. con. d. §. §. seq.

b Dices. Vi-
de abba. in
c. raynutius
de testa.

benef. inuest. & in e. cum verò corradus. qui seu. da. pos. Tangitur per Cyn. in l. j. C. quando non pe. par. & per Spe. in titu. de loc. §. nunc aliqua. vers. l. xix. & per Dy. in l. codicil. ff. de usufru. lega.

Postremo queritur an ius huius reciproce substitutionis transeat ad hæredes ipsius substituti, dic breuiter quòd non, vt d. l. Lucius. §. fina. & l. qui plures. & l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulga. & pupil. nisi fortasse & hæredes eius essent pariter cum eo substituti, vt plerunquè vidi fieri, & est optimū consilium, vt testator dicat Titium. & filios ac hæredes suos Caio substituto, ius autem accrescendi transit in quoscumque vt l. si ex pluribus. ff. de leg. hæredi. & hæc sufficiant.

EPI T O M E.

- 1 Quare dicitur exemplaris substitutio.
- 2 Muto, surdo, & prodigo, an substituantur exemplariter.
- 3 Qui possint exemplariter substituere.
- 4 Quibus possint exemplariter substitui.
- 5 Substitutus exemplariter à matre, an præferatur substituto exemplariter à patre.
- 6 Quæ personæ possint exemplariter substitui.
- 7 Ex pluribus filijs, an pater possit unum ad substituendum eligere.
- 8 Pater an teneatur substituere aequaliter fratres tam stringere quàm ex eadem matre tantum.
- 9 Vulgaris vel exemplaris facta mentecapto, an contineat exempla.
- 10 In expressa pupillari, an contineatur tacita exemplaris.
- 11 Tacita exempla, an excludat matrem.
- 12 Quæ sint necessaria ad substituta exempla.
- 13 Substitutio exempla, quando finiatur.
- 14 Substitutio exempla, extincta per finitatem superveniens, an reuiviscat morbo immalefente.
- 15 Substitutio exempla, an sit penitus extincta condito testamento per mentecapum tempore finitatis.
- 16 Condito testamento ante furorē substituta exempla, facta temporis furoris non valet.
- 17 Superveniens liberis, an finiatur substituta exempla.

EXEMPLARIS. Hæc substitutio est de raro contingentibus. Cuius forma talis est, si filius meus mentecaptus, vel furiosus antequam rediret ad sanos mores decefferit, substituo sibi Sempronium.

- 1 † Hæc enim exemplaris dicitur, quia ad exemplum pupillaris est inuenta, vt qua ratione sit substitutio pupillaris ei qui defectu ætatis testari non potest, sic & ei qui defectu sensualitatis impeditur testari, vt traditur in l. humanitatis, & ibi per Cy. C. de impu. & alijs substitutio. & in l. ex facto, & ibi per Bart. ff. de vulgari & pupillari. & in §. qua actione. instituit. de pupil. substituto.

2 † Sed circa hæc queritur an muto, surdo, & prodigo possit substitui ex plariter videtur quod non, quia de furioso, & mentecapto loquitur lex, ergo ad alios non extenditur, argui. in l. si verò. §. de viro. ff. soluto matrimonio. nisi de speciali gratia principis. vt d. l. ex facto. & hæc partem sequuntur alij, quos refert Cyn. in dicta lege humanitatis. Alij tenent contra, quia in eis est eadem ratio, ergo idem ius vt lege illud ff. ad l. acqui. ad quod facit lege gallus. §. & quid sit tantum. ff. de liber. & posthum. & l. prima. C. de cur. fur. & l. si furiosi. C. de nupt. Nec ob. quòd lex humanitatis loquitur de solo mentecapto, quia illud solum est positum gratia exempli, quod non habet regulam restringere, vt l. damni infecti. in fine. l. secunda. ff. de dam. infect. & hæc verior. non ergo est opus pro hac substitutione hodie principem adire, cum omni iure liceat cuiunquè hæc substitutionem facere propria auctoritate, & quo ad hoc remanet correctæ lex facti præalle.

- 3 † Deinde queritur qui possint exemplariter substituere, dic breuiter quòd soli ascendentes, utriusque sexus, videlicet pater & mater. & alij superiores, vt dicit tex. in d. l. humanitatis. & d. §. qua ratione per quòd colligitur vna differentia inter hæc exemplarem substitutionem & pupillarem, nam mater non potest pupillariter substituere, quia non habet filium in potestate, vt lege mater. ff. de vul. & pupilla.

- 4 † Tertio principaliter queritur, quibus potest exemplariter substitui, dic quòd liberis tantum, non extraneis patientibus aliquid vitium de prædictis siue sint in potestate, siue sint sui iuris, siue sint naturales & legitimi, siue naturales tantum, siue legitimi tantum, vt d. l. humanitatis. & lex facti. per quæ pater alia differentia inter hæc pupillarem, quia pupillaris non fit naturali tantum, vel emancipato, vt supra dictum est, & probatur. in d. l. Lucius. cum similibus. Est etiam alia differentia, quia hæc substitutio non fit impuberi, si enim fieret pupillo furioso operaret hæc substitutio, tanquam pupillaris potius quam exemplaris attentio vitio, seu defectu naturali potius quam accidentali, ar. in l. qui habet. ff. de tute. nisi pupillus esset emancipatus, quo

4 Deinde queritur. Ad de Barto. in l. ex facto. de vulg. & pupil. Bart. & docto. in l. humanitatis.

casu cum non posset operari vt pupillaris, operaretur vt exemplaris, secundum doc. & Bartolum vt no. in d. l. ex facto. & per Cy. in d. l. humanitatis. ¶ Quarto queritur, quoniam dictum est patrem & matrem posse hanc facere substitutionem, pone quod pater filio furioso dedit vnum substitutum mater dedit alium, quis eorum preferretur, dic quod licet in hoc diuersè sint opi. Illa tamen equior est qua distinguitur, aut filius erat in potestate patris, & tunc preferretur substitutus datus ab eo in paternis bonis, vel aduentitijs, quia ius paternæ potestatis potentius est iure matris. In bonis autè maternis pferendus est ab ea substitutus, arg. eius quod dicitur de filio arrogato in l. si plures. §. in arrogato. ff. de adop. & l. si arrogato. ff. de ado. & l. si plures. §. in arrogato. ff. de vul. & pup. facit etiã quod dicitur de tutore in l. mater. C. de test. tu. & l. mulier & l. si patronus. ff. de confir. tu. Si autè filius erat emancipatus, & tunc in bonis paternis preferretur substitutus à patre. In bonis maternis preferretur substitutus à matre, in aduentitijs æqualiter omnes admittuntur, quod operatur diuersitas parentum & patrimonium, sicut aliàs dicitur in dict. l. si arrogator. & que dicta sunt in patre & matre, locū etiã habent in auo & auia, & alijs superioribus: vt plene tradit Bart. in d. l. ex facto. miror tamen quod doc. non considerauerunt in hac q. qualitatē psonarū substitutarum, ar. d. l. humanitatis credo quod hoc posuerunt pro cōstanti: Sed quid si mater trāsiiuit ad secunda vota, an priuatur hoc priuilegio substituēdi, exemplariter ipsi filio, dic quod sic, quia tunc cessat illa humanitas, de qua in d. l. humanitatis. arg. in l. omnē. C. ad ter. & l. sciāt. C. de legi. hē. & quod habetur in l. lex que tutores. C. de adm. tu. & in auth. hoc sacramentum. C. quado mul. tu. officio fun. po. & l. j. C. vbi pu. edu. de. ¶ Sexto queritur que sint illæ personæ que possunt exemplariter substitui, dic quod ille solæ quas verisimile esset ipsos liberos sibi substituisse, vel instituisse si fuissent sanè mentis, & potuissent testari, vt puta ipsorum filios, nepotes. & alios similes proximiores. Extranei autè illis extrantibus substitui nō possent, vt probatur in d. l. humanitatis. Et ex hoc colligitur etiam alia differentia inter hanc substitutionē exempla-

rem, & pupillarem, quia in pupillari omnes possunt substitui, vt in l. ij. §. quos possent. ff. de vulga. & pupil. & in hac illi soli de quibus dictum est. quam quidam voluerunt dicere, quod d. l. humanitatis. corrigat. d. §. quos possunt. cum si. vt fit hodie idem quo ad hoc in vtraque substitutione quæ opin. non est communis, vt refert Cyn. in d. l. humanitatis. & Bart. in d. l. ex facto. ¶ Quid igitur si iste filius cui fit hæc substitutio, habeat plures filios vel fratres, an liceat patri eius, vel matri vnum ex eis eligere. & illum solum substituere alijs exclusis, vel præteritis. Dic breuiter quod licet quo ad hoc sint contrariæ opi. doct. attamē verior est opi. vt distinguatur, aut non subest iusta causa præteritionis, vel exheredationis, & tunc tenetur æqualiter eos substituere, & ratio est quia pater & mater pari modo debent se habere in hac substitutione, sicut verisimiliter se habuisset ipsius filius si testamētū cōdidisset, vt probatur per tex. in dicta lege humanitatis. ¶ Post hæc queritur quid, si filius habeat fratres vtrinque cōiunctos, & alios vterinos tantum, an pater teneatur ipsos æqualiter substituere, quidam, quos refert Bartolus in dicta lege ex facto, dicunt quod solum vtrinque coniuncti sunt substituendi, quia hi soli sunt substituendi qui admittuntur ad querelam, vt probat tex. in dicta lege humanitatis, & quia vterini soli non admittuntur ad querelā, vt lege si fratris. C. de inofficio. testa. ergo non sunt substituendi. Alij autem distinguunt, aut substitutio fit à patre, vel à matre, si à patre tunc pferendi sunt in substitutione vtrinque coniuncti, vel cōsanguinei tantum. Si verò à matre, tunc sunt æqualiter substituendi omnes, de quo plenius vide in dicta lege ex facto. ¶ Rursum queritur si pater substituerit solum vulgari ter vel pupillariter tantum filio iō impuber, & mentecapto. An in hac vulgari & pupillari contineatur exemplaris substitutio. dicunt quidā quod in hac vulgari expressa non continetur tacita exemplaris. nec similiter in pupillari ne duo specialia in eodem concurrere videatur, vt no. in l. j. C. de do promi. & cum post. §. gener. & ibi no. ff. de iure do. Bart. vbi supra distinguit, aut tempore quo pater substituit filius nullum patietur defectum. tunc nō continetur in ea exemplaris propter superuenientē defectū, quia ad casum in excogitatum non sunt extendenda verba. substitutionis, ar. in l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de ver. ob. Aut tempore testamenti filius patiebatur defectum furoris, & tunc in vulgari continebitur tacita pupillaris infra tempora pupillaris etatis, & cessabit exemplaris, attento potius naturæ vitio quam accidentis, vt supra dictum est post verò pupillarem ætatem continebitur exemplaris, & sic prouiso testatoris videatur relata ad omne tempus secundum qualitatem personæ, si tamen persona substituta fuerit de his que continentur in dicta l. humanitatis. & hoc dicitur equitas, & humanitas. dicta l. facit. in ar. l. qui neque. & l. si prædicta. ff. de reb. carum. ¶ An autem in expressa pupillari contineatur tacita exemplaris, voluerunt quidam dicere, quod sic, ratione similitudinis

2 An autē.
ad de Bald.
in l. humanitatis. C.
de impube.
Serf. tertio
queritur. et
Alexand.
consil. xxx.
in j. so.

10

2

dinis quam habent inter se, vt plurimum ista duæ substitutiones. Ideoque de vna ad aliam facilius est transitus. argu. in l. rem. §. item quæcunque. ff. de rei vendica. & l. si accepto. cum similibus eodem titulo. Aut distinguunt, an hæc pupillaris sit facta cum limitatione temporis, verbi gratia, si filius meus decesserit in pupillari ætate talem substituo. Et tunc si semel valere potuit, vt pupillaris, postea in aliam non resoluitur ac obligatur. vt lege si ita quis. ff. de hæred. institu. aut est facta simpliciter, & tunc aut est facta filio in potestate, & valet vt pupillaris vsque ad pubertatem, & post, valet vt exemplaris. argu. in l. centurio. ff. de vulg. & pup. aut est facta filio emancipato, & tunc valet vt exemplaris, argu. in l. gallus. §. primo. ff. de libe. & posthu.

11 ^a † Ultra queritur an prædicta tacita exemplaris excludat matrem, dic secundum doctores. quod non nec alias personas quas non excluderet tacita pupillaris. sapit enim hæc substitutio in multis naturam pupillaris. vt statim subiiciam, cum sit ad ipsius exemplum inducta & reperta, vt in §. qua ratione. institui. de pu. substi. ergo & c. vt l. jff. de lega. j. l. ij. C. con. de le. Sed expressa exemplaris bene matrem includeret eadem ratione qua pupillaris expressa quod tenet Bar. vbi supra.

12 † Item quero quod sunt necessaria ad hoc vt exemplaris substitutio fiat, & valet. dic breuiter quod sex. Primò videlicet quod is cui sit substitutio sit de liberis. Secundò quod sit mentecaptus, vel in simili vicio constitutus tempore testamenti, seu mortis ipsius testatoris, argu. in dicta l. secunda. §. si extraneus ff. de vulg. & pup. Tertio quod morte testatoris non reincidat in alterius potestatem quia si reincideret, quod non potest per se, non poterit per alium, argu. in l. neque C. de hered. instit. sicut de pupillaribus superius dictum est. Quarto quod testator faciat sibi testamentum, vt d. l. humanitatis. Quintò quod sit institutus saltem in legitima, non autem ex hæreditis, nec præteritis. vrd. l. humanitatis. Sextò quod ipse testatoris a deat hæreditas expressè, vt habeatur pro adita ipso iure per existentiam sui hæredis, vt supra dictum est pupillari, vt l. si filius qui patri. ff. de vulgari & pupillari. & l. fin. §. primo. C. de curat. furio. hoc sequitur Barto. vbi supra ex quibus pater differentia & consonantia inter has substitutiones.

13 † Septimò queritur quando hæc substitutio exemplaris finiatur & vitietur. ad hoc sic respondeo, quod generaliter vitietur vbiunque aliquid ex prædictis substantialibus defecerit. Finitur etiam ex superuenienti conualescentia, & qualitercunque vitium cessauerit. Item finitur si filios quos prius non habuerat susceperit hic furiosus, vrdicta l. humanitatis.

14 † Sed circa hoc queritur si per conualescentiam superuenientem extincta sit substitutio exemplaris postquam reincidat in furorem. an substitutio reuiuiscat. seu reconualescat, & quidam distinguunt, aut vterque actus furoris cessantis, & redeuntis contingit in vita testatoris, & tunc reconualescit substitutio. argu. me. lege post-

humus. ff. de iniusto rupto & irrito testamento. iuncta l. secunda. ff. de petitione hæreditatis. aut contingit post eius mortem, & tunc non reconualescit per iura prædicta. Bartolus autem in dicta lege ex facto. aliter distinguit, aut enim furor & dementia perseverat, & tunc planum est quod substitutio firma stat, aut furor cessat & eodem modo cessat substitutio, nõ autem extinguitur. Ideoque si iterum superueniat furor ipsa substitutio vires assumit quæ prius cessauerat, & tali verbo cessat vitium cum ministerio d. l. humanitatis.

15 † Ex quibus secundum eum colligi potest decisio ad quæstio. quid si filius post reditum ad sanos restamentum fecit, quod facere potuit, si erat sui iuris, vt l. furiosus. C. qui testamenta facere possunt. si post reincidat ad furorem, quod non reuiuiscat vterius substitutio exemplaris. quia per eius propriam prouisionem satisfactum est in bonis eius, vnde superflua est aliena ne per indirectum sublata esset sibi testandi facultas. quod esset non debet, vt l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. obl.

16 † Deciditur etiã & aliud videlicet, quod si talis filius qui prius nunquam fuerat furiosus in perfecta salute fecit testamentum, deinde superuenit sibi furor, quod non poterit sibi exemplariter, vel à patre, vel à matre substitui ratione prædicta ad quod facit lege si arrogator. cum ibi notatur. ff. de adoptionibus. videtur tamè opinio Bartoli in eo quod dicit substitutionem cessare contradicere text. in dicta l. ex facto.

17 † Postremo queritur an ex superuenientibus liberis finiatur substitutio exemplaris. & dic quod sic, siue sint filij naturales tantum, vel legitimi, vel simul legitimi, & naturales, vt probat text. in dicta l. humanitatis in ratione sui. licet ille text. loquatur in filio suo, & hoc tenet Bartolus in d. l. ex facto. pro quo facit, quia præsumptio est ipsum furiosum, si foret sane mentis ipsos filios ceteris in institutione prætulisse, vt l. cum acutissimi. C. de fideicommissarijs. & l. auus. ff. de cond. & demonst.

1 Ultra queritur. adde Bal. in l. lucius. ff. de vul. & pu. Septimo queritur. adde Barr. in l. ex facto. ff. de vul. & pu.

EPI TOME.

- 1 Cur dicatur compendiosa.
- 2 Que sit forma compendiosa.

- 3 *Compendiosa an sit species de per se.*
- 4 *Quas substitutiones comprehendat compendiosa.*
- 5 *Verba directa compendiosa que.*
- 6 *Verba obliqua que.*
- 7 *Verba communia que.*
- 8 *Cum substitutio sit per verba directa, quas substitutiones comprehendat.*
- 9 *Verbum sine liberis adiectum verbis compendiosis quid importet. nu. 10. 11. 12. 14*
- 12 *Substitutio ita facta, si filia mea decedat antequam nubat, an sit compendiosa vel fideicommissaria.*
- 15 *Quis sit effectus, an substitutio sit directa vel fideicommissa.*
- 16 *Compendiosa quando sit per verbum commune quid importet.*
- 17 *Quando mat. r est in medio, an sufficiat fuisse tempore mortis testatoris, ier non fuerit tempore quo cedit dies substitutionis.*
- 18 *Facta substitutio filio si impubes sine liberis &c. an eo decedente post pupillarem a tatem locum habeat.*
- 19 *Facta substitutio filijs de tertia persona uno ex eis decedente, cohæredes an substitutus admittatur.*
- 20 *In substitutione compendiosa pluribus institutis continente pupillarem, vulgarem, & fideicommissam, an sit locus substituto cum disjunctio.*
- 21 *In vulgari cur exigatur impedimentum conditioni in persona omnium institutionum, & sit locus substituto, in alijs autem distinguitur.*
- 22 *Substitutio de pauperibus, an habeat locum uno ex pluribus filijs institutis, decedente sine filijs.*
- 23 *Substitutio compendiosa facta per verbum commune, an contineat substitutionem vulgarem.*
- 24 *Substitutus compendiosus in re certa, an sit hæres insolidum. nu. 25. & 26.*
- 27 *Qua differentia inter institutionem quota & substitutionem.*
- 28 *Substitutio compendiosa facta per verba directa & communia, an iudicetur directa vel fideicommissa.*
- 29 *Verbum perueniat, an sit directum vel obliquum.*
- 30 *Verbum pertineat, an sit directum vel obliquum.*
- 31 *Verbum accrescat, an sit directum vel obliquum.*
- 32 *Verbum moriatur, quid importet.*
- 33 *Substitutio compendiosa qualiter finiatur.*

COMPENDIOSE. † Aduertendum est multum circa hanc substitutionem, quia est in quotidiano vsu: vt l. legau. ff. de liber. lega. que ideo compendiosa appellatur, quia secundum quosdam sub quodam verborum compendio, includens in se multas substitutiones & plura tempora, que quidem deriuatio seu denominatio non est concludens, quia & reciproca substitutio est huiusmodi, sicq; esset denominanda compendiosa, & ideo melius dic quod ideo sic appellatur, quia Imperator eam sic baptizauit, vt l. præcibus. C. de impuberi, & alijs substitutionib. nec super hoc est insistendum, quia plura sunt negocia quam vocabula, vt l. natura. ff. de præscript. ver. & sunt alia pertinentibus relinquenda, vt l. secunda. C. de constit. pec. & glo. in ru-

brica. ff. solut. matr. † Circa hanc substitutionem pluribus est querendum, & primo que sit eius forma vbi respondetur, quod talis est quodcumque filius, vel hæres meus sine liberis decesserit Sempronium eidem substituo, vt habetur in l. centurio. ff. de vulg. & pupil. & ibi plenè per Barto. & in dict. l. præcibus. vbi per Cynum & per hoc not. quod hæc substitutio fit per hoc aduerbium quodcumque vel si. † Inde queritur, an hæc substitutio compendiosa sit species substitutionis distincta, & separata ab alijs, dicunt docto. aut hæc substitutio fit à milite qui potest directo substituere, & tunc est propriè species substitutionis distincta ab alijs: vt d. l. centurio. & lege præcibus. Aut fit à pagano, & tunc quia paganus non potest substituere directo, nisi vulgariter & pupillariter. Ideo vltra hos casus & eorum tempora, talis directa substitutio non porrigitur, sed resoluitur in fideicommissariam, vnde in pagano est adiectio quædam infra tempora pubertatis, postea verò est species distincta, quia transit secundum aliquos in fideicommissariam, vt infra dicitur & supra dictum est de reciproca, & non substitutio per se ab alijs distincta, nisi fortassis per statuta terrarum reperiretur aliud dispositum, & tunc idem in pagano, quod in milite esset sentendum.

† Tertiò queritur quas species substitutionum comprehendere habeat compendiosa substitutio si fiat à milite vel pagano, dic quod si quidem fiat à milite intenta persona eius cui fit ex forma substituendi, aliquando comprehendit vulgarem tantum, aliquando pupillarem tantum, aliquando simul vtranque, & idem dico in pagano in quo comprehendit, aliquando etiam in fideicommissariam, vt dicta l. centurio. & apertius demonstrabitur in sequentibus. Quæro igitur ad eorum declarationem, quando comprehendat vulgarem vel pupillarem aut fideicommissariam. Cuius gratia præsciendum est quod aliquando hæc substitutio compendiosa fit per verba merè directa, aliquando per verba merè obliqua, & aliquando per verba communia. † Verba autem directa appellantur illa que ita directo referuntur ad personam substituti, quod in acquisitione hæreditatis ipsius factum & ministerium, & non alterius personæ requiritur, verbi gratia, si testator dixerit, Caium filium meum heredem instituo, & quodcumque ipse filius meus decesserit, talis sit heres sibi. vt not. per glossam super verbo, directas. & l. eam quam. C. communia deleg. & in l. præcibus. C. de impuberi. & alijs substitutionibus. per hoc enim quod dicit, si hæres, agit testator vt substitutus à seipso capiat sine alterius ministerio, & idem si dixerit, talem instituo. & quodcumque filius meus decesserit talem substituo.

† Verba autem obliqua appellantur illa per que testator in acquisitione scienda per substitutum exigat alterius ministerium, verbi g. si testator dixerit quodcumque filius meus decesserit, restituat hæreditatem Caio, nam isto casu & sequentibus non potest

potest Caius à seipso intrare, & apprehendere hereditatem nisi præcedente, & interueniente facto heredis restituentis, vt l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vul. & pu. & l. ex facto. §. ex facto. & §. fin. l. recusare. §. tutius. & l. restituta. & quasi per totum. ff. ad tre. Idem si dixerit rogo vt facias Caium hæredem vt dicta l. ex facto in principio. in l. filiusfamil. §. vt quis hæredem. ff. de legat. primo. Idem si dixerit redat hæreditatem Caio, vt l. cum quidam. ff. de legat. secundo. quæ verba sunt obliqua. & l. verbum reddendi. ff. de verborum significatio. verbum ergo restituat, reddat recipiat, & satisfaciatur sunt obliqua vt patet ex prædictis.

7 † Verba autem communia sunt illa quæ se possunt habere ad vtrunque significatum, videlicet quod hæres capiat à seipso, vel ab alio, & sic possunt esse directa, & obliqua, de quibus ponuntur exempla per glo. in dicta l. precibus. & primo in verbo substituto, vt puta si testator dixerit, quandoquæ hæres meus decesserit Sempronium substituto, hoc enim verbum substituto aptum est referri tam ad directam quam ad obliquam substitutionem propter ipsius verbi generalitatem, nam vnusquisque dicitur substitutus qui in locum alterius subrogatur, argument. in l. titius. cum seq. ff. de hære. instituen. & l. prima §. in primo. & §. pro secundo. C. de caducis tollendis. sunt etiam alia exempla de verbis communibus, & alia de quibus dubitatur, an sint directa, vel obliqua, vel communia, de quibus omnibus infra declarabitur, nec mireris de hac inuestigatione quia inter directam substitutionem, & obliquam multiplex ex differentia, maxime quia de illa directa nulla detrahitur quarta de fideicommissaria, sic, vt infra patebit. His itaque sic præmissis rediens ad propositam quæstionem concludo tres casus principaliter examinandos. Aliquando fit substitutio compendiosa per verba merè directa, aliquando per verba merè obliqua, aliquando per verba communia.

8 † Circa primū art. cum fit per verba merè directa, quæritur de pluribus quæstionibus. & primo quas species substitutionum comprehendat in. scilicet tacita substitutio compendiosa & distingue. aut hæc substitutio fit à milite, aut à pagano. Primo casu omni tempore est directa. vt dicta l. centurio. & sic comprehendit vulgarem, pupillarem, & aliam quæcumque directam pro toto tempore. Secundo casu subdistingue, aut fit impuberi, & resoluitur in fideicommissariam, & secundum illam operatur pro toto tempore, quia paganus vltra etatem pupillarem non potest directo substituere, text. est in l. scæuola. ff. ad trebellia. facit quod not. in l. verbis ciuilibus. & in l. in pupillari. ff. de vulgari & pupillari. Aut fit pupillo, & tunc secundum communem opinio. gloss. & doct. infra tempora pupillaritatis fungitur vice pupillaris substitutionis, & tanquā de pupillari disponitur, postea autem finitur, vt dicta l. verbis. & dicta l. in pupillari. quam opinio. sequitur in hoc glo. in d. l. centurio. & in l. precibus. & in l. de pup. subst. in gl. magna. & idē Azo. in sum.

co. titu. & idem Cyn. in d. l. precibus. in gloss. in capi Rayn. ut. extra de rest. & Io. And. in glo. in c. j. extra de test. libro vj. Alij autem sunt qui dicunt, quod valet infra tempora pubertatis, vt pupillaris, postea autem trahitur ad fideicommissariam, quam opin. sequutus est Io. Andr. mutato proposito in nouella sua super d. c. j. & alij quidam idem sentiunt, & moventur præcipue ex coniecturata mente testatoris, qui comprehendendo omne tempus videtur substitutionem hanc voluisse operari omni tempore, prout melius possit, ad quam mentem verba sunt in quantum possunt trahenda, vt in l. j. in fi. C. de lib. præte, & in l. conditionibus. de conditio. & demonstr. etiam improprando ipsa verba, vt l. si alij. & ibi not. ff. de usufruct. leg. & l. in iuliam. ff. de præscrip. verb. Barto. autem in d. l. centurio, voluit pro concordia distinguere quæ trussa est. Sed circa prædicta quæritur an pupillaris contenta in hac substitutione compendiosa sit tacita vel expressa, & quidem gloss. magna in dicta l. centurio, & in l. precibus videtur sentire quod sit tacita, quod etiam videtur probari per text. in d. l. precibus. Tu tamen secundum Bartol. dic quod quantum ad formam verborum est tacita, sed quantum ad iuris effectum est expressa, quod patet, quia matrem excludit. vt in c. j. extra de test. libr. vj. & dicta l. precibus. & not. per Barto. in dicta l. centurio. in iij. oppo.

9 † Quid autem dices de quæstione quotidiana, pone quod in hac substitutione facta per verba directa, testator adiecerit verbum sine liberis, verbi gratia, quandoquæ decesserit filius meus sine liberis, tempronius sit hæres, an idem hoc casu erit censendum quod in proxima quæstione dictum est. aduerte quod sicut in præcedenti quæstione sunt opinio. contrariæ sic in ista, & quidem gloss. in dicta l. precibus, dicit quod omni tempore hæc substitutio est fideicommissaria propter illa verba sine liberis, & idem sequitur gloss. in dicto capitul. Ray. doct. tamen communiter tenent idem quod in præcedenti videlicet quod infra tempora pubertatis valeat, vt pupillaris postea trahatur ad fideicommissariam per d. l. centurio. quidam autem dicunt quod opinio. gloss. est verior. quia propter illa verba sine liberis substitutio videtur relata ad id tempus principaliter, quo liberis habere possit argumen. in l. prima. in princip. ff. de sus & legitimis. sicque debet ista substitutio pro omni tempore esse vniformis, & eodem iure censerit, argumen. l. cum qui ædes. ff. de vsu. quæ opinio reprobat per eo maxime. quia ille sermo indefinitus quandoquæ decesserit & c. x. comparatur vniuersali, vt l. si pluribus. ff. de legatis secundo. vnde debet per se tantum operari quantum cum verbis illis adiunctis sine liberis & c. patet igitur ex præmissis quod hæc verba sine liberis faciunt substitutionem fideicommissariam post tempora pubertatis secundum opinio. communem vel omni tempore secundum opinio. gloss. cuius effectus est maximus, vt per te dignoscere potes.

10 † Et hæc faciunt ad quæstionem quam habui de facto. Testator habens filium pupillum sic dixit, si

filii meus decesserit in pupillari ætate sine filijs Caium sibi substituo, quæritur an hæc substitutio sit pupillaris tantum vel fideicommissi tantum, vel simul utraque. Dubium autem oritur ex eo quia ista verba, sine liberis, determinationem habent ab illis verbis in pup. ætate, sicq; videtur quod sit pupillaris, nec in hac substitutione est apposta aliqua alternatiua vel copulatiua, quæ habeat denotare hanc substitutionem debere in tempus post pubertatem extendi, imo magis oppositum, quia testator tempus limitauit, & designauit, dum dixit in pupillari ætate &c. & per hoc substitutionem ipsam restrinxit ad hoc tempus, argument. in l. si ita quis. ff. de vulgari & pupillari. In contrarium est veritas, quia hæc talis substitutio est pupillaris infra tempore pupillaris ætatis, postea est fideicommissaria, nec videtur restricta ad tempus pupillaris ætatis tantum sed vltra prætenfa, & hoc per illa verba sine liberis, quæ natura sui significati importat ad tempus potentie habendi liberos substitutio referatur, quod est post pupillarem ætatem, & illa verba in pupillari magis causa demonstratiouis personæ quam limitationis temporis videantur apposta. & hæc omnia interpretari benignius est attendenda mente defuncti, qui bene sciebat ipsum in pupillari ætate filios generare non posse. alioquin verba illa, sine liberis frustatorie erunt præolata, & nihil operarentur contra l. si quau do. ff. de leg. j. vt ergo aliquid operentur dicendum est hanc substitutionem vltra pupillarem ætatem extendi. Idem fortius est tenendum si testator dixerit, si filius meus decesserit impubes sine lib. &c. & ita clare determinat Bar. in d. l. centurio. & Inn. in c. ray. extra de test.

¶ Deinde de alio quæritur, ecce testator habens filiam pupillam ipsam hæredem instituit, & si sine liberis decesserit quandoque eidem Caium substituit, præmoritur testator hæc filia nupsit, & dotem de bonis paternis eius marito dedit, pacto apposto, quod ipse lucretur dotem si ipsam sine liberis præmori contigerit in matrimonio, deinde casus contingit quod ipsa filia sine liberis pendente matrimonio decessit. propter quæ substitutus vult reuocare bona paterna in dotem tradita, quæritur an sit audiendus, hic advertendum, quia quæstio est quotidiana, & distinguenda sic secundum Bartol. aut bona in dotem tradita sunt vsque ad legitimam, & non vltra, & tunc non auditur substitutus volens illam reuocare, quia in legitima non tenuit substitutio, vt in l. quoniam in prioribus. & l. quoniam in nouella C. de inofficioso testamento aut sunt vltra legitimam & tunc, aut dos erat talis quæ conueniebat marito eius attenda conditione patriæ, & consuetudine, & tunc non auditur substitutus. text. est not. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad trebellianum coniuncta authentica res quæ. C. de con. mu. delega. aut erat talis dos quæ nec filia, nec marito conueniebat, & tunc auditur substitutus de qua quæstione plenius vide quod no. Bar. in l. lucius titius. §. maritus. ff. ad trebellianum

coniuncta authentica res quæ. C. communia dele. & per Cyn. in l. j. §. videamus. C. de rei vx. ac. ff. super quæritur de occurræti sepe quæstione, ecce pater habes filiam eam hæredem instituit. & sibi hoc modo substituit, si filia mea decesserit antequam nupsit, sibi Caium substituo, quæritur qualis sit hæc substitutio an cõpædiõsa vel fideicõ. die quod in pagano est fideicommissaria, quia habet extenõnem vltra ætate pupillare, nã hæc conditio potest impleri quãdocunq; & sufficit simplex desponsatio. nec est necessaria ductio in domũ mariti, vt habetur l. hæc conditio. & l. an fuerit. c. si sibi no. de cõdi. & demon. & per hoc sequitur quod si filia moritur post mortem patris in pupillari ætate quod substitutus poterit ex pupillari sub contenta in fideicommissi. sub. ipsi filie directo succedere, vt not. infra in ij. gl. ver. amplius quæritur. Quid autem dices si testator fecerit hanc substitutionem per verbum lego, & non per verbum substituo. v. g. dixit testator quandoque decesserit filius meus sine liberis lego vniuersa bona mea Caio. Erit ne isto casu substitutio tantum, vel legatum, vel quid aliud, videtur quod sit substitutio, & non simplex legatum per tex. secundum Barto. in l. verbis ciuilibus. ff. de vul. & pu. & l. filium §. legata. iuncta. l. j. in priu. ff. de le. præst. an autem sit directa vel fideicom. Bar. tenet quod sit omni tempore fideicommissaria per l. iul. §. si. ff. ad tre. secundum strictam significationem, & propriam, ipsum verbum lego sit species distincta à verbo substituo. ideo diuersos habet titulos, dic latius, vt tangit Bart. in d. l. centurio. Venio nunc ad secundum articulum qui est quando substitutio fit per verba merè obliqua, quocasu dic breuiter secundũ omnes quod est fideicommissaria pro omni tempore tam in milite. quam in pagano, nec mater per talẽ substitutionem excluditur à legitima filij, & treb. vt l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vul. & pup. & facit l. fundi trebatiani. ff. de vsu. le.

¶ Inde quæritur de quæstione quotidiana quæ est, testator dixit quandoque decesserit filius meus sine liberis volo quod bona mea distribuantur inter pauperes per meos fideicom. & executores infra scriptos quæritur an talis substitutio, sit fideicommissaria infra tempore pupillaris ætatis, & videtur quod omni tempore sit fideicom. argument. d. l. fundi trebatiani pro qua facit gl. in d. l. præcibus. in contrarium deter. Bar. in d. l. centurio, dicens quod est directa infra tempora pubertatis, & sit ratio secundum eum, quia in hac dispositione, subiuntelligitur verbum, accipiant, & sit sensus si filius meus decesserit sine lib. tunc executores accipiant bona mea & dent pauperibus, vt l. alio hærede. ff. de ali. & ci. le. & ibi plenè per cum. de materia istorum executorum. ad quod etiam facit l. denique. §. inter d. eo. tit. & in authen. de ecc. tit. §. si quis autem, quod quidam verbum accipiant, est verbum ductũ, vt probatur in c. j. extra de test. lib. ij. & ibi nota. & in l. his verbis. in prin. ff. de hæred. instit. & pro hoc videtur tex. in c. cum tibi. extra de test. vbi tales executores nullo alio hærede instituto, pro hæredibus reputantur, prout etiam sequitur Goff. in tit. de testa.

esta. versic. quid erit. & Spec. in titu. de instru. edi. §. nunc aliqua. versic. item pone. & notandum secundum Barto. quod hæc talis compendiosa in casu isto naturam excludit, quia pupillaris in ea inclusa est magis expressa quam tacita, attentata præsumpta voluntate defuncti, quæ præsumitur ex diuersis coniecturis, & inaximè ex hac, quia pro salute animæ suæ instituit pauperes Christi, & per hoc ipsum Deum, qui est salus omnium. Ideoque præferri debet salus animæ proprio amori filiorum, vt l. deo nobis. C. de episc. & cler. Iuxta illud euangelij: nisi derelinqueritis patrem, matrem, uxorem, & filios, non intrabitis in regnum celorum.

14 † Ultra quæro, quid si testator nullos nominauit executores, sed simpliciter dixit, si filius meus quandoque sine filijs decesserit, volo quod bona mea dentur pauperibus, an hoc casu talis substitutio erit fideicommissaria. Et videtur quod sit directa, eo modo quo proxime dictum est, quia hoc casu episcopus loci est ordinarius executor, vt l. nulli. & l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. ergo, locum tenent hæredis. In contrarium dicit Bart. in dicta l. centurio. dicens quod omni tempore est fideicommissum, quia hæc verba, dentur bona mea pauperibus, sunt verba merè obliqua. ergo & c. vt d. l. cohæredi. §. cū filij. ff. de vulg. & pup. & idem esset si testator dixisset, volo quod bona mea vendantur, & pretium dentur pauperibus, quos elegerint mei executores secundum eum.

15 † Vterius quæritur quis sit effectus, an substitutio sit directa vel fideicommissi. respondeo multiplex, nam ex directa nulla detrahitur quarta, quia institutus vel substitutus capit à seipso, vt dictum est, sed in fideicommissi, detrahitur quarta, vt in sti. de fideicom. hære. §. sed quia. & in l. fideicommissaria. ff. ad Trebel. & in c. raynautus. & in c. raynaldus. extra de testa. Item propter legitimam debitam iure naturæ, quæ non cadit in restitutionem, nec substitutio quæritur, sed detrahitur de hereditate: vt l. quoniam in prioribus. & l. omni modo. & l. ex tribus. C. de inoff. testa. & in præallega. c. raynautus. & in c. raynaldus. & in d. c. si pater. de test. lib. vj. & not. in d. c. cum filia. sed in directa vearet legitima applicanda substituto, si filius decederet in pupillari ætate, postea non, vt in l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. de vulg. & pupil. & l. centurio. item propter fructus qui non restituantur ipsi substituto in directa substitutione, nisi extarent, vel pendente tempore quo cedit dies substitutionis, vt d. l. centurio. in fin. in fideicommissi aliter distinguitur, vt infra dicam in glo. sequentem propter matrem quæ in directa excluditur à legitima, sed non in fideicommissi. vt dictum est de his in d. l. precibus. † Nunc autem videndum est de tertio articulo, quando sit hæc substitutio per verbum commune, vt est verbum substituo, & quæro si testator habens filium impuberem dixit, quandoque decesserit talem substituo. An talis substitutio erit omni tempore directa, an fideicommissi. super quo variz sunt opi. Tamen secundum communem & reniorē opi. sic concludit, aliquando hæc substitutio

fit, cum quadam expressa temporum diuisione, seu distim. verbi gratia, si filius meus decesserit intra pupillam ætatem, vel postea quandoque; Cuius substituo, & in hoc concordant omnes, quod infra tempus pupillaris ætatis valet iure directo vt pupillaris, postea verò trahitur ad fideicommissariam, vt habetur & no. per glo. & Cyn. & alios scribentes in dicta l. precibus. aliquando sit substitutio simpliciter cum signo, distributiuo, quandoque, verbi gratia, quandoque; filius meus decesserit Cuius substituo, & in hoc casu reperio quatuor opi. prima fuit quod omni tempore sit fideicommissi. quam tenet glo. in dicta l. precibus. & l. centurio. & Azo. in sum. C. de impuber. & alijs substitutionibus. glo. in d. c. ray. & Ioan. and. in glo. in d. c. si pater. hanc similiter opi. sequuntur Dy. Mar. & Ray. & quasi communiter omnes. Secunda fuit opi. alterius glo. positæ inst. de pup. sub. in glo. magna, quæ tenet quod infra tempora pupillaris ætatis, valet iure directo, postea verò obliquatur & trahitur ad fideicommissi. quam opi. proposito mutato sequitur Ioan. and. in nouel. super d. c. si pater. Tertia est opi. lac. de arc. & Cyn. in dicta l. precibus. distinguendum, aut hæc substitutio est facta cū termino antedicto vel simili distributiuo intra tempus, & tunc habet locum opi. glo. inst. de pu. sub. & eius sequatium. aut est facta simpliciter, & tunc procedit opi. glo. in d. l. precibus. & sequacium. Quarta est opi. Barto. in dicta l. centurio. distinguens sic, aut ex aliquibus coniecturis vel præsumptionibus constare potest de mente testatoris, quod voluerit eam valere iure directo infra tempora pupillaris ætatis, & tunc verum dicit d. glo. inst. de pup. sub. & qui sequuntur eam, aut de his non constat, & tunc aut mater est in medio, & sit interpretatio pro matre vt sit omni tempore fideicommissi. vt d. l. precibus. arg. in l. qui duos ff. de re. du. aut mater non est in medio, & tunc filius moritur in pupillari ætate & iudicabitur directa pro eo tempore, aut moritur postea, & tunc iudicabitur fideicommissi. & sit ratio secundum eum, quia quando verbum potest se habere ad plura tempora debet iudicari prolatum esse secundum futuros euentus: vt l. iij. in fin. ff. de adi. leg. & l. hæc conditio. ff. de cond. & demonst. vnde sequitur quod si contigerit ipsum filium decedere in pupillari ætate, iudicabitur prolatum in hunc casum pup. sub. si verò decesserit postea, iudicabitur prolatum in casum fideicommissi. substit. quia lex semper est certa, vt l. veatre. & l. cum quidam. ff. de acquiren. hered. ideo facit præsumi talem fuisse ab initio substitutum, qualem sequens euentus demonstrat, veruntamen in iudicando non est recedendum à communi opinione, de qua latius vide Bartolum in dicta l. centurio. Nam ego Ioan. Pé. huius opusculi & nouæ practicæ compositor solis conclusionibus intendo, sermonibus prolixioribus rescatis.

17 † Hic autē dubitatur de vno, videlicet quoniam mater dicitur esse in medio, an sufficiat fuisse tempore mortis testatoris, licet non sit tempore quo cedit dies substitutionis, sic breuiter debet esse superflua

& viuens tempore quo cedit dies substitutionis: vt probatur in d. l. precibus. in fi. coniuncta gl. magna. in princ. & sit ratio, quia cum fauor matris sit causa resolutionis, substitutionis & alterationis, vt dictū est, si ipsa defuncta sit eo tempore cessare habet ipse fauor, & per consequens remanet substitutio in sua propria natura, & de hoc est tex. expressus in l. fi. C. de instit. & subst. † Deinde quæritur de eo quod superius aliquantulum tetigi, ecce quod testator sic dixit, si filius meus impubes decesserit sine liberis Caium substituo, vtrum eo decessente post pupillarem ætatem sine liberis, locus fiat substitutioni, videtur quod non, quia nõ decessit impubes, per hoc enim quod testator dixit, impubes videtur testator substitutionem limitasse ad tempus pupillaris ætatis, arg. in l. si ita quis. ff. de vulg. & pup. dicit Inno. distinguendum an illud verbum, impubes, adijciatur verbo dispositionis, an executiuo. Primo casu fit locus substitutioni, quia verbum illud videtur appositum potius gratia demonstrationis quam limitationis. Secundo casu repellitur substitutus, arg. ad hanc distinctionem in l. ij. ff. de au. & argē. leg. & l. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxa. & l. Titius. ff. de testa. milit. sed Io. and. in dicto cap. si pater. tenet simpliciter quod locus fiat substituto propter illa verba, sine liberis, quæ respiciunt tempus, quo liberos procreare poterat, & illud verbum, impubes, videtur non gratia limitationis appositum, sed gratia demonstrationis, patet ergo quod hæc substitutio, si sine liberis decesserit, facta simpliciter sine signo distributio, quodcumque, & omni tempore est fideicom. quod etiam in dubio sequitur Iac. de Are. & omnes vt supra tactum est in proxima quæstione.

19 † Amplius quæritur de quotidiana q. ecce quod testator habens quatuor filios, eisdem substituit hoc modo, si filij mei decesserint in pupillari ætate, vel postea quodcumque Caium substituo vulgariter, pupillariter & per fideicommissum, deinde vnus ex eis sine liberis decesserit, vel hereditatem repudiauerit, quæritur in eius successione, quis præferatur, an coheres an Caius substitutus, & videtur quod Caius substitutus cæteris cohæredibus præferatur, nam regula est iuris, quod substitutus præferatur coniuncto, tam in legato quam in hereditate, vt in l. ij. §. primo. & §. si autem aliquis. C. de cad. tollen. & in authent. hoc amplius. C. de fideicom. & ille sermo pluralis, si filij mei decesserint, resoluitur in singularitatem. vt l. falsa demonstratio. §. j. ff. de condi. & demonst. & l. quamuis. C. de impub. & alijs subst. in contrarium autem facit l. penult. C. de impuber. & alijs subst. Pro quorum omnium concordia sic distingue secundum Barto. vt per eum not. in l. hæredes mei. §. cum ita. ff. de vulg. & pup. aut substitutio est facta pluribus separatim aut coniunctim. Primo casu locus est substitutioni in persona cuiuscunque substituti, cum euenerit conditio substitutionis. vt l. per. ff. de ini. rup. & irrit. test. & l. pater filium. §. si secundum primam lect. ff. ad legem Falci. Secundum vero casu cum sit pluribus coniunctim, tunc subdividit, aut substitutio fit simpliciter sine adie-

ctione nominis collectiui, aut cum ea adiectione. Primo casu subdividitur, aut fit substitutio vulgaris aut pupillaris aut fideicom. si fuit vulgaris, verbi gratia, dixit testator, si filij mei, vel tales per me instituti hæredes non erunt, talis sit hæres, vel talem substituo, & tunc requiritur esse nullum heredem. & fit locus substituto, vt probatur in d. l. quamuis. C. de impub. & alijs subst. & not. in d. l. hoc articulo. ff. de hære. insti. & d. l. falsa. §. fi. Si autem fuerit pupillaris substit. tunc dic per omnia, vt infra dicitur in fideicommissa. in qua sic est dicendum, quod regulariter morte vel repudiatione cuiuscunque hæredis extat conditio fideicommissariæ substitutionis, sicque fit locus substituto in personam illius qui decesserit vel repudiaverit: vt l. Lucius. §. Caio. ff. ad Trebellia. facit l. fia. §. filium. ff. de leg. ij. quæ regula fallit quando præsumptio est testatorem aliud voluisse, quod quidem præsumitur quando voluit inter ipsos hæredes saluum esse, & locum habere ius accrescendi. arg. in l. vel singulis. ff. de vulg. & pup. vel natura rei hoc inducit, vt patet in vsu & habitatione. l. codicilli. ff. de vsufr. leg. item fallit in superstitite aliqua persona, quæ ex præsumpta voluntate defuncti excluderet fideicommissarium substitutum, vt puta, aliquis de liberis, vt l. is qui ducenta. §. item si pater. ff. de re. du. l. cum acutissimi. C. de fideicom. & l. generaliter. C. de instit. & subst. Secundo casu principali, videlicet cum substitutio est facta cum adiectione nominis collectiui, verbi gratia, si testator dixerit, si omnes hæredes mei, vel si vterque vel ambo decesserint &c. & tunc aut attentis propriam significationem vocabuli, & repellitur substitutus, vt d. l. hæredes mei. §. cum ita. in principio. aut interpretationem quæ ex defuncti voluntate colligi potest, & tunc aduerte an superest aliquis de liberis, qui extraneum substitutum soleat excludere, & tunc repellitur substitutus: vt d. l. fia. C. de impube. & ali. subst. aut non est aliquis de liberis, vel fortasse ipsemet substitutus est de liberis, & tunc admittitur substitutus, vt d. §. cum ita.

20 † Quid autem si facta fuerit substitutio compendiosa pluribus institutis, quæ continet vulgare, pupillarem, & fideicommissariam, vt idem Bart. no. in dicta l. centurio. & dixi supra, an vt substituto locus fiat, erit adhibenda dicta distinctio, si fuerint plures hæredes, vt prædicitur insti. ad quod respondet idem Bar. quod si quidem extiterit conditio vulgaris iudicabitur de vulgari, & distinguetur, prout de ea superius dictum est eo modo, si contigerit conditio pub. aut fideicom.

21 † Hic autem occurrit quærendum de ratione diuersitatis, quare in vulgari exigitur impedimentum conditionis in persona omnium institutorum hoc est nullum esse heredem, vt fiat locus substituto. In alijs autem subst. distinguitur prout supra, in deo secundum eum, quia in substitutione vulgari, q. locū habet solū post aditam hæreditatem: vt l. post aditam. C. de imp. & al. sub. fit locus iuri accrescendi in persona cohæredis tanquam vnū corpus, & simul iuncti præferuntur, & deo omniū concursus in omni-

renda hereditate requiritur, vt substituto sit locus argu. l. j. §. is ita. ibi cur ita variè &c. C. de ca. tol. & talis videtur fuisse mens defuncti, ideo &c. sed substitutio pup. & fideicō. locum habet solum post aditā hère. & sic post ius questum ipsis substitutis quō ea su cessat ius accrescendi, vt l. si ex pluribus. ff. de suis & legi. hère. & l. j. in fi. ff. de vsufr. accresc. & per consequens desinunt ipsi instituti esset vnum corpus, & tanquam de singulis iudicatur, merito ergo in persona singulorum locus est substitutio ex p̄sumpta voluntate defuncti alio non apparet, si autem vel secundum voluntatem testatoris aliter constaret quōd post aditam hereditatem locus fieret accrescēdi tunc secundum eum requireretur conditionē exte in personā omnium heredū vel locus fieret ipsi substituto, vt in l. codicillis. in prin. ff. de vsuf. l. & ibi no. ¶ Deinde queritur de vno in practica sapius occurrente, ecce quōd testator tribus vel pluribus hereditibus institit. sic dixit, si p̄dicti heredes mei sine filiis decess. volo quōd bona mea describuantur inter pauperes Christi. contingit casus quōd vnus ex hereditibus decessit sine li. queritur an pauperes Christi ad ipsius portionem admittantur, vbi aut omnia pro decisione qō. aduertendum an ipsi hères decesserit ante aditam hereditatem & tunc cohæredes debēt in ipsius portiones pauperibus anteferri per ea quæ dicta sunt supra proximi. circa substitutionem vulgarem aut decessit post aditam hereditatem. & tunc aut isti hères erant deliberis testatori, & tunc cohæredes p̄feruntur pauperibus quasi testatoris intentio fuerit inter eos conseruare voluisse inuicem ius successionis, & in vnum casum voluisse cātum pauperes admitti. si omnes sine alijs decessit argument. in d. l. vel singulis cum ibi not. ff. de vulg. & pupilla. & d. l. si is qui ce. §. item si pater. & l. cum acutissimi. C. de fideicom. mis. & l. generaliter. C. de iasti. & substit. aut erant heredes p̄cinitus extranei, & tūc, aut iā substitutionem appositum fuit signum vniuersale relatum ad omnia bona mea dentur pauperibus, vel si fuit apposita copula inter personas heredum relata ad casum futurum. v. g. si titius, & Caius ac Sempronius heredes mei &c. vel signum vniuersale fuit appositum determinans, & respiciens ipsum nomen heredis, v. g. omnes heredes mei decesserint, & similia quibus casibus requiritur concursus omnium videlicet omnes institutos decedere sine lib. vt pauperes admittantur & nō aliter, vt no. in l. ita scio. §. scia. ff. de legat. ij. & ex his quæ singulariter not Bart. in l. non potest. & l. vel. singulis. ff. de vulg. & pupillar. & hoc operatur coniectura, & voluntas defuncti quæ sumitur expr̄dictis. aut substitutio fit simpliciter sine aliquo signo & tunc non potest per coniecturas constare de mente testatoris in dubio substitutus p̄fertur cohæredibus & per consequens isti pauperes in parte p̄mōrtui p̄feruntur virtute substitutionis alijs cohæredibus vt probatur in l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad trebel. nā regulariter vbi de mēte testa. in contrarium non apparet substitutus p̄fertur coniecto, vt traditur in l. j. §. si duo. ff. de bono. pos. secundum tab. & in l. j. in

§. j. & §. si autem aliquid sub conditione. C. de ca. tol. & in aut hen. hæc amplius. C. de fideicom. vbi autem per aliqua signa. vel indicia seu coniecturas de mente contraria appareret tunc coniunctus p̄fertur substituto vt est text. no. secundum doctor. in l. quidam testamento. ff. de vulg. & pupill. & ibi per Bartol.

3 ¶ Rursum queritur ecce quōd testator filium solum sibi heredem instituit deinde sic substituit si filius meus decesserit sine liberis vel eorum filij sine filijs Caium substitutio, an hæc substitutio teneat in filijs filiarum, videtur quōd non quia eis nil reliquit testator, ergo grauare eos non potuit, vt l. ab eo. C. de fideicō. facit l. lucius. & quod ibi not. ff. de hæred. inst. & l. si sic. ff. de le. ij. tu verō secundum doc. distinguē, aut fideic. relinquitur ab ipso primo filio, & sic substitutio assumit principium in eo licet sub duplici conditione, & euentu concipiatur, & tunc valet substitutio in persona omnium, vt in hac quæstione quia ille grauatur principaliter qui oneratur, quāuis conditio eueniat persona nepotum vel filiorum heredis. vt l. cohæredis. §. cum filij. ff. de vul. & pup. & ff. de condi. & demon. l. legato. sub conditione, aut fideicō. nominatim, & determinate relinquitur ab ipsis nepotibus & sic substitutio, & grauamen principium habet in eis, & tunc nō valet per d. l. si sic. cū si licet habeat ob stare quædam regula quæ se habet quōd testator grauando videtur legare, vt in l. denique. §. interdum. ff. de pec. & quod nota. in l. alio. ff. de ali. & ci. le. & l. si ita stipulatio. in prin. ff. de ope. li.

24 ¶ Amplius queritur, an hæc compendiosa substitutio facta per verbum commune contineat substitutionem vulgarem. Circa quod breuiter sic distingue aut compendiosa continet pupillarem, vt casibus superius expressis, & tunc in consequentiam continet vulgarem, vt in liam hoc iure. in princip. ff. de vulg. & pup. aut non continet pupill. vt quia facta in maiori vel extraneo, & tunc aut hæc compendiosa facta est per verbum merè obliquum, & tunc non continet vulgarem imo non adita hereditate in totum euanescit dicta substitutio obliqua, vt l. ille à quo. §. si de testamento in fin. ff. ad trebel. aut est facta. per verbum commune, vt p̄supponitur in quæstione vt est verbum substitutio, vt supra tactum est, & tunc dic secundum communem opi. quōd continet vulgarem, vt plenè not. in d. l. precibus. & Bar. in d. l. centurio. & hoc importat significatio verborum & mēs testatoris, quæ est vt siue decedat substitutus in vita ipsius testatoris, siue post mortem, siue ante testamentum siue post, quod in omnem euentum substitutionis habeat, hereditatem propter illud verbum quandoquæque quod de sui natura importat omne ius tempus & pro hoc facit in argu. l. iij. in fin. ff. de adi. le. & l. hæc conditio. §. si conditione. ff. de con. &

25 demon. ¶ Queritur vterius pone quod hæc compendiosa substitutio fiat in re certa per verbum commune. v. g. quādocunq; filius meus decesserit. Caium substituto in tali domo. Queritur an talis substitutus in re certa nullo alio dato cohærede generali admittatur ad solidam hereditatem euentum conditionis, videtur quod sic, argumē. in l. quoties. C. de

hære. insti. Bart. & Ray. dicunt contra. nam verbum commune, adiectum rei particulari nunquam trahitur ad institutionem, sed importat simplex legatum, & sic verbum substituto hoc casu sumitur improprie, vt l. cogi. §. generatit. ff. ad tre. facit in auth. vt cū de ap. pel. cog. §. aliud quoq. ver. cæterum.

26 † Et ex hoc secundum eos infertur decisio ad hanc q. ecce quod testator filiam instituit in re certa vel quantitate, & subiunxit quod si decederet sine filijs quocūq., quod dicta res vel quantitas perueniat in talem. an hæc substitutio contineat pupillarem substitutionem, & determinat ipsi quod non & idem in simili, quia habetur loco simplicis legatarij, vt dixi, sed multum obstat dict. lex quoties. & lex. j. §. si ex fundo. ff. de hære. insti. & quod ibi not. & in l. j. §. si ex fundo. ff. de hære. insti. & quod ibi no. & in l. his verbis. ff. eo. titu. sic enim secundum eos sequeretur quod hoc legatum debeat huic substituto ab hæredibus dictæ filiz siue sint hæredes ex testamento, siue ab intestato, quod nota potest sæpe de facto contingere. Quid igitur dices, si hæc talis substitutio fiat per verbum commune in certa quota hæreditatis, vbi gratia, si testator dixit illum substituo in certa parte hæreditatis. an hoc casu erit vera substitutio vel legatum. Bartolus vbi supra sic distinguit, aut testator fecit alios substitutos inter quos hæreditatem diuisit per quotas, verbi gratia, si filius meus decesserit, substituo eidem cauiam in tertia, sempronium in quarta, & sic de similibus & tunc erit proprie substitutio & talis parricularis substitutio consequitur illos effectus quos consequeretur vniuersalis, arg. l. j. §. diuus. ff. de hæredi. insti. cum si. aut nullam partium distributionem fecit sed vnum solum in certa quota substituit, & de reliquis partibus nil dixit, & tunc hæc particularis substitutio non trahitur ad institutionem, sed ad legatum, vt l. cum autem. ff. de lega. ij. licet ab hæredibus ipsius filij petatur tale legatum absque vlla detractioe quartæ vt prædixi, & apud eos remanebunt reliquæ pars hæreditatis quod est notandum. † Ex quibus pater differentia inter institutionem particularem quotæ. & substitutionem, nam prima institutio quotæ certæ particularis traditur ad reliquas partes ex fundo, & quod no. in l. quo-

ties. §. si duo. ff. de hære. insti. sed non sic particularis substitutio, quia in hac distinguitur, vt prædictum est. † Et quoniam prædicta procedunt quando substitutio est facta per verbum mere directum, vel per verbum mere obliquum, vel per verbum mere commune. ideo super est querendum quid iuris si vtrunque verbum tam directum quam commune opponatur in substitutione. v. g. si testator dixerit, si filius meus decesserit quocūque sine liberis talis sit hæres, & talem substituo & volo quod mea hæreditas perueniat in talem, & si prout saepe faciunt notarij qui multiplicat in verbis credentes euitare errorem, & incipiunt in illum an talis substitutio iudicabitur directa vel fidei. dicit Bartol. distingue, aut ista verba sunt separatim relata ad diuersas personas substitutas, & tunc quodlibet verbum operabitur suum effectum secundum qualitatem persone institute cui sit substitutio, aut ista verba sunt simul relata ad vnam personam tantum institutam vt in q. præsupponitur, & tunc est in electione substituti capere, vel ex directa, vel ex fideicommi. substitutione, argument. in l. testamento. ff. de mate. & l. recusare. §. titius. ff. ad trebellianum. & idem est tenendum per omnia secundum eum si testator dixit, volo hanc substitutionem valere vulgariter pupil. per fideicom. aut si dixerit cauiam substituo vulgariter pup. & per fideicommiss. vt sit semper in electione substituti capere lex qua substitutione voluerit vel dic de hoc vt notatur per Cynum in dict. l. precibus. §. restat. versicul. quid si. idem est etiam secundum Bartolum si testator dixerit, si decesserit sine lib. cauiam instituo & substituo, vel si dixerit volo bona mea venire ad cauiam iure institutionis & substitutionis argument. in l. penulti. ff. de vent. inspiciend. 29 & in d. l. recusate. §. titius. † Amplius querendum est de significato quorundam verborum an sint directa obliqua vel communia, quia aliquoties talia verba apponi solent in huiusmodi substitutionibus. Et primo queritur de verbo perueniat an sit directum aut obliquum vel commune, & quidam dicunt quod est obliquum. hæredes mei. §. cum ita. & l. hæredibus. §. fin. ff. ad trebellianum. Sed Inno. in d. c. Raya. tenet quod sit directum pro cuius opinio. facit dicta l. hæredes mei in prin. & l. cum virum. C. de fideicō. & l. balista. cum l. sequen. ff. ad trebellianum. Barto. vero dicit quod est commune, quia eius significatum est commune vt colligitur ex iuribus præalle. † Deinde queritur quod verbo pertineat ad secundum eum idem dicendum est quod commune, cum reperitur in iure habere vtrunque significatum videlicet directum, vt in l. licet C. de pactis. item obliquum. vt in l. fideicommiss. §. si filio. ff. de legat. ij. & l. j. C. de pac. inter empto. & vendito. & d. Iulius. §. filium. ff. de legat. j. & ibi not. idem dicit per omnia secundum eum in verbo habet quod reperitur aliquando esse directum. vt l. supulatio. ita §. habere licere. ff. de ver. obli. aliquando reperitur esse obliquum vt in l. fide. §. si filio. ff. de le. iij. idem est in verbo remaneat, & in verbo redeat. vt in l. fin. cum ante nu. C. de donationib. ante nupt. & l. si duobus. ff. de test.

a Verbo perueniat. an sit oblig. ad de Barto in l. ceteris. de vulg. & pu. Bar. in l. hæreditatis. C. de hæredib. instituend. Bal. in l. fin. C. de sacrosan. eccl.

b Pertineat. ad de Bart. in l. j. in fin. ff. de dona. & in l. scia in fin. C. de dona. causa mor. Cynus Bar. & Bal. in l. j. in fin. C. de pactis. inter emptorem & venditor.

mi idem est per omnia in verbo succedat. vt in l. non tantū. in prin. ff. de fidei. li. & l. restituta. §. si. in princ. ff. ad treb. Et videtur casus in d. c. Ray. extra de tes. quod verbum aliquando reperitur esse directum vt l. j. & ij. C. commu. de succ. & l. quamquam. & l. si in personam. C. de fideicom. idem dicendum in versic. reuertatur. quod aliquando reperitur in significato obliquo. vt in l. iij. C. de pact. inter empt. & vend. aliquando in directo vt not. per glo. in l. j. ff. de dona. in fin. glos. ad quod facit l. Lucius. §. tres hæredes ff. ad treb. Idem similiter de ver. deuoluitur. quod est commune quia reperitur in significato obliquo vt l. ij. & quod ibi no. ff. de ali. & cib. leg. & etiā reperitur in directo vt l. emancipatus. C. de le. hæ. & in l. si infan
 31 ti. C. de iur. dor. † Quid autem dices de verbo accrescat, an sit directum vel obliquū videtur quod sit obliquum, ar. in l. codicillis. ff. de v. usufr. leg. In cōtrarium determinat Barto. quod sit directum per text. in l. j. C. quando non peten. par. & in l. j. §. his ita. C. de cad. tol. ideoq; hoc verbum aptum est cōprehendere pupillarem substi. vt in l. qui patri. in prin. ff. de acqui. hæ. nec ob. d. l. codicillis quia loquitur quādo hoc verbum fuit prolatum in codicillis ideo ad
 32 solum fideicom. & sic ad casum obliquum porrigitur ar. in. l. f. exuola. ff. ad trebel. † Sed quid de verbo moriatur verbi gratia, si testator dixit & ita multoties practicitur vltra montes si filius meus decesserit sine huij; moriatur Caio. An est directū vel obliquum dic qd est directum & per cōsequens substitutio est directā p. tex. in c. si pater extra de test. lib. vj.
 33 † Postremo queritur qualiter & quando hæc substitutio finatur. Ad quod responderi potest qd aut fit à milite & tunc finitur defecta conditione in ea apposta aut fit à pagano & tunc eo casu nō sit propria species substitutionis per se, sed quædam adiectio ad aliam dicendum est eam finiri his modis quibus finiri solet illa quæ includitur in ea siue sit pupillaris inclusa siue vulgaris siue simul vtraque aut alia prout supra dictum est secundum omnes.

res adire compellatur.
 14 Dos prælegata an restituatur cum hereditate eueniente casu restitutionis.
 15 Alienatio rerum restituendarum per grauatum permessa inter suos an etiā sit permessa in vltima voluntate.

AC PER fideicommissum.
 † Hæc quidem substitutio est merè obliqua & in communi vsu. & de ipsa traditur in d. l. p. cibus. C. de impu. & alij. substi. & d. l. centurio. vt supra dictum est. Differt autē à præcedenti prout superius declaratum est. † Insuper differt in alio multum notaudum, nam cōpndiosa aliquando cōtinet vulgare vt supra dictum est in verbis itaq; sed ista fideicom. si fiat p. verba merè obliqua nō
 2 continet vulgare nisi sit expressa per tex. in l. reculare. §. titius hære. & in l. ille à quo. §. si de testa. in ti. ff. ad trebel. cuius ratio est manifesta nam si vulgare contineret frustra prouitum esset substituto vt institutus cogere-
 3 tur adire nec fideicommissum euacuetur, quia ex vulgari adire substitutus possit cuius contrarium est dispositū in l. quia poterat. & l. reculare. §. j. & l. cogi. cum sim. ff. ad trebel. imo si sit substitutus expressè vulgariet & per fideicom. potest eligere quam viam voluerit, vt d. §. titius hæres. fit autē à pagano hæc substitutio per verbum commune hoc modo, quandoquicq; filius meus decesserit Caio substituto sit etiam per illa verba, videlicet rogo & grauò hæredem meum vt Caio restituat hæreditatē & hæc forma verborum est propriè & stricte forma fideicommissi. substituto. & habetur in l. ex factō & §. ex factō. & §. fina. & l. si quis rogatus. cum similib.
 4 ff. ad trebel. † Ad huius autem fideicommissariae substi. pleniorē notitiam sciendum est quod quandoque hæres institutus grauatur hæreditatem restituere pure, quandoq; sub cōditione, quandoque post mortem ipsius hæredis quandoque in diem certam vt traditur in l. Lucius. §. hæredem & §. rogatus. & §. fina. & l. reculare. §. fin. & l. sciendum. ff. ad trebel. & l. post mortem. C. de fideicom. hæredi. §. potest autem. † Item est sciendum inter ceteros effectus huius substitutionis ille est, nam hæres de restituendo grauatus detrahit quartam ne reperiat habere

Quid autem adde Bartol in l. codicillis. ff. de v. usufr. lega.

E P I T O M E.

- 1 Substi. fideicommissi est merè obliqua.
- 2 Substi. fideicom. in quibus differat à compendio.
- 3 Quot modis hæres institutus grauatur restituere.
- 4 Vnus effectus fideicom. ne sit hæredis nomen inane.
- 5 Hæres an in vna sola re possit trebellianicam retinere.
- 6 Quid computetur in legitimam vel trebellianicam.
- 7 Fructus percepti an computentur in treb. nu. s.
- 9 Hærede scripto recusante hæreditatem adire an eum nesciat substitutio.
- 10 An in substitutione veniant prælegata facta ipsi co-hæredi grauato.
- 11 Facta restitutione an institutus vel substitutus solucro teneatur.
- 12 Ad instantiam legatariorum an hæres sit compellendus adire substituto eum non compellente.
- 13 Facto legato de tertis parte honorum an isto casu hæ-

inane nomē hæredis, vt in §. sed quia. in tit. de fideicom. hære. & in l. j. & iij. & l. non instam. cum l. seq. C. ad Trebel. & in l. j. ff. ad Trebel. facit c. rayn. & c. raynal. extra de testa.

5 † An autem in vna sola re possit hæres hanc quartam Trebel. detraxere dicit Iaco. butr. in l. filium quem habentem. C. famil. erisc. quod sic. Cyn. autem ibi tenet contrarium. & idem Barto. in l. iij. ad legem Falcidiam, dixi supra in forma libelli pro leg. rei singularis circa principium. Sed circa hoc insurgit dubium an filius grauatus de restituendo possit

a An filius grauatus possit detraxere duas quartas.

b De clausula codicillaris. Sæpe An ge. in l. Verbis ciuilibus ff. de Sub. et pupil. quod sibi est clausula codicillaris substituto facta consideratur si descommiss. Et sic potest detraxere duas quartas q̄ codicillaris clausula committitur apponitur de consuetudine tabellionum not. Bal. in l. j. ff. de iure codicil.

a detraxere duas quartas videlicet legitimam debitam iure nature & trebelianicam super quo fuit apud glo. & doctores antiquos ingens disputatio: vt traditur in l. papinianus. §. meminisse. ff. de inofficioso testamento: quæ altercatio hodie est sopita in præallega. cap. Ray. & cap. Raynal. in quibus distinguitur aut filius est grauatus restituere purè & tunc detrahit vnâ solam quartam aut sub conditione vel in diem & tunc detrahit duas quartas quod tene menti quia quotidie occurrit de facto vnde videmus quotidie substitui filijs si decesserint sine liberis, ideoque casu adueniente proximiores ipsi filio putamater vel patruus aut alius hæres eius poterunt ex persona defuncti detraxere duas quartas & reliquam restituere substituto. Patet ergo ex præmissis quòd in legitima non potest filio substitui per fideicommissum sed pupillariter sic vt not. in dicta lege quoniam in prioribus. & l. ex tribus. C. de inofficioso testamento. in dicto capitulo si pater. de test. in sexto. Pater similiter & aliud memorie commendandum videlicet quòd si hæc substitutio fideicommissaria facta fuerit purè filio & in testamento sic apposita illa clausula codicillaris b si non valet iure testamenti valeat iure codicillorum & c. & contingat testamentum infringi vel annullari vitio præteritionis vel exheredationis aut solennitatis quòd ipse filius vel hæres eius & quilibet ab intestato defuncto succedens tenetur hereditatem purè substituto restituere. Et ob hoc quia reperitur pure rogatus nō potest nisi vnâ quartam detraxere vel trebel. vel legitimam prout elegerit, & ita etiam determinat & sæpius se consuluisse dicit Bar.

in dicto §. meminisse. & dixi plene supra in titu. de forma li. pro leg. rei singularis. In glo. valere debeat iure codicillorum & c.

6 † Quid autem computetur in legitimam vel trebel. plenè no. per gl. & doct. in l. in quartam. ff. ad legem Falcid. & in l. quoniam in nouella. cum fi. C. de inof. test. & adde de his duabus quartis quòd not. per Cy. & Iac. butr. in l. quanquam. C. ad legem Falcid. & per Iac. de bel. in auth. de hære. & falc. §. si vero.

7 † Sed quid dices de fructibus per heredem perceptis ante diem restitutionis an illos computabis in quartam Trebel. distingue aut illos percepit hæres iudicio & voluntate testatoris quod est quando grauatur restituere in diem vel sub conditione & tunc sibi imputat & computat, in quartam quòd no. quia male practicatur si tamen fructus ipsi quartam excederent non per hoc superfluum restitueret, vt l. vxorem. §. sorori. cum ibi not. ff. de legatis iij. fallit in filijs primi gradus qui hos fructus non computant sibi in quartam Trebellianicam vt habetur in l. iubemus. C. ad trebellianicam & not. per gloss. & doct. in l. in fideicommissaria. in prin. ff. ad trebel. computant tantum hi filij fructus extantes in causam dotis per quam diminuta est hereditas consumptos verò non sibi compensent vt no. per Barto. & ibi tex. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad trebel. coniuncta l. titius rogatus & quod per eundem nota in l. qui quadraginta. ff. eod. titul. aut eos percepit interueniente negligentia fideicommissarij non petentis & tunc illos non computat in quartam aut eos percepit interueniente mora ipsiusmet hæredis non restituentis & tunc illos sibi imputat in quartam & quod superest restituit vt habetur & not. in l. in fideicommissaria. & l. mulier. §. hæres. & l. ita tamen. §. hæres existit ex alle. ff. ad trebel. & not. in d. l. iubemus. Et prædicta locū habet quando hæres grauatur simpliciter restituere hereditatem, quado verò grauatur restituere quicquid supererit ex hereditate tempore mortis suæ & tunc veniunt solum in restitutione illa bona quæ non sunt alienata per heredem sed non fructus eorum veruntamen hodie referuntur per heredem quarta integra ipsi fideicommissario vt hæc habentur & not. in l. titius rogatus. & l. deducta. §. penult. & si. ff. ad trebel. coniuncta authen. contra rogatus. C. ad trebel. licet olim non cogere aliquod dimittere fideicommissario sed distinguebatur an alienatio esset fraudulenta vel non vt d. l. lucius. cum fi.

8 † Ex quibus deciditur illud quotidianum, ecce extraneus est institutus & eidem facta substitutio de qua §. Deinde hic hæres decedit sine liberis & fit locus huic substituto. qui auocat hereditatem, volunt hæres eius defuncti hereditati retinere quartam certe poterit substitutus eis imputare fructus quos defunctus hæres percepit ex hereditate dum vixit licet male apud plurimos super hoc aduertatur. Et per hoc etiam aliud sequitur quòd substitutus iste potest cōpellere scriptum heredem ad faciendū inuentarium de bonis ipsius hereditatis quia de eis & de fructibus eorum tenetur facere ratio-

nem debitam ipsi substituto, vt probatur & ibi not. in l. cum tale. §. ff. de condi. & demonstratio. & scribitur per Cynum. in authent. sed cum testator. C. ad l. falcidiam. in ij. q. & in hoc errant multi. potest etiam & ipsum hæredem compellere ad sibi satisfaciendum de hæreditate restituenda, adueniente die vel conditione, nisi esset grauatus restituere fratri suo aut filio, vt habetur & not. per gloss. & Cyn. in l. cum archimedorum. C. vt in posses. legator. & in dicta l. iubemus nisi testator satisfacere prohibuerit, vt ibi per text. in l. ij. C. eodem titu. quibus casibus à satisfatione excusatur. Die verò, & conditione restitutionis pendente, interdicta regulariter hæredi alienatio rerum ipsarum hereditarium, nisi pro dote filiarum & pro donatione propter nupti. vt in authent. res quæ. C. communia de legat. & l. si facta. fuerit alienatio in casibus prohibitis, tunc adueniente die & conditione reuocatur, vt ibi habetur per Cynum & no. per Bartolum. in dicta l. seruo legato. §. ff. de legat. primo. & l. si fundum. ff. de condi. & demonstratio. & in l. sua. §. si autem. C. communia de leg. per Bar. in l. marcellus. §. res quæ. ff. ad trebel. saluo quod in dictis duobus casibus exceptuatis, in quibus firma remanet, & durat alienatio, & eodem modo tenet irreuocabiliter facta alienatio in causam suorum alimètorum secundum Iaco. de Ra. licet glo. contrarium teneat, vt refert Cy. in dicta authent. res quæ. Inde queritur an quod dicitur de dote locum habeat tam in ea constituenda quam in iam constituta exigenda, dic secundum Cynum. vbi supra, quod si grauatus est masculus, tunc potest constituere dotem & eam dotis nomine alienare, tam pro se quam pro filijs suis: vt dicta authent. res quæ. Si verò femina tunc potest sibi ipsi tantum dotem constituere, non autem filijs eius, quia non est officium matrum dotare filiam: vt l. sua. C. de promi. Item habent locum in dote aggrauata per alium exigenda, & sic potest soluere sue nurui, quando alia ipsius grauati bona non sufficiunt, secundum doctores, vbi supra, & si filius grauatus alienet dictas causas, tenet alienatio vsque ad eius legitimam: vt ibi notatur. & si filia dotata postea moriatur, & sic soluat matrimonium, non propterea dos restituitur fideicommissario secundum doctores. vbi supra, quod est notandum: licet fructus per eam ex hæreditate perceptos computare debeat in causam quod ipsius dotis si extant, alias non prædixi. An autem in quarta falcid. quæ detrahitur de le. particularibus computetur fructus, tangitur per Cynum in dict. l. iubemus.

¶ Sed pone quòd hæres scriptus recusat hæreditatem adire, an substitutio euanescat, & dic breuiter quòd succurrit substituto, & obuiatur hæredi dolo, vt mediante iudice compellatur adire & restituere: vt l. apud iulianus. §. antista. & l. nam quid §. qui compulsus. & l. cogi. in principio. ff. ad trebellianum. cum similib. quibus quinimo pœna amissionis quartæ trebellianum. efficitur hæres, qui inuitus & compulsus adiuuit: vt in dicto. §. qui compulsus. Fallit si fuit compulsus infra tempus deliberandi, quia tunc quartam retinere poterit: vt in l.

omnes. ff. ad trebellianum. habet autem locum huiusmodi compulsio siue hæres fuerit grauatus restituere pure siue in diem vel sub conditione, non a rem ante diei vel conditionis euentum cogi poterit adire & si passus est se cogi adire priuatur quarta & commodo medij temporis quia statim restituit vt hæc habentur in dicta l. apud iulianus. §. virum. & §. antista. & ibi not. ff. ad trebellianum. Nec obste. l. sed si alio loco. §. final. & l. sed si autem. ff. eodem titu. quia loquuntur quando hæres sponte adiuuit vt ibi not. ante autem factam restitutionem non transeunt actiones hereditariæ in hunc substitutum nec agendi vlla potestas nisi incertis casibus vt habetur & not. in l. penul. C. ad trebellianum. & l. prima. versu. sed quoties. ff. eodem tit. & si fortasse decesserit substitutus aut restitutione sibi facta an hæres eius sit audiendus dic vt infra dicam & no. per Bartolum in dicta l. cum filio ff. de legat. primo.

Et quid iuris si sit institutus præcedat ante aditam & restitutam hæreditatem. dic vt infra dicam & no. per gloss. & doctor. in l. cum quem. C. de fideicommissis. l. ille à quo §. si testamento. ff. ad trebellianum.

10 ¶ Post hæc queritur an in substitutione veniunt prælegata facta ipsi cohæredi grauato. dic quòd secundum distinctionem traditam in l. cum virum. C. de fideicommissis. & l. marcellus. §. quidam. ff. ad trebellianum. & ibi per Bartolum. fallit in donatione facta vxori. vt l. sequens questio. ff. de legat. ij. & in dote: vt l. à filia in princip. & l. mulier. §. cum proponeretur. & l. lucius. §. maritus. ff. ad trebel. quæ duo non restituuntur vt infra habetur.

11 ¶ Quis autem facta restitutione teneatur soluere legata an institutus vel substitutus, dic quod regulariter ad solutionem legatorum tenetur substitutus in totum, ad solutionem autem exterorum creditorum tenetur quilibet eorum pro rata, videlicet hæres pro sua quarta si illam retinuit & substitutus pro alijs partibus: vt institut. de fideicommissis. heredi. §. sed quia stipulationes. in fin. & not. per Bartolum. in l. qui quadringenta. & l. marcellus ad trebellianum & per Cynum in l. secunda. in fin. & §. penulti. ff. ad trebellianum.

Ad pleniorè tamen doctrinam potest sic distinguì. Cum queritur an substitutus admittatur ita ad præallegata facta instituto sicut admittitur ad præallegata instituti vt l. miles. §. pro parte. ff. de legat. secundo. & l. sextilia. ff. de legat. iij. Aut loquimur in substituto pupillari tantum & ille admittitur ad omnia vt l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. de vulg. & pupill. l. cum pater. in princip. ff. ad legem falcidiam. idem per omnia in substituto exemplariter. vt leg. humanitatis. C. de impube. & alijs substi. & in §. qua ratione. insti. de pu. substi. Aut loquimur in substituto per fideicommissum. & tunc aut testator vtitur verbis generalibus præteriti temporis aut verbis futuri temporis. Primo casu, aut primo rogat hæreditatem restitui, & posita prælegat, & tunc talia legata non sunt substituto præstata, vt l. titia. ff. ad l. falcid. aut e conuerso, prius prælegat postea rogat, & tunc aut facit mentionem totius hære-

hæreditatis, quia mandat hæreditatē restituī, & tūc non cedunt legata substituto: vt l. si titius. ff. de lega. iij. Aut nullam facit mentionem hæreditatis, sed generaliter loquitur & tunc cedunt legata substituto: vt l. marcellus. §. quidam præleg. Si autem testator utitur verbis futuri temporis, & generalibus, tunc indistincte legata cedunt substituto: vt l. cum virum & l. cū pater. §. fidei tuę. ff. de le. ij. Quid autē si testator dixit simpliciter, talem substituit per fideicommissum, an veniant prælegata, puro quod non per d. l. cum vi-

12. rum cum si. † Sed pone quod hæres recusat adire, nec substitutus curat ipsum compellere, an ad instātiā legatariū singulorum cogendus sit adire, dic breuiter quod non per tex. in l. non est cogendus. & in l. n. m. quod. in fine. & l. cogi. ver. & generaliter. ff. ad trebellianum.

13. † Quid autē si testator dixerit, lego tertiam partem hæreditatis. meæ. An his casibus poterit hæres compelli adire per ipsum legatariū. Dic plenè per glo. & Barto. in l. mulier. §. sine ff. ad treb. Et no. quod si iste legatariū partis hæreditatis sit grauatus ipsam partem alij restituere, non poterit quartam trebellianam retinere: vt in d. §. sin. & ibi ratio assignatur. Deinde quaeritur qua forma sit talis restitutio hæreditatis, dic quod sit dupliciter, videlicet re & verbo. Re sit cum hæres inducit substitutum in possessionem corporalem rerum hæreditariarum, siue omnium siue vnius rei. Verbo autem sit si hæres dicat, restituo tibi hæreditatem, & illam tibi relaxo, vt hæc habentur & no. in l. facta. & l. restituta. ff. ad trebellianum. qua quidem restitutione facta solo verbo; statim transeunt omnia iura hæreditaria in ipsum fideicommissarium tam actiue quam passiuè: vt dicit. ll. & l. quamuis. eod. titu. & etiam obligationes naturales tantum, vt l. si eius pupilla. ff. ad trebellianum quod tamen fallit in certis casibus, qui habentur & nota. in l. perinde. §. restituta & l. patroni. in princip. ff. ad trebellianum. bona autem propria ipsius hæredis non veniunt in restitutionem, quia in eis non potest hæres aggravari per fideicommissum: vt in l. cohæredi. §. cum filia. post. principi. ff. de vulgari & pupilla. & l. ex facto. in princip. & §. primo. ff. ad trebellianum. & not. per docto. in l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. de vulg. & pupillar. nisi in vno casu, vt dixi supra in glo. in verbo pupillariter.

14. † Quid in dote prælegata filia grauata de restituenda hæreditate, si decesserit sine liberis, an erit dos restituenda fideicommissario simul cū hæreditate, dic secundum doctores. vt no. per Bartolum. in l. lucius. §. si maritus. ff. ad trebel. & per Cynum. in l. prima. §. videamus. C. de rei vxor. acti. Aut pater filia dotem dedit inter viuos, & tūc filia habeat dotem iure suo & non hæreditario, ideo non cadit in fideicommissum: vt l. pater filiam. in princip. ff. ad leg. falcid. aut pater ipsi filia dotem in testamento legauit, & tunc aut specialiter & generaliter substituit, & tunc dos non includitur in fideicommissum, nisi aliud appareat restatorem sensisse: vt l. a filia & l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad trebel. Aut simpliciter & expresse

tam grauauit de dote restituenda, & tunc aut filia habet aliunde tantum de bonis patris, quod sufficit ad legitimam & tunc venit ad restitutionem, quia potest hoc casu ea grauari: vt l. sine. §. filia. ff. de legat. ij. Aut non habet tantum quod sufficiat ad legitimam, & tunc non tenet grauamen, ideo non cadit in fideicommissum: vt l. quoniam in prioribus. & l. quoniam in nouella. C. de inoff. testa. aut ipsa filia per seipsam sibi dotem de hæreditate ipsa constituit quod facere potest per d. auth. res que & tunc alio non apparet non cedit dos fideicommissario: vt d.

15. §. cum proponeretur. vbi de hoc casu. † Vterque quaeritur, dictum est supra, quod permixta est alienatio rerum que subiacent restitutioni in causa dotis & donationis propter nupt. hoc est verum quando sit hæc alienatio per grauatum inter viuos.

6. † Quid autem si fiat in vltima voluntate, verbi gratia, si grauatus de restituendo facit testamentum, in quo specialiter dotem constituit & assignauit filia sue de bonis, qua restituere grauatus est, quaeritur an valeat talis alienatio, & habeat minuire fideicommissum. Bar. determinat quod sic in l. a filia. ff. ad trebel. & per text. in §. cum proponeretur. & quia si sibi licet inter viuos, ergo in vltima voluntate, ex quibus patet quod sicut natiuitate filij in toto euanescit fideicommissum: vt d. l. cum auus. & d. l. cum acutissimij, ita euanescit pro parte quando pro filia dos aut pro filio donatio propter nupt. constituitur vel soluitur de bonis hæreditatis vel aliter in causam alimentorum alienatur, vt supra dictum est.

E P I T O M E.

1. *Conditio si sine filijs an tacite subintelligitur.*
2. *Conditio prædicta de quibus liberis intelligatur. no. 3.*
4. *Filius spurio an excludat substitutum.*
5. *Conditio si sine liberis, adiecta filio sacerdoti instituto, de quibus liberis intelligatur.*
6. *Substitutus an excludatur decedentibus liberis ante mortem heredis.*
7. *Conditio si sine liberis, an habeat locum quo tantum subsistat.*
8. *Filio pupillo hærede instituto mortuo in vita testatoris, an substitutus admittatur virtute substitutionis.*
9. *Clausula codicillaris, an excludat substitutum vel non, in casibus præmissis.*
10. *Substitutio prædicta si fiat sub alio nomine filiorum, quid sit. nume. 11.*

1. **D**E C E D E R E T sine filijs. † Hic aduerte quod licet hæc conditio sit expressa a testatore, tamē subintelligitur hæc in substitutione tacite ex iuris interpretatione: vt habetur in l. cum auus. ff. de condition. & demonstratio. & l. cum acutissimij. C. de fideicō. & in l. generaliter. C. de inst. & sub. facit l. iubemus. §. sin autem. G. ad tre. cum si. † Quaeritur de quibus liberis hæc conditio intelligatur. vt per hoc intelligamus propter quos liberis hæc substitutio finiatur, vbi respondetur quod aut hæc conditio simpliciter apponitur sine aliquo signo

signo demonstratio ipsorum liberorum aut cum aliquo signo demonstratio eorum. Si quidem signum aliquod fuit appositum ut verbi gratia, patet in forma ista cum dixit ex suo corpore legitime procreatis vel similia & tunc intelligitur prout verba sonant de filiis naturalibus & legitimis ut dicam infra. Vbi autem nullum signum interuenit tunc aut hæres decessit superstitibus sibi filiis legitimis tantum aut naturalibus tantum, aut naturalibus & legitimis. Primo casu dic quod filij legitimi tantum non excludunt substitutum sed excluduntur à substituto per text. in l. fideicommissum. ff. de conditio. & demonstratio. & l. si ita quis. ff. de legatis ij.

Secundo casu subdistinguitur secundum aliquos. aut isti naturales tantum fuerunt concepti in seruitute paterna & tunc substitutum excludunt & ei preferuntur. l. ex facto. §. si quis rogatus. el. primo. in princip. ff. ad trebel. & optime probatur in l. Lucius. §. damme. in si. ff. de leg. ij. aut fuerunt concepti in libertate paterna & tunc aut apparet de voluntate testatoris & ea seruabitur aut non apparet & tunc aut hæres patris erat homo in dignitate positus & tunc de his filiis non videtur testator sensisse cum talis soboles apud constitutos in dignitate sit abominabilis, & ideo non excludit substitutum; aliter autem si non erat in dignitate positus tunc excluderetur. ut d. §. si quis rogatus. vl. respon. & ibi not. per gloss. & Barto. Tu autem potes attendere aliter intelligere illud §. hoc modo aut filius naturalis erat iam natus tempore testamenti & tunc excluditur ab eo substitutus siue fuerit naturalis ex seruitute siue ex libertate & ita intelligatur principium d. §. si quis rogatus. cum similibus. aut natus est post testamentum & tunc subdistingue ut supra dictum est.

Tertio casu dicendum est filios naturales & legitimos indistincte excludere substitutum siue sint liberi primi gradus vel vterioris ut d. l. iubemus. §. si autem. C. ad trebel. cum similibus.

3 † Circa præmissa occurrit tale dubium filius legitimus tantum in potestate præteritus olim rumpebat testamentum ac si esset naturalis & legitimus ut l. certum. de iniusto rupto & irrito testa. licet hodie aliter distinguar ut l. cum in adoptiuis. §. sed ne articulum. C. de adopt. & instit. de succes. ab in test. §. sed ad omnia quare ergo non excluditur substit. sicut legitimus filius & naturalis ut dictum est responderi potest quod non est par affectio quo ad testamentum in filio alieno que est in suo proprio ideo que testator non videtur cogitasse de filio legitimo tantum ipsius hæredis quo ad excludendum substitutum de suo autem proprio præsumptum est ipsum cogitasse vel dic quod ratio est in proprio filio illa de qua traditur in l. in suis. ff. de liber. & posthu.

4 † Quid autem dicemus in filio spurio an excludat substitutum dicunt doctores quod non, quia non est nominandus filius nec a iudice de iure ciuili ut in authent. quib. mod. natu. efficit. sui. §. fin. & in authent. ex complexu. C. de incest. nupt.

5 † Sed posset hic queri si testator habens filium religiosum vel in sacerdotio constitutum decesserit

ipso hærede instituto sub ea conditione si sine liberis decesserit de quibus liberis intelligeretur hæc conditio, dic vt disputat Barto. in l. hæredibus. §. Titius. ff. ad trebel. Et prædicta quæ dicta sunt de hærede masculino sub prædicta conditione grauato locum habet in muliere etiam aliter instituta per dictam l. hæredibus præal. §. si. ff. ad trebel. licet Bart. sub dubio forte voluerit aliter distingvere ar. instit. de suc. cogn. §. quæ vulgo. † Queritur si hæres taliter grauatus habuit liberos qui tamē decesserint ante mortem ipsius hæredis an substitutum excludatur dic quod non nam vt excludatur oportet quod filij supersint tempore quo moritur ipse hæres quod patet dum dicitur si decesserit sine liberis quæ verba ad tempus mortis relationem habent vt d. l. ex facto. §. si quis autem. ff. ad trebellia. licet contra facere videatur l. hæredibus. in princip. ff. ad trebellia. Sed ibi fuit alia forma videlicet donec habuerit filios quæ conditio donec limitationem temporis significat & dispositionem restringit ad tempus sicut dictio quousque vel quoad vt not. per Barto. in l. si filius. ff. ad tertul. ad quod facit l. usufructus. & l. generalis. §. duas filias. ff. de usufruct. leg. & l. legatum est. in princip. ff. de ann. leg. & l. ij. §. fin. ff. de reclin. ven. merito ergo ibi in casu adueniente quo liberos habeat impletur conditio statim quæ postea non infringitur si liberi moriantur quia tempore natiuitatis eorum fuit in conditione, hic autem tempus mortis hæredis & ex instantie ipsorum filiorum. † Quid autem si hæres moriatur vno solo filio superstitie an deficiat conditio vel purificetur dictæ substitutionis videtur quod cessat conditio & fiat per consequens locus substitutus. Sermo enim iste sine liberis pluralis est sicque exigit concurrere saltem duorum ar. in l. vbi numerus. ff. de test. tu autem dic contra per text. in l. non est sine liberis. ff. de verb. signi. & l. pater seuerinam. ff. de condi. & demon. ille etiam sermo resoluitur in singularitates ar. in l. falsa demonstratio. in fin. ff. de condi. & demon. & d. l. cum tale. §. fallus. ff. eo. tit. & de prædi. no. per Arch. in c. si pater extra de test. lib. vj. Deinde queritur quid si hæres decesserit solis superstitibus nepotibus ex filio præmortuo vel ex filia an excludatur vel admittitur substitutus dic quod excluditur per text. in l. j. C. de condi. insti. & ibi not. in l. iubemus. §. j. C. ad tertul. Nam appellatione filiorum continetur nepos tam ex filio quam ex filia vt l. liberorum. & ibi per Bart. ff. de ver. signi. C. yn. in l. si testa. C. de quæstio. † Amplius queritur si filius pupillus hæres institutus cui facta etiam est hæc substitutio moriatur vita testatoris an substitutus admittatur virtute substitutionis videtur quod non per text. in l. apud Iul. §. vtrum & §. antistia & Lille à quo §. fidei testamento. in fin. ff. ad trebel. & l. tutores. §. hæres. ff. de adm. tuto. alij dicunt contra vt no. per Cy. in d. l. præcibus & per Barto. in l. prima ff. de vulgari & pupillari. Pro solutione huius est decurrendum ad ea quæ supra sunt tacta in præcedenti glo. in illa questione qua queritur quas species substitutionum in se contineat hæc substitutio fideicommissa vel compendiosa vnde dic quod aut hæc

substitutio est facta per verba merè obli-ga. & quia tunc in ea vt prædixi non continetur vulgaris expirat in totum substitutio ista filio mortuo in vita testatoris & sic excluditur substitutus ita loquuntur dicta l. ille à quo. §. si de testamento. & d. §. vtrum. & §. antistia. cum si. Aut est facta per verbum commune, vt sunt, substituo talem, & tunc quia in ea excluditur vul. vel pup. inspecta mente defuncti quia per talem substitutionem videtur sibi in omnem casum prouidisse ar. in l. ij. in si. ff. de adi. leg. & hæc cõditio. §. si conditioni. ff. de cond. & de.

6 † Quid autem si testamētum in quo hic filius defunctus vt supra minor vel maior & taliter de restituēdo gra uatus habet clausulam codicillarem incertam vt communiter apponunt notarij in omnibus testamentis an substitutus audiatur contra hæredes ab intestato ipsius filij videtur quòd non per. §. vtrum. & d. §. antistia. cum similibus. & hoc sequuntur quidam. Alij dicunt contra, quia virtus illius clausulæ hoc habet importare secundum ea quæ habentur in l. j. ff. de iu. codic. ad quod etiam faciunt not. in l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulgari & pup. Sed tu distingue aut filius decessit post mortem eius & locum habet hæc opin. secunda de qua dictum est supra in præcedenti gl. & in hanc partem videtur inclinare Bart. in d. l. j. ar. ad hoc. in d. l. scruola. ff. ad Trebel. & l. fideicom. ff. de lega. j. & l. qui duos. in si. ff. de vulg. & pup. † Sed quid si hæc substitutio facta sit sub alio nomine quàm filiorum, verbi gratia, si decesserit sine hærede Caium substituo quid continebitur appellatione hæredis videtur quòd omnes tam filij quàm extranei, vt l. sciendum. & l. hæredis. cum similibus. ff. de verb. sign. & per hoc videtur quòd quilibet qui sit hæredis hæres siue ab intestato huc sit de liberis siue non, excludat

11 substitutum. † In contrarium est veritas quantum ad hunc casum quo appellatione hæredis continetur solum filius & ceteri qui appellatione filiorum continentur per text. not. in l. ex facto. §. fin. ff. ad Trebel. & ibi not. per Barto. & hæc vera quando hæc cõditio adijcitur sine hærede substituto in 12 hereditate. † Quid autem si adijcitur simplici legatario, videtur quòd idem à paritate rationis, credo contra & sto in isto casu regulæ. d. l. hæ-

redis. cum similibus. quia casus speciales contra regulam non debet ad alios casus extendi sed restringi, vt d. l. si verò. §. si de viro. ff. sol. mat. & l. q. verò. ff. de le. cum si. Est enim maior dilectio quo ad substitutum in hæreditate maior ad simplicem legatarium, ideo fauore substituti appellatione hæredis restringitur ad solum filium & ad omnem hæredem in legatario porrigitur, de quo vide quòd pulchre no. per Bar. in l. gallus. §. etiam. ff. de lib. & posth.

18 † An autem sit necessarium hoc casu quando dixit testator, sine hærede quo ad excludendum substitutum quòd filius fiat hæres re & nomine vel sufficit quòd reperitur filius superesse dicit Bart. quòd est necesse ipsum filium eius patris hæreditate adire & hoc habet importare sensus illorum verborum sine hærede, vt no. per glo. in d. §. fin. est ergo melius quòd testator dicat si sine filijs decesserit &c. quantum ad fauorem hæredum.

E P I T O M E.

- 1 Verba ex suo corpore & leg. matr. proc. quid importent.
- 2 Substitutus an excludatur per naturalem legitimatõ post mortem testatoris in casu quo sint appõsita supra dicta Verbis.
- 3 Facta substitutione hærede ingressõ monasterium an excludatur substitutus.

1 **E**x suo corpore & legitimo matrimonio procreatis. † Ista multum sunt notanda & ea semper debet apponere & exprimere notarij in talibus substitutionibus, nã ex hoc tolluntur multa dubia & etiã euitantur scandala absurda vt patet ex sequentibus notanter, ergo dicitur suo corpore vt per hoc videatur legitimum tãtum qui natus est ex alieno corpore excludere, quã quã & si nõ essent appõsita ista verba tamẽ excluderetur vt dictũ est per l. fideicom. missum. ff. de cod. & de. cõ. si. Patet etiã qd p illa verba ex legitimo matrimonio voluit testator à filio naturali tãtum excludi substitutum quãdo expresse hoc nõ dixerit. l. substitutum excludere sic ergo collige qd quantum ad fauorem instituti melius est tacere & omittere ista verba ex legitimo matrimonio &c. quã illa exprimere, quo autẽ ad fauorẽ substituti melius est exprimere quã tacere qd no. tu notariẽ.

2 † Quid si dixerit si decesserit sine filijs ex suo corpore & legitimo matrimonio natis & decessit filio naturali tãtum nato sed postea per principẽ legitimato an p eũ excludatur substitutus, videtur qd nõ, quã nõ est natus legitimus, sed naturalis tantũ, ideo cessant verba substitutionis per cõsequens eius effectus ar. in l. si verò. §. de viro. ff. so. ma. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iu. pa. In contrariũ facit, nam tantum operatur legitimatio sequens quantum natiuitas legitima præcedens: vt in l. ij. ff. de natu. refr. ibi text. sicq; de æquipotentibus idem debet esse iudicium, vt in l. si mater. C. de insti. & sub. & in c. tua nos. extra de confan. & aff. & ibi no. & per Bar. in l. gallus. §. & qd si tãtum. ff. de li. & posth. facit qd no. supra in gl. pupillariter ver. qd autẽ dices. † Quid autẽ dices de questione multoties occurrẽte ecce qd facta huiusmodi substitutione hæres ingressus est monasterium

a Quid autẽ
discimus ad
de Bal. cõf.
eccõ. in si.
in ij. parte.
b Quid autẽ
dices. ad de
Sede Felin.
diffuse in c.
in presen-
tia. de prob.
C. Alex. de
vmo. cõ. cxx.
in ij. sol.

rium an excludatur substitutus & videtur quod sic, quia monasterium loco filij reputatur, vt est text. in c. presentis extra de e proba. & in auth. nisi rogati. C. ad tre. & ibi de hoc per Cyn. facit. in auth. de san. epi. §. sed hoc in presenti. col. ix. & ibi plenè de hoc per Iaco. de bel. & hæc verba ex suo corpore conueniunt huic casui, quia ingrediendo monasterium videtur ex suo corpore actu sibi filium procreare, sicque cū verba conueniant, ergo & effectus, argu. l. adigere. §. quamuis de iu. pa. In contrarium facit mens & intentio testatoris ad quā verba inquantum possunt semper sunt trahēda, ar. in l. conditionibus. ff. de cōdi. & l. iij. in fi. C. de li. præte. nam ipse testator dicendo ex suo corpore, videtur in mente gessisse, de filiis qui producantur per generationem naturalē. Sic enim est communis v[er]bo loquendi. & interpretandi, cui est adhærendum, vt in l. cum delationis. §. a finam. ff. de fun. instruct. & instr. le. Qui autem ingreditur monasterium quæritur sibi filium fictum & præsum. nō procreatum vel naturali ministerio productum merito ergo ad talem filium verba huiusmodi nec testatoris intentio porrigitur, sicque per monasterium excluditur substitutus, sed ipse substitutus monaste. excludit eiq[ue] antefertur, argu. in dictal. fideicommissum. de condi. & demon. & l. si ita quis. in fi. ff. de leg. ij. ad quod etiam facit quod in simili traditur in l. j. §. ne autem. C. de cad. tollen. Confirmatur etiam per tex. in l. lege. xij. tabu. in prin. C. de le. hæ. Præterea si testator simpliciter dixisset, si decesserit sine liberis & c. legitimus tantū filius, vt est monasterium vel adoptatus non excluderet substitutum per dictam l. fideicommissum, multominus si expressit ex suo corpore & c. & hanc partem tenet Ia. but. in d. §. sed hoc in presenti, & Bald. in l. deo nobis. C. de epif. & cle. quæ opin. vera est & omni æquitati & iuri consentanea, multumque laicis fructuosa. Nam scire debes tu ignare quod Imperium aliquando habuit vtrunque gradum a temporalem, & speciale, adeo quod tunc Imperatores conferbant omnia beneficia ecclesiastica per vniuersum orbem, & amplius eligebant Papam vt in c. adrianus. lxxij. distinc. cam. c. se. & no. per Ionocen. in c. ij. extra de maio. & obediē. Vnde eo tempore quod studebant Imperatores ampliare fidem christianam quæ tunc modica erat, & in paruo statu, oportuit conferre multa priuilegia ecclesijs, & his qui se ad fidem catholicam conueriebant, vt patet ri. C. de fact. sanct. eccle. & in tit. C. de epi. & cle. & in authen. de san. epi. & in vide eccle. ri. cum multis simj. inter quæ priuilegia fuit istud videlicet quod bona ingredientium monasteria applicarentur ipsis monasterijs propter quod priuilegium multiplicata, & fundata sunt monasteria infinita per vniuersum orbem olim causa denotionis licet hodie causa rapinæ & auaritiæ intantum quod destruxerunt hodie mundum laicorum. Possunt ergo dici merito talia loca facta vel fienda, rena cōtextra ad capiēda laicorum bona. Surgat ergo bonus Imperator & dicant omnes. Fiat pax in virtute tua & abundantia in turribus tuis. Redefūdo autem ad propositam quæstionem dic quod quando

in dispositione adijciuntur verba vltra prædicta verba sequentia. scilicet ex legitimo matrimonio procreati cessat prædicta disputatio, quæ inter hæredem & monasterium nullum contrahitur matrimonium vt patet ex diffinitione matrimonij de qua traditur in l. de nu. prin. cū ibi no.

EPITOME.

1 Quibus verbis possit fieri substitutio re-proca.

2 An euacuetur substitutio decedente substituto ante heredem vel hereditatis substitutionem sibi factam num. 3. c. 4.

3 Vt ex eis superueniret. Hæc est substitutio reciproca de qua traditur in l. titius. & scius

2 cum l. se. ff. de vulg. & pup. Hic autem queritur quid si substitutus decesserit ante heredem, vel antequam sibi facta fuerit hereditas restitutio an vacua

2 & nulla remaneat substitutio videtur quod sic, quia hereditas non adita ad hæredes non transmittitur, vt in l. j. §. in nouissimo. C. de ca. to. cū si. In cōtrariū facit l. ij. & l. si in personā. C. de fideicō. de sic distinguendū. Aut loquimur in substitutione directa, & illa non transmittitur, vt d. §. in nouissimo. aut loquimur in substitutione fideicō. & tunc subdistingue, aut heres fuit rogatus de restituendo purè vel post mortem suā vel sub conditione.

3 Primo casu substitutus transmittitur in eius heredem ius petendi hoc si deicō. d. l. si in personam, & probatur in l. cogi. §. idē merianus. & ibi gl. & in l. apud iul. l. vtrū cū si. ff. ad tre. Secūdo autē & tertio casu cū fuit grauatius post mortē, & sub conditione tūc euacuetur substitutio. nec fit p substitutum ille transmissio si nondū cessaret dies petendi fideicō. puta quæ conditio ne nondū venerat, vt l. iij. ff. quando dies le. ce. & no. p. gl. in l. post mortē. C. de fide. Si verò ante mortē substitutum extitisset conditio, quāquam nulla facta esset restitutio, fieret tamen eo casu transmissio, nec euacuaretur substitutio, vt l. fi. C. quando di. leg. ce. & no. p. Cy. in d. l. iij. & plenius per Bar. in filio. ff. de leg. j. nec ob. d. §. nouissi. quia illa regula procedit in substitutione directa puta vulgari, & pupilla. vt supra dixi, quæ non transmittitur in hæredem, vt l. liberis. §. hæc verba. & l. lucius. §. fi. & l. qui plures. ff. de vulg. & pup. & l. si ex pluribus.

Imperator habuit & trique cla. doc. in c. nouissimo. de iudi. c. diffise per do. An. nosellum in sua monarchia. opus aureum ad diuinum.

in fi. ff. de suis & legitimis, & no. per gl. & Cyn. in l. j. §. is ita. C. de ca. tol. † Differentiæ autem ratio potest assignari, quia in hac fideicommissa. subst. hæres est obligatus ipsi substituto quam cito celsit dies fideicommissi petendi, & ipsum quaesitum est ius ad rem vel cogi vt l. postulante. ff. ad tre. quam obligationem transmittit in suum hæredem, ar. in l. j. C. vt ac. ab hæ. & contra hæ. & l. j. C. de hæ. ac. que quidē obligatio & ius ad rem cessat in substitutione directa merito ergo finitur cum persona, nec transmittitur ar. eorum que no. in gl. fe. & quia nemo transfert in alium quod nō habet penes seipsum, vt l. nemo plus iur. ff. de re. iur. & adde quod infra not. in vlti. glo. & prædicta sunt multum notanda, quia quotidiana, videmus enim quod testatores filios grauant hæreditatem restituere alijs personis, si contingerit ipsos decedere sine filijs, & sepe occurrit ipsos substitutos filijs præcedere certē si postea moriantur filij, sine filijs hæredes substituti præmortui à petitione huius hereditatis & fideicommissi pœnitus excluduntur, & ideo notarius debet dicere substituitur caisū, & eius filios natos & nascituros.

DECESSIT adita per ipsum hereditate. Quid dicitur si dececit iste Bernardus antequam adire hæreditatē, an ipsius hæres cogendus erit adire & restituere breuiter in hoc distinguitur, vt no. per gl. & Cy. in l. eā quā. C. de fideicō. aut hæres grauatus dececit infra tēpus deliberandi, & tūc hæres eius cogendus est adire & restituere, ar. l. cū antiquioribus. C. de iur. deli. aut dececit post tempus deliberandi, & tunc aut præcesserat coactio seu compulsio in persona grauati, & tūc heres eius cogitur adire vt l. non iustam. C. ad tre. aut nulla præcesserat compulsio. & tunc non cogitur adire, vt l. ille à quo §. si de testamento. in fi. & ibi no. ff. ad tre. aut hæres sponte adiuit, sed antequam restituere dececit, & tūc heres cogitur restituere, vt probatur in l. si eius §. si quis. ff. ad tre. & no. per glo. in d. ille à quo §. j. in fin. & per Cy. in l. iij. C. de fideicommissis.

QUARE cum prædicta vera sint. Hæc est conclusio petitionis, & libelli ad quam omnia reducuntur, ideoq; ad eam semper aduerte, vt alijs scripsi.

QUOD QUÆRITUR condemnetis dictum Zanel. Hic quaeritur an possit agi contra dictum Zanel lum ante restitutionē factam saltem verbo dicto Iaco. substituto, dic breuiter quod aut agitur ad vniuersum fideicō. consequendū, & tunc etiā ante restitutionē factā agi potest vt fiat, vt l. cogi. & l. postulate. & l. nā op. §. j. ff. ad tre. cū si. aut agitur contra eum pro re aliqua singulari, vel cōtra aliū possessorem, & tunc nō pōt agi ante restitutionē factā, vt l. fi. in fi. cum ibi no. ff. de fidei. hæ. pe. & supra dixi. fal sit in certis casibus in quibus ipso iure potestas agēdi transit in fideicommissarium, sine alia restitutione vt no. per glo. in l. pe. C. ad tre. & l. quia perinde. §. restituta. & l. si patroni in prin. ff. ad Tre. Primus est si hæres grauatus fuerit contumax in restituendo, per quod patet quod frustra quaesitum est an hæres hæredis post compulsionem teneatur restituere.

Secundus casus est si grauatus dececesserit sine hærede. Tertius si fideicommissarius alteri secūdo restituere sit grauatus. Quartus quando grauatus alienauit hæreditatem in toto vel pro parte, quia in alienatione non est necessaria restitutio.

E P I T O M E.

- 1 Inter substitutos est locus iuri accrescendi.
- 2 Celsio. Sel. alienatio iuris substitutionis ante euentū cōditio nis facta per ipsum substitutum an teneat nume. 3. 63. 4.

DI M I D I A M partem hereditatis. Quid si Frāciscus eius frater, & cohæres repudiet patrem suā, vel aliter si exclusus ab ea morte, vel defectu conditionis nō impletq; an accrescet ipsi Ia. videtur quod sic, quia inter substitutos sit locus iuri accrescendi, vt l. j. §. his ita. C. de ca. tol. Sed in contrarium determinat gl. & Cy. in d. §. his ita. per l. si pluribus. ff. de suis. & legi. & l. si plures. in prin. de vulg. & pup. iuncta l. substitutio, & quod ibi no. ff. de acq. re. domi. Ad quod facit l. j. §. sed quoties. & l. cogi. §. si quis autem. & §. metianus. §. & idem metianus. ff. ad tre. Nec ob. §. his ita. quia loquitur in substitutione directa, secus autem in fideicommissaria, & huius est ratio manifesta, quia ia directa si non fieret accrementum, succederet absurdum, vt quis decederet pro parte testatus & pro parte intestatus, quod ius nostrum non patitur, vt in regula ius nostrum, ff. de re. iur. quæ ratio cessat in fideicom. Nam institutus partem repudiatam in se retinet cum sit hæres, ideoque alteri non accrescit, quia testator in ea parte hæredem habet, vt l. j. in fi. ff. ad tre. & l. si. C. eo. facit in sti. de fideicō. hære. §. si quis ex vna. † Postremo circa materiam prædictarum substitutionum formo talē quaestionem, quam vidi de facto. Ecce quod substitutus vulgariter, aut pupil. vel alio modo, antequam casus substitutionis eueniat, vult vendere ipsum ius substitutionis, aut cedere alicui persone, quaeritur an possit, & an teneat talis iuris celsio vel venditio, & videtur quod sic per text. in l. specie. & quod ibi not. C. de do & l. nulla. C. de contrahen. emptio. in contrarium facit tex. in l. constante. C. de do. quod autē nō valeat talis donatio probatur per tex. in l. j. ff. de hære. vel ac. vendit. sed quod ipsa venditio teneat est tex. non violando literam in l. ij. §. ij. ff. eo. tit. licet secundum intellectum glof. sit text. pro prima parte. † Sed hic insurgit aliud dubium. dictum est supra quod substitutio directa decedenti ante conditionis euentū ius huiusmodi directæ substitutionis extinguitur. Pone ergo quod facta huius iuris alienatione in aliā personā decedat substitutus ante conditionis euentū, & superueniat emptor, vel cessionarius, an expirabit ius substitutionis quantū ad emptorē vel cessionarium posito quod venditio teneat, videtur quod nō ar. eius quod dicitur de usufruc. translatō à persona filij in personam partis vbi mortus vtriusq; requiritur, vt usufructus finiatur, vt habetur in l. si. ver. si verō. C. ad ter. & not. per gl. in l. j. in fin. C. de bon. mater. & l. quod scitis. C. de bo. que liber.

contrarium facit, quia per talem iuris alienationem impugnatur voluntas defuncti, qui voluit illum solum quem nominavit sibi esse hæredem, ergo ad alium tale ius transferri non potuit, & translatum extinguitur morte solius ipsius substitui, ar. eorum quæ habentur & notantur in l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulga. & pupilla.

2. Et ex hoc sequitur quòd ius dictæ substitutionis vendi vel cedi non possit alteri, vt dixi supra, sed tu cogita latius super his, & pro prima parte facit, quia alienatio transit cum causa sua, vt l. alienatio. ff. de contrah. emp. nec debet conditio dispositionis testatoris immutari facto successoris, vt l. qui fundus. in fi. ff. de condi. & demon. & ff. de verb. obl. l. ij. §. j. cum simi.

Forma libelli pro hæreditate vel re singulari diuidenda.

ORAM VOBIS & c. agit & in iure proponit do. Augu. de Salerna legum doct. cõtra & aduersus Dominicum Salerna eius fratrem, & contra quamcunq; aliam personam pro eo seu eius nomine in iudicio legitime comparantem, dicens quòd q. egregius & spectabilis legum doct. do. Fran. de Salerna eorum genitor pluri tempore decessit superstitibus sibi etiam hæredibus vniuersalibus institutis prædictis fratribus eiusque filijs, qui post mortem dicti eorum patris, & adita per eos hæreditate communiter & pro indiviso tenuerunt & possederunt, ac hodie tenent & possident totam & vniuersam hæreditatem prædictam, in super dicit & proponit præfatus do. Augu. quòd Bernar. de Saler. in suo vltimo testamento legauit & reliquit fratribus memoratis pro æqualibus portionibus domum vnã positã & iacētē in Papia, cui cõhæret & c. quã domũ iidem fratres pluribus annis post mortem dicti Ber. communiter & pro indiviso tenuerunt & possederunt, & hodie tenent & possident, verum quia iure cautũ est q. omnis cõmunio parit, discordiam, & negligi solet, q. communiter possidetur præfatus do. Aug. sæpe & sæpius requisivit supra scriptũ Dominicum quatenus diuisionem simul cum ipso do. Aug. faceret de hæreditate & domo prædictis, quam tamen facere vsq; nũc neglexit ac recusauit, licet indebitè & iniuste. Idcirco cũ prædicta vera sint præfatus domi. Augu. petit & requirit à vobis domino vicario antedicto quatenus omni modo, via, & iure & forma, quibus melius fieri potest vestram diffinitiuam sententiam condemnatis & condemnatum iuris remedijs compellatis supra scriptum Dominicum ad faciendum simul cum d. do. Aug. diuisionem rerum hæreditariarum. & domus, ampliusq; eundem Dominicum condemnatis forma prædicta in omnibus & singulari fructibus per eum habitis & perceptis & in futurum percipiendis de & pro parte & partibus tangentibus & pertinentibus ipsi do. Augu.

ex dictis domo & hæreditate simul cum cæteris damnis, interesse & expensis falsis & factis, & sciendis & patiendis per ipsum do. Augu. & prædicta petit & c. Deducendo in præsentis iudicio & c. non alstringens & c.

ORAM VOBIS. Aduerte hic in forma præfatis libelli. nam in ea duplex actio fam. erc. quæ competit pro hæreditate diuidenda, vt in toto titulo. ff. & C. fami. erc. & communi diui. quæ pro re singulari, puta domo vel fundo datur, vt in toto titulo ff. & C. communi diui. hoc autem nomen fa. erc. compositum est, vt exponatur familiar. i. hæreditatis & hercisti diuidendæ, vt not. per glo. in rub. ff. fami. erc. & quæ sit differentia inter has actiones infra patebit, nec est absolum dicere quòd in eodem libello plures actiones simul proponantur, vt scripsi in primo libello, & tangitur per Dy. in regula nullus pluribus.

DOMINVS FRANCISCVS. Ista vir fuit frater matris meæ, & sic auunculus meus, & dicti eius filij mei consanguinei germani, fuit autem mihi genitor do. Aug. & eius frater mihi patruus do. Augu. legum professores, à quibus ipse mihi natus inter eos ortum habui, quem mihi dedit pro videntia creatoris.

EPITOME.

- 1 Actio fami. erc. sibi habeat locum.
- 2 Per act. fami. erc. quid diuidatur.
- 3 Quoties act. fami. erc. sint utriusq; posit.
- 4 Act. communi diui. quando competat.
- 5 Act. fa. erc. an habeat locum inter possidentes rem hereditariam diuisam, ita tamen quod non probetur per instrumentum diuisio.
- 6 In præscriptione rei singularis an ex longeva possessione præsumatur de titulo.
- 7 Ex fratribus stantibus in commusione hereditatis paterna per spaciũ xxx. ann. an alter possit prouocare alterum ad diuisionem.
- 8 Diuisioni facta per testimonium standum est.
- 9 Qui hæredes teneantur adinuicem bona conferre.
- 10 Filij succedentes olim, non tenebuntur quartã conferre.
- 11 Quæ bona sint conferenda.
- 12 Donatio facta per patrem, an sit conferenda.
- 13 Peculium castrense vel quasi, & aduētitiũ nullo modo conferuntur.
- 14 Pecunia soluta pro condemnatione filij, an sit conferenda.
- 15 Fructus & redditus dignitatis quesita filio per patrem, an sint conferenda.
- 16 Libri empti filio pro studio, an sint conferendi post mortem patris.
- 17 Pater an teneatur ad pecunias mutuo acceptas à filio gratia studij de eius voluntate.
- 18 Lucrum ex pecunia profectitia, an fratribus sit conferendum.
- 19 Facta dona. per aliquẽ cõ pacto, et ipsi donas teneantur

- Et pater, & donatarius et filius, nunquid hæredes donantis possint petere acquisita per donatarium.
- 20 Expensa facta in studio, an possint fratri imputari in quartam.
- 21 Expensa facta circa uxorem filij, an confrantur si velis frater. nu. 22. & seq.
- 24 Filius missus in studium an debeat sustentari ad studium de bonis communibus interim, patre mortuo. n. 25.
- 26 Alienatio facta de bonis pro indiviso, & communiter possessis per fratres, an noceat fratri alienanti.
- 27 Res si perlocrata per fratrem, stantibus rebus pro indiviso, an communicentur, nu. 28. & seq.
- 30 Frater fratri an teneatur dotē suorum suorum cōicare.
- 31 Quæ sit ex stipendio an sint communicanda.
- 32 Dotans filiam fratris de rebus communibus, an possit eam fratri computare.
- 33 Dotans filiam propriam de consensu fratris de rebus communibus, an sibi debent computare.
- 34 Frater qui non scagatur nolente conferre fratri sagantur quasita ex bonis communibus quid iuris.
- 35 In diuisione hereditatis, quale sit officium iudicis.
- 36 An agatur de euictione facta diuisione int. r. cohæres.
- 37 Diuisionis facta per patrem qualitercumq; standum est.
- 38 Collationi quando sit locus.

COMMUNITER & pro indiviso.

- Ex his verbis & alijs quæ inferius subiiciuntur colligitur qualitas vtriusque actionis, videlicet eius, quæ pro hereditate diuidenda à iure attribuitur, quæ fam.erc. appellatur, vt dixi, & probatur in l.ij. in princ. fam.erc. & alterius quæ communi diuidendo dicitur, vt l. j. & ij. ff. communi diuid. & l. j. cum seq. eo. tit. Differentia autem inter vtramque actionem inferius apparebit.
- 1 † Sciendum est ergo quòd actio famil.erc. locum habet in quacunque hereditate vel bon. po. quouis modo debita, siue ex testamento siue ab inte. siue de iure prætorio siue de iure ciuil. vel aliter quouis modo, vt l. ij. in princ. & §. j. & l. sed & eius. in fin. & l. si ex asse. ff. famil.erc. sic.
- 2 † Deinde sciendum est quod per hanc actionem diuidantur omnia bona mobilia & immobilia iura & actiones, & nomina debitorum, quæ fuerunt in bonis ipsius defuncti tempore mortis suæ, vt l. planè. & l. ceterè. & l. veniunt. cum l. sequ. ff. fam.erc. licet nomina debitorum magis assignanda sint quam diuidenda, cum sint ipso iure diuisa, vt inquit text. in l. ea quæ. C. fam.erc. & in d. l. ij. in fi. & l. ceterè. in prin.
- 3 † Rursum est sciendum, quòd hæc actio non potest, nisi semel in iudicio intentari, vt l. si filius. ff. fam.erc. & not. per glo. in l. j. C. eo. tit. Sed peti. hære. non potest plures intentari, vt l. licet. ff. de petitio. hæred. & quæ sit huius differentie ratio tangitur per Cyn. in d. l. j.
- 4 † Quarto & vltimo sciendum est quod pro rebus singularibus & hereditarijs vna vel pluribus diuidendis agendum est actione communi diuid. vt l. inter cohæredes. in princ. ff. cod. tit. quia fam.erc. agi non posset cum semel actum fuerit, vt dictum est, si tamen actum non esset ne quis agere vellet hoc iudi-

cio vniuersali fam.erc. possent cohæredes eo omisso agere iudicio singulari communi diui. pro rebus sing. diuidendis, vt d. l. inter cohæredes. in prin. & §. j. & l. in hoc iudicio. cum si. cod. tit. & notandum quod hanc diuisionem vniuersalem hereditatis possit quis conseq. per actionem peti. hæred. quam consequitur per act. fam.erc. vt dicit tex. in l. non possumus. ff. si pars hære. pet. quæ sit huius ratio declarata, vt ibi not.

† Sed pro declaratione prædictorum quod igitur quid e contra, pone enim quòd isti fratres longo tempore pro diuiso tenuerunt ista bona habitando separatim, & quilibet eorum faciendo colere patrem hereditatis, non tamen apparent testes nec instrumenta de ipsa diuisione, sed solum apparet, quod longo tempore quilibet eorum separatim & pro parte sua ipsam hereditatem possedit, quæritur, an possit peti inter eos diuisio per act. fam.erc. In huius solutione est aduertendum, quia de facto plerumque occurrit ista q. nam solent aliqui ita secretè facere diuisionem hereditatis, quia nolunt vt in notitiam trãseat aliquorum, quam q. formauit glo. in l. si maior. C. communi diui. & ibi per Cy. & Odo. & alios, & in ea reperitur variè doct. opi. tam antiquorum quam mod. dicunt autem quidam quòd præsumitur facta diuisio, & ideo amplius peti non potest, argu. in l. cum de in rem ver. ff. de v. l. coniu. l. ij. C. de acquir. pos. & quod habetur in l. si quis diurno. ff. si cer. ven. & in l. j. in fin. ff. de aqua plu. aren. cum similibus. Et hanc partem sequitur Odo. alij verò vt Ia. de Ra. & Pet. tenent contrarium, dicentes quòd de diuisione non præsumitur, nisi probetur per testes vel instrumenta, vt d. l. si maiori. cum simi. nec ob. d. l. cum de in rem ver. quia ibi loquitur in actu solutionis, vel alterius præstationis frequentatio, quæ fieri solet de difficili, nisi subsit iusta causa, quæ ad hoc cogit, argument. in l. cum de indebito. in fin. ff. ad proba. vnde de causa præsumitur tali solutione interueniente. Sed hic loquitur in actu diuisionis, in quo sola patientia interuenit, qui actus communiter de facili fieri solet, ideo sola patientia non facit præsumi causam præcessisse diuisionis, nec per alium titulum, nisi aliunde probetur. Sed posset hic iuuenis contradicere, nam si in q. supponitur quòd isti fratres steterunt separatim, & separatim terras coluerunt, non cadit præsumptio diuisionis. argum. optimum ad hoc in l. itaque cum separatim. ff. pro soc. nisi forsitan quis respondeat quòd ista separatio videtur facta potius gratia commodatarij vsus quam diuisionis. nec ob. d. l. si quis diurno. cum si. quia illa loquuntur cum quis obligatus erat ad patientiam præstandam, de qua obligatione præsumitur ex temporis diuturnitate, & etiam si aliter non probatur, & hanc opi. Iacob. & Pet. puto veram inter fratres, inter quos consuevit gratia commoditatis potius quam diuisionis quilibet colere vnam partem bonorū, inter extraneos verò putarem opinionem Odo. veriorē, per d. l. itaque quam ipse nesciuit allegare. † Sed quid dices in præscriptione rei singu. an ex longeuâ possessione præsumitur de titulo, si titulus allegatur glo. dubitat

tat in d.l. si maior dicunt quidam quòd sic, argumē. dicta l. prima, cum de in rem verso. Iacob. & Cyn. in dicta l. maior. tenent contrarium, quia in præscri. rerum corporalium requiritur probatio veri titt. non præsumpti, vt l. nulli. C. de rei vendi. & hæc verior. ad l. cum de in rem verso. responde vt supra.

5 † Vterius queritur quid si isti duo fratres steterunt vt plerunq; de facto vidi in communiōe paternę hereditatis & possessione spa. xxx. anno. an poterit alter alterū ad diuisionem prouocare videtur quod non quia omne ius, omnisq; actio tollitur spacio. xxx. anno. vt l. omnis. & l. cum notissimi. C. de præsc. xxx. anno. vnde non obstante præscriptione alter alterum ad diuisionem non poterit prouocare. Aduerte. quod glo. in l. j. §. ad hæc. C. de anna. excepti. & in l. fin. C. commu. diu. distinguit. Aut queritur an sit præscriptum dominium rerum, & dicendum quod non, ideoq; commune erit dominium hereditatis & bonorum vtriusque. Aut queritur an sit præscriptum actioni competenti pro diuisione fienda, & dicendum est quod sic. Ex quo sequitur quod necesse habebunt perpetuo stare in cōmuniōe. Et hanc par rem sequutus est Ray. in l. si non fortem. §. si centū. ff. de condi. inde. & est ratio secundum eum quia præscriptio solū illud ius perimit. & aufert in quo reperitur ad habita negligentia. sed in proprietate nulla intercessit negligentia, quia dominio & proprietate cōtinuē vsi sunt, ergo contra dominium erit cursa præscriptio manebunt autem in tali communiōe, vt dixi. & in hoc etiam residet Cy. in d. §. ad hæc. quę opi. mihi multum videtur equitati & benignitati contraria, cum per eam remoueatur naturalis charitas inter fratres, & tollatur inter eos materia communiōni. Quare alij dicunt, & longe melius, aut isti fratres steterunt diuisi, aut steterunt communiter in possess. si diuisi & tunc obstat, præscriptio, in omnibus tam quo ad actionem quam quo ad dominium. Aut steterunt continuē in communi poss. & indiuisi, & tunc minus habebit obstat præscr. nec quo ad act. nec quo ad dominium duplici ratione. Primo quia possidenti non currit præscrip. vt l. male agitur. C. de præscriptio long. tem. Secundo quia per pactum nō potest tolli actio, quę pro diuisione datur, vt l. in hoc iudicio. §. si conueniat. ff. communi diuidun. ergo nec præscriptione. argument. l. nam satis. §. sed is. ff. quemadmo. seruitut. amitta quam opinion. tenet Iacob. de aret. Gul. de cu. & plures alij, quę communis est & eam sequitur Bal. in l. fin. C. si. reg. & ipsam puto veriorē maximē cum neuter præscribere intenderet, sed tanquam de re communi vtendam putauit. Denique ad pleniorē doctri. præmissorum quia in hereditate diuidenda quædam sunt quę inter fratres conferuntur, quædam sunt quę deducuntur, de singulis videamus. Eo tamen præmissis ad euidentiam quod aliquando pater facit testamentum solenne inter liberos, diuidendo bona sua & singulis assignando illam partē bonorum de qua sibi videtur. † Et huic diuisioni standum est nisi pars assignata esset minor legitima, quia tunc agi potest ad supplemētum, vt probatur in l. qui volebat. ff. de

hæredibus instituen. coniuncta. l. quoniam in prioribus. & l. ex tribus. & l. scimus. §. repletionem. C. de in officio. testament. l. papi. §. quoniam autem quarta. ff. eo. tit. & idem per omnia si fecerit testamentum minus solenne defectu numeri testamentum, quia ei standum est, vt l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testa. Aliquando pater diuidit bona sua inter viuos assignando cuilibet filiorum partem suam, & tali diuisioni etiam est standum vt plerunq; vidi fieri à prudentibus & à diuitibus patribus, vt habetur in l. fin. C. fami. etc. & l. si filia. §. si pater. & l. si pater. & l. ex parte. §. fin. ff. famil. erciscun. dummodo non sit minor legitima portio cuilibet assignata vt ibi not. Aliquando pater non diuidit, nec testamentum facit, sed ab intestato, decessit, & tunc omnes æqualiter succedunt, vt in authentic. de hære. ab intesta. & in prin. §. j. Et omnibus casibus prædictis dicitari cōsuevit de col. bono. inter hæredes & successores fienda & quando & qualiter, & per quos. Itaque de tribus principaliter est querendum, & differendum. Primo qui sint illi hæredes qui sibi inuicem bona conferre teneantur. Secundo queritur quę & qualia bona sint inuicem conferenda. Tertio an hæc bonorum collatio locum habeat tam ex testamento quàm ab intestato. † Circa primum sciendum est quòd quo ad p̄sens atinet quatuor sunt species heredum, sicut enim quidam ascendentes alij descendentes alij collateraliales, alij extranei. Ascendentium duę sunt species, nam quidam sunt in potestate quidam emancipati. Circa hæredes ascendentes illud est conclusiue tenendum secundum sententiam omnium quòd siue ipsi succedant eorum liberis emancipatis vel in potestate cōstitutis non tenentur inter se inuicem aliqua bona conferre, & idem per omnia dic in collateralibus & extraneis qui simpliciter non astringuntur sibi inuicem conferre, siue tales personę succedant ex testamento, siue ab intesta, quia hoc non reperitur aliquo iure cautum, secundum quod dicitur. Iacob. de aret. Cy. & alij in l. emancipati. C. de collation. sicque ille titulus locum non habet in personis supradictis. Relinquitur ergo sola dubitatio in hæredibus descendentes, qui liberi appellantur, vbi conclusiue dic quod aut soli emancipati succedunt patri vel auo, & tunc sola profectitate tenentur conferre sibi inuicem secundum omnes, vt probatur in l. vt liberis. C. de collationibus. & nota. plenē per Cynum in dicta l. si emancipati. aut succedunt cum collateralibus extraneis, & idem quod supra. Aut succedunt cum alijs existentibus in potestate, & tunc licet si diuersitas opinion. tamen secundum veritatem emancipati conferunt suis in potestate cōstitutis sola profectitia. Et contra suis emancipatis, & sic est æqualitas inter eos in modo collationis secundum doctores. vbi supra, quam opinionem. sequitur Iacob. butri. in l. certum. 10 C. famil. erciscun. & l. fina. C. de collatio. † Vnum tamen aduerte quòd olim filij succedentes ex testamento paterno nō tenebantur quartā cōferre, vt in l. j. C. de collati. Hodie autem siue succedant ex testamento siue ab intest. tenentur inuicem conferre mo-

do quo supra, vt in authent. ex testamento. C. de collatio. nisi testator aliud disposuerit, vt ibi.

- 11 ¶ Hic autem insurgit aliud dubium per quod declarabitur secundum quæsitum, quod erat quæ bona sint conferenda, vnde quæro an simplex donatio facta filio in potestate vel emancipato à patre vel auo debeat conferri, sicut conferuntur alia bona profectitia, quam quæstionem examinat glossa. ac Dyn. & Cyn. in dicta authent. de testamento, & pleaius Bartol. in l. prima. §. nec castrense. ff. de collatione. dic ergo distinguendum secundum eos, aliquando hæc donatio fit filio emancipato, & tunc est conferenda, vt l. liberis. in fi. de coll. Cuius ratio est quia hæc donatio tenetur in vita patris donantis, & ex ea fuit filio ius quæsitum, merito ergo venit conferenda sic intelligitur, quod habetur in d. authent. ex testamento. Aliquando fit hæc donatio filio existente in potestate. & hic subdividitur. Aut pater post ipsam donationem filium emancipauit, sicque ipsa donatio quæ à principio non valuit in vita patris confirmatur & tunc debet conferri, sicut à principio fuisse facta filio emancipato. vt dictum est. argument. ad hoc in l. sue emancipatus. C. de do. ff. eodem. l. donationes. §. si pater. coniuncta. l. vt liberis. in fine. C. de collatio. aut pater non emancipauit ipsum filium sicque in eius vita confirmationem non recepit, sed post eius mortem confirmationem assumpsit, & hoc casu, quia talis donatio legatorum naturam assumit, vt in l. in donationibus. C. ad legem falcidiam. & sic incipit mortuo patre dominium eius quæri filio merito in collationem non venit, vt l. à patre. & l. ea de mum. C. de collationibus. & in l. prima. §. si ab i. fo. ff. de col. bo. & l. filii. C. fa. ercisc. fallit in hoc tribus casibus. Primo si emergeret inæqualitas, quo casu donatio, quæ morte confirmatur conferri deberet, vt l. pen. §. si. C. de col. Secundò fallit si per hoc ordinauerit, ar. l. si quando. §. & generaliter. C. de inof. test. Tertio si pater donasset vt haberet filius in peculio profectitio, vt l. si donatione. C. de collatio.

- 12 ¶ Post hæc queritur quid si pater filii donauerit ob aliquam certam causam in donatione expressam an talis donatio sit conferenda, dic secundum Bartolum. vbi supra quòd donandi causa potest esse multiplex, & secundum diuersitatem causæ, diuersificabitur modus collationis. Ideoque sic distingue, aliquando pater donauit filio tanquam bene merito, quia se habuit in exhibitione bonorum plurium versus patrem multum affluenter, aliquando donauit filio vt habeat in profectitio peculio, aliquando donat ex alijs causis, quæ variæ sunt, vt infra dicetur. Si quidem donatio facta fuerit filio tanquam bene merito hoc expresso vt communiter fit in instrumentis donationum, tunc licet gloss. sint variæ tamen conclusiue secundum veritatem dicendum est talem donationem tenere & dicetur talis donatio peculium aduentitium non profectitium, ideoque non confertur, vt not. per gloss. in authent. vnde si parens. C. de inof. test. testamento. quod sequitur Guil. de eun. & Iacob. Barrigar. Et aduerte ad vnum quod in hoc casu non sufficit,

quòd notarius dicat in instrumento, quod pater donat tali eius filio propter eius seruitia ab eo recepta & simili. quia ista verba narratiua non probant merita precessisse, sed est opus aliunde probari secundum Bartolum. in l. quod si forte. ff. de castrensi peculio. & l. is qui §. penultimo. ff. de legat. præstand. Si verò pater donet vt filius habeat in peculio profectitio, tunc debet hæc donatio conferri, vt dictum est.

- 13 ¶ Peculium autem castrense vel quasi & aduentitium nullo modo conferuntur, vt traditur in l. certum. C. familiæ erciscun. & l. prima. §. castrense. ff. de collatione bonorum. & l. finali. C. de collationibus. cum similib. vbi autem donat ex alia causa tunc secundum Bartolum considera, aut est talis causa propter quam cogitur pater filio donare puta ex causa dotis, vel donationis propter nuptias. vt l. finali. C. de dotis promissione. & l. qui liberos. ff. de ritu nuptiarum. & tunc debet talis donatio conferri, vt ff. de co. do. per totum, & l. filii. & l. lillam. C. de collationibus. cum similib. Cuius ratio est, quia cum pater det ex iuris necessitate, videtur velle quòd conferat, & etiam quia hæc donatio queritur filio in vita patris, ideoque conferenda est, vt dixi supra & probatur in l. Pomponius philadelphus. ff. familiæ erciscun. Et hoc not. pro sororibus maritatis & dotatis, quæ volunt venire ad successionem hereditatis paternæ simul cum fratribus, quæ tenentur dotes suas conferre, & eodem modo frater alteri fratri donationem propter nupt. quam pater eius contulit, dum frater ipse vxorem duxit aut causa donationis est talis quæ non necessitabat patrem ad donandum, & tunc distinguitur an dederit, vt habent in peculio profectitio vel aduentitio aut castrensi vel quasi, vt dictum est.

- 14 ¶ Sed circa prædicta queritur secundum Bartolum pone quod pater soluit pecuniam ob condemnationem filio impositam, propter aliquod eius delictum an in diuisione paternæ hereditatis debebit hæc pecunia soluta conferri, & ipsi fratri imputari, & secundum eum sic est distinguendum vt plenè scripsi in l. stichus. ff. de peculio legato, & per Gui. de eun. in lege frater à fratre. ff. de conditione indebiti. aut filius tempore solutionis habebat solum peculium profectitium, & de eo præsumitur facta solutio, & ob hoc de ipsa tali pecunia soluta fienda est collatio, vt supra sepius dictum est. & ita intelligitur dicta l. stichus, quod ibi notatur. aut habebat solum peculium aduentitium, & tunc præsumitur de eo facta solutio ar. in l. nesennius. ff. de neg. ge. & quia pater videtur magis administratorio nomine voluisse quàm proprie, ar. in l. post mortem. ff. quando ex fac. tur. & l. cum vnus. §. si. ff. de admini. tutorum. ideoque nulla collatio fiet vt aliàs dictum est aut soluit condemnationem hanc ex necessitate quia per statutum ciuitatis erat ad hoc restrictus vel fideiussuratus pro ipso filio & tunc quia talis solutio imputatur in legitimam filio, vt l. hæredes. §. si filius. ff. familiæ erciscun. Ideoque confertur, & imputatur argu. in l. illud. C. de col. Aut soluit ex voluntate simpliciter, & tunc videtur facta solutio causa pietatis vnde nõ

audir

audiretur pater volens talem impensam à filio repetere. arg. in l. j. C. de negot. gest. & l. filius. cum ibi not. ff. de nego. sicque ideo non conferatur. vt supra dictum est de simplici donatione, & eadem cõclusio locum habet, si pater soluerit pecuniam pro redemptione filij captiuati, nam in dubio talis solutio videtur facta causa pietatis alio non apparente & ob hoc non conferatur, quia nec à filio repeteretur. vt supra proxime dictum est. facit l. liber captus. ff. de cap. & postli. reuer. & no. per Guli. in d. l. frater à fratre. Itē dic. per omnia in donatione facta filio seu expensa pro eo facta pro aliqua militia, vel doctoratu, præbenda, vel episcopatu, aut alia dignitate sibi quaesita secundum aliquos, sed secundum Bart. vbi supra dicendum est locū esse collationi duplici ratione. Prima quia talis expensa facta est ex necessitate, cum pater sibi obligetur iure naturæ querere filio honorem & dignitatem. vt in authen. constitutio quæ de digni. Secunda ratio est, quia hæc pecunia filio quaeritur in vita patris, ergo & c. vt dictum est.

15 † Sed an fructus & redditus huius dignitatis conferantur, dic secundum eundem aut talis dignitas est transitoria in heredes, vel alienabilis in quecunque, & tunc tam dignitas quàm eius redditus conferri debet, iuxta formam l. omnimodo. in fine. C. de inoffi. testa. cum talis militia in quartam filio impureretur. vt ibi. & sic locum habet illa regula, quæ ea quæ computantur in quartam conferunt & conferantur, sed non conuertitur, vt habetur in l. illud. in prin. & §. primo. C. de colla. aut hæc dignitas non est transitoria in heredes vel non est alienabilis. vt dignitas episcopatus, vel abbatia, vel doctoratus, & tunc non conferitur ipsa, nec eius redditus, nec in quartam filio imputatur, vt dicta l. omnimodo. quasi hæc dignitas in peculio castrensi vel quasi fore censetur. vt l. sacro sanctæ. C. de episco. & cler. aliquando contingit, quod pater dat pecuniam filio & ignoratur quo animo dederit, an vt illam habeat in peculio, vel eam habeat in mera donatione, quo casu secundum Barto. considerandum est, an præcesserint aliqua merita, & tunc præsumptio est meræ donationis propter merita præcedentia filij, arg. in l. si donatio. C. de dona. aut merita nulla præcesserunt, & tunc aut illud quod filio dedit ipse pater emit nomine ipsius filij, & tunc præsumitur dedisse animo donandi. vt arg. in l. filij. C. fami. erc. & l. j. C. si quis alteri vel sibi aut solum tradidit, sed non emit, & tunc in dubio videtur dedisse filio. vt habeat in peculio profectitio, vt l. quid fructuarij. in princ. ff. de act. re. do. nisi per aliqua iudicia contrariū appareret, puta, si dederit pecuniam filio existenti in militia, vel in studio. nam tunc videtur dedisse. vt habeat in peculio castrensi vel quasi. arg. in l. j. C. de cast. pec. lib. xij. & hoc sequitur Dy. & Cy. post eum vt not. in l. si donatio. C. de colla. aut e contra emit nomine filij, sed non tradidit, & tunc videtur emisse. vt habeat in peculio profectitio. Aliquando contingit quod pater non emit nec tradidit filio, sed ex promissione acquirit, quia filio promittit, & in hoc Iaco. de Are. & Barto. post eum. in l. si pater. ff. de donat. sic distinguit, aut

quæ; ab extraneo pater stipulatur pecunia nomine filij, & tunc videtur stipulari vt filius habeat in peculio profectitio, vt probatur in l. si ff. de pe. Aliquando non ipse pater, sed filius stipulatur de iussu patris, & tunc ex numero filiorum, & quãtitate pecuniæ in stipulatione deductæ præsumitur donatio vel quod habeat in peculio profectitio. ar. l. questum. §. si pater. ff. de sua. instr. & l. si filio. ff. de legat. iij. & l. si licitum. ff. de do. inter vir. & vxor. † Deinde pro latiori præmissorum doctrina quero de nota. q. Ecce quod pater emit filio suo libros pro studendo iure vel in medicina in studio Bon. vel papæ tunc quaeritur an mortuo patre isti libri debeant conferre, quã quæ plenè ponit Cy. in l. filia. licet in sacris. C. de colla. & Bar. in d. §. nec castrense. & in ea sunt varietate opin. nã glo. in l. sin. C. fami. erc. tenet quod non cõferantur per illū tex. quã opin. sequuntur Dy. & Cy. vbi supra iij. vt Odo. dicit quod debet cõferri, sicut aia simplex donatio. vt supra dictum est. Vber. vero de bobio doct. antiquus tenet opin. Dy. licet eū præcesserit ætate tali ratione certū est enim quod si pater donet filio militatū arma & æquos, quod ista non cõferuntur, tanquã bona castrensia vel quasi. vt d. §. nec castrense, ergo nec filius libros, nam militant caularū patroni, & studentes in iure. vt l. fori. C. de aduo. diuer. indi. nã arma & leges fraternizat vt instit. in proc. & C. de no. confir. & C. de offi. diuer. iudi. l. scimus. Bar. autem vbi supra sic distinguit, quãdoque pater libros pro filio emit, nec tñ adhuc tradidit eos sibi nec expressit, quod filio donauit vel donare proposuit & tunc quia remiserunt in pleno dominio & hereditati patris diuidendi sunt & cõferendi. arg. in l. j. C. de castren. pec. lib. xij. Nam vt donatio perficiatur, requiritur traditio. vt l. ij. l. si quis alteri vel sibi. & l. filij. C. de don. inter virum & vxor. quandoque pater emit nomine filij & expressit se donare ipsi filio. & hic subdistingue aut eo tempore filius erat in dignitate doctoratus vel aduocatus, & tunc taquam peculium quasi castrense non conferitur. vt d. l. j. in ij. respon. C. de castrensi pecu. & ff. eod. l. castrense. ad quod facit l. si filius. C. fami. erc. aut eo tempore filius erat in actu simplici scholastico. & tunc aut ante patris obitum filius compleuerat studiū suum & tunc quia incipit quasi militare, illi tales libri efficiuntur quasi castrense pecu. & talis donatio cõfirmatur. arg. C. de do. l. siue emancipatus. & ff. eod. l. donationes. §. patri ideoque cessare debet collatio. vt d. §. nec castrense. aut pater est præmortuus, ante studium completum seu antequã doctoratum assumpserit & tunc non potest dici peculium tale esse quasi castrense, quia qualitas personæ demonstrat nullam in ea esse dignitatem: ex his de quibus habetur. in l. fina. C. de dig. lib. xij. non enim iure cautū reperitur quod nudī scholares habeant peculium castrense vel quasi, nec et conuētiens eos gaudere beneficio dignitatis, qui non aut dignitate sunt assequuti, ar. in l. j. C. de exc. artifi. lib. xij. & l. si. C. de iurif. om. iud. vnde concludendū est: idē in hac donatione, quod supra dictū est in simplici donatione, quod si morte patris cõfirmetur, non cõferatur: & maxime fauore studentia: arg. optimū in l. qui pater. ff. fa. er.

17 † Sed pone quod filius de voluntate vel præter voluntatem patris fuit ad studium & pro eius expensibus mutuo sumpsit pecuniam à personis extraneis, an pater & eius hæredes teneantur ad solutionem & ad restitutionem huius pecuniæ, breuiter dic, vt plenè not. per glo. in l. sed Iulianus. §. quod dicitur. ff. ad sena. conf. macedo.

18 † Amplius quæritur, pone quod filius ex pecunia profectitia aliquid est lucratus, an hoc lucrum sit fratribus suis conferendum, & conclusiue determinat gl. quod sic. in l. cum oportet. in princ. C. de bo. quæ lib. quam opin. sequitur Specul. in tit. de iud. §. sequitur Bartolus autem in d. §. nec castrense. aliter distinguit, aut filius lucrum consequitur ex tali pecunia sine aliquo onere suo, vel personæ exercitio, & tunc procedit opin. prædicta, aut lucrum consequitur eius exercitio mediante, & tunc debet considerari lucrum, quod potest ex pecunia provenire per se & lucrū, quod potest provenire exercitio personæ, & attribue cuique portionem suam, & lucrum pecuniæ communicare, tãquam profectitium, lucrū autem personæ tanquam aduentitium non tenetur communicare. hoc modo debet intelligi, quod traditur in d. l. cum oportet. per glossi. & instit. per quas personas. post princ. & si fortitiam dubitetur quæ sit portio condigna attribuenda personæ, & quæ attribuenda pecuniæ, dicendum est secundum generalem consuetudinem, nisi quantitas esset nimis magna, quia medietas est attribuenda personæ & alia medietas pecuniæ de quo no. in l. j. C. pro hoc.

19 † Circa prædicta quæritur de alia quæ sæpe occurrere in monteferrato. Ecce quod Titius donauit partem dimidiam omnium bonorum suorum Caio, hoc pacto, quod simul cum eo debeat habitare, eumque nutrire & alimentare, & tanquam patrem tractare & tenere, versaq; visa idem Titius tenere debeat & habere Caium tanquam filium, modo contingit quod dictus Caius viuente dicto Titio aliqua bona acquisiuit, deinde moritur Titius, eius hæredes petunt ab ipso Caio partem bonorum per eum acquisitorum, quæritur an sint audiendi. Respondeo breuiter ante omnia considerandum esse quod per verba prædicta non sunt facti inuicem pater & filius, cum in filij arrogatione & adoptione requiratur

authoritas superioris, vt aliàs dixi, ideo sequitur quod aduentitia, nec castrensia, vel quasi quo ad dominium vel usufructum fuerunt quesita ipsi Titio, vel ratione societatis omnium bonorum inter eos contractæ, tacite vel expresse dici potest ipsa bona communicari debere, quia verba donationis hoc non exprimunt, dici ergo posset quod aut ista bona sunt acquisita ex rebus amborum tam donatis quam retentis, & tunc hæredes sunt audiendi, vt partem ferant aut sunt quesita ex propria persona ipsius Caius & ipsius industria, vel aliunde, & tunc non sunt audiendi, arg. eorum quæ dicuntur de filio naturali, supra proximè, nam licet non sint inuicem pater & filius, tamen quia se obligauerunt tractare tanquam tales, sequitur quod quantum ad se in casu isto pro talibus sunt habendi cogita super hoc.

20 † Item quæritur pone quod pater filio existenti in studio, vt moris est fecit expensas singulis annis pro eius victu & vestibus, patre mortuo volunt fratres sibi istam expensam imputare in quartam, & voluit quod eam conferat, quæritur an talis expensa sit filio computanda & conferenda. Bar. vbi §. sic distinguit, aut iste filius nulla bona habebat, & tunc non imputabitur, nec conferetur sic intelligatur. l. qui pater. ff. fam. ercif. aut filius habebat aduentitia vel castrensia seu quasi & in pecunia consistentia, & tunc præsumitur in dubio alio non apparente, quod pater miserit & dederit de pecunia ipsius filij potius quam de sua, arg. in l. nescennius. ff. de neg. gest. quia potius administratio nomine quam proprio misisse præsumitur vt l. post mortem. ff. quando ex fact. tuto.

21 & videtur casus in l. si. ff. de pe. hære. † Deinde quæritur de quæ quotidiana. Ecce quod pater generans duos filios, vni ex ei dedit vxorem, & eam duxit in domum & pro ea fecit, vt moris est, varias expensas in nuptijs, vestibus, & iocalibus. Mortuo patre vult alter frater ducere vxorem, & petit ab alio fratre, vt alterum de duobus faciat, vbi patitur de communibus bonis fieri pro eius vxore similes expensas, vel conferat omnes expensas pro vxore sua factas, quæritur quid iuris, dicit idem Bar. vbi §. quod iste frater, qui non petit, non est audiendus quantum ad expensam de communibus bonis sciendâ, sed illam facere debet de suo proprio nisi contrarium pater ordinasset in eius testamento, arg. ad hæc, in l. iij. §. si. ff. de mu. & ho. &

22 ibi no. per glo. † Quo autem ad collationem sciendâ distinguendum est secundum eum, aut sunt vestes viles, & alia pro quotidiana vsu necessaria, & tales non sunt conferendæ, quia ab initio tenuit in eis donatio inter focerum & nurum, vt lex animo. in princ. de dona. inter virum & vxor. & ff. ad l. falcid. l. sed si usufructus. §. si. cum gloss. sua facit l. peculium nascitur. ff. de pe. aut sunt vestes & alia prætiosa iocalia & festiua, & tunc, veniunt conferenda talia qualia sunt, quia ista remanserunt in dominio foceri, cum in his non tenuerit donatio, vt l. mortis suæ causa. §. final. ff. de donatio. inter virum & vxor. ff. de pecul. id. vestimentum. & ibi tex. no. nec ob. si dicatur hæc donatio saltem morte foceri confirmatur, quia respondetur, quod à principio non fuerunt donatæ sed

2 Item quæritur. adde Bar. in auth. ex parte. C. de coll. Bar. in l. j. §. mecastren se. ff. de cas. pe. §. Fr. porcus. in tractat. de duob. fratr. in q. parte. in xxxij. q.

sed ad solum vsum concessæ, vnde non habet locum
 23 illa regula, vt dicta l. mortis causa in fin. † Ex his
 patet secundum Bart. q̄ ista iocalia, quæ à viris mit-
 tuntur vxoribus, dū sunt in domo parētū antequā
 ductæ sint ad domū mariti, videātur magis ad vsum
 concessa quam donata, ideoque morte viri non con-
 firmatur talis donatio, multo que minus cōfirmatur
 morte focerī, stante adhuc matrimonio inter eos, vt
 probatur in l. cum hic status. §. oratio. cum se. ff. de
 do. inter virum & vxor. & facit quod no. in l. pen. §. j.
 24 ff. so. ma. † Itē queritur, ecce quod pater in vita sua
 misit filiū suū ad studiū, posteaq̄; decessit ipse pater,
 quo defuncto requirit ipse filius ab alijs fratribus, q̄
 sibi prouideatur, de expēsis de communibus bonis
 hæreditarijs, an bene dicat. Dy. tenuit q̄ sic, quia mu-
 nus caprū perfici debet de cōmuni, vt. l. si filia. §. idē
 scribit. ff. fa. ere. & d. l. j. §. nec castrēse ver. sed si ad
 hoc & per gl. no. in l. qui originem. §. si. ff. de mun. &
 ho. & l. lucius. §. idē respondit. ff. ad muni. & ibi not.
 per Dy. facit in ar. ff. pro so. l. hæres socij. ff. de hære.
 tu. l. j. & l. furti. §. si. ff. de his, qui no. infā. Sed Bar. vbi
 supra tenet cōtrariū quia factū patris ita demū obli-
 gat hæredes si ad illud explicandum pater fuerat
 necessario obligatus, vt l. sed si filium. ff. de mune. &
 ho. cōiūcta l. honores. §. his qui. ff. de pec. Sed nō re-
 perit iure cautū, q̄ pater necessario astringatur tene-
 re filiū in studio, ergo & c. Nā aut dices istos fratres
 obligatos ad hoc ratione paternæ obligationis in
 eos transfusæ, & hoc nō ratione prædicta. Aut dices
 eos teneri ex sua propria obligatione, & idē multo-
 minus quia nec ex lege. nec ex eorū voluntate sunt
 ad hoc astricti, aut dices eos teneri vigore obliga-
 tionis paternæ eius morte confirmatæ, & hoc non
 arctat, quia pro furto tempore nulla interuenit tra-
 ditio, quæ est necessaria, si morte debeat confirma-
 ri, vt l. papinianns. ff. de donatio. inter vir & vxor. si
 tamen ipse filius in vita patris stando in studio ali-
 qua debita ex honesta causa contraxerit, soluenda
 erunt per fratres de communi pecunia tanquā æs
 alienum. l. macedoni. & l. sed & iulianus. ff. ad mace.
 Aduerte quia ego aliter sentio in præcedenti casu, &
 distinguo sic concordando opinio. omnium aut iste
 filius in vita patris per modicū tēpus fuit in studio
 & tunc procedit opin. Bar. aut fuit ibi longo tēpore,
 ita q̄ iam perfectus est in multis, & tunc aut portio
 contingens ipsi filio de bonis paternis est sufficiens
 sibi facere consuetas expēsas, adhuc procedit opinio
 Barto. aut non est sufficiens sibi facere expen. &
 25 tunc procedit opi. Dy. † Et ratio differentie potest
 assignari, nam quando stetit longo tempore in stu-
 dio, nec habet de parte sua quicquam sufficiens ad
 solitas expēsas, tūc pater per tam longam patien-
 tiam videtur alligasse se ad talem expēsam, & equi-
 tas etiam suggerit. ne tempus in vacuum perdidisse
 appareat, si studium non perficiat, & ne in deri-
 sum cadat quod de communi suppleatur expensa,
 quæ ratio cessat cum ibi stetit modico tempore, vel
 sufficiente partem hæreditatis habet ad supportan-
 26 dum expen. † Insuper queritur, pone quod mortuo
 patre, isti fratres hæreditatem paternam com-

muniter & indiuisè tenerunt & possederunt. &
 vnus ex eis aliqua bona alienauit sine alterius con-
 sensu, an talis alienatio ei nocebit. dic quod non re-
 gulariter, vt in l. j. & ij. C. de com. re. alie. plene not.
 per gl. & docto. in l. in familia. C. fami. ercif.
 17 † Sed quid si vnus ex eis aliqua superlucratus fue-
 rit vel emit, an talia superlucrata vel empta sint in-
 ter eos communicanda. distingue breuiter sic, aut
 fuit inter eos contracta societas omnium bonorū,
 & hæreditatis aut ipsius hæreditatis tantum. Primo
 casu bona vndeconque quæsitā, etiam aliunde quam
 ex hæreditate sunt communicanda, vt l. cum duo-
 bus. §. si inter fratres. aliās incipit l. papia. ff. pro soc.
 Secundo casu sunt communicanda ea sola, quæ sunt
 ex hæreditate quæsitā: vt in d. §. si inter fratres. &
 probatur in l. si patruus. C. communia vtri. i. u. cum
 ibi not. aut nulla fuit inter eos societas specialis vel
 generalis contracta, & tuac aut ille quæsiuit ex re-
 bus communibus proprio nomine tantum: & non
 tenetur communicare, aut quæsiuit nomine omniū,
 & cōmunicare tenetur, vt hæc probatur in l. si pa-
 truus, cū ibi not. de quo statim plenius dicam. In du-
 bio autem non præsumitur inter eos contracta ali-
 qua societas: vt l. ex patre. §. filius. ff. fami. ercif. & no.
 per Bart. in l. Titium & Matium. §. altero. ff. de ad-
 mini. tu. nisi omne lucrum ponerent in communi,
 quo casu præsumitur tacitè contracta societas inter
 eos non generalis, sed illius tantum negotiationis
 secundū eum. Sed do. Bal. in l. si patruus. & in quod-
 dam tractatu de duobus fratribus dicit, siue nullus
 fratrum negotietur, siue alter tantum, siue omnes
 quod si ponant omnia lucra in communi ex hoc &
 alijs actibus seu circumstantijs præsumitur inter eos
 tacitè contracta societas generalis. argum. in l. cum
 duobus. §. cum duo. ff. pro so. & sic omnia bona qua-
 litercunque quæsitā erunt inter eos communican-
 da, vbi autem certum sit eos nō esse socios, & tunc
 omnes sumptus quos alter ex eis fecerit circa suam
 personam stando, puta in studio vel circa filiam. in
 causa maritando vel inducendo propriam vxorem,
 tenet ipse solus agnoscere & subire. arg. in l. socius
 28 pro filia. ff. pro soc. † Quod autem dixi tacitè socie-
 tē præsumi. & tacitè contrahi non est inconueni-
 ens: quia in cōtractibus, maximè bonæ fidei tantū
 operantur conuentiones tacite quantum expresse.
 vt l. item quia conuentiones. ff. de pac. & l. eū quod.
 ff. si cer. per. & triticum. ff. de verbo. obli. cum si. pro
 tanto bonum est consilium quod mortuo patre su-
 perstitibus ibi pluribus filijs si intendant stare simul
 & fugere quæstiones, quod statim facient & socie-
 tatem ineanit inter se omnium bonorum, aut saltē
 totius hæreditatis & pacifici simul quod quæcunque
 quærenda communicentur inter eos ex hoc enim
 tollitur omnis materia iurgiorum.
 29 † Quid ergo si processerint in cōmunionem cū illo
 cōmuni errore, vt solēt cōmuniter facere, nulla fa-
 cta conuentione, nec vlla contracta societate, quod
 erit de quæstione per alterum ex eis, dic plenius, quod
 aut bona vel pecunia sunt quæsitā ex personæ indu-
 stria, & ista in dubio nō sunt communicanda insti.

per quas perso. nob. acquir. §. j. in fin. aut sunt quaesita à fortuna ex causa donationis vel legati, & tunc aut donatio vel legatum processit solum contemplatione illius, cui donatum vel legatum est, & tunc non debet comunicari, vt d. §. j. & in l. cum oportet. & ibi not. C. de bo. que lib. aut proces sit donatio vel legatum cōtemplatione omnium ipsorum fratrum & domus eorum, & tūc debet communicari, vt habetur in l. lombarda. in ti. de suc. l. si fratres. vbi autem non apparet cuius contemplatione fuerit facta donatio vel legatum, tunc præsumitur facta contemplatione personæ nominatæ in legato ipso vel institutione ar. pro so. l. nec adjicit. si vero de causa vel ti. acquisitionis nō apparet, tūc contemplari oportet, an persona quæ quaesita sit industriosa & præsumetur tunc fore quaesitum ex eius industria considerata, tamen quantitate lucri, & qualitate exercitij, argu. in l. si defunctus. C. arb. tut. cum si alias autem præsumendum erit quod sint quaesita ex rebus hæreditarijs, dum tamen ipse res hæreditariæ sint tales quæ deductis expensis possint tantum superfuisset, ex quo tale lucrum sequi potest, ar. corū quæ not. per gl. in d. §. j. & in d. l. cum oportet. §. j. & in l. quintus mutius. ff. de do. inter vi. & vxor. ad quod etiam facit quod habetur in dicta l. fratres in lombarda. & in auth. de eccle. ti. §. interdictionis, de quo pulchre not. Bartol. in l. Titium. §. altero. ff. de adm. tu. facit l. si patruus. C. cōmunia vtri. i. aut constat ipsa bona esse acquisita ex rebus cōmunibus, & tunc distinguit vt supra proxime, an acquisierit suo proprio nomine tantum, an nomine cōmuni, per d. l. si patruus. & per d. l. j. C. si quis al. vel sibi. & l. si ex pecunia. C. de rei vendica. & l. si de tua. C. de donatio. inter vi. & vxor. & quæ dicta sunt de imputatione, detractioe, & collatione fienda. locum habent secundum Bal. in rebus extantibus de præsentibus. In consumptis autē nulla fienda est detractio, sed cedere debent cōmuni vtilitati & damno. per text. in c. fin. de frat. de no. be. 30 inuc. col. x. & ibi per eum. † Vltorius quæritur^a an frater fratris teneatur dotem suarum vxorū comunicare, super qua q. Cy. in l. i. j. C. fam. erc. determinat quod sic, patre viuente, secus eo mortuo. pro quo facit l. do-

tem. ff. de ca. pen. & l. actione. §. fin. cum seq. ff. pro soc. & l. si filia. §. j. ff. famil. erc. quā dist. Bart. in l. cū si dotem. §. transgrediamur. ff. solut. matr. dicit procedere de iure antiquo, hodie autē non procedit, cū dos dicatur iure nouo peculium aduentitiū, vt d. l. cum oportet. & l. cū nō solū. sicque an distincte nō conferenda nec communicanda, vt l. fin. C. de colla.

Ex his patet decisio ad q. sepissime occurrētem. Ecce quod mortuo patre, filij eius perseverant in eadem bonorū cōmunionē, quorū vnus accepit in vxorem deinde moritur iste frater maritatus, vxor eius petit dotem sibi restitui de cōmunibus bonis: dicunt alij fratres nos non tenemur de bonis nostris seu de parte nostra aliquid de tua dote restitutionem cōtribuere, quæritur quid iuris, distinguit, aut omnes receperunt dotem ipsam & omnes tenentur, vt l. si. C. de do. cau. non nu. aut ipse solus vir recepit, & tunc aut conuertit illam, & hoc constat in vtilitatem cōmunē omnium, & tunc alij tenentur de in rem verso. ipse verò actione de dote, argu. in l. iure societatis. ff. pro soc. & qualiter dicatur versa in rōmunem vtilitatem, vide no. per text. in l. quod si seruus. §. & generaliter. cum se. ff. de in re verso: aut non constat esse versam in cōmunem vtilitatem, & tūc ipse vir solus & eius pars solahæreditatis tenentur, nā sicut nō cedit hæc dos in commune & cōtributione sic, nec debet cedere in cōmuni obligatione, vt supra dictū est, & ad præmissa faciunt quæ notabiliter ponit Bart. in d. l. titiū & meniū. §. altero ex duobus. ff. de adm. tu. vbi vide, & vide etiam Spe. in d. §. sequitur. cum ver. se. ti. de iu. † Amplius quæritur pone q. vnus ex fratribus est stipendiarius, & in stipendio aliqua quaesitum, an teneatur illa cōmunicare, dicit Bar. in d. l. cum duobus. §. si inter fratres. ff. pro soc. aut fuerunt quaesita ex rebus cōmuni- bus, puta ex equis et armis cōmuniibus, aut ex alijs rebus primo casu considerandum est quod & quantum ex ipsis rebus omnibus poterit proficisci, & ea portio debet communicari, alia vero aliunde quaesita communicari nō debent, ar. in l. quia solidum. §. si ex causa. ff. de leg. ij. melius facit d. c. si. de duo fr.

32 de no. benefi. inuest. † Item quæritur^b de quotidiana q. ecce quod fratribus stantibus in cōmunionē, alter ex eis fortē maior domus dotaui eorum sororem vel filiam alterius fratris, & eam nuptui tradidit, posteaque in diuisione bonorum vult ipse frater computare huiusmodi dotem alteri fratri, quæritur an possit, videtur quod non, per l. j. §. accedit. C. de rei vxor. ac. vbi patet q. videtur donare, ergo poterit compensare vel computare, in contrarium facit l. vxorem. §. pater naturalis. ff. de le. ij. & l. nescenius. ff. de neg. gest. & hanc partem tenuit Ia. de arc. vt refert Cy. in d. §. accedit. & l. si. ff. de do. promi. alij tenent primā partem, quia causa dotis & alimentorū exquantur, vt ibi † Quid autē si vnus ex fratribus de rebus cōmuniibus dotaui eius propriā filiam, altero eius fratre consentiente, an in diuisione poterit iste frater patruus dictæ filia computare fratris suo dictam dotem, dic quod sic nec eius consentus sibi præiudicabit, vt videtur per hoc sibi que-

quam

^a Vltorius quæritur. adde Pe. de peru. in tra. cta. socia. in iij. parte in x. col. l. §. in §. j. pte in ix. q. §. Fran. Porce. in tra. de duo. frat. q. l. ij. §. lxxij. q. §. lxxij. q. ^b Item quæritur adde Paulum de cas. consilio. cxx. §. Pe. de peru. in trac. societatis in §. j. parte. q. x.

quam de suo donasset ex prædictis patet concludendo, ergo cum quaeritur de expenditis vel acquisitis per aliquem ex fratribus quid fieri debeat distinguere duos casus aut quaeritur de expenditis vel acquisitis in vita patris aut post eius mortem. primo casu dic vt supra ver. sed pone quod filius cum pluribus, ver. præcedentibus. & seq. & per Bart. in d. §. altero. secundo casu dic vt supra ver. in super. cum alijs. §. se. & per Bar. & Bal. in d. tract. de duob. fratr. & per Spec. in d. §. sequitur.

34 † Sed quid dices de eo quod plerunque vidi, ecce duo fratres erant, vnus domi remansit & curam domus & bonorum egit alias per orbem vagando transiit & vterque eorum aliqua superlucratu est modo qui stetit extra domum non vult nec tenetur quaerita per eum conferre nisi modo quo supra dictum est. Is autem qui domi remansit ad collationem eorum quæ quaeritur ex communibus bonis compellitur, quaeritur quid iuris, breuiter dico quod sic considerandum est quid & quantum querere possit ex persona & cura sua & attribuere huiusmodi acquisiti partem personæ suæ & reliqua attribuere bonis & partem attributam non conferre iuxta ea quæ superius dicta sunt in illa q.

35 † Postea quaeritur quale esse debeat iudicis officium in hac diuisione hæreditatis, dic quod est latissimum quia in re quilibet potest cuique hæredum dare partem suam & si viderit commodius altere diuidere poterit vni assignare vnâ rem in solidum & alij aliam vel vni fundum & alij pecuniam vel alia similia facere quæ utilitati ipsorum hæredum viderit expedire vt probatur in l. item labeo. §. j. & l. hæredes. §. pe. & l. officio. & l. meua. §. pen. & fina. ff. fami. etc. & in l. inuicem ff. communi diui. & insti. de offic. iudic. §. si fa. etc. debet etiam iudex facere cauer. de euict. sibi inuicem vt d. l. hæredes. §. pen.

36 † Reuoeco in dubium si facta diuisione inter cohæredes aliqua res euincatur, an agi poterit de euict. breuiter dic quod aut diuisio fuit facta à testatore, aut ab ipsis cohæredibus aut à iudice primo casu dicit glo. in l. si cogitatione. C. fa. etc. quod non potest agi de euic. arg. & in l. cum pater. §. euic. ff. de lega. ij. sed Iac. de arc. & Cy. & communiter alij tenent contrarium vt per eos in d. l. si cogitatione. ar. in l. si pater. ff. fami. etc. & pro hac parte qua diuisio est similis venditioni, vt l. j. C. communia vtriusq. iudic. vnde sic in venditione agitur de euic. vt ff. & C. de euic. per totum sic erit in diuisione secundo & tertio casu in dubio agitur de euic. vt l. si familiar. & ibi per glo. & doct. C. famil. etc.

3 † Vltimo no. quod si facta fuerit diuisio vniuersalis bonorum per patrem inter filios etiam in testamento minus solenni vel inter viuos vt solent facere viri prudentes ad tollendum omnem materiam dissensionum inter filios quod eo casu standum est tali diuisioni omnino nisi forte diminaerit legitima alicui eorum vt traditur & habetur in l. si cogitatione. & l. quoties. & l. si. C. fa. etc. & l. qui pater. & l. si filiam. §. si pater. & ex patre. §. si. cum si. cod. tit. licet pactum simpliciter à filio interpositum & factum

ipsi patri de non succedendo sibi non nocet ipsi filio vt l. pactum. C. de collat. Circa tertium principale quaesitum quod fuit an ex testamento vel ab intesta. locus sit collationi dic conclusiue quod siue quis succedat ex testamento siue ab intesta. † quod locus est collationi nisi contrarium sit per testatorem dispositum vt hodie est determinatum per text. in auth. ex testamento. C. de collat.

E P I T O M E.

- 1 Actio communi diuidendo quando intentetur.
- 2 Pro actione communi diuidenda. an agatur de euictione.
- 3 An possit peti diuisio contra pactum de non diuidendo rem communem.
- 4 Domus emphyteutica an possit peti diuisio.
- 5 Actio communi diuid. an præscribatur.

1 **D** O M V M vnâ. † Hic intentatur actio singularis quæ pro re singulari diuidenda competit siue incorporalis siue corporalis & appellatur communi diuid. vt plenè traditur in l. hoc iudicium. in prin. & in l. iudicium, & l. communi diuidendo. §. cum vsu fructu. ff. communi diuid. siue ipsæ res diuidendæ sint communes ex societate vel ex vltima voluntate, vt l. ij. ff. communi diuid. dummodo sint communes ex causa honesta alias autem cessaret hæc actio, vt l. communi di. §. inter prædones. ff. communi diuid. An autem pro communi parte agatur hac actione dicam infra in alia glo.

2 † Sed an pro hac diuisione singulari de cui. agi possit dic quod sic vt habetur in l. item quamuis. in fin. §. ff. cod. titulo. † Quid autem si habentes rem communem conuenerunt & pacti sunt quod res ipsa nullo tempore diuidatur an poterit peti diuisio, dic quod sic, quia tale pactum est nullum, vt in l. hoc iudicium. §. si conueniat. ff. communi diuidendo. secus si alter alteri pactum faciat de non petendo partem suam quia per illud inducitur remissio totius iuris quod habet in parte sua vt probatur in l. in hoc iudicium. §. si paciscar. ff. cod. diui. † Item quaeritur quid si ista domus est emphyteutica seu vectigalis an poterit peti eius diuisio dic quod non vt ipsa diuidatur in partes ne confundatur præstatio ficti vel canonis sed debebit ipsa domus in totum integraliter assignari & alteri attribuere tantum pecuniam partem suæ æquiualentem. vel aliam rem vt habetur in l. communi diui. in prin. & ibi no. ff. cod. diui. cuius contrarium plerunq; obseruatur & aduerte quod si hæredes inter se diuidendo hanc rem emphyteuticam in totum attribuant vni ex eis rem ipsam q; tenentur domino denuntiare & ei laudemium solvere pro parte quæ fuerat aliorum quorum respectu hæc diuisio continet alienationem pro eorum partibus sicut venditio cui hæc diuisio comparatur vt habetur in l. j. C. cõia vtriusq. iudic. quod multum no. quare multi sepe decipiuntur & si fiat diuisio plurimum rerum inter eos communium tunc poterit iudex vel arbiter super hoc electus res singulares in solidum vel pro parte singulis assignare prout utilitati partium viderit melius expedire, vt d. §. si familiar. in

fi. & d. l. in iudicium. ff. communi diuidun. & l. ij. & l. ad officium. C. coi diui cum si. quod not. contra illos sic proteruos qui dicunt se velle habere in singulis rebus partem suam. vt dixi supra. in vers. postea queritur.

5 † Sed an huic acti. coi diu. prescribatur die vt supra plenè dixi & not. per glo. & doct. in l. j. §. ad hæc. C. de ann. excep. & l. fi. C. coi diuid. Quid autem si hæc res fuerit per vnum longo tempore possessa pro diuiso an ex hoc præsumatur facta diuisio, dic vt supra dixi, de quo no. per glo. & doct. in l. si maior. C. communi diuid.

2 **O**MNIS communio⁹ parit discordiam. Probatur in l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. ij.

& l. in re communi. ff. de serui. vrba. præd. & d. l. fin. C. communi diuidun. cũ si. sed aduerte quòd licet inter laicos talis communio pariat discordiã, attamen inter clericos & religiosos parit concordiam quia concorditer vadunt ad vnam mensam concorditer incedunt & habitant & per eandem domum & ecclesiam concorditer tractant & student rapere & ad se trahere laicorum substantiam & eandem ipsis clericis eligere & nullo modo diminuere & propter hoc fecerunt per legem quòd non possint vendere nec alienare nec diuidere eorum bona sicque in breui necesse est quòd omnia bona laicorum subijciantur dominio clericorum nisi bonis imperator provideat qui donationem Constantini reuocat & legem faciat vt omnium clericorum status ad statum mendicantium fratrum penitus reducatur & Papa cum Cardinalibus similiter ad vitam Christi & Apostolorum eius deueniat in cuius terra est generalis vicarius vnde seruare debet gesta eius quia omnis, Christi actio & Apostolorum eius debet esse exemplum & regula viuendi ipsi papa & cardinalibus eius alioquin non videretur eius esse perfectus vicarius qui deuiare velit in statu & vita à moribus & exemplis eius hæc itaque bonorum diuisio tam frequens in laicis est vna de causis per quam status singulorum laicorum consumitur & annihilatur, sunt etiam aliæ plures causæ quæ idem operantur, videlicet nimia multitudo clericorum peruersitas & auaritia principum dominorum pompa propria & vxorum partialitas viciorum indifferens prohi-

bitio vsurarum & frequentes etiam mutationes in statu dominorum.

ET NÉCLIGI solet. Hoc probatur in l. ij. C. quando & qui qua. pars. de lib. x.

ID C I R C O. Hæc est conclusio libelli ad quam semper aduertendum est vt sæpius dixi.

IN O M N I B V S & singulis fruct. Hic notandum est quod pro omni actione quæ pro diuisione cõperit siue generali, vt est actio fa. etc. siue speciali vt est actio communi diuidun. locum habet petitio fructuum quorum semper habenda est ratio vt habetur & traditur ad literam in l. fundus quem. & l. pen. ff. fa. etc. & l. per hoc iudicium. §. si. ff. communi diuid. illud autem non est obtinendum quod mota lite in actione fam. etc. etc. interdicatur omnis rerum hereditariarum alienatio voluntaria sed necessaria permittitur vt habetur in l. alienationes. ff. fam. etc. & l. diuus. ff. de peti. hæred. idem in actio. communi diuid. vt l. j. & ibi no. C. communi diuid.

E P I T O M E.

1 *In re communi an quid possit fieri inuito socio. numero 23. 45. 86 6.*

ET I N F V T V R V M percipiendis.

1 **E**† De istis futuris fructibus tenetur eo modo quo distinguitur de alijs possessoribus de quibus plenè dixi in primo lib. in glo. super verbo fructibus. & per doct. in l. certum. C. de rei vendi. Post præmissa ad altiore indagine eorum quæ ad domus diuisionem pertinent quæro si in pariete communi domus alter sociorum velit trabem imponere vel aliquid simile in eo facere an possit alio inuito, videtur quòd non, quia in re communi potior est conditio prohibentis quàm facientis, vt in l. fabianus. ff. coi diu. & in regula in re coi. ff. de reg. iur. lib. vj. & ibi plenè per Dyn. contrarium est veritas, per tex. in l. si ædes. ff. coi diu. non ob l. fabianus. quia ibi loquitur quando volebat aliquid facere quod non pertinebat ad eum vsum ad quem res ipsa erat designata & disposita. hic autem sic, dic vt ibi per Dyn. vltra queritur pro declaratione coi parietis. si vnus ex socijs velit parietem reficere an possit, distingue aut vult eundem reficere de consensu aliorum & tunc potest, & hoc est clarum aut contra voluntatem eorum & tunc subdistingue aut paries non erat idoneus ad onera sustinenda vel mirabatur ruinam & tunc poterit reficere alijs inuitis & ipsum demoliri in totum vel pro parte prout necessitas exigit vt probatur in l. si ædes. ff. coi diuid. & in l. parietis. cum l. seq. & ibi no. per Bar. ff. de dam. infe. quo casu iste reficiens agere poterit contra confortes ad repetitionem expensarum pro parte illis tangente vt habetur in l. si proponis. C. de edi. priua. de qua quidem expensa fiet deductio omnium rerum quæ ex primo pariete in nouum sunt immissa vt traditur in l. cum emptor. in fin. & in l. inter quos. §. si. ff. de dam. infe. aut paries erat de se idoneus & sufficiens ad omnia onera sustinenda & tunc non licet alteri conforti ipsum demoliri & reficere, vt lege parietem. ff.

2: *Omnis communio. Ad de doct. in l. ij. C. quando & quibus. Spec. in tit. de iudic. p. iij. circa principia.*

ff. de serui. vrb. p̄d. & sic potest intelligi. d. l. Sabi-
nus. licet hoc casu quilibet eorum possit talem pa-
rietem incrustare & dealbare & pingere vt habe-
tur in l. quidam liberus. §. fina. de serui. vrb. p̄dio.
ac etiam scelas ibi apponere, vt l. fistulas §. fin. ff. de
serui. vrb. p̄d. & insuper apud parietem communē
balneum facere duntamen ex eius humore paries
ipse non lēdatur. vt d. §. si. & l. fistulas & d. l. quidam
hiberus. in prin. non autē licet alicui in pariete cō-
muni affigere aliquod canale per quod aqua pluuiā
recipiatur. vt d. l. fistulas. in princ. nec etiā licet ibi in
eo facere fenestras ad aerem recipiendum, vt l. eos

2 qui. de serui. vrb. p̄d. † Sed an in ipso pariete vel
apud ipsum communem parietem liceat facere ster-
quilinum quod in vulgari appellatur necessarium,
videtur quod sic, per ea quæ habentur & no. per gl.
in l. si quando. §. si. ff. si ser. vendi. tu autem sic distin-
gue aut ex eo sterquilinio nullum consortibus infer-
tur damnum & licitum est ipsum facere & habere
in d. §. si. aut ex eo inferitur damnum consorti vel in
ipso pariete qui marcescit propter humorem & ma-
lum odorem, & lædit puteum consortis & similia &
tunc dico quod non licet habere tale sterquilinum
quod probō quia non licet tenere tribulos nec cana-
le vel fistulam iuxta communem parietē ergo mul-
tomius tale sterquilinum vt d. l. fistulas. in prin. &
in si. & d. l. quidam yberus. in prin. pro quo etiam fa-
cit quod non licet facere in proprio, ergo multo mi-
nus in communi quod noceat alieno, vt in l. sicut. §.
aristo. ver. idem que ait. ff. si serui vendicetur. & lege
prima. §. idem ait aquam cum ibi notat. ff. de aqua

3 pluuiā arcenda. † Sed quid si plures consortes cō-
currant in refectiōe cōmuni parietis sed vnus vult
reficere vno modo & alter alio quid erit dic q̄ ille
p̄feratur in refectiōe qui magis idonee vult refi-
cere & vitius pro communi vsu, vt habetur in l. in
reficendo. ff. de dam. infect. † Sed quid dices si vnus
ex cōsortibus reficit communem parietem & alius
consocius timet ex ea refectiōe sibi dānum inferri
qualiter sibi prouidebitur, dic quod per cautionem
dāni infecti vt plenē not. per Bart. in l. inter quas. in
prin. ff. de dam. infect. ad quod etiam facit d. l. in pa-
rietis. & l. si ædibus & l. lex damni. §. ff. de dam. in-
fect. §. qui eum parietem. ff. eodem titu.

5 † Denique illud est notatu dignum quod si paries
alicuius se per dimidium pedem inclinauerit. in do-
mum alterius potest contra eum agi vt ipsum erigat
& reñciat vt est tex. in l. si cum meus. in si. & l. si
6 quando in prin. ff. si ser. ven. † Sed an in pariete pro-
prio liceat ostium de nouo facere versus viam con-
tra vicini voluntatem distingue breuiter sic aut lēdi-
tur ius publicum vel vicini & tunc non potest, aut
non lēditur & tunc potest ostium facere vt habetur
in l. fin. ff. de ser. vrb. p̄dio. & per Bartholomeum
cepolam Veronensem in tracta. suo de seruitutibus
vrba. p̄dio.

omnes. §. venit. & litem quāuis. in prin. ff. cōmu. di-
uidun. ac etiam expensarum in ea factarum vt l. in
hoc iudicium. §. impendia. & l. si quis cum æstima-
ret. ff. commuai diuidun.

ET PRAEDICTA. Hæc clausula cum sequen-
tibus declaranda est eo modo quo habetur in
pra in primo lib.

Forma inquisitionis.

HAEC EST QVAEDA M. Inquisi-
tio & titulus inquisitionis quæ fit &
fieri intenditur per spectabilem vi-
rum Raynald. de bacharia de plebe
ciuitatis Mediolani honorabilem
potestatem contra & aduersus Petrum de roxa-
rio & Guli. de habiate in eo de eo & super ea quod
ad aures & notitiam p̄fati domini potestatis
fama publica precedente & clamosa infinuatio-
ne subsequente peruenit non quidem à malivolis
& perfidis sed à fide dignis personis non vno sed
pluribus quod suprascrip. Pe. & Guli. demum p̄-
oculis non habentes sed humani generis inimicum
vnus alteri & alter alteri opem auxilium consilium
& fauorem ad infra scripta maleficia committenda
& perpetranda sibi adinuicem p̄stantes per eo-
rum superbiam & audaciam scienter tractatē &
appensatē, & dolosē percusserunt & vulnerauerūt
cum armis & ensibus euaginatīs Albertū de bosco
pluribus percussioibus cum maxima sanguinis ef-
fusione videlicet vna percussioe in capite ipsius Al-
berti & alia in pectore, ex quibus percussioibus idē
Albertus fuit & est mortuus. Item in eo de eo & su-
per eo quod p̄fati Pe. & Guli. eodem peruerso spi-
ritu inuestigati sibi inuicem p̄stantes opem con-
silium & fauorem scienter & dolose furto & per
furtum subtraxerunt de domo & in domo Iacobi
de ferrarijs florenos c. in moneta argenti & am-
plius capellum vnum perlatum pretij & valoris
quinquaginta & cinctum vnum argenti pretij &
valoris flore. xij. dictam pecuniam & res contractā-
do & amouendo de loco ad locum & in eorū vsum
conuertendo p̄ter & contra voluntatem dicti Ia.
in ipsius maximam iniuriam. Quæ omnia & singu-
la commissa & perpetrata fuerunt per suprascri-
ptos Petrus & Culiel. videlicet dictum homicidium.
de anno p̄fenti & mense Februarij proxime p̄-
teriti in ciuitate Mediolani in stracta publica in vi-
cinia seu parochia sancti Michaelis cui coheret
ab vna parte & c. Dictum autem furtum commis-
sum & perpetratum anno p̄fenti & mense Maij
proxime p̄teriti in domo dicti Iaco. posita in Pa-
pia in parochia sancti Gregorij. cui coheret & c. p̄-
ter & contra formam iuris & statutorum dictæ ci-
uitatis Mediolani & Papiæ super quibus omnibus &
singulis ab eis dependentibus emergentibus & con-
nexis p̄fatus dominus potestas procedere intendit
& culpabiles punire debita forma iuris & quocun-

DAMNIS interesse & expensis. Aduerte q̄ in
hac actione cōmuni diui. habēda est ratio dā-
norum illatorum in re ipsa vt in l. & si non

que alio modo via iure & forma quibus melius potuit & debet sic & taliter quòd ipforù delinquentium pœna cæteris transeat in exemplum.

E P I T O M E.

- 1 Quot modis procedatur in causis criminalibus.
- 2 Proprietas crimen per Siam exceptionis an se inscribat, & nu. 3.
- 3 Quomodo hodie procedatur in causis criminalibus.
- 4 An quislibet admittatur ad accusandum per Siam accusationis.
- 5 Propter omissam qualitatē potest de nouo repeti accusatio & inquisitio.
- 6 Probato factō sed non qualitate facti proposita, an possit sequi condemnatio.
- 7 Exceptio fuit accusatus aliās an sit impeditiua secunda accusationis.
- 8 Stante statuto puniente pro aliqua qualitate delicti an duplicata qualitate pœna quoque duplicetur.
- 9 An simul agi possit civiliter & criminaliter pro eodem delicto.
- 10 Qualiter procedat iudex accusatione porrecta.
- 11 Reo comparente quid faciat iudex.
- 12 Vnica res confessio an sufficiat ad condemnationem.
- 13 Præcedentibus iudicijs pro omni crimine an quis possit retorqueri.
- 14 Quæ sint lenia crimina.
- 15 Iudicia qualia esse debeant.
- 16 Tortura an requirentur plura iudicia copulatiue.
- 17 Per quot testes probetur iudicium.
- 18 De iudicijs an sit danda copia reo ad torturam.
- 19 Iudex an teneatur reo mortuo in tormentis.
- 20 Iudex an iterum possit torquere in prima tortura reo nolente confiteri.
- 21 Iudex ex officio an possit in causa criminali testes producere.
- 22 Rem comparens an tradatur in carcerem si sit altera pena imponenda, corporalis scilicet & pecuniaria, nu. 24. & 25.
- 23 Pro debito contracto an quis possit capi personaliter.
- 24 In eisdem carceribus an possit quis ad instantiam alterius saxiri.
- 25 Si reus non compareat in casu criminali, quid agendum.
- 26 Datus semel fidei iuribus per reum comparendo & iudicatus soluendo si citatus nolit comparare quid agendum.
- 27 Reus fugiens: si per alterius territorium an possit citari a iudice ubi est crimen commissum.
- 28 Delinquentes an possint auferri de ecclesijs.
- 29 Saluum conductum petitum an sit dandum.
- 30 Citatus reus mittens procuratorem an sit excusatus.
- 31 Procurator an admittatur ubi per statutum absens condemnari potest.
- 32 Procurator in casu criminali an admittatur ubi per statutum venit imponenda pœna pecuniaria pro crimine.
- 33 Qualiter quaratur de crimine per exceptionem, nu.

mero 37.

- 38 Quid seruetur quando proceditur super crimine per denuntiationem.
- 39 Officialibus deputatis ad denuntiandum, an credatur.
- 40 Inquisitio est omni iure prohibita in civilibus.
- 41 Inquisitio in criminalibus quotuplex sit.

HÆC EST quædã Inquisitio. Viso in superioribus de iudicijs de contractibus vel quasi & de vltimis voluntatibus satis conueniens est aliqua subijcere de maleficijs quia omne vis nostrum pertinet ad hæc quatuor. † Deinde sciendum est quòd in maleficijs (seu causis criminalibus) procedi potest altero de quatuor modis videlicet per accusationem, per exceptionem, per denuntiationem & per inquisitionem. Regulariter autem procedendum est per accusationem quia scriptum est quòd nemo sine accusatore punitur. vt l. rescripto. §. si quis accusatorem. ff. de mu. & hono. iuxta illud dominicū, mulier vbi est q. te accusat. facit quod habetur. ij. q. j. c. nihil. & c. de manifesta. cū simili ibi not. nisi incertis specialibus casibus quibus ex officio procedi potest de quibus traditur per glo. & Bar. in l. ij. §. si publico. ff. de adul. & per Gand. in suo libello malefici. in j. rub. & per gl. in summa decre. in tit. extra de acc. cuius regulæ ratio fuit vt nullus de crimine infamaretur nisi cum plena causæ cognitione & vt auidacia accusantiū compesceretur ne falciter prorumperent ad iniuriam & infamiam alicuius metu similitudinis supplicij, vt habetur in l. j. in prin. cum ibi no. ff. ad turpil. Ideoq; de iure cõmuni in causis criminalibus est libellus offerendus in quo plura solēnia requiruntur inter quæ illud præcipue est sciendū quòd accusator se subscribat ad pœnã talionis quæ est similitudo supplicij vt in l. liberorum. ff. de accusa. & ibi plenè per Barto. in l. fi. C. de accu. cum simi. Quæ quidem inscriptio ad pœnã talionis per cõsuetudinem iam diu obtentã recessit ab aula & est penitus abolita vt refert Gand. in suo lib. malefici. sub rub. qualiter fiat accusatio. & idem firmat Bar. in d. l. lib. illorū. & l. si cui. in prin. co. ti. & hoc ratione de qua infra proxi. † Sed quid dices de iure cõi si crimen opponitur per viã excipiendi an debet excipiēs se inscribere ad pœnã talionis videtur quòd sic per l. fi. C. de si. instr. nã qui excipit, agit. vt l. j. ff. de excep. in cõtrariū determinat Dy. & P. c. quos sequitur Cy. vt per eū no. in l. crimē. C. qui acc. non pos. Bar. in l. si cui. in prin. ff. de accu. distinguit aut opponitur exceptio criminis solum ad impediendum & tūc non est necessaria inscriptio & sic procedit opi. Dy. aut opponitur hæc excep. ad puniendum criminis & tunc erit necessaria hæc inscriptio. arg. eorum quæ habentur in c. super his extra de accu. non ob. d. l. si. quia loquitur in accusante secundum Dy. vel potest dici quòd loquitur in excipiente ad puniendum sequendo distinctionem Bartoli. † In casibus autem in quibus agens vel excipiēs tenetur se subscribere ad pœnã talionis iudex cõsiderabit qualitatem criminis, & si ex eo venit imponenda pœna

corporalis, tunc accusator & reus ponentur ambo in carceribus, alias autem relaxabuntur datis fidei iusso. vt d.l. fi. C. de accusat. & ibi per Cynum.

* † Verum hodie per statuta terrarum & decreta principum casibus exceptuatis à regula est facta generalis & vniuersalis regula, quòd de omni crimine possit cognosci sine accusatore iudicis officio per inquisitionem, quod ideo secundum aliquos adiuuentum est ne maleficia remaneant impunita, quæ plerunque defectu accusatoris impunita remanebunt, quod repugnabat bono statui reipub. vt l. ita vulneratur. ff. ad legem Aquiliam. status enim reip. confunditur si locus delinquentibus præbeatur, ideoque summum remedium in peccantibus est accelerata correctio. Alia insuper ratio dedit causam huic edicto, videlicet vt pecuniæ ad se traherent

AB officiales & principes, quorum manus deberent esse ab omni auaritia & pecuniæ cupiditate semotæ, iuxta illud valerij. Prætoris non solum manus à pecuniæ lucro sed etiam oculus à libidinoso aspectu continens esse debet. probatur in authentica, vt iudic. sine quoquo suff. §. primo. in fi. & in §. magis autem. in fin. columna secundâ. Si enim auaritia iudicum & officialium animabus inhæreat, quis non sine periculo furabitur, quis latrociniabitur quis non homicidium faciet, adulterium cæteraque similia committat ad iudicem respiciens, qui auro omnia vendit, cesset igitur his iudicibus imminere profanus ardor auaritiæ, & omni cura, & cum puritate studeant iudicium & veritatem ministrare, vt in l. prima. §. iubemus. ff. de offic. præfe. præto. afri. sintque etiam iudices & iustitiæ ministri constantes super omnimoda exhibenda iustitia, quia iustitia est constans & perpetua voluntas, &c. vt l. iustitia. ff. de iustit. & iure. instit. de iustit. & iure. in princ. nec enim amore vel timore debent animum à veritate & iustitia declinare, nam vt inquit Tullius, profecto non est iustus iudex qui mortem: qui exilium

5 que egestatem timeret. † Ultra quæritur nunquid de iure cõmuni quo per viam accusationis regulariter præceditur, quilibet ad accusandum admittatur, & breuiter dicendum est quòd non, sunt enim certæ personæ quæ ab accusando repelluntur quæ connumerantur per Gan. in rub qui ac. poss. & per Azo in sum. C. qui acc. non pos. & per Gof. in sum. extra de acc. sunt etiam quædam aliæ personæ quæ non possunt accusari, quas connumerat idem Gan. in ti. qui acc. poss. & qui non. & per Azo. & Gof. vbi supra in ter quas personas est ille homo qui semel accusatus est, nam vltorius de eo crimine accusari non poterit, vt in cap. de his. extra de accus. & licet. in fi. ff. na. cau. stab. & per Cynum in l. neganda. & l. qui de crimine. quia ac. non pos. Sed circa hoc in surgit tale dubium. ecce quòd aliquis fuit accusatus quod titium vulnerauit cum sanguinis effusione, vel cum spata, aut adiecta alia qualitate, vel econuerso fuit accusatus simpliciter sine expressione qualitatis, & quia illa qualitas non fuit adiecta vel non fuit probata ipse fuit absolutus, quæritur an de nouo poterit accusari qualitate detracta, vel adiecta, videtur

quòd non, quia pro delicto eiusdem hominis non debet sæpius quæri, vt d.l. licet hæc q. disputat Bar. in l. denuntiasse. §. quid tamen. ff. ad legem Iuliam. de adult. & in l. senatus. ff. de accusat. & breuiter sic concludit, quancocunq; prima sententia fuit absolutoria, quancocunq; fuit condemnatoria. Primo casu distingue, an talis qualitatis adiectio vel detractio facit alterari dilectum secundum maius vel minus, & tunc potest de nouo accusatio proponi quia alia res censetur esse, argu. in l. cum quæritur. ff. de excep. rei iud. si verò non alterat delictum, sed alterat condemnationem, tunc aut sententia fuit absolutoria super ipso principali facto, quia non factum seu commissum delictum, & tunc non potest de nouo iterum accusari, aut fuit absolutoria, quia illa qualitas, quæ erat necessaria fuit ommissa, & tunc poterit de nouo accusari, arg. in l. qui habeat. in princ. ff. de insti. & in l. j. §. primo. ff. si fa. furtum fec. dic. Fallit si ex alterius delicto conueniatur, vt in l. in dilectis. & si detracta. ff. de nox. Secundo casu quando sententia fuit condemnatoria, tunc dicit Spec. in tit. de ac. §. primo. quòd non potest vltorius accusari per textum in l. prætor edixit. §. j. ff. de iniur. pro cuius opinio. videtur textus. in l. qui seruum. in fin. ff. de accusat. & ob. in contrarium videtur esse casus in lege item quæritur in fi. ff. eo.

6 † Finaliter dicit Bar. propter omissam qualitatem posse repeti de nouo accusationem, & eodem modo inquisitionem per d.l. vnde quæritur. in fin. & per l. iulianus. ff. de verb. obl. & l. huiusmodi. §. ædes. ff. de solu. & ar. eorum quæ not. in l. eleganter. §. non solum. ff. de do. Erat autem iudicis officium secundum eum in hoc nouo processu hoc modo, nam si vtraque pœna est solum pecuniaria, tunc fiet cõdemnatio in secunda quantum defuit in prima ar. d.l. quæritur. in fi. & ar. d.l. iu. si verò prima fuit pecuniaria & secunda corporalis tunc secunda pœna imponeretur in totum prima pœna si non est soluta non soluetur. Sin autem fuerit soluta repetetur, quia prima cõdemnatio deuenit ad non causam, vt ar. in l. si fullo. ff. de cond. sine causa. & l. in commodo. §. fin. ff. commo. si autem vtraque pœna est corporalis, & tunc si prima fuit imposita est locus repetitionis, ideo dicit Barto. dubito quid sciendum sed cogitandum. Ego dicerem, quid hoc casu locum haberet opin. cum iuribus per eum alleg. vbi autem super prima ac. nondum esset lata aliqua sententia tunc siue fuerit nomen receptum inter eos, siue non, poterit processu tali pendente de nouo accusari propter qualitatem omissam in priori accusatione secundum Bar. in l. per minoré. ff. de iu. & l. j. C. qui ac. non pos. cum si. † Amplius pro declaratione prædictorum, quæritur pone quod aliquis accusauit titium de percussione facta cum sanguine vel in palatio, vel de nocte, vel cum aliqua qualitate, quæ habet grauare pœnam. Modo probatur de percussione, sed non de sanguine, vel alia qualitate, quæritur an ex hoc processu possit sequi condemnatio, & breuiter Cy. in l. iij. C. de probat. tenet q. non per legem prætor. §. docere. ff. vi bono. raptor. & dicta lege meminisse. §. quid tamen. Gul. autem. de cum.

in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui no. infra. tenet contrarium, dicens, quod potest ferri sententia condemnatoria super facto, argumen. l. bouem. §. aliquando. ff. de edi. edi. alij sunt qui dicunt quòd vt possit ferri sententia debet iudicio pendente detrahi de libello accusatorio illa qualitas proposita in eo, qua detractioe facta poterit ferri sententia, vt in d. l. dilectis. §. si detracta. Barto. autem post omnes voluit aliter distinguere. in dicto §. qui tamen. dicit enim quòd aliquando talis qualitas non probata facit cessare accusationem, & tunc debet sequi absolutio per d. l. prætor. §. dotem. quandoque illa qualitas habet alterare factum & crimen, & tunc ea probata potest sequi condemnatio, vt d. §. quid tamen. aut non habet alterata factum nec crimen, & tunc potest condemnatio sequi, si pendente iudicio fiat detractio illius qualitat, aliàs secus, vt in dicto §. si detracta. nec ob. §. aliquando. quia ibi loquitur quando verba petitionis adaptantur ad vtranque actionem. hic autem secus, de quo plenius dicitur ibi. Præterea quæritur, an hæc exceptio sui semel de hoc crimine accusatus sit impeditiua processus secundæ accusationis, & sit dilatoria, an verò sit exceptio peremptoria. quam quæstionem disputat glo. & Barto. in dicta l. senatus. & nota quòd hæc quæstio procedit tam ante latam sententiam in prima accusatione, quam post. dicunt quidam quòd habet impedire processum per textum d. l. senatus. & l. penult. nau. cauponis stabul. in fin. Alij aliter dicunt, vt ibi, sed Barto. in hoc sic distinguit, aut ista exceptio proponitur formaliter ad impediendū processum, & tunc eum impedit. & sic procedit dicta opin. aut proponitur ad absolutionem super crimine obtinendam, & tunc erit exceptio peremptoria, & locum habet alia opinio. Facit ad hoc quòd habetur in cap. j. extra de lit. contest. libro sexto, & quòd notatur per Bartolum in l. nam & postea. in prin. ff. de iureiurando. Item quæritur, videmus quòd statuta Lombardiæ pœnas pro delictis duplicari vel triplicari secundum qualitatem temporis, vel loci, aut personæ commisisti dilecti, cum alia sit pœna imposita delinquenti in palatio. alia delinquenti de nocte. & sic de singulis, alia in persona officialis &c. Mòdo dubitatur si aliquis percussit Titium de nocte, & in palatio, an pro qualibet qualitate fiat duplicatio pœne, videlicet pro eo quòd deliquit in palatio duplicetur. Dixerūt quidam quòd sufficit vna duplicatio, quia senatus censuit ne quis ob idem crimen pluribus legibus puniatur, vt dicta lege senatus. Bartolus autem in lege sanctio legum. ff. de petitionibus. sic distinguit. aut iste pœnæ imponuntur per simplicem numerum, puta decem vel viginti, & tunc pro omnibus qualitatibus pœna duplicabitur, & imponetur, vt lege aut facta. ff. de peniten. & sic punietur. quia deliquit de nocte vna pœna, & alia pœna, quia deliquit in palatio, aut iste pœnæ imponuntur per nomina multiplicatiua, videlicet duplum triplum & quadruplum, & tunc idem respectus erit habendus, vt pro omni qualitate duplicetur, sic tamen, vt nulla quadruplum excedat secundum eum,

vt instituta de act. §. omnes. Sed si diceres, quomodo respondebitur ad dictam legem sanctio legum, dic secundum eum. quòd diuersis respectibus & qualitatibus potest quis vario modo puniri, ita loquuntur præcedentia eodem autem respectu nequaquam, vt in contrario.

10 † Post hæc quæritur, an simul & semel eodem tempore pro eodem delicto possit agi ciuilitur & criminaliter, & breuiter dic quòd non per textum, in l. interdum. ff. de publi. iudic. & l. ij. §. primo. ff. vi bonorum raptorum. diuersis autem respectibus an agi possit, distinguitur, vt plene not. per Gandi. titulo, qualiter facti accusatio. versic. sed pone. & per Cynum in l. j. C. quando ciuilitis actio præiudicet criminali. aut ambæ actiones competunt pro re familiari, id est pro eo quòd abest ex substantia actoris, aut competunt simpliciter ad vindictam. Primo casu vna intentata potest alia intentari, nec vna tollitur per aliam, vt d. l. j. C. Secundo casu vna tollitur per aliam, sicque vna intentata remanet alia sublata, vt dicta lege senatus. & l. prætor ait. §. primo. ff. de iniurijs. Nec premisis obit. l. interdum. §. qui furem. ff. de furtis. vbi text. probat quòd ciuilitis & criminalis possunt eodem libello proponi. quia respondetur secundum Cynum in dicta l. prima. quòd ille est casus specialis & singularis, vt ibi notatur. Regula autem est in contrarium. alij dicunt quòd sic, ibidē facto contingit non de iure. alij dicunt quòd ibi fuit deprehensus, cum re furtiua, & iudex statim præcepit iuris ordine prætermisso rem restitui, sicque de facto potius quam de iure fuit præstitus auditus per iudicem super vtroque, quam solutionem sequitur Gandinus, sed Bartolus in dicto §. qui furem. dat. nonam præcticam, ac nouum intellectum in hac materia, dicit enim quòd aliquando ciuilitis & criminalis proponuntur principaliter, & tunc non possunt successiue intentari, vt dictum est, nec semel proponi eodem tempore, vt dicta lege interdum. ff. de publicis iudicibus. aliquando criminalis proponitur principaliter, sed ciuilitis incidenter, & tunc vtriusque conuersus admittitur & tolleratur, sicque loquitur dicto §. qui furem. secundum eum. quam opinionem confirmat per textum, in lege tercia. §. si dicatur. ff. fin. regund. vnde per hoc secundum eum sustinetur libellus quo dicitur. Peto talem puniri de tali furto vel rapina rei mihi subtractæ, ipsam rem mihi restitui, nam hæc restitutio venit incidenter iudicis officio, vnde ille qui fuerat prius iudex solus causæ criminalis, vt lege solemus. §. latrunculator. ff. de iudicijs. erit huiusmodi incidenter iudex competens, licet sit ciuilitis secundum argumentum, in l. medicus. ff. de varijs & extraordinarijs cognitionibus. & l. penultima. ff. de calum. & l. quòd euitandi. C. de cond. ob turp. caus. quæ omnia locum habet etiam si iudex procederet per viam inquisitionis secundum Mar. de fano. vt refert Cyn. in lege si quis homicidij. C. qui accus. non possunt. quam opin. Bartoli credo omni æquitati consentaneam causa dirimendarum litium, vt l. quidam æstimauerunt. ff. si certum petatur

tatur vt circuitus, & pluralitas processus euitetur, vt l. dominus testamento ff. de condi. inde.

11 ¶ Vtcrius queritur iudex accusatione porrecta vel inquisitione formata qualiter procedere debeat responderet quod citare debet reum, vt veniat respōsurus inquisitioni vel accusationi, vt C. de req. rei. l. prima in fine. & ff. de cust. & exhi. re. l. prima. & per totum. & si quidem comparuerit, tunc audiet iudex eius exceptiones tam declinatorias quam pemptorias, sicut fit in ciuilibus causis, vt traditur in l. excep. C. de proba. & l. fin. C. de exceptio. & l. si maritus. §. p̄scriptio. ff. de adul. si verò contumax fuit, tunc secundum ius commune faciet descriptionem & annotationem omnium bonorum suorum secundum formam. l. inter prouinciam. ff. de bon. p̄scriptio. de qua p̄scriptio postea fiet ipsi reo notina per iudicem per eius literas, & si quidem comparuit infra annum volens iuri parere, tunc ipsa bona recuperat, & auditur ad omnem eiusdem defeasionem, si verò comparere contempserit tunc elapso anno illa bona perdit, & applicantur fisco iure pleno in p̄nam suæ contumaciæ non tamen per hoc reputatur pro confesso de crimine, sed super eo ad eius accusationem siendam auditur perpetuo, vt hæc omnia habentur, & plenè traduntur in l. prima ff. de requisi. re. & in l. diuus. ff. de custo. & exhi. re. & per Gandi. in titulo quid sit agendum reo absente & contumace. Duo ergo sunt articuli examinandi. Primus est quid fiendum sit pro reo comparante. Secundus quid seruandum sit ipso reo in contumacia perseverante.

12 ¶ Circa primum quando reus comparer debet iudex vltra p̄dicta querere ab eo veritatem super crimine, de quo inculpatur, & si quidem confiteatur crimen, & se culpabilem, non est aliter disputandum, sed in eum ferenda est sententia, quia in confessum nullæ sunt partes iudicis, nisi in condemnando, vt in l. proinde. ff. ad l. a. qui lege prima. C. de confre. & lege si debitori. ff. de iu. cum sim.

13 ¶ In hoc tamen oritur tale dubium, an sufficiat ad condemnationem vnica confessio rei super quo gl. sunt contrariæ, nam gloss. in lege prima. ff. de custodia. & exhibitione reorum. & l. si quis in ea. C. eod. titul. tenent quòd vnica confessio non sufficiat, sed requiritur secunda per quam perseveretur in prima. idemque sentit glossa. in l. prima. §. diuus seuerus. ff. de quæstio. Tu autem secundum doct. plenius distingue. aut quis confitetur sponte, aut metu tormentorum. Si sponte tunc sufficit vna confessio. & sic loquitur gloss. pro parte superius alleg.

Si verò metu tormentorum requiritur secunda confessio spontanea prime confirmatoria, vt probatur. in l. si confessus. ff. de custodia & exhibitione. & in l. prima quæstio. & §. sed an vltro. ff. de quæst. quam opinio. sequitur Azo in summa. C. de confess. §. item habetur in fine. & Bartol. in dicta l. prima in fin. de custodia & exhibitione reorum. & plenè per eundem. in dicto §. diuus seuerus. & per Gandi. in titul. quis sit effectus quæstionis, vbi autem reus

negat se culpabilem de delicto, tunc procedet iudex ad recipiendum probationes, & indicia, & si quidem probabitur plenè & clarè de delicto, condemnabit eum: nam in criminalibus quo ad condemnationem debent esse probationes luce clariore; vt l. sciant. C. de probati. facit l. secunda cum ibi not. C. quorum appell. non recip. Si autem probationes non sint plenè & claræ, sed quædam indicia & semiplenæ probationes tunc considerabit iudex qualitatem criminis, an sit leuè vel grauè, & quæ & qualia sint indicia, & an sufficient ad torturam vel non vt l. absentem in princip. & in l. aut facta. ff. de pe. infra dicam. Interim autem pendente huiusmodi processu si sit pro delicto imponenda p̄na corporalis, tunc reus deturderetur in carcerem, si autem sit solùm imponenda p̄na pecuniaria, tunc daretur idoneis fideiussoribus relaxabitur, vt hæc habentur in l. si confessus. & l. prima. & l. diuus. ff. de custodia reorum Fallit autem in muliere, quæ si non potest dare fideiussorem, stetur suæ iuratoriæ cautioni. in authentic. vt nulli iudicum. §. necessarium. cum autem pro delicto quis est carceratus, tenetur iudex infra mensem causam expedire ipsum relaxando, vel condemnando, vt in dicta l. finali. C. de custodia reorum.

14 ¶ Superest nunc querere an pro omni crimine possit quis torqueri extantibus indicijs cōtra eum, quia non extantibus legitimis indicijs non debet quis regulariter subijci tormentis, vt l. prima post princip. & l. in vnus. §. in ea causa. ff. de quæstio. & breuiter dic quòd si loquimur in seruo tunc ille potest arbitrio iudicis subijci in tormentis, tam in causa pecuniaria quam criminali, licet non sic de facili in causa pecuniaria, sicut in criminali, vt habetur, & not. in l. diuus. ff. de quæst. Si verò loquimur in libero homine tunc in causis ciuilibus nullo modo torquendus est, in causis autè grauibus tantū torqueri potest, in leuibus autè criminibus nequaquā vt habetur in l. edictum. ff. de quæstio. & ibi per doctorem & Bartolus in l. diuus. ff. de quæst. & Gandi. in tit. de quæstio. & tormen. vers. ex quibus autem causis, & not. in l. j. C. de quæstio. cum fi.

15 ¶ Quæ autem sint leuia crimina traditur in l. leuia. C. de accusationibus. vnde male faciunt nonnulli officiales, qui vi rapiunt pecunias, & extorquent pro quibusdam leuibus iniurijs verbalibus, vel etiam actualibus puta detractio capillorum, vel reputatione, aut iactu alicuius leuis lapidis sine percussione faciunt inculpam poni sub tortura.

16 ¶ Post hæc queritur quæ & qualia sint & esse debeant indicia, vt quis per illa possit subijci quæstionibus, & tormentis dicendum est secundum doctorem, quòd in hoc non potest dari certa regula, sed hæc omnia relinquuntur discretioni & arbitrio iudicantis, argumentum in lege quarta, versiculo tu magis. ff. de testibus. Bartolus tamen in lege qui sine. ff. de quæstionibus. & Gandi. in titulo. quid p̄ce. debe. quæstio. in titulo de p̄sumptionibus. & in titulo. de iudicij. & Cynus in lege

- a** *Fuga facit eum suspectum. Quid de fuga, an sit sufficiens indicium ad torturam, distingue, aut fugit antequam denunciaverit, & iudex aliquid preparaverit & tunc facit indicium & suspicionem contra eum. Et l. corne. ff. ad syllaniam. & ibi Barto & doctor. aut vero aufugit vel fiat clausus postquam est inquisitus de crimine capitali, & tunc non adest praesumptio contra eum quia iuste debuit esse potuit timore ita Bartol. in l. 1. ff. de his qui mortem sibi conficiunt. dicit Barto. in d. lex cor. quod aliquando fuga obicitur alicui pro crimine. & probata fuga, probatur crimen. Et l. desertores. C. de deser. & l. desertorem. C. de remi. quandoque fuga obicitur alicui ad probandum alterius criminis, non est crimen pro se & tunc quandoque est crimen solius suspitionis. Et tunc fuga est probatio plena quia facit quem suspectum. Et l. impuberibus. ff. de susp. tu. quandoque crimen de quo requiritur plena probatio de ipso facto non de suspitione. Et tunc fuga non facit plenam probationem. Et l. j. C. de raptu virgini. Et in l. ij. eo. tit. Et in auth. de exhib. rei. §. suspectos. sed verum indicium semiplenam probat. facit. Et no. gl. in l. in bonafidei. C. de iur. iur. in l. admonendi. ff. eo. & plenius per Saly in d. l. in bonafidei. sed Lud. de Ro. in d. l. lex Cor. smitatur Barto. in l. j. Et primo quamvis nondum interuenierit accusator, si tamen interuenierit accusator, libellus minatorius de accusando quia de hoc resiliat in multis casibus idem quod resiliat ex libello accusatorio, et est tex. in l. miles. §. si cubi. ff. de adul. Secundo nisi alia suspitione laboraret contra fugientem, quia tunc fuga a repta una cum hac suspitione inducit, arg. no. in l. si. C. qui numerotus. Et vide glo. no. in auth. de exhib. rei. §. si vero. in glo. si. ubi familiaris recedens fugiuit & videtur furatus esse res quae in domo non reperiuntur, quam gloss. not.*
- b** *Testes. Quid de teste qui non potest nec debuit examinari, an examinatus faciat inducium ad torturam. Bar. quod non. in l. j. §. diuus. cl. j. Et in §. sine. Ver. idem sene rre. in ea l. Et idem in l. diuus. §. quibus. ff. de quaestio. Bar. Sed tenet contra in l. ex libero. §. j. eo. tit. sed idem Bar. omnes contrarietates reducit ad concordiam in l. maritus. eod. titu. ubi omnia vide.*
- c** *Pro qualitate criminis. Unde dicit no. Bar. in l. de curio. nes. ff. de quaestio. ar. illius l. quod de quacunque tortura quam iudex facit dolo malo. Et sine casu, est pena carceris. Idem Bal. in l. j. C. de priua. car. Et ideo cogita.*

raptu virginum. & dicta l. qui sine liberis. ff. de quaestio. nibus.

- 17** *† Dubitari autem consuevit an requirantur plura indicia copulatiue, vt quis possit subijci torturae an sufficiat vnum indicium, super quo idem Bartol. in dicta l. qui sine. ita distinguit aliquando indicium est propinquum negotio de quo quaeritur, respiciens principaliter ipsum factum, verbi gratia, vnus testis de visu, vel confessio facta per ipsum reum extra iudicium, & tunc sufficit vnum tale indicium ad torturam, vt no. per gl. in l. capite quinto. & ff. de adul. aliquando indicium est remotum nec respiciens principaliter ipsum factum, verbi gratia, quod reus est homo male famae & similia & hoc casu requiruntur plura indicia, nec sufficeret vnum, & ita loquuntur omnia illa iura quae de indicijs in plurali loquuntur, de quibus in dicta lege prima. in principio. & l. vnus. §. primo. & l. qui sine. cum similibus. ff. de quaestio. nibus.*
- 18** *† Quaeritur autem per quot testes debeatur probari indicium, dic quod vbiunque indicium est propinquum facto, tunc probatur per vnum testem qui deponat de visu, si vero sit remotum tunc requiruntur duo secundum Bartolum, & intellige quod vnus facit indicium si sit omni exceptione maior, quia non debet esse vilis. l. prima §. idem tor. & ibi Bartolus. ff. de quaestio. nibus. per ea quae nota. per eundem Bartolum. in l. prima §. diuus. & in l. maritus. in princip. & l. diuus. ff. de quaestio. nibus. argument. in l. admonendi. ff. de iur. iurando. ver. venio ad quartum & c.*
- 16** *† Sed nunquid de his indicijs sit danda reo copia ad torturam, dic quod sic, & eidem terminus assignandus ad faciendum defensionem eius, ne tormentis subijciatur, licet hoc male obseruent isti moderni latrunculatores, vt haec habentur. & not. in capi. qualiter & quando. extra de accusa. & ibi not. per Inno. & Ioan. And. & per Bart. in d. l. qui sine. facit l. vt ius. §. cogniturum. ff. de quaest. & per Gand. in titu. vtrum torquendo sit defensio, & si quidem ista iudicia fuerint super generali inquisitione recepta non praedudicant ipsi reo contra quem postea specialis inquisitio est formata, quia eo non specialiter citatus, vel amonito fuere recepta, argu. in l. si quando. C. de test. secundum Bar. vbi supra, licet autem iudicis arbitrio commissum sit praecedentibus legitimis indicijs posse procedere ad torturam, non tamen sic inconsulte procedere debet, vt dignus fieri possit reprehensione, sed cum magna temperantia torturam adhibere, vt in l. quaestio. modus. & l. de minore. §. tormenta. ff. de quaestio. nibus. nam si debitum modum excederet litem suam faceret, & puniendus esset pro qualitate criminis doli & culpa secundum Gulielmum de cu, & per Gand. vt per eos plene nota.*
- 20** *† An iudex teneatur si reus defecerit in tormentis, vt quia membrum debilitauit, vel simile quid. argument. ad hoc quod sic. in l. apud Labeonem. §. quaestio. verbo. ff. de iniurijs. & §. sed & si iussu. quorum opiaio, sequitur Barto. in dicta l. quaestio. modus*

21 modus. & Cyn. in l. grachus. C. de adul. ¶ Quid ergo dicendum si reus adhibita semel tortura nihil voluit de crimine se culpabilem confiteri dic autem sequenti vel iterato iudex vult eum torqueri queritur an possit doc. cōmuniter vt refert Cy. in l. fi. C. de quæ. & Guā. in. tit. vtrum possit quæstio repeti, sic distingunt aut post primam torturam superuenierunt noua indicia fortiora prioribus, & tunc poterit iterum torqueri, aut nulla superuenierunt noua indicia, & tunc non poterit torqueri amplius, vt traditur & no. in l. repeti. §. de quæstio. & l. vnus. §. si. ff. eo. sed Bar. in l. vnus. §. j. voluit aliter distinguere, & ita dicit seruari in practica, aliquando sunt contra reum plura indicia leuia & remota. & tunc habet locum distinctio antedicta. aliquando sunt contra eum plura indicia propinqua & manifesta. puta testes de visu & siml. & tūc licet super istis indicijs fuerit semel tortus, tamen super eisdem etiā non superuenientibus alijs torqueri poterit & sic debet intelligi d. l. repeti. & l. diuus. §. j. semper tamen cum debito moderate, vt dictum est, & si in tortura crimen confessus fuerit, non ex hoc confessio sibi præiudicabit. sed necesse erit postquam depositus fuerit à tortura quod die sequent. sponte ^b perseueret in ipsa cōfessione. vt habetur & nota per Bartolum in l. j. §. diuus seuerus. & §. si quis vltro. ff. de quæstionib. facit quod nota. in l. ij. C. de custo. & exhibi. re. & l. ij. quo mo. appel. non recipi. & plenè per Gandin. in titulo. vtrum torquendo sit danda defensio & in titu. quādo dicatur cōfessio facta formidine tormentorum & per Cynum in l. finali. C. de quæstionibus Et quia in superioribus dictum est ex superuenientibus indicijs nouis qđ repeti potest tortura. queritur quædicantur noua indicia ad quod breuiter respondeo quod noua indicia dicuntur illa quæ differunt à prioribus specie & substantia, verbi gratia priora erāt de mala fama rei, quod erat inimicus occisi & similia superuenit postea vnus testis qui dixit se vidisse istum. percutere reum, vel alius dicit vidisse illum aufugere cum gladio euaginato talia enim indicia appellantur noua quæ differunt à prioribus specie vel substantia, sicut dicimus in capitulis nouis & antiquis. vt traditur in l. per hanc. C. de tempori. appellation. & in capitulo fraternitatis. extra de testibus. & ex hoc reprobata fuit de facto factitas cuiusdam iudicis, qui post primam torturam adhibitam propter indicium famæ, dum superuenissent noui testes qui deposuerunt famam esse contra reum, adhuc repetit contra eum torturam. Nam isto casu non superuenit nouum indicium sed sola noua probatio præcedentis indicij nouiter facti quod indicium famæ fuerat ex præcedenti tortura purgatū

22 quod tene menti tu iudex. ¶ Nunquid autem iudex ex officio suo parte negligente testes producere poterit in his causis criminalibus ad probationem criminis & à seipso testes recipere, determinat Bartolus. quod sic per not. in l. j. in fin. ff. de quæstionibus. & in l. ij. §. si publico. ff. de adulteris. & in l. iij. §. hoc autem indicium. ff. de damn. inf. facit l. ij. C. de abolitioni. etiam post didicita alia testificata

2 Reperi. allegat Dy. teueris opinionē quod semper possit repeti quæstione cum iudici & dicitur in tra. suo de quæstio. Ser. quid si fuit semel torturam, qui ita dicit obseruari & alle. rex. pro opi. doctorum in auth. Et in fine quoque sif. §. oportet. sibi iudices torquebant, nisi primitus red-

argument. in capitulo. cum clamor. extra de test. & ibi per Ianocentium. & Ioan. and. in dicto capitulo fraternitatis de testibus. ¶ Rursum queritur quia in præcedentibus tactum est reo comparent debet in carcerem detrudi, si pro delicto imponenda est pœna corporalis alias secus, queritur apud aliquos quid si pro delicto imponenda est pœna duplex alterna tiuè, non dico copulatiuè quia tunc non haberet quæstio dubium, quarū vna est pecuniaria, alia corporalis, verbi gratia, dicit statutum quod qui percussit aliquem in palatio condetur in mile floren. vel in amputatione manus an hoc casu detrudetur reus in carcerem. Dynus & Bartolus determinat quod sic, vt nota. in l. ij. ff. de publicis iudi. quia in alter natiuis vtrumque est in obligatione, licet reus solutione vnus liberetur. vt l. illud de constituta pecunia. & l. cum illud quando dies legati cedit. cū

24 sequent. ¶ Item determinat. vbi supra quando pœna corporalis est imponenda conditionaliter in defectum pecuniariae, verbi gratia, si disponat statutum si non soluerit centum amputetur sibi pes. Nam isto casu succedere habet in obligatione pœna corporalis non soluta pecuniaria ideoque spectatur quod euenire potest. vt probatur in l. prima. §. item si ita. ff. ad l. falcidiam. & l. ij. ff. de pe. legat. Verum vt huius articuli quando & quibus casibus possit quis in carcerē detrudi plenior habeatur notitia. distinguere sic, secundum Bartolum. vt plenè per eum nota. in l. sacrilegij. §. cum eo aliās incipit l. labeo. ff. ad legē iuliam pecu. aliquando queritur an possit capi personaliter & detrudi in carcerem à priuata persona, aliquando queritur an possit capi & detrudi in carcerē à iudice, vel per nunciū de eius mandato. Primo casu subdistinguendū est, aut qđ priuatus vult illū capere p debito priuato vt qđ est eius debitor ex causa mutui, vel depositi in centū, nec vult latissacere, & tunc non poterit sua autoritate ipsum capere nec detinere, vt in l. non est singulis. ff. de regulis iuris. Fallit in

dant furti
Eg. sta in
discio mo
tenet Bar.
i d. l. Quis
§. j. Quod
die sequen.
ad idem Si
de lac. bu
trigar. in l.
fi. C. de ca.
§. exhi. re.
quod requi
ratur perse
ueratū &
non debet
duci in con
tinenti pest
torturam
ad tribunal
sed debet
repuisari p
diem & no
ctem sine
tormentis,
Et tunc de
bet duci &
si confiteri
dicitur per
seuerasse si
autem cōfi
teritur in con
tinenti post
tormentā nō
dicitur per
seuerantia.
Sic de Ange.
ira declarā
tem in l. j.
ff. de cu. &
exhi. re sed
Barto. in d.
§. diuus se
uerus. dicit
illud tēpus
esse relin
quen. arbi
trio iudic.
maleficior.
cogita.

^a Cessit an pacto possit renuntiarī cessione bonorum iuramento. Bar. quod non in l. alia. §. eleganter. ff. solu. ma. Et hanc tenet C. §. Dy. contra la. de are. can. in c. Odo arduus de so. la. de bel. in auth. de fid. §. quod autē Bal in tra. §. de carcer. pen. col. §. in l. j. C. qui bon. cedere possunt distim. gust in effectu tamen conclusit q non scidelicet ad effectum et tenetur in carcerē etc. ad idē quod cessio bonorū nō proficit ei qui fraudem alienavit distipavit et similiter quod sub specie huius beneficii debita contraxit. ita Dyn. in c. pecca. de reg. iur. lib. 5. quem sequitur et al leg. ange. in l. j. ff. de ces. bon. itē c. 26 iudi. & in authen. ibi posita. Si autē vult ipsum capere pro debito contracto tunc aut debitum est fiscale & poterit capi personaliter. vt dicta l. la. casu speciali quando debitor est in fuga. vt in l. ait prator. §. si debitor. ff. de ius que in fraud. credit. aut vult ipsum capere propter delictum ab eo commissum, & tunc si sit crimen capitale vel ex quo est sibi imponēda pōna sanguinis, tunc infragratū crimine licitum est capere, aliās secus, vt probatur in l. j. C. de raptu vir. & in l. in seruitute. in fine. ff. de furt. & in l. capite quinto. ff. de adu. duntamē postquam cōcepit ducat ipsum ad iudicem infra xx. horas si fieri potest vt dicta le. capite quinto. ad quod facit l. fina. C. de malef. & mathe. & l. ij. C. de fal. monē. ¶ Secundo autem casu principali queritur an hoc iudici liceat. subdistingue, aut iudex vult ipsum capere seu capi facere pro delicto per eū commissio, aut pro debito per eum contracto. Primo casu poterit ipsum capi facere etiam si esset in domo propria vt C. de officio diuerso. iudi. l. prima. & l. nemo. ff. de regulis iuris. & in l. plerique. ff. de in ius vocando. Fallit in muliere, quæ committitur fideiussoribus in erimine pecuniario vt dicta l. j. ff. de offi. diuerso. iudi. & in authen. ibi posita. ¶ Si autē vult ipsum capere pro debito contracto tunc aut debitum est fiscale & poterit capi personaliter. vt dicta l. la.

si debitor tempore ob. sciebat se non soluende l. penultim. ff. de iudicij. Bartol. in dist. a. eleganter. Tertio cessat si alia debitor habuit beneficium quinquen. l. finali. Et ibi Baldus. C. qui bonis cedere possunt. Quarto fallit si bona debitoris essent confiscata, qua princeps sibi restituit singulari - ter textur. in l. secūda. ff. do sentē. pas. l. doni. de Erbe in dicto §. eleganter Et nota. quod non cessat beneficium cessionis licet sint debitor et creditor paris egestatis licet secus sit in beneficio, ne quis conueniatur nisi si quatenus facere potest. Bartol. in l. maritum. ff. soluto matrimonio. idem Bartolus. in l. penultim. ff. de cessione bonorū. Sibi non dicit quod

beo. §. cum eo. ad l. iuliam. pec. sic tamen quod non includitur in carcerē sed solum detineatur in platea vel in palatio, vt l. nemo carcerem. C. de exac. tribu. lib. x. nisi forte persistat in nimia contumacia, vt ibi habetur, aut est debitum priuatum, & tunc aut ipse fuit semel in iudicio, & promisit sistere in iudicio & non stetit. & tunc debet capi, vt in authen. de exhibend. reis. §. si verō quidam. C. quomodo & quando iudex, in l. consentaneum. & ibi nota. aut nunquam fuit in iudicio nec sistere promisit, & tunc iudex non debet facere ipsum capi nisi prius citato vel admonito, vt dicta l. consentaneum. cum ibi notatis Si tamen velit potest ipsum reali citatione ad se duci facere, non vt eum detradat in carcerem, vel de domo extrahat inuitum, vt dicta l. plerique de in ius vo. sed vt eum responderem pellat. Sicque regula est quod pro debito priuato nullus est in carcerem detrudendus nisi prius fuerit per sententiam condemnatus, quo casu poterit in executione sententię detruiri in carceribus donec soluerit, aut bonis suis cesserit, vt habetur in l. j. C. qui bonis cede. pos. idēque poterit detineri si iudicis mandato non obtemperas fuerit per iudicem de inobediētia

glossa ibi reprobat a Petro et Dyn. quia cedens non debet esse nudus sed panni saltem debent relinquere, exemplo damnati ad mortem. ibi vide Bartolum. et Angel. an mercator fallitur possit cedere bonis. Bald. quod non in l. fina. C. qui bon. cede. pos. omnia prædicta habent locum in cessione non in termino quinquennale, quia illud dependet ad solutatem creditorum, cum solum non possent differre solum. sed remittere argumē. l. in remandata. C. mandato. Et l. penultim. C. de pact. Et eo ipso quod quis petat terminum quinquē. confiteretur debitum l. ad so. C. de senten. Et rei iud. tale pactum. §. qui prouocāt ff. de pact. C. yn. in l. si. de re. co. dicit quod inoleuit cōsuetudo in partibus Italia quod nudus cedat bonis cedens: in loco publico. Et postiora percutit ad lapidem vel columnam. cridando ter cedo bonis. Nota quod sibi qui luit in corpus non potest soluere, licet deueniat ad pinguiorem fortunam non potest conueniri, quia corporalis pena succedit locat alio facti. Angelus. in l. prima ff. de ce. bo. allega. Ioan. andr. in gloss. in capitulo. pec catus de regulis iuris. libro sexto.

- condemnatus, nam cum pœna applicetur fisco, vt l. multarum. C. de modo multan. poterit hoc casu de domo extrahi & in carcerem poni, vt not. in dicta l. plerique. & l. nemo. ff. de regulis iuris. propterea sunt quidam affluentes cautelam quòd quando debitor latitat in domo, nec ad mandatum iudicis vult comparere faciant ipsum condemnari de præcepto seu de inobedientia, & deinde faciunt ipsum inuitum extrahi de domo & incarcerari. & hoc factò poterit pro debito priuato postea recommendari & sequestrari, vt not. per Barto. in l. secunda. in ff. de custo. & exhi. reo.
- 27 † Quid autem dices, si aliquis fuit in carcere positus ex vna causa ad vnius instantiam, an poterit ad alterius instantiam recommendari seu laxari in eisdem carceribus ex alia causa, distingue aut prima causa fuit iusta aut iniusta, si fuit iusta subdistingue. vt plenè not. per Bart. in l. secunda. ff. de custodi. & exhibitione reorum. & in quæstio. per eum disputata quæ incipit lapus.
- 28 † Videamus autem de secundo articulo, qui est quid faciendum sit in reo non comparente, sed in contumacia perseuerante. Et breuiter responderet quod citandus est, & si non compareat bona eius annotantur. vt supra dictum est, & hoc de iure communi, sed ex forma statutorum omnium ciuitatum Italiæ secundum quæ contumax habetur pro confessò de criminè, cessat dicta annotatio, & fertur contra eum sententia, vt per ipsum Barto. not. in d. l. j. de requiren. reis. & per Gandi. vbi supra in titu. quid sit agendum reo absente.
- 29 † Sed hic queritur, pone quòd reus citatus comparuit & dedit fideiussores de iudicio susti & de iudicato soluendo, vt moris est, & sic relaxatus est, deinde iudex iterum citauit eum ad aliquem articulum causæ, qui comparere contempnit. queritur quale erit officium iudicis. respondet Barto. in lege penultima. ff. de quæstio. quòd si extat statutum, de quo supra videlicet quòd contumax habeatur pro confessò, quòd tunc perinde erit ac si nunquam comparuisset in iudicio. & sic habebitur pro confessò de crimine, argu. d. l. consentaneum. C. quomodo & quando iudex. l. proferendum. §. si autem reus. C. de iudicijs. sed iure communi non subsistens dicto statuto secundum quòd non potest absens diffinitiue condemnari, vt l. absentem. ff. de pœnis. & l. prima in principio. ff. de requirend. reis deberet iudex contra eum procedere pignoribus captis. & multa in dicta, vt nota. per glòf. in dicta l. penultima.
- 30 † Sed pone quod reus aufugit super alieno territorio, an poterit iudex criminis ipsum citare, videtur quod non per tex. in cle. pastoralis de re iudi. sed debet scribere literas illi iudici super cuius territorio habitat, vt eidem præcipiat quòd coram suo iudice compareat, vt dicta l. prima. ff. de requirend. reis Cyn. tenet quòd verbalis citatio fieri possit in alieno territorio, sed non realis, vt l. omnes. §. si verò apparitor. C. de episcop. & cleri. l. prima. C. de off. prætori. coniuucta auth. vt nulli iudic. §. si verò

- quæ est auth. si verò criminis postea C. de adulte. quam opi. sequitur Gandi. in titulo de citatione reorum, ad cle. pastoralis respondet Cyn. quòd illa est ad bene placitum composita, vt sunt multæ aliæ decretales, quæ non habuerunt in earum deliberatione & compositione philosophos legales, videlicet Africanum & Papinianum Vulpianum & Iulianum & alios similes, Bartol. autem qui erat homo ecclesiæ, voluit aliter dictæ clem. responderet in dicta l. prima dicit enim quòd ibi loquitur in eo qui citauit in territorio illius cuius ipse citatus erat suppositus, nam imperator de quo ibi loquitur est suppositus papæ. sed si esset aliquis iudex qui non esset suppositus tunc procederet opinio. prædicta.
- 31 † Ex his potest non improbabiler queri de eo quòd seruatur in partibus Franciæ & Alemanniæ. an reus confugiens ad ecclesiam sputa homicida, vel latro, & similes, possint abinde extrahi & realiter per iudicem secularem citari, & videtur quòd non, per textum in l. prima C. de his qui ad ecclesiam confu. & in capit. fina. extra de immu. ecclesi. cum similib. ego dico, salua reuerentia prout dicit Cynus. supra quòd hæc iura facta sunt sine ratione & ad bene placitum imò & contra ius diuinum, quo cautum est, domus mea domus orationis vacabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum, si enim deus noluit tolerare cmeates, & vedentes in ecclesiâ sed eos eiecit quanto magis nõ vult receptari in eius ecclesia latrones & homicidas & similes. quia ergo minor in maiorem non habet imperium nec iurisdictionem. dico quòd nullo modo tales personæ possunt nec debeat in ecclesia recipi, nec eius suffragio defendi. imò totaliter sunt ab ecclesia & extra ecclesiam deiciendi. & potestati iudicis secularis puniendi transmitti, & ita bene prudenter obseruat Italia quæ est omnium prouinciarum domina, in qua residet monarchia, omnisque virtus scientiarum fructuum affluentia & locorum & ciuitatum pulchritudo & magna copia.
- 32 † Amplius queritur ecce quòd reus citatus dicit quòd libèter comparebit sed vult ante omnia quòd iudex det sibi fidentiam & saluum conductum, au dari debeat, Barto. in l. is qui reus. ff. de pub. iudic. & in l. j. ff. ad l. iulium maie. determinat quòd sit in iudicis arbitrio dare vel denegare inspecta qualitate personæ & delicti, argum. d. l. is qui reus. cum glossa. de qua quæstione etiam tangitur per Cynum in l. præsentis, in fin. C. de his qui ad eccle. confu. & per Gul. de cug. in l. prima ff. de dolo. & per Iacob de belui. in auth. de mand. princip. §. sed neque. col. iij.
- 33 † Insuper queritur. Ecce quòd citatus est reus nec venit sed, procuratore mittit, queritur an sit excusatus, vbi breuiter cõclude quòd licet in causis ciuilibus sufficiat regulariter mittere procuratorem, vt l. j. §. vsus. ff. de procuratorib. cum multis ll. seq. atamen in criminalibus aliter distinguuntur, aut est tale crimen ex quo venit imponenda pœna maior relegatione, & tunc non excusatur mittendo procu-

ratorem. sed ipse personaliter debet venire. aut est imponenda pœna maior relegatione. & tunc excusatur, vt plene traditur per textum & per glossam & doctō. in l. seruum quoque. §. publicē. ff. de procuratoribus & l. penultima. §. ad crimen. ff. de public. iudicijs. & per Gandi. in titulo. vtrum procurator in maleficijs interueniat, vt per Cynum & alios in l. res. C. de accusat. nec sufficeret in causis criminalibus quod procurator haberet generale mandatum sed debet esse speciale & expressum ad causas criminales, vt nota. Innocenti in capitulo super his. in vltima glossa. extra de accusat. & Ioan. an. in cle. secunda. extra de procuratoribus. sic ergo in crimine in quo esset imponenda pœna pecuniaria tantum bene admittitur procurator, vt dicto §. publicē. secus autem si imponenda esset pœna corporalis. & prædicta locum habent de iure communi secundum quod absens non potest damnari, vt l. absentem. ff. de pœnis.

34 † Quid ergo dicemus hodie secundum statuta ciuitatum, per quæ absens in causa corporali & capitali potest condemnari an poterit procurator admitti & comparere ad plenam defensionem ipsius rei, vt refert Cyn. in dicta l. reos. de accusationibus, determinat quod sic, quia hoc casu cessat ratio iuris communis, quæ est quod absens nec eius procurator possunt condemnari, nam, vt dictum est hoc casu ex forma statuti potest damnari. & sic per consequens debet eius procurator admitti & pro hac opinione. facit textus ad litteram. in dicto §. publicē. ibi vbiunque absens condemnari potest & c. Bartolus autem in dicto §. ad crimen. dicit quod nullus procurator nomine huius absentis admittendus est per textum. dicto §. ad crimen. sed tanquam quilibet de populo ad allegandum causas absentis & innocentis bene admittendus est, vt dicto §. publicē. & idem nota. in lege ad reprimendum. in glossa super verbo vel legitime tamen iudices maleficiorum volunt aliquem audire qualitercunque veniat.

35 † Sed quid si per statutum imponitur pro crimine homicidij pœna pecuniaria tantum, vt est in aliquibus terris an admittetur pro absente procuratore, videtur in dubio quod sic per textum in dicto §. publicē. vbi regula traditur quod in pœni pecuniarijs procurator admittitur, de qua questione plene traditur per Gandi. in titulo. vtrum procurator in maleficijs interueniat, & per Bartolum in dicto §. crimen. & per Dynum secundum quem in hoc sic est distinguendum, aut per statutum imponitur hæc pœna pecuniaria pro homicidio pure & simpliciter, & tunc admittitur procurator ratione prædicta, ergo pari ratione debet admitti in questione proxima præcedenti. & sic erit vera opinio. Dyn. aut hæc pœna imponitur parè & corporaliter sub conditione, & tunc non admittitur procurator cum his casibus pœna dici posset capitalis secundum doctrinam Bartoli traditam in l. secunda. ff. de publicis iudicijs & supradixi. Am-

plius queritur quid si pater compareat ad plenam defensionem filij in causa capitali. an debeat audiri, videtur quod non per textum in dicto §. crijs. men. Gandi. autem in dicto titulo. refert opinionem Guliel. de suza. qui tenet patrem debere audiri si satis dedit de filio representando si eum contingerit in causa succumbere aliter nõ. vt plene nõ. ibi. Postremo circa præmissa queritur quid si iudex formauit processum de sola percussione & de ipsius percussi morte dubitatur an procurator poterit interuenire dicunt quidam quod sic cum protestatione si non apparuerit vulnus esse mortale. Bartolus autem in lege prætor ait. §. damni. in principio. ff. de damno infecto dicit quod aut ex eodem processu potest sequi condemnatio de morte. & tunc est audiendus procurator aut non potest sequi super morte condemnatio & tunc absolute audiri debet sine protestatione vt ibi.

36 † Sequitur nunc videre qualiter de crimine cognoscatur per exceptionem vbi aduertendum quod varijs modis opponitur exceptio criminis, quandoque enim opponitur contra accusatorem allegando ipsum esse homicidam vel adulterum aut lenonem & similia. vt habetur in lege secunda. §. si publico. & lege si vxor. §. si iudex. ff. de adulteris, quandoque opponitur contra testes. quandoque contra instrumenta, quandoque contra electum ad officium aliquod vel dignitatem, in quibus casibus queritur an probato crimine. sit ille condemnandus. circa quod sic distingue, aut exceptio criminis fuit similiter opposita ad finem & intentionem retinendi criminofum ab accusatione vel officio seu dignitate, vel testem a testimonio. aut instrumentum a probatione quod est cum hac forma opponendi factum, ita se habet domine iudex, dico quod talis qui me accusauit non est audiendus in sua accusatio. quia est leno vel adulter & similia. vel dico quod tali testi non est præstanda per vos fides, vel tali instrumento, quia ipse est falsarius vel periurus vel homicida, & instrumentum est falsum & similia. & sic solum exceptio posita tradit ad repellendum, & tunc licet probetur crimen, tamen criminofus non condemnabitur sed solum ab accusatione vel testimonio & probatione repelletur. aut exceptio criminis fuit apposita etiam ad finem & intentionem criminofum puniendi vel condemnandi, quod est si dicitur domine iudex ille non est audiendus in sua accusatione vel eius testimonio, aut tali instrumento fides præstanda tali de causa, vt supra dictum est, petens & requirens per vos ipsum puniri de crimine per me obiecto & c. & hoc casu non solum crimine probato repelletur. verum etiam punietur, vt hæc omnia habentur & traduntur in capitulo cum dilectus. §. fina. extra de ordine cognit. & in lege Lucius. & ibi per doct. ff. de his qui not. infra. facit cap. ex parte. extra de testibus. & extra de si. cap. licet hely. secundum quam distinctionem potest intelligi. §. si publico: & l. quoniam Alexandrum. C.

est per iudicem ordine inferius annotato in gl. super C. de adulter. de quo articulo plenè vide per Bartol. in dicto §. si publico per Cynum in l. vbi. C. de fal. & quod habetur in capitulo primo & secundo. extra. de exceptionibus. Sed pone quod contra instrumentum quo mediante à me petebantur mille opposuit exceptionem fallit ad finem puniendi iudex tamen me condemnauit super debito, sed super falso vel vero instrumento nihil declarauit, quæritur an agendo criminaliter possim accusare instrumentum iterum de falso. Dynus determinat quòd non quia super eodem delicto non est sapius quærendum & disputandum vel i. licet in fine. ff. nau caupones stabularijs. & xxij. quæstio. v. quid ergo, & eodem modo si in executione sententiæ velit quis postea adhuc repetere quæstionem falsi non debet audiri secundum eum argumentum. in l. qui cum agnitis cum ibi notatis. ff. de exceptionibus. & eorum quæ nor. in l. prima. C. si ex falso instrumento. & in l. fina. C. de fide instrumenta. & vide super hoc quæ notat Gandinus in titulo qualiter de crimine cognoscitur per exceptionem & per gloss. in c. licet extra de probationibus. & per Bartol. in dicto §. si publico. & per Cynum in d. l. vbi. & l. qui sepulchra. C. de sepulchro violato.

97 † Si autem secundum aliquos fuisset opposita hæc exceptio falsi ad finem tantum repellendi actorem & non puniendi, & tunc sententia lata contra me in principali negotio non impedit criminaliter de falso agi in alio iudicio, argumentum in l. secunda. §. primo. ff. vi bonorum raptorum. & quod nota. in l. prima. C. quando ciui. acti. præjudic. criminali.

38 † Transcimus tunc ad articulum quando procedit super crimine per denuntiationem, de cuius materia plene tangitur & notatur in l. diuus. ff. de custodia & exhibitioe reorum. per Bartolum in l. ab accusationibus. §. nuntiatio. ff. ad Turpillianum. & l. j. C. de decurionibus. lib. xij. & l. ea quidem & ibi notat. per Cynum C. de accusa. vbi aduertendum est quòd de iure canonico quilibet qui zelo bono mouetur ad denuntiandum audiendus est, si prius denuntiatum admonuerit vt se corrigat. vt traditur in capitulo. qualiter & quando. extra de accusationibus. & in capitulo cū I. & A. extra. de re iudicata & in capitulo. licet hæly. extra de simon. De iure autem ciuili admittuntur ad denuntiandum soli officiales specialiter, & ad hoc deputati, vt dicta l. diuus. & quod notatur per Cyn. in l. ea quidem. C. de accusationibus. quia eo iure nemo sine accusatore inculpandus est. vt l. finali. C. de accusationibus. & l. rescripto. §. si quis denuntiat de crimine, tunc de iure ciuili super denuntiatione formanda & per iudicem inquisitio in quam narrabit iudex quomodo propter denuntiationem per tale officiale dicta procedere ex officio intendit. & c. vt cōmuniter seruatur in practica, vt plenè per Cy. indicta l. ea quidem de iure autem canonico potest iudex dupliciter procedere videlicet per inquisitionem modo quo supra vt supra vel super simplici denuntiatione ac si accusatio esset producta, vt habetur in d. capitulo, licet hæly. quod sequitur Bart. in d. l. diuus. eo autem casu quo procedit iudex super sola denuntiatione, tunc contra denuntiantem possunt opponi

omnes ille exceptiones quæ possunt opponi contra accusatorem secundum Bartolum vt probatur & notatur in capitulo in omni negotio. extra de testibus. & in capitulo super his extra de accusationibus, cum similibus. & si apparuerit denuntiantem calumniose denuntiasse, puniendus erit per iudicem pœna extraordinaria. vt dicta l. ab accusatione. §. nuntiatores. ff. ad Turpillianum. & dicta l. ea quidem. & in capitulo finali. extra de calumniæ. & amplius in expensis litis. vt notatur per Cynum in l. seueriter. C. de execut. tutorum. & per Bartolum in l. senatus. §. an & eos. ff. ad Turpillianum & Bartol. in l. sancimus. C. de iudicijs. facit quod habetur in l. prima. C. de sumpt. recu. pe. lib. x.

59 † Nunquid autem istis officialibus deputatis ad denuntiandum sit credendum Bart. in dicta l. diuus. sic distinguit. Quædam sunt crimina leuia, & in his credendum est eis. sicut in officialibus deputatis ad custodiam pratorum & vinearū, tamen in hoc attendi debet forma sui officij, nam quandoque sunt deputati ad referendum ea quæ re ipsa interueniant. & tunc creditur eorum relationi: argumentum in l. prima. §. quies. ff. de officio præfe. vrba. quandoque sunt deputati ad referendum delicta, quæ auditu vel fama percipiunt. & tunc non creditur eis, nisi cætenus, vt iudex possit super tali relatione inquisitionem suam formare, vt dicta l. diuus. & lege ea quidem, quam distinctionem retigit Gandinus in titulo qualiter de malef. cognoscitur per denuntiationem. & Cynus in dicta l. ea quidem. ibi vide. Descendo ad quartum articulum. qui est cum de crimine cognoscitur per inquisitionem vbi notandū quòd vt prædictū est omnis inquisitio in causis criminalibus regulariter est prohibita de iure communilicet ex forma statutorum sit regulariter permessa, nisi in certis casibus notatis in d. l. secunda. §. si publico.

40 † In ciuilibus autem causis est omni iure prohibita cum in eis procedendum sit per viam actionis. vt instituta de actionibus. per totum. & hæc dicta C. de edendo. ff. eodem. l. prima. in principio secundum quod determinat Innocentius. in capitulo. ad nostram. extra de iureiurando. nisi in aliquibus casibus specialibus ibi per eum notatis. inter quos est ille quando inquiritur de iuribus principis. vt l. prima. & penultim. C. de bonis vacantibus. lib. xj.

41 † Est in super sciendum quod inquisitio quæ fit in causis criminalibus est duplex. vna generalis quo ad personas & delictum, quam faciunt officiales ingressu sui officij de qua loquitur l. congruit. ff. de officio præfidis. cum similibus ibi notatis. Alia est inquisitio specialis quo ad personas & delicta. de qua loquitur præfens forma & plenè per Bartolum in dicto §. si publico. & per textum & glossa & Innocentius. in capitulo qualiter & quando. & c. inquisitionis. extra de accusationibus. & in dicto capitulo licet hæly. extra de simon. & per Gandinum in dicto titulo. quomodo de male. cogn. per inquisitionem. In qua quidem speciali inquisitione procedendum est per iudicem ordine inferius annotato in glo. super verbo fama publica.

EPITOME.

- 1 *Inquisitio an habeat locum contra inculpato.*
mortuos
- 2 *Minore inculpato, an possint stare in iudicio nunc.*

1 **C**ONTRA & aduersus Petrum & Gulie. Aduertere quod si isti inculpato veniunt plenè procedit inquisitio extra illos ex forma statutorii quia de iure cõmuni iste casus non est de illis in quibus per inquisitionem procedi possit, vbi autem essent mortui possit procedi contra eos, dicendum est quod nõ quia regulariter mortuo delinquente ante sententiam latam, extinguitur crimen tam quo ad personam quam quo ad pœnam corporalem & pecuniariam vt ibi, licet quo ad pœnam pecuniariã voluerunt dicere contrarium per text. in d. l. defuncto. §. j. cum similib. de quã diuersitate plene refert Bartol. in dicta l. defuncto. & Cyn. in l. prima. C. ne ex delicto defuncti, sed secundum Bartolum tenendum est crimen extingui etiam quo ad pœnam pecuniariã quãdo reus mortuus est ante latam sententiam vbi autè decesserit post latam contra eum sententiam tunc distinguitur, aut per eum fuerit appellatio interposita aut non si quidem fuerat appellatum & pendentem appellacione decesserit tunc quo ad pœnam extinguitur crimen quoddam autem ad bona & pœnam pecuniariam considerandum est an bona in totum vel in partem fuerint expresse adempta in sententia, & tunc remanet firme causa bonorum aut fuerunt adempta tacite in consequentiam criminis & tunc extinguitur crimen quo ad omnia vt habetur & notatur in l. prima. C. si reus vel accusatus mortuus fuerit. & l. si is qui. C. si pendens appellatus mors interuenit, excipiuntur tamen certi casus, in quibus mortuo reo ante latam sententiam remaneat potestas procedendi firme, de quibus notatur in dicta lege prima. C. si reus vel accusatus mortuus fuerit. & dicta l. ex defuncto. & l. ex iudiciorum in fine. ff. de publi. iudic.

- 2 *Quid autem si isti inculpato sunt minores viginti. v. ann. an poterit per se responderi inquisitioni, & stare in iudicio sine patris autoritate, dic quod non, sed dandus est eis per iudicem curator. vt probatur in l. clarum. C. de authorit. p̄stati. licet iudices hoc male seruent.*
- 3 *Quid autem si fuerit in patris potestate constitutus, an poterit respondere, & in hoc iudicio stare sine patris autoritate, dic quod non vt l. cum oportet. §. necessitatem. C. de bonis quæ liberis. quod etiam male obseruatur per iudices.*

EPITOME.

- 1 *Fama debet precedere inquisitionem.*
- 2 *Processus an teneat iudice precedente ad inquisitionem fame non procedente.*
- 3 *Iudex debet dare copiam inquisitionis, & iudiciorum reo antequam cogat eum respondere.*

- 4 *Contra possessum criminalem factam precipitater opponatur nullitas.*
- 5 *Superueniente accusatore potest formatam inquisitionem an debeat cessare inquisitio.*
- 6 *Pendente iudicio inquisitionis passus an possit ag. re civiliter ad interesse suum.*

1 **F**AMA PUBLICA præcedente. Notanter dicitur præcedente, quia de ordine debito inquisitionis est quod fama præcedat inquisitionem vel talia iudicia sufficientia, quæ debent per testes idoneos non maleuolos seu inimicos, sed fide dignos. vt sequitur de quibus testibus & inquisitione danda est copia ipsi reo. vt dicto §. qualiter. cum similibus.

2 *Quid ergo si nulla fama nec iudicij præcedentibus processit iudex ad inquisitionem, vt sit per officiales Mõtisferrati, an autem vitabitur processus & inquisitio, dic, aut reus opponit contra inquisitionem quod fama non præcessit, & tunc ipsa inquisitio & processus vitatur. aut ipse reus tacuit, & nihil opposuit, & tunc sibi imputetur, & tenebitur inquisitio & processus. vt hæc habentur in capit. final. extra de accusationibus. lib. vj.*

3 *Per quod patet quod iudex debet dare ipsi reo copiam iudiciorum & inquisitionis antequam cogat eum respondere, vt possit infra terminum sibi assignandum suas exceptiones & defensionis proponere contra processum, quod autem male seruatur in practica per latrunculos avaritiz debitos in animarum suarum maximum præiudicium, & detrimentum.*

4 *Quid autem si nullo super hoc dato termino sed precipitater reus super inquisitione examinatus fuerit, & confessus simpliciter se deliquisse. An poterit postea contra inquisitionem vitium nullitatis opponere, dic quod non per textum in capitulo primo extra de accusationibus. libro sexto. Et sic per hoc etiam patet quod pessime faciunt ipsi iudices reos compellere inquisitioni respondere nullo præcedente assignato eis termino ad accipiendam copiam iudiciorum, & inquisitionis, de hac autem fama plenè notatur per Bartolum dicta l. qui sine. & in l. de minore. §. tormenta. ff. de questionibus. & ego scripsi supra in tractatu positionum, & prædicta procedunt secundum Gandinum. vt per eum nota. in dicto titulo qualiter. de maleficijs cogno. Per inquisitionem & c. quando inquisitio est formatã ad eius instanciam, & promotionem. vbi autem esset formatã ex solo iudicis officio, nullo proponente, tunc non tenetur iudex de necessitate reo prius copiam facere de prædictis, sed potest alia dilacione ei data ipsum compellere inquisitioni respondere, & si quidem confiteatur delictum planum est, si vero neget tunc p̄cedere debet ad informationes & testes recipiendos, de quibus postea debet dare copiam ipsi reo, & eidem terminum defensionis assignare, vt dicto capitulo siualiter & quando cum similibus. quam practicam obseruant iudices in omni casu vt supra dixi.*

† Post hæc² queritur de illa vulgari
 2 quæstione an superueniente accusa-
 tore post formatam inquisitionem, ces-
 sare debeat ipsa inquisitio, & procedi
 debeat solum super accusatione, quâ
 quæstionem plenè disputat Cy. in d. l.
 ea quidem. & Bar. in l. si maritus. ff. de
 adulter. & Gand. in d. tit. & Dyn. in c.
 actus legit. extra de regul. iur. lib. vj.
 finaliter & conclusiue dæ referuntur
 opinio. vna Dy. quæ est qd cessare de-
 beat inquisitio & procedi debeat su-
 per accusatione per regulam quæ habet
 qd auxilium ordinarium cessare facit
 extraordinarium, vt in l. in cau-
 sa. & ibi not. ff. de minor. quam opin.
 sequitur Bar. in d. l. si maritus. & Gan.
 vbi supra, alia fuit Cyn. & seq. vt not.
 per eum in d. l. ea quidem. qui tenent
 contrarium, dic vt ibi veruntamen li-
 cet hæc disputatio procedat de iure
 communi tamè per statuta terrarum
 ista quæstio est sopita secundùm Bar.
 quia per illa statuta omnis inquisitio
 est remedium ordinarium sicq; ex su-
 peruenienti accusatione non habebit
 cessare, sed locus erit præuentioni per
 regulam qui prior est in tempore.

2 Post hæc. ad
 de lo. an. in
 regula a
 et no. leg. de
 re. su. lib. vj.
 in mercu-
 rialibus.

6 † Ultra queritur, pone qd pro delicto
 agi potest ciuilitè ad interesse par-
 tis, & criminaliter ad pœnam appli-
 candam fisco, & super eo iudex for-
 mauit inquisitionem criminaliter, an
 poterit pars offensa criminali iudicio
 pendente agere ciuilitè pro suo in-
 teresse, vel eo finito, & videtur qd sic,
 quia regula prohibitiua quæ traditur
 in l. j. C. quado ci. ac. præiudicium cri-
 locum habet quando est vnus & idem
 promotor iudicij criminalis & ciuilis.
 quo casu sibi potest ascribi culpa, si
 nesciuit eligere iudicium ciuile ante-
 quam criminale sed quæstio præfens
 loquitur quado vnus, videlicet iudex
 est promotor in criminalibus & pars
 vult promouere ciuilem, vnde factû
 iudicis non debet ipsi parti nocere, ar.
 in regula iuris nõ debet, extra de reg.
 iur. & ibi per Dyn. lib. vj. In contrariû
 facit l. j. C. quando ci. ac. præiud. cri. &
 quia factum iudicis representat factû
 partis, vt l. si ob causam. C. de euictio.
 maximè cum hodie per statuta terra-
 rum inquisitio sit remedium ordina-
 rium, vt supra dictum est. Ego in
 hoc dubito, vnde cogita.

NON QUIDEM a maleuolis.
 Hoc est secundùm necessarium
 ad dictam inquisitionem for-
 mandam. si enim haberet fama exor-

dium ab inimicis & odiosis ipsius rei,
 non deberet iudex ad inquisitionem
 procedere imò deberet eum relaxa-
 re, ideoq; solet reus volēs inquisiti-
 onem impugnare. probare qd illi a qui-
 bus fama traxit originem sunt eius
 inimici odiosi. vt traditur in d. c. qua-
 liter, & quando. & capite licet hely.
 cum si. & per Gand. in d. tit.

NON VNO sed pluribus. Meri-
 to sic dicitur, quia vox vnus
 vox nullius. vt in l. iurifurandi.
 C. de testi. maximè, quia iudicium re-
 gulariter a duobus testibus ad pro-
 bandum, vt supra dictum est. tertium
 quod requiritur ad formadã in-
 quitionem videlicet qd sint homines bo-
 næ conditionis. Quæro hic de vna
 quæstione mortali, quæ sunt illæ cau-
 sæ, & quot, & per quas, homo ad odiû
 alterius inclinatur, dic prout ipse com-
 prehendẽdo sunt quatuor. Prima of-
 fensiones. Secunda mali mores. Ter-
 tia denegata sequitã. Quarta commu-
 nis inuidia.

E P I T O M E.

- 1 Præstans auxilium, an teneatur eadem
 pœna qua delinquens. nu. 2.
- 3 Quando quis det opem vel auxilium.
 nu. 4. 5. 6. & 7.
- 8 Quis teneatur de solo consilio.
- 9 Mandans homicidium, an teneatur si-
 cut homicida.
- 10 Qualiter mandans teneatur.
- 11 Mandans an Serè vel sic dicatur de-
 lictum committere.
- 12 Habes ratum delictum qualiter teneatur.

OP E M, auxilium, consilium, & b
 fauorem. † Aduerte qd ista sunt
 quatuor quæ videtur idem &
 tamen differunt in aliquibus, vt supra
 demonstrabitur. de auxilio itaque &
 ope quid significant & importent tra-
 ditur in §. ope. instit. de obliga. quæ ex
 delict. nascun. & in l. in furti a ditione. §.
 ope. & in l. is qui opem. ff. de furt. &
 ibi plene per Bart. faciunt que haben-
 tur in l. a pe. §. si. ff. de verb. sig. & in c.
 j. extra de offic. deleg.

2 † Sed hic queritur an ille qui præstat
 b auxilium vel opem delinquenti, te-
 neantur eadem pœna qua ipse delin-
 quens. Aduerte quòd Dynus deter-
 minando sic distinguit, aut præstans
 opem suo ministerio dedit causam
 delicto, & sic fuit causa vel furti vel
 homicidij, & tunc tenetur eadem pœ-
 na, quia ipse faciens seu occidens, vt

Sed hic qua-
 ritur. Adde
 gl. Ser. pari
 pœna. in c.
 de offic. de
 leg. & cap.
 sup. & in
 cap. quantã
 pr. s. mptro
 nos. de sent.
 exc. & in l.
 subemus. in
 §. j. C. de sa-
 crofan. eccl.

in l. nihil interest. ff. ad l. corneliam. de sicar. aut non dedit causam homicidio eius ministerio, & tunc tenetur media pœna qua delinquens in totum tenetur. vt d. l. is qui opem. pro qua opinione bene facit tex. cum glo. in c. ficut dignum extra de homicid. quam opinionem sequitur Gandinus tit. de homicid. §. item pone quòd Titius. & plenè tangitur per Cy. in l. j. C. de nili aggeri. non rump. Bartolus autem in l. is qui opem. tenet simpliciter, & indistinctè quòd tenetur eadem pœna per tex. in l. is cuius ope. ff. ad l. iuliam. de adulter. in l. j. C. de rap. virgi. credo opin. Dyn. esse veriore. per d. c. ficut dignum. cum ibi not. † Vterius quæ-

seu iudicis & alius cum armis violenter arripuerit de manibus eorum, tenetur l. iul. de vi publ. vt habeatur in l. iul. ad legem Iuliam de vi publ. si verò arripuerit sine armis tunc tenebitur legem iuliam de vi priua. vt l. lege iulia. ff. ad l. iuliam. de vi priua.

8 † Post hæc^b quæritur apud scholasticos, an quis de solo consilio teneatur, sicut de solo auxilio. super quo solet distingui secundum quosdam, an consilium sit fraudulentum vel non, & an ille cui præstat consilium erat alias delictum commissurus, vel non, vt plenè disputat Dyn. in c. nullus ex consilio. extra de reg. iur. lib. vj. & tangitur per Innoc. & per glo. in d. c. ficut dignum. & per glo. in dicto §. ope. instit. de oblig. qua ex delict. & per Bart. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. per gl. in l. consilium. ff. de re iudic. vbi videas.

9 † Quid autem dicemus in eo qui expresse mandauit homicidium, vel aliud delictum committi, an pariformiter punietur, sicut homicida. dic quòd sic per tex. in dicto §. si mandato. & ibi notatur in dicto ca. mulieres. de senten. ex com. & l. non eo minus. C. de accus. & ibi plenè per Cynum.

10 † Dubium tamen insurgit ex hoc, an mandans teneatur vt principalis, vel vt præstans opem & auxilium, & conclusiue determinat Cy. dicto l. non eo minus. Et Bar. in d. §. si mandato. quod tenetur tanquam principalis.

11 † Sed an is qui mandauit dicatur verè vel fictè delictum commississe, textus in dicto capitulo mulieres videtur dicere quòd verè, alij, quòd solum fictè dicitur committere per textum in l. ita autem. in §. gessisse. ff. de adm. tuto. Cy. & Barto. vbi supra volunt distinguere, sed cum eadem pœna teneatur qua delinquens non est multum curandum de tali distinctione, nisi in iuris subtilitate, de qua ibi videtur quia vt sæpius dixi opusculum hoc pro notarijs, & procuratoribus est compositum.

12 † Vterius quæritur de eo qui à principio non mandauit committi delictum nec opem nec auxilium præstitit, sed alius eius nomine & contemplatione homicidium fecerit illud ratum habuit, an tenebitur sicut ille qui fecit. Item quid si illum qui à principio mandauit postea ante delictum commissum mandati pœnituit, an teneatur securo delicto, vide ex his omnibus quæ sunt de iuris apicibus, quæ notat Cyn. in dicta lege non eo minus. & per glossam & doctores in dicto capitulo mulieres. quibus adde quæ notat Bartolus in lege sed vnus. §. seruus meus ff. de iniurijs.

E P I T O M E.

- 1 In maleficijs in dubio presumitur potius dolus quàm casus.
- 2 Homicidium quot modis committatur.
- 3 Consideranda in maleficijs.
- 4 Lata culpa, an sufficiat in delinquente quo ad condemnationem.
- 5 Lata culpa quando dolo equiparatur. nu. 6. 7. 8. 9.

Appca-

Vterius quæritur. adde Bart. in l. si in rixâ. ff. de acc. Bart. in l. qui seruo. Barto. in l. margarita. in Serf. exilium. Bald. in l. j. C. de 4 seru. fugiti. Bald. in l. raptos. C. de episc. & clericis. Et Imo. in cap. cõmentu. de cle. pere.

b Post hæc. ad 5 de Fel. dif. fise in c. ficut dignum de herme.

3 *Vterius quæritur quòd dicitur quis dare opem vel auxilium. Sol. dicit Bart. in l. furti. §. ope. distingue, aut auxilium punitur ratione alicuius actus indeterminati, verbi gratia, si statutum disponat q̄ bannito non præstetur auxilium sub certa pœna punietur ratione alicuius actus notarij, & determinati, verbi gratia, dicit statutum quòd quicunq; præstiterit opem vel auxilium furti vel homicidij puniatur tali pœna.*

† Primo casu auxilium dicitur præstari largo modo qualitercunq; eidem in aliquo succurrat, siue præstando pecuniam, siue cum associando, siue alios fauores ei præstado, quæ eidem habeant vtilitatem vel honorem afferre. ar. leg. iij. §. post prin. ff. ad legē iul. maieft. & l. si fuerit. ff. de reb. du. & l. diuis. & l. in metallum ff. de pœ.

† Secundo autem casu considerandum est secundum eam quòd tale auxiliū dici potest præstari alteri pluribus modis, videlicet ante maleficium, & in ipso maleficio & post ipsum maleficium. † Ante maleficiū dicitur præstari, verbi gratia, si quis præstiterit scalas, vel ferrameta, aut arma ad maleficium committendum, & de tali auxilio loquitur lex si pignori. §. qui ferramenta. ff. de furt. cum si. In ipso maleficio autem dicitur auxiliū præstari, verbi gratia, cum quis est præstans in maleficio, & suadet vel hortatur vt committat. de quo loquitur l. j. C. de rap. virgi. & ea quæ habentur in l. is cuius ope ff. de adult. cum si.

7 † Post verò maleficium dicitur præstari auxilium, videlicet quando reo præstatur ad fugam arripiendam de quo auxilio loquitur l. j. & l. fin. C. de his qui latro. Et si forsitā malefactor fuerit captus per famulos officiales

APPENSANTE & dolose. Nota verbum dolose quia secus esset si casualiter, vt not. in c. j. extra de hom. in cle. & in l. respiciendum. §. si. ff. de pe. In dubio tamen potius in maleficijs præsumitur dolus quam casus vt no. in l. j. C. ad l. Corn. de sicar. & l. j. in si. ff. eo. & attenditur principaliter animus delinquentis magis quam actus vt l. respiciendum. in si. ff. de pœ. adeo qd si aliquid alium in sequitur cum gladio animo & intentione ipsum occidendi licet eum non percutiat nec occidat tamen de iure communi tenetur ac si occidisset vt in l. si is qui cum telo. C. ad leg. Corn. de sicar. & in l. j. diuus. ff. eo. & in l. aut facta. §. euentus. ff. de pœ. Sed de iure municipali statutorum Italix potius attenditur actus quam animus, ideo de solo animo non tenetur quis de occiso nisi re ipsa occasio sit secuta secundum Bar. In hoc corriguntur & merito iura communia vt per eum not. in l. j. in princip. & in l. si in rixa. ff. ad leg. Corne. de sica.

4 † Post hæc autem queritur, an in omnibus delictis quo ad pœnam delinquentis imponendam, requiratur dolus in ipso delinquente, vel sufficiat lata culpa, vel leuis & c. circa qd glos. posita in l. in actionibus. ff. de iur. iurand. l. magna negligentia. ff. de verbo. signifi. & l. in cornelia. ff. ad legem corne. de sicar. distinguunt sic, aut pro delicto est imponenda pœna corporalis, aut pecuniaria.

Primo casu requiritur dolus, nec sufficit lata culpa, licet dolus in dubio præsumatur assuisse, nisi per circumstantias probetur de fuisse, vt dictum est & not. in l. j. C. ad leg. corne. de sica.

Secundo autem casu sufficit lata culpa & sic in hoc casu lata culpa æquiparatur dolo qd non accidit in casu præcedenti.

5 † Vnde gratia huius latius videndum est quãdo & quibus casibus lata culpa dolo æquiparetur in qua quaestione sic distingue secundum Bartolum. vt plenè per eum not. in l. quod Nerua. ff. de positi. & in l. prima §. primo. ff. si quis testamento liber esse iustus fuer. aut loquimur in contractibus, vel quasi aut in delictis vel quasi.

Primo casu lata culpa dolo æquiparatur vt in dicta l. quod Nerua cum similib. ibi notatis.

Secundo casu subdistingue aut tractatur de pœna corporali imponenda pro ipso delicto & tunc lata culpa non æquiparatur dolo siue sit pœna ista ordinaria vt dicta l. in lege cornelia. siue sit pœna extraordinaria. vt l. iij. in principi. ff. de crimi. stellio. & hoc modo procedit glos. quæ est in d. l. in actionibus aut tractatur de pœna pecuniaria imponenda & tunc subdistingue, aut enim lex specialiter & expresse pro ipso delicto requirit dolum interuenire, & tunc lata culpa non æquiparatur dolo. vt in l. ij. §. hæc actio. ff. vi bonor. rapti. & in l. prima §. si quis ideo. ff. ne vis fiat ei & quod nota. in dicta l. magna negligentia. aut lex non requirit expresse dolum, & tunc lata culpa æquiparatur dolo vt l. prima §. primo. ff. si mes. fal. mo. dix. & l. prima. §. non autem. ff. si quis testamen. lib. esse iust. fuerit. Nec huic intellectui in præcedenti casu repugnat. text. in dicto §. non autem. & l. j. in principi. eodem tit. vbi dicitur quòd lata culpa dolo æquiparatur. nam ibi ideo hoc est quia iuriconsultus illam

Vnde gratia huius Adde Bar. in l. j. §. de legi. Bal. in l. datto pa. C. qui acc. nō pos. Bar. in l. impuberibus. in §. j. ff. de susce. tuto. Pau. de ca. in l. j. ff. de leg. Pau. de ca. conf. xix. C. cxcij.

2 Sciendum tamen. Ad. 2 de Spec. in si. de homi. in §. pone. et diffuse per Fe. in rub. de homi.

† Sciendum tamen est quòd homicidium de iure cõmuni videtur committi in tribus modis videlicet voluntate, necessitate, & casu. Quod autè committitur voluntate, tribus fit modis, videlicet facto, mandato, & consilio, quæ omnia plenè declara. vt not. per glo. & docto. in d. c. sicut dignum. extra de homi. & in d. cle. eo. tit. & d. l. respiciendum. §. j.

3 † Præterea sciendum est quòd in maleficijs multa sunt considerata, videlicet causã, persona, locus, tempus, qualitas, quantitas, & euentus. quæ omnia ponuntur & declarantur per textum in l. aut facta. de pœnis. & per gloss. in dicto capitulo sicut dignum. deinde sciendum est quòd aliquando homicidium committitur extra rixam aliquando in rixa, inter quæ est differentia, vt nota per Bartol. in d. l. si in rixa. ff. de sicarijs. aliquando committitur impetu, quòd lex interpretatur propter ebrietatem, vt in dicta l. respiciendum. §. fina. verficul. impetu. licet Barto. ibi notauerit, quòd latius quandoque sumitur hoc verbũ impetu, videlicet quando inter aliquos subito & concitato rumore committitur delictum, vt in d. l. si in rixa. & facit qd habetur instit. ff. ad legem aquil. in §. imperu. nec enim aliud est impetus quã quidam subitus motus, vt in l. illud. in si. ff. ad leg. aquil.

executionem expresse facit, & sic lex ibi expresse prouidit sic in casu illo, alias autem secus esset vt dictum est supra. † Ex quibus secundum Bart. vbi supra decidi potest quæstio quotidiana, pone q̄ statuto cauetur quiddam pro tali delicto sit pœna pedis vel mille floren. an requiratur dolus in ipso delinquente vel sufficiat lata culpa & secundum eum est sic distinguendum, aut in statuto sit expressa & specialis mentio de dolo verbi gratia, si dicatur in eo quicumq; fecerit vel commiserit dolose tale quid puniatur in mille vel in amputatione pedis & tunc requiritur dolus nec sufficeret lata culpa quia à verbis statuti non est recedendum vt in l. quod substitutum: ff. de testamento milit. & l. j. §. is qui nauem. ff. de ex. cum simi. aut nulla doli sit expressa mentio in statuto sed simpliciter in eo disponitur qui tale quid commiserit puniatur vs. & tunc aut per statutum imponitur pœna corporalis & tunc in dubio requiritur dolus nec sufficit lata culpa per l. in l. cor. cum ibi not. ff. ad leg. Corne. de fcar. aut imponitur pœna pecuniaria & tunc aut statutum loquitur per vocabula importantia crimen quod sui natura requirit dolum, verbi gratia si statutum dicat quicumq; commiserit falsum vel fecerit furtum vel homicidium puniatur tali modo.

7 † Nam falsum furtum & homicidium non committitur nisi dolose vt l. j. ff. de furt. l. nec exemplum. C. de fal. & d. l. Cor. cum simi. & hoc casu requiritur dolus nec sufficit lata culpa aut statutum loquitur per verba importantia crimen quod sui natura non habet requirere dolum, & tunc considerandum est an statutum puniat actum criminis prout infertur principaliter in personam patientis, verbi gratia, si statutum dicat qui aliquem percusserit &c. & tunc requiritur dolus nec lata culpa sufficit, quia iniuria non potest inferri in personam sine voluntate & affectione delinquentis vt in l. iij. ff. de iniur. aut punit actum simpliciter prout infertur in re aliqua puta si dicat statutum qui intrauerit domum alterius &c. Tunc sufficit lata culpa & sic hoc casu lata culpa dolo æquiparatur & hoc modo debet intelligi, §. non autem preal. & l. j. §. j. ff. si mes. fal. mo. dixit. † Et ex hoc infertur decisio ad aliam quæstionem si statuto caueatur q̄ quicumq; turbauerit

aliquem in sua possessione vel alterius possessionem turbauerit condemnatur in certum aut requiratur dolus, vel sufficiat lata culpa de qua vide supra in tit. de turba. pos. & per Bart. in d. §. a. 5. autem. † Nunquid ergo in casibus in quibus quis non tenetur de delicto dolo non interueniente sed sola lata vel leui culpa dicemus eum excusari in totum à crimine commissio per latam culpam vel leuem dicit Cy. q̄ non vt nota. per eum in l. si quis non dicam. C. de epif. & cle. Idemque determinat Bar. vbi supra, vnde secundum eos erit puniendus pœna extraordinaria iudicis arbitrio imponenda secundum qualitatem criminis, vt probatur in l. j. ver. sed si claua. & ibi not. ff. ad l. cor. de fcar. in qua pœna extraordinaria imponenda considerabit iudex consuetudinem hactenus in similibus obseruatam vt habetur in l. si quis furt. in fi. de cust. & exhi. re. & no. per gl. in l. hodie. ff. de pe. & in l. respiciendum. in prin. eo. titu. & plene & per Barto. in l. in lege Cor. ff. de fcar. & in l. respiciendum. §. fin. ff. de pe.

2 **C**VM ARMIS & ENIBUS. Appellatione armorum continentur lapides & fustes vt l. armorum. ff. de verb. signi. & l. iij. §. armis. ff. de vi & vi ar. cū si ibi no. & per hoc quod ibi dicitur ensibus euaginatatis patet manifeste de animo dolose delinquentis quia per talia signa & similia discernitur propositum eius vt no. per Barto. in l. j. in fin. ff. ad l. cor. de fcar. & per glo. in c. significasti. de homi. & ibi per Innocen.

EPI TOM E.

- 1 Ex pluribus percussioibus quid presumatur.
- 2 Percusso à pluribus, pluribus vulneribus, sed uno mortali qualiter illi omnes teneantur.
- 3 Statuta pœna pro non capto hominis idia si sint plures homicida an multiplicetur pœna.
- 4 Præstans opem tribus personis qualiter teneatur.
- 5 Plures delinquentes qualiter puniantur.
- 6 Percutens uno ictu pluribus percussioibus qualiter puniatur nu. 7 & 8.
- 7 Percutiens pluries in eodem loco corporis qualiter puniatur.
- 8 Congreganti homines ad capiendum castrum occidetes unum qualiter teneatur.

1 **P**LURIBVS percussioibus. † Ecce aliud signum videlicet pluralitas percussioibus per quod demonstratur eorum, maleuolum & dolum propositum & si fuerint omnes percussioibus mortales ambo tenentur de homicidio imo fortius de iure communi etiã si non fuerint mortales tamẽ de occiso tenentur quia effectus demonstratos habuisse animum occidendi & hoc sufficit vt in d. l. si quis cū telo. quãquam ex forma statutorum non sufficit propositum dolum per se, nisi factum sit consummatum vt supra dixi.

2 † Quid autẽ dicemus de illa quæstione antiqua & sæpius contingente in practica. Ecce q̄ pluribus coadunatis in vna magna rixa interficitur vnus q̄ percussus reperitur pluribus percussioibus, quarum vna sola est

est mortalis, alię verò non, & ignoratur à quo vulnus mortale sit illatum, quæritur an delinquentes omnes, vel nullus teneatur de occiso, vel omnes de solo vulnere, quam quæstionem tetigit Dyn. in c. in obscuris. extra de iudi. lib. vj. & Cyn. in l. quoniam multa. C. ad l. iul. de vi pub. in vj. q. & Bart. in dicta l. si in rixa ff. de fca. dicit Alb. Papi. quod aut apparet ex cuius ictu, vel percussione mortuus est, & tunc ille solus de occiso teneatur cæteri autem de vulnerato per textum in dicta l. si in rixa. aut hoc non apparet, & tunc nullus de homicidio tenetur, sed omnes de vulnere, & pecunialiter iudicis arbitrio de iure communi venient puniendi, vt in lita vulneratus. in si. ad legem Aquiliam. nec obstat l. item mella. §. si plures. ff. ad legem Aquiliam. quia secundum eum loquitur quando ciuilitè agitur ad emendationem damni ferui occisi, hic autem eum agitur criminaliter ad pœnam corporalem, vt puta homicidij, vbi debent probationes esse luce meridiana clariores. vt l. sciant. C. de probationibus. & quo casu nemo condemnatus est ex præsumptionibus, vt in lege absentem. in si. ff. de pe. pro qua opin. est glo. in dicto §. si plures. Barto. verò & Dyn. & Cyn. vbi supra. & Innoc. in cap. significasti. de homicidijs. sic distinguunt, aut omnes habebant propositum committendi homicidium, aut vnus tantum vel nullus. Primo casu de iure communi secundum quod magis attenditur animus quàm actus facti, tenentur omnes de occiso. vt in dicta lege is qui cum telo. cum similibus. & intelligam eos fuisse talis propositi, maximè si clamabant ad mortem, ad mortem, vt fecerunt iudæi contra Christum, quod sequitur Inno. in d. cap. significasti. de iure autem statutorum Italiae secundum quod attenditur factum, & non propositum, vt prædixi est distinguendum, vt infra proxime. Secundo casu quando vnus tantum, vel nullus erat propositi homicidium committendi, tunc contemplari debet ictus cuiuscunq; per se, & si quidem apparuerit cuius ictu, vel percussione sit mortuus ille solus de occiso principaliter tenebitur, alij verò poterunt condemnari de opere, & auxilio præstito ad homicidium committendum secundum eum, vt in l. in actione. §. ope. cum similib. ff. de furtis. ac etiam de vulnerato, & coadiuuatione, vt lege tertia. ff. ad legem Iuliam. de vi priuata. Si verò non apparet cuius ictu fuerit mortuus tunc aduertendum, quod hoc potest contingere dupliciter, vno modo quia nullum vulnus erat per se mortale, sed omnia simul iuncta faciunt vulnus esse mortale, hoc casu puniuntur omnes de occiso, quia verum est dicere omnes occidisse, vt in l. item mella. §. si plures trabem. ff. ad legem aqu. & in lita vulneratus. in si. ff. eodem tit. ar. in l. si plures. ff. arborum furtim cæsarum. quod sequitur Innoc. in dicto capitulo. significasti. alio modo contingit non apparere de persona quæ intulit vulnus mortale, si constat vnum solum vulnus esse mortale, & alia esse non mortalia, & tunc propter ignorantiam personæ quæ intulit illud vulnus mortale, præsumitur omnes simul vulnerasse secundum Bart. & per consequens

teneantur omnes de occiso. sic intelligitur d. l. item mella. §. si plures trabem. & §. sed si plures. secundo responso. sicut in simili dicitur, quando plures simul decesserunt, & ignoratur de ordine, quia præsumitur omnes in dubio pariter decessisse, vt in l. inter virum. & l. sed de illo. ff. de rebus dubijs. quam opinio. in casu isto sequitur Dy. & Cyn. vt supra sed re vera opin. Alb. est æquior quia in dubijs est inclinandum in benigniorem partem, vt l. benignius. ff. de lega. maxime in pœnis. vt in lege si de interpretatione. ff. de pœ. licet pro prior opin. faciat text. in cap. significasti. in vers. quod si discerni.

3 † Sed pone statuto cauetur quod villa teneatur capere homicidam, quod si non fecerit tunc soluat pro pœna flo. mil. accidit quod plures homines occiderunt simul aliquem, qui capi non potuerunt, vel capti non sunt, quæritur an villa teneatur soluere pro singulis eorum flo. mil. & quidem Dyn. vt refert Barto. in dicta l. si in rixa. determinat quod non, sed sufficit vna pœna pro omnibus, nam ipsi omnes pro vno reputantur secundum Barto. quando ex facto eorum alius debet teneri, puta commune seu villa, vt in lege si cum exhibuissent. §. finali. ff. de pub. & lege j. & per totum. ff. si familia furtum fecisse dicatur. & licet statutum loquatur in singulari, quia tamen sermo ille indefinite præfertur vniuersali sermoni equiparatur, sicq; resoluitur in plurali. vt sit sensus, si omnes homicidas non cœperit. arg. in l. si plures. ff. de legatis iij. & l. si pluribus. de lega. ij. per quod sequitur quod vno solo ex homicidis capto, & sibi capite detruncato, quod commune, seu villa liberabitur, si alios homicidas non cœperit, quia quantum ad liberandum villam sufficit pro homicidio quod alter eorum pœnam impositam patiat licet in contrarium faciat ille verborum sensus, dum dicitur si omnes homicidas non cœperit quod requirere videtur omnium simul concursus, argumentum in lege finali de in ius voc. vt eant, vel satisf. & in l. seruus. §. si plurium. ff. si quis caus. cum ibi notatis.

4 † Et ex his etiam deciditur alia quæstio vnus præstitit opem, & auxilium tribus personis ad committendum aliquod maleficium seu homicidium nunquid punitur pro singulis eorum, ac si separatim vnicuiq; opem. præstitisset, & auxilium, & breuiter secundum Dynum debet solum puniri vna pœna pro omnibus per rationem prædictam, & eodem modo puniendus esset vnica pœna tantum pro omnibus ille qui mandasset vulnerari, vel occidi vnū vel plures personas, nam istæ personæ plures pro vna sola reputantur per rationes prædictas secundum Bartolum in d. l. si in rixa.

5 † Quid autem in casu e conuerso, si plures personæ delinquerunt in vnam personam tantum, an ipsi omnes debeant vna pœna communiter, vel diuersis pœnis singulariter puniri, dic vt supra dixi, quæ disputatio de qua supra procedit quando erant plures delinquentes non officiales. vbi autem essent officiales, tunc omnes reputantur pro vno, quando delinquant in his quæ pertinent ad officium

eorum, & sic omnes simul vna pœna puniantur, vt habetur in lege si multi. ff. de publ. & l. in tres. ff. de administratione tutorum.

6. † Rursum quæritur pone quòd vnus alium percussit vnico ictu pluribus percussioneibus, puta cum bidente, vel tridente, an percussor sit puniendus pro singulis percussioneibus, Bartolus distinguit. in l. senatus. ff. de accus. & plenius in l. si gemina arbor. ff. arborum fur. ces. & in l. nunquam plura. ff. de priua. deli. aliquando lex vel statutum punit actum criminofum prout ab agente infertur simpliciter & indeterminatè, verbi gratia, si disponat statutum hoc modo, si quis sagittauerit per ciuitatem, vel si quis extraxerit gladium in platea, puniatur tali pœna, & tunc si vnico ictu sagittauerit plures sagittas, vel extraxerit plures gladios puniendus est pro vnico delicto & vnica pœna tantum, argu. l. tria onera. ff. de executione tutorum. aliquando. l. punit actum criminofum determinatè respectu personæ patientis, verbi gratia, dicit statutum si quis percusserit aliquam personam puniatur in tantum, & hoc casu considera quòd aut ex eodem actu criminofoso resultant duo tituli criminis se inuicem habentes tanquam genus & species, sicut est homicidium, & parricidium. nam parricidium est species homicidij & tunc punitur parricidium committens vna tantum pœna, & vna lege, vt in dicta lege senatus. ff. de accusationibus. & eodem modo si vnum crimen sit pars alterius verè & præsumptiuè, vt sunt arma ad percussioneem, vel insultum & euaginatio ad percussioneem. Idem si vnum crimen in alio confundatur. verbi gratia, quando ex percussione vel pluribus statim sequitur homicidium, nam pro solo homicidio punietur delinquens, & in alijs præcedentibus casibus etiam pro vno solo delicto punitur vt determinat glo. l. que de crimine. C. de accusationibus. & ibi per Cy. in iij. q. & per Bar. in l. nunquam plura. ff. de priua. deli. pro quo facit l. illud. in si. ff. ad legem aquil. & not. per Barto. in l. libellorum. & in dicta l. senatus. ff. de accusationibus. aut ex eodem facto resultant duo crimina quorum vnum non est pars alterius, nec alterum confunditur in alio, sed habet, vt species separatæ, puta verba iniuriosa cum percussione, & tunc pro omnibus punietur, vt in l. si adulterium, cum incest. ff. de adulterijs. nam regulariter actus criminofosi sunt considerandi respectu patientis, vt l. j. in si. ff. de iniur. & l. multa. C. ad legem iuliam. de vi public. quia ex illis plures resultant effectus, vt in d. l. nunquam plura.
7. † Ideoq; in proposita quæstione cum quis alium percussit cum tridente pluribus percussioneibus, nec ex eis statim sequitur est homicidium, punietur pro pluribus percussioneibus, argumentum in lege Titia. in fin. & in l. si pluribus. in principio. ff. de verborum obligationibus. & idem erit secundum eum si vnico actu & instrumento factæ sunt plures eidem personæ percussiones in diuersis membris, verbi gratia, si cum euse quis vnico ictu sit percussus in capite, & in manu, vel debilitati sunt & vulnerati plures articuli eiusdem membri, puta duo

vel tres digiti eiusdem manus, nam pro pluribus percussioneibus percussioneibus punietur, argumentum in l. de pupillo. §. si quis denunciat. ff. de noui operis nuntiat. & l. si seruus seruum. §. rupisse. ff. ad legem Aquiliam. imo quod amplius est secundum eum, & si percussio facta sit in vno loco & caro putrefacta sit aperta in alio loco punietur delinquens pluribus percussioneibus. argu. l. si seruus seruum. §. si nulli. ff. ad legem Aquiliam.

8. † Ex quibus dicitur illa quæstio si quis vnico actu dixerit alicui plures iniurias, vel dederit plures alas, an pro omnibus sit puniendus, vbi dicitur quòd sic, licet teneatur simul omnes proponere in eodem libello, & non in diuersis, vt habetur in l. prætor edixit. §. si plures alias, si verò plures. ff. de iniurijs. facit l. nunquam plura. ff. de priua. delict. & not. per Bar. in d. §. si plures. & per Cynum in l. si non conuictij. C. de iniurijs. & per Bartolum in l. apud labeonem. in §. conuictum. ff. de iniur.
9. † Sed quid erit si in eodem loco corporis quis fuerit pluries ab eadem persona percussus, an percussor punietur pro pluribus vulneribus, an pro vno tantum, breuiter distingue secundum eum, aut statutum imponit pœnam pro vulnere, aut pro percussione. Primo casu cura sit vnicum vulnus, licet ampliatur ex multiplicatione ictuum, punietur solum pro vno vulnere. Secundo autem casu punietur pro pluribus, cura sint plures actus percutiendi, vt in dicta lege nunquam plura. Quid autem dices quando vnus committit delictum in pluribus, vel plures in pluribus, qualiter fiet punitio, dic vt notatur per Bartolum in lege secunda. §. si ad plures. ff. de sepulchro violato. quando autem plura delicta committuntur circa rem aliquam nota. per eundem Bartolum in lege inficiendo. §. infans. ff. de furtis. quandoque committitur plura delicta non facta sed verbo, & de his vide quòd per eum nota. in lege item apud Labeonem. §. cum vitium. ff. de iniurijs.
10. Ultimo ex prædictis colligi potest decisio etiam ad aliam quæstioneem quæ his temporibus sæpius de facto occurrit. Ecce quòd aliquis congregauit gentes ad capiendum aliquod castrum, villam vel ciuitatem, vel aliam possessionem, & in tali insultu vel rixa aliquis de ciuitate, vel terra occisus est. Queritur nunquid omnes teneantur de occiso, vel ille solus qui occidit, si de eo constat, & videtur quòd ille solus tam secundum opinio. Alber. quam Dyn. & aliorum, vt supra dictum est. In contrarium quòd omnes teneantur, vel saltem ille qui gentes coadunauit simul cum ipso percussore faciunt quæ habentur in tex. & per Cynum. in l. quoniam multa. C. ad legem iuliam. de vi public. vel priua. & sit in dubio si iusta vires haberet multorum capita essent truncanda. Nec ob. disputatio & opi. Albe. & sequa. quia loquitur quando homicidium est commissum sine proposito, vel coadunatione inuadendi locum alterius, vel possessionem, sed simplici proposito offendendi personam, vnde sequitur quòd grauius est de licitum locum alienum inuadere quam personam q. nota.

VNA PERCVSSIONE in capite. Adverte quod in accusatione & inquisitione debet exprimi locus vulnerum & qualitas eius & alia de quibus no. in d. l. liberorum, de accu. & ibi per Barto.

E P I T O M E.

1 *An quis in dubio præsumatur mortuus ex Vulneribus. numero 2.*

1 **E**X QVIBVS percussionibus idem Albertus mortuus est. † Quæritur an in dubio præsumatur mortuus ex vulneribus vbi sic distingue aut percussus mortuus est infra paucos dies post vulnus illatum aut post longum tempus. Primo casu præsumitur esse mortuus ex eo vulnere.

Secundo non vt not. in gl. in c. ij. extra de ele. perc. in quo tamen standum est iudicio medicorum vnius vel plurium si haberi possunt vt in l. semel. C. de rem. lib. xij. & ibi per Bartolum & in capi. signi. de homici. & not. per Bartolum in dicta l. in rixa. ff. de sca. † Sed quod dicitur breue vel longum tempus dicunt communiter medici si moriatur infra xl. dies à tempore vulneris illati tunc dicitur, & præsumitur mortuus ex vulneribus aliàs autem præsumitur mortuus ex solo magno regimi. Et quia circa protestationes medicorum solent committi fraudes cum multo corrupti pecunia vel gratia protestentur contra veritatem pro tanto in aliquibus locis prouisum & declaratum est quod si vulneratus decesserit infra tot dies præsumatur ex vulneribus mortuus, aliàs secus.

E P I T O M E.

- 1 *Furtum quid.*
- 2 *Quomodo noscatur furtum.*
- 3 *Fur qualiter hodie puniatur.*

FURTO FT per furtum substraxerunt. Debes scire quod moderno tempore & à tempore mortis magni ducis Medio. citra tuerunt & sunt plures fures quam vnquam fuerunt quia de mille nouem centum viuunt de furtis, rapinis, latrocinijs, & robarijs, quod quidem furtum est contra ius diuinum & humanum vt not. in l. j. in fin. ff. de fur. † Est autem furtum contractatio rei alienæ fraudulosa inuito domino animo lucrandi vt in d. §. fin. & committitur hoc furtum in rebus mobilibus non autem in immobilibus, vt l. verum. ff. de fur.

2 † Sciendum præterea est quod furtum aliquando incipit à delicto simpliciter vt puta cum quis clam ingressus domum alterius pecuniam subtraxerit vel quid simile, aliquando incipit à contractu & inde vertitur in delictum, vt puta si depositarius vel commodatarius vtuntur re ad alium vsu vt l. qui re sibi commodata. & l. fulio. in princi. & in l. si pignore. in princi. & l. qui inuenta cum similibus, ff. de fur. facit quod habetur in §. itaque

& in §. placuit. insti. de obli. ex quasi male.

3 † Poena autem furti de iure communi est hoæ extraordinaria arbitrio iud. tam peculialiter quam corporaliter imponenda ita tamen quod de furto nemo morti nec abscisioni membri tradatur, vt in authent. sed nouo iure. C. de ser. fug. vt ibi no. nisi sit fur famosus qui debet furca suspendi l. capitalium. §. famosus. ff. de pœ. vel nisi furando pacem ruperit quo casu pro furto. v. solidorum potest furca suspendi vt in lib. seu. titul. de p. iura. fir. c. j. §. si quis v. solidos. & no. per doct. in dauthen. sed nouo iure. verumtamen ex forma statutorum totius Italix & omnium prouinciarum aliter est super furtis & alijs criminibus prouisum quibus statutis est deseruendum vt in l. omnes populi. ff. de iust. & iu. quouis tamen modo quis condemnatur de furto siue pecunialiter siue corporaliter siue leui culpa siue graui vel magna est infamis vt l. non poterit. ff. de furtis & de hoc iure communi quando processum est contra furem per accusationem & condemnationem & secundum formam iuris communis, vbi autem esset condemnandum secundum formam statutorum vel per viam inquisitionis contra eum formatæ vt fieri videmus quotidie, tunc contrariæ sunt opinioniones gloss. & doctorum vt refert Bartolus in dicta l. infamem. ff. de pup. iu. nam dicunt quidam nec aliquis condemnatus pup. iu. per inquisitionem infamis efficitur, vt not. per glossam in lege tertia. §. præterea. ff. de suspe. tu. & in l. fin. ff. eodem titulo. & per Cynum nec etiam damnatus ex forma statuti & sic per conditionem ex l. quia nulla conditio habet infamare, vt l. cessat. ff. de act. & obli. cum simi. Bartolus autem in d. l. infamem. Old. & And. de pil. tenent contra. quia cum inquisitio ex forma statutorum sit remedium ordinarium vt supra dictum est & succedat in locum accusationis sapiet eius naturam arg. in l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. cum si. est enim verum dicere eum qui damnatus est per inquisitionem fore damnatum pup. iud. ergo habet locum l. dispositio. de qua in l. j. ff. de his qui not. infa. & eadem ratione dicit Barto. in damnato ex forma statuti qui infans efficitur quia non ordo vel modus processus sed rei effectus debet attendi, vt in l. ordo. ff. de pup. iud. de hac materia infamix plenius vide per Bartolum in eadem l. infamem.

FL O R E N O S centum. Vide hic quod plures res furatæ fuerunt vnde quæritur an tot sint furta quot sunt res & in hoc sic distingue, aut plures res furantur vno & eodem tempore & tunc dicitur vnum furtum tantum pro omnibus rebus & non plura furta vt habetur in lege cum qui. §. idem dicit. & ibi nota. per Bartolum. ff. de furtis. aut plures res fuerunt diuersis temporibus furatæ & tunc quot erunt res tot erunt furta, vt in dicta lege cum qui. §. Pomponius. tractat quod nota prout statuta quæ disponunt quod pro quolibet furto condemnatur fur in tanta pecunia.

EPI T O M E.

- 1 *Contractatio est de substantia furti.*
- 2 *An committantur tot furta quot sunt tractationes. nu. 3.*
- 4 *Bonum damnium dantium an committatur furtum si alio ducantur.*

C O N T R A C T A N D O E T
 amouendo de loco ad locum.

- 1 † No. quod hæc contractatio est de substantia furti qua cessante furtum non committitur quia sola cogitatione verboque vel alio simplici actu non committitur furtum nisi secuta amotione & portatione rei de loco ad locum vt in lege prima. §. sola cogitatione. & lege si quis vxori. §. neque verbo. ff. de furtis. † Sed nunquid quot interueniunt cōtractationes tot committatur furta. verbi gratia, fur rem furtiuam contractauit Placentiæ deinde Cremonæ deinde Ferrariæ & postea fugit an punietur pro omnibus contractationibus eiusdem rei, videtur quod non per text. in le. cum qui furti. in princip. ff. de fur. & per hoc patet quod si fur commisit furtum in ciuitate Papiæ & postea rem furtiuam contractauit Mediolæ. & ibi reperiat eum re furata quod potestas Mediol. non possit eum punire, vt d. l. eum qui.
- 3 † In contrarium tamen determinat Bartol. in l. si dominium. ff. de fur. & hoc tali ratione ex mutatio. ne noui dominij rei substractæ nascitur noua actio furti ex sequenti contractatione ipsi nouo domino, vt dicta l. si dominium. & linter omnes. §. fin. ff. de furt. ergo pari ratione ex mutatione noui territorij, & noua contractatione debet nasci noua actio furti ad vindictam publicam sicque ibi secundum eum poterit puniri, quæ opi. licet sit æqua vt compescantur delinquentium maleficia tamen non est communis nec per modernos de iuris subtilitate approbata, de qua questione tangitur per Gandi. in titu. quæ sit pœna furti imponenda, ver. sed iterum
- 4 pone. † Deinde quæro secundum
- 2 Gandi. in titu. præal. Ecce dum boues mei darent damnium in pratis Cay. ipse Cayus dictos boues meos sua authoritate cepit & ad domum

2 *Deinde quæro. Ad d. de do. ij. c. si bos. de in. & damno dato.*

suam eos duxit. contra meam voluntatem detinendo, quæritur an possim ipsum accusare de furto determinat quod non secundum Martinum de fa. quia furtum sine animo doloio furandi & lucrandi non fit vt dicta l. j. in fin. ff. de fur. & in dicta l. si quis vxori. §. cum c. editores. ff. ad leg. aquiliam l. si quis. §. fin. & consuetudo admittit talem detentionem vsque ad emendam damni sicque peccare non dicitur, quod fit de consuetudine approbata argumen. l. quid sit fugitiuus. §. apud labeonem. ff. de edil. ædic. & in l. scire oportet. §. lucius. ff. de administrat. tuto. & lege prima in fin. ff. de ventre inspiciendo.

EPI T O M E.

- 1 *Semper presumitur rem contractam esse contra domini voluntatem.*
- 2 *Fur an liberetur à manibus iudicis si dominus dicat sibi furtum factum non esse hoc est consensum præstitisse.*
- 3 *Si fur dicat se credidisse dominum consentire, & dominus contradicat an liberetur.*

P R A E T E R & contra voluntatem dicti Iacob.

- 1 † Aduerte quod in dubio semper presumitur quod dominus fuerit iauitus & contra voluntatem eius fuerit res substracta in lege qui vas. §. vetare. ff. de fur. & nota. per gloss. in l. inter omnes. §. recte. e. ff. de fur.
- 2 † Quid ergo si formato processu inquisitionis per iudicē cōtra furē veniat dominus rei furatæ coram iudice & dicat & protestetur quod ipse accepit rem ipsam de eius consensu & voluntate an liberabitur fur, & circumducetur processus videtur qd sic quia scienti & volenti non fit iniuria nec dolus vt l. cum donationis. C. de transact. & probatur per textum in dicto §. recte. quam sententiam disputando tenuit Iac. But. & hoc quia inquisitio & officium iudicis succedit in locum accusationis partis vt in l. si ob causam. C. de euict. vnde cessante accusatione & partis voluntate debet cessare iudicis officium in tali inquisitione. Sed Bartolus in dicto §. recte. non approbat hanc opinionem. quia sequeretur absurdum quod esset in potestate domini liberare vel non ipsum furem vnde secundum eum considerandum est quod ex furto & quocunque alio delicto nascuntur due obligationes & duo iura vaum personæ damnium vel iniuriam seu furtum passæ. aliud reipublice cuius interest ne delicta remaneant impunita vt l. licitatio. §. quod illicite. ff. de public. & l. ita vulneratus. in fine. ff. ad legem aquiliam. & l. prima §. merito. in fine. ff. de posu. Vnde licet ius partis remittatur per hanc protestationem non tamen remittitur ius reipublicæ. sicut confessio vel protestatio filij vel serui nō nocet patri vel domino nisi appareant aliqua legitima indicia per quæ conualidetur ipsa confessio. vt in l. quæro. in fin. ff. de ædil. ædict. & l. cum probatio. ff. de probatio. in proposito talis protestatio domini non nocebit iuri publico nisi

nisi appareant aliqua indicia propter quæ dici possit quod consensum, & voluntatem præbuerit, verbi gratia quia est eius consanguineus vel proximus & amicus vel consuerus talia concedere, & si quibus apparentibus iudex non procedet ulterius quod est notandum, & habui semel de facto, pro hac determinatione facit quod habetur in capitulo primo & secundo extra de collu. dete.

† Sed pone e converso quod dominus dicat se non adhibuisse consensum, fur autem dicat quod crederet ipsum dominum permissurum, & si non commisisse dolose furtum, an excusatus erit ipse fur, & furæ ascensionis in hoc redatur, gloss. in dicto §. recte. videtur tenere quoddam sic, pro qua facit quod not. per gloss. in §. aliæ. insti. de actio. Alibi verò melius distinguit gloss. in §. placuit. insti. de ob. quæ ex deli. aut fur habuit rem ipsam ab initio domini voluntate, & sic furtum incoepit à contractu, verbi gratia, quia rem sibi commodauerat, vt iret Mediolanum, & iuit Romam, & tunc est credendum assertioni furis, dicentis se credidisse dominum permissurum, aut furtum incoepit à sola contractione & exportatione, & tunc non erit eius assertioni credendum, quia contra eum est præsumptio iuris, cum nemo videatur sua bona velle iactare seu perdere, vt l. cum de indebito in fin. ff. de proba. nisi ex aliquibus indicijs contrarium appareat quod sequitur Bartol. in d. §. recte.

IN DOMO DICTI IACO. possi. Papi. Not. quoddam furtum erat commissum in domo in qua erant res furatæ. Quid ergo si repertæ fuerint ipsæ res extra domum, puta in via, vt aliquando accidit quoddam sacculus pecuniæ, vel annulus aut corrigium auratum cadit in terra, & alius inde transiens illum accipit, & in suos vsus conuertit an furtum committat, distingue, vt habetur in text. no. in l. falsus creditor. in §. qui alienum. ff. de furtis. Deinde aduerte hic quomodo iudex vel potestas Mediolani procedit pro furto facto in Papiæ. Quod an facere possit dixi supra. Vnum autem aduerte quoddam si rem furatam non detulit Mediolanum, licet sola persona eius reperiat, non poterit etiam secundum Bartol. opinio. de qua supra in Mediolano paniri, quia in eo loco nulla interuenit noua contractatio, & sic cessare habet ratio ipsius Bartol. quam multum nota.

ANNO PRÆSENTI, MENSE Maij. Hoc tempus ideo ponitur, quia in criminalibus causis tempus delicti commissi, scilicet annus & mensis, non autem dies apponi debeat in causa & inquisitione, vt in l. libellorum. ff. de authent. & ibi plenè per Bartol. nisi forte per diei omissionem reo auferretur defensio, quia tunc cogeret accusator exprimere diem delicti commissi, vt determinat Bartol. in l. is qui reus. ff. de publicis iudicijs. & in l. secunda. §. finali. ff. de eo quod certo loco. Item tenetur etiam diem exprimere secundum Bartolum vbi supra quando delictum

non vniformiter esset punibile in qualibet die, sed solum in aliqua die, puta nundinarum, vel in festo sanctæ Mariæ, eodem modo debet exprimi hora, qua delictum est commissum, quando non est vniformiter punibile qualibet hora, argu. l. cum actum. ff. de nego. gest. & in l. actor. C. de probationibus. & in l. non solum. §. sed vt probari. ff. de noui oper. nuntia. ad quod facit capitulum fina. extra de rescrip. in clem. & in l. j. §. fina. ff. de in cen. rui. naufra. & c.

IN DOMO DICTI Iacobi. Ecce aliud substantiale quod est exprimendum in accusatione & inquisitione, videlicet locus in quo delictum est commissum, vt dicta l. libellorum. Sed queritur an locus loci debeat exprimi, puta in camera domus prædictæ distinguit Barto. vbi supra aut delictum est equaliter punibile in vtroque loco, & tunc sufficit generalis locus exprimere videlicet domum simpliciter, vbi autem non esset equaliter vbi que punibile tunc debet exprimi locus loci pari ratione sicut dictum est supra de hora & die.

CVI COHERET & c. Hic nota quod locus delicti commissi certificandus est, saltem per duo confinia, vt l. forma. ff. de cen. s. b. nisi forte locus ipse esset notorius secundum Bartolum vbi supra, vt verbi gratia palarium ciuitatis, vel platea communis, & ecclesia maior, quia notoria alia demonstratione nõ indigent, vt l. j. circa si. ff. de do. præ alleg. & in l. certum. ff. si certum peta.

CONTRA FORMAM iuris & statutorum. Hic dubitari potest, an vtraque pœna tam iuris communis quam statutorum puniri possint delinquentes. Et breuiter Bartol. in d. l. ij. §. si publico. ff. de adul. tener quoddam nõ, sed in arbitrio iudicis residet imponere quam pœnam voluerit, vel legis communis municipalis, sicut accusator potest eligere quam viam voluerit intentare vel iuris communis vel municipalis, vt per eum notatur per legem sanctio legum. ff. de pœnis, & vide quod infra dicam in glossa super versiculo debita forma iuris.

SUPER quibus omnibus. Hęc est conclusio inquisitionis, quæ tamen in causis criminalibus non est necessaria secundum doctores, vt notat Bartol. in d. §. si publico. & in d. l. libellorum. & per Cynum in l. nec exemplum. C. ad legem corneliæ. de falci. & in l. in causis. C. de accusationibus. & est ratio quia res ipsa supplet conclusionem, vt l. j. in princ. versic. si autem pronuntiauit. ff. ad turp. licet aliud sit in civilibus, vt dixi in primo libro. & notatur per doct. in l. j. in princ. ff. de eden.

AC AB EIS dependentibus. Quæ dicatur dependentia, incidentia, emergentia & conexa, nõ. Spe. plenè in tit. de inci. quæst. & per doct. & glo. in l. quod ius sit. ff. de re iudi. & in l. quoties. C. de iud. & in l. j. C. de ord. iud. & extra de ord.

Et hanc cautelam tenet Ange de aret. in pract. sua in versicul. emergentibus. Ego. propter duo. Primo quia si tam in inquiretur de subversibus non posset sequi adēnatio de morte sequitur sed bene adiecta clausula posset. seq. cōdenatio de morte, q. hoc est emergēs & cōtingens ex subversibus. cog. capitulō. j. Et not. bona est cautela inferere hanc clausulam in inquisitione propter multa quæ possunt incidenter occurrere super quibus opponi posset ea omissa in inquisitione.

E P I T O M E.

Index an possit punire pœna iuris communis & municipalis.

Quot sint genera pœnarum

Quilibet iudex an possit quamcumque pœnam imponere.

Parte non comparente, an statim absque alia citatioe possit iudex multare.

DEBITA FORMA IURIS. Iste sermo iuris est generalis, & aptus referri, tam ad ius municipale quàm ad ius commune, vt in l. penultima & l. omnes populi. ff. de iuritia & iure & in §. constat. instituit, de iure naturali gentium & civili.

† Nunquid ergo poterit iudex istos delinquentes punire pœna iuris communis ac etiam municipalis. dixi aliquid supra, sed tunc dicam latius, dixerunt quidam quod non, quia senatus censuit ne quis pluribus legibus reus fiat, vt in l. senatus. ff. de accusationibus. Alij dicunt quod vtraque pœna eligantur isti delinquentes, sed est in arbitrio iudicis imponere quæ velit, tamen vna imposita cessat alia, vt in d. l. senatus. & hanc opin. sequitur Bar. in dicto §. si publico. vt supra dixi. Alij dicunt quod vtraque potest imponi nisi per legem muni-

cipalem fuerit. l. communis correcti. quod tamen in dubio præsumitur secundum eos, argumētum. ad hanc opinionem. in l. quoties. ff. de actionib. & obligationib. & ibi not. alij latius & plenius sic distinguit vt notat. per Bartolum. in l. sanctio legum. ff. de pe. & per Cyn. in l. qui sepul. violato. C. de sepulc. viola. Aut pœna est generalis & alia specialis, aut vtraque est specialis. Primo casu est distinguendum aut pœna generalis est incerta, & arbitraria, & tunc sola specialis pœna erit imponenda, quia talis dispositio pœnalis incerta non extenditur ad specificata, siue sit dispositio specialis in ea lege, vel diuersis legibus, vt in dicta lege sanctio legum secundum lecturam glossæ. aut vtraque pœna est certa, & vtraque pœna imponitur in lege vel statuto. & tunc sola specialis imponitur, quia dispositio generalis ad specificata non trahitur, vt in dicta lege sanctio legum. secundum lecturam Dyn. aut vtraque pœna imponitur in diuersis legibus vel statutis, & tunc aut vna imponitur à l. alia imponitur ab homine ministerio legis, vt quia eius arbitrio lex pœnam concedit imponi, vel dicit iudex eum puniat in tanto, & tunc vna non tollitur per aliam. sed ambe pœnæ erunt imponendæ. argumēt. l. non dubium. C. de leg. iuncta. l. iubemus. C. de sacrosanctis ecclesijs. aut vtraque pœna est imponenda per hominem, & tunc inspecta origine vtraque est in obligatione, & impositione. sed in respectu excusatione sufficit alteram imponi, vt in l. prætor edixit. §. primo. ff. de iniurijs. & in lege senatus. ff. de accusationibus. Aut vtraque pœna imponitur per l. simpliciter, siue ministerio hominis, & tunc specialis pœna tantum erat imponenda per dictam regulam generalis per speciem. de qua traditur per Dyonum in capit. generi per speciem, de regulis iuris libro sexto. Sed huic repugnat textus in l. prima. §. vnde queritur. ff. de publi. dic. vt ibi. Secundo autem casu principali quando vtraque pœna est specialis tunc est in iudicis arbitrio imponere quam voluerit. nisi lege cautum esset quod vtraque imponeretur, vel apparetur ex aliquibus presumptionibus & coniecturis quod statuentes voluerint corrigere ius commune. vel ab eo discedere, quod in dubio præsumitur, quibus casibus cessaret pœna iuris communis. & locus esset tantum pœne iuris municipalis per ea quæ habentur in dicta lege quoties. & notatur per Bartolum. vbi supra & in l. prima. ff. vi bonorum raptorum. & per Cynum in dicta lege qui sepulchra. † Postremo circa huiusmodi pœnas est sciendum quod duo principaliter sunt genera pœnarum, quædam sunt pœnæ ordinariæ, quædam extraordinariæ. Ordinariæ quidem pœnæ appellantur illæ quæ habent à iure certam & limitatam taxationem illius pœnæ quam substinere debet delinquens pro suo delicto, vt verbi gratia, si lege vel statuto caueatur quod cuiuscunque fecerit vim publicam, sit pœna deportationis, vel qui percusserit aliquem sit pœna abscissionis manus, vel alia pecuniaria, puta librarum mille. & patet infinitis exemplis diuersarum pœnarum tam corporaliū quàm pecuniariū

Secundo operatur quia si omittitur aliqua qualitas, puta locus, vel tempus, vel virtute pro cessus non posset intellegi attendere secundum materiam. Bartol. in l. 4. senatus. ff. de accusatio. & l. in delictis. ff. de retracta. ff. de noxalib. secundum Florentium quia si apponitur dicta clausula. & qualificatur talis qualitas, & probatur se qui potest condemnatio virtute talis clausula. arg. no. in l. j. C. de ordi. iudic. & maxime per Bal. & Salic. quoniam in criminalibus proceditur ad similitudinem civilium. l. absente. ff. de pe. Sode. An. de ar. vt §. Ego. addo tu. & intellige prædicta vera admodum illa qualitas non importet diuersitatem facti. vt puta si sit inquisitio de delicto commisso de die, & tale delictum probetur de nocte, quia virtute talis clausula ita etiam in qualitate loci, ita Bald. in l. j. C. de proba. quem refert, & sequitur Alexand. in consilio. cxxj. columna. iij. versiculo quod ultimum in primo volumine. alleg. etiam Bald. in l. edito. colum. xij. Ser. sed quid si statutum dicit. C. de eden. & Sode. d. Soci. in consilio. clxxx. iij. in fin. vers. & maxime, vbi dicit quod dicta clausula importat tantum quæ in clausula omni meliori modo &c.

lium. vt ff. & C. de pœnis. & ff. & C. ad leg. iuliam. maieftatis. & ad l. iuliam. de ficarijs & ad l. iuliam. de vi publica. &c. & in statutis omnium ciuitatum & terratum, quarum quidem pœnarum natura, & conditio est vt in eis augendis & diminuendis nullum arbitrium iudex habeat. vt traditur in l. prima post principium. ver. nam & papinianus. ff. ad turpilianum nisi forte ex magna causa, secundum ea quæ not. per glossam & doctorem. in l. quia er go. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infamia. Et si fortasse iudex pronuntiauerit super delicto tantum, nec de pœna aliquid expresserit, tamen sententia tenebit. licet incerta quantum ad pœnam fuerit, cum lex sit certa de pœna, & iudicis defectus suppletur per legem. vt habetur in l. prima. verfic. sin autem. & ibi Barto. ff. ad turpilianum. pœna verò extraordinaria appellatur illa quæ imponitur arbitrio iudicantis, super qua imponenda nulla reperitur taxatio, vel limitatio facta, vt probatur in l. iij. §. penultim. ff. de crimine fœllionatus. quæ pœna extraordinaria appellatur propriè strictè multata. vt habetur in l. aliud est fraus. §. inter multatam l. si qua pœna. ff. de verborum significatio. veruntamen. Barto. in dicta l. si qua pœna. ad pleniorum cognitionem huiusmodi pœnarum tradit talem doctrinam per quam secundum eum cognoscitur que dicatur pœna, & quæ multa, dicit enim quoddam vbiunque lege communi, vel statuto pœna imponitur pro delicto nominato. vt est furtum, homicidium, & similia. tunc illa propriè est pœna, siue sit ordinaria, siue extraordinaria. vt in dicto §. inter multatam. vbi etiam imponitur pro alio crimine innominato. vt pro contumacia, vel aliquo clamore. & similibus. tunc est propriè multa. In harum autem pœnarum extraordinariarum, seu multatarum impositione debet iudex obseruare consuetudinem hæctenus in similibus obseruatam, vt supra dixi. & habetur in l. si quis reum. in fine. ff. de custodia & exhibitione reorum. & notatur per glossam in l. hodie. & in l. respiciendum. in principio. ff. de pœnis. nec tamen credas quod cuiunque iudici liceat multatam indicere, nec quantum voluerit imponere. iudex enim simpliciter in causa delegata non habet ius dicendi multatam, nisi super hoc habeat speciale mandatum. vt l. secunda. in fine. ff. de iudicijs. & in dicto §. inter multatam.

Quod expressè determinat Barto. in l. prima. ff. si quis iudicenti non obtemperauerit. quod multum notatur pro istis iudicibus, quibus quotidie delegantur quæstiones. In contrarium tamen facit l. finalis. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. cum similibus.

¶ Sed nec iudices ordinarij possunt in quacunque quantitate multatam imponere nam scienda est differentia inter maiores iudices, & minores, & quidem maiores possunt magnas multas imponere. Iudices verò minores non possunt paruas multas imponere. vt l. maiores. C. de modo multandi. & in l. defensores. C. de defensoribus ciuitatum. & sic debet intelligi lex j. ff. si quis iudicent. non optempe.

cum similibus ibi nota.

- 4 ¶ Sed circa prædicta queritur de vno quotidiano videlicet vtrum equipso quod pars citata non comparuit possit statim à iudice multari absque noua citatione. dicit Bartolus quod non, imò iterum citandus est & eidem terminus assignari debet ad faciendum suam defensionem cum plures sint iustæ causæ quibus excusandus est si non venit vt probatur & ibi nota. per Bartolum in l. ex quacunque causa. ff. si quis in ius voca. non ierit. l. secunda. ff. si quis cautio. cum simi.

E P I T O M E.

- 1 *Quid fiat de bonis damnatorum.*
- 2 *In bonis publicandis an filius possit petere suam legitimam.*
- 3 *Vitam amittentes an possint testari.*
- 4 *Bona suspensos interficientium an publicentur.*
- 5 *Qualiter quis puniatur pro alieno delicto. numero 6.*
- 7 *An possit peti cautio de non offendendo.*

TRANSEAT IN EXEMPLVM. Sic vt pœna vnus metus sit aliorum vt habetur in lege prima. C. ad leg. iul. repetun. & in lege aut facta. in fin. ff. de pœnis.

- 1 ¶ Quid autem erit de bonis istorum damnatorum de iure comuni dic quod vbi quis damnatur de crimine ex quo perdit vitam vel ciuitatem aut libertatem, & tunc eius bona deferuntur in fiscum iure Digestorum secundum distinctionem positam per glossam & textum in l. prima ff. de bonis damnatorum. & ibi plenè per Barto. de iure autem nouissimo authenticorum referuntur venientibus ab intestato vt in authentica bona damnatorum. C. de bono. præscriptio. vbi autem vita, ciuitas, vel libertas, non amittitur tunc nullo iure deferuntur in fiscum, sed remaneant apud delinquentes, & eius hæredes. vt ff. de interdicitis & relegatis. l. relegati.

- 2 ¶ Sed quid si statuto, vel decreto simpliciter caueatur quod bona homicidæ publicentur, an filius poterit petere eius legitimam, dic quod sic, vt probatur in lege prima. & ibi notatur per glossam & in l. ratio. in principio. & in §. ex bonis. cum sequentibus. ff. de bonis damnatorum. & idem credo versa vice, si filius fuerit damnatus, nam patri referuanda est sua legitima, argumentum dicta lege cum ratio. §. si in liberum, super quibus, & alijs dic vt per Bartolum. in lege si finita. §. si de vctigalibus. ff. de damno infecto. & per Dynum in regula indultum, & per Cynum in lege sancimus. C. de nuptijs.

- 5 ¶ Nunquid autem de iure nouissimo his qui per condensationem amittunt vitam possint testari, videtur quod sic, per dictam auth. bono damnatorum. in contrariū determinat Barto. & doct. quando post condemnationem non debet condænatus superuenire per eius

qui. §. si cui. & ibi not. per Bartolum ff. de testibus. cum similibus. & sic quo ad hæc iura antiqua remanent incorrecta, & per hoc sequitur secundum eum quoddam illi qui hodie per ciuitates Lombardiæ ex forma statutorum damnantur ad mortem, & ad furcas postea suspenduntur, vel decapitantur post sententiam etiam pendente tempore ad appellandam non possunt facere testamentum cuius ratio est, quia statim lata sententia facti sunt serui pœne. vt l. qui vltimo. ff. de pœn. & idem sequitur Barto. in l. certa forma. C. de iure fil. & plene per donsiuum Bartolum in l. & in priuatorum. C. si à non compe. iudi. Secus autem si damnatus viuus remaneret. vt quia deportaretur, vel in confinibus remaneret, vel aliter exbanniretur, quia tunc posset testari secundum formam iuris communis. nõ autem secundum formam statutorum ciuitatis, à qua bannitus esset, secundum Bart. vbi supra, & vide per eum in dicta l. prima, de bon. damn. & ita debet intelligi authent. sed hodie. C. de donationibus inter virum & vxorem. secundum Dynum.

4 † Vltieris quæritur, an bona eorum qui seipos interfecerunt publicentur hodie, sicut olim, vel agnatis referentur per authen. bona damnatorum. supra allegata. dicunt doctores quod hodie non publicantur, sed agnatis referuntur, & sciura antiqua etiam in hoc casu per dictam authen. remanent correcta. vt determinat Bartolus in l. is qui. in fin. ff. de bonis eorum qui mortem sibi conse. & per glossam in l. fina. C. de iure fil. cum similibus. quod notatur. quia habuibus de facto.

5 † Et quia in superioribus satis compendiose est tactum qualiter procedatur, & puniatur quis pro eius proprio delicto, superest videre, an qualiter & quando quis puniendus sit pro alieno delicto circa quod breuiter sic aduertendum est, quod regulariter nullus debet ex facto, seu delicto alterius grauari vel puniri, ad quod committendum nullum præstitit auxilium, consilium, vel fauorem. vt C. ne filius pro patre. per totum. & C. ne vxor pro marito. per totum. quia pœnæ debent solum tenere suos aures. vt in l. sancimus. C. de pœnis. nec agnatos, vel affines innocentes debent extendi, vt dicit ibi text. & habetur in capitulo quæsiuit. extra de his quæ fiunt à maiori parte capituli absurdum enim est, vt alteri per alterum possit afferri iniqua conditio, vt lege rem hæreditariam. in fi. ff. de euct. & in l. electo. §. finali. ff. de noxalibus. & plene per Dynum in regula non debet. de regulis iuris libro sexto, verumtamen in certis casibus specialibus reperitur aliquando contrarium, inter quos est quando pater committit crimen lesæ maiestatis, quo casu filius sustinet illas pœnas de quibus notatur in l. si quis. C. ad legem Iuliam maiestatis.

6 † Vnde pro huius pleniori declaratione reuoco in dubium, an quis pro delicto sui familiaris possit conueniri in qua questione est sic conclusiue distinguendum, aut ille familiaris est homo liber, aut seruus. Primo casu aut familiaris delinquit in re quam dominus eius simpliciter tenebat, cuius ta-

men dominum, vel quasi erat alterius, vt quia eras commodata, vel locata ipsi domino suo, aut delinquit in rem alterius, & ab alio possessa, aut delinquit in personam alterius tantum. Primo casu subdistingue, aut dominus famuli ad rei custodiam erat obligatus ex contractu precedenti, & tunc tenetur pro delicto famuli in re ipsa commissio. vt in lege qui insulam. §. fina. ff. loca. & commo. aut non erat obligatus ad hoc, & tunc non tenetur dominus, vt in lege si vendita. in principio. ff. de periculo & comodato rei veditæ. nisi lex ipsum dominum obligaret propter communem contractum, vel conuentionem, quadam suadente æquitate, ne tertia persona damnum incurrat, vt in lege fluminum fluuius. §. quamquam. ff. de damno infecto. facit l. si fundus. in fin. & l. sed de damno. ff. loc. quo casu tenetur pro famulo, vt ibi. Secundo autem casu quando delinquit in re alterius, & ab alio possessa, tunc dominus non tenetur, vt in dicta lege vendita. in principio. & dicta lege quoties. in principio. & §. fin. ff. de noxa. & notatur per doctores in l. prima. ff. si familia furtum fecisse dicatur. Tertio casu, quando delinquit in personam alterius, vt puta vulnerando, aut rapiendo, vel aliter delinquendo, & tunc iste famulus tenetur in officio commissio domino suo, & tunc tenetur dominus, vt lege secunda. ff. fur. aduers. nau. caup. stab. per totum, & lege prima. §. familie. ff. de publi. & ibi plene de hoc per Bartolum facit. ff. nauæ caupones stab. per totum, aut delinquit extra officium, & tunc dominus non tenetur, vt in dicta lege quoties. in principio. & §. finali. ff. de noxalibus. nisi dominus mandasset, vel opem, aut auxilium præstitisset, vt supra dictum est. Si vero familiaris erat seruus, tunc tenetur dominus noxaliter de peculio, vt ff. de noxalibus. & per totum, & de pecunijs. per totum, faciunt quæ notantur & habentur in lege si familia. ff. de iurisdictione omnium iudicum, & ff. si familia furtum fecisse dicatur. per totum. Et prædicta faciunt ad questionem potestatum officialium qui in officio eorum ducit familiares, nam si tales familiares delinquerunt in officio, ipsi officiales tenentur, prout supra & probatur in l. prima. C. ad legem Iuliam repetundarum. & l. nullus. C. de alle. Si tamen ipse officialis exhibeat delinquentem famulum liberatur, secundum Bartolum & Raynu. argumentum d. l. j. in §. nouissime. ff. de publicanis. & ibi notatur secus si dominus famuli exercet officium priuatum, puta tabernam vel hospitariam, quia tunc non excusaretur ipsum exhibendo secundum Bartolum argumentum dicto §. nouissime. cuius ratio esse potest, quia isto casu ex quâ contractu dominus tenetur ad diligentiam & custodiam. Ideo requiritur, vt supra dictum est.

7 † Postremo quia offensiones quotidie insurgunt, quæro si quis timeat ne ab aliquo offendatur, an possit petere quod sibi caueatur de non offendendo, quam questionem format Speculator in titulo de pignoribus. in §. sequitur. versiculo quid si timeo. Dic conclusiue secundum Bar. & Guilielmum l. docu-

docu. Quandoque timetur damnum inferri de re ad rem, & tunc præstanda est cautio, vt in toto titulo. ff. de damno infecto. Quandoque timetur de persona in personam & tunc idem, vt in l. de auantiamus. C. de his qui ad eccle. confugiunt. Quandoque timetur de re ad personam, & tunc nulla præstatur cautio, vt in l. qui bona. §. quidam. ff. de damno infecto. & ibi per Bartolum potest tamen officio iudi-

cis cuius res est, cogi rem ipsam reficere, vt in l. præses. ff. de offic. præsid. Quandoque timetur de persona ad rem. & tunc præstabitur cautio, vt in l. si fideiussor. in fine. ff. qui satisfacere cogantur. & in l. Imperatores. ff. de appella. cum similibus, ergo & c. & sic est finis.

Finis Practicæ V. I. D. acutissimi do. Ioan. Petri de Ferrarijs, cuius Papien.
 Illustrata copiosissimis additionibus V. I. D. Domini Francisc.
 de Curte, & Domini Bernardini Landria. & aliorum
 in practica excellentium. Item
 summarijs de nouo additis per V.
 Iur. D. dominum Ioan. Ricium Venetum, &
 per eundem diligentissime omnia
 emendata & castigata.

*

L V G D V N I,

Excudebat summa cum diligentia
 Claudius Seruanus.

L 3

OB. G. III. 813

*Dat Ticinensis veram tibi practicam artem,
 At quantum hic sacris detulit Euclisij.*

*videt. Col. 2. pag. 28.
 Col. 1. pag. 91.
 Col. 2. pag. 197.
 Col. 1. pag. 307. 308.
 Col. 1. pag. 497.
 Col. 2. pag. 517.*

